اصول کافی

اعتقادی، اجتماعی، اخلاقی

تألیف

ثقة الاسلام کلینی

با ترجمه و شرح

بقلم دانشمند محترم آقای حاج سید جواد مصطفوی

BOBST LIBRARY
3 1142 01233 7427

(29)

Provided by the
Library of Congress
PL 480 Program

IR-P-85-930391

DATE DUE

NEW YORK UNIVERSITY
BOBST LIBRARY
70 WASHINGTON SQ. S
NEW YORK, N.Y. 10012

RECD OCT 2 9 1990
NOV 2 6 1990

CIRC
CIRC

Kulaynī, Muḥammad ibn Ya'qūb

Kāfī

اصول کافی

تألیف

ثقة الاسلام ابی جعفر محمد بن یعقوب بن اسحاق

الکلینی الرازی قدس سره

فی سنة ۳۲۸/۳۲۹ هـ

با ترجمه و شرح

[illegible] دانشمند محترم جناب آقای [illegible]

[illegible]

کتابخانه حضرت قائم [illegible]
تأسیس ۱۳۶۱ [illegible]

Kulaynī, Muḥammad ibn Yaʿqūb

/Uṣūl-i Kāfī/

اُصُول کافی

تألیف

ثقة الاسلام ابی جعفر محمد بن یعقوب بن اسحاق

اَلکلینی الرازی رحمه الله

اَلمتوفی سنة ۳۲۸/۳۲۹ ه

باترجمه وشرح

بقلم دانشمند محترم جناب آقای حاج سید جواد مصطفوی .

اَلجزء الثالث

کتابخانه حضرت قائم (عج)
تاسیس ۱۳۶۱ هـ ش

BP
193
.25
.K842576
1980x
v.3-4
c.1

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

(كِتَابُ الْإِيمَانِ وَ الْكُفْرِ مِنْ كِتَابِ الْكَافِي)
(تَصْنِيفِ الشَّيْخِ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ يَعْقُوبَ الْكُلَيْنِيِّ ره)

(بَابُ)

(طِينَةِ الْمُؤْمِنِ وَالْكَافِرِ)

﴿۱۳۳۱﴾ ۱ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ رِبْعِيِّ بْنِ عَبْدِ اللهِ ، عَنْ رَجُلٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليهما السلام قَالَ : إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ خَلَقَ النَّبِيِّينَ مِنْ طِينَةٍ عِلِّيِّينَ : قُلُوبَهُمْ وَ أَبْدَانَهُمْ ، وَ خَلَقَ قُلُوبَ الْمُؤْمِنِينَ مِنْ تِلْكَ الطِّينَةِ وَ [جَعَلَ] خَلَقَ أَبْدَانَ الْمُؤْمِنِينَ مِنْ دُونِ ذٰلِكَ وَ خَلَقَ الْكُفَّارَ مِنْ طِينَةٍ سِجِّينٍ : قُلُوبَهُمْ وَ أَبْدَانَهُمْ ، فَخَلَطَ بَيْنَ الطِّينَتَيْنِ ، فَمِنْ هٰذَا يَلِدُ الْمُؤْمِنُ الْكَافِرَ وَ يَلِدُ الْكَافِرُ الْمُؤْمِنَ وَمِنْ هٰهُنَا يُصِيبُ الْمُؤْمِنُ السَّيِّئَةَ وَمِنْ هٰهُنَا يُصِيبُ الْكَافِرُ الْحَسَنَةَ فَقُلُوبُ الْمُؤْمِنِينَ تَحِنُّ إِلَى مَا خُلِقُوا مِنْهُ وَقُلُوبُ الْكَافِرِينَ تَحِنُّ إِلَى مَا خُلِقُوا مِنْهُ .

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

﴿ کتاب ایمان و کفر از کتاب کافی تصنیف شیخ ﴾

ابی جعفر محمد بن یعقوب کلینی (ره)

(باب طینة مؤمن و کافر)

۱ ـ علی بن الحسین علیهما السلام فرمود : خدای عز وجل دلها و پیکرهای پیغمبران را از طینت (گل وسرشت) علیین آفرید ، [اندازه گیری کرد] و دلهای مؤمنین را هم از آن طینت آفرید وپیکرهای مؤمنین را از پائین تر از آن قرارداد [آفرید] وکافران را از طینت سجین آفرید ، هم دلها و هم پیکرهایشان را ، آنگاه این دو طینت را (هنگام خلقت آدم) ممزوج ساخت ، بهمین جهت از مؤمن کافر متولد شود و کافر مؤمن زاید (زیرا فرزندان آدم استعداد این دو مرتبه را پیدا کردند) و نیز بهمین سبب بمؤمن گناه و بدی رسد و بکافر ثواب ونیکی (زیرا طینت هریك از آنها بطینت دیگری ممزوج است) ، پس دلهای مؤمنان بدانچه از آن آفریده شده گرایند و دلهای کافران بدانچه از آن آفریده شده تمایل کنند .

۲- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ ، عَنِ النَّضْرِ بْنِ شُعَيْبٍ ، عَنْ عَبْدِ الْغَفَّارِ الْجَازِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ خَلَقَ الْمُؤْمِنَ مِنْ طِينَةِ الْجَنَّةِ وَ خَلَقَ الْكَافِرَ مِنْ طِينَةِ النَّارِ ؛ وَقَالَ : إِذَا أَرَادَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ بِعَبْدٍ خَيْراً طَيَّبَ رُوحَهُ وَجَسَدَهُ فَلَا يَسْمَعُ شَيْئاً مِنَ الْخَيْرِ إِلَّا عَرَفَهُ وَلَا يَسْمَعُ شَيْئاً مِنَ الْمُنْكَرِ إِلَّا أَنْكَرَهُ ؛ قَالَ وَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ : الطِّينَاتُ ثَلَاثٌ : طِينَةُ الْأَنْبِيَاءِ ، وَالْمُؤْمِنُ مِنْ تِلْكَ الطِّينَةِ إِلَّا أَنَّ الْأَنْبِيَاءَ هُمْ مِنْ صَفْوَتِهَا ، هُمُ الْأَصْلُ وَلَهُمْ فَضْلُهُمْ وَ الْمُؤْمِنُونَ الْفَرْعُ مِنْ طِينٍ لَازِبٍ ، كَذَلِكَ لَا يُفَرِّقُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ بَيْنَهُمْ وَ بَيْنَ شِيعَتِهِمْ.

شرح ـ علیین : عالیترین و شریف‌ترین مراتب قرب بپروردگار است چنانچه از کلمات مفسرین در تفسیر آیه شریفه **کلا ان کتاب الابرار لفی علیین** استفاده میشود . و **سجین** در مقابل علیین ، پست‌ترین مراتب و دورترین درجات از خداوند متعال است .

و اما راجع ببحث کلی اخبار طینت وشبهه جبر ، در آخر این باب توضیحی بیان میکنیم . آنچه بطور اختصار در اینجا میتوان گفت اینستکه : چون خدایتعالی پیش از آفرینش مخلوق میدانست که کدام یك آنها براه ایمان وکدامیك براه کفر میروند ، ارواحی راکه میدانست مؤمن میشوند بآنها کیفیت علیین بخشید و دسته دیگر راکیفیت سجین داد وبأبدانشان ملحق ساخت، تارعایت مناسبت وسخنیت را نموده باشد ، و این عمل خدایتعالی هیچگونه دخالت و تأثیری در انتخاب ایمان و کفر آنها ندارد، وهمچنین آمیختگی و امتزاجی که میان دو طینت مقرر داشت ، هیچگونه ارتباط وسببیتی درانتخاب گناه و ثواب ندارد ، ولی ظهور کلمه **من هذا و من هیهنا** مخالف این تفسیر است . مرحوم مجلسی گوید : این دو کلمه بر علیت مجازیه حمل میشود .

مترجم گوید : اگر چه برای حل اخبار طینت توجیهی بهتر ازاین بنظر نمیرسد ، ولی این حمل نیز دور ازتکلف وتعسف نیست و باظهور لفظ منافات ومخالفت دارد . **والله یعلم حقایق تلك الاسرار .**

۲ ـ امام صادق علیه السلام فرمود : همانا خدای عز وجل مؤمن‌را از طینت بهشتی آفرید و کافر را از طینت دوزخی .

و فرمود : چون خدای عزوجل نسبت به بنده‌ئی خیری‌خواهد ، روح و پیکرش را پاك سازد (هدایت و الطافش را شامل حال او نماید) ، ازاینرو هرخیری شنود ، آنرا بشناسد وبفهمد و هر بد وزشتی‌شنود ، آنرا زشت بیند .

و شنیدم که میفرمود : طینتها بر سه گونه‌اند :

(۱) طینت پیغمبران ، و مؤمن هم از این طینت است ، جز اینکه پیغمبران از خالص و برگزیده آن طینتند و ایشان اصل باشند و فضیلتشان بجای خود محفوظ است ، و مؤمنین فرع باشند و ازگل ثابت و چسبیده (گویا اشاره دارد که طینت مؤمن بطینت پیغمبران چسبیده‌است، اگر چه از فناله آن طینت است) از اینرو خدای عزوجل میان پیغمبران و پیروانشان جدائی نیندازد .

وَقَالَ : طِينَةُ النَّاصِبِ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ وَأَمَّا الْمُسْتَضْعَفُونَ فَمِنْ تُرَابٍ لَا يَتَحَوَّلُ مُؤْمِنٌ عَنْ إِيمَانِهِ وَ لَا نَاصِبٌ عَنْ نَصْبِهِ وَلِلَّهِ الْمَشِيئَةُ فِيهِمْ .

٣ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ صَالِحِ بْنِ سَهْلٍ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام : جُعِلْتُ فِدَاكَ مِنْ أَيِّ شَيْءٍ خَلَقَ اللهُ عَزَّ وَ جَلَّ طِينَةَ الْمُؤْمِنِ ؟ فَقَالَ : مِنْ طِينَةِ الْأَنْبِيَاءِ ، فَلَمْ تَنْجَسْ أَبَداً .

٤ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى وَغَيْرُهُ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ وَغَيْرِهِ ، عَنْ مُحَلِّمِ بْنِ خَلَفٍ ، عَنْ أَبِي نَهْشَلٍ قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثُّمَالِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عليه السلام يَقُولُ: إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ خَلَقَنَا مِنْ أَعْلَى عِلِّيِّينَ، وَخَلَقَ قُلُوبَ شِيعَتِنَا مِمَّا خَلَقَنَا مِنْهُ وَخَلَقَ أَبْدَانَهُمْ مِنْ دُونِ ذَلِكَ، وَقُلُوبُهُمْ تَهْوِي إِلَيْنَا لِأَنَّهَا خُلِقَتْ مِمَّا خُلِقْنَا مِنْهُ، ثُمَّ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ: « كَلَّا إِنَّ كِتَابَ الْأَبْرَارِ لَفِي عِلِّيِّينَ وَمَا أَدْرَاكَ مَا عِلِّيُّونَ ۝ كِتَابٌ مَرْقُومٌ يَشْهَدُهُ الْمُقَرَّبُونَ» وَ خَلَقَ عَدُوَّنَا مِنْ سِجِّينٍ وَ خَلَقَ قُلُوبَ شِيعَتِهِمْ مِمَّا خَلَقَهُمْ مِنْهُ وَ أَبْدَانَهُمْ مِنْ دُونِ ذَلِكَ ، فَقُلُوبُهُمْ تَهْوِي إِلَيْهِمْ ، لِأَنَّهَا خُلِقَتْ مِمَّا خُلِقُوا مِنْهُ، ثُمَّ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ: « كَلَّا إِنَّ كِتَابَ الْفُجَّارِ لَفِي سِجِّينٍ وَمَا أَدْرَاكَ مَا سِجِّينٌ كِتَابٌ مَرْقُومٌ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ»

(١٤٣٥) ٥ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ وَ غَيْرِ وَاحِدٍ ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ الْحَسَنِ جَمِيعاً عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أُورَمَةَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ يَسَارٍ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ يُوسُفَ قَالَ : أَخْبَرَنِي عَبْدُاللهِ بْنُ كَيْسَانَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قُلْتُ لَهُ : جُعِلْتُ فِدَاكَ أَنَا مَوْلَاكَ ، عَبْدُاللهِ بْنِ

---

(٢) طینت ناصبی که از گل سیاه بدبو است .

(٣) طینت مستضعفین که از خاك است (یعنی قابلیت پذیرش اشکال مختلف را دارد و گل نیست تا مانند مؤمن و کافر بطرفی چسبندگی داشته باشد) مؤمن از ایمانش دگرگون نشود و ناصبی از دشمنی خود و امر مستضعفین مربوط بخواست خداست (که بجانب ایمان یا کفر گرایند) .

٣ - صالح بن سهل گوید : بامام صادق عليه السلام عرضکردم : قربانت گردم . خدای عز وجل طینت مؤمن را از چه آفرید ؟ فرمود : از طینت پیغمبران ، پس هیچگاه پلید و آلوده نگردد .

٤ - (این روایت بدون کم وزیاد بشماره ١٠٠٨ در جلد دوم ص ٢٣٤ با ترجمه وتوضیح گذشت ، لذا در اینجا تکرارش نمیکنیم . تنها در سلسله سند فرق مختصری دارد) .

٥ - عبدالله بن کیسان گوید : بامام جعفر صادق عليه السلام عرضکردم : قربانت گردم ، من عبدالله بن کیسان چاکر شما هستم . فرمود : نژادت را میشناسم ، اما ترا نمیشناسم .

گوید : عرضکردم من در کوهستان متولد شده و در سرزمین فارس (شیراز) بزرگ شده‌ام ، و در امر تجارت و کارهای دیگر با مردم آمیزش دارم ، گاهی با مردی معاشرت میکنم و از او خوشرفتاری

كِيسَانَ ، قَالَ : أَمَّا النَّسَبُ فَأَعْرِفُهُ وَ أَمَّا أَنْتَ ، فَلَسْتُ أَعْرِفُكَ ، قَالَ : قُلْتُ لَهُ: إِنِّي وُلِدْتُ بِالْجَبَلِ وَنَشَأْتُ فِي أَرْضِ فَارِسٍ وَإِنِّي أُخَالِطُ النَّاسَ فِي التِّجَارَاتِ وَ غَيْرِ ذَلِكَ ، فَأُخَالِطُ الرَّجُلَ فَأَرَى لَهُ حُسْنَ السَّمْتِ وَحُسْنَ الْخُلُقِ وَ [كَثْرَةَ] أَمَانَةٍ ، ثُمَّ أُفَتِّشُهُ فَأَتَبَيَّنُهُ عَنْ عَدَاوَتِكُمْ وَ أُخَالِطُ الرَّجُلَ فَأَرَى مِنْهُ سُوءَ الْخُلُقِ وَقِلَّةَ أَمَانَةٍ وَزَعَارَةٍ ثُمَّ أُفَتِّشُهُ فَأَتَبَيَّنُهُ عَنْ وَلَايَتِكُمْ ، فَكَيْفَ يَكُونُ ذَلِكَ ؟ فَقَالَ لِي : أَمَا عَلِمْتَ يَا ابْنَ كِيسَانَ أَنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ أَخَذَ طِينَةً مِنَ الْجَنَّةِ وَ طِينَةً مِنَ النَّارِ فَخَلَطَهُمَا جَمِيعاً ، ثُمَّ نَزَعَ هٰذِهِ مِنْ هٰذِهِ ؛ وَهٰذِهِ مِنْ هٰذِهِ ، فَمَا رَأَيْتَ مِنْ أُولٰئِكَ مِنَ الْأَمَانَةِ وَحُسْنِ الْخُلُقِ وَ حُسْنِ السَّمْتِ فَمِمَّا مَسَّتْهُمْ مِنْ طِينَةِ الْجَنَّةِ وَهُمْ يَعُودُونَ إِلَى مَا خُلِقُوا مِنْهُ ، وَ مَا رَأَيْتَ مِنْ هٰؤُلَاءِ مِنْ قِلَّةِ الْأَمَانَةِ وَسُوءِ الْخُلُقِ وَ الزَّعَارَةِ ، فَمِمَّا مَسَّتْهُمْ مِنْ طِينَةِ النَّارِ وَ هُمْ يَعُودُونَ إِلَى مَا خُلِقُوا مِنْهُ .

٦ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ صَالِحِ بْنِ سَهْلٍ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام : الْمُؤْمِنُونَ مِنْ طِينَةِ الْأَنْبِيَاءِ ؟ قَالَ نَعَمْ .

٧ ـ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ صَالِحِ بْنِ أَبِي حَمَّادٍ ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ يَزِيدَ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ ابْنِ أَبِي حَمْزَةَ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ لَمَّا أَرَادَ أَنْ يَخْلُقَ آدَمَ عليه السلام بَعَثَ جَبْرَئِيلَ فِي أَوَّلِ سَاعَةٍ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ ، فَقَبَضَ بِيَمِينِهِ قَبْضَةً بَلَغَتْ قَبْضَتُهُ مِنَ السَّمَاءِ السَّابِعَةِ

و حسن خلق و امانتداری میبینم ، سپس از مذهبش جستجو میکنم ، معلوم میشود با شما دشمن است . وبا مرد دیگری معاشرت میکنم وازاو بدخلقی و کمی امانت و ناپاکی میبینم ، سپس جستجو میکنم ، معلوم میشود ولایت شما را دارد ، این چگونه است ؟.

فرمود : ابن کیسان ! مگر نمیدانی که خدای عزوجل گلی از بهشت گرفت و گلی از دوزخ ، سپس آن دورا بهم آمیخت ، آنگاه این را از آن ، و آنرا از این جداساخت (یعنی پس از آنکه این دو گل بیکدیگر تماس پیدا کردند ، آنها را از هم جدا ساخت و مؤمنان رااز گل بهشت و کفار را از گل دوزخ آفرید) پس آنچه از امانتداری و حسن خلق وخوشرفتاری در دشمنان ما بینی از جهت تماس آنهاست با طینت بهشتی (پیش از جداکردن آنها از یکدیگر) و ایشان عاقبت باصل خلقت خود برگردند (ویکسره دوزخی شوند) و آنچه از بی امانتی و بدخلقی و آلودگی در دوستان ما میبینی ، در اثر تماس آنهاست با طینت دوزخی و بالاخره باصل خلقت خود برگردند (ویکسره بهشتی شوند) .

٦ ـ صالح بن سهل گوید : بامام صادق عليه السلام عرض کردم : مؤمنین ازطینت پیغمبرانند؟ فرمود: آری.

٧ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : همانا خدای عزوجل چون خواست آدم عليه السلام را بیافریند ، درساعت اول روز جمعه جبرئیل را فرستاد تا با دست راستش که از آسمان هفتم بآسمان دنیا میرسید مشت کرد ، و از هر آسمان خاکی برداشت ، و مشت دیگری از زمین هفتم بالا تا زمین هفتم دور برگرفت .

إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا ، وَ أَخَذَ مِنْ كُلِّ سَمَاءٍ تُرْبَةً وَ قَبَضَ قَبْضَةً أُخْرَى مِنَ الْأَرْضِ السَّابِعَةِ الْعُلْيَا إِلَى الْأَرْضِ السَّابِعَةِ الْقُصْوَى -

فَأَمَرَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ كَلِمَتَهُ فَأَمْسَكَ الْقَبْضَةَ الْأُولَى بِيَمِينِهِ وَالْقَبْضَةَ الْأُخْرَى بِشِمَالِهِ ، فَفَلَقَ الطِّينَ فَلْقَتَيْنِ فَذَرَا مِنَ الْأَرْضِ ذَرْواً وَ مِنَ السَّمَاوَاتِ ذَرْواً فَقَالَ لِلَّذِي بِيَمِينِهِ : مِنْكَ الرُّسُلُ وَالْأَنْبِيَاءُ وَالْأَوْصِيَاءُ وَالصِّدِّيقُونَ وَالْمُؤْمِنُونَ وَالسُّعَدَاءُ وَ مَنْ أُرِيدُ كَرَامَتَهُ، فَوَجَبَ لَهُمْ مَا قَالَ كَمَا قَالَ، وَقَالَ لِلَّذِي بِشِمَالِهِ : مِنْكَ الْجَبَّارُونَ وَالْمُشْرِكُونَ وَالْكَافِرُونَ وَ الطَّوَاغِيتُ وَ مَنْ أُرِيدُ هَوَانَهُ وَ شِقْوَتَهُ، فَوَجَبَ لَهُمْ مَا قَالَ كَمَا قَالَ ، ثُمَّ إِنَّ الطِّينَتَيْنِ خَلَطَهُمَا جَمِيعاً ، وَذَلِكَ قَوْلُ اللهِ جَلَّ وَعَزَّ : «إِنَّ اللهَ فَالِقُ الْحَبِّ وَالنَّوَى» فَالْحَبُّ طِينَةُ الْمُؤْمِنِينَ الَّتِي أَلْقَى اللهُ عَلَيْهَا مَحَبَّتَهُ وَالنَّوَى طِينَةُ الْكَافِرِينَ الَّذِينَ نَأَوْا عَنْ كُلِّ خَيْرٍ وَإِنَّمَا سُمِّيَ النَّوَى مِنْ أَجْلِ أَنَّهُ نَأَى عَنْ كُلِّ خَيْرٍ وَتَبَاعَدَ عَنْهُ وَ قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : «يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ» فَالْحَيُّ : الْمُؤْمِنُ

سپس خدای عزوجل کلمه خود (جبرئیل) را دستور داد تا مشت اول را بدست راست و مشت دوم‌را بدست چپ خود نگهداشت ، سپس آن گل را بدو قسمت شکافت و آنچه از زمین بود ، بنوعی درپاشید و آنچه را هم که از آسمانها بود بنوعی درپاشید . آنگاه خدایتعالی‌نسبت بآنچه دردست راستش بودفرمود : رسولان وپیغمبران و اوصیاء وصدیقان و مؤمنان و سعادتمندان‌وهر که ارجمندیش‌را خواستم ، از تواست . پس آنچه در باره آنها فرمود ، چنانکه فرمود ثابت و لازم شد .

و نسبت بآنچه در دست چپش بود ، فرمود : ستمگران و مشرکین و کفار و طغیانگران و هر که خواری و شقاوتش را خواستم از تو است ، پس آنچه در باره آنها فرمود ، چنانکه فرمود . ثابت ولازم شد . سپس تمامت آن دو طینت بیکدیگر آمیخته شد . اینست آنچه خدای عز وجل فرماید : « همانا خدا شکافنده دانه و هسته است ـ ۹۵ سوره ٦ ـ » مقصود از دانه طینت مؤمنین است که خدا محبت خود را بر آنها القا فرمود و مقصود از هسته طینت کافرانست که از هر خیری دور گشتند . و از اینجهت هسته«نوی» نامیده شد ، که از هر خیری بر کنار گشت و دور شد (۱) .

و نیز خدای عزوجل فرماید : « خدا زنده را از مرده بیرون آورد و بیرون آورنده مرده از زنده است . مقصود از زنده همان مؤمن است که طینت او ازطینت‌کافر بیرون آید ومقصود از مرده‌ای‌که اززنده بیرون شود ، کافریست‌که از طینت مؤمن بیرون شود ، پس‌زنده مؤمن است ومرده کافر .

اینستکه خدای عزوجل فرماید : « آیا کسیکه مرده است و سپس ما او را زنده کنیم -۱۲۲سوره ٦» پس مقصود ازمردن مؤمن ، آمیختگی طینت او با طینت کافر است و زندگی او زمانی است که خدای عزوجل بوسیله کلمه خود (جبرئیل) آنها را از یکدیگر جدا ساخت . خدای عزوجل این‌گونه مؤمن را

(۱) حب‌بمعنی دانه و نوی بمعنی هسته است، ولی از لحاظ اصل، ریشه‌لغت کلمه حب با محبت و کلمه نوی با «نأی» بمعنی دوری و برکناری سنخیت دارند و ازیک‌ریشه‌اند .

الَّذِي تَخْرُجُ طِينَتُهُ مِنْ طِينَةِ الْكَافِرِ وَ الْمَيِّتُ الَّذِي يَخْرُجُ مِنَ الْحَيِّ : هُوَ الْكَافِرُ الَّذِي يَخْرُجُ مِنْ طِينَةِ الْمُؤْمِنِ فَالْحَيُّ : الْمُؤْمِنُ ، وَ الْمَيِّتُ : الْكَافِرُ وَذَلِكَ قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ : «أَوَمَنْ كَانَ مَيْتاً فَأَحْيَيْنَاهُ» فَكَانَ مَوْتُهُ اخْتِلَاطُ طِينَتِهِ مَعَ طِينَةِ الْكَافِرِ وَكَانَ حَيَاتُهُ حِينَ فَرَّقَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ بَيْنَهُمَا

در زمان ولادتش پس از آنکه در تاریکی بود، خارج میکند وبسوی نور میبرد و کافر را پس از آنکه در نور باشد خارج میکند وبسوی تاریکی میبرد ، اینست معنی گفتار خدای عزوجل «تا آنکه را زنده است بیم دهد و گفتار (وعده وفرمان خدا) بر کافران ثابت گردد ».

شرح ـ ظاهر این اخبار و همچنین روایاتیکه در دوباب بعد ذکر میشود . اینستکه : علت اختلاف افراد بشر از لحاظ ایمان و کفر و سعادت وشقاوت ، همان اختلاف سرشت و طینت اولیه آنهاست که از اختیار آنها خارج بوده وبحکم جبر خدای متعال در اصل خلقت ، دسته‌ئی بهشتی و دسته‌ئی دیگر دوزخی آفریده شدند ، بنابراین امر ونهی وکیفر وپاداش بندگان برخلاف عدالت و حکمت است ، از این رو دانشمندان اسلامی در حل و توجیه این اخبار ، طرق ومسالك مختلفی دارند که مرحوم مجلسی پنج طریقه را بیان میکند :

(۱) مسلك اخباریین است که میگویند : ما باین اخبار ایمان اجمالی داریم (۱) و اعتراف میکنیم که حقیقت معنای آنها را نمیفهمیم و نمیدانیم این اخبار بچه منظور صادر شده است ، پس علم آنها را بخود ائمه علیهم‌السلام ارجاع میدهیم .

(۲) این اخبار حمل بر تقیه میشود ، زیرا موافق باروایات عامه ومذهب اشاعره از آنهاست .

(۳) روایات مذکور کنایه از اینستکه : خدایتعالی در ابتدای خلقت ، عالم بود که کدامیك از بندگانش پس از آمدن در دار تکلیف براه ایمان وسعادت رود ، وکدامین آنها طریق کفر و شقاوت پیماید ، وچون خدایتعالی این علم را دارد ، گویا آنها را آنگونه آفریده است .

(٤) این اخبار کنایه از اختلاف استعداد وقابلیت افراد بشراست ، زیرا انکارپذیر نیست که استعداد محمد بن عبدالله صلی‌الله علیه وآله با استعداد ابوجهل ملعون اختلاف وتفاوت بسیارداشت ، او در بالاترین درجات استعداد و قابلیت و این در پست‌ترین مراتب تعقل و ادراك بود و هریك بمقدار قابلیت و استعداد خود مکلف بودند ، خدای تعالی پیغمبر اکرم را چنان تکلیف شدید و دقیقی فرمود که نسبت بهیچیك از افراد بشر آن سخت گیری و مو شکافی را نکرد ، و ابوجهل را هم بمقدار استعداد و ظرفیت خویش مکلف ساخته ومجبور برشر وفساد ننموده است .

(٥) چون خدای تعالی ابتدا آنهارا درعالم ذر آفرید و مکلف ساخت ، چنانکه در باب آینده ذکر میشود ، و در آنجا دسته‌ئی اطاعت کرده و فرمان بردند و گروهی عصیان ورزیده و نافرمانی کردند ، اختلاف طینت و سرشت آنها پس از آن واز ناحیه اطاعت و عصیان خود آنها بود درمرتبه اول ، پس جبر

(۱) ایمان اجمالی را ما در مقدمه جلد اول توضیح دادیم .

بِكَلِمَتِهِ كَذَلِكَ يُخْرِجُ اللهُ عَزَّ وَ جَلَّ الْمُؤْمِنَ فِي الْمِبْلَادِ مِنَ الظُّلْمَةِ بَعْدَ دُخُولِهِ فِيهَا إِلَى النُّورِ وَيُخْرِجُ الْكَافِرَ مِنَ النُّورِ إِلَى الظُّلْمَةِ بَعْدَ دُخُولِهِ إِلَى النُّورِ وَ ذَلِكَ قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ : «لِيُنْذِرَ مَنْ كَانَ حَيّاً وَيَحِقَّ الْقَوْلُ عَلَى الْكَافِرِينَ».

وستمی لازم نیاید - انتهی - .

مترجم گوید : با توجه بتوضیحات و شروحی که ذیل احادیث ۳۸۷ ، ۳۹۲ ، ۴۰۳ و ۱۴۴۱ بیان گردید ، میگوئیم : اگر مقصود جبریه و کسانیکه باین اخبار تمسك کرده‌اند این باشد که انسان در افعال و اقوالش هیچگونه اختیاری از خود ندارد و مانند اره وتیشه دست نجار است . چنانچه برخی از اشاعره باین معنی تصریح نموده‌اند ، وجدان سلیم هر عاقلی آن را تخطئه میکند .

مولا جلال الدین محمد بلخی در این باره بیانات مختلفی دارد که چون مقرون باستدلال است برخی از آنرا با حذف و ایصال ذکر میکنیم :

اختیاری هست مارا درجهان — حس را منکر نتانی شد عیان
اختیار خود ببین جبری مشو — ره رها کردی بره آ کج مرو
گفت یزدان ماعلی الاعمی حرج — کی نهد بر ما حرج رب الفرج
این که فردا این کنم یا آن کنم — این دلیل اختیاراست ای صنم
وآن پشیمانی که خوردی از بدی — ز اختیار خویش گشتی مهتدی
جمله قرآن امر و نهی است ووعید — امر کردن سنگ مرمرراکه دید
هیچ دانا هیچ عاقل این کند — باکلوخ وسنگ خشم و کین کند
گر شتربان اشتری را میزند — آن شتر قصد زننده میکند
خشم اشتر نیست با آن چوب او — پس ز مختاری شتر بردست بو
عقل حیوانی چودانست اختیار — این مگو ای عقل انسان شرمدار
چونکه گفتی کفر من خواه ویست — خواه خود را نیز هم میدان که هست
زانکه بیخواه تو خود کفر تو نیست — کفر بی‌خواهش تناقض گفتنیست
اختیارش اختیارت هست کرد — اختیارش چون سواری زیر گرد
جهد کن کز جام حق یابی نوی — بی‌خود و بی‌اختیار آنگه شوی

انصافاً این عارف باهوش چنین مبحث غامضی را در متجاوز از دویست بیت با استدلاتی محکم وامثله‌ئی روشن تا آنجا که در قالب نظم میسور بوده اثبات کرده است ، طالبین بدفتر پنجم مثنوی مراجعه کنند .

و اگر مقصود مستشکل این باشد که: چرا خدای تعالی استعدادات مختلف و ادراکات و قابلیتهای متفاوت آفرید ، چنانکه در جواب چهارم ، از قول مرحوم مجلسی نقل شد ، میگوئیم : **اولا** این سؤال مثل اینستکه گفته شود : چرا خدا یك موجود را گل آفرید و دیگری را خار ، یکی را زن ودیگری را مرد ، یکی را اسب و دیگری را سگ ، یکی را زشت و دیگری را زیبا . جهان خلقت بر خدای متعال چندان تنگ نیست که دو موجود را یکسان و عین‌هم آفریند ، در میان میلیاردها افراد بشر ، دو تن که

(بَابٌ آخَرُ مِنْهُ)

(وَفِيهِ زِيَادَةُ وُقُوعِ الْكَلِمَةِ الْأَوَّلِ)

۱ - أَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ، عَنْ أَبَانِ بْنِ عُثْمَانَ، عَنْ زُرَارَةَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: لَوْعَلِمَ النَّاسُ كَيْفَ ابْتِدَاءُ الْخَلْقِ مَا اخْتَلَفَ اثْنَانِ، إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ الْخَلْقَ قَالَ: كُنْ مَاءً عَذْباً أَخْلُقْ مِنْكَ جَنَّتِي وَ أَهْلَ طَاعَتِي وَ كُنْ مِلْحاً أُجَاجاً أَخْلُقْ مِنْكَ نَارِي وَ أَهْلَ مَعْصِيَتِي ثُمَّ أَمَرَهُمَا فَامْتَزَجَا، فَمِنْ ذَلِكَ صَارَ يَلِدُ الْمُؤْمِنُ الْكَافِرَ وَالْكَافِرُ الْمُؤْمِنَ ثُمَّ أَخَذَ طِيناً مِنْ أَدِيمِ الْأَرْضِ فَعَرَكَهُ عَرْكاً شَدِيداً فَإِذَاهُمْ كَالذَّرِّ يَدِبُّونَ، فَقَالَ لِأَصْحَابِ الْيَمِينِ: إِلَى الْجَنَّةِ بِسَلَامٍ، وَقَالَ لِأَصْحَابِ الشِّمَالِ: إِلَى النَّارِ وَلَا أُبَالِي، ثُمَّ أَمَرَ نَاراً فَأُسْعِرَتْ، فَقَالَ لِأَصْحَابِ الشِّمَالِ: ادْخُلُوهَا، فَهَابُوهَا، فَقَالَ لِأَصْحَابِ الْيَمِينِ: ادْخُلُوهَا فَدَخَلُوهَا، فَقَالَ: كُونِي بَرْداً وَسَلَاماً فَكَانَتْ بَرْداً وَ سَلَاماً فَقَالَ أَصْحَابُ الشِّمَالِ:

از لحاظ آهنگ صدا و خطوط سرانگشت مساوی باشند، پیدا نشود. **ثانیاً** زمانی حمر لازم شد که تکلیف و بازخواست استعدادات مختلف، مساوی و برابر باشد، در صورتیکه اخبار بسیاری در کتاب عقل و جهل همین اصول کافی بیان شد که: «خدا هر کسی را باندازه عقلش مجازات و بازخواست میکند» و **لایکلف الله نفساً الا وسعها**، **ثالثاً** از جاهل و غافل و هر معذوری کیفر و مجازات را برداشته و چنانچه عقل سلیم حکم میکند، عقاب آنهارا قبیح شمرده است. **و ماکنا معذبین حتی نبعث رسولا و الناس فی سعة مالا یعلمون و لو ان العباد اذا جهلوا وقفوا و لم یجحدوا، لم یکفروا**. و امادر باره ظهور این اخبار باید گفت: اگر از لحاظ سند مقبول افتند و راه تقیه در آنها بسته شود، بهترین توجیهش همانستکه در ذیل حدیث اول باب بیان کردیم.

(باب دیگریست از این باب باضافه برقراری تکلیف در اول امر)

۱ - امام باقر علیه السلام فرمود: اگر مردم بدانند، آغاز آفرینش چگونه بوده، دو تن با یکدیگر (در امر دین) اختلاف نکنند. همانا خدای عزوجل پیش از آنکه مخلوق را بیافریند، فرمود: آبی گوارا پدیدآی، تا از تو بهشت و اهل طاعت خود را بیافرینم، وآبی شور و تلخ پدید آی تا ازتو دوزخ و اهل معصیتم‌را بیافرینم، سپس بآنهدستور فرمود تا آمیخته شدند، ازاینجهت است که مؤمن کافر راید و کافر مؤمن.

آنگاه گلی را ازسفحه زمین برگرفت وآنرا بشدت مالش داد، بناگاه مانند مورچه‌ش درآمدند سپس باصحاب یمین فرمود: **بسلامت بسوی بهشت و باصحاب شمال فرمود: بسوی دوزخ و باکی هم ندارم**. آنگاه امر فرمود تاآتشی افروخته گشت وباصحاب شمال فرمود: درآن داخل شوید، ازآن ترسیدند و پرهیز کردند، سپس باصحاب یمین فرمود: داخل شوید: آنها داخل شدند، پس فرمود: سرد

يَا رَبِّ أَقِلْنَا فَقَالَ: قَدْ أَقَلْتُكُمْ فَادْخُلُوهَا، فَذَهَبُوا فَهَابُوهَا، فَثَمَّ ثَبَتَتِ الطَّاعَةُ وَالْمَعْصِيَةُ فَلَا يَسْتَطِيعُ هَؤُلَاءِ أَنْ يَكُونُوا مِنْ هَؤُلَاءِ، وَلَا هَؤُلَاءِ مِنْ هَؤُلَاءِ.

٢ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنِ ابْنِ أُذَيْنَةَ، عَنْ زُرَارَةَ أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ أَبَا جَعْفَرٍ عليه السلام عَنْ قَوْلِ اللهِ جَلَّ وَعَزَّ: «وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَى أَنْفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَى» إِلَى آخِرِ الْآيَةِ، فَقَالَ وَأَبُوهُ يَسْمَعُ: حَدَّثَنِي أَبِي أَنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ قَبَضَ قَبْضَةً مِنْ تُرَابِ التُّرْبَةِ الَّتِي خَلَقَ مِنْهَا آدَمَ عليه السلام فَصَبَّ عَلَيْهَا الْمَاءَ الْعَذْبَ الْفُرَاتَ ثُمَّ تَرَكَهَا أَرْبَعِينَ صَبَاحًا ثُمَّ صَبَّ عَلَيْهَا الْمَاءَ الْمَالِحَ الْأُجَاجَ فَتَرَكَهَا أَرْبَعِينَ صَبَاحًا فَلَمَّا اخْتَمَرَتِ الطِّينَةُ أَخَذَهَا فَعَرَكَهَا عَرْكًا شَدِيدًا فَخَرَجُوا كَالذَّرِّ مِنْ يَمِينِهِ وَشِمَالِهِ وَأَمَرَهُمْ جَمِيعًا أَنْ يَقَعُوا فِي النَّارِ، فَدَخَلَ أَصْحَابُ الْيَمِينِ، فَصَارَتْ عَلَيْهِمْ بَرْدًا وَسَلَامًا وَأَبَى أَصْحَابُ الشِّمَالِ أَنْ يَدْخُلُوهَا.

وسلامت باش آتش سرد وسلامت شد. اصحاب شمال گفتند: پروردگارا از لغزش ما درگذر و از نو بگیر، فرمود: ازنو گرفتم، داخل شوید، ایشان برفتند وباز ترسیدند، درآنجا فرمانبردای ونافرمانی پا برجا گشت، پس نه ایندسته توانند ازآنها باشند ونه آنها توانند از اینها باشند.

شرح - گویا مراد ازآب وخاك مادهایستکه استعداد قبول اشکال مختلف دارد ونیز این دو ماده در سرشت وخلقت انسان ترکیب شده و مقصود از صفحه زمین، مرکز روئیدن غذای انسانست که نطفه ازآن حاصل شود، و مقصود ازمالش گل امتزاج واختلاط مواد اولیه ترکیب انسانست، بنحویکه مزاج انسانی پیدا شود ومستعد حیات گردد، وآمیختن آب شودوشیرین بیکدیگر، کنایه ازامتزاج خیر وشروعقل وشهوت درسرشت انسانست. ازاینرو باکمال ارتباط وعلاقهایکه پدر با پسر دارد، گاهی پدرتابع عقل وهدایتها شود و پسر پیرو شهوات و وساس گردد و یا بر عکس. اما راجع بعالم ذر، در احادیث آینده توضیح بیشتری بیان میشود.

٢ - زراره گوید: مردی ازامام باقر عليه السلام درباره این آیه پرسید: «وچون پروردگارت ازفرزندان آدم، ازپشتهایشان، نژادشان را برگرفت و آنها را برخودشان گواه ساخت که مگرمن پروردگار شما نیستم؟ گفتند: چرا - تاآخرآیه ۱۷۲ سوره ۷ -» حضرت درحالی که پدرش میشنید پاسخ داد.

پدرم بمن حدیث فرمود که: خدای عزوجل یکمشت ازخاك زمینیکه آدم عليه السلام را ازآن آفرید برگرفت وآب گوارای فرات (۱) برآن بریخت، وآنرا چهل صباح بحال خود گذاشت، سپس برآن آب شور و تلخ ریخت وچهل صباح دیگر واگذاشت. چون آن گل خمیرشد، آنرا برگرفت و بشدت مالید، آنگاه آدمیان مانند موراز راست وچپش بجنبش درآمدند، بهمگی دستور فرمود بآتش درآیند، اصحاب یمین

---

(۱) فرات: بسیار گوارا.

﴿۱۴۵۰﴾ ۳ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي نَصْرٍ ، عَنْ أَبَانِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْحَلَبِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ لَمَّا أَرَادَ أَنْ يَخْلُقَ آدَمَ أَرْسَلَ الْمَاءَ عَلَى الطِّينِ ، ثُمَّ قَبَضَ قَبْضَةً فَعَرَكَهَا ثُمَّ فَرَّقَهَا فِرْقَتَيْنِ بِيَدِهِ ثُمَّ ذَرَأَهُمْ فَإِذَاهُمْ يَدُبُّونَ ثُمَّ رَفَعَ لَهُمْ ناراً فَأَمَرَ أَهْلَ الشِّمَالِ أَنْ يَدْخُلُوهَا فَذَهَبُوا إِلَيْهَا فَهَابُوهَا فَلَمْ يَدْخُلُوهَا ثُمَّ أَمَرَ أَهْلَ الْيَمِينِ أَنْ يَدْخُلُوهَا فَذَهَبُوا فَدَخَلُوهَا فَأَمَرَ اللهُ جَلَّ وَعَزَّ النَّارَ فَكَانَتْ عَلَيْهِمْ بَرْداً وَسَلاماً ، فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ أَهْلُ الشِّمَالِ قَالُوا : رَبَّنَا أَقِلْنَا ، فَأَقَالَهُمْ ، ثُمَّ قَالَ لَهُمْ : ادْخُلُوهَا فَذَهَبُوا فَقَامُوا عَلَيْهَا وَلَمْ يَدْخُلُوهَا ، فَأَعَادَهُمْ طِيناً وَ خَلَقَ مِنْهَا آدَمَ عليه السلام . وَقَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : فَلَنْ يَسْتَطِيعَ هَؤُلَاءِ أَنْ يَكُونُوا مِنْ هَؤُلَاءِ وَلَا هَؤُلَاءِ أَنْ يَكُونُوا مِنْ هَؤُلَاءِ قَالَ : فَيَرَوْنَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وآله أَوَّلُ مَنْ دَخَلَ تِلْكَ النَّارَ فَذَلِكَ قَوْلُهُ جَلَّ وَعَزَّ : «قُلْ إِنْ كَانَ لِلرَّحْمٰنِ وَلَدٌ فَأَنَا أَوَّلُ الْعَابِدِينَ» .

داخل شدند وآتش بر آنها سرد وسلامت گشت واصحاب شمال ازداخل شدن سر پیچی کردند .

شرح ـ درباره عالم ذر واقرار گرفتن ازمردم، بعضی ازدانشمندان بظهور روایتی که ازعمر رسیده جمود کرده وگفته‌اند : چون خدایتعالی آدم راآفرید ، نسل او راماننند مورچگان ازپشتش در آورد و آنها را زنده ساخت وعقل وشعورداد وسپس ازآنها پرسید. وبرخی گفته‌اند : خدایتعالی درخلقت انسان دلائلی برای ربوبیت خود قرارداده و عقول ایشان را چنان رهبری فرموده که اگر بطبع و فطرت خود بیندیشند ، بربوبیتش اقرار کنند. ودسته‌ئی گفته‌اند : این اقراراعتراف بلسان قابلیت واستعداد جواهر وذوات آنهاست مانندآیه شریفه : **فقال لها وللارض ائتیا طوعاً وکرهاً ، قالتا أتینا طائعین** وبرخی احتمال داده‌اند که این اقراربلسان ملکوتی بوده ، مانند **یسبح لله ما فی السموات وما فی الارض** .

۳ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : چون خدای عز وجل اراده فرمود آدم را بیافریند ، آب را بسوی خاك ارسال داشت، سپس مشتی بر گرفت وآنرا بمالید ،آنگاه آنرابا دست قدرت خود ، دونیمه ساخت ،و بشر را بیافرید ، ناگاه بجنبش درآمدند ، سپس برای آنها آتشی برافراخت و باهل شمال دستور داد ، داخلش شوند ،آنها بسویش رفتند وترسیدند. وداخل نشدند آنگاه باهل یمین دستور داد ، داخلش شوند ، آن‌ها برفتند و داخل شدند ، خدای عزوجل بآتش امر فرمود تا برآنها سرد و سلامت گشت . چون اهل شمال چنان دیدند ،گفتند : پروردگارا از ما درگذروتجدیدکن ، خدا تجدیدکرد وبآن‌ها فرمود :بآتش درآئید. آنها رفتند وکنارش ایستادند وداخل نگشتند ،خدا ایشان را بطینت اول برگردانید وازآن طینت آدم عليه السلام راآفرید .

امام صادق عليه السلام فرمود ازاینرو اینها نتوانند از آن‌ها شوند وآن‌ها نتوانند از اینها گردند . از اینجهت (اهل بیت علیهم السلام) عقیده دارندکه رسولخدا صلی‌الله علیه و آله نخستین کس بودکه داخل آن آتش شد ، وازاین بابست قول خدای‌جل وعز : «بگوا گر برای خدای رحمان فرزندی بود ، من نخستین پرستنده بودم - ۸۱سوره ۴۳ -) .

(بَابٌ آخَرُ مِنْهُ)

۱ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ دَاوُدَ الْعِجْلِيِّ ، عَنْ زُرَارَةَ ، عَنْ حُمْرَانَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : إِنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى حِينَ خَلَقَ الْخَلْقَ خَلَقَ مَاءً عَذْباً وَ مَاءً مَالِحاً أُجَاجاً ، فَامْتَزَجَ الْمَاءَانِ ، فَأَخَذَ طِيناً مِنْ أَدِيمِ الْأَرْضِ فَعَرَكَهُ عَرْكاً شَدِيداً ، فَقَالَ لِأَصْحَابِ الْيَمِينِ وَهُمْ كَالذَّرِّ يَدِبُّونَ : إِلَى الْجَنَّةِ بِسَلَامٍ وَقَالَ لِأَصْحَابِ الشِّمَالِ : إِلَى النَّارِ وَلَا أُبَالِي . ثُمَّ قَالَ : « أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَى شَهِدْنَا أَنْ تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّا كُنَّا عَنْ هَذَا غَافِلِينَ » ثُمَّ أَخَذَ الْمِيثَاقَ عَلَى النَّبِيِّينَ ، فَقَالَ : أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ وَأَنَّ هَذَا مُحَمَّدٌ رَسُولِي ، وَأَنَّ هَذَا عَلِيٌّ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ؟ قَالُوا : بَلَى فَثَبَتَتْ لَهُمُ النُّبُوَّةُ وَأَخَذَ الْمِيثَاقَ عَلَى أُولِي الْعَزْمِ أَنِّي رَبُّكُمْ وَمُحَمَّدٌ رَسُولِي وَعَلِيٌّ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ وَ أَوْصِيَاؤُهُ مِنْ بَعْدِهِ وُلَاةُ أَمْرِي وَخُزَّانُ عِلْمِي وَ أَنَّ الْمَهْدِيَّ أَنْتَصِرُ بِهِ لِدِينِي وَأُظْهِرُ بِهِ دَوْلَتِي وَأَنْتَقِمُ بِهِ مِنْ أَعْدَائِي وَأُعْبَدُ بِهِ طَوْعاً وَكَرْهاً قَالُوا : أَقْرَرْنَا يَا رَبِّ وَشَهِدْنَا ، وَلَمْ

توضیح ـ چون پیغمبر اکرم صلی‌الله علیه وآله نخستین کس بود که درمیان تمام افراد بشر فرمان خدا برد وبآنش درآمد ، پس اگر خدا را فرزندی میبود . آنحضرت نخستین پرستنده و تعظیم کننده آن فرزند میبود و دیگران در پرستش فرزند خدا برآنحضرت پیش نمیافتادند ، و چون آنحضرت کسی را بعنوان فرزند خدا نمیپرستد ، معلوم میشود اورا فرزندی نیست .

✡(باب دیگریست ازهمین باب)✡

۱ ـ امام باقر علیه السلام فرمود : همانا خدای تبارك وتعالی چون خواست مخلوق را بیافریند ، نخست آبی گوارا وآبی شور وتلخ آفرید ، وآندوآب بهم آمیختند ، سپس خاکی از صفحه زمین برگرفت وآنرا بشدت مالش داد ، آنگاه باصحاب یمین که مانندمورچه میجنبیدند ، فرمود : باسلامت بسوی بهشت و باصحاب شمال فرمود بسوی دوزخ وباکی هم ندارم ، سپس فرمود : «مگرمن پروردگار شما نیستم ؟ گفتند : چرا گواهی دهیم ، تا درروز قیامت نگویند : ما ازاین بی‌خبر بودیم ».

سپس ازپیغمبران پیمان گرفت وفرمود : مگرمن پروردگار شما نیستم ؟ واین محمد رسول من نیست واین علی امیر مؤمنان نمیباشد ؟ گفتند : چرا پس نبوت آنها پا برجا شد ، وازپیغمبران اولوالعزم پیمان گرفت که من پروردگارشمایم و محمد رسولم وعلی امیر مؤمنان و اوصیاء بعد از او ، والیان امر من و خزانه داران علم من واینکه مهدی کسی است که بوسیله اودینم را نصرت دهم ودولتم را آشکارکنم واز دشمنانم انتقام گیرم وبوسیله اوخواهی نخواهی عبادت شوم . گفتند : پروردگارا اقرار کردیم و گواهی دادیم ، ولی آدم نه انکارکرد ونه اقرار نمود ، پس مقام اولوالعزمی برای آن پنج تن ازجهت مهدی ثابت شد و برای آدم عزمی برای اقراربآن یافت نشد (ازاینروازپیغمبران اولوالعزم خارج گشت) اینست گفتار خدای عزوجل : « و هر آینه از پیش باآدم عهدی کردیم ، او فراموش کرد و برایش تصمیمی نیافتیم ـ ۱۱۶ سوره

يَجْحَدْ آدَمُ وَلَمْ يُقِرَّ فَثَبَتَتِ الْعَزِيمَةُ لِهٰؤُلَاءِ الْخَمْسَةِ فِي الْمَهْدِيِّ وَلَمْ يَكُنْ لِآدَمَ عَزْمٌ عَلَى الْإِقْرَارِ بِهِ وَهُوَ قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ: «وَلَقَدْ عَهِدْنَا إِلَىٰ آدَمَ مِنْ قَبْلُ فَنَسِيَ وَلَمْ نَجِدْ لَهُ عَزْمًا» قَالَ: إِنَّمَا هُوَ: فَتَرَكَ ثُمَّ أَمَرَ نَاراً فَأُجِّجَتْ فَقَالَ لِأَصْحَابِ الشِّمَالِ: ادْخُلُوهَا فَهَابُوهَا، وَقَالَ لِأَصْحَابِ الْيَمِينِ: ادْخُلُوهَا فَدَخَلُوهَا فَكَانَتْ عَلَيْهِمْ بَرْداً وَسَلَاماً، فَقَالَ أَصْحَابُ الشِّمَالِ: يَا رَبِّ أَقِلْنَا، فَقَالَ: قَدْ أَقَلْتُكُمْ اذْهَبُوا فَادْخُلُوهَا، فَهَابُوهَا، فَثَمَّ ثَبَتَتِ الطَّاعَةُ وَالْوَلَايَةُ وَالْمَعْصِيَةُ.

۲ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَىٰ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، وَعَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ، عَنْ حَبِيبٍ السَّجِسْتَانِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عليه السلام يَقُولُ: إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ لَمَّا أَخْرَجَ ذُرِّيَّةَ آدَمَ عليه السلام مِنْ ظَهْرِهِ لِيَأْخُذَ عَلَيْهِمُ الْمِيثَاقَ بِالرُّبُوبِيَّةِ لَهُ وَبِالنُّبُوَّةِ لِكُلِّ نَبِيٍّ فَكَانَ أَوَّلَ مَنْ أَخَذَ لَهُ عَلَيْهِمُ الْمِيثَاقَ بِنُبُوَّتِهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ صلى الله عليه وآله ثُمَّ قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لِآدَمَ: انْظُرْ مَاذَا تَرَىٰ؟ قَالَ: فَنَظَرَ آدَمُ عليه السلام إِلَىٰ ذُرِّيَّتِهِ وَهُمْ ذَرٌّ قَدْ مَلَأُوا السَّمَاءَ، قَالَ آدَمُ عليه السلام: يَا رَبِّ مَا أَكْثَرَ ذُرِّيَّتِي وَلِأَمْرٍ مَا خَلَقْتَهُمْ، فَمَا تُرِيدُ مِنْهُمْ بِأَخْذِكَ الْمِيثَاقَ عَلَيْهِمْ؟ قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: يَعْبُدُونَنِي وَلَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئاً وَيُؤْمِنُونَ بِرُسُلِي وَيَتَّبِعُونَهُمْ، قَالَ آدَمُ عليه السلام: يَا رَبِّ فَمَا لِي أَرَىٰ بَعْضَ الذَّرِّ أَعْظَمَ مِنْ بَعْضٍ وَبَعْضَهُمْ لَهُ نُورٌ كَثِيرٌ وَبَعْضُهُمْ لَهُ نُورٌ قَلِيلٌ وَبَعْضُهُمْ لَيْسَ لَهُ نُورٌ؟ فَقَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: كَذٰلِكَ

---

۲۰ - » فرمود: مقصود از « نسی » در اینجا « ترك » است (زیرا فراموشی بر پیغمبران روا نیست).

سپس بآتشی دستور فرمود تا برافروخت و باصحاب شمال فرمود: بآن درآئید، ایشان ترسیدند و باصحاب یمین فرمود: درآئید، آنها وارد شدند، آتش بر آنها سرد وسلامت شد، آنگاه اصحاب شمال گفتند: پروردگارا! از مادر گذر وتجدید کن، فرمود: تجدید کردم، بروید وداخل شوید، باز ترسیدند درآنجا اطاعت وولایت ومعصیت ثابت گشت.

۲ - حبیب سجستانی گوید: شنیدم امام باقر عليه السلام فرمود: همانا خدای عزوجل چون ذریه آدم عليه السلام را ازپشتش خارج ساخت، تا از آنها برای ربوبیت خود ونبوت هر پیغمبری پیمان گیرد، نخستین کسیکه درباره پیغمبری او ازانبیاء پیمان گرفت، محمدبن عبدالله صلی الله علیه وآله بود، سپس خدای عزوجل بآدم علیه السلام فرمود: بنگر تاچه می بینی؟ آدم علیه السلام بذریه خود که چون موران بودند نگریست، دید آسمان را پر کرده اند.

عرضکرد: پروردگارا! چه ذریه زیادی دارم!! اینها را برای چه خلق فرمودی؟ و از پیمان گرفتنشان چه منظور داری؟ خدای عز وجل فرمود: تا مرا عبادت کنند و چیزی را شریك من نسازند وبپیغمبرانم ایمان آورند وازآنها پیروی کنند.

آدم عليه السلام عرضکرد: پروردگارا! چرا بعضی ازاینها را بزرگتر ازبعضی دیگر می بینم؟ وچرا برخی نور زیادی دارند وبرخی نور کم، وبرخی بی نورند؟.

خَلَقْتُهُمْ لِأَبْلُوَهُمْ فِي كُلِّ حَالَاتِهِمْ ، قَالَ آدَمُ عليه السلام : يَا رَبِّ فَتَأْذَنُ لِي فِي الْكَلَامِ فَأَتَكَلَّمَ ؟ قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : تَكَلَّمْ فَإِنَّ رُوحَكَ مِنْ رُوحِي وَطَبِيعَتَكَ [مِنْ] خِلَافِ كَيْنُونَتِي : قَالَ آدَمُ : يَارَبِّ فَلَوْ كُنْتَ خَلَقْتَهُمْ عَلَى مِثَالٍ وَاحِدٍ وَقَدْرٍ وَاحِدٍ وَطَبِيعَةٍ وَاحِدَةٍ وَحِبِلَّةٍ وَاحِدَةٍ وَأَلْوَانٍ وَاحِدَةٍ وَأَعْمَارٍ وَاحِدَةٍ وَأَرْزَاقٍ سَوَاءٍ لَمْ يَبْغِ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَلَمْ يَكُنْ بَيْنَهُمْ تَحَاسُدٌ وَلَا تَبَاغُضٌ وَلَا اخْتِلَافٌ فِي شَيْءٍ مِنَ الْأَشْيَاءِ ، قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ يَا آدَمُ بِرُوحِي نَطَقْتَ وَبِضَعْفِ طَبِيعَتِكَ تَكَلَّمْتَ مَا الَّذِي عَلِمَ لَكَ بِهِ وَأَنَا الْخَالِقُ الْعَالِمُ ، بِعِلْمِي خَالَفْتُ بَيْنَ خَلْقِهِمْ وَبِمَشِيَّتِي يَمْضِي فِيهِمْ أَمْرِي وَإِلَيَّ تَدْبِيرِي وَتَقْدِيرِي صَائِرُونَ ، لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِي ، إِنَّمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ لِيَعْبُدُونَ وَخَلَقْتُ الْجَنَّةَ لِمَنْ أَطَاعَنِي وَعَبَدَنِي مِنْهُمْ وَاتَّبَعَ رُسُلِي وَلَا أُبَالِي وَخَلَقْتُ النَّارَ لِمَنْ كَفَرَ بِي وَعَصَانِي وَلَمْ يَتَّبِعْ رُسُلِي وَلَا أُبَالِي ، وَخَلْقُكَ وَخَلْقُ ذُرِّيَّتِكَ مِنْ غَيْرِ فَاقَةٍ بِي إِلَيْكَ وَإِلَيْهِمْ وَإِنَّمَا خَلَقْتُكَ وَخَلَقْتُهُمْ لِأَبْلُوَكَ وَأَبْلُوَهُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا فِي دَارِ الدُّنْيَا فِي حَيَاتِكُمْ وَقَبْلَ مَمَاتِكُمْ فَلِذَلِكَ خَلَقْتُ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ وَالْحَيَاةَ وَالْمَوْتَ وَالطَّاعَةَ وَالْمَعْصِيَةَ وَالْجَنَّةَ وَالنَّارَ وَكَذَلِكَ أَرَدْتُ فِي تَقْدِيرِي وَتَدْبِيرِي ، وَبِعِلْمِي النَّافِذِ فِيهِمْ خَالَفْتُ

خدای عزوجل فرمود : ایشانرا اینگونه آفریدم تا درتمام حالات امتحانشان کنم .

آدم عليه السلام عرضکرد : پروردگارا ! بمن اجازه میدهی سخن گویم ؟

خدای عزوجل فرمود : سخن گوی که روح تو ازروح من است (یعنی از روحی است که من آفریده‌ام و بخود نسبت داده‌ام) وطبیعتت برخلاف هستی من است (یعنی خلقت جسمانی وبدنیت با عوارض و طبایعش برخلاف عالم مجرداتست) .

آدم عرضکرد : ایکاش همه آنها را یکسان ویك اندازه میآفریدی که دارای یك طبیعت و یك خلقت میبودند ، ورنگها وعمرهایشان یکنواخت میبود ، وازلحاظ ارزاق برابر میبودند ، تا برخی بر برخی دیگر ستم نمیکردند وهیچگونه حسد وکینه واختلاف درمیانشان پیدا نمیشد .

خدای عزوجل فرمود : ای آدم بوسیله روح من سخن گفتی وبسستی طبیعتت خود را بزحمت انداختی نسبت بچیزیکه درآن علم نداری (یعنی اصل نیروی نطق وبیانت بوسیله روحیست که من بتو دادم وآن خیر است وصلاح ، ولی مضمون سخنت که عقیده بتساوی ذریه ونسلت میباشد ، مقتضای اوهام وخیالاتی ست که از قوای جسمانیت سرچشمه میگیرد ، از اینرو برخلاف حکمت و صلاحست) من خالق دانا هستم ، از روی دانائیم خلقت آنها را مخالف یکدیگر ساختم ، وفرمانم درمیان آنها بسبب مشیتم جاری شود ، وبسوی تدبیر وتقدیر من میگرایند ، خلقت من دگرگونی نپذیرد ، همانا من جن و انس را آفریدم تا عبادتم کنند و بهشت را آفریدم برای کسیکه اطاعت وعبادتم کند ، و از پیغمبرانم پیروی نماید و باك ندارم ، و دوزخ را آفریدم برای کسیکه بمن کافر شود ونافرمانیم کند وازپیغمبرانم متابعت نکند وباك ندارم ، وترا وذریه‌ات

بَيْنَ صُوَرِهِمْ وَ أَجْسَامِهِمْ وَ أَلْوَانِهِمْ وَ أَعْمَارِهِمْ وَ أَرْزَاقِهِمْ وَ طَاعَتِهِمْ وَمَعْصِيَتِهِمْ ، فَجَعَلْتُ مِنْهُمُ الشَّقِيَّ وَ السَّعِيدَ وَ الْبَصِيرَ وَالْأَعْمَى وَالْقَصِيرَ وَالطَّوِيلَ وَالْجَمِيلَ وَالدَّمِيمَ وَالْعَالِمَ وَالْجَاهِلَ وَالْغَنِيَّ وَالْفَقِيرَ وَالْمُطِيعَ وَالْعَاصِيَ وَالصَّحِيحَ وَ السَّقِيمَ وَمَنْ بِهِ الزَّمَانَةُ وَمَنْ لَا عَاهَةَ بِهِ ، فَيَنْظُرُ الصَّحِيحُ إِلَى الَّذِي بِهِ الْعَاهَةُ فَيَحْمَدُنِي عَلَى عَافِيَتِهِ ، وَيَنْظُرُ الَّذِي بِهِ الْعَاهَةُ إِلَى الصَّحِيحِ فَيَدْعُونِي وَيَسْأَلُنِي أَنْ أُعَافِيَهُ وَ يَصْبِرُ عَلَى بَلَائِي فَأُثِيبُهُ جَزِيلَ عَطَائِي ، وَيَنْظُرُ الْغَنِيُّ إِلَى الْفَقِيرِ فَيَحْمَدُنِي وَيَشْكُرُنِي ، وَيَنْظُرُ الْفَقِيرُ إِلَى الْغَنِيِّ فَيَدْعُونِي وَيَسْأَلُنِي ، وَيَنْظُرُ الْمُؤْمِنُ إِلَى الْكَافِرِ فَيَحْمَدُنِي عَلَى مَا هَدَيْتُهُ فَلِذَلِكَ خَلَقْتُهُمْ لِأَبْلُوَهُمْ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَ فِيمَا أُعَافِيهِمْ وَفِيمَا أَبْتَلِيهِمْ وَ فِيمَا أُعْطِيهِمْ وَ فِيمَا أَمْنَعُهُمْ وَ أَنَا اللهُ الْمَلِكُ الْقَادِرُ ، وَلِي أَنْ أُمْضِيَ جَمِيعَ مَا قَدَّرْتُ عَلَى مَا دَبَّرْتُ وَلِي أَنْ أُغَيِّرَ مِنْ ذَلِكَ مَا شِئْتُ إِلَى مَا شِئْتُ وَأُقَدِّمَ مِنْ ذَلِكَ مَا أَخَّرْتُ وَأُؤَخِّرَ مِنْ ذَلِكَ مَا قَدَّمْتُ وَأَنَا اللهُ الْفَعَّالُ لِمَا أُرِيدُ لَا أُسْأَلُ عَمَّا أَفْعَلُ وَأَنَا أَسْأَلُ خَلْقِي عَمَّا هُمْ فَاعِلُونَ.

راآفریدم . بدون اینکه احتیاجی بشما داشته باشم ، بلکه ترا وآنها راآفریدم تاآزمایشتان کنم که کدامین شما درزندگی و پیش ازمردنتان نیکوکردارتر هستید .

ازاینجهت دنیا وآخرت وزندگی و مرگ و اطاعت و معصیت وبهشت ودوزخ راآفریدم ودرتقدیر وتدبیر خود اینگونه اراده کردم ، بعلم نافذیکه نسبت بآنها دارم میان صورتها و پیکرها و رنگها وعمرها وروزیها و اطاعت و معصیتشان تفاوت واختلاف انداختم ،آنها رابشقی وسعید ، بینا وکور ،کوتاه وبلند ، با جمال وپست ، دانا ونادان ، توانگر و مستمند ، فرمانبر ونافرمان ، سالم وبیمار ، زمین گیر وبی آفت تقسیم نمودم تا (هرکس را بقدر استعدادش تکلیف کنم و بقدر اطاعتش پاداش دهم و دستهٔی مشاغل سخت و مشکل را عهده‌دارشوند ونوع انسان باقی ماند وتا) سالم بنا تندرست بنگرد ومرا بسبب عافیتش شکر گزارد ونا تندرست بسالم بنگرد ودعاکند وازمن بخواهد تا او را عافیت بخشم ، وبربلاء من صبرکند تا ازعطاء جزیل خود باوثواب دهم ، وتوانگر بفقیر بنگرد وسپاس وشکرمن بجاآورد ، وفقیربتوانگر بنگرد ودعاکند وازمن بخواهد ، ومؤمن بکافر بنگرد وبرای آنکه هدایتش کرده‌ام سپاسگزاری من کند .

از اینجهت آنها راآفریدم تا در خوشی وناخوشی و عافیت وگرفتاری وعطاء ومنعم آنها راآزمایش کنم ، منم خداوند مالك توانا . من حق دارم همه آنچه‌را مقدرکرده‌ام ، طبق تدبیرم مجری سازم ، وحق دارم آنچه را خواهم بنحویکه خواهم ، تغییردهم وبعضی ازآنچه را مؤخرداشته‌ام مقدم دارم وبرخی راکه مقدم داشته مؤخرکنم ، منم خدائیکه هرچه اراده کنم انجام دهم واز آنچه کنم بازخواست نشوم ، و من مخلوقم را ازآنچه کنند باز خواست نمایم (زیرا خدای سبحانه وتعالی ازلحاظ ذات وصفات کامل ونسبت بهرچه‌خواهدوکندعادل وعالمست ومصالح نهانی ودقیقی راکه عقول مخلوقش بآن نرسد ، میداند و ملاحظه میکند ، ازاینرو بازخواست وحساب کشیدن ازاومعنی ندارد ، ولی مخلوق هرکه باشد، درکردار ورفتارش خوب وبد وزشت وزیبا یافت میشود پس باید مورد بازخواست وحساب کش... ق. ا. ۲

٣ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ ، عَنْ صَالِحِ بْنِ عُقْبَةَ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْجُعْفِيِّ وَعُقْبَةَ جَمِيعاً ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ خَلَقَ الْخَلْقَ فَخَلَقَ مَنْ أَحَبَّ مِمَّا أَحَبَّ وَكَانَ مِمَّا أَحَبَّ أَنْ خَلَقَهُ مِنْ طِينَةِ الْجَنَّةِ وَخَلَقَ مَنْ أَبْغَضَ مِمَّا أَبْغَضَ وَكَانَ مِمَّا أَبْغَضَ أَنْ خَلَقَهُ مِنْ طِينَةِ النَّارِ ، ثُمَّ بَعَثَهُمْ فِي الظِّلَالِ ـ فَقُلْتُ : وَأَيُّ شَيْءٍ الظِّلَالُ فَقَالَ : أَلَمْ تَرَ إِلَى ظِلِّكَ فِي الشَّمْسِ شَيْئاً وَلَيْسَ بِشَيْءٍ ـ ثُمَّ بَعَثَ مِنْهُمُ النَّبِيِّينَ فَدَعَوْهُمْ إِلَى الْإِقْرَارِ بِاللهِ عَزَّ وَجَلَّ وَهُوَ قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ : «وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ اللهُ» ثُمَّ دَعَوْهُمْ إِلَى الْإِقْرَارِ بِالنَّبِيِّينَ فَأَقَرَّ بَعْضُهُمْ وَأَنْكَرَ بَعْضٌ ، ثُمَّ دَعَوْهُمْ إِلَى وَلَايَتِنَا فَأَقَرَّ بِهَا وَاللهِ مَنْ أَحَبَّ وَأَنْكَرَهَا مَنْ أَبْغَضَ وَهُوَ قَوْلُهُ : «فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا بِهِ مِنْ قَبْلُ» ثُمَّ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام : كَانَ التَّكْذِيبُ ثَمَّ

((بَابُ))

(أَنَّ رَسُولَ اللهِ أَوَّلُ مَنْ أَجَابَ وَأَقَرَّ لِلهِ عَزَّ وَجَلَّ بِالرُّبُوبِيَّةِ)

١ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ صَالِحِ بْنِ سَهْلٍ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام أَنَّ بَعْضَ قُرَيْشٍ قَالَ لِرَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وآله : بِأَيِّ شَيْءٍ سَبَقْتَ الْأَنْبِيَاءَ وَأَنْتَ بُعِثْتَ

---

٣ ـ امام باقر عليه السلام فرمود : همانا خدای عزوجل مخلوق را آفرید وهر که را دوست داشت ، از آنچه دوست داشت آفرید ، وآنچه را دوست داشت این بود که : از طینت بهشتی آفرید وهر که را دشمن داشت از آنچه نزدش مبغوض بود آفرید ، وآنچه نزدش مبغوض بود ، این بود که خلقتش را از طینت دوزخی ساخت ، سپس آنها را در ظلال برانگیخت .

راوی گوید : عرضکرد ظلال چیست ؟ فرمود : مگر سایه خود را در پرتو خورشید نمی‌بینی که چیزی هست وچیزی نیست (نظر باینکه سیاهی روی زمین است چیزی هست ، ونظر باینکه ماده وذاتیت ندارد چیزی نیست ومقصود عالم أرواح یا عالم مثالست) سپس ازمیان آنها پیغمبران را برانگیخت وایشان را باقرار بخدای عزوجل دعوت کرد . اینست معنی قول خدای عزوجل : « اگر از آنها بپرسی چه کسی خلقشان کرده حواهند گفت خدا ، ۸۷ سوره ۴۳ » سپس آنها را باقرار بپیغمبران دعوت کرد ، بعضی اقرار کردند و برخی انکار ورزیدند . آنگاه بولایت مادعوتشان فرمود ، بخدا هر که را که خدا دوست داشت بآن اقرار کرد وهر که را دشمن داشت انکار ورزید . و همین است معنی قول خدایتعالی : « آنها بآنچه قبلا تکذیب کرده بودند ، ایمان نخواهند آورد ، ۱۰۱ سوره ۷ ـ » سپس امام باقر عليه السلام فرمود : تکذیب در آنجا واقع شد (یعنی کسانیکه اکنون تکذیب ولایت میکنند ، ابتدا درعالم أرواح ومثال تکذیب کرده‌اند) .

✡(رسولخدا نخستین کسی بود که پاسخ داد وبربوبیت خدای عزوجل اقرار نمود)✡

١ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : بعضی ازمردم قریش برسولخدا صلی‌الله علیه وآله عرضکردند : بچه

آخِرَهُمْ وَ خَاتِمَهُمْ؟ فَقَالَ : إِنِّي كُنْتُ أَوَّلَ مَنْ آمَنَ بِرَبِّي وَأَوَّلَ مَنْ أَجَابَ حَيْثُ أَخَذَ اللهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَى أَنْفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ ، فَكُنْتُ أَنَا أَوَّلَ نَبِيٍّ قَالَ بَلَى ، فَسَبَقْتُهُمْ بِالْإِقْرَارِ بِاللهِ عَزَّ وَجَلَّ .

﴿۱۴۵۵﴾ ۲- أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ سِنَانٍ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام : جُعِلْتُ فِدَاكَ إِنِّي لَأَرَى بَعْضَ أَصْحَابِنَا يَعْتَرِيهِ النَّزْقُ وَالْحِدَّةُ وَالطَّيْشُ فَأَغْتَمُّ لِذَلِكَ غَمّاً شَدِيداً وَأَرَى مَنْ خَالَفَنَا فَأَرَاهُ حُسْنَ السَّمْتِ. قَالَ: لَا تَقُلْ حُسْنَ السَّمْتِ فَإِنَّ السَّمْتَ سَمْتُ الطَّرِيقِ وَلَكِنْ قُلْ حُسْنَ السِّيمَاءِ ، فَإِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ : «سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ». قَالَ : قُلْتُ : فَأَرَاهُ حُسْنَ السِّيمَاءِ وَلَهُ وَقَارٌ فَأَغْتَمُّ لِذَلِكَ ، قَالَ : لَا تَغْتَمَّ لِمَا رَأَيْتَ مِنْ نَزَقِ أَصْحَابِكَ وَلِمَا رَأَيْتَ مِنْ حُسْنِ سِيمَاءِ مَنْ خَالَفَكَ ، إِنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لَمَّا أَرَادَ أَنْ يَخْلُقَ آدَمَ خَلَقَ تِلْكَ الطِّينَتَيْنِ ، ثُمَّ فَرَّقَهُمَا فِرْقَتَيْنِ ، فَقَالَ لِأَصْحَابِ الْيَمِينِ: كُونُوا خَلْقاً بِإِذْنِي ، فَكَانُوا خَلْقاً بِمَنْزِلَةِ الذَّرِّ يَسْعَى، وَقَالَ لِأَهْلِ الشِّمَالِ : كُونُوا خَلْقاً بِإِذْنِي ، فَكَانُوا خَلْقاً بِمَنْزِلَةِ الذَّرِّ ، يَدْرُجُ ، ثُمَّ رَفَعَ لَهُمْ ناراً فَقَالَ : ادْخُلُوهَا بِإِذْنِي ، فَكَانَ أَوَّلَ مَنْ دَخَلَهَا مُحَمَّدٌ صلى الله عليه وآله ثُمَّ اتَّبَعَهُ أُولُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ وَأَوْصِيَاؤُهُمْ

سبب (رتبه ومقامت) ازپیغمبران دیگر پیش افتاد درصورتیکه درآخر وپایان آنها مبعوث گشتی ؟ فرمود : من نخستین کسی بودم که پروردگارم ایمان آوردم و نخستین کسی بودم که پاسخ گفتم ، زمانیکه خدا ازپیغمبران پیمان گرفت وآنها را برخودشان گواه ساخت که مگر من پروردگار شما نیستم ؟ در آنجا من نخستین پیغمبری بودم که گفتم :چرا، پس من دراقراربخدای عزوجل برآنها پیشی گرفتم (ازاینرو درمقام ورتبه ازآنها پیش افتادم) .

۲ ـ عبدالله بن سنان گوید : بامام صادق علیه السلام عرضکردم : من بعضی از اصحاب خود (شیعیان) را می‌بینم که بیخردی وتندی وسبکی عارضش شود . از اینجهت بشدت اندوهگین میشوم ومخالف خود (غیر شیعه) را نیکوروش می‌بینم. فرمود : نیکو روش نگو، زیرامقصود از روش طریقه (کیش ومذهب) است ، بلکه‌بگو نیکو سیما ، زیرا خدای عزوجل میفرماید : « سیمای آنها در رخسارشان ازاثرسجده است ـ ۲۹ سوره ۴۸ ـ» عرضکردم : اورا نیکوسیماء ودارای وقار میبینم وازآنجهت اندوهگین میشوم .

فرمود : از سبکی که در اصحابت و سیماء نیکی که در مخالفینت میبینی اندوهگین مباش ، زیرا خدای تبارك وتعالی‌چون خواست آدم‌را بیافریند ، آن دوطینت را آفرید ، سپس آنها رادو نیمه کرد و باصحاب یمین فرمود : باذن من‌آفریده شوید ، آنها مخلوقی گشتند مانند مورچگان که میشتافتند و باهل شمال فرمود : باذن من آفریده شوید ، آنها مخلوقی گشتند مانند مورچگان که براه خود میرفتند (آهسته وکند میرفتند) سپس‌برای آنها آتشی برافراشت وفرمود : باذن من بآن درآئید ، نخستین کسی که بآتش درآمد، محمد صلی‌الله علیه‌وآله بود ، سپس پیغمبران اولوالعزم دیگر واوصیاء وپیروانشان ازپی‌اودرآمدند

وَأَتْبَاعَهُمْ، ثُمَّ قَالَ لِأَصْحَابِ الشِّمَالِ: ادْخُلُوهَا بِإِذْنِي، فَقَالُوا: رَبَّنَا خَلَقْتَنَا لِتُحْرِقَنَا؟ فَعَصَوْا، فَقَالَ لِأَصْحَابِ الْيَمِينِ: اخْرُجُوا بِإِذْنِي مِنَ النَّارِ، لَمْ تَكْلِمِ النَّارُ مِنْهُمْ كَلْمًا، وَلَمْ تُؤَثِّرْ فِيهِمْ أَثَرًا، فَلَمَّا رَآهُمْ أَصْحَابُ الشِّمَالِ، قَالُوا: رَبَّنَا نَرَى أَصْحَابَنَا قَدْ سَلِمُوا فَأَقِلْنَا وَمُرْنَا بِالدُّخُولِ، قَالَ: قَدْ أَقَلْتُكُمْ فَادْخُلُوهَا، فَلَمَّا دَنَوْا وَأَصَابَهُمُ الْوَهَجُ رَجَعُوا فَقَالُوا: يَا رَبَّنَا لَا صَبْرَ لَنَا عَلَى الْإِحْتِرَاقِ فَعَصَوْا، فَأَمَرَهُمْ بِالدُّخُولِ - ثَلَاثًا - كُلُّ ذَلِكَ يَعْصُونَ وَيَرْجِعُونَ وَأَمَرَا وُلْدَكَ - ثَلَاثًا - كُلُّ ذَلِكَ يُطِيعُونَ وَيَخْرُجُونَ، فَقَالَ لَهُمْ: كُونُوا طِينًا بِإِذْنِي فَخَلَقَ مِنْهُ آدَمَ، قَالَ: فَمَنْ كَانَ مِنْ هَؤُلَاءِ لَا يَكُونُ مِنْ هَؤُلَاءِ وَمَنْ كَانَ مِنْ هَؤُلَاءِ لَا يَكُونُ مِنْ هَؤُلَاءِ وَمَا رَأَيْتَ مِنْ نَزَقِ أَصْحَابِكَ وَخُلُقِهِمْ فَمِمَّا أَصَابَهُمْ مِنْ لَطْخِ أَصْحَابِ الشِّمَالِ وَمَا رَأَيْتَ مِنْ حُسْنِ سِيمَاءِ مَنْ خَالَفَكُمْ وَوَقَارِهِمْ فَمِمَّا أَصَابَهُمْ مِنْ لَطْخِ أَصْحَابِ الْيَمِينِ.

٣ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ سَعْدَانَ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ صَالِحِ بْنِ سَهْلٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: سُئِلَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله بِأَيِّ شَيْءٍ

آنگاه باصحاب شمال فرمود: باذن من بآن درآئید، گفتند: پروردگارا! مارا آفریدی تا بسوزانی؟! و نافرمانی کردند، سپس باصحاب یمین فرمود: باذن من از آتش خارج شوید، بی آنکه آتش بآنها جراحتی رساند و درآنها تأثیری گذارد (خارج شدند).

چون اصحاب شمال آنها را دیدند، گفتند: پروردگارا! اصحاب خود را سالم میبینیم، ازما درگذر و امر فرما داخل شویم، فرمود: از شما درگذشتم، داخل شوید، چون نزدیك رفتند وافروختگی آتش بآنها رسید، برگشتند وگفتند: پروردگارا! ما بر سوختن صبر نداریم ونافرمانی کردند، تا سه بار ایشانرا امر بدخول فرمود، ودرهرسه بار نافرمانی کردند وبرگشتند وآنها (یعنی اصحاب یمین) را سه بار امر فرمود، هرسه بار فرمان بردند وبسلامت ازآتش درآمدند.

سپس بهمه آنها فرمود: باذن من گل شوید وآدم را از آن گل آفرید، پس آنها که از این دسته باشند، ازآن دسته نگردند وآنها که ازآن دسته باشند، ازاینها نشوند (یعنی عاقبت اصحاب یمین سعادتمند و بهشتی گردند و اصحاب شمال با شقاوت و دوزخی شوند) و هر سبکی وبدخلقی که دراصحابت (شیعیان) میبینی از برخورد آنهاست با اصحاب شمال و هر سیمای نیك ووقاریکه در مخالفینت میبینی، ازبرخورد آنهاست با اصحاب یمین (گویا مقصود از این برخورد همان چسبندگی و آمیختگی اجزاء گل اولیه آنهاست با یکدیگر).

توضیح - بیشتر توجیهاتی که از قول مرحوم مجلسی درروایت ١٤٤٧ ذکر شد، در این روایت جریان دارد.

٣ - امام صادق عليه السلام فرمود: از رسولخدا صلی الله علیه وآله پرسیدند بچه علت ازهمه فرزندان آدم پیش افتادی؟ فرمود: زیرا من نخستین اقرارکننده بپروردگارم بودم، خدا از پیغمبران پیمان

سَبَقْتَ وَلَدَ آدَمَ؟ قَالَ: إِنِّي أَوَّلُ مَنْ أَقَرَّ بِرَبِّي ، إِنَّ اللهَ أَخَذَ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَى أَنْفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَى ، فَكُنْتُ أَوَّلَ مَنْ أَجَابَ .

((بَابٌ))

(كَيْفَ أَجَابُوا وَهُمْ ذَرٌّ؟)

۱ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ،عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام : كَيْفَ أَجَابُوا وَهُمْ ذَرٌّ؟ قَالَ : جَعَلَ فِيهِمْ مَا إِذَا سَأَلَهُمْ أَجَابُوهُ، يَعْنِي فِي الْمِيثَاقِ ،

((بَابٌ))

(فِطْرَةِ الْخَلْقِ عَلَى التَّوْحِيدِ)

۱ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام

گرفت و آنها را برخودشان گواه ساخت که مگر من پروردگار شما نیستم ؟ گفتند : چرا ، در آنجامن نخستین پاسخ‌دهنده بودم (چنانچه در روایت اول این باب بیان گردید) .

(چگونه پاسخ دادند با آنکه ذره بودند)

۱ ـ ابوبصیر بامام صادق عليه السلام عرضکرد : چگونه پاسخ دادند باآنکه ذره‌بودند ؟ فرمود : خدادر آنهانیروئی قرار دادکه چون از آنهابپرسند بتوانندپاسخ گویند ، یعنی در عالم میثاق .

شرح ـ برخی‌از دانشمندان‌شیعه اخبار **عالم ذر** راطبق‌این‌روایت تفسیر و معنی کرده‌وگفته‌اند : خدای تعالی تمام افراد بشر را پیش از خلقت آدم بصورت ذره و مورچه آفرید و بآنها شعور و ادراکی در خور آن عالم و مناسب شأن آنها عطا فرمود ، تا بتوانند آفریننده خود را بشناسند و اگر از آنها سؤال شود ، پاسخ گویند، توضیح این عقیده را با ۱۲اشکالی‌که معتزله برآن کرده‌اند و پاسخ‌هائی‌که از آن‌هاداده‌شده‌است ، مرحوم مجلسی در ج ۲ ص ۱۲ و ۱۳ **مرآت‌العقول** ذکر میکند و نیز تحقیقات لطیف و دقیقی از شیخ مفید و سید مرتضی **قدس سرهما** بیان میکند که مناسب این مختصر نیست .

دسته‌ای دیگر از دانشمندان که محدثین و اهل ورع باشند میگویند : ما بظاهر این روایات ایمان آوردیم و از هرگونه توجیه وتأویلی نسبت بآنها خودداری کنیم ، برخی دیگر این روایات را حمل بر استعاره و تمثیل نموده‌اند مانند **و اذا المنية أنشبت أظفارها** و مانند **ما لی أراك تقدم رجلا و تؤخر اخری .**

(فطرت مخلوق یگانه پرستی است)

۱ ـ هشام بن سالم گوید : از امام صادق عليه السلام آیه شریفه « فطرت خدائی است که مردم را بر

قَالَ : قُلْتُ: «فِطْرَةَ اللهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا» ؟ قَالَ : التَّوْحِيدُ

٢ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ يُونُسَ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام : قَالَ : سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «فِطْرَتَ اللهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا» مَا تِلْكَ الْفِطْرَةُ ؟ قَالَ : هِيَ الْإِسْلَامُ، فَطَرَهُمُ اللهُ حِينَ أَخَذَ مِيثَاقَهُمْ عَلَى التَّوْحِيدِ، قَالَ : «أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ» وَفِيهِ الْمُؤْمِنُ وَالْكَافِرُ.

﴿١٣٦٠﴾ ٣ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ رِئَابٍ ، عَنْ زُرَارَةَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام عَنْ قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «فِطْرَةَ اللهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا» قَالَ : فَطَرَهُمْ جَمِيعاً عَلَى التَّوْحِيدِ.

٤ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنِ ابْنِ أُذَيْنَةَ ، عَنْ زُرَارَةَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «حُنَفَاءَ لِلّٰهِ غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهِ» ؟ قَالَ : الْحَنِيفِيَّةُ مِنَ الْفِطْرَةِ الَّتِي فَطَرَ اللهُ النَّاسَ عَلَيْهَا، لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللهِ ، قَالَ: فَطَرَهُمْ عَلَى الْمَعْرِفَةِ بِهِ ، قَالَ زُرَارَةُ : وَسَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَى أَنْفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَى» الْآيَةَ ؟ قَالَ: أَخْرَجَ مِنْ ظَهْرِ آدَمَ ذُرِّيَّتَهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ ، فَخَرَجُوا كَالذَّرِّ فَعَرَّفَهُمْ وَأَرَاهُمْ نَفْسَهُ وَلَوْلَا ذٰلِكَ لَمْ يَعْرِفْ أَحَدٌ رَبَّهُ وَقَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : كُلُّ

آن آفریده ـ ٣٠ سوره ٣٠ ـ » را پرسیدم ، فرمود : آن توحید (یگانه پرستی) است .

٢ ـ عبدالله بن سنان گوید : از امام صادق عليه السلام راجع بقول خدای عزوجل : « فطرت خدائی است که مردم را بر آن آفریده » پرسیدم ، این فطرت چیست ؟ فرمود : فطرت اسلام است که خدا مردم را هنگامیکه از آنها پیمان گرفت بر یگانه پرستی آفرید . خدا فرماید : « مگر من پروردگار شما نیستم؟» و در آن مؤمن و کافر هردو بودند .

٣ ـ زراره گوید از امام صادق عليه السلام راجع بقول خدای عز وجل : « فطرت خدائی است که مردم را بر آن آفریده» پرسیدم ، فرمود : همه را بر یگانه پرستی آفرید .

٤ ـ زراره گوید ، از امام باقر عليه السلام این قول خدای عزوجل را پرسیدم : « مخلصان خدا باشید و باو مشرك نشوید ـ ٣١ سوره ٢٢ ـ» فرمود : فطرت حنیفیه (مستقیم و بی انحراف) است که خدا مردم را بر آن آفریده « **آفرینش خدا را تغییری نیست** » فرمود : خدا مردم را بر معرفت خود آفریده .

زراره گوید و نیز از آن حضرت این قول خدای عزوجل را پرسیدم : « و چون پروردگارت از فرزندان آدم از پشتهایشان نسلشان را برگرفت و برخودشان گواه ساخت که مگر من پروردگار شما نیستم ؟ گفتند : چرا ـ ١٧٢ سوره ٧ ـ» فرمود : از پشت آدم نژادش را تا روز قیامت درآورد ، و مانند مورچگان خارج شدند ، سپس خود را بآنها معرفی کرد و وانمود ، و اگر چنین نمیکرد ، هیچکس (در

مَوْلُودٍ يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ ، يَعْنِي الْمَعْرِفَةَ بِأَنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ خَالِقُهُ ، كَذَلِكَ قَوْلُهُ : «وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللهُ» .

۵ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ، عَنْ [ابْنِ] أَبِي جَمِيلَةَ ، عَنْ مُحَمَّدٍ [بْنِ عَلِيٍّ] الْحَلَبِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام فِي قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : « فِطْرَةَ اللهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا » : قَالَ : فَطَرَهُمْ عَلَى التَّوْحِيدِ .

(بَابُ)

(كَوْنِ الْمُؤْمِنِ فِي صُلْبِ الْكَافِرِ)

۱ ـ الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْوَشَّاءِ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَيْسَرَةَ قَالَ : قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : إِنَّ نُطْفَةَ الْمُؤْمِنِ لَتَكُونُ فِي صُلْبِ الْمُشْرِكِ . فَلَا يُصِيبُهُ مِنَ الشَّرِّ شَيْءٌ ، حَتَّى إِذَا صَارَ فِي رَحِمِ الْمُشْرِكَةِ لَمْ يُصِبْهَا مِنَ الشَّرِّ شَيْءٌ ، حَتَّى تَضَعَهُ فَإِذَا وَضَعَتْهُ لَمْ يُصِبْهُ مِنَ الشَّرِّ

دنیا) پروردگارش را نمیشناخت ، و فرمود رسولخدا صلی الله علیه وآله فرماید : هر نوزادی بر همین فطرت متولد میشود ، یعنی خدای عزوجل‌را خالق خود میداند ، همچنین است قول خدای تعالی : « اگر از آنها بپرسی ، آسمانها و زمین راکه آفریده ؟ خواهند گفت : خدا » .

۵ ـ امام صادق علیه السلام راجع بقول خدای عزوجل : « فطرت خدائی است که مردم رابر آن آفریده است » ، فرمود : آنها را بریگانه پرستی آفریده .

شرح ـ فطرت بمعنی سرشت و آفرینش انسان است با صفتی مخصوص، و مقصود از این روایات اینست که : خدایتعالی انسانرا با صفت خداپرستی آفریده واین معرفت‌را در ذات ونهاد اوبودیعت گذاشته است ، بنحویکه اگرانسان خود را از تلقینات ووساس خانواده ومحیط برکناردارد ، و ازدیده سرشت و فطرت بی‌آلایش خود بنگرد ، بصانع و خالق خویش اعتراف میکند ، و اگر این صفت را خدایتعالی در فطرت انسان نمیگذاشت ، هیچکس خدا شناس نمی‌گشت ، اکنون که‌می‌بینیم هریك از افراد بشر به تکاپو افتاده ومعبود وصانعی برای خود انتخاب میکنند ، دلیل برفطری بودن‌آنست در نهاد اولیه آنها ، منتهی برخی‌ازافراد ، درتطبیق مصداق‌دچاراشتباه گشته‌اند . ونیز گاهی‌آلودگیهای متراکم‌محیط روی‌فطرت‌پاك انسانرا میپوشاند واورا دچارتردید یاانکارصانع میکند ، ولی همین افراد گاهی که گرفتاربیچارگی‌میشوند ودرجهان طبیعت ملجأ وپناهی برای خود نمی‌بینند ، فطرت پاك ومنورشان تجلی میکند وازمیان کشتی که نزدیك بغرق شدن است ، فریاد خدایا وپروردگارا ازآنها بلند میشود .

✡(بودن مؤمن درصلب کافر)✡

۱ ـ امام صادق علیه السلام فرمود ، نطفه مؤمن درصلب مشرك قرارمیگیرد ، ولی‌هیچگونه بدی وآلودگی باونمیرسد ، تازمانیکه درزهدان زن مشرکه قرارگیرد . درآنجا هم هیچگونه بدی باونرسد تا اورابزاید

شَيْءٌ ، حَتَّى يَجْرِيَ عَلَيْهِ الْقَلَمُ .

٢ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ يَقْطِينٍ ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى عليه السلام قَالَ : قُلْتُ لَهُ : إِنِّي قَدْ أَشْفَقْتُ مِنْ دَعْوَةِ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام عَلَى يَقْطِينٍ وَمَا وَلَدَ ، فَقَالَ: يَا أَبَا الْحَسَنِ لَيْسَ حَيْثُ تَذْهَبُ ، إِنَّمَا الْمُؤْمِنُ فِي صُلْبِ الْكَافِرِ بِمَنْزِلَةِ الْحَصَاةِ فِي اللِّبْنَةِ يَجِيءُ الْمَطَرُ فَيَغْسِلُ اللِّبْنَةَ وَلَا يَضُرُّ الْحَصَاةَ شَيْئاً .

☆(بَابُ)☆

(إِذَا أَرَادَ اللهُ عَزَّوَجَلَّ أَنْ يَخْلُقَ الْمُؤْمِنَ)

﴿١٤٦٥﴾ ١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُسْلِمٍ الْحُلْوَانِيِّ ، عَنْ أَبِي إِسْمَاعِيلَ الصَّيْقَلِ الرَّازِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّ فِي الْجَنَّةِ لَشَجَرَةً تُسَمَّى الْمُزْنَ فَإِذَا أَرَادَ اللهُ أَنْ يَخْلُقَ مُؤْمِناً أَقْطَرَ مِنْهَا قَطْرَةً ، فَلَا تُصِيبُ بَقْلَةً وَلَا ثَمَرَةً أَكَلَ مِنْهَا مُؤْمِنٌ أَوْ كَافِرٌ إِلَّا أَخْرَجَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ صُلْبِهِ مُؤْمِناً .

چون اورا زائید ، بازهم هیچگونه بدی باو نرسد ، تا آنکه قلم تکلیف بر اوجاری شود .

توضیح - گاهی نطفه مؤمن در پشت پدریکه کافراست ورحم مادری که کافراست قرار میگیرد و در دامن آنها تربیت میشود ، ولی از کفروشرك پدر ومادر هیچگونه آلودگی وپلیدی بآن فرزند مؤمن نمیرسد تا زمانیکه خودش بحد بلوغ ورشد رسد ومکلف شود وطبق اعمال ورفتار خویش پاداش یا کیفر بیند . و در دوران قبل ازبلوغ اگرچه ازنظر تبعیت حکم بکفرو نجاست اومیشود ، ولی آن حکم ظاهری است وبایمان واقعی اوزیانی نرساند ، وازاینجا حکم ولدالزنا روشن میشود ، زیرا زمانیکه کفروشرك پدرومادر بایمان فرزند زیان نرساند ، گناه وفسق آنها بطریق اولی باوزیانی نخواهد رسانید .

٢ - علی بن یقطین گوید : بموسی بن جعفر عليه السلام عرضکردم : من از نفرینی که امام صادق عليه السلام بیقطین وفرزندانش کرده نگران وترسانم ، فرمود : ای ابوالحسن ! آنگونه که توفکرمیکنی نیست ، همانا مؤمن درصلب کافرمانند سنگریزه درمیان خشت است ، باران میآید وخشت رامیشوید وبسنگریزه هیچگونه آسیبی نمیرساند .

توضیح - ازاین روایت ونیزروایت ۹۳۷ بدست میآید که یقطین نزد امام ششم عليه السلام پسندیده نبوده وحضرت نسبت باو و فرزندانش نفرین فرموده است ، ولی پسرش علی بجلالت قدر وعظمت منزلت معروفست، چنانچه از این خبرهم استفاده میشود.

☆(هنگامیکه خدای عزوجل بخواهد مؤمن آفریند)☆

١ - امام صادق عليه السلام فرمود : دربهشت درختی است که مزن نام دارد ، چون خدا خواهد مؤمنی بیافریند ، قطره ئی از آن بچکاند، آن قطره بهرسبزی ومیوه ئی که رسد ومؤمن یا کافری از آن بخورد ، خدای عزوجل ازصلب اومؤمنی خارج کند .

(باب)

(في أنّ الصّبغة هي الإسلام)

۱ ـ عليّ بن إبراهيم ، عن أبيه ؛ ومحمّد بن يحيى ، عن أحمد بن محمّد جميعاً ، عن ابن محبوب عن عبدالله بن سنان ، عن أبي عبدالله عليه السلام في قول الله عزّ وجلّ: «صِبْغَةَ اللهِ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللهِ صِبْغَةً» قال : الإسلام ، وقال في قوله عزّ وجلّ : «فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقى» ؟ قال : هي الإيمان بالله وحده لا شريك له .

۲ ـ عدّة من أصحابنا ، عن سهل بن زياد ، عن أحمد بن محمّد بن أبي نصر ، عن داود بن سرحان ، عن عبدالله بن فرقد ، عن حمران ، عن أبي عبدالله عليه السلام في قول الله عزّ وجلّ : «صِبْغَةَ اللهِ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللهِ صِبْغَةً» قال : الصّبغة هي الإسلام .

۳ ـ حميد بن زياد ، عن الحسن بن محمّد بن سماعة ، عن غير واحد ، عن أبان ، عن محمّد بن مسلم عن أحدهما عليهما السلام في قول الله عزّ وجلّ : «صِبْغَةَ اللهِ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللهِ صِبْغَةً» قال : الصّبغة هي الإسلام .

وقال في قوله عزّ وجلّ : «فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقى» قال : هي الإيمان .

✡(دراينكه صبغه همان اسلام است)✡

۱ ـ امام صادق عليه السلام درباره قول خداى عزوجل : «رنگ آميزى خداست ، كيست كه رنگ آميزيش ازخدا بهتر باشد ؟ ـ ۱۳۸ سوره ۲ ـ » فرمود : مقصود اسلام است و در باره قول خداى عزوجل « بدست آويزى محكم چنگ زده است ـ ۲۵۶ سوره ۲ ـ » فرمود : آن دست آويز ايمان بخداى يگانه بى شريك است .

۲ ـ امام صادق عليه السلام راجع بقول خداى عزوجل « رنگ آميزى خدا است ، كيست كه رنگ آميزيش ازخدا بهتر باشد ؟ » فرمود : آن رنگ آميزى اسلام است .

۳ ـ محمد بن مسلم ازيكى ازدوامام پنجم يا ششم عليهما السلام نقل ميكند كه آنحضرت درباره قول خداى عزوجل : «رنگ آميزى خداست ، كيست كه رنگ آميزيش از خدا بهتر باشد ؟ » فرمود : آن رنگ آميزى اسلام است وراجع بقول خداى عزوجل : « هر كه بطغيانگر كافر شود ، وبخدا ايمان آورد ، بدست آويزى محكم چنگ زده است ۲۵۶ ـ سوره ۲ ـ » فرمود : آن دست آويز ايمان است .

شرح ـ فطرت توحيد وخدا شناسى راكه دراول خلقت خدايتعالى بانسان عطا فرموده نامش را رنك آميزى گذاشته است ، زيرا چنانكه رنك آميزى براى پارچه ولباس زيور وزينت است ، اسلام و خدا شناسى هم زيور وزينت روح انسانست ويا آنكه كلمه صبغه (رنك آميزى) از باب مشاكلت است ، زيرا نصارى فرزندان خود را در آب زرد رنگى كه آنرا عموديه مينامیدند ، شستشو ميدادند و عقيده داشتند كه

(بَابٌ)

(فِي أَنَّ السَّكِينَةَ هِيَ الْإِيمَانُ)

١ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ» قَالَ: هُوَ الْإِيمَانُ ، قَالَ: وَسَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «وَأَيَّدَهُمْ بِرُوحٍ مِنْهُ» قَالَ : هُوَ الْإِيمَانُ .

﴿١٤٧٠﴾ ٢ ـ عَنْهُ ، عَنْ أَحْمَدَ ، عَنْ صَفْوَانَ ، عَنْ أَبَانٍ ، عَنْ فُضَيْلٍ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام : «أُولَئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ» هَلْ لَهُمْ فِيمَا كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمْ صُنْعٌ؟ قَالَ : لَا .

٣ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنِ الْعَلَاءِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : السَّكِينَةُ الْإِيمَانُ .

فرزندشان بدینوسیله رنك نصرانیت میگیرد وپاك میشود ، خدایتعالی میفرماید : رنك‌آمیزی خدا. اسلام است نه نصرانیت .

✡(دراینکه سکینه ایمان است)✡

١ ـ ابوحمزه گوید : ازامام باقر عليه السلام راجع بقول خدای عزوجل : « سکینه را دردل مؤمنین نازل کرد ـ ٤ سوره ٤٨ ـ » پرسیدم ، فرمود : سکینه ایمانست وباز درباره قول خدای عزوجل : « با روحی ازجانب خود ایشانرا تأییدکرد » پرسیدم ، فرمود : آن روح ایمانست .

٢ ـ فضیل گوید: بامام صادق عليه السلام عرضکردم : اینکه خدا فرماید : « ایشانند که خدا ایمانرا در دلهایشان رقم زده ، ٢٢ سوره ٥٨ » آیا خود آنها نسبت بآنچه خدا در دلهایشان رقم زده دستی دارند؟ فرمود : نه .

شرح ـ این روایت با عنوان‌باب مناسبت‌ندارد وگویا ازروایات باب سابق بوده واشتباهاً دراینجا درج شده است . ونیزروایتی بدین مضمون درج ١ ص ٢٢٩ بشماره ٤١١ گذشت و در آنجا شرحی نسبت بآن‌بیان‌شد، که مختصرش اینست : احداث وایجادایمان دردل‌مؤمن‌ازعهده بنده خارج‌است ووظیفه اونیست بلکه این‌کارفقط بدست خداست ، ولی وظیفه بنده اینستکه صفحه دل را ازتعصب واغراض باطل پاك‌کند و آنراآماده پذیرش قلم خدا سازد ، مثلا درصدرهمین‌آیه صفتی برای مؤمنین ذکرنموده وسپس فرموده است **اولئك کتب** ... وپیداست‌که غیرایشان مشمول رقم زدن خدا نمیشوندوصدرآیه اینست : **لاتجد قوماً یؤمنون بالله والیوم الاخر یوادون من حادالله ورسوله ولوکانوا آباءهم او أبناءهم او اخوانهم اوعشیرتهم** « گروهی راکه بخدا و روز جزا ایمان آورده‌اند، نبینی‌که با کسانیکه‌با خدا و پیغمبرش مخالفت میکنند ، دوستی ورزند ، اگرچه پدران یا پسران یا برادران یا خویشانشان باشند » .

٣ ـ محمد بن مسلم گوید : امام باقر عليه السلام فرمود : سکینه همان ایمانست .

٤ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ،عَنْ أَبِيهِ،عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ،عَنْ حَفْصِ بْنِ الْبَخْتَرِيِّ وَهِشَامِ بْنِ سَالِمٍ وَغَيْرِهِمَا عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام فِي قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ»،قَالَ:هُوَ الْإِيمَانُ

٥ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ،عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى بْنِ عُبَيْدٍ، عَنْ يُونُسَ ،عَنْ جَمِيلٍ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ؟ «هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ»؟قَالَ هُوَ الْإِيمَانُ.قَالَ قُلْتُ :«وَأَيَّدَهُمْ بِرُوحٍ مِنْهُ»قَالَ: هُوَ الْإِيمَانُ.وَعَنْ قَوْلِهِ : «وَأَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَى» ؟ قَالَ : هُوَ الْإِيمَانُ.

(بَابُ الْإِخْلَاصِ)

١ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ يُونُسَ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ مُسْكَانَ عَنْ أَبِي-عَبْدِاللهِ عليه السلام فِي قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «حَنِيفاً مُسْلِماً»قَالَ:خَالِصاً مُخْلِصاً لَيْسَ فِيهِ شَيْءٌ مِنْ عِبَادَةِ الْأَوْثَانِ.

﴿۱۴۷۵﴾۲-عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِاللهِ ، عَنْ أَبِيهِ رَفَعَهُ إِلَى أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم : يَاأَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا هُوَاللهُ وَالشَّيْطَانُ ،وَالْحَقُّ وَالْبَاطِلُ ، وَالْهُدَى وَالضَّلَالَةُ، وَالرُّشْدُ وَالْغَيُّ ، وَالْعَاجِلَةُ وَالْآجِلَةُ ،وَالْعَاقِبَةُ ، وَالْحَسَنَاتُ وَالسَّيِّئَاتُ ، فَمَاكَانَ مِنْ حَسَنَاتٍ فَلِلَّهِ

---

٤ ـ امام صادق عليه السلام درباره قول خدای عزوجل : «اواست که سکینه را دردلهای مؤمنین نازل کرده ۲۶سوره ۴۸ » فرمود :آن سکینه ایمانست .

٥ ـ جمیل گوید : از امام صادق عليه السلام درباره قول خدای عزوجل « اوست که سکینه را در دلهای مؤمنین نازل کرده » پرسیدم فرمود :آن سکینه ایمانست . واینکه فرماید : « و باروحی ازخود تأییدشان کرد »آن روح ایمانست وراجع بقول خدایتعالی «وکلمه تقوی راگردن گیرشان ساخت ، ۲۶ سوره ۴۸» پرسیدم ، فرمود :آن کلمه ایمانست .

✡(باب اخلاص)✡

۱ ـ امام صادق عليه السلام راجع بقول خدای عزوجل : « حنیفاً مسلماً» فرمود : یعنی«خالصاً مخلصاً »که چیزی ازپرستش بتها درآن نباشد .

توضیح ـ حنیف بمعنی طریقه مستقیم ومعتدلی است که ازافراط وتفریط خالی باشد **ومسلم** بمعنی منقاد ومطیع دربرابراوامرونواهی خدایتعالی‌ست .

۲ ـ رسولخدا صلی‌الله‌علیه وآله فرمود : همانا خداست و شیطان ، حق است وباطل ، هدایت‌است وگمراهی ، راه راست‌است ونومیدی ، دنیاست‌وآخرت، حسناتست وسیئات، پس‌هرچه حسناتست‌ازخداست

وَما كانَ مِنْ سَيِّئاتٍ فَلِلشَّيْطانِ لَعَنَهُ اللهُ .

٣ ـ عِدَّةٌ مِن اصحابِنا، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيادٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْباطٍ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرِّضا عليه السلام أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ صَلَواتُ اللهِ عَلَيْهِ كانَ يَقُولُ: طُوبىٰ لِمَنْ أَخْلَصَ لِلّهِ الْعِبادَةَ وَالدُّعاءَ، وَلَمْ يَشْغَلْ قَلْبَهُ بِما تَرىٰ عَيْناهُ وَلَمْ يَنْسَ ذِكْرَ اللهِ بِما تَسْمَعُ اُذُناهُ وَلَمْ يَحْزَنْ صَدْرَهُ بِما اُعْطِيَ غَيْرُهُ .

٤ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ الْقاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنِ الْمِنْقَرِيِّ، عَنْ سُفْيانَ بْنِ عُيَيْنَةَ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام فِي قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ: «لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلاً» قالَ لَيْسَ يَعْنِي أَكْثَرَ عَمَلاً وَلٰكِنْ أَصْوَبَكُمْ عَمَلاً وَإِنَّمَا الإِصابَةُ خَشْيَةُ اللهِ وَالنِّيَّةُ الصّادِقَةُ وَالْحَسَنَةُ ثُمَّ قالَ: الإِبْقاءُ عَلَى الْعَمَلِ حَتّىٰ يَخْلُصَ أَشَدُّ مِنَ الْعَمَلِ؛ وَالْعَمَلُ الْخالِصُ: الَّذِي لا تُرِيدُ أَنْ يَحْمَدَكَ عَلَيْهِ أَحَدٌ إِلاَّ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ، وَالنِّيَّةُ أَفْضَلُ مِنَ الْعَمَلِ. أَلا وَإِنَّ النِّيَّةَ هِيَ الْعَمَلُ، ثُمَّ تَلا قَوْلَهُ عَزَّ وَجَلَّ: «قُلْ كُلٌّ يَعْمَلُ عَلىٰ شاكِلَتِهِ» يَعْنِي عَلىٰ نِيَّتِهِ .

٥ ـ وَبِهٰذَا الاِسْنادِ قالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ: «إِلاَّ مَنْ أَتَى اللهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ» قالَ: الْقَلْبُ السَّلِيمُ الَّذِي يَلْقىٰ رَبَّهُ وَلَيْسَ فِيهِ أَحَدٌ سِواهُ، قالَ: وَكُلُّ قَلْبٍ فِيهِ شِرْكٌ أَوْ شَكٌّ فَهُوَ ساقِطٌ وَإِنَّمَا أَرادُوا الزُّهْدَ فِي الدُّنْيا لِتَفَرُّغَ قُلُوبُهُمْ لِلآخِرَةِ .

وهرچه سیئاتست ازشیطان ـ لعنه‌الله ـ .

٣ ـ حضرت رضا عليه السلام فرماید : امیرالمؤمنین عليه السلام میفرمود : خوشا حال کسیکه عبادت و دعایش را برای خدا خالص کند ودلش را بآنچه چشمش میبیند مشغول ندارد و بدانچه گوشش میشنود ، یاد خدا را فراموش نکند، وبرای آنچه بدیگری داده شده اندوهگین نشود .

٤ ـ سفیان بن عیینه گوید : امام صادق عليه السلام راجع بقول خدای عزوجل : « تا بیازماید شما راکه کدامیك نیکوکردارترید ، ٢ سوره ٦٧ ـ » فرمود : مقصود پرکردارتر نیست ، بلکه مقصود درست کردارتر است، ودرستی همانا ترس ازخدا ونیت صادق وکارنیك‌است .

سپس فرمود : پایداری برعمل تا خالص ماند ، سخت تر ازخود عمل است و عمل خالص آنستکه : نخواهی هیچکس جز خدای عزوجل ترا برآن بستاید ، همانا نیت همان عمل است ، سپس این قول خدای عزوجل را تلاوت فرمود : « بگو همگی طبق روش خود عمل میکنند ، ـ ٨٤ سوره ١٧ ـ » یعنی طبق نیت خود .

٥ ـ وباز سفیان گوید : ازآنحضرت پرسیدم قول خدای عزوجل را : « جز کسیکه با دل سالم نزد خداآید ، ٨٩ سوره ٢٦» فرمود : دل سالم کسی داردکه پروردگارش را ملاقات کند ، درحالیکه جزخدا احدی دردلش نباشد ، وهردلی که درآن شرکی یا شکی باشد ، ساقط است و (انبیاء واولیاء خدا) زهد دنیا را اختیارکردند تا دلشان برای آخرت فارغ باشد .

٦ - وَبِهٰذَا الْإِسْنَادِ، عَنْ سُفْيَانَ بْنِ عُيَيْنَةَ، عَنِ السُّدِّيِّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: مَا أَخْلَصَ الْعَبْدُ الْإِيمَانَ بِاللهِ عَزَّ وَجَلَّ أَرْبَعِينَ يَوْماً - أَوْقَالَ: مَا أَجْمَلَ عَبْدٌ ذِكْرَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ أَرْبَعِينَ يَوْماً - إِلَّا زَهَّدَهُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ فِي الدُّنْيَا وَبَصَّرَهُ دَاءَهَا وَدَوَاءَهَا فَأَثْبَتَ الْحِكْمَةَ فِي قَلْبِهِ وَأَنْطَقَ بِهَا لِسَانَهُ، ثُمَّ تَلَا: «إِنَّ الَّذِينَ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ سَيَنَالُهُمْ غَضَبٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَذِلَّةٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُفْتَرِينَ» فَلَا تَرَى صَاحِبَ بِدْعَةٍ إِلَّا ذَلِيلاً، وَمُفْتَرِياً عَلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ وَعَلَى رَسُولِهِ صلى الله عليه وآله وَعَلَى أَهْلِ بَيْتِهِ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِمْ إِلَّا ذَلِيلاً

☆(بَابُ الشَّرَائِعِ)☆

(۱۴۸۰) ۱- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي نَصْرٍ؛ وَعِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ الثَّقَفِيِّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَانَ جَمِيعاً، عَنْ أَبَانِ بْنِ عُثْمَانَ عَمَّنْ ذَكَرَهُ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: إِنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَعْطَى مُحَمَّداً صلى الله عليه وآله شَرَائِعَ نُوحٍ وَإِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى عليهم السلام: التَّوْحِيدَ وَالْإِخْلَاصَ وَخَلْعَ الْأَنْدَادِ، وَالْفِطْرَةَ الْحَنِيفِيَّةَ السَّمْحَةَ، وَلَا رَهْبَانِيَّةَ وَلَا سِيَاحَةَ، أَحَلَّ فِيهَا الطَّيِّبَاتِ وَحَرَّمَ فِيهَا الْخَبَائِثَ وَوَضَعَ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ، ثُمَّ افْتَرَضَ عَلَيْهِ فِيهَا الصَّلَاةَ وَالزَّكَاةَ وَالصِّيَامَ وَالْحَجَّ وَالْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَالْحَلَالَ وَالْحَرَامَ وَالْمَوَارِيثَ وَالْحُدُودَ وَالْفَرَائِضَ وَالْجِهَادَ فِي سَبِيلِ

---

٦ - امام باقر عليه السلام فرمود: هیچ بنده‌ئی چهل روز ایمانش را بخدای عزوجل خالص نگرداند - یا فرمود: هیچ بنده‌ئی ذکر خدا را درچهل روز نیکو انجام ندهد - جز آنکه خدای عزوجل او را نسبت بدنیا زاهد سازد ودرد ودارروی دنیا را باوبنماید، پس حکمت‌را دردلش ثابت کند وزبانش رابآن گویاسازد سپس تلاوت فرمود: «کسانیکه گوساله پرستیدند، بزودی خشم پروردگارشان‌با ذلت درزندگی دنیابآنها برسد، افترا بندانرا اینگونه جزا میدهیم۱۵۲ سوره ۷» ازاینرو هیچ بدعتگزاری را نبینی، جزاینکه ذلیل است، وهیچ افترا زننده بخدا وپیغمبر واهل بینش صلوات الله علیهم را نبینی جز اینکه ذلیل است.

☆(باب شرایع)☆

۱ - امام صادق عليه السلام فرمود: همانا خدای تبارك و تعالی شریعتهای نوح و ابراهیم و موسی و عیسی علیهم‌السلام را بمحمد صلی‌الله علیه وآله عطا فرمود، وآن شرایع یکتا پرستی است و اخلاص وترك بت پرستی و فطرت حنیفیه آسان (که همان طریقه وروش اسلامست) و اینکه گوشه‌گیری و صحرا گردی (کناره‌گیری ازجماعت مسلمین) نیست، چیزهای پاکیزه را دراین شرایع حلال‌کرد و پلیدیها را حرام نمود و تکلیف سنگین وزنجیرهائیکه بگردن‌آنها بود برداشت. آنگاه در آن شرایع مقرر فرمود، نماز و زکوة روزه وحج وامر بمعروف ونهی ازمنکروحلال وحرام ومیراثها وحدود وفرائض وجهاد در راه خدا

اللهِ: وَزَادَهُ الْوُضُوءَ وَفَضَّلَهُ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ وَ بِخَوَاتِيمِ سُورَةِ الْبَقَرَةِ وَ الْمُفَصَّلِ وَأَحَلَّ لَهُ الْمَغْنَمَ وَالْفَيْءَ وَ نَصَرَهُ بِالرُّعْبِ وَ جَعَلَ لَهُ الْأَرْضَ مَسْجِداً وَطَهُوراً وَ أَرْسَلَهُ كَافَّةً إِلَى الْأَبْيَضِ وَالْأَسْوَدِ وَالْجِنِّ وَالْإِنْسِ وَأَعْطَاهُ الْجِزْيَةَ وَأَسَرَ الْمُشْرِكِينَ وَ فَدَاهُمْ، ثُمَّ كَلَّفَ مَا لَمْ يُكَلِّفْ أَحَداً مِنَ الْأَنْبِيَاءِ وَأَنْزَلَ عَلَيْهِ سَيْفاً مِنَ السَّمَاءِ فِي غَيْرِ غِمْدٍ، وَقِيلَ لَهُ: «قَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللهِ لَا تُكَلَّفُ إِلَّا نَفْسَكَ».

٢ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى، عَنْ سَمَاعَةَ بْنِ مِهْرَانَ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَوْلَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ: «فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ» فَقَالَ: نُوحٌ وَإِبْرَاهِيمُ وَمُوسَى وَعِيسَى وَمُحَمَّدٌ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَعَلَيْهِمْ قُلْتُ: كَيْفَ صَارُوا أُولِي الْعَزْمِ؟ قَالَ: لِأَنَّ نُوحاً بُعِثَ بِكِتَابٍ وَ شَرِيعَةٍ، وَ كُلُّ مَنْ جَاءَ بَعْدَ نُوحٍ أَخَذَ بِكِتَابِ نُوحٍ وَشَرِيعَتِهِ وَمِنْهَاجِهِ، حَتَّى جَاءَ إِبْرَاهِيمُ عليه السلام بِالصُّحُفِ وَبِعَزِيمَةِ تَرْكِ كِتَابِ نُوحٍ لَا كُفْراً بِهِ فَكُلُّ نَبِيٍّ جَاءَ بَعْدَ إِبْرَاهِيمَ عليه السلام أَخَذَ بِشَرِيعَةِ إِبْرَاهِيمَ وَمِنْهَاجِهِ وَبِالصُّحُفِ، حَتَّى جَاءَ مُوسَى بِالتَّوْرَاةِ وَشَرِيعَتِهِ وَمِنْهَاجِهِ، وَبِعَزِيمَةِ تَرْكِ الصُّحُفِ، وَ كُلُّ نَبِيٍّ جَاءَ بَعْدَ مُوسَى عليه السلام أَخَذَ بِالتَّوْرَاةِ وَشَرِيعَتِهِ وَ مِنْهَاجِهِ حَتَّى جَاءَ الْمَسِيحُ

را ، باضافه وضو [و وضو را برای محمد صلی‌الله اضافه فرمود] و آنحضرترا فضیلت بخشید بسبب سوره فاتحة الکتاب وآیات آخرسوره بقره وسوره‌های پرفصل (ازسوره ق یا محمد یا فتح تاآخرقرآن)وغنیمت وفیء را برای اوحلال فرمود واورا با رعب (وترسی که دردل دشمنانش میافکند) نصرت بخشید ، وزمین را برایش سجده گاه وپاك کننده (درتیمم) قرار داد ، و اورا بسوی همکان از سفید و سیاه و جن و انس ارسال فرمود ، و گرفتن جزیه و اسیر کردن مشرکین و فدیه گرفتن را باو عطافرمود ، سپس تکلیفی باو متوجه شدکه بهیچ یك ازپیغمبران آن تکلیف متوجه نشده بود ، و از آسمان شمشیری بی غلاف بر او نازل شد وباو گفته شد « درراه خدا جنگ کن (واگرترا تنها گذاشتند) تنها خودت تکلیف داری (که بادشمنان دین بجنگی) .

٢ - سماعة بن مهران گوید : قول خدای عزوجل را : « چنانکه پیغمبران اولوالعزم صبر کردند توهم صبر کن - ٣٥ سوره ٤٦ - » بامام صادق علیه‌السلام عرضکردم . فرمود : پیغمبران‌اولوالعزم :نوح وابراهیم وموسی وعیسی ومحمد صلی‌الله علیه وآله وعلیهم میباشند .

عرضکردم : اینها چگونه اولوالعزم گشتند ؟ فرمود : زیرا جناب نوح باکتاب و شریعتی مبعوث شد وهرپیغمبریکه پس ازنوح آمد ، کتاب وشریعت وطریقه اورا اخذکرد، تازمانیکه جناب ابراهیم علیه السلام آمد با صحف وفرمان ترك کتاب نوح . نه ازراه کافرشدن بآن (بلکه اوضاع زمانش مقتضی ترویج کتاب نوح نبود ، وآن هم بدستورخدایتعالی بود) سپس هرپیغمبری که بعد ازابراهیم علیه السلام آمد بشریعت و طریقه وصحف اورفتارکرد، تا زمانیکه جناب موسی آمد وتورات وشریعت وطریقه خود را بافرمان ترك

عليه السلام بِالْإِنْجِيلِ ؛ وَبِعَزِيمَةِ تَرْكِ شَرِيعَةِ مُوسَى وَمِنْهَاجِهِ، فَكُلُّ نَبِيٍّ جَاءَ بَعْدَ الْمَسِيحِ أَخَذَ بِشَرِيعَتِهِ وَمِنْهَاجِهِ، حَتَّى جَاءَ مُحَمَّدٌ صلى الله عليه وآله فَجَاءَ بِالْقُرْآنِ وَبِشَرِيعَتِهِ وَمِنْهَاجِهِ فَحَلَالُهُ حَلَالٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَحَرَامُهُ حَرَامٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، فَهَؤُلَاءِ أُولُو الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ عليهم السلام.

(بَابٌ)

✡ (دَعَائِمُ الْإِسْلَامِ) ✡

۱- حَدَّثَنِي الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيُّ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ الزِّيَادِيِّ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْوَشَّاءِ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبَانُ بْنُ عُثْمَانَ، عَنْ فُضَيْلٍ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام: قَالَ: بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ: عَلَى الصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ وَالصَّوْمِ وَالْحَجِّ وَالْوَلَايَةِ، وَلَمْ يُنَادَ بِشَيْءٍ كَمَا نُودِيَ بِالْوَلَايَةِ.

۲- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنْ يُونُسَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ؛ عَنْ عَجْلَانَ أَبِي صَالِحٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام: أَوْقِفْنِي عَلَى حُدُودِ الْإِيمَانِ، فَقَالَ: شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَأَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللهِ وَالْإِقْرَارُ بِمَا جَاءَ بِهِ مِنْ عِنْدِ اللهِ وَصَلَوَاتُ الْخَمْسِ وَأَدَاءُ الزَّكَاةِ وَصَوْمُ شَهْرِ رَمَضَانَ وَحَجُّ الْبَيْتِ وَوَلَايَةُ وَلِيِّنَا وَعَدَاوَةُ عَدُوِّنَا وَالدُّخُولُ مَعَ الصَّادِقِينَ.

۳- أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْكُوفِيِّ، عَنْ عَبَّاسِ بْنِ عَامِرٍ، عَنْ أَبَانِ بْنِ عُثْمَانَ، عَنْ فُضَيْلِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ: عَلَى الصَّلَاةِ

صحف آورد، وهر پیغمبریکه بعد از موسی علیه السلام آمد، بتورات وشریعت وطریقه او متمسك شد، تا زمانیکه جناب مسیح علیه السلام با انجیل وفرمان ترك شریعت و طریقه موسی آمد، سپس هر پیغمبریکه بعد ازمسیح آمد شریعت وطریقه اوراگرفت، تا زمانیکه محمد صلی الله علیه و آله آمد و قرآن وشریعت و طریقه خود را آورد، پس حلال اوحلالست تاروزقیامت، وحرام اوحرامست تاروزقیامت. وپیغمبران اولوالعزم اینها هستند.

✡(پایه‌های اسلام)✡

۱ ـ امام باقرعلیه السلام فرمود: اسلام روی پنج پایه نهاده شده: نمازوزکوة وروزه وحج وولایت وچنانکه برای ولایت(در روز غدیر خم یادرعالم میثاق)فریاد زده‌شد، برای هیچ چیزدیگر فریاد زده‌نشد.

۲ ـ عجلان گوید: بامام صادق علیه السلام عرضکردم: مرا برحدود ایمان آگاه فرما، فرمود: گواهی دادن باینکه شایسته پرستشی جز خدا نیست واینکه محمد رسولخداست واقرارنمودن بآنچه او از جانب خدا آورده و نمازهای پنجگانه و پرداخت زکاة و روزه ماه رمضان و حج کعبه و دوستی ولی ما و دشمنی با دشمن ما وهمراه بودن با راستگویان (چنانچه‌خدایتعالی فرماید: « با راستگویان همراه باشید ۱۱۹ سوره ۹ ع).

۳ ـ امام باقر علیه السلام فرمود: اسلام روی پنج پایه نهاده شده: نماز و زکوة و روزه و

وَالزَّكَاةِ وَالصَّوْمِ وَالْحَجِّ وَالْوَلَايَةِ وَلَمْ يُنَادَ بِشَيْءٍ كَمَا نُودِيَ بِالْوَلَايَةِ، فَأَخَذَ النَّاسُ بِأَرْبَعٍ وَتَرَكُوا هٰذِهِ - يَعْنِي الْوَلَايَةَ -.

﴿١٤٨٥﴾ ٤ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنِ ابْنِ الْعَرْزَمِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ الصَّادِقِ عليه السلام قَالَ: قَالَ: أُثَافِيُّ الْإِسْلَامِ ثَلَاثَةٌ: الصَّلَاةُ وَالزَّكَاةُ وَالْوَلَايَةُ، لَا تَصِحُّ وَاحِدَةٌ مِنْهُنَّ إِلَّا بِصَاحِبَتَيْهَا.

٥ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ وَ عَبْدِاللهِ بْنِ الصَّلْتِ جَمِيعاً، عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى، عَنْ حَرِيزِ بْنِ عَبْدِاللهِ، عَنْ زُرَارَةَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسَةِ أَشْيَاءَ: عَلَى الصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ وَالْحَجِّ وَالصَّوْمِ وَالْوَلَايَةِ، قَالَ زُرَارَةُ: فَقُلْتُ: وَ أَيُّ شَيْءٍ مِنْ ذٰلِكَ أَفْضَلُ؟ فَقَالَ: الْوَلَايَةُ أَفْضَلُ، لِأَنَّهَا مِفْتَاحُهُنَّ، وَالْوَالِي هُوَ الدَّلِيلُ عَلَيْهِنَّ، قُلْتُ: ثُمَّ الَّذِي يَلِي ذٰلِكَ فِي الْفَضْلِ؟ فَقَالَ: الصَّلَاةُ إِنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وآله قَالَ: الصَّلَاةُ عَمُودُ دِينِكُمْ، قَالَ: قُلْتُ: ثُمَّ الَّذِي يَلِيهَا فِي الْفَضْلِ؟ قَالَ: الزَّكَاةُ لِأَنَّهُ قَرَنَهَا بِهَا وَبَدَأَ بِالصَّلَاةِ قَبْلَهَا وَقَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: الزَّكَاةُ تُذْهِبُ الذُّنُوبَ. قُلْتُ وَالَّذِي يَلِيهَا فِي الْفَضْلِ؟ قَالَ: الْحَجُّ قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: «وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلاً وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ» وَقَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله:

حج و ولایت. و بچیزی مانند ولایت فریاد زده نشد، مردم آن چهار را گرفتند واین - یعنی ولایت - را رها کردند.

٤ - امام صادق علیه السلام فرمود: پایه‌های اجاق اسلام سه چیزاست: نماز وزکوة و ولایت، هیچ یك از آنها جز بهمراه دو تای دیگر درست نباشد (پیداست که نماز وزکوة بدون ولایت مقبول نباشد).

٥ - امام باقر علیه السلام فرمود: بنای اسلام روی پنج چیز است؛ نماز و زکاة و حج و روزه و ولایت.

زراره گوید بحضرت عرضکردم: کدامیك از اینها برتراست؟ فرمود: ولایت برتراست. زیرا ولایت کلید آنهاست وشخص والی دلیل وراهنمای آنهاست (ائمه علیهم السلام راهنمای نماز وزکاة وحج وروزه میباشند واین اعمال بدون راهنمائی آنها درست نیست).

عرضکردم: سپس کدامیك برتری دارد؟ فرمود: نماز، رسولخدا صلی الله علیه وآله فرموده: نماز ستون دین شماست.

عرضکردم: پس از آن کدامیك برتری دارد؟ فرمود: زکوة، زیرا خدا زکوة را همدوش نماز قرارداده ونماز را پیش اززکوة ذکر نموده ورسولخدا صلی الله علیه وآله فرمود: زکوة گناه را میبرد.

عرضکردم: پس از آن کدامیك برتری دارد؟ فرمود: حج، خدای عزوجل فرماید: «برای خداست برمردم زیارت خانه کعبه آنها که بدان راه توانند یافت وهرکه کفرورزد، خدا از جهانیان بی‌نیاز است

لَحَجَّةٌ مَقْبُولَةٌ خَيْرٌ مِنْ عِشْرِينَ صَلَاةً نَافِلَةً وَمَنْ طَافَ بِهٰذَا الْبَيْتِ طَوَافاً أَحْصَى فِيهِ أُسْبُوعَهُ وَأَحْسَنَ رَكْعَتَيْهِ غَفَرَ اللهُ لَهُ وَقَالَ فِي يَوْمِ عَرَفَةَ وَيَوْمِ الْمُزْدَلِفَةِ مَا قَالَ ، قُلْتُ فَمَاذَا يَتْبَعُهُ؟ قَالَ : الصَّوْمُ .

قُلْتُ : وَمَا بَالُ الصَّوْمِ صَارَ آخِرَ ذٰلِكَ أَجْمَعَ ؟ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ الصَّوْمُ جُنَّةٌ مِنَ النَّارِ ، قَالَ : ثُمَّ قَالَ : إِنَّ أَفْضَلَ الْأَشْيَاءِ مَا إِذَا فَاتَكَ لَمْ تَكُنْ مِنْهُ تَوْبَةٌ دُونَ أَنْ تَرْجِعَ إِلَيْهِ فَتُؤَدِّيَهُ بِعَيْنِهِ ، إِنَّ الصَّلَاةَ وَالزَّكَاةَ وَالْحَجَّ وَالْوَلَايَةَ لَيْسَ يَقَعُ شَيْءٌ مَكَانَهَا دُونَ أَدَائِهَا وَإِنَّ الصَّوْمَ إِذَا فَاتَكَ أَوْ قَصَّرْتَ أَوْ سَافَرْتَ فِيهِ أَدَّيْتَ مَكَانَهُ أَيَّاماً غَيْرَهَا وَجَزَيْتَ ذٰلِكَ الذَّنْبَ بِصَدَقَةٍ وَلَا قَضَاءَ عَلَيْكَ وَلَيْسَ مِنْ تِلْكَ الْأَرْبَعَةِ شَيْءٌ يَجْزِيكَ مَكَانَهُ غَيْرُهُ ، قَالَ : ثُمَّ قَالَ: ذُرْوَةُ الْأَمْرِ وَسَنَامُهُ وَمِفْتَاحُهُ وَبَابُ الْأَشْيَاءِ وَرِضَا الرَّحْمٰنِ الطَّاعَةُ لِلْإِمَامِ بَعْدَ مَعْرِفَتِهِ ، إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ : «مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللهَ وَمَنْ تَوَلّٰى فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظاً» أَمَا لَوْ أَنَّ رَجُلاً قَامَ لَيْلَهُ وَصَامَ نَهَارَهُ وَتَصَدَّقَ بِجَمِيعِ مَالِهِ وَحَجَّ جَمِيعَ دَهْرِهِ وَلَمْ يَعْرِفْ وَلَايَةَ وَلِيِّ اللهِ فَيُوَالِيَهُ وَيَكُونَ جَمِيعُ أَعْمَالِهِ بِدَلَالَتِهِ إِلَيْهِ ، مَا كَانَ لَهُ عَلَى اللهِ جَلَّ وَعَزَّ حَقٌّ فِي ثَوَابِهِ وَلَا كَانَ مِنْ أَهْلِ الْإِيمَانِ ، ثُمَّ

---

۹۷ سوره ۳ ، ورسولخدا صلی الله علیه وآله فرمود : یك حج پذیرفته ازبیست نماز نافله بهتراست و هر که گرد اینخانه طوافی کندکه هفت شوطش را بشمارد (تاکم وزیاد نشود) ودو رکعت نمازشرا نیکو گزارد خدا اورابیامرزد ، وراجع بروز عرفه ومزدلفه چه مطالبی فرموده است (که همه میدانند ، مانندثوابهای بسیاری که برای عبادت دراین دو روزبیان فرموده ونیزفضیلت وقوف بعرفات ومشعر را) .

عرضکردم : پس ازاین کدامست ؟ فرمود : روزه .

عرضکردم : چرا روزه آخر همه اینها قرار گرفت ؟ فرمود : رسولخدا صلی الله علیه و آله فرموده است : روزه سپر آتش دوزخ است ، سپس فرمود : برترین چیزها آنستکه چون ازدستت رفت ، توبه کردن ازآن پذیرفته نیست ، جزآنکه برگردی وعین آن عمل را بجا آوری ، ونماز و زکوة وحج و ولایت ، جز انجام دادن خودآنها ، چیزدیگری جای آنها را نمیگیرد ، ولی روزه (ماه رمضان) اگر ازتوفوت شود یا تقصیری درآن روا داری یا مسافرت کنی ، درایام غیر رمضان بجا میآوری وآن گناه را با صدقه دادن و قضاکردن جبران میکنی . ولی هیچیك ازآن چهار، چیز دیگری جایگزینش نشود .

سپس فرمود : بالاترین مرتبه امردین وکلیدش ودرهمه چیز ومایه خرسندی خدای رحمان، اطاعت امام است ، بعدازشناسائی او ، همانا خدای عزوجل میفرماید : هرکه پیغمبر رافرمان بردخدا رافرمان برده است و هرکه پشت کند ، ماترا بنگهبانی آنها نفرستاده ایم، ۸۰سوره٤ ، همانا اگر مردی شبها را بعبادت بپاخیزد وروزها را روزه دارد وتمام اموالشرا صدقه دهد ودرتمام دوران عمرش بحج رود، وامر ولایت ولی خدا را نشناسد تا ازاوپیروی کند وتمام اعمالش با راهنمائی او باشد ، برای او از ثواب خدای جل و عز حقی نیست واوازاهل ایمان نباشد ، سپس فرمود : خدا نیکوکاران ازایشان (اهل ولایت یا مستضعفین از

قَالَ : أُولَئِكَ الْمُحْسِنُ مِنْهُمْ يُدْخِلُهُ اللهُ الْجَنَّةَ بِفَضْلِ رَحْمَتِهِ .

٦ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى . عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى ، عَنْ عِيسَى بْنِ السَّرِيِّ أَبِي الْيَسَعِ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام أَخْبِرْنِي بِدَعَائِمِ الْإِسْلَامِ الَّتِي لَا يَسَعُ أَحَداً التَّقْصِيرُ عَنْ مَعْرِفَةِ شَيْءٍ مِنْهَا الَّذِي مَنْ قَصَّرَ عَنْ مَعْرِفَةِ شَيْءٍ مِنْهَا فَسَدَ عَلَيْهِ دِينُهُ وَلَمْ يَقْبَلِ [اللهُ] مِنْهُ عَمَلَهُ وَمَنْ عَرَفَهَا وَعَمِلَ بِهَا صَلُحَ لَهُ دِينُهُ وَقَبِلَ مِنْهُ عَمَلَهُ وَلَمْ يَضِقْ بِهِ مِمَّا هُوَ فِيهِ لِجَهْلِ شَيْءٍ مِنَ الْأُمُورِ جَهْلُهُ؟ فَقَالَ: شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَالْإِيمَانُ بِأَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وَالْإِقْرَارُ بِمَا جَاءَ بِهِ مِنْ عِنْدِ اللهِ وَحَقٌّ فِي الْأَمْوَالِ الزَّكَاةُ ؛ وَالْوَلَايَةُ الَّتِي أَمَرَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهَا : وَلَايَةُ آلِ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه وآله ، قَالَ : فَقُلْتُ لَهُ : هَلْ فِي الْوَلَايَةِ شَيْءٌ دُونَ شَيْءٍ فَضْلٌ يُعْرَفُ لِمَنْ أَخَذَ بِهِ ؟ قَالَ : نَعَمْ قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ» وَقَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : مَنْ مَاتَ وَلَا يَعْرِفُ إِمَامَهُ مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً وَكَانَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وَكَانَ عَلِيٌّ عليه السلام وَقَالَ الْآخَرُونَ : كَانَ مُعَاوِيَةَ ، ثُمَّ كَانَ الْحَسَنَ عليه السلام ثُمَّ كَانَ الْحُسَيْنَ عليه السلام وَقَالَ الْآخَرُونَ : يَزِيدُ بْنُ مُعَاوِيَةَ وَحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ وَلَا سَوَاءَ ، وَلَا سَوَاءَ قَالَ :

ازمخالفین) را بفضل رحمت خود داخل بهشت کند .

٦ - عیسی بن سری گوید : بامام صادق علیه السلام عرضکردم : ارکان اسلام را بمن خبر ده ، آن ارکان که برای هیچکس کوتاهی درشناسائی آنها روانیست وکسیکه درشناسائی آنها کوتاهی کند ، دین خود را تباه ساخته وخدا کردار اورا نپذیرد وهرکه آن ارکان را بشناسد وبآنها عمل کند : دینش شایسته گشته و کردارش پذیرفته شده و با روشی که دارد (که ارکان اسلام را میداند وبآنها عمل میکند) ندانستن هیچ امردیگر، برای اوتنگی وفشار نیاورد ؟ فرمود گواهی دادن به یکتائی خدا واینکه محمد صلی الله علیه وآله فرستاده خداست واقرار بآنچه اوازجانب خدا آورده واینکه زکوة اموال حق است وولایتی(۱) که خدای عزوجل بدان امر فرموده است وآن ولایت آل محمد صلی الله علیه وآله است .

عرضکردم :آیا نسبت بامر ولایت دلیل مخصوصی برای کسیکه ادعاء آن فضیلت کند میباشد که بآن شناخته شود ؟ [آیا نسبت بولایت بیان وبرهان مخصوصی رسیده است که متمسك بآن شناخته شود ؟] فرمود آری، خدای عزوجل فرماید : «کسانیکه ایمان آورده اید ! اطاعت کنید خدارا واطاعت کنید پیغمبر ووالیان امر ازخودتانرا ، ۵۹ سوره ٤ » و رسولخدا صلی الله علیه و آله فرمود : هرکه بمیرد و امام و پیشوای خود را نشناسد بمرگ دوران جاهلیت مرده است . وامام وپیشوای مردم پیغمبر صلی الله علیه و آله بود و علی علیه السلام ودیگران گفتند : معاویه امام بوده است، سپس حسن علیه السلام بود وبعد از اوحسین علیه السلام

---

(۱) **ولایت** (بکسرواو) بمعنی امارت واولویت تصرف است که درآیه « واولی الامر منکم » بآن امرشده است و (بفتح واو)بمعنی محبت ویاری واطاعت واعتقاد بامامت است . مرحوم مجلسی گوید:معنی دوم دراینجا مناسب تر است .

ثُمَّ سَكَتَ ثُمَّ قَالَ : أَزِيدُكَ ؟ فَقَالَ لَهُ حَكَمٌ الْأَعْوَرُ: نَعَمْ جُعِلْتُ فِدَاكَ قَالَ: ثُمَّ كَانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ ثُمَّ كَانَ مُحَمَّدَيْنِ عَلِيٍّ أَبَاجَعْفَرٍ؛ وَكَانَتِ الشِّيعَةُ قَبْلَ أَنْ يَكُونَ أَبُوجَعْفَرٍ وَهُمْ لَا يَعْرِفُونَ مَنَاسِكَ حَجِّهِمْ وَ حَلَالِهِمْ وَحَرَامِهِمْ حَتَّى كَانَ أَبُو جَعْفَرٍ فَفَتَحَ لَهُمْ وَ بَيَّنَ لَهُمْ مَنَاسِكَ حَجِّهِمْ وَ حَلَالِهِمْ وَحَرَامِهِمْ حَتَّى صَارَ النَّاسُ يَحْتَاجُونَ إِلَيْهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا كَانُوا يَحْتَاجُونَ إِلَى النَّاسِ وَهٰكَذَا يَكُونُ الْأَمْرُ وَالْأَرْضُ لَا تَكُونُ إِلَّا بِإِمَامٍ وَمَنْ مَاتَ لَا يَعْرِفُ إِمَامَهُ مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً وَأَحْوَجُ مَا تَكُونُ إِلَى مَا أَنْتَ عَلَيْهِ إِذَا بَلَغَتْ نَفْسُكَ هٰذِهِ- وَأَهْوَى بِيَدِهِ إِلَى حَلْقِهِ- وَانْقَطَعَتْ عَنْكَ الدُّنْيَا تَقُولُ: لَقَدْ كُنْتُ عَلَى أَمْرٍ حَسَنٍ .

أَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِالْجَبَّارِ ، عَنْ صَفْوَانَ ، عَنْ عِيسَى بْنِ السَّرِيِّ أَبِي الْيَسَعِ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام مِثْلَهُ ،

٧ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ أَحْمَدِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي نَصْرٍ ، عَنْ مُنْتَى الْحَنَّاطِ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ عَجْلَانَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ [دَعَائِمَ] : الْوَلَايَةِ وَالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ وَصَوْمِ شَهْرِ رَمَضَانَ وَالْحَجِّ

٨ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ صَالِحِ بْنِ السِّنْدِيِّ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بَشِيرٍ ، عَنْ أَبَانٍ ، عَنْ فُضَيْلٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ : الصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ وَالصَّوْمِ وَالْحَجِّ وَالْوَلَايَةِ وَلَمْ يُنَادَ بِشَيْءٍ مَا نُودِيَ بِالْوَلَايَةِ يَوْمَ الْغَدِيرِ .

ودیگران گفتند . یزیدبن معاویة [وحسین بن علی] ولی برابر نباشند ، برابر نباشند(پرواضح است که معاویه در برابر علی علیه السلام ویزید دربرابر حسین عليه السلام قابلیت امامت ندارند) سپس سکوت نمود وباز فرمود : برایت زیادتر بگویم ؟ حکم اعور عرضکرد: آری قربانت گردم، فرمود : سپس علی بن الحسین امام بود وبعداز او ابوجعفر محمد بن علی ، وشیعیان پیش ازابوجعفر مناسك حج وحلال وحرام خود را نمیدانستند ، چون ابوجعفر آمد ، در علم اگشود ومناسك حج وحلال وحرام مردم را بیان فرمود ، تا آنجا که مردمی که شیعه بآنها محتاج بودند (درامرمناسك وحلال وحرام) خود محتاج شیعه گشتند ، و امر امامت اینگونه میباشد ، زمین بی امام باقی نماند وهر که بمیرد وامامش رانشناسد، بمرگ جاهلیت مرده است، وزمانی که ازهمه بیشتر احتیاج داری بروشی که داری (عقیده تشیع) زمانی است که نفست باینجا برسد - با دست اشاره بگردنش فرمود - و دنیا از تو بریده شود ، خواهی گفت : عقیده خوبی داشتم (یعنی هنگام جاندادن عظمت وفضیلت ولایت خویش را میفهمی) .

٧ - امام باقر عليه السلام فرمود : اسلام روی پنج ستون بنا نهاده شده : ولایت ونماز وزکوة و روزه ماه رمضان وحج .

٨ - امام باقر عليه السلام فرمود : بنای اسلام روی پنج پایه است : نماز وزکوة و روزه وحج و ولایت و

﴿١٤٩٠﴾ ٩ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ يُونُسَ ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ ، عَنْ عِيسَى بْنِ السَّرِيِّ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام : حَدِّثْنِي عَمَّا بُنِيَتْ عَلَيْهِ دَعَائِمُ الْإِسْلَامِ إِذَا أَنَا أَخَذْتُ بِهَا زَكَى عَمَلِي وَلَمْ يَضُرَّنِي جَهْلُ مَا جَهِلْتُ بَعْدَهُ ، فَقَالَ : شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَأَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وَالْإِقْرَارُ بِمَا جَاءَ بِهِ مِنْ عِنْدِاللهِ وَحَقٌّ فِي الْأَمْوَالِ مِنَ الزَّكَاةِ ، وَالْوَلَايَةُ الَّتِي أَمَرَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهَا وَلَايَةُ آلِ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه وآله ، فَإِنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وآله قَالَ : مَنْ مَاتَ وَلَا يَعْرِفُ إِمَامَهُ مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً ، قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : «أَطِيعُوا اللهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ» فَكَانَ عَلِيٌّ عليه السلام ، ثُمَّ صَارَ مِنْ بَعْدِهِ الْحَسَنُ ثُمَّ مِنْ بَعْدِهِ الْحُسَيْنُ ثُمَّ مِنْ بَعْدِهِ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ ، ثُمَّ مِنْ بَعْدِهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ ؛ ثُمَّ هٰكَذَا يَكُونُ الْأَمْرُ ، إِنَّ الْأَرْضَ لَا تَصْلُحُ إِلَّا بِإِمَامٍ وَمَنْ مَاتَ لَا يَعْرِفُ إِمَامَهُ مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً وَأَحْوَجُ مَا يَكُونُ أَحَدُكُمْ إِلَى مَعْرِفَتِهِ إِذَا بَلَغَتْ نَفْسُهُ هٰهُنَا ـ قَالَ : وَ أَهْوَى بِيَدِهِ إِلَى صَدْرِهِ ـ يَقُولُ حِينَئِذٍ : لَقَدْ كُنْتُ عَلَى أَمْرٍ حَسَنٍ .

١٠ ـ عَنْهُ ، عَنْ أَبِي الْجَارُودِ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام : يَا ابْنَ رَسُولِ اللهِ هَلْ تَعْرِفُ مَوَدَّتِي لَكُمْ وَانْقِطَاعِي إِلَيْكُمْ وَمَوَالَاتِي إِيَّاكُمْ ؟ قَالَ : فَقَالَ : نَعَمْ ، قَالَ : فَقُلْتُ : فَإِنِّي أَسْأَلُكَ مَسْأَلَةً

چنانچه برای ولایت درروز غدیرفریاد زده شد ، برای چیز دیگری فریاد زده نشد .

۹ ـ عیسی بن سری گوید : بامام صادق علیه السلام عرضکردم : پایه‌هائی که اسلام برآن نهاده شده بمن بفرما که چون بآنها چنگ زنم ، کردارم پاك وبی‌عیب باشد وچیزهای دیگری را که نمیدانم زیانم نرساند ، فرمود : گواهی‌دادن بیگانگی خدا واینکه محمد صلی الله علیه وآله رسول خداست واقرارنمودن بآنچه ازجانب خداآورده واینکه حقی‌بعنوان زکوة دراموالست وولایتی که خدای عزوجل بآن امرفرموده وآن ولایت آل محمد صلی‌الله علیه وآله است ، زیرا رسولخدا صلی‌الله علیه و آله فرمود : هر که بمیرد و امامش را نشناسد . بمرگ جاهلیت مرده است .

خدای عزوجل فرماید « اطاعت کنید خدا را و اطاعت کنید پیغمبر و والیان امر از خودتانرا » والی امر علی علیه السلام بود وپس ازاو حسن ، وپس ازاوحسین وپس‌از اوعلی بن الحسین وپس از او محمد بن علی ، سپس امرامامت همینگونه باشد (بپسرامام سابق رسد) همانا زمین را شایسته نیست که بدون امام باشد [زمین بی امام اصلاح نشود] وهر که بمیرد وامامش را نشناسد بمرگ جاهلیت مرده است وزمانیکه یکی از شما ازهمه بیشتر بمعرفت امام احتیاج دارد ، زمانی است که نفسش باینجا برسد ـ با دست اشاره بسینه‌اش فرمود ـ آنگاه خواهد گفت : عقیده خوبی داشتم .

۱۰ ـ ابی‌جارود گوید : بامام باقرعلیه السلام عرضکردم : یاابن‌رسول‌الله ! آیاشما دوستی ودلباختگی وپیروی مرا نسبت بخود میدانید ؟ فرمود : آری ، عرضکردم : من از شما پرسشی دارم که میخواهم بمن

تُجِيبُنِي فِيهَا فَإِنِّي مَكْفُوفُ الْبَصَرِ قَلِيلُ الْمَشْيِ وَلَا أَسْتَطِيعُ زِيَارَتَكُمْ كُلَّ حِينٍ قَالَ : هَاتِ حَاجَتَكَ قُلْتُ : أَخْبِرْنِي بِدِينِكَ الَّذِي تَدِينُ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ بِهِ أَنْتَ وَأَهْلُ بَيْتِكَ لِأَدِينَ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ بِهِ ، قَالَ: إِنْ كُنْتَ أَقْصَرْتَ الْخُطْبَةَ فَقَدْ أَعْظَمْتَ الْمَسْأَلَةَ وَاللهِ لَأُعْطِيَنَّكَ دِينِي وَ دِينَ آبَائِي الَّذِي نَدِينُ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ بِهِ : شَهَادَةَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَأَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم وَالْإِقْرَارَ بِمَا جَاءَ بِهِ مِنْ عِنْدِ اللهِ وَالْوَلَايَةَ لِوَلِيِّنَا وَالْبَرَاءَةَ مِنْ عَدُوِّنَا وَالتَّسْلِيمَ لِأَمْرِنَا وَانْتِظَارَ قَائِمِنَا وَالْإِجْتِهَادَ وَالْوَرَعَ .

۱۱ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ صَالِحِ بْنِ السِّنْدِيِّ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بَشِيرٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي حَمْزَةَ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ : سَمِعْتُهُ يَسْأَلُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عليه السلام فَقَالَ لَهُ : جُعِلْتُ فِدَاكَ أَخْبِرْنِي عَنِ الدِّينِ الَّذِي افْتَرَضَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى الْعِبَادِ ، مَا لَا يَسَعُهُمْ جَهْلُهُ وَلَا يُقْبَلُ مِنْهُمْ غَيْرُهُ ، مَا هُوَ؟ فَقَالَ: أَعِدْ عَلَيَّ فَأَعَادَ عَلَيْهِ ، فَقَالَ : شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَأَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وَإِقَامُ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءُ الزَّكَاةِ وَحَجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلاً وَ صَوْمُ شَهْرِ رَمَضَانَ ، ثُمَّ سَكَتَ قَلِيلاً ، ثُمَّ قَالَ : وَالْوَلَايَةُ - مَرَّتَيْنِ - ثُمَّ قَالَ : هَذَا الَّذِي فَرَضَ اللهُ عَلَى الْعِبَادِ وَلَا يَسْأَلُ الرَّبُّ الْعِبَادَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيَقُولُ: أَلَّا زِدْتَنِي عَلَى مَا افْتَرَضْتُ عَلَيْكَ ؟ وَلَكِنْ مَنْ زَادَ زَادَهُ اللهُ ، إِنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وآله سَنَّ سُنَناً حَسَنَةً جَمِيلَةً يَنْبَغِي لِلنَّاسِ الْأَخْذُ بِهَا

پاسخ فرمائی ، زیرا چشمم نابیناست وکمتر راه میروم ونمیتوانم همیشه بزیارت شما آیم ، فرمود : حاجتت را بپرس ، عرضکردم : دینی که شما وخاندانتان خدا را با آن عبادت میکنید ، بمن بفرمائید تا من هم خدای عزوجل راباآن دینداری کنم . فرمود : اگرپیشگفتار راکوتاه آوردی ، ولی پرسشی بزرگ نمودی بخدا دین خود ودین پدرانم راکه خدای عزوجل راباآن دینداری میکنیم ، بتو میگویم . آن دین شهادت بوحدانیت خدا ورسالت محمد صلی‌الله علیه وآله و اقراربآنچه او از جانب خدا آورده و ولایت ولی ما (خانواده) وبیزاری ازدشمن ما وگردننهادن بفرمان‌ما وانتظارقائم ما وکوشش (درامرواجب وحلال)و پرهیزگاری (ازمحرمات) است .

۱۱ - علی‌بن ابی حمزه گوید : شنیدم ابوبصیرازامام صادق علیه السلام پرسید وعرضکرد :قربانت گردم ، بمن خبرده دینی راکه خدای عزوجل بربندگان واجب ساخته وبندگانرا نادانی آن روا نباشد وجزآن ازایشان پذیرفته نیست کدامست ؟ فرمود : دوباره بگو ، اودوباره گفت ، حضرت فرمود : گواهی دادن باینکه شایسته پرستشی جزخدا نیست ومحمد صلی‌الله علیه وآله رسولخداست وگزاردن نماز و دادن زکوة وحج خانه‌کعبه برای هرکه بدان راه تواند یافت ورزه ماه رمضان ، سپس اندکی سکوت نمود وباز فرمود : وولایت - دوبار - آنگاه فرمود : اینست آنچه را خدا بربندگان واجب ساخته وپروردگار در روز قیامت از بندگانش نخواهد پرسیدکه چرا از آنچه برشما واجب ساختم زیادتر انجام ندادید ، ولی هر که‌زیاد کند ، خدا هم پاداش اورا زیادکند. همانا رسولخدا صلی‌الله علیه وآله سنتهائی نیکووآراسته‌وضع

١٢ - الحسين بن محمد، عن معلى بن محمد، عن محمد بن جمهور؛ عن فضالة بن أيوب، عن أبي زيد الحلال، عن عبد الحميد بن أبي العلاء الأزدي قال: سمعت أبا عبد الله عليه السلام يقول: إن الله عز وجل فرض على خلقه خمساً فرخص في أربع ولم يرخص في واحدة.

١٣ - عنه، عن معلى بن محمد، عن الوشاء، عن أبان، عن إسماعيل الجعفي قال: دخل رجل على أبي جعفر عليه السلام ومعه صحيفة فقال له أبو جعفر عليه السلام: هذه صحيفة مخاصم يسألك عن الدين الذي يقبل فيه العمل فقال: رحمك الله هذا الذي أريد، فقال أبو جعفر عليه السلام: شهادة أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له وأن محمداً صلى الله عليه وآله عبده ورسوله وتقر بما جاء من عند الله والولاية لنا أهل البيت والبراءة من عدونا والتسليم لأمرنا والورع والتواضع وانتظار قائمنا فإن لنا دولة إذا شاء الله جاء بها.

(١٣٩٥) ١٤ - علي بن إبراهيم، عن أبيه؛ وأبو علي الأشعري، عن محمد بن عبد الجبار جميعاً، عن صفوان، عن عمرو بن حريث قال: دخلت على أبي عبد الله عليه السلام وهو في منزل أخيه عبد الله بن

فرمود که مردم را سزاوار است بآنها عمل کنند.

١٢ - امام صادق علیه السلام میفرمود: خدای عزوجل پنج چیز را بر خلقش واجب ساخت که نسبت بچهار آن رخصت فرمود ونسبت بیك چیزش رخصت نفرمود.

شرح - گویا مراد اینستکه: نماز وزکوة وروزه وحج در بعضی اوقات بواسطه عذر وفقدان شرائط ساقط میشود، چنانچه نماز از حایض ونفساء وفاقد الطهورین (بنا بقولی) ساقط است. وزکوة از مالیکه بحد نصاب نرسیده یا یکسال بر آن نگذشته یا از تصرف مالك خارج بوده ساقط است و حج از غیر مستطیع و روزه از مسافر ومریض وپیر ودچار تشنگی ساقط است، ولی ولایت در هیچ حال واز هیچ مکلفی ساقط نیست و ممکن است مقصود این باشد که: ترك آن چهار امر، مسلمان را بسر حد کفر وخلود دوزخ نرساند، بخلاف امر ولایت.

١٣ - اسماعیل جعفی گوید: مردی خدمت امام باقر علیه السلام رسید ونوشته‌ئی همراه داشت، حضرت فرمود: این نوشته مخاصم است(١) که پرسش میکند از دینی که عمل در آن پذیرفته میشود، عرضکرد خدایت رحمت کند، همین را میخواستم. امام باقر علیه السلام فرمود: گواهی دادن باینکه شایسته پرستشی جز خدای یکتای بی شریك نیست واینکه محمد صلی الله علیه وآله بنده وفرستاده اوست، واقرار نمودن بآنچه از جانب خدا آمده وولایت ما خانواده وبیزاری از دشمن ما وگردن نهادن بامر ما وپرهیزگاری وفروتنی وانتظار قائم ما، زیرا برای او دولتی است که هر زمان خدا بخواهد با آن دولت میآید.

١٤ - عمرو بن حریث گوید: خدمت امام صادق علیه السلام رسیدم وآن حضرت در منزل برادرش

---

(١) مخاصم یا علم است ونام شخصی است ویا وصف است بمعنی مناظره کننده.

مُحَمَّدٍ فَقُلْتُ لَهُ : جُعِلْتُ فِدَاكَ مَا حَوَّلَكَ إِلَى هٰذَا الْمَنْزِلِ ؟ قَالَ : طَلَبُ النُّزْهَةِ فَقُلْتُ : جُعِلْتُ فِدَاكَ أَلَا أَقُصُّ عَلَيْكَ دِينِي ؟ فَقَالَ : بَلَى ، قُلْتُ : أَدِينُ اللهَ بِشَهَادَةِ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ وَأَنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا وَأَنَّ اللهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُورِ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ وَ إِيتَاءِ الزَّكَاةِ وَصَوْمِ شَهْرِ رَمَضَانَ وَحِجِّ الْبَيْتِ وَالْوَلَايَةِ لِعَلِيِّ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ بَعْدَ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَالْوَلَايَةِ لِلْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ وَالْوَلَايَةِ لِعَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ وَالْوَلَايَةِ لِمُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ وَلَكَ مِنْ بَعْدِهِ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ وَأَنْتُمْ أَئِمَّتِي عَلَيْهِ أَحْيَا وَعَلَيْهِ أَمُوتُ وَأَدِينُ اللهَ بِهِ ، فَقَالَ: يَا عَمْرُو هٰذَا وَاللهِ دِينُ اللهِ وَدِينُ آبَائِيَ الَّذِي أَدِينُ اللهَ بِهِ فِي السِّرِّ وَالْعَلَانِيَةِ ، فَاتَّقِ اللهَ وَكُفَّ لِسَانَكَ إِلَّا مِنْ خَيْرٍ وَلَا تَقُلْ إِنِّي هَدَيْتُ نَفْسِي بَلِ اللهُ هَدَاكَ فَأَدِّ شُكْرَ مَا أَنْعَمَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهِ عَلَيْكَ وَلَا تَكُنْ مِمَّنْ إِذَا أَقْبَلَ طُعِنَ فِي عَيْنِهِ وَإِذَا أَدْبَرَ طُعِنَ فِي قَفَاهُ ، وَلَا تَحْمِلِ النَّاسَ عَلَى كَاهِلِكَ فَإِنَّكَ أَوْشَكُ إِنْ حَمَلْتَ النَّاسَ

عبدالله بن محمد بود .

عرضکردم : قربانت گردم ، چرا باین منزل منتقل شدی ؟ فرمود : برای تفریح . (۱)

عرضکردم : قربانت گردم ، دینم رابرای شما نقل نکنم ؟ فرمود : چرا .

عرضکردم : من خدا را دینداری میکنم با شهادت دادن باینکه شایسته پرستشی جز خدای یگانه بی‌شریك نیست واینکه محمد بنده وفرستاده اوست وروزقیامت آمدنی است ، شکی در آن نباشد ، و اینکه خدا در گوررفتگانرا برانگیزاند . وگزاردن نمازودادن زکوة وروزه ماه رمضان وحج خانه کعبه وولایت امیرالمؤمنین علی‌علیه‌السلام بعد ازرسولخدا صلی‌الله علیه وآله وولایت حسن وحسین وولایت علی‌بن الحسین وولایت محمد بن علی وشماپس ازاو ، صلوات‌الله علیهم اجمعین واینکه شاامامان من هستید . بر این روش زندگی کنم وبراین روش بمیرم وخدا راباآن دینداری کنم .

فرمود : ای عمرواین بخدا دین من‌است ودین پدرانم که خدا را در پنهان وآشکار دینداری میکنم پس ازخدا پرواکن وزبانت را جز ازسخن خیر نگهدار ونگومن ازجانب خود هدایت یافتم ، بلکه خدا ترا هدایت فرموده ، پس شکر نعمتهائی راکه خدای عزوجل بتو داده بگزار ، و ازکسانی مباش که چون روآورد وحاضرباشد ، روبرو سرزنش شود، و چون پشت‌کند و غایب‌شود ، غیبتش کنند (بلکه تقیه را از دست مده وبا همه مردم خوشرفتاری‌کن) ومردم را بردوش خود سوارمکن (مردم را برخود مسلط مکن وخود را مدیون آنها مساز ، باینکه ازآنها ضمانت‌کنی یاوعده‌ئی بدهی‌که نتوانی وفاکنی یا سستی ومداهنه ازخود نشان دهی) زیرا اگر مردم را بردوش خود سوار کنی ، استخوان شانه‌ات بشکستن نزدیك شود

---

(۱) ابن قتیبه درد مصباح ، گوید : دانشمندان گویند : استعمال‌کلمه تنزه در رفتن بسوی ییلاق وباغ وبوستان غلط است ، ولی بنظرمن غلط نیست ، زیرا تنزه بمعنی دور شدن است و چون غالباً باغ و بوستان تابستانی‌ازمنزل مسکونی دور است ، باین ملاحظه‌کلمه‌تنزه ومشتقاتش را درآن مورد بکارمیبرند .

عَلَىٰ كَاهِلِكَ - أَنْ يُصَدِّعُوا شِعْبَ كَاهِلِكَ .

١٥ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَىٰ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ النُّعْمَانِ ، عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام : قَالَ : أَلَا أُخْبِرُكَ بِالْإِسْلَامِ أَصْلِهِ وَفَرْعِهِ وَذِرْوَةِ سَنَامِهِ ؟ قُلْتُ : بَلَىٰ جُعِلْتُ فِدَاكَ قَالَ : أَمَّا أَصْلُهُ فَالصَّلَاةُ وَفَرْعُهُ الزَّكَاةُ وَذِرْوَةُ سَنَامِهِ الْجِهَادُ ، ثُمَّ قَالَ : إِنْ شِئْتَ أَخْبَرْتُكَ بِأَبْوَابِ الْخَيْرِ ؟ قُلْتُ : نَعَمْ جُعِلْتُ فِدَاكَ ، قَالَ : الصَّوْمُ جُنَّةٌ مِنَ النَّارِ ، وَالصَّدَقَةُ تُذْهِبُ بِالْخَطِيئَةِ ، وَقِيَامُ الرَّجُلِ فِي جَوْفِ اللَّيْلِ بِذِكْرِ اللهِ ، ثُمَّ قَرَأَ عليه السلام : «تَتَجَافَىٰ جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ»

((بَابٌ))

☆(أَنَّ الْإِسْلَامَ يُحْقَنُ بِهِ الدَّمُ (وَتُؤَدَّىٰ بِهِ الْأَمَانَةُ) وَأَنَّ الثَّوَابَ عَلَى الْإِيمَانِ)☆

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنِ الْحَكَمِ بْنِ أَيْمَنَ ، عَنِ الْقَاسِمِ الصَّيْرَفِيِّ شَرِيكِ الْمُفَضَّلِ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عليه السلام يَقُولُ : الْإِسْلَامُ يُحْقَنُ بِهِ الدَّمُ وَتُؤَدَّىٰ بِهِ الْأَمَانَةُ ، وَتُسْتَحَلُّ بِهِ الْفُرُوجُ ، وَالثَّوَابُ عَلَى الْإِيمَانِ .

(زیرا بارمیانی ودرمانده میشوی وشاید ازهستی ساقط گردی) .

١٥ - سلیمان بن خالد گوید : امام باقرعلیه السلام فرمود : نمیخواهی که اصل و فرع و بالاترین کنگره اسلام را بتوخبردهم ؟ عرضکردم : چرا قربانت گردم ، فرمود : اما اصلش نمازاست وفرعش زکوة وبالاترین کنگره اش جهاد ، سپس فرمود : اگردلت میخواهد درهای خیررا بتو خبردهم ؟ عرضکردم : آری قربانت ، فرمود : روزه سپر آتش دوزخ است وصدقه گناه را میزداید و شب زنده داری مرد بذکر خدا . سپس این آیه را قرائت فرمود : « پهلوهایشان ازبستر خواب دوری گزینند ، ١٦ سوره ٣٢ » ،

☆(اسلام حفظ جان واداء امانت کند اما ثواب دربرابر ایمان است)☆

١ - امام صادق عليه السلام میفرمود : بوسیله اسلام خون شخص محفوظ شود وامانت ادا شود و زناشوئی حلال گردد ، ولی ثواب دربرابر ایمان است .

شرح - چنانچه در روایات بعد توضیح داده میشود ، اسلام بمعنی اقرار بشهادتین است بوسیله زبان ، وایمان عقیده قلبی ورفتار عملی است طبق موازین و مقررات این دین شریف . پس کافریکه با مسلمین میجنگد ، بمحض اینکه شهادتین بزبان جاری کند ، از لحاظ ظاهریکی ازافراد مسلمین محسوب میشود ومسلمانرا روا نیست بروی او شمشیر بکشد ، وچون امانتی نزدمسلمانی سپارد ، لازمست باو ردکند یا اگرکسی نزد او امانتی سپارد ، لازمست بساحبش ردکند ، زیرا راستگوئی ورد امانت از مشخصات با ارزش مسلمان است . ونیزمیتواند با زنی مسلمان ازدواج نماید . اما ثواب وپاداشی که خدا درآخرت میدهد مربوط بایمان وعقیده قلبی وامتثال مقررات شرعی است .

۲ ـ عَلِيٌّ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنِ الْعَلاءِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ ، عَنْ أَحَدِهِمَا عليهما السلام قَالَ : الإيمانُ إِقْرارٌ وَعَمَلٌ ، وَالإِسْلامُ إِقْرارٌ بِلاعَمَلٍ .

۳ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ يُونُسَ ، عَنْ جَمِيلِ بْنِ دَرَّاجٍ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام عَنْ قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «قالَتِ الأَعْرابُ آمَنّا قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلكِنْ قُولُوا أَسْلَمْنا وَلَمّا يَدْخُلِ الإيمانُ فِي قُلُوبِكُمْ» فَقَالَ لِي : أَلا تَرَى أَنَّ الإيمانَ غَيْرُ الإِسْلامِ .

﴿۱۵۰۰﴾ ٤ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ سُفْيانَ بْنِ السَّمْطِ قَالَ : سَأَلَ رَجُلٌ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام عَنِ الإِسْلامِ وَالإيمانِ ، مَا الْفَرْقُ بَيْنَهُمَا ؟ فَلَمْ يُجِبْهُ ثُمَّ سَأَلَهُ فَلَمْ يُجِبْهُ ثُمَّ الْتَفَتَ فِي الطَّرِيقِ وَقَدْ أَزِفَ مِنَ الرَّجُلِ الرَّحِيلُ ، فَقَالَ لَهُ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : كَأَنَّهُ قَدْ أَزِفَ مِنْكَ رَحِيلٌ ؟ فَقَالَ : نَعَمْ فَقَالَ : فَالْقَنِي فِي الْبَيْتِ ، فَلَقِيَهُ فَسَأَلَهُ عَنِ الإِسْلامِ وَالإيمانِ مَا الْفَرْقُ بَيْنَهُمَا ؟ فَقَالَ : الإِسْلامُ هُوَ الظَّاهِرُ الَّذِي عَلَيْهِ النّاسُ : شَهادَةُ أَنْ لا إِلهَ إِلاَّ اللهُ وَحْدَهُ لا شَرِيكَ لَهُ وَ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ وَإِقامُ الصَّلاةِ وَإِيتاءُ الزَّكاةِ وَحَجُّ الْبَيْتِ وَصِيامُ شَهْرِ رَمَضانَ فَهذَا الإِسْلامُ . وَ قَالَ : الإيمانُ مَعَ مَعْرِفَةِ هذَا الأَمْرِ مَعَ هذَا فَإِنْ أَقَرَّ بِهَا وَلَمْ يَعْرِفْ هذَا الأَمْرَ كَانَ مُسْلِماً وَكَانَ ضالاً

---

۲ ـ امام باقر یا امام صادق علیهما السلام فرمود : ایمان اقراراست و عمل . و اسلام اقرار بدون عمل است

توضیح ـ پیداست که مقصود از اقرار ، اعتراف زبانی و تلفظ بشهادتین است و کلمه **بلا عمل** بنحو لا بشرط است نه بشرط لا ، زیرا کسیکه عمل بمقررات اسلام کرد ومؤمن شد ، مسلمان هم میباشد .

۳ ـ جمیل بن دراج گوید : ازامام صادق علیه السلام این قول خدای عزوجل را پرسیدم : « أعراب گفتند ما ایمان آوردیم . بگوایمان نیاوردید ، بلکه بگوئید اسلام آوردیم ، تا هنوزایمان دردلهایتان نفوذنکرده است ، ۱٤ سوره ٤۹ » ، فرمود : مگر نمی بینی که ایمان غیرازاسلام است .

٤ ـ سفیان بن سمط گوید : مردی از امام صادق علیه السلام پرسید : میان اسلام و ایمان چه فرقست ؟ حضرت جوابش نفرمود ، سپس سؤال کرد ، باز جوابش نفرمود ، آنگاه روزی درمیان راه بیکدیگر برخوردند وکوچ کردن آنمرد نزدیك شده بود ، امام صادق علیه السلام باو فرمود : گویا کوچ کردنت نزدیك شده است ، عرضکرد : آری ، فرمود : درخانه مرا دیدار کن . آن مرد بدیدارش رفت وازآنحضرت فرق میان اسلام وایمان را پرسید .

حضرت فرمود : اسلام همین صورت ظاهری است که مردم دارند ، یعنی شهادت دادن باینکه شایسته پرستشی جزخدای یگانه بی شریك نیست واینکه محمد بنده ورسول اوست وگزاردن نماز ودادن زکوة وحج خانه کعبه وروزه ماه رمضان . اینست اسلام .

أما ایمان معرفت این امر (ولایت) است با این (صورت ظاهریکه بیان شد) پس اگر کسی بآنها

٥ - الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ ؛ وَعِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ جَمِيعاً عَنِ الْوَشَّاءِ ، عَنْ أَبَانٍ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : سَمِعْتُهُ يَقُولُ : «قَالَتِ الْأَعْرَابُ آمَنَّا قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلَكِنْ قُولُوا أَسْلَمْنَا» فَمَنْ زَعَمَ أَنَّهُمْ آمَنُوا فَقَدْ كَذَبَ وَمَنْ زَعَمَ أَنَّهُمْ لَمْ يُسْلِمُوا فَقَدْ كَذَبَ.

٦ - أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ حَكَمِ بْنِ أَيْمَنَ ، عَنْ قَاسِمٍ شَرِيكِ الْمُفَضَّلِ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عليه السلام يَقُولُ : الْإِسْلَامُ يُحْقَنُ بِهِ الدَّمُ وَتُؤَدَّى بِهِ الْأَمَانَةُ وَتُسْتَحَلُّ بِهِ الْفُرُوجُ ؛ وَالثَّوَابُ عَلَى الْإِيمَانِ .

☆(بَابُ)☆

☆(انَّ الْإِيمَانَ يَشْرِكُ الْإِسْلَامَ وَالْإِسْلَامَ لَا يَشْرَكُ الْإِيمَانَ)☆

١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ جَمِيلِ بْنِ صَالِحٍ ، عَنْ سَمَاعَةَ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام : أَخْبِرْنِي عَنِ الْإِسْلَامِ وَالْإِيمَانِ أَهُمَا مُخْتَلِفَانِ ؟ فَقَالَ : إِنَّ الْإِيمَانَ يُشَارِكُ الْإِسْلَامَ وَالْإِسْلَامَ لَا يُشَارِكُ الْإِيمَانَ ، فَقُلْتُ : فَصِفْهُمَا لِي ، فَقَالَ : الْإِسْلَامُ : شَهَادَةُ أَنْ

اقرار کند وباین امر (ولایت) عارف نباشد ، مسلمان است وگمراه .

٥ - ابو بصیر گوید : شنیدم امام باقر عليه السلام میفرمود : « أعراب گفتند : ایمان آوردیم ، بگوایمان نیاوردید ، بلکه بگوئیداسلام آوردیم » پس هر که معتقد باشد ، آنها ایمان آوردند دروغ گفته وهر کس معتقد باشد ، آنها اسلام نیاورده‌اند ، دروغ گفته‌است .

شرح - بیضاوی گوید : این آیه درباره جمعی ازبنی اسد نازل شدکه درسال قحطی بمدینه خدمت پیغمبر صلی الله علیه و آله آمدند و اقرار بشهادتین کردند و گفتند : ما بازاد و راحله خود نزد شما آمده‌ایم ، نه مانندفلان طایفه‌که با اسلحه بجنگ شما میآیند. ومقصودشان ازاین سخن گرفتن صدقه ومنت نهادن برپیغمبر صلی‌الله علیه وآله بود .

٦ - امام صادق عليه السلام میفرمود : بسبب اسلام جان محفوظ ماند ، وادای‌امانت شود ، وزناشوئی‌حلال گردد ، ولی ثواب دربرابر ایمانست (بحدیث اول این باب رجوع شود) .

☆(ایمان با اسلام جمع شود ، ولی اسلام با ایمان جمع نشود)☆

توضیح - پیداست که طبق توضیحی که ذیل روایت ١٤٩٧ بیان کردیم ، نسبت بین اسلام و ایمان عموم و خصوص مطلق است ، زیرا اسلام اعم است و ایمان اخص ، پس هر مؤمنی مسلمان است ولی هرمسلمانی مؤمن نیست ،

١ - سماعه گوید : بامام صادق عليه السلام عرضکردم : بمن خبرده آیا اسلام وایمان دو چیز مختلفند ؟ فرمود : ایمان شریك اسلام میشود ، ولی اسلام شریك ایمان نیست ، عرضکردم : آندو را برایم وصف کن

لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَالتَّصْدِيقُ بِرَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وآله ، بِهِ حُقِنَتِ الدِّمَاءُ وَعَلَيْهِ جَرَتِ الْمَنَاكِحُ وَالْمَوَارِيثُ وَعَلَى ظَاهِرِهِ جَمَاعَةُ النَّاسِ، وَالْإِيمَانُ: الْهُدَى وَمَا يَثْبُتُ فِي الْقُلُوبِ مِنْ صِفَةِ الْإِسْلَامِ وَمَا ظَهَرَ مِنَ الْعَمَلِ بِهِ، وَالْإِيمَانُ أَرْفَعُ مِنَ الْإِسْلَامِ بِدَرَجَةٍ ، إِنَّ الْإِيمَانَ يُشَارِكُ الْإِسْلَامَ فِي الظَّاهِرِ وَالْإِسْلَامُ لَا يُشَارِكُ الْإِيمَانَ فِي الْبَاطِنِ وَإِنِ اجْتَمَعَا فِي الْقَوْلِ وَالصِّفَةِ .

٢ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ يُونُسَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ مُوسَى بْنِ بَكْرٍ عَنْ فُضَيْلِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : الْإِيمَانُ يُشَارِكُ الْإِسْلَامَ وَالْإِسْلَامُ لَا يُشَارِكُ الْإِيمَانَ .

﴿١٥٠٥﴾ ٣ عَلِيٌّ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ جَمِيلِ بْنِ دَرَّاجٍ ، عَنْ فُضَيْلِ بْنِ يَسَارٍ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عليه السلام يَقُولُ : إِنَّ الْإِيمَانَ يُشَارِكُ الْإِسْلَامَ وَلَا يُشَارِكُهُ الْإِسْلَامُ ، إِنَّ الْإِيمَانَ مَا وَقَرَ فِي الْقُلُوبِ وَالْإِسْلَامُ مَا عَلَيْهِ الْمَنَاكِحُ وَالْمَوَارِيثُ وَ حُقِنَ الدِّمَاءُ ؛ وَالْإِيمَانُ يَشْرَكُ الْإِسْلَامَ وَالْإِسْلَامُ لَا يَشْرَكُ الْإِيمَانَ

٤ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ ؛ عَنْ أَبِي الصَّبَّاحِ الْكِنَانِيِّ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام : أَيُّهُمَا أَفْضَلُ :الْإِيمَانُ أَوِ الْإِسْلَامُ؟ فَإِنَّ مَنْ قِبَلَنَا يَقُولُونَ إِنَّ الْإِسْلَامَ أَفْضَلُ مِنَ الْإِيمَانِ ، فَقَالَ : الْإِيمَانُ أَرْفَعُ مِنَ الْإِسْلَامِ، قُلْتُ ؟ فَأَوْجِدْنِي ذٰلِكَ ، قَالَ :

فرمود : اسلام شهادت بيگانگی خدا وتصديق رسولخدا صلی‌الله عليه وآله است که بسبب آن خونها ازدیختن محفوظ ماند وزناشوئی وميراث بر آن اجرا گردد وجماعت مردم طبق ظاهرش رفتار کنند .

ولی ایمان هدایت است و آنچه در دلها از صفت اسلام پا برجا میشود وعمل بآن هویدا میگردد پس ایمان یکدرجه از اسلام بالاتر است . ایمان در ظاهر شریك اسلام است ، ولی اسلام درباطن شریك ایمان نیست ، اگر چه هردو در گفتار و وصف گردآیند (یعنی اگرچه گفتن شهادتین و تصدیق بتوحید و رسالت ازشرایط هردو میباشد) .

٢ ـ فضیل بن یسار گوید : امام صادق علیه‌السلام فرمود : ایمان شریك اسلام میشود ، ولی اسلام شریك ایمان نیست .

٣ـ وفرمود :ایمان شریك‌اسلام‌میشود ، ولی اسلام‌شریك‌ایمان‌نمیگردد ، ایمان‌آنستکه در دل ثابت شودواسلام چیزیستکه زناشوئی وميراث وحفظ خون بسبب آن شود ، ایمان شریك اسلام است ، ولی اسلام شریك ایمان نیست .

٤ ـ ابی الصباح کنانی گوید : بامام صادق علیه‌السلام عرضکردم : از ایمان و اسلام کدامیك برتراست ؟ زیرا مردمیکه نزد ما هستند ، میگویند : اسلام برتراز ایمانست .

فرمود : ایمان برتراز اسلامست . عرضکردم : این مطلب را بمن خوب بفهمانید .

مَا تَقُولُ فِيمَنْ أَحْدَثَ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ مُتَعَمِّداً ؟ قَالَ : قُلْتُ : يُضْرَبُ ضَرْباً شَدِيداً قَالَ : أَصَبْتَ ، قَالَ : فَمَا تَقُولُ فِيمَنْ أَحْدَثَ فِي الْكَعْبَةِ مُتَعَمِّداً ؟ قُلْتُ : يُقْتَلُ ، قَالَ : أَصَبْتَ أَلَا تَرَى أَنَّ الْكَعْبَةَ أَفْضَلُ مِنَ الْمَسْجِدِ وَأَنَّ الْكَعْبَةَ تُشْرِكُ الْمَسْجِدَ وَالْمَسْجِدُ لَا يُشْرِكُ الْكَعْبَةَ وَكَذَلِكَ الْإِيمَانُ يُشْرِكُ الْإِسْلَامَ وَالْإِسْلَامُ لَا يُشْرِكُ الْإِيمَانَ

٥ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ؛ وَمُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ جَمِيعاً ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ رِئَابٍ ، عَنْ حُمْرَانَ بْنِ أَعْيَنَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : سَمِعْتُهُ يَقُولُ : الْإِيمَانُ مَا اسْتَقَرَّ فِي الْقَلْبِ وَأَفْضَى بِهِ إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ وَصَدَّقَهُ الْعَمَلُ بِالطَّاعَةِ لِلَّهِ وَالتَّسْلِيمُ لِأَمْرِهِ وَالْإِسْلَامُ مَا ظَهَرَ مِنْ قَوْلٍ أَوْ فِعْلٍ وَهُوَ الَّذِي عَلَيْهِ جَمَاعَةُ النَّاسِ مِنَ الْفِرَقِ كُلِّهَا وَبِهِ حُقِنَتِ الدِّمَاءُ وَعَلَيْهِ جَرَتِ الْمَوَارِيثُ وَجَازَ النِّكَاحُ وَاجْتَمَعُوا عَلَى الصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ وَالصَّوْمِ وَالْحَجِّ ، فَخَرَجُوا بِذَلِكَ مِنَ الْكُفْرِ وَأُضِيفُوا إِلَى الْإِيمَانِ ؛ وَالْإِسْلَامُ لَا يُشْرِكُ الْإِيمَانَ وَالْإِيمَانُ يُشْرِكُ الْإِسْلَامَ وَهُمَا فِي الْقَوْلِ وَالْفِعْلِ يَجْتَمِعَانِ ، كَمَا صَارَتِ الْكَعْبَةُ فِي الْمَسْجِدِ وَالْمَسْجِدُ لَيْسَ فِي الْكَعْبَةِ وَكَذَلِكَ الْإِيمَانُ يُشْرِكُ الْإِسْلَامَ وَالْإِسْلَامُ لَا يُشْرِكُ الْإِيمَانَ وَقَدْ قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : «قَالَتِ الْأَعْرَابُ آمَنَّا

فرمود : چه میگوئی درباره کسیکه عمداً در مسجدالحرام حدثی صادر کند ؟ (مثل آنکه بول کند) عرضکردم : اورا بشدت میزنند .

فرمود : درست گفتی . چه میگوئی درباره کسیکه در خانه کعبه عمداً حدثی صادر کند ؟ عرضکردم باید کشته شود .

فرمود : درست گفتی ، نمی‌بینی که خانه کعبه فضیلتش از مسجد بیشتر است ، و کعبه با مسجد شریکست ، ولی مسجد با کعبه شریك نیست ؟ (زیرا کیفر توهین بکعبه درمسجد نیست) همچنین ایمان با اسلام شریکست ، ولی اسلام شریك ایمان نیست .

٥ - امام باقر علیه السلام میفرمود : ایمان آنستکه در دل مستقر شود . وبنده را بسوی خدای عزوجل کشاند ، واطاعت خدا و گردن نهادن بفرمانش مصدق آن باشد ، ولی اسلام گفتار و کردار ظاهری است که تمام فرق وجماعات مردم آن را دارند ، وبوسیله آن جانها محفوظ ماند ومیراث پرداخت شود وزناشوئی روا گردد ، وبرنماز وزکوة وروزه وحج اتفاق واجتماع کنند ، وبدان سبب از کفر خارج گشته ، بایمان منسوب گردند ، واسلام شریك ایمان نیست ، ولی ایمان با اسلام شریك گردد ، ودر گفتار (شهادتین) وکردار (عمل بمقررات دین) هر دو گرد آیند (یعنی چنین کسی هم مؤمن است و هم مسلمان) چنانکه کعبه در مسجد الحرام است ، ولی مسجد الحرام در کعبه نیست ، همچنین ایمان شریك اسلامست ، ولی اسلام شریك ایمان نیست .

قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلَكِنْ قُولُوا أَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْإِيمَانُ فِي قُلُوبِكُمْ» فَقَوْلُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ أَصْدَقُ الْقَوْلِ قُلْتُ: فَهَلْ لِلْمُؤْمِنِ فَضْلٌ عَلَى الْمُسْلِمِ فِي شَيْءٍ مِنَ الْفَضَائِلِ وَالْأَحْكَامِ وَالْحُدُودِ وَغَيْرِ ذَلِكَ؟ فَقَالَ لَا، هُمَا يَجْرِيَانِ فِي ذَلِكَ مَجْرًى وَاحِدٍ وَلَكِنْ لِلْمُؤْمِنِ فَضْلٌ عَلَى الْمُسْلِمِ فِي أَعْمَالِهِمَا وَمَا يَتَقَرَّبَانِ بِهِ إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ، قُلْتُ: أَلَيْسَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ: «مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا» وَ زَعَمْتَ أَنَّهُمْ مُجْتَمِعُونَ عَلَى الصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ وَالصَّوْمِ وَالْحَجِّ مَعَ الْمُؤْمِنِ؟ قَالَ: أَلَيْسَ قَدْ قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: «يُضَاعِفُهُ لَهُ أَضْعَافاً كَثِيرَةً» فَالْمُؤْمِنُونَ هُمُ الَّذِينَ يُضَاعِفُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُمْ حَسَنَاتِهِمْ لِكُلِّ حَسَنَةٍ سَبْعِينَ ضِعْفاً، فَهَذَا فَضْلُ الْمُؤْمِنِ وَيَزِيدُهُ اللهُ فِي حَسَنَاتِهِ عَلَى قَدْرِ صِحَّةِ إِيمَانِهِ أَضْعَافاً كَثِيرَةً وَيَفْعَلُ اللهُ بِالْمُؤْمِنِينَ مَا يَشَاءُ مِنَ الْخَيْرِ، قُلْتُ: أَرَأَيْتَ مَنْ دَخَلَ فِي الْإِسْلَامِ أَلَيْسَ هُوَ دَاخِلاً فِي الْإِيمَانِ؟ فَقَالَ: لَا وَلَكِنَّهُ قَدْ أُضِيفَ إِلَى الْإِيمَانِ وَخَرَجَ مِنَ الْكُفْرِ وَسَأَضْرِبُ لَكَ مَثَلاً تَعْقِلُ بِهِ فَضْلَ الْإِيمَانِ عَلَى الْإِسْلَامِ، أَرَأَيْتَ لَوْ بَصُرْتَ رَجُلاً فِي الْمَسْجِدِ أَكُنْتَ تَشْهَدُ أَنَّكَ رَأَيْتَهُ فِي الْكَعْبَةِ؟ قُلْتُ: لَا يَجُوزُ لِي ذَلِكَ، قَالَ: فَلَوْ بَصُرْتَ رَجُلاً فِي الْكَعْبَةِ أَكُنْتَ شَاهِداً أَنَّهُ قَدْ دَخَلَ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ؟ قُلْتُ: نَعَمْ

وخدای عزوجل فرماید: «اعراب گفتند: ایمان آوردیم، بگو ایمان نیاوردید. بلکه بگوئید اسلام آوردیم، در صورتیکه هنوز ایمان در دلهایتان نفوذ نکرده است.» و سخن خدای عزوجل راست‌ترین سخن است.

عرضکردم: آیا مؤمن را بر مسلمان نسبت بفضائل (بخششها ومواهب دنیوی) و احکام و حدود وچیزهای دیگر فضیلتی هست؟ فرمود: نه، هر دو نسبت باین امور یکسانند، لیکن فضیلت مؤمن بر مسلم نسبت باعمال آنها وموجبات تقربی است که بسوی خدای عزوجل دارند.

عرضکردم: مگر خدای عزوجل نمیفرماید: «هر کس حسنه‌ای آورد، ده برابر آن پاداش دارد» ۱۶۰ سوره ۶، درصورتیکه عقیده شما این بود که مسلمان با مؤمن نسبت بنماز وزکوة و روزه وحج یك حکم دارد. فرمود: مگر خدای عزوجل نمیفرماید: «خدا برای او چندین برابر بیشتر کند» مؤمنینند که خدای عزوجل حسناتشانرا چند برابر کند، هر حسنه‌ئی را هفتاد برابر، این است فضیلت مؤمن (بر مسلم) ونیز خدا باندازه درستی ایمانش، حسنات او را چند برابر زیادکند، و نسبت بمؤمنین هر خیری که خواهد روا دارد.

عرضکردم: بفرمائید: اگر کسی وارد اسلام شود، مگر نه اینستکه وارد ایمان هم شده است؟ فرمود: نه، بلکه منسوب بایمان گشته واز کفر خارج شده است، اکنون برایت مثلی میزنم تا فضیلت ایمانرا براسلام بفهمی:

بمن بگو اگر مردی را درمیان مسجدالحرام ببینی، شهادت میدهی که او را در کعبه دیده‌ئی؟

قَالَ : وَكَيْفَ ذٰلِكَ ؟ قُلْتُ : إِنَّهُ لَا يَصِلُ إِلَى دُخُولِ الْكَعْبَةِ حَتَّى يَدْخُلَ الْمَسْجِدَ ، فَقَالَ : قَدْ أَصَبْتَ وَأَحْسَنْتَ ، ثُمَّ قَالَ : كَذٰلِكَ الْإِيمَانُ وَالْإِسْلَامُ .

((بَابٌ))

(آخَرُ مِنْهُ وَفِيهِ أَنَّ الْإِسْلَامَ قَبْلَ الْإِيمَانِ)

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ : عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ مَعْرُوفٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي نَجْرَانَ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحِيمِ الْقَصِيرِ قَالَ : كَتَبْتُ مَعَ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَعْيَنَ إِلَى أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام أَسْأَلُهُ عَنِ الْإِيمَانِ مَا هُوَ ؟ فَكَتَبَ إِلَيَّ مَعَ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَعْيَنَ : سَأَلْتَ رَحِمَكَ اللهُ عَنِ الْإِيمَانِ ، وَالْإِيمَانُ هُوَ الْإِقْرَارُ بِاللِّسَانِ وَعَقْدٌ فِي الْقَلْبِ وَعَمَلٌ بِالْأَرْكَانِ وَالْإِيمَانُ بَعْضُهُ مِنْ بَعْضٍ وَهُوَ دَارٌ وَكَذٰلِكَ الْإِسْلَامُ دَارٌ وَالْكُفْرُ دَارٌ فَقَدْ يَكُونُ الْعَبْدُ مُسْلِماً قَبْلَ أَنْ يَكُونَ مُؤْمِناً وَلَا يَكُونُ مُؤْمِناً حَتَّى يَكُونَ مُسْلِماً ، فَالْإِسْلَامُ قَبْلَ الْإِيمَانِ وَهُوَ يُشَارِكُ الْإِيمَانَ ، فَإِذَا أَتَى الْعَبْدُ كَبِيرَةً مِنْ كَبَائِرِ الْمَعَاصِي أَوْ صَغِيرَةً مِنْ صَغَائِرِ الْمَعَاصِي الَّتِي نَهَى اللهُ عَزَّ وَجَلَّ عَنْهَا كَانَ خَارِجاً مِنَ الْإِيمَانِ ، سَاقِطاً عَنْهُ اسْمُ الْإِيمَانِ وَثَابِتاً عَلَيْهِ اسْمُ الْإِسْلَامِ فَإِنْ تَابَ وَاسْتَغْفَرَ عَادَ إِلَى دَارِ الْإِيمَانِ وَلَا يُخْرِجُهُ إِلَى الْكُفْرِ إِلَّا الْجُحُودُ وَالْإِسْتِحْلَالُ : أَنْ يَقُولَ لِلْحَلَالِ هٰذَا حَرَامٌ وَلِلْحَرَامِ هٰذَا حَلَالٌ وَدَانَ بِذٰلِكَ ، فَعِنْدَهَا

عرضکردم : این شهادت برایم روا نیست ، فرمود : اگر مردی را درمیان کعبه ببینی ، گواهی دهی که او داخل مسجد الحرام گشته است ؟ عرضکردم : آری ، فرمود : چگونه چنین شد ؟ گفتم : زیرا او داخل کعبه نمیشود ، جز اینکه داخل مسجد الحرام شود ، فرمود : درست فهمیدی ونیکو گفتی : سپس فرمود ایمان واسلام هم چنین اند . (تا کسی شهادتین نگوید باعتقاد قلبی وعمل بمقررات دینی نرسد) .

✡(باب دیگریست از این باب واینکه اسلام پیش از ایمانست)✡

١ - عبد الرحیم قصیر گوید : نامه‌ئی بامام صادق عليه السلام نوشتم که سؤال کرده بودم : ایمان چیست وتوسط عبدالملك بن اعین فرستادم ، حضرت نوشت وتوسط عبدالملك فرستادکه : از ایمان پرسش کردی - خدایت رحمت کند - ایمان اقرار نمودن بزبان وتسمیم قلبی وعمل نمودن بااعضاء وجوارح است ، ایمان اجزائی دارد بهم پیوسته و مانند خانه‌ایست (که سقف و در ودیوارش بهم پیوسته است) همچنین اسلام مانند خانه‌ایست وکفرهم مانند خانه‌ایست .

گاهی بنده مسلمان است ، پیش ازآنکه مؤمن باشد (مسلمان است وهنوز مؤمن نشده) ولی مؤمن نشود ، جز آنکه مسلمان باشد ، پس اسلام پیش از ایمانست و شریك ایمان ، و چون بنده گناه کبیره یا صغیره‌ئی راکه خدای عز وجل از آن نهی فرموده مرتکب شود ، از ایمان خارج شود ، و اسم ایمان از او برداشته و اسم اسلام بر او گذاشته شود ، سپس اگر توبه و استغفار کند ، بخانه ایمان برگردد

يَكُونُ خَارِجاً مِنَ الْإِسْلَامِ وَالْإِيمَانِ ، دَاخِلاً فِي الْكُفْرِ ، وَكَانَ بِمَنْزِلَةِ مَنْ دَخَلَ الْحَرَمَ ثُمَّ دَخَلَ الْكَعْبَةَ وَأَحْدَثَ فِي الْكَعْبَةِ حَدَثاً فَأُخْرِجَ عَنِ الْكَعْبَةِ وَعَنِ الْحَرَمِ فَضُرِبَتْ عُنُقُهُ وَصَارَ إِلَى النَّارِ .

٢ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى ، عَنْ سَمَاعَةَ بْنِ مِهْرَانَ قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الْإِيمَانِ وَالْإِسْلَامِ قُلْتُ لَهُ : أَفَرْقٌ بَيْنَ الْإِسْلَامِ وَالْإِيمَانِ ؟ قَالَ : فَأَضْرِبُ لَكَ مَثَلَهُ ؟ قَالَ قُلْتُ : أَوْرِدْ ذَلِكَ ، قَالَ: مَثَلُ الْإِيمَانِ وَالْإِسْلَامِ مَثَلُ الْكَعْبَةِ الْحَرَامِ مِنَ الْحَرَمِ قَدْ يَكُونُ فِي الْحَرَمِ وَلَا يَكُونُ فِي الْكَعْبَةِ وَلَا يَكُونُ فِي الْكَعْبَةِ حَتَّى يَكُونَ فِي الْحَرَمِ وَقَدْ يَكُونُ مُسْلِماً وَلَا يَكُونُ مُؤْمِناً وَلَا يَكُونُ مُؤْمِناً حَتَّى يَكُونَ مُسْلِماً ، قَالَ: قُلْتُ: فَيَخْرُجُ مِنَ الْإِيمَانِ شَيْءٌ ؟ قَالَ: نَعَمْ ، قُلْتُ: فَيَصِيرُهُ إِلَى مَاذَا ؟ قَالَ إِلَى الْإِسْلَامِ أَوِ الْكُفْرِ . وَقَالَ : لَوْ أَنَّ رَجُلاً دَخَلَ الْكَعْبَةَ فَأَفْلَتَ مِنْهُ بَوْلُهُ أُخْرِجَ مِنَ الْكَعْبَةِ وَلَمْ يُخْرَجْ مِنَ الْحَرَمِ ، فَغَسَلَ ثَوْبَهُ وَتَطَهَّرَ ، ثُمَّ لَمْ يُمْنَعْ أَنْ يَدْخُلَ الْكَعْبَةَ ، وَلَوْ أَنَّ رَجُلاً دَخَلَ الْكَعْبَةَ فَبَالَ فِيهَا مُعَانِداً أُخْرِجَ مِنَ الْكَعْبَةِ وَمِنَ الْحَرَمِ وَ ضُرِبَتْ عُنُقُهُ .

وجز انکار واستحلال اورا بسوی کفر نبرد ، واستحلال اینستکه : بچیز حلال بگوید : این حرامست وبچیز حرام بگوید : این حلالست وبآن عقیده پیدا کند ، آنگاهست که از اسلام وایمان خارج گشته ودر کفر وارد شود ومانند کسی است که داخل حرم (مسجد الحرام) گشته وسپس داخل کعبه شود و در کعبه حدثی صادر کند ، و از کعبه وحرم اخراج گشته و گردنش زده وبدوزخ رفته باشد .

۲ ـ سماعة بن مهران گوید : ازامام سؤال کردم : آیا میان اسلام وایمان فرقی است ؟ ! فرمود : مثلش را برایت بزنم ؟ عرضکردم : بیان فرمائید .

فرمود : مثل ایمان و اسلام مثل کعبة الحرام است با حرم مکه ، گاهی انسان در حرم است و در کعبه نیست ، ولی در کعبه نمیباشد ، جزاینکه درحرم باشد ، همچنین گاهی انسان مسلمان است ومؤمن نیست ولی مؤمن نباشد ، جزآنکه مسلمان باشد .

عرضکردم : چیزی هست که انسان را از ایمان خارج کند ؟ فرمود : آری ، عرضکردم : او را (که ازایمان خارج کرد) بکجا میبرد ؟ فرمود : بسوی اسلام یا کفر . و فرمود : اگر مردی وارد کعبه شود وناگاه بولش بریزد ، ازکعبه بیرون رود ، ولی ازحرم بیرون نرود وجامه‌اش را بشوید وتطهیر کند ، آنگاه دخولش درکعبه مانعی ندارد ، ولی اگر مردی داخل کعبه شود واز روی عناد و ستیزه در آنجا بول کند ، ازکعبه وحرم اخراج شده ، گردنش زده شود .

توضیح ـ تطبیق این مثال بامورد سؤال باین طریق است که چون گناهی از انسان سرزند ، ولی ازنظرعناد ولجاج بادین نباشد . ازایمان خارج میشود ، ولی مسلمان است . وچون توبه واستغفار نمود ، آن

﴿ باب ﴾

﴿١٥١٠﴾ ـ عَلِيٌّ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحابِهِ ، عَنْ آدَمَ بْنِ إِسْحاقَ ، عَنْ عَبْدِالرَّزّاقِ بْنِ مِهْرانَ ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ مَيْمُونٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سالِمٍ ، عَنْ أَبي جَعْفَرٍ عليه السلام قالَ: إِنَّ [ا]ناساً تَكَلَّمُوا فِي هٰذَا الْقُرْآنِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَ ذٰلِكَ أَنَّ اللهَ تَبارَكَ وَ تَعالىٰ يَقُولُ : «هُوَ الَّذي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتابَ مِنْهُ آياتٌ مُحْكَماتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتابِ وَ أُخَرُ مُتَشابِهاتٌ فَأَمَّا الَّذينَ في قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ ما تَشابَهَ مِنْهُ ابْتِغاءَ الْفِتْنَةِ وَ ابْتِغاءَ تَأْوِيلِهِ وَ ما يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلاَّ اللهُ» الْآيَةَ فَالْمَنْسُوخاتُ مِنَ الْمُتَشابِهاتِ ؛ وَ الْمُحْكَماتُ مِنَ النّاسِخاتِ ، إِنَّ اللهَ عَزَّ وَ جَلَّ بَعَثَ نُوحاً إِلىٰ قَوْمِهِ: «أَنِ اعْبُدُوا اللهَ وَاتَّقُوهُ وَأَطيعُونِ» ثُمَّ دَعاهُمْ إِلَى اللهِ وَحْدَهُ وَأَنْ يَعْبُدُوهُ وَلا يُشْرِكُوا بِهِ شَيْئاً ، ثُمَّ بَعَثَ الْأَنْبِياءَ عليهم السلام عَلىٰ ذٰلِكَ إِلىٰ أَنْ بَلَغُوا مُحَمَّداً صلى الله عليه وآله فَدَعاهُمْ إِلىٰ أَنْ يَعْبُدُوا اللهَ وَلا يُشْرِكُوا بِهِ شَيْئاً وَقالَ: «شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ ما وَصّىٰ بِهِ نُوحاً وَالَّذي أَوْحَيْنا إِلَيْكَ وَما وَصَّيْنا بِهِ إِبْراهيمَ وَمُوسىٰ وَعيسىٰ أَنْ أَقيمُوا الدِّينَ

پلیدی ازدامنش شسته ودوباره بایمان داخل میشود ، اما اگرازروی عناد وستیزه با دین گناهی‌را مرتکب شود ، بکلی از اسلام وایمان خارج شود ، ومرتد وواجب القتل گردد .

✡(باب)✡

توضیح ـ مرحوم مجلسی گوید : چون این باب مانند دو باب سابق مشتمل بر معنای اسلام و ایمانست ، جزء آندو باب قرار گرفت ومصنف عنوان خاصی برایش قائل نشد،وازنظراینکه مشتمل برتوضیح و فوائد بسیاریست آنرا بابی جداگانه قرار داد .

۱ ـ امام باقر علیه السلام فرمود : همانا مردمی درباره‌این قرآن ندانسته سخن گفتند ، خدای تبارك وتعالی میفرماید : « اوست که اینکتاب‌را بر تو نازل کرد ، برخی از آن آیه‌هائیست محکم که آنها اصل و مایه اینکتابست وآیه‌های دیگریست متشابه ، آنهاکه دردلشان‌شك وانحرافست ، برای فتنه جوئی وبقصد تأویل ازمتشابهاتش پیروی کنند ، در صورتیکه تأویل قرآنرا جزخدا نداند ـ تاآخرآیه ۷سوره۳ ـ» ومنسوخات ازجمله متشابهاتست ومحکمات ازجمله ناسخات .

خدای عزوجل جناب نوح را بسوی قومش مبعوث فرمود که : « خدا را بپرستید و تقوایش پیشه کنید و اطاعت مرا نمائید » اوهم ایشانرا بخدای یگانه دعوت فرمود : تا عبادتش کنند و چیزی را با او شریك نسازند ، سپس پیغمبران دیگررا بدین دعوت مبعوث فرمود ، تا بمحمد صلی‌الله علیه و آله رسید ، اوهم ایشانرا دعوت فرمودکه : خدا راپرستند وچیزی را شریکش نسازند وفرمود : « ازامور دین آنچه را خدابنوح سفارش کرده بود وآنچه را بتووحی کردیم وآنچه را بابراهیم و موسی وعیسی سفارش کردیم، برای شما مقررکرد که دین را بپا دارید و درآن تفرقه میفکنید . دعوت شما بر مشرکین گرانست . خدا

وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ ، اللَّهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ يُنِيبُ ، فَبَعَثَ الْأَنْبِيَاءَ إِلَى قَوْمِهِمْ بِشَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَالْإِقْرَارِ بِمَا جَاءَ [بِهِ] مِنْ عِنْدِ اللَّهِ فَمَنْ آمَنَ مُخْلِصاً وَمَاتَ عَلَى ذَلِكَ أَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ بِذَلِكَ وَذَلِكَ أَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ وَ ذَلِكَ أَنَّ اللَّهَ لَمْ يَكُنْ يُعَذِّبُ عَبْداً حَتَّى يُغَلِّظَ عَلَيْهِ فِي الْقَتْلِ وَالْمَعَاصِي الَّتِي أَوْجَبَ اللَّهُ عَلَيْهِ بِهَا النَّارَ لِمَنْ عَمِلَ بِهَا ، فَلَمَّا اسْتَجَابَ لِكُلِّ نَبِيٍّ مَنِ اسْتَجَابَ لَهُ مِنْ قَوْمِهِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ، جَعَلَ لِكُلِّ نَبِيٍّ مِنْهُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجاً وَالشِّرْعَةُ وَالْمِنْهَاجُ سَبِيلٌ وَسُنَّةٌ وَقَالَ اللَّهُ لِمُحَمَّدٍ صلى الله عليه وآله «إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِنْ بَعْدِهِ» وَأَمَرَ كُلَّ نَبِيٍّ بِالْأَخْذِ بِالسَّبِيلِ وَالسُّنَّةِ وَكَانَ مِنَ السُّنَّةِ وَالسَّبِيلِ الَّتِي أَمَرَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهَا مُوسَى عليه السلام أَنْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْهِمُ السَّبْتَ وَكَانَ مِنْ أَعْظَمِ السَّبْتِ وَلَمْ يَسْتَحِلَّ أَنْ يَفْعَلَ ذَلِكَ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ ، أَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ وَمَنِ اسْتَخَفَّ بِحَقِّهِ وَ اسْتَحَلَّ مَا حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ مِنَ الْعَمَلِ الَّذِي نَهَاهُ اللَّهُ عَنْهُ فِيهِ أَدْخَلَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ النَّارَ وَذَلِكَ حَيْثُ اسْتَحَلُّوا الْحِيتَانَ وَ احْتَبَسُوهَا وَأَكَلُوهَا يَوْمَ السَّبْتِ ، غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَكُونُوا أَشْرَكُوا بِالرَّحْمَنِ وَلَا شَكُّوا فِي شَيْءٍ مِمَّا جَاءَ بِهِ

هر که را خواهد بسوی خود برگزیند و هر که بدو باز گردد ، بسوی خویش رهبری کند ، ۱۳ سوره ٤١ » .

پیغمبرانرا بسوی قومشان مبعوث فرمود : بگواهی دادن بیگانگی خدا واقراربآنچه از جانب خدا آمده پس هر که از روی اخلاص ایمان آورد و برآن روش بمیرد ، خدا بدانجهت او را ببهشت داخل کند زیرا خدا نسبت به بندگان ستمگر نیست ، برای اینکه خدا بنده‌ای را عذاب نکند تا نسبت بقتل‌وگناهانی که خدا دوزخ را برای مرتکبین آنها واجب ساخته سخت گیری کند .

سپس چون هر پیغمبری را مؤمنین قومش اجابت کردند، برای‌هریك‌ازآنها شریعت و طریقه‌ئی مقرر کرد ، وشریعت و طریقت راه و روش است ، وخدا بمحمد صلی‌الله علیه وآله فرمود : « ما همچنانکه‌بنوح وپیغمبران پس ازنوح وحی کردیم ، بتوهم وحی کردیم ، ۱۶۳ سوره ٤» وهرپیغمبری را بأخذ راه وروشی مأمور فرمود : واز جمله راه وروشی که خدای عزوجل موسی علیه السلام را بآن امر فرمود ، این بود که روز شنبه را برای آنها مقررداشت ، که هرکس روز شنبه را بزرگ شمرد ، و از ترس خدا جسارت بر این روز را حلال نشمارد ، خدا داخل بهشتش کند ، وهرکه نسبت بحق این‌روز توهین روا دارد وکاری راکه خدا درآنروز نهی فرموده (صید ماهی) حلال شمرد ، خدای عزوجل بدوزخش درآورد ، و این زمانی بود که صید ماهی را حلال‌دانستند وروز شنبه آنها را حبس کردند وخوردند ، خدا هم برآنها غضب فرمود

مُوسَى عليه السلام ، قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : «وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ الَّذِينَ اعْتَدَوْا مِنْكُمْ فِي السَّبْتِ فَقُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ» ثُمَّ بَعَثَ اللهُ عِيسَى عليه السلام بِشَهَادَةِ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَالْإِقْرَارُ بِمَا جَاءَ بِهِ مِنْ عِنْدِ اللهِ وَجَعَلَ لَهُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجاً فَنَسَخَتِ السَّبْتَ الَّذِي أُمِرُوا بِهِ أَنْ يُعَظِّمُوهُ قَبْلَ ذٰلِكَ وَعَامَّةَ مَا كَانُوا عَلَيْهِ مِنَ السَّبِيلِ وَالسُّنَّةِ الَّتِي جَاءَ بِهَا مُوسَى، فَمَنْ لَمْ يَتَّبِعْ سَبِيلَ عِيسَى أَدْخَلَهُ اللهُ النَّارَ وَإِنْ كَانَ الَّذِي جَاءَ بِهِ النَّبِيُّونَ جَمِيعاً أَنْ لَا يُشْرِكُوا بِاللهِ شَيْئاً ، ثُمَّ بَعَثَ اللهُ مُحَمَّداً صلى الله عليه وآله وَهُوَ بِمَكَّةَ عَشْرَ سِنِينَ فَلَمْ يَمُتْ بِمَكَّةَ فِي تِلْكَ الْعَشْرِ سِنِينَ أَحَدٌ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَأَنَّ مُحَمَّداً صلى الله عليه وآله رَسُولُ اللهِ إِلَّا أَدْخَلَهُ اللهُ الْجَنَّةَ بِإِقْرَارِهِ وَهُوَ إِيمَانُ التَّصْدِيقِ وَلَمْ يُعَذِّبِ اللهُ أَحَداً مِمَّنْ مَاتَ وَهُوَ مُتَّبِعٌ لِمُحَمَّدٍ صلى الله عليه وآله عَلَى ذٰلِكَ إِلَّا مَنْ أَشْرَكَ بِالرَّحْمٰنِ وَتَصْدِيقُ ذٰلِكَ أَنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ أَنْزَلَ عَلَيْهِ فِي سُورَةِ بَنِي إِسْرَائِيلَ بِمَكَّةَ «وَقَضَى رَبُّكَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَاناً - إِلَى قَوْلِهِ تَعَالَى - إِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيراً بَصِيراً» أَدَبٌ وَعِظَةٌ وَتَعْلِيمٌ وَنَهْيٌ خَفِيفٌ وَلَمْ يَعُدْ عَلَيْهِ وَلَمْ يَتَوَاعَدْ عَلَى اجْتِرَاحِ شَيْءٍ مِمَّا نَهَى عَنْهُ وَ

بدون اینکه بخدای رحمان مشرك شوند یا نسبت بآنچه موسی علیه السلام آورده شك نمایند .

خدای عزوجل فرماید : «کسانی را از شما که درروز شنبه تعدی کردند ، بدانستید ، که بآنها گفتیم بوزینگان رانده شوید ، ٦٥ سوره ٢ » .

سپس عیسی علیه السلام را فرستاد برای شهادت بیکتائی خدا واقرار بآنچه از جانب خدا آورده و برای آنها شریعت وطریقه‌ئی قرارداد ، وموضوع روز شنبه راکه پیروان موسی مأمور باحترامش بودند و همه راه وروشهائی راکه موسی آورده‌بود ، برهم خورد ، پس هرکه راه عیسی راپیروی نکرد ، خدا اورابدوزخ برد ، ومطلبی را که همه پیغمبران آوردند این بود که چیزی را شریك خدا نگیرند (یعنی این مطلب درزمان هیچ پیغمبری برهم نخورد) .

سپس خدا محمد صلی‌الله علیه وآله را مبعوث فرمود : و او ده سال در مکه بود ، در آن ده سال هیچکس با شهادت به‌یکتائی خداورسالت محمد صلی‌الله علیه‌وآله نمرد ، جز آنکه خدا اورا بسبب اقرارش ببهشت داخل کرد وآن ایمان باور و تصدیق بود وهیچیك از پیروان محمد راکه مردند عذاب نفرمود ، جز آنکه بخدای رحمان مشرك شد ، وتصدیق این مطلب را خدای عزوجل در سوره بنی‌اسرائیل در مکه بر پیغمبر صلی‌الله علیه وآله نازل کرد : « پروردگارت مقررداشت که جزاورا عبادت نکنید وبپدرومادراحسان کنید - تا آنجاکه فرماید - خدا به بندگانش آگاه وبیناست ، ٢٢ - ٣٠ سوره ١٧ » .

در این آیات ادب‌است وپند وآموزش ونهی سبك ، وبرآنها وعده نداد ونسبت بارتکاب آنچه نهی فرموده‌وعیدی (انذار وتهدیدی) نفرمود: ونیزازچیزهائی نهی نمود وبیم‌داد ، ولی‌نسبت بآنها سخت گیری نکردوتهدید ننمودوفرمود: «فرزندان خودرا ازبیم‌تنگدستی‌مکشید، شما وآنهارا ما روزی‌دهیم ، کشتن‌آنها

أَنْزَلَ نَهْياً عَنْ أَشْيَاءَ حَذَّرَ عَلَيْهَا وَلَمْ يُغَلِّظْ فِيهَا وَلَمْ يَتَوَاعَدْ عَلَيْهَا وَقَالَ: «وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْ إِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْئاً كَبِيراً ۞ وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنَا إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلاً ۞ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُوماً فَقَدْ جَعَلْنَا لِوَلِيِّهِ سُلْطَاناً فَلَا يُسْرِفْ فِي الْقَتْلِ إِنَّهُ كَانَ مَنْصُوراً ۞ وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّى يَبْلُغَ أَشُدَّهُ وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْؤُولاً ۞ وَأَوْفُوا الْكَيْلَ إِذَا كِلْتُمْ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلاً ۞ وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْؤُلاً ۞ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحاً إِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْأَرْضَ وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولاً ۞ كُلُّ ذَلِكَ كَانَ سَيِّئُهُ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهاً ۞ ذَلِكَ مِمَّا أَوْحَى إِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ وَلَا تَجْعَلْ مَعَ اللهِ إِلَهاً آخَرَ فَتُلْقَى فِي جَهَنَّمَ مَلُوماً مَدْحُوراً» وَأَنْزَلَ فِي «وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَى»: «فَأَنْذَرْتُكُمْ نَاراً تَلَظَّى لَا يَصْلَاهَا إِلَّا الْأَشْقَى الَّذِي كَذَّبَ وَتَوَلَّى» فَهَذَا مُشْرِكٌ وَأَنْزَلَ فِي «إِذَا السَّمَاءُ انْشَقَّتْ»: «وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ وَرَاءَ ظَهْرِهِ فَسَوْفَ يَدْعُو ثُبُوراً وَيَصْلَى سَعِيراً ۞ إِنَّهُ كَانَ فِي أَهْلِهِ مَسْرُوراً ۞ إِنَّهُ ظَنَّ أَنْ لَنْ يَحُورَ بَلَى» فَهَذَا مُشْرِكٌ وَأَنْزَلَ فِي [سُورَةِ] تَبَارَكَ «كُلَّمَا أُلْقِيَ فِيهَا فَوْجٌ سَأَلَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَذِيرٌ قَالُوا بَلَى قَدْ جَاءَنَا نَذِيرٌ فَكَذَّبْنَا وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ اللهُ مِنْ شَيْءٍ» فَهَؤُلَاءِ مُشْرِكُونَ وَأَنْزَلَ فِي الْوَاقِعَةِ: «وَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُكَذِّبِينَ

گناهی بزرگ است ـ ۲۱ ـ نزدیك زنا مروید که کاری زشت وروشی بداست ـ ۲۲ ـ وجانداری را که خدا حرام کرده ، جز بحق مکشید ، وهر که مظلوم کشته شود ، برای ولی اوتسلطی قرار دادیم ، اما در کشتن زیاد روی نکنید که او نصرت یافته است ـ ۲۳ ـ بمال یتیم جز بروشی نیکو نزدیك مشوید تا زمانیکه ببلوغ و رشد خود رسد ، وبه پیمان وفا کنید ، که پیمان مورد باز خواست است ـ ۲٤ ـ وچون پیمانه کنید ، پیمانه را پر کنید و با ترازوی درست بکشید که این روش بهتر و سرانجامش نیکوتر است ـ ۲۵ ـ از آنچه یقین نداری پیروی مکن ، زیرا گوش وچشم ودل همه اینها مسؤلند ـ ۲٦ ـ روی زمین متکبرانه راه مرو ، که هرگز زمین را نخواهی شکافت وهرگز ببلندی کوهها نخواهی رسید ـ ۲۷ ـ بدی همه اینها نزد پروردگارت ناپسند است ـ ۲۸ ـ اینها برخی حکمت است که پروردگارت بتو وحی کرد ، و همراه خدا معبود دیگری قرار مده که سرزنش شده وراننده گشته ، دردوزخ افتی ـ ۲۹ سوره ۱۷ » .

ودرسوره «والليل اذا يغشى» نازل فرمود : « ازآتشی که زبانه میکشد بیمتان میدهم ، جز شقی تریکه تکذیب کند وروی گرداند داخل آن نشود ـ ۱٦ سوره ۹۲ » این شخص مشرکست .

ودرسوره « اذا السماء انشقت » نازل فرمود : « واما آنکه نامه‌اش را پشت سرش دهند ، زود باشد که بهواویلا فریاد کشد وبدوزخ درآید ، همانا اومیان خاندان خویش شادمان بود . او گمان کرد که هرگز (بسوی ما) بازنگردد ، چرا ـ ۱٤ سوره ۸٤ » این هم مشرکست .

الضَّالِّينَ ۞ فَنُزُلٌ مِنْ حَمِيمٍ ۞ وَتَصْلِيَةُ جَحِيمٍ » فَهَؤُلَاءِ مُشْرِكُونَ ، وَأَنْزَلَ فِي الْحَاقَّةِ « وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ فَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي لَمْ أُوتَ كِتَابِيَهْ ۞ وَلَمْ أَدْرِ مَا حِسَابِيَهْ ۞ يَا لَيْتَهَا كَانَتِ الْقَاضِيَةَ ۞ مَا أَغْنَى عَنِّي مَالِيَهْ - إِلَى قَوْلِهِ - إِنَّهُ كَانَ لَا يُؤْمِنُ بِاللهِ الْعَظِيمِ» فَهَذَا مُشْرِكٌ ، وَأَنْزَلَ فِي طَسَمَ «وَبُرِّزَتِ الْجَحِيمُ لِلْغَاوِينَ ۞ وَقِيلَ لَهُمْ أَيْنَمَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ ۞ مِنْ دُونِ اللهِ هَلْ يَنْصُرُونَكُمْ أَوْ يَنْتَصِرُونَ ۞ فَكُبْكِبُوا فِيهَا هُمْ وَالْغَاوُونَ ۞ وَجُنُودُ إِبْلِيسَ أَجْمَعُونَ» جُنُودُ إِبْلِيسَ ذُرِّيَّتُهُ مِنَ الشَّيَاطِينِ وَقَوْلُهُ: « وَمَا أَضَلَّنَا إِلَّا الْمُجْرِمُونَ» يَعْنِي الْمُشْرِكِينَ الَّذِينَ اقْتَدَوْا بِهِمْ هَؤُلَاءِ فَاتَّبَعُوهُمْ عَلَى شِرْكِهِمْ وَهُمْ قَوْمُ مُحَمَّدٍ ﷺ لَيْسَ فِيهِمْ مِنَ الْيَهُودِ وَالنَّصَارَى أَحَدٌ وَتَصْدِيقُ ذَلِكَ قَوْلُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : « كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ» « كَذَّبَ أَصْحَابُ الْأَيْكَةِ» « كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ » لَيْسَ فِيهِمُ الْيَهُودُ الَّذِينَ قَالُوا: عُزَيْرٌ ابْنُ اللهِ وَلَا النَّصَارَى الَّذِينَ قَالُوا : الْمَسِيحُ ابْنُ اللهِ ، سَيُدْخِلُ اللهُ الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى النَّارَ وَيُدْخِلُ كُلَّ قَوْمٍ بِأَعْمَالِهِمْ ؛ وَقَوْلُهُمْ: «وَمَا أَضَلَّنَا إِلَّا الْمُجْرِمُونَ» إِذْ دَعَوْنَا إِلَى سَبِيلِهِمْ ، ذَلِكَ قَوْلُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ

ودرسوره تبارك نازل فرمود : « هر گاه گروهی را دردوزخ افکنند . خزانه‌دارانش از آنها بپرسند مگر بیم رسانی سوی شما نیامده بود ؟ گویند چرا بیم رسان آمد ، ولی ما تکذیب کردیم و گفتیم : خدا چیزی نازل نکرده است ۸ سوره ٦٧ » اینها نیز مشرکانند .

ودرسوره «واقعه» نازل فرمود : « واما اگر از تکذیب کنان گمراه باشد ، ما حضری از آب جوشانست با درآوردن درجهنم ، ۹٤ سوره ٥٧ » اینها هم مشرکانند .

و در سوره « الحاقه» نازل فرمود: « اما هر که نامه‌اش را بدست چپش دهند ، گوید : ایکاش نامه‌ام را نداده بودند ، ونمیدانستم حسابم چیست! ایکاش کارم گذشته بود ، دارائیم بدردم نخورد - تا آنجا که فرماید : - او بخدای بزرگ ایمان نیاورد « ۳۲ سوره ٦٩ » این هم مشرکست .

ودر سوره « طسم » نازل فرمود : « دوزخ برای گمراهان نمودار شود ، و بآنها گفته شود : آن چیزها که غیر خدا میپرستیدید کجایند ؟ آیا شما را یاری کردند یا یاوری جستند ؟ سپس گمراهان و گمراه کنندگان برو درجهنم انداخته شوند با همه سپاهیان ابلیس ، ۹٤ سوره ۲٦ » سپاهیان ابلیس ، نسل او هستند از شیاطین . وباز فرماید : « وجز مجرمین ما را گمراه نکردند » مقصود مشرکینی باشند که اینها بایشان اقتدا کرده ودر شرك تابع آنها شدند واینها قوم محمد صلی‌الله علیه و آله بودند ، کسی از یهود و نصاری دراینها نیست ، وشاهد و مصدقش گفتار خدای عزوجل است :

« پیش از آنها قوم نوح هم تکذیب کردند » « اصحاب **أیکة** تکذیب کردند » « قوم لوط تکذیب کردند » در میان اینها نبود قوم یهودی که گفتند : عزیر پسر خداست و نه نصاری که گفتند : مسیح پسر خداست ، خدا یهود ونصاری را بدوزخ خواهد برد و هر گروهی را بسبب کردارشان بدوزخ میبرد (او

فِيهِمْ حِينَ جَمَعَهُمْ إِلَى النَّارِ : « قَالَتْ أُولَاهُمْ لِأُخْرَاهُمْ رَبَّنَا هَؤُلَاءِ أَضَلُّونَا فَآتِهِمْ عَذَاباً ضِعْفاً مِنَ النَّارِ» وَقَوْلُهُ : « كُلَّمَا دَخَلَتْ أُمَّةٌ لَعَنَتْ أُخْتَهَا حَتَّى إِذَا ادَّارَكُوا فِيهَا جَمِيعاً » بَرِيءَ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ وَ لَعَنَ بَعْضُهُمْ بَعْضاً ، يُرِيدُ بَعْضُهُمْ أَنْ يَحُجَّ بَعْضاً رَجَاءَ الْفَلَجِ فَيُفْلِتُوا مِنْ عَظِيمِ مَا نَزَلَ بِهِمْ وَ لَيْسَ بِأَوَانِ بَلْوَى وَ لَا اخْتِبَارٍ وَلَا قَبُولِ مَعْذِرَةٍ وَلَاتَ حِينَ نَجَاةٍ وَالْآيَاتُ وَأَشْبَاهُهُنَّ مِمَّا نَزَلَ بِهِ بِمَكَّةَ وَلَا يُدْخِلُ اللهُ النَّارَ إِلَّا مُشْرِكاً ، فَلَمَّا أَذِنَ اللهُ لِمُحَمَّدٍ صلى الله عليه وآله في الْخُرُوجِ مِنْ مَكَّةَ إِلَى الْمَدِينَةِ بَنَى الْإِسْلَامَ عَلَى خَمْسٍ : شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَأَنَّ مُحَمَّداً صلى الله عليه وآله عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ وَحَجِّ الْبَيْتِ وَصِيَامِ شَهْرِ رَمَضَانَ وَأَنْزَلَ عَلَيْهِ الْحُدُودَ وَقِسْمَةَ الْفَرَائِضِ وَأَخْبَرَهُ بِالْمَعَاصِي الَّتِي أَوْجَبَ اللهُ عَلَيْهَا وَبِهَا النَّارَ لِمَنْ عَمِلَ بِهَا وَأَنْزَلَ فِي بَيَانِ الْقَاتِلِ «وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِناً مُتَعَمِّداً فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِداً فِيهَا وَغَضِبَ اللهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَاباً عَظِيماً» وَلَا يَلْعَنُ اللهُ مُؤْمِناً ، قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : «إِنَّ اللهَ لَعَنَ الْكَافِرِينَ وَأَعَدَّ لَهُمْ سَعِيراً ۞ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَداً

بمردم ستم نمیکند ، بلکه مردم بخود ستم میکنند) .

واینکه گویند : « جزمجرمین ما را گمراه نکردند » زیرا مارا براه خود دعوت کردند ، این‌همان گفتارخدای‌عزوجل‌است « دسته‌آخر نسبت بنخستینیان گویند : پروردگارا اینهامارا گمراه کردند پس‌عذاب آتش‌آنها را دوچندان کن و چون دردوزخشان گرد آورد فرماید : « هر گاه گروهی بدوزخ وارد شود ، همکار خود را لعنت‌کند تا همگی درآنجا گردآیند » برخی از برخی بیزاری جویند و بعضی بعض دیگر را لعنت‌کنند ، بعضی میخواهند بامید رستگاری ورهائی از گرفتاری بزرگی‌که دارند بر دیگران با دلیل و برهان غلبه کنند ، ولی آن هنگام نه موقع‌آزمایش وامتحان وپذیرفتن پوزش است ونه وقت نجات .

این آیات وأمثالش درمکه نازل شد وخدا جز مشرك را بدوزخ نبرد ، سپس چون خدا بمحمد صلی‌الله علیه وآله اجازه فرمود ، که ازمکه بمدینه رود ، اسلام روی پنج پایه بنا شد :

(١) شهادت بیکتائی خدا واینکه محمد بنده ورسول اوست .

(٢) بپا داشتن نماز .

(٣) دادن زکوة .

(٤) حج خانه‌کعبه .

(٥) روزه ماه رمضان وحدود وتقسیم ارث را براونازل فرمود وگناهانیکه خدا بوسیله‌آنها وبدانها دوزخ را برای مرتکبین‌آنها لازم‌کند ، خبرداد ، و درباره کیفر قاتل نازل فرمود : « هرکه مؤمنی‌را عمداً بکشد ، جزایش دوزخ است‌که جاودان‌درآن باشد وخدا براوغضب‌آرد ، ولعنتش‌کند وعذابی‌بزرگ برایش مهیا دارد - ٩٥ سوره ٤ - »وخدا مؤمن را لعنت نمیکند (پس قاتل مؤمن نیست) .

لَا يَجِدُونَ وَلِيّاً وَلَا نَصِيراً» وَكَيْفَ يَكُونُ فِي الْمَشِيئَةِ وَقَدْ أَلْحَقَ بِهِ - حِينَ جَزَاهُ جَهَنَّمَ - الْغَضَبَ وَاللَّعْنَةَ وَقَدْ بَيَّنَ ذَلِكَ مَنِ الْمَلْعُونُونَ فِي كِتَابِهِ ؟ وَأَنْزَلَ فِي مَالِ الْيَتِيمِ «مَنْ أَكَلَهُ ظُلْماً «إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَى ظُلْماً إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَاراً وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيراً» وَذَلِكَ أَنَّ آكِلَ مَالِ الْيَتِيمِ يَجِيءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالنَّارُ تَلْتَهِبُ فِي بَطْنِهِ حَتَّى يَخْرُجَ لَهَبُ النَّارِ مِنْ فِيهِ حَتَّى يَعْرِفَهُ كُلُّ أَهْلِ الْجَمْعِ أَنَّهُ آكِلُ مَالِ الْيَتِيمِ وَأَنْزَلَ فِي الْكَيْلِ : «وَيْلٌ لِلْمُطَفِّفِينَ» وَلَمْ يَجْعَلِ الْوَيْلَ لِأَحَدٍ حَتَّى يُسَمِّيَهُ كَافِراً ، قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : «فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ مَشْهَدِ يَوْمٍ عَظِيمٍ» وَأَنْزَلَ فِي الْعَهْدِ «إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَناً قَلِيلاً أُولَئِكَ لَا خَلَاقَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللهُ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ» وَالْخَلَاقُ : النَّصِيبُ ، فَمَنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ نَصِيبٌ فِي الْآخِرَةِ فَبِأَيِّ شَيْءٍ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ وَأَنْزَلَ بِالْمَدِينَةِ «الزَّانِي لَا يَنْكِحُ إِلَّا زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً وَالزَّانِيَةُ

خدای عز وجل فرماید : « خدا کافران را لعنت کند و دوزخ را برایشان آماده نماید که همیشه و جاودان در آن باشند ویار و مددکاری نیابند ، وچگونه ممکن است امر قاتل موکول بمشیت خدا باشد(که اگر خواهد عذابش کند واگر خواهد اورا بیامرزد) درصورتیکه جزای اورا جهنم قرارداده وغضب ولعنت خود را باورسانیده ، و او را از جمله ملعونان درکتاب خود بیان کرده است .

ودرباره کسیکه مال یتیم را بستم بخورد ، نازل فرمود : « کسانیکه اموال یتیمان را بستم میخورند در اندرون خود آتش خورند وبآتشی افروخته درون خواهند شد ، ۱۰ سوره ٤ » زیرا خورنده مال یتیم روزقیامت میآید ، درحالیکه آتش درشکمش شعله‌وراست وزبانه آن ازدهنش خارج‌شود ، بنحویکه همه اهل محشر بدانندکه اوخورنده مال یتیم است .

وراجع به پیمانه نازل فرمودملنست : « ویل بر کمفروشان(۱) ۱سوره ۸۳ » وخدا ویل را برای کسی قرارنداده ، جزآنکه کافرش نامیده . خدای عزوجل فرماید : « ویل بر کافران ازحضور یافتن در روزی بزرگ ۳۸ سوره ۱۹ » .

وهر باره عهد وپیمان نازل فرمود : « کسانیکه پیمان با خدا وسوگندهای خویش را ببهائی اندك میفروشند ، درآخرت خلاقی (نصیبی) ندارند وروزقیامت خدا باآنها سخن نمیگوید وسویشان نمینگرد وپاکشان نمیکند و عذابی دردناك دارند ۷۷ سوره ۳ » و خلاق همان نصیب است ، و کسیکه در آخرت

---

(۱) ویل : دردآمدن بدی وشر ، ودردمند نمودن و مصیبت زده ساختن و نیز ویل ، وای و سختی است - منتهی الارب -

لايَنكِحُها إلّا زانٍ أَوْ مُشرِكٌ وَ حُرِّمَ ذٰلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ » فَلَمْ يُسَمِّ اللهُ الزّانِيَ مُؤْمِناً وَلاَالزّانِيَةَ مُؤْمِنَةً وَ قالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : ـ لَيْسَ يَمْتَرِي فِيهِ أَهْلُ الْعِلْمِ أَنَّهُ قالَ ـ : لايَزْنِي الزّانِي حِينَ يَزْنِي وَهُوَ مُؤْمِنٌ وَلايَسْرِقُ السّارِقُ حِينَ يَسْرِقُ وَ هُوَ مُؤْمِنٌ ؛ فَإِنَّهُ إِذا فَعَلَ ذٰلِكَ خُلِعَ عَنْهُ الْإِيمانُ كَخَلْعِ الْقَمِيصِ ، وَنَزَلَ بِالْمَدِينَةِ «وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَناتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَداءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمانِينَ جَلْدَةً وَلا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهادَةً أَبَداً وَ أُولٰئِكَ هُمُ الْفاسِقُونَ ۞ إِلَّا الَّذِينَ تابُوا مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ» فَبَرَّأَهُ اللهُ مِمّا كانَ مُقِيماً عَلَى الْفِرْيَةِ مِنْ أَنْ يُسَمّى بِالْإِيمانِ ، قالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : «أَفَمَنْ كانَ مُؤْمِناً كَمَنْ كانَ فاسِقاً لايَسْتَوُونَ» وَجَعَلَهُ اللهُ مُنافِقاً ، قالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : «إِنَّ الْمُنافِقِينَ هُمُ الْفاسِقُونَ» وَ جَعَلَهُ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْ أَوْلِياءِ إِبْلِيسَ ، قالَ : «إِلَّا إِبْلِيسَ كانَ مِنَ الْجِنِّ فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِ» وَجَعَلَهُ مَلْعُوناً فَقالَ: «إِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَناتِ الْغافِلاتِ الْمُؤْمِناتِ لُعِنُوا فِي الدُّنْيا وَالْآخِرَةِ وَلَهُمْ عَذابٌ عَظِيمٌ ۞ يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ أَلْسِنَتُهُمْ وَأَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ بِما كانُوا يَعْمَلُونَ»

نصیبی ندارد ، بچه وسیله داخل بهشت میشود ؟ .

ودر مدینه نازل فرمود : « مرد زناکار جز زن زناکار یا مشرك را بهمسری نگیرد ، و زن زناکار را جز مرد زناکار یا مشرك بهمسری نگیرد ، واین همسری برمؤمنین حرامست ، ٤ سوره ٢٤ » پس خدا زن ومرد زناکار را مؤمن ننامیده است ، ورسولخدا صلی‌الله علیه وآله فرموده : ـ ودانشمندان دراین گفته شك ندارند ـ ، زناکارهنگامیکه زنا میکند مؤمن‌نیست ، ودزد هنگامیکه دزدی میکند مؤمن نیست ، زیرا هنگامیکه آن کار را میکند ، ایمان از او برکنارشود ، مانند برکناری پیراهن (از تن انسان) .

ونیز درمدینه نازل فرمود : «کسانیکه زنان عفیفه را بزنا متهم‌کنند و چهارشاهد نیاورند ، آنها را ۸۰ تازیانه بزنید وگواهی‌آنها را برای هرگز نپذیریدکه ایشان فاسقند ، مگرکسانیکه پس ازآن توبه کنند واصلاح شوند ، همانا خداآمرزنده ومهربانست ٦ سوره ٢٦ » پس خدا اورا تا زمانیکه برافتراء (و تهمت بآن زن‌عفیفه) پایداراست ازنامیدن مؤمن برکناردانسته .

خدای عزوجل فرماید : آیا مؤمن مانند فاسق است ؟ برابر نیستند ، ١٨ سوره ٤١ » وخدا فاسق را منافق نامیده .

خدای عزوجل فرماید : « همانا منافقان همان فاسقانند ، ٦٧ سوره ٩ » وخدای عزوجل او را از دوستداران شیطان قرارداده وفرموده : « مگرشیطان‌که ازطایفه‌جن‌بود ونسبت بامر پروردگار خود (در موضوع سجده بآدم) فاسق شد ٤٨ سوره ١٨ » ونیزملعونش قرارداد وفرمود : « کسانیکه بزنان عفیفه وبی‌خبر نسبت زنا میدهند ، دردنیا وآخرت لعنت شده وعذابی بزرگ دارند ، روزی‌که زبان ودست و پایشان علیه‌آنها بکارهائی‌که میکرده‌اند گواهی دهند ، ٢٤سوره ٢٤ » وأعضاء وجوارح علیه مؤمن گواهی

وَلَيْسَتْ تَشْهَدُ الْجَوارِحُ عَلىٰ مُؤْمِنٍ إِنَّمٰا تَشْهَدُ عَلىٰ مَنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ كَلِمَةُ الْعَذابِ ، فَأَمَّا الْمُؤْمِنُ فَيُعْطىٰ كِتابَهُ بِيَمِينِهِ قالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : «فَأَمّا مَنْ اُوتِيَ كِتابَهُ بِيَمِينِهِ فَاُولٰئِكَ يَقْرَؤُنَ كِتابَهُمْ وَلا يُظْلَمُونَ فَتِيلاً» وَ سُورَةُ النُّورِ اُنْزِلَتْ بَعْدَ سُورَةِ النِّساءِ وَتَصْدِيقُ ذٰلِكَ أَنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ أَنْزَلَ عَلَيْهِ فِي سُورَةِ النِّساءِ «وَاللّٰاتِي يَأْتِينَ الْفاحِشَةَ مِنْ نِسائِكُمْ فَاسْتَشْهِدُوا عَلَيْهِنَّ أَرْبَعَةً مِنْكُمْ فَإِنْ شَهِدُوا فَأَمْسِكُوهُنَّ فِي الْبُيُوتِ حَتّىٰ يَتَوَفّاهُنَّ الْمَوْتُ أَوْ يَجْعَلَ اللهُ لَهُنَّ سَبِيلاً» وَالسَّبِيلُ الَّذِي قالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : «سُورَةٌ أَنْزَلْناها وَفَرَضْناها وَ أَنْزَلْنا فِيها آياتٍ بَيِّناتٍ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ۞ الزّانِيَةُ وَالزّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ واحِدٍ مِنْهُما مِائَةَ جَلْدَةٍ وَلا تَأْخُذْكُمْ بِهِما رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللهِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلْيَشْهَدْ عَذابَهُما طائِفَةٌ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ» .

ندهند ، بلکه علیه کسیکه فرمان عذاب براو ثابت شده گواهی دهند .

واما مؤمن نامه‌اش را بدست راستش دهند ، خدای عزوجل فرماید : « اما کسانیکه نامه آنها بدست راستشان داده شود ، نامه خویش قرائت کنند وباندازه نخی ستم نبینند ، ٧٤ سوره ١٧ » و سوره نور بعد از سوره نساء نازل شده است و تصدیقش اینستکه : خدای عزوجل در سوره نساء بر پیغمبر نازل فرمود : آن زنان شما که کاربد میکنند ، چهار گواه ازخودتان برآنها بگیرید ، اگر گواهی دادند ، زنانرا در خانه نگه دارید تا مرگشان برسد یا خدا برای آنها راهی قراردهد ، ١٤ سوره ٤ » وراه همانستکه خدای عزوجل فرموده : « سوره‌ایستکه نازلش کرده‌ایم ومقرر داشته‌ایم ودرآن آیه‌های روشن نازل کرده‌ایم ، شاید شما اندرز گیرید ، بهریك از زن ومرد زناکار ١٠٠ تازیانه بزنید ، واگر بخدا وروز دیگر ایمان دارید درامردین خدا ، شما را نسبت بآنها مهربانی دست ندهد ، وباید گروهی ازمؤمنین هنگام مجازاتشان حاضر باشند ، ١ و٢ سوره ٢٤» .

شرح ـ درزمان امام باقر علیه السلام مردمی بودند که در باره قرآن ازپیش خود سخن میگفتند و آنرا تفسیر برأی میکردند ، گفتار آنها سبب شد که حضرت این روایت مفصل را بیان فرمود . حاصل روایت اینستکه : خدایتعالی بمقداریکه بمردم رسانیده وفهمانیده ، ازآنها بازخواست میکند ، چون امر توحید و دعوت به یگانگی خدا دربرنامه تمام پیغمبران الهی بوده وهمگی باتفاق کلمه بآن دعوت نموده‌اند ، مردمی که آن دعوت را ازهر پیغمبری شنیده ونپذیرفته‌اند ، مشرك نامیده شوند وجزای آنها جهنم است ، همچنین مردمیکه درزمان پیغمبر خاتم صلی الله علیه وآله درمکه بودند وپیش ازهجرت در مکه مردند .

آنهاکه بشهادتین اقرار کردند ومردند ببهشت روند وکسانیکه انکار کردند مشرکند وبدوزخ درآیند ، درمکه بر پیغمبر صلی الله علیه وآله غیر ازدعوت بتوحید امری ازخدایتعالی نرسید ، مگر دستوراتی مختصر ، بزبان لین ونرم بعنوان موعظه واندرز وادب بدون آنکه برای آنها کیفر سختی بیان شود ، و چون پیغمبر اکرم

۲ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ فُضَيْلٍ، عَنْ أَبِي الصَّبَّاحِ الْكِنَانِيِّ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: قِيلَ لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: مَنْ شَهِدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله كَانَ مُؤْمِناً؟ قَالَ: فَأَيْنَ فَرَائِضُ اللهِ؟.

قَالَ: وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: كَانَ عَلِيٌّ عليه السلام يَقُولُ: لَوْ كَانَ الْإِيمَانُ كَلَاماً لَمْ يَنْزِلْ فِيهِ صَوْمٌ وَلَا صَلَاةٌ وَلَا حَلَالٌ وَلَا حَرَامٌ. قَالَ: وَقُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام: إِنَّ عِنْدَنَا قَوْماً يَقُولُونَ: إِذَا شَهِدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله فَهُوَ مُؤْمِنٌ، قَالَ: فَلَمْ يُضْرَبُوا الْحُدُودَ وَلَمْ تُقْطَعْ أَيْدِيهِمْ؟! وَمَا خَلَقَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ خَلْقاً أَكْرَمَ عَلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ مِنَ الْمُؤْمِنِ، لِأَنَّ الْمَلَائِكَةَ خُدَّامُ الْمُؤْمِنِينَ وَأَنَّ مَجَاوِرَ اللهِ لِلْمُؤْمِنِينَ وَأَنَّ الْجَنَّةَ لِلْمُؤْمِنِينَ وَأَنَّ الْحُورَ الْعِينَ لِلْمُؤْمِنِينَ، ثُمَّ قَالَ: فَمَا بَالُ مَنْ جَحَدَ الْفَرَائِضَ كَانَ كَافِراً؟

۳ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنْ يُونُسَ، عَنْ سَلَّامٍ الْجُعْفِيِّ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عليه السلام عَنِ الْإِيمَانِ، فَقَالَ: الْإِيمَانُ أَنْ يُطَاعَ اللهُ فَلَا يُعْصَى.

صلی‌الله علیه وآله بمدینه تشریف‌آورد ، چهارستون دیگر برشهادتین بعنوان پایه و رکن اسلام اضافه شد و اسلام دارای پنج پایه گردید : شهادتین و نماز و زکوة وحج وروزه ، ونیز حدود وارث و بیان گناهان ومعاصی باشدت نازل گشت وکیفر ومجازات آنها بیان شد ، پس هرکس یکی ازآن معاصی رامرتکب شود هنگام ارتکاب ، مؤمن نیست ودرآنموقع پیراهن ایمان از تنش‌کنده شود ، امام باقر علیه السلام تمام این مطالب را بااتکاء بآیات شریفهٔ قرآن واستدلال بمحکمات بطور روشن بیان میفرماید ، و درباره ولایت اگر چه تصریح نفرموده ، ولی طریقه بیان واستدلالش ، روشن دلانرا بولایتش رهبری میکند **والحمدلله** ،

۲ ـ امام باقر علیه السلام فرمود : بامیرالمؤمنین علیه السلام عرض شد : کسیکه به **لا اله الا الله ومحمد رسول‌الله** شهادت دهد مؤمن است؟ فرمود : پس واجبات خداکجا میرود ؟ .

وعلی علیه السلام میفرمود : اگر ایمان کلام میبود (یعنی تنها گفتن شهادتین میبود) روزه ونماز و حلال وحرامی درآن نازل نمیشد .

راوی گوید : بامام‌باقر علیه السلام عرضکردم : نزدما گروهی‌هستندکه‌میگویند: هرگاه کسی‌به **لااله‌الاالله ومحمد رسول الله** شهادت دهد مؤمن است ، فرمود : پس چرا برای اجراء حدودتازیانه میخورند (چنانچه اگریکی‌ازآنها زناکند یا مشروب خورد) وچرا دستشان‌بریده میشود (وقتی‌که دزدی‌کنند) وخدای عزوجل مخلوقی گرامیتر از مؤمن نیافریده ، زیرا فرشتگان خدمتگزار مؤمنین‌اند و مؤمنین درجوار رحمت خدایند وبهشت برای مؤمنین است وحورالعین برای مؤمنین است ، سپس فرمود : پس‌چرا کسیکه واجبات را انکارکندکافراست ؟

۳ ـ سلام جعفی گوید : ازامام صادق علیه السلام درباره ایمان پرسیدم ، فرمود : ایمان اینستکه : خدا

((بَابٌ))

✡(فِي أَنَّ الْإِيمَانَ مَبْثُوثٌ لِجَوَارِحِ الْبَدَنِ كُلِّهَا)✡

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ بَكْرِ بْنِ صَالِحٍ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ بُرَيْدٍ قَالَ : حَدَّثَنَا أَبُوعَمْرٍو الزُّبَيْرِيُّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قُلْتُ لَهُ : أَيُّهَا الْعَالِمُ أَخْبِرْنِي أَيُّ الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ عِنْدَاللهِ ؟ قَالَ : مَا لَا يَقْبَلُ اللهُ شَيْئاً إِلَّا بِهِ ، قُلْتُ : وَمَا هُوَ؟ قَالَ : الْإِيمَانُ بِاللهِ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ أَعْلَى الْأَعْمَالِ دَرَجَةً وَأَشْرَفُهَا مَنْزِلَةً وَ أَسْنَاهَا حَظّاً ، قَالَ : قُلْتُ : أَلَا تُخْبِرُنِي عَنِ الْإِيمَانِ، أَقَوْلٌ هُوَ وَعَمَلٌ أَمْ قَوْلٌ بِلَا عَمَلٍ ؟ فَقَالَ :الْإِيمَانُ عَمَلٌ كُلُّهُ وَالْقَوْلُ بَعْضُ ذٰلِكَ الْعَمَلِ ، بِفَرْضٍ مِنَ اللهِ بَيَّنَ فِي كِتَابِهِ،وَاضِحٌ نُورُهُ ، ثَابِتَةٌ حُجَّتُهُ ، يَشْهَدُ لَهُ بِهِ الْكِتَابُ وَ يَدْعُوهُ إِلَيْهِ ، قَالَ قُلْتُ : صِفْهُ لِي جُعِلْتُ فِدَاكَ حَتّٰى أَفْهَمَهُ ، قَالَ : الْإِيمَانُ حَالَاتٌ وَ دَرَجَاتٌ وَ طَبَقَاتٌ وَمَنَازِلُ . فَمِنْهُ التَّامُّ الْمُنْتَهٰى

اطاعت شود ونافرمانی نشود

✡(دراینکه ایمان بهمه اعضاءبدن پخش است)✡

١ - ابوعمروزبیری گوید : بامام صادق عليه السلام عرضکردم : ای عالم : بمن خبر ده کدامیك از اعمال نزد خدا فضیلتش بیشتراست ؟ فرمود : آنچه خدا عملی را جز بآن نپذیرد .

گفتم : آن چیست ؟ فرمود ، ایمان بخدائیکه جزاوشایان پرستشی نیست ، عالی ترین درجه و شریفترین مقام وبالاترین [روشن‌ترین] بهره است .

عرضکردم : بمن نمیفرمائید که آیا ایمان گفتار وکردار است یا گفتار بدون کردار ؟ فرمود : ایمان تمامش کرداراست و گفتارهم برخی از کردار است که خدا واجب کرده و در کتابش بیان‌فرموده ،بوجوبی که نورش روشن است وحجتش ثابت وقرآن بآن گواهی دهد و بسویش دعوت کند .

توضیح - گویا مراد سائل اینستکه :آیا ایمان تنها گفتن شهادتین است یا علاوه بر آن نمازوزکوة وحج واجبات دیگرهم جزء ایمانست ؟ ازپاسخ امام علیه‌السلام بدست میآید که گفتن شهادتین ، علامت مسلمان اسلام است ، ولی ایمان تمامش کرداراست، طبق توضیحی که بعداً بیان میفرماید ، و برای هریك از اعضاء بدن وظیفه‌ئی ایمانی معین‌میکند : حتی عقیده‌ورضا وتسلیم را وظیفه دل بیان میکند وعمل‌وکردار دل میداند وچون یکی ازاعضاء بدن زبانست و وظیفه اواقرار وتلفظ بشهادتین وهرسخن نیکی است واین وظیفه قول وگفتارنامیده میشود ، ازاینروفرمود : « وگفتارهم برخی ازکرداراست » .

دنباله روایت :

عرضکردم : قربانت گردم ، ایمان را برایم شرح‌ده تا بفهمم ، فرمود : ایمان حالات و درجات و طبقات ومنازلی دارد ،که برخی ازآن تمامست وبنهایت کمال رسیده (مانند ایمان اولیاء خدا) و برخی

تَمَامُهُ وَمِنْهُ النَّاقِصُ الْبَيِّنُ نُقْصَانُهُ وَمِنْهُ الرَّاجِحُ الزَّائِدُ رُجْحَانُهُ ، قُلْتُ : إِنَّ الْإِيمَانَ لَيَتِمُّ وَيَنْقُصُ وَيَزِيدُ ؟ قَالَ : نَعَمْ ، قُلْتُ : كَيْفَ ذَلِكَ ؟ قَالَ : لِأَنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فَرَضَ الْإِيمَانَ عَلَى جَوَارِحِ ابْنِ آدَمَ وَقَسَّمَهُ عَلَيْهَا وَفَرَّقَهُ فِيهَا فَلَيْسَ مِنْ جَوَارِحِهِ جَارِحَةٌ إِلَّا وَ قَدْ وُكِّلَتْ مِنَ الْإِيمَانِ بِغَيْرِ مَا وُكِّلَتْ بِهِ أُخْتُهَا ، فَمِنْهَا قَلْبُهُ الَّذِي بِهِ يَعْقِلُ وَ يَفْقَهُ وَيَفْهَمُ وَهُوَ أَمِيرُ بَدَنِهِ الَّذِي لَا تَرُدُّ الْجَوَارِحُ وَلَا تَصْدُرُ إِلَّا عَنْ رَأْيِهِ وَ أَمْرِهِ وَ مِنْهَا عَيْنَاهُ اللَّتَانِ يُبْصِرُ بِهِمَا وَ أُذُنَاهُ اللَّتَانِ يَسْمَعُ بِهِمَا وَ يَدَاهُ اللَّتَانِ يَبْطِشُ بِهِمَا وَرِجْلَاهُ اللَّتَانِ يَمْشِي بِهِمَا وَفَرْجُهُ الَّذِي الْبَاهُ مِنْ قِبَلِهِ ؛ وَلِسَانُهُ الَّذِي يَنْطِقُ بِهِ وَرَأْسُهُ الَّذِي فِيهِ وَجْهُهُ ، فَلَيْسَ مِنْ هَذِهِ جَارِحَةٌ إِلَّا وَقَدْ وُكِّلَتْ مِنَ الْإِيمَانِ بِغَيْرِ مَا وُكِّلَتْ بِهِ أُخْتُهَا بِفَرْضٍ مِنَ اللهِ تَبَارَكَ اسْمُهُ ، يَنْطِقُ بِهِ الْكِتَابُ لَهَا وَيَشْهَدُ بِهِ عَلَيْهَا

فَفَرَضَ عَلَى الْقَلْبِ غَيْرَ مَا فَرَضَ عَلَى السَّمْعِ وَفَرَضَ عَلَى السَّمْعِ غَيْرَ مَا فَرَضَ عَلَى الْعَيْنَيْنِ وَفَرَضَ عَلَى الْعَيْنَيْنِ غَيْرَ مَا فَرَضَ عَلَى اللِّسَانِ وَفَرَضَ عَلَى اللِّسَانِ غَيْرَ مَا فَرَضَ عَلَى الْيَدَيْنِ وَفَرَضَ عَلَى الْيَدَيْنِ غَيْرَ مَا فَرَضَ عَلَى الرِّجْلَيْنِ وَفَرَضَ عَلَى الرِّجْلَيْنِ غَيْرَ مَا فَرَضَ عَلَى الْفَرْجِ وَفَرَضَ عَلَى الْفَرْجِ غَيْرَ مَا

ناقص است ونقصانش هم واضح است (مانند ایمان متجاهرین بفسق) و برخی راجح است ورجحانش هم زیاد است (مانند کسیکه بیشتر وظائف ایمانی را انجام میدهد) .

عرضکردم : مگر ایمان هم تمام وناقص وزیاد میشود ؟ فرمود : آری .

عرضکردم : چگونه ؟ فرمود : زیرا خدای تبارك وتعالی ایمان را بر اعضاء بنی آدم واجب ساخته وقسمت نموده و پخش کرده است ، وهیچ عضوی نیست، جز آنکه وظیفه‌اش غیر از وظیفه عضو دیگر است .

یکی از آن اعضاء قلب انسانست که وسیله تعقل ودرك وفهم اوست ونیز فرمانده بدن اوست که اعضاء دیگرش بدون رأی وفرمان اودر کاری ورود وخروج ننمایند .

ودیگر از اعضایش دوچشم اوست که باآنها میبیند ودو گوش اوست که باآنها میشنود و دو دستی که دراز میکند ودوپائی که راه میرود وفرجی که شهوتش از جانب اوست وزبانیکه با آن سخن میگوید وسری که رخسارش درآنست .

پس هریك از این اعضاء وظیفه ایمانیش غیر از وظیفه ایمانی عضو دیگر است ، طبق دستوری که از خدای ـ تبارك اسمه ـ رسیده وقرآن بآن ناطق وگواه است .

بردل واجب شده غیر از آنچه بر گوش واجب شده، وبر گوش واجب گشته غیر از آنچه بر چشم واجب گشته و بر چشم واجب آمده غیر آنچه بر زبان واجب آمده : وبر زبان واجب گردیده غیر آنچه بر دست واجب گردیده ، وبر دست واجب شده غیر آنچه بر پا واجب شده وبر پا واجب گشته غیر آنچه بر فرج واجب گشته وبر فرج واجب آمده غیر آنچه بر رخسار واجب آمده است .

فَرَضَ عَلَى الْوَجْهِ، فَأَمَّا مَا فَرَضَ عَلَى الْقَلْبِ مِنَ الْإِيمَانِ فَالْإِقْرَارُ وَالْمَعْرِفَةُ وَالْعَقْدُ وَالرِّضَا وَالتَّسْلِيمُ بِأَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، إِلَهاً وَاحِداً، لَمْ يَتَّخِذْ صَاحِبَةً وَلَا وَلَداً وَأَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَالْإِقْرَارُ بِمَا جَاءَ مِنْ عِنْدِ اللهِ مِنْ نَبِيٍّ أَوْ كِتَابٍ، فَذَلِكَ مَا فَرَضَ اللهُ عَلَى الْقَلْبِ مِنَ الْإِقْرَارِ وَالْمَعْرِفَةِ وَهُوَ عَمَلُهُ وَهُوَ قَوْلُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ: «إِلَّا مَنْ أُكْرِهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ وَلَكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْراً» وَقَالَ: «أَلَا بِذِكْرِ اللهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ» وَقَالَ: «الَّذِينَ آمَنُوا بِأَفْوَاهِهِمْ وَلَمْ تُؤْمِنْ قُلُوبُهُمْ» وَقَالَ: «إِنْ تُبْدُوا مَا فِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخْفُوهُ يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللهُ فَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ» فَذَلِكَ مَا فَرَضَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى الْقَلْبِ مِنَ الْإِقْرَارِ وَالْمَعْرِفَةِ وَهُوَ عَمَلُهُ وَهُوَ رَأْسُ الْإِيمَانِ، وَفَرَضَ اللهُ عَلَى اللِّسَانِ الْقَوْلَ وَالتَّعْبِيرَ عَنِ الْقَلْبِ بِمَا عَقَدَ عَلَيْهِ وَأَقَرَّ بِهِ قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى «وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْناً» وَقَالَ: «قُولُوا آمَنَّا بِاللهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ وَإِلَهُنَا وَإِلَهُكُمْ وَاحِدٌ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ» فَهَذَا مَا فَرَضَ اللهُ عَلَى اللِّسَانِ وَهُوَ عَمَلُهُ وَفَرَضَ عَلَى السَّمْعِ أَنْ يَتَنَزَّهَ عَنِ الْإِسْتِمَاعِ إِلَى مَا حَرَّمَ اللهُ وَأَنْ يُعْرِضَ عَمَّا لَا يَحِلُّ لَهُ مِمَّا نَهَى اللهُ عَزَّ وَجَلَّ عَنْهُ وَالْإِصْغَاءِ

اما آنچه ازایمان بردل واجب گشته ، اقرار وشناسائی وتصمیم ورضایت وتسلیم است باینکه‌شایسته پرستشی جز خدای یگانه بی‌شریك نیست ، او معبودیست یکتا که همسر وفرزند نگرفته واینکه محمد بنده وفرستاده اوست ـ صلوات‌الله علیه وآله ـ واقرارنمودن بآنچه ازجانب‌خدا آمده ، ازپیغمبر یاکتاب. اینست آنچه خدا ازاقراروmعرفت بردل واجب ساخته واین عمل دل است وهمین است قول خدای عزوجل :«بجز کسیکه مجبورشود ، ولی دلش بایمان‌قرارندارد، اماکسیکه دلش بکفرباز شده ، ۱۰۶ سوره ۱۶ » وفرماید « همانا بیاد خدا دلها آرام گیرد ،۲۸ سوره ۱۳» وفرماید : «کسانیکه با زبان‌خودایمان آورده و دلشان ایمان نیاورده است ، ۴۱ سوره ۵ » (آیه درمصحف چنین است : **من الذین‌قالوا آمنا بأفواههم**) وفرماید : « اگرآنچه دردل دارید آشکارکنید یا پنهان نمائید خدا شما را از آن حساب میکشد ، سپس هرکه را خواهد میآمرزد وهرکه را خواهد عذاب میکند ، ۲۸۴ سوره ۲ » اینست‌آنچه خدا از اقرار و معرفت بر دل واجب ساخته واین عمل دلست و سرایمان .

وخدا بر زبان واجب ساخته ،گفتار وبیان ازجانب دل را بآنچه‌باور کرده واقرار نموده . خدای تبارك وتعالی فرماید: « بمردم سخن نیکو گوئید ۸۳ سوره ۲ » و فرموده : « گفتند : بخدا و آنچه بما وشما نازل شده ایمان‌آوردیم وخدای ما و شما یکی است وما تسلیم او هستیم (۱) ۴۶ سوره ۲۹ » اینست آنچه خدا برزبان واجب‌کرده واین عمل زبان است .

---

(۱)آیه درقرآن باین صورت نیست ، مراجعه شود ،گویا از اشتباهات نساخ یا تلفیق دوآیه‌است ویا نقل بمعنی شده .

إِلَى مَا أَسْخَطَ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ فَقَالَ فِي ذٰلِكَ: «وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ أَنْ إِذَا سَمِعْتُمْ آيَاتِ اللهِ يُكْفَرُ بِهَا وَيُسْتَهْزَءُ بِهَا فَلَا تَقْعُدُوا مَعَهُمْ حَتّٰى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ» ثُمَّ اسْتَثْنَى اللهُ عَزَّ وَجَلَّ مَوْضِعَ النِّسْيَانِ فَقَالَ: «وَإِمَّا يُنْسِيَنَّكَ الشَّيْطَانُ فَلَا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرٰى مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ» وَقَالَ «فَبَشِّرْ عِبَادِ ۞ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ أُولٰئِكَ الَّذِينَ هَدٰيهُمُ اللهُ وَأُولٰئِكَ هُمْ أُولُو الْأَلْبَابِ» وَقَالَ عَزَّ وَجَلَّ: «قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ ۞ الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ ۞ وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ ۞ وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ» وَقَالَ: «وَإِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ أَعْرَضُوا عَنْهُ وَقَالُوا لَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ» وَقَالَ: «وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَاماً» فَهٰذَا مَا فَرَضَ عَلَى السَّمْعِ مِنَ الْإِيمَانِ أَنْ لَا يُصْغِيَ إِلَى مَا لَا يَحِلُّ لَهُ وَهُوَ عَمَلُهُ وَهُوَ مِنَ الْإِيمَانِ وَفَرَضَ عَلَى الْبَصَرِ أَنْ لَا يَنْظُرَ إِلَى مَا حَرَّمَ اللهُ عَلَيْهِ وَأَنْ يُعْرِضَ عَمَّا نَهَى اللهُ عَنْهُ مِمَّا لَا يَحِلُّ لَهُ، وَهُوَ عَمَلُهُ وَهُوَ مِنَ الْإِيمَانِ، فَقَالَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى «قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ» فَنَهَاهُمْ أَنْ يَنْظُرُوا إِلَى عَوْرَاتِهِمْ وَأَنْ يَنْظُرَ الْمَرْءُ إِلَى فَرْجِ أَخِيهِ وَيَحْفَظَ فَرْجَهُ أَنْ يُنْظَرَ إِلَيْهِ وَقَالَ: «وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ

وبر گوش واجب ساخته که ازشنیدن آنچه خدا حرام کرده دوری گزیند وازآنچه خدای عزوجل نهی فرموده وبرای او حلال نیست وازشنیدن آنچه خدا را بخشم آورد، روگردان شود، ودراین باره فرموده: «بتحقیق خدا درکتاب بر شما نازل فرموده که چون بشنوید آیه‌های خدا را منکر میشوند و مسخره میکنند باآنها منشینید تا در سخنی دیگر وارد شوند، ۱۴۰ سوره ٤» سپس خدای عزوجل مورد فراموشی را استثنا نمود و فرمود: «و اگر شیطان از یادت برد، پس از یاد آمدن با گروه ستمگران منشین، ۶۸ سوره ۶».

وباز فرمود: «مژده بده آن بندگانم راکه سخن را میشنوند وازنیکوترش پیروی میکنند، ایشانند که خدا هدایتشان کرده و ایشانند خردمندان، ۱۸ سوره ۳۹» و فرموده است: «براستی که مؤمنان رستگار شدند، همان کسانیکه درنمازشان فروتنند، وکسانیکه از شنیدن یاوه روی گردانند وهمان کسان که زکوة پرداخت کنند، ۳ سوره ۲۳» وفرمود: «وچون یاوه‌ئی شنوند، ازآن روی بگردانند وگویند ما اعمال خود داریم وشما أعمال خود، ۵۵ سوره ۲۸» و فرمود: «و زمانیکه برناپسندی گذرند با بزرگواری گذرند، ۷۲ سوره ۲۵» اینست وظیفه ایمانیکه برگوش واجب شده که بآنچه برایش حلال نیست گوش فرا ندهد.

وبر چشم واجب شد که بآنچه خدا بر او حرام کرده ننگرد، وازآنچه خدا نهی فرموده و برایش حلال نیست روی گردان شود، همین عمل ایمانی چشم است، پس خدای تبارك وتعالی فرمود، «بمردان مؤمن بگو گاهی دیدگان خود فروبندند (یعنی دربرابر حرام نه درهمه جا) وفروج خود نگهدارند،

وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ» مِنْ أَنْ تَنْظُرَ إِحْدَاهُنَّ إِلَى فَرْجِ أُخْتِهَا وَتَحْفَظَ فَرْجَهَا مِنْ أَنْ يُنْظَرَ إِلَيْهَا وَقَالَ: كُلُّ شَيْءٍ فِي الْقُرْآنِ مِنْ حِفْظِ الْفَرْجِ فَهُوَ مِنَ الزِّنَى إِلَّا هٰذِهِ الْآيَةَ فَإِنَّهَا مِنَ النَّظَرِ ثُمَّ نَظَمَهَا فَرَضَ عَلَى الْقَلْبِ وَاللِّسَانِ وَالسَّمْعِ وَالْبَصَرِ فِي آيَةٍ أُخْرَى فَقَالَ: «وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَتِرُونَ أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَا أَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ» يَعْنِي بِالْجُلُودِ: الْفُرُوجَ وَالْأَفْخَاذَ وَقَالَ: «وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولٰئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْؤُولًا» فَهٰذَا مَا فَرَضَ اللهُ عَلَى الْعَيْنَيْنِ مِنْ غَضِّ الْبَصَرِ عَمَّا حَرَّمَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ وَهُوَ عَمَلُهُمَا وَهُوَ مِنَ الْإِيمَانِ وَفَرَضَ اللهُ عَلَى الْيَدَيْنِ أَنْ لَا يَبْطِشَ بِهِمَا إِلَى مَا حَرَّمَ اللهُ وَأَنْ يَبْطِشَ بِهِمَا إِلَى مَا أَمَرَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ وَفَرَضَ عَلَيْهِمَا مِنَ الصَّدَقَةِ وَصِلَةِ الرَّحِمِ وَالْجِهَادِ فِي سَبِيلِ اللهِ وَالطُّهُورِ لِلصَّلَاةِ، فَقَالَ: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُؤُسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ» وَقَالَ: «فَإِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ حَتَّى إِذَا أَثْخَنْتُمُوهُمْ فَشُدُّوا الْوَثَاقَ فَإِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَاءً حَتَّى تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا»[١٢] فَهٰذَا مَا فَرَضَ اللهُ عَلَى الْيَدَيْنِ لِأَنَّ الضَّرْبَ مِنْ عَلَاجِهِمَا وَفَرَضَ عَلَى

---

٢٩ سوره ٢٤ » پس مردان را نهی فرمود که بعورتهای خود بنگرند ومردی بفرج برادرش بنگرد و باید فرجش را از نظاره دیگران حفظ کند وفرمود: « بزنهای مؤمنه بگوگاهی دیدگان خود را فروبندند و فروج خویش محفوظ دارند ، باینکه زنی بفرج خواهرش ننگرد ونیز باید فرج خودرا حفظ کند ازنظاره دیگران وفرمود: آنچه حفظ فرج در قرآنست مربوط بزناست مگراین آیه که مربوط بنگریستن است .

آنگاه خدا آنچه را بردل وزبان وگوش وچشم واجب ساخته درآیه دیگر برشته کشیده وفرموده « شما پنهان نمیدارید که گوش وچشم و پوستتان علیه شما گواهی دهند ، ۲۲ سوره ٤١ » مقصود از پوست فرج وران است ، وفرمود: از آنچه بآن علم نداری پیروی مکن که گوش و چشم و دل ، همه اینها مورد بازخواست قرار میگیرند ، ٣٦ سوره ١٧ » اینست آنچه خدا برچشم واجب کرده و آن چشم پوشی از محرمات خدای عزوجل است وهمین عمل ایمانی چشم است .

. وخدا بردست واجب ساخته که بسوی آنچه خدای عزوجل حرام کرده دراز نشود وبآنچه امر فرموده دراز شود وبرآن واجب ساخته صدقه دادن وصله رحم وجهاد در راه خدا وطهارت برای نمازرا .

وفرموده: « شماکه ایمان دارید: چون بنمازبرخاستید ، روی ودستهای خودرا تاآرنج بشوئید و وسروپاهای خویش را تا برآمدگی آن مسح کنید: ٦ سوره ٦ » .

وفرمود: «چون بکافران برخوردید ، گردن بزنید وچون آنها را ازکارانداختید (واسیرشما گشتند) بند را محکم کنید ، پس ازآن یا منت نهید ویا خونبها گیرید تا سورت جنگ بشکند ، ٤٧ سوره ٤ » اینست آنچه خدا بر دست واجب ساخته ، زیرا زدن ، کار دست است .

الرِّجْلَيْنِ أَنْ لَا يَمْشِيَ بِهِمَا إِلَى شَيْءٍ مِنْ مَعَاصِي اللهِ وَفَرَضَ عَلَيْهِمَا الْمَشْيَ إِلَى مَا يَرْضَى اللهُ عَزَّ وَجَلَّ فَقَالَ: «وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحاً إِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْأَرْضَ وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولاً» وَقَالَ: «وَاقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَ اغْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ إِنَّ أَنْكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ» وَ قَالَ فِيمَا شَهِدَتِ الْأَيْدِي وَالْأَرْجُلُ عَلَى أَنْفُسِهِمَا وَعَلَى أَرْبَابِهِمَا مِنْ تَضْيِيعِهِمَا لِمَا أَمَرَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهِ وَفَرَضَهُ عَلَيْهِمَا: «الْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَى أَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَا أَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ» فَهَذَا أَيْضاً مِمَّا فَرَضَ اللهُ عَلَى الْيَدَيْنِ وَعَلَى الرِّجْلَيْنِ وَهُوَ عَمَلُهُمَا وَهُوَ مِنَ الْإِيمَانِ وَفَرَضَ عَلَى الْوَجْهِ السُّجُودَ لَهُ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ فِي مَوَاقِيتِ الصَّلَاةِ فَقَالَ: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَ افْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ» فَهَذِهِ فَرِيضَةٌ جَامِعَةٌ عَلَى الْوَجْهِ وَالْيَدَيْنِ وَالرِّجْلَيْنِ وَ قَالَ فِي مَوْضِعٍ آخَرَ: «وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللهِ أَحَداً» وَ قَالَ فِيمَا فَرَضَ عَلَى الْجَوَارِحِ مِنَ الطَّهُورِ وَالصَّلَاةِ بِهَا وَذَلِكَ أَنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ لَمَّا صَرَفَ نَبِيَّهُ صلى الله عليه وآله إِلَى الْكَعْبَةِ عَنِ الْبَيْتِ الْمَقْدِسِ فَأَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ «وَ مَا كَانَ اللهُ لِيُضِيعَ إِيمَانَكُمْ إِنَّ اللهَ بِالنَّاسِ لَرَؤُوفٌ رَحِيمٌ» فَسَمَّى الصَّلَاةَ إِيمَاناً فَمَنْ لَقِيَ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ حَافِظاً لِجَوَارِحِهِ مُوفِياً كُلَّ جَارِحَةٍ مِنْ جَوَارِحِهِ مَا فَرَضَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَيْهَا لَقِيَ اللهَ

وبرپا واجب ساخته که آنرا بسوی نافرمانیهای خدا نبرد ورفتن بسوی آنچه را که خدای عزوجل راضی است برآن واجب ساخته وفرموده: «در روی زمین متکبرانه راه مرو، که هرگز زمین را نخواهی شکافت وهرگز ببلندی کوهها نخواهی رسید، ۳۷ سوره ۱۷» وفرمود: «در رفتن خویش معتدل باش وصدای خود را کوتاه کن که زشت ترین آوازها آواز خرانست، ۱۹ سوره ۳۱» ودرباره گواهی دستها و پاها علیه خود، و صاحبانشان نسبت به تباه ساختن امر خدای عز وجل و واجبش فرماید: «امروز بر دهانهاشان مهر میزنیم ودستهایشان باما سخن گویند و پاهایشان باعمالیکه میکرده‌اند گواهی دهند، ۶۵ سوره ۳۶». اینست آنچه خدا بردستها وپاها واجب ساخته وهمین هم عمل ایمانی آنهاست.

وبرچهره سجده برای خدا را درشب وروز، اوقات نمازواجب ساخته وفرموده: شما که ایمان دارید رکوع کنیدوسجده نمائید وپروردگارخود را عبادت کنید ونیکی کنید، شاید رستگار شوید. ۷۷ سوره ۲۲» اینست واجباتی کلی برچهره ودستها وپاها.

و در جای دیگر فرماید: «سجده گاهها برای خداست پس دیگری را با خدا مخوانید. ۱۸ سوره ۷۲» ودرباره آنچه بر اعضاء واجب ساخته، نسبت بآنچه درطهارت و نماز مربوط بآنهاست فرماید برای اینکه چون خدای عزوجل پیغمبرش را از بیت المقدس بسوی کعبه برگردانید این آیه نازل فرمود: «خدا کسی نیست که ایمان شما را تباه کند، خدا نسبت بمردم دلسوز ومهربانست ۱۴۳ سوره ۲» پس نماز را ایمان نامید وکسیکه خدای عزوجل را ملاقات کند، درحالتیکه تمام فضائلش را حفظ کرده وآنچه را

عَزَّ وَجَلَّ مُسْتَكْمِلاً لِإِيمانِهِ وَهُوَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَمَنْ خانَ فِي شَيْءٍ مِنْها أَوْ تَعَدّى ما أَمَرَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ فِيها لَقِيَ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ ناقِصَ الْإِيمانِ ، قُلْتُ : قَدْ فَهِمْتُ نُقْصانَ الْإِيمانِ وَ تَمامَهُ ، فَمِنْ أَيْنَ جاءَتْ زِيادَتُهُ ؟ فَقالَ : قَوْلُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «وَإِذا ما أُنْزِلَتْ سُورَةٌ فَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ أَيُّكُمْ زادَتْهُ هٰذِهِ إِيماناً فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا فَزادَتْهُمْ إِيماناً وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ☆ وَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزادَتْهُمْ رِجْساً إِلى رِجْسِهِمْ» وَقالَ : «نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَأَهُمْ بِالْحَقِّ إِنَّهُمْ فِتْيَةٌ آمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَ زِدْناهُمْ هُدىً» وَلَوْ كانَ كُلُّهُ واحِداً لَا زِيادَةَ فِيهِ وَلا نُقْصانَ لَمْ يَكُنْ لِأَحَدٍ مِنْهُمْ فَضْلٌ عَلَى الْآخَرِ وَلَاسْتَوَتِ النِّعَمُ فِيهِ وَلَاسْتَوَى النّاسُ وَبَطَلَ التَّفْضِيلُ وَلٰكِنْ بِتَمامِ الْإِيمانِ دَخَلَ الْمُؤْمِنُونَ الْجَنَّةَ وَبِالزِّيادَةِ فِي الْإِيمانِ تَفاضَلَ الْمُؤْمِنُونَ بِالدَّرَجاتِ عِنْدَ اللهِ وَبِالنُّقْصانِ دَخَلَ الْمُقَصِّرُونَ النّارَ .

٢- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خالِدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، وَمُحَمَّدِ بْنِ يَحْيى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسى ، جَمِيعاً ، عَنِ الْبَرْقِيِّ ، عَنِ النَّضْرِ بْنِ سُوَيْدٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ عِمْرانَ الْحَلَبِيِّ ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ [الْحَسَنِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ] هارُونَ قالَ : قالَ لِي أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام : «إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤادَ كُلُّ أُولٰئِكَ كانَ عَنْهُ مَسْؤُولاً» قالَ : يُسْأَلُ السَّمْعُ عَمّا سَمِعَ وَالْبَصَرُ عَمّا نَظَرَ إِلَيْهِ وَالْفُؤادُ عَمّا عَقَدَ عَلَيْهِ.

خدای عزوجل برهریك ازآنها واجب ساخته انجام دهد ، با ایمان کامل خدای عز وجل را ملاقات کند و اواهل بهشت است ، وکسیکه نسبت به برخی از آنها خیانت روا دارد ، یا ازامرخدای عزوجل تجاوز نماید ، با ایمان ناقص خدای عزوجل را ملاقات کند .

عرضکردم : معنی نقصان وتمامیت ایمانرا فهمیدم ، زیادی ایمان ازچه راهست ؟ .

فرمود : قول خدای عزوجل است : « وچون سوره‌ئی نازل شود ، یکی ازآنها (منافقین) گوید : این آیه ایمان کدامیك ازشما را زیادکرد ؟ اماکسانیکه ایمان دارند . آیه‌ایمانشانرا زیادکند و شادمانی کنند ، اماکسانیکه بیماری‌دل دارند ، پلیدی روی‌پلیدیشان بیفزاید ، ۱۲۵سوره۹» وفرماید : «ماداستانشان را بحق برای توگزارش میدهیم : آنها جوانانی بودندکه بپروردگار خود ایمان‌آوردند و بر هدایتشان افزودیم، ۱۲ سوره ۱۸ » اگرهمه ایمان (ایمان همه مردم) یکنواخت و بی‌کم و زیاد میبود ، یکی را بردیگری فضیلتی نبود ونعمتهای ایمانی خدا (هدایتهای مخصوص) برابر بود [مردم در بهشت برابر بودند] ومردم برابر میشدند وترجیح‌ازمیان رفت ، لیکن بسبب تمامیت ایمان (که تصدیق قلبی و عمل بواجبات وترك کبایر است) مؤمنین داخل بهشت شوند و بسبب زیادی ایمان (که انجام مستحبات و ترك مکروهات وتحصیل اخلاق حمیده است) درجات مؤمنین نزد خدا روبفزونی گذارد : وبسبب نقصان ایمان که کوتاهی درواجبات وفرائض است) کوتاهی کنندگان داخل دوزخ شوند !

۲ ـ ابن هارون گوید : امام صادق علیه السلام درباره این آیه : « همانا گوش وچشم و دل ، همه اینها

﴿١٥١٥﴾ ٣ـ أَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِالْجَبَّارِ، عَنْ صَفْوَانَ أَوْغَيْرِهِ، عَنِ الْعَلَاءِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الْإِيمَانِ فَقَالَ: شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ [وَأَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللهِ] وَالْإِقْرَارُ بِمَا جَاءَ مِنْ عِنْدِاللهِ وَمَا اسْتَقَرَّ فِي الْقُلُوبِ مِنَ التَّصْدِيقِ بِذٰلِكَ، قَالَ: قُلْتُ: الشَّهَادَةُ أَلَيْسَتْ عَمَلاً؟ قَالَ: بَلٰى، قُلْتُ: الْعَمَلُ مِنَ الْإِيمَانِ؟ قَالَ: نَعَمِ الْإِيمَانُ لَا يَكُونُ إِلَّا بِعَمَلٍ وَالْعَمَلُ مِنْهُ وَلَا يَثْبُتُ الْإِيمَانُ إِلَّا بِعَمَلٍ.

٤ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسٰى، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ مُسْكَانَ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قُلْتُ لَهُ: مَا الْإِسْلَامُ؟ فَقَالَ: دِينُ اللهِ اسْمُهُ الْإِسْلَامُ وَهُوَ دِينُ اللهِ قَبْلَ أَنْ تَكُونُوا حَيْثُ كُنْتُمْ وَبَعْدَ أَنْ تَكُونُوا فَمَنْ أَقَرَّ بِدِينِ اللهِ فَهُوَ مُسْلِمٌ وَمَنْ عَمِلَ بِمَا أَمَرَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهِ فَهُوَ مُؤْمِنٌ

٥ ـ عَنْهُ عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّضْرِ بْنِ سُوَيْدٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ عِمْرَانَ الْحَلَبِيِّ، عَنْ أَيُّوبَ بْنِ الْحُرِّ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام فَقَالَ لَهُ سَلَامٌ: إِنَّ خَيْثَمَةَ ابْنَ أَبِي خَيْثَمَةَ يُحَدِّثُنَا عَنْكَ أَنَّهُ سَأَلَكَ عَنِ الْإِسْلَامِ فَقُلْتَ لَهُ: إِنَّ الْإِسْلَامَ، مَنِ اسْتَقْبَلَ قِبْلَتَنَا وَشَهِدَ شَهَادَتَنَا وَنَسَكَ نُسُكَنَا وَوَالَى وَلِيَّنَا وَعَادَى عَدُوَّنَا فَهُوَ مُسْلِمٌ فَقَالَ: صَدَقَ خَيْثَمَةُ، قُلْتُ: وَسَأَلَكَ عَنِ الْإِيمَانِ فَقُلْتَ: الْإِيمَانُ

مورد بازخواست قرار گیرند» فرمود: گوش را از آنچه شنیده مورد بازخواست قرار میدهند، وچشم را از آنچه نگریسته ودل را از آنچه بآن بسته.

۳ ـ محمد بن مسلم گوید: ازامام صادق عليه السلام پرسیدم ایمان چیست؟ فرمود: شهادت به یگانگی خدا [واینکه محمد فرستاده خداست] واقرار نمودن بآنچه ازجانب خدا آمده و تصدیقی که در دلها مستقر گشته است.

عرضکردم: مگرشهادت عمل نیست؟ فرمود: چرا، عرضکردم: عمل جزء ایمانست؟ فرمود: آری، ایمان جز با عمل نباشد و عمل برخی ازایمانست وایمان جز بوسیله‌عمل پا برجا نشود.

٤ ـ یکی ازاصحاب گوید: بامام صادق عليه السلام عرضکرد: اسلام چیست؟ فرمود: دین خدا نامش اسلامست وآن دین خدائی بوده پیش ازآنکه شما پدید شوید، هر جاکه بوده‌اید و پس از پدید آمدنتان (زمانیکه شما در عالم أرواح وعالم ذر وأصلاب پدران خودبوده‌اید، دین پسندیده نزدخدا اسلام بوده و پس ازاین هم همانست و تغییری درآن راه نیابد) پس هرکه بدین خدا اقرارکند، مسلم است، وکسیکه بامرخدای عزوجل عمل کند مؤمن است.

۵ ـ ابوبصیر گوید: خدمت امام باقر علیه السلام بودم که سلام بحضرت عرضکرد: خیثمة بن ابی خیثمه ازشما بما روایت کرد که خودش راجع به اسلام از شما پرسیده و جواب فرموده‌اید: «اسلام کسی

بِاللهِ وَالتَّصْدِيقُ بِكِتَابِ اللهِ وَأَنْ لَا يُعْصَى اللهُ ، فَقَالَ : صَدَقَ خَيْثَمَةُ .

٦ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ جَمِيلِ بْنِ دَرَّاجٍ ، قَالَ : سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عليه السلام عَنِ الْإِيمَانِ ، فَقَالَ : شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَأَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللهِ ، قَالَ : قُلْتُ أَلَيْسَ هٰذَا عَمَلٌ قَالَ : بَلَى ، قُلْتُ : فَالْعَمَلُ مِنَ الْإِيمَانِ؟ قَالَ : لَا يَثْبُتُ لَهُ الْإِيمَانُ إِلَّا بِالْعَمَلِ وَالْعَمَلُ مِنْهُ

٧ - بَعْضُ أَصْحَابِنَا ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْعَبَّاسِ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَيْسَرٍ ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ عَمْرٍو النَّصِيبِيِّ قَالَ : سَأَلَ رَجُلُ الْعَالِمَ عليه السلام فَقَالَ : أَيُّهَا الْعَالِمُ أَخْبِرْنِي أَيُّ الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ عِنْدَ اللهِ ؟ قَالَ : مَا لَا يَقْبَلُ عَمَلاً إِلَّا بِهِ ، فَقَالَ : وَمَا ذَلِكَ ؟ قَالَ : الْإِيمَانُ بِاللهِ ، الَّذِي هُوَ أَعْلَى الْأَعْمَالِ دَرَجَةً وَ أَسْنَاهَا حَظّاً وَأَشْرَفُهَا مَنْزِلَةً ، قُلْتُ : أَخْبِرْنِي عَنِ الْإِيمَانِ أَقَوْلٌ وَ عَمَلٌ أَمْ قَوْلٌ بِلَا عَمَلٍ؟ قَالَ : الْإِيمَانُ عَمَلٌ كُلُّهُ ، وَالْقَوْلُ بَعْضُ ذٰلِكَ الْعَمَلِ بِفَرْضٍ مِنَ اللهِ بَيَّنَهُ فِي كِتَابِهِ ، وَاضِحُ نُورُهُ ، ثَابِتَةٌ حُجَّتُهُ ، يَشْهَدُ بِهِ الْكِتَابُ وَيَدْعُو إِلَيْهِ ، قُلْتُ : صِفْ لِي ذٰلِكَ حَتَّى أَفْهَمَهُ ، فَقَالَ : إِنَّ الْإِيمَانَ حَالَاتٌ وَ دَرَجَاتٌ وَ

دارد که روبقبله ماکند وبشهادت ما شهادت دهد وعبادات‌ما انجام دهد وولی ما رادوست ودشمن مارادشمن دارد ، این شخص مسلمانست . فرمود : خیثمه راست گفته است .

عرضکردم : و راجع بایمان از شما پرسیده و فرموده‌اید : ایمان بخداست وتصدیق کتاب خدا و نافرمانی نکردن خدا ، فرمود : خیثمه راست گفته است .

٦ ـ جمیل بن دراج گوید : ازامام صادق علیه‌السلام ایمان‌را پرسیدم ، فرمود : شهادت بیکانگی خدا ورسالت محمد است . عرضکردم : آیا شهادت عمل نیست ؟ فرمود : چرا ، عرضکردم : پس عمل هم جزء ایمانست ؟ فرمود : ایمان برای مؤمن جزبا عمل ثابت نماند وعمل جزئی ازایمانست .

٧ ـ مردی از عالم عليه السلام (که گویا مقصود موسی‌بن جعفر عليه السلام است) پرسیدکه : ای عالم ! بمن بفرما : چه عملی نزدخدابهتراست ؟ فرمود : چیزی که هیچ عملی بدون آن پذیرفته نگردد : آن مرد گفت : آن‌چیست ؟ ایمان بخداست که ازهمه اعمال درجه‌اش بالاتروبهره‌اش روشن تر [بلندتر] ومقامش شریف‌تر است .

عرضکردم : بمن بفرما آیا ایمان گفتار و کردارست یا گفتار بدون کردار ؟ فرمود : ایمان تمامش کرداراست وگفتاربرخی‌ازآن کرداراست ، مطابق فریضه‌ای که از خدا رسیده و درکتابش بیان فرموده که نورش روشن است وحجتش پا برجا ، وقرآن بآن گواهی دهد وبسوی‌آن دعوت کند .

عرضکردم : این رابرایم توضیح‌فرماتا بفهمم ، فرمود : ایمان‌را حالات ودرجات وطبقات ومراتبی است ، برخی ازآن تمامست وبنهایت‌کمال رسیده وبرخی ازآن ناقص است وبنهایت نقصان رسیده وبرخی ازآن زیادتیش رجحان دارد .

طَبَقَاتٌ وَمَنَازِلُ فَمِنْهُ التَّامُّ الْمُنْتَهَى تَمَامُهُ وَمِنْهُ النَّاقِصُ الْمُنْتَهَى نُقْصَانُهُ وَ مِنْهُ الزَّائِدُ الرَّاجِحُ زِيَادَتُهُ قُلْتُ : وَإِنَّ الْإِيمَانَ لَيَتِمُّ وَيَزِيدُ وَيَنْقُصُ ؟ قَالَ : نَعَمْ ، قُلْتُ : وَكَيْفَ ذٰلِكَ ؟ قَالَ : إِنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فَرَضَ الْإِيمَانَ عَلَى جَوَارِحِ بَنِي آدَمَ وَقَسَّمَهُ عَلَيْهَا وَفَرَّقَهُ عَلَيْهَا ، فَلَيْسَ مِنْ جَوَارِحِهِمْ جَارِحَةٌ إِلَّا وَهِيَ مُوَكَّلَةٌ مِنَ الْإِيمَانِ بِغَيْرِ مَا وُكِّلَتْ بِهِ أُخْتُهَا ، فَمِنْهَا قَلْبُهُ الَّذِي بِهِ يَعْقِلُ وَ يَفْقَهُ وَ يَفْهَمُ وَهُوَ أَمِيرُ بَدَنِهِ الَّذِي لَا تَرُدُّ الْجَوَارِحُ وَلَا تَصْدُرُ إِلَّا عَنْ رَأْيِهِ وَأَمْرِهِ ، وَ مِنْهَا يَدَاهُ اللَّتَانِ يَبْطِشُ بِهِمَا وَرِجْلَاهُ اللَّتَانِ يَمْشِي بِهِمَا وَفَرْجُهُ الَّذِي الْبَاهُ مِنْ قِبَلِهِ وَلِسَانُهُ الَّذِي يَنْطِقُ بِهِ الْكِتَابُ وَيَشْهَدُ بِهِ عَلَيْهَا وَ عَيْنَاهُ اللَّتَانِ يُبْصِرُ بِهِمَا ، وَ أُذُنَاهُ اللَّتَانِ يَسْمَعُ بِهِمَا وَفَرَضَ عَلَى الْقَلْبِ غَيْرَ مَا فَرَضَ عَلَى اللِّسَانِ وَفَرَضَ عَلَى اللِّسَانِ غَيْرَ مَا فَرَضَ عَلَى الْعَيْنَيْنِ وَفَرَضَ عَلَى الْعَيْنَيْنِ غَيْرَ مَا فَرَضَ عَلَى السَّمْعِ وَفَرَضَ عَلَى السَّمْعِ غَيْرَ مَا فَرَضَ عَلَى الْيَدَيْنِ وَفَرَضَ عَلَى الْيَدَيْنِ غَيْرَ مَا فَرَضَ عَلَى الرِّجْلَيْنِ وَ فَرَضَ عَلَى الرِّجْلَيْنِ غَيْرَ مَا فَرَضَ عَلَى الْفَرْجِ وَ فَرَضَ عَلَى الْفَرْجِ غَيْرَ مَا فَرَضَ عَلَى الْوَجْهِ ، فَأَمَّا مَا فَرَضَ عَلَى الْقَلْبِ مِنَ الْإِيمَانِ فَالْإِقْرَارُ وَالْمَعْرِفَةُ وَالتَّصْدِيقُ وَالتَّسْلِيمُ وَالْعَقْدُ وَالرِّضَا بِأَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ ، أَحَداً ، صَمَداً ، لَمْ يَتَّخِذْ صَاحِبَةً وَلَا وَلَداً وَأَنَّ مُحَمَّداً صلى الله عليه وآله عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ .

عرضکردم : ایمان هم تمام وزیاد وکم میشود ؟ فرمود : آری .

عرضکردم : چگونه ؟ فرمود : خدای تبارك و تعالی ایمانرا براعضاء بنی‌آدم واجب ساخته وقسمت نموده وپخش کرده است وهیچ عضوی نیست، جز اینکه وظیفه ایمانیش غیراز وظیفه عضو دیگراست ، یکی از اعضاء قلب انسانست که با آن تعقل ودرك وفهم میکند وآن امیر بدن اوست که اعضاء دیگرش جز با رأی و فرمان او درکاری ورود وخروج نمیکنند . ویکی دو دست اوست که آنها را درازمیکند ودوپای او که باآنها راه میرود وفرجش که شهوت جنسی از ناحیه اوست وزبانش که قرآن [نامه اعمالش] بآن گویاست و بر آن گواهی دهد (اختلال این عبارت برای اینستکه دوسطرازروایت دراینجاافتاده‌است ، بحدیث اول باب رجوع شود) ودوچشمش که باآنها میبیند ودوگوشش که باآنها میشنود .

بر دل واجب شده غیرازآنچه برزبان واجب گشته وبر زبان واجب آمده غیر از آنچه بر چشمها واجب گردیده وبرچشمها واجب گشته غیر ازآنچه بر گوش واجب شده وبر گوش واجب گردیده غیرازآنچه بردستها واجب آمده وبردستها واجب گشته غیر ازآنچه برپاها واجب شده وبرپاها واجب گردیده‌غیرازآنچه برفرج واجب آمده وبرفرج واجب آمده غیرازآنچه برچهره واجب گشته است.

اما آنچه ازایمان بردل واجب آمده اقرار ومعرفت وتصدیق وثبات ورضایت به‌اینستکه جزخدای یگانه ، بی‌شریك ، فرد ، بی‌نیازکه همسرو فرزندی نگرفته، شایسته پرستشی نیست واینکه محمدصلی‌الله علیه وآله بنده ورسول اواست .

﴿١٥٢٠﴾ ٨ـ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحابِنا ، عَنِ الأَشْعَثِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَفْصِ بْنِ خارِجَةَ قالَ : سَمِعْتُ أَبا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : ـ وَسَأَلَهُ رَجُلٌ عَنْ قَوْلِ الْمُرْجِئَةِ فِي الْكُفْرِ وَالإيمانِ وَ قالَ : إِنَّهُمْ يَحْتَجُّونَ عَلَيْنا وَ يَقُولُونَ : كَما أَنَّ الْكافِرَ عِنْدَنا هُوَ الْكافِرُ عِنْدَاللهِ فَكَذلِكَ نَجِدُ الْمُؤْمِنَ إِذا أَقَرَّ بِإيمانِهِ أَنَّهُ عِنْدَاللهِ مُؤْمِنٌ ، فَقالَ : سُبْحانَ اللهِ وَ كَيْفَ يَسْتَوِي هذانِ؟! وَالْكُفْرُ إِقْرارٌ مِنَ الْعَبْدِ فَلا يُكَلَّفُ بَعْدَ إِقْرارِهِ بِبَيِّنَةٍ ، وَالإيمانُ دَعْوىً لا تَجُوزُ إِلاّ بِبَيِّنَةٍ ، وَبَيِّنَتُهُ عَمَلُهُ وَنِيَّتُهُ ، فَإِذا اتَّفَقا فَالْعَبْدُ عِنْدَاللهِ مُؤْمِنٌ وَالْكُفْرُ مَوْجُودٌ بِكُلِّ جِهَةٍ مِنْ هذِهِ الْجِهاتِ الثَّلاثِ مِنْ نِيَّةٍ أَوْ قَوْلٍ أَوْ عَمَلٍ وَالأَحْكامُ تَجْرِي عَلَى الْقَوْلِ وَالْعَمَلِ ، فَما أَكْثَرَ مَنْ يَشْهَدُ لَهُ الْمُؤْمِنُونَ بِالإيمانِ وَ يَجْرِي عَلَيْهِ أَحْكامُ الْمُؤْمِنِينَ وَهُوَ عِنْدَاللهِ كافِرٌ وَقَدْ أَصابَ مَنْ أَجْرىٰ عَلَيْهِ أَحْكامَ الْمُؤْمِنِينَ بِظاهِرِ قَوْلِهِ وَعَمَلِهِ.

توضیح ـ این روایت مختصری است از روایت شماره ۱۵۱۳ که با تغییرات اخلال‌آوری از نساخ دراینجا نقل شده است .

۸ ـ محمد بن حفص خارجه گوید : شنیدم مردی از امام صادق علیه السلام از قول مرجئه راجع بکفر و ایمان پرسید وعرضکرد : مرجئه بر ما احتجاج میکنند ومیگویند : چنانکه کسی راکه ماکافر میدانیم ، نزد خدا هم‌کافر است ، همچنین مؤمن هم زمانیکه بایمانش اقرار کرد او را نزد خدا مؤمن می‌دانیم ، حضرت فرمود ، سبحان الله ! چگونه این دوبرابرند ؟ ! درصورتیکه کفر فقط اقرار بنده است (باینکه خدائی نیست) وپس ازاقرارش ازاو گواه ودلیلی نخواهند ، ولی ایمان ادعائی است‌که جز با دلیل‌ثابت نشود ، ودلیل مؤمن عمل ونیت او است‌که اگر متفق شدند (نیت وعمل) بنده نزد خدا مؤمن است ، و کفر بهریك ازاین سه جهت نیت وقول وعمل ثابت میشود (پس‌مؤمن‌کسی است‌که‌به یگانگی‌خدا و رسالت پیغمبر خاتم بزبان شهادت دهد وعقیده قلبی ونیتش هم همین باشد ومقررات‌عملی‌اسلام را هم انجام دهد ، واگریکی ازاین سه نباشدکافراست)ولی احکام‌طبق گفتار وکردارجاری میشود (پس بمحض اینکه شخصی را دیدیم شهادتین میگوید ومقررات عملی اسلام را انجام میدهد ، باید اورا مؤمن بدانیم و احکام ایمانرا نسبت باواجراکنیم ، اگرچه‌عقیده ونیتش برخلاف گفتار وکردارش باشد) زیراچه بسا شخصی که مؤمنین بایمانش شهادت دهندواحکام مؤمنین‌رابراو جاری‌کنند(مثل‌اینکه‌پشت‌سرش‌نمازخوانند وشهادتش‌رابپذیرند) ولی اونزد خدا کافر باشد (برای آنکه بخدا یا پیغمبر عقیده نداشته باشد) وکسی هم که از روی ظاهر گفتار وکردارش احکام مؤمنین را بر او جاری کرده ، درست رفته است (زیرا کسی از عقیده و باطن دیگری خبر ندارد واگر مردم مأمور بکنجکاوی‌از باطن وحقیقت میبودند ، امر دعاوی و شهادات وبلکه نظام زندگی مختل میگشت) .

شرح ـ مرجئه جماعتی هستندکه عقیده دارند باوجودایمان هیچ گناهی زیان ندارد ومؤمن هرچند گناه داشته باشد اگر چه‌کبائرباشد، ببهشت میرود وبا وجود کفر هیچ طاعتی سود ندهد ، ولی پیداست‌که

((بابُ))

☆(السَّبْقِ إلَى الإيمانِ)☆

١ـ عَلِيُّ بْنُ إبْراهِيمَ ، عَنْ أبِيهِ ، عَنْ بَكْرِ بْنِ صالِحٍ ، عَنِ الْقاسِمِ بْنِ بُرَيْدٍ قالَ : حَدَّثَنا أبُوعُمَرٍو الزُّبَيْرِيُّ ، عَنْ أبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : قُلْتُ لَهُ : إنَّ لِلإيمانِ دَرَجاتٍ وَمَنازِلَ ، يَتَفاضَلُ الْمُؤْمِنُونَ فِيها عِنْدَاللهِ ؟ قالَ : نَعَمْ ، قُلْتُ : صِفْهُ لِي رَحِمَكَ اللهُ حَتّى أفْهَمَهُ ، قالَ : إنَّ اللهَ سَبَّقَ بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ كَما يُسَبَّقُ بَيْنَ الْخَيْلِ يَوْمَ الرِّهانِ ، ثُمَّ فَضَّلَهُمْ عَلَى دَرَجاتِهِمْ فِي السَّبْقِ إلَيْهِ ، فَجَعَلَ كُلَّ امْرِئٍ مِنْهُمْ عَلَى دَرَجَةِ سَبْقِهِ ، لا يَنْقُصُهُ فِيها مِنْ حَقِّهِ وَلا يَتَقَدَّمُ مَسْبُوقٌ سابِقاً وَلا مَفْضُولٌ

قسمت دوم عقیده آنها درست است و قسمت اولش نادرست ، و آنها هم برای تصحیح قسمت اول عقیده خود بقسمت دوم تمسك نموده وقیاس میکردند ، امام صادق علیه السلام باکمال وضوح بیان فرمود که این قیاس مع الفارق است ، زیرا ایمان ادعاء و اثبات امریست که سه جزء دارد ، و باید هرسه جزئش ثابت شود : ۱ـ اقرار زبانی. ۲ ـ عقیده قلبی . ۳ ـ اعمال و کردار بدنی ، اینست ایمان واقعی و حقیقی ، ولی در ایمان ظاهری تنها دوجزء اول و سوم کافی است و جز دوم لازم نیست ، ولی کفر نبودن یکی از این سه چیز است که بمحض انکار خدا ثابت میشود .

مرجئه بمعنی تأخیر اندازنده و دنبال آورنده است و این دسته را از آنجهت **مرجئه** نامیدند که برخلاف اهل ایمان عمل را از نیت پس اندازند و در ردیفش نیاورند و بعضی **مرجئه** را از ماده **رجا** « امیدواری » گرفته‌اند ، زیرا این طایفه گنهکاران را امیدواری میدهند و مرجئه به پنج دسته تقسیم میشوند : ۱ ـ یونسیه . ۲ ـ عبیدیه . ۳ ـ غسانیه . ٤ ـ ثوبانیه . ٥ ـ ثومنیه .

این پنج دسته هر یك رهبر مذهبی مخصوصی دارند که باعتبار نام آن رهبر نامیده میشوند ، چنانکه **یونسیه** پیروان یونس غیری باشند و **ثومنیه** پیروان ابی معاذ ثومنی وهریك ازاین پنج دسته در مقام بیان عقیده خود براه مخصوصی رفته‌اند که مرحوم مجلسی درمرآت العقول ج ۲ ص ٥٧ ذکر میکند .

☆(پیشی گرفتن درایمان)☆

۱ ـ زبیری گوید : بامام صادق علیه السلام عرضکردم : برای ایمان درجات و مراتبی است که مؤمنین نسبت بآنها نزد خدا بریکدیگر برتری دارند؟ فرمود : آری ، عرضکردم : خدارحمتت کند ، برایم توضیح ده تابفهمم . فرمود :

خدا میان مؤمنین مسابقه قرار داد ، چنانکه میان اسبان ، در روز اسب دوانی مسابقه گذارند . و آنها را بحسب درجات سبقت فضیلت بخشید . و هریك از مؤمنین را طبق درجه سبقتش قرار داد و حق او را از آن درجه نکاست و هیچ دنبالی از جلو افتاده (نزد خدا) پیشی نگیرد و نه هیچ کم

فَاضِلاً ، تَفَاضَلَ بِذٰلِكَ أَوَائِلُ هٰذِهِ الْأُمَّةِ وَأَوَاخِرُهَا وَلَوْلَمْ يَكُنْ لِلسَّابِقِ إِلَى الْإِيمَانِ فَضْلٌ عَلَى الْمَسْبُوقِ إِذاً لَلَحَقَ آخِرُ هٰذِهِ الْأُمَّةِ أَوَّلَهَا ، نَعَمْ وَ لٰكِنَّهُمْ إِذَا لَمْ يَكُنْ لِمَنْ سَبَقَ إِلَى الْإِيمَانِ الْفَضْلُ عَلَى مَنْ أَبْطَأَ عَنْهُ وَلٰكِنْ بِدَرَجَاتِ الْإِيمَانِ قَدَّمَ اللّٰهُ السَّابِقِينَ وَبِالْإِبْطَاءِ عَنِ الْإِيمَانِ أَخَّرَ اللّٰهُ الْمُقَصِّرِينَ لِأَنَّا نَجِدُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ مِنَ الْآخِرِينَ مَنْ هُوَ أَكْثَرُ عَمَلاً مِنَ الْأَوَّلِينَ وَأَكْثَرُهُمْ صَلٰاةً وَصَوْماً وَحَجّاً وَزَكَاةً وَجِهَاداً وَإِنْفَاقاً وَلَوْلَمْ يَكُنْ سَوَابِقُ يَفْضُلُ بِهَا الْمُؤْمِنُونَ بَعْضُهُمْ بَعْضاً عِنْدَ اللّٰهِ لَكَانَ الْآخِرُونَ بِكَثْرَةِ الْعَمَلِ مُقَدَّمِينَ عَلَى الْأَوَّلِينَ وَ لٰكِنْ أَبَى اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يُدْرِكَ آخِرُ دَرَجَاتِ الْإِيمَانِ أَوَّلَهَا ، وَيُقَدِّمَ فِيهَا مَنْ أَخَّرَ اللّٰهُ أَوْيُؤَخِّرَ فِيهَا مَنْ قَدَّمَ اللّٰهُ . قُلْتُ : أَخْبِرْنِي عَمَّا نَدَبَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ الْمُؤْمِنِينَ إِلَيْهِ مِنَ الْإِسْتِبَاقِ إِلَى الْإِيمَانِ ، فَقَالَ : قَوْلُ اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ : «سَابِقُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا كَعَرْضِ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أُعِدَّتْ لِلَّذِينَ آمَنُوا بِاللّٰهِ وَ رُسُلِهِ» وَقَالَ

فضیلتی بر صاحب فضیلت ، از اینجهت پیشینیان وپسینیان این‌امت بر یکدیگر برتری‌یافتند و اگر پیش‌رو در ایمانرا بر عقب افتاده فضیلتی نبود ، آخر این امت (از نظر مقام و فضیلت) باولش میچسبید (ودر یك رتبه قرار میگرفتند ، در صورتیکه اصحاب پیغمبر و مسلمین صدر اول، اسلام‌را پایه‌گذاری کردند و آخرین ازکوشش‌آنها بهره‌مند شدند)آری میچسبید وبلکه ازآنها پیش میافتادند درصورتیکه پیش‌رو در ایمانرا بر عقب افتاده‌آن فضیلتی نبود .

لیکن خدا بسبب درجات ایمان پیشروان در ایمان را مقدم داشته و بسبب عقب افتادن از ایمان کوتاهی کنندگانرا مؤخر داشته (یعنی از لحاظ رتبه و فضیلت) زیرا بعضی از مؤمنین متأخر را می بینیم که‌نماز وروزه وحج وزکاة وجهاد وانفاقشان ازپیشینیان بیشتر است واگرسوابق فضیلتی که‌مؤمنین بسبب‌آن بر یکدیگرترجیح پیدا میکنند نمیبود ، میبایست متأخرین بواسطه عمل بسیار خود ، بر پیشینیان مقدم باشند ، ولی خدای عز وجل هرگز نخواسته شخصی‌که در پائین ترین درجات ایمان قرار دارد بدرجه جلوتر برسد وآنکه را خدا مؤخرداشته مقدم شود یا آنکه را مقدم داشته مؤخر گردد (زیرا اولا فضیلت و درجه نزد خدا بزیادی عمل نیست وثانیاً پیشینیان درایمان برمتأخرین سبقت دارند وایمان آنها سبب ایمان متأخرین گشته علاوه برصعوبت و مشقت بسیاری که در ایمان آوردن آنها بود ، بواسطه تقیه وقلت عدد وآزار مشرکین) .

عرضکردم : پیشی گرفتن بسوی ایمانیکه خدا مؤمنین را دراین گفتارخویش دعوت فرموده است بمن خبرده : « پیشی گیرید بسوی‌آمرزش پروردگارتان،وبهشتی‌که پهنای‌آن آسمان و زمین است و برای کسانیکه بخدا وپیغمبران وی ایمان آورده‌اندآماده شده ، ۲۱ سوره ۵۷ » و فرموده : « پیشی گرفتگانی که پیشی گرفته‌اند ،آنها مقربانند ، ۱۰ سوره ۵۶ »

و فرموده : « وپیشروان‌نخستین ، از مهاجر وانصار وکسانیکه باحسان ازآنها پیروی‌کردند ، خدا

«السَّابِقُونَ السَّابِقُونَ أُولَئِكَ الْمُقَرَّبُونَ» وقال: «وَالسَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ» فَبَدَأَ بِالْمُهَاجِرِينَ الْأَوَّلِينَ عَلَى دَرَجَةِ سَبْقِهِمْ، ثُمَّ ثَنَّى بِالْأَنْصَارِ ثُمَّ ثَلَّثَ بِالتَّابِعِينَ لَهُمْ بِإِحْسَانٍ، فَوَضَعَ كُلَّ قَوْمٍ عَلَى قَدْرِ دَرَجَاتِهِمْ وَمَنَازِلِهِمْ عِنْدَهُ ثُمَّ ذَكَرَ مَا فَضَّلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهِ أَوْلِيَاءَهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ، فَقَالَ عَزَّ وَجَلَّ: «تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللهُ وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ» - إِلَى آخِرِ الْآيَةِ - وَقَالَ: «وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيِّينَ عَلَى بَعْضٍ» وَقَالَ: «انْظُرْ كَيْفَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَلَلْآخِرَةُ أَكْبَرُ دَرَجَاتٍ وَأَكْبَرُ تَفْضِيلاً» وَقَالَ: «هُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ اللهِ» وَقَالَ: «وَيُؤْتِ كُلَّ ذِي فَضْلٍ فَضْلَهُ» وقال: «الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ أَعْظَمُ دَرَجَةً عِنْدَ اللهِ» وَقَالَ: «فَضَّلَ اللهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْراً عَظِيماً دَرَجَاتٌ مِنْهُ وَمَغْفِرَةٌ وَرَحْمَةٌ» وَقَالَ «لَا يَسْتَوِي مِنْكُمْ مَنْ أَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ وَقَاتَلَ أُولَئِكَ أَعْظَمُ دَرَجَةً مِنَ الَّذِينَ أَنْفَقُوا مِنْ بَعْدُ وَقَاتَلُوا» وَقَالَ: «يَرْفَعُ اللهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ» وَقَالَ: «ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ لَا يُصِيبُهُمْ ظَمَأٌ وَلَا نَصَبٌ وَلَا مَخْمَصَةٌ فِي سَبِيلِ اللهِ وَلَا يَطَؤُونَ مَوْطِئاً يَغِيظُ الْكُفَّارَ وَلَا يَنَالُونَ مِنْ عَدُوٍّ نَيْلاً

از آنها راضی گشته و آنها از خدا، ۱۰۰ سوره ۹، پس خدا بمهاجرین نخستین طبق درجه پیشرویشان آغاز فرمود، ودر درجه دوم انصار و در سوم پیروان باحسان از آنها را ذکر فرمود، و هر گروهی را باندازه درجات و مراتبشان نزد خود جایگزین فرمود. سپس آنچه را خدای عزوجل بسبب آن بعضی از اولیائش را بربعض دیگر ترجیح داده بیان مینفرماید: «بعضی از این رسولانرا بر بعض دیگر فضیلت بخشیدیم. بعضی ازآنها با خدا سخن گفت و درجات برخی را بلندتر از دیگران فرمود: تاآخر آیه ۲۵۳ سوره ۲».

ونیز فرمود: «بعضی از پیغمبرانرا بر بعض دیگر فضیلت دادیم، ۵۵ سوره ۱۷» و باز فرمود: «بنگر چگونه برخی را بر برخی فضیلت دادیم و درجات آخرت بیشتر وترجیح آن بالا تراست، ۲۱ سوره ۱۷» وفرمود: «آنها نزد خدا درجاتی دارند ۱۶۳ سوره ۳» وفرمود: «فضیلت هر صاحب فضیلتی را خواهد داد، ۳ سوره ۱۱» و فرمود: «کسانیکه ایمان آورده وهجرت نموده وبا مال و جان خود در راه خدا جهادکردند، نزد خدا مقام بیشتری دارند، ۲۰ سوره ۹» و فرمود: «خدا مجاهدین را بر بازنشستگان بپاداشی بزرگ فرونی بخشیده، وآن پاداش درجات و آمرزش ورحمت اوست، ۹۵ سوره ٤» و فرمود: «آنکس از شما که پیش ازفتح انفاق کرده وکار زار نموده (با دیگران) برابر نیست درجه آنها ازکسانیکه پس ازفتح انفاق کرده وکار زار نموده برتراست، ۱۰ سوره ۵۷» وفرموده: «خدا درجات کسانی ازشما راکه ایمان دارند باکسانیکه دانش یافته‌اند، بالامیبرد، ۱۱ سوره ۵۸» وفرمود

إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ بِهِ عَمَلٌ صَالِحٌ» وَقَالَ : «وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَاللهِ» وَقَالَ : «فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْراً يَرَهُ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرّاً يَرَهُ» فَهٰذَا ذِكْرُ دَرَجَاتِ الْإِيمَانِ وَمَنَازِلِهِ عِنْدَاللهِ عَزَّ وَجَلَّ .

((بَابُ))

☆(دَرَجَاتِ الْإِيمَانِ)☆

١ ـ عِدَّةٌ ، مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ أَبِي عَبْدِاللهِ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ عَمَّارِبْنِ أَبِي الْأَحْوَصِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ وَضَعَ الْإِيمَانَ عَلَى سَبْعَةِ أَسْهُمٍ عَلَى الْبِرِّ وَالصِّدْقِ وَالْيَقِينِ وَالرِّضَا وَالْوَفَاءِ وَالْعِلْمِ وَالْحِلْمِ ، ثُمَّ قَسَّمَ ذٰلِكَ بَيْنَ النَّاسِ ، فَمَنْ جَعَلَ فِيهِ هٰذِهِ

« واین برای آنستکه ایشانرا در راه خدا تشنگی ورنج وگرسنگی نرسد، و درجائیکه کافران رابخشم آرد قدم نهند و از دشمنی بمقصودی نرسند ، جز آنکه بسبب آن برای ایشان عمل شایسته‌ئی نوشته شود ، ۱۲۰ سوره ۹ » و فرموده : « هر خیری که برای خود پیش فرستید آنرا نزد خدا میبابید ، ۱۱۰ سوره ۲ » و فرموده : « هر که هموزن ذره‌ئی نیکی کند ، آن را به بیند ، وهر که هم وزن ذره‌ئی بدی کند ، آنرا ببیند ۸ سوره ۹۹ » اینست بیان درجات ومراتب ایمان نزد خدای عزوجل .

شرح ـ چنانچه در باب سابق ذکرشد ، ایمان شیء واحدی نیست که درهمه افراد مؤمنین یکسان وبرابر باشد ، بلکه حقیقتی است قابل تشکیك ودارای درجات و مراتب متعدد که اجزاء آن برابر اعضاء بدن انسان پخش وتقسیم شده است وهرمؤمنی باعتبارانجام دادن اجزاء ایمان که نمازوحج وانفاق وامثال آنست، ازلحاظ کمی وزیادی وپیشی گرفتن وتأخیرانداختن وجهات دیگر ، درجه و مقامش بهمان اندازه نزد خدا محفوظ است ، بطوریکه شاید دوتن از افراد مؤمنین از لحاظ درجه ایمانی نزد خدا یکسان وبرابر نباشند .

مقصود از انعقاد این باب واین روایت مفصل با شواهد بسیاری که ازآیات قرآن ذکر شد . اثبات همین معنی است که : **درجات مؤمنین باندازه اعمال نیکشان با حساب دقیق نزد خدا محفوظ است** مهاجرین و انصار و تابعین را در یك ترازو نگذاشته و پیغمبران و رسولان خویش را بیك چشم ننگریسته ونسبت بعمل خیر وشرمثقال ذره را ازنظر دور نداشته، وتنها عمل صالح ایمانی راموجب فضیلت و درجه ومقام دانسته ، نه ثروت وسیادت وحسب ونسب وجهات دیگر را

☆(درجات ایمان)☆

١ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : خدای عزوجل ایمان راهفت سهم کرد : ١ـ نیکوکاری. ٢ـ راستگوئی ٣ ـ یقین . ٤ ـ رضا. ٥ ـ وفاء . ٦ ـ علم . ٧ ـ بردباری .

سپس آنرا میان مردم تقسیم فرمود ، بهرکس هفت سهم داد ، او کامل است و بردارنده ایمان ، و

السَّبْعَةَ الْأَسْهُمَ فَهُوَ كَامِلٌ ، مُحْتَمِلٌ ؛ وَ قَسَّمَ لِبَعْضِ النَّاسِ السَّهْمَ وَلِبَعْضِ السَّهْمَيْنِ وَلِبَعْضِ الثَّلَاثَةَ حَتَّى انْتَهَوْا إِلَى [السَّبْعَةِ] ، ثُمَّ قَالَ : لَاتَحْمِلُوا عَلَى صَاحِبِ السَّهْمِ سَهْمَيْنِ وَلَا عَلَى صَاحِبِ السَّهْمَيْنِ ثَلَاثَةً فَتَبْهَضُوهُمْ . ثُمَّ قَالَ كَذَلِكَ حَتَّى انْتَهَوْا إِلَى [السَّبْعَةِ] .

۲ـ أَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِالْجَبَّارِ ؛ وَمُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى جَمِيعاً ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْجَهْمِ ، عَنْ أَبِي الْيَقْظَانِ ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ الضَّحَّاكِ ، عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِنَا سَرَّاجٍ وَكَانَ خَادِماً لِأَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : بَعَثَنِي أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام فِي حَاجَةٍ وَهُوَ بِالْحِيرَةِ أَنَا وَجَمَاعَةٌ مِنْ مَوَالِيهِ قَالَ : فَانْطَلَقْنَا فِيهَا ثُمَّ رَجَعْنَا مُغْتَمِّينَ قَالَ : وَكَانَ فِرَاشِي فِي الْحَائِرِ الَّذِي كُنَّا فِيهِ نُزُولاً ، فَجِئْتُ وَأَنَا بِحَالٍ فَرَمَيْتُ بِنَفْسِي فَبَيْنَا أَنَا كَذَلِكَ إِذَا أَنَا بِأَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَدْ أَقْبَلَ قَالَ : فَقَالَ : قَدْ أَتَيْنَاكَ أَوْقَالَ : جِئْنَاكَ ، فَاسْتَوَيْتُ جَالِسًا وَجَلَسَ عَلَى صَدْرِ فِرَاشِي فَسَأَلَنِي عَمَّا بَعَثَنِي لَهُ فَأَخْبَرْتُهُ ، فَحَمِدَاللهَ . ثُمَّ جَرَى ذِكْرُ قَوْمٍ فَقُلْتُ : جُعِلْتُ فِدَاكَ إِنَّا نَبْرَأُ مِنْهُمْ ، إِنَّهُمْ لَايَقُولُونَ مَانَقُولُ . قَالَ : فَقَالَ : يَتَوَلَّوْنَا وَلَايَقُولُونَ مَانَقُولُ تَبْرَؤُنَ مِنْهُمْ ؟

ببرخی از مردم فقط یکسهم داد وببعضی دو سهم وبدستهٔی سه سهم تا بهفت سهم قسمت کرد ، سپس فرمود بکسیکه یك سهم ایمان دارد باندازه دوسهم تحمیل نکنید ونه بکسی که دو سهم دارد باندازه سه سهم که سنگین بارشان خواهید کرد ، آنگاه فرمود : همچنین تا بهفت سهم برسند (یعنی برسه سهمی باندازه چهار سهم تحمیل نکنید وبرچهار سهمی باندازه پنج سهم و بر اوباندازه شش سهم وبراو باندازه هفت سهم) .

توضیح ـ مقصود اینستکه استعداد و قابلیت اشخاص در پذیرش ایمان مختلف است و خدا هرکس را باندازه استعدادش تکلیف کرده وبازخواست مینماید ، شما هم در علوم واعمال واخلاق دینی ، از هرکس بقدر وسع وطاقت واستعداد و قابلیتش متوقع باشید که تحمیل بیش ازاستعداد وطاقت اورا سنگین باروخسته و وامانده کند .

۲ـ مردی سراج که خدمتگزار امام صادق عليه السلام بود گوید : زمانی که امام صادق عليه السلام درحیره بود ، مرا با جماعتی از دوستانش پی کاری فرستاد ، ما رفتیم ، سپس وقت نماز عشا [اندوهگین] مراجعت کردیم ، بستر من درگودی زمینی بود که درآنجا منزل کرده بودیم ، من با حال خستگی وضعف آمدم و خود را انداختم ، درآنمیان امام صادق عليه السلام آمد وفرمود ، نزد تو آمدیم (۱) من راست نشستم و حضرت هم سر بسترم نشست و از کاریکه مرا دنبالش فرستاده بود پرسید ، من هم گزارش دادم ، حضرت حمد خدا کرد .

سپس ازگروهی سخن بمیان آمد که من عرضکردم : قربانت گردم ، ما ازآنها بیزاری میجوئیم زیرا

---

(۱) راوی یادش نبوده که حضرت بلفظ اتیناك فرمود یا جئناك ولی هر دو بیك معنی است .

قَالَ : قُلْتُ : نَعَمْ قَالَ : فَهَؤُلَاءِ عِنْدَنَا مَالَيْسَ عِنْدَكُمْ فَيَنْبَغِي لَنَا أَنْ نَبْرَأَ مِنْكُمْ ؟ قَالَ : قُلْتُ: لَا -جُعِلْتُ فِدَاكَ -قَالَ وَهَؤُلَاءِ عِنْدَاللهِ مَالَيْسَ عِنْدَنَا أَفَتَرَاهُ أَطْرَحَنَا ؟ قَالَ : قُلْتُ : لَا وَاللهِ -جُعِلْتُ فِدَاكَ- مَانَفْعَلُ ؟ قَالَ : فَتَوَلَّوْهُمْ وَلَاتَبَرَّؤُوا مِنْهُمْ ، إِنَّ مِنَ الْمُسْلِمِينَ مَنْ لَهُ سَهْمٌ وَمِنْهُمْ مَنْ لَهُ سَهْمَانِ وَمِنْهُمْ مَنْ لَهُ ثَلَاثَةُ أَسْهُمٍ ؛ وَمِنْهُمْ مَنْ لَهُ أَرْبَعَةُ أَسْهُمٍ ؛ وَمِنْهُمْ مَنْ لَهُ خَمْسَةُ أَسْهُمٍ ، وَمِنْهُمْ مَنْ لَهُ سِتَّةُ أَسْهُمٍ ، وَمِنْهُمْ مَنْ لَهُ سَبْعَةُ أَسْهُمٍ

فَلَيْسَ يَنْبَغِي أَنْ يُحْمَلَ صَاحِبُ السَّهْمِ عَلَى مَاعَلَيْهِ صَاحِبُ السَّهْمَيْنِ وَلَا صَاحِبُ السَّهْمَيْنِ عَلَى مَاعَلَيْهِ صَاحِبُ الثَّلَاثَةِ وَلَا صَاحِبُ الثَّلَاثَةِ عَلَى مَاعَلَيْهِ صَاحِبُ الْأَرْبَعَةِ وَلَا صَاحِبُ الْأَرْبَعَةِ عَلَى مَاعَلَيْهِ صَاحِبُ الْخَمْسَةِ وَلَا صَاحِبُ الْخَمْسَةِ عَلَى مَاعَلَيْهِ صَاحِبُ السِّتَّةِ وَلَا صَاحِبُ السِّتَّةِ عَلَى مَاعَلَيْهِ صَاحِبُ السَّبْعَةِ وَسَأَضْرِبُ لَكَ مَثَلًا إِنَّ رَجُلًا كَانَ لَهُ جَارٌ وَكَانَ نَصْرَانِيًّا فَدَعَاهُ إِلَى الْإِسْلَامِ وَزَيَّنَهُ لَهُ فَأَجَابَهُ فَأَتَاهُ سُحَيْرًا فَقَرَعَ عَلَيْهِ الْبَابَ فَقَالَ لَهُ : مَنْ هٰذَا ؟ قَالَ : أَنَا فُلَانٌ قَالَ: وَمَاحَاجَتُكَ ؟ فَقَالَ : تَوَضَّأْ وَالْبَسْ ثَوْبَيْكَ وَمُرَّ بِنَا إِلَى الصَّلَاةِ قَالَ : فَتَوَضَّأَ وَلَبِسَ ثَوْبَيْهِ وَخَرَجَ مَعَهُ ، قَالَ : فَصَلَّيَا مَاشَاءَ اللهُ ثُمَّ صَلَّيَا الْفَجْرَ ثُمَّ مَكَثَا حَتَّى أَصْبَحَا ، فَقَامَ الَّذِي كَانَ نَصْرَانِيًّا يُرِيدُ مَنْزِلَهُ ، فَقَالَ لَهُ الرَّجُلُ: أَيْنَ

آنها بآنچه ما عقیده‌داریم عقیده ندارند ، فرمود : آنها ما رادوست دارند وچون عقیده‌شما را ندارند ازآنها بیزاری میجوئید ؟ گفتم : آری ، فرمود : ما هم عقایدی داریم که شما ندارید ، پس سزاوار است که ما هم از شما بیزاری جوئیم ؟ عرضکردم : نه ، قربانت گردم . فرمود : نزد خدا هم حقایقی است که نزدما نیست ، گمان داری خدا ما را دور میاندازد ؟ عرضکردم : نه بخدا ، قربانت گردم ، نمیکنیم (از آنها بیزاری نمیجوئیم) فرمود : آنها را دوست بدارید وازآنها بیزاری مجوئید ، زیرا برخی از مسلمین یکسهم وبرخی دو سهم و برخی سه سهم وبرخی چهار سهم وبرخی پنج سهم وبرخی شش سهم و برخی هفت سهم (ازایمان را) دارند .

پس سزاوار نیست که صاحب یکسهم را بر آنچه صاحب دو سهم دارد ، وا دارند و نه صاحب دو سهم را برآنچه صاحب سه سهم دارد ونه صاحب سه سهم رابرآنچه صاحب چهار سهم‌دارد ونه صاحب‌چهار سهم رابر آنچه صاحب پنج سهم دارد ونه صاحب پنج سهم رابرآنچه صاحب شش‌سهم دارد ونه صاحب شش سهم‌را بر آنچه صاحب هفت سهم دارد (یعنی ازمقدار استعداد وطاقت هرکس بیشتر نباید متوقع بود) .

اکنون برایت مثلی میزنم : مردی (ازاهل ایمان) همسایه‌ئی نصرانی داشت ، او را باسلام دعوت کرد ودر نظرش جلوه داد تا بپذیرفت . سحرگاه نزد تازه مسلمان رفت ودر زد ، گفت: کیست ؟ گفت : من فلانی هستم ، گفت: چکارداری ؟ گفت : وضو بگیر وجامه‌هایت را بپوش و همراه مابنمازبیا ، او وضو گرفت و جامه هایش را پوشید و همراه او شد ، هر چه خدا خواست نماز خواندند (نماز بسیاری

تَذْهَبُ ؟ النَّهَارُ قَصِيرٌ وَالَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَ الظُّهْرِ قَلِيلٌ ؟ قَالَ : فَجَلَسَ مَعَهُ إِلَى أَنْ صَلَّى الظُّهْرَ ، ثُمَّ قَالَ : وَمَا بَيْنَ الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ قَلِيلٌ فَاحْتَبَسَهُ حَتَّى صَلَّى الْعَصْرَ ، قَالَ : ثُمَّ قَامَ وَأَرَادَ أَنْ يَنْصَرِفَ إِلَى مَنْزِلِهِ فَقَالَ لَهُ : إِنَّ هٰذَا آخِرُ النَّهَارِ وَأَقَلُّ مِنْ أَوَّلِهِ فَاحْتَبَسَهُ حَتَّى صَلَّى الْمَغْرِبَ ثُمَّ أَرَادَ أَنْ يَنْصَرِفَ إِلَى مَنْزِلِهِ فَقَالَ لَهُ : إِنَّمَا بَقِيَتْ صَلَاةٌ وَاحِدَةٌ قَالَ : فَمَكَثَ حَتَّى صَلَّى الْعِشَاءَ الْآخِرَةَ ثُمَّ تَفَرَّقَا فَلَمَّا كَانَ سُحَيْراً غَدَا عَلَيْهِ فَضَرَبَ عَلَيْهِ الْبَابَ فَقَالَ : مَنْ هٰذَا ؟ قَالَ : أَنَا فُلَانٌ ، قَالَ وَمَا حَاجَتُكَ ؟ قَالَ : تَوَضَّأْ وَالْبَسْ ثَوْبَيْكَ وَاخْرُجْ بِنَا فَصَلِّ ، قَالَ : اطْلُبْ لِهٰذَا الدِّينِ مَنْ هُوَ أَفْرَغُ مِنِّي وَأَنَا إِنْسَانٌ مِسْكِينٌ وَعَلَيَّ عِيَالٌ ، فَقَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : أَدْخَلَهُ فِي شَيْءٍ أَخْرَجَهُ مِنْهُ أَوْقَالَ : أَدْخَلَهُ مِنْ مِثْلِ ذِهْ وَأَخْرَجَهُ مِنْ مِثْلِ هٰذَا .

(بَابُ آخَرُ مِنْهُ)

۱ ـ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُوسَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عُمَرَ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبَانٍ ، عَنْ شِهَابٍ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : لَوْعَلِمَ النَّاسُ كَيْفَ خَلَقَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى هٰذَا الْخَلْقَ

خواندند) و سپس نماز صبح گزاردند وبودند تا صبح روشن شد ، نصرانی دیروز (ومسلمان امروز) برخاست بخانه‌اش برود ، آنمرد گفت: کجامیروی ؟ روزکوتاه‌است ، وچیزی تا ظهر باقی نمانده ، همراه او نشست تا نماز ظهر را هم گزارد ، بازآنمرد گفت : بین ظهر وعصر مدت کوتاهی‌است واورا نگه داشت تا نماز عصررا هم‌خواند سپس برخاست تا بمنزلش رود ، آنمرد گفت : اکنون آخر روز است واز اولش کوتاه‌تراست ، او رانگه داشت‌تانماز مغرب راهم گزارد، بازخواست بمنزلش رود ، باوگفت یك نمازبیش باقی نمانده . ماندتا نماز عشا را هم خواند ، آنگاه از هم جدا شدند .

چون سحرگاه شد نزدش آمد و در زد ، گفت : کیست ؟ گفت : من فلانی هستم ، گفت : چه کار داری ؟ گفت : وضو بگیر وجامه‌هایت را بپوش وبیا با ما نماز گزار ، تازه مسلمان گفت : برای این‌دین شخصی بیکارتر ازمرا پیدا کن ، که من مستمند وعیال وارم .

سپس‌امام صادق عليه السلام فرمود : اورا دردینی واردکردکه از آن بیرونش‌آورد(زیراریاضت‌کشی‌وفشار یکروز عبادت سبب شدکه بدین نصرانیت خود برگردد) یاآنکه فرمود : اورا درچنین (سختی و فشار) گذاشت وازچنان (دین محکم ومستقیم) خارج کرد .

✡(باب دیگریست از این باب)✡

۱ ـ شهاب گوید : شنیدم امام صادق عليه السلام فرمود : اگر مردم میدانستند که خدای تبارك و تعالی این مخلوقرا چگونه آفریده ، هیچکس دیگری را سرزنش نمیکرد ، عرضکردم : ـ اصلحك‌الله ـ مگر

لَمْ يَلُمْ أَحَدٌ أَحَداً، فَقَالَ : أَصْلَحَكَ اللهُ فَكَيْفَ ذَاكَ ؟ فَقَالَ : إِنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى خَلَقَ أَجْزَاءَ بَلَغَ بِهَا تِسْعَةً وَأَرْبَعِينَ جُزْءاً . ثُمَّ جَعَلَ الْأَجْزَاءَ أَعْشَاراً فَجَعَلَ الْجُزْءَ عَشَرَةَ أَعْشَارٍ ، ثُمَّ قَسَمَهُ بَيْنَ الْخَلْقِ فَجَعَلَ فِي رَجُلٍ عُشْرَ جُزْءٍ وَ فِي آخَرَ عُشْرَيْ جُزْءٍ حَتَّى بَلَغَ بِهِ جُزْءاً تَاماً وَ فِي آخَرَ جُزْءاً وَعُشْرَ جُزْءٍ وَآخَرَ جُزْءاً وَعُشْرَيْ جُزْءٍ وَآخَرَ جُزْءاً وَثَلَاثَةَ أَعْشَارِ جُزْءٍ حَتَّى بَلَغَ بِهِ جُزْئَيْنِ تَامَّيْنِ ، ثُمَّ بِحِسَابِ ذَلِكَ حَتَّى بَلَغَ بِأَرْفَعِهِم تِسْعَةً وَ أَرْبَعِينَ جُزْءاً فَمَنْ لَمْ يَجْعَلْ فِيهِ إِلَّا عُشْرَ جُزْءٍ لَمْ يَقْدِرْ عَلَى أَنْ يَكُونَ مِثْلَ صَاحِبِ الْعُشْرَيْنِ وَ كَذَلِكَ صَاحِبُ الْعُشْرَيْنِ لَا يَكُونُ مِثْلَ صَاحِبِ الثَّلَاثَةِ الْأَعْشَارِ وَكَذَلِكَ مَنْ تَمَّ لَهُ جُزْءٌ لَا يَقْدِرُ عَلَى أَنْ يَكُونَ مِثْلَ صَاحِبِ الْجُزْئَيْنِ وَلَوْ عَلِمَ النَّاسُ أَنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ خَلَقَ هَذَا الْخَلْقَ عَلَى هَذَا لَمْ يَلُمْ أَحَدٌ أَحَداً .

﴿١٥٢٥﴾ ٢- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي عُثْمَانَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُثْمَانَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَمَّادٍ الْخَزَّازِ ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْقَرَاطِيسِيِّ قَالَ : قَالَ لِي أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام : يَا عَبْدَ الْعَزِيزِ إِنَّ الْإِيمَانَ عَشْرُ دَرَجَاتٍ بِمَنْزِلَةِ السُّلَّمِ يُصْعَدُ مِنْهُ مِرْقَاةً بَعْدَ مِرْقَاةٍ فَلَا يَقُولَنَّ صَاحِبُ الْإِثْنَيْنِ لِصَاحِبِ الْوَاحِدِ: لَسْتَ عَلَى شَيْءٍ ، حَتَّى يَنْتَهِيَ إِلَى الْعَاشِرِ ، فَلَا تُسْقِطْ مَنْ هُوَ دُونَكَ فَيُسْقِطَكَ مَنْ هُوَ فَوْقَكَ ، وَ إِذَا رَأَيْتَ مَنْ هُوَ أَسْفَلُ مِنْكَ بِدَرَجَةٍ فَارْفُقْ إِلَيْكَ بِرِفْقٍ

چگونه بوده است ؟ فرمود:

همانا خدای تبارك وتعالی اجزائی آفرید وآنها را تا ٤٩ جزء رسانید ، سپس هرجزئی را ده بخش کرد (تا جمعاً ٤٩٠ بخش شد) آنگاه آنها را میان مخلوق پخش کرد ،و بمردی یکدهم جزء داد وبدیگری دو دهم تا بیك جزء کامل رسانید وبدیگری یکجزء و یکدهم داد و بدیگری یکجزء و دو دهم و بدیگری یکجزء وسه دهم تا بدو جزء کامل رسانید ، سپس بهمین حساب بآنها داد تابعالیترینشان ٤٩ جزء داد ، پس کسیکه تنها یکدهم جزء دارد ، نمیتواند مانند دو دهم جزء دار باشد ونیز آنکه دودهم دارد مثل صاحب سه دهم نتواند بود ونیز کسی که یك جزء کامل دارد ، نمیتواند مانند دارای دو جزء باشد ، واگر مردم میدانستند که خدای عزوجل این مخلوق رابراین وضع آفریده هیچکس دیگری را سرزنش نمی کرد (که چرا این مطلب دقیق را نمیفهمی یا چرا فضایل و اخلاق حسنه کسب نمیکنی) .

٢ ـ عبدالعزیز قراطیسی گوید :امام صادق عليه السلام بمن فرمود :ای عبدالعزیز ایمان مانند نردبانیست که ده پله دارد و مؤمنین پله ئی را بعد ازپله دیگر بالا میروند ، پس کسیکه درپله دوم است نبایدبآنکه درپله اول است بگوید : تو هیچ ایمان نداری تا برسد بدهمی(که نباید چنین سخنی به نهمی بگوید) پس آنکه را از تو پست تر است دور نینداز که بالاتر ازتو ترا دور اندازد وچون کسی را یکدرجه پائین تر ازخود دیدی ، باملایمت اورا بسوی خود کشان وچیزی را هم که طاقتش را ندارد براوتحمیل مکن که اورا بشکنی

وَلاتَحمِلَنَّ عَلَيهِ مالا يُطيقُ فَتُكسِرَهُ ، فَإِنَّ مَن كَسَرَ مُؤمِناً فَعَلَيهِ جَبرُهُ .

۳ ـ مُحَمَّدُ بنُ يَحيىٰ ، عَن أحمَدَ بنِ مُحَمَّدِ بنِ عيسىٰ ، عَن مُحَمَّدِ بنِ سِنانٍ ، عَن ابنِ مُسكانَ ، عَن سَديرٍ قالَ: قالَ لي أبُوجَعفَرٍ عليه السلام : إنَّ المُؤمِنينَ عَلىٰ مَنازِلَ: مِنهُم عَلىٰ واحِدَةٍ وَ مِنهُم عَلَى اثنَتَينِ وَمِنهُم عَلىٰ ثَلاثٍ وَمِنهُم عَلىٰ أربَعٍ وَمِنهُم عَلىٰ خَمسٍ وَمِنهُم عَلىٰ سِتٍّ وَمِنهُم عَلىٰ سَبعٍ فَلَو ذَهَبتَ تَحمِلُ عَلىٰ صاحِبِ الواحِدَةِ ثِنتَينِ لَم يَقوِ ، وَ عَلىٰ صاحِبِ الثِّنتَينِ ثَلاثاً لَم يَقوِ ، وَ عَلىٰ صاحِبِ الثَّلاثِ أربَعاً لَم يَقوِ ، وَعَلىٰ صاحِبِ الأربَعِ خَمساً لَم يَقوِ ، وَعَلىٰ صاحِبِ الخَمسِ سِتّاً لَم يَقوِ ، وَعَلىٰ صاحِبِ السِّتِّ سَبعاً لَم يَقوِ ، وَ عَلىٰ هٰذِهِ الدَّرَجاتِ .

زیرا هر که مؤمنی را بشکند ، براولازمست جبرانش کند .

توضیح ـ از مجموع این خبر وخبر سابق بدست میآید که خدای تبارك وتعالی بهر یك از افراد انسان ، قابلیت و استعداد مخصوصی عنایت فرموده است که ممکن نیست از آنمقدار تجاوز کند و بدرجه بالاتری که استعدادش را ندارد برسد ، ولی هر کس نسبت بمقدار استعداد و ظرفیت خدا دادی خویش با فعلیت وثبات از مادر متولد نمیشود ، بلکه عطاء خداوند تنها قابلیت است وخود او باید بامجاهدت وکوشش دراکتساب استعداد، خود را بمرحله فعلیت برساند ، ولی روایت ناظر بکسانی است که بااین مرحله دیگران برخورد میکنند و در واقع بهترین روش تعلیم و ترتیب است که در چند جمله کوتاه بیان شده است .

اولا میفرماید : اگر تو درپله دوم و دیگری در پله اول از علوم و معارف واخلاقست ولی استعداد ترقی بپله دوم را دارد ، اورا مأیوس و دل شکسته مکن و باو مگو : توقابل نیستی ، چیزی نخواهی شد **وثانیاً** درصدد تعلیم وتربیت او باش و **ثالثاً** ازاو توقع نداشته باش که در یکروز وبا چند جمله بدرجه تو رسد بلکه با نرمی وملایمت وآهسته ازاو دستگیری کن تابقدر استعدادش ترقی کند و **رابعاً** بدان که اگر دل مؤمنی را شکستی واورا از تحصیل معارف دلسرد کردی برتو لازمست که این شکست را جبران کنی و دو باره بتشویق وترغیب اوپردازی .

این بیان ازنظر این بود که مرحوم کلینی این دو روایت را ازیك مورد دانسته ودریك باب ذکر فرموده است ، ولی میتوان گفت که روایت اول مربوط باستعداد و قابلیتهای کلی افراد بشر است که مختلف ومتفاوتست ، اما روایت دوم مخصوص استعداد ایمانی ودرجاتی است که هرمؤمنی میتواند بانها برسد ، پس نباید روایت اول را در اینجا ذکر نمود ، زیرا مربوط بدرجات ایمان نیست .

۳ ـ سدیر گوید : امام باقر علیه السلام بمن فرمود : مؤمنین درجات مختلفی دارند : یکی دارای یك درجه ویکی دو درجه ویکی سه درجه ویکی چهار درجه ویکی پنج درجه ویکی شش درجه ویکی هفت درجه است . پس اگر بخواهی بدارای یکدرجه تحمیل دو درجه کنی نتواند واگر بردو درجه تحمیل سه درجه کنی نتواند واگر بر سه درجه تحمیل چهار درجه کنی نتواند واگر بر چهار درجه تحمیل پنج درجه کنی نتواند و اگر بر پنج درجه تحمیل شش درجه کنی نتواند واگر بر شش درجه تحمیل هفت درجه کنی نتواند وهمه

٤ ـ عَنْهُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ، عَنِ الصَّبَّاحِ بْنِ سَيَابَةٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: مَا أَنْتُمْ وَالْبَرَاءَةُ، يَبْرَأُ بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ، إِنَّ الْمُؤْمِنِينَ بَعْضُهُمْ أَفْضَلُ مِنْ بَعْضٍ وَ بَعْضُهُمْ أَكْثَرُ صَلَاةً مِنْ بَعْضٍ وَبَعْضُهُمْ أَنْفَذُ بَصَراً مِنْ بَعْضٍ وَهِيَ الدَّرَجَاتُ.

﴿بَابُ﴾

﴿نِسْبَةِ الْإِسْلَامِ﴾

١ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا رَفَعَهُ قَالَ: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: لَا تَنْسِبَنَّ الْإِسْلَامَ نِسْبَةً لَا يَنْسِبُهُ أَحَدٌ قَبْلِي وَلَا يَنْسِبُهُ أَحَدٌ بَعْدِي إِلَّا بِمِثْلِ ذَلِكَ إِنَّ الْإِسْلَامَ هُوَ التَّسْلِيمُ وَالتَّسْلِيمُ هُوَ الْيَقِينُ وَالْيَقِينُ هُوَ التَّصْدِيقُ وَالتَّصْدِيقُ هُوَ الْإِقْرَارُ، وَالْإِقْرَارُ هُوَ الْعَمَلُ، وَالْعَمَلُ هُوَ الْأَدَاءُ، إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَمْ يَأْخُذْ دِينَهُ عَنْ رَأْيِهِ وَلَكِنْ أَتَاهُ مِنْ رَبِّهِ فَأَخَذَهُ إِنَّ الْمُؤْمِنَ يَرَى يَقِينَهُ فِي عَمَلِهِ وَالْكَافِرُ يَرَى إِنْكَارَهُ فِي عَمَلِهِ، فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا عَرَفُوا أَمْرَهُمْ فَاعْتَبِرُوا إِنْكَارَ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ بِأَعْمَالِهِمُ الْخَبِيثَةِ.

درجات بهمین وضع است.

٤ ـ صباح بن سیابه گوید: امام صادق عليه السلام فرمود: شما را با بیزاری چکار که از یکدیگر بیزاری میجوئید؟ همانا مؤمنین بعضی از بعض دیگر افضلند و بعضی از بعض دیگر نمازش بیشتر است و بعضی تیز بینیش بیشتر است و همین است درجات ایمان (که خدایتعالی فرماید: «هم درجات عندالله»).

﴿نسبت اسلام﴾

١ ـ امیرالمؤمنین عليه السلام فرمود، نسبتی برای اسلام بیان کنم که کسی جز من نکرده باشد و پس از من هم کسی جز بمانند من بیان نکند: همانا اسلام همان تسلیم است و تسلیم همان یقین و یقین همان تصدیق و تصدیق همان اقرار و اقرار همان عمل و عمل همان اداء، همانا مؤمن دینش را از رأیش نگرفته، بلکه از جانب پروردگارش آمده و از او گرفته است، همانا مؤمن یقینش در عملش دیده میشود و کافر هم انکارش در عملش دیده میشود، قسم بآنکه جانم در دست اوست که آنها امر دین خود را نشناختند، پس شما انکار کافران و منافقان را از کردارهای پلیدشان تشخیص دهید.

شرح ـ نسبت بمعنی نژاد و نیاکانی است که انسان بآنها منتسب میشود و بمعنی مصدری بیان کردن اجداد و نیاکان شخص و منسوب ساختن او راست بآنها، و مقصود معرفی کامل و شناسانیدن اسلام است با ذکر اسباب و ملزوماتش بترتیب، پس آغاز شروع وجد اعلای اسلام، اداء است، یعنی انجام دادن تکالیف و مقررات دینی و نتیجه ایکه از این انجام وظیفه گرفته میشود و فرزندی که از این پدر متولد میشود عمل نام دارد (ولی در نهج البلاغه اداء را مولود عمل قرار داده است، پس مراد به اداء پرداخت حق الهی و اسقاط آنست

۲ - عَنْهُ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ الْقَاسِمِ، عَنْ مُدْرِكِ بْنِ عَبْدِالرَّحْمٰنِ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: الْإِسْلَامُ عُرْيَانٌ، فَلِبَاسُهُ الْحَيَاءُ وَزِينَتُهُ الْوَقَارُ وَمُرُوءَتُهُ الْعَمَلُ الصَّالِحُ وَعِمَادُهُ الْوَرَعُ وَلِكُلِّ شَيْءٍ أَسَاسٌ؛ وَأَسَاسُ الْإِسْلَامِ حُبُّنَا أَهْلَ الْبَيْتِ

عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَعْبَدٍ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ الْقَاسِمِ، عَنْ مُدْرِكِ بْنِ عَبْدِالرَّحْمٰنِ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام مِثْلَهُ

﴿۱۵۳۰﴾ ۳- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَبْدِالْعَظِيمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ الْحَسَنِيِّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ الثَّانِي عليه السلام، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِمْ قَالَ: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: إِنَّ اللهَ خَلَقَ الْإِسْلَامَ فَجَعَلَ لَهُ عَرْصَةً وَجَعَلَ لَهُ نُوراً وَجَعَلَ لَهُ حِصْناً وَجَعَلَ لَهُ نَاصِراً فَأَمَّا عَرْصَتُهُ فَالْقُرْآنُ، وَأَمَّا نُورُهُ فَالْحِكْمَةُ، وَأَمَّا حِصْنُهُ فَالْمَعْرُوفُ، وَأَمَّا أَنْصَارُهُ فَأَنَا وَأَهْلُ

از عهده بنده،) سپس نتیجه‌ایکه از این دوبدست میآید وفرزندی‌که متولد میشود **اقرار** نام دارد و اقرار بهمان معنی لغویش دراینجا مناسب‌تر است وآن ثابت کردن وپا برجا نمودن است، یعنی انجام وظائف دینی سبب میشود‌که حقیقت اسلام در دل انسان مستقر و جایگزین گردد و باز این اقرار سبب میشود که انسان بحقیقت اسلام و درستی‌آن **تصدیق** کند یعنی اسلام را درست ومطابق واقع بداند و باز تصدیق موجب **یقین** میگردد یعنی باور انسان‌بدرستی این دین، بحد اعلا وصد درصد میرسد ومولود یقین **تسلیم** است، وتسلیم بمعنی گردن نهادن ومطیع ومنقاد شدن در برابر اوامر ونواهی الهی وچون و چرانکردن است. این است حقیقت معنی **اسلام**.

و ازاین بیان پیداست‌که مراد باسلام در این روایت شریف معنی‌اخص آنست که همان ایمان‌باشد، زیرا اسلام و ایمان مانند لفظ فقیر و مسکین است‌که **اذا اجتمعا افترقا و اذا افترقا اجتمعا** ونیز از ذیل روایت پیداست‌که مقصود اصلی وهدف‌کلی از این‌روایت تشویق مؤمنین و مسلمین است بعمل و اینکه اسلام حقیقتی بدون عمل صورت نپذیرد واعمال نیك و فرخنده اسلامست‌که معرف واقعی اسلام و مسلمین میباشد، چنانکه اعمال پلید وناشایست‌کفار و منافقین معرف کفر و نفاق آنها است.

۲ - امام صادق عليه السلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: اسلام برهنه است و لباسش حیا وزینتش وقار وسنگینی‌است ومردانگیش‌عمل‌صالح وستون وپایه‌اش‌پرهیزکاری‌است، وهرچیزی‌را اساس وپایه‌ای است وپایهٔ اسلام محبت ما اهل بیت است.

۳ - رسولخدا صلی‌الله علیه وآله فرمود: همانا خدا اسلام‌راآفرید، پس برای او میدانی ساخت ونوری قرار داد وحصاری نهاد و یاوری نیز برایش مقررکرد. اما میدان اسلام قرآن است واما نورش حکمت وحصارش نیکی و یاورانش من واهل بیت و شیعیانم میباشیم، پس اهل بیتم و شیعیان و یارانشان را

بَيْتِي وَشِيعَتُنَا ، فَأَحِبُّوا أَهْلَ بَيْتِي وَشِيعَتَهُمْ وَأَنْصَارَهُمْ فَإِنَّهُ لَمَّا أُسْرِيَ بِي إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا فَنَسَبَنِي جَبْرَئِيلُ عليه السلام لِأَهْلِ السَّمَاءِ اسْتَوْدَعَ اللهُ حُبِّي وَحُبَّ أَهْلِ بَيْتِي وَشِيعَتِهِمْ فِي قُلُوبِ الْمَلَائِكَةِ ، فَهُوَ عِنْدَهُمْ وَدِيعَةٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ ثُمَّ هَبَطَ بِي إِلَى أَهْلِ الْأَرْضِ فَنَسَبَنِي إِلَى أَهْلِ الْأَرْضِ فَاسْتَوْدَعَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ حُبِّي وَ حُبَّ أَهْلِ بَيْتِي وَ شِيعَتِهِمْ فِي قُلُوبِ مُؤْمِنِي أُمَّتِي فَمُؤْمِنُوا أُمَّتِي يَحْفَظُونَ وَدِيعَتِي فِي أَهْلِ بَيْتِي إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ ، أَلَا فَلَوْ أَنَّ الرَّجُلَ مِنْ أُمَّتِي عَبَدَ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ عُمُرَهُ أَيَّامَ الدُّنْيَا ثُمَّ لَقِيَ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ مُبْغِضاً لِأَهْلِ بَيْتِي وَشِيعَتِي مَا فَرَّجَ اللهُ صَدْرَهُ إِلَّا عَنِ النِّفَاقِ .

(بَابُ)

✡(خِصَالِ الْمُؤْمِنِ)✡

١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ جَمِيلِ بْنِ صَالِحٍ ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ غَالِبٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : يَنْبَغِي لِلْمُؤْمِنِ أَنْ يَكُونَ فِيهِ ثَمَانِي خِصَالٍ : وَقُوراً عِنْدَ الْهَزَاهِزِ ، صَبُوراً عِنْدَ الْبَلَاءِ ، شَكُوراً عِنْدَ الرَّخَاءِ ، قَانِعاً بِمَا رَزَقَهُ اللهُ ، لَا يَظْلِمُ الْأَعْدَاءَ ، وَلَا يَتَحَامَلُ لِلْأَصْدِقَاءِ ، بَدَنُهُ مِنْهُ فِي تَعَبٍ وَالنَّاسُ مِنْهُ فِي رَاحَةٍ ، إِنَّ الْعِلْمَ خَلِيلُ الْمُؤْمِنِ وَالْحِلْمُ وَزِيرُهُ ، وَالْعَقْلُ أَمِيرُ جُنُودِهِ ، وَالرِّفْقُ أَخُوهُ ، وَالْبِرُّ وَالِدُهُ .

دوست دارید، زیرا چون مرا به آسمان دنیا عروج دادند وجبرئیل نسب و وصف مرا برای اهل آسمان بیان کرد ، خدا دوستی من و دوستی خاندان و شیعیانم را دردل ملائکه سپرد وآندوستی تا روز قیامت نزد آنها سپرده است، سپس جبرئیل مرا بسوی اهل زمین فرودآورد ونسب و وصفم را برای اهل زمین بیان کرد وخدای عزوجل دوستی من و دوستی اهل بیتم و شیعیانشان را در دلهای مؤمنین امت سپرد، پس مؤمنین امتم تا روز قیامت سپرده مرا نسبت به اهل بیتم حفظ کنند. همانا اگر مردی ازامتم درتمام دوران عمرش عبادت خدای عزوجل کند ولی با حالت بغض و دشمنی اهل بیت و شیعیانم خدا را ملاقات کند خدا دلش را جز با نفاق نگشاید (یعنی چون باطن و حقیقتش را خدا آشکار کند ، مردم او را منافق یعنی بی ایمان و دو رو بینند) .

✡(خصال مؤمن)✡

١ - امام صادق عليه السلام فرمود : مؤمن را سزاوار است که دارای هشت خصلت باشد : ١- هنگام شدائد با وقار باشد ، ٢ - هنگام بلاشکیبا باشد ، ٣ - در فراوانی نعمت سپاسگزار باشد ، ٤ - بآنچه خدا روزیش کرده قانع وخرسند باشد ، ٥ - بدشمنانش ستم نکند ، ٦ - بارش را بر دوستانش نیفکند [بخاطر دوستانش متحمل گناه نشود] ٧ - بدنش از او در رنج و مشقت باشد (از بسیاری عبادت و قضاء حوائج مردم) ٨ - مردم ازناحیه او درآسایش باشند ، همانا علم دوست مؤمن است و بردباری وزیرش و عقل امیرسپاهش (یعنی اعضاء وجوارحش بفرمان عقلش رفتار کنند) و مدارا برادرش واحسان پدرش باشد .

۲ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ، عَنِ السَّكُونِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ، عَنْ أَبِيهِ عليهما السلام قَالَ: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ: الْإِيمَانُ لَهُ أَرْكَانٌ أَرْبَعَةٌ: التَّوَكُّلُ عَلَى اللهِ، وَتَفْوِيضُ الْأَمْرِ إِلَى اللهِ، وَالرِّضَا بِقَضَاءِ اللهِ، وَالتَّسْلِيمُ لِأَمْرِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ.

۳ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَمَّنْ ذَكَرَهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِالرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: إِنَّكُمْ لَا تَكُونُونَ صَالِحِينَ حَتَّى تَعْرِفُوا وَلَا تَعْرِفُونَ حَتَّى تُصَدِّقُوا وَلَا تُصَدِّقُونَ حَتَّى تُسَلِّمُوا أَبْوَاباً أَرْبَعَةً لَا يَصْلُحُ أَوَّلُهَا إِلَّا بِآخِرِهَا، ضَلَّ أَصْحَابُ الثَّلَاثَةِ وَتَاهُوا تِيهاً بَعِيداً، إِنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لَا يَقْبَلُ إِلَّا الْعَمَلَ الصَّالِحَ، وَلَا يَتَقَبَّلُ اللهُ إِلَّا بِالْوَفَاءِ بِالشُّرُوطِ وَالْعُهُودِ، وَمَنْ وَفَى اللهَ بِشُرُوطِهِ وَاسْتَكْمَلَ مَا وَصَفَ فِي عَهْدِهِ نَالَ مَا عِنْدَهُ وَاسْتَكْمَلَ وَعْدَهُ، إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ أَخْبَرَ الْعِبَادَ بِطُرُقِ الْهُدَى، وَشَرَعَ لَهُمْ فِيهَا الْمَنَارَ، وَأَخْبَرَهُمْ كَيْفَ يَسْلُكُونَ، فَقَالَ: «وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِمَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحاً ثُمَّ اهْتَدَى» وَقَالَ: «إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ» فَمَنِ اتَّقَى اللهَ عَزَّ وَجَلَّ فِيمَا أَمَرَهُ لَقِيَ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ مُؤْمِناً بِمَا جَاءَ بِهِ مُحَمَّدٌ صلى الله عليه وآله وسلم هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ فَاتَ قَوْمٌ وَمَاتُوا قَبْلَ أَنْ يَهْتَدُوا وَظَنُّوا أَنَّهُمْ آمَنُوا. وَأَشَرْكُوا مِنْ حَيْثُ لَا

---

۲ ـ امیرالمؤمنین صلوات‌الله علیه فرموده: ایمان چهار پایه دارد: ۱ ـ توکل بر خدا ۲ ـ واگذار کردن امر بخدا، ۳ ـ راضی بودن بقضاء خدا، ٤ ـ تسلیم بودن بامر خدای عزوجل.

۳ ـ امام صادق علیه السلام فرمود: تا معرفت نیابید صالح نشوید وتا تصدیق نکنید معرفت نیابید وتاچهار دریراکه نخستینشان جز بآخرشان اصلاح نشود نگیریدتصدیق نیابید (۱) همراهان سه در گمراه گشته و دربیراهه دوری افتادند، خدای تبارك‌وتعالی جزعمل صالح رانپذیرد وخدا جز وفاء بشروط وپیمانها را نپذیرد، وهرکه بشروط خدا وفاکند وآنچه را در پیمانش شرح داده بکمال رساند، بدانچه نزد اوست برسد و وعده خداراکامل دریافت کند.

خدای عزوجل راههای هدایت را به بندگانش خبر داده ودرآن راهها برایشان چراغ برافراشته ودستور داده‌که چگونه راه پیمایند وفرموده: «همانا من آمرزنده کسی باشم که توبه کند وایمان آورد و عمل صالح نماید وآنگاه هدایت پذیرد» ۸۳، سوره، ۳» وفرموده: «خدا فقطازپرهیزگاران میپذیرد» پس هرکه خدای عزوجل را نسبت بآنچه امرش فرموده پرهیزکار باشد، همان خدای عزوجل را باایمان بآنچه محمد صلی‌الله علیه وآله آورده ملاقات کند.

هیهات هیهات ااکه مردمی از دست رفتند ومردند پیش‌ازآنکه‌هدایت شوند وگمان کردندکه ایمان

---

(۱) محدث استرآبادی گوید: مقصوداز چهاردر: اقراربخداوپیغمبروآنچه پیغمبر آورده ومترجمین آنها(یعنی ائمه معصومین علیهم السلام) است.

يَعْلَمُونَ أَنَّهُ مَنْ أَتَى الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا اهْتَدَى وَمَنْ أَخَذَ فِي غَيْرِهَا سَلَكَ طَرِيقَ الرَّدَى ، وَصَلَّى اللهُ طَاعَةَ وَلِيِّ أَمْرِهِ بِطَاعَةِ رَسُولِهِ ﷺ وَطَاعَةَ رَسُولِهِ بِطَاعَتِهِ فَمَنْ تَرَكَ طَاعَةَ وُلَاةِ الْأَمْرِ لَمْ يُطِعِ اللهَ وَلَا رَسُولَهُ وَهُوَ الْإِقْرَارُ بِمَا نَزَلَ مِنْ عِنْدِ اللهِ ، خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَالْتَمِسُوا الْبُيُوتَ الَّتِي أَذِنَ اللهُ أَنْ تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ ، فَإِنَّهُ قَدْ خَبَّرَكُمْ أَنَّهُمْ «رِجَالٌ لَا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللهِ - عَزَّ وَجَلَّ - وَإِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ يَخَافُونَ يَوْماً تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ» إِنَّ اللهَ قَدِ اسْتَخْلَصَ الرُّسُلَ لِأَمْرِهِ ، ثُمَّ اسْتَخْلَصَهُمْ مُصَدِّقِينَ لِذَلِكَ فِي نَذْرِهِ ، فَقَالَ : «وَإِنْ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ» ، تَاهَ مَنْ جَهِلَ وَاهْتَدَى مَنْ أَبْصَرَ وَعَقَلَ ، إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ : «فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَلَكِنْ تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ» وَكَيْفَ يَهْتَدِي مَنْ لَمْ يُبْصِرْ ؟ وَكَيْفَ يُبْصِرُ مَنْ لَمْ يُنْذَرْ ؟ اتَّبِعُوا رَسُولَ اللهِ ﷺ وَأَقِرُّوا بِمَا نَزَلَ مِنْ عِنْدِ اللهِ وَاتَّبِعُوا آثَارَ الْهُدَى ، فَإِنَّهُمْ عَلَامَاتُ الْأَمَانَةِ وَالتُّقَى وَاعْلَمُوا أَنَّهُ لَوْ أَنْكَرَ رَجُلٌ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ عليه السلام وَأَقَرَّ بِمَنْ سَوَاهُ مِنَ الرُّسُلِ لَمْ يُؤْمِنْ ، اقْتَصُّوا الطَّرِيقَ بِالْتِمَاسِ الْمَنَارِ ، وَالْتَمِسُوا مِنْ وَرَاءِ الْحُجُبِ الْآثَارَ ، تَسْتَكْمِلُوا أَمْرَ دِينِكُمْ وَتُؤْمِنُوا بِاللهِ رَبِّكُمْ .

دارند ، درصورتیکه ندانسته مشرك شدند ، هر کس ازدروارد خانه شود هدایت یافته وهر که راه دیگر پیش گیرد طریق هلاکت سپرده است ، خدا اطاعت ولی امرش را باطاعت رسولش پیوسته واطاعت رسولش را باطاعت خود (آنجاکه فرماید : **أطیعوا الله واطیعوا الرسول واولی الامر منکم**) پس هر که اطاعت والیان امر را کنار گذارد ، خدا ورسولش راهم اطاعت نکرده است وهمانست اقرار بآنچه ازجانب خدا آمده که : « درهر مسجدی زیور خود را برگیرید و بجوئید خانه هائی راکه خدا اجازه فرموده برافراشته گردند ونامش در آنها برده شود - ۳۱ سوره ۷ - » . همانا خدا بشما خبرداده که آنها : « مردانی باشند که تجارت وداد وستد ایشانرا ازیاد خدا - عزوجل - وگزاردن نماز ودادن زکوة باز ندارد ، آنها از روزی که دلها وچشمها در دگرگون شود بیم دارند : ۳۶ سوره ۲۴ » .

همانا خدا رسولانرا ویژه امرخود ساخت وسپس آنها را با تصدیق وباور بآن درباره بیمهای خویش برگزید وفرمود : « هیچ امتی نبوده جز اینکه بیم دهنده ئی در میان آنها بوده ، ۲۴ سوره ۳۵ » ، هر که ندانست بیراهه رفت وهر که چشم گشود و تعقل کرد هدایت یافت ، همانا خدای عزوجل فرماید : « نکته اینست که : دیده ها کور نیست ، بلکه دلهای میان سینه ها کور است . ۴۶ سوره ۲۲ » ، وکسیکه نمیبیند چگونه راه یابد وکسیکه بیمش نداده اند چگونه بینا باشد .

رسولخدا صلی الله علیه وآله را پیروی کنید وبآنچه از جانب خدا آمده اقرار کنید و از نشانه های هدایت متابعت نمائید ، زیرا ایشان نشانه های امانت و تقوایند ، و بدانید اگر کسی فقط عیسی بن مریم علیهما السلام را انکار کند وبپیغمبران غیراز او اقرار نماید ، ایمان ندارد ، چراغگاه را جوئید وراه پیمائید وازپشت پرده ها در طلب آثار ونشانه باشید (یعنی اگر چه دربرابرشما پرده های مبتدعین و مدعیان ناحق

٤ ـ عَنْهُ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ سُلَيْمَانَ الْجَعْفَرِيِّ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا، عَنْ أَبِيهِ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ قَالَ: رَفَعَ إِلَى رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وآله قَوْمٌ فِي بَعْضِ غَزَوَاتِهِ فَقَالَ: مِنَ الْقَوْمُ؟ فَقَالُوا: مُؤْمِنُونَ يَارَسُولَ اللهِ، قَالَ: وَمَا بَلَغَ مِنْ إِيمَانِكُمْ؟ قَالُوا: الصَّبْرُ عِنْدَ الْبَلَاءِ، وَالشُّكْرُ عِنْدَ الرَّخَاءِ، وَالرِّضَا بِالْقَضَاءِ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: حُلَمَاءُ عُلَمَاءُ كَادُوا مِنَ الْفِقْهِ أَنْ يَكُونُوا أَنْبِيَاءَ، إِنْ كُنْتُمْ كَمَا تَصِفُونَ فَلَا تَبْنُوا مَا لَا تَسْكُنُونَ وَلَا تَجْمَعُوا مَا لَا تَأْكُلُونَ وَاتَّقُوا اللهَ الَّذِي إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ.

((بَابٌ))

﴿۱۵۳۵﴾ ۱- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، وَمُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى؛ وَعِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ جَمِيعاً، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ، عَنْ يَعْقُوبَ السَّرَّاجِ، عَنْ جَابِرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام وَ بِأَسَانِيدَ مُخْتَلِفَةٍ، عَنِ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَةَ قَالَ: خَطَبَنَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام فِي دَارِهِ ـ أَوْ قَالَ فِي الْقَصْرِ ـ وَنَحْنُ مُجْتَمِعُونَ، ثُمَّ أَمَرَ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ فَكُتِبَ فِي كِتَابٍ وَقُرِئَ،

آویخته شده ولی شما در پس این پرده‌ها کسانی راکه قدم جای قدم پیغمبر گذاشته‌اند ، میتوانید پیداکنید شما ببینید یزید وهشام وامثالشان نشان دهنده رفتار پیغمبر بودند یا حسین بن علی وفرزندانش علیهم السلام) تا امردینتان راکامل ساخته وبخدای پروردگارخویش ایمان آورده باشید .

توضیح ـ این روایت با اندکی تفاوت بشماره ٤٦٥ درج ۱ ص ۲۵۷ گذشت ، عبارات دو پهلو را در اینجا بطریق دیگرش ترجمه کردیم ونیز علاوه بر توضیح آنجا ، در اینجا نیز در میان هلالین توضیحاتی افزودیم .

٤ ـ امام رضا علیه السلام فرمود : در یکی از جنگها جماعتی را نزد رسولخدا صلی الله علیه وآله بردند فرمود : این مردم چه کسانند ؟ گفتند : یا رسول الله مؤمنین‌اند ، فرمود : ایمان شما درچه پایه‌است ؟ گفتند بردباری هنگام بلا و سپاسگزاری زمان نعمت و رضای بقضاء خدا . رسولخدا صلی الله علیه و آله فرمود : اینها صفات خویشتن داران دانشمندانی است که ازکثرت دانش بپیغمبران نزدیك شده‌اند ، اگر چنانکه گفتید هستید ، پس ساختمانی راکه درآن سکونت نمیکنید نسازید وچیزی‌راکه نمیخورید گرد نیاورید ، واز خدائیکه بسویش بازگشت میکنید پروا نمائید .

✡(باب)✡

توضیح ـ در این باب مدح وفضیلت شریعت اسلام و مقررات آن بیان میشود ازاین نظر با ابواب سابق که بیان اوصاف ومعرفی اسلام بود مناسبت دارد .

۱ ـ اصبغ بن نباته گوید : روزی امیرالمؤمنین علیه السلام در خانه یا دارالاماره‌اش برای ما سخنرانی فرمود ، و ما انجمن بودیم ، سپس امر فرمود : آن سخنرانی را بنویسند و برای مردم بخوانند ودیگری

عَلَى النَّاسِ . وَرَوَى غَيْرُهُ أَنَّ ابْنَ الْكَوَّاءِ سَأَلَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام عَنْ صِفَةِ الْإِسْلَامِ وَالْإِيمَانِ وَالْكُفْرِ وَالنِّفَاقِ ، فَقَالَ : أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى شَرَعَ الْإِسْلَامَ وَسَهَّلَ شَرَائِعَهُ لِمَنْ وَرَدَهُ ، وَأَعَزَّ أَرْكَانَهُ لِمَنْ حَارَبَهُ وَجَعَلَهُ عِزّاً لِمَنْ تَوَلَّاهُ وَسِلْماً لِمَنْ دَخَلَهُ وَهُدًى لِمَنِ ائْتَمَّ بِهِ وَزِينَةً لِمَنْ تَجَلَّلَهُ وَعُذْراً لِمَنِ انْتَحَلَهُ وَعُرْوَةً لِمَنِ اعْتَصَمَ بِهِ وَحَبْلاً لِمَنِ اسْتَمْسَكَ بِهِ وَبُرْهَاناً لِمَنْ تَكَلَّمَ بِهِ وَنُوراً لِمَنِ اسْتَضَاءَ بِهِ وَعَوْناً لِمَنِ اسْتَغَاثَ بِهِ وَشَاهِداً لِمَنْ خَاصَمَ بِهِ وَفُلْجاً لِمَنْ حَاجَّ بِهِ وَعِلْماً لِمَنْ وَعَاهُ وَحَدِيثاً لِمَنْ رَوَى وَحُكْماً لِمَنْ قَضَا وَحِلْماً لِمَنْ جَرَّبَ وَلِبَاساً لِمَنْ تَدَبَّرَ وَفَهْماً لِمَنْ تَفَطَّنَ وَيَقِيناً لِمَنْ عَقَلَ وَبَصِيرَةً لِمَنْ عَزَمَ وَآيَةً لِمَنْ تَوَسَّمَ وَعِبْرَةً لِمَنِ اتَّعَظَ وَنَجَاةً لِمَنْ صَدَّقَ وَتُؤَدَةً لِمَنْ أَصْلَحَ وَزُلْفَى لِمَنِ اقْتَرَبَ وَثِقَةً لِمَنْ تَوَكَّلَ وَرَخَاءً لِمَنْ فَوَّضَ وَسُبْقَةً لِمَنْ أَحْسَنَ وَخَيْراً لِمَنْ سَارَعَ وَجُنَّةً لِمَنْ صَبَرَ وَلِبَاساً لِمَنِ اتَّقَى وَظَهِيراً لِمَنْ رَشَدَ وَكَهْفاً لِمَنْ آمَنَ وَأَمَنَةً لِمَنْ أَسْلَمَ وَرَجَاءً لِمَنْ صَدَقَ وَغِنىً لِمَنْ قَنَعَ ، فَذَلِكَ الْحَقُّ ، سَبِيلُهُ الْهُدَى وَمَأْثُرَتُهُ الْمَجْدُ وَصِفَتُهُ الْحُسْنَى فَهُوَ أَبْلَجُ

روایت کرده است که ابن کوا از امیرالمؤمنین علیه السلام تعریف اسلام و ایمان و کفر و نفاق را پرسید حضرت فرمود :

اما بعد خدای تبارك وتعالی دین اسلام را مقرر فرمود : وآبگاههایش را برای واردین آسان ساخت (زیرا دستورات اسلام آبی است گوارا و سهل المؤنه که بلب تشنگان وادی جهل و ضلالت میرسد) و پایه‌هایش را دربرابر دشمنانش قوی وغالب ساخت (دلایل وبراهین حقیتش قوی است ومنکرینش رامغلوب و مجاب میکند) و آنرا مایه عزت پیروان و دوستانش قرار داد و موجب صلح واردینش و هدایت اقتدا کنندگانش وزیور جلال دانندگانش وپوزش هر که بدان درآویزد ودست‌آویز هر که بدان پناه برد ورشته هر که بدان چنگ زند وبرهان هر که بدان سخن گوید ونور هر که‌ازآن روشنی خواهد ویاور هر که ازآن یاری خواهد وگواه هر که بدان مناظره کند و پیروزی هر که بدان احتجاج کند و دانش هر که آنرا در گوش گیرد وحدیث هر که روایت کند وفرمان هر که قضاوت کند ومایه خویشتن داری هر که تجربه‌اندوزد ولباس (حافظ ونگهبان) هر که بیندیشد و مایه فهم هر که زیرك باشد ویقین آنکه تعقل کند و مایه بصیرت آنکه تصمیم گیرد ونشانه آنکه باریك بین شود واندرز آنکه پندپذیرد ونجات آنکه تصدیق کند وآرامش آنکه اصلاح جوید ومایه تقرب آنکه تقرب جوید واطمینان آنکه توکل کند ونعمت آنکه کارخودبخدا واگذارکند و جایزه آنکه احسان کند وخیر آنکه پیشی گیرد وسپر آنکه صبر کند و لباس آنکه پرهیزکار باشد وکمك آنکه براه راست رود وپناه آنکه ایمان آورد و امان آنکه اسلام آورد و امید آنکه راست گوید و ثروت آنکه قناعت کند میباشد .

اینست حق ، راهش هدایت، نشانش بزرگواری ، وصفتش بهتری است ، پس برنامه‌اش روشن است ومناره‌اش تابان ، چراغش روشن ، هدف و پایانش عالی ، میدان مسابقه‌اش (مدت عمر مسلمان) کوتاه

الْمِنْهاجِ مُشْرِقُ الْمَنارِ ، ذاكِي الْمِصْباحِ ، رَفِيعُ الْغايَةِ ، يَسِيرُ الْمِضْمارِ ، جامِعُ الْحَلْبَةِ ، سَرِيعُ السُّبْقَةِ ، أَلِيمُ التِّقْمَةِ ، كامِلُ الْعُدَّةِ ، كَرِيمُ الْفُرْسانِ ، فَالْإِيمانُ مِنْهاجُهُ ، وَالصّالِحاتُ مَنارُهُ وَالْفِقْهُ مَصابِيحُهُ وَالدُّنْيا مِضْمارُهُ وَالْمَوْتُ غايَتُهُ وَالْقِيامَةُ حَلْبَتُهُ وَالْجَنَّةُ سُبْقَتُهُ وَالنّارُ نِقْمَتُهُ وَالتَّقْوىٰ عِدَّتُهُ وَالْمُحْسِنُونَ فُرْسانُهُ ، فَبِالْإِيمانِ يُسْتَدَلُّ عَلَى الصّالِحاتِ وَبِالصّالِحاتِ يُعْمَرُ الْفِقْهُ وَبِالْفِقْهِ يُرْهَبُ الْمَوْتُ وَبِالْمَوْتِ تُخْتَمُ الدُّنْيا وَبِالدُّنْيا تُجازُ الْقِيامَةُ وَبِالْقِيامَةِ تُزْلَفُ الْجَنَّةُ وَالْجَنَّةُ حَسْرَةُ أَهْلِ النّارِ وَالنّارُ مَوْعِظَةُ الْمُتَّقِينَ وَالتَّقْوىٰ سِمْخُ الْإِيمانِ .

(بابُ)

☆(صِفَةِ الْإِيمانِ)☆

۱ ـ بِالْإِسْنادِ الْأَوَّلِ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ يَعْقُوبَ السَّرّاجِ ، عَنْ جابِرٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قالَ : سُئِلَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَنِ الْإِيمانِ ، فَقالَ : إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ جَعَلَ الْإِيمانَ عَلىٰ أَرْبَعِ دَعائِمَ : عَلَى الصَّبْرِ وَالْيَقِينِ وَالْعَدْلِ وَالْجِهادِ ، فَالصَّبْرُ مِنْ ذٰلِكَ عَلىٰ أَرْبَعِ شُعَبٍ : عَلَى الشَّوْقِ وَالْإِشْفاقِ وَالزُّهْدِ وَالتَّرَقُّبِ ، فَمَنِ اشْتاقَ إِلَى الْجَنَّةِ سَلا عَنِ الشَّهَواتِ وَمَنْ أَشْفَقَ مِنَ النّارِ رَجَعَ عَنِ الْمُحَرَّماتِ وَمَنْ زَهَدَ فِي الدُّنْيا هانَتْ عَلَيْهِ الْمُصِيباتُ وَمَنْ راقَبَ الْمَوْتَ سارَعَ إِلَى الْخَيْراتِ ،

شرکت کنندگانش گردآمده ، مسابقه‌اش با شتاب [جایزه برندگان که بهشت است بزودی داده شود] کیفر و انتقامش دردناك ، ساز و برگش کامل ، سوارانش (مسابقه دهندگان) بزرگوارند .

ایمان برنامه آنست وکارهای شایسته چراغگاهش، دانش چراغهایش ، دنیا میدان مسابقه‌اش ، مرگ پایانش ، رستاخیز قیامت انجمن مسابقه گزارانش، بهشت جایزه‌اش ، دوزخ کیفرش ، تقوی ساز و برگش ونیکوکاران سورانش .

پس بسبب ایمان براعمال صالح استدلال شود و با اعمال صالح فقه ودانش رونق گیرد و فقه و دانش موجب ترس از مرگ شود، وبامرگ دنیا خاتمه پذیرد وبا دنیا قیامت بگذرد (با اعمال شایسته در دنیا گرفتاریهای قیامت بگذرد) وبا قیامت بهشت نزدیك شود وبهشت مایه حسرت وافسوس اهل دوزخ ودوزخ مایه پند پرهیزگاران وپرهیزگاری پایه ایمانست .

☆ (بیان و وصف ایمان)☆

۱ ـ امام باقر عليه السلام فرمود : امیرالمؤمنین عليه السلام را از ایمان سؤال کردند ، فرمود : خدای عزوجل ایمان را بر چهارپایه قرارداده است : ۱ ـ صبر ، ۲ ـ یقین ، ۳ـ عدالت ، ٤ ـ جهاد .

وصبر چهار شعبه‌دارد : اشتیاق وترس وزهد ومراقبت (انتظار) پس هرکه‌اشتیاق‌بهشت داشته‌باشد ، هوس‌رانیها راکنار گذارد ، وهرکه‌ازدوزخ بیم دارد ، ازچیزهای حرام‌روگرداند ، وهرکه دردنیا زهد

وَالْيَقِينُ عَلَىٰ أَرْبَعِ شُعَبٍ: تَبْصِرَةِ الْفِطْنَةِ وَتَأَوُّلِ الْحِكْمَةِ وَمَعْرِفَةِ الْعِبْرَةِ وَسُنَّةِ الْأَوَّلِينَ. فَمَنْ أَبْصَرَ الْفِطْنَةَ عَرَفَ الْحِكْمَةَ وَمَنْ تَأَوَّلَ الْحِكْمَةَ عَرَفَ الْعِبْرَةَ وَمَنْ عَرَفَ الْعِبْرَةَ عَرَفَ السُّنَّةَ وَمَنْ عَرَفَ السُّنَّةَ فَكَأَنَّمَا كَانَ مَعَ الْأَوَّلِينَ وَاهْتَدَىٰ إِلَى الَّتِي هِيَ أَقْوَمُ وَنَظَرَ إِلَىٰ مَنْ نَجَا بِمَا نَجَا وَمَنْ هَلَكَ بِمَا هَلَكَ وَإِنَّمَا أَهْلَكَ اللهُ مَنْ أَهْلَكَ بِمَعْصِيَتِهِ وَأَنْجَىٰ مَنْ أَنْجَىٰ بِطَاعَتِهِ ؛ وَالْعَدْلُ عَلَىٰ أَرْبَعِ شُعَبٍ: غَامِضِ الْفَهْمِ وَغَمْرِ الْعِلْمِ وَزَهْرَةِ الْحُكْمِ وَرَوْضَةِ الْحِلْمِ فَمَنْ فَهِمَ فَسَّرَ جَمِيعَ الْعِلْمِ وَمَنْ عَلِمَ عَرَفَ شَرَائِعَ الْحُكْمِ وَمَنْ حَلُمَ لَمْ يُفَرِّطْ فِي أَمْرِهِ وَعَاشَ فِي النَّاسِ حَمِيداً ، وَالْجِهَادُ عَلَىٰ أَرْبَعِ شُعَبٍ : عَلَى الْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ وَالصِّدْقِ فِي الْمَوَاطِنِ وَشَنَآنِ الْفَاسِقِينَ فَمَنْ أَمَرَ بِالْمَعْرُوفِ

ورزد(وبی‌رغبت شود) ، مصیبتها براوآسان شود ، وهر که منتظر مرگ باشدبانجام دادن نیکیهاشتاب کند .

و یقین چهار شعبه دارد : ١ ـ زیرکی وروشن بینی ، ٢ ـ رسیدن بحقایق ، ٣ ـ عبرت شناسی ٤ ـ روش پیشینیان ، پس هر که روشن بین شود حقیقت شناس گردد و هر که بحقایق رسد عبرت شناس‌شود وهر که عبرت شناس باشد ، سنت وروش را بفهمد وهر که سنت را شناسد مثل اینستکه با پیشینیان بوده و بطریقه‌ایکه درست تراست هدایت شود ونگاه‌کند هر که نجات یافته بچه وسیله نجات یافته وهر که هلاك شده برای چه هلاك شده، و همانا خدا هر که ا هلاك نمود تنها بسبب نافرمانیش هلاك نموده و هر که را نجات بخشیده بسبب اطاعتش بوده.

و عدالت چهار شعبه دارد : ١ ـ فهمیدن امر مشکل [دقت درفهمیدن] ٢ ـ رسیدن بحقیقت دانش ٣ ـ روشنی حکم (داوری) ، ٤ ـ خرمی شکیبائی، پس هر که بفهمد همه دانش را تفسیر کند ، وهر که بداند آبگاههای داوری را بشناسد و هر که بردباری ورزد ، در کارش زیاد روی نکند و میان مردم ستوده زندگی‌نماید

وجهاد چهار شعبه دارد : ١ ـ امر بمعروف ٢ ـ نهی از منکر ٣ ـ راستگوئی در هرحال ٤ ـدشمنی با بد کاران .

پس هر که امر بمعروف کند ، مؤمن را یاری کرده وپشتش را محکم نموده ، وهر که نهی از منکر کند، بینی منافق رابخاك مالیده و ازنیرنگش ایمن گشته وهر که همه جا راستگوید ، وظیفه‌ایکه بر اوبوده انجام داده وهر که با بدکاران دشمنی‌کند برای خدا خشم نموده وهر که برای خدا خشم نماید ، خدا هم بخاطر او خشم نماید ، اینست ایمان وپایه‌ها وشعبه‌هایش .

شرح ـ خواننده عزیز! دراین روایت دقت و تأمل بیشتری نما وآن‌را با عالیترین سخنانی‌که از نوابغ دانشمندان بشر شنیده‌ئی مقایسه‌کن ،آیا تاکنون هیچ روانشناس وحکیم ودانشمند اخلاقی را دیده‌ئی که حالات روحی بشر را اینگونه تجزیه و تحلیل کند و در اعماق روح بشر غوطه‌ور شود وبا تحقیق و کنجکاوی عمیق دقایق وریزه کاری‌های حالات نفسانی انسان را تشریح نماید . علماء اخلاق بشر پس از

شَدَّ ظَهْرَ الْمُؤْمِنِ وَمَنْ نَهَىٰ عَنِ الْمُنْكَرِ أَرْغَمَ أَنْفَ الْمُنَافِقِ وَأَمِنَ كَيْدَهُ وَمَنْ صَدَقَ فِي الْمَوَاطِنِ قَضَى الَّذِي عَلَيْهِ وَمَنْ شَنَأَ الْفَاسِقِينَ غَضِبَ لِلّٰهِ وَمَنْ غَضِبَ لِلّٰهِ غَضِبَ اللّٰهُ لَهُ ، فَذٰلِكَ الْإِيمَانُ وَدَعَائِمُهُ وَشُعَبُهُ .

قرنها مطالعه و تحقیق باین نتیجه رسیده‌اند که اصول فضایل و کمالات نفسانی انسان چهار صفت است .

۱ ـ حکمت ، ۲ ـ عفت ، ۳ ـ عدالت ، ٤ ـ شجاعت و هر یك ازاین چهاراصل را بتعبیرات مختلفی تعریف کرده‌اند ، امیرالمؤمنین علیه السلام هم اصول صفات حمیده و کمالات روحی انسان را چهار چیز دانسته وبنام پایه‌های ایمان معرفی فرموده است ، ولی دانشمندان اخلاق بجای یقین حکمت و بعوض صبر عفت و در برابر جهاد شجاعت گفته‌اند ودرهر یك ازاین تغییرات نواقص واخلالاتی بوجود آورده‌اند، مثلا بجای یقین حکمت گفته‌اند وحکمت را تعریف کرده‌اند به :

العلم بحقایق الاشیاء علی ما هی علیه وآنرا بدوشعبه علمی وعملی تقسیم کرده‌اند، اما اولا توضیحی راکه امیرالمؤمنین علیه السلام دربیان چهار شعبه آن فرموده که ازلحاظ تحقیق وترتیب بهتر ازآن متصور نیست بیان نکرده‌اند و ثانیاً مقدار باور انسانرا بحقایق اُشیاء مهمل گذاشته‌اند که باور انسان نسبت بآنها بدرجه شك باشد یا ظن و یا قطع ، ولی علی علیه السلام با کلمه یقین این ابهام را مرتفع فرموده است ، مثلا یکی ازاموریکه انسان میخواهد بداند اینستکه: « علت ترقی یك ملت چیست؟» علماءاخلاق در جواب این سؤال فقط میگویند این مطلب یکی از جزئیات حکمت است ولی امیرالمؤمنین علیه السلام در پاسخ این سؤال میفرماید :

کسیکه میخواهد بداند علت ترقی یك ملت چیست اولا باید زیرکی وروشن‌بینی داشته باشد ، پس اشخاص کندفهم وخرف وکودن نباید توقع درك این معنی کنند. ثانیاً باید طریق رسیدن بحقایق راکه استنتاج مطلوب از روی مقدماتست بداند واز طرز استدلال آگاه باشد تا در وادی مغالطه نیفتد : ثالثاً باید عبرت شناس باشد یعنی دقایق ونکاتیکه در رفتار وکردار دیگران می‌بیند ونتیجه خوب یا بدی‌که برآنها مترتب میشود بتواند تشخیص دهد. رابعاً از روش وطریقه پیشینیان که در راه ترقی قدم نهاده‌اند آگاه باشد، بعلاوه همه این مطالب را صد درصد باور کند .

یکی دیگر ازاصول فضایل را ازامیرالمؤمنین علیه السلام سؤال میکنیم ، اومیفرماید : پایه دوم ایمان صبر است، وصبر یعنی بردباری وخویشتن‌داری واستیلاء وتسلط کامل بر نفس، پس کسیکه خودرا در برابر پول رشوه وزن‌زایبه ومحرمات دیگر بفروشد وعقل ودین خویش از کف دهد صبر ندارد، ونیز کسیکه ازهوسرانیهای مکروه و مرجوح چشم نپوشد وعنان نفس محکم نگیرد، صابر نیست وباز کسیکه دربرابر مصیبات وبلاهای دنیا جزع و بیتابی آغاز کند ومالك نفس خود نباشد ، صبر ندارد ، علاوه بر اینها کسیکه برای رضای خدا در راه انجام کارهای نیك و شتاب بسوی آنها ، بیدار خوابی و رنج و خرج تحمل نکند صابر نیست ، صابر واقعی کسی است که در برابر این چهار امرچون کوه استوار وبا وقار باشد وچشمك زدنهای عاشقانه وباغ سبز و سرخیکه نشانش میدهند ، هیچگونه جنبش وتکانی دراوحاصل نکند .

(بَابُ)

✡ (فَضْلِ الْإِيمَانِ عَلَى الْإِسْلَامِ وَالْيَقِينِ عَلَى الْإِيمَانِ) ✡

١ - أَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ سَالِمٍ ، عَنْ أَحْمَدبْنِ النَّضْرِ ، عَنْ عَمْرِوبْنِ شِمْرٍ ، عَنْ جَابِرٍ قَالَ : قَالَ لِي أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : يَاأَخَا جَعْفَرٍ إِنَّ الْإِيمَانَ أَفْضَلُ مِنَ الْإِسْلَامِ وَإِنَّ الْيَقِينَ أَفْضَلُ مِنَ الْإِيمَانِ وَمَا مِنْ شَيْءٍ أَعَزُّ مِنَ الْيَقِينِ .

٢ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِبْنِ زِيَادٍ ؛ وَالْحُسَيْنِبْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ جَمِيعاً ؛ عَنِ الْوَشَّاءِ ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ عليه السلام قَالَ : سَمِعْتُهُ يَقُولُ : الْإِيمَانُ فَوْقَ الْإِسْلَامِ بِدَرَجَةٍ ، وَالتَّقْوَى

اما وقتی این سؤال را از عالم اخلاق میکنیم میگوید : رکن دوم کمال نفس انسان عفت است وآن نگهداری نفس است از حرص و آز نسبت بتمام شهوات محسوس و مطبع شهوت نبودن . و بیانات دیگری که نظیر این ذکر میکنند ، ولی همگی ناقص و گیج کننده و مبهم و مختلف است ، خوانندگان محترم دو رکن دیگر ایمان راکه عدالت وجهاد است دراین روایت شریف بینديشند و سپس با کلمات علماء اخلاق و دانشمندان دیگر بشر مقایسه کنند وبقطره‌ئی ازبحارعظمت رهبران دینی خود پی برند .

بسی تعجب کردم زمانی که دیدم محقق فاضل **ابن میثم بحرانی** سخن علماء اخلاق را درشرح این روایت شریف درکتاب « نهج البلاغه » ذکرنموده ، و سپس درمقام تطبیق کلام امیرمؤمنان با سخنان آنها برآمده ومیگوید : **فعبرعن الحکمة بالیقین ... وعن العفة بالصبر** مثل اینکه سخنان ناقص و مبهم ایشان راصحیح و متقن وپایه‌ای استوار دانسته و میخواهد کلام امیر مؤمنان صلوات الله علیه رابا آن سخنان وفق دهد و برابر کند، درصورتی که **این الثری من الثریا** .

✡(برتری ایمان براسلام ویقین بر ایمان)✡

١ - جابر گوید : امام صادق عليه السلام بمن فرمود: ای **جعفی** : همانا ایمان برتر ازاسلام ویقین برتراز ایمانست وچیزی گرامیتر [کمیاب‌تر] ازیقین نیست .

شرح - جعف قبیله‌ایست ازیمن و یکی ازشعب تمیم است که جابرازآن قبیله میباشد وبرتری ایمان بر اسلام ازابواب سابق ظاهرشد، زیرا درایمان ولایت یا اذعان قلبی واعمال بدنی و یا اذعان قلبی فقط معتبراست ، بخلاف اسلام. واما برتری یقین بر ایمان باعتبار اینستکه یقین بالاترین مراتب اعتقاد است که فعل طاعات وترك مناهی برآن مترتب میشود وکمیابی یقین هم واضح است ، زیرا مردم راکه مینگریم از قول یك طبیب برای سلامتی بدن ازاطعمه لذیذ پرهیز میکنند ، ولی ازگناهان کبیره بقول انبیا برای سلامتی روح ونجات ازکیفرخدا پرهیز نمیکنند ، واین مطلب دلیل عدم یقین است .

٢ - وشاء گوید : شنیدم حضرت ابی‌الحسن علیه السلام میفرمود : ایمان یك درجه بالاتر از اسلام است ، و تقوی یك درجه بالاتر از ایمان و یقین یك درجه بالاتر ازتقوی است ، ومیان مردم چیزی

فَوْقَ الْإِيمَانِ بِدَرَجَةٍ ، وَالْيَقِينُ فَوْقَ التَّقْوَى بِدَرَجَةٍ ، وَمَا قُسِمَ فِي النَّاسِ شَيْءٌ أَقَلَّ مِنَ الْيَقِينِ .

۴ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ رِئَابٍ عَنْ حُمْرَانَ بْنِ أَعْيَنَ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عليه السلام يَقُولُ : إِنَّ اللهَ فَضَّلَ الْإِيمَانَ عَلَى الْإِسْلَامِ بِدَرَجَةٍ كَمَا فَضَّلَ الْكَعْبَةَ عَلَى الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ .

(۱۵۴۰) ۵ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ هَارُونَ بْنِ الْجَهْمِ أَوْ غَيْرِهِ عَنْ عُمَرَ بْنِ أُبَانٍ الْكَلْبِيِّ ، عَنْ عَبْدِ الْحَمِيدِ الْوَاسِطِيِّ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ : قَالَ لِي أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام : يَا أَبَا مُحَمَّدٍ الْإِسْلَامُ دَرَجَةٌ؟ قَالَ : قُلْتُ نَعَمْ قَالَ : وَالْإِيمَانُ عَلَى الْإِسْلَامِ دَرَجَةٌ ، قَالَ : قُلْتُ : نَعَمْ ، قَالَ وَالتَّقْوَى عَلَى الْإِيمَانِ دَرَجَةٌ ، قَالَ : قُلْتُ : نَعَمْ ، قَالَ : وَالْيَقِينُ عَلَى التَّقْوَى دَرَجَةٌ ، قَالَ : قُلْتُ نَعَمْ قَالَ: فَمَا أُوتِيَ النَّاسُ أَقَلَّ مِنَ الْيَقِينِ ، وَإِنَّمَا تَمَسَّكْتُمْ بِأَدْنَى الْإِسْلَامِ فَإِيَّاكُمْ أَنْ يَنْفَلِتَ مِنْ أَيْدِيكُمْ .

۶ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ يُونُسَ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ الرِّضَا عليه السلام عَنِ الْإِيمَانِ وَالْإِسْلَامِ فَقَالَ : قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام : إِنَّمَا هُوَ الْإِسْلَامُ؛ وَالْإِيمَانُ فَوْقَهُ بِدَرَجَةٍ وَالتَّقْوَى

کمتر از یقین پخش نشده است .

شرح - تقوی از ماده وقایت و در لغت بمعنی نگهداری کامل است . و در عرف شرع نگهداشتن نفس است از آنچه در آخرت برایش زیان دارد و آنرا سه مرتبه است : ۱ - نگهداری نفس از عذاب مخلد بسبب ایمان و اصلاح عقاید ، ۲ - نگهداری نفس از آنچه نزد شرع گناه محسوبست ، ۳ - نگهداری دل از آنچه اورا بغیر حق مشغول کند ، واین مرتبه خواص واولیاءالله است ، وجمله اخیر روایت دلالت دارد براینکه استعدادات ذاتی وعنایات الهی در مراتب ایمان و یقین دخیل است .

۳ - حمران بن اعین گوید : شنیدم امام باقر علیه السلام میفرمود : همانا خدا ایمان را بر اسلام بیک درجه فضیلت داده ، چنانکه کعبه را بر مسجد الحرام فضیلت داده است (بحدیث ۱۵۰۶ - ۱۵۰۹ رجوع شود) .

۴ - ابو بصیر گوید ، امام صادق علیه السلام بمن فرمود : ای ابا محمد! اسلام یکدرجه است ؟ گفتم آری ، فرمود : و ایمان یکدرجه بالای اسلامست؟ گفتم: آری ، فرمود : وتقوی یك درجه بالای ایمانست ؟ گفتم : آری ، فرمود : ویقین یکدرجه بالای تقوی است؟ گفتم آری ، فرمود بمردم چیزی کمتر از یقین داده نشد ، و شما بپائین ترین [نزدیکترین] درجه اسلام چسبیده‌اید ، مبادا از چنگتان ببرد (گویا مقصود ضعفاء شیعه است که فقط ولایت را دارند بدون تقوی ویقین ، وسخن امام اشاره دارد باینکه اشخاصیکه در درجات پائین ایمان باشند خطر از دست دادن عقاید بآنها نزدیك است ، بخلاف کسانیکه دارای تقوی ویقینند) .

۵ - یونس گوید: از امام رضا علیه السلام راجع بایمان و اسلام پرسیدم ، فرمود: امام باقر علیه السلام فرموده است : همانا دین فقط اسلامست . وایمان یك درجه بالاتر از آنست و تقوی یکدرجه بالاتر از ایمانست و

فَوْقَ الْإِيمَانِ بِدَرَجَةٍ وَالْيَقِينُ فَوْقَ التَّقْوَى بِدَرَجَةٍ وَلَمْ يُقْسَمْ بَيْنَ النَّاسِ شَيْءٌ أَقَلُّ مِنَ الْيَقِينِ ، قَالَ قُلْتُ : فَأَيُّ شَيْءٍ الْيَقِينُ ؟ قَالَ : التَّوَكُّلُ عَلَى اللهِ وَالتَّسْلِيمُ لِلّٰهِ وَالرِّضَا بِقَضَاءِ اللهِ وَالتَّفْوِيضُ إِلَى اللهِ قُلْتُ : فَمَا تَفْسِيرُ ذٰلِكَ ؟ قَالَ : هٰكَذَا قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام

٦ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي نَصْرٍ ، عَنِ الرِّضَا عليه السلام قَالَ : الْإِيمَانُ فَوْقَ الْإِسْلَامِ بِدَرَجَةٍ . وَالتَّقْوَى فَوْقَ الْإِيمَانِ بِدَرَجَةٍ ؛ وَالْيَقِينُ فَوْقَ التَّقْوَى بِدَرَجَةٍ وَلَمْ يُقْسَمْ بَيْنَ الْعِبَادِ شَيْءٌ أَقَلُّ مِنَ الْيَقِينِ .

﴿ بَابٌ ﴾

✡(حَقِيقَةِ الْإِيمَانِ وَالْيَقِينِ)✡

- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ بَزِيعٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُذَافِرٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : بَيْنَا رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله في بَعْضِ أَسْفَارِهِ إِذْ لَقِيَهُ رَكْبٌ فَقَالُوا : السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللهِ ، فَقَالَ : مَا أَنْتُمْ ؟ فَقَالُوا : نَحْنُ مُؤْمِنُونَ يَا رَسُولَ اللهِ ، قَالَ : فَمَا حَقِيقَةُ إِيمَانِكُمْ ؟ قَالُوا : الرِّضَا بِقَضَاءِ اللهِ وَالتَّفْوِيضُ إِلَى اللهِ وَالتَّسْلِيمُ لِأَمْرِ اللهِ ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : عُلَمَاءُ حُكَمَاءُ كَادُوا أَنْ يَكُونُوا مِنَ الْحِكْمَةِ أَنْبِيَاءَ ، فَإِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ فَلَا تَبْنُوا مَا لَا تَسْكُنُونَ وَلَا تَجْمَعُوا مَا لَا تَأْكُلُونَ وَاتَّقُوا اللهَ الَّذِي إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ .

یقین یك درجه بالاتر ازتقوی است ومیان مردم چیزی کمتر ازیقین تقسیم نشده است ، عرضکردم یقین چیست ؟ فرمود: توکل برخدا وتسلیم خداشدن وراضی بودن بقضاء خدا و واگذاشتن کاربخدا ، عرضکردم: تفسیر این چیست ؟ فرمود :امام باقر علیه السلام چنین فرموده است .

توضیح - گویا فهم سائل ازبیان وتوضیح این مطالب کوتاه بوده وحضرت رضا علیه السلام تنها بذکر کلام جد بزرگوارش قناعت فرموده است .

٦ - امام رضا علیه السلام فرمود : ایمان یکدرجه بالاتر ازاسلامست و تقوی یك درجه بالاتر از ایمان ویقین یکدرجه بالاتر ازتقوی و میان بندگان چیزی کمتر ازیقین تقسیم نشده .

✡(حقیقت ایمان و یقین)✡

١ - امام باقر علیه السلام فرمود : رسولخدا صلی الله علیه و آله در مسافرتی بود که کاروانی بآنحضرت برخوردند و گفتند : **السلام علیك یا رسول الله** فرمود شما کیستید ؟ گفتند : ای رسولخدا ما مؤمنین هستیم ، فرمود : حقیقت ایمان شما چیست ؟ گفتند : راضی بودن بقضاء خدا و واگذاردن کاربخدا وتسلیم امر خدا بودن ، رسولخدا صلی الله علیه وآله فرمود : (اینها که شما گفتید) دانشمندان و حکیمانی باشند که ازشدت حکمت بپیغمبران نزدیك گشته اند ، پس اگر شما راست میگوئید بنائی راکه در آن نمی نشینید نسازید و چیزی راکه نمیخورید جمع نکنید وازخدائی که بسویش بازگشت دارید پرواکنید .

۲ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ؛ وَعَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، جَمِيعاً عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ الْوَابِشِيِّ وَ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مِهْزَمٍ ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : إِنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وآله صَلَّى بِالنَّاسِ الصُّبْحَ ، فَنَظَرَ إِلَى شَابٍّ فِي الْمَسْجِدِ وَهُوَ يَخْفِقُ وَ يَهْوِي بِرَأْسِهِ ، مُصْفَرٌّ لَوْنُهُ ، قَدْنَحِفَ جِسْمُهُ وَغَارَتْ عَيْنَاهُ فِي رَأْسِهِ ، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : كَيْفَ أَصْبَحْتَ يَافُلَانُ ؟ قَالَ : أَصْبَحْتُ يَارَسُولَ اللهِ مُوقِناً ، فَعَجِبَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله مِنْ قَوْلِهِ وَقَالَ : إِنَّ لِكُلِّ يَقِينٍ حَقِيقَةً فَمَا حَقِيقَةُ يَقِينِكَ ؟ فَقَالَ : إِنَّ يَقِينِي يَارَسُولَ اللهِ هُوَالَّذِي أَحْزَنَنِي وَأَسْهَرَ لَيْلِي وَأَظْمَأَهَوَاجِرِي فَعَزَفَتْ نَفْسِي عَنِ الدُّنْيَا وَمَافِيهَا حَتَّى كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى عَرْشِ رَبِّي وَقَدْ نُصِبَ لِلْحِسَابِ وَحُشِرَ الْخَلَائِقُ لِذَلِكَ وَأَنَافِيهِمْ وَكَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى أَهْلِ الْجَنَّةِ ، يَتَنَعَّمُونَ فِي الْجَنَّةِ وَيَتَعَارَفُونَ وَعَلَى الْأَرَائِكِ مُتَّكِئُونَ وَكَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى أَهْلِ النَّارِ وَهُمْ فِيهَا مُعَذَّبُونَ مُصْطَرِخُونَ وَكَأَنِّي الْآنَ أَسْمَعُ زَفِيرَ النَّارِ يَدُورُ فِي مَسَامِعِي ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله لِأَصْحَابِهِ: هَذَا عَبْدٌ نَوَّرَ اللهُ قَلْبَهُ بِالْإِيمَانِ ، ثُمَّ قَالَ لَهُ : اَلْزَمْ مَاأَنْتَ عَلَيْهِ ، فَقَالَ الشَّابُّ : ادْعُ اللهَ لِي يَا رَسُولَ اللهِ أَنْ أُرْزَقَ الشَّهَادَةَ مَعَكَ ، فَدَعَالَهُ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله فَلَمْ يَلْبَثْ أَنْ خَرَجَ فِي بَعْضِ غَزَوَاتِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله فَاسْتُشْهِدَ بَعْدَ تِسْعَةِ نَفَرٍ وَكَانَ هُوَالْعَاشِرَ

---

۲ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : روزی رسولخدا صلی‌الله علیه وآله نمازصبح را با مردم گزارد، سپس در مسجد نگاهش بجوانی افتادکه چرت میزد و سرش پائین میافتاد ، رنگش زرد بود وتنش‌لاغروچشمانش بگودی فرو رفته ، رسولخدا صلی‌الله علیه وآله باو فرمود : حالت چگونه است ؟ عرضکرد : من با یقین گشته‌ام ، رسول خدا صلی الله علیه وآله ازگفته‌او در شگفت شد [خوشش‌آمد] و فرمود : هماناهر یقینی را حقیقتی است . حقیقت یقین‌تو چیست ؟ .

عرضکرد: یا رسول‌الله همین یقین من‌است‌که مرا اندوهگین ساخته و بیداری شب و تشنگی روزهای گرمم بخشیده واز دنیا وآنچه در دنیا هست بی رغبت گشته‌ام تا آنجاکه گویا عرش پروردگارم را میبینم که برای رسیدگی بحساب خلق برپا شده و مردم برای حساب گرد آمده‌اند و گویا اهل بهشت را مینگرم که در نعمت میخرامند وبر کرسیها تکیه زده ، یکدیگر را معرفی میکنند و گویا اهل دوزخ را می‌بینم‌که درآنجا معذبند وبفریاد رسی ناله میکنند وگویااکنون‌آهنگ زبانه‌کشیدن آتش دوزخ در گوشم طنین انداز است .

رسولخدا صلی‌الله‌علیه وآله باصحاب فرمود : این جوان بنده‌ایستکه خدا دلش را بنور ایمان‌روشن ساخته ، سپس بخود او فرمود : بر این حال که داری ثابت باش . جوان گفت : یا رسول الله از خدا بخواه شهادت دررکابت را روزیم‌کند . رسول خدا صلی‌الله علیه وآله برای اودعا فرمود . مدتی‌نگذشت‌که درجنگی همراه پیغمبر بیرون رفت وبعد از۹نفر شهید گشت واو دهمین (شهیدان‌آنجنگ) بود .

(١٥٤٥) ٣ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ مُسْكَانَ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : اسْتَقْبَلَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله حَارِثَةَ بْنَ مَالِكِ بْنِ النُّعْمَانِ الأَنْصَارِيَّ فَقَالَ لَهُ : كَيْفَ أَنْتَ يَا حَارِثَةَ بْنَ مَالِكٍ؟ فَقَالَ: يَارَسُولَ اللهِ مُؤْمِنٌ حَقّاً ، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : لِكُلِّ شَيْءٍ حَقِيقَةٌ فَمَا حَقِيقَةُ قَوْلِكَ ؟ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ عَزَفَتْ نَفْسِي عَنِ الدُّنْيَا فَأَسْهَرْتُ لَيْلِي وَأَظْمَأْتُ هَوَاجِرِي وَكَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى عَرْشِ رَبِّي [وَ]قَدْ وُضِعَ لِلْحِسَابِ وَ كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى أَهْلِ الْجَنَّةِ يَتَزَاوَرُونَ فِي الْجَنَّةِ وَ كَأَنِّي أَسْمَعُ عُوَاءَ أَهْلِ النَّارِ فِي النَّارِ، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: عَبْدٌ نَوَّرَ اللهُ قَلْبَهُ ، أَبْصَرْتَ فَاثْبُتْ ، فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ ادْعُ اللهَ لِي أَنْ يَرْزُقَنِي الشَّهَادَةَ مَعَكَ ، فَقَالَ : اللَّهُمَّ ارْزُقْ حَارِثَةَ الشَّهَادَةَ ، فَلَمْ يَلْبَثْ إِلاَّ أَيَّاماً حَتَّى بَعَثَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله سَرِيَّةً فَبَعَثَهُ فِيهَا، فَقَاتَلَ فَقَتَلَ تِسْعَةً - أَوْ ثَمَانِيَةً - ثُمَّ قُتِلَ .

وَفِي رِوَايَةِ الْقَاسِمِ بْنِ بُرَيْدٍ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ : اسْتُشْهِدَ مَعَ جَعْفَرِ بْنِ أَبِي طَالِبٍ بَعْدَ تِسْعَةِ نَفَرٍ وَكَانَ هُوَ الْعَاشِرَ .

٤ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ ، إِنَّ عَلَى كُلِّ حَقٍّ حَقِيقَةً وَعَلَى كُلِّ صَوَابٍ نُوراً .

---

٣ - امام صادق عليه السلام فرمود : رسولخدا صلى‌الله عليه وآله با حارثة‌بن مالك بن نعمان انصارى روبرو شد ، حضرت فرمود: حارثة بن مالك! چگونه‌ئى؟ فرمود : يا رسول‌الله ! مؤمن‌حقيقى‌ام. رسولخدا صلى‌الله عليه وآله فرمود : هرچيزى را حقيقتى است . حقيقت گفتار توچيست ؟ گفت: يارسول‌الله ! بدنيا بى رغبت شده‌ام ، شب را (براى عبادت) بيدارم وروزهاى گرم را (دراثرروزه) تشنگى ميكشم وگويا عرش پروردگارم رامينگرم كه براى حساب گسترده گشته وگويا اهل بهشت را مى‌بينم كه در ميان بهشت يكديگر را ملاقات ميكنند وگويا ناله اهل دوزخ را درميان دوزخ ميشنوم .

رسولخدا صلى‌الله عليه‌و آله فرمود : بنده‌ايستكه خدا دلش را نورانى فرموده ، بصيرت يافتى ، ثابت باش ، عرضكرد : يا رسول‌الله ! ازخدا بخواه كه شهادت در ركابت را بمن روزى كند ، حضرت فرمود : خدايا بحارثه شهادت روزى كن . چند روزى بيش نگذشت كه رسولخدا صلى‌الله‌عليه وآله لشكرى براى جنگ فرستاد وحارثه را هم درآن جنگ فرستاد . او بميدان جنگ رفت و ٩ تن - يا هشت تن- را بكشت وسپس كشته شد .

و در روايتى كه قاسم‌بن بريد از ابى بصير نقل‌كند ، گويد : همراه جعفربن ابيطالب بود ، وبعد از ٩نفرشهيد شد ، واو دهمين شهيد بود .

٤ - اميرالمؤمنين صلوات الله عليه فرمود : بر سر هر امر حقى حقيقتى است و بر سر هر امر درستى نورى .

((بَابُ التَّفَكُّرِ))

۱ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام : قَالَ كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام يَقُولُ: نَبِّهْ بِالتَّفَكُّرِ قَلْبَكَ ؛ وَجَافِ عَنِ اللَّيْلِ جَنْبَكَ ، وَاتَّقِ اللهَ رَبَّكَ .

۲ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ ، عَنْ أَبَانٍ ، عَنِ الْحَسَنِ الصَّيْقَلِ قَالَ سَأَلْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام عَمَّا يَرْوِي النَّاسُ أَنَّ تَفَكُّرَ سَاعَةٍ خَيْرٌ مِنْ قِيَامِ لَيْلَةٍ ، قُلْتُ : كَيْفَ يَتَفَكَّرُ ؟ قَالَ : يَمُرُّ بِالْخَرِبَةِ أَوْبِالدَّارِ فَيَقُولُ: أَيْنَ سَاكِنُوكَ ، أَيْنَ بَانُوكَ ، مَا [بَا]لُكِ لَاتَتَكَلَّمِينَ .

۳ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ خَالِدٍ ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي نَصْرٍ ،عَنْ بَعْضِ رِجَالِهِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ إِدْمَانُ التَّفَكُّرِ فِي اللهِ وَفِي قُدْرَتِهِ .

شرح ـ مراد بحقیقت دلیل عقلی است ویا نشانه وجود خدا ویا آیات قرآن ، و مقصود از نور بترتیب سه احتمال مذکور، دلیل نقلی کتاب وسنت است ویا دلائل مسائل اصول وفروع دین ویا آیات قرآن ونیز این خبر بشماره ۱۹۸ با تتمه‌ئی گذشت .

✿ (باب تفکر) ✿

۱ ـ امیرالمؤمنین عليه السلام میفرمود : با تفکر دل خود را بیدار ساز و در شب پهلو از بستر خواب بدوردار ، وازخدای پروردگارت پرواکن .

۲ـ حسن صیقل گوید : ازامام صادق عليه السلام درباره آنچه مردم روایت میکنند که : «یکساعت اندیشیدن بهتر از عبادت یکشب است » پرسیدم وگفتم : چگونه بیندیشد ؟ فرمود : ازخرابه یا خانه‌ایکه میگذرد بگوید : ساکنینت کجایند ؟ سازندگانت کجایند ؟ چرا سخن نمیگوئی ؟ .

شرح ـ پیداست که امام عليه السلام هم روایت را تصدیق فرموده است ، وچون اندیشیدن یکساعت گاهی موجب توبه ازگناهان وعبادت تمام عمر میگردد، ازاین رو ازعبادت یکشب وبلکه یکسال وهفتاد سال چنانکه در روایات دیگر شنیده‌ام بهتر است وتوضیح امام در دوجمله اول نتیجه‌اش اینستکه انسان زود گذشتن وفناءدنیا را از نظر دور ندارد وآنرا تلقین بنفس کند تا ازحرص وطمع وستم وافزون طلبیش کاسته شود وازجمله اخیر این نتیجه گرفته میشود که انسان میفهمد خدا موجوداتی را جامد وبیشعور و غیرناطق آفریده است ، پس او را لازمست که دربرابر نعمت حیات وعقل ونطق خدا را سپاسگزاری کند ، و ممکن است دنباله نتیجه دو جمله اول باشد .

۳ ـ امام صادق علیه السلام فرمود : بهترین عبادت همواره اندیشیدن در باره خدا وقدرت اوست .

شرح ـ مراد بتفکر درباره خدا ، تفکردر افعال بدیع وصنایع عجیب ونظم دستگاه آفرینش اوست

(١٥٥٠) ٤ ـ مُحَمَّدُ بْنُ [illegible] عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ مُعَمَّرِ بْنِ خَلَّادٍ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ الرِّضَا عليه السلام يَقُولُ: لَيْسَ الْعِبَادَةُ كَثْرَةَ الصَّلَاةِ وَالصَّوْمِ ، إِنَّمَا الْعِبَادَةُ التَّفَكُّرُ فِي أَمْرِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ .

٥ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ . عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ سَهْلٍ ، عَنْ حَمَّادٍ ؛ عَنْ رِبْعِيٍّ قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ :[إِنَّ] التَّفَكُّرَ يَدْعُو إِلَى الْبِرِّ وَالْعَمَلِ بِهِ .

(بَابُ الْمَكَارِمِ)

١ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ الْهَيْثَمِ بْنِ أَبِي مَسْرُوقٍ ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ إِسْحَاقَ شَعِرٍ ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَطِيَّةَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : الْمَكَارِمُ عَشْرٌ فَإِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَكُونَ فِيكَ فَلْتَكُنْ فَإِنَّهَا تَكُونُ فِي الرَّجُلِ وَلَا تَكُونُ فِي وَلَدِهِ وَتَكُونُ فِي الْوَلَدِ وَلَا تَكُونُ فِي أَبِيهِ

تا از آنها بوجودش پی برد ، و مقصود از اندیشیدن در قدرتش اندیشیدن در خلقت بشر از مشتی خاك وروزی دادن همه افراد وامثال اینهاست تا نتیجه گیرد که چنین قدرتی میتواند دوباره این بشر را زنده کند واز آنها حساب کشد ونیز بداند خلقت این دستگاه عظیم جهان ، یاوه وبیهوده نیست ، بی منظور وبی هدف نباشد، چنانکه در آیات شریفه قرآن طریقه تفکر بهمین روش بیان شده است وآنچه ممنوع است تنها تفکر در ذات وحقیقت خداست که چون از محیط فکر بشر بالاتر است ، جز بهت وسرگردانی نتیجه دیگری ندارد .

٤ ـ امام رضا علیه السلام میفرمود : عبادت بنماز و روزه بسیار نیست ، همانا عبادت اندیشیدن در امر خدای عزوجل است.

شرح ـ یعنی عبادت منحصر بنماز وروزه بسیار نیست ، بلکه عبادت کامل، تفکر در امر خدا است اگر چه نتیجه‌اش نماز وروزه اندك، ولی با معرفت ونورانیت قلب باشد .

٥ ـ امیرالمؤمنین صلوات الله علیه فرمود: اندیشیدن انسانرا به نیکی وانجام آن میکشاند .

شرح ـ گویا مراد به نیکی فهمیدن معارف حقه وصفات حمیده وتحلی نفس بدانها میباشد ومراد بانجام آن ، عمل کردن بواجبات ومستحبات وقضاء حوائج خلق وانجام سایر کارهای نیك است .

(باب مکارم)

توضیح ـ مکارم صفاتی است که موجب کرامت وشرف و بزرگواری انسان میشود ، وازصفات نیك عادی بالاتر است .

١ ـ حسین بن عطیه گوید : امام صادق علیه السلام فرمود : مکارم ده چیز است ، اگر میتوانی آنها را داشته باش ، زیرا گاهی شخصی آنها را دارد و فرزندش ندارد وگاهی در فرزند هست ودر پدرش نیست ، و گاهی در برده هست و در آزاد نیست ، عرض شد : آنها چه‌هستند ؟ فرمود : نومیدی حقیقی (از آنچه

وَتَكُونُ فِي الْعَبْدِ وَلَا تَكُونُ فِي الْحُرِّ، قِيلَ: وَمَا هُنَّ؟ قَالَ: صِدْقُ الْبَأْسِ وَصِدْقُ اللِّسَانِ وَأَدَاءُ الْأَمَانَةِ وَصِلَةُ الرَّحِمِ وَإِقْرَاءُ الضَّيْفِ وَإِطْعَامُ السَّائِلِ وَالْمُكَافَأَةُ عَلَى الصَّنَائِعِ وَالتَّذَمُّمُ لِلْجَارِ وَالتَّذَمُّمُ لِلصَّاحِبِ وَرَأْسُهُنَّ الْحَيَاءُ.

۲ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ مُسْكَانَ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ خَصَّ رَسُولَهُ بِمَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ، فَامْتَحِنُوا أَنْفُسَكُمْ، فَإِنْ كَانَتْ فِيكُمْ فَاحْمَدُوا اللهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ ذَلِكَ مِنْ خَيْرٍ وَإِنْ لَا تَكُنْ فِيكُمْ فَاسْأَلُوا اللهَ وَارْغَبُوا إِلَيْهِ فِيهَا، قَالَ: فَذَكَرَ [هَا] عَشَرَةً: الْيَقِينَ وَالْقَنَاعَةَ وَالصَّبْرَ وَالشُّكْرَ وَالْحِلْمَ وَحُسْنَ الْخُلُقِ وَالسَّخَاءَ وَالْغَيْرَةَ وَالشَّجَاعَةَ وَالْمُرُوءَةَ قَالَ: وَرَوَى بَعْضُهُمْ بَعْدَ هَذِهِ الْخِصَالِ الْعَشَرَةِ وَزَادَ فِيهَا الصِّدْقَ وَأَدَاءَ الْأَمَانَةِ.

۳ـ عَنْهُ، عَنْ بَكْرِ بْنِ صَالِحٍ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْهَاشِمِيِّ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ عَبَّادٍ قَالَ بَكْرٌ وَأَظُنُّنِي قَدْ سَمِعْتُهُ مِنْ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ بُكَيْرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: إِنَّا لَنُحِبُّ مَنْ كَانَ عَاقِلًا، فَهِماً، فَقِيهاً، حَلِيماً، مُدَارِياً، صَبُوراً، صَدُوقاً، وَفِيّاً. إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ خَصَّ

دست مردم است) و راستی زبان و اداء امانت وصله رحم و پذیرائی از مهمان وغذا دادن بسائل (کسیکه از او غذا طلبد) و جبران نیکی‌ها ومراعات حق همسایه و مراعات حق‌رفیق (۱) و سر همه مکارم (افضل و عالیتر از همه) حیا و شرم است (زیراکسیکه در برابر خالق ومخلوق شرم داشته باشد، همه‌این‌مکارم را انجام میدهد وهمان خصلت حیا بر تمام این مکارم داعی وباعث میشود).

۲ ـ امام صادق علیه السلام فرمود: خدای عزوجل پیغمبرانش را بمکارم اخلاق اختصاص داد، شماخود را بیازمائید، اگر آنها در وجود شما هم بود، خدارا سپاس گوئید و بدانید که بودن آنها در شما خیر شماست واگر در شما نبود، ازخدا بخواهید و نسبت بآنها رغبت جوئید.

سپس آنها را ده چیز شمرد: یقین وقناعت وصبر وشکر وخویشتن‌داری وخلق نیکووسخاوت‌وغیرت و شجاعت و مروت.

بعضی از راویان دیگر این‌ده‌خصلت راذکر نموده وراستگوئی وامانت‌داری‌را هم‌بدانهاافزوده‌است.

۳ ـ امام صادق علیه السلام فرمود: مادوست داریم کسی راکه عاقل، فهمیده، فقیه، خویشتن دار، با مدارا، بردبار، راستگو، با وفا باشد، زیرا خدای عز وجل پیغمبران را بمکارم اخلاق اختصاص داد (یعنی خصال نکوهیده را ازآنها دور ساخت) پس هرکه‌این مکارم را داشته باشد، باید خدا را سپاس

---

(۱) تذمم بمعنی ننگ داشتن از کار زشت هم میآید، پس مراد از آن در اینجا ننگ داشتن از آزار همسایه ورفیق است.

الْأَنْبِيَاءَ بِمَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ ، فَمَنْ كَانَتْ فِيهِ فَلْيَحْمَدِ اللهَ عَلَى ذٰلِكَ وَمَنْ لَمْ تَكُنْ فِيهِ فَلْيَتَضَرَّعْ إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ وَلْيَسْأَلْهُ إِيَّاهَا ، قَالَ : قُلْتُ : جُعِلْتُ فِدَاكَ وَمَا هُنَّ ؟ قَالَ : هُنَّ الْوَرَعُ وَالْقَنَاعَةُ وَالصَّبْرُ وَالشُّكْرُ وَالْحِلْمُ وَالْحَيَاءُ وَالسَّخَاءُ وَالشَّجَاعَةُ وَالْغَيْرَةُ وَالْبِرُّ وَصِدْقُ الْحَدِيثِ وَأَدَاءُ الْأَمَانَةِ .

(١٥٥٥) ٤ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ ارْتَضَى لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِيناً ، فَأَحْسِنُوا صُحْبَتَهُ بِالسَّخَاءِ وَحُسْنِ الْخُلُقِ .

٥ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ : الْإِيمَانُ أَرْبَعَةُ أَرْكَانٍ : الرِّضَا بِقَضَاءِ اللهِ وَالتَّوَكُّلُ عَلَى اللهِ وَتَفْوِيضُ الْأَمْرِ إِلَى اللهِ وَالتَّسْلِيمُ لِأَمْرِ اللهِ .

٦ - الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ ؛ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ رَجُلٍ مِنْ بَنِي هَاشِمٍ قَالَ : أَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ كَمُلَ إِسْلَامُهُ وَلَوْ كَانَ مِنْ قَرْنِهِ إِلَى قَدَمِهِ خَطَايَا لَمْ تَنْقُصْهُ : الصِّدْقُ وَالْحَيَاءُ وَحُسْنُ الْخُلُقِ وَالشُّكْرُ .

٧ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ؛ وَعَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ جَمِيعاً عَنِ ابْنِ

گزارد وهر کس آنهارا نداشته باشد ، باید بسوی خدای عزوجل تضرع کند وآنها را از اوبخواهد .

راوی گوید : عرض کردم ، قربانت آنها چه صفاتی هستند ؟ فرمود : پرهیزگاری و قناعت و صبر وشکروخویشتن‌داری و حیا وسخاوت و شجاعت و غیرت وخوش‌رفتاری و راستی گفتار و امانتداری.

٤ - امام صادق عليه السلام فرمود . خدای عزوجل اسلام را دین شما پسندید ، پس بسبب سخاوت وخلق نیکو باآن نیکو معاشرت کنید .

٥ - امیرالمؤمنین صلوات‌الله علیه فرمود : ایمان ازچهار پایه مرکب است : ١ - راضی بودن بقضاء خدا ٢ - توکل بر خدا ٣ - واگذاردن امر بخدا ٤ - تسلیم امر خدابودن .

٦ - ابن‌سنان گوید : مردی از بنی‌هاشم (که گویا مراد امام صادق عليه السلام باشد و از شدت تقیه این گونه تعبیر شده است) فرماید : چهار چیز است که هرکس آنها را دارا باشد ، اسلامش کامل‌است ، و اگر سر تا پایش خطاکاری باشد ، از قدر او نکاهد : راستگوئی وحیا و خوش‌خلقی وسپاس گزاری .

توضیح - یکی‌ازاین صفات حیاء است که در حدیث اول این‌باب گفته‌شد ، حیا سرهمه مکارم‌است پس کسیکه این چهار صفت‌را داشته باشد،خطائی بمعنی گناه وصفت مذموم ندارد ، مگر اینکه مقصود از خطا ، سهو و اشتباه و نقایص بدنی ونژادی و أمثال آن باشد .

٧ - جابر بن عبدالله گوید : رسولخدا صلی‌الله علیه وآله فرمود : نمیخواهید بهترین مردان شما

---

(١) کلمه بر (بکسر با) در قرآن و اخبار بمعنی بهشت و صله رحم و خوشرفتاری با پدر ومادر وراستگوئی و احسان و هدیه آید .

مَحْبُوبٍ ، عَنِ ابْنِ رِئَابٍ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِاللهِ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم : أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِخَيْرِ رِجَالِكُمْ ؟ قُلْنَا : بَلَى يَارَسُولَ اللهِ قَالَ : إِنَّ مِنْ خَيْرِ رِجَالِكُمُ التَّقِيَّ النَّقِيَّ السَّمِحَ الْكَفَّيْنِ ، النَّقِيَّ الطَّرَفَيْنِ الْبَرَّ بِوَالِدَيْهِ وَلَايُلْجِئُ عِيَالَهُ إِلَى غَيْرِهِ .

(بَابُ فَضْلِ الْيَقِينِ)

۱- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْوَشَّاءِ ، عَنِ الْمُثَنَّى بْنِ الْوَلِيدِ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : لَيْسَ شَيْءٌ إِلَّا وَلَهُ حَدٌّ : قَالَ قُلْتُ : جُعِلْتُ فِدَاكَ فَمَا حَدُّ التَّوَكُّلِ ؟ قَالَ : الْيَقِينُ ؛ قُلْتُ فَمَا حَدُّ الْيَقِينِ ؟ قَالَ : أَلَّا تَخَافَ مَعَ اللهِ شَيْئاً .

﴿۱۵۶۰﴾ ۲- عَنْهُ ، عَنْ مُعَلَّى ؛ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْوَشَّاءِ ؛ عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ سِنَانٍ ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام ، وَمُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ؛ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ؛ عَنْ أَبِي وَلَّادٍ الْحَنَّاطِ وَعَبْدِاللهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : مِنْ صِحَّةِ يَقِينِ الْمَرْءِ الْمُسْلِمِ أَنْ لَايُرْضِيَ النَّاسَ بِسَخَطِ اللهِ وَلَا يَلُومَهُمْ عَلَى مَالَمْ يُؤْتِهِ اللهُ ؛ فَإِنَّ الرِّزْقَ لَايَسُوقُهُ حِرْصُ حَرِيصٍ وَلَايَرُدُّهُ كَرَاهِيَةُ كَارِهٍ ؛ وَلَوْأَنَّ أَحَدَكُمْ فَرَّ مِنْ رِزْقِهِ كَمَا يَفِرُّ مِنَ الْمَوْتِ لَأَدْرَكَهُ رِزْقُهُ كَمَا يُدْرِكُهُ الْمَوْتُ ؛ ثُمَّ قَالَ : إِنَّ اللهَ بِعَدْلِهِ وَقِسْطِهِ

رابشما بگویم ؟ عرض کردیم : چرا ، ای رسولخدا . فرمود : برخی از بهترین مردان شما ، مرد پرهیزکار ناآلوده ، دست باز (باسخاوت) زبان ودامن پاك ، خوش رفتار باپدر ومادر است که عیالاتش را به پناهندگی بدیگران مجبور نسازد .

✡(فضل و امتیاز یقین)✡

۱ ـ ابو بصیر گوید ، امام صادق عليه السلام فرمود : چیزی نیست جز اینکه حدی دارد . عرض کردم : قربانت گردم ، حد توکل چیست ؟ فرمود : یقین است (پس کسیکه بقدرت و حکمت و رحمت بی پایان خدا یقین کند ، بر او توکل نماید) عرض کردم : حد یقین چیست ؟ فرمود : اینکه با وجود خدا از چیزی نترسی

شرح ـ مراد به **حد** در اینجا اندازه وجودی و ظرفیت معنوی این صفات است و نزدیك بهمان حدی است که علماء منطق در باب کلیات خمس میگویند ، پس همچنانکه **حیوان ناطق** اندازه وجودی انسانرا تعیین میکند ، یقین هم اندازه وجودی توکل را مشخص میسازد

۲ ـ امام صادق علیه السلام فرمود : از نشانه های درستی یقین مردمسلمان اینستکه : مردم را بوسیله خشم خدا خرسند نکند (مانند کسیکه طبق میل مردم برخلاف حق فتوی دهد ونهی از منکر نکند) ومردم را بر آنچه خدا بخوداو نداده سرزنش ننماید[مردم را برای آنچه بدو ندهند ، زیرا خدا روزیش نکرده سرزنش نکند] زیرا روزی را نه شره وآز حریص بیاورد ونه نخواستن ناخواه ردکند ، و اگر شخصی

جَعَلَ الرَّوْحَ وَالرَّاحَةَ فِي الْيَقِينِ وَالرِّضَا وَجَعَلَ الْهَمَّ وَالْحُزْنَ فِي الشَّكِّ وَالسَّخَطِ .

٣ـ ابْنُ مَحْبُوبٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ: إِنَّ الْعَمَلَ الدَّائِمَ الْقَلِيلَ عَلَى الْيَقِينِ أَفْضَلُ عِنْدَاللهِ مِنَ الْعَمَلِ الْكَثِيرِ عَلَى غَيْرِ يَقِينٍ .

٤ـ الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنِ الْوَشَّاءِ ،عَنْ أَبَانٍ،عَنْ زُرَارَةَ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ عَلَى الْمِنْبَرِ : لَايَجِدُ أَحَدٌ[كُمْ] طَعْمَ الْإِيمَانِ حَتَّى يَعْلَمَ أَنَّ مَا أَصَابَهُ لَمْ يَكُنْ لِيُخْطِئَهُ وَمَاأَخْطَأَهُ لَمْ يَكُنْ لِيُصِيبَهُ .

٥ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ؛ عَنْ أَبِيهِ ؛ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ؛ عَنْ زَيْدٍ الشَّحَّامِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ جَلَسَ إِلَى حَائِطٍ مَائِلٍ يَقْضِي بَيْنَ النَّاسِ ؛ فَقَالَ بَعْضُهُمْ: لَاتَقْعُدْ تَحْتَ هٰذَا الْحَائِطِ ؛ فَإِنَّهُ مَعْوُرٌ فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ : حَرَسَ امْرَءاً أَجَلُهُ فَلَمَّاقَامَ سَقَطَ الْحَائِطُ: قَالَ : وَكَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام مِمَّا يَفْعَلُ، هٰذَا وَأَشْبَاهَهُ ، وَهٰذَا الْيَقِينُ .

٦ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ خَالِدٍ ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ أَبِي نَصْرٍ،عَنْ صَفْوَانَ

ازشما چنانکه از مرگ میگریزد ، از روزیش بگریزد روزیش باوبرسد ، همچنانکه مرگ باو میرسد .

سپس فرمود : خدا بعدالت و داد خویش نشاط و آسایش را در یقین و رضا قرار داده وغم واندوه را درشك وناخرسندی .

۳ ـ هشام بن سالم گوید : شنیدم امام‌صادق علیه‌السلام میفرمود : عمل پیوسته اندك با یقین ، نزد خدا افضل است از عمل بسیار بدون یقین

توضیح ـ یقین موجب میشود که انسان هرکار نیکی را پیوسته انجام دهد ، ولی اگر یقین نباشد انجام عمل از روی اغراضی است که تغییرپذیر است ، و ممکن است یك روز هزار رکعت نماز بخواند و خسته و ملول شود وروز دیگر هیچ نخواند .

٤ . امیرالمؤمنین صلوات الله علیه بر منبر فرمود : هیچیك از شما مزه ایمان را نچشد ، تا آنکه بداند ، آنچه باو رسیده ، ممکن نبود که از او بگذرد (و باو نرسد) و آنچه از او گذشته ممکن نبود که باو برسد (زیرا قوه‌ئی قادر و حکیم و مهربان بالای سر این جهانست و مواهب و عطایای خویش را طبق مصلحت و استعداد افراد تقسیم میکند) .

٥ ـ امام صادق علیه‌السلام فرمود : امیر المؤمنین صلی الله علیه وآله کنار دیوارخمیده‌ئی نشسته‌بود و میان مردم داوری میکرد ، یکی ازآنها عرض کرد : زیراین‌دیوار منشین که شکسته است . امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود : مرد را اجلش نگهدار است (چون زمان مرگ هرکسی نزد خدا معین است . همین امر سبب میشودکه پیش ازآن نمیرد) وچون حضرت‌ازآنجا برخاست دیوار فروریخت . امام صادق علیه‌السلام فرمود : و امیر المؤمنین علیه السلام این‌گونه کارها و أمثال آن‌را میکرد ، و همین است یقین .

الْجَمّالِ قالَ : سَأَلْتُ أَباعَبْدِاللهِ عليه السلام عَنْ قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «وَأَمَّا الْجِدارُ فَكانَ لِغُلامَيْنِ يَتيمَيْنِ فِي الْمَدينَةِ وَكانَ تَحْتَهُ كَنْزٌ لَهُما» فَقالَ : أَما إِنَّهُ ما كانَ ذَهَباً وَلا فِضَّةً وَإِنَّما كانَ أَرْبَعَ كَلِماتٍ: لا إِلهَ إِلاّ أَنا ، مَنْ أَيْقَنَ بِالْمَوْتِ لَمْ يَضْحَكْ سِنُّهُ ، وَمَنْ أَيْقَنَ بِالْحِسابِ لَمْ يَفْرَحْ قَلْبُهُ ، وَمَنْ أَيْقَنَ بِالْقَدَرِ لَمْ يَخْشَ إِلاَّ اللهَ

﴿۱۵۶۵﴾ ۷ـ عَنْهُ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ صَفْوانَ الْجَمّالِ ، عَنْ أَبي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : كانَ أَميرُ الْمُؤْمِنينَ عليه السلام يَقُولُ : لا يَجِدُ عَبْدٌ طَعْمَ الْإيمانِ حَتّى يَعْلَمَ أَنَّ ما أَصابَهُ لَمْ يَكُنْ لِيُخْطِئَهُ وَأَنَّ ما أَخْطَأَهُ لَمْ يَكُنْ لِيُصيبَهُ وَأَنَّ الضّارَّ النّافِعَ هُوَاللهُ عَزَّ وَجَلَّ .

۸ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عيسى ، عَنِ الْوَشّاءِ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ سِنانٍ ، عَنْ أَبي حَمْزَةَ ، عَنْ سَعيدِ بْنِ قَيْسٍ الْهَمْدانِيِّ قالَ : نَظَرْتُ يَوْماً فِي الْحَرْبِ إِلى رَجُلٍ عَلَيْهِ ثَوْبانِ فَحَرَّكْتُ فَرَسي فَإِذا هُوَ أَميرُ الْمُؤْمِنينَ عليه السلام فَقُلْتُ : يا أَميرَ الْمُؤْمِنينَ فِي مِثْلِ هذَا الْمَوْضِعِ ؟ فَقالَ : نَعَمْ يا سَعيدَ ابْنَ قَيْسٍ إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ عَبْدٍ إِلاّ وَلَهُ مِنَ اللهِ حافِظٌ وَواقِيَةٌ مَعَهُ مَلَكانِ يَحْفَظانِهِ مِنْ أَنْ يَسْقُطَ مِنْ رَأْسِ جَبَلٍ أَوْ يَقَعَ فِي بِئْرٍ ، فَإِذا نَزَلَ الْقَضاءُ خَلّيا بَيْنَهُ وَبَيْنَ كُلِّ شَيْءٍ .

---

۶ ـ صفوان جمال گوید : از امام صادق علیه‌السلام در باره این قول خدای عزوجل پرسیدم : « و اما دیوار از آن دو پسر بچه یتیم در آن شهر بود و در زیرش گنجی متعلق بآنها بود ، ۸۲ سوره ۱۸ » فرمود : همانا آن گنجینه طلا و نقره نبود . بلکه چهار کلمه بود : ۱ـ شایسته پرستشی جز من نیست ۲ ـ هر که بمرگ یقین داشته باشد : خنده دندان نما نکند ۳ ـ هر که بحساب (روز قیامت) یقین داشته باشد ، دلش شادمان نباشد ، ٤ ـ هر که بتقدیر یقین داشته باشد ، جز از خدا نترسد .

۷ ـ امیرالمؤمنین علیه‌السلام میفرمود : هیچ بنده‌ئی مزه ایمان نچشد ، تا اینکه بداند آنچه باو رسیده ، از او نمیگذشت وآنچه از او گذشته باو نمیرسید ، واینکه زیان‌بخش وسودرسان تنها خدای‌عزوجل است . (بشماره ۱۵۶۳ رجوع شود) .

توضیح ـ گویا مقصود از جمله اخیر اینست که هر سود و زیانی بتقدیر خدای عز و جل است ، اگرچه بتوسط دیگری بانسان برسد ، ورسیدن ونرسیدن ازدیگری‌هم بتوفیق ویا خذلان اوست .

۸ ـ سعید بن قیس گوید : روزی در میدان جنگ مردی را دیدم که تنها دو جامه بر تن داشت (بدون زره وخود) اسبم را بجانبش حرکت دادم ، دیدم امیرالمؤمنین علیه السلام است . عرض کردم : یا أمیر المؤمنین ! در چنین جائی (بااین لباس) ؟! فرمود : آری ، ای سعیدبن قیس ! هیچ بنده‌ئی نیست جز آنکه برای او از جانب خدا بعنوان نگهبان و نگهدار ، دو فرشته است که او را نگه میدارند از اینکه از سر کوهی سرنگون نشود یا در چاهی بیفتد ، و چون قضاء خدا فرود آید (اجلش برسد) اورا نسبت بهمه چیز واگذارند .

٩ ـ الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ الرِّضَا عليه السلام يَقُولُ : كَانَ فِي الْكَنْزِ الَّذِي قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : «وَكَانَ تَحْتَهُ كَنْزٌ لَهُمَا» كَانَ فِيهِ: بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ عَجِبْتُ لِمَنْ أَيْقَنَ بِالْمَوْتِ كَيْفَ يَفْرَحُ وَعَجِبْتُ لِمَنْ أَيْقَنَ بِالْقَدَرِ كَيْفَ يَحْزَنُ وَعَجِبْتُ لِمَنْ رَأَى الدُّنْيَا وَتَقَلُّبَهَا بِأَهْلِهَا كَيْفَ يَرْكَنُ إِلَيْهَا؟ وَيَنْبَغِي لِمَنْ عَقَلَ عَنِ اللهِ أَنْ لَا يَتَّهِمَ اللهَ فِي قَضَائِهِ وَلَا يَسْتَبْطِئَهُ فِي رِزْقِهِ ، فَقُلْتُ : جُعِلْتُ فِدَاكَ أُرِيدُ أَنْ أَكْتُبَهُ قَالَ : فَضَرَبَ وَاللهِ يَدَهُ إِلَى الدَّوَاةِ لِيَضَعَهَا بَيْنَ يَدَيَّ ، فَتَنَاوَلْتُ يَدَهُ ، فَقَبَّلْتُهَا وَأَخَذْتُ الدَّوَاةَ فَكَتَبْتُهُ .

١٠ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ الْعَرْزَمِيِّ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: كَانَ قَنْبَرٌ غُلَامُ عَلِيٍّ يُحِبُّ عَلِيّاً عليه السلام حُبّاً شَدِيداً فَإِذَا خَرَجَ عَلِيٌّ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ خَرَجَ عَلَى أَثَرِهِ بِالسَّيْفِ ، فَرَآهُ ذَاتَ لَيْلَةٍ فَقَالَ : يَا قَنْبَرُ مَا لَكَ ؟ فَقَالَ : جِئْتُ لِأَمْشِيَ خَلْفَكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ قَالَ : وَيْحَكَ أَمِنْ أَهْلِ السَّمَاءِ تَحْرُسُنِي أَوْ مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ ؟! فَقَالَ لَا، بَلْ مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ فَقَالَ: إِنَّ أَهْلَ الْأَرْضِ لَا يَسْتَطِيعُونَ لِي شَيْئاً إِلَّا بِإِذْنِ اللهِ مِنَ السَّمَاءِ فَارْجِعْ، فَرَجَعَ.

١١ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ يُونُسَ ، عَمَّنْ ذَكَرَهُ قَالَ : قِيلَ لِلرِّضَا

---

٩ ـ علی بن اسباط گوید : شنیدم امام رضا علیه السلام در باره گنجی که خدای عزوجل میفرماید : «و زیرش گنجی برای آنها بود» فرمود : در آنجا بود :

بسم الله الرحمن الرحیم ، درشگفتم از کسی که یقین بمرگ دارد چگونه میخندد ؟ ودرشگفتم از کسی که یقین بتقدیر دارد چگونه اندوهگین میشود؟ ودر شگفتم از کسیکه دنیا ودگرگونیهایش را نسبت بأهلش دیده است ، چگونه بآن اعتماد میکند ؟ وسزاوار است کسیکه خدارا با عقل شناخته [خدا باوعقل داده] خدا را در قضاء وقدرش متهم نسازد و درروزی رسانیدنش او را بکندی نسبت ندهد .

عرض کردم : قربانت گردم ، میخواهم این را بنویسم ، بخداکه خود حضرت دست برد تا دوات را پیش من گذارد ، من دستش را گرفتم وبوسیدم ، و دوات را برداشتم و نوشتم .

١٠ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : قنبر غلام علی عليه السلام آنحضرت را بسیار دوست میداشت ، وچون بیرون میشد ، قنبرهم با شمشیری دنبالش میرفت ، شبی اورا دید و فرمود : ای قنبر ! ترا چه شده ؟ عرضکرد : یا امیرالمؤمنین آمده‌ام تا پشت سرت باشم. فرمود : وای برتو ! مرا از اهل آسمان حفظ میکنی یا از اهل زمین ؟ عرضکرد : نه بلکه از اهل زمین ، فرمود : اهل زمین جز باذن خدا نمیتوانند بمن کاری کنند ، برگرد، اوهم برگشت .

١١ ـ بامام رضا عليه السلام عرض شد : شما چنین سخنی میگوئید واز شمشیر خون میچکد (یعنی با وجود

عليه السلام : إنَّكَ تَتَكَلَّمُ بِهٰذَا الكَلامِ وَالسَّيفُ يَقْطُرُ دَماً ؟ فَقال : إنَّ لِلّهِ وادِياً مِن ذَهَبٍ ، حَماهُ بِأَضْعَفِ خَلْقِهِ النَّمْلِ ، فَلَوْ رامَهُ البُخاتِيُّ لَمْ تَصِلْ إلَيْهِ .

✡(بابُ الرِّضا بِالقَضاءِ)✡

✡(۱۵۷۰)✡ ۱ـ عَلِيُّ بْنُ إبْراهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ جَمِيلِ بْنِ صالِحٍ ، عَنْ بَعْضِ أَشْياخِ بَنِي النَّجّاشِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : رَأْسُ طاعَةِ اللهِ الصَّبْرُ وَالرِّضا عَنِ اللهِ فِيما أَحَبَّ العَبْدُ أَوْ كَرِهَ وَلا يَرْضى عَبْدٌ عَنِ اللهِ فِيما أَحَبَّ أَوْ كَرِهَ إلّا كانَ خَيْراً لَهُ فِيما أَحَبَّ أَوْ كَرِهَ .

۲ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِاللهِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ حَمّادِ بْنِ عِيسى ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ مُسْكانَ ، عَنْ لَيْثٍ المُرادِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : إنَّ أَعْلَمَ النّاسِ بِاللهِ أَرْضاهُمْ بِقَضاءِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ .

۳ ـ عَنْهُ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ إبْراهِيمَ بْنِ أَبِي البِلادِ ، عَنْ عاصِمِ بْنِ حُمَيْدٍ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثُّمالِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الحُسَيْنِ عليهما السلام قالَ : الصَّبْرُ وَالرِّضا عَنِ اللهِ رَأْسُ طاعَةِ اللهِ وَمَنْ صَبَرَ وَرَضِيَ عَنِ اللهِ فِيما

اینکه هارون آماده کشتن مخالفین خود است شما دعوی امامت دارید ؟ !) حضرت فرمود : خدا را بیابانی است ازطلاکه آنرا باناتوان ترین مخلوقش یعنی مورچه نگهداشته است، واگرشتر حراسانی آهنگ آن کند بدان نرسد .

توضیح ـ گویا جواب حضرت استعاره تمثیله ویا مثالیست برای بیان قدرت حق تعالی برخلاف آثار ظاهری وجریان عادی که انسان تصورمیکند ، واینکه برای قدرت خدا ممکن است بمورچه ظاهر ناتوان نیرو وقوه‌ئی عطاکندکه بشتران بسیارقوی عطا نکند .

✡(راضی بودن بقضاء خدا)✡

۱ ـ امام صادق علیه السلام فرمود : سرطاعت خدا صبر است وراضی بودن ازخدا نسبت بآنچه بنده دوست داشته یا ناپسند داشته باشد ، وهیچ بنده‌ئی از خدا نسبت بآنچه دوست یا ناپسند دارد ، راضی نباشد ، جز آنکه خیرش باشد درآنچه دوست یا ناپسند داشته است .

شرح ـ استعاره آوردن سر را برای صبر از این نظر است که عبادات و طاعات بانسانی تشبیه شده وصبر بجای سر انسان قرار گرفته ، یعنی شریفترین عبادات صبراست وباآنچه مایه قوام وبقاء سایر عباداتست صبر است .

۲ ـ امام صادق علیه السلام فرمود : داناترین مردم بخدا ، راضی‌ترین آنها است ازخدای عزوجل .

۳ ـ علی بن الحسین علیهما السلام فرمود : صبر وراضی بودن ازخدا ، سر اطاعت خداست ، وهر

قَضىٰ عَلَيْهِ فِيمٰا أَحَبَّ أَوْ كَرِهَ لَمْ يَقْضِ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ فِيمٰا أَحَبَّ أَوْ كَرِهَ إِلّٰا مٰا هُوَ خَيْرٌ لَهُ .

٤ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيىٰ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسىٰ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ دٰاوُدَ الرَّقِّيِّ ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ الْحَذّٰاءِ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قٰالَ : قٰالَ رَسُولُ اللّٰهِ صلى الله عليه وآله : قٰالَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ إِنَّ مِنْ عِبٰادِيَ الْمُؤْمِنِينَ عِبٰاداً لٰا يَصْلُحُ لَهُمْ أَمْرُ دِينِهِمْ إِلّٰا بِالْغِنىٰ وَالسَّعَةِ وَالصِّحَّةِ فِي الْبَدَنِ فَأَبْلُوهُمْ بِالْغِنىٰ وَالسَّعَةِ وَصِحَّةِ الْبَدَنِ فَيُصْلِحُ عَلَيْهِمْ أَمْرَ دِينِهِمْ ، وَإِنَّ مِنْ عِبٰادِيَ الْمُؤْمِنِينَ لَعِبٰاداً لٰا يَصْلُحُ لَهُمْ أَمْرُ دِينِهِمْ إِلّٰا بِالْفٰاقَةِ وَصِحَّةِ الْبَدَنِ فَيُصْلِحُ عَلَيْهِمْ أَمْرَ دِينِهِمْ ، وَإِنَّ مِنْ عِبٰادِيَ الْمُؤْمِنِينَ لَعِبٰاداً لٰا يَصْلُحُ لَهُمْ أَمْرُ دِينِهِمْ إِلّٰا بِالْفٰاقَةِ وَالْمَسْكَنَةِ وَالسُّقْمِ فِي أَبْدٰانِهِمْ فَأَبْلُوهُمْ بِالْفٰاقَةِ وَالْمَسْكَنَةِ وَالسُّقْمِ ، فَيُصْلِحُ عَلَيْهِمْ أَمْرَ دِينِهِمْ وَأَنَا أَعْلَمُ بِمٰا يَصْلُحُ عَلَيْهِ أَمْرُ دِينِ عِبٰادِيَ الْمُؤْمِنِينَ ، وَإِنَّ مِنْ عِبٰادِيَ الْمُؤْمِنِينَ لَمَنْ يَجْتَهِدُ فِي عِبٰادَتِي فَيَقُومُ مِنْ رُقٰادِهِ وَلَذِيذِ وَسٰادِهِ فَيَتَهَجَّدُ لِيَ اللَّيٰالِيَ فَيَتْعَبُ نَفْسَهُ فِي عِبٰادَتِي فَأَضْرِبُهُ بِالنُّعٰاسِ اللَّيْلَةَ وَاللَّيْلَتَيْنِ نَظَراً مِنِّي لَهُ وَإِبْقٰاءً عَلَيْهِ ، فَيَنٰامُ حَتّٰى يُصْبِحَ فَيَقُومُ وَهُوَ مٰاقِتٌ لِنَفْسِهِ زٰارٍ عَلَيْهٰا وَلَوْ خَلّٰى بَيْنَهُ وَبَيْنَ مٰا يُرِيدُ مِنْ عِبٰادَتِي لَدَخَلَهُ الْعُجْبُ مِنْ ذٰلِكَ فَيُصَيِّرُهُ الْعُجْبُ إِلَى الْفِتْنَةِ بِأَعْمٰالِهِ فَيَأْتِيهِ مِنْ ذٰلِكَ مٰا فِيهِ هَلاٰكُهُ لِعُجْبِهِ بِأَعْمٰالِهِ وَرِضٰاهُ عَنْ نَفْسِهِ حَتّٰى يَظُنَّ أَنَّهُ قَدْ فٰاقَ الْعٰابِدِينَ وَجٰازَ فِي عِبٰادَتِهِ حَدَّ التَّقْصِيرِ ، فَيَتَبٰاعَدُ مِنِّي

که صبر کند وازخدا راضی باشد نسبت بآنچه درباره او حکم فرماید ، چه دوست داشته ویا ناخوش داشته باشد ، خدای عزوجل درآنچه دوست یا ناخوش دارد ، برای اوحکم نکند ، جز آنچه خیر او باشد .

٤ - رسولخدا صلی‌الله علیه وآله فرمود: خدای عزوجل فرماید : برخی از بندگان مؤمنم کسانی باشند که امر دینشان جز با ثروتمندی و وسعت و تندرستی اصلاح نشود ، آنها را با ثروت و وسعت و تندرستی میآزمایم تا امر دینشان اصلاح شود .

وبرخی از بندگان مؤمنم کسانی باشند که امر دینشان جز با فقر و تهیدستی و ناتندرستی اصلاح نشود ، آنها را با فقر وتهیدستی و ناتندرستی میآزمایم تا امر دینشان اصلاح شود . من بآنچه امر دین بندگان مؤمنم را اصلاح کند داناترم .

وبرخی از بندگانم کسی‌است که در عبادتم کوشش کندوازخواب وبستر بالذت‌خودبرخیزد و درشبها برای خاطر من نمازشب خواند وخود را در راه عبادتم بزحمت اندازد ، من یك شب ودوشب او رابحرت اندازم ، برای نظر لطفی‌که نسبت باو دارم و میخواهم باقیش دارم ، پس او تا صبح میخوابد ، سپس برمیخیزد وخود را مبغوض دارد و سرزنش میکند (که چرا امشب‌ازعبادت محروم شدم) درصورتیکه‌اگر او را واگذارم تا هر چه خواهد عبادتم کند ، ازآنراه او را خود بینی فراگیرد وهمان خود بینی او را نسبت باعمالش فریفته سازد وحالتی باودست دهدکه هلاك دینش درآن باشد ، بجهت عجب باعمال وازخود راضی بودنش ، تا آنجا که‌گمان کند برهمه عابدان برتری گرفته و در عبادت از حد تقصیر درگذشته

عِنْدَ ذٰلِكَ وَهُوَ يَظُنُّ أَنَّهُ يَتَقَرَّبُ إِلَيَّ ، فَلا يَتَّكِلُ الْعامِلُونَ عَلىٰ أَعْمالِهِمُ الَّتي يَعْمَلُونَها لِثَوابي فَإِنَّهُمْ لَوِ اجْتَهَدُوا وَأَتْعَبُوا أَنْفُسَهُمْ وَأَفْنَوْا أَعْمارَهُمْ في عِبادَتي كانُوا مُقَصِّرينَ غَيْرَ بالِغينَ في عِبادَتِهِمْ كُنْهَ عِبادَتي فيما يَطْلُبُونَ عِنْدي مِنْ كَرامَتي وَالنَّعيمِ في جِنّاتي وَرَفيعِ دَرَجاتي الْعُلىٰ في جِوارِي وَلٰكِنْ فَبِرَحْمَتي فَلْيَثِقُوا وَبِفَضْلي فَلْيَفْرَحُوا وَإِلىٰ حُسْنِ الظَّنِّ بي فَلْيَطْمَئِنُّوا ، فَإِنَّ رَحْمَتي عِنْدَ ذٰلِكَ تُدْرِكُهُمْ ، وَمَنّي يُبَلِّغُهُمْ رِضْواني ، وَمَغْفِرَتي تُلْبِسُهُمْ عَفْوي ، فَإِنّي أَنَا اللهُ الرَّحْمٰنُ الرَّحيمُ وَبِذٰلِكَ تَسَمَّيْتُ .

٥ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيادٍ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبي نَصْرٍ ، عَنْ صَفْوانَ الْجَمّالِ ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الْأَوَّلِ عليه السلام قالَ : يَنْبَغي لِمَنْ عَقَلَ عَنِ اللهِ أَنْ لا يَسْتَبْطِئَهُ في رِزْقِهِ وَلا يَتَّهِمَهُ في قَضائِهِ .

﴿١٥٧٥﴾ ٦ ـ أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبّارِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْماعيلَ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ النُّعْمانِ عَنْ عَمْرِو بْنِ نُهَيْكٍ بَيّاعِ الْهَرَوِيِّ قالَ : قالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام : قالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : عَبْدِي الْمُؤْمِنُ لا أَصْرِفُهُ في شَيْءٍ إِلّا جَعَلْتُهُ خَيْراً لَه ، فَلْيَرْضَ بِقَضائي وَلْيَصْبِرْ عَلىٰ بَلائي وَلْيَشْكُرْ نَعْمائي أَكْتُبْهُ يا مُحَمَّدُ مِنَ الصِّدّيقينَ عِنْدي .

٧ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيىٰ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عيسىٰ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ ؛ عَنْ مالِكِ بْنِ عَطِيَّةَ

(در صورتیکه پیغمبران هم اعتراف بتقصیر در عبادت میکنند) آنهنگام از من دور شود و خودش گمان کند بمن نزدیك است .

پس کسانیکه اعمالی بخاطر ثواب من انجام میدهند ، نباید بآن اعمال تکیه کنند ، زیرا اگر آنها هرچه کوشش کنند و خود را بزحمت افکنند و عمر خود را در راه عبادتم بسپرند ، باز مقصرباشند وبا عبادت خود بکنه وحقیقت عبادتم نرسند ، نسبت بکرامت ونعمت بهشت و درجات عالی که درجوارم طلب میکنند ، ولی تنها باید برحمتم اعتماد کنند و بفضلم شادمان باشند وبا حسن ظن بمن مطمئن باشند ، در آنهنگام رحمتم دستگیرشان شود و رضوانم بآنها برسد و آمرزشم برآنها لباس گذشت پوشد ، همانا منم خدای رحمن ورحیم وبدان نامیده ومنسوب شده‌ام . (اسم رحمن و رحیم روی خود گذاشته‌ام) .

٥ ـ موسی بن جعفر عليه السلام فرمود : کسیکه خدا را شناخت [عقل خدائی پیدا کرد] سزاوار است . روزی دادن اوراکند و دیر نشمارد واورا درحکمش متهم ندارد .

٦ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : خدای عزوجل فرماید : بنده مؤمنم را بهر سو بگردانم ، برایش خیر است ، پس بایدبقضاء من راضی باشد وبربلای‌من‌صبر کند ونعمتهایم‌را سپاسگزارد تااورا ـ ای محمد ـ در زمره صدیقین نزد خود ثبت کنم .

عَنْ دَاوُدَبْنِ فَرْقَدٍ ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام أَنَّ فِيمَا أَوْحَى اللهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَى مُوسَى بْنِ عِمْرَانَ عليه السلام : يَا مُوسَى بْنَ عِمْرَانَ مَاخَلَقْتُ خَلْقاً أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْ عَبْدِي الْمُؤْمِنِ فَإِنِّي إِنَّمَا أَبْتَلِيهِ لِمَاهُوَخَيْرٌ لَهُ وَأُعَافِيهِ لِمَا هُوَخَيْرٌلَهُ وَأَزْوِي عَنْهُ مَا هُوَشَرٌّ لَهُ لِمَا هُوَخَيْرٌلَهُ وَأَنَا أَعْلَمُ بِمَا يَصْلَحُ عَلَيْهِ عَبْدِي فَلْيَصْبِرْ عَلَى بَلَائِي وَلْيَشْكُرْ نَعْمَائِي وَلْيَرْضَ بِقَضَائِي؛ أَكْتُبْهُ فِي الصِّدِّيقِينَ عِنْدِي إِذَاعَمِلَ بِرِضَائِي وَأَطَاعَ أَمْرِي .

٨ ـ أَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ؛ عَنْ مُحَمَّدِبْنِ عَبْدِالْجَبَّارِ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى؛ عَنْ فُضَيْلِ بْنِ عُثْمَانَ عَنِ ابْنِ أَبِي يَعْفُورٍ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : عَجِبْتُ لِلْمَرْءِ الْمُسْلِمِ لَايَقْضِي اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ قَضَاءً إِلَّا كَانَ خَيْراً لَهُ وَإِنْ قُرِضَ بِالْمَقَارِيضِ كَانَ خَيْراً لَهُ وَإِنْ مَلَكَ مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَمَغَارِبَهَا كَانَ خَيْراً لَهُ .

٩ ـ مُحَمَّدُبْنُ يَحْيَى ؛ عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ عِيسَى ؛ عَنِ ابْنِ سِنَانٍ ؛ عَنْ صَالِحِ بْنِ عُقْبَةَ ؛ عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْجُعْفِيِّ ؛ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : أَحَقُّ خَلْقِ اللهِ أَنْ يُسَلِّمَ لِمَا قَضَى اللهُ عَزَّ وَجَلَّ مَنْ عَرَفَ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ ،وَمَنْ رَضِيَ بِالْقَضَاءِ أَتَى عَلَيْهِ الْقَضَاءُ وَعَظَّمَ اللهُ أَجْرَهُ ؛ وَمَنْ سَخِطَ الْقَضَاءَ مَضَى عَلَيْهِ الْقَضَاءُ وَأَحْبَطَ اللهُ أَجْرَهُ .

١٠ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ؛ عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ ؛ عَنِ الْمِنْقَرِيِّ ؛ عَنْ عَلِيِّ بْنِ هَاشِمِ بْنِ الْبُرَيْدِ ؛عَنْ أَبِيهِ قَالَ: قَالَ [لِي] عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِمَا: الزُّهْدُ عَشَرَةُ أَجْزَاءٍ ؛ أَعْلَى دَرَجَةِ

---

٧ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : درضمن آنچه خدای عزوجل بموسی بن عمران وحی کرد این بود که : ای موسی بن عمران ، مخلوقی که نزدم دوست تر ازبنده مؤمن باشد نیافریدم ، من او را مبتلی کنم بآنچه برای او خیراست وعافیت دهم بآنچه برایش خیر است. آنچه شر اوست ازاو بگردانم ، برای آنچه خیر او است ، ومن بآنچه بنده‌ام را اصلاح کند داناترم ، پس بایدبربلایم صبر کند ونعمتهایم‌را شکر نماید و بقضائم راضی باشد ، تا او را در زمره صدیقین نزد خود نویسم ، زمانی که برضای من عمل کند و امرم را اطاعت نماید .

٨ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : در شگفتم از مرد مسلمان که خدای عزوجل برایش سرنوشتی نکند ، جزآنکه خیر اوباشد ، اگر بدنش را با قیچی‌ها ببرند خیر اوست واگر هم تمام خاور وباختر روی زمین را مالک‌شود خیر اوست .

٩ ـ امام باقر عليه السلام فرمود : درمیان مخلوق خدا سزاوارترین کس بتسلیم بودن‌قضاء خدای عزوجل کسی است‌که خدای عزوجل را بشناسد وهرکه بقضاء راضی باشد ، قضا براو وارد شود وخدا اجر اورا بزرگ‌گرداند وهرکه قضارا ناخوش دارد ، قضا بر او وارد شود وخدا اجرش را تباه سازد .

١٠ ـ علی بن الحسین صلوات الله علیهما فرمود : زهد را ده جزء است ، بالا ترین درجه زهد

الزُّهْدِ أَدْنىٰ دَرَجَةِ الْوَرَعِ، وَأَعْلىٰ دَرَجَةِ الْوَرَعِ أَدْنىٰ دَرَجَةِ الْيَقِينِ، وَأَعْلىٰ دَرَجَةِ الْيَقِينِ أَدْنىٰ دَرَجَةِ الرِّضا .

(۱۵۸۰) ۱۱ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا ؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خالِدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ ؛ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْباطٍ ؛ عَمَّنْ ذَكَرَهُ ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : لَقِيَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ عليهما السلام عَبْدَاللهِ بْنَ جَعْفَرٍ فَقالَ : يا عَبْدَاللهِ كَيْفَ يَكُونُ الْمُؤْمِنُ مُؤْمِناً وَهُوَ يَسْخَطُ قِسْمَهُ وَيُحَقِّرُ مَنْزِلَتَهُ وَالْحاكِمُ عَلَيْهِ اللهُ وَ أَنَا الضّامِنُ لِمَنْ لَمْ يَهْجِسْ فِي قَلْبِهِ إِلّا الرِّضا أَنْ يَدْعُوَ اللهَ فَيُسْتَجابُ لَهُ .

۱۲ ـ عَنْهُ ؛ عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ سِنانٍ ؛ عَمَّنْ ذَكَرَهُ ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : قُلْتُ لَهُ بِأَيِّ شَيْءٍ يُعْلَمُ الْمُؤْمِنُ بِأَنَّهُ مُؤْمِنٌ ؟ قالَ : بِالتَّسْلِيمِ لِلّهِ وَالرِّضا فِيما وَرَدَ عَلَيْهِ مِنْ سُرُورٍ أَوْ سَخَطٍ .

۱۳ ـ عَنْهُ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ سِنانٍ ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ الْمُخْتارِ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ أَبِي يَعْفُورٍ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : لَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله يَقُولُ لِشَيْءٍ قَدْ مَضىٰ : لَوْ كانَ غَيْرُهُ .

(بابُ)

☆ (التَّفْوِيضِ إِلَى اللهِ وَالتَّوَكُّلِ عَلَيْهِ) ☆

۱ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيىٰ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنانٍ ، عَنْ مُفَضَّلٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام

پست‌ترین درجه‌ورع است ، وبالاترین درجه ورع پست‌ترین درجه‌یقین است، وبالاترین درجه‌یقین پست‌ترین درجه رضاست .

شرح ـ ازاین روایت استفاده میشود که برای **زهد** (بیرغبتی وعدم تمایل بدنیا) مراتب ودرجاتی است که چون سالك الی الله ببالاترین درجاتش رسد ، وارد پائین ترین درجات **ورع** (ترك محرمات و شبهات) گشته است ونیز ازآنجا صعود میکند و بمراتب **یقین** و سپس بمراتب **رضا** میرسد .

۱۱ ـ امام صادق علیه السلام فرمود : حسن بن علی علیهما السلام به عبدالله بن جعفر برخورد و باوفرمود ای عبدالله ؛ چگونه مؤمن ، مؤمن باشد ، با آنکه از قسمت مقدر خود ناراضی باشد ومقام خود راکوچك کند ، درصورتیکه حاکم بالای سر اوخدا است ومن ضامنم برای کسی که جزخدا در دلش خطور نکنددعا کردنش بدرگاه‌خدا مستجاب شود .

۱۲ ـ مردی گوید : بامام صادق علیه السلام عرضکردم : بچه علامت دانسته میشود که شخص مؤمن است ؟ فرمود : به تسلیم خدا بودن، وراضی بودن بآنچه برایش پیش میآید ، ازشادی وناخرسندی .

۱۳ ـ امام صادق علیه‌السلام فرمود : رسولخدا صلی‌الله علیه وآله هیچگاه نسبت بامری که میگذشت نمیفرمود : کاش غیراین میبود .

☆(واگذاردن امر بخدا وتوکل براو)☆

۱ ـ امام صادق علیه السلام فرمود : خدای عزوجل بداود علیه‌السلام وحی فرستادکه : هیچیك ازبندگانم

قَالَ : أَوْحَى اللهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَى دَاوُدَ عليه السلام مَا اعْتَصَمَ بِي عَبْدٌ مِنْ عِبَادِي دُونَ أَحَدٍ مِنْ خَلْقِي، عَرَفْتُ ذٰلِكَ مِنْ نِيَّتِهِ ، ثُمَّ تَكِيدُهُ السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ إِلَّا جَعَلْتُ لَهُ الْمَخْرَجَ مِنْ بَيْنِهِنَّ ، وَمَا اعْتَصَمَ عَبْدٌ مِنْ عِبَادِي بِأَحَدٍ مِنْ خَلْقِي، عَرَفْتُ ذٰلِكَ مِنْ نِيَّتِهِ إِلَّا قَطَعْتُ أَسْبَابَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ مِنْ يَدَيْهِ وَأَسْخَتُّ الْأَرْضَ مِنْ تَحْتِهِ وَلَمْ أُبَالِ بِأَيِّ وَادٍ هَلَكَ .

٢ - أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ أَبِي حَفْصٍ الْأَعْشَى عَنْ عَمْرٍو [و] بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثُّمَالِيِّ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِمَا قَالَ : خَرَجْتُ حَتَّى انْتَهَيْتُ إِلَى هٰذَا الْحَائِطِ فَاتَّكَأْتُ عَلَيْهِ فَإِذَا رَجُلٌ عَلَيْهِ ثَوْبَانِ أَبْيَضَانِ ، يَنْظُرُ فِي تِجَاهِ وَجْهِي ثُمَّ قَالَ : يَا عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ مَالِي أَرَاكَ كَئِيباً حَزِيناً ؟ أَعَلَى الدُّنْيَا ؟ فَرِزْقُ اللهِ حَاضِرٌ لِلْبَرِّ وَالْفَاجِرِ ، قُلْتُ : مَا عَلَى هٰذَا أَحْزَنُ وَإِنَّهُ لَكَمَا تَقُولُ قَالَ : فَعَلَى الْآخِرَةِ ؟ فَوَعْدٌ صَادِقٌ يَحْكُمُ فِيهِ مَلِكٌ قَاهِرٌ - أَوْ قَالَ : قَادِرٌ - قُلْتُ : مَا عَلَى هٰذَا أَحْزَنُ وَإِنَّهُ لَكَمَا تَقُولُ، فَقَالَ : مِمَّ حَزَنُكَ ؟ قُلْتُ : [مِمَّا] نَتَخَوَّفُ مِنْ فِتْنَةِ ابْنِ الزُّبَيْرِ وَمَا فِيهِ النَّاسُ قَالَ : فَضَحِكَ ، ثُمَّ قَالَ : يَا عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ هَلْ رَأَيْتَ أَحَداً دَعَا اللهَ فَلَمْ يُجِبْهُ ؟ قُلْتُ : لَا ، قَالَ : فَهَلْ رَأَيْتَ أَحَداً تَوَكَّلَ

بدون توجه باحدی ازمخلوقم بمن پناهنده نشود که من بدانم نیت و قصد او همین است ، سپس آسمانها وزمین وهر که در آنهاست با او نیرنگ بازند ، جز آنکه راه چاره از میان آنها را برایش فراهم آورم و هیچیك ازبندگانم بیکی ازمخلوقم پناه نبرد که بدانم قصدش همانست ، جز آنکه اسباب ووسائل آسمانها وزمین را از دستش ببرم وزمین زیرپایش را فرو برم وبهر وادی هلاکتی افتدباك ندارم .

٢ - علی بن الحسین صلوات الله علیهما فرمود : روزی بیرون شدم تا باین دیوار رسیدم وبر آن تکیه دادم . ناگاه مردی که دو جامه سفید برتن داشت پیدا شد و در رویم نگریست . سپس گفت : ای علی ابن الحسین ! چه شده که ترا اندوهگین ومحزون میبینم ؟ آیا اندوهت برای دنیاست که روزی خدا برای نیکوکاروبدکردار آماده است .

گفتم : برای دنیا اندوهگین نیستم ، زیرا چنانستکه توگوئی ، گفت : پس برای آخرتست ؟ که وعده‌ایست درست و سلطانی قاهر - قادر - نسبت بآن حکم میفرماید .

گفتم : برای آنهم اندوه ندارم ، زیرا چنانست که میگوئی .

گفت : اندوهت برای چیست ؟

گفتم : از فتنه ابن زبیر ووضعی که مردم دارند میترسم .

اوخندید وگفت : ای علی بن الحسین ! آیا دیده‌ئی کسی بدرگاه خدا دعا کند و مستجاب نشود ؟

عَلَى اللهِ فَلَمْ يَكْفِهِ ؟ قُلْتُ : لا ، قالَ : فَهَلْ رَأَيْتَ أَحَداً سَأَلَ اللهَ فَلَمْ يُعْطِهِ ؟ قُلْتُ : لا ، ثُمَّ غابَ عَنِّي.

عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ مِثْلَهُ.

﴿۱۵۸۵﴾ ۳ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيادٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَسّانٍ ، عَنْ عَمِّهِ عَبْدِالرَّحْمٰنِ ابْنِ كَثِيرٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : إِنَّ الْغِنىٰ وَالْعِزَّ يَجُولانِ ، فَإِذا ظَفَرا بِمَوْضِعِ التَّوَكُّلِ أَوْطَنا.

عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِاللهِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَسّانٍ مِثْلَهُ.

گفتم : نه .

گفت : آیا دیدهٔ کسی بر خدا توکل کند وخدا کارگزاریش نکند ؟ گفتم : نه .

گفت : آیا کسی را دیده‌ئی که چیزی از خدا بخواهد و باو ندهد ؟ گفتم نه . سپس از نظرم غایب شد .

شرح ـ ابن زبیر همان عبدالله بن زبیر است که دشمن‌ترین مردم بود نسبت بخاندان پیغمبر و گویند علت دشمنی پدرش با امیرالمؤمنین و همدستی با طلحه وبپاکردن جنگ جمل‌هم او بود ، و روایت‌است که امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود : **مازال الزبیر معنا حتی أدرك فرخه** ، زبیر همیشه با ما بود تا آنکه جوجه‌اش بزرگ شد ، (واو را از ما منحرف کرد) و چون پدرش در جنگ جمل کشته شده بود ، میخواست ازشیعیان امیرالمؤمنین علیه‌السلام انتقام گیرد تا عاقبت حجاج بن یوسف بدستور عبدالملك بن مروان او را درمکه بکشت وسرش را وارونه بدارآویخت و سپس فرود آورد ودر گورستان یهودیان بخاك سپرد ، چنانکه داستانش درتواریخ مذکور است ، وظاهراً شخصی‌که باامام سخن گفته فرشته‌ئی بوده که بصورت انسان مجسم گشته ویا ازجنس بشر بوده مانند خضر والیاس ، وگفته‌اند که آنحضرت میخواست بر ابن زبیر نفرین کند ، ولی نمیکرد ، چون این شخص را دید و سخنان او را که عنوان تذکرازجانب خدا داشت شنید براو نفرین کرد .

وفرق میان دعا و سؤال از خدا اینست که : دعا برای دفع زیان است ، چنانکه درکتاب دعاء ،در جلد چهارم انشاءالله بیان میشود ، ولی سؤال برای جلب منفعت وسود است .

۳ ـ امام صادق علیه السلام فرمود : بی‌نیازی و عزت بهر طرف در گردشند تا چون بمحل توکل برسند وطن گیرند .

شرح ـ استعاره تمثیله بسیار جالبی است ، برای مجسم ساختن بی‌نیازی و عزتیکه همواره برای شخص متوکل حاصل است ، که گویا بی‌نیازی و عزت را مانند همای سعادت و شرف در جستجوی هدف ومقصودی درگردنش دانسته . وهدف ومقصود آنها را توکل معرفی فرموده و فرودگاهی جز توکل برای آنها مناسب ندانسته است ، پس‌هرگاه شخص‌متوکلی را جستند ، برسراومقام گیرند وهمواره همراه اوباشند.

٤ - مُحَمَّدُ بْنُ [illegible] ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قال : أَيُّمَا عَبْدٍ أَقْبَلَ قَبْلَ مَا يُحِبُّ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ أَقْبَلَ اللهُ قَبْلَ مَا يُحِبُّ وَمَنِ اعْتَصَمَ بِاللهِ عَصَمَهُ اللهُ وَمَنْ أَقْبَلَ اللهَ قَبِلَهُ وَعَصَمَهُ لَمْ يُبَالِ لَوْ سَقَطَتِ السَّمَاءُ عَلَى الْأَرْضِ أَوْ كَانَتْ نَازِلَةٌ نَزَلَتْ عَلَى أَهْلِ الْأَرْضِ فَشَمِلَتْهُمْ بَلِيَّةٌ ، كَانَ فِي حِزْبِ اللهِ بِالتَّقْوَى مِنْ كُلِّ بَلِيَّةٍ ، أَلَيْسَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ : «إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي مَقَامٍ أَمِينٍ» .

٥ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ غَيْرِ وَاحِدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عُمَرَ الْحَلَّالِ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ سُوَيْدٍ ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الْأَوَّلِ عليه السلام قَالَ : سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللهِ

ازاینرو شخص متوکل همواره بی‌نیاز وعزیز است . اگر چه ثروتمند و مالدار نباشد ، اما مناعت طبع و علو همتش هر گز اجازه نمیدهد که در برابر مخلوق برای ثروت و مقام تملق و چاپلوسی کند یا خواهش و تقاضا نماید .

و توکل را محقق طوسی درکتاب « اوصاف الاشراف » چنین تعریف کرده است : مقصود از توکل اینست که بنده هر کاریکه میکند و برای او پیش میآید بخدایتعالی واگذارد ، زیراکه میداند خدا از خود او تواناتر و قویتر است و بنحو احسن انجام میدهد ، وسپس بقضاء خدا راضی باشد ، وبا وجود این دراموری‌که خدا باو واگذار فرموده است کوشش وجدیت‌کند و خود را باکوشش وقدرت واراده خویش از اسباب وشروطی‌بداندکه موجب تعلق اراده وقدرت‌خدا بامراوه‌یشود ، ومعنی **لاجبروﻻ تفویض بل امر بین امرین** هم ازاین بیان ظاهرمیگردد .

مرحوم حاج ملا هادی سبزواری هم قریب باین مضمون گفته است :

توکل ان تدع الامر الی مقدر الامور جل و علا
ولیس‌هذا ان‌تکف‌عن‌عمل اذ رب امر بوسائط حصل

٤ - امام صادق علیه‌السلام فرمود : هربنده‌ای‌که بآنچه خدای عزوجل دوست دارد ، روی‌آورد ، خدا بآنچه او دوست دارد روی‌آورد ، وهرکه درپناه خدا رود ، خدایش پناه دهد . وکسیکه خدا باورو آورده واورا پناه داده است ، باك ندارد ، واگرآسمان برزمین افتد یا بلائی براهل زمین نازل شود وهمه را فراگیرد ، او بسبب تقوایش درزمره حزب خداست (که فرماید : **ألا ان حزب الله هم الغالبون** « یعنی حزب خدا پیروزند ») و ازهر بلا محفوظ است ، مگر نه اینست که خدای عزوجل میفرماید : « مردم با تقوی درجایگاه امنی هستند . ٥١ سوره ٤٤» (که حوادث وآفات بآنها نرسد) .

٥ - علی بن سوید گوید : ازموسی بن جعفرعلیه‌السلام ، قول خدای عزوجل را پرسیدم : « هرکه بر خدا توکل‌کند ، خدا اورا بس است ،٣ سوره ٦٥ » فرمود : توکل برخدا درجاتی دارد : بعضی ازآن درجات اینستکه : درهمه امورت برخدا توکل کنی و [illegible] در باره تو کند راضی باشی و بدانی که اواز

عَزَّ وَجَلَّ : «وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللهِ فَهُوَ حَسْبُهُ» فَقَالَ : التَّوَكُّلُ عَلَى اللهِ دَرَجَاتٌ مِنْهَا أَنْ تَتَوَكَّلَ عَلَى اللهِ فِي أُمُورِكَ كُلِّهَا ، فَمَا فَعَلَ بِكَ كُنْتَ عَنْهُ رَاضِياً ، تَعْلَمُ أَنَّهُ لَا يَأْلُوكَ خَيْراً وَفَضْلاً وَتَعْلَمُ أَنَّ الْحُكْمَ فِي ذٰلِكَ لَهُ ، فَتَوَكَّلْ عَلَى اللهِ بِتَفْوِيضِ ذٰلِكَ إِلَيْهِ وَثِقْ بِهِ فِيهَا وَفِي غَيْرِهَا .

٦ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، وَعَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، جَمِيعاً عَنْ يَحْيَى ابْنِ الْمُبَارَكِ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ جَبَلَةَ ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ وَهْبٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : مَنْ أُعْطِيَ ثَلَاثاً لَمْ يُمْنَعْ ثَلَاثاً : مَنْ أُعْطِيَ الدُّعَاءَ أُعْطِيَ الْإِجَابَةَ وَمَنْ أُعْطِيَ الشُّكْرَ أُعْطِيَ الزِّيَادَةَ ، وَمَنْ أُعْطِيَ التَّوَكُّلَ أُعْطِيَ الْكِفَايَةَ ثُمَّ قَالَ : أَتْلَوْتَ كِتَابَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : « وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللهِ فَهُوَ حَسْبُهُ » ؟ وَقَالَ: «لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ» ؟ وَقَالَ : «ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ» ؟ .

٧ - الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَبِي عَلِيٍّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ رَاشِدٍ ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عُلْوَانَ قَالَ : كُنَّا فِي مَجْلِسٍ نَطْلُبُ فِيهِ الْعِلْمَ وَقَدْ نَفِدَتْ نَفَقَتِي فِي بَعْضِ الْأَسْفَارِ فَقَالَ لِي بَعْضُ أَصْحَابِنَا : مَنْ تُؤَمِّلُ لِمَا قَدْ نَزَلَ بِكَ فَقُلْتُ : فُلَاناً ، فَقَالَ: إِذاً وَاللهِ لَا تُسْعِفُ حَاجَتُكَ وَلَا يَبْلُغُكَ أَمَلُكَ وَلَا تُنْجَحُ طَلِبَتُكَ ، قُلْتُ : وَمَا عَلَّمَكَ رَحِمَكَ اللهُ ؟ قَالَ : إِنَّ أَبَا عَبْدِ اللهِ عليه السلام حَدَّثَنِي أَنَّهُ قَرَأَ فِي بَعْضِ الْكُتُبِ أَنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَقُولُ : وَعِزَّتِي وَجَلَالِي وَمَجْدِي وَارْتِفَاعِي عَلَى عَرْشِي

هیچ خیر وفضلی ، ٩٠ . ره توکوتاهی نکند وبدانی که حکم وفرمان دراین جهت با اوست ، پس با واگذاری امورت بخدا بزاو توکل نما و باواعتماد داشته باش، درامورخودت وغیرآن (امورفامیل وپیروان ودوستانت که بتو ارتباط دارد) .

٦ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : بهر که سه چیر دادند ، از سه چیزش بازنگرفتند : بهر که دعا دادند اجابت دادند ، بهر که سپاسگزاری دادند ، أفزونی بخشیدند، بهر که توکل دادند ، کارگزاری دادند ، سپس فرمود :آیاکتاب خدای عزوجل را خوانده‌ئی : « هر که‌بر خدا توکل کند ، اورا بس است » ٣سوره ٦٥ » وفرماید : « اگر سپاسگزارید ، شما را افزونی دهم ، ٧ سوره ١٤ » وفرماید « مرا بخوانید تا برای شما مستجاب کنم ، ٦٠ سوره ٤٠ » .

٧ ـ حسین بن علوان گوید : درمجلسی نشسته بودیم که دانش میآموختیم و هزینه سفر من تمام شده بود ، یکی از رفقا بمن گفت : برای این گرفتاریت بکه امیدواری ؟ گفتم : بفلانی ، گفت : پس بخدا که حاجتت برآورده نشود وبآرزویت نرسی ، ومرادت حاصل نشود ، گفتم : تو از کجا دانستی خدایت رحمت کناد ؟ .

گفت : امام صادق علیه‌السلام بمن حدیث فرمودکه : دریکی ازکتابها خوانده است که خدای‌تبارك وتعالی میفرماید : بعزت وجلال وبزرگواری ورفعتم برعرشم سوگندکه‌آرزوی هر کس راکه بغیرمن امید

لَأُقَطِّعَنَّ أَمَلَ كُلِّ [مِنَ النَّاسِ] غَيْرِي بِالْيَأْسِ وَلَأُكْسُوَنَّهُ ثَوْبَ الْمَذَلَّةِ عِنْدَ النَّاسِ وَلَأُنَحِّيَنَّهُ مِنْ قُرْبِي وَلَأُبْعِدَنَّهُ مِنْ فَضْلِي ، أَيُؤَمِّلُ غَيْرِي فِي الشَّدَائِدِ ؟ ! وَالشَّدَائِدُ بِيَدِي وَ يَرْجُو غَيْرِي وَيَقْرَعُ بِالْفِكْرِ بَابَ غَيْرِي ؟ ! وَبِيَدِي مَفَاتِيحُ الْأَبْوَابِ وَهِيَ مُغْلَقَةٌ وَبَابِي مَفْتُوحٌ لِمَنْ دَعَانِي فَمَنْ ذَا الَّذِي أَمَّلَنِي لِنَوَائِبِهِ فَقَطَّعْتُهُ دُونَهَا ؟ ! وَمَنْ ذَا الَّذِي رَجَانِي لِعَظِيمَةٍ فَقَطَعْتُ رَجَاءَهُ مِنِّي؟! جَعَلْتُ آمَالَ عِبَادِي عِنْدِي مَحْفُوظَةً فَلَمْ يَرْضَوْا بِحِفْظِي وَمَلَأْتُ سَمَاوَاتِي مِمَّنْ لَا يَمَلُّ مِنْ تَسْبِيحِي وَأَمَرْتُهُمْ أَنْ لَا يُغْلِقُوا الْأَبْوَابَ بَيْنِي وَ بَيْنَ عِبَادِي ، فَلَمْ يَثِقُوا بِقَوْلِي أَلَمْ يَعْلَمْ [أَنَّ] مَنْ طَرَقَتْهُ نَائِبَةٌ مِنْ نَوَائِبِي أَنَّهُ لَا يَمْلِكُ كَشْفَهَا أَحَدٌ غَيْرِي إِلَّا مِنْ بَعْدِ إِذْنِي ، فَمَالِي أَرَاهُ لَاهِياً عَنِّي ، أَعْطَيْتُهُ بِجُودِي مَا لَمْ يَسْأَلْنِي ثُمَّ انْتَزَعْتُهُ عَنْهُ فَلَمْ يَسْأَلْنِي رَدَّهُ وَسَأَلَ غَيْرِي ؛ أَفَيَرَانِي أَبْدَأُ بِالْعَطَاءِ قَبْلَ الْمَسْأَلَةِ ثُمَّ أُسْأَلُ فَلَا أُجِيبُ سَائِلِي ؟! أَبَخِيلٌ أَنَا فَيُبَخِّلُنِي عَبْدِي أَوَلَيْسَ الْجُودُ وَالْكَرَمُ لِي؟! أَوَلَيْسَ الْعَفْوُ وَالرَّحْمَةُ بِيَدِي ؟ ! أَوَلَيْسَ أَنَا مَحَلَّ الْآمَالِ ؟ ! فَمَنْ يَقْطَعُهَا دُونِي ؟ أَفَلَا يَخْشَى الْمُؤَمِّلُونَ أَنْ يُؤَمِّلُوا غَيْرِي ، فَلَوْ أَنَّ أَهْلَ سَمَاوَاتِي وَ أَهْلَ أَرَضِي أَمَّلُوا جَمِيعاً ثُمَّ أَعْطَيْتُ كُلَّ

بندد ، بنومیدی قطع میکنم . ونزد مردم براوجامه خواری میپوشم ، و اورا ازتقرب خود میرانم و از فضلم دور میکنم ، او در گرفتاریها بغیر من آرزو می‌بندد ، در صورتیکه گرفتاریها بدست من است ؟ و بغیر من امیدوار میشود ودرفکرخود درخانه جز مرا میکوبد ؟ باآنکه کلیدهای همه درهای بسته نزد من است و درخانه من برای کسیکه مرا بخواند بازاست .

کیست که در گرفتاریهایش بمن امید بسته و من امیدش را قطع کرده باشم ؟ کیست که در کارهای بزرگش بمن امید وار گشته ومن امیدش را ازخود بریده باشم ، من‌آرزوهای بندگانم را نزد خودمحفوظ داشته و آنها بحفظ و نگهداری من راضی نگشتند و آسمانهایم را از کسانیکه از تسبیحم خسته نشوند (فرشتگان) پر کردم وبآنها دستوردادم که درهای میان من وبندگانم را نبندند . ولی‌آنها بقول من‌اعتماد نکردند ، مگرآن بنده نمیداندکه چون حادثه‌ای ازحوادث من اورا بکوبد ، کسی جز باذن من‌آنرا از او بر ندارد ، پس چرا ازمن روی گردانست ، من‌با جود و بخشش خودآنچه‌را از من نخواسته باومیدهم سپس‌آنرا از او میگیرم ، واوبرگشتش را از من نمیخواهد وازغیرمن‌میخواهد ؟ او درباره من فکر میکند که ابتدا وپیش ازخواستن اوعطا میکنم ، ولی چون از من بخواهد بسائل خود جواب نمیگویم ؟ مگر من بخیلم که بنده‌ام مرا بخیل میداند ؟ مگر هر جود و کرمی از من نیست ؟ مگر عفو و رحمت دست من نیست ؟ .

مگر من محل آرزوها نیستم ؟ پس‌که میتواندآرزوها را پیش ازرسیدن بمن قطع کند [که میتواند آرزوها را جز من قطع‌کند] آیاآنهاکه بغیر من ا دارند نمیترسند ؟ (ازعذابم یا ازبریدن آرزویشان

وَاحِدٍ مِنْهُمْ مِثْلَ مَا أَمْثَلَ الْجَمِيعُ مَا انْتَقَصَ مِنْ مُلْكِي مِثْلَ عُضْوِ ذَرَّةٍ وَكَيْفَ يَنْقُصُ مُلْكٌ أَنَا قَيِّمُهُ فَيَا بُؤْساً لِلْقَانِطِينَ مِنْ رَحْمَتِي وَيَا بُؤْساً لِمَنْ عَصَانِي وَلَمْ يُرَاقِبْنِي .

(۱۵۹۰) ۸ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا ، عَنْ عَبَّادِ بْنِ يَعْقُوبَ الرَّوَاجِنِيِّ عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ قَالَ : كُنْتُ مَعَ مُوسَى بْنِ عَبْدِ اللهِ بِيَنْبُعَ وَقَدْ نَفَدَتْ نَفَقَتِي فِي بَعْضِ الْأَسْفَارِ ، فَقَالَ لِي بَعْضُ وَلَدِ الْحُسَيْنِ عليه السلام : مَنْ تُؤَمِّلُ لِمَا قَدْ نَزَلَ بِكَ؟ فَقُلْتُ : مُوسَى بْنَ عَبْدِ اللهِ ، فَقَالَ إِذاً لَا تُقْضَى حَاجَتُكَ ثُمَّ لَا تُنْجَحُ طَلِبَتُكَ ؛ قُلْتُ : وَلِمَ ذَاكَ ؟ قَالَ : لِأَنِّي قَدْ وَجَدْتُ فِي بَعْضِ كُتُبِ آبَائِي أَنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ - ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ - فَقُلْتُ : يَا ابْنَ رَسُولِ اللهِ أَمْلِ عَلَيَّ ، فَأَمْلَاهُ عَلَيَّ ، فَقُلْتُ : لَا وَاللهِ مَا أَسْأَلُهُ حَاجَةً بَعْدَهَا .

(بَابُ الْخَوْفِ وَالرَّجَاءِ)

۱ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَدِيدٍ ، عَنْ مَنْصُورِ بْنِ يُونُسَ ، عَنِ الْحَارِثِ بْنِ الْمُغِيرَةِ ، أَوْ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : قُلْتُ لَهُ : مَا كَانَ فِي وَصِيَّةِ لُقْمَانَ؟ قَالَ : كَانَ فِيهَا الْأَعَاجِيبُ وَكَانَ أَعْجَبُ مَا كَانَ فِيهَا أَنْ قَالَ لِابْنِهِ : خَفِ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ خِيفَةً لَوْ جِئْتَهُ بِبِرِّ الثَّقَلَيْنِ لَعَذَّبَكَ وَارْجُ اللهَ رَجَاءً لَوْ جِئْتَهُ بِذُنُوبِ الثَّقَلَيْنِ لَرَحِمَكَ ثُمَّ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام : كَانَ أَبِي

یا از مقام قریب یا از قطع نعمتهایم از آنها) اگر همه اهل آسمانها و زمینم بمن امیدبندند ، و بهریك از آنها باندازه امیدواری همه دهم ، بقدر عضو مورچه‌ای از ملکم کاسته نشود ، چگونه کاسته شود از ملکی که من سرپرست او هستم ؟ پس بدا بحال آنها که از رحمتم نومیدند ، و بدا بحال آنها که نافرمانیم کنند واز من پروا نکنند .

۸ - سعید بن عبدالرحمن گوید : با موسی بن عبدالله (بن حسن) درینبع بودم و هزینه سفرم تمام شده بود ، یکی ازفرزندان حسین علیه السلام بمن گفت : دراین گرفتاریت بکه امیدواری ؟ گفتم : بموسی بن عبدالله ، گفت : بنا براین حاجتت روانشود وبمقصودت نرسی . گفتم : بزای چه ؟ گفت : زیرا دریکی ازکتابهای پدرم دیدم که خدای عزوجل میفرماید : - سپس مانند حدیث سابق را ذکر نمود - من گفتم : پسر پیغمبر ! برایم املاکن . برایم املافرمود . من گفتم : نه بخدا بعد ازاین از اوحاجتی نخواهم .

(خوف ورجا)

۱ - حارث یا پدرش مغیره بامام صادق علیه السلام عرض کرد : وصیت لقمان بپسرش چه بود ؟ فرمود درآن وصیت مطالب شگفتی بود وشگفت‌تر از همه این بود که بپسرش گفت : ازخدای عزوجل چنان بترس که اگر نیکی جن و انس را بیاوری ترا عذاب کند ، وبخدا چنان امیدوار باش که اگر گناه جن و انس رابیاوری بتوترحم کند .

يَقُولُ : إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ عَبْدٍ مُؤْمِنٍ إِلَّا [وَ] فِي قَلْبِهِ نُورَانِ : نُورُ خِيفَةٍ وَ نُورُ رَجَاءٍ ، لَوْ وُزِنَ هٰذَا لَمْ يَزِدْ عَلَى هٰذَا وَلَوْ وُزِنَ هٰذَا لَمْ يَزِدْ عَلَى هٰذَا .

٢ - مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ الْمُبَارَكِ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ جَبَلَةَ ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ : قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : يَا إِسْحَاقُ خَفِ اللهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ وَإِنْ كُنْتَ لَا تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ ، فَإِنْ كُنْتَ تَرَى أَنَّهُ لَا يَرَاكَ فَقَدْ كَفَرْتَ ، وَإِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّهُ يَرَاكَ ثُمَّ بَرَزْتَ لَهُ بِالْمَعْصِيَةِ فَقَدْ جَعَلْتَهُ مِنْ أَهْوَنِ النَّاظِرِينَ عَلَيْكَ .

٣ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنِ الْهَيْثَمِ بْنِ وَاقِدٍ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : مَنْ خَافَ اللهَ أَخَافَ اللهُ مِنْهُ كُلَّ شَيْءٍ ، وَمَنْ لَمْ يَخَفِ اللهَ أَخَافَهُ اللهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ .

٤ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِاللهِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ حَمْزَةَ بْنِ عَبْدِاللهِ الْجَعْفَرِيِّ عَنْ جَمِيلِ بْنِ دَرَّاجٍ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ قَالَ : قَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام : مَنْ عَرَفَ اللهَ وَ مَنْ خَافَ اللهَ سَخَتْ نَفْسُهُ عَنِ الدُّنْيَا

﴿١٥٩٥﴾ - عَنْهُ ، عَنِ ابْنِ أَبِي نَجْرَانَ ، عَمَّنْ ذَكَرَهُ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قُلْتُ لَهُ : قَوْمٌ يَعْمَلُونَ بِالْمَعَاصِي وَيَقُولُونَ نَرْجُو ، فَلَا يَزَالُونَ كَذٰلِكَ حَتّٰى يَأْتِيَهُمُ الْمَوْتُ ، فَقَالَ : هٰؤُلَاءِ قَوْمٌ

سپس امام صادق عليه السلام فرمود : پدرم ميفرمود : هيچ بنده مؤمنى نيست ، جز آنكه در دلش دو نور است : نور خوف و نور رجا كه اگر اين وزن شود از آن بيش نباشد و اگر آن وزن شود ، از اين بيش نباشد .

٢ ـ اسحاق بن عمار گويد : امام صادق عليه السلام فرمود : اى اسحاق ! چنان از خدا بترس كه گويا ترا ميبيند ، واگر تو اورا نبينى ، اوترا ميبيند ، واگر معتقد باشى اوترا نمى‌بيند ، كافر شوى واگر بدانى اوترا ميبيند و سپس نافرمانى او آشكار كنى [با گناهكارى بمبارزه او روى] او را پست‌ترين بينندگان خود دانسته‌ئى (زيرا هيچ بندئى در برابر چشم آقاى خويش چنين نافرمانى نكند) .

٣ ـ امام صادق عليه السلام ميفرمود : هر كه از خدا بترسد ، خدا همه چيز را از او بترساند و هر كه از خدا نترسد ، خدا اورا از همه چيز بترساند .

٤ ـ وفرمود : هر كه خدا را شناخت ، از او بترسد و هر كه از خدا بترسد دل از دنيا بر كند .

٥ ـ يكى از اصحاب گويد : بامام صادق عليه السلام عرض كردم : مردمى هستند كه گناه ميكنند و ميگويند ما اميدواريم (برحمت خدا) و همواره چنينند تا مرگشان فرا ميرسد (يعنى توبه هم نميكنند) فرمود : اينها مردمى باشند كه در ميان آرزوها ميلولند ، دروغ گويند ، اينها اميدوار نيستند ، هر كه بچيزى اميدوار باشد آنرا طلب كند ، و هر كه از چيزى بترسد از آن بگريزد (اينها ميگويند : بخدا اميدوار و

يَتَرَجَّحُونَ فِي الأَمانِيِّ ، كَذَبُوا ، لَيسُوا بِرَاجِينَ ، إِنَّ مَنْ رَجَا شَيئاً طَلَبَهُ وَمَنْ خَافَ مِنْ شَيءٍ هَرَبَ مِنْهُ .

٦ ـ وَرَوَاهُ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ ، رَفَعَهُ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام : إِنَّ قَوماً مِنْ مَوَالِيكَ يُلِمُّونَ بِالْمَعَاصِي وَيَقُولُونَ نَرْجُو ، فَقَالَ : كَذَبُوا لَيسُوا لَنَا بِمَوَالٍ ، أُولَئِكَ قَومٌ تَرَجَّحَتْ بِهِمُ الأَمَانِيُّ ، مَنْ رَجَا شَيئاً عَمِلَ لَهُ وَمَنْ خَافَ مِنْ شَيءٍ هَرَبَ مِنْهُ .

٧ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ ، عَنْ صَالِحِ بْنِ حَمْزَةَ رَفَعَهُ قَالَ : قَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام : إِنَّ مِنَ الْعِبَادَةِ شِدَّةَ الْخَوْفِ مِنَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ اللهُ : «إِنَّمَا يَخْشَى اللهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ» وَقَالَ جَلَّ ثَنَاؤُهُ : «فَلَا تَخْشَوُا النَّاسَ وَاخْشَوْنِ» وَقَالَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى : «وَمَنْ يَتَّقِ اللهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجاً» ، قَالَ : وَقَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام : إِنَّ حُبَّ الشَّرَفِ وَالذِّكْرِ لَا يَكُونَانِ فِي قَلْبِ الْخَائِفِ الرَّاهِبِ .

٨ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْحُسَيْنِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْمُكَارِي ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثُّمَالِيِّ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِمَا [قَالَ :] قَالَ : إِنَّ رَجُلاً ، رَكِبَ الْبَحْرَ بِأَهْلِهِ فَكَسَرَ بِهِمْ ، فَلَمْ يَنْجُ مِمَّنْ كَانَ فِي السَّفِينَةِ إِلَّا امْرَأَةُ الرَّجُلِ ، فَإِنَّهَا نَجَتْ عَلَى لَوْحٍ مِنْ أَلْوَاحِ السَّفِينَةِ حَتَّى أَلْجَأَتْ عَلَى جَزِيرَةٍ مِنْ جَزَائِرِ الْبَحْرِ

ازعذابش میترسیم ، ولی بخدا پشت کرده وبموجبات عذابش که گناهانست رومیآورند) .

٦ ـ مردی گوید بامام صادق عليه السلام عرضکردم : گروهی از دوستان شما مرتکب گناهان میشوند و میگویند : ما امیدواریم ، فرمود : دروغ گویند . دوست ما نیستند ، آنها مردمی باشند که آرزوها ایشان را باین سو وآن سو برد ، هر که بچیزی امیدوار باشد ، درراه رسیدن بآن کار کند ، وهر که ازچیزی ترسد از آن بگریزد .

٧ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : همانا قسمتی از عبادت ترس از خدای عزوجل است ، خدا میفرماید « تنها بندگان دانشمند خدا از او میترسند ، ٢٨ سوره ٣٥ » و نیز خدای ـ جل ثناؤه ـ فرماید : « از مردم نترسید وازمن بترسید ، ٤٤ سورهٔ ٥ » وباز خدای تبارك و تعالی ـ فرماید : « هر که از خدا پروا کند ، برایش راه نجاتی مقرر دارد ، ٢ سوره ٦٥ » و امام صادق علیه السلام فرمود : حب جاه وشهرت دردل ترسان وبیمناك نباشد (پس کسیکه ازخدا ترسد ، حب ریاست وشهرت ندارد) .

٨ ـ علی بن الحسین صلوات الله علیهما فرمود : مردی با خانواده‌اش مسافرت دریا کرد ، کشتی آنها شکست و از کسانیکه درکشتی بودند ، جز زن آنمرد نجات نیافت ، او برتخته پاره‌ئی از الواح کشتی نشست تا بیکی ازجزیره‌های آن دریا پناهنده شد ، در آن جزیره مردی راهزن بود که همه پرده‌های

وَكَانَ فِي تِلْكَ الْجَزِيرَةِ رَجُلٌ يَقْطَعُ الطَّرِيقَ وَلَمْ يَدَعْ لِلَّهِ حُرْمَةً إِلَّا انْتَهَكَهَا فَلَمْ يَعْلَمْ إِلَّا وَالْمَرْأَةُ قَائِمَةٌ عَلَى رَأْسِهِ ، فَرَفَعَ رَأْسَهُ إِلَيْهَا فَقَالَ : إِنْسِيَّةٌ أَمْ جِنِّيَّةٌ ؟ فَقَالَتْ : إِنْسِيَّةٌ ، فَلَمْ يُكَلِّمْهَا كَلِمَةً حَتَّى جَلَسَ مِنْهَا مَجْلِسَ الرَّجُلِ مِنْ أَهْلِهِ ، فَلَمَّا أَنْ هَمَّ بِهَا اضْطَرَبَتْ ، فَقَالَ لَهَا : مَالَكِ تَضْطَرِبِينَ ؟ فَقَالَتْ : أَفْرَقُ مِنْ هٰذَا - وَأَوْمَأَتْ بِيَدِهَا إِلَى السَّمَاءِ - قَالَ : فَصَنَعَتْ مِنْ هٰذَا شَيْئًا ؟ قَالَتْ : لَا وَعِزَّتِهِ ، قَالَ : فَأَنْتِ تَفْرَقِينَ مِنْهُ هٰذَا الْفَرَقَ وَلَمْ تَصْنَعِي مِنْ هٰذَا شَيْئًا وَإِنَّمَا أَسْتَكْرِهُكِ اسْتِكْرَاهًا فَأَنَا وَاللَّهِ أَوْلَى بِهٰذَا الْفَرَقِ وَالْخَوْفِ وَأَحَقُّ مِنْكِ ، قَالَ : فَقَامَ وَلَمْ يُحْدِثْ شَيْئًا وَرَجَعَ إِلَى أَهْلِهِ وَلَيْسَتْ لَهُ هِمَّةٌ إِلَّا التَّوْبَةَ وَالْمُرَاجَعَةَ ، فَبَيْنَا هُوَ يَمْشِي إِذْ صَادَفَهُ رَاهِبٌ يَمْشِي فِي الطَّرِيقِ فَحَمِيَتْ عَلَيْهِمَا الشَّمْسُ فَقَالَ الرَّاهِبُ لِلشَّابِّ : ادْعُ اللَّهَ يُظِلَّنَا بِغَمَامَةٍ ، فَقَدْ حَمِيَتْ عَلَيْنَا الشَّمْسُ فَقَالَ الشَّابُّ : مَا أَعْلَمُ أَنَّ لِي عِنْدَ رَبِّي حَسَنَةً فَأَتَجَاسَرُ عَلَى أَنْ أَسْأَلَهُ شَيْئًا ، قَالَ : فَأَدْعُو أَنَا وَتُؤَمِّنُ أَنْتَ ؟ قَالَ نَعَمْ فَأَقْبَلَ الرَّاهِبُ يَدْعُو وَالشَّابُّ يُؤَمِّنُ ، فَمَا كَانَ بِأَسْرَعَ مِنْ أَنْ أَظَلَّتْهُمَا غَمَامَةٌ ، فَمَشَيَا تَحْتَهَا مَلِيًّا مِنَ النَّهَارِ ثُمَّ تَفَرَّقَتِ الْجَادَّةُ جَادَّتَيْنِ فَأَخَذَ الشَّابُّ فِي وَاحِدَةٍ وَأَخَذَ الرَّاهِبُ فِي وَاحِدَةٍ فَإِذَا السَّحَابَةُ مَعَ الشَّابِّ ، فَقَالَ الرَّاهِبُ : أَنْتَ خَيْرٌ مِنِّي ، لَكَ اسْتُجِيبَ وَلَمْ يُسْتَجَبْ لِي فَأَخْبِرْنِي مَا قِصَّتُكَ ؟ فَأَخْبَرَهُ بِخَبَرِ الْمَرْأَةِ فَقَالَ : غُفِرَ لَكَ مَا مَضَى حَيْثُ دَخَلَكَ الْخَوْفُ

حرمت خدا را دریده بود ، ناگاه دیدآن زن بالای سرش ایستاده است ، سر بسوی او بلندکرد وگفت: تو انسانی یا جنی ؟ گفت : انسانم ، بی‌آنکه با او سخنی گوید ، با او چنان نشست که مرد با همسرش مینشیند ، چون آماده نزدیکی با او شد ، زن لرزان و پریشان گشت ، باو گفت : چرا پریشان گشتی ؟ زن گفت : از این میترسم - و با دست اشاره بآسمان کرد - مرد گفت : مگر چنین کاری کرده‌ئی ؟ (زنا داده‌ئی ؟) زن گفت : نه ، بعزت خدا سوگند. مرد گفت : تو ازخدا چنین میترسی ، در صورتیکه چنین کاری نکرده‌ئی و من ترامجبورمیکنم ، بخداکه من بپریشانی وترس‌ازتو سزاوار ترم ، سپس‌کاری نکرده برخاست وبسوی خانواده‌اش رفت وهمواره بفکر توبه وبازگشت بود .

روزی دراثناء راه براهبی برخورد وآفتاب داغ برسرآنها میتابید ، راهب بجوان گفت : دعا کن تا خدا ابری برسر ماآردکه آفتاب ما را میسوزاند ،

جوان گفت : من برای خود نزد خداکارنیکی نمی‌بینم تاجرأت‌کنم . چیزی ازاوبخواهم . راهب گفت : پس من دعا میکنم و تو آمین بگو . گفت :آری خوبست ، راهب دعا میکرد وجوان آمین میگفت بزودی ابری بر سرآنها سایه انداخت . هردو پاره‌ئی از روزرا زیرش راه رفتند تا سر دو راهی رسیدند جوان از یك راه وراهب از راه دیگررفت ، و برهمراه جوان شد .

راهب گفت : تو بهتر ازمنی . دعا بخاطر تو مستجاب شد نه بخاطر من ، گزارش خود را بمن بگو ، جوان داستان آن زن را بیان کرد . راهب گفت چون ترس‌از خداترا گرفت ، گناهان گذشته‌ات

فَانْظُرْ كَيْفَ تَكُونُ فِيمَا تَسْتَقْبِلُ .

۹ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ . عَنْ عَلِيِّ بْنِ النُّعْمَانِ ، عَنْ حَمْزَةَ بْنِ حُمْرَانَ ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : إِنَّ مِمَّا حُفِظَ مِنْ خُطَبِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله أَنَّهُ قَالَ : يَاأَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ لَكُمْ مَعَالِمَ فَانْتَهُوا إِلَى مَعَالِمِكُمْ وَإِنَّ لَكُمْ نِهَايَةً فَانْتَهُوا إِلَى نِهَايَتِكُمْ أَلَا إِنَّ الْمُؤْمِنَ يَعْمَلُ بَيْنَ مَخَافَتَيْنِ : بَيْنَ أَجَلٍ قَدْ مَضَى لَايَدْرِي مَااللهُ صَانِعٌ فِيهِ وَبَيْنَ أَجَلٍ قَدْ بَقِيَ لَايَدْرِي مَااللهُ قَاضٍ فِيهِ فَلْيَأْخُذِ الْعَبْدُ الْمُؤْمِنُ مِنْ نَفْسِهِ لِنَفْسِهِ وَمِنْ دُنْيَاهُ لِآخِرَتِهِ وَفِي الشَّبِيبَةِ قَبْلَ الْكِبَرِ وَفِي الْحَيَاةِ قَبْلَ الْمَمَاتِ فَوَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ مَابَعْدَ الدُّنْيَا مِنْ مُسْتَعْتَبٍ وَمَا بَعْدَ هَامِنْ دَارٍ إِلَّا الْجَنَّةَ أَوِ النَّارَ .

﴿۱۶۰۰﴾ ۱۰ - عَنْهُ ، عَنْ أَحْمَدَ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ دَاوُدَ الرَّقِّيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام فِي قَوْلِ اللهِ عَزَّوَجَلَّ : «وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّتَانِ» قَالَ : مَنْ عَلِمَ أَنَّ اللهَ يَرَاهُ وَيَسْمَعُ مَايَقُولُ وَيَعْلَمُ مَا يَعْمَلُهُ مِنْ خَيْرٍ أَوْ شَرٍّ فَيَحْجُزُهُ ذَلِكَ عَنِ الْقَبِيحِ مِنَ الْأَعْمَالِ فَذَلِكَ الَّذِي خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَى .

۱۱ - عَنْهُ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ ابْنِ سِنَانٍ ، عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ أَبِي سَارَةَ

آمرزیده شد ، اکنون مواظب باش که درآینده چگونه باشی .

۹ - امام صادق عليه السلام میفرمود : آنچه ازخطبه‌های پیغمبر حفظ شده اینستکه فرمود : ای مردم شما نشانه‌هائی دارید (از قرآن و سنت و عقل) به نشانه‌های خود رسید ، و شما را پایانی است (و آن کمال استعداد وقابلیت شما ورسیدن ببهشت ورضوان خداست) بپایان خود برسید ، همانا مؤمن در میان دو ترس کار میکند : میان زمانیکه از عمرش گذشته ، و نمیداند خدا با او چه میکند (آمرزیده است یا معاقب) ومیان زمانیکه از عمرش باقی مانده و نمیداند ، خدا در باره او چه حکم میکند (کی میمیرد و چه پیش‌آمدی برایش میکند) .

پس بنده مؤمن باید از خود برای خود (یعنی باید خود را در طاعت و عبادت بزحمت اندازد تا سودش در آخرت عاید خود او گردد) واز دنیا برای آخرت خود کسب کند و در جوانیش پیش از سالخوردگی ودر زندگیش پیش از مرگ . سوگند بآنکه جان محمد دردست اوست . که پس ازگذشت‌از دنیا عذرخواهی وتوبه ممکن نیست وبعد از دنیا خانه‌ئی جز بهشت ودوزخ نباشد .

۱۰ - امام صادق عليه السلام درباره قول خدای عزوجل : « وبرای آنکه از مقام پروردگارش ترسد دو بهشت است ، ٤٦ سوره ٥٥ » فرمود : کسیکه بداند خدا اورا میبیند وآنچه گوید میشنود و هرکارنیك وبدی که کند میداند ، وهمین دانستن اورا ازکارهای زشت باز دارد ، کسی است که از مقام پروردگارش ترسیده وضمیر خویش ازهوس بازداشته است .

۱۱ - امام صادق عليه السلام میفرمود : مؤمن مؤمن نباشد تا آنکه ترسان و امیدوار باشد ، و ترسان و

قالَ: سَمِعْتُ أَباعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ: لايَكُونُ الْمُؤْمِنُ مُؤْمِناً حَتّى يَكُونَ خائِفاً راجِياً، وَلايَكُونُ خائِفاً راجِياً حَتّى يَكُونَ عامِلاً لِما يَخافُ وَيَرْجُو.

١٢ - عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسى، عَنْ يُونُسَ، عَنْ فُضَيْلِ بْنِ عُثْمانَ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ الْحَذّاءِ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ: الْمُؤْمِنُ بَيْنَ مَخافَتَيْنِ: ذَنْبٌ قَدْ مَضى لا يَدْرِي ما صَنَعَ اللهُ فِيهِ وَعُمْرٌ قَدْ بَقِيَ لايَدْرِي ما يَكْتَسِبُ فِيهِ مِنَ الْمَهالِكِ، فَهُوَ لايُصْبِحُ إِلّا خائِفاً وَلايُصْلِحُهُ إِلّا الْخَوْفُ.

١٣ - عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ بَعْضِ أَصْحابِهِ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ: كانَ أَبِي عليه السلام يَقُولُ: إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ عَبْدٍ مُؤْمِنٍ إِلّا [وَ]فِي قَلْبِهِ نُورانِ: نُورُ خِيفَةٍ وَنُورُ رَجاءٍ لَوْوُزِنَ هٰذا لَمْ يَزِدْ عَلى هٰذا وَلَوْوُزِنَ هٰذا لَمْ يَزِدْ عَلى هٰذا.

(بابُ)

✡(حُسْنِ الظَّنِ بِاللهِ عَزَّوَجَلَّ)✡

١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ، عَنْ داوُدَ بْنِ كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ الْحَذّاءِ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قالَ: قالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: قالَ اللهُ تَبارَكَ وَتَعالى: لايَسَعُنِي شَيْءٌ وَلا

امیدوار نباشد تا برای آنچه میترسد وامیدواراست عمل کند.

١٢ - امام صادق عليه السلام فرمود: مؤمن میان دوترس قراردارد: ١ - گناهیکه انجام داده و نمیداند خدا در باره او چه میکند ٢ - عمریکه باقی مانده ونمیداند چه مهالکی (گناهانی که مایه هلاك اواست) مرتکب میشود، پس هرصبح (وهردم) ترسانست وجزترس اصلاحش نکند. (زیرا ترس موجب شود که ازگناهان گذشته توبه کند ودرآینده بیشتر بطاعت وعبادت پردازد).

١٣ - امام صادق علیه السلام فرمود: پدرم میفرمود: هیچ بنده مؤمنی نیست، جزآنکه در دلش دو نور است: نورترس ونوراميد، اگر این وزن شود از آن افزون نباشد و اگر آن وزن شود از این افزون نباشد.

✡(حسن ظن بخدای عزوجل)✡

شرح - حسن ظن بمعنی خوشبینی و گمان نیك است دربرابر سوء ظن که بمعنی بدبینی وبدگمانی است، خداوند متعال برای تحریك نور امید در دل بندگان بآنها تذکر میدهد که بمن حسن ظن داشته باشید یعنی چون توبه واستغفارمیکنید، دعا و مسألت مینمائید، بر من توکل واعتماد میکنید، بدانید که چون مقرون بشرائط باشد، حاجت شما اجابت شود و اگر مأیوس وبدگمان باشید، گناه کبیره‌ئی مرتکب شده‌اید، زیرا درصحت علم وجود وحکمت خدا خدشه کرده‌اید.

١ - رسولخدا صلی الله علیه وآله فرمود: خدای تبارك و تعالی فرماید: آنها که برای ثواب من

عَلَىٰ أَعْمَالِهِمُ الَّتِي يَعْمَلُونَهَا لِثَوَابِي ، فَإِنَّهُمْ لَوِ اجْتَهَدُوا وَأَتْعَبُوا أَنْفُسَهُمْ - أَعْمَارَهُمْ - فِي عِبَادَتِي كَانُوا مُقَصِّرِينَ غَيْرَ بَالِغِينَ فِي عِبَادَتِهِمْ كُنْهَ عِبَادَتِي فِيمَا يَطْلُبُونَ عِنْدِي مِنْ كَرَامَتِي وَالنَّعِيمِ فِي جَنَّاتِي وَرَفِيعِ الدَّرَجَاتِ الْعُلَىٰ فِي جِوَارِي وَلَكِنْ بِرَحْمَتِي فَلْيَثِقُوا وَفَضْلِي فَلْيَرْجُوا وَإِلَىٰ حُسْنِ الظَّنِّ بِي فَلْيَطْمَئِنُّوا ، فَإِنَّ رَحْمَتِي عِنْدَ ذَلِكَ تُدْرِكُهُمْ ، وَمَنِّي يُبَلِّغُهُمْ رِضْوَانِي ، وَمَغْفِرَتِي تُلْبِسُهُمْ عَفْوِي فَإِنِّي أَنَا اللهُ الرَّحْمٰنُ الرَّحِيمُ وَبِذٰلِكَ تَسَمَّيْتُ

﴿۱۶۰۵﴾ ۲- ابْنُ مَحْبُوبٍ ، عَنْ جَمِيلِ بْنِ صَالِحٍ ، عَنْ بُرَيْدِ بْنِ مُعَاوِيَةَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : وَجَدْنَا فِي كِتَابِ عَلِيٍّ عليه السلام أَنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وآله قَالَ - وَهُوَ عَلَىٰ مِنْبَرِهِ - وَالَّذِي لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ مَا أُعْطِيَ مُؤْمِنٌ قَطُّ خَيْرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ إِلَّا بِحُسْنِ ظَنِّهِ بِاللهِ وَرَجَائِهِ لَهُ وَحُسْنِ خُلُقِهِ وَالْكَفِّ عَنِ اغْتِيَابِ الْمُؤْمِنِينَ وَالَّذِي لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ لَا يُعَذِّبُ اللهُ مُؤْمِناً بَعْدَ التَّوْبَةِ وَالْإِسْتِغْفَارِ إِلَّا بِسُوءِ ظَنِّهِ بِاللهِ وَتَقْصِيرِهِ مِنْ رَجَائِهِ وَسُوءِ خُلُقِهِ وَاغْتِيَابِهِ لِلْمُؤْمِنِينَ وَالَّذِي لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ لَا يَحْسُنُ ظَنُّ عَبْدٍ مُؤْمِنٍ بِاللهِ إِلَّا كَانَ اللهُ عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِهِ الْمُؤْمِنِ لِأَنَّ اللهَ كَرِيمٌ ، بِيَدِهِ الْخَيْرَاتُ ، يَسْتَحْيِي أَنْ يَكُونَ عَبْدُهُ الْمُؤْمِنُ قَدْ أَحْسَنَ بِهِ الظَّنَّ ثُمَّ يُخْلِفُ ظَنَّهُ وَرَجَاءَهُ ، فَأَحْسِنُوا بِاللهِ الظَّنَّ وَارْغَبُوا إِلَيْهِ .

عملی میکنند ، نباید باعمالیکه انجام میدهند تکیه کنند ، زیرا ایشان اگر درتمام عمر خویش کوشش کنند ودر راه عبادتم خود را بزحمت اندازند ، باز مقصر باشند و درعبادت خود بکنه بندگیم نرسند نسبت بآنچه از من طلب میکنند ، که کرامت ونعمت دربهشت و رفعت بدرجات عالی درجوارم باشد ، ولی تنها برحمتم باید اعتماد کنند و بفضلم امیدوار باشند و بحسن ظن بمن اطمینان کنند . آنگاه است که رحمتم ایشان را دریابد و رضوانم بآنها برسد ، و آمرزشم برآنها لباس گذشت پوشاند ، زیرا من خدای رحمان و رحیم وبدین نامیده شده‌ام .

۲ - امام باقر عليه السلام فرمود : درکتاب علی علیه السلام دیدیم که رسولخدا صلی الله علیه وآله بالای منبر خویش فرموده : سوگند بخدائیکه جزاو شایسته پرستشی نیست ، بهیچ مؤمنی هرگز خیر دنیا و آخرت داده نشد ، جز بسبب خوشبینیش بخدا وامیدواریش باو وحسن خلقش وباز ایستادن ازغیبت مؤمنین وبخدائی که جز او شایان پرستشی نیست ، خدا هیچ مؤمنی را بعد از توبه و استغفار عذاب نکند ، مگر بسبب بد گمانیش بخداو کوتاهی کردن نسبت بامیدواری باو وبدخلقیش وغیبت نمودنش مؤمنین را ، وبخدائی که جزاو شایان پرستشی نیست ، گمان هیچ بنده‌ئی نسبت بخدا نیکو نشود ، جز اینکه خدا همراه گمان بنده مؤمن خود باشد (هرگونه باوگمان برد ، خدا با او رفتار کند) زیرا خدا کریم است و همه خیرات بدست اوست ، اوحیا میکند ازاینکه بنده مؤمنش بدوگمان نیك برد و او خلاف گمان و امید بنده رفتار کند ، پس بخدا خوشبین باشید و بسویش رغبت کنید .

٣ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ بَزِيعٍ ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا عليه السلام قَالَ : أَحْسِنِ الظَّنَّ بِاللهِ فَإِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ : أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي الْمُؤْمِنِ بِي ، إِنْ خَيْراً فَخَيْراً وَإِنْ شَرّاً فَشَرّاً .

٤ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْمِنْقَرِيِّ ، عَنْ سُفْيَانَ بْنِ عُيَيْنَةَ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : حُسْنُ الظَّنِّ بِاللهِ أَنْ لَا تَرْجُوَ إِلَّا اللهَ وَلَا تَخَافَ إِلَّا ذَنْبَكَ .

((بَابٌ))

☆(الْإِعْتِرَافِ بِالتَّقْصِيرِ)☆

١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي خَلَفٍ ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى عليه السلام قَالَ : قَالَ لِبَعْضِ وَلَدِهِ : يَا بُنَيَّ عَلَيْكَ بِالْجِدِّ لَا تُخْرِجَنَّ نَفْسَكَ مِنْ حَدِّ التَّقْصِيرِ فِي عِبَادَةِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ وَطَاعَتِهِ ، فَإِنَّ اللهَ لَا يُعْبَدُ حَقَّ عِبَادَتِهِ .

٢ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِاللهِ ، عَنْ بَعْضِ الْعِرَاقِيِّينَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُثَنَّى الْحَضْرَمِيِّ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ زَيْدٍ ، عَنْ جَابِرٍ قَالَ : قَالَ لِي أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام : يَا جَابِرُ لَا أَخْرَجَكَ اللهُ مِنَ النَّقْصِ وَ[لَا] التَّقْصِيرِ .

(١٦١٠) ٣ - عَنْهُ ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْجَهْمِ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ عليه السلام يَقُولُ : إِنَّ رَجُلًا فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ عَبَدَ اللهَ أَرْبَعِينَ سَنَةً ثُمَّ قَرَّبَ قُرْبَاناً فَلَمْ يُقْبَلْ مِنْهُ ، فَقَالَ لِنَفْسِهِ : مَا أَتَيْتُ

---

٣ - امام رضا عليه السلام فرمود : بخدا خوش گمان باشید . زیرا خدای عزوجل میفرماید : من نزد گمان بنده مؤمن خویشم ، اگر گمان او خوبست ، رفتار من خوب و اگر بد است ، رفتار من هم بد باشد .

٤ - سفیان بن عیینه گوید : شنیدم امام صادق عليه السلام فرمود : حسن ظن بخدا اینستکه : بغیر خدا امیدوار نباشی وجز از گناهت نترسی .

☆(اعتراف بتقصیر)☆

١ - موسی بن جعفر علیه السلام بیکی از فرزندانش فرمود : پسرجانم ؟ همواره کوشش کن ، مبادا خودت را در عبادت وطاعت خدای عزوجل بی‌تقصیردانی، زیرا خدا چنانکه شایسته است ، پرستش نشود ،

٢ - جابر گوید : امام باقر علیه السلام بمن فرمود : ای جابر ! خدا ترا از کاستی و تقصیر بیرون نبراد .

شرح - یکی از علماء کوفه گوید : یعنی خدا توفیقت دهدکه همیشه عبادتت را ناقص و خود را مقصر دانی .

٣ - حضرت ابوالحسن عليه السلام فرمود : مردی دربنی‌اسرائیل چهل‌سال عبادت خدا کرد وسپس قربانی

إِلَّا مِنْكِ وَ مَا الذَّنْبُ إِلَّا لَكِ ، قَالَ : فَأَوْحَى اللهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى إِلَيْهِ : ذَمُّكَ لِنَفْسِكَ أَفْضَلُ مِنْ عِبَادَتِكَ أَرْبَعِينَ سَنَةً .

٤ - أَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ عِيسَى بْنِ أَيُّوبَ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَهْزِيَارَ ، عَنِ الْفَضْلِ بْنِ يُونُسَ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ عليه السلام قَالَ : قَالَ : أَكْثِرْ مِنْ أَنْ تَقُولَ : اللَّهُمَّ لَاتَجْعَلْنِي مِنَ الْمُعَارِينَ وَلَاتُخْرِجْنِي مِنَ التَّقْصِيرِ ، قَالَ : قُلْتُ : أَمَّا الْمُعَارُونَ فَقَدْ عَرِفْتُ أَنَّ الرَّجُلَ يُعَارُ الدِّينَ ثُمَّ يَخْرُجُ مِنْهُ ، فَمَا مَعْنَى لَاتُخْرِجْنِي مِنَ التَّقْصِيرِ؟ فَقَالَ : كُلُّ عَمَلٍ تُرِيدُ بِهِ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ فَكُنْ فِيهِ مُقَصِّراً عِنْدَ نَفْسِكَ فَإِنَّ النَّاسَ كُلَّهُمْ فِي أَعْمَالِهِمْ فِيمَا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ اللهِ مُقَصِّرُونَ إِلَّا مَنْ عَصَمَهُ اللهُ عَزَّ وَ جَلَّ .

(بَابُ)

(الطَّاعَةِ وَ التَّقْوَى)

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي نَصْرٍ ، عَنْ مُحَمَّدٍ أَخِي عَزَّامٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : لَاتَذْهَبُ بِكُمُ الْمَذَاهِبُ ، فَوَاللهِ مَا شِيعَتُنَا إِلَّا مَنْ أَطَاعَ اللهَ عَزَّ وَ جَلَّ

نمود واز اوپذیرفته نشد ، باخود گفت : این وضع از خودت پیش‌آمد وغیرازتو گناهکار نیست .

امام فرمود : خدای تبارك و تعالی باو وحی نمود که : نکوهشی که از خود کردی از عبادت چهل سالت بهتر بود .

٤ - فضل بن یونس گوید : حضرت ابوالحسن علیه‌السلام فرمود : بسیار بگو : بار خدایا مرا از عاریه داران ایمان قرار مده وازتقصیر بیرون مبر .

عرضکردم : معنی عاریه‌داران را میدانم که مردی دین را بطور عاریه میگیرد و سپس از آن خارج میشود (چون دینش مستقر وثابت نبوده ، پس ازاندکی کافر وبیدین شود) معنی «مرا از تقصیربیرون مبر» چیست ؟ فرمود : هرعملی که بمقصد خدای عزوجل میکنی ، خود رادرآن مقصرشناس ، زیرا مردم‌همگی در اعمال خویش میان خود وخدا مقصرند ، جزآنکه را خدای عزوجل نگهداری کند . (که انبیاء و ائمه باشند ، زیرا ایشان در شرایط عبادت باندازه امکان کوتاهی نکنند ، اگر چه برای اظهار عجز و نقصان خود را مقصر دانند) .

(طاعت و تقوی)

١ - امام باقر علیه‌السلام فرمود : هر مذهبی شما را براهی نبرد ، بخدا که شیعه ما نیست ، جز آنکه خدای عزوجل را اطاعت کند .

شرح - در زمان امام باقرعلیه‌السلام ، بدعتگزاران و دین سازان گمراه ، عقاید وافکار باطلی در

٢ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ حُمَيْدٍ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثُّمَالِيِّ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: خَطَبَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ فَقَالَ : يَا أَيُّهَا النَّاسُ وَاللهِ مَا مِنْ شَيْءٍ يُقَرِّبُكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ وَيُبَاعِدُكُمْ مِنَ النَّارِ إِلَّا وَ قَدْ أَمَرْتُكُمْ بِهِ وَمَا مِنْ شَيْءٍ يُقَرِّبُكُمْ مِنَ النَّارِ وَيُبَاعِدُكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ إِلَّا وَقَدْ نَهَيْتُكُمْ عَنْهُ ، أَلَا وَإِنَّ الرُّوحَ الْأَمِينَ نَفَثَ فِي رُوعِي أَنَّهُ لَنْ تَمُوتَ نَفْسٌ حَتَّى تَسْتَكْمِلَ رِزْقَهَا ، فَاتَّقُوا اللهَ وَأَجْمِلُوا فِي الطَّلَبِ وَلَا يَحْمِلُ أَحَدَكُمُ اسْتِبْطَاءُ شَيْءٍ مِنَ الرِّزْقِ أَنْ يَطْلُبَهُ بِغَيْرِ حِلِّهِ ، فَإِنَّهُ لَا يُدْرَكُ مَا عِنْدَ اللهِ إِلَّا بِطَاعَتِهِ .

٣ - أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ سَالِمٍ ؛ وَأَحْمَدُبْنُ أَبِي عَبْدِاللهِ ، عَنْ أَبِيهِ ، جَمِيعاً عَنْ أَحْمَدَبْنِ النَّضْرِ ، عَنْ عَمْرِوبْنِ شِمْرٍ ، عَنْ جَابِرٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : قَالَ لِي : يَا جَابِرُ أَيَكْتَفِي مَنِ انْتَحَلَ التَّشَيُّعَ أَنْ يَقُولَ بِحُبِّنَا أَهْلَ الْبَيْتِ ، فَوَاللهِ مَا شِيعَتُنَا إِلَّا مَنِ اتَّقَى اللهَ وَأَطَاعَهُ وَمَا كَانُوا يُعْرَفُونَ يَا جَابِرُ إِلَّا بِالتَّوَاضُعِ وَالتَّخَشُّعِ وَالْأَمَانَةِ وَ كَثْرَةِ ذِكْرِ اللهِ وَالصَّوْمِ وَالصَّلَاةِ وَالْبِرِّ بِالْوَالِدَيْنِ وَالتَّعَاهُدِ لِلْجِيرَانِ مِنَ الْفُقَرَاءِ وَأَهْلِ الْمَسْكَنَةِ وَالْغَارِمِينَ وَالْأَيْتَامِ وَصِدْقِ الْحَدِيثِ وَتِلَاوَةِ الْقُرْآنِ وَكَفِّ الْأَلْسُنِ عَنِ النَّاسِ إِلَّا مِنْ خَيْرٍ ؛ وَكَانُوا أُمَنَاءَ عَشَائِرِهِمْ فِي الْأَشْيَاءِ قَالَ جَابِرٌ: فَقُلْتُ : يَا

میان مسلمین انتشار میدادند ، که نمونه‌ئی از آنها در اینزمان هم درمیان عوام مسلمین دیده میشود ، مانند عقیده باینکه تنها قبول تشیع یا محبت امیرالمؤمنین علیه‌السلام یا امیدواری بخدا یا گریه برای امام‌حسین علیه‌السلام بدون هیچ طاعت و عبادت دیگر موجب سعادت ونجاتست ، امام باقر علیه السلام با یك جمله کوتاه ، تمام رشته‌های اوهام و خرافات ایشان را بر باد داده ، شیعیان خود را بیدار وهوشیار میکند و شاهراه حقیقت را پیش پای آنها میگذارد ومیفرماید : افکار وعقاید باطل ، شما را منحرف نسازد ، بدانید یگانه راه سعادت ونجات اطاعت خداست و بس وبقیه احادیث این باب نیز شاهد این مدعاست .

٢ - امام باقر علیه‌السلام فرمود : رسولخدا صلی‌الله علیه وآله در حجة الوداع سخنرانی کرد و فرمود : ای مردم ! بخدا چیزی نبود که شما را ببهشت نزدیك و از دوزخ دور کند ، جز آنکه بدان دستورتان دادم ، وچیزی نبود که شما را بدوزخ نزدیك وازبهشت دورکند ، جزآنکه‌ازآن نهیتان کردم .

همانا جبرئیل دردلم‌افکندکه هیچکس نمیرد تاروزیش‌راکامل گیرد ، ازخدابپرهیزید ودرطلب روزی آرام باشید (حریص نباشید وخود را بزحمت نیفکنید) ودیررسیدن روزی شما را وادارنکندکه آنرا از راه حرام جوئید ، زیرا آنچه نزد خداست جزبوسیله اطاعتش بدست نیاید ،

٣ - جابر گوید : امام باقر علیه‌السلام بمن فرمود : ای جابر ! آیاکسیکه ادعاء تشیع میکند ، او را بس است که از محبت ما خانواده دم زند ؟ ! بخدا شیعه ما نیست ، جزآنکه از خدا پروا کند و او را اطاعت نماید ، ای جابر ! ایشان شناخته نشوند ، جز با فروتنی و خشوع و امانت و بسیاری یاد خدا

ابْنَ رَسُولِ اللهِ مانَعْرِفُ الْيَوْمَ أَحَداً بِهٰذِهِ الصِّفَةِ ، فَقالَ: يَاجابِرُ لاتَذْهَبَنَّ بِكَ الْمَذاهِبُ حَسْبُ الرَّجُلِ أَنْ يَقُولَ : أُحِبُّ عَلِيّاً وَأَتَوَلّاهُ ثُمَّ لايَكُونُ مَعَ ذٰلِكَ فَعّالاً ؟ فَلَوْقالَ : إِنِّي أُحِبُّ رَسُولَ اللهِ - فَرَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله خَيْرٌ مِنْ عَلِيٍّ عليه السلام - ثُمَّ لايَتَّبِعُ سِيرَتَهُ وَلايَعْمَلُ بِسُنَّتِهِ مانَفَعَهُ حُبُّهُ إِيّاهُ شَيْئاً فَاتَّقُوا اللهَ وَاعْمَلُوا لِمٰاعِنْدَاللهِ ، لَيْسَ بَيْنَ اللهِ وَبَيْنَ أَحَدٍ قَرابَةٌ ، أَحَبُّ الْعِبادِ إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ [وَأَكْرَمُهُمْ عَلَيْهِ] أَتْقاهُمْ وَأَعْمَلُهُمْ بِطاعَتِهِ ، يَاجابِرُ وَاللهِ مايُتَقَرَّبُ إِلَى اللهِ تَبارَكَ وَتَعالَى إِلّا بِالطّاعَةِ وَمامَعَنا بَراءَةٌ مِنَ النّارِ وَلاعَلَى اللهِ لِأَحَدٍ مِنْ حُجَّةٍ ، مَنْ كانَ للهِ مُطِيعاً فَهُوَلَنا وَلِيٌّ وَمَنْ كانَ لِلهِ عاصِياً فَهُوَلَنا عَدُوٌّ ؛ ماتُنالُ وَلايَتُنا إِلّا بِالْعَمَلِ وَالْوَرَعِ .

﴿۱۶۱۵﴾ - عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ وَمُحَمَّدُ بْنُ إِسْماعِيلَ ، عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شاذانَ، جَمِيعاً ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ؛ عَنْ هِشامِ بْنِ الْحَكَمِ ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : إِذا كانَ يَوْمُ الْقِيامَةِ يَقُومُ عُنُقٌ مِنَ النّاسِ فَيَأْتُونَ بابَ الْجَنَّةِ فَيَضْرِبُونَهُ ، فَيُقالُ لَهُمْ : مَنْ أَنْتُمْ ؟ فَيَقُولُونَ : نَحْنُ أَهْلُ الصَّبْرِ فَيُقالُ لَهُمْ : عَلىٰ ماصَبَرْتُمْ ؟ فَيَقُولُونَ : كُنّا نَصْبِرُ عَلىٰ طاعَةِ اللهِ وَنَصْبِرُ عَنْ مَعاصِي اللهِ ؛ فَيَقُولُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ صَدَقُوا؛ أَدْخِلُوهُمُ الْجَنَّةَ وَهُوَقَوْلُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «إِنَّمَا يُوَفَّى الصّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسابٍ» .

و روزه ونماز ونیکی بپدر ومادر ومراعات همسایگان فقیر و مستمند و قرضداران ویتیمان وراستی گفتار و تلاوت قرآن و بازداشتن زبان از مردم، جزاز نیکی آن‌ها ، وآنها امانت نگهدار فـامیل خویش‌باشند .

جابر گوید عرضکردم: یاابن رسول‌الله ! ما امروزکسی‌را دارای‌این صفات‌نمیشناسیم ، فرمود : ای جابر ! براههای مختلف مرو ، آیا برای مردکافی است‌که بگوید : من علی را دوست دارم واز او پیروی میکنم ، و با وجود این‌فعالیت دینی‌نکند ؟ ! پس اگربگوید : من رسول خدا صلی‌الله علیه وآله را دوست دارم - رسولخداصلی‌الله علیه وآله‌که بهتر از علی علیه السلام‌است - سپس‌از رفتار او پیروی نکند و بسنتش عمل ننماید ، محبتش بپیغمبر باو هیچ سودی ندهد ، پس از خدا پروا کنید و برای آنچه نزد خداست عمل‌کنید ، خدا باهیچکس‌خویشی ندارد ، دوست‌ترین بندگان خدای عزوجل [وگرامیترینشان نزداو] با تقواترین ومطیع ترین‌آنهاست .

ای جابر ! بخدا جز با اطاعت بخدای تبارك و تعالی تقرب نمیتوان جست . وهمراه ما برات آزادی از دوزخ نیست وهیچکس برخدا حجت ندارد ، هرکه مطیع خدا باشد دوست ما وهرکه نافرمانی خداکند دشمن ماست ، ولایت ما جز با عمل‌کردن بورع بدست نیاید .

٤ - امام صادق علیه‌السلام فرمود ، چون روزقیامت شود ، دسته‌ئی از مردم برخیزند وبیایند و در بهشت‌رابکوبند ، بآنها گویند: شماکیستید ؟ گویند : ما اهل‌صبریم ،بآنها گویند: برچه صبرکردید؟ گویند: بر اطاعت خدا وازنافرمانی اوصبرکردیم، خدای‌عزوجل‌فرماید: راست گویند : ایشانرابیهشت‌درآورید و

۵ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ؛ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ ؛ عَنْ فُضَيْلِ بْنِ عُثْمَانَ ؛ عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ ؛ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ يَقُولُ : لَا يَقِلُّ عَمَلٌ مَعَ تَقْوَى وَ كَيْفَ يَقِلُّ مَا يُتَقَبَّلُ .

۶ ـ حُمَيْدُ بْنُ زِيَادٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سَمَاعَةَ ؛ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ ، عَنْ أَبَانٍ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ خَالِدٍ ؛ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : يَا مَعْشَرَ الشِّيعَةِ ـ شِيعَةِ آلِ مُحَمَّدٍ ـ كُونُوا النُّمْرُقَةَ الْوُسْطَى يَرْجِعُ إِلَيْكُمُ الْغَالِي وَيَلْحَقُ بِكُمُ التَّالِي ؛ فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ يُقَالُ لَهُ سَعْدٌ : جُعِلْتُ فِدَاكَ مَا الْغَالِي ؟ قَالَ : قَوْمٌ يَقُولُونَ فِينَا مَا لَا نَقُولُهُ فِي أَنْفُسِنَا ؛ فَلَيْسَ أُولَئِكَ مِنَّا وَلَسْنَا مِنْهُمْ ؛ قَالَ فَمَا التَّالِي ؟ قَالَ : الْمُرْتَادُ يُرِيدُ الْخَيْرَ ؛ يُبَلِّغُهُ الْخَيْرَ يُوجَرُ عَلَيْهِ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْنَا فَقَالَ : وَاللهِ مَا مَعَنَا مِنَ اللهِ بَرَاءَةٌ وَلَا بَيْنَنَا وَبَيْنَ اللهِ قَرَابَةٌ وَلَا لَنَا عَلَى اللهِ حُجَّةٌ وَلَا نُتَقَرَّبُ إِلَى اللهِ إِلَّا بِالطَّاعَةِ ؛ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مُطِيعاً لِلَّهِ تَنْفَعُهُ وَلَايَتُنَا وَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ عَاصِياً لِلَّهِ لَمْ تَنْفَعْهُ وَلَايَتُنَا ؛ وَيْحَكُمْ لَا تَغْتَرُّوا ؛ وَيْحَكُمْ لَا تَغْتَرُّوا .

همین است قول خدای عزوجل : «همانا صابران اجرخود را بدون حساب بدست آورند ، ۱۰ سوره ۳۹» .

۵ ـ امام باقر علیه السلام فرمود : امیرالمؤمنین صلوات الله علیه میفرمود : علمی که با تقوی همراه باشد کم نیست ، چگونه عمل پذیرفته کم است ؟ (با آنکه خدایتعالی فرماید : **انما یتقبل الله من المتقین** یعنی خدا فقط عمل مردم با تقوی را میپذیرد) .

۶ ـ امام باقر علیه السلام فرمود : ای گروه شیعه ـ شیعه آل محمد ! ـ شما تکیه گاه میانه باشید (یعنی روشی داشته باشید خارج ازحد افراط وتفریط تادیگران بشما تکیه کنند) وآنکه غلوکرده (وازحد وسط خارج شده) بسوی شما برگردد وآنکه عقب مانده خود را بشما رساند .

مردی از انصار بنام سعد عرضکرد : قربانت ، غلوکننده کدامست ؟ فرمود : مردمیکه در باره ما گویند آنچه درباره خود نگوئیم ، اینها ازما نیستند وما از آنها نباشیم .

گفت : عقب مانده کدامست ؟ فرمود : کسی که طالب خیر (دین حق یا عمل صالح) است : خیر باو میرسد (زیرا عاقبت جوینده یابنده بود) وبهمان مقدار نیتش پاداش دارد .

سپس روبما کرد و فرمود : بخدا ما ازجانب خدا براتی نداریم ، و میان ما و خدا قرابتی نیست و برخدا حجتی نداریم وجز با اطاعت بسوی خدا تقرب نجوئیم ، پس هرکس از شما که مطیع خدا باشد دوستی ما سودش دهد وهرکس ازشما نافرمانی خداکند دوستی ما سودش ندهد ، وای برشما ! مبادا فریفته شوید . وای برشما مبادا فریفته شوید .

۷ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ؛ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى ؛ عَنْ مُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ قَالَ : كُنْتُ عِنْدَ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام فَذَكَرْنَا الْأَعْمَالَ فَقُلْتُ أَنَا: مَا أَضْعَفَ عَمَلِي، فَقَالَ: مَهْ ،اسْتَغْفِرِ اللهَ ثُمَّ قَالَ لِي: إِنَّ قَلِيلَ الْعَمَلِ مَعَ التَّقْوَى خَيْرٌ مِنْ كَثِيرِ الْعَمَلِ بِلَا تَقْوَى . قُلْتُ : كَيْفَ يَكُونُ كَثِيرٌ بِلَا تَقْوَى؟ قَالَ : نَعَمْ مِثْلُ الرَّجُلِ يُطْعِمُ طَعَامَهُ وَيَرْفُقُ جِيرَانَهُ وَيُوَطِّي رَحْلَهُ فَإِذَا ارْتَفَعَ لَهُ الْبَابُ مِنَ الْحَرَامِ دَخَلَ فِيهِ ، فَهَذَا الْعَمَلُ بِلَا تَقْوَى وَيَكُونُ الْآخَرُ لَيْسَ عِنْدَهُ فَإِذَا ارْتَفَعَ لَهُ الْبَابُ مِنَ الْحَرَامِ لَمْ يَدْخُلْ فِيهِ .

۸ - الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَبِي دَاوُدَ الْمُسْتَرِقِّ ، عَنْ مُحْسِنٍ الْمِيثَمِيِّ ،عَنْ يَعْقُوبَ ابْنِ شُعَيْبٍ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ: مَا نَقَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ عَبْداً مِنْ ذُلِّ الْمَعَاصِي إِلَى عِزِّ التَّقْوَى إِلَّا أَغْنَاهُ مِنْ غَيْرِ مَالٍ وَأَعَزَّهُ مِنْ غَيْرِ عَشِيرَةٍ وَآنَسَهُ مِنْ غَيْرِ بَشَرٍ .

✡(بَابُ الْوَرَعِ)✡

﴿۱۶۲۰﴾ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ أَبِي الْمَغْرَا ، عَنْ زَيْدٍ الشَّحَّامِ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ سَعِيدِ بْنِ هِلَالٍ الثَّقَفِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قُلْتُ لَهُ : إِنِّي لَأَلْقَاكَ إِلَّا فِي السِّنِينَ فَأَخْبِرْنِي بِشَيْءٍ آخُذُ بِهِ ، فَقَالَ : أُوصِيكَ بِتَقْوَى اللهِ وَالْوَرَعِ وَالْإِجْتِهَادِ وَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا يَنْفَعُ اجْتِهَادٌ لَا وَرَعَ فِيهِ .

---

۷ - مفضل بن عمر گوید : خدمت امام صادق علیه‌السلام بودم که موضوع اعمال مطرح شد ، من گفتم: عمل من چه اندازه کم وضعیف است ؟! حضرت فرمود : خاموش باش ، ازخدا آمرزش بخواه ،آنگاه فرمود : عمل کم با تقوی بهتر ازعمل بسیار بی‌تقوی است .

عرضکردم : چگونه عمل بسیار ، بی تقوی میباشد ؟ فرمود : آری مانند مردیکه از غذای خود بمردم میخوراند و با همسایگانش مهربانی میکند ودر خانه‌اش بازاست ، ولی چون دری ازحرام بنظرش رسد بدان درآید ، اینست عمل‌بدون‌تقوی ، ودیگری هست که‌اینها را ندارد، ولی‌چون در حرامی بنظرش رسد ، بدان وارد نشود .

۸ - یعقوب بن شعیب گوید : شنیدم امام صادق علیه‌السلام میفرمود : خدای عزوجل بنده ای را از خواری گناه بعزت تقوی نبرد ، جز آنکه‌بی‌نیازش کند ، بدون مال وعزیزش کند بدون‌فامیل ومأنوسش کند بدون آدمی‌زاد (یعنی باخودمأنوسش سازد).

✡(باب ورع)✡

۱ - عمروبن سعید گوید : بامام صادق علیه السلام عرضکردم : من جز چند سال یکبار شما را ملاقات نکنم ، بمن چیزی بفرما که آنرا داشته باشم ، فرمود : ترا سفارش میکنم بتقوای خدا و ورع و کوشش وبدانکه کوششی که درآن ورع نباشد سود ندهد .

٢ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ حَدِيدِ بْنِ حَكِيمٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : اتَّقُوا اللهَ وَصُونُوا دِينَكُمْ بِالْوَرَعِ .

٣ ـ أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِالْجَبَّارِ ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ خَلِيفَةَ قَالَ : وَعَظَنَا أَبُو عَبْدِاللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَأَمَرَ وَزَهَّدَ ، ثُمَّ قَالَ : عَلَيْكُمْ بِالْوَرَعِ فَإِنَّهُ لَا يُنَالُ مَا عِنْدَ اللهِ إِلَّا بِالْوَرَعِ .

٤ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ، عَنْ أَبِي جَمِيلَةَ ، عَنِ ابْنِ أَبِي يَعْفُورٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : لَا يَنْفَعُ اجْتِهَادٌ لَا وَرَعَ فِيهِ .

٥ ـ عَنْهُ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ فَضَالَةَ بْنِ أَيُّوبَ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ زِيَادٍ الصَّيْقَلِ ، عَنْ فُضَيْلِ بْنِ يَسَارٍ قَالَ: قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام : إِنَّ أَشَدَّ الْعِبَادَةِ الْوَرَعُ .

﴿١٦٢٥﴾ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ بَزِيعٍ ، عَنْ حَنَانِ ابْنِ سَدِيرٍ قَالَ : قَالَ أَبُو الصَّبَّاحِ الْكِنَانِيُّ لِأَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام : مَا نَلْقَى مِنَ النَّاسِ فِيكَ ؟ ! فَقَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام: وَمَا الَّذِي تَلْقَى مِنَ النَّاسِ فِيَّ ؟ فَقَالَ : لَا يَزَالُ يَكُونُ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الرَّجُلِ الْكَلَامُ فَيَقُولُ جَعْفَرِيٌّ خَبِيثٌ ، فَقَالَ . يُعَيِّرُكُمُ النَّاسُ بِي؟ فَقَالَ لَهُ أَبُو الصَّبَّاحِ : نَعَمْ قَالَ : فَقَالَ : مَا أَقَلَّ وَاللهِ مَنْ يَتَّبِعُ جَعْفَراً مِنْكُمْ ، إِنَّمَا أَصْحَابِي مَنِ اشْتَدَّ وَرَعُهُ ، وَعَمِلَ لِخَالِقِهِ ، وَرَجَا ثَوَابَهُ ، فَهَؤُلَاءِ أَصْحَابِي.

٧ ـ حَنَانُ بْنُ سَدِيرٍ ، عَنْ أَبِي سَارَةَ الْغَزَّالِ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : ابْنَ

شرح ـ تقوى ترك محرمات است **وورع** ترك شبهات **واجتهاد** «كوشش» سعى در طاعات وعبادات.

٢ ـ امام صادق عليه السلام ميفرمود : تقواى خدا پيشه كنيد و دين خود را با ورع نگهداريد .

٣ ـ يزيدبن خليفه گويد : امام صادق عليه السلام ما را موعظه فرمود و دستور داد وامر بزهد نمود سپس فرمود : برشما باد بورع ، زيرا بدانچه نزد خدا هست جز با ورع نتوان رسيد .

٤ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : كوشش بدون ورع سودنبخشد .

٥ ـ امام باقر عليه السلام فرمود : سخت‌ترين عبادت ورع است .

٦ ـ ابوالصباح كنانى بامام صادق عليه السلام عرضكرد : در باره شما از مردم چه‌ها ببينيم (چه زخم زبانها بشنويم ؟) امام فرمود : مگر درباره من ازمردم چه ميبينى؟ گفت : هر گاه ميان من ومردى سخنى درميگيرد ؟ بمن ميگويد : جعفرى خبيث ، فرمود: شما را بمن سرزنش ميكنند ؟ ابوالصباح گفت : آرى ، فرمود : بخدا كسانيكه از شما پيروى جعفر ميكنند ، چه اندازه كمند ! ! تنها أصحاب من كسى است كه ورعش شديد باشد وبراى خالقش عمل كند و ثواب او را اميدوارباشد . اينها اصحاب منند .

٧ ـ امام باقر عليه السلام فرمود : خداى عزوجل فرمايد : ازآنچه برتو حرام شده اجتناب كن تا

آدَمَ اجْتَنِبْ مَا حَرَّمْتُ عَلَيْكَ ، تَكُنْ مِنْ أَوْرَعِ النَّاسِ .

۸ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ وَ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ سُلَيْمَانَ الْمِنْقَرِيِّ عَنْ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام عَنِ الْوَرَعِ مِنَ النَّاسِ ؛ فَقَالَ: الَّذِي يَتَوَرَّعُ عَنْ مَحَارِمِ اللهِ عَزَّ وَ جَلَّ .

۹ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ النُّعْمَانِ ، عَنْ أَبِي أُسَامَةَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : عَلَيْكَ بِتَقْوَى اللهِ وَالْوَرَعِ وَالْإِجْتِهَادِ وَ صِدْقِ الْحَدِيثِ وَ أَدَاءِ الْأَمَانَةِ وَحُسْنِ الْخُلُقِ وَحُسْنِ الْجِوَارِ وَ كُونُوا دُعَاةً إِلَى أَنْفُسِكُمْ بِغَيْرِ أَلْسِنَتِكُمْ وَ كُونُوا زَيْناً وَلَا تَكُونُوا شَيْناً ، وَعَلَيْكُمْ بِطُولِ الرُّكُوعِ وَالسُّجُودِ ؛ فَإِنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا طَالَ الرُّكُوعَ وَالسُّجُودَ هَتَفَ إِبْلِيسُ مِنْ خَلْفِهِ وَقَالَ : يَا وَيْلَهُ أَطَاعَ وَعَصَيْتُ وَسَجَدَ وَأَبَيْتُ .

۱۰ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي زَيْدٍ ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ : كُنْتُ عِنْدَ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام فَدَخَلَ عِيسَى بْنُ عَبْدِاللهِ الْقُمِّيُّ فَرَحَّبَ بِهِ وَقَرَّبَ مِنْ مَجْلِسِهِ ، ثُمَّ قَالَ : يَا عِيسَى بْنَ عَبْدِاللهِ لَيْسَ مِنَّا - وَلَا كَرَامَةَ - مَنْ كَانَ فِي مِصْرٍ فِيهِ مِائَةُ أَلْفٍ أَوْ يَزِيدُونَ وَ كَانَ فِي ذَلِكَ الْمِصْرِ أَحَدٌ أَوْرَعَ مِنْهُ .

باورعترین مردم باشی .

۸ - حفص بن غیاث گوید : از امام صادق علیه‌السلام پرسیدم ، مرد با ورع کیست ؟ فرمود : آنکه ازحرامهای خدای عزوجل دوری، گزیند .

۹ - ابو اسامه گوید : شنیدم امام صادق علیه السلام میفرمود : بر تو باد به تقوای خدا و ورع و کوشش وراستی گفتار واداء امانت و حسن خلق و نیکی با همسایه . و مردم را با غیر زبان بمذهب خود دعوت کنید (یعنی رفتار شما شیعیان باید طوری باشد که مخالفینتان بگرویدن مذهب شما مایل شوند)و زینت ما باشید وننگ ما نباشید .

وبرشما باد بطول دادن رکوع و سجود ، زیرا چون یکی از شما رکوع و سجود را طول دهد ، شطان از پشت سرش بانگ زند و بگوید : ای وای ، که این اطاعت کرد ومن نافرمانی واین سجده کرد ومن سرپیچی(هنگامیکه بسجده در برابر آدم مأمور گشتم) .

۱۰ - ابوزید گوید : خدمت امام صادق علیه‌السلام بودم که عیسی بن عبدالله قمی واردشد ، حضرت باو خوشامد گفت : و نزدیك خودش نشانید ، سپس فرمود : ای عیسی بن عبدالله ! از ما نیست و شرافتی ندارد ، کسیکه در شهری باشد که ۱۰۰ هزارتن وبیشتر در ان باشند ، ودر آن شهر شخصی پارساتر از او بوده باشد .

﴿١٦٣٠﴾ ١ ـ عَنْهُ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ أَبِي كَهْمَسٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ سَعِيدِ بْنِ هِلَالٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام أَوْصِنِي، قَالَ: أُوصِيكَ بِتَقْوَى اللهِ وَالْوَرَعِ وَالْإِجْتِهَادِ وَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا يَنْفَعُ اجْتِهَادٌ لَا وَرَعَ فِيهِ.

١٢ ـ عَنْهُ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ؛ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ؛ عَنْ سَيْفِ بْنِ عَمِيرَةَ، عَنْ أَبِي الصَّبَّاحِ الْكِنَانِيِّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: أَعِينُونَا بِالْوَرَعِ؛ فَإِنَّهُ مَنْ لَقِيَ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ مِنْكُمْ بِالْوَرَعِ كَانَ لَهُ عِنْدَ اللهِ فَرَجاً، وَإِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ: «مَنْ يُطِعِ اللهَ وَرَسُولَهُ فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقاً» فَمِنَّا النَّبِيُّ وَمِنَّا الصِّدِّيقُ وَالشُّهَدَاءُ وَالصَّالِحُونَ.

١٣ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ؛ عَنْ أَبِيهِ؛ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ، عَنِ ابْنِ رِئَابٍ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: إِنَّا لَا نَعُدُّ الرَّجُلَ مُؤْمِناً حَتَّى يَكُونَ لِجَمِيعِ أَمْرِنَا مُتَّبِعاً مُرِيداً؛ أَلَا وَإِنَّ مِنَ اتِّبَاعِ أَمْرِنَا وَإِرَادَتِهِ الْوَرَعَ؛ فَتَزَيَّنُوا بِهِ؛ يَرْحَمْكُمُ اللهُ وَكِيدُوا أَعْدَاءَنَا [بِهِ] يَنْعَشْكُمُ اللهُ.

١٤ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ؛ عَنِ الْحَجَّالِ؛ عَنِ الْعَلَاءِ؛ عَنِ ابْنِ أَبِي يَعْفُورٍ قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام: كُونُوا دُعَاةً لِلنَّاسِ بِغَيْرِ أَلْسِنَتِكُمْ؛ لِيَرَوْا مِنْكُمُ الْوَرَعَ وَالْإِجْتِهَادَ وَالصَّلَاةَ وَالْخَيْرَ؛ فَإِنَّ ذَلِكَ دَاعِيَةٌ.

١٥ ـ الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ؛ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِيدٍ؛ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ؛ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَمْزَةَ

---

١١ ـ عمروبن سعید بن‌هلال گوید: بامام صادق علیه‌السلام عرضکردم: مرا سفارشی کن. فرمود: ترا سفارش میکنم بتقوای خدا و ورع وکوشش، وبدانکه کوشش بدون ورع سود نبخشد.

١٢ ـ ابوالصباح کنانی گوید، امام باقر علیه‌السلام فرمود: مارا باورع یاری کنید، زیرا هرکس از شما خدای عزوجل رابا ورع ملاقات کند، برای اونزد خدا گشایشی باشد وخدای عزوجل میفرماید: «آنها که خدا ورسولش‌را (١) اطاعت کنند، همدم پیغمبران وصدیقان وشهیدان و نیکانی باشند که خدا نعمتشان داده، وچه خوب‌رفیقانی هستند: ٦٩ سوره ٤» وپیغمبر ازماست وصدیق ازماست ونیکان ازما هستند.

١٣ ـ امام صادق علیه‌السلام فرمود: ما شخصی‌را مؤمن ندانیم تاآنکه ازهمه امر ماپیروی کند وخواهان آن باشد، همانا ورع ازجمله پیروی امرماوخواستن آنست، پس خود را بآن زینت‌دهید. خداشما رابیامرزد وبوسیله ورع بردشمنان ما غلبه کنید [آنها را درتنگنا گذارید] خدا بشما رفعت بخشد.

١٤ ـ امام صادق علیه‌السلام فرمود: با غیر زبان خویش مردم را (بکیش و مذهب خود) دعوت کنید، مردم باید ورع وکوشش ونماز وخیر شما را ببینند، اینها خود دعوت‌کننده باشند.

١٥ ـ موسی بن جعفر علیه‌السلام فرمود: من از پدرم بسیار میشنیدم که میفرمود از شیعیان ما نیست کسی

---

(١) آیه شریفه درقرآن کریم بجای «رسوله» کلمه «الرسول» دارد، وگویا نقل بمعنی شده است.

العَلَوِيُّ قالَ : أخبرني عُبَيدُاللهِ بنُ عَلِيٍّ ؛ عَنْ أبي الحَسَنِ الأوَّلِ عليه السلام : قالَ : كثيراً ما كُنتُ أسمَعُ أبي يقولُ : لَيسَ مِن شيعَتِنا مَن لا تتحدَّثُ المُحَدَّثاتُ بِوَرَعِهِ في خُدُورِهِنَّ وَ لَيسَ مِن أوليائِنا مَن هُوَ في قَريَةٍ فيها عَشَرَةُ آلافِ رَجُلٍ فيهِم [مِن] خَلقِ [ا]للهِ أورَعُ مِنهُ .

((بابُ العِفَّةِ))

﴿١٦٣٥﴾ ١ـ عَلِيُّ بنُ إبراهيمَ ؛ عَن أبيهِ ؛ عَن حَمّادِ بنِ عيسى ، عَن حَريزٍ ؛ عَن زُرارَةَ ، عَن أبي جَعفَرٍ عليه السلام قالَ : ما عُبِدَ اللهُ بِشَيءٍ أفضَلَ مِن عِفَّةِ بَطنٍ وَ فَرجٍ .

٢ ـ مُحَمَّدُ بنُ يَحيى ؛ عَن أحمَدَ بنِ مُحَمَّدٍ ؛ عَن مُحَمَّدِ بنِ إسماعيلَ ؛ عَن حَنانِ بنِ سَدِيرٍ ، عَن أبيهِ قالَ : قالَ أبو جَعفَرٍ عليه السلام : إنَّ أفضَلَ العِبادَةِ عِفَّةُ البَطنِ وَالفَرجِ .

٣ ـ عِدَّةٌ مِن أصحابِنا ، عَن سَهلِ بنِ زِيادٍ ، عَن جَعفَرِ بنِ مُحَمَّدٍ الأشعَرِيِّ ، عَن عَبدِاللهِ بنِ مَيمونٍ القَدّاحِ ، عَن أبي عَبدِاللهِ عليه السلام قالَ : كانَ أميرُ المُؤمنينَ صَلَواتُ اللهِ عَلَيهِ يقولُ : أفضَلُ العِبادَةِ العَفافُ .

٤ ـ عِدَّةٌ مِن أصحابِنا ، عَن أحمَدَ بنِ أبي عَبدِاللهِ ، عَن أبيهِ ، عَنِ النَّضرِ بنِ سُوَيدٍ ، عَن يَحيى ابنِ عِمرانَ الحَلَبِيِّ ، عَن مُعَلّى أبي عُثمانَ ، عَن أبي بَصيرٍ قالَ : قالَ رَجُلٌ لِأبي جَعفَرٍ عليه السلام : إنّي ضَعيفُ العَمَلِ قَليلُ الصِّيامِ وَلكِنّي أرجُو أن لا آكُلَ إلّا حَلالاً ، قالَ : فَقالَ لَهُ : أيُّ الإجتِهادِ أفضَلُ مِن عِفَّةِ بَطنٍ وَ فَرجٍ .

٥ ـ عَلِيُّ بنُ إبراهيمَ ، عَن أبيهِ ، عَنِ النَّوفَلِيِّ ، عَنِ السَّكونِيِّ ، عَن أبي عَبدِاللهِ عليه السلام قالَ :

که (در پارسائی وورع بدرجی شهرت نیابد که) زنان پرده نشین در میان پرده خویش از ورع اوسخن گویند و از دوستان ما نباشد کسی که در شهری باشد که ده هزار مرد در آن باشند وپارساتر از او میان آنها خدا خلق کرده باشد [مخلوقی پارساتر ازاو برای خدا باشد] .

✡(باب عفت)✡

توضیح ـ عفت بمعنی خودداری ازغلبه مطلق شهوت است ، ولی دراخبار و روایات غالباً درخصوص خود داری از شهوت شکم وفرج بکاررفته است که درفارسی ازآن به پاکدامنی تعبیر میشود .

١ ـ امام باقر عليه السلام فرمود : خدا بچیزی بهتر ازعفت شکم وفرج عبادت نشده است .

٢ ـ وفرمود : بهترین عبادت عفت شکم و فرج است .

٣ ـ امام صادق عليه السلام فرماید : امیرالمؤمنین صلوات الله علیه میفرمود : بهترین عبادت عفت است .

٤ ـ مردی بامام باقر عليه السلام عرضکرد : من عملم ضعیف وروزه‌ام اندك است ، ولی امیدوارم جز حلال نخورم ، امام فرمود : چه کوششی ازعفت شکم وفرج بهتر است .

قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : أَكْثَرُ مَا تَلِجُ بِهِ أُمَّتِي النَّارَ الْأَجْوَفَانِ : الْبَطْنُ وَالْفَرْجُ .

(١٦٣٠) وَبِإِسْنَادِهِ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله ثَلَاثٌ أَخَافُهُنَّ عَلَى أُمَّتِي مِنْ بَعْدِي : الضَّلَالَةُ بَعْدَ الْمَعْرِفَةِ وَمَضَلَّاتُ الْفِتَنِ وَشَهْوَةُ الْبَطْنِ وَالْفَرْجِ .

٧ ـ أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ ، عَنْ مَيْمُونٍ الْقَدَّاحِ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عليه السلام يَقُولُ : مَا مِنْ عِبَادَةٍ أَفْضَلُ مِنْ عِفَّةِ بَطْنٍ وَ فَرْجٍ .

٨ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ سَيْفِ بْنِ عَمِيرَةَ ، عَنْ مَنْصُورِ ابْنِ حَازِمٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : مَا مِنْ عِبَادَةٍ أَفْضَلُ عِنْدَ اللهِ مِنْ عِفَّةِ بَطْنٍ وَفَرْجٍ .

(بَابُ)

☆(اجْتِنَابِ الْمَحَارِمِ)☆

١ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ كَثِيرٍ الرَّقِّيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام فِي قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّتَانِ» قَالَ : مَنْ عَلِمَ أَنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَرَاهُ وَيَسْمَعُ مَا يَقُولُهُ وَيَفْعَلُهُ مِنْ خَيْرٍ أَوْ شَرٍّ فَيَحْجِزُهُ ذَلِكَ عَنِ الْقَبِيحِ مِنَ الْأَعْمَالِ فَذَلِكَ الَّذِي «خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَى» .

٢ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عُمَرَ الْيَمَانِيِّ ، عَنْ

---

٥ ـ رسول خدا صلی‌الله علیه وآله فرمود : بیشتر چیزی که امتم را بدوزخ درآرد ، دومیان‌خالی است، یعنی شکم وفرج .

٦ ـ رسولخدا صلی‌الله علیه‌وآله فرمود: پس ازخود برامتم ازسه چیزمیترسم: گمراهی بعدازمعرفت وفتنه‌های گمراه کننده وشهوت شکم وفرج .

٧ ـ میمون قداح گوید : شنیدم امام باقر علیه السلام میفرمود : هیچ عبادتی بهتر از عفت شکم و فرج نیست .

٨ ـ امام باقر علیه السلام فرمود : هیچ عبادتی نزد خدا بهترازعفت شکم وفرج نیست .

☆(اجتناب از محرمات)☆

١ ـ امام صادق علیه السلام درباره قول خدای عزوجل « وبرای آنکه ازمقام پروردگارش ترسد دوبهشت است ، ٤٦ سوره ٥٥ » فرمود : هرکه بداند خدای عزوجل اورا میبیند وهرچه میگوید و میکند از خیرو شر میشنود (وآگاهست) وهمین دانش اورا ازکارهای زشت بازدارد ، کسی است‌که از مقام پروردگارش ترسیده وخود را ازهوس باز داشته است .

٢ ـ امام باقر علیه السلام فرمود : هرچشمی روزقیامت گریانست ، جزسه چشم : چشمی‌که درراه خداشب

أَبي جَعْفَرٍ عليه السلام قالَ : كُلُّ عَيْنٍ باكِيَةٌ يَومَ القِيامَةِ غَيرَ ثَلاثٍ : عَيْنٍ سَهِرَت في سَبيلِ اللهِ، وَعَيْنٍ فاضَت مِن خَشيَةِ اللهِ ، وَعَيْنٍ غُضَّت عَن مَحارِمِ اللهِ .

﴿۱۶۴۵﴾ ۳ـ عَلِيٌّ ، عَن مُحَمَّدِ بنِ عيسى ؛ عَن يُونُسَ ؛ عَمَّن ذَكَرَهُ ، عَن أَبي عَبدِاللهِ عليه السلام قالَ : فيما ناجَى اللهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهِ موسى عليه السلام : يا مُوسى ما تَقَرَّبَ إِلَيَّ المُتَقَرِّبُونَ بِمِثلِ الوَرَعِ عَن مَحارِمي فَإِنّي أُبَيِّحُهُم جَنّاتِ عَدنٍ لا أُشرِكُ مَعَهُم أَحَداً .

٤ـ عَلِيٌّ [بنُ إبراهيمَ] ، عَن أَبيهِ، عَنِ ابنِ أَبي عُمَيرٍ؛ عَن هِشامِ بنِ سالِمٍ؛ عَن أَبي عُبَيدَةَ؛ عَن أَبي عَبدِاللهِ عليه السلام قالَ : مِن أَشَدِّ ما فَرَضَ اللهُ عَلى خَلقِهِ ذِكرُ اللهِ كَثيراً ثُمَّ قالَ : لا أَعني سُبحانَ اللهِ وَالحَمدُ للهِ وَلا إِلهَ إِلَّا اللهُ وَاللهُ أَكبَرُ وَإِن كانَ مِنهُ وَلَكِن ذِكرُ اللهِ عِندَ ما أَحَلَّ وَحَرَّمَ ، فَإِن كانَ طاعَةً عَمِلَ بِها وَإِن كانَ مَعصِيَةً تَرَكَها .

٥ـ ابنُ أَبي عُمَيرٍ ، عَن هِشامِ بنِ سالِمٍ ؛ عَن سُلَيمانَ بنِ خالِدٍ قالَ : سَأَلتُ أَبا عَبدِاللهِ عليه السلام عَن قَولِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «وَقَدِمْنا إِلى ما عَمِلوا مِن عَمَلٍ فَجَعَلْناهُ هَباءً مَنْثُوراً» قالَ: أَما وَاللهِ إِن كانَت أَعمالُهُم أَشَدَّ بَياضاً مِنَ القَباطِيِّ وَلَكِن كانوا إِذا عَرَضَ لَهُم الحَرامُ لَم يَدَعوهُ .

را بیدار باشد وچشمی که ازترس خدا گریان شود وچشمی که ازمحرمات خدا بسته شود .

۳ ـ امام صادق علیه السلام فرمود : در ضمن آنچه خدای عزوجل با موسی علیه السلام مناجات فرمود ، این بود که : ای موسی ! تقرب جویندگان بمن بچیزی مانند پرهیز از محرماتم تقرب نجسته‌اند . همانا من اقامت در بهشتهای جاودان را بآنها اجازه دهم ودیگری را باآنها شریك نسازم (یعنی بهشتهای عدن مختص پرهیزگاران ازمحرماتست) .

٤ ـ امام صادق علیه السلام فرمود ، سخت‌تر چیزیکه خدا برخلقش واجب ساخته ، ذکر بسیار خداست ، مقصودم گفتن سبحان الله والحمدلله ولااله الاالله والله اکبر نیست ، اگرچه این هم از جمله ذکر است ، بلکه مقصود یاد آوردن خداست درآنچه حلال وحرام فرموده که اگر طاعت خداست عمل کند واگر معصیت است ترك نماید .

٥ ـ سلیمان بن خالد گوید : از امام صادق علیه السلام این قول خدای عزوجل را پرسیدم : « و بکردارهائی که انجام داده‌اند پردازیم وآنها را غباری پراکنده کنیم ، ۲۳ سوره ۲۵ » فرمود : جان بخدا سوگند کردارهای ایشان سفیدتر از پارچه‌های نازك مصری بود ، ولی چون بحرامی برمیخوردند ، از آن دست برنمیداشتند .

شرح ـ مفسرین قرآن ذیل آیه شریفه و شارحین اصول کافی ذیل این حدیث ، مطالبی مفصل راجع باحباط و تکفیر وعقاید فرق اسلامی در آن باره ذکر نموده‌اند ، ولی خلاصه وعصاره آنها که مناسب این مختصر است ، اینستکه :

مقصود از کردارهای سفید تر ازآن پارچه ها ، مانند مهمان نوازی وصله رحم و فریادرسی

٦ - عَلِيٌّ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : مَنْ تَرَكَ مَعْصِيَةً لِلهِ مَخَافَةَ اللهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَرْضَاهُ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ .

☆(بَابُ أَدَاءِ الْفَرَائِضِ)☆

١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ؛ وَعَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ جَمِيعاً ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثُّمَالِيِّ قَالَ : قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِمَا : مَنْ عَمِلَ بِمَا افْتَرَضَ اللهُ عَلَيْهِ فَهُوَ مِنْ خَيْرِ النَّاسِ .

﴿١٦٥٠﴾ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى ؛ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ الْمُخْتَارِ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ أَبِي يَعْفُورٍ ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام فِي قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا» قَالَ : اصْبِرُوا عَلَى الْفَرَائِضِ .

٣ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ عَبْدِالرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي نَجْرَانَ ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ أَبِي الصَّبَّاحِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام فِي قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا» قَالَ : اصْبِرُوا عَلَى الْفَرَائِضِ وَصَابِرُوا عَلَى الْمَصَائِبِ وَرَابِطُوا عَلَى الْأَئِمَّةِ عليهم السلام .

گرفتارانست که همه آنها أعمالی است محبوب و مطلوب شارع وبهمین جهت آنها را بسیار سفید دانسته است ومقصود از غبار پراکنده ، ذرات ریزو کوچکی است که در شعاع آفتاب از روزنه اتاق دیده میشود وکنایه از اینستکه این کردار وأعمال پسندیده و مطلوب بواسطه عدم پرهیز ازحرام بی‌اثر و نتیجه میگردد ، و اجر و ثوابیراکه خدای متعال دربرابر اعمال وعده فرموده است ، بچنین شخصی عطا نمیفرماید .

٦ - امام صادق علیه‌السلام از قول رسولخدا صلی‌الله علیه و آله فرماید : هرکه گناهی را بواسطه ترس از خدای تبارك و تعالی ترك کند ، خدا او را در روزقیامت خوشنود گرداند .

☆(انجام واجبات)☆

١ - علی بن الحسین صلوات الله علیهما فرمود : هرکه بدانچه خدا براو واجب ساخته عمل کند ، از جمله بهترین مردمست .

٢ - امام صادق علیه‌السلام درباره قول خدای عزوجل : «صبر کنید وبا صبرغلبه جوئید ومرزداری کنید ، آخر سوره ٣ » فرمود : برواجبات صبر کنید (یعنی واجباتی را که انجامش کلفت و مشقت دارد تحمل کنید) .

٣ - امام صادق علیه‌السلام درباره قول خدای عزوجل « صبر کنید وبا صبرغلبه جوئید و مرزداری کنید » فرمود : صبر کنید بر واجبات و با صبر غلبه جوئید بر مصیبتها و دست بدامن ائمه علیهم السلام باشید (زیرا حدود وثغور اسلام وایمان بوسیله ایشان ازدستبرد بدعتگزاران ودین تراشان محفوظ‌ماند).

وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ أَبِي السَّفَاتِجِ [وَزَادَ فِيهِ] : فَاتَّقُوا اللهَ رَبَّكُمْ فِيمَا افْتَرَضَ عَلَيْكُمْ.

٤ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : اعْمَلْ بِفَرَائِضِ اللهِ تَكُنْ أَتْقَى النَّاسِ .

٥ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ؛ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ، عَنْ أَبِي جَمِيلَةَ ، عَنْ مُحَمَّدٍ الْحَلَبِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: مَا تَحَبَّبَ إِلَيَّ عَبْدِي بِأَحَبَّ مِمَّا افْتَرَضْتُ عَلَيْهِ .

(بَابُ)

☆(اسْتِوَاءِ الْعَمَلِ وَالْمُدَاوَمَةِ عَلَيْهِ)☆

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ حَمَّادٍ ، عَنِ الْحَلَبِيِّ قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام إِذَا كَانَ الرَّجُلُ عَلَى عَمَلٍ فَلْيَدُمْ عَلَيْهِ سَنَةً ثُمَّ يَتَحَوَّلُ عَنْهُ إِنْ شَاءَ إِلَى غَيْرِهِ وَذَلِكَ أَنَّ لَيْلَةَ الْقَدْرِ يَكُونُ فِيهَا فِي عَامِهِ ذَلِكَ ، مَا شَاءَ اللهُ أَنْ يَكُونَ .

﴿١٦٥٥﴾ ٢ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ حَرِيزٍ ، عَنْ زُرَارَةَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : قَالَ: أَحَبُّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ مَا دُووِمَ [وَ]مَ عَلَيْهِ الْعَبْدُ وَإِنْ قَلَّ .

٣ - أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ عِيسَى بْنِ أَيُّوبَ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَهْزِيَارَ ، عَنْ فَضَالَةَ بْنِ أَيُّوبَ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ عَمَّارٍ ، عَنْ نُجَبَةَ ؛ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: مَا مِنْ شَيْءٍ أَحَبُّ إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ عَمَلٍ يُدَاوَمُ عَلَيْهِ وَإِنْ قَلَّ .

وبر روایت ابی السفاتج دراین حدیث زیاد شده است : پس از خدای پروردگار خویش نسبت بآنچه برشما واجب کرده پروا کنید .

٤ ـ رسول خدا صلی الله علیه وآله فرمود : بواجبات خدا عمل کن تا پرهیزگارترین مردم باشی .

٥ ـ امام صادق علیه السلام فرمود : خدای تبارك و تعالی فرماید : بنده من با چیزی محبوبتر از انجام آنچه براو واجب کرده‌ام ، بدوستی من نگراید .

☆(استواری عمل ومداومت بر آن)☆

١ ـ امام صادق علیه السلام فرمود : هرگاه مردی عملی انجام میدهد ، تا یکسال ادامه دهد ، سپس اگرخواهد بعمل دیگری منتقل شود ، زیرا شب قدری که آنچه خدامیخواهد (ازخیرات وبرکات) درآنست دریکسال میباشد .

٢ ـ امام باقر علیه السلام فرمود : دوست‌ترین اعمال نزد خدای عزوجل عملی است که بنده آنرا ادامه دهد ، اگرچه اندك باشد (یعنی اگرچه کوچك باشد یا ازلحاظ شماره کم باشد) .

٣ ـ امام باقر علیه السلام فرمود : چیزی نزد خدای عزوجل دوست‌تر از عملیکه ادامه داشته باشد

٤ ـ عَنْهُ ، عَنْ فَضالَةَ بْنِ أَيُّوبَ ، عَنْ مُعاوِيَةَ بْنِ عَمّارٍ ، عَنْ أَبي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : كانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ صَلَواتُ اللهِ عَلَيْهِما يَقُولُ : إِنّي لَأُحِبُّ اَنْ اُداوِمَ عَلَى الْعَمَلِ وَإِنْ قَلَّ

٥ ـ عَنْهُ ، عَنْ فَضالَةَ بْنِ أَيُّوبَ ، عَنِ الْعَلاءِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ ، عَنْ أَبي جَعْفَرٍ عليه السلام : قالَ كانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ صَلَواتُ اللهِ عَلَيْهِما يَقُولُ : إِنّي لَأُحِبُّ أَنْ أَقْدَمَ عَلى رَبّي وَ عَمَلي مُسْتَوٍ .

٦ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْماعيلَ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بَشيرٍ ، عَنْ عَبْدِالْكَريمِ بْنِ عَمْرٍو ، عَنْ سُلَيْمانَ بْنِ خالِدٍ قالَ : قالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام إِيّاكَ أَنْ تَفْرِضَ عَلى نَفْسِكَ فَريضَةً فَتُفارِقَها اثْنَيْ عَشَرَ هِلالاً .

(بابُ الْعِبادَةِ)

﴿١٦٦٠﴾ ١ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ يَزيدَ ، عَنْ أَبي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : في التَّوْراةِ مَكْتُوبٌ : يَا ابْنَ آدَمَ تَفَرَّغْ لِعِبادَتي أَمْلَأْ قَلْبَكَ غِنًى وَلا أَكِلْكَ إِلى طَلَبِكَ وَ عَلَيَّ أَنْ أَسُدَّ فاقَتَكَ ، وَأَمْلَأَ قَلْبَكَ خَوْفاً مِنّي ، وَإِنْ لا تَفَرَّغْ لِعِبادَتي أَمْلَأْ قَلْبَكَ شُغْلاً بِالدُّنْيا ثُمَّ لا أَسُدَّ فاقَتَكَ وَأَكِلْكَ إِلى طَلَبِكَ .

نیست ، اگرچه اندك باشد .

٤ ـ علی بن الحسین صلوات الله علیهما میفرمود : من دوست دارم که عمل را ادامه دهم اگر چه کم باشد .

٥ ـ علی بن الحسین صلوات الله علیهما میفرمود : من دوست دارم که بر پروردگارم وارد شوم ، در حالیکه عملم برابر باشد (وهر روزش ازروز پیش کمتر نباشد .

٦ ـ امام صادق علیه السلام فرمود : مبادا عملی را بر خود واجب گردانی و تا ١٢ ماه از آن دست برداری .

شرح ـ مقصود اینستکه انجام عملی را پیش خود تصمیم گیری وبدان ملتزم شوی ، نه آنکه از راه نذر وعهد ویمین برخود واجب گردانی ، زیرا شکستن وبرهم زدن این امور جایز نیست و هر یك کفاره مخصوصی دارد .

✡(باب عبادت)✡

١ ـ امام صادق علیه السلام فرمود : درتورات نوشته است : ای آدمی زاد ! تنها بعبادت من پرداز تا دلت را از بی نیازی پر کنم و نسبت بخواستت ترا بخودت وانگذارم ، و بر من است که نیاز را از تو بردارم ودلت را از ترس خود پر کنم ، واگر برای عبادتم خود را فارغ نسازی : دلت را از گرفتاری دنیا پر کنم ، سپس درنیاز را برویت نبندم وترا با خواستت واگذارم .

۲ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ أَبِي جَمِيلَةَ قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام : قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى : يَا عِبَادِيَ الصِّدِّيقِينَ تَنَعَّمُوا بِعِبَادَتِي فِي الدُّنْيَا فَإِنَّكُمْ تَتَنَعَّمُونَ بِهَا فِي الْآخِرَةِ .

۳ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ يُونُسَ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ جَمِيعٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : أَفْضَلُ النَّاسِ مَنْ عَشِقَ الْعِبَادَةَ ، فَعَانَقَهَا وَأَحَبَّهَا بِقَلْبِهِ وَبَاشَرَهَا بِجَسَدِهِ وَتَفَرَّغَ لَهَا ، فَهُوَ لَا يُبَالِي عَلَى مَا أَصْبَحَ مِنَ الدُّنْيَا ، عَلَى عُسْرٍ أَمْ عَلَى يُسْرٍ.

٤ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ شَاذَانَ بْنِ الْخَلِيلِ ـ قَالَ وَ كَتَبْتُ مِنْ كِتَابِهِ بِإِسْنَادٍ لَهُ ، يَرْفَعُهُ إِلَى عِيسَى بْنِ عَبْدِاللهِ قَالَ : ـ قَالَ عِيسَى بْنُ عَبْدِاللهِ لِأَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام جُعِلْتُ فِدَاكَ مَا الْعِبَادَةُ ؟ قَالَ : حُسْنُ النِّيَّةِ بِالطَّاعَةِ مِنَ الْوُجُوهِ الَّتِي يُطَاعُ اللهُ مِنْهَا ، أَمَا إِنَّكَ يَا عِيسَى لَا تَكُونُ مُؤْمِناً حَتَّى تَعْرِفَ النَّاسِخَ مِنَ الْمَنْسُوخِ ، قَالَ : قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ وَ مَا مَعْرِفَةُ النَّاسِخِ مِنَ الْمَنْسُوخِ ؟ قَالَ : فَقَالَ : أَلَيْسَ تَكُونُ مَعَ الْإِمَامِ مُوَطِّناً نَفْسَكَ عَلَى حُسْنِ النِّيَّةِ فِي طَاعَتِهِ ، فَيَمْضِي ذَلِكَ الْإِمَامُ وَ يَأْتِي إِمَامٌ آخَرُ فَتُوَطِّنُ نَفْسَكَ عَلَى حُسْنِ النِّيَّةِ فِي طَاعَتِهِ ؟ قَالَ : قُلْتُ : نَعَمْ ، قَالَ : هَذَا مَعْرِفَةُ النَّاسِخِ مِنَ الْمَنْسُوخِ .

٥ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ جَمِيلٍ ، عَنْ هَارُونَ بْنِ خَارِجَةَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : [إِنَّ] الْعُبَّادَ ثَلَاثَةٌ قَوْمٌ عَبَدُوا اللهَ عَزَّ وَجَلَّ خَوْفاً فَتِلْكَ عِبَادَةُ الْعَبِيدِ وَ

---

۲ ـ امام صادق علیه السلام فرمود : خدای تبارك وتعالی فرماید : ای بندگان راستی پیشه من ! در دنیا از نعمت عبادتم برخوردار باشید که در آخرت از آن برخوردار خواهید بود .

۳ ـ رسولخدا صلی الله علیه وآله فرمود : بهترین مردم کسی است که عاشق عبادت شود ، با عبادت دست بگردن شود وآنرا از دل دوست دارد وبا تن خود انجام دهد وبرای آن فارغ شود (بکار دیگردل مشغول ندارد) چنین شخصی باك ندارد که زندگی دنیایش بسختی گذرد یا بآسانی .

٤ ـ عیسی بن عبدالله بامام صادق علیه السلام عرضکرد : قربانت ، عبادت چیست؟ فرمود : نیت خوب داشتن بعبادت از راهی که خدا از آنراه اطاعت شود ، همانا ای عیسی ! مؤمن نباشی تا آنکه ناسخ را از منسوخ تشخیص دهی (تا بناسخ عمل کنی و منسوخ راکنار گذاری) .

عرضکردم : قربانت تشخیص دادن ناسخ از منسوخ چیست ؟ فرمود : مگر نه اینستکه با امامی هستی و با حس نیت باطاعتش تصمیم میگیری، سپس آن امام در میگذرد وامام دیگرمیآید وتو با حسن نیت باطاعت او تصمیم میگیری ؟ عرضکردم : چرا ، فرمود : همین تشخیص ناسخ از منسوخست .

۵ ـ امام صادق علیه السلام فرمود : عبادت کنندگان سه دسته‌اند : ۱ ـ گروهی که خدای عزوجل را از ترس عبادت کنند و این عبادت بردگانست ، ۲ ـ مردمیکه خدای تبارك و تعالی را بطمع ثواب

قَوْمٌ عَبَدُوا اللهَ تَبارَكَ وَتَعالى طَلَبَ الثَّوابِ ، فَتِلْكَ عِبادَةُ الْأُجَراءِ ، وَقَوْمٌ عَبَدُوا اللهَ عَزَّ وَجَلَّ حُبّاً لَهُ فَتِلْكَ عِبادَةُ الْأَحْرارِ ، وَهِيَ أَفْضَلُ الْعِبادَةِ .

﴿۱۶۶۵﴾ ۶ـ عَلِيٌّ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قالَ : قالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : ما أَقْبَحَ الْفَقْرَ بَعْدَ الْغِنى وَأَقْبَحَ الْخَطِيئَةَ بَعْدَ الْمَسْكَنَةِ وَأَقْبَحُ مِنْ ذلِكَ الْعابِدُ لِلّهِ ثُمَّ يَدَعُ عِبادَتَهُ .

۷ـ الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْوَشّاءِ ، عَنْ عاصِمِ بْنِ حُمَيْدٍ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليهما السلام قالَ : مَنْ عَمِلَ بِما افْتَرَضَ اللهُ عَلَيْهِ فَهُوَ مِنْ أَعْبَدِ النّاسِ .

﴿ بابُ النِّيَّة ﴾

۱ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ ؛ عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ مالِكِ بْنِ عَطِيَّةَ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ صَلَواتُ اللهِ عَلَيْهِما قالَ : لا عَمَلَ إِلّا بِنِيَّةٍ .

عبادت کنند و این عبادت مزدورانست ، ۳ ـ دسته‌ای که خدای عزوجل را برای دوستیش عبادت کنندواین عبادت آزادگان و بهترین عبادتست .

۶ ـ رسولخدا صلی الله علیه و آله فرمود : چه زشت است فقر بعد از ثروتمندی و چه زشت است گناه بعد از خواری و درویشی وزشت‌تر ازآن کسی است که عبادت خداکند و سپس آنرا واگذارد .

شرح ـ زشتی فقر بعد از ثروتمندی یا از لحاظ اسراف و تبذیر و بیکار ماندن وخرج کردنست و یا از لحاظ اینستکه انسان با وجود آنکه ثروت دارد و مدتی با دست باززندگی میکرده است ، ناگاه طریق بخل وخست پیش گیرد وچون فقرا زندگی کند و یا مقصود زشتی در نظر اهل دنیاست ، اگر چه نزد خدا پسندیده باشد واما زشتی گناه بعد از خواری و درویشی بمعنی گناه کردن درزمان پیری وسستی ویا گناه کردن درزمان غنا وثروت است ، پس ازآنکه بفقر ودرویشی مبتلی باشد .

۱ ـ علی بن الحسین علیهما السلام فرمود : کسی که بدانچه خدا بر او واجب ساخته عمل کند عابدترین مردمست .

✿(نیت)✿

۱ ـ علی بن الحسین صلوات الله علیهما فرمود : عملی نباشد ، جز بوسیله نیت .

شرح ـ مقصود از عمل عبادات وطاعات ومراد به‌نیت قصد تقرب بخدایتعالی‌ست ، پس نماز وروزه وحج و امثال آن بدون قصد تقرب ورضای حق تعالی صحیح نیست وهیچ اجرو پاداشی ندارد و نیزاعمالی که بر انسان واجب نیست مانند صدقه دادن و تعلیم وارشاد زمانی موجب پاداش و ثواب گردد که به نیت تقرب ورضای خدا انجام گیرد .

۲ - عَلِيٌّ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ

۲ - رسولخدا صلی‌الله علیه وآله فرمود : نیت مؤمن بهتر ازعمل اوست ونیت کافر بدتر از عملش باشد وهر کس طبق نیتش کار میکند .

شرح - مرحوم مجلسی در توجیه و تفسیر این روایت ۱۲ قول از دانشمندان حدیث نقل میکند ، وسپس تحقیقی لطیف وتفصیلی عمیق ازخود بیان میفرماید که بواسطه اهمیت مقام وازنظر اینکه نیت رکن و پایه همه اعمالست مختصری ازبیاناتش را دراینجا ذکر میکنیم :

تصحیح نیت از مشکلترین اعمال انسانست ، زیرا نیت تابع حالت نفسانی است وقبول ورد و درجات کمالش مربوط بهمان حالت نفسانی میباشد و تصحیح نیت جز با بیرون ساختن محبت دنیا بوسیله ریاضات شاقه و تفکرات صحیحه ممکن نگردد ، زیرا دل سلطان وفرمانروای بدن است و همه اعضاء و جوارح محکوم فرمان اومیباشند و در یکدل دو محبت متناقض جمع نشود ، چنانچه خداتعالی فرماید : **ماجعل الله لرجل من قلبین فی جوفه** « خدا در اندرون هیچکس دو دل قرار نداده » وچون دنیا وآخرت دو مطلوب مخالف ومتناقض یکدیگرند ، محبت آندو دریکدل جمع نشود ، از اینرو کسی که محبت دنیا دردلش جایگزین شده وآخرت را فراموش کرده‌است ، همیشه فکروخیال واعضاء وجوارحش متوجه دنیاست وهر عملی که انجام میدهد نتیجه غائی و مقصود حقیقیش دنیاست ، اگرچه بدروغ دم ازخدا وآخرت زند از اینرو در عبادات وطاعاتش هم اعمالی را انتخاب میکند که بدانها وعده بسیاری مال داده شده وبطاعاتی که موجب تقرب و محبت خداست اعتنائی ندارد .

ونیز کسیکه حب جاه و شهرت بر دلش مستولی گشته ، درهمه اعمال ورفتارش ازآن منظور و هدف پیروی میکند ، وهمچنین است اغراض دنیوی دیگر که عمل بنده خالص نگردد تا زمانیکه تمام این اغراض فاسد که موجب دوری ازحقتعالی است ازدل بیرون رود ، بنا بر این درجات ومراتب نیت در مردم متعدد و بلکه بیشمار است و بلکه هر انسانی در حالات مختلف و متفاوت نیتهای مختلف و متفاوت دارد که برخی از آنها موجب فساد و بطلان عمل و بعضی موجب صحت و درستی آن و پاره‌ئی موجب کمال و ترقی آنست .

آنچه موجب فساد و بطلان عمل است ریای خالص است که علاوه بر اینکه عبادت را از ثواب ساقط میکند موجب کیفر وعقاب هم میگردد ، واما هرگاه قصد ریا وضمیمه تابع باشد ویا غیراز ریا ضمائم دیگری در نیتش باشد ، مانند قصد نظافت و سرد شدن در وضو و غسل تفصیلی دارد (که حکمش در رسائل فقها موجود است) .

واما ضمیمه نمودن بعضی از مطالب مباحه دنیوی مانند وسعت رزق و طول عمر را جماعتی مبطل دانسته‌اند ، ولی گفتار آنها خالی از اشکال نیست ، زیرا گزاردن نماز حاجت و نماز استخاره و تلاوت قرآن و اذکار ودعوات مأثوره ، بدون شك عبادتست وبآن امر شده واین مطالب دنیوی از نتائج آنها ذکر شده است و محالست که انسان قصد ونیت خود را ازآنها خالی کند ، زیرا نیت چنانکه دانستی گفتن بزبان

صلى الله عليه وآله وسلم : نِيَّةُ الْمُؤْمِنِ خَيْرٌ مِنْ عَمَلِهِ وَنِيَّةُ الْكَافِرِ شَرٌّ مِنْ عَمَلِهِ؛ وَكُلُّ عَامِلٍ يَعْمَلُ عَلَى نِيَّتِهِ.

وخطور بدل نیست ، بلکه واقع و حقیقت آن در باطن دل انسان مستتر است و داعی حقیقی انسان هم همان واقع وحقیقت است .

واما نیات مقاصدی که موجب کمال عمل میشود و از اغراض دنیوی خالی است ، بحسب اشخاص و احوال ایشان مختلف است ونیت هر کس تابع طریقه وشاکله و حالت باطنی اوست که برخی از آنها را یادآور میشویم :

۱ ـ نیت کسانیکه در عذاب و عقاب آخرت میاندیشند ودنیا درنظرشان پست میشود و عبادت خویش را برای ترس از عذاب انجام میدهند .

۲ ـ کسانی باشندکه نعمت‌های بهشت و حور و قصورآن ایشانرا بعبادت تحریك کند .

گروهی از دانشمندان عبادت این دو طایفه را باطل دانسته‌اند ، ولی اینان حقیقت تکلیف و درجات مردم را بخوبی ندانسته‌اندکه بیشتر مردم (باصطلاح این زمان وملاحظه احوال این مردم صدی نود و نه) را ممکن نیست عبادات خود را بغیر ازایندو وجه انجام دهند وغیر از این نمیتوانند درك کنند و این نیت منافی با اخلاص نمیباشد ، زیرا عبادت بقصد آنچه در آخرت وعده داده شده ، از شوائب دنیوی پاك و خالص است ودلیلی هم نداریم که عبادت بایدخالصاً لوجه‌الله وحتی ازاینگونه اغراض هم خالی باشد ، بلکه دلیل برعکس این عقیده موجود است .

مانند آیه شریفه : **ادعوه خوفاً وطمعاً ـ ویدعوننا رغباً ورهباً .**

و نیز امیرالمؤمنین علیه السلام در وقفنامه خود مینویسد : **هذا ما اوصی به فی ماله عبدالله علی ابتغاء وجه‌الله تعالی لیولجنی به الجنة ویصرفنی به عن النار .**

وگویا اینها حقیقت معنی نیت‌را درك نکرده وگمان کرده‌اند، که با گفتن اینکه تدریسم رابرای محبت خدا انجام میدهم درست میشود ، غافل از اینکه این گفتار جز لقلقه زبان و ادعائی کاذب بیش نیست و حقیقت نیت همان میل وتوجه دلست بآنچه میخواهد واگر محبت خدا مطلوب دل نباشد با گفتن بزبان و خطور بدل بدست نمیآید و مثل اینست که شخص سیر بگوید : من میل بغذا دارم ، پیداست که این گفتن برای اواشتها نمیآورد .

۳ ـ کسانیکه در نعمتهای بی پایان خدا میاندیشند و چون شکر منعم را واجب میدانند ، برای سپاسگزاری خدا عبادتش میکنند ، چنانچه امیرالمؤمنین علیه السلام فرماید : **لولم یتوعدالله علی معصیته لکان یجب‌ان لایعصی شکراًلنعمته .**

٤ ـ کسانیکه ازراه حیا وشرمساری عبادت‌خدا میکنند ، زیرا اورا برنهان وآشکارخود مطلع‌میدانند چنانچه پیغمبر صلی‌الله علیه وآله میفرماید : **اعبد الله کانك تراه فان لم تکن تراه فانه یراك .**

۵ ـ کسانیکه خدا را بقصد تقرب عبادت میکنند ومقصود قرب معنوی وارتفاع مقام بنده است که‌از نقائص خودکاسته وبکمال نزدیك شود .

۳ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: إِنَّ الْعَبْدَ الْمُؤْمِنَ الْفَقِيرَ لَيَقُولُ: يَارَبِّ ارْزُقْنِي حَتَّى أَفْعَلَ كَذَا وَكَذَا مِنَ الْبِرِّ وَوُجُوهِ الْخَيْرِ، فَإِذَا عَلِمَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ ذَلِكَ مِنْهُ بِصِدْقِ نِيَّةٍ كَتَبَ اللهُ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ مِثْلَ مَا يَكْتُبُ لَهُ لَوْ عَمِلَهُ ، إِنَّ اللهَ وَاسِعٌ كَرِيمٌ .

﴿۱۶۷۰﴾ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ خَالِدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ إِسْحَاقَ ابْنِ الْحُسَيْنِ ، عَنْ عَمْرٍو ، عَنْ حَسَنِ بْنِ أَبَانٍ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام عَنْ حَدِّ الْعِبَادَةِ الَّتِي إِذَا فَعَلَهَا فَاعِلُهَا كَانَ مُؤَدِّياً ؟ فَقَالَ : حُسْنُ النِّيَّةِ بِالطَّاعَةِ .

۵ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ ؛ عَنِ الْمِنْقَرِيِّ ؛ عَنْ أَحْمَدَبْنِ يُونُسَ عَنْ أَبِي هَاشِمٍ قَالَ : قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : إِنَّمَا خُلِّدَ أَهْلُ النَّارِ فِي النَّارِ لِأَنَّ نِيَّاتِهِمْ كَانَتْ فِي

---

۶ ـ کسانیکه خدارا برای اهلیت و سزاواریش عبادت میکنند ، چنانکه امیرالمؤمنین علیه السلام فرماید: **ولکن وجدتك أهلا للعبادة فعبدتك** ولی این ادعا ازغیرخاندان امیرالمؤمنین علیهم السلام پذیرفته نیست ، زیرا حقیقت این ادعا اینستکه : اگر خدا بهشت وجهنمی هم نمیآفرید ، بلکه اگر برفرض محال فرمانبران را بدوزخ میبرد ، آنها خدا را عبادت میکردند ، برای اینکه سزاوار عبادتست ، چنانچه حضرت ابراهیم علیه السلام دردنیا آتش را انتخاب کرد وبر او سرد وسلامت شد ، و اولیاء دیگرخدا کشته شدن و زجرو شکنجه بدست اشرار را پذیرفتند .

۷ ـ کسانیکه برای محبت و دوستی خدا او را عبادت کنند و این بالاترین درجات مقربین است از این بیان معنی جمله اخیر روایت دانسته میشود .

و اما راجع ببهتر بودن نیت مؤمن از عملش و بدی نیت کافر نسبت بعملش در یکی از دوازده قول از امام باقر علیه السلام روایت میکندکه علتش اینستکه مؤمن کارهای خیر زیادی را قصد میکندکه بانجام آن موفق نمیشود و همچنین کافر نسبت بمقاصد زشت و بدش واز امام صادق علیه السلام روایت شده که چون عمل درمعرض ریاء بندگانست ونیت خالص برای خدااست ، نیت مؤمن ازعملش بهتراست وخدا به نیت ثوابی دهدکه بعمل ندهد .

۳ ـ امام صادق علیه السلام فرمود : بنده مؤمن فقیر میگوید : پروردگارا بمن (مال و ثروت) روزی کن تا از احسان و راههای خیر چنین وچنان کنم . (مسجد بسازم و اطعام دهم وبه بینوایان کمك کنم) و چون خدای عزوجل بداند نیتش صادق است وراست میگوید ، برای اوهمان أجروپاداش را نویسدکه اگر انجام میداد مینوشت ، همانا خدا وسعت بخش وکریم است

۴ ـ ابو بصیر گوید : از امام صادق علیه السلام پرسیدم در باره اندازه عبادتیکه چون کسی انجام دهد ، وظیفه خود را انجام داده باشد ؟ فرمود : حسن نیت بطاعت است (چنانچه در حدیث ۱۶۶۳ بیان شد) .

۵ ـ امام صادق علیه السلام فرمود : اهل دوزخ ازاینرو در دوزخ جاودان باشند که نیت داشتند اگر در

الدُّنْيَا أَنْ لَوْ خُلِّدُوا فِيهَا أَنْ يَعْصُوا اللهَ أَبَداً ؛ وَإِنَّمَا خُلِّدَ أَهْلُ الْجَنَّةِ فِي الْجَنَّةِ لِأَنَّ نِيَّاتِهِمْ كَانَتْ فِي الدُّنْيَا أَنْ لَوْ بَقُوا فِيهَا أَنْ يُطِيعُوا اللهَ أَبَداً ؛ فَبِالنِّيَّاتِ خُلِّدَ هٰؤُلَاءِ وَ هٰؤُلَاءِ ؛ ثُمَّ تَلَا قَوْلَهُ تَعَالَى : « قُلْ كُلٌّ يَعْمَلُ عَلَى شَاكِلَتِهِ » قَالَ : عَلَى نِيَّتِهِ .

((بَابٌ))

١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ؛ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ؛ عَنِ الْأَحْوَلِ ؛ عَنْ سَلَّامٍ ابْنِ الْمُسْتَنِيرِ ؛ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم : أَلَا إِنَّ لِكُلِّ عِبَادَةٍ شِرَّةً ثُمَّ تَصِيرُ إِلَى فَتْرَةٍ فَمَنْ صَارَتْ شِرَّةُ عِبَادَتِهِ إِلَى سُنَّتِي فَقَدِ اهْتَدَى وَمَنْ خَالَفَ سُنَّتِي فَقَدْ ضَلَّ وَكَانَ عَمَلُهُ فِي تَبَابٍ . أَمَا إِنِّي أُصَلِّي وَأَنَامُ وَأَصُومُ وَأُفْطِرُ وَأَضْحَكُ وَأَبْكِي فَمَنْ رَغِبَ عَنْ مِنْهَاجِي وَسُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي . وَقَالَ : كَفَى بِالْمَوْتِ مَوْعِظَةً وَكَفَى بِالْيَقِينِ غِنًى وَكَفَى بِالْعِبَادَةِ شُغْلًا .

دنیا جاودان باشند همیشه نافرمانی خدا کنند واهل بهشت از اینرو دربهشت جاودان باشند که نیت داشتند اگر در دنیا باقی بمانند همیشه اطاعت خدا کنند، پس این دسته وآن دسته بسبب نیت خویش جاودانی شدند ، سپس قول خدایتعالی را تلاوت نمود : « بگوهر کس طبق طریقه خویش عمل میکند ، ۷۹ سوره ۱۷ » و فرمود : یعنی طبق نیت خویش .

شرح - از توضیحی که ذیل روایت دوم این باب راجع بمعنی نیت بیان شد ، معلوم گشت که نیت خوب لازمه طینت پاك وصفات حمیده و ملکات فاضله است وبدانجهت استحقاق جاودانی بودن دربهشت راپیدا میکند ، زیرا چنین اشخاصی آماده اعمال صالحه وموجبات ثواب میباشندومانع انجام دادن ازجانب آنهانیست وکافربا آن حالت خبیثی که دارد ، برای ضد اعمال وصفات مؤمن آماده است .

✡(باب)✡

١- رسولخدا صلی الله علیه وآله فرمود : همانا برای هرعبادتی شور وجنبشی است وسپس بسستی وآرامش گراید ، پس هرکه شور وجنبش عبادتش بسوی سنت من باشد هدایت شده وهرکه مخالفت سنت من کند ، گمراه گشته و عملش بهلاکت کشد ، همانا من نمازمیگزارم ومیخوابم وروزه میگیرم وافطارمیکنم ومیخندم ومیگریم وهرکه از طریقه وروش من روبگرداند ، ازمن نیست .

وفرمود : برای موعظه و پند مرگ کافی است و برای بی نیازی یقین کافی است و برای مشغول بودن عبادت بس است .

شرح - راجع بقسمت اول حدیث به شماره ۲۰۷ ج ۱ ص ۹۰ رجوع شود واما قسمت اخیر حدیث توضیحش اینستکه : چون هرکس مرگ رفقایش را میبیند وخودش هم عاقبت میمیرد ، محتاج بموعظه وپند دیگری نیست وکسیکه یقین دارد آنچه خدا برایش مقدر کند ، خیر وصلاح اواست ، مناعت طبع وبی نیازی

۲ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ؛ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ؛ عَنِ الْحَجَّالِ، عَنْ ثَعْلَبَةَ ؛ قَالَ : قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام لِكُلِّ أَحَدٍ شِرَّةٌ وَلِكُلِّ شِرَّةٍ فَتْرَةٌ ، فَطُوبَىٰ لِمَنْ كَانَتْ فَتْرَتُهُ إِلَىٰ خَيْرٍ.

(بَابٌ)
(الْإِقْتِصَادِ فِي الْعِبَادَةِ)

۱ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَىٰ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَىٰ ؛ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ أَبِي الْجَارُودِ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : إِنَّ هٰذَا الدِّينَ مَتِينٌ فَأَوْغِلُوا فِيهِ بِرِفْقٍ وَلَا تُكَرِّهُوا عِبَادَةَ اللهِ إِلَىٰ عِبَادِ اللهِ، فَتَكُونُوا كَالرَّاكِبِ الْمُنْبَتِّ الَّذِي لَا سَفَراً قَطَعَ وَلَا ظَهْراً أَبْقَىٰ .

مُحَمَّدُ بْنُ سِنَانٍ ، عَنْ مُفَضَّلٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُوقَةَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام مِثْلَهُ.

﴿۱۶۷۵﴾ ۲ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، وَمُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ ، عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شَاذَانَ جَمِيعاً، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ حَفْصِ بْنِ الْبَخْتَرِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : لَا تُكَرِّهُوا إِلَىٰ أَنْفُسِكُمُ الْعِبَادَةَ .

۳ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَىٰ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَىٰ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ ، عَنْ حَنَانِ بْنِ سَدِيرٍ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ إِذَا أَحَبَّ عَبْداً فَعَمِلَ [عَمَلاً] قَلِيلاً جَزَاهُ

نفسی پیدا میکند که محتاج به بی‌نیازی دیگری نیست وهر که خود را بعبادت خدا مشغول دارد ، برایش بهترین شغل است و محتاج بسر گرمی دیگری نیست .

۲ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : هر کسی را شور وجنبشی است وهرشوروجنبشی ، سستی وآرامشی در پی دارد ، خوشا حال آنکه آرامشش بسوی خیرباشد .

(میانه روی در عبادت)

۱ ـ رسولخدا صلی‌الله علیه وآله فرمود : همانا این دین محکم ومتین است ، پس با ملایمت درآن در آئید و عبادت خدا را به بندگان خدا باکراهت تحمیل نکنید تا مانند سوار درمانده‌ئی باشید که نه مسافت را پیموده ونه‌مرکبی بجاگذاشته(یعنی بواسطه زیادی سرعت ، مرکبش دربین راه ازرفتار بازمانده و توضیح این روایت از مثالیکه امام عليه السلام درروایت ۱۵۲۳ بیان فرمود روشن میگردد) .

۲ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : عبادت را بخود مکروه وناپسند ندارید .

شرح ـ مقصود نهی از زیاد روی در مستحباتست ، بنحوی که انسان را از شوق و نشاط بیندازد بنده مؤمن باید تا میل و رغبت دارد بادعیه ونمازهای مستحب پردازد وچون کسالت عارضش شد و افسرده گشت خودرا بکار دیگری‌سر گرم کند.

۳ ـ حنان بن سدیر گوید : شنیدم امام صادق علیه‌السلام میفرمود : چون خدای عزوجل بنده‌ئی را

بِالْقَلِيلِ الْكَثِيرَ وَلَمْ يَتَعاظَمْهُ أَنْ يَجْزِيَ بِالْقَلِيلِ الْكَثِيرَ لَهُ .

٤ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدٍ ؛ عَنِ ابنِ فَضّالٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْجَهْمِ ،عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ أَبي بَصِيرٍ، عَنْ أَبي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : مَرَّ بي أَبي وَأَنا بِالطَّوافِ وَأَنا حَدَثٌ وَقَدِ اجْتَهَدْتُ في الْعِبادَةِ فَرَآني وَأَنا أَتَصابُّ عَرَقاً ، فَقالَ لي : يا جَعْفَرُ يا بُنَيَّ إِنَّ اللهَ إِذا أَحَبَّ عَبْداً أَدْخَلَهُ الْجَنَّةَ وَ رَضِيَ عَنْهُ بِالْيَسِيرِ .

٥ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ عَنِ ابْنِ أَبي عُمَيْرٍ ، عَنْ حَفْصِ بْنِ الْبَخْتَرِيِّ وَغَيْرِهِ ،عَنْ أَبي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : اجْتَهَدْتُ في الْعِبادَةِ وَأَنا شابٌّ ، فَقالَ لي أَبي عليه السلام : يا بُنَيَّ دُونَ ما أَراكَ تَصْنَعُ ، فَإِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ إِذا أَحَبَّ عَبْداً رَضِيَ عَنْهُ بِالْيَسِيرِ .

٦ ـ حُمَيْدُ بْنُ زِيادٍ ، عَنِ الْخَشّابِ ، عَنِ ابْنِ بَقّاحٍ ، عَنْ مُعاذِ بْنِ ثابِتٍ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ جُمَيْعٍ عَنْ أَبي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : قالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : يا عَلِيُّ إِنَّ هذَا الدِّينَ مَتِينٌ ، فَأَوْغِلْ فيهِ بِرِفْقٍ وَلا تُبَغِّضْ إِلى نَفْسِكَ عِبادَةَ رَبِّكَ ، [فَ]إِنَّ الْمُنْبَتَّ ـ يَعْنِي الْمُفْرِطَ ـ لا ظَهْراً أَبْقى وَلا أَرْضاً قَطَعَ فَاعْمَلْ عَمَلَ مَنْ يَرْجُو أَنْ يَمُوتَ هَرَماً وَاحْذَرْ حَذَرَ مَنْ يَتَخَوَّفُ أَنْ يَمُوتَ غَداً .

دوست دارد و اوعمل کوچکی انجام‌دهد، خدا او را پاداش بزرگ دهد و بعمل کم پاداش زیاد دادن براو بزرگ وسنگین نیاید .

٤ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : من در طواف بودم که پدرم بر من گذشت ، من جوان بودم و در عبادت کوشا . پدرم مرا دید که عرق از من سرازیر است ، بمن فرمود ای جعفرای پسر جان ! همانا چون خدا بنده‌ای را دوست دارد ، اورا ببهشت درآورد وبا عمل اندك ازاوراضی شود .

شرح ـ مجلسی (ره) گوید: چون خدا بنده‌ئی رابسبب‌عقاید واخلاق نیك ورعایت‌شرایط‌عمل که‌یکی ازآنها تقوی‌ست دوست دارد ، اورا ببهشت ببرد ، و حاصل اخباری که دراین باب رسیده اینستکه : سعی وکوشش در کیفیت عمل بهتر از سعی درکمیت آنست و سعی در تصحیح عقاید و اخلاق مهمتر از سعی در بسیاری عمل است .

٥ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : من جوان بودم و درعبادت کوشا ، پدرم فرمود : پسرجان !کمتراز آنچه میبینم عبادت کن که خدای عزوجل چون بنده‌ای‌را دوست دارد ، باندکی ازاو راضی شود .

٦ ـ رسولخدا صلی‌الله علیه وآله فرمود : ای علی ! همانا این دین‌متین ومحکم‌است ، دراوبا نرمی وارد شو ، و عبادت پروردگارت را مبنوش خود مگردان ، زیرا خسته کننده مرکوب ـ یعنی کسیکه در راندن مرکوب زیاد روی کرده ـ نه مرکوب باقی گذاشته ونه مسافت پیموده ، پس عمل کن مانند عمل کسیکه امید دارد در پیری بمیرد (یعنی مستحبات را با رفق و تأنی انجام ده و فکر کن تا پیری راه دوریست ، یا مقصود اینستکه با زیادی روزه وبیدار خوابی خود را لاغر ونحیف مکن) وپرهیز کن مانند کسیکه میترسد فردا بمیرد (یعنی نسبت به پرهیز ازمحرمات خیال کن فردا میمیری وکوچکترین آنهارا هم بخود اجازه مده ومگو وقت مردن توبه خواهم کرد)

✡(بَابُ)✡

✡(مَنْ بَلَغَهُ ثَوَابٌ مِنَ اللهِ عَلَى عَمَلٍ)✡

✡(۱۶۸۰)✡ ۱ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : مَنْ سَمِعَ شَيْئاً مِنَ الثَّوَابِ عَلَى شَيْءٍ فَصَنَعَهُ ، كَانَ لَهُ ، وَإِنْ لَمْ يَكُنْ عَلَى مَا بَلَغَهُ

۲ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ عِمْرَانَ الزَّعْفَرَانِيِّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَانَ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عليه السلام يَقُولُ : مَنْ بَلَغَهُ ثَوَابٌ مِنَ اللهِ عَلَى عَمَلٍ فَعَمِلَ ذَلِكَ الْعَمَلَ الْتِمَاسَ ذَلِكَ الثَّوَابِ ، أُوتِيَهُ ، وَإِنْ لَمْ يَكُنِ الْحَدِيثُ كَمَا بَلَغَهُ.

✡(درباره کسیکه ثواب خدا را برعملی بشنود)✡

۱ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : کسیکه ثوابی را بر عملی بشنود وآنرا بجا آورد ، آن ثوابرا ببرد . اگرچه چنانکه باو رسیده نباشد .

۲ ـ محمد بن مروان گوید : شنیدم امام باقر علیه السلام میفرمود : کسیکه ثواب بر عملی از خدا باو برسد و آن عمل را بامید آن ثواب انجام دهد ، باو میدهند ، اگر چه حدیث چنانچه باو رسیده نباشد .

شرح ـ بمضمون این دو روایت،روایات دیگری هم واردشده که بحداستفاضه رسیده‌است . ومرحوم مجلسی برخی ازآنها را در **مرآت العقول** ذکر میکند . این روایات به **أخبار من بلغ** معروفست و نتیجه ومضمون آنها به **تسامح درادله سنن** مشهور گشته است . وحاصل این روایات اینستکه : چنانچه‌مسلمانی بشنودیادرکتابی ببیند که‌اگر کسی مثلاچنین‌نمازی را بخواند ، چنان‌پاداشی دردنیا یادرآخرت باو داده میشود ، پس‌اگراوآن نمازرا گزارد ، خدا آن‌پاداش راباومیدهد . اگرچه واقع و حقیقت چنان نباشد ، وآن گوینده وکتاب دروغی جعل‌کرده و یااشتباه کرده باشند ، زیرا کرم و فضل خدا زیاد است و بخود اجازه نمیدهدکه چون بنده‌ئی باو حسن ظن پیداکرد وامیدوار شد ناامیدش کند ، از اینروفقهاء ودانشمندان اسلامی گفته‌اند در باره مستحبات لازم نیست‌که همیشه دنبال خبری صحیح و موثق بگردیم ، بلکه باخبارضعیف ومجهول دراین باره میتوان استنادکرد ، بخلاف واجبات و محرمات‌که جز با خبر صحیح وموثق ثابت نگردد . **اخبار من بلغ** را اصولیین درباب برائت واحتیاط ذکر نموده و برخی ازمحدثین هم دربیان وشرح این احادیث تفاصیلی میدهند ودرمقدار دلالت واستفاده اصل‌استحباب از این اخبار، اشکالات وجوابهائی ذکر نموده ونقض وابرامهائی کرده‌اند که مناسب این مختصر نیست به **مرآت العقول** ج ۲ ص ۱۰۶ رجوع شود .

﴿ بَابُ الصَّبْرِ ﴾

١ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ رِئَابٍ عَنِ ابْنِ أَبِي يَعْفُورٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : الصَّبْرُ رَأْسُ الْإِيمَانِ .

٢ ـ أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ فُضَيْلٍ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : الصَّبْرُ مِنَ الْإِيمَانِ بِمَنْزِلَةِ الرَّأْسِ مِنَ الْجَسَدِ ، فَإِذَا ذَهَبَ الرَّأْسُ ذَهَبَ الْجَسَدُ كَذَلِكَ إِذَا ذَهَبَ الصَّبْرُ ذَهَبَ الْإِيمَانُ .

٣ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْقَاسَانِيُّ ، جَمِيعاً ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْإِصْبَهَانِيِّ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ دَاوُدَ الْمِنْقَرِيِّ ، عَنْ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ قَالَ : قَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام : يَا حَفْصُ إِنَّ مَنْ صَبَرَ صَبَرَ قَلِيلاً وَإِنَّ مَنْ جَزِعَ جَزِعَ قَلِيلاً ، ثُمَّ قَالَ : عَلَيْكَ بِالصَّبْرِ فِي جَمِيعِ أُمُورِكَ ، فَإِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ بَعَثَ مُحَمَّداً صلى الله عليه وآله فَأَمَرَهُ بِالصَّبْرِ وَالرِّفْقِ ، فَقَالَ : « وَاصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ وَاهْجُرْهُمْ هَجْراً جَمِيلاً ☆ وَذَرْنِي وَالْمُكَذِّبِينَ أُولِي النَّعْمَةِ » وَقَالَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى : « ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ [السَّيِّئَةَ] فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ ☆ وَمَا يُلَقَّاهَا إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَمَا يُلَقَّاهَا إِلَّا ذُو حَظٍّ

☆(باب صبر)☆

١ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : صبر سر ایمانست .

شرح ـ اگر ایمان را بانسانی تشبیه کنیم صبر بمنزله سر آن انسان واخلاق وصفات دیگر ایمانی بمنزله اعضاء وجوارح دیگر است واین تشبیه یا ازلحاظ شرف و فضیلت ویا ازلحاظ قوام وثبات صفات حمیده به صفت صبراست ، چنانچه ازحدیث بعد این معنی استفاده میشود .

٢ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : صبر نسبت بایمان مانند سراست نسبت به تن ، که چون سر برود تن هم میرود ، همچنین اگر صبر برود ایمان میرود .

٣ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : ای حفص ، هر که صبر کند ، اندکی صبر کرده وهر که بیتابی کند ، اندکی بیتابی کرده (زیرا عمر کوتاهست و مصیبات کوتاه‌تر) .

سپس فرمود : در هر کاری صبر را از دست مده ، زیرا خدای عزوجل محمد صلی‌الله علیه وآله را مبعوث فرمود واورا امر بصبر ومدارا کرد وفرمود : « بر آنچه میگویند صبر کن و از آنها ببر ، بریدنی نیکو ، مرا با تکذیب کنان نعمت‌دار واگذار ـ ١١ سوره ٧٣ ـ » وباز خدای تبارك وتعالی فرمود : « بدی را بآنچه نیکوتراست دفع کن ، تاآنکه میان تووا دشمنی‌است ، مانند دوستی مهربان شود ، واین خصلت را جز کسانیکه صبر کنند بر نخورند وجز بهره‌دار بزرگ درنیابد ، ٣٦ سوره ٤١ » .

عَظِيمٍ» ، فَصَبَرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ حَتّٰى نَالُوهُ بِالْعَظَائِمِ وَرَمَوْهُ بِهَا، فَضَاقَ صَدْرُهُ فَأَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَيْهِ «وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّكَ يَضِيقُ صَدْرُكَ بِمَا يَقُولُونَ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَ كُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ» ثُمَّ كَذَّبُوهُ وَرَمَوْهُ ، فَحَزِنَ لِذٰلِكَ، فَأَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ «قَدْ نَعْلَمُ أَنَّهُ لَيَحْزُنُكَ الَّذِي يَقُولُونَ فَإِنَّهُمْ لَا يُكَذِّبُونَكَ وَلٰكِنَّ الظَّالِمِينَ بِآيَاتِ اللهِ يَجْحَدُونَ وَلَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ فَصَبَرُوا عَلٰى مَا كُذِّبُوا وَ اُوذُوا حَتّٰى أَتَاهُمْ نَصْرُنَا» فَأَلْزَمَ النَّبِيُّ ﷺ نَفْسَهُ الصَّبْرَ، فَتَعَدَّوْا فَذَكَرُوا اللهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالٰى وَ كَذَّبُوهُ ، فَقَالَ : قَدْ صَبَرْتُ فِي نَفْسِي وَ أَهْلِي وَ عِرْضِي وَلَا صَبْرَ لِي عَلٰى ذِكْرِ إِلٰهِي : فَأَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ «وَلَقَدْ خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَمَا مَسَّنَا مِنْ لُغُوبٍ ☆ فَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ» فَصَبَرَ النَّبِيُّ ﷺ فِي جَمِيعِ أَحْوَالِهِ ثُمَّ بَشَّرَ فِي عِتْرَتِهِ بِالْأَئِمَّةِ وَوَصَفُوا بِالصَّبْرِ ، فَقَالَ جَلَّ ثَنَاؤُهُ : «وَ جَعَلْنَا مِنْهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا وَ كَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ» فَعِنْدَ ذٰلِكَ قَالَ ﷺ : الصَّبْرُ مِنَ الْإِيمَانِ كَالرَّأْسِ مِنَ الْجَسَدِ ، فَشَكَرَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ ذٰلِكَ لَهُ ، فَأَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ «وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ الْحُسْنٰى عَلٰى بَنِي إِسْرَائِيلَ بِمَا صَبَرُوا وَ دَمَّرْنَا مَا كَانَ يَصْنَعُ فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهُ وَمَا كَانُوا يَعْرِشُونَ» فَقَالَ ﷺ : إِنَّهُ بُشْرٰى وَانْتِقَامٌ، فَأَبَاحَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ قِتَالَ الْمُشْرِكِينَ

رسولخدا صلی‌الله علیه وآله هم‌صبر نمودتااورا بامور بزرگی نسبت دادند ومتهم کردند (مانند سحرو جنون وکذب) او دلتنگ شد ، خدای عزوجل این‌آیه نازل فرمود : « ما میدانیم‌که تو سینه‌ات از آنچه میگویند تنگ میشود ، با ستایش پروردگارت تسبیح گوی و از سجده‌گزاران باش ، ۹۸ سوره ۱۵ » سپس تکذیبش کردند و متهمش نمودند ، ازآنرو غمگین شد وخدای عزوجل نازل فرمود که :« ما میدانیم که سخنان‌آنها ترا غمگین میکند ،آنها ترا تکذیب نمیکنند ، بلکه ستمگران آیات خدا را انکار میکنند پیش ازتونیز پیغمبرانی تکذیب شدند و برتکذیب شدن و اذیت دیدن صبر کردند تا نصرت ما بآنها رسید ۳٤ سوره ٦ » :

پس پیغمبرصلی‌الله‌علیه وآله خود را بصبرملزم‌ساخت ، تا آنها تجاوزکردند وخدای تبارك وتعالی را بزبان‌آوردند واورا تکذیب‌کردند ، پیغمبر صلی‌الله علیه وآله فرمود : درباره خودم وخاندان‌وآبرویم صبرکردم، ولی نسبت ببد گفتن بمعبودم صبر ندارم ، خدای عزوجل نازل فرمود که : « ما آسمانها و زمین و فضا را در شش روز آفریدیم وهیچ‌خستگی بما نرسد برآنچه میگویند صبرکن ، ۳۸ سوره۵۰» .

پس پیغمبر صلی‌الله علیه وآله درهمه احوال صبرکرد ، تا باماماناز‌عترتش باو مژده دادند وآنهارا بصبر معرفی کردند و خدا ـ جل ثناءه ـ فرمود : « چون صابر بودند وبآیات ما یقین داشتند ، ایشانرا پیشوایانی ساختیم که بامر ما هدایت‌کنند ، ۲٤ سوره ۳۲» دراین هنگام‌پیغمبرصلی‌الله علیه وآله فرمود : صبرنسبت بایمان مانند سر است نسبت بتن ، پس‌خدای‌عزوجل هم ازصبر اوشکرگزاری‌کرد ونازل‌فرمود

فَأَنْزَلَ [اللهُ]: «فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ وَخُذُوهُمْ وَاحْصُرُوهُمْ وَاقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصَدٍ» «وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ» فَقَتَلَهُمُ اللهُ عَلَى يَدَيْ رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وآله وَأَحِبَّائِهِ وَ جَعَلَ لَهُ ثَوَابَ صَبْرِهِ مَعَ مَا ادَّخَرَ لَهُ فِي الْآخِرَةِ ، فَمَنْ صَبَرَ وَاحْتَسَبَ لَمْ يَخْرُجْ مِنَ الدُّنْيَا حَتَّى يَقِرَّ [اللهُ] لَهُ عَيْنَهُ فِي أَعْدَائِهِ ، مَعَ مَا يَدَّخِرُ لَهُ فِي الْآخِرَةِ .

(١٦٨٥) ٤ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ عَبْدِ اللهِ السَّرَّاجِ رَفَعَهُ إِلَى عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليهما السلام قَالَ : الصَّبْرُ مِنَ الْإِيمَانِ بِمَنْزِلَةِ الرَّأْسِ مِنَ الْجَسَدِ ؛ وَلَا إِيمَانَ لِمَنْ لَا صَبْرَ لَهُ .

٥ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ رِبْعِيِّ بْنِ عَبْدِ اللهِ ، عَنْ فُضَيْلِ ابْنِ يَسَارٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : الصَّبْرُ مِنَ الْإِيمَانِ بِمَنْزِلَةِ الرَّأْسِ مِنَ الْجَسَدِ ، فَإِذَا ذَهَبَ الرَّأْسُ ذَهَبَ الْجَسَدُ كَذَلِكَ إِذَا ذَهَبَ الصَّبْرُ ذَهَبَ الْإِيمَانُ .

٦ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ النُّعْمَانِ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مُسْكَانَ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عليه السلام يَقُولُ : إِنَّ الْحُرَّ حُرٌّ عَلَى جَمِيعِ أَحْوَالِهِ ، إِنْ نَابَتْهُ نَائِبَةٌ صَبَرَ لَهَا وَإِنْ تَدَاكَّتْ عَلَيْهِ الْمَصَائِبُ لَمْ تَكْسِرْهُ وَإِنْ أُسِرَ وَقُهِرَ وَاسْتُبْدِلَ بِالْيُسْرِ

« كلمه نيكوى پروردگارت در باره پسران اسرائيل بپاداش صبريكه كرده بودند، انجام يافت و آنچه را فرعون و قومش ميساختند و(اشجار وكاخهائى كه) برميافراشتند . واژگون كرديم ١٣٧ سوره ٧ » .

پيغمبر صلى الله عليه وآله فرمود : اين بشارتست وانتقام ، پس خداى عزوجل نبرد وكشتارمشركين را باو اجازه فرمودونازل كردكه : « مشركان را هركجا يافتيد بكشيد وبگيريد و محاصره كنيد ، و درهر كمينگاهى سر راهشان بنشينيد ، ٦ سوره ٩ » ، « آنها را بكشيد هركجا يافتيد ، ١٩١ سوره ٢ » پس خدا آنها را بدست پيغمبر صلى الله عليه وآله و دوستانش بكشت و آن را پاداش صبرش قرار داد ، علاوه بر آنچه درآخرت برايش ذخيره كرد ، پس هركه صبر كند و بحساب خدا گذارد ، از دنيا نرود تا آنكه خدا چشمش را درباره (سركوبى) دشمنانش روشن كند ، علاوه برآنچه درآخرت برايش ذخيره كند .

٤ - على بن الحسين عليهما السلام فرمود : صبر نسبت بايمان مانند سر است نسبت بتن ، و هركه صبر ندارد ايمان ندارد .

٥ - امام صادق عليه السلام فرمود : صبر نسبت بايمان مانند سر است نسبت به تن ، هرگاه سر برود تن ميرود ، همچنين هرگاه صبر برود ايمان ميرود .

٦ - ابو بصير گويد شنيدم امام صادق عليه السلام ميفرمود : آزاد مرد در همه احوال آزاد مرد است اگر گرفتارى برايش پيش آيد ، صبر كند ، واگر مصيبتها برسرش ريزد ، او را شكسته نكند ، اگر چه اسير شود ومغلوب گردد وسختى جايگزين آسايشش شود ، چنانكه يوسف صديق امين صلوات الله عليه را

عُسْراً ، كَمَا كَانَ يُوسُفُ الصِّدِّيقُ الْأَمِينُ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ لَمْ يَضُرَّ حُرَّ يَتَهُ أَنِ اسْتُعْبِدَ وَقُهِرَ وَأُسِرَ وَلَمْ تَضُرَّهُ ظُلْمَةُ الْجُبِّ وَوَحْشَتُهُ وَمَا نَالَهُ، أَنْ مَنَّ اللهُ عَلَيْهِ فَجَعَلَ الْجَبَّارَ الْعَاتِيَ لَهُ عَبْداً بَعْدَ إِذْ كَانَ [لَهُ] مَالِكاً ، فَأَرْسَلَهُ وَرَحِمَ بِهِ أُمَّةً وَ كَذٰلِكَ الصَّبْرُ يُعَقِّبُ خَيْراً ، فَاصْبِرُوا وَ وَطِّنُوا أَنْفُسَكُمْ عَلَى الصَّبْرِ تُؤْجَرُوا .

۷ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيٰى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسٰى ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ بُكَيْرٍ عَنْ حَمْزَةَ بْنِ حُمْرَانَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : الْجَنَّةُ مَحْفُوفَةٌ بِالْمَكَارِهِ وَالصَّبْرِ، فَمَنْ صَبَرَ عَلَى الْمَكَارِهِ فِي الدُّنْيَا دَخَلَ الْجَنَّةَ وَجَهَنَّمُ مَحْفُوفَةٌ بِاللَّذَّاتِ وَالشَّهَوَاتِ فَمَنْ أَعْطَى نَفْسَهُ لَذَّتَهَا وَشَهْوَتَهَا دَخَلَ النَّارَ .

۸ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَرْحُومٍ، عَنْ أَبِي سَيَّارٍ ،عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : إِذَا دَخَلَ الْمُؤْمِنُ فِي قَبْرِهِ ، كَانَتِ الصَّلَاةُ عَنْ يَمِينِهِ وَالزَّكَاةُ عَنْ يَسَارِهِ وَالْبِرُّ مُطِلٌّ عَلَيْهِ وَيَتَنَحَّى الصَّبْرُ نَاحِيَةً ، فَإِذَا دَخَلَ عَلَيْهِ الْمَلَكَانِ اللَّذَانِ يَلِيَانِ مُسَاءَلَتَهُ قَالَ الصَّبْرُ لِلصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ وَالْبِرِّ : دُونَكُمْ صَاحِبَكُمْ ، فَإِنْ عَجَزْتُمْ عَنْهُ فَأَنَا دُونَهُ .

﴿ ۱۶۹۰ ﴾ عَلِيٌّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيِّ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَيْمُونٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : دَخَلَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ الْمَسْجِدَ ، فَإِذَا هُوَ بِرَجُلٍ عَلَى بَابِ الْمَسْجِدِ . كَئِيبٍ حَزِينٍ، فَقَالَ لَهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام مَالَكَ؟ قَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أُصِبْتُ بِأَبِي [وَ أُمِّي] وَأَخِي وَأَخْشَى أَنْ أَكُونَ قَدْ وَجِلْتُ، فَقَالَ لَهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام : عَلَيْكَ بِتَقْوَى اللهِ وَالصَّبْرِ تَقْدَمْ عَلَيْهِ غَداً وَالصَّبْرُ

بردگی ومغلوبیت و اسارت زیان نبخشید ، وتاریکی و ترس چاه وآنچه بر سرش آمد زیانش نزد تاخدا بر او منت گذارد وستمگر سرکش را بنده اوکرد ، بعد ازآنکه مالك اوبود ، خدا او را برسالت فرستاد وبسبب او بامتی رحم کرد ، صبر اینچنین است ، وخیر درپی دارد، پس شکیبا باشید ودل بشکیبائی دهید تا پاداش بینید .

۷ ـ امام باقر عليه السلام فرمود : بهشت در میان ناگواریها و شکیبائی است ، پس هر که در دنیا بر ناگواریها صبر کند ببهشت رود و دوزخ درمیان لذتها وشهوتهاست ، پس هر که هر لذت و شهوتی را که دلش خواهد بخود رساند بدوزخ درآید .

۸ ـ امام صادق علیه السلام فرمود : چون مؤمن داخل قبر شود ، نماز طرف راست وزکوة جانب چپش باشد و احسان بر سرش سایه افکند وصبر در طرفی دور از آنها باشد ، چون دو فرشته‌ای که متصدی سؤال از او هستند بر او وارد شوند ، صبر بنماز و زکاة واحسان گوید : مواظب رفیق خود باشید ،اگر درمانده شدید من حاضرم ،

۹ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : امیرالمؤمنین صلوات الله علیه بمسجد آمد ؛ در مسجد مردی را دید اندوهگین وغمناکست ، باو فرمود : ترا چه شده ؟ عرضکرد : ای امیرمؤمنان ؛ بمصیبت پدر [ومادر] و

فِي الْأُمُورِ بِمَنْزِلَةِ الرَّأْسِ مِنَ الْجَسَدِ ، فَإِذَا فَارَقَ الرَّأْسُ الْجَسَدَ فَسَدَ الْجَسَدُ وَ إِذَا فَارَقَ الصَّبْرُ الْأُمُورَ فَسَدَتِ الْأُمُورُ .

١٠ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ؛ عَنْ سَمَاعَةَ بْنِ مِهْرَانَ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ عليه السلام قَالَ : قَالَ لِي : مَا حَبَسَكَ عَنِ الْحَجِّ ؟ قَالَ : قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ وَقَعَ عَلَيَّ دَيْنٌ كَثِيرٌ وَذَهَبَ مَالِي . وَدَيْنِيَ الَّذِي قَدْ لَزِمَنِي هُوَ أَعْظَمُ مِنْ ذَهَابِ مَالِي ، فَلَوْلَا أَنَّ رَجُلًا مِنْ أَصْحَابِنَا أَخْرَجَنِي مَا قَدَرْتُ أَنْ أَخْرُجَ ، فَقَالَ لِي : إِنْ تَصْبِرْ تُغْبَطْ وَ إِلَّا تَصْبِرْ يُنْفِذِ اللهُ مَقَادِيرَهُ ، رَاضِياً كُنْتَ أَمْ كَارِهاً .

١١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ ابْنِ سِنَانٍ ، عَنْ أَبِي الْجَارُودِ ، عَنِ الْأَصْبَغِ قَالَ : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ : الصَّبْرُ صَبْرَانِ : صَبْرٌ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ ، حَسَنٌ جَمِيلٌ وَ أَحْسَنُ مِنْ ذَلِكَ الصَّبْرُ عِنْدَ مَا حَرَّمَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَيْكَ ؛ وَالذِّكْرُ ذِكْرَانِ : ذِكْرُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ وَأَفْضَلُ مِنْ ذَلِكَ ذِكْرُ اللهِ عِنْدَ مَا حَرَّمَ عَلَيْكَ ، فَيَكُونُ حَاجِزاً .

١٢ - أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْكُوفِيِّ ، عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ عَامِرٍ ، عَنِ الْعَرْزَمِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : سَيَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يُنَالُ الْمُلْكُ فِيهِ إِلَّا بِالْقَتْلِ وَالتَّجَبُّرِ ، وَلَا الْغِنَى إِلَّا بِالْغَصْبِ وَالْبُخْلِ ، وَلَا الْمَحَبَّةُ إِلَّا بِاسْتِخْرَاجِ الدِّينِ وَاتِّبَاعِ الْهَوَى ؛ فَمَنْ

برادرم گرفتار شده‌ام ومیترسم دق کنم . امیرالمؤمنین عليه السلام فرمود : تقوای خدا و شکیبائی پیشه کن تا فردا برشکیبائی درآئی (پاداش آنرا ببینی) وصبر درکارها مانند سراست نسبت بتن ، چون سر از تن جداشود بدن فاسد گردد ، وچون صبر ازکارها جدا شود . کارها فاسد شود .

١٠ - سماعة بن مهران گوید : حضرت ابوالحسن علیه‌السلام بمن فرمود : چه ترا ازحج بازداشت؟ عرضکردم ، قربانت گردم ، بدهی بسیاری پیداکردم و مالم از دست رفت و بدهی که گرد نگیرم شده از رفتن مالم سخت‌تر است ، واگریکی ازرفقایم مرا ازخانه بیرون نمیآورد نمیتوانستم بیرون آیم .

حضرت فرمود : اگرصبرکنی مورد غبطه قرار گیری (حال خوشی پیدا میکنی که مردم بتو رشك میبرند) واگر صبرنکنی مقدرات خدا جاری گردد ، چه تو راضی باشی یا ناراضی .

١١ - امیرالمؤمنین صلوات الله علیه فرمود : صبر بر دو گونه است : صبر در مصیبت که نیکو و زیباست ونیکوتر ازآن صبر و خود داری از چیزیستکه خدای عزوجل آنرا برتوحرام کرده .

وذکر نیز بردوگونه است : ذکرخدای عزوجل هنگام مصیبت وبهتر ازآن ذکروياد خداست درآنچه برتوحرام کرده ، تا مانع تو شود .

١٢ - رسولخدا صلی‌الله‌علیه وآله فرمود: زمانی برای مردم پیش‌آیدکه سلطنت جز بوسیله کشتن و ستمگری بدست نیاید وثروت جز با غصب وبخل پیدا نشود و دوستی جز بوسیله بیرون بردن دین و پیروی هوس بدست نیاید ، پس کسیکه بآن زمان برسد وبرفقرصبرکند ، باآنکه بر ثروت توانائی داشته باشد و

أَدْرَكَ ذٰلِكَ الزَّمانَ فَصَبَرَ عَلَى الْفَقْرِ وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَى الْغِنىٰ وَصَبَرَ عَلَى الْبَغْضَةِ وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَى الْمَحَبَّةِ وَصَبَرَ عَلَى الذُّلِّ وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَى الْعِزِّ آتاهُ اللهُ ثَوابَ خَمْسِينَ صِدِّيقاً مِمَّنْ صَدَّقَ بِي.

١٣ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللهِ؛ عَنْ إِسْماعِيلَ بْنِ مِهْرانَ؛ عَنْ دُرُسْتَ بْنِ أَبِي مَنْصُورٍ، عَنْ عِيسَى بْنِ بَشِيرٍ؛ عَنْ أَبِي حَمْزَةَ قالَ: قالَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام: لَمّا حَضَرَتْ أَبِي عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ عليهما السلام الْوَفاةُ ضَمَّنِي إِلىٰ صَدْرِهِ وَقالَ: يا بُنَيَّ أُوصِيكَ بِما أَوْصانِي بِهِ أَبِي حِينَ حَضَرَتْهُ الْوَفاةُ وَبِما ذَكَرَ أَنَّ أَباهُ أَوْصاهُ بِهِ: يا بُنَيَّ اصْبِرْ عَلَى الْحَقِّ وَإِنْ كانَ مُرّاً.

(١٦٩٥) ١٤ ـ عَنْهُ، عَنْ أَبِيهِ [عَنْ يُونُسَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ] رَفَعَهُ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قالَ: الصَّبْرُ صَبْرانِ: صَبْرٌ عَلَى الْبَلاءِ، حَسَنٌ جَمِيلٌ، وَأَفْضَلُ الصَّبْرَيْنِ الْوَرَعُ عَنِ الْمَحارِمِ

١٥ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيىٰ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسىٰ قالَ: أَخْبَرَنِي يَحْيَى بْنُ سَلِيمٍ الطّائِفِيُّ قالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ شِمْرٍ الْيَمانِيُّ، يَرْفَعُ الْحَدِيثَ إِلىٰ عَلِيٍّ عليه السلام قالَ: قالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: الصَّبْرُ ثَلاثَةٌ: صَبْرٌ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ وَصَبْرٌ عَلَى الطّاعَةِ وَصَبْرٌ عَنِ الْمَعْصِيَةِ، فَمَنْ صَبَرَ عَلَى الْمُصِيبَةِ حَتّىٰ يَرُدَّها بِحُسْنِ عَزائِها كَتَبَ اللهُ لَهُ ثَلاثَمِائَةِ دَرَجَةٍ ما بَيْنَ الدَّرَجَةِ إِلَى الدَّرَجَةِ كَما بَيْنَ السَّماءِ إِلَى الْأَرْضِ وَمَنْ صَبَرَ عَلَى الطّاعَةِ كَتَبَ اللهُ لَهُ سِتَّمِائَةِ دَرَجَةٍ ما بَيْنَ الدَّرَجَةِ إِلَى الدَّرَجَةِ كَما بَيْنَ تُخُومِ الْأَرْضِ إِلَى الْعَرْشِ وَمَنْ صَبَرَ عَنِ الْمَعْصِيَةِ كَتَبَ اللهُ لَهُ تِسْعَمِائَةِ دَرَجَةٍ ما بَيْنَ الدَّرَجَةِ إِلَى الدَّرَجَةِ كَما بَيْنَ تُخُومِ الْأَرْضِ إِلىٰ مُنْتَهَى الْعَرْشِ.

بردشمنی مردم صبر کند باآنکه بر دوستی توانا باشد (یعنی بتواند از راه ازدست دادن دین و پیروی هوس جلب دوستی کند ، ولی نکند) وبر ذلت صبر کند ، باآنکه برعزت توانا باشد ، خدا ثواب پنجاه صدیق از تصدیق کنندگان مرا باودهد .

١٣ ـ امام باقرعلیه السلام فرمود : چون وفات علی بن الحسین علیهما السلام فرا رسید ، مرا بسینه خود چسبانید و فرمود : پسر جان ، ترا بچیزی سفارش میکنم که پدرم هنگام وفاتش بمن سفارش کرد و گفت پدرش او را بآن وصیت فرموده است : ای پسر جان بر حق صبر کن اگر چه تلخ باشد .

١٤ ـ امام باقر عليه السلام فرمود : صبردو گونه است : صبر بربلا که خوب ونیکواست، ولی بهترین این دو صبر پرهیز ازمحرماتست .

١٥ ـ رسولخدا صلی الله علیه وآله فرمود : صبر بر سه قسم است : صبر درمصیبت وصبر برطاعت و صبر ازگناه ، پس هرکه بر مصیبت صبر کند تاآنرا با تسلی خوبی ردکند ، خدابرایش ٣٠٠ درجه نویسد که میان هر درجه تا درجه دیگر باندازه فاصله میان آسمان و زمین باشد وهرکه برطاعت صبر کند خدا برایش ٦٠٠ درجه نویسد که میان هردرجه تا درجه دیگر باندازه فاصله میان قعرزمین تا عرش باشد و هرک

١٦ - عَنْهُ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ يُونُسَ بْنِ يَعْقُوبَ قَالَ : أَمَرَنِي أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام أَنْ آتِيَ الْمُفَضَّلَ وَ أُعَزِّيَهُ بِإِسْمَاعِيلَ وَ قَالَ : اقْرِإِ الْمُفَضَّلَ السَّلَامَ وَ قُلْ لَهُ : إِنَّا قَدْ أُصِبْنَا بِإِسْمَاعِيلَ فَصَبَرْنَا ، فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرْنَا ، إِنَّا أَرَدْنَا أَمْراً وَأَرَادَاللهُ عَزَّ وَجَلَّ أَمْراً ، فَسَلَّمْنَا لِأَمْرِاللهِ عَزَّ وَجَلَّ

١٧ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ سَيْفِ بْنِ عَمِيرَةَ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثُّمَالِيِّ قَالَ : قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : مَنِ ابْتُلِيَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ بِبَلَاءٍ فَصَبَرَ عَلَيْهِ ، كَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِ أَلْفِ شَهِيدٍ .

١٨ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ عَمَّارِ بْنِ مَرْوَانَ عَنْ سَمَاعَةَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ أَنْعَمَ عَلَى قَوْمٍ ، فَلَمْ يَشْكُرُوا ، فَصَارَتْ عَلَيْهِمْ وَبَالاً ، وَابْتَلَى قَوْماً بِالْمَصَائِبِ فَصَبَرُوا ، فَصَارَتْ عَلَيْهِمْ نِعْمَةً .

﴿١٧٠٠﴾ ١٩ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، وَمُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ ، عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شَاذَانَ ، جَمِيعاً ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِالْحَمِيدِ ، عَنْ أَبَانِ ابْنِ أَبِي مُسَافِرٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام فِي قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَ صَابِرُوا» قَالَ : اصْبِرُوا عَلَى الْمَصَائِبِ .

وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ أَبِي يَعْفُورٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : صَابِرُوا عَلَى الْمَصَائِبِ .

از گناه صبر کند ، خدا برایش ۹۰۰ درجه نویسد که میان هر دو درجه باندازه فاصله میان قعرزمین تا پایان عرش باشد .

١٦ - یونس بن یعقوب گوید : امام صادق علیه السلام بمن امر فرمود که نزد مفضل روم و او را درمرگ اسماعیل تسلیت گویم و فرمود : بمفضل سلام برسان وبگو : ما بمصیبت اسماعیل مبتلی شدیم و صبر کردیم ، تو هم مانند ما صبر کن ، ما چیزی خواستیم و خدای عزوجل چیز دیگری خواست (ما خواستیم اسماعیل وصی ما باشد و خدا خواست موسی بن جعفر علیه السلام باشد) پس ما تسلیم امر خدای عزوجل گشتیم .

١٧ - امام صادق علیه السلام فرمود : هرکس از مؤمنین ببلائی گرفتار شود و صبر کند ، برایش اجر هزار شهید باشد .

١٨ - وفرمود : همانا خدای عزوجل بمردمی نعمت داد وآنها شکرنکردند تا وبال آنها شد ، ومردمی را بمصیبتها مبتلی کرد وصبر کردند تا برآنها نعمت شد .

١٩ - امام صادق علیه السلام در باره قول خدای عزوجل : «شما که ایمان دارید ، صبر کنید و با صبر غلبه جوئید » فرمود : برمصیبتها صبر کنید .

ودر روایت ابن ابی یعفوراست که فرمود : با صبر بر مصیبتها غلبه کنید .

۲۰ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ خالِدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ عيسى ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدِبْنِ أَبي جَميلَةَ ، عَنْ جَدِّهِ أَبي جَميلَةَ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحابِهِ قالَ : لَوْلاأَنَّ الصَّبْرَ خُلِقَ قَبْلَ الْبَلاءِ لَتَفَطَّرَ الْمُؤْمِنُ كَما تَتَفَطَّرُ الْبَيْضَةُ عَلَى الصَّفا .

۲۱ ـ أَبُوعَلِيٍّ الأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ عَبْدِ الْجَبّارِ ، عَنْ صَفْوانَ ، عَنْ إِسْحاقَ بْنِ عَمّارٍ وَ عَبْدِاللهِ بْنِ سِنانٍ ، عَنْ أَبي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : قالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : قالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : إِنّي جَعَلْتُ الدُّنْيا بَيْنَ عِبادي قَرْضاً ، فَمَنْ أَقْرَضَني مِنْها قَرْضاً أَعْطَيْتُهُ بِكُلِّ واحِدَةٍ عَشْراً إِلى سَبْعِمائَةِ ضِعْفٍ وَما شِئْتُ مِنْ ذٰلِكَ ؛ وَمَنْ لَمْ يُقْرِضْني مِنْها قَرْضاً فَأَخَذْتُ مِنْهُ شَيْئاً قَسْراً [فَصَبَرَ] أَعْطَيْتُهُ ثَلاثَ خِصالٍ لَوْأَعْطَيْتُ واحِدَةً مِنْهُنَّ مَلائِكَتي لَرَضُوا بِها مِنّي ، قالَ : ثُمَّ تَلا أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام قَوْلَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ: «الَّذينَ إِذا أَصابَتْهُمْ مُصيبَةٌ قالُوا إِنّا لِلّهِ وَ إِنّا إِلَيْهِ راجِعُونَ ☆ أُولٰئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَواتٌ مِنْ رَبِّهِمْ ـ فَهٰذِهِ واحِدَةٌ مِنْ ثَلاثِ خِصالٍ ـ وَرَحْمَةٌ ـ اثْنَتانِ ـ وَأُولٰئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ» ـ ثَلاثٌ ـ ثُمَّ قالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : هٰذا لِمَنْ أَخَذَاللهُ مِنْهُ شَيْئاً قَسْراً .

۲۲ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْراهيمَ ، عَنْ أَبيهِ ؛ وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْقاسانِيُّ ، عَنِ الْقاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ سُلَيْمانَ ابْنِ داوُدَ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ آدَمَ ، عَنْ شَريكٍ ، عَنْ جابِرِبْنِ يَزيدَ ، عَنْ أَبي جَعْفَرٍ عليه السلام قالَ : مُرُوَّةُ الصَّبْرِ في حالِ الْحاجَةِ وَالْفاقَةِ وَالتَّعَفُّفِ وَالْغِنا أَكْثَرُ مِنْ مُرُوَّةِ الإِعْطاءِ

---

۲۰ ـ وفرمود : اگر صبر پیش از بلا آفریده نشده بود مؤمن میترکید . چنانکه تخم مرغ روی سنگ خارا میترکد .

شرح ـ از این روایت استفاده میشود که مؤمن زیاد بلا میبیند و صبر از لوازم ایمانست و مقاومت صبر ازبلا بیشتر است .

۲۱ ـ رسولخدا صلی‌الله علیه وآله فرمود : خدای عزوجل فرماید : من دنیا را میان بندگانم برای اینکه بمن قرض دهند قراردادم [قطعه قطعه کردم و میان آنها تقسیم نمودم] پس هر که ازآن بمن قرضی دهد (مانند صدقه و هدیه وصله بامام) بهر واحدش ده تا هفتصد برابر وآنچه خواهم عطاکنم . و هر که بمن قرض ندهد وچیزی ازاو برخلاف میلش بگیرم واوصبر کند سه خصلت باو دهم که اگر یکی ازآنها را بفرشتگانم دهم ، ازمن راضی شوند ، سپس امام صادق علیه‌السلام این قول خدای عزوجل را تلاوت فرمود « آنهاکه چون مصیبتی بدیشان رسد ، گویند : ما متعلق بخدائیم وبسوی او باز میگردیم ، برای آنها رحمتهائی از پروردگارشانست ۱۵۶ سوره ۲ » این یکی ازآن ۳ خصلت است و « رحمت » دومی آنها و « ایشانند هدایت شدگان » سومی آنهاست .

امام صادق علیه‌السلام فرمود : این برای کسی است که خدا چیزی را ازاو برخلاف میلش بگیرد .

۲۲ ـ امام باقر علیه‌السلام فرمود : جوانمردی صبردرحالت نیازمندی وفقروآبرونگهداشتن وثروتمندی

٢٣ - أَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ عَبْدِالْجَبّارِ ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ النَّضْرِ ، عَنْ عَمْرِوبْنِ شِمْرٍ عَنْ جابِرٍ قالَ : قُلْتُ لِأَبي جَعْفَرٍ عليه السلام : يَرْحَمُكَ اللهُ مَاالصَّبْرُ الْجَميلُ ؟ قالَ : ذٰلِكَ صَبْرٌ لَيْسَ فيهِ شَكْوىٰ إِلَى النّاسِ .

﴿١٧٠٥﴾ ٢٤ - حُمَيْدُبْنُ زِيادٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدِبْنِ سَماعَةَ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحابِهِ ، عَنْ أَبانٍ ، عَنْ عَبْدِالرَّحْمٰنِ بْنِ سَيابَةَ ، عَنْ أَبِي النُّعْمانِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ ، أَوْأَبِي جَعْفَرٍ عليهما السلام قالَ : مَنْ لايُعِدُّ الصَّبْرَ لِنَوائِبِ الدَّهْرِ يَعْجِزُ .

٢٥ - أَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُعَلَّىٰ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْوَشّاءِ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحابِهِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : إِنّا صُبَّرٌ وَشيعَتُنا أَصْبَرُ مِنّا ، قُلْتُ : جُعِلْتُ فِداكَ كَيْفَ صارَشيعَتُكُمْ أَصْبَرَ مِنْكُمْ ؟ قالَ: لِأَنّا نَصْبِرُ عَلىٰ مانَعْلَمُ وَشيعَتُنا يَصْبِرُونَ عَلىٰ ماالايَعْلَمُونَ .

﴿بابُ الشُّكْرِ﴾

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْراهيمَ ، عَنْ أَبيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ: قالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : الطّاعِمُ الشّاكِرُ، لَهُ مِنَ الْأَجْرِ كَأَجْرِ الصّائِمِ الْمُحْتَسِبِ ؛ وَالْمُعافِي الشّاكِرُ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ كَأَجْرِ الْمُبْتَلَى الصّابِرِ ؛ وَالْمُعْطِي الشّاكِرُ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ كَأَجْرِ الْمَحْرُومِ الْقانِعِ

[رنج بردن] بیشتر ازجوانمردی بخشش است .

٢٣ - جابر گوید بامام باقرعلیه‌السلام عرضکردم : صبر جمیل چیست ؟ فرمود : صبری‌که با آن شکایت بمردم نباشد .

٢٤ - امام صادق یا امام باقر علیهما السلام فرمود : کسیکه صبر را برای مصیبتهای روزگار آماده نکند ، ناتوان گردد .

٢٥ - امام صادق علیه السلام فرمود : ما بردباریم وشیعیان ما از ما بردبار تر . راوی گوید : عرضکردم : چگونه شیعیان شما ازشما بردبارترند ؟ فرمود : زیرا ما برآنچه میدانیم صبرمیکنیم وشیعیان ما برآنچه نمیدانند صبر میکنند .

شرح - یعنی ما هر بلا و مصیبتی را پیش ازآمدنش میدانیم ، ولی بر سر شیعه ناگهان و ندانسته وارد میشود ، ازاینرو تحملش برای‌آنها دشوارتراست ویا اینکه ما ثوابی را که خدا بصابران میدهد و حکمت مصیبت دیدن مردم ورفعت درجه و مقام را بسبب صبربخوبی میدانیم . بدینجهت صبر کردن بر ما گواراترست تا برشیعیان ما که این مطالب را چون ما نمیدانند .

﴿باب شکر﴾

١ - رسولخدا صلی الله علیه و آله فرمود : خورنده سپاسگزار اجرش‌مانند روزه‌دار خداجوست ،

٢ ـ وَبِهٰذَا الْإِسْنَادِ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : مَا فَتَحَ اللهُ عَلَى عَبْدٍ بَابَ شُكْرٍ فَخَزَنَ عَنْهُ بَابَ الزِّيَادَةِ .

٣ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْبَغْدَادِيِّ ؛ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ إِسْحَاقَ الْجَعْفَرِيِّ ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : مَكْتُوبٌ فِي التَّوْرَاةِ : اُشْكُرْ مَنْ أَنْعَمَ عَلَيْكَ وَ أَنْعِمْ عَلَى مَنْ شَكَرَكَ ؛ فَإِنَّهُ لَا زَوَالَ لِلنَّعْمَاءِ إِذَا شَكَرْتَ وَلَا بَقَاءَ لَهَا إِذَا كَفَرْتَ ؛ الشُّكْرُ زِيَادَةٌ فِي النِّعَمِ وَأَمَانٌ مِنَ الْغِيَرِ .

﴿١٧١٠﴾ ٤ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللهِ ؛ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ ؛ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ ؛ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ سَالِمٍ ، عَنْ رَجُلٍ ، عَنْ [أَبِي جَعْفَرٍ أَوْ] أَبِي عَبْدِ اللهِ عليهما السلام قَالَ : اَلْمُعَافَى الشَّاكِرُ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ مَا لِلْمُبْتَلَى الصَّابِرِ ؛ وَالْمُعْطَى الشَّاكِرُ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ كَالْمَحْرُومِ الْقَانِعِ .

٥ ـ عَنْهُ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي نَصْرٍ ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ الْحُصَيْنِ ، عَنْ فَضْلٍ الْبَقْبَاقِ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عليه السلام عَنْ قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : « وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ » قَالَ : اَلَّذِي أَنْعَمَ عَلَيْكَ بِمَا فَضَّلَكَ وَأَعْطَاكَ وَأَحْسَنَ إِلَيْكَ ، ثُمَّ قَالَ : فَحَدِّثْ بِدِينِهِ وَمَا أَعْطَاهُ اللهُ وَمَا أَنْعَمَ بِهِ عَلَيْهِ .

٦ ـ حُمَيْدُ بْنُ زِيَادٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سَمَاعَةَ ، عَنْ وُهَيْبِ بْنِ حَفْصٍ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله عِنْدَ عَائِشَةَ لَيْلَتَهَا ، فَقَالَتْ : يَا رَسُولَ اللهِ لِمَ تُتْعِبُ

وتندرست شكر گزار اجرش مانند اجر گرفتار صابر است و عطا كننده سپاسگزار اجرش مانند اجر محروم قانع است .

٢ ـ رسول خدا صلى الله عليه وآله فرمود : درسپاسگزارى بروى بنده‌ئى گشوده نگردد كه درافزايش برويش بسته شود (بلكه سپاسگزارى افزايش درپى دارد)

٣ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : درتورات نوشته است : كسيكه بتو نعمت داد سپاسش گزار وبكسيكه از تو سپاسگزارى كرد نعمتش ده، زيرا با سپاسگزارى نعمتها نابود نگردد ، و با ناسپاسى پايدار نماند ، سپاسگزارى مايه افزايش نعمت است وايمنى ازدگرگونى .

٤ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : تندرست سپاسگزار اجرش ، اجر گرفتار صابر است ، و عطابخش سپاسگزاراجرش مانند محروم قانع است .

٥ ـ فضل بن بقباق گويد : ازامام صادق عليه السلام قول خداى عزوجل‌را : « و اما نعمت پروردگارت را بازگو » پرسيدم ، فرمود : يعنى آنكس كه بدانچه برتريت بخشيده و بتو عطا فرموده و احسان كرده بتو نعمت داده ، سپس فرمود : دين او وآنچه بتو عطا فرموده ونعمت داده بازگو .

٦ ـ امام باقر عليه السلام فرمود : رسولخدا صلى الله عليه وآله نزد عايشه بود ، شبى كه نوبت او بود ،

نَفْسَكَ وَقَدْ غَفَرَ اللهُ لَكَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ؟ فَقَالَ : يَا عَائِشَةُ أَلَا أَكُونُ عَبْداً شَكُوراً ؟ قَالَ وَكَانَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله يَقُومُ عَلَى أَطْرَافِ أَصَابِعِ رِجْلَيْهِ فَأَنْزَلَ اللهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى : «طه ۞ مَا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لِتَشْقَى» .

٧ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ، عَنْ حَسَنِ بْنِ جَهْمٍ ، عَنْ أَبِي الْيَقْظَانِ ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ الْوَلِيدِ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عليه السلام يَقُولُ: ثَلَاثٌ لَا يَضُرُّ مَعَهُنَّ شَيْءٌ: الدُّعَاءُ عِنْدَ الْكَرْبِ وَالْإِسْتِغْفَارُ عِنْدَ الذَّنْبِ وَالشُّكْرُ عِنْدَ النِّعْمَةِ .

٨ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ الْمُبَارَكِ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ جَبَلَةَ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ وَهْبٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : مَنْ أُعْطِيَ الشُّكْرَ أُعْطِيَ الزِّيَادَةَ ، يَقُولُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : «لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ» .

﴿١٧١٥﴾ أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ ، عَنْ صَفْوَانَ ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ ، عَنْ رَجُلَيْنِ مِنْ أَصْحَابِنَا ، سَمِعَاهُ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : مَا أَنْعَمَ اللهُ عَلَى عَبْدٍ مِنْ نِعْمَةٍ فَعَرَفَهَا بِقَلْبِهِ وَحَمِدَ اللهَ ظَاهِراً بِلِسَانِهِ فَتَمَّ كَلَامُهُ حَتَّى يُؤْمَرَ لَهُ بِالْمَزِيدِ .

١٠ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ هِشَامٍ عَنْ مُيَسِّرٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : شُكْرُ النِّعْمَةِ اجْتِنَابُ الْمَحَارِمِ وَتَمَامُ الشُّكْرِ قَوْلُ الرَّجُلِ: الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ .

بپیغمبر صلی‌الله علیه وآله گفت : ای رسولخدا ! چرا خودت را برنج میاندازی ، باآنکه خدا گناه گذشته وآینده ترا آمرزیده است ؟ فرمود : ای عایشه : آیا من بنده سپاسگزار خدا نباشم ؟ .

وگفت : رسولخدا صلی‌الله علیه وآله روی انگشتهای پایش میایستاد تا خدای سبحانه و تعالی نازل فرمود : « طه ما قرآن را برتو نازل نکردیم که برنج افتی » .

٧ - شنیدم امام صادق علیه السلام میفرمود : سه چیز است که هیچ چیز با وجود آنها زیان نرساند : دعاء هنگام گرفتاری وآمرزش خواهی هنگام گناه وسپاسگزاری هنگام نعمت .

٨ - امام صادق علیه السلام فرمود : بکسیکه سپاسگزاری دادند ، افزایش دادند خدای عزوجل فرماید : « اگر شکر کنید ، افزایشتان دهیم » .

٩ - امام صادق علیه السلام فرمود : خدا نعمتی به بنده‌ئی نداد که از صمیم قلب آنرا شناسد و در ظاهر با زبان خدا را ستایش کند وسخنش تمام شود ، جز آنکه برایش با فزونی امر شود

١٠ - امام صادق علیه السلام فرمود : شکر نعمت دوری ازمحرماتست وتمام شکر **الحمدلله رب العالمین** گفتن مرد است .

١١ ـ عَلِيُّ بْنُ إبْراهِيمَ، عَنْ أبِيهِ، عَنِ ابْنِ أبِي عُمَيْرٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ عُيَيْنَةَ، عَنْ عُمَرَ بْنِ يَزِيدَ قالَ: سَمِعْتُ أبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ: شُكْرُ كُلِّ نِعْمَةٍ ـ وَإنْ عَظُمَتْ ـ أنْ تَحْمَدَاللهَ عَزَّ وَجَلَّ عَلَيْها.

١٢ ـ عِدَّةٌ مِنْ أصْحابِنا، عَنْ أحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خالِدٍ، عَنْ إسْماعِيلَ بْنِ مِهْرانَ، عَنْ سَيْفِ ابْنِ عَمِيرَةَ، عَنْ أبِي بَصِيرٍ: قالَ: قُلْتُ لِأبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام: هَلْ لِلشُّكْرِ حَدٌّ إذا فَعَلَهُ الْعَبْدُ كانَ شاكِراً؟ قالَ: نَعَمْ، قُلْتُ: ماهُوَ؟ قالَ: يَحْمَدُاللهَ عَلى كُلِّ نِعْمَةٍ عَلَيْهِ في أهْلٍ وَمالٍ، وَإنْ كانَ فِيما أنْعَمَ عَلَيْهِ في مالِهِ حَقٌّ أدّاهُ وَمِنْهُ قَوْلُهُ جَلَّ وَعَزَّ: «سُبْحانَ الَّذي سَخَّرَ لَنا هذا وَما كُنّا لَهُ مُقْرِنِينَ» وَمِنْهُ قَوْلُهُ تَعالى: «رَبِّ أنْزِلْني مُنْزَلاً مُبارَكاً وَأنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ» وَ قَوْلُهُ: «رَبِّ أدْخِلْني مُدْخَلَ صِدْقٍ وَأخْرِجْني مُخْرَجَ صِدْقٍ وَاجْعَلْ لي مِنْ لَدُنْكَ سُلْطاناً نَصِيراً».

١٣ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيى، عَنْ أحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسى، عَنْ مُعَمَّرِ بْنِ خَلّادٍ قالَ: سَمِعْتُ أبَاالْحَسَنِ صَلَواتُ اللهِ عَلَيْهِ يَقُولُ: مَنْ حَمِدَاللهَ عَلَى النِّعْمَةِ فَقَدْ شَكَرَهُ وَكانَ الْحَمْدُ أفْضَلَ [مِنْ] تِلْكَ النِّعْمَةِ.

﴿١٧٢٠﴾ ١٤ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيى، عَنْ أحْمَدَ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ، عَنْ صَفْوانَ الْجَمّالِ، عَنْ أبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ: قالَ لي: ما أنْعَمَ اللهُ عَلى عَبْدٍ بِنِعْمَةٍ صَغُرَتْ أوْ كَبُرَتْ، فَقالَ: الْحَمْدُللهِ، إلّا أدّى شُكْرَها.

١٥ ـ أبُوعَلِيٍّ الأشْعَرِيُّ، عَنْ عِيسَى بْنِ أيُّوبَ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَهْزِيارَ، عَنِ الْقاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ إسْماعِيلَ بْنِ أبِي الْحَسَنِ، عَنْ رَجُلٍ، عَنْ أبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ: مَنْ أنْعَمَ اللهُ عَلَيْهِ بِنِعْمَةٍ فَعَرَفَها

---

١١ ـ شنیدم امام صادق عليه السلام میفرمود: شکرهر نعمتی اگرچه بزرگ باشد اینستکه خدای عزوجل را برآن سپاس گوئی.

١٢ ـ ابو بصیر گوید: بامام صادق عليه السلام عرضکردم: آیا برای شکر حدی است که چون بنده آنجام دهد شاکر محسوب شود؟ فرمود: آری، عرضکردم: کدامست؟ فرمود: خدارا برهر نعمتی که نسبت بخانواده و مال اوداده سپاس میگوید، واگر برای خدا درنعمتی که نسبت بمال اوداده حقی باشد بپردازد، وازاین بابست قول خدای جل وعز: «منزه بادخدائی که این (مرکوب) را مسخر ما کرد که ماتاب آنرا نداشتیم، ١٣ سوره ٤٣» و از این بابست قول خدایتعالی: «پروردگارا! مرا بمنزلی مبارك فرود آر که تو بهترین منزل دهانی ٢٩ سوره ٢٣» وقول خدایتعالی: پروردگارا! مرا درون بر، درون بردنی نیك و برون بر برون بردنی نیك، وبرای من از نزد خویش دلیل وتسلطی نصرت آور مقرردار، ٨٠ سوره ١٧».

١٣ ـ معمربن خلاء گوید: شنیدم حضرت ابوالحسن صلوات الله علیه میفرمود: هرکه حمد خدا را برنعمتی کند، اورا شکر نموده و حمد ازآن نعمت برتراست.

١٤ ـ صفوان جمال گوید: امام صادق عليه السلام بمن فرمود: خدانعمتی کوچك یا بزرگ به بنده ئی ندهد که اوبگوید: **الحمدلله** جزآنکه شکرش را اداکرده باشد.

بِقَلْبِهِ، فَقَدْ أَدّى شُكْرَها.

١٦ - عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ مَنْصُورِ بْنِ يُونُسَ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قالَ: قالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام: إِنَّ الرَّجُلَ مِنْكُمْ لَيَشْرَبُ الشَّرْبَةَ مِنَ الْماءِ فَيُوجِبُ اللهُ لَهُ بِها الْجَنَّةَ ثُمَّ قالَ: إِنَّهُ لَيَأْخُذُ الْإِناءَ فَيَضَعُهُ عَلى فِيهِ فَيُسَمّي ثُمَّ يَشْرَبُ فَيُنَحّيهِ وَهُوَ يَشْتَهِيهِ فَيَحْمَدُ اللهَ، ثُمَّ يَعُودُ فَيَشْرَبُ، ثُمَّ يُنَحّيهِ فَيَحْمَدُ اللهَ، ثُمَّ يَعُودُ فَيَشْرَبُ، ثُمَّ يُنَحّيهِ فَيَحْمَدُ اللهَ؛ فَيُوجِبُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ بِها لَهُ الْجَنَّةَ.

١٧ - ابْنُ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَطِيَّةَ، عَنْ عُمَرَ بْنِ يَزِيدَ قالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام: إِنِّي سَأَلْتُ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يَرْزُقَنِي مالاً فَرَزَقَنِي وَإِنِّي سَأَلْتُ اللهَ أَنْ يَرْزُقَنِي وَلَداً فَرَزَقَنِي وَلَداً وَسَأَلْتُهُ أَنْ يَرْزُقَنِي داراً فَرَزَقَنِي وَ قَدْ خِفْتُ أَنْ يَكُونَ ذٰلِكَ اسْتِدْراجاً(٢)، فَقالَ: أَمّا - وَاللهِ - مَعَ الْحَمْدِ فَلا.

١٨ - الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنِ الْوَشّاءِ، عَنْ حَمّادِ بْنِ عُثْمانَ قالَ خَرَجَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام مِنَ الْمَسْجِدِ، وَقَدْ ضاعَتْ دابَّتُهُ، فَقالَ: لَئِنْ رَدَّها اللهُ عَلَيَّ لَأَشْكُرَنَّ اللهَ حَقَّ شُكْرِهِ

---

١٥ - امام صادق عليه‌السلام فرمود: هر كه خدا باو نعمتى دهد واوآن را از دل بفهمد، شكرش را ادا كرده است.

١٦ - امام صادق عليه‌السلام فرمود: مردى از شما شربتى آب مينوشد و خدا بهشت را بدان سبب براى او واجب ميكند، سپس فرمود: او ظرف را بردهانش ميگذارد وبسم‌الله ميگويد وآنگاه ميآشامد سپس دورميبرد باآنكه اشتهادارد، پس‌خداراحمد ميكند، باز برميگردد وميآشامد، دوباره دور ميبرد و حمد خدامىگويدسپس برميگردد وميآشامد، بازدورميبرد وحمدخدامىكند، خداى عزوجل بهشت رابدين سبب برايش واجب ميكند.

١٧ - عمربن يزيد گويد: بامام صادق عليه‌السلام عرضكردم: من از خداى عزوجل مال خواستم بمن روزى كرد و باز از او فرزند خواستم، بمن روزى كرد، و از اوخواستم بمن بمنزل دهد، روزى كرد، ميترسم از اينكه اين استدراج باشد، فرمود: اما بخدا با سپاسگزارى استدراج نيست.

شرح - استدراج اشاره بآيه شريفه **سنستدرجهم من حيث لايعلمون** دارد. مجمع‌البحرين درمعنى آيه گويد: يعنى آنها را اندك اندك ميگيريم وناگهان گرفتارشان نميكنيم، مانند كسيكه از نردبان درجه بدرجه يعنى پله پله بالامىرود تا بپله بالارسد واستدراج خدا نسبت بهبنده اينستكه هرگاه گناه تازه‌ئى كند خدا باو نعمت تازه‌ئى دهد وتوبه و استغفار را از ياد اوببرد.

١٨ - امام صادق عليه‌السلام ازمسجد بيرون آمد، ديد مركوبش گم شده است. فرمود: اگر خدا

قَالَ : فَمَالَبِثَ أَنْ أُتِيَ بِهَا، فَقَالَ : الْحَمْدُ لِلّٰهِ ، فَقَالَ لَهُ قَائِلٌ: جُعِلْتُ فِدَاكَ أَلَيْسَ قُلْتَ :لَأَشْكُرَنَّ اللهَ حَقَّ شُكْرِهِ ؟ فَقَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : أَلَمْ تَسْمَعْنِي قُلْتُ : الْحَمْدُ لِلّٰهِ ؟.

(۱۷۲۵) ۱۹ ـ مُحَمَّدُبْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ عِيسَى، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ يَحْيَى ، عَنْ جَدِّهِ الْحَسَنِ بْنِ رَاشِدٍ ، عَنِ الْمُثَنَّى الْحَنَّاطِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله إِذَا وَرَدَ عَلَيْهِ أَمْرٌ يَسُرُّهُ قَالَ : الْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلَى هٰذِهِ النِّعْمَةِ، وَإِذَا وَرَدَ عَلَيْهِ أَمْرٌ يَغُمُّهُ بِهِ قَالَ:الْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلَى كُلِّ حَالٍ

۲۰ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْخَزَّازِ ،عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : تَقُولُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ إِذَا نَظَرْتَ إِلَى الْمُبْتَلَى مِنْ غَيْرِ أَنْ تُسْمِعَهُ : الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي عَافَانِي مِمَّا ابْتَلَاكَ بِهِ ، وَلَوْشَاءَ فَعَلَ ؛ قَالَ : مَنْ قَالَ ذٰلِكَ لَمْ يُصِبْهُ ذٰلِكَ الْبَلَاءُ أَبَداً .

۲۱ ـ حُمَيْدُ بْنُ زِيَادٍ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدِبْنِ سَمَاعَةَ ؛ عَنْ غَيْرِ وَاحِدٍ، عَنْ أَبَانِ بْنِ عُثْمَانَ ،عَنْ

آنرا بمن برگرداند ، حق شکرش را میگزارم . چیزی نگذشت که آن را آوردند. امام فرمود : **الحمدلله** شخصی عرضکرد : قربانت مگر نفرمودی حق شکر خدا را میگزارم ؟ فرمود : مگر نشنیدی گفتم **الحمدلله** (یعنی با گفتن همین کلمه حق شکرگزاری خدا انجام میشود) .

۱۹ ـ امام صادق علیه السلام فرمود: مرسوم رسول خدا صلی الله علیه وآله این بود که هرگاه امری شادمانش میساخت ، میفرمود : خدا راشکر بر این نعمت و چون پیش آمدی میکرد که اندوهگینش مینمود میفرمود : خدا را شکر در هرحال .

شرح ـ علامه مجلسی (ره) نقل کند که در هربلا ومصیبتی پنج نوع شکر است :

۱ـ هرمصیبتی دافع مصیبت بزرگتر ازخود است ، چنانچه مردن مرکوب دافع مردن خود انسانست وجای شکرش باقی است .

۲ـ هربلائی موجب کفاره گناه یا رفعت درجه میشود پس سزاوار شکر است .

۳ـ مصیبت و بلای دنیوی در برابر بلای دینی کوچك و سبك است چنانکه مردی کور و جذامی وپیس وفلج درزمان حضرت عیسی میگفت خدارا شکر که مرا ببلاء بیشتر مردم گرفتار نکرد ، چون حضرت عیسی ازاو توضیح خواست گفت : بزرگترین بلاها بلای کفر وبی ایمانیست که من ندارم .

٤ـ هر بلائی درلوح محفوظ نوشته و مقدر است وناچار برسرانسان خواهد آمد ، چون آمد و گذشت، باید خدا را شکر کرد .

۵ ـ هر بلائی موجب ثواب آخرت ورفتن محبت دنیا ازدلست وآن سزاوار شکر است .

۲۰ ـ امام باقر علیه السلام فرمود : چون شخص گرفتار ودردمندی را دیدی ، بنحوی که او نشنود (ودل شکسته نگردد) سه بار بگو : حمد خدائی را که مرا از آنچه ترا مبتلی ساخته معاف داشت و اگر میخواست میکرد ، سپس فرمود : هرکه این را بگوید آن بلا باو نرسد .

حَفْصٍ الْكُنَاسِيِّ ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : مَامِنْ عَبْدٍيَرَى مُبْتَلًى فَيَقُولُ : «الْحَمْدُللهِ الَّذِي عَدَلَ عَنِّي مَاابْتَلَاكَ بِهِ ، وَفَضَّلَنِي عَلَيْكَ بِالْعَافِيَةِ ، اللّٰهُمَّ عَافِنِي مِمَّاابْتَلَيْتَهُ بِهِ» إِلَّالَمْ يُبْتَلَ بِذٰلِكَ الْبَلَاءِ.

٢٢ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ؛ عَنْ أَحْمَدَبْنِ أَبِي عَبْدِاللهِ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسٰى ، عَنْ خَالِدِبْنِ نَجِيحٍ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِذَا رَأَيْتَ الرَّجُلَ وَقَدِابْتُلِيَ وَ أَنْعَمَ اللهُ عَلَيْكَ فَقُلِ : اللّٰهُمَّ إِنِّي لَا أَسْخَرُ وَلَاأَفْخَرُ وَلٰكِنْ أَحْمَدُكَ عَلٰى عَظِيمِ نَعْمَائِكَ عَلَيَّ .

٢٣ - عَنْهُ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ عَنْ هَارُونَ بْنِ الْجَهْمِ ، عَنْ حَفْصِ بْنِ عُمَرَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : إِذَا رَأَيْتُمْ أَهْلَ الْبَلَاءِ فَاحْمَدُوااللهَ وَلَاتُسْمِعُوهُمْ فَإِنَّ ذٰلِكَ يَحْزُنُهُمْ .

﴿١٧٣٠﴾ ٢٤ - عَنْهُ ؛ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسٰى ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ مُسْكَانَ ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وآله كَانَ فِي سَفَرٍ يَسِيرٍ عَلٰى نَاقَةٍ لَهُ ؛ إِذَانْزَلَ فَسَجَدَخَمْسَ سَجَدَاتٍ فَلَمَّاأَنْ رَكِبَ قَالُوا : يَارَسُولَ اللهِ إِنَّا رَأَيْنَاكَ صَنَعْتَ شَيْئًالَمْ تَصْنَعْهُ ؟ فَقَالَ نَعَمِ اسْتَقْبَلَنِي جَبْرَئِيلُ عليه السلام فَبَشَّرَنِي بِبِشَارَاتٍ مِنَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ ؛ فَسَجَدْتُ لِلّٰهِ شُكْرًا لِكُلِّ بُشْرٰى سَجْدَةً .

٢٥ - عَنْهُ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسٰى ، عَنْ يُونُسَ بْنِ عَمَّارٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِذَاذَكَرَ أَحَدُكُمْ نِعْمَةَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ فَلْيَضَعْ خَدَّهُ عَلَى التُّرَابِ شُكْرًا لِلّٰهِ ؛ فَإِنْ كَانَ رَاكِبًا فَلْيَنْزِلْ فَلْيَضَعْ

---

٢١ - امام صادق عليه السلام فرمود : هر بنده ئيكه گرفتار و دردمند را ببيند و بگويد : «حمد خدائيرا كه آنچه ترا بدان مبتلى ساخت ازمن بگردانيد و بسبب عافيت مرا برتو برترى داد ، بارخدايا مرا از آنچه گرفتارش ساختى برکنار دار» خدا اورا بآن بلا گرفتار نسازد .

٢٢ - وفرمود : چون مرد گرفتارى را ديدى وخدا برتو نعمت داده بود (بسلامتى از آن) بگو بار خدايا ! من مسخره نميكنم ونميبالم ، بلكه ترا براى نعمتهاى بزرگت نسبت بخود ميستايم .

٢٣ - رسولخدا صلى الله عليه وآله فرمود : چون گرفتارانرا ديديد ، خدا راشكر كنيد و بآنها نشنوانيد (آهسته بگوئيد) زيرا اندوهگينشان ميسازد .

٢٤ - امام صادق عليه السلام فرمود : رسولخدا صلى الله عليه وآله براى سفر كوتاهى بر شتر ماده خويش سوار بود [در سفرى بر شتر ماده خويش نشسته راه ميپيمود] ناگاه فرودآمد وپنج سجده كرد ، چون سوار شد ، اصحاب عرضكردند : يا رسول الله ! شما را ديديم كارى كردى كه تا كنون نكرده بودى ؟ فرمود : آرى ، جبرئيل عليه السلام پيشم آمد وازجانب خداى عزوجل بمن مژده هائى داد ، من براى هرمژده يك سجده شكر براى خدا نمودم .

٢٥ - امام صادق عليه السلام فرمود : هرگاه يكى ازشما نعمت خداى عزوجل را بياد آورد ، بايد براى شكر خدا چهره روى خاك گذارد و اگر سوار است بايد پياده شود و چهره روى خاك گذارد واگر

خَدَّهُ عَلَى التُّرَابِ وَإِنْ لَمْ يَكُنْ يَقْدِرُ عَلَى النُّزُولِ لِلشُّهْرَةِ فَلْيَضَعْ خَدَّهُ عَلَى قَرَبُوسِهِ وَ إِنْ لَمْ يَقْدِرْ فَلْيَضَعْ خَدَّهُ عَلَى كَفِّهِ ثُمَّ لْيَحْمَدِ اللهَ عَلَى مَا أَنْعَمَ اللهُ عَلَيْهِ.

۲۶ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ عَطِيَّةَ، عَنْ هِشَامِ بْنِ أَحْمَرَ قَالَ: كُنْتُ أَسِيرُ مَعَ أَبِي الْحَسَنِ عليه السلام فِي بَعْضِ أَطْرَافِ الْمَدِينَةِ إِذْ ثَنَى رِجْلَهُ عَنْ دَابَّتِهِ، فَخَرَّ سَاجِداً، فَأَطَالَ وَأَطَالَ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ وَرَكِبَ دَابَّتَهُ فَقُلْتُ: جُعِلْتُ فِدَاكَ قَدْ أَطَلْتَ السُّجُودَ؟ فَقَالَ إِنَّنِي ذَكَرْتُ نِعْمَةً أَنْعَمَ اللهُ بِهَا عَلَيَّ فَأَحْبَبْتُ أَنْ أَشْكُرَ رَبِّي.

۲۷ - عَلِيٌّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ صَاحِبِ السَّابِرِيِّ فِيمَا أَعْلَمُ أَوْ غَيْرِهِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: فِيمَا أَوْحَى اللهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَى مُوسَى عليه السلام: يَا مُوسَى اشْكُرْنِي حَقَّ شُكْرِي فَقَالَ: يَا رَبِّ وَكَيْفَ أَشْكُرُكَ حَقَّ شُكْرِكَ وَلَيْسَ مِنْ شُكْرٍ أَشْكُرُكَ بِهِ إِلَّا وَأَنْتَ أَنْعَمْتَ بِهِ عَلَيَّ؟ قَالَ: يَا مُوسَى الْآنَ شَكَرْتَنِي حِينَ عَلِمْتَ أَنَّ ذَلِكَ مِنِّي.

۲۸ - إِبْنُ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنِ ابْنِ رِئَابٍ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ الْفَضْلِ قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام إِذَا أَصْبَحْتَ وَأَمْسَيْتَ فَقُلْ عَشَرَ مَرَّاتٍ: «اَللّٰهُمَّ مَا أَصْبَحْتُ بِي مِنْ نِعْمَةٍ أَوْ عَافِيَةٍ مِنْ دِينٍ أَوْ دُنْيَا فَمِنْكَ وَحْدَكَ لَا شَرِيكَ لَكَ، لَكَ الْحَمْدُ وَ لَكَ الشُّكْرُ بِهَا عَلَيَّ يَا رَبِّ حَتَّى تَرْضَى وَ بَعْدَ الرِّضَا» فَإِنَّكَ إِذَا

ازبیم شهرت نتواند پیاده شود چهره روی کوهه زین گذارد، واگر نتواند، چهره بر کف دست گذارد، سپس خدا را برنعمتی که باوداده حمد کند.

۲۶ - هشام بن احمر گوید، همراه حضرت ابی الحسن علیه السلام اطراف مدینه سیر میکردم، ناگاه حضرت ازبالای مرکب زانوخم کرد وبسجده افتاد ومدتی طول داد، سپس سربلندکرد وسوارشد، من عرضکردم قربانت گردم، سجده طولانی کردی؟ فرمود: بیاد نعمتی افتادم که خدا بمن عطا فرموده، دوست داشتم پروردگارم را شکر گزارم.

۲۷ - امام صادق علیه السلام فرمود: در ضمن آنچه خدای عزوجل بموسی علیه السلام وحی فرمود این بود:

ای موسی: مرا چنانکه سزاوار است شکر گزار، عرضکرد: پروردگارا! ترا چگونه چنانکه سزاواراست شکر گزارم، درصورتیکه هرشکری که ترا نمایم، آن هم نعمتی است که توبمن عطافرموده‌ئی؟ فرمود: ای موسی! اکنون که دانستی آن شکر گزاریت هم از من است، مرا شکر کردی (چنانکه سزاوار من است).

۲۸ - امام صادق علیه السلام فرمود: در هر صبح وشام ده بار بگو: «بار خدایا! هر نعمت ویاعافیتی که نسبت بدین یادنیا دراین صبح دارم، ازجانب تواست، تویکتائی وشریك نداری. پروردگارا!، حمد برای

قُلْتَ ذٰلِكَ كُنْتَ قَدْ أَدَّيْتَ شُكْرَ مَا أَنْعَمَ اللهُ بِهِ عَلَيْكَ فِي ذٰلِكَ الْيَوْمِ وَفِي تِلْكَ اللَّيْلَةِ .

﴿١٧٣٥﴾ ٢٩- إِبْنُ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ حَفْصِ بْنِ الْبَخْتَرِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : كَانَ نُوحٌ عليه السلام يَقُولُ ذٰلِكَ إِذَا أَصْبَحَ ، فَسُمِّيَ بِذٰلِكَ عَبْداً شَكُوراً . وَقَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : مَنْ صَدَّقَ اللهَ نَجَا

٣٠- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْمِنْقَرِيِّ ، عَنْ سُفْيَانَ بْنِ عُيَيْنَةَ ، عَنْ عَمَّارٍ الدُّهْنِيِّ قَالَ : سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ عليهما السلام يَقُولُ : إِنَّ اللهَ يُحِبُّ كُلَّ قَلْبٍ حَزِينٍ وَ يُحِبُّ كُلَّ عَبْدٍ شَكُورٍ ، يَقُولُ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لِعَبْدٍ مِنْ عَبِيدِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ : أَشَكَرْتَ فُلَاناً ؟ فَيَقُولُ : بَلْ شَكَرْتُكَ يَارَبِّ ، فَيَقُولُ : لَمْ تَشْكُرْنِي إِذْ لَمْ تَشْكُرْهُ ، ثُمَّ قَالَ : أَشْكَرُكُمْ لِلّٰهِ أَشْكَرُكُمْ لِلنَّاسِ .

(بَابُ حُسْنِ الْخُلُقِ)

١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ جَمِيلِ بْنِ صَالِحٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : إِنَّ أَكْمَلَ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَاناً أَحْسَنُهُمْ خُلُقاً .

٢ - الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْوَشَّاءِ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ رَجُلٍ مِنْ

تو وشکر برای تواست ، ازجهت نعمتی که بمن دادی تاراضی گردی وهم بعد ازرضایت ، زیرا اگرتو چنین گوئی شکر نعمت خدا را برخود درآنروز وآنشب اداکرده باشی .

٢٩ - امام صادق عليه السلام فرمود : جناب نوح عليه السلام این دعا را (که در روایت سابق ذکر شد) درهر صبح میگفت ، از اینرو عبد شکور ، بنده بسیار سپاسگزار ، نامیده‌شد .

ورسولخدا صلی‌الله علیه وآله فرمود : هرکه با خدا راست باشد (یعنی دل و زبان و ظاهروباطنش موافق‌باشد) نجات‌یابد (چنانکه‌جناب نوح عليه السلام دعائیرا که‌بزبان‌میگفت ، دلش‌هم باورداشت ، ازاینرو نجات یافت ، باآنکه درمیان گروهی منکروبی دین گرفتار بود) .

٣٠ - عماردهنی گوید : شنیدم علی‌بن الحسین علیهماالسلام میفرمود : خدا هردل غمگینی رادوست دارد ، وهربنده سپاسگزاری را دوست دارد ، روزقیامت خدای تبارك وتعالی بیکی از بنده‌گانش میفرماید ازفلانی سپاسگزاری‌کردی ؟ عرض میکند : پروردگارا ! من ترا سپاس گفتم ، خدایتعالی فرماید ، چون از او سپاسگزاری ننمودی ، مرا هم سپاس نگفته‌ئی ، سپس امام فرمود : شکرگزارترین شماخدا راکسی است‌که از مردم بیشتر شکرگزاری‌کند .

✡(خوش خلقی)✡

١ - امام باقر عليه السلام فرمود : کاملترین مردم ازلحاظ ایمان خوشخلق‌ترین آنهاست .

٢ - رسول خدا صلی‌الله علیه وآله فرمود : روز قیامت در ترازوی کسی چیزی بهتر ازحسن خلق

أَهْلِ الْمَدِينَةِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: مَا يُوضَعُ فِي مِيزَانِ امْرِئٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَفْضَلُ مِنْ حُسْنِ الْخُلُقِ.

۳ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ، عَنْ أَبِي وَلَّادٍ الْحَنَّاطِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: أَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ كَمُلَ إِيمَانُهُ وَإِنْ كَانَ مِنْ قَرْنِهِ إِلَى قَدَمِهِ ذُنُوبٌ لَمْ يَنْقُصْهُ ذَلِكَ، [قَالَ] وَهُوَ الصِّدْقُ وَأَدَاءُ الْأَمَانَةِ وَالْحَيَاءُ وَحُسْنُ الْخُلُقِ.

(۱۷۴۰) ۴ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ؛ عَنْ عَنْبَسَةَ الْعَابِدِ قَالَ: قَالَ لِي أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام: مَا يَقْدَمُ الْمُؤْمِنُ عَلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ بِعَمَلٍ بَعْدَ الْفَرَائِضِ أَحَبَّ إِلَى اللهِ تَعَالَى مِنْ أَنْ يَسَعَ النَّاسَ بِخُلُقِهِ.

۵ - أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ، عَنْ صَفْوَانَ، عَنْ ذَرِيحٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: إِنَّ صَاحِبَ الْخُلُقِ الْحَسَنِ لَهُ مِثْلُ أَجْرِ الصَّائِمِ الْقَائِمِ.

۶ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ، عَنِ السَّكُونِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: أَكْثَرُ مَا تَلِجُ بِهِ أُمَّتِي الْجَنَّةَ تَقْوَى اللهِ وَحُسْنُ الْخُلُقِ.

۷ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ حُسَيْنٍ الْأَحْمَسِيِّ وَعَبْدِ اللهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: إِنَّ الْخُلُقَ الْحَسَنَ يُمِيثُ الْخَطِيئَةَ كَمَا تُمِيثُ الشَّمْسُ الْجَلِيدَ.

۸ - عَنْهُ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ سِنَانٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: الْبِرُّ وَحُسْنُ الْخُلُقِ يَعْمُرَانِ الدِّيَارَ وَيَزِيدَانِ فِي الْأَعْمَارِ.

(۱۷۴۵) ۹ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ قَالَ: حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ عَمْرٍو

گذاشته نمیشود.

۳ - چهار چیز درهر که باشد ایمانش کاملست. واگرسرتا پایش گناه باشد، نقصی باونرساند، و آنهاراستگوئی ورد امانت و حیا وحسن خلق است (بحدیث ۱۵۵۷ رجوع شود).

۴ - امام صادق علیه السلام فرمود: مؤمن بعد ازانجام واجبات پیش خدای عزوجل عملی محبوبتر از این نیاورد که مردم را ازلحاظ خلقش در وسعت گذارد. (یعنی تنگ خلق نباشد).

۵ - رسول خدا صلی الله علیه وآله فرمود: آنکه خلق نیکودارد، پاداش روزه گیر شب زنده دار، دارد.

۶ - رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: بیشتر چیزی که امتم را ببهشت میبرد، تقوای خدا وحسن خلق است.

۷ - امام صادق علیه السلام فرمود: خلق نیکو گناه راآب کند، چنانکه خورشید یخ راآب میکند.

۸ - امام صادق علیه السلام فرمود: نیکوکاری وحسن خلق خانه‌ها راآبادکند وبرعمرها بیفزاید.

۹ - امام صادق علیه السلام فرمود: خدای تبارك و تعالی بیکی ازپیغمبرانش وحی فرمود: که خلق

عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ سِنَانٍ قَالَ : قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : أَوْحَى اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى إِلَى بَعْضِ أَنْبِيَائِهِ عليهم السلام : اَلْخُلُقُ الْحُسْنُ يُمِيثُ الْخَطِيئَةَ ، كَمَا تُمِيثُ الشَّمْسُ الْجَلِيدَ :

۱۰ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْوَشَّاءِ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : هَلَكَ رَجُلٌ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله فَأَتَى الْحَفَّارِينَ فَإِذَا [بِـ] هُمْ لَمْ يَحْفِرُوا شَيْئاً وَشَكَوْا ذَلِكَ إِلَى رَسُولِ اللهِ فَقَالُوا : يَارَسُولَ اللهِ مَا يَعْمَلُ حَدِيدُنَا فِي الْأَرْضِ ، فَكَأَنَّمَا نَضْرِبُ بِهِ فِي الصَّفَا ، فَقَالَ : وَلِمَ؟ إِنْ كَانَ صَاحِبُكُمْ لَحَسَنَ الْخُلُقِ ، ائْتُونِي بِقَدَحٍ مِنْ مَاءٍ ؛ فَأَتَوْهُ بِهِ فَأَدْخَلَ يَدَهُ فِيهِ ؛ ثُمَّ رَشَّهُ عَلَى الْأَرْضِ رَشّاً ، ثُمَّ قَالَ : احْفِرُوا ، قَالَ : فَحَفَرَ الْحَفَّارُونَ ؛ فَكَأَنَّمَا كَانَ رَمْلاً يَتَهَايَلُ عَلَيْهِمْ .

۱۱ - عَنْهُ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ ؛ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ إِنَّ الْخُلُقَ مَنِيحَةٌ يَمْنَحُهَا اللهُ عَزَّ وَجَلَّ خَلْقَهُ ؛ فَمِنْهُ سَجِيَّةٌ وَمِنْهُ نِيَّةٌ ؛ فَقُلْتُ : فَأَيَّتُهُمَا أَفْضَلُ ؟ فَقَالَ : صَاحِبُ السَّجِيَّةِ هُوَ مَجْبُولٌ لَا يَسْتَطِيعُ غَيْرَهُ وَصَاحِبُ النِّيَّةِ يَصْبِرُ عَلَى الطَّاعَةِ تَصَبُّراً ؛ فَهُوَ أَفْضَلُهُمَا .

خوش گناه را آب میکند ، چنانکه خورشید یخ را آب میکند .

۱۰ - امام صادق عليه السلام فرمود: مردی درزمان پیغمبر صلی الله علیه وآله وفات کرد ، اورا نزد گورکنها بردند ، آنها نتوانستند چیزی از زمین بکنند . بپیغمبر صلی الله علیه وآله شکایت کردند ، وگفتند : یا رسول الله کلنگ ما درزمین کارگر نمیشود ، مثل اینکه آنرا بسنگ خارا میزنیم .

پیغمبر (ص) فرمود : برای چه ؟ رفیق شما که خوش خلق بود ، ظرف آبی بیاورید ، چون آنرا آوردند ، دست درآن برد و بر زمین پاشید ، سپس فرمود : بکنید ، گورکنها کندند ، زمین مثل ریگ نرمی بود که روی آنها میریخت .

شرح - گویا رسولخدا صلی الله علیه وآله ازاظهار تعجب خویش میخواهد بفهماند ، حسن خلق موجب سهولت امر است در دنیا وآخرت وبدخلقی باعث دشواری وسختی است دردنیا وآخرت . و سختی وصلابت زمین از طبیعت خود اوست ، سپس با اظهار اعجاز یا امری طبیعی که کیفیتش معلوم نیست ، زمین سخت را نرم وملایم فرمود .

۱۱ - امام صادق علیه السلام فرمود : خلق وخوی بخششی است که خدای عزوجل بمخلوقش عطا میکند ، برخی ازآن غریزی و فطری وبرخی ازآن نیت است (یعنی با تصمیم واکتساب و تمرین پیدا میشود وغریزه و فطرت ثانوی میگردد) .

عرضکردم : کدامیك از ایندوبهتر است ؟ فرمود : آنکه غریزه دارد ، برآن سرشته شده و غیر آن نتواند کند وآنکه نیت دارد ، بسختی خود را بصبر برطاعت وامیدارد ، پس این بهتر است .

۱۲ ـ وَ عَنْهُ، عَنْ بَكْرِ بْنِ صَالِحٍ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلِيٍّ أَبِي عَلِيٍّ اللَّهَبِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: إِنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لَيُعْطِي الْعَبْدَ مِنَ الثَّوَابِ عَلَى حُسْنِ الْخُلُقِ كَمَا يُعْطِي الْمُجَاهِدَ فِي سَبِيلِ اللهِ، يَغْدُو عَلَيْهِ وَيَرُوحُ.

۱۳ ـ عَنْهُ، عَنْ عَبْدِاللهِ الْحَجَّالِ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ الْقَابُوسِيِّ، عَمَّنْ ذَكَرَهُ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: إِنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَعَارَ أَعْدَاءَهُ أَخْلَاقاً مِنْ أَخْلَاقِ أَوْلِيَائِهِ لِيَعِيشَ أَوْلِيَاؤُهُ مَعَ أَعْدَائِهِ فِي دَوْلَاتِهِمْ.

وَفِي رِوَايَةٍ أُخْرَى: وَلَوْلَا ذَلِكَ لَمَا تَرَكُوا وَلِيّاً لِلّٰهِ إِلَّا قَتَلُوهُ.

﴿۱۷۵۰﴾ ۱۴ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى؛ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ الْمُخْتَارِ، عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ كَامِلٍ قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام: إِذَا خَالَطْتَ النَّاسَ فَإِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ لَا تُخَالِطَ أَحَداً مِنَ النَّاسِ إِلَّا كَانَتْ يَدُكَ الْعُلْيَا عَلَيْهِ فَافْعَلْ، فَإِنَّ الْعَبْدَ يَكُونُ فِيهِ بَعْضُ التَّقْصِيرِ مِنَ الْعِبَادَةِ وَيَكُونُ لَهُ حُسْنُ خُلُقٍ فَيُبَلِّغُهُ اللهُ بِ[حُسْنِ] خُلُقِهِ دَرَجَةَ الصَّائِمِ الْقَائِمِ.

۱۵ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِاللهِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى، عَنْ

شرح ـ برخی از اخلاق حمیده مانند سخاوت وحیا وغیرت وصبر دربعضی از مردم سرشته شده و فطری وذاتی آنهااست وصفات نیك دیگری درهمین اشخاص یااشخاص دیگر بنحو اقتضا وعاریه قرار دارد که اگر انسان روی آنها تمرین کند وخودرا بسختی به آنها وادارد بتدریج ممکن است همان اخلاق و صفات مانند دسته اول ملکه راسخه آنها گردند که نتوانند از آن تجاوز کنند ودست بردارند ، وپیداست که از نظر واقع و حقیقت بدون ملاحظه دارتکلیف دسته اول بهتر است وهر کس آنهارا طالبتر، ولی از نظر عالم تکلیف و ثواب وعقاب فضیلت با دسته دوم است ، زیرا آنها باتحمل رنج و مشقت بدسته اول رسیده اند و تحمل رنج و مشقت نزد خدا بی ثواب وپاداش نباشد .

۱۲ ـ امام صادق علیه السلام فرمود: خدای تبارك وتعالی ثوابی راکه برحسن خلق بنده میدهدمانند ثواب کسی است که هرصبح و شام درراه خدا جهادکند .

۱۳ ـ امام صادق علیه السلام فرمود : خدای تبارك و تعالی پاره ئی از اخلاق دوستانش را بدشمنانش عاریه میدهد تا دوستانش بتوانند در زمان دولت دشمنانش زندگی کنند .

ودر روایت دیگراست که : اگرچنین نبود همه دوستان خدا را میکشتند .

۱۴ ـ امام صادق علیه السلام فرمود : هرگاه با مردم آمیزش کنی ، اگر توانی که دستت بالاتر از آنکه با او آمیزش کرده ئی باشد بکن (یعنی در عطا و احسان وسایر آداب معاشرت ازاوجلو باش) زیرا گاهی بنده در عبادت کوتاهی وتقصیر میکند ، ولی حسن خلق دارد و خدا بسبب حسن خلقش اورا بدرجه روزه داری که بعبادت بپاخیزد میرساند .

۱۵ ـ بحر سقاگوید : امام صادق علیه السلام بمن فرمود : ای بحر خوشخلقی مایه آسانی اموراست

حَرِيزِ بْنِ عَبْدِاللهِ ، عَنْ بَحْرٍ السَّقَّاءِ قَالَ : قَالَ لِي أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : يَا بَحْرُ حُسْنُ الْخُلُقِ يُسْرٌ ، ثُمَّ قَالَ : أَلَا أُخْبِرُكَ بِحَدِيثٍ مَاهُوَ فِي يَدَيْ أَحَدٍ مِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ قُلْتُ : بَلَىٰ ؛ قَالَ : بَيْنَا رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله ذَاتَ يَوْمٍ جَالِسٌ فِي الْمَسْجِدِ إِذْ جَاءَتْ جَارِيَةٌ لِبَعْضِ الْأَنْصَارِ وَهُوَ قَائِمٌ ، فَأَخَذَتْ بِطَرَفِ ثَوْبِهِ ، فَقَامَ لَهَا النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله فَلَمْ تَقُلْ شَيْئاً وَلَمْ يَقُلْ لَهَا النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله شَيْئاً حَتَّى فَعَلَتْ ذَلِكَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ، فَقَامَ لَهَا النَّبِيُّ فِي الرَّابِعَةِ وَهِيَ خَلْفَهُ ، فَأَخَذَتْ هُدْبَةً مِنْ ثَوْبِهِ ثُمَّ رَجَعَتْ فَقَالَ لَهَا النَّاسُ : فَعَلَ اللهُ بِكِ وَ فَعَلَ ، حَبَسْتِ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وآله ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ، لَا تَقُولُ لَهُ شَيْئاً وَلَا هُوَ يَقُولُ لَكِ شَيْئاً ، مَا كَانَتْ حَاجَتُكِ إِلَيْهِ ؟ قَالَتْ : إِنَّ لَنَا مَرِيضاً فَأَرْسَلَنِي أَهْلِي لِآخُذَ هُدْبَةً مِنْ ثَوْبِهِ ، [لِيَسْتَشْفِيَ بِهَا] ، فَلَمَّا أَرَدْتُ أَخْذَهَا رَآنِي فَقَامَ فَاسْتَحْيَيْتُ مِنْهُ أَنْ آخُذَهَا وَهُوَ يَرَانِي وَأَكْرَهُ أَنْ أَسْتَأْمِرَهُ فِي أَخْذِهَا فَأَخَذْتُهَا.

١٦ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ حَبِيبٍ الْخَثْعَمِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : أَفَاضِلُكُمْ أَحْسَنُكُمْ أَخْلَاقاً الْمُوَطَّؤُونَ أَكْنَافاً الَّذِينَ يَأْلَفُونَ وَ يُؤْلَفُونَ وَتُوَطَّأُ رِحَالُهُمْ .

١٧ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ عُثْمَانَ الْأَشْعَرِيِّ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ مَيْمُونٍ الْقَدَّاحِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام : الْمُؤْمِنُ مَأْلُوفٌ وَلَا خَيْرَ

[شاذی میبخشد] سپس فرمود : آیا داستانی راکه همه اهل مدینه میدانند برایت نقل نکنم ؟ عرضکردم: چرا ، فرمود :

روزی رسولخدا صلی الله علیه وآله درمسجد نشسته بودکه کنیز یکی ازانصار آمد وخود اوهم ایستاده بود ، کنیز گوشه جامه پیغمبر راگرفت ، پیغمبرصلی الله علیه وآله بخاطرآن زن برخاست ، ولی اوچیزی نگفت ، پیغمبرصلی الله علیه وآله هم باوچیزی نفرمود ، تا سه بار اینکار کرد ، پیغمبردرمرتبه چهارم برخاست وکنیز پشت سرش بود ، آنگاه کنیز رشته‌ئی ازجامه حضرت برگرفت و برگشت .

مردم باوگفتند خدا : ترا چنین وچنان کندکه رسولخدا صلی الله علیه وآله را سه بار نگهداشتی و چیزی باونگفتی ، که اوهم بتو چیزی نفرمود ، از پیغمبر چه میخواستی؟

کنیز گفت : ما بیماری داریم ، اهل خانه مرا فرستادند که رشته‌ئی از جامه پیغمبر برگیرم تا بیمار از آن شفا جوید ، و چون خواستم رشته را برگیرم ، مرا دید و برخاست ، من از او شرم کردم که رشته را برگیرم در حالیکه مرا میبیند ، و نمیخواستم در گرفتن رشته با او مشورت کنم ، تا (درمرتبه چهارم) برگرفتم .

١٦ - رسولخدا صلی الله علیه وآله فرمود : با فضیلت‌ترین شما کسانی باشند که اخلاقشان نیکوتر باشد وهمنشین نوازباشند ، آنها با مردم انس گیرند ومردم باآنها انس گیرند وروی فرشان نشینند .

فَمَنْ لَا يَأْلَفُ وَلَا يُؤْلَفُ .

۱۸ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ سِنَانٍ ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّ حُسْنَ الْخُلُقِ يَبْلُغُ بِصَاحِبِهِ دَرَجَةَ الصَّائِمِ الْقَائِمِ .

((بَابُ حُسْنِ الْبِشْرِ))

(۱۷۵۵) ۱ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْحُسَيْنِ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : يَا بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ إِنَّكُمْ لَنْ تَسَعُوا النَّاسَ بِأَمْوَالِكُمْ فَالْقَوْهُمْ بِطَلَاقَةِ الْوَجْهِ وَ حُسْنِ الْبِشْرِ .

وَ رَوَاهُ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ يَحْيَى ، عَنْ جَدِّهِ الْحَسَنِ بْنِ رَاشِدٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام إِلَّا أَنَّهُ قَالَ : يَا بَنِي هَاشِمٍ .

۲ - عَنْهُ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى ، عَنْ سَمَاعَةَ بْنِ مِهْرَانَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : ثَلَاثٌ مَنْ أَتَى اللهَ بِوَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ أَوْجَبَ اللهُ لَهُ الْجَنَّةَ : الْإِنْفَاقُ مِنْ إِقْتَارٍ ، وَالْبِشْرُ لِجَمِيعِ الْعَالَمِ ، وَالْإِنْصَافُ مِنْ نَفْسِهِ .

۳ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : أَتَى رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وآله رَجُلٌ ؛ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ أَوْصِنِي ، فَكَانَ فِيمَا أَوْصَاهُ أَنْ

---

۱۷ - امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود : مؤمن الفت گیر است و کسیکه الفت نگیرد و با او الفت نگیرند خیر ندارد .

۱۸ - امام صادق علیه السلام فرمود : حسن خلق صاحبش را بدرجه روزه داری که بعبادت بپا خیزد میرساند .

✡(باب خوشروئی)✡

۱ - رسولخدا صلی‌الله علیه وآله فرمود : ای پسران عبدالمطلب : شما نتوانید با اموال خود بهمه مردم گشایش دهید ، پس با چهره بازوخوشروئی باآنها برخورد کنید .

ودر روایت دیگر (بجای پسران عبدالمطلب) پسران هاشم فرموده .

- امام صادق علیه السلام فرمود : سه چیز است که هر کدام یکی ازآنها را نزد خدا برد ، خدا بهشت را برای او واجب کند : انفاق در حال تنگدستی وخوشروئی برای همه مردم وانصاف دادن ازخود (یعنی حق را بگوید اگرچه برزیان اوباشد) .

۳ - امام باقر علیه السلام فرمود : مردی خدمت رسولخدا صلی‌الله علیه وآله آمد و عرضکرد : یا

قَالَ : اَلْقَ أَخَاكَ بِوَجْهٍ مُنْبَسِطٍ .

٤ ـ عَنْهُ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ . عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قُلْتُ لَهُ : مَا حَدُّ حُسْنِ الْخُلُقِ ؟ قَالَ : تُلَيِّنُ جَنَاحَكَ ، وَتُطَيِّبُ كَلَامَكَ ، وَتَلْقَى أَخَاكَ بِبِشْرٍ حَسَنٍ

٥ ـ عَنْهُ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ حَمَّادٍ ، عَنْ رِبْعِيٍّ ، عَنْ فُضَيْلٍ قَالَ : صَنَائِعُ الْمَعْرُوفِ وَحُسْنُ الْبِشْرِ يَكْسِبَانِ الْمَحَبَّةَ وَيُدْخِلَانِ الْجَنَّةَ وَالْبُخْلُ وَعُبُوسُ الْوَجْهِ يُبَعِّدَانِ مِنَ اللهِ وَيُدْخِلَانِ النَّارَ .

﴿١٧٦٠﴾ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى ، عَنْ سَمَاعَةَ ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم : حُسْنُ الْبِشْرِ يَذْهَبُ بِالسَّخِيمَةِ .

﴿بَابُ الصِّدْقِ وَأَدَاءِ الْأَمَانَةِ﴾

١ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنِ الْحُسَيْنِ ابْنِ أَبِي الْعَلَاءِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ لَمْ يَبْعَثْ نَبِيّاً إِلَّا بِصِدْقِ الْحَدِيثِ وَأَدَاءِ الْأَمَانَةِ إِلَى الْبَرِّ وَالْفَاجِرِ .

٢ ـ عَنْهُ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ وَغَيْرِهِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : لَا تَغُرَّنَّكُمْ صَلَاتُهُمْ وَلَا صِيَامُهُمْ ، فَإِنَّ الرَّجُلَ رُبَّمَا لَهِجَ بِالصَّلَاةِ وَالصَّوْمِ حَتَّى لَوْ تَرَكَهُ اسْتَوْحَشَ وَلَكِنِ اخْتَبِرُوهُمْ عِنْدَ صِدْقِ الْحَدِيثِ وَ أَدَاءِ الْأَمَانَةِ .

رسول‌الله مرا سفارشی کن ، ازجمله سفارشات پیغمبر باو این بودکه برادرت را با چهره باز ملاقات کن.

٤ ـ یکی از اصحاب گوید بامام‌صادق علیه السلام عرضکردم : اندازه‌حسن خلق چیست ؟ فرمود : اینکه فروتنی کنی وخوش سخن باشی و برادرت را با خوشروئی برخورد کنی .

٥ ـ فضیل (ازامام باقر یا امام صادق علیهما السلام) نقل کند که فرمود : احسانهای نیکو و خوشروئی ، جلب محبت کنندوبیهشت درآورند ، وبخل وترشروئی ، ازخدا دورکنند و بدوزخ درآورند .

٦ ـ رسولخدا صلی‌الله علیه وآله فرمود : خوشروئی کینه دل را میبرد .

﴿ راستگوئی واداء امانت ﴾

١ ـ امام صادق علیه‌السلام فرمود : خدای عزوجل هیچ‌پیغمبری را مبعوث نفرمود جز باراستگوئی واداء امانت به نیکوکاروبدکردار .

شرح ـ مراد اینستکه هرپیغمبری راستگو وامانت داربوده ویاآنکه این‌دوصفت در برنامه شریعت او بوده‌که باید تبلیغ کند وبمردم بگوید .

٢ ـ امام صادق علیه‌السلام فرمود : بروزه ونماز مردم گول نخورید ، زیرا بسا انسان بنماز وروزه شیفته میشود تا آنجا که اگر ترک کند بهراس افتد ، ولی‌آنها را براستگوئی واداء امانت بیازمائید .

شرح ـ گاهی ترس از تکفیر مردم یا طمع بمال وتعظیم آنها یا جهات دنیوی دیگر موجب‌میشود

۳ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنِ ابْنِ أَبِي نَجْرَانَ ، عَنْ مُثَنَّى الْحَنَّاطِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : مَنْ صَدَقَ لِسَانُهُ زَكَى عَمَلُهُ

٤ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ ، عَنْ مُوسَى بْنِ سَعْدَانَ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي الْمِقْدَامِ قَالَ : قَالَ لِي أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام فِي أَوَّلِ دَخْلَةٍ دَخَلْتُ عَلَيْهِ : تَعَلَّمُوا الصِّدْقَ قَبْلَ الْحَدِيثِ .

﴿۱۷۶۵﴾ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ أَبِي كَهْمَسٍ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام : عَبْدُاللهِ بْنُ أَبِي يَعْفُورٍ يُقْرِؤُكَ السَّلَامَ ، قَالَ : عَلَيْكَ وَعَلَيْهِ السَّلَامُ إِذَا أَتَيْتَ عَبْدَاللهِ فَأَقْرِأْهُ السَّلَامَ وَقُلْ لَهُ : إِنَّ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ يَقُولُ لَكَ : انْظُرْ مَا بَلَغَ بِهِ عَلِيٌّ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وآله فَالْزَمْهُ ، فَإِنَّ عَلِيّاً عليه السلام إِنَّمَا بَلَغَ مَا بَلَغَ بِهِ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وآله بِصِدْقِ الْحَدِيثِ وَأَدَاءِ الْأَمَانَةِ .

٦ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ أَبِي إِسْمَاعِيلَ الْبَصْرِيِّ ، عَنْ فُضَيْلِ بْنِ يَسَارٍ قَالَ : قَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام : يَا فُضَيْلُ إِنَّ الصَّادِقَ أَوَّلُ مَنْ يُصَدِّقُهُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ يَعْلَمُ أَنَّهُ صَادِقٌ وَتُصَدِّقُهُ نَفْسُهُ تَعْلَمُ أَنَّهُ صَادِقٌ

که انسان بر نماز وروزه مداومت کند وترك آنها ننماید ، پس نماز و روزه معیار کامل و همیشگی صلاح و ترس ازخدا نیست ، ولی راستگوئی واداء امانت چون زیان مالی دربردارد ، ازآن دواعی وجهات خالی است وباعث وموجبش ترس ازخدا وملکه عدالت وتقوی است ، علاوه براینکه این دوصفت موجب کمال نفس وصفات نیك دیگراست ، چنانکه راستگوئی ملازمه عدم نفاق وریا وتهمت وامثال آنست .

۳ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : هرکه زبانش راست باشد کردارش پاك است .

٤ ـ عمروبن ابی المقدام گوید : نخستین بارکه خدمت امام باقر عليه السلام رسیدم ، فرمود پیش از یاد گرفتن حدیث راستگوئی بیاموزید .

۵ ـ ابی کهس گوید : بامام صادق علیه السلام عرضکردم : عبدالله بن ابی یعفور بشما سلام میرساند فرمود : برتووبراو سلام باد ، چون نزد عبدالله رفتی سلامش رسان و باو بگو ، جعفربن محمد بتومیگوید درآنچه علی نزد رسولخدا صلی الله علیه وآله بمقام رسید بنگر وملازمش باش ، همانا علی نزد رسولخدا صلی الله علیه وآله بسبب راستگوئی واداء امانت بآن مقام رسید .

۶ ـ فضیل بن یسار گوید : امام صادق عليه السلام فرمود : ای فضیل ؛ نخستین کسیکه راستگو را تصدیق میکند خدای عزوجل است که میداند او راستگو است و خودش هم خود را تصدیق می‌کند و می‌داند راستگو است .

٧ - إِبْنُ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ مَنْصُورِ بْنِ حَازِمٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّمَا سُمِّيَ إِسْمَاعِيلُ صَادِقَ الْوَعْدِ لِأَنَّهُ وَعَدَ رَجُلاً فِي مَكَانٍ فَانْتَظَرَهُ فِي ذٰلِكَ الْمَكَانِ سَنَةً فَسَمَّاهُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ صَادِقَ الْوَعْدِ ، ثُمَّ [قَالَ] إِنَّ الرَّجُلَ أَتَاهُ بَعْدَ ذٰلِكَ فَقَالَ لَهُ إِسْمَاعِيلُ: مَا زِلْتُ مُنْتَظِرَ أَلَكَ .

٨ - أَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَالِمٍ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ النَّضْرِ الْخَزَّازِ ، عَنْ جَدِّهِ الرَّبِيعِ ابْنِ سَعْدٍ قَالَ : قَالَ لِي أَبُوجَعْفَرٍ عليه السلام : يَارَبِيعُ إِنَّ الرَّجُلَ لَيَصْدُقُ حَتّٰى يُكْتَبَ اللهُ صِدِّيقاً .

٩ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ . عَنِ الْوَشَّاءِ ؛ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي حَمْزَةَ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : إِنَّ الْعَبْدَ لَيَصْدُقُ حَتّٰى يُكْتَبَ عِنْدَاللهِ مِنَ الصَّادِقِينَ وَيَكْذِبُ حَتّٰى يُكْتَبَ عِنْدَاللهِ مِنَ الْكَاذِبِينَ فَإِذَا صَدَقَ قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : صَدَقَ وَبَرَّ ؛ وَ إِذَا كَذَبَ قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : كَذَبَ وَ فَجَرَ .

﴿١٧٧٠﴾ - عَنْهُ ؛ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ رَزِينٍ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ أَبِي يَعْفُورٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : كُونُوا دُعَاةً لِلنَّاسِ بِالْخَيْرِ بِغَيْرِ أَلْسِنَتِكُمْ ، لِيَرَوْا مِنْكُمُ الْإِجْتِهَادَ وَالصِّدْقَ وَالْوَرَعَ .

١١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيٰى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسٰى ؛ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ قَالَ : قَالَ أَبُوالْوَلِيدِ حَسَنٌ

---

٧ - امام صادق عليه السلام فرمود : همانا اسماعيل **صادق الوعد** ناميده شدكه با مردى درجائى وعده گذاشت واو يكسال درآنجا انتظار اورا ميكشيد، از اينرو خداى عزوجل اورا صادق الوعد ناميد ، سپس آن مردآمد واسماعيل باوگفت : من همواره درانتظار تو بودم .

شرح - قرآن كريم درسوره مريم ازاسماعيل پيغمبر ياد ميكند واورا صادق الوعد « درست وعده » معرفى ميكند ،

مرحوم طبرسى گويد : او اسماعيل بن ابراهيم است وبرخى گفته‌اند : اسماعيل پيش از پدر خود مرد واواسماعيل بن حزقيل است .

٨ - ربيع بن سعد گويد امام باقرعليه‌السلام بمن فرمود : اى ربيع ، همانا مرد راست ميگويد ، تا خدا اورا **صديق** « بسيار راستگو » مينويسد .

٩ - امام صادق عليه السلام ميفرمود : بنده راست ميگويد ، تاآنجاكه نزد خدا ازراستگويان نوشته ميشود ودروغ ، ميگويد تاآنجاكه نزد خدا از دروغگويان نوشته ميشود ، پس چون (بنده اول) راست گويد ، خداى عزوجل فرمايد : راست گفت وخوب كرد وچون (بنده دوم) دروغ گويد ، خداى عزوجل فرمايد دروغ گفت وبدكارى كرد .

١٠ - امام صادق عليه‌السلام فرمود : مردم را بغير زبان (بلكه با كردار) خود به خير و نيكو كارى دعوت كنيد ، مردم بايد كوشش درعبادت وراستگوئى وپرهيزكارى شما را ببينند .

ابْنُ زِيَادٍ الصَّيْقَلُ : قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : مَنْ صَدَقَ لِسَانُهُ زَكَى عَمَلُهُ فَمَنْ حَسُنَتْ نِيَّتُهُ زِيدَ فِي رِزْقِهِ وَمَنْ حَسُنَ بِرُّهُ بِأَهْلِ بَيْتِهِ مُدَّ لَهُ فِي عُمْرِهِ .

١٢ ـ عَنْهُ ، عَنْ أَبِي طَالِبٍ ، رَفَعَهُ قَالَ : قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : لَا تَنْظُرُوا إِلَى طُولِ رُكُوعِ الرَّجُلِ وَسُجُودِهِ ، فَإِنَّ ذَلِكَ شَيْءٌ اعْتَادَهُ ؛ فَلَوْ تَرَكَهُ اسْتَوْحَشَ لِذَلِكَ وَلَكِنِ انْظُرُوا إِلَى صِدْقِ حَدِيثِهِ وَأَدَاءِ أَمَانَتِهِ

(بَابُ الْحَيَاءِ)

١ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ؛ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ؛ عَنْ عَلِيِّ بْنِ رِئَابٍ ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ الْحَذَّاءِ ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : الْحَيَاءُ مِنَ الْإِيمَانِ وَالْإِيمَانُ فِي الْجَنَّةِ .

٢ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ ؛ عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ ، عَنِ الْحَسَنِ الصَّيْقَلِ قَالَ : قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : الْحَيَاءُ وَالْعَفَافُ وَالْعِيُّ ـ أَعْنِي عِيَّ اللِّسَانِ لَا عِيَّ الْقَلْبِ ـ مِنَ الْإِيمَانِ .

﴿١٧٧٥﴾ ٣ ـ الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ النَّهْدِيِّ ، عَنْ مُصْعَبِ بْنِ يَزِيدَ ، عَنِ الْعَوَّامِ ابْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : مَنْ رَقَّ وَجْهُهُ رَقَّ عِلْمُهُ .

٤ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ؛ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ الْمُغِيرَةِ ، عَنْ يَحْيَى أَخِي دَارِمٍ ، عَنْ مُعَاذِ بْنِ

---

١١ ـ امام صادق عليه السلام فرمود . هر كه زبانش راست شد ، عملش پاك گشت ، پس هر كه حسن نيت داشته باشد روزيش زياد شود و هر كه با خانواده‌اش خوشرفتاری كند ، عمرش دراز شود .

١٢ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : بطول دادن ركوع و سجود مرد ننگريد ، زيرا بآن عادت گرفته و اگر ترك كند ، وحشتش گيرد ، ولی براستی گفتار واداء امانتش بنگريد .

✡(باب حيا)✡

١ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : حيا از ايمان و ايمان در بهشت است (پس شخص با حيا در بهشت است) .

٢ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : حيا وپاكدامنی وكند زبانی ـ نه كند دلی ـ از ايمان باشند .

شرح ـ مقصود از كند زبانی كم گوئی است كه از علائم ايمانست ، زيرا پر گو غالباً از دروغ و غيبت و تهمت و أمثال آن بر كنار نميماند ، ولی كندی دل ، مساوی با جهل و شك است كه مذموم و ناپسنديده باشد .

٣ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : هر كس كم رو باشد ، كم دانش است (زيرا از پرسيدن شرم ميكند و مشكلات علميش حل نميشود) .

٤ ـ امام باقر يا امام صادق عليهما السلام فرمود : حيا وايمان در يكرشته وهمدوشند ، و چون يكی

كَثِيرٍ؛ عَنْ أَحَدِهِمَا عليهما السلام قَالَ : الْحَيَاءُ وَالْإِيمَانُ مَقْرُونَانِ فِي قَرَنٍ فَإِذَا ذَهَبَ أَحَدُهُمَا تَبِعَهُ صَاحِبُهُ .

٥ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ؛ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ؛ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى؛ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ يَقْطِينٍ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ كَثِيرٍ؛عَمَّنْ ذَكَرَهُ ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : لَا إِيمَانَ لِمَنْ لَا حَيَاءَ لَهُ .

٦ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِاللهِ ؛ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا ؛ رَفَعَهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : الْحَيَاءُ حَيَاءَانِ : حَيَاءُ عَقْلٍ وَحَيَاءُ حُمْقٍ ؛ فَحَيَاءُ الْعَقْلِ ؛ هُوَ الْعِلْمُ وَحَيَاءُ الْحُمْقِ هُوَ الْجَهْلُ .

٧ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ؛ عَنْ بَكْرِ بْنِ صَالِحٍ ؛ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ ؛ عَنْ عَبْدِاللهِ ابْنِ إِبْرَاهِيمَ ؛ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي عَلِيٍّ اللَّبَّانِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: أَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَكَانَ مِنْ قَرْنِهِ إِلَى قَدَمِهِ ذُنُوباً بَدَّلَهَا اللهُ حَسَنَاتٍ : الصِّدْقُ وَالْحَيَاءُ وَحُسْنُ الْخُلُقِ وَالشُّكْرُ .

(بَابُ الْعَفْوِ)

﴿١٧٨٠﴾ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله فِي خُطْبَتِهِ : أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِخَيْرِ خَلَائِقِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ؟ : الْعَفْوُ عَمَّنْ ظَلَمَكَ ، وَتَصِلُ مَنْ قَطَعَكَ ، وَالْإِحْسَانُ إِلَى مَنْ أَسَاءَ إِلَيْكَ ، وَإِعْطَاءُ مَنْ حَرَمَكَ .

از آندو رفت ، دیگری هم درپی آن‌رود .

٥ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : ایمان ندارد کسیکه حیا ندارد .

٦ ـ رسولخدا صلی‌الله علیه وآله فرمود :حیا دوگونه است :حیاء عقل وحیاءحماقت ، حیاء عقل علم است وحیاء حماقت نادانی .

٧ ـ رسولخدا صلی‌الله علیه وآله فرمود : هرکه چهارخصلت داشته باشد و ازسرتا پا غرق گناهان باشد ، خداآنها را بحسنات تبدیل کند : راستگوئی وحیا و خوشخلقی و سپاسگزاری .

شرح ـ تبدیل گناه به حسنه درآیه شریفه ٧١ سوره ٢٥ ذکر شده و مفسرین در توجیه و تأویل آن بیانات مفصلی دارند .

✿(باب عفو و گذشت)✿

١ ـ رسولخدا صلی الله علیه وآله فرمود : بهترین اخلاق دنیا وآخرت را بشما خبرندهم ؟ گذشتن ازکسی‌است که بتوستم کرده وپیوستن باکسیکه ازتو بریده ونیکی باکسیکه بتوبدی کرده و بخشیدن بکسیکه

٢- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِالْحَمِيدِ ، عَنْ يُونُسَ بْنِ يَعْقُوبَ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ دِينَارٍ الزَّقِّيِّ ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ السَّبِيعِيِّ، رَفَعَهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم، أَلَا أَدُلُّكُمْ عَلَى خَيْرِ أَخْلَاقِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ؟ تَصِلُ مَنْ قَطَعَكَ ، وَتُعْطِي مَنْ حَرَمَكَ ، وَتَعْفُو عَمَّنْ ظَلَمَكَ .

٣ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى بْنِ عُبَيْدٍ ، عَنْ يُونُسَ بْنِ عَبْدِالرَّحْمٰنِ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ نُشَيْبٍ اللَّفَائِفِيِّ، عَنْ حُمْرَانَ بْنِ أَعْيَنَ قَالَ : قَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام ثَلَاثٌ مِنْ مَكَارِمِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ: تَعْفُو عَمَّنْ ظَلَمَكَ ، وَتَصِلُ مَنْ قَطَعَكَ ، وَتَحْلُمُ إِذَا جُهِلَ عَلَيْكَ .

٤ - عَلِيٌّ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ وَمُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ ، عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شَاذَانَ ، جَمِيعاً، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِالْحَمِيدِ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثُّمَالِيِّ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليهما السلام قَالَ : سَمِعْتُهُ يَقُولُ: إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ جَمَعَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ فِي صَعِيدٍ وَاحِدٍ ، ثُمَّ يُنَادِي مُنَادٍ: أَيْنَ أَهْلُ الْفَضْلِ ؟ قَالَ : فَيَقُومُ عُنُقٌ مِنَ النَّاسِ فَتَلَقَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ فَيَقُولُونَ : وَمَا كَانَ فَضْلُكُمْ ؟ فَيَقُولُونَ : كُنَّا نَصِلُ مَنْ قَطَعَنَا وَنُعْطِي مَنْ حَرَمَنَا وَنَعْفُو عَمَّنْ ظَلَمَنَا ، قَالَ : فَيُقَالُ لَهُمْ : صَدَقْتُمْ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ .

٥ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ جَهْمِ بْنِ الْحَكَمِ الْمَدَائِنِيِّ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ ابْنِ أَبِي زِيَادٍ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم: عَلَيْكُمْ بِالْعَفْوِ ، فَإِنَّ الْعَفْوَ

ترا محروم ساخته .

٢ ـ رسول خدا صلى الله عليه و آله فرمود : شما را به بهترين اخلاق دنيا و آخرت رهبرى نكنم ؟ پيوستن بكسى كه از تو بريده و بخشيدن بكسى كه محرومت ساخته و گذشتن از كسى كه بتو ستم كرده است .

٣ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : سه چيز از صفات خوب دنيا وآخرتند : گذشتن از كسيكه بتو ستم كرده و پيوست باآنكه ازتوبريده وخويشتن‌دارى زمانيكه با تو نادانى كنند .

٤ ـ على بن الحسين عليهما السلام فرمود : چون روزقيامت شود ، خداى تبارك وتعالى پيشينيان و پسينيان‌را دريك‌سرزمين گردآورد ، سپس‌يك‌منادى فريادكشد : اهل‌فضل كجايند؟ جماعتى ازمردم‌برخيزند فرشتگان ايشانرا استقبال كنند وگويند : فضل شما چه بوده ؟ گويند : ما بكسيكه از ما ميبريد ميپيوستيم وباآنكه ما را محروم ميكرد عطا ميكرديم و از كسيكه بما ستم مينمود ، درميگذشتيم ، سپس بآنها گويند راست گفتيد داخل بهشت شويد .

٥ ـ رسولخدا صلى الله عليه و آله فرمود : بر شما باد بگذشت ، زيرا گذشت جز عزت بنده را نيفزايد ؛ ازيكديگر بگذريد تا خدا شما را عزيز كند .

لَا يَزِيدُ الْعَبْدَ إِلَّا عِزّاً ، فَتَعَافَوْا يُعِزَّكُمُ اللهُ .

﴿١٧٨٥﴾ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ أَبِي خَالِدٍ الْقَمَّاطِ ، عَنْ حُمْرَانَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : النَّدَامَةُ عَلَى الْعَفْوِ أَفْضَلُ وَأَيْسَرُ مِنَ النَّدَامَةِ عَلَى الْعُقُوبَةِ .

٧ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللهِ ، عَنْ سَعْدَانَ ، عَنْ مُعَتِّبٍ قَالَ : كَانَ أَبُو الْحَسَنِ مُوسَى عليه السلام فِي حَائِطٍ لَهُ يَصْرِمُ فَنَظَرْتُ إِلَى غُلَامٍ لَهُ قَدْ أَخَذَ كَارَةً مِنْ تَمْرٍ فَرَمَى بِهَا وَرَاءَ الْحَائِطِ فَأَتَيْتُهُ وَأَخَذْتُهُ وَذَهَبْتُ بِهِ إِلَيْهِ ، فَقُلْتُ : جُعِلْتُ فِدَاكَ إِنِّي وَجَدْتُ هٰذَا وَهٰذِهِ الْكَارَةَ

فَقَالَ لِلْغُلَامِ : يَا فُلَانُ ، قَالَ : لَبَّيْكَ .

قَالَ : أَتَجُوعُ ؟ قَالَ : لَا يَا سَيِّدِي .

قَالَ : فَتَعْرَى ؟ قَالَ : لَا يَا سَيِّدِي .

قَالَ : فَلِأَيِّ شَيْءٍ أَخَذْتَ هٰذِهِ ؟ قَالَ : اشْتَهَيْتُ ذٰلِكَ

قَالَ : اذْهَبْ فَهِيَ لَكَ وَقَالَ : خَلُّوا عَنْهُ .

---

٦ - امام باقر علیه السلام فرمود : پشیمانی از گذشت بهتر وآسانتر است تاپشیمانی ازکیفر .

شرح - یعنی اگر شخصی راکه بتو ستمی کرده بود بخشیدی و از او درگذشتی ، سپس دانستی که آن گذشت مورد نداشته زیرا آن ستمگر متنبه نگشت وازگذشت خود پشیمان شدی ، این پشیمانی بهتر وآسانتر است از موردیکه ستمگر را مجازات کنی و سپس بفهمی ، اگر ازاو میگذشتی واو را میبخشیدی بهتر بود .

اما بهتر بودن اولی از دومی بجهت همین اخبار ونیز آیات شریفه‌ایستکه خدایتعالی بعفو وگذشت دستور میدهد واما آسان‌تر بودنش برای اینستکه ازستمگر بخشیده میتوان انتقام گرفت ، ولی جبران کیفر بیجا بسی مشکل و دشوار است .

٧ - معتب گوید : موسی بن جعفر علیه السلام درباغ خرمایش بود وشاخه میبرید ، یکی از غلامان حضرت رادیدم دسته‌ئی از خوشه‌های خرما را برداشت وپشت دیوار انداخت ، من رفتم‌واورا گرفته نزد حضرت بردم و گفتم : قربانت گردم ، من این غلام را دیدم که این خوشه‌ها را برداشته بود .

حضرت فرمود : فلانی ! غلام گفت : لبیك ،

فرمود : گرسنه‌ئی ؟ گفت نه ، آقای من !

فرمود : برهنه‌ئی : گفت : نه ، آقای من !

فرمود : پس چرا این را برداشتی ؟ گفت : این را دلم میخواست .

فرمود : برو ، این خرماهم ازتو ، وفرمود اورا رهاکنید .

۸ ـ عَنْهُ ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ عليه السلام يَقُولُ : مَا الْتَقَتْ فِئَتَانِ قَطُّ إِلَّا نُصِرَ أَعْظَمُهُمَا عَفْواً .

۹ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ، عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ ، عَنْ زُرَارَةَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : إِنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وآله أُتِيَ بِالْيَهُودِيَّةِ الَّتِي سَمَّتِ الشَّاةَ لِلنَّبِيِّ صلى الله عليه وآله فَقَالَ لَهَا مَا حَمَلَكِ عَلَى مَا صَنَعْتِ ؟ فَقَالَتْ : قُلْتُ : إِنْ كَانَ نَبِيّاً لَمْ يَضُرُّهُ وَ إِنْ كَانَ مَلِكاً أَرَحْتُ النَّاسَ مِنْهُ قَالَ: فَعَفَا رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله عَنْهَا .

۱۰ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ يُونُسَ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ ، عَنْ جَابِرٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : ثَلَاثٌ لَا يَزِيدُ اللهُ بِهِنَّ الْمَرْءَ الْمُسْلِمَ إِلَّا عِزّاً : اَلصَّفْحُ عَمَّنْ ظَلَمَهُ ، وَإِعْطَاءُ مَنْ حَرَمَهُ وَالصِّلَةُ لِمَنْ قَطَعَهُ .

✡(بَابُ كَظْمِ الْغَيْظِ)✡

﴿۱۷۹۰﴾ ۱ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: كَانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام يَقُولُ: مَا أُحِبُّ أَنَّ لِي بِذُلِّ نَفْسِي حُمْرَ النَّعَمِ وَمَا تَجَرَّعْتُ جُرْعَةً أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ جُرْعَةِ غَيْظٍ لَا أُكَافِي بِهَا صَاحِبَهَا .

۲ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ وَعَلِيِّ بْنِ النُّعْمَانِ ، عَنْ عَمَّارٍ

---

۸ ـ حضرت ابوالحسن علیه السلام فرمود : هر دو گروهی که برابر شوند (بجنگ یکدیگر برخیزند) آنکه گذشتش بیشتر است نصرت یابد .

۹ ـ امام باقر علیه السلام فرمود : زن یهودیه‌ئی را که گوشت گوسفندیرا مسموم کرده بود تا پیغمبر صلی الله علیه وآله بخورد، خدمت آنحضرت آوردند . فرمود: چه‌چیز ترا بر آن کار واداشت ؟ گفت باخود گفتم اگر او پیغمبر باشد زیانش نرساند واگر پادشاه باشد ، مردم را از او آسوده خواهم کرد. پس رسولخدا صلی الله علیه وآله ازاو در گذشت .

۱۰ ـ سه چیز است که خدا بوسیله آنها جزعزت مرد مسلمان را نیفزاید : گذشت ازکسیکه باوستم کرده و بخشیدن بآنکه محرومش ساخته و پیوست باآنکه ازاوبریده است .

✡(باب فروخوردن خشم)✡

۱ ـ علی بن الحسین علیهما السلام فرمود : دوست ندارم که بجای نرم خوئی و فروتنیم ، شتران سرخ مو داشته باشم (یعنی چنین‌صفت حمیده‌ئی راباماال دنیاعوض نمیکنم وهرگزراضی نمیشوم که خشن و تند خوباشم ودربرابر بهترین چارپایان وزیوردنیا را داشته باشم) وهیچ جرعه‌ئی ننوشیدم که آنرادوست‌تر داشته باشم ازجرعه خشمیکه طرف را بدان کیفر ندهم

۲ ـ امام صادق علیه السلام فرمود : نیکو جرعه‌ایست خشم برای کسی که بر آن صبر کند ، زیرا

ابْنِ مَرْوَانَ، عَنْ [illegible] حَسَّامٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: نِعْمَ الْجُرْعَةُ الْغَيْظُ لِمَنْ صَبَرَ عَلَيْهَا، فَإِنَّ عَظِيمَ الْأَجْرِ لِمَنْ عَظِيمِ الْبَلَاءِ وَمَا أَحَبَّ اللهُ قَوْماً إِلَّا ابْتَلَاهُمْ.

٣ - عَنْهُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ النُّعْمَانِ، وَمُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ، عَنْ عَمَّارِ بْنِ مَرْوَانَ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الْأَوَّلِ عليه السلام قَالَ: اصْبِرْ عَلَى أَعْدَاءِ النِّعَمِ، فَإِنَّكَ لَنْ تُكَافِيَ مَنْ عَصَى اللهَ فِيكَ بِأَفْضَلَ مِنْ أَنْ تُطِيعَ اللهَ فِيهِ.

٤ - عَنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ، عَنْ ثَابِتٍ مَوْلَى آلِ حَرِيزٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ كَظْمُ الْغَيْظِ عَنِ الْعَدُوِّ فِي دَوْلَاتِهِمْ تَقِيَّةٌ حَزْمٌ لِمَنْ أَخَذَ بِهِ وَتَحَرُّزٌ مِنَ التَّعَرُّضِ لِلْبَلَاءِ فِي الدُّنْيَا وَمُعَانَدَةُ الْأَعْدَاءِ فِي دَوْلَاتِهِمْ وَمُمَاظَّتُهُمْ فِي غَيْرِ تَقِيَّةٍ تَرْكُ أَمْرِ اللهِ فَجَامِلُوا النَّاسَ يُسْمِنْ ذَلِكَ لَكُمْ عِنْدَهُمْ وَلَا تُعَادُوهُمْ فَتَحْمِلُوهُمْ عَلَى رِقَابِكُمْ فَتَذِلُّوا.

٥ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ، عَنْ مَالِكِ بْنِ حُصَيْنٍ السَّكُونِيِّ قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام: مَا مِنْ عَبْدٍ كَظَمَ غَيْظاً إِلَّا زَادَهُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ عِزّاً فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ؛ وَقَدْ قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: «وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ» وَأَثَابَهُ اللهُ مَكَانَ غَيْظِهِ ذَلِكَ.

﴿١٧٩٥﴾ ٦ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مِهْرَانَ، عَنْ سَيْفِ بْنِ عَمِيرَةَ قَالَ: حَدَّثَنِي مَنْ سَمِعَ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ: مَنْ كَظَمَ غَيْظاً وَلَوْ شَاءَ أَنْ يُمْضِيَهُ أَمْضَاهُ،

پاداش بزرگ که در برابر بلای بزرگست، وخدا مردمی راکه دوست دارد، گرفتارشان سازد.

٣ - موسی بن جعفر علیه السلام فرمود: در برابر دشمنان نعمت (یعنی حسودان) صبر کن، زیرا کسیرا که نسبت بتو خدا را نافرمانی کرده، هرگز نتوانی بهتر ازاطاعت خدا نسبت به او تلافی کنی.

٤ - امام صادق علیه السلام فرمود: فرو خوردن خشم از دشمن در زمان دولت واقتدار آنها، تقیه واحتیاطی است برای کسیکه دوراندیشی کند، وبمعرض بلای دنیا درنیاید، ومخاصمه نمودن ودشنام دادن دشمنان درزمان اقتدار آنها بدون مراعات تقیه، ترك دستور خداست، پس با مردم مدارا کنید تا عمل شما نزد آنها بزرگ وفربه شود [ازشما به نیکی یادکنند] وباآنها دشمنی مکنید که برگردن خود سوارشان کنید وخوار وزبون گردید.

٥ - امام صادق علیه السلام فرمود: هیچ بنده‌ئی خشمی فرونخورد، جز آنکه خدای عزوجل عزت اورا در دنیا وآخرت بیفزاید، وهمانا خدای عزوجل فرماید: «و آنها که خشم خود فرو خورند و از مردم بگذرند، وخدا نیکوکارانرا دوست دارد، ۱۲۸ سوره ۳» وخدا او را بجای فرورخوردن خشمش این پاداش دهد (یعنی اورا دوست دارد).

٦ - امام صادق علیه السلام میفرمود: هرکه خشمی را فروخوردکه بتواندآن را اعمال کند (و از

أَمْلَأَ اللهُ قَلْبَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ رِضَاهُ .

۷ - أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ، عَنْ غَالِبِ بْنِ عُثْمَانَ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مُنْذِرٍ ، عَنِ الْوَصَّافِيِّ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: مَنْ كَظَمَ غَيْظاً وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَى إِمْضَائِهِ حَشَا اللهُ قَلْبَهُ أَمْناً وَإِيمَاناً يَوْمَ الْقِيَامَةِ .

۸ - الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْوَشَّاءِ ، عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ بْنِ عَمْرٍو ، عَنْ أَبِي أُسَامَةَ زَيْدٍ الشَّحَّامِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ لِي : يَا زَيْدُ اصْبِرْ عَلَى أَعْدَاءِ النِّعَمِ ، فَإِنَّكَ لَنْ تُكَافِيَ مَنْ عَصَى اللهَ فِيكَ بِأَفْضَلَ مِنْ أَنْ تُطِيعَ اللهَ فِيهِ ؛ يَا زَيْدُ إِنَّ اللهَ اصْطَفَى الْإِسْلَامَ وَاخْتَارَهُ ؛ فَأَحْسِنُوا صُحْبَتَهُ بِالسَّخَاءِ وَحُسْنِ الْخُلُقِ .

۹ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ : عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ يُونُسَ ، عَنْ حَفْصٍ بَيَّاعِ السَّابِرِيِّ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليهما السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم : مِنْ أَحَبِّ السَّبِيلِ إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ جُرْعَتَانِ : جُرْعَةُ غَيْظٍ تَرُدُّهَا بِحِلْمٍ وَجُرْعَةُ مُصِيبَةٍ تَرُدُّهَا بِصَبْرٍ .

۱۰ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ حَمَّادٍ ، عَنْ رِبْعِيٍّ ، عَمَّنْ حَدَّثَهُ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: قَالَ لِي أَبِي: يَا بُنَيَّ مَا مِنْ شَيْءٍ أَقَرَّ لِعَيْنِ أَبِيكَ مِنْ جُرْعَةِ غَيْظٍ عَاقِبَتُهَا صَبْرٌ وَمَا مِنْ شَيْءٍ يَسُرُّنِي أَنَّ لِي بُذْلَ نَفْسِي حُمْرَ النَّعَمِ .

طرف خود انتقام بگیرد) ، خدا روز قیامت دلشرا ازرضای خود پر کند .

۷ - امام باقر علیه‌السلام فرمود : هر که خشمی را فرو خورد که بتواند آنرا اعمال کند ، خدا روز قیامت دلشرا ازایمنی وایمان پر کند .

۸ - زید شحام گوید : امام صادق علیه السلام بمن فرمود : ای زید در برابر دشمنان نعمتها صبر کن ، زیرا کسیراکه درباره تو خدا را نافرمانی کرده ، بهتر از اینکه خدا را در باره او فرمان بری ، جبران نخواهی کرد . ای زید ! خدا دین اسلام را برگزید وانتخاب فرمود : پس با سخاوت وخوشخلقی با اونیکو معاشرت کنید .

شرح - انسان با هرکس رفاقت وآمیزش دارد ، هرچه بیشتر طبق میل وخواسته او رفتار کند ، رفاقت ودوستی آنها محکمتر وپایدارتر میگردد ، امام صادق علیه‌السلام میفرماید : خدایتعالی دین اسلام را برای مصاحبت و همدمی شما انتخاب فرمود ، وآنچه اورا خوش آید و طبق میلش میباشد ، سخاوت و خوشخلقی است ، ایندو صفت را داشته باشید تا دوستی شما با اسلام محکم وپایدار شود .

۹ - رسول خدا صلی‌الله‌علیه وآله فرمود : دوست‌ترین راه بنده بسوی خدای عزوجل نوشیدن دوجرعه است ۱ - جرعه خشمیکه با خویشتن داری ردش کند . ۲ - جرعه مصیبتی که با صبرش برگرداند .

۱۰ - امام باقر علیه‌السلام فرمود : پدرم بمن فرمود : چیزی مانند جرعه خشمیکه بصبر پایان پذیرد ، چشم پدرت را روشن نکند ، وچیزی شادم نکند که درعوض فروتنیم ، برایم شتران سرخ باشد

(۱۸۰۰) ۱۱- عَلِيٌّ ... إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ وَهْبٍ، عَنْ مُعَاذِ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: اصْبِرُوا عَلَى أَعْدَاءِ النِّعَمِ فَإِنَّكَ لَنْ تُكَافِيَ مَنْ عَصَى اللهَ فِيكَ بِأَفْضَلَ مِنْ أَنْ تُطِيعَ اللهَ فِيهِ.

۱۲ - عَنْهُ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ خَلَّادٍ، عَنِ الثُّمَالِيِّ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِمَا قَالَ: قَالَ: مَا أُحِبُّ أَنَّ لِي بِذُلِّ نَفْسِي حُمْرَ النَّعَمِ وَمَا تَجَرَّعْتُ مِنْ جُرْعَةٍ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ جُرْعَةِ غَيْظٍ لَا أُكَافِي بِهَا صَاحِبَهَا.

۱۳ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنِ الْوَشَّاءِ، عَنْ مُثَنَّى الْحَنَّاطِ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام: مَا مِنْ جُرْعَةٍ يَتَجَرَّعُهَا الْعَبْدُ أَحَبُّ إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ جُرْعَةِ غَيْظٍ يَتَجَرَّعُهَا عِنْدَ تَرَدُّدِهَا فِي قَلْبِهِ، إِمَّا بِصَبْرٍ وَإِمَّا بِحِلْمٍ.

(بَابُ الْحِلْمِ)

۱ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي نَصْرٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدِاللهِ قَالَ: سَمِعْتُ الرِّضَا عليه السلام يَقُولُ: لَا يَكُونُ الرَّجُلُ عَابِداً حَتَّى يَكُونَ حَلِيماً؛ وَإِنَّ الرَّجُلَ كَانَ إِذَا تَعَبَّدَ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ لَمْ يُعَدَّ عَابِداً حَتَّى يَصْمُتَ قَبْلَ ذَلِكَ عَشْرَ سِنِينَ.

۲ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ النُّعْمَانِ، عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ قَالَ: الْمُؤْمِنُ خَلَطَ عَمَلَهُ بِالْحِلْمِ، يَجْلِسُ لِيَعْلَمَ، وَ يَنْطِقُ لِيَفْهَمَ، لَا يُحَدِّثُ أَمَانَتَهُ الْأَصْدِقَاءَ،

(بشماره ۱۷۹۰ رجوع شود).

۱۱ - امام صادق فرمود: دربرابر دشمنان نعمتها صبر کنید، زیرا آنکس را که در باره تو خدا را نافرمانی کرده بهتر از اینکه درباره او خدا را اطاعت کنی، پاداش نخواهی داد.

۱۲ - علی بن الحسین صلوات الله علیهما فرمود: دوست ندارم که دربرابر خواری نفسم شتران سرخ مو داشته باشم، وجرعه‌ئی محبوبتر از جرعه خشمیکه صاحبش را مجازات نکنم ننوشیدم.

۱۳ - امام صادق علیه‌السلام فرمود: هیچ جرعه‌ئی بنده ننوشد که نزد خدای عزوجل محبوب‌تر باشد از جرعه خشمی که، هنگام گردشش در دل بنوشد، بوسیله صبر یا خویشتن داری.

شرح - مراد از گردش جرعه در دل، هیجان وجوششی است که برای خشمگین دست میدهد و فکر میکند آیا مجازات کنم یا درگذرم.

✡(باب حلم وخویشتن داری)✡

۱ - امام رضا علیه‌السلام میفرمود: مرد عابد نباشد، جز آنکه خویشتن‌دار باشد، وچون مردی در بنی‌اسرائیل خود را بعبادت وامیداشت، تا پیش از آن ده سال خاموشی نمیگزید، عابد محسوب نمیشد.

وَلَا يَكْتُمُ شَهَادَتَهُ الْأَعْدَاءَ وَلَا يَفْعَلُ شَيْئًا مِنَ الْحَقِّ رِيَاءً وَلَا يَتْرُكُهُ حَيَاءً ، إِنْ زُكِّيَ خَافَ مِمَّا يَقُولُونَ وَاسْتَغْفَرَ اللهَ مِمَّا لَا يَعْلَمُونَ ، لَا يَغُرُّهُ قَوْلُ مَنْ جَهِلَهُ وَيَخْشَى إِحْصَاءَ مَا قَدْ عَمِلَهُ .

﴿۱۸۰۵﴾ ۳ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ؛ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ؛ عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ ، عَنْ زُرَارَةَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : كَانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام يَقُولُ : إِنَّهُ لَيُعْجِبُنِي الرَّجُلُ أَنْ يُدْرِكَهُ حِلْمُهُ عِنْدَ غَضَبِهِ .

٤ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ أَبِي جَمِيلَةَ عَنْ جَابِرٍ ؛ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يُحِبُّ الْحَيِيَّ الْحَلِيمَ .

٥ ـ عَنْهُ ؛ عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَفْصٍ الْعُوسِيِّ الْكُوفِيِّ ، رَفَعَهُ إِلَى أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : مَا أَعَزَّ اللهُ بِجَهْلٍ قَطُّ وَلَا أَذَلَّ بِحِلْمٍ قَطُّ .

٦ ـ عَنْهُ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ ، رَفَعَهُ قَالَ : قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام : كَفَى بِالْحِلْمِ نَاصِراً ؛ وَ قَالَ : إِذَا لَمْ تَكُنْ حَلِيماً فَتَحَلَّمْ .

٧ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ عَبْدِ اللهِ الْحَجَّالِ ، عَنْ حَفْصِ بْنِ أَبِي

---

۲ ـ ابوحمزه گوید : مؤمن عملش را با خویشتن داری آمیخته است . مینشیند تا بیاموزد (بمجلسی میرود که چیزی بیاموزد) میگوید تا بفهمد ، (برای فهمیدن سؤال میکند ، نه برای اظهار فضل) امانتی که نزدش هست بدوستانش خبر نمیدهد (تا چه رسد بدشمنان) وشهادت خود را ازدشمنانش پنهان نمیکند (بنفع دشمنانش گواهی میدهد تا چه رسد بدوستان) وهیچ امر حقی را بقصد خود نمائی انجام ندهد و از روی شرمساری ترك نکند ، اگر او را بستایند ، از گفتار آنها بترسد و نسبت بآنچه آنها نمیدانند ، از خدا آمرزش خواهد ، گفتار کسکه اورا نشناخته مغرورش نکند وازآمار گردار خود (نزد خدایتعالی) در هراس است .

۳ ـ علی بن الحسین علیهما السلام میفرمود : من خوشم میآید از مردی که هنگام غضب بردباریش او را دریابد .

٤ ـ امام باقر عليه السلام فرمود : خدای عزوجل شخص باحیای خویشتن دار را دوست دارد .

٥ ـ رسولخدا صلی الله علیه وآله فرمود : خدا هیچگاه کسی را بسبب جهل عزیز نساخته و بسبب بردباری ذلیل نداشته است .

٦ ـ امام صادق علیه السلام فرمود : بردباری برای یاری (مرد بردبار) کافی است . و فرمود : اگر بردبار نیستی خود را به بردباری وادار .

۷ ـ امام صادق علیه السلام یکی از غلامانش را پی کاری فرستاد ، اودیر کرد ، امام بدنبالش رفت

عَائِشَةَ قَالَ : بَعَثَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام غُلَاماً لَهُ فِي حَاجَةٍ فَأَبْطَأَ ، فَخَرَجَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام عَلَى أَثَرِهِ لَمَّا أَبْطَأَ ، فَوَجَدَهُ نَائِماً ، فَجَلَسَ عِنْدَ رَأْسِهِ يُرَوِّحُهُ حَتَّى انْتَبَهَ ، فَلَمَّا تَنَبَّهَ قَالَ لَهُ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : يَا فُلَانُ وَاللهِ مَا ذَاكَ لَكَ ، تَنَامُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ ، لَكَ اللَّيْلُ وَلَنَا مِنْكَ النَّهَارُ

﴿١٨١٠﴾ ٨- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ النُّعْمَانِ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ ، عَنْ جَابِرٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : إِنَّ اللهَ يُحِبُّ الْحَيِيَّ الْحَلِيمَ الْعَفِيفَ الْمُتَعَفِّفَ

٩- أَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ أَيُّوبَ بْنِ نُوحٍ ، عَنْ عَبَّاسِ بْنِ عَامِرٍ عَنْ رَبِيعِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْمُسَلِّي ، عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ ، عَنْ عِمْرَانَ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ يَسَارٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِذَا وَقَعَ بَيْنَ رَجُلَيْنِ مُنَازَعَةٌ نَزَلَ مَلَكَانِ فَيَقُولَانِ لِلسَّفِيهِ مِنْهُمَا : قُلْتَ وَ قُلْتَ وَ أَنْتَ أَهْلٌ لِمَا قُلْتَ ، سَتُجْزَى بِمَا قُلْتَ وَيَقُولَانِ لِلْحَلِيمِ مِنْهُمَا : صَبَرْتَ وَحَلُمْتَ سَيَغْفِرُ اللهُ لَكَ إِنْ أَتْمَمْتَ ذَلِكَ ؛ قَالَ : فَإِنْ رَدَّ الْحَلِيمُ عَلَيْهِ ارْتَفَعَ الْمَلَكَانِ .

(بَابُ)

✿(الصَّمْتِ وَحِفْظِ اللِّسَانِ)✿

١- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي نَصْرٍ قَالَ : قَالَ أَبُوالْحَسَنِ الرِّضَا عليه السلام : مِنْ عَلَامَاتِ الْفِقْهِ الْحِلْمُ وَالْعِلْمُ وَالصَّمْتُ ؛ إِنَّ الصَّمْتَ بَابٌ مِنْ أَبْوَابِ الْحِكْمَةِ إِنَّ الصَّمْتَ يَكْسِبُ الْمَحَبَّةَ إِنَّهُ دَلِيلٌ عَلَى كُلِّ خَيْرٍ .

دید خوابیده است ، بالای سرش نشست وبادش میزد تا بیدارشد ، امام صادق علیه السلام باوفرمود : فلانی بخدا تو این حق را نداری که شب و روز هر دو بخوابی. شبت برای خود وروزت ازآن ماست .

٨ - رسول خدا صلی الله علیه وآله فرمود : خدا شخص باحیای خویشتن دار ، پاکدامن، با مناعت را (که ازمردم سؤال نمیکند) دوست دارد .

٩ - امام صادق علیه السلام فرمود : چون میان دو نفر نزاعی در گیرد ، دو فرشته فرود آیند و بآنکه‌سفیه وبیخرداست گویند : هرچه‌خواستی گفتی، خودت‌لایق آنچه گفتی‌هستی ، وکیفر گفتارتراخواهی دید . وبه بردبار گویند : صبر کردی وحلم نمودی ، اگرحلمت‌را بپایان رسانی، خدا ترامیآمرزد ، سپس فرمود : ولی اگر شخص بردبار جواب اورا پس دهد ،آندو فرشته بالا روند .

✿(باب)✿

✿(خاموشی و نگهداری زبان)✿

١ - از نشانه‌های فقاهت بردباری وعلم و خاموشی است ، همانا خاموشی یکی از درهای حکمت است، همانا خاموشی محبت میآورد وراهنمای هرامرخیری میباشد. (زیرا انسان با تفکر بهر خیری‌میرسد وخاموشی موجب ومزید تفکراست) .

۲ ـ عَنْهُ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ سِنَانٍ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عليه السلام يَقُولُ: إِنَّمَا شِيعَتُنَا الْخُرْس.

۳ ـ عَنْهُ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ، عَنْ أَبِي عَلِيٍّ الْجَوَّانِيِّ، قَالَ: شَهِدْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام وَهُوَ يَقُولُ لِمَوْلًى لَهُ يُقَالُ لَهُ سَالِمٌ ـ وَوَضَعَ يَدَهُ عَلَى شَفَتَيْهِ وَقَالَ: ـ يَاسَالِمُ احْفَظْ لِسَانَكَ تَسْلَمْ وَلَاتَحْمِلِ النَّاسَ عَلَى رِقَابِنَا.

﴿۱۸۱۵﴾ ٤ ـ عَنْهُ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى قَالَ: حَضَرْتُ أَبَا الْحَسَنِ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ وَقَالَ لَهُ رَجُلٌ: أَوْصِنِي فَقَالَ لَهُ: احْفَظْ لِسَانَكَ تَعِزَّ وَلَاتُمَكِّنِ النَّاسَ مِنْ قِيَادِكَ فَتُذِلَّ رَقَبَتَكَ.

۵ ـ عَنْهُ، عَنِ الْهَيْثَمِ بْنِ أَبِي مَسْرُوقٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله لِرَجُلٍ أَتَاهُ: أَلَاأَدُلُّكَ عَلَى أَمْرٍ يُدْخِلُكَ اللهُ بِهِ الْجَنَّةَ؟ قَالَ: بَلَى يَارَسُولَ اللهِ، قَالَ: أَنِلْ مِمَّا أَنَالَكَ اللهُ، قَالَ: فَإِنْ كُنْتُ أَحْوَجَ مِمَّنْ أَنِيلُهُ؟ قَالَ: فَانْصُرِ الْمَظْلُومَ، قَالَ: وَإِنْ كُنْتُ أَضْعَفَ مِمَّنْ أَنْصُرُهُ؟ قَالَ: فَاصْنَعْ لِلْأَخْرَقِ ـ يَعْنِي أَشِرْ عَلَيْهِ ـ قَالَ: فَإِنْ كُنْتُ أَخْرَقَ مِمَّنْ أَصْنَعُ لَهُ؟ قَالَ: فَاصْمُتْ لِسَانَكَ إِلَّامِنْ خَيْرٍ؛ أَمَا يَسُرُّكَ أَنْ تَكُونَ فِيكَ خَصْلَةٌ مِنْ هٰذِهِ الْخِصَالِ تَجُرُّكَ إِلَى الْجَنَّةِ..

٦ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيِّ، عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ: يَابُنَيَّ إِنْ كُنْتَ زَعَمْتَ أَنَّ الْكَلَامَ مِنْ فِضَّةٍ، فَإِنَّ

---

۲ ـ امام باقر عليه السلام فرمود: شيعيان ما بي‌زبانند (كم‌گوي و گزيده گويند).

۳ ـ ابو علي جواني گويد: امام صادق عليه السلام را ديدم انگشت بالاي لبهاي شريفش گذاشته و بغلامش سالم ميفرمايد: اي سالم زبانت را نگه‌دار تا سالم بماني ومردم را بر دوش ما سوار مكن (يعني ازفضائل و مناقب ما آنچه خلاف تقيه است بمردم مگو تا برما نشورند).

٤ ـ مردي بحضرت ابوالحسن عليه السلام عرضكرد: مرا سفارشي نما، فرمود: زبانت را نگهدار تاعزيز باشي وافسارخود را بدست مردم مده كه خوار وزبون شوي.

۵ ـ رسول خدا صلي الله عليه وآله بمردي كه خدمتش آمد، فرمود: نميخواهي ترا بامري راهنمائي كنم كه خدا بسبب آن بهشت برد؟ عرضكرد: چرا يا رسول الله! فرمود از آنچه خدا بتو داده بده، عرضكرد: اگر خودم ازآنكه باو دهم نيازمندتر باشم چكنم؟ فرمود: مظلوم رايارى كن، عرضكردم: اگرخودم ازآنكه ياريش كنم ناتوانترباشم چكنم؟ فرمود: كاري‌براي نادان كن ـ يعني‌نادان را راهنمائي كن، عرضكردم: اگر خودم نادانتر ازاو بودم چكنم؟ فرمود: زبانت را جزازخير خاموش‌دار. آيا شادمان نيستي‌كه يكي از اين خصال داشته باشي‌كه ترا ببهشت برد.

٦ ـ امام صادق عليه السلام فرمود: لقمان به پسرش گفت: پسرجان اگرخيال‌كني سخن از نقره

السُّكوتَ مِنْ ذَهَب .

٧ - عَلِيُّ بْنُ إبْراهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسى ، عَنْ يُونُس ، عَنِ الْحَلَبِيِّ ، رَفَعَهُ قالَ : قالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : أَمْسِكْ لِسانَكَ . فَإِنَّها صَدَقَةٌ تَصَدَّقُ بِها عَلى نَفْسِكَ ، ثُمَّ قالَ : وَلا يَعْرِفُ عَبْدٌ حَقِيقَةَ الْإِيمانِ حَتّى يَخْزُنَ مِنْ لِسانِهِ .

٨ - عَلِيُّ بْنُ إبْراهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ وَمُحَمَّدُ بْنُ إسْماعِيلَ ، عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شاذانَ ، جَمِيعاً ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ إبْراهِيمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ ، عَنْ عُبَيْدِاللهِ بْنِ عَلِيٍّ الْحَلَبِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام في قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ قِيلَ لَهُمْ كُفُّوا أَيْدِيَكُمْ» قالَ : يَعْنِي كُفُّوا أَلْسِنَتَكُمْ .

﴿١٨٢٠﴾ ٩ - عَلِيُّ بْنُ إبْراهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسى ، عَنْ يُونُسَ ، عَنِ الْحَلَبِيِّ ، رَفَعَهُ قالَ : قالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : نَجاةُ الْمُؤْمِنِ [في] حِفْظِ لِسانِهِ .

١٠ - يُونُسُ ، عَنْ مُثَنّى ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قالَ : سَمِعْتُ أَبا جَعْفَرٍ عليه السلام يَقُولُ : كانَ أَبُوذَرٍّ - رَحِمَهُ اللهُ - يَقُولُ : يا مُبْتَغِيَ الْعِلْمِ إِنَّ هذَا اللِّسانَ مِفْتاحُ خَيْرٍ وَمِغْتاحُ شَرٍّ ؛ فَاخْتِمْ عَلى لِسانِكَ كَما تَخْتِمُ عَلى ذَهَبِكَ وَوَرِقِكَ .

١١ - حُمَيْدُ بْنُ زِيادٍ ، عَنِ الْخَشّابِ ، عَنِ ابْنِ بَقّاحٍ ، عَنْ مُعاذِ بْنِ ثابِتٍ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ جُمَيْعٍ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : كانَ الْمَسِيحُ عليه السلام يَقُولُ : لا تُكْثِرُوا الْكَلامَ فِي غَيْرِ ذِكْرِ اللهِ ، فَإِنَّ الَّذِينَ يُكْثِرُونَ الْكَلامَ فِي غَيْرِ ذِكْرِ اللهِ قاسِيَةٌ قُلُوبُهُمْ وَلكِنْ لا يَعْلَمُونَ .

١٢ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيادٍ ، عَنِ ابْنِ أَبِي نَجْرانَ ، عَنْ أَبِي جَمِيلَةَ ، عَمَّنْ

است ، بدانکه خاموشی ازطلا است .

٧ - رسولخدا صلی‌الله علیه وآله فرمود : زبانت را نگهدار ، زیرا نگهداری زبان صدقه‌ایست که بخود میدهی (چون خاموشی ترا ازبلا نگهدارد) سپس فرمود : هیچ بنده‌ئی حقیقت ایمانرا نشناسد ، تا برخی‌از زبانش را نگهدارد (وتنها آنچه را بسود دنیا یا آخرتش باشد رها کند وبگوید).

٨ - امام صادق علیه السلام در باره قول خدای عزوجل : «مگر کسانیرا که بآنها گفته شد دستهای خود را نگهدارید ، ندیدی ، ٧٧سوره ٤ » فرمود : یعنی زبان خود را نگهدارید .

٩ - رسول خدا صلی‌الله علیه وآله فرمود : نجات مؤمن درنگهداشتن زبانش باشد .

١٠ - ابوبصیر گوید : شنیدم امام باقر علیه‌السلام فرمود : ابوذر - رحمه‌الله - میگفت ای دانش جو همانا این زبان کلید خیر وکلید شراست، پس‌همچنانکه برطلاونقره‌ات مهرمیزنی ، برزبانت هم مهربزن .

١١ - امام صادق علیه السلام فرمود : حضرت عیسی علیه السلام میفرمود : بجز ذکر خدا سخن بسیار نگوئید ، زیراکسانیکه بجز ذکرخدا سخن بسیار گویند، دلهاشان سخت است ونمیدانند .

١٢ - امام صادق علیه‌السلام فرمود : روزی نیست جزآنکه هرعضوی از اعضاء تن در برابر زبان

ذَكَرَهُ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : مَامِنْ يَوْمٍ إِلَّا وَكُلُّ عُضْوٍ مِنْ أَعْضَاءِ الْجَسَدِ يُكَفِّرُ اللِّسَانَ يَقُولُ: نَشَدْتُكَ اللهَ أَنْ تُعَذَّبَ فِيكَ .

۱۳ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مِهْرَمٍ الْأَسَدِيِّ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليهما السلام قَالَ: إِنَّ لِسَانَ ابْنِ آدَمَ يُشْرِفُ عَلَى جَمِيعِ جَوَارِحِهِ كُلَّ صَبَاحٍ فَيَقُولُ: كَيْفَ أَصْبَحْتُمْ ؟ فَيَقُولُونَ : بِخَيْرٍ إِنْ تَرَكْتَنَا ، وَيَقُولُونَ : اللهَ اللهَ فِينَا وَ يُنَاشِدُونَهُ وَ يَقُولُونَ : إِنَّمَا نُثَابُ وَ نُعَاقَبُ بِكَ .

﴿۱۸۲۵﴾ ۱۴ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ؛ عَنْ أَبِيهِ ، وَمُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ ، عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شَاذَانَ ، جَمِيعاً ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِالْحَمِيدِ ؛ عَنْ قَيْسٍ أَبِي إِسْمَاعِيلَ ـ وَذَكَرَ أَنَّهُ لَا بَأْسَ بِهِ مِنْ أَصْحَابِنَا ـ رَفَعَهُ قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله فَقَالَ : يَارَسُولَ اللهِ أَوْصِنِي فَقَالَ : احْفَظْ لِسَانَكَ قَالَ : يَارَسُولَ اللهِ أَوْصِنِي قَالَ : احْفَظْ لِسَانَكَ ، قَالَ : يَارَسُولَ اللهِ أَوْصِنِي ، قَالَ : احْفَظْ لِسَانَكَ ، وَيْحَكَ وَهَلْ يَكُبُّ النَّاسَ عَلَى مَنَاخِرِهِمْ فِي النَّارِ إِلَّا حَصَائِدُ أَلْسِنَتِهِمْ .

۱۵ ـ أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ؛ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِالْجَبَّارِ ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ، عَمَّنْ رَوَاهُ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : مَنْ لَمْ يَحْسِبْ كَلَامَهُ مِنْ عَمَلِهِ كَثُرَتْ خَطَايَاهُ وَحَضَرَ عَذَابُهُ .

۱۶ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : يُعَذِّبُ اللهُ اللِّسَانَ بِعَذَابٍ لَا يُعَذِّبُ بِهِ شَيْئاً مِنَ الْجَوَارِحِ فَيَقُولُ : أَيْ رَبِّ

فروتنی کنند وبگویند : ترا بخدا مبادا بسبب تو عذاب بینیم .

۱۳ ـ علی بن الحسین علیهما السلام فرمود : درهر بامداد زبان آدمیزاد بر تمام اعضائش مشرف شود وگوید : چگونه هستید؟ گویند : اگر تو ما را رها کنی خوبیم و میگویند : خدا را خدا را نسبت بما بیاد آور وسوگندش دهند وگویند ما بسبب تو ثواب و عقاب بینیم .

۱۴ ـ مردی خدمت پیغمبر صلی الله علیه وآله آمد وعرضکرد : یا رسول الله ! مرا سفارشی کن ، فرمود : زبانت را نگهدار. گفت : یا رسول الله ! مرا سفارشی کن فرمود : زبانت را نگهدار ، گفت : یا رسول الله ! مرا سفارشی کن ، فرمود : زبانت را نگهدار. وای بر تو ! آیا مردم را جز درو شده‌های زبانشان برو درآتش اندازد .

۱۵ ـ رسولخدا صلی الله علیه وآله فرمود : کسیکه سخنش را از عملش نشمارد ، خطاهایش زیاد شود وعذابش فرا رسد .

۱۶ ـ رسولخدا صلی الله علیه وآله فرمود : خدا زبان را عذابی کند که هیچیک ازاعضاء راآن عذاب نکرده باشد ، زبان گوید : پروردگارا مرا عذابی نمودی که چیزدیگررا چنان عذاب ننمودی ؟ باو گفته

عَذِّبْتَنِي بِعَذابٍ لَمْ تُعَذِّبْ بِهِ شَيْئاً ، فَيُقالُ لَهُ : خَرَجَتْ مِنْكَ كَلِمَةٌ فَبَلَغَتْ مَشارِقَ الْأَرْضِ وَمَغارِبَها فَسُفِكَ بِها الدَّمُ الْحَرامُ وَانْتُهِبَ بِها الْمالُ الْحَرامُ وَانْتُهِكَ بِهَا الْفَرْجُ الْحَرامُ ، وَعِزَّتِي [وَجَلالِي] لَأُعَذِّبَنَّكَ بِعَذابٍ لَا أُعَذِّبُ بِهِ شَيْئاً مِنْ جَوارِحِكَ .

۱۷ ـ وَبِهٰذَا الْإِسْنادِ قالَ : قالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : إِنْ كانَ فِي شَيْءٍ شُؤْمٌ فَفِي اللِّسانِ .

۱۸ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا ؛ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيادٍ ؛ وَالْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ؛ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ ؛ جَمِيعاً : عَنِ الْوَشّاءِ قالَ : سَمِعْتُ الرِّضا عليه السلام يَقُولُ : كانَ الرَّجُلُ مِنْ بَنِي إِسْرائِيلَ إِذا أَرادَ الْعِبادَةَ صَمَتَ قَبْلَ ذٰلِكَ عَشْرَ سِنِينَ .

﴿۱۸۳۰﴾ ۱ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيىٰ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ بَكْرِ بْنِ صالِحٍ ، عَنِ الْغِفارِيِّ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ إِبْراهِيمَ قالَ : سَمِعْتُ أَبا عَبْدِ اللهِ عليه السلام يَقُولُ : قالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : مَنْ رَأىٰ مَوْضِعَ كَلامِهِ مِنْ عَمَلِهِ قَلَّ كَلامُهُ إِلّا فِيما يَعْنِيهِ .

۲۰ ـ أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْكُوفِيِّ ، عَنْ عُثْمانَ بْنِ عِيسىٰ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ يَسارٍ ، عَنْ مَنْصُورِ بْنِ يُونُسَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قالَ : فِي حِكْمَةِ آلِ داوُدَ : عَلَى الْعاقِلِ أَنْ يَكُونَ عارِفاً بِزَمانِهِ ، مُقْبِلاً عَلىٰ شَأْنِهِ ، حافِظاً لِلِسانِهِ .

۲۱ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيىٰ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ رِباطٍ ، عَنْ بَعْضِ رِجالِهِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قالَ : لا يَزالُ الْعَبْدُ الْمُؤْمِنُ يُكْتَبُ مُحْسِناً ما دامَ ساكِتاً ، فَإِذا تَكَلَّمَ كُتِبَ مُحْسِناً أَوْ مُسِيئاً .

شود تو يك جمله گفتی كه بمشارق ومغارب زمين رسيد و بوسيله آن خون محترم ريخته شد و مال محترم غارت شد وفرج محترم دريده‌شد ، بعزت وجلالم سوگند تراعذابی كنم كه هيچيك از اعضاءديگر راآنگونه عذاب نكرده باشم .

۱۷ ـ رسولخدا صلی‌الله عليه وآله فرمود : اگردرچيزی نحسی باشد درزبانست .

۱۸ ـ امام رضا عليه‌السلام ميفرمود : هر گاه مردی ازبنی‌اسرائيل ميخواست عبادت كند ، ده سال پيش از آن خاموشی ميگزيد . (يعنی سخن بيهوده نميگفت و فكر خود را متوجه علوم و معارف دينی مينمود وسپس بتعليم وهدايت خلق‌ميپرداخت) .

۱۹ ـ رسول خدا صلی‌الله عليه وآله فرمود : هر كه محل سخنش‌را از كردارش بيند (يعنی سخنش را از كردارش شمارد و آنرا بيشتر از هر كارش داند) سخن گفتنش كم شود ، مگر در باره‌آنچه برايش سودمند باشد .

۲۰ ـ امام صادق عليه‌السلام فرمود : درحكمت‌آل داود (كتاب زبور) است كه : بر عاقل‌لازمست كه بوضع زمان خود آشنا باشد ، سر گرم‌كارخود بوده ، زبانش را حفظ كند .

۲۱ ـ امام صادق عليه‌السلام فرمود : بنده مؤمن تا زمانيكه خاموش باشد ، نيكوكار نوشته ميشود

﴿بَابُ الْمُدَارَاةِ﴾

١ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : ثَلَاثٌ مَنْ لَمْ يَكُنْ فِيهِ لَمْ يَتِمَّ لَهُ عَمَلٌ : وَرَعٌ يَحْجِزُهُ عَنْ مَعَاصِي اللهِ وَخُلُقٌ يُدَارِي بِهِ النَّاسَ وَحِلْمٌ يَرُدُّ بِهِ جَهْلَ الْجَاهِلِ .

٢ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ الْحَسَنِ قَالَ : سَمِعْتُ جَعْفَراً عليه السلام يَقُولُ : جَاءَ جَبْرَئِيلُ عليه السلام إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله فَقَالَ : يَا مُحَمَّدُ رَبُّكَ يُقْرِئُكَ السَّلَامَ وَيَقُولُ لَكَ : دَارِ خَلْقِي .

﴿١٨٣٥﴾ ٣ ـ عَنْهُ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ ، عَنْ حَبِيبٍ السَّجِسْتَانِيِّ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : فِي التَّوْرَاةِ مَكْتُوبٌ ـ فِيمَا نَاجَى اللهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهِ مُوسَى بْنَ عِمْرَانَ عليه السلام ـ : يَا مُوسَى اكْتُمْ مَكْتُومَ سِرِّي فِي سَرِيرَتِكَ وَأَظْهِرْ فِي عَلَانِيَتِكَ الْمُدَارَاةَ عَنِّي لِعَدُوِّي وَعَدُوِّكَ مِنْ خَلْقِي وَلَا تَسْتَنْسِبْ لِي عِنْدَهُمْ بِإِظْهَارِ مَكْتُومِ سِرِّي فَتُشْرِكَ عَدُوَّكَ وَعَدُوِّي فِي سَبِّي .

٤ ـ أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ بَزِيعٍ ، عَنْ حَمْزَةَ بْنِ بَزِيعٍ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله أَمَرَنِي رَبِّي بِمُدَارَاةِ النَّاسِ كَمَا أَمَرَنِي بِأَدَاءِ الْفَرَائِضِ .

وچون سخن گوید : نیکوکار یا بدکردار نوشته شود .

﴿باب مدارا وسازگاری﴾

١ ـ رسول خدا صلی الله علیه وآله فرمود : سه چیز است که هر که نداشته باشد، هیچ کارش تمام نیست : پرهیزگاری که اورا از نافرمانی خدا باز دارد ، وخلقی که بسبب آن با مردم بسازد و بردباری که نادانی نادان را با آن رد کند .

٢ ـ امام صادق علیه السلام میفرمود : جبرئیل علیه السلام نزد پیغمبر صلی الله علیه وآله آمد وعرضکرد : ای محمد پرودگارت سلام میرساند ومیگوید : با مخلوقم مدارا کن .

٣ ـ امام باقر علیه السلام فرمود : درتورات نوشته است ، از جمله مناجات خدای عزوجل با موسی بن عمران علیه السلام این بود که : ای موسی ! راز پنهان مرا درباطن خویش پوشیده دار ، ودر آشکارت سازگاری با دشمن من ودشمن خود را ازجانب من اظهار کن و با اظهار راز پنهانم سبب دشنام دادن آنها بمن مشو تا در دشنام دادن من شریك دشمن خود ودشمن من گردی .

٤ ـ رسول خدا صلی الله علیه وآله فرمود : پروردگارم مرا بسازگاری با مردم امر فرمود . چنانکه بانجام واجبات امر فرمود .

٥ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ هَارُونَ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ مَسْعَدَةَ بْنِ صَدَقَةَ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: مُدَارَاةُ النَّاسِ نِصْفُ الْإِيمَانِ وَالرِّفْقُ بِهِمْ نِصْفُ الْعَيْشِ.

ثُمَّ قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام: خَالِطُوا الْأَبْرَارَ سِرّاً وَخَالِطُوا الْفُجَّارَ جَهَاراً وَلَاتَمِيلُوا عَلَيْهِمْ فَيَظْلِمُوكُمْ، فَإِنَّهُ سَيَأْتِي عَلَيْكُمْ زَمَانٌ لَايَنْجُو فِيهِ مِنْ ذَوِي الدِّينِ إِلَّا مَنْ ظَنُّوا أَنَّهُ أَبْلَهُ وَصَبَّرَ نَفْسَهُ عَلَى أَنْ يُقَالَ [لَهُ] إِنَّهُ أَبْلَهُ لَاعَقْلَ لَهُ.

٦ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ، ذَكَرَهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ، عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ مَنْصُورٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ: إِنَّ قَوْماً مِنَ النَّاسِ قَلَّتْ مُدَارَاتُهُمْ لِلنَّاسِ فَانْفَوْا مِنْ قُرَيْشٍ وَايْمُ اللهِ مَا كَانَ بِأَحْسَابِهِمْ بَأْسٌ وَإِنَّ قَوْماً مِنْ غَيْرِ قُرَيْشٍ حَسُنَتْ مُدَارَاتُهُمْ فَأُلْحِقُوا بِالْبَيْتِ الرَّفِيعِ قَالَ: ثُمَّ قَالَ: مَنْ كَفَّ يَدَهُ عَنِ النَّاسِ فَإِنَّمَا يَكُفُّ عَنْهُمْ يَداً وَاحِدَةً وَيَكُفُّونَ عَنْهُ أَيْدِيَ كَثِيرَةٍ.

(بَابُ الرِّفْقِ)

١ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَمَّنْ ذَكَرَهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ

---

٥ ـ امام صادق عليه السلام فرمود رسولخدا صلى‌الله عليه وآله فرمود: سازگاری با مردم نصف ایمانست ونرمی باآنها نصف زندگی است.

سپس امام صادق علیه‌السلام فرمود: با نیکان درپنهان آمیزش کنید وبا بدکاران درآشکار، وبرآنها حمله نکنیدکه بر شما ستم کنند، زیرا زمانی برای شما پیش‌آید که از دینداران نجات نیابد، جز آنکه را مردم ابلهش دانند وخود اوهم‌آماده باشد وتحمل کندکه باو گویند ابله و بیعقل است.

٦ ـ امام صادق علیه السلام میفرمود: گروهی از قریش با مردم‌کم سازگاری‌کردند و از قریش رانده شدند، درصورتیکه بخدا سوگندکه ازنظرخانوادگی عیبی نداشتند. وگروهی از غیرقریش بامردم خوشرفتاری نمودند وبخاندان عالی وبلند پیوستند.

سپس فرمود: هرکه دستش را ازمردم‌دریغ دارد، او ازآنها یکدست دریغ‌داشته، ولی مردم ازاو دستها دریغ دارند.

شرح ـ بمضمون جمله اخیرکلامی درخطبه ٢٣ نهج‌البلاغه از امیرالمؤمنین علیه السلام وارد شده که بخویشان وفامیل اختصاص دارد و سید رضی ـ رحمه‌الله ـ درآنجا توضیحی بیان میکند.

✡(باب نرمی وملاطفت)✡

١ ـ امام باقرعلیه السلام فرمود: برای هرچیزی قفلی است (که‌آنرا بدونگهدارند) وقفل ایمان نرمی وملاطفت است. (چه‌آنکه هرکس نرمی را ازدست دهد وخشم و قهر و خشونت پیش گیرد، ناچار

عَبْدِالرَّحْمٰنِ بْنِ أَبي لَيْلىٰ، عَنْ أَبيهِ، عَنْ أَبي جَعْفَرٍ عليه السلام قالَ: إِنَّ لِكُلِّ شَيْءٍ قُفْلاً وَقُفْلُ الْإيمانِ الرِّفْقُ.

﴿۱۸۴۰﴾ ۲ـ وَبِإِسْنادِهِ قالَ: قالَ أَبُوجَعْفَرٍ عليه السلام: مَنْ قُسِمَ لَهُ الرِّفْقُ قُسِمَ لَهُ الْإيمانُ.

۳ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْراهيمَ، عَنْ أَبيهِ، عَنْ صَفْوانَ بْنِ يَحْيىٰ، عَنْ يَحْيَى الْأَزْرَقِ، عَنْ حَمّادِ بْنِ بَشيرٍ عَنْ أَبي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ: إِنَّ اللهَ تَبارَكَ وَتَعالىٰ رَفيقٌ يُحِبُّ الرِّفْقَ، فَمِنْ رِفْقِهِ بِعِبادِهِ تَسْليطُهُ أَضْغانَهُمْ وَمُضادَّتَهُمْ لِهَواهُمْ وَقُلُوبِهِمْ، وَمِنْ رِفْقِهِ بِهِمْ أَنَّهُ يَدَعُهُمْ عَلَى الْأَمْرِ يُريدُ إِزالَتَهُمْ عَنْهُ رِفْقاً بِهِمْ لِكَيْلا يُلْقِيَ عَلَيْهِمْ عُرَى الْإيمانِ وَمُثاقَلَتَهُ جُمْلَةً واحِدَةً فَيَضْعُفُوا فَإِذا أَرادَ ذٰلِكَ نَسَخَ الْأَمْرَ بِالْآخَرِ فَصارَ مَنْسُوخاً.

باعمالی دست زند که ایمانش ازدست برود).

۲ ـ امام باقر عليه السلام فرمود : بهر که نرمی نصیب شد ، ایمان نصیب شد .

۳ ـ امام صادق علیه السلام فرمود : خدای تبارك وتعالی ملایم است و ملایمت را دوست دارد ، از ملایمت اونسبت به بندگانش ، بیرون ساختن کینه‌ها ومخالفت هوسها ودلهایشانست ونیز ازملایمت او نسبت به بندگان اینستکه : امری راکه میخواهد مردم را ازآن برکنارکند ، برای ملایمت با آنها ایشان را باآن امر وامیگذارد (که طبق عادت رفتارکنند وازابتدا برآنها سخت نمیگیرد) تا سنگینی امر ایمان یکباره بر آنها نیفتدکه ناتوان گردند ، وچون اراده برکناری آنهاکند ، آن امر را بامردیگری نسخ فرماید تا امراول منسوخ گردد (چنانچه درصدراسلام مردم را بقبله بیت المقدس واگذاشت وچون باحکام اسلام انس والفت پیداکردند ، آنهارا متوجه کعبه فرمود وبیت المقدس منسوخ گردید) .

شرح ـ مقصود ازبیرون ساختن کینه‌ها اینستکه : به پیغمبران واوصیائشان دستورداده ، نسبت بکفار ومنافقین نرمی و ملایمت نمایند وبا احسان و دستگیری وخوشرفتاری دلهایشانرا باسلام گرم کنند تاکینه ازدلهایشان خارج شود .

وممکن است مقصود این باشدکه کینه‌های کفاررا درگفتارورفتارشان بمسلمین نشان میدهد تامسلمین فریب نخورند وازنیرنگ آنها برحذرباشند ویا مراد اینستکه کینه‌هائی که دردل مردم است بسبب گفتارهای تند وزشت نسبت بآنکه از اوکینه دارند بتدریج خارج میشود وگرنه مردم یکدیگر را میکشتند .

واما راجع به مخالفت هوسها ودلها چند وجه گفته‌اند :

(۱) خدایتعالی بکفار و منافقین آراء و افکار مختلف داد و اگر همگی یك رأی بودند مسلمین را ریشه کن مینمودند .

(۲) خدا میان هوس و عقل هر کس مخالفت انداخت ، تا هر که خواهد پیروی عقل کند و راه آخرت گیرد .

٤ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ وَهْبٍ ، عَنْ مُعَاذِ بْنِ مُسْلِمٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله الرِّفْقُ يُمْنٌ وَالْخُرْقُ شُؤْمٌ .

٥ ـ عَنْهُ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ ، عَنْ جَابِرٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ رَفِيقٌ يُحِبُّ الرِّفْقَ وَيُعْطِي عَلَى الرِّفْقِ مَا لَا يُعْطِي عَلَى الْعُنْفِ .

٦ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ أُذَيْنَةَ ، عَنْ زُرَارَةَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : إِنَّ الرِّفْقَ لَمْ يُوضَعْ عَلَى شَيْءٍ إِلَّا زَانَهُ ، وَلَا نُزِعَ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا شَانَهُ .

﴿١٨٤٥﴾ ٧ ـ عَلِيٌّ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ الْمُغِيرَةِ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي الْمِقْدَامِ ، رَفَعَهُ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله قَالَ : إِنَّ فِي الرِّفْقِ الزِّيَادَةَ وَالْبَرَكَةَ وَمَنْ يُحْرَمِ الرِّفْقَ يُحْرَمِ الْخَيْرَ .

٨ ـ عَنْهُ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ الْمُغِيرَةِ ، عَمَّنْ ذَكَرَهُ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : مَا زُوِيَ الرِّفْقُ عَنْ أَهْلِ بَيْتٍ إِلَّا زُوِيَ عَنْهُمُ الْخَيْرُ .

٩ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِاللهِ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ الثَّقَفِيِّ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْمُعَلَّى ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ يَسَارٍ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ زِيَادِ بْنِ أَرْقَمَ الْكُوفِيِّ ، عَنْ رَجُلٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: أَيُّمَا أَهْلُ بَيْتٍ أُعْطُوا حَظَّهُمْ مِنَ الرِّفْقِ فَقَدْ وَسَّعَ اللهُ عَلَيْهِمْ فِي الرِّزْقِ ؛ وَالرِّفْقُ فِي تَقْدِيرِ الْمَعِيشَةِ خَيْرٌ مِنَ السَّعَةِ فِي الْمَالِ ؛ وَالرِّفْقُ لَا يَعْجِزُ عَنْهُ شَيْءٌ وَالتَّبْذِيرُ لَا يَبْقَى مَعَهُ شَيْءٌ ؛ إِنَّ اللهَ عَزَّ

---

(٣) هوسهای برخی از بندگانش را بهوسهای برخی دیگر از میان میبرد ، و این معنی نزدیك بمعانی جمله اولست .

٤ ـ رسولخدا صلی‌الله علیه وآله فرمود : نرمی میمنت دارد وخشونت نحوست .

٥ ـ امام باقر علیه‌السلام فرمود : خدای عزوجل ملایم است وملایمت را دوست دارد و پاداشی که بملایمت میدهد بخشونت وسختگیری نمیدهد .

٦ ـ رسولخدا صلی‌الله علیه وآله فرمود : نرمی روی هرچه گذاشته شد ، آنرا زینت داد و ازهرچه برداشته شد ، زشتش ساخت .

٧ ـ پیغمبر صلی‌الله علیه وآله فرمود : درنرمی زیادی و برکت است و هرکه از نرمی محروم شد ازخیر محروم گشت .

٨ ـ امام صادق علیه السلام فرمود : ازهرخاندانی که نرمی دورشد ، خیرازآنها دور گشت .

٩ ـ امام صادق علیه‌السلام فرمود : هر خانواده‌ئی که بهره خود را از نرمی گرفتند ، خدا روزی ایشان را وسعت داد ونرمی درتقدیر معیشت (اقتصاد ومیانه روی درخرج) از وسعت مال بهتر است ، ومیانه روی درماندگی نباشد و با ولخرجی چیزی باقی نماند ، همانا خدای عزوجل نرمی کند و نرمی

وَجَلَّ رَفِيقٌ يُحِبُّ الرِّفْقَ.

۱۰ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ رَفَعَهُ، عَنْ صَالِحِ بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ هِشَامِ بْنِ أَحْمَدَ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ عليه السلام قَالَ: قَالَ لِي - وَ جَرَى بَيْنِي وَ بَيْنَ رَجُلٍ مِنَ الْقَوْمِ كَلَامٌ فَقَالَ لِي -: ارْفَقْ بِهِمْ فَإِنَّ كُفْرَ أَحَدِهِمْ فِي غَضَبِهِ وَلَا خَيْرَ فِيمَنْ كَانَ كُفْرُهُ فِي غَضَبِهِ.

۱۱ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَسَّانٍ، عَنْ مُوسَى بْنِ بَكْرٍ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى عليه السلام قَالَ: الرِّفْقُ نِصْفُ الْعَيْشِ.

﴿۱۸۵۰﴾ ۱۲ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ، عَنِ السَّكُونِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: إِنَّ اللهَ يُحِبُّ الرِّفْقَ وَيُعِينُ عَلَيْهِ، فَإِذَا رَكِبْتُمُ الدَّوَابَّ الْعُجْفَ فَأَنْزِلُوهَا مَنَازِلَهَا فَإِنْ كَانَتِ الْأَرْضُ مُجْدِبَةً فَانْجُوا عَنْهَا وَإِنْ كَانَتْ مُخْصِبَةً فَأَنْزِلُوهَا مَنَازِلَهَا.

۱۳ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللهِ؛ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى، عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ عَنْ جَابِرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: لَوْ كَانَ الرِّفْقُ خَلْقاً يُرَى مَا كَانَ مِمَّا خَلَقَ اللهُ شَيْءٌ أَحْسَنَ مِنْهُ.

۱۴ - أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ، عَنْ ثَعْلَبَةَ بْنِ مَيْمُونٍ، عَمَّنْ حَدَّثَهُ، عَنْ أَحَدِهِمَا عليهما السلام قَالَ: إِنَّ اللهَ رَفِيقٌ يُحِبُّ الرِّفْقَ وَمِنْ رِفْقِهِ بِكُمْ تَسْلِيلُ أَضْغَانِكُمْ وَ

را دوست دارد.

۱۰ - هشام بن احمد گوید: مرا با مردی از آنقوم سخن در گرفته بود (با یکی ازمخالفین نزاع میکردم) حضرت ابوالحسن علیه السلام بمن فرمود: با آنها نرمی کن، زیرا کفر ایشان در خشم آنهاست (چون خشمگین شوند سخن کفر آمیز گویند) و خیری نیست در کسیکه کفرش درخشمش باشد.

۱۱ - موسی بن جعفرعلیه السلام فرمود: نرمی نیمی اززندگی است.

۱۲ - رسول خدا صلی الله علیه وآله فرمود: خدا نرمی را دوست دارد وبآن کمك میکند (چنانچه درحدیث ۱۸۴۱ ذکرشد) پس چون مرکوبهای لاغر را سوارشدید، آنها را بمنزلگاه مقررخود فرود آورید؛ تا علوفه خورند واستراحت کنند) واگر زمین خشك وبی گیاه باشد، با شتاب بگذرید واگرپر گیاه باشد، آنها را فرودآرید (پس نرمی وملاطفت حتی نسبت بحیوانات هم خوب وپسندیده است).

۱۳ - رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: اگر نرمی مخلوقی میبود که دیده میشد، در میان مخلوقات خدا ازاونیکوتر نبود.

۱۴ - امام باقر یا امام صادق علیهما السلام فرمود: خدا ملایم است و ملایمت را دوست دارد واز ملایمتش نسبت بشما، بیرون بردن کینه‌ها ومخالفت دلهای شماست، وهمانا او میخواهد بنده را از امری

مُضَادَّةِ قُلُوبِكُمْ وَإِنَّهُ لَيُرِيدُ تَحْوِيلَ الْعَبْدِ عَنِ الْأَمْرِ فَيَتْرُكُهُ عَلَيْهِ حَتَّى يُحَوِّلَهُ بِالنَّاسِخِ كَرَاهِيَةَ تَثَاقُلِ الْحَقِّ عَلَيْهِ .

١٥- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : مَا اصْطَحَبَ اثْنَانِ إِلَّا كَانَ أَعْظَمُهُمَا أَجْراً وَأَحَبُّهُمَا إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ أَرْفَقُهُمَا بِصَاحِبِهِ .

١٦ - أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَسَّانٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْحُسَيْنِ ، عَنْ فُضَيْلِ بْنِ عُثْمَانَ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : مَنْ كَانَ رَفِيقاً فِي أَمْرِهِ نَالَ مَا يُرِيدُ مِنَ النَّاسِ .

(بَابُ التَّوَاضُعِ)

﴿١٨٥٥﴾ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ؛ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ هَارُونَ بْنِ مُسْلِمٍ ، عَنْ مَسْعَدَةَ بْنِ صَدَقَةَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : أَرْسَلَ النَّجَاشِيُّ إِلَى جَعْفَرِ بْنِ أَبِي طَالِبٍ وَ أَصْحَابِهِ فَدَخَلُوا عَلَيْهِ وَهُوَ فِي بَيْتٍ لَهُ جَالِسٌ عَلَى التُّرَابِ وَ عَلَيْهِ خُلْقَانُ الثِّيَابِ قَالَ : فَقَالَ جَعْفَرٌ عليه السلام : فَأَشْفَقْنَا مِنْهُ حِينَ رَأَيْنَاهُ عَلَى تِلْكَ الْحَالِ ، فَلَمَّا رَأَى مَا بِنَا وَتَغَيُّرَ وُجُوهِنَا قَالَ :

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي نَصَرَ مُحَمَّداً وَأَقَرَّ عَيْنَهُ ، أَلَا أُبَشِّرُكُمْ ؟ فَقُلْتُ : بَلَى أَيُّهَا الْمَلِكُ ، فَقَالَ : إِنَّهُ جَاءَنِي السَّاعَةَ مِنْ نَحْوِ أَرْضِكُمْ عَيْنٌ مِنْ عُيُونِي هُنَاكَ فَأَخْبَرَنِي أَنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ قَدْ نَصَرَ نَبِيَّهُ مُحَمَّداً صلى الله عليه وآله وَأَهْلَكَ عَدُوَّهُ وَأَسَرَ فُلَانٌ وَ فُلَانٌ وَ فُلَانٌ ؛ الْتَقَوْا بِوَادٍ يُقَالُ لَهُ بَدْرٌ كَثِيرُ الْأَرَاكِ لَكَأَنِّي

بگرداند ، پس اورا برآنحال میگذارد تا با ناسخی دگرگونش کند ، که مبادا حق بر او سنگینی کند (بحدیث ١٨٤٠ رجوع شود) .

١٥ - رسولخدا صلی الله علیه وآله فرمود : هیچ دونفری باهم رفاقت و همدمی نکنند ، جز آنکه نرمیش با رفیقش بیشتراست ، نزد خدای عزوجل پاداشش بزرگتر ومحبوبیتش بیشتراست .

١٦ - امام صادق علیه‌السلام میفرمود : هر که در کار خود نرمی کند ، هر چه از مردم خواهد بدان برسد .

✡(باب تواضع)✡

١ - امام صادق علیه‌السلام فرمود : نجاشی دنبال جعفربن ابیطالب واصحابش فرستاد . آنهاوارد شدند. نجاشی در اتاقی روی خاك نشسته وجامه‌های کهنه پوشیده بود ، جعفر گوید : چون او را بدانحال دیدیم ازاو بترسیدیم (که مبادا دیوانه شده باشد) چون وضع وپریدگی چهره ما را دید ، گفت : سپاس خدائیراکه محمد را یاری کرد وچشمش را روشن نمود . شما را مژده ندهم ؟ گفتم : پادشاها چرا ، گفت : اکنون یکی ازکارآگاههای من از سرزمین شما آمد وبمن گزارش داد که خدای عزوجل

أَنْظُرُ إِلَيْهِ حَيْثُ كُنْتُ أَرْعَى لِسَيِّدِي هُنَاكَ وَ هُوَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي ضَمْرَةَ فَقَالَ لَهُ جَعْفَرٌ : أَيُّهَا الْمَلِكُ مَالِي أَرَاكَ جَالِساً عَلَى التُّرَابِ وَ عَلَيْكَ هَذِهِ الْخُلْقَانِ ؟ فَقَالَ لَهُ : يَا جَعْفَرُ إِنَّا نَجِدُ فِيمَا أَنْزَلَ اللهُ عَلَى عِيسَى عليه السلام أَنَّ مِنْ حَقِّ اللهِ عَلَى عِبَادِهِ أَنْ يُحْدِثُوا لَهُ تَوَاضُعاً عِنْدَمَا يُحْدِثُ لَهُمْ مِنْ نِعْمَةٍ فَلَمَّا أَحْدَثَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لِي نِعْمَةً بِمُحَمَّدٍ صلى الله عليه وآله أَحْدَثْتُ لِلَّهِ هَذَا التَّوَاضُعَ فَلَمَّا بَلَغَ النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله قَالَ لِأَصْحَابِهِ : إِنَّ الصَّدَقَةَ تَزِيدُ صَاحِبَهَا كَثْرَةً فَتَصَدَّقُوا يَرْحَمْكُمُ اللهُ ، وَإِنَّ التَّوَاضُعَ يَزِيدُ صَاحِبَهُ رِفْعَةً ، فَتَوَاضَعُوا يَرْفَعْكُمُ اللهُ ، وَإِنَّ الْعَفْوَ يَزِيدُ صَاحِبَهُ عِزّاً ، فَاعْفُوا يُعِزَّكُمُ اللهُ .

۲ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ عَمَّارٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : سَمِعْتُهُ يَقُولُ : إِنَّ فِي السَّمَاءِ مَلَكَيْنِ مُوَكَّلَيْنِ بِالْعِبَادِ ، فَمَنْ تَوَاضَعَ لِلَّهِ رَفَعَاهُ وَ مَنْ تَكَبَّرَ وَضَعَاهُ .

۳ - ابْنُ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَجَّاجِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : أَفْطَرَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله عَشِيَّةَ خَمِيسٍ فِي مَسْجِدِ قُبَا ، فَقَالَ : هَلْ مِنْ شَرَابٍ ؟ فَأَتَاهُ أَوْسُ بْنُ خَوْلِيٍّ الْأَنْصَارِيُّ بِعُسٍّ مَخِيضٍ بِعَسَلٍ فَلَمَّا وَضَعَهُ عَلَى فِيهِ نَحَّاهُ ، ثُمَّ قَالَ : شَرَابَانِ يُكْتَفَى بِأَحَدِهِمَا مِنْ صَاحِبِهِ لَا أَشْرَبُهُ وَلَا أُحَرِّمُهُ وَلَكِنِّي أَتَوَاضَعُ لِلَّهِ ، فَإِنَّ مَنْ تَوَاضَعَ لِلَّهِ رَفَعَهُ اللهُ ، وَمَنْ تَكَبَّرَ خَفَضَهُ اللهُ ، وَمَنْ

پیغمبرش محمد صلی الله علیه وآله را یاری فرمود ودشمنش را هلاك كرد وفلانی وفلانی و فلانی اسیر شدند دریك وادی بنام بدر كه درخت اراك بسیار دارد. پیغمبر صلی الله علیه وآله با دشمنش برابر شدند ،وگویا هم اكنون آنرا میبینم ، همانجائی راكه برای آقایم كه مردی از بنی ضمره بود چوپانی میكردم .

جعفر گفت : پادشاها ! چرا روی خاك نشسته وجامه‌های كهنه پوشیده‌ئی ؟ .

گفت : ای جعفر ! ما درآنچه خدا برعیسی علیه‌السلام نازل كرده این دستور را می‌بینیم كه : حق خدا بربندگانش اینستكه : چون نعمتی بآنها روی آورد ، برای خدا تواضع كنند . وچون خدای‌عزوجل بوسیله‌محمد صلی‌الله علیه‌وآله نعمتی بمن داد ، من این‌تواضع‌را برای خدا كردم . چون‌این گزارش بپیغمبر صلی‌الله علیه وآله رسید ، باصحابش فرمود :

همانا صدقه بصاحبش افزونی‌بخشد ، پس صدقه دهید ـ خدا شما را رحمت كند ـ وهمانا تواضع‌موجب زیادی رفعت صاحبش شود ، پس تواضع كنید تا خدا شما را رفعت‌دهد، وهمانا گذشت عزت صاحبش رازیاد كند ، پس درگذرید تا خدا عزیزتان كند .

۲ ـ امام صادق علیه‌السلام میفرمود: همانا دوفرشته درآسمان بربندگان گماشته‌شده‌اند ، كه‌هركس برای خدا تواضع كند ، اورا بالابرند وهركه تكبر كند پستش كنند .

۳ ـ امام صادق علیه‌السلام فرمود : رسول خدا صلی‌الله علیه وآله یك شب پنجشنبه برای افطار در مسجد قبا بود ، وفرمود :آیا آشامیدنی هست ؟ اوس بن خولی انصاری قدحی ازشیرمسكه برگرفته باعسل

اقْتَصَدَ فِي مَعِيشَتِهِ رَزَقَهُ اللهُ، وَمَنْ بَذَّرَ حَرَمَهُ اللهُ، وَمَنْ أَكْثَرَ ذِكْرَ الْمَوْتِ أَحَبَّهُ اللهُ.

٤ - الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْوَشَّاءِ، عَنْ دَاوُدَ الْحَمَّارِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام مِثْلَهُ. وَقَالَ: مَنْ أَكْثَرَ ذِكْرَ اللهِ أَظَلَّهُ اللهُ فِي جَنَّتِهِ.

٥ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ، عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ رَزِينٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عليه السلام يَذْكُرُ أَنَّهُ أَتَى رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وآله مَلَكٌ فَقَالَ: إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يُخَيِّرُكَ أَنْ تَكُونَ عَبْداً رَسُولاً مُتَوَاضِعاً أَوْ مَلِكاً رَسُولاً قَالَ: فَنَظَرَ إِلَى جَبْرَئِيلَ وَأَوْمَأَ بِيَدِهِ أَنْ تَوَاضَعْ؛ فَقَالَ: عَبْداً، مُتَوَاضِعاً، رَسُولاً، فَقَالَ الرَّسُولُ: مَعَ أَنَّهُ لَا يَنْقُصُكَ مِمَّا عِنْدَ رَبِّكَ شَيْئاً، قَالَ: وَمَعَهُ مَفَاتِيحُ خَزَائِنِ الْأَرْضِ.

﴿١٨٦٠﴾ ٦- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ، عَنِ السَّكُونِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: مِنَ التَّوَاضُعِ أَنْ تَرْضَى بِالْمَجْلِسِ دُونَ الْمَجْلِسِ وَأَنْ تُسَلِّمَ عَلَى مَنْ تَلْقَى وَأَنْ تَتْرُكَ الْمِرَاءَ وَإِنْ كُنْتَ مُحِقّاً وَأَنْ لَا تُحِبَّ أَنْ تُحْمَدَ عَلَى التَّقْوَى.

آمیخته خدمتش آورد، چون بدهان گذاشت وچشید، کنارش زدوفرمود: دونوشابه‌ایست که با یکی ازآنها ازدیگری بی‌نیازی حاصل میشود، من اینرا نمیآشامم و تحریم هم نمیکنم، ولی برای خدا تواضع میکنم زیرا هر که برای خدا تواضع کند، خدایش بلند گرداند وهر که تکبر کند، خدایش پست کند، و هر که درزندگی اقتصاد ورزد، خدا روزیش بخشد، وهر که ولخرجی کند، خدا محرومش سازد، وهر که بسیار بیاد مرگ باشد خدا اورا دوست دارد.

٤ - داود حمار نیز همینگونه از امام صادق علیه‌السلام نقل کرده و چنین فرموده: هر که از خدا بسیار یادکند، خدا اورا دربهشتش زیر سایه خود گیرد.

٥ - امام باقر علیه‌السلام میفرمود: فرشته‌ئی خدمت رسولخدا صلی‌الله‌علیه وآله آمدوعرضکرد: خدای عزوجل ترا مخیر ساخته که بنده ورسول و متواضع باشی یا پادشاه ورسول، پیغمبر بجبرئیل نگریست، او بادست اشاره کرد که تواضع پیش گیر، پس پیغمبر صلی‌الله‌علیه وآله فرمود: بنده ومتواضع ورسول را اختیار کردم، فرستاده گفت: با این انتخابت از مقامیکه نزد پروردگارت داری چیزی کاسته نشود.

امام باقر علیه‌السلام فرمود: کلیدهای خزانه‌های زمین همراه آن فرشته بود (تا اگر پیغمبر صلی‌الله علیه وآله پادشاهی را انتخاب کند باو دهد و کلیدهای زمین معنای حقیقی واستعاری را محتمل است و بمعنی استعاری یا ابزاری مانند خاتم سلیمان و امثال آن مراد است و یا علم و قدرتی که بوسیله آن سلطنت آماده گردد).

٦ - امام صادق علیه السلام فرمود: ازتواضع است که در نشستن بپائین مجلس راضی باشی و بهر که برخوری سلام کنی و مجادله را ترک کنی، اگر چه حق با تو باشد، و دوست نداشته باشی که ترا

۷- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ يَقْطِينٍ ، عَمَّنْ رَوَاهُ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : أَوْحَى اللهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَى مُوسَى عليه السلام أَنْ : يَامُوسَى أَتَدْرِي لِمَ اصْطَفَيْتُكَ بِكَلَامِي دُونَ خَلْقِي ؟ قَالَ : يَارَبِّ وَلِمَ ذَاكَ ؟ قَالَ : فَأَوْحَى اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى إِلَيْهِ أَنْ يَامُوسَى إِنِّي قَلَّبْتُ عِبَادِي ظَهْراً لِبَطْنٍ ، فَلَمْ أَجِدْ فِيهِمْ أَحَداً أَذَلَّ لِي نَفْساً مِنْكَ ، يَامُوسَى إِنَّكَ إِذَا صَلَّيْتَ وَضَعْتَ خَدَّكَ عَلَى التُّرَابِ - أَوْقَالَ : عَلَى الْأَرْضِ .

۸- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام : قَالَ مَرَّ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِمَا عَلَى الْمَجْذُومِينَ وَهُوَرَاكِبٌ حِمَارَهُ وَهُمْ يَتَغَدَّوْنَ فَدَعَوْهُ إِلَى الْغَدَاءِ ، فَقَالَ : أَمَا إِنِّي لَوْلَا أَنِّي صَائِمٌ لَفَعَلْتُ فَلَمَّا صَارَ إِلَى مَنْزِلِهِ أَمَرَ بِطَعَامٍ ، فَصُنِعَ وَ أَمَرَ أَنْ يَتَنَوَّقُوا فِيهِ ، ثُمَّ دَعَاهُمْ فَتَغَدَّوْا عِنْدَهُ وَتَغَدَّى مَعَهُمْ .

۹ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِاللهِ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى ، عَنْ هَارُونَ بْنِ خَارِجَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّ مِنَ التَّوَاضُعِ أَنْ يَجْلِسَ الرَّجُلُ دُونَ شَرَفِهِ .

۱۰ - عَنْهُ ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ وَمُحْسِنِ بْنِ أَحْمَدَ ، عَنْ يُونُسَ بْنِ يَعْقُوبَ قَالَ : نَظَرَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام إِلَى رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ قَدِاشْتَرَى لِعِيَالِهِ شَيْئاً وَ هُوَيَحْمِلُهُ ، فَلَمَّا رَآهُ الرَّجُلُ اسْتَحْيَى مِنْهُ ، فَقَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : اشْتَرَيْتَهُ لِعِيَالِكَ وَ حَمَلْتَهُ إِلَيْهِمْ ، أَمَا وَاللهِ لَوْلَا أَهْلُ الْمَدِينَةِ لَأَحْبَبْتُ

بتقوی بستایند .

۷ - امام صادق عليه السلام فرمود : خدای عزوجل بموسی عليه السلام وحی فرمودکه : ای موسی ! آیا میدانی چرا از میان همه مخلوقم ترا برای سخن گفتن با خود برگزیدم؟ عرضکرد : پروردگارا برای چه بود؟ خدای تبارك وتعالی باو وحی کردکه : ای موسی من بندگانم را زیر وروکردم (بررسی کامل نمودم) درمیان آنها کسی را ازتو فروتن تردربرابرخود ندیدم . ای موسی ! توچون نماز میگزاری چهره خویش روی خاك - یا گفت روی زمین - مینهی .

۸ - امام صادق عليه السلام فرمود : علی بن الحسین صلوات الله علیهما گذرش برجذامیان افتاد ،حضرت سوار الاغش بود وآنها صبحانه می‌خوردند. امام را به صبحانه دعوت کردند ، فرمود: اگرروزه نمیداشتم میپذیرفتم ، وچون بمنزلش رفت، دستورفرمود غذائی لذیذ وخوب بسازند، سپس برای صبحانه ازآنها دعوت کرد وخود هم باآنها صبحانه خورد .

۹ - امام صادق علیه السلام فرمود : از تواضع است که مرد درجائی نشیند که پائین تر از مقام و شرف او باشد .

۱۰ - امام صادق عليه السلام مردی ازاهل مدینه را دیدکه چیزی برای خانواده‌اش خریده وبا خود میبرد چون آنمرد امام را دید خجالت کشید ، امام فرمود : این را خودت خریده وبرای خانواده‌ات میبری ؟

أَنْ أَشْتَرِيَ لِعِيالِي الشَّيْءَ ثُمَّ أَحْمِلُهُ إِلَيْهِمْ.

﴿۱۸۶۵﴾ ۱۱ ـ عَنْهُ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ الْقاسِمِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي الْمِقْدامِ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ: فِيما أَوْحَى اللهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَى داوُدَ عليه السلام: يا داوُدُ كَما أَنَّ أَقْرَبَ النّاسِ مِنَ اللهِ الْمُتَواضِعُونَ كَذلِكَ أَبْعَدُ النّاسِ مِنَ اللهِ الْمُتَكَبِّرُونَ

۱۲ ـ عَنْهُ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ رَفَعَهُ إِلَى أَبِي بَصِيرٍ قالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى عليه السلام فِي السَّنَةِ الَّتِي قُبِضَ فِيها أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام فَقُلْتُ: جُعِلْتُ فِداكَ ما لَكَ ذَبَحْتَ كَبْشاً وَنَحَرَ فُلانٌ بَدَنَةً؟ فَقالَ: يا أَبا مُحَمَّدٍ، إِنَّ نُوحاً عليه السلام كانَ فِي السَّفِينَةِ وَكانَ فِيها ما شاءَ اللهُ وَكانَتِ السَّفِينَةُ مَأْمُورَةً فَطافَتْ بِالْبَيْتِ وَهُوَ طَوافُ النِّساءِ وَخَلّى سَبِيلَها نُوحٌ عليه السلام، فَأَوْحَى اللهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَى الْجِبالِ أَنِّي واضِعٌ سَفِينَةَ نُوحٍ عَبْدِي عَلى جَبَلٍ مِنْكُنَّ، فَتَطاوَلَتْ وَشَمَخَتْ وَتَواضَعَ الْجُودِيُّ وَهُوَ جَبَلٌ عِنْدَكُمْ فَضَرَبَتِ السَّفِينَةُ بِجُؤْجُؤِها الْجَبَلَ، قالَ: فَقالَ نُوحٌ عليه السلام عِنْدَ ذلِكَ: يا ماري اتْقِنْ؛ وَهُوَ بِالسِّرْيانِيَّةِ [يا] رَبِّ أَصْلِحْ، قالَ: فَظَنَنْتُ أَنَّ أَبَا الْحَسَنِ عليه السلام عَرَّضَ بِنَفْسِهِ.

۱۳ ـ عَنْهُ، عَنْ عِدَّةٍ مِنْ أَصْحابِهِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْباطٍ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْجَهْمِ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ

بخدا سوگند، اگر اهل مدینه نبودند (که سرزنش و خرده گیری کنند) من هم دوست داشتم، برای خانواده‌ام چیز بخرم وخودم ببرم.

۱۱ ـ امام صادق عليه السلام فرمود: درآنچه خدای عزوجل بداود وحی فرمود، این بود که: ای‌داود چنانکه نزدیکترین مردم بخدا متواضعانند، دورترین مردم از خدا هم متکبرانند.

۱۲ ـ ابوبصیر گوید: درسال وفات امام صادق عليه السلام خدمت موسی بن جعفر عليه السلام رسیدم و عرضکردم قربانت، چرا شما گوسفندی کشتید، درصورتیکه فلانی شتر کشت؟ فرمود: ای ابا محمد؟ همانا نوح عليه السلام درکشتی نشست و هرچه خدا خواهد در کشتی بود (انسان وحیوان و متاع بسیاری بود) و کشتی مأموریت داشت وگردخانه کعبه طواف کرد وهمان طواف نساء بود ونوح عليه السلام کشتی را بخود واگذاشته بود خدای عزوجل بکوهها وحی فرمود: که من کشتی بنده‌ام نوح را روی یکی از شما مینهم، کوهها گردن کشیدند و سر فرازی کردند، ولی کوه جودی فروتنی کرد، وآن کوهی است نزد شما، پس کشتی سینه برآن کوه گذاشت.

آن هنگام نوح عليه السلام بلغت سریانی فرمود: یا ماری اتقن یعنی پروردگارا اصلاح کن.

راوی گوید: من گمان کردم که موسی بن جعفر علیه‌السلام بخود کنایه زد (یعنی مقصودش این بود که من هم از کشتن گوسفند قصدم تواضع برای خدا بود. چنانچه پیغمبر صلی الله علیه و آله هم دوغ مخلوط بعسل را برای تواضع نیاشامید، بحدیث ۱۸۵۷ رجوع شود).

الرِّضَا عليه السلام قَالَ : قَالَ : التَّوَاضُعُ أَنْ تُعْطِيَ النَّاسَ مَا تُحِبُّ أَنْ تُعْطَاهُ .

وَفِي حَدِيثٍ آخَرَ قَالَ : قُلْتُ : مَا حَدُّ التَّوَاضُعِ الَّذِي إِذَا فَعَلَهُ الْعَبْدُ كَانَ مُتَوَاضِعاً؟ فَقَالَ: التَّوَاضُعُ دَرَجَاتٌ مِنْهَا أَنْ يَعْرِفَ الْمَرْءُ قَدْرَ نَفْسِهِ فَيُنْزِلُهَا مَنْزِلَتَهَا بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ، لَا يُحِبُّ أَنْ يَأْتِيَ إِلَى أَحَدٍ إِلَّا مِثْلَ مَا يُؤْتَى إِلَيْهِ ، إِنْ رَأَى سَيِّئَةً دَرَأَهَا بِالْحَسَنَةِ ، كَاظِمُ الْغَيْظِ ، عَافٍ عَنِ النَّاسِ ، وَاللهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ .

☆(بَابُ)☆

☆(الْحُبِّ فِي اللهِ وَالْبُغْضِ فِي اللهِ)☆

۱ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى وَأَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، وَعَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ ، وَ سَهْلُ بْنُ زِيَادٍ جَمِيعاً ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ رِئَابٍ ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ الْحَذَّاءِ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : مَنْ أَحَبَّ لِلهِ وَأَبْغَضَ لِلهِ وَأَعْطَى لِلهِ فَهُوَ مِمَّنْ كَمُلَ إِيمَانُهُ .

۲ - ابْنُ مَحْبُوبٍ ، عَنْ مَالِكِ بْنِ عَطِيَّةَ ، عَنْ سَعِيدٍ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : مِنْ أَوْثَقِ عُرَى الْإِيمَانِ أَنْ تُحِبَّ فِي اللهِ وَتُبْغِضَ فِي اللهِ وَتُعْطِيَ فِي اللهِ ، وَ تَمْنَعَ فِي اللهِ

﴿۱۸۷۰﴾ ۳ - ابْنُ مَحْبُوبٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ النُّعْمَانِ الْأَحْوَلِ صَاحِبِ الطَّاقِ ، عَنْ سَلَامٍ ابْنِ الْمُسْتَنِيرِ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : وَدُّ الْمُؤْمِنِ لِلْمُؤْمِنِ فِي اللهِ مِنْ أَعْظَمِ شُعَبِ الْإِيمَانِ

---

۱۲ - امام رضا عليه السلام فرمود : تواضع اینستکه بمردم دهی آنچه را میخواهی بتودهند (باآنها چنان رفتارکنی که میخواهی با تورفتارکنند) .

ودرحدیث دیگر گویند : بحضرت عرضکردم : حد تواضع که چون بنده آنرا بجاآورد متواضع است چیست ؟ فرمود : تواضع را درجاتی است : برخی ازآنها اینستکه انسان قدرخود را بشناسد وبا دلی سالم خود را بجایگاه خویش نشاند ، ودوست نداشته باشد که بسوی کسی رود ، مگر چنانچه بسویش آیند (با مردم چنانکه با او رفتارکنند ، رفتار کند) اگر بدی بیند آنرا با نیکی بپوشاند ، فرو خورنده خشم است ، وازمردم میگذرد ، خداهم نیکوکاران را دوست دارد .

☆(باب)☆

☆(دوستی برای خدا ودشمنی برای خدا)☆

۱ - امام صادق عليه السلام فرمود : هرکه برای خدا دوست دارد و برای خدا دشمن دارد و برای خدا عطاکند ، ازکسانیستکه ایمانش کامل است .

۲ - وفرمود : از محکمترین دست آویزهای ایمان اینستکه: برای خدا دوست بداری وبرای خدا دشمن بداری و برای خدا عطاکنی وبرای خدا دریغ داری .

۳ - رسولخدا صلی الله علیه وآله فرمود : دوستی مؤمن با مؤمن برای خدا ازبزرگترین شعبه‌های

لَا وَمَنْ أَحَبَّ فِي اللهِ وَأَبْغَضَ فِي اللهِ وَأَعْطَى فِي اللهِ وَمَنَعَ فِي اللهِ فَهُوَ مِنْ أَصْفِيَاءِ اللهِ.

٤ - الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ؛ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْوَشَّاءِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: سَمِعْتُهُ يَقُولُ: إِنَّ الْمُتَحَابِّينَ فِي اللهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى مَنَابِرَ مِنْ نُورٍ، قَدْ أَضَاءَ نُورُ وُجُوهِهِمْ وَنُورُ أَجْسَادِهِمْ وَنُورُ مَنَابِرِهِمْ كُلَّ شَيْءٍ حَتَّى يُعْرَفُوا بِهِ، فَيُقَالُ: هَؤُلَاءِ الْمُتَحَابُّونَ فِي اللهِ.

٥ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ حَمَّادٍ، عَنْ حَرِيزٍ، عَنْ فُضَيْلِ بْنِ يَسَارٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام عَنِ الْحُبِّ وَالْبُغْضِ، أَمِنَ الْإِيمَانِ هُوَ؟ فَقَالَ: وَهَلِ الْإِيمَانُ إِلَّا الْحُبُّ وَالْبُغْضُ؟ ثُمَّ تَلَا هٰذِهِ الْآيَةَ: «حَبَّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَ إِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ أُولٰئِكَ هُمُ الرَّاشِدُونَ».

٦ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِاللهِ؛ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ عَلِيِّ بْنِ يَحْيَى - فِيمَا أَعْلَمُ - عَنْ عَمْرِو بْنِ مُدْرِكٍ الطَّائِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله لِأَصْحَابِهِ: أَيُّ عُرَى الْإِيمَانِ أَوْثَقُ؟ فَقَالُوا: اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، وَقَالَ بَعْضُهُمْ: الصَّلَاةُ وَقَالَ بَعْضُهُمُ الزَّكَاةُ وَقَالَ بَعْضُهُمُ: الصِّيَامُ وَقَالَ بَعْضُهُمْ: الْحَجُّ وَالْعُمْرَةُ وَقَالَ بَعْضُهُمْ: الْجِهَادُ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: لِكُلِّ مَا قُلْتُمْ فَضْلٌ وَلَيْسَ بِهِ وَلٰكِنْ أَوْثَقُ عُرَى الْإِيمَانِ: الْحُبُّ فِي اللهِ وَالْبُغْضُ فِي اللهِ وَ

ایمانست، همانا هر که برای خدا دوستی کند وبرای خدا دشمنی کند وبرای خدا عطا وبرای خدا دریغ کند ازبرگزیدگان خداست.

٤ - امام صادق عليه السلام میفرمود: کسانیکه برای خدا بایکدیگر دوستی میکنند، روزقیامت برمنبرهای نورمیباشند، نور چهره ونورتن ونورمنبرهایشان همه چیزرا روشن کند، بدرجه‌ایکه بآن معرفی شوند، و گفته شود: اینان دوستی کنان برای خدایند.

٥ - فضیل بن یسار گوید: از امام صادق عليه السلام پرسیدم: آیا حب وبغض ازایمانست؟ فرمود: مگر ایمان چیزی غیر ازحب وبغض است؟ سپس این آیه را تلاوت فرمود: «خدا ایمان را محبوب شما کرد و آنرا در دل شما بیاراست و کفر و نافرمانی و عصیان را ناپسند شما کرد، آنانند هدایت یافتگان، ٧ سوره ٤٩».

٦ - رسولخدا صلی الله علیه وآله باصحابش فرمود: کدامیك از دستاویزهای ایمان محکم‌تر است؟ گفتند: خدا ورسولش داناترند، وبعضی ازآنها گفتند: نماز وبرخی گفتند: زکاة وبعضی گفتند: روزه و برخی گفتند: حج وعمره وبعضی گفتند: جهاد، رسولخدا صلی الله علیه وآله فرمود: هریك ازاینها راکه گفتید فضیلتی است، ولی جواب پرسش من نیست. محکمترین دستاویزهای ایمان دوستی برای خدا و دشمنی

تَوالي أَوْلِياءَاللهِ وَالتَّبَرّي مِنْ أَعْداءِاللهِ .

۷ ـ عَنْهُ ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ حَنْظَلَةَ الْأَحْمَسِيِّ ، عَنْ أَبِي الْجارُودِ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قالَ : قالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : اَلْمُتَحابُّونَ فِي اللهِ يَوْمَ الْقِيامَةِ عَلى أَرْضٍ زَبَرْجَدَةٍ خَضْراءَ فِي ظِلِّ عَرْشِهِ عَنْ يَمِينِهِ ـ وَكِلْتا يَدَيْهِ يَمِينٌ ـ وُجُوهُهُمْ أَشَدُّ بَياضاً وَ أَضْوَءُ مِنَ الشَّمْسِ الطّالِعَةِ ، يَغْبِطُهُمْ بِمَنْزِلَتِهِمْ كُلُّ مَلَكٍ مُقَرَّبٍ وَكُلُّ نَبِيٍّ مُرْسَلٍ ، يَقُولُ النّاسُ : مَنْ هؤُلاءِ ؟ فَيُقالُ : هؤُلاءِ الْمُتَحابُّونَ فِي اللهِ.

﴿۱۸۷۵﴾ ۸ ـ عَنْهُ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّضْرِبْنِ سُوَيْدٍ ، عَنْ هِشامِ بْنِ سالِمٍ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثُّمالِيِّ ، عَنْ عَلِيِّ ابْنِ الْحُسَيْنِ عليهما السلام قالَ : إِذا جَمَعَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ قامَ مُنادٍ فَنادى يُسْمِعُ النّاسَ فَيَقُولُ : أَيْنَ الْمُتَحابُّونَ فِي اللهِ ، قالَ : فَيَقُومُ عُنُقٌ مِنَ النّاسِ فَيُقالُ لَهُمْ : اذْهَبُوا إِلَى الْجَنَّةِ بِغَيْرِ حِسابٍ ، قالَ : فَتَلَقّاهُمُ الْمَلائِكَةُ فَيَقُولُونَ : إِلى أَيْنَ ؟ فَيَقُولُونَ : إِلَى الْجَنَّةِ بِغَيْرِ حِسابٍ ، قالَ : فَيَقُولُونَ : فَأَيُّ ضَرْبٍ أَنْتُمْ مِنَ النّاسِ ؟ فَيَقُولُونَ نَحْنُ الْمُتَحابُّونَ فِي اللهِ ، قالَ : فَيَقُولُونَ وَأَيُّ شَيْءٍ كانَتْ أَعْمالُكُمْ ؟ قالُوا : كُنّا نُحِبُّ فِي اللهِ وَنُبْغِضُ فِي اللهِ ، قالَ : فَيَقُولُونَ : نِعْمَ أَجْرُ الْعامِلِينَ.

۹ ـ عَنْهُ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَسّانٍ ، عَمَّنْ ذَكَرَهُ ، عَنْ داوُدَبْنِ فَرْقَدٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام

برای خدا وپیروی اولیاء خدا وبیزاری از دشمنان خداست .

۷ ـ رسولخدا صلی‌الله علیه وآله فرمود : دوستی کنان برای خدادرروزقیامت روی زمین زبرجدی سبز زیر سایه‌عرش (سایه رحمت) خدا ، سمت راستش باشند ـ وهردودست اوراست است ـ چهره‌آنها بسیار سفید ونورانی تر از خورشید درخشانست ، وهر فرشته مقرب و پیغمبر مرسلی بمقام آنها غبطه میبرند ، مردم گویند : اینها کیانند ؟بآنها گفته شود : دوستی‌کنان برای خدایند .

شرح ـ پرواضح است که اضافه «دست» بخدایتعالی درقرآن واخبار برسبیل مجازواستعاره‌میباشد و مراد ازآن نعمت یا قدرتست وچون دست چپ از دست راست نقصان و کاهش دارد ، و در ذات وصفات خدایتعالی‌هیچگونه نقصان وکاهشی نیست ، ازاینروفرمود : هر دودست او راست است .

۸ ـ علی بن الحسین علیهماالسلام فرمود : چون خدای عزوجل همه مردم را گرد آورد (در روز قیامت) یك جارچی برخیزد وبآوازیکه مردم بشنوند گوید : دوستی‌کنان برای خدا کجایند ؟ جماعتی از مردم برخیزند ، بآنها گفته شود بدون حساب بسوی بهشت روید .

فرشتگان بآنها برخورند وگویند : کجا ؟ گویند : بسوی بهشت بدون حساب ، گویند شما چه‌صنفی ازمردمید ؟ گویند : ما دوستی‌کنان برای‌خدائیم ، گویند : اعمال‌شماچه بوده ؟ گویند : برای خدادوستی میکردیم و برای خدا دشمنی میورزیدیم گویند : چه خوبست پاداش اهل عمل !.

قالَ : ثَلاثٌ مِنْ عَلاماتِ الْمُؤْمِنِ : عِلْمُهُ بِاللهِ وَمَنْ يُحِبُّ وَمَنْ يُبْغِضُ .

١٠ - عَلِيُّ بْنُ إبْراهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ هِشامِ بْنِ سالِمٍ وَحَفْصِ بْنِ الْبَخْتَرِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : إنَّ الرَّجُلَ لَيُحِبُّكُمْ وَما يَعْرِفُ ما أَنْتُمْ عَلَيْهِ فَيُدْخِلُهُ اللهُ الْجَنَّةَ بِحُبِّكُمْ وَ إنَّ الرَّجُلَ لَيُبْغِضُكُمْ وَما يَعْرِفُ ما أَنْتُمْ عَلَيْهِ فَيُدْخِلُهُ اللهُ بِبُغْضِكُمُ النّارَ .

١١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خالِدٍ ، عَنِ ابْنِ الْعَرْزَمِيِّ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جابِرٍ الْجُعْفِيِّ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قالَ : إذا أَرَدْتَ أَنْ تَعْلَمَ أَنَّ فِيكَ خَيْراً فَانْظُرْ إلى قَلْبِكَ ، فَإنْ كانَ يُحِبُّ أَهْلَ طاعَةِ اللهِ وَيُبْغِضُ أَهْلَ مَعْصِيَتِهِ فَفِيكَ خَيْرٌ وَاللهُ يُحِبُّكَ وَإنْ كانَ يُبْغِضُ أَهْلَ طاعَةِ اللهِ وَ يُحِبُّ أَهْلَ مَعْصِيَتِهِ فَلَيْسَ فِيكَ خَيْرٌ وَاللهُ يُبْغِضُكَ ، وَالْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ .

١٢ - عَنْهُ ، عَنْ أَبِي عَلِيٍّ الْواسِطِيِّ ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبانٍ ، عَمَّنْ ذَكَرَهُ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قالَ: لَوْ أَنَّ رَجُلاً أَحَبَّ رَجُلاً لِلّهِ لَأَثابَهُ اللهُ عَلى حُبِّهِ إيّاهُ وَإنْ كانَ الْمَحْبُوبُ في عِلْمِ اللهِ مِنْ أَهْلِ النّارِ وَلَوْ أَنَّ رَجُلاً أَبْغَضَ رَجُلاً لِلّهِ لَأَثابَهُ اللهُ عَلى بُغْضِهِ إيّاهُ وَإنْ كانَ الْمُبْغَضُ في عِلْمِ اللهِ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ .

---

٩ - امام صادق عليه‌السلام فرمود : سه‌چیز ازعلامات مؤمن است : شناختن خدا وشناختن‌دوستان ودشمنان خدا .

١٠ - امام صادق عليه‌السلام فرمود : شخصی شما (شیعه) را دوست دارد و نمیداند شما چه عقیده دارید ، خدا اورا بسبب دوستیش با شما ببهشت برد ، وشخصی شما را دشمن دارد و نمیداند شما چه عقیده دارید ، خدا اورا بسبب دشمنیش با شما بدوزخ برد .

شرح - مراد باین اشخاص مستضعفین از شیعه ویا مخالفین است و دراینصورت مقصود از **ما انتم علیه** عقاید و معارف شیعه است و ممکن است مقصود از **ما انتم علیه** تقوی و ورع و یا گناهان و معاصی شیعه باشد .

١١ - امام باقر عليه‌السلام فرمود : هرگاه خواهی بدانی درتو خیری هست، بدلت نگاه‌کن، اگر اهل طاعت خدا را دوست وأهل معصیت خدارا دشمن‌دارد، درتوخیراست وخدا هم ترا دوست دارد ، واگراهل طاعت خدا را دشمن‌واهل معصیت خدا را دوست دارد درتوخیرنیست وخدا دشمنت دارد ، وهرکسی‌همراه دوست خود است .

١٢ - امام باقر عليه‌السلام فرمود : اگر مردی ، مردی را برای خدا دوست دارد ، خدا برای دوستیش اورا ثواب دهد، اگر چه‌آنکه رادوست داشته درعلم خدا اهل دوزخ باشد واگر مردی مردی را برای خدا دشمن دارد ، خدا برای دشمنیش باو ثواب دهد ، اگر چه آنکه را دشمن داشته در علم خدا اهل بهشت باشد .

(۱۸۸۰) ۱۳ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنِ النَّضْرِ بْنِ سُوَيْدٍ عَنْ يَحْيَى الْحَلَبِيِّ، عَنْ بَشِيرٍ الْكُنَاسِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قَدْ يَكُونُ حُبٌّ فِي اللهِ وَرَسُولِهِ وَ حُبٌّ فِي الدُّنْيَا فَمَا كَانَ فِي اللهِ وَرَسُولِهِ فَثَوَابُهُ عَلَى اللهِ وَمَا كَانَ فِي الدُّنْيَا فَلَيْسَ بِشَيْءٍ.

۱۴ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى، عَنْ سَمَاعَةَ بْنِ مِهْرَانَ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: إِنَّ الْمُسْلِمَيْنِ يَلْتَقِيَانِ، فَأَفْضَلُهُمَا أَشَدُّهُمَا حُبّاً لِصَاحِبِهِ.

۱۵ ـ عَنْهُ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي نَصْرٍ وَابْنِ فَضَّالٍ، عَنْ صَفْوَانَ الْجَمَّالِ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: مَا الْتَقَى مُؤْمِنَانِ قَطُّ إِلَّا كَانَ أَفْضَلُهُمَا أَشَدَّهُمَا حُبّاً لِأَخِيهِ.

۱۶ ـ الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ عِمْرَانَ السَّبِيعِيِّ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ جَبَلَةَ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: كُلُّ مَنْ لَمْ يُحِبَّ عَلَى الدِّينِ وَلَمْ يُبْغِضْ عَلَى الدِّينِ فَلَا دِينَ لَهُ.

(بَابُ)

﴿ذَمِّ الدُّنْيَا وَالزُّهْدِ فِيهَا﴾

۱ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ، عَنِ الْهَيْثَمِ بْنِ وَاقِدٍ الْجَزَرِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: مَنْ زَهَدَ فِي الدُّنْيَا أَثْبَتَ اللهُ الْحِكْمَةَ فِي قَلْبِهِ وَ أَنْطَقَ بِهَا لِسَانَهُ وَبَصَّرَهُ عُيُوبَ الدُّنْيَا دَاءَهَا وَدَوَاءَهَا وَأَخْرَجَهُ مِنَ الدُّنْيَا سَالِماً إِلَى دَارِ السَّلَامِ.

---

۱۳ ـ امام صادق عليه السلام فرمود: گاهی دوستی برای خدا و رسولش باشد و گاهی برای دنیا، پس آنچه برای خدا ورسولش باشد، ثوابش برخداست وآنچه برای دنیا باشد هیچ نیست (ثوابی ندارد).

۱۴ ـ امام صادق عليه السلام فرمود: دو مسلمانیکه بهم برخورد میکنند، آنکه دیگری را بیشتر دوست دارد ازدیگری بهتراست.

۱۵ ـ و فرمود: دو مؤمن هرگز با هم برخورد نکنند، جز آنکه برادرش را بیشتر دوست دارد، بهتراست.

۱۶ ـ وفرمود: هرکه برای دین دوست ندارد و برای دین دشمن ندارد، دین ندارد (پیداست که شخص متدین حد اقل باید پیغمبر وائمه (ص) را برای خدا دوست بدارد وگرنه دین نخواهدداشت)

﴿باب﴾

﴿نکوهش دنیا وزهد دردنیا﴾

۱ ـ امام صادق عليه السلام فرمود: کسیکه بدنیا زاهد وبی‌رغبت باشد، خدا حکمت‌را درقلبش برجا دارد وزبانشرا بآن گویا سازد، واورا به عیبهای دنیا ودرد ودوایش بینا گرداند، واو را ازدنیا سالم‌بیرون کند

﴿١٨٨٥﴾ ٢ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْقَاسَانِيُّ ؛ جَمِيعاً ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ دَاوُدَ الْمِنْقَرِيِّ ، عَنْ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: سَمِعْتُهُ يَقُولُ: جُعِلَ الْخَيْرُ كُلُّهُ فِي بَيْتٍ وَجُعِلَ مِفْتَاحُهُ الزُّهْدَ فِي الدُّنْيَا؛ ثُمَّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : لَا يَجِدُ الرَّجُلُ حَلَاوَةَ الْإِيمَانِ فِي قَلْبِهِ حَتَّى لَا يُبَالِيَ مِنْ أَكْلِ الدُّنْيَا. ثُمَّ قَالَ : أَبُوعَبْدِاللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : حَرَامٌ عَلَى قُلُوبِكُمْ أَنْ تَعْرِفَ حَلَاوَةَ الْإِيمَانِ حَتَّى تَزْهَدَ فِي الدُّنْيَا .

٣ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ يُونُسَ ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْخَزَّازِ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام إِنَّ مِنْ أَعْوَنِ الْأَخْلَاقِ عَلَى الدِّينِ الزُّهْدَ فِي الدُّنْيَا .

٤ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، وَ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ دَاوُدَ الْمِنْقَرِيِّ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ هَاشِمِ بْنِ الْبُرَيْدِ ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَجُلاً سَأَلَ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ عليهما السلام عَنِ الزُّهْدِ فَقَالَ : عَشَرَةُ أَشْيَاءَ ، فَأَعْلَى دَرَجَةِ الزُّهْدِ أَدْنَى دَرَجَةِ الْوَرَعِ وَأَعْلَى دَرَجَةِ الْوَرَعِ أَدْنَى دَرَجَةِ الْيَقِينِ وَ أَعْلَى دَرَجَةِ الْيَقِينِ أَدْنَى دَرَجَةِ الرِّضَا ، أَلَا وَ إِنَّ الزُّهْدَ فِي آيَةٍ مِنْ كِتَابِ اللهِ عَزَّ وَ جَلَّ « لِكَيْلَا تَأْسَوْا عَلَى مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَاكُمْ » .

٥ ـ وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ ، عَنِ الْمِنْقَرِيِّ ، عَنْ سُفْيَانَ بْنِ عُيَيْنَةَ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام وَهُوَ

وبيهشت دارالسلام درآورد .

٢ ـ امام صادق عليه‌السلام فرمود : همه خيردرخانه‌ئى نهاده شده وكليدش را زهد وبى رغبتى بدنيا قرار داده‌اند .

سپس فرمود : رسولخدا صلى‌الله عليه وآله فرمود : مرد شيرينى ايمانرا در قلبش نمييابد ، تاآنكه باكش نباشدكه چه‌كسى دنيا را خورد .

آنگاه امام صادق عليه‌السلام فرمود : شناختن شيرينى ايمان بر دلهاى شما حرامست ، تا بدنيا بى رغبت شود .

٣ ـ اميرالمؤمنين عليه السلام فرمود : اخلاقيكه بيشترانسانراكمك بدين ميكند ، زهد نسبت بدنياست .

٤ ـ مردى از على بن‌الحسين عليهماالسلام درباره زهد پرسيد ، فرمود زهد ده چيز است ، (و درجاتى دارد) بالاترين درجه زهدپست ترين درجه ورع و بالاترين درجه ورع پست ترين درجه يقين و بالاترين درجه يقين پست‌ترين درجه رضاست ، همانا تمام زهد دريك آيه ازكتاب خداى عزوجل است : « تا برآنچه از دست شما رفته افسوس نخوريد وبآنچه بشما رسيده شادى نكنيد » ٢٣ سوره ٥٧ .

يَقُولُ: كُلُّ قَلْبٍ فيهِ شَكٌّ أَوْشِرْكٌ فَهُوَساقِطٌ وَإِنَّمَا أَرادُوا بِالزُّهْدِ فِي الدُّنْيا لِتَفَرُّغَ قُلُوبُهُمْ لِلْآخِرَةِ.

٦ ـ عَلِيٌّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ، عَنِ الْعَلاءِ بْنِ رَزِينٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ أَمِيرُالْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: إِنَّ عَلامَةَ الرّاغِبِ فِي ثَوابِ الْآخِرَةِ زُهْدُهُ فِي عاجِلِ زَهْرَةِ الدُّنْيا، أَمّا إِنَّ زُهْدَ الزّاهِدِ فِي هٰذِهِ الدُّنْيا لا يَنْقُصُهُ مِمّا قَسَمَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ فِيها وَإِنْ زَهَدَ؛ وَإِنَّ حِرْصَ الْحَرِيصِ عَلىٰ عاجِلِ زَهْرَةِ [الْحَياةِ] الدُّنْيا لا يَزِيدُهُ فِيها وَ إِنْ حَرَصَ، فَالْمَغْبُونُ مَنْ حُرِمَ حَظَّهُ مِنَ الْآخِرَةِ.

﴿١٨٩٠﴾ ٧ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيىٰ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى الْخَثْعَمِيِّ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ: ما أَعْجَبَ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وآله شَيْءٌ مِنَ الدُّنْيا إِلّا أَنْ يَكُونَ فِيها جائِعاً خائِفاً.

٨ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خالِدٍ، عَنِ الْقاسِمِ بْنِ يَحْيىٰ، عَنْ جَدِّهِ الْحَسَنِ ابْنِ رٰاشِدٍ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ سِنانٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ: خَرَجَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله وَهُوَ مَحْزُونٌ فَأَتاهُ مَلَكٌ وَمَعَهُ مَفاتِيحُ خَزائِنِ الْأَرْضِ، فَقالَ: يا مُحَمَّدُ هٰذِهِ مَفاتِيحُ خَزائِنِ الْأَرْضِ يَقُولُ لَكَ رَبُّكَ: افْتَحْ وَخُذْ مِنْها ما شِئْتَ مِنْ غَيْرِ أَنْ تَنْقُصَ شَيْئاً عِنْدِي، فَقالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: الدُّنْيا دارُ مَنْ لا دارَ لَهُ وَلَها يَجْمَعُ مَنْ لا عَقْلَ لَهُ، فَقالَ الْمَلَكُ: وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ نَبِيّاً لَقَدْ سَمِعْتُ هٰذَا الْكَلامَ مِنْ

---

٥ ـ امام صادق عليه السلام ميفرمود: هردلى كه شكى يا شركى داشته باشد، ساقط وبى ارزش است وآنها (پيغمبر واولياء خدا) زهد نسبت بدنيا را خواستند تا دلشان براى آخرت فارغ باشد (زيرا محبت دنيا وآخرت دريكدل جمع نشود).

٦ ـ اميرالمؤمنين عليه السلام فرمود: علامت مشتاق بثواب آخرت بى‌رغبتى نسبت بشكوفه (خرم وبى ثبات) دنياى نقد است، همانا بى رغبتى زاهد نسبت بدنيا، ازآنچه خداى عزوجل برايش از دنيا قسمت كرده كاهش ندهد، اگر چه زهد كند، وحرص شخص حريص برشكوفه دنياى نقد، برايش افزونى نياورد، اگرچه حرص زند، پس مغبون كسى است كه ازبهرهٔ آخرت خودمحروم ماند.

٧ ـ امام صادق عليه السلام فرمود: رسولخدا صلى‌الله عليه وآله راجز گرسنگى و خوف، چيزى ازدنيا مسرور نميساخت وخوشش نميآورد.

٨ ـ وفرمود: روزى پيغمبر صلى‌الله عليه وآله اندوهگين بيرون رفت، فرشته‌ايكه كليدهاى خزانه‌هاى زمين دستش بود، نزد اوآمد وگفت: اى محمد: اينها كليدهاى خزانه‌هاى زمين است. پروردگارت بتو ميگويد: بازكن وهرچه خواهى اززمين برگير، بدون آنكه چيزى ازمقامت نزد من كاسته شود.
رسولخدا صلى‌الله عليه وآله فرمود: دنيا خانه كسى است كه خانه ندارد. وآنكه عقل ندارد براى

مَلَكٍ يَقُولُهُ فِي السَّمَاءِ الرَّابِعَةِ ، حِينَ أُعْطِيتُ الْمَفَاتِيحَ .

٩ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ جَمِيلِ بْنِ دَرَّاجٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: مَرَّ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله بِجَدْيٍ أَسَكَّ مُلْقىً عَلَى مَزْبَلَةٍ مَيِّتاً ، فَقَالَ لِأَصْحَابِهِ : كَمْ يُسَاوِي هٰذَا؟ فَقَالُوا: لَعَلَّهُ لَوْ كَانَ حَيّاً لَمْ يُسَاوِ دِرْهَماً ، فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ الدُّنْيَا أَهْوَنُ عَلَى اللهِ مِنْ هٰذَا الْجَدْيِ عَلَى أَهْلِهِ.

١٠ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ الْقَاسَانِيِّ ، عَمَّنْ ذَكَرَهُ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: إِذَا أَرَادَ اللهُ بِعَبْدٍ خَيْرًا زَهَّدَهُ فِي الدُّنْيَا وَفَقَّهَهُ فِي الدِّينِ وَ بَصَّرَهُ عُيُوبَهَا وَمَنْ أُوتِيَهُنَّ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ؛ وَقَالَ : لَمْ يَطْلُبْ أَحَدٌ الْحَقَّ بِبَابٍ أَفْضَلَ مِنَ الزُّهْدِ فِي الدُّنْيَا وَهُوَ ضِدُّ لِمَا طَلَبَ أَعْدَاءُ الْحَقِّ ، قُلْتُ : جُعِلْتُ فِدَاكَ مِمَّ ذَا؟ قَالَ: مِنَ الرَّغْبَةِ فِيهَا. وَقَالَ: أَلَا مِنْ صَبَّارٍ كَرِيمٍ ؛ فَإِنَّمَا هِيَ أَيَّامٌ قَلَائِلُ؛ أَلَا إِنَّهُ حَرَامٌ عَلَيْكُمْ أَنْ تَجِدُوا طَعْمَ الْإِيمَانِ حَتَّى تَزْهَدُوا فِي الدُّنْيَا .

قَالَ: وَسَمِعْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : إِذَا تَخَلَّى الْمُؤْمِنُ مِنَ الدُّنْيَا سَمَا وَ وَجَدَ حَلَاوَةَ حُبِّ اللهِ

دنیا جمع میکند ، فرشته گفت : سوگند بآنکه ترا بحق مبعوث ساخته ، من این سخن را از فرشته‌ئی در آسمان چهارم شنیدم ، زمانیکه ، کلیدها را بمن دادند .

٩ ـ امام صادق علیه السلام فرمود : رسولخدا صلی‌الله علیه وآله به بزغاله گوش بریده‌ایکه مرده ، ودر زباله دان افتاده بود گذر کرد ، باصحاب فرمود : این چند میارزد ؟ گفتند : اگر زنده میبود شاید یك درهم ارزش نداشت ، پیغمبر صلی‌الله علیه وآله فرمود : سوگند بآنکه جانم دردست اوست که دنیا نزد خدا ازاین بزغاله نزد أهلش پست‌تر است .

١٠ ـ امام صادق علیه‌السلام فرمود : چون خدا خیر بنده‌ئی را خواهد ، اورا نسبت بدنیا بی‌رغبت وسبت بدین دانشمند کند . وبعیوب دنیا بینایش سازد ، وبهر که این خصلتها داده شود ، خیر دنیا وآخرت داده شده ، و فرمود : هیچکس حق را در راهی بهتر از زهد دنیا نجسته است وآن ضد مطلوب دشمنان حق است .

راوی گوید : عرضکردم : قربانت ، آنها ازچه راه میجویند ؟ فرمود : از رغبت بدنیا . وفرمود آیا شخص پرصبر کریمی نیست ؟ همانا دنیا چند روزاندکست ، همانا حرامست برشما که مزه ایمان چشید جز آنکه نسبت بدنیا بی‌رغبت شوید .

وشنیدم امام صادق علیه السلام میفرمود : چون مؤمن ازدنیا کنار کشد، رفعت پیدا کند و شیرینی محبت خدا

وَكَانَ عِنْدَ أَهْلِ الدُّنْيَا كَأَنَّهُ قَدْ خُولِطَ وَإِنَّمَا خَالَطَ الْقَوْمَ حَلَاوَةُ حُبِّ اللهِ فَلَمْ يَشْتَغِلُوا بِغَيْرِهِ.

قَالَ وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: إِنَّ الْقَلْبَ إِذَا صَفَا ضَاقَتْ بِهِ الْأَرْضُ حَتَّى يَسْمُوَ.

۱۱ - عَلِيٌّ؛ [عَنْ أَبِيهِ]؛ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ الْقَاسَانِيِّ؛ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ دَاوُدَ الْمِنْقَرِيِّ؛ عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ بْنِ هَمَّامٍ؛ عَنْ مَعْمَرِ بْنِ رَاشِدٍ؛ عَنِ الزُّهْرِيِّ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمِ بْنِ شِهَابٍ قَالَ: سُئِلَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام أَيُّ الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ عِنْدَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ؟ فَقَالَ: مَا مِنْ عَمَلٍ بَعْدَ مَعْرِفَةِ اللهِ جَلَّ وَعَزَّ وَمَعْرِفَةِ رَسُولِهِ أَفْضَلُ مِنْ بُغْضِ الدُّنْيَا؛ وَإِنَّ لِذَلِكَ لَشُعَباً كَثِيرَةً وَلِلْمَعَاصِي شُعَباً فَأَوَّلُ مَا عُصِيَ اللهُ بِهِ الْكِبْرُ وَهِيَ مَعْصِيَةُ إِبْلِيسَ حِينَ أَبَى وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ، وَالْحِرْصُ وَهِيَ مَعْصِيَةُ آدَمَ وَحَوَّا حِينَ قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُمَا: «كُلَا مِنْ حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هٰذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ» فَأَخَذَا مَا لَا حَاجَةَ بِهِمَا إِلَيْهِ فَدَخَلَ ذٰلِكَ عَلَى ذُرِّيَّتِهِمَا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَذٰلِكَ أَنَّ أَكْثَرَ مَا يَطْلُبُ ابْنُ آدَمَ مَا لَا حَاجَةَ بِهِ إِلَيْهِ، ثُمَّ الْحَسَدُ وَهِيَ مَعْصِيَةُ ابْنِ آدَمَ حَيْثُ حَسَدَ أَخَاهُ فَقَتَلَهُ، فَتَشَعَّبَ مِنْ ذٰلِكَ حُبُّ النِّسَاءِ وَحُبُّ الدُّنْيَا وَحُبُّ الرِّئَاسَةِ وَحُبُّ الرَّاحَةِ وَحُبُّ الْكَلَامِ وَحُبُّ الْعُلُوِّ وَالثَّرْوَةِ، فَصِرْنَ سَبْعَ خِصَالٍ، فَاجْتَمَعْنَ كُلُّهُنَّ فِي حُبِّ الدُّنْيَا، فَقَالَ الْأَنْبِيَاءُ وَالْعُلَمَاءُ بَعْدَ مَعْرِفَةِ ذٰلِكَ: حُبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ، وَالدُّنْيَا دُنْيَا آنٍ: دُنْيَا بَلَاغٍ وَدُنْيَا مَلْعُونَةٍ.

را دریابد، ونزد اهل دنیا دیوانه نماید، درصورتیکه شیرینی محبت خدا بآنها آمیخته شده که بچیز دیگر مشغول نشوند.

وشنیدم میفرمود: زمانیکه دل صفا پیدا کند، زمین برایش تنگه شود. تا آنجاکه پرواز کند.

۱۱ - از علی بن الحسین علیهما السلام پرسیدند، کدام عمل نزد خدای عزوجل بهتر است؟ فرمود: هیچ عملی بعد از معرفت خدای جل وعز ورسولش بهتر از بغض دنیا نیست، وبرای آن شعبه‌های بسیاریست وبرای گناهان (نافرمانیهای خدا) شعبه‌های بسیاریست:

نخستین نافرمانی که خدا را نمودند تکبر بود و آن نافرمانی شیطان بود، زمانیکه سرپیچی و گردنفرازی کرد وازکافران گشت.

ودیگر حرص است که نافرمانی آدم وحوا بود، زمانیکه خدای عزوجل بآنها فرمود: «از هر چه خواهید بخورید ولی بابن درخت نزدیك مشوید که ازستمکاران باشید، ۲۵ سوره ۲» پس آدم وحوا چیزی را گرفتند که بدان احتیاج نداشتند، واین خصلت تا روز قیامت در ذریه آنها رخنه کرد، ازاینرو بیشتر آنچه را آدمیزاد میطلبد بدان احتیاج ندارد.

ودیگر حسد است که نافرمانی پسر آدم (قابیل) بود، زمانیکه به برادرش (هابیل) حسد برد واورا کشت، وازاین نافرمانیها دوستی زنان و دوستی دنیا ودوستی ریاست و دوستی استراحت و دوستی

﴿۱۸۹۵﴾ ۱۲ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: إِنَّ فِي طَلَبِ الدُّنْيَا إِضْرَاراً بِالْآخِرَةِ وَفِي طَلَبِ الْآخِرَةِ إِضْرَاراً بِالدُّنْيَا، فَأَضِرُّوا بِالدُّنْيَا فَإِنَّهَا أَوْلَى بِالْإِضْرَارِ.

۱۳ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْخَزَّازِ عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ الْحَذَّاءِ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام: حَدِّثْنِي بِمَا أَنْتَفِعُ بِهِ فَقَالَ: يَا أَبَا عُبَيْدَةَ أَكْثِرْ ذِكْرَ الْمَوْتِ، فَإِنَّهُ لَمْ يُكْثِرْ إِنْسَانٌ ذِكْرَ الْمَوْتِ إِلَّا زَهَدَ فِي الدُّنْيَا.

۱۴ - عَنْهُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ، عَنِ الْحَكَمِ بْنِ أَيْمَنَ، عَنْ دَاوُدَ الْأَبْزَارِيِّ قَالَ: قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام: مَلَكٌ يُنَادِي كُلَّ يَوْمٍ: ابْنَ آدَمَ لِدِ لِلْمَوْتِ وَاجْمَعْ لِلْفَنَاءِ وَابْنِ لِلْخَرَابِ.

۱۵ - عَنْهُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ، عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبَانٍ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِمَا: إِنَّ الدُّنْيَا قَدِ ارْتَحَلَتْ مُدْبِرَةً، وَإِنَّ الْآخِرَةَ قَدِ ارْتَحَلَتْ مُقْبِلَةً، وَلِكُلٍّ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا بَنُونَ، فَكُونُوا مِنْ أَبْنَاءِ الْآخِرَةِ، وَلَا تَكُونُوا مِنْ أَبْنَاءِ الدُّنْيَا، [أَلَا] وَكُونُوا مِنَ الزَّاهِدِينَ فِي الدُّنْيَا الرَّاغِبِينَ فِي الْآخِرَةِ.

سخن گفتن ودوستی سروری وثروت منشعب گشت ، واینها هفت خصلت است که همگی در دوستی دنیا گرد آمده‌اند ، از اینرو پیغمبران و دانشمندان بعد از شناختن این مطلب گفتند : دوستی دنیا سر هر خطا و گناهست ودنیا دوگونه است ؛ دنیای رساننده و دنیای ملعون (یعنی دنیائیکه انسانرا بطاعت و قرب خدا میرساند بقدر کفاف است که آن ممدوح وپسندیده است و دنیائیکه بیش از مقدار کفاف وزیادتر ازاحتیاجست که آن مایه لعنت ودوری ازرحمت خداست) .

۱۲ - رسولخدا صلی‌الله علیه فرمود ، دردنیا جوئی زیان زدن بآخرتست و در آخرت جوئی زیان زدن بدنیا ، شما بدنیا زیان زنید که آن بزیان رسانیدن سزاوارتر است .

۱۳ - ابوعبیده حذاء گوید : بامام باقر علیه السلام عرضکردم : حدیثی بمن بفرما که از آن سود برم فرمود : ای ابا عبیده ، بسیار یاد مرگ کن ، زیرا شخصی از مرگ بسیار یاد نکند ، جز آنکه بدنیا بی رغبت شود .

۱۴ - امام باقر علیه السلام فرمود: فرشته‌ئی هر روز فریاد میکشد : آدمیزاد برای مردن بزای و برای نابودی گردآور وبرای خراب شدن بساز .

۱۵ - علی بن الحسین صلوات الله علیهما فرمود دنیا پشت کرده کوچ میکند و آخرت روی آورده میآید وبرای هریك ازایندو فرزندانی است ، شما از فرزندان آخرت باشید وازفرزندان دنیا نباشید واز زاهدین در دنیا وراغبین درآخرت باشید .

أَلَا إِنَّ الزَّاهِدِينَ فِي الدُّنْيَا اتَّخَذُوا الْأَرْضَ بِسَاطاً، وَالتُّرَابَ فِرَاشاً ، وَالْمَاءَ طِيباً، وَقَرَّضُوا مِنَ الدُّنْيَا تَقْرِيضاً .

أَلَا وَمَنِ اشْتَاقَ إِلَى الْجَنَّةِ سَلَا عَنِ الشَّهَوَاتِ ، وَمَنْ أَشْفَقَ مِنَ النَّارِ رَجَعَ عَنِ الْمُحَرَّمَاتِ وَ مَنْ زَهِدَ فِي الدُّنْيَا هَانَتْ عَلَيْهِ الْمَصَائِبُ .

أَلَا إِنَّ لِلَّهِ عِبَاداً كَمَنْ رَأَى أَهْلَ الْجَنَّةِ فِي الْجَنَّةِ مُخَلَّدِينَ ، وَ كَمَنْ رَأَى أَهْلَ النَّارِ فِي النَّارِ مُعَذَّبِينَ ، شُرُورُهُمْ مَأْمُونَةٌ ، وَقُلُوبُهُمْ مَحْزُونَةٌ ، أَنْفُسُهُمْ عَفِيفَةٌ ، وَحَوَائِجُهُمْ خَفِيفَةٌ ، صَبَرُوا أَيَّاماً قَلِيلَةً ، فَصَارُوا بِعُقْبَى رَاحَةٍ طَوِيلَةٍ ، أَمَّا اللَّيْلُ فَصَافُّونَ أَقْدَامَهُمْ تَجْرِي دُمُوعُهُمْ عَلَى خُدُودِهِمْ وَهُمْ يَجْأَرُونَ إِلَى رَبِّهِمْ ، يَسْعَوْنَ فِي فَكَاكِ رِقَابِهِمْ ، وَ أَمَّا النَّهَارُ فَحُلَمَاءُ ، عُلَمَاءُ ، بَرَرَةٌ ، أَتْقِيَاءُ كَأَنَّهُمُ الْقِدَاحُ قَدْ بَرَاهُمُ الْخَوْفُ مِنَ الْعِبَادَةِ ، يَنْظُرُ إِلَيْهِمُ النَّاظِرُ فَيَقُولُ : مَرْضَى - وَ مَا بِالْقَوْمِ مِنْ مَرَضٍ - أَمْ خُولِطُوا فَقَدْ خَالَطَ الْقَوْمَ أَمْرٌ عَظِيمٌ ؛ مِنْ ذِكْرِ النَّارِ وَمَا فِيهَا .

۱۶ - عَنْهُ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللَّهِ الْمُؤْمِنِ ، عَنْ جَابِرٍ قَالَ : دَخَلْتُ عَلَى أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام فَقَالَ: يَا جَابِرُ وَاللَّهِ إِنِّي لَمَحْزُونٌ، وَإِنِّي لَمَشْغُولُ الْقَلْبِ ، قُلْتُ : جُعِلْتُ فِدَاكَ وَمَا شُغْلُكَ

همانازاهدین دردنیا زمین را بسترخود گرفتند وخاك را فرش وآب‌را بوی خوش خودوخویشتن را از دنیا قیچی کردند .

همانا هر که مشتاق‌بهشت شود ، ازشهوتها فراموش کند وهر که ازدوزخ بترسدازمحرمات روگرداند وهر که دردنیا زهد ورزد ، مصیبتها براوآسان شود .

همانا خدا را بندگانی است که گویا اهل بهشت را جاودان در بهشت دیده و اهل دوزخ را در دوزخ گرفتار عذاب دیده‌اند ، مردم از شر آنها در امانند ، دلشان غمگین است ، عفت نفس دارند ، حاجاتشان سبك است ، چند روزی صبر کردند وباستراحت طولانی قیامت رسیدند .

اما شب گامهایشان برای عبادت صف کشیده ، اشکشان برچهره جاریست وبپروردگارخویش پناه‌برند وبرای‌آزادی خود (ازآتش دوزخ) کوشش کنند .

واما روز خویشتن دارانی‌باشند ، دانشمند ، نیکوکار وپرهیزگار ، در لاغری مانند چوبه تیری که ترس ازعبادت‌آنها را تراشیده ، هر که بآنها نگرد ، گوید بیمارند - درصورتیکه بیماری ندارند - یاگویند دیوانه‌اند، درصورتیکه بامر بزرگی که یادآتش دوزخ ووضع آنست گرفتارند .

۱۶ - جابر گوید : خدمت امام باقر عليه السلام رسیدم ، حضرت فرمود : ای جابر بخدا که من غمگین ودلگرفته‌ام ، عرضکردم : قربانت ، گرفتاری وغم دل شماچیست ؟ فرمود: ای‌جابر اهمانا خالص وصافی

وَمَاحُزْنُ قَلْبِكَ ؟ فَقَالَ يَاجَابِرُ إِنَّهُ مَنْ دَخَلَ قَلْبَهُ صَافِي خَالِصِ دِينِ اللهِ شَغَلَ قَلْبَهُ عَمَّا سِوَاهُ ؛ يَا جَابِرُ مَاالدُّنْيَا وَمَاعَسَى أَنْ تَكُونَ الدُّنْيَا؟ هَلْ هِيَ إِلَّا طَعَامٌ أَكَلْتَهُ أَوْثَوْبٌ لَبِسْتَهُ أَوِامْرَأَةٌ أَصَبْتَهَا؟!

يَاجَابِرُ إِنَّ الْمُؤْمِنِينَ لَمْ يَطْمَئِنُّوا إِلَى الدُّنْيَا بِبَقَائِهِمْ فِيهَا وَلَمْ يَأْمَنُوا قُدُومَهُمُ الْآخِرَةَ؛ يَاجَابِرُ الْآخِرَةُ دَارُقَرَارٍ ، وَالدُّنْيَادَارُفَنَاءٍ وَ زَوَالٍ وَلَكِنْ أَهْلَ الدُّنْيَا أَهْلُ غَفْلَةٍ وَ كَأَنَّ الْمُؤْمِنِينَ هُمُ الْفُقَهَاءُ أَهْلُ فِكْرَةٍ وَعِبْرَةٍ ، لَمْ يُصِمَّهُمْ عَنْ ذِكْرِ اللهِ جَلَّ اسْمُهُ مَاسَمِعُوا بِآذَانِهِمْ ، وَلَمْ يُعْمِهِمْ عَنْ ذِكْرِ اللهِ مَارَأَوْا مِنَ الزِّينَةِ بِأَعْيُنِهِمْ فَفَازُوا بِثَوَابِ الْآخِرَةِ ، كَمَافَازُوا بِذَلِكَ الْعِلْمِ .

وَاعْلَمْ يَاجَابِرُ أَنَّ أَهْلَ التَّقْوَى أَيْسَرُ أَهْلِ الدُّنْيَامَؤُونَةً وَأَكْثَرُهُمْ لَكَ مَعُونَةً ، تَذْكُرُفَيُعِينُونَكَ وَإِنْ نَسِيتَ ذَكَّرُوكَ ، قَوَّالُونَ بِأَمْرِ اللهِ قَوَّامُونَ عَلَى أَمْرِ اللهِ، قَطَعُوامَحَبَّتَهُمْ بِمَحَبَّةِ رَبِّهِمْ وَوَحَشُوا الدُّنْيَا لِطَاعَةِ مَلِيكِهِمْ وَنَظَرُوا إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ وَإِلَى مَحَبَّتِهِ بِقُلُوبِهِمْ وَعَلِمُوا أَنَّ ذَلِكَ هُوَالْمَنْظُورُ إِلَيْهِ ، لِعَظِيمِ شَأْنِهِ ، فَانْزِلِ الدُّنْيَا كَمَنْزِلٍ نَزَلْتَهُ ثُمَّ ارْتَحَلْتَ عَنْهُ ، أَوْكَمَالٍ وَجَدْتَهُ فِي مَنَامِكَ فَاسْتَيْقَظْتَ وَلَيْسَ مَعَكَ مِنْهُ شَيْءٌ إِنِّي [إِنَّمَا] ضَرَبْتُ لَكَ هَذَامَثَلًا ، لِأَنَّهَا عِنْدَ أَهْلِ اللُّبِّ وَالْعِلْمِ بِاللهِ كَفَيْءِ الظِّلَالِ؛ يَاجَابِرُ فَاحْفَظْ مَااسْتَرْعَاكَ اللهُ جَلَّ وَعَزَّ مِنْ دِينِهِ وَحِكْمَتِهِ وَلَاتَسْأَلَنَّ عَمَّالَكَ

دین خدا بدل هر که درآید ، دلش ازغیر اوبگردد ،

ای جابر ! دنیا چیست وامید داری چه باشد ؟ مگر دنیا غیر ازخوراکی است که خوردی یا جامه‌ئی که پوشیدی یا زنیکه باورسیدی ؟ .

ای جابر ! همانا مؤمنین بماندن در دنیا اطمینان نکردند ، واز رسیدن بآخرت ایمن نگشتند .

ای جابر ! آخرت خانه ثباتست ودنیا خانه نابودی وزوال ، ولی أهل دنیا غافلند وگویا مؤمنانند که فقیه واهل تفکر وعبرتند : آنچه با گوشهای خود شنوند، ایشان را از یاد خدای - جل اسمه - کر نکند و هر زینتی که چشمشان بیند از یاد خدا کورشان ندارد ، پس بثواب آخرت رسیدند ، چنانکه باین دانش رسیدند .

و بدان ای جابر که اهل تقوی کم هزینه‌ترین اهل دنیایند وترا ازهمه بیشتر یاری کنند ، تا تذکر دهی یاریت کنند واگر فراموش کنی یادت آورند. امرخدا راگویند وبرامر خدا ایستادگی دارند ، برای دوستی پروردگارشان دل ازهمه چیز کنده وبخاطر اطاعت مالك خویش ازدنیادرهراسند وازصمیم دل بسوی خدای عزوجل و محبت اومتوجه گشته و دانستندکه هدف اصلی همین است ، بخاطر عظمت شأنی که دارد پس دنیا را چون بار اندازی دان که درآن باراندا خته و سپس کوچ خواهی کرد . یا مانند ترقی وکمالی که درخواب بآن رسیده وچون بیدار شده‌ئی چیزی ازآن نداری. من این رابعنوان مثل برایت گفتم .زیرا

عِنْدَهُ إِلَّامالَهُ عِنْدَ نَفْسِكَ ،فَإِنْ تَكُنِ الدُّنْيا عَلى غَيْرِ ماوَصَفْتُ لَكَ فَتَحَوَّلْ إِلى دارِ الْمُسْتَعْتَبِ ، فَلَعَمْرِي لَرُبَّ حَرِيصٍ عَلى أَمْرٍ قَدْ شَقِيَ بِهِ حِينَ أَتاهُ وَلَرُبَّ كارِهٍ لِأَمْرٍ قَدْ سَعِدَ بِهِ حِينَ أَتاهُ ، وَذٰلِكَ قَوْلُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «وَلِيُمَحِّصَ اللهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَيَمْحَقَ الْكافِرِينَ»

﴿۱۹۰۰﴾ ۱۷ - عَنْهُ ،عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ مُوسَى بْنِ بَكْرٍ، عَنْ أَبِي إِبْراهِيمَ عليه السلام قالَ : قالَ أَبُوذَرٍّ -رَحِمَهُ اللهُ- جَزَى اللهُ الدُّنْيا عَنِّي مَذَمَّةً بَعْدَ رَغِيفَيْنِ مِنَ الشَّعِيرِ أَتَغَدّى بِأَحَدِهِما وَأَتَعَشّى بِالْآخَرِ وَبَعْدَ شَمْلَتَيِ الصُّوفِ أَتَزَرُّ بِإِحْداهُما وَأَتَرَدّى بِالْأُخْرى .

۱۸ - وَعَنْهُ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنِ الْمُثَنّى ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ: كانَ أَبُوذَرٍّ - رَضِيَ اللهُ عَنْهُ - يَقُولُ فِي خُطْبَتِهِ : يامُبْتَغِيَ الْعِلْمِ كانَّ شَيْئاً مِنَ الدُّنْيا لَمْ يَكُنْ شَيْئاً إِلَّا ما يَنْفَعُ خَيْرُهُ وَيَضُرُّ شَرُّهُ إِلَّا مَنْ رَحِمَ اللهُ ؛ يامُبْتَغِيَ الْعِلْمِ لايَشْغَلْكَ أَهْلُكَ وَلَامالُكَ عَنْ نَفْسِكَ،أَنْتَ يَوْمَ تُفارِقُهُمْ كَضَيْفٍ بِتَّ فِيهِمْ ثُمَّ غَدَوْتَ عَنْهُمْ إِلى غَيْرِهِمْ ، وَالدُّنْيا وَالْآخِرَةُ كَمَنْزِلٍ تَحَوَّلْتَ مِنْهُ إِلى غَيْرِهِ وَما بَيْنَ الْمَوْتِ وَالْبَعْثِ إِلَّا كَنَوْمَةٍ نِمْتَها ثُمَّ اسْتَيْقَظْتَ مِنْها ؛ يامُبْتَغِيَ الْعِلْمِ قَدِّمْ لِمَقامِكَ بَيْنَ يَدَيِ اللهِ عَزَّ

دنیا درنظرخردمندان وخدا شناسان مانند سایه بعد ازظهر است .

ای جابر ! آنچه را خدای جل و عز از دین و حکمتش بتو سپرده حفظ کن وازآنچه برایت نزد خداست مپرس ، جز آنچه برای او نزد تو است (یعنی ثواب و پاداش او باندازه دین نگهداری خودت باشد) واگر دنیا درنظرت غیر از آنچه گفتم باشد ، باید بخانه عذر خواهی روی (و ازعقیده سوء خود استغفار کنی) .

بجان خودم که بسا شخصی که بچیزی حریص است وچون بدستش آید ، بسبب آن بدبخت شود ، و بسا شخصی که چیزی را ناخوش دارد وچون بآن رسد مایه سعادتش گردد ، اینستکه خدای عزوجل فرماید « تا خدا مؤمنانرا تصفیه کند وکافران راکاهش دهد ، ۱۴۱ سوره ۳ » .

۱۷ - ابوذر - رحمه‌الله - گفت : خدا بدنیا ازطرف من جزای نکوهش دهد ، پس از دو قرص نان جوکه یکی را صبحانه ودیگری را شام خود سازم وپس از دو پارچه پشمین که یکی را لنگ و دیگری را ردا قرار دهم .

۱۸ - امام صادق علیه السلام فرمود : ابوذر - رضی الله عنه - در سخنرانی خود میگفت : ای دانش‌جو ! گویا هیچ چیز دنیا چیزی نبوده ، جزآنچه خوبش بمردم سود بخشد و شرش زیان ، مگر آنکه را خدا ترحم کند (واو را بیامرزد) ای دانشجو ! مبادا اهل بیت و مال دنیا ترا از خودت باز دارند ، که تو روزیکه ازآنها جدا شوی مانند مهمانی باشی که شب را باآنها خوابیده وصبح نزد دیگران رفته‌ئی ودنیا وآخرت مانند منزلی است که ازیکی بدیگری منتقل شوی ومیان مردن واز گور برخاستن جزمانندخوابیدن

وَجَلَّ ، فَإِنَّكَ مُثَابٌ بِعَمَلِكَ كَمَا تَدِينُ تُدَانُ يَا مُبْتَغِي الْعِلْمِ .

١٩ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ يَحْيَى ، عَنْ جَدِّهِ الْحَسَنِ ابْنِ رَاشِدٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : مَالِي وَلِلدُّنْيَا إِنَّمَا مَثَلِي وَمَثَلُهَا كَمَثَلِ الرَّاكِبِ رُفِعَتْ لَهُ شَجَرَةٌ فِي يَوْمٍ صَائِفٍ فَقَالَ تَحْتَهَا ثُمَّ رَاحَ وَتَرَكَهَا .

٢٠ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ يَحْيَى بْنِ عُقْبَةَ الْأَزْدِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام : مَثَلُ الْحَرِيصِ عَلَى الدُّنْيَا كَمَثَلِ دُودَةِ الْقَزِّ ، كُلَّمَا ازْدَادَتْ عَلَى نَفْسِهَا لَفّاً كَانَ أَبْعَدَ لَهَا مِنَ الْخُرُوجِ حَتَّى تَمُوتَ غَمّاً ، قَالَ : وَقَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام : كَانَ فِيمَا وَعَظَ بِهِ لُقْمَانُ ابْنَهُ : يَا بُنَيَّ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا قَبْلَكَ لِأَوْلَادِهِمْ فَلَمْ يَبْقَ مَا جَمَعُوا وَلَمْ يَبْقَ مَنْ جَمَعُوا لَهُ ؛ وَإِنَّمَا أَنْتَ عَبْدٌ مُسْتَأْجَرٌ قَدْ أُمِرْتَ بِعَمَلٍ وَوُعِدْتَ عَلَيْهِ أَجْراً فَأَوْفِ عَمَلَكَ وَاسْتَوْفِ أَجْرَكَ وَلَا تَكُنْ فِي هٰذِهِ الدُّنْيَا بِمَنْزِلَةِ شَاةٍ وَقَعَتْ فِي زَرْعٍ أَخْضَرَ فَأَكَلَتْ حَتَّى سَمِنَ فَكَانَ حَتْفُهَا عِنْدَ سِمَنِهَا وَلٰكِنِ اجْعَلِ الدُّنْيَا بِمَنْزِلَةِ قَنْطَرَةٍ عَلَى نَهْرٍ جُزْتَ عَلَيْهَا وَتَرَكْتَهَا وَلَمْ تَرْجِعْ إِلَيْهَا آخِرَ الدَّهْرِ . أَخْرِبْهَا وَلَا تَعْمُرْهَا ، فَإِنَّكَ لَمْ تُؤْمَرْ بِعِمَارَتِهَا .

وَاعْلَمْ أَنَّكَ سَتُسْأَلُ غَداً إِذَا وَقَفْتَ بَيْنَ يَدَيِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ عَنْ أَرْبَعٍ : شَبَابِكَ فِيمَا أَبْلَيْتَهُ ؟

وبیدارشدن نیست. ای دانشجو ! برای ایستادن در برابر خدای عزوجل طاعتی پیش فرست ، زیرا بمملت پاداش بینی وچنانکه کنی ، جزا یابی ، ای دانشجو ! .

١٩ - رسولخدا صلی‌الله علیه وآله فرمود : مرا با دنیا چکار؟ حکایت من ودنیا حکایت سواریست که درروز گرمی درختی برایش پیدا شده واودرزیر آندرخت خواب قیلوله (کوتاهی) نموده ، سپس کوچ کرده ودرخت را واگذاشته است .

٢٠ - امام باقر علیه السلام فرمود : حکایت شخص حریص بدنیا ، حکایت کرم ابریشم است که هرچه بیشتر برخود تند ، راه بیرون آمدنش دورتر شود تا آنکه ازغصه بمیرد .

وامام صادق علیه‌السلام فرمود : درآنچه لقمان پسرش راموعظه کرد این بودکه : پسرجان ! مردم پیش ازتو برای فرزندان خود اموالی گردآوردند ، ولی نه آن اموال گردآمده باقی‌ماند و نه اولادی که برای آنها گردآوردند . وهمانا توبنده مزدوری‌باشی که بکاری‌دستورت‌داده‌اند واجرتی برایش وعده‌داده‌اند پس‌کارت را تمام‌کن و اجرتت را تمام بگیر. ودراین دنیا مانند گوسفندی مباش که در میان زراعت سبزی افتاده وبخورد تا فربه شود ومرگش هنگام فربهیش باشد ، بلکه دنیا را مانند پل روی نهری دان که بر آن میگذری و آنرا وامیگذاری وتا پایان روزگار بسویش برنمیگردی ، خرابش کن و آبادش مساز که مأمور بساختنش نیستی .

وبدانکه چون فردای قیامت دربرابرخدای عزوجل بایستی ، ازچهارچیزپرسش شوی : ١ - جوانیت

وَعُمْرِكَ فِيمَا أَفْنَيْتَهُ؟ وَمَالِكَ مِمَّا اكْتَسَبْتَهُ؟ وَفِيمَا أَنْفَقْتَهُ؟ فَتَأَهَّبْ لِذٰلِكَ وَأَعِدَّ لَهُ جَوَاباً؛ وَلَاتَأْسَ عَلَى مَافَاتَكَ مِنَ الدُّنْيَا، فَإِنَّ قَلِيلَ الدُّنْيَا لَايَدُومُ بَقَاؤُهُ وَكَثِيرُهَا لَايُؤْمَنُ بَلَاؤُهُ، فَخُذْ حِذْرَكَ وَجِدَّ فِي أَمْرِكَ، وَاكْشِفِ الْغِطَاءَ عَنْ وَجْهِكَ وَتَعَرَّضْ لِمَعْرُوفِ رَبِّكَ وَجَدِّدِ التَّوْبَةَ فِي قَلْبِكَ وَاكْمُشْ فِي فَرَاغِكَ قَبْلَ أَنْ يُقْصَدَ قَصْدُكَ وَيُقْضَى قَضَاؤُكَ وَيُحَالُ بَيْنَكَ وَبَيْنَ مَاتُرِيدُ.

٢١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي يَعْفُورٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ: فِيمَا نَاجَى اللهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهِ مُوسَى عليه السلام: يَامُوسَى لَاتَرْكَنْ إِلَى الدُّنْيَا رُكُونَ الظَّالِمِينَ وَرُكُونَ مَنِ اتَّخَذَهَا أَباً وَأُمّاً يَامُوسَى لَوْوَكَلْتُكَ إِلَى نَفْسِكَ لِتَنْظُرَلَهَا إِذاً لَغَلَبَ عَلَيْكَ حُبُّ الدُّنْيَا وَزَهْرَتُهَا، يَامُوسَى نَافِسْ فِي الْخَيْرِ أَهْلَهُ وَاسْتَبِقْهُمْ إِلَيْهِ، فَإِنَّ الْخَيْرَ كَاسْمِهِ وَاتْرُكْ مِنَ الدُّنْيَا مَابِكَ الْغِنَى عَنْهُ وَلَاتَنْظُرْ عَيْنَكَ إِلَى كُلِّ مَفْتُونٍ بِهَا وَمُوكَلٍ إِلَى نَفْسِهِ؛ وَاعْلَمْ أَنَّ كُلَّ فِتْنَةٍ بَدْؤُهَا حُبُّ الدُّنْيَا وَلَاتَغْبِطْ أَحَداً بِكَثْرَةِ الْمَالِ فَإِنَّ مَعَ كَثْرَةِ الْمَالِ تَكْثُرُ الذُّنُوبُ لِوَاجِبِ الْحُقُوقِ، وَلَاتَغْبِطَنَّ أَحَداً بِرِضَى النَّاسِ عَنْهُ، حَتّٰى تَعْلَمَ أَنَّ اللهَ رَاضٍ عَنْهُ، وَلَاتَغْبِطَنَّ مَخْلُوقاً بِطَاعَةِ النَّاسِ لَهُ، فَإِنَّ طَاعَةَ النَّاسِ لَهُ وَاتِّبَاعَهُمْ إِيَّاهُ عَلَى غَيْرِ الْحَقِّ هَلَاكٌ لَهُ وَلِمَنِ اتَّبَعَهُ.

را در چه راه پیر کردی؟ ٢ - عمرت را درچه راه بسربردی؟ ٣ - مالت را ازچه راه بدست آوردی؟ ٤ - ودرچه راه خرج کردی؟ پس آماده این مقام باش وپاسخش را تهیه کن، وبرآنچه ازدنیا ازدستت رفت افسوس مخور، زیرا اندك دنیا را دوام وبقائی نیست وبسیارش ازبلا ایمن نباشد، پس آماده و برحذرباش ودرکارخود کوشش کن وپرده (غفلت) ازچهره (دل) بردار، ومتوجه احسان پروردگارت (بسبب اعمال صالح) باش، ودردلت توبه را تازه دار، ودرزمان فراغت بشتاب، پیش ازآنکه آهنگ تو شود و مرگت فرا رسد ومیان تو وخواسته‌هایت پرده افتد.

٢١- امام صادق علیه السلام میفرمود: ازمناجاتهای خدای عزوجل با موسی علیه السلام این بود که ای موسی بدنیا تکیه‌مکن، مانندتکیه کردن ستمگران وتکیه کردن کسی که آنرا پدر و مادر خود دانسته، ای موسی: اگرترا بخودت واگذارم که بآن بنگری، محبت ورونق دنیا برتو چیره شود، ای موسی در کارخیر با اهلش مسابقه گذار وبرآنها پیشی گیر، زیرا کار خیر مانند اسمش (نیکو وپسندیده) است، و آنچه ازدنیا راکه بدان احتیاج نداری رهاکن. وبفریب خورندگان بدنیا وبخود واگذاشتگان منگر، و بدانکه آغاز هرفتنه‌ئی محبت دنیاست، وبمال زیاد هیچکس غبطه مبر، زیرا مال بسیار مایه گناه بسیار است، نظر بحقوق واجبه، وبحال کسیکه مردم ازاوخشنودند غبطه مبر، تا بدانی خدا هم از اوخشنود است ونیز بحال مخلوقی که مردم ازاواطاعت کنندغبطه مبر، زیرا اطاعت وپیروی ناحق مردم ازاو باعث هلاکت او وپیروانش باشد.

﴿١٩٠٥﴾ ٢٢ـ عَلِيُّ بْنُ إبْراهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ الْمُغِيرَةِ ، عَنْ غِياثِ بْنِ إبْراهِيمَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : إنَّ في كِتابِ عَلِيٍّ صَلَواتُ اللهِ عَلَيْهِ : إنَّما مَثَلُ الدُّنْيا كَمَثَلِ الْحَيَّةِ ما أَلْيَنَ مَسَّها وَفي جَوْفِها السَّمُّ النّاقِعُ ، يَحْذَرُها الرَّجُلُ الْعاقِلُ ، وَيَهْوِي إلَيْها الصَّبِيُّ الْجاهِلُ .

٢٣ ـ عَلِيُّ بْنُ إبْراهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عيسى ، عَنْ يُونُسَ ، عَنْ أَبِي جَمِيلَةَ قالَ : قالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : كَتَبَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام إلى بَعْضِ أَصْحابِهِ يَعِظُهُ : اُوصِيكَ وَنَفْسي بِتَقْوى مَنْ لاتَحِلُّ مَعْصِيَتُهُ وَلا يُرْجى غَيْرُهُ ، وَلا الْغِنى إلّا بِهِ ، فَإنَّ مَنِ اتَّقَى اللهَ عَزَّ وَقَوِيَ وَشَبِعَ وَرَوِيَ ، وَرُفِعَ عَقْلُهُ عَنْ أَهْلِ الدُّنْيا ، فَبَدَنُهُ مَعَ أَهْلِ الدُّنْيا وَقَلْبُهُ وَعَقْلُهُ مُعايِنُ الْآخِرَةِ ، فَأَطْفَأَ بِضَوْءِ قَلْبِهِ ما أَبْصَرَتْ عَيْناهُ مِنْ حُبِّ الدُّنْيا فَقَذَّرَ حَرامَها وَجانَبَ شُبُهاتِها وَأَضَرَّ وَاللهِ بِالْحَلالِ الصّافي إلّا ما لابُدَّ لَهُ مِنْ كِسْرَةٍ [مِنْهُ] يَشُدُّ بِها صُلْبَهُ وَثَوْبٍ يُوارِي بِهِ عَوْرَتَهُ ، مِنْ أَغْلَظِ ما يَجِدُ وَأَخْشَنِهِ ، وَلَمْ يَكُنْ لَهُ فيما لابُدَّ لَهُ مِنْهُ ثِقَةٌ وَلارَجاءٌ ، فَوَقَعَتْ ثِقَتُهُ وَرَجاؤُهُ عَلى خالِقِ الْأَشْياءِ ، فَجَدَّ وَاجْتَهَدَ وَأَتْعَبَ بَدَنَهُ حَتّى بَدَتِ الْأَضْلاعُ وَغارَتِ الْعَيْنانِ فَأَبْدَلَ اللهُ لَهُ مِنْ ذٰلِكَ قُوَّةً في بَدَنِهِ وَشِدَّةً في عَقْلِهِ وَما ذُخِرَ لَهُ في الْآخِرَةِ أَكْثَرُ ، فَارْفِضِ الدُّنْيا فَإنَّ حُبَّ الدُّنْيا يُعْمي وَيُصِمُّ وَيُبْكِمُ وَيُذِلُّ الرِّقابَ ، فَتَدارَكْ ما بَقِيَ مِنْ عُمُرِكَ وَلا تَقُلْ غَداً [أَوْ] بَعْدَ غَدٍ ، فَإنَّما هَلَكَ مَنْ كانَ قَبْلَكَ بِإقامَتِهِمْ عَلَى الْأَمانِيِّ

---

٢٢ ـ امام صادق عليه السلام فرمود در كتاب على صلوات الله عليه است كه : حكايت دنيا حكايت ماراست ، كه چه اندازه سودنش نرم است وزهر كشنده دردرون دارد ، مرد عاقل ازآن بپرهيزد ، وكودك نادان بسويش گرايد .

٢٣ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : اميرالمؤمنين عليه السلام بيكى از اصحابش بعنوان موعظه نوشت : ترا وخودم را به تقواى كسى سفارش ميكنم كه نافرمانيش روا نيست واميد وبى نيازى جز باو و ازاو نباشد زيرا هر كه ازخدا پرواكرد ، عزيز وقوى شد وسير وسيراب گشت و عقلش از اهل دنيا بالا گرفت ، تنها پيكرش همراه اهل دنياست ، ولى دل وخردش نگران آخرتست ، آنچه را ازمحبت دنياچشمش ديده پرتودلش خاموش نموده ، حرامش راپليددانسته وازشبهاتش دورى گزيده ، بخداكه بحلال خالص دنيا هم توجه ننموده جز بمقدارى كه ناچاراز آنست ، مانند پاره نانيكه به پيكرش نيرودهد وجامه‌اى كه عورتش را بپوشاند ، آن هم از درشت‌ترين خوراك وناهموارترين لباسى كه بدستش آيد ، ونسبت بآنچه ناچار هم ميباشد اطمينان و اميدى ندارد ، واطمينان واميدش بآفريننده همه چيز است .

تلاش وكوشش كندوتنش را بزحمت اندازد تااستخوانهايش نمودارشود وديدگانش بگودى رود ، وخدا درعوض نيروى بدنى وتوانائى عقليش دهد ، وآنچه درآخرت برايش اندوخته بيشتراست ، دنيارا رهاكن كه محبت دنيا كور وكر ولال و زبون كند ، پس درآنچه ازعمرت باقيمانده جبران گذشته نما وفردا وپس‌فردا

وَالتَّسْوِيفِ حَتَّى أَتَاهُمْ أَمْرُ اللهِ بَغْتَةً وَهُمْ غَافِلُونَ ، فَنُقِلُوا عَلَى أَعْوَادِهِمْ إِلَى قُبُورِهِمُ الْمُظْلِمَةِ الضَّيِّقَةِ وَقَدْ أَسْلَمَهُمُ الْأَوْلَادُ وَالْأَهْلُونَ ، فَانْقَطِعْ إِلَى اللهِ بِقَلْبٍ مُنِيبٍ ، مِنْ رَفْضِ الدُّنْيَا وَعَزْمٍ لَيْسَ فِيهِ انْكِسَارٌ وَلَا انْحِزَالٌ ، أَعَانَنَا اللهُ وَإِيَّاكَ عَلَى طَاعَتِهِ وَوَفَّقَنَا اللهُ وَإِيَّاكَ لِمَرْضَاتِهِ .

۲۴ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْمُغِيرَةِ وَغَيْرِهِ ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ زَيْدٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : مَثَلُ الدُّنْيَا كَمَثَلِ مَاءِ الْبَحْرِ كُلَّمَا شَرِبَ مِنْهُ الْعَطْشَانُ ازْدَادَ عَطَشاً حَتَّى يَقْتُلَهُ

۲۵ - الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْوَشَّاءِ قَالَ : سَمِعْتُ الرِّضَا عليه السلام يَقُولُ : قَالَ عِيسَى بْنُ مَرْيَمَ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ لِلْحَوَارِيِّينَ : يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ لَا تَأْسَوْا عَلَى مَا فَاتَكُمْ مِنَ الدُّنْيَا كَمَا لَا يَأْسَى أَهْلُ الدُّنْيَا عَلَى مَا فَاتَهُمْ مِنْ دِينِهِمْ إِذَا أَصَابُوا دُنْيَاهُمْ .

(بَابٌ)

۱ - الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْوَشَّاءِ ، عَنْ عَاصِمِ ابْنِ حُمَيْدٍ ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ : وَعِزَّتِي وَجَلَالِي وَعَظَمَتِي وَعُلُوِّي وَارْتِفَاعِ مَكَانِي ، لَا يُؤْثِرُ عَبْدٌ هَوَايَ عَلَى هَوَى نَفْسِهِ إِلَّا كَفَفْتُ عَلَيْهِ ضَيْعَتَهُ وَضَمِنْتُ

مگو، زیرا پیشینیانت که هلاك شدند ، بخاطر پایداری بر آرزوها وامروز وفردا کردن بود تا آنکه ناگهان فرمان خدا بسویشان آمد (مرگشان رسید) وآنها غافل بودند ،سپس برروی تابوت بسوی گورهای تنگ و تاریك خود رهسپار گشته و فرزندان و اهلبیتش او را رها کردند ، پس با دلی متوجه و از همه بریده و ترك دنیا نموده ، باتصمیمی که شکست و برپدگی ندارد بسوی خدا رو . خدا من و ترا بر اطاعتش یاری کند و بموجبات رضایتش موفق دارد .

۲۴ - امام صادق علیه السلام فرمود : دنیا مانند آب دریاست که هرچه شخص تشنه از آن بیشتر آشامد ، تشنگیش بیشترشود تا اورا بکشد .

۲۵ - وشاء گوید : شنیدم امام رضا علیه السلام میفرمود : عیسی بن مریم صلوات الله علیه بحواریین گفت : ای بنی اسرائیل ! برآنچه ازدنیا ازدستشما رفت افسوس مخورید ، چنانکه اهل دنیا چون بدنیای خود رسند ، بر دین از دست داده خود افسوس نخورند .

✡(باب)✡

۱ - امام باقر علیه السلام فرمود : همانا خدای عزوجل میفرماید : بعزت و جلال وعظمت وعلو و بلندی مقامم سوگند که ، هیچ بنده‌ئی خواست مرا برخواست خود اختیار نکند ، جز آنکه زندگیش را روبراه کنم [ازتباهی نگهش دارم] وآسمانها وزمین را ضامن روزیش سازم وخودم پشت سر تجارت هر

السَّماواتِ وَالأَرْضَ رِزْقَهُ وَكُنْتُ لَهُ مِنْ وَراءِ تِجارَةِ كُلِّ تاجِرٍ .

(١٩١٠) ٢ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيىٰ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنِ الْعَلاءِ بْنِ رَزِينٍ ، عَنِ ابْنِ سِنانٍ عَنْ أَبِي حَمْزَةَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قالَ : قالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : وَعِزَّتي وَجَلالي وَعَظَمَتي وَبَهائي وَعُلُوِّ ارْتِفاعي لا يُؤْثِرُ عَبْدٌ مُؤْمِنٌ هَوايَ عَلىٰ هَواهُ في شَيْءٍ مِنْ أَمْرِ الدُّنْيا إِلاّ جَعَلْتُ غِناهُ في نَفْسِهِ وَهِمَّتَهُ في آخِرَتِهِ وَضَمَّنْتُ السَّماواتِ وَالأَرْضَ رِزْقَهُ وَكُنْتُ لَهُ مِنْ وَراءِ تِجارَةِ كُلِّ تاجِرٍ .

(بابُ القَناعَةِ)

١ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيىٰ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عيسىٰ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنانٍ ، عَنْ عَمّارِ بْنِ مَرْوانَ ، عَنْ زَيْدٍ الشَّحّامِ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ هِلالٍ قالَ : قالَ أَبُوجَعْفَرٍ عليه السلام : إِيّاكَ أَنْ تَطْمَحَ بَصَرَكَ إِلىٰ مَنْ هُوَ فَوْقَكَ ، فَكَفىٰ بِما قالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لِنَبِيِّهِ صلى الله عليه وآله : «وَلا تُعْجِبْكَ أَمْوالُهُمْ وَلا أَوْلادُهُمْ» وَقالَ : «وَلا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلىٰ ما مَتَّعْنا بِهِ أَزْواجاً مِنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَياةِ الدُّنْيا» فَإِنْ دَخَلَكَ مِنْ ذٰلِكَ شَيْءٌ فَاذْكُرْ عَيْشَ رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وآله ، فَإِنَّما كانَ قُوتُهُ الشَّعيرَ وَحَلْواهُ التَّمْرَ وَوَقُودُهُ السَّعَفَ إِذا وَجَدَهُ .

٢ـ الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عامِرٍ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ ، وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ صالِحِ بْنِ أَبي حَمّادٍ جَمِيعاً ، عَنِ الْوَشّاءِ

تاجری برای اوباشم (یعنی دل تجار را متوجه اوکنم تا با اوداد وستدکنند وسود برد یاآنکه خودم بجای تجارت هرتاجری باو سود رسانم) .

٢ ـ امام باقر علیه السلام فرمود : خدای عزوجل فرماید : بعزت و جلال وشرف و بلندی مقامم سوگندکه : هیچ بندهٔ مؤمنی خواست مرا برخواست خود ، در یکی از اموردنیا بر نگزیند ، جز آنکه بی‌نیازیش را دروجود خودش قراردهم وهمتش را متوجه آخرت سازم وآسمانها وزمین‌را عهده‌دار روزیش گردانم ، وخودم برایش پس تجارت هر تاجری باشم .

✡(باب قناعت)✡

١ ـ عمروبن هلال گوید : امام باقرعلیه السلام فرمود : مبادا ببالا دست خود چشم بدوزی که در این باره آنچه خدای عزوجل به پیغمبرش صلی الله علیه و آله فرمود بس است : « از مالها و فرزندانشان خوشت نیاید و درشگفت نشوی ، ٥٦ سوره ٩ » وفرمود : « دیدگان خویش را بآنچیزها که رونق زندگی دنیاست وبگروهی ازایشان بهره داده‌ایم نگران مساز ، ١٣١ سوره ٢٠ » واگر در باره اینموضوع شك وترددی یافتی ، زندگی رسولخدا صلی‌الله علیه وآله را بیادآور که خوراکش جو وحلوایش خرما وآتش گیره‌اش شاخ درخت خرما بود اگر پیدا میکرد .

٢ـ رسولخدا صلی الله علیه وآله فرمود : هرکه از ما سؤال کند باوعطا کنیم وهرکه بی‌نیازی‌جوید

عَنْ أَحْمَدَبْنِ عَائِذٍ، عَنْ أَبِي خَدِيجَةَ سَالِمِ بْنِ مُكْرَمٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ. قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم مَنْ سَأَلَنَا أَعْطَيْنَاهُ وَمَنِ اسْتَغْنَى أَغْنَاهُ اللهُ.

٣ - مُحَمَّدُبْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ عِيسَى، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ، عَنِ الْهَيْثَمِ بْنِ وَاقِدٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: مَنْ رَضِيَ مِنَ اللهِ بِالْيَسِيرِ مِنَ الْمَعَاشِ رَضِيَ اللهُ مِنْهُ بِالْيَسِيرِ مِنَ الْعَمَلِ.

٤ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَبْنِ أَبِي عَبْدِاللهِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ الْقَاسِمِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي الْمِقْدَامِ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: مَكْتُوبٌ فِي التَّوْرَاةِ: ابْنَ آدَمَ كُنْ كَيْفَ شِئْتَ كَمَا تَدِينُ تُدَانُ مَنْ رَضِيَ مِنَ اللهِ بِالْقَلِيلِ مِنَ الرِّزْقِ قَبِلَ اللهُ مِنْهُ الْيَسِيرَ مِنَ الْعَمَلِ وَمَنْ رَضِيَ بِالْيَسِيرِ مِنَ الْحَلَالِ خَفَّتْ مَؤُونَتُهُ وَزَكَتْ مَكْسَبَتُهُ وَخَرَجَ مِنْ حَدِّ الْفُجُورِ.

(١٩١٥) ٥ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ عِيسَى، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ عَرَفَةَ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا عليه السلام قَالَ: مَنْ لَمْ يَقْنَعْهُ مِنَ الرِّزْقِ إِلَّا الْكَثِيرُ لَمْ يَكْفِهِ مِنَ الْعَمَلِ إِلَّا الْكَثِيرُ وَمَنْ كَفَاهُ مِنَ الرِّزْقِ الْقَلِيلِ فَإِنَّهُ يَكْفِيهِ مِنَ الْعَمَلِ الْقَلِيلُ.

٦ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ يَقُولُ: ابْنَ آدَمَ إِنْ كُنْتَ تُرِيدُ مِنَ الدُّنْيَا مَا يَكْفِيكَ فَإِنَّ أَيْسَرَ مَا فِيهَا يَكْفِيكَ وَإِنْ كُنْتَ إِنَّمَا تُرِيدُ مَا لَا يَكْفِيكَ فَإِنَّ كُلَّ مَا فِيهَا لَا يَكْفِيكَ.

٧ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ الْحُسَيْنِ، عَنْ عَبْدِالرَّحْمَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَسَدِيِّ، عَنْ سَالِمِ بْنِ مُكْرَمٍ

و سؤال نكند خدا اورا بى‌نياز سازد.

٣ - امام صادق عليه السلام فرمود، هر كه بمعاش اندك خدا راضى گردد، خدا هم بعمل اندك او راضى شود.

٤ - وفرمود: درتورات نوشته است: آدميزاد! هرگونه خواهى بوده باش كه چنانكه باشى جزا بينى، هر كه بروزى اندك خدا راضى شود، خدا عمل اندك اورا بپذيرد، و هر كه بحلال اندك خشنود باشد هزينه‌اش سبك شود وكسبش پاكيزه گردد وازمرز بدكارى بيرون رود.

٥ - امام رضا عليه السلام فرمود: كسيكه جز بروزى زياد قناعت نكند، جز عمل بسيار بسش نباشد و هر كه روزى اندك كفايتش كند، عمل اندك هم كافيش باشد.

٦ - امام صادق عليه السلام فرمود: امير المؤمنين صلوات الله عليه ميفرمود آدميزاد! اگر از دنيا بقدر كفايت خواهى اندك وسبكتر چيز دنيا كفايتت كند، (چنانكه پيغمبر صلى الله عليه وآله زندگى ميكرد)، واگر بقدر كفايت نخواهى (وراضى نباشى) هرچه در دنياست كافيت نباشد. (زيرا، هر كه بامش بيش برفش بيشتر، وهر كه مالش بيش حرصش بيشتر).

عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : اشْتَدَّتْ حَالُ رَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله فَقَالَتْ لَهُ امْرَأَتُهُ : لَوْ أَتَيْتَ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وآله فَسَأَلْتَهُ فَجَاءَ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله فَلَمَّا رَآهُ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله قَالَ: مَنْ سَأَلَنَا أَعْطَيْنَاهُ وَمَنِ اسْتَغْنَى أَغْنَاهُ اللهُ ، فَقَالَ الرَّجُلُ : مَا يَعْنِي غَيْرِي فَرَجَعَ إِلَى امْرَأَتِهِ فَأَعْلَمَهَا ، فَقَالَتْ : إِنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وآله بَشَرٌ فَأَعْلِمْهُ فَأَتَاهُ فَلَمَّا رَآهُ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله قَالَ : مَنْ سَأَلَنَا أَعْطَيْنَاهُ وَمَنِ اسْتَغْنَى أَغْنَاهُ اللهُ حَتَّى فَعَلَ الرَّجُلُ ذٰلِكَ ثَلَاثاً ثُمَّ ذَهَبَ الرَّجُلُ فَاسْتَعَارَ مِعْوَلاً ثُمَّ أَتَى الْجَبَلَ ، فَصَعِدَهُ فَقَطَعَ حَطَباً ثُمَّ جَاءَ بِهِ فَبَاعَهُ بِنِصْفِ مُدٍّ مِنْ دَقِيقٍ فَرَجَعَ بِهِ فَأَكَلَهُ ، ثُمَّ ذَهَبَ مِنَ الْغَدِ ؛ فَجَاءَ بِأَكْثَرَ مِنْ ذٰلِكَ فَبَاعَهُ ، فَلَمْ يَزَلْ يَعْمَلُ وَيَجْمَعُ حَتَّى اشْتَرَى مِعْوَلاً ثُمَّ جَمَعَ حَتَّى اشْتَرَى بَكْرَيْنِ وَ غُلَاماً ثُمَّ أَثْرَى حَتَّى أَيْسَرَ فَجَاءَ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله فَأَعْلَمَهُ كَيْفَ جَاءَ يَسْأَلُهُ وَكَيْفَ سَمِعَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله ، فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله : قُلْتُ لَكَ : مَنْ سَأَلَنَا أَعْطَيْنَاهُ وَ مَنِ اسْتَغْنَى أَغْنَاهُ اللهُ .

٨ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ الْفُرَاتِ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ ، عَنْ جَابِرٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : مَنْ أَرَادَ أَنْ يَكُونَ أَغْنَى النَّاسِ فَلْيَكُنْ بِمَا فِي يَدِ اللهِ أَوْثَقَ مِنْهُ بِمَا فِي يَدِ غَيْرِهِ .

---

٧ - امام صادق عليه السلام فرمود : مردی از اصحاب پیغمبر صلی‌الله علیه و آله حال زندگیش سخت شد همسرش گفت : کاش بخدمت پیغمبر صلی‌الله علیه وآله میرفتی و از او چیزی میخواستی ، مرد خدمت پیغمبر صلی الله علیه وآله آمد و چون حضرت او را دید فرمود : هر که از ماسؤال کند باو عطا کنیم و هر که بی‌نیازی جوید خدایش بی‌نیاز کند ، مرد باخود گفت : مقصودش جز من نیست ، پس بسوی همسرش آمد وباو خبر داد .

زن گفت رسولخدا صلی‌الله علیه وآله هم بشر است (وازحال توخبر ندارد) او راآگاه ساز ،مرد خدمتش آمد وچون حضرت او را دید فرمود : هر که از ما سؤال کند باو عطا کنیم وهر که بی‌نیازی‌جوید خدایش بی‌نیاز کند ، وتا سه بار آنمرد چنین کرد .

سپس برفت وکلنگی عاریه کرد و بجانب کوهستان شده بالای کوه رفت وقدری هیزم برید و بیاورد وبه نیم چارك آرد فروخت وآنرا بخانه برد وبخورد ، فردا هم رفت وهیزم بیشتری آورد وفروخت وهمواره کار میکرد واندوخته مینمود تا خودش کلنگی خرید ، باز هم اندوخته کرد تا دو شتر وغلامی خرید و ثروتمند وبی‌نیاز گشت .

آنگاه خدمت پیغمبر صلی الله علیه و آله آمد و گزارش داد که چگونه برای سؤال آمد وچه از پیغمبر صلی‌الله علیه وآله شنید : پیغمبر صلی‌الله علیه وآله فرمود ، من که بتو گفتم : هر که ازما سؤال کند باوعطا کنیم وهر که بی‌نیازی جوید خدایش بی‌نیاز کند .

۹ - عَنْهُ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ حُمَيْدٍ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ أَوْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليهما السلام قَالَ: مَنْ قَنَعَ بِمَا رَزَقَهُ اللهُ فَهُوَ مِنْ أَغْنَى النَّاسِ.

﴿۱۹۳۰﴾ عَنْهُ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ، عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ، عَنْ حَمْزَةَ بْنِ حُمْرَانَ قَالَ: شَكَا رَجُلٌ إِلَى أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام أَنَّهُ يَطْلُبُ فَيُصِيبُ وَلَا يَقْنَعُ، وَتُنَازِعُهُ نَفْسُهُ إِلَى مَا هُوَ أَكْثَرُ مِنْهُ وَقَالَ: عَلِّمْنِي شَيْئاً أَنْتَفِعُ بِهِ، فَقَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام: إِنْ كَانَ مَا يَكْفِيكَ يُغْنِيكَ، فَأَدْنَى مَا فِيهَا يُغْنِيكَ، وَإِنْ كَانَ مَا يَكْفِيكَ لَا يُغْنِيكَ فَكُلُّ مَا فِيهَا لَا يُغْنِيكَ.

۱۱ - عَنْهُ، عَنْ عِدَّةٍ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ حَنَانِ بْنِ سَدِيرٍ، رَفَعَهُ قَالَ: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام مَنْ رَضِيَ مِنَ الدُّنْيَا بِمَا يُجْزِيهِ كَانَ أَيْسَرُ مَا فِيهَا يَكْفِيهِ، وَمَنْ لَمْ يَرْضَ مِنَ الدُّنْيَا بِمَا يُجْزِيهِ لَمْ يَكُنْ فِيهَا شَيْءٌ يَكْفِيهِ.

﴿بَابُ الْكَفَافِ﴾

۱ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ غَيْرِ وَاحِدٍ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ حُمَيْدٍ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ الْحَذَّاءِ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عليه السلام يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: إِنَّ مِنْ أَغْبَطِ أَوْلِيَائِي

۸- رسولخدا صلی‌الله علیه وآله فرمود: هر که خواهد بی‌نیازترین مردم باشد، باید آنچه در دست خداست اعتمادش بیشتر از آنچه در دست دیگرانست بوده باشد.

۹ - امام باقر یا امام صادق علیهما السلام فرمود: هر که بآنچه خدا روزیش کند قانع باشد، بی‌نیازترین مردم است.

۱۰ - مردی بامام صادق علیه السلام شکایت کرد که طلب روزی میکند وبدست میآورد ولی قانع نمیشود و نفسش با او برای بیشتر نزاع میکند. وعرضکرد: بمن چیزی بیاموز که از آن منتفع شوم، امام فرمود: اگر اندازه کفایت بی‌نیازت کند، کمتر چیز دنیا (خوراك سیر کننده و جامه ساتر) بی نیازت کند، و اگر اندازه کفایت بی‌نیازت نکند، هر چه در دنیا هست بی نیازت نکند (چنانکه تشبیه دنیا به کرم ابریشم وآب دریا در سابق بیان شد).

۱۱ - امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود: هر که از دنیا بمقداری که بسش باشد، راضی شود، کمترین چیز دنیا کفایتش کند وهر که باندازه‌ایکه بسش باشد راضی نشود، چیزی از دنیا کفایتش نکند.

﴿باب کفاف﴾

۱ - رسولخدا صلی‌الله علیه و آله فرمود: خدای عزوجل فرماید: رشك آورترین دوستانم نزد من مرد سبك حال است که (قیود وتشریفات ندارد) بهره‌ئی از نماز دارد، عبادت پروردگارش را درنهان وباطن نیکو انجام میدهد، درمیان مردم گمنام بوده، روزیش را بقدر کفاف قرارداده وبر آن صبر نموده

عِنْدِي رَجُلاً خَفِيفَ الْحَالِ، ذَا حَظٍّ مِنْ صَلاةٍ، أَحْسَنَ عِبَادَةَ رَبِّهِ بِالْغَيْبِ، وَكَانَ غَامِضًا فِي النَّاسِ جُعِلَ رِزْقُهُ كَفَافاً، فَصَبَرَ عَلَيْهِ، عُجِّلَتْ مَنِيَّتُهُ فَقَلَّ تُرَاثُهُ وَقَلَّتْ بَوَاكِيهِ.

٢ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ، عَنِ السَّكُونِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: طُوبَى لِمَنْ أَسْلَمَ وَكَانَ عَيْشُهُ كَفَافاً.

٣ ـ النَّوْفَلِيُّ، عَنِ السَّكُونِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: اَللّٰهُمَّ ارْزُقْ مُحَمَّداً وَآلَ مُحَمَّدٍ وَمَنْ أَحَبَّ مُحَمَّداً وَآلَ مُحَمَّدٍ الْعَفَافَ وَالْكَفَافَ وَارْزُقْ مَنْ أَبْغَضَ مُحَمَّداً وَآلَ مُحَمَّدٍ الْمَالَ وَالْوَلَدَ.

(١٩٢٥) ٤ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ ابْنِ مُحَمَّدٍ النَّوْفَلِيِّ، رَفَعَهُ إِلَى عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِمَا قَالَ: مَرَّ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله بِرَاعِي إِبِلٍ فَبَعَثَ يَسْتَسْقِيهِ، فَقَالَ: أَمَّا مَا فِي ضُرُوعِهَا فَصَبُوحُ الْحَيِّ وَأَمَّا مَا فِي آنِيَتِنَا فَغَبُوقُهُمْ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: اَللّٰهُمَّ أَكْثِرْ مَالَهُ وَوَلَدَهُ، ثُمَّ مَرَّ بِرَاعِي غَنَمٍ فَبَعَثَ إِلَيْهِ يَسْتَسْقِيهِ فَحَلَبَ لَهُ مَا فِي ضُرُوعِهَا وَأَكْفَأَ مَا فِي إِنَائِهِ فِي إِنَاءِ رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وآله وَبَعَثَ إِلَيْهِ بِشَاةٍ وَقَالَ: هٰذَا مَا عِنْدَنَا وَإِنْ أَحْبَبْتَ أَنْ نَزِيدَكَ زِدْنَاكَ؟ قَالَ: فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: اَللّٰهُمَّ ارْزُقْهُ الْكَفَافَ فَقَالَ لَهُ بَعْضُ أَصْحَابِهِ: يَا رَسُولَ اللهِ دَعَوْتَ لِلَّذِي رَدَّكَ بِدُعَاءٍ عَامَّتُنَا نُحِبُّهُ وَدَعَوْتَ لِلَّذِي أَسْعَفَكَ بِحَاجَتِكَ بِدُعَاءٍ كُلُّنَا نَكْرَهُهُ؟! فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: إِنَّ مَا قَلَّ وَكَفَى خَيْرٌ مِمَّا كَثُرَ وَأَلْهَى: اَللّٰهُمَّ ارْزُقْ مُحَمَّداً وَآلَ مُحَمَّدٍ الْكَفَافَ.

مرگش زود برسد، میراثش اندك و گریه کنندگانش اندك باشند.

٢ ـ رسولخدا صلی‌الله علیه وآله فرمود خوشا حال آنکه مسلمان باشد وزندگیش بقدر کفاف.

٣ ـ و فرمود: بار خدایا به محمد وآل محمد و دوستان آنها پاکدامنی و بمقدار کفاف روزی کن وبدشمنان محمد وآل محمد، مال وفرزند روزی کن.

٤ ـ رسولخدا صلی الله علیه وآله بشتر چرانی گذر کرد و کسی را فرستاد تا از او شیر بخواهد شتربان گفت: آنچه درپستان شترانست صبحانه قبیله است وآنچه درظرفهاست شام ایشانست، رسولخدا صلی‌الله علیه‌وآله فرمود: خدایا مال و فرزندانش را زیادکن.

سپس بگوسفند چرانی گذر کرد وکس فرستاد تا از او شیر بگیرد، چوپان گوسفندها را دوشید وهر چه درظرف داشت، درظرف پیغمبرصلی‌الله‌علیه وآله ریخت وگوسفندی هم برای حضرت فرستاد وعرضکرد همین اندازه نزد ما بود، اگر بیشترهم بخواهید بشما میدهیم.

رسولخدا صلی‌الله علیه وآله فرمود: خدایا اورا بقدر کفاف روزی ده، یکی ازاصحاب عرضکرد: یا رسول‌الله! برای کسیکه ردت کرد، دعائی فرمودی که همه ما آنرا دوست داریم وبرای کسیکه حاجتت راروا کرد دعائی فرمودی که همه ما ناخوش داریم.

۵ ـ عَنْهُ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي الْبَخْتَرِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ: يَحْزُنُ عَبْدِيَ الْمُؤْمِنُ إِنْ قَتَرْتُ عَلَيْهِ وَذٰلِكَ أَقْرَبُ لَهُ مِنِّي، وَيَفْرَحُ عَبْدِي الْمُؤْمِنُ إِنْ وَسَّعْتُ عَلَيْهِ وَذٰلِكَ أَبْعَدُ لَهُ مِنِّي.

۶ ـ الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ بَكْرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَزْدِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله:] قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: إِنَّ مِنْ أَغْبَطِ أَوْلِيَائِي عِنْدِي عَبْداً مُؤْمِناً ذَا حَظٍّ مِنْ صَلَاحٍ، أَحْسَنَ عِبَادَةَ رَبِّهِ، وَعَبَدَاللهَ فِي السِّرِّ بِرَّةً، وَكَانَ غَامِضاً فِي النَّاسِ فَلَمْ يُشَرْ إِلَيْهِ بِالْأَصَابِعِ وَكَانَ رِزْقُهُ كَفَافاً، فَصَبَرَ عَلَيْهِ فَعُجِّلَتْ بِهِ الْمَنِيَّةُ، فَقَلَّ تُرَاثُهُ وَقَلَّتْ بَوَاكِيهِ

(بَابُ)

✡(تَعْجِيلِ فِعْلِ الْخَيْرِ)✡

۱ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنْ عَلِيِّ بْنِ النُّعْمَانِ قَالَ: حَدَّثَنِي حَمْزَةُ ابْنُ حُمْرَانَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ: إِذَا هَمَّ أَحَدُكُمْ بِخَيْرٍ فَلَايُؤَخِّرْهُ فَإِنَّ الْعَبْدَ رُبَّمَا صَلَّى الصَّلَاةَ أَوْصَامَ الْيَوْمَ فَيُقَالُ لَهُ: اعْمَلْ مَاشِئْتَ بَعْدَ هٰافَقَدْ غَفَرَ [اللهُ] لَكَ.

رسولخدا صلی‌الله‌علیه وآله فرمود: آنچه کم باشد و کفایت کند، بهتر است از زیادیکه دل را مشغول دارد بارخدایا بمحمد وآل محمد بقدر کفاف روزی کن

۵ ـ امام صادق علیه السلام فرمود: خدای عزوجل میفرماید: اگر بر بندهٔ مؤمنم تنگ گیرم، غمگین شود درصورتیکه این تنگی اورا بمن نزدیکتر سازد واگر بر بنده مؤمنم وسعت دهم شادمان گردد، در صورتیکه آن وسعت اورا از من دورتر کند.

۶ ـ رسولخدا صلی‌الله علیه وآله فرمود: خدای عزوجل فرماید: رشك‌آورترین دوستانم نزد من بنده مؤمنی است که بهره‌ئی از شایستگی دارد، عبادت پروردگارش را نیکو انجام داده، وخدا رادر نهان عبادت کرده، ودرمیان مردم گمنام است وبا انگشت باو اشاره نمیشود، (مشهور و معروف نیست) روزیش بقدر کفاف است وبر آن صبرمیکند، مرگش زود رسیده، میراثش کم وگریه کنندگانش کم اند.

✡(باب)✡

✡(تعجیل در کارخیر)✡

۱ ـ امام صادق علیه السلام میفرمود: هرگاه یکی از شما آهنگ کارخیری کند، نباید تأخیرش اندازد، زیرا بنده گاهی نماز میخواند یا روزه میگیرد وباو گفته میشود، پس ازاین هرچه خواهی بکن، که خدا ترا آمرزید (یعنی گناهان گذشته ات آمرزیده شد، درآینده مواظب باش و ببین چه خواهی کرد).

شرح ـ مقصود ازاین روایت اینستکه: عبادتیکه موجب آمرزش بنده و تقرب کاملش بجناب حق

٢ ـ عَنْهُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ، عَنْ أَبِي جَمِيلَةَ قَالَ: قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام: افْتَتِحُوا نَهَارَكُمْ بِخَيْرٍ وَأَمْلُوا عَلَى حَفَظَتِكُمْ فِي أَوَّلِهِ خَيْراً وَفِي آخِرِهِ خَيْراً، يُغْفَرْ لَكُمْ مَابَيْنَ ذٰلِكَ إِنْ شَاءَاللهُ.

(١٩٣٠) ٣ ـ عَنْهُ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ مُرَازِمِ بْنِ حَكِيمٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: كَانَ أَبِي يَقُولُ: إِذَا هَمَمْتَ بِخَيْرٍ فَبَادِرْ، فَإِنَّكَ لَاتَدْرِي مَا يُحْدَثُ.

٤ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنِ ابْنِ أُذَيْنَةَ، عَنْ زُرَارَةَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: إِنَّ اللهَ يُحِبُّ مِنَ الْخَيْرِ مَا يُعَجَّلُ.

٥ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ، عَنْ أَبَانِ بْنِ عُثْمَانَ، عَنْ بَشِيرِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: إِذَا أَرَدْتَ شَيْئاً مِنَ الْخَيْرِ فَلَاتُؤَخِّرْهُ، فَإِنَّ الْعَبْدَ يَصُومُ الْيَوْمَ الْحَارَّ يُرِيدُ مَا عِنْدَاللهِ فَيُعْتِقُهُ اللهُ بِهِ مِنَ النَّارِ؛ وَلَاتَسْتَقِلَّ مَا يُتَقَرَّبُ بِهِ إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ وَلَوْ شِقَّ تَمْرَةٍ.

٦ ـ عَنْهُ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ، عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا. عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: مَنْ هَمَّ بِخَيْرٍ فَلْيُعَجِّلْهُ وَلَايُؤَخِّرْهُ؛ فَإِنَّ الْعَبْدَ رُبَّمَا عَمِلَ الْعَمَلَ فَيَقُولُ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: قَدْ غَفَرْتُ لَكَ

متعال میشود ازاومستوروپوشیده است، ونمیداند چگونه عملی است، ازاینروباید نسبت بهرکار خیر وعمل نیکی که تصمیم گرفت فوری اقدام کند و تأخیر نیندازد، که مبادا آن عمل موجب آمرزشش باشد و از او فوت شود، چنانکه پیغمبرصلی‌الله‌علیه وآله فرماید: **ان لربکم فی ایام دهرکم نفحات، الافتعرضوا لها** «برای پروردگار شما در دوران عمرتان نسیمهای رحمتی است، بهوش باشید وخود را در معرض آنها درآورید».

٢ ـ امام صادق علیه‌السلام فرمود: روز خود را بکارخیرآغازکنید، ودراول وآخرروزبرفرشتگان گماشته خود نیکی املاکنید (تا دراول وآخر روزنامه عمل شما نیکی نوشته شود) و درآن میان برای شماآمرزش باشد انشاءالله.

٣ ـ امام صادق علیه السلام فرمود: پدرم میفرمود: چون اراده کار خیری کردی بشتاب، زیرا نمیدانی چه پیش میآید.

٤ ـ رسولخدا صلی‌الله علیه وآله فرمود: همانا خدا کارهای خیر، زود انجام‌شده رادوست دارد.

٥ ـ امام‌صادق‌علیه‌السلام‌فرمود: چون‌اراده‌کار خیری کردی‌تأخیرش‌مینداز، زیرا بنده بقصد ثواب‌خدا درروزگرمی روزه میگیرد، وهمان سبب میشود که خدا اورا ازآتش دوزخ میرهاند، وچیزی را که مایه تقرب بخدای عزوجل است کوچك مشمار، اگرچه پاره خرمائی باشد (که‌آنرا درراه خدا دهی).

٦ ـ وفرمود: هرکه‌آهنگ خیری کند، باید عجله کند وتأخرش نیندازد، زیرا بنده گاهی عملی انجام میدهدکه خدای تبارك وتعالی‌میفرماید: ترا آمرزیدم ودیگرچیزی علیه تونمینویسم، وهرکه‌آهنگ

وَلَا أَكْتُبُ عَلَيْكَ شَيْئًا أَبَدًا؛ وَمَنْ هَمَّ بِسَيِّئَةٍ فَلَا يَعْمَلْهَا ، فَإِنَّهُ رُبَّمَا عَمِلَ الْعَبْدُ السَّيِّئَةَ فَيَرَاهُ اللهُ سُبْحَانَهُ فَيَقُولُ : لَا وَعِزَّتِي وَجَلَالِي لَا أَغْفِرُ لَكَ بَعْدَ هَا أَبَدًا .

۷ - عَلِيٌّ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : إِذَا هَمَمْتَ بِشَيْءٍ مِنَ الْخَيْرِ فَلَا تُؤَخِّرْهُ فَإِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ رُبَّمَا اطَّلَعَ عَلَى الْعَبْدِ وَهُوَ عَلَى شَيْءٍ مِنَ الطَّاعَةِ فَيَقُولُ : وَعِزَّتِي وَجَلَالِي لَا أُعَذِّبُكَ بَعْدَهَا أَبَدًا؛ وَإِذَا هَمَمْتَ بِسَيِّئَةٍ فَلَا تَعْمَلْهَا، فَإِنَّهُ رُبَّمَا اطَّلَعَ اللهُ عَلَى الْعَبْدِ وَهُوَ عَلَى شَيْءٍ مِنَ الْمَعْصِيَةِ فَيَقُولُ : وَعِزَّتِي وَجَلَالِي لَا أَغْفِرُ لَكَ بَعْدَهَا أَبَدًا .

﴿۱۹۳۵﴾ ۸- أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ، عَنْ أَبِي جَمِيلَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حُمْرَانَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : إِذَا هَمَّ أَحَدُكُمْ بِخَيْرٍ أَوْ صِلَةٍ فَإِنَّ عَنْ يَمِينِهِ وَ شِمَالِهِ شَيْطَانَيْنِ فَلْيُبَادِرْ لَا يَكُفَّاهُ عَنْ ذَلِكَ .

۹ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ أَبِي الْجَارُودِ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عليه السلام يَقُولُ : مَنْ هَمَّ بِشَيْءٍ مِنَ الْخَيْرِ فَلْيُعَجِّلْهُ ، فَإِنَّ كُلَّ شَيْءٍ فِيهِ تَأْخِيرٌ فَإِنَّ لِلشَّيْطَانِ فِيهِ نَظْرَةً .

۱۰ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ ، عَنِ الْعَلَاءِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عليه السلام يَقُولُ : إِنَّ اللهَ ثَقَّلَ الْخَيْرَ عَلَى أَهْلِ الدُّنْيَا كَثِقَلِهِ فِي مَوَازِينِهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَإِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ خَفَّفَ الشَّرَّ عَلَى أَهْلِ الدُّنْيَا كَخِفَّتِهِ فِي مَوَازِينِهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ .

گناهی کند ، آنرا انجام ندهد ، زیرا گاهی بنده گناهی میکند وخدای سبحان اورا میبیند ومیفرماید : نه ، بعزت وجلالم سوگندکه ترا پس ازاین هرگز نیامرزم .

۷- امام صادق عليه السلام فرمود : چون اراده کارخیری نمودی ، تأخیرش منداز زیرا خدای عزوجل گاهی بربنده مشرف میشود که او مشغول طاعتی است ، پس میفرماید: بعزت وجلالم سوگندکه ترا پس ازاین هرگز عذاب نکنم و چون اراده گناهی کردی انجام مده ، زیرا گاهی خدا بربنده مشرف میشود که او معصیتی انجام میدهد ، پس میفرماید : بعزت وجلالم که ترا بعد ازاین دیگر نخواهم آمرزید .

۸ - هرگاه یکی ازشما آهنگ کارخیر یارساندن نفعی بدیگری کرد ، دوشیطان در جانب راست و چپش باشند ، پس باید بشتابد که اورا ازآن بازندارند .

۹ - امام باقرعليه السلام فرمود : کسیکه قصد کارخیری کند ، باید بشتابد ، زیرا هرچه درآن تأخیر رود ، شیطان را نسبت بآن مهلتی پیدا شود .

۱۰ - امام باقرعليه السلام میفرمود : همانا خدا کارخیررا براهل دنیا سنگین ساخته، مانند سنگینی آن درترازوهایشان روزقیامت، وهمانا خدای عزوجل بدی را بر اهل دنیا سبك ساخته مانند سبکی آن در ترازوهایشان روزقیامت .

((بَابُ))

✡(الْإِنْصَافِ وَالْعَدْلِ)✡

١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ حَمْزَةَ عَنْ جَدِّهِ [عَنْ] أَبِي حَمْزَةَ الثُّمَالِيِّ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِمَا قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله يَقُولُ فِي آخِرِ خُطْبَتِهِ : طُوبَى لِمَنْ طَابَ خُلْقُهُ وَطَهُرَتْ سَجِيَّتُهُ وَصَلُحَتْ سَرِيرَتُهُ وَحَسُنَتْ عَلَانِيَتُهُ وَأَنْفَقَ الْفَضْلَ مِنْ مَالِهِ وَأَمْسَكَ الْفَضْلَ مِنْ قَوْلِهِ وَأَنْصَفَ النَّاسَ مِنْ نَفْسِهِ .

٢ - عَنْهُ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ وَهْبٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : مَنْ يَضْمَنُ لِي أَرْبَعَةً بِأَرْبَعَةِ أَبْيَاتٍ فِي الْجَنَّةِ ؟ أَنْفِقْ وَلَا تَخْفْ فَقْراً ، وَأَفْشِ السَّلَامَ فِي الْعَالَمِ ، وَاتْرُكِ الْمِرَاءَ وَ إِنْ كُنْتَ مُحِقّاً ، وَأَنْصِفِ النَّاسَ مِنْ نَفْسِكَ .

﴿١٩٤٠﴾ ٣ - عَنْهُ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ فَضَّالٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ عُقْبَةَ ، عَنْ جَارُودَ أَبِي الْمُنْذِرِ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عليه السلام يَقُولُ: سَيِّدُ الْأَعْمَالِ ثَلَاثَةٌ : إِنْصَافُ النَّاسِ مِنْ نَفْسِكَ حَتَّى لَا تَرْضَى بِشَيْءٍ إِلَّا رَضِيَتْ لَهُمْ مِثْلَهُ وَمُوَاسَاتُكَ الْأَخَ فِي الْمَالِ وَذِكْرُ اللهِ عَلَى كُلِّ حَالٍ لَيْسَ سُبْحَانَ اللهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَاللهُ أَكْبَرُ فَقَطْ وَلَكِنْ إِذَا وَرَدَ عَلَيْكَ شَيْءٌ أَمَرَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهِ أَخَذْتَ بِهِ أَوْ إِذَا وَرَدَ عَلَيْكَ شَيْءٌ نَهَى اللهُ عَزَّ وَجَلَّ عَنْهُ تَرَكْتَهُ .

٤ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ الثَّقَفِيِّ ، عَنْ عَلِيٍّ

✡(باب)✡

✡(انصاف وعدالت)✡

١ - علی بن الحسین صلوات الله علیهما فرمود : رسولخدا صلی‌الله علیه وآله درآخر سخنرانی‌خود میفرمود : خوشا حال کسی که خلقش طیب وطبعش طاهر و باطنش شایسته و آشکارش نیکو باشد ، و زیادی مالش را بدهد وزیادی گفتارش را نگه دارد وازخود انصاف دهد .

٢- امام صادق‌علیه السلام فرمود : کیست که برایم چهارچیزرا دربرابر چهارخانه دربهشت‌عهده‌دار شود : انفاق‌کن واز فقرمترس ، وسلام را درجهان منتشر کن و بحث وجدل را رها کن ، اگرچه حق با تو باشد ، وخودت بمردم انصاف ده (تا محتاج داوردیگری نباشی) .

٣ - امام صادق علیه‌السلام میفرمود : سرور اعمال سه چیز است : انصاف دادن بمردم ازخود ، تا آنجاکه هر چه خشنودت کند مثلش را برای مردم بخواهی ، و مواسات نمودن با برادرت در مال و یاد خدا درهرحال ، وآن گفتن سبحان الله والحمدلله ولا اله الا الله والله اکبر فقط نیست ، بلکه هرگاه امر خدای عزوجل بتو رو آورد عمل کنی وچون نهی وباز داریش بتو رسد ، ترک کنی .

٤ - امیرالمؤمنین علیه‌السلام در ضمن کلامی فرمود : بهوش باشید هرکه ازخود بمردم انصاف دهد

ابْنِ الْمُعَلَّى ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَحْمَدَ ، عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ الْمِيثَمِيِّ ، عَنْ رُومِيِّ بْنِ زُرَارَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام فِي كَلَامٍ لَهُ : أَلَا إِنَّهُ مَنْ يُنْصِفُ النَّاسَ مِنْ نَفْسِهِ لَمْ يَزِدْهُ اللهُ إِلَّا عِزّاً

۵ - عَنْهُ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ مُسْكَانَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : ثَلَاثَةٌ هُمْ أَقْرَبُ الْخَلْقِ إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يَفْرُغَ مِنَ الْحِسَابِ : رَجُلٌ لَمْ تَدْعُهُ قُدْرَةٌ فِي حَالِ غَضَبِهِ إِلَى أَنْ يَحِيفَ عَلَى مَنْ تَحْتَ يَدِهِ ، وَرَجُلٌ مَشَى بَيْنَ اثْنَيْنِ فَلَمْ يَمِلْ مَعَ أَحَدِهِمَا عَلَى الْآخَرِ بِشَعِيرَةٍ ، وَرَجُلٌ قَالَ بِالْحَقِّ فِيمَا لَهُ وَعَلَيْهِ .

۶ - عَنْهُ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّضْرِ بْنِ سُوَيْدٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ ، عَنْ زُرَارَةَ ، عَنِ الْحَسَنِ الْبَزَّازِ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ فِي حَدِيثٍ لَهُ : أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَشَدِّ مَا فَرَضَ اللهُ عَلَى خَلْقِهِ ، فَذَكَرَ ثَلَاثَةَ أَشْيَاءَ أَوَّلُهَا : إِنْصَافُ النَّاسِ مِنْ نَفْسِكَ .

۷ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم : سَيِّدُ الْأَعْمَالِ إِنْصَافُ النَّاسِ مِنْ نَفْسِكَ وَ مُوَاسَاةُ الْأَخِ فِي اللهِ وَذِكْرُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى كُلِّ حَالٍ .

﴿۱۹۴۵﴾ ۸ - عَلِيٌّ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ ، عَنْ زُرَارَةَ ، عَنِ الْحَسَنِ الْبَزَّازِ قَالَ : قَالَ لِي أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام : أَلَا أُخْبِرُكَ بِأَشَدِّ مَا فَرَضَ اللهُ عَلَى خَلْقِهِ؟ [ثَلَاث] قُلْتُ : بَلَى قَالَ : إِنْصَافُ النَّاسِ مِنْ نَفْسِكَ وَمُوَاسَاتُكَ أَخَاكَ وَذِكْرُ اللهِ فِي كُلِّ مَوْطِنٍ ، أَمَا إِنِّي لَا أَقُولُ سُبْحَانَ اللهِ

خدا جز عزتش نیفزاید .

۵ - امام صادق علیه السلام فرمود : سه کس روزقیامت ازهمه مخلوق بخدای عزوجل نزدیکترندتا از حساب مردم فارغ شود : مردیکه قدرتش اورا وادار نکندکه درخشم برزیردستش ستم کند ، ومردیکه میان دوکس میانجی شود ، وباندازه جوی ازیکی علیه دیگری طرفداری نکند ، و مردیکه حق را گوید چه بسود یا زیانش باشد .

۶ - امام صادق علیه السلام درحدیثی فرمود : سخت ترین واجبات خدا را برخلقش بشما خبردهم ؟سپس سه چیزرابیان فرمودکه نخستینش ، انصاف دادن مردم ازخود بود .

۷ - رسولخدا صلی الله علیه وآله فرمود : سروراعمال ، انصاف دادن مردم ازخودومواسات بابرادر دینی ویاد خدای عزوجل درهرحال است .

۸ - حسن بزازگوید : امام صادق علیه السلام بمن فرمود : نمیخواهی سه چیزی راکه ازسخت ترین واجبات خداست برخلقش بتو خبردهم ؟ گفتم : چرا ، فرمود : انصاف دادن مردم از خود ومساوات با برادرت و یادکردن خدا در هر جا . بدان که من نمیگویم یاد خدا **سبحان الله و الحمدلله ولا**

وَالْحَمْدُلِلّٰهِ وَلا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ أَكْبَرُ وَ إِنْ كانَ هٰذا مِنْ ذاكَ وَلٰكِنْ ذِكْرُ اللّٰهِ جَلَّ وَعَزَّ في كُلِّ مَوْطِنٍ إِذا هَجَمْتَ عَلىٰ طاعَةٍ أَوْعَلىٰ مَعْصِيَةٍ.

٩ ـ ابْنُ مَحْبُوبٍ، عَنْ أَبي اُسامَةَ قالَ: قالَ أَبُوعَبْدِاللّٰهِ عليه السلام: ما ابْتُلِيَ الْمُؤْمِنُ بِشَيْءٍ أَشَدَّ عَلَيْهِ مِنْ خِصالٍ ثَلاثٍ يُحْرَمُها، قيلَ: وَما هُنَّ؟ قالَ: الْمُواساةُ في ذاتِ يَدِهِ وَالْإِنْصافُ مِنْ نَفْسِهِ وَ ذِكْرُ اللّٰهِ كَثيراً، أَما إِنّي لا أَقُولُ: سُبْحانَ اللّٰهِ وَالْحَمْدُلِلّٰهِ، [وَلا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ] وَلٰكِنْ ذِكْرُ اللّٰهِ عِنْدَ ما أُحِلَّ لَهُ وَذِكْرُ اللّٰهِ عِنْدَ ما حُرِّمَ عَلَيْهِ.

١٠ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبي عَبْدِاللّٰهِ، عَنْ يَحْيَى بْنِ إِبْراهيمَ بْنِ أَبي الْبِلادِ، عَنْ أَبيهِ، عَنْ جَدِّهِ أَبي الْبِلادِ رَفَعَهُ قالَ: جاءَ أَعْرابِيٌّ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله وَهُوَ يُريدُ بَعْضَ غَزَواتِهِ، فَأَخَذَ بِغَرْزِ راحِلَتِهِ فَقالَ: يا رَسُولَ اللّٰهِ عَلِّمْني عَمَلاً أَدْخُلُ بِهِ الْجَنَّةَ، فَقالَ: ما أَحْبَبْتَ أَنْ يَأْتِيَهُ النّاسُ إِلَيْكَ فَأْتِهِ إِلَيْهِمْ وَما كَرِهْتَ أَنْ يَأْتِيَهُ النّاسُ إِلَيْكَ فَلا تَأْتِهِ إِلَيْهِمْ، خَلِّ سَبيلَ الرّاحِلَةِ.

١١ ـ أَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْكُوفِيِّ، عَنْ عُبَيْسِ بْنِ هِشامٍ، عَنْ عَبْدِالْكَريمِ عَنِ الْحَلَبِيِّ، عَنْ أَبي عَبْدِاللّٰهِ عليه السلام قالَ: الْعَدْلُ أَحْلىٰ مِنَ الْماءِ يُصيبُهُ الظَّمْآنُ، ما أَوْسَعَ الْعَدْلَ إِذا عُدِلَ فيهِ وَإِنْ قَلَّ.

١٢ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْراهيمَ، عَنْ أَبيهِ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ، عَنْ بَعْضِ أَصْحابِهِ، عَنْ أَبي عَبْدِاللّٰهِ عليه السلام قالَ: مَنْ أَنْصَفَ النّاسَ مِنْ نَفْسِهِ رُضِيَ بِهِ حَكَماً لِغَيْرِهِ.

﴿١٩٥٠﴾ ١٣ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيىٰ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عيسىٰ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنانٍ، عَنْ يُوسُفَ بْنِ عِمْرانَ ابْنِ

اله الا الله والله اکبر است اگر چه این هم از آنست، بلکه یاد خدا در موقع برخورد با حلال وحرام او است.

١٠ ـ عربی خدمت پیغمبر صلی‌الله علیه وآله آمد وحضرت بسوی جنگی میرفت، عرب رکاب‌شترش راگرفت وگفت: یا رسول‌الله! بمن عملی‌آموزکه موجب رفتن بهشتم شود، فرمود هرگونه دوست داری مردم با تو رفتارکنند، تو با آنها رفتارکن، وهر چه را ناخوش داری مردم با توکنند، باآنها مکن جلوشتر را رهاکن.

١١ـ امام صادق عليه السلام فرمود: عدالت شیرین‌تراز آبی‌ست‌که بلب تشنه رسد، عدالت چه گشایشی‌دارد زمانیکه درامری عدالت شود، اگرچه‌کم باشد.

١٢ـ امام صادق‌علیه‌السلام فرمود: هرکه‌ازخود بمردم‌انصاف دهد (اگرچه برزیانش باشد) برای داوری میان دیگران برگزیده شود.

١٣ ـ امام صادق علیه السلام فرمود: خدای عزوجل بآدم عليه السلام وحی فرمود: من تمام سخن رادر

مِيثَمٍ ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ شُعَيْبٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : أَوْحَى اللهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَى آدَمَ عليه السلام أَنِّي سَأَجْمَعُ لَكَ الْكَلَامَ فِي أَرْبَعِ كَلِمَاتٍ ، قَالَ: يَارَبِّ وَمَا هُنَّ ؟ قَالَ :وَاحِدَةٌ لِي وَ وَاحِدَةٌ لَكَ وَوَاحِدَةٌ فِيمَا بَيْنِي وَبَيْنَكَ وَوَاحِدَةٌ فِيمَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ النَّاسِ قَالَ : يَارَبِّ بَيِّنْهُنَّ لِي حَتَّى أَعْلَمَهُنَّ ، قَالَ : أَمَّا الَّتِي لِي فَتَعْبُدُنِي لَاتُشْرِكُ بِي شَيْئاً ، وَأَمَّا الَّتِي لَكَ فَأَجْزِيكَ بِعَمَلِكَ أَحْوَجَ مَا تَكُونُ إِلَيْهِ ، وَأَمَّا الَّتِي بَيْنِي وَبَيْنَكَ فَعَلَيْكَ الدُّعَاءُ وَعَلَيَّ الْإِجَابَةُ ، وَأَمَّا الَّتِي بَيْنَكَ وَبَيْنَ النَّاسِ فَتَرْضَى لِلنَّاسِ مَا تَرْضَى لِنَفْسِكَ وَ تَكْرَهُ لَهُمْ مَا تَكْرَهُ لِنَفْسِكَ .

۱۴ ـ أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ، عَنْ غَالِبِ بْنِ عُثْمَانَ ، عَنْ رَوْحٍ ابْنِ اُخْتِ الْمُعَلَّى ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : اتَّقُوا اللهَ وَاعْدِلُوا ، فَإِنَّكُمْ تُعَيَّبُونَ عَلَى قَوْمٍ لَا يَعْدِلُونَ .

۱۵ ـ عَنْهُ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ وَهْبٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : الْعَدْلُ أَحْلَى مِنَ الشَّهْدِ ، وَأَلْيَنُ مِنَ الزُّبْدِ ، وَأَطْيَبُ رِيحاً مِنَ الْمِسْكِ .

۱۶ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مِهْرَانَ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ جَبَلَةَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : ثَلَاثُ خِصَالٍ مَنْ كُنَّ فِيهِ أَوْ وَاحِدَةٌ مِنْهُنَّ كَانَ فِي ظِلِّ عَرْشِ اللهِ يَوْمَ لَاظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ : رَجُلٌ أَعْطَى النَّاسَ مِنْ نَفْسِهِ مَا هُوَ سَائِلُهُمْ ، وَرَجُلٌ لَمْ يُقَدِّمْ رَجُلاً وَلَمْ يُؤَخِّرْ رَجُلاً حَتَّى يَعْلَمَ أَنَّ ذَلِكَ لِلهِ رِضًى ، وَرَجُلٌ لَمْ يَعِبْ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ بِعَيْبٍ حَتَّى يَنْقِيَ

چهار کلمه برایت جمع میکنم : عرضکرد پروردگارا آنها چیست ؟ فرمود : یکی از آن منست ویکی از آن تو ویکی میان من وتو ویکی میان تو ومردم . عرضکرد :آنها را بیان فرما تابفهمم ، فرمود : اما آنچه ازآن منست ، اینستکه مرا عبادت کنی وچیزی را شریکم نسازی . واما آنچه ازآن توست اینستکه پاداش عمل ترابدهم زمانیکه ازهمه وقت بدان نیازمندتری . واما آنچه میان من وتواست دعاکردن تو واجابت من است . و اما آنچه میان تو و مردم است ، اینستکه برای مردم بپسندی آنچه برای خود میپسندی وبرای آنها نخواهی آنچه برای خود نخواهی .

۱۴ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : ازخدا بپرواکنید وعدالت ورزید ، زیرا خود شما ازمردمیکه عدالت نمیورزند عیب میگیرید .

۱۵ ـ وفرمود : عدالت شیرینتر ازعسل و نرمتر از کره وخوشبوتر ازمشك است .

۱۶ ـ رسولخدا صلی الله علیه وآله فرمود : سه خصلت است که هرکه هرسه یا یکی ازآنها راداشته باشد ، درسایه عرش خدا باشد روزیکه جز سایه او سایه‌ئی نباشد : ۱ ـ مردیکه بمردم دهد آنچه خودش ازآنها میطلبد. ۲ ـ مردیکه گامی پیش وگامی پس نگذارد ، تاآنکه بداند خدا بآن راضی است . ۳ـ مردی که از برادرمسلمانش عیبی نگیرد جز آنکه آن عیب را ازخود بزداید ، زیرا عیبی از خود نزداید ، جز

ذٰلِكَ الْعَيْبَ عَنْ نَفْسِهِ، فَإِنَّهُ لَا يَنْفِي مِنْهَا عَيْباً إِلَّا بَدَا لَهُ عَيْبٌ؛ وَكَفَى بِالْمَرْءِ شُغْلاً بِنَفْسِهِ عَنِ النَّاسِ.

١٧ - عَنْهُ، عَنْ عَبْدِالرَّحْمٰنِ بْنِ حَمَّادٍ الْكُوفِيِّ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الْغِفَارِيِّ، عَنْ جَعْفَرِ ابْنِ إِبْرَاهِيمَ الْجَعْفَرِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: مَنْ وَاسَى الْفَقِيرَ مِنْ مَالِهِ وَأَنْصَفَ النَّاسَ مِنْ نَفْسِهِ فَذٰلِكَ الْمُؤْمِنُ حَقّاً

(١٩٥٥) ١٨ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيٰى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ، عَنْ خَالِدِ بْنِ نَافِعٍ بَيَّاعِ الشَّابِرِيِّ عَنْ يُوسُفَ الْبَزَّازِ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ: مَا تَدَارَأَ اثْنَانِ فِي أَمْرٍ قَطُّ، فَأَعْطَى أَحَدُهُمَا النِّصْفَ صَاحِبَهُ فَلَمْ يَقْبَلْ مِنْهُ إِلَّا أُدِيلَ مِنْهُ.

١٩ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيٰى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ قَيْسٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: إِنَّ لِلهِ جَنَّةً لَا يَدْخُلُهَا إِلَّا ثَلَاثَةٌ أَحَدُهُمْ مَنْ حَكَمَ فِي نَفْسِهِ بِالْحَقِّ

٢٠ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ حَمَّادٍ، عَنِ الْحَلَبِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: الْعَدْلُ أَحْلَى مِنَ الْمَاءِ يُصِيبُهُ الظَّمْآنُ، مَا أَوْسَعَ الْعَدْلَ إِذَا عُدِلَ فِيهِ وَإِنْ قَلَّ.

(بَابُ)

(الْإِسْتِغْنَاءِ عَنِ النَّاسِ)

١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيٰى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسٰى، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: شَرَفُ الْمُؤْمِنِ قِيَامُ اللَّيْلِ وَعِزُّهُ اسْتِغْنَاؤُهُ عَنِ النَّاسِ

آنکه عیب دیگری برایش هویدا گردد، وانسانرا همین بس که بخود بپردازد نه بدیگران.

١٧ - رسولخدا صلی‌الله علیه وآله فرمود: کسیکه در مالش با فقیر مواسات کند وبمردم از خود انصاف دهد، اومؤمن حقیقی است.

١٨ - امام صادق علیه السلام میفرمود: دوتن هرگز درامری ستیزه نکنند، که یکی بدیگری انصاف دهد واونپذیرد، جز آنکه اورا مغلوب سازد.

١٩ - امام باقر علیه السلام فرمود: خدا را بهشتی است که جز سه کس در آن واردنشوند، یکی از آنها کسی است که درباره خود بحق داوری کند

٢٠ - امام صادق علیه السلام فرمود: عدالت شیرینتر از آبی است که بجگرسوخته رسد، چه گشایشی است درعدالت، زمانیکه درامری عدالت شود اگرچه کم باشد.

(باب)

(بی نیازی ازمردم)

١ - امام صادق علیه السلام فرمود: شرافت مؤمن بشب زنده‌داری وعزتش به بی‌نیازیش ازمردمست.

۲ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْقَاسَانِيُّ جَمِيعاً ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ دَاوُدَ الْمِنْقَرِيِّ ، عَنْ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ قَالَ: قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : إِذَا أَرَادَ أَحَدُكُمْ أَنْ لَا يَسْأَلَ رَبَّهُ شَيْئاً إِلَّا أَعْطَاهُ فَلْيَيْأَسْ مِنَ النَّاسِ كُلِّهِمْ وَلَا يَكُونُ لَهُ رَجَاءٌ إِلَّا عِنْدَاللهِ ، فَإِذَا عَلِمَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ ذَلِكَ مِنْ قَلْبِهِ لَمْ يَسْأَلِ اللهَ شَيْئاً إِلَّا أَعْطَاهُ .

﴿۱۹۶۰﴾ ۳ ـ وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ ، عَنِ الْمِنْقَرِيِّ ، عَنْ عَبْدِالرَّزَّاقِ ، عَنْ مَعْمَرٍ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِمَا قَالَ : رَأَيْتُ الْخَيْرَ كُلَّهُ قَدِاجْتَمَعَ فِي قَطْعِ الطَّمَعِ عَمَّا فِي أَيْدِي النَّاسِ وَمَنْ لَمْ يَرْجُ النَّاسَ فِي شَيْءٍ وَرَدَّ أَمْرَهُ إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ فِي جَمِيعِ أُمُورِهِ اسْتَجَابَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ فِي كُلِّ شَيْءٍ .

٤ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِي الْعَلَاءِ ، عَنْ عَبْدِالْأَعْلَى بْنِ أَعْيَنَ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : طَلَبُ الْحَوَائِجِ إِلَى النَّاسِ اسْتِلَابٌ لِلْعِزِّ وَ مَذْهَبَةٌ لِلْحَيَاءِ وَالْيَأْسُ مِمَّا فِي أَيْدِي النَّاسِ عِزٌّ لِلْمُؤْمِنِ فِي دِينِهِ وَالطَّمَعُ هُوَالْفَقْرُ الْحَاضِرُ .

٥ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي نَصْرٍ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا عليه السلام : جُعِلْتُ فِدَاكَ اكْتُبْ لِي إِلَى إِسْمَاعِيلَ بْنِ دَاوُدَ الْكَاتِبِ لَعَلِّي أُصِيبُ مِنْهُ قَالَ : أَنَا أَضْمَنُ بِكَ أَنْ تَطْلُبَ مِثْلَ هَذَا وَشِبْهَهُ وَلَكِنْ عَوِّلْ عَلَى مَالِي .

٦ ـ عَنْهُ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ عَمَّارٍ ، عَنْ نَجْمِ بْنِ حُطَيْمٍ الْغَنَوِيِّ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : الْيَأْسُ مِمَّا فِي أَيْدِي النَّاسِ عِزُّ الْمُؤْمِنِ فِي دِينِهِ أَوَمَا سَمِعْتَ قَوْلَ حَاتِمٍ :

---

۲ ـ وفرمود : چون یکی ازشما خواهد هرچه از پروردگارش سؤال کند ، باو عطا کند ، باید ازمردم مأیوس شود ، وامیدی جز بخدا نداشته باشد ، چون خدای عزوجل این را از دلش داند ، هر چه ازخدا خواهد باوعطا کند .

۳ ـ علی بن الحسین صلوات الله علیهما فرمود : تمام خیر ونیکی را دیدم که دربریدن طمع ازدست مردم است ، وهرکه هیچ امیدی بمردم نداشته باشد وامرش را درهرکاری بخدای عزوجل واگذارد ، خدای عزوجل درهرچیزی اورا اجابت کند .

٤ ـ امام صادق عليه السلام میفرمود : حاجت خواستن از مردم موجب سلب عزت و رفتن حیا گردد ، و نومیدی ازآنچه دست مردمست ، موجب عزت مؤمن است در دینش ، وطمع فقریست حاضروآماده .

٥ ـ احمد بن محمد بن ابی‌نصر گوید : بامام رضا عليه السلام عرضکردم : قربانت گردم برایم بآسماعیل ابن داودکاتب توصیه‌ئی بنویس ، شاید ازاوبهره‌ئی ببرم ، فرمود : مرا دریغ آید که مانند توئی چنین‌چیزی طلب کند ، تو برمال من تکیه کن (هرچه‌خواهی ازمن بگیر) .

٦ ـ امام باقر عليه السلام فرمود : نومیدی وچشم نداشتن بدست مردم عزت دینی مؤمن است ، مگر گفتار

إِذَا مَا عَزَمْتَ الْيَأْسَ أَفْيَتَهُ الْغِنَى ✡ إِذَا عَرَفَتْهُ النَّفْسُ ، وَالطَّمَعُ الْفَقْرُ

٧ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ عَمَّارٍ السَّابَاطِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ يَقُولُ : لِيَجْتَمِعْ فِي قَلْبِكَ الْإِفْتِقَارُ إِلَى النَّاسِ وَالْإِسْتِغْنَاءُ عَنْهُمْ ، فَيَكُونَ افْتِقَارُكَ إِلَيْهِمْ فِي لِينِ كَلَامِكَ وَحُسْنِ بِشْرِكَ ، وَيَكُونَ اسْتِغْنَاؤُكَ عَنْهُمْ فِي نَزَاهَةِ عِرْضِكَ وَبَقَاءِ عِزِّكَ .

عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَعْبَدٍ قَالَ : حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ عُمَرَ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ عِمْرَانَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ يَقُولُ : ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ

(بَابُ صِلَةِ الرَّحِمِ)

(١٩٦٥) ١ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ جَمِيلِ بْنِ دَرَّاجٍ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام عَنْ قَوْلِ اللهِ جَلَّ ذِكْرُهُ : «وَاتَّقُوا اللهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيباً» قَالَ : فَقَالَ : هِيَ أَرْحَامُ النَّاسِ ، إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ أَمَرَ بِصِلَتِهَا وَعَظَّمَهَا ، أَلَا تَرَى أَنَّهُ جَعَلَهَا مِنْهُ .

حاتم را نشنیده‌ئی که گوید :

اذا ما عزمت الیاس الفیته الغنی ✡ اذ اعرفته النفس والطمع الفقر

« چون بنومیدی تصمیم گیری ودلت بآن شناسا گردد ، آنرا بی‌نیازی یابی وطمع را فقردانی » .

٧ ـ امیرالمؤمنین صلوات‌الله‌علیه‌میفرمود : باید دردلت احتیاج بمردم وبی‌نیازی ازایشان پیدا گردد ، و احتیاج بآنها درنرم زبانی وخوشروئیت باشد وبی‌نیازیت ازآنها در حفظ آبرو ونگهداری عزتت باشد .

شرح ـ عالیترین دستور معاشرت وبرخورد بامردم‌را امیرالمؤمنین عليه السلام دراین جمله بیان میکند وحاصلش اینستکه : انسان باید دردل دوعقیده داشته‌باشد : یکی‌آنکه درمعاشرت بهم نوع محتاجست ،زیرا طبعاً اجتماعی‌آفریده شده ودربقاء خود بآنها محتاجست ، پس لازمست نرم گفتار وخوش برخورد باشد ، دیگرآنکه محتاج ونیازمند بآنها نیست وباید بخود اعتمادکند وخدا را روزی ده بندگان ومسبب الاسباب داند ، پس نباید تملق وچاپلوسی کند وخود را خوار وزبون نماید ، بلکه درعین خوشروئی وشیرین سخنی عزت نفس ومناعت طبع خویش را باید حفظ کند .

✡(باب صله رحم)✡

١ ـ جمیل‌بن دراج گوید : ازامام صادق عليه السلام این قول خدای ـ جل ذکره ـ را پرسیدم : « بترسید از خدائیکه بنام وی ازهمدیگر تقاضا میکنید وازبریدن خویشاوندیها پرواکنید که خدا مراقب شماست ، ٢ سوره ٤ » فرمود : آن أرحام مردم است که خدای عزوجل بصله‌آن امرفرموده وبزرگش داشته مگرنبینی که‌آنرا درردیف خود قرارداده است .

۲ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ النُّعْمَانِ ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ : قَالَ : بَلَغَنِي عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام أَنَّ رَجُلاً أَتَى النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله فَقَالَ : يَارَسُولَ اللهِ أَهْلُ بَيْتِي أَبَوْا إِلاَّ تَوَثُّباً عَلَيَّ وَ قَطِيعَةً لِي وَشَتِيمَةً ، فَأَزْفُضُهُمْ ؟ قَالَ : إِذاً يَرْفُضُكُمُ اللهُ جَمِيعاً ، قَالَ : فَكَيْفَ أَصْنَعُ ؟ قَالَ : تَصِلُ مَنْ قَطَعَكَ وَتُعْطِي مَنْ حَرَمَكَ وَتَعْفُوعَمَّنْ ظَلَمَكَ ، فَإِنَّكَ إِذَافَعَلْتَ ذٰلِكَ كَانَ لَكَ مِنَ اللهِ عَلَيْهِمْ ظَهِيرٌ .

۳ ـ وَ عَنْهُ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي نَصْرٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدِاللهِ قَالَ : قَالَ أَبُوالْحَسَنِ الرِّضَا عليه السلام : يَكُونُ الرَّجُلُ يَصِلُ رَحِمَهُ فَيَكُونُ قَدْبَقِيَ مِنْ عُمْرِهِ ثَلاثُ سِنِينَ فَيُصَيِّرُهَا اللهُ ثَلاثِينَ سَنَةً وَ يَفْعَلُ اللهُ مَايَشَاءُ .

۴ ـ وَعَنْهُ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ خَطَّابٍ الْأَعْوَرِ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ قَالَ : قَالَ أَبُوجَعْفَرٍ عليه السلام : صِلَةُ الْأَرْحَامِ تُزَكِّي الْأَعْمَالَ وَتُنْمِي الْأَمْوَالَ وَتَدْفَعُ الْبَلْوٰى وَتُيَسِّرُ الْحِسَابَ وَتُنْسِئُ فِي الْأَجَلِ.

۵ ـ وَعَنْهُ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي الْمِقْدَامِ ، عَنْ جَابِرٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : أُوصِي الشَّاهِدَ مِنْ أُمَّتِي وَالْغَائِبَ مِنْهُمْ وَمَنْ فِي أَصْلاَبِ الرِّجَالِ وَ أَرْحَامِ النِّسَاءِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ أَنْ يَصِلَ الرَّحِمَ وَإِنْ كَانَتْ مِنْهُ عَلَى مَسِيرَةِ سَنَةٍ، فَإِنَّ ذٰلِكَ مِنَ الدِّينِ .

﴿۱۹۷۰﴾ ۶ ـ وَعَنْهُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ حَفْصٍ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: صِلَةُ

---

۲ ـ مردی خدمت پیغمبر صلی‌الله علیه و آله آمد و عرضکرد : یا رسول الله ! فامیل من تصمیم گرفته‌اند بر من حمله کنند وازمن ببرند ودشنامم دهند . آیا من حق دارم آنها راترك گویم ؟ فرمود : در آنصورت خدا همه شما را ترك میکند ، عرضکرد : پس چکنم ؟ فرمود ، ببیوند باهر که از تو ببرد وعطا کن بهر که محرومت کند ودر گذر ازهر که بتوستم نماید ، زیراچون چنین کنی ، خداترابر آنهایاری دهد .

۳ ـ امام رضا عليه السلام فرمود : مردیکه سه سال ازعمرش باقی مانده صله رحم میکند ، خدا عمرش‌را ۳۰ سال قرارمیدهد وخدا هرچه خواهد میکند .

۴ ـ امام باقر عليه السلام فرمود : صله ارحام اعمال را پاك کند واموال را فزونی دهد وبلا را بگرداند و حساب راآسان کند واجل را تأخیراندازد .

۵ ـ رسولخدا صلی‌الله علیه وآله فرمود : سفارش میکنم امت حاضر وغائبم را وآنهائی‌راکه درپشت مردان وزهدان زنانند تا روزقیامت که صله رحم کنند . اگر چه بفاصله یکسال راه باشد ، زیرا صله رحم جزء دین است .

۶ ـ امام صادق علیه‌السلام فرمود : صله أرحام خلق را نیکو ودست را با سخاوت ونفس راپاکیزه

الأَرْحامِ تُحَسِّنُ الْخُلُقَ وَتُسَمِّحُ الْكَفَّ وَتُطَيِّبُ النَّفْسَ وَتَزِيدُ فِي الرِّزْقِ وَتُنْسِئُ فِي الأَجَلِ.

٧ ـ الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْوَشَّاءِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي حَمْزَةَ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: سَمِعْتُهُ يَقُولُ: إِنَّ الرَّحِمَ مُعَلَّقَةٌ بِالْعَرْشِ تَقُولُ: اَللّٰهُمَّ صِلْ مَنْ وَصَلَنِي وَاقْطَعْ مَنْ قَطَعَنِي وَهِيَ رَحِمُ آلِ مُحَمَّدٍ وَهُوَ قَوْلُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ: «الَّذِينَ يَصِلُونَ مَا أَمَرَ اللهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ» وَرَحِمُ كُلِّ ذِي رَحِمٍ.

٨ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ، عَنْ مَالِكِ بْنِ عَطِيَّةَ، عَنْ يُونُسَ ابْنِ عَمَّارٍ قَالَ: قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام: أَوَّلُ نَاطِقٍ مِنَ الْجَوَارِحِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الرَّحِمُ تَقُولُ: يَارَبِّ مَنْ وَصَلَنِي فِي الدُّنْيَا فَصِلِ الْيَوْمَ مَا بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ، وَمَنْ قَطَعَنِي فِي الدُّنْيَا فَاقْطَعِ الْيَوْمَ مَا بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ.

٩ ـ عَنْهُ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي نَصْرٍ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا عليه السلام قَالَ: قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام صِلْ رَحِمَكَ وَلَوْ بِشَرْبَةٍ مِنْ مَاءٍ؛ وَأَفْضَلُ مَا تُوصَلُ بِهِ الرَّحِمُ كَفُّ الأَذَى عَنْهَا؛ وَصِلَةُ الرَّحِمِ مَنْسَأَةٌ فِي الأَجَلِ، مَحْبَبَةٌ فِي الأَهْلِ.

١٠ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى، عَنْ حَرِيزِ بْنِ عَبْدِاللهِ، عَنْ فُضَيْلِ ابْنِ يَسَارٍ قَالَ: قَالَ أَبُوجَعْفَرٍ عليه السلام: إِنَّ الرَّحِمَ مُعَلَّقَةٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِالْعَرْشِ تَقُولُ: اللّٰهُمَّ صِلْ مَنْ وَصَلَنِي وَاقْطَعْ مَنْ قَطَعَنِي.

وروزی را زیاد کند واجل را تأخیر اندازد.

۷ ـ امام صادق علیه‌السلام میفرمود: همانا رحم بعرش آویخته ومیگوید: بپیوند هر که مرا پیوندد وبپرازهر که ازمن ببرد وآن رحم آل‌محمد است که خدای عزوجل فرماید: «کسانیکه آنچه را خدا امر بپیوندش فرموده: پیوست میدهند ۲۷، سوره ۱۳» ورحم هرخویشاوند است

شرح ـ آویختن رحم بعرش، کنایه از درخواست حق خویش است در حضور پروردگار و سرعت اجابت او.

۸ ـ امام صادق علیه‌السلام فرمود: نخستین سخنگوی اعضاء بدن درروزقیامت رحم است که میگوید پروردگارا! هر که در دنیا مرا پیوست، امروز میان خودت واو پیوست ده، و هر که در دنیا مرا برید امروز خود را از او ببر (یعنی رحمت خود را از او ببر).

۹ ـ وفرمود: با رحمت صله کن، اگر چه بیك شربت (آشامیدن) آب باشد، و بهترین صله رحم، آزار نرسانیدن باوست، وصله رحم مرگ را بتأخیر اندازد ودوستی خانواده آورد.

۱۰ ـ امام باقر علیه‌السلام فرمود: روزقیامت رحم بعرش آویخته ومیگوید: بارخدایا هر که مرا

(١٩٧٥) ١١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ بَزِيعٍ ، عَنْ حَنَانِ ابْنِ سَدِيرٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : قَالَ أَبُوذَرٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وآله يَقُولُ : حَافَتَا الصِّرَاطِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الرَّحِمُ وَالْأَمَانَةُ ، فَإِذَا مَرَّ الْوَصُولُ لِلرَّحِمِ ، الْمُؤَدِّي لِلْأَمَانَةِ نَفَذَ إِلَى الْجَنَّةِ وَإِذَا مَرَّ الْخَائِنُ لِلْأَمَانَةِ الْقَطُوعُ لِلرَّحِمِ لَمْ يَنْفَعْهُ مَعَهُمَا عَمَلٌ وَتَكَفَّأَ بِهِ الصِّرَاطُ فِي النَّارِ

١٢ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ حَفْصِ ابْنِ قُرْطٍ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : صِلَةُ الْأَرْحَامِ تُحَسِّنُ الْخُلُقَ ، وَتُسَمِّحُ الْكَفَّ وَتُطَيِّبُ النَّفْسَ ، وَتَزِيدُ فِي الرِّزْقِ ، وَتُنْسِي فِي الْأَجَلِ .

١٣ - عَنْهُ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى ، عَنْ خَطَّابٍ الْأَعْوَرِ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ قَالَ : قَالَ أَبُوجَعْفَرٍ عليه السلام : صِلَةُ الْأَرْحَامِ تُزَكِّي الْأَعْمَالَ ؛ وَتَدْفَعُ الْبَلْوَى ، وَتُنْمِي الْأَمْوَالَ ، وَتُنْسِي لَهُ فِي عُمْرِهِ ، وَتُوَسِّعُ فِي رِزْقِهِ ؛ وَتُحَبِّبُ فِي أَهْلِ بَيْتِهِ ؛ فَلْيَتَّقِ اللهَ وَلْيَصِلْ رَحِمَهُ

١٤ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ؛ عَنْ أَبِيهِ ؛ وَمُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ ؛ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شَاذَانَ ؛ جَمِيعاً ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ؛ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ ؛ عَنِ الْحَكَمِ الْحَنَّاطِ قَالَ : قَالَ أَبُوعَبْدِ اللهِ عليه السلام : صِلَةُ الرَّحِمِ وَحُسْنُ الْجِوَارِ يَعْمُرَانِ الدِّيَارَ وَيَزِيدَانِ فِي الْأَعْمَارِ .

١٥ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ؛ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ؛ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيِّ ؛ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ

پیوست پیوندش کن وهر که مرا برید ازاو ببر .

١١ - امام باقر علیه السلام فرمود : ابوذر - رضی الله عنه - گفت شنیدم رسول خدا صلی الله علیه وآله میفرمود : رحم وامانت روزقیامت دردوجانب صراطند ، چون صله رحم کننده و امانت نگهدار بر صراط گذرد ببهشت رسد ، وچون خائن امانت وقاطع رحم ازآن بگذرد ، هیچ عملی با وجود این دو گناه سودش نبخشد وصراط درآتش دوزخ سرنگونش کند .

١٢ - امام باقر علیه السلام فرمود : صله رحم خلق را نیکوودست را بازونفس را پاکیزه وروزی را زیادکند ومرگ را پس اندازد .

١٣ - وفرمود : صله رحم ، اعمال را پاك کند و بلا را دور نماید و اموال را برکت دهد و عمر را بتأخیر اندازد وروزیش را وسعت دهد ودرمیان خانواده محبوبش سازد ، پس باید از خدا پروا کرد و صله رحم نمود .

١٤ - امام صادق علیه السلام فرمود : صله رحم و خوشرفتاری با همسایه ، شهرها را آباد و عمرها را زیاد کنند .

١٥ - رسول خدا صلی الله علیه وآله فرمود : چیزی که ثوابش ازهمه چیز زودتر رسد ، صله رحم است .

مَيْمُونٍ الْقَدَّاحِ ؛ عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ الْحَذَّاءِ ؛ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام : قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم : إِنَّ أَعْجَلَ الْخَيْرِ ثَوَاباً صِلَةُ الرَّحِمِ .

﴿١٩٨٠﴾ ١٦ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ؛ عَنْ أَبِيهِ ؛ عَنِ النَّوْفَلِيِّ ؛ عَنِ السَّكُونِيِّ ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم : مَنْ سَرَّهُ النَّسْأُ فِي الْأَجَلِ وَالزِّيَادَةُ فِي الرِّزْقِ فَلْيَصِلْ رَحِمَهُ .

١٧ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ؛ عَنْ أَبِيهِ ؛ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى ؛ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ : قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : مَا نَعْلَمُ شَيْئاً يَزِيدُ فِي الْعُمُرِ إِلَّا صِلَةَ الرَّحِمِ ، حَتَّى أَنَّ الرَّجُلَ يَكُونُ أَجَلُهُ ثَلَاثَ سِنِينَ فَيَكُونُ وَصُولاً لِلرَّحِمِ فَيَزِيدُ اللهُ فِي عُمُرِهِ ثَلَاثِينَ سَنَةً فَيَجْعَلُهَا ثَلَاثاً وَثَلَاثِينَ سَنَةً ؛ وَيَكُونُ أَجَلُهُ ثَلَاثاً وَثَلَاثِينَ سَنَةً ؛ فَيَكُونُ قَاطِعاً لِلرَّحِمِ فَيَنْقُصُهُ اللهُ ثَلَاثِينَ سَنَةً وَيَجْعَلُ أَجَلَهُ إِلَى ثَلَاثِ سِنِينَ .

الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ ؛ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْوَشَّاءِ ؛ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا عليه السلام ؛ مِثْلَهُ

١٨ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ؛ عَنْ أَبِيهِ ؛ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ ؛ عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ ؛ عَنْ جَابِرٍ ؛ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : لَمَّا خَرَجَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام يُرِيدُ الْبَصْرَةَ ؛ نَزَلَ بِالزَّابُذَةِ فَأَتَاهُ رَجُلٌ مِنْ مُحَارِبٍ ؛ فَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنِّي تَحَمَّلْتُ فِي قَوْمِي حَمَالَةً وَإِنِّي سَأَلْتُ فِي طَوَائِفَ مِنْهُمُ الْمُوَاسَاةَ وَالْمَعُونَةَ فَسَبَقَتْ إِلَيَّ أَلْسِنَتُهُمْ بِالنَّكَدِ فَمُرْهُمْ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ بِمَعُونَتِي وَحَثِّهِمْ عَلَى مُوَاسَاتِي ؛ فَقَالَ : أَيْنَ هُمْ ؟ فَقَالَ : هَؤُلَاءِ فَرِيقٌ مِنْهُمْ حَيْثُ تَرَى ، قَالَ : فَنَصَّ رَاحِلَتَهُ فَادَّلَفَتْ كَأَنَّهَا ظَلِيمٌ

---

١٦ ـ و فرمود : هر که را تأخیر مرگ و افزایش روزی خوش آید ، باید صله رحم کند .

١٧ ـ امام صادق علیه السلام فرمود : چیزی که عمر را زیاد کند جز صله رحم نمیدانیم ، تا آنجا که مردی که اجلش ٣ سال است و او صله رحم کننده است ، خدا ٣٠ سال بعمرش افزاید و آن سه سال را ٣٣ کند ، و مردی که عمرش ٣٣ سال است و قطع رحم میکند ، خدا ٣٠ سالش را کم میکند و عمرش را سه سال قرار می‌دهد .

١٨ ـ امام باقر علیه السلام فرمود : چون امیرالمؤمنین علیه السلام بعزم بصره بیرون رفت ، در ربذه (که مولد و مدفن ابی‌ذر غفاریست) فرود آمد ، مردی از قبیله محارب خدمتش آمد و عرضکرد : یا امیرالمؤمنین من از قبیله خود غرامتی را بعهده گرفتم و چون از برخی از آنها تقاضای مواسات و کمک کردم از سختی و تهیدستی دم زدند . ای امیرمؤمنان بایشان امر فرما کمک کنند و وادارشان کن با من مواسات کنند .

فرمود : آنها کجایند ؟ عرضکرد : دسته‌ئی از آنها آنجایند که میبینی ، حضرت مرکب خود را

فَادَّلَفَ بَعْضُ أَصْحَابِهِ فِي طَلَبِهَا فَلَاْيَا بِلَاْيٍ مَالُحِقَتْ ، فَانْتَهَى إِلَى الْقَوْمِ فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ وَسَأَلَهُمْ مَا يَمْنَعُهُمْ مِنْ مُوَاسَاةِ صَاحِبِهِمْ؟ فَشَكَوْهُ وَشَكَاهُمْ ، فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام : وَصَلَ امْرُؤٌ عَشِيرَتَهُ ، فَإِنَّهُمْ أَوْلَى بِبِرِّهِ وَذَاتِ يَدِهِ وَوَصَلَتِ الْعَشِيرَةُ أَخَاهَا إِنْ عَثَرَ بِهِ دَهْرٌ وَأَدْبَرَتْ عَنْهُ دُنْيَا ، فَإِنَّ الْمُتَوَاصِلِينَ الْمُتَبَاذِلِينَ مَأْجُورُونَ ، وَإِنَّ الْمُتَقَاطِعِينَ الْمُتَدَابِرِينَ مَوْزُورُونَ ، [قَالَ] ثُمَّ بَعَثَ رَاحِلَتَهُ وَقَالَ : خَلِّ .

۱۹ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى ، عَنْ يَحْيَى ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام : لَنْ يَرْغَبَ الْمَرْءُ عَنْ عَشِيرَتِهِ وَإِنْ كَانَ ذَامَالٍ وَوَلَدٍ وَعَنْ مَوَدَّتِهِمْ وَكَرَامَتِهِمْ وَدِفَاعِهِمْ بِأَيْدِيهِمْ وَأَلْسِنَتِهِمْ ، هُمْ أَشَدُّ النَّاسِ حَيْطَةً مِنْ وَرَائِهِ وَأَعْطَفُهُمْ عَلَيْهِ وَأَلَمُّهُمْ لِشَعَثِهِ إِنْ أَصَابَتْهُ مُصِيبَةٌ أَوْنَزَلَ بِهِ بَعْضُ مَكَارِهِ الْأُمُورِ ، وَمَنْ يَقْبِضْ يَدَهُ عَنْ عَشِيرَتِهِ فَإِنَّمَا يَقْبِضُ عَنْهُمْ يَداً وَاحِدَةً وَتُقْبِضُ عَنْهُ مِنْهُمْ أَيْدِي كَثِيرَةٌ وَمَنْ يُلِنْ حَاشِيَتَهُ يَعْرِفْ صَدِيقَهُ مِنْهُ الْمَوَدَّةَ ، وَمَنْ بَسَطَ يَدَهُ بِالْمَعْرُوفِ إِذَاوَجَدَهُ يُخْلِفِ اللهُ لَهُ مَاأَنْفَقَ فِي دُنْيَاهُ وَيُضَاعِفُ لَهُ فِي آخِرَتِهِ وَلِسَانُ الصِّدْقِ لِلْمَرْءِ يَجْعَلُهُ اللهُ فِي النَّاسِ خَيْرٌ مِنَ الْمَالِ يَأْكُلُهُ وَيُوَرِّثُهُ ، لَايَزْدَادَنَّ أَحَدُكُمْ كِبْراً

بسرعت هرچه تمامتر بحرکت آورد ومرکب مانند شترمرغ میرفت . جماعتی از اصحاب که پیش‌راگرفتند بسختی وکندی بأورسیدند .

حضرت بآنها رسیده برآنها سلام کرد و پرسید چرا با رفیق خود مواسات نمیکنند ؟ آنها از او ، و او از آنها شکایت کردند ، تا امیرالمؤمنین عليه السلام فرمود : هرکسی باید با فامیل خود پیوست داشته باشد زیرا ایشان باحسان و دستگیری مالی او ازدیگران سزاوارترند ، وهر فامیلی باید باکسان خود پیوست داشته باشد ، اگر روزگاربزمینشان زند ، وازآنها پشت بگرداند ، زیراکسانیکه با یکدیگرپیوست‌دارند وبذل و بخشش میکنند ، پاداش یافته و آنهائی که از هم ببرند و بهم پشت کنند ، سنگین بارند ، سپس مرکب خود را برانگیخت وفرمود : برو (۱) .

۱۹ - امیرالمؤمنین عليه السلام فرمود : انسان اگرچه مال و فرزند داشته باشد هرگز نباید ازخویشاوند خود واز دوستی وکرامت و دفاع دستی و زبانی آنها روبگرداند ، آنها ازهمه مردم گردش را محکمتر دارند وباو مهربانترند واگر مصیبتی باو رسد یا بدی برایش پیش‌آید ، پریشانی او را سامان دهنده‌ترند وهرکه دست‌کمك ازفامیل خویش بازگیرد ، ازآنها یکدست گرفته شده وازخود او دستهای بسیار ، وهر که نرمی وفروتنی کند دوستش‌اند او مودت بیند .

وهرکه چون دارا شود (دست باحسان گشاید) آنچه را داده خدا در دنیایش جبران کند ودر آخرت برایش چند برابر سازد ، و نام نیکی که خدا برای کسی در میان مردم میگذارد ، از مالیکه میخورد وبارث میگذارد بهتر است ، هر یك از شما که ثروت مالی پیداکرد ، نباید تکبرش زیاد شود ،

---

(۱) حل : از اسماء اصواتست که برای راندن شتر بکارمیرود .

وَعِظَماً فِي نَفْسِهِ وَنَأْياً عَنْ عَشِيرَتِهِ ، إِنْ كَانَ مُوسِراً فِي الْمَالِ ، وَلَا يَزْدَادَنَّ أَحَدُكُمْ فِي أَخِيهِ زُهْداً وَلَا مِنْهُ بُعْداً إِذَا لَمْ يَرَ مِنْهُ مُرُوَّةً وَكَانَ مُعْوِزاً فِي الْمَالِ، وَلَا يَغْفُلُ أَحَدُكُمْ عَنِ الْقَرَابَةِ بِهَا الْخَصَاصَةُ أَنْ يَسُدَّ هَا بِمَا لَا يَنْفَعُهُ إِنْ أَمْسَكَهُ وَلَا يَضُرُّهُ إِنِ اسْتَهْلَكَهُ .

٢٠ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِاللهِ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ هِلَالٍ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام : إِنَّ آلَ فُلَانٍ يَبَرُّ بَعْضُهُمْ بَعْضاً وَ يَتَوَاصَلُونَ ، فَقَالَ : إِذَا تُنْمِي أَمْوَالُهُمْ وَيَنْمُونَ فَلَا يَزَالُونَ فِي ذَلِكَ حَتَّى يَتَقَاطَعُوا فَإِذَا فَعَلُوا ذَلِكَ انْقَشَعَ عَنْهُمْ .

(١٩٨٥) ٢١ - عَنْهُ ، عَنْ غَيْرِ وَاحِدٍ ، عَنْ زِيَادٍ الْقَنْدِيِّ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : إِنَّ الْقَوْمَ لَيَكُونُونَ فَجَرَةً وَلَا يَكُونُونَ بَرَرَةً ، فَيَصِلُونَ أَرْحَامَهُمْ فَتَنْمِي أَمْوَالُهُمْ وَتَطُولُ أَعْمَارُهُمْ ، فَكَيْفَ إِذَا كَانُوا أَبْرَاراً بَرَرَةً .

٢٢ - وَعَنْهُ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ يَحْيَى ، عَنْ جَدِّهِ الْحَسَنِ بْنِ رَاشِدٍ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: صِلُوا أَرْحَامَكُمْ وَلَوْ بِالتَّسْلِيمِ ، يَقُولُ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: «وَاتَّقُوا اللهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيباً» .

٢٣ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ صَفْوَانَ الْجَمَّالِ قَالَ: وَقَعَ بَيْنَ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام وَبَيْنَ عَبْدِاللهِ بْنِ الْحَسَنِ كَلَامٌ حَتَّى وَقَعَتِ الضَّوْضَاءُ بَيْنَهُمْ وَاجْتَمَعَ النَّاسُ

وخود را بزرگ دارد واز خویشاوندش دور شود ، و هیچیك از شما نباید نسبت به برادریکه چون مال ندارد ، باو احسان نمیکند ، از او دوری کند ، و هیچیك از شما نباید از بستن شکست و تنگدستی خویشاوندش بچیزی که اگر نگهدارد سودش ندهد واگر از دستش دهد زیانش نرساند غفلت کند (زیرا گاهی ممکن است خویشاوند بچیزی احتیاج داشته باشد که نزد او اضافه وبیکارباشد).

٢٠ - سلیمان بن هلال گوید : بامام صادق عليه السلام عرضکردم : قبیله ئی نسبت بیکدیگر احسان کنند و صله رحم نمایند ، فرمود اینستکه اموالشان زیاد شود وفزونی گیرند ، وهمواره چنین باشند تا ازیکدیگر ببرند وچون ازهم بریدند ، آن فزونی ازایشان برداشته شود .

٢١ - رسولخدا صلی الله علیه وآله فرمود : گاهی مردمی بدکردارند و نیکو کار نیستند و صله رحم میکنند ، پس مالشان زیاد میشود وعمرشان درازمیگردد ، تا چه رسدکه نیکوکارباشند و صله رحم کنند ؟

٢٢ - امیرالمؤمنین صلوات الله علیه فرمود : با ارحام خود بپیوندید ! گر چه باسلام کردن باشد ، که خدای تبارك و تعالی فرماید : از خدائیکه بنام وی درخواست کنید ونیز ازبریدن خویشاوندیها پروا کنیدکه خدا مراقب شماست ، ٢ سوره ٤ » .

٢٣ - صفوان جمال گوید : میان امام صادق عليه السلام و عبدالله بن حسن سخنی در گرفت تا بجنجال کشید و مردم گردآمدند وشب بودکه با این وضع ازیکدیگر جدا شدند .

فَافْتَرَقَا عَشِيَّتَهُمَا بِذٰلِكَ وَغَدَوْتُ فِي حَاجَةٍ، فَإِذَا أَنَا بِأَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام عَلَى بَابِ عَبْدِاللهِ بْنِ الْحَسَنِ وَ هُوَيَقُولُ : يَاجَارِيَةُ قُولِي لِأَبِي مُحَمَّدٍ [يَخْرُجْ] قَالَ: فَخَرَجَ فَقَالَ : يَاأَبَاعَبْدِاللهِ مَابَكَّرَكَ ؟ فَقَالَ: إِنِّي تَلَوْتُ آيَةً مِنْ كِتَابِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ الْبَارِحَةَ فَأَقْلَقَتْنِي ، قَالَ : وَمَاهِيَ ؟ قَالَ : قَوْلُ اللهِ جَلَّ وَعَزَّ ذِكْرُهُ : «الَّذِينَ يَصِلُونَ مَا أَمَرَاللهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَ يَخَافُونَ سُوءَ الْحِسَابِ» فَقَالَ: صَدَقْتَ لَكَأَنِّي لَمْ أَقْرَأْهٰذِهِ الْآيَةَ مِنْ كِتَابِ اللهِ جَلَّ وَعَزَّ قَطُّ فَاعْتَنَقَا وَبَكَيَا .

۲۴- وَعَنْهُ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ سِنَانٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام : إِنَّ لِيَ ابْنَ عَمٍّ أَصِلُهُ فَيَقْطَعُنِي وَأَصِلُهُ فَيَقْطَعُنِي حَتّٰى لَقَدْ هَمَمْتُ لِقَطِيعَتِهِ إِيَّايَ أَنْ أَقْطَعَهُ أَتَأْذَنُ لِي قَطْعَهُ ؟ قَالَ : إِنَّكَ إِذَا وَصَلْتَهُ وَقَطَعَكَ وَصَلَكُمَااللهُ عَزَّ وَجَلَّ جَمِيعاً وَإِنْ قَطَعْتَهُ وَقَطَعَكَ قَطَعَكُمَااللهُ .

۲۵ - عَنْهُ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ؛ عَنْ دَاوُدَبْنِ فَرْقَدٍ قَالَ : قَالَ لِي أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : إِنِّي أُحِبُّ أَنْ يَعْلَمَ اللهُ أَنِّي قَدْ أَذْلَلْتُ رَقَبَتِي فِي رَحِمِي وَأَنِّي لَأُبَادِرُ أَهْلَ بَيْتِي أَصِلُهُمْ قَبْلَ أَنْ يَسْتَغْنُوا عَنِّي .

بامداد پی کاری بیرون شدم ، امام صادق علیه السلام را درخانه عبدالله بن حسن دیدم که میفرماید : ای کنیز بابی محمد (عبدالله بن حسن) بگو بیاید ، او بیرون آمد و گفت : یا ابا عبدالله چرا بگاه اینجا آمدی ؟ فرمود : من دیشب آیه‌ئی ازکتاب خدای عزوجل را تلاوت کردم که پریشانم ساخت .

گفت کدام آیه ؟ فرمود: قول خدای - جل وعز ذکره - « وکسانیکه آنچه را خدا بپیوستن آن فرمان داده، پیوسته دارند ازپروردگار خود بیم کنند وازسختی حساب بترسند، ۲۱ سوره ۱۳» عرضکرد راست گفتی ، گویامن این آیه را هرگز درکتاب خدای عزوجل نخوانده بودم ، سپس دست بگردن شدند و گریستند .

شرح - عبدالله بن حسن همان شخصی است که گفتگوی طولانی او با امام صادق علیه السلام درحدیث ۹۲۹ ذکر شد ، وازآنحضرت تقاضا میکرد که با فرزند شومش ، محمد بن عبدالله بیعت کند ، وشاید این گفتگو هم در همان باره بوده باشد و پیداست که امام علیه السلام کاری نمیکرد که محتاج بیادآوری آیه قرآن باشد ، بلکه همه آیات قرآن در نظرش مجسم است ، و تذکر آیه شریفه برای مصلحت و تنبه عبدالله بوده و پریشانی آنحضرت هم بخاطر او بوده است ، پس این حدیث دلالت دارد برصله رحم ونبریدن ازخویشاوند اگرچه خویشاوند باین حد از فسق و گمراهی باشد .

۲۴ - عبدالله بن سنان گوید بامام صادق علیه السلام عرضکردم: پسر عموئی دارم که هر چه با اومیپیوندم ، از من میبرد ، تا آنکه تصمیم گرفتم که اگراز من برید ، ازاو ببرم ، بمن اجازه میفرمائید از او ببرم ؟ فرمود : اگرتوباو پیوندی واو از تو ببرد ، خدای عزوجل شما راباهم بپیوندد ، واگر تو ازاوببری واو از تو ببرد ، خدا ازهر دو ببرد .

۲۵- داودبن فرقد گوید : امام صادق علیه السلام بمن فرمود : دوست دارم خدابداند من برای خویشاوندم

(١٩٩٠) ٢٦ - عَنْهُ عَنِ الْوَشَّاءِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ فُضَيْلٍ الصَّيْرَفِيِّ ؛ عَنِ الرِّضَا عليه السلام قَالَ : إِنَّ رَحِمَ آلِ مُحَمَّدٍ - الْأَئِمَّةُ عليهم السلام - لَمُعَلَّقَةٌ بِالْعَرْشِ تَقُولُ : اللَّهُمَّ صِلْ مَنْ وَصَلَنِي وَاقْطَعْ مَنْ قَطَعَنِي ثُمَّ هِيَ جَارِيَةٌ بَعْدَهَا فِي أَرْحَامِ الْمُؤْمِنِينَ ؛ ثُمَّ تَلَا هٰذِهِ الْآيَةَ : «وَاتَّقُوا اللهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ»

٢٧ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللهِ ؛ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ؛ عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ يَزِيدَ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عليه السلام عَنْ قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «الَّذِينَ يَصِلُونَ مَا أَمَرَ اللهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ» فَقَالَ : قَرَابَتُكَ .

٢٨ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ؛ عَنْ أَبِيهِ ؛ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ؛ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ وَهِشَامِ بْنِ الْحَكَمِ وَدُرُسْتَ بْنِ أَبِي مَنْصُورٍ ؛ عَنْ عُمَرَ بْنِ يَزِيدَ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام : «الَّذِينَ يَصِلُونَ مَا أَمَرَ اللهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ» ؟ قَالَ : نَزَلَتْ فِي رَحِمِ آلِ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ وَآلِهِ السَّلَامُ وَقَدْ تَكُونُ فِي قَرَابَتِكَ . ثُمَّ قَالَ : فَلَا تَكُونَنَّ مِمَّنْ يَقُولُ لِلشَّيْءِ : إِنَّهُ فِي شَيْءٍ وَاحِدٍ .

٢٩ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللهِ ؛ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ ؛ عَنْ أَبِي جَمِيلَةَ ، عَنِ الْوَصَّافِيِّ ؛ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليهما السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَمُدَّ اللهُ فِي عُمْرِهِ وَأَنْ يَبْسُطَ لَهُ فِي رِزْقِهِ فَلْيَصِلْ رَحِمَهُ ؛ فَإِنَّ الرَّحِمَ لَهَا لِسَانٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ذَلِقٌ تَقُولُ : يَا رَبِّ صِلْ

فروتنی میکنم ، من پیش از آنکه اهل بیتم از من بی‌نیاز شوند بپیوست آنها سبقت میجویم .

٢٦- امام رضا عليه السلام فرمود : همانا رحم آل محمد -یعنی ائمه علیهم السلام - بعرش آویخته است ومیگوید : بار خدایا بپیوند هرکه مرا پیوندد وبیر از هرکه از من ببرد ، وبعد ازاین هم این موضوع نسبت بارحام مؤمنین جریان دارد . سپس این آیه را تلاوت فرمود : « از خدائیکه بنام اوباز خواست شوید واز بریدن ارحام پروا کنید ، ٢ سوره ٤ » .

٢٧- عمربن یزید گوید: از امام صادق عليه السلام این قول خدای عزوجل راپرسیدم : « کسانیکه آنچه را خدا بپیوستش امر فرموده میپیوندند ، ٢١ سوره ١٣ » فرمود : خویشاوند تواست .

٢٨- عمربن زیاد گوید : بامام صادق عليه السلام عرضکردم : « کسانیکه آنچه راخدا بپیوندش فرمان داده میپیوندند ، ٢١سوره١٣ » فرمود :درباره رحم آل‌محمدعلیه‌وآله السلام‌نازل شده ودر باره خویشان تو هم میباشد ، سپس فرمود : از کسانی مباش که بچیزی گویند : در باره یك مورد است .

شرح - ذیل این روایت دلیل است براینکه آیات شریفه قرآنی ظاهر و باطن و تفسیر وتاویل و معانی‌متعددی دارد وچون‌ائمه علیهم‌السلام برای‌آیه‌ئی معنائی ذکر نمودند وسپس معنای دیگری‌مخالف آن بیان فرمودند نباید منکر شد ، چنانچه در جلد اول بارها تذکر دادیم .

٢٩ - رسولخدا صلی‌الله‌علیه وآله فرمود : هرکه خوشش آیدکه خدا عمرش را درازکند وروزیش را توسعه دهد باید صله رحم‌کند ، زیرا روز قیامت رحم را زبان تندوتیزی است‌که میگوید : پروردگارا

مَنْ وَصَلَنِي وَاقْطَعْ مَنْ قَطَعَنِي ؛ فَالرَّجُلُ لَيُرَى بِسَبَبِ خَيْرٍ إِذَا أَتَتْهُ الرَّحِمُ الَّتِي قَطَعَهَا فَتَهْوِي بِهِ إِلَى أَسْفَلِ قَعْرٍ فِي النَّارِ .

۳۰ـ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ صَالِحِ بْنِ أَبِي حَمَّادٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ صَفْوَانَ ، عَنِ الْجَهْمِ بْنِ حُمَيْدٍ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام : تَكُونُ لِي الْقَرَابَةُ عَلَى غَيْرِ أَمْرِي ، أَلَهُمْ عَلَيَّ حَقٌّ ؟ قَالَ: نَعَمْ حَقُّ الرَّحِمِ لَا يَقْطَعُهُ شَيْءٌ وَإِذَا كَانُوا عَلَى أَمْرِكَ كَانَ لَهُمْ حَقَّانِ حَقُّ الرَّحِمِ وَحَقُّ الْإِسْلَامِ .

﴿۱۹۹۵﴾ ۳۱ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : إِنَّ صِلَةَ الرَّحِمِ وَالْبِرَّ لَيُهَوِّنَانِ الْحِسَابَ وَيَعْصِمَانِ مِنَ الذُّنُوبِ ، فَصِلُوا أَرْحَامَكُمْ وَبِرُّوا إِخْوَانَكُمْ وَلَوْ بِحُسْنِ السَّلَامِ وَرَدِّ الْجَوَابِ .

۳۲ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ يُونُسَ ، عَنْ عَبْدِ الصَّمَدِ بْنِ بَشِيرٍ قَالَ : قَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام : صِلَةُ الرَّحِمِ تُهَوِّنُ الْحِسَابَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَهِيَ مَنْسَأَةٌ فِي الْعُمُرِ وَتَقِي مَصَارِعَ السُّوءِ وَصَدَقَةُ اللَّيْلِ تُطْفِئُ غَضَبَ الرَّبِّ .

۳۳ ـ عَلِيٌّ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ حُسَيْنِ بْنِ عُثْمَانَ ، عَمَّنْ ذَكَرَهُ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: إِنَّ صِلَةَ الرَّحِمِ تُزَكِّي الْأَعْمَالَ وَتُنْمِي الْأَمْوَالَ وَتُيَسِّرُ الْحِسَابَ وَتَدْفَعُ الْبَلْوَى وَتَزِيدُ فِي الرِّزْقِ .

بپیوند هر که با من پیوست ، وبیرهر که را از من برید ، ومردی با روش خیر (ظاهر خوب) دیده‌میشود ولی چون خویشاوندیکه از او بریده نزدش آید ، او را به پائین‌ترین قعر دوزخ سرنگون کند .

۳۰ ـ جهم بن حمید گوید : بامام صادق عليه السلام عرضکردم : خویشاوندانی دارم که دین مرا ندارند آیاآنها بر من حقی دارند ؟ فرمود: آری ، خویشاوندی را چیزی قطع نکند ، واگر همدین تو باشند دو حق پیداکنند : حق خویشاوندی وحق اسلام .

۳۱ ـ امام صادق عليه السلام میفرمود : صله‌رحم واحسان حساب‌را آسان‌کنند وازگناهان نگهدار شوند ، پس صله رحم کنید و ببرادران خود احسان نمائید ، اگر چه بوسیله سلام کردن خوب و جواب سلام دادن باشد .

۳۲ ـ وفرمود : صله رحم‌حساب روزقیامت راآسان‌کند وعمررا طولانی‌نماید وازمرگ بد نگهدارد وصدقه دادن درشب خشم پروردگار را خاموش‌کند .

۳۳ ـ و فرمود : صله رحم اعمال را پاك و اموال را بسیار وحساب را آسان‌کند و بلا را بزداید وروزی را زیادکند .

((بَابُ الْبِرِّ بِالْوَالِدَيْنِ))

١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، وَعَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ جَمِيعاً، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ، عَنْ أَبِي وَلَّادٍ الْحَنَّاطِ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام عَنْ قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَاناً» مَا هَذَا الْإِحْسَانُ؟ فَقَالَ: الْإِحْسَانُ أَنْ تُحْسِنَ صُحْبَتَهُمَا وَأَنْ لَا تُكَلِّفَهُمَا أَنْ يَسْأَلَاكَ شَيْئاً مِمَّا يَحْتَاجَانِ إِلَيْهِ وَإِنْ كَانَا مُسْتَغْنِيَيْنِ أَلَيْسَ يَقُولُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: «لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ» قَالَ: ثُمَّ قَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام وَأَمَّا قَوْلُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ: «إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُفٍّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا» قَالَ: إِنْ أَضْجَرَاكَ فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُفٍّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا إِنْ ضَرَبَاكَ، قَالَ: «وَقُلْ لَهُمَا قَوْلاً كَرِيماً» قَالَ: إِنْ ضَرَبَاكَ فَقُلْ لَهُمَا: غَفَرَ اللهُ لَكُمَا. فَذَلِكَ مِنْكَ قَوْلٌ كَرِيمٌ؛ قَالَ: «وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ» قَالَ: لَا تَمْلَأْ عَيْنَيْكَ مِنَ النَّظَرِ إِلَيْهِمَا إِلَّا بِرَحْمَةٍ وَرِقَّةٍ وَلَا تَرْفَعْ صَوْتَكَ فَوْقَ أَصْوَاتِهِمَا وَلَا يَدَكَ فَوْقَ أَيْدِيهِمَا وَلَا تَقَدَّمْ قُدَّامَهُمَا.

٢ - ابْنُ مَحْبُوبٍ، عَنْ خَالِدِ بْنِ نَافِعٍ الْبَجَلِيِّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَانَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ: إِنَّ رَجُلاً أَتَى النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ أَوْصِنِي فَقَالَ: لَا تُشْرِكْ بِاللهِ شَيْئاً وَإِنْ حُرِّقْتَ بِالنَّارِ وَعُذِّبْتَ إِلَّا وَقَلْبُكَ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ، وَوَالِدَيْكَ فَأَطِعْهُمَا وَبَرَّهُمَا حَيَّيْنِ كَانَا

✡(خوشرفتاری با پدر و مادر)✡

١ - ابو ولاد حناط گوید: از امام صادق عليه السلام پرسیدم خدای عزوجل که فرماید: «و بپدر و مادر احسان کنید، ٢٣ سوره ١٧» این احسان چیست؟ فرمود: احسان اینستکه: با آنها نیکو معاشرت کنی و آنها رامجبورنکنی که چیزیرا که احتیاج دارند ازتوبخواهند، اگرچه بینیاز باشند (بلکه باید اظهار نکرده وظیفه خود را انجام دهی) مگر خدای عزوجل نمیفرماید: «هرگز به نیکی نرسید، مگر از آنچه دوست دارید انفاق کنید، ٩٢ سوره ٣».

سپس امام صادق علیه السلام فرمود: واما قول خدای عزوجل: «اگر یکی از ایشان یاهردوآنها نزد تو به پیری رسیدند، بآنها اف مگو وتندیشان مکن، ٢٣ سوره ١٧» یعنی اگردلتنگ کردند بآنها اف مگو واگر ترا زدند با آنها تندی مکن، وفرمود: «و بآنها سخنی شریف و بزرگوار بگو» یعنی اگر ترا زدند بگو: خدا شما را بیامرزد اینست سخن شریف تو وفرمود: «و واز روی مهربانی برای آنها جنبه افتادگی پیش آور» یعنی دیدگانت راباآنها خیره مکن، بلکه بامهربانی ودلسوزی بآنها بنگر، وصدایت رااز صدای آنها بلندتر مکن ودستت رابالای دست آنها مگیر وبر آنها پیشی مگیر.

٢- امام صادق عليه السلام میفرمود: مردی نزد پیغمبر صلی الله علیه وآله آمد وعرضکرد: یا رسول الله! مرا سفارشی کن، فرمود: چیزیرا بخدا شریك مساز اگرچه بآتش سوخته شوی وشکنجه بینی، همواره

أَوْ مِيتَتَيْنِ وَإِنْ أَمَرَاكَ أَنْ تَخْرُجَ مِنْ أَهْلِكَ وَمَالِكَ فَافْعَلْ فَإِنَّ ذٰلِكَ مِنَ الْإِيمَانِ .

﴿۲۰۰۰﴾ ۳ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ سَيْفٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ شَيْءٌ مِثْلُ الْكُبَّةِ فَيَدْفَعُ فِي ظَهْرِ الْمُؤْمِنِ فَيُدْخِلُهُ الْجَنَّةَ ، فَيُقَالُ : هٰذَا الْبِرُّ .

٤ـ الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْوَشَّاءِ ، عَنْ مَنْصُورِ بْنِ حَازِمٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قُلْتُ : أَيُّ الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ ؟ قَالَ : الصَّلَاةُ لِوَقْتِهَا وَ بِرُّ الْوَالِدَيْنِ وَالْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللهِ عَزَّ وَ جَلَّ .

٥ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى بْنِ عُبَيْدٍ ، عَنْ يُونُسَ بْنِ عَبْدِالرَّحْمٰنِ ، عَنْ دُرُسْتَ ابْنِ أَبِي مَنْصُورٍ ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى عليه السلام قَالَ : سَأَلَ رَجُلٌ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وآله مَا حَقُّ الْوَالِدِ عَلَى وَلَدِهِ ؟ قَالَ : لَا يُسَمِّيهِ بِاسْمِهِ ، وَلَا يَمْشِي بَيْنَ يَدَيْهِ ، وَلَا يَجْلِسُ قَبْلَهُ وَلَا يَسْتَسِبُّ لَهُ .

٦ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ بَحْرٍ ، عَنْ عَبْدِاللهِ ابْنِ مُسْكَانَ ، عَمَّنْ رَوَاهُ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ ـ وَأَنَا عِنْدَهُ ـ لِعَبْدِالْوَاحِدِ الْأَنْصَارِيِّ فِي بِرِّ الْوَالِدَيْنِ فِي قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَاناً» ـ فَظَنَنَّا أَنَّهَا الْآيَةُ الَّتِي فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ

دلت بایمان محکم باشد ، وپدر ومادرت را فرمان بر وباآنها نیکی کن ، زنده باشند یامرده واگردستور دادند خاندان ومالت راکنار گذار ، این کاررا بکن کهاز ایمانست .

۳ـ امام صادق عليه السلام فرمود : روز قیامت چیزی مانند گلوله میآید وبه پشت مؤمن میزند تااو را داخل بهشت میکند ، وگفتهمیشوداین احسانست .

شرح ـ مرحوم کلینی ازکلمه « بر » احسان بوالدین را فهمیده ولی ممکن است احسان بهر کس را شامل شود ، و این حدیث کنایه از اینستکه احسان بزودی محسن را داخل بهشت کند ودر محشر معطل نشود .

٤ـ منصوربن حازم گوید : بامام صادق عليه السلام عرضکردم: چه اعمالیبهتر است ؟ فرمود : نمازدر وقت ونیکی باپدر ومادر وجهاد درراه خدای عزوجل .

٥ ـ موسی بنجعفر عليه السلام فرمود : مردی ازرسولخدا صلی‌الله علیه‌وآله پرسید : حق پدربرفرزندش چیست ؟ فرمود : اورا بنامش نخواند وجلوش راه نرود وپیش ازاونشیند و باعث دشنام او نشود (کاری نکند که مردم پدرش را دشنام دهند) .

٦ ـ راوی گوید : خدمت امام صادق عليه السلام بودم که آنحضرت بعبدالواحد انصاری در باره نیکی به پدر ومادر که درقول خدای عزوجل **وبالوالدین احساناً** است مطالبی میفرمود ، ما گمان کردیم سخن حضرت درباره آیهئیست که درسوره بنی‌اسرائیل است که فرماید : « پروردگارت حکم فرمود که جز او را

«وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ [وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا] » فَلَمَّا كَانَ بَعْدُ سَأَلْتُهُ فَقَالَ : هِيَ الَّتِي فِي لُقْمَانَ «وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ (حُسْنًا) وَإِنْ جَاهَدَاكَ عَلَىٰ أَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا» فَقَالَ : إِنَّ ذٰلِكَ أَعْظَمُ [مِنْ] أَنْ يَأْمُرَ بِصِلَتِهِمَا وَحَقِّهِمَا عَلَىٰ كُلِّ حَالٍ «وَ إِنْ جَاهَدَاكَ عَلَىٰ أَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ» ؟ فَقَالَ : لَا بَلْ يَأْمُرُ بِصِلَتِهِمَا وَإِنْ جَاهَدَاهُ عَلَى الشِّرْكِ مَا زَادَ حَقَّهُمَا إِلَّا عِظَماً .

٧ - عَنْهُ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنِ الْحَكَمِ بْنِ مِسْكِينٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَانَ قَالَ : قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام : مَا يَمْنَعُ الرَّجُلَ مِنْكُمْ أَنْ يَبَرَّ وَالِدَيْهِ حَيَّيْنِ وَمَيِّتَيْنِ ؛ يُصَلِّي عَنْهُمَا ، وَ يَتَصَدَّقُ عَنْهُمَا ، وَ يَحُجُّ عَنْهُمَا وَ يَصُومُ عَنْهُمَا ، فَيَكُونُ الَّذِي صَنَعَ لَهُمَا ، وَلَهُ مِثْلُ ذٰلِكَ فَيَزِيدُهُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ بِبِرِّهِ وَ صِلَتِهِ خَيْراً كَثِيراً .

(٢٠٠٥) ٨ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ مُعَمَّرِ بْنِ خَلَّادٍ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا عليه السلام : أَدْعُو لِوَالِدَيَّ إِذَا كَانَا لَا يَعْرِفَانِ الْحَقَّ ؟ قَالَ : ادْعُ لَهُمَا وَتَصَدَّقْ عَنْهُمَا ؛ وَ إِنْ

نپرستید [و پدر و مادر احسان کنید] «آیه ٢٣» .

سپس من از آنحضرت سؤال کردم . فرمود : مقصود آیه سوره لقمان است که فرماید : « بانسان سفارش کردیم درباره پدر و مادرش [نیکی کند] واگر بکوشند که چیزیرا که نمی‌دانی شریك من سازی اطاعتشان مکن ، راوی عرضکرد : اینکه خدا صله و رعایت حق پدر و مادر را درحالی (اگرچه حال وادار کردن بشرك باشد) بزرگتر ومهمتراست ازآنکه فرماید: « واگر بکوشند که چیزیرا که نمی‌دانی شریکم سازی فرمانشان مبر » امام فرمود : نه ، بلکه خدا امر بصله آنها میکند اگر چه فرزندرا بشرك وادارند ، واین جزعظمت حق آنها را نیفزاید (زیرا وقتی که در حال وادار کردن بشرك رعایت حق آنها لازم باشد درحال ایمان وهدایت کردن آنها فرزند را لازمتر است) .

شرح ـ مرحوم مجلسی گوید : این روایت ازاخبار مشکل وپیچیده‌ئیستکه هر یك از بزرگان در بیان آن براهی رفته‌اند ، سپس اقوال آنهارا بتفصیل بیان میکند ودرآخر اصل روایت راازکتاب «تأویل الایات الظاهرة» نقل میکند و این روایت را دارای تصحیف و تحریف میداند به **مرآت العقول** ج ٢ ص ١٦٢ رجوع شود .

٧ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : مردی ازشما را چه مانع میشود که بپدر و مادرش نیکی کند ، زنده باشند یا مرده ، که از جانب آنها نماز بخواند و صدقه دهد و حج گذارد و روزه بگیرد ، تا آنچه کرده ثوابش ازآنها باشد و مانند آن هم برای خود او و تا خدای عزوجل بوسیله احسان و صله او خیر وفراوانی برایش زیاد کند .

٨ ـ معمر بن خلاد گوید : بامام رضا عليه السلام عرضکردم : هرگاه پدر ومادرم مذهب حق را نشناسند

كَانَا حَيَّيْنِ لَا يَعْرِفَانِ الْحَقَّ فَدَارِهِمَا ، فَإِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: إِنَّ اللهَ بَعَثَنِي بِالرَّحْمَةِ لَا بِالْعُقُوقِ .

٩ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ مَنْ أَبَرُّ ؟ قَالَ : أُمَّكَ ، قَالَ : ثُمَّ مَنْ ؟ قَالَ أُمَّكَ ، قَالَ : ثُمَّ مَنْ ؟ قَالَ: أُمَّكَ ، قَالَ: ثُمَّ مَنْ ؟ قَالَ: أَبَاكَ .

١٠ - أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَالِمٍ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ النَّضْرِ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ ، عَنْ جَابِرٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام ، قَالَ : أَتَى رَجُلٌ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ إِنِّي رَاغِبٌ فِي الْجِهَادِ نَشِيطٌ قَالَ : فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ: فَجَاهِدْ فِي سَبِيلِ اللهِ فَإِنَّكَ إِنْ تُقْتَلْ تَكُنْ حَيّاً عِنْدَ اللهِ تُرْزَقُ وَإِنْ تَمُتْ فَقَدْ وَقَعَ أَجْرُكَ عَلَى اللهِ وَ إِنْ رَجَعْتَ رَجَعْتَ مِنَ الذُّنُوبِ كَمَا وُلِدْتَ ، قَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّ لِي وَالِدَيْنِ كَبِيرَيْنِ يَزْعُمَانِ أَنَّهُمَا يَأْنَسَانِ بِي وَيَكْرَهَانِ خُرُوجِي، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَقَرَّ مَعَ وَالِدَيْكَ فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَأُنْسُهُمَا بِكَ يَوْماً وَلَيْلَةً خَيْرٌ مِنْ جِهَادِ سَنَةٍ .

١١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ وَهْبٍ ، عَنْ زَكَرِيَّا بْنِ إِبْرَاهِيمَ قَالَ : كُنْتُ نَصْرَانِيّاً فَأَسْلَمْتُ وَ حَجَجْتُ فَدَخَلْتُ عَلَى أَبِي عَبْدِاللهِ

دعاشان کنم؟ فرمود :برای آنهادعاکن و ازجانب آنها صدقه بده ، واگرزنده باشند و مذهب حق را نشناسند باآنهامداراکن ، زیرارسولخداصلی‌الله‌علیه وآله فرمود:خدا مرابرحمت‌فرستاده نه به‌بیمهری ونافرمانی.

٩ - امام صادق عليه السلام فرمود : مردی خدمت پیغمبر صلی‌الله علیه وآله آمد و عرضکرد: بکه احسان کنم ؟ فرمود : بمادرت گفت : سپس بکه ؟ فرمود : بمادرت، عرضکرد : سپس بکه ؟ فرمود : بمادرت عرضکرد :سپس‌بکه ؟ فرمود : بپدرت.

١٠ - وفرمود : مردی‌خدمت‌رسولخدا صلی‌الله‌علیه وآله‌آمد وعرضکرد : یارسول‌الله ؟ من‌بجهادعلاقه دارم ونسبت بآن با نشاطم ، پیغمبر صلی‌الله علیه وآله فرمود : پس در راه خدا جهاد کن که اگر کشته شوی نزد خدا زنده خواهی بود و روزی داده شوی و اگر بمیری پاداشت بعهده خدا باشد ، و اگر (از میدان جنگ) بازگردی ، از گناهان پاك شوی مانند روزیکه متولد شده‌ای .

عرضکرد : یا رسول‌الله ! من پدر و مادر پیری دارم که بگمان خود بمن انس گرفته‌اند واز رفتنم بجهادکراهت دارند .

رسولخدا صلی‌الله علیه وآله فرمود : دراینصورت ملازم پدر ومادرت باش . سوگند بآنکه جانم در دست اوست : مأنوس بودن یکشبانه روزآنها با تو ازجهاد یکسال بهتراست .

١١ - زکریابن‌ابراهیم گوید : من‌نصرانی بودم ومسلمان شدم وحج گزاردم سپس‌خدمت‌امام صادق

عليه السلام فَقُلْتُ : إِنِّي كُنْتُ عَلَى النَّصْرَانِيَّةِ وَإِنِّي أَسْلَمْتُ، فَقَالَ : وَأَيُّ شَيْءٍ رَأَيْتَ فِي الْإِسْلَامِ ؟ قُلْتُ : قَوْلُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ وَلَكِنْ جَعَلْنَاهُ نُوراً نَهْدِي بِهِ مَنْ نَشَاءُ» فَقَالَ : لَقَدْ هَدَاكَ اللهُ ، ثُمَّ قَالَ : اَللّٰهُمَّ اهْدِهِ - ثَلَاثاً - سَلْ عَمَّا شِئْتَ يَا بُنَيَّ ، فَقُلْتُ : إِنَّ أَبِي وَأُمِّي عَلَى النَّصْرَانِيَّةِ وَأَهْلَ بَيْتِي ؛ وَأُمِّي مَكْفُوفَةُ الْبَصَرِ فَأَكُونُ مَعَهُمْ وَآكُلُ فِي آنِيَتِهِمْ ؟ فَقَالَ يَأْكُلُونَ لَحْمَ الْخِنْزِيرِ ؟ فَقُلْتُ : لَا وَلَا يَمَسُّونَهُ ، فَقَالَ : لَا بَأْسَ فَانْظُرْ أُمَّكَ فَبَرَّهَا ، فَإِذَا مَاتَتْ فَلَا تَكِلْهَا إِلَى غَيْرِكَ ، كُنْ أَنْتَ الَّذِي تَقُومُ بِشَأْنِهَا وَلَا تُخْبِرَنَّ أَحَداً أَنَّكَ أَتَيْتَنِي حَتَّى تَأْتِيَنِي بِمِنًى إِنْ شَاءَ اللهُ قَالَ : فَأَتَيْتُهُ بِمِنًى وَالنَّاسُ حَوْلَهُ كَأَنَّهُ مُعَلِّمُ صِبْيَانٍ ، هٰذَا يَسْأَلُهُ وَهٰذَا يَسْأَلُهُ ، فَلَمَّا قَدِمْتُ الْكُوفَةَ أَلْطَفْتُ لِأُمِّي وَكُنْتُ أُطْعِمُهَا وَأَفْلِي ثَوْبَهَا وَرَأْسَهَا وَأَخْدِمُهَا فَقَالَتْ لِي : يَا بُنَيَّ مَا كُنْتَ تَصْنَعُ بِي هٰذَا وَأَنْتَ عَلَى دِينِي فَمَا الَّذِي أَرَى مِنْكَ مُنْذُ هَاجَرْتَ فَدَخَلْتَ فِي الْحَنِيفِيَّةِ ؟ فَقُلْتُ : رَجُلٌ مِنْ وَلَدِ نَبِيِّنَا أَمَرَنِي بِهٰذَا ، فَقَالَتْ : هٰذَا الرَّجُلُ هُوَ نَبِيٌّ ؟ فَقُلْتُ : لَا وَلٰكِنَّهُ ابْنُ نَبِيٍّ ، فَقَالَتْ : يَا بُنَيَّ إِنَّ هٰذَا نَبِيٌّ إِنَّ هٰذِهِ وَصَايَا الْأَنْبِيَاءِ ، فَقُلْتُ : يَا أُمَّهْ إِنَّهُ لَيْسَ يَكُونُ بَعْدَ نَبِيِّنَا نَبِيٌّ وَلٰكِنَّهُ ابْنُهُ

عليه السلام رسیدم و عرضکردم : من نصرانی بودم و مسلمان شدم . فرمود : از اسلام چه دیدی ! گفت : قول خدای عزوجل که فرماید : « توکتاب و ایمان نمیدانستی چیست ، ولی ما آنرا نوری قرار دادیم که هر که‌را خواهیم بدان هدایت‌کنیم، ۵۲ سوره٤٢ »فرمود: محققاً خداترارهبری فرموده است. آنگاه سه بار فرمود خدایا هدایتش فرما . پسرجان هرچه خواهی بپرس .

عرضکردم : پدر و مادر و خانواده من نصرانی هستند و مادرم نابیناست ، من همراه‌آنها باشم و درظرف‌آنها غذا بخودم ؟ حضرت فرمود :آنها گوشت خوك میخورند ؟ عرضکردم : نه با آن تماس هم نمیگیرند ، فرمود : باکی ندارد ، مواظب مادرت‌باش وبا اوخوشرفتاری‌کن ، وچون بمیرد اورا بدیگری وامگذار، خودت بکارش اقدام‌کن ، وبکسی مگو نزد من آمده‌ئی تا در منی پیش من آئی ان شاء الله .

زکریا گوید : من در منی خدمتش رفتم در حالیکه مردم گردش را گرفته بودند و او مانند معلم کودکان بود که گاهی این و گاهی آن از او سؤال میکرد (و او پاسخ میفرمود) سپس چون بکوفه رفتم نسبت بمادرم مهربانی کردم وخودم باو غذا میدادم و جامه و سرش را از کثافت پاك میکردم و خدمتگرارش بودم .

مادرم بمن گفت : پسرجان ! تو زمانیکه دین مرا داشتی با من چنین رفتار نمیکردی ، این چه رفتار است‌که ازتو میبینم از زمانیکه از دین مارفته و بدین حنفیه گرائیده‌ئی ؟ گفتم : مردی ازفرزندان پیغمبر ما بمن‌چنین دستور داده .

مادرم گفت : آن مرد پیغمبر است ؟ گفتم : نه بلکه پسر یکی ازپیغمبرانست .

فَقَالَتْ : يَا بُنَيَّ دِينُكَ خَيْرُ دِينٍ ، اعْرِضْهُ عَلَيَّ فَعَرَضْتُهُ عَلَيْهَا فَدَخَلَتْ فِي الْإِسْلَامِ وَ عَلَّمْتُهَا ، فَصَلَّتِ الظُّهْرَ وَالْعَصْرَ وَالْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ الْآخِرَةَ ، ثُمَّ عَرَضَ لَهَا عَارِضٌ فِي اللَّيْلِ ، فَقَالَتْ : يَا بُنَيَّ أَعِدْ عَلَيَّ مَا عَلَّمْتَنِي فَأَعَدْتُهُ عَلَيْهَا، فَأَقَرَّتْ بِهِ وَمَاتَتْ، فَلَمَّا أَصْبَحْتُ كَانَ الْمُسْلِمُونَ الَّذِينَ غَسَّلُوهَا وَ كُنْتُ أَنَا الَّذِي صَلَّيْتُ عَلَيْهَا وَ نَزَلْتُ فِي قَبْرِهَا .

۱۲ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ؛ وَعِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللهِ ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مِهْرَانَ ، جَمِيعاً عَنْ سَيْفِ بْنِ عَمِيرَةَ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مُسْكَانَ ، عَنْ عَمَّارِ بْنِ حَيَّانٍ قَالَ : خَبَّرْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عليه السلام بِبِرِّ إِسْمَاعِيلَ ابْنِي بِي ، فَقَالَ : لَقَدْ كُنْتُ أُحِبُّهُ وَقَدِ ازْدَدْتُ لَهُ حُبّاً ، إِنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وآله أَتَتْهُ أُخْتٌ لَهُ مِنَ الرَّضَاعَةِ فَلَمَّا نَظَرَ إِلَيْهَا سُرَّ بِهَا وَبَسَطَ مِلْحَفَتَهُ لَهَا فَأَجْلَسَهَا عَلَيْهَا ثُمَّ أَقْبَلَ يُحَدِّثُهَا وَيَضْحَكُ فِي وَجْهِهَا، ثُمَّ قَامَتْ وَذَهَبَتْ وَجَاءَ أَخُوهَا فَلَمْ يَصْنَعْ بِهِ مَا صَنَعَ بِهَا ، فَقِيلَ لَهُ : يَا رَسُولَ اللهِ صَنَعْتَ بِأُخْتِهِ مَا لَمْ تَصْنَعْ بِهِ وَهُوَ رَجُلٌ ؟ ! فَقَالَ : لِأَنَّهَا كَانَتْ أَبَرَّ بِوَالِدَيْهَا مِنْهُ .

مادرم گفت : پسر جان این مرد پیغمبر است ، زیرا دستوریکه بتو داده ازسفارشات پیغمبرانست.
گفتم : مادرم ! بعد از پیغمبر ما پیغمبری نباشد واو پسر پیغمبر است
مادرم گفت : دین تو بهترین دین است ، آنرا بمن عرضه کن ، من باو عرضه داشتم ، او مسلمان شد ومن هم برنامه اسلام را باو آموختم ، او نماز ظهر وعصر ومغرب وعشا را گزارد ودر شب عارضه‌ئی باو رخ داد (وبیمار شد) بمن گفت : پسر جان ! آنچه بمن آموختی دوباره بیاموز ، من آنها راتکرار کردم ، مادرم اقرار کرد واز دنیا رفت ، چون صبح شد مسلمانها غسلش‌دادند وخودم براو نماز خواندم‌و در گورش گذاشتم .

شرح ـ گویا زکریا ازآیه شریفه و تاریخ پیغمبر اسلام چنین استفاده کرده که مردیکه بمکتب و مدرسه‌ئی نرفته ودر برابر هیچ معلمی زانو نزده است ، باملاحظهٔ دین کامل وقرآن محکم وبرنامه متینی که آورده است جز با ارتباطش با عالم غیب و وحی آسمانی درست نیاید و نیز طهارت اهل کتاب از این خبر استفاده میشود .

۱۲ـ عماربن حیان گوید :بامام‌صادق علیه‌السلام خبردادم پسرم‌اسماعیل نسبت بمن‌خوشرفتار است، فرمود : من‌هم‌او رادوست داشتم واکنون دوستیم باوافزون گشت ، همانا خواهر رضاعی رسولخدا صلی‌الله علیه‌وآله نزد آنحضرت آمد ، چون اورا دید شادمان گشت وروپوش خود رابرای او گسترد واو راروی آن نشانید ، سپس باورو کرد وبااو بسخن پرداخت وتبسم میفرمود ، تااو برخاست وبرفت وبرادرش آمد حضرت رفتاریکه نسبت بخواهرش کرد ، درباره او عمل نفرمود ، بحضرت عرض شد : باخواهرش‌رفتاری کردی که نسبت باو نکردی با آنکه او مرد است ؟ فرمود : زیرا آن خواهر نسبت بپدر ومادرش خوش رفتار تر بود .

١٣ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ سَيْفِ بْنِ عَمِيرَةَ عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ مُسْكَانَ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ شُعَيْبٍ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام إِنَّ أَبِي قَدْ كَبُرَ جِداً وَضَعُفَ فَنَحْنُ نَحْمِلُهُ إِذَا أَرَادَ الْحَاجَةَ ، فَقَالَ : إِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَلِيَ ذٰلِكَ مِنْهُ فَافْعَلْ وَلَقِّمْهُ بِيَدِكَ فَإِنَّهُ جُنَّةٌ لَكَ غَداً .

١٤ - عَنْهُ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ سَيْفِ بْنِ عَمِيرَةَ ، عَنْ أَبِي الصَّبَّاحِ ، عَنْ جَابِرٍ قَالَ : سَمِعْتُ رَجُلاً يَقُولُ لِأَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام : إِنَّ لِي أَبَوَيْنِ مُخَالِفَيْنِ ؟ فَقَالَ بِرَّ هِمَا كَمَا تَبَرُّ الْمُسْلِمِينَ مِمَّنْ يَتَوَلَّانَا .

١٥ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، وَمُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، جَمِيعاً ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ مَالِكِ بْنِ عَطِيَّةَ ، عَنْ عَنْبَسَةَ بْنِ مُصْعَبٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : ثَلَاثٌ لَمْ يَجْعَلِ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لِأَحَدٍ فِيهِنَّ رُخْصَةً : أَدَاءُ الْأَمَانَةِ إِلَى الْبَرِّ وَالْفَاجِرِ وَالْوَفَاءُ بِالْعَهْدِ لِلْبَرِّ وَالْفَاجِرِ وَبِرُّ الْوَالِدَيْنِ بَرَّيْنِ كَانَا أَوْ فَاجِرَيْنِ .

١٦ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : مِنَ السُّنَّةِ وَالْبِرِّ أَنْ يُكَنَّى الرَّجُلُ بِاسْمِ أَبِيهِ .

١٧ - الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ ، وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ صَالِحِ بْنِ أَبِي حَمَّادٍ ، جَمِيعاً عَنِ الْوَشَّاءِ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَائِذٍ ، عَنْ أَبِي خَدِيجَةَ سَالِمِ بْنِ مُكْرَمٍ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ خُنَيْسٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ

---

١٣ - ابراهیم بن شعیب گوید : بامام صادق عليه السلام عرضکردم : پدرم بحدی پیر وناتوان شده که اورا برای قضای حاجت به پشت میبریم ، فرمود : اگر توانی خودت اینکار را مباشرت کنی بکن وخودت برایش لقمه کن تا سپر آتش فردایت باشد [تا فردا ترا ببهشت برد] .

١٤ - مردی بامام صادق عليه السلام عرضکرد : پدرومادرمن مخالف مذهب شیعه میباشند ، حضرت فرمود باآنها خوشرفتاری کن ، چنانکه با مسلمانهای دوست ما خوشرفتاری میکنی (زیرا همچنانکه مؤمن حق ایمان دارد ، پدر ومادرت هم حق ولادت دارند).

١٥ - امام باقر عليه السلام فرمود: سه چیزاست که خدای عزوجل نسبت بآنها مخالفت رخصت نفرموده : رد امانت به نیکو کاروبدکردار ووفاء ببیمان نسبت به نیکوکار وبدکردار وخوشرفتاری باپدر ومادر ، نیکوکار باشند یا بدکردار .

١٦ - امام صادق عليه السلام فرمود : از سنت واحسان بپدراینستکه مرد باسم پدرش کنیه گیرد (یعنی اگر نام پدرش مثلا محمد بوده ، به پسرش کنیه ابو محمد یا نام محمد دهد ویا برای خود ابن محمد کنیه گیرد وخود را بنام پدر معرفی کند چنانکه امیرالمؤمنین عليه السلام از خود به ابن ابیطالب معرفی میفرمود).

١٧ - امام صادق عليه السلام فرمود : مردی خدمت پیغمبر صلی الله علیه وآله آمدواز حضرت راجع بخوش

عليه السلام قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ وَسَأَلَ النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله عَنْ بِرِّ الْوَالِدَيْنِ فَقَالَ : ابْرِرْ أُمَّكَ ابْرِرْ أُمَّكَ ابْرِرْ أُمَّكَ، ابْرِرْ أَبَاكَ ابْرِرْ أَبَاكَ ابْرِرْ أَبَاكَ وَبَدَأَ بِالْأُمِّ قَبْلَ الْأَبِ .

۱۸ - الْوَشَّاءُ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَائِذٍ ، عَنْ أَبِي خَدِيجَةَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله فَقَالَ : إِنِّي قَدْ وَلَدْتُ بِنْتاً وَرَبَّيْتُهَا حَتَّى إِذَا بَلَغَتْ فَأَلْبَسْتُهَا وَحَلَّيْتُهَا ثُمَّ جِئْتُ بِهَا إِلَى قَلِيبٍ فَدَفَعْتُهَا فِي جَوْفِهِ وَكَانَ آخِرُ مَا سَمِعْتُ مِنْهَا وَهِيَ تَقُولُ: يَا أَبَتَاهُ! فَمَا كَفَّارَةُ ذَلِكَ ؟ قَالَ أَلَكَ أُمٌّ حَيَّةٌ ؟ قَالَ : لَا ، قَالَ : فَلَكَ خَالَةٌ حَيَّةٌ ؟ قَالَ : نَعَمْ ، قَالَ: فَابْرِرْهَا فَإِنَّهَا بِمَنْزِلَةِ الْأُمِّ يُكَفِّرُ عَنْكَ مَا صَنَعْتَ ، قَالَ أَبُو خَدِيجَةَ : فَقُلْتُ لِأَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام : مَتَى كَانَ هَذَا ؟ فَقَالَ : كَانَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ وَكَانُوا يَقْتُلُونَ الْبَنَاتِ مَخَافَةَ أَنْ يُسْبَيْنَ فَيَلِدْنَ فِي قَوْمٍ آخَرِينَ .

۱۹ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ بَزِيعٍ ، عَنْ حَنَانِ بْنِ سَدِيرٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام : هَلْ يَجْزِي الْوَلَدُ وَالِدَهُ ؟ فَقَالَ : لَيْسَ لَهُ جَزَاءٌ إِلَّا فِي خَصْلَتَيْنِ يَكُونُ الْوَالِدُ مَمْلُوكاً فَيَشْتَرِيهِ ابْنُهُ فَيُعْتِقُهُ أَوْ يَكُونُ عَلَيْهِ دَيْنٌ فَيَقْضِيهِ عَنْهُ .

۲۰ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنْ يُونُسَ بْنِ عَبْدِالرَّحْمَنِ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ عَنْ جَابِرٍ قَالَ : أَتَى رَجُلٌ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وآله فَقَالَ : إِنِّي رَجُلٌ شَابٌّ نَشِيطٌ وَأُحِبُّ الْجِهَادَ وَلِي وَالِدَةٌ

رفتاری با پدر ومادر پرسید . حضرت فرمود : بامادرت خوشرفتاری کن ، با مادرت خوشرفتاری کن ، با مادرت خوش رفتاری کن . باپدرت خوش رفتاری کن ، با پدرت خوش رفتاری کن ، باپدرت خوش رفتاری کن ، ومادر راپیش از پدر ذکر فرموده .

۱۸- ابوخدیجه گوید : امام صادق عليه السلام فرمود : مردی خدمت پیغمبر صلی الله علیه وآله آمد وعرض کرد : برایم دختری متولد شد و اورا پروریدم تا بالغ شد ، من جامه وزیورش پوشیدم واو را سر چاهی آوردم ودر میان آن انداختم ، وآخر سخنی که از او شنیدم این بود که گفت : پدرجان ! اکنون جبران این کارم چه باشد ؟

حضرت فرمود : مادرت زنده است ؟ گفت : نه . فرمود : خاله‌ات زنده‌است ؟ گفت : آری، فرمود: با او خوش رفتاری کن که او بجای مادر است ، وخوش رفتاری با او کفاره آن کارت شود .

ابوخدیجه گوید: بامام صادق عليه السلام عرضکردم : این کاردر چه‌زمان بود ؟ فرمود : درزمان جاهلیت بود که دختران را میکشتند ، که مبادا اسیر شوند ودر میان قبیله دیگری فرزند آورند .

۱۹ - سدیر گوید : بامام جعفر صادق عليه السلام عرضکردم : آیافرزندمیتواند پدرش را پاداش دهد؟ (وزحمات او را جبران کند) فرمود : پاداشی برای پدر نیست جز در دو صورت : ۱- پدر برده باشد وپسر او را بخرد وآزاد کند . ۲ - پدر بدهی داشته بباشد وپسر آن را بپردازد ،

۲۰ - جابر گوید : مردی خدمت رسولخدا صلی الله علیه وآله آمد وعرضکرد : من جوانی بانشاطم

تُكْرِهُ ذٰلِكَ ؟ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ : ارْجِعْ فَكُنْ مَعَ وَالِدَتِكَ فَوَالَّذِي بَعَثَنِي بِالْحَقِّ [نَبِيّاً] لَأُنْسُهَا بِكَ لَيْلَةً خَيْرٌ مِنْ جِهَادِكَ فِي سَبِيلِ اللهِ سَنَةً .

٢١ ـ الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : إِنَّ الْعَبْدَ لَيَكُونُ بَارّاً بِوَالِدَيْهِ فِي حَيَاتِهِمَا ثُمَّ يَمُوتَانِ فَلَا يَقْضِي عَنْهُمَا دُيُونَهُمَا وَلَا يَسْتَغْفِرُ لَهُمَا فَيَكْتُبُهُ اللهُ عَاقّاً ، وَ إِنَّهُ لَيَكُونُ عَاقّاً لَهُمَا فِي حَيَاتِهِمَا غَيْرَ بَارٍّ بِهِمَا فَإِذَا مَاتَا قَضَى دَيْنَهُمَا وَاسْتَغْفَرَ لَهُمَا فَيَكْتُبُهُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ بَارّاً .

((بَابٌ))

✿(الْإِهْتِمَامِ بِأُمُورِ الْمُسْلِمِينَ وَالنَّصِيحَةِ لَهُمْ وَنَفْعِهِمْ)✿

١ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : مَنْ أَصْبَحَ لَا يَهْتَمُّ بِأُمُورِ الْمُسْلِمِينَ فَلَيْسَ بِمُسْلِمٍ .

٢ ـ وَبِهٰذَا الْإِسْنَادِ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : أَنْسَكُ النَّاسِ نُسُكاً أَنْصَحُهُمْ جَيْباً وَ أَسْلَمُهُمْ قَلْباً لِجَمِيعِ الْمُسْلِمِينَ .

٣ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ الْقَاسَانِيِّ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ دَاوُدَ

وجهاد را دوست دارم ولی مادری دارم که نمیخواهد بجهاد روم . پیغمبر صلی‌الله علیه‌وآله باو فرمود : باز گرد وهمراه مادرت باش ، سوگند بآنکه مرا بحق بنبوت مبعوث فرموده که انس گرفتن یك شب اوباتو از جهاد یکسالت درراه خدا بهتر است .

٢١ـ امام باقر عليه السلام فرمود : همانا بنده‌ئی نسبت بپدر ومادر خویش در زمان حیاتشان نیکو کار است ، سپس آنها میمیرند واو بدهی آنهارا نمیپردازد وبرای آنها آمرزش نمیخواهد ، لذا خدا اورا عاق و نافرمان مینویسد ، و بنده دیگر در زمان حیات پدر و مادر خود عاق آنها است و نسبت بآنها نیکی نمیکند ، ولی چون مردند بدهی آنها را میپردازد وبرای آنها آمرزش میخواهد و خدای عزوجل او را نیکو کار می‌نویسد .

✿(باب)✿

✿(همت گماشتن بامور مسلمین وخیر خواهی وسود رساندن بآنها)✿

١ـ رسولخدا صلی‌الله علیه وآله فرمود : هر که صبح کند وبامورمسلمین همت نگمارد مسلمان نیست.

٢ـ رسولخدا صلی‌الله علیه‌وآله فرمود: عابدترین مردم کسی‌است که نسبت بهمه مسلمین خیر خواه تر وبا کدلتر باشد .

٣ـ امام صادق عليه السلام میفرمود : بر تو باد که برای خدا نسبت بمخلوقش خیر خواه باشی که هر گز

الْمِنْقَرِيِّ ، عَنْ سُفْيَانَ بْنِ عُيَيْنَةَ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : عَلَيْكَ بِالنَّصَحِ للهِ فِي خَلْقِهِ ، فَلَنْ تَلْقَاهُ بِعَمَلٍ أَفْضَلَ مِنْهُ .

٤ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْقَاسِمِ الْهَاشِمِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : مَنْ لَمْ يَهْتَمَّ بِأُمُورِ الْمُسْلِمِينَ فَلَيْسَ بِمُسْلِمٍ .

٥ ـ عَنْهُ ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْخَطَّابِ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ سَمَاعَةَ ؛ عَنْ عَمِّهِ عَاصِمٍ الْكُوزِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله قَالَ : مَنْ أَصْبَحَ لَا يَهْتَمُّ بِأُمُورِ الْمُسْلِمِينَ فَلَيْسَ مِنْهُمْ وَمَنْ سَمِعَ رَجُلًا يُنَادِي يَالَلْمُسْلِمِينَ فَلَمْ يُجِبْهُ فَلَيْسَ بِمُسْلِمٍ .

٦ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : الْخَلْقُ عِيَالُ اللهِ فَأَحَبُّ الْخَلْقِ إِلَى اللهِ مَنْ نَفَعَ عِيَالَ اللهِ وَأَدْخَلَ عَلَى أَهْلِ بَيْتٍ سُرُوراً .

٧ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ سَيْفِ بْنِ عَمِيرَةَ قَالَ : حَدَّثَنِي مَنْ سَمِعَ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : سُئِلَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله مَنْ أَحَبُّ النَّاسِ إِلَى اللهِ ؟ قَالَ : أَنْفَعُ النَّاسِ لِلنَّاسِ

٨ ـ عَنْهُ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ مُثَنَّى بْنِ الْوَلِيدِ الْحَنَّاطِ ، عَنْ فِطْرِ بْنِ خَلِيفَةَ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ ، عَنْ أَبِيهِ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِمَا قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله مَنْ رَدَّ عَنْ قَوْمٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ عَادِيَةَ [مَاءٍ] أَوْ نَارٍ وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ .

٩ ـ عَنْهُ ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ، عَنْ ثَعْلَبَةَ بْنِ مَيْمُونٍ ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ عَمَّارٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام

خدا را بعملی بهتر از آن ملاقات نکنی .

٤ ـ وفرمود : هر که بامور مسلمین اهتمام نورزد مسلمان نیست .

٥ ـ پیغمبر صلی الله علیه وآله فرمود : هر که صبح کند و بامور مسلمین همت نگمارد . از آنها نیست ، وهر که بشنود مردی فریاد میزند « مسلمانها بدادم برسید » و جوابش نگوید مسلمان نیست .

٦ ـ وفرمود : مخلوق عیال خداهستند ومحبوبترین آنها نزد خداکسی است که بعیال خدا سوددهد وبخانواده‌ئی شادی رساند .

٧ ـ از رسولخدا صلی الله علیه و آله سؤال شد محبوبترین مردم نزد خدا کیست ؟ فرمود : کسیکه سودش بمردم بیشتر باشد .

٨ ـ رسولخدا صلی الله علیه وآله فرمود : هر کس تجاوز آب یا آتشی را از گروهی ازمسلمین بگرداند ، بهشت برایش واجب گردد .

٩ ـ امام صادق عليه السلام در باره قول خدای عز وجل « بمردم سخن نیك گوئید و جز خیر نگوئید ٨٣

فِي قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْناً» قال : قُولُوا لِلنَّاسِ حُسْناً وَلاتَقُولُوا إِلاّ خَيْراً حَتّى تَعْلَمُوا ما هُوَ ؟ .

١٠- عَنْهُ ، عَنِ ابْنِ أَبِي نَجْرانَ ، عَنْ أَبِي جَمِيلَةَ الْمُفَضَّلِ بْنِ صالِحٍ ، عَنْ جابِرِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قالَ فِي قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْناً» قالَ : قُولُوا لِلنَّاسِ أَحْسَنَ ما تُحِبُّونَ أَنْ يُقالَ فِيكُمْ .

١١- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيادٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ الْمُبارَكِ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ جَبَلَةَ ، عَنْ رَجُلٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قالَ فِي قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «وَجَعَلَنِي مُبارَكاً أَيْنَما كُنْتُ» قالَ : نَفّاعاً

(بابُ إِجْلالِ الْكَبِيرِ)

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحابِهِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قالَ : قالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : مِنْ إِجْلالِ اللهِ إِجْلالُ ذِي الشَّيْبَةِ الْمُسْلِمِ .

٢ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، رَفَعَهُ قالَ : قالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام : لَيْسَ مِنّا مَنْ لَمْ يُوَقِّرْ كَبِيرَنا وَيَرْحَمْ صَغِيرَنا .

٣ - عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبانٍ ، عَنِ الْوَشّاءِ

سوره ٢» فرمود: بمردم سخن نيك گوئيد وجز خير نگوئيد تا بدانيد حقيقت چيست (پس اگر يقين پيدا كرديد كه شخصى سزاوار خير نيست نگوئيد) .

١٠ - امام باقر عليه السلام درباره قول خداى عزوجل : « وبمردم سخن نيكو گوئيد » فرمود : بهترين سخنيكه دوست داريد مردم در باره شما گويند ، درباره مردم بگوئيد .

١١ - امام صادق عليه السلام در باره قول خداى عزوجل : « وخدا مرا مبارك ساخت هر كجا باشم » فرمود : يعنى سودمند ساخت .

✡(باب)✡

✡(احترام سالخوردگان)✡

١- رسولخدا صلى‌الله عليه‌وآله فرمود : احترام گذاشتن بمسلمان مو سفيد ازجمله تجليل خداست.

٢- امام صادق عليه السلام فرمود : از ما نيست كسيكه بزرگ سال ما را احترام نكند و بخورد سال ما ترحم ننمايد .

قَالَ : قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : عَظِّمُوا كِبَارَكُمْ وَصِلُوا أَرْحَامَكُمْ ، وَلَيْسَ تَصِلُونَهُمْ بِشَيْءٍ أَفْضَلَ مِنْ كَفِّ الْأَذَى عَنْهُمْ .

(بَابُ)

☆(إِخْوَةِ الْمُؤْمِنِينَ بَعْضِهِمْ لِبَعْضٍ)☆

۱ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ خَالِدٍ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى ، عَنِ الْمُفَضَّلِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ : قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةُ بَنُوأَبٍ وَأُمٍّ وَإِذَا ضُرِبَ عَلَى رَجُلٍ مِنْهُمْ عِرْقٌ سَهِرَ لَهُ الْآخَرُونَ .

۲ - عَنْهُ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ فَضَالَةَبْنِ أَيُّوبَ ، عَنْ عُمَرَبْنِ أَبَانٍ ، عَنْ جَابِرٍ الْجُعْفِيِّ قَالَ: تَقَبَّضْتُ بَيْنَ يَدَيْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام فَقُلْتُ : جُعِلْتُ فِدَاكَ رُبَّمَا حَزِنْتُ مِنْ غَيْرِ مُصِيبَةٍ تُصِيبُنِي أَوْأَمْرٍ يَنْزِلُ بِي حَتَّى يُعْرَفَ ذَلِكَ أَهْلِي فِي وَجْهِي ، وَصَدِيقِي ، فَقَالَ: نَعَمْ يَاجَابِرُ إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ خَلَقَ الْمُؤْمِنِينَ مِنْ طِينَةِ الْجِنَانِ وَأَجْرَى فِيهِمْ مِنْ رِيحِ رُوحِهِ ، فَلِذَلِكَ الْمُؤْمِنُ أَخُوالْمُؤْمِنِ لِأَبِيهِ وَأُمِّهِ ، فَإِذَا أَصَابَ رُوحاً مِنْ تِلْكَ الْأَرْوَاحِ فِي بَلَدٍ مِنَ الْبُلْدَانِ حُزْنٌ حَزِنَتْ هٰذِهِ لِأَنَّهَا مِنْهَا .

﴿۲۰۹۰﴾ ۳ - مُحَمَّدُبْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ عِيسَى ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ عُقْبَةَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ

---

۳ - امام صادق عليه السلام فرمود : سالمندان خود رابزرگ دارید وباارحام خود صله کنید ، وصله رحمی بهتر از آزار نرساندن بآنها نیست .

☆(باب)☆

☆(برادری أهل ایمان با یکدیگر)☆

۱ - امام صادق عليه السلام فرمود : اهل ایمان برادر یکدیگرند وفرزندان یك پدر ومادر باشند وچون از مردی رگی زده شود دیگران برایش بیدار خوابی کشند . (چنانچه گاهی مؤمنی را شب خواب نبرد وسپس معلوم شود که بیکی ازبرادران ایمانیش بلائی رسیده است).

۲ - جابر جعفی گوید : در برابر امام باقر عليه السلام بودم که دل گرفته شدم ، بحضرت عرضکردم: گاهی بدون اینکه مصیبتی بمن رسد یاناراحتی بسرم ریزد ، اندوهگین میشوم تاآنجا که خانواده ودوستم اثرش را در رخسارم مشاهده کنند ، فرمود : .

آری ای جابر خدای عزوجل مؤمنین رااز طینت بهشتی آفریدواز نسیم روح خویش درآنها جاری ساخت ، از اینرو است که مؤمن برادر پدر و مادری مؤمن است ، (زیرا طینت بمنزله پدر ونسیم بجای مادراست) پس هرگاه بیکی ازآن ارواح در شهری اندوهی رسد ، آن روح دیگر اندوهگین شود ، زیرا از جنس اوست .

عليه السلام قَالَ : الْمُؤْمِنُ أَخُو الْمُؤْمِنِ ، عَيْنُهُ وَدَلِيلُهُ ، لَا يَخُونُهُ وَلَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَغُشُّهُ وَلَا يَعِدُهُ عِدَةً فَيُخْلِفُهُ .

٤ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، وَعِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ جَمِيعاً ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ رِئَابٍ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : الْمُؤْمِنُ أَخُو الْمُؤْمِنِ كَالْجَسَدِ الْوَاحِدِ ، إِنِ اشْتَكَى شَيْئاً مِنْهُ وَجَدَ أَلَمَ ذَلِكَ فِي سَائِرِ جَسَدِهِ ، وَأَرْوَاحُهُمَا مِنْ رُوحٍ وَاحِدَةٍ ، وَإِنَّ رُوحَ الْمُؤْمِنِ لَأَشَدُّ اتِّصَالاً بِرُوحِ اللهِ مِنِ اتِّصَالِ شُعَاعِ الشَّمْسِ بِهَا .

٥ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي نَجْرَانَ ، عَنْ مُثَنَّى الْحَنَّاطِ ، عَنِ الْحَارِثِ بْنِ الْمُغِيرَةِ قَالَ : قَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام : الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ هُوَ عَيْنُهُ وَمِرْآتُهُ وَدَلِيلُهُ ، لَا يَخُونُهُ وَلَا يَخْدَعُهُ وَلَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَكْذِبُهُ وَلَا يَغْتَابُهُ .

٦ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ حَفْصِ بْنِ الْبَخْتَرِيِّ قَالَ : كُنْتُ عِنْدَ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام وَدَخَلَ عَلَيْهِ رَجُلٌ فَقَالَ لِي : تُحِبُّهُ ؟ فَقُلْتُ : نَعَمْ فَقَالَ لِي وَلِمَ لَا تُحِبُّهُ وَهُوَ أَخُوكَ وَشَرِيكُكَ فِي دِينِكَ وَعَوْنُكَ عَلَى عَدُوِّكَ وَرِزْقُهُ عَلَى غَيْرِكَ .

٧ ـ أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ الْحَسَنِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أُورَمَةَ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ فُضَيْلٍ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : سَمِعْتُهُ يَقُولُ : الْمُؤْمِنُ أَخُو الْمُؤْمِنِ لِأَبِيهِ وَأُمِّهِ لِأَنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ خَلَقَ الْمُؤْمِنِينَ مِنْ طِينَةِ الْجِنَانِ وَأَجْرَى فِي صُوَرِهِمْ مِنْ رِيحِ الْجَنَّةِ ، فَلِذٰلِكَ هُمْ إِخْوَةُ لِأَبٍ وَأُمٍّ .

٣ـ امام صادق عليه السلام فرمود: مؤمن برادر مؤمن است ، چشم و راهنمای اوست ، نسبت باوخیانت وستم وغش روا ندارد و با او خلف وعده نکند .

٤ـ امام‌صادق عليه السلام میفرمود:مؤمن برادر مؤمن است ، مانندیك‌پیکریکه هر گاه‌عضوی‌ازآن دردمند شود ، اعضاء دیگرهم‌احساس درد کنند ، وروحهای آنها نیزاز یکروحست ، و همانا روح‌مؤمن پیوستگیش بروح خدا از پیوستگی پرتو خورشید بخورشیدبیشتر است .

٥ـ وفرمود : مسلمان برادر مسلمانست ، چشم وآینه وراهنمای اوست ، نسبت باو خیانت و نیرنگه وستم نکند واورا تکذیب ننماید واز او غیبت نکند .

٦ـ حفص بختری گوید : خدمت امام صادق عليه السلام بودم که مردی وارد شد ، حضرت بمن فرمود: اورادوست داری ؟ عرضکردم : آری ، فرمود : چرا دوستش نداشته باشی ، که او برادر تووشریك‌دین تو و یاور تو علیه دشمنت میباشد وروزی او هم برعهده دیگریست .

٧ـ امام باقر علیه السلام می‌فرمود : مؤمن برادر پدر و مادری مؤمن است ، زیرا خدای عزوجل مؤمنین را از سرشت بهشتی آفرید و از نسیم بهشت در پیکرشان دمید ، از اینجهت مؤمنین برادر پدر و مادری یکدیگرند .

﴿۲۰۴۵﴾ ۸ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيىٰ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسىٰ ، عَنِ الْحَجّالِ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ عُقْبَةَ ، عَنْ أَبي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : إِنَّ الْمُؤْمِنَ أَخُو الْمُؤْمِنِ ، عَيْنُهُ وَدَلِيلُهُ ، لا يَخُونُهُ وَلا يَظْلِمُهُ وَلا يَغُشُّهُ وَلا يَعِدُهُ عِدَةً فَيُخْلِفُهُ .

۹ ـ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسىٰ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبي عَبْدِاللهِ ، عَنْ رَجُلٍ ، عَنْ جَمِيلٍ ، عَنْ أَبي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : سَمِعْتُهُ يَقُولُ : اَلْمُؤْمِنُونَ خَدَمُ بَعْضِهِمْ لِبَعْضٍ ، قُلْتُ : وَكَيْفَ يَكُونُونَ خَدَماً بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ؟ قالَ : يُفِيدُ بَعْضُهُمْ بَعْضاً ... الْحَدِيثَ

۱۰ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ وَمُحَمَّدُ بْنُ يَحْيىٰ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسىٰ ، جَمِيعاً ، عَنِ ابْنِ أَبي عُمَيْرٍ ، عَنْ إِسْماعِيلَ الْبَصْرِيِّ ، عَنْ فُضَيْلِ بْنِ يَسارٍ قالَ : سَمِعْتُ أَبا جَعْفَرٍ عليه السلام يَقُولُ : إِنَّ نَفَراً مِنَ الْمُسْلِمِينَ خَرَجُوا إِلىٰ سَفَرٍ لَهُمْ فَضَلُّوا الطَّرِيقَ فَأَصابَهُمْ عَطَشٌ شَدِيدٌ فَتَكَفَّنُوا وَلَزِمُوا أُصُولَ الشَّجَرِ فَجاءَهُمْ شَيْخٌ وَعَلَيْهِ ثِيابٌ بِيضٌ فَقالَ : قُومُوا فَلا بَأْسَ عَلَيْكُمْ فَهٰذَا الْماءُ ، فَقامُوا وَشَرِبُوا وَارْتَوَوْا ، فَقالُوا : مَنْ أَنْتَ يَرْحَمُكَ اللهُ ؟ فَقالَ : أَنَا مِنَ الْجِنِّ الَّذِينَ بايَعُوا رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وآله ، إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وآله يَقُولُ : اَلْمُؤْمِنُ أَخُو الْمُؤْمِنِ ، عَيْنُهُ وَدَلِيلُهُ ، فَلَمْ تَكُونُوا تَضَيَّعُوا بِحَضْرَتِي .

۱۱ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ وَمُحَمَّدُ بْنُ إِسْماعِيلَ ، عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شاذانَ ، جَمِيعاً ، عَنْ حَمّادِ بْنِ عِيسىٰ ، عَنْ رِبْعِيٍّ ، عَنْ فُضَيْلِ بْنِ يَسارٍ قالَ : سَمِعْتُ أَبا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : اَلْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لا يَظْلِمُهُ وَلا يَخْذُلُهُ [وَلا يَغْتابُهُ وَلا يَخُونُهُ وَلا يَحْرِمُهُ] قالَ رِبْعِيٌّ : فَسَأَلَنِي رَجُلٌ مِنْ أَصْحابِنا

---

۸ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : مؤمن برادر مؤمن است ، چشم و راهنمای اوست ، نسبت باوخیانت و ستم ونیرنگ روا ندارد و با او خلف وعده نکند .

۹ ـ امام صادق عليه السلام میفرمود : مؤمنین خدمتگزار یکدیگرند . راوی گوید : عرضکردم : چگونه خدمتگزار یکدیگرند ؟ فرمود : بیکدیگر فایده رسانند ... تا آخر حدیث .

۱۰ ـ امام باقر عليه السلام میفرمود . جماعتی از مسلمین به سفری رفتند وراه راگم کردند تا بسیار تشنه شدند ، کفن پوشیدند (از جاده بکناری رفتند) وخود را بریشه‌های درخت (که اندك رطوبتی داشت) چسبانیدند . پیر مردی سفید پوش نزد آنها آمد و گفت ، برخیزید ، باکی بر شما نیست . این آبست ، آنها برخاستند وآشامیدند وسیراب گشتند ، سپس گفتند : کیستی تو ـ خدایت رحمت کند ـ ؟ گفت : من از طایفه جنی هستم که با رسولخدا صلی‌الله علیه وآله بیعت کردند ، من از رسولخدا صلی‌الله علیه و آله شنیدم که فرمود : مؤمن برادر مؤمن است ، چشم او و راهنمای‌او است . پس شما نباید در محضر من تباه گردید .

۱۱ ـ امام صادق عليه السلام میفرمود : مسلمان برادر مسلمانست . ستمش نکند و رهایش نسازد [غیبتش نکند وبا اوخیانت ننماید ومحرومش نسازد] .

بِالْمَدِينَةِ فَقَالَ: سَمِعْتُ فُضَيْلَ يَقُولُ ذٰلِكَ ؟ قَالَ فَقُلْتُ لَهُ : نَعَمْ، فَقَالَ [فَ]إِنِّي سَمِعْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : اَلْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ ، لَايَظْلِمُهُ وَلَايَغُشُّهُ وَلَايَخْذُلُهُ وَلَايَغْتَابُهُ وَلَايَخُونُهُ وَلَايَحْرِمُهُ .

(بَابٌ)

﴿فِيمَا يُوجِبُ الْحَقَّ لِمَنِ انْتَحَلَ الْإِيمَانَ وَيَنْقُضُهُ﴾

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ هَارُونَ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ مَسْعَدَةَ بْنِ صَدَقَةَ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ وَسُئِلَ عَنْ إِيمَانِ مَنْ يَلْزَمُنَا حَقُّهُ وَ أُخُوَّتُهُ كَيْفَ هُوَ وَبِمَا يَثْبُتُ وَ بِمَا يَبْطُلُ ؟ فَقَالَ : إِنَّ الْإِيمَانَ قَدْ يُتَّخَذُ عَلَى وَجْهَيْنِ أَمَّا أَحَدُهُمَا فَهُوَ الَّذِي يَظْهَرُ لَكَ مِنْ صَاحِبِكَ فَإِذَا ظَهَرَ لَكَ مِنْهُ مِثْلُ الَّذِي تَقُولُ بِهِ أَنْتَ، حَقَّتْ وَلَايَتُهُ وَاُخُوَّتُهُ إِلَّا أَنْ يَجِيءَ مِنْهُ نَقْضٌ لِلَّذِي وَصَفَ مِنْ نَفْسِهِ وَأَظْهَرَهُ لَكَ ، فَإِنْ جَاءَ مِنْهُ مَا تَسْتَدِلُّ بِهِ عَلَى نَقْضِ الَّذِي أَظْهَرَ لَكَ ، خَرَجَ عِنْدَكَ مِمَّا وَصَفَ لَكَ وَأَظْهَرَ ، وَ كَانَ لِمَا أَظْهَرَ لَكَ نَاقِضاً إِلَّا أَنْ يَدَّعِيَ أَنَّهُ إِنَّمَا عَمِلَ ذٰلِكَ تَقِيَّةً وَمَعَ ذٰلِكَ يُنْظَرُ فِيهِ فَإِنْ كَانَ مِمَّا يُمْكِنُ أَنْ تَكُونَ التَّقِيَّةُ فِي مِثْلِهِ لَمْ يُقْبَلْ مِنْهُ ذٰلِكَ ، لِأَنَّ لِلتَّقِيَّةِ مَوَاضِعَ، مَنْ أَزَالَهَا عَنْ مَوَاضِعِهَا لَمْ تَسْتَقِمْ لَهُ وَتَفْسِيرُ مَا يُتَّقَى مِثْلُ [أَنْ يَكُونَ] قَوْمُ سَوْءٍ، ظَاهِرُ حُكْمِهِمْ وَفِعْلِهِمْ عَلَى غَيْرِ حُكْمِ الْحَقِّ وَ فِعْلِهِ فَكُلُّ شَيْءٍ يَعْمَلُ الْمُؤْمِنُ بَيْنَهُمْ لِمَكَانِ التَّقِيَّةِ مِمَّا لَايُؤَدِّي إِلَى الْفَسَادِ فِي الدِّينِ

ربعی گوید: مردی از هم‌مذهبان مادر مدینه از من پرسید و گفت : تو خود شنیدی که فضیل بن یسار چنین گفت؟ گفتم : آری ، گفت : اما من ازامام صادق عليه السلام شنیدم که میفرمود : مسلمان برادر مسلمان است ، باو ستم نکند وفریبش ندهد واورا وانگذارد ، وغیبتش نکند وبا اوخیانت ننماید ومحرومش نسازد.

﴿ در بیان حق آنکه خود را بایمان نسبت دهد وآنچه ازحق او بکاهد ﴾

١ - مسعدة بن صدقه گوید : شنیدم شخصی از امام صادق عليه السلام پرسید ایمان کسیکه حق او و برادریش بر عهده.ماست چگونه است واز چه راه ثابت شودوبچه وسیله باطل میشود ؟ امام فرمود : همانا ایمان دوگونه ملاحظه میشود .

یکی از آندو آنستکه از رفیقت برای تو نمایان میشود ، پس هرگاه مثل عقیده خودت از رفیقت برای تو نمایان شد ، حق دوستی و برادری او ثابت میشود ، مگر آنکه خلاف آنچه را نسبت بخود گفته اظهارکند پس هرگاه چیزی از او صادر شودکه ضدآنچه را بتو اظهارکرده بتوانی استدلال کنی ، از آنچه خود را وصف نموده خارج شود و آنچه را بتو اظهار کرده نقض کند ، مگر آنکه ادعا کندآنچه را انجام داده از راه تقیه بوده ، با وجود این ملاحظه شود اگر از اموری باشد که تقیه در آن ممکن نیست از اوپذیرفته نگردد ، زیرا تقیه مواردی دارد که هرکه آنرا ازمورد خودش بیرون برد . برایش درست باشد ، و توضیح مورد تقیه مثل اینستکه مردم بدی فرمان وکردارشان برخلاف حق جاری وآشکار

فَإِنَّهُ جَائِزٌ.

(بَابٌ)

✡(فِي أَنَّ التَّوَاخِيَ لَمْ يَقَعْ عَلَى الدِّينِ وَ إِنَّمَا هُوَ التَّعَارُفُ)✡

﴿ ۲۰۵۰ ﴾ ۱ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ، عَنْ حَمْزَةَ بْنِ مُحَمَّدٍ الطَّيَّارِ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: لَمْ تَتَوَاخَوْا عَلَى هَذَا الْأَمْرِ وَ إِنَّمَا تَعَارَفْتُمْ عَلَيْهِ.

۲ - عَنْهُ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى، عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ وَ سَمَاعَةَ، جَمِيعاً، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: لَمْ تَتَوَاخَوْا عَلَى هَذَا الْأَمْرِ [وَ] إِنَّمَا تَعَارَفْتُمْ عَلَيْهِ.

✡(بَابٌ)✡

✡(حَقِّ الْمُؤْمِنِ عَلَى أَخِيهِ وَأَدَاءِ حَقِّهِ)✡

۱ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ، عَنْ سَيْفِ بْنِ عَمِيرَةَ عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ، عَنْ جَابِرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: مِنْ حَقِّ الْمُؤْمِنِ عَلَى أَخِيهِ الْمُؤْمِنِ أَنْ يُشْبِعَ

شود ، پس مؤمن هر عملی را که از نظر تقیه در میان آنها انجام دهد که به تباهی دین منجر نگردد ، جائز است .

شرح - قسم دوم ایمان که در این خبر ذکر نشده و بوضوحش واگذار گشته اینستکه از کثرت معاشرت ورفاقت شخصی یقین بایمان او حاصل شود بنحویکه احتمال شك وتردید درآن راه نداشته باشد .

✡(در اینکه برادری برپایه دین واقع نشده وتنها شناختن یکدیگراست)✡

۱ - امام باقر عليه السلام فرمود : شما بر این امر (تشیع) برادری نکردید بلکه تنها یکدیگر را بر آن شناختید .

۲ - امام صادق عليه السلام فرمود : شما بر این امر برادری نکردید ، بلکه تنها یکدیگررا بر آن شناختید

شرح - مقصود اینستکه برادری شما شیعه با یکدیگر در این عالم آغاز نشده بلکه در عالم أرواح وپیش از انتقال با جساد با یکدیگر سنخیت پیداکردید وازکفار جدا گشتید ، ودراین جهان آن آشنائی را بیاد آوردید ویکدیگر راشناختید .

و بعضی گفته‌اند : مقصود امام عليه السلام سر زنش و توبیخ شیعه است که با یکدیگر از روی حقیقت و واقع برادری ندارند و تنها تعارف میکنند . ولی این معنا اولا مناسب کتاب ایمان نیست و با کتاب کفر مناسبت ندارد و ثانیاً استفاده این معنی از لفظ **تعارف** محتاج به‌تکلف است.

✡(حق مؤمن بر برادرش واداى حق او)✡

۱ - امام باقر عليه السلام فرمود : از حق مؤمن بر برادر مؤمنش اینستکه گرسنگی او را سیر کند و عورتش را بپوشاند واز گرفتاریش نجات بخشد وبدهیش‌را بپردازد وچون بمیردنسبت بخانواده وفرزندانش

جُوعَتَهُ وَيُوارِيَ عَوْرَتَهُ وَيُفَرِّجَ عَنْهُ كُرْبَتَهُ وَيَقْضِيَ دَيْنَهُ، فَإِذا مَاتَ خَلَفَهُ فِي أَهْلِهِ وَوَلَدِهِ.

٢ ـ عَنْهُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ بُكَيْرٍ الْهَجَرِيِّ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ خُنَيْسٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قُلْتُ لَهُ: مَا حَقُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ؟ قَالَ: لَهُ سَبْعُ حُقُوقٍ وَاجِبَاتٍ مَا مِنْهُنَّ حَقٌّ إِلَّا وَهُوَ عَلَيْهِ وَاجِبٌ، إِنْ ضَيَّعَ مِنْهَا شَيْئاً خَرَجَ مِنْ وَلَايَةِ اللهِ وَطَاعَتِهِ وَلَمْ يَكُنْ للهِ فِيهِ مِنْ نَصِيبٍ قُلْتُ لَهُ: جُعِلْتُ فِدَاكَ وَمَا هِيَ؟ قَالَ: يَا مُعَلَّى إِنِّي عَلَيْكَ شَفِيقٌ أَخَافُ أَنْ تُضَيِّعَ وَلَا تَحْفَظَ وَتَعْلَمَ وَلَا تَعْمَلَ، قَالَ: قُلْتُ لَهُ: لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ، قَالَ: أَيْسَرُ حَقٍّ مِنْهَا أَنْ تُحِبَّ لَهُ مَا تُحِبُّ لِنَفْسِكَ وَتَكْرَهُ لَهُ مَا تَكْرَهُ لِنَفْسِكَ؛ وَالْحَقُّ الثَّانِي أَنْ تَجْتَنِبَ سَخَطَهُ وَتَتَّبِعَ مَرْضَاتَهُ وَتُطِيعَ أَمْرَهُ؛ وَالْحَقُّ الثَّالِثُ أَنْ تُعِينَهُ بِنَفْسِكَ وَمَالِكَ وَلِسَانِكَ وَيَدِكَ وَرِجْلِكَ؛ وَالْحَقُّ الرَّابِعُ أَنْ تَكُونَ عَيْنَهُ وَدَلِيلَهُ وَمِرْآتَهُ؛ وَالْحَقُّ الْخَامِسُ [أَنْ] لَا تَشْبَعَ وَيَجُوعَ وَلَا تَرْوَى وَيَظْمَأَ وَلَا تَلْبَسَ وَيَعْرَى، وَالْحَقُّ السَّادِسُ أَنْ يَكُونَ لَكَ خَادِمٌ وَلَيْسَ لِأَخِيكَ خَادِمٌ فَوَاجِبٌ أَنْ تَبْعَثَ خَادِمَكَ فَيَغْسِلَ ثِيَابَهُ وَيَصْنَعَ طَعَامَهُ

از او جانشینی کند.

٢ ـ معلی بن خنیس گوید: بامام صادق عليه السلام عرضکردم: حق مسلمان بر مسلمان چیست؟ فرمود برای او هفت حق واجب است که همه آنها بر عهده برادرش واجب است و اگر برخی از آنها را تباه و ضایع کند، ازولایت واطاعت خدا بیرون رود، و خدا ازاو بهره (اطاعت و بندگی) ندارد. عرضکردم قربانت، آنها چیست؟ فرمود:

ای معلی بن خنیس، من بر تو نگرانم و میترسم ضایع گذاری و مراعات نکنی و بدانی و عمل ننمائی. عرضکردم: «لا قوة الا بالله» نیروئی جز از خدا نیست» فرمود:

آسانترین آن حقوق اینستکه: آنچه برای خود دوست داری برای اوهم دوست داشته باشی وآنچه برای خود نپسندی، براونیز نپسندی و حق دوم ـ آنکه از آنچه نا خرسند دارد دوری کنی وخوشنودی او را پیروی نموده فرمانش بری.

وحق سوم ـ آنکه با جان و مال و زبان و دست وپای خویش او را یاری کنی.

و حق چهارم ـ آنکه چشم وراهنما وآئینه او باشی.

وحق پنجم ـ آنکه تو سیر نباشی و او گرسنه یا سیرآب باشی واو تشنه یا پوشیده باشی و اوبرهنه.

وحق ششم ـ آنکه اگر تو خدمتگزار داری و برادرت ندارد. واجب است خدمتگزارترا بفرستی که جامه‌هایش را بشوید و غذایش را درست کند و بسترش را مرتب نماید.

وَيُمَهِّدَ فِراشَهُ، وَالحَقُّ السّابِعُ أَنْ تَبَرَّ قَسَمَهُ، وَتُجيبَ دَعْوَتَهُ، وَتَعُودَ مَريضَهُ، وَتَشْهَدَ جَنازَتَهُ؛ وَإِذا عَلِمْتَ أَنَّ لَهُ حاجَةً تُبادِرُهُ إِلى قَضائِها وَلا تُلْجِئُهُ أَنْ يَسْأَلَكَها وَلكِنْ تُبادِرُهُ مُبادَرَةً، فَإِذا فَعَلْتَ ذٰلِكَ وَصَلْتَ وَلايَتَكَ بِوَلايَتِهِ وَوَلايَتُهُ بِوَلايَتِكَ.

۳ ـ عَنْهُ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عيسى، عَنْ عَلِيِّ بْنِ سَيْفٍ، عَنْ أَبيهِ سَيْفٍ، عَنْ عَبْدِالأَعْلى ابْنِ أَعْيَنَ قالَ: كَتَبَ [بَعْضُ] أَصْحابِنا يَسْأَلُونَ أَباعَبْدِاللهِ عليه السلام عَنْ أَشْياءَ وَأَمَرُونِي أَنْ أَسْأَلَهُ عَنْ حَقِّ الْمُسْلِمِ عَلى أَخيهِ، فَسَأَلْتُهُ فَلَمْ يُجِبْني، فَلَمّا جِئْتُ لِأُوَدِّعَهُ فَقُلْتُ: سَأَلْتُكَ فَلَمْ تُجِبْني؟ فَقالَ: إِنّي أَخافُ أَنْ تَكْفُرُوا، إِنَّ مِنْ أَشَدِّ ما افْتَرَضَ اللهُ عَلى خَلْقِهِ ثَلاثاً: إِنْصافَ الْمَرْءِ مِنْ نَفْسِهِ حَتّى لا يَرْضى لِأَخيهِ مِنْ نَفْسِهِ إِلّا بِما يَرْضى لِنَفْسِهِ مِنْهُ، وَمُواساةَ الْأَخِ في الْمالِ، وَذِكْرَ اللهِ عَلى كُلِّ حالٍ لَيْسَ سُبْحانَ اللهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ وَلٰكِنْ عِنْدَ ما حَرَّمَ اللهُ عَلَيْهِ فَيَدَعُهُ.

﴿۲۰۵۵﴾ ٤ ـ عَنْهُ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ، عَنْ جَميلٍ، عَنْ مُرازِمٍ، عَنْ أَبي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ: ما عُبِدَ اللهُ بِشَيْءٍ أَفْضَلَ مِنْ أَداءِ حَقِّ الْمُؤْمِنِ.

۵ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْراهيمَ، عَنْ أَبيهِ، عَنْ حَمّادِ بْنِ عيسى، عَنْ إِبْراهيمَ بْنِ عُمَرَ الْيَمانِيِّ، عَنْ

وحق هفتم ـ آنکه سوگندش را تصدیق کنی و دعوتش را بپذیری ودربیماریش از او عیادت کنی و بر جنازه‌اش حاضرشوی و چون بدانی حاجتی دارد، درانجام آن سبقت گیری و اورا مجبور نسازی که از تو بخواهد، بلکه خودت پیشدستی کنی، چون چنین کردی دوستی خود را بدوستی او پیوسته‌ئی و دوستی او را بدوستی خود (و آنگاه است که بآیه شریفه **المؤمنون و المؤمنات بعضهم اولیاء بعض** عمل کرده‌ئی).

۳ـ عبدالاعلی بن اعین گوید [برخی] از اصحاب مانامه نوشتند واز امام صادق علیه السلام مطالبی پرسیدند ومرا امر کردند که ازآنحضرت در باره حق مسلمان بر برادرش بپرسم، من پرسیدم وحضرت پاسخم نگفت چون برای وداع خدمتش رفتم، عرضکردم: از شما پرسیدم و پاسخم نفرمودی، فرمود: میترسم کفران ورزید (وگردن ننهید) همانا از سخت‌ترین واجبات خدا برخلقش سه چیزاست:

(۱) انصاف دادن مرد از خود تاآنجا که برای برادرش از خود نپسندد، جز آنچه را برای خود از او میپسندد.

(۲) مواسات نمودن با برادر نسبت بمال.

(۳) یادخدادرهرحال وآن سبحان الله والحمد لله نیست، بلکه آنست که چیز براکه خدا بر او حرام نموده رها کند.

٤ ـ امام صادق علیه السلام فرمود خدا بچیزی بهتر ازاداء حق مؤمن عبادت نشود.

۵ ـ وفرمود: حق مسلمان بر مسلمان اینستکه اوسیر نباشد و برادرش گرسنه و او سیراب و برادرش

أَبي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ: حَقُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ أَنْ لا يَشْبَعَ وَيَجُوعُ أَخُوهُ وَلا يَرْوَى وَيَعْطَشُ أَخُوهُ وَلا يَكْتَسِي وَيَعْرَى أَخُوهُ ، فَما أَعْظَمَ حَقَّ الْمُسْلِمِ عَلَى أَخِيهِ الْمُسْلِمِ! وَ قالَ: أَحِبَّ لِأَخِيكَ الْمُسْلِمِ ما تُحِبُّ لِنَفْسِكَ وَإِذا احْتَجْتَ فَسَلْهُ وَإِنْ سَأَلَكَ فَأَعْطِهِ لا تَمَلَّهُ خَيْراً وَلا يَمَلَّهُ لَكَ، كُنْ لَهُ ظَهْراً فَإِنَّهُ لَكَ ظَهْرٌ ، إِذا غابَ فَاحْفَظْهُ فِي غَيْبَتِهِ وَإِذا شَهِدَ فَزُرْهُ وَ أَجِلَّهُ وَأَكْرِمْهُ فَإِنَّهُ مِنْكَ وَأَنْتَ مِنْهُ فَإِنْ كانَ عَلَيْكَ عاتِباً فَلا تُفارِقْهُ حَتّى تَسْأَلَ سَمِيحَتَهُ وَإِنْ أَصابَهُ خَيْرٌ فَاحْمَدِاللهَ وَإِنِ ابْتُلِيَ فَأَعْضُدْهُ وَإِنْ تَمَحَّلَ لَهُ فَأَعِنْهُ. وَإِذا قالَ الرَّجُلُ لِأَخِيهِ : أُفٍّ ، انْقَطَعَ ما بَيْنَهُما مِنَ الْوَلايَةِ وَإِذا قالَ : أَنْتَ عَدُوِّي كَفَرَ أَحَدُهُما، فَإِذا اتَّهَمَهُ انْماثَ الإِيمانُ فِي قَلْبِهِ كَما يَنْماثُ الْمِلْحُ فِي الْماءِ ، وَقالَ : بَلَغَنِي أَنَّهُ قالَ: إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَيَزْهَرُ نُورُهُ لِأَهْلِ السَّماءِ كَما تَزْهَرُ نُجُومُ السَّماءِ لِأَهْلِ الْأَرْضِ وَقالَ: إِنَّ الْمُؤْمِنَ وَلِيُّ اللهِ يَعْبَثُ وَيَصْنَعُ لَهُ وَلا يَقُولُ عَلَيْهِ إِلَّا الْحَقَّ وَلا يَخافُ غَيْرَهُ.

٦ ـ أَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِالْجَبّارِ، عَنِ ابْنِ فَضّالٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ عُقْبَةَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : لِلْمُسْلِمِ عَلَى أَخِيهِ الْمُسْلِمِ مِنَ الْحَقِّ أَنْ يُسَلِّمَ عَلَيْهِ إِذا لَقِيَهُ ، وَ يَعُودَهُ إِذا مَرِضَ ، وَيَنْصَحَ لَهُ إِذا غابَ ، وَيُسَمِّتَهُ إِذا عَطَسَ ، وَيُجِيبَهُ إِذا دَعاهُ، وَيَتْبَعَهُ إِذا ماتَ .

عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خالِدٍ ، عَنِ ابْنِ فَضّالٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ عُقْبَةَ مِثْلَهُ

٧ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ مَنْصُورِ بْنِ يُونُسَ ، عَنْ أَبِي الْمَأْمُونِ

تشنه واو پوشيده و برادرش برهنه ، پس چه بزرگست حق مسلمان بر برادر مسلمانش وفرمود :

برای برادر مسلمانت بخواه آنچه برای خودخواهی وچون محتاج گشتی ازاو کمك بخواه و اگر او از تو خواست عطایش کن ونسبت بهیچ خیری نباید از او ملول شوی و نه او از تو ملول شود ، تو پشتیبان او باش که اوپشتیبان تو است . چون غائب شود ، درغیبتش اورا نگهدار باش وچون حاضر شود از او دیدارکن وتجلیل واحترامش نما که او از توست وتوازاوئی ، وچون از تو بدش آید از او دوری مکن تا ازاو گذشت وکرم خواهی [تاکینه را از دلش بزدائی] واگرباوخیری رسد ، خدا را شکرکن واگر بلائی باورسد ، بازویش بگیر واگر برایش نیرنگی سازند ، یاریش کن .

وچون مردی ببرادرش « اف » بگوید ، رشته دوستی میان آنها بریده شود ، و چون بگوید تو دشمن منی ، یکی ازآندوکافر شوند ، و چون متهمش سازد ایمان دردلش آب شود مانند نمك درمیان آب .

راوی گوید : وبمن رسیده است که آنحضرت فرمود : نور مؤمن برای اهل آسمان مانند ستارگان آسمان برای اهل زمین میدرخشد ، وفرموده است : مؤمن دوست خداست ، خدا یاریش کند وبرایش بسازد ومؤمن جزحق برخدا نگوید وازغیراونترسد .

٦ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : برخی ازحقوق مسلمان بر برادرش اینستکه چون او را دید سلامش کند و چون بیمار شود عیادتش نماید و چون غائب شود خیرخواهیش کند و چون عطسه کند دعایش کند (برحمك‌الله گوید) وچون بمیرد تشییعش کند .

الْحَارِثِيِّ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام: مَا حَقُّ الْمُؤْمِنِ عَلَى الْمُؤْمِنِ؟ قَالَ: إِنَّ مِنْ حَقِّ الْمُؤْمِنِ عَلَى الْمُؤْمِنِ الْمَوَدَّةَ لَهُ فِي صَدْرِهِ، وَالْمُوَاسَاةَ لَهُ فِي مَالِهِ، وَالْخَلَفَ لَهُ فِي أَهْلِهِ، وَالنُّصْرَةَ لَهُ عَلَى مَنْ ظَلَمَهُ، وَإِنْ كَانَ نَافِلَةً فِي الْمُسْلِمِينَ وَكَانَ غَائِباً أَخَذَلَهُ بِنَصِيبِهِ، وَإِذَامَاتَ الزِّيَارَةَ إِلَى قَبْرِهِ وَأَنْ لَايَظْلِمَهُ وَأَنْ لَايَغُشَّهُ وَأَنْ لَايَخُونَهُ وَأَنْ لَايَخْذُلَهُ وَأَنْ لَايَكْذِبَهُ وَأَنْ لَايَقُولَ لَهُ أُفٍّ، وَإِذَاقَالَ لَهُ: أُفٍّ فَلَيْسَ بَيْنَهُمَا وَلَايَةٌ، وَإِذَاقَالَ لَهُ: أَنْتَ عَدُوِّي فَقَدْ كَفَرَ أَحَدُهُمَا، وَإِذَا اتَّهَمَهُ انْمَاثَ الْإِيمَانُ فِي قَلْبِهِ كَمَا يَنْمَاثُ الْمِلْحُ فِي الْمَاءِ.

۸ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ أَبِي عَلِيٍّ صَاحِبِ الْكَلَلِ عَنْ أَبَانِ بْنِ تَغْلِبَ قَالَ: كُنْتُ أَطُوفُ مَعَ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام فَعَرَضَ لِي رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِنَا كَانَ سَأَلَنِي الذِّهَابَ مَعَهُ فِي حَاجَةٍ فَأَشَارَ إِلَيَّ فَكَرِهْتُ أَنْ أَدَعَ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام وَأَذْهَبَ إِلَيْهِ فَبَيْنَا أَنَا أَطُوفُ إِذْ أَشَارَ إِلَيَّ أَيْضاً فَرَآهُ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام فَقَالَ: يَاأَبَانُ إِيَّاكَ يُرِيدُ هٰذَا؟ قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ: فَمَنْ هُوَ؟ قُلْتُ: رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، قَالَ: هُوَعَلَى مِثْلِ مَاأَنْتَ عَلَيْهِ؟ قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ: فَاذْهَبْ إِلَيْهِ، قُلْتُ: فَأَقْطَعُ الطَّوَافَ؟ قَالَ: نَعَمْ: قُلْتُ: وَإِنْ كَانَ طَوَافَ الْفَرِيضَةِ؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: فَذَهَبْتُ مَعَهُ، ثُمَّ دَخَلْتُ عَلَيْهِ بَعْدُ فَسَأَلْتُهُ: أَخْبِرْنِي عَنْ حَقِّ الْمُؤْمِنِ عَلَى الْمُؤْمِنِ فَقَالَ: يَاأَبَانُ دَعْهُ لَاتَرُدَّهُ، قُلْتُ: بَلَى جُعِلْتُ فِدَاكَ فَلَمْ أَزَلْ أُرَدِّدُ عَلَيْهِ، فَقَالَ: يَاأَبَانُ تُقَاسِمُهُ شَطْرَ مَالِكَ، ثُمَّ نَظَرَ إِلَيَّ فَرَأَى مَادَخَلَنِي

---

۷ - ابوالمأمون حارثی گوید: بامام صادق عليه السلام عرضکردم: حق مؤمن بر مؤمن چیست؟ فرمود از جمله حق مؤمن بر مؤمن دوستی قلبی اوست ومواسات مالی واینکه بجای او ازخانواده‌اش سرپرستی کند، وعلیه ستمگرش ازاو یاری کند و چون در میان مسلمین نصیبی داشته و غائب باشد، نصیب او را برایش دریافت کند، وچون بمیرد از گورش زیارت کند و او ستم نکند و با اوغش نکند وخیانت نورزد و رهایش نکند وتکذیبش ننماید و باو اف نگوید وچون باو اف گوید: دوستی میان آنها نباشد و چون باو گوید: تو دشمن منی یکی از آندو کافر شود، و چون متهمش سازد ایمان دردلش آب شود، همچون نمك در آب.

۸ - ابان بن تغلب گوید: با امام صادق عليه السلام طواف میکردم: مردی از اصحاب بمن برخورد و درخواست کرد همراه او بروم که حاجتی دارد، او بمن اشاره کرد و من کراهت داشتم امام صادق عليه السلام را رها کنم و با او بروم، باز درمیان طواف بمن اشاره کرد و امام صادق عليه السلام او را دید، بمن فرمود: ای ابان این تو را میخواهد؟ عرضکردم: آری. فرمود: اوکیست؟ گفتم: مردی از اصحاب ماست، فرمود: او مذهب و عقیده تو را دارد؟ عرضکردم: آری. فرمود: نزدش برو، عرضکردم: طواف را بشکنم؟ فرمود: آری. گفتم: اگر چه طواف واجب باشد؟ فرمود: آری، ابان گوید: همراه او رفتم و سپس خدمت حضرت رسیدم وپرسیدم حق مؤمن را بر مؤمن بمن خبر ده، فرمود: ای ابان این موضوع را کنار گذار و طلب مکن، عرضکردم: چرا، قربانت گردم، سپس همواره تکرار

فَقَالَ : يَا أَبَانُ أَمَا تَعْلَمُ أَنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ قَدْ ذَكَرَ الْمُؤْثِرِينَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ ؟ قُلْتُ : بَلَى جُعِلْتُ فِدَاكَ فَقَالَ : أَمَّا إِذَا أَنْتَ قَاسَمْتَهُ فَلَمْ تُؤْثِرْهُ بَعْدُ ، إِنَّمَا أَنْتَ وَ هُوَ سَوَاءٌ ، إِنَّمَا تُؤْثِرُهُ إِذَا أَنْتَ أَعْطَيْتَهُ مِنَ النِّصْفِ الْآخَرِ .

(٣٠٦٠) ٩ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ فَضَالَةَ بْنِ أَيُّوبَ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبَانٍ ، عَنْ عِيسَى بْنِ أَبِي مَنْصُورٍ قَالَ : كُنْتُ عِنْدَ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام أَنَا وَابْنُ أَبِي يَعْفُورٍ وَعَبْدُاللهِ بْنُ طَلْحَةَ فَقَالَ ابْتِدَاءً مِنْهُ : يَا ابْنَ أَبِي يَعْفُورٍ قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : سِتُّ خِصَالٍ مَنْ كُنَّ فِيهِ كَانَ بَيْنَ يَدَيِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ وَعَنْ يَمِينِ اللهِ ، فَقَالَ ابْنُ أَبِي يَعْفُورٍ : وَمَا هُنَّ جُعِلْتُ فِدَاكَ ؟ قَالَ : يُحِبُّ الْمَرْءُ الْمُسْلِمُ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِأَعَزِّ أَهْلِهِ ، وَيَكْرَهُ الْمَرْءُ الْمُسْلِمُ لِأَخِيهِ مَا يَكْرَهُ لِأَعَزِّ أَهْلِهِ ، وَيُنَاصِحُهُ الْوَلَايَةَ . فَبَكَى ابْنُ أَبِي يَعْفُورٍ وَقَالَ : كَيْفَ يُنَاصِحُهُ الْوَلَايَةَ ؟ قَالَ : يَا ابْنَ أَبِي يَعْفُورٍ إِذَا كَانَ مِنْهُ بِتِلْكَ الْمَنْزِلَةِ بَثَّهُ هَمَّهُ فَفَرِحَ لِفَرَحِهِ إِنْ هُوَ فَرِحَ وَحَزِنَ لِحُزْنِهِ إِنْ هُوَ حَزِنَ وَإِنْ كَانَ عِنْدَهُ مَا يُفَرِّجُ عَنْهُ فَرَّجَ عَنْهُ وَإِلَّا دَعَا اللهَ لَهُ ، قَالَ : ثُمَّ قَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام : ثَلَاثٌ لَكُمْ ، وَثَلَاثٌ لَنَا : أَنْ تَعْرِفُوا فَضْلَنَا وَأَنْ تَطَؤُوا عَقِبَنَا وَأَنْ تَنْتَظِرُوا عَاقِبَتَنَا ، فَمَنْ كَانَ هٰكَذَا كَانَ بَيْنَ يَدَيِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ فَيَسْتَضِيءُ

کردم وباواصرار نمودم تا فرمود : ای ابان نیم مالت‌را باو میدهی ، سپس بمن نگریست وچون دیدکه چه حالی بمن دست داد فرمود : ای ابان ، مگر نمیدانی‌که خدای عزوجل کسانیرا که دیگران را بر خود ترجیح داده‌اند یاد فرموده ؟ (آنجا که فرموده است : **و یؤثرون علی أنفسهم ولو کان بهم خصاصة**) عرضکردم : چرا قربانت . فرمود : آگاه باش که چون تو نیمی از مالت را باو دهی او را بر خود ترجیح نداده‌ئی ، بلکه تو و او برابر شده‌اید ، ترجیح او بر تو زمانی است که از نصف دیگر باو دهی .

۹ - عیسی بن ابی منصور گوید : من و ابن ابی یعفور و عبدالله بن طلحه خدمت امام صادق علیه السلام بودیم ، حضرت بدون پرسش ما ابتداکرد و فرمود : ای ابن ابی یعفور ! رسول خدا صلی‌الله علیه وآله فرمود : شش خصلت است که در هرکس باشد ، در برابر خدا ودرجانب راست اوباشد ، ابن ابی یعفور گفت : آنها چیست قربانت گردم ؟ فرمود : مرد مسلمان برای برادرش دوست داشته باشدآنچه را برای عزیزترین خاندانش میخواهد . وناخوش داشته باشد برای برادرش آنچه را برای عزیزترین خاندانش ناخوش دارد و با اودوستی خالص وصمیمانه داشته باشد .

ابن ابی یعفور گریست و عرضکرد : چگونه با او دوستی خالص داشته باشد ؟ فرمود : ای پسر ابی یعفور ! چون با او باین درجه از دوستی باشد ، آنچه در دل دارد برایش توضیح میدهد . پس اگر او مسرور باشد این‌هم مسرور میشود واگر اندوهگین باشد ، اندوهگین شود پس‌اگر بتواند باو گشایشی دهد ، گشایش میدهد وگرنه برایش دعا میکند .

سپس امام صادق علیه السلام فرمود : سه چیز ازآن شماست (وآن دوستی و ناخوشی ومناصحتی است که

بِنُورِهِمْ مَنْ هُوَ أَسْفَلَ مِنْهُمْ وَأَمَّا الَّذِينَ عَنْ يَمِينِ اللهِ فَلَوْ أَنَّهُمْ يَرَاهُمْ مَنْ دُونَهُمْ لَمْ يُهْنِئْهُمُ الْعَيْشُ مِمَّا يَرَوْنَ مِنْ فَضْلِهِمْ، فَقَالَ ابْنُ أَبِي يَعْفُورٍ : وَمَالَهُمْ لَا يَرَوْنَ وَهُمْ عَنْ يَمِينِ اللهِ؟ فَقَالَ : يَا ابْنَ أَبِي يَعْفُورٍ إِنَّهُمْ مَحْجُوبُونَ بِنُورِ اللهِ ، أَمَا بَلَغَكَ الْحَدِيثُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يَقُولُ : إِنَّ لِلهِ خَلْقاً عَنْ يَمِينِ الْعَرْشِ بَيْنَ يَدَيِ اللهِ وَعَنْ يَمِينِ اللهِ وُجُوهُهُمْ أَبْيَضُ مِنَ الثَّلْجِ وَأَضْوَءُ مِنَ الشَّمْسِ الضَّاحِيَةِ ، يَسْأَلُ السَّائِلُ مَا هُؤُلَاءِ ؟ فَيُقَالُ : هُؤُلَاءِ الَّذِينَ تَحَابُّوا فِي جَلَالِ اللهِ .

۱۰ - عَنْهُ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَجْلَانَ قَالَ : كُنْتُ عِنْدَ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام فَدَخَلَ رَجُلٌ فَسَلَّمَ ، فَسَأَلَهُ كَيْفَ مَنْ خَلَّفْتَ مِنْ إِخْوَانِكَ ؟ قَالَ: فَأَحْسَنَ الثَّنَاءَ وَزَكَّى وَأَطْرَى ، فَقَالَ لَهُ: كَيْفَ عِيَادَةُ أَغْنِيَائِهِمْ عَلَى فُقَرَائِهِمْ ؟ فَقَالَ: قَلِيلَةٌ ، قَالَ: وَكَيْفَ مُشَاهَدَةُ أَغْنِيَائِهِمْ لِفُقَرَائِهِمْ ؟ قَالَ: قَلِيلَةٌ ، قَالَ: فَكَيْفَ صِلَةُ أَغْنِيَائِهِمْ لِفُقَرَائِهِمْ فِي ذَاتِ أَيْدِيهِمْ ؟ فَقَالَ : إِنَّكَ لَتَذْكُرُ أَخْلَاقاً قَلَّ مَا هِيَ فِيمَنْ عِنْدَنَا ، قَالَ : فَقَالَ : فَكَيْفَ تَزْعُمُ هَؤُلَاءِ أَنَّهُمْ شِيعَةٌ .

ذکر شد) و سه چیز از آن ما و آن شناختن شما فضیلت ماراست و گام برداشتن دنبال ما و منتظر بودن عاقبت ما (که فرج و گشایش مسلمین در آنست) .

پس هر کس چنین باشد در پیشگاه خدای عزوجل قرار گیرد و کسانیکه دردرجه پائین‌تر باشند از نور آنها پرتو گیرند واما کسانیکه درجانب راست (رحمت) خدایند (و اینها همان کسانند که در پیشگاه خدایند یا دسته دیگری باشند مانند آنها) اگر کسانیکه دردرجه پائین‌تر هستند ایشانرا به‌بینند ، خوشی زندگی بر آنها گوارا وتلخ گردد . بجهت فضیلتی که برای آنها می‌بینند .

ابن ابی یعفور گفت : با آنکه درجانب راست خدایند چگونه نمی‌بینند ؟ [دیده نمیشوند ؟] فرمود ای پسر ابی یعفور ! آنها بنور خدا پوشیده شده‌اند ، مگر این حدیث بتو نرسیده که رسول خدا صلی‌الله - علیه وآله میفرمود : برای خدا مخلوقی است در جانب راست عرش در برابر خدا و جانب راست او که رخسارشان از برف سپیدتر وازخورشید فروزان تابان‌تر است ، کسی که میپرسد : اینها کیانند ؟ در پاسخ گفته میشود : اینها کسانی هستند که درجلال خدا با یکدیگر دوستی کرده‌اند (یعنی دوستی آنها بایکدیگر بجهت عظمت واحترام خدا بوده ، نه بجهت اغراض دنیوی) .

۱۰ - محمد بن عجلان گوید : خدمت امام صادق علیه السلام بودم که مردی درآمد و سلام کرد ، حضرت ازاوپرسید برادرانت که ازآنها جدا شدی چگونه بودند ؟ اوستایش نیکو کرد وتزکیه نمود و مدح بسیار حضرت باوفرمود : ثروتمندان از فقرا چگونه عیادت کنند ؟ عرض کرد : اندك . فرمود : دیدار واحوالپرسی ثروتمندانشان از فقرا چگونه است ؟ عرضکرد : اندك ، فرمود : دستگیری و مالدادن توانگرانشان به بینوایان چگونه است ؟ عرضکرد : شما اخلاق و صفاتی را ذکر میکنی که در میان مردم ما کمیاب است فرمود : پس چگونه آنها خود را شیعه میدانند ؟ .

١١ - أَبُوعَلِيٍّ الأَشعَرِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ سالِمٍ، عَنْ أَحمَدبْنِ النَّضرِ، عَنْ أَبِي إسْماعيلَ قالَ: قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام: جُعِلْتُ فِداكَ إنَّ الشّيعَةَ عِنْدَنا كَثيرٌ فَقالَ: [فَ]هَلْ يَعْطِفُ الغَنِيُّ عَلَى الفَقيرِ؟ وَهَلْ يَتَجاوَزُ المُحْسِنُ عَنِ المُسيءِ؟ وَيَتَواسَوْنَ؟ فَقُلْتُ: لا، فَقالَ: لَيسَ هؤُلاءِ شيعَةَ الشّيعَةِ مَنْ يَفْعَلُ هٰذا.

١٢ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيىٰ، عَنْ أَحْمَدبْنِ مُحَمَّدِبْنِ عيسىٰ؛ عَنْ مُحَمَّدِبْنِ سِنانٍ، عَنِ العَلاءِ بْنِ فُضَيْلٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ: كانَ أَبُوجَعْفَرٍ صَلَواتُ اللهِ عَلَيْهِ يَقُولُ: عَظِّمُوا أَصْحابَكُمْ وَوَقِّرُوهُمْ وَلا يَتَجَهَّمْ بَعْضُكُمْ بَعْضاً وَلا تُضارُّوا وَلا تُحاسِدُوا وَإيّاكُمْ وَالبُخْلَ، كُونُوا عِبادَاللهِ المُخْلِصينَ.

١٣ - أَبُوعَلِيٍّ الأَشعَرِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ عَبْدِالجَبّارِ، عَنِ ابْنِ فَضّالٍ؛ عَنْ عُمَرَبْنِ أَبانٍ، عَنْ سَعيدِبْنِ الحَسَنِ قالَ: قالَ أَبُوجَعْفَرٍ عليه السلام: أَيَجيئُ أَحَدُكُمْ إلىٰ أَخيهِ فَيُدْخِلُ يَدَهُ في كيسِهِ فَيَأْخُذُ حاجَتَهُ فَلا يَدْفَعُهُ؟ فَقُلْتُ: ما أَعْرِفُ ذٰلِكَ فينا، فَقالَ أَبُوجَعْفَرٍ عليه السلام: فَلا شَيْءَ إذاً، قُلْتُ: فَالهَلاكُ إذاً، فَقالَ: إنَّ القَوْمَ لَمْ يُعْطَوْا أَحْلامَهُمْ بَعْدُ.

١٤ - عَلِيُّ بْنُ إبْراهيمَ، عَنِ الحُسَيْنِبْنِ الحَسَنِ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ أُورَمَةَ، رَفَعَهُ؛ عَنْ مُعَلّىٰ بْنِ خُنَيْسٍ قالَ: سَأَلْتُ أَبا عَبْدِاللهِ عليه السلام عَنْ حَقِّ المُؤْمِنِ، فَقالَ: سَبْعُونَ حَقّاً لا أُخْبِرُكَ إلّا بِسَبْعَةٍ فَإنّي عَلَيْكَ مُشْفِقٌ أَخْشىٰ أَلّا تَحْتَمِلَ، فَقُلْتُ: بَلىٰ إنْ شاءَاللهُ، فَقالَ: لا تَشْبَعُ وَيَجُوعُ وَلا تَكْتَسي وَيَعْرىٰ؛ وَتَكُونُ دَليلَهُ وَقَميصُهُ الَّذي يَلْبَسُهُ وَلِسانَهُ الَّذي يَتَكَلَّمُ بِهِ وَتُحِبُّ لَهُ ما تُحِبُّ لِنَفْسِكَ وَإنْ كانَتْ لَكَ جارِيَةٌ بَعَثْتَها لِتُمَهِّدَ فِراشَهُ وَتَسْعىٰ في حَوائِجِهِ بِاللَّيْلِ وَالنَّهارِ، فَإذا فَعَلْتَ ذٰلِكَ وَصَلَتْ

---

١١ - ابواسماعيل گويد: بامام باقر عليه السلام عرضكردم: قربانت گردم، نزد ما شيعه بسيار است فرمود: آيا توانگر بفقير توجه ميكند، وآيا نيكوكار از بدكردار درميگذرد و با يكديگر مواسات ميكنند؟ عرضكردم: نه، فرمود: آنها شيعه نيستند. شيعه كسى استكه چنان كند.

١٢ - امام باقرصلوات‌اللهعليه ميفرمود: اصحاب خود را بزرگ داريد واحترام كنيد و بيكديگر رو ترش نكنيد. زيان نزنيد و رشك نبريد وازبخل بپرهيزيد تاازبندگان مخلص خدا باشيد.

١٣ - امام باقر عليه السلام به سعيد بن حسن‌فرمود: آيا يكى از شما نزد برادرش ميآيد ودست درکيسه او ميكند و هرچه احتياج دارد برميدارد واوجلوگيرش نميشود؟ عرضكردم: چنين‌كارى در ميان ماسراغ ندارم. امام عليه السلام فرمود: پس چيزى نيست، عرضكردم: پس هلاكت است (يعنى معذب شوند؟) فرمود هنوز عقول آن مردم‌كامل نشده (وآداب دينى خود را فرا نگرفته‌اند).

١٤ - معلى بن خنيس گويد: ازامام صادق عليه السلام درباره حق مؤمن پرسيدم فرمود: هفتاد حق‌است كه جز هفت حق را بتو نميگويم، زيرا بتو مهربانم وميترسم تحمل نكنى، عرضكردم: چرا انشاءالله، فرمود: تو سير نباشى واوگرسنه، وپوشيده نباشى واو برهنه وراهنماى اوباشى و پيراهنيكه ميپوشد وزبان گويايى او باشى وبراى اوبخواهى آنچه را براى خود خواهى واگر كنيزى دارى اورا بفرستى تا فرش و

وَلَايَتَكَ بِوَلَايَتِنَا وَوَلَايَتَنَا بِوَلَايَةِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ.

﴿۲۰۶۵﴾ ۱۵ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ، عَنْ أَبِي الْمَغْرَا، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ، لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَخْذُلُهُ وَلَا يَخُونُهُ، وَيَحِقُّ عَلَى الْمُسْلِمِينَ الْإِجْتِهَادُ فِي التَّوَاصُلِ، وَالتَّعَاوُنِ عَلَى التَّعَاطُفِ، وَالْمُوَاسَاةِ لِأَهْلِ الْحَاجَةِ، وَتَعَاطُفِ بَعْضِهِمْ عَلَى بَعْضٍ حَتَّى تَكُونُوا كَمَا أَمَرَكُمُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: «رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ» مُتَرَاحِمِينَ مُغْتَمِّينَ لِمَا غَابَ عَنْكُمْ مِنْ أَمْرِهِمْ عَلَى مَا مَضَى عَلَيْهِ مَعْشَرُ الْأَنْصَارِ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ.

١٦ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ، عَنِ السَّكُونِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله، حَقٌّ عَلَى الْمُسْلِمِ إِذَا أَرَادَ سَفَراً أَنْ يُعْلِمَ إِخْوَانَهُ، وَ حَقٌّ عَلَى إِخْوَانِهِ إِذَا قَدِمَ أَنْ يَأْتُوهُ.

((بَابُ التَّرَاحُمِ وَالتَّعَاطُفِ))

١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ، عَنْ شُعَيْبٍ الْعَقَرْقُوفِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عليه السلام يَقُولُ لِأَصْحَابِهِ: اتَّقُوا اللهَ وَ كُونُوا إِخْوَةً بَرَرَةً، مُتَحَابِّينَ فِي اللهِ، مُتَوَاصِلِينَ، مُتَرَاحِمِينَ، تَزَاوَرُوا وَتَلَاقَوْا وَتَذَاكَرُوا أَمْرَنَا وَأَحْيُوهُ.

بسترش را مرتب کند و درشب وروز، درحوائج او کوشا باشد پس چون چنین کردی ولایت خود را بولایت ما رسانیده‌ئی وولایت ما را بولایت خدای عزوجل.

۱۵ - امام صادق علیه السلام فرمود: مسلمان برادر مسلمانست، باو ستم نکند واو را وانگذارد و نسبت باو خیانت نکند، وبر مسلمانان سزاوار است در پیوستگی با یکدیگر کوشش کنند و در کمك کردن بر مهربانی دوجانبه و مواسات با نیازمندان و عطوفت با یکدیگر تا چنان باشید که خدای عزوجل بشما دستور فرموده که: رحماء بینهم، با یکدیگر مهر ورزند ۲۹ سوره ۴۸، با یکدیگر مهربانند ونسبت بامریکه مربوط بآنهاست و فوت شده اندوهگین باشند، بر همان روشی که گروه انصار در زمان رسولخدا صلی الله علیه وآله بودند.

۱۶ - رسولخدا صلی الله علیه و آله فرمود: بر مسلمان است که چون آهنگ مسافرتی کند، برادرانش را آگاه سازد وبر برادران او است که چون برگشت بدیدن او آیند.

✡(باب)✡

✡(مهرورزی و عطوفت با یکدیگر)✡

۱ - امام صادق علیه السلام باصحابش میفرمود: ازخدا پرواکنید و برادرانی خوش رفتار باشید، درراه خدا باهم دوستی کنید و پیوستگی داشته باشید ومهر ورزید، بدیدار و ملاقات یکدیگر روید وامر(ولایت) ما را مذاکره کنید وآنرا زنده دارید.

٢ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ، عَنْ كُلَيْبٍ الصَّيْدَاوِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام، قَالَ: تَوَاصَلُوا وَتَبَارُّوا وَتَرَاحَمُوا وَكُونُوا إِخْوَةً بَرَرَةً كَمَا أَمَرَكُمُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ.

٣ ـ عَنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ يَحْيَى الْكَاهِلِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ: تَوَاصَلُوا وَتَبَارُّوا وَتَرَاحَمُوا وَتَعَاطَفُوا.

﴿ ٢٠٧٠ ﴾ ٤ ـ عَنْهُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ، عَنْ أَبِي الْمَغْرَا، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: يَحِقُّ عَلَى الْمُسْلِمِينَ الْإِجْتِهَادُ فِي التَّوَاصُلِ، وَالتَّعَاوُنُ عَلَى التَّعَاطُفِ، وَالْمُوَاسَاةُ لِأَهْلِ الْحَاجَةِ، وَتَعَاطُفُ بَعْضِهِمْ عَلَى بَعْضٍ حَتَّى تَكُونُوا كَمَا أَمَرَكُمُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: «رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ» مُتَرَاحِمِينَ، مُغْتَمِّينَ لِمَا غَابَ عَنْكُمْ مِنْ أَمْرِهِمْ عَلَى مَامَضَى عَلَيْهِ مَعْشَرُ الْأَنْصَارِ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وآله.

(بَابُ زِيَارَةِ الْإِخْوَانِ)

١ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنْ [عَلِيِّ] ابْنِ فَضَّالٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ عُقْبَةَ عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: مَنْ زَارَ أَخَاهُ لِلهِ لَا لِغَيْرِهِ الْتِمَاسَ مَوْعِدِاللهِ وَتَنَجُّزَ مَا عِنْدَاللهِ وَكَّلَ اللهُ بِهِ سَبْعِينَ أَلْفَ مَلَكٍ يُنَادُونَهُ أَلَا طِبْتَ وَطَابَتْ لَكَ الْجَنَّةُ.

٢ـ عَنْهُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ النُّعْمَانِ، عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ، عَنْ خَيْثَمَةَ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام أُوَدِّعُهُ فَقَالَ: يَاخَيْثَمَةُ أَبْلِغْ مَنْ تَرَى مِنْ مَوَالِينَا السَّلَامَ وَأَوْصِهِمْ بِتَقْوَى اللهِ الْعَظِيمِ وَأَنْ يَعُودَ

---

٢ ـ وفرمود: با یکدیگر پیوستگی وخوش‌رفتاری ومهرورزی داشته باشید وبرادرانی نیکوکار باشید چنانکه خدای عزوجل دستورتان داده.

٣ ـ وفرمود: با یکدیگر پیوستگی وخوش‌رفتاری و مهرورزی وعطوفت داشته باشید.

٤ ـ وفرمود: بر مسلمین سزاوارست که کوشا باشند در پیوستن باهم و کمك کردن بر مهر و رزی باهم ومواسات با نیازمندان وعطوفت نسبت بیکدیگر تاچنان باشید که خدای عزوجل دستورتان فرموده که رحماء بینهم (به ذیل روایت ٢٠٦١ رجوع شود).

✡(باب)✡

✡(دیدار برادران)✡

١ ـ امام صادق عليه السلام فرمود: هرکه برای خدا نه چیز دیگر و برای درخواست وعده او ودریافت آنچه نزد خداست بدیدار برادرش رود، خدا هفتاد هزار فرشته بر او گمارد که فریاد زنند: هان پاك گشتی وبهشت خوشت باشد.

٢ ـ خیثمه گوید: خدمت امام باقر عليه السلام رسیدم تا با او وداع کنم. فرمود: ای خیثمه هرکس از دوستان ما را میبینی سلام برسان و آنها را بتقوای خدای بزرگ سفارش کن و اینکه توانگرشان بر

غَنِيِّهِمْ عَلَى فَقِيرِهِمْ وَقَوِيِّهِمْ عَلَى ضَعِيفِهِمْ وَأَنْ يَشْهَدَ حَيُّهُمْ جَنَازَةَ مَيِّتِهِمْ وَأَنْ يَتَلَاقَوْا فِي بُيُوتِهِمْ فَإِنَّ لَقِيَا بَعْضِهِمْ بَعْضاً حَيَاةٌ لِأَمْرِنَا ، رَحِمَ اللهُ عَبْداً أَحْيَا أَمْرَنَا ، يَا خَيْثَمَةُ أَبْلِغْ مَوَالِيَنَا أَنَّا لَا نُغْنِي عَنْهُمْ مِنَ اللهِ شَيْئاً إِلَّا بِعَمَلٍ وَأَنَّهُمْ لَنْ يَنَالُوا وَلَايَتَنَا إِلَّا بِالْوَرَعِ وَإِنَّ أَشَدَّ النَّاسِ حَسْرَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَنْ وَصَفَ عَدْلاً ثُمَّ خَالَفَهُ إِلَى غَيْرِهِ .

٣ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عُمَرَ الْيَمَانِيِّ ، عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : حَدَّثَنِي جَبْرَئِيلُ عليه السلام : أَنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ أَهْبَطَ إِلَى الْأَرْضِ مَلَكاً ، فَأَقْبَلَ ذَلِكَ الْمَلَكُ يَمْشِي حَتَّى وَقَعَ إِلَى بَابٍ عَلَيْهِ رَجُلٌ يَسْتَأْذِنُ عَلَى رَبِّ الدَّارِ فَقَالَ لَهُ الْمَلَكُ : مَا حَاجَتُكَ إِلَى رَبِّ هَذِهِ الدَّارِ؟ قَالَ : أَخٌ لِي مُسْلِمٌ زُرْتُهُ فِي اللهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ، قَالَ لَهُ الْمَلَكُ : مَا جَاءَ بِكَ إِلَّا ذَاكَ ؟ فَقَالَ : مَا جَاءَنِي إِلَّا ذَاكَ ، فَقَالَ : إِنِّي رَسُولُ اللهِ إِلَيْكَ وَهُوَ يُقْرِئُكَ السَّلَامَ وَيَقُولُ : وَجَبَتْ لَكَ الْجَنَّةُ وَقَالَ الْمَلَكُ : إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ : أَيُّمَا مُسْلِمٍ زَارَ مُسْلِماً فَلَيْسَ إِيَّاهُ زَارَ ، إِيَّايَ زَارَ وَثَوَابُهُ عَلَيَّ الْجَنَّةُ .

٤ - عَلِيٌّ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ عَلِيٍّ النَّهْدِيِّ ، عَنِ الْحُصَيْنِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : مَنْ زَارَ أَخَاهُ فِي اللهِ قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : إِيَّايَ زُرْتَ وَثَوَابُكَ عَلَيَّ ؛ وَلَسْتُ أَرْضَى لَكَ ثَواباً دُونَ الْجَنَّةِ .

فقیرشان توجه کند و قویشان بر ضعیف وزنده آنها برجنازه میتشان حاضرشوند ودرمنازل بملاقات یکدیگر روند ، زیرا ملاقات آنها با یکدیگر موجب زنده ساختن امر ماست ، خدا رحمت کند بنده‌ای راکه امر ما را زنده دارد . ای خیثمه بدوستان ما پیغام ده که ما از طرف خدا آنهارا جز بعملشان بی نیازی ندهیم و چاره سازی نکنیم ، جز باورع بدوستی ما نرسند وپرحسرت‌ترین مردم روز قیامت کسی است که عدالتی را بستاید و سپس بخلاف آن گراید (مانند کسیکه بولایت ائمه علیهم السلام تظاهر کند و ازآنها پیروی ننماید یا عمل صالحی را بستاید وبآن عمل نکند) .

٣ ـ رسولخدا صلی الله علیه وآله فرمود : جبرئیل علیه السلام بمن خبر داد که خدای عزوجل فرشته‌ای را بزمین فرستاد ، فرشته راه میرفت تا بدرخانه‌ئی رسید که مردی از صاحبخانه اجازه ورود می گرفت فرشته گفت : با صاحب این خانه چه‌کار داری ؟ گفت اوبرادر مسلمان من است که بخاطر خدای تبارك وتعالی دیدارش میکنم فرشته گفت : جز بدین منظور نیامده‌ئی ؟ گفت : جز بدین منظور نیامده‌ام . فرشته گفت : من فرستاده خدا بسوی تو هستم ، او سلامت میرساند ومیفرماید : بهشت برایت واجب شد ، سپس گفت : خدای عزوجل میفرماید : هر مسلمانی که از مسلمانی دیدار کند ، اورا دیدار نکرده بلکه مرا دیدار کرده وبهشت بعنوان ثواب اوبرعهده من است .

٤ ـ امام صادق علیه السلام فرمود : هرکه برای خدا از برادرش دیدن کند ، خدای عزوجل فرماید : مرا دیدن کردی وثوابت برمن است وبثوابی جز بهشت برایت خرسند نیستم .

﴿٢٠٧٥﴾ ٥ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ، عَنْ سَيْفِ بْنِ عَمِيرَةَ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ شُعَيْبٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ: مَنْ زَارَ أَخَاهُ فِي جَانِبِ الْمِصْرِ ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللهِ فَهُوَ زَوْرُهُ؛ وَحَقٌّ عَلَى اللهِ أَنْ يُكْرِمَ زَوْرَهُ.

٦ - عَنْهُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ، عَنْ سَيْفِ بْنِ عَمِيرَةَ، عَنْ جَابِرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: مَنْ زَارَ أَخَاهُ فِي بَيْتِهِ قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ: أَنْتَ ضَيْفِي وَزَائِرِي، عَلَيَّ قِرَاكَ وَقَدْ أَوْجَبْتُ لَكَ الْجَنَّةَ بِحُبِّكَ إِيَّاهُ.

٧ - عَنْهُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ، عَنْ أَبِي غُرَّةَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ: مَنْ زَارَ أَخَاهُ فِي اللهِ فِي مَرَضٍ أَوْ صِحَّةٍ، لَا يَأْتِيهِ خِدَاعاً وَلَا اسْتِبْدَالاً، وَكَّلَ اللهُ بِهِ سَبْعِينَ أَلْفَ مَلَكٍ يُنَادُونَ فِي قَفَاهُ أَنْ: طِبْتَ وَطَابَتْ لَكَ الْجَنَّةُ فَأَنْتُمْ زُوَّارُ اللهِ وَأَنْتُمْ وَفْدُ الرَّحْمٰنِ حَتَّى يَأْتِيَ مَنْزِلَهُ، فَقَالَ لَهُ يَسِيرٌ: جُعِلْتُ فِدَاكَ وَإِنْ كَانَ الْمَكَانُ بَعِيداً؟ قَالَ: نَعَمْ يَا يَسِيرُ وَإِنْ كَانَ الْمَكَانُ مَسِيرَةَ سَنَةٍ، فَإِنَّ اللهَ جَوَادٌ وَالْمَلَائِكَةُ كَثِيرَةٌ، يُشَيِّعُونَهُ حَتَّى يَرْجِعَ إِلَى مَنْزِلِهِ.

٨ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ عَلِيٍّ [بْنِ] النَّهْدِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: مَنْ زَارَ أَخَاهُ فِي اللهِ وَلِلهِ جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَخْطُرُ بَيْنَ قُبَاطِيٍّ مِنْ نُورٍ، وَلَا يَمُرُّ بِشَيْءٍ إِلَّا أَضَاءَ لَهُ حَتَّى يَقِفَ بَيْنَ يَدَيِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ، فَيَقُولُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ: مَرْحَباً؛ وَإِذَا قَالَ: مَرْحَباً أَجْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ الْعَطِيَّةَ.

---

٥ - امام صادق عليه السلام میفرمود: هر کس برادرش را در ناحیه شهر (از راه دور) برای رضای خدا دیدن کند، او زائر خداست و برخدا سزاواراست که زائرخود را گرامی دارد.

٦ - رسولخدا صلی الله علیه وآله فرمود: هر کس برادرش را درمنزلش زیارت کند، خدای عزوجل باو فرماید: تو مهمان و زائر منی و پذیرائیت برمن است، من بخاطر دوستی تونسبت باو بهشت رابرایت واجب ساختم.

٧ - امام صادق عليه السلام میفرمود: هر کس برای خدا در حال بیماری یا تندرستی از برادرش دیدن کندکه برای نیرنگ ودریافت عوضی نباشد. خدا هفتاد هزار فرشته براوگمارد که از پشت سرش فریاد زنند: پاك شدی و بهشت برایت خوش باد، شما زوار خدا و واردین حضرت رحمانید تا بمنزلش رسد یسیر گفت: بحضرت عرضکردم: قربانت اگرچه راه دورباشد؟ فرمود: آری‌ای یسیر! اگرچه یکسال راه باشد زیرا خدا جواد است وفرشتگان بسیار، از اوبدرقه کنند تا بمنزلش مراجعت کند.

٨ - امام صادق عليه السلام فرمود: هرکه در راه خدا و برای خدا بدیدن برادرش رود، روز قیامت در میان پارچه‌هائی از نور بافته گام بردارد، واز هرچه بگذرد برایش بتابد و بدرخشد تا در برابر خدای عزوجل بایستد، سپس خدای عزوجل باو فرماید: مرحبا و چون خدا مرحبا گوید عطایش را فراوان سازد.

۹ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ وَالْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنِ النَّضْرِ بْنِ سُوَيْدٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ عِمْرَانَ الْحَلَبِيِّ ، عَنْ بَشِيرٍ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : إِنَّ الْعَبْدَ الْمُسْلِمَ إِذَا خَرَجَ مِنْ بَيْتِهِ زَائِراً أَخَاهُ لِلَّهِ لَا لِغَيْرِهِ ، الْتِمَاسَ وَجْهِ اللهِ ؛ رَغْبَةً فِيمَا عِنْدَهُ ، وَكَّلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهِ سَبْعِينَ أَلْفَ مَلَكٍ يُنَادُونَهُ مِنْ خَلْفِهِ إِلَى أَنْ يَرْجِعَ إِلَى مَنْزِلِهِ : أَلَا طِبْتَ وَ طَابَتْ لَكَ الْجَنَّةُ .

﴿۲۰۸۰﴾ ۱۰ـ الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ [عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ] عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِسْحَاقَ ، عَنْ بَكْرِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : مَا زَارَ مُسْلِمٌ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ فِي اللهِ وَلِلَّهِ إِلَّا نَادَاهُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : أَيُّهَا الزَّائِرُ طِبْتَ وَ طَابَتْ لَكَ الْجَنَّةُ .

۱۱ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، وَعِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، جَمِيعاً ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ قَيْسٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : إِنَّ لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ جَنَّةً لَا يَدْخُلُهَا إِلَّا ثَلَاثَةٌ : رَجُلٌ حَكَمَ عَلَى نَفْسِهِ بِالْحَقِّ ، وَرَجُلٌ زَارَ أَخَاهُ الْمُؤْمِنَ فِي اللهِ ، وَرَجُلٌ آثَرَ أَخَاهُ الْمُؤْمِنَ فِي اللهِ .

۱۲ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ بَزِيعٍ ، عَنْ صَالِحِ بْنِ عُقْبَةَ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْجُعْفِيِّ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَيَخْرُجُ إِلَى أَخِيهِ يَزُورُهُ فَيُوَكِّلُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهِ مَلَكاً فَيَضَعُ جَنَاحاً فِي الْأَرْضِ وَجَنَاحاً فِي السَّمَاءِ يُظِلُّهُ ، فَإِذَا دَخَلَ إِلَى مَنْزِلِهِ نَادَى الْجَبَّارُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى : أَيُّهَا الْعَبْدُ الْمُعَظِّمُ لِحَقِّي الْمُتَّبِعُ لِآثَارِ نَبِيِّي ، حَقٌّ عَلَيَّ إِعْظَامُكَ ، سَلْنِي

۹ـ امام باقر عليه السلام فرمود : همانا بنده مسلمان چون از منزلش خارج شود بقصد دیدار برادرش، برای خدا نه دیگری وبدر خواست جانب خدا و برای اشتیاق بآنچه نزد او است ، خدای عزوجل هفتاد هزار فرشته براو گمارد که از پشت سرش فریاد زنند تابمنزلش برگردد که : خوش باش وبهشت برایت خوش باشد .

۱۰ـ امام صادق عليه السلام فرمود : هیچ مسلمانی ازبرادر مسلمانش درراه‌خداوبرای خدادیدن‌نکند جز آنکه خدای عزوجل فریادش زند : ای زائر خوش باش وبهشت برایت خوش باشد .

۱۱ـ امام باقر عليه السلام فرمود : خدای‌عزوجل رابهشتی‌است‌که جزسه‌کس واردش‌نشوند : مردیکه‌بر زیان خود بحق حکم کند ،ومردیکه برادر مؤمنش رابرای خدا زیارت کند ، ومردیکه برای خودبرادر مؤمنش رابرخود ترجیح دهد .

۱۲ـ و فرمود : همانا مؤمن برای زیارت برادرش خارج میشود ، خدای عزوجل فرشته‌ای بر او گمارد که یك بال در زمین ویك بال در آسمان نهد تا اورا سایه اندازد . وچون بمنزلش در آید خدای جبار تبارك وتعالی ندا کند که : ای بنده‌ایکه حقم را بزرگ داشتی و از آثار پیغمبرم پیروی کردی ،

أَعْطِكَ ، ادْعُنِي أُجِبْكَ ، أَسْكُتُ أَبْتَدِئْكَ ، فَإِذَا انْصَرَفَ شَيَّعَهُ الْمَلَكُ يُظِلُّهُ بِجَنَاحِهِ حَتَّى يَدْخُلَ إِلَى مَنْزِلِهِ ، ثُمَّ يُنَادِيهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: أَيَّتُهَا الْعَبْدُ الْمُعَظِّمُ لِحَقِّي حَقٌّ عَلَيَّ إِكْرَامُكَ قَدْ أَوْجَبْتُ لَكَ جَنَّتِي وَشَفَّعْتُكَ فِي عِبَادِي .

١٣ ـ صَالِحُ بْنُ عُقْبَةَ ، عَنْ عُقْبَةَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : لَزِيَارَةُ الْمُؤْمِنِ فِي اللهِ خَيْرٌ مِنْ عِتْقِ عَشَرِ رِقَابٍ مُؤْمِنَاتٍ ، وَمَنْ أَعْتَقَ رَقَبَةً مُؤْمِنَةً وَقَى كُلَّ عُضْوٍ عُضْواً مِنَ النَّارِ حَتَّى أَنَّ الْفَرْجَ يَقِي الْفَرْجَ .

١٤ ـ صَالِحُ بْنُ عُقْبَةَ ، عَنْ صَفْوَانَ الْجَمَّالِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : أَيُّمَا ثَلَاثَةِ مُؤْمِنِينَ اجْتَمَعُوا عِنْدَ أَخٍ لَهُمْ ، يَأْمَنُونَ بَوَائِقَهُ وَلَا يَخَافُونَ غَوَائِلَهُ وَيَرْجُونَ مَا عِنْدَهُ ، إِنْ دَعَوُا اللهَ أَجَابَهُمْ وَإِنْ سَأَلُوا أَعْطَاهُمْ وَإِنِ اسْتَزَادُوا زَادَهُمْ وَ إِنْ سَكَتُوا ابْتَدَأَهُمْ

(٢٠٨٥) ١٥ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا حَمْزَةَ يَقُولُ : سَمِعْتُ الْعَبْدَ الصَّالِحَ عليه السلام يَقُولُ : مَنْ زَارَ أَخَاهُ الْمُؤْمِنَ لِلهِ لَا لِغَيْرِهِ ، يَطْلُبُ بِهِ ثَوَابَ اللهِ وَتَنَجُّزَ مَا وَعَدَهُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ وَكَّلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهِ سَبْعِينَ أَلْفَ مَلَكٍ ، مِنْ حِينَ يَخْرُجُ مِنْ مَنْزِلِهِ حَتَّى يَعُودَ إِلَيْهِ يُنَادُونَهُ : أَلَا طِبْتَ وَطَابَتْ لَكَ الْجَنَّةُ ، تَبَوَّأْتَ مِنَ الْجَنَّةِ مَنْزِلاً .

بزرگداشت تو حقی است برمن ، ازمن بخواه تا بتو دهم ، دعا کن تا اجابت کنم ، خاموش باش تا من بسود تو آغاز کنم ، وچون برگردد همان فرشته بدرقه‌اش کند وباپرش براو سایه اندازد تا بمنزلش وارد شود ، بپس خدای تبارك وتعالی فریادش زند که : ای بنده‌ایکه حقم رابزرگ شمردی ، گرامی داشتن تو حقی است برمن . بهشتم رابرایت واجب ساختم وترا درباره بندگانم شفیع ساختم .

١٣ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : بدیدار مؤمن رفتن برای خدا ازآزاد ساختن ده بنده مؤمن بهتر است وهر کس بنده مؤمنی را آزاد کند ، هر عضو بنده عضوی از اورا از آتش نگهدارد تا آنجا که‌فرج هم‌ازفرج نگهدار باشد .

١٤ ـ وفرمود : هر سه تن مؤمنی که نزد برادرشان اجتماع کنندکه ازبلای اوایمن باشند وازشرور اوبیم نداشته باشند وبآنچه نزد اوست امیدوار باشند ، اگر خدا را بخوانند (برای رفع بلا) اجابتشان کند واگرازخدا بخواهند بآنهاعطاکند و اگر افزونی خواهند افزونیشان دهدواگر سکوت کنند ،خدا بنفع آنها آغاز کند.

١٥ ـ موسی بن‌جعفرعلیهماالسلام‌میفرمود : هرکس‌برای خدانه چیزدیگر بدیدن برادرمؤمنش رود که ثواب خدا رابخواهد وآنچه را او وعده فرموده است وفایش‌را خواستار باشد ، خدای عزوجل هفتاد هزار فرشته‌براوگمارد ازوقتی‌که از منزلش خارج شود تابر میگردد که فریادکنند : هان‌پاك وخوش‌باش وبهشت برایت خوش باشدکه‌دربهشت منزل گرفتی .

١٦ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام : لِقَاءُ الْإِخْوَانِ مَغْنَمٌ جَسِيمٌ وَإِنْ قَلُّوا .

(بَابُ الْمُصَافَحَةِ)

١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ، عَنْ ثَعْلَبَةَ بْنِ مَيْمُونٍ ، عَنْ يَحْيَى ابْنِ زَكَرِيَّا ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ قَالَ : كُنْتُ زَمِيلَ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام وَ كُنْتُ أَبْدَأُ بِالرُّكُوبِ ، ثُمَّ يَرْكَبُ هُوَ، فَإِذَا اسْتَوَيْنَا سَلَّمَ وَسَاءَلَ مُسَاءَلَةَ رَجُلٍ لَاعَهْدَ لَهُ بِصَاحِبِهِ وَصَافَحَ ، قَالَ: وَكَانَ إِذَا نَزَلَ نَزَلَ قَبْلِي فَإِذَا اسْتَوَيْتُ أَنَا وَهُوَ عَلَى الْأَرْضِ سَلَّمَ وَ سَاءَلَ مُسَاءَلَةَ مَنْ لَاعَهْدَ لَهُ بِصَاحِبِهِ ، فَقُلْتُ : يَا ابْنَ رَسُولِ اللهِ إِنَّكَ لَتَفْعَلُ شَيْئاً مَا يَفْعَلُهُ أَحَدٌ مِنْ قِبَلِنَا وَإِنْ فَعَلَ مَرَّةً فَكَثِيرٌ ، فَقَالَ: أَمَا عَلِمْتَ مَا فِي الْمُصَافَحَةِ؟ إِنَّ الْمُؤْمِنِينَ يَلْتَقِيَانِ ، فَيُصَافِحُ أَحَدُهُمَا صَاحِبَهُ ، فَلَا تَزَالُ الذُّنُوبُ تَتَحَاتُّ عَنْهُمَا كَمَا يَتَحَاتُّ الْوَرَقُ عَنِ الشَّجَرِ، وَاللهُ يَنْظُرُ إِلَيْهِمَا حَتَّى يَفْتَرِقَا .

٢ - عَنْهُ ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ عُقْبَةَ ، عَنْ أَبِي خَالِدٍ الْقَمَّاطِ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: إِنَّ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا الْتَقَيَا وَتَصَافَحَا أَدْخَلَ اللهُ يَدَهُ بَيْنَ أَيْدِيهِمَا ، فَصَافَحَ أَشَدَّهُمَا حُبّاً لِصَاحِبِهِ .

٣ - ابْنُ فَضَّالٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ عُقْبَةَ ، عَنْ أَيُّوبَ ، عَنِ السَّمَيْدَعِ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَعْيَنَ الْجُهَنِيِّ

١٦- امیرالمؤمنین عليه السلام فرمود : دیدار برادران غنیمت بزرگی است اگر چه اندك باشند (یعنی اگر چه اینگونه برادران کمیابند).

✿(باب مصافحه = دست بهم دادن)✿

١- ابوعبیده گوید : من همکجاوه امام باقر عليه السلام بودم واول من سوار میشدم وسپس آنحضرت ، چون قرار میگرفتیم حضرت بمن سلام میکرد ومانند مردیکه رفیقش را بتازگی ندیده احوالپرسی ومصافحه میفرمود وهنگام پیاده شدن او پیش ازمن پیاده میشد ، چون برزمین قرار میگرفتیم سلام میکرد ومانند کسیکه رفیقش را بتازگی ندیده احوالپرسی مینمود .

من گفتم یابن رسول الله شما کاری میکنی که هیچکس از مردم نزد ما نمیکند و اگر یکبار هم بکنند زیاد است ؛ فرمود : مگر ثواب مصافحه را نمیدانی ؟ دو مؤمن بهم بر میخورند و یکی بدیگری دست میدهد ، پس همواره گناهان آندو میریزد ، چنانکه برگ ازدرخت میریزد ، وخدا بآنها توجه میفرماید تا از یکدیگر جدا شوند .

٢- امام باقر عليه السلام فرمود : چون دو مؤمن بهم برخورند ومصافحه کنند ، خدا دستش را میان دست آنها گذارد وبا آنکه رفیقش را بیشتر دارد مصافحه کند .

٣- و فرمود : چون دو مؤمن بهم برخورند و مصافحه کنند ، خدای عزوجل دستش را میان دست

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : إِنَّ الْمُؤْمِنَيْنِ إِذَا الْتَقَيَا فَتَصَافَحَا أَدْخَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ يَدَهُ بَيْنَ أَيْدِيهِمَا وَأَقْبَلَ بِوَجْهِهِ عَلَى أَشَدِّهِمَا حُبّاً لِصَاحِبِهِ ، فَإِذَا أَقْبَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ بِوَجْهِهِ عَلَيْهِمَا تَحَاتَّتْ عَنْهُمَا الذُّنُوبُ كَمَا يَتَحَاتُّ الْوَرَقُ مِنَ الشَّجَرِ .

﴿٢٠٩٠﴾ ٤ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ الْحَذَّاءِ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : إِنَّ الْمُؤْمِنَيْنِ إِذَا الْتَقَيَا فَتَصَافَحَا أَقْبَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَيْهِمَا بِوَجْهِهِ وَتَسَاقَطَتْ عَنْهُمَا الذُّنُوبُ كَمَا يَتَسَاقَطُ الْوَرَقُ مِنَ الشَّجَرِ

٥ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي نَصْرٍ ، عَنْ صَفْوَانَ الْجَمَّالِ عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ الْحَذَّاءِ قَالَ : زَامَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عليه السلام فِي شِقِّ مَحْمِلٍ مِنَ الْمَدِينَةِ إِلَى مَكَّةَ ، فَنَزَلَ فِي بَعْضِ الطَّرِيقِ ، فَلَمَّا قَضَى حَاجَتَهُ وَعَادَ قَالَ : هَاتِ يَدَكَ يَا أَبَا عُبَيْدَةَ فَنَاوَلْتُهُ يَدِي فَغَمَزَهَا حَتَّى وَجَدْتُ الْأَذَى فِي أَصَابِعِي ، ثُمَّ قَالَ : يَا أَبَا عُبَيْدَةَ مَا مِنْ مُسْلِمٍ لَقِيَ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ فَصَافَحَهُ وَشَبَّكَ أَصَابِعَهُ فِي أَصَابِعِهِ إِلَّا تَنَاثَرَتْ عَنْهُمَا ذُنُوبُهُمَا كَمَا يَتَنَاثَرُ الْوَرَقُ مِنَ الشَّجَرِ فِي الْيَوْمِ الشَّاتِي .

٦ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ يُونُسَ ، عَنْ يَحْيَى الْحَلَبِيِّ ، عَنْ مَالِكٍ الْجُهَنِيِّ قَالَ : قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام : يَا مَالِكُ أَنْتُمْ شِيعَتُنَا [أَ] لَا تَرَى أَنَّكَ تَفْرُطُ فِي أَمْرِنَا ، إِنَّهُ لَا يَقْدِرُ عَلَى صِفَةِ اللهِ فَكَمَا لَا يَقْدِرُ عَلَى صِفَةِ اللهِ كَذَلِكَ لَا يَقْدِرُ عَلَى صِفَتِنَا وَكَمَا لَا يَقْدِرُ عَلَى صِفَتِنَا كَذَلِكَ لَا يَقْدِرُ عَلَى صِفَةِ الْمُؤْمِنِ ، إِنَّ الْمُؤْمِنَ

آنها در آورد وبآنکه رفیقش رابیشتر دوست دارد ، رو آورد . وچون خدای عزوجل بهر دو نفر متوجه شود (درصورتیکه هر دو یکدیگر رابیك اندازه دوست داشته باشند) گناهان آنها مانند برگ درخت بریزد.

٤ - وفرمود : چون دومؤمن بهم برخورند ومصافحه کنند ، خدای عزوجل بآنها روآورد وگناهانشان چون برگ درخت بریزد .

٥ - اباعبیده حذاء گوید : از مدینه تا مکه دریکتای کجاوه همراه امام باقر عليه السلام بودم ، حضرت در بین راپیاده شد وقضاء حاجت کرد وبرگشت وفرمود : اباعبیده دستت رابده ، من دستم را دراز کردم، حضرت چنان فشرد که در انگشتانم فشار را احساس کردم . سپس فرمود : ای اباعبیده هر مسلمانیکه برادر مسلمانش را ملاقات کند وبا او مصافحه نماید وانگشتان خود رابا انگشتان او درهم کند ، گناهان آنها مانند برگ درختان درفصل زمستان بریزد .

٦ - مالك جهنی گوید : امام باقر عليه السلام فرمود ای مالك گمان مبر که شما شیعیان در باره ما مبالغه میکنید ، همانا خدا را نتوان وصف کرد ، وچنانکه خدا را نتوان وصف کرد ، ما را نیز نتوان وصف نمود وچنانکه مارا نتوان وصف نمود ، مؤمن رانیز نتوان وصف نمود ، زیرا مؤمن با مؤمن ملاقات میکند وباو دست میدهد ، پس همواره خدا بآنها توجه فرماید وگناهان ازرخسارشان مانند برگ درخت

لَيَلقَى الْمُؤمِنَ فَيُصافِحُهُ، فَلايَزالُ اللهُ يَنظُرُ إِلَيهِما وَالذُّنوبُ تَتَحاتُّ عَنْ وُجُوهِهِما كَما يَتَحاتُّ الْوَرَقُ مِنَ الشَّجَرِ، حَتّٰى يَفتَرِقا، فَكَيفَ يَقدِرُ عَلىٰ صِفَةِ مَنْ هُوَ كَذٰلِكَ.

۷ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيىٰ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عيسىٰ، عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِالْعَزِيزِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ فُضَيلٍ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ قالَ: زامَلْتُ أَبَاجَعْفَرٍ عليه السلام فَحَطَطْنَا الرَّحْلَ، ثُمَّ مَشىٰ قَلِيلاً، ثُمَّ جاءَ فَأَخَذَ بِيَدِي فَغَمَزَها غَمْزَةً شَدِيدَةً، فَقُلْتُ: جُعِلْتُ فِداكَ أَوَما كُنْتُ مَعَكَ فِي الْمَحْمِلِ؟! فَقالَ: أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ الْمُؤْمِنَ إِذا جالَ جَوْلَةً ثُمَّ أَخَذَ بِيَدِ أَخِيهِ نَظَرَ اللهُ إِلَيهِما بِوَجْهِهِ فَلَمْ يَزَلْ مُقْبِلاً عَلَيهِما بِوَجْهِهِ وَيَقُولُ لِلذُّنُوبِ: تَحاتَّ عَنْهُما، فَتَتَحاتُّ - يا أَبا حَمْزَةَ - كَما يَتَحاتُّ الْوَرَقُ عَنِ الشَّجَرِ فَيَفتَرِقانِ وَما عَلَيهِما مِنْ ذَنْبٍ.

۸ - عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيرٍ، عَنْ هِشامِ بْنِ سالِمٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ حَدِّ الْمُصافَحَةِ، فَقالَ: دَورُ نَخْلَةٍ.

(۲۰۹۵) ۹ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيىٰ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عيسىٰ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنانٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ الْأَفْرَقِ، عَنْ أَبِي عُبَيدَةَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قالَ: يَنبَغِي لِلْمُؤْمِنَينِ إِذا تَوارىٰ أَحَدُهُما عَنْ صاحِبِهِ بِشَجَرَةٍ ثُمَّ الْتَقَيا أَنْ يَتَصافَحا.

۱۰ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خالِدٍ، عَنْ بَعْضِ أَصْحابِهِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُثَنّىٰ عَنْ أَبِيهِ؛ عَنْ عُثْمانَ بْنِ زَيدٍ، عَنْ جابِرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قالَ: قالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: إِذا

فرو ریزد تا از یکدیگر جدا شوند، پس چگونه وصف کسیکه چنین باشد توان کرد.

۷ـ ابوحمزه گوید: همکجاوه امام باقر علیه السلام بودم، چون بار بزمین گذاشتیم، حضرت اندکی راه رفت، سپس آمد ودست مرا گرفت وگرم بفشرد، من عرضکردم: قربانت گردم، من که درکجاوه همراه شما بودم؟ فرمود: مگر نمیدانی که چون مؤمن گردشی کند وسپس ببرادرش دست دهد خداتوجه خود را بسوی آنها افکند وهمواره بآنهاروآورد وبگناهان فرماید: ازآنها فروریزید، ـای اباحمزه ـ سپس گناهان مانند برگ درخت فرو ریزند وآنها خالی ازگناه ازیکدیگر جدا شوند.

۸ـ هشام بن سالم گوید: از امام صادق علیه السلام حد مصافحه را پرسیدم، فرمود: گردش دور درخت خرماست (یعنی اگر چه بمقدار گردش دور درخت خرما ازیکدیگر جدا شوند مستحب است بایکدیگر مصافحه کنند).

۹ـ امام باقر علیه السلام فرمود: برای مؤمنین سزاوار است که چون یکی ازآنها دررفیقش بفاصله درختی نهان شد وسپس بهم برخوردند مصافحه کنند.

۱۰ـ امام باقر علیه السلام فرمود: رسولخدا صلی الله علیه وآله: فرمود: چون یکی از شما برادرش را ملاقات کند باید باو سلام کند ودست بدهد، زیرا خدای عزوجل فرشتگان رابدین عمل کرامی داشته،

لَقِيَ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ فَلْيُسَلِّمْ عَلَيْهِ وَلْيُصَافِحْهُ ، فَإِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ أَكْرَمَ بِذٰلِكَ الْمَلَائِكَةَ فَاصْنَعُوا صُنْعَ الْمَلَائِكَةِ .

١١ - عَنْهُ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنِ ابْنِ بَقَّاحٍ ، عَنْ سَيْفِ بْنِ عَمِيرَةَ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ ، عَنْ جَابِرٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : إِذَا الْتَقَيْتُمْ فَتَلَاقَوْا بِالتَّسْلِيمِ وَالتَّصَافُحِ وَإِذَا تَفَرَّقْتُمْ فَتَفَرَّقُوا بِالْإِسْتِغْفَارِ .

١٢ - عَنْهُ ، عَنْ مُوسَى بْنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ جَدِّهِ مُعَاوِيَةَ بْنِ وَهْبٍ أَوْ غَيْرِهِ ، عَنْ زُرَارَةَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : كَانَ الْمُسْلِمُونَ إِذَا غَزَوْا مَعَ رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وآله وَمَرُّوا بِمَكَانٍ كَثِيرِ الشَّجَرِ ثُمَّ خَرَجُوا إِلَى الْفَضَاءِ نَظَرَ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ فَتَصَافَحُوا .

١٣ - عَنْهُ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَمَّنْ حَدَّثَهُ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ الْجَهْمِ الْهِلَالِيِّ ، عَنْ مَالِكِ بْنِ أَعْيَنَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : إِذَا صَافَحَ الرَّجُلُ صَاحِبَهُ فَالَّذِي يَلْزَمُ التَّصَافُحَ أَعْظَمُ أَجْرًا مِنَ الَّذِي يَدَعُ ، أَلَا وَإِنَّ الذُّنُوبَ لَتَتَحَاتُّ فِيمَا بَيْنَهُمْ حَتَّى لَا يَبْقَى ذَنْبٌ .

(٣١٠٠) ١٤ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ الْمُبَارَكِ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ جَبَلَةَ ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ : دَخَلْتُ عَلَى أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام ، فَنَظَرَ إِلَيَّ بِوَجْهٍ قَاطِبٍ فَقُلْتُ : مَا الَّذِي غَيَّرَكَ لِي ؟ قَالَ : الَّذِي غَيَّرَكَ لِإِخْوَانِكَ ، بَلَغَنِي يَا إِسْحَاقُ أَنَّكَ أَقْعَدْتَ بِبَابِكَ بَوَّاباً ، يَرُدُّ عَنْكَ فُقَرَاءَ الشِّيعَةِ ، فَقُلْتُ : جُعِلْتُ فِدَاكَ إِنِّي خِفْتُ الشُّهْرَةَ ، فَقَالَ : أَفَلَا خِفْتَ الْبَلِيَّةَ ، أَوَمَا عَلِمْتَ أَنَّ الْمُؤْمِنَيْنِ إِذَا الْتَقَيَا فَتَصَافَحَا أَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ الرَّحْمَةَ عَلَيْهِمَا فَكَانَتْ تِسْعَةً وَتِسْعُونَ لِأَشَدِّهِمَا حُبًّا

پس شما هم کار فرشته را بکنید .

١١ - رسولخدا صلی الله علیه وآله فرمود : چون بیکدیگر برخوردید باسلام کردن ومصافحه برخورید، وچون ازیکدیگر جدا شوید باآمرزش خواهی جدا شوید .

١٢ - امام صادق عليه السلام فرمود : همه مسلمانان بارسول خدا صلی الله علیه وآله بجنگ میرفتند وبجای بردرختی میگذشتند وسپس بفضای باز میرسیدند بیکدیگر نگریسته و مصافحه میکردند .

١٣ - امام باقر عليه السلام فرمود : هرگاه مردی بارفیقش دست دهد ، آنکه دستش رانگه دارد ،اجرش بیشتر است از آنکه رها میکند ، وآگاه باش که گناهان از آنها بریزد تاآنجا که گناهی باقی نماند.

١٤ - اسحاق بن عمار گوید : خدمت امام صادق عليه السلام رسیدم ، حضرت باترشروئی بمن نگریست، عرضکردم : سبب دگرگونی شما بامن چیست ؟ فرمود : آنچه ترا با برادرانت دگرگون ساخته ، ای اسحاق بمن خبر رسیده که در منزلت دربان گذاشته‌ای تافقراء شیعه را راه ندهند .

عرضکردم : قربانت ، من از شهرت ترسیدم ، فرمود : از بلیه نترسیدی ؟ مگر نمیدانی که چون دو مؤمن ملاقات کنند و مصافحه نمایند ، خدای عزوجل بر آنها رحمت نازل کند که نودونه قسمت آن

لِصَاحِبِهِ، فَإِذَا تَوَافَقَا غَمَرَتْهُمَا الرَّحْمَةُ فَإِذَا قَعَدَا يَتَحَدَّثَانِ قَالَ الْحَفَظَةُ بَعْضُهَا لِبَعْضٍ : اعْتَزِلُوا بِنَا فَلَعَلَّ لَهُمَا سِرًّا وَقَدْ سَتَرَ اللهُ عَلَيْهِمَا ، فَقُلْتُ : أَلَيْسَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ : «مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ» ؟ فَقَالَ : يَا إِسْحَاقُ إِنْ كَانَتِ الْحَفَظَةُ لَا تَسْمَعُ فَإِنَّ عَالِمَ السِّرِّ يَسْمَعُ وَيَرَى .

۱۵ - عَنْهُ ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مِهْرَانَ ، عَنْ أَيْمَنَ بْنِ مُحَرِّزٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: مَا صَافَحَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله رَجُلًا قَطُّ فَنَزَعَ يَدَهُ حَتَّى يَكُونَ هُوَ الَّذِي يَنْزِعُ يَدَهُ مِنْهُ .

۱۶ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ حَمَّادٍ ، عَنْ رِبْعِيٍّ ، عَنْ زُرَارَةَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : سَمِعْتُهُ يَقُولُ : إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ لَا يُوصَفُ وَكَيْفَ يُوصَفُ وَقَالَ فِي كِتَابِهِ : «وَمَا قَدَرُوا اللهَ حَقَّ قَدْرِهِ» فَلَا يُوصَفُ بِقَدَرٍ إِلَّا كَانَ أَعْظَمَ مِنْ ذَلِكَ ، وَإِنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله لَا يُوصَفُ وَكَيْفَ يُوصَفُ عَبْدٌ احْتَجَبَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ بِسَبْعٍ وَجَعَلَ طَاعَتَهُ فِي الْأَرْضِ كَطَاعَتِهِ [فِي السَّمَاءِ] فَقَالَ: «وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا» وَمَنْ أَطَاعَ هَذَا فَقَدْ أَطَاعَنِي وَمَنْ عَصَاهُ فَقَدْ عَصَانِي ، وَفَوَّضَ إِلَيْهِ ، وَإِنَّا لَا نُوصَفُ وَكَيْفَ يُوصَفُ قَوْمٌ رَفَعَ اللهُ عَنْهُمُ الرِّجْسَ وَهُوَ الشَّكُّ وَالْمُؤْمِنُ لَا يُوصَفُ وَإِنَّ الْمُؤْمِنَ لَيَلْقَى أَخَاهُ فَيُصَافِحُهُ فَلَا يَزَالُ اللهُ يَنْظُرُ إِلَيْهِمَا وَالذُّنُوبُ تَتَحَاتُّ عَنْ وُجُوهِهِمَا كَمَا يَتَحَاتُّ الْوَرَقُ

برای آنکه رفیقش رادوست‌تر داردباشد وچون در دوستی برابر باشند [باهم بایستند] رحمت خدا ایشانرا فرا گیرد ، وچون برای مذاکره بنشینند ، برخی از فرشتگان نگهبان آنها ببرخی دیگر گویند از اینها کناره گیریم ، شاید رازی‌داشته باشند که‌خدا برآنها پرده کشیده باشد .

عرضکردم : مگر خدای عزوجل نمی‌فرماید : « بگفتاری دم نزند جز آنکه نزد او رقیب حاضر باشد، ۱۸ سوره ۵۰» فرمود : ای اسحاق ! اگر نگهبانان نشنوند ،خدای عالم‌السر بشنودوببیند.

۱۵- امام صادق عليه السلام فرمود : رسولخدا صلی‌الله علیه وآله هرگز با مردی مصافحه نمیکرد ، جز آنکه دست خود را از دست او نمیکشید ، تا وقتی که او دست خود را از دست حضرت میکشید .

۱۶- زراره گوید : شنیدم امام باقر عليه السلام میفرمود : خدای عزوجل وصف نشود ، چگونه او را توان وصف نمود ، که خود در کتابش فرماید : « خدا را چنانکه شایسته اندازه او است اندازه نکردند ۲۱ سوره ۶ » پس بهر اندازه‌ایکه وصف شود ، خود بزرگتر از آنست و پیغمبر صلی‌الله علیه‌وآله نیز وصف نشود ، چگونه وصف توان کرد بنده‌ای‌که خدای عزوجل بهفت آسمان پوشیده گشته و اطاعت اورا در زمین چون اطاعتش در آسمان قرار داده وفرموده است : «هرچه پیغمبر برای شما آورد آنرابگیریدو ازهر چه منعتان کرد بازایستید ، ۷ سوره ۴۹ » وهرکه اطاعت‌این پیغمبر کند مرااطاعت کرده‌وهرکه نافرمانی اوکند مرا نافرمانی کرده ، ونیز کار را باوواگذار فرمود (بحدیث ۶۸۶ رجوع شود).

وما (ائمه هدی) نیز وصف نشویم ، چگونه توان وصف نمود گروهی راکه خدا پلیدی راکه شك است ازایشان برداشته .

ومؤمن هم وصف نشود ، زیرا مؤمن برادرش راملاقات کند وبا او مصافحه نماید پس همواره خدا

عَنِ الشَّجَرِ .

١٧ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ النُّعْمَانِ ، عَنْ فُضَيْلِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عليه السلام يَقُولُ : إِذَا الْتَقَى الْمُؤْمِنَانِ فَتَصَافَحَا أَقْبَلَ اللهُ بِوَجْهِهِ عَلَيْهِمَا وَتَتَحَاتُّ الذُّنُوبُ عَنْ وُجُوهِهِمَا حَتَّى يَفْتَرِقَا .

١٨ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ تَصَافَحُوا فَإِنَّهَا تَذْهَبُ بِالسَّخِيمَةِ .

﴿٢١٠٥﴾ ١٩ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيِّ ، عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : لَقِيَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله حُذَيْفَةَ ، فَمَدَّ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله يَدَهُ فَكَفَّ حُذَيْفَةُ يَدَهُ ، فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله : يَا حُذَيْفَةُ بَسَطْتُ يَدِي إِلَيْكَ فَكَفَفْتَ يَدَكَ عَنِّي ؟ فَقَالَ حُذَيْفَةُ : يَا رَسُولَ اللهِ بِيَدِكَ الرَّغْبَةُ وَلَكِنِّي كُنْتُ جُنُباً فَلَمْ أُحِبَّ أَنْ تَمَسَّ يَدِي يَدَكَ وَأَنَا جُنُبٌ ، فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله : أَمَا تَعْلَمُ أَنَّ الْمُسْلِمِينَ إِذَا الْتَقَيَا فَتَصَافَحَا تَحَاتَّتْ ذُنُوبُهُمَا كَمَا يَتَحَاتُّ وَرَقُ الشَّجَرِ .

٢٠ - الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِسْحَاقَ ، عَنْ بَكْرِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ :

بایشان توجه نماید وگناهان ازرخسارشان چون برگ ازدرخت بریزد .

شرح- کیف یوصف عبداحتجب الله عزوجل : مرحوم مجلسی درباره این جمله چهار احتمال ذکر نموده که یکی از آنها اینستکه : خدای عزوجل بهفت آسمان از خلقش پوشیده گشته (واین کنایه ازبیان کمال لطافت وتعالی ذات الهی است نسبت بمخلوق) وپیغمبر صلی الله علیه وآله را خلیفه خود درزمین قرار داده واطاعت اورا مانند اطاعت خودساخته وامور مخلوقش راباو واگذار فرموده است، پس امرونهی ووحی ومقدرات خدایتعالی که مانند خودش بهفت آسمان پوشیده ودر حجاب گشته است بوسیله سفیرورسول اوبرای خلق آشکار می گردد .

١٧- امام باقر عليه السلام میفرمود: چون دومؤمن بهم برخورند ومصافحه کنند ، خدا بآنها روکندو گناهان از چهره آنها بریزد تااز یکدیگر جدا شوند .

١٨- امام صادق عليه السلام فرمود : بایکدیگر مصافحه کنید ، زیرا مصافحه کینه رامیبرد .

١٩- امام صادق عليه السلام فرمود : پیغمبر صلی الله علیه وآله بحذیفه برخورد و دستش را برای مصافحه دراز کرد ، حذیفه دست خود را باز گرفت ، پیغمبر صلی الله علیه وآله فرمود : ای حذیفه من دست بسوی تو دراز کردم و تو دست خود رااز من باز گرفتی ؟ حذیفه عرضکرد : یا رسول الله ! بدست شما شوق و رغبت است ولی من جنب بودم و دوست نداشتم دستم با جنابت بدست شما رسد ، پیغمبر صلی الله علیه وآله فرمود : مگر نمیدانی که چون دو مسلمان بهم بر خورند و مصافحه کنند گناهانشان مانند برگ درخت بریزد .

٢٠- امام صادق عليه السلام فرمود : کسی قدر خدای عزوجل را نداند ونیز قدر پیغمبرش را نداند وقدر

قَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام : إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ لَا يَقْدِرُ أَحَدٌ قَدْرَهُ وَكَذٰلِكَ لَا يَقْدِرُ قَدْرَ نَبِيِّهِ وَكَذٰلِكَ لَا يَقْدِرُ قَدْرَ الْمُؤْمِنِ ، إِنَّهُ لَيَلْقَى أَخَاهُ فَيُصَافِحُهُ فَيَنْظُرُ اللهُ إِلَيْهِمَا وَالذُّنُوبُ تَتَحَاتُّ عَنْ وُجُوهِهِمَا حَتّٰى يَفْتَرِقَا ، كَمَا تَتَحَاتُّ الرِّيحُ الشَّدِيدَةُ الْوَرَقَ عَنِ الشَّجَرِ.

۲۱ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسٰى ، عَنْ يُونُسَ ، عَنْ رِفَاعَةَ قَالَ : سَمِعْتُهُ يَقُولُ : مُصَافَحَةُ الْمُؤْمِنِ أَفْضَلُ مِنْ مُصَافَحَةِ الْمَلَائِكَةِ.

﴿بَابُ الْمُعَانَقَةِ﴾

۱ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيٰى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ بَزِيعٍ ، عَنْ صَالِحِ بْنِ عُقْبَةَ عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْجُعْفِيِّ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ وَأَبِي عَبْدِاللهِ عليهما السلام قَالَا : أَيُّمَا مُؤْمِنٍ خَرَجَ إِلٰى أَخِيهِ يَزُورُهُ عَارِفاً بِحَقِّهِ كَتَبَ اللهُ لَهُ بِكُلِّ خُطْوَةٍ حَسَنَةً وَمُحِيَتْ عَنْهُ سَيِّئَةٌ وَرُفِعَتْ لَهُ دَرَجَةٌ وَإِذَا طَرَقَ الْبَابَ فُتِحَتْ لَهُ أَبْوَابُ السَّمَاءِ فَإِذَا الْتَقَيَا وَتَصَافَحَا وَتَعَانَقَا أَقْبَلَ اللهُ عَلَيْهِمَا بِوَجْهِهِ ، ثُمَّ بَاهٰى بِهِمَا الْمَلَائِكَةَ فَيَقُولُ : انْظُرُوا إِلٰى عَبْدَيَّ تَزَاوَرَا وَتَحَابَّا فِيَّ ، حَقٌّ عَلَيَّ أَلَّا أُعَذِّبَ بَعْضَهُمَا بِالنَّارِ بَعْدَ هٰذَا الْمَوْقِفِ فَإِذَا انْصَرَفَ شَيَّعَهُ الْمَلَائِكَةُ عَدَدَ نَفَسِهِ وَخُطَاهُ وَكَلَامِهِ ، يَحْفَظُونَهُ مِنْ بَلَايَا الدُّنْيَا وَبَوَائِقِ الْآخِرَةِ إِلٰى مِثْلِ تِلْكَ اللَّيْلَةِ مِنْ قَابِلٍ فَإِنْ مَاتَ فِيمَا بَيْنَهُمَا أُعْفِيَ مِنَ الْحِسَابِ وَإِنْ كَانَ الْمَزُورُ يَعْرِفُ مِنْ حَقِّ الزَّائِرِ مَا عَرَفَهُ الزَّائِرُ مِنْ حَقِّ الْمَزُورِ كَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِهِ

مؤمن را هم نداند ، مؤمن برادرش راملاقات کند و با او مصافحه نماید ، سپس خدا بآنها نظر کند و گناهان از رخسارشان بریزد تا از یکدیگر جدا شوند ، چنانکه تند باد برگ را از درخت فروریزد .

۲۱- رفاعه گوید : شنیدم امام عليه السلام میفرمود : مصافحه کردن مؤمن ازمصافحه ملائکه بهتر است (کنایه ازاینکه مقام مؤمن ازمقام فرشته برتر است) .

﴿باب معانقه = دست بگردن یکدیگر نمودن﴾

۱- امام باقر وامام صادق علیهما السلام فرمودند : هر مؤمنی که برای زیارت برادرش بیرون‌شود وحق او را بشناسد ، در برابر هر گامی که بردارد ، خدا یك حسنه باو دهد ویك گناه از او بزداید و یکدرجه اورا بالا برد ، وچون درخانه‌اش رابکوبد ، درهای آسمان برایش گشوده شود (مقدمات آمدن رحمت آماده شود) وچون ملاقات ومصافحه ومعانقه کنند ، خدا بآنها روی آورد ، سپس بوجود آنها بر فرشتگان ببالد وفرماید : دوبنده‌ام رابنگرید که برای من یکدیگر راملاقات کردند ودوستی نمودند ، بر من سزاست که پس از این ایستگاه ایشانرا بآتش عذاب نکنم ، و چون برگردد بشماره نفس کشیدن و گامها وکلماتش فرشته او را بدرقه کنند وتا فردای آنشب او رااز بلاء دنیا وآسیبهای آخرت نگهدارند، واگر درآنمیان بمیرد ازحساب برکنار باشد ، واگر مؤمن زیارت شده هم حق زیارت کننده راچون‌او بشناسد ، مانند پاداش اوبرایش باشد .

٢ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّ الْمُؤْمِنَيْنِ إِذَا اعْتَنَقَا غَمَرَتْهُمَا الرَّحْمَةُ ، فَإِذَا الْتَرَمَا لَا يُرِيدَانِ بِذَلِكَ إِلَّا وَجْهَ اللهِ وَلَا يُرِيدَانِ غَرَضًا مِنْ أَغْرَاضِ الدُّنْيَا قِيلَ لَهُمَا : مَغْفُوراً لَكُمَا فَاسْتَأْنِفَا ، فَإِذَا أَقْبَلَا عَلَى الْمُسَاءَلَةِ قَالَتِ الْمَلَائِكَةُ بَعْضُهَا لِبَعْضٍ : تَنَحَّوْا عَنْهُمَا فَإِنَّ لَهُمَا سِرّاً وَ قَدْ سَتَرَ اللهُ عَلَيْهِمَا . قَالَ إِسْحَاقُ : فَقُلْتُ : جُعِلْتُ فِدَاكَ فَلَا يُكْتَبُ عَلَيْهِمَا لَفْظُهُمَا وَقَدْ قَالَ اللهُ عَزَّ وَ جَلَّ : «مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ» قَالَ : فَتَنَفَّسَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام الصُّعَدَاءَ ثُمَّ بَكَى حَتَّى اخْضَلَّتْ دُمُوعُهُ لِحْيَتَهُ وَقَالَ: يَا إِسْحَاقُ إِنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى إِنَّمَا أَمَرَ الْمَلَائِكَةَ أَنْ تَعْتَزِلَ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا الْتَقَيَا إِجْلَالًا لَهُمَا وَإِنَّهُ وَإِنْ كَانَتِ الْمَلَائِكَةُ لَا تَكْتُبُ لَفْظَهُمَا وَلَا تَعْرِفُ كَلَامَهُمَا فَإِنَّهُ يَعْرِفُهُ وَيَحْفَظُهُ عَلَيْهِمَا عَالِمُ السِّرِّ وَأَخْفَى .

(بَابُ التَّقْبِيلِ)

(٢١١٠) ١ - أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْكُوفِيِّ ، عَنْ عُبَيْسِ بْنِ هِشَامٍ ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ أَحْمَدَ الْمِنْقَرِيِّ ، عَنْ يُونُسَ بْنِ ظَبْيَانَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: إِنَّ لَكُمْ لَنُوراً تُعْرَفُونَ بِهِ فِي الدُّنْيَا ، حَتَّى أَنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا لَقِيَ أَخَاهُ قَبَّلَهُ فِي مَوْضِعِ النُّورِ مِنْ جَبْهَتِهِ ،

٢- امام صادق عليه السلام فرمود : چون دومؤمن يكديگر رادر آغوش كشند رحمت خدا آنها را فرا گيرد وچون بيكديگر چسبند وازآن جزرضاى خدا نخواهند وغرض دنيوى نداشته باشند ، بآنها گفته شود: آمرزيده شديد ، عمل را از سر گيريد (كنايه از اينكه نامه گناهان گذشته شما باطل شد) و چون با يكديگر وارد گفتگو شوند ، فرشتگان با هم گويند : از آنها دور شويد كه رازى دارند وخدا بر آنها پرده انداخته است .

اسحاق گويد : عرضكردم : قربانت گردم ، بنابراين گفتار آنها نوشته نشود ، درصورتى كه خداى عزوجل فرمايد : « كلمه‌اى نگويد جز آنكه رقيب و عتيدى نزدوى حاضر باشند ، ١٨ سوره ٥٠ » امام صادق عليه السلام آه عميقى كشيد ، سپس گريست تا اشكش ريشش را تر كرد و فرمود : همانا خداى تبارك و تعالى براى احترام آندو مؤمن بفرشتگان دستور دادكه چون بملاقات يكديگر روند ، ازآنها دورشوند، واگر چه فرشتگان الفاظ آنهارا ننويسند وسخنشانرا ندانند ، ولى خداى دانا رازو نهان‌تر ازرازسخن آنها رابداند وحفظ كند .

(باب بوسيدن)

١- يونس بن ظبيان گويد : امام صادق عليه السلام فرمود : شما (شيعيان) را نوريستكه بوسيله آن در دنيا شناخته شويد ، تاآنجا كه هر گاه يكى ازشما برادرش را ملاقات كند ، محل نوررا در پيشانى اوبوسد .

۲ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ رِفَاعَةَ بْنِ مُوسَى، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: لَا يُقَبِّلُ رَأْسَ أَحَدٍ وَلَا يَدَهُ إِلَّا [يَدَ] رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وآله أَوْ مَنْ أُرِيدَ بِهِ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله.

۳- عَلِيٌّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ زَيْدٍ النَّرْسِيِّ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَزْيَدٍ صَاحِبِ السَّابِرِيِّ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام فَتَنَاوَلْتُ يَدَهُ فَقَبَّلْتُهَا، فَقَالَ: أَمَا إِنَّهَا لَا تَصْلَحُ إِلَّا لِنَبِيٍّ أَوْ وَصِيِّ نَبِيٍّ.

٤ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنِ الْحَجَّالِ؛ عَنْ يُونُسَ بْنِ يَعْقُوبَ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام: نَاوِلْنِي يَدَكَ أُقَبِّلْهَا فَأَعْطَانِيهَا، فَقُلْتُ: جُعِلْتُ فِدَاكَ رَأْسَكَ فَفَعَلَ فَقَبَّلْتُهُ فَقُلْتُ: جُعِلْتُ فِدَاكَ رِجْلَكَ، فَقَالَ: أَقْسَمْتُ، أَقْسَمْتُ، أَقْسَمْتُ - ثَلَاثاً - وَبَقِيَ شَيْءٌ، وَبَقِيَ شَيْءٌ؛ وَبَقِيَ شَيْءٌ.

۵- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى؛ عَنِ الْعَمْرَكِيِّ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ جَعْفَرٍ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ عليه السلام قَالَ: مَنْ قَبَّلَ لِلرَّحِمِ ذَاقَرَابَةٍ فَلَيْسَ عَلَيْهِ شَيْءٌ؛ وَقُبْلَةُ الْأَخِ عَلَى الْخَدِّ وَقُبْلَةُ الْإِمَامِ بَيْنَ عَيْنَيْهِ.

شرح- شناختن شیعیانرا بوسیله نور پیشانی مختص بائمه وفرشتگان و خواص اهل ایمانست و آیه شریفه **سیماهم فی وجوههم من اثر السجود** مؤید این معناست و از اینرو محل نور دراین روایت محل سجده معین شده است.

۲- امام صادق عليه السلام فرمود: نباید بوسیده شودسر کسی ونه‌دست اومگر [دست] رسولخداصلی‌الله علیه‌وآله یاکسیکه ازاو رسولخدا صلی‌الله علیه وآله مقصود باشد (مانند ائمه علیهم السلام وسادات وعلما بنا بقولی، ولی نسبت بدیگران هم قائل بحرمتی دیده نشده است).

۳- صاحب سابری گوید: خدمت امام صادق عليه السلام رسیدم و دستش را گرفتم و بوسیدم، حضرت فرمود: آگاه باش که این (بوسیدن دست) جز نسبت بپیغمبر ووصی پیغمبر شایسته نیست.

٤- یونس بن یعقوب گوید: بامام صادق عليه السلام عرضکردم: دستت را بمن ده تا ببوسم، حضرت دستش را بمن داد، سپس عرضکردم: قربانت، سرت را، حضرت پیش‌آورد ومن بوسیدم، سپس‌عرض کردم قربانت پاهایت را، حضرت سه بار، فرمود: سوگند دهم ترا (که از بوسیدن پا بگذری) آیا چیزی‌مانده، آیا چیزی مانده، آیا چیزی مانده؟ (یعنی بعد از بوسیدن دست وسر عضو دیگری شایسته بوسیدن نیست).

۵- حضرت ابو الحسن عليه السلام فرمود: هر که بخاطر خویشاوندی فامیلش را ببوسد باکی بر او نیست (زیرا نظر شهوت وغرض باطلی درمیان نیست) و بوسیدن برادر (نسبی یا ایمانی) برگونه او و بوسیدن امام برمیان دو چشم او است (یعنی شایسته است که گونه برادر و میان دو چشم امام رابوسید).

﴿٢١١٥﴾ ٦ - وعنه، عن أحمد بن محمد بن خالد؛ عن محمد بن سنان؛ عن أبي الصباح مولى آل سام؛ عن أبي عبدالله عليه السلام قال: ليس القبلة على الفم إلا للزوجة [أ] والولد الصغير.

﴿باب تذاكر الإخوان﴾

١ - عدة من أصحابنا؛ عن أحمد بن محمد بن خالد؛ عن أبيه، عن فضالة بن أيوب، عن علي ابن أبي حمزة قال: سمعت أبا عبدالله عليه السلام يقول: شيعتنا الرث حماة بينهم؛ الذين إذا خلوا ذكروا الله [إن ذكرنا من ذكر الله] إنا إذا ذكرنا ذكر الله وإذا ذكر عدونا ذكر الشيطان.

٢ - محمد بن يحيى؛ عن محمد بن الحسين، عن محمد بن إسماعيل بن بزيع، عن صالح بن عقبة عن يزيد بن عبدالملك، عن أبي عبدالله عليه السلام قال: تزاوروا فإن في زيارتكم إحياء لقلوبكم وذكراً لأحاديثنا، وأحاديثنا تعطف بعضكم على بعض فإن أخذتم بها رشدتم ونجوتم وإن تركتموها ضللتم وهلكتم، فخذوا بها وأنا بنجاتكم زعيم.

٣ - عدة من أصحابنا؛ عن سهل بن زياد؛ عن الوشاء؛ عن منصور بن يونس، عن عبادبن كثير قال: قلت لأبي عبدالله عليه السلام: إني مررت بقاص يقص وهو يقول: هذا المجلس [الذي] لا يشقى به جليس؛ قال: فقال أبو عبدالله عليه السلام: هيهات هيهات؛ أخطأت أستاههم الحفرة؛ إن لله ملائكة سياحين

٦- امام صادق عليه السلام فرمود: بوسيدن دهن سزاوار نيست جز نسبت بهمسر يا فرزند خردسال.

﴿باب مذاكره وگفتگوى برادران﴾

١- ابن ابى حمزه گويد: شنيدم امام صادق عليه السلام مى‌فرمود: شيعيان ما با خود مهربانند، چون تنها باشند خدا را ياد كنند [همانا ياد ما ياد خداست] هر گاه ما ياد شويم خدا ياد شود وچون دشمن‌ما ياد شود، شيطان ياد شود.

٢- امام صادق عليه السلام فرمود: بزيارت يكديگر رويد زيرا زيارت شما ازيكديگرزنده گردانيدن دلهاى شما وياد نمودن احاديث ماست، واحاديث ما شما رابهم متوجه مى‌سازد، پس اگر بآنها عمل كنيد، هدايت ونجات يابيد. واگر آنها را ترك كنيد گمراه وهلاك شويد، پس بآنها عمل كنيد، و من ضامن نجات شمايم.

٣- عبادبن كثير گويد: بامام صادق عليه السلام عرضكردم: داستان سرائى را ديدم كه داستان‌ميسرود ومى گفت: اين است آن مجلسى كه هر كه درآن نشيند شقى نگردد، امام صادق عليه السلام فرمود: هيهات هيهات، بخطا رفتى استاههم الحفرة (١) همانا براى خدا جز كرام كاتبين (٢) فرشتگانى است سياح

(١) درلغت عربى اين جمله درموردى گفته ميشود كه سخن ياوه ونامربوطى ازدهن شخصى‌در آيد.
(٢) فرشتگان بزرگوارى‌كه كار آنها نوشتن است.

سِوَى الْكِرَامِ الْكَاتِبِينَ ؛ فَإِذَا مَرَّ وَابِقَوْمٍ يَذْكُرُونَ مُحَمَّداً وَ آلَ مُحَمَّدٍ قَالُوا : قِفُوا فَقَدْ أَصَبْتُمْ حَاجَتَكُمْ فَيَجْلِسُونَ، فَيَتَفَقَّهُونَ مَعَهُمْ فَإِذَا قَامُوا عَادُوا مَرْضَاهُمْ وَشَهِدُوا جَنَائِزَهُمْ وَتَعَاهَدُوا غَائِبَهُمْ فَذَلِكَ الْمَجْلِسُ الَّذِي لَا يَشْقَى بِهِ جَلِيسُهُ .

٤ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنِ الْمُسْتَوْرِدِ النَّخَعِيِّ، عَمَّنْ رَوَاهُ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّ مِنَ الْمَلَائِكَةِ الَّذِينَ فِي السَّمَاءِ لَيَطَّلِعُونَ إِلَى الْوَاحِدِ وَالْإِثْنَيْنِ وَالثَّلَاثَةِ وَهُمْ يَذْكُرُونَ فَضْلَ آلِ مُحَمَّدٍ قَالَ : فَتَقُولُ : أَمَا تَرَوْنَ إِلَى هَؤُلَاءِ فِي قِلَّتِهِمْ وَكَثْرَةِ عَدُوِّهِمْ يَصِفُونَ فَضْلَ آلِ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه وآله ؟ قَالَ : فَتَقُولُ الطَّائِفَةُ الْأُخْرَى مِنَ الْمَلَائِكَةِ : ذَلِكَ فَضْلُ اللهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ.

﴿۲۱۲۰﴾ ۵ـ عَنْهُ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ، عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ ، عَنْ مَيْسِرٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : قَالَ لِي : أَتَخْلُونَ وَتَتَحَدَّثُونَ وَتَقُولُونَ مَا شِئْتُمْ ؟ فَقُلْتُ : إِيْ وَاللهِ إِنَّا لَنَخْلُو وَنَتَحَدَّثُ وَ نَقُولُ مَا شِئْنَا ، فَقَالَ : أَمَا وَاللهِ لَوَدِدْتُ أَنِّي مَعَكُمْ فِي بَعْضِ تِلْكَ الْمَوَاطِنِ ، أَمَا وَاللهِ إِنِّي لَأُحِبُّ رِيحَكُمْ وَأَرْوَاحَكُمْ ؛ وَإِنَّكُمْ عَلَى دِينِ اللهِ وَدِينِ مَلَائِكَتِهِ فَأَعِينُوا بِوَرَعٍ وَاجْتِهَادٍ .

٦ـ الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ؛ وَ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، جَمِيعاً ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سَعْدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ زَكَرِيَّا، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ بْنِ مَيْمُونٍ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ سِنَانٍ، عَنْ غِيَاثِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ

که چون بمردمی برخورند که از محمد وآل محمد یاد کنند ، گویند : بایستید که بحاجت خود رسیدید، سپس می‌نشینند وبا آنها دانش آموزند ، وچون برخیزند از بیمارانشان عیادت کنند وبر سر مرده‌هایشان حاضر شوند واز غائبشان خبر گیری کنند . اینست مجلسی که هر که در آن نشیند شقی نگردد .

٤ـ امام صادق عليه السلام فرمود : برخی از فرشتگان آسمان بهیك ودو وسه تن (ازساکنان زمین) که فضل آل محمد را ذکر می‌کنند سر کشی میکنند ومی گویند : نمی‌بینید اینها را که باوجود کمی خود و بسیاری دشمنشان فضل آل محمد صلی‌الله علیه‌وآله رامیستایند ، سپس دسته دیگر از فرشتگان گویند: این فضل خداست که‌بهر که خواهد می‌دهد وخدا صاحب فضل بزرگست .

٥ـ میسر گوید : امام باقر عليه السلام بمن فرمود : آیا شما خلوت میکنید وگفتگو می‌نمائید وهر چه خواهید می گوئید ؟ عرضکردم : آری بخدا که ما خلوت می‌کنیم (در مجلس خالی از مخالف و بیگانه انجمن می‌کنیم) وگفتگو نموده هرچه خواهیم (از مختصات شیعه) می گوئیم ، فرمود : همانا بخدامن دوست دارم که در بعضی ازآنمجالس باشما باشم ،همانا بخدا که من بوی شما ونسیم شما (عقاید واقوال شما) رادوست دارم ، وشمائید که دین خدا ودین ملائکه اورا دارید ، پس (مرا بشفاعت وکفالت خود با) پرهیز ازحرام وکوشش درطاعات کمك کنید .

٦ـ امام صادق عليه السلام فرمود : هر گاه سه تن یا بیشتر از مؤمنین انجمن کنند ، بهنگام شماره از

أَبي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : مَااجْتَمَعَ ثَلاثَةٌ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فَصاعِدًا إِلاّحَضَرَمِنَ الْمَلائِكَةِ مِثْلُهُمْ ، فَإِنْ دَعَوْا بِخَيْرٍ أَمَّنُوا وَإِنِ اسْتَعاذُوا مِنْ شَرٍّ دَعَوُاللهَ لِيَصْرِفَهُ عَنْهُمْ وَإِنْ سَأَلُوا حاجَةً تَشَفَّعُوا إِلَى اللهِ وَ سَأَلُوهُ قَضاها وَمَااجْتَمَعَ ثَلاثَةٌ مِنَ الْجاحِدِينَ إِلاّحَضَرَهُمْ عَشَرَةُ أَضْعافِهِمْ مِنَ الشَّياطِينِ ، فَإِنْ تَكَلَّمُوا تَكَلَّمَ الشَّياطِينُ بِنَحْوِ كَلامِهِمْ وَإِذاضَحِكُوا ضَحِكُوا مَعَهُمْ وَ إِذا نالُوامِنْ أَوْلِياءِ اللهِ نالُوامَعَهُمْ فَمَنِ ابْتُلِيَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ بِهِمْ فَإِذاخاضُوافي ذٰلِكَ فَلْيَقُمْ وَلايَكُنْ شِرْكَ شَيْطانٍ وَلاجَلِيسَهُ، فَإِنَّ غَضَبَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ لايَقُومُ لَهُ شَيْءٌ وَلَعْنَتَهُ لايَرُدُّها شَيْءٌ ، ثُمَّ قالَ صَلَواتُ اللهِ عَلَيْهِ : فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَلْيُنْكِرْ بِقَلْبِهِ وَلْيَقُمْ وَلَوْحَلْبَ شاةٍ أَوْفُواقَ ناقَةٍ .

۷- وَبِهٰذَا الإِسْنادِ ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ سُلَيْمانَ ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ مَحْفُوظٍ ، عَنْ أَبِي الْمَغْرٰاقالَ : سَمِعْتُ أَباالْحَسَنِ عليه السلام يَقُولُ : لَيْسَ شَيْءٌ أَنْكَى لِإِبْلِيسَ وَجُنُودِهِ مِنْ زِيارَةِ الإِخْوانِ فِي اللهِ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ قالَ: وَإِنَّ الْمُؤْمِنِينَ يَلْتَقِيانِ فَيَذْكُرُانِ اللهَ ثُمَّ يَذْكُرُانِ فَضْلَنَاأَهْلَ الْبَيْتِ فَلايَبْقَى عَلَى وَجْهِ إِبْلِيسَ مُضْغَةُ لَحْمٍ إِلاّتَخَدَّدَ حَتّٰى أَنَّ رُوحَهُ لَتَسْتَغِيثُ مِنْ شِدَّةِ مايَجِدُ مِنَ الأَلَمِ فَتَجِشُ مَلائِكَةُ السَّماءِ وَ

فرشتگان حاضر شوند ، تا اگر آنها دعای خیری کنند فرشتگان آمین گویند واگر ازشری پناهی جویند، فرشتگان دعا کنند تا خدا آن شررااز آنها بگرداند واگر حاجتی سؤال کنند ، نزد خداشفاعت کنند و قضای آنرااز خدا بخواهند .

وهرگاه سه تن ازمنکرین (ولایت آل محمدصلی الله علیه وآله) یابیشترانجمن کنند ده برابرآنهااز شیاطین حاضر شوند تا اگر سخنی گویند شیاطین هم مانند سخن آنها گویند وچون بخندند ، شیاطین هم بخندند ، و هرگاه ازاولیاء خدا بدگوئی کنند ، شیاطین هم بد گوئی کنند . پس هر کس از مؤمنین که گرفتار آنها شود ، چون در این مطالب وارد شدند باید برخیزد و شریك وهمنشین شیطان نشود ، زیرا در برابر غضب خدای عزوجل چیزی یارای مقاومت ندارد ولعنت خدا را چیزی باز نگرداند ، سپس آن حضرت صلوات الله علیه فرمود : واگر نتواند بایدبدل انکار کند وبرخیزد هرچند بقدر دوشیدن گوسفند ویاشتری باشد .

شرح ـ مقصود ازجمله اخیر اینستکه هرگاه نتواند ازاول مجلس برخیزد باید تا زمانی که باکراه در آنمجلس نشسته انکار قلبی خود را اظهار دارد وهرگاه برخاستن ممکن شد بلافاصله بر خیزد اگرچه چند لحظه‌ای از آخر مجلس باشد تا مخالفت عملی خود را هم اظهار داشته در زمره آنها محسوب نشود.

۷- ابی المغرا گوید : شنیدم حضرت ابوالحسن علیه السلام می‌فرمود : برای شیطان وسپاهیانش چیزی مجروح کننده‌ترازدید وبازدید برادران ، یکدیگر برای خدانیست . فرمود : براستی که دو مؤمن یکدیگر را ملاقات مینمایند و گفتگوی خدا میکنند سپس گفتگوی برتری ما اهل‌بیت را مینمایند پس باقی نمیماند بر صورت ابلیس گوشتی مگر اینکه فرو ریخته میشود تاآنکه روحش استغاثه میکند از شدت آنچه از درد میابد ، پس ملائکه آسمان ودربانان بهشت آنرا می‌فهمند ووی را لعنت میکنندتاآنکه باقی نمیماند فرشته

خُزَّانُ الْجِنَانِ فَيَلْعَنُونَهُ حَتَّى لَا يَبْقَى مَلَكٌ مُقَرَّبٌ إِلَّا لَعَنَهُ ، فَيَقَعُ خَاسِئاً حَسِيراً مَدْحُوراً .

(بَابُ)

✡(إِدْخَالِ السُّرُورِ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ)✡

۱- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، وَمُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى جَمِيعاً ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثُّمَالِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عليه السلام يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم مَنْ سَرَّ مُؤْمِناً فَقَدْ سَرَّنِي وَمَنْ سَرَّنِي فَقَدْ سَرَّ اللهَ .

۲- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْكُوفَةِ يُكَنَّى أَبَا مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ ، عَنْ جَابِرٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : تَبَسُّمُ الرَّجُلِ فِي وَجْهِ أَخِيهِ حَسَنَةٌ وَصَرْفُ الْقَذَى عَنْهُ حَسَنَةٌ ، وَمَا عُبِدَ اللهُ بِشَيْءٍ أَحَبَّ إِلَى اللهِ مِنْ إِدْخَالِ السُّرُورِ عَلَى الْمُؤْمِنِ.

﴿ ۲۱۲۵ ﴾ ۳- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مُسْكَانَ ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ الْوَلِيدِ الْوَصَّافِيِّ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عليه السلام يَقُولُ : إِنَّ فِيمَا نَاجَى اللهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهِ عَبْدَهُ مُوسَى عليه السلام قَالَ : إِنَّ لِي عِبَاداً أُبَيِّحُهُمْ جَنَّتِي وَأُحَكِّمُهُمْ فِيهَا قَالَ : يَا رَبِّ وَمَنْ هُؤُلَاءِ الَّذِينَ تُبَيِّحُهُمْ جَنَّتَكَ وَتُحَكِّمُهُمْ فِيهَا ؟ قَالَ : مَنْ أَدْخَلَ عَلَى مُؤْمِنٍ سُرُوراً ، ثُمَّ قَالَ : إِنَّ مُؤْمِناً كَانَ فِي مَمْلَكَةِ جَبَّارٍ فَوَلَعَ بِهِ فَهَرَبَ مِنْهُ إِلَى دَارِ الشِّرْكِ ، فَنَزَلَ بِرَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الشِّرْكِ فَأَظَلَّهُ وَأَرْفَقَهُ وَأَضَافَهُ فَلَمَّا حَضَرَهُ الْمَوْتُ أَوْحَى اللهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَيْهِ وَعِزَّتِي وَجَلَالِي لَوْ كَانَ [لَكَ] فِي جَنَّتِي

مقربی مگر آنکه او را لعنت میکند ، پس میافتد رانده شده و رنجدیده و دور گشته .

✡(باب وارد ساختن سرود بر مؤمن)✡

۱ - امام باقر عليه السلام فرمود رسول خدا فرمود هر کس مؤمنی را شاد وخوشحال سازد پس براستی که مرا خوشحال ساخته ، و هر کس مرا خوشحال سازد براستی که خدا را خوشحال نموده .

۲ - امام باقر عليه السلام فرمود لبخند شخص در روی برادر مؤمنش حسنه باشد ، و برداشتن خاشاکی از روی وی نیز حسنه باشد ، وخدا بچیزی که محبوبتر باشد نزد اواز مسرورساختن مؤمن پرستش نشده .

۳ - امام باقر عليه السلام فرمود در آنچه که خداوند با بنده خویش موسی عليه السلام مناجات کرد این بود : فرمود مرا بندگانی است که بهشت خویش بر آنان مباح و ارزانی داشته‌ام و ایشان را در آن فرمانروا ساختم . موسی عليه السلام عرض کرد پروردگارا اینان کیانند که بهشت خود بر ایشان مباح گردانیدی وآنان را در آن حاکم ساختی ؟ فرمود هر که مؤمنی را خوشحال سازد ، آنگاه امام فرمود مؤمنی در مملکت یکی از جباران بود و آن جبار او را تکذیب مینمود و حقیرمیشمرد ، آن مؤمن از آن دیار ببلاد شرک

مَسْكَنٌ لَأَسْكَنْتُكَ فِيهَا وَلَكِنَّهَا مُحَرَّمَةٌ عَلَى مَنْ مَاتَ بِي مُشْرِكاً وَلَكِنْ يَا نَارُ هَدِيدِي وَلَا تُؤْذِيهِ وَيُؤْتَى بِرِزْقِهِ طَرَفَيِ النَّهَارِ ، قُلْتُ : مِنَ الْجَنَّةِ ؟ قَالَ : مِنْ حَيْثُ شَاءَ اللهُ .

٤ـ عَنْهُ ، عَنْ بَكْرِ بْنِ صَالِحٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي عَلِيٍّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِمْ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : إِنَّ أَحَبَّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ إِدْخَالُ السُّرُورِ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ .

٥ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام : قَالَ : قَالَ : أَوْحَى اللهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَى دَاوُدَ عليه السلام أَنَّ الْعَبْدَ مِنْ عِبَادِي لَيَأْتِينِي بِالْحَسَنَةِ فَأُبِيحُهُ جَنَّتِي ، فَقَالَ دَاوُدُ : يَا رَبِّ وَمَا تِلْكَ الْحَسَنَةُ ؟ قَالَ : يُدْخِلُ عَلَى عَبْدِي الْمُؤْمِنِ سُرُوراً وَلَوْ بِتَمْرَةٍ قَالَ دَاوُدُ : يَا رَبِّ حَقٌّ لِمَنْ عَرَفَكَ أَنْ لَا يَقْطَعَ رَجَاءَهُ مِنْكَ .

٦ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ خَلَفِ بْنِ حَمَّادٍ ، عَنْ مُفَضَّلِ ابْنِ عُمَرَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : لَا يَرَى أَحَدُكُمْ إِذَا أَدْخَلَ عَلَى مُؤْمِنٍ سُرُوراً أَنَّهُ عَلَيْهِ أَدْخَلَهُ فَقَطْ بَلْ وَاللهِ عَلَيْنَا ، بَلْ وَاللهِ عَلَى رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وآله .

٧ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، وَمُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ ، عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شَاذَانَ جَمِيعاً ، عَنِ ابْنِ

گریخت و بر یکی از آنان وارد شد وی ازاو پذیرائی نمود و او راجای داد و مهربانی کرد ومیزبانی نمود ، پس چون مرگ آن مشرك فرارسید خداوند بدوالهام کرد که بعزت وجلال خودم سوگند که اگر برای تو در بهشت محلی بود ترا در آن ساکن میگردانیدم ولیکن بهشت بر مشرك حرام شده است . اما ای آتش اورا بترسان لکن مسوزان وآزارش مرسان ، ودر بامدادان و شامگاه روزی او میرسد ، سائل پرسید که از بهشت ؟ فرمود از هرکجا که خدا خواهد .

٤ ـ امام سجاد فرمود رسول خدا فرمود براستی که بهترین اعمال بسوی خداوند عز و جل وارد ساختن سرور و خوشحالی است بر مؤمنین .

٥ ـ امام صادق عليه السلام فرمود خداوند وحی کرد بداود عليه السلام که براستی که بنده‌ای ازبندگان من حسنه‌ای بجا آورد و بسبب آن بهشت را بر وی مباح گردانم ، داود عليه السلام عرض کرد پروردگارا کدام است آن حسنه ؟ فرمود بر بنده مؤمن من سرور و خوشحالی وارد سازد اگر چه بیك‌دانه خرما باشد ، داود عليه السلام گفت خداوندا سزاوار است کسی را که ترا شناسد امید خود از تو برمگیرد .

٦ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : کسی ار شما چنین مپندارد که چون مؤمنی را شادمان ساخت تنها وی را مسرور ساخته بلکه بخدا سوگند مارا خوشحال کرده ، بلکه بخدا سوگند رسول خدا راشاد نموده .

٧ ـ ابوالجارود گوید شنیدم از امام باقر عليه السلام فرمود : براستی که بهترین کارها نزد خدا وارد

أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ، عَنْ أَبِي الْجَارُودِ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: سَمِعْتُهُ يَقُولُ: إِنَّ أَحَبَّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ إِدْخَالُ السُّرُورِ عَلَى الْمُؤْمِنِ، شَبْعَةُ مُسْلِمٍ أَوْ قَضَاءُ دَيْنِهِ.

۸ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ، عَنْ سَدِيرٍ الصَّيْرَفِيِّ قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام فِي حَدِيثٍ طَوِيلٍ: إِذَا بَعَثَ اللهُ الْمُؤْمِنَ مِنْ قَبْرِهِ خَرَجَ مَعَهُ مِثَالٌ يُقْدِمُهُ أَمَامَهُ، كُلَّمَا رَأَى الْمُؤْمِنُ هَوْلاً مِنْ أَهْوَالِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ قَالَ لَهُ الْمِثَالُ: لَا تَفْزَعْ وَلَا تَحْزَنْ وَأَبْشِرْ بِالسُّرُورِ وَالْكَرَامَةِ مِنَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ، حَتَّى يَقِفَ بَيْنَ يَدَيِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ فَيُحَاسِبُهُ حِسَاباً يَسِيراً وَيَأْمُرُ بِهِ إِلَى الْجَنَّةِ وَالْمِثَالُ أَمَامَهُ، فَيَقُولُ لَهُ الْمُؤْمِنُ: يَرْحَمُكَ اللهُ نِعْمَ الْخَارِجُ خَرَجْتَ مَعِي مِنْ قَبْرِي وَمَا زِلْتَ تُبَشِّرُنِي بِالسُّرُورِ وَالْكَرَامَةِ مِنَ اللهِ حَتَّى رَأَيْتُ ذَلِكَ، فَيَقُولُ مَنْ أَنْتَ؟ فَيَقُولُ: أَنَا السُّرُورُ الَّذِي كُنْتَ أَدْخَلْتَ عَلَى أَخِيكَ الْمُؤْمِنِ فِي الدُّنْيَا خَلَقَنِيَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ مِنْهُ لَا بُشْرَكَ.

۹ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ، عَنِ السَّيَّارِيِّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُمْهُورٍ قَالَ: كَانَ النَّجَاشِيُّ وَهُوَ رَجُلٌ مِنَ الدَّهَاقِينِ عَامِلاً عَلَى الْأَهْوَازِ وَفَارِسَ فَقَالَ بَعْضُ أَهْلِ عَمَلِهِ لِأَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام: إِنَّ فِي دِيوَانِ النَّجَاشِيِّ عَلَيَّ خَرَاجاً وَهُوَ مُؤْمِنٌ يَدِينُ بِطَاعَتِكَ فَإِنْ رَأَيْتَ أَنْ تَكْتُبَ لِي إِلَيْهِ كِتَاباً، قَالَ: فَكَتَبَ إِلَيْهِ أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام: «بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ سُرَّ أَخَاكَ يَسُرَّكَ اللهُ» قَالَ: فَلَمَّا وَرَدَ الْكِتَابُ عَلَيْهِ دَخَلَ عَلَيْهِ وَهُوَ فِي مَجْلِسِهِ فَلَمَّا خَلَا نَاوَلَهُ الْكِتَابَ وَقَالَ: هَذَا كِتَابُ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام فَقَبَّلَهُ

ساختن سرور است بر مؤمن و آن سیر نمودن مؤمن یا اداء قرض اوست.

۸ - امام صادق عليه السلام درحدیثی طولانی فرماید: چون خدا مؤمن را از گورش در آورد، تمثالی با او خارج شود که در جلو او راه رود، و هر گاه مؤمن یکی از هراسهای روز قیامت را بیند، تمثال باو گوید نترس وغم مخور، ترا مژده باد بشادی و کرامت خدای عزوجل تا در برابر خدای عزوجل بایستد، خدا هم بآسانی از او حساب کشد و بسوی بهشتش فرمان دهد و تمثال در جلوش باشد. مؤمن باو گوید: چه خوب کسی بودی تو که از گور همراه من درآمدی و همواره مرا بشادی و کرامت خدا مژده دادی تا آنرا دیدم، سپس گوید: تو کیستی؟ گوید: من آن شادی هستم که در دنیا به برادر مؤمنت رسانیدی خدای عزوجل مرا از آن شادی آفرید تا ترا مژده دهم.

۹ - محمد بن جمهور گوید: نجاشی مردی دهقان (۱) و حاکم اهواز وشیراز بود، یکی از کارمندانش بامام صادق عليه السلام عرضکرد: دردفتر نجاشی خراجی بعهده من است واومؤمن است وفرمانبردن از شما را عقیده دارد، اگر صلاح بدانید برایم باو توصیه‌ئی بنویسید، امام صادق عليه السلام نوشت.

بسم الله الرحمن الرحیم برادرت را شادکن تا خدا ترا شادکند.

---

(۱) دهقان، معرب دهگان، بمعنی صاحب ده یا رئیس ده است که در این زمان او را کدخدا یا دهدار گویند.

وَوَضَعَهُ عَلَى عَيْنَيْهِ وَقَالَ لَهُ : مَا حَاجَتُكَ ؟ قَالَ : خِرَاجٌ عَلَيَّ فِي دِيوَانِكَ ، فَقَالَ لَهُ : وَكَمْ هُوَ؟ قَالَ : عَشَرَةُ آلَافِ دِرْهَمٍ ، فَدَعَا كَاتِبَهُ وَأَمَرَهُ بِأَدَائِهَا عَنْهُ ثُمَّ أَخْرَجَهُ مِنْهَا وَأَمَرَ أَنْ يُثْبِتَهَا لَهُ لِقَابِلٍ ثُمَّ قَالَ لَهُ : سَرَرْتُكَ ؟ فَقَالَ : نَعَمْ جُعِلْتُ فِدَاكَ ثُمَّ أَمَرَ لَهُ بِمَرْكَبٍ وَجَارِيَةٍ وَغُلَامٍ وَأَمَرَ لَهُ بِتَخْتِ ثِيَابٍ فِي كُلِّ ذَلِكَ يَقُولُ لَهُ : هَلْ سَرَرْتُكَ ؟ فَيَقُولُ : نَعَمْ جُعِلْتُ فِدَاكَ ، فَكُلَّمَا قَالَ: نَعَمْ، زَادَهُ حَتَّى فَرَغَ ثُمَّ قَالَ لَهُ : احْمِلْ فَرْشَ هَذَا الْبَيْتِ الَّذِي كُنْتَ جَالِساً فِيهِ حِينَ دَفَعْتَ إِلَيَّ كِتَابَ مَوْلَايَ الَّذِي نَاوَلْتَنِي فِيهِ وَارْفَعْ إِلَيَّ حَوَائِجَكَ قَالَ : فَفَعَلَ وَخَرَجَ الرَّجُلُ فَصَارَ إِلَى أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام بَعْدَ ذَلِكَ فَحَدَّثَهُ الرَّجُلُ بِالْحَدِيثِ عَلَى جِهَتِهِ فَجَعَلَ يُسَرُّ بِمَا فَعَلَ ، فَقَالَ الرَّجُلُ : يَا ابْنَ رَسُولِ اللهِ كَأَنَّهُ قَدْ سَرَّكَ مَا فَعَلَ بِي ؟ فَقَالَ : إِيْ وَاللهِ لَقَدْ سَرَّ اللهَ وَرَسُولَهُ .

١٠ - أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ فَضَّالٍ، عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ عَمَّارِ بْنِ أَبِي الْيَقْظَانِ ؛ عَنْ أَبَانِ بْنِ تَغْلِبَ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام عَنْ حَقِّ الْمُؤْمِنِ عَلَى الْمُؤْمِنِ ، قَالَ : فَقَالَ : حَقُّ الْمُؤْمِنِ عَلَى الْمُؤْمِنِ أَعْظَمُ مِنْ ذَلِكَ ، لَوْحَدَّثْتُكُمْ لَكَفَرْتُمْ إِنَّ الْمُؤْمِنَ إِذَا خَرَجَ مِنْ قَبْرِهِ ، خَرَجَ مَعَهُ مِثَالٌ مِنْ قَبْرِهِ ، يَقُولُ لَهُ : أَبْشِرْ بِالْكَرَامَةِ مِنَ اللهِ وَالسُّرُورِ، فَيَقُولُ

او نامه را گرفت ونزد نجاشی آمد ، زمانیکه در مجلس عمومی نشسته بود، چون خلوت شد نامه را باو داد و گفت : این نامه امام صادق عليه السلام است ، نجاشی نامه را بوسید و روی دیده گذاشت و گفت : حاجتت چیست ؟ گفت : در دفتر شما خراجی بر من است ، نجاشی گفت : چه مقدار است ؟ گفت : ده هزار درهم ، نجاشی دفتردارش را خواست و دستور داد ازحساب خود او بپردازد و بدهی اورا از دفتر خارج کند و برای سال آینده هم همان مقدار بنام نجاشی بنویسد ، سپس باو گفت : آیا ترا شاد کردم ؟ گفت : آری قربانت ، آنگاه دستور داد باو مرکوب و کنیز ونوکری دهند و نیز دستور داد یکدست لباس باو دادند ، ودر هر یك از آنها میگفت ترا شاد کردم ؟ او میگفت : آری قربانت ، و هرچه او میگفت آری نجاشی میافزود تاازعطافراغت یافت ، سپس گفت : فرش این اتاق راهم که رویش نشسته بودم هنگامیکه نامه مولایم را بمن دادی بردار وببر وبعد از این هم حوائجت را پیش من آر. مرد فرش را برداشت وخدمت امام صادق عليه السلام رفت وجریان را چنانکه واقع شده بود گزارش داد، حضرت ازرفتار او مسرور میشد مرد گفت : مثل اینکه نجاشی با این رفتارش شمارا هم شادمان کرد؟ فرمود : آری بخدا ، خدا وپیغمبرش را هم شادکرد .

١٠ - ابان بن تغلب گوید : از امام صادق عليه السلام حق مؤمن را بر مؤمن پرسیدم، فرمود : حق مؤمن بر مؤمن بزرگتر از اینهاست ، اگر بشما گویم انکار میکنید ، چون مؤمن از گورش درآید ، تمثالی همراه اواز گور خارج شود و باو گوید ترا مژده باد بکرامت و سرور ازجانب خدا ، مؤمن گوید : خدا ترا بخیر مژده دهد ، سپس آن تمثال همراه او رود و او را همچنان مژده دهد : چون بامر هراسناکی

لَهُ : بَشَّرَكَ اللهُ بِخَيْرٍ ، قَالَ : ثُمَّ يَمْضِي مَعَهُ يُبَشِّرُهُ بِمِثْلِ مَا قَالَ، وَ إِذَا مَرَّ بِهَوْلٍ قَالَ : لَيْسَ هٰذَا لَكَ وَإِذَا مَرَّ بِخَيْرٍ قَالَ: هٰذَا لَكَ، فَلَا يَزَالُ مَعَهُ يُؤْمِنُهُ مِمَّا يَخَافُ وَيُبَشِّرُهُ بِمَا يُحِبُّ حَتّٰى يَقِفَ مَعَهُ بَيْنَ يَدَيِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ فَإِذَا أُمِرَ بِهِ إِلَى الْجَنَّةِ قَالَ لَهُ الْمِثَالُ : أَبْشِرْ فَإِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ قَدْ أَمَرَ بِكَ إِلَى الْجَنَّةِ ، قَالَ : فَيَقُولُ : مَنْ أَنْتَ رَحِمَكَ اللهُ تُبَشِّرُنِي مِنْ حِينَ خَرَجْتُ مِنْ قَبْرِي وَ آنَسْتَنِي فِي طَرِيقِي وَخَبَّرْتَنِي عَنْ رَبِّي ؟ قَالَ : فَيَقُولُ : أَنَا السُّرُورُ الَّذِي كُنْتَ تُدْخِلُهُ عَلَى إِخْوَانِكَ فِي الدُّنْيَا خُلِقْتُ مِنْهُ لِأُبَشِّرَكَ وَأُونِسَ وَحْشَتَكَ .

مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ مِثْلَهُ

١١ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ مَالِكِ بْنِ عَطِيَّةَ ،عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : أَحَبُّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللهِ سُرُورٌ [الَّذِي] تُدْخِلُهُ عَلَى الْمُؤْمِنِ: تَطْرُدُ عَنْهُ جُوعَتَهُ ، أَوْ تَكْشِفُ عَنْهُ كُرْبَتَهُ .

﴿٢١٣٠﴾ ١٢ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنِ الْحَكَمِ بْنِ مِسْكِينٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : مَنْ أَدْخَلَ عَلَى مُؤْمِنٍ سُرُوراً خَلَقَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ ذٰلِكَ السُّرُورِ خَلْقاً فَيَلْقَاهُ عِنْدَ مَوْتِهِ فَيَقُولُ لَهُ : أَبْشِرْ يَا وَلِيَّ اللهِ بِكَرَامَةٍ مِنَ اللهِ وَرِضْوَانٍ ، ثُمَّ لَا يَزَالُ مَعَهُ حَتّٰى يُدْخِلَهُ قَبْرَهُ [يَلْقَاهُ] فَيَقُولُ لَهُ مِثْلَ ذٰلِكَ ، فَإِذَا بُعِثَ يَلْقَاهُ فَيَقُولُ لَهُ مِثْلَ ذٰلِكَ ، ثُمَّ لَا يَزَالُ مَعَهُ عِنْدَ كُلِّ هَوْلٍ يُبَشِّرُهُ وَيَقُولُ لَهُ مِثْلَ ذٰلِكَ ، فَيَقُولُ لَهُ : مَنْ أَنْتَ رَحِمَكَ اللهُ ؟ فَيَقُولُ : أَنَا السُّرُورُ الَّذِي أَدْخَلْتَهُ عَلَى فُلَانٍ .

گذرد . باو گوید : این برای تو نیست وچون به امر خیری بگذرد گوید : این از تو است ، همچنین پیوسته با او باشد واورا از آنچه میترسد ایمنی و بآنچه دوست دارد مژده دهد تا همراه او درپرابر خدای عزوجل بایستد ، سپس چون خدا بسوی بهشتش فرمان دهد ، تمثال باو گوید ترا مژده باد ، زیرا خدای عزوجل دستور بهشت برایت صادرفرمود ، مؤمن گوید : تو کیستی خدایت رحمت کند که ازهنگامیکه ازقبر بیرون آمدم همواره مرا مژده دهی ودرمیان راه انیس من بودی و از پروردگارم بمن خبر دادی ؟ تمثال گوید : من آن شادی هستم که در دنیا ببرادرانت میرسانیدی ، من ازآن شادی آفریده شدم تا ترامژده دهم و دلدار ترس تو باشم .

١١ ـ رسولخدا صلی‌الله علیه وآله فرمود : محبوبترین اعمال نزد خدا سروری است که بمؤمنی رسانی : گرسنگی اورا بزدائی یا گرفتاری اورا برداری .

١٢ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : هر که بمؤمنی شادی رساند . خدای عزوجل از آن شادی مخلوقی آفریند که هنگام مرگ دیدارش کند وباو گوید : ای دوست خدا مژده باد ترا بکرامت و رضوان خدا ، سپس همواره همراه اوباشد تاداخل قبرش شود ،وباوهمان سخن را گوید ،وچون از گور برخیزد ، باوهمچنان گوید ، سپس همواره همراه او باشد و هنگام هر ترسی او را مژده دهد وباو همچنان گوید ، مؤمن باو

١٣ - الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ إِسْحَاقَ ، عَنْ سُعْدَانَ بْنِ مُسْلِمٍ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ سِنَانٍ قَالَ : كَانَ رَجُلٌ عِنْدَأَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام فَقَرَأَهٰذِهِ الْآيَةَ: « وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدِاحْتَمَلُوا بُهْتَاناً وَإِثْماً مُبِيناً » قَالَ : فَقَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : فَمَا ثَوَابُ مَنْ أَدْخَلَ عَلَيْهِ السُّرُورَ؟ فَقُلْتُ : جُعِلْتُ فِدَاكَ عَشْرُحَسَنَاتٍ فَقَالَ : إِيْ وَاللهِ وَأَلْفُ أَلْفِ حَسَنَةٍ .

١٤ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ الْوَرَمَةِ،عَنْ عَلِيِّ بْنِ يَحْيَى، عَنِ الْوَلِيدِ ابْنِ الْعَلَاءِ ، عَنِ ابْنِ سِنَانٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : مَنْ أَدْخَلَ السُّرُورَ عَلَى مُؤْمِنٍ فَقَدْ أَدْخَلَهُ عَلَى رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وآله وَمَنْ أَدْخَلَهُ عَلَى رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وآله فَقَدْ وَصَلَ ذٰلِكَ إِلَى اللهِ وَكَذٰلِكَ مَنْ أَدْخَلَ عَلَيْهِ كَرْباً .

١٥ - عَنْهُ ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مَنْصُورٍ ، عَنِ الْمُفَضَّلِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : أَيُّمَا مُسْلِمٍ لَقِيَ مُسْلِماً فَسَرَّهُ سَرَّهُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ .

١٦ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : مِنْ أَحَبِّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ إِدْخَالُ السُّرُورِ عَلَى الْمُؤْمِنِ : إِشْبَاعُ جُوعَتِهِ أَوْ تَنْفِيسُ كُرْبَتِهِ أَوْقَضَاءُ دَيْنِهِ .

(بَابُ)

✡(قَضَاءِ حَاجَةِ الْمُؤْمِنِ)✡

﴿٢١٢٥﴾ ١- مُحَمَّدُبْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ عِيسَى ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ بَكَّارِبْنِ كَرْدَمٍ ،

گوید : تو کیستی خدایت رحمت کند ؟ گوید من آن شادی هستم که بفلانی رسانیدی .

١٣ - ابن سنان گوید : مردی خدمت امام صادق عليه السلام بود واین آیه را قرائت کرد : « کسانیکه مردان و زنان مؤمن را بغیرآنچه کرده‌اند (بدون گناه) آزار دهند ، بهتان و گناه آشکاری بگردن گرفته‌اند ٥٨ سوره٣٣» امام صادق عليه السلام فرمود: پس ثواب کسیکه بمؤمنی‌شادی رساند چیست ؟عرضکردم قربانت ده حسنه . فرمود : آری بخدا و هزار هزار حسنه (یعنی بمقدار افزایش شادی و خلوص نیت و زحمتیکه درآن راه تحمل میکند ، حسنه افزایش یابد) .

١٤ - امام صادق عليه السلام فرمود : هرکه مؤمنی را شادکند ،آن شادی را برسولخدا صلی‌الله علیه‌وآله رسانیده و هرکه به پیغمبر صلی‌الله علیه وآله شادی رساند ، آن شادی را بخدا رسانیده و همچنین است کسیکه بمؤمنی اندوهی رساند .

١٥ - وفرمود : هرمسلمانیکه بمسلمانی برخورد واورا شادکند ، خدای عزوجل را شادکرده‌است.

١٦ - وفرمود : از جمله دوست‌ترین اعمال نزد خدای عزوجل شادی رسانیدن بمؤمن است ، سیر کردن او ازگرسنگی باشدیا رفع گرفتاری او یاپرداخت بدهیش .

✡(باب)✡

✡(روا کردن حاجت مؤمن)✡

١ - مفضل گوید : امام صادق عليه السلام بمن فرمود : ای مفضل ! آنچه بتو میگویم بشنو وبدانکه حق‌است

عَنِ الْمُفَضَّلِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ لِي : يَامُفَضَّلُ اسْمَعْ مَاأَقُولُ لَكَ وَاعْلَمْ أَنَّهُ الْحَقُّ وَ افْعَلْهُ وَأَخْبِرْ بِهِ عِلْيَةَ إِخْوَانِكَ ، قُلْتُ : جُعِلْتُ فِدَاكَ وَمَا عِلْيَةُ إِخْوَانِي ؟ قَالَ : الرَّاغِبُونَ فِي قَضَاءِ حَوَائِجِ إِخْوَانِهِمْ ، قَالَ : ثُمَّ قَالَ: وَمَنْ قَضَى لِأَخِيهِ الْمُؤْمِنِ حَاجَةً قَضَى اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِائَةَ أَلْفِ حَاجَةٍ مِنْ ذَلِكَ أَوَّلُهَا الْجَنَّةُ وَمِنْ ذَلِكَ أَنْ يُدْخِلَ قَرَابَتَهُ وَمَعَارِفَهُ وَإِخْوَانَهُ الْجَنَّةَ بَعْدَ أَنْ لَايَكُونُوا نُصَّاباً ، وَكَانَ الْمُفَضَّلُ إِذَا سَأَلَ الْحَاجَةَ أَخَامِنْ إِخْوَانِهِ قَالَ لَهُ : أَمَا تَشْتَهِي أَنْ تَكُونَ مِنْ عِلْيَةِ الْإِخْوَانِ .

٢ - عَنْهُ ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ زِيَادٍ قَالَ : حَدَّثَنِي خَالِدُبْنُ يَزِيدَ ، عَنِ الْمُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ خَلَقَ خَلْقاً مِنْ خَلْقِهِ انْتَجَبَهُمْ لِقَضَاءِ حَوَائِجِ فُقَرَاءِ شِيعَتِنَا لِيُثِيبَهُمْ عَلَى ذَلِكَ الْجَنَّةَ ، فَإِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَكُونَ مِنْهُمْ فَكُنْ ، ثُمَّ قَالَ : لَنَا وَاللهُ رَبٌّ نَعْبُدُهُ لَا نُشْرِكُ بِهِ شَيْئاً .

٣ - عَنْهُ ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ زِيَادٍ ، عَنِ الْحَكَمِ بْنِ أَيْمَنَ ، عَنْ صَدَقَةَ الْأَحْدَبِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَضَاءُ حَاجَةِ الْمُؤْمِنِ خَيْرٌ مِنْ عِتْقِ أَلْفِ رَقَبَةٍ وَخَيْرٌ مِنْ حُمْلَانِ أَلْفِ فَرَسٍ فِي سَبِيلِ اللهِ .

عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ زِيَادٍ ، مِثْلَ الْحَدِيثَيْنِ .

٤ - عَلِيٌّ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ زِيَادٍ ، عَنْ صَنْدَلٍ ، عَنْ أَبِي الصَّبَّاحِ الْكِنَانِيِّ قَالَ : قَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام : لَقَضَاءُ حَاجَةِ امْرِءٍ مُؤْمِنٍ أَحَبُّ إِلَى [اللهِ] مِنْ عِشْرِينَ حَجَّةً كُلُّ حَجَّةٍ يُنْفِقُ فِيهَا صَاحِبُهَا مِائَةَ أَلْفٍ .

وانجام دهو به برادران بزرگوارت خبر ده ، عرضكردم : برادران بزرگوارم كيانند ؟ فرمود : كسانيكه در روا ساختن حوائج برادران خود رغبت دارند ، سپس فرمود : هر كس يك حاجت برادر مؤمن خودرا روا كند ، خداى عز و جل روز قيامت صد هزار حاجت او را روا كند كه نخستين آنها بهشت باشد و ديگرش اينكه خويشان وآشنايان و برادرانش را اگر ناصبى نباشند ببهشت برد ، و رسم مفضل اين بود كه چون از يكى از برادرانش درخواست حاجتى ميكرد ، باو ميگفت : آيا نميخواهى كه از برادران بزرگوار باشى ؟ .

٢ - مفضل بن عمر گويد امام صادق عليه السلام فرمود : همانا خداى عزوجل دسته‌ئى ازمخلوقش را آفريده وايشانرا براى قضاء حوائج شيعيان فقير ما انتخاب فرموده تا در برابر آن بهشت را بايشان پاداش دهد ، پس اگر توانى ازآنها باش . سپس فرمود : بخدا ما را پروردگاريست كه او را پرستش كنيم و چيزيرا شريك او نسازيم .

٣ - امام صادق عليه السلام فرمود : روا ساختن حاجت مؤمن ازآزاد كردن هزار بنده وبار كردن هزار اسب در راه خدا (فرستادن بجهاد) بهتراست .

٤ - و فرمود : برآوردن حاجت يكمرد مؤمن نزد خدا از بيست حجيكه ، در هريك ازآنها صد

٥ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ خَالِدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ هَارُونَ بْنِ الْجَهْمِ ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ عَمَّارٍ الصَّيْرَفِيِّ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام : جُعِلْتُ فِدَاكَ الْمُؤْمِنُ رَحْمَةٌ عَلَى الْمُؤْمِنِ؟ قَالَ: نَعَمْ ، قُلْتُ : وَكَيْفَ ذَاكَ ؟ قَالَ : أَيُّمَا مُؤْمِنٍ أَتَى أَخَاهُ فِي حَاجَةٍ فَإِنَّمَا ذَلِكَ رَحْمَةٌ مِنَ اللهِ سَاقَهَا إِلَيْهِ وَسَبَّبَهَا لَهُ ، فَإِنْ قَضَى حَاجَتَهُ ، كَانَ قَدْ قَبِلَ الرَّحْمَةَ بِقَبُولِهَا ، وَإِنْ رَدَّهُ عَنْ حَاجَتِهِ وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَى قَضَائِهَا فَإِنَّمَا رَدَّ عَنْ نَفْسِهِ رَحْمَةً مِنَ اللهِ جَلَّ وَعَزَّ سَاقَهَا إِلَيْهِ وَسَبَّبَهَا لَهُ ، وَذَخَرَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ تِلْكَ الرَّحْمَةَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ حَتَّى يَكُونَ الْمَرْدُودُ عَنْ حَاجَتِهِ هُوَ الْحَاكِمَ فِيهَا ، إِنْ شَاءَ صَرَفَهَا إِلَى نَفْسِهِ وَإِنْ شَاءَ صَرَفَهَا إِلَى غَيْرِهِ يَا إِسْمَاعِيلُ فَإِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ وَهُوَ الْحَاكِمُ فِي رَحْمَةٍ مِنَ اللهِ قَدْ شُرِعَتْ لَهُ فَإِلَى مَنْ تَرَى يَصْرِفُهَا ؟ قُلْتُ : لَا أَظُنُّ يَصْرِفُهَا عَنْ نَفْسِهِ ، قَالَ : لَا تَظُنَّ وَلَكِنِ اسْتَيْقِنْ فَإِنَّهُ لَنْ يَرُدَّهَا عَنْ نَفْسِهِ ، يَا إِسْمَاعِيلُ مَنْ أَتَاهُ أَخُوهُ فِي حَاجَةٍ يَقْدِرُ عَلَى قَضَائِهَا فَلَمْ يَقْضِهَا لَهُ سَلَّطَ اللهُ عَلَيْهِ شُجَاعاً يَنْهَشُ إِبْهَامَهُ فِي قَبْرِهِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ ، مَغْفُوراً لَهُ أَوْ مُعَذَّباً .

﴿٢١٤٠﴾ ٦ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنِ الْحَكَمِ بْنِ أَيْمَنَ ، عَنْ أَبَانِ بْنِ

هزار (دیناریا درهم) خرج شود بهتر است .

٥ ـ اسماعیل بن عمار صیرفی گوید : بامام صادق عليه السلام عرض کردم ، قربانت مؤمن برای مؤمن رحمت است ؟ فرمود : آری : گفتم : چگونه ؟ فرمود : هر مؤمنی که برای حاجتی نزد برادرش رود رحمتی است که خدا آنرا بسوی او فرستاده وبرایش آماده کرده ، پس اگر حاجتش را روا کند ، رحمت خدا را پذیرفته و اگر حاجت اورا رد کند ، با وجود آنکه میتواند برآورد ، رحمتی را که خدای جل و عز بسوی او فرستاده وآماده نموده رد کرده است ، وخدای عزوجل آن رحمت را تا روز قیامت ذخیره کند تا کسیکه از حاجتش رد شده نسبت بآن قضاوت کند ، اگر خواهد آنرا بخود برگرداند و اگر خواهد بدیگری ارجاع دهد .

ای اسماعیل ؛ هرگاه او در روز قیامت حاکم شود نسبت برحمتی که از جانب خدا برای او روا گشته ، عقیده داری که بچه کسی ارجاعش میدهد ؟ عرض کردم گمان ندارم آنرا از خود بگرداند ، فرمود گمان مبر ، بلکه یقین داشته باش که هرگز از خود نگرداند .

ای اسماعیل ، هرکه برای حاجتی نزد برادرش رود که او بتواند روا کند ، و روا نکند ، خدا در قبر ماری بر او مسلط کند که انگشت ابهامش را تا روز قیامت بگزد ، چه آنکه آن میت در قیامت آمرزیده باشد یا معذب (اگر آمرزیده هم باشد ، این عذاب بجهت ردکردن حاجت مؤمن است) .

شرح ـ این روایت دلیل است بر اینکه عذابهائیکه درقبر برای گنهکاران خبر داده شده به پیکر جسمانیش وارد نمیشود ، بلکه به پیکر مثالیش واردشود ، زیرا پیکر درگور رفته پس ازمدتی خاك شود درصورتیکه گزیدن انگشت ابهام تا روزقیامت معین شده است .

٦ ـ ابان بن تغلب گوید : شنیدم امام صادق عليه السلام میفرمود : هرکس هفت شوط کرد خانه کعبه طواف

تَغْلِبَ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : مَنْ طَافَ بِالْبَيْتِ أُسْبُوعاً كَتَبَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ سِتَّةَ آلَافِ حَسَنَةٍ وَ مَحَاعَنْهُ سِتَّةَ آلَافِ سَيِّئَةٍ وَ رَفَعَ لَهُ سِتَّةَ آلَافِ دَرَجَةٍ ـ قَالَ : وَزَادَ فِيهِ إِسْحَاقُ بْنُ عَمَّارٍ ـ وَقَضَى لَهُ سِتَّةَ آلَافِ حَاجَةٍ ، قَالَ : ثُمَّ قَالَ : وَقَضَاءُ حَاجَةِ الْمُؤْمِنِ أَفْضَلُ مِنْ طَوَافٍ وَطَوَافٍ حَتَّى عَدَّ عَشْراً .

۷ ـ الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَحْمَدَ [بْنِ مُحَمَّدٍ] بْنِ إِسْحَاقَ ، عَنْ بَكْرِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: مَاقَضَى مُسْلِمٌ لِمُسْلِمٍ حَاجَةً إِلَّاأَدَّاهُ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: عَلَيَّ ثَوَابُكَ وَلَاأَرْضَى لَكَ بِدُونِ الْجَنَّةِ.

۸ ـ عَنْهُ ، عَنْ سُعْدَانِ بْنِ مُسْلِمٍ ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ: مَنْ طَافَ بِهٰذَاالْبَيْتِ طَوَافاً وَاحِداً كَتَبَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ سِتَّةَ آلَافِ حَسَنَةٍ وَ مَحَاعَنْهُ سِتَّةَ آلَافِ سَيِّئَةٍ وَرَفَعَ اللهُ لَهُ سِتَّةَ آلَافِ دَرَجَةٍ حَتَّى إِذَاكَانَ عِنْدَالْمُلْتَزَمِ فَتَحَ اللهُ لَهُ سَبْعَةَ أَبْوَابٍ مِنْ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ قُلْتُ لَهُ : جُعِلْتُ فِدَاكَ هٰذَا الْفَضْلُ كُلُّهُ فِي الطَّوَافِ؟قَالَ : نَعَمْ وَاُخْبِرُكَ بِأَفْضَلَ مِنْ ذٰلِكَ، قَضَاءُ حَاجَةِ الْمُسْلِمِ أَفْضَلُ مِنْ طَوَافٍ وَطَوَافٍ وَطَوَافٍ حَتَّى بَلَغَ عَشْراً .

۹ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ الْخَارِقِيِّ

کند ، خدای عزوجل برایش شش هزار حسنه نویسد و شش هزار گناه از او بزداید و شش هزار درجه برایش بالا برد ـ اسحاق بن عمار افزوده که :شش هزارحاجت اوراهم روا کند ـ سپس امام عليه السلام فرمود : روا ساختن حاجت مؤمن بهتراست ازطوافی وطوافی وتا ده طواف شمرد .

شرح ـ پیداست که حوائج برادران دینی از لحاظ اهمیت و ارزش مختلف است و همچنین نیت کسیکه آن حاجت را روا میکند مختلف میشود ، چنانکه در بحث نیت بتفصیل ذکر شد ، ازاین رو ثواب وپاداشی هم که دربرابر قضاء حاجت مؤمن داده‌میشود، مختلف‌میگردد واز یك طواف تاده طواف میرسد .

۷ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : هر مسلمانی که حاجت مسلمانی را روا کند ، خدای تبارك و تعالی باوخطاب کندکه : ثواب تو بعهده من است وبغیر بهشت برایت راضی نباشم .

۸ ـ اسحاق بن عمار گوید : امام صادق عليه السلام فرمود : هرکس گرد این خانه (کعبه) یکطواف کند خدای عزوجل برایش شش هزار حسنه نویسد و شش هزار گناه از او بزداید و شش هزار درجه برایش بالا برد ، و چون نزد ملتزم (۱) رسد . خدا هفت در از درهای بهشت برایش گشاید ، عرضکردم : قربانت ، این همه فضیلت برای طوافست ؟ فرمود : آری : اکنون ترا به بهتر از طواف هم خبرمیدهم ، روا ساختن حاجت مسلمان بهتر است ازطوافی وطوافی وطوافی تا به ده طواف رسد .

۹ ـ امام صادق عليه السلام میفرمود : هرکس در راه حاجت برادر مؤمنش گام بردارد تا آنرا رواکند

---

(۱) ملتزم : قسمتی از دیوار پشت خانه کعبه .

قَالَ : سَمِعْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ: مَنْ مَشَى فِي حَاجَةِ أَخِيهِ الْمُؤْمِنِ يَطْلُبُ بِذَلِكَ مَاعِنْدَاللهِ حَتَّى تُقْضَى لَهُ كَتَبَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ بِذَلِكَ مِثْلَ أَجْرِ حَجَّةٍ وَعُمْرَةٍ مَبْرُورَتَيْنِ وَصَوْمِ شَهْرَيْنِ مِنْ أَشْهُرِ الْحُرُمِ وَاعْتِكَافِهِمَا فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ، وَمَنْ مَشَى فِيهَا بِنِيَّةٍ وَلَمْ تُقْضَ كَتَبَ اللهُ لَهُ بِذَلِكَ مِثْلَ حَجَّةٍ مَبْرُورَةٍ ، فَارْغَبُوا فِي الْخَيْرِ .

١٠ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أُورَمَةَ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي حَمْزَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ : قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : تَنَافَسُوا فِي الْمَعْرُوفِ لِإِخْوَانِكُمْ وَكُونُوا مِنْ أَهْلِهِ ، فَإِنَّ لِلْجَنَّةِ بَاباً يُقَالُ لَهُ : الْمَعْرُوفُ لَايَدْخُلُهُ إِلَّامَنِ اصْطَنَعَ الْمَعْرُوفَ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ، فَإِنَّ الْعَبْدَ لَيَمْشِي فِي حَاجَةِ أَخِيهِ الْمُؤْمِنِ فَيُوَكِّلُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهِ مَلَكَيْنِ : وَاحِداً عَنْ يَمِينِهِ وَآخَرَ عَنْ شِمَالِهِ ، يَسْتَغْفِرَانِ لَهُ رَبَّهُ وَيَدْعُوَانِ بِقَضَاءِ حَاجَتِهِ ، ثُمَّ قَالَ: وَاللهِ لَرَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم أَسَرُّ بِقَضَاءِ حَاجَةِ الْمُؤْمِنِ إِذَاوَصَلَتْ إِلَيْهِ مِنْ صَاحِبِ الْحَاجَةِ .

﴿٢١٤٥﴾ ١١ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ خَلَفِ بْنِ حَمَّادٍ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : وَاللهِ لَأَنْ أَحُجَّ حَجَّتَيْنِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أُعْتِقَ رَقَبَةً وَرَقَبَةً [وَرَقَبَةً] وَمِثْلَهَا وَمِثْلَهَا حَتَّى بَلَغَ عِشْراً وَمِثْلَهَا وَمِثْلَهَا حَتَّى بَلَغَ السَّبْعِينَ ، وَلَأَنْ أَعُولَ أَهْلَ بَيْتٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ أَسُدُّ جُوعَتَهُمْ وَأَكْسُوعَوْرَتَهُمْ فَأَكُفَّ وُجُوهَهُمْ عَنِ النَّاسِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَحُجَّ حَجَّتَيْنِ وَحَجَّةً [وَحَجَّةً] وَمِثْلَهَا وَمِثْلَهَا حَتَّى بَلَغَ عَشْراً وَمِثْلَهَا وَمِثْلَهَا حَتَّى بَلَغَ السَّبْعِينَ .

و مقصودش ثواب خدا باشد . خدای عزوجل برایش مانند پاداش یك حج و یك عمره پذیرفته و روزه دو ماه حرام یااعتکاف آنها رادرمسجدالحرام بنویسد . وهر کس به نیت روا ساختن گام بردارد ، ولی برآورده نکردد ، خدا برایش مانند یك حج پذیرفته نویسد ، پس درکارخیر رغبت کنید .

١٠ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : در نیکی رساندن ببرادران خود با یکدیگر ،سابقه گذارید واهل نیکی باشید : زیرا بهشت را دریست بنام معروف « نیکی واحسان » که جز کسیکه درزندگی دنیا نیکی کرده، داخل آن نشود ، همانا بنده در راه برآوردن حاجت برادر مؤمن خود گام بردارد وخدای عزوجل دوفرشته بر او گمارد ، یکی در طرف راست ودیگری در جانب چپ او که برایش ازپروردگار آمرزش خواهند و برای روا شدن حاجت او دعا کنند . سپس فرمود : بخدا که چون مؤمن بحاجتش رسد پیغمبر صلی الله علیه وآله ازخود او مسرورتراست .

١١ ـ امام باقر عليه السلام فرمود : بخدا سوگند که گذاردن یك حج نزد من از اینکه یك بنده آزاد کنم تا برسد به ده بنده وهفتاد بنده محبوب‌تر است ، و اگر یك خانواده ازمسلمین راکفالت کنم که آنها را ازگرسنگی برهانم و پیکرشانرا بپوشانم تاآبروی آنها رانزد مردم حفظ کنم ، نزدمن ازگزاردن حجی وحجی تا برسد بده حج وهفتاد حج محبوبتراست .

۱۲ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ أَبِي عَلِيٍّ صَاحِبِ الشَّعِيرِ ، عَنْ مُحَمَّدِ ابْنِ قَيْسٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : أَوْحَى اللهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَى مُوسَى عليه السلام أَنَّ مِنْ عِبَادِي مَنْ يَتَقَرَّبُ إِلَيَّ بِالْحَسَنَةِ فَأُحَكِّمُهُ فِي الْجَنَّةِ ؛ فَقَالَ مُوسَى : يَا رَبِّ وَمَا تِلْكَ الْحَسَنَةُ ؟ قَالَ يَمْشِي مَعَ أَخِيهِ الْمُؤْمِنِ فِي قَضَاءِ حَاجَتِهِ، قُضِيَتْ أَوْ لَمْ تُقْضَ .

۱۳ - الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِاللهِ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ جَعْفَرٍ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ عليه السلام يَقُولُ : مَنْ أَتَاهُ أَخُوهُ الْمُؤْمِنُ فِي حَاجَةٍ فَإِنَّمَا هِيَ رَحْمَةٌ مِنَ اللهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى سَاقَهَا إِلَيْهِ، فَإِنْ قَبِلَ ذَلِكَ فَقَدْ وَصَلَهُ بِوَلَايَتِنَا وَهُوَ مَوْصُولٌ بِوَلَايَةِ اللهِ وَ إِنْ رَدَّهُ عَنْ حَاجَتِهِ وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَى قَضَائِهَا سَلَّطَ اللهُ عَلَيْهِ شُجَاعاً مِنْ نَارٍ يَنْهَشُهُ فِي قَبْرِهِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ ، مَغْفُوراً لَهُ أَوْ مُعَذَّباً فَإِنْ عَذَّبَهُ الطَّالِبُ كَانَ أَسْوَءَ حَالاً

۱۴ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ بَزِيعٍ ، عَنْ صَالِحِ بْنِ عُقْبَةَ عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْجُعْفِيِّ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَتَرِدُ عَلَيْهِ الْحَاجَةُ لِأَخِيهِ فَلَا تَكُونُ عِنْدَهُ فَيَهْتَمُّ بِهَا قَلْبُهُ ، فَيُدْخِلُهُ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى بِهَمِّهِ الْجَنَّةَ .

---

۱۲ - امام باقر عليه السلام فرمود . خدای عزوجل بموسی عليه السلام وحی فرمود : همانا ازجمله بندگانم کسی است که بوسیله حسنه بمن تقرب جوید و من اورا دربهشت حاکم سازم (بهشت را در اختیار او گذارم) موسی عرضکرد : پروردگارا آن حسنه چیست ؟ فرمود : اینکه همراه برادر مؤمنش در راه برآوردن حاجت او گام بردارد ، چه آنکه برآورده شود یا نشود .

۱۳ - حضرت ابوالحسن عليه السلام فرمود : هرکه برادر مؤمنش برای حاجتی نزد او آید ، رحمتی باشد که خدای تبارك وتعالی بسوی او کشانیده ، پس اگر آنرا بپذیرد، بولایت ما پیوستش داده وولایت ما بولایت خدا پیوسته است ، واگر با وجود آنکه توانائی برقضاء حاجت او دارد ، او را رد کند ، خدا درقبرش ماری از آتش باو مسلط کند که تا روزقیامت او را بگزد ، چه آنکه آمرزیده باشد یا معذب (گناه دیگری داشته یا نداشته باشد) واگر حاجت خواه اورا معذور دارد ، وضعش بدتر است .

شرح - یعنی علاوه بر گزیدن مار عذاب بیشترش کنند ، زیرا وقتی صاحب حاجت معذورش دارد که هرچه اصرار کند جواب انکار شنود ، علاوه برآنکه در قضاء حاجت برادر مؤمن نباید مسامحه کرد تا مجبور بمعذور داشتن گردد .

۱۴ - امام باقر عليه السلام فرمود : همانا مؤمن حاجتی ازبرادرش باومراجعه میشود که نمیتواند انجام دهد، ولی بدان همت میگمارد ودل میبندد ، خدای تبارك وتعالی اورا بسبب همتش ببهشت وارد میکند .

﴿بَابُ﴾

﴿السَّعْيِ فِي حَاجَةِ الْمُؤْمِنِ﴾

١- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَانَ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ: مَشْيُ الرَّجُلِ فِي حَاجَةِ أَخِيهِ الْمُؤْمِنِ يُكْتَبُ لَهُ عَشْرُ حَسَنَاتٍ وَ يُمْحَى عَنْهُ عَشْرُ سَيِّئَاتٍ، وَيُرْفَعُ لَهُ عَشْرُ دَرَجَاتٍ، قَالَ: وَلَا أَعْلَمُهُ إِلَّا قَالَ: وَ يَعْدِلُ عَشْرَ رِقَابٍ وَ أَفْضَلُ مِنِ اعْتِكَافِ شَهْرٍ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ.

﴿٢١٥٠﴾ ٢- عَنْهُ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُعَمَّرِ بْنِ خَلَّادٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ عليه السلام يَقُولُ إِنَّ لِلّٰهِ عِبَادًا فِي الْأَرْضِ يَسْعَوْنَ فِي حَوَائِجِ النَّاسِ، هُمُ الْآمِنُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؛ وَمَنْ أَدْخَلَ عَلَى مُؤْمِنٍ سُرُوراً فَرَّحَ اللهُ قَلْبَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.

٣- عَنْهُ، عَنْ أَحْمَدَ؛ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى، عَنْ رَجُلٍ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ الْحَذَّاءِ قَالَ: قَالَ أَبُوجَعْفَرٍ عليه السلام: مَنْ مَشَى فِي حَاجَةِ أَخِيهِ الْمُسْلِمِ أَظَلَّهُ اللهُ بِخَمْسَةٍ وَ سَبْعِينَ أَلْفِ مَلَكٍ وَلَمْ يَرْفَعْ قَدَمًا إِلَّا كَتَبَ اللهُ لَهُ حَسَنَةً وَحَطَّ عَنْهُ بِهَا سَيِّئَةً وَ يَرْفَعُ لَهُ بِهَا دَرَجَةً، فَإِذَا فَرَغَ مِنْ حَاجَتِهِ كَتَبَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ بِهَا أَجْرَ حَاجٍّ وَمُعْتَمِرٍ.

﴿باب﴾

﴿کوشش در راه حاجت مؤمن﴾

١ ـ امام صادق عليه السلام فرمود: برای گام برداشتن مرد در راه حاجت برادر مؤمنش، ده حسنه برایش نوشته شود و ده گناه ازاو محو شود وده درجه برایش بالا رود، وجز این نمیدانم که فرمود: (١) وآن برابر آزاد کردن ده بنده وبهتر از اعتکاف یکماه در مسجدالحرام است.

٢ ـ حضرت ابوالحسن عليه السلام میفرمود: همانا ازبرای خدا در زمین بندگانی است که برای حوائج مردم کوشش میکنند، اینها روز قیامت در امانند، و هر که بمؤمنی شادی رساند، خدا روز قیامت دلش را شاد سازد.

٣ ـ امام باقر عليه السلام فرمود: هرکس در راه حاجت برادر مسلمانش گام بردارد، خدا او را در زیر سایه ٧٥ هزار فرشته قرار دهد وهر گامی بردارد، خدا برایش یك حسنه نویسدو گناهی از اوبزداید ودرجه‌ئی بالا برد، وچون او از برآوردن حاجت برادرش فارغ شود، خدای عزوجل بدانجهت برایش پاداش حج وعمره گرارنویسد.

---

(١) از این جمله پیداست که جمله اخیر روایت درنظر یکی از روات مظنون بوده وفرمایش امام را بطور قطع ویقین درخاطر نسپرده بوده است.

٤ ـ عَنْهُ ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ سِنانٍ ، عَنْ هارُونَبْنِ خارِجَةَ ، عَنْ صَدَقَةَ ، عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ حُلْوانَ ، عَنْ أَبي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : لَأَنْ أَمْشِيَ في حاجَةِ أَخٍ لي مُسْلِمٍ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أُعْتِقَ أَلْفَ نَسَمَةٍ وَأَحْمِلَ في سَبيلِ اللهِ عَلى أَلْفِ فَرَسٍ مُسَرَّجَةٍ مُلْجَمَةٍ .

٥ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْراهيمَ ، عَنْ أَبيهِ ، عَنْ حَمّادٍ ، عَنْ إِبْراهيمَبْنِ عُمَرَ الْيَماني ، عَنْ أَبي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : ما مِنْ مُؤْمِنٍ يَمْشي لِأَخيهِ الْمُؤْمِنِ في حاجَةٍ إِلّا كَتَبَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ بِكُلِّ خُطْوَةٍ حَسَنَةً ، وَحَطَّ عَنْهُ بِها سَيِّئَةً ، وَرَفَعَ لَهُ بِها دَرَجَةً ، وَ زيدَ بَعْدَ ذٰلِكَ عَشْرُ حَسَناتٍ وَ شُفِّعَ في عَشْرِ حاجاتٍ .

٦ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ خالِدٍ ، عَنْ عُثْمانَبْنِ عيسى ، عَنْ أَبي أَيُّوبَ الْخَزّازِ ، عَنْ أَبي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : مَنْ سَعى في حاجَةِ أَخيهِ الْمُسْلِمِ ، طَلَبَ وَجْهَ اللهِ كَتَبَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ أَلْفَ أَلْفَ حَسَنَةٍ ، يَغْفِرُ فيها لِأَقارِبِهِ وَجيرانِهِ وَإِخْوانِهِ وَمَعارِفِهِ ، وَمَنْ صَنَعَ إِلَيْهِ مَعْرُوفاً في الدُّنْيا فَإِذا كانَ يَوْمُ الْقِيامَةِ قيلَ لَهُ : ادْخُلِ النّارَ فَمَنْ وَجَدْتَهُ فيها صَنَعَ إِلَيْكَ مَعْرُوفاً في الدُّنْيا فَأَخْرِجْهُ بِإِذْنِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ إِلّا أَنْ يَكُونَ ناصِباً

﴿۲۱۵۵﴾ ۷ ـ عَنْهُ ، عَنْ أَبيهِ ، عَنْ خَلَفِبْنِ حَمّادٍ ، عَنْ إِسْحاقَبْنِ عَمّارٍ ، عَنْ أَبي بَصيرٍ ، عَنْ أَبي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : مَنْ سَعى في حاجَةِ أَخيهِ الْمُسْلِمِ فَاجْتَهَدَ فيها فَأَجْرَى اللهُ عَلى يَدَيْهِ قَضاءَها كَتَبَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ حَجَّةً وَعُمْرَةً وَاعْتِكافَ شَهْرَيْنِ في الْمَسْجِدِ الْحَرامِ وَصِيامَهُما وَإِنِ اجْتَهَدَ فيها وَلَمْ يُجْرِ اللهُ

---

٤ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : گام برداشتنم برای برآوردن حاجت برادر مسلمانم ، نزد من محبوبتر است از اینکه هزار بنده آزاد کنم و هزار اسب زین ولجام کرده در راه خدا برم (یعنی بجهاد بفرستم) .

٥ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : مؤمنی نیست که در راه حاجت برادر مؤمنش گام بردارد ، جز آنکه خدای عزوجل برایش درهر قدمی حسنه‌ئی نویسد وگناهی فرو ریزد و درجه‌ئی بالا برد و سپس ده حسنه بیفزاید و درده حاجت اورا شفیع گرداند .

٦ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : هر که برای خدا درراه حاجت برادر مسلمانش کوشش کند ، خدای عزوجل برایش هزار هزار حسنه نویسد که بدان سبب خویشان وهمسایگان وبرادران وآشنایانش آمرزیده شوند ، و اگر کسی در دنیا باواحسانی کرده باشد ، روزقیامت باو گویند : بآتش درآی وهر کس رابیابی که در دنیا بتو احسانی کرده ، باذن خدا خارجش کن ، مگر اینکه ناصبی (دشمن ائمه عليهم السلام) باشد .

٧ ـ وفرمود : هر که برای حاجت برادر مسلمانش سعی وکوشش کند تا خدا آنرا بدست او روا سازد ، خدای عز و جل یك حج و یك عمره و اعتکاف دو ماه در مسجد الحرام را با روزه آنها برایش نویسد ، واگر اوکوشش کند، ولی خدا برآوردنش را بدست او جاری نسازد ، خدای عزوجل برایش یك

قَضَاءَهَا عَلَى يَدَيْهِ كَتَبَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ حَجَّةً وَ عُمْرَةً .

٨ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ ؛عَنْ جَمِيلِ بْنِ دَرَّاجٍ،عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: كَفَى بِالْمَرْءِ اعْتِمَاداً عَلَى أَخِيهِ أَنْ يُنْزِلَ بِهِ حَاجَتَهُ .

٩ ـ عَنْهُ ؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا ، عَنْ صَفْوَانَ الْجَمَّالِ قَالَ : كُنْتُ جَالِساً مَعَ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام إِذْ دَخَلَ عَلَيْهِ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ يُقَالُ لَهُ : مَيْمُونٌ فَشَكَا إِلَيْهِ تَعَذُّرَ الْكِرَاءِ عَلَيْهِ فَقَالَ لِي : قُمْ فَأَعِنْ أَخَاكَ ، فَقُمْتُ مَعَهُ فَيَسَّرَ اللهُ كِرَاءَهُ ،فَرَجَعْتُ إِلَى مَجْلِسِي ؛فَقَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام :مَا صَنَعْتَ فِي حَاجَةِ أَخِيكَ ؟ فَقُلْتُ : قَضَاهَا اللهُ ـ بِأَبِي أَنْتَ وَ أُمِّي ـ فَقَالَ : أَمَا إِنَّكَ أَنْ تُعِينَ أَخَاكَ الْمُسْلِمَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ طَوَافٍ أُسْبُوعٍ بِالْبَيْتِ مُبْتَدِئاً ،ثُمَّ قَالَ : إِنَّ رَجُلاً أَتَى الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ عليهما السلام فَقَالَ : بِأَبِي أَنْتَ وَأُمِّي أَعِنِّي عَلَى قَضَاءِ حَاجَةٍ ؛ فَانْتَعَلَ وَقَامَ مَعَهُ فَمَرَّ عَلَى الْحُسَيْنِ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي فَقَالَ لَهُ : أَيْنَ كُنْتَ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ تَسْتَعِينُهُ عَلَى حَاجَتِكَ ؟ قَالَ : قَدْ فَعَلْتُ ـ بِأَبِي أَنْتَ وَأُمِّي ـ فَذُكِرَ أَنَّهُ مُعْتَكِفٌ؛ فَقَالَ لَهُ : أَمَا إِنَّهُ لَوْ أَعَانَكَ كَانَ خَيْراً لَهُ مِنِ اعْتِكَافِهِ شَهْراً .

حج ويك عمره نويسد .

٨ ـ وفرمود : براى اعتماد داشتن مرد ببرادرش همين بس كه حاجتش را بسوى او برد .

٩ ـ صفوان جمال گويد : خدمت امام صادق عليه السلام نشسته بودم كه مردى از اهل مكه بنام **ميمون** درآمد واز نداشتن كرايه شكايت كرد ، حضرت بمن فرمود : برخيز وبرادرت را يارى كن ، من برخاستم وهمراه او شدم تا حداكرايه اورا فراهم ساخت ، سپس بمكان خود برگشتم .

امام صادق عليه السلام فرمود : براى حاجت برادرت چه كردى؟ عرض كردم: پدر ومادرم بقربانت ، خدا آنرا روا كرد ، حضرت ابتداء فرمود : همانا اگر برادر مسلمانت را يارى كنى، نزد من از طواف يك هفته [هفت شوط] بهتر است ، سپس فرمود . مردى نزد حسن بن على عليهما السلام آمد و عرض كرد : پدر ومادرم بقربانت ، مرا بقضاء حاجتى يارى كن ، حضرت نعلين پوشيد و همراه او شد ، در بين راه حسين صلوات الله عليه راديد كه بنماز ايستاده است ، امام حسن عليه السلام بآنمرد فرمود : چرا از ابى عبدالله (حسين بن على عليه السلام) براى قضاء حاجتت كمك نخواستى ؟ عرض كرد : پدر و مادرم بقربانت اين كار را كردم ،اعتكافش را يادآور شد ، امام حسن عليه السلام فرمود : همانا اگر او ترا يارى ميكرد از اعتكاف يكماهش بهتر بود .

شرح ـ اگر اشكال شود كه چرا امام حسين عليه السلام اورا بقضاء حاجتش يارى نكرد ، چهار جواب ميتوان گفت :

اول ـ ممكن است امام حسين عليه السلام عذر شرعى ديگرى غير از اعتكاف داشته و بآنمرد اظهار نفرموده است .

دوم ـ استبعادى ندارد كه هر امامى پيش از امامتش علمش از امام زمان خود كمتر باشد يا آنچه

١٠ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ؛ عَنْ أَبِيهِ ؛ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ ؛ عَنْ أَبِي جَمِيلَةَ ، عَنِ ابْنِ سِنَانٍ قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام : قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : الْخَلْقُ عِيَالِي ، فَأَحَبُّهُمْ إِلَيَّ أَلْطَفُهُمْ بِهِمْ وَأَسْعَاهُمْ فِي حَوَائِجِهِمْ.

١١ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ ، عَنْ أَبِي عِمَارَةَ قَالَ : كَانَ حَمَّادُ بْنُ أَبِي حَنِيفَةَ إِذَا لَقِيَنِي قَالَ : كَرِّرْ عَلَيَّ حَدِيثَكَ ، فَأُحَدِّثُهُ ، قُلْتُ : رُوِّينَا أَنَّ عَابِدَ بَنِي إِسْرَائِيلَ كَانَ إِذَا بَلَغَ الْغَايَةَ فِي الْعِبَادَةِ صَارَ مَشَّاءً فِي حَوَائِجِ النَّاسِ عَانِياً بِمَا يُصْلِحُهُمْ .

((بَابٌ))

✿(تَفْرِيجِ كَرْبِ الْمُؤْمِنِ)✿

﴿٢١٦٠﴾ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ زَيْدٍ الشَّحَّامِ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : مَنْ أَغَاثَ أَخَاهُ الْمُؤْمِنَ اللَّهْفَانَ اللَّهْفَانَ عِنْدَ جَهْدِهِ فَنَفَّسَ كُرْبَتَهُ وَ أَعَانَهُ عَلَى نَجَاحِ حَاجَتِهِ كَتَبَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ بِذَلِكَ ثِنْتَيْنِ وَسَبْعِينَ رَحْمَةً مِنَ اللهِ ، يُعَجِّلُ لَهُ مِنْهَا وَاحِدَةً يُصْلِحُ بِهَا أَمْرَ مَعِيشَتِهِ وَيَدَّخِرُ لَهُ إِحْدَى وَسَبْعِينَ رَحْمَةً لِأَفْزَاعِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَأَهْوَالِهِ .

را ثوابش کمتر است استحباب کند .

سوم ـ امام حسین عليه السلام میخواست ثواب این عمل را به برادرش امام حسن عليه السلام رساند .

چهارم ـ ممکن است شخص دیگری بآنمرد گفته باشد: امام حسین علیه السلام در حال اعتکاف است مرآت ج ٢ ص ١٨٦ .

١٠ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : خدای عزوجل فرماید : مخلوق عیال منند (زیرا ضامن روزی ایشانم) ومحبوبترینشان نزدمن کسی است که نسبت بآنها مهربانتر ودر راه حوائجشان کوشاتر باشد .

١١ ـ ابی عماره گوید : هرگاه حماد بن ابی‌حنیفه مرا ملاقات میکرد ، میگفت حدیثت را برایم تکرار کن ، من هم باز گومیکردم و میگفتم : برای ما روایت شده که : هرگاه عابدی در بنی‌اسرائیل بنهایت درجه عبادت میرسید ، برای حوائج مردم گام برمیداشت و درراه صلاح آنها خود را برنج میانداخت.

✿(باب)✿

✿(گشودن گرفتاری مؤمن)✿

١ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : هرکه از برادر مؤمن گرفتار تشنه‌کام خود هنگام بی‌تابیش فریادرسی کند واورا از گرفتاری نجات دهد وبرای رسیدن بحاجتش اورا یاری کند، خدای عزوجل بسبب آن عمل ٧٢ رحمت ازجانب خود برایش نویسد ، که یکی از آنها را بزودی (دردنیا) باو دهد و بسبب آن امرزندگیش

٢ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم : مَنْ أَعَانَ مُؤْمِناً نَفَّسَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ عَنْهُ ثَلاثاً وَسَبْعِينَ كُرْبَةً ؛ وَاحِدَةً فِي الدُّنْيَا وَثِنْتَيْنِ وَسَبْعِينَ كُرْبَةً عِنْدَ كُرْبَتِهِ الْعُظْمَى ، قَالَ : حَيْثُ يَتَشَاغَلُ النَّاسُ بِأَنْفُسِهِمْ .

٣ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ حُسَيْنِ بْنِ نُعَيْمٍ ، عَنْ مِسْمَعٍ أَبِي سَيَّارٍ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : مَنْ نَفَّسَ عَنْ مُؤْمِنٍ كُرْبَةً نَفَّسَ اللهُ عَنْهُ كُرَبَ الآخِرَةِ وَخَرَجَ مِنْ قَبْرِهِ وَهُوَ ثَلِجُ الْفُؤَادِ وَمَنْ أَطْعَمَهُ مِنْ جُوعٍ أَطْعَمَهُ اللهُ مِنْ ثِمَارِ الْجَنَّةِ وَمَنْ سَقَاهُ شَرْبَةً سَقَاهُ اللهُ مِنَ الرَّحِيقِ الْمَخْتُومِ .

٤ ـ الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْوَشَّاءِ ، عَنِ الرِّضَا عليه السلام قَالَ مَنْ فَرَّجَ عَنْ مُؤْمِنٍ فَرَّجَ اللهُ عَنْ قَلْبِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ .

٥ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ جَمِيلِ بْنِ صَالِحٍ ، عَنْ ذَرِيحٍ الْمُحَارِبِيِّ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام : يَقُولُ أَيُّمَا مُؤْمِنٍ نَفَّسَ عَنْ مُؤْمِنٍ كُرْبَةً وَهُوَ مُعْسِرٌ يَسَّرَ اللهُ لَهُ حَوَائِجَهُ فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ ، قَالَ : وَمَنْ سَتَرَ عَلَى مُؤْمِنٍ عَوْرَةً يَخَافُهَا سَتَرَ اللهُ عَلَيْهِ سَبْعِينَ عَوْرَةً مِنْ عَوْرَاتِ الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ ، قَالَ : وَاللهُ فِي عَوْنِ الْمُؤْمِنِ مَا كَانَ الْمُؤْمِنُ فِي عَوْنِ أَخِيهِ فَانْتَفِعُوا بِالْعِظَةِ وَارْغَبُوا فِي الْخَيْرِ

را اصلاح کند و ۷۱ رحمت دیگر را برای هراس وترسهای روزقیامتش ذخیره کند .

۲ ـ رسولخدا صلی الله علیه وآله فرمود : کسیکه مؤمنی را یاری کند خدای عزوجل ۷۳ گرفتاری از او بردارد که یکی دردنیا باشد و هفتاد ودوی دیگر هنگام گرفتاریهای بزرگ . وفرمود : هنگامیکه مردم بخود مشغولند (یعنی روزقیامت که هرکس گرفتار اعمال خود است) .

۳ ـ امام صادق علیه السلام میفرمود : کسیکه مؤمنی را از گرفتاری نجات دهد ، خدا اورا از گرفتاریهای آخرت نجات بخشد و از گورش با دل خنك شده و مسرور درآید ، وهرکه مؤمن گرسنه‌ئی را سیر کند ، خدا اورا ازمیوه‌های بهشت خوراند وهرکه شربتی باو آشاماند ، خدایش ازشربت بهشتی مهرشده آشاماند .

٤ ـ امام رضا علیه السلام فرمود : هرکس بمؤمنی گشایشی دهد ، خدا روزقیامت دلشرا گشایش دهد .

۵ ـ امام صادق علیه السلام میفرمود : هرکس گرفتاری مؤمنی را که در سختی افتاده رفع کند خدا حوائج دنیا وآخرتش را آسان کند ، وهرکه عیب مؤمنی راکه ازآن میترسد بپوشاند ، خدا ۷۰ عیب دنیوی واخروی اورا بپوشاند ، آنگاه فرمود : تا زمانیکه مؤمن در راه کمك برادرش باشد ، خدا در راه کمك باوست . از موعظه سود برید ودرکارخیر رغبت کنید .

﴿ بابُ إطعامِ المُؤْمِنِ ﴾

﴿٢١٦٥﴾ ١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ أَبِي يَحْيَى الْوَاسِطِيِّ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : مَنْ أَشْبَعَ مُؤْمِناً وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ وَمَنْ أَشْبَعَ كَافِراً كَانَ حَقّاً عَلَى اللهِ أَنْ يَمْلَأَ جَوْفَهُ مِنَ الزَّقُّومِ ، مُؤْمِناً كَانَ أَوْ كَافِراً .

٢ - عَنْهُ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : لَأَنْ أُطْعِمَ رَجُلاً مِنَ الْمُسْلِمِينَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أُطْعِمَ أُفُقاً مِنَ النَّاسِ ، قُلْتُ: وَمَا الْأُفُقُ ؟ قَالَ : مِائَةُ أَلْفٍ أَوْ يَزِيدُونَ .

٣ - عَنْهُ ، عَنْ أَحْمَدَ ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله . مَنْ أَطْعَمَ ثَلاثَةَ نَفَرٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ أَطْعَمَهُ اللهُ مِنْ ثَلاثِ جِنَانٍ فِي مَلَكُوتِ السَّمَاوَاتِ: الْفِرْدَوْسِ وَجَنَّةِ عَدْنٍ وَ طُوبَى [وَ] شَجَرَةٍ تَخْرُجُ مِنْ جَنَّةِ عَدْنٍ ، غَرَسَهَا رَبُّنَا بِيَدِهِ .

٤ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عُمَرَ الْيَمَانِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: مَا مِنْ رَجُلٍ يُدْخِلُ بَيْتَهُ مُؤْمِنَيْنِ فَيُطْعِمُهُمَا مَا شِبْعَهُمَا إِلَّا كَانَ ذَلِكَ أَفْضَلَ مِنْ عِتْقِ نَسَمَةٍ.

✡(باب)✡

✡(اطعام مؤمن)✡

١ - امام صادق عليه السلام فرمود : هر كه مؤمنى را سير كند ، بهشت برايش واجب شود و هر كه كافرى را سير كند ، برخدا سزاوار است كه درونش را از زقوم پر كند چه مؤمن باشد و چه كافر .

٢ - ابو بصير گويد : امام صادق عليه السلام فرمود : يك مسلمان را خوراك دهم ، از خوراك دادن افقى ازمردم نزد من بهتر است ، عرضكردم : افق چه قدراست ؟ فرمود صد هزار كس يا بيشتر .

شرح - مراد به مردم مخالفين مستضعف يا مؤمنين مستضعف است مجلسى (ره) .

٣ - رسولخدا صلى الله عليه وآله فرمود : هر كه سه نفر از مسلمين را اطعام كند ، خدا اورا از سه بهشت در ملكوت آسمانها اطعام كند : ١ - فردوس . ٢ - جنت عدن . ٣ - طوبى وآن درختى است كه از جنت عدن بيرون آيد و پروردگار ما آنرا بدست خود كاشته است (يعنى آنرا تنها بقدرت خود بدون وساطت فرشته و اسباب ديگرى آفريده است) .

٤ - امام صادق عليه السلام فرمود : مردى نيست كه دو تن از مؤمنين را بخانه خود برد و بقدر سيرى بآنها بخوراند ؛ جز آنكه اين عملش بهتر از آزادكردن يك بنده باشد .

٥ ـ عَنْهُ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ حَمّادٍ، عَنْ إِبْراهِيمَ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليهما السلام قالَ: مَنْ أَطْعَمَ مُؤْمِناً مِنْ جُوعٍ أَطْعَمَهُ اللهُ مِنْ ثِمارِ الْجَنَّةِ وَمَنْ سَقى مُؤْمِناً مِنْ ظَمَأٍ سَقاهُ اللهُ مِنَ الرَّحِيقِ الْمَخْتُومِ.

﴿٣١٧٠﴾ ٦ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيادٍ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيِّ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ مَيْمُونٍ الْقَدّاحِ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ مَنْ أَطْعَمَ مُؤْمِناً حَتّى يُشْبِعَهُ لَمْ يَدْرِ أَحَدٌ مِنْ خَلْقِ اللهِ ما لَهُ مِنَ الْأَجْرِ فِي الْآخِرَةِ، لا مَلَكٌ مُقَرَّبٌ وَلا نَبِيٌّ مُرْسَلٌ إِلَّا اللهُ رَبُّ الْعالَمِينَ، ثُمَّ قالَ: مِنْ مُوجِباتِ الْمَغْفِرَةِ إِطْعامُ الْمُسْلِمِ السَّغْبانِ ثُمَّ تَلا قَوْلَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ: «أَوْ إِطْعامٌ فِي يَوْمٍ ذِي مَسْغَبَةٍ يَتِيماً ذا مَقْرَبَةٍ ۞ أَوْ مِسْكِيناً ذا مَتْرَبَةٍ».

٧ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ، عَنِ السَّكُونِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ: قالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله مَنْ سَقى مُؤْمِناً شَرْبَةً مِنْ ماءٍ مِنْ حَيْثُ يَقْدِرُ عَلَى الْماءِ أَعْطاهُ اللهُ بِكُلِّ شَرْبَةٍ سَبْعِينَ أَلْفَ حَسَنَةٍ وَإِنْ سَقاهُ مِنْ حَيْثُ لا يَقْدِرُ عَلَى الْماءِ فَكَأَنَّما أَعْتَقَ عَشَرَ رِقابٍ مِنْ وُلْدِ إِسْماعِيلَ.

٨ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خالِدٍ، عَنْ عُثْمانَ بْنِ عِيسى، عَنْ حُسَيْنِ بْنِ نُعَيْمٍ الصَّحّافِ قالَ: قالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام: أَتُحِبُّ إِخْوانَكَ يا حُسَيْنُ؟ قُلْتُ، نَعَمْ، قالَ: تَنْفَعُ فُقَراءَهُمْ قُلْتُ: نَعَمْ، قالَ: أَما إِنَّهُ يَحِقُّ عَلَيْكَ أَنْ تُحِبَّ مَنْ يُحِبُّ اللهَ، أَما وَاللهِ لا تَنْفَعُ مِنْهُمْ أَحَداً حَتّى

---

٥ ـ علی بن الحسین علیهما السلام فرمود: هر که مؤمنی را از گرسنگی سیر کند، خدایش از میوه‌های بهشت خوراند وهر که مؤمن تشنه‌ئی راآب دهد، خدایش ازشراب بهشتی سربمهر بنوشاند.

٦ ـ امام صادق علیه السلام فرمود. هر که مؤمنی را اطعام کند تا سیر شود، هیچ یك از مخلوق خدا اجرا خروی اورا نداند، نه فرشته مقرب و نه پیغمبر مرسل جزخداوند پروردگار جهانیان، سپس فرمود: از اسباب آمرزش اطعام کردن مسلمان گرسنه است، آنگاه قول خدای عزوجل را تلاوت‌فرمود «یا اطعام‌کردن یتیم خویشاوند یا مستمند خاکنشین در روزقحطی وگرسنگی، ١٦ سوره ٩٠».

٧ ـ رسولخدا صلی‌الله علیه وآله فرمود: هر که شربت آبی در جائیکه بدان توانائی دارد بمؤمنی آشاماند، خدا دربرابر هر شربتی ٧٠ هزارحسنه باو دهد، واگر در جائیکه بآب توانائی ندارد (یعنی بسختی فراهم‌میشود) باو آشاماند، مثل اینستکه ده بنده‌از فرزندان اسماعیل راآزادکرده است.

٨ ـ حسین بن نعیم صحاف گوید: امام صادق علیه‌السلام بمن فرمود: ای‌حسین برادرانت رادوست داری؟ گفتم: آری، فرمود: بمستمندانشان سود رسانی؟ گفتم: آری. فرمود: همانا بر تولارم است که دوست داشته باشی کسیرا که خدایش دوست دارد، همانا بخدا بهیچ یك ازآنها سود نرسانی جزآنکه دوستش داشته باشی، آیاآنها رابمنزلت دعوت میکنی؟ گفتم: آری، غذا نمیخورم مگرآنکه دو تن وسه‌تن

تحبّه ، أتدعوهم إلى منزلك ؟ قلت نعم ما آكل إلا ومعي منهم الرجلان والثلاثة والأقل والأكثر فقال أبو عبدالله : أما إن فضلهم عليك أعظم من فضلك عليهم ، فقلت : جعلت فداك أطعمهم طعامي وأوطئهم رحلي ويكون فضلهم علي أعظم ؟ ! قال : نعم إنهم إذا دخلوا منزلك دخلوا بمغفرتك ومغفرة عيالك وإذا خرجوا من منزلك خرجوا بذنوبك وذنوب عيالك .

٩ - علي بن إبراهيم ، عن أبيه ، عن ابن أبي عمير ، عن أبي محمد الوابشي قال : ذكر أصحابنا عند أبي عبدالله عليه السلام فقلت : ما أتغدى ولا أتعشى إلا ومعي منهم الإثنان والثلاثة وأقل وأكثر فقال أبو عبدالله عليه السلام : فضلهم عليك أعظم من فضلك عليهم ، فقلت : جعلت فداك كيف وأنا أطعمهم طعامي وأنفق عليهم من مالي وأخدمهم عيالي ؟ فقال : إنهم إذا دخلوا عليك دخلوا برزق من الله عز وجل كثير وإذا خرجوا خرجوا بالمغفرة لك .

١٠ - عنه ، عن أبيه ، عن ابن أبي عمير ، عن محمد بن مقرن ، عن عبيدالله الوصافي ، عن أبي جعفر عليه السلام قال : لأن أطعم رجلا مسلما أحب إلي من أن أعتق ألف نسمة من الناس ، قلت : وكم الألف ؟ فقال : عشرة آلاف .

﴿٢١٧٥﴾ ١١ - علي بن إبراهيم ، عن أبيه ، عن حماد بن عيسى ، عن ربعي قال : قال أبو عبدالله عليه السلام : من أطعم أخاه في الله كان له من الأجر مثل من أطعم فئاما من الناس ، قلت : وما الفئام

يا كمتر وبيشتر ازآنها همراهم باشند . امام صادق عليه السلام فرمود : همانا فضيلت آنها بر تو بيش از فضيلت تو برآنهاست ، عرضكردم : قربانت گردم غذاى خود را بآنها خورانم وآنها را روى فرشم نشانم وباز فضيلت آنها بر من بيشتر است ؟ ! فرمود : آرى هرگاه بمنزلت درآيند ، همراه آمرزش تو و عيالت درآيند ، وچون ازمنزلت بيرون روند با گناه تو و عيالت بيرون روند (گناه را از شما بزدايند) .

٩ - ابو محمد وابشى گويد : خدمت امام صادق عليه السلام از اصحاب ما (شيعيان) ياد شد ، من گفتم : من صبحانه و شامى نخوردم مگر با دو تن و سه تن وكمتر وبيشتر ازآنها ، امام صادق عليه السلام فرمود : فضيلت آنها بر تو بيش ازفضيلت تو بر آنهاست . عرضكردم : قربانت ، چگونه چنين است ، در صورتيكه من خوراك خودم را بآنها خورانم وازمالم بآنها انفاق كنم و عيالم را خدمتگزارشان سازم ؟! فرمود : آنها چون وارد شوند همراه روزى بسيارى ازجانب خداى عزوجل وارد شوند و چون خارج گردند ، آمرزش را براى تو بجاگذارند .

١٠ - امام باقر عليه السلام فرمود : اطعام دادنم مرد مسلمانى را نزد من محبوبتراست ازاينكه افقى از مردم راآزادكنم ، راوى گويد عرضكردم : افق چه مقدار است ؟ فرمود : ده هزار .

١١ - رابعى گويد امام صادق عليه السلام فرمود : هركه برادرش را براى خدا اطعام كند ، پاداشش

[مِنَ النَّاسِ] ؟ قَالَ : مِائَةُ أَلْفٍ مِنَ النَّاسِ .

١٢ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ سَدِيرٍ الصَّيْرَفِيِّ قَالَ : قَالَ لِي أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام : مَامَنَعَكَ أَنْ تُعْتِقَ كُلَّ يَوْمٍ نَسَمَةً ؟ قُلْتُ : لَايَحْتَمِلُ مَالِي ذٰلِكَ ، قَالَ : تُطْعِمُ كُلَّ يَوْمٍ مُسْلِماً ، فَقُلْتُ : مُوسِراً أَوْمُعْسِراً ؟ قَالَ : فَقَالَ : إِنَّ الْمُوسِرَ قَدْيَشْتَهِي الطَّعَامَ .

١٣ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ خَالِدٍ ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ أَبِي نَصْرٍ ، عَنْ صَفْوَانَ الْجَمَّالِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : اَكْلَةٌ يَأْكُلُهَا أَخِي الْمُسْلِمُ عِنْدِي أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أُعْتِقَ رَقَبَةً

١٤ - عَنْهُ ، عَنْ إِسْمَاعِيلَبْنِ مِهْرَانَ ، عَنْ صَفْوَانَ الْجَمَّالِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : لَأَنْ أُشْبِعَ رَجُلاً مِنْ إِخْوَانِي أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَدْخُلَ سُوقَكُمْ هٰذَا فَأَبْتَاعَ مِنْهَا رَأْساً فَأُعْتِقَهُ .

١٥ - عَنْهُ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ أَبَانِ بْنِ عُثْمَانَ ، عَنْ عَبْدِالرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي عَبْدِاللهِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : لَأَنْ آخُذَ خَمْسَةَ دَرَاهِمَ [وَ] أَدْخُلَ إِلَى سُوقِكُمْ هٰذَا فَأَبْتَاعُ بِهَا الطَّعَامَ وَأَجْمَعُ نَفَراً مِنَ الْمُسْلِمِينَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أُعْتِقَ نَسَمَةً .

﴿٢١٨٠﴾ ١٦ - عَنْهُ ، عَنِ الْوَشَّاءِ ، عَنْ عَلِيِّ ابْنِ أَبِي حَمْزَةَ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : سُئِلَ مُحَمَّدُبْنُ عَلِيٍّ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِمَا مَايَعْدِلُ عِتْقَ رَقَبَةٍ ؟ قَالَ : إِطْعَامُ رَجُلٍ مُسْلِمٍ .

مانند کسی است که قنامی از مردم را اطعام کند ، عرض کردم : قنام چه قدر است ؟ فرمود : صد هزار از مردم .

١٢ - سدیر صیرفی گوید : امام صادق علیه السلام بمن فرمود : چه مانعی داری که در هر روز بنده‌ئی آزاد نمیکنی؟ گفتم: دارائیم باین مقدار نمیرسد ، فرمود: درهر روز مسلمانی را اطعام کن، عرض کردم : ثروتمند باشد یا فقیر ؟ فرمود : ثروتمندهم گاهی اشتهای طعام دارد .

١٣ - امام صادق علیه السلام فرمود : خوراکی که برادرمسلمانم نزدم میخورد . پیش من محبوبتر است ازاینکه بنده‌ئی آزاد کنم .

١٤ - وفرمود : مردی از برادرانم را سیر کنم، نزد من محبوبتراست ازاینکه باین بازار شمادرآیم و ازآن بنده‌ئی بخرم وآزادکنم .

١٥ - امام صادق علیه السلام فرمود : اگر پنج درهم برگیرم و باین بازار شما درآیم و طعامی بخرم و چند نفر ازمسلمین را گردآورم ، نزد من محبوبتراست ازاینکه بنده‌ئی آزادکنم .

١٦ - وفرمود : ازمحمد بن علی (امام باقر) علیهما السلام پرسیدند : چه عملی برابرآزادکردن بنده است ؟ فرمود : اطعام دادن بمرد مسلمانی .

۱۷ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِي الْخَطَّابِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ ، عَنْ صَالِحِ بْنِ عُقْبَةَ ، عَنْ أَبِي شِبْلٍ قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام : مَا أَرَى شَيْئاً يَعْدِلُ زِيَارَةَ الْمُؤْمِنِ إِلَّا إِطْعَامَهُ وَحَقٌّ عَلَى اللهِ أَنْ يُطْعِمَ مَنْ أَطْعَمَ مُؤْمِناً مِنْ طَعَامِ الْجَنَّةِ .

۱۸ - مُحَمَّدٌ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ ، عَنْ صَالِحِ بْنِ عُقْبَةَ ، عَنْ رِفَاعَةَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : لَأَنْ أُطْعِمَ مُؤْمِناً مُحْتَاجاً أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَزُورَهُ ، وَلَأَنْ أَزُورَهُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أُعْتِقَ عَشْرَ رِقَابٍ .

۱۹ - صَالِحُ بْنُ عُقْبَةَ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ مُحَمَّدٍ وَيَزِيدَ بْنِ عَبْدِالْمَلِكِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : مَنْ أَطْعَمَ مُؤْمِناً مُوسِراً كَانَ لَهُ يَعْدِلُ رَقَبَةً مِنْ وُلْدِ إِسْمَاعِيلَ يُنْقِذُهُ مِنَ الذَّبْحِ ، وَمَنْ أَطْعَمَ مُؤْمِناً مُحْتَاجاً كَانَ لَهُ يَعْدِلُ مِائَةَ رَقَبَةٍ مِنْ وُلْدِ إِسْمَاعِيلَ يُنْقِذُهَا مِنَ الذَّبْحِ .

۲۰ - صَالِحُ بْنُ عُقْبَةَ ، عَنْ نَصْرِ بْنِ قَابُوسَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : لَإِطْعَامُ مُؤْمِنٍ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ عِتْقِ عَشْرِ رِقَابٍ وَعَشْرِ حِجَجٍ ، قَالَ : قُلْتُ : عَشْرِ رِقَابٍ وَ عَشْرِ حِجَجٍ ؟ قَالَ : فَقَالَ : يَا نَصْرُ إِنْ لَمْ تُطْعِمُوهُ مَاتَ أَوْ تَذِلُّونَهُ فَيَجِيءُ إِلَى نَاصِبٍ فَيَسْأَلُهُ وَالْمَوْتُ خَيْرٌ لَهُ مِنْ مَسْأَلَةِ نَاصِبٍ ، يَا نَصْرُ مَنْ أَحْيَا مُؤْمِناً فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعاً فَإِنْ لَمْ تُطْعِمُوهُ فَقَدْ أَمَتُّمُوهُ وَإِنْ أَطْعَمْتُمُوهُ فَقَدْ أَحْيَيْتُمُوهُ .

---

۱۷ - امام صادق عليه السلام فرمود : چیزی را نمی بینم که برابر زیارت کردن از مؤمن باشد ، جز اطعام او ، و برخدا سزاوار است که هر که مؤمنی را اطعام کند ، اورا ازطعام بهشت خوراند .

۱۸ - وفرمود : اطعام کردن مؤمن محتاجی را نزدم محبوبتر است ازاینکه بدیدارش روم وبدیدارش رفتنم : نزدم محبوبتر است ازاینکه ده بنده آزاد کنم .

۱۹ - و فرمود : هر که مؤمن دارائی را اطعام کند پاداشش برابر است با نجات دادن یکی از فرزندان اسماعیل را ازسر بریدن وهر که مؤمن محتاجی را اطعام کند ، پاداشش برابراست با نجات دادن صد تن ازفرزندان اسماعیل را از سر بریدن .

۲۰ - نصر بن قابوس گوید : امام صادق عليه السلام فرمود : اطعام دادن بیك مؤمن نزد من محبوبتر است ازآزاد کردن ده بنده وگرداندن ده حج ، عرضکردم : ده بنده و ده حج ؟ ! فرمود : ای نصر اگر شما طعامش ندهید میمیرد یا زبونش میسازید ، زیرا او (از فشار گرسنگی) نزد ناصبی میرود واز او سؤال میکند ، و مردن برایش از سؤال کردن از ناصبی بهتر است ، ای نصر هر که مؤمنی را زنده کند ، چنان است که همه مردم را زنده کرده ، و اگر باو اطعام نکنید ، او را کشته‌اید و اگر اطعامش کنید او را زنده کرده‌اید .

﴿ بَابُ مَنْ كَسَا مُؤْمِناً ﴾

﴿۲۱۸۵﴾ ۱ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ ، عَنْ جَمِيلِ بْنِ دَرَّاجٍ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : مَنْ كَسَا أَخَاهُ كِسْوَةَ شِتَاءٍ أَوْ صَيْفٍ كَانَ حَقّاً عَلَى اللهِ أَنْ يَكْسُوَهُ مِنْ ثِيَابِ الْجَنَّةِ وَأَنْ يُهَوِّنَ عَلَيْهِ سَكَرَاتِ الْمَوْتِ وَأَنْ يُوَسِّعَ عَلَيْهِ فِي قَبْرِهِ وَأَنْ يُلَقِّيَ الْمَلَائِكَةَ إِذَا خَرَجَ مِنْ قَبْرِهِ بِالْبُشْرَى وَهُوَ قَوْلُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ فِي كِتَابِهِ : « وَتَتَلَقَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ هَذَا يَوْمُكُمُ الَّذِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ » .

۲ - عَنْهُ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ بَكْرِ بْنِ صَالِحٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ جَعْفَرٍ ابْنِ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : مَنْ كَسَا أَحَداً مِنْ فُقَرَاءِ الْمُسْلِمِينَ ثَوْباً مِنْ عُرْيٍ أَوْ أَعَانَهُ بِشَيْءٍ مِمَّا يَقُوتُهُ مِنْ مَعِيشَتِهِ ، وَكَّلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهِ سَبْعَةَ آلَافِ مَلَكٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ ، تَسْتَغْفِرُونَ لِكُلِّ ذَنْبٍ عَمِلَهُ إِلَى أَنْ يُنْفَخَ فِي الصُّورِ .

۳ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ صَفْوَانَ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : مَنْ كَسَا أَحَداً مِنْ فُقَرَاءِ الْمُسْلِمِينَ ثَوْباً مِنْ عُرْيٍ أَوْ أَعَانَهُ بِشَيْءٍ مِمَّا يَقُوتُهُ مِنْ مَعِيشَتِهِ ، وَكَّلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهِ سَبْعِينَ أَلْفَ مَلَكٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ تَسْتَغْفِرُونَ لِكُلِّ ذَنْبٍ عَمِلَهُ إِلَى أَنْ يُنْفَخَ فِي الصُّورِ .

✿(باب)✿

✿(درباره کسیکه مؤمنی را بپوشاند)✿

۱ - امام صادق عليه السلام فرمود : هر که لباسی زمستانی یا تابستانی ببرادرش بپوشاند، سزاوار است بر خدا که اورا ازجامه‌های بهشتی پوشاند ، و سختی‌های مردن را براوآسان کند ودر قبرش بر اوگشایش دهد ، و چون از قبردرآید فرشتگان با مژدگانی از او ملاقات کنند ، این است قول خدای عزوجل در کتابش : « وفرشتگان به پیشواز آنها روند که امروز است آن روزی که بشما وعده داده شده ، ۱۰۳ سوره ۲۱ » .

۲ - امام صادق عليه السلام فرمود : هر که یکی ازفقراء مسلمانها را بوسیله لباسی از برهنگی بپوشاند یا او را بچیزی از قوت زندگی یاری دهد ، خدای عزوجل ۷ هزار فرشته براوگمارد که تا زمانیکه در صور دمیده شود، برای هر گناهی که مرتکب شده آمرزش خواهند .

۳ - رسولخدا صلی‌الله علیه وآله فرمود ، هر که یکی ازفقراء مسلمانها را بوسیله لباسی ازبرهنگی بپوشاند یا او را بچیزی از قوت زندگی یاری کند، خدای‌عزوجل ۷۰ هزارفرشته براوگمارد که تادمیدن صور برای هر گناهیکه میکندآمرزش خواهند .

٤ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عُمَرَ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثُّمَالِيِّ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليهما السلام [قَالَ :] مَنْ كَسَا مُؤْمِناً كَسَاهُ اللهُ مِنَ الثِّيَابِ الْخُضْرِ .

وَقَالَ فِي حَدِيثٍ آخَرَ : لَا يَزَالُ فِي ضَمَانِ اللهِ مَا دَامَ عَلَيْهِ سِلْكٌ

٥ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : مَنْ كَسَا مُؤْمِناً ثَوْباً مِنْ عُرْيٍ كَسَاهُ اللهُ مِنْ إِسْتَبْرَقِ الْجَنَّةِ وَمَنْ كَسَا مُؤْمِناً ثَوْباً مِنْ غِنًى لَمْ يَزَلْ فِي سِتْرٍ مِنَ اللهِ مَا بَقِيَ مِنَ الثَّوْبِ خِرْقَةٌ .

﴿ بَابٌ ﴾

﴿ فِي إِلْطَافِ الْمُؤْمِنِ وَإِكْرَامِهِ ﴾

﴿۲۱۹۰﴾ ۱ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ هَاشِمٍ ، عَنْ سُعْدَانَ بْنِ مُسْلِمٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : مَنْ أَخَذَ مِنْ وَجْهِ أَخِيهِ الْمُؤْمِنِ قَذَاةً كَتَبَ اللهُ عَزَّ وَ جَلَّ لَهُ عَشْرَ حَسَنَاتٍ ، وَمَنْ تَبَسَّمَ فِي وَجْهِ أَخِيهِ كَانَتْ لَهُ حَسَنَةٌ .

٢ - عَنْهُ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِالْعَزِيزِ ، عَنْ جَمِيلِ بْنِ دَرَّاجٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : مَنْ قَالَ لِأَخِيهِ الْمُؤْمِنِ : مَرْحَبًا كَتَبَ اللهُ تَعَالَى لَهُ مَرْحَبًا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ .

٣ - عَنْهُ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ يُونُسَ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام

---

٤ - علی بن الحسین علیهما السلام فرمود هر که مؤمنی را پوشاند ، خدایش از جامه‌های سبز (بهشتی) پوشاند ، ودرحدیث دیگر فرمود : تا زمانیکه نخی از آن جامه باقی باشد در ضمانت خدا باشد .

٥ - امام صادق علیه السلام میفرمود : هر که مؤمنی را بوسیله جامه‌ئی از برهنگی بپوشاند ، خدایش از استبرق بهشتی پوشاند وهر که بمؤمن مالداری جامه‌ئی پوشاند ، تا پاره‌ئی از آن باقی باشد ، درپرده خدا باشد (یعنی گناهانش را بپوشاند یا ازعقوبت ورسوائی دنیایش برهاند) .

﴿ باب ﴾

﴿ مهربانی بمؤمن و گرامی داشتن او ﴾

۱ - امام صادق علیه السلام فرمود: هر که خاشاکی از چهره برادر مؤمنش بر گیرد ، خدای عزوجل برایش ده حسنه نویسد ، وهر که بچهره برادرش تبسم کند یك حسنه برای او است .

۲ - امام صادق علیه السلام فرمود : هر که ببرادر مؤمنش مرحبا گوید . خدای تعالی تا روزقیامت برایش مرحبا نویسد .

شرح - مرحبا کلمه‌ایست که در لغت عرب برای خوش آمد و اظهار سرور وخوشحالی ازملاقات شخصی گفته میشود .

قَالَ : مَنْ أَتَاهُ أَخُوهُ الْمُسْلِمُ فَأَكْرِمْهُ فَإِنَّمَا أَكْرَمَ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ .

٤ ـ عَنْهُ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ نَصْرِ بْنِ إِسْحَاقَ ، عَنِ الْحَارِثِ بْنِ النُّعْمَانِ عَنِ الْهَيْثَمِ بْنِ حَمَّادٍ ، عَنْ أَبِي دَاوُدَ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : مَا فِي أُمَّتِي عَبْدٌ أَلْطَفَ أَخَاهُ فِي اللهِ بِشَيْءٍ مِنْ لُطْفٍ إِلَّا أَخْدَمَهُ اللهُ مِنْ خَدَمِ الْجَنَّةِ .

٥ ـ وَعَنْهُ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ بَكْرِ بْنِ صَالِحٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ جَعْفَرٍ ابْنِ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : مَنْ أَكْرَمَ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ بِكَلِمَةٍ يُلْطِفُهُ بِهَا وَفَرَّجَ عَنْهُ كُرْبَتَهُ لَمْ يَزَلْ فِي ظِلِّ اللهِ الْمَمْدُودِ عَلَيْهِ الرَّحْمَةُ مَا كَانَ فِي ذَلِكَ .

﴿٢١٩٥﴾ ٦ ـ عَنْهُ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ ، عَنْ جَمِيلٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : سَمِعْتُهُ يَقُولُ : إِنَّ مِمَّا خَصَّ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهِ الْمُؤْمِنَ أَنْ يُعَرِّفَهُ بِرَّ إِخْوَانِهِ وَإِنْ قَلَّ ، وَلَيْسَ الْبِرُّ بِالْكِثْرَةِ وَذَلِكَ أَنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ فِي كِتَابِهِ : «وَيُؤْثِرُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ» ثُمَّ قَالَ : وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ» وَمَنْ عَرَّفَهُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ بِذَلِكَ أَحَبَّهُ اللهُ وَمَنْ أَحَبَّهُ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى وَفَّاهُ أَجْرَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِغَيْرِ حِسَابٍ ، ثُمَّ قَالَ : يَا جَمِيلُ ارْوِ هَذَا الْحَدِيثَ لِإِخْوَانِكَ ، فَإِنَّهُ تَرْغِيبٌ فِي الْبِرِّ

---

٣ ـ و فرمود : هر که نزد برادر مسلمانش رود و او را گرامی دارد ، همانا خدای عزوجل را گرامی داشته است .

٤ ـ رسولخدا صلی‌الله علیه وآله فرمود ، بنده‌ئی از امتم نیست که نسبت ببرادرش لطفی کند ، جز آنکه خدا برخی ازخدمتگزاران بهشترا خادمش سازد .

٥ ـ رسولخدا صلی الله علیه و آله فرمود : هر که ببرادر مسلمانش سخن محبت آمیزی گوید و گرفتاریش راگشایش دهد ، تا زمانیکه دراین کار باشد ، زیرسایه رحمت واسع وفراخ خدا باشد .

٦ ـ امام صادق علیه السلام میفرمود : ازجمله آنچه خدای عزوجل مؤمن را بدان اختصاص داده اینستکه : اورا شناسا و قدردان احسان برادران خود نماید اگر چه کم باشد (تا از آنها سپاسگزاری کند وخودش هم در مقام احسان برآید) واحسان و نیکی بکمیت زیاد نیست (بلکه مراعات کیفیت‌مهمتر است) ازاینرو خدای عزوجل درکتابش فرماید : « اگرچه تنگدست ودر مضیقه باشند دیگران را برخود ترجیح دهند۹سوره۵۹ »(پس درموردیکه مؤمن چیزیرا که خودبدان محتاجست بدیگران بخشد،احسانی با ارزش نموده اگر چه‌آن چیز ازلحاظ کمیت اندك باشد) سپس خدای عزوجل فرماید : « هرکه بخل خود رانگه دارد (وبدیگران احسان‌کند) آنان رستگارانند » و هر که راخدای عزوجل‌باین‌خصلت‌شناخت اورا دوست دارد و هر که را خدای تبارك و تعالی دوست داشت ، مزدش را روزقیامت بدون‌حساب ، کامل دهد ، سپس فرمود ، ای جمیل این حدیث رابیرادرانت بگوکه موجب تشویق‌آنهاباحسانست .

۷ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ ، عَنْ صَالِحِ بْنِ عُقْبَةَ ، عَنِ الْمُفَضَّلِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَيُتْحِفُ أَخَاهُ التُّحْفَةَ ، قُلْتُ : وَ أَيُّ شَيْءٍ التُّحْفَةُ ؟ قَالَ : مِنْ مَجْلِسٍ وَمَنْكَاً وَطَعَامٍ وَ كِسْوَةٍ وَ سَلَامٍ ، فَتَطَاوَلُ الْجَنَّةُ مُكَافَاةً لَهُ وَيُوحِي اللهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَيْهَا : أَنِّي قَدْ حَرَّمْتُ طَعَامَكِ عَلَى أَهْلِ الدُّنْيَا إِلَّا عَلَى نَبِيٍّ أَوْ وَصِيِّ نَبِيٍّ ، فَإِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ أَوْحَى اللهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَيْهَا : أَنْ كَافِئِي أَوْلِيَائِي بِتُحَفِهِمْ فَيَخْرُجُ مِنْهَا وُصَفَاءُ وَ وَصَائِفُ مَعَهُمْ أَطْبَاقٌ مُغَطَّاةٌ بِمَنَادِيلَ مِنْ لُؤْلُؤٍ فَإِذَا نَظَرُوا إِلَى جَهَنَّمَ وَهَوْلِهَا وَإِلَى الْجَنَّةِ وَمَا فِيهَا طَارَتْ عُقُولُهُمْ وَامْتَنَعُوا أَنْ يَأْكُلُوا فَيُنَادِي مُنَادٍ مِنْ تَحْتِ الْعَرْشِ : أَنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ قَدْ حَرَّمَ جَهَنَّمَ عَلَى مَنْ أَكَلَ مِنْ طَعَامِ جَنَّتِهِ فَيَمُدُّ الْقَوْمُ أَيْدِيَهُمْ فَيَأْكُلُونَ .

۸ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : يَجِبُ لِلْمُؤْمِنِ عَلَى الْمُؤْمِنِ أَنْ يَسْتُرَ عَلَيْهِ سَبْعِينَ كَبِيرَةً .

۹ ـ الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، وَمُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، جَمِيعاً ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سَعْدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ عَدِيٍّ قَالَ : أَمْلَا عَلَيَّ مُحَمَّدُ بْنُ سُلَيْمَانَ ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ : قَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام : أَحْسِنْ يَا إِسْحَاقُ إِلَى أَوْلِيَائِي مَا اسْتَطَعْتَ ، فَمَا أَحْسَنَ مُؤْمِنٌ إِلَى مُؤْمِنٍ وَلَا أَعَانَهُ إِلَّا خَمَشَ وَجْهَ إِبْلِيسَ وَقَرَّحَ قَلْبَهُ

---

۷ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : همانا مؤمن ببرادرش تحفه میدهد ، گفتم : تحفه چیست ؟ فرمود : مانند جای نشستن ، منکا ، خوراك ، پوشاك ، سلام . پس بهشت برای پاداش او گردن کشد ، وخدای عزوجل ببهشت وحی فرماید که : من طعام ترا بر اهل دنیا حرام ساختم مگر بر پیغمبر و وصی پیغمبر ، و چون روزقیامت شود ، خدای عزوجل ببهشت وحی کند که دوستانم را دربرابر تحفه هایشان پاداش ده ، پس غلمان وحوریانی بیرون آیند که طبقهائی که از مروارید سرپوش دارد ، همراه داشته باشند . چون آنها بدوزخ و هراسش نگرند و بهشت را با آنچه در آنست مشاهده کنند ، عقلشان بپرد و نتوانند از آن طبقها بخورند ، سپس یك جارچی اززیر عرش فریاد کند که : همانا خدای عزوجل دوزخ را حرام کرده بر کسیکه از طعام بهشتش خورد ، آنگاه ایشان دست دراز کنند و بخورند (زیرا از هراس دوزخ ایمن شوند) .

۸ ـ امام باقر عليه السلام فرمود : بر مؤمن واجبست که هفتاد گناه کبیره را بر مؤمن بپوشاند (ولی اگر ازهفتاد گذشت ، اوخود پرده خویشتن دریده واحترامی برای خود باقی نگذاشته وممکن است کلمه هفتاد راحمل بر کثرت نمود پس دریدن پرده مؤمن هیچگاه جایز نیست) .

۹ ـ اسحاق بن عمار گوید : امام صادق عليه السلام بمن فرمود : ای اسحاق تا توانی بدوستانم نیکی کن ، زیرا هرمؤمنی نسبت بمؤمن دیگر احسان کند واو را یاری نماید ، چهره ابلیس را خراشیده ودلش را زخم کرده است .

﴿ بَابٌ فِي خِدْمَتِهِ ﴾

١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْخَطَّابِ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ الثَّقَفِيِّ ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبَانٍ ، عَنْ صَالِحِ بْنِ أَبِي الْأَسْوَدِ ، رَفَعَهُ عَنْ أَبِي الْمُعْتَمِرِ قَالَ : سَمِعْتُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : أَيُّمَا مُسْلِمٍ خَدَمَ قَوْماً مِنَ الْمُسْلِمِينَ إِلَّا أَعْطَاهُ اللهُ مِثْلَ عَدَدِهِمْ خُدَّاماً فِي الْجَنَّةِ .

﴿ بَابُ نَصِيحَةِ الْمُؤْمِنِ ﴾

﴿٢٢٠٠﴾ ١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبَانٍ ، عَنْ عِيسَى ابْنِ أَبِي مَنْصُورٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : يَجِبُ لِلْمُؤْمِنِ عَلَى الْمُؤْمِنِ أَنْ يُنَاصِحَهُ .

٢ - عَنْهُ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ وَهْبٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : يَجِبُ لِلْمُؤْمِنِ عَلَى الْمُؤْمِنِ النَّصِيحَةُ لَهُ فِي الْمَشْهَدِ وَالْمَغِيبِ .

٣ - ابْنُ مَحْبُوبٍ ، عَنِ ابْنِ رِئَابٍ ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ الْحَذَّاءِ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : يَجِبُ لِلْمُؤْمِنِ عَلَى الْمُؤْمِنِ النَّصِيحَةُ .

٤ - ابْنُ مَحْبُوبٍ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ ، عَنْ جَابِرٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : لَيَنْصَحُ الرَّجُلُ مِنْكُمْ أَخَاهُ كَنَصِيحَتِهِ لِنَفْسِهِ .

٥ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ :

✡(باب)✡

✡(خدمت بمؤمن)✡

١ - رسولخدا صلى‌الله عليه‌وآله فرمود : هرمسلمانيكه ازجماعتى ازمسلمين خدمتگزارى كند ،خدا بشماره آنها دربهشت باوخدمتگزار دهد .

✡(باب)✡

✡(نصيحت وخيرخواهى مؤمن)✡

٢ - امام صادق عليه‌السلام فرمود : بر مؤمن واجبست كه ناصح وخير خواه مؤمن باشد .

٣ - وفرمود : برمؤمن واجبست كه درحضوروغياب خيرخواه مؤمن باشد .

٤ - امام باقر عليه‌السلام فرمود : نصيحت مؤمن بر مؤمن واجبست .

٥ - رسولخدا صلى‌الله عليه وآله فرمود : هر مردى از شما بايد خيرخواه برادرش باشد مانند خير خواهى براى خودش .

٦ - رسولخدا صلى‌الله عليه وآله فرمود : بزرگترين مردم از لحاظ مرتبه نزد خدا در روز قيامت

قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: إِنَّ أَعْظَمَ النَّاسِ مَنْزِلَةً عِنْدَ اللهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَمْشَاهُمْ فِي أَرْضِهِ بِالنَّصِيحَةِ لِخَلْقِهِ .

﴿۲۲۰۵﴾ ٦ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْمِنْقَرِيِّ ، عَنْ سُفْيَانَ بْنِ عُيَيْنَةَ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عليه السلام يَقُولُ : عَلَيْكُمْ بِالنُّصْحِ لِلهِ فِي خَلْقِهِ فَلَنْ تَلْقَاهُ بِعَمَلٍ أَفْضَلَ مِنْهُ .

﴿ بَابٌ ﴾

﴿ الْإِصْلَاحِ بَيْنَ النَّاسِ ﴾

١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ ، عَنْ حَبِيبٍ الْأَحْوَلِ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عليه السلام يَقُولُ: صَدَقَةٌ يُحِبُّهَا اللهُ إِصْلَاحُ بَيْنِ النَّاسِ إِذَا تَفَاسَدُوا وَتَقَارُبُ بَيْنِهِمْ إِذَا تَبَاعَدُوا

عَنْهُ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ مَنْصُورٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام ، مِثْلَهُ .

٢ - عَنْهُ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : لَأَنْ أُصْلِحَ بَيْنَ اثْنَيْنِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَتَصَدَّقَ بِدِينَارَيْنِ .

٣ - عَنْهُ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ ابْنِ سِنَانٍ ، عَنْ مُفَضَّلٍ قَالَ : قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام : إِذَا رَأَيْتَ بَيْنَ اثْنَيْنِ مِنْ شِيعَتِنَا مُنَازَعَةً فَافْتَدِهَا مِنْ مَالِي .

٤ - ابْنُ سِنَانٍ ، عَنْ أَبِي حَنِيفَةَ سَابِقِ الْحَاجِّ قَالَ : مَرَّ بِنَا الْمُفَضَّلُ وَ أَنَا وَخَتَنِي نَتَشَاجَرُ فِي مِيرَاثٍ ، فَوَقَفَ عَلَيْنَا سَاعَةً ثُمَّ قَالَ لَنَا : تَعَالَوْا إِلَى الْمَنْزِلِ فَأَتَيْنَاهُ فَأَصْلَحَ بَيْنَنَا بِأَرْبَعِمِائَةِ دِرْهَمٍ فَدَفَعَهَا

کسی است که برای نصیحت خلق درزمین بیشتر دوندگی کند .

٦ - سفیان بن عیینه گوید: شنیدم امام صادق علیه السلام میفرمود : برشما باد بنصیحت کردن مخلوق برای رضای خدا ، که خدا را بعملی بهتر ازآن ملاقات نکنی .

﴿ باب ﴾

﴿ اصلاح میان مردم ﴾

١ - امام صادق علیه السلام میفرمود : صدقه ئی را که خدا دوست دارد ، اصلاح میان مردمست ، زمانیکه اختلاف وفساد یابند ونزدیك ساختن آنها بیکدیگر زمانیکه ازهم دورشوند .

٢ - وفرمود : اصلاح کردنم میان دونفررا نزد من محبوبتر است از اینکه دو دینار تصدق دهم .

٣ - مفضل گوید : امام صادق علیه السلام فرمود : هرگاه میان دونفر ازشیعیان ما نزاعی دیدی ، از مال من فدیه بده (یعنی هرچه ادعا میکند ازمال من باو بده تا طرف را رها کند) .

٤ - ابو حنیفه مقدم حاج گوید : من و دامادم درباره میراثی نزاع میکردیم که مفضل بما رسید ، ساعتی بر سر ما ایستاد و سپس گفت : بمنزل من آئید. ما رفتیم واو میان ما بچهارصد درهم صلح داد وآن

إِلَيْنَا مِنْ عِنْدِهِ حَتَّى إِذَا اسْتَوْثَقَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنَّا مِنْ صَاحِبِهِ، قَالَ: أَمَّا إِنَّهَا لَيْسَتْ مِنْ مَالِي وَلَكِنْ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام أَمَرَنِي إِذَا تَنَازَعَ رَجُلَانِ مِنْ أَصْحَابِنَا فِي شَيْءٍ أَنْ أَصْلَحَ بَيْنَهُمَا وَأَفْتَدِيَهَا مِنْ مَالِهِ، فَهَذَا مِنْ مَالِ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام.

﴿۲۲۱۰﴾ ۵ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ الْمُغِيرَةِ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ عَمَّارٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ، الْمُصْلِحُ لَيْسَ بِكَاذِبٍ.

٦ - عَلِيٌّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ، عَنْ

پول را هم خودش بما داد و از هریك از ما نسبت بدیگری تعهد گرفت (که دیگر ادعا نکنیم) سپس گفت: بدانید که این پول از مال من نبود. بلکه امام صادق علیه السلام بمن دستور داده که هر گاه دو نفر از ما شیعه در موضوعی نزاع کردند. میان آنها صلح دهم واز مال آنحضرت فدیه دهم و مصرف کنم، پس این پول از امام صادق علیه السلام است.

۵ - امام صادق علیه السلام فرمود: مصلح دروغگو نیست.

شرح - کسیکه بقصد اصلاح میان دونفر سخنی ازجانب یکی ازآنها بدیگری بگوید که او نگفته باشد، و علم برضایت اوهم داشته باشد، این سخن دروغ حرام نیست وبرخی گفته‌اند دروغ اصطلاحی نیست اگر چه دروغ لغوی باشد، زیرادروغ اصطلاحی آنستکه علاوه برعدم مطابقت با واقع، گوینده آن مذموم ونکوهیده باشد، ودر اینمورد مذموم نیست.

در هر حال فقهاء شیعه رضوان الله تعالی علیهم باستناد این خبر ودوخبر دیگر، این مورد را یکی از مستثنیات دروغ شمرده وحرام ندانسته‌اند، زیرا اگر قبح وزشتی دروغ ذاتی باشد، رجحان دفع افسد بفاسد از مستقلات عقلیه است، واختلاف وکشمکش میان دو نفر گاهی دامنه پیدا میکند و بدو فامیل و دوکشور میرسد و خونریزیها و زیانهای مالی و عرضی بسیار ببار میآورد، و چه بسا بوسیله یك دروغ مصلحت آمیز بتوان از این مفاسد جلوگیری کرد. در اینصورت عقل حکم میکند که بخاطر دفع آن مفاسد بزرگ این فاسد کوچك انجام شود، اگر چه ازاطلاق اخبار استفاده میشود که مطلق کدورت واختلاف میان دونفر اگر چه بخونریزی وخسارتی هم منجر نگردد، مبغوض ومنفور شارع است و قبحش از قبح دروغ بیشتر است، زیرا اسلام باتحاد والفت مسلمین اهمیت بسیاری قائل شده وجماعات وزیارت مؤمن وعیادت مریض وهدیه بردن و سلام کردن وسیر کردن وپوشانیدن مؤمن و دهها دستوراخلاقی دیگررا بمنظورتحکیم روابط دوستی میان مسلمین قرار داده است ونیز نهی از غیبت و بهتان و ستم وخلف وعده و سوء ظن و زنا وبلکه نهی از خود دروغ هم بدین منظوراست. پس میتوان گفت که حزمت دروغ و وجوب راستی برای اینستکه میان مسلمین کدورت واختلافی پیدا نشود، و هر گاه راستگوئی موجب کدورت و اختلاف شود حرمت دروغ ازمیان میرود، چنانچه نظیر بن موضوع در باب تقیه هم ذکر میشود.

٦ - امام صادق علیه السلام درباره قول خدای عزوجل: «خدا را معرض سوگندهای خود مسازید

أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام فِي قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ «وَلَا تَجْعَلُوا اللهَ عُرْضَةً لِأَيْمَانِكُمْ أَنْ تَبَرُّوا وَتَتَّقُوا وَتُصْلِحُوا بَيْنَ النَّاسِ» قَالَ : إِذَا دُعِيتَ لِصُلْحٍ بَيْنَ اثْنَيْنِ فَلَا تَقُلْ عَلَيَّ يَمِينٌ أَلَّا أَفْعَلَ .

۷ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ وَهْبٍ أَوْ مُعَاوِيَةَ بْنِ عَمَّارٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ : أَبْلِغْ عَنِّي كَذَا وَكَذَا ـ فِي أَشْيَاءَ أَمَرَ بِهَا ـ قُلْتُ : فَأُبَلِّغُهُمْ عَنْكَ وَأَقُولُ عَنِّي مَا قُلْتَ لِي وَغَيْرَ الَّذِي قُلْتَ ؟ قَالَ : نَعَمْ إِنَّ الْمُصْلِحَ لَيْسَ بِكَذَّابٍ [إِنَّمَا هُوَ الصُّلْحُ لَيْسَ بِكَذِبٍ] .

﴿ بَابٌ ﴾

﴿ فِي إِحْيَاءِ الْمُؤْمِنِ ﴾

۱ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى ، عَنْ سَمَاعَةَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قُلْتُ لَهُ : قَوْلُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «مَنْ قَتَلَ نَفْساً بِغَيْرِ نَفْسٍ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعاً وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعاً» ؟ قَالَ : مَنْ أَخْرَجَهَا مِنْ ضَلَالٍ إِلَى هُدًى فَكَأَنَّمَا

که نیکوکار وپرهیزکار ومصلح میان مردم باشید ، ۲۲۴ سوره ۲ » فرمود : هرگاه ترا برای اصلاح میان دوتن خواندند ، مگو سوگند خورده‌ام که این کار را نکنم .

شرح ـ در تفسیر آیه شریفه دوقولست : اول آنکه کلمه « ان تبروا » بر وجه اثبات باشد . دوم آنکه بر وجه نفی وحرف « لا » درتقدیر باشد .

بنا بر وجه دوم معنی آیه اینستکه خدا را مانع کارهای خیری که برآنها سوگند یادکرده‌اید مسازید یعنی اگر سوگندیادکرده‌اید که مثلا احسان نکنید ومیان مردم اصلاح ننمائید ، باین سوگند وفادار نباشید و هرگاه مورد احسان و اصلاحی پیش‌آمد انجام دهید و کفاره سوگند را بدهید و تفسیرامام علیه السلام مناسب این معنی است ، ولی بنا بروجه اول معنی آیه اینستکه: خدا را معرض سوگندهای خود مسازید ، یعنی همواره بخدا سوگند نخورید تا نیکوکار وبا تقوی ومصلح میان مردم باشید .

۷ ـ امام صادق علیه‌السلام بمعاویة بن وهب یاعمار، راجع باموریکه باو دستور داده بود ، فرمود ازجانب من چنین وچنان بگو ، معاویه گوید : عرضکردم : فرموده شما را بآنها برسانم و خودم هم آنچه را شما فرموده‌اید و چیزهای دیگری راکه نفرموده‌اید بگویم ؟ فرمود :آری ، مصلح درغگو نیست [همانا این صلح است نه دروغ] .

﴿ باب ﴾

﴿ احیاء مؤمن ﴾

۱ ـ سماعه گوید : از امام صادق علیه‌السلام این قول خدای عزوجل را پرسیدم : « هرکه انسانی را بجز برای قصاص انسانی بکشد ، گویا همه مردم راکشته ، وهرکه او را زنده کند گویا همه مردم را زنده کرده ، ۳۲ سوره ۵ » فرمود : هرکه اورا ازگمراهی بسوی هدایت برد گویا اورا زنده کرده

أَحْيَاهَا وَمَنْ أَخْرَجَهَا مِنْ هُدًى إِلَى ضَلَالٍ فَقَدْ قَتَلَهَا .

٢ ـ عَنْهُ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ أَبَانِ بْنِ عُثْمَانَ ، عَنْ فُضَيْلِ بْنِ يَسَارٍ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام : قَوْلُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ فِي كِتَابِهِ : «وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا» ؟ قَالَ : مِنْ حَرْقٍ أَوْ غَرْقٍ ، قُلْتُ : فَمَنْ أَخْرَجَهَا مِنْ ضَلَالٍ إِلَى هُدًى ؟ قَالَ : ذَاكَ تَأْوِيلُهَا الْأَعْظَمُ

مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ وَعَبْدِ اللهِ ابْنَيْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ أَبَانٍ مِثْلَهُ .

﴿٢٢١٥﴾ ٣ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنِ النَّضْرِ بْنِ سُوَيْدٍ ، عَنْ يَحْيَى ابْنِ عِمْرَانَ الْحَلَبِيِّ ، عَنْ أَبِي خَالِدٍ الْقَمَّاطِ ، عَنْ حُمْرَانَ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام : أَسْأَلُكَ ؟ ـ أَصْلَحَكَ اللهُ ـ فَقَالَ : نَعَمْ ، فَقُلْتُ : كُنْتُ عَلَى حَالٍ وَ أَنَا الْيَوْمَ عَلَى حَالٍ أُخْرَى كُنْتُ أَدْخُلُ الْأَرْضَ فَأَدْعُو الرَّجُلَ وَالْإِثْنَيْنِ وَالْمَرْأَةَ فَيُنْقِذُ اللهُ مَنْ شَاءَ وَأَنَا الْيَوْمَ لَا أَدْعُو أَحَدًا ؟ فَقَالَ : وَمَا عَلَيْكَ أَنْ تُخَلِّيَ بَيْنَ النَّاسِ وَبَيْنَ رَبِّهِمْ فَمَنْ أَرَادَ اللهُ أَنْ يُخْرِجَهُ مِنْ ظُلْمَةٍ إِلَى نُورٍ أَخْرَجَهُ ، ثُمَّ قَالَ : وَلَا عَلَيْكَ إِنْ آنَسْتَ مِنْ أَحَدٍ خَيْرًا أَنْ تَنْبِذَ إِلَيْهِ الشَّيْءَ نَبْذًا ، قُلْتُ : أَخْبِرْنِي عَنْ قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «وَمَنْ أَحْيَاهَا

وهر که اورا از هدایت بسوی گمراهی برد ، گویااورا کشته‌است .

شرح ـ اصل آیه درقرآن کریم بدینگونه است : **من أجل ذلك كتبنا على بني اسرائيل انه من قتل نفساً بغير نفس او فساد في الارض فكانما قتل الناس جميعاً و من احياها فكانما احياالناس جميعاً** ، ودر این روایت نقل بمعنی شده و بجهت ظهورش ببرخی از آن اکتفا گشته است.

مفسرین دربیان آیه وجوهی گفته‌اندکه شاید وجه بهترش اینستکه چون کسی یکنفررا بکشد احساسات عمومی‌را جریحه‌دار میکند وهمه مردم دشمن اومیشوند، پس مثل اینستکه همه‌مردم را کشته‌و کسیکه یکنفر را زنده کند یا هدایت نماید ، خدا پاداش زنده کردن وهدایت نمودن همه مردم را باو دهد ، زیرا بسبب احسانیکه ببرادرآنها کرده ، همه را خرسند وشادمان نموده پس گویا همه را زنده کرده‌است .

٢ ـ فضیل بن یسار گوید : بامام باقر علیه السلام عرضکردم : خدای عزوجل در کتابش فرماید : « وهر که اورا زنده کند گویا همه مردم را زنده کرده است » فرمود : یعنی او را از سوختن و غرق شدن نجات دهد ، عرضکردم : کسیکه او را از گمراهی بسوی هدایت برد چگونه است ؟ فرمود : این تأویل اعظم آیه است (یعنی آیه شامل این معنی هم هست و این معنی مهمتر و عالیتر ازمعنی اولست) .

٣ ـ حمران گوید : بامام صادق علیه السلام عرضکردم : اصلحك‌الله از شما سؤال کنم ؟ فرمود : آری : عرضکردم : من درگذشته حالی داشتم و امروزحال دیگری دارم ، من درگذشته درزمین میگشتم ویکمرد و دومرد یا زنی را بمذهب حق دعوت میکردم و خدا هر که را میخواست (بوسیله دعوت من) نجات میداد ، ولی امروز کسی رادعوت نمیکنم. فرمود : چه زیانی برتواست که مردم را با پروردگارشان واگذاری ، تا هر که را خدا خواهد از تاریکی بسوی نور برد ، سپس فرمود : باکی بر تو نیست که اگر ازکسی احساس خیری نمودی ، سخنی با نرمی واحتیاط باو القا کنی ، عرضکردم : معنی این قول

فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعاً» قَالَ : مِنْ حَرْقٍ أَوْغَرْقٍ ، ثُمَّ سَكَتَ ، ثُمَّ قَالَ : تَأْوِيلُهَا الْأَعْظَمُ أَنْ: دَعَاهَا فَاسْتَجَابَتْ لَهُ .

﴿ بَابٌ ﴾

﴿ فِي الدُّعَاءِ لِلْأَهْلِ إِلَى الْإِيمَانِ ﴾

۱ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنْ عَلِيِّ بْنِ النُّعْمَانِ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ مُسْكَانَ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ خَالِدٍ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام : إِنَّ لِي أَهْلَ بَيْتٍ وَهُمْ يَسْمَعُونَ مِنِّي أَفَأَدْعُوهُمْ إِلَى هَذَا الْأَمْرِ؟ فَقَالَ : نَعَمْ إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ فِي كِتَابِهِ «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَ أَهْلِيكُمْ نَاراً وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ» .

﴿ بَابٌ ﴾

﴿ فِي تَرْكِ دُعَاءِ النَّاسِ ﴾

۱ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ كُلَيْبِ بْنِ مُعَاوِيَةَ الصَّيْدَاوِيِّ قَالَ: قَالَ لِي أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام : إِيَّاكُمْ وَالنَّاسَ ، إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ إِذَا أَرَادَ بِعَبْدٍ خَيْراً نَكَتَ فِي قَلْبِهِ نُكْتَةً فَتَرَكَهُ وَهُوَ يَجُولُ لِذَلِكَ وَيَطْلُبُهُ ، ثُمَّ قَالَ : لَوْ أَنَّكُمْ إِذَا كَلَّمْتُمُ النَّاسَ قُلْتُمْ : ذَهَبَنَا حَيْثُ ذَهَبَ اللهُ وَ اخْتَرْنَا

خدای عزوجل را بمن خبر داد : « وهر که اورا زنده کند ، گویا همه مردم را زنده کرده » فرمود : یعنی او را از سوختن و غرق شدن برهاند ، آنگاه سکوت نمود و سپس فرمود : تأویل اعظم آیه اینستکه او را دعوت کند واو هم بپذیرد .

توضیح ـ راجع باین موضوع درج اول ص ۲۳۵ شرح مبسوطی بیان شد .

﴿ باب ﴾

﴿ دعوت خانواده بهایمان ﴾

۱ ـ سلیمان بن خالد گوید : بامام صادق علیه السلام عرضکردم : من خانواده‌ئی دارم که از من شنوائی دارند . آنهارا بامر امامت دعوت کنم ؟ فرمود : آری خدای عزوجل در کتابش میفرماید : کسانی که ایمان آورده‌اید ! خود وخاندان خود را از آتشی که آتشگیره آن مردم وسنگ است بر کنار دارید ، ٦ سوره ٦٦ » .

﴿ باب ﴾

﴿ دعوت نکردن مردم ﴾

۱ ـ کلیب بن معاویه گوید : امام صادق علیه السلام بمن فرمود : از مردم دور شوید (آنها رابمذهب حق نخوانید) همانا خدای عزوجل چون خیر بنده‌ئی را خواهد ، در دلش نقطه و اثری گذارد (نور هدایت دردلش افکند) واورا رها کند ، او خود بگردش افتد و حق را بجوید ، سپس فرمود : کاش شما

مَنِ اخْتَارَ اللهُ، وَاخْتَارَ اللهُ مُحَمَّداً وَاخْتَرْنَا آلَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلَيْهِمْ.

٢ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ أَبِي إِسْمَاعِيلَ السَّرَّاجِ عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ، عَنْ ثَابِتٍ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ: قَالَ لِي أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام: يَا ثَابِتُ مَا لَكُمْ وَلِلنَّاسِ، كُفُّوا عَنِ النَّاسِ وَلَا تَدْعُوا أَحَداً إِلَى أَمْرِكُمْ، فَوَاللهِ لَوْ أَنَّ أَهْلَ السَّمَاءِ وَأَهْلَ الْأَرْضِ اجْتَمَعُوا عَلَى أَنْ يُضِلُّوا عَبْداً يُرِيدُ اللهُ هُدَاهُ مَا اسْتَطَاعُوا، كُفُّوا عَنِ النَّاسِ وَلَا يَقُولُ أَحَدُكُمْ: أَخِي وَابْنُ عَمِّي وَجَارِي فَإِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ إِذَا أَرَادَ بِعَبْدٍ خَيْراً طَيَّبَ رُوحَهُ فَلَا يَسْمَعُ بِمَعْرُوفٍ إِلَّا عَرَفَهُ وَلَا بِمُنْكَرٍ إِلَّا أَنْكَرَهُ ثُمَّ يَقْذِفُ اللهُ فِي قَلْبِهِ كَلِمَةً يَجْمَعُ بِهَا أَمْرَهُ.

٣ ـ أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَانَ عَنِ الْفُضَيْلِ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام: نَدْعُو النَّاسَ إِلَى هَذَا الْأَمْرِ؟ فَقَالَ: يَا فُضَيْلُ إِنَّ اللهَ إِذَا أَرَادَ بِعَبْدٍ خَيْراً أَمَرَ مَلَكاً فَأَخَذَ بِعُنُقِهِ حَتَّى أَدْخَلَهُ فِي هَذَا الْأَمْرِ طَائِعاً أَوْ كَارِهاً.

﴿٢٢٢٠﴾ ٤ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام: اجْعَلُوا أَمْرَكُمْ هَذَا لِلَّهِ وَلَا تَجْعَلُوهُ لِلنَّاسِ، فَإِنَّهُ مَا كَانَ لِلَّهِ فَهُوَ لِلَّهِ وَمَا كَانَ لِلنَّاسِ فَلَا يَصْعَدُ إِلَى السَّمَاءِ، وَلَا تُخَاصِمُوا بِدِينِكُمُ النَّاسَ فَإِنَّ الْمُخَاصَمَةَ مُمْرِضَةٌ لِلْقَلْبِ إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ

هرگاه با مردم بسخن میپرداختید میگفتید: ما از راهیکه خدا رفته رفته‌ایم، و هرکه را خدا انتخاب کرده انتخاب کرده‌ایم، خدا محمد را انتخاب کرد، وما آل محمد را صلی الله علیه وآله انتخاب کردیم.

٢ ـ ثابت ابی‌سعید گوید: امام صادق علیه‌السلام بمن فرمود: شما را با مردم چکار؟ از مردم دست بدارید و هیچکس را بمذهب خود نخوانید، بخدا که اگر اهل آسمان واهل زمین تصمیم گیرند که بنده‌ای راکه خدا هدایتش را خواسته گمراه کنند نتوانند، از مردم دست بدارید، و هیچکس از شما (از راه دلسوزی) نگوید: این برادر منست: پسرعموی منست، همسایه منست، زیرا هرگاه خدای عزوجل خیر بنده‌ئی را خواهد، روحش را پاکیزه کند، آنگاه هر خوبی را بشنود بشناسد و بپذیرد و هر زشتی بگوشش رسد انکار کند، سپس خدا دردلش کلمه‌ئی افکند که بسبب آن کارش را فراهم سازد (یعنی امامت را بدلش القا کند تا ازبرکت راهنمائی ائمه علیهم‌السلام امر دنیا و آخرتش مرتب گردد وسامان یابد).

٣ ـ فضیل گوید: بامام صادق علیه‌السلام عرضکردم: مردم را بامر امامت دعوت کنیم؟ فرمود: ای فضیل! چون خدا خیر بنده‌ئی را خواهد بفرشته‌ئی امر کند که گردن او را گرفته، خواه یاناخواه اورا داخل امرامامت کند.

٤ ـ امام صادق علیه‌السلام فرمود: این امر (امامت) خود را برای خدا قرار دهید نه برای مردم، زیرا آنچه برای خداست، ازآن خداست (عملیکه برای خدا خالص باشد، خود او پاداش و ثوابش را عطا کند) وآنچه برای مردم باشد بآسمان بالا نرود، (پذیرفته خدا نگردد) بر سر دین خود

قَالَ لِنَبِيِّهِ صلى الله عليه وآله: «إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ» وَقَالَ: «أَفَأَنْتَ تُكْرِهُ النَّاسَ حَتَّى يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ» ذَرُوا النَّاسَ فَإِنَّ النَّاسَ أَخَذُوا عَنِ النَّاسِ وَإِنَّكُمْ أَخَذْتُمْ عَنْ رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وآله، وَعَلِيٍّ عليه السلام وَلَا سَوَاءَ؛ وَإِنِّي سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ: إِذَا كَتَبَ اللهُ عَلَى عَبْدٍ أَنْ يُدْخِلَهُ فِي هَذَا الْأَمْرِ كَانَ أَسْرَعَ إِلَيْهِ مِنَ الطَّيْرِ إِلَى وَكْرِهِ.

٥ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى، عَنِ ابْنِ أُذَيْنَةَ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ خَلَقَ قَوْماً لِلْحَقِّ فَإِذَا مَرَّ بِهِمُ الْبَابُ مِنَ الْحَقِّ قَبِلَتْهُ قُلُوبُهُمْ وَإِنْ كَانُوا لَا يَعْرِفُونَهُ وَإِذَا مَرَّ بِهِمُ الْبَابُ مِنَ الْبَاطِلِ أَنْكَرَتْهُ قُلُوبُهُمْ وَإِنْ كَانُوا لَا يَعْرِفُونَهُ وَخَلَقَ قَوْماً لِغَيْرِ ذَلِكَ فَإِذَا مَرَّ بِهِمُ الْبَابُ مِنَ الْحَقِّ أَنْكَرَتْهُ قُلُوبُهُمْ وَإِنْ كَانُوا لَا يَعْرِفُونَهُ وَإِذَا مَرَّ بِهِمُ الْبَابُ مِنَ الْبَاطِلِ قَبِلَتْهُ قُلُوبُهُمْ وَإِنْ كَانُوا لَا يَعْرِفُونَهُ.

٦- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ عَبْدِالْحَمِيدِ بْنِ أَبِي الْعَلَاءِ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ إِذَا أَرَادَ بِعَبْدٍ خَيْراً نَكَتَ فِي قَلْبِهِ نُكْتَةً مِنْ نُورٍ فَأَضَاءَ لَهَا سَمْعَهُ

با مردم ستیزه نکنید، زیرا ستیزه بیمارکننده دلست، همانا خدای عزوجل به پیغمبرش فرماید: «تو هر که را دوست داری هدایت نکنی، بلکه خدا هر که را خواهد هدایت کند، ٥٦ سوره ٢٨» وباز فرماید آیا تومیتوانی مردم را بزور وادار کنی که مؤمن باشند؟ ٩٩ سوره ١٠» مردم رادها کنید، زیرا مردم از همین مردم تعلیم گرفته‌اند وشما ازرسولخدا صلی‌الله علیه وآله وعلی‌علیه‌السلام تعلیم گرفته‌اید، واین کجا وآن کجا؛ من از پدرم شنیدم که میفرمود: هرگاه خدا برای بنده‌ئی نوشت و لازم فرمود که دراین‌امر داخل شود، بسوی‌آن شتابنده تر از مرغ بلانه‌اش گردد.

٥ - امام صادق عليه السلام فرمود: همانا خدای عزوجل مردمی‌را برای حق‌آفریده که چون دری از حق بآنها گذرد (مثل‌اینکه‌سخن‌حقی شنوند) دلشان‌آنرا بپذیرد اگرچه‌آنرا نفهمند و نشناسند، و چون دری از باطل بآنها گذرد، دلشان انکارکند، اگرچه‌آنرا نشناسند و مردمی دیگر را برای غیر حق آفریده که چون دری ازحق بآنها گذرد، دلشان انکار کند، اگر چه آنرا نشناسند وچون دری از باطل بآنها گذرد دلشان‌آنرا بپذیرد، اگرچه‌آنرا نشناسند.

شرح - آفریدن مردمی را برای حق و مردمی را برای غیر حق مربوط بمسأله طینت و جبر و تفویض است که در ابواب خود شرح داده شد، و موضوع پذیرش وانکار دل با عدم عرفان و شناسائی را مجلسی ره گوید «گفته شده این از باب مقدمات مرکوزه در ذهن است که خودش بآن عالم نیست».

البته پیداست که لطف وغضب خدا درهرمورد ونسبت بهر مخلوقی‌بیحساب و یاوه نیست، اگرچه‌ما آنحساب را درنیابیم، واما ذکر این روایت دراین باب، از این نظراست که سعی وکوشش برای هدایت اشخاص تأثیر مهمی درهدایت آنها ندارد وبلکه برای تحصیل ثوابست: ودر زمان تقیه ثواب درترک آنست.

٦ - امام صادق عليه‌السلام فرمود، همانا خدای عزوجل هرگاه خیر بنده‌ئی را خواهد، نقطه‌ئی

وَقَلْبَهُ حَتَّى يَكُونَ أَحْرَصَ عَلَى مَا فِي أَيْدِيكُمْ مِنْكُمْ وَ إِذَا أَرَادَ بِعَبْدٍ سُوءاً نَكَتَ فِي قَلْبِهِ نُكْتَةً سَوْدَاءَ ، فَأَظْلَمَ لَهَا سَمْعُهُ وَقَلْبُهُ ، ثُمَّ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ: «فَمَنْ يُرِدِ اللهُ أَنْ يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ وَمَنْ يُرِدْ أَنْ يُضِلَّهُ يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقاً حَرَجاً كَأَنَّمَا يَصَّعَّدُ فِي السَّمَاءِ» .

٧ - عَنْهُ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حُمْرَانَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ إِذَا أَرَادَ بِعَبْدٍ خَيْراً نَكَتَ فِي قَلْبِهِ نُكْتَةً بَيْضَاءَ وَفَتَحَ مَسَامِعَ قَلْبِهِ وَوَكَّلَ به مَلَكاً يُسَدِّدُهُ وَإِذَا أَرَادَ بِعَبْدٍ سُوءاً نَكَتَ فِي قَلْبِهِ نُكْتَةً سَوْدَاءَ وَسَدَّ مَسَامِعَ قَلْبِهِ وَوَكَّلَ بِهِ شَيْطَاناً يُضِلُّهُ.

﴿ بَابٌ ﴾

﴿ أَنَّ اللهَ إِنَّمَا يُعْطِي الدِّينَ مَنْ يُحِبُّهُ ﴾

١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ، عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ ، عَنْ حَمْزَةَ ابْنِ حُمْرَانَ ؛ عَنْ عُمَرَ بْنِ حَنْظَلَةَ قَالَ : قَالَ لِي أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام : يَا أَبَا الصَّخْرِ إِنَّ اللهَ يُعْطِي الدُّنْيَا

از نور دردلش زند که گوش ودلش را ازآن روشن کند، تاآنجاکه برآنچه در دست شماست (امر ولایت) ازخود شما حریص‌تر گردد ، وچون برای بنده‌ئی بد خواهد ، نقطه سیاهی در دلش زندکه گوش و دلش ازآن تاریك شود ، سپس این‌آیه راتلاوت فرمود : « کسیکه خدا هدایتش را خواهد ، سینه‌اش را برای اسلام باز کند : وکسیکه خدا ضلالتش را خواهد ، سینه‌اش را تنگ و سخت کند که گوئی بآسمان بالا میرود ۱۲۵ سوره ٦ » .

٧ - امام صادق علیه‌السلام فرمود : هرگاه خدا خیر بنده‌ئی راخواهد، دردلش نقطه سفیدی‌اندازد وگوشهای دلشرا بگشاید ، وبراوفرشته‌ئی گماردکه استوارش دارد ، وهرگاه بد بنده‌ئی را خواهد ، در دلش نقطه سیاهی افکند وگوشهای دلشرا ببندد وبر اوشیطانی گماردکه گمراهش کند .

جمله معترضه - خدایا دراین‌صبح‌زودکه درده «جا غرق» نشسته واین‌اخبار راترجمه میکنم ، و نسیم لطیف وهوای مطبوع مسخر اراده وفرمان ترا استشمام میکنم ، میدانم تااندازه‌ئی‌باین بنده عاصی لطف وعنایت فرموده و مشمول رحمتم داشته‌ئی که بتفکر در این احادیث و اخباریکه از بهترین سخنان بشر عمیق‌تر وروح‌افزاتراست موفقم فرموده‌ئی، امانمیدانم مشمول‌آنچه مینویسم: « هرگاه‌خدا خیربنده‌ئی را خواهد ... » میباشم یا - نعوذ بالله - در جمله دوم داخلم ، خدایا تو میدانی که اکنون دلم شکسته و چشم‌تراست **الهی کفی علمك عن المقال وکفی کرمك عن السؤال**

﴿ خدا دین رابکسیکه دوست دارد عطاکند ﴾

١ - عمربن حنظله گوید : امام صادق علیه‌السلام بمن فرمود : ای ابا صخر ، خدا دنیا را بدوست ودشمن‌خود عطاکند ، ولی‌این امر (ولایت) را جز ببرگزیده از خلقش عطا نکند ، بخدا شما دین من

مَنْ يُحِبُّ وَيُبْغِضُ ، وَلَا يُعْطِي هٰذَا الْأَمْرَ إِلَّا صَفْوَتَهُ مِنْ خَلْقِهِ ، أَنْتُمْ وَاللهِ عَلَى دِينِي وَدِينِ آبَائِي إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ ، لَا أَعْنِي عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ وَلَا مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ وَإِنْ كَانَ هٰؤُلَاءِ عَلَى دِينِ هٰؤُلَاءِ .

﴿٣٢٣﴾ ٢ ـ الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْوَشَّاءِ ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ حُمَيْدٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَعْيَنَ الْجُهَنِيِّ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عليه السلام يَقُولُ : يَا مَالِكُ إِنَّ اللهَ يُعْطِي الدُّنْيَا مَنْ يُحِبُّ وَيُبْغِضُ ، وَلَا يُعْطِي دِينَهُ إِلَّا مَنْ يُحِبُّ .

٣ ـ عَنْهُ ، عَنْ مُعَلَّى ، عَنِ الْوَشَّاءِ ، عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ بْنِ عَمْرٍو الْخَثْعَمِيِّ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ حَنْظَلَةَ ، وَعَنْ حَمْزَةَ بْنِ حُمْرَانَ ، عَنْ حُمْرَانَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : إِنَّ هٰذِهِ الدُّنْيَا يُعْطِيهَا اللهُ الْبَرَّ وَالْفَاجِرَ وَلَا يُعْطِي الْإِيمَانَ إِلَّا صَفْوَتَهُ مِنْ خَلْقِهِ .

٤ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ النُّعْمَانِ ، عَنْ أَبِي سُلَيْمَانَ ، عَنْ مَيْسِرٍ قَالَ : قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام : إِنَّ الدُّنْيَا يُعْطِيهَا اللهُ عَزَّ وَجَلَّ مَنْ أَحَبَّ وَمَنْ أَبْغَضَ ، وَإِنَّ الْإِيمَانَ لَا يُعْطِيهِ إِلَّا مَنْ أَحَبَّهُ

((بَابُ سَلَامَةِ الدِّينِ))

١ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ النُّعْمَانِ ، عَنْ أَيُّوبَ بْنِ الْحُرِّ ، عَنْ أَبِي

وپدرانم ابراهیم واسماعیل را دارید ، مقصودم علی بن الحسین و محمد بن علی نیست ، اگر چه ایشان هم بدین آنها بودند .

شرح ـ مقصود اینستکه اصول دین و اعتقادات که توحید و عدل و معاد و نبوت ووصایت است، در همه ادیان یکی است وتنها اختلاف درشخص نبی ووصی است درازمنه واعصار ، پس شما شیعیان که پیغمبر ووصی زمان خود را پذیرفته‌اید ، دین وشریعت همه پیغمبران را پذیرفته‌اید .

٢ ـ مالك بن اعین گوید : شنیدم امام باقر علیه السلام میفرمود : ای مالك همانا خدا دنیا را بآنکه دوستش دارد وآنکه دشمنش دارد عطا کند ، ولی دینش را جز بآنکه دوستش دارد عطا نکند .

٣ ـ و فرمود : خدا این دنیا را به نیکوکار و بدکردار عطا کند ، ولی ایمان را جز بمخلوق برگزیده‌اش عطا نکند .

٤ ـ امام صادق علیه السلام فرمود : خدای عزوجل دنیا را بآنکه دوستش دارد وآنکه دشمنش دارد بدهد ، ولی ایمان را جز بآنکه دوستش دارد عطا نکند .

✡(باب)✡

✡(سلامتی دین)✡

١ ـ امام صادق علیه السلام در باره قول خدای عزوجل : « خدا او را از بدیهای آنچه نیرنگ‌زدند

عَبدِاللهِ عليه السلام في قَولِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «فَوَقاهُ اللهُ سَيِّئاتِ ما مَكَرُوا» فَقالَ: أَما لَقَد بَسَطُوا عَلَيهِ وَقَتَلُوهُ وَلَكِن أَتَدرُونَ ما وَقاهُ ؟ وَقاهُ أَن يَفتِنُوهُ في دِينِهِ .

٢ - عَلِيُّ بنُ إبراهيمَ ، عَن مُحَمَّدِ بنِ عيسَى بنِ عُبَيدٍ ، عَن أَبي جَميلَةَ قالَ : قالَ أَبُو عَبدِاللهِ عليه السلام كانَ في وَصِيَّةِ أَميرِ المُؤمِنينَ عليه السلام لِأَصحابِهِ : اعلَمُوا أَنَّ القُرآنَ هُدَى اللَّيلِ وَالنَّهارِ وَ نُورُ اللَّيلِ المُظلِمِ عَلى ما كانَ مِن جَهدٍ وَفاقَةٍ ، فَإِذا حَضَرَت بَلِيَّةٌ فَاجعَلُوا أَموالَكُم دُونَ أَنفُسِكُم ، وَ إِذا نَزَلَت نازِلَةٌ فَاجعَلُوا أَنفُسَكُم دُونَ دِينِكُم ؛ وَاعلَمُوا أَنَّ الهالِكَ مَن هَلَكَ دِينُهُ وَالحَرِيبُ مَن حُرِبَ دِينُهُ ؛ أَلا وَإِنَّهُ لا فَقرَ بَعدَ الجَنَّةِ ، أَلا وَإِنَّهُ لا غِنىً بَعدَ النّارِ ، لا يُفَكُّ أَسِيرُها وَلا يُبرَءُ ضَرِيرُها .

٣ - (٢٢٣٠) عَلِيٌّ ، عَن أَبِيهِ ، عَن حَمّادِ بنِ عيسى ، عَن رِبعِيِّ بنِ عَبدِاللهِ ، عَن فُضَيلِ بنِ يَسارٍ ، عَن أَبي جَعفَرٍ عليه السلام : قالَ: سَلامَةُ الدِّينِ وَصِحَّةُ البَدَنِ خَيرٌ مِنَ المالِ، وَالمالُ زِينَةٌ مِن زِينَةِ الدُّنيا حَسَنَةٌ.

مُحَمَّدُ بنُ إسماعيلَ ، عَنِ الفَضلِ بنِ شاذانَ ، عَن حَمّادٍ ، عَن رِبعِيٍّ ، عَنِ الفُضَيلِ ، عَن أَبي جَعفَرٍ عليه السلام ، مِثلَهُ .

٤ - عِدَّةٌ مِن أَصحابِنا ، عَن أَحمَدَ بنِ مُحَمَّدِ بنِ خالِدٍ ، عَنِ ابنِ فَضّالٍ ، عَن يُونُسَ بنِ يَعقُوبَ

نگهداشت ، ٤٠ سوره ٤٠» فرمود : همانا بخدا براو چیره شدند و اوراکشتند ، ولی‌میدانید خدا او را از چه نگه داشت ؟ او را نگه داشت از اینکه نسبت بدینش فریب دهند . (مربوط بمؤمن آل فرعونست که داستان او درقرآن وتواریخ مذکور است) .

٢ - امام صادق علیه السلام فرمود : در ضمن سفارش امیرالمؤمنین علیه‌السلام باصحابش اینست : بدانید که قران هدایت شب و روز است (یعنی درهمه احوال واوقات) و نور شب تاریکست ، برای هر سختی ونیازی (راه نجات را درگرفتاری وبلانشان دهد) پس چون بلائی فرا رسد ، اموال خود را سپر جانتان سازید ، وچون حادثه‌ئی پیش آمد(که مربوط بامر دینست وجز با دادن جان مرتفع نشود)جان خود را فدای دینتان کنید ، وبدانید که هلاك شده کسی است که دینش تباه شود وغارت زده کسی است که دینش رابربایند ، همانا پس ازرسیدن به بهشت نیازی نیست وبعد از دوزخ بی‌نیازی نیست (هرکه دردنیا عمل صالح کند ومستوجب بهشت گردد ، فقیر ونیازمند نیست ، هر چند دستنگ و گرفتار باشد و کسیکه خود را مستوجب دوزخ سازد ، بی‌نیازی ندارد ، هرچند ثروتمند و مرفه باشد) اسیر دوزخ آزاد نگردد ونابینایش بهبودی نیابد .

٣ - امام باقر علیه‌السلام فرمود : سلامتی دین وصحت بدن بهتر از مالست و مال یکی از زینتهای خوب دنیاست .

عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ قَالَ : كَانَ رَجُلٌ يَدْخُلُ عَلَى أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام مِنْ أَصْحَابِهِ فَغَبَرَ زَمَانًا لَا يَحُجُّ فَدَخَلَ عَلَيْهِ بَعْضُ مَعَارِفِهِ ، فَقَالَ لَهُ : فُلَانٌ مَا فَعَلَ ؟ قَالَ : فَجَعَلَ يُضَجِّعُ الْكَلَامَ يَظُنُّ أَنَّهُ أَنَّمَا يَعْنِي الْمَيْسَرَةَ وَالدُّنْيَا ، فَقَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام كَيْفَ دِينُهُ ؟ فَقَالَ : كَمَا تُحِبُّ ، فَقَالَ : هُوَوَاللهِ الْغِنَى .

((بَابُ التَّقِيَّةِ))

۱ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ وَغَيْرِهِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام فِي قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «أُولَئِكَ يُؤْتَوْنَ أَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا (قَالَ : بِمَا صَبَرُوا عَلَى التَّقِيَّةِ) وَيَدْرَؤُنَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ» قَالَ : الْحَسَنَةُ التَّقِيَّةُ وَالسَّيِّئَةُ الْإِذَاعَةُ .

۲ ـ ابْنُ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ ، عَنْ أَبِي عُمَرَ الْأَعْجَمِيِّ قَالَ : قَالَ لِي أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام : يَا أَبَا عُمَرَ إِنَّ تِسْعَةَ أَعْشَارِ الدِّينِ فِي التَّقِيَّةِ وَلَا دِينَ لِمَنْ لَا تَقِيَّةَ لَهُ وَالتَّقِيَّةُ فِي كُلِّ شَيْءٍ إِلَّا فِي النَّبِيذِ وَالْمَسْحِ عَلَى الْخُفَّيْنِ .

---

٤ ـ مردی از اصحاب امام صادق علیه‌السلام همواره خدمتش میرسید ، مدتی گذشت که حج نگذاشت (وخدمت امام نرسید) یکی از آشنایانش خدمت امام آمد ، امام باو فرمود : فلانی چه میکند ؟ راوی گوید : اوسخن را درلفافه بیان کرد وگمان نمود منظور حضرت دارائی و مال دنیاست . امام صادق علیه‌السلام فرمود : دینش چگونه‌است؟ گفت : چنانکه شما دوست داری ، فرمود : بخداکه او غنی است .

✡(باب تقیه)✡

۱ ـ امام صادق علیه‌السلام درباره قول خدای عزوجل چنین فرمود : « ایشان برای صبریکه کردند ، دو بار پاداش خود را دریابند (برای صبریکه بر تقیه کردند) « وبا حسنه گناه را دفع کردند » فرمود حسنه تقیه وگناه فاش کردن است .

شرح ـ آیه شریفه در سوره قصص است وراجع بتفسیر دوپاداش وجوه بسیاری گفته‌اند : یکی از آن وجوه اینستکه : مقصودازایشان نصاری و یهودی میباشندکه به پیغمبر اسلام گرویدند ویك پاداش آنها مربوط بگرویدن به پیغمبر خود وپاداش دیگر مربوط بگرویدن به پیغمبر اسلامست .

۲ ـ ابی‌عمرواعجمی گوید : امام‌صادق علیه‌السلام بمن فرمود : ای ابا عمرو ! نه دهم دین درتقیه است وهرکه تقیه ندارد دین ندارد ، و تقیه در هر چیز است جز در نوشیدن نبیذ و مسح بر روی کفش .

شرح ـ این خبر مخالف‌اخبار بسیاریست که‌تقیه را بااجتماع شرائط درهمه‌چیز ، جز درخونریزی جاری میداند، ازاینرو درتوجیهش وجوهی گفته‌اند :

اول ـ تقیه در این دوچیز هم نیست تا زمانیکه بزیان جانی و مالی بسیار نرسد ، وچون باین‌حد

٣ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ خَالِدٍ ، عَنْ عُثْمَانَبْنِ عِيسَى ، عَنْ سَمَاعَةَ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ : قَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام : التَّقِيَّةُ مِنْ دِينِ اللهِ ، قُلْتُ : مِنْ دِينِ اللهِ ؟ قَالَ : إِيْ وَاللهِ مِنْ دِينِ اللهِ وَلَقَدْ قَالَ يُوسُفُ عليه السلام : «أَيَّتُهَا الْعِيرُ إِنَّكُمْ لَسَارِقُونَ» وَاللهِ مَا كَانُوا سَرَقُوا شَيْئاً وَلَقَدْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ عليه السلام : «إِنِّي سَقِيمٌ» وَاللهِ مَا كَانَ سَقِيماً .

﴿٢٢٣٥﴾ ٤ - مُحَمَّدُبْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ عِيسَى ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ خَالِدٍ ؛ وَالْحُسَيْنِبْنِ سَعِيدٍ جَمِيعاً عَنِ النَّضْرِبْنِ سُوَيْدٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ عِمْرَانَ الْحَلَبِيِّ ، عَنْ حُسَيْنِبْنِ أَبِي الْعَلَاءِ ، عَنْ حَبِيبِبْنِ بِشْرٍ قَالَ : قَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام : سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ : لَا وَاللهِ مَا عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ شَيْءٌ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ التَّقِيَّةِ ، يَا حَبِيبُ إِنَّهُ مَنْ كَانَتْ لَهُ تَقِيَّةٌ رَفَعَهُ اللهُ ، يَا حَبِيبُ مَنْ لَمْ تَكُنْ لَهُ تَقِيَّةٌ وَضَعَهُ اللهُ ، يَا حَبِيبُ إِنَّ النَّاسَ أَنَّمَا هُمْ فِي هُدْنَةٍ فَلَوْ قَدْ كَانَ ذَلِكَ كَانَ هَذَا .

٥ - أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنِ الْحَسَنِبْنِ عَلِيٍّ الْكُوفِيِّ ، عَنِ الْعَبَّاسِبْنِ عَامِرٍ ، عَنْ جَابِرٍ الْمَكْفُوفِ ، عَنْ عَبْدِاللهِبْنِ أَبِي يَعْفُورٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : اتَّقُوا عَلَى دِينِكُمْ فَاحْجُبُوهُ بِالتَّقِيَّةِ

رسید تقیه لازمست .

دوم - تقیه دراین دوچیز نیست بجهت واضح بودن خلاف میان شیعه وسنی در این دو مسأله .

سوم وچهارم - به ص ١٩٤ مرآت العقول رجوع شود .

٣ - ابوبصیر گوید : امام صادق عليه السلام فرمود : تقیه ازدین خداست : عرضکردم : از دین خداست؟! فرمود : آری بخدا از دین خداست ، بتحقیق که یوسف عليه السلام فرمود : «ای کاروان شما سارقید ، ٧٠سوره ١٢ » بخدا که آنها چیزی ندزدیده بودند (ولی برای مصلحت نگهداشتن برادرش چنین گفت) ، و ابراهیم عليه السلام فرمود : « من بیمارم » و بخدا که بیمار نبود (چنانچه درسابق گذشت) .

شرح - مثال زدن امام عليه السلام باین دو موضوع جهت تنظیر و رفع استبعاد از جواز تقیه است ، یعنی همچنانکه دروغ واظهار خلاف واقع بجهت مصالحی جایز میشود ، اظهار خلاف اعتقاد هم گاهی جایز میشود ، و ممکن است برای تقیه معنی عامی قائل شدکه شامل این دومورد هم بشود .

٤ - حبیب بن بشر گوید : امام صادق عليه السلام فرمود : شنیدم پدرم میفرمود : نه بخدا : در روی زمین چیزی محبوبتر ازتقیه نزد من نیست ، ای حبیب همانا هر که تقیه کند خدایش بالا برد ، ای حبیب هر که تقیه نکند خدایش پست کند ، ای حبیب ، مردم در صلح و سازشند ، سپس اگرآن باشد ، این هم باشد

شرح - راجع بجمله اخیر روایت مرحوم فیض گوید : اکنون مخالفین با ما در صلح و سازشند و اگر زمان علی وحسین علیهما السلام هم چنین میبود، تقیه واجب بود ومرحوم مجلسی گوید : اگر حضرت قائم ظهورکند وامر بجهاد نماید ، تقیه هم برداشته میشود .

٥ - ابن ابی یعفور گوید : امام صادق عليه السلام فرمود : بخاطر حفظ دینتان تقیه کنید ، و آنرا با تقیه زیر پرده دارید ، زیرا هرکه تقیه ندارد ایمان ندارد ، همانا شما درمیان مردم مانند زنبور عسل درمیان

فَإِنَّهُ لَا إِيمانَ لِمَنْ لَا تَقِيَّةَ لَهُ ، إِنَّما أَنْتُمْ فِي النّاسِ كَالنَّحْلِ فِي الطَّيْرِ لَوْ أَنَّ الطَّيْرَ تَعْلَمُ ما فِي أَجْوافِ النَّحْلِ ما بَقِيَ مِنْها شَيْءٌ إِلّا أَكَلَتْهُ وَلَوْ أَنَّ النّاسَ عَلِمُوا ما فِي أَجْوافِكُمْ أَنَّكُمْ تُحِبُّونَا أَهْلَ الْبَيْتِ لَأَكَلُوكُمْ بِأَلْسِنَتِهِمْ وَ لَنَحَلُوكُمْ فِي الْبِتْرِ وَالْعَلانِيَةِ ، رَحِمَ اللهُ عَبْداً مِنْكُمْ كانَ عَلى وَلايَتِنا .

٦ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ حَمّادٍ ، عَنْ حَرِيزٍ ، عَمَّنْ أَخْبَرَهُ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام فِي قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «وَلا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ» قالَ: الْحَسَنَةُ : التَّقِيَّةُ ، وَالسَّيِّئَةُ: الْإِذاعَةُ وَقَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ : «إِدْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ السَّيِّئَةَ» قالَ : الَّتِي هِيَ أَحْسَنُ التَّقِيَّةُ ، «فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَداوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ» .

٧ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيى : عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسى ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ هِشامِ بْنِ سالِمٍ عَنْ أَبِي عَمْرٍو الْكِنانِيِّ قالَ : قالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : يا أَبا عَمْرٍو أَرَأَيْتَكَ لَوْ حَدَّثْتُكَ بِحَدِيثٍ أَوْ أَفْتَيْتُكَ بِفُتْيا ثُمَّ جِئْتَنِي بَعْدَ ذلِكَ فَسَأَلْتَنِي عَنْهُ فَأَخْبَرْتَكَ بِخِلافِ ما كُنْتُ أَخْبَرْتُكَ ، أَوْ أَفْتَيْتُكَ بِخِلافِ ذلِكَ بِأَيِّهِما كُنْتَ تَأْخُذُ ؟ قُلْتُ : بِأَحَدِثِهِما وَأَدَعُ الْآخَرَ ، فَقالَ : قَدْ أَصَبْتَ يا أَبا عَمْرٍو أَبَى اللهُ إِلّا أَنْ يُعْبَدَ سِرّاً أَما وَاللهِ لَئِنْ فَعَلْتُمْ ذلِكَ إِنَّهُ [لَ]خَيْرٌ لِي وَلَكُمْ ، [وَ]أَبَى اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لَنا وَلَكُمْ فِي دِينِهِ إِلَّا التَّقِيَّةَ .

٨ ـ عَنْهُ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ دُرُسْتَ الْواسِطِيِّ قالَ : قالَ أَبُوعَبْدِاللهِ

پرندگانید ، اگر پرندگان بدانند ، در درون زنبور عسل چیست ، همه آنها را بخورند ، و اگر مردم بدانند آنچه در دل شماست که ما اهل بیت را دوست دارید ، شما را با زبانشان بخورند ودرنهان و آشکار ناسزا گویند ، (از شما سعایت و سخن چینی کنند و بشما تهمت زنند تا گرفتار زندان و شکنجه و اعدام شوید) خدا بیامرزد آن بنده‌ئی را از شما که ولایت ما را داشته باشد .

٦ ـ امام صادق عليه السلام درباره قول خدای عزوجل: «خوبی وبدی برابر نیست» فرمود: خوبی تقیه است وبدی فاش کردن وراجع بقول خدای عزوجل : « بدی را بآنچه نیکوتر است دفع کن » فرمود : آنچه نیکوتر است تقیه میباشد « بناگاه آنکه میان تو و او دشمنی است ، مانند دوست صمیمی گردد . ۳٦ سوره ٤١ » .

٧ ـ ابو عمرو کنانی گوید : امام صادق عليه السلام فرمود : ای ابا عمرو ! بمن بگو . اگر برایت حدیثی گفتم یا فتوائی دادم ، سپس نزد من آمدی وازهمان مطلب پرسیدی ومن برخلاف گفته اولم بتو گفتم یا فتوی دادم ، بکدام یك ازآندو عمل میکنی ؟ عرض کردم : بتازه‌تر آنها ودیگری را رها میکنم . فرمود : درست رفتی ای ابا عمرو ! وخدا نخواسته جز آنکه در نهان عبادت شود ، همانا بخدا اگر شما چنین کنید ، خیرمن وشماست ، وخدای عزوجل برای ما وشما نسبت بدینش جز تقیه نخواسته است .

٨ ـ امام صادق عليه السلام فرمود ، تقیه نمودن کسی بدرجه تقیه اصحاب کهف نرسید ، آنها در اعیاد

عليه السلام : مَا بَلَغَتْ تَقِيَّةُ أَحَدٍ تَقِيَّةَ أَصْحَابِ الْكَهْفِ إِنْ كَانُوا لَيَشْهَدُونَ الْأَعْيَادَ وَيَشُدُّونَ الزَّنَانِيرَ فَأَعْطَاهُمُ اللهُ أَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ .

﴿٢٢٤٠﴾ ٩ - عَنْهُ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ فَضَّالٍ ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ وَاقِدٍ اللَّحَّامِ قَالَ: اسْتَقْبَلْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام فِي طَرِيقٍ فَأَعْرَضْتُ عَنْهُ بِوَجْهِي وَمَضَيْتُ، فَدَخَلْتُ عَلَيْهِ بَعْدَ ذَلِكَ ، فَقُلْتُ: جُعِلْتُ فِدَاكَ إِنِّي لَا لْقَاكَ فَأَصْرِفُ وَجْهِي كَرَاهَةَ أَنْ أَشُقَّ عَلَيْكَ، فَقَالَ لِي : رَحِمَكَ اللهُ وَلَكِنْ رَجُلًا لَقِيَنِي أَمْسِ فِي مَوْضِعِ كَذَا وَكَذَا فَقَالَ : عَلَيْكَ السَّلَامُ يَا أَبَا عَبْدِاللهِ ، مَا أَحْسَنَ وَلَا أَجْمَلَ .

١٠ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ هَارُونَ بْنِ مُسْلِمٍ ، عَنْ مَسْعَدَةَ بْنِ صَدَقَةَ قَالَ: قِيلَ لِأَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام : إِنَّ النَّاسَ يَرْوُونَ أَنَّ عَلِيًّا عليه السلام قَالَ عَلَى مِنْبَرِ الْكُوفَةِ : أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّكُمْ سَتُدْعَوْنَ إِلَى سَبِّي فَسُبُّونِي ، ثُمَّ تُدْعَوْنَ إِلَى الْبَرَاءَةِ مِنِّي فَلَا تَبْرَءُوا مِنِّي ، فَقَالَ: مَا أَكْثَرَ مَا يَكْذِبُ النَّاسُ عَلَى عَلِيٍّ عليه السلام ، ثُمَّ قَالَ : إِنَّمَا قَالَ: إِنَّكُمْ سَتُدْعَوْنَ إِلَى سَبِّي فَسُبُّونِي ، ثُمَّ سَتُدْعَوْنَ إِلَى الْبَرَاءَةِ مِنِّي وَإِنِّي لَعَلَى دِينِ مُحَمَّدٍ ؛ وَلَمْ يَقُلْ : لَا تَبْرَءُوا مِنِّي. فَقَالَ لَهُ السَّائِلُ : أَرَأَيْتَ إِنِ اخْتَارَ الْقَتْلَ دُونَ الْبَرَاءَةِ فَقَالَ : وَاللهِ مَا ذَلِكَ عَلَيْهِ وَمَا لَهُ إِلَّا مَا مَضَى عَلَيْهِ عَمَّارُ بْنُ يَاسِرٍ حَيْثُ أَكْرَهَهُ أَهْلُ مَكَّةَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ ، فَأَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ فِيهِ «إِلَّا مَنْ أُكْرِهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ» فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله

(بت پرستها) حاضر میشدند و زنار میبستند (باآنکه خداشناس و موحد بودند) از اینروخدا پاداششان را دو بار داد .

۹ - حماد بن واقد گوید : درمیان راهی از پیش روبامام صادق عليه السلام برخوردم ، وروگردانیده و گذشتم ، سپس خدمتش رسیدم و عرضکردم : قربانت ، من شما را ملاقات میکنم ورو میگردانم ، زیرا نمیخواهم شما را برنج اندازم ، فرمود : خدایت رحمت کند ، ولی دیروزدرفلان جا مردی مرا دیدو گفت **عليك السلام يا اباعبدالله** اوکارخوب وشایستهئی نکرد .

۱۰ - مسعدة بن صدقه گوید : بامام صادق علیه السلام عرض شد: مردم عقیده دارندکه علی علیه السلام بر منبر کوفه فرموده است : ای مردم شما را بناسزا گفتن بمن میخوانند ، مرا ناسزا گوئید ، سپس به بیزاری از من میخوانند، از من بیزاری نجوئید ، امام فرمود : مردم چه بسیار بر علی علیه السلام دروغ میبندند ، سپس فرمود : همانا علی فرموده است : « شمارا بناسزا گفتن بمن میخوانند ، مراناسزا گوئید ، سپس به بیزاری ازمن میخوانند ، ومن بدین محمدم » ونفرمود . ازمن بیزاری نجوئید .

سائل عرضکرد : بمن بفرما اگر کشته شدن را اختیار کند و بیزاری نجوید چگونه است ؟ فرمود بخدا این تکلیف را ندارد . تکلیف او همانست که عماربن یاسر کرد زمانی که اهل مکه اورا مجبور (به بیزاری ازپیغمبر صلی الله علیه وآله) کردند . ولی دلش بایمان مطمئن بود ، سپس خدای عزوجل درباره

عِنْدَها : يا عَمّارُ إنْ عادُوا فَعُدْ فَقَدْ أنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ عُذْرَكَ وَأمَرَكَ أنْ تَعُودَ إنْ عادُوا .

۱۱ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيى ، عَنْ أحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الحَكَمِ ، عَنْ هِشامٍ الكِنْدِيِّ قالَ : سَمِعْتُ أبا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : إيّاكُمْ أنْ تَعْمَلُوا عَمَلاً يُعَيِّرُونا بِهِ ، فَإنَّ وَلَدَ السَّوْءِ يُعَيِّرُ والِدَهُ بِعَمَلِهِ كُونُوا لِمَنِ انْقَطَعْتُمْ إلَيْهِ زَيْناً وَلا تَكُونُوا عَلَيْهِ شَيْناً صَلُّوا في عَشائِرِهِمْ وَعُودُوا مَرْضاهُمْ وَاشْهَدُوا جَنائِزَهُمْ وَلا يَسْبِقُونَكُمْ إلى شَيْءٍ مِنَ الخَيْرِ فَأنْتُمْ أوْلى بِهِ مِنْهُمْ وَاللهِ ما عُبِدَ اللهُ بِشَيْءٍ أحَبَّ إلَيْهِ مِنَ الخَبْءِ قُلْتُ : وَما الخَبْءُ ؟ قالَ : التَّقِيَّةُ .

۱۲ ـ عَنْهُ ، عَنْ أحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُعَمَّرِ بْنِ خَلّادٍ قالَ : سَأَلْتُ أبَا الحَسَنِ عليه السلام عَنِ القِيامِ لِلْوُلاةِ ، فَقالَ : قالَ أبُو جَعْفَرٍ عليه السلام : التَّقِيَّةُ مِنْ دِينِي وَدِينِ آبائِي وَلا إيمانَ لِمَنْ لا تَقِيَّةَ لَهُ .

۱۳ ـ عَلِيُّ بْنُ إبْراهِيمَ ، عَنْ أبِيهِ ، عَنْ حَمّادٍ ، عَنْ رِبْعِيٍّ ، عَنْ زُرارَةَ ، عَنْ أبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قالَ : التَّقِيَّةُ في كُلِّ ضَرُورَةٍ وَصاحِبُها أعْلَمُ بِها حِينَ تَنْزِلُ بِهِ .

او نازل فرمود : « جز کسیکه مجبور شود، ولی دلش بایمان مطمئن باشد ۱۰۶ سوره ۱۶ » آنگاه پیغمبر صلی الله علیه وآله باو فرمود : ای عمار! اگر دوباره مجبورت کردند توهم چنان کن که کردی (بزبان از دینت بیزاری بجو) که خدای عزوجل عذرترا نازل فرموده و دستورت داده که تکرار کنی اگر تکرار کردند .

۱۱ ـ هشام کندی گوید : شنیدم امام صادق علیه السلام میفرمود : مبادا کاری کنید که ما را بدان سرزنش کنند ، همانا فرزند بد، پدرش را بکرداراو سرزنش کنند ، برای کسیکه باودل داده اید (امام خود) زینت باشید وعیب وننگ مباشید ، درمیان عشایر آنها نماز بخوانید (بنماز جماعت عامه حاضر شوید) و از بیمارانشان عیادت کنید وبرجنازه آنها حاضر شوید ، مبادا آنها در هیچ خیری از شما پیشی گیرند که شما نسبت بخیراز آنها سزاوارترید ، بخدا سوگند که خدا بچیزیکه محبوبتر باشد نزد او از خبء عبادت نشده ، عرضکردم خبء چیست ؟ فرمود : تقیه .

۱۲ ـ معمر بن خلاد گوید : از حضرت ابوالحسن (امام هفتم یا هشتم علیهما السلام) در باره بپا خاستن برای والیان پرسیدم ، فرمود :امام باقر علیه السلام فرموده است : تقیه از دین من ودین پدرانم میباشد ،وکسیکه تقیه ندارد ایمان ندارد .

۱۳ ـ امام باقر علیه السلام فرمود : تقیه هنگام هر بیچارگی است ، و تقیه کننده خوددانا تر بآنست زمانیکه برایش پیش میآید .

شرح ـ مرحوم مجلسی گوید : این روایت دلالت دارد بر وجوب تقیه در هر موردیکه انسان ناچار بآن میشود ، مگر مواردیکه با دلیل دیگر خارج شده است (مانند خونریزی ومسح برکفش و شرب نبیذ بنا بقولی) و نیز دلالت داردکه خود انسان مرد ناچاری را بهتر بفهمد چنانکه خدایتعالی فرماید : «انسان نسبت بخودبیناتر است » وخدا میداند که اوسهل انگاری میکند یاتقیه .

﴿٢٢٤٥﴾ ١٤ - عَلِيٌّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ، عَنْ جَمِيلِ بْنِ صَالِحٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَانَ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: [كَانَ] أَبِي عليه السلام يَقُولُ: وَأَيُّ شَيْءٍ أَقَرَّ لِعَيْنِي مِنَ التَّقِيَّةِ؛ إِنَّ التَّقِيَّةَ جُنَّةُ الْمُؤْمِنِ.

١٥ - عَلِيٌّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ جَمِيلٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَانَ قَالَ: قَالَ لِي أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام: مَا مُنِعَ مِيثَمٌ رَحِمَهُ اللهُ مِنَ التَّقِيَّةِ، فَوَاللهِ لَقَدْ عَلِمَ أَنَّ هٰذِهِ الْآيَةَ نَزَلَتْ فِي عَمَّارٍ وَأَصْحَابِهِ «إِلَّا مَنْ أُكْرِهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ».

١٦ - أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِالْجَبَّارِ، عَنْ صَفْوَانَ، عَنْ شُعَيْبٍ الْحَدَّادِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: إِنَّمَا جُعِلَتِ التَّقِيَّةُ لِيُحْقَنَ بِهَا الدَّمُ فَإِذَا بَلَغَ الدَّمُ فَلَيْسَ تَقِيَّةٌ.

١٧ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ، عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: كُلَّمَا تَقَارَبَ هٰذَا الْأَمْرُ كَانَ أَشَدَّ لِلتَّقِيَّةِ.

---

١٤ - امام صادق علیه‌السلام فرمود: پدرم میفرمود: چه چیز بهتر از تقیه چشم مرا روشن میکند؟ تقیه سپر مؤمن است.

١٥ - امام صادق عليه السلام فرمود: چه مانع بود میثم - رحمه‌الله - را از تقیه، بخدا او میدانست که این آیه درباره عمار واصحابش نازل گشته: «جز کسیکه مجبور شود ودلش بایمان محکم باشد».

شرح - عبیدالله بن زیاد - لعنه‌الله - میثم را دعوت کرد که ازعلی عليه السلام بیزاری جوید، میثم رحمه‌الله تقیه نکرد وبیزاری نجست، ابن زیاد اورا بکشت و بدار آویخت. مجلسی (ره) برای این روایت پنج احتمال ذکر نموده که یکی از آنها اینستکه: چون خود امیرالمؤمنین عليه السلام میثم را مخیر فرموده بود که در برابر ابن زیاد تقیه کند یا جانبازی وشهادت را اختیار نماید، امام صادق عليه السلام میفرماید: میثم مانعی از تقیه نداشت، ولی خودش وظیفه مشکل‌تر را اختیارکرد و جانبازی نمود. (ولی از ذکر مرحوم کلینی این روایت را در سیاق روایات جواز تقیه پیداست که آن مرحوم این معنی را استفاده نکرده است مگر با تکلف بعیدی)

١٦ - امام باقر عليه السلام فرمود: تقیه تنها برای جلوگیری از خونریزی وضع شده، پس هرگاه بخونریزی رسد تقیه نباشد.

شرح - اگر ظالمی بشخصی دستور کشتن مؤمنی را دهد، در این مورد تقیه روا نیست و نباید او را بکشد، اگر چه بداند، ظالم او را خواهد کشت، مرحوم مجلسی گوید: ممکن است معنی خبر این باشد که: دستور تقیه برای حفظ جانست، پس کسیکه بداند او را در هر صورت خواهند کشت. نباید تقیه کند.

١٧ - امام صادق عليه السلام فرمود: هرچه این امر (ظهور امام قائم عليه السلام) نزدیکتر شود تقیه شدیدتر

١٨ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنِ ابْنِ أُذَيْنَةَ ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ الْجُعْفِيِّ وَمَعْمَرِ بْنِ يَحْيَى بْنِ سَامٍ وَمُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ وَزُرَارَةَ قَالُوا : سَمِعْنَا أَبَا جَعْفَرٍ عليه السلام يَقُولُ : التَّقِيَّةُ فِي كُلِّ شَيْءٍ يَضْطَرُّ إِلَيْهِ ابْنُ آدَمَ فَقَدْ أَحَلَّهُ اللهُ لَهُ .

﴿٢٢٥٠﴾ ١٩ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ يُونُسَ ، عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ ، عَنْ حَرِيزٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ : التَّقِيَّةُ تُرْسُ اللهِ بَيْنَهُ وَبَيْنَ خَلْقِهِ .

٢٠ - الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُمْهُورٍ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ حَمْزَةَ ، عَنِ الْحُسَيْنِ ابْنِ الْمُخْتَارِ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ : قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام : خَالِطُوهُمْ بِالْبَرَّانِيَّةِ وَخَالِفُوهُمْ بِالْجَوَّانِيَّةِ إِذَا كَانَتِ الْإِمْرَةُ صِبْيَانِيَّةً .

٢١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ زَكَرِيَّا الْمُؤْمِنِ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَسَدٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَطَاءٍ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام : رَجُلَانِ مِنْ أَهْلِ الْكُوفَةِ أُخِذَا فَقِيلَ لَهُمَا : ابْرَئَا مِنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ فَبَرِئَ وَاحِدٌ مِنْهُمَا وَأَبَى الْآخَرُ فَخُلِّيَ سَبِيلُ الَّذِي بَرِئَ وَقُتِلَ الْآخَرُ ؟ فَقَالَ : أَمَّا الَّذِي بَرِئَ فَرَجُلٌ فَقِيهٌ فِي دِينِهِ وَأَمَّا الَّذِي لَمْ يَبْرَءْ فَرَجُلٌ تَعَجَّلَ إِلَى الْجَنَّةِ .

٢٢ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ جَمِيلِ بْنِ صَالِحٍ قَالَ : قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام : احْذَرُوا عَوَاقِبَ الْعَثَرَاتِ .

شود (زیرا بدعت و ستم توسعه یابد واظهار حق خطرش بیشتر شود) .

١٨ - امام باقر علیه السلام میفرمود : درهر موردیکه آدمیزاد به تقیه ناچار شود : خدا آنرا برایش حلال ساخته است .

١٩ - امام صادق عليه السلام فرمود : تقیه سپریست خدائی میان اوومخلوقش .

٢٠ - امام باقر عليه السلام فرمود : هرگاه فرمانروائی کودکانه باشد (روی‌هوی و هوس باشد) بامردم درظاهر آمیزش کنید ودرباطن مخالف آنها باشید .

٢١ - عبدالله بن عطا گوید : بامام باقر عليه السلام عرضکردم : دومرد از اهل کوفه را دستگیر کرده بآنها گفتند : از امیرالمؤمنین بیزاری جوئید، یکی ازآنها بیزاری‌جست ودیگری‌سرپیچی کرد ، آنراکه بیزاری جست رها کردند ودیگری‌را کشتند ، امام فرمود : آنکه بیزاری‌جسته مردیست دانشمند در دین خود و اما آنکه بیزاری‌نجست ، مردیست که بسوی‌بهشت شتافته است .

٢٢ - امام صادق عليه السلام فرمود : ازعاقبت لغزشها حذر کنید .

شرح - مقصود اینستکه مواظب گفتار وکردارخود باشید و مآل و عاقبت را در نظر گیرید تا بچاه نیفتید و گرفتار نگردید وهمین معنی تقیه است ، زیرا تقیه از ماده وقی و بمعنی خود نگهداریست .

٢٣ ـ أَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ عَبْدِالْجَبّارِ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ إِسْماعِيلَ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ النُّعْمانِ عَنِ ابْنِ مُسْكانَ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ أَبِي يَعْفُورٍ قالَ: سَمِعْتُ أَباعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ: التَّقِيَّةُ تُرْسُ الْمُؤْمِنِ وَالتَّقِيَّةُ حِرْزُ الْمُؤْمِنِ، وَلَا إِيمانَ لِمَنْ لَاتَقِيَّةَ لَهُ، إِنَّ الْعَبْدَ لَيَقَعُ إِلَيْهِ الْحَدِيثُ مِنْ حَدِيثِنا فَيَدِينُ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ بِهِ فِيما بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ، فَيَكُونُ لَهُ عِزّاً فِي الدُّنْيا وَنُوراً فِي الْآخِرَةِ وَإِنَّ الْعَبْدَ لَيَقَعُ إِلَيْهِ الْحَدِيثُ مِنْ حَدِيثِنا فَيُذِيعُهُ فَيَكُونُ لَهُ ذُلّاً فِي الدُّنْيا وَيَنْزِعُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ ذٰلِكَ النُّورَ مِنْهُ.

(بابُ الْكِتْمانِ)

﴿٢٢٥٥﴾ ١ ـ مُحَمَّدُبْنُ يَحْيىٰ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدٍ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ، عَنْ مالِكِ بْنِ عَطِيَّةَ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليهما السلام قالَ: وَدِدْتُ وَاللهِ أَنِّي افْتَدَيْتُ خَصْلَتَيْنِ فِي الشِّيعَةِ لَنا بِبَعْضِ لَحْمِ ساعِدِي: النَّزَقَ وَقِلَّةَ الْكِتْمانِ.

٢ ـ عَنْهُ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ سِنانٍ، عَنْ عَمّارِبْنِ مَرْوانَ، عَنْ أَبِي أُسامَةَ زَيْدٍ الشَّحّامِ قالَ: قالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام: أُمِرَ النّاسُ بِخَصْلَتَيْنِ فَضَيَّعُوهُما فَصارُوا مِنْهُما عَلىٰ غَيْرِ شَيْءٍ: الصَّبْرِ وَالْكِتْمانِ.

---

٢٣ ـ امام صادق عليه السلام میفرمود: تقیه سپر مؤمن است، تقیه نگهدار مؤمن است، هر که تقیه ندارد ایمان ندارد، همانا حدیثی ازاحادیث ما به بندهٔی میرسد واو بین خود و خدا بآن معتقد میشود و خدای عزوجل را بآن دینداری میکند، و موجب عزت دنیا ونورآخرت او میگردد، وبنده دیگر حدیثی از احادیث ما باو میرسد و او آنرا فاش میسازد، و موجب خواری او در دنیا میگردد و خدای عزوجل هم آن نور را ازاومیگیرد.

✡(باب)✡

✡(نگهداشتن راز)✡

١ ـ علی بن الحسین علیهما السلام فرمود: بخدا دوست دارم که برای دوخصلت شیعیان ما بقدری‌از گوشت بازویم فدا دهم: کمی حوصله وکمی راز نگهداری.

شرح ـ گویا میفرماید: خویشتن داری و راز نگهداری از میان شیعه رخت بربسته است و اگر ممکن باشد که پارهٔی از گوشت بازویم را کسی بگیرد و این دو خصلت را بشیعه بدهد، من حاضرم و این معامله را میکنم.

٢ ـ امام صادق عليه السلام فرمود: مردم بدوخصلت مأمور شدند، ولی آندورا تباه کردند وازدست‌دادند وازآنجهت بی همه چیز شدند: صبر وراز پوشی.

۳ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ يُونُسَ بْنِ عَمّارٍ ، عَنْ سُلَيْمانَ بْنِ خالِدٍ قالَ : قالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : يَاسُلَيْمانُ إِنَّكُمْ عَلىٰ دِينٍ مَنْ كَتَمَهُ أَعَزَّهُ اللهُ وَمَنْ أَذاعَهُ أَذَلَّهُ اللهُ

٤ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيىٰ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ بُكَيْرٍ ، عَنْ رَجُلٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قالَ : دَخَلْنا عَلَيْهِ جَماعَةً ، فَقُلْنا : يَاابْنَ رَسُولِ اللهِ إِنَّا نُرِيدُ الْعِراقَ فَأَوْصِنا ، فَقالَ أَبُوجَعْفَرٍ عليه السلام : لِيُقَوِّ شَدِيدُكُمْ ضَعِيفَكُمْ وَلْيَعُدْ غَنِيُّكُمْ عَلىٰ فَقِيرِكُمْ وَلاتَبُثُّوا سِرَّنا وَلاتُذِيعُوا أَمْرَنا ، وَإِذا جاءَكُمْ عَنّا حَدِيثٌ فَوَجَدْتُمْ عَلَيْهِ شاهِداً أَوْشاهِدَيْنِ مِنْ كِتابِ اللهِ فَخُذُوا بِهِ وَإِلّا فَقِفُوا عِنْدَهُ ، ثُمَّ رُدُّوهُ إِلَيْنا حَتّىٰ يَسْتَبِينَ لَكُمْ وَاعْلَمُوا أَنَّ الْمُنْتَظِرَ لِهٰذَا الْأَمْرِ لَهُ مِثْلُ أَجْرِ الصّائِمِ الْقائِمِ وَمَنْ أَدْرَكَ قائِمَنا فَخَرَجَ مَعَهُ فَقُتِلَ عَدُوَّنا كانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِ عِشْرِينَ شَهِيداً وَمَنْ قُتِلَ مَعَ قائِمِنا كانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِ خَمْسَةٍ وَعِشْرِينَ شَهِيداً .

٥ ـ عَنْهُ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنانٍ ، عَنْ عَبْدِالْأَعْلىٰ قالَ : سَمِعْتُ أَباعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : إِنَّهُ لَيْسَ مِنِ احْتِمالِ أَمْرِنا التَّصْدِيقُ لَهُ وَالْقَبُولُ فَقَطُّ ، مِنِ احْتِمالِ أَمْرِنا سَتْرُهُ وَصِيانَتُهُ مِنْ غَيْرِ أَهْلِهِ فَأَقْرِئْهُمُ السَّلامَ وَقُلْ لَهُمْ : رَحِمَ اللهُ عَبْداً اجْتَرَّ مَوَدَّةَ النّاسِ إِلىٰ نَفْسِهِ ، حَدِّثُوهُمْ بِما يَعْرِفُونَ وَاسْتُرُوا عَنْهُمْ ما يُنْكِرُونَ ، ثُمَّ قالَ : وَاللهِ ماالنّاصِبُ لَنا حَرْباً بِأَشَدَّ عَلَيْنا مَؤُونَةً مِنَ النّاطِقِ عَلَيْنا

---

۳ ـ سلیمان بن خالد گوید: امام صادق علیه السلام فرمود : ای سلیمان شما دینی دارید که هر که آنرا (از مخالفین ودشمنان) بپوشد ، خدا عزیزش کند ، وهر که فاش سازد خدا ذلیلش نماید .

٤ ـ مردی گوید : با جماعتی خدمت امام باقر علیه السلام رسیدیم و عرضکردیم : یا ابن رسول الله ما عازم عراق هستیم ، بما سفارشی فرما ، امام علیه السلام فرمود : باید توانای شما بناتوانتان کمك کند و ثروتمندتان بفقیرتان احسان نماید ورازما را فاش نکنید وامر (امامت) ما را آشکار نسازید ، وچون حدیثی از ما بشما رسید ویك دلیل یا دودلیل ازکتاب خدا برایش پیدا کردید ، بآن اخذ کنید و گرنه نسبت بآن توقف کنید ، وسپس آنرا بما ارجاع دهید (ازما بپرسید) تا برای شما روشن شود .

وبدانید برای کسیکه انتظار این امر (ظهورامام قائم علیه السلام) را دارد ، مانند اجر روزه‌دار شب زنده‌دار است ، وکسیکه بقائم مابرسد ، وهمراهش بجهاد رود ودشمن ما را بکشد ، (اگرچه کشته نشود) اجر بیست شهید داردو کسیکه دررکاب قائم ما کشته شود اجر بیست وپنج شهید دارد .

۵ ـ عبدالاعلی گوید: شنیدم امام صادق علیه السلام میفرمود : تحمل امر ما تنها بتصدیق وپذیرفتن آن نیست ، ازجمله تحمل امر ما پنهان‌داری ونگهداشتن آن از نااهلش باشد . بشیعیان ما سلام برسان و بآنها بگو : خدا رحمت کند بنده‌ئی را که دوستی مردم (مخالفین ما) را بسوی خود کشاند ، آنچه را میفهمند بآنها بگوئید وآنچه را نمی‌پذیرند ازآنها بپوشید . سپس فرمود : بخدا کسی که بجنگ ما برخاسته

بِمَا نُكْرِهُ ، فَإِذَا عَرَفْتُمْ مِنْ عَبْدٍ إِذَاعَةً فَامْشُوا إِلَيْهِ وَرُدُّوهُ عَنْهَا ، فَإِنْ قَبِلَ مِنْكُمْ وَإِلَّا فَتَحَمَّلُوا عَلَيْهِ بِمَنْ يُثَقِّلُ عَلَيْهِ وَيَسْمَعُ مِنْهُ، فَإِنَّ الرَّجُلَ مِنْكُمْ يَطْلُبُ الْحَاجَةَ فَيَلْطُفُ فِيهَا حَتَّى تُقْضَى لَهُ ، فَالْطُفُوا فِي حَاجَتِي كَمَا تَلْطُفُونَ فِي حَوَائِجِكُمْ فَإِنْ هُوَ قَبِلَ مِنْكُمْ وَإِلَّا فَادْفِنُوا كَلَامَهُ تَحْتَ أَقْدَامِكُمْ وَلَا تَقُولُوا إِنَّهُ يَقُولُ وَيَقُولُ ، فَإِنَّ ذَلِكَ يَحْمِلُ عَلَيَّ وَعَلَيْكُمْ ، أَمَا وَاللهِ لَوْ كُنْتُمْ تَقُولُونَ مَا أَقُولُ لَأَقَرَّتْ أَنَّكُمْ أَصْحَابِي ، هَذَا أَبُو حَنِيفَةَ لَهُ أَصْحَابٌ، وَهَذَا الْحَسَنُ الْبَصْرِيُّ لَهُ أَصْحَابٌ ، وَأَنَا امْرُؤٌ مِنْ قُرَيْشٍ قَدْ وَلَدَنِي رَسُولُ اللهِ ﷺ وَعَلِمْتُ كِتَابَ اللهِ وَفِيهِ تِبْيَانُ كُلِّ شَيْءٍ بَدْءِ الْخَلْقِ وَأَمْرِ السَّمَاءِ وَأَمْرِ الْأَرْضِ وَأَمْرِ الْأَوَّلِينَ وَأَمْرِ الْآخِرِينَ وَأَمْرِ مَا كَانَ وَأَمْرِ مَا يَكُونُ ، كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى ذَلِكَ نُصْبَ عَيْنِي .

﴿٢٢٦٠﴾ ٦- عَنْهُ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ، عَنِ الرَّبِيعِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْمُسَلِّي ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ سُلَيْمَانَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ لِي : مَا زَالَ سِرُّنَا مَكْتُوماً حَتَّى صَارَ فِي يَدِ [يَ] وُلْدِ كَيْسَانَ فَتَحَدَّثُوا بِهِ فِي الطَّرِيقِ وَقُرَى السَّوَادِ .

زحمتش برای ما از کسیکه چیزیرا که نمیخواهیم ازقول ما میگوید بیشتر نیست . چون دانستید کسی (امر امامت و احادیث مخصوص ما را) فاش میکند ، نزدش روید واو را از آن بازدارید ، اگر پذیرفت چه بهتر وگرنه کسی راکه بالاتر ازاوست واز اوشنوائی دارد بر اوتحمیل کنید (تا منعش کند و بازش دارد) همانا مردی از شما مطلوبی که دارد چاره‌ئی جوئی ولطیفه کاری میکند تا حاجتش برآورده شود ، نسبت بحاجت من هم چاره جوئی کنید چنانکه نسبت بحوائج خود میکنید (یعنی با لطائف وحیل او را ازفاش کردن اسرار ما بازدارید) اگر از شما پذیرفت چه بهتر و گرنه سخنش را زیر پای خود دفن کنید (نشنیده انگارید) و نگوئید او چنین و چنان میگوید ، زیرا نقل شما بدیگران ، مردم را برمن و شما میشوراند .

هان بخدا اگر شما آنچه را من میگویم بگوئید ، اعتراف میکنم که شما اصحاب منید ، این ابو حنیفه است که اصحابی دارد ، واین حسن بصری است که اصحابی دارد (با وجود نادانی وگمراهی آنها اصحابشان سخن آنها را میشنوند و فرمان میبرند) و من مردی قرشی وزاده رسولخدایم صلی‌الله علیه‌وآله وکتاب خدارا فهمیده‌ام ، بیان همه چیز درکتاب خدا هست از ابتداء خلقت وامر آسمان و زمین و امر پیشینیان وپسینیان وامر گذشته وآینده وگویا همگی دربرابر چشم من است وبآن مینگرم .

شرح ـ از این جمله پیداست که هر علمی درقرآنست وامام بآن داناست ومحتاج بمراجعه بمدارك وتأمل درآنها نیست ودلیلش اینست که درمتجاوز ازدوقرن ونیم زندگی ائمه علیهم‌السلام تاریخ نشان نمیدهد که مطلبی ازآنها پرسیده باشند وآنها جواب نداده یا گفته باشندنمیدانم و محتاج بتأملست .

٦ ـ عبدالله بن سلیمان گوید : امام صادق علیه السلام فرمود : راز ما همواره پوشیده بود تا زمانیکه بدست اولادکیسان افتاد ، آنها دربین راه و دهات اطراف عراق باز گوکردند .

۷ ـ عَنْهُ ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ جَمِيلِ بْنِ صَالِحٍ ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ الْحَذَّاءِ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَاجَعْفَرٍ عليه السلام يَقُولُ : وَاللهِ إِنَّ أَحَبَّ أَصْحَابِي إِلَيَّ أَوْرَعُهُمْ وَأَفْقَهُهُمْ وَأَكْتَمُهُمْ لِحَدِيثِنَا وَإِنَّ أَسْوَأَهُمْ عِنْدِي حَالاً وَأَمْقَتَهُمْ لَلَّذِي إِذَا سَمِعَ الْحَدِيثَ يُنْسَبُ إِلَيْنَا وَيُرْوَى عَنَّا فَلَمْ يَقْبَلْهُ إِشْمَأَزَّ مِنْهُ وَجَحَدَهُ وَكَفَّرَ مَنْ دَانَ بِهِ وَهُوَلَا يَدْرِي لَعَلَّ الْحَدِيثَ مِنْ عِنْدِنَا خَرَجَ وَإِلَيْنَا اُسْنِدَ ، فَيَكُونُ بِذَلِكَ خَارِجاً عَنْ وَلَايَتِنَا .

۸ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ خَالِدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ يَحْيَى ، عَنْ حَرِيزٍ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ خُنَيْسٍ قَالَ : قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : يَا مُعَلَّى اكْتُمْ أَمْرَنَا وَلَا تُذِعْهُ ، فَإِنَّهُ مَنْ كَتَمَ أَمْرَنَا وَلَمْ يُذِعْهُ أَعَزَّهُ اللهُ بِهِ فِي الدُّنْيَا وَجَعَلَهُ نُوراً بَيْنَ عَيْنَيْهِ فِي الْآخِرَةِ ، يَقُودُهُ إِلَى الْجَنَّةِ ، يَا مُعَلَّى مَنْ أَذَاعَ أَمْرَنَا وَلَمْ يَكْتُمْهُ أَذَلَّهُ اللهُ بِهِ فِي الدُّنْيَا وَنَزَعَ النُّورَ مِنْ بَيْنِ عَيْنَيْهِ فِي الْآخِرَةِ وَجَعَلَهُ ظُلْمَةً تَقُودُهُ إِلَى النَّارِ ، يَامُعَلَّى إِنَّ التَّقِيَّةَ مِنْ دِينِي وَدِينِ آبَائِي وَلَادِينَ لِمَنْ لَاتَقِيَّةَ لَهُ ، يَامُعَلَّى إِنَّ اللهَ يُحِبُّ أَنْ يُعْبَدَ فِي السِّرِّ كَمَا يُحِبُّ أَنْ يُعْبَدَ فِي الْعَلَانِيَةِ ، يَامُعَلَّى إِنَّ الْمُذِيعَ لِأَمْرِنَا كَالْجَاحِدِ لَهُ .

۹ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ مَرْوَانَ بْنِ مُسْلِمٍ ، عَنْ عَمَّارٍ

شرح ـ کیسان همان مختار بن ابی عبیده ثقفی است که بخونخواهی حضرت سیدالشهداء علیه السلام قیام کرد و طایفه کیسانیه باومنسوبند ، وبرخی گفته‌اند : مقصود ازاولاد کیسان مکاران و دغلبازانی هستند که خود را بتشیع نسبت دهند .

۷ ـ امام باقر علیه السلام میفرمود : بخدا که محبوبترین اصحابم نزد من پرهیزگارتر وفقیه‌تر وحدیث‌را نهان دارتر آنها است و بدترین و مبغوضترین اصحابم نزد من ، کسی است که هرگاه حدیثی را شنود که بما نسبت دهند وازما روایت کنند، آنرا نپذیرد وبدش آید وانکار ورزد وهرکه‌را بآن معتقد باشد تکفیر کند درصورتیکه او نمیداند ، شاید آن حدیث از ما صادر شده وبما منسوب باشد ، و او بسبب انکارش از ولایت ما خارج شود .

۸ ـ معلی بن خنیس گوید : امام صادق علیه السلام فرمود : **ای معلی** امرما را نهان دار وفاش مساز ،زیرا کسیکه امر ما را نهان دارد وفاش نسازد ، خدا او را بجهت آن در دنیا عزیز کند و آنرا درآخرت نور میان دو چشمش قرار دهدکه بسوی بهشتش کشد ، **ای معلی** هرکه امر ما را فاش سازد و پوشیده ندارد خدا بسبب آن دردنیا ذلیلش کند و نور را از میان چشمانش درآخرت بگیرد و آنرا تاریکی قرار دهد که بسوی دوزخش کشاند ، **ای معلی** همانا تقیه از دین من و دین پدران منست و کسیکه تقیه ندارد ، دین ندارد ، **ای معلی** همانا خدا دوست دارد درپنهانی عبادت شود چنانکه دوست دارد در آشکار عبادت شود ، **ای معلی** فاش‌سازنده امر ما مانند انکارکننده‌آنست .

۹ ـ عمار گوید : امام صادق علیه السلام فرمود : آنچه را بتو گفتم ، بکسی گفتی؟ عرضکردم : جز بسلیمان

قَالَ : قَالَ لِي أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : أَخبرتَ بِمَا أَخْبَرْتُكَ بِهِ أَحَداً ؟ قُلْتُ : لَا إِلَّا سُلَيْمَانَ بْنَ خَالِدٍ ، قَالَ: أَحْسَنْتَ أَمَا سَمِعْتَ قَوْلَ الشَّاعِرِ :

فَلَا يَعْدُونَ سِرِّي وَ سِرُّكَ ثَالِثاً ✡ أَلَا كُلُّ سِرٍّ جَاوَزَ اثْنَيْنِ شَائِعُ

١٠ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي نَصْرٍ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَاالْحَسَنِ الرِّضَا عليه السلام عَنْ مَسْأَلَةٍ فَأَبَى وَأَمْسَكَ، ثُمَّ قَالَ: لَوْأَعْطَيْنَاكُمْ كُلَّمَا تُرِيدُونَ كَانَ شَرّاً لَكُمْ وَأُخِذَ بِرَقَبَةِ صَاحِبِ هٰذَاالْأَمْرِ، قَالَ أَبُوجَعْفَرٍ عليه السلام : وَلِآيَةُاللهِ أَسَرَّ هَا إِلَى جَبْرَئِيلَ عليه السلام وَأَسَرَّ هَا جَبْرَئِيلُ إِلَى مُحَمَّدٍ صلى الله عليه و آله وَأَسَرَّ هَا مُحَمَّدٌ إِلَى عَلِيٍّ عليه السلام وَأَسَرَّ هَا عَلِيٌّ إِلَى مَنْ شَاءَاللهُ، ثُمَّ أَنْتُمْ تُذِيعُونَ ذٰلِكَ، مَنِ الَّذِي أَمْسَكَ حَرْفاً سَمِعَهُ ؟ قَالَ أَبُوجَعْفَرٍ عليه السلام : فِي حِكْمَةِ آلِ دَاوُدَ : يَنْبَغِي لِلْمُسْلِمِ أَنْ يَكُونَ مَالِكاً لِنَفْسِهِ مُقْبِلاً عَلَى شَأْنِهِ عَارِفاً بِأَهْلِ زَمَانِهِ ، فَاتَّقُوااللهَ وَلَاتُذِيعُوا حَدِيثَنَا . فَلَوْلَاأَنَّ اللهَ يُدَافِعُ عَنْ أَوْلِيَائِهِ وَيَنْتَقِمُ لِأَوْلِيَائِهِ مِنْ أَعْدَائِهِ ، أَمَارَأَيْتَ مَاصَنَعَ اللهُ بِآلِ بَرْمَكَ وَمَاانْتَقَمَ اللهُ لِأَبِي الْحَسَنِ عليه السلام وَقَدْ كَانَ بَنُو الْأَشْعَثِ عَلَى خَطَرٍ عَظِيمٍ فَدَفَعَ اللهُ عَنْهُمْ بِوَلَايَتِهِمْ لِأَبِي الْحَسَنِ عليه السلام وَأَنْتُمْ بِالْعِرَاقِ تَرَوْنَ أَعْمَالَ هٰؤُلَاءِ

---

١٠ ابن خالد نگفتم ، فرمود : احسنت ، مگر قول شاعر را نشنیده‌ئی که گوید :

فلا یعدون سری و سرك ثالثاً ✡ الا کل سر جاوز اثنین شائع

راز من وتو بسومین کسی نرسد ✡ هرراز که از دوبگذرد فاش شود

١٠ ـ محمد بن ابی‌نصر گوید : ازامام رضا علیه‌السلام مسأله‌ئی پرسیدم ، حضرت خود داری کرد و جواب نفرمود : سپس فرمود: اگرهرچه‌رامیخواهید ، بشمابگوئیم وعطاکنیم ، موجب‌شرشما باشدو گردن صاحب الامر را بگیرند ، امام باقر علیه‌السلام فرموده است : امر ولایت (حکومت وخلافت خدائی) را خدا بجبرئیل براز سپرد ، و جبرئیل بمحمد صلی الله علیه و آله براز سپرد و محمد صلی الله علیه و آله بعلی علیه السلام و علی بهر که خدا خواست ، سپس شما آنرا فاش میسازید ، کیست آنکه سخنی را که شنیده نگهدارد ؟

امام باقر علیه‌السلام فرمود : در حکمت آل داود است که : مسلمان را سزاوار است که مالك خود باشد و بکار خود روآورد ومردم زمانش را بشناسد . از خدا پرواکنید وحدیث ما را فاش مسازید ، اگر خدا از دوستان خود دفاع نمیکرد وانتقام آنها را ازدشمنانش نمیگرفت (شما بافاش ساختن اسرار وترك تقیه مذهب تشیع را نابود ساخته بودید) .

مگر ندیدی خدا با آل برمك چه‌کرد ؟ وچگونه انتقام موسی بن جعفر علیه‌السلام را گرفت ، و طایفه بنی‌اشعث را هم خطر بزرگی تهدید میکرد ولی خدا بواسطه دوستی آنها نسبت بامام کاظم علیه‌السلام خطر را ازآنها برداشت ، شما در عراقید ورفتار این فرعونیان (بنی عباس و عمالشان) را می بینید که خدا چه مهلتی بآنها داده (پس خدا گاهی ازظالم انتقام میگیرد وگاهی برای اتمام‌حجت مهلتش میدهد ،

الْفَرَاعِنَةِ وَمَا أَمْهَلَ اللهُ لَهُمْ، فَعَلَيْكُمْ بِتَقْوَى اللهِ ؛ وَلَا تَغُرَّنَّكُمُ [الْحَيَاةُ] الدُّنْيَا، وَتَغْتَرَّ وَا بِمَنْ قَدْ أُمْهِلَ لَهُ، فَكَأَنَّ الْأَمْرَ قَدْ وَصَلَ إِلَيْكُمْ .

﴿۲۳۶۵﴾ ۱۱ - الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْوَشَّاءِ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ أُذَيْنَةَ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: سَمِعْتُهُ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: طُوبَى لِعَبْدٍ نُؤْمَةٍ، عَرَفَهُ اللهُ وَلَمْ يَعْرِفْهُ النَّاسُ ، أُولَئِكَ مَصَابِيحُ الْهُدَى، وَيَنَابِيعُ الْعِلْمِ يَنْجَلِي عَنْهُمْ كُلُّ فِتْنَةٍ مُظْلِمَةٍ ، لَيْسُوا بِالْمَذَايِيعِ الْبُذُرِ وَلَا بِالْجُفَاةِ الْمُرَائِينَ .

۱۲ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ يُونُسَ ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الْإِصْبَهَانِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام : طُوبَى لِكُلِّ عَبْدٍ نُؤْمَةٍ لَا يُؤْبَهُ لَهُ، يَعْرِفُ النَّاسَ وَلَا يَعْرِفُهُ النَّاسُ ، يَعْرِفُهُ اللهُ مِنْهُ بِرِضْوَانٍ ، أُولَئِكَ مَصَابِيحُ الْهُدَى يَنْجَلِي عَنْهُمْ كُلُّ فِتْنَةٍ مُظْلِمَةٍ وَيُفْتَحُ لَهُمْ بَابُ كُلِّ رَحْمَةٍ ، لَيْسُوا بِالْبُذُرِ الْمَذَايِيعِ وَلَا الْجُفَاةِ الْمُرَائِينَ. وَقَالَ: قُولُوا الْخَيْرَ تُعْرَفُوا بِهِ وَاعْمَلُوا الْخَيْرَ تَكُونُوا مِنْ أَهْلِهِ وَلَا تَكُونُوا عُجُلًا مَذَايِيعَ ، فَإِنَّ خِيَارَكُمُ الَّذِينَ إِذَا نُظِرَ إِلَيْهِمْ ذُكِرَ اللهُ وَ

شما درهر دوحالت خویشتن دار و راز نگهدار باشید) .

تقوای خدا را پیشه کنید و[زندگی] دنیا شمارا فریب ندهد ، وضع کسانیکه مهلت یافته اندشما راگول نزد ، مثل اینکه حکومت بدست شما افتاده (این جمله بشارتی است بظهور امام قائم علیه السلام و قطعی بودن آن - مجلسی ره) .

شرح - دولت وشوکت آل برمك وانحطاط وزوال آنها بدست هارون الرشید درتواریخ وسیر معروف ومشهور است ، وازاین روایت پیداست که علت گرفتاری وزندان و شهادت موسی بن جعفر علیه السلام آنها بوده اند ، وجعفر بن محمداشعث با اولادش باآنکه دردستگاه هارون الرشید بودند ، ازشیعیان موسی بن جعفر علیه السلام بودند وهارون پسرش محمد امین را بجعفر سپرده بود ، وهمین پسر را خلیفه اول خود ساخته بود ، یحیی بن خالد برمکی چون دید ، پس ازهارون محمد خلیفه خواهد شد وکارجعفر بالاخواهد گرفت همواره از اونزد مأمون سعایت میکرد ، ولی خدا اورا حفظ کرد ، سپس یحیی ازموسی بن جعفر علیه السلام نزد هارون سعایت کرد وسبب گرفتاری آنحضرت شد .

۱۱ - رسولخدا صلی الله علیه وآله فرمود : خوشا حال بنده گمنامیکه خدا او را شناسد و مردم او را نشناسند ، اینها چراغهای هدایت وچشمه‌های دانشند ، هرفتنه تاریك وسختی ازبرکت آنها برطرف شود آنها نه فاش کننده وپخش کننده اسرارند ونه خشن وریاکار .

۱۲ - امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود : خوشا حال بنده گمنامیکه باو اعتنا نشود ، او مردم را شناسدولی مردم اورا نشناسند ، خدا رضایت اورا شناسد [او را برضوان شناساند] اینها چراغهای هدایتند که هر فتنه تاریك و سختی ازبرکت آنها زایل شود ودرهر رحمتی برایشان گشوده گردد ، نه پخش کنندوفاش سازنده رازند ونه خشن وریاکار .

وفرمود : سخن خیر گوئید تا بدان معروف شوید وکارخیر کنید تا اهل خیر شوید ، عجول وفاش کننده

شِرَارُكُمُ الْمَشَّاؤُونَ بِالنَّمِيمَةِ ، الْمُفَرِّقُونَ بَيْنَ الْأَحِبَّةِ ، الْمُبْتَغُونَ لِلْبُرَآءِ الْمَعَايِبَ .

١٣ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى ، عَمَّنْ أَخْبَرَهُ قَالَ : قَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام : كُفُّوا أَلْسِنَتَكُمْ وَالْزَمُوا بُيُوتَكُمْ ، فَإِنَّهُ لَا يُصِيبُكُمْ أَمْرٌ تُخَصُّونَ بِهِ أَبَداً وَلَا تَزَالُ الزَّيْدِيَّةُ لَكُمْ وِقَاءً أَبَداً .

١٤ - عَنْهُ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ قَالَ : إِنْ كَانَ فِي يَدِكَ هٰذِهِ شَيْءٌ فَإِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ لَا تَعْلَمَ هٰذِهِ فَافْعَلْ ؛ قَالَ : وَكَانَ عِنْدَهُ إِنْسَانٌ فَتَذَاكَرُوا الْإِذَاعَةَ ، فَقَالَ: احْفَظْ لِسَانَكَ تَعِزَّ ، وَلَا تُمَكِّنِ النَّاسَ مِنْ قِيَادِ رَقَبَتِكَ فَتَذِلَّ .

١٥ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ خَالِدِ بْنِ نَجِيحٍ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّ أَمْرَنَا مَسْتُورٌ مُقَنَّعٌ بِالْمِيثَاقِ فَمَنْ هَتَكَ عَلَيْنَا أَذَلَّهُ اللهُ .

(٢٢٧٠) ١٦ - الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، جَمِيعاً ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سَعْدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِيدِ بْنِ غَزْوَانَ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبَانٍ ، عَنْ عِيسَى بْنِ أَبِي مَنْصُورٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : نَفَسُ الْمَهْمُومِ لَنَا الْمُغْتَمِّ لِظُلْمِنَا تَسْبِيحٌ وَهَمُّهُ لِأَمْرِنَا عِبَادَةٌ ، وَكِتْمَانُهُ

راز نباشید ، زیرا بهترین شما کسانی باشند که چون با نها بنگرند بیاد خدا افتند وبدترین شما سخن چینانی باشند که میان دوستان جدائی افکنند وعیبجوی پاکدامنان باشند .

١٣ - امام صادق عليه السلام فرمود : زبان خود را نگهدارید و خانه نشین باشید ، هرگز بلائیکه مخصوص شما (شیعیان) است بشما نمیرسد (زیرا گمنامید وتقیه میکنید) و طایفه زیدیه" همواره سپر بلای شما باشند (زیرا آنها تقیه نمیکنند و بر ائمه ما علیهم السلام طعنه میزنند ، ازاینرو سلاطین جور بدفع آنها میپردازند وازشما غفلت میکنند) .

١٤ - حضرت ابوالحسن عليه السلام فرمود : اگر دراین دست چیزی باشد وبتوانی بآن دست نفهمانی بکن (یعنی رازت را ازخواص اصحابت پوشیده‌دار) راوی گوید : مردی نزد آنحضرت بود و از فاش ساختن راز سخن بمیان آمد ، حضرت فرمود : زبانت‌را نگهدار تاعزیزشوی ، ومردم‌را بافسار گردنت مسلط مسازکه ذلیل گردی .

١٥ - امام صادق علیه‌السلام فرمود : همانا امر ما پوشیده و در پرده پیمانست (همان پیمانی که خدا وپیغمبر وائمه صلوات‌الله علیهم ازمردم گرفته‌اند که‌رازمارا از نااهل نهان دارند) پس هر که‌آن‌پرده را علیه ما بدرد ، خدا ذلیلش کند .

١٦ - امام‌صادق عليه السلام میفرمود : نفس کشیدن کسیکه برای‌ما اندوهگین است و برای ستمیکه بماشده غمگین است ، تسبیح‌میباشد ، وهمت گماشتنش برای امر ما عبادتست و پنهان داشتنش راز ما را جهاد در

لِيَسِرْ نَا جِهَادٌ فِي سَبِيلِ اللهِ ، قَالَ لِي مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدٍ : اُكْتُبْ هٰذَا بِالذَّهَبِ ، فَمَا كَتَبْتُ شَيْئاً أَحْسَنَ مِنْهُ .

(بَابُ)

☆(الْمُؤْمِنِ وَعَلَامَاتِهِ وَصِفَاتِهِ)☆

۱ـ مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دَاهِرٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ يَحْيَى ، عَنْ قُثَمَ أَبِي قَتَادَةَ الْحَرَّانِيِّ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ يُونُسَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : قَامَ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ هَمَّامٌ ـ كَانَ عَابِداً ، نَاسِكاً ، مُجْتَهِداً ـ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام وَهُوَ يَخْطُبُ ، فَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ صِفْ لَنَا صِفَةَ الْمُؤْمِنِ كَأَنَّنَا نَنْظُرُ إِلَيْهِ؟ فَقَالَ :

يَا هَمَّامُ الْمُؤْمِنُ هُوَ الْكَيِّسُ الْفَطِنُ ، بِشْرُهُ فِي وَجْهِهِ ، وَحُزْنُهُ فِي قَلْبِهِ ، أَوْسَعُ شَيْءٍ صَدْراً وَأَذَلُّ شَيْءٍ نَفْساً ، زَاجِرٌ عَنْ كُلِّ فَانٍ ، حَاضٌّ عَلَى كُلِّ حَسَنٍ ، لَا حَقُودٌ وَلَا حَسُودٌ ، وَلَا وَثَّابٌ ، وَلَا سَبَّابٌ ، وَلَا عَيَّابٌ ، وَلَا مُغْتَابٌ ، يَكْرَهُ الرِّفْعَةَ وَيَشْنَأُ السُّمْعَةَ ، طَوِيلُ الْغَمِّ ، بَعِيدُ الْهَمِّ كَثِيرُ الصَّمْتِ وَقُورٌ ، ذَكُورٌ ، صَبُورٌ ، شَكُورٌ ؛ مَغْمُومٌ بِفِكْرِهِ ؛ مَسْرُورٌ بِفَقْرِهِ ، سَهْلُ الْخَلِيقَةِ ؛ لَيِّنُ الْعَرِيكَةِ ، رَصِينُ الْوَفَاءِ : قَلِيلُ الْأَذَى ؛ لَا مُتَأَفِّكٌ وَلَا مُتَهَتِّكٌ .

إِنْ ضَحِكَ لَمْ يَخْرِقْ ، وَإِنْ غَضِبَ لَمْ يَنْزَقْ ، ضِحْكُهُ تَبَسُّمٌ ، وَاسْتِفْهَامُهُ تَعَلُّمٌ وَمُرَاجَعَتُهُ تَفَهُّمٌ .

راه خداست ، راوی گوید : محمد بن سعید بمن گفت : این روایت را با آب طلا بنویس که من چیزی بهتر ازاین ننوشته‌ام .

☆(باب)☆

☆(مؤمن وعلامات و صفاتش)☆

۱ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : مردیکه نامش همام وخداپرست و عابد و ریاضتکش بود ، در برابر امیرالمؤمنین عليه السلام که سخنرانی میفرمود برخاست و گفت : یاامیرالمؤمنین! اوصاف مؤمن را برای ما آنطور بیان کن که گویا دربرابرچشم ماست و باو مینگریم ، فرمود :

ای همام مؤمن همان انسان زیرك وبا هوشی است که شادیش بر چهره و اندوهش در دلش باشد ، فراخ دلتر ازهمه چیز ومتواضعتر ازهمه کس است ، از هرنابودی گریزان و بسوی هر خوبی شتابانست کینه و حسد ندارد ، بمردم نمیپرد و دشنام نمیدهد ، عیبجو نیست و غیبت نمیکند ، گردن فرازی را نمیخواهد و شهرت را ناپسند شمارد ، اندوهش دراز وهمتش بلند وخاموشیش بسیار است ، با وقار است و متذکر ، صابر است وشاکر ، ازفکر خود غمناکست و ازفقیر خویش شادان ، خوش‌خلق ونرم‌خو است ، باوفا وکم‌آزار است ، دروغزن وپرده در نیست .

اگر بخندد دهن ندرد ، واگر خشم کند سبکسری نورزد ، خنده‌اش بر لبها است و پرسشش برای

كَثِيرٌ عِلْمُهُ ، عَظِيمٌ حِلْمُهُ ، كَثِيرُ الرَّحْمَةِ ، لَا يَبْخَلُ ، وَلَا يَعْجَلُ ، وَلَا يَضْجَرُ ، وَلَا يَبْطَرُ ، وَلَا يَحِيفُ فِي حُكْمِهِ ، وَلَا يَجُورُ فِي عِلْمِهِ ، نَفْسُهُ أَصْلَبُ مِنَ الصَّلْدِ ، وَمُكَادَحَتُهُ أَحْلَى مِنَ الشَّهْدِ ، لَا جَشِعٌ وَلَا هَلِعٌ وَلَا عَنِفٌ وَلَا صَلِفٌ وَلَا مُتَكَلِّفٌ وَلَا مُتَعَمِّقٌ . جَمِيلُ الْمُنَازَعَةِ ، كَرِيمُ الْمُرَاجَعَةِ . عَدْلٌ إِنْ غَضِبَ ، رَفِيقٌ إِنْ طُلِبَ ، لَا يَتَهَوَّرُ وَلَا يَتَهَتَّكُ وَلَا يَتَجَبَّرُ ، خَالِصُ الْوُدِّ ، وَثِيقُ الْعَهْدِ ، وَفِيُّ الْعَقْدِ ، شَفِيقٌ ، وَصُولٌ حَلِيمٌ ، خَمُولٌ ، قَلِيلُ الْفُضُولِ ، رَاضٍ عَنِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ ، مُخَالِفٌ لِهَوَاهُ ، لَا يَغْلِظُ عَلَى مَنْ دُونَهُ وَلَا يَخُوضُ فِيمَا لَا يَعْنِيهِ ، نَاصِرٌ لِلدِّينِ ، مُحَامٍ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ كَهْفٌ لِلْمُسْلِمِينَ ، لَا يَخْرِقُ الثَّنَاءُ سَمْعَهُ وَلَا يُنْكِي الطَّمَعُ قَلْبَهُ ، وَلَا يَصْرِفُ اللَّعِبُ حُكْمَهُ ، وَلَا يَطَّلِعُ الْجَاهِلُ عِلْمَهُ ، قَوَّالٌ ؛ عَسَّالٌ ، عَالِمٌ حَازِمٌ ، لَا بِفَحَّاشٍ وَلَا بِطَيَّاشٍ ، وَصُولٌ فِي غَيْرِ عُنْفٍ ، بَذُولٌ فِي غَيْرِ سَرَفٍ ، لَا بِخَتَّالٍ وَلَا بِغَدَّارٍ ، وَلَا يَقْتَفِي أَثَرًا ، وَلَا يَحِيفُ بَشَرًا ، رَفِيقٌ بِالْخُلْقِ ، سَاعٍ فِي الْأَرْضِ ، عَوْنٌ لِلضَّعِيفِ غَوْثٌ لِلْمَلْهُوفِ ، لَا يَهْتِكُ سِتْرًا وَلَا يَكْشِفُ سِرًّا ، كَثِيرُ الْبَلْوَى ، قَلِيلُ الشَّكْوَى ، إِنْ رَأَى خَيْرًا ذَكَرَهُ ، وَإِنْ عَايَنَ شَرًّا أَسْتَرَهُ ، يَسْتُرُ الْعَيْبَ ، وَيَحْفَظُ الْغَيْبَ ، وَيُقِيلُ الْعَثْرَةَ وَيَغْفِرُ الزَّلَّةَ . لَا يَطَّلِعُ عَلَى نُضْجٍ فَيَذَرَهُ ، وَلَا

دانستن ودوباره پرسیدنش برای فهمیدن ، دانشش بسیار و بردباریش بزرگ و مهربانیش زیاد است ، بخل نورزد وشتاب نکند ، دلتنگی نکند و مستی ننماید ، درقضاوت خلاف حق نگوید و در علمش بیراهه نرود از سنگه خارا محکمتراست ، ودرکسب وکار از عسل شیرین‌تر ، نه حریص است ونه بیتاب و نه خشن ونه پرمدعی ونه متکلف ونه‌پرکنجکاو (درامر دنیا) نزاع کردنش نیکو و مراجعه کردنش شرافتمندانه است ، عادلست اگر خشم ورزد ، ملایمست اگر چیزی خواهد ، بی باك و پرده در و زورگو نیست ، دوستیش صمیمانه وپیمانش محکم ودرقرارداد باوفاست . مهربان و چسبان و بردبار وگمنام وکم زوائد است ، از خدای عزوجل راضی ومخالف هوای نفس خویش است ، بزیر دستش درشتی نکند و درآنچه باو مربوط نیست وارد نشود ، یاور دین و حامی مؤمنین و پناه مسلمین است ، ستایش مردم از او گوشش را نددرد (فریفته‌اش نسازد) و طمع دلش را نخراشد، بازیهای کودکانه حکمتش را نگرداند و مرد نادان بدانشش پی نبرد .

میگوید وبکار می‌بندد ، دانشمند است ودور اندیش ، ناسزا نگوید وسبکی نکند . صله رحم کند و برآنها گرانبار نشود ، بخشش کند بدون اسراف ، نیرنگباز وحیله گر نیست ، پیگیرعیب کسی نباشد ، و برهیچکس ستم نکند ، با مردم ملایمت دارد و (برای قضاء حوائج آنها) در روی زمین کوشش میکند یاورناتوانست ودادرس بیچاره ، پرده‌ئی را ندرد ورازی راآشکارنسازد، گرفتاریش زیاد وشکایتش اندکست اگر خوبی بیند بیادآورد ، واگر بدی بیند نهان کند ، عیب را بپوشد وغیب نگهدار باشد (آبروی مردم را درنبودنشان نگهدارد) از خطا درگذرد وازلغزش چشم پوشی کند ، بنصیحتی آگاه نشود که آنرا رها کند وهیچ کجرویرا اصلاح نکرده نگذارد ، امین است وبا وفا وپرهیزکار وپاکدامن وبی عیب و پسندیده

يَدَعُ جِنْحَ حَيْفٍ فَيُصْلِحُهُ ، أَمِينٌ ، رَصِينٌ ، تَقِيٌّ ، نَقِيٌّ ، زَكِيٌّ ، رَضِيٌّ ، يَقْبَلُ الْعُذْرَ وَيُجْمِلُ الذِّكْرَ وَيُحْسِنُ بِالنَّاسِ الظَّنَّ ، وَيَتَّهِمُ عَلَى الْعَيْبِ نَفْسَهُ ، يُحِبُّ فِي اللهِ بِفِقْهٍ وَعِلْمٍ ، وَيَقْطَعُ فِي اللهِ بِحَزْمٍ وَعَزْمٍ لَا يَخْرُقُ بِهِ فَرَحٌ ، وَلَا يَطِيشُ بِهِ مَرَحٌ ، مُذَكِّرٌ لِلْعَالِمِ ، مُعَلِّمٌ لِلْجَاهِلِ ، لَا يُتَوَقَّعُ لَهُ بَائِقَةٌ ، وَلَا يُخَافُ لَهُ غَائِلَةٌ ، كُلُّ سَعْيِ أَخْلَصُ عِنْدَهُ مِنْ سَعْيِهِ ، وَكُلُّ نَفْسٍ أَصْلَحُ عِنْدَهُ مِنْ نَفْسِهِ ، عَالِمٌ بِعَيْبِهِ شَاغِلٌ بِغَمِّهِ ، لَا يَثِقُ بِغَيْرِ رَبِّهِ ، غَرِيبٌ وَحِيدٌ جَرِيدٌ [حَزِينٌ] ، يُحِبُّ فِي اللهِ وَيُجَاهِدُ فِي اللهِ لِيُتَّبَعَ رِضَاهُ وَلَا يَنْتَقِمُ لِنَفْسِهِ بِنَفْسِهِ وَلَا يُوَالِي فِي سَخَطِ رَبِّهِ ، مُجَالِسٌ لِأَهْلِ الْفَقْرِ ، مُصَادِقٌ لِأَهْلِ الصِّدْقِ مُؤَازِرٌ لِأَهْلِ الْحَقِّ . عَوْنٌ لِلْقَرِيبِ ، أَبٌ لِلْيَتِيمِ ، بَعْلٌ لِلْأَرْمَلَةِ ، حَفِيٌّ بِأَهْلِ الْمَسْكَنَةِ ، مَرْجُوٌّ لِكُلِّ كَرِيهَةٍ ، مَأْمُولٌ لِكُلِّ شِدَّةٍ ، هَشَّاشٌ ، بَشَّاشٌ ، لَا بَعَّاسٌ وَلَا جَسَّاسٌ ، صَلِيبٌ ، كَظَّامٌ ، بَسَّامٌ دَقِيقُ النَّظَرِ عَظِيمُ الْحَذَرِ [لَا يَجْهَلُ وَإِنْ جُهِلَ عَلَيْهِ يَحْلُمُ] لَا يَبْخَلُ وَإِنْ بُخِلَ عَلَيْهِ صَبَرَ ، عَقَلَ فَاسْتَحْيَى وَقَنَعَ فَاسْتَغْنَى ، حَيَاؤُهُ يَعْلُو شَهْوَتَهُ . وَوُدُّهُ يَعْلُو حَسَدَهُ ، وَعَفْوُهُ يَعْلُو حِقْدَهُ ، لَا يَنْطِقُ بِغَيْرِ صَوَابٍ وَلَا يَلْبَسُ إِلَّا الْإِقْتِصَادَ ، مَشْيُهُ التَّوَاضُعُ ، خَاضِعٌ لِرَبِّهِ بِطَاعَتِهِ ، رَاضٍ عَنْهُ فِي كُلِّ حَالَاتِهِ ، نِيَّتُهُ خَالِصَةٌ ، أَعْمَالُهُ لُبَسَ فِيهَا غِشٌّ وَلَا خَدِيعَةٌ ، نَظَرُهُ عِبْرَةٌ ، سُكُوتُهُ فِكْرَةٌ ، وَكَلَامُهُ حِكْمَةٌ ، مُنَاصِحاً

نسبت بمردم عذرپذیر است واز آنها به نیکی یاد میکند وحسن ظن دارد ، ودرنهان خود را [وخود را بعیب] متهم میکند .

از روی فهم و دانش برای خدا دوست شود ، وبا دور اندیشی وتصمیم برای خدا از مردم کناره گیرد ، شادمانی نا بخردش نسازد و خوشحالی بسیار عقلش را نبرد . یاد آور داناباشد و معلم نادان ، کسی ازاوانتظار شر ندارد وازبلایش نترسد (زیرا شرو بلا بکسی نرساند) کار و کوشش هرکسی را از خود خالص‌تر داند ، ونفس هرکس را ازنفس خود صالحترشناسد ، عیب خود را میداند وگرفتارغم خویش است ، جز بپروردگارش بچیزی اعتماد نکند، غریب ویکتا وبیعلاقه [واندوهگین] است ، برای خدا دوستی کند ودر راه خدا جهادنماید تاازخشنودی اوپیروی کرده باشد، خودش بخاطر خویش انتقام نگیرد (بلکه انتقام را بخدا واگذارد) و در مورد خشم پروردگارش دوستی نکند ، با فقرا بنشیند و با راستان راست باشد و اهل حق رایاری کند ، یاور خویشاونداست وپدریتیم وشوهر بیوه‌زنان، ومهربان بمستمندان ، درگرفتاریها آرزوی او کشند و در سختیها باو امیدوارند ، با نشاطست وخوشرو ، نه‌عیبجو و ترش‌رو ، محکم است و فروخورنده خشم ، خندان لب است ودقیق‌نظر و بسیار پرهیز ، [نادانی نکند و در برابر نادانی‌دیگران بردباری ورزد] بخل نکند و در برابر بخل دیگر صبر کند ، تعقل کند تا شرم ورزد ، و قناعت کند تا بی‌نیاز گردد .

شرمش بر شهوتش برتری دارد ، و دوستیش بر حسدش و گذشتش بر کینه‌اش ، جز سخن درست نگوید و جز لباس اقتصاد نپوشد ، با تواضع راه رود ، و در اطاعت پروردگارش خاضع باشد ، در هر

مُتَبَاذِلاً مُتَوَاخِياً ، نَاصِحٌ فِي السِّرِّ وَالعَلاَنِيَةِ ، لاَيَهْجُرُ أَخَاهُ ، وَلاَ يَغْتَابُهُ ، وَلاَيَمْكُرُ بِهِ ، وَلاَ يَأْسَفُ عَلَىٰ مَافَاتَهُ ، وَلاَيَحْزَنُ عَلَىٰ مَاأَصَابَهُ ، وَلاَيَرْجُو مَالاَيَجُوزُلَهُ الرَّجَاءُ ، وَلاَيَفْشَلُ فِي الشِّدَّةِ ، وَلاَيَبْطُرُ فِي الرَّخَاءِ يَمْزُجُ الْحِلْمَ بِالْعِلْمِ ، وَالْعَقْلَ بِالصَّبْرِ ؛ تَرَاهُ بَعِيداً كَسَلُهُ ، دَائِماً نَشَاطُهُ ، قَرِيباً أَمَلُهُ قَلِيلاً زَلَلُهُ ، مُتَوَقِّعاً لِأَجَلِهِ ، خَاشِعاً قَلْبُهُ ، ذَاكِراً رَبَّهُ ، قَانِعَةً نَفْسُهُ ، مَنْفِيّاً جَهْلُهُ ، سَهْلاً أَمْرُهُ حَزِيناً لِذَنْبِهِ ، مَيِّتَةً شَهْوَتُهُ ، كَظُوماً غَيْظُهُ ، صَافِياً خُلُقُهُ ، آمِناً مِنْهُ جَارُهُ ، ضَعِيفاً كِبْرُهُ ، قَانِعاً بِالَّذِي قُدِّرَلَهُ ، مَتِيناً صَبْرُهُ ، مُحْكَماً أَمْرُهُ ، كَثِيراً ذِكْرُهُ ، يُخَالِطُ النَّاسَ لِيَعْلَمَ ، وَيَصْمُتُ لِيَسْلَمَ ، وَيَسْأَلُ لِيَفْهَمَ ، وَيَتَّجِرُ لِيَغْنَمَ ؛ لاَيَنْصِتُ لِلْخَيْرِ لِيَفْجُرَ بِهِ ، وَلاَيَتَكَلَّمُ لِيَتَجَبَّرَ بِهِ عَلَىٰ مَنْ سِوَاهُ ؛ نَفْسُهُ مِنْهُ فِي عَنَاءٍ وَالنَّاسُ مِنْهُ فِي رَاحَةٍ ؛ أَتْعَبَ نَفْسَهُ لآخِرَتِهِ فَأَرَاحَ النَّاسَ مِنْ نَفْسِهِ ؛ إِنْ بُغِيَ عَلَيْهِ صَبَرَ حَتَّىٰ يَكُونَ اللهُ الَّذِي يَنْتَصِرُ لَهُ ؛ بُعْدُهُ مِمَّنْ تَبَاعَدَ مِنْهُ بُغْضٌ وَنَزَاهَةٌ ، وَدُنُوُّهُ مِمَّنْ دَنَا مِنْهُ لِينٌ وَرَحْمَةٌ لَيْسَ تَبَاعُدُهُ تَكَبُّراً وَلاَعَظَمَةً ؛ وَلاَدُنُوُّهُ خَدِيعَةً وَلاَخَلاَبَةً ؛ بَلْ يَقْتَدِي بِمَنْ كَانَ قَبْلَهُ مِنْ أَهْلِ الْخَيْرِ فَهُوَ إِمَامٌ لِمَنْ بَعْدَهُ مِنْ أَهْلِ الْبِرِّ .

قَالَ : فَصَاحَ هَمَّامٌ صَيْحَةً ؛ ثُمَّ وَقَعَ مَغْشِيّاً عَلَيْهِ ؛ فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام : أَمَاوَاللهِ لَقَدْ

احوال از خدا راضی است . نیتش خالص است و اعمالش بی‌غش و نیرنگ‌بازی، نگاهش عبرتست و سکوتش فکرت و سخنش حکمت ، خیرخواه و بخشنده و برادر است ، در نهان و آشکار نصیحت کند ، از برادرش :وری نکند و غیبت ننماید وبا او مکر نورزد ، بر آنچه از دستش رفته افسوس نخورد ، وبر مصیبتی که باو رسیده اندوهگین نشود ، توقع بیجا نداشته باشد ، و هنگام سختی سست نشود ، در زمان خوشی مست نگردد ، بردباری را با دانش آمیزد و عقل را با صبر ، تنبلی را از او دوربینی و نشاطش را پیوسته ، آرزویش نزدیك ولغزش کم است ، منتظر مرگست و دلش خاشع ، بیاد خداست و نفسش قانع و جهلش زدوده و کارش آسان ، برای گناهش غمگین است وشهوتش‌مرده وخشمش فروخورده ، و خلقش ناآلوده ، همسایه‌اش ازاو آسوده است وبرسر خودپسندی‌نیست ، بآنچه برایش مقدر شده قانع‌است ، بردباریش‌متین و کارش محکم و تذکرش بسیار است .

بامردم درآمیزد که دانا شود و سکوت‌کندکه سالم ماند و بپرسدکه بفهمد و تجارت‌کندکه سود برد ، گوش‌دادنش بسخن خوب برای‌بالیدن بدیگران نیست [پست‌حساس رانپذیرد که آنرا وسیله‌گناه و زشت‌کاری سازد] و سخن گفتنش برای زور گوئی بدیگران نیست ، خودش از خویش در زحمت است و مردم از او در راحت ، خودش را برای آخرتش بزحمت افکنده و مردم‌را از (شر وآزار) خود راحت ساخته ، اگر بر اوستمی‌شود صبرکند تا خدا برایش انتقام گیرد ، دوریش از هرکه دوری میکند بغض و کناره‌گیری‌از آلودگی است ، ونزدیکیش بهر که نزدیك میشود ، ملایمت ومهربانی‌است ، دوریش برای خودپسندی و بزرگ‌فروشی نیست ، و نزدیکیش برای فریب و نیرنگ نباشد ، بلکه ازپیشینیان اهل خیر پیروی کند ، و خود پیشوای نیکان پس ازخود باشد .

كُنْتُ أَخَافُهَا عَلَيْهِ وَقَالَ: هٰكَذَا تَصْنَعُ الْمَوْعِظَةُ الْبَالِغَةُ بِأَهْلِهَا؛ فَقَالَ لَهُ قَائِلٌ: فَمَا بَالُكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فَقَالَ: إِنَّ لِكُلِّ أَجَلًا لَا يَعْدُوهُ وَسَبَبًا لَا يُجَاوِزُهُ؛ فَمَهْلًا لَا تَعُدْ فَإِنَّمَا نَفَثَ عَلَى لِسَانِكَ شَيْطَانٌ.

۲ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ: عَنْ أَبِيهِ: عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ، عَنْ جَمِيلِ بْنِ صَالِحٍ؛ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ

راوی گوید: همام فریادی کشید وبی‌هوش بیفتاد، امیرالمؤمنین ﷺ فرمود: همانا بخدا من از بی‌تابی او ترسان بودم. سپس فرمود: اندرزهای رسا با اهل اندرز چنین میکند.

شخصی عرض کرد: پس شما را چه شده؟ (که فریاد نکشی و بیهوش نشوی) فرمود: هر کسی را اجلی است که از آن نگذرد و سببی است که از آن تجاوز نکند، آرام باش ودیگر مگو که شیطانی این سخن را بزبانت دمید.

شرح ـ این روایت با اختلاف بسیاری در نهج‌البلاغه ذکر شده و در آخر روایت جمله‌ایست که مردن همام را نیز متضمن است، ولی در آنجا سؤال همام از اوصاف متقین است، پس ممکن است سؤال از صفات مؤمنین و متقین بوده و در برخی‌روایات تنها صفات مؤمنین ودر برخی خصوص صفات متقین‌ذکر شده است.

و اما آنچه شخص معترض در آخر روایت گفت، ممکن است مقصودش این باشد که: این موعظه و اندرزهای بلیغ چرا در خود شما اثر نکرد وبیهوش نشدی، یا آنکه چرا این موعظه را بهمام فرمودی با آنکه نسبت باو ترسان بودی.

و اما جواب از اشکال‌اول اینست‌که: با وجودآنکه آنچه راحضرت‌جواب فرمود درست ومطابق با واقع وقانع‌کننده معترض بود، ولی در عین حال سبب بعیدی بود که برای بیهوشی یا مرگ همام بیان فرمود، و سبب قریبش‌اینستکه: نفوس‌بشر را استعدادات وحوصله‌های مختلف است و اولیاء خدامخصوصاً امیرالمؤمنین ﷺ در حد اعلای آن قرار گرفته‌اند، پیداست که نیروی نفس قدسی علی علیه‌السلام در برابر واردات الهیه تحمل بسیار دارد، و با ریاضت وتمرین بدرجه وقار و طمأنینه رسیده است، علاوه بر آنکه امام علیه‌السلام این صفات‌راکه برای مؤمنین بیان فرمود، بحد اعلا از برکت فیض خدایتعالی درخود می‌بیند، ازاین‌رو از فقدان آنها متأثر و متألم نمیشود، بخلاف همام که **اولا** ضعف نفس وکمی حوصله دارد. و **ثانیاً** فقدان این صفات در او موجب اندوه وافسوس کشنده میشود.

و اما جواب از اعتراض دوم اینستکه: امام علیه‌السلام بی‌تابی او را بحد بیهوشی و مرگ یقین نداشت و یا آنکه برای هرکسی اجل و مرگ مقدریست و امام علیه‌السلام مرگ او را باین‌سبب میدانست و طبق قضاء و قدر الهی رفتار کرد، پس نظیر کشتن جوان در داستان خضر وموسی علیهماالسلام است‌که قرآن‌کریم بیان میکند.

۲ ـ امام صادق علیه‌السلام فرمود: مؤمن را سزاوار است که دارای هشت صفت باشد: ۱ ـ در

غَالِبٍ ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : يَنْبَغِي لِلْمُؤْمِنِ أَنْ يَكُونَ فِيهِ ثَمَانُ خِصَالٍ : وَقُورٌ عِنْدَالْهَزَاهِزِ صَبُورٌ عِنْدَالْبَلَاءِ ؛ شَكُورٌ عِنْدَالرَّخَاءِ ؛ قَانِعٌ بِمَارَزَقَهُ اللهُ ؛ لَايَظْلِمُ الْأَعْدَاءَ وَلَايَتَحَامَلُ لِلْأَصْدِقَاءِ . بَدَنُهُ مِنْهُ فِي تَعَبٍ وَالنَّاسُ مِنْهُ فِي رَاحَةٍ ؛ إِنَّ الْعِلْمَ خَلِيلُ الْمُؤْمِنِ ؛ وَ الْحِلْمَ وَزِيرُهُ ؛ وَالصَّبْرَ أَمِيرُ جُنُودِهِ وَالرِّفْقَ أَخُوهُ ؛ وَاللِّينَ وَالِدُهُ .

٣ - أَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ؛ عَنْ مُحَمَّدِبْنِ عَبْدِالْجَبَّارِ ؛ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ؛ عَنْ مَنْصُورِبْنِ يُونُسَ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِمَاالسَّلَامُ قَالَ: الْمُؤْمِنُ يَصْمُتُ لِيَسْلَمَ ؛ وَيَنْطِقُ لِيَغْنَمَ ؛ لَايُحَدِّثُ أَمَانَتَهُ الْأَصْدِقَاءَ وَلَايَكْتُمُ شَهَادَتَهُ مِنَ الْبُعَدَاءِ وَلَايَعْمَلُ شَيْئاً مِنَ الْخَيْرِ رِيَاءً وَلَايَتْرُكُهُ حَيَاءً ؛ إِنْ زُكِّيَ خَافَ مِمَّايَقُولُونَ وَيَسْتَغْفِرُ اللهَ لِمَالَايَعْلَمُونَ ؛ لَايَغُرُّهُ قَوْلُ مَنْ جَهِلَهُ وَيَخَافُ إِحْصَاءَ مَاعَمِلَهُ .

٤ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ خَالِدٍ ؛ عَنْ بَعْضِ مَنْ رَوَاهُ ؛ رَفَعَهُ إِلَى أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : الْمُؤْمِنُ لَهُ قُوَّةٌ فِي دِينٍ ؛ وَحَزْمٌ فِي لِينٍ ؛ وَإِيمَانٌ فِي يَقِينٍ ، وَحِرْصٌ فِي فِقْهٍ ؛ وَ نَشَاطٌ فِي

گرفتاریهای سخت باوقار وسنگین باشد(خودرا نبازد) . ٢ - هنگام بلاشکیبا باشد . ٣ - در نعمت و آسایش سپاس گزارباشد . ٤ - بآنچه خدا روزیش کرده قانع باشد . ٥ - بدشمنان ستم نکند . ٦ - بخاطر دوستان مرتکب گناه نشود [کاریراکه نتواند بگردن نگیرد] . ٧ - تنش از او درزحمت باشد . ٨ - مردم از او درآسایش باشند .

همانا دانش دوست مؤمن است و خویشتن داری وزیر او ، وشکیبائی سر لشکرش ، ورفق برادر و لین پدرش .

توضیح - مجلسی علیه‌الرحمه راجع بفرق میان **رفق و لین** اقوالی بر سبیل احتمال بیان میکند که استنباطش از کتب لغت مشکل‌است . آنچه ازلغت استفاده میشود رفق ضد خرق ولین ضد خشونت است و خرق بمعنی عجله در کار و ضعف و تدبیر است ، پس رفق بمعنی تأنی و حسن تدبیر و لین بمعنی ملایمت نمودن وخشونت نکردن است .

٣ - علی بن الحسین علیهماالسلام فرمود : مؤمن سکوت میکند تا سالم ماند ، و سخن میگوید تا سود برد ، سپرده وراز خود را بدوستانش نمیگوید (تا چه رسد بدشمنان) و گواهی بحق را ازبیگانگان دریغ ندارد (تا چه رسد بآشنایان) ، هیچ کار خیری را از روی‌ریا نکند و از روی شرم و حیا ترک ننماید اگر او را بستایند از گفته آنها هراس کند (که مبادا نزد خدا چنان نباشد) و از آنچه ستایندگان ندانند (از عیبهای نهانش) از خدا آمرزش خواهد ، سخن کسیکه او را نشناخته (میستاید) فریبش ندهد و از شمردن گناهی که مرتکب‌شده (ونزد خدا محفوظست) بترسد .

٤ - امام صادق علیه‌السلام فرمود : مؤمن در امر دین نیرومند است و با وجود نرمی دور اندیشی دارد [در نرمیش دوراندیش است] و ایمانش بایقین است و برای تحصیل فقه حریص ، در هدایت‌جوئی

هُدىً ،وَبِرٌّ فِي اسْتِقَامَةٍ ؛وَعِلْمٌ فِي حِلْمٍ؛ وَكَيْسٌ فِي رِفْقٍ ؛ وَسَخَاءٌ فِي حَقٍّ ؛ وَقَصْدٌ فِي غِنىً ، وَتَجَمُّلٌ فِي فَاقَةٍ ،وَعَفْوٌ فِي قُدْرَةٍ ؛ وَطَاعَةُ اللهِ فِي نَصِيحَةٍ ؛ وَانْتِهَاءٌ فِي شَهْوَةٍ ، وَوَرَعٌ فِي رَغْبَةٍ ، وَحِرْصٌ فِي جِهَادٍ وَصَلَاةٌ فِي شُغْلٍ ، وَصَبْرٌ فِي شِدَّةٍ ؛ وَفِي الْهَزَاهِزِ وَقُورٌ ؛ وَفِي الْمَكَارِهِ صَبُورٌ؛ وَفِي الرَّخَاءِ شَكُورٌ ؛ وَلَا يَغْتَابُ وَلَا يَتَكَبَّرُ، وَلَا يَقْطَعُ الرَّحِمَ ،وَلَيْسَ بِوَاهِنٍ ؛ وَلَا فَظٍّ وَلَا غَلِيظٍ ؛ وَلَا يَسْبِقُهُ بَصَرُهُ ، وَلَا يَفْضَحُهُ بَطْنُهُ؛ وَلَا يَغْلِبُهُ فَرْجُهُ؛وَلَا يَحْسُدُ النَّاسَ؛ يُعَيِّرُ وَلَا يُعَيَّرُ، وَلَا يُسْرِفُ ؛ يَنْصُرُ الْمَظْلُومَ وَيَرْحَمُ الْمِسْكِينَ نَفْسُهُ مِنْهُ فِي عَنَاءٍ؛ وَالنَّاسُ مِنْهُ فِي رَاحَةٍ ؛ لَا يَرْغَبُ فِي عِزِّ الدُّنْيَا ؛ وَلَا يَجْزَعُ مِنْ ذُلِّهَا؛ لِلنَّاسِ هَمٌّ قَدْ أَقْبَلُوا عَلَيْهِ وَلَهُ هَمٌّ قَدْ شَغَلَهُ ؛ لَا يُرَى فِي حُكْمِهِ نَقْصٌ ؛ وَلَا فِي رَأْيِهِ وَهْنٌ، وَلَا فِي دِينِهِ ضِيَاعٌ؛ يُرْشِدُ مَنِ اسْتَشَارَهُ ، وَيُسَاعِدُ مَنْ سَاعَدَهُ ، وَيَكْبِتُ عَنِ الْخَنَا وَالْجَهْلِ .

﴿۲۲۷۵﴾ ۵ـ عَنْهُ،عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا رَفَعَهُ ، عَنْ أَحَدِهِمَا عليهما السلام قَالَ: مَرَّ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام بِمَجْلِسٍ مِنْ قُرَيْشٍ ، فَإِذَا هُوَ بِقَوْمٍ بِيضٍ ثِيَابُهُمْ ، صَافِيَةٌ أَلْوَانُهُمْ ، كَثِيرٌ ضَحِكُهُمْ ، يُشِيرُونَ بِأَصَابِعِهِمْ إِلَى مَنْ

بانشاط و با وجود ثبات و پایداری نیکوکار است ، خویشتن‌داریش با علم است و با ملایمت زیرکی‌دارد ، سخاوتش در راه حق است و در زمان توانگری‌اقتصاد را از دست ندهد ، و در زمان ناداری خوش‌ظاهر و با آرایش باشد و در زمان قدرت گذشت دارد و با وجود خیرخواهی مردم اطاعت خدا کند ، و درحال شهوت باز ایستد و در زمان رغبت پرهیزگاری‌کند ودر امر جهاد حریص‌است و در گرفتاری نمازخواند و در سختی شکیبا باشد و درپیش‌آمدهای سنگین باوقار است و در ناگواریها بردبار و در آسایش ونعمت سپاس گزار .

پشت سر مردم بد نگوید و تکبر نورزد و قطع رحم ننماید ، نه سست است و نه خشن و سنگدل دیده‌اش بر او پیشی نگیرد (فکر نکرده بجائی ننگرد) و شکمش او را رسوا نکند ، وآلت شهوتش براو چیره نشود (که بزنا و لواط افتد) بر مردم حسدنبرد ، سرزنشش‌کنند و او سرزنش نکند ، اسراف‌نورزد مظلوم را یاری کند و بر مستمندترحم نماید ، خودش از خویش‌در رنج است و مردم از او در آسایش ، در عزت دنیا رغبت نکند واز ذلتش‌بیتابی ننماید ، مردم مهمی دارندکه بآن رو آورده و او را مهمی‌است که گرفتار کرده (مردم بفکر دنیا و او مشغول آخرتست) در قضاوتش نقصی دیده نشود ودر رأیش سستی نباشد ودر دینش تباهی و گمشده نیست ، مشورت‌کننده را رهبری‌کند وکمك‌کننده [کمك‌خواه] را کمك نماید ، وازهرزه‌گوئی ونادانی بگریزد .

شرح ـ حرف « فی» در ۱۸ جمله اول روایت در بعضی ظرف لغو و در بعضی ظرف مستقر است چنانکه ترجمه نمودیم و ممکن است نسبت بهمه ظرف لغو باشد ، چنانکه در جمله دوم هر دو احتمال را نوشتیم .

۵ ـ امیرالمؤمنین علیه‌السلام بانجمنی از مردم قریش گذشت که جامه‌های سفید پوشیده بودند و

يَمُرُّ بِهِمْ، ثُمَّ مَرَّ بِمَجْلِسٍ لِلْأَوْسِ وَالْخَزْرَجِ فَإِذَا قَوْمٌ بُلِيَتْ مِنْهُمُ الْأَبْدَانُ، وَدَقَّتْ مِنْهُمُ الرِّقَابُ وَاصْفَرَّتْ مِنْهُمُ الْأَلْوَانُ، وَقَدْ تَوَاضَعُوا بِالْكَلَامِ، فَتَعَجَّبَ عَلِيٌّ عليه السلام مِنْ ذٰلِكَ وَدَخَلَ عَلَى رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وآله فَقَالَ: بِأَبِي أَنْتَ وَأُمِّي إِنِّي مَرَرْتُ بِمَجْلِسٍ لِآلِ فُلَانٍ - ثُمَّ وَصَفَهُمْ - وَمَرَرْتُ بِمَجْلِسٍ لِلْأَوْسِ وَالْخَزْرَجِ - فَوَصَفَهُمْ - ثُمَّ قَالَ: وَجَمِيعُ مُؤْمِنُونَ؟ فَأَخْبِرْنِي يَا رَسُولَ اللهِ بِصِفَةِ الْمُؤْمِنِ؟ فَنَكَسَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَقَالَ: عِشْرُونَ خَصْلَةً فِي الْمُؤْمِنِ فَإِنْ لَمْ تَكُنْ فِيهِ لَمْ يَكْمُلْ إِيمَانُهُ، إِنَّ مِنْ أَخْلَاقِ الْمُؤْمِنِينَ يَا عَلِيُّ: الْحَاضِرُونَ الصَّلَاةَ، وَالْمُسَارِعُونَ إِلَى الزَّكَاةِ، وَالْمُطْعِمُونَ الْمِسْكِينَ، الْمَاسِحُونَ رَأْسَ الْيَتِيمِ، الْمُطَهِّرُونَ أَطْمَارَهُمْ، الْمُتَّزِرُونَ عَلَى أَوْسَاطِهِمْ، الَّذِينَ إِنْ حَدَّثُوا لَمْ يَكْذِبُوا وَإِذَا وَعَدُوا لَمْ يُخْلِفُوا، وَإِذَا ائْتُمِنُوا لَمْ يَخُونُوا، وَإِذَا تَكَلَّمُوا صَدَقُوا، رُهْبَانٌ بِاللَّيْلِ، أُسْدٌ بِالنَّهَارِ صَائِمُونَ النَّهَارَ، قَائِمُونَ اللَّيْلَ، لَا يُؤْذُونَ جَاراً وَلَا يَتَأَذَّى بِهِمْ جَارٌ، الَّذِينَ مَشْيُهُمْ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنٌ وَخُطَاهُمْ إِلَى بُيُوتِ الْأَرَامِلِ وَعَلَى أَثَرِ الْجَنَائِزِ، جَعَلَنَا اللهُ وَإِيَّاكُمْ مِنَ الْمُتَّقِينَ.

٦ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِي الْعَبَّاسِ

رنگ صافی داشتند و بسیار می‌خندیدند و بهر که از آنجا می گذشت با انگشت اشاره می کردند، سپس بانجمن اوس و خزرج گذشت و آنها را دید با پیکر فرسوده و گردن باریك و رنگ زرد، که بافروتنی سخن میگفتند

علی علیه‌السلام از این دو انجمن درشگفت شد و خدمت رسولخدا صلی‌الله علیه و آله آمد و گفت: پدر و مادرم بقربانت، من بانجمن آل فلان گذشتم - و حال آنها را بیان کرد - و بمجلس اوس‌وخزرج گذشتم - و حال آنها را گفت - سپس عرضکرد: و همه آنها مؤمنند، ای رسولخدا صفت مؤمن رابرایم بازگو، رسولخدا صلی الله علیه‌وآله اندکی سر بزیرانداخت وسپس سربلند کرد وفرمود: بیست‌خصلت در مؤمن است که اگر نداشته باشد ایمانش کامل نیست. ازاخلاق مؤمنانست که: ١ - در نمازجماعت حاضرند. ٢ - در پرداخت زکاة شتابان. ٣ - مستمندان را اطعام کنند. ٤ - بر سرییتیم دست نوازش کشند. ٥ - لباسهای خود را پاکیزه دارند. ٦ - بند زیر جامه را بکمر بندند (تا ستر عورت شودوبزمین نکشد). ٧ - اگر خبردهند دروغ نگویند. ٨ - اگر وعده کنند خلف‌ننمایند. ٩ - چون امانت گیرندخیانت نکنند. ١٠ - چون‌سخن گویند راست گویند. ١١ - درشب‌عابدند. ١٢ - در روز شیر دلیرند. ١٣ - روزها روزه دارند. ١٤ - شبها (برای عبادت) بپاخیزند. ١٥ - همسایه را نیازارند. ١٦ - همسایه از آنهاآزار نبیند (اگرچه بوسیله بچه وخادم آنهاباشد). ١٧ - بر زمین باآرامش گام بردارند. ١٨ - بخانه‌های‌بیوه زنان (بمنظورکمك ومساعدت)رهسپارند. ١٩ - تشییع جنازه‌کنند. ٢٠ - خدا ما وشمارا از جمله متقین قراردهد (کنایه از اینکه صفت‌بیستم آنها تقوی است).

قالَ: قالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : مَنْ سَرَّتْهُ حَسَنَتُهُ وَساءَتْهُ سَيِّئَتُهُ فَهُوَمُؤْمِنٌ.

۷ - مُحَمَّدُبْنُ يَحْيىٰ ، عَنْ أَحْمَدبْنِ مُحَمَّدبْنِ عيسىٰ ، عَنْ مُحَمَّدبْنِ الْحَسَنِ [ز]علانٍ ، عَنْ أَبي إِسْحاقَ الْخُراسانِيِّ، عَنْ عَمْروبْنِ جُمَيْعٍ الْعَبْدِيِّ، عَنْ أَبي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ: شيعَتُنا هُمُ الشّاحِبُونَ الذّابِلُونَ النّاحِلُونَ، الَّذينَ إِذا جَنَّهُمُ اللَّيْلُ اسْتَقْبَلُوهُ بِحُزْنٍ.

۸ - عَلِيُّ بْنُ إِبْراهيمَ، عَنْ أَبيهِ،عَنْ حَمّادِبْنِ عيسىٰ،عَنْ إِبْراهيمَ بْنِ عُمَرَ الْيَمانِيِّ، عَنْ رَجُلٍ،عَنْ أَبي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ: شيعَتُنا أَهْلُ الْهُدىٰ وَأَهْلُ التُّقىٰ وَأَهْلُ الْخَيْرِ وَأَهْلُ الإيمانِ وَأَهْلُ الْفَتْحِ وَالظَّفَرِ.

۹ - مُحَمَّدُبْنُ يَحْيىٰ ، عَنْ أَحْمَدبْنِ مُحَمَّدبْنِ عيسىٰ ، عَنْ مُحَمَّدبْنِ إِسْماعيلَ ، عَنْ مَنْصُورِبْنِ يُونُسَ ، عَنْ مُفَضَّلٍ قالَ : قالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : إِيّاكَ وَالسَّفِلَةَ ، فَإِنَّما شيعَةُ عَلِيٍّ مَنْ عَفَّ بَطْنُهُ وَفَرْجُهُ، وَاشْتَدَّ جِهادُهُ ، وَعَمِلَ لِخالِقِهِ ، وَرَجا ثَوابَهُ ، وَخافَ عِقابَهُ ، فَإِذا رَأَيْتَ أُولٰئِكَ فَأُولٰئِكَ شيعَةُ جَعْفَرٍ

﴿۲۲۸۰﴾ ۱۰ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا ، عَنْ سَهْلِبْنِ زِيادٍ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ رِئابٍ؛ عَنِ ابْنِ أَبي يَعْفُورٍ ، عَنْ أَبي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : إِنَّ شيعَةَ عَلِيٍّ كانُوا خُمْصَ الْبُطُونِ ، ذُبُلَ الشِّفاهِ ؛ أَهْلَ رَأْفَةٍ وَعِلْمٍ وَحِلْمٍ يُعْرَفُونَ بِالرُّهْبانِيَّةِ فَأَعِينُوا عَلىٰ ما أَنْتُمْ عَلَيْهِ بِالْوَرَعِ وَالإِجْتِهادِ.

---

۶ ـ امام صادق علیه‌السلام فرمود : هر که از نیکی خود شادمان واز بدی خویش بدحال گردد ، او مؤمن است .

۷ ـ امام صادق علیه السلام فرمود : شیعیان ما همان رنگ پریدگان (از خوف خدا) خشك‌لبان (از روزه) لاغرانند که چون شب فرا رسد با اندوه از آن استقبال کنند (زیرا در غم انجام وظیفه پروردگار باشند) .

۸ ـ امام صادق علیه السلام فرمود : شیعیان ما اهل هدایت و اهل تقوی و اهل خیر و اهل ایمان و اهل فتح و ظفر میباشند (درهای رحمت خدا بروی آنها گشوده و بکمال سعادت خود رسیده‌اند) .

۹ ـ امام صادق علیه‌السلام فرمود : از مردم پست دوری کن ، همانا شیعه علی کسی است که عفت شکم و فرج داشته باشد (آنها را از حرام و مشتبه نگهدارد) و سخت بکوشد و جهاد کند ، و برای خالقش عمل کند ، وبثواب اوامیدوار باشد ، و از عقابش بترسد ، اگر این گونه مردم را دیدی ، آنها شیعه جعفرند .

۱۰ ـ امام صادق علیه السلام فرمود . شیعیان علی لاغرشکم و خشك‌لب بودند ، و اهل مهرودانش و بردباری که بعبادت معروف بودند ، پس با وجود دوستی و ولایتی که دارید [برای کفاره گناهانی که مرتکب شده‌اید] با پرهیزگاری وکوشش کمك کنید (وخود را از عذاب برهانید).

١١- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنْ يُونُسَ، عَنْ صَفْوَانَ الْجَمَّالِ، قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام: إِنَّمَا الْمُؤْمِنُ، الَّذِي إِذَا غَضِبَ لَمْ يُخْرِجْهُ غَضَبُهُ مِنْ حَقٍّ؛ وَإِذَا رَضِيَ لَمْ يُدْخِلْهُ رِضَاهُ فِي بَاطِلٍ وَإِذَا قَدَرَ لَمْ يَأْخُذْ أَكْثَرَ مِنْ مَالِهِ.

١٢- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنْ عَلِيِّ بْنِ النُّعْمَانِ، عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ، عَنْ سُلَيْمَانَ ابْنِ خَالِدٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام: يَا سُلَيْمَانُ أَتَدْرِي مَنِ الْمُسْلِمُ؟ قُلْتُ: جُعِلْتُ فِدَاكَ أَنْتَ أَعْلَمُ، قَالَ: الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ، ثُمَّ قَالَ: وَتَدْرِي مَنِ الْمُؤْمِنُ؟ قَالَ: قُلْتُ: أَنْتَ أَعْلَمُ؛ قَالَ: [إِنَّ] الْمُؤْمِنَ مَنِ ائْتَمَنَهُ الْمُسْلِمُونَ عَلَى أَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ وَالْمُسْلِمُ حَرَامٌ عَلَى الْمُسْلِمِ أَنْ يَظْلِمَهُ أَوْ يَخْذُلَهُ أَوْ يَدْفَعَهُ دَفْعَةً تُعَنِّتُهُ.

١٣- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ؛ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ؛ عَنْ أَبِي أَيُّوبَ؛ عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: إِنَّمَا الْمُؤْمِنُ الَّذِي إِذَا رَضِيَ لَمْ يُدْخِلْهُ رِضَاهُ فِي إِثْمٍ وَلَا بَاطِلٍ؛ وَإِذَا سَخِطَ لَمْ يُخْرِجْهُ سَخَطُهُ مِنْ قَوْلِ الْحَقِّ؛ وَالَّذِي إِذَا قَدَرَ لَمْ تُخْرِجْهُ قُدْرَتُهُ إِلَى التَّعَدِّي إِلَى مَا لَيْسَ لَهُ بِحَقٍّ

١٤- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ؛ عَنْ أَبِيهِ؛ عَنْ أَبِي الْبَخْتَرِيِّ رَفَعَهُ قَالَ: سَمِعْتُهُ يَقُولُ: الْمُؤْمِنُونَ هَيِّنُونَ لَيِّنُونَ كَالْجَمَلِ الْآنِفِ إِذَا قِيدَ انْقَادَ؛ وَإِنْ أُنِيخَ عَلَى صَخْرَةٍ اسْتَنَاخَ.

---

١١ ـ امام صادق عليه‌السلام فرمود: همانا مؤمن كسى است كه چون خشم كند، از حق نگذرد و چون راضى و خشنود گردد، در باطل قدم ننهد و چون قدرت يابد، بيشتر از حق خود نگيرد.

١٢ ـ سليمان بن خالد گويد: امام باقر عليه‌السلام فرمود: اى سليمان! ميدانى مسلمان كيست؟ عرض كردم قربانت شما بهتر ميدانى، فرمود: مسلمان كسى است كه مسلمانان از زبان و دست او سالم باشند، سپس فرمود: ميدانى مؤمن كيست؟ عرض كردم: شما داناتريد، فرمود مؤمن كسى است كه مسلمانها او را بر مال و جان خود امين سازند، و بر مسلمان حرامست كه نسبت بمسلمان ديگر ستم كند يا او را واگذارد يا او را براند [در پرداخت طلبش چندان مسامحه كند] كه او را برنجاندازد.

١٣ ـ امام باقر عليه‌السلام فرمود: همانا مؤمن كسى است كه چون راضى وخرسند باشد، رضايتش او را بگناه و باطلى وارد نكند وچون ناراضى شود از سخن حق خارجش نكند، و كسى است كه چون قدرت يابد، قدرتش اورا بآنچه حق ندارد نكشاند.

١٤ ـ امام عليه‌السلام فرمود: مؤمنان باوقار و آرامشند، مانند شترنرى كه مهار در بينى دارد، چون او را بكشند، براه افتد، و اگر بر صخره‌ئى بخوابانند، بخوابد (كنايه از اينكه در امور شرعى رام و منقاد است و سركشى و امتناع ندارد، اگر چه ذاتاً شتر نر است و نيرومند، ولى نيروى ايمان او را

﴿۲۲۸۵﴾ ۱۵ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ ؛ عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: ثَلَاثَةٌ مِنْ عَلَامَاتِ الْمُؤْمِنِ : الْعِلْمُ بِاللهِ ؛ وَمَنْ يُحِبُّ ، وَمَنْ يَكْرَهُ .

۱۶ - وَبِهٰذَا الْإِسْنَادِ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : الْمُؤْمِنُ كَمِثْلِ شَجَرَةٍ لَايَتَحَاتُّ وَرَقُهَا فِي شِتَاءٍ وَلَاصَيْفٍ ؛ قَالُوا : يَارَسُولَ اللهِ وَمَاهِيَ؟ قَالَ :النَّخْلَةُ .

۱۷ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ؛ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أُورَمَةَ ؛ عَنْ [أَبِي] إِبْرَاهِيمَ الْأَعْجَمِيِّ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : الْمُؤْمِنُ حَلِيمٌ لَايَجْهَلُ ، وَإِنْ جُهِلَ عَلَيْهِ يَحْلُمُ ، وَلَا يَظْلِمُ وَإِنْ ظُلِمَ غَفَرَ ؛ وَلَايَبْخَلُ وَإِنْ بُخِلَ عَلَيْهِ صَبَرَ .

۱۸ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مِهْرَانَ ، عَنْ مُنْذِرِ بْنِ جَيْفَرٍ، عَنْ آدَمَ أَبِي الْحُسَيْنِ اللُّؤْلُؤِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: الْمُؤْمِنُ مَنْ طَابَ مَكْسَبُهُ ، وَحَسُنَتْ خَلِيقَتُهُ ، وَصَحَّتْ سَرِيرَتُهُ ؛ وَأَنْفَقَ الْفَضْلَ مِنْ مَالِهِ ، وَأَمْسَكَ الْفَضْلَ مِنْ كَلَامِهِ ، وَكَفَى النَّاسَ شَرَّهُ ، وَأَنْصَفَ النَّاسَ مِنْ نَفْسِهِ .

۱۹ - أَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِالْجَبَّارِ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ أَبِي كَهْمَسٍ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : أَلَا أُنَبِّئُكُمْ بِالْمُؤْمِنِ ؟ مَنِ ائْتَمَنَهُ

از سرپیچی جلوگیر است).

۱۵ ـ امام صادق علیه‌السلام فرمود : سه چیز از علامات مؤمن است : علم بخدا و هر که را خدا دوست دارد و هر که را دوست ندارد .

شرح ـ مقصود از علم بخدا ، شناختن خدا و صفات کمال او است و مراد بشناختن دوستان خدا ، شناختن پیغمبر و ائمه و پیروان ایشانست و دسته دیگر کفار و منافقینند .

۱۶ ـ رسولخدا صلی‌الله علیه‌وآله فرمود : مؤمن‌مانند درختی است که برگش در زمستان‌وتابستان فریزد : گفتند : یا رسول الله آن چه درخت است ؟ فرمود : درخت خرما .

شرح ـ تشبیه مؤمن بدرخت خرما از نظر منافع بسیار و سایه پیوسته و لذت میوه آنست که در درختهای دیگر نیست .

۱۷ ـ امام صادق علیه السلام فرمود : مؤمن بردباری است که نادانی نورزد ، و اگر نسبت باو نادانی ورزند : بردباری کند ، و ستم نکند و اگر باو ستم کنند ببخشد ، و بخل نورزد و اگر نسبت باو بخل ورزند صبر کند .

۱۸ ـ امام صادق علیه‌السلام فرمود : مؤمن کسی است که کسبش حلال و اخلاقش نیکو و باطنش سالم باشد ، و زیادی مالش را انفاق کند و زیادی سخنش را نگهدارد ، ومردم از شرش محفوظ باشند و از خود بآنها انصاف دهد (حق را بگوید اگرچه بزیان خود ونفع مردم باشد) .

۱۹ ـ رسولخدا صلی‌الله علیه وآله‌فرمود : مؤمن را بشما معرفی نکنم ؟ مؤمن کسی است که‌مؤمنین

الْمُؤْمِنُونَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ ، أَلَا أُنَبِّئُكُمْ بِالْمُسْلِمِ ؟ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ وَالْمُهَاجِرُ مَنْ هَجَرَ السَّيِّئَاتِ وَتَرَكَ مَا حَرَّمَ اللهُ، وَالْمُؤْمِنُ حَرَامٌ عَلَى الْمُؤْمِنِ أَنْ يَظْلِمَهُ أَوْ يَخْذُلَهُ أَوْ يَغْتَابَهُ أَوْ يَدْفَعَهُ دَفْعَةً .

﴿٣٢٩٠﴾ ٢٠ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ مُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْعَطَّارِ ، عَنْ جَابِرٍ قَالَ: قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام : إِنَّمَا شِيعَةُ عَلِيٍّ الْحُلَمَاءُ ، الْعُلَمَاءُ ، الذُّبُلُ الشِّفَاهِ ، تُعْرَفُ الرُّهْبَانِيَّةُ عَلَى وُجُوهِهِمْ

٢١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ مَعْرُوفِ بْنِ خَرَّبُوذَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : صَلَّى أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام بِالنَّاسِ الصُّبْحَ بِالْعِرَاقِ فَلَمَّا انْصَرَفَ وَعَظَهُمْ فَبَكَى وَأَبْكَاهُمْ مِنْ خَوْفِ اللهِ ، ثُمَّ قَالَ : أَمَا وَاللهِ لَقَدْ عَهِدْتُ أَقْوَاماً عَلَى عَهْدِ خَلِيلِي رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وآله وَإِنَّهُمْ لَيُصْبِحُونَ وَيُمْسُونَ شُعْثاً غُبْراً خُمْصاً ، بَيْنَ أَعْيُنِهِمْ كَرُكَبِ الْمِعْزَى يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّداً وَقِيَاماً يُرَاوِحُونَ بَيْنَ أَقْدَامِهِمْ وَجِبَاهِهِمْ، يُنَاجُونَ رَبَّهُمْ وَيَسْأَلُونَهُ فَكَاكَ رِقَابِهِمْ مِنَ النَّارِ، وَاللهِ لَقَدْ رَأَيْتُهُمْ مَعَ هٰذَا وَهُمْ خَائِفُونَ مُشْفِقُونَ .

او را بر جان و مال خود امین دانند ، مسلمان را برای شما معرفی نکنم ؟ او کسی است که مسلمانها از زبان و دستش سالم باشند ، و مهاجر کسی است که بدیها را کنار گذارد و حرام خدا را ترك کند . و بر مؤمن حرام است که نسبت بمؤمن ستم کند یا او را واگذارد یا پشت سرش بد گوئی کند یا او را از خود براند .

٢٠ - امام باقر علیه‌السلام فرمود : شیعیان علی تنها همان بردباران دانشمندان خشکیده‌لبند که رهبانیت وترك دنیا بر رخسارشان هویدا است .

٢١ - امام باقر علیه‌السلام فرمود : امیرالمؤمنین علیه‌السلام نماز صبح را در عراق بجماعت گزارد چون رو برگردانید مردم را موعظه فرمود و ازخوف‌خدا گریست وآنها را نیز گریانید ، سپس فرمود : هان بخدا در زمان دوست صمیمم پیغمبر صلی الله علیه و آله مردمی را میشناختم که در بامداد و شام ژولیده وگردآلود وگرسنه بودند ، پیشانی آنها (در اثرسجده) مانند زانوی بز بود ، برای‌پروردگار خود باسجود و قیام شب را میگذرانیدند ، گاهی روی پا ایستاده و گاهی پیشانی بزمین میگذاشتند ، با پروردگار خود مناجات نموده وآزادی خویش را از آتش دوزخ طلب میکردند ، بخداکه آنها را بااین حال دیدم که ترسان ونگران بودند .

٢٢ - علی بن الحسین علیهماالسلام فرمود : امیرالمؤمنین علیه‌السلام نماز صبح راگزارد ودرجای خود بود تا خورشید یك نیزه برآمد ، آنگاه روبمردم کرد وفرمود : بخدا من مردمی را دیده‌ام که‌شب را با سجده و قیام برای پروردگار خود بسر میبردند ، گاهی پیشانی و گاهی زانو بر زمین میگذاشتند گویا نعره دم برآوردن‌آتش دوزخ در گوش‌آنها بود ، چون خدا نزدآنها یادمیشد مانند درخت (دربرابر

٢٢ - عَنْهُ ، عَنِ السِّنْدِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الصَّلْتِ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليهما السلام قَالَ : صَلَّى أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام الْفَجْرَ ثُمَّ لَمْ يَزَلْ فِي مَوْضِعِهِ حَتَّى صَارَتِ الشَّمْسُ عَلَى قَيْدِ رُمْحٍ وَ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ بِوَجْهِهِ فَقَالَ : وَاللهِ لَقَدْ أَدْرَكْتُ أَقْوَاماً يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّداً وَ قِيَاماً يُخَالِفُونَ بَيْنَ جِبَاهِهِمْ وَرُكَبِهِمْ ، كَأَنَّ زَفِيرَ النَّارِ فِي آذَانِهِمْ ، إِذَا ذُكِرَ اللهُ عِنْدَهُمْ مَادُوا كَمَا يَمِيدُ الشَّجَرُ ، كَأَنَّمَا الْقَوْمُ بَاتُوا غَافِلِينَ ، قَالَ : ثُمَّ قَامَ فَمَا رُئِيَ ضَاحِكاً حَتَّى قُبِضَ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ

٢٣ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ صَالِحِ بْنِ السِّنْدِيِّ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بَشِيرٍ ، عَنْ مُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ قَالَ : قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام : إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَعْرِفَ أَصْحَابِي فَانْظُرْ إِلَى مَنِ اشْتَدَّ وَرَعُهُ وَخَافَ خَالِقَهُ وَرَجَا ثَوَابَهُ ، وَإِذَا رَأَيْتَ هَؤُلَاءِ فَهَؤُلَاءِ أَصْحَابِي

٢٤ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ شَمُّونٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْأَشْعَثِ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ حَمَّادٍ الْأَنْصَارِيِّ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي الْمِقْدَامِ ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام : شِيعَتُنَا الْمُتَبَاذِلُونَ فِي وَلَايَتِنَا ، الْمُتَحَابُّونَ فِي مَوَدَّتِنَا ، الْمُتَزَاوِرُونَ فِي إِحْيَاءِ أَمْرِنَا ؛ الَّذِينَ إِنْ غَضِبُوا لَمْ يَظْلِمُوا ، وَإِنْ رَضُوا لَمْ يُسْرِفُوا ، بَرَكَةٌ عَلَى مَنْ جَاوَرُوا ، سِلْمٌ لِمَنْ خَالَطُوا .

﴿٢٢٩٥﴾ ٢٥ - عَنْهُ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ عِيسَى النَّهْرِيرِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم : مَنْ عَرَفَ اللهَ وَعَظَّمَهُ مَنَعَ فَاهُ مِنَ الْكَلَامِ وَبَطْنَهُ مِنَ الطَّعَامِ وَعَنَّى نَفْسَهُ بِالصِّيَامِ وَالْقِيَامِ ، قَالُوا : بِآبَائِنَا وَأُمَّهَاتِنَا يَا رَسُولَ اللهِ هَؤُلَاءِ أَوْلِيَاءُ اللهِ ؟ قَالَ : إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللهِ سَكَتُوا فَكَانَ

تند باد) میلرزیدند ، گویا این مردم (شما و معاصربن شما) درخواب غفلت فرو رفته‌اند ، سپس برخاست وتا وفات کرد اورا خندان ندیدند

٢٣ - مفضل گوید : امام صادق علیه السلام فرمود : اگرخواهی اصحاب مرا بشناسی ، بنگر بکسیکه پرهیزگاریش بسیار باشد و ازخالق خود بترسد و بثواب اوامیدوار باشد ، هرگاه این مردم را دیدی ، اینها اصحاب منند .

٢٤ - امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود : شیعیان ما کسانی باشند که برای ولایت ما بیکدیگر بخشش کنند و در راه دوستی ما با یکدیگر دوستی نمایند و برای زنده کردن امر ما بدیدار یکدیگر روند ، اگر خشم کنند ستم نکنند و اگر راضی باشند اسراف نورزند . برکت همسایگانند و با معاشرین خود سلم و صفا دارند .

٢٥ - رسولخدا صلی الله علیه و آله فرمود : هرکه خدا را شناخت وبزرگ داشت ، زبانشرا از سخن بیهوده نگهدارد وشکمش راازخوراك زائدبراحتیاج باز دارد ، ونفس خودرا باروزه وقیام ریاضت دهد ، اصحاب گفتندیا رسول‌الله ! پدران ومادران ما بفدایت ، اینها اولیاء خدایند ؟ فرمود : اولیاء خدا خاموشی

سُكُوتُهُمْ ذِكْراً، وَنَظَرُوا فَكانَ نَظَرُهُمْ عِبْرَةً، وَنَطَقُوا فَكانَ نُطْقُهُمْ حِكْمَةً، وَمَشَوْا فَكانَ مَشْيُهُمْ بَيْنَ النّاسِ بَرَكَةً، لَوْلَا الْآجالُ الَّتي قَدْ كُتِبَتْ عَلَيْهِمْ لَمْ تَقَرَّ أَرْواحُهُمْ في أَجْسادِهِمْ خَوْفاً مِنَ الْعَذابِ وَشَوْقاً إِلَى الثَّوابِ.

٢٦ - عَنْهُ، عَنْ بَعْضِ أَصْحابِهِ مِنَ الْعِراقِيّينَ، رَفَعَهُ قالَ: خَطَبَ النّاسَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ صَلَواتُ اللهِ عَلَيْهِما فَقالَ: أَيُّهَا النّاسُ أَنَا أُخْبِرُكُم عَنْ أَجِلي كانَ مِنْ أَعْظَمِ النّاسِ في عَيْني وَكانَ رَأْسُ ما عُظِمَ بِهِ في عَيْني صِغَرُ الدُّنْيا في عَيْنِهِ، كانَ خارِجاً مِنْ سُلْطانِ بَطْنِهِ، فَلا يَشْتَهي ما لا يَجِدُ وَلا يُكْثِرُ إِذا وَجَدَ، كانَ خارِجاً مِنْ سُلْطانِ فَرْجِهِ، فَلا يَسْتَخِفُّهُ لَهُ عَقْلَهُ وَلا رَأْيَهُ، كانَ خارِجاً مِنْ سُلْطانِ الْجَهالَةِ فَلا يَمُدُّ يَدَهُ إِلّا عَلَى ثِقَةٍ لِمَنْفَعَةٍ، كانَ لا يَتَشَهّى وَلا يَتَسَخَّطُ وَلا يَتَبَرَّمُ، كانَ أَكْثَرُ دَهْرِهِ صَمّاتاً، فَإِذا قالَ بَذَّ الْقائِلِينَ، كانَ لا يَدْخُلُ في مِراءٍ، وَلا يُشارِكُ في دَعْوىً وَلا يُدْلي بِحُجَّةٍ حَتّى يَرَى قاضِياً وَكانَ لا يَغْفُلُ عَنْ إِخْوانِهِ وَلا يَخُصُّ نَفْسَهُ بِشَيْءٍ دُونَهُمْ، كانَ ضَعِيفاً مُسْتَضْعَفاً فَإِذا جاءَ الْجِدُّ كانَ لَيْثاً عادِياً، كانَ لا يَلُومُ أَحَداً فيما يَقَعُ الْعُذْرُ في مِثْلِهِ حَتّى يَرَى اعْتِذاراً، كانَ يَفْعَلُ ما يَقُولُ وَيَفْعَلُ ما لا يَقُولُ،

گزیدندوخاموشی آنها ذکر بود ونگریستند و نگاهشان عبرت بود و سخن گفتند و سخنشان حکمت بود ، درمیان مردم راه رفتند و راه رفتنشان برکت بود ، اگر نبود که اجل و مرگشان (در روزمعینی) نوشته شده بود ، ازترس عذاب وشوق ثواب ، روح آنهادرپیکرشان قرار نمیگرفت .

٢٦ - حسن بن علی صلوات الله علیهما برای مردم سخنرانی کرد وفرمود : ای مردم بشما خبردهم از حال برادریکه داشتم که درنظرم ازهمه مردم بزرگتر بود وبالاترین چیزی که اورا در نظرم بزرگ کرده بود ، پستی وحقارت دنیا درنظراوبود ، اوازتسلط شکم خارج شده بود ، چیزی راکه نداشت نمیخواست وچون پیدا میکرد زیاد روی نمینمود ، از تسلط فرج خود هم خارج شده بود . از اینرو عقل ورأیش سبکی نمیکرد ، نادانی براو تسلطی نداشت ، از اینرو دست خویش جز بجانب شخص با اطمینان و برای سود درازنمیکرد . پراشتها وناراضی وملول نبود ، بیشترعمرش خاموش بود . وچون سخن میگفت هرگویندگان غلبه میکرد ، وارد جدال و ستیزه نمیشد ، ودردعوا شرکت نمیکرد ، دلیلی نمیآورد تاقاضی را بیابد (جز با دلیل سخن نمیگفت یا صبر میکرد تا خدا را حاکم یابد)از برادرانش غفلت نمینمود ، وچیزی رابدون آنها بخود اختصاص نمیداد ، لاغر بود ومردم ناتوانش میشمردند ، ولی چون پای مردی بمیان میآمد شیر جهنده [گردنفراز] بود ، کس را بکرداری که عذر خواهی از آن ممکن است سرزنش نمیکرد (و صبر میکرد) تا عذرخواهی حاصل شود ، آنچه را (بدیگران) میگفت خودش میکرد و آنچه را هم (برای تقیه یا مصلحت دیگری بمردم) نمیگفت خودش میکرد [بمردم احسان میکرد چه وعده میداد و چه نمیداد] چون دوکاربرایش پیش میآمد که نمیدانست کدامیك آنها بهتر است ، هریك را بهوای نفس نزدیکتر میدید مخالفت میکرد . بیماری و دردش را جز بکسیکه امید بهبودی ازاوداشت اظهار نمینمود ،و

كَانَ إِذَا ابْتَزَّهُ أَمْرَانِ لَا يَدْرِي أَيُّهُمَا أَفْضَلُ نَظَرَ إِلَى أَقْرَبِهِمَا إِلَى الْهَوَى فَخَالَفَهُ، كَانَ لَا يَشْكُو وَجَعاً إِلَّا عِنْدَ مَنْ يَرْجُو عِنْدَهُ الْبُرْءَ، وَلَا يَسْتَشِيرُ إِلَّا مَنْ يَرْجُو عِنْدَهُ النَّصِيحَةَ، كَانَ لَا يَتَبَرَّمُ وَلَا يَتَسَخَّطُ وَلَا يَتَشَكَّى وَلَا يَتَشَهَّى وَلَا يَنْتَقِمُ وَلَا يَغْفُلُ عَنِ الْعَدُوِّ، فَعَلَيْكُمْ بِمِثْلِ هَذِهِ الْأَخْلَاقِ الْكَرِيمَةِ، إِنْ أَطَقْتُمُوهَا، فَإِنْ لَمْ تُطِيقُوهَا كُلَّهَا فَأْخُذْ الْقَلِيلِ خَيْرٌ مِنْ تَرْكِ الْكَثِيرِ. وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ.

۲۷ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنْ يُونُسَ، عَنْ مِهْزَمٍ، وَ بَعْضُ أَصْحَابِنَا، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ الْكَاهِلِيِّ؛ وَ أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْكُوفِيِّ، عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ عَامِرٍ؛ عَنْ رِبْعِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ؛ جَمِيعاً؛ عَنْ مِهْزَمٍ الْأَسَدِيِّ قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام: يَا مِهْزَمُ شِيعَتُنَا مَنْ لَا يَعْدُو صَوْتُهُ سَمْعَهُ: وَلَا شَحْنَاؤُهُ بَدَنَهُ وَلَا يَمْتَدِحُ بِنَا مُعْلِناً وَلَا يُجَالِسُ لَنَا عَائِباً وَلَا يُخَاصِمُ لَنَا قَالِياً؛ إِنْ لَقِيَ مُؤْمِناً أَكْرَمَهُ وَإِنْ لَقِيَ جَاهِلًا هَجَرَهُ؛ قُلْتُ: جُعِلْتُ فِدَاكَ فَكَيْفَ أَصْنَعُ بِهَؤُلَاءِ الْمُتَشَيِّعَةِ؟ قَالَ: فِيهِمُ التَّمْيِيزُ وَفِيهِمُ التَّبْدِيلُ وَفِيهِمُ التَّمْحِيصُ؛ تَأْتِي عَلَيْهِمْ سِنُونَ تُفْنِيهِمْ وَطَاعُونٌ يَقْتُلُهُمْ وَاخْتِلَافٌ يُبَدِّدُهُمْ؛ شِيعَتُنَا مَنْ لَا يَهِرُّ هَرِيرَ الْكَلْبِ وَلَا يَطْمَعُ طَمَعَ الْغُرَابِ وَلَا يَسْأَلُ عَدُوَّنَا وَإِنْ مَاتَ جُوعاً قُلْتُ: جُعِلْتُ فِدَاكَ فَأَيْنَ أَطْلُبُ هَؤُلَاءِ؟ قَالَ: فِي أَطْرَافِ الْأَرْضِ؛ أُولَئِكَ الْخَفِيضُ عَيْشُهُمُ؛ الْمُنْتَقِلَةُ

جز با کسیکه امید خیر خواهی داشت مشورت نمیکرد ، دلتنگه نمیشد و نا راضی نبود و شکایت نمیکرد وپرخواهش نبود وانتقام نمیجست واز مکردشمن هم غافل نبود ، بر شما باد که همه این اخلاق شریفه را بدست‌آورید ، اگر میتوانید ، واگر نمیتوانید بدست‌آوردن اندك ازرها کردن بسیاربهتراست (پس‌هرقدر میتوانید بدست‌آورید) نیرو وتوانی جز بوسیله خدا نیست .

توضیح ـ این روایت با اندکی اختلاف در نهج‌البلاغه هم ذکر شده است ، و شارحین راجع به برادریکه حضرت برای خود درگذشته معرفی میکند ، و این صفات حمیده را برایش توضیح میدهد ، اختلاف دارند ، بعضی احتمال داده‌اند مقصود پیغمبر اکرم صلی‌الله علیه وآله است وبرخی گفته‌اند : ابوذر غفاری و دسته‌ئی احتمال داده اند مقداد است ، و جماعتی گفته‌اند : این کلام برسبیل مثل گفته شده و برادرمخصوصی مقصود نیست . چنانکه رسم شعرا و ارباب ادبست .

۲۷ ـ مهزم اسدی گوید : امام صادق علیه‌السلام فرمود : شیعه ما کسی است‌که صدایش از گوشش تجاوزنکند (فریاد نکشد) و دشمنیش از بدنش (تنها تن خود را برنج اندازد نه دیگران را) و مارا آشکارا نستاید (تاکینه مخالفین را برانگیزد) وبا عیبگوی ما همنشینی نکند و با دشمن ما ستیزه نکند ، اگر مؤمنی را بیند احترام‌کند واگر بجاهلی برخورد ازاو دوری کند .

عرضکردم : پس تکلیف من‌با این شیعه‌نماها چیست ؟ فرمود : درمیان‌آنها جدا شدن (خوب ازبد) وتبدیل (خوب و بد) وامتحان واقع شود ، قحطی برایشان پیش آید که نابود شوند و بیماری وبائی‌که آنها را بکشد واختلافیکه متفرقشان سازد ، شیعه ما کسی است‌که چون سگ‌ه عوعو نکند ومانند کلاغ‌طمع نورزد و اگرهم ازگرسنگی بمیرد ، از دشمن ما چیزی نخواهد .

دِيَارُهُمْ ؛ إِنْ شَهِدُوا لَمْ يُعْرَفُوا وَإِنْ غَابُوا لَمْ يُفْتَقَدُوا ، وَمِنَ الْمَوْتِ لَا يَجْزَعُونَ ، وَفِي الْقُبُورِ يَتَزَاوَرُونَ وَإِنْ لَجَأَ إِلَيْهِمْ ذُو حَاجَةٍ مِنْهُمْ رَحِمُوهُ ، لَنْ تَخْتَلِفَ قُلُوبُهُمْ وَإِنِ اخْتَلَفَ بِهِمُ الدَّارُ ، ثُمَّ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : أَنَا الْمَدِينَةُ وَعَلِيٌّ الْبَابُ وَكَذَبَ مَنْ زَعَمَ أَنَّهُ يَدْخُلُ الْمَدِينَةَ لَا مِنْ قِبَلِ الْبَابِ وَ كَذَبَ مَنْ زَعَمَ أَنَّهُ يُحِبُّنِي وَيُبْغِضُ عَلِيّاً صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ .

٢٨ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى ، عَنْ سَمَاعَةَ ابْنِ مِهْرَانَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ : مَنْ عَامَلَ النَّاسَ فَلَمْ يَظْلِمْهُمْ وَحَدَّثَهُمْ فَلَمْ يَكْذِبْهُمْ وَوَعَدَهُمْ فَلَمْ يُخْلِفْهُمْ كَانَ مِمَّنْ حُرِّمَتْ غِيبَتُهُ وَكَمُلَتْ مُرُوءَتُهُ وَظَهَرَ عَدْلُهُ وَوَجَبَتْ أُخُوَّتُهُ .

٢٩ ـ عَنْهُ ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ حُمَيْدٍ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثُّمَالِيِّ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْحَسَنِ ، عَنْ أُمِّهِ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عليهم السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : ثَلَاثُ خِصَالٍ مَنْ كُنَّ فِيهِ اسْتَكْمَلَ خِصَالَ الْإِيمَانِ : إِذَا رَضِيَ لَمْ يُدْخِلْهُ رِضَاهُ فِي بَاطِلٍ وَإِذَا غَضِبَ لَمْ يُخْرِجْهُ الْغَضَبُ مِنَ الْحَقِّ وَإِذَا قَدَرَ لَمْ يَتَعَاطَ مَا لَيْسَ لَهُ .

﴿٢٣٠٠﴾ ٣٠ ـ عَنْهُ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام : إِنَّ لِأَهْلِ الدِّينِ عَلَامَاتٍ يُعْرَفُونَ بِهَا : صِدْقُ الْحَدِيثِ وَ أَدَاءُ الْأَمَانَةِ وَ

عرضکردم . قربانت ، اینهارا درکجا بجوییم ؟ فرمود : دراطراف زمین ، اینها زندگی سبکی دارند وآواره بسر برند (در یك جا سکونت ندارند) اگر حاضر باشند کسی آنهارا نشناسد ، واگر غایب شوند کسی ازآنها جویا نشود ، از مرگ باك ندارند ودرگورستان از هم دیدن کنند ، اگر حاجتمندی بآنها پناهنده شود ، برای او دلسوزی کنند ، دلشان از هم جدا نیست ، اگرچه خانه‌هاشان ازهم دور باشد .

سپس فرمود : رسولخدا صلی‌الله علیه و آله فرمود ، من شهرم و علی دراست ، دروغگوید هرکه گمان کند ازغیر در بشهر درآمده ، ونیز دروغ گوید هرکه گمان کند مرا دوست داشته و علی صلوات الله علیه را دشمن دارد .

۲۸ ـ امام صادق علیه‌السلام فرمود : هر که با مردم معامله کند و ستم ننماید و بآنها خبر دهد و دروغ نگوید ، ووعده‌شان دهد وخلف‌وعده نکند ، ازکسانی‌است که غیبتش حرامست ومردانگیش تمام گشته وداد گریش ظاهرشده وبرادریش واجب گردیده است .

۲۹ ـ رسولخدا صلی‌الله علیه وآله فرمود : سه خصلت است که هرکس داشته باشد ، بتمام خصال ایمان‌رسیده است : ۱ـ چون‌راضی وخوشحال باشد ، رضایتش اورا بباطلی درنیاورد . ۲ـ چون خشم‌کند ، خشمش اورا ازحق خارج نسازد . ۳ ـ چون قدرت یابد بآنچه ازآن او نیست دست دراز نکند .

۳۰ ـ امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود : برای اهل دین علاماتی است که بدان شناخته شوند : راستگوئی واداء امانت و وفای بپیمان وصله ارحام وترحم برضعیفان وکم دنبال گیری از زنان ـ یا فرمود

وَفَاءٌ بِالْعَهْدِ وَصِلَةُ الْأَرْحَامِ وَرَحْمَةُ الضُّعَفَاءِ وَقِلَّةُ الْمِرَاءِ وَقِلَّةُ الْمُبَاهَاةِ لِلنِّسَاءِ. أَوْقَالَ: قِلَّةُ الْمُوَاتَاةِ لِلنِّسَاءِ. وَبَذْلُ الْمَعْرُوفِ وَحُسْنُ الْخُلُقِ وَسَعَةُ الْخُلُقِ وَاتِّبَاعُ الْعِلْمِ وَمَا يُقَرِّبُ إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ زُلْفَى، طُوبَى لَهُمْ وَحُسْنُ مَآبٍ، وَطُوبَى شَجَرَةٌ فِي الْجَنَّةِ أَصْلُهَا فِي دَارِ النَّبِيِّ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه وآله وَلَيْسَ مِنْ مُؤْمِنٍ إِلَّا وَفِي دَارِهِ غُصْنٌ مِنْهَا، لَا يَخْطُرُ عَلَى قَلْبِهِ شَهْوَةُ شَيْءٍ إِلَّا أَتَاهُ بِهِ ذَلِكَ وَلَوْ أَنَّ رَاكِباً مُجِدّاً سَارَ فِي ظِلِّهَا مِائَةَ عَامٍ مَا خَرَجَ مِنْهُ وَلَوْ طَارَ مِنْ أَسْفَلِهَا غُرَابٌ مَا بَلَغَ أَعْلَاهَا حَتَّى يَسْقُطَ هَرِماً أَلَا فَفِي هَذَا فَارْغَبُوا إِنَّ الْمُؤْمِنَ مِنْ نَفْسِهِ فِي شُغْلٍ، وَالنَّاسُ مِنْهُ فِي رَاحَةٍ، إِذَا جَنَّ عَلَيْهِ اللَّيْلُ افْتَرَشَ وَجْهَهُ وَسَجَدَ لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ بِمَكَارِمِ بَدَنِهِ يُنَاجِي الَّذِي خَلَقَهُ فِي فَكَاكِ رَقَبَتِهِ، أَلَا فَهَكَذَا كُونُوا.

۳۱ - عَنْهُ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مِهْرَانَ، عَنْ سَيْفِ بْنِ عَمِيرَةَ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ عَمْرٍو النَّخَعِيِّ قَالَ: وَحَدَّثَنِي الْحُسَيْنُ بْنُ سَيْفٍ، عَنْ أَخِيهِ عَلِيٍّ، عَنْ سُلَيْمَانَ، عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: سُئِلَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله عَنْ خِيَارِ الْعِبَادِ فَقَالَ: الَّذِينَ إِذَا أَحْسَنُوا اسْتَبْشَرُوا، وَإِذَا أَسَاؤُوا اسْتَغْفَرُوا وَإِذَا أُعْطُوا شَكَرُوا؛ وَإِذَا ابْتُلُوا صَبَرُوا وَإِذَا غَضِبُوا غَفَرُوا.

۳۲ - وَ بِإِسْنَادِهِ؛ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله: إِنَّ خِيَارَكُمْ أُولُو النُّهَى؛ قِيلَ: يَا رَسُولَ اللهِ وَمَنْ أُولُو النُّهَى؟ قَالَ: هُمْ أُولُو الْأَخْلَاقِ الْحَسَنَةِ وَالْأَحْلَامِ الرَّزِينَةِ، وَصِلَةِ الْأَرْحَامِ وَالْبِرَّةُ بِالْأُمَّهَاتِ وَالْآبَاءِ وَالْمُتَعَاهِدِينَ لِلْفُقَرَاءِ وَالْجِيرَانِ وَالْيَتَامَى وَيُطْعِمُونَ الطَّعَامَ وَيُفْشُونَ

کم نزدیکی کردن با زنان - وبذل نیکی وحسن خلق وگشاده خلقی وپیروی ازدانش وآنچه بخدای عزوجل نزدیك سازد، طوبی ازآن اینهاست وچه سرانجام خوبی دارند، وطوبی درختی است در بهشت که ریشه‌اش درخانه پیغمبر ما محمد صلی‌الله علیه و آله است و مؤمنی نیست جز آنکه شاخه‌ئی از آن درخت در خانه اوست، در دلش اشتهای هرچه پیدا شود، آندرخت برایش بیاورد، واگر سواری با جدیت صد سال در سایه آن راه پیماید، ازآن نگذرد، واگر ازپائینش کلاغی پرواز کند ببالایش نرسد، جزآنکه بعلت پیری بزیر افتد، هداین نعمت رغبت کنید، همانا مؤمن بکار خود مشغولست ومردم از او درآسایشند، چون شب بر او پرده افکند، رخسارش را بگستراند وبا اعضاء شریف بدنش برای خدای عزوجل سجده کند، وبا خدائیکه اورا آفریده درباره آزادیش (ازآتش دوزخ) مناجات کند، هان اینگونه باشید.

۳۱ - امام باقر علیه السلام فرمود: ازپیغمبر صلی‌الله علیه وآله پرسیدند: بهترین بندگان کیانند؟ فرمود کسانیکه چون نیکی کنند، شادگردند وچون بدی کنند آمرزش خواهند، وچون بآنها عطا شود شکر کنند، وچون گرفتار شوند صبر کنند، وچون خشم گیرند، چشم پوشی نمایند.

۳۲ - امام باقر علیه السلام فرمود: پیغمبر صلی‌الله علیه و آله فرمود: بهترین شما خردمندانند، عرض شد: یا رسول‌الله! خردمندان کیانند؟ فرمود: دارندگان اخلاق نیکو وبردباری متین وصله ارحام و نیکوکاران نسبت بمادران و پدران واحوالپرسان ازفقرا وهمسایگان ویتیمان، و آنها که طعام خورانند و

السَّلَامَ فِي الْعَالَمِ وَ يُصَلُّونَ وَالنَّاسُ نِيَامٌ غَافِلُونَ .

٣٣ - عَنْهُ ؛ عَنِ الْهَيْثَمِ النَّهْدِيِّ ، عَنْ عَبْدِالْعَزِيزِ بْنِ عُمَرَ ؛ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ عِمْرَانَ الْحَلَبِيِّ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام : أَيُّ الْخِصَالِ بِالْمَرْءِ أَجْمَلُ ؟ فَقَالَ: وَقَارٌ بِلَا مَهَابَةٍ وَسَمَاحٌ بِلَا طَلَبِ مُكَافَأَةٍ ، وَتَشَاغُلٌ بِغَيْرِ مَتَاعِ الدُّنْيَا .

٣٤ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ أَبِي وَلَّادٍ الْحَنَّاطِ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : كَانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام يَقُولُ : إِنَّ الْمَعْرِفَةَ بِكَمَالِ دِينِ الْمُسْلِمِ تَرْكُهُ الْكَلَامَ فِيمَا لَا يَعْنِيهِ وَقِلَّةُ مِرَائِهِ ؛ وَحِلْمُهُ وَصَبْرُهُ وَحُسْنُ خُلُقِهِ .

﴿٢٣٠٥﴾ ٣٥ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ يُونُسَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَرَفَةَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله : أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَشْبَهِكُمْ بِي؟ قَالُوا: بَلَى يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ: أَحْسَنُكُمْ خُلُقاً وَأَلْيَنُكُمْ كَنَفاً ، وَأَبَرُّكُمْ بِقَرَابَتِهِ ، وَأَشَدُّكُمْ حُبّاً لِإِخْوَانِهِ فِي دِينِهِ ، وَ أَصْبَرُكُمْ عَلَى الْحَقِّ ، وَ أَكْظَمُكُمْ لِلْغَيْظِ ، وَأَحْسَنُكُمْ عَفْواً ، وَأَشَدُّكُمْ مِنْ نَفْسِهِ إِنْصَافاً فِي الرِّضَا وَالْغَضَبِ .

٣٦ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ مَالِكِ بْنِ عَطِيَّةَ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليهما السلام قَالَ : مِنْ أَخْلَاقِ الْمُؤْمِنِ الْإِنْفَاقُ عَلَى قَدْرِ الْإِقْتَارِ ، وَالتَّوَسُّعُ عَلَى قَدْرِ التَّوَسُّعِ ، وَإِنْصَافُ النَّاسِ ، وَابْتِدَاؤُهُ إِيَّاهُمْ بِالسَّلَامِ عَلَيْهِمْ .

٣٧ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ، عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ ، عَنْ زُرَارَةَ ، عَنْ

سلام را درجهان آشکار کنند وزمانیکه مردم درخوابند نماز گزارند .

٣٣ - عمران حلبی گوید : بامام صادق علیه السلام عرض کردم : چه صفاتی برای مرد پسندیده تر است؛ فرمود : وقار بدون هیبت (سنگین باشد و مردم از او نترسند) و بخشش بدون عوض خواستن ، واشتغال بغیر مال دنیا .

٣٤ - علی بن الحسین علیهما السلام : میفرمود : همانا شناسائی بکمال دین مسلمان (یعنی علامت کمال دینش) ترك کردن سخنی است که باو مربوط نیست ، وکمی مجادله ، وخویشتن داری وصبر وحسن خلق .

٣٥ - پیغمبر صلی الله علیه وآله فرمود : شبیه ترین شما را بمن بشما خبر ندهم ؟ گفتند چرا یا رسول الله فرمود : نیکو خلق ترین شما ، ونرم جانب ترین شما (یعنی کسیکه مردم ازناحیه او آزار نبینند) ونیکو کارترین شما نسبت بخویشانش ، ودوستدارترین شما برادران دینیش را وصابرترین شما برحق ، وخشم فرو برنده ترین شما ، وخوش گذشت ترین شما وانصاف دهنده ترین شما از خود درحال رضا وخشم .

٣٦ - علی بن الحسین علیهما السلام فرمود : از جمله اخلاق مؤمن انفاق (بر اهل و عیال) است بقدر تنگدستی و توسعه دادن بقدر توسعه (ایکه خدا باو داده است) و انصاف دادن بمردم ، و پیشی گرفتن بسلام برآنها .

٣٧ - امام باقر علیه السلام فرمود : مؤمن از کوه محکمتر است ، زیرا از کوه چیزی بر گرفته شود ،ولی

أَبي جَعْفَرٍ عليه السلام قالَ: اَلْمُؤْمِنُ أَصْلَبُ مِنَ الْجَبَلِ، اَلْجَبَلُ يُسْتَقَلُّ مِنْهُ وَالْمُؤْمِنُ لا يُسْتَقَلُّ مِنْ دِينِهِ شَيْءٌ.

۳۸ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ، عَنْ صالِحِ بْنِ السِّنْدِيِّ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بَشِيرٍ، عَنْ إِسْحاقَ بْنِ عَمّارٍ عَنْ أَبي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ: اَلْمُؤْمِنُ حَسَنُ الْمَعُونَةِ، خَفِيفُ الْمَؤُونَةِ، جَيِّدُ التَّدْبِيرِ لِمَعِيشَتِهِ، لا يُلْسَعُ مِنْ جُحْرٍ مَرَّتَيْنِ.

۳۹ ـ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ بُنْدارٍ، عَنْ إِبْراهِيمَ بْنِ إِسْحاقَ، عَنْ سَهْلِ بْنِ الْحارِثِ، عَنِ الدِّلْهاثِ مَوْلَى الرِّضا عليه السلام قالَ: سَمِعْتُ الرِّضا عليه السلام يَقُولُ: لا يَكُونُ الْمُؤْمِنُ مُؤْمِناً حَتّى يَكُونَ فِيهِ ثَلاثُ خِصالٍ: سُنَّةٌ مِنْ رَبِّهِ وَسُنَّةٌ مِنْ نَبِيِّهِ، وَسُنَّةٌ مِنْ وَلِيِّهِ. فَأَمَّا السُّنَّةُ مِنْ رَبِّهِ فَكِتْمانُ سِرِّهِ قالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: «عالِمُ الْغَيْبِ فَلا يُظْهِرُ عَلى غَيْبِهِ أَحَداً إِلّا مَنِ ارْتَضى مِنْ رَسُولٍ» وَأَمَّا السُّنَّةُ مِنْ نَبِيِّهِ فَمُداراةُ النّاسِ فَإِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ أَمَرَ نَبِيَّهُ صلى الله عليه وآله بِمُداراةِ النّاسِ فَقالَ: «خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ» وَأَمَّا السُّنَّةُ مِنْ وَلِيِّهِ فَالصَّبْرُ فِي الْبَأْساءِ وَالضَّرّاءِ.

☆(بابٌ)☆

☆(فِي قِلَّةِ عَدَدِ الْمُؤْمِنِينَ)☆

﴿۲۳۱۰﴾ ۱ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسى، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنانٍ، عَنْ قُتَيْبَةَ الْأَعْشى قالَ: سَمِعْتُ أَبا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ: اَلْمُؤْمِنَةُ أَعَزُّ مِنَ الْمُؤْمِنِ وَالْمُؤْمِنُ أَعَزُّ مِنَ الْكِبْرِيتِ الْأَحْمَرِ، فَمَنْ

از دین مؤمن چیزی بر گرفته نشود.

۳۸ ـ امام صادق علیه السلام فرمود: مؤمن یاری کردنش نیکو وخرجش سبك است، زندگیش را خوب اداره میکند، از یك سوراخ دوبار گزیده نمیشود (یعنی ازیك راه دوبار گول نمیخورد، بلکه در همان بار اول عبرت میگیرد).

۳۹ ـ امام رضا علیه السلام میفرمود: مؤمن، مؤمن حقیقی نباشد مگر زمانیکه سه خصلت و روش در او بوده باشد: روشی ازپروردگارش و روشی از پیغمبرش وروشی از ولی و امامش، اما روش پروردگارش نگهداری راز خود است، خدای عزوجل فرماید: «خدا عالم بغیب است و کسی را برغیب خود آگاه نکند جز رسولی راکه بپسندد، ۲۶ سوره ۷۲» واما روش پیغمبرش خوشرفتاری با مردم‌است زیرا خدای عزوجل پیغمبرش صلی‌الله علیه‌وآله را بخوشرفتاری با مردم دستورداده وفرموده است «گذشت را پیش‌گیر وبه نیکی دستور ده، ۱۹۹ سوره ۷» و اما روش امامش صبر کردن در زمان تنگدستی و پریشان حالی است.

☆(در کمی شماره مؤمنین)☆

۱ ـ امام صادق علیه السلام میفرمود: زن مؤمن ازمرد مؤمن کمیابتر است ومرد مؤمن کمیابتر ازکبریت

رَأَى مِنكُمُ الْكِبْرِيتَ الْأَحْمَرَ ؟ .

٢ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ، عَنِ ابْنِ أَبِي نَجْرَانَ، عَنْ مُثَنَّى الْحَنَّاطِ، عَنْ كَامِلٍ التَّمَّارِ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عليه السلام يَقُولُ: النَّاسُ كُلُّهُمْ بَهَائِمُ ـ ثَلَاثاً ـ إِلَّا قَلِيلٌ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ، وَالْمُؤْمِنُ غَرِيبٌ ـ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ـ .

٣ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ، عَنِ ابْنِ رِئَابٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ لِأَبِي بَصِيرٍ: أَمَا وَاللهِ لَوْ أَنِّي أَجِدُ مِنْكُمْ ثَلَاثَةَ مُؤْمِنِينَ يَكْتُمُونَ حَدِيثِي مَا اسْتَحْلَلْتُ أَنْ أُكْتِمَهُمْ حَدِيثاً .

٤ ـ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ وَ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ بُنْدَارَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ حَمَّادٍ الْأَنْصَارِيِّ، عَنْ سَدِيرٍ الصَّيْرَفِيِّ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام فَقُلْتُ لَهُ: وَاللهِ مَا يَسَعُكَ الْقُعُودُ فَقَالَ: وَلِمَ يَا سَدِيرُ ؟ قُلْتُ: لِكَثْرَةِ مَوَالِيكَ وَ شِيعَتِكَ وَأَنْصَارِكَ وَاللهِ لَوْ كَانَ لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام مَالَكَ مِنَ الشِّيعَةِ وَالْأَنْصَارِ وَالْمَوَالِي مَا طَمَعَ فِيهِ تَيْمٌ وَلَا عَدِيٌّ، فَقَالَ: يَا سَدِيرُ وَكَمْ عَسَى أَنْ يَكُونُوا ؟ قُلْتُ: مِائَةَ أَلْفٍ، قَالَ: مِائَةَ أَلْفٍ ؟ قُلْتُ: نَعَمْ، وَمِائَتَيْ أَلْفٍ قَالَ: مِائَتَيْ أَلْفٍ ؟ قُلْتُ: نَعَمْ وَنِصْفَ الدُّنْيَا قَالَ: فَسَكَتَ عَنِّي ثُمَّ قَالَ: يَخِفُّ عَلَيْكَ أَنْ تَبْلُغَ مَعَنَا إِلَى يَنْبُعَ؟ قُلْتُ: نَعَمْ فَأَمَرَ بِحِمَارٍ وَبَغْلٍ أَنْ يُسَرَّجَا، فَبَادَرْتُ فَرَكِبْتُ الْحِمَارَ، فَقَالَ: يَا سَدِيرُ أَتَرَى أَنْ تُؤْثِرَنِي بِالْحِمَارِ ؟ قُلْتُ: الْبَغْلُ

أحمر است ، كداميك ازشما كبريت احمر را ديده‌ايد ؟

توضيح ـ در لغت عرب چيز كمياب را به كبريت أحمر تشبيه كنند ، ومشهور اينستكه كبريت أحمر اكسير و جوهريستكه كيميا گران درطلب آنند و شايد وجود خارجى هم نداشته باشد .

٢ ـ كامل تمار گويد : شنيدم امام باقر عليه السلام ميفرمود : مردم همگى بمانند چهار پايانند ـ اين جمله را سه بار تكرار ميكرد، سپس ميفرمود : ـ جز اندكى از مؤمنين ، و مؤمن غريب است ـ اين جمله را هم سه بار ميفرمود .

٣ ـ امام صادق عليه‌السلام بابى بصير ميفرمود : هان بخدا اگر من درميان شما سه تن مؤمن پيدا ميكردم كه حديث مرا نگه دارند و فاش نكنند ، روا نميدانستم هيچ حديثى را از آنها نهان دارم .

٤ ـ سدير صيرفى گويد: خدمت امام صادق عليه‌السلام رسيدم وعرضكردم: بخدا كه خانه نشستن براى شما روا نيست ، فرمود : چرا اى سدير ؟ ! عرضكردم : براى بسيارى دوستان وشيعيان وياورانيكه دارى بخدا كه اگر اميرالمؤمنين عليه‌السلام باندازه شما شيعه وياور ودوست ميداشت تيم وعدى (قبيله ابوبكر و عمر) نسبت باوطمع نميكردند (وحقش را غصب نمينمودند) فرمود : اى سدير ، فكر ميكنى چه اندازه باشند ؟ گفتم: صدهزار . فرمود : صد هزار ؟! عرضكردم آرى، بلكه دويست هزار، فرمود : دويست هزار؟ عرضكردم : آرى و بلكه نصف دنيا ، حضرت از سخن گفتن با من سكوت كرد و سپس فرمود : برايت آسانست كه همراه ما تا ينبع بيائى ؟ گفتم: آرى .

أَزِينُ وَأَنْبُلُ قَالَ : الْحِمَارُ أَرْفَقُ بِي ، فَنَزَلْتُ فَرَكِبَ الْحِمَارَ وَرَكِبْتُ الْبَغْلَ فَمَضَيْنَا فَحَانَتِ الصَّلَاةُ فَقَالَ : يَاسَدِيرُ انْزِلْ بِنَا نُصَلِّي ، ثُمَّ قَالَ : هٰذِهِ أَرْضٌ سِبَخَةٌ لَا تَجُوزُ الصَّلَاةُ فِيهَا فَسِرْنَا حَتَّى صِرْنَا إِلَى أَرْضٍ حَمْرَاءَ وَنَظَرَ إِلَى غُلَامٍ يَرْعَى جِدَاءً فَقَالَ : وَاللهِ يَاسَدِيرُ لَوْ كَانَ لِي شِيعَةٌ بِعَدَدِ هٰذِهِ الْجِدَاءِ مَا وَسَعَنِي الْقُعُودُ ، وَنَزَلْنَا وَصَلَّيْنَا فَلَمَّا فَرَغْنَا مِنَ الصَّلَاةِ عَطَفْتُ عَلَى الْجِدَاءِ فَعَدَدْتُهَا فَإِذَا هِيَ سَبْعَةَ عَشَرَ.

٥ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ عَمَّارِ بْنِ مَرْوَانَ ، عَنْ سَمَاعَةَ بْنِ مِهْرَانَ قَالَ : قَالَ لِي عَبْدٌ صَالِحٌ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ : يَاسَمَاعَةُ أَمِنُوا عَلَى فُرُشِهِمْ وَأَخَافُونِي أَمَا وَاللهِ لَقَدْ كَانَتِ الدُّنْيَا ، وَمَا فِيهَا إِلَّا وَاحِدٌ يَعْبُدُ اللهَ ، وَلَوْ كَانَ مَعَهُ غَيْرُهُ لَأَضَافَهُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَيْهِ حَيْثُ يَقُولُ : «إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتاً لِلّٰهِ حَنِيفاً وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ» فَغَبَرَ بِذٰلِكَ مَا شَاءَ اللهُ ، ثُمَّ إِنَّ اللهَ آنَسَهُ بِإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ فَصَارُوا ثَلَاثَةً ، أَمَا وَاللهِ إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَقَلِيلٌ وَإِنَّ أَهْلَ الْكُفْرِ لَكَثِيرٌ أَتَدْرِي لِمَ ذَاكَ ؟ فَقُلْتُ : لَا أَدْرِي جُعِلْتُ فِدَاكَ فَقَالَ : صُبِّرُوا أُنْسًا لِلْمُؤْمِنِينَ ، يَبُثُّونَ إِلَيْهِمْ مَا فِي صُدُورِهِمْ فَيَسْتَرِيحُونَ إِلَى ذٰلِكَ وَيَسْكُنُونَ إِلَيْهِ .

سپس دستور فرمود الاغ و استری را زین کنند ، من پیشی گرفتم و الاغ را سوار شدم ، حضرت فرمود : ای سدیر ؛ میخواهی الاغ را بمن دهی ؟ گفتم : استر زیباتر و شریفتر است ، فرمود : الاغ برای من رهوارتر است ، من پیاده شدم ، حضرت سوار الاغ شد و من سوار استر و راه افتادیم تا وقت نماز رسید ، فرمود :

پیاده شویم نماز بخوانیم ، سپس فرمود : این زمین شوره‌زار است و نماز در آن روا نیست ، پس براه افتادیم تا بزمین خاك سرخی رسیدیم ، حضرت بسوی جوانیکه بزغاله میچرانید نگریست و فرمود : ای سدیر بخدا اگر شیعیانم بشماره این بزغاله‌ها میبودند ، خانه نشستن برایم روا نبود ، آنگاه پیاده شدیم و نماز خواندیم ، چون از نماز فارغ شدیم بسوی بزغاله‌ها نگریستم و شمردم هفده رأس بودند .

٥ - سماعة بن مهران گوید : بنده صالحی (موسی بن جعفر) صلوات الله علیه بمن فرمود : ای سماعة (مدعیان تشیع و دوستی‌ما) روی بسترهای خود آرمیدند و مرا بترس انداختند (زیرا تقیه نکردند و فضائل ما را نزد هر کس گفتند) هان بخدا زمانی بود که در این دنیا جز یك تن خدا را نمی‌پرستید ، و اگر میبود خدای عزوجل او را هم اضافه میکرد در آنجا که میفرماید : « همانا ابراهیم امتی بود مطیع خدا و با روش مستقیم و از مشرکین نبود ، ۱۲۰ سوره ۱٦ » تا خدا خواست (زمانی طولانی) بدین روش گذرانید ، سپس خدا اسماعیل و اسحاق را انیس او ساخت و سه تن شدند ، هان بخدا مؤمن کم است و اهل کفر بسیارند ، میدانی چرا چنین است ؟ عرض کردم : نمیدانم قربانت ، فرمود : (مدعیان تشیع) همدم مؤمنین شدند تا مؤمنین آنچه در دل دارند بآنها گویند و باین وسیله استراحت یابند و آرام گیرند .

شرح - حاصل مطلب اینکه مؤمنین حقیقی بسیار کم و اندکند و اگر تو آنها را بسیار میبینی جهتش اینستکه

(٢٣١٥) ٦ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنِ النَّضْرِ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي خَالِدٍ الْقَمَّاطِ، عَنْ حُمْرَانَ بْنِ أَعْيَنَ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام: جُعِلْتُ فِدَاكَ مَا أَقَلَّنَا لَوِ اجْتَمَعْنَا عَلَى شَاةٍ مَا أَفْنَيْنَاهَا؟ فَقَالَ: أَلَا أُحَدِّثُكَ بِأَعْجَبَ مِنْ ذَلِكَ، الْمُهَاجِرُونَ وَالْأَنْصَارُ ذَهَبُوا إِلَّا - وَأَشَارَ بِيَدِهِ - ثَلَاثَةً قَالَ حُمْرَانُ: فَقُلْتُ: جُعِلْتُ فِدَاكَ مَا حَالُ عَمَّارٍ؟ قَالَ: رَحِمَ اللهُ عَمَّاراً أَبَا الْيَقْظَانِ بَايَعَ وَقُتِلَ شَهِيداً، فَقُلْتُ فِي نَفْسِي: مَا شَيْءٌ أَفْضَلُ مِنَ الشَّهَادَةِ فَنَظَرَ إِلَيَّ فَقَالَ: لَعَلَّكَ تَرَى أَنَّهُ مِثْلُ الثَّلَاثَةِ، أَيْهَاتَ أَيْهَاتَ.

٧ - الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ جَعْفَرٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ: لَيْسَ كُلُّ مَنْ قَالَ بِوَلَايَتِنَا مُؤْمِناً وَلَكِنْ جُعِلُوا أُنْساً لِلْمُؤْمِنِينَ.

(بَابٌ)

﴿الرِّضَا بِمَوْهِبَةِ الْإِيمَانِ وَالصَّبْرِ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ بَعْدَهُ﴾

١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ، عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ، عَنْ فُضَيْلِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ عَبْدِ الْوَاحِدِ بْنِ الْمُخْتَارِ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ: قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام: يَا عَبْدَ الْوَاحِدِ مَا يَضُرُّ رَجُلاً

جمعی مؤمن نما بمؤمنین حقیقی درآمیخته وباآنها آمیزش میکنند و همان ایمان ظاهری و پوشالی آنها سبب میشود که مؤمنین حقیقی آنها را ازخود دانند و با آنها سخن گویند وانس گیرند و ازبسیاری مخالفین خود وحشت نکنند.

٦ - حمران بن اعین گوید: بامام باقر علیه السلام عرضکردم: قربانت، چه اندازه ما شیعه کم هستیم، اگر درخوردن گوسفندی شرکت کنیم آنرا تمام نکنیم، فرمود: خبری شگفت تر از این بتو نگویم؟ مهاجرین وانصار (پس ازپیغمبر ازحقیقت ایمان) بیرون رفتند مگر - با انگشت اشاره کرد - سه تن، (سلمان و مقداد و ابوذر) حمران گوید: عرضکردم: قربانت. عمار چگونه بود؟ فرمود: خدا رحمت کند: اباالیقظان عمار راکه بیعت کرد وشهید کشته شد. من باخود گفتم: چیزی بهتر ازشهادت نیست (پس چرا عمار هم مثل آن سه تن نباشد؟) حضرت بمن نگریست وفرمود: مثل اینکه تو فکر میکنی عمار هم مانند آن سه تن است، هیهات، هیهات (که اومثل آنها باشد).

٧ - علی بن جعفر گوید: شنیدم امام کاظم علیه السلام میفرمود: چنین نیست که هرکه بولایت ما معتقد شد مؤمن باشد، بلکه آنها همدم مؤمنین قرارداده شده‌اند.

(باب)

(رضا بموهبت ایمان وسپس صبر بر همه چیز)

١ - عبدالواحد بن مختار گوید: امام باقر علیه السلام فرمود: ای عبدالواحد! مردی که دارای این

ـ إِذَا كَانَ عَلَى ذَا الرَّأْيِ ـ مَا قَالَ النَّاسُ لَهُ وَلَوْ قَالُوا : مَجْنُونٌ ؛ وَمَا يَضُرُّهُ وَلَوْ كَانَ عَلَى رَأْسِ جَبَلٍ يَعْبُدُ اللهَ حَتَّى يَجِيئَهُ الْمَوْتُ .

۲ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ يُونُسَ ، عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ خُنَيْسٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى : لَوْ لَمْ يَكُنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مُؤْمِنٌ وَاحِدٌ لَاسْتَغْنَيْتُ بِهِ عَنْ جَمِيعِ خَلْقِي وَ لَجَعَلْتُ لَهُ مِنْ إِيمَانِهِ أُنْسًا لَا يَحْتَاجُ إِلَى أَحَدٍ .

۳ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي نَصْرٍ ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ مُوسَى ، عَنْ فُضَيْلِ بْنِ يَسَارٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : مَا يُبَالِي مَنْ عَزَّ فَهُ اللهُ هَذَا الْأَمْرَ أَنْ يَكُونَ عَلَى قُلَّةِ جَبَلٍ يَأْكُلُ مِنْ نَبَاتِ الْأَرْضِ حَتَّى يَأْتِيَهُ الْمَوْتُ .

﴿۲۳۲۰﴾ ٤ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ؛ عَنْ يُونُسَ ، عَنْ كُلَيْبِ بْنِ مُعَاوِيَةَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : سَمِعْتُهُ يَقُولُ : مَا يَنْبَغِي لِلْمُؤْمِنِ أَنْ يَسْتَوْحِشَ إِلَى أَخِيهِ فَمَنْ دُونَهُ ، الْمُؤْمِنُ عَزِيزٌ فِي دِينِهِ .

۵ ـ عَنْهُ ؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ فَضَالَةَ بْنِ أَيُّوبَ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبَانٍ وَ سَيْفِ بْنِ عَمِيرَةَ ؛ عَنْ فُضَيْلِ بْنِ يَسَارٍ قَالَ : دَخَلْتُ عَلَى أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام فِي مَرَضَةٍ مَرِضَهَا لَمْ يَبْقَ مِنْهُ إِلَّا رَأْسُهُ فَقَالَ يَا فُضَيْلُ إِنَّنِي كَثِيرًا مَا أَقُولُ : مَا عَلَى رَجُلٍ عَزَّ فَهُ اللهُ هَذَا الْأَمْرَ لَوْ كَانَ فِي رَأْسِ جَبَلٍ

عقیده (مذهب تشیع) باشد ، هرچه مردم درباره او گویند ، زیانی باو نرساند اگر چه بگویند دیوانه است ، واگر بر سر کوهی هم باشد ، خدا را عبادت کند تا مرگش برسد .

۲ ـ رسولخدا صلی الله علیه وآله فرمود : خدای تبارك وتعالی فرماید : اگر در روی زمین جزیك مؤمن نباشد ، باوازهمه مخلوقم بی‌نیازی جویم وازایمانش همدمی برای اوسازم که بهیچ کس محتاج نباشد.

۳ ـ امام باقرعلیه السلام فرمود . کسی‌راکه خدا باین امر (تشیع) آشنا کرد چه باك دارد ازاینکه بر سر کوهی باشد واز گیاه زمین بخورد تا بمیرد .

٤ ـ کلیب بن معاویه گوید: شنیدم امام صادق علیه السلام میفرمود : برای مؤمن سزاوار نیست که ازترس وحشت با برادر وغیر برادرش مأنوس شود ، مؤمن ازنظر دینش عزیز است (یعنی عزت و شرافت دینش ازهرهمدمی برای اوبهتروبالاتراست).

۵ ـ فضیل‌بن یسار گوید : خدمت امام صادق علیه‌السلام رسیدم درمرضی که (اورا لاغرونحیف کرده بود و) جز سرش باقی نمانده بود (۱) ، فرمود :

ای فضیل ! من بسیار میگویم :کسی راکه خدا باین امر (تشیع) آشنا کرد ، اگر برسر کوهی‌باشد

(۱) این جمله درلغت عرب درموردلاغری زیادگفته میشود .

حَتَّى يَأْتِيَهُ الْمَوْتُ ، يَا فُضَيْلَ بْنَ يَسَارٍ إِنَّ النَّاسَ أَخَذُوا يَمِيناً وَشِمَالاً وَ إِنَّا وَشِيعَتَنَا هُدِينَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ، يَا فُضَيْلَ بْنَ يَسَارٍ إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَوْ أَصْبَحَ لَهُ مَا بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ كَانَ ذَلِكَ خَيْراً لَهُ وَلَوْ أَصْبَحَ مُقَطَّعاً أَعْضَاؤُهُ كَانَ ذَلِكَ خَيْراً لَهُ ، يَا فُضَيْلَ بْنَ يَسَارٍ إِنَّ اللهَ لَا يَفْعَلُ بِالْمُؤْمِنِ إِلَّا مَا هُوَ خَيْرٌ لَهُ يَا فُضَيْلَ بْنَ يَسَارٍ لَوْ عَدَلَتِ الدُّنْيَا عِنْدَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ جَنَاحَ بَعُوضَةٍ مَا سَقَى عَدُوَّهُ مِنْهَا شَرْبَةَ مَاءٍ يَا فُضَيْلَ ابْنَ يَسَارٍ إِنَّهُ مَنْ كَانَ هَمُّهُ هَمّاً وَاحِداً كَفَاهُ اللهُ هَمَّهُ ، وَ مَنْ كَانَ هَمُّهُ فِي كُلِّ وَادٍ لَمْ يُبَالِ اللهُ بِأَيِّ وَادٍ هَلَكَ .

٦ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ ، عَنْ مَنْصُورٍ الصَّيْقَلِ وَالْمُعَلَّى بْنِ خُنَيْسٍ قَالَا : سَمِعْنَا أَبَا عَبْدِ اللهِ عليه السلام يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ مَا تَرَدَّدْتُ فِي شَيْءٍ أَنَا فَاعِلُهُ كَتَرَدُّدِي فِي مَوْتِ عَبْدِيَ الْمُؤْمِنِ ، إِنَّنِي لَا أُحِبُّ لِقَاءَهُ وَ يَكْرَهُ الْمَوْتَ فَأَصْرِفُهُ عَنْهُ ، وَإِنَّهُ لَيَدْعُونِي فَأُجِيبُهُ وَإِنَّهُ لَيَسْأَلُنِي فَأُعْطِيهِ ، وَلَوْ لَمْ يَكُنْ فِي الدُّنْيَا إِلَّا وَاحِدٌ مِنْ عَبِيدِي مُؤْمِنٌ لَاسْتَغْنَيْتُ بِهِ عَنْ جَمِيعِ خَلْقِي وَلَجَعَلْتُ لَهُ مِنْ إِيمَانِهِ أُنْساً لَا يَسْتَوْحِشُ إِلَى أَحَدٍ .

تا مرگش برسد زیانی نیست .

ای فضیل بن یسار! مردم راه راست وچپ پیش گرفتند وما وشیعیان ما به صراط مستقیم هدایت شدیم.

ای فضیل بن یسار ! اگر میان مشرق ومغرب (تمام دنیا) از آن مؤمن باشد خیر اوست و اگر اعضائش را تکه‌تکه کنند خیر اواست .

ای فضیل بن یسار ! خدا نسبت بمؤمن جز خیر انجام ندهد .

ای فضیل بن یسار ! اگر دنیا نزد خدای عزوجل باندازه بال مگسی ارزش میداشت ، شربت آبی از آن بدشمنش نمی‌آشامانید .

ای فضیل بن یسار ! کسیکه هدف وهمتش یك چیز (رضای خدا) باشد ، خدا هدفش را کارگزاری کند ، وکسیکه همتش بهمه سومتوجه باشد ، خدا باك ندارد که درچه دره‌ئی هلاك شود (یعنی خدا هدایت وتوفیقش را ازاو برگیرد واورا بخود وهوای نفسش واگذارد تا در راه یکی ازادیان باطل جان‌سپارد).

٦ ـ رسولخدا صلی‌الله‌علیه وآله فرمود : خدای عزوجل فرماید : درهر کاریکه انجامش تنها بدست من است مردد نشدم ، مانند ترددیکه درمرگ بنده مؤمنم دارم ، من دیدار اورا دوست دارم واو مرگ را نمیخواهد ، پس مرگ را ازاو میگردانم ، ومؤمن بدرگاهم دعا میکند ومن اجابتش میکنم واو ازمن میخواهد و من باو عطا میکنم . واگر دردنیا جز یك بنده مؤمنم نباشد ، باو ازهمه مخلوقم بی‌نیازی‌جویم وازایمانش برای اوهمدمی سازم که بهیچ کس محتاج نباشد که ازترس باوپناه برد .

شرح ـ این حدیث میان عامه وخاصه مشهور است وچون تردد بمعنی شك ودودلی است وبرخدای عالم قادر محال است که نسبت بچیزی شك و دو دلی داشته‌باشد ، علماء خاصه وعامه وجوهی در بیان وتوجیه این حدیث گفته‌اند که مرحوم مجلسی سه وجه ازخاصه وسه وجه ازعامه نقل میکند و ما تنها به ذکر اقوال

(بَابٌ)

✡(فِي سُكُونِ الْمُؤْمِنِ إِلَى الْمُؤْمِنِ)✡

۱ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى بْنِ عُبَيْدٍ ، عَنْ يُونُسَ ، عَمَّنْ ذَكَرَهُ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَيَسْكُنُ إِلَى الْمُؤْمِنِ ، كَمَا يَسْكُنُ الظَّمْآنُ إِلَى الْمَاءِ الْبَارِدِ .

((بَابٌ))

✡(فِيمَا يَدْفَعُ اللهُ بِالْمُؤْمِنِ)✡

ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ التَّيْمِيِّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ زُرَارَةَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ

خاصه اکتفا میکنیم .

۱ ـ درکلام اضمار است وتقدیر اینستکه : اگر (برفرض محال) برای خدا تردد روا باشد در چیزی مانند مرگ مؤمن تردد نکند .

۲ ـ چون عادت براین جاری شده که انسان ازبد حالی دوستش تردد پیدا میکند و در بد حالی دشمنش تردد ندارد ، این کلام بنحو استعاره تمثیلیه آورده شده ومقصوداینستکه مؤمن نزد خدامورد احترام وتوقیراست ، بخلاف دیگران .

۳ ـ چون ازطرق خاصه وعامه روایت شده که خدایتعالی هنگام مرگ مؤمن بقدری نسبت باولطف وکرامت میفرماید ووعده بهشت میدهدکه کراهت مرگ ازاو زایل میشود و بانتقال بسرای جاودانی رغبت پیدا میکند وبرسیدن مرگ راضی وخرسند میگردد ، پس این موضوع مثل اینستکه کسی بخواهد بدوستش آزاری رساندکه پس ازآن اورا باستراحت وآسایش دائم کشاند وبا خود فکر کندکه چگونه آن آزار را باو رساندکه اوراکمتر بدردآورد .

✡(باب)✡

✡(آرامش یافتن مؤمن بمؤمن)✡

۱ ـ امام صادق علیه السلام فرمود : مؤمن بسوی مؤمن آرامش میگیرد ، چنانکه تشنه بآب سرد آرامش میگیرد .

توضیح ـ چنانکه شخص تشنه از فراق آب اضطراب و پریشانی دارد و همواره جویای آنست وچون آب را پیداکرد ، دلش آرام میگیرد ، مؤمن هم ازفراق مؤمن پریشانست ، وچون اورا پیداکند ، دلش آرام شود وخاطرجمع گردد ، پس این کلام ازباب تشبیه معقول بمحسوس است .

✡(باب)✡

✡(درآنچه خدا بوسیله مؤمن دفع میکند)✡

۱ ـ امام باقر علیه السلام فرمود : همانا خدا بواسطه یك مؤمن نابودی را ازیك قریه برمیدارد .

عَنْ أَبِي حَمْزَةَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : إِنَّ اللهَ لَيَدْفَعُ بِالْمُؤْمِنِ الْوَاحِدِ عَنِ الْقَرْيَةِ الْفَنَاءَ .

﴿ ٢٣٢٥ ﴾ ٢ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : لَا يُصِيبُ قَرْيَةَ عَذَابٌ وَفِيهَا سَبْعَةٌ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ .

٣ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ غَيْرِ وَاحِدٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: قِيلَ لَهُ فِي الْعَذَابِ إِذَا نَزَلَ بِقَوْمٍ يُصِيبُ الْمُؤْمِنِينَ ؟ قَالَ : نَعَمْ وَلَكِنْ يَحْلُصُونَ بَعْدَهُ .

(بَابٌ)

✡(فِي أَنَّ الْمُؤْمِنَ صِنْفَانِ)✡

١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ نَصِيرٍ أَبِي الْحَكَمِ الْخَثْعَمِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : الْمُؤْمِنُ مُؤْمِنَانِ فَمُؤْمِنٌ صَدَقَ بِعَهْدِ اللهِ وَوَفَى بِشَرْطِهِ وَذَلِكَ قَوْلُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللهَ عَلَيْهِ» فَذَلِكَ الَّذِي لَا تُصِيبُهُ أَهْوَالُ الدُّنْيَا وَلَا أَهْوَالُ الْآخِرَةِ وَذَلِكَ مِمَّنْ يَشْفَعُ وَلَا يُشْفَعُ لَهُ وَمُؤْمِنٌ كَخَامَةِ الزَّرْعِ ، تَعْوَجُّ أَحْيَاناً وَتَقُومُ أَحْيَاناً ، فَذَلِكَ مِمَّنْ تُصِيبُهُ أَهْوَالُ الدُّنْيَا وَأَهْوَالُ الْآخِرَةِ وَذَلِكَ مِمَّنْ يُشْفَعُ لَهُ وَلَا يَشْفَعُ .

---

٢ - و فرمود : بقريه‌ايكه هفت مؤمن درآن باشد عذاب نرسد .

٣ - بامام جعفر صادق عليه السلام عرض شد : هرگاه عذاب برمردمى فرودآيد، مؤمنين را هم فراگيرد ؟ فرمود آرى ، ولى سپس خلاصى يابند .

✡(باب)✡

✡(دراينكه مؤمنين دوصنف‌اند)✡

١ - امام صادق عليه‌السلام فرمود : مؤمن دوجوراست : ١ - مؤمنيكه‌بعهد خدا عمل‌كرده وبشرطش وفا نموده ، واينست‌كه خداى عزوجل فرمايد : « مردانيكه بمعاهده خود با خدا عمل كردند ، ٢٣ سوره ٣٣ » اينست مؤمنيكه هراسهاى دنيا وآخرت باو نرسد واو از كسانى است‌كه شفاعت كند ونيازى‌بشفاعت ديگران ندارد . ٢ - مؤمنى‌كه مانند ساقه نازك گياه است‌كه گاهى‌كج شود (بباطل وشهوات و متاع‌دنيا گرايد) وگاهى راست‌ايستد ، اين مؤمن ازكسانيستكه هراسهاى دنيا و آخرت بيند واز كسانى است كه برايش شفاعت شود واو شفاعت نكند .

شرح - مراد بعهد خدا ، توحيد ونبوت وامامت ومعاداست، و مراد بعملى ساختن آنها اعتراف و اقرار بآنهاست ومقصود ازوفاء‌بشرط خدا ، بجا آوردن واجبات وترك محرماتست كه آنها را فروع دين بمعنى اعم گويند ، واما در باره هراسهاى دنيا سه وجه گفته‌اند : ١ - بلاهاى دنيا مانند قحطى و وبا و سكرات مرگ . ٢ - اندوه و افسوس براى از دست رفتن نعمتهاى دنيا . ٣ - مرتكب شدن معاصى و گناهان بنحو مجاز مشاكلت .

۲ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِاللهِ ، عَنْ خَالِدٍ الْعَمِّيِّ ، عَنْ خِضْرِ بْنِ عَمْرٍو ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : سَمِعْتُهُ يَقُولُ : الْمُؤْمِنُ مُؤْمِنَانِ : مُؤْمِنٌ وَفَى لِلهِ بِشُرُوطِهِ الَّتِي شَرَطَهَا عَلَيْهِ ، فَذَلِكَ مَعَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقاً وَذَلِكَ مَنْ يَشْفَعُ وَلَا يُشْفَعُ لَهُ وَذَلِكَ مِمَّنْ لَا تُصِيبُهُ أَهْوَالُ الدُّنْيَا وَلَا أَهْوَالُ الْآخِرَةِ وَمُؤْمِنٌ زَلَّتْ بِهِ قَدَمٌ فَذَلِكَ كَخَامَةِ الزَّرْعِ كَيْفَمَا كَفَئَتْهُ الرِّيحُ انْكَفَأَ وَذَلِكَ مِمَّنْ تُصِيبُهُ أَهْوَالُ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَيُشْفَعُ لَهُ وَهُوَ عَلَى خَيْرٍ.

۳ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مِهْرَانَ ، عَنْ يُونُسَ بْنِ يَعْقُوبَ ، عَنْ أَبِي مَرْيَمَ الْأَنْصَارِيِّ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : قَامَ رَجُلٌ بِالْبَصْرَةِ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام فَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَخْبِرْنَا عَنِ الْإِخْوَانِ ، فَقَالَ : الْإِخْوَانُ صِنْفَانِ : إِخْوَانُ الثِّقَةِ وَإِخْوَانُ الْمُكَاشَرَةِ ، فَأَمَّا إِخْوَانُ الثِّقَةِ فَهُمُ الْكَفُّ وَالْجَنَاحُ وَالْأَهْلُ وَالْمَالُ ، فَإِذَا كُنْتَ مِنْ أَخِيكَ عَلَى حَدِّ الثِّقَةِ فَابْذِلْ لَهُ مَالَكَ وَبَدَنَكَ ، وَصَافِ مَنْ صَافَاهُ وَعَادِ مَنْ عَادَاهُ ، وَاكْتُمْ سِرَّهُ وَعَيْبَهُ وَأَظْهِرْ مِنْهُ الْحُسْنَ ؛ وَاعْلَمْ أَيُّهَا السَّائِلُ أَنَّهُمْ أَقَلُّ مِنَ الْكِبْرِيتِ الْأَحْمَرِ ، وَأَمَّا إِخْوَانُ الْمُكَاشَرَةِ فَإِنَّكَ تُصِيبُ لَذَّتَكَ مِنْهُمْ ، فَلَا تَقْطَعَنَّ ذَلِكَ مِنْهُمْ وَلَا تَطْلُبَنَّ مَا وَرَاءَ ذَلِكَ مِنْ ضَمَائِرِهِمْ ، وَابْذِلْ لَهُمْ مَا بَذَلُوا لَكَ مِنْ طَلَاقَةِ الْوَجْهِ وَحَلَاوَةِ اللِّسَانِ .

---

۳ - امام صادق علیه‌السلام میفرمود : مؤمن بر دو گونه است : ۱ - مؤمنیکه بشروطی که خدا با او نموده وفا کرده است ، واوهمراه پیغمبران و صدیقان و شهیدان و شایسته کارانست ، و اینها چه رفقاء خوبی باشند ، واین مؤمنی است که شفاعت کند نه آنکه شفاعت شود ، واو ازکسانیست که هراسهای دنیا وآخرت باو نرسد . ۲ - مؤمنیکه گامی اورا لغزانیده (گناهی مرتکب شده) او مانند ساقه نازك گیاه است که باد بهرجانبش کج کند کج شود ، واواز کسانیستکه هراسهای دنیا وآخرت باو رسد وبرایش شفاعت شود وعاقبتش بخیراست .

۳ - امام باقر علیه‌السلام فرمود : مردی در بصره برابر امیرالمؤمنین علیه‌السلام برخاست وگفت : یا امیرالمؤمنین ! حال برادران دینی را بما خبرده ، حضرت فرمود : برادران دو دسته‌اند : برادران مورد اعتماد وبرادران خنده رو .

اما برادران مورد اعتماد ، دست ومال واهل و مالند (که انسانرا یاری کنند و زیان و آزار را از او بگردانند) پس هرگاه ببرادرت اعتماد پیدا کردی ، مال و بدنت راباو ببخش ، و با دوستان باصفایش صاف باش و با دشمنانش دشمنی کن ، و راز و عیبش را بپوشان ونیکیش را آشکار کن و بدان ای پرسنده که اینها ازکبریت احمر کمترند .

و اما برادران خنده رو ، تو از جانب آنها بلذت خود میرسی ، (وآن لذت معاشرت ومصاحبت با آنهاست) پس این را ازآنها مبر ، و بیش ازاین هم ازدل آنها مخواه (توقع صفا ویکدلی از آنها نداشته

﴿بَابُ﴾

﴿مَا أَخَذَهُ اللهُ عَلَى الْمُؤْمِنِ مِنَ الصَّبْرِ عَلَى مَا يَلْحَقُهُ فِيمَا ابْتُلِيَ بِهِ﴾

﴿٢٣٣٠﴾ ١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنْ عَلِيِّ بْنِ النُّعْمَانِ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ فَرْقَدٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: أَخَذَ اللهُ مِيثَاقَ الْمُؤْمِنِ عَلَى أَنْ لَا تُصَدَّقَ مَقَالَتُهُ وَلَا يَنْتَصِفُ مِنْ عَدُوِّهِ وَمَا مِنْ مُؤْمِنٍ يَشْفِي نَفْسَهُ إِلَّا بِفَضِيحَتِهَا لِأَنَّ كُلَّ مُؤْمِنٍ مُلْجَمٌ.

٢ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ؛ وَمُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، جَمِيعاً، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثُّمَالِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: إِنَّ اللهَ أَخَذَ مِيثَاقَ الْمُؤْمِنِ عَلَى بَلَايَا أَرْبَعٍ أَيْسَرُهَا عَلَيْهِ مُؤْمِنٌ يَقُولُ بِقَوْلِهِ يَحْسُدُهُ، أَوْ مُنَافِقٌ يَقْفُو أَثَرَهُ، أَوْ شَيْطَانٌ يُغْوِيهِ، أَوْ كَافِرٌ يَرَى جِهَادَهُ، فَمَا بَقَاءُ الْمُؤْمِنِ بَعْدَ هَذَا.

٣ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى، عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: مَا أَفْلَتَ الْمُؤْمِنُ مِنْ وَاحِدَةٍ مِنْ ثَلَاثٍ وَلَرُبَّمَا اجْتَمَعَتِ الثَّلَاثُ عَلَيْهِ، إِمَّا بُغْضُ مَنْ يَكُونُ مَعَهُ فِي الدَّارِ، يُغْلِقُ عَلَيْهِ بَابَهُ يُؤْذِيهِ، أَوْ جَارٌ يُؤْذِيهِ، أَوْ مَنْ فِي طَرِيقِهِ إِلَى حَوَائِجِهِ

باش) وازخوشروئی وشیرین زبانی خود آنها را برخوردار کن تا آنجا که آنها ترا برخوردار کنند.

﴿باب﴾

﴿پیمان گرفتن خدا از مؤمن برای صبر در گرفتاری﴾

١ - امام صادق علیه السلام فرمود: خدا از مؤمن پیمان گرفته که گفتارش را تصدیق نکنند واز دشمنش انتقام نگیرد، ومؤمنی دل خود را شفا ندهد جز برسوائی خویش، زیرا هرمؤمنی لجام بردهانست

شرح - چنانکه هر اسبی که لجام بر دهن دارد، در حرکت زبان آزاد نیست، تقوای مؤمن هم برای او لجامی است که باو اجازه نمیدهد فحش دهد و دروغ گوید و تهمت زند، از اینرو اگر بخواهد از دشمن خود انتقام گیرد و دل خودرا خنك کند، رسوائی ببارآورد، زیرا انتقام گرفتن از مردم دنیا با احتیاط وملاحظه کاری سازش ندارد.

٢ - رسولخدا صلی الله علیه وآله فرمود: خدا از مؤمن برای چهار بلا پیمان گرفته که آسانترین (سخت‌ترین) آنها بر مؤمن اینستکه: مؤمنی هم عقیده او باشد و بر او حسد ورزد یا منافقی که از او دنبال گیری کند (تا نقطه ضعفی بدست‌آورد) یا شیطانی (از جن یا انس) که اوراگمراه کند یاکافری که جنگه با او را خواهد، پس با این گرفتاری‌ها مؤمن چه اندازه عمر کند [از ایمانش باقی ماند]؟

٣ - امام صادق علیه السلام فرمود: مؤمن نتواند خود را ازیکی از سه چیز برهاند، وگاهی هر سه بر او گردآیند: یا دشمنی کسیکه در خانه دربست با اوست وآزارش رساند، یا همسایه (بیرون‌خانه) آزارش دهد، یا کسیکه در میان راهی که بسوی کارش میرود، او را آزار میدهد، و اگر مؤمنی بر

يُؤْذِيهِ ؛ وَلَوْأَنَّ مُؤْمِناً عَلَىٰ قُلَّةِ جَبَلٍ لَبَعَثَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَيْهِ شَيْطَاناً يُؤْذِيهِ وَ يَجْعَلُ اللهُ لَهُ مِنْ إِيمَانِهِ أُنْسًا لَا يَسْتَوْحِشُ مَعَهُ إِلَىٰ أَحَدٍ .

٤ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي نَصْرٍ ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ سِرْحَانَ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : أَرْبَعٌ لَا يَخْلُو مِنْهُنَّ الْمُؤْمِنُ أَوْوَاحِدَةٌ مِنْهُنَّ ، مُؤْمِنٌ يَحْسُدُهُ وَهُوَ أَشَدُّهُنَّ عَلَيْهِ ، وَمُنَافِقٌ يَقْفُو أَثَرَهُ ، أَوْعَدُوٌّ يُجَاهِدُهُ ، أَوْشَيْطَانٌ يُغْوِيهِ .

٥ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَىٰ ؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَىٰ ، عَنِ ابْنِ سِنَانٍ ، عَنْ عَمَّارِ بْنِ مَرْوَانَ ، عَنْ سَمَاعَةَ بْنِ مِهْرَانَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ جَعَلَ وَلِيَّهُ فِي الدُّنْيَا غَرَضاً لِعَدُوِّهِ

﴿ ٢٣٣٥ ﴾ ٦ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَىٰ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَجْلَانَ قَالَ : كُنْتُ عِنْدَ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام فَشَكَا إِلَيْهِ رَجُلٌ الْحَاجَةَ فَقَالَ لَهُ : اصْبِرْ فَإِنَّ اللهَ سَيَجْعَلُ لَكَ فَرَجاً قَالَ : ثُمَّ سَكَتَ سَاعَةً ، ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى الرَّجُلِ فَقَالَ : أَخْبِرْنِي عَنْ سِجْنِ الْكُوفَةِ كَيْفَ هُوَ ؟ فَقَالَ : أَصْلَحَكَ اللهُ ضَيِّقٌ مُنْتِنٌ وَأَهْلُهُ بِأَسْوَءِ حَالٍ ، قَالَ : فَإِنَّمَا أَنْتَ فِي السِّجْنِ فَتُرِيدُ أَنْ تَكُونَ فِيهِ فِي سَعَةٍ ، أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ الدُّنْيَا سِجْنُ الْمُؤْمِنِ .

٧ ـ عَنْهُ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ الْحَذَّاءِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ صَغِيرٍ ، عَنْ جَدِّهِ شُعَيْبٍ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : الدُّنْيَا سِجْنُ الْمُؤْمِنِ فَأَيُّ سِجْنٍ جَاءَ مِنْهُ خَيْرٌ .

٨ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَىٰ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَىٰ ، عَنِ الْحَجَّالِ ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِي يَزِيدَ ، عَنْ

سر کوهی باشد ، خدای عزوجل شیطانی برانگیزد که او را اذیت کند ، وخدا از ایمانش برای اومونسی قرار دهدکه ازوحشت بکسی پناه نبرد .

٤ ـ امام صادق علیه السلام میفرمود : مؤمن ازچهارچیز یا یکی ازآنها برکنار نیست : ١ـ مؤمنی که بر اوحسد برد ، واین ازهمه برای اوسخت‌تر است . ٢ـ منافقی که ازاو دنبال گیری کند . ٣ ـ دشمنی که بجنگه اوبرخیزد . ٤ ـ شیطانیکه گمراهش کند .

٥ ـ امام صادق علیه السلام فرمود : همانا خدای عزوجل دوستش را دردنیا هدف تیردشمنش قرارداده .

٦ ـ محمد بن عجلان گوید : خدمت امام صادق علیه السلام بودم که مردی ازنیازمندی باوشکایت کرد ، حضرت باو فرمود : صبر کن که خدا بزودی برایت گشایشی دهد ، آنگاه ساعتی سکوت نمود و سپس روبآن مرد کرد وفرمود : بمن بگو زندان کوفه چگونه است ؟ عرضکرد : تنگه و متعفن است وزندانیان در بدترین حالند ، حضرت فرمود : تو هم در زندانی و باز میخواهی گشایش داشته باشی ؟! مگرندانی دنیا زندان مؤمن است ؟ .

٧ ـ امام صادق علیه السلام میفرمود . دنیا زندان مؤمن است وازچه زندانی خیروخوشی آید ؟ .

٨ ـ داود بن ابی‌یزید گوید : امام صادق علیه السلام فرمود : مؤمن ناسپاسی میشود .

أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : الْمُؤْمِنُ مُكَفَّرٌ .

وَفِي رِوَايَةٍ اُخْرَى : وَذَلِكَ أَنَّ مَعْرُوفَهُ يَصْعَدُ إِلَى اللهِ فَلَا يَنْشُرُ فِي النَّاسِ وَالْكَافِرُ مَشْكُورٌ .

٩ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : مَا مِنْ مُؤْمِنٍ إِلَّا وَقَدْ وَكَّلَ اللهُ بِهِ أَرْبَعَةً : شَيْطَاناً يَغُوِيهِ يُرِيدُ أَنْ يُضِلَّهُ ، وَكَافِراً يُغْتَالُهُ ، وَمُؤْمِناً يَحْسُدُهُ وَهُوَ أَشَدُّهُمْ عَلَيْهِ ، وَمُنَافِقاً يَتَتَبَّعُ عَثَرَاتِهِ .

١٠ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ ، عَنْ جَابِرٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : سَمِعْتُهُ يَقُولُ : إِذَا مَاتَ الْمُؤْمِنُ خَلَّى عَلَى جِيرَانِهِ مِنَ الشَّيَاطِينِ عَدَدَ رَبِيعَةَ وَمُضَرَ ، كَانُوا مُشْتَغِلِينَ بِهِ .

﴿ ٢٣٤٠ ﴾ ١١ ـ سَهْلُ بْنُ زِيَادٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ الْمُبَارَكِ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ جَبَلَةَ ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : مَا كَانَ وَلَا يَكُونُ وَلَيْسَ بِكَائِنٍ مُؤْمِنٌ إِلَّا وَلَهُ جَارٌ يُؤْذِيهِ ؛ وَلَوْ أَنَّ مُؤْمِناً فِي جَزِيرَةٍ مِنْ جَزَائِرِ الْبَحْرِ لَابْتَعَثَ اللهُ لَهُ مَنْ يُؤْذِيهِ .

١٢ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : مَا كَانَ فِيمَا مَضَى وَلَا فِيمَا بَقِيَ وَلَا فِيمَا أَنْتُمْ فِيهِ مُؤْمِنٌ إِلَّا وَلَهُ جَارٌ يُؤْذِيهِ .

١٣ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ عَمَّارٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ

و در روایت دیگر است : زیرا کار نیك او بسوی خدا بالا میرود و در میان مردم پخش نمیشود و کافر سپاسگزاری میشود .

٩ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : مؤمنی نیست جز آنکه خدا چهار کس را بر او گماشته : ١ ـ شیطانیکه اورا وسوسه کند و میخواهد گمراهش نماید . ٢ ـ کافریکه در کمین اواست . ٣ ـ مؤمنیکه بر او حسد برد و او ازهمه برایش سخت‌تر است . ٤ ـ منافقیکه ازلغزشهای او دنبال گیری کند .

١٠ ـ امام باقر عليه السلام میفرمود : هرگاه مؤمن بمیرد ، بشماره ربیعه و مضر (که دو قبیله بزرگ عربند) شیاطین برهمسایگانش راه یابند واینها بگمراهی او مشغول بوده‌اند .

١٢ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : نبوده ونخواهد بود و نباشد مؤمنی جز آنکه او را همسایه‌ئی باشد که آزارش رساند ، و اگر مؤمنی در یکی از جزیره‌های دریا باشد ، خدا کسی را برای او برانگیزد که آزارش دهد .

١٢ ـ امام صادق عليه السلام فرمود در گذشته نبوده و درآینده و زمان شما هم نباشد مؤمنی، جز آنکه او را همسایه‌ئی باشد که آزارش دهد ،

١٣ ـ امام صادق عليه السلام میفرمود : در گذشته نبوده و تا روز قیامت نباشد مؤمنی ، جز آنکه او را

عليه السلام قَالَ : سَمِعْتُهُ يَقُولُ : مَا كَانَ وَلَا يَكُونُ إِلَىٰ أَنْ تَقُومَ السَّاعَةُ مُؤْمِنٌ إِلَّا وَلَهُ جَارٌ يُؤْذِيهِ.

((بَابٌ))

☆(شِدَّةِ ابْتِلَاءِ الْمُؤْمِنِ)☆

۱ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّ أَشَدَّ النَّاسِ بَلَاءً الْأَنْبِيَاءُ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ، ثُمَّ الْأَمْثَلُ فَالْأَمْثَلُ .

۲ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ عَبْدِالرَّحْمَنِ ابْنِ الْحَجَّاجِ قَالَ : ذُكِرَ عِنْدَ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام الْبَلَاءُ وَمَا يَخُصُّ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهِ الْمُؤْمِنَ ، فَقَالَ: سُئِلَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله مَنْ أَشَدُّ النَّاسِ بَلَاءً فِي الدُّنْيَا؟ فَقَالَ: النَّبِيُّونَ ثُمَّ الْأَمْثَلُ فَالْأَمْثَلُ ، وَيُبْتَلَى الْمُؤْمِنُ بَعْدُ عَلَىٰ قَدْرِ إِيمَانِهِ وَحُسْنِ أَعْمَالِهِ فَمَنْ صَحَّ إِيمَانُهُ وَحَسُنَ عَمَلُهُ اشْتَدَّ بَلَاؤُهُ وَمَنْ سَخُفَ إِيمَانُهُ وَضَعُفَ عَمَلُهُ قَلَّ بَلَاؤُهُ .

﴿۲۳۴۵﴾ ۳ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ عَمَّارِ بْنِ مَرْوَانَ ، عَنْ زَيْدٍ الشَّحَّامِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّ عِظَمَ الْأَجْرِ لَمَعَ عِظَمِ الْبَلَاءِ وَمَا أَحَبَّ اللهُ قَوْماً إِلَّا ابْتَلَاهُمْ .

٤ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ وَمُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ ؛ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شَاذَانَ ، جَمِيعاً ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى عَنْ رِبْعِيِّ بْنِ عَبْدِاللهِ ، عَنْ فُضَيْلِ بْنِ يَسَارٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : أَشَدُّ النَّاسِ

همسایه‌ئی باشد که اذیتش کند .

☆(باب)☆

☆(شدت ابتلای مؤمن)☆

۱ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : سخت‌ترین مردم ازلحاظ بلا و گرفتاری پیغمبرانند ، سپس کسانیکه در پی آنانند ، و سپس کسیکه از دیگران بهتر است بترتیب .

۲ ـ عبدالرحمن بن حجاج گوید : خدمت امام صادق عليه السلام سخن از بلا وآنچه خدای عزوجل مؤمن را بآن مخصوص میدارد بمیان آمد ، حضرت فرمود : از رسولخدا صلی‌الله علیه و آله پرسیدند : در دنیا بلای کدام کس سخت‌تر است ؟ فرمود : پیغمبران ، سپس هر که بآنها شبیه‌تر است بترتیب و بعد از آن مؤمن باندازه ایمان ونیکی کردارش گرفتار شود ، پس هر که ایمانش درست و کردارش نیکو باشد گرفتاریش سخت است وهر که ایمانش سست و عملش ضعیف باشد گرفتاریش اندکست .

۳ ـ امام صادق علیه‌السلام فرمود : اجر بزرگ با بلای بزرگست وخدا هیچ قومیرا دوست نداشته جز آنکه گرفتارشان ساخته .

٤ ـ امام باقر عليه السلام فرمود : درمیان مردم بلای پیغمبران از همه سخت‌تراست، سپس اوصیاء وبعداز

بَلَاءُ الْأَنْبِيَاءِ ثُمَّ الْأَوْصِيَاءُ ثُمَّ الْأَمْثَلُ فَالْأَمْثَلُ .

٥ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنِ ابْنِ رِئَابٍ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّ لِلّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ عِبَاداً فِي الْأَرْضِ مِنْ خَالِصِ عِبَادِهِ مَا يُنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ تُحْفَةً إِلَى الْأَرْضِ إِلَّا صَرَفَهَا عَنْهُمْ إِلَى غَيْرِهِمْ وَلَا بَلِيَّةً إِلَّا صَرَفَهَا إِلَيْهِمْ .

٦ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عُبَيْدٍ ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عُلْوَانَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام أَنَّهُ قَالَ ـ وَعِنْدَهُ سَدِيرٌ ـ : إِنَّ اللهَ إِذَا أَحَبَّ عَبْداً غَتَّهُ بِالْبَلَاءِ غَتّاً وَإِنَّا وَإِيَّاكُمْ يَا سَدِيرُ لَنُصْبَحُ بِهِ وَنُمْسِي .

٧ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنِ الْوَلِيدِ بْنِ عَلَاءٍ ، عَنْ حَمَّادٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : إِنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى إِذَا أَحَبَّ عَبْداً غَتَّهُ بِالْبَلَاءِ غَتّاً وَثَجَّهُ بِالْبَلَاءِ ثَجّاً ، فَإِذَا دَعَاهُ قَالَ : لَبَّيْكَ عَبْدِي لَئِنْ عَجَّلْتُ لَكَ مَا سَأَلْتَنِي عَلَى ذٰلِكَ لَقَادِرٌ وَلَئِنِ ادَّخَرْتُ لَكَ فَمَا ادَّخَرْتُ لَكَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ .

﴿ ٢٣٥٠ ﴾ ٨ ـ عَنْهُ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ زَيْدٍ الزَّرَّادِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله إِنَّ عَظِيمَ الْبَلَاءِ يُكَافَأُ بِهِ عَظِيمُ الْجَزَاءِ ، فَإِذَا أَحَبَّ اللهُ عَبْداً ابْتَلَاهُ بِعَظِيمِ الْبَلَاءِ فَمَنْ رَضِيَ فَلَهُ عِنْدَاللهِ الرِّضَا وَمَنْ سَخِطَ الْبَلَاءَ فَلَهُ عِنْدَاللهِ السَّخَطُ .

٩ ـ عَنْهُ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ زَكَرِيَّا بْنِ الْحُرِّ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ يَزِيدَ

آنها نیکوتران از مردم بترتیب .

٥ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : خدای عزوجل را درروی زمین بندگانی است زبده و خالص بندگان که هیچ تحفه‌ئی بر زمین فرو نیاورد ، جزآنکه از آنها بسوی دیگران بگرداند ، وهیچ بلائی فرونیاورد جزآنکه بهره آنها گرداند .

٦ ـ حسین بن علوان گوید : سدیر خدمت امام صادق عليه السلام بودکه فرمود : چون خدا بنده‌ئی را دوست دارد ، او را دربلا غوطه‌ور سازد ، ای سدیر ما وشما ، صبح وشام باآن دمسازیم .

٧ ـ امام باقر عليه السلام فرمود: هرگاه خدای تبارك وتعالی بنده‌ئی رادوست دارد، اورا دربلاغوطه‌ورسازد وباران بلا را برسراوریزد ، وچون بدرگاه خدادعاکند ، فرماید: لبیك بنده من ، اگرخواسته‌ترابزودی دهم ، توانایم ، ، ولی اگر برایت ذخیره‌کنم ، برای تو بهتر است .

٨ ـ رسولخدا صلی الله علیه وآله فرمود : بلای بزرگ به اجر بزرگ پاداش داده شود ، و هر گاه خدا بنده‌ئی را دوست دارد ، ببلای بزرگ گرفتارش سازد ، پس هرکه راضی‌شود ، نزد خدا برای او رضا باشد ، وهرکه ناراضی باشد ، نزد خدا برایش رضایت نیست .

٩ ـ امام باقر عليه السلام فرمود : مؤمن در دنیا باندازه دینش مبتلا شود ـ یا فرمود : برحسب دینش .

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : إِنَّمَا يُبْتَلَى الْمُؤْمِنُ فِي الدُّنْيَا عَلَى قَدْرِ دِينِهِ أَوْ قَالَ : عَلَى حَسَبِ دِينِهِ .

۱۰ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِاللهِ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُثَنَّى الْحَضْرَمِيِّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ بُهْلُولِ بْنِ مُسْلِمٍ الْعَبْدِيِّ ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: إِنَّمَا الْمُؤْمِنُ بِمَنْزِلَةِ كَفَّةِ الْمِيزَانِ ، كُلَّمَا زِيدَ فِي إِيمَانِهِ زِيدَ فِي بَلَائِهِ .

۱۱ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : الْمُؤْمِنُ لَا يَمْضِي عَلَيْهِ أَرْبَعُونَ لَيْلَةً إِلَّا عَرَضَ لَهُ أَمْرٌ يَحْزُنُهُ ، يُذَكِّرُ بِهِ .

۱۲ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ ، عَنْ صَفْوَانَ ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ عَمَّارٍ ، عَنْ نَاجِيَةَ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام : إِنَّ الْمُغِيرَةَ يَقُولُ: إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَا يُبْتَلَى بِالْجُذَامِ وَلَا بِالْبَرَصِ وَلَا بِكَذَا وَلَا بِكَذَا ؟ فَقَالَ : إِنْ كَانَ لَغَافِلًا عَنْ صَاحِبِ يَاسِينَ إِنَّهُ كَانَ مُكَنَّعاً ـ ثُمَّ رَدَّ أَصَابِعَهُ ـ فَقَالَ: كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى تَكْنِيعِهِ أَتَاهُمْ فَأَنْذَرَهُمْ؛ ثُمَّ عَادَ إِلَيْهِمْ مِنَ الْغَدِ فَقَتَلُوهُ ثُمَّ قَالَ: إِنَّ الْمُؤْمِنَ يُبْتَلَى بِكُلِّ بَلِيَّةٍ وَيَمُوتُ بِكُلِّ مِيتَةٍ إِلَّا أَنَّهُ لَا يَقْتُلُ نَفْسَهُ .

﴿۲۲۵۵﴾ ۱۳ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِاللهِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيِّ عَنْ عُبَيْدِ بْنِ زُرَارَةَ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : إِنَّ الْمُؤْمِنَ مِنَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ لَبِأَفْضَلِ مَكَانٍ

---

۱۰ ـ امام صادق علیه السلام فرمود : مؤمن مانند کفه ترازو است ، که هرچه بر ایمانش بیفزاید، بربلایش افزوده شود .

۱۱ ـ امام صادق علیه السلام میفرمود : برمؤمن چهل شب نگذرد ، جز آنکه پیش آمدی برایش شود که غمگینش سازد تا موجب تذکرش گردد .

توضیح ـ یعنی متذکر شود که آن پیش آمد بسبب گناهی است که از اوسرزده و توبه کند ، چنانکه خدایتعالی فرماید : «ما اصابکم من مصیبة فبما کسبت ایدیکم» ونیز متذکر شود که خداقادراست آن بلا رااز اوبگرداند، پس دعا وتضرع کند ، ونیز متذکر پستی وخواری دنیا شود که چگونه بکدورات ومصائب مشوبست ودر آخرت رغبت کند که مکان قدس وتنزه است .

۱۲ ـ ناجیه گوید: بامام باقر علیه السلام عرض کردم مغیره میگوید : مؤمن بمرض جذام وپیسی و امثال آن مبتلا نمیشود ، فرمود : او ازصاحب یاسین (حبیب نجار که داستانش در سوره یس مذکوراست) غافل است که دستش چلاق بود ـ سپس امام انگشتان خود را برگردانید ـ (بشکل انگشتان چلاق) آنگاه فرمود : گویا اکنون او را می بینم که با دست چلاقش نزد آنها آمده و اندرزشان میدهد ، سپس فردا نزد آنها آمد و ایشان او را کشتند ، آنگاه امام فرمود : مؤمن بهر بلائی مبتلامیشود و بهر مرگی میمیرد ولی خودکشی نمیکند .

-ثَلَاثاً- إِنَّهُ لَيَبْتَلِيهِ بِالْبَلَاءِ ثُمَّ يَنْزِعُ نَفْسَهُ عُضْواً عُضْواً مِنْ جَسَدِهِ وَهُوَ يَحْمَدُ اللهَ عَلَى ذَلِكَ .

١٤ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ؛ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ فُضَيْلِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّ فِي الْجَنَّةِ مَنْزِلَةً لَا يَبْلُغُهَا عَبْدٌ إِلَّا بِالِابْتِلَاءِ فِي جَسَدِهِ .

١٥ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيِّ عَنْ أَبِي يَحْيَى الْحَنَّاطِ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي يَعْفُورٍ قَالَ : شَكَوْتُ إِلَى أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام مَا أَلْقَى مِنَ الْأَوْجَاعِ - وَكَانَ مِسْقَاماً - فَقَالَ لِي : يَا عَبْدَ اللهِ لَوْ يَعْلَمُ الْمُؤْمِنُ مَا لَهُ مِنَ الْأَجْرِ فِي الْمَصَائِبِ لَتَمَنَّى أَنَّهُ قُرِضَ بِالْمَقَارِيضِ .

١٦ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ يُونُسَ بْنِ رِبَاطٍ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عليه السلام يَقُولُ : إِنَّ أَهْلَ الْحَقِّ لَمْ يَزَالُوا مُنْذُ كَانُوا فِي شِدَّةٍ ، أَمَا إِنَّ ذَلِكَ إِلَى مُدَّةٍ قَلِيلَةٍ وَعَاقِبَةٍ طَوِيلَةٍ .

١٧ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ الْمُخْتَارِ ، عَنْ أَبِي أُسَامَةَ عَنْ حُمْرَانَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ لَيَتَعَاهَدُ الْمُؤْمِنَ بِالْبَلَاءِ كَمَا يَتَعَاهَدُ الرَّجُلُ أَهْلَهُ بِالْهَدِيَّةِ مِنَ الْغَيْبَةِ وَيَحْمِيهِ الدُّنْيَا كَمَا يَحْمِي الطَّبِيبُ الْمَرِيضَ .

﴿ ٢٣٦٠ ﴾ ١٨ - عَلِيٌّ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْمُغِيرَةِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى الْخَثْعَمِيِّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ

---

١٣ - امام صادق عليه السلام سه بار ميفرمود : مؤمن نزد خداى عزوجل بهترين مقام را دارد ، همانا خدا مؤمن را ببلا مبتلا كند و سپس او را قطعه قطعه كند تا جانش را بگيرد ، واو خدا را بر آن حالت شكر كند ،

١٤ - امام صادق عليه السلام فرمود : دربهشت مقامى است كه هيچ بنده‌ئى بآن نرسد ، جز با بلائى كه (دردنيا) ببدنش رسد .

١٥ - عبدالله بن ابى يعفور - كه هميشه بيمار بود - گويد : از دردهائيكه بمن ميرسيد بامام صادق عليه السلام شكايت كردم ، حضرت بمن فرمود : اى عبدالله اگر مؤمن پاداشى را كه براى مصيبتها دارد بداند ، آرزو ميكند كه اورا با مقراضها تكه تكه كنند .

١٦ - امام صادق عليه السلام ميفرمود : اهل حق هميشه درسختى بوده‌اند ، بدان كه سختى مدت كوتاهى دارد وعاقبتش باآسايش طولانى است .

١٧ - امام باقر عليه السلام فرمود : همانا خداى عزوجل مؤمن را با بلا دلجوئى ميكند ، چنانكه مرد با هديه‌ايكه ازسفر براى خانواده‌اش ميبرد ازآنها دلجوئى ميكند ، وخدامؤمن را ازدنيا پرهيز ميدهد چنانكه پزشك بيمار را پرهيز ميدهد .

بُهْلُولٍ الْعَبْدِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ: لَمْ يُؤْمِنِ اللهُ الْمُؤْمِنَ مِنْ هَوَاهِرِ الدُّنْيَا وَ لَكِنَّهُ آمَنَهُ مِنَ الْعَمَى فِيهَا وَالشَّقَاءِ فِي الْآخِرَةِ.

۱۹ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ حُسَيْنِ بْنِ نُعَيْمٍ الصَّحَّافِ، عَنْ ذَرِيحٍ الْمُحَارِبِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: كَانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام يَقُولُ: إِنِّي لَأَكْرَهُ لِلرَّجُلِ أَنْ يُعَافَى فِي الدُّنْيَا فَلَا يُصِيبُهُ شَيْءٌ مِنَ الْمَصَائِبِ.

۲۰ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِاللهِ، عَنْ نُوحِ بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِي دَاوُدَ الْمُسْتَرِقِّ رَفَعَهُ قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام: دُعِيَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله إِلَى طَعَامٍ فَلَمَّا دَخَلَ مَنْزِلَ الرَّجُلِ نَظَرَ إِلَى دُجَاجَةٍ فَوْقَ حَائِطٍ قَدْ بَاضَتْ فَتَقَعَ الْبَيْضَةُ عَلَى وَتِدٍ فِي حَائِطٍ فَثَبَتَتْ عَلَيْهِ وَلَمْ تَسْقُطْ وَلَمْ تَنْكَسِرْ فَتَعَجَّبَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله مِنْهَا فَقَالَ لَهُ الرَّجُلُ: أَعَجِبْتَ مِنْ هَذِهِ الْبَيْضَةِ؟ فَوَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَا رُزِئْتُ شَيْئاً قَطُّ، [قَالَ:] فَنَهَضَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه و آله وَلَمْ يَأْكُلْ مِنْ طَعَامِهِ شَيْئاً وَقَالَ: مَنْ لَمْ يُرْزَأْ فَمَالُ اللهِ فِيهِ مِنْ حَاجَةٍ.

۲۱ - عَنْهُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ، عَنْ أَبَانِ بْنِ عُثْمَانَ، عَنْ عَبْدِالرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام وَأَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه و آله: لَا حَاجَةَ لِلهِ فِيمَنْ لَيْسَ لَهُ فِي مَالِهِ وَ بَدَنِهِ نَصِيبٌ.

۲۲ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ، عَنْ عُثْمَانَ النَّوَّاءِ، عَمَّنْ ذَكَرَهُ

---

۱۸ - محمد بن بهلول عبدی گوید: شنیدم امام صادق علیه السلام میفرمود: خدا مؤمن را از بلاهای تکان دهنده دنیا ایمن نساخته، ولی او را از کور دلی دنیا (که حق را تشخیص ندهد) وشقاوت آخرت ایمن ساخته است.

۱۹ - علی بن الحسین علیهما السلام میفرمود: من برای مرد نمی‌پسندم که در دنیا عافیت داشته باشد و هیچ مصیبتی باو نرسد.

۲۰ - امام صادق علیه السلام فرمود: پیغمبر صلی الله علیه وآله را برای طعام دعوت کردند، چون بمنزل مرد میزبان درآمد، مرغی را دید که روی دیوار تخم میگذاشت، سپس تخم مرغ افتاد و روی میخی قرار گرفت، نه بزمین افتاد و نه بشکست، پیغمبر صلی الله علیه و آله از آن منظره در شگفت شد، مرد عرضکرد: از این تخم مرغ تعجب میکنی؟ سوگند بآنکه ترا بحق مبعوث ساخته که من هرگز بلائی ندیده‌ام. رسولخدا صلی الله علیه وآله برخاست وغذای او را نخورد وفرمود: کسیکه بلائی نبیند، خدا باو نیازی ندارد (لطف وتوجهی ندارد).

۲۱ - رسولخدا صلی الله علیه و آله فرمود: خدا بکسیکه از مال و بدنش برای او بهره‌ئی نیست نیازی ندارد (کسیکه زیان مالی و بدنی نبیند خدا باو توجهی ندارد).

عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَبْتَلِي الْمُؤْمِنَ بِكُلِّ بَلِيَّةٍ وَيُمِيتُهُ بِكُلِّ مِيتَةٍ وَلَا يَبْتَلِيهِ بِذَهَابِ عَقْلِهِ ، أَمَا تَرَى أَيُّوبَ كَيْفَ سُلِّطَ إِبْلِيسُ عَلَى مَالِهِ وَعَلَى وَلَدِهِ وَ عَلَى أَهْلِهِ وَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ مِنْهُ وَلَمْ يُسَلَّطْ عَلَى عَقْلِهِ ، تُرِكَ لَهُ لِيُوَحِّدَاللهَ بِهِ .

﴿ ٢٣٦٥ ﴾ ٢٣- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ عُقْبَةَ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّهُ لَيَكُونُ لِلْعَبْدِ مَنْزِلَةٌ عِنْدَاللهِ فَمَا يَنَالُهَا إِلَّا بِإِحْدَى خَصْلَتَيْنِ إِمَّا بِذَهَابِ مَالِهِ ، أَوْ بِبَلِيَّةٍ فِي جَسَدِهِ .

٢٤- عَنْهُ ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ، عَنْ مُثَنَّى الْحَنَّاطِ ، عَنْ أَبِي أُسَامَةَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لَوْلَا أَنْ يَجِدَ عَبْدِيَ الْمُؤْمِنُ فِي قَلْبِهِ لَعَصَبْتُ رَأْسَ الْكَافِرِ بِعِصَابَةِ حَدِيدٍ ، لَا يُصَدَّعُ رَأْسُهُ أَبَداً .

٢٥ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ حُسَيْنِ بْنِ عُثْمَانَ ؛ عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ مُسْكَانَ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : مَثَلُ الْمُؤْمِنِ كَمَثَلِ خَامَةِ الزَّرْعِ تُكْفِئُهَا الرِّيَاحُ كَذَا وَ كَذَا وَ كَذَلِكَ الْمُؤْمِنُ تُكْفِئُهُ الْأَوْجَاعُ وَالْأَمْرَاضُ ، وَ مَثَلُ الْمُنَافِقِ كَمَثَلِ الْإِرْزَبَّةِ الْمُسْتَقِيمَةِ الَّتِي لَا يُصِيبُهَا شَيْءٌ حَتَّى يَأْتِيَهَا الْمَوْتُ فَيَقْصِفَهُ قَصْفاً .

٢٦ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ هَارُونَ بْنِ مُسْلِمٍ ، عَنْ مَسْعَدَةَ بْنِ صَدَقَةَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله يَوْماً لِأَصْحَابِهِ : مَلْعُونٌ كُلُّ مَالٍ لَا يُزَكَّى ، مَلْعُونٌ كُلُّ جَسَدٍ لَا يُزَكَّى وَلَوْ فِي كُلِّ أَرْبَعِينَ يَوْماً مَرَّةً ، فَقِيلَ : يَا رَسُولَ اللهِ أَمَّا زَكَاةُ الْمَالِ فَقَدْ عَرَفْنَاهَا فَمَا زَكَاةُ الْأَجْسَادِ ؟ فَقَالَ لَهُمْ : أَنْ تُصَابَ بِآفَةٍ ، قَالَ : فَتَغَيَّرَتْ وُجُوهُ الَّذِينَ سَمِعُوا ذَلِكَ مِنْهُ ، فَلَمَّا رَآهُمْ قَدْ تَغَيَّرَتْ

---

٢٢ - امام صادق عليه السلام فرمود : خداى عزوجل مؤمن را بهر بلائى مبتلا كند و بهر مرگى بميراند . ولى برفتن عقلش مبتلا نكند، مگر ايوب را نمى‌بينى كه خدا چگونه شيطانرا بر مال و فرزند و همسر او و هرچه داشت مسلط كرد ، ولى برعقلش مسلط نكرد ، تا با آن خدا را بيگانگى بپرستد .

٢٣ - امام صادق عليه السلام فرمود : براى بنده نزد خدا مقامى است كه بآن نرسد ، جز بوسيله يكى از دو امر : يا رفتن مالش ويا رسيدن بلائى به تنش .

٢٤ - وفرمود : خداى عزوجل فرمايد : اگر بنده مؤمنم دل آزرده نميشد ، سر كافر را بادستمالى آهنين ميبستم كه هرگز درد سر نشود .

٢٥ - رسولخدا صلى‌الله عليه وآله فرمود : حكايت مؤمن حكايت ساقه گياهى است كه باد اورا باين سو وآن سو كج ميكند ، مؤمن را هم دردها و بيماريها كج ميكند و حكايت منافق ، حكايت عصاى آهنين راستى است كه آسيبى بآن نرسد تا مرگش فرارسد و اورا بشكند .

٢٦ - رسولخدا صلى‌الله عليه وآله روزى باصحابش فرمود : ملعونست هرمالیكه زكاتش داده نشود ملعونست هر بدنى كه زكاتش داده نشود ، اگر چه چهل روز يكبار باشد. اصحاب عرضكردند : يارسول‌الله

أَلْوَانُهُمْ قَالَ لَهُمْ : أَتَدْرُونَ مَا عَنَيْتُ بِقَوْلِي ؟ قَالُوا : لَا يَا رَسُولَ اللهِ، قَالَ: بَلَى، الرَّجُلُ يُخْدَشُ الْخَدْشَةَ وَيُنْكَبُ النَّكْبَةَ وَيُعْثَرُ الْعَثْرَةَ وَيُمْرَضُ الْمَرْضَةَ وَيُشَاكُ الشَّوْكَةَ وَمَا أَشْبَهَ هٰذَا حَتّٰى ذَكَرَ فِي حَدِيثِهِ اخْتِلَاجَ الْعَيْنِ .

۲۷ - أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ ؛ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ، عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عليه السلام أَيُبْتَلَى الْمُؤْمِنُ بِالْجُذَامِ وَالْبَرَصِ وَ أَشْبَاهِ هٰذَا ؟ قَالَ : فَقَالَ : وَهَلْ كُتِبَ الْبَلَاءُ إِلَّا عَلَى الْمُؤْمِنِ .

﴿۲۳۷۰﴾ ۲۸ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَمَّنْ رَوَاهُ ، عَنِ الْحَلَبِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَيُكْرَمُ عَلَى اللهِ حَتّٰى لَوْ سَأَلَهُ الْجَنَّةَ بِمَا فِيهَا أَعْطَاهُ ذٰلِكَ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْتَقِصَ مِنْ مُلْكِهِ شَيْئاً وَإِنَّ الْكَافِرَ لَيَهُونُ عَلَى اللهِ حَتّٰى لَوْ سَأَلَهُ الدُّنْيَا بِمَا فِيهَا أَعْطَاهُ ذٰلِكَ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْتَقِصَ مِنْ مُلْكِهِ شَيْئاً وَإِنَّ اللهَ لَيَتَعَاهَدُ عَبْدَهُ الْمُؤْمِنَ بِالْبَلَاءِ كَمَا يَتَعَاهَدُ الْغَائِبُ أَهْلَهُ بِالطُّرَفِ وَإِنَّهُ لَيَحْمِيهِ الدُّنْيَا كَمَا يَحْمِي الطَّبِيبُ الْمَرِيضَ .

۲۹ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ سَمَاعَةَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ :

زکاة مال را میدانیم ، زکاة بدن چه باشد ؟ فرمود : اینست که آفت و آسیبی بیند . در اینجا رنگ رخسار شنوندگان دگرگون شد، چون پیغمبر صلی الله علیه و آله رنگها آنها را دگرگون دید فرمود : دانستید مقصودم چه بود ؟ گفتند : نه یا رسول الله ، فرمود : آری ، گاهی ممکن است بتن انسان خراشی رسد و پایش بسنگی برخورد ، بلغزد ، سر خورد ، بیمار شود ، خاری به تنش خلد، و مانند اینها ، تا آنجا که در حدیث خویش پریدن چشم را هم یادآور شد .

توضیح ـ مقصود از پریدن چشم ، حرکت سریع و تندیست که گاهی پشت سرهم برای پلك چشم پیش میآید، و نیز بسایر اعضاء تن هم عارض میشود ، اطباء گویند علتش رطوبت غلیظی است که در مزاج ببخاری غلیظ تبدیل شده و چون خواهد از منافذ بدن خارج شود ، چنان حالتی پیدا میشود ، هر آت ج ۲ ص ۲۳۲ .

۲۷ ـ ابن بکیر گوید: از امام صادق علیه السلام پرسیدم : آیا مؤمن به جذام و پیسی و امثال آن مبتلا میشود؟ فرمود : مگر بلا جز برای مؤمن نوشته و ثابت شده است ؟ ! .

۲۸ ـ امام صادق علیه السلام فرمود : مؤمن نزد خدا ارجمند است ، تا آنجا که اگر بهشت را با هرچه در آنست از خدا بخواهد ، باو عطا کند ، بدون آنکه از ملك او چیزی کم شود، وکافر نزد خدا خوار و پست است، تا آنجا که اگر دنیا را با هرچه در آنست از خدا خواهد باو دهد، بی آنکه از ملکش چیزی کم شود ، وخدا بوسیله بلا از بنده مؤمنش دلجوئی کند ، چنانکه مسافر با سوغاتیهای نو ظهور از خانواده‌اش دلجوئی کند ، خدا مؤمن را از دنیا پرهیز دهد ، چنانکه پزشك بیمار را پرهیز دهد .

إِنَّ فِي كِتَابِ عَلِيٍّ عليه السلام أَنَّ أَشَدَّ النَّاسِ بَلَاءً النَّبِيُّونَ ، ثُمَّ الْوَصِيُّونَ ، ثُمَّ الْأَمْثَلُ فَالْأَمْثَلُ ، وَإِنَّمَا يُبْتَلَى الْمُؤْمِنُ عَلَى قَدْرِ أَعْمَالِهِ الْحَسَنَةِ ، فَمَنْ صَحَّ دِينُهُ وَحَسُنَ عَمَلُهُ اشْتَدَّ بَلَاؤُهُ ، وَذَلِكَ أَنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ لَمْ يَجْعَلِ الدُّنْيَا ثَوَاباً لِلْمُؤْمِنِ وَلَا عُقُوبَةً لِلْكَافِرِ ، وَمَنْ سَخُفَ دِينُهُ وَضَعُفَ عَمَلُهُ قَلَّ بَلَاؤُهُ ، وَإِنَّ الْبَلَاءَ أَسْرَعُ إِلَى الْمُؤْمِنِ التَّقِيِّ مِنَ الْمَطَرِ إِلَى قَرَارِ الْأَرْضِ .

٣٠ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ مَالِكِ بْنِ عَطِيَّةَ ، عَنْ يُونُسَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام : إِنَّ هَذَا الَّذِي ظَهَرَ بِوَجْهِي يَزْعُمُ النَّاسُ أَنَّ اللهَ لَمْ يَبْتَلِ بِهِ عَبْداً لَهُ فِيهِ حَاجَةٌ ، قَالَ : فَقَالَ لِي : لَقَدْ كَانَ مُؤْمِنُ آلِ فِرْعَوْنَ مُكَنَّعَ الْأَصَابِعِ فَكَانَ يَقُولُ هَكَذَا - وَيَمُدُّ يَدَيْهِ - وَيَقُولُ : «يَا قَوْمِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ» ثُمَّ قَالَ لِي : إِذَا كَانَ الثُّلُثُ الْأَخِيرُ مِنَ اللَّيْلِ فِي أَوَّلِهِ فَتَوَضَّأْ وَقُمْ إِلَى صَلَاتِكَ الَّتِي تُصَلِّيهَا فَإِذَا كُنْتَ فِي السَّجْدَةِ الْأَخِيرَةِ مِنَ الرَّكْعَتَيْنِ الْأُولَيَيْنِ فَقُلْ وَأَنْتَ سَاجِدٌ : «يَا عَلِيُّ يَا عَظِيمُ يَا رَحْمَنُ يَا رَحِيمُ يَا سَامِعَ الدَّعَوَاتِ يَا مُعْطِيَ الْخَيْرَاتِ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَأَعْطِنِي مِنْ خَيْرِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ مَا أَنْتَ أَهْلُهُ وَاصْرِفْ عَنِّي مِنْ شَرِّ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ مَا أَنْتَ أَهْلُهُ وَأَذْهِبْ عَنِّي بِهَذَا الْوَجَعِ - وَتُسَمِّيهِ - فَإِنَّهُ قَدْ غَاظَنِي وَ أَحْزَنَنِي» وَأَلِحَّ فِي الدُّعَاءِ . قَالَ : فَمَا وَصَلْتُ إِلَى الْكُوفَةِ حَتَّى أَذْهَبَ اللهُ بِهِ عَنِّي كُلَّهُ .

---

٢٩ - امام صادق علیه السلام فرمود : در کتاب علی علیه السلام است که : سخت‌ترین مردم از لحاظ بلا کشیدن پیغمبرانند ، سپس اوصیاء آنها ، و سپس هر که از مردم نمونه آنهاست بترتیب ، ومؤمن فقط باندازه اعمال نیکش مبتلا شود ، پس هر که دینش درست و عملش نیکو باشد بلایش سخت است ، و این برای آنستکه خدای عزوجل دنیا را پاداش مؤمن وکیفر کافر قرار نداده است ، و هر که دینش نادرست وعملش ضعیف باشد ، بلایش اندکست ، ، بلا بمؤمن پرهیزگار از باران بزمین شیب زودتر میرسد .

٣٠ - یونس بن عمار (که گویا لکه‌های پیسی بچهره‌اش پیدا شده بود) گوید : بامام صادق علیه السلام عرضکردم : درباره آنچه درچهره من پیدا شده ، مردم گمان میکنند که خدا بنده‌ایرا که باو توجهی‌دارد بآن مبتلا نکند . حضرت فرمود : بتحقیق که مؤمن آل فرعون انگشتانش چلاق بود ، وبا دو دستش اشاره میکرد و میگفت : « ای مردم از رسولان خدا پیروی کنید » سپس امام بمن فرمود : چون ثلث آخر شب فرا رسید ، درآغاز آن وضو بگیر وبنمازیکه میخوانی (نماز شب) برخیز ، و چون در سجده دوم دو رکعت اول باشی ، در حال سجده بگو . « ای علی ، ای عظیم ، ای رحمن ، ای رحیم ، ای شنونده دعاها ، ای بخشنده خیرات ، بر محمد و آل محمد رحمت فرست و از خیر دنیا و آخرت آنچه سزاوار بخشش تو است بما عطا کن ! و از شر دنیا وآخرت آنچه سزاوار بخشش تواست از من بگردان ، واین درد را از من دورکن - ونام درد را ذکر کن - که اورا بخشم آورده وغمگین ساخته » و دردعا اصرار وپافشاری کن ، یونس گوید : بکوفه نرسیدم بودم که خداهمه آنها را از من دورکرد .

(بَابُ)

☆(فَضْلِ فُقَرَاءِ الْمُسْلِمِينَ)☆

۱ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ يُونُسَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنِ الْعَلَاءِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي يَعْفُورٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّ فُقَرَاءَ الْمُسْلِمِينَ يَتَقَلَّبُونَ فِي رِيَاضِ الْجَنَّةِ قَبْلَ أَغْنِيَائِهِمْ بِأَرْبَعِينَ خَرِيفاً ثُمَّ قَالَ : سَأَضْرِبُ لَكَ مَثَلَ ذٰلِكَ إِنَّمَا مَثَلُ ذٰلِكَ مَثَلُ سَفِينَتَيْنِ مُرَّ بِهِمَا عَلَى عَاشِرٍ فَنَظَرَ فِي إِحْدَاهُمَا فَلَمْ يَرَ فِيهَا شَيْئاً ، فَقَالَ : أَسْرِبُوهَا ، وَنَظَرَ فِي الْأُخْرَى فَإِذَا هِيَ مَوْقُورَةٌ فَقَالَ : احْبِسُوهَا .

۲ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ سَعْدَانَ قَالَ : قَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام : الْمَصَائِبُ مِنَحٌ مِنَ اللهِ وَالْفَقْرُ مَخْزُونٌ عِنْدَ اللهِ .

﴿۲۳۷۵﴾ ۳ ـ وَعَنْهُ رَفَعَهُ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم : يَا عَلِيُّ إِنَّ اللهَ جَعَلَ الْفَقْرَ أَمَانَةً عِنْدَ خَلْقِهِ ، فَمَنْ سَتَرَهُ أَعْطَاهُ اللهُ مِثْلَ أَجْرِ الصَّائِمِ الْقَائِمِ وَمَنْ أَفْشَاهُ إِلَى مَنْ يَقْدِرُ عَلَى

شرح ـ مرحوم مجلسی گوید : ذکر مؤمن آل فرعون بجای مؤمن آل یاسین ، از اشتباهات راویان ویا کاتبانست چنانکه در حدیث (دوازدهم این باب) گذشت ، و بعضی گفته‌اند فرعون نام هر گردنکش قلدریست که دربرابر حق ستیزه کند ، مانند سنان که در کلده با ابراهیم خلیل ستیزه کرد و ریان بن ولید که در مصر با جناب یوسف ستیزه کرد ، و ولیدبن مصعب که نیز در مصر با جناب موسی ستیزه کرد .

و محتمل‌است مؤمن‌آل یاسین ، همان مؤمن‌آل فرعون بوده که تاآنزمان که ۱۶۳۲ سالست زنده بوده است ، ولی این احتمال مخالف اخبار وروایات بسیار است .

☆(باب)☆

☆(فضیلت فقراء مسلمین)☆

۱ ـ امام صادق علیه السلام فرمود : فقراء مسلمان چهل خریف پیش از توانگرانشان در باغهای بهشت میخرامند ، سپس‌فرمود : برایت مثلی‌بزنم ، حکایت‌این دودسته حکایت دوکشتی است‌که بکمرك‌رسند وگمرکچی یکی را خالی بیند وگوید رها کنید برود ، ودیگری را پر از بار بیند وگوید نگهش‌دارید.

توضیح ـ خریف در روایات به یکسال وهفتاد سال وهزارعام تفسیر شده است .

۲ ـ امام صادق علیه‌السلام فرمود : مصیبتها بخششهای خدا است و فقر در خزانه خدا محفوظست (وآنرا جز به‌بنده عزیزش‌که خواهد او را بخود متوجه سازد ندهد) .

۳ ـ رسولخدا صلی‌الله علیه وآله فرمود : ای علی، همانا خدا فقررا نزد مخلوقش به امانت‌گذاشته هرکه‌آنرا نهان دارد ، خدایش‌مانند پاداش روزه‌داریکه بعبادت‌بپاخاسته دهد ، و هرکه‌آنرا نزد کسیکه

قَضَاءِ حَاجَتِهِ فَلَمْ يَفْعَلْ فَقَدْ قَتَلَهُ ؛ أَمَا إِنَّهُ مَا قَتَلَهُ بِسَيْفٍ وَلَا رُمْحٍ وَلَكِنَّهُ قَتَلَهُ بِمَا نَكَى مِنْ قَلْبِهِ .

٤ عَنْهُ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ دَاوُدَ الْحَدَّادِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ صَغِيرٍ ، عَنْ جَدِّهِ شُعَيْبٍ ، عَنْ مُفَضَّلٍ قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام : كُلَّمَا ازْدَادَ الْعَبْدُ إِيمَاناً ازْدَادَ ضِيقاً فِي مَعِيشَتِهِ .

٥ - وَبِإِسْنَادِهِ قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام : لَوْلَا إِلْحَاحُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى اللهِ فِي طَلَبِ الرِّزْقِ لَنَقَلَهُمْ مِنَ الْحَالِ الَّتِي هُمْ فِيهَا إِلَى حَالٍ أَضْيَقَ مِنْهَا .

٦ - عَنْهُ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ ، رَفَعَهُ ، قَالَ : قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام : مَا أُعْطِيَ عَبْدٌ مِنَ الدُّنْيَا إِلَّا اعْتِبَاراً وَمَا زُوِيَ عَنْهُ إِلَّا اخْتِبَاراً .

٧ - عَنْهُ ، عَنْ نُوحِ بْنِ شُعَيْبٍ وَأَبِي إِسْحَاقَ الْخَفَّافِ ، عَنْ رَجُلٍ ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: لَيْسَ لِمُصَاصِ شِيعَتِنَا فِي دَوْلَةِ الْبَاطِلِ إِلَّا الْقُوتُ ، شَرِّفُوا إِنْ شِئْتُمْ أَوْ غَيِّرُوا لَنْ تُرْزَقُوا إِلَّا الْقُوتَ .

﴿٢٣٨٠﴾ ٨ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ الْأَشْعَرِيِّ ، عَنْ بَعْضِ مَشَائِخِهِ ، عَنْ إِدْرِيسَ بْنِ عَبْدِ اللهِ ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله : يَا عَلِيُّ الْحَاجَةُ أَمَانَةُ اللهِ عِنْدَ خَلْقِهِ

میتواند حاجتش را برآورد فاش سازد ، واو نکند او را کشته است ، آگاه باش که اورا با شمشیر و نیزه نکشته ، بلکه با زخم به دل کشته است .

٤ - امام صادق علیه‌السلام فرمود : هراندازه ایمان بنده زیاد شود ، تنگی معیشتش افزایش یابد .

شرح - چنانکه درباب گذشته ثواب و پاداش بی‌پایان گرفتاری و ابتلاء در دنیا ذکر شد ، ونیز ثروت بسیار موجب گردنکشی وتکبر شود و شخص ثروتمند بفقرا توهین و بی‌احترامی کند و قساوت‌قلب وخشونت پیدا کند ، وسرگرمی و نگهداری اموال اورا ازخدا غافل سازد ، علاوه بر آنکه اگر حقوق واجبه مال را نپردازد ، ملعون ومطرود خدا شود ، ولی فقرسبب شودکه شخص فقیر بر خدا توکل کند و بدرگاه او دعا وتضرع نماید ، علاوه برتواضع وملایمت و صفات‌حمیده دیگری‌که زائیده فقر است ، اگر فقیر صابر وشکیبا باشد .

٥ - امام صادق‌علیه‌السلام فرمود: اگرمؤمنین برای طلب روزی نزد خدا اصرارنمیورزیدند ، خدا آنها را ازآنحال به تنگدستی بیشتری منتقل مینمود .

٦ - وفرمود : چیزی از دنیا به بنده‌ئی عطا نشد ، مگر برای عبرت گرفتن ، و چیزی ازاو بر کنار نگردید ، مگر برای‌آزمودن .

٧ - وفرمود : شیعیان خالص مادرزمان دولت باطل جز باندازه‌قوت وخوراك بهره ندارد ، خواهید بمشرق روید یا بمغرب زنید ، جز باندازه قوت روزی نیابید .

٨ - پیغمبر صلی‌الله علیه‌وآله فرمود : ای‌علی! نیازمندی امانت‌خداست نزد خلقش ، هرکه‌آنرانزد خود پوشیده دارد ، خدایش‌ثواب نمازگزار دهد ، وهرکه ازآن پرده بردارد نزدکسیکه میتواند گشایش

فَمَنْ كَتَمَهَا عَلَى نَفْسِهِ أَعْطَاهُ اللهُ ثَوَابَ مَنْ صَلَّى وَمَنْ كَشَفَهَا إِلَى مَنْ يَقْدِرُ أَنْ يُغَيِّرَ جَ عَنْهُ وَلَمْ يَفْعَلْ فَقَدْ قَتَلَهُ ، أَمَا إِنَّهُ لَمْ يَقْتُلْهُ بِسَيْفٍ وَلَا سِنَانٍ وَلَا سَهْمٍ وَلَكِنْ قَتَلَهُ بِمَا نَكَى مِنْ قَلْبِهِ .

۹ ـ وَعَنْهُ ، عَنْ أَحْمَدَ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ سُعْدَانَ قَالَ : قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام : إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَلْتَفِتُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَى فُقَرَاءِ الْمُؤْمِنِينَ ، شَبِيهاً بِالْمُعْتَذِرِ إِلَيْهِمْ فَيَقُولُ : وَعِزَّتِي وَجَلَالِي مَا أَفْقَرْتُكُمْ فِي الدُّنْيَا مِنْ هَوَانٍ بِكُمْ عَلَيَّ وَلَتَرَوُنَّ مَا أَصْنَعُ بِكُمُ الْيَوْمَ فَمَنْ زَوَّدَ أَحَداً مِنْكُمْ فِي دَارِ الدُّنْيَا مَعْرُوفاً فَخُذُوا بِيَدِهِ فَأَدْخِلُوهُ الْجَنَّةَ ، قَالَ : فَيَقُولُ رَجُلٌ مِنْهُمْ : يَا رَبِّ إِنَّ أَهْلَ الدُّنْيَا تَنَافَسُوا فِي دُنْيَاهُمْ فَنَكَحُوا النِّسَاءَ وَلَبِسُوا الثِّيَابَ اللَّيِّنَةَ وَأَكَلُوا الطَّعَامَ وَسَكَنُوا الدُّورَ وَرَكِبُوا الْمَشْهُورَ مِنَ الدَّوَابِّ فَأَعْطِنِي مِثْلَ مَا أَعْطَيْتَهُمْ ، فَيَقُولُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى : لَكَ وَلِكُلِّ عَبْدٍ مِنْكُمْ مِثْلُ مَا أَعْطَيْتُ أَهْلَ الدُّنْيَا مُنْذُ كَانَتِ الدُّنْيَا إِلَى أَنِ انْقَضَتِ الدُّنْيَا سَبْعُونَ ضِعْفاً .

۱۰ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عُقْبَةَ ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ سَهْلٍ وَ إِسْمَاعِيلَ بْنِ عَبَّادٍ ، جَمِيعاً يَرْفَعَانِهِ إِلَى أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : مَا كَانَ مِنْ وُلْدِ آدَمَ مُؤْمِنٌ إِلَّا فَقِيراً وَلَا كَافِرٌ إِلَّا غَنِيّاً حَتَّى جَاءَ إِبْرَاهِيمُ عليه السلام فَقَالَ : «رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلَّذِينَ كَفَرُوا» فَصَيَّرَ اللهُ فِي

دهد ونكند ، او راكشته است ، بدان كه او را با شمشير ونيزه وتير نكشته ، بكه با زخميكه بدلش وارد آورده كشته است .

۹ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : خداى عزوجل روز قيامت مانند پوزش خواه بفقراء مؤمنين توجه كند وفرمايد : بعزت وجلالم سوگند كه شما را در دنيا بواسطه خوارى شما نزد خود فقير نساختم ، امروزرفتار مرا با خود مى بينيد ، هر كس دردنيا بشما نيكى نموده ، دستش را بگيريد وببهشتش درآوريد.

مردى از فقرا گويد : پروردگارا ؛ اهل دنيا با يكديگر دردنيا مسابقه گذاشتند ، با زنها نزديكى كردند، جامه‌هاى نازك پوشيدند ، خوراك خوردند، در كاخها نشستند ، ومركوبهاى معروف ومشهورراسوار شدند ، بمن هم مثل آنچه بآنها دادى عطا فرما . خداى تبارك وتعالى فرمايد : براى تو وهريك ازشماست هفتاد برابرآنچه باهل دنيا دادم ازآغاز تا انجام دنيا .

۱۰ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : از فرزندان آدم مؤمنى نبود جزآنكه فقير بود ، و كافرى نبود جزآنكه توانگر بود ، تا جناب ابراهيم عليه السلام آمد و عرضكرد : « پروردگارا ما را وسيله آزمايش كفار مگردان » (كه با خود گويند اگرايمان خوب بود ، اينها فقير وگرفتار نبودند و يا برخى ازترس فقر ايمان نياورند) سپس خدا ازاينها دسته‌ئى را مالدار ودسته‌ئى را نيازمند ، وازآنها نيزبرخى را مالدار وبعضى را نيازمند گردانيد .

۱۱ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : مرد مالدارى با لباس پاكيزه خدمت رسولخدا صلى الله عليه وآله آمد ونزديك حضرت نشست ، سپس مرد تنگدستى با جامه‌هاى چركين وارد شد وپهلوى مرد مالدار

هٰؤُلاءِ أَمْوالاً وَحاجَةً وَفي هٰؤُلاءِ أَمْوالاً وَحاجَةً .

١١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ خالِدٍ ، عَنْ عُثْمانَبْنِ عيسىٰ ، عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ أَبي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : جاءَ رَجُلٌ مُوسِرٌ إِلىٰ رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وآله نَقِيُّ الثَّوْبِ ، فَجَلَسَ إِلىٰ رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وآله فَجاءَ رَجُلٌ مُعْسِرٌ دَرِنُ الثَّوْبِ فَجَلَسَ إِلىٰ جَنْبِ الْمُوسِرِ ، فَقَبَضَ الْمُوسِرُ ثِيابَهُ مِنْ تَحْتِ فَخِذَيْهِ فَقالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : أَخِفْتَ أَنْ يَمَسَّكَ مِنْ فَقْرِهِ شَيْءٌ ؟ قالَ: لا ، قالَ: فَخِفْتَ أَنْ يُصِيبَهُ مِنْ غِناكَ شَيْءٌ ؟ قالَ : لا، قالَ : فَخِفْتَ أَنْ يُوسِّخَ ثِيابَكَ ؟ قالَ: لا، قالَ: فَما حَمَلَكَ عَلىٰ ما صَنَعْتَ؟ فَقالَ : يارَسُولَ اللهِ إِنَّ لي قَرِيناً يُزَيِّنُ لي كُلَّ قَبِيحٍ وَ يُقَبِّحُ لي كُلَّ حَسَنٍ ، وَقَدْ جَعَلْتُ لَهُ نِصْفَ مالي فَقالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : لِلْمُعْسِرِ أَتَقْبَلُ؟ قالَ : لا ، فَقالَ لَهُ الرَّجُلُ : وَلِمَ؟ قالَ : أَخافُ أَنْ يَدْخُلَني ما دَخَلَكَ .

١٢ - عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ الْقاسانِيِّ ، عَنِ الْقاسِمِبْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ سُلَيْمانَبْنِ داوُدَ الْمِنْقَرِيِّ ، عَنْ حَفْصِبْنِ غِياثٍ ، عَنْ أَبي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ: في مُناجاةِ مُوسىٰ عليه السلام : يامُوسىٰ إِذا رَأَيْتَ الْفَقْرَ مُقْبِلاً فَقُلْ: مَرْحَباً بِشِعارِ الصّالِحِينَ؛ وَإِذا رَأَيْتَ الْغِنىٰ مُقْبِلاً فَقُلْ : ذَنْبٌ عُجِّلَتْ عُقُوبَتُهُ .

﴿٢٣٨٥﴾ ١٣ - عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : قالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله : طُوبىٰ لِلْمَساكِينَ بِالصَّبْرِ وَهُمُ الَّذِينَ يَرَوْنَ مَلَكُوتَ السَّماواتِ وَالْأَرْضِ .

١٤ - وَبِإِسْنادِهِ قالَ : قالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله: يامَعْشَرَ الْمَساكِينَ طِيبُوا نَفْساً وَأَعْطُوا اللهَ الْقَرْضَ مِنْ

نشست ، مال‌دار جامه‌هایشرا اززیر پای او بکشید . رسولخدا صلی‌الله علیه وآله باوفرمود : ترسیدی‌چیزی از فقر او بتو چسبد ؟ گفت : نه ، فرمود : ترسیدی از دارائی تو چیزی باو رسد ؟ گفت : نه ، فرمود : ترسیدی لباست چرك شود ؟ گفت : نه . فرمود : پس چه ترا بر این کار واداشت ؟ گفت : یا رسول‌الله ! من همدمی (شیطانی) دارم که هرکارزشتی‌را درنظرم زینت دهد ، وهرکار خوبی را زشت نمایش دهد ، من نصف مالم را باو میدهم ، پیغمبر صلی‌الله علیه وآله بآن مرد نادارا فرمود : تو میپذیری ؟ گفت : نه : مرد مالدار گفت : چرا ؟ گفت : زیرا میترسم در دل من درآید آنچه در دل تو درآمده (که تکبر وتوهین فقرا باشد) .

١٢ - امام صادق علیه‌السلام فرمود : درمناجات موسی علیه‌السلام است که (خدایتعالی فرماید :) ای موسی ؛ هرگاه دیدی فقر روآورده ، بگو مرحبا به شعار شایستگان و چون دیدی توانگری‌روآورده بگو : گناهی است که عقوبتش شتاب کرده است .

١٣ - پیغمبر صلی‌الله علیه وآله فرمود : خوشا حال مستمندان ازلحاظ صبرآنها [خوشا حال آنها که بصبر چسبیده‌اند] آنهایند که ملکوت‌آسمانها و زمین را میبینند .

قُلُوبِكُمْ يُثِيبُكُمُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلىٰ فَقْرِكُمْ ، فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَلَا ثَوابَ لَكُمْ .

۱۵ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي نَصْرٍ ، عَنْ عِيسَى الْفَرّاءِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قالَ : إِذا كانَ يَوْمُ الْقِيامَةِ أَمَرَ اللهُ تَبارَكَ وَ تَعالىٰ مُنادِياً يُنادِي بَيْنَ يَدَيْهِ أَيْنَ الْفُقَراءُ ؟ فَيَقُومُ عُنُقٌ مِنَ النّاسِ كَثِيرٌ ، فَيَقُولُ : عِبادِي ؟ فَيَقُولُونَ : لَبَّيْكَ رَبَّنا ، فَيَقُولُ : إِنِّي لَمْ أُفَقِّرْكُمْ لِهَوانٍ بِكُمْ عَلَيَّ وَلٰكِنِّي إِنَّما اخْتَرْتُكُمْ لِمِثْلِ هٰذَا الْيَوْمِ تَصَفَّحُوا وُجُوهَ النّاسِ فَمَنْ صَنَعَ إِلَيْكُمْ مَعْرُوفاً فَلَمْ يَصْنَعْهُ إِلَّا فِيَّ فَكافُوهُ عَنِّي بِالْجَنَّةِ .

۱۶ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيىٰ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسىٰ ، عَنْ إِبْراهِيمَ الْحَذّاءِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ صَغِيرٍ ، عَنْ جَدِّهِ شُعَيْبٍ ، عَنْ مُفَضَّلٍ قالَ : قالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام : لَوْلَا إِلْحاحُ هٰذِهِ الشِّيعَةِ عَلَى اللهِ فِي طَلَبِ الرِّزْقِ لَنَقَلَهُمْ مِنَ الْحالِ الَّتِي هُمْ فِيها إِلىٰ ما هُوَ أَضْيَقُ مِنْها .

۱۷ - أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبّارِ ، عَنِ ابْنِ فَضّالٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ كَثِيرٍ الْخَزّازِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قالَ : قالَ لِي : أَما تَدْخُلُ السُّوقَ ؟ أَما تَرَى الْفاكِهَةَ تُباعُ ؟ وَالشَّيْءَ مِمّا تَشْتَهِيهِ ؟ فَقُلْتُ : بَلىٰ ، فَقالَ : أَما إِنَّ لَكَ بِكُلِّ ما تَرىٰ فَلَا تَقْدِرُ عَلىٰ شِرائِهِ حَسَنَةً

﴿ ۲۳۹۰ ﴾ ۱۸ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيىٰ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسىٰ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنانٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ عَفّانَ ، عَنْ

شرح - یعنی حقایق جهان برای آنها منکشف گردد و بدانند آفریننده آسمانها و زمین عاجز و بخیل نیست وفقر وثروت مردم طبق قضا وقدراوجاری شود و بجهت مصلحت بزرگی است که قادر متعال مقدر فرموده است : ازاینرو با رضایت وخرسندی صبرمیکنند .

۱۴ - پیغمبر صلی‌الله‌علیه وآله فرمود : ای گروه مسلمانان ! خوشدل باشید ، و رضایت قلبی‌خود را بدرگاه خدا تقدیم‌دارید تا خدای‌عزوجل شمارا برای فقرتان ثواب دهد ، واگر نکنید،ثوابی‌ندارید .

۱۵ - امام باقر علیه‌السلام فرمود : چون روز قیامت شود ، خدای تبارك و تعالی دستور دهد که یك منادی در برابرش فریادکشد : کجا هستند فقرا ؟ گروه بسیاری برخیزند ، خدا فرماید : بندگان من ! گویند لبیك پروردگارا ، فرماید : من شمارا برای خواری وپستی شما درنظرم فقیر نساختم ، بلکه برای مثل امروز انتخابتان کردم ، در چهره مردم تأمل وجستجوکنید ، هرکس بشما احسانی کرده‌نسبت بمن‌کرده است ، از جانب من بهشت را باو پاداش دهید .

۱۶ - امام صادق علیه‌السلام فرمود : اگر اصرار این مردم شیعه بدرگاه خدا برای طلب روزی نبود ، خدا آنها را ازحالی که داشتند به تنگدستی بیشتری منتقل میفرمود .

۱۷ - محمد بن حسین بن‌کثیر خزازگوید : امام صادق علیه السلام بمن فرمود : ببازار نمیروی ؟ میوه‌هائیکه بفروش میرسد وچیزهای دیگری را که دلت میخواهد نمی‌بینی ؟ گفتم : چرا . فرمود : بدان که دربرابر هرچه میبینی ونمیتوانی بخری برایت حسنه‌ئی است .

مُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ أَبي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ: إِنَّ اللهَ جَلَّ ثَناؤُهُ لَيَعْتَذِرُ إِلى عَبْدِهِ الْمُؤْمِنِ الْمُحْوِجِ في الدُّنْيا كَما يَعْتَذِرُ الأَخُ إِلى أَخيهِ؛ فَيَقُولُ: وَعِزَّتي وَجَلالي ما أَحْوَجْتُكَ في الدُّنْيا مِنْ هَوانٍ كانَ بِكَ عَلَيَّ، فَارْفَعْ هٰذَا السَّجْفَ فَانْظُرْ إِلى ما عَوَّضْتُكَ مِنَ الدُّنْيا، قالَ: فَيَرْفَعُ فَيَقُولُ ما ضَرَّني ما مَنَعْتَني مَعَ ما عَوَّضْتَني.

١٩ - عَلِيُّ بْنُ إِبْراهيمَ، عَنْ أَبيهِ، عَنِ ابْنِ أَبي عُمَيْرٍ، عَنْ هِشامِ بْنِ الْحَكَمِ، عَنْ أَبي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ: إِذا كانَ يَوْمُ الْقِيامَةِ قامَ عُنُقٌ مِنَ النّاسِ حَتّى يَأْتُوا بابَ الْجَنَّةِ فَيَضْرِبُوا بابَ الْجَنَّةِ، فَيُقالُ لَهُمْ: مَنْ أَنْتُمْ؟ فَيَقُولُونَ نَحْنُ الْفُقَراءُ؛ فَيُقالُ لَهُمْ: أَقَبْلَ الْحِسابِ؟ فَيَقُولُونَ: ما أَعْطَيْتَمُونا شَيْئاً تُحاسِبُونا عَلَيْهِ، فَيَقُولُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: صَدَقُوا ادْخُلُوا الْجَنَّةَ.

٢٠ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خالِدٍ، عَنْ عُثْمانَ بْنِ عيسى، عَنْ مُبارِكٍ غُلامِ شُعَيْبٍ قالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ مُوسى عليه السلام يَقُولُ: إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ: إِنّي لَمْ أُغْنِ الْغَنِيَّ لِكَرامَةٍ بِهِ عَلَيَّ وَلَمْ أُفْقِرِ الْفَقيرَ لِهَوانٍ بِهِ عَلَيَّ وَهُوَ مِمّا ابْتَلَيْتُ بِهِ الأَغْنِياءَ بِالْفُقَراءِ وَلَوْلَا الْفُقَراءُ لَمْ يَسْتَوْجِبِ الأَغْنِياءُ الْجَنَّةَ.

٢١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْراهيمَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عيسى، عَنْ يُونُسَ، عَنْ إِسْحاقَ بْنِ عيسى، عَنْ إِسْحاقَ ابْنِ عَمّارٍ وَالْمُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ قالا: قالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام مَياسِيرُ شيعَتِنا أُمَناؤُنا عَلى مَحاوِيجِهِمْ، فَاحْفَظُونا فيهِمْ يَحْفَظْكُمُ اللهُ.

---

١٨ - امام صادق علیه السلام فرمود: همانا (روزقیامت) خدا - جل ثناؤه - از بنده مؤمن محتاج در دنیایش پوزش میخواهد، چنانکه برادری از برادرش پوزش میخواهد و میفرماید: بعزت و جلالم سوگند که ترا در دنیا برای خواریت در نظرم محتاج نکردم، این روپوش را بردار و به‌بین بجای دنیا بتو چه داده‌ام، او بردارد و گوید: با این عوض که عطا فرمودی، زیانی بمن ندارد آنچه از دنیا از من باز گرفتی.

١٩ - امام صادق علیه السلام فرمود: چون روز قیامت شود، گروهی از مردم برخیزند و تا در بهشت آیند و درزنند، بآنها گویند: شما کیستید؟ گویند ما فقرا هستیم، گویند: آیا پیش از حساب (میخواهید ببهشت درآئید؟) گویند: بما چیزی ندادید که حسابش را بکشید، خدای عزوجل فرماید: راست گویند، ببهشت درآئید.

٢٠ - موسی بن جعفر علیه السلام میفرمود: خدای عز وجل فرماید: من توانگر را برای شرافتش نزد خود توانگر نساختم و فقیر را برای خواریش در نظرم فقیر نکردم، بلکه با این تفاوت توانگران را بوسیله فقرا آزمودم، واگر فقرا نبودند، توانگران سزاوار بهشت نمیگشتند.

٢١ - امام صادق علیه السلام فرمود: توانگران شیعیان ما امین ما هستند بر محتاجان آنها، رعایت حق ما را نسبت بآنها بکنید. تا خدا شما را رعایت کند.

۲۲ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: الْفَقْرُ أَزْيَنُ لِلْمُؤْمِنِ مِنَ الْعِذَارِ عَلَى خَدِّ الْفَرَسِ.

﴿۲۳۹۵﴾ ۲۳ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ غَالِبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ قَالَ: سَأَلْتُ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ عليهما السلام، عَنْ قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَلَوْلَا أَنْ يَكُونَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً» قَالَ: عَنَى بِذَلِكَ أُمَّةَ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه وآله أَنْ يَكُونُوا عَلَى دِينٍ وَاحِدٍ كُفَّاراً كُلُّهُمْ «لَجَعَلْنَا لِمَنْ يَكْفُرُ بِالرَّحْمٰنِ لِبُيُوتِهِمْ سُقُفاً مِنْ فِضَّةٍ» وَلَوْ فَعَلَ اللهُ ذَلِكَ بِأُمَّةِ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه وآله لَحَزِنَ الْمُؤْمِنُونَ وَغَمَّهُمْ ذَلِكَ وَلَمْ يُنَاكِحُوهُمْ وَلَمْ يُوَارِثُوهُمْ.

شرح ـ این حدیث شریف سفارش فقرا را بتوانگران مینماید، زیرا گرفتن اموال ازتوانگران و رسانیدن بمستمندان از شؤن ومناصب امامست، و چون در زمان تقیه و غیبت این عمل ممکن نیست، امام علیه السلام توانگران را امین خود نامیده و سفارش فرموده که: مبادا حق فقرا را ضایع کنند و بآنها نرسانند.

۲۲ ـ امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود: فقر برای مؤمن ازخط گونه اسب خوش‌نماتر است.

توضیح ـ عذار در اصل بمعنی بناگوش است و در اینجا بمعنی خطی است که از رشته لجام اسب بر بناگوشش دیده میشود وبرحسنش میافزاید.

۲۳ ـ سعیدبن مسیب گوید: ازعلی بن الحسین علیهماالسلام ازتفسیر قول خدای عزوجل: «اگر نبود که مردم یك امت میشدند» پرسیدم، فرمود: مقصود از این‌آیه امت محمد صلی‌الله علیه وآله‌است که(اگر نبود که)همه کافر میشدند«برای آنهائیکه بخدای‌رحمن کافرمیشدند. سقفی‌ازنقره‌برای خانه‌هایشان قرارمیدادیم، ۳۳ سوره ۴۳» واگر خدا این‌کار را با امت محمد صلی الله علیه وآله مینمود، مؤمنین اندوهگین شده و این عمل آنها را غمناك میساخت و دیگران با آنها زناشوئی نمیکردند و از یکدیگر ارث نمیبردند.

شرح ـ مرحوم مجلسی گوید: مراد به «ناس» امت محمد صلی‌الله علیه وآله است بعد از وفات آنحضرت بقرینه صیغه مضارع در «یکون و یکفر» و مراد به کافران برحمان منکرین امامت و مخالفین شیعه میباشند و حاصل اینستکه: اگرمؤمنین حقیقی کافرنمیشدند یا غمناك و دل شکسته نمیگشتند وشیطان برآنها مسلط نمیشد، همه‌مخالفین و منکرین امامت را ثروتمند وبی‌نیاز مینمودیم ومؤمنین در نهایت فقر و نیاز بسر میبردند و نیز اگرچنان میشد مخالفین با مؤمنین تناکح وازدواج نمیکردند ودر نتیجه نسل‌آنها قطع میشد، و امت محمد صلی‌الله علیه وآله همه منافق‌ومخالف باقی میماندند، ازاینرو برخی از مؤمنین‌را فقیر وبرخی را ثروتمند ساخت وهمچنین نسبت بمخالفین ومنکرین امامت.

﴿ بَابٌ ﴾

١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ، عَنْ أَبَانِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ قَالَ: حَدَّثَنِي بَكْرٌ الْأَرْقَطُ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام أَوْ عَنْ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام أَنَّهُ دَخَلَ عَلَيْهِ وَاحِدٌ فَقَالَ: أَصْلَحَكَ اللهُ إِنِّي رَجُلٌ مُنْقَطِعٌ إِلَيْكُمْ بِمَوَدَّتِي وَقَدْ أَصَابَتْنِي حَاجَةٌ شَدِيدَةٌ وَقَدْ تَقَرَّبْتُ بِذَلِكَ إِلَى أَهْلِ بَيْتِي وَقَوْمِي فَلَمْ يَزِدْنِي بِذَلِكَ مِنْهُمْ إِلَّا بُعْداً، قَالَ: فَمَا آتَاكَ اللهُ خَيْرٌ مِمَّا أَخَذَ مِنْكَ قَالَ: جُعِلْتُ فِدَاكَ ادْعُ اللهَ لِي أَنْ يُغْنِيَنِي عَنْ خَلْقِهِ، قَالَ: إِنَّ اللهَ قَسَّمَ رِزْقَ مَنْ شَاءَ عَلَى يَدَيْ مَنْ شَاءَ وَلَكِنْ سَلِ اللهَ أَنْ يُغْنِيَكَ عَنِ الْحَاجَةِ الَّتِي تَضْطَرُّكَ إِلَى لِئَامِ خَلْقِهِ.

٢ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ، عَمَّنْ ذَكَرَهُ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: الْفَقْرُ الْمَوْتُ الْأَحْمَرُ، فَقُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام: الْفَقْرُ مِنَ الدَّنَانِيرِ وَالدَّرَاهِمِ؟ فَقَالَ: لَا وَلَكِنْ مِنَ الدِّينِ.

((بَابٌ))

﴿أَنَّ لِلْقَلْبِ أُذُنَيْنِ يَنْفُثُ فِيهِمَا الْمَلَكُ وَالشَّيْطَانُ﴾

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ حَمَّادٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ.

﴿ باب ﴾

١ - شخصی خدمت امام صادق عليه السلام آمد وعرضکرد: أصلحك الله من مردی هستم که دوستی خود را تنها بشما متوجه ساخته و از دیگران بریده‌ام، و اکنون احتیاج سختی بزایم پیش آمده که بواسطه آن بفامیل وقومم نزدیك شدم (که شاید گرفتاریم را برطرف کنند) ولی جز دوری از آنها برایم نیفزود (بمن پاسخ رد دادند که مجبور شدم از آنها کناره گیرم) امام فرمود: آنچه خدا بتو داده (که ولایت اهلبیت علیهم السلام باشد) از آنچه از تو گرفته (که مال دنیا باشد) بهتر است، عرضکرد: قربانت گردم، از خدا بخواه که مرا از خلقش بی‌نیاز کند، فرمود: خدا روزی هر که را خواسته بدست کسیکه خواسته قرار داده وتقسیم نموده (پس مردم بیکدیگر محتاجند) لیکن از خدا بخواه که ترا بی‌نیاز کند از احتیاجیکه بمخلوق پست ولئیمش ناچار شوی.

٢ - امام صادق عليه السلام فرمود: فقر مرگ سرخ است، راوی گوید: بامام علیه السلام عرضکردم: مقصود نداشتن دینار و درهم است؟ فرمود: نه، بلکه فقر ونداشتن دین است.

شرح - مقصود از مرگ سرخ، مرگ سخت وخونین است، ومقصود ازفقردینی، ندانستن احکام ومعارف دینی ونشناختن صفات حمیده ورذیله میباشد.

﴿ باب ﴾

﴿دل دوگوش دارد که در یکی فرشته و در دیگری شیطان میدمد﴾

١ - امام صادق علیه السلام فرمود: قلبی نیست جز آنکه دو گوش دارد، بر سر یکی از آندو

مامِنْ قلبٍ إلّاوَلَهُ اُذُنَانِ ، عَلىٰ إحْدَاهُمَا مَلَكٌ مُرْشِدٌ وعَلَى الْأُخْرَىٰ شَيْطَانٌ مُفْتِنٌ ، هٰذَا يَأْمُرُهُ وَ هٰذَا يَزْجُرُهُ ، الشَّيْطَانُ يَأْمُرُهُ بِالْمَعَاصِي وَالْمَلَكُ يَزْجُرُهُ عَنْهَا ، وَهُوَقَوْلُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ قَعِيدٌ مَايَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إلّالَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ» .

فرشته‌ایست راهنما و بر سر دیگری شیطانیست فتنه‌انگیز، این فرمانش دهد و آن بازش دارد ، شیطان بگناهان فرمانش دهد، وفرشته ازآنها بازش‌دارد ، واین است‌که خدای عزوجل فرماید : « درجانب‌راست وچپ نشسته‌ایست ، بگفته‌ئی زبان نگشاید ، جز آنکه نزدش رقیب وعتید حاضرند ، ۱۷ سوره ۵۰ » .

شرح ـ کلمه قلب بدو معنی استعمال میشود : ۱ ـ گوشت صنوبری شکلی‌که درجانب چپ سینه‌قرار دارد و قسمتی از درونش مجوف است و میان‌آن خون سیاهی است که منبع و سرچشمه روحست ، از اینرو شریفترین ومهمترین اعضاء بدنست ، و بلکه زندگی وبقاء سایر اعضاء بدن باو بستگی دارد . ۲ ـ گوهر روحانی ولطیفه ربانی که بقلب صنوبری ارتباط وتعلقی دارد که در بیان حقیقت ونحوه ارتباطش حکماء وفلاسفه سخن بسیار گفته‌اند ، ولی بعد ازهمه گفته‌ها باید گفت :

مجلس تمام گشت و بآخر رسید عمر ما همچنان دراول وصف تومانده‌ایم

در اینجا مرحوم مجلسی فرماید : ـ وچه خوب فرماید : ـ معرفت حقیقت قلب و صفاتش بر بیشتر مردم مخفی مانده ، وائمه ما علیهم السلام جز بکنایه واشاره بیان نکرده‌اند واحتیاط اینستکه ما بآنچه آنها درباره قلب بیان کرده‌اند اکتفاکنیم ، وآنچه آنها بیان کرده‌اند صلاح وفساد وآفات و درجات قلب است و بس در تکمیل وتهذیب قلب ازصفات شیطانی وآراستنش بملکات روحانی بکوشیم ـ پایان ـ .

مترجم گوید : بعقیده ما همان عدم بیان ائمه علیهم‌السلام علت سخنان طولانی و اختلافات بسیار حکما وفلاسفه‌شده‌است ، مانند بسیاری ازمطالب دیگر که‌چون‌آن ذوات مقدسه‌علیهم‌السلام برای‌اینکه صلاح ندانسته ازآن سخن بمیان نیاورده‌اند ، بشر وارد میدان خیالبافی و خرافات‌تراشی‌شده است ، برخلاف آنچه راکه برای دنیا یا آخرت بشر مفید دانسته و بیان کرده‌اند که امروز پس ازگذشتن چهارده قرن و با وجود خرابکاریهای جاعلین و محرفین آن مطالب تا حدی برای ما روشن و واضحست ، مثلا در موضوع معاد آنچه برای انسان مفید است ، اینست‌که بداند کردار ورفتار او حساب و کتاب و پاداش و عقاب دارد تا ازستم وتجاوز دوری کند ، وقتی درقرآن و احادیث دقت‌میکنیم میبینم، هدف اصلی و لبه‌تیز سخن‌درموضوع‌معاد روی‌همین‌اصل‌است، ولی کتب‌فلاسفه وعرفارا بنگرید که دراطراف حشر وصراط وبهشت و دوزخ‌چه‌لاطائلاتی بافته‌اند ، ونیز درموضوع‌علم‌خداقرآن‌مجیدمیگوید : **یعلم‌خائنة‌الاعین وما تخفی الصدور** « خداخیانت چشمها وآنچه را سینه‌ها پنهان‌میکنند میداند» ونهج‌البلاغه میگوید: **یعلم عجیج الوحوش فی‌الفلوات ومعاصی‌العباد فی‌الخلوات** «خدافریادحیوانات وحشی را دربیابانها وگناه بندگانرادرخلوتهامیداند» ونیزصدهاآیه وحدیث دیگرباین‌مضمون‌واردشده‌است تابشررا آگاه‌کندکه ناظری بسیار دقیق وحساس گفتار ورفتار اورا کنترل میکند ، ولی فلاسفه و عرفا در موضوع علم خدا سخن‌از حصولی وحضوری و اجمالی وتفصیلی و اعیان ثابته و مثل افلاطونی و صدها اصطلاح مخترع دیگر بمیان

٢ ـ الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِسْحَاقَ ، عَنْ سَعْدَانَ ؛ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّ لِلْقَلْبِ أُذُنَيْنِ فَإِذَا هَمَّ الْعَبْدُ بِذَنْبٍ قَالَ لَهُ رُوحُ الْإِيمَانِ : لَا تَفْعَلْ ؛ وَقَالَ لَهُ الشَّيْطَانُ : افْعَلْ ، وَإِذَا كَانَ عَلَى بَطْنِهَا نَزَعَ مِنْهُ رُوحَ الْإِيمَانِ .

﴿٢٤٠٠﴾ ٣ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ سَيْفِ بْنِ عَمِيرَةَ عَنْ أَبَانِ بْنِ تَغْلِبَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : مَا مِنْ مُؤْمِنٍ إِلَّا وَلِقَلْبِهِ أُذُنَانِ فِي جَوْفِهِ : أُذُنٌ يَنْفُثُ

میآورند و عاقبت نتیجه آن میشود که مرحوم حاجی سبزواری نقل میکند :

قد قیل لا علم له بذاته — و قیل لا یعلم معلولاته
و مثبت لعلمه بما جعل — اما یقول انه عنه انفصل
اولیس مفصولا فما المبتدا — اما هوالمعدوم ثابتاً بدا
عیناً فهذا مذهب المعتزله — او ذهناً الصوفیة ذاقائله

وهمچنین تا ۱۲ صفحه دیگر از کتاب منظومه‌اش به این موضوع ادامه میدهد ، ولی حتی یك سطر آن هم ناظر بهدف قرآن وحدیث نمیباشد وآن منظور عالی را تأمین نمیکند .

خواننده متتبع با اندکی تأمل در این دومثال که ذکر نمودیم ، میتواند مثالهای بسیاری پیدا کندو پس از دقت کافی گفته ما را تصدیق نماید که: قرآن و اخبار مطالبی را میگویند که برای دنیا و آخرت بشر مفید باشد و مطالب بیهوده ولاطائل تنها درنوشتجات بشر خیالباف پیدا میشود .

سپس مرحوم مجلسی از قول بعضی ازمحققین نقل میکند که : قلب مایه شرف و فضیلت انسانست که بسبب آن برمعظم مخلوقات برتری یافته‌است ، بوسیله قلب خدا را میشناسد وبصفات جمال و کمال او آشنا میشود و درآخرت مستعد ثواب وذخائر الهی میگردد ، پس در حقیقت قلب عالم بخدا ، وعامل برای خدا وکوشا بسوی خدا ونزدیکی جوینده بخداست و اعضاء وجوارح دیگر بدن پیروان و خدمتگزاران وآلات وابزاری هستند که قلب آنهارا استخدام کرده وکارمیفرماید، وخطاب وسؤال وثواب وعقاب خدا باقلب است پس اگر انسان قلب را شناخت خود را شناخته وچون خود را شناخت خدا راشناخته‌است (بنحواختصار) .

مرحوم مجلسی سپس برای هریك ازنفس وروح وعقل دو معنی ذکر میکند که یکی از آندو بامعنی دوم قلب مطابقت میکند و دراین باره توضیح بسیاری میدهد مرآت ، ج۲ ص ۲۳۷ .

پیداست که مقصود از قلب در این حدیث شریف معنی دوم آنست و اثبات گوش برای آن از باب استعاره و تشبیه است و مقصود از دمیدن فرشته ، الهامات وخاطرات پسندیده وخیری است که گاهی بدل انسان القا میشود ومقصود از دمیدن شیطان وساوس وخیالات فاسدی است که گاهی اورافرا میگیرد .

۲ ـ امام صادق علیه‌السلام فرمود : قلب دوگوش دارد چون بنده آهنگ گناهی کند ، روح ایمان (فرشته یا عقل یا نیروی ایمان) باوگوید : نکن ، وشیطان باو گوید بکن ، و هرگاه (مشغول ارتکاب گناه شود ، مثل اینکه) روی شکم زن زانیه افتاده باشد ، روح ایمان ازاو برکنار شود .

۳ ـ امام صادق علیه‌السلام فرمود ، مؤمنی نیست جز آنکه قلبش از درون دو گوش دارد ،

فِيهَا الْوَسْوَاسُ الْخَنَّاسُ، وَ أُذُنٌ يَنْفُثُ فِيهَا الْمَلَكُ، فَيُؤَيِّدُ اللهُ الْمُؤْمِنَ بِالْمَلَكِ، فَذَلِكَ قَوْلُهُ: «وَأَيَّدَهُمْ بِرُوحٍ مِنْهُ».

(بَابُ)

✡(الرُّوحِ الَّذِي أُيِّدَ بِهِ الْمُؤْمِنُ)✡

١ ـ الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ وَ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، جَمِيعاً، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِيدِ بْنِ غَزْوَانَ، عَنِ ابْنِ أَبِي نَجْرَانَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ، عَنْ أَبِي خَدِيجَةَ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي الْحَسَنِ عليه السلام فَقَالَ لِي: إِنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَيَّدَ الْمُؤْمِنَ بِرُوحٍ مِنْهُ تَحْضُرُهُ فِي كُلِّ وَقْتٍ يُحْسِنُ فِيهِ وَيَتَّقِي، وَتَغِيبُ عَنْهُ فِي كُلِّ وَقْتٍ يُذْنِبُ فِيهِ وَيَعْتَدِي، فَهِيَ مَعَهُ تَهْتَزُّ سُرُوراً عِنْدَ إِحْسَانِهِ وَتَسِيخُ فِي الثَّرَى عِنْدَ إِسَاءَتِهِ، فَتَعَاهَدُوا عِبَادَ اللهِ نِعَمَهُ بِإِصْلَاحِكُمْ أَنْفُسَكُمْ تَزْدَادُوا يَقِيناً وَتَرْبَحُوا نَفِيساً ثَمِيناً، رَحِمَ اللهُ امْرَءاً هَمَّ بِخَيْرٍ فَعَمِلَهُ أَوْهَمَّ بِشَرٍّ فَارْتَدَعَ عَنْهُ، ثُمَّ قَالَ: نَحْنُ نُؤَيِّدُ الرُّوحَ بِالطَّاعَةِ لِلّٰهِ وَالْعَمَلِ لَهُ.

(بَابُ الذُّنُوبِ)

١ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ

---

١ ـ گوشیکه وسواس خناس در آن دمد. ٢ ـ گوشیکه فرشته در آن دمد، وخدا مؤمن را بسبب فرشته تقویت کند، و همین است گفتار خدایتعالی: «آنها را بوسیله روحی از جانب خود تقویت کرده است ٢٢ سوره ٥٨».

✡(باب)✡

✡(روحی که مؤمن بدان کمك شود)✡

١ ـ ابوخدیجه گوید: خدمت حضرت ابوالحسن علیه السلام رسیدم، بمن فرمود: خدای تبارك وتعالی مؤمن را بوسیله روحی ازجانب خود تأیید کند وهرزمان که مؤمن نیکی کند و تقوی پیش گیرد، آن روح نزد او حاضر است. و هرگاه گناه کند و تجاوز نماید، آن روح در آن زمان غایب شود، پس آن روح با مؤمن است و در زمان احسان و نیکی او از شادی بجنبش آید و هنگام بد رفتاریش در زمین فرو رود.

بندگان خدا، نعمتهای خدا را (که ایمان و یقین است) بوسیله اصلاح نفس خویش (بسبب تقوی و ترك گناه) مراقبت کنید تا یقین شما بیفزاید وسودی نفیس وگرانبها برید. خدا رحمت کند بنده‌ایرا که تصمیم خیری گیرد و انجام دهد یا تصمیم شری گیرد و ازآن بازایستد، سپس فرمود: ما (اهلبیت) آن روح را بوسیله اطاعت خدا وعمل برای او تأیید میکنیم.

✡(باب گناهان)✡

١ ـ امام صادق علیه‌السلام فرمود: پدرم همواره میفرمود: چیزی بیشتر از گناه قلب را فاسد

أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : كَانَ أَبِي عليه السلام يَقُولُ : مَامِنْ شَيْءٍ أَفْسَدَ لِلْقَلْبِ مِنْ خَطِيئَةٍ ، إِنَّ الْقَلْبَ لَيُوَاقِعُ الْخَطِيئَةَ فَمَاتَزَالُ بِهِ حَتَّى تَغْلِبَ عَلَيْهِ فَيَصِيرَ أَعْلَاهُ أَسْفَلَهُ .

٢ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ خَالِدٍ ، عَنْ عُثْمَانَبْنِ عِيسَى ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ مُسْكَانَ ، عَمَّنْ ذَكَرَهُ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام فِي قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «فَمَا أَصْبَرَهُمْ عَلَى النَّارِ» فَقَالَ: مَا أَصْبَرَهُمْ عَلَى فِعْلِ مَا يَعْلَمُونَ أَنَّهُ يُصَيِّرُهُمْ إِلَى النَّارِ .

٣ - عَنْهُ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّضْرِبْنِ سُوَيْدٍ ، عَنْ هِشَامِبْنِ سَالِمٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : أَمَا إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ عِرْقٍ يُضْرَبُ وَلَانَكْبَةٍ وَلَاصُدَاعٍ وَلَا مَرَضٍ إِلَّا بِذَنْبٍ ؛ وَ ذٰلِكَ قَوْلُ اللهِ عَزَّ وَ جَلَّ فِي كِتَابِهِ : «وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُوعَنْ كَثِيرٍ» قَالَ : ثُمَّ قَالَ : وَمَا يَعْفُواللهُ أَكْثَرُ مِمَّا يُؤَاخِذُبِهِ .

﴿٢٣٠٥﴾ ٤ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ حَمَّادٍ ، عَنْ حَرِيزٍ ، عَنِ الْفُضَيْلِ بْنِ يَسَارٍ ، عَنْ أَبِي

نکند ، قلب مرتکب گناهی میشود (١) و بر آن اصرار میورزد تا بالایش بپائین میگراید (سرنگون و وارونه میشود و سخن حق وموعظه درآن نمیگنجد و تأثیر نمیکند) .

٢ - امام صادق عليه السلام در باره قول خدای عزوجل : «چه صبری برآتش دوزخ دارند ٢٧٥ سوره ٢» فرمود : یعنی چه صبری دارند بر کارهائی که میکنند که آنها را بسوی آتش میکشاند .

شرح - حاصل آیه شریفه توبیخ و سرزنش گنهکارانست باظهار تعجب و شگفتی از صبر و شکیبائی آنها برآتش دوزخ ، وچون عقوبت و مجازات گنهکاران ازنظر خدای تبارك وتعالی مسلم وقطعی است ، وقتی بنده مرتکب گناهی میشود وسپس همان گناه راتکرار میکندیا گناه بزرگتری انجام میدهد ، مثل اینکه خدای تعالی از صبر او اظهار تعجب میکند ومیفرماید با وجود آنکه باراول درآتش افتاد چرا دیگربار برای خود آتش بیشتری خرید ، چه صبری دربرابر آتش دارد ؟!!

٣ - امام صادق علیه السلام فرمود : هیچ رگی نزند و پائی بسنگ نخورد ودرد سر و مرضی پیش نیاید مگر بجهت گناهی (که انسان مرتکب شده است) وهمین است که خدای عزوجل درکتابش فرماید « هر مصیبتی بشما رسد ، برای کاریست که بدست خود کرده‌اید و خدا از بسیاری هم گذشت میکند ، ٣٠ سوره ٤٢ » سپس امام عليه السلام فرمود : آنچه خدا ازآن میگذرد ازآنچه ازآن مؤاخذه میکند بیشتراست .

شرح - برخی ازمفسرین گفته‌اند : آیه شریفه بمصیباتی اختصاص دارد که بنحو عقوبت ومجازات در دنیا از طرف خدایتعالی بانسان میرسد ، پس مصیبات و بلاهائیراکه برای کودکان ودیوانگان و مردم بیگناه پیش میآید ، شامل نیست . و مخاطب آیه کریمه اینان نیستند .

٤ - امام باقر علیه السلام فرمود : هیچ نکبتی به بنده نرسد [پایش بسنگی نخورد] مگر بسبب

---

(١) گناهان انسان غالباً مربوط باعضاء وجوارحست، ولی چون فرمان‌دهنده همه اعضاء و جوارح قلب است ارتکاب گناه باو نسبت داده شده است .

جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : مَامِنْ نَكْبَةٍ تُصِيبُ الْعَبْدَ إِلَّا بِذَنْبٍ وَمَا يَعْفُو اللهُ عَنْهُ أَكْثَرُ .

۵ - عَلِيٌّ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام يَقُولُ : لَأُنَبِّئَنَّ عَنْ وَاضِحَةٍ ، وَقَدْ عَمِلَتِ الْأَعْمَالَ الْفَاضِحَةَ ، وَلَا يَأْمَنِ الْبَيَاتَ مَنْ عَمِلَ السَّيِّئَاتِ .

۶ - عَنْهُ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِالْحَمِيدِ ، عَنْ أَبِي أُسَامَةَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : سَمِعْتُهُ يَقُولُ : تَعَوَّذُوا بِاللهِ مِنْ سَطَوَاتِ اللهِ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ ، قَالَ : فُلْتُ لَهُ : وَمَا سَطَوَاتُ اللهِ ؟ قَالَ : الْأَخْذُ عَلَى الْمَعَاصِي .

۷ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِاللهِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ سُلَيْمَانَ الْجَعْفَرِيِّ ، عَنْ عَبْدِاللهِ ابْنِ بُكَيْرٍ ، عَنْ زُرَارَةَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : الذُّنُوبُ كُلُّهَا شَدِيدَةٌ وَأَشَدُّ هَا مَا نَبَتَ عَلَيْهِ اللَّحْمُ وَالدَّمُ ، لِأَنَّهُ إِمَّا مَرْحُومٌ وَإِمَّا مُعَذَّبٌ وَالْجَنَّةُ لَا يَدْخُلُهَا إِلَّا طَيِّبٌ .

۸ - الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْوَشَّاءِ ، عَنْ أَبَانٍ ، عَنِ الْفُضَيْلِ بْنِ يَسَارٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : إِنَّ الْعَبْدَ لَيُذْنِبُ الذَّنْبَ فَيُزْوَى عَنْهُ الرِّزْقُ .

﴿۲۴۱۰﴾ ۹ - عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ صَالِحِ بْنِ أَبِي حَمَّادٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ مُخْتَارٍ

گناهی وآنچه خدا ازآن میکندرد بیشتر است .

۵ - امیرالمؤمنین عليه السلام میفرمود : توکه أعمال رسواکننده مرتکب شده‌ئی خنده‌دندان نما مکن ، و کسیکه گناهانی کرده ، ازبلای شبگیر وپیش آمد ناگهانی نباید ایمن باشد .

۶ - ابی اسامه گوید : شنیدم امام صادق عليه السلام میفرمود : بخدا پناه برید ازسطوتهای خدا در شب و روز ، عرضکردم : سطوتهای خدا چیست ؟ فرمود : مؤاخذه بر گناه .

۷ - امام باقر علیه‌السلام فرمود : همه گناهان سخت است (ازنظر نافرمانی خدا وکیفر وعقوبت آنها) ولی سخت‌ترین آنها گناهانی است که بر آن گوشت و خون بروید (مانند خوردن مال حرام یا اصرار بر گناه اگر چه حلال خورد) زیرا آن گنهکار یا بخشوده ویا معذب گردد ، وجز شخص پاك ببهشت وارد نشود (پس چنین گنهکاری باید در برزخ ویا محشر عذاب کشد تا آن گوشت وخونش بریزد و تصفیه گردد ، وسپس داخل بهشت شود) .

۸ - امام باقر عليه السلام فرمود : همانا بنده مرتکب گناه میشود و روزی از او بر کنار میگردد .

شرح - مقصود گناهانی است که تنگی‌روزی میآورد وآن هم نسبت باشخاصیکه خدایتعالی بخواهد آنها را دردنیا بدینوسیله کیفر دهد ، وگرنه بسیاری از گنهکاران با توسعه رزق و زندگی مرفه در دنیا دیده میشوند .

۹ - رسولخدا صلی‌الله علیه و آله فرمود : ملعونست ملعون کسیکه پرستش دینارو درهم کند(پول

عَنْ رَجُلٍ ، عَنْ أَبي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : قالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم : مَلْعُونٌ مَلْعُونٌ مَنْ عَبَدَالدِّينارَ وَالدِّرْهَمَ مَلْعُونٌ مَلْعُونٌ مَنْ كَمَّهَ أَعْمى ، مَلْعُونٌ مَلْعُونٌ مَنْ نَكَحَ بَهيمَةً .

۱۰ - اَلْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْوَشّاءِ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبي حَمْزَةَ ، عَنْ أَبي بَصيرٍ ، عَنْ أَبي جَعْفَرٍ عليه السلام قالَ : سَمِعْتُهُ يَقُولُ : اتَّقُوا الْمُحَقَّراتِ مِنَ الذُّنُوبِ ، فَإِنَّ لَهَا طالِباً ، يَقُولُ أَحَدُكُمْ أُذْنِبُ وَ أَسْتَغْفِرُ ، إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ : «سَنَكْتُبُ ما قَدَّمُوا وَآثارَهُمْ وَ كُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْناهُ في إِمامٍ مُبينٍ» ؛ وَقالَ عَزَّ وَجَلَّ : «إِنَّها إِنْ تَكُ مِثْقالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ في صَخْرَةٍ أَوْ في السَّماواتِ أَوْ في الْأَرْضِ يَأْتِ بِهَا اللهُ إِنَّ اللهَ لَطيفٌ خَبيرٌ» .

۱۱ - أَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِالْجَبّارِ ، عَنِ ابْنِ فَضّالٍ ، عَنْ ثَعْلَبَةَ ، عَنْ سُلَيْمانَ ابْنِ طَريفٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ ، عَنْ أَبي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : سَمِعْتُهُ يَقُولُ : إِنَّ الذَّنْبَ يَحْرِمُ الْعَبْدَ الرِّزْقَ

۱۲ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيى ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ أَبانِ بْنِ عُثْمانَ ، عَنِ الْفُضَيْلِ عَنْ أَبي جَعْفَرٍ عليه السلام قالَ : إِنَّ الرَّجُلَ لَيُذْنِبُ الذَّنْبَ فَيُدْرَءُ عَنْهُ الرِّزْقُ وَتَلا هٰذِهِ الْآيَةَ : «إِذْ أَقْسَمُوا لَيَصْرِمُنَّها مُصْبِحينَ وَلا يَسْتَثْنُونَ فَطافَ عَلَيْها طائِفٌ مِنْ رَبِّكَ وَهُمْ نائِمُونَ» .

پرست باشد) ملعونست ملعون کسیکه نابینائی راکور کند (کسی راکه دینی را برای خود انتخاب نکرده وسر گردانست بکفر وضلالت کشاند) ملعونست ملعون ، کسیکه با چارپائی نزدیکی کند .

۱۰ - ابو بصیر گوید : شنیدم امام باقرعلیه السلام میفرمود: از گناهانیکه ناچیزش انگارید بپرهیزید زیرا آنهاهم بازخواست کننده‌ئی دارد ، شخصی از شما میگوید : گناه میکنم و آمرزش میخواهم ، و خدای عزوجل میفرماید : « آنچه را پیش فرستاده و آثارشانرا خواهیم نوشت ، و همه چیز را در امام مبین (لوح محفوظ یا نامه اعمال) آمار کنیم ۱۲ سوره ۳۶ » وباز فرماید : « براستی که اگر آنها (کردار و گفتار بندگان) بوزن دانه خردلی بوده ودرمیان سنگه سخت یا درآسمانها ویادرزمین باشد، خدا آنها را بیاورد ، همانا خدا باریك بین وآگاهست ، ۱۶ سوره ۳۱ »

۱۱ - امام صادق عليه السلام میفرمود : همانا گناه بنده را ازروزی محروم میدارد .

۱۲ - امام باقر علیه السلام فرمود : مردی مرتکب گناهی میشود و روزی ازاوکناره میگیرد واین آیه را تلاوت فرمود : « زمانیکه قسم خوردند که صبحدم آنها را بچینند وانشاءالله نگفتند ، بدانجهت از جانب پروردگارت بلائی برآن چرخید وآنها خوابیده بودند ، ۲۷ سوره ۶۸ » .

شرح - مرحوم مجلسی ازتفسیر جامع الجوامع طبرسی نقل کندکه مردی در دو فرسنگی صنعاء یمن باغی داشت که مخارج سالش را ازآن برمیداشت وباقی‌را بفقرا صدقه میداد وهرچه را داس لمیگرفت ازگندم وجو وآنچه چیده نمیشد ازانگور وآنچه تهبساط باقی‌میماند ازخرما برای فقرامیگذاشت، و اینها نیز مقدار بسیاری میشد ، چون آنمرد وفات کرد ، پسرانش گفتند : اگرما بروش پدر رفتار کنیم ،زندگی

۱۳ـ عَنْهُ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ، عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عليه السلام يَقُولُ: إِذَا أَذْنَبَ الرَّجُلُ خَرَجَ فِي قَلْبِهِ نُكْتَةٌ سَوْدَاءُ، فَإِنْ تَابَ انْمَحَتْ وَإِنْ زَادَ زَادَتْ حَتَّى تَغْلِبَ عَلَى قَلْبِهِ فَلَا يُفْلِحُ بَعْدَهَا أَبَداً.

﴿۲۳۱۵﴾ ۱۴ ـ عَنْهُ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: إِنَّ الْعَبْدَ يَسْأَلُ اللهَ الْحَاجَةَ فَيَكُونُ مِنْ شَأْنِهِ قَضَاؤُهَا إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ أَوْ إِلَى وَقْتٍ بَطِيءٍ، فَيُذْنِبُ الْعَبْدُ ذَنْباً فَيَقُولُ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: لِلْمَلَكِ لَا تَقْضِ حَاجَتَهُ وَ احْرِمْهُ إِيَّاهَا، فَإِنَّهُ تَعَرَّضَ لِسُخْطِي وَاسْتَوْجَبَ الْحِرْمَانَ مِنِّي.

۱۵ ـ ابْنُ مَحْبُوبٍ؛ عَنْ مَالِكِ بْنِ عَطِيَّةَ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: سَمِعْتُهُ يَقُولُ: إِنَّهُ مَا مِنْ سَنَةٍ أَقَلَّ مَطَراً مِنْ سَنَةٍ، وَلَكِنَّ اللهَ يَضَعُهُ حَيْثُ يَشَاءُ، إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ إِذَا عَمِلَ قَوْمٌ بِالْمَعَاصِي صَرَفَ عَنْهُمْ مَا كَانَ قَدَّرَ لَهُمْ مِنَ الْمَطَرِ فِي تِلْكَ السَّنَةِ إِلَى غَيْرِهِمْ وَإِلَى الْفَيَافِي وَالْبِحَارِ وَالْجِبَالِ وَإِنَّ اللهَ لَيُعَذِّبُ الْجُعَلَ فِي جُحْرِهَا بِحَبْسِ الْمَطَرِ عَنِ الْأَرْضِ الَّتِي هِيَ بِمَحَلِّهَا بِخَطَايَا مَنْ بِحَضْرَتِهَا وَقَدْ جَعَلَ اللهُ لَهَا السَّبِيلَ فِي مَسْلَكٍ سِوَى مَحَلَّةِ أَهْلِ الْمَعَاصِي.

قَالَ: ثُمَّ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِي الْأَبْصَارِ.

بر ما سخت شود، زیرا ما عیال واریم، لذا سوگند یادکردند که صبح زود بروند و تا فقرا نیامده‌اند، محصول باغ را بچینند و برای تصمیم وسوگند خویش **انشاءالله** نگفتند، خدا هم درآنشب آتشی فرستاد تا همه باغ را بسوخت ...

۱۳ـ امام صادق عليه السلام میفرمود: هرگاه مرد گناهی کند، دردلش نقطه‌سیاهی برآید، پس اگر توبه کند، محوشود، واگر برگناه بیفزاید، آن سیاهی افزایش یابد تا بر دلش غالب‌شود، سپس هرگز رستگار نشود.

۱۴ ـ امام باقر عليه السلام فرمود: همانا بنده از خدا حاجتی میخواهد که اقتضا دارد، زود یا دیر برآورده شود (زیرا حاجت مشروعست وشرایط دعا موجود) سپس آن بنده گناهی مرتکب میشود، و خدای تبارك وتعالی بفرشته میفرماید: حاجتش‌را روامکن واورا ازآن محروم‌دار: زیرا درمعرض خشم من درآمد وسزاوار محرومیت من گشت.

۱۵ ـ ابوحمزه گوید: شنیدم امام باقرعلیه‌السلام فرمود: هیچ سالی کم باران تر از سال دیگر نیست، ولی خدا باران را بجائی‌که خواهد میفرستد، چون مردمی مرتکب گناهان‌شوند، خدای‌عزوجل بارانی راکه درآنسال برای‌آنها مقدر فرموده، ازآنها بگرداند و بسوی بیابانها و دریاها وکوهها فرستد وهمانا خدا جمل را درسوراخش عذاب‌کند، بوسیله نگهداشتن باران از زمینی‌که جمل درآنست، برای گناهان مردمیکه درآنجا باشند، در صورتیکه خدا برای جمل راهی در غیرمحله گنهکاران قرارداده‌است سپس امام عليه السلام فرمود: ای صاحبان بینش عبرت گیرید.

شرح ـ مرحوم مجلسی راجع بجمله اخیر گوید: ای صاحبان بینش وخرد تفکر کنید وبینیدیشید

١٦ - أَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ عَبْدِالْجَبَّارِ ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ، عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّ الرَّجُلَ يُذْنِبُ الذَّنْبَ فَيُحْرَمُ صَلَاةَ اللَّيْلِ وَ إِنَّ الْعَمَلَ السَّيِّئَ أَسْرَعُ فِي صَاحِبِهِ مِنَ السِّكِّينِ فِي اللَّحْمِ

١٧ عَنْهُ ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ؛ عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : مَنْ هَمَّ بِسَيِّئَةٍ فَلَا يَعْمَلْهَا فَإِنَّهُ رُبَّمَا عَمِلَ الْعَبْدُ السَّيِّئَةَ فَيَرَاهُ الرَّبُّ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى فَيَقُولُ : وَ عِزَّتِي وَجَلَالِي لَأَغْفِرُ لَكَ بَعْدَ ذَلِكَ أَبَداً .

١٨ - الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ أَحْمَدَ النَّهْدِيِّ ، عَنْ عَمْرِوبْنِ عُثْمَانَ ، عَنْ رَجُلٍ ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ عليه السلام قَالَ : حَقٌّ عَلَى اللهِ أَنْ لَا يُعْصَى فِي دَارٍ إِلَّا أَضْحَاهَا لِلشَّمْسِ حَتَّى تُطَهِّرَهَا .

﴿٣٤٣٠﴾ ١٩ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ مُحَمَّدِبْنِ الْحَسَنِ بْنِ شَمُّونٍ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ الْأَصَمِّ ، عَنْ مِسْمَعِ بْنِ عَبْدِالْمَلِكِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : إِنَّ الْعَبْدَ لَيُحْبَسُ عَلَى ذَنْبٍ مِنْ ذُنُوبِهِ مِائَةَ عَامٍ وَإِنَّهُ لَيَنْظُرُ إِلَى أَزْوَاجِهِ فِي الْجَنَّةِ يَتَنَعَّمْنَ .

٢٠ - أَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ عِيسَى بْنِ أَيُّوبَ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَهْزِيَارَ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ عُرْوَةَ

که هر گاه حال حیوان غیر مکلف بی‌شعور ویا کم شعور درزیان بردن ازهمسایگی گنهکاران چنین باشد ،حال شما چگونه خواهدبود با این گناه بسیار وهمسایگی با گنهکاران، واین خبر دلالت دارد که حیوانات هم یکنوع شعور وادراکی دارند وبعضی از تکالیف شرعیه واعمال بندگانرا میفهمند وتکلیفی هم دارند برخلاف بیشتر حکما و متکلمین، چنانچه داستان هدهد جناب سلیمان واخباردیگری را که در کتاب کبیر (بحارالانوار) خود ذکر نموده‌ایم مؤید این قولست ، و محتمل است مراد از جمل مردم ضعیف العقل باشند، ولی این احتمال بعید است ، و نیز این خبر دلالت دارد بر وجوب مهاجرت ازجائیکه مردم گنهکار دارد ، اگر باز داشتن آنها از گناه ممکن نباشد .

١٦ - امام صادق علیه السلام فرمود : همانا شخص گناهی مرتکب میشود و براثر آن از نماز شب محروم میشود وتأثیر کار بد درصاحبش ازتأثیر کارد در گوشت زودتر است .

١٧ - وفرمود : کسیکه آهنگ گناهی کند ، باید انجام ندهد ، زیرا گاهی بنده گناهی مرتکب شود و خدای تبارك و تعالی او را ببیند و فرماید : بعزت وجلالم سوگند ، دیگرترا بعد ازاین نیامرزم.

١٨ - حضرت ابوالحسن علیه السلام فرمود : بر خدا سزاوار است که هر خانه‌ای که در آن نافرمانیش کنند ، خرابش کند تا خورشید برآن بتابد و (از پلیدی معنوی) پاکش کند (پس معصیت خدا خانه را ویران کند چنانکه آفتاب برسطح آن بتابد) .

١٩ - رسول خدا صلی الله علیه وآله فرمود : همانا بنده گناهی برای یکی از گناهانش صد سال (در قیامت) حبس شود ، وهمسران خود را بیند که درنعمت بهشت میخرامند (یعنی صد سال دیرتر از همسرانش ببهشت رود) .

عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ ، عَنْ زُرَارَةَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: [قَالَ:] مَا مِنْ عَبْدٍ إِلَّا وَفِي قَلْبِهِ نُكْتَةٌ بَيْضَاءُ ، فَإِذَا أَذْنَبَ ذَنْباً خَرَجَ فِي النُّكْتَةِ نُكْتَةٌ سَوْدَاءُ ، فَإِنْ تَابَ ذَهَبَ ذَلِكَ السَّوَادُ وَإِنْ تَمَادَى فِي الذُّنُوبِ زَادَ ذَلِكَ السَّوَادُ حَتَّى يُغَطِّيَ الْبَيَاضَ فَإِذَا غَطَّى الْبَيَاضَ لَمْ يَرْجِعْ صَاحِبُهُ إِلَى خَيْرٍ أَبَداً وَهُوَ قَوْلُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : « كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ» .

٢١ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا عليه السلام قَالَ : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام : لَاتُبْدِيَنَّ عَنْ وَاضِحَةٍ وَقَدْ عَمِلْتَ الْأَعْمَالَ الْفَاضِحَةَ ، وَلَا تَأْمَنِ الْبَيَاتَ وَقَدْ عَمِلْتَ السَّيِّئَاتِ .

٢٢ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى وَأَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ إِسْحَاقَ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَهْزِيَارَ ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ أَبِي عَمْرٍو الْمَدَائِنِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : سَمِعْتُهُ يَقُولُ : كَانَ أَبِي عليه السلام يَقُولُ : إِنَّ اللهَ قَضَى قَضَاءً حَتْماً أَلَّا يُنْعِمَ عَلَى الْعَبْدِ بِنِعْمَةٍ فَيَسْلُبَهَا إِيَّاهُ حَتَّى يُحْدِثَ الْعَبْدُ ذَنْباً يَسْتَحِقُّ بِذَلِكَ النِّقْمَةَ .

٢٣ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ جَمِيلِ بْنِ صَالِحٍ ، عَنْ سَدِيرٍ قَالَ: سَأَلَ رَجُلٌ أَبَا عَبْدِ اللهِ عليه السلام عَنْ قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «قَالُوا رَبَّنَا بَاعِدْ بَيْنَ أَسْفَارِنَا وَظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ...» الْآيَةَ، فَقَالَ : هُؤُلَاءِ قَوْمٌ كَانَتْ لَهُمْ قُرًى مُتَّصِلَةٌ يَنْظُرُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ وَأَنْهَارٌ جَارِيَةٌ وَأَمْوَالٌ ظَاهِرَةٌ فَكَفَرُوا نِعَمَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ وَغَيَّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ مِنْ عَافِيَةِ اللهِ فَغَيَّرَ اللهُ مَا بِهِمْ مِنْ نِعْمَةٍ «وَإِنَّ اللهَ لَا يُغَيِّرُ

---

٢٠ ـ امام باقر عليه السلام فرمود : هر بنده‌ئی در دلش نقطه سفیدیست که چون گناهی کند ، خال سیاهی در آن پیدا شود ، سپس اگر توبه کند آن سیاهی برود، واگر از گناه دنبال گیری کند، آن سیاهی بیفزاید تا روی سفیدی را بپوشاند ، وچون سفیدی پوشیده شد ، دیگر صاحب آن دل هرگز بخیر نگراید وهمین است ، گفتار خدای عزوجل : « نه چنین است ، بلکه آنچه مرتکب شدند بر دلشان زنگاری بست ، ١٤ سوره ٨٣» .

٢١ ـ امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود : توکه اعمال رسوا کننده مرتکب شده‌ئی خنده‌دندان نمامکن ودرصورتیکه مرتکب کردارهای زشت میشوی ، ازبلای شبگیر وناگهانی ایمن مباش .

٢٢ ـ امام صادق علیه السلام فرمود : پدرم علیه السلام میفرمود: خدا حکم قاطع وحتمی فرموده که نعمتی را که به بنده‌ئی مرحمت فرموده : از او باز نگیرد ، مگر زمانی که بنده گناهی مرتکب شود که بسبب آن مستحق کیفر گردد .

٢٣ ـ مردی از امام صادق علیه السلام این قول خدای عزوجل را پرسید : « گفتند : پروردگارا بین سفرهای ما دوری انداز وآنها بخود ستم کردند .... ١٨ سوره ٣٤ » حضرت فرمود : آنها مردمی بودند دارای آبادیهای بهم پیوسته و درچشم رس یکدیگر با نهرهای جاری واموال بسیار ونمایان، سپس نعمتهای خدای عزوجل را ناسپاسی کردند وعافیت خدا را نسبت بخود دگرگون ساختند ، خدا هم نعمت

مابِقَومٍ حَتّىٰ يُغَيِّرُوا مابِأَنفُسِهِم » فَأَرسَلَ اللهُ عَلَيهِمْ سَيلَ العَرِمِ فَغَرَّقَ قُرَاهُم وَخَرَّبَ دِيارَهُمْ وَأَذهَبَ أَموالَهُمْ ، وَأَبدَلَهُمْ مَكانَ جَنّاتِهِم « جَنَّتَينِ ذَواتَيْ أُكُلٍ خَمطٍ وَأَثْلٍ وَشَيءٍ مِن سِدرٍ قَلِيلٍ » ثُمَّ قالَ : « ذٰلِكَ جَزَيْناهُمْ بِما كَفَرُوا وَهَلْ نُجازِي إِلّا الكَفُورَ » .

﴿٣٤٢٥﴾ ٢٤ ـ مُحَمَّدُ بنُ يَحيَى ، عَنْ أَحمَدَ بنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بنِ سِنانٍ ، عَنْ سَماعَةَ قالَ : سَمِعتُ أَباعَبدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : ما أَنعَمَ اللهُ عَلىٰ عَبدٍ نِعمَةً فَسَلَبَها إِيّاهُ حَتّىٰ يُذنِبَ ذَنباً يَستَحِقُّ بِذٰلِكَ السَّلبَ .

٢٥ ـ مُحَمَّدُ بنُ يَحيَى ، عَنْ أَحمَدَ بنِ مُحَمَّدٍ ، وَعَلِيُّ بنُ إِبراهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، جَمِيعاً عَنِ ابنِ مَحبُوبٍ عَنِ الهَيثَمِ بنِ واقِدٍ الجَزَرِيِّ قالَ : سَمِعتُ أَباعَبدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ بَعَثَ نَبِيّاً مِن أَنبِيائِهِ إِلىٰ قَومِهِ وَأَوحَىٰ إِلَيهِ أَنْ قُلْ لِقَومِكَ : إِنَّهُ لَيسَ مِن أَهلِ قَريَةٍ وَلا [أُ] ناسٍ كانُوا عَلىٰ طاعَتِي فَأَصابَهُمْ فِيها سَرّاءُ فَتَحَوَّلُوا عَمّا أُحِبُّ إِلىٰ ما أَكرَهُ إِلّا تَحَوَّلْتُ لَهُمْ عَمّا يُحِبُّونَ إِلىٰ ما يَكرَهُونَ ، وَلَيسَ مِن أَهلِ قَريَةٍ وَلا أَهلِ بَيتٍ كانُوا عَلىٰ مَعصِيَتِي فَأَصابَهُمْ فِيها ضَرّاءُ فَتَحَوَّلُوا عَمّا أَكرَهُ إِلىٰ ما أُحِبُّ إِلّا تَحَوَّلْتُ لَهُمْ عَمّا يَكرَهُونَ إِلىٰ ما يُحِبُّونَ ، وَ قُلْ لَهُمْ : إِنَّ رَحمَتِي سَبَقَتْ غَضَبِي فَلا تَقنَطُوا مِن

آنها را دگرگون ساخت وهمانا خدا آنچه را مردمی دارند دگرگون نسازد تا آنها خود را دگرگون کنند » خدا برآنها سیل عرم(١)فرستاد تا آبادیهاشانرا غرقه نمود و دیارشان را خراب کرد واموالشان را برد ، و باغهای (سرسبز وپرمیوه) آنها را بدو باغ از درخت تلخ و شوره گز و اندکی سدر (یعنی درختان بی میوه خود رو که پس از خشك شدن سیل روئیده بود) تبدیل کرد ، سپس خدای عزوجل فرماید : « ناسپاسی آنها را چنین کیفر دادیم ، مگرما جز ناسپاس را کیفردهیم ١٦ سوره ٣٤ » .

٢٤ ـ سماعه گوید : شنیدم امام صادق علیه السلام میفرمود : خدا نعمتی به بنده‌ئی نداده که ازاوبگیرد جزآنکه گناهی کندکه بدان سزاوار سلب نعمت شود .

٢٥ ـ امام صادق علیه السلام میفرمود : خدای عزوجل یکی ازپیغمبرانش را بسوی قومش فرستاد وباو وحی فرمود که بقومت بگو : هر اهل قریه و مردمیکه بروش اطاعت من باشند و در آنحال بآنها خوشی و فراوانی رسد و سپس از آنچه دوست دارم بدانچه ناپسند دارم (از اطاعتم بمعصیت) گرایند ، آنها را ازآنچه دوست دارند بآنچه ناخوش دارند (ازخوشی بناخوشی) منتقل کنم .

و هر اهل قریه و خاندانی که نافرمانیم کنند و بسختی افتند ، سپس از آنچه ناپسند دارم بآنچه دوست دارم (از معصیت باطاعت) گرایند ، آنها را ازآنچه نمیخواهند بآنچه دوست دارند منتقل کنم .

ونیز بآنها بگو : رحمت من بر خشم و غضبم پیشی دارد ، پس ازرحمتم نومید مباشید ، زیرا گناهی

---

(١) عرم « بر وزن کتف » موشهائی که سد را سوراخ کردند و اقوالی دیگری هم در تفسیر آن گفته‌شده .

رَحْمَتِي فَإِنَّهُ لَا يُتَعَاظَمُ عِنْدِي ذَنْبٌ أَغْفِرُهُ وَقُلْ لَهُمْ : لَا يَتَعَرَّضُوا مُعَانِدِينَ لِسَخَطِي وَلَا يَسْتَخِفُّوا بِأَوْلِيَائِي فَإِنَّ لِي سَطَوَاتٍ عِنْدَ غَضَبِي ، لَا يَقُومُ لَهَا شَيْءٌ مِنْ خَلْقِي .

۲۶ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْهَاشِمِيُّ ، عَنْ جَدِّهِ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدِاللهِ ، عَنْ سُلَيْمَانَ الْجَعْفَرِيِّ ، عَنِ الرِّضَا عليه السلام قَالَ: أَوْحَى اللهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَى نَبِيٍّ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ : إِذَا أُطِعْتُ رَضِيتُ وَإِذَا رَضِيتُ بَارَكْتُ وَلَيْسَ لِبَرَكَتِي نِهَايَةٌ وَإِذَا عُصِيتُ غَضِبْتُ وَإِذَا غَضِبْتُ لَعَنْتُ وَلَعْنَتِي تَبْلُغُ السَّابِعَ مِنَ الْوَرَى .

۲۷ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ؛ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْوَلِيدِ ، عَنْ يُونُسَ بْنِ يَعْقُوبَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام [أَنَّهُ] قَالَ : إِنَّ أَحَدَكُمْ لَيَكْثُرُ بِهِ الْخَوْفُ مِنَ السُّلْطَانِ وَمَا ذَلِكَ إِلَّا بِالذُّنُوبِ فَتَوَقَّوْهَا مَا اسْتَطَعْتُمْ وَلَا تَمَادَوْا فِيهَا .

۲۸ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ يُونُسَ ، رَفَعَهُ قَالَ : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام لَا وَجَعَ أَوْجَعُ لِلْقُلُوبِ مِنَ الذُّنُوبِ ، وَلَا خَوْفَ أَشَدُّ مِنَ الْمَوْتِ ، وَكَفَى بِمَا سَلَفَ تَفَكُّراً ؛ وَكَفَى بِالْمَوْتِ وَاعِظاً

﴿۲۴۳۰﴾ ۲۹ - أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْكُوفِيُّ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ الْمِيثَمِيِّ ، عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ هِلَالٍ الشَّامِيِّ

را که میآمرزم نزد من بزرگ نمینماید ، وبآنها بگو : با عناد و لجبازی در معرض خشم من نیایند ، و دوستانم را سبك نشمارند ، زیرا هنگام خشم هیبتهائی دارم که هیچ یك ازمخلوقم تاب مقاومت آنهارا ندارد

۲۶ ـ امام رضا علیه السلام فرمود : خدای عزوجل بیکی از پیغمبران وحی فرمود که : هرگاه اطاعت شوم راضی گردم وچون راضی شوم برکت دهم و برکت من بی‌پایانست ، و هرگاه نافرمانی شوم خشم گیرم ، وچون خشم گیرم لعنت کنم ولعنت من تا هفت پشت برسد .

شرح ـ بسیار دیده شده که اولاد ظلمه وستمکاران بفقروبلا وبیماری و ستمکشی دچارمیشوند واین خود رحمتی است ازخدای تعالی نسبت بآنها تا مانند پدران خود طغیان وسرکشی نکنند . علاوه برآنکه برخی از پدران برای آنکه فرزندانشان گرفتار نشوند . ازستم وتجاوزخودداری میکنند .

۲۷ ـ امام صادق علیه‌السلام فرمود : گاهی یکی ازشما از سلطان بسیار میترسد ، و این جز برای ارتکاب گناهان نیست ، تا میتوانید ازگناهان بپرهیزید وبرآنها اصرار نورزید .

شرح ـ چنانچه بعد از این ذکر میشود برخی ازگناهان موجب میشودکه سلطان ظالمی برمردم مسلط شود وآنها ازاوبترسند .

۲۸ ـ امیرالمؤمنین علیه‌السلام فرمود : دردی دردناکتر ازگناه برای دل نیست ، و ترسی سخت‌تر از مرگ نیست ، و گذشته برای اندیشیدن (و عبرت گرفتن) بس است و مرگ برای اندرز دادن کافی است .

۲۹ ـ امام رضا علیه‌السلام میفرمود : هرچند بندگان گناهان تازه‌ئی راکه سابقه نداشته ایجادکنند

مَوْلىً لِأَبِي الْحَسَنِ مُوسى عليه السلام قالَ : سَمِعْتُ الرِّضا عليه السلام يَقُولُ: كُلَّما أَحْدَثَ الْعِبادُ مِنَ الذُّنُوبِ مالَمْ يَكُونُوا يَعْمَلُونَ ، أَحْدَثَ اللهُ لَهُمْ مِنَ الْبَلاءِ مالَمْ يَكُونُوا يَعْرِفُونَ .

۳۰ - عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ عَبّادِ بْنِ صُهَيْبٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : يَقُولُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : إِذا عَصانِي مَنْ عَرَفَنِي سَلَّطْتُ عَلَيْهِ مَنْ لايَعْرِفُنِي .

۳۱ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيادٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْباطٍ ، عَنِ ابْنِ عَرَفَةَ ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ عليه السلام قالَ : إِنَّ لِلّهِ عَزَّ وَجَلَّ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ مُنادِياً يُنادِي : مَهْلاً مَهْلاً عِبادَاللهِ عَنْ مَعاصِي اللهِ ، فَلَوْلا بَهائِمُ رُتَّعٌ ، وَصِبْيَةٌ رُضَّعٌ ، وَشُيُوخٌ رُكَّعٌ ، لَصُبَّ عَلَيْكُمُ الْعَذابُ صَبّاً ، تُرَضُّونَ بِهِ رَضّاً .

✿(بابُ الْكَبائِرِ)✿

۱ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ ابْنِ فَضّالٍ ، عَنْ أَبِي جَمِيلَةَ ، عَنِ الْحَلَبِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام فِي قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «إِنْ تَجْتَنِبُوا كَبائِرَ ما تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئاتِكُمْ وَنُدْخِلْكُمْ مُدْخَلاً كَرِيماً» قالَ : الْكَبائِرُ: الَّتِي أَوْجَبَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَيْها النّارَ .

خدا برای آنها بلاهائیرا که سابقه نداشته ایجاد کند .

توضیح - این روایت شریف دراجتماع امروز ما بسیار بارز و روشن جلوه گر است ، ما دراینزمان گناهان نو ظهوری (خصوصاً نسبت بزنان وانواع کلاهبرداریها) میشنویم که نه در کتابی خوانده و نه از کسی شنیده‌ایم . و همچنین از امراض و گرفتاری‌های مردم آنچه می‌بینیم ، در قاموس معلومات ما تازگی دارد .

۳۰ - امام صادق علیه‌السلام فرمود : خدای عزوجل فرماید : هرگاه کسیکه مرا شناخته نافرمانیم کند ، کسیراکه مرا نشناخته براو مسلط کنم .

۳۱ - حضرت ابوالحسن علیه‌السلام فرمود : خدای عزوجل یك جارچی دارد که در هرروز وشب جار زند : ایست ، ایست بندگان خدا ، از رفتن بسوی نافرمانیهای خدا ، که اگر چارپایان چرنده و کودکان شیرخوار و پیران برکوع رفته نبودند ، عذابی بر سر شما فرو میریخت که نرم وکوبیده شوید .

✿(گناهان کبیره)✿

۱ - امام صادق علیه السلام در باره قول خدای عزوجل : « اگراز گناهان کبیره‌ئی که نهی شده‌اید دوری کنید ، بدیهای شما را بپوشانیم وشما را بمنزل ارجمندی واردکنیم ، ۳۱ سوره ٤ » فرمود : گناهان کبیره آنهائیستکه خدای عزوجل دوزخ را برای آنها واجب ساخته .

شرح - دربیان تعریف وشماره گناهان کبیره میان علماء اختلافی است که درآخر این باب انشاءالله ذکر میکنیم ، بیضاوی درتفسیر این آیه گفته است : اگر از گناهان کبیره دوری کنید ، گناهان صغیره شما

۲ - عَنْهُ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ قالَ : كَتَبَ مَعِي بَعْضُ أَصْحابِنا إِلى أَبِي الْحَسَنِ عليه السلام يَسْأَلُهُ عَنِ الْكَبائِرِ ، كَمْ هِيَ وَما هِيَ ؟ فَكَتَبَ : الْكَبائِرُ : مَنِ اجْتَنَبَ ما وَعَدَ اللهُ عَلَيْهِ النّارَ كَفَّرَ عَنْهُ سَيِّئاتِهِ إِذا كانَ مُؤْمِناً وَالسَّبْعُ الْمُوجِباتُ : قَتْلُ النَّفْسِ الْحَرامِ وَعُقُوقُ الْوالِدَيْنِ وَأَكْلُ الرِّبا وَ التَّعَرُّبُ بَعْدَ الْهِجْرَةِ وَقَذْفُ الْمُحْصَناتِ ، وَأَكْلُ مالِ الْيَتِيمِ ، وَالْفِرارُ مِنَ الزَّحْفِ .

﴿ ۲۴۳۵ ﴾ ۳ - عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسى ، عَنْ يُونُسَ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مُسْكانَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قالَ : سَمِعْتُهُ يَقُولُ : الْكَبائِرُ سَبْعٌ : قَتْلُ الْمُؤْمِنِ مُتَعَمِّداً وَ قَذْفُ الْمُحْصَنَةِ ، وَالْفِرارُ مِنَ الزَّحْفِ ، وَالتَّعَرُّبُ بَعْدَ الْهِجْرَةِ ، وَأَكْلُ مالِ الْيَتِيمِ ظُلْماً ، وَأَكْلُ الرِّبا بَعْدَ الْبَيِّنَةِ وَكُلُّ ما أَوْجَبَ اللهُ عَلَيْهِ النّارَ .

٤ - يُونُسُ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ سِنانٍ قالَ : سَمِعْتُ أَبا عَبْدِ اللهِ عليه السلام يَقُولُ : إِنَّ مِنَ الْكَبائِرِ عُقُوقَ الْوالِدَيْنِ ، وَالْيَأْسَ مِنْ رَوْحِ اللهِ ، وَالْأَمْنَ لِمَكْرِ اللهِ . وَقَدْ رُوِيَ [أَنَّ] أَكْبَرَ الْكَبائِرِ الشِّرْكُ بِاللهِ .

را میآمرزیم ومحومیکنیم وشما را ببهشت و وعده گاه ثواب وارد میکنیم یا شما را محترمانه وارد میکنیم.

۲ ـ ابن محبوب گوید : یکی ازاصحاب نامهئی نوشت و بمن دادکه بحضرت ابوالحسن علیه السلام دهم ، درآن نامه پرسیده بود : کبائر چند تاست وچیست ؟ حضرت نوشت: کبائر: کسی که ازآنچه خدابر آن بدوزخ تهدید کرده دوری کند ، کردارهای بدش پوشیده میشود ، اگر مؤمن باشد ، و هفت گناهیکه موجب دوزخ میشود : ۱ ـ آدمکشی حرام (نه کشتن قاتل ومهاجم و مانندآن) . ۲ ـ نافرمانی پدر ومادر (بدرجهایکه عاق آنها شود) . ۳ ـ رباخواری . ٤ ـ تعرب بعد ازهجرت . ٥ ـ متهم ساختن زنان پارسا بزنا . ٦ ـ خوردن مال یتیم . ۷ ـ فرار ازجهاد .

شرح ـ تعرب بعد ازهجرت در صدر اسلام نسبت بکسانی بوده که ازمکه وآبادیهای دیگر کفر نشین بمدینه و مرکز اسلام هجرت نموده بودند ، برگشتن آنها یا مسلمین دیگر را ببلادکفر **تعرب بعد ازهجرت** میگفتند و یکی ازگناهان کبیره وبمنزله ارتداد بوده ، ولی در اعصار ائمه علیهم السلام ودوران غیبت تعرب اینستکه : مسلمانی دربلاد کفر بوده ودرآنجا ازاظهار اسلام وتعلم احکام ممنوع ومعذور باشد اقامت او درآنجا ازگناهان کبیره است ، وبرخی ازعلماء تعرب را تعمیم داده وحتی شامل کسی دانسته اند که مشغول تحصیل علمی شود وسپس ترک آن کند .

۳ ـ محمد بن مسلم گوید : شنیدم امام صادق علیه السلام میفرمود : کبائر هفت گناه است : ۱ ـ کشتن مؤمن بعمد ۲ ـ متهم ساختن زن پاکدامن . ۳ ـ فرارازجهاد . ٤ ـ تعرب بعد ازهجرت ٥ ـ خوردن مال یتیم بناحق . ٦ ـ خوردن ربا بعد از دانستن (حرمت آن) ۷ ـ هر چه خدا برآن دوزخ را واجب کرده .

٤ ـ عبدالله بن سنان گوید شنیدم ، امام صادق علیه السلام میفرمود : ازجمله گناهان کبیره نافرمانی پدر و مادر است ونومیدی از رحمت خدا و ایمنی ازمکر خدا (یعنی عذاب ومهلت دادن خدا) وروایت شده که

٥ - يُونُسُ ، عَنْ حَمَّادٍ ، عَنْ نُعْمَانَ الرَّازِيِّ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : مَنْ زَنَى خَرَجَ مِنَ الْإِيمَانِ ، وَمَنْ شَرِبَ الْخَمْرَ خَرَجَ مِنَ الْإِيمَانِ ، وَمَنْ أَفْطَرَ يَوْمًا مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ مُتَعَمِّداً خَرَجَ مِنَ الْإِيمَانِ .

٦ - عَنْهُ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِهِ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام : لَا يَزْنِي الزَّانِي وَهُوَ مُؤْمِنٌ؟ قَالَ : لَا ، إِذَا كَانَ عَلَى بَطْنِهَا سُلِبَ الْإِيمَانُ مِنْهُ فَإِذَا قَامَ رُدَّ إِلَيْهِ فَإِذَا عَادَ سُلِبَ قُلْتُ : فَإِنَّهُ يُرِيدُ أَنْ يَعُودَ ؟ فَقَالَ : مَا أَكْثَرَ مَنْ يُرِيدُ أَنْ يَعُودَ فَلَا يَعُودُ إِلَيْهِ أَبَداً .

٧ - يُونُسُ ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام فِي قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «الَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ إِلَّا اللَّمَمَ» قَالَ : الْفَوَاحِشُ الزِّنَى وَالسَّرِقَةُ ؛ وَاللَّمَمُ : الرَّجُلُ يُلِمُّ بِالذَّنْبِ فَيَسْتَغْفِرُ اللهَ مِنْهُ . قُلْتُ : بَيْنَ الضَّلَالِ وَالْكُفْرِ مَنْزِلَةٌ؟ فَقَالَ: مَا أَكْثَرَ عُرَى الْإِيمَانِ .

بزرگترین گناهان کبیره شرك بخداست .

٥ ـ نعمان رازی گوید : شنیدم امام صادق علیه‌السلام میفرمود : هر که زنا کند از ایمان خارج شود وهر که می بنوشد از ایمان خارج شود ، وهر که یکروز ازماه رمضان را عمداً افطار کند (دانسته وبدون عذر روزه‌اش را بخورد) از ایمان خارج شود (یعنی درحالیکه مؤمن مرتکب این گناهان است ، ایمان ازاو سلب میشود وپس ازپایان گناه برمیگردد) .

٦ ـ محمد بن عبده گوید : بامام صادق علیه‌السلام عرضکردم : زناکار در حال زنا مؤمن نیست ؟ فرمود: نه،زمانی که‌روی شکم آن زنست ، ایمان ازاوسلب‌شود وچون برخاست‌برگرددوبازاگر بزنابرگشت سلب شود ، عرضکردم : اوکه آهنگه برگشتن بزنا دارد (پس چرا ایمانش‌برمیگردد و مؤمن گفته‌میشود؟) فرمود : چه بسیارکسان که آهنگه برگشتن دارند ، ولی هرگز برنمیگردند(پس‌قصدوآهنگه گناه مثل‌خود گناه نیست وممکن است صغیره‌ئی جبران پذیر باشد) .

٧ ـ امام صادق علیه‌السلام راجع بقول خدای عزوجل : « کسانیکه ازگناهان بزرگه وزشتکاریها بجز گناهان خرد اجتناب میکنند ، ٣٥ سوره ٥٣ » فرمود : زشتکاریها ، زنا و سرقت است وگناه خرد اینستکه کسی آهنگه گناه کند و سپس ازخدا آمرزش خواهد . عرضکردم : میان گمراهی وکفر منزلی‌است؟ فرمود : دست‌آویزهای ایمان بسیار است .

شرح ـ بنا بقولی کبائر گناهانی است که مرتکبش را بدوزخ کشاند و فواحش گناهانی است که حد دارد مانند زنا و شرب خمر و سرقت ولمم گناهان صغیره است . مانند نگاه کردن و بوسیدن حرام .

و اما سؤال وجواب آخر روایت ظاهراً مقصود سائل اینستکه : آیا هرگمراهی کافر است یا ممکن است گمراهی باشد که کافر نباشد ، امام علیه‌السلام درمقام جواب‌شق‌دوم را اختیارکرده میفرماید: دست‌آویزهای ایمان بسیار است ، برخی ازآنها مانند شهادتین است که اگرکسی ترك کند کافر است و بعضی و اجبات و محرماتی است با درجات مختلف و ترك بعضی از واجبات و اتیان برخی از محرمات تنها موجب ضلالت میشود نه کفر و خلاصه آنکه میان ایمان کامل وکفر مطلق ضلالت است وآن درجات بسیاری دارد .

﴿۲۴۴۰﴾ ۸ - عَلِيُّ بْنُ إبْراهِيمَ عَنْ أبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ عَبْدِالرَّحْمٰنِ بْنِ الْحَجّاجِ ، عَنْ عُبَيْدِ ابْنِ زُرارَةَ قالَ : سَأَلْتُ أباعَبْدِاللهِ عليه السلام عَنِ الْكَبائِرِ ، فَقالَ : هُنَّ في كِتابِ عَلِيٍّ عليه السلام سَبْعٌ : اَلْكُفْرُ بِاللهِ ، وَقَتْلُ النَّفْسِ ، وَعُقُوقُ الْوالِدَيْنِ ، وَأَكْلُ الرِّبا بَعْدَ الْبَيِّنَةِ ، وَأَكْلُ مالِ الْيَتِيمِ ظُلْماً ، وَالْفِرارُ مِنَ الزَّحْفِ ، وَالتَّعَرُّبُ بَعْدَ الْهِجْرَةِ ، قالَ : فَقُلْتُ : فَهٰذا أَكْبَرُ الْمَعاصِي ؟ قالَ : نَعَمْ قُلْتُ : فَأَكْلُ دِرْهَمٍ مِنْ مالِ الْيَتِيمِ ظُلْماً أَكْبَرُ أَمْ تَرْكُ الصَّلاةِ ؟ قالَ : تَرْكُ الصَّلاةِ ، قُلْتُ : فَما عَدَّدْتَ تَرْكَ الصَّلاةِ في الْكَبائِرِ ؟ فَقالَ : أَيُّ شَيْءٍ أَوَّلُ ما قُلْتُ لَكَ ؟ قالَ : قُلْتُ : الْكُفْرُ ، قالَ : فَإِنَّ تارِكَ الصَّلاةِ كافِرٌ . يَعْنِي مِنْ غَيْرِ عِلَّةٍ .

۹ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خالِدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَبِيبٍ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ الْأَصَمِّ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ مُسْكانَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : قالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَواتُ اللهِ عَلَيْهِ : ما مِنْ عَبْدٍ إلّا وَعَلَيْهِ أَرْبَعُونَ جُنَّةً حَتّىٰ يَعْمَلَ أَرْبَعِينَ كَبِيرَةً فَإِذا عَمِلَ أَرْبَعِينَ كَبِيرَةً انْكَشَفَتْ عَنْهُ الْجُنَنُ فَيُوحِي اللهُ إلَيْهِمْ أَنِ اسْتُرُوا عَبْدِي بِأَجْنِحَتِكُمْ فَتَسْتُرُهُ الْمَلائِكَةُ بِأَجْنِحَتِها ، قالَ : فَما يَدَعُ شَيْئاً مِنَ الْقَبِيحِ إلّا قارَفَهُ حَتّىٰ يَمْتَدِحَ إلَى النّاسِ بِفِعْلِهِ الْقَبِيحِ ، فَيَقُولُ الْمَلائِكَةُ : يارَبِّ هٰذا عَبْدُكَ ما

---

۸ - عبید بن زراره گوید : از امام صادق علیه السلام راجع بکبائر پرسیدم ، فرمود : آنها در کتاب علی علیه السلام هفت است : ۱ - کفر بخدا . ۲ - آدم کشی . ۳ - نافرمانی پدر و مادر . ٤ - خوردن ربا بعد از دانستن . ٥ - خوردن مال یتیم بناحق . ٦ - فرار از جهاد . ۷ - تعرب بعد از هجرت ، عرضکردم : اینها بزرگترین گناهانند ؟ فرمود : آری ، عرضکردم : گناه خوردن یکدرهم ازمال یتیم بناحق بزرگتر است یا ترك نماز ؟ فرمود : ترك نماز ، عرضکردم : شما که ترك نماز را از کبائر نشمردی ؟ فرمود : نخستین چیزی که بتو گفتم چه بود ؟ عرضکردم : کفر ، فرمود : تارك نماز کافر است ، یعنی بدون علت و عذر .

توضیح - جمله « یعنی من غیر علة » کلام مرحوم کلینی یا یکی از رواتست وبعید است که سخن امام علیه السلام باشد ، و « علت » شامل جهل ونسیان وغفلت هم میشود ، پس اگر کسی نماز را از روی علم وعمد ترك کند کافر است چنانکه ترك زکاة وحج و هر واجبی نیزدر آنصورت چنین است واین یکی ازمعانی کفر است که درمقام خود توضیح داده شود .

۹ - امیر المؤمنین صلوات الله علیه فرمود : برهر بنده ئی چهل پرده کشیده شده تا وقتی چهل گناه کبیره مرتکب شود ، چون مرتکب چهل کبیره شد ، پرده ها ازاوبرداشته شود ، آنگاه خدا بآن (فرشته) ها وحی فرماید : که بنده ام را با بالهای خود بپوشانید ، فرشتگان او را با بالهای خود بپوشانند .

سپس آن بنده کارزشتی را نگذارد جز آنکه مرتکب شود تا آنجا که با ارتکاب زشتکاری میان مردم ببالد آنگاه فرشتگان گویند : پروردگارا این بنده تو هر عملی را مرتکب میشود و ما از کردار او خجالت

يَدَعُ شَيْئاً إِلَّا رَكِبَهُ وَإِنَّا لَنَسْتَحْيِي مِمَّا يَصْنَعُ ، فَيُوحِي اللهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَيْهِمْ أَنِ ارْفَعُوا أَجْنِحَتَكُمْ عَنْهُ فَإِذَا فُعِلَ ذَلِكَ أَخَذَ فِي بُغْضِنَا أَهْلَ الْبَيْتِ فَعِنْدَ ذَلِكَ يَنْهَتِكُ سِتْرُهُ فِي السَّمَاءِ وَسِتْرُهُ فِي الْأَرْضِ ، فَيَقُولُ الْمَلَائِكَةُ : يَا رَبِّ هَذَا عَبْدُكَ قَدْ بَقِيَ مَهْتُوكُ السِّتْرِ فَيُوحِي اللهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَيْهِمْ : لَوْ كَانَتْ لِلهِ فِيهِ حَاجَةٌ مَا أَمَرَكُمْ أَنْ تَرْفَعُوا أَجْنِحَتَكُمْ عَنْهُ .

وَرَوَاهُ ابْنُ فَضَّالٍ ، عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ .

١٠ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ هَارُونَ بْنِ مُسْلِمٍ ، عَنْ مَسْعَدَةَ بْنِ صَدَقَةَ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عليه السلام يَقُولُ : الْكَبَائِرُ : الْقُنُوطُ مِنْ رَحْمَةِ اللهِ ، وَالْيَأْسُ مِنْ رَوْحِ اللهِ ، وَالْأَمْنُ مِنْ مَكْرِ اللهِ ، وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللهُ ، وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ ، وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ ظُلْماً ، وَأَكْلُ الرِّبَا بَعْدَ الْبَيِّنَةِ ، وَالتَّعَرُّبُ بَعْدَ الْهِجْرَةِ ، وَقَذْفُ الْمُحْصَنَةِ ، وَالْفِرَارُ مِنَ الزَّحْفِ ، فَقِيلَ لَهُ : أَرَأَيْتَ ، الْمُرْتَكِبَ لِلْكَبِيرَةِ يَمُوتُ عَلَيْهَا ، أَتُخْرِجُهُ مِنَ الْإِيمَانِ ؟ وَإِنْ عُذِّبَ بِهَا فَيَكُونُ عَذَابُهُ كَعَذَابِ الْمُشْرِكِينَ ، أَوْ لَهُ انْقِطَاعٌ ؟ قَالَ : يَخْرُجُ مِنَ الْإِسْلَامِ إِذَا زَعَمَ أَنَّهَا حَلَالٌ وَلِذَلِكَ يُعَذَّبُ أَشَدَّ الْعَذَابِ وَ إِنْ كَانَ مُعْتَرِفاً بِأَنَّهَا كَبِيرَةٌ وَهِيَ عَلَيْهِ حَرَامٌ وَأَنَّهُ يُعَذَّبُ عَلَيْهَا وَأَنَّهَا غَيْرُ حَلَالٍ ، فَإِنَّهُ مُعَذَّبٌ عَلَيْهَا وَهُوَ أَهْوَنُ عَذَاباً

میکشیم ، خدای عزوجل بآنها وحی فرماید : بالهای خود را از او بردارید ، وچون کارش بدینجا کشد آغاز دشمنی با ماخانواده گذارد، وآنگاه است که پرده او درآسمان ونیز پرده او در زمین دریده شود ، سپس فرشتگان گویند : پروردگارا این بنده توپرده دریده مانده است ، خدای عزوجل بآنها وحی فرماید اگر خدا باو نیاز وتوجهی میداشت بشما دستور نمیداد بالهای خود را از او بردارید .

شرح ـ مرحوم مجلسی دربیان پرده‌های چهلگانه شش قول نقل میکند که گویا بهترش اینست که آنها کنایه‌از الطاف خداوندسبحان نسبت به‌بنده خویش‌است که سبب‌ترك معصیت میشود، وارتکاب‌هر گناه کبیره‌ئی عاصی را مستحق منع یکی ازآن الطاف مینماید ، ولی بازهم او را رسوا نکند و بفرشتگان دستور پرده پوشی وآبرو نگهداری او دهد تا بآنجارسد که شاعر گوید :

لطف حق با تومدارا‌ها کند چونکه ازحد بگذرد رسوا کند

۱۰ ـ امام صادق عليه السلام میفرمود : گناهان کبیره . نومیدی از رحمت خداست (در دنیا) و یأس از مرحمت او (در آخرت) وایمنی از مکرخدا (یعنی از عذاب او) و قتل نفسیکه خدا حرام کرده و نافرمانی پدر و مادر و خوردن مال یتیم بناحق و خوردن ربا بعد از دانستن و تعرب بعد از هجرت و متهم ساختن زن پاکدامن و فرار از جهاد .

بامام عليه السلام عرض شد : بفرمائید کسیکه مرتکب کبیره شده و بی توبه بمیرد از ایمان خارجست ؟ و عذاب او مانند عذاب مشرکین باشد (که مخلد و جاودانست) یا پایان میپذیرد ؟ فرمود : اگر معتقد شود که آن گناه حلالست از اسلام بیرون رود ، و بعذاب سخت معذب شود ، ولی اگر اعتراف کند که گناه کبیره کرده و بر او حرامست و در ارتکابش عذاب میشود و حلال نیست ، عذاب میشود ، ولی

مِنَ الْأَوَّلِ وَيُخْرِجُهُ مِنَ الْإِيمَانِ وَلَا يُخْرِجُهُ مِنَ الْإِسْلَامِ .

۱۱ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ، عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام فِي قَوْلِ رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وآله : إِذَا زَنَى الرَّجُلُ فَارَقَهُ رُوحُ الْإِيمَانِ ؟ قَالَ: هُوَ قَوْلُهُ: «وَأَيَّدَهُمْ بِرُوحٍ مِنْهُ» ذَاكَ الَّذِي يُفَارِقُهُ .

۱۲ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ حَمَّادٍ ، عَنْ رِبْعِيٍّ ، عَنِ الْفُضَيْلِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : يُسْلَبُ مِنْهُ رُوحُ الْإِيمَانِ مَادَامَ عَلَى بَطْنِهَا فَإِذَا نَزَلَ عَادَ الْإِيمَانُ قَالَ : قُلْتُ [لَهُ] : أَرَأَيْتَ إِنْ هَمَّ ؟ قَالَ: لَا، أَرَأَيْتَ إِنْ هَمَّ أَنْ يَسْرِقَ أَتُقْطَعُ يَدُهُ ؟.

﴿۲۴۴۵﴾ ۱۳ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ عَمَّارٍ ، عَنْ صَبَّاحٍ بْنِ سَيَابَةَ قَالَ : كُنْتُ عِنْدَ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام فَقَالَ لَهُ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِهِ : يَزْنِي الزَّانِي وَهُوَ مُؤْمِنٌ ؟ قَالَ : لَا إِذَا كَانَ عَلَى بَطْنِهَا سُلِبَ الْإِيمَانُ مِنْهُ فَإِذَا قَامَ رُدَّ عَلَيْهِ ، قُلْتُ : فَإِنَّهُ أَرَادَ أَنْ يَعُودَ ؟ قَالَ : مَا أَكْثَرَ مَا يَهُمُّ أَنْ يَعُودَ ثُمَّ لَا يَعُودُ .

۱۴ - الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْوَشَّاءِ ، عَنْ أَبَانٍ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : سَمِعْتُهُ يَقُولُ : الْكَبَائِرُ سَبْعَةٌ . مِنْهَا قَتْلُ النَّفْسِ مُتَعَمِّداً ، وَالشِّرْكُ بِاللهِ الْعَظِيمِ ، وَقَذْفُ

عذابش از اولی سبکتر است و آنگناه از ایمان بیرونش میبرد ، ولی از اسلام خارجش نمیکند .

۱۱ - ابن بکیر گوید : بامام باقر عليه السلام عرضکردم : چه میفرمائی در باره قول رسولخدا صلی الله علیه و آله که : « چون مرد زنا کند روح ایمان از او جدا شود » فرمود : این همان فرموده خداست که (در آیه ۲۲ سوره مجادله فرماید :) « وآنها را به روحی از جانب خود تقویت کرده» اینست روحی که از او جدا میشود (بحدیث ۲۴۰۱ رجوع شود) .

۱۲ - فضیل گوید : امام صادق عليه السلام فرمود : تا زمانیکه مرد روی شکم زن زانیه است، روح ایمان از او سلب میشود ، عرضکردم بفرمائید اگر قصد زنا کند چطور ؟ فرمود : نه (روح ایمانش سلب نشود) بگو بدانم اگر قصد دزدی کند دستش بریده میشود ؟ (پس همچنانکه با قصد دزدی دست بریده نمیشود، با قصد زنا هم روح ایمان سلب نمیشود و این مفاسد و عقوبات بر انجام فعل مترتب است نه بر قصد آن) .

۱۳ - صباح بن سیابه گوید : خدمت امام صادق عليه السلام بودم که محمد بن عبده بحضرت عرضکرد: زانی در حال زنا کردن مؤمن است ؟ فرمود : نه ، زمانیکه روی شکم آن زن است ، ایمان از او سلب شود و چون بر خیزد ، ایمان باو بر گردد ، من عرضکردم: قصد دارد دو باره هم زنا کند ، فرمود : چه بسا قصد میکند دو باره زنا کند ولی نمیکند (پس با قصد زنا ایمانش سلب نشود) .

۱۴ - ابوبصیر گوید : شنیدم امام صادق عليه السلام میفرمود : گناهان کبیره هفت تاست ، از آنهاست قتل نفس از روی عمد ، و شرك بخدای بزرگ ، و متهم ساختن زن پاکدامن ، و خوردن ربا بعد از

الْمُحْصَنَةِ ، وَأَكْلُ الرِّبا بَعْدَ الْبَيِّنَةِ ، وَالْفِرارُ مِنَ الزَّحْفِ ، وَالتَّعَرُّبُ بَعْدَ الْهِجْرَةِ ، وَعُقُوقُ الْوالِدَيْنِ وَأَكْلُ مالِ الْيَتيمِ ظُلْماً ، قالَ : وَالتَّعَرُّبُ وَالشِّرْكُ واحِدٌ .

١٥ ـ أَبانٌ ، عَنْ زِيادٍ الْكُناسِيِّ قالَ : قالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : وَالَّذي إِذا دَعاهُ أَبُوهُ لَعَنَ أَباهُ وَالَّذي إِذا أَجابَهُ ابْنُهُ يَضْرِبُهُ .

١٦ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خالِدٍ ، عَنْ أَبيهِ ، رَفَعَهُ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ داوُدَ الْغَنَوِيِّ عَنِ الأَصْبَغِ بْنِ نُباتَةَ قالَ : جاءَ رَجُلٌ إِلى أَميرِ الْمُؤْمِنينَ صَلَواتُ اللهِ عَلَيْهِ فَقالَ : يا أَميرَ الْمُؤْمِنينَ إِنَّ ناساً يَزْعَمُونَ أَنَّ الْعَبْدَ لا يَزْني وَهُوَ مُؤْمِنٌ وَلا يَسْرِقُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ وَلا يَشْرَبُ الْخَمْرَ وَهُوَ مُؤْمِنٌ وَلا يَأْكُلُ الرِّبا وَهُوَ مُؤْمِنٌ وَلا يَسْفِكُ الدَّمَ الْحَرامَ وَهُوَ مُؤْمِنٌ ؛ فَقَدْ ثَقُلَ عَلَيَّ هٰذا وَحَرِجَ مِنْهُ صَدْري حينَ أَزْعَمُ أَنَّ هٰذَا الْعَبْدَ يُصَلِّي صَلاتي وَيَدْعُو دُعائي وَيُناكِحُني وَأُناكِحُهُ وَيُوارِثُني وَأُوارِثُهُ وَقَدْ خَرَجَ مِنَ الإيمانِ مِنْ أَجْلِ ذَنْبٍ يَسيرٍ أَصابَهُ ، فَقالَ أَميرُ الْمُؤْمِنينَ صَلَواتُ اللهِ عَلَيْهِ : صَدَقَتْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ

دانستن ، و گریختن از جهاد ، و تعرب بعد از هجرت ، و عقوق والدین و خوردن مال یتیم بناحق ، فرمود : و تعرب و شرك یك چیز است .

توضیح ـ تعرب بعد از هجرت درحدیث ٢٣٣٤ توضیح داده شد .

وحاصلش اینستکه: مسلمان راضی باشد که در بلاد کفر وجائیکه دست رسی باحکام اسلام ندارد توطن کند ، با وجود آنکه رفتن بدیار اسلام برایش ممکن باشد . پس چنین شخصی با مشرك فرق ندارد ، و شرك و تعرب در گناهان کبیره یکی حساب میشود تا شماره آنها هفت شود .

١٥ ـ زبیر کناسی گوید : امام صادق علیه السلام فرمود : و کسیکه چون پدرش او را بخواند ، لعنتش کند و کسیکه چون پسرش اجابت کند ، او را بناحق بزند .

شرح ـ گویا این روایت عقوق والدین راکه در روایت سابق ذکر شد توضیح میدهدکه این گناه از جانب پدر و فرزند هر دو ممکن است ، اما از جانب فرزند اینستکه: وقتی پدرش او را صدا زند ، پدرش را لعنت کند و اما از جانب پدر ، زمانیستکه پسر مطیع و فرمانبر را بدون جهت بزند ، یا باو زیان رساند (اگر کلمه « یضربه » بتشدید راء خوانده شود) .

١٦ ـ اصبغ بن نباته گوید : مردی خدمت امیر المؤمنین صلوات الله علیه آمد و عرضکرد : یا أمیرالمؤمنین ! برخی از مردم عقیده دارند که بنده تا ایمان دارد زنا نکند و سرقت ننماید و شراب ننوشد و ربا نخورد و خون محترم را نریزد ، این عقیده بر من گران آمده و از آن دلتنگ شده‌ام ، زیرا چنان بنده ئی هم نمازمرا میخواند و مثل من دعا میکند ، او از من زن میگیرد و من از او زن میگیرم و سپس از یکدیگر ارث میبریم ، با وجود این برای گناه کوچکی که بدان آلوده شده از ایمان خارج میشود ؟

عليه السلام يَقُولُ وَالدَّلِيلُ عَلَيْهِ كِتَابُ اللهِ :

خَلَقَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ النَّاسَ عَلَى ثَلَاثِ طَبَقَاتٍ وَأَنْزَلَهُمْ ثَلَاثَ مَنَازِلَ وَ ذٰلِكَ قَوْلُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ فِي الْكِتَابِ : «أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ وَأَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ وَالسَّابِقُونَ» فَأَمَّا مَا ذَكَرَ مِنْ أَمْرِ السَّابِقِينَ فَإِنَّهُمْ أَنْبِيَاءُ مُرْسَلُونَ وَغَيْرُ مُرْسَلِينَ ، جَعَلَ اللهُ فِيهِمْ خَمْسَةَ أَرْوَاحٍ: رُوحَ الْقُدُسِ وَرُوحَ الْإِيمَانِ وَرُوحَ الْقُوَّةِ وَرُوحَ الشَّهْوَةِ وَرُوحَ الْبَدَنِ ، فَبِرُوحِ الْقُدُسِ بُعِثُوا أَنْبِيَاءَ مُرْسَلِينَ وَغَيْرَ مُرْسَلِينَ وَبِهَا عَلِمُوا الْأَشْيَاءَ وَ بِرُوحِ الْإِيمَانِ عَبَدُوا اللهَ وَلَمْ يُشْرِكُوا بِهِ شَيْئاً وَ بِرُوحِ الْقُوَّةِ جَاهَدُوا عَدُوَّهُمْ وَعَالَجُوا مَعَاشَهُمْ وَ بِرُوحِ الشَّهْوَةِ أَصَابُوا الذَّيِّذَ الطَّعَامَ وَنَكَحُوا الْحَلَالَ مِنَ شَبَابِ النِّسَاءِ ، وَبِرُوحِ الْبَدَنِ دَبُّوا وَدَرَجُوا فَهٰؤُلَاءِ مَغْفُورٌ لَهُمْ مَصْفُوحٌ عَنْ ذُنُوبِهِمْ ثُمَّ قَالَ : قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : «تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللهُ وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍ وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ» ثُمَّ قَالَ : فِي جَمَاعَتِهِمْ «وَأَيَّدَهُمْ بِرُوحٍ مِنْهُ» يَقُولُ : أَكْرَمَهُمْ بِهَا فَفَضَّلَهُمْ عَلَى مَنْ سِوَاهُمْ ، فَهٰؤُلَاءِ مَغْفُورٌ لَهُمْ مَصْفُوحٌ عَنْ ذُنُوبِهِمْ .

امیرالمؤمنین صلوات الله علیه فرمود : راست گوئی من هم از رسولخدا صلی‌الله علیه وآله شنیدم که میفرمود و دلیلش هم کتاب خداست که :

خدای عزوجل مردم را سه طبقه آفرید ودر سه درجه جایگزینشان فرمود ، و این همان قول خدای عزوجل است در قرآن : ۱ ـ اصحاب میمنه ۲ ـ اصحاب مشأمه ۳ ـ سابقون (که در سوره واقعه بیان میفرماید) .

اما آنچه در باره سابقون فرموده ، آنها پیغمبرانی هستند مرسل و غیر مرسل که خدا درآنها پنج روح قرار داده : ۱ ـ روح القدس ۲ ـ روح الایمان ۳ ـ روح القوه ٤ ـ روح الشهوه ٥ ـ روح البدن . که بوسیله روح القدس بمثت آنها به پیغمبری مرسل وغیر مرسل انجام شد و نیز بوسیله آن همه چیز را دانستند و با روح ایمان خدا را عبادت کردند و چیزیرا شریك او نساختند و با روح قوت با دشمن خود جنگیدند و بامر معاش خود پرداختند و با روح شهوت از طعام لذیذ و نزدیکی حلال با زنان جوان برخوردار گشتند و با روح بدن جنبیدند وراه رفتند ، این دسته آمرزیده‌اند واز گناهانشان (تمام اولای آنها) چشم پوشی شده . سپس فرمود :

خدای عزوجل فرماید : « اینانند رسولان که برخی رابر برخی دیگر برتری دادیم ، بعضی از آنها با خدا سخن گفته وبعضی را چند درجه بالابردیم و بعیسی بن‌مریم معجزات روشن دادیم ، واو را باروح القدس تقویت کردیم ۲۵۳ سوره ۲ » سپس در باره جماعت آنها (یعنی رسولان که کاملترین مؤمنانند) فرموده : « و آنها را با روحی از خود کمك کرد » یعنی با آن روح ارجمندشان داشت و بردیگرانشان

ثُمَّ ذَكَرَ أَصْحَابَ الْمَيْمَنَةِ وَهُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقّاً بِأَعْيَانِهِمْ ، جَعَلَ اللهُ فِيهِمْ أَرْبَعَةَ أَرْوَاحٍ : رُوحِ الْإِيمَانِ وَرُوحِ الْقُوَّةِ وَرُوحِ الشَّهْوَةِ وَرُوحِ الْبَدَنِ، فَلَا يَزَالُ الْعَبْدُ يَسْتَكْمِلُ هٰذِهِ الْأَرْوَاحَ الْأَرْبَعَةَ حَتّٰى تَأْتِيَ عَلَيْهِ حَالَاتٌ ، فَقَالَ الرَّجُلُ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ مَا هٰذِهِ الْحَالَاتِ ؟ فَقَالَ : أَمَّا أُولَاهُنَّ فَهُوَ كَمَا قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : «وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ إِلىٰ أَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ بَعْدَ عِلْمٍ شَيْئاً» فَهٰذَا يَنْتَقِصُ مِنْهُ جَمِيعُ الْأَرْوَاحِ وَلَيْسَ بِالَّذِي يَخْرُجُ مِنْ دِينِ اللهِ لِأَنَّ الْفَاعِلَ بِهِ رَدَّهُ إِلىٰ أَرْذَلِ عُمُرِهِ فَهُوَ لَا يَعْرِفُ لِلصَّلَاةِ وَقْتاً وَلَا يَسْتَطِيعُ التَّهَجُّدَ بِاللَّيْلِ وَلَا بِالنَّهَارِ وَلَا الْقِيَامُ فِي الصَّفِّ مَعَ النَّاسِ فَهٰذَا نُقْصَانٌ مِنْ رُوحِ الْإِيمَانِ وَلَيْسَ يَضُرُّهُ شَيْئاً، وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَقِصُ مِنْهُ رُوحُ الْقُوَّةِ فَلَا يَسْتَطِيعُ جِهَادَ عَدُوِّهِ وَلَا يَسْتَطِيعُ طَلَبَ الْمَعِيشَةِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَقِصُ مِنْهُ رُوحُ الشَّهْوَةِ فَلَوْ مَرَّتْ بِهِ أَصْبَحُ بَنَاتِ آدَمَ لَمْ يَحِنَّ إِلَيْهَا وَلَمْ يَقُمْ وَتَبْقَى رُوحُ الْبَدَنِ فِيهِ فَهُوَ يَدِبُّ وَيَدْرُجُ حَتّٰى يَأْتِيَهُ مَلَكُ الْمَوْتِ فَهٰذَا الْحَالُ خَيْرٌ لِأَنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ هُوَ الْفَاعِلُ بِهِ وَقَدْ تَأْتِي عَلَيْهِ حَالَاتٌ فِي قُوَّتِهِ وَشَبَابِهِ فِيهِمْ بِالْخَطِيئَةِ فَيُشَجِّعُهُ رُوحُ الْقُوَّةِ وَيُزَيِّنُ لَهُ رُوحُ الشَّهْوَةِ وَيَقُودُهُ رُوحُ الْبَدَنِ حَتّٰى تُوقِعَهُ فِي الْخَطِيئَةِ فَإِذَا الْتَمَسَهَا نَقَصَ مِنَ الْإِيمَانِ وَتَقَصّٰى مِنْهُ فَلَيْسَ يَعُودُ فِيهِ حَتّٰى يَتُوبَ ، فَإِذَا تَابَ تَابَ اللهُ عَلَيْهِ وَإِنْ عَادَ أَدْخَلَهُ اللهُ نَارَ جَهَنَّمَ .

برتری داد ، این دسته نیز آمرزیده‌اند و از گناهانشان چشم پوشی شده (کنایه از اینکه گناه نمیکنند).

سپس **اصحاب میمنه** را یاد فرموده و آنهاهمان مؤمنین حقیقی هستندکه خدا در آنها چهارروح نهاده (زیرا روح القدس مختص پیغمبرانست) روح ایمان وروح قوت و روح شهوت وروح بدن ، و بنده همواره در صدد تکمیل این ارواحست و حالاتی برایش پیش آید ، آنمرد گفت : یا امیر المؤمنین ! آن حالات چیست ؟ فرمود : اما نخستینش چنانستکه خدای عز وجل فرماید : « برخی ازشما به پست ترین دوران عمر برسد تا پس ازدانشی (که داشت)چیزی نداند ۷۰ سوره ۱۶ » این کسی‌است‌که همه ارواحش کاسته شده ، ولی از دین خدا بیرون نرفته ، زیرا خدای پرورش دهنده او به پست ترین دوران عمرش رسانیده ، اینچنین کسی وقت نماز را نفهمد و عبادت شب و روز را نتواند و نیز نتواند با مردم در صف (نماز جماعت) ایستد ، اینست کاهش روح ایمان و زیانی هم بصاحبش ندارد .

و برخی از آنها روح قوتش کاهش یابد که نتواند با دشمن بجنگند و نه طلب معاش تواند کرد .

و برخی دیگر روح شهوتش کاسته شود ، که اگر زیباترین دختران آدم براو بگذرد ، باورغبت نکند و بسویش بر نخیزد و تنها روح بدن باقی ماند که بوسیله آن بجنبد و راه رود تا ملك الموت بر سرش آید ، پس این حالت خوب است ، زیرا خدای عز وجل با او چنین کرده و همچنین در دوران نیرومندی و جوانی حالاتی برایش پیش آید ، قصد گناه میکند و روح قوت هم تحریکش مینماید و روح شهوت جلوه میدهد و روح بدن اورا میکشاند تا بآن گناهش میرساند ، و چون بدان رسید ، ایمان از او گم شود و کناره گیرد ، و بسویش برنگردد تا توبه کند و چون توبه کرد ، خداباو توجه فرماید و اگر

فَأَمَّا أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ فَهُمُ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى يَقُولُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : «الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَاءَهُمْ» يَعْرِفُونَ مُحَمَّداً وَالْوَلَايَةَ فِي التَّوْرَاةِ وَالْإِنْجِيلِ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَاءَهُمْ فِي مَنَازِلِهِمْ «وَإِنَّ فَرِيقاً مِنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ» «الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ (أَنَّكَ الرَّسُولُ إِلَيْهِمْ) فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ» فَلَمَّا جَحَدُوا مَا عَرَفُوا ابْتَلَاهُمُ [اللهُ] بِذَلِكَ فَسَلَبَهُمْ رُوحَ الْإِيمَانِ وَ أَسْكَنَ أَبْدَانَهُمْ ثَلَاثَةَ أَرْوَاحٍ رُوحَ الْقُوَّةِ وَرُوحَ الشَّهْوَةِ وَرُوحَ الْبَدَنِ ، ثُمَّ أَضَافَهُمْ إِلَى الْأَنْعَامِ، فَقَالَ: «إِنْ هُمْ إِلَّا كَالْأَنْعَامِ» لِأَنَّ الدَّابَّةَ إِنَّمَا تَحْمِلُ بِرُوحِ الْقُوَّةِ وَتَعْتَلِفُ بِرُوحِ الشَّهْوَةِ وَتَسِيرُ بِرُوحِ الْبَدَنِ ، فَقَالَ [لَهُ] السَّائِلُ : أَحْيَيْتَ قَلْبِي بِإِذْنِ اللهِ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ .

۱۷ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ يُونُسَ ، عَنْ دَاوُدَ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عليه السلام عَنْ قَوْلِ رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه و آله : إِذَا زَنَا الرَّجُلُ فَارَقَهُ رُوحُ الْإِيمَانِ ؟ قَالَ : فَقَالَ : هُوَ مِثْلُ قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ [: «وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ» ثُمَّ قَالَ: غَيْرُ هَذَا أَبْيَنُ مِنْهُ ، ذَلِكَ قَوْلُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ]: «وَأَيَّدَهُمْ بِرُوحٍ مِنْهُ» هُوَ الَّذِي فَارَقَهُ .

گناه را تکرار کرد ، خدا او را بآتش دوزخ برد .

واما **اصحاب مشأمه** یهود ونصارایندکه خدای عزوجل میفرماید : « کسانیکه خدا کتابشان داد او را میشناسند چنانکه فرزندان خود را میشناسند ، ۱۴۶ سوره ۲ » یعنی (نبوت) محمد وولایت(اوصیاء او) را در تورات و انجیل میشناسند ، چنانکه پسران خود را درخانه‌های خویش میشناسند « ودسته‌ئی از آنها با آنکه میدانند حق را میپوشند » « حق و درستی ازپروردگار تو است »که تو بسوی آنها فرستاده شده‌ئی « پس مبادا از آنها باشی که شك وتردد دارند » .

وچون اینها (یهود ونصاری) آنچه را شناختند انکار کردند : خدا باین بلا گرفتارشان کرد و روح ایمانرا از آنها بگرفت و تنها سه روح را در پیکرشان جای داد : روح قوت و روح شهوت وروح بدن ، سپس آنها را با چارپایان مربوط ساخت وفرمود : « آنها جزبمانند چارپایان نیستند . ۴۴ سوره ۲۵» زیراچارپاهم با روح‌قوت بارکشد و با روح شهوت علف خورد و با روح بدن راه رود ،آنگاه سائل بامام عرضکرد : یا امیرالمؤمنین دلم را زنده‌کردی باذن خدا .

۱۷ ـ داود گوید : ازامام صادق علیه السلام در باره قول رسولخدا صلی‌الله علیه و آله : « چون‌مرد زنا کند روح ایمان از اوجدا شود » پرسیدم ، فرمود : آن مانندقول خدای عزوجل است : [درآنچه انفاق میکنید قصد بد وپست آنرا نکنید ۲۶۸ سوره ۲ » سپس فرمود : آیه دیگر روشن تر از اینست و آن قول خدای عزوجل است :] « وآنها را بروحی از خود تقویت فرمود » این روحست که ازاو جدا شود .

شرح ـ از ابن عباس روایت شده که چون مردم خرماهای پوسیده و بد را بعنوان صدقه و زکاة میدادند ، دراین‌آیه شریفه (سوره بقره) از آن‌کار نهی شدند ، یعنی خداوتعالی فرمود : هنگام انفاق قصد خرمای بدو پست نکنید ، بلکه تصمیم بگیریدکه خرمای خوب را انفاق کنید و طبق تصمیم خود عمل

﴿٢٣٥٠﴾ ١٨ - يُونُسُ ، عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ، عَنْ سُلَيْمانَ بْنِ خالِدٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : «إِنَّ اللهَ لا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ ما دُونَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَشاءُ» الْكَبائِرَ فَما سِواها، قالَ: قُلْتُ : دَخَلَتِ الْكَبائِرُ فِي الْإِسْتِثْناءِ قالَ : نَعَمْ .

١٩ - يُونُسُ ، عَنْ إِسْحاقَ بْنِ عَمّارٍ قالَ : قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام : الْكَبائِرُ فِيها اسْتِثْناءٌ أَنْ يَغْفِرَ لِمَنْ يَشاءُ؟ قالَ : نَعَمْ .

٢٠ - يُونُسُ ، عَنِ ابْنِ مُسْكانَ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : سَمِعْتُهُ يَقُولُ : «وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْراً كَثِيراً» قالَ : مَعْرِفَةُ الْإِمامِ وَاجْتِنابُ الْكَبائِرِ الَّتِي أَوْجَبَ اللهُ عَلَيْها النّارَ .

٢١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَكِيمٍ قالَ : قُلْتُ لِأَبِي الْحَسَنِ عليه السلام : الْكَبائِرُ تُخْرِجُ مِنَ الْإِيمانِ ؟ فَقالَ : نَعَمْ وَما دُونَ الْكَبائِرِ، قالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم :

کنید و اما وجه تشبیه این مطلب به زنا و رفتن روح ایمان گویا اینستکه انفاق در راه خدا عملی است مستحسن ونیکو و دارای ثواب وپاداش ازجانب خداینعالی ، ولی درصورتیکه درضمن خرمای بد وپوسیده صورت گیردآن ثواب وپاداش ازمیان برود ، چنانکه روح ایمان هنگام زنا ازمؤمن برود ، مرحوم‌مجلسی دراین باره دو وجه دیگر هم نقل میکند ، ولی همه را خالی ازتکلف نمیداند .

١٨ - سلیمان بن خالدگوید : امام صادق علیه السلام فرمود : « همانا خدا نیامرزد که باو شرك آورند ولی کمتر از شرك‌را برای هرکه خواهد بیامرزد ٤٨ سوره ٤ » یعنی گناهان‌کبیره وغیرآنها را (برای هرکه خواهد بیامرزد) عرضکردم : گناهان کبیره هم داخل استثناست ؟ فرمود : آری .

شرح ـ سلیمان تعجب میکند از اینکه گناهان‌کبیره هم قابل آمرزش باشد ، ولی امام علیه السلام طبق تعمیمی‌که ازآیه شریفه مستفاد میشود ، درپاسخ اومیفرماید : آری گناهان کبیره هم قابل‌آمرزشند ، نهایت اینکه بدون شرط وقیدنیست‌که بندگان درارتکاب‌کبائر جری وبی‌باك‌شوند ، بلکه بمشیت‌خدا مقیداست ، از این روگفته‌اند : با وجود آنکه این آیه شریفه از تمام آیات قرآنی بندگانرا بیشتر امیدوار میکند ، زیرا غیر از شرك هرگناهی را قابل‌آمرزش میداند ، جانب خوف را هم ملاحظه‌کرده وشرط آمرزش را مشیت خدا قرار داده است ، پس صفت خوف و رجا را باهم بمیزان لازم مراعات کرده است .

١٩ ـ اسحاق بن عمار گوید : بامام صادق علیه‌السلام عرضکردم : درگناهان‌کبیره هم استثنامیباشد که خدا برای هرکه خواهد بیامرزد ؟ فرمود : آری (هرگناه‌کبیره‌ئی ازهرکس‌آمرزیده نشود) .

٢٠ ـ امام صادق علیه‌السلام راجع به (آیه شریفه ٢٦٩ سوره ٢) « بهرکه حکمت داده شد خیر بسیار داده شد » فرمود : مقصود (ازحکمت) معرفت امام و دوری ازگناهان‌کبیره‌ایستکه خدا برای‌آنها دوزخ را واجب فرموده است .

٢١ ـ محمد بن حکیم گوید : بحضرت ابوالحسن علیه السلام عرض کردم : گناهان کبیره شخص

لَا يَزْنِي الزَّانِي وَهُوَ مُؤْمِنٌ وَلَا يَسْرِقُ السَّارِقُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ .

۲۲ - اَبْنُ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ عَلِيٍّ [بْنِ] الرِّيَّاتِ ، عَنْ عُبَيْدِ بْنِ زُرَارَةَ قَالَ : دَخَلَ ابْنُ قَيْسٍ الْمَاصِرِ وَعَمْرُو بْنُ ذَرٍّ - وَأَظُنُّ مَعَهُمَا أَبُو حَنِيفَةَ - عَلَى أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام فَتَكَلَّمَ ابْنُ قَيْسٍ الْمَاصِرِ فَقَالَ : إِنَّا لَا نُخْرِجُ أَهْلَ دَعْوَتِنَا وَأَهْلَ مِلَّتِنَا مِنَ الْإِيمَانِ فِي الْمَعَاصِي وَالذُّنُوبِ ، قَالَ : فَقَالَ لَهُ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام يَا ابْنَ قَيْسٍ أَمَا رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله فَقَدْ قَالَ : لَا يَزْنِي الزَّانِي وَهُوَ مُؤْمِنٌ وَلَا يَسْرِقُ السَّارِقُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَاذْهَبْ أَنْتَ وَأَصْحَابُكَ حَيْثُ شِئْتَ .

﴿۲۴۵۵﴾ ۲۳ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ يُونُسَ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ سِنَانٍ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عليه السلام عَنِ الرَّجُلِ يَرْتَكِبُ الْكَبِيرَةَ مِنَ الْكَبَائِرِ فَيَمُوتُ ، هَلْ يُخْرِجُهُ ذَلِكَ مِنَ الْإِسْلَامِ ؟ وَإِنْ عُذِّبَ كَانَ عَذَابُهُ كَعَذَابِ الْمُشْرِكِينَ أَمْ لَهُ مُدَّةٌ وَانْقِطَاعٌ ؟ فَقَالَ : مَنِ ارْتَكَبَ كَبِيرَةً مِنَ الْكَبَائِرِ فَزَعَمَ أَنَّهَا حَلَالٌ أَخْرَجَهُ ذَلِكَ مِنَ الْإِسْلَامِ وَعُذِّبَ أَشَدَّ الْعَذَابِ وَإِنْ كَانَ مُعْتَرِفاً أَنَّهُ أَذْنَبَ وَ مَاتَ عَلَيْهِ أَخْرَجَهُ مِنَ الْإِيمَانِ وَلَمْ يُخْرِجْهُ مِنَ الْإِسْلَامِ وَكَانَ عَذَابُهُ أَهْوَنَ مِنْ عَذَابِ الْأَوَّلِ .

۲۴ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ عَبْدِ الْعَظِيمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ الْحَسَنِيِّ قَالَ : حَدَّثَنِي أَبُو جَعْفَرٍ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ قَالَ : سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ : سَمِعْتُ أَبِي مُوسَى بْنَ جَعْفَرٍ عليهما السلام يَقُولُ : دَخَلَ عَمْرُو بْنُ عُبَيْدٍ عَلَى أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام فَلَمَّا سَلَّمَ وَجَلَسَ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ : «الَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ

را از ایمان خارج میکند ؟ فرمود : آری پائین تراز گناهان کبیره هم . رسول خدا صلی الله علیه و آله فرموده است : زناکارزنانکند و مؤمن باشد ، وسارق سرقت نکند و مؤمن باشد (یعنی درحال زنا و سرقت ایمان ازاوکناره گیرد) .

۲۲ - عبید بن زراره گوید : ابن قیس ماصر و عمروبن ذر خدمت امام باقر علیه السلام رسیدند - بگمانم ابوحنیفه هم همراه آنها بود - ابن قیس بسخن درآمد و عرضکرد : ما همکیشان واهل ملت خود را با ارتکاب گناهان ومعاصی ازایمان خارج نمیدانیم ، امام باقرعلیه السلام فرمود : ای پسر قیس ! اما رسولخدا صلی الله علیه وآله فرموده است : زناکار زنانکند و مؤمن باشد وسارق سرقت نکند و مؤمن باشد تو واصحابت هرعقیده‌ئی خواهید داشته باشید (که ما پیرورسولخدائیم) .

۲۳ - عبدالله بن سنان گوید : ازامام صادق علیه السلام پرسیدم : مردی که گناه کبیره‌ئی کند و(توبه نکرده) بمیرد ، از اسلام خارج شود ؟ واگر عذاب شود ، عذابش مانندعذاب مشرکین (مخلد وجاودان) است یا مدت و پایانی دارد ؟ فرمود : کسی که مرتب یکی ازگناهان کبیره شود ، و عقیده داشته باشد که آن حلالست ، از اسلام خارج گردد و سخت عذاب شود ، ولی اگر اقرارکند که گناه‌کار است و بمیرد ، از ایمان بیرون رود ، ولی ازاسلام بیرون نرود وعذابش ازعذاب اولی سبکتر باشد .

۲۴ - عبدالعظیم بن عبدالله حسنی گوید : امام جواد صلوات الله علیه فرمود : از پدرم شنیدم که فرمود . از پدرم موسی‌بن جعفر علیهما السلام شنیدم میفرمود : عمروبن عبید نزد امام صادق علیه السلام آمد

كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ» ثُمَّ أَمْسَكَ فَقَالَ لَهُ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام : مَا أَسْكَتَكَ ؟ قَالَ : أُحِبُّ أَنْ أَعْرِفَ الْكَبَائِرَ مِنْ كِتَابِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : فَقَالَ : نَعَمْ يَا عَمْرُو أَكْبَرُ الْكَبَائِرِ الْإِشْرَاكُ بِاللهِ ، يَقُولُ اللهُ : «وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ» وَبَعْدَهُ الْإِيَاسُ مِنْ رَوْحِ اللهِ ، لِأَنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ : «إِنَّهُ لَا يَيْأَسُ مِنْ رَوْحِ اللهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ» ثُمَّ الْأَمْنُ لِمَكْرِ اللهِ ، لِأَنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ : «فَلَا يَأْمَنُ مَكْرَ اللهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ» وَمِنْهَا عُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ لِأَنَّ اللهَ سُبْحَانَهُ جَعَلَ الْعَاقَّ جَبَّاراً شَقِيّاً وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللهُ إِلَّا بِالْحَقِّ لِأَنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ : «فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِداً فِيهَا .... » إِلَى آخِرِ الْآيَةِ ، وَقَذْفُ الْمُحْصَنَةِ ، لِأَنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ : «لُعِنُوا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ» وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ لِأَنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ : «إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَاراً وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيراً» وَالْفِرَارُ

چون سلام کرد ونشست این آیه را خواند : « کسانیکه از گناهان کبیره و زشتکاریها دوری گزینند ۳۲ سوره ۵۳ » سپس از سخن بازایستاد . امام صادق علیه السلام باو فرمود : چرا سکوت کردی ؟ گفت : دوست دارم گناهان کبیره را از کتاب خدای عزوجل بدانم. فرمود: آری ، ای عمرو.

(۱) بزرگترین گناهان کبیره شرك بخداست که خدا میفرماید : « کسیکه شرك بخدا آورد ، خدا بهشت را براو حرام کرده است ، ۷۲ سوره ۵ » .

(۲) وبعد از آن نومیدی از رحمت خداست ، زیر خدای عزوجل میفرماید : « کسی جز مردم کافر ازرحمت خدا نومید نشود ۷۸ سوره ۱۲ » .

(۳) وپس ازآن ایمنی از مکر (عذاب و مهلت) خداست ، زیرا خدای عزوجل میفرماید : « کسی از مکر خدا ایمن نشود مگر مردم زیانکار ۹۹ سوره ۷ » .

(٤) وازگناهان کبیره است . عقوق والدین ، زیرا خدای سبحان عاق والدین را زورگوی با شقاوت مقرر فرموده (درآیه ۳۲ سوره ۱۹) .

(۵) قتل نفسی که خدا آنرا محترم دانسته مگر بحق (درمورد قصاص) زیرا خدای عزوجل میفرماید « کیفراو دوزخست ودرآن جاودان باشد .... تاآخرآیه ۹۳ سوره ٤ » .

(٦) متهم ساختن زن پاکدامن بزنا ، زیراخدای عزوجل میفرماید : « آنها در دنیا وآخرت لعنت شده وعذاب بزرگی دارند ۲۳ سوره ۲٤ » .

(۷) خوردن مال یتیم ، زیرا خدای عزوجل (در باره کیفرآنها) میفرماید : « آنها در شکمهای خویش آتش فرومیبرند وبآتشی افروخته درون میشوند ۱۰ سوره ٤ »

مِنَ الزَّحْفِ لِأَنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ : « وَمَنْ يُوَلِّهِمْ يَوْمَئِذٍ دُبُرَهُ إِلَّا مُتَحَرِّفٍ فَالْقِتَالِ أَوْ مُتَحَيِّزًا إِلَى فِئَةٍ فَقَدْ بَاءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ » وَأَكْلُ الرِّبَا لِأَنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ : «الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ » وَالسِّحْرُ، لِأَنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ : «وَلَقَدْ عَلِمُوا لَمَنِ اشْتَرَاهُ مَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ» وَالزِّنَاءُ لِأَنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ : « وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا» وَالْيَمِينُ الْغَمُوسُ الْفَاجِرَةُ لِأَنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ : «الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَئِكَ لَا خَلَاقَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ» وَالْغُلُولُ لِأَنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ: «وَمَنْ يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ» وَمَنْعُ الزَّكَاةِ الْمَفْرُوضَةِ، لِأَنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ: «فَتُكْوَى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ» وَشَهَادَةُ الزُّورِ وَكِتْمَانُ الشَّهَادَةِ لِأَنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ : «وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُ آثِمٌ قَلْبُهُ» وَشُرْبُ الْخَمْرِ لِأَنَّ اللهَ

---

(۸) فرار ازجهاد، زیرا خدای عزوجل میفرماید : « وهر که درآن روز ازآنها پشت کند جز کسیکه برای جنگیدن منحرف شود یا سوی گروهی دیگر جای گیرد ، بغضب خدا برگشته و جایش جهنم است که سرانجامی است بد ، ۱۶ سوره ۸».

(۹) رباخواری زیرا خدای عزوجل میفرماید : «کسانیکه ربا میخورند مانند کسیکه شیطان بجنون آشفته‌اش میکند بر خیزند (یعنی مانند دیوانگان ومستان ازگوربرخیزند) ۲۷۷ سوره ۲ » .

(۱۰) سحر (جادو و چشم بندی) زیرا خدای عز وجل میفرماید : « محققاً دانستند که هر کس خریدار جادو شود ، ازآخرت بهره‌ئی نخواهد داشت ،۱۰۲ سوره ۲ » .

(۱۱) زناکاری ، زیرا خدای عزوجل میفرماید : « و هر که چنین کند کیفر گناه خود بیند ودر قیامت عذابش دوبرابر شود و باخواری درآنجاجاودان باشد ، ۶۹ سوره ۲۵ » .

(۱۲) سوگند دروغ برای تبهکاری(چون خوردن مال‌مردم) زیراخدای عزوجل‌میفرماید :«کسانیکه پیمان با خدا و سوگندهای خود را ببهائی اندك میفروشند ، درآخرت بهره‌ئی ندارند ، ۷۷سوره ۳ » .

(۱۳) خیانت در غنیمت جنگی ، زیرا خدای عزوجل میفرماید : « و هر که در غنیمت خیانت کند روزقیامت با آنچه خیانت کرده بیاید ۱۶۱ سوره ۳ » .

(۱۴) باز داشتن زکاة واجب ، زیرا خدای عزوجل میفرماید : « باآنها (مال زکاة بازداشت‌شده) پیشانی وپشت وپهلوی آنها را داغ کنند ۳۶ سوره ۹ » .

(۱۵) شهادت دروغ ونهان کردن شهادت ، زیرا خدای عزوجل فرماید : « هر که شهادت رانهان کند ، دلش گنهکاراست ۲۸۳ سوره ۲ » (نهان کردن شهادت عمل دلست وحرمت شهادت دروغ ازاولویت

عَزَّ وَجَلَّ نَهَى عَنْهَا كَمَا نَهَى عَنْ عِبَادَةِ الْأَوْثَانِ، وَتَرْكُ الصَّلَاةِ مُتَعَمِّداً أَوْشَيْئاً مِمَّا فَرَضَ اللهُ، لِأَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: مَنْ تَرَكَ الصَّلَاةَ مُتَعَمِّداً فَقَدْ بَرِئَ مِنْ ذِمَّةِ اللهِ وَ ذِمَّةِ رَسُولِ اللهِ ﷺ، وَ

استفاده میشود) .

(۱۶) شرابخواری ، زیرا خدای عزوجل ازآن نهی فرموده، مثل آنکه از پرستش بتها نهی‌فرموده است (درآیه شریفه **انما الخمر والمیسر والانصاب والازلام رجس** .. هردو را بیك روش پلید و شیطانی معرفی کرده است) .

(۱۷) نماز یا واجب دیگر خدا را عمداً ترك کردن ، زیرا رسولخدا صلی‌الله علیه و آله فرمود : کسیکه نماز را عمداً ترك کند . از پیمان و تعهد خدا و رسولش بیزاری جسته است (۱) .

(۱۸) و (۱۹) پیمان شکنی و قطع رحم ، زیرا خدای عزوجل فرماید : (کسانیکه پیمان خدا را پس از استوارکردنش میشکنند وآنچه را خدا بوصلش فرمان داده قطع میکنند ...) ایشانندکه لعنت‌دارند وخانه بد (درآخرت) ۲۵ سوره ۱۳ » .

راوی گوید : عمرو از خدمت امام علیه السلام بیرون رفت ، درحالیکه شیون گریه‌اش بلند بود و میگفت : هلاك شد کسیکه برأی خود فتوی داد و در علم وفضل با شما مبارزه کرد .

شرح ـ در تعریف گناهان کبیره علماء اختلاف دارند ، مرحوم مجلسی از قول شیخ بهائی این اقوالرا ذکر میکند :

۱ ـ هرگناهیکه خدا درقرآن بعقاب تهدیدکرده است .

۲ ـ هرگناهیکه شارع برایش حدی معین کرده (مانند کشتن یا رجم یا تازیانه) و در قرآن برآن‌تهدید نموده است.

۳ ـ هرگناهیکه دلالت بر بی‌اعتنائی بدین داشته باشد .

٤ ـ هرگناهی‌که حرمتش بدلیل قاطعی ثابت شده باشد .

٥ ـ هرگناهی‌که درکتاب یا سنت بشدت مورد تهدید قرارگرفته باشد .

٦ ـ ابن مسعود گوید : گناهان از اول سوره نساء تا آیه شریفه : **ان تجتنبوا کبائرما تنهون عنه** کبیره است .

۷ ـ هرگناهی‌کبیره است ، زیرا همگی مخالفت خداست و خردی و بزرگی‌آنها نسبت ببالا وپائین است : مثلا بوسیدن زن نامحرم نسبت بزنا صغیره ونسبت به نظرکردن باوکبیره است .

مرحوم مجلسی گوید : گویا نظرکسیکه همه‌گناهان راکبیره دانسته اینستکه گناه را نباید کوچك و ناچیز دانست چنانچه در اخبار وارد شده است ، زیرا نافرمانی شخص بزرگ بزرگست و مخالفت

---

(۱) ـ اگر چه سائل گناهان‌کبیره را ازکتاب خدا خواسته بود ، ولی سنت هم اعتبار کتاب را دارد ، حتی درنظرشخص سائل بدلیل سکوت او وعدم اعتراضش .

نَقْضُ الْعَهْدِ وَقَطِيعَةُ الرَّحِمِ ، لِأَنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ : «أُولَئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ» قَالَ: فَخَرَجَ عَمْرٌو وَلَهُ صُرَاخٌ مِنْ بُكَائِهِ وَهُوَ يَقُولُ : هَلَكَ مَنْ قَالَ بِرَأْيِهِ وَنَازَعَكُمْ فِي الْفَضْلِ وَالْعِلْمِ .

پروردگار جلیل ، سنگین ، ولی این موضوع منافات ندارد که برخی از گناهان نسبت بخود بزرگتر از برخی دیگر باشد و بصغائر و کبائر تقسیم شود ، که اگر از کبائر کناره گیری شود ، صغائر آنها آمرزیده شود و ارتکاب کبیره و اصرار برصغیره منافی عدالت باشد .

و اما راجع بشماره گناهان کبیره ، برخی آنها را هفت گناه دانسته‌اند : ۱ ـ شرك بخدا . ۲ ـ آدم کشی . ۳ ـ تهمت زنا دادن بزن پاکدامن . ٤ ـ خوردن مال یتیم . ٥ ـ زنا . ٦ ـ فرار از جنگ ۷ ـ عقوق والدین .

و برخی ۱۳ گناه دیگر باین هفت گناه اضافه کرده‌اند بدین ترتیب : ۸ ـ لواط . ۹ـ جادوگری . ۱۰ـ رباخواری . ۱۱ ـ غیبت . ۱۲ـ سوگند دروغ ۱۳ـ شهادت ناحق . ۱٤ـ میخواری . ۱٥ـ بی احترامی بخانه کعبه . ۱٦ ـ دزدی . ۱۷ ـ پیمان شکنی . ۱۸ـ تعرب بعد ازهجرت . ۱۹ـ نومیدی ازرحمت خدا ۲۰ ـ ایمنی از مکر خدا ،

بعضی دیگر ۱٤ گناه دیگر براینها افزوده‌اند : ۲۱ ـ ۲٥ ـ خوردن مردار و خون و گوشت خوك وقربانی برای غیر خدا بدون ضرورت و خوردن سحت (هر حرامی مانند رشوه) . ۲٦ ـ قمار بازی . ۲۷ ـ کم فروشی . ۲۸ ـ کمك بظالم . ۲۹ ـ حبس حقوق بدون دست تنگی (مانند کسیکه بدهیش را با آنکه دارد نمیدهد) . ۳۰ ـ اسراف (زیاده خرج کردن) . ۳۱ ـ تبذیر (بیهوده خرج کردن) ۳۲ ـ خیانت . ۳۳ ـ اشتغال بکارهای لهو . ۳٤ ـ اصرار بر گناهان (صغیره) .

مرحوم مجلسی گوید : هیچیك از این اقوال نسبت به تعریف و شماره گناهان کبیره ، دلیلی که دل بآن اطمینان پیدا کند ندارد و شاید در نهان داشتن آن مصلحتی باشد چنانچه درنهان کردن شب قدر وصلوة وسطی میباشد . پایان سخن مجلسی (ره) .

راجع بتعریف وتحدید گناهان کبیره باید گفت : دو روایت اول این باب که یکی از آنها را خود مجلسی هم صحیح میداند کبائر را بگناهانی که خدا آتش دوزخ را برای آنها معین فرموده : (مانند قول اول) تعریف کرده است ، واما راجع بشماره آنها پیدا است که بلحاظ اعتبارات و تداخل اقسام ، وعموم و خصوص الفاظ وانبات برخی با ولویت فرق میکند ، چنانکه در روایت هشتم ترك نماز را داخل در کفر دانست و در روایت اخیر ترك نماز را جداگانه ذکر فرمود : و همچنین خوردن مردار و خون و گوشت خوك ورشوه را میتوان ٤ گناه بحساب آورد و میتوان «خوردن حرام» گفت ویك گناه بحساب آورد ، ونیز لواط را درزنا میتوان داخل کرد ازراه اولویت ، پس نسبت بشماره کبائر نمیتوان عدد مشخصی را تعیین نمود ولی چون شماره هفت در این روایات بیشتر ذکر شده بود ، میتوان گفت: گناهان دیگری هم که درروایات صحیح دیگر ذکر شده است به یکی از طرق مذکوره داخل این هفت گناه میباشد .

(بَابُ)

✡(اسْتِصْغَارِ الذَّنْبِ)✡

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، وَمُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ ، عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شَاذَانَ ، جَمِيعًا ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ ، عَنْ أَبِي أُسَامَةَ زَيْدٍ الشَّحَّامِ قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام :اتَّقُوا الْمُحَقَّرَاتِ مِنَ الذُّنُوبِ فَإِنَّهَا لَا تُغْفَرُ ، قُلْتُ : وَمَا الْمُحَقَّرَاتُ؟ قَالَ: الرَّجُلُ يُذْنِبُ الذَّنْبَ فَيَقُولُ: طُوبَى لِي لَوْ لَمْ يَكُنْ لِي غَيْرُ ذَلِكَ .

٢- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى ، عَنْ سَمَاعَةَ قَالَ :سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ عليه السلام يَقُولُ : لَا تَسْتَكْثِرُوا كَثِيرَ الْخَيْرِ وَلَا تَسْتَقِلُّوا قَلِيلَ الذُّنُوبِ ، فَإِنَّ قَلِيلَ الذُّنُوبِ يَجْتَمِعُ حَتَّى يَكُونَ كَثِيراً وَخَافُوا اللهَ فِي السِّرِّ حَتَّى تُعْطُوا مِنْ أَنْفُسِكُمُ النَّصَفَ .

٣ - أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ وَالْحَجَّالُ جَمِيعاً ، عَنْ ثَعْلَبَةَ ، عَنْ زِيَادٍ قَالَ :قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام : إِنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وآله نَزَلَ بِأَرْضٍ قَرْعَاءَ فَقَالَ لِأَصْحَابِهِ: ائْتُونِي بِحَطَبٍ ، فَقَالُوا : يَا رَسُولَ اللهِ نَحْنُ بِأَرْضٍ قَرْعَاءَ مَا بِهَا مِنْ حَطَبٍ قَالَ : فَلْيَأْتِ كُلُّ إِنْسَانٍ بِمَا

✡(باب)✡

✡ (کوچك شمردن گناه) ✡

١ ـ زید شحام گوید : امام صادق عليه السلام فرمود : از گناهان محقر بپرهیزید که آمرزیده نشوند، عرضکردم : گناهان محقر چیست ؟ فرمود : اینستکه مردی گناه کند و بگوید ، خوشا حال من اگرغیر از این گناه نداشته باشم .

شرح ـ گناه هر چند کوچك باشد ، نافرمانی پروردگار بزرگست و از این نظر نباید آنرا کوچك دانست ، حتی اگر کسی خیال کند مرتکب هیچ گناهی نشده و تنها یك نگاه بنامحرم مثلاکرده است ، نباید بگوید : « خوشا حال من اگر غیر از این گناه نداشته باشم » .

٢ ـ سماعة گوید : از حضرت ابوالحسن عليه السلام شنیدم که میفرمود : خیر بسیار (مانند طاعت و بخشش زیاد) را بسیار نشمارید و گناه اندك را کم نشمارید ، زیرا گناه اندك انباشته میشود و زیاد میگردد ، و در نهان از خدا بترسید تا از خود انصاف دهید (بحق قضاوت کنید اگر چه بزیانتان باشد، و چنین نکند جز کسیکه در نهان از خدا بترسد) .

٣ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : رسولخدا صلی‌الله علیه وآله درزمین بی گیاهی فرود آمد وباصحابش فرمود : قدری هیزم بیاورید ، گفتند : یا رسول الله ! در زمین بی گیاه آمده‌ایم ، در اینجا هیزم نیست حضرت فرمود : هرکس هر چه پیدا کرد بیاورد ، سپس آنها کم‌کم هیزم آوردند و در برابر آنحضرت انباشته کردند ، رسولخدا صلی الله علیه و آله فرمو ، گناهان اینگونه جمع میشود .

قَدَرَعَلَيْهِ، فَحَاوَلُوا بِهِ حَتّىٰ رَمَوْا بَيْنَ يَدَيْهِ، بَعْضُهُ عَلىٰ بَعْضٍ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم: هٰكَذَا تَجْتَمِعُ الذُّنُوبُ، ثُمَّ قَالَ: إِيَّاكُمْ وَالْمُحَقَّرَاتِ مِنَ الذُّنُوبِ، فَإِنَّ لِكُلِّ شَيْءٍ طَالِباً، أَلَا وَإِنَّ طَالِبَهَا يَكْتُبُ مَاقَدَّمُوا وَآثَارَهُمْ وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُبِينٍ.

((بَابُ))

☆(الْإِصْرَارِ عَلَى الذَّنْبِ)☆

﴿۲۳۶۰﴾ ۱ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ خَالِدٍ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ مُحَمَّدٍ النَّهِيكِيِّ، عَنْ عَمَّارِبْنِ مَرْوَانَ الْقَنْدِيِّ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ سِنَانٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: لَاصَغِيرَةَ مَعَ الْإِصْرَارِ، وَلَا كَبِيرَةَ مَعَ الْإِسْتِغْفَارِ.

۲ ـ أَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ سَالِمٍ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ النَّضْرِ، عَنْ عَمْرِوبْنِ شِمْرٍ، عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام فِي قَوْلِ اللهِ عَزَّوَجَلَّ: «وَلَمْ يُصِرُّوا عَلىٰ مَافَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ» قَالَ: الْإِصْرَارُ هُوَأَنْ يُذْنِبَ الذَّنْبَ فَلَايَسْتَغْفِرُ اللهَ وَلَايُحَدِّثُ نَفْسَهُ بِتَوْبَةٍ فَذٰلِكَ الْإِصْرَارُ.

۳ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ مَنْصُورِبْنِ يُونُسَ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ: لَاوَاللهِ لَايَقْبَلُ اللهُ شَيْئاً مِنْ طَاعَتِهِ عَلَى الْإِصْرَارِ عَلىٰ شَيْءٍ مِنْ مَعَاصِيهِ.

سپس فرمود: از گناهان محقر بپرهیزید، زیرا هر چیزی بازخواست کننده ئی دارد، بدانید که بازخواست کننده گناهان «مینویسد آنچه را مردم پیش فرستاده و آثار آنها را و همه چیز را درامام مبین (لوح محفوظ یانامه اعمال) شماره کنیم، ۱۲ سوره ۳۶».

☆(باب)☆

☆(اصرار بر گناه)☆

۱ ـ امام صادق عليه السلام فرمود: با اصرار بر گناه صغیره نباشد، و با استغفار کبیره نباشد.

شرح ـ کسیکه بر گناه صغیره ئی اصرار کند مثل مردیکه همیشه جامه ابریشم پوشد، گناهش کبیره محسوب شود وآثار و عذاب گناه کبیره بر آن مترتب گردد. شهید «ره» فرموده است عزم برتکرار گناه هم بمنزله اصرار است و توبه و استغفار گناه کبیره و صغیره را محو کند و باقی نگذارد، ولی اعمال صالحه مانند وضو و نماز و روزه گناه صغیره را جبران کند.

۲ ـ امام باقر علیه السلام راجع بقول خدای عزوجل: «وبرآنچه کرده اند اصرار نورزند وبدانند (که بد کرده اند) ۱۳۵ سوره ۳» فرمود: اصرار بر گناه اینستکه: کسی گناهی کند و ازخدا آمرزش نخواهد، و در فکر توبه نباشد، اینست اصرار برگناه.

شرح ـ کسیکه بفکر توبه نیست، ظاهراً قصد تکرار گناه دارد و چنانکه شهید فرمود: این هم بمنزله اصرار است.

۳ ـ امام صادق علیه السلام میفرمود: نه بخدا سوگند که خدا هیچ طاعتی را با اصرار برهر گناهی که باشد نپذیرد.

(بَابُ)

✡(فِي أُصُولِ الْكُفْرِ وَأَرْكَانِهِ)✡

١ ـ الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ بَكْرِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام : أُصُولُ الْكُفْرِ ثَلَاثَةٌ : الْحِرْصُ ، وَالْإِسْتِكْبَارُ، وَالْحَسَدُ ، فَأَمَّا الْحِرْصُ فَإِنَّ آدَمَ عليه السلام حِينَ نُهِيَ عَنِ الشَّجَرَةِ ، حَمَلَهُ الْحِرْصُ عَلَى أَنْ أَكَلَ مِنْهَا وَأَمَّا الْإِسْتِكْبَارُ فَإِبْلِيسُ حَيْثُ أُمِرَ بِالسُّجُودِ لِآدَمَ فَأَبَى ، وَأَمَّا الْحَسَدُ فَابْنَا آدَمَ حَيْثُ قَتَلَ أَحَدُهُمَا صَاحِبَهُ .

٢ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله : أَرْكَانُ الْكُفْرِ أَرْبَعَةٌ : الرَّغْبَةُ وَالرَّهْبَةُ وَالسَّخَطُ وَالْغَضَبُ .

✡(باب)✡

✡ (ریشه های کفر و پایه هایش) ✡

١ ـ امام صادق علیه‌السلام فرمود : ریشه های کفر سه چیز است : حرص و تکبر و حسد .

اما حرص در داستان آدم علیه السلام است زمانیکه از خوردن آن درخت نهی شد و حرص او را برانگیخت که از آن بخورد .

و اما تکبر در داستان شیطانست که چون مأمور بسجده آدم شد سرپیچی کرد .

و اما حسد در داستان دو پسر آدم (هابیل و قابیل) است ، زمانیکه یکی دیگری را کشت .

شرح ـ مرحوم مجلسی گوید : گویا مراد بویشه های کفر گناهانی است که گاهی موجب کفر شود نه همیشه ، و کفر نیز معانی بسیاری دارد ، مانند انکار خداوند سبحان و عناد و لجاج نسبت بصفاتش و مانند انکار پیغمبران و حجج او و انکار تعلیمات آنها و مانند نافرمانی خدا و رسولش و چون ناسپاسی نعمتهای خدا تا برسد بترك اولی ، پس حرص گاهی سبب ترك اولی و گاهی موجب گناه صغیره یا کبیره‌ئی میشود ، تا بشرك و انکار خدا میرسد ، و حرص آدم علیه السلام موجب ترك اولای او شد ولی درفرزندانش تکامل پیدا کرد تا بکفر و انکار خدا رسید ، از اینرو حرص را ریشه کفر نامیدند ، و همچنین نسبت به تکبر و حسد و صفات دیگر .

واما راجع بشیطان برخی حسدرا موجب سجده نکردنش دانسته‌اند ، ولی‌از آیه شریفه « **خلقتنی من‌نار و خلقته من طین** » که خودش بدان تمسك کرده و نیز ازاین روایت پیداست که همان استکبار (خودپسندی ومنیت و بزرگی طلبی) او باعث گناهش شد .

٢ ـ پیغمبر صلی الله علیه و آله فرمود : پایه های کفر چهار چیز است : ١ ـ رغبت (دلبستگی بدنیا و شهوات نفسانی) ٢ ـ رهبت (ترس از دست رفتن دنیا و ترك جهاد و زکوة) ٣ ـ ناخرسندی (از قضاء و قدر خدا و تقسیم روزی او) ٤ ـ غضب .

﴿۲۴۶۵﴾ ۳- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ نُوحِ بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ الدِّهْقَانِ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ سِنَانٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: إِنَّ أَوَّلَ مَا عُصِيَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهِ سِتٌّ: حُبُّ الدُّنْيَا، وَحُبُّ الرِّيَاسَةِ، وَحُبُّ الطَّعَامِ، وَحُبُّ النَّوْمِ، وَحُبُّ الرَّاحَةِ وَحُبُّ النِّسَاءِ.

٤- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام أَنَّ رَجُلاً مِنْ خَثْعَمَ جَاءَ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله فَقَالَ: أَيُّ الْأَعْمَالِ أَبْغَضُ إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ؟ فَقَالَ: الشِّرْكُ بِاللهِ، قَالَ: ثُمَّ مَاذَا؟ قَالَ: قَطِيعَةُ الرَّحِمِ قَالَ: ثُمَّ مَاذَا؟ قَالَ: الْأَمْرُ بِالْمُنْكَرِ وَالنَّهْيُ عَنِ الْمَعْرُوفِ.

٥- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ حَسَنِ بْنِ عَطِيَّةَ، عَنْ يَزِيدَ الصَّائِغِ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام: رَجُلٌ عَلَى هَذَا الْأَمْرِ إِنْ حَدَّثَ كَذَبَ، وَإِنْ وَعَدَ أَخْلَفَ، وَإِنِ ائْتُمِنَ خَانَ، مَا مَنْزِلَتُهُ؟ قَالَ: هِيَ أَدْنَى الْمَنَازِلِ مِنَ الْكُفْرِ وَلَيْسَ بِكَافِرٍ.

٦- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ، عَنِ السَّكُونِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: مِنْ عَلَامَاتِ الشَّقَاءِ جُمُودُ الْعَيْنِ وَقَسْوَةُ الْقَلْبِ وَشِدَّةُ الْحِرْصِ فِي طَلَبِ

---

۳ - رسولخدا صلی الله علیه و آله فرمود: سر آغاز نافرمانی خدای عز وجل شش چیز است، ۱ - دوستی دنیا ۲ - دوستی ریاست ۳ - دوستی خوراك ٤ - دوستی خواب ٥ - دوستی استراحت ٦ - دوستی زنان.

شرح - پیداست که دوست داشتن این شش چیز زمانی مذموم و ناپسند است که بحد افراط رسد و موجب معصیت گردد اما دوست داشتن آنها بحد اعتدال و بقصد کمك بر تقوی و عبادت محمود و پسندیده است، حتی دوستی ریاست برای کمك بمظلوم و امر بمعروف و نهی از منکر و اجراء حدود خدا عبادت است.

٤ - امام صادق علیه السلام فرمود: مردی از قبیله خثعم خدمت پیغمبر صلی الله علیه و آله آمد وعرضکرد: چه اعمالی راخدا بیشتر دشمن دارد؟ فرمود: شرك بخدا. عرضکرد: سپس چه؟ فرمود، قطع رحم (بریدن از خویشاوندان) عرضکرد: سپس چه؟ فرمود: امر بمنکر ونهی از معروف (بیدی وادار کردن و از خوبی باز داشتن).

٥ - یزید صائغ گوید: بامام صادق علیه السلام عرضکردم: مردیستکه مسلمان و شیعی مذهب است اگر خبر دهد دروغ گوید، و اگر وعده دهد خلف کند و اگر امین شود خیانت کند، او چه منزلتی دارد؟ فرمود: در نزدیکترین منازل کفر است، ولی کافر نیست (نزدیکست که گناهانش او را بکفر رساند).

٦ - رسولخدا صلی الله علیه و آله فرمود: از نشانه های شقاوت خشکی چشم (از گریه) وقساوت

الدُّنْيَا وَالْإِصْرَارُ عَلَى الذَّنْبِ .

٧ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ النُّعْمَانِ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : خَطَبَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله النَّاسَ فَقَالَ : أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِشِرَارِكُمْ ؟ قَالُوا : بَلَى يَا رَسُولَ اللهِ ، قَالَ : الَّذِي يَمْنَعُ رِفْدَهُ وَيَضْرِبُ عَبْدَهُ وَيَتَزَوَّدُ وَحْدَهُ ، فَظَنُّوا أَنَّ اللهَ لَمْ يَخْلُقْ خَلْقاً هُوَ شَرٌّ مِنْ هٰذَا .

ثُمَّ قَالَ : أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِمَنْ هُوَ شَرٌّ مِنْ ذٰلِكَ ؟ قَالُوا : بَلَى يَا رَسُولَ اللهِ ، قَالَ : الَّذِي لَا يُرْجَى خَيْرُهُ وَلَا يُؤْمَنُ شَرُّهُ فَظَنُّوا أَنَّ اللهَ لَمْ يَخْلُقْ خَلْقاً هُوَ شَرٌّ مِنْ هٰذَا .

ثُمَّ قَالَ : أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِمَنْ هُوَ شَرٌّ مِنْ ذٰلِكَ ؟ قَالُوا : بَلَى يَا رَسُولَ اللهِ ، قَالَ : الْمُتَفَحِّشُ اللَّعَّانُ الَّذِي إِذَا ذُكِرَ عِنْدَهُ الْمُؤْمِنُونَ لَعَنَهُمْ وَإِذَا ذَكَرُوهُ لَعَنُوهُ .

﴿٢٤٧٠﴾ ٨ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ كَانَ مُنَافِقاً وَإِنْ صَامَ وَصَلَّى وَزَعَمَ أَنَّهُ مُسْلِمٌ : مَنْ إِذَا ائْتُمِنَ خَانَ وَإِذَا حَدَّثَ كَذَبَ وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ ، إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ قَالَ فِي كِتَابِهِ : «إِنَّ اللهَ لَا يُحِبُّ الْخَائِنِينَ» وَقَالَ : «أَنَّ لَعْنَتَ اللهِ عَلَيْهِ إِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ» وَفِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ : «وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِسْمَاعِيلَ إِنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ وَكَانَ رَسُولاً نَبِيّاً»

قلب سخت و حریص بودن در طلب دنیا و اصرار بر گناهست .

٧ - امام باقر علیه السلام فرمود : رسولخدا صلی‌الله علیه وآله برای مردم خطبه خواند و فرمود: بد ترین شما را بشما خبر ندهم ؟ گفتند : چرا یا رسول الله ! فرمود : کسیکه از صله و بخشش دریغ کند و بنده خود را بزند و تنها بخورد ، آنها گمان کردند خدا مخلوقی را بد تر از او نیافریده .

سپس فرمود : بد تر از این‌را بشما خبر ندهم ؟ گفتند : چرا یا رسول‌الله ! فرمود : کسیکه بخیرش امید نیست و از شرش ایمنی نباشد ، آنها گمان کردند خدا مخلوقیرا بدتر از او نیافریده .

سپس فرمود : شما را خبر ندهم به‌بد تر از این ؟ عرضکردند : چرا یا رسول الله ! فرمود : کسیکه زیاد فحش دهد و لعنت کند ، چون مؤمنین را نزدش نام برند آنها را لعنت کند و چون آنها یادش کنند لعنتش کنند .

٨ - رسولخدا صلی الله علیه و آله فرمود : سه صفت است که هر که داشته باشد منافق است ، اگر چه اهل‌نماز وروزه باشد وخود رامسلمان‌پندارد : ١- کسیکه‌چون امانت بدو سپارند خیانت کند ٢- چون خبری دهد دروغ گوید ٣- هر گاه وعده دهد خلف‌کند ، خدای عزوجل درکتابش فرموده است : «خدا خیانتکارانرا دوست ندارد ، ٥٨ سوره ٨ » و فرموده : « لعنت خدا بر او اگر از دروغگویان باشد ٧- سوره ٢٤ » و فرموده : « اسماعیل را در کتاب یاد کن ، همانا او درست وعده و رسول و پیغمبر بود . ٥٤ سوره ١٩» .

۹ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ يُونُسَ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه و آله : أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَبْعَدِكُمْ مِنِّي شَبَهاً ؟ قَالُوا : بَلَى يَا رَسُولَ اللهِ ، قَالَ : الْفَاحِشُ الْمُتَفَحِّشُ الْبَذِيُّ ، الْبَخِيلُ الْمُخْتَالُ الْحَقُودُ الْحَسُودُ الْقَاسِي الْقَلْبِ ، الْبَعِيدُ مِنْ كُلِّ خَيْرٍ يُرْجَى ، غَيْرُ الْمَأْمُونِ مِنْ كُلِّ شَرٍّ يُتَّقَى .

۱۰ ـ الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مَنْصُورِ بْنِ الْعَبَّاسِ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ ، رَفَعَهُ إِلَى سَلْمَانَ قَالَ : إِذَا أَرَادَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ هَلَاكَ عَبْدٍ نَزَعَ مِنْهُ الْحَيَاءَ ، فَإِذَا نَزَعَ مِنْهُ الْحَيَاءَ لَمْ تَلْقَهُ إِلَّا خَائِناً مَخُوناً فَإِذَا كَانَ خَائِناً مَخُوناً نُزِعَتْ مِنْهُ الْأَمَانَةُ ، فَإِذَا نُزِعَتْ مِنْهُ الْأَمَانَةُ لَمْ تَلْقَهُ إِلَّا فَظّاً غَلِيظاً ، فَإِذَا كَانَ فَظّاً غَلِيظاً نُزِعَتْ مِنْهُ رِبْقَةُ الْإِيمَانِ ، فَإِذَا نُزِعَتْ مِنْهُ رِبْقَةُ الْإِيمَانِ لَمْ تَلْقَهُ إِلَّا شَيْطَاناً مَلْعُوناً .

۱۱ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ زِيَادٍ الْكَرْخِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه و آله : ثَلَاثٌ مَلْعُونَاتٌ مَلْعُونٌ مَنْ فَعَلَهُنَّ : الْمُتَغَوِّطُ فِي ظِلِّ النُّزَّالِ ، وَالْمَانِعُ الْمَاءَ الْمُنْتَابَ ، وَالسَّادُّ الطَّرِيقَ الْمُعْرَبَةَ .

۱۲ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ الْكَرْخِيِّ ، عَنْ أَبِي

---

۹ ـ رسولخدا صلی الله علیه و آله فرمود : کسی را که شباهتش از همه شما بمن دورتر است بشما خبر ندهم ؟ گفتند: چرا یا رسول الله ! فرمود : کسیکه از فحش گفتن وفحش‌شنیدن پروا ندارد [فحش دهد و بسیار دهد] و بد زبانست و بخیل و متکبر و کینه توز و حسود و سخت دل واز هرخیری که بدان امید میرود دور است و از هر شریکه از آن پرهیز میشود ، از او ایمنی نیست .

۱۰ ـ سلمان فارسی گوید : هرگاه خدای عزوجل هلاك بنده ئی را خواهد (او را مستحق لطف و توفیق نداند) حیا را از اوبگیرد و چون حیارا از اوگرفت او بمردم خیانت کند و مردم باو ، وچون چنین کرد ، امانت بکلی از اوبرکنار شود ، و چون امانت از او رخت بر بست ، همواره خشن و سخت دل شود ، وچون خشن وسخت دل شد ، رشته ایمان ازاوبریده شود ، وچون رشته ایمان ازاوبریده شد ، اورا جز شیطانی ملعون نبینی (صفاتش همه شیطانی شود و مورد لعنت خدا و ملائکه قرار گیرد) .

۱۱ ـ پیغمبر(ص)فرمود: سه عمل موردلعنت‌است نسبت بکسیکه‌آنهارا انجام دهد : ۱ـ کسیکه در سایه‌گاه قافله‌تغوط کند۲ـ هرکه ازنوبت‌آب کسی‌جلوگیری‌کند ۳ـ کسیکه راه روشن ومعلوم رابه بندد .

شرح ـ مقصود از راه روشن و معلوم آنستکه مردم از آنجا بسیار عبورکرده و راه بودنش معلوم باشد و در بعض نسخ « مقربه » ضبط شده و آن بمعنی راه نزدیکست ، و مقصود کسی است‌که راه نزدیك را بر مردم به بندد و آنها را مجبورکند که از راه دور عبور کنند ، و این روایت دلیل بر جواز لعن این اشخاص دارد ، و شاید لعنتی که از مسلمین در این موارد شنیده میشود متکی باین روایات باشد .

عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: ثَلَاثٌ مَلْعُونٌ مَنْ فَعَلَهُنَّ : الْمُتَغَوِّطُ فِي ظِلِّ النُّزَّالِ ، وَالْمَانِعُ الْمَاءَ الْمُنْتَابَ ، وَالسَّادُّ الطَّرِيقَ الْمَسْلُوكَ .

(٢٤٧٥) ١٣- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، وَعَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ جَمِيعاً، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ، عَنِ ابْنِ رِئَابٍ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِاللهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِشِرَارِ رِجَالِكُمْ ؟ قُلْنَا : بَلَى يَا رَسُولَ اللهِ ، فَقَالَ: إِنَّ مِنْ شِرَارِ رِجَالِكُمُ الْبَهَّاتَ الْجَرِيءَ الْفَحَّاشَ الْآكِلَ وَحْدَهُ ، وَالْمَانِعَ رِفْدَهُ، وَالضَّارِبَ عَبْدَهُ ،وَالْمُلْجِئَ عِيَالَهُ إِلَى غَيْرِهِ .

١٤ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ مَيْسِرٍ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : خَمْسَةٌ لَعَنْتُهُمْ وَكُلُّ نَبِيٍّ مُجَابٍ : الزَّائِدُ فِي كِتَابِ اللهِ وَالتَّارِكُ لِسُنَّتِي وَالْمُكَذِّبُ بِقَدَرِ اللهِ وَالْمُسْتَحِلُّ مِنْ عِتْرَتِي مَا حَرَّمَ اللهُ وَالْمُسْتَأْثِرُ بِالْفَيْءِ [وَ] الْمُسْتَحِلُّ لَهُ

(بَابُ الرِّيَاءِ)

١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيِّ ، عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ

---

١٢ ـ رسولخدا صلى‌الله عليه وآله فرمود : سه عمل ملعونست يعنى انجام دهنده آنها : ١ ـ كسى كه در سايه‌گاه كاروان تغوط كند ٢ ـ كسيكه از آب نوبتى جلوگيرى كند ٣ ـ كسيكه راه عبورمردم را مسدود كند .

١٣ ـ جابر بن عبدالله گويد : رسولخدا صلى‌الله عليه وآله فرمود : بدترين مردانتان را بشماخبر ندهم ؟ گفتيم : چرا يا رسول الله ! فرمود : از بدترين مردان شما ، تهمت زننده بى‌باك فحاشى است كه تنها بخورد و از بخشش (واجب و مستحب) دريغ كند و بنده‌اش را بزند و عيالش را بديگران پناه دهد (يعنى نسبت بمخارج و حوائج آنها كوتاهى كند تا مجبور شوند بديگران پناه برند) .

١٤ ـ رسولخدا صلى‌الله عليه وآله فرمود : پنج كس را من و هر پيغمبر مستجاب الدعوه ئى لعنت كرده‌ايم : ١ ـ كسيكه چيزى در كتاب خدا زياد كند ٢ ـ آنكه سنت مرا ترك كند ٣ ـ هر كه قدر خدا را تكذيب كند (مانند مفوضه كه توضيح عقيده آنها در ج ١ ص ٢١٥ گذشت) ٤ ـ كسيكه آنچه را خدا نسبت بعترت من محترم دانسته روا شمرد (آنها رابكشد يا اهانت وانكار كند) ٥ ـ غنيمت جنگى را (كه ديگران هم در آن شركت دارند) بخود اختصاص دهد و حلال داند .

✿ (باب ريا) ✿

توضيح ريا : بمعنى نشاندادن عمل است بمردم بمنظور جاه طلبى و خود نمائى و براى اينكه جلب نظر آنها كند وخودرا نزد آنها پرهيزكار ومتقى جلوه دهد چنانكه درباب نيت ازاين‌موضوع سخن بميان آمد .

١ ـ امام صادق عليه السلام بعباد بن كثير بصرى در مسجد فرمود: واى برتو اى عباد ازريا، بپرهيزكه

عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام أَنَّهُ قَالَ لِعَبَّادِ بْنِ كَثِيرٍ الْبَصْرِيِّ فِي الْمَسْجِدِ : وَيْلَكَ يَا عَبَّادُ إِيَّاكَ وَالرِّيَاءَ فَإِنَّهُ مَنْ عَمِلَ لِغَيْرِ اللهِ وَكَلَهُ اللهُ إِلَى مَنْ عَمِلَ لَهُ .

۲ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ عُقْبَةَ ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ: اجْعَلُوا أَمْرَكُمْ هَذَا لِلَّهِ وَلَا تَجْعَلُوهُ لِلنَّاسِ فَإِنَّهُ مَا كَانَ لِلَّهِ فَهُوَ لِلَّهِ وَمَا كَانَ لِلنَّاسِ فَلَا يَصْعَدُ إِلَى اللهِ .

۳ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ أَبِي الْمَغْرَا ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ خَلِيفَةَ قَالَ :قَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام : كُلُّ رِيَاءٍ شِرْكٌ، إِنَّهُ مَنْ عَمِلَ لِلنَّاسِ كَانَ ثَوَابُهُ عَلَى النَّاسِ وَمَنْ عَمِلَ لِلَّهِ كَانَ ثَوَابُهُ عَلَى اللهِ .

﴿۲۴۸۰﴾ ٤ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنِ النَّضْرِ بْنِ سُوَيْدٍ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ سُلَيْمَانَ ،عَنْ جَرَّاحٍ الْمَدَائِنِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام فِي قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «فَمَنْ كَانَ يَرْجُو لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا» قَالَ : الرَّجُلُ يَعْمَلُ شَيْئًا مِنَ الثَّوَابِ لَا يَطْلُبُ بِهِ وَجْهَ اللهِ إِنَّمَا يَطْلُبُ تَزْكِيَةَ النَّاسِ يَشْتَهِي أَنْ يُسْمَعَ بِهِ النَّاسُ ، فَهَذَا الَّذِي أَشْرَكَ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ ، ثُمَّ قَالَ : مَا مِنْ عَبْدٍ أَسَرَّ خَيْرًا فَذَهَبَتِ الْأَيَّامُ أَبَدًا حَتَّى يُظْهِرَ اللهُ لَهُ خَيْرًا وَمَا مِنْ عَبْدٍ يُسِرُّ شَرًّا فَذَهَبَتِ الْأَيَّامُ أَبَدًا حَتَّى يُظْهِرَ اللهُ لَهُ شَرًّا .

هر که برای غیر خدا کار کند ، خدا او را بکسیکه برایش کار کرده واگذارد .

۲ ـ امام صادق علیه السلام فرمود : این امر (تشیع و مذهب داری) خود رابرای خدا قراردهید نه برای مردم ، زیرا هر چه بمنظور خدا باشد ، برای خداست (او میپذیرد و پاداش میدهد) و هر چه برای مردم است، بسوی خدا بالا نرود (خدا نپذیرد و پاداش ندهد) .

۳ ـ امام صادق علیه السلام فرمود : هر گونه ریائی شرکست ، هر که برای مردم کار کند ، پاداشش بعهده مردم است و هر که برای خدا کار کند ، ثوابش بر خداست .

٤ ـ امام صادق علیه السلام در باره قول خدای عزوجل : « هر که امید لقاء پروردگارش رادارد باید عملی صالح کند و درعبادت پروردگارش هیچکس را شریك نسازد ۱۱۰ سوره ۱۸ » فرمود : شخصی کار ثوابی میکند و مقصودش خدا نیست ، بلکه میخواهد مردم بشنوند واورا بستایند ، اینست کسیکه در عبادت پروردگارش شریك میآورد ، سپس فرمود : هر گز نباشد بنده‌ئیکه در نهان کار خیری کند و روزگاربگذرد ، جز آنکه خدا برایش خیری ظاهر سازد ، وهر گز بنده‌ئی نباشد که در نهان شری کند و روزگار بگذرد ، جز آنکه خدا برایش شری آشکار کند .

توضیح ـ مرحوم مجلسی گوید : **ای یظهر الله ذلك العمل الخفی للناس** . . یعنی خدا همان عمل نهانش را برای مردم آشکار کند تا او را بستایند و علاوه برستایش خدا ، ستایش مردم را هم تحصیل کند ، ولی طبق تفسیر ایشان میبایست عبارت روایت **یظهره الله خیره** یا **یظهره الله له الخیر** باشد

٥ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى بْنِ عُبَيْدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَرَفَةَ قَالَ: قَالَ لِي الرِّضَا عليه السلام وَيْحَكَ يَا ابْنَ عَرَفَةَ: اعْمَلُوا لِغَيْرِ رِيَاءٍ وَلَا سُمْعَةٍ، فَإِنَّهُ مَنْ عَمِلَ لِغَيْرِ اللهِ وَكَلَهُ اللهُ إِلَى مَا عَمِلَ وَيْحَكَ! مَا عَمِلَ أَحَدٌ عَمَلاً إِلَّا رَدَاهُ اللهُ، إِنْ خَيْراً فَخَيْرٌ، وَإِنْ شَرّاً فَشَرٌّ،

٦ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ، عَنْ عُمَرَ بْنِ يَزِيدَ قَالَ: إِنِّي لَأَتَعَشَّى مَعَ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام إِذْ تَلَا هٰذِهِ الْآيَةَ «بَلِ الْإِنْسَانُ عَلَى نَفْسِهِ بَصِيرَةٌ وَلَوْ أَلْقَى مَعَاذِيرَهُ» يَا أَبَا حَفْصٍ مَا يَصْنَعُ الْإِنْسَانُ أَنْ يَتَقَرَّبَ إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ بِخِلَافِ مَا يَعْلَمُ اللهُ تَعَالَى، إِنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وآله كَانَ يَقُولُ: مَنْ أَسَرَّ سَرِيرَةً رَدَاهُ اللهُ رِدَاءَهَا إِنْ خَيْراً فَخَيْرٌ وَإِنْ شَرّاً فَشَرٌّ

٧ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ، عَنِ السَّكُونِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله: إِنَّ الْمَلَكَ لَيَصْعَدُ بِعَمَلِ الْعَبْدِ مُبْتَهِجاً بِهِ فَإِذَا صَعِدَ بِحَسَنَاتِهِ يَقُولُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: اجْعَلُوهَا فِي سِجِّينٍ إِنَّهُ لَيْسَ إِيَّايَ أَرَادَ بِهَا.

٨ - وَبِإِسْنَادِهِ قَالَ: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: ثَلَاثُ عَلَامَاتٍ لِلْمُرَائِي: يَنْشَطُ إِذَا رَأَى النَّاسَ وَيَكْسَلُ إِذَا كَانَ وَحْدَهُ، وَيُحِبُّ أَنْ يُحْمَدَ فِي جَمِيعِ أُمُورِهِ.

ولی با نکره بودن خیر درست نمیآید ، همچنین نسبت بجمله دوم .

٥ ـ محمد بن عرفه گوید : امام رضا علیه السلام فرمود : وای بر تو ای پسر عرفه ، کار کنید ، نه بمنظور ریا و بگوش مردم رسیدن ، زیرا هرکه برای غیر خدا کار کند ، خدا او را بکارش واگذارد وای بر تو ، کسی عملی نکند جز آنکه خدا عبائی بر او پوشاند (از جنس همان عملش) اگر عملش خوب باشد عبای خوب واگر بد باشد عبای بد .

توضیح ـ ردا بمعنی عبا و پوستین و هرجامه‌ایستکه آنرا روی لباسها پوشند و تشبیه اثر و نتیجه عمل بآن ازنظر آشکار بودن وفراگرفتن آنست .

٦ ـ عمربن یزید گوید : همراه امام صادق علیه‌السلام شام میخوردم که ناگاه این آیه را تلاوت فرمود : « بلکه انسان بخود بیناست ، اگر چه عذرها برای خود تراشد ١٤ سوره ٧٥ » ای ابا حفص ! انسان چه میکند (چرا چنین میکند و چه ثمری برای او دارد) که بسوی خدای عزوجل تقرب جوید بخلاف آنچه خدایتعالی از باطن او میداند (مانندکسیکه نماز بخواند و مقصودش نمایش بمردم باشد) رسولخدا صلی‌الله علیه‌وآله میفرمود : هرکه نیتی در دل داشته باشد ، خدا لباسی مناسب‌آن براو پوشد ، اگرخوب باشدخوب واگر بد باشد بد .

٧ ـ پیغمبر صلی‌الله علیه وآله فرمود : فرشته عمل بنده‌ئی را بالا میبرد و ازآن مسروراست ، ولی چون آن عمل را که بصورت حسناتست بالا برد ، خدای عزوجل فرماید : آن أعمالرا در سجین (دیوان أعمال گنهکاران) گذارید ، زیراآن بنده این أعمالرا برای من بجا نیاورده .

٨ ـ امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود : ریاکارسه نشانه دارد چون مردم را بیند (درعبادت) بنشاط

﴿۲۴۸۵﴾ ۹- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى، عَنْ عَلِيِّ بْنِ سَالِمٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ: قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: أَنَا خَيْرُ شَرِيكٍ مَنْ أَشْرَكَ مَعِي غَيْرِي فِي عَمَلٍ عَمِلَهُ لَمْ أَقْبَلْهُ إِلَّا مَا كَانَ لِي خَالِصاً.

۱۰ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ، عَنْ دَاوُدَ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: مَنْ أَظْهَرَ لِلنَّاسِ مَا يُحِبُّ اللهُ وَبَارَزَ اللهَ بِمَا كَرِهَهُ لَقِيَ اللهَ وَهُوَ مَاقِتٌ لَهُ.

۱۱ - أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ، عَنْ صَفْوَانَ، عَنْ فَضْلِ أَبِي الْعَبَّاسِ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: مَا يَصْنَعُ أَحَدُكُمْ أَنْ يُظْهِرَ حُسْناً وَيُسِرَّ سَيِّئاً، أَلَيْسَ يَرْجِعُ إِلَى نَفْسِهِ فَيَعْلَمُ أَنَّ ذَلِكَ لَيْسَ كَذَلِكَ وَاللهُ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ: «بَلِ الْإِنْسَانُ عَلَى نَفْسِهِ بَصِيرَةٌ» إِنَّ السَّرِيرَةَ إِذَا صَحَّتْ قَوِيَتِ الْعَلَانِيَةُ.

الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُمْهُورٍ، عَنْ فَضَالَةَ؛ عَنْ مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْفُضَيْلِ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام مِثْلَهُ.

۱۲ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ صَالِحِ بْنِ السِّنْدِيِّ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بَشِيرٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي حَمْزَةَ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام: مَا مِنْ عَبْدٍ يُسِرُّ خَيْراً إِلَّا لَمْ تَذْهَبِ الْأَيَّامُ حَتَّى يُظْهِرَ اللهُ لَهُ خَيْراً وَمَا مِنْ عَبْدٍ يُسِرُّ شَرّاً إِلَّا لَمْ تَذْهَبِ الْأَيَّامُ حَتَّى يُظْهِرَ اللهُ لَهُ شَرّاً.

۱۳- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ بَشِيرٍ، عَنْ أَبِيهِ

آید، وهرگاه تنها باشد کسل شود، ودوست دارد که درهرکاری اورا بستایند.

۹ - امام صادق علیه السلام فرمود: خدای عزوجل فرماید: من بهترین شریکم، (پس ای بنده دیگری را درعبادت شریك من مساز زیرا) هرکس در علمی که انجام میدهد، دیگری را شریك من سازد از او نپذیرم، جز عملیکه خالص برای من باشد.

۱۰ - امام صادق علیه السلام فرمود: هرکه بمردم نشان دهد آنچه خدا دوست دارد و بخدا نشان دهد [با خدا مبارزه کند] بآنچه ناپسند دارد، خدا را ملاقات کند درحالیکه اورا دشمن داشته باشد.

۱۱ - امام صادق علیه السلام فرمود: چه میکند آنکه ازشما خوبی را ظاهر وبدی را در باطن میدارد مگر بباطن خود مراجعه نمیکند تا بداند موضوع چنان نیست، درصورتیکه خدای عزوجل میفرماید: «بلکه انسان بخود بیناست، اگر چه عذرها برای خود تراشد ۱۴ سوره ۷۵» باطن هرگاه درست شد ظاهر هم نیرومند میشود (اعضاء وجوارحش بعبادت توانا و محکم میشود برخلاف ریاکار که درعبادت برای خدا سست وکسل است).

۱۲ - امام صادق علیه السلام فرمود: بنده‌ئی نیست که درنهان کار خیری کند، جز آنکه روزگاری نگذشته، خدا برای اوخیری ظاهر کند، و بنده‌ئی نیست که در نهان کار شری کند، جز اینکه روزگاری نگذشته، خدا برایش شری ظاهر کند.

عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : مَنْ أَرَادَاللهَ عَزَّ وَجَلَّ بِالْقَلِيلِ مِنْ عَمَلِهِ أَظْهَرَاللهُ لَهُ أَكْثَرَ مِمَّا أَرَادَ ، وَ مَنْ أَرَادَالنَّاسَ بِالْكَثِيرِ مِنْ عَمَلِهِ فِي تَعَبٍ مِنْ بَدَنِهِ وَ سَهَرٍ مِنْ لَيْلِهِ أَبَى اللهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَّا أَنْ يُقَلِّلَهُ فِي عَيْنِ مَنْ سَمِعَهُ .

﴿٢٤٩٠﴾ ١٤ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : سَيَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ تَخْبُثُ فِيهِ سَرَائِرُهُمْ وَ تَحْسُنُ فِيهِ عَلَانِيَتُهُمْ ، طَمَعاً فِي الدُّنْيَا ، لَا يُرِيدُونَ بِهِ مَا عِنْدَ رَبِّهِمْ ، يَكُونُ دِينُهُمْ رِيَاءً لَا يُخَالِطُهُمْ خَوْفٌ ، يَعُمُّهُمُ اللهُ بِعِقَابٍ ، فَيَدْعُونَهُ دُعَاءَ الْغَرِيقِ فَلَا يَسْتَجِيبُ لَهُمْ .

١٥ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ يَزِيدَ قَالَ : إِنِّي لَأَتَعَشَّى مَعَ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام إِذْ تَلَا هٰذِهِ الْآيَةَ : «بَلِ الْإِنْسَانُ عَلَى نَفْسِهِ بَصِيرَةٌ وَلَوْ أَلْقَى مَعَاذِيرَهُ» يَا أَبَا حَفْصٍ مَا يَصْنَعُ الْإِنْسَانُ أَنْ يَعْتَذِرَ إِلَى النَّاسِ بِخِلَافِ مَا يَعْلَمُ اللهُ مِنْهُ ، إِنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وآله كَانَ يَقُولُ : مَنْ أَسَرَّ سَرِيرَةً أَلْبَسَهُ اللهُ رِدَاءَهَا إِنْ خَيْراً فَخَيْراً وَإِنْ شَرّاً فَشَرٌّ

١٦ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام أَنَّهُ قَالَ : الْإِبْقَاءُ عَلَى الْعَمَلِ أَشَدُّ مِنَ الْعَمَلِ ، قَالَ : وَمَا الْإِبْقَاءُ عَلَى الْعَمَلِ ؟ قَالَ : يَصِلُ الرَّجُلُ بِصِلَةٍ وَيُنْفِقُ نَفَقَةً لِلّٰهِ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ فَكُتِبَ لَهُ سِرّاً ثُمَّ يُذْكِرُهَا فَتُمْحَى فَتُكْتَبُ

---

١٣ - امام صادق عليه السلام فرمود : هر كه با عمل اندكش ، خداى عزوجل را قصد كند ، خدا هم بيشتر از آنچه قصد كرده برايش نمايان سازد ، وهر كه با عمل بسيار ورنج تن وبيدار خوابى شبش ، مردم را قصدكند ، خداى عزوجل حتماً عملش را درنظر شنوندگان كم جلوه دهد .

١٤ - رسولخداصلى‌الله عليه وآله‌فرمود : زمانى‌براى مردم پيش‌آيدكه براى‌طمع دنيا باطنشان پليد و ظاهرشان زيبا باشد ، و از ظاهر خويش ثواب خدا را مقصود نداشته باشند ، دينشان ريا باشد و ترس از خدا بآنها آميخته نشده باشد : خدا آنها رامجازاتى‌همگانى كند ، سپس مانندكسيكه غرق ميشود ، دعا كنند وخدا مستجاب نكند .

١٥ - (اين روايت عين روايت ششم اين بابست‌كه ترجمه آن گذشت و تنها در جمله **يعتذر الى الناس** و جمله **ألبسه** با آن اختلاف دارد كه شايد بجهت همين اختلاف تكرار شده ، وممكن است از اشتباهات نساخ باشد ، زيرا ازلحاظ سندهم باآن روايت اختلاف ندارد) .

١٦ - حضرت ابيجعفر عليه السلام فرمود : نگهدارى عمل از خود عمل سخت‌تر است ، راوى عرضكرد : نگهدارى عمل‌چيست ؟ فرمود : مردى براى خداى يگانه بى شريك بخششى ميكند و خرجى مينمايد ، برايش عمل نهانى نوشته ميشود (كه پذيرفته خداست وثواب دارد) سپس كارش را بزبان‌ميآورد وبرايش عمل‌آشكار مينويسند (كه ثوابش‌كمتر است) بازهم بزبان ميآورد ، تاآنرا محوكرده ، برايش‌ريا

لَهُ عَلَانِيَةً ، ثُمَّ يُذَكِّرُهَا فَتُمْحَى وَتُكْتَبُ لَهُ رِيَاءً .

١٧ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيِّ ، عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ : اخْشَوُا اللهَ خَشْيَةً لَيْسَتْ بِتَعْذِيرٍ ، وَ اعْمَلُوا للهِ فِي غَيْرِ رِيَاءٍ وَلَا سُمْعَةٍ ، فَإِنَّهُ مَنْ عَمِلَ لِغَيْرِ اللهِ وَكَلَهُ اللهُ إِلَى عَمَلِهِ .

١٨ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ جَمِيلِ بْنِ دَرَّاجٍ ، عَنْ زُرَارَةَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : سَأَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ يَعْمَلُ الشَّيْءَ مِنَ الْخَيْرِ فَيَرَاهُ إِنْسَانٌ فَيَسُرُّهُ ذَلِكَ ؟ فَقَالَ: لَا بَأْسَ ، مَا مِنْ أَحَدٍ إِلَّا وَهُوَ يُحِبُّ أَنْ يَظْهَرَ لَهُ فِي النَّاسِ الْخَيْرُ ، إِذَا لَمْ يَكُنْ صَنَعَ ذَلِكَ لِذَلِكَ .

((بَابُ))

✡(طَلَبِ الرِّئَاسَةِ)✡

﴿٢٢٩٥﴾ ١- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ مُعَمَّرِ بْنِ خَلَّادٍ ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ عليه السلام أَنَّهُ ذَكَرَ رَجُلًا فَقَالَ : إِنَّهُ يُحِبُّ الرِّئَاسَةَ ، فَقَالَ : مَا ذِئْبَانِ ضَارِيَانِ فِي غَنَمٍ قَدْ تَفَرَّقَ رِعَاؤُهَا بِأَضَرَّ فِي دِينِ الْمُسْلِمِ مِنَ الرِّئَاسَةِ .

٢ - عَنْهُ ، عَنْ أَحْمَدَ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جَنَاحٍ ، عَنْ أَخِيهِ أَبِي عَامِرٍ ، عَنْ رَجُلٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : مَنْ طَلَبَ الرِّئَاسَةَ هَلَكَ .

می‌نویسند (که علاوه بر آنکه ثواب ندارد مستحق عقابست) .

١٧ ـ أمیرالمؤمنین صلوات‌الله علیه‌فرمود : ازخدا چنان بترسیدکه محتاج عذر خواهی نباشید [که مقصر نباشید] وبدون ریا و قصد شهرت برای خدا کارکنید ، زیرا هرکه برای غیر خدا کارکند ، خداا‌و را بعملش واگذارد .

١٨ ـ زراره گوید : از امام باقرعلیه السلام پرسیدم راجع بمردیکه کارخیری میکند و شخصی او را می‌بیند و اوخوشش میآید ، فرمود : عیب ندارد ، هرکس دوست دارد خوبیش میان مردم نمایان شود بشرط آنکه عمل را بآن قصد انجام ندهد .

✡(باب)✡

✡(ریاست طلبی)✡

١ ـ معمربن خلاد نزد حضرت ابوالحسن‌علیه‌السلام نام مردی را برد وگفت : او ریاست رادوست دارد ، حضرت فرمود: بودن‌دوگرگ درنده درمیان‌گله گوسفندیکه چوپانش‌حاضرنباشند ، زیانبخش‌تراز ریاست نسبت بدین مسلمان نیست (ریاست طلبی‌از دوگرگ درنده بدین مسلمان بیشتر زیان رساند) .

٢ ـ امام صادق علیه السلام فرمود : هرکه ریاست‌طلبد هلاك شود .

٣ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ الْمُغِيرَةِ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ مُسْكَانَ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : إِيَّاكُمْ وَ هٰؤُلَاءِ الرُّؤَسَاءَ الَّذِينَ يَتَرَأَّسُونَ فَوَاللهِ مَاخَفَقَتِ النِّعَالُ خَلْفَ رَجُلٍ إِلَّاهَلَكَ وَ أَهْلَكَ .

٤ - عَنْهُ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ بَزِيعٍ وَ غَيْرِهِ رَفَعُوهُ قَالَ : قَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام مَلْعُونٌ مَنْ تَرَأَّسَ ، مَلْعُونٌ مَنْ هَمَّ بِهَا ، مَلْعُونٌ مَنْ حَدَّثَ بِهَانَفْسَهُ .

٥ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ أَيُّوبَ ، عَنْ أَبِي عَقِيلَةَ الصَّيْرَفِيِّ قَالَ : حَدَّثَنَا كَرَّامٌ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثُّمَالِيِّ قَالَ : قَالَ لِي أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : إِيَّاكَ وَالرِّئَاسَةَ وَإِيَّاكَ أَنْ تَطَأَ أَعْقَابَ الرِّجَالِ ، قَالَ : قُلْتُ : جُعِلْتُ فِدَاكَ أَمَّا الرِّئَاسَةُ فَقَدْ عَرَفْتُهَا وَ أَمَّا أَنْ أَطَأَ أَعْقَابَ الرِّجَالِ فَمَا ثَلَثْنَا مَافِي يَدَيِ إِلَّامِمَّا وَطِئْتُ أَعْقَابَ الرِّجَالِ؟! فَقَالَ لِي: لَيْسَ حَيْثُ تَذْهَبُ ؛ إِيَّاكَ أَنْ تَنْصِبَ رَجُلًا دُونَ الْحُجَّةِ ، فَتُصَدِّقَهُ فِي كُلِّ مَاقَالَ .

﴿٢٥٠٠﴾ ٦- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ يُونُسَ ، عَنْ أَبِي الرَّبِيعِ الشَّامِيِّ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: قَالَ لِي: وَيْحَكَ يَاأَبَا الرَّبِيعِ لَاتَطْلُبَنَّ الرِّئَاسَةَ وَلَاتَكُنْ ذَنَبًا وَلَاتَأْكُلْ بِنَا النَّاسَ فَيُفْقِرَكَ اللهُ وَلَاتَقُلْ فِينَا مَالَانَقُولُ فِي أَنْفُسِنَا فَإِنَّكَ مَوْقُوفٌ وَ مَسْؤُولٌ لَا مَحَالَةَ، فَإِنْ كُنْتَ صَادِقًا صَدَّقْنَاكَ وَ إِنْ كُنْتَ كَاذِبًا كَذَّبْنَاكَ .

---

٣ ـ امام صادق عليه السلام ميفرمود : بپرهيزيد از اين رؤسائيكه رياست را بخود ميبندند ، زيرا بخدا سوگندكه كفشها دنبال سرمردى صدا نكند ، جز آنكه هلاك شود وهلاك كند (مقصود ازاين رؤسا حسن بصرى وسفيان ثورى وابوحنيفه و امثال آنهاست) .

٤ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : ملعونست كسيكه رياست را بخود بندد ، ملعونست كسيكه بآن همت گمارد ، ملعونست كسيكه بفكر آن باشد .

٥ ـ ابوحمزه ثمالى گويد : امام صادق عليه السلام فرمود : بپرهيز ازرياست وبپرهيز ازاينكه دنبال مردم روى ، عرضكردم : قربانت گردم رياست را فهميدم واما اينكه دنبال مردم روم ، كه من دوسوم آنچه دارم (از احاديث و اخبار شما) از دنبال مردم رفتنم بدست آمده ؟ ؟ فرمود : چنانكه تو فهميدى نيست مقصود اينستكه بپرهيز از اينكه مردى را بدون دليل [در برابر امام عليه السلام] به پيشوائى برگزينى وهرچه گويد تصديقش كنى .

٦ ـ ابا ربيع شامى گويد : امام باقر عليه السلام فرمود ، واى بر تو ، اى ابا ربيع ، رياست مجو وگرگه مباش كه بنام ما مردم را بخورى كه خدا محتاجت كند ، ودرباره ما آنچه خود نگفته ايم مگو (غلو مكن) زيرا ناچار تو (درقيامت) بازداشت وبازخواست شوى ، پس اگر راست گو باشى تصديقت كنيم ، واگر دروغگو باشى تكذيبت كنيم .

۷ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ مَنْصُورِ بْنِ الْعَبَّاسِ ، عَنِ ابْنِ مَيَّاحٍ ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : مَنْ أَرَادَ الرِّئَاسَةَ هَلَكَ .

۸- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ يُونُسَ ، عَنِ الْعَلَاءِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : أَتَرَى لَا أَعْرِفُ خِيَارَكُمْ مِنْ شِرَارِكُمْ ؟ بَلَى وَاللهِ وَإِنَّ شِرَارَكُمْ مَنْ أَحَبَّ أَنْ يُوطَأَ عَقِبُهُ ، إِنَّهُ لَابُدَّ مِنْ كَذَّابٍ أَوْ عَاجِزِ الرَّأْيِ .

✡(بَابُ)✡

✡(اِحْتِيَالِ الدُّنْيَا بِالدِّينِ)✡

۱- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ جَابِرٍ ، عَنْ يُونُسَ ابْنِ ظَبْيَانَ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ : وَيْلٌ لِلَّذِينَ يَخْتِلُونَ الدُّنْيَا بِالدِّينِ ، وَوَيْلٌ لِلَّذِينَ يَقْتُلُونَ الَّذِينَ يَأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ مِنَ النَّاسِ ؛ وَ

۷ ـ امام صادق علیه‌السلام میفرمود : هر که ریاست خواهد هلاك شود .

۸ ـ محمد بن مسلم گوید : شنیدم امام صادق علیه السلام فرمود : گمان نکنی که من خوبان و بدان شما را نمیشناسم ؟ ! چرا بخدا که بدان شما کسی است که دوست دارد پشت سرش راه روند ، و بناچار باید دروغ پرداز یا ناتوان دورائی باشد .

شرح ـ مقصود اینستکه : دهر عصری شخصی ریاست طلب که دوست داشته مردم دنبال سرش افتند بوده است واو برابر سؤالات مردم یا دروغی ازخود میتراشد یا درمانده و ناتوان وامیماند و ممکن است مقصود این باشدکه : هرکس ریاست را دوست دارد چنین است .

مرحوم مجلسی گوید : ریاست بد وخوب دارد، ریاست خوب آنستکه خداتعالی به پیغمبران واوصیا علیهم‌السلام داده و نیزمانند قاضی وامام جماعت وتدریس و وعظ وهرمنصب شرعی که مقصود رئیس‌دلسوزی برای مردم وجلوگیری از فساد ومنکرات باشد ، واین ریاست واجب کفائی و گاهی واجب عینی است و ریاست مذموم وناپسند آنستکه شخص رئیس ازمنصبش سوء استفاده کند و مقصودش بدست‌آوردن اغراض‌پست دنیا باشد واین اخبار بر وجوه مذمومه وناپسندآن حمل شود یا بر اینکه کسی نفس ریاست را دوست داشته وجاه طلب باشد وغرض شرعی مستحسنی ازآن نداشته باشد .

✡(باب)✡

✡(دین را دام دنیا ساختن)✡

۱ ـ امام صادق علیه‌السلام میفرمود : رسولخدا صلی‌الله علیه وآله فرمود : خدای عزوجل‌فرماید: وای برکسانیکه دین را دام بدست آوردن دنیاکنند ، وای بر کسانیکه مردمی راکه بعدالت دستور دهند بکشند ، وای برکسانیکه مؤمن درمیان آنها با خوف وتقیه بسر برد ، اینها بمن‌مغرور میشوند ؟ (برای

وَيْلٌ لِلَّذِينَ يَسِيرُ الْمُؤْمِنُ فِيهِمْ بِالتَّقِيَّةِ ، أَبِي يَغْتَرُّونَ أَمْ عَلَيَّ يَجْتَرِؤُونَ ؛ فَبِي حَلَفْتُ لَأُتِيحَنَّ لَهُمْ فِتْنَةً تَتْرُكُ الْحَلِيمَ مِنْهُمْ حَيْرَانَ .

﴿بَابُ﴾

﴿مَنْ وَصَفَ عَدْلاً وَعَمِلَ بِغَيْرِهِ﴾

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ يُوسُفَ الْبَزَّازِ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ خُنَيْسٍ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام [أَنَّهُ] قَالَ : إِنَّ [مِنْ] أَشَدِّ النَّاسِ حَسْرَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَنْ وَصَفَ عَدْلاً ثُمَّ عَمِلَ بِغَيْرِهِ .

﴿٣٥٠٥﴾ ٢ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ قُتَيْبَةَ الْأَعْشَى ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام أَنَّهُ قَالَ : إِنَّ [مِنْ] أَشَدِّ النَّاسِ عَذَاباً يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَنْ وَصَفَ عَدْلاً وَعَمِلَ بِغَيْرِهِ .

٣ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ ؛ عَنِ ابْنِ أَبِي يَعْفُورٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّ مِنْ أَعْظَمِ النَّاسِ حَسْرَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَنْ وَصَفَ عَدْلاً ثُمَّ خَالَفَهُ إِلَى غَيْرِهِ .

٤ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ إِسْحَاقَ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَهْزِيَارَ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ يَحْيَى ، عَنِ

اینکه نعمت و مهلتشان میدهم) یا برمن گستاخی میکنند ، بحق خودم سوگندکه فتنه و بلائی برای آنها پیش آورم که خردمندشان سرگردان شود .

﴿ باب ﴾

﴿کسیکه عدالتی را بستاید وعمل دیگر کند﴾

توضیح ـ مقصود از این باب اینستکه : کسی از مطلب حقی که مطابق قانون عدالت باشد دم زند وآنرا برای مردم بیان کند ، ولی خودش بآن عمل نکند ، یا از دین وامام برحقی ستایش کند و خودش پیروی شیطان نماید . چنانچه خدای عزوجل فرماید : **لم تقولون مالا تفعلون** وبازفرماید : **أتامرون الناس بالبر وتنسون انفسکم** « مردم را به نیکی امرمیکنید وخود فراموش مینمائید » .

١ ـ امام صادق علیه‌السلام فرمود : پرحسرت‌ترین مردم روزقیامت کسی است که عدالتی را ستوده وعمل خودش برخلاف آن باشد (زیرا درقیامت می‌بینندشنوندگان سخن اوسعادتمند گشته ولی خودش بدبخت وگرفتار است) .

٢ ـ و فرمود ، روز قیامت سخت‌ترین مردم از لحاظ عذاب کسی است که عدالتی را بستاید و برخلاف آن عمل کند .

٣ ـ و فرمود : پر حسرت‌ترین مردم روز قیامت کسی است که عدالتی را بستاید و برخلاف آن عمل دیگر کند .

ابْنِ مُسْكَانَ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ فِي قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ: «فَكُبْكِبُوا فِيهَا هُمْ وَالْغَاوُونَ» قَالَ: يَا أَبَا بَصِيرٍ هُمْ قَوْمٌ وَصَفُوا عَدْلاً بِأَلْسِنَتِهِمْ ثُمَّ خَالَفُوهُ إِلَى غَيْرِهِ.

۵- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ عَطِيَّةَ عَنْ خَيْثَمَةَ قَالَ: قَالَ لِي أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام: أَبْلِغْ شِيعَتَنَا أَنَّهُ لَنْ يُنَالَ مَا عِنْدَ اللهِ إِلَّا بِعَمَلٍ وَأَبْلِغْ شِيعَتَنَا أَنَّ أَعْظَمَ النَّاسِ حَسْرَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَنْ وَصَفَ عَدْلاً ثُمَّ خَالَفَهُ إِلَى غَيْرِهِ.

(بَابُ)

﴿الْمِرَاءِ وَالْخُصُومَةِ وَمُعَادَاةِ الرِّجَالِ﴾

۱ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ هَارُونَ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ مَسْعَدَةَ بْنِ صَدَقَةَ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: إِيَّاكُمْ وَالْمِرَاءَ وَالْخُصُومَةَ فَإِنَّهُمَا يُمْرِضَانِ الْقُلُوبَ عَلَى الْإِخْوَانِ وَيَنْبُتُ عَلَيْهِمَا النِّفَاقُ.

﴿۲۵۱۰﴾ ۲- وَبِإِسْنَادِهِ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله: ثَلَاثٌ مَنْ لَقِيَ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ بِهِنَّ دَخَلَ الْجَنَّةَ

---

۴ - ابو بصیر گوید: امام صادق علیه‌السلام راجع بقول خدای عزوجل فرمود: «آنها و گمراهان برو در دوزخ افتند ۹۴ سوره ۲۶» فرمود: ای ابا بصیر اینها مردمی هستند که با زبان خود عدالتی را ستوده و در مقام عمل بخلافش گرائیده‌اند.

۵ - امام باقر علیه‌السلام فرمود: بشیعیان ما این پیغام برسان که: هرگز ثواب خدا بکسی جز با عمل نرسد و بآنها برسان که پر حسرت‌ترین مردم روز قیامت کسی است که عدالتی را بستاید و سپس بخلاف آن گراید.

(باب)

(مجادله وستیزه ودشمنی با مردم)

توضیح - مقصود ازاین باب مباحثات و گفتگوهائی است که میان مردم برپا ومبشود وبرسخن یکدیگر اعتراض میکنند، برای اینکه سخن خود را اگر چه باطلست بکرسی نشانند واظهار و دانش کنند، از این رو غالباً اینگونه مباحثات بدشمنی ودشنام و دوری ازیکدیگر میکشد و اما بحث و مجادله برای اظهار حق یا فهمیدن حق محبوب وپسندیده است، چنانکه خدایتعالی فرماید: **وجادلهم بالتی هی أحسن** «بروش نیکوتری با آنها مجادله کن».

۱ - امیرالمؤمنین علیه‌السلام فرمود: از مجادله وستیزه بپرهیزید که دلهای دوستان و برادران را بیمار کنند ونفاق رویانند (زیرا سلامتی دل بصفا و صمیمت است وبیمارش بکینه واندوه وپریشانی خاطر که ازمجادله وستیزه برخیزد و دوستان را با یکدیگر دو رو کند).

۲ - پیغمبر صلی‌الله علیه وآله فرمود: سه خصلت است که هر کس خدای عزوجل را باآنها ملاقات

مِنْ أَيِّ بَابٍ شَاءَ : مَنْ حَسُنَ خُلُقُهُ ، وَخَشِيَ اللهَ فِي الْمَغِيبِ وَالْمَحْضَرِ ، وَتَرَكَ الْمِرَاءَ وَإِنْ كَانَ مُحِقّاً

٣ ـ وَبِإِسْنَادِهِ قَالَ : مَنْ نَصَبَ اللهَ غَرَضاً لِلْخُصُومَاتِ أَوْشَكَ أَنْ يُكْثِرَ الْإِنْتِقَالَ .

٤ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ صَالِحِ بْنِ السِّنْدِيِّ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بَشِيرٍ ، عَنْ عَمَّارِ بْنِ مَرْوَانَ قَالَ : قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : لَاتُمَارِيَنَّ حَلِيماً وَلَاسَفِيهاً ، فَإِنَّ الْحَلِيمَ يَقْلِيكَ وَالسَّفِيهَ يُؤْذِيكَ .

٥ ـ عَلِيٌّ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَطِيَّةَ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ يَزِيدَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : مَا كَادَ جَبْرَئِيلُ عليه السلام يَأْتِينِي إِلَّا قَالَ : يَا مُحَمَّدُ اتَّقِ شَحْنَاءَ الرِّجَالِ وَعَدَاوَتَهُمْ .

٦ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْحُسَيْنِ الْكِنْدِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ جَبْرَئِيلُ عليه السلام لِلنَّبِيِّ صلى الله عليه وآله : إِيَّاكَ وَمُلَاحَاةَ الرِّجَالِ .

﴿٢٥١٥﴾ ٧ ـ عَنْهُ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى ، عَنْ عَبْدِالرَّحْمٰنِ بْنِ سَيَابَةَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ :

کند (با این سه خصلت بمیرد) ازهر دریکه خواهد داخل بهشت‌شود : کسیکه خلقش نیکو باشد ودرغیبت وحضورمردم ازخدا بترسد و مجادله نکند اگرچه حق با اوباشد .

٣ ـ و باز فرمود : کسیکه خدا را هدف مجادلاتش کند ، بتحول بسیار نزدیك شود .

شرح ـ مرحوم مجلسی ، برای‌این روایت سه معنی ذکرفرموده که دومعنی آن قریب بذهن‌است :

١ ـ در ذات و صفات خدا وارد بحث وگفتگو نشوید و با یکدیگر ستیزه منمائید ، زیرا عقول و افکار بشر از درك آن قاصراست واز اینرو همواره از رأیی برأی دیگرمنتقل میشوند ، چنانچه از سخنان حکماء ومتکلمین هویداست که هرکدام مذهب وعقیده‌ئی دارند ، پس بهتر آنستکه بتعلیمات قرآن وسنت اکتفا شود ، (چنانچه درس ٣٦٧ دومثال از تعلیمات قرآن واخبار را باتعلیمات حکما و عرفا تطبیق نمودیم) و ممکن است مراد بانتقال ، انتقال بکفر وباطل باشد .

٢ ـ هنگام مباحثه ومجادله بخدا سوگندیادنکنید ، زیرا ممکن‌است ، ازترس عذاب وعقاب‌خدا از آنچه سوگند خورده‌اید برأی دیگر منتقل شوید ورسوا گردید .

٤ ـ امام صادق علیه السلام فرمود : با شخص حلیم و سفیه مجادله مکن ، زیراحلیم دشمنت دارد وسفیه آزارت رساند .

توضیح ـ حلیم دومعنی دارد : ١ ـ خردمند وعاقل ٢ ـ خویشتن‌داری‌که درکارها شتاب نکند وهردومعنی دراینجا مناسب است وسفیه بیخرد ونادانست .

٥ ـ رسولخدا صلی‌الله علیه وآله‌فرمود : نبودزمانیکه جبرئیل‌نزد من‌آید، جزآنکه غالباً میگفت : ای محمد ازبغض ودشمنی مردم بپرهیز .

٦ ـ امام صادق علیه السلام فرمود : جبرئیل به پیغمبر گفت: ازگفتگو وستیزه با مردم‌بپرهیز .

إِيَّاكُمْ وَالْمُشَارَّةَ فَإِنَّهَا تُورِثُ الْمَعَرَّةَ وَتُظْهِرُ الْمَعْوِرَةَ .

٨ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ عَنْبَسَةَ الْعَابِدِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِيَّاكُمْ وَالْخُصُومَةَ ، فَإِنَّهَا تَشْغَلُ الْقَلْبَ وَتُورِثُ النِّفَاقَ وَتَكْسِبُ الضَّغَائِنَ .

٩ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَطِيَّةَ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ يَزِيدَ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : مَا كَادَ جَبْرَئِيلُ عليه السلام يَأْتِينِي إِلَّا قَالَ : يَا مُحَمَّدُ اتَّقِ شَحْنَاءَ الرِّجَالِ وَعَدَاوَتَهُمْ .

١٠ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مِهْرَانَ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : مَا أَتَانِي جَبْرَئِيلُ عليه السلام قَطُّ إِلَّا وَعَظَنِي فَآخِرُ قَوْلِهِ لِي : إِيَّاكَ وَمُشَارَّةَ النَّاسِ فَإِنَّهَا تَكْشِفُ الْعَوْرَةَ وَتَذْهَبُ بِالْعِزِّ .

١١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، وَمُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ ، عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شَاذَانَ ، جَمِيعاً ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ ، عَنِ الْوَلِيدِ بْنِ صَبِيحٍ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : مَا عَهِدَ إِلَيَّ جَبْرَئِيلُ عليه السلام فِي شَيْءٍ مَا عَهِدَ إِلَيَّ فِي مُعَادَاةِ الرِّجَالِ .

﴿٢٥٢٠﴾ ١٢ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِاللهِ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ ، رَفَعَهُ ، قَالَ : قَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام : مَنْ زَرَعَ الْعَدَاوَةَ حَصَدَ مَا بَذَرَ .

---

٧ - امام صادق عليه السلام فرمود : از برانگيختن شر بپرهيزيد كه موجب گناه وآزار و غرامت شود ، و عيب پوشيده را آشكار كند .

٨ - و فرمود : از دشمنى با يكديگر بپرهيزيد ، زيرا دشمنى دل را مشغول كند وموجب نفاق شود وكينه‌ها پديد آرد .

٩ - (عين حديث پنجم اين بابست) .

١٠ - رسولخدا صلى الله عليه وآله فرمود: هيچگاه نبود كه جبرئيل نزد من آيد ، جز آنكه مرا موعظه ميكرد وآخرين سخنش بمن اين بود كه : از دشمنى با مردم بپرهيز ، زيرا كه آن عيب نهفته را آشكار كند وعزت را ببرد .

١١ - رسولخدا صلى الله عليه وآله فرمود : آن اندازه كه جبرئيل درباره دورى از دشمنى با مردم بمن سفارش كرد ، درباره چيز ديگرى سفارش نكرد .

١٢ - امام صادق عليه السلام فرمود : هر كه دشمنى بكارد ، كاشته خود را دروكند .

(بَابُ الْغَضَبِ)

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : اَلْغَضَبُ يُفْسِدُ الْإِيمَانَ كَمَا يُفْسِدُ الْخَلُّ الْعَسَلَ .

٢ - أَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ عَبْدِالْجَبَّارِ ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ عُقْبَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ مَيْسِرٍ قَالَ : ذُكِرَ الْغَضَبُ عِنْدَ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام فَقَالَ : إِنَّ الرَّجُلَ لَيَغْضَبُ فَمَا يَرْضَى أَبَداً حَتَّى يَدْخُلَ النَّارَ ، فَأَيُّمَا رَجُلٍ غَضِبَ عَلَى قَوْمٍ وَهُوَ قَائِمٌ فَلْيَجْلِسْ مِنْ فَوْرِهِ ذٰلِكَ ، فَإِنَّهُ سَيَذْهَبُ عَنْهُ رِجْزُ الشَّيْطَانِ ، وَأَيُّمَا رَجُلٍ غَضِبَ عَلَى ذِي رَحِمٍ فَلْيَدْنُ مِنْهُ فَلْيَمَسَّهُ ، فَإِنَّ الرَّحِمَ إِذَا مُسَّتْ سَكَنَتْ.

٣- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ عِيسَى ، عَنْ يُونُسَ، عَنْ دَاوُدَبْنِ فَرْقَدٍ قَالَ : قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : اَلْغَضَبُ مِفْتَاحُ كُلِّ شَرٍّ .

٤ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ خَالِدٍ ؛ عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّضْرِبْنِ سُوَيْدٍ ، عَنِ الْقَاسِمِبْنِ سُلَيْمَانَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : سَمِعْتُ أَبِي عليه السلام يَقُولُ : أَتَى رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وآله : رَجُلٌ بَدَوِيٌّ فَقَالَ : إِنِّي أَسْكُنُ الْبَادِيَةَ فَعَلِّمْنِي جَوَامِعَ الْكَلَامِ ، فَقَالَ : آمُرُكَ أَنْ لَا تَغْضَبَ ، فَأَعَادَ عَلَيْهِ

✡(باب خشم و غضب)✡

١ - رسولخدا صلى‌الله عليه و آله فرمود : غضب ايمان را فاسدكند چنانكه سركه عسل را .

٢ - ميسر گويد : خدمت امام‌باقرعليه‌السلام از غضب سخن بميان‌آمد . حضرت فرمود : همانا مرد غضب ميكند و تا داخل دوزخ نشود ، هرگز راضى نگردد (تا مرتكب گناهى نشود خشمش تسكين نيابد) پس هركس بر مردمى خشمگين شد، وايستاده بود ، بايدفورى بنشيند ، تاپليدى شيطان ازاو دور شود ، و هركس بر خويشاوندش غضب‌كند بايد نزديك او رود وتنش را مس‌كند (مثلا دست‌به دست او ساياد)زيرا خويشاوند هرگاه مس شود آرامش يابد .

شرح - علماء اخلاق‌براى چاره وعلاج غضب دوراه علمى وعملى ذكر كرده‌اند . راه علميش‌آنستكه بنده خدا تفكر كند درآيات واخباريكه در مذمت غضب و خشم وستايش عفو و حلم وكظم غيظ وارد شده است وراه عمليش‌آنستكه: چون خشمگين‌شود ، **اعوذ بالله من الشيطان الرجيم** بگويد وباآب سرد وضو بگيرد يا غسل‌كند و اگر ايستاده است بنشيند واگر نشسته درازكشد و اگر بر فاميل و خويشاوندش غضب‌كرده نزديك او رود و دست ببدن او گذارد .

٣ - امام صادق عليه السلام فرمود : غضب‌كليد هر شرى است .

٤ - امام صادق عليه السلام فرمود: شنيدم پدرم ميفرمود : مردى بيابانى‌خدمت رسولخدا صلى‌الله عليه‌وآله آمد وعرضكرد : من صحرا نشينم (وچون نميتوانم هميشه ازخدمت شما استفاده‌كنم) كلمات جامعى بمن

الْأَعْرَابِيُّ الْمَسْأَلَةَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ حَتَّى رَجَعَ الرَّجُلُ إِلَى نَفْسِهِ، فَقَالَ: لَا أَسْأَلُ عَنْ شَيْءٍ بَعْدَ هَذَا، مَا أَمَرَنِي رَسُولُ اللهِ ﷺ إِلَّا بِالْخَيْرِ. قَالَ: وَكَانَ أَبِي يَقُولُ: أَيُّ شَيْءٍ أَشَدُّ مِنَ الْغَضَبِ، إِنَّ الرَّجُلَ لَيَغْضَبُ فَيَقْتُلُ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللهُ وَيَقْذِفُ الْمُحْصَنَةَ.

﴿٢٥٢٥﴾ ٥ - عَنْهُ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيِّ، عَنْ عَبْدِ الْأَعْلَى قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام: عَلِّمْنِي عِظَةً أَتَّعِظُ بِهَا، فَقَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَتَاهُ رَجُلٌ فَقَالَ لَهُ: يَا رَسُولَ اللهِ عَلِّمْنِي عِظَةً أَتَّعِظُ بِهَا، فَقَالَ لَهُ: انْطَلِقْ وَلَا تَغْضَبْ، ثُمَّ أَعَادَ إِلَيْهِ فَقَالَ لَهُ: انْطَلِقْ وَلَا تَغْضَبْ - ثَلَاثَ مَرَّاتٍ -.

٦ - عَنْهُ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مِهْرَانَ، عَنْ سَيْفِ بْنِ عَمِيرَةَ، عَمَّنْ سَمِعَ أَبَا عَبْدِ اللهِ عليه السلام يَقُولُ: مَنْ كَفَّ غَضَبَهُ سَتَرَ اللهُ عَوْرَتَهُ.

٧ - عَنْهُ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ، عَنْ حَبِيبٍ السَّجِسْتَانِيِّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: مَكْتُوبٌ فِي التَّوْرَاةِ فِيمَا نَاجَى اللهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهِ مُوسَى عليه السلام: يَا مُوسَى أَمْسِكْ غَضَبَكَ عَمَّنْ مَلَّكْتُكَ عَلَيْهِ أَكُفَّ عَنْكَ غَضَبِي

٨ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ، عَنْ يَحْيَى بْنِ عَمْرٍو، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ سِنَانٍ قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام: أَوْحَى اللهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَى بَعْضِ أَنْبِيَائِهِ: يَا ابْنَ آدَمَ

بیاموز، فرمود: دستورت میدهم که غضب مکن، مرد عرب درخواست خود را سه بار تکرار کرد (وهمان جواب را شنید) تا آنمرد بخود آمد و گفت: دیگر سؤالی نمیکنم، رسولخدا صلی الله علیه و آله جز بخیر مرا دستور نفرمود (زیرا همان غضب نکردن مرا از دشنام و تهمت و آزار مسلمان وچاقوکشی وآدم کشی و گناهان دیگر باز میدارد) سپس فرمود: پدرم میفرمود: سخت‌تر ازغضب چه چیز است؟ همانا مرد غضب میکند ودراثرآن مرتکب قتل نفسی که خدا حرام کرده میشود وزن پاکدامن را متهم میسازد.

۵ - عبدالاعلی گوید: بامام صادق علیه السلام عرضکردم: مرا اندرزی ده که از آن پند گیرم، فرمود: مردی خدمت رسولخدا صلی الله علیه وآله آمد وعرضکرد: یا رسول الله: اندرزی بمن بیاموز که از آن پند گیرم، حضرت باو فرمود برو وغضب مکن، سپس تکرارکرد وباز حضرت فرمود: برو وغضب مکن تا سه بار.

٦ - امام صادق علیه السلام میفرمود: هرکه غضب خود را نگه‌دارد، خدا عیب او را بپوشاند.

۷ - امام باقر علیه السلام فرمود: در کتاب تورات درضمن مناجات خدای عزوجل با موسی علیه السلام است: که: ای موسی خشم خود را ازکسیکه‌ترا براو مسلط ساختم‌بازگیر تا خشم‌خود راازتو بازگیرم.

۸ - امام صادق علیه السلام فرمود: خدای عزوجل به یکی از پیغمبرانش وحی فرمود: ای پسر آدم در حال‌خشمت مرایادکن تادرحال‌خشمم ترایادکنم (قدرت مرا بیادآورتا عفوم راشامل‌حالت گردانم) وباآنها

اذْكُرْنِي فِي غَضَبِكَ أَذْكُرْكَ فِي غَضَبِي لَا أَمْحَقُكَ فِيمَنْ أَمْحَقُ وَارْضَ بِي مُنْتَصِراً فَإِنَّ انْتِصَارِي لَكَ خَيْرٌ مِنْ انْتِصَارِكَ لِنَفْسِكَ

٩ - أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ عُقْبَةَ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام مِثْلَهُ ، وَ زَادَ فِيهِ وَإِذَا ظُلِمْتَ بِمَظْلَمَةٍ فَارْضَ بِانْتِصَارِي لَكَ فَإِنَّ انْتِصَارِي لَكَ خَيْرٌ مِنْ انْتِصَارِكَ لِنَفْسِكَ .

﴿٢٥٣٠﴾ ١٠ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عليه السلام يَقُولُ : إِنَّ فِي التَّوْرَاةِ مَكْتُوباً : يَا ابْنَ آدَمَ اذْكُرْنِي حِينَ تَغْضَبُ أَذْكُرْكَ عِنْدَ غَضَبِي ، فَلَا أَمْحَقُكَ فِيمَنْ أَمْحَقُ ، وَإِذَا ظُلِمْتَ بِمَظْلَمَةٍ فَارْضَ بِانْتِصَارِي لَكَ ، فَإِنَّ انْتِصَارِي لَكَ خَيْرٌ مِنِ انْتِصَارِكَ لِنَفْسِكَ .

١١ - الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ ؛ وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ صَالِحِ بْنِ أَبِي حَمَّادٍ جَمِيعاً ، عَنِ الْوَشَّاءِ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَائِذٍ ، عَنْ أَبِي خَدِيجَةَ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ خُنَيْسٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَجُلٌ لِلنَّبِيِّ صلى الله عليه وآله : يَا رَسُولَ اللهِ عَلِّمْنِي . قَالَ : اذْهَبْ وَلَا تَغْضَبْ ، فَقَالَ الرَّجُلُ : قَدِ اكْتَفَيْتُ بِذَاكَ ، فَمَضَى إِلَى أَهْلِهِ فَإِذَا بَيْنَ قَوْمِهِ حَرْبٌ قَدْ قَامُوا صُفُوفاً وَلَبِسُوا السِّلَاحَ ، فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ لَبِسَ سِلَاحَهُ ثُمَّ قَامَ مَعَهُمْ ، ثُمَّ ذَكَرَ قَوْلَ رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وآله : «لَا تَغْضَبْ» فَرَمَى السِّلَاحَ ، ثُمَّ جَاءَ يَمْشِي إِلَى

که (در اثر خشم خود) نابودشان میکنم نابودت نکنم و بانتقام گیری من (از دشمنانت) راضی باش ، زیرا انتقام گیری من برای تو بهتر از انتقام گرفتن تو برای خودت میباشد .

٩ - و در روایت دیگر مانند همین روایت ذکر نموده ، ولی در آنجا افزوده است : و هرگاه مظلوم شدی وستمی بتو رسید بانتقام گرفتن من برای خود راضی باش ، زیرا انتقام گرفتن من برای تو بهتر از انتقام گیری تو برای خودت میباشد .

١٠ - اسحاق بن عمار گوید : شنیدم امام صادق علیه السلام میفرمود : در تورات نوشته است : ای آدمیزاد ، هرگاه خشم گیری مرا بیاد آورد تا ترا هنگام خشم بیادآورم و با آنها که نابودشان میکنم نابودت نکنم وچون ستمی بر تو شد ، بانتقام گیری من برای خودراضی باش ، زیرا انتقام گیری من برایت ازانتقام گیری خودت بهتر است .

١١ - امام صادق علیه السلام فرمود : مردی به پیغمبر صلی الله علیه وآله عرضکرد : یا رسول الله ! مرا تعلیم ده ، فرمود : برو و غضب مکن ، آنمرد گفت : همین مرا بس است و بجانب قبیله خود رفت ، ناگاه درمیان قومش جنگی بپا شد ، واسلحه پوشیده دربرابر یکدیگر صف کشیدند ، آنمرد هم چون چنان دید ، أسلحه پوشید و بصف ایستاد ، آنگاه سخن پیغمبر صلی الله علیه و آله را بیاد آورد که باو فرمود : « غضب مکن » سپس اسلحه را کنار گذاشت ، ونزد مردمیکه دشمن قومش بودند آمد وگفت : ای مردم هر

الْقَوْمِ الَّذِينَ هُمْ عَدُوٌّ قَوْمِهِ، فَقَالَ: يَاهَؤُلَاءِ مَا كَانَتْ لَكُمْ مِنْ جَرَاحَةٍ أَوْقَتْلٍ أَوْضَرْبٍ لَيْسَ فِيهِ أَثَرٌ فَعَلَيَّ فِي مَالِي أَنَا أُوفِيكُمُوهُ فَقَالَ الْقَوْمُ: فَمَا كَانَ فَهُوَلَكُمْ، نَحْنُ أَوْلَى بِذَلِكَ مِنْكُمْ، قَالَ: فَاصْطَلَحَ الْقَوْمُ وَذَهَبَ الْغَضَبُ.

١٢ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا. عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ، وَعَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، جَمِيعاً، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ، عَنِ ابْنِ رِئَابٍ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثُّمَالِيِّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: إِنَّ هَذَا الْغَضَبَ جَمْرَةٌ مِنَ الشَّيْطَانِ تُوقَدُ فِي قَلْبِ ابْنِ آدَمَ وَإِنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا غَضِبَ احْمَرَّتْ عَيْنَاهُ وَانْتَفَخَتْ أَوْدَاجُهُ وَدَخَلَ الشَّيْطَانُ فِيهِ، فَإِذَا خَافَ أَحَدُكُمْ ذَلِكَ مِنْ نَفْسِهِ فَلْيَلْزَمِ الْأَرْضَ فَإِنَّ رِجْزَ الشَّيْطَانِ لَيَذْهَبُ عَنْهُ عِنْدَ ذَلِكَ.

١٣ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَبْنَ أَبِي عَبْدِاللهِ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ، رَفَعَهُ قَالَ: قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام: اَلْغَضَبُ مَمْحَقَةٌ لِقَلْبِ الْحَكِيمِ، وَقَالَ: مَنْ لَمْ يَمْلِكْ غَضَبَهُ لَمْ يَمْلِكْ عَقْلَهُ.

١٤ ـ اَلْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ؛ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ حُمَيْدٍ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: مَنْ كَفَّ نَفْسَهُ عَنْ أَعْرَاضِ النَّاسِ أَقَالَ اللهُ نَفْسَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَمَنْ كَفَّ غَضَبَهُ عَنِ النَّاسِ كَفَّ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى عَنْهُ عَذَابَ يَوْمِ الْقِيَامَةِ.

﴿٢٥٣٥﴾ ١٥ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ؛ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: مَنْ كَفَّ غَضَبَهُ عَنِ النَّاسِ كَفَّ اللهُ عَنْهُ عَذَابَ يَوْمِ الْقِيَامَةِ.

جراحت وقتل وزدن بی‌نشانه‌ئی که درافراد شما باشد بعهده من ومن خونبهای آنرا بشما میپردازم (امازخم نشانه‌دار را از ز ننده‌اش بگیرید) آن مردم گفتند، هرچه چنین باشد بنفع‌شما وما ازشما بپرداخت این جریمه سزاوارتریم، سپس با یکدیگر صلح کردند وآن کینه ازمیان برفت.

١٢ ـ امام باقر علیه‌السلام فرمود: این غضب (وخشمی که در وجود شماست) شراره‌ئی است‌شیطانی که در دل آدمیزاد شعله‌ور میشود، وچون‌کسی از شما خشمگین شود، چشمانش سرخ شود ورگهای گردنش ورم‌کند و شیطان در وجودش درآید، پس هرگاه کسی از شما از این حالت خویش بترسد، بزمین بچسبد، زیرا وسوسه شیطان درآن هنگام از او دور شود.

١٣ ـ امام صادق علیه‌السلام فرمود: غضب دل شخص حکیم را نابود کند (ازاینرو بجای‌حکمت ازاو سفاهت بینند) وفرمود: هرکس مالك غضب خود نباشد، مالك عقل خود نخواهد بود.

١٤ ـ رسولخدا صلی‌الله علیه وآله فرمود: کسیکه خود را از ریختن آبروی مردم نگهدارد، خدا درقیامت از[عیب] اودر گذرد، وهرکه خشم خود را از مردم بازگیرد، خدای تبارك و تعالی عذاب روزقیامت را ازاوبازگیرد.

١٥ ـ امام باقر علیه‌السلام فرمود: هرکه خشم خود را از مردم بازگیرد، خدا عذاب روزقیامت

(بابُ الْحَسَدِ)

١ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيىٰ ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنِ الْعَلاءِبْنِ رَزِينٍ ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ مُسْلِمٍ قالَ : قالَ أَبُوجَعْفَرٍ عليه السلام : إِنَّ الرَّجُلَ لَيَأْتِي بِأَيِّ بادِرَةٍ فَيَكْفُرُ وَإِنَّ الْحَسَدَ لَيَأْكُلُ الْإيمانَ كَما تَأْكُلُ النّارُ الْحَطَبَ .

٢ ـ عَنْهُ ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ خالِدٍ ؛ وَالْحُسَيْنُبْنُ سَعيدٍ ، عَنِ النَّضْرِبْنِ سُوَيْدٍ ، عَنِ الْقاسِمِبْنِ سُلَيْمانَ ، عَنْ جَرّاحٍ الْمَدائِنِيِّ ، عَنْ أَبي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : إِنَّ الْحَسَدَ يَأْكُلُ الْإيمانَ كَما تَأْكُلُ النّارُ الْحَطَبَ .

٣ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ خالِدٍ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ داوُدَالرَّقِّيِّ قالَ : سَمِعْتُ أَباعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : اتَّقُوااللهَ وَلايَحْسِدْ بَعْضُكُمْ بَعْضاً ، إِنَّ عيسَىبْنَ مَرْيَمَ كانَ مِنْ شَرائِعِهِ السَّيْحُ فِي الْبِلادِ ، فَخَرَجَ فِي بَعْضِ سَيْحِهِ وَمَعَهُ رَجُلٌ مِنْ أَصْحابِهِ قَصيرٌ وَكانَ كَثيرَ اللُّزُومِ لِعيسىٰ

را از او باز گیرد .

✡(باب حسد)✡

١ ـ امام باقر عليه السلام فرمود : همانا مرد هر گونه تندی و شتابزدگی میکند و کافر میشود ، و حسد ایمان را میخورد ، چنانکه آتش هیزم را میخورد .

شرح ـ بادره بمعنی تیزی خشم وشتاب زدگی وخطای در گفتار وکرداری است که از خشم پدید آید وسخن بی اندیشه را نیز گویند ، پس مراد بجمله اول اینستکه خشم وتندی گاهی موجب میشود که انسان شتاب زده میشود و بخدا وپیغمبر صلی الله علیه وآله ، ناسزا میگوید ـ العیاذ بالله ـ یا قرآن را زیر پا میگذارد و پاره میکند ودر نتیجه مرتد وکافر میشود ، پس باید از غضب پرهیز کرد و در علاج آن کوشید ، و ممکن است کلمه « فیکفر » مشدد قرائت شود پس معنی اینست که بعضی از شتابزدگیها واشتباهات گفتار و کردار بخشوده میشود ، زیرا انسان بی اختیار میشود و پشیمان میگردد ، واما راجع بحسد در آخر این باب توضیحی بیان میشود ، انشاءالله تعالی .

٢ ـ امام صادق علیه السلام فرمود : حسد ایمان را میخورد چنانکه آتش هیزم را میخورد .

٣ ـ داود رقی گوید : شنیدم امام صادق عليه السلام میفرمود : از خدا پروا کنید و بریکدیگر حسد مبرید همانا از جمله مقررات دینی عیسی بن مریم گردش در شهرها بود ، در یکی از گردشها مردی کوتاه قد که غالباً ملازم عیسی عليه السلام و از اصحاب آنحضرت بود همراهش شد ، چون عیسی بدریا رسید ، با یقین درست فرمود : بسم الله و بر روی آب راه رفت ، چون مرد کوتاه قد عیسی عليه السلام را دید که بر روی آب میگذرد

عليه السلام ، فَلَمَّا انْتَهَى عِيسَى إِلَى الْبَحْرِ قَالَ : بِسْمِ اللهِ بِصِحَّةِ يَقِينٍ مِنْهُ فَمَشَى عَلَى ظَهْرِ الْمَاءِ فَقَالَ الرَّجُلُ الْقَصِيرُ حِينَ نَظَرَ إِلَى عِيسَى عليه السلام جَازَهُ : بِسْمِ اللهِ ، بِصِحَّةِ يَقِينٍ مِنْهُ فَمَشَى عَلَى الْمَاءِ وَلَحِقَ بِعِيسَى عليه السلام ، فَدَخَلَهُ الْعُجْبُ بِنَفْسِهِ. فَقَالَ: هَذَا عِيسَى رُوحُ اللهِ يَمْشِي عَلَى الْمَاءِ وَأَنَا أَمْشِي عَلَى الْمَاءِ فَمَا فَضْلُهُ عَلَيَّ ؟ قَالَ : فَرُمِسَ فِي الْمَاءِ فَاسْتَغَاثَ بِعِيسَى فَتَنَاوَلَهُ مِنَ الْمَاءِ فَأَخْرَجَهُ ثُمَّ قَالَ لَهُ : مَا قُلْتَ يَا قَصِيرُ ؟ قَالَ : قُلْتُ : هَذَا رُوحُ اللهِ يَمْشِي عَلَى الْمَاءِ وَأَنَا أَمْشِي عَلَى الْمَاءِ فَدَخَلَنِي مِنْ ذَلِكَ عُجْبٌ ، فَقَالَ لَهُ عِيسَى : لَقَدْ وَضَعْتَ نَفْسَكَ فِي غَيْرِ الْمَوْضِعِ الَّذِي وَضَعَكَ اللهُ فِيهِ فَمَقَتَكَ اللهُ عَلَى مَا قُلْتَ فَتُبْ إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ مِمَّا قُلْتَ ، قَالَ : فَتَابَ الرَّجُلُ وَعَادَ إِلَى مَرْتَبَتِهِ الَّتِي وَضَعَهُ اللهُ فِيهَا ، فَاتَّقُوا اللهَ وَلَا يَحْسِدَنَّ بَعْضُكُمْ بَعْضاً.

٤ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : كَادَ الْفَقْرُ أَنْ يَكُونَ كُفْراً وَكَادَ الْحَسَدُ أَنْ يَغْلِبَ الْقَدَرَ .

او هم با يقين درست گفت بسم الله و بر روى آب براه افتاد تا بعيسى عليه السلام رسيد ، آنگاه خودبينى اورا گرفت و با خود گفت : اين عيسى روح الله است كه بر روى آب ميرود و من هم روى آب ميروم پس او را بر من چه فضيلتى باشد ؟ .

آنگاه درآب فرو رفت و ازعيسى فرياد رسى خواست ، عيسى دستش را گرفت و از آب بيرون آورد وباو گفت : اى كوتاه قد ! چه گفتى ؟ (كه درآب فرورفتى) گفت : من گفتم : اين روح الله است كه روى آب راه ميرود و من هم روى آب راه ميروم و مرا خود بينى فرا گرفت ، عيسى باو فرمود : خود را در جائى گذاشتى كه خدايت درآنجا نگذاشته ، پس خدا بسبب اين گفتار ترا مبغوض داشت ، از آنچه گفتى بسوى خداى عزوجل توبه كن .

امام عليه السلام فرمود : آنمرد توبه كرد و برتبه ايكه خدا برايش قرار داده بود برگشت ، پس از خدا پرواكنيد وبريكديگر حسد نبريد .

٤ ـ رسولخدا صلى الله عليه وآله فرمود : فقر نزديك بكفر است وحسد نزديكست كه برقدر غلبه كند.

شرح ـ مرحوم مجلسى براى جمله اول سه قول ازخود وغزالى وراوندى نقل ميكند ، ولى چنانكه درآخر ميگويد برگشت هرسه قول بيك چيز است وخلاصه آن اقوال اينستكه : مقصود از فقر نيازمندى و احتياج بمردم و عدم اعتماد و توجه بخالق است ، چنين فقيرى بخدا نسبت بى‌عدالتى دهد و بسا مرتكب دزدى وخيانت وكمك بظلمه وراهزنى وآدمكشى گردد ، واين اعمال نزديك بكفر است .

و اما براى جمله دوم پنج معنى ذكر ميكند .

(١) از راوندى (ره) گاهى حسد انسانرا وادار ميكند كه محسودرا بكشد ومالش را تلف كند و زندگيش را ازميان ببرد ، پس گويا چنين شخصى كوشش ميكند كه برمقدرات خدا غلبه كند ...

(٢) گاهى حسد سبب زيادى نعمت محسود ميشود و برمقدرات اوغلبه ميكند .

(٢٥٣٠) ٥ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنْ يُونُسَ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ وَهْبٍ قَالَ: قَالَ: أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام: آفَةُ الدِّينِ الْحَسَدُ وَالْعُجْبُ وَالْفَخْرُ.

- يُونُسُ، عَنْ دَاوُدَ الرَّقِّيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لِمُوسَى بْنِ عِمْرَانَ عليه السلام: يَا ابْنَ عِمْرَانَ لَا تَحْسِدَنَّ النَّاسَ عَلَى مَا آتَيْتُهُمْ مِنْ فَضْلِي وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَى ذَلِكَ وَلَا تَتْبَعْهُ نَفْسَكَ، فَإِنَّ الْحَاسِدَ سَاخِطٌ لِنِعَمِي، صَادٌّ لِقَسْمِي الَّذِي قَسَمْتُ بَيْنَ عِبَادِي وَمَنْ يَكُ كَذَلِكَ فَلَسْتُ مِنْهُ وَلَيْسَ مِنِّي.

٧ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنِ الْمِنْقَرِيِّ، عَنْ فُضَيْلِ بْنِ عِيَاضٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: إِنَّ الْمُؤْمِنَ يَغْبِطُ وَلَا يَحْسِدُ وَالْمُنَافِقُ يَحْسِدُ وَلَا يَغْبِطُ.

---

(٣) حسد موجب تغییر نعمت حاسد میشود و خیراتی که برای او مقدر شده بسبب حسدش زایل میگردد.

(٤) گناه حسد نزدیکست که از اعتقاد به قدر زیادتر شود، با وجود سختی عذابیکه قدریه دارند.

(٥) اشاره بتأثیر چشم زخم دارد، زیرا حسد سبب چشم زدن میشود، چنانچه جماعتی از مفسرین آیه شریفه **ومن شر حاسد اذا حسد** را به چشم زدن تفسیر کرده‌اند ونیز عامه از پیغمبر صلی‌الله علیه‌وآله و خاصه از امام صادق علیه‌السلام روایت کرده‌اند که: اگر چیزی بر قدر پیشی گیرد چشم زدن است.

ومرحوم طبرسی راجع بآیه شریفه **لاتدخلوا من باب واحد** گفته است: چون یعقوب علیه السلام ترسید که پسرانش راچشم زنند بآنها گفت: همگی ازیك در وارد نشوید، ولی **جبائی** چشم زدن را انکار کرده وگفته است برهانی برای اثباتش نداریم، اما بیشتر محققین آنرا پذیرفته و درست دانسته‌اند، سپس مرحوم مجلسی سه قول از جاحظ وبلخی وحکما برای اثبات آن نقل میکند و در آخر هم تأییدی از سید رضی - قدس‌الله روحه - ذکر میفرماید.

٥ - امام صادق علیه‌السلام فرمود: آفت دین حسد و خود بینی وبالیدن است.

٦ - رسولخدا صلی‌الله علیه وآله فرمود: خدای عزوجل بموسی بن عمران علیه‌السلام فرمود: ای پسر عمران! برآنچه از فضل خود بمردم داده‌ام حسد مبر وچشمت رادنبال آن دراز مکن و دلت را پی‌آن مبر، زیرا حسد برنده از نعمت من ناراحت است و از تقسیمی که میان بندگانم کرده‌ام جلوگیراست، و کسیکه چنین باشد، من از اونیستم واوازمن نیست (میان من واوارتباط وآشنائی نباشد).

٧ - امام صادق علیه‌السلام فرمود: مؤمن غبطه برد وحسد نبرد، ولی منافق حسد برد وغبطه نبرد.

شرح - حسد آنستکه نعمتی راکه خدا ببرادر دینی تو داده، برای او نخواهی وازآن رنج‌بری وآرزوی زوال آنرا داشته باشی‌چه آنکه بخودت رسد یا نرسد ولی **غبطه** آنستکه با نعمت او کاری نداشته باشی وآرزوکنی که خودت هم مثل آن نعمت را داشته باشی.

حسد ازنظر عقل و شر مذموم و ناپسندع است، زیرا حسد بیماری دلست و بدخواهی برادرمسلمان وناراحتی ازلطف ونعمت یزدان و اعتراض بر عدالت خدایتعالی ونظام احسن‌او. واین ناراحتی بسا موجب

(بَابُ الْعَصَبِيَّةِ)

١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ النُّعْمَانِ، عَنْ مَنْصُورِ بْنِ حَازِمٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: مَنْ تَعَصَّبَ أَوْ تُعُصِّبَ لَهُ فَقَدْ خَلَعَ رِبْقَةَ الْإِيمَانِ مِنْ عُنُقِهِ.

٢ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ، وَدُرُسْتَ بْنِ أَبِي مَنْصُورٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: مَنْ تَعَصَّبَ أَوْ تُعُصِّبَ لَهُ فَقَدْ خَلَعَ رِبْقَةَ الْإِيمَانِ مِنْ عُنُقِهِ.

﴿٢٥٤٥﴾ ٣ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ، عَنِ السَّكُونِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ حَبَّةٌ مِنْ خَرْدَلٍ مِنْ عَصَبِيَّةٍ بَعَثَهُ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَعَ أَعْرَابِ الْجَاهِلِيَّةِ.

لاغری تن واختلال حواس ودق کردن حسود میشود ، پس حسود دشمن جان خود است ، ولی غبطه و رقابت ممدوح و مستحسن است و در آیات شریفه و اخبار واحادیث گاهی از آن به **تنافس** تعبیر شده و گاهی به **مسابقه و تسابق** . مانند :

(١) **وفی ذلك فلیتنافس المتنافسون .**

(٢) **سابقوا الی مغفرة من ربکم .**

(٣) فعلیکم بهذه الخلائق فالزموها وتنافسوا فیها .

(٤) فسابقوا - رحمکم الله - الی منازلکم التی امرتم ان تعمروها والتی رغبتم فیها و دعیتم الیها .

✡(باب عصبیت)✡

توضیح - مراد به عصبیت وتعصب مذموم که دراین باب مفاسدش ذکر میشود آنستکه : حمایت وطرفداری ازفامیل ودوست ورفیق شود ، درراه ستم یاعقیده باطل ، وهمچنین طرفداری کردن ازمذاهب باطله پدران و دفاع از جهل وگمراهی وپایداری برعقیده ئی که انسان داشته وفهمیده باطلست تعصب مذمومست . و نزدیك به معنی تعصب است **حمیت** که خدایتعالی فرماید : **اذ جعل فی قلوبهم الحمیة ، حمیة الجاهلیة** و اما تعصب درراه حق و طرفداری ازعقاید صحیحه وحمایت أهل حق چه خویش باشد و چه بیگانه محمود و پسندیده وگاهی واجب ولازم است .

١ - امام صادق علیه السلام فرمود: کسی که تعصب برد یا برایش تعصب برند (درصورتیکه بآن تعصب راضی باشد) رشته ایمانرا ازگردن خویش بازکرده است .

٢ - رسولخدا صلی الله علیه وآله فرمود : (مانند روایت اول) .

٣ - رسولخدا صلی الله علیه وآله فرمود : هرکه دردلش باندازه دانه خردلی عصبیت باشد خدا اورا

٤ ـ أَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ عَبْدِالْجَبَّارِ ، عَنْ صَفْوَانَبْنِ يَحْيَى ، عَنْ خِضْرٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ ابْنِ مُسْلِمٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : مَنْ تَعَصَّبَ عَصَبَهُ اللهُ بِعِصَابَةٍ مِنْ نَارٍ .

٥ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ خَالِدٍ ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ أَبِي نَصْرٍ ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ مِهْرَانَ ، عَنْ عَامِرِبْنِ السَّمْطِ ، عَنْ حَبِيبِبْنِ أَبِي ثَابِتٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ قَالَ: لَمْ يَدْخُلِ الْجَنَّةَ حَمِيَّةٌ غَيْرَ حَمِيَّةِ حَمْزَةَبْنِ عَبْدِالْمُطَّلِبِ ـ وَذَلِكَ حِينَ أَسْلَمَ ـ غَضَباً لِلنَّبِيِّ صلى الله عليه وآله فِي حَدِيثِ السَّلَا الَّذِي أُلْقِيَ عَلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله .

٦ ـ عَنْهُ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ فَضَالَةَ ، عَنْ دَاوُدَبْنِ فَرْقَدٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّ الْمَلَائِكَةَ كَانُوا يَحْسَبُونَ أَنَّ إِبْلِيسَ مِنْهُمْ وَكَانَ فِي عِلْمِ اللهِ أَنَّهُ لَيْسَ مِنْهُمْ ، فَاسْتَخْرَجَ مَا فِي نَفْسِهِ بِالْحَمِيَّةِ وَالْغَضَبِ فَقَالَ : «خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ» .

روز قیامت با اعراب جاهلیت مبعوث کند .

٤ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : هر که تعصب کند خدا دستمال و سربندی از آتش بسر او بندد .

٥ ـ علی بن الحسین علیهما السلام فرمود : هیچ حمیتی بهشت نرود ، مگر حمیت حمزة بن عبدالمطلب زمانیکه برای حمایت پیغمبر صلی الله علیه وآله خشم کرد و مسلمان شد ، درداستان شکمبه‌ئی که بر سر پیغمبر صلی الله علیه وآله انداختند .

شرح ـ داستان شکمبه در روایت ۱۲۱۳ ج ۲ ص ۳٤۰ ذکر شد . و اما داستان اسلام آوردن جناب حمزه را مختلف نوشته‌اند ، آنچه از این حدیث شریف پیداست همان داستان شکمبه انداختن ابوجهل روی سر پیغمبر صلی الله علیه وآله بوده است که در ابتدا تعصب حمزه را برانگیخت وباوجود آنکه مسلمان نبود بحمایت برادرزاده خود (حضرت پیغمبر صلی الله علیه وآله) برخاست ، ولی چنانکه مورخین ذکر نموده‌اند حمزه در آنجا به ابوجهل گفت : اکنون که تو برادر زاده‌ام را دشنام میدهی من هم دین و عقیده او را دارم ، اگر میتوانی مرا برگردان ، ولی چون بخانه برگشت مردد شد و گفت : خدایا ! اگر دین او درست است ، قلب مرا آشنا کن وگرنه مرا ازاین گرفتاری (حمایت بیجا) نجات ده ، وشب را با کمال ناراحتی بسر برد وچون صبح شد ، نزد پیغمبر صلی الله علیه وآله رفت وگفت : پسر برادر ! برای من پیش آمدی کرده که راه چاره آنرا نمیدانم ، آیا دین تو هدایت است و صواب یا گمراهی وخطا ، پیغمبر صلی الله علیه وآله باو متوجه شد و اورا موعظه کرد و بشارت داد وانذار فرمود : تا خدا ایمانرا ازبرکت فرمایشات آنحضرت در دل او افکند ، حمزه گفت : شهادت دهم که تو صادقی ، دینت را اظهار کن که من یاور تو هستم .

٦ ـ امام صادق علیه السلام فرمود: ملائکه میپنداشتند شیطان ازآنها است ولی درعلم خدا ازآنها نبود تا بسبب حمیت و تعصب باطن خود را اظهار کرد و گفت : «من ازآتش (روشن) آفریده‌ئی واورا از خاك (تیره) خلق کرده‌ئی» .

٧ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْقَاسَانِيُّ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْمِنْقَرِيِّ ، عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ ، عَنْ مَعْمَرٍ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ : سُئِلَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام عَنِ الْعَصَبِيَّةِ ، فَقَالَ: الْعَصَبِيَّةُ الَّتِي يَأْثَمُ عَلَيْهَا صَاحِبُهَا أَنْ يَرَى الرَّجُلُ شِرَارَ قَوْمِهِ خَيْراً مِنْ خِيَارِ قَوْمٍ آخَرِينَ وَلَيْسَ مِنَ الْعَصَبِيَّةِ أَنْ يُحِبَّ الرَّجُلُ قَوْمَهُ وَلَكِنْ مِنَ الْعَصَبِيَّةِ أَنْ يُعِينَ قَوْمَهُ عَلَى الظُّلْمِ .

(بَابُ الْكِبْرِ)

﴿٢٥٥٠﴾ ١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ يُونُسَ ، عَنْ أَبَانٍ ، عَنْ حَكِيمٍ

شرح - ملائکه میپنداشتند شیطان هم مانند آنها مقدس و مطیع خداست و هرگز گناه و نافرمانی نمیکند ولی تنها حمیت وخودخواهی او موجب شدکه نهان پلید خود را آشکارکرد وبآدم عليه السلام سجده نکرد پس ازحمیت وتعصب بپرهیزید .

٧ - از علی بن الحسین علیهماالسلام راجع به عصبیت پرسیدند ، فرمود : عصبیتی که صاحبش بسبب آن گنهکار است اینستکه کسی بدان قوم خود را ازنیکان قوم دیگر بهتر داند ، ولی دوست داشتن کسی قوم خود را عصبیت نیست ، بلکه کمك کردن کسی قوم خویش را برستم ازجمله عصبیت است .

✡(باب کبرو بزرگ منشی)✡

توضیح - کبر برخلاف تواضع اینستکه کسی خود را از دیگران بزرگتر و بالاتر داند و بر او گردنکشی و سرفرازی کند ، ولی عجب که درباب آینده ذکر میشود اینستکه : انسان خودبین وخودپسند باشد وبرخود ببالد ، پس درتکبرلازمست دیگری باشد وانسان خود را از اوبالاترداند ولی در عجب بودن شخص دیگر وملاحظه برتری بر اولازم نیست .

مرحوم مجلسی علاوه بر اخبار اینباب، آیات وروایات بسیار دیگری درمذمت این صفت درمرآت العقول نقل میکند و سپس میگوید : تکبر بر سه قسم است :

(۱) تکبر برخدایتعالی که ازهمه بدتر است مانند تکبر فرعون ونمرود .

(۲) تکبر بر پیغمبران وامامان ، مانند کسانیکه بآنها نگرویدند وگفتند : أنؤمن لبشرین مثلنا بلکه بایشان ناسزا گفتند و آنها راکشتند .

(۳) تکبر بر بندگان خدا ، وسبب تکبر چند چیز است :

۱ - علم ودانش . ۲ - عمل وعبادت . ۳ - حسب و نسب نژادی . ٤ - جمال وزیبائی . ٥ - ثروت ودارائی ٦ - زوربازو ونیرومندی . ۷ - داشتن پیروان ویاران و شاگردان ونوکران وفامیل وخویشان .

و اما معالجه تکبر دوراه علمی وعملی دارد : راه علمیش اینستکه : انسان بحقارت و پستی خود و عظمت وکبریائی پروردگارش آگاه شود ، ولی این دوآگاهی طول بسیار دارد ونهایت علم صدیقین همین است ، ولی برای شناختن حقارت خود کافی است که در یکی از آیات بسیار قرآن که در این زمینه وارد

قَالَ : سَأَلْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام عَنْ أَدْنَى الْإِلْحَادِ ، فَقَالَ : إِنَّ الْكِبْرَ أَدْنَاهُ .

٢ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِي الْعَلَاءِ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : سَمِعْتُهُ يَقُولُ : الْكِبْرُ قَدْ يَكُونُ فِي شِرَارِ النَّاسِ مِنْ كُلِّ جِنْسٍ ، وَالْكِبْرُ رِدَاءُ اللهِ ، فَمَنْ نَازَعَ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ رِدَاءَهُ لَمْ يَزِدْهُ اللهُ إِلَّا سَفَالاً ، إِنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وآله مَرَّ فِي بَعْضِ طُرُقِ الْمَدِينَةِ وَسَوْدَاءُ تَلْقُطُ السِّرْقِينَ فَقِيلَ لَهَا : تَنَحَّيْ عَنْ طَرِيقِ رَسُولِ اللهِ فَقَالَتْ : إِنَّ الطَّرِيقَ لَمُعْرِضٌ فَهَمَّ بِهَا بَعْضُ الْقَوْمِ أَنْ يَتَنَاوَلَهَا ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : دَعُوهَا فَإِنَّهَا جَبَّارَةٌ .

٣ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِاللهِ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى ، عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ الْفُضَيْلِ

شده است تأمل کند ، زیرا علم اولین وآخرین درقرآنست برای کسیکه چشم بصیرتش باز باشد .

مرحوم مجلسی دراینجا آیات بسیاری نقل وتفسیر میکند ، یکقسمت ازآن آیات اینست: « **قتل الانسان ما أكفره من اى شيء خلقه ، من نطفة خلقه فقدره ثم السبيل يسره ، ثم اماته فأقبره ، ثم اذا شاء أنشره** » خدایتعالی دراین آیات اشاره میفرماید : که انسان حادث است یعنی میلیونهای سال نابود و معدوم بوده و سپس ازخاك ونطفه وخون و علقه و مضغه پلید و متعفن خلق شده ، و در آخر بیجان میشود و زیر خاك میرود و دوباره مشیت خدا او را از خاك برمیآورد .

و اما راه عملیش مواظبت داشتن بررفتار صلحا ومتواضعین مخصوصاً پیغمبر اکرم صلی‌الله علیه وآله است ، زیرا آنحضرت با وجود مقام ارفع و شامخش ، روی زمین مینشست وغذا میخورد و میفرمود : من بنده هستم و چون بندگان غذا میخورم ـ مرآت ج ٢ ص ٢٩٦ .

١ ـ حکیم گوید : از امام صادق علیه السلام پرسیدم : کمترین درجه الحاد چیست ؟ فرمود : کمترین درجه‌آن کبر است .

توضیح ـ مرحوم مجلسی از مفردات راغب نقل کندکه : الحاد انحراف از حق است چه مشرك بخدا شود و چه مشرك باسباب (وسائل و وسائطی که خدایتعالی میان خود وخلقش قرار داده) و شرك بخدا ایمان را باطل کند ولی شرك باسباب رشته‌های ایمان را سست کند ، اما ایمان را باطل نکند .

٢ ـ امام صادق علیه‌السلام میفرمود : تکبر در بدترین مردم است از هر جنسی که باشند (اگرچه پست و بی مقدار باشند) کبر وبزرگی منشی لباس مخصوص خدا است ، کسی که با لباس خدای عزوجل منازعه کند ، خدا جز پستیش نیفزاید .

رسولخدا صلی‌الله علیه وآله ازیکی کوچه‌های مدینه میگذشت و زن سیاهی سرگین برمیچید ، باو گفتند : از پیش راه پیغمبر بکناری رو : او گفت راه بمن است ، یکی ازمردم خواست اورا بکناری زند [دشنام دهد] پیغمبر صلی‌الله علیه‌وآله فرمود : رهایش کنید که او سرکش است .

٣ ـ امام باقر علیه‌السلام فرمود : عزت روپوش خدا وبزرگی منشی زیرپوش خداست ، پس هرکس

عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ أَبُوجَعْفَرٍ عليه السلام : الْعِزُّ رِدَاءُاللهِ ، وَالْكِبْرُ إِزَارُهُ ، فَمَنْ تَنَاوَلَ شَيْئاً مِنْهُ أَكَبَّهُ اللهُ فِي جَهَنَّمَ .

٤ ـ أَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ عَبْدِالْجَبَّارِ ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ، عَنْ ثَعْلَبَةَ ، عَنْ مَعْمَرِبْنِ عُمَرَ ابْنِ عَطَاءٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : الْكِبْرُ رِدَاءُاللهِ وَالْمُتَكَبِّرُ يُنَازِعُ اللهَ رِدَاءَهُ .

٥ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ خَالِدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ أَبِي جَمِيلَةَ ، عَنْ لَيْثٍ الْمُرَادِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام : قَالَ : الْكِبْرُ رِدَاءُاللهِ فَمَنْ نَازَعَ اللهَ شَيْئاً مِنْ ذٰلِكَ أَكَبَّهُ اللهُ فِي النَّارِ .

﴿٢٥٥٥﴾ ٦ ـ عَنْهُ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ الْقَاسِمِبْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ بُكَيْرٍ ، عَنْ زُرَارَةَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ وَ أَبِي عَبْدِاللهِ عليهما السلام قَالَا : لَايَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ كِبْرٍ .

٧ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ عِيسَى ، عَنْ يُونُسَ ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ مُسْلِمٍ ، عَنْ أَحَدِهِمَا عليهما السلام قَالَ : لَايَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ مِنَ الْكِبْرِ ، قَالَ : فَاسْتَرْجَعْتُ ، فَقَالَ : مَالَكَ تَسْتَرْجِعُ ؟ قُلْتُ : لِمَاسَمِعْتُ مِنْكَ ، فَقَالَ : لَيْسَ حَيْثُ تَذْهَبُ ، إِنَّمَا أَعْنِي الْجُحُودَ ، إِنَّمَا هُوَ الْجُحُودُ .

بیکی از آنها دست درازی کند ، خدا در دوزخ سرنگونش کند .

شرح ـ روپوش وزیرپوش استعاره است برای اختصاص عزت وبزرگمنشی بخدایتعالی چنانکه لباس روپوش وزیرپوش هرکسی مختص بخوداوست .

٤ ـ امام باقر عليه السلام فرمود : بزرگمنشی روپوش خداست ، ومتکبر باروپوش خدا کشمکش دارد .

٥ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : بزرگمنشی رو پوش خداست وهرکه نسبت بچیزی از آن باخداستیزه کند خدا در آتش سرنگونش سازد .

٦ ـ امام باقر و امام صادق علیهما السلام فرمودند : هرکه بسنگینی ذره‌ئی تکبر در دلش باشد . داخل بهشت نشود .

٧ ـ محمدبن مسلم گوید : یکی از آندو امام علیهما السلام فرمود : هرکه باندازه سنگینی دانه خردلی تکبر دردلش باشد ، داخل بهشت نشود . راوی گوید : من گفتم : **انالله وانا الیه راجعون**(١) امام فرمود : چرا گفتی : **انالله وانا الیه راجعون** ؟ گفت : برای آنچه از شما شنیدم ، فرمود : چنانکه تو فکر میکنی نیست ، مقصود من انکاراست ، وآن جزانکار نیست (یعنی مقصود از تکبر انکار خدا وگردنکشی در برابر اوست) .

---

(١) این جمله در عربی برای اظهار تأسف و بجای **وای بحال من** گفته میشود ، وچون راوی گمان کرد : هرکس تکبر داشته باشد ببهشت نرود ، این جمله را گفت .

٨ - أَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ عَبْدِالْجَبَّارِ ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ؛ عَنْ عَلِيِّ بْنِ عُقْبَةَ ؛ عَنْ أَيُّوبَ بْنِ الْحُرِّ ، عَنْ عَبْدِالْأَعْلَى ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: الْكِبْرُ أَنْ تَغْمِصَ النَّاسَ وَتَسْفَهَ الْحَقَّ

٩ - مُحَمَّدُبْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ عِيسَى ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ سَيْفِ بْنِ عَمِيرَةَ ، عَنْ عَبْدِالْأَعْلَى بْنِ أَعْيَنَ قَالَ : قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : إِنَّ أَعْظَمَ الْكِبْرِ غَمْصُ الْخَلْقِ وَسَفْهُ الْحَقِّ ، قَالَ : قُلْتُ : وَمَاغَمْصُ الْخَلْقِ وَسَفْهُ الْحَقِّ ؟ قَالَ : يَجْهَلُ الْحَقَّ وَيَطْعَنُ عَلَى أَهْلِهِ ، فَمَنْ فَعَلَ ذٰلِكَ فَقَدْ نَازَعَ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ رِدَاءَهُ .

١٠ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّ فِي جَهَنَّمَ لَوَادِياً لِلْمُتَكَبِّرِينَ يُقَالُ لَهُ : سَقَرُ ؛ شَكَا إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ شِدَّةَ حَرِّهِ وَسَأَلَهُ أَنْ يَأْذَنَ لَهُ أَنْ يَتَنَفَّسَ فَتَنَفَّسَ فَأَحْرَقَ جَهَنَّمَ .

﴿٢٥٦٠﴾ ١١ - مُحَمَّدُبْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ عِيسَى ؛ عَنْ مُحَمَّدِبْنِ سِنَانٍ ، عَنْ دَاوُدَبْنِ فَرْقَدٍ ؛ عَنْ أَخِيهِ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : إِنَّ الْمُتَكَبِّرِينَ يُجْعَلُونَ فِي صُوَرِ الذَّرِّ ؛ يَتَوَطَّأُهُمُ النَّاسُ حَتَّى يَفْرُغَ اللهُ مِنَ الْحِسَابِ .

١٢ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ خَالِدٍ ، عَنْ غَيْرِ وَاحِدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ ؛ عَنْ عَمِّهِ يَعْقُوبَ بْنِ سَالِمٍ ، عَنْ عَبْدِالْأَعْلَى ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قُلْتُ لَهُ : مَاالْكِبْرُ؟ فَقَالَ: أَعْظَمُ

٨- امام صادق عليه السلام فرمود : تكبر اينستكه : مردم را خوار شمارى وحق راسبك شمارى [در برابر حق سفاهت كنى] .

٩- امام صادق عليه السلام از قول رسولخدا صلى‌الله عليه وآله فرمود : بزرگترين تكبر خوار شمردن مخلوق وسبك شمردن حق است ، راوى گويد : عرضكردم خوار شمردن مخلوق وسبك شمردن حق چيست؟ فرمود : دربرابر حق نادانى كند وباهل حق طعنه زند ، پس هر كه چنين كند بالباس مخصوص خداى عزوجل ستيزه كرده است .

١٠ - امام صادق عليه السلام فرمود : در جهنم درەئى است بنام دوزخ براى متكبرين كه از شدت حرارت خود بخداى عزوجل شكايت كرد ودر خواست كرد باو اجازه دهد نفس كشد ، پس چون نفس كشيد جهنم شعله ور شد .

١١- امام صادق عليه السلام ميفرمود : متكبرين (روز قيامت) بصورت مور در آيند ، ومردم آنها را پايمال كنند تا خدا از حساب آنها فارغ شود .

١٢ - عبدالاعلى گويد : بامام صادق عليه السلام عرضكردم : تكبر چيست ؟ فرمود : بزرگترين تكبر اينستكه حق را سبك شمارى ومردم را پست دانى ، گفتم سبك شمردن حق چيست ؟ فرمود : دربرابر حق

الْكِبْرِ أَنْ تَسْفَهَ الْحَقَّ وَتَغْمِصَ النَّاسَ ، قُلْتُ : وَمَا سَفَهُ الْحَقِّ قَالَ : يَجْهَلُ الْحَقَّ وَيَطْعَنُ عَلَى أَهْلِهِ .

١٣ ـ عَنْهُ ؛ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ يَزِيدَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ بْنِ يَزِيدَ ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام : إِنِّي آكُلُ الطَّعَامَ الطَّيِّبَ وَأَشُمُّ الرِّيحَ الطَّيِّبَةَ وَأَرْكَبُ الدَّابَّةَ الْفَارِهَةَ وَيَتْبَعُنِي الْغِلْمَانُ فَتَرَى فِي هٰذَا شَيْئاً مِنَ التَّجَبُّرِ فَلَا أَفْعَلُهُ ؟ فَأَطْرَقَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام ثُمَّ قَالَ : إِنَّمَا الْجَبَّارُ الْمَلْعُونُ مَنْ غَمَصَ النَّاسَ وَجَهِلَ الْحَقَّ ، قَالَ عُمَرُ : فَقُلْتُ : أَمَّا الْحَقُّ فَلَا أَجْهَلُهُ وَالْغَمْصُ لَا أَدْرِي مَا هُوَ ؟ قَالَ : مَنْ حَقَّرَ النَّاسَ وَتَجَبَّرَ عَلَيْهِمْ فَذٰلِكَ الْجَبَّارُ .

١٤ ـ مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ ؛ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِالْحَمِيدِ ؛ عَنْ عَاصِمِ بْنِ حُمَيْدٍ ؛ عَنْ أَبِي حَمْزَةَ ؛ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : ثَلَاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللهُ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ : شَيْخٌ زَانٍ وَمَلِكٌ جَبَّارٌ وَمُقِلٌّ مُخْتَالٌ .

١٥ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ؛ عَنْ مَرْوَكِ بْنِ عُبَيْدٍ ، عَمَّنْ حَدَّثَهُ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّ يُوسُفَ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَمَّا قَدِمَ عَلَيْهِ الشَّيْخُ يَعْقُوبُ عليه السلام دَخَلَهُ عِزُّ الْمُلْكِ ؛ فَلَمْ يَنْزِلْ إِلَيْهِ ؛ فَهَبَطَ جَبْرَئِيلُ عليه السلام فَقَالَ : يَا يُوسُفُ ابْسُطْ رَاحَتَكَ فَخَرَجَ مِنْهَا نُورٌ سَاطِعٌ ؛ فَصَارَ فِي جَوِّ السَّمَاءِ ؛ فَقَالَ يُوسُفُ : يَا جَبْرَئِيلُ مَا هٰذَا النُّورُ الَّذِي خَرَجَ مِنْ رَاحَتِي ؟ فَقَالَ : نُزِعَتِ النُّبُوَّةُ مِنْ

نادانی کند وباهل حق طعنه زند .

١٣ـ عمربن یزید گوید : بامام صادق علیه السلام عرضکردم : من خوراك خوب میخورم وبوی خوش میبویم ومرکب چابك سوارمیشوم ، وغلام دنبالم میآید ، اگر در اینها گردنکشی استتا نکنم . امام صادق علیه السلام سربزیر انداخت و سپس فرمود : همانا گردنکش ملعون کسی است که مردم را خوار شمرد ، ودر برابر حق بیخردی کند ، عمر (که یکی از رواتست) گوید من گفتم : در برابر حق نادانی نکنم ، اما خوار شمردن را ندانم چیست ؟ فرمود : کسیکه مردم را کوچك شمرد و بر آنها گردنکشی کند ، جبار وگردنکش است .

شرح ـ مرحوم مجلسی گوید : سربزیر انداختن و سکوت امام اشاره دارد که این امور محل خطر است وموجب تکبر ، ولی ما وجه این اشاره را ندانستیم .

١٤ـ رسولخدا صلی‌الله‌علیه‌وآله فرمود : روز قیامت خدا باسه کس سخن نگویدوبآنها توجه‌نفرماید و پاك و بی‌آلایشان نسازد وبرای آنها عذابی دردناکست : پیرزناکار وسلطان جبار وفقیر خود خواه .

١٥ـ امام صادق علیه‌السلام فرمود : چون‌یعقوب سالخورده بریوسف علیهما السلام وارد شد ،عزت سلطنت یوسف را گرفت و باحترام او پیاده نشد ، جبرئیل علیه السلام فرود آمد و گفت : یوسف ! کف دستت را باز کن ، چون باز کرد ، نوری از آن برخاست ودرفضای آسمان قرار گرفت . یوسف گفت:

عَقِبِكَ عُقُوبَةً لِمَالَمْ تَنْزِلْ إِلَى الشَّيْخِ يَعْقُوبَ فَلَا يَكُونُ مِنْ عَقِبِكَ نَبِيٌّ .

﴿٢٥٦٤﴾ ١٦ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ؛ عَنْ أَبِيهِ ؛ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ؛ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : مَامِنْ عَبْدٍ إِلَّا وَفِي رَأْسِهِ حَكَمَةٌ وَمَلَكٌ يُمْسِكُهَا ، فَإِذَا تَكَبَّرَ قَالَ لَهُ : اتَّضِعْ وَضَعَكَ اللهُ فَلَا يَزَالُ أَعْظَمَ النَّاسِ فِي نَفْسِهِ وَأَصْغَرَ النَّاسِ فِي أَعْيُنِ النَّاسِ وَإِذَا تَوَاضَعَ رَفَعَهُ اللهُ عَزَّ وَ جَلَّ ؛ ثُمَّ قَالَ لَهُ : انْتَعِشْ نَعَشَكَ اللهُ فَلَا يَزَالُ أَصْغَرَ النَّاسِ فِي نَفْسِهِ وَأَرْفَعَ النَّاسِ فِي أَعْيُنِ النَّاسِ .

١٧ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ؛ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ ؛ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ ؛ عَنِ النَّهْدِيِّ ؛ عَنْ يَزِيدَ بْنِ إِسْحَاقَ شَعِرٍ ؛ عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ الْمُنْذِرِ ؛ عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ بُكَيْرٍ قَالَ : قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : مَامِنْ أَحَدٍ يَتَبِهُ إِلَّا مِنْ ذِلَّةٍ يَجِدُهَا فِي نَفْسِهِ ؛ وَفِي حَدِيثٍ آخَرَ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام : قَالَ مَا مِنْ رَجُلٍ تَكَبَّرَ أَوْ تَجَبَّرَ إِلَّا لِذِلَّةٍ وَجَدَهَا فِي نَفْسِهِ .

این چه نوری بود که از کفم خارج شد ؛ گفت : بکیفر پیاده نشدنت برای یعقوب سالخورده نبوت از فرزندانت برکنار شد ، واز نسل تو پیغمبری نباشد .

شرح - پیداست که چنین خلافی نسبت بمردم عادی مستوجب چنان کیفری نیست ، ولی پیغمبران بواسطه علوشأن ورفعت مقامشان بکوچکترین خلاف مورد عتاب میشوند ، ونظم ودقت دستگاه حساب خدا مقتضی همین سنجش است .

١٦ - امام صادق عليه السلام فرمود : هیچ بنده‌ئی نیست جزاینکه برسرش لگامی است وفرشته‌ئی است که آنرا نگه میدارد ، و هرگاه گردنکشی کند ، فرشته باو گوید : فروتنی کن - خدا پستت کند - سپس همواره نزد خود بزرگترین مردم ودرچشم مردم خوارترین آنها باشد ، وهرگاه تواضع کند ، خدای عزوجل اورا بالا برد ، وفرشته باو گوید : سرفراز باش - خدا سرفرازت کند - سپس همواره نزد خود کوچکترین مردم ودر چشم مردم بالاترین آنها باشد .

١٧ - امام صادق علیه السلام فرمود : هیچکس لاف بزرگی نزند جز بسبب ذلتی که در خود میبیند ، ودر حدیث دیگر است که آنحضرت فرمود . مردی تکبرو گردنکشی نکند ، مگر بجهت ذلتی که در خود می‌بیند .

شرح - کسیکه میداند دانش ندارد ، در برابر مردم اظهار فضل وخود نمائی میکند تا بدان وسیله نقص خود را جبران کند ، وکمالی برای خود بتراشد ، وحاصل بمطلب اینکه انسان بطبع خویش خواهان ترقی وکمال واظهارآن نزد همگنانست ، پس اگر در واقع وحقیقت ، شرف وکمالی داشته باشد ، هدف و مقصودش تامین میشود ، واگر آن کمالرا نداشته باشد باخود نمائی و گردنفرازی برمردم عیب خود را میپوشاند وبخیال خویش هدفش را تأمین میکند .

(بَابُ الْعُجْبِ)

١ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ؛ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ ؛ عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِنَا مِنْ أَهْلِ خُرَاسَانَ مِنْ وُلْدِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَيَّارٍ ؛ يَرْفَعُهُ ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّ اللهَ عَلِمَ أَنَّ الذَّنْبَ خَيْرٌ لِلْمُؤْمِنِ مِنَ الْعُجْبِ وَلَوْلَا ذَلِكَ مَا ابْتُلِيَ مُؤْمِنٌ بِذَنْبٍ أَبَداً .

٢ ـ عَنْهُ ؛ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جَنَاحٍ ؛ عَنْ أَخِيهِ أَبِي عَامِرٍ ؛ عَنْ رَجُلٍ ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : مَنْ دَخَلَهُ الْعُجْبُ هَلَكَ .

٣ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ؛ عَنْ أَبِيهِ ؛ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ ؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عُمَرَ الْحَلَّالِ ؛ عَنْ عَلِيِّ بْنِ سُوَيْدٍ ؛ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ عليه السلام قَالَ : سَأَلْتُهُ عَنِ الْعُجْبِ الَّذِي يُفْسِدُ الْعَمَلَ ؛ فَقَالَ : الْعُجْبُ دَرَجَاتٌ مِنْهَا أَنْ يُزَيَّنَ لِلْعَبْدِ سُوءُ عَمَلِهِ فَيَرَاهُ حَسَناً فَيُعْجِبُهُ وَ يَحْسَبُ أَنَّهُ يُحْسِنُ صُنْعاً وَمِنْهَا أَنْ يُؤْمِنَ الْعَبْدُ بِرَبِّهِ فَيَمُنُّ عَلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ وَلِلّٰهِ عَلَيْهِ فِيهِ الْمَنُّ .

﴿٣٥٧٠﴾ ٤ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ؛ عَنْ أَبِيهِ ؛ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ؛ عَنْ عَبْدِالرَّحْمٰنِ بْنِ الْحَجَّاجِ ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّ الرَّجُلَ لَيُذْنِبُ الذَّنْبَ فَيَنْدَمُ عَلَيْهِ وَيَعْمَلُ الْعَمَلَ فَيُسَرُّ بِذٰلِكَ فَيَتَرَاخَى عَنْ حَالِهِ

✡(باب خود بینی)✡

توضیح ـ معنی عجب وفرق آن با تکبر دراول باب گذشته بیان شد .

١ ـ امام صادق علیه السلام فرمود : همانا خدا دانست که ارتکاب گناه برای مؤمن از خود بینی بهتر است واگر چنین نبود ، هرگز مؤمنی بگناهی دچار نمیشد .

٢ ـ و فرمود : هر که را خود بینی فراگیرد هلاك شود .

٣ ـ علی‌بن سوید گوید : از حضرت ابی الحسن علیه السلام راجع به خود بینی وعجبی که عمل را فاسد کند پرسیدم ، فرمود : خود بینی چند درجه دارد : بعضی از آن درجات اینستکه . کردارزشت بنده بنظرش جلوه کند وآنرا خوب پندارد (١) واز آن خوشش آید وگمان کند کار خوبی میکند ،(٢) وبعضی‌از درجاتش اینستکه : بنده به پروردگارش‌ایمان آورد وبرخدای عزوجل منت گذارد ، درصورتیکه خدا را براو منت است (٣) (که بایمانش هدایت فرموده) .

٤ ـ امام صادق علیه‌السلام‌فرمود : مردی گناه می‌کند وازآن پشیمان میشود ، وکار شایسته‌ئی می‌کند

---

١ ـ اشاره بآیه شریفه افمن زین له سوء عمله فرآه حسناً .

٢ ـ اشاره بآیه شریفه وهم یحسبون انهم یحسنون صنعاً .

٣ ـ اشاره بآیه شریفه یمنون علیك أن أسلموا ، قل لاتمنوا علی اسلامکم بل الله یمن علیکم أن هدیکم للایمان .

تِلْكَ فَلَأَنْ يَكُونَ عَلىٰ حالِهِ تِلْكَ خَيْرٌ لَهُ مِمّا دَخَلَ فِيهِ .

٥ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيىٰ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنانٍ ، عَنْ نَضْرِ بْنِ قِرْواشٍ ، عَنْ إِسْحاقَ ابْنِ عَمّارٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : أَتىٰ عالِمٌ عابِداً فَقالَ لَهُ : كَيْفَ صَلاتُكَ ؟ فَقالَ : مِثْلِي يُسْأَلُ عَنْ صَلاتِهِ ؟ ! وَ أَنا أَعْبُدُاللهَ مُنْذُ كَذا وَ كَذا ، قالَ : فَكَيْفَ بُكاؤُكَ ؟ قالَ : أَبْكِي حَتّىٰ تَجْرِيَ دُمُوعِي ، فَقالَ لَهُ الْعالِمُ : فَإِنَّ ضِحْكَكَ وَأَنْتَ خائِفٌ أَفْضَلُ مِنْ بُكائِكَ وَأَنْتَ مُدِلٌّ ، إِنَّ الْمُدِلَّ لا يَصْعَدُ مِنْ عَمَلِهِ شَيْءٌ .

٦ - عَنْهُ - عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي داوُدَ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحابِنا ، عَنْ أَحَدِهِما عليهما السلام قالَ: دَخَلَ رَجُلانِ الْمَسْجِدَ أَحَدُهُما عابِدٌ وَالْآخَرُ فاسِقٌ فَخَرَجا مِنَ الْمَسْجِدِ وَالْفاسِقُ صِدّيقٌ وَالْعابِدُ فاسِقٌ وَذٰلِكَ أَنَّهُ يَدْخُلُ الْعابِدُ الْمَسْجِدَ مُدِلاًّ بِعِبادَتِهِ يَدِلُّ بِها فَتَكُونُ فِكْرَتُهُ فِي ذٰلِكَ وَ تَكُونُ فِكْرَةُ الْفاسِقِ فِي التَّنَدُّمِ عَلىٰ فِسْقِهِ وَيَسْتَغْفِرُ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ مِمّا صَنَعَ مِنَ الذُّنُوبِ .

٧ - عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسىٰ ، عَنْ يُونُسَ ، عَنْ عَبْدِالرَّحْمٰنِ بْنِ الْحَجّاجِ قالَ : قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام : الرَّجُلُ يَعْمَلُ الْعَمَلَ وَهُوَ خائِفٌ مُشْفِقٌ ثُمَّ يَعْمَلُ شَيْئاً مِنَ الْبِرِّ فَيَدْخُلُهُ شِبْهُ

وآن شادمانش میسازد ، و از حال پشیمانی دور میافتد ، در صورتی که بودنش بحال پشیمانی بهتر است از شادی وسروری که او را فراگرفته است.

شرح ـ معلومست که شخص پشیمان حال توابین را پیدا می‌کند و خدایتعالی فرماید : **ان الله یحب التوابین** وشادی وسرور، نازیدن و بالیدن برخداست ، علاوه برآنکه تعیین ارزش عمل بنده باسید ومولای او است وازاین روایات پیداست که خدایتعالی گنهکار ترسان رااز عابد خودبین دوست تردارد.

٥ ـ امام صادق علیه السلام فرمود : عالمی نزد عابدی رفت وباو گفت : نماز خواندنت چگونه و درچه حد است ، عابد گفت : مانند منی رااز نمازش میپرسند ؟ ! ! در صورتیکه من ازفلان زمان وفلان وقت عبادت خدا میکنم ، عالم گفت : گریه کردنت چگونه است ؟ گفت : چنان میگریم که اشکهایم روان میشود ، عالم گفت : همانا اگرخنده کنی وترسان باشی، بهتر است از اینکه گریه کنی وببالی ، هر که بخود ببالد چیزی از عملش بالا نرود (پذیرفته نشود) .

٦ ـ امام باقر یا امام صادق علیهما السلام فرمود : دومرد داخل مسجد شوند که یکی عابدودیگری فاسق باشد ، و ازمسجد خارج شوند ، درحالیکه فاسق صدیق (مؤمن واقعی) شده باشد و عابد فاسق ، واین برای آنستکه عابد داخل مسجد شود ، درحالتیکه بعبادتش ببالد وبآن بنازد وفکرش درآن باره باشد ولی فکر فاسق در باره ندامت و پشیمانی از فسقش باشد و از خدای عزوجل راجع بگناهانی که کرده آمرزش خواهد .

٧ ـ عبدالرحمن بن حجاج گوید : بامام صادق علیه السلام عرضکردم : مردی عملی (گناهی) می‌کند وازآن ترسان وهراسان میشود ، سپس کارنیکی میکند و او را شبه عجبی میگیرد (وبکار نیکش میبالد)

الْعُجْبِ بِهِ ؟ فَقَالَ : هُوَ فِي حَالِهِ الْأُولَى وَهُوَ خَائِفٌ أَحْسَنُ حَالًا مِنْهُ فِي حَالِ عُجْبِهِ .

۸ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى بْنِ عُبَيْدٍ ، عَنْ يُونُسَ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : بَيْنَمَا مُوسَى عليه السلام جَالِساً إِذْ أَقْبَلَ إِبْلِيسُ وَعَلَيْهِ بُرْنُسٌ ذُو أَلْوَانٍ ، فَلَمَّا دَنَا مِنْ مُوسَى عليه السلام خَلَعَ الْبُرْنُسَ وَقَامَ إِلَى مُوسَى فَسَلَّمَ عَلَيْهِ فَقَالَ لَهُ مُوسَى : مَنْ أَنْتَ ؟ فَقَالَ : أَنَا إِبْلِيسُ ، قَالَ : أَنْتَ فَلَا قَرَّبَ اللهُ دَارَكَ قَالَ : إِنِّي إِنَّمَا جِئْتُ لِأُسَلِّمَ عَلَيْكَ لِمَكَانِكَ مِنَ اللهِ ، قَالَ : فَقَالَ لَهُ مُوسَى عليه السلام : فَمَا هَذَا الْبُرْنُسُ ؟ قَالَ : بِهِ أَخْتَطِفُ قُلُوبَ بَنِي آدَمَ ، فَقَالَ مُوسَى : فَأَخْبِرْنِي بِالذَّنْبِ الَّذِي إِذَا أَذْنَبَهُ ابْنُ آدَمَ اسْتَحْوَذْتَ عَلَيْهِ ؟ قَالَ : إِذَا أَعْجَبَتْهُ نَفْسُهُ وَاسْتَكْثَرَ عَمَلَهُ وَصَغُرَ فِي عَيْنِهِ ذَنْبُهُ .

وَقَالَ : قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لِدَاوُدَ عليه السلام : يَا دَاوُدُ بَشِّرِ الْمُذْنِبِينَ وَأَنْذِرِ الصِّدِّيقِينَ قَالَ : كَيْفَ أُبَشِّرُ الْمُذْنِبِينَ وَأُنْذِرُ الصِّدِّيقِينَ ؟ قَالَ : يَا دَاوُدُ بَشِّرِ الْمُذْنِبِينَ أَنِّي أَقْبَلُ التَّوْبَةَ وَأَعْفُو عَنِ الذَّنْبِ وَأَنْذِرِ الصِّدِّيقِينَ أَلَّا يُعْجِبُوا بِأَعْمَالِهِمْ فَإِنَّهُ لَيْسَ عَبْدٌ أَنْصِبُهُ لِلْحِسَابِ إِلَّا هَلَكَ .

امام فرمود : او درحالت اولش با ترس بهتر است از حالت عجب وخود بينش .

۷ - رسولخدا صلى‌الله عليه وآله فرمود : زمانى موسى عليه السلام نشسته بود كه ناگاه شيطان سوى او آمد وكلاه دراز رنگارنگى بسر داشت ، ، چون نزديك موسى عليه السلام رسيد ، كلاهش را برداشت و خدمت موسى بايستاد وباو سلام كرد .

موسى گفت : توكيستى ؟ گفت من شيطانم .

موسى گفت : شيطان توئى ؟! - خدا آورده‌ات كند - شيطان گفت : من آمده‌ام بتو سلام كنم بخاطر منزلتى كه نزد خدا دارى .

موسى عليه‌السلام باو فرمود : اين كلاه چيست ؟ گفت : بوسيله اين كلاه دل آدميزاد را ميربايم (گويا رنگهاى مختلف كلاه نمودار شهوات وزينتهاى دنيا و عقايد فاسد و اديان باطل بوده‌است).

موسى گفت : بمن خبر ده از گناهى كه چون آدميزاد مرتكب شود بر او مسلط شوى ؟ شيطان گفت : هنگامى كه اورا از خود خوش آيد و عملش را زياد شمارد و گناهش درنظرش كوچك شود .

و فرمود : خداى عزوجل بداود عليه السلام فرمود : اى داود ! گنهكاران را مژده بده و صديقان (راستگويان ودرست كرداران) را بترسان ، داود عرضكرد : چگونه گنهكاران را مژده دهم و صديقان را بترسانم ! فرمود : اى داود ! گنهكارانرا مژده بده كه من توبه را ميپذيرم و از گناه درميگذرم و صديقان را بترسان كه باعمال خويش خودبين نشوند ، زيرا بنده‌ئى نيست كه بپاى حسابش كشم جز آنكه هلاك باشد (و سزاوار عذاب ، زيرا از نظر عدالت و حساب عبادات بنده با شكر يكى از نعمتهاى او برابرى نكند) .

پايان

استدراك

ترجمه حدیث ۱۹۴۶ که در ص ۲۱۶ ـ از قلم افتاده است .

۹ـ امام صادق علیه السلام فرمود : مؤمن گرفتار نشده بچیزیکه براو سخت تر باشد از سه خصلتی که از آنها محروم شود (محرومیت از این سه خصلت برای مؤمن از هر چیزی سخت‌تر است) عرض شد : آنها چه هستند ؟ فرمود : ۱ـ مواسات نسبت بدارائیش (با برادران دینیش) . ۲ـ انصاف دادن از خود (یعنی حق را بگوید اگر چه بزیان او باشد) . ۳ـ بسیار ذکر خدا کردن .

آگاه‌باش ، من نمیگویم : **سبحان الله و الحمدلله [ولا اله الاالله]** است (یعنی ذکر خدا تنها گفتن این کلمات نیست) بلکه یاد کردن خداست هنگام حلال وحرام او (یعنی هنگام مواجهه باحلال وحرام . خدا را بیاد آورد وحلال را کسب کند و حرام راترك گوید) .

در این جلد نیز مانند جلددوم ، علاوه بر کتب لغت وتفاسیر که گاهی مورد مراجعه بوده است تنها مصدر و مرجعیکه همیشه بآن رجوع داشته‌ایم ، کتاب **مرآت العقول** بوده است که گاهی بمناسبتی از آن نام برده‌ایم ، ونیز مواردیکه در ضمن شرح وتوضیح مطالبی تنها بفکر خود ما رسیده است : باجمله مترجم گوید و امثال آن مشخص شده است مانند صفحات ۸۴ ـ ۸۶ و ۳۶۷ ـ ۳۶۸ که مطالعه آن دانشمندان نقاد را برای این کم مایه قصیر الباع اگر تذکری دهند سودمند است .

ماهمواره هدایت‌فکروقلم خویش رااز خداوندمتعال‌خواستاریم وازلغزشهای آنها بذات مقدسش‌پناه میبریم . **حسبنا‌الله‌ونعم‌الوکیل،نعم‌المولی‌ونعم‌النصیر .**

سید جواد مصطفوی

فهرست موضوعات

عنوان	صفحه
باب طینت مؤمن و کافر	۲
معنی علیّین وسجین	۳
توجیه اجمالی اخبار طینت	۳
توجیه تفصیلی اخبارطینت	۷
باب دیگری از این باب باضافه تکلیف نخست	۹
تفسیر آیه شریفه « واذاخذ ربك من بنی آدم من ظهورهم »	۱۰
باب دیگر از این باب	۱۲
علت اختلاف مخلوق دراصل خلقت	۱٤
نخستین کسیکه پاسخ داد و بربوبیت خدا اقرار کرد پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم بود	۱٦
باب چگونه پاسخ دادند با آنکه ذره بودند	۱۹
توجیه اخبار عالم ذر	۱۹
باب فطرت مخلوق بر یکتاپرستی است	۱۹
تفسیر آیه شریفه «فطرة الله التی فطر الناس علیها »	۲۰
باب بودن مؤمن درصلب کافر	۲۱
باب چون خدا خواهد مؤمن آفریند	۲۲
باب اینکه صبغه خدا اسلام است	۲۳
معنی آیه شریفه « صبغة الله ومن أحسن من الله صبغة »	۲۳
باب اینکه سکینه ایمانست	۲۴
معنی آیه شریفه « وانزل السکینة في قلوب المؤمنین »	۲۵
باب اخلاص	۲۵
معنی قلب سلیم	۲٦
باب شرایع پیغمبران	۲۷
باب پایه‌های اسلام	۲۹
دراینکه نماز ، زکاة ، حج ، روزه ، ولایت پنج رکن اسلامند	۳۰
باب اسلام حفظ جان واداء امانت کند ولی ثواب بایمانست	۳۸
معنی اسلام وایمان	۴۰
باب جمع شدن ایمان با اسلام نه برعکس	۴۰
تشبیه ایمان و اسلام را بکعبه و مسجدالحرام	٤۲
باب پیش بودن اسلام ازایمان	۴۴

عنوان	صفحه
باب « راجع باسلام وایمان »	**۴۶**
فرق آیات مکی ومدنی ازلحاظ نرمی وشدت بیان	۵۲
باب پخش ایمان بهمه اعضاء بدن	**۵۶**
وظیفه ایمانی هریك ازاعضاء بدن	۵۸
معنی « مرجئه »	۶۷
باب پیشی گرفتن بسوی ایمان	**۶۷**
مؤمنین در درجات ایمان مختلفند	۶۸
باب درجات ایمان	**۷۰**
حکایت اسلام نصرانی و برگشت او بسبب سخنگیری همسایه مسلمانش	۷۲
باب «ترتیب تقسیم ایمان میان افراد مؤمنین »	۷۴
باب نسبت اسلام	**۷۶**
معرفی اسلام با ذکر لوازم و ملزوماتش	۷۶
باب خصال مؤمن	**۷۸**
باب « فضیلت شریعت اسلام »	۸۱
باب بیان وصف ایمان	**۸۳**
تطبیق فرمایش علی علیه السلام باسخنان علماء اخلاق	۸۵
باب برتری ایمان براسلام و یقین بر ایمان	**۸۶**
معنی تقوی و مراتب سه گانه آن	۸۷
باب حقیقت ایمان ویقین	**۸۸**
شرح روایت « ان علی کل حق حقیقة .... »	۹۱

عنوان	صفحه
باب تفکر	**۹۱**
تفکر از نماز وروزه بسیار بهتراست	۹۲
باب مکارم « صفات عالی انسانی »	۹۲
توضیح کلمه « بر » پاورقی	۹۴
باب فضیلت یقین	**۹۵**
تفسیر آیه شریفه «وکان تحته کنزلهما»	۹۷
باب راضی بودن بقضاء خدا	**۹۹**
درجات زهد وورع ویقین ورضا	۱۰۳
باب واگذاردن امر بخدا وتوکل براو	**۱۰۳**
ابن زبیر وفتنه او	۱۰۵
تعریف توکل ازمحقق طوسی وحاجی سبزواری	۱۰۶
باب خوف ورجا	**۱۰۹**
داستان جوان گنهکار ترسانیکه ابر روی سرش آمد	۱۱۲
باب حسن ظن بخدا	**۱۱۴**
خطاب خدا با بندگان	۱۱۵
باب اعتراف به تقصیر	**۱۱۶**
باب طاعت وتقوی	**۱۱۷**
ولایت ائمه گنهکار را سود نبخشد	۱۲۰
باب ورع	**۱۲۱**
مردم را با ورع و کوشش ونماز وکار خیر خود دعوت کنید	۱۲۴
باب عفت و پاکدامنی	**۱۲۵**
ترس پیغمبر «ص» از سه عمل امتش	۱۲۶
باب اجتناب از محرمات	**۱۲۶**

عنوان	صفحه
معنی آیه شریفه « فجعلناه هباءً منثوراً	۱۲۷
باب انجام واجبات	۱۲۸
باب استواری و مداومت برعمل	۱۲۹
باب عبادت	۱۳۰
معنی زشتی فقر بعد از ثروت و گناه	
پس از درویشی	۱۳۲
باب نیت	۱۳۳
شرح و بیان نیّت ازقول مرحوم مجلسی	۱۳۳
باب دیگر	۱۳۶
باب میانه روی درعبادت	۱۳۷
عبادت خدا را مبغوض خود مگردان	۱۳۸
باب کسیکه ثواب خدا را بر عملی بشنود « اخبار من بلغ »	۱۳۹
بیان و شرح اخبار من بلغ	۱۳۹
باب صبر	۱۴۰
چگونه صبر سر ایمانست	۱۴۰
آزاد مرد همیشه آزاد است	۱۴۲
معنی قول امام صادق علیه السلام که : شیعیان ما بر دبارتر ازمایند	۱۴۸
باب شکر	۱۴۸
معنی استدراج خدایتعالی	۱۵۲
در هر بلا و مصیبتی پنج‌نوع شکراست	۱۵۳
باب خوش خلقی	۱۵۶
حسن خلق گناه راآب کند و عمر وروزی را زیاد	۱۵۷
باب خوشروئی	۱۶۱

عنوان	صفحه
احسان وخوشروئی جلب محبّت کند و ببهشت درآورد	۱۶۲
باب راستگوئی واداء امانت	۱۶۳
امام باقر علیه السلام فرمود : راستگوئی را پیش ازحدیث بیاموزید	۱۶۳
باب حیاء	۱۶۵
حیا بردو گونه است : خوب وبد	۱۶۶
باب عفو	۱۶۶
گذشت امام هفتم علیه السلام از غلامیکه خوشه خرما دزدید	۱۶۸
باب فرو خوردن خشم	۱۶۹
فرمایش امام سجاد علیه السلام راجع به کظم غیظ	۱۶۹
باب حلم وخویشتن‌داری	۱۷۳
رفتار امام صادق علیه السلام با غلامی که دنبال کاری رفت وخوابید	۱۷۴
باب خاموشی ونگهداری زبان	۱۷۳
خواهش اعضاء بدن از زبان درهرروز	۱۷۷
باب مدارا وسازگاری	۱۷۹
سازش با مردم نصف ایمانست	۱۸۰
باب نرمی وملاطفت	۱۸۰
نرمی و ملاطفت حتّی نسبت‌بحیوانات پسندیده است	۱۸۳
باب تواضع	۱۸۴
علت انتخاب موسی علیه السلام به نبوت تواضع او بود	۱۸۲

عنوان	صفحه
باب دوستی و دشمنی برای خدا	۱۸۹
ایمان جز حب وبغض نباشد	۱۹۰
باب نکوهش دنیا و بیان زهد	۱۹۳
گناهان نخستین هفت است و همگی در دوستی دنیاست	۱۹۷
تشبیه دنیا بمار	۲۰۴
باب دیگر	۲۰۵
بنده‌ایکه خدا را بر هوی اختیار کند	۲۰۶
باب قناعت	۲۰۶
مرد فقیری با نصیحت پیغمبر خار کنی کرد وثروتمند شد	۲۰۸
باب کفاف	۲۰۹
شیر خواستن رسولخدا صلی الله علیه و آله ازدوچوپان	۲۱۰
باب تعجیل درکارخیر	۲۱۱
باب انصاف وعدالت	۲۱۴
کلمات جامع خدایتعالی با آدم علیه السلام	۲۱۷
باب بی‌نیازی ازمردم	۲۱۸
عالیترین دستور معاشرت با مردم	۲۲۰
باب صله رحم	۲۲۱
فوائد صله رحم وزیان قطع آن	۲۲۲
باب خوشرفتاری با پدرومادر	۲۳۰
بیان آیه شریفه «بالوالدین احساناً در سوره اسرا ولقمان	۲۳۲
وظیفه فرزند با پدر ومادرغیرشیعه خود	۲۳۶
باب همت گماشتن بامور مسلمین و خیرخواهی آنها	۲۳۸
دوست‌ترین مردم نزد خدا سودمندترین آنها بمردم است	۲۳۹

عنوان	صفحه
باب احترام سالخوردگان	۲۴۰
باب برادری اهل ایمان با یکدیگر	۲۴۱
مؤمنین همه ازیکروحند	۲۴۱
باب حق آنکه خود را بایمان نسبت دهد وکاهش حق او	۲۴۴
باب برادری بر پایه دین نیست بلکه شناختن است	۲۴۵
شرح وبیان این موضوع	۲۴۵
باب حق مؤمن بر برادرش	۲۴۵
باب هفت حق مؤمن برمؤمن	۲۴۶
باب مهر وعطوفت با یکدیگر	۲۵۳
باب دیدار برادران دینی	۲۵۴
باب مصافحه	۲۰۹
دست خدا میان دو دست مصافحه کنندگانست	۲۶۰
باب معانقه	۲۶۵
ثواب معانقه برای خدا	۲۶۶
باب بوسیدن	۲۶۶
تعیین محل بوسه خویشاوند و رفیق وامام	۲۶۷
باب مذاکره وگفتگوی برادران	۲۶۸
فرق مجلس مؤمنین با مجلس منکرین	۲۷۰
باب شادی رساندن بمؤمن	۲۷۱
شاد ساختن نجاشی عامل خود را به پیغام امام صادق علیه السلام	۲۷۳
باب روا ساختن حاجت مؤمن	۲۷۶
عذابهای قبر بر پیکر مثالی وارد شود	۲۷۸
باب کوشش درراه حاجت مؤمن	۲۸۳
روا ساختن امام حسن علیه السلام حاجت مردی را	۲۸۴

عنوان	صفحه
باب گشودن گرفتاری مؤمن	**۲۸۵**
باب اطعام مؤمن	**۲۸۷**
ثواب مهمانداری	۲۸۹
باب کسیکه مؤمنی را بپوشاند	**۲۹۳**
فرشتگان برای پوشاننده مؤمن استغفار کنند	۱۹۲
باب مهربانی بمؤمن و گرامی داشتن او	**۲۹۳**
ثواب کسیکه کوچکترین احسانی مؤمنی کند	۲۹۵
باب خدمت بمؤمن	**۲۹۶**
باب خیرخواهی مؤمن	**۲۹۶**
باب اصلاح میان مردم	**۲۹۷**
تجویز دروغ برای اصلاح میان مردم	۲۹۸
باب احیاء مؤمن	**۲۹۹**
بیان آیه شریفه « ومن أحیاها فکانما احیاالناس جمیعاً »	۳۰۰
باب دعوت خانواده بایمان	**۳۰۱**
باب دعوت نکردن مردم بایمان	**۳۰۱**
چون خدا خیر بنده‌ئی را خواهد	۳۰۲
جمله معترضه	۳۰۴
باب خدادین را به کسیکه دوست دارد عطا کند	**۳۰۴**
باب سلامتی دین	**۳۰۵**
سلامتی دین و تندرستی از مال دنیا بهتر است	۳۰۶
باب تقیه	**۳۰۷**
دردوچیز تقیه نیست	۳۰۷
خود انسان مورد تقیه را بهتر میفهمد	۳۱۱
داستان میثم تمار و تقیه نکردن او	۳۱۲
باب نگهداشتن راز	**۳۱۴**
نکوهش انکار روایات واحادیث	۳۱۷
بازداشت امام هفتم علیه‌السلام بوسیله برامکه بوده	۳۱۹
باب علامات و صفات مؤمن	**۳۲۱**
جواب از اشکال مردن همام در اثر موعظه علی علیه‌السلام	۳۲۵
فرق میان رفق ولین	۳۲۶
بیان بیست صفت مؤمن	۳۲۸
تشبیه مؤمن بدرخت خرما	۳۳۱
باب کمی شماره مؤمنین	**۳۳۹**
علت آمیزش مؤمن نماها بمؤمنین حقیقی	۳۴۱
باب رضا بموهبت ایمان و سپس صبر برهمه چیز	**۳۴۲**
معنی شک و دودلی خدا	۳۴۴
باب آرامش یافتن مؤمن بمؤمن	**۳۴۵**
باب آنچه خدا بوسیله مؤمن دفع میکند	**۳۴۵**
باب مؤمنین دوصنف‌اند	**۳۴۶**
معنی اخوان مکاشرة	۳۴۷
باب پیمان گرفتن خدا از مؤمن برای صبر در گرفتاری	**۳۴۸**
مؤمنی نیست جز آنکه از همسایه‌اش آزار بیند	۳۵۰
باب شدت گرفتاری مؤمن	**۳۵۱**

عنوان	صفحه
غذا نخوردن پیغمبر ﷺ در منزل	
مردی که تخم مرغ افتاد و نشکست	٣٥٥
معنی پریدن پلك چشم و علّت آن	٣٥٧
باب فضیلت فقراء مسلمین	**٣٥٩**
عذرخواهی خداینعالی ازفقرادرقیامت	٣٦٣
باب دیگر	**٣٦٦**
مرگ سرخ فقردینی است	٣٦٦
باب دل دوگوش دارد که دریکی فرشته ودر دیگری شیطان دمد	**٣٦٦**
فرق تعلیمات انبیا با تعلیمات حکما وعرفا	٣٦٧
باب روحیکه مؤمن بدان کمك‌شود	**٣٦٩**
این روح هنگام نیکی وتقوی حاضر و دروقت گنهکاری غائب میشود	٣٦٩
باب گناه	**٣٦٩**
بلائی بانسان نرسد جز بوسیله گناه	٣٧٠
گناه روزی را کم کند ودل را سیاه	٣٧٢
گویا جعل‌هم شعور وتکلیفی دارد	٣٧٣
باب گناهان کبیره	**٣٧٨**
معنی تعرّب بعد از هجرت	٣٧٩
خدا برهر بنده‌ئی چهل پرده کشیده	٣٨١
تعریف گناهان کبیره وشماره آنها	٣٩٢
باب کوچك شمردن گناه	**٣٩٤**
گرد آمدن گناه مانند انباشته شدن هیزم در زمین صاف	٣٩٤
باب اصرار برگناه	**٣٩٥**
خدا عبادت کسی را که برگناه اصرار کند نپذیرد	٣٩٥

عنوان	صفحه
باب ریشه‌های کفر وپایه‌هایش	**٣٩٦**
سه کس ملعونند	٣٩٩
باب ریا	**٤٠٠**
راجع به آیه شریفه « بل الانسان علی نفسه بصیرة »	٤٠٢
باب ریاست طلبی	**٤٠٥**
مقصود از دنبال مردم افتادن چیست	٤٠٦
باب دین را دام دنیا ساختن	**٤٠٧**
باب کسیکه عدالتی را ستاید وعمل دیگر کند	**٤٠٨**
توضیح این عنوان	٤٠٨
باب مجادله وستیزه ودشمنی بامردم	**٤٠٩**
معنی کسیکه خدا را هدف مجادلاتش کند	٤١٠
باب خشم	**٤١٣**
چاره علمی وعملی خشم	٤١٢
مفاسد خشم	٤١٥
باب حسد	**٤١٦**
داستان مرد کوتاه قد و حضرت عیسی	٤١٦
معنی غلبه حسد بر قدر	٤١٧
تأثیر چشم زخم	٤١٨
فرق حسد با غبطه	٤١٨
باب عصبیت	**٤١٩**
توضیح تعصب وحمیت وانقه	٤١٩
حمیّت حمزة بن عبدالمطلب نیکو بود	٤٢٠
باب کبر	**٤٢١**
معنی کبر ومفاسد آن	٤٢١
باب عجب وخود بینی	**٤٢٧**

عنوان	صفحه
باب ریشه‌های کفر و پایه‌هایش	۳۹۶
به کی ملحونند	۳۹۹
باب ریا	۴۰۰
راجع به آیه شریفه « بل الانسان علی	
نفسه بصیرة »	۴۰۲
باب ریاست طلبی	۴۰۵
مقصود از دنبال مردم افتادن چیست	۴۰۶
باب دین را دام دنیا ساختن	۴۰۷
باب کسیکه عدالتی را بستاید وعمل	
نیکو کند	۴۰۸
توضیح این عنوان	۴۰۸
باب مجادله وستیزه ودشمنی با مردم	۴۰۹
معنی کسیکه خدا را هدف مجادلاتش	
کند	۴۱۰
باب خشم	۴۱۲
چاره علمی وعملی خشم	۴۱۲
علامه خشم	۴۱۵
باب حسد	۴۱۶
داستان مرد کوتاه قد و حضرت عیسی	۴۱۶
معنی غلبه حسد بر قدر	۴۱۷
تأثیر چشم زخم	۴۱۸
فرق حسد با غبطه	۴۱۸
باب عصبیت	۴۱۹
توضیح تعصب وحمیت وانقه	۴۱۹
حمیت حمزة بن عبدالمطلب نیکو بود	۴۲۰
باب کبر	۴۲۱
معنی کبر وستایش آن	۴۲۱
باب عجب وخود بینی	۴۲۷

اصول کافی

تألیف:

ثقة الاسلام ابی جعفر محمد بن یعقوب بن اسحاق

الکلینی الرازی رحمه‌الله

المتوفی سنة ۳۲۸/۳۲۹ هـ

با ترجمه و شرح

بقلم و نشر محترم جناب آقای حاج سید هاشم رسولی

کتابخانه حضرت قائم (ع)
تاسیس ۱۳۶۱ منطقه ۵

اصول کافی

تالیف:

ثقة الاسلام ابی جعفر محمد بن یعقوب بن اسحاق

الکلینی الرازی رحمه الله

المتوفی سنة ۳۲۸/۳۲۹ هـ

با ترجمه و شرح

بقلم دانشمند محترم جناب آقای حاج سید هاشم رسولی

کتابخانه حضرت قائم (عج)
تاسیس ۱۳۶۱ منطقه

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

((بَابُ))

✡(حُبِّ الدُّنْيَا وَالْحِرْصِ عَلَيْهَا)✡

﴿۲۷۵۵﴾ ۱ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ دُرُسْتَ بْنِ أَبِي مَنْصُورٍ، عَنْ رَجُلٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام، وَهِشَامٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ حُبُّ الدُّنْيَا.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

✡(باب دوستی دنیا وحرص بر آن)✡

۱- حضرت صادق علیه السلام فرمود: ریشه وسرهر خطا کاری دوستی دنیا است.

توضیح - باید دانست که دنیا ودوستی آن بخودی خود مذموم نیست، آنچه مذموم است آن دنیائی است که انسانرا از کسب کمالات وتحصیل آخرت باز دارد، و او را بمهالك اندازد، و گرنه وسیلهٔ بسیاری از سعادات همین دنیا و دوستی آن است، دنیا است که محل نزول فرشتگان رحمت، و خانهٔ پیمبران، و جای تجارت اولیاء خدا بوده، چنانچه امیر المؤمنین علیه السلام فرماید، و روی همین اصل، پیمبران وائمهٔ اطهار از خدای تعالی طول عمر وماندن در دنیا رامی‌خواستند، چنانچه در کلام سیدالساجدین علیه السلام است، که از خدا برای صرف دراطاعتش طول عمر میخواهد، والبته این چنین دنیائی عین آخرت است، چنانچه در روایت صحیح از ابن ابی یعفور حدیث شده است که گوید: عرضکردم بحضرت صادق علیه السلام که مادنیا را دوست داریم؟ فرمود: میخواهی برای چه کار؟ عرضکردم می‌خواهم بوسیلهٔ آن تزویج کنم وحج بجای آورم وبرنانخورهای خود انفاق کنم، و به برادران دینی خود برسانم، و صدقه دهم؛ فرمود: این از دنیا نیست، (بلکه) این آخرت است. پس رویهمرفته آنچه از اخبار وآیات استفاده میشود آن است که دوستی دنیائی که باعث فراموشی آخرت و تن پروری وواگذاردن دستورات الهی و حرص برلذات و شهوات وگناهان وامثال اینها باشد مذموم است، و بعبارت روشنتر دنیا را برای دنیا بخواهد نه برای آخرت، ولی اگر دنیا را برای درك سعادات و کسب کمالات وآخرت بخواهد مذموم نیست بلکه ممدوح است (این بود ملخص کلام مجلسی علیه الرحمة درباب ذم دنیا).

٢- عَلِيٌّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ، عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ بَشِيرٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ: مَا ذِئْبَانِ ضَارِيَانِ فِي غَنَمٍ قَدْ فَارَقَهَا رِعَاؤُهَا، أَحَدُهُمَا فِي أَوَّلِهَا وَالْآخَرُ فِي آخِرِهَا بِأَفْسَدَ فِيهَا مِنْ حُبِّ الْمَالِ وَالشَّرَفِ فِي دِينِ الْمُسْلِمِ.

٣- عَنْهُ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: مَا ذِئْبَانِ ضَارِيَانِ فِي غَنَمٍ لَيْسَ لَهَا رَاعٍ، هَذَا فِي أَوَّلِهَا وَهَذَا فِي آخِرِهَا بِأَسْرَعَ فِيهَا مِنْ حُبِّ الْمَالِ وَالشَّرَفِ فِي دِينِ الْمُؤْمِنِ.

٤- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى الْخَزَّازِ، عَنْ غِيَاثِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: إِنَّ الشَّيْطَانَ يُدِيرُ ابْنَ آدَمَ فِي كُلِّ شَيْءٍ، فَإِذَا أَعْيَاهُ جَثَمَ لَهُ عِنْدَ الْمَالِ فَأَخَذَ بِرَقَبَتِهِ.

٥- عَنْهُ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ النُّعْمَانِ، عَنْ أَبِي أُسَامَةَ زَيْدٍ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: مَنْ لَمْ يَتَعَزَّ بِعَزَاءِ اللهِ تَقَطَّعَتْ نَفْسُهُ حَسَرَاتٍ عَلَى الدُّنْيَا وَمَنْ أَتْبَعَ بَصَرَهُ مَا فِي أَيْدِي النَّاسِ كَثُرَ هَمُّهُ وَلَمْ يَشْفِ غَيْظَهُ وَمَنْ لَمْ يَرَ لِلّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ عَلَيْهِ نِعْمَةً إِلَّا فِي مَطْعَمٍ أَوْ مَشْرَبٍ

٢- حماد بن بشير گويد: شنيدم از حضرت صادق عليه السلام كه ميفرمود: دو گرگه درنده وخونخوار كه بگلهٔ بی‌شبانی برسند يكی ازآندو در جلو گله بايستد وديگری درآخر آنها زيان آنها بيشتر ازدوستی دنيا وشرف برای دين مسلمان نيست.

توضيح - مقصود از دوستی شرف در روايت همان اعيان منشی وتكبری است كه ازاين ناحيه پيدا شود، وسدی در مقابل پذيرفتن حق ودعوت پيمبران گردد، وبراستی اين گونه خود بستگيها در تاريخ بزرگترين بدبختی بوده كه گريبانگير دستهٔ از شرافت مآبان شده وآنانرا از درك هر گونه حقيقتی باز داشته است.

٣- حضرت باقر عليه السلام فرمود: دو گرگه درنده وخونخوار در گلهٔ بی‌شبان كه اين يكی درجلو و آن دگر در عقب آن بيفتند زودتر آنان را از بين نبرند كه دوستی مال و شرافت در دين مؤمن افتند (يعنی ايندو خوی نابود كننده، دينرا زودتر از آندو گرگه ازميان ميبرند).

٤ - حضرت صادق عليه السلام فرمود: شيطان پسر آدم را در هر چيز می‌جرخاند (و بهر گناهی پيشنهاد می‌كند) همين كه او را خسته كرد، در كنار مال كمين می‌كند، و چون بدان جا رسد گريبانش را می‌گيرد.

شرح - مقصود اينست كه مال وثروت بزرگترين كمينگاه شيطان است زيرا بسيار كم است كسی كه بآن برسدواورا نفريبد.

٥- و آنحضرت عليه السلام فرموده كه رسول خدا صلی الله عليه وآله فرمود: هر كه باتسليت و دلجوئی خداوند تسلی نجويد (ودر مقابل ناملايمات بردباری نكند) نفسش ازحسرتهای پی‌درپی بندآيد، وهر

أَوْمَلْبَسٍ فَقَدْ قَصُرَ عَمَلُهُ وَدَنَا عَذَابُهُ .

﴿٢٥٨٠﴾ ٦- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِاللهِ ؛ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ يَزِيدَ ، عَنْ زِيَادٍ الْقَنْدِيِّ عَنْ أَبِي وَكِيعٍ ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ السَّبِيعِيِّ ، عَنِ الْحَارِثِ الْأَعْوَرِ ؛ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : إِنَّ الدِّينَارَ وَالدِّرْهَمَ أَهْلَكَا مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ وَهُمَا مُهْلِكَاكُمْ .

٧- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ يَحْيَى بْنِ عُقْبَةَ الْأَزْدِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ أَبُوجَعْفَرٍ عليه السلام : مَثَلُ الْحَرِيصِ عَلَى الدُّنْيَا مَثَلُ دُودَةِ الْقَزِّ ، كُلَّمَا ازْدَادَتْ مِنَ الْقَزِّ عَلَى نَفْسِهَا لَفّاً كَانَ أَبْعَدَ لَهَا مِنَ الْخُرُوجِ حَتَّى تَمُوتَ غَمّاً . وَقَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : أَغْنَى الْغِنَى مَنْ لَمْ يَكُنْ لِلْحِرْصِ أَسِيراً ، وَ قَالَ : لَاتُشْعِرُوا قُلُوبَكُمُ الْإِشْتِغَالَ بِمَا قَدْ فَاتَ فَتَشْغَلُوا أَذْهَانَكُمْ عَنِ الْاسْتِعْدَادِ لِمَا لَمْ يَأْتِ .

٨- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، وَ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ ، جَمِيعاً عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ سُلَيْمَانَ الْمِنْقَرِيِّ ، عَنْ عَبْدِالرَّزَّاقِ بْنِ هَمَّامٍ ، عَنْ مَعْمَرِ بْنِ رَاشِدٍ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمِ بْنِ عُبَيْدِاللهِ قَالَ: سُئِلَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام أَيُّ الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ عِنْدَاللهِ ؟ قَالَ: مَامِنْ عَمَلٍ بَعْدَ مَعْرِفَةِ اللهِ عَزَّ

که چشم بدنبال آنچه در دست مردمان دیگر است اندازد ، اندوهش فراوان گردد ، وسوز دلش درمان نپذیرد ، وهر که جز درخوردن ویا نوشیدن یا جامه پوشیدن برای خدای عزوجل در خودش نعمتی نبیند بطور تحقیق (چنین کسی) کردارش کم وکوتاه ، وعذابش نزدیك است .

٦- امیر المؤمنین عليه السلام فرمود : رسول خدا صلی‌الله علیه وآله فرموده : درهم و دینار (و دوستی آنها) آنان را که پیش از شما بودند هلاك کردند ، وهماندو هلاك کنندهٔ شمایند .

٧- واز حضرت صادق عليه السلام حدیث شده که حضرت باقر عليه السلام فرمود : شخص حریص بردنیامانند کرم ابریشم است که هرچه بیشتر ابریشم برخود می‌پیچد راه بیرون شدنش دورتر و بسته‌تر میگردد ، تا اینکه از غم واندوه بمیرد .

و حضرت صادق عليه السلام فرمود : بی‌نیازترین مردمان کسی است که گرفتار حرص نباشد .

و نیز فرمود : دلهای خود راباآنچه از دست رفته نبندید ، که افکارتان را از آمادگی برای‌آنچه نیامده باز دارید .

شرح ـ یعنی دلبستگی بدنیای از دست رفته باعث خرابی فکر واندیشه در بارهٔ آخرت میگردد ، وشخص رااز آماده شدن برای آن عالم باز میدارد .

٨- زهری گوید : از حضرت علی بن الحسین عليهما السلام پرسیدند : بهترین کردارها در نزدخداوند چیست ؟ فرمود : کرداری پس از شناختن خدای عزوجل و شناختن پیمبرش صلی‌الله علیه وآله بهتر از بغض دنیا نیست ، زیرا که برای آن شعبه‌های بسیاری است ، و برای گناهان نیز شعبه‌هائی است ،

وَجَلَّ وَمَعْرِفَةِ رَسُولِهِ صلى الله عليه وآله أَفْضَلُ مِنْ بُغْضِ الدُّنْيَا فَإِنَّ لِذَلِكَ لَشُعَباً كَثِيرَةً وَلِلْمَعَاصِي شُعَبٌ فَأَوَّلُ مَاعُصِيَ اللهُ بِهِ الْكِبْرُ: مَعْصِيَةُ إِبْلِيسَ حِينَ أَبَى وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ ثُمَّ الْحِرْصُ وَهِيَ مَعْصِيَةُ آدَمَ وَحَوَّا عليهما السلام حِينَ قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُمَا: «كُلَا مِنْ حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ» فَأَخَذَا مَالَا حَاجَةَ بِهِمَا إِلَيْهِ، فَدَخَلَ ذَلِكَ عَلَى ذُرِّيَّتِهِمَا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَذَلِكَ أَنَّ أَكْثَرَ مَا يَطْلُبُ ابْنُ آدَمَ مَالَا حَاجَةَ بِهِ إِلَيْهِ، ثُمَّ الْحَسَدُ وَهِيَ مَعْصِيَةُ ابْنِ آدَمَ حَيْثُ حَسَدَ أَخَاهُ فَقَتَلَهُ، فَتَشَعَّبَ مِنْ ذَلِكَ حُبُّ النِّسَاءِ وَحُبُّ الدُّنْيَا وَحُبُّ الرِّئَاسَةِ وَحُبُّ الرَّاحَةِ وَحُبُّ الْكَلَامِ وَحُبُّ الْعُلُوِّ وَالثَّرْوَةِ، فَصِرْنَ سَبْعَ خِصَالٍ فَاجْتَمَعْنَ كُلُّهُنَّ فِي حُبِّ الدُّنْيَا فَقَالَ الْأَنْبِيَاءُ وَالْعُلَمَاءُ بَعْدَ مَعْرِفَةِ ذَلِكَ: حُبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ وَالدُّنْيَا دُنْيَاانِ دُنْيَا بَلَاغٍ وَدُنْيَا مَلْعُونَةٌ

٩- وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ، عَنِ الْمِنْقَرِيِّ، عَنْ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: فِي مُنَاجَاةِ مُوسَى عليه السلام: يَامُوسَى إِنَّ الدُّنْيَا دَارُ عُقُوبَةٍ، عَاقَبْتُ فِيهَا آدَمَ عِنْدَ خَطِيئَتِهِ وَجَعَلْتُهَا مَلْعُونَةً، مَلْعُونٌ مَافِيهَا إِلَّا مَا كَانَ فِيهَا لِي، يَامُوسَى إِنَّ عِبَادِيَ الصَّالِحِينَ زَهِدُوا فِي الدُّنْيَا بِقَدْرِ عِلْمِهِمْ وَ

پس اول چیزی که بوسیلهٔ آن نافرمانی خداوند شد کبر بود وآن گناه شیطان بود آنهنگام که سرباز زد وتکبر ورزید وازکافرین شد ، سپس حرص است وآن گناه آدم وحوا علیهما السلام بود آنهنگام که خداوند عزوجل بآندو فرمود : « بخورید ازهرجا که خواهید ونزدیك نشوید بدین درخت که میشوید ازستمگران » (سورهٔ اعراف آیهٔ ۱۹) و آندو دنبال چیزی رفتند که بدان نیازی نداشتند ، و این خوی در نژادشان تا روز رستاخیز درآمد وروی همین است که بیشتر آنچه آدمیزاد بجستجوی آن است چیزهائیست که بدان نیاز ندارد ، سپس حسد است وآن گناه فرزند آدم (قابیل) است ، آنهنگام که ببرادرش (هابیل) حسد ورزید واو را کشت ، و از این منشعب میشود : دوستی زنان ، دوستی دنیا ، دوستی ریاست ، دوستی راحتی (وراحت طلبی) دوستی سخنوری و گفتار ، دوستی برتری بر دیگران ، دوستی ثروت ، و اینها هفت خصلت است که همهٔ آنها در دوستی دنیا گرد آمده ، و پیمبران و دانشمندان پس از شناختن آن گفته‌اند : دوستی دنیا سرهر گناهی است ، و دنیا دو قسم دنیا است ، دنیای بلاغ (یعنی بمقدار ضرورت زندگی ، یا بمعنای وسیلهٔ رسیدن بآخرت) و دنیای ملعون .

توضیح - آنچه درهفت خصلت ترجمه شد بنابراینست که دوستی ثروت راخصلتی جداگانه بحساب در آوریم ، واگر چه لفظ « حب » درکلام نیست لکن از اینکه بوسیلهٔ « واو » عطف شده است این معنی را میتوان استفاده نمود ، وبعضی گفته‌اند : که دوستی برتری وثروت یکی است بقرینهٔ اینکه لفظ «حب» در ثروت ذکر نشده ، و آن خصلت دگر کبراست که در صدر حدیث یاد شده ، وحسد نیز بجهت اینکه شعبه‌های آن ذکر شده خودش در شمار و حساب نیامده است .

۹- حضرت صادق عليه السلام فرمود : درمناجات موسی عليه السلام آمده است که : ای موسی دنیا خانهٔ کیفر است ، من آدم را برای خطائی که از او سرزد در آن کیفر دادم ، ودنیا را ملعونه قرار دادم ، آنچه در

سائِرُ الخَلْقِ رَغِبُوا فيها بِقَدْرِ جَهْلِهِمْ وَما مِنْ أَحَدٍ عَظَّمَها فَقَرَّتْ عَيْناهُ فيها وَلَمْ يُحَقِّرْها أَحَدٌ إِلّا انْتَفَعَ بِها .

١٠ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ ابْنِ فَضّالٍ ، عَنْ أَبي جَميلَةَ ، عَنْ مُحَمَّدٍ الحَلَبِيِّ ، عَنْ أَبي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ: ما ذِئْبانِ ضارِيانِ في غَنَمٍ قَدْ فارَقَها رِعاؤُها ، واحِدٌ في أَوَّلِها وَهذا في آخِرِها بِأَفْسَدَ فيها مِنْ حُبِّ المالِ وَالشَّرَفِ في دينِ المُسْلِمِ .

﴿٢٥٨٥﴾ ١١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خالِدٍ ، عَنْ مَنْصُورِ بْنِ العَبّاسِ ، عَنْ سَعيدِ بْنِ جَناحٍ عَنْ عُثْمانَ بْنِ سَعيدٍ ، عَنْ عَبْدِالحَميدِ بْنِ عَلِيٍّ الكُوفِيِّ ، عَنْ مُهاجِرٍ الأَسَدِيِّ ، عَنْ أَبي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ: مَرَّ عيسَى ابْنُ مَرْيَمَ عليه السلام عَلى قَرْيَةٍ قَدْماتَ أَهْلُها وَطَيْرُها وَدَوابُّها فَقالَ : أَما إِنَّهُمْ لَمْ يَمُوتُوا إِلّا بِسُخْطَةٍ وَلَوْ ماتُوا مُتَفَرِّقينَ لَتَدافَنُوا ، فَقالَ الحَوارِيُّونَ: يا رُوحَ اللهِ وَكَلِمَتَهُ ! اُدْعُ اللهَ أَنْ يُحْيِيَهُمْ لَنا فَيُخْبِرُونا ما كانَتْ أَعْمالُهُمْ فَنَجْتَنِبَها ، فَدَعا عيسَى عليه السلام رَبَّهُ فَنُودِيَ مِنَ الجَوِّ أَنْ : نادِهِمْ ، فَقامَ عيسَى عليه السلام بِاللَّيْلِ عَلى شَرَفٍ مِنَ الأَرْضِ فَقالَ : يا أَهْلَ هذِهِ القَرْيَةِ فَأَجابَهُ مِنْهُمْ مُجيبٌ : لَبَّيْكَ يا رُوحَ اللهِ وَكَلِمَتَهُ ، فَقالَ : وَيْحَكُمْ ما كانَتْ أَعْمالُكُمْ ؟ قالَ : عِبادَةُ الطّاغُوتِ وَحُبُّ الدُّنْيا مَعَ خَوْفٍ قَليلٍ وَأَمَلٍ بَعيدٍ وَغَفْلَةٍ في لَهْوٍ وَلَعِبٍ ، فَقالَ : كَيْفَ كانَ حُبُّكُمْ لِلدُّنْيا ؟ قالَ : كَحُبِّ الصَّبِيِّ لِأُمِّهِ ، إِذا أَقْبَلَتْ عَلَيْنا فَرِحْنا وَسُرِرْنا وَإِذا أَدْبَرَتْ عَنّا بَكَيْنا وَحَزِنّا ، قالَ : كَيْفَ كانَتْ عِبادَتُكُمْ

آنست ملعونست مگر آنچه برای من باشد ، ای موسی بندگان شایستهٔ من باندازهٔ دانشان در دنیا زهد ورزیدند ، ودیگران باندازهٔ نادانیشان بدان رغبت کردند ، وکسی نیست که آنرا بزرگ شمارد وچشمش درآن روشن گردد ، وهیچکس آنرا زبون وپست نشمرد جز آنکه بدان بهره مند شود .

١٠ - (ترجمه این حدیث دراول همین باب در شمارهٔ ٢ گذشت) .

١١ - حضرت صادق علیه السلام فرمود : عیسی بن مریم بقریهٔ گذشت که اهل آن و پرنده‌هاو جاندارانش یکجا مرده‌بودند ، فرمود : همانا اینها بخشم وعذاب (خدا) هلاك شده‌اند ، و اگر بمرگ خود بتدریج مرده بودند هرآینه یکدیگر را بخاك سپرده بودند ، حواریون عرضکردند : یا روح‌الله از خدا بخواه اینان را برای ما زنده‌کند تا بما بگویندکردارشان چه بوده (که باین عذاب گرفتار شده‌اند) تا ما ازآن دوری کنیم ، عیسی علیه السلام ازپروردگار خود خواست ، پس از جانب فضا بدو ندا شد : که‌آنان‌را صدا بزن ، پس عیسی علیه‌السلام شب هنگام برتپهٔ از زمین برآمد ، وفرمود : ای مردم این ده ، یك تن از میان آنها پاسخ داد ، بلی ای روح خدا وکلمه‌اش ، فرمود : وای بر شما کردار شما چه بود ؟ درپاسخ عرضکرد : پرستش طاغوت ، و دوستی دنیا بهمراه ترس اندك (ازخدا) وآرزوی دور ودراز ، وغفلت در سرگرمی وبازی ، عیسی علیه‌السلام فرمود : دوستی شما بدنیا چگونه بود ؟ عرضکرد : مانند دوستی کودك بمادرش ، هرگاه بما رومیآورد شادوخرسند میشدیم ، وچون‌ازما رومیگرداند گریان وغمناك میشدیم

لِلطَّاغُوتِ؟ قَالَ: الطَّاعَةُ لِأَهْلِ الْمَعَاصِي، قَالَ: كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ أَمْرِكُمْ؟ قَالَ: بِتْنَا لَيْلَةً فِي عَافِيَةٍ وَ أَصْبَحْنَا فِي الْهَاوِيَةِ، فَقَالَ: وَ مَا الْهَاوِيَةُ؟ فَقَالَ: سِجِّينٌ قَالَ: وَمَا سِجِّينٌ؟ قَالَ: جِبَالٌ مِنْ جَمْرٍ تُوقَدُ عَلَيْنَا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، قَالَ: فَمَا قُلْتُمْ وَمَا قِيلَ لَكُمْ؟ قَالَ: قُلْنَا رُدَّنَا إِلَى الدُّنْيَا فَنَزْهَدُ فِيهَا قِيلَ لَنَا كَذَبْتُمْ، قَالَ: وَ يْحَكَ كَيْفَ لَمْ يُكَلِّمْنِي غَيْرُكَ مِنْ بَيْنِهِمْ؟ قَالَ: يَا رُوحَ اللهِ إِنَّهُمْ مُلْجَمُونَ بِلِجَامٍ مِنْ نَارٍ بِأَيْدِي مَلَائِكَةٍ غِلَاظٍ شِدَادٍ وَإِنِّي كُنْتُ فِيهِمْ وَلَمْ أَكُنْ مِنْهُمْ، فَلَمَّا نَزَلَ الْعَذَابُ عَمَّنِي مَعَهُمْ فَأَنَا مُعَلَّقٌ بِشَعْرَةٍ عَلَى شَفِيرِ جَهَنَّمَ لَا أَدْرِي أُكَبْكَبُ فِيهَا أَمْ أَنْجُو مِنْهَا، فَالْتَفَتَ عِيسَى عليه السلام إِلَى الْحَوَارِيِّينَ فَقَالَ: يَا أَوْلِيَاءَ اللهِ أَكْلُ الْخُبْزِ الْيَابِسِ بِالْمِلْحِ الْجَرِيشِ وَالنَّوْمُ عَلَى الْمَزَابِلِ خَيْرٌ كَثِيرٌ مَعَ عَافِيَةِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ.

١٢ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: مَا فَتَحَ اللهُ عَلَى عَبْدٍ بَاباً مِنْ أَمْرِ الدُّنْيَا إِلَّا فَتَحَ اللهُ عَلَيْهِ مِنَ الْحِرْصِ مِثْلَهُ.

١٣ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنِ الْمِنْقَرِيِّ، عَنْ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ عِيسَى بْنُ مَرْيَمَ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ: تَعْمَلُونَ لِلدُّنْيَا وَأَنْتُمْ تُرْزَقُونَ فِيهَا بِغَيْرِ

فرمود: پرستش شما از طاغوت چگونه بود؟ عرضکرد، گمکاران را فرمانبری داشتیم، فرمود: سر انجام کار شما بکجا کشید؟ عرضکرد: شبی را بخوشی بسر بردیم و بامدادان درهاویه افتادیم، فرمود هاویه چیست؟ عرضکرد: سجین است، فرمود: سجین چیست؟ عرضکرد: کوههائی از آتش گداخته است که تا در روز قیامت بر ما فروزان است، فرمود: پس چه گفتید و بشما چه گفتند: ؟ عرضکرد: گفتیم مارا بدنیا برگردانید تا درآن زهد ورزیم، بما گفته شد: دروغ میگوئید، فرمود: وای برتو چه شدکه جز تو دیگری ازاین جماعت با من سخن نگفت؟ عرضکرد: یا روح‌الله همهٔ آنها بدهنه ولگام آتشین مهار شده‌اند، وبدست فرشتگان سخت وتندگرفتارند، ومن‌در میان آنها بسر میبردم ولی از آنها نبودم، تا آن هنگام‌که عذاب خدا آمد مراهم با ایشان دربرگرفت، پس من بنار موئی بر لبهٔ دوزخ آویزانم ونمیدانم‌که آیا درآن برو درافتم ویاازآن رهائی یابم، پس عیسی علیه السلام بسوی حواریین رو کرده فرمود: ای دوستان خدا خوردن نانی خشك با نمکی زبر وخوابیدن بر مزبله‌ها خیر بسیاریست‌درصورتی که دنیا وآخرت درعافیت باشد.

١٢ - امام صادق‌علیه‌السلام فرمود: خداوند دری ازدنیا بربنده نگشایدجزاینکه بمانندآن دری‌از حرص بر او بگشاید.

شرح - مقصود این است که هر مقدار مال زیاد گردد بهمان مقدار حرص زیاد شود چنانچه تجربه شده است.

١٣ - از امام صادق علیه السلام حدیث شده‌که حضرت عیسی علیه السلام فرمود: ای مردم شما، برای دنیا کار میکنید درصورتیکه بدون کار روزی بشما داده شود، و برای آخرت کار نمیکنید در حالیکه در آخرت

عَمَلٍ وَلاتَعْمَلُونَ لِلآخِرَةِ وَأَنْتُمْ لاتُرْزَقُونَ فِيهَا إِلّابِالْعَمَلِ، وَيْلَكُمْ عُلَمَاءَ سَوْءٍ، الْأَجْرَ تَأْخُذُونَ، وَالْعَمَلَ تُضَيِّعُونَ، يُوشِكُ رَبُّ الْعَمَلِ أَنْ يُقْبِلَ عَمَلَهُ وَ يُوشِكُ أَنْ يُخْرِجُوا مِنْ ضِيقِ الدُّنْيَا إِلَى ظُلْمَةِ الْقَبْرِ، كَيْفَ يَكُونُ مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ مَنْ هُوَ فِي مَسِيرِهِ إِلَى آخِرَتِهِ وَهُوَ مُقْبِلٌ عَلَى دُنْيَاهُ وَ مَا يَضُرُّهُ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِمَّا يَنْفَعُهُ.

١٤ - عَنْهُ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو - فِيمَا أَعْلَمُ - عَنْ أَبِي عَلِيٍّ الْحَذَّاءِ، عَنْ حَرِيزٍ، عَنْ زُرَارَةَ، وَمُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ. أَبْعَدُ مَا يَكُونُ الْعَبْدُ مِنَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ إِذَا لَمْ يَهُمَّهُ إِلّا بَطْنُهُ وَفَرْجُهُ.

١٥ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ سِنَانٍ وَعَبْدِالْعَزِيزِ الْعَبْدِيِّ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ أَبِي يَعْفُورٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: مَنْ أَصْبَحَ وَأَمْسَى وَالدُّنْيَا أَكْبَرُ هَمِّهِ جَعَلَ اللهُ تَعَالَى الْفَقْرَ بَيْنَ عَيْنَيْهِ وَشَتَّتَ أَمْرَهُ وَلَمْ يَنَلْ مِنَ الدُّنْيَا إِلّا مَا قَسَمَ اللهُ لَهُ وَ مَنْ أَصْبَحَ وَ أَمْسَى وَالْآخِرَةُ أَكْبَرُ هَمِّهِ جَعَلَ اللهُ الْغِنَى فِي قَلْبِهِ وَجَمَعَ لَهُ أَمْرَهُ.

جز در برابر کردار بشما روزی داده نشود، وای بر شما علمای بدکردار، مزد را بگیرید وکارراضایع سازید، نزدیك است که صاحب کار، کارش را بپذیرد و نزدیك است کارکنان از تنگنای دنیا بتاریکی گور روند، چگونه دانشمند است کسی که در راه آخرت است ورو بدنیا دارد، وآنچه باو زیان رساند محبوبتر است نزدش از آنچه باو سود رساند.

شرح - آنچه ترجمه شد بنا بر این است که مراد ازه رب، در جملهٔ «رب العمل» خدای متعال باشد و لفظ «یقبل» بیاء موحدة و بصورت معلوم خوانده شود و از قبول گرفته شده باشد. ولی ممکن است «یقبل» بصورت مجهول خوانده شود ومقصود ازه رب العمل، نیز عابدی باشدکه ازعالم ودانشمند پیروی و تقلید میکند، وآنچه از دانشمند می‌شنود بآن عمل کند وخود عالم عمل نکند، که حضرت بخواهد توبیخ کند دانشمندانی راکه بگفتار خود عمل نکنند، واین کلامی است که فیض علیه الرحمة در معنای حدیث فرموده است، ومحتمل است «یقبل» بیاء مثناة و از اقاله باشد، و بنا براین ترجمه چنین است: «نزدیك است صاحب کار کارش را پس بگیرد ...» و این احتمال را مجلسی علیه‌الرحمة ازبعضی نقل فرموده است.

١٤ - امام صادق عليه السلام فرمود: دورترین حالی که بنده از خدای‌عزوجل دارد اینست که اندوهی جزبرای شکم وفرج نداشته باشد.

١٥ - ونیز آنحضرت عليه السلام فرمود: هرکه بامدادکند و روز را بشب رساند و بزرگترین اندوهش دنیا باشد خدایتعالی فقروپریشانی را جلوی چشمش نهد، وکارش‌را پریشان سازد، وبجز بدانچه‌خداوند روزی اوکرده نرسد، و هرکه بامدادکند وشام‌کند وبزرگترین اندوهش آخرت باشد، خداوندتوانگری وبی‌نیازی دردلش نهد وکارش را منظم کند.

﴿٢٥٩٠﴾ ١٦- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ يُونُسَ ، عَنِ ابْنِ سِنَانٍ ، عَنْ حَفْصِ بْنِ قُرْطٍ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : مَنْ كَثُرَ اشْتِبَاكُهُ بِالدُّنْيَا كَانَ أَشَدَّ لِحَسْرَتِهِ عِنْدَ فِرَاقِهَا .

١٧ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْعَبْدِيِّ ، عَنِ ابْنِ أَبِي يَعْفُورٍ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : مَنْ تَعَلَّقَ قَلْبُهُ بِالدُّنْيَا تَعَلَّقَ قَلْبُهُ بِثَلَاثِ خِصَالٍ : هَمٌّ لَا يَفْنَى ، وَأَمَلٌ لَا يُدْرَكُ ، وَرَجَاءٌ لَا يَنَالُ .

٥(بَابُ الطَّمَعِ)٥

١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَسَّانٍ ، عَمَّنْ حَدَّثَهُ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : مَا أَقْبَحَ بِالْمُؤْمِنِ أَنْ تَكُونَ لَهُ رَغْبَةٌ تُذِلُّهُ .

٢ - عَنْهُ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَمَّنْ ذَكَرَهُ ، بَلَغَ بِهِ أَبَا جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : بِئْسَ الْعَبْدُ عَبْدٌ لَهُ طَمَعٌ يَقُودُهُ وَبِئْسَ الْعَبْدُ عَبْدٌ لَهُ رَغْبَةٌ تُذِلُّهُ .

شرح - مجلسی علیه الرحمة (در این جمله که فرماید) : خداوند پریشانی را جلوی چشمش نهد گوید : زیرا هرچه از دنیا بدست او رسد بهمان اندازه حرصش افزون گردد و نیازش زیاد شود ، یا بخاطر کمی توکل او برخدا برخی از درهای روزی بر او بسته گردد ، (واینکه فرمود :)خداوند توانگری در دلش نهد ، یعنی بوسیلهٔ توکل برخدا ، و بیرون بردن حرص و دوستی دنیا از دلش ، او را بی‌نیاز کند .

١٦ - و نیز آنحضرت علیه السلام فرمود : هرکه بیشتر بدنیا آلوده است هنگام جدائی از آن افسوسش سخت‌تراست .

١٧ - عبدالله بن یعفور گوید : شنیدم از حضرت صادق علیه السلام که میفرمود : هرکه دل بدنیا بندد بسه خصلت دل بسته است : اندوهی که پایان ندارد . وآرزوئی که بچنگ نیاید ، وامیدیکه بدان نرسد .

شرح - مجلسی (ره) گوید : زیرا آنچه فراخور حرص او است برای او فراهم نگردد ، و از آفات و مصائب آن نتواند دوری کند ، پس همیشه در غم و اندوه آنچه از دستش رفته و آنچه برایش فراهم نگشته میباشد .

٥(باب طمع)٥

١ - حضرت صادق علیه السلام فرمود : چه زشت است برای مؤمن که میل ورغبتی دراو باشد که او را خوار کند .

شرح - مجلسی (ره) گوید : مقصود رغبت بمردم است بخواهش کردن از ایشان ، واین است آن رغبتی که باعث خواری وذلت است واما رغبت بجانب پروردگار متعال پس آن عین عزت است .

٢ - از حضرت باقر علیه السلام روایت کنند که فرمود : چه بد بنده‌ایست آن بندهٔ که در او

٣ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْمِنْقَرِيِّ ، عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ ، عَنْ مَعْمَرٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ : قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ : رَأَيْتُ الْخَيْرَ كُلَّهُ قَدِ اجْتَمَعَ فِي قَطْعِ الطَّمَعِ عَمَّا فِي أَيْدِي النَّاسِ .

﴿٢٥٩٥﴾ ٤ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ سُلَيْمَانَ بْنِ رَشِيدٍ ، عَنْ مُوسَى بْنِ سَلَّامٍ ، عَنْ سُعْدَانَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : قُلْتُ لَهُ : [مَا] الَّذِي يُثْبِتُ الْإِيمَانَ فِي الْعَبْدِ؟ قَالَ : الْوَرَعُ ، وَالَّذِي يُخْرِجُهُ مِنْهُ ؟ قَالَ : الطَّمَعُ .

(بَابُ الْخُرْقِ)

١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللهِ ؛ عَنْ أَبِيهِ ؛ عَمَّنْ حَدَّثَهُ . عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : مَنْ قُسِمَ لَهُ الْخُرْقُ حُجِبَ عَنْهُ الْإِيمَانُ .

طمعی باشد که او را بکشاند ، و چه بد بنده‌ایست آن بنده که در او میل و رغبتی باشد که اوراخوار کند.

شرح ـ مجلسی (ره) گوید : شاید مقصود از طمع همان میل دل است که آنچه در دست مردم است دوست دارد و آرزو کند ، ومقصود از میل ورغبت اظهار آن است بخواهش کردن وخواستن از مخلوق خدا وکشاندن با اول مناسب است چنانچه خوار کردن با دومی مناسبت دارد .

٣ - زهری گوید : علی بن الحسین علیهما السلام فرمود : من تمامی خیروسعادت را دیدم گردآمده در اینکه باید طمع ازهرچه دردست مردم است برید .

شرح ـ مجلسی (ره) گوید : زیرا طمع: خواری ، پستی ، حسد، کینه ، دشمنی ، غیبت ، بدگوئی ستم ، مداهنه ، نفاق ، ریاء ، صبر بر باطل مردم ، بی توکلی بخدا ومفاسدبیشمار دیگر ببار آورد ، وعلاج همهٔ آنها بقطع طمع است .

٤ - صعدان گوید : بامام صادق عليه السلام عرضکردم : چیست آن که ایمان را در بنده پایدار کند ؟ فرمود:ورع وپارسائی (وپرسیدم) آنچه که او را از ایمان بیرون بودچیست؟ فرمود : طمع است .

✿(باب ناسازگاری)✿

١ ـ حضرت باقر علیه السلام فرمود : آنکس که ناسازگاری بهره‌اش گردد ایمان از او در پس پرده رود .

شرح ـ مجلسی علیه الرحمة گوید : سر اینکه شخص ناسازگار از ایمان دور میشود اینست که اولا : مؤمنین را آزار دهد و این مخالف ایمان است ، زیرا مؤمن کسی است که مسلمانان از دست و زبانش آسوده و در امان باشند ، وثانیاً بواسطهٔ ناسازگاری از طلب دانش که بوسیلهٔ او بپایهٔ کمال ایمان رسد محروم ماند ، زیرا اسباب طلب آن برایش فراهم نگردد .

٢ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ؛ عَنْ عَلِيِّ بْنِ النُّعْمَانِ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ ، عَنْ جَابِرٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ . قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : لَوْ كَانَ الْخُرْقُ خَلْقاً يُرَى مَا كَانَ شَيْءٌ مِمَّا خَلَقَ اللهُ أَقْبَحَ مِنْهُ .

((بَابُ سُوءِ الْخُلُقِ))

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّ سُوءَ الْخُلُقِ لَيُفْسِدُ الْعَمَلَ كَمَا يُفْسِدُ الْخَلُّ الْعَسَلَ .

٢ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله : أَبَى اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لِصَاحِبِ الْخُلُقِ السَّيِّءِ بِالتَّوْبَةِ قِيلَ : وَكَيْفَ ذَاكَ يَا رَسُولَ اللهِ ؟ قَالَ : لِأَنَّهُ إِذَا تَابَ مِنْ ذَنْبٍ وَقَعَ فِي ذَنْبٍ أَعْظَمَ مِنْهُ .

﴿٢٦٠٠﴾ ٣ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ؛ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مِهْرَانَ ؛ عَنْ سَيْفِ بْنِ عَمِيرَةَ ، عَمَّنْ ذَكَرَهُ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّ سُوءَ الْخُلُقِ لَيُفْسِدُ الْإِيمَانَ كَمَا يُفْسِدُ الْخَلُّ الْعَسَلَ .

وپوشیده نماند که ناسازگاری تا آنجا نکوهیده ومذموم است که نرمش و ملایمت ممکن باشد وکار بمسامحه در دین نکشد وگرنه ناپسند ومذموم نخواهد بود چنانچه امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود : مدارا کن تا آنجا که نرمش سزد ، وبتندی رفتار کن آنجا که ملایمت سود ندهد .

٢ ـ ونیز حضرت باقر علیه السلام فرمود : که رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود : اگر ناسازگاری دیده شود ، چیزی درمیان مخلوقات خدا زشت‌تر از آن نباشد .

✡(باب بدخوئی)✡

١ ـ حضرت صادق علیه السلام فرمود : بد خوئی کردار را تباه سازد چنانچه سرکه عسل را تباه کند .

٢ ـ ونیز آنحضرت فرمود : که رسول خدا صلی الله علیه وآله فرمود : خدای عزوجل از صاحب خوی بد توبه نخواسته ، عرض شد : ای رسول خدا این چگونه باشد ؟ فرمود : بجهت اینکه هرگاه از گناهی توبه کند در گناه بزرگتری افتد .

شرح ـ مجلسی علیه الرحمة درشرح حدیث گوید : که خوی بد صاحب خود را از توبه جلوگیری کند واگر توبه نیز کند از باقی ماندن بر آن ممانعت کند تا بدانجا که اگر از گناهی توبه کند در گناه بزرگتری افتد ، زیرا این خوی اگر معالجه نشود روز بروز بزرگتر و شدیدتر گردد ، پس گناه بعدی بزرگتر از اولی است ، وخلاصی از آن فقط بمعالجه علمی وعملی آن حاصل گردد .

٣ ـ ونیز از آنحضرت روایت شده که فرمود : بدخوئی هرآینه ایمان را تباه سازد چنانکه سرکه عسل را تباه کند .

٤ - عَنْهُ ؛ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ بَزِيعٍ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ عُثْمَانَ ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ مِهْرَانَ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ غَالِبٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : مَنْ سَاءَ خُلُقُهُ عَذَّبَ نَفْسَهُ .

٥ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِالْحَمِيدِ ؛ عَنْ يَحْيَى بْنِ عَمْرٍو ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ سِنَانٍ قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام : أَوْحَى اللهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَى بَعْضِ أَنْبِيَائِهِ : الْخُلُقُ السَّيِّئُ يُفْسِدُ الْعَمَلَ كَمَا يُفْسِدُ الْخَلُّ الْعَسَلَ .

(بَابُ السَّفَهِ)

١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ رِفْدِ بْنِ سَابِقٍ ، عَنِ الْفَضْلِ بْنِ أَبِي قُرَّةَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّ السَّفَهَ خُلُقٌ لَئِيمٌ ، يَسْتَطِيلُ عَلَى مَنْ [هُوَ] دُونَهُ وَيَخْضَعُ لِمَنْ [هُوَ] فَوْقَهُ .

---

٤ ـ و نیز فرمود : هر که خوی او بداست خودرا شکنجه دهد .

شرح ـ مجلسی (ره) گوید : زیرا خودش از خویشتن در رنج است چون بر آشفتگی و حرکات روحی وجسمی به تن وجانش زیان رساند ، وچون غضبش فرونشیند از کردهٔ خویش پشیمان گردد وخودرا سرزنش کند ، وگذشته بدخوئیش را غالباً مردم تحمل نکنند واورا (درمقابل بدخوئیش) آزار کنند ، واز او کناره گیری کنند ودرهیچ کاری اورا کمك نکنند ، وچون باعث آنها خودش بوده پس گویا خودش خویشتن را شکنجه کرده .

وباید بدانیکه بسا مقصود ازاینخبر ومانند آن تمامی خوهای بدباشد ، مانند کبر و حسد وکینه و نظائر آنها ، زیراتمامی آنها چیزهائی است که انسان را درمفاسد بزرك دنیویه اندازند ، ودر ایمان سستی آورند ، وسبب کاهش کردار گردند .

٥ ـ ونیز حضرت صادق عليه السلام فرمود : خدای عزو جل به برخی ازپیمبران وحی کرد : که بدخوئی کردار را تباه سازد مانند سرکه که عسل را تباه کند .

✿(باب سفاهت)✿

١ ـ از حضرت صادق علیه السلام روایت شده که فرمود : سفاهت براستی خوی پستی است، صاحب آن برزیردستش گردن فرازی کند ، وبربالادست خود زبونی کند .

شرح ـ مجلسی (ره) گوید : سفاهت سبك عقلی وپیش گرفتن در گفتار وکردار بدون تفکر است ، تا آنجا که گوید : برخی گفته اند : سفاهت گاهی دربرابر حکمتی است که باعتدال درنیروی عقل حاصل گردد ، واین سفاهت خلقی است درنفس که اورا وادار بمسخرگی ، واستهزاء و سبکسری ، وبی تابی ، و چاپلوسی ، و اظهار شادی در وقت ناراحتی دیگران ، و حرکات ناموزون ، وگفتار و کردار هائی که

٢- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ؛ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ، عَنْ أَبِي الْمَغْرَاءِ، عَنِ الْحَلَبِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : لَاتَسْفَهُوا فَإِنَّ أَئِمَّتَكُمْ لَيْسُوا بِسُفَهَاءَ .

وَقَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : مَنْ كَافَأَ السَّفِيهَ بِالسَّفَهِ فَقَدْ رَضِيَ بِمَا أَتَى إِلَيْهِ حَيْثُ احْتَذَى مِثَالَهُ .

﴿٢٦٠٥﴾ ٣- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ عَبْدِالرَّحْمنِ بْنِ الْحَجَّاجِ ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى عليه السلام فِي رَجُلَيْنِ يَتَسَابَّانِ فَقَالَ : الْبَادِي مِنْهُمَا أَظْلَمُ ، وَوِزْرُهُ وَوِزْرُ صَاحِبِهِ عَلَيْهِ مَالَمْ يَتَعَدَّ الْمَظْلُومُ

٤ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ صَفْوَانَ ، عَنْ عِيصِ بْنِ الْقَاسِمِ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ

همانند گفتار و کردار خردمندان نیست دچار کند ، وگاهی دربرابر بردباری است که باعتدال در نیروی غضب بدست آید ، وآن خلقی است که نفس اورا وادار بزدن ودشنام دادن وزبری وتسلط وغلبهٔ بردیگران و گردن کشی کند و ریشه اش تباهی و فساد در نیروی غضب و میل آن بطرف افراط است سپس گوید : ظاهر اینست که مقصود ازسفاهت همین معنای دوم است که برابر بردباری است .

٢ - ونیز حلبی ازآنحضرت حدیث کند که فرمود : سفاهت نکنید زیرا پیشوایان شما سفیه نبودند .

وحضرت صادق علیه السلام فرمود : هرکس شخص سفیهرا باسفاهت مکافات کند ، بهرچه بسرش آید تن داده چون بمانند او رفتار کرده .

شرح - این دستوری است از امام علیه السلام که از مکافات سفیه صرف نظر باید کرد ، وبهآنان چنانچه خدایتعالی فرموده است بایدرفتار شود درآنجا که فرماید « و هرگاه نادانان باایشان سخن گویند سلام گویند » همانطور که مجلسی (ره) فرموده .

٣ - عبد الرحمن بن حجاج از حضرت موسی بن جعفر علیه السلام در بارهٔ دومردی که همدیگررا دشنام دهند روایت کرده که فرمود : آغاز کننده بدشنام ستمکارتر است وگناه خود وگناه رفیقش بگردن اوست در صورتیکه آنکس که ستم باو شده از حد نگذرد .

توضیح - جملهٔ اخیر این حدیث شریف دو احتمال دارد یکی اینکه تارفیقش که مورد ستم واقع شده عمل ناروا نکرده ویا سخن ناروائی نگفته همهٔ گناه بگردن آغازکنندهٔ بدشنام است ، ونسبت گناه باو دراین صورت فرضی است ، احتمال دوم آن است که تا از حد خود نگذشته همهٔ گناه بگردن اوست ، و حدش همان مقداری است که از دشنام شنیده وتا آن حد بر او گناهی نیست زیرا از خود دفاع کرده و انتقام گرفته است ، وخدای تعالی در اینباره فرموده است : « وهمانا برآنکه پس از ستمی که باو شده یاری جوید گناهی نیست » ودر جای دیگر فرماید : « پس آنکس که بشما تجاوز کند (طبرسی فرموده : یعنی ظلم وستم کند) تجاوز کنید براو برابر آنچه برشما تجاوز کرده » وغیر اینها از آیات وروایاتی که دلالت برجواز معارضهٔ بمثل دارند ، وبعید نیست احتمال دوم مناسب تر باسیاق روایت باشد .

٤ - واز حضرت صادق علیه السلام روایت شده که فرمود : بدرستی که مبغوض ترین خلق خدا آن

عليه السلام قال : إنَّ أبغَضَ خَلْقِ اللهِ عبدٌ اتَّقَى النَّاسُ لِسانَهُ .

﴿بابُ البَذاءِ﴾

١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ، عَنْ أَبِي الْمَغْرَا ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : [إِنَّ] مِنْ عَلَامَاتِ شِرْكِ الشَّيْطَانِ الَّذِي لَا يُشَكُّ فِيهِ أَنْ يَكُونَ فَحَّاشاً ، لَا يُبَالِي مَا قَالَ وَلَا مَا قِيلَ فِيهِ .

٢ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : إِذَا رَأَيْتُمُ الرَّجُلَ لَا يُبَالِي مَا قَالَ وَلَا مَا قِيلَ لَهُ فَإِنَّهُ لِغَيْبَةٍ أَوْ شِرْكِ شَيْطَانٍ .

٣ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى ، عَنْ عُمَرَ بْنِ أُذَيْنَةَ عَنْ أَبَانِ بْنِ أَبِي عَيَّاشٍ ، عَنْ سُلَيْمِ بْنِ قَيْسٍ ، عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : إِنَّ اللهَ حَرَّمَ الْجَنَّةَ عَلَى كُلِّ فَحَّاشٍ بَذِيٍّ ، قَلِيلِ الْحَيَاءِ ، لَا يُبَالِي مَا قَالَ وَلَا مَا قِيلَ لَهُ فَإِنَّكَ إِنْ فَتَّشْتَهُ لَمْ تَجِدْهُ إِلَّا لِغَيَّةٍ أَوْ شِرْكِ شَيْطَانٍ فَقِيلَ : يَا رَسُولَ اللهِ وَفِي النَّاسِ شِرْكُ شَيْطَانٍ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : أَمَا تَقْرَأُ قَوْلَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «وَشَارِكْهُمْ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ» .

قَالَ : وَسَأَلَ رَجُلٌ فَقِيهاً : هَلْ فِي النَّاسِ مَنْ لَا يُبَالِي مَا قِيلَ لَهُ ؟ قَالَ : مَنْ تَعَرَّضَ لِلنَّاسِ يَشْتِمُهُمْ

بنده اینستکه مردم از زبانش پرهیز کنند .

﴿ باب بدزبانی ﴾

١ - حضرت صادق علیه السلام فرمود : از نشانه‌های شرکت شیطان که تردیدی در آن نیست اینستکه فحاش باشد که باکی از آنچه گوید واز آنچه دوبارهٔ او گویند نداشته باشد .

شرح - مجلسی (ره) گوید : فحاش آنکس است که در فحش دادن - یعنی گفتار زشت - ازحد بگذراند وممتاد شود ، ومعنی شریك شیطان درشرح حدیث ٣ بیاید .

٢ - حضرت صادق علیه السلام فرمود : رسولخدا (ص) فرمود : هرگاه مردی‌را دیدید که باکی ازآنچه گوید وآنچه باو گفته شود ندارد ، پس بدرستیکه یا از زناست یاازشرکت شیطان .

٣ - از امیرالمؤمنین علیه السلام روایت شده که رسولخدا (ص) فرمود : خدا حرام کرده است بهشت‌را برهر فحاش بی‌آبرو وکم‌شرمی که باکی ازآنچه گوید وآنچه باو گفته شود ندارد ، زیرا اگر باورسی از حالش کنی یا اززناست یا ازشرکت شیطان ، بوی عرض شد : ای رسولخدا درمیان مردمان شرکت شیطان هم هست ؟ فرمود : آیا گفتار خدای عزوجل‌را نخوانده که (بشیطان فرماید :) «وشرکت کن با ایشان درمالها وفرزندان» (سورهٔ اسراء آیهٔ ٦٤) .

وَهُوَ يَعْلَمُ أَنَّهُمْ لَا يَتْرُكُونَهُ ، فَذَلِكَ الَّذِي لَا يُبَالِي مَا قَالَ وَلَا مَا قِيلَ فِيهِ .

﴿٣٦١٠﴾ ٤ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ أَبِي جَمِيلَةَ ، يَرْفَعُهُ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : إِنَّ اللهَ يُبْغِضُ الْفَاحِشَ الْمُتَفَحِّشَ .

٥ - أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَالِمٍ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ النَّضْرِ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ نُعْمَانَ الْجُعْفِيِّ قَالَ : كَانَ لِأَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام صَدِيقٌ لَا يَكَادُ يُفَارِقُهُ إِذَا ذَهَبَ مَكَاناً فَبَيْنَمَا هُوَ يَمْشِي مَعَهُ فِي الْحَذَّائِينَ وَمَعَهُ غُلَامٌ لَهُ سِنْدِيٌّ يَمْشِي خَلْفَهُمَا إِذَا الْتَفَتَ الرَّجُلُ يُرِيدُ غُلَامَهُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ فَلَمْ يَرَهُ فَلَمَّا نَظَرَ فِي الرَّابِعَةِ قَالَ : يَا ابْنَ الْفَاعِلَةِ أَيْنَ كُنْتَ ؟ قَالَ : فَرَفَعَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام يَدَهُ فَصَكَّ بِهَا جَبْهَةَ نَفْسِهِ ، ثُمَّ قَالَ : سُبْحَانَ اللهِ تَقْذِفُ أُمَّهُ ؟ قَدْ كُنْتُ أَرَى أَنَّ لَكَ وَرَعاً فَإِذَا لَيْسَ لَكَ وَرَعٌ ، فَقَالَ : جُعِلْتُ فِدَاكَ

راوی گوید : مردی از فقیهی پرسید : آیا درمیان مردم کسی هست که باکی از آنچه باو گفته شود ندارد ؟ گفت : آنکسکه متعرض مردم شود وبآنان دشنام گوید در صورتیکه میدانند که آنها رهایش نکنند اینست آنکسیکه باکی از آنچه گوید وآنچه درباره‌اش گفته شود ندارد .

شرح ـ مجلسی (ره) از شیخ بهائی قدس سره نقل کند که : (در آنجاکه حضرت فرمود : خدا بهشت‌را حرام کرده ....) گوید: شاید مقصود اینست که مدتی طویل حرام است بر آنان نه همیشگی ، یا مقصود از بهشت بهشت مخصوصی است که برای غیرفحاش آماده است ، وگرنه ظاهر حدیث مشکل است ، زیرا سرانجام گنهکاران این امت بهشت است ، وگرچه زمانی دراز در آتش بمانند .

ومفسرین در تفسیر گفتار خدا یتعالی : « وشرکت کن .... » گفته‌اند : شرکت شیطان در اموال وادار کردن مردم است بتحصیل آن وگرد آوردنش از حرام ، وصرف کردن آن در آنچه جایز نیست ، ودر خرج کردن آنان‌را ازحد میانه روی بیرون برد که یا اسراف وتبذیر کنند ، ویا بخل ورزند وسخت گیری کنند .

واما شرکت در اولاد بچند وجه است : ۱ ـ تشویق آنان بوسائل حرام چون زنا و مانند آن . ۲ ـ وادار کردن آنان باینکه اولاد وفرزندانشان‌را بنامهائی مانند عبدالعزی و عبداللات ـ یعنی بندهٔ عزی ولات که نام دو بت بوده ـ نام نهند . ۳ـ فرزندان‌را گمراه کند باینکه آنهارا بکیشهای باطل وکارهای زشت بکشاند ، این بود آنچه مفسرین گفته‌اند ، ولی از بعضی احادیث استفاده شود که مقصود شرکت او است در نطفهٔ آنها ، و درآن حدیث برای شناختن اوهم نشانهٔ قرار داده‌است ، وحدیث را شیخ (ره) در تهذیب درباب آداب تزویج روایت کرده‌هر که خواهد بدانجا مراجعه کند .

٤ ـ از امام باقر عليه السلام روایت شده که فرمود : خدا دشمن دارد دشنام گوی دشنام‌خورا .

٥ ـ عمرو بن نعمان جعفی گوید : حضرت صادق عليه السلام دوستی داشت که آن حضرت‌را بهرجا که میرفت رها نمیکرد واز او جدا نمیشد ، روزی در بازار کفاشها همراه حضرت میرفت ، ودنبالشان غلام او که از اهل سند بود می‌آمد ، ناگاه آن مرد به‌پشت سرخود متوجه شده وغلام‌را خواست واورا ندید وتا سه مرتبه بدنبال برگشت واورا ندید ، بارچهارم که اورا دید گفت : ای زنازاده کجا بودی ؟ حضرت

إِنَّ أُمَّهُ سِنْدِيَّةٌ مُشْرِكَةٌ ، فَقَالَ : أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ لِكُلِّ أُمَّةٍ نِكَاحاً ، تَنَحَّ عَنِّي ، قَالَ : فَمَا رَأَيْتُهُ يَمْشِي مَعَهُ حَتَّى فَرَّقَ الْمَوْتُ بَيْنَهُمَا .

وَ فِي رِوَايَةٍ أُخْرَى : إِنَّ لِكُلِّ أُمَّةٍ نِكَاحاً تَحْتَجِزُونَ بِهِ مِنَ الزِّنَا .

٦ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنِ ابْنِ أُذَيْنَةَ ، عَنْ زُرَارَةَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله إِنَّ الْفُحْشَ لَوْ كَانَ مِثَالاً لَكَانَ مِثَالَ سَوْءٍ .

٧ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : كَانَ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ رَجُلٌ فَدَعَا اللهَ أَنْ يَرْزُقَهُ غُلَاماً ثَلَاثَ سِنِينَ فَلَمَّا رَأَى أَنَّ اللهَ لَا يُجِيبُهُ قَالَ : يَا رَبِّ أَبْعَدُ أَنَا مِنْكَ فَلَا تَسْمَعُنِي أَمْ قَرِيبٌ أَنْتَ مِنِّي فَلَا تُجِيبُنِي قَالَ : فَأَتَاهُ آتٍ فِي مَنَامِهِ فَقَالَ: إِنَّكَ تَدْعُو اللهَ عَزَّ وَجَلَّ مُنْذُ ثَلَاثِ سِنِينَ بِلِسَانٍ بَذِيٍّ وَقَلْبٍ عَاتٍ غَيْرِ تَقِيٍّ وَنِيَّةٍ غَيْرِ صَادِقَةٍ ، فَاقْلَعْ عَنْ بَذَائِكَ وَلْيَتَّقِ اللهَ قَلْبُكَ وَلْتَحْسُنْ نِيَّتُكَ ، قَالَ : فَفَعَلَ الرَّجُلُ ذَلِكَ ثُمَّ دَعَا اللهَ فَوُلِدَ لَهُ غُلَامٌ .

صادق عليه السلام دست خودرا بلند کرده وبه پیشانی خودزد وفرمود : سبحان الله مادرش را بزنا متهم کنی ؟ من خیال میکردم تو خوددار وپارسائی ، و اکنون می بینم که ورع وپارسائی نداری ؟ عرضکرد : قربانت گردم مادرش زنی است از اهل سند ومشرك است ؟ فرمود : مگر ندانستهٔ که هرملتی برای خود ازدواجی دارند ، ازمن دورشو عمروبن نعمان (راوی حدیث) گوید : دیگر اورا ندیدم که با آنحضرت راه برود تا تا آنگاه که مرگ میان آنها جدائی انداخت .

ودر روایت دیگری است که فرمود : (آیا ندانستهٔ که) برای هرامتی ازدواجی است که بوسیلهٔ آن از زنا جلوگیری کنند .

٦ - واز حضرت باقر حدیث شده که رسولخدا (ص) فرمود : دشنام اگر بصورتی در آید صورت بدی است .

٧ - از حضرت صادق عليه السلام حدیث شده که فرمود : دربنی اسرائیل مردی بود که سه سال پیوسته دعا میکرد که خدا پسری باو روزی کند (دعایش مستجاب نمیشد) همینکه دیدخدا خواهش اورا برنمیاورد عرضکرد : پروردگارا آیا من از تو دورم وتو سخن مرا نمیشنوی ، یاتوبمن نزدیکی و پاسخم نمیدهی ؟ کسی درخواب نزدش آمد وباو گفت : تو سه سال تمام خدارا بازبانی بد وهرزه ، ودلی سرکش وناپرهیزکار ، و نیتی نادرست میخوانی ، پس باید از هرزه گوئی بدر آئی ، و دلت پرهیزکار ، و نیتت درست گردد (تا خواهشت بر آورده شود) حضرت فرمود : آنمرد بدستور عمل کرد سپس دعا کرد و خدا را خواند ودارای پسری شد .

توضیح - از این حدیث معلوم شود که استجابت دعا شرائطی دارد که ازآنجمله است پاکی زبان وپرهیزکاری دل ودرستی نیت ، واین منافاتی باوعدهٔ خدا دراجابت دعا ندارد .

٨ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى، عَنْ سَمَاعَةَ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم : إِنَّ مِنْ شَرِّ عِبَادِاللهِ مَنْ تُكْرَهُ مُجَالَسَتُهُ لِفُحْشِهِ .

﴿٢٦١٥﴾ ٩- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنِ ابْنِ رِئَابٍ ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : الْبَذَاءُ مِنَ الْجَفَاءِ وَالْجَفَاءُ فِي النَّارِ .

١٠ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ، عَنِ الْحَسَنِ الصَّيْقَلِ قَالَ : قَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام : إِنَّ الْفُحْشَ وَالْبَذَاءَ وَالسَّلَاطَةَ مِنَ النِّفَاقِ .

١١ - عَنْهُ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ النُّعْمَانِ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ، عَنْ جَابِرٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم : إِنَّ اللهَ يُبْغِضُ الْفَاحِشَ الْبَذِيَّ وَالسَّائِلَ الْمُلْحِفَ .

١٢ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنِ ابْنِ أُذَيْنَةَ ، عَنْ زُرَارَةَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم لِعَائِشَةَ : يَا عَائِشَةُ إِنَّ الْفُحْشَ لَوْ كَانَ مُمَثَّلًا لَكَانَ مِثَالَ سَوْءٍ ،

١٣ - الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ بَعْضِ رِجَالِهِ قَالَ : قَالَ مَنْ فَحَّشَ عَلَى أَخِيهِ الْمُسْلِمِ نَزَعَ اللهُ مِنْهُ بَرَكَةَ رِزْقِهِ وَوَكَلَهُ إِلَى نَفْسِهِ وَأَفْسَدَ عَلَيْهِ مَعِيشَتَهُ .

﴿٢٦٢٠﴾ ١٤- عَنْهُ ، عَنْ مُعَلَّى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ غَسَّانٍ، عَنْ سَمَاعَةَ قَالَ : دَخَلْتُ عَلَى أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام فَقَالَ لِي مُبْتَدِئاً: يَا سَمَاعَةُ مَا هَذَا الَّذِي كَانَ بَيْنَكَ وَبَيْنَ جَمَّالِكَ ؟! إِيَّاكَ أَنْ تَكُونَ فَحَّاشاً أَوْ صَخَّاباً أَوْ لَعَّاناً ، فَقُلْتُ : وَاللهِ لَقَدْ كَانَ ذَلِكَ ، إِنَّهُ ظَلَمَنِي ، فَقَالَ : إِنْ كَانَ ظَلَمَكَ لَقَدْ أَرْبَيْتَ عَلَيْهِ إِنَّ هَذَا

---

٨ - ونيز از حضرت صادق عليه السلام حديث شده كه رسولخدا (ص) فرمود : از زمرهٔ بدترين بندگان خدا كسي است كه براى هرزه گوئى ودشنام گوئيش از هم نشينى ومجالست بااو كناره گيرى شود .

٩ - حضرت صادق عليه السلام فرمود : بدزبانى از جفاكاريست وجفاكارى درآتش است .

١٠ - ونيز فرمود : دشنام دادن وبدزبانى وهرزه گوئى از (نشانه‌هاى) نفاق ودوروئى است .

١١ - واز حضرت باقر عليه السلام حديث شده كه رسولخدا (ص) فرمود : خداوند دشمن دارد دشنام دهندهٔ بدزبان وگداى مبرم‌را .

١٢ - ونيز از آن‌حضرت روايت شده كه رسولخدا (ص) بعايشه فرمود : اگر دشنام گوئى مجسم ميشد ، صورت‌بدى بود .

١٣ - وامام عليه السلام فرمود : هركس ببرادر مسلمان خود دشنام دهد خدا بركت از روزى اوبردارد ، واورا بخودش واگذارد ، وزندگيش‌را تباه سازد .

١٤ - سماعة گويد :وارد شدم برحضرت‌صادق عليه السلام ، حضرت‌آغاز بسخن كرد وبمن فرمود: ايسماعة اينچه جنجالى بود كه ميان تو و شتردارت پديدار گشته بود ؟ مبادا دشنامگو و بدزبان و

لَيْسَ مِنْ فِعَالِي وَلَا آمُرُ بِهِ شِيعَتِي ، اسْتَغْفِرْ رَبَّكَ وَلَا تَعُدْ ، قُلْتُ : أَسْتَغْفِرُ اللهَ ؛ وَلَا أَعُودُ .

((بَابُ مَنْ يُتَّقَى شَرُّهُ))

١ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى ، عَنْ سَمَاعَةَ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله بَيْنَا هُوَ ذَاتَ يَوْمٍ عِنْدَ عَائِشَةَ إِذَا اسْتَأْذَنَ عَلَيْهِ رَجُلٌ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : بِئْسَ أَخُو الْعَشِيرَةِ ، فَقَامَتْ عَائِشَةُ فَدَخَلَتِ الْبَيْتَ وَأَذِنَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله لِلرَّجُلِ ، فَلَمَّا دَخَلَ أَقْبَلَ عَلَيْهِ بِوَجْهِهِ وَبِشْرِهِ [إِلَيْهِ] يُحَدِّثُهُ حَتَّى إِذَا فَرَغَ وَ خَرَجَ مِنْ عِنْدِهِ قَالَتْ عَائِشَةُ : يَا رَسُولَ اللهِ بَيْنَا أَنْتَ تَذْكُرُ هَذَا الرَّجُلَ بِمَا ذَكَرْتَهُ بِهِ إِذْ أَقْبَلْتَ عَلَيْهِ بِوَجْهِكَ وَ بِشْرِكَ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله عِنْدَ ذَلِكَ : إِنَّ مِنْ شَرِّ عِبَادِ اللهِ مَنْ تُكْرَهُ مُجَالَسَتُهُ لِفُحْشِهِ .

٢ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله شَرُّ النَّاسِ عِنْدَ اللهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الَّذِينَ يُكْرَمُونَ اتِّقَاءَ شَرِّهِمْ .

لعنت کننده باشی ؟ عرضکردم : بخدا سوگند چنین بود (که فرمودی ولی) او بمن ستم کرد ؟ فرمود : اگر او بتو ستم کرده تو از اوسر افتادی ، هرآینه این کردار از کردارهای من نیست ، وبشیمیانم چنین دستوری ندهم ، از پروردگارت آمرزش بخواه ، وبآنکردار باز مگرد ، عرضکردم : از خدا آمرزش خواهم و دیگر باز نگردم .

✿(باب کسیکه برای بدیش ازاو پرهیز کنند)✿

١ ـ حضرت صادق علیه فرمود : روزی پیغمبر (ص) نزد عایشه بود ناگاه مردی اجازه شرفیابی خواست ، رسولخدا (ص) فرمود : چه مرد بدی است از این تیره و قبیله ، پس عایشه برخواست و بدرون اطاق رفت ورسولخدا (ص) اجازه ورود بآن مرد داد ، همینکه وارد شد حضرت باروی باز ازاو پذیرائی کرد وبااو بگفتگو پرداخت تاهنگامیکه بپایان رسانید وآنمرد ازنزدش بیرون رفت ، عایشه (برگشته) و عرضکرد : ایرسولخدا درحالیکه شما این مردرا ببدی یادکردی باروی باز ازاو پذیرائی کردی ؟ دراین هنگام حضرت فرمود : از بدترین بندگان خدا کسی استکه برای دشنامگوئیش هم نشینی بااورا بددارند .

توضیح ـ مجلسی (ره) گوید : آنچه حضرت در آخر حدیث فرمود : که از بدترین بندگان خدا ... ، یا عذراست برای آنچه نخست فرمود ، یابرای آنچه درپایان عمل کرد یابرای هردوی آنها ، واین حدیث دلالت برجواز مداراکردن بافاسق وجواز غیبت اودارد ، وگویند آن مرد عیینة بن حصن فزاری یکی از سران شرور عرب بوده است .

٢ ـ از حضرت صادق علیه السلام روایت شده است که رسول خدا صلی الله علیه وآله وسلم فرمود : بدترین مردم در روزقیامت نزد خدا کسانی هستند که از ترس بدی وشرآنها احترام واکرامشان کنند .

٣ ـ عَنْهُ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى بْنِ عُبَيْدٍ ، عَنْ يُونُسَ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ سِنَانٍ قَالَ : قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : مَنْ خَافَ النَّاسُ لِسَانَهُ فَهُوَفِي النَّارِ .

٤ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ؛ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنِ ابْنِ رِئَابٍ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ ؛ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِاللهِ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم شَرُّ النَّاسِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الَّذِينَ يُكْرَمُونَ اتِّقَاءَ شَرِّهِمْ.

(بَابُ الْبَغْيِ)

﴿٢٦٢٥﴾ ١ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ؛ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيِّ ، عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم : إِنَّ أَعْجَلَ الشَّرِّ عُقُوبَةً الْبَغْيُ .

٢ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : يَقُولُ إِبْلِيسُ لِجُنُودِهِ : أَلْقُوا بَيْنَهُمُ الْحَسَدَ وَالْبَغْيَ ، فَإِنَّهُمَا يَعْدِلَانِ عِنْدَاللهِ الشِّرْكَ .

٣ ـ عَلِيٌّ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ حَمَّادٍ ، عَنْ حَرِيزٍ ، عَنْ مِسْمَعٍ أَبِي سَيَّارٍ أَنَّ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام كَتَبَ إِلَيْهِ فِي كِتَابٍ : انْظُرْ أَنْ لَاتُكَلِّمَنَّ بِكَلِمَةِ بَغْيٍ أَبَداً وَإِنْ أَعْجَبَتْكَ نَفْسُكَ وَعَشِيرَتُكَ .

---

٣ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : کسیکه مردم اززبانش بترسند ، او درآتش است .

٤ ـ جابربن عبدالله گوید : که رسولخدا صلی‌الله علیه‌وآله وسلم‌فرمود : بدترین مردم درروزقیامت آنانند که ازترس بدی وشرشان اکرام واحترام شوند .

✡(باب تجاوزکاری ، وستمگری ، وسرکشی)✡

١ ـ از حضرت صادق عليه السلام حدیث شده که رسول خدا صلی‌الله علیه وآله وسلم فرمود : زودرس‌ترین بدیها ازنظرکیفروعقوبت تجاوزکاری وستمگری است .

شرح ـ مجلسی (ره) گوید : مقصود از تعجیل درکیفر اواینست که در دنیا نیزکیفر کردارش باو میرسد ، بلکه دردنیا نیز زود باو برسد .

٢ ـ حضرت صادق عليه السلام فرمود : شیطان بلشکرهای خود گوید : میان افراد آدمیزاده حسد وستم افکنید ، زیرا ایندو درنزد خداوند با شرك برابرند .

شرح ـ مجلسی (ره) گوید : برابری آندو با شرك برای‌آنست‌که آنها نیز درّ بیرون بردن از دین وکیفر و تأثیر درفساد نظام جهان همانندند زیرا بیشتر مفاسدجهان از مخالفت با پیمبران و اوصیاء ایشان وپیروی نکردن از آنان وشیوع گناهان از این دو خصلت سرچشمه گرفته ، چنانچه شیطان بآدم عليه السلام حسد ورزید ، و چنانچه سرکشان هرملت وامتی بججتهای الهیه تعدی وستم کردند .

٣ ـ از ابو سیارحدیث شده که حضرت صادق عليه السلام در نامه باو نوشت : نگاه کن مبادا هرگز سخنی بستم وسرکشی بزبان آری اگر چه تو را تیره وفامیلت خوش‌آید .

٤ ـ عَلِيٌّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ، عَنِ ابْنِ رِئَابٍ وَيَعْقُوبَ السَّرَّاجِ، جَمِيعاً، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ الْبَغْيَ يَقُودُ أَصْحَابَهُ إِلَى النَّارِ وَ إِنَّ أَوَّلَ مَنْ بَغَى عَلَى اللهِ عَنَاقُ بِنْتُ آدَمَ، فَأَوَّلُ قَتِيلٍ قَتَلَهُ اللهُ عَنَاقُ وَكَانَ مَجْلِسُهَا جَرِيباً فِي جَرِيبٍ وَكَانَ لَهَا عِشْرُونَ إِصْبَعاً فِي كُلِّ إِصْبَعٍ ظُفْرَانِ مِثْلُ الْمِنْجَلَيْنِ فَسَلَّطَ اللهُ عَلَيْهَا أَسَداً كَالْفِيلِ وَذِئْباً كَالْبَعِيرِ وَ نَسْراً مِثْلَ الْبَغْلِ، فَقَتَلَنَهَا وَقَدْ قَتَلَ اللهُ الْجَبَابِرَةَ عَلَى أَفْضَلِ أَحْوَالِهِمْ وَآمَنِ مَا كَانُوا.

(بَابُ الْفَخْرِ وَالْكِبْرِ)

١ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثُّمَالِيِّ قَالَ: قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام: عَجَباً لِلْمُتَكَبِّرِ الْفَخُورِ، الَّذِي كَانَ بِالْأَمْسِ نُطْفَةً ثُمَّ هُوَ غَداً جِيفَةٌ.

﴿٢٦٢٠﴾ ٢ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه و آله: آفَةُ الْحَسَبِ الْإِفْتِخَارُ وَ الْعُجْبُ.

توضیح ـ ممکن است معنای جملهٔ «وان اعجبتك نفسك ...» این باشد که واگر چه تیره و فامیلت تورا خوش آیه و بعجب وادارد، ولی معنای اول ظاهر تر است چنانچه مجلسی (ره) نیز فرموده است.

٤ ـ از حضرت صادق عليه السلام روایت شده که امیرالمؤمنین عليه السلام فرمود: ای مردم همانا ستمگری وبغی یاران خود را بآتش (یا بدوزخ) کشد، و اولین کسی که بر خدا سرکشی کرد عناق دختر آدم بود، و اولین کشتهٔ که خدا اوراکشت (همان) عناق بود، که نشینگاهش یك جریب در یك جریب بود وبیست انگشت داشت که درهر انگشتی دوناخن بود چون دوداس، پس خدا شیری مانند فیل، وگرگی ببزرگی شتر، وکرکسی باندازهٔ استر بر او مسلط کرد، وآنها اورا کشتند، خداوند زورگویان و سرکشان را دربهترین حال وآسوده‌ترین وضعی که داشته‌اند کشته است.

شرح ـ مقصود اینست که ستمگران گول آسودگی وضع ومهیا بودن اسباب قدرت وشوکت خود را نخورند، زیرا چه بسا زورگویانی که درکمال خوشی وآسودگی خاطر بوده‌اند وناگهان خداوندبواسطهٔ تعدی وستمکاریشان آنها را نابودکرده است.

✿(باب فخر وکبر)✿

١ ـ حضرت علی بن الحسین عليهما السلام فرمود: عجب است از تکبر کنندهٔ برخود بالنده، آنکس که دیروز نطفهٔ (بد بو وبی ارزش) بوده، وسپس فردا مردارى (گندیده) است.

٢ ـ از حضرت صادق عليه السلام روایت شده است که رسول‌خدا صلی‌الله علیه و آله وسلم، فرمود: آفت حسب و شرافت بخود بالیدن وخود بینی است.

٣ـ أَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ عَبْدِالْجَبَّارِ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ حَنَانٍ، عَنْ عُقْبَةَبْنِ بَشِيرٍ الْأَسَدِيِّ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام : أَنَاعُقْبَةُ بْنُ بَشِيرٍ الْأَسَدِيُّ وَأَنَافِي الْحَسَبِ الضَّخْمِ مِنْ قَوْمِي قَالَ : فَقَالَ : مَا تَمُنُّ عَلَيْنَا بِحَسَبِكَ ؟ إِنَّ اللهَ رَفَعَ بِالْإِيمَانِ مَنْ كَانَ النَّاسُ يُسَمُّونَهُ وَضِيعاً إِذَا كَانَ مُؤْمِناً وَ وَضَعَ بِالْكُفْرِ مَنْ كَانَ النَّاسُ يُسَمُّونَهُ شَرِيفاً إِذَا كَانَ كَافِراً ، فَلَيْسَ لِأَحَدٍ فَضْلٌ عَلَى أَحَدٍ إِلَّا بِالتَّقْوَى .

٤ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ خَالِدٍ ، عَنْ عُثْمَانَبْنِ عِيسَى ، عَنْ عِيسَى بْنِ الضَّحَّاكِ قَالَ : قَالَ أَبُوجَعْفَرٍ عليه السلام : عَجَباً لِلْمُخْتَالِ الْفَخُورِ، وَإِنَّمَاخُلِقَ مِنْ نُطْفَةٍثُمَّ يَعُودُ جِيفَةً وَ هُوَفِيمَا بَيْنَ ذَلِكَ لَايَدْرِي مَا يُصْنَعُ بِهِ .

٥ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : أَتَى رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وآله رَجُلٌ فَقَالَ : يَارَسُولَ اللهِ أَنَافُلَانُ بْنُ فُلَانٍ حَتَّى عَدَّ تِسْعَةً ، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله أَمَّا إِنَّكَ عَاشِرُهُمْ فِي النَّارِ .

شرح ـ مجلسی (ره) گوید : «حسب» شرافت وشخصیت آباء واجدادی است وبسا بشرافتی اطلاق شود که ازکارهای نیك یااخلاق خوب بدست آید گرچه از پدران نباشد .

٣ـ عقبة بن بشیر اسدی گوید : بامام باقر عليه السلام عرضکردم : من عقبة بن بشیر اسدی هستم ، ودرمیان قوم خود خاندان بزرگی دارم ؟ حضرت فرمود : توبحسب وشرافت خانوادگیت برسر مامنت نهی ؟ بدرستیکه خداوند آنکه مردم اورا پست میشمردند بواسطهٔ ایمان درصورتیکه مؤمن باشد بالا برده است ، وآنکه مردم اورا شریف میخواندند بجهت کفر درصورتیکه کافر باشد پست وزبون ساخته است ؛ پس کسی را برکسی برتری نیست جز بوسیلهٔ تقوی .

توضیح ـ آنچه ترجمه شد بنابراینستکه لفظ «ما» درجمله «ماتمن ...» استفهامیه باشد ، ومحتمل است «ما» نافیه باشد ، یعنی «برما منت منه ...» وگفتار آنحضرت که فرمود : «پس کسی را برکسی برتری نیست ...» اشاره است بگفتار خدایتعالی : «ایمردم همانا ما آفریدیمتان از نر ومادهٔ و گردانیدیم شمارا شاخه‌هائی وتیره‌هائی تایکدیگررا بشناسید ، همانا گرامی‌ترین شما نزدخداپرهیزکارترین شماست ، سورهٔ حجرات آیهٔ ١٣ » .

٤ ـ حضرت باقر عليه السلام فرمود : عجب است از متکبری که بخود مینازد ، در صورتیکه از نطفهٔ آفریده شده ، سپس مرداری گندیده شود ، ودراین میان نمیداند باو چه خواهد شد .

٥ ـ حضرت صادق علیه السلام فرمود : که مردی نزد رسول خدا آمد عرضکرد : ایرسولخدا من فلان پسر فلانم وتا نه نفر از پدران خودرا شمرد ، رسولخدا (ص) بوی فرمود : تو دهمی آنانی در دوزخ .

شرح ـ مجلسی (ره) درمعنای حدیث گوید : یعنی پدرانت کافر بوده‌اند و در دوزخند ، پس این

٦- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم : آفَةُ الْحَسَبِ الْإِفْتِخَارُ .

(بَابُ الْقَسْوَةِ)

﴿٢٣٣٥﴾ ١- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ عُثْمَانَ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ عِيسَى رَفَعَهُ ، قَالَ : فِيمَا نَاجَى اللهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهِ مُوسَى عليه السلام : يَا مُوسَى لَا تُطَوِّلْ فِي الدُّنْيَا أَمَلَكَ فَيَقْسُوَ قَلْبُكَ وَالْقَاسِي الْقَلْبِ مِنِّي بَعِيدٌ .

٢- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَفْصٍ ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ دُبَيْسٍ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: إِذَا خَلَقَ اللهُ الْعَبْدَ فِي أَصْلِ الْخِلْقَةِ كَافِراً لَمْ يَمُتْ حَتَّى يُحَبِّبَ اللهُ إِلَيْهِ الشَّرَّ فَيَقْرُبَ مِنْهُ فَابْتَلَاهُ بِالْكِبْرِ وَالْجَبْرِيَّةِ فَقَسَا قَلْبُهُ وَسَاءَ خُلُقُهُ وَغَلُظَ وَجْهُهُ وَظَهَرَ فُحْشُهُ وَ قَلَّ حَيَاؤُهُ وَ كَشَفَ اللهُ سِتْرَهُ وَرَكِبَ الْمَحَارِمَ فَلَمْ يَنْزِعْ عَنْهَا ، ثُمَّ رَكِبَ مَعَاصِيَ اللهِ وَ أَبْغَضَ طَاعَتَهُ وَ وَثَبَ عَلَى

چه افتخاری است که تو بآنان داری و تو نیز مانند آنان کافر هستی در باطن اگر منافق بوده ، ودرظاهر اگر کافر بوده است ، پس هیچ راهی برای بالیدن خود بایشان نداری .

٦ - از حضرت صادق علیه السلام روایت شده که رسول خدا (ص) فرمود : آفت حسب بخود بالیدن است .

توضیح - این حدیث مانند حدیث دوم این باب است جز اینکه در آنجا «عجب» بجای «افتخار» بود

✡(باب قساوت وسخت دلی)✡

١ - علی بن عیسی در حدیثی مرفوع روایت کند که فرمود : در آنچه خدای عز وجل با موسی علیه السلام مناجات کرد این بود که : ایموسی دردنیا آرزوی خودرادراز مکن که دلت سخت ، و سخت دل ازمن دور است .

شرح - مجلسی علیه الرحمة گوید : درازی آرزو اینستکه انسان مرگ را فراموش کند ودور پندارد ، وگمان کند که عمرش دراز باشد ، یاآرزوهای بسیاریکه جز درطول عمر بدست نیاید ، واین مایه سخت دلی است ، یعنی نترسیدن ونداشتن هراس ازترسناکیها ، ونپذیرفتن پندهای سودمند ، چنانکه یاد مرگ دل انسان را نرم وهنگام تذکر خداومرگ ترسناک کند .

٢ - حضرت صادق علیه السلام فرمود : چون خداوند بنده را درسرشت کافر بیافریند آن بنده نمیرد تابدی را دوست او گرداند ، پس بدان نزدیک شود ، ودرنتیجه به کبر وزور گوئی (یاهرزگی) اورا گرفتار کند ، پس دلش سخت شود ، و خلقش ناپسند گردد ، وروبش سخت ، وپستیش آشکار ، وشرمش کم شود ، وخداوند پرده اش را بدرد ، وبحرامها (ی خداوند) درافتد واز آنها جدا نگردد ، سپس بنافرمانیهای خدا

النَّاسِ ، لَا يَشْبَعُ مِنَ الْخُصُومَاتِ ، فَاسْأَلُوا اللهَ الْعَافِيَةَ وَاطْلُبُوهَا مِنْهُ .

٣ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام : لَمَّتَانِ : لَمَّةٌ مِنَ الشَّيْطَانِ وَلَمَّةٌ مِنَ الْمَلَكِ ، فَلَمَّةُ الْمَلَكِ : الرِّقَّةُ وَالْفَهْمُ وَلَمَّةُ الشَّيْطَانِ السَّهْوُ وَالْقَسْوَةُ .

(بَابُ الظُّلْمِ)

١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ عَنْ هَارُونَ بْنِ الْجَهْمِ ، عَنِ الْمُفَضَّلِ بْنِ صَالِحٍ ، عَنْ سَعْدِ بْنِ طَرِيفٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : الظُّلْمُ ثَلَاثَةٌ : ظُلْمٌ يُغْفَرُهُ اللهُ وَظُلْمٌ لَا يَغْفِرُهُ اللهُ وَظُلْمٌ لَا يَدَعُهُ اللهُ ، فَأَمَّا الظُّلْمُ الَّذِي لَا يَغْفِرُهُ فَالشِّرْكُ وَ أَمَّا الظُّلْمُ الَّذِي يَغْفِرُهُ فَظُلْمُ الرَّجُلِ نَفْسَهُ فِيمَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ اللهِ وَأَمَّا الظُّلْمُ الَّذِي لَا يَدَعُهُ فَالْمُدَايَنَةُ بَيْنَ الْعِبَادِ .

دچار شود وفرمانبرداریش را بدارد ، وبه‌مردمان به‌پرد ، وازستیزه سیر نشود ، ازخداوند عافیت بخواهید ودوام آنرا بجوئید .

٣ - امام صادق علیه السلام فرمود : امیرالمؤمنین علیه‌السلام فرموده : (مردم‌را) دوخاطره است ، خاطرهٔ ازشیطان وخاطرهٔ از فرشته ، خاطره فرشته : رقت (یعنی نرمی دل) وفهم است وخاطرهٔ شیطان: فراموشی وسخت دلی است .

توضیح - «لمه» آنچیزیست که بدل نزدیك شود وخطور کند که بخاطره ترجمه شد ، مجلسی (ره) گوید : مقصود از رقت وفهم که خاطره فرشته است نتیجه آندو ویا نشانهٔ آنها است وحمل برمجاز گردد ، زیرا خاطرهٔ که فرشته در دل اندازد نیکی وتصدیق بحق است ، ونتیجهٔ آن رقت دل وصفا ومیل آن بنیکی است ، وهمچنین خاطرهٔ شیطان انداختن وسوسه‌ها وشك ومیل بشهوات در دل است ، و نتیجهٔ آن فراموش کردن حق وغفلت از خدا وسنگدلی است .

✡(باب ظلم وستم کردن)✡

١ - حضرت باقر علیه السلام فرمود : ستم برسه گونه است : ستمیکه خدا بیامرزد ، وستمیکه خدا نیامرزد ، وستمیکه خدا ازآن صرفنظر کند ، اما آنستمیکه خداوند نیامرزد شرك است ، و اما آنستمیکه خدا بیامرزد ستمی است که انسانی بخویشتن کند میانه خود وخدای خود ، واما ستمیکه خدا صرفنظر نکند حقوقی استکه مردم بیکدیگر دارند .

توضیح - مجلسی (ره) گوید : ستم نهادن چیزی است در غیر جای خود ، وآنکس که شرك ورزد ستم کرده است زیرا غیر از خدارا شریك قرار داده ، وپرستش بیجا کرده ، وگنهکار ستمکار است زیرا گناه‌را بجای طاعت نهاده .

٢ - عَنْهُ، عَنِ الْحَجّالِ، عَنْ غالِبِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَمَّنْ ذَكَرَهُ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام فِي قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ: «إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصادِ» قالَ: قَنْطَرَةٌ عَلَى الصِّراطِ لا يَجُوزُها عَبْدٌ بِمَظْلَمَةٍ.

﴿٢٦٤٠﴾ ٣ - عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ وَهْبِ بْنِ عَبْدِ رَبِّهِ وَعُبَيْدِاللهِ الطَّوِيلِ عَنْ شَيْخٍ مِنَ النَّخَعِ قالَ: قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام: إِنِّي لَمْ أَزَلْ والِياً مُنْذُ زَمَنِ الْحَجّاجِ إِلى يَوْمِي هٰذا فَهَلْ لِي مِنْ تَوْبَةٍ؟ قالَ: فَسَكَتَ ثُمَّ أَعَدْتُ عَلَيْهِ، فَقالَ: لا حَتّى تُؤَدِّيَ إِلى كُلِّ ذِي حَقٍّ حَقَّهُ.

٤ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسى، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ إِبْراهِيمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ، عَنِ الْوَلِيدِ بْنِ صَبِيحٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ: ما مِنْ مَظْلَمَةٍ أَشَدُّ مِنْ مَظْلَمَةٍ لا يَجِدُ صاحِبُها عَلَيْها عَوْناً إِلّا اللهَ عَزَّ وَجَلَّ.

٥ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِاللهِ، عَنْ إِسْماعِيلَ بْنِ مِهْرانَ، عَنْ دُرُسْتَ بْنِ أَبِي مَنْصُورٍ عَنْ عِيسَى بْنِ بَشِيرٍ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثُّمالِيِّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قالَ: لَمّا حَضَرَ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ عليهما السلام الْوَفاةُ ضَمَّنِي إِلى صَدْرِهِ، ثُمَّ قالَ: يا بُنَيَّ أُوصِيكَ بِما أَوْصانِي بِهِ أَبِي عليه السلام حِينَ حَضَرَتْهُ الْوَفاةُ وَبِما ذَكَرَ أَنَّ أَباهُ أَوْصاهُ بِهِ، قالَ: يا بُنَيَّ إِيّاكَ وَظُلْمَ مَنْ لا يَجِدُ عَلَيْكَ ناصِراً إِلّا اللهَ.

---

٢ - واز امام صادق عليه السلام حديث شده كه در (تفسير) گفتار خداى عز وجل: «وبدرستيكه پرودگارت در كمينگاه است» (سورهٔ فجر آيهٔ ١٤) فرمود: (كه آنكمينگاه) پلى است برصراط كه از آن نگذرد بندهٔ كه بدهكار (بديگران) است (وحقوق مردمان در گردن اوست).

٣ - يكى از بزرگان قبيلهٔ نخع گويد: بحضرت باقر عليه السلام عرضكردم: من از زمان (حكومت) حجاج تاكنون پيوسته والى (و فرماندار) بوده‌ام آيا توبه براى من ميسر است؟ گويد: آنحضرت سكوت كرد (وجوابم‌را نداد) من دوباره پرسيدم، فرمود: نه، تا به هر صاحب حقى حقش‌را بپردازى.

٤ - امام صادق عليه السلام فرمود: هيچ ستمكارى سخت‌تر ازآن ستمكارى نيست كه صاحبش ياورى جز خداى عزو جل نيابد.

شرح - مجلسى (ره) گويد: يعنى نتواند دردنيا انتقام بگيرد ونه استمداد از كسى ديگر برايش ميسر شود، وبعضى گفته‌اند: يعنى براى انتقام بكسى متوسل نشود واز احدى كمك نگيرد، بلكه واگذار بخداكند، وانتقام‌را بروز جزا اندازد، ولى معناى اول ظاهرتر است.

٥ - حضرت باقر عليه السلام فرمود: هنگاميكه مرگ (پدرم) على بن الحسين در رسيد مرا بسينهٔ خود چسبانيد سپس فرمود: اى‌فرزند سفارش كنم ترا بآنچه پدرم هنگام مرگش بمن سفارش كرد، وبهمان چيزيكه او يادآور شد كه پدرش بآن سفارش كرده بود، اىفرزند مبادا ستم كنى بكسيكه ياورى در

٦ ـ عَنْهُ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ هَارُونَ بْنِ الْجَهْمِ، عَنْ حَفْصِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ: مَنْ خَافَ الْقِصَاصَ كَفَّ عَنْ ظُلْمِ النَّاسِ.

٧ ـ أَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِالْجَبَّارِ، عَنْ صَفْوَانَ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ: قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام: مَنْ أَصْبَحَ لَايَنْوِي ظُلْمَ أَحَدٍ غَفَرَ اللهُ لَهُ مَاأَذْنَبَ ذَلِكَ الْيَوْمَ مَالَمْ يَسْفِكْ دَمَاً أَوْ يَأْكُلْ مَالَ يَتِيمٍ حَرَاماً.

﴿٣٦٤٥﴾ ٨ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ؛ عَنِ السَّكُونِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: مَنْ أَصْبَحَ لَايَهُمُّ بِظُلْمِ أَحَدٍ غَفَرَ اللهُ مَااجْتَرَمَ.

برابر تو جز خدا نیابد.

٦ ـ حضرت صادق علیه السلام فرمود: امیر المؤمنین صلوات الله علیه فرمود: هر که از قصاص (وجزای کردار) بترسد، خودرا از ستم کردن بمردم نگهدارد.

٧ ـ اسحاق بن عمار گوید: حضرت صادق علیه السلام فرمود: هر که صبح کند ودردل قصد ستم کردن بکسی را نکند خداوند هر گناهیکه آن روز کرده بیامرزد تا خونی نریزد، و مال یتیمی را بحرام (وناحق) نخورد.

توضیح ـ این خبررا چند جور میتوان معنی کرد:

اول ـ اینکه مقصود این است که تصمیم داشته باشد ستم نکند ودر بین روزهم تاشب ستم نکند خداوند گناهانیکه ازاو سرزند ومربوط باو باشد یعنی حق اوباشد میآمرزد در صورتیکه پیش از آن روز خونی نریخته باشد ومال یتیمی رابناحق نخورده باشد وذمه اش بامثال این حقوق مشغول نباشد. که در اینصورت آمادگی برای آمرزش گناهان ندارد، وبنا براین محتمل است ازلحاظ ادبی «ذلك اليوم» ظرف برای «غفران» باشد نه برای «أذنب» ودر نتیجه آمرزش شامل گناهان گذشته نیز میگردد چنانچه ظاهر خبر آینده است.

دوم ـ اینکه تصمیم بستم نکردن داشته باشد ومنافات ندارد که در بین روز از قصد خود برگردد وستم کند وخداوند هرستمی باشد جز آندو میآمرزد، ولی این معنی بااخباریکه دلالت برمؤاخذه حقوق مردم دارد گواینکه کمتر از خونریزی وخوردن مال یتیم باشد منافات دارد وتحقیق آنها وهمچنین تخصیص ظواهر آیات باین یك خبر مشکل است وگرچه گفته شود: که خدا مظلوم را راضی کند.

سوم ـ اینکه ذکر خصوص این دو ستم از باب مثال است وگرنه مقصود تمامی حقوق مردم است، زیرا درمیان حقوق مردم فقط ایندو از گناهان کبیره است، وکبائر دیگر همگی از حقوق خداوند است، یابرای اینکه حقوق مردم یامربوط بجان آنهااست یابمالشان، وچون درمیان حقوق مربوط بجان آدمکشی، ودرمیان حقوق مربوط بمال خوردن مال یتیم از همه سخت تر بوده، بایندو مثال زده شده این بود ملخصی از گفتار مجلسی علیه الرحمة در معنای اینحدیث.

٨ ـ حضرت صادق علیه السلام فرمود: که رسولخدا (ص) فرموده: هر که بامداد کند و قصد ستم

٩ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: مَنْ ظَلَمَ مَظْلَمَةً أُخِذَ بِهَا فِي نَفْسِهِ أَوْ فِي مَالِهِ أَوْ فِي وُلْدِهِ.

١٠ - ابْنُ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم: اتَّقُوا الظُّلْمَ فَإِنَّهُ ظُلُمَاتُ يَوْمِ الْقِيَامَةِ.

١١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، [عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى]، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ هِشَامِ ابْنِ سَالِمٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم: اتَّقُوا الظُّلْمَ فَإِنَّهُ ظُلُمَاتُ يَوْمِ الْقِيَامَةِ.

١٢ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ أُذَيْنَةَ، عَنْ زُرَارَةَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: مَا مِنْ أَحَدٍ يَظْلِمُ بِمَظْلَمَةٍ إِلَّا أَخَذَهُ اللهُ بِهَا فِي نَفْسِهِ وَمَالِهِ وَأَمَّا الظُّلْمُ الَّذِي بَيْنَهُ وَبَيْنَ اللهِ فَإِذَا تَابَ غَفَرَ اللهُ لَهُ.

﴿٢٦٥٠﴾ ١٣ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ، عَنِ ابْنِ أَبِي نَجْرَانَ، عَنْ عَمَّارِ بْنِ حَكِيمٍ، عَنْ عَبْدِ الْأَعْلَى مَوْلَى آلِ سَامٍ قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام مُبْتَدِئاً: مَنْ ظَلَمَ سَلَّطَ اللهُ عَلَيْهِ مَنْ

بکسی‌را نداشته باشد، خداوند گناهیراکه مرتکب شودبیامرزد.

٩ - ونیز حضرت صادق علیه السلام فرمود: هرکه ستم بکسی کند بهمان ستم گرفتار شود، در خودش باشد یادر مالش یادرفرزندش.

١٠ - و نیز فرمود: که رسولخدا (ص) فرمود: خودرا از ستم باز دارید که آن تاریکی روز قیامت است.

شرح - مجلسی (ره) گوید: مقصود ازتاریکی درحدیث یاتاریکی حقیقی است، چنانچه گفته‌اند: که حالات نفسانیه که نتیجهٔ کردار است ومایهٔ سعادت یاشقاوت است، اینها نورها ویاتاریکیهائی است که پیوسته همراه انسانی است، وچون روز قیامت روز آشکار شدن اسرار، وظاهرشدن پنهانیها است لذا در آنروز ظاهر گردد، وهمانساعت که مؤمنان در پرتو نورخود پیش میروند(چنانچه خداوند متعال درسورهٔ حدید آیه ١٢ فرماید)، برشخص ستمکار نیز باندازهٔ ستمش تاریکیها احاطه کند. یا آنکه مقصود از تاریکیها سختیها وهراسهائی است که درقیامت است، چنانچه درگفتار خدای‌تعالی: «قل من ینجیکم من ظلمات البر والبحر» درتفسیر «ظلمات» گفته‌اند.

١١ - (این‌حدیث نیز مانند حدیث ١٠ است لذا ازتکرار ترجمه خود داری شد).

١٢ - حضرت باقر علیه‌السلام فرمود: هیچکس نیست که‌بکسی‌ستم کند جز آنکه خدااورا بهمان ستم بگیرد، دربارهٔ خودش باشد یامالش، واما ستمی که میانه‌او وخدا باشد، هرگاه توبه کند خدابیامرزد.

١٣ - عبد الاعلی مولی‌آل سام گوید: حضرت صادق علیه‌السلام شروع بسخن کرده فرمود: هرکه

يَظْلِمُهُ [أَوْعَلَى عَقِبِهِ]أَوْعَلَى عَقِبِ عَقِبِهِ قَالَ قُلْتُ: هُوَ يَظْلِمُ فَيُسَلِّطُ اللهُ عَلَى عَذِبِهِ أَوْعَلَى عَقِبِ عَقِبِهِ ؟ فَقَالَ: إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ : «وَلْيَخْشَ الَّذِينَ لَوْتَرَكُوامِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَافاً خَافُواعَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُوا اللهَ وَلْيَقُولُوا قَوْلاً سَدِيداً».

١٤ - عَنْهُ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ أَوْحَى إِلَى نَبِيٍّ مِنْ أَنْبِيَائِهِ فِي مَمْلَكَةِ جَبَّارٍمِنَ الْجَبَّارِينَ أَنِ ائْتِ هٰذَاالْجَبَّارَ فَقُلْ لَهُ : إِنِّي لَمْ أَسْتَعْمِلْكَ عَلَى سَفْكِ الدِّمَاءِ وَاتِّخَاذِالْأَمْوَالِ وَ إِنَّمَا اسْتَعْمَلْتُكَ لِتَكُفَّ عَنِّي أَصْوَاتَ الْمَظْلُومِينَ

ستم کند خداوند مسلط گرداند کسیرا که باو یا بفرزندان اویا بفرزند فرزندش ستم کند ، گوید : عرضکردم: اوستم کند وخدا بفرزندش یافرزند فرزندش کسی‌را مسلط سازد ؟ فرمود : خدای عزوجل فرموده : «وباید بترسند آنانکه اگر بارگذارند پس از خود فرزندان ناتوانی میترسند برایشان پس‌بترسند خدارا وبگویند سخنی استوار» (سورهٔ نساء آیهٔ ٩) .

شرح ـ در تفسیر این آیهٔ شریفه سه وجه گفته‌اند که مناسب با استشهاد امام علیه السلام وجه دوم است وآن اینست که خداوند دراین آیه بولی یتیم دستور باداء امانت و حفظ مال یتیم‌را داده است ، وبنا براین معنی آیه چنین میشود : که هرکس سرپرستی یتیمی‌را بعهده گرفته باید طوری در اموال او تصرف کند که دوست دارد دیگران دراموال فرزندان خودش پس از مرگ او آنطور تصرف کنند و خلاصه ستم بآنها روا ندارد همچنانکه دوست ندارد دیگران در بارهٔ فرزندانش پس از وی ستم کنند ، و لذا دنبال این آیه خداوند فرماید : « ان‌الذین یاکلون ... »همانا آنانکه میخورند اموال‌یتیمان را بستم جز این نیست که میخورند در شکمهای خویش آتش‌را ... تاآخر آیه » و شیخ طبرسی (ره) در تفسیر این آیه از حضرت صادق‌علیه‌السلام حدیث کند (وملخص‌اینست) که‌فرمود : درکتاب علی‌بن‌ابیطالب علیه السلام نوشته‌است که هرکه مال یتیم را بستم بخورد و بالش در دنیا وآخرت بوی برسد اما در دنیا بفرزندانش پس‌از او رسد و اما درآخرت گرفتار آتش شود .

و روی این بیان نظر امام علیه السلام نیز درپاسخ از پرسش راوی و استبعاد او از اینکه چگونه فرزند بستم پدر عقوبت شود روشن گردد ، زیرا ستم اثری طبیعی داردکه آن اثر در دنیا نیز بستمکار برسد واگر بخود او نرسید بفرزندانش برسد ، مانند آتش‌که هرجا افتاد اثرش سوزاندن است ، و همین بیان برای جلوگیری ازستم ستمگران کافی است زیرا آنکس‌که گرفتاری ستمکار یا فرزندان او را دید ویا این گفتار را ازگویندهٔ راستگوئی چون امام علیه السلام شنید و باور داشت ، و دانست‌که ستمکاری خواه و ناخواه درنظام آفرینش اثر دارد وستمکار بجرای کردار زشتش دچارگردد ، ستم بکسی روا ندارد ، و باعث جلوگیری ظلم وتعدی گردد ، واین منافاتی با عدل الهی ندارد زیرا اثر طبیعی و واکنش عمل انسانی است .

١٤ ـ حضرت صادق علیه السلام فرمود : که خدای عزوجل به پیامبری از پیمبرانش که درکشور یکی‌از سرکشان وجباران بود وحی فرستادکه نزد این‌مرد جبار برو وباو بگو : که من‌ترا نگماردم برای‌ریختن

فَانِّي لَمْ أَدَعْ ظُلَامَتَهُمْ وَإِنْ كَانُوا كُفَّاراً .

١٥- اَلْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْوَشَّاءِ ، عَنْ عَلِيِّ ابْنِ أَبِي حَمْزَةَ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : مَنْ أَكَلَ مَالَ أَخِيهِ ظُلْماً وَلَمْ يَرُدَّهُ إِلَيْهِ أَكَلَ جَذْوَةً مِنَ النَّارِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ .

١٦- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ زَيْدٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : اَلْعَامِلُ بِالظُّلْمِ وَالْمُعِينُ لَهُ وَالرَّاضِي بِهِ شُرَكَاءُ ، ثَلَاثَتُهُمْ .

١٧- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : إِنَّ الْعَبْدَ لَيَكُونُ مَظْلُوماً فَمَا يَزَالُ يَدْعُو حَتَّى يَكُونَ ظَالِماً .

خونها وگرفتن اموال ، همانا تو را گماردم تا ناله‌های ستم رسیدگان را از من بازداری ، زیرا من از ستمی که بایشان شده نگذرم اگرچه کافر باشند .

١٥- ابوبصیر گوید : شنیدم از حضرت صادق عليه السلام که میفرمود : هر که مال برادر (دینی) خود را بخورد ، و (خودش یاعوضش را) باو برنگرداند ، در روزقیامت پارهٔ از آتش خورد .

١٦- ونیز آنحضرت عليه السلام فرمود : ستمکار وکمککار او و آنکه بستم او راضی باشد هر سه آنان در ستم شریکند .

شرح - مجلسی (ره) گوید : ظاهر حدیث درستم بدیگران است ، وچه بسا شامل ظلم بنفس نیز بشود ، و ظاهر ازکمککار آنکس است که درستم کمك بستمکار کند ، و چه بسا عمومیت داشته باشد که شامل هر کمککار بستمگر نیز بشود ، و ظاهر از راضی بستم غیراز آنکس است که باو ستم شده ، وچه بسا شامل او نیز گردد ، وتأیید کند آنچه را گفتیم گفتار خدایتعالی : « ونگروید بسوی آنان که ستم کردند که میرسد شمارا آتش» (سورهٔ هود آیهٔ ١١٣) درکشاف گوید : این نهی شامل شود هم‌میلی با آنان و بستگی بآنها و رفاقت وهم‌نشینی و دیدارشان و نادیده گرفتن کردارشان و رضایت اعمالشان و شبیه شدنشان و درآمدن برفتارشان ، و باتعظیم و احترام بردن نامشان را (که تمامی آنهارا شامل گردد) و درکتاب من‌لایحضره الفقیه درخبر مناهی پیغمبراکرم(ص) وغیرآن خبراست که فرمود : هر که سلطان ستمگری را ستایش کند، یا از راه طمع باو برایش زبونی و فروتنی کند بااو در دوزخ هم‌نشین است .

١٧- هشام‌بن سالم گوید : شنیدم که حضرت‌صادق عليه السلام میفرمود : همانا بندهٔ مظلوم شود ، وپیوسته دعا کند تا ظالم گردد .

شرح - فیض علیه الرحمة گوید : یعنی آنقدر نفرین برظالم کند که برظلم او بیفزاید ، پس ظالم، مظلوم، ومظلوم‌ظالم گردد . ومجلسی‌علیه‌الرحمة گوید: چندا‌حتمال‌دارد: **اول:** درنفرین برظالم افراط کند واز حدبگذراند تا بآنجاکه‌خود ظالم گردد ، مانندا‌اینکه ظالم‌ستم‌اندکی باوکرده چون دشنام‌یا بردن‌چند درهم معدود ، و مظلوم درمقابل باو نفرین بمرگ و نابودی وکوری و زمینگیری و امثال آنها کند . **دوم:**

﴿٢٦٥﴾ ١٨- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي نَهْشَلٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ ابْنِ سِنَانٍ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ: مَنْ عَذَرَ ظَالِماً بِظُلْمِهِ سَلَّطَ اللهُ عَلَيْهِ مَنْ يَظْلِمُهُ فَإِنْ دَعَا لَمْ يُسْتَجَبْ لَهُ وَلَمْ يَأْجُرْهُ اللهُ عَلَى ظُلَامَتِهِ.

١٩ - عَنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ؛ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ. قَالَ: مَا انْتَصَرَ اللهُ مِنْ ظَالِمٍ إِلَّا بِظَالِمٍ، وَذَلِكَ قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ: «وَ كَذَلِكَ نُوَلِّي بَعْضَ الظَّالِمِينَ بَعْضاً».

٢٠ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ، عَنِ السَّكُونِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم: مَنْ ظَلَمَ أَحَداً فَفَاتَهُ فَلْيَسْتَغْفِرِ اللهَ لَهُ فَإِنَّهُ كَفَّارَةٌ لَهُ.

٢١ - أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْكُوفِيُّ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْحُسَيْنِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَلَفٍ، عَنْ مُوسَى بْنِ إِبْرَاهِيمَ

اینکه مقصود این باشد که بدشمن مؤمن نفرین کند که گرفتار بلا گردد که خدا آنرا نپسندد و برخود بلکه بر برادر مؤمن خود ظالم گردد، زیرا مقتضای اخوت ایمانی این بود که بصلاح او دعا کند ... سوم: اینکه اصرار در دعا کند تا آنکه دعایش مستجاب گردد، و بردشمن مسلط گردد، و باو ستم کند که در این صورت کار برعکس شود، درصورتیکه حال او یعنی مظلوم بودنش برای او بهتر بود. (وجمعاً ٦ وجه ذکر فرموده است که سه وجه آن بدون مراعات ترتیب انتخاب شد).

١٨- عبدالله بن سنان گوید: حضرت صادق عليه السلام فرمود: هر که برای ستمکاری درستمی که کرده است عذر بتراشد (ودرصدد دفع سرزنش و ملامت مردمان نسبت باو برآید) خداوند بر او مسلط کند کسیرا که باو ستم کند، و اگر دعا کند (که آن ستم را از او دور کند) مستجاب نکند، و دربرابر ستمیکه باو شده پاداشی باو ندهد.

١٩- ابوبصیر گوید: که امام باقر علیه السلام فرمود: خداوند از (هیچ) ستمکاری انتقام نگیرد مگر بوسیلهٔ ستمکار دیگری، واینست گفتار خدای عزوجل «و بدینسان بگماریم بعضی از ستمگرانرا بربعضی» (سورهٔ انعام آیه ١٢٩).

٢٠- از امام صادق عليه السلام روایت شده است که رسول خدا (ص) فرمود: هر که بدیگری ستم کرد و او را از دست داد (یعنی دسترسی باو نداشت که از او رضایت بجوید) از خدا برای اوطلب آمرزش کند، زیرا که همان کفارهٔ ستم او گردد.

توضیح - مجلسی علیه الرحمة گوید: شاید این خبر حمل گردد برآن موردی که حق مالی نباشد مانند غیبت وامثال آن، وگرنه واجب است که مال را از او صدقه بدهد، مگر آنکه کسی بگوید تصدق نیز بکنوع طلب آمرزش است برای او.

٢١- حضرت موسی بن جعفر عليه السلام فرمود: رسول خدا (ص) فرمود: هر که صبح کند ودر دل قصد ستم

الْمَرْوَزِيِّ ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : مَنْ أَصْبَحَ وَهُوَ لَا يَهُمُّ بِظُلْمِ أَحَدٍ غَفَرَ اللهُ لَهُ مَا اجْتَرَمَ .

٢٢ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي حَمْزَةَ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ : دَخَلَ رَجُلَانِ عَلَى أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام فِي مُدَارَأَةٍ بَيْنَهُمَا وَمُعَامَلَةٍ ، فَلَمَّا أَنْ سَمِعَ كَلَامَهُمَا قَالَ : أَمَا إِنَّهُ مَا ظَفِرَ أَحَدٌ بِخَيْرٍ مَنْ ظَفِرَ بِالظُّلْمِ أَمَا إِنَّ الْمَظْلُومَ يَأْخُذُ مِنْ دِينِ الظَّالِمِ أَكْثَرَ مِمَّا يَأْخُذُ الظَّالِمُ مِنْ مَالِ الْمَظْلُومِ ، ثُمَّ قَالَ : مَنْ يَفْعَلُ الشَّرَّ بِالنَّاسِ فَلَا يُنْكِرُ الشَّرَّ إِذَا فُعِلَ بِهِ ، أَمَا إِنَّهُ إِنَّمَا يَحْصُدُ ابْنُ آدَمَ مَا يَزْرَعُ وَلَيْسَ يَحْصُدُ أَحَدٌ مِنَ الْمُرِّ حُلْواً وَلَا مِنَ الْحُلْوِ مُرّاً فَاصْطَلَحَ الرَّجُلَانِ قَبْلَ أَنْ يَقُومَا .

﴿٢٦٦٠﴾ ٢٣ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ ، عَمَّنْ ذَكَرَهُ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : مَنْ خَافَ الْقِصَاصَ كَفَّ عَنْ ظُلْمِ النَّاسِ .

(بَابُ اتِّبَاعِ الْهَوَى)

١ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ الْوَابِشِيِّ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عليه السلام يَقُولُ : احْذَرُوا أَهْوَاءَكُمْ كَمَا تَحْذَرُونَ أَعْدَاءَكُمْ فَلَيْسَ شَيْءٌ أَعْدَى لِلرِّجَالِ مِنِ اتِّبَاعِ أَهْوَائِهِمْ وَحَصَائِدِ أَلْسِنَتِهِمْ .

کسی را نکند ، خداوند هر گناهیکه از او سرزده بیامرزد .

٢٢ـ ابوبصیر گوید : دومرد برای کشمکش و معاملهٔ که باهم داشتند خدمت حضرت صادق علیه السلام آمدند، همینکه حضرت سخن هر دو را شنید ، فرمود : هرآینه بدرستیکه کسی دست نیابد بچیزی مانند کسی که بوسیله ستم بچیزی دست یابد (یعنی مظلوم واقع شود و بوسیله ستمی که باو شده بپاداشهای بسیاری رسد) هرآینه بدرستی که مظلوم از دین ظالم بگیرد بیش از آنچه ظالم از مال مظلوم گرفته است ، سپس فرمود : هر که بمردم بدی کند ، نباید بدی را زشت شمارد آنگاه که باو بدکنند ، همانا آدمیزاده دروکند همان را که بکارد ، و هیچکس از دانهٔ تلخ شیرین درو نکند ، و نه از شیرین تلخ (دروکند) پس آندو مرد پیش از آنکه ازجا برخیزند باهم سازش کردند .

٢٣ـ (این حدیث مانند حدیث ٦ است که باترجمه‌اش گذشت) .

✡(باب پیروی ازهوای نفس)✡

١ـ ابومحمد وابشی گوید : شنیدم ازحضرت صادق علیه السلام که میفرمود : از هوا های (نفسانی) خود برحذر باشید و بترسید چنانچه از دشمنان حذر میکنید ، زیرا چیزی برای مردان دشمن تر از پیروی هوا های خودشان و درو شده‌های زبانهاشان (یعنی آنچه بیهوده از دهان خارج شود) نیست .

٢ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : يَقُولُ اللهُ عَزَّ وَ جَلَّ : وَعِزَّتِي وَجَلَالِي وَ عَظَمَتِي وَ كِبْرِيَائِي وَنُورِي وَعُلُوِّي وَارْتِفَاعِ مَكَانِي لَا يُؤْثِرُ عَبْدٌ هَوَاهُ عَلَى هَوَايَ إِلَّا شَتَّتُّ عَلَيْهِ أَمْرَهُ وَلَبَّسْتُ عَلَيْهِ دُنْيَاهُ وَشَغَلْتُ قَلْبَهُ بِهَا وَلَمْ أُوتِهِ مِنْهَا إِلَّا مَا قَدَّرْتُ لَهُ ، وَعِزَّتِي وَجَلَالِي وَعَظَمَتِي وَنُورِي وَعُلُوِّي وَارْتِفَاعِ مَكَانِي لَا يُؤْثِرُ عَبْدٌ هَوَايَ عَلَى هَوَاهُ إِلَّا اسْتَحْفَظْتُهُ مَلَائِكَتِي وَ كَفَلْتُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرَضِينَ رِزْقَهُ وَ كُنْتُ لَهُ مِنْ وَرَاءِ تِجَارَةِ كُلِّ تَاجِرٍ وَأَتَتْهُ الدُّنْيَا وَهِيَ رَاغِمَةٌ .

٣ ـ اَلْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْوَشَّاءِ ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ حُمَيْدٍ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ عَقِيلٍ قَالَ : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام : إِنَّمَا أَخَافُ عَلَيْكُمُ اثْنَتَيْنِ اتِّبَاعَ الْهَوَى وَ طُولَ

توضیح ـ باید دانست که همهٔ آنچه دل بخواهد ، و پیروی هوای نفس همه‌جا مذموم نیست ، بلکه میزان همانست که درباب دوستی دنیا گذشت که هرهوای نفسی که فقط بخاطر شهوت رانی و لذت جسمانی واغراض دنیوی باشد وخدا درآن منظور نباشد پیروی از آن مذموم ، وچنانچه پیروی کرد پیروی نفس امارهٔ بسوء را کرده‌است ، وآنچه انسان بخاطر اطاعت امر خدای سبحان انجام دهد وبرای تحصیل رضای او باشد اگرچه برطبق دلخواه و هواپرستی او باشد مذموم نیست ، پس ممکن است گاهی انسان بخاطر شهرت در عبادت وجلب قلوب جهال ونادانان ترك لذات نفسانی کند وگرسنگی وتشنگی وشب زنده‌داری را برخود هموار کند ولی مذموم باشدزیرا بخاطر اغراض پست دنیا بوده ، و درمقابل گاهی ممکن است بخاطر انجام فرمان خدا و بمنظور بدست آوردن فرزند صالح و شایسته ، یا برای آلوده نشدن بحرام ازدواج کند وبا حلال خود جماع کند ، وچنین شخصی اگرچه لذت جسمانی هم میبرد ولی مذموم نیست چون هدفش دراین عمل کار صحیحی است . این بود ملخصی ازکلام مجلسی علیه الرحمة .

٢ـ از امام باقر علیه السلام روایت شده که رسول خدا(ص) فرمود : خدای عزوجل فرماید : سوگند بعزت وجلال خودم و بزرگی وکبریائم و نور و برتری مقامم که هیچ بندهٔ دلخواه خودرا بر دلخواه من مقدم ندارد جزاینکه کارش را پریشان کنم و دنیایش را درهم سازم ، و دلش را باو مشغول کنم ، و از دنیا براو ندهم جزآنچه برایش مقدر کرده‌ام ، وسوگند بعزت وجلال وبزرگی و نور و برتری و بلندی مقام که هیچ بندهٔ دلخواه مرا بردلخواه خود مقدم ندارد جزآنکه فرشتگان من اورا نگهبانی کنند ، وآسمانها و زمینها روزی او را متکفل گردند (وبعهده گیرند) واز پس تجارت هرتاجری پشتیبان و نگران او باشم، و دنیاهم درحالی که نخواهد بجانب او روکند .

توضیح ـ مجلسی علیه الرحمة درمعنای «وکنت له من وراء تجارة کل تاجر» چند وجه ذکر کرده که شاید بهترین آنها وجه اول است که مقصود این است که دل آنها را مسخر اوکنم ، و در دلهای آنها اندازم تا سهمی ازبهرهٔ تجارت خود را باو بدهند .

٣ـ امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود : جزاین نیست که من بر شما از دوچیز می‌ترسم : پیروی هوای

الْأَمَلِ أَمَّا اتِّبَاعُ الْهَوَى فَإِنَّهُ يَصُدُّ عَنِ الْحَقِّ وَأَمَّا طُولُ الْأَمَلِ فَيُنْسِي الْآخِرَةَ .

٤ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ؛ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ شَمُّونٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ الْأَصَمِّ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْحَجَّاجِ قَالَ : قَالَ لِي أَبُو الْحَسَنِ عليه السلام : اتَّقِ الْمُرْتَقَى السَّهْلَ إِذَا كَانَ مُنْحَدَرُهُ وَعْراً .

قَالَ : وَكَانَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام يَقُولُ : لَا تَدَعِ النَّفْسَ وَهَوَاهَا فَإِنَّ هَوَاهَا [فِي] رَدَاهَا ، وَتَرْكُ النَّفْسِ وَمَا تَهْوَى أَدَاهَا ؛ وَكَفُّ النَّفْسِ عَمَّا تَهْوَى دَوَاؤُهَا .

(بَابُ)

☆(الْمَكْرِ وَالْغَدْرِ وَالْخَدِيعَةِ)☆

﴿٢٦٦٥﴾ ١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ رَفَعَهُ قَالَ : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام : لَوْلَا أَنَّ الْمَكْرَ وَالْخَدِيعَةَ فِي النَّارِ لَكُنْتُ أَمْكَرَ النَّاسِ .

نفس ، و درازی آرزو ، اما پیروی هوا پس همانا که از حق باز میدارد و اما درازی آرزو آخرت را فراموش سازد .

٤ - عبدالرحمن بن الحجاج گوید : حضرت موسی بن جعفر علیه السلام بمن فرمود : بپرهیز از نردبانیکه بالا رفتنش آسان و پائین آمدنش دشوار است .

شرح - قبض و مجلسی علیهما الرحمة گویند : شاید مقصود نهی از طلب جاه و ریاست وسایر شهوات دنیا و بلندیهای آن باشد که اگرچه بآسانی بدست آید ولی عاقبت و سرانجام بدی دارد ، و خلاصی از گرفتاریهای آن بی نهایت دشوار است ، وحاصل اینکه پیروی نفس وبالا رفتن ازپله‌های هوی وهوس گرچه آسانست و برآمدن برهرپله بسهولت انجام شود ، وبآسانی بدست آید ولی هنگام مرگ دست از همه شستن وگذاردن و رفتن و حساب پس دادن آن دشوار است ، وبمانند کسی است که اندك اندك برقلهٔ کوهی بالارود ودر فرود آمدن حیران و سرگردان بماند ، وهمانند کسی است که پله پله بر نردبانی برآید ودرپلهٔ آخرین ناگهانی درافتد ، پس هرمقدار پله‌ها زیادتر باشد زیان سقوط بیشتر و خطر آن زیادتر است .

(برگردیم بدنبالهٔ حدیث ، عبدالرحمن بن حجاج) گوید وحضرت صادق علیه السلام میفرمود : نفس (سرکش) را بمیل و خواهش خود رها مکن ، زیراکه نابودیش درخواهش آن است ، رها کردن نفس بآنچه خواهد برای آن درد ، و جلوگیری آن از آنچه خواهد درمان آن است .

☆(باب مکر و بیوفائی و فریبکاری)☆

١ - هشام بن سالم درحدیثی مرفوع از امیرالمؤمنین علیه السلام حدیث کند که فرمود : اگر نبود که مکر و فریبکاری درآتشند من مکر اندیش‌ترین مردمان بودم .

٢ ـ عَلِيٌّ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم : يَجِيءُ كُلُّ غَادِرٍ ـ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ـ بِإِمَامٍ مَائِلٍ شِدْقُهُ حَتَّى يَدْخُلَ النَّارَ وَيَجِيءُ كُلُّ نَاكِثِ بَيْعَةِ إِمَامٍ أَجْذَمَ حَتَّى يَدْخُلَ النَّارَ .

٣ ـ عَنْهُ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم : لَيْسَ مِنَّا مَنْ مَاكَرَ مُسْلِماً .

٤ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ زَيْدٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : سَأَلْتُهُ عَنْ قَرْيَتَيْنِ مِنْ أَهْلِ الْحَرْبِ لِكُلِّ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا مَلِكٌ عَلَى حِدَةٍ ، اقْتَتَلُوا

توضیح ـ گویا جهت اینکه حضرت این سخن‌را فرموده این بود که مردم معاویه را مردی سیاستمدار وعاقل میدانستند ، وآنحضرت‌را سست‌رأی می‌پنداشتند ، چون میدیدند که حیله‌های معاویه که برپایهٔ دروغ ومکر بنانهاده شده بود پیشرفت میکرد ، پس آنحضرت بیان فرماید : که او باین نیرنگها آشناتر است ولی چون آنها مخالف بادستور خدا است آنهارا بکار نبندد چنانچه سید رضی (ره) در نهج البلاغه ازآنحضرت روایت‌کرده است که فرمود : «وما درزمانی واقع‌شده‌ایم که بیشتر مردم‌آن‌مکررا زیرکی پندارند ، و نادانان ایشان‌را زیرك خوانند ، آنهارا چه شده است ؟ خدا ایشان‌را بکشد ، مرد نیرومند وکاردان راه حیله ونیرنگ‌را میداندولی امرونهی خدا حلوگیریش‌کند ، وبااینکه برأی‌العین‌آنرا دیده و دانسته و توانائی بکار بردن آنرا دارد وامیگذارد و کسیکه در دین از هیچ گناهی باك ندارد فرصت‌جوئی میکند ومکررا بکار اندازد ...» وآشناتر بودن آنحضرت بمکر و حیله و داناتر بودنش در بکاربردن‌آن روشن است زیرا آنحضرت بهمه‌چیز داناتر ازدیگران بوده‌است . این بود ملخصی از گفتار مجلسی (ره) درمعنای حدیث .

٢ ـ حضرت صادق علیه السلام فرمود : رسولخدا (ص) فرمود : بیاید هرکه عهد شکنی‌کند درروز قیامت باامامی‌که دهن اوکج باشد تاداخل آتش‌گردد ، و بیاید هرکه بیعت امامی‌را شکشته دست بریده تا بهمان‌حال داخل آتش‌شود .

شرح ـ ممکن است ازلحاظ ادبی‌کلمهٔ «بامام» متعلق به «قادر» باشد و مقصود از «امام» امام حق باشد چنانچه مجلسی (ره) گفته ، وپس‌ازاین درخبر (٥) بیاید و بنا براین معنای حدیث چنین شود : که هرکه بامامی وپیشوای حقی از پیشوایان عهدشکنی کند بادهن‌کج وارد صحرای محشر گردد وبهمین‌حال باشد تابدوزخ رود ، وممکن‌است‌حرف «باء» در «بامام» بمعنای «مع» باشد ومتعلق‌به «یجیء» باشد ومقصود از «امام» امام‌ضلالت وگمراهی باشدچنانچه‌فیض (ره) گفته ، وبنابراین معنی چنین است : که هرکه عهد شکنی کند بیاید درروز قیامت در زیر پرچم امامی دهن‌کج تابهمان وضع بااوبدوزخ رود .

٣ ـ امام صادق علیه السلام فرمود : که‌رسول‌خدا (ص) فرموده : ازمانیست کسیکه بامسلمانی‌نیرنك‌کند .

٤ ـ طلحة بن زید گوید : از حضرت صادق علیه السلام پرسیدم : دو شهر است واهل هر دوکافر حربی هستند ، وبرای هرکدام‌پادشاهی جداست ، (اهل‌آندو) باهم جنك‌کردند سپس سازش‌نمودند ، پس ازآن

ثُمَّ اصْطَلَحُوا ،ثُمَّ إِنَّ أَحَدَ الْمَلِكَيْنِ غَدَرَ بِصَاحِبِهِ فَجَاءَ إِلَى الْمُسْلِمِينَ فَصَالَحَهُمْ عَلَى أَنْ يَغْزُوَ مَعَهُمْ تِلْكَ الْمَدِينَةَ ؟ فَقَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : لَا يَنْبَغِي لِلْمُسْلِمِينَ أَنْ يَغْدِرُوا وَلَا يَأْمُرُوا بِالْغَدْرِ وَلَا يُقَاتِلُوا مَعَ الَّذِينَ غَدَرُوا وَلَكِنَّهُمْ يُقَاتِلُونَ الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدُوهُمْ وَلَا يَجُوزُ عَلَيْهِمْ مَا عَاهَدَ عَلَيْهِ الْكُفَّارُ .

٥ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ،عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ شَمُّونٍ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْأَشْعَثِ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ حَمَّادٍ الْأَنْصَارِيِّ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ عَبْدِاللهِ بْنِ الْحَسَنِ ؛عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله يَجِيءُ كُلُّ غَادِرٍ بِإِمَامٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَائِلًا شِدْقُهُ حَتَّى يَدْخُلَ النَّارَ .

﴿٢٦٧٠﴾ ٦- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ ؛ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ ، عَنْ عَمِّهِ يَعْقُوبَ بْنِ سَالِمٍ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الْعَبْدِيِّ ؛ عَنْ سَعْدِ بْنِ طَرِيفٍ ؛ عَنِ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَةَ قَالَ : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام ذَاتَ يَوْمٍ وَهُوَ يَخْطُبُ عَلَى الْمِنْبَرِ بِالْكُوفَةِ : يَا أَيُّهَا النَّاسُ لَوْلَا كَرَاهِيَةُ الْغَدْرِ كُنْتُ مِنْ أَدْهَى النَّاسِ ،أَلَا إِنَّ لِكُلِّ غَدْرَةٍ فَجْرَةً وَلِكُلِّ فَجْرَةٍ كُفْرَةً ؛ أَلَا وَإِنَّ الْغَدْرَ وَالْفُجُورَ وَالْخِيَانَةَ فِي النَّارِ .

(بَابُ الْكِذْبِ)

١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ؛ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ ،

یکی از آندو پادشاه برفیقش (یعنی بپادشاه دیگری) خدعه زد وآمد بامسلمانان سازش کرد که بوسیله آنها باآن شهر دیگر جنك کند ؛ حضرت صادق عليه السلام فرمود : برای مسلمین نشایدکه خدعه کنند ، ونه دستور بخدعه دهند ، ونه جنگه کنند باآنانکه نیرنك زنند (وعهد شکنی کنند) ولی میتوانند هرجاکه مشرکین را یافتند باآنها بجنگند ، وآنچه کفار برآن پیمان بسته اند برآنان گذرا (ونافذ) نیست . (یعنی پیمان مشرکین و سازششان بایکدیگر صحیح نیست و مانع از جنك مسلمانان باآنها نیست ، وهرکجاکه مشرکین را یافتند میتوانند باآنها جنك کنند) .

٥ - حضرت صادق عليه السلام فرمود :که رسولخدا (ص) فرمود : هرکه باامامی بیوفائی (وعهد شکنی کند) بادهن کج وارد محشر گردد تا بدوزخ رود .

٦ - اصبغ بن نباته گوید : روزی امیر المؤمنین عليه السلام برمنبر کوفه خطبه خواند وفرمود : ای گروه مردم اگرعهدشکنی بدنبود من سیاستمدارترین مردم بودم ،آگاه باشیدکه هرعهدشکنی تباه کاری وهرزه گی است ، وهرتباه کاری ناسپاسی وکفری دربردارد ،آگاه باشیدکه بیوفائی وتباه کاری وخیانت درآتش است .

✡(باب دروغ)✡

١ - ابونعمان گوید : حضرت باقر عليه السلام بمن فرمود : ای ابانعمان برما دروغی مبند تادین خودرا

عَنْ أَبِي النُّعْمَانِ قَالَ: قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام: يَا أَبَا النُّعْمَانِ لَا تَكْذِبْ عَلَيْنَا كَذْبَةً فَتَسْلُبَ الْحَنِيفِيَّةَ، وَلَا تَطْلُبَنَّ أَنْ تَكُونَ رَأْساً فَتَكُونَ ذَنْباً، وَلَا تَسْتَأْكِلِ النَّاسَ بِنَا فَتَفْتَقِرَ؛ فَإِنَّكَ مَوْقُوفٌ لَا مَحَالَةَ وَمَسْؤُولٌ، فَإِنْ صَدَقْتَ صَدَّقْنَاكَ وَ إِنْ كَذَبْتَ كَذَّبْنَاكَ.

٢ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مِهْرَانَ، عَنْ سَيْفِ بْنِ عَمِيرَةَ، عَمَّنْ حَدَّثَهُ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: كَانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِمَا يَقُولُ لِوُلْدِهِ اتَّقُوا الْكِذْبَ، الصَّغِيرَ مِنْهُ وَالْكَبِيرَ فِي كُلِّ جِدٍّ وَهَزْلٍ؛ فَإِنَّ الرَّجُلَ إِذَا كَذَبَ فِي الصَّغِيرِ اجْتُرِئَ عَلَى الْكَبِيرِ، أَمَا عَلِمْتُمْ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم قَالَ: مَا يَزَالُ الْعَبْدُ يَصْدُقُ حَتَّى يَكْتُبَهُ اللهُ صِدِّيقاً وَمَا يَزَالُ الْعَبْدُ يَكْذِبُ حَتَّى يَكْتُبَهُ اللهُ كَذَّاباً.

٣ - عَنْهُ؛ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى، عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ جَعَلَ لِلشَّرِّ أَقْفَالاً وَ جَعَلَ مَفَاتِيحَ تِلْكَ الْأَقْفَالِ الشَّرَابَ؛ وَالْكِذْبُ شَرٌّ

برباد دهی، ومبادا خواهیکه سرباشی (وجلو قرار گیری) تادم شوی (وعقب بمانی) وبوسیلهٔ مامردم را مخور که فقیر گردی، زیرا بناچار ترا نگذارند وپرسش کنند، پس اگر راست گوئی ما تصدیقت کنیم واگر دروغ گوئی ماترا تکذیب کنیم.

شرح - مجلسی علیه الرحمة درمعنای فرمایش حضرت که: «مبادا بخواهی سرباشی تادم شوی» چندوجه ذکر کرده است **اول** اینکه دم کنایه از ذلت وپستی نزد خداوند و نزد بندگان شایسته و صالح اواست. **دوم** اینکه مقصود عقب ماندن درآخرت است وبه تشبیه لطیفی اشاره فرموده است، وآن اینستکه اگر در راه باریکی یکدسته سوار بروند هنگام مراجعت وبازگشت آنکسکه جلو بوده بناچار عقب قرار گیرد. **سوم** اینکه بواسطهٔ طلب دنیا ذلیل خواهی شد ومرادت در دنیا حاصل نگردد و بدان نرسی، زیرا غالباً دنیاطلب بدان نرسد، وبعکس آنکه از دنیا فرار کند آنرا بیابد. **چهارم** اینکه ریاست در دنیا برای مردمان متوسط بدست نیاید جز از راه توسل ببالاتر ازخود، وچون غالباً ریاست دنیا بدست نااهلان است وریاست برای اهل حق دردنیا بندرت اتفاق افتد، پس ناچار باید بنااهلان متوسل شود وتابع ایشان گردد ودرزمرهٔ یاران واعوان ایشان درآید، واین باعث شود که درآخرت نیز باآنان محشور گردد.

ودرگفتار حضرتکه: «وبوسیلهٔ ما مردم را مخور ...» گوید: یعنی بسبب ساختن خبرهای دروغ دربارهٔ ما، یاباحکام دروغ ساختن ونسبت آنهارا بمادادن، مخواه که اموال مردم را بخوری، پس در دنیا یا درآخرت بیچاره وفقیر شوی.

٢ - حضرت باقر عليه السلام فرمود: علی بن حسین بفرزندانش میفرمود: از دروغ کوچك وبزرگش، جدی وشوخیش بپرهیزید، زیرا آنکسکه درچیز کوچك دروغ گفت بدروغ بزرگ نیز جرئت پیدا کند آیا ندانید که رسولخدا (ص) فرمود: بندهٔ (خدا) پیوسته راست گوید تاخدا اورا صدیق نویسد، وپیوسته دروغ گوید تاخدا اوراکذاب (ودروغگو) نویسد.

٣ - حضرت باقر عليه السلام فرمود: خدای عزوجل برای بدی قفلهائی قرار داده، وکلیدهای آنهارا

مِنَ الشَّرَابِ.

٤ - عَنْهُ، عَنْ أَبِيهِ، عَمَّنْ ذَكَرَهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِالرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي لَيْلَىٰ؛ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: إِنَّ الْكِذْبَ هُوَ خَرَابُ الْإِيمَانِ.

(٢٦٧٥) ٥ - اَلْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ، وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ صَالِحِ بْنِ أَبِي حَمَّادٍ جَمِيعاً، عَنِ الْوَشَّاءِ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَائِذٍ، عَنْ أَبِي خَدِيجَةَ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: اَلْكِذْبُ عَلَى اللهِ وَعَلَى رَسُولِهِ صلى الله عليه وآله مِنَ الْكَبَائِرِ.

٦ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَىٰ؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَىٰ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ، عَنْ أَبَانٍ الْأَحْمَرِ، عَنْ فُضَيْلِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: إِنَّ أَوَّلَ مَنْ يُكَذِّبُ الْكَذَّابَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ، ثُمَّ الْمَلَكَانِ اللَّذَانِ مَعَهُ، ثُمَّ هُوَ يَعْلَمُ أَنَّهُ كَاذِبٌ.

٧ - عَلِيُّ بْنُ الْحَكَمِ، [عَنْ أَبَانٍ]، عَنْ عُمَرَ بْنِ يَزِيدَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ: إِنَّ الْكَذَّابَ يَهْلِكُ بِالْبَيِّنَاتِ وَيَهْلِكُ أَتْبَاعُهُ بِالشُّبَهَاتِ.

٨ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَىٰ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَىٰ، عَنِ ابْنِ أَبِي نَجْرَانَ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ وَهْبٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ: إِنَّ آيَةَ الْكَذَّابِ بِأَنْ يُخْبِرَكَ خَبَرَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَالْمَشْرِقِ

شراب قرار داره، ودروغ بدتر ازشراب است.

شرح - مجلسی (ره) گوید: گویاسرّش اینستکه شراب عقلرا زائل کند وبا زائل شدن آن تمامی موانع - چون شرم ازخدا وخلق وتفکردرقبح وعقاب خدا ومفسده‌های دنیوی واخروی - برداشته شود پس تمامی این قبلها بازگردد، وگویا مراد بدروغی که بدترازشراب است دروغ برخداوند وحجتهای اوست زیرا او همردیف کفر است، وحلال شمردن شرابهای حرام یکی از نتایج این قسم دروغ است.

٤ - ونیز حضرت باقر عليه السلام فرمود: دروغ ویرانکنندهٔ ایمان است.

٥ - حضرت صادق عليه السلام فرمود: دروغ برخدا ورسولش (ص) ازگناهان کبیره است.

٦ - حضرت باقر عليه السلام فرمود: اولین کسیکه دروغگورا تکذیب کند خداوند عزوجل است، سپس دوفرشته که بااو هستند، سپس خود اوهم میداندکه دروغگو است.

٧ - عمربن یزید گوید: شنیدم حضرت صادق عليه السلام میفرمود: دروغگو با برهانهای روشن هلاك گردد، وپیروانش بوسیلهٔ شبهات.

توضیح - فیض (ره) گوید: مقصود ازه کذاب، ودروغگو دراینجا مدعی ریاست است چون او با علم ودانائی بجهل خود خلاف واقع گوید، وپیروانش بسبب حسن‌ظن وخوش‌بینی باو واحتمال راستگوئیش دچار اشتباه شوند.

٨ - معاویه بن وهب گوید: شنیدم از حضرت صادق عليه السلام که میفرمود: نشانهٔ دروغگو اینست که از

وَالْمَغْرِبِ فَإِذَا سَأَلْتَهُ عَنْ حَرَامِ اللهِ وَحَلَالِهِ لَمْ يَكُنْ عِنْدَهُ شَيْءٌ .

٩ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ مَنْصُورِ بْنِ يُونُسَ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عليه السلام يَقُولُ : إِنَّ الْكَذْبَةَ لَتُفْطِرُ الصَّائِمَ ؛ قُلْتُ : وَأَيُّنَا لَا يَكُونُ ذَلِكَ مِنْهُ ؟ ! قَالَ : لَيْسَ حَيْثُ ذَهَبْتَ إِنَّمَا ذَلِكَ الْكِذْبُ عَلَى اللهِ وَعَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْأَئِمَّةِ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ وَعَلَيْهِمْ .

﴿٢٦٨٠﴾ ١٠ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ رَفَعَهُ إِلَى أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : ذُكِرَ الْحَائِكُ لِأَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام أَنَّهُ مَلْعُونٌ فَقَالَ : إِنَّمَا ذَاكَ الَّذِي يَحُوكُ الْكِذْبَ عَلَى اللهِ وَعَلَى رَسُولِهِ صلى الله عليه وآله وسلم .

١١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللهِ ؛ عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ عَبْدِ الْحَمِيدِ الطَّائِيِّ ؛ عَنِ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَةَ قَالَ : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام : لَا يَجِدُ عَبْدٌ طَعْمَ الْإِيمَانِ حَتَّى يَتْرُكَ الْكِذْبَ هَزْلَهُ وَجِدَّهُ .

١٢ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ؛ عَنْ أَبِيهِ ؛ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ؛ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَجَّاجِ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام : الْكَذَّابُ هُوَ الَّذِي يَكْذِبُ فِي الشَّيْءِ ؟ قَالَ : لَا ؛ مَا مِنْ أَحَدٍ إِلَّا يَكُونُ ذَلِكَ مِنْهُ وَلَكِنَّ الْمَطْبُوعَ عَلَى الْكِذْبِ .

١٣ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللهِ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ طَرِيفٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَمَّنْ

آسمان وزمین ومشرق ومغرب خبر میدهد ، ولی آنگاه که ازحرام وحلال خدا ازاو بپرسی چیزی نزد او نیست که پاسخ دهد .

٩ - ابوبصیر گوید : شنیدم حضرت صادق علیه السلام می‌فرمود : یکدروغ روزهٔ روزه دار را بگشاید عرض کردم : کدامیك ازما است که چنین کاری ازاوسر نزند ؟ (ویکدروغ درروز نگوید ؟) فرمود : آن‌دروغ که تو خیال کردی (منظور) نیست ، همانا آن‌دروغ بستن بخدا ورسولش وائمه علیهم السلام است .

١٠ - درحدیثی مرفوع‌روایت شده که نزد حضرت صادق علیه السلام گفته شد : که بافنده ملعونست ؟ حضرت فرمود : این آن بافنده‌ایست که برخدا وبررسولش دروغ ببافد .

١١ - حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود : هیچ بندهٔ مرد ایمان‌را نچشد تادروغرا ترك کندچه شوخی باشد وچه جدی .

١٢ - عبدالرحمن بن‌حجاج گوید : بحضرت صادق علیه السلام عرض کردم : کذاب آنکس‌استکه‌در چیزی دروغگوید ؟ فرمود : نه ، (زیرا) کسی نیست جز اینکه این از او سرزند ولی مقصود آنکس‌است که بدروغ عادت کرده است .

١٣ - حضرت صادق علیه السلام فرمود : عیسی بن مریم علیه السلام فرمود : هرکه دروغش زیاد

ذَكَرَهُ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ عِيسَى بْنُ مَرْيَمَ عليه السلام : مَنْ كَثُرَ كِذْبُهُ ذَهَبَ بَهَاؤُهُ .

١٤ - عَنْهُ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ عُثْمَانَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَالِمٍ ، رَفَعَهُ قَالَ : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام : يَنْبَغِي لِلرَّجُلِ الْمُسْلِمِ أَنْ يَجْتَنِبَ مُوَاخَاةَ الْكَذَّابِ ، فَإِنَّهُ يَكْذِبُ حَتَّى يَجِيءَ بِالصِّدْقِ فَلَا يُصَدَّقُ

﴿٢٦٨٥﴾ ١٥ - عَنْهُ ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيِّ ، عَنْ عُبَيْدِ بْنِ زُرَارَةَ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : إِنَّ مِمَّا أَعَانَ اللهُ [بِهِ] عَلَى الْكَذَّابَيْنِ النِّسْيَانَ .

١٦ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ أَبِي يَحْيَى الْوَاسِطِيِّ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : الْكَلَامُ ثَلَاثَةٌ : صِدْقٌ وَكِذْبٌ وَإِصْلَاحٌ بَيْنَ النَّاسِ قَالَ : قِيلَ لَهُ : جُعِلْتُ فِدَاكَ مَا الْإِصْلَاحُ بَيْنَ النَّاسِ ؟ قَالَ : تَسْمَعُ مِنَ الرَّجُلِ كَلَاماً يَبْلُغُهُ فَتَحْبُثُ نَفْسُهُ فَتَلْقَاهُ فَتَقُولُ : سَمِعْتُ مِنْ فُلَانٍ قَالَ فِيكَ مِنَ الْخَيْرِ كَذَا وَكَذَا ؛ خِلَافَ مَا سَمِعْتَ مِنْهُ .

١٧ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ؛ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي نَصْرٍ ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ ، عَنِ الْحَسَنِ الصَّيْقَلِ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام : إِنَّا قَدْ وُلِّينَا عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام فِي قَوْلِ يُوسُفَ عليه السلام : «أَيَّتُهَا الْعِيرُ إِنَّكُمْ لَسَارِقُونَ» ؟ فَقَالَ : وَاللهِ مَا سَرَقُوا وَمَا كَذَبَ ، وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ عليه السلام : «بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هَذَا فَاسْأَلُوهُمْ إِنْ كَانُوا يَنْطِقُونَ» ؟ فَقَالَ : وَاللهِ مَا فَعَلُوا وَمَا كَذَبَ ، قَالَ : فَقَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام : مَا عِنْدَكُمْ فِيهَا يَا صَيْقَلُ ؟ قَالَ : فَقُلْتُ : مَا عِنْدَنَا فِيهَا إِلَّا التَّسْلِيمُ ، قَالَ : فَقَالَ : إِنَّ اللهَ

شد ، آبرویش برود .

١٤ - امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود : برای مردمسلمان سزاوار وشایسته است که ازرفاقت دروغگو بپرهیزد ، زیراکه اودروغگوید تابدانجاکه اگر راست هم بگوید باور نشود .

١٥ - عبید بن زرارة گوید : شنیدم حضرت صادق علیه السلام میفرمود : از چیزهائیکه خداوند بوسیلهٔ آن بدروغگویان کمک کرده است فراموشی است .

١٦ - از حضرت صادق علیه السلام حدیث شده است که فرمود : سخن برسه گونه است : راست ، و دروغ ، واصلاح میان مردم ، (راوی) گوید : بآن حضرت عرض شد : قربانت اصلاح میان مردم چیست؟ فرمود : ازکسی سخنی در بارهٔ دیگری میشنوی که اگر آن سخن باو برسد بد دل می‌شود ، پس تو اورا دیدارکنی وباوبگوئی : ازفلانی شنیدم که دربارهٔ خوبی توچنین وچنان میگفت ، برخلاف آنچه شنیده‌ای .

١٧ - حسن صیقل گوید : بحضرت صادق عرضکردم : برای‌ما ازحضرت باقر عليه السلام روایت شده که دربارهٔ گفتار یوسف علیه السلام (که فرمود) : « ای کاروان هرآینه شما دزد هستید » (سورهٔ یوسف آیه ٧٠) آنحضرت فرموده است : بخدا سوگند دزدی نکردند و یوسف هم دروغ نگفت ، و (هم‌چنین دربارهٔ آنچه) ابراهیم فرمود : «بلکه بزرگ آن بتان کرده است پس بپرسید از ایشان اگر هستند سخن گویان» (سورهٔ انبیاء آیهٔ ٦٣) آنحضرت عليه السلام فرموده است : بخدا سوگند آنان نکرده بودند وابراهیم نیز دروغ نگفت؛

أَحَبَّ اثْنَيْنِ وَأَبْغَضَ اثْنَيْنِ أَحَبَّ الْخَطَرَ فِيمَا بَيْنَ الصَّفَّيْنِ وَأَحَبَّ الْكِذْبَ فِي الْإِصْلَاحِ وَأَبْغَضَ الْخَطَرَ فِي الطُّرُقَاتِ وَأَبْغَضَ الْكِذْبَ فِي غَيْرِ الْإِصْلَاحِ ، إِنَّ إِبْرَاهِيمَ عليه السلام إِنَّمَا قَالَ : «بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هَذَا» ، إِرَادَةَ الْإِصْلَاحِ وَدَلَالَةً عَلَى أَنَّهُمْ لَا يَفْعَلُونَ ؛ وَقَالَ يُوسُفُ عليه السلام إِرَادَةَ الْإِصْلَاحِ .

حضرت صادق (که اینکلام را شنید) فرمود : ای صیقل نزد شما در اینباره چیست ؟ گوید : عرضکردم : نزدما جزتسلیم چیزی نیست ، گوید : پس آنحضرت فرمود : خداوند دوچیز را دوست دارد و دوچیز را دشمن دارد ، دوست دارد خرامندگی (وبا تبختر راه رفتن) را درمیان دوصف (از لشکر اسلام وکفر) و دوست دارد دروغ گفتن را درجای اصلاح (بین دونفر یا دوجمعیت از مسلمانان) و دشمن دارد خرامندگی در راهها وکویها را ، و(هم‌چنین) دشمن دارد دروغ گفتن را درغیرمقام اصلاح ، بدرستی که ابراهیم علیه السلام که فرمود : « بلکه بزرك ایشان این کار راکرده است» بخاطر اصلاح (حال بت پرستان و نجات آنها از گمراهی) بوده ، وراهنمائی (کردن آن جماعت) باینکه آن بتان نمی توانند کاری انجام دهند و یوسف علیه السلام نیز بخاطر اصلاح (حال فامیل خود یا دیگران آن کلام را) فرمود .

توضیح ـ در اینکه دروغ از محرمات است بحثی نیست و چنانچه شیخ انصاری رضوان‌الله علیه فرموده است : حرمت آن بضرورت عقول و ادیان و ادلهٔ اربعه ثابت است ، لکن در دوجهت بحث شده : یکی اینکه آیا ازکبائر است یا نه ، دیگر در ذکر جاهائی که دروغ جایز است اما در جهت اول چون بحث درآن خارج از وضع ترجمه و توضیح این روایت‌است خودداری میشود و برای توضیح بیشتر دراین باره خوانندگان محترم بمتاجر شیخ (ره) مراجعه فرمایند ، واما درجهت دوم آنچه از اخبار (که پارهٔ از آنهانیز پس‌از این بیاید) وکلمات‌فقهاء ودانشمندان استفاده میشود آنست‌که دروغ در سه یا چهار مورد جایز است ، **اول** : درمورد اضطرار و ناچاری مانندآنکه ضرری بمال یا جان یاآبروی کسی متوجه گردد وبرای دفع آن راهی جز دروغ نداشته باشدکه درچنین مورد گذشته از آیات و روایات اجماع قائم‌است برجواز دروغ برای دفع آن ومشهور برآنندکه اگر قدرت برتوریه (وحقیقت پوشی بطوری‌که دروغ هم نگوید) داشته باشد باید توریه‌کند ، زیرا درچنین صورتی اضطراری بردروغ ندارد ، **دوم** در صورتی‌که قصد اصلاح و سازش دادن میانهٔ دومسلمان یادوجمعیت از مسلمانان را داشته باشدکه درچنین صورت نیز فقهای عظام برطبق روایاتی‌که آمده است دروغ را جایز میدانند ، **سوم** درمورد حیله و نیرنك درجنك‌با دشمنان‌که آنرا جایز دانسته‌اند مانند اینکه بآنها بگوید : فرمانده شما مرد ، یا بگوید : فردا برای ما کمك می‌آیدوامثال اینها **چهارم**ـ درمورد وعدهٔ مردبزن خودکه دراینمورد نیزدروغ‌را جایزدانسته‌اند. وبعضی آنرا مقید بزن تنها نیز نکرده‌اند بلکه درمطلق خانواده واهل ایشان (طبق پارهٔ از روایات‌وارده) جایز میدانند . و آنچه درتوضیح این روایت اکنون مورد بحث ماست مورد دوم است‌که شخص از روی ارادهٔ اصلاح مرتکب دروغ شود .

١٨ ـ عَنْهُ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ صَفْوَانَ ، عَنْ أَبِي مُخَلَّدٍ السَّرَّاجِ ، عَنْ عِيسَى بْنِ حَسَّانٍ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : كُلُّ كِذْبٍ مَسْؤُولٌ عَنْهُ صَاحِبُهُ يَوْماً إِلَّا [كِذْباً] فِي ثَلَاثَةٍ: رَجُلٌ كَائِدُ

مجلسی (ره) در گفتار امام صادق علیه السلام که دربارهٔ کلام حضرت ابراهیم علیه السلام فرموده : «این کلام را بخاطر اصلاح فرموده» گفته است : شاید مقصود ارادهٔ اصلاح حال قومش بود باینکه آنان را از پرستش بتان بر گرداند ، زیرا هنگامی که شخص خردمند در اسناد شکستن بتان بخود آنها اندیشه کند ، وبداند که شکستن آنها از یك موجودی که فاقد شعور و علم وقدرت است سر نزند ، درنتیجه خواهد دانست که آنها چنین کاری نکرده ، وچنین موجوداتی که قادر بردفع زیان و خواری از خودشان نیستند ، شایستهٔ پرستش نخواهند بود ، وهمین باعث آن گردد که اینان از این کردار بر گردند و دست از پرستش بتان برداشته خدای یگانه را بپرستند . سپس وجوه دیگری که دانشمندان درتفسیر این آیه گفته‌اند نقل فرماید که ذکر تمامی آنها دراینجا موجب تطویل کلام و خارج از وضع ترجمه است ، وبرای تتمیم فایده بایراد یکی از آن وجوه که بحدیثی ازحضرت صادق علیه السلام نیز تأیید شده‌است (با مختصر تصرفاتی که این بنده درآن نموده‌ام) اکتفا میشود وآن اینست که :

درکلام (حضرت ابراهیم علیه السلام) تقدیم و تأخیری است وتقدیر کلام چنین است : « بلکه بزرك ایشان کرده است اگر سخن میگویند ، پس از ایشان بپرسید» وبنابراین اسناد عمل ببزرك آنها مشروط بر سخن گفتن آنان شده ، وچون سخن نمی گفتند پس فاعل آن نبودند ، و غرض (آنحضرت از این طرز گفتار ، وپیچ وخم دادن مطلب با اینکه ترسی از صراحت لهجه درپاسخ آنان نداشت)این بود که بیخردی و سبك مغزی آنان را برخشان بکشد ، وآنان را درپرستش چیزی که نشنود و نه بیند وقدرت برتکلم ودفع زیان از خود ندارد سرزنش کند ، وتأیید کند این وجه راآنچه درکتاب احتجاج روایت شده که ازحضرت صادق علیه السلام دربارهٔ کلام حضرت ابراهیم علیه السلام پرسش شد ، حضرت فرمود : بزرك آنها نکرده بود و ابراهیم نیز دروغ نگفت ، گفته شد : این چگونه است ؟ فرمود : جز این نیست که ابراهیم گفت : « بپرسید از آنها اگر سخن گویند» (ومعنای این کلام این است که) اگر سخن گویند پس بزرك آنها کرده است ، و اگر سخن نگویند بزرك آنها کاری نکرده است ، پس آنها که سخن نگفتند وابراهیم نیز دروغ نگفت (این راجع بکلام ابراهیم علیه السلام) .

واما دربارهٔ کلام حضرت یوسف علیه السلام گفته است : گویا مقصود اصلاح بین خود وبرادرانش دربارهٔ نگهداشتن برادرش بنیامین نزد خود ، وگردن نهادن آنها باینکار بود ، بقسمی که جای نزاع برای دوطرف باقی نماند ، واین ممکن نبود مگر بدوکار ، یکی نسبت دزدی به بنیامین ، و دیگری دست آویز شدن بحکم پیروان یعقوب دربارهٔ شخص دزد و آن حکم این بود که شخص دزد باید یکسال بصورت بندهٔ زرخریدی دراختیار صاحب مال باشد ، ولی درمذهب شاه مصر این حکم نبود ، وبخاطر آنچه ذکر شد چنین دستوری داد .

١٨ ـ عیسی بن حسان گوید : ازحضرت صادق علیه السلام شنیدم که میفرمود : از هر دروغگو دریك

فِي حَرْبِهِ فَهُوَ مَوْضُوعٌ عَنْهُ ، أَوْ رَجُلٌ أَصْلَحَ بَيْنَ اثْنَيْنِ يَلْقَى هَذَا بِغَيْرِ مَا يَلْقَى بِهِ هَذَا ، يُرِيدُ بِذَلِكَ الْإِصْلَاحَ مَا بَيْنَهُمَا ، أَوْ رَجُلٌ وَعَدَ أَهْلَهُ شَيْئاً وَهُوَ لَا يُرِيدُ أَنْ يُتِمَّ لَهُمْ .

١٩ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْمُغِيرَةِ ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ عَمَّارٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : الْمُصْلِحُ لَيْسَ بِكَذَّابٍ .

﴿٢٦٩٠﴾ ٢٠ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ يَحْيَى الْكَاهِلِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ الْأَعْلَى مَوْلَى آلِ سَامٍ قَالَ : حَدَّثَنِي أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام بِحَدِيثٍ ، فَقُلْتُ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاكَ أَلَيْسَ زَعَمْتَ لِي السَّاعَةَ كَذَا وَكَذَا ؟ فَقَالَ : لَا ، فَعَظُمَ ذَلِكَ عَلَيَّ ، فَقُلْتُ : بَلَى وَاللهِ زَعَمْتَ : فَقَالَ : لَا وَاللهِ مَا زَعَمْتُهُ ، قَالَ : فَعَظُمَ عَلَيَّ فَقُلْتُ : جُعِلْتُ : فِدَاكَ بَلَى وَاللهِ قَدْ قُلْتَهُ ، قَالَ : نَعَمْ قَدْ قُلْتُهُ أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ كُلَّ زَعْمٍ فِي الْقُرْآنِ كَذِبٌ .

روزی بازپرسی شود جز درسه جا یکی مردی که درنبرد خود (بادشمنان دین) نیرنگ زند که گناهی بر او نیست ، دیگر مردی که میان دوکس را سازش دهد و اصلاح کند ، باین برخورد کند بغیر آنچه بدیگری برخورد کند ، ومقصودش ازاینکار اصلاح میانهٔ آندواست ، سوم : مردی که بزن خود (یا خوانواده‌اش) بچیزی وعده دهد وقصد انجام دادن آنرا نداشته باشد .

شرح ـ مجلسی علیه‌الرحمة گوید : مضمون این حدیث مورد اتفاق میان عامه و خاصه است سپس حدیثهائی دراینباره از عامه (واهل سنت) نیز روایت میکند .

١٩ ـ حضرت صادق علیه‌السلام فرمود : اصلاح کنندهٔ (بین دونفر یادوجمعیت) دروغگو نیست .

٢٠ ـ عبد الاعلی مولی آل سام گوید : حضرت صادق علیه السلام برای من حدیثی بیان فرمود ، پس من باو عرضکردم : قربانت آیاهم اکنون برای من چنین وچنان نه پنداشتی ؟ فرمود : نه ، پس این حرف برمن گران آمد ، عرضکردم : آری بخدا سوگند پنداشتی ، فرمود : نه بخدا سوگندنه پنداشتم ، گوید : باز برمن گران آمد عرضکردم : قربانت چرا بخدا سوگندآنرا گفتی ؟ فرمود : آری آنرا گفتم مگر ندانیکه هر پنداری در قرآن (بمعنای) دروغ است .

شرح ـ بیشتر مواردیکه کلمهٔ «زعم» وپندار درکلام عرب استعمال شود در مورد شك وموضوعاتی استکه حقیقت ندارد ، مانند اینکه گویند : فلانکس اینگونه می‌پندارد یاپنداشت واساساً بعضی گفته‌اند : این لفظ کنایه از دروغ است ، ودیگری گفته‌است : بیشترجاها درباطل استعمال شود ، واز ابن قرطبه حکایت کنند که گفته‌است : «زعم» و «پنداشت» درخبری گویند که گوینده نداند حق است یاباطل ، مجلسی (ره) پس از نقل قسمتی ازکلمات اهل لغت دراین‌باره (که آنچه بیانکردیم پاره‌ازآنهااست) گوید : پس ازدانستن آنچه گفته شد روشن گردد : که کلمهٔ «زعم» و «پنداشت» یاحقیقت لغوی یاعرفی یاشرعی در دروغ است ویا درگفتاری گویند که از روی گمان یاوهم و بدون دانائی وبصیرت گفته شود ، و نسبت دادن آن بکسی که گفتارش جز ازروی‌حقیقت ویقین‌نیست ، رویهٔ اصحاب یقین نیست ، وبهمین اعتبار حضرت «پندار» وزعم‌را از خود نفی کرده است .

٢١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ الْخُرَاسَانِيِّ قَالَ : كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ يَقُولُ : إِيَّاكُمْ وَالْكِذْبَ فَإِنَّ كُلَّ رَاجٍ طَالِبٌ وَ كُلَّ خَائِفٍ هَارِبٌ .

٢٢ - أَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِالْجَبَّارِ ، عَنِ الْحَجَّاجِ ، عَنْ ثَعْلَبَةَ ، عَنْ مَعْمَرِ بْنِ عَمْرٍو ، عَنْ عَطَاءٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : لَا كِذْبَ عَلَى مُصْلِحٍ ، ثُمَّ تَلَا: «أَيَّتُهَا الْعِيرُ إِنَّكُمْ لَسَارِقُونَ» ثُمَّ قَالَ : وَاللهِ مَا سَرَقُوا وَمَا كَذَبَ ، ثُمَّ تَلَا: «بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هَذَا فَاسْأَلُوهُمْ إِنْ كَانُوا يَنْطِقُونَ» ثُمَّ قَالَ: وَاللهِ مَا فَعَلُوهُ وَمَا كَذَبَ

(بَابُ ذِي اللِّسَانَيْنِ)

١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ عَوْنٍ الْفَلَانِسِيِّ ، عَنِ ابْنِ أَبِي يَعْفُورٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : مَنْ لَقِيَ الْمُسْلِمِينَ بِوَجْهَيْنِ وَلِسَانَيْنِ جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَهُ لِسَانَانِ مِنْ نَارٍ .

---

٢١ - ابواسحاق خراسانی گوید : امیرالمؤمنین علیه السلام میفرمود : بپرهیزید از دروغ زیرا هر شخص امیدواری جوینده است ، وهر بیمناکی گریزان .

شرح - فیض علیه‌الرحمة گوید : مقصود آنحضرت علیه‌السلام اینست که در ادعای بیم وامید وخوف ورجاء از خدا دروغ نگوئید ، زیرا که هرامیدواری کوشای در اسباب آن است ، و شما اینگونه نیستید و هربیمناکی از آنچه او را بهبیم نزدیك کند گریزان است ، وشما اینگونه نیستید .

٢٢ - حضرت صادق علیه السلام فرمود : رسول خدا (ص) فرموده براصلاح کننده (وسازش دهنده) دروغی نیست ، سپس این آیه را (که درسورهٔ یوسف علیه‌السلام است و درخبر ١٧ گذشت) تلاوت فرمود : «ای کاروان هر آینه شمائید دزدان» سپس فرمود : بخدا سوگند دزدی نکردند ، و یوسف هم دروغ نگفت، سپس این آیه را نیز (که درهمان حدیث گذشت) تلاوت فرمود : «بلکه بزرك آنان اینکار را کرده است بپرسید ازایشان اگر هستند سخن گویان» آنگاه فرمود : بخدا آنها نکرده بودند وابراهیم علیه‌السلام نیز دروغ نگفت .

توضیح : در ذیل حدیث ١٧ شرحی برنظائر این حدیث و معنای فرمایش حضرت درتفسیر این دو آیه کریمه گذشت مراجعه فرمائید .

✡(باب شخص دوزبان و دورو)✡

١ - حضرت صادق علیه‌السلام فرمود : هرکه با مسلمانان به دورو و دوزبان برخورد کند ، روز قیامت بیاید درحالیکه برای او دوزبان از آتش باشد .

شرح - مقصود کسانی هستند که برای جلب نفع دنیوی نزد هر کس مطابق تمایلات او سخن گویند

٢ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى ، عَنْ أَبِي شَيْبَةَ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : بِئْسَ الْعَبْدُ عَبْدٌ يَكُونُ ذَا وَجْهَيْنِ وَذَا لِسَانَيْنِ ، يُطْرِي أَخَاهُ شَاهِداً وَيَأْكُلُهُ غَائِباً ، إِنْ أُعْطِيَ حَسَدَهُ وَإِنِ ابْتُلِيَ خَذَلَهُ .

(٢٦٩٥) ٣ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ حَمَّادٍ ، فَعَمَّنْ قَالَ: قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ عليه السلام : يَا عِيسَى لِيَكُنْ لِسَانُكَ فِي السِّرِّ وَالْعَلَانِيَةِ لِسَاناً وَاحِداً وَكَذٰلِكَ قَلْبُكَ ، إِنِّي أُحَذِّرُكَ نَفْسَكَ وَكَفَى بِي خَبِيراً ، لَا يَصْلُحُ لِسَانَانِ فِي فَمٍ وَاحِدٍ وَلَا سَيْفَانِ فِي غِمْدٍ وَاحِدٍ وَلَا قَلْبَانِ فِي صَدْرٍ وَاحِدٍ ، وَكَذٰلِكَ الْأَذْهَانُ .

(بَابُ الْهِجْرَةِ)

١ - الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ الرَّبِيعِ ، وَعِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، رَفَعَهُ ، قَالَ فِي وَصِيَّةِ الْمُفَضَّلِ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عليه السلام يَقُولُ : لَا يَفْتَرِقُ

وباصطلاح معروف نان را بنرخ روز خورند ، واينكار باعث حقيقت پوشى ها و حق كشيهاى زيادى گردد و بقول علامهٔ مجلسى (ره) و ديگران اين عين نفاق است .

٢- حضرت باقر عليه‌السلام فرمود : چه بدبنده‌ايست آن بنده‌ايكه داراى دو رو و دو زبان است ، درحضور برادرش او را ستايش كند (ويا درتمجيد او ازحد بگذراند) و در پشت سر اورا بخورد (و از او بدگوئى كند) اگر دارا شود (و ثروتى بچنك آورد) براو رشك برد ، و اگر گرفتار شود دست از يارى او بردارد .

شرح - مقصود از فرمايش حضرت كه فرمود : « درپشت سراو را بخورد » يعنى غيبت اوكند چنانچه خدايتعالى فرمايد : « وغيبت نكند برخى از شما برخى را آيا دوست دارد يكى‌از شما كه بخورد گوشت برادر مردهٔ خويش را ، همانا ناخوش داريد آنرا » (سورهٔ حجرات آيه ١٢) .

٣- عبدالرحمن‌بن حماد درحديثى مرفوع (كه آنرا بمعصوم رسانده است) گويد : خداى تبارك‌و تعالى بعيسى‌بن مريم فرمود : اى عيسى بايدكه زبانت درپنهانى و آشكار يك زبان باشد ، وهم‌چنين دلت. همانا من تورا از نفس خودت ميترسانم وچون من آگاهى (براى تو) كافى است ، دو زبان در يكدهان نشايد ، و دوشمشير دريك غلاف نگنجد ، و دو دل دريك سينه نباشد ، نهاد انسان نيز اين‌چنين‌است كه(دو عقيدهٔ مخالف دريكذهن نتواند جايگير شود) .

✡(باب قهر كردن و جدائى از برادر دينى)✡

١- در وصيت مفضل است كه (گويد :) شنيدم از حضرت صادق عليه‌السلام ميفرمود : از هم جدا نشوند دومرد بصورت قهر كردن جز اينكه يكى‌از آندو سزاوار بيزارى (خدا و رسولش از وى) و لعنت

رَجُلَانِ عَلَى الْهِجْرَانِ إِلَّا اسْتَوْجَبَ أَحَدُهُمَا الْبَرَاءَةَ وَاللَّعْنَةَ وَرُبَّمَا اسْتَحَقَّ ذَلِكَ كِلَاهُمَا، فَقَالَ لَهُ مُعَتِّبٌ: جَعَلَنِي اللهُ فِدَاكَ هَذَا الظَّالِمُ فَمَا بَالُ الْمَظْلُومِ؟ قَالَ: لِأَنَّهُ لَا يَدْعُو أَخَاهُ إِلَى صِلَتِهِ وَلَا يَتَقَادَمُ لَهُ عَنْ كَلَامِهِ، سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ: إِذَا تَنَازَعَ اثْنَانِ فَعَارَّ أَحَدُهُمَا الْآخَرَ فَلْيَرْجِعِ الْمَظْلُومُ إِلَى صَاحِبِهِ حَتَّى يَقُولَ لِصَاحِبِهِ: أَيْ أَخِي أَنَا الظَّالِمُ، حَتَّى يَقْطَعَ الْهِجْرَانَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ صَاحِبِهِ، فَإِنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى حَكَمٌ عَدْلٌ يَأْخُذُ لِلْمَظْلُومِ مِنَ الظَّالِمِ.

٢ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، وَمُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شَاذَانَ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ الْحَكَمِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: لَا هِجْرَةَ فَوْقَ ثَلَاثٍ.

٣ - حُمَيْدُ بْنُ زِيَادٍ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سَمَاعَةَ، عَنْ وُهَيْبِ بْنِ حَفْصٍ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عليه السلام عَنِ الرَّجُلِ يَصْرِمُ ذَوِي قَرَابَتِهِ مِمَّنْ لَا يَعْرِفُ الْحَقَّ؟ قَالَ: لَا يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يَصْرِمَهُ.

(یعنی دوری از رحمت حق) گردد، وچه بسا که هردوی آنها سزاوار آن شوند، معتب (که یکی ازدوستان مخصوص آنحضرت بود) عرضکرد: خدا مرا بقربان تو گرداند! آنکه ظالم و ستمکار است این سزای اوست، اما مظلوم چه جرمی دارد (که سزاوار بیزاری و لعنت شود؟) فرمود: برای آنکه برادر خود را بآشتی و پیوست با خود دعوت نمی‌کند، واز گفتار او سرفنظر نمی‌کند (و آنرانشنیده نمیگیرد) شنیدم پدرم میگفت: هرگاه دوتن باهم ستیزه کنند و یکی بردیگری غالب آید، باید آن ستمدیده و مظلوم نزد رفیق ستمگر خود رود وباو بگوید: ای برادرمن ستمکارم، تاجدائی میانهٔ او و رفیقش از بین برود، پس خدای تبارك و تعالی حکیم و عادل است و داد مظلوم را از ظالم بستاند.

۲- حضرت صادق علیه‌السلام فرمود: که رسول خدا(ص) فرموده: بیش از سه روز جدائی و قهر کردن روا نیست.

شرح - مجلسی علیه‌الرحمة گوید: ظاهر این حدیث اینست که اگر میانهٔ دو برادر ایمانی دراثر کوتاهی کردن درآداب معاشرت کدورت ونقاری پیدا شد و سرانجام بقهر و جدائی کشید نباید بیش ازسه روز بمتارکه ادامه دهند، واما درآن سه روز ظاهراً عفو شده‌است و آن سبب تسکین غضب وبدخلقی دراین مدت است، با اینکه دلالت آن برجواز ادامه تاسه روز بمفهوم حدیث است و دلالت مفهوم (و استدلال بآن) ضعیف است.

و (باید دانست که) اینگونه اخبار مخصوص است بغیر بدعت گذاران و هوا پرستان وآنان که برگناه خوگرفته‌اند و رها نمی‌کنند، وگرنه قهر وجدائی از آنان مطلوب واین خود یکنوع نهی ازمنکراست.

۳- ابوبصیر گوید: از حضرت صادق علیه‌السلام پرسیدم: از مردیکه ازخویشاوندانش بخاطراینکه مذهب حق را نمی‌شناسند (وشیعه نیستند) ببرد(وقطع‌مراوده‌کند)؟ فرمود: سزاوار نیست که ازآنها ببرد.

٤ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا ؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ؛ عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَدِيدٍ ، عَنْ عَمِّهِ مُرازِمِ بْنِ حَكِيمٍ قالَ : كانَ عِنْدَ أَبي عَبْدِاللهِ عليه السلام رَجُلٌ مِنْ أَصْحابِنا يُلَقَّبُ شَلْقانَ وَكانَ قَدْ صَيَّرَهُ في نَفَقَتِهِ وَ كانَ سَيِّءَ الْخُلُقِ فَهَجَرَهُ ، فَقالَ لي يَوْماً : يامُرازِمُ [وَ] تُكَلِّمُ عيسى ؟ فَقُلْتُ نَعَمْ ، فَقالَ : أَصَبْتَ لا خَيْرَ في الْمُهاجَرَةِ .

﴿٢٧٠٠﴾ ٥ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنانٍ ؛ عَنْ أَبي سَعيدٍ الْقَمّاطِ عَنْ داوُدَ بْنِ كَثيرٍ قالَ : سَمِعْتُ أَباعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : قالَ أَبي عليه السلام : قالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : أَيُّما مُسْلِمَيْنِ تَهاجَرا فَمَكَثا ثَلاثاً لا يَصْطَلِحانِ إِلّا كانا خارِجَيْنِ مِنَ الْإِسْلامِ وَلَمْ يَكُنْ بَيْنَهُما وَلايَةٌ فَأَيُّهُما سَبَقَ إِلى كَلامِ أَخيهِ كانَ السّابِقُ إِلَى الْجَنَّةِ يَوْمَ الْحِسابِ .

٦ - عَلِيُّ بْنُ إِبْراهيمَ ، عَنْ أَبيهِ ؛ عَنِ ابْنِ أَبي عُمَيْرٍ ؛ عَنِ ابْنِ أُذَيْنَةَ ؛ عَنْ زُرارَةَ ؛ عَنْ أَبي جَعْفَرٍ عليه السلام قالَ : إِنَّ الشَّيْطانَ يُغْري بَيْنَ الْمُؤْمِنَيْنِ ما لَمْ يَرْجِعْ أَحَدُهُمْ عَنْ دينِهِ ؛ فَإِذا فَعَلُوا ذٰلِكَ اسْتَلْقى عَلى قَفاهُ وَ تَمَدَّدَ ، ثُمَّ قالَ : فُزْتُ ، فَرَحِمَ اللهُ امْرَءاً أَلَّفَ بَيْنَ وَلِيَّيْنِ لَنا ، يا مَعْشَرَ الْمُؤْمِنينَ تَأَلَّفُوا وَ تَعاطَفُوا .

٧ - اَلْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سَعيدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَحْفُوظٍ ، عَنْ

---

٤ - مرازم بن حکیم گوید : یکی ازاصحاب ماکه بلقب شلقان اورا میخواندند (ونامش عیسی بود) درخانهٔ حضرت صادق علیه السلام بود ، وحضرت اورا ناظر برخرج خانهٔ خود کرده بود (یاحرج اورامیداد) . ومردی بداخلاق بود ، (وبدین سبب) مرازم بااوقهر کرده بود ، (مرازم گوید :) روزی حضرت صادق علیه السلام بمن فرمود : ایمرازم آیا باعیسی سخن میگوئی (وبااو آشتی کرده‌ای)؟ عرضکردم : آری ، فرمود : خوب کردی درقهر خیری نیست .

٥ - داود بن کثیر گوید : شنیدم حضرت صادق علیه السلام میفرمود : پدرم فرمود : که رسولخدا (ص) فرموده است : هردونفر مسلمانیکه ازهمدیگر قهر کنند وسه روز برآنحال بمانند وباهم آشتی نکنند هردو از اسلام بیرون روند ، ومیانه آنها پیوند ودوستی دینی نباشد ، پس هرکدام ازآندو بسخن گفتن بابرادرش پیشی گرفت ، او درروز حساب پیشرو به بهشت باشد .

٦ - حضرت باقر علیه السلام فرمود : همانا شیطان میان دومؤمن دشمنی اندازد وتا یکی ازآن دو از دین برنگردد (آندورا رها نکند) ، وهمینکه چنین کردند بیشت بخوابد و دراز کشد ، وسپس گوید : کامیاب شدم ، پس خدا رحمت کند مردیرا که میانهٔ دوتن از دوستان ما الفت اندازد ، ایگروه مؤمنین باهم انس والفت گیرید وباهم مهربانی کنید .

٧ - حضرت صادق علیه السلام فرمود : پیوسته شیطان تادومسلمان باهم قهر هستندشادمان است ،وهمینکه

عَلِيِّ بْنِ النُّعْمَانِ ؛ عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : لَا يَزَالُ إِبْلِيسُ فَرِحاً مَا اهْتَجَرَ الْمُسْلِمَانِ ؛ فَإِذَا الْتَقَيَا اصْطَكَّتْ رُكَبَاتُهُ وَتَخَلَّعَتْ أَوْصَالُهُ وَنَادَى يَا وَيْلَهُ ، مَا لَقِيَ مِنَ الثُّبُورِ.

(بَابُ قَطِيعَةِ الرَّحِمِ)

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ؛ عَنْ عُمَرَ بْنِ أُذَيْنَةَ ؛ عَنْ مِسْمَعِ بْنِ عَبْدِالْمَلِكِ ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم : فِي حَدِيثٍ أَلَا إِنَّ فِي النَّبَاغِضِ الْحَالِقَةَ ، لَا أَعْنِي حَالِقَةَ الشَّعْرِ وَلَكِنْ حَالِقَةَ الدِّينِ .

٢ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ؛ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ ؛ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ ؛ عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ مَنْصُورٍ قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام: اتَّقُوا الْحَالِقَةَ فَإِنَّهَا تُمِيتُ الرِّجَالَ ؛ قُلْتُ : وَمَا الْحَالِقَةُ؟ قَالَ : قَطِيعَةُ الرَّحِمِ .

باهم آشتی کنند زانوهایش بلرزد وبندهایش ازهم جدا شود وفریاد زند : ایوای براو (ومقصود ازاو خود شیطان است بشرحیکه بیاید) ازآنچه بدو رسد ازهلاکت .

شرح ـ فیض‌علیه الرحمة گوید : اینکه حضرت در گفتار شیطان در«یاویله» و«لقی» ازتکلم التفات بغیبت فرمود برای برکنار داشتن نفس شریف خود ازاینکه درعبارت نسبت شر بآن دهد اگر چه درمعنی منسوب بدیگری است ونظیر آن در کلام شایع است (پایان کلام فیض ره) .

وجرزی درنهایه گوید : درحدیث آمده : که چون آدمیزاد آیهٔ سجده خواند و بسجده رود شیطان بکناری رود وگریان‌شود وگوید : «یاویله» ایوای براو ـ تاآنکه گوید ـ : ومعنی آن ایوای من وای اندوه من وای هلاکت من وای عذاب من نزد من بیا که اینك زمان تواست ، واینکه اضافه فرمود «ویل» رابضمیر غایب و «ویله» گمت (با اینکه یاویلی بصورت متکلم باید گفته‌شود) ازنظر حمل برمعنی ا. ت وعدول ازحکایت گفتار ابلیس «یاویلی» فرمود برای اینکه نخواسته است «ویل»را بخود نسبت دهد .

✡(باب قطع رحم)✡

١ ـ از حضرت صادق علیه السلام روایت شده که رسولخدا (ص) در ضمن حدیثی فرمود : هرآینه بدرستیکه در دشمنی کردن بایکدیگرستردن واز بن برکندن‌است، مقصودم ستردن مو نیست ، ولی‌ستردن دین است .

توضیح ـ مجلسی علیه الرحمة گوید جهت اینکه مصنف کتاب (شیخ کلینی‌ره) این حدیث‌را دراین باب آورده این است که‌دشمنی کردن بایکدیگر شامل ارحام نیزمیباشد ، یابرای اینستکه حالقه (ستردن) دراخبار دیگر بقطع رحم تفسیر شده‌است .

٢ ـ حذیفه بن منصور گوید : حضرت صادق علیه السلام فرمود : از حالقه بپرهیزید زیرا که آن مردان‌را میمیراند (وبنابودی میکشاند) عرضکردم : حالقه چیست ؟ فرمود : قطع رحم‌است .

﴿٢٧٠٥﴾ ٣ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى؛ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: قُلْتُ لَهُ: إِنَّ إِخْوَتِي وَبَنِي عَمِّي قَدْ ضَيَّقُوا عَلَيَّ الدَّارَ وَأَلْجَأُونِي مِنْهَا إِلَى بَيْتٍ وَلَوْ تَكَلَّمْتُ أَخَذْتُ مَا فِي أَيْدِيهِمْ؛ قَالَ: فَقَالَ لِي: اصْبِرْ فَإِنَّ اللهَ سَيَجْعَلُ لَكَ فَرَجاً قَالَ: فَانْصَرَفْتُ وَوَقَعَ الْوَبَاءُ فِي سَنَةٍ إِحْدَى وَ ثَلَاثِينَ [وَمِائَةٍ] فَمَاتُوا وَاللهِ كُلُّهُمْ فَمَا بَقِيَ مِنْهُمْ أَحَدٌ؛ قَالَ: فَخَرَجْتُ فَلَمَّا دَخَلْتُ عَلَيْهِ قَالَ: مَا حَالُ أَهْلِ بَيْتِكَ؟ قَالَ: قُلْتُ لَهُ: قَدْ مَاتُوا وَاللهِ كُلُّهُمْ: فَمَا بَقِيَ مِنْهُمْ أَحَدٌ: فَقَالَ: هُوَ بِمَا صَنَعُوا بِكَ وَ بِعُقُوقِهِمْ إِيَّاكَ وَ قَطْعِ رَحِمِهِمْ بَتِرُوا أَتُحِبُّ أَنَّهُمْ بَقُوا وَ أَنَّهُمْ ضَيَّقُوا عَلَيْكَ؟ قَالَ: قُلْتُ: إِي وَاللهِ.

٤ - عَنْهُ؛ عَنْ أَحْمَدَ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ؛ عَنْ مَالِكِ بْنِ عَطِيَّةَ؛ عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ: عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: فِي كِتَابِ عَلِيٍّ عليه السلام ثَلَاثُ خِصَالٍ لَا يَمُوتُ صَاحِبُهُنَّ أَبَداً حَتَّى يَرَى وَبَالَهُنَّ: الْبَغْيُ وَقَطِيعَةُ الرَّحِمِ وَالْيَمِينُ الْكَاذِبَةُ، يُبَارِزُ اللهَ بِهَا، وَإِنَّ أَعْجَلَ الطَّاعَةِ ثَواباً لَصِلَةُ الرَّحِمِ، وَإِنَّ الْقَوْمَ لَيَكُونُونَ فُجَّاراً فَيَتَوَاصَلُونَ فَتَنْمِي أَمْوَالُهُمْ وَيَثْرُونَ وَ إِنَّ الْيَمِينَ الْكَاذِبَةَ وَ قَطِيعَةَ الرَّحِمِ

---

٣ - برخی از اصحاب ما گوید: که بحضرت صادق عرضکردم: برادران وعموزادگانم خانه‌ام را برمن تنگ کرده وازهمهٔ آن خانه مرا بیك اطاق آن پناهنده کرده‌اند، ومن چنانچه در این باره اقدام کنم آنچه دردست آنها است میگیرم؟ گوید: آنحضرت فرمود: صبر کن زیرا خداوند برایت گشایشی فراهم کند، گوید: من منصرف شدم، ووبائی درسال صدوسی‌ویك بیامد وبخداسوگند همگی آنها مردند و یکنفر ازآنها باقی‌نماند، گوید: من بیرون آمدم (وبنزدآنحضرت رفتم) همینکه براو وارد شدم فرمود: حال اهل خانه‌ات چطوراست؟ عرضکردم: بخدا سوگند همه آنها مردند، ویك‌نفر ازآنها زنده نماند، فرمود: این برای آن‌کاری بودکه بتوکردند، وبرای آن آزاریکه بتو رساندند وقطع رحمیکه کردند نابود شدند، آیا میخواستی‌که زنده باشند وبرتوتنك بگیرند؟ عرضکردم: آری بخدا سوگند.

توضیح ـ مجلسی (ره) گوید: گفتار آنحضرت «بعقوقهم» متعلق است به «بتروا» که بنا براین ترجمهٔ آن چنین میشود: وبواسطهٔ آزاریکه‌کردند نابود شدند، وتو ازقطع رحم آنها بپرهیز (پایان کلام مجلسی ره) ولی ظاهر عبارت چنان بودکه ترجمه شد و من وجهی براین حمل ندیدم لذا از تغییر ظاهر عبارت درترجمه خود داری شد.

٤ ـ حضرت باقر علیه السلام فرمود: درکتاب علی علیه السلام استکه: سه خصلت استکه هرکه دارا باشد نمیرد تاوبال آنرا ببیند: ستم، وقطع رحم، وقسم دروغ که بدان باخدا بجنك رود، وهرآینه آن طاعتیکه ثواب واجرش زودتر برسد صلهٔ رحم است، وبراستی (چه بسا) مردمیکه ازحق روگردانند وباهم پیوندکنند (وصلهٔ رحم کنند) پس اموالشان زیاد شود وثروتمندگردند، وبدرستیکه قسم دروغ وقطع رحم خانه‌هارا ویران‌وخالی‌ازاهل وخانمان کند، وخویشاوندی‌را از جابرکند، وازجای برکندن خویشی

لَتَدَانِ الدِّيَارِ بِلَاقِعَ مِنْ أَهْلِهَا وَتَنْقُلُ الرَّحِمَ وَإِنَّ نَقْلَ الرَّحِمِ انْقِطَاعُ النَّسْلِ .

٥- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ صَالِحِ بْنِ السِّنْدِيِّ ؛ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بَشِيرٍ ، عَنْ عَنْبَسَةَ الْعَابِدِ قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ فَشَكَا إِلَى أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام أَقَارِبَهُ ؛ فَقَالَ لَهُ : اكْظِمْ غَيْظَكَ وَافْعَلْ ، فَقَالَ : إِنَّهُمْ يَفْعَلُونَ وَيَفْعَلُونَ ؛ فَقَالَ : أَتُرِيدُ أَنْ تَكُونَ مِثْلَهُمْ فَلَا يَنْظُرُ اللهُ إِلَيْكُمْ .

٦- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : لَا تَقْطَعْ رَحِمَكَ وَإِنْ قَطَعَتْكَ .

٧- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِاللهِ ، عَنْ أَبِيهِ رَفَعَهُ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثُّمَالِيِّ قَالَ : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام فِي خُطْبَةٍ : أَعُوذُ بِاللهِ مِنَ الذُّنُوبِ الَّتِي تُعَجِّلُ الْفَنَاءَ ، فَقَامَ إِلَيْهِ عَبْدُاللهِ بْنُ الْكَوَّاءِ الْيَشْكُرِيُّ فَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَوَتَكُونُ ذُنُوبٌ تُعَجِّلُ الْفَنَاءَ ؟ فَقَالَ : نَعَمْ وَيْلَكَ قَطِيعَةُ الرَّحِمِ ، إِنَّ أَهْلَ الْبَيْتِ لَيَجْتَمِعُونَ وَيَتَوَاسَوْنَ وَهُمْ فَجَرَةٌ فَيُرْزَقُهُمُ اللهُ وَإِنَّ أَهْلَ الْبَيْتِ لَيَتَفَرَّقُونَ وَيَقْطَعُ بَعْضُهُمْ بَعْضاً فَيُحْرِمُهُمُ اللهُ وَهُمْ أَتْقِيَاءُ .

﴿٢٧١٠﴾ ٨- عَنْهُ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ مَالِكِ بْنِ عَطِيَّةَ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام

مایهٔ قطع نسل گردد .

٥ - عنبسة بن عابد گوید : مردی نزد حضرت صادق علیه السلام آمد واز نزدیکان (وخویشان) خود بآنحضرت شکایت کرد ، حضرت بوی فرمود : خشمت را فرونشان وبکن (یعنی دائماً خشمت را فرو نشان و در صدد انتقام برمیا) عرضکرد : آنها میکنند (آنچه میخواهند) ومیکنند (وشما بمن دستور فرونشاندن خشمم را میدهی ؟) فرمود : آیا توهم میخواهی مانند آنان باشی تاخدا توهم بشما نکند .

شرح ـ مجلسی (ره) گوید: یعنی خدا رحمت خودرا ازهمهٔ شما دردنیا وآخرت بازدارد ؛ واما اگر با آنها پیوند کردی (وصلهٔ رحم کردی) یا اینست که باز گردند (ودست از آزار تو بردارند) پس رحمت حق شامل همهٔ شما گردد وتو بآن سزاوارتری وحظت بیشتر است ، ویا اینستکه بازگشت نکنند ، پس رحمت حق مخصوص تو گردد وهیچ انتقامی برای تو بهتر از این نیست .

٦ - حضرت صادق علیه السلام فرمود : رسول خدا (ص) فرموده : قطع رحم خود مکن اگر چه او از تو قطع کند .

٧ - ابو حمزهٔ ثمالی گوید : امیر المؤمنین علیه السلام در خطبهٔ فرمود : پناه میبرم بخدا از گناهانیکه در نابودی (گنه کار) شتاب کنند ، عبدالله بن کواء یشکری برخواست وگفت : ای امیر مؤمنان مگر گناهانی هم هست که در نابودی شتاب کنند ؟ فرمود : آری وای بر تو آن قطع رحم است ، هر آینه (چه بسا) خاندانی هستند که گردهم آیند ویاری هم کنند وبا اینکه از حق دورند خداوند بآنها روزی دهد ، و (چه بسا) خاندانیکه ازهم جدا شوند واز همدیگر ببرند پس خدا آنهارا محروم (ازروزی) کند با اینکه پرهیز کارند .

٨ - حضرت باقر علیه السلام فرمود : که امیر المؤمنین علیه السلام فرموده : هرگاه مردمان قطع

قَالَ : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام : إِذَا قَطَعُوا الْأَرْحَامَ جُعِلَتِ الْأَمْوَالُ فِي أَيْدِي الْأَشْرَارِ .

((بَابُ الْعُقُوقِ))

١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ حَدِيدِ بْنِ حَكِيمٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : أَدْنَى الْعُقُوقِ أُفٍّ ، وَلَوْ عَلِمَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ شَيْئاً أَهْوَنَ مِنْهُ لَنَهَى عَنْهُ .

٢ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ الْمُغِيرَةِ ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم : كُنْ بَارّاً وَاقْتَصِرْ عَلَى الْجَنَّةِ وَإِنْ كُنْتَ عَاقّاً [فَظّاً] فَاقْتَصِرْ عَلَى النَّارِ

٣ - أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْكُوفِيِّ ، عَنْ عُبَيْسِ بْنِ هِشَامٍ ، عَنْ صَالِحٍ الْحَذَّاءِ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ شُعَيْبٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ كُشِفَ غِطَاءٌ مِنْ أَغْطِيَةِ الْجَنَّةِ فَوَجَدَ رِيحَهَا مَنْ كَانَتْ لَهُ رُوحٌ مِنْ مَسِيرَةِ خَمْسِمِائَةِ عَامٍ إِلَّا صِنْفٌ وَاحِدٌ ، قُلْتُ : مَنْ هُمْ ؟ قَالَ : الْعَاقُّ لِوَالِدَيْهِ .

٤ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ :

رحم کنند اموال (وثروتها) در دست اشرار قرار گیرد .

شرح ـ مجلسی علیه الرحمة گوید : واین بتجربه رسیده است ویکی از اسبابش اینستکه باهم مخاصمه ونزاع کنند ونزد حکام جور وظلمه بمرافعه میروند، پس اموال خودرا بآنها رشوه دهند ودرنتیجه بآنها منتقل شود ، ونیز هنگامیکه باهم نزاع کردند وهمدیگررا کمك نکردند اشرار برآنها مسلط گردند وآن اموالرا ازدست آنها بگیرند .

✡(باب عقوق و آزردن پدر ومادر)✡

١ ـ حضرت صادق علیه السلام فرمود : کمترین آزار (به پدر ومادر) گفتن اف (بآنها) است ، واگر خدای عزوجل چیزی‌را آسان‌تر وخوارتر ازآن میدانست از آن نهی میفرمود

توضیح ـ اشاره است بگفتار خدایتعالی که درسورهٔ اسراء آیهٔ ٢٣ فرماید : «فلاتقل لها اف ....» پس بآندو (یعنی بپدر ومادر) اف‌مگو ونهیب نزن برایشان ، واف کلمه‌ای‌است که درکراهت وضجر استعمال شود ، یعنی گوینده آن بواسطهٔ بدی حال وکراهت ازچیزی آنرا برزبان جاری کند .

٢ ـ رسولخدا (ص) فرمود : (باپدر ومادر) نیکو رفتار باش ودربهشت جایگزین شو واگر عاق و جفاکاری باآتش (دوزخ) بساز .

٣ ـ یعقوب بن شعیب گوید : حضرت صادق علیه السلام فرمود : چون روز قیامت شود ، پردهٔ از پرده‌های بهشت‌راکنار زنند ، پس هرجانداری بوی آنرا ازمسافت پانصدسال راه بشنود ، جز یکدسته ، عرضکردم : آنها کیانند ؟ فرمود : عاق والدین خود .

٤ ـ رسولخدا (ص) فرمود : بالای نیکی هر نیکوکاری نیکی است تاآنکه انسان در راه خداکشته

قالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : فَوْقَ كُلِّ ذي بِرٍّ بِرٌّ ، حَتّى يُقْتَلَ الرَّجُلُ في سَبيلِ اللهِ ، فَإذا قُتِلَ في سَبيلِ اللهِ فَلَيْسَ فَوْقَهُ بِرٌّ ، وَإنَّ فَوْقَ كُلِّ عُقوقٍ عُقوقاً حَتّى يَقْتُلَ الرَّجُلُ أحَدَ والِدَيْهِ ، فَإذا فَعَلَ ذلِكَ فَلَيْسَ فَوْقَهُ عُقوقٌ .

﴿٢٧١٥﴾ ٥ - عِدَّةٌ مِنْ أصْحابِنا ، عَنْ أحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خالِدٍ ، عَنْ إسْماعيلَ بْنِ مِهْرانَ ، عَنْ سَيْفِ بْنِ عَميرَةَ ، عَنْ أبي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : مَنْ نَظَرَ إلى أبَوَيْهِ نَظَرَ ماقِتٍ وَهُما ظالِمانِ لَهُ لَمْ يَقْبَلِ اللهُ لَهُ صَلاةً .

٦ عَنْهُ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ فُراتٍ ، عَنْ أبي جَعْفَرٍ عليه السلام قالَ : قالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله في كَلامٍ لَهُ : إيّاكُمْ وَعُقوقَ الْوالِدَيْنِ فَإنَّ رِيحَ الْجَنَّةِ تُوجَدُ مِنْ مَسيرَةِ أَلْفِ عامٍ وَلا يَجِدُها عاقٌّ وَلا قاطِعُ رَحِمٍ وَلا شَيْخٌ زانٍ وَلا جارٌّ إزارَهُ خُيَلاءَ ، إنَّما الْكِبْرِياءُ لِلّهِ رَبِّ الْعالَمينَ .

٧ - عَنْهُ ، عَنْ يَحْيى بْنِ إبْراهيمَ بْنِ أبي الْبِلادِ [السُّلَمِيِّ] ، عَنْ أبيهِ ، عَنْ جَدِّهِ ، عَنْ أبي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : لَوْ عَلِمَ اللهُ شَيْئاً أدْنى مِنَ الْأُفِّ لَنَهى عَنْهُ وَهُوَ مِنْ أدْنَى الْعُقوقِ وَمِنَ الْعُقوقِ أنْ يَنْظُرَ الرَّجُلُ إلى والِدَيْهِ فَيُحِدَّ النَّظَرَ إلَيْهِما

٨ - عَلِيٌّ ، عَنْ أبيهِ ، عَنْ هارُونَ بْنِ الْجَهْمِ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ سُلَيْمانَ ، عَنْ أبي جَعْفَرٍ عليه السلام قالَ : إنَّ أبي نَظَرَ إلى رَجُلٍ وَمَعَهُ ابْنُهُ يَمْشي وَالِابْنُ مُتَّكِئٌ عَلى ذِراعِ الْأَبِ ؛ قالَ : فَما كَلَّمَهُ أبي عليه السلام مَقْتاً لَهُ حَتّى فارَقَ الدُّنْيا .

شود ، وچون درراه خدا کشته شد دیگر بالای آن نیکی (و عملی بهتر) نیست ، وبالای هر آزردنی آزردنی است ، تا آنکه کسی یکی از پدر ومادر خودرا بکشد ، وچون چنین کرد بالاتر از آن آزردنی نیست .

٥ - حضرت صادق علیه السلام فرمود : هر کس بپدر ومادر خود نظر دشمنی کند در صورتیکه آندو باوستم (نیز) کرده باشند ، خداوند نمازش را نپذیرد .

شرح - یعنی درصورت ستم باو نیز قبول نشود تاچه رسد باینکه نیکی باو کنند .

٦ - حضرت باقر علیه السلام فرمود : که رسولخدا (ص) درضمن سخنی ازسخنان خود فرمود : بپرهیزید ازآزردن پدر ومادر ، زیرا بوی بهشت ازمسافت هزار سال شنیده شود ، ولی عاق والدین و قطع کنندهٔ رحم وپیر مرد زناکار وآنکه جامه‌اش را ازروی تکبر وبزرگ منشی (بلندکند که) برزمین کشد آنرا نشنوند ، وجز این نیست که کبریاء وبزرگی ازآن پروردگار جهانیانست .

٧ - حضرت صادق علیه السلام فرمود : اگر خداوند چیزی را (در آزردن پدر و مادر) کمتر از أف میدانست از آن نهی میکرد ، وآن کمترین مراتب آزردن است ، و از جملهٔ آزردن است که کسی به پدر ومادر خود خیره نگاه کند .

٨ - حضرت باقر علیه السلام فرمود : پدرم بمردی نگاه کرد که پسرش بهمراه او بود وآن پسر بشانهٔ پدرش تکیه کرده بود ، فرمود : پدرم باآن پسر ازبدی آن کارش سخن نگفت تا از دنیا رفت .

٩ ـ أَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُحْسِنِ بْنِ أَحْمَدَ ، عَنْ أَبَانِ بْنِ عُثْمَانَ ، عَنْ حَدِيدِبْنِ حَكِيمٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: أَدْنَى الْعُقُوقِ اُفٍّ ،وَلَوْعَلِمَ اللهُ أَيْسَرَمِنْهُ لَنَهَى عَنْهُ .

(بَابُ الْإِنْتِفَاءِ)

﴿٢٧٢٠﴾ ١ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: كَفَرَبِاللهِ مَنْ تَبَرَّ أَمِنْ نَسَبٍ وَإِنْ دَقَّ .

٢ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدٍ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ، عَنْ أَبِي الْمَغْرَا، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : كَفَرَبِاللهِ مَنْ تَبَرَّ أَمِنْ نَسَبٍ وَإِنْ دَقَّ .

٣ ـ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ صَالِحِ بْنِ أَبِي حَمَّادٍ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ؛ وَابْنُ فَضَّالٍ، عَنْ رِجَالٍ شَتَّى، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ وَ أَبِي عَبْدِاللهِ عليهما السلام أَنَّهُمَا قَالَا : كُفْرٌبِاللهِ الْعَظِيمِ الْإِنْتِفَاءُ مِنْ حَسَبٍ وَإِنْ دَقَّ .

(بَابُ)

☆(مَنْ آذَى الْمُسْلِمِينَ وَاحْتَقَرَهُمْ)☆

١ ـ مُحَمَّدُبْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : لِيَأْذَنْ بِحَرْبٍ مِنِّي مَنْ أَذَى عَبْدِيَ الْمُؤْمِنَ وَلْيَأْمَنْ غَضَبِي مَنْ أَكْرَمَ عَبْدِيَ الْمُؤْمِنَ ؛ وَلَوْلَمْ يَكُنْ مِنْ خَلْقِي فِي الْأَرْضِ فِيمَا بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ إِلَّا مُؤْمِنٌ

---

٩ ـ حضرت صادق عليه السلام فرمود : كمترين آزردن پدر ومادر گفتن أف است ، واگر خداوند چيزى را آسانتر از آن ميدانست از آن نهى ميفرمود .

☆(باب بيزارى از نسب)☆

١ـ حضرت صادق عليه السلام فرمود : آن كس كه از نسب خود اگرچه پست باشد بيزارى جويد بخدا كافر شده است .

٢ـ (اين حديث نيز مانند حديث اول است)

٣ـ جمع زيادى از راويان حديث از حضرت باقر وحضرت صادق عليهما السلام روايت كرده اند كه فرمودند : انكار نسب كفر بخداى عظيم است اگرچه آن نسب پست وكم ارزش باشد .

☆(باب كسيكه مسلمانان را آزار كند وخوارشان شمارد)☆

١ ـ هشام بن سالم گويد : شنيدم حضرت صادق عليه السلام ميفرمود : خداى عزوجل فرمايد : بحقم بامن اعلان دهد آنكس كه بندهٔ مؤمن مرا بيازارد ، واز خشم من آسوده خاطر باشد آنكس كه بندهٔ مؤمن مرا گرامى دارد ، واگر درميانهٔ مشرق و مغرب زمين آفريدهٔ از آفريده هايم جز يك مؤمن ويك پيشواى

واحِدٌ مَعَ إمامٍ عادِلٍ لَاسْتَغْنَيْتُ بِعِبادَتِهِما عَنْ جَمِيعِ ما خَلَقْتُ فِي أَرْضِي وَلَقامَتْ سَبْعُ سَماواتِي وَ أَرَضِينَ بِهِما وَلَجَعَلْتُ لَهُما مِنْ إيمانِهِما أُنْساً لَا يَحْتاجانِ إلى أُنْسٍ سِواهُما.

٢ - عَنْهُ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنِ ابْنِ سِنانٍ، عَنْ مُنْذِرِ بْنِ يَزِيدَ، عَنِ الْمُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ قالَ: قالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام: إذا كانَ يَوْمُ الْقِيامَةِ نادى مُنادٍ: أَيْنَ الصَّدُودُ لِأَوْلِيائِي فَيَقُومُ قَوْمٌ لَيْسَ عَلى وُجُوهِهِمْ لَحْمٌ؛ فَيُقالُ: هؤُلاءِ الَّذِينَ آذَوُا الْمُؤْمِنِينَ وَنَصَبُوا لَهُمْ وَعانَدُوهُمْ وَعَنَّفُوهُمْ فِي دِينِهِمْ ثُمَّ يُؤْمَرُ بِهِمْ إلى جَهَنَّمَ.

﴿٢٧٢٥﴾ ٣ - أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبّارِ، عَنِ ابْنِ فَضّالٍ؛ عَنْ ثَعْلَبَةَ بْنِ مَيْمُونٍ عَنْ حَمّادِ بْنِ بَشِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ: قالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: قالَ اللهُ تَبارَكَ وَتَعالى: مَنْ أَهانَ لِي وَلِيّاً فَقَدْ أَرْصَدَ لِمُحارَبَتِي.

٤ عَلِيُّ بْنُ إبْراهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عُثْمانَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي حَمْزَةَ عَمَّنْ ذَكَرَهُ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ: مَنْ حَقَرَ مُؤْمِناً مِسْكِيناً أَوْ غَيْرَ مِسْكِينٍ لَمْ يَزَلِ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ

عادلی با او نباشد، من بعبادت آندو از تمامی آنچه در زمینم آفریدم بی‌نیاز باشم و هر آینه هفت آسمان وهفت زمین بخاطر او برپا باشند، وبرای آندو از ایمانی که دارند آرامشی فراهم سازم که نیازی به آرامش دیگری نداشته باشند.

شرح - مجلسی(ره) گوید: مقصود از بی‌نیازی خداوند بعبادت یکمؤمن ویك امام ازعبادت دیگران پذیرفتن عبادت آندو است وگرنه خدای متعال غنی بالذات است و نیازی بعبادت هیچکس ندارد، و نیز مقصود از بودن یك مؤمن ویك پیشوا عم است از اینکه بالفعل آن مؤمن موجود باشد یا بالقوه، زیراچه بسا پیمبرانی که مبعوث شدند و تامدتی کسی بآنها ایمان نیاورد چنانچه درباب کمی عدد مؤمنین گذشت که حضرت ابراهیم علیه‌السلام یك تنه عبادت خدایرا میکرد وکسی با او نبود تاآنکه خداوند او را باسمعیل واسحاق مأنوس کرد، و بعضی گفته‌اند مقصود بیان حال این امت‌است پس منافاتی با تنهائی پیمبران گذشته ندارد.

۲- مفضل‌بن‌عمر گوید: که حضرت صادق علیه‌السلام فرمود: چون روزقیامت شود یك منادی ندا کند: کجایند روگردانان از دوستان من؟ پس دسته‌ای که صورت آنها گوشت ندارد برخیزند، پس گفته شود: اینهایند آنکسانی که مؤمنین‌را آزردند، وباآنان دشمنی کردند، وعناد ورزیدند، و آنها را در دینشان بادرشتی سرزنش کردند، سپس فرمان شودکه آنان را بدوزخ برند.

۳- از حضرت صادق‌علیه‌السلام‌حدیث شده‌که فرمود: رسول خدا(ص) فرمود: خدایتعالی فرموده است: هرکه بیك دوستی از من اهانت کند، بتحقیق بجنك بامن کمین کرده است.

٤- حضرت صادق علیه‌السلام فرمود: هرکه مؤمنی را خوار شمارد چه (آن مؤمن) مستمند باشد

حاقِراً لَهُ ماقِتاً، حَتّى يَرْجِعَ عَنْ مَحْقَرَتِهِ إِيّاهُ.

٥ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ النُّعْمانِ؛ عَنِ ابْنِ مُسْكانَ؛ عَنْ مُعَلَّى بْنِ خُنَيْسٍ قالَ: سَمِعْتُ أَبا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ: إِنَّ اللهَ تَبارَكَ وَتَعالى يَقُولُ: مَنْ أَهانَ لِي وَلِيّاً فَقَدْ أَرْصَدَ لِمُحارَبَتِي، وَأَنَا أَسْرَعُ شَيْءٍ إِلى نُصْرَةِ أَوْلِيائِي.

٦ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيادٍ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ، عَنْ هِشامِ بْنِ سالِمٍ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ خُنَيْسٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ: قالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: قالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: قَدْ نابَذَنِي مَنْ أَذَلَّ عَبْدِيَ الْمُؤْمِنَ.

٧ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسى، وَ أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبّارِ، جَمِيعاً، عَنِ ابْنِ فَضّالٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ حَمّادِ بْنِ بَشِيرٍ قالَ: سَمِعْتُ أَبا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ: قالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: قالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: مَنْ أَهانَ لِي وَلِيّاً فَقَدْ أَرْصَدَ لِمُحارَبَتِي وَما تَقَرَّبَ إِلَيَّ عَبْدٌ بِشَيْءٍ أَحَبَّ إِلَيَّ مِمّا افْتَرَضْتُ عَلَيْهِ وَإِنَّهُ لَيَتَقَرَّبُ إِلَيَّ بِالنّافِلَةِ حَتّى أُحِبَّهُ فَإِذا أَحْبَبْتُهُ كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِي يَسْمَعُ بِهِ وَ بَصَرَهُ الَّذِي يُبْصِرُ بِهِ وَلِسانَهُ الَّذِي يَنْطِقُ بِهِ وَيَدَهُ الَّتِي يَبْطِشُ بِها، إِنْ دَعانِي أَجَبْتُهُ وَإِنْ سَأَلَنِي أَعْطَيْتُهُ، وَما تَرَدَّدْتُ عَنْ شَيْءٍ أَنَا فاعِلُهُ كَتَرَدُّدِي عَنْ مَوْتِ الْمُؤْمِنِ، يَكْرَهُ الْمَوْتَ وَأَكْرَهُ مَساءَتَهُ.

یاغیر مستمند، پیوسته خدای عزوجل او را خوار و دشمن دارد تا آنگاه که ازخوار شمردن آن مؤمن بر گردد.

٥- معلی بن خنیس گوید: شنیدم ازحضرت صادق علیه السلام میفرمود: خدای تبارك وتعالی فرماید: هر که بیکدوست من اهانت کند بجنك بامن کمین کرده، و من بیاری دوستانم از هرچیز شتابان ترم.

٦- ونیز گوید: از آنحضرت شنیدم که فرمود: رسول خدا(ص) فرمود: خدای عزوجل فرموده: آشکارا بجنك بامن برخاسته آنکس که بندهٔ مؤمن مرا خوار کند.

٧- حمادبن بشیر گوید: شنیدم از حضرت صادق علیه السلام که فرمود: رسول خدا (ص) فرموده خدای عزوجل فرماید: هر که بدوستی از من اهانت کند بتحقیق برای جنك با من کمین کرده است، و هیچ بندهٔ بچیزی بمن تقرب نجوید که نزد من محبوب تر از آنچه براو واجب کرده‌ام باشد، و همانا او بوسیلهٔ نماز نافله بمن نزدیك شود تا آنجا که من او را دوست بدارم، وهنگامی که او را دوست بدارم گوش او شوم همان گوشی که با آن میشنود و چشم او گردم همان چشمی که با آن ببیند، و زبانش شوم همان زبانی که با آن سخن گوید، و دست او گردم، همان دستی که با آن بگیرد، اگرمرا بخواند اجابتش کنم، واگر از من خواهشی کند باو بدهم، ومن درکاریکه انجام دهم هیچگاه تردید نداشته‌ام مانند تردیدیکه درمرك مؤمن دارم، (زیرا) او مرك را خوش ندارد، و من ناخوش کردن او را.

﴿٢٧٣٠﴾ ٨ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خالِدٍ ، عَنْ إِسْماعِيلَ بْنِ مِهْرانَ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْقَمّاطِ ، عَنْ أَبانِ بْنِ تَغْلِبَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قالَ : لَمّا أُسْرِيَ بِالنَّبِيِّ صلى الله عليه وآله قالَ : يارَبِّ ما حالُ الْمُؤْمِنِ عِنْدَكَ ؟ قالَ : يامُحَمَّدُ مَنْ أَهانَ لِي وَلِيّاً فَقَدْ بارَزَنِي بِالْمُحارَبَةِ وَأَنا أَسْرَعُ شَيْءٍ إِلى نُصْرَةِ أَوْلِيائِي وَما تَرَدَّدْتُ عَنْ شَيْءٍ أَنا فاعِلُهُ كَتَرَدُّدِي عَنْ وَفاةِ الْمُؤْمِنِ ، يَكْرَهُ الْمَوْتَ وَأَكْرَهُ مَساءَتَهُ ؛ وَ إِنَّ مِنْ عِبادِيَ الْمُؤْمِنِينَ مَنْ لايُصْلِحُهُ إِلّاالْغِنى وَلَوْ صَرَفْتُهُ إِلى غَيْرِ ذٰلِكَ لَهَلَكَ ، وَإِنَّ مِنْ عِبادِيَ الْمُؤْمِنِينَ مَنْ لايُصْلِحُهُ إِلّاالْفَقْرُ وَلَوْ صَرَفْتُهُ إِلى غَيْرِ ذٰلِكَ لَهَلَكَ وَما يَتَقَرَّبُ إِلَيَّ عَبْدٌ مِنْ عِبادِي بِشَيْءٍ أَحَبَّ إِلَيَّ مِمّا افْتَرَضْتُ عَلَيْهِ وَإِنَّهُ لَيَتَقَرَّبُ إِلَيَّ بِالنّافِلَةِ حَتّى أُحِبَّهُ فَإِذا أَحْبَبْتُهُ كُنْتُ إِذا سَمْعَهُ

توضیح ـ شرح این حدیث و پارهٔ توضیحات مربوط بآن در ذیل حدیث ۸ بیاید .

۸ـ حضرت باقر علیه‌السلام فرمود : چون پیغمبر (ص) را بآسمان بردند عرضکرد : پروردگارا حال مؤمن نزد توچگونه است ؟ فرمود : ای‌محمد هرکه بدوستی از من اهانت‌کند آشکارا بجنك‌من‌آمده ومن بیاری دوستانم از هرچیز شتابانترم ، ومن در هرکاری‌که انجام دهم آن اندازه تردید ندارم که در بارهٔ وفات مؤمن تردید دارم ، او از مرك بدش آید ، ومن ناراحت‌کردن او را خوش‌ندارم ، وبراستی برخی از بندگان مؤمن من‌هستندکه جز توانگری آنانرا اصلاح نکند (وحالشان را نیکو نسازد) و اگر بحال دیگری او را درآورم نابود وهلاك‌گردد ، و برخی از بندگان مؤمن من هستندکه جز نداری و فقر آنانرا اصلاح نکند ، و اگر او را بحال دیگری بگردانم هرآینه هلاك‌گردد ، و هیچیك از بندگانم بمن تقرب نجوید باعملیکه نزد من محبوبتر باشد از آنچه براو واجب‌کرده‌ام ، و بدرستیکه بوسیلهٔ نماز نافله بمن‌تقرب جوید تا آنجاکه من دوستش دارم ، وچون دوستش‌دارم آنگاه گوش او شوم‌که بدان‌بشنود، و چشمش شوم‌که بدان ببیند ، وزبانش گردم‌که‌بدان بگوید ، ودستش شوم‌که بدان برگیرد ، اگر بخواندم اجابتش‌کنم ، و اگر خواهشی از من‌کند باو بدهم .

شرح ـ ایندو حدیث از لحاظ معنی از احادیث مشکله است کـه چند جای آن احتیاج بشرح و توضیح دارد و دانشمندان بزرگوار شیعه هرکدام درخور فهم مردمان شرحی برآن نگاشته و توضیحاتی داده‌اند ، وما نیز بنوبهٔ خود بارعایت‌کمال اختصار ملخصی ازآن‌کلمات را درچند مورد نقل می‌کنیم :

۱ـ از جاهائی‌که مورد بحث دوایندو حدیث قرارگرفته است . آنجاکه فرماید : «وما یتقرب الی عبدبشیء احب ...» که از آن استفاده شودکه عمل واجب همیشه از لحاظ فضیلت و ثواب برتر از عمـل مستحب است ، لکن‌مرحوم شهید درقواعد فرموده است : ماجاهائی داریم‌که ازتحت‌این‌قاعده خارج‌است، مانند بری‌ه‌کردن ذمهٔ‌بدهکار درمقابل مهلت دادن باوکه اولی مستحب است و دومی واجب و اولی فضیلتش درثواب زیادتر است ، ومانند اعادهٔ نماز واجبی‌که مکلف خوانده‌است باجماعت‌که دومی با اینکه مستحب است بیست وهفت درجه برتر از نماز فرادای واجب است ، ومانند نماز دربقاع شریفه‌که برتر از غیرآن است بصدهزار برابر تا دوازده برابر و دیگر موارد ، و درحل آن‌گفته است : ولی در تمام این موارد درحقیقت مستحب معارض با خود واجب نیست ، و فزونی ثواب بخاطر اینست‌که مشتمل بر مصلحتی زائد

الَّذِي يَسْمَعُ بِهِ وَبَصَرَهُ الَّذِي يُبْصِرُ بِهِ وَلِسَانَهُ الَّذِي يَنْطِقُ بِهِ وَيَدَهُ الَّتِي يَبْطِشُ بِهَا، إِنْ دَعَانِي أَجَبْتُهُ وَإِنْ سَأَلَنِي أَعْطَيْتُهُ.

برانجام واجب است نه بخاطر آن قید ، ومجلسی(ره) پس از مناقشاتی دراینکلام گوید : ممکن است این اخبار ونظائر آن که دلالت بر برتری واجب برمستحب کند مخصوص بنوع خودش باشد مانند برتری نماز واجب برمستحب ، و بنابراین لازم نیاید که رد سلام واجب (مثلا) برتر باشد از یك حج مستحب یا نماز جعفر ویا ساختن پل یامدرسهٔ بزرگی .

۲ـ درآنجا که فرماید : « وما ترددت فی‌شیء ... درهیچ چیز تردید نکردم مانند تردید در مرك مؤمن ...» که نسبت تردید بخدای سبحان احتیاج بتأویل دارد و درتأویل آن وجوهی گفته‌اند یکی اینکه ممکن است تردید اشاره بمحو و اثبات درلوحشان باشد ، زیرا اجل وزمان مرگش دریکزمان معینی در لوح نوشته شده ، وآن بنده دعای درتأخیر آن کند یاصدقه بدهد ، وخداوند آنرا محو کرده و مرگش را بزمان دیگری اندازد ، پس این‌کار همانندکار شخص متردد است و بطور استعاره براو تردید اطلاق شده.

وجه دیگر اینکه مقصود از تردد درحدیث برطرف کردن کراهتی است که بنده ازمرك دارد ورفع علاقهٔ او از دنیا که این احتیاج به‌پیش آوردن حالاتی از جانب پروردگار داردکه یکسره علاقهٔ اورا از دنیا بکند و کراهتش را از مرك زائل کند ، مانند مرض . پیری . زمینگیری . فقر و احتیاج . بلاهای ناگهانی و شدید و امثال اینهاکه تدریجاً مرك را بربندهٔ خدا آسان کند و مشتاق آن گردد ودراین حدیث از این معنی تعبیر به تردید شده چون ازجهت وصف باکار شخص متردد شبیه است .

۳ـ درمعنی‌این‌جمله‌که فرماید : «فاذا أحببته‌کنت سمعه ... چون اورا دوست داشتم گوش او گردم که بدان بشنود ...» که بظاهر آن نمی‌شود چنك زد ونیاز بتأویل دارد و برخی از صوفیه بظاهرآن‌تمسك کرده وقائل باتحاد و حلول شده‌اند و از استعارات لطیفه‌که در بواطن این الفاظ است روی برتافته و به گمراهی افتاده‌اند ودیگران را نیز گمراه ساخته‌اند ، بااینکه حلول و اتحاد نزد تمام خردمندان محال است ، وچگونه ممکن است چیزی‌که باتمام اشیاء درحقیقت و آثار متباین‌است متحد گردد ، درصورتیکه اینان درکفر صریحی‌که گفته‌اند از اتحاد و حلول باخصوص عارفان و محبین اکتفا نکرده‌اند ، و خدای سبحان را باهمهٔ موجودات حتی سگان وخوکان و قاذورات متحد دانسته‌اند وپروردگار سبحان منزه‌است از این‌گفتار سخیف‌که هیچ خردمندی حتی قائلین باین گفتار باتحاد خودشان با این موجودات پست تن درندهند و اتحاد بوجود ناتوان پستی چون خود را باآنها نپذیرند و خودرا برتر از آن دانند تاچه‌رسد بآفریدگار جهانیان ، ودر تأویل این اخبارکه برطریق استعاره و مجاز وارد شده و مانند آن در قرآن وحدیث و سخنان دانشمندان عرب بسیار است وجوهی گفته‌اند : **اول** آنکه اینگونه تعبیرات برای مبالغهٔ درقرب بخدا است وبخاطر بیان تسلط محبت برظاهر و باطن وعیان ونهان بنده است ، پس مقصود ـ والله اعلم ـ اینست‌که چون بنده‌ام را دوست دارم او را بمقام انس خود بکشم ، و داخل عالم قدس گردانم و اندیشه‌اش را غرق دراسرار ملکوت‌کنم ، و حواسش را درتصرف نورانیت انوار جبروت درآورم ، پس

٩ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : مَنِ اسْتَذَلَّ مُؤْمِناً وَاسْتَحْقَرَهُ لِقِلَّةِ ذَاتِ يَدِهِ وَلِفَقْرِهِ شَهَّرَهُ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى رُؤُسِ الْخَلَائِقِ .

١٠ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ يُونُسَ ، عَنْ مُعَاوِيَةَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم : لَقَدْ أَسْرَى رَبِّي بِي فَأَوْحَى إِلَيَّ مِنْ وَرَاءِ الْحِجَابِ مَا أَوْحَى وَشَافَهَنِي [إِلَى] أَنْ قَالَ لِي : يَا مُحَمَّدُ مَنْ أَذَلَّ لِي وَلِيّاً فَقَدْ أَرْصَدَنِي بِالْمُحَارَبَةِ ، وَمَنْ حَارَبَنِي حَارَبْتُهُ ، قُلْتُ : يَا رَبِّ وَمَنْ وَلِيُّكَ هَذَا ؟ فَقَدْ عَلِمْتُ أَنَّ مَنْ حَارَبَكَ حَارَبْتَهُ ، قَالَ لِي : ذَاكَ مَنْ أَخَذْتُ مِيثَاقَهُ لَكَ وَلِوَصِيِّكَ وَلِذُرِّيَّتِكُمَا بِالْوِلَايَةِ .

قدمش درمقام قرب ثابت گردد ، وگوشت وخونش بمحبت آميخته گردد تا آنجا كه يكسره ازنفس خودغافل گردد ، و اغيار ازنظر او پراكنده شوند و من بمنزلهٔ گوش و چشمش شوم ، چنانچه در مبالغهٔ محبت بين دو دوست گويند: توگوش و چشم و دل منى... دوم آنكه مقصود اين باشد كه بواسطهٔ شدت محبت بحقتعالى وتخلق باخلاق خدا جل وعلا از خود اراده و محبتى ندارد ، ونشنود جز آنچه خدا خواهد ، ونگاه نكند جز بآنچه خدادوست دارد ...سوم اينكه خداوند سبحان دربدن انسان وقلب وروحش قواى ضعيفهٔ بوديعت نهاده كه تمامى آنها درمعرض زوال وفنا است ، پس اگر آنها را درپيروى هواى نفس و شهوات جسمانى صرف كرد دستخوش زوال گردد و جز حسرت و ندامت اثرى از آنها بجاى نماند ، و اگر در اطاعت پروردگار و پيروى او بكار برد خداوند آنها را نيرو دهد و تقويت كند تا آنجا كه يكسره كامل گردد وابدى شود وامثال مرك وكرى وكورى وگنگى در او نقصى نياورد ، و چنان شود كه درقبر و قيامت نيز همانند اين عالم بشنود و ببيند وسخن گويد ، چنانچه درحديث شريفه نبوى است : «اتقوا فراسة المؤمن فانه ينظر بنورالله» وچنانچه در كلام اميرالمؤمنين عليه السلام است : « ماقلعت باب خيبر بقوة جسمانية بل بقوة ربانيه » و اين وجوه را شيخ بهائى قدس‌سره فرموده و ديگران از او نقل كرده‌اند .

٩- حضرت صادق عليه السلام فرمود : هر كه مؤمنى را بخاطر نـدارى و فقرش پست و كوچك شمارد ، خداوند روزقيامت او را دربرابر خلائق رسواكند (وبزشتى شهره سازد) .

١٠- واز آنحضرت روايت شده كه رسول خدا(ص) فرمود : هماما پروردگار من مرا بآسمان بالا برد ، واز پس پردهٔ حجاب بمن وحى كرد آنچه كرد ، وبى واسطه بامن سخن گفت تا آنكه بمن فرمود : اى محمد هر كه دوستى از من خوار كند بجنك بامن كمين كرده ، وآنكه بامن جنك كند بااو بجنگم ، گفتم: پروردگارا اين دوست توكيست ؟ من دانستم كه هر كه باتو بجنگد تو بااو بجنگى ؟ بمن فرمود : او آن كسى است كه من براى تو و وصيت و فرزندانت بولايت و دوستى از او پيمان گرفته‌ام .

توضيح ـ مجلسى (ره) گويد : مقصود از حجاب و پرده همان حجاب معنوى است كه امكان بندهٔ خدا وممكن بودن اوست كه مانع از درك حقيقت ربوبيت است ، وبعضى گفته‌اند : مقصود از حجاب فرشته است ، ومقصود از «مشافهه» بدون وساطت فرشته است .

١١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ يُونُسَ ، عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ خُنَيْسٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : مَنِ اسْتَذَلَّ عَبْدِيَ الْمُؤْمِنَ فَقَدْ بَارَزَنِي بِالْمُحَارَبَةِ وَمَا تَرَدَّدْتُ فِي شَيْءٍ أَنَا فَاعِلُهُ كَتَرَدُّدِي فِي عَبْدِيَ الْمُؤْمِنِ ، إِنِّي أُحِبُّ لِقَاءَهُ فَيَكْرَهُ الْمَوْتَ فَأَصْرِفُهُ عَنْهُ ، وَإِنَّهُ لَيَدْعُونِي فِي الْأَمْرِ فَأَسْتَجِيبُ لَهُ بِمَا هُوَ خَيْرٌ لَهُ .

((بَابُ))

﴿مَنْ طَلَبَ عَثَرَاتِ الْمُؤْمِنِينَ وَعَوْرَاتِهِمْ﴾

١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ وَالْفَضْلِ ابْنَيْ يَزِيدَ الْأَشْعَرِيِّ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ بُكَيْرٍ ، عَنْ زُرَارَةَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ وَأَبِي عَبْدِاللهِ عليهما السلام قَالَا : أَقْرَبُ مَا يَكُونُ الْعَبْدُ إِلَى الْكُفْرِ أَنْ يُوَاخِيَ الرَّجُلَ عَلَى الدِّينِ فَيُحْصِي عَلَيْهِ عَثَرَاتِهِ وَزَلَّاتِهِ لِيُعَنِّفَهُ بِهَا يَوْمًا مَا

﴿٢٧٣٥﴾ ٢ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ النُّعْمَانِ ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : يَا مَعْشَرَ مَنْ أَسْلَمَ بِلِسَانِهِ وَلَمْ يُخْلِصِ الْإِيمَانَ إِلَى قَلْبِهِ

---

١١ - ونيز از آنحضرت روايت شده كه رسول خدا(ص) فرمود : خداى عزوجل فرموده است : هر كه بندهٔ مؤمن مرا خوار پندارد بجنك آشكار بامن برخاسته ، ومن‌ترديد نكنم در كارى كه انجام دهم‌مانند ترديديكه دربارهٔ بندهٔ مؤمنم دارم ، زيرا من ديدار او را دوست دارم و او از مرك كراهت دارد پس من مرك را از او بگردانم ، و بدرستيكه او مرا دركارى ميخواند و من برايش اجابت كنم بچيزى كه بهتر است براى او (ازآنچه خواسته بود) .

شرح - يعنى دربرابر دعايش آنچه بصلاح او است باو دهم وهمين است معناى اجابت دعا نه اينكه عطاى خداوند مطابق خواسته او باشد ، زيرا بنده هرچه خواهد براى خيرخود خواهد منتهى گاهى در تشخيص خطا مكند وآخر كار ميفهمدكه آنچه خداوند باو داده خير بوده نه آنچه خودش خواسته بود . و معناى آن جمله‌كه فرمايد : «ومن ترديد نكنم ...» در ذيل حديث ٨ گذشت مراجعه شود .

﴿ باب كسيكه دنبال عيبجوئى و لغزش مؤمنان است ﴾

١ - حضرت باقر وحضرت صادق‌عليهما السلام فرمودند: نزديكترچيزى‌كه بنده بكفرداردااينست‌كه‌با مردى‌عقد برادرى در دين بسته باشد ولغزش ها وخطاهاى او راشماره‌كندكه روزى اورابآنهاسرزنش كند.

٢ - حضرت صادق عليه السلام فرمود : رسولخدا (ص) فرموده است : اى گروهيكه بزبان اسلام‌آورده‌و بدلش ايمان نرسيده (وپيوست نشده) مسلمانان‌را نكوهش نكنيد ، و از عيوب آنان جستجو نكنيد ، زيرا

لاتذمّوا الْمُسْلِمِينَ وَلاتتبّعوا عَوْراتِهِمْ فَإِنَّهُ مَنْ تتبّعَ عَوْراتِهِمْ تتبّعَ اللهُ عَوْرَتَهُ ، وَمَنْ تتبّعَ اللهُ تَعالىٰ عَوْرَتَهُ يَفْضَحْهُ وَلَوْفِي بَيْتِهِ .

عَنْهُ ؛ عَنْ عَلِيِّ بْنِ النُّعْمانِ ، عَنْ أَبِي الْجارُودِ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام مِثْلَهُ .

٣ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ خالِدٍ ؛ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ عَبْدِاللهِبْنِ بُكَيْرٍ ، عَنْ زُرارَةَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قالَ : إِنَّ أَقْرَبَ مايَكُونُ الْعَبْدُ إِلَى الْكُفْرِ أَنْ يُواخِيَ الرَّجُلَ الرَّجُلَ عَلَى الدِّينِ فَيُحْصِي عَلَيْهِ عَثَراتِهِ وَزَلّاتِهِ لِيُعَنِّفَهُ بِها يَوْماً ما .

٤ - عَنْهُ ، عَنِ الْحَجّالِ ، عَنْ عاصِمِ بْنِ حُمَيْدٍ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قالَ : قالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم : يا مَعْشَرَ مَنْ أَسْلَمَ بِلِسانِهِ وَلَمْ يُسْلِمْ بِقَلْبِهِ لاتتبّعُوا عَثَراتِ الْمُسْلِمِينَ فَإِنَّهُ مَنْ تتبّعَ عَثَراتِ الْمُسْلِمِينَ تتبّعَ اللهُ عَثَرَتَهُ وَمَنْ تتبّعَ اللهُ عَثَرَتَهُ يَفْضَحْهُ .

٥ - عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ إِسْماعِيلَ ، عَنِ ابْنِ مُسْكانَ عَنْ مُحَمَّدِبْنِ مُسْلِمٍ أَوِالْحَلَبِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : قالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم : لاتطْلُبُوا عَثَراتِ الْمُؤْمِنِينَ فَإِنَّ مَنْ تتبّعَ عَثَراتِ أَخِيهِ تتبّعَ اللهُ عَثَراتِهِ وَمَنْ تتبّعَ اللهُ عَثَراتِهِ يَفْضَحْهُ وَلَوْفِي جَوْفِ بَيْتِهِ .

٦ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ خالِدٍ ، عَنِ ابْنِ فَضّالٍ ، عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ ، عَنْ زُرارَةَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قالَ : أَقْرَبُ مايَكُونُ الْعَبْدُ إِلَى الْكُفْرِ أَنْ يُواخِيَ الرَّجُلَ الرَّجُلَ عَلَى الدِّينِ فَيُحْصِي عَلَيْهِ زَلّاتِهِ لِيُعَيِّرَهُ بِها يَوْماً ما .

﴿٢٧٤٠﴾ ٧ عَنْهُ ؛ عَنِ ابْنِ فَضّالٍ ، عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : أَبْعَدُ مايَكُونُ الْعَبْدُ مِنَ اللهِ أَنْ يَكُونَ الرَّجُلُ يُواخِي لِرَجُلٍ وَهُوَ يَحْفَظُ [عَلَيْهِ] زَلّاتِهِ لِيُعَيِّرَهُ بِها يَوْماً ما .

هر که عیوب آنهارا جستجو کند ، خداوند عیوب اورا دنبال کند ، وهر که خداوند عیبش‌را دنبال کند رسوایش کند گرچه درخانه‌اش باشد .

واز حضرت باقر عليه السلام مانند اینحدیث روایت شده است .

٣ - ونیز ازحضرت باقر عليه السلام (مانندحدیث ١) روایت شده است .

٤ - ونیز ازآنحضرت از رسولخدا (ص) (مانندحدیث ٢) روایت شده است .

٥ - و از حضرت صادق عليه السلام از رسولخدا (ص) حدیث شده است که فرمود : لغزشهای مؤمنین‌را جستجو نکنید ، زیراهر که لغزشهای برادرش‌را جستجو کند ، خداوند لغزشهایش‌را دنبال کند ، وهر که را خداوند لغزشهایش‌را دنبال کند رسوایش سازد گرچه دردرون خانه‌اش باشد .

٦ - واز حضرت باقر عليه السلام (مانند حدیث ١) روایت شده است .

٧ - حضرت صادق عليه السلام فرمود: دورترین بنده از خدا آنکسکه بامردی برادری کند ولغزشهای اورابراو نگهداری کندکه روزی بر آنها سرزنشش

(بَابُ التَّعْيِيرِ)

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عُثْمَانَ ، عَنْ رَجُلٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : مَنْ أَنَّبَ مُؤْمِناً أَنَّبَهُ اللهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ .

٢ - عَنْهُ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ عَمَّارٍ ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : مَنْ أَذَاعَ فَاحِشَةً كَانَ كَمُبْتَدِئِهَا وَمَنْ عَيَّرَ مُؤْمِناً بِشَيْءٍ لَمْ يَمُتْ حَتَّى يَرْكَبَهُ .

٣ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : مَنْ عَيَّرَ مُؤْمِناً بِذَنْبٍ لَمْ يَمُتْ حَتَّى يَرْكَبَهُ .

٤ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ، عَنْ حُسَيْنِ بْنِ عُمَرَ بْنِ سَلِيمَانَ ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ عَمَّارٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : مَنْ لَقِيَ أَخَاهُ بِمَا يُؤَنِّبُهُ أَنَّبَهُ اللهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ .

﴿ بَابٌ ﴾

✡(الْغِيبَةِ وَالْبُهْتِ)✡

﴿٢٧٤٥﴾ ١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : اَلْغِيبَةُ أَسْرَعُ فِي دِينِ الرَّجُلِ الْمُسْلِمِ مِنَ الْأَكِلَةِ فِي جَوْفِهِ .

✡(باب سرزنش)✡

١ - حضرت صادق عليه السلام فرمود : هر كه مؤمنى را سرزنش كند ، خدا اورا در دنيا و آخرت سرزنش كند .

٢ - حضرت صادق عليه السلام فرمود : رسول خدا (ص) فرموده است : هر كه كار زشتى را فاش كند چون كسى است كه آنرا انجام داده ، وهر كه مؤمنى را بچيزى سرزنش كند نميرد تامرتكب آن شود .

٣ - حضرت صادق عليه السلام فرمود: هر كه مؤمنى را بگناهى سرزنش كند نميرد تا آنرا مرتكب گردد .

٤ - ونيز آنحضرت عليه السلام فرمود : هر كه مؤمنى را ديدار كند بچيزى كه اورا سرزنش كند، خداوند اورا در دنيا و آخرت سرزنش كند .

✡(باب غيبت و بهتان)✡

١ - حضرت صادق عليه السلام فرمود : كه رسول خدا (ص) فرموده است: غيبت در (نابودى) دين مرد مسلمان زودتر كارگر شود از بيمارى خوره درد رون او .

قالَ : وَقالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : اَلْجُلُوسُ فِي الْمَسْجِدِ اِنْتِظارَ الصَّلاةِ عِبادَةٌ مالَمْ يُحْدِثْ ، قِيلَ: يارَسُولَ اللهِ وَمايُحْدِثُ ؟ قالَ: الْاِغْتِيابَ .

٢ - عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ؛ عَنْ بَعْضِ أَصْحابِهِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : مَنْ قالَ فِي مُؤْمِنٍ مارَأَتْهُ عَيْناهُ وَسَمِعَتْهُ اُذُناهُ فَهُوَ مِنَ الَّذِينَ قالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : «إِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ أَنْ تَشِيعَ الْفاحِشَةُ فِي الَّذِينَ آمَنُوا لَهُمْ عَذابٌ أَلِيمٌ» .

٣ - اَلْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْوَشّاءِ عَنْ داوُدَ بْنِ سِرْحانَ قالَ: سَأَلْتُ أَباعَبْدِاللهِ عليه السلام عَنِ الْغِيبَةِ قالَ : هُوَأَنْ تَقُولَ لِأَخِيكَ فِي دِينِهِ مالَمْ يَفْعَلْ وَتَبُثَّ عَلَيْهِ أَمْراً قَدْ سَتَرَهُ اللهُ عَلَيْهِ لَمْ يَقُمْ عَلَيْهِ فِيهِ حَدٌّ .

فرمود : ونیز آن‌حضرت (ص) فرموده است : نشستن در مسجد بانتظار نماز عبادت است تا حدثی از او سرزند عرض شد : ایرسولخدا حدث‌چیست ؟ فرمود : غیبت‌کردن است .

شرح ـ غیبت درلغت بمعنای اغتیاب است وآن یادکردن انسان است دیگری‌را بچیزی‌که در آن بدی اوست ، جوهری درصحاح گوید : آن است که‌پشت سرشخصی‌عفیف سخنی گوید که اگر بشنودغمناکش کند ، پس اگر راست باشد غیبت است ، واگر دروغ باشد بهتان است ، واما درعرف شرع مجلسی (ره) ودیگران گفته‌اند : غیبت در نظر شرع یاد کردن شخص معین یا آنکه درحکم معین است (مانند اینکه بگوید : یکی ازدوقاضی این شهر) درنبودن او ودرحال غیبتش بچیزی که‌دراو هست وبددارد نسبت دادن آنچیزرا ، ودر نزد مردم نیز نقص او محسوب گردد و قصد مذمت و نکوهش اورا نیز داشته باشد ، چه‌با زبان باشد یاباشاره یابکنایه ، گوشه زند یاتصریح کند . وغیبت از گناهان کبیره وبزرگ است چنانچه شیخ (ره) در متاجر گوید نهایت ظاهر اخبار حرمت آنرا مخصوص بمؤمن فرموده ، والبته باید دانست که‌در مواردزیادی غیبت‌را جایز دانسته‌اند . واز حرمت‌آن‌استثناء شده است که برای‌اطلاع بیشتر خوانندگان محترم بکتاب متاجر شیخ ومرآة العقول مجلسی علیهما الرحمة وغیر آنها مراجعه کنند .

٢ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : هرکه دربارهٔ مؤمنی بگوید آنچه دوچشمش دیده‌ودوگوشش شنیده پس اوازکسانی استکه خدای عزوجل دربارهٔ آنها فرموده : همانا آنانکه دوست دارند فراوان (یافاش) شود فحشاء درباره آنان‌که ایمان آورده‌اند ، ایشان‌را است عذابی دردناك » (سورهٔ نور آیهٔ ١٨) .

شرح ـ مجلسی (ره) گوید : مقصود اینستکه مورد آیه تنها بهتان نیست بلکه شامل حقی هم که‌دیده وشنیده است میشود .

٣ ـ داودبن سرحان گوید : ازحضرت صادق عليه السلام از غیبت پرسیدم(که چیست ؟)فرمود : اینستکه دربارهٔ برادرت دردین اوبگوئی چیزیراکه نکرده‌است ، وبزبان اومنتشر کنی چیزیرا که خداوند براو پوشانیده بود وحدی دربارهٔ آن اقامه نکرده بود .

٤ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِاللهِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ هَارُونَ بْنِ الْجَهْمِ ، عَنْ حَفْصِ ابْنِ عُمَرَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : سُئِلَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله وسلم : مَا كَفَّارَةُ الْاِغْتِيَابِ قَالَ : تَسْتَغْفِرُ اللهَ لِمَنِ اغْتَبْتَهُ كُلَّمَا ذَكَرْتَهُ .

٥ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ مَالِكِ بْنِ عَطِيَّةَ عَنِ ابْنِ أَبِي يَعْفُورٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : مَنْ بَهَتَ مُؤْمِناً أَوْ مُؤْمِنَةً بِمَا لَيْسَ فِيهِ بَعَثَهُ اللهُ فِي طِينَةِ خَبَالٍ حَتَّى يَخْرُجَ مِمَّا قَالَ ، قُلْتُ : وَمَا طِينَةُ الْخَبَالِ ؟ قَالَ : صَدِيدٌ يَخْرُجُ مِنْ فُرُوجِ الْمُومِسَاتِ .

﴿٢٧٥٠﴾ ٦ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ عَامِرٍ ، عَنْ أَبَانٍ ، عَنْ رَجُلٍ لَا نَعْلَمُهُ إِلَّا

شرح ـ در کلام حضرت که فرمود : « برادرت در دین او ... » دو احتمال میرود ، یکی آنکه مقصود برادر دینی باشد که در اینصورت فهمیده شود : که غیبت کافر و مخالف جایز است ، و دیگر آنکه جمله متعلق به «تقول» باشد که معنا چنین شود که « بگوئی در بارهٔ دین او چیزی را که نکرده است » بنسبت دادن کفر یا معصیتی باو ، وهردو احتمال را مجلسی (ره) ذکر کرده است وسپس گوید : این حدیث دلالت کند که غیبت شامل بهتان نیز میشود و این اصطلاح دیگری است برای غیبت . سپس وجهی ذکر کرده برای اینکه مقصود همان غیبت اصطلاحی باشد ومعنای تازهٔ نباشد .

٤ ـ از حضرت صادق عليه السلام حدیث شده که فرمود : از پیغمبر (ص) پرسیدند : کفارهٔ غیبت چیست ؟ فرمود : از خداوند طلب آمرزش کنی برای آنکه غیبتش کردی هرزمان بیادش افتادی .

شرح ـ از این حدیث استفاده شود که در کفارهٔ غیبت استحلال (وحلالیت طلبیدن) واجب نیست چنانچه جماعتی نیز واجب ندانسته‌اند ، ودر مقابل جمع زیادی واجب دانسته‌اند و جمعی تفصیل داده‌اند میانهٔ آنموردیکه غیبت بگوش اورسیده باشد که : اینجا استحلال واجب است ، وآنجائیکه بگوشش نرسیده باشد که واجب نیست واستغفار کافی است مجلسی (ره) گوید : ممکن است این خبررا نیز حمل براینصورت دوم کرد وبدینوسیله میان تمامی اخبار درباب غیبت جمع کرد وتوافق داد .

٥ ـ ابن ابی یعفور از حضرت صادق عليه السلام حدیث کند که فرمود : هرکه بمرد مؤمن یازن مؤمنه بهتان زند بآنچه دراو نیست ، خداوند اورا درطینت خبال برانگیزد ونگهدارد تاازآنچه گفته بیرون آید ، گوید : من عرضکردم : طینت خبال چیست ؟ فرمود : چرکی است که ازفرج زنان بدکاره بیرون آید .

شرح ـ معنای کلام حضرت که فرمود : « تاازآنچه گفته بیرون آید » ممکن است کنایه از دوام وخلود باشد زیرا اثبات آن براو ممکن نیست چونکه بهتان زده ، ومحتمل است مقصود پاک شدن ازچرکی گناه بوسیلهٔ آتش باشد ، و طیبی درشرح مشکوة گفته‌است : یعنی توبه کند یاپاک شود ، و مجلسی (ره) فرماید : شاید مقصودش توبهٔ دردنیا باشد لکن بعید است .

٦ ـ ازیحیی ازرق حدیث شده که گفت : حضرت ابوالحسن (موسی بن جعفر) عليه السلام بمن فرمود :

يَحْيَى الْأَزْرَقِ قَالَ : قَالَ لِي أَبُو الْحَسَنِ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ : مَنْ ذَكَرَ رَجُلاً مِنْ خَلْفِهِ بِمَا هُوَ فِيهِ مِمَّا عَرَفَهُ النَّاسُ لَمْ يَغْتَبْهُ وَمَنْ ذَكَرَهُ مِنْ خَلْفِهِ بِمَا هُوَ فِيهِ مِمَّا لَا يَعْرِفُهُ النَّاسُ اغْتَابَهُ وَ مَنْ ذَكَرَهُ بِمَا لَيْسَ فِيهِ فَقَدْ بَهَتَهُ .

٧ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ يُونُسَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ سَيَابَةَ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عليه السلام يَقُولُ : اَلْغِيبَةُ أَنْ تَقُولَ فِي أَخِيكَ مَا سَتَرَهُ اللهُ عَلَيْهِ وَ أَمَّا الْأَمْرُ الظَّاهِرُ فِيهِ مِثْلُ الْحِدَّةِ وَالْعَجَلَةِ فَلَا ؛ وَالْبُهْتَانُ أَنْ تَقُولَ فِيهِ مَا لَيْسَ فِيهِ

(بَابُ)

✡(الرِّوَايَةِ عَلَى الْمُؤْمِنِ)✡

١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ مُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ قَالَ : قَالَ لِي أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام : مَنْ رَوَى عَلَى مُؤْمِنٍ رِوَايَةً يُرِيدُ بِهَا شَيْنَهُ وَهَدْمَ مُرُوءَتِهِ لِيَسْقُطَ مِنْ أَعْيُنِ النَّاسِ أَخْرَجَهُ اللهُ مِنْ وَلَايَتِهِ إِلَى وَلَايَةِ الشَّيْطَانِ فَلَا يَقْبَلُهُ الشَّيْطَانُ .

٢ - عَنْهُ ، عَنْ أَحْمَدَ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ سِنَانٍ قَالَ : قُلْتُ لَهُ : عَوْرَةُ الْمُؤْمِنِ عَلَى الْمُؤْمِنِ حَرَامٌ ؟ قَالَ : نَعَمْ ، قُلْتُ : تَعْنِي سِفْلَيْهِ قَالَ : لَيْسَ حَيْثُ تَذْهَبُ ، إِنَّمَا هِيَ إِذَاعَةُ سِرِّهِ .

هر که پشت سر مردی چیزی را گوید که در اوست ومردم میدانند که آنچیز دراوست غیبت اورا نکرده ، وهر که پشت سر کسی چیزیرا گوید که در اوست ولی مردم نمی‌دانند غیبتش کرده ، وهر که پشت سر کسی چیزی گوید که دراو نیست باو بهتان زده است .

٧ - عبدالرحمن بن سیابه گوید : شنیدم حضرت صادق عليه السلام میفرمود : غیبت آنستکه دربارهٔ برادرت بگوئی چیزی را که خدا بر او پوشانده است ، واما چیزی را که در وجود او آشکار و ظاهر است مثل تندخوئی وشتابزدگی (گفتن آن) غیبت نیست ، وبهتان آنستکه در بارهاش بگوئی چیزیکه دراونیست .

✡(باب داستان‌سرائی برضرر مؤمن)✡

١ - مفضل بن عمر گوید : حضرت صادق عليه السلام بمن فرمود : هر که برضرر مؤمن داستانی بگوید و قصدش عیب او وریختن آبرویش باشد که ازچشم مردم بیفتد خداوند اورا از دوستی خود بدوستی شیطان براند وشیطان‌هم اورا نپذیرد .

٢ - عبدالله بن سنان گوید : بآنحضرت عرضکردم : عورت مؤمن برمؤمن حرامست ؟ فرمود : آری ، عرضکردم : مقصود شما دوعضو پائین‌تنه‌اوست ؟ فرمود : آنچه که فهم تو بدان رفته‌است نیست همانا عورت مؤمن فاش کردن سرّ اوست .

٣ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ يُونُسَ ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ مُخْتَارٍ ، عَنْ زَيْدٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام فِيمَا جَاءَ فِي الْحَدِيثِ «عَوْرَةُ الْمُؤْمِنِ عَلَى الْمُؤْمِنِ حَرَامٌ» قَالَ: مَا هُوَ أَنْ يَنْكَشِفَ فَتَرَى مِنْهُ شَيْئاً إِنَّمَا هُوَ أَنْ تَرْوِيَ عَلَيْهِ أَوْ تَعِيبَهُ .

(بَابُ الشَّمَاتَةِ)

﴿٢٧٥٥﴾ ١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ فَضَّالٍ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيِّ ، عَنْ أَبَانِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام أَنَّهُ قَالَ: لَا تُبْدِي الشَّمَاتَةَ لِأَخِيكَ فَيَرْحَمُهُ اللهُ وَ يُصَيِّرُهَا بِكَ ، وَقَالَ : مَنْ شَمِتَ بِمُصِيبَةٍ نَزَلَتْ بِأَخِيهِ لَمْ يَخْرُجْ مِنَ الدُّنْيَا حَتَّى يُفْتَتَنَ .

﴿بَابُ السِّبَابِ﴾

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم : سِبَابُ الْمُؤْمِنِ كَالْمُشْرِفِ عَلَى الْهَلَكَةِ .

---

٣ - از زید روایت شده است که حضرت صادق عليه السلام درباره اینکه درحدیث آمده : «عورت مؤمن برمؤمن حرام است» فرمود : این نیست که مؤمن برهنه شود وتو از او چیزی ببینی ؛ همانا مقصود این استکه بضرر او داستانی بگوئی یا اورا غیبت کنی (ونسبت عیب باودهی) .

✡(باب شماتت و شادکامی بگرفتاری مؤمن)✡

١ - ابان بن عبدالملك از امام صادق عليه السلام حدیث کندکه آنحضرت فرمود : در گرفتاری برادر (دینی) خود اظهار شادی و شماتت مکن تا (در نتیجه) خداوند باو ترحم کند وآن گرفتاری‌را بسوی تو بگرداند . و فرمود : هرکس بمصیبتی که ببرادر (دینیش) رسیده شادکام شود از دنیا نرود تا خودش گرفتار آن شود .

شرح - مجلسی (ره) گوید : اینکه دراین حدیث از اظهار شادی و شماتت نهی شده برای اینستکه بسا شادی دردل دشمن بی اختیار بیاید ، وتکلیف عامهٔ مردم برخلاف آن حرج (ودشوار)است وباشریعت سهلهٔ منافات دارد .

✡(باب دشنام گوئی)✡

١ - ازحضرت صادق عليه السلام روایت شده که رسولخدا (ص) فرمود : دشنام گوی مؤمن مانند کسی استکه در پرتگاه هلاکت است .

شرح - درلفظ «سباب» و«مشرف» مجلسی (ره) دواحتمال ذکر کرده یکی «سباب» بکسر سین

٢- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ فَضَالَةَ بْنِ أَيُّوبَ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ بُكَيْرٍ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم: سِبَابُ الْمُؤْمِنِ فُسُوقٌ، وَقِتَالُهُ كُفْرٌ، وَأَكْلُ لَحْمِهِ مَعْصِيَةٌ، وَحُرْمَةُ مَالِهِ كَحُرْمَةِ دَمِهِ.

٣- عَنْهُ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: إِنَّ رَجُلاً مِنْ بَنِي تَمِيمٍ أَتَى النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله وسلم فَقَالَ: أَوْصِنِي، فَكَانَ فِيمَا أَوْصَاهُ أَنْ قَالَ: لَا تَسُبُّوا النَّاسَ فَتَكْتَسِبُوا الْعَدَاوَةَ بَيْنَهُمْ.

٤- ابْنُ مَحْبُوبٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْحَجَّاجِ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى عليه السلام فِي رَجُلَيْنِ يَتَسَابَّانِ قَالَ: الْبَادِي مِنْهُمَا أَظْلَمُ، وَوِزْرُهُ وَوِزْرُ صَاحِبِهِ عَلَيْهِ، مَا لَمْ يَعْتَذِرْ إِلَى الْمَظْلُومِ.

﴿٢٧٦٠﴾ ٥- أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَالِمٍ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ النَّضْرِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ، عَنْ جَابِرٍ

که مصدر وبمعنای دشنامگوئی است و«مشرف» بکسر راء که اسم فاعل وبمعنای کسیکه در پرتگاه هلاکت قرار گیرد ، ودیگری «سباب» بفتح سین وتشدید باء که صیغهٔ مبالغه وبمعنای بسیار دشنامگو و«مشرف» بفتح راء که مصدر میمی وبمعنای پرت شدن است . سپس دربارهٔ خوددشنام گوید : دشنام بحسب لغت شامل قذف یعنی نسبت بزنا وزنازادگی هم میشود ، وبعید نیست بیشتر این اخبارنیز شامل آن گردد ، ولی دراصطلاح فقهاء آنستکه قذف نباشد مانند اینکه بگوید : ای شرابخوار ، ای رباخوار ، ای ملعون ، ای سگ ، ای خوک .... وامثال اینها که متضمن استخفاف وتوهین باشد .

٢ - امام باقر علیه السلام فرمود : که رسولخدا (ص) فرموده است : دشنامگوئی بمؤمن نافرمانی است، وجنگیدن بااوکفر است ، وخوردن گوشتش (بوسیلهٔ غیبت) گناه است ، واحترام مال مؤمن مانند احترام خون اوست .

شرح - مجلسی(ره) گوید : مقصود ازکفر درجنگیدن بامؤمن کفری استکه بمرتکب کبیره اطلاق شود ، یاکفر واقعی است درصورتیکه آنرا حلال شمارد ، و گفته شده : گویا از باب اینکه جنگیدن از اسباب کفر است بطور مجازکفر نامیده شده یا مقصود کفران نعمت الفت بین مسلمانان است که خداوند قرار داده است .

٣ - حضرت باقر علیه السلام فرمود : مردی از قبیلهٔ بنی تمیم نزد پیغمبر (ص) آمده عرضکرد : بمن سفارشی (ووصیتی) بفرما ، پس درآنچه حضرت باو سفارش فرمود این بود که : بمردم دشنام مدهید تا (درنتیجه) کسب عداوت (ودشمنی) میان آنها کنید .

٤ - عبدالرحمن بن حجاج از حضرت موسی بن جعفر علیه السلام حدیث کندکه در بارهٔ دومردیکه بهم دشنام دهند فرمود : آنکه آغاز بدشنام کرد ستمکارتر است ، وگناه او گناه رفیقش بگردن اوست تازمانیکه از ستمکشیده (ومظلوم) معذرت نخواسته .

٥ - حضرت باقر علیه السلام فرمود : هیچگاه مردی بکفر مرد دیگر گواهی ندهد (مثل اینکه

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : مَا شَهِدَ رَجُلٌ عَلَى رَجُلٍ بِكُفْرٍ قَطُّ إِلَّا بَاءَ بِهِ أَحَدُهُمَا ، إِنْ كَانَ شَهِدَ [بِهِ] عَلَى كَافِرٍ صَدَقَ وَإِنْ كَانَ مُؤْمِناً رَجَعَ الْكُفْرُ عَلَيْهِ ، فَإِيَّاكُمْ وَالطَّعْنَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ .

٦ـ الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْوَشَّاءِ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي حَمْزَةَ عَنْ أَحَدِهِمَا عليهما السلام قَالَ : سَمِعْتُهُ يَقُولُ : إِنَّ اللَّعْنَةَ إِذَا خَرَجَتْ مِنْ فِي صَاحِبِهَا تَرَدَّدَتْ فَإِنْ وَجَدَتْ مَسَاغاً وَإِلَّا رَجَعَتْ عَلَى صَاحِبِهَا .

٧ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ عُقْبَةَ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثُّمَالِيِّ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عليه السلام يَقُولُ : إِنَّ اللَّعْنَةَ إِذَا خَرَجَتْ مِنْ فِي صَاحِبِهَا تَرَدَّدَتْ بَيْنَهُمَا فَإِنْ وَجَدَتْ مَسَاغاً وَإِلَّا رَجَعَتْ عَلَى صَاحِبِهَا .

٨ـ أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَسَّانٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : إِذَا قَالَ الرَّجُلُ لِأَخِيهِ الْمُؤْمِنِ : أُفٍّ خَرَجَ مِنْ وَلَايَتِهِ وَإِذَا قَالَ : أَنْتَ عَدُوِّي كَفَرَ أَحَدُهُمَا ، وَلَا يَقْبَلُ اللهُ مِنْ مُؤْمِنٍ عَمَلاً وَهُوَ مُضْمِرٌ عَلَى أَخِيهِ الْمُؤْمِنِ سُوءاً .

٩ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ ابْنِ سِنَانٍ ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ ، عَنْ رِبْعِيٍّ ، عَنِ الْفُضَيْلِ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : مَا مِنْ إِنْسَانٍ يَطْعَنُ فِي عَيْنِ مُؤْمِنٍ إِلَّا مَاتَ بِشَرِّ مِيتَةٍ وَكَانَ قَمِناً أَنْ لَا يَرْجِعَ إِلَى خَيْرٍ .

بگوید : توکافری ، یابگوید : ای کافر)جزاینکه بیکی ازآندو برگردد ، اگر بکفر کافری گواهی داده (یعنی طرفش واقعاً کافر بوده) کەراست گفته ، واگر مؤمن است کفر بخودش برگردد ، پس مبادا بمؤمنی طعن زنید .

٦ ـ علی بن حمزة گوید : ازحضرت باقر یاحضرت صادق علیهما السلام شنیدم که فرمود : همین که لعنت ازدهان کسی بیرون آمد (درهوا) مردد ماند، پس اگرجائی پیدا کرد (که درآن قرارگیرد) برود ، وگرنه بصاحب خود (یعنی گوینده) برگردد .

٧ ـ ابوحمزه ثمالی گوید : شنیدم حضرت باقر علیه السلام میفرمود : (و مانند حدیث گذشته را روایت کرده است) .

٨ ـ ونیز ابوحمزه گوید : شنیدم حضرت صادق علیه السلام میفرمود :هنگامیکه مردی ببرادرمؤمن خود بگوید : «اف» ازپیوند (دینی) بااوبیرون رفته ، و هرگاه باوبگوید : تو دشمن منی ، یکی از آندو کافر شده‌اند ، وخداوند ازهرمؤمنی که نیت بدنسبت ببرادر مؤمنش دردل دارد هیچ عملی‌را نپذیرد .

٩ ـ حضرت باقر علیه السلام فرمود : هیچ انسانی درچشم مؤمنی (یعنی روبرو) باوطعن نزند جز اینکه بدترین مرگها بمیرد ، وسزاوار است که بخیر (وسعادت) باز نگردد .

(بابُ)
☆(التُّهْمَةِ وَسُوءِ الظَّنِّ)☆

﴿٢٧٦٥﴾ ١ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ حَمّادِ بْنِ عِيسى ؛ عَنْ إِبْراهِيمَ بْنِ عُمَرَ الْيَمانِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : إِذا اتَّهَمَ الْمُؤْمِنُ أَخاهُ انْماثَ الْإيمانُ مِنْ قَلْبِهِ كَما يَنْماثُ الْمِلْحُ فِي الْماءِ .

٢ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا ؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خالِدٍ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحابِهِ ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ حازِمٍ عَنْ حُسَيْنِ بْنِ عُمَرَ بْنِ يَزِيدَ ، عَنْ أَبِيهِ قالَ : سَمِعْتُ أَباعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : مَنِ اتَّهَمَ أَخاهُ فِي دِينِهِ فَلا حُرْمَةَ بَيْنَهُما وَمَنْ عامَلَ أَخاهُ بِمِثْلِ ما عامَلَ بِهِ النّاسُ فَهُوَ بَرِيءٌ مِمّا يَنْتَحِلُ .

٣ ـ عَنْهُ ؛ عَنْ أَبِيهِ ، عَمَّنْ حَدَّثَهُ ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ الْمُخْتارِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : قالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ فِي كَلامٍ لَهُ : ضَعْ أَمْرَ أَخِيكَ عَلى أَحْسَنِهِ حَتّى يَأْتِيَكَ ما يَغْلِبُكَ مِنْهُ وَلا تَظُنَّنَّ بِكَلِمَةٍ خَرَجَتْ مِنْ أَخِيكَ سُوءاً وَأَنْتَ تَجِدُ لَها فِي الْخَيْرِ مَحْمِلاً .

☆(باب تهمت وبدگمانی)☆

١ ـ حضرت صادق علیه السلام فرمود : همینکه مؤمن برادر (دینی) خودرا تهمت زند ایمان ازدلش زدوده شود ، چون نمك در آب .

٢ ـ عمر بن یزید ازپدرش حدیث کند که گفت : شنیدم حضرت صادق علیه السلام می‌فرمود : هر کس برادر دینی خودرا تهمت زند ، احترامی میان آندو بجا نماند ، وهر که با برادر (دینی) خود مانند سایر مردم معامله کند او ازآنچه خودرا بدان بسته (یعنی مذهب حقه) بیزار وبرکنار شده است .

٣ـ ازحضرت صادق علیه السلام روایت شده که امیرالمؤمنین علیه السلام درضمن سخنی از (سخنان) خود فرمود : هر کار (ی که از) برادر دینی خود (سرزند آن) را ببهترین وجه آن حمل کن ، تاکاری کند که راه توجیه را برتو ببندد ، وهیچگاه بسخنیکه از (دهان) برادرت بیرون آید گمان بد مبر ، درصورتیکه برای آن سخن محمل خوبی میبابی .

شرح ـ مقصود این استکه هر گاه گفتاری یا کرداری ازبرادر دینی سرزند که دارای دووجه است یکی نیك ویکی بد ، باید تا آنجاکه مقدور انسان است آنرا حمل بر وجه نیك کند گر چه احتمال طرف دیگررا هم بدهد وتجسس ووارسی کردن هم جایز نیست وخداوند از آن نهی فرموده ، مگر آنکه راهی برحمل وجه نیك بدست نیاوری یا آنرا برتو ببندد .

﴿ بَابٌ ﴾

﴿مَنْ لَمْ يُنَاصِحْ اَخَاهُ الْمُؤْمِنَ﴾

١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ النُّعْمَانِ ، عَنْ أَبِي حَفْصٍ الْأَعْشَى عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : سَمِعْتُهُ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم : مَنْ سَعَى فِي حَاجَةِ لِأَخِيهِ فَلَمْ يَنْصَحْهُ فَقَدْ خَانَ اللهَ وَرَسُولَهُ .

٢ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى ، عَنْ سَمَاعَةَ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : أَيُّمَا مُؤْمِنٍ مَشَى فِي حَاجَةِ أَخِيهِ فَلَمْ يُنَاصِحْهُ فَقَدْ خَانَ اللهَ وَرَسُولَهُ

﴿٢٧٧٠﴾ ٣ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، وَأَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَسَّانَ جَمِيعاً ، عَنْ إِدْرِيسَ بْنِ الْحَسَنِ ، عَنْ مُصَبِّحِ بْنِ هِلْقَامَ قَالَ : أَخْبَرَنَا أَبُوبَصِيرٍ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : أَيُّمَا رَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِنَا اسْتَعَانَ بِهِ رَجُلٌ مِنْ إِخْوَانِهِ فِي حَاجَةٍ فَلَمْ يُبَالِغْ فِيهَا بِكُلِّ جَهْدِهِ فَقَدْ خَانَ اللهَ وَرَسُولَهُ وَالْمُؤْمِنِينَ ، قَالَ أَبُوبَصِيرٍ : قُلْتُ : لِأَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام : مَاتَعْنِي بِقَوْلِكَ : وَالْمُؤْمِنِينَ ؟ قَالَ : مِنْ لَدُنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ إِلَى آخِرِهِمْ .

﴿ باب کسیکه برای برادر دینی خود خیراندیشی نکند﴾

١ - ابوحفص اعشی گوید : شنیدم از حضرت صادق عليه السلام که میفرمود : رسولخدا (ص) فرمود : هر که دنبال انجام حاجت برادر دینی خود رود ولی خیر اندیشی برای او نکند بخدا و رسولش خیانت کرده است .

شرح - مجلسی (ره) گوید : یعنی تلاش برای قضاء حاجت او نکند ، واهمیت بآن ندهد .

٢ - سماعة گوید : شنیدم حضرت صادق عليه السلام میفرمود : هرمؤمنی که دنبال حاجت برادر (دینی) خود رود و برای او خیراندیشی نکند بخدا و رسولش خیانت کرده .

٣ - ابوبصیر گوید : شنیدم حضرت صادق عليه السلام میفرمود : هر که از یاران ما که یکی از برادران (دینیش) درکاری از او کمك ویاری بخواهدوتا آنجا که میتواند درآن کوشش نکند بخدا و رسولش ومؤمنین خیانت کرده ، ابوبصیر گوید : بحضرت عرضکردم : مقصود شما از مؤمنین چیست ؟ فرمود : از زمان امیرالمؤمنین عليه السلام تا آخر آنان .

شرح - مجلسی (ره) گوید : محتمل است مقصود از مؤمنین ائمه علیهم السلام باشند زیرا مؤمنین حقیقی آنهایند چنانچه در روایات مؤمنین بآنان تفسیر شده است . و محتمل است شامل سایرین نیز گردد .

٤ ـ عَنْهُما جَميعاً ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ أَبي جَميلَةَ قالَ : سَمِعْتُ أَبا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : مَنْ مَشى في حاجَةِ أَخيهِ ثُمَّ لَمْ يُناصِحْهُ فيها كانَ كَمَنْ خانَ اللهَ وَرَسُولَهُ وَكانَ اللهُ خَصْمَهُ .

٥ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ خالِدٍ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحابِهِ ، عَنْ حُسَيْنِ بْنِ حازِمٍ ، عَنْ حُسَيْنِ بْنِ عُمَرَبْنِ يَزيدَ ، عَنْ أَبيهِ ، عَنْ أَبي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : مَنِ اسْتَشارَ أَخاهُ فَلَمْ يَمْحَضْهُ مَحْضَ الرَّأْيِ سَلَبَهُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ رَأْيَهُ .

٦ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْراهيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ عيسَى بْنِ عُبَيْدٍ ، عَنْ يُونُسَ ، عَنْ سَماعَةَ قالَ : سَمِعْتُ أَباعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : أَيُّما مُؤْمِنٍ مَشى مَعَ أَخيهِ الْمُؤْمِنِ في حاجَةٍ فَلَمْ يُناصِحْهُ فَقَدْ خانَ اللهَ وَ رَسُولَهُ .

(بابُ خُلْفِ الْوَعْدِ)

١ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْراهيمَ ، عَنْ أَبيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبي عُمَيْرٍ . عَنْ هِشامِ بْنِ سالِمٍ قالَ : سَمِعْتُ أَباعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : عِدَةُ الْمُؤْمِنِ أَخاهُ نَذْرٌ لا كَفّارَةَ لَهُ ، فَمَنْ أَخْلَفَ فَبِخُلْفِ اللهِ بَدَأَ وَلِمَقْتِهِ تَعَرَّضَ وَ ذٰلِكَ قَوْلُهُ : يٰاأَيُّهَاالَّذينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مالاتَفْعَلُونَ كَبُرَ مَقْتاً عِنْدَاللهِ أَنْ تَقُولُوا مالاتَفْعَلُونَ».

---

٤ ـ ابوجمیله گوید : شنیدم حضرت صادق علیه السلام میفرمود : هر که دنبال حاجت برادر (دینی) خود رود و سپس نسبت باو خیراندیشی نکند مانندکسی است که بخدا و رسولش خیانت کرده ، و خدا خصم او است .

٥ ـ حضرت صادق علیه السلام فرمود : هر که از برادر (دینی) خود مشورت کند ، و او رأی خالص و بی‌غرضانه باو ندهد ، خدای عزوجل رأی (یعنی عقل وتدبیر) او را بگیرد .

٦ ـ سماعة گوید : شنیدم حضرت صادق علیه السلام میفرمود : هرمؤمنی که با برادر مؤمنش دنبال حاجتی از او برود و برای او مصلحت اندیشی نکند بخدا و رسولش خیانت کرده .

✡ (باب خلف وعده) ✡

١ ـ هشام بن سالم گوید : ازحضرت صادق علیه السلام شنیدم که میفرمود : وعدهٔ مؤمن ببرادر (دینی) خود نذری است که کفاره ندارد ، پس هر که بآن وفا نکند بمخالفت وعدهٔ باخدا برخاسته و خود را درغضب او انداخته ، این است گفتار خداتعالی که (فرماید :) « ای کسانیکه ایمان آورده‌اید چرا گوئید آنچه را نکنید چه دشمنی گرانی است نزد خدا که بگوئید آنچه را نکنید» (سورهٔ صف آیه ٢-٣) .

شرح ـ مقصود از گفتار حضرت که فرمود : « نذری است که کفاره ندارد» بحسب ظاهر برای تغلیظ و اهمیت آن برسایر نذرها است ، وحمل برتخفیف وسبکتر بودنش از نذرهای دیگر ، خلاف ظاهر وسیاق عبارت است ، مجلسی (ره) گوید : اینکه فرمود : « فبخلفه بدأ » برای اینست که خداوند از بندگان

﴿٢٧٧٥﴾ ٢- عَلِيٌّ، عَنْ أَبِيهِ؛ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ شُعَيْبٍ الْعَقَرْقُوفِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَفِ إِذَا وَعَدَ.

(بَابُ)

﴿مَنْ حَجَبَ أَخَاهُ الْمُؤْمِنَ﴾

١- أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَسَّانٍ؛ وَعِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ جَمِيعاً، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ، عَنِ الْمُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام: أَيُّمَا مُؤْمِنٍ كَانَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ مُؤْمِنٍ حِجَابٌ ضَرَبَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجَنَّةِ سَبْعِينَ أَلْفَ سُورٍ مَا بَيْنَ السُّورِ إِلَى السُّورِ مَسِيرَةَ أَلْفِ عَامٍ.

پیمان گرفته که بدستوراتش عمل کنند و نواهی اوراترك نمایند ، وچون دستور بوفاء بعهد داده وازخلف وعده نهی فرموده ، پس آنکس که خلف وعده کند باعهد خدا مخالفت کرده ، سپس در تفسیر آیه و شأن نزولش گفتار مفسرین و مختار خود را نقل فرموده که جمعی گفته‌اند آیه دربارهٔ منافقین و مخالفین نازل شده و ذکر آن بطول انجامد واز وضع ترجمه و شرح ما خارج است .

۲- حضرت صادق علیه السلام فرمود : رسول خدا (ص) فرموده : هر که بخدا و روز جزا ایمان دارد باید بوعدهٔ که میدهد وفا کند .

شرح - مجلسی (ره) گوید : این دوحدیث باقوت سندی که دارند دلالت بروجوب وفاء بعهد کنندو درحدیث اول تهدید شدیدی است و دلالت کند که آیه درخلف وعده نازل شده و آن مشتمل بر تأکیدات و مبالغاتی است که بضمیمهٔ حدیث معتبر دلالت بروجوب وفاء بوعده کند ، بااینکه ظاهر کلمات بیشتر علماء شیعه اینست که بوفاء بعهد مستحب است مگر اینکه‌وعده درضمن عقد لازمی باشد ، سپس بردلالت آیه‌اشکالی میکند و از آن جواب دهد که ملخصش اینست که اگر گفته شود درآیه احتمالاتی است خصوص با اینکه در اخبار شیعه وسنی آمده است که آیه دربارهٔ منافقین و مخالفین نازل گردیده ، درجواب گوئیم : که سیاق آیه عمومیت دارد ومورد نزول ، باعث تخصیص آیه نگردد ، وپس‌از بیان اشکال وجواب در وجه اینکه بیشتر علماء شیعه‌وفاء بعهدرا مستحب دانسته‌اند مطالبی بیان فرموده وکلماتی از دانشمندان ایراد کرده ودرپایان برای وعده مراتبی بیان داشته که دربعضی از آنها وفاء بعهد واجب ودربعضی مستحب است ، وبرای توضیح بیشتر بمرآة العقول مراجعه شود .

﴿ باب کسیکه در بروی برادر مؤمن خود ببندد ﴾

۱- مفضل‌بن عمر گوید : حضرت صادق علیه‌السلام فرمود : هر مؤمنی که میانهٔ او و مؤمن دیگر حجابی باشد خدای عزوجل میان او وبهشت هفتاد هزار دیوار بلند بکشد که بین هر دو دیوار هزار سال راه مسافت باشد .

٢ - عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُمْهُورٍ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحُسَيْنِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ الرِّضَا صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ فَقَالَ لِي : يَا مُحَمَّدُ إِنَّهُ كَانَ فِي زَمَنِ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَرْبَعَةُ نَفَرٍ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فَأَتَى وَاحِدٌ مِنْهُمُ الثَّلَاثَةَ وَهُمْ مُجْتَمِعُونَ فِي مَنْزِلِ أَحَدِهِمْ فِي مُنَاظَرَةٍ بَيْنَهُمْ فَقَرَعَ الْبَابَ فَخَرَجَ إِلَيْهِ الْغُلَامُ فَقَالَ : أَيْنَ مَوْلَاكَ ؟ فَقَالَ : لَيْسَ هُوَ فِي الْبَيْتِ فَرَجَعَ الرَّجُلُ وَدَخَلَ الْغُلَامُ إِلَى مَوْلَاهُ فَقَالَ لَهُ : مَنْ كَانَ الَّذِي قَرَعَ الْبَابَ؟ قَالَ : كَانَ فُلَانٌ فَقُلْتُ لَهُ : لَسْتَ فِي الْمَنْزِلِ، فَسَكَتَ وَلَمْ يَكْتَرِثْ وَلَمْ يَلُمْ غُلَامَهُ وَلَا اغْتَمَّ أَحَدٌ مِنْهُمْ لِرُجُوعِهِ عَنِ الْبَابِ وَأَقْبَلُوا فِي حَدِيثِهِمْ فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْغَدِ بَكَّرَ إِلَيْهِمُ الرَّجُلُ فَأَصَابَهُمْ وَقَدْ خَرَجُوا يُرِيدُونَ ضَيْعَةً لِبَعْضِهِمْ فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ وَقَالَ : أَنَا مَعَكُمْ ؟ فَقَالُوا لَهُ: نَعَمْ، وَلَمْ يَعْتَذِرُوا إِلَيْهِ وَكَانَ الرَّجُلُ مُحْتَاجاً ضَعِيفَ الْحَالِ ، فَلَمَّا كَانُوا فِي بَعْضِ الطَّرِيقِ إِذَا غَمَامَةٌ قَدْ أَظَلَّتْهُمْ فَظَنُّوا أَنَّهُ مَطَرٌ، فَبَادَرُوا فَلَمَّا اسْتَوَتِ الْغَمَامَةُ عَلَى رُؤُوسِهِمْ إِذَا مُنَادٍ يُنَادِي مِنْ جَوْفِ الْغَمَامَةِ أَيَّتُهَا النَّارُ خُذِيهِمْ وَ أَنَا جَبْرَئِيلُ رَسُولُ اللهِ ، فَإِذَا نَارٌ مِنْ جَوْفِ الْغَمَامَةِ قَدِ اخْتَطَفَتِ الثَّلَاثَةَ النَّفَرَ وَبَقِيَ الرَّجُلُ مَرْعُوباً يَعْجَبُ مِمَّا نَزَلَ بِالْقَوْمِ وَلَا يَدْرِي مَا السَّبَبُ ؟ فَرَجَعَ إِلَى الْمَدِينَةِ فَلَقِيَ يُوشَعَ بْنَ نُونٍ عليه السلام فَأَخْبَرَهُ الْخَبَرَ وَمَا رَأَى وَ مَا سَمِعَ ، فَقَالَ

٢- محمدبن سنان گوید : نزد حضرت رضا علیه‌السلام بودم پس بمن فرمود : ای محمد بدرستیکه در زمان بنی‌اسرائیل چهار نفر مؤمن بودند ، پس (روزی) یکی‌از آنان نزد آن سه‌نفر دیگر که در منزل یکی‌از آنان برای صحبتی گرد آمده بودند رفت و در زد ، غلام بیرون آمد باو گفت : آقایت کجاست ؟ گفت : درخانه نیست ، آنمرد برگشت وغلام نیز نزد آقایش رفت ، آقایش از او پرسید : آنکه در زد که بود گفت : فلانکس بود و من باو گفتم : که شما درخانه نیستید ؟ آنمرد ساکت شد و اعتنائی نکرد و غلام خود را دراینباره سرزنش نکرد و هیچکدامیك از آن سه نفر از این پیش آمد اندوهی بخود راه ندادند و شروع بدنبالهٔ سخن خود کردند ، همینکه فردای آنروزشد آنمرد مؤمن بامداد بنزد آن سه‌نفر رفت وبآنها برخورد کرد که هرسه از خانه بیرون آمده بودند و میخواستند بکشتزاری (یاباغی) که از یکی‌از آنان بود بروند ، پس بآنان سلام کرد و گفت : من هم باشما هستم (وبهمراه شما بیایم ؟) گفتند: آری و از او نسبت به‌پیش آمد دیروز عذرخواهی نکردند و او مردی مستمند و ناتوان بود ، پس (براه افتادند) وهمین‌طور که درقسمتی از راه میرفتند ناگاه قطعه‌ابری بالای‌سر آنها آمد وبرآنها سایه‌انداخت، آنان گمان کردند که باران است ، پس شتافتند (که باران نخورند ولی) چون ابر بالای سرشان قرار گرفت یکمنادی‌ازمیان‌آن‌ابر فریاد زد : ای‌آتش، اینان را (درکام‌خود) بگیر ومن‌جبرئل‌فرستادهٔ خدایم، بناگاه آتشی از دل آن ابر بیرون آمد وآن سه‌نفر را درخود فرو برد ، و آنمرد مؤمن تنها وهراسناك بماند و از آنچه برسر آنها آمده بود درشگفت بود و نمیدانست سبب چیست ؟ پس‌بشهر برگشت وحضرت یوشع‌بن‌نون (وصی حضرت موسی) علیه‌السلام را دیدار کرد و جریان را باآنچه دیده و شنیده بود باو گفت ،

يُوشَعُ بْنُ نُونٍ عليه السلام : أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ اللهَ سَخِطَ عَلَيْهِمْ بَعْدَ أَنْ كَانَ عَنْهُمْ رَاضِياً وَذَلِكَ بِفِعْلِهِمْ بِكَ ، فَقَالَ: وَمَا فِعْلُهُمْ بِي ؟ فَحَدَّثَهُ يُوشَعُ فَقَالَ الرَّجُلُ : فَأَنَا أَجْعَلُهُمْ فِي حِلٍّ وَ أَعْفُو عَنْهُمْ ، قَالَ: لَوْ كَانَ هٰذَا قَبْلُ لَنَفَعَهُمْ فَأَمَّا السَّاعَةَ فَلَا، وَعَسَى أَنْ يَنْفَعَهُمْ مِنْ بَعْدُ .

٣ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ بَكْرِ بْنِ صَالِحٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ، عَنْ مُفَضَّلٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : أَيُّمَا مُؤْمِنٍ كَانَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ مُؤْمِنٍ حِجَابٌ ضَرَبَ اللهُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجَنَّةِ سَبْعِينَ أَلْفَ سُورٍ، غِلَظُ كُلِّ سُورٍ مَسِيرَةُ أَلْفِ عَامٍ [مَا بَيْنَ السُّورِ إِلَى السُّورِ مَسِيرَةُ أَلْفِ عَامٍ] .

٤ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ الْمُبَارَكِ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ جَبَلَةَ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ حُمَيْدٍ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : قُلْتُ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاكَ مَا تَقُولُ فِي مُسْلِمٍ أَتَى مُسْلِماً زَائِراً [أَوْ طَالِبَ حَاجَةٍ] وَهُوَ فِي مَنْزِلِهِ ؛ فَاسْتَأْذَنَ عَلَيْهِ فَلَمْ يَأْذَنْ لَهُ وَلَمْ يَخْرُجْ إِلَيْهِ ؟ قَالَ : يَا أَبَا حَمْزَةَ أَيُّمَا مُسْلِمٍ أَتَى مُسْلِماً زَائِراً أَوْ طَالِبَ حَاجَةٍ وَهُوَ فِي مَنْزِلِهِ فَاسْتَأْذَنَ لَهُ وَلَمْ يَخْرُجْ إِلَيْهِ لَمْ يَزَلْ فِي لَعْنَةِ اللهِ حَتَّى يَلْتَقِيَا فَقُلْتُ : جُعِلْتُ فِدَاكَ فِي لَعْنَةِ اللهِ حَتَّى يَلْتَقِيَا ؟ قَالَ ، نَعَمْ يَا أَبَا حَمْزَةَ .

☆(بَابُ)☆

☆(مَنِ اسْتَعَانَ بِهِ أَخُوهُ فَلَمْ يُعِنْهُ)☆

﴿٢٧٨٠﴾١- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ؛ وَأَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَسَّانَ

یوشع بن نون فرمود : آیا نمیدانیکه خداوند برآنها خشم کرد پس از آنکه ازآنان خشنود و راضی بود، واین پیش آمد برای آن کاری بود که باتو کردند عرضکرد : مگر آنها بامن چه کردند ؟ یوشع جریان را گفت ، آنمرد گفت : من آنها را حلال کردم و از آنها گذشتم ؟ فرمود : اگر این (گذشت تو) پیش از آمدن عذاب بود بآنها سود میداد ولی اکنون برای آنان سودی ندارد ، و شاید پس از این به آنها سود بخشد .

۳- (این حدیث مانند حدیث اول است که ترجمه آن گذشت) .

٤- ابوحمزه گوید : بحضرت باقر علیه السلام عرضکردم : قربانت ، چه فرمائی دربارهٔ مسلمانیکه برای دیدار یا برای حاجتی نزد مسلمانی برود و او درخانه باشد و اجازهٔ ورود بخواهد ، و او اجازه ندهد واز خانه هم بیرون نیاید ؟ فرمود : ای اباحمزه هرمسلمانی که برای دیدار یا خواستن حاجتی نزد مسلمانی برود واو درخانه باشد اجازه ورود بخواهد واو بیرون نیاید پیوسته درلعنت خدا باشد تاهمدیگررا دیدار کنند ، عرضکردم: قربانت درلعنت خدا است تاهمدیگررا دیدار کنند ؟ فرمود : آری ای اباحمزه .

توضیح - مجلسی (ره) گوید : شاید مقصود دیدار برای عذرخواهی یا بهمراه عذرخواهی باشد .

☆(باب کسیکه برادر دینیش ازاو کمك بخواهد و او کمکش ندهد)☆

۱- حضرت باقر علیه السلام فرمود : کسیکه درکمك کردن ببرادر مسلمانش بخل ورزد و از اقدام

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ سعدان، عَنْ حُسَيْنِ بْنِ أَمِينٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: مَنْ بَخِلَ بِمَعُونَةِ أَخِيهِ الْمُسْلِمِ وَالْقِيَامِ لَهُ فِي حَاجَتِهِ [إِلَّا] ابْتُلِيَ بِمَعُونَةِ مَنْ يَأْثَمُ عَلَيْهِ وَلَا يُوجَرُ.

٢ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنْ يُونُسَ، عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: أَيُّمَا رَجُلٍ مِنْ شِيعَتِنَا أَتَى رَجُلاً مِنْ إِخْوَانِهِ فَاسْتَعَانَ بِهِ فِي حَاجَتِهِ فَلَمْ يُعِنْهُ وَهُوَ يَقْدِرُ إِلَّا ابْتَلَاهُ اللهُ بِأَنْ يَقْضِيَ حَوَائِجَ غَيْرِهِ مِنْ أَعْدَائِنَا يُعَذِّبُهُ اللهُ عَلَيْهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ.

٣ - أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَسَّانٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنِ الْخَطَّابِ بْنِ مُصْعَبٍ، عَنْ سَدِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: لَمْ يَدَعْ رَجُلٌ مَعُونَةَ أَخِيهِ الْمُسْلِمِ حَتَّى يَسْعَى فِيهَا وَيُوَاسِيَهُ إِلَّا ابْتُلِيَ بِمَعُونَةِ مَنْ يَأْثَمُ وَلَا يُوجَرُ.

٤ - الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِاللهِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ جَعْفَرٍ، عَنْ [أَخِيهِ] أَبِي الْحَسَنِ عليه السلام قَالَ: سَمِعْتُهُ يَقُولُ: مَنْ قَصَدَ إِلَيْهِ رَجُلٌ مِنْ إِخْوَانِهِ مُسْتَجِيراً بِهِ فِي بَعْضِ أَحْوَالِهِ فَلَمْ يُجِرْهُ بَعْدَ أَنْ يَقْدِرَ عَلَيْهِ فَقَدْ قَطَعَ وَلَايَةَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ.

(بَابُ)

✿(مَنْ مَنَعَ مُؤْمِناً شَيْئاً مِنْ عِنْدِهِ أَوْ مِنْ عِنْدِ غَيْرِهِ)✿

١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، وَأَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَسَّانٍ، جَمِيعاً

در انجام حاجتش دریغ کند گرفتار بکمك کسی شود که در آن کمك گناهکار (خدا) شود و مزدی هم نبرد.

٢- حضرت صادق علیه السلام فرمود: هر مردی از شیعیان ما که نزد مردی از برادرانش برود ودر بارهٔ حاجتی از او کمك بخواهد و او با اینکه قدرت بر آن دارد کمکش نکند خداوند او را گرفتار کند که حاجت دیگری از دشمنان مارا بر آورد و بدان واسطه خداوند در روز قیامت او را عذاب کند.

٣- حضرت صادق علیه السلام فرمود: کسی کمك ببرادر مسلمان خود وکوشش در آن و همدردی و همکاری با او را وانگذارد جز اینکه گرفتار بکمك کسی گردد که در آن گناهکار شود واجری نبرد.

٤- علی بن جعفر از برادرش حضرت موسی بن جعفر علیهما السلام حدیث کند و گوید: شنیدم که میفرمود: هر که مردی از برادران (ایمانیش) باو روکند و درپارهٔ از گرفتاریهایش باو پناه آورد واو پناهش ندهد با اینکه قدرت بر آن دارد، بتحقیق پیوند خودرا از خدای عزوجل بریده است.

شرح - مجلسی (ره) گوید: یعنی در دفع ظلمی یا قضاء حاجتی ضروری باو پناهنده شود، ومقصود از قطع ولایت خداوند، یا دوستی او با خدا است، ویا دوستی خدا با او است، یا یاری خداوند او را یا یاری او خداوند را است، ویا کنایه از سلب ایمان است زیرا خداوند ولی مؤمنین است.

✿ (باب) ✿

✿ (کسیکه مؤمنی را از چیز خود یادیگری منع کند) ✿

١- حضرت صادق علیه السلام فرمود: هر مؤمنی که مؤمن دیگری را از چیز خود یا دیگری که قدرت

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ، عَنْ فُرَاتِ بْنِ أَحْنَفَ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: أَيُّمَا مُؤْمِنٍ مَنَعَ مُؤْمِناً شَيْئاً مِمَّا يَحْتَاجُ إِلَيْهِ وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَيْهِ مِنْ عِنْدِهِ أَوْ مِنْ عِنْدِ غَيْرِهِ أَقَامَهُ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مُسْوَدّاً وَجْهُهُ مُزْرَقَّةً عَيْنَاهُ مَغْلُولَةً يَدَاهُ إِلَى عُنُقِهِ فَيُقَالُ: هَذَا الْخَائِنُ الَّذِي خَانَ اللهَ وَرَسُولَهُ ثُمَّ يُؤْمَرُ بِهِ إِلَى النَّارِ.

﴿٢٧٨٥﴾ ٢ - ابْنُ سِنَانٍ، عَنْ يُونُسَ بْنِ ظَبْيَانَ قَالَ: قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام: يَا يُونُسُ مَنْ حَبَسَ حَقَّ الْمُؤْمِنِ أَقَامَهُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ خَمْسَمِائَةِ عَامٍ عَلَى رِجْلَيْهِ حَتَّى يَسِيلَ عَرَقُهُ أَوْ دَمُهُ وَيُنَادِي مُنَادٍ مِنْ عِنْدِاللهِ: هَذَا الظَّالِمُ الَّذِي حَبَسَ عَنِ اللهِ حَقَّهُ قَالَ: فَيُوَبَّخُ أَرْبَعِينَ يَوْماً ثُمَّ يُؤْمَرُ بِهِ إِلَى النَّارِ.

٣ - مُحَمَّدُ بْنُ سِنَانٍ، عَنْ مُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام: مَنْ كَانَتْ لَهُ دَارٌ فَاحْتَاجَ مُؤْمِنٌ إِلَى سُكْنَاهَا فَمَنَعَهُ إِيَّاهَا قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: يَا مَلَائِكَتِي أَبْخَلَ عَبْدِي عَلَى عَبْدِي بِسُكْنَى الدَّارِ

بر آن دارد منع کند و آن مؤمن نیز نیازمند آن چیزاست، روزقیامت خداوند اورا با روی سیاه و چشم کبود و دستهای بسته بگردن، روی پا نگهدارد پس گفته شود: این است آن خیانتکاری که بخدا ورسولش خیانت کرده، سپس فرمان دهند که او را بدوزخ برند.

شرح - کبودی چشم آنان در روزقیامت بواسطهٔ شدت عطش یاشدت دهشت وترس آنها است چنانچه از غریب القرآن و غیر آن درتفسیر گفتار خدایتعالی «ونحشر المجرمین یومئذ زرقاً» نقل شده، ومحتمل است کنایه از زشتی منظر آنها باشد، واز بیضاوی نقل شده که بدان وصف شده اند برای آنکه بدترین رنگهای چشم و مبغوض ترین آنها نزد عرب کبودی آن بوده است زیرا سخت ترین دشمنان آنها رومیان بودند و آنها کبود چشم بوده اند.

۲- یونس بن ظبیان گوید: که امام صادق علیه السلام فرمود: ای یونس هر که حق مؤمنی را حبس کند خدای عزوجل در روزقیامت پانصدسال او را روی دوپا نگهدارد تاعرقش یاخونش (تردید از راوی حدیث است) جاری شود، و منادی ازجانب خداوند ندا کند: این است آن ستمکاریکه حق خدا را ازاو حبس کرده، حضرت فرمود: پس چهل روز سرزنش شود، سپس فرمان شود او را بدوزخ برند.

شرح - مجلسی(ره) گوید: تردید در کلام حضرت که فرمود: «عرقش یا خونش» از راوی حدیث است (چنانچه درترجمه گذشت) وبعضی گویند لفظ «او» برای تقسیم است یعنی اگر ستمش کم است عرقش جاری شود واگر زیاداست خونش جاری گردد، تاآنجا که فرماید واین حدیث دلالت دارد براینکه حق مؤمن بخاطر کمال قربی که دارد، حق خدای عزوجل است.

۳- مفضل بن عمر گوید: حضرت صادق علیه السلام فرمود: هر که خانه داشته باشد ومؤمنی بنشستن درآن نیازمند است وازاو جلوگیری کند (یادریغ کند) خدای عزوجل (بفرشتگانش) خطاب کند که: ای

الدُّنْيا؟ وَعِزَّتِي وَجَلالِي لايَسْكُنُ جِنانِي أَبَداً.

٤ - اَلْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِاللهِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ جَعْفَرٍ قالَ: سَمِعْتُ أَبَاالْحَسَنِ عليه السلام يَقُولُ: مَنْ أَتاهُ أَخُوهُ الْمُؤْمِنُ فِي حاجَةٍ فَإِنَّما هِيَ رَحْمَةٌ مِنَ اللهِ عَزَّ وَ جَلَّ ساقَها إِلَيْهِ فَإِنْ قَبِلَ ذٰلِكَ فَقَدْ وَصَلَهُ بِوَلايَتِنا وَ هُوَ مَوْصُولٌ بِوَلايَةِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ وَ إِنْ رَدَّهُ عَنْ حاجَتِهِ وَ هُوَ يَقْدِرُ عَلىٰ قَضائِها سَلَّطَ اللهُ عَلَيْهِ شُجاعاً مِنْ نارٍ يَنْهَشُهُ فِي قَبْرِهِ إِلىٰ يَوْمِ الْقِيامَةِ مَغْفُورٌ لَهُ أَوْمُعَذَّبٌ، فَإِنْ عَذَرَهُ الطّالِبُ كانَ أَسْوَءَ حالاً قالَ: وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: مَنْ قَصَدَ إِلَيْهِ رَجُلٌ مِنْ إِخْوانِهِ مُسْتَجِيراً بِهِ فِي بَعْضِ أَحْوالِهِ فَلَمْ يُجِرْهُ بَعْدَ أَنْ يَقْدِرَ عَلَيْهِ. فَقَدْ قَطَعَ وَلايَةَ اللهِ تَبارَكَ وَتَعالىٰ.

((بابٌ))

✡(مَنْ أَخافَ مُؤْمِناً)✡

١- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خالِدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسىٰ، عَنِ الْأَنْصارِيِّ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ سِنانٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ: قالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: مَنْ نَظَرَ إِلىٰ مُؤْمِنٍ نَظْرَةً لِيُخِيفَهُ بِها أَخافَهُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ يَوْمَ لاظِلَّ إِلّا ظِلُّهُ.

فرشتگان من بندهٔ مؤمن ببندهٔ دیگرم از نشستن درخانهٔ دنیا بخل ورزید، بعزت وجلال خودم سوگنداو هرگز ساکن بهشت من نگردد.

٤ - علی بن جعفر گوید ازحضرت موسی بن جعفر علیهما السلام شنیدم فرمود: هرکه برادر مؤمنش درحاجتی نزد اوآید هماناآن رحمتی است ازجانب خدای عزوجل که بسوی اوروانه کرده است پس اگر آنرا بپذیرد (این پذیرش) اورا بولایت ودوستی مارسانده‌است، وآن بولایت خدای عزوجل پیوند است، واگر ازحاجتش باز گرداند، و با اینکه قدرت بر بر آوردن آن حاجت دارد آنرا برنیاورد خداوند مار آتشینی براو مسلط وچیره کند که تاروز قیامت درقبرش اورا نیش زند، خواه آمرزیده باشد وخواه در عذاب باشد، و اگر (در اینصورت بدروغ معذرت خواهی کند) آن مؤمن حاجتمند نیز عذرش‌را بپذیرد حالش بدتر است. (یعنی حال آن مؤمن حاجتمند چون دروغگوئی را تصدیق کرده ونهی ازمنکر ننموده، یاحال آن‌شخص ردکننده وعذر تراش زیرا ادعای دروغکرده).

گوید: وشنیدم ازآنحضرت که میفرمود: هرکه یکی از برادران (دینیش) آهنك اوکند که باو پناهنده شود دربارهٔ برخی ازگرفتاریهایش واو پناهش ندهد بااینکه توانائی برآن دارد، ولایت ودوستی خدارا ازخود بریده است.

✡(باب کسیکه مؤمنیرا بترساند)✡

١ - حضرت صادق علیه السلام فرمود: رسولخدا (ص) فرموده است: هرکه بمؤمنی نگاه کند نگاهی که اورا بآن بترساند، خدای عزوجل درروزیکه سایهٔ (رحمت وپناهگاهی) جز سایهٔ (رحمت) او نیست اورا بترساند.

٢ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي إِسْحاقَ الْخَفّافِ ، عَنْ بَعْضِ الْكُوفِيِّينَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ: مَنْ رَوَّعَ مُؤْمِناً بِسُلْطانٍ لِيُصِيبَهُ مِنْهُ مَكْرُوهٌ فَلَمْ يُصِبْهُ فَهُوَ فِي النّارِ؛ وَمَنْ رَوَّعَ مُؤْمِناً بِسُلْطانٍ لِيُصِيبَهُ مِنْهُ مَكْرُوهٌ فَأَصابَهُ فَهُوَ مَعَ فِرْعَوْنَ وَآلِ فِرْعَوْنَ فِي النّارِ .

﴿٢٧٩٠﴾ ٣ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحابِهِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : مَنْ أَعانَ عَلى مُؤْمِنٍ بِشَطْرِ كَلِمَةٍ لَقِيَ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَوْمَ الْقِيامَةِ مَكْتُوبٌ بَيْنَ عَيْنَيْهِ : آيِسٌ مِنْ رَحْمَتِي .

(بابُ النَّمِيمَةِ)

١ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ سِنانٍ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : قالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم : أَلا أُنَبِّئُكُمْ بِشِرارِكُمْ؟ قالُوا : بَلى يا رَسُولَ اللهِ ، قالَ : الْمَشّاؤُونَ بِالنَّمِيمَةِ ، الْمُفَرِّقُونَ بَيْنَ الْأَحِبَّةِ، الْباغُونَ لِلْبُرَآءِ الْمَعايِبَ

٢ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسى، عَنْ يُوسُفَ بْنِ عَقِيلٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ قَيْسٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قالَ : مُحَرَّمَةٌ الْجَنَّةُ عَلَى الْقَتّاتِينَ الْمَشّائِينَ بِالنَّمِيمَةِ .

٣ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسى ، عَنْ يُونُسَ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الْأَصْبَهانِيِّ ، عَمَّنْ ذَكَرَهُ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : قالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام : شِرارُكُمُ الْمَشّاؤُونَ بِالنَّمِيمَةِ الْمُفَرِّقُونَ بَيْنَ الْأَحِبَّةِ، الْمُبْتَغُونَ لِلْبُرَآءِ الْمَعايِبَ.

---

٢ ـ ونیز آنحضرت علیه السلام فرمود : کسیکه مؤمنی را از سلطانی بترساند باینکه از جانب آن سلطان بدی باو میرسد وترسد اودر آتش است ، واگر بترساند اورا باینکه ازسلطانی باوبدی میرسد ومیرسد با فرعون وپیروان فرعون درآتش است .

٣ ـ ونیز فرمود : هرکه به نیم کلمه برضرر مؤمنی اقدام کند روز قیامت خدای عزوجل را دیدار کند ومیان دوچشمش نوشته شده : ناامید است از رحمت من .

✡(باب سخن چینی)✡

١ ـ حضرت صادق علیه السلام فرمود : رسولخدا (ص) (باصحاب) فرمود : آیا شمارا بدترینتان آگاه نکنم ؟ عرضکردند : چرایارسول الله ، فرمود : آنان که بسخن چینی روند ، ومیانه دوستان جدائی افکنند ، وبرای مردمان پاکدامن عیب جوئی کنند .

٢ـ حضرت باقر علیه السلام فرمود : بهشت بر دروغپردازان(یاکار آگاهان که) سخن چینی کنند حرام است .

٣ ـ حضرت صادق علیه السلام فرمود : امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود : بدترین شما آنکسانی هستند که سخن‌چینی کنند ، ومیان دوستان جدائی افکنند، وبرای پاک دامنان عیب جویند .

((بابُ الْإذاعَةِ))

١ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ خالِدٍ، عَنْ عُثْمانَبْنِ عيسىٰ ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ عَجْلانَ قالَ : سَمِعْتُ أَباعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ عَيَّرَ أَقْواماً بِالْإذاعَةِ فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ : «وَ إِذاجاءَهُمْ أَمْرٌ مِنَ الْأَمْنِ أَوِالْخَوْفِ أَذاعُوابِهِ» فَإِيَّاكُمْ وَالْإذاعَةَ .

﴿٢٧٩٥﴾ ٢ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ عيسىٰ، عَنْ يُونُسَ ، عَنْ مُحَمَّدٍالْخَزّازِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : مَنْ أَذاعَ عَلَيْناحَدِيثَنا فَهُوَبِمَنْزِلَةِ مَنْ جَحَدَناحَقَّنا .

شرح ـ از مرحوم شهید (ره) در اینجا کلامی نقل کنند و تلخیص اینستکه فرموده : بدانکه سخن چینی در بیشتر کلمات دانشمندان درحکایت کردار بوسیلهٔ گفتار بکاررفته ولی باید دانست که اختصاص بگفتار وکردار ندارد بلکه معنای اعمی استکه شامل غیر کردار ونوشتن ورمز و اشاره نیز میشود ، و تفسیر کاملش اینست که سخن چینی یعنی افشاکردن رازیکه افشای آن بداست وموجب ناراحتی مردمان گردد ، خواه برای آنکه ازاو نقل شده بدباشد یااز نظر آنکه برای او نقل شود یا برای شخص ثالثی ، و خواه افشای راز بوسیلهٔ گفتن باشد یا بنوشتن یا باشاره یابسایر اسباب ، وخواه آن رازیکه فاش میکند کردار کسی باشد یاگفتارش ، وخواه افشای آن راز عیبی برآن شخص باشد یانه ، بلکه حقیقت نمامی وسخن چینی افشای راز وکشف نهانی است که افشای آن بداست ، وآن گناه است مگر درجاهائی که افشای آن برای مسلمانی سودی داشته باشد یاجلوگیری از معصیتی کند ، چنانچه اگر ببیند کسی مال دیگری را برداشت که بخاطر حق آنکس که مالش رفته گواهی دهد ، واما اگر ببیند کسی مال خودرا پنهان میکند بازگو کردن آن سخن چینی است .

✡(باب فاش کردن اسرار مذهب)✡

١ ـ محمد بن عجلان گوید : شنیدم از حضرت صادق علیه السلام که میفرمود : همانا خدای عزوجل سرزنش کرده است بواسطهٔ فاش کردن اسرار ، مردمانی را درگفتارش که فرماید : «وهرگاه برسد ایشان را امری دربارهٔ امنیت یا ناامنی آنرا فاش کنند » (سورهٔ نساء آیه ٨٣) (سپس فرمود :) بپرهیزید ازفاش کردن (اسرار) .

شرح ـ مجلسی (ره) پس از نقل کلام بیضاوی درتفسیر آیهٔ شریفه فرماید : و بهرحال آیه دلالت دارد برمذمت فاش کردن آنچه در افشای آن مفسده است ، وغرض حضرت برحذر داشتن از فاش کردن اسرار ائمه علیهم السلام نزد مخالفین است ، زیرا سبب مفسده وضرر برائمه ومؤمنین گردد ، وممکن است فاش کردن پارهٔ از مسائل غامضه (ومشکلات) علوم را که پایهٔ خرد وفهم عامهٔ مردم بدان نرسد نیز شامل گردد چنانچه درباب کتمان گذشت .

٢ ـ امام صادق علیه السلام فرمود : هرکه حدیث مارا برضرر ما فاش کند مانند کسی است که دانسته حق مارا انکار کند .

قال : وَقالَ لِمُعَلّىٰ بْنِ خُنَيْسٍ : اَلْمُذيعُ حَديثَنا كَالْجاحِدِ لَهُ .

٣ـ يُونُسُ ، عَنِ ابْنِ مُسْكانَ ، عَنِ ابْنِ أَبي يَعْفُورٍ قالَ: قالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : مَنْ أَذاعَ عَلَيْنا حَديثَنا سَلَبَهُ اللهُ الْإيمانَ .

٤ـ يُونُسُ بْنُ يَعْقُوبَ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحابِهِ، عَنْ أَبي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : ما قَتَلَنا مَنْ أَذاعَ حَديثَنا قَتْلَ خَطَإٍ وَلٰكِنْ قَتَلْناهُ قَتْلَ عَمْدٍ .

٥ـ يُونُسُ ، عَنِ الْعَلاءِ ؛ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قالَ : سَمِعْتُ أَباجَعْفَرٍ عليه السلام يَقُولُ : يُحْشَرُ الْعَبْدُ يَوْمَ الْقِيامَةِ وَ ما نَدِيَ دَماً فَيُدْفَعُ إِلَيْهِ شِبْهُ الْمِحْجَمَةِ أَوْفَوْقَ ذٰلِكَ فَيُقالُ لَهُ : هٰذا سَهْمُكَ مِنْ دَمِ فُلانٍ ، فَيَقُولُ : يارَبِّ إِنَّكَ لَتَعْلَمُ أَنَّكَ قَبَضْتَني وَما سَفَكْتُ دَماً فَيَقُولُ: بَلىٰ سَمِعْتَ مِنْ فُلانٍ رِوايَةَ كَذاوَكَذا ، فَرَوَيْتَها عَلَيْهِ فَنَقَلَتْ حَتّىٰ صارَتْ إِلىٰ فُلانٍ الْجَبّارِ فَقَتَلَهُ عَلَيْها وَهٰذا سَهْمُكَ مِنْ دَمِهِ .

٦ـ يُونُسُ عَنِ ابْنِ سِنانٍ ، عَنْ إِسْحاقَ بْنِ عَمّارٍ، عَنْ أَبي عَبْدِاللهِ عليه السلام وَتَلا هٰذِهِ الْآيَةَ : «ذٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كانُوا يَكْفُرُونَ بِآياتِ اللهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيّينَ بِغَيْرِ الْحَقِّ ذٰلِكَ بِما عَصَوْا وَ كانُوا يَعْتَدُونَ» قالَ : وَاللهِ ما قَتَلُوهُمْ بِأَيْدِيهِمْ وَلاضَرَبُوهُمْ بِأَسْيافِهِمْ وَلٰكِنَّهُمْ سَمِعُوا أَحادِيثَهُمْ فَأَذاعُوها فَأُخِذُوا عَلَيْها

وبمعلی بن خنیس فرمود : فاش کنندهٔ حدیث ما چون انکار کنندهٔ آن است .

٣ ـ ابن ابی یعفور گوید : حضرت صادق علیه السلام فرمود : هر که بر ضرر ما حدیث مارا فاش کند خداوند ایمان اورا ببرد .

٤ ـ حضرت صادق علیه السلام فرمود : آنکه حدیث ما را فاش کند ما را بخطا نکشته است بلکه از روی عمد کشته است .

توضیح ـ گویا مقصود حضرت اینستکه چون افشاء حدیث ائمهٔ اطهار وترك تقیه ، گاهی منجر بکشتن آنها میشده دراینصورت راویان باعث برقتل آنها میشدند ودانسته آنهارا بکشتن میدادند .

٥ ـ محمد بن مسلم گوید : شنیدم حضرت باقر علیه السلام میفرمود : بندهٔ خدا روز قیامت محشور شود و(بااینکه دردنیا) دستش بخونی آلوده نشده (وخونی نریخته) باندازهٔ یك حجامت یا بیشتر خون باو بدهند وبگویند : این سهم تو است ازخون فلانکس ؟ عرض میکند : پروردگارا توخود میدانیکه همانا جان مرا گرفتی (ودرآنحال) من خون کسی را نریخته بودم (وهیچ خونی بگردنم نبود ؟) خداوند فرماید : آری تو از فلانی روایتی چنین و چنان شنیدی و بضرر او بارگو کردی ، پس زبان بزبان بفلان جبار (وستمکار) رسید وبدان روایت اورا کشت ، واین بهره تو از خون اوست .

٦ ـ اسحاق بن عمار گوید : حضرت صادق علیه السلام این آیه را تلاوت فرمود : « این بدان بود که کفر میورزیدند بآیات پروردگار ومیکشتند پیامبران را بناحق ، این بدان شد که نافرمانی کردند وبودند تجاوز کنندگان » (سورهٔ بقره آیه ٦١) وفرمود : بخدا سوگند آنانرا بدستهای خود نکشتند وبشمشیرهای خود نزدند بلکه حدیثهای آنان را شنیدند پس آنهارا فاش کردند ، و آنان را بدان سبب گرفتند وکشته شدند

فَقُتِلُوا فَصَارَ قَتْلاً وَاعْتِدَاءً وَمَعْصِيَةً .

﴿٢٨٠٠﴾ ٧ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِاللهِ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى ، عَنْ سَمَاعَةَ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام فِي قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «وَيَقْتُلُونَ الْأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ» فَقَالَ : أَمَا وَاللهِ مَا قَتَلُوهُمْ بِأَسْيَافِهِمْ وَلَكِنْ أَذَاعُوا سِرَّهُمْ وَأَفْشَوْا عَلَيْهِمْ فَقُتِلُوا .

٨ - عَنْهُ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَجْلَانَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ : إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ عَيَّرَ قَوْماً بِالْإِذَاعَةِ ، فَقَالَ : «وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِنَ الْأَمْنِ أَوِ الْخَوْفِ أَذَاعُوا بِهِ» فَإِيَّاكُمْ وَالْإِذَاعَةَ .

٩ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ حُسَيْنِ بْنِ عُثْمَانَ ، عَمَّنْ أَخْبَرَهُ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : مَنْ أَذَاعَ عَلَيْنَا شَيْئاً مِنْ أَمْرِنَا فَهُوَ كَمَنْ قَتَلَنَا عَمْداً وَلَمْ يَقْتُلْنَا خَطَأً .

١٠ - اَلْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ نَصْرِ بْنِ صَاعِدٍ مَوْلَى أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام عَنْ أَبِيهِ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : مُذِيعُ السِّرِّ شَاكٌّ ؛ وَقَائِلُهُ عِنْدَ غَيْرِ أَهْلِهِ كَافِرٌ وَمَنْ تَمَسَّكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى فَهُوَ نَاجٍ ، قُلْتُ : مَا هُوَ؟ قَالَ : التَّسْلِيمُ .

١١ - عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ صَالِحِ بْنِ أَبِي حَمَّادٍ ؛ عَنْ رَجُلٍ مِنَ الْكُوفِيِّينَ ، عَنْ أَبِي خَالِدٍ الْكَابُلِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام أَنَّهُ قَالَ : إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ جَعَلَ الدِّينَ دَوْلَتَيْنِ دَوْلَةَ آدَمَ - وَهِيَ دَوْلَةُ اللهِ - وَ

پس هم کشتن شد وهم نافرنی وهم تجاوز .

توضیح - مقصود حضرت تفسیر آیه شریفه است که خداوند نسبت کشتن و نافرمانی و تجاوز بآنان داده است واینکه همان فاش کردن حدیثهای آنان باعث این سه گناه برای آنها شد .

۷ - ابو بصیر گوید : حضرت صادق علیه السلام در (تفسیر) گفتار خدای عزوجل : «ومیکشتند پیامبران را بناحق» (سورهٔ آل عمران آیهٔ ۱۱۲) فرمود : هرآینه بخدا سوگند که آنهارا باشمشیرهایشان نکشتند ، ولی سر آنها فاش کردند وشهرت دادند پس کشته شدند .

۸ - مانند حدیث اول است .

۹ - امام صادق علیه السلام فرمود : هر که چیزی ازکارهای مارا فاش کند او همانند کسی است که مارا بعمد کشته است وبخطا نکشته .

۱۰ - نصر بن صاعد از پدرش حدیث کند که گفت : شنیدم از امام صادق علیه السلام میفرمود : فاش کنندهٔ سر ، شاك (وست عقیده) است ، وگویندهٔ آن پیش نااهلان کافر است ، وهر که بریسمان محکم چنك زند رستگار است ، من عرضکردم : (آن ریسمان محکم) چیست ؟ فرمود : تسلیم (و سر فرود آوردن در مقابل فرمان امام) است .

۱۱ - ابوخالد کابلی ازحضرت صادق علیه السلام حدیث کند که فرمود : خدای عزوجل دین رادو دولت قرار داده دولت آدم - وآن دولت خدا است - و دولت ابلیس ، هنگامیکه خداوند اراده فرماید که

دَوْلَةَ إِبْلِيسَ ؛ فَإِذَا أَرَادَ اللهُ أَنْ يُعْبَدَ عَلَانِيَةً كَانَتْ دَوْلَةُ آدَمَ وَإِذَا أَرَادَ اللهُ أَنْ يُعْبَدَ فِي السِّرِّ كَانَتْ دَوْلَةُ إِبْلِيسَ ، وَالْمُذِيعُ لِمَا أَرَادَ اللهُ سَتْرَهُ مَارِقٌ مِنَ الدِّينِ .

﴿٢٨٠٥﴾ ١٢ - أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ ، عَنْ صَفْوَانَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْحَجَّاجِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : مَنِ اسْتَفْتَحَ نَهَارَهُ بِإِذَاعَةِ سِرِّنَا سَلَّطَ اللهُ عَلَيْهِ حَرَّ الْحَدِيدِ وَضِيقَ الْمَحَابِسِ .

(بَابُ)

﴿مَنْ أَطَاعَ الْمَخْلُوقَ فِي مَعْصِيَةِ الْخَالِقِ﴾

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : مَنْ طَلَبَ رِضَا النَّاسِ بِسَخَطِ اللهِ جَعَلَ اللهُ حَامِدَهُ مِنَ النَّاسِ ذَامّاً .

٢ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مِهْرَانَ ، عَنْ سَيْفِ بْنِ عَمِيرَةَ عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ ، عَنْ جَابِرٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : مَنْ طَلَبَ مَرْضَاةَ النَّاسِ بِمَا يُسْخِطُ اللهَ كَانَ حَامِدُهُ مِنَ النَّاسِ ذَامّاً وَمَنْ آثَرَ طَاعَةَ اللهِ بِغَضَبِ النَّاسِ كَفَاهُ اللهُ عَدَاوَةَ كُلِّ عَدُوٍّ ، وَحَسَدَ كُلِّ حَاسِدٍ ، وَبَغْيَ كُلِّ بَاغٍ وَكَانَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ نَاصِراً وَظَهِيراً .

آشکارا پرستش شود دولت آدم برسر کار باشد ، و همینکه اراده فرماید که در پنهانی پرستش شود دولت ابلیس برسر کار آید ، وآنکس که فاش کند چیزی که خداوند خواسته است پنهان باشد ، او ازدین بیرون رفته (وخارج شده) است .

١٢ - حضرت صادق علیه السلام فرمود: هر که روزخودرا بافشاء راز ما بگشاید ، خداوندحرارت آهن وتنگنای زندانهارا براو مسلط گرداند .

﴿باب کسیکه بخاطر فرمانبرداری بندگان نافرمانی خدا کند﴾

١ - از حضرت صادق علیه السلام حدیث شده که رسولخدا (ص) فرمود : هرکس خوشنودی مردم‌را بخشم خدا جوید ، خداوند ستایش کنندهٔ اورا نکوهش کننده‌اش قرار دهد .

شرح - شاید مقصود اینستکه آنکس که بخاطر او وخوشنودیش این کاررا انجام داده وتوقع مدح از او داشته است ، خداوند چنان کند ، که هم‌او نکوهشش کند . یامقصود این استکه جلوی رو مدحش کنند وپشت سر مذمتش نمایند .

٢ - از حضرت باقر علیه السلام حدیث شده است که رسولخدا (ص) فرمود : هرکس خوشنودی مردم‌را بچیزی بجوید که خدارا در آنچیز بخشم آورد ، ستایندهٔ او از مردم نکوهش کند ، وهرکه فرمانبرداری خدارا بخشم مردم مقدم دارد خداوند دشمنی کردن هردشمنی‌را ازاو کفایت کند ورشك بردن

٣ - عَنْهُ ، عَنْ شَرِيفِ بْنِ سَابِقٍ ، عَنِ الْفَضْلِ بْنِ أَبِي قُرَّةَ ، عَنْ أَبِي قُرَّةَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : كَتَبَ رَجُلٌ إِلَى الْحُسَيْنِ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ : عِظْنِي بِحَرْفَيْنِ فَكَتَبَ إِلَيْهِ : مَنْ حَاوَلَ أَمْرًا بِمَعْصِيَةِ اللهِ كَانَ أَفْوَتَ لِمَا يَرْجُو وَأَسْرَعَ لِمَجِيءِ مَا يَحْذَرُ .

٤ - أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِالْجَبَّارِ ، عَنْ صَفْوَانَ ، عَنِ الْعَلَاءِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ : قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام : لَادِينَ لِمَنْ دَانَ بِطَاعَةِ مَنْ عَصَى اللهَ ، وَلَادِينَ لِمَنْ دَانَ بِقِرْيَةٍ بَاطِلٍ عَلَى اللهِ ، وَلَادِينَ لِمَنْ دَانَ بِجُحُودِ شَيْءٍ مِنْ آيَاتِ اللهِ .

﴿٢٨١٠﴾ ٥ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ ، عَنْ أَبِيهِ عليهما السلام عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِاللهِ [الْأَنْصَارِيِّ] قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : مَنْ أَرْضَى سُلْطَانًا بِسَخَطِ اللهِ خَرَجَ مِنْ دِينِ اللهِ .

هرحسودی وستم هرستمکاری‌را از او باز دارد ، وخدای عزو جل یاور وپشتیبان اوشود .

٣ - حضرت صادق علیه السلام فرمود : مردی بحسین علیه السلام نوشت : مرا بادوحرف پندبده؟ آنحضرت درجواب نوشت : هرکه امری‌را بانافرمانی خدا بجوید آنچه امید داردزودتر ازدستش برود ، وازآنچه میگریزد زودتر بسرش آید .

٤ - حضرت باقر علیه السلام فرمود : دین ندارد آنکسکه فرمانبرداری کسی‌راکه نافرمانی خداکند دین خود قرار دهد ، ودین ندارد کسیکه افتراء باطلی‌را برخدا دین خود کند ، ودین ندارد کسیکه انکاریکی از آیات خدارا دین خود کند .

شرح - یعنی فرمانبرداری معصیت کار وافتراء باطل وانکار آیات خدارا عبادت خود قرار دهد و آن‌را دین خود داند مانندکسانیکه احکام خدارا منکر شوند یا بباطل توجیه کنند وهمان‌را دین خداخوانند فیض کاشانی (ره) برای قسمت اول حدیث مثال زده است بآنانکه پیروی ازخلفاء ناحق کردند ، وبرای قسمت دوم مثل زده است بآنانکه مدعی هستندکه خداوند خلافت‌را باختیار مردم نهاد ومردم میتوانند برای خود خلیفه انتخاب کنند درصورتیکه این افتراء باطلی است برخداوند ، وخداوند اجازهٔ انتخاب خلیفه‌را بمردم نداده ، وبرای قسمت سوم مثال زده بآنانکه آیاتی که دربارهٔ امیر المؤمنین علیه السلام نازل شده بود منکر شده وآنرا دین خود میدانستند ، سپس گوید : آنچه گفتیم مثالهائی بود برای توضیح حدیث وگرنه حدیث عمومیت دارد وشامل شود هرکس راکه چنین باشد .

٥ - امام صادق علیه السلام پدرش علیهما السلام از جابر بن عبدالله انصاری حدیث کندکه رسولخدا (ص) فرمود : هرکه سلطانی‌را بوسیلهٔ خشم خداوند خوشنود سازد از دین خدا بیرون رود .

﴿بَابٌ﴾

﴿فِي عُقُوبَاتِ الْمَعَاصِي الْعَاجِلَةِ﴾

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، وَعِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، جَمِيعاً عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي نَصْرٍ، عَنْ أَبَانٍ، عَنْ رَجُلٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: خَمْسٌ إِنْ أَدْرَكْتُمُوهُنَّ فَتَعَوَّذُوا بِاللهِ مِنْهُنَّ: لَمْ تَظْهَرِ الْفَاحِشَةُ فِي قَوْمٍ قَطُّ حَتَّى يُعْلِنُوهَا إِلَّا ظَهَرَ فِيهِمُ الطَّاعُونُ وَالْأَوْجَاعُ الَّتِي لَمْ تَكُنْ فِي أَسْلَافِهِمُ الَّذِينَ مَضَوْا، وَلَمْ يَنْقُصُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ إِلَّا أُخِذُوا بِالسِّنِينَ وَشِدَّةِ الْمَؤُونَةِ وَجَوْرِ السُّلْطَانِ، وَلَمْ يَمْنَعُوا الزَّكَاةَ إِلَّا مُنِعُوا الْقَطْرَ مِنَ السَّمَاءِ، وَلَوْلَا الْبَهَائِمُ لَمْ يُمْطَرُوا، وَلَمْ يَنْقُضُوا عَهْدَ اللهِ وَعَهْدَ رَسُولِهِ إِلَّا سَلَّطَ اللهُ عَلَيْهِمْ عَدُوَّهُمْ وَأَخَذُوا بَعْضَ مَا فِي أَيْدِيهِمْ، وَلَمْ يَحْكُمُوا بِغَيْرِ مَا أَنْزَلَ اللهُ [عَزَّ وَجَلَّ] إِلَّا جَعَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ بَأْسَهُمْ بَيْنَهُمْ.

٢ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، وَعِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، جَمِيعاً عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ، عَنْ مَالِكِ بْنِ عَطِيَّةَ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: وَجَدْنَا فِي كِتَابِ رَسُولِ اللهِ

﴿باب عقوبتهای سریع گناهان﴾

١ - حضرت باقر علیه السلام فرمود: رسولخدا (ص) فرموده: پنج چیز است که اگر بآنها برخورد کردید از آنها بخدا پناه برید: هرگز در مردمی زنا پیدا نشود که آنرا آشکارا کنند جز اینکه در ایشان طاعون و دردهائیکه در گذشتگان آنها سابقه نداشته پدیدار گردد، واز پیمانه و ترازو کم نگذارند جز اینکه بقحطی وسختی مخارج زندگی وستم سلطان گرفتار شوند، وازدادن زکوة منع نکنند جز اینکه آمدن باران آسمان بر آنها ممنوع گردد واگر بخاطر چهار پایان نبود هیچ باران بر آنها نبارد، وپیمان خدا ورسولش را نشکنند جز اینکه خداوند دشمنانشان را برایشان چیره کند وبرخی اموالشان را بگیرد، وبغیر آنچه خدای عزوجل نازل کرده حکم نکنند جز اینکه خداوند کشمکش وستیزه میان آنها قرار دهد.

شرح - مجلسی (ره) گوید: بعضی گفته‌اند: که بر هر گناهی عقوبتی مناسب باآن مترتب شده زیرا دراولی ضایع کردن نسل است وباطاعون که موجب قطع نسل است مناسب است، ودر دومی چون مقصود درکم فروشی ازدیاد مال است باقحطی وسختی وجور سلطان مناسب است، ودرسومی چون از دادن آنچه که خدا بوسیلهٔ آب بآنها داده جلوگیری کرده‌اند باجلوگیری نزول باران مناسب است، ودرچهارمی ترك عدل مناسب باتسلط دشمن است، ودرپنجمی ترك نمودن شریعت وپشت پا زدن قوانین حقه مناسب باوقوع ظلم میان ایشان وغلبهٔ بعضی بربعضی است.

٢ - ونیز حضرت باقر علیه السلام فرمود: که درکتاب رسولخدا یافتیم (نوشته بود): هرگاه پس ازمن زنا پدیدار شود هرکه ناگهانی فراوان گردد، وهرگاه ازپیمانه وترازو کم شود، خداوند آنانرا

صلى الله عليه وآله وسلم : إِذَا ظَهَرَ الزِّنَا مِنْ بَعْدِي كَثُرَ مَوْتُ الْفَجْأَةِ وَإِذَا طُفِّفَ الْمِكْيَالُ وَالْمِيزَانُ أَخَذَهُمُ اللهُ بِالسِّنِينَ وَالنَّقْصِ وَإِذَا مَنَعُوا الزَّكَاةَ مَنَعَتِ الْأَرْضُ بَرَكَتَهَا مِنَ الزَّرْعِ وَ الثِّمَارِ وَ الْمَعَادِنِ كُلِّهَا وَ إِذَا جَارُوا فِي الْأَحْكَامِ تَعَاوَنُوا عَلَى الظُّلْمِ وَالْعُدْوَانِ وَإِذَا نَقَضُوا الْعَهْدَ سَلَّطَ اللهُ عَلَيْهِمْ عَدُوَّهُمْ وَ إِذَا قَطَعُوا الْأَرْحَامَ جُعِلَتِ الْأَمْوَالُ فِي أَيْدِي الْأَشْرَارِ، وَإِذَا لَمْ يَأْمُرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَلَمْ يَنْهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ وَلَمْ يَتَّبِعُوا الْأَخْيَارَ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي سَلَّطَ اللهُ عَلَيْهِمْ شِرَارَهُمْ فَيَدْعُو خِيَارُهُمْ فَلَا يُسْتَجَابُ لَهُمْ

(بَابُ)

☆(مُجَالَسَةِ أَهْلِ الْمَعَاصِي)☆

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ أَبِي زِيَادٍ النَّهْدِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ صَالِحٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: لَا يَنْبَغِي لِلْمُؤْمِنِ أَنْ يَجْلِسَ مَجْلِساً يُعْصَى اللهُ فِيهِ وَلَا يَقْدِرُ عَلَى تَغْيِيرِهِ.

٢ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ بَكْرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنِ الْجَعْفَرِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ عليه السلام يَقُولُ: مَالِي رَأَيْتُكَ عِنْدَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَعْقُوبَ؟ فَقَالَ: إِنَّهُ خَالِي؛ فَقَالَ: إِنَّهُ

بقحطی وکمی (خواروبار وسایر وسائل زندگی) مأخوذدارد، وهرگاه ازدادن زکاة دریغ کنند، زمین برکات خودرا از زراعت ومیوه‌ها و معادن همهٔ آنها (ازآنان) دریغ کند، وهرگاه دراحکام بناحق حکم کنند همکاری درستم وعدوان کنند (وبستم همدیگر دچار شوند) وچون پیمان‌شکنی کنند خداوند دشمنشان‌را برآنان مسلط کند، وچون قطع رحم کنند خداوند اموال (وثروتها)را دردست اشرار قرار دهد، وچون امر بمعروف ونهی از منکر نکنند وپیروی از نیکان اهل‌بیت من ننمایند خداوند اشرار آنان‌را برایشان مسلط گرداند، پس نیکان آنهادعا کنند ومستجاب نشود.

توضیح - مجلسی (ره) گوید: اینکه قطع رحم سبب افتادن اموال در دست اشرار است بتجربه رسیده وبرای آن اسبابی نهانی وظاهری است، وعمده اسباب نهانی آن قطع لطف خداوند ازایشان است وازجمله اسباب ظاهری آن اینستکه آنها درجلوگیری از ستم همکاری نکنندپس اشرار برآنها چیره گردند واموال آنهارا بگیرند.

☆(باب همنشینی باگنهکاران)☆

١ - حضرت صادق علیه السلام فرمود: برای مؤمن سزاوار نیست که درمجلسی بنشیند که خداوند در آن مجلس نافرمانی شود وآن مؤمن قدرت بربهمزدن آن‌مجلس نداشته باشد.

٢ - جعفری گوید: شنیدم حضرت ابوالحسن علیه السلام بمن فرمود: چرا مینگرم که تو نزد عبدالرحمن بن یعقوب هستی، (جعفری) عرضکرد: او دائی من است؟ حضرت فرمود: اودر باره خدا

يَقُولُ فِي اللهِ قَوْلاً عَظِيماً ، يَصِفُ اللهَ وَلا يُوصَفُ ؛ فَإِمّا جَلَسْتَ مَعَهُ وَتَرَكْتَنا وَإِمّا جَلَسْتَ مَعَنا وَتَرَكْتَهُ ؟ فَقُلْتُ : هُوَيَقُولُ ماشاءَ ؛ أَيُّ شَيْءٍ عَلَيَّ مِنْهُ إِذا لَمْ أَقُلْ ما يَقُولُ ؟ فَقالَ أَبُوالْحَسَنِ عليه السلام : أَما تَخافُ أَنْ تَنْزِلَ بِهِ نَقْمَةٌ فَتُصِيبَكُمْ جَمِيعاً أَما عَلِمْتَ بِالَّذِي كانَ مِنْ أَصْحابِ مُوسى عليه السلام وَكانَ أَبُوهُ مِنْ أَصْحابِ فِرْعَوْنَ فَلَمّا لَحِقَتْ خَيْلُ فِرْعَوْنَ مُوسى تَخَلَّفَ عَنْهُ لِيَعِظَ أَباهُ فَيَلْحَقَهُ بِمُوسى فَمَضى أَبُوهُ وَهُوَيُراغِمُهُ حَتّى بَلَغا طَرَفاً مِنَ الْبَحْرِ فَغَرِقا جَمِيعاً فَأَتى مُوسى عليه السلام الْخَبَرُ ؛ فَقالَ : هُوَفِي رَحْمَةِ اللهِ وَلَكِنَّ النَّقْمَةَ إِذا نَزَلَتْ لَمْ يَكُنْ لَها عَمَّنْ قارَبَ الْمُذْنِبَ دِفاعٌ .

﴿٣٨١٥﴾ ٣ - أَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ عَبْدِالْجَبّارِ ، عَنْ عَبْدِالرَّحْمنِ بْنِ أَبِي نَجْرانَ ، عَنْ عُمَرَبْنِ يَزِيدَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام أَنَّهُ قالَ : لاتَصْحَبُوا أَهْلَ الْبِدَعِ وَلاتُجالِسُوهُمْ فَتَصِيرُوا عِنْدَالنّاسِ كَواحِدٍ مِنْهُمْ ؛ قالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم : اَلْمَرْءُ عَلى دِينِ خَلِيلِهِ وَقَرِينِهِ .

٤ - مُحَمَّدُبْنُ يَحْيى ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ الْحُسَيْنِ ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ أَبِي نَصْرٍ ، عَنْ داوُدَبْنِ سِرْحانَ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : قالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم : إِذا رَأَيْتُمْ أَهْلَ الرَّيْبِ وَالْبِدَعِ مِنْ بَعْدِي فَأَظْهِرُوا

سخن ناهمواری گوید ؟ خدارا (بصورت اجسام واوصاف آن) وصف کند ؟ پس یا با او همنشین شو ومارا واگذار یا با ما بنشین واورا ترك کن عرض کردم : اوهرچه میخواهد بگوید بمن چه زیانی دارد وقتیکه من نگویم آنچه راکه او گوید ؟ ابوالحسن علیه السلام فرمود : آیا نمی ترسی ازاینکه باو عذابی نازل گردد وهردوی شمارا فراگیرد ؛ آیا ندانی (داستان) آنکس راکه خود ازیاران موسی علیه السلام بود وپدرش از یاران فرعون ، پس هنگامیکه لشکر فرعون (درکنار دریا) بموسی (و یارانش) رسید ، (آن پسر) از موسی جدا شد که پدرش را پند دهد وبموسی (ویارانش) ملحق سازد ، وپدرش براه خود (درلشکر فرعون) میرفت واین جوان باو (دربارهٔ مذهبش) ستیزه میکرد ، تااینکه هردو بکناری ازدریارسیدند و (همینکه لشکرفرعون غرق شدند) آندو نیز باهم غرق شدند ، خبربموسی علیه السلام رسید ، فرمود : او دررحمت خدا است ولی چون عذاب نازل گردد ازآنکه نزدیك گنهکار است دفاعی نشود .

شرح ـ مجلسی (ره) گوید : جعفری (راوی حدیث) همان ابوهاشم داودبن قاسم جعفری است واو از بزرگان اصحاب ماست ، وگویند : که او حضرت رضا علیه السلام راتاآخرین امامان درك کرده ، و حضرت ابوالحسن علیه السلام (درحدیث) محتمل است حضرت رضا یاحضرت هادی علیهما السلام باشند ، وممکن است مقصود از جعفری دراینجا سلیمان بن جعفر جعفری باشد چنانچه در کتاب مجالس مفید (ره) بدان تصریح شده است .

٣ ـ امام صادق علیه السلام فرمود : بااهل بدعت رفاقت وهم نشینی نکنید تانزد مردم چون یکی از آنها محسوب شوید ، رسولخدا (ص) فرمود : انسان برکیش دوست ورفیق خود است .

٤ ـ از حضرت صادق علیه السلام حدیث شده است که فرمود : رسولخدا (ص) فرموده است : هرگاه پس ازمن اهل ریب وبدعت را دیدید بیزاری خودرا ازآنها آشکار کنید ، وبسیار بآنها دشنام دهید ،

الْبَرَاءَةَ مِنْهُمْ وَأَكْثِرُوا مِنْ سَبِّهِمْ وَالْقَوْلَ فِيهِمْ وَالْوَقِيعَةَ وَبَاهِتُوهُمْ كَيْلَا يَطْمَعُوا فِي الْفَسَادِ فِي الْإِسْلَامِ وَيَحْذَرُهُمُ النَّاسُ وَلَا يَتَعَلَّمُوا مِنْ بِدَعِهِمْ يَكْتُبِ اللهُ لَكُمْ بِذَلِكَ الْحَسَنَاتِ وَيَرْفَعْ لَكُمْ بِهِ الدَّرَجَاتِ فِي الْآخِرَةِ .

٥ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ عَنْ مَيْسِرٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : لَا يَنْبَغِي لِلْمُسْلِمِ أَنْ يُوَاخِيَ الْفَاجِرَ وَلَا الْأَحْمَقَ وَلَا الْكَذَّابَ

ودربارهٔ آنها بدگوئید ، وآنهارا بابرهان ودلیل خفه کنیدکه (نتوانند دردل مردم القاء شبهه کنند و) نتوانند بفساد دراسلام طمع کنند ، ودرنتیجه مردم ازآنهادوری کنندوبدعتهای آنهارا یادنگیرند ، وخداوند دربرابر این کار برای شما حسنات بنویسد ودرجات شما را درآخرت بالا برد .

شرح - مجلسی (ره) گوید : گویا مقصود از اهل ریب آنهائی هستندکه در دین شك کنند . و مردم را با القاء شبهات بشبهه اندازند ، وگفته شده : که مقصود کسانی هستندکه پایهٔ دین آنها برگمان واوهام فاسده بنا نهاده شده مانند علمای اهل خلاف ؛ سپس کلام مصباح اللغة را درمعنای بدعت ذکر کرده ، وپس ازآن فرماید : بدعت درعرف شرع بآن چیزی گویندکه پس از رسولخدا(ص) پدیدار گشته ودربارهٔ خصوص آن نصی نرسیده وداخل درتحت دستورات عمومی هم نباشدیا بطور خصوص یاعموم ازآن نهی شده ، پس آنچه در عمومات (واجبه یا مستحبه) داخل است بدعت شامل آن نگردد مانند ساختن مدارس و امثالش که داخل درعمومات (مستحبه) سکنا دادن بمؤمن وکمك کردن بآنها است ، ومانند تألیف کتابهای علمی که داخل درکمك بعلوم شرعیه است ، ومانند (پوشیدن یا دوختن) جامه‌ها و یاخوردن غذاهائی که در زمان رسول خدا(ص) نبوده که داخل درعمومات حلیت (زینت و أکل) است و نهیی دربارهٔ آنها نرسیده ، وآنچه داخل دراین گونه عمومات است تابدان خصوصیتی ندهند بدعت نیست ، وگرنه اگر بصورت خاصی انجام دهند که دلیل ونصی نداشته باشد بدعت گردد ، مانند اینکه نماز بهترین موضوعست و درهروقت و زمان انجام آن مستحب است اما اگر همین نماز را در وقت مخصوص و مکان مخصوص و رکعات مخصوصی بدون دلیل و نصی بجا آوردبدعت گردد (مانند دستوریکه عمر برای جماعت خواندن نمازهای نافله شبهای ماه رمضان داد ، و خود اوهم گفت : خوب بدعتی است) وهمچنین سایر کارها ، و اینکه اهل سنت بدعت را مانند احکام پنجگانه (واجب ، مستحب ، حرام ، مکروه ، مباح) پنج قسمت کرده‌اند برای تصحیح همان گفتار عمر است (که درنماز شبهای ماه رمضان گفت) و این درست نیست زیرا بدعت اطلاق نشود جز برآنچه محرم است چنانچه رسولخدا (ص) فرموده است : که هربدعتی گمراهی است ، وهرگمراهی راهش بدوزخ است، وآنچه عمر کرد از بدعتهای محرمه است زیرا پیغمبر(ص) از جماعت درنافله نهی فرموده بود ، پس این تقسیم ، آنان را نفع نبخشد . سپس مرحوم مجلسی (قده) کلام شهید (ره) را دراین باره نقل فرموده که آنهم نظیر کلامی است که گذشت .

٥ - حضرت صادق علیه السلام فرماید : برای مسلمان سزاوار نیست که با فاجر (هرزه ، تبهکار ،

٦ - عَنْهُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ عُثْمَانَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَالِمٍ الْكِنْدِيِّ، عَمَّنْ حَدَّثَهُ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ إِذَا صَعِدَ الْمِنْبَرَ قَالَ: يَنْبَغِي لِلْمُسْلِمِ أَنْ يَجْتَنِبَ مُوَاخَاةَ ثَلَاثَةٍ: الْمَاجِنِ وَالْأَحْمَقِ وَالْكَذَّابِ؛ فَأَمَّا الْمَاجِنُ فَيُزَيِّنُ لَكَ فِعْلَهُ وَيُحِبُّ أَنْ تَكُونَ مِثْلَهُ وَلَا يُعِينُكَ عَلَى أَمْرِ دِينِكَ وَمَعَادِكَ، وَمُقَارَنَتُهُ جَفَاءٌ وَقَسْوَةٌ، وَمَدْخَلُهُ وَمَخْرَجُهُ عَلَيْكَ عَارٌ، وَأَمَّا الْأَحْمَقُ فَإِنَّهُ لَا يُشِيرُ عَلَيْكَ بِخَيْرٍ وَلَا يُرْجَى لِصَرْفِ السُّوءِ عَنْكَ وَلَوْ أَجْهَدَ نَفْسَهُ وَرُبَّمَا أَرَادَ مَنْفَعَتَكَ فَضَرَّكَ فَمَوْتُهُ خَيْرٌ مِنْ حَيَاتِهِ وَسُكُوتُهُ خَيْرٌ مِنْ نُطْقِهِ وَبُعْدُهُ خَيْرٌ مِنْ قُرْبِهِ، وَأَمَّا الْكَذَّابُ فَإِنَّهُ لَا يَهْنَئُكَ مَعَهُ عَيْشٌ يَنْقُلُ حَدِيثَكَ وَيَنْقُلُ إِلَيْكَ الْحَدِيثَ، كُلَّمَا أَفْنَى أُحْدُوثَةً مَطَّهَا بِأُخْرَى حَتَّى أَنَّهُ يُحَدِّثُ بِالصِّدْقِ فَمَا يُصَدَّقُ وَيُغْرِي بَيْنَ النَّاسِ بِالْعَدَاوَةِ فَيُنْبِتُ السَّخَائِمَ فِي الصُّدُورِ فَاتَّقُوا اللهَ وَانْظُرُوا لِأَنْفُسِكُمْ.

٧ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ عُثْمَانَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُذَافِرٍ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ أَوْ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ، عَنْ أَبِيهِ عليهما السلام قَالَ: قَالَ لِي عَلِيُّ بْنُ

نافرمان) ونه بااحمق ونه بادروغگو رفاقت کند.

توضیح ـ مجلسی(ره) گوید: اینکه دروغگو را در این حدیث جدا ذکر فرموده با اینکه داخل درفاجر بود برای اینست که زیان او بیش از سایر فجار است.

٦ـ امام صادق علیه السلام فرمود: هرگاه امیرالمؤمنین علیه السلام بمنبر بالا میرفت میفرمود: برای مسلمان سزاوار است که از رفاقت باسه کس اجتناب کند: بی‌باك (درگفتار وکردار وهرزه)، واحمق، و دروغگو، اما شخص بی‌باك وهرزه، کارخود را برای‌تو زینت دهد، و دوست دارد که توهم‌مانند اوباشی، ودرکار دین وآخرت تو را یاری نکند، و رفاقت با اوجفا و سخت دلی آرد، و رفت و آمدش برای تو ننگ وعاراست، واما احمق پس‌او بخیر وخوبی‌تو دستور ندهد، و در دفع شرازتو امیدی باونیست‌اگرچه خودرا بتعب و رنج اندازد، وچه بسا بخواهدکه بتوسودی برساند (ولی بواسطهٔ حماقتش) بتو زیان رساند پس مرك اوبهتر از زندگیش‌باشد، وخموشیش‌به‌ازسخن گفتن‌است، و دوری‌اش به ازنزدیکی است، واما دروغگو هیچ‌گاه زندگی بهمراهی او برتو گوارا نیست گفتهٔ تورا نزد دیگران برد، و حدیث دیگران را نزد تو آرد، و هرگاه داستانی‌را بآخر رساند داستان دیگری‌بدنبالش افراید تاآنجاکه بساراست گوید ولی باور نکنند، ومیان مردم دشمنی اندازد، ودرسینهٔ مردمان کینه‌ها برویاند، پس‌از خدا بترسید وخود را بپائید (که باچه کسی رفاقت‌می کنید و طرح دوستی می‌افکنید).

٧ـ از حضرت صادق علیه السلام ازپدرش حدیث شده که فرمود: پدرم‌علی‌بن‌الحسین(علیهما السلام) بمن فرمود: پنجکس را درنظرداشته باش وباآنها همراه وهم صحبت ورفیق راه مشو، من گفتم: پدرجان

الْحُسَيْنِ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِمَا : يَا بُنَيَّ انْظُرْ خَمْسَةً فَلَا تُصَاحِبْهُمْ وَلَا تُحَادِثْهُمْ وَلَا تُرَافِقْهُمْ فِي طَرِيقٍ فَقُلْتُ يَا أَبَهْ مَنْ هُمْ ؟ قَالَ : إِيَّاكَ وَمُصَاحَبَةَ الْكَذَّابِ فَإِنَّهُ بِمَنْزِلَةِ السَّرَابِ يُقَرِّبُ لَكَ الْبَعِيدَ وَ يُبَاعِدُ لَكَ الْقَرِيبَ وَإِيَّاكَ وَ مُصَاحَبَةَ الْفَاسِقِ فَإِنَّهُ بَائِعُكَ بِأَكْلَةٍ أَوْ أَقَلَّ مِنْ ذَلِكَ، وَإِيَّاكَ وَمُصَاحَبَةَ الْبَخِيلِ فَإِنَّهُ يَخْذُلُكَ فِي مَالِهِ أَحْوَجَ مَا تَكُونُ إِلَيْهِ وَإِيَّاكَ وَمُصَاحَبَةَ الْأَحْمَقِ فَإِنَّهُ يُرِيدُ أَنْ يَنْفَعَكَ فَيَضُرُّكَ وَ إِيَّاكَ وَ مُصَاحَبَةَ الْقَاطِعِ لِرَحِمِهِ فَإِنِّي وَجَدْتُهُ مَلْعُوناً فِي كِتَابِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ فِي ثَلَاثَةِ مَوَاضِعَ : قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : «فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَ تُقَطِّعُوا أَرْحَامَكُمْ أُولَئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللهُ فَأَصَمَّهُمْ وَأَعْمَى أَبْصَارَهُمْ» وَقَالَ : «الَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَ يَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ» وَ قَالَ فِي الْبَقَرَةِ : «الَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَ يَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ» .

﴿٣٨٢٠﴾ ٨ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ، عَنْ شُعَيْبٍ الْعَقَرْقُوفِيِّ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عليه السلام عَنْ قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ أَنْ إِذَا سَمِعْتُمْ آيَاتِ اللهِ يُكْفَرُ بِهَا وَيُسْتَهْزَأُ بِهَا . إِلَى آخِرِ الْآيَةِ» فَقَالَ : إِنَّمَا عَنَى بِهَذَا : [إِذَا سَمِعْتُمُ] الرَّجُلَ [الذِّمِّيَّ]

آنها چه کسانند ؟ فرمود : بپرهیز از همراهی و رفاقت با دروغگو زیرا او بمنزلهٔ سرابی است که دور را بتو نزدیك و نزدیك را بتو دور سازد ، و بپرهیز از رفاقت بافاسق زیرا او ترا بفروشد بلقمه‌ای از خوراکی یا کمتر از آن ، وبپرهیز ازرفاقت بابخیل زیرا اودست ازکمك بتو بوسیلهٔ مالش بردارد آنگاه که تو بنهایت بدان نیازمندی ، وبپرهیز از رفاقت بااحمق زیرا او میخواهد بتو سود رساند (وبواسطهٔ حماقتش) بتو زیان رساند ، وبپرهیز ازرفاقت باقاطع رحم زیرا من یافتم اورا که درسه جای قرآن باو لعن شده است : خدای عزوجل فرموده است : «پس آیا امید دارید که هرگاه بسرپرستی گمارده شدید آنکه تبهکاری کنید درزمین وقطع رحم کنید ، آنانند که خداوند لعنتشان کرده پس کرشان ساخت وچشمهای آنهارا کور کرد » (سوره محمد آیهٔ ٢٣) ونیز فرموده‌است : « آنانکه می‌شکنند پیمان خدارا پس ازبستنش ومیبرند آنچه خداوند دستور داده که پیوند باشد ، وتبهکاری کنند درزمین آنان‌را است لعنت وبرای ایشان است بدی‌آن سرای » (سوره رعد آیهٔ ٢٤) ودرسورهٔ بقره (آیهٔ ٢٧) فرموده است : «آنانکه پیمان خدارا پس از بستنش بشکنند وببرند آنچه را خداوند دستور پیوندش داده و فساد کنند در زمین همانا آنانند زیان کاران » .

٨ - شعیب عقرقوفی گوید : پرسیدم از حضرت صادق علیه السلام از گفتار خدای عز وجل (که فرماید) : «وبتحقیق فروآورده است برشما درکتاب که اگر شنیدید بآیات خدا کفر ورزی میشود یااستهزاء

يَجْحَدُ الْحَقَّ وَيُكَذِّبُ بِهِ وَيَقَعُ فِي الأَئِمَّةِ فَقُمْ مِنْ عِنْدِهِ وَلاتُقاعِدْهُ ، كائِناً مَنْ كانَ .

٩ - عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْباطٍ ، عَنْ سَيْفِ بْنِ عَمِيرَةَ ، عَنْ عَبْدِالأَعْلَى ابْنِ أَعْيَنَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : مَنْ كانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ فَلايَجْلِسُ مَجْلِساً يُنْتَقَصُ فِيهِ إِمامٌ أَوْيُعابُ فِيهِ مُؤْمِنٌ

١٠ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيادٍ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الأَشْعَرِيِّ ، عَنِ ابْنِ الْقَدّاحِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : قالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَواتُ اللهِ عَلَيْهِ : مَنْ كانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ فَلايَقُومُ مَكانَ رِيبَةٍ .

١١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ سَيْفِ بْنِ عَمِيرَةَ ، عَنْ عَبْدِالأَعْلى قالَ : سَمِعْتُ أَباعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : مَنْ كانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ فَلايَقْعُدَنَّ فِي مَجْلِسٍ يُعابُ فِيهِ إِمامٌ أَوْ يُنْتَقَصُ فِيهِ مُؤْمِنٌ .

١٢ - الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سَعْدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ ، عَنْ إِسْحاقَ بْنِ مُوسى قالَ : حَدَّثَنِي أَخِي وَعَمِّي ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : ثَلاثَةُ مَجالِسَ يَمْقُتُهَا اللهُ وَيُرْسِلُ نِقْمَتَهُ عَلى أَهْلِها فَلاتُقاعِدُوهُمْ وَلاتُجالِسُوهُمْ مَجْلِساً فِيهِ مَنْ يَصِفُ لِسانُهُ كِذْباً فِي فُتْيَاهُ ، وَمَجْلِساً ذِكْرُ أَعْدائِنا

میشود بدانها ....» تا آخر آیه (که فرماید : باایشان ننشینید ، سورهٔ نساء آیه ١٤٠) .

حضرت فرمود : مقصود از این گفتار این است که هرگاه شنیدید که مردی حق را انکار میکند و دروغ می‌پندارد، ودربارهٔ امامان علیهم السلام بدمی گوید از نزد او برخیز وهم نشین با او مشو، هرکه خواهد باشد.

٩ ـ حضرت صادق علیه السلام فرمود : هرکه ایمان بخدا وروز قیامت دارد درمجلسی که امامی را مذمت کنند یا مؤمنی را عیب کنند ننشیند .

١٠ ـ ونیز فرمود : که امیرالمؤمنین علیه السلام فرموده : هرکه ایمان بخدا و روز جزا دارد در مکان تهمت وشك نایستد .

شرح ـ مجلسی علیه الرحمه گوید : گویا مقصود نهی ازحضور درجائی است که موجب تهمت بفسق یا کفر یا ذمائم اخلاقی گردد ، زیرا انسان نزد مردم متهم باین صفات گردد وگاهی در دل انسان نیز اثر کند وباطن شخص ملوث گردد ، وممکن است که مقصود جلوگیری ازمجالست باکسانی باشد که ایجاد شکوك وشبهه دردین کنند وبخیال خود آن را کیاست پندارند ومردم را بدین وسیله ازطریق اهل یقین گمراه کنند .

١١ ـ عبد الاعلی گوید : شنیدم ازحضرت صادق علیه السلام که میفرمود : هرکس بخدا وروز جزا ایمان دارد نباید درمجلسی بنشیند که امامی را درآن عیب کنند یا مؤمنی را مذمت نمایند .

١٢ ـ ونیز آنحضرت علیه السلام فرمود : سه مجلس است که خداوند آنها را دشمن دارد ، وعذاب خود را براهل آن بفرستد ، پس باآنان ننشینید ومجالست نکنید ، یکی آن مجلسی که درآن کسی باشد که درفتوای خود

فِيهِ جَدِيدٌ وَذِكْرُنَا فِيهِ رَثٌّ ، وَمَجْلِساً فِيهِ مَنْ يَصُدُّعُنَا وَأَنْتَ تَعْلَمُ ، قَالَ : ثُمَّ تَلَا أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام ثَلَاثَ آيَاتٍ مِنْ كِتَابِ اللهِ كَأَنَّمَا كُنَّ فِي فِيهِ . أَوْ قَالَ [فِي] كَفِّهِ . : «وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللهِ فَيَسُبُّوا اللهَ عَدْواً بِغَيْرِ عِلْمٍ» . «وَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَخُوضُونَ فِي آيَاتِنَا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتَّى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ» :«وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هَذَا حَلَالٌ وَهَذَا حَرَامٌ لِتَفْتَرُوا عَلَى اللهِ الْكَذِبَ».

﴿٢٨٢٥﴾ ١٣ - وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ فَرْقَدٍ قَالَ : حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدٍ الْجُمَحِيُّ قَالَ : حَدَّثَنِي هِشَامُ بْنُ سَالِمٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِذَا ابْتُلِيتَ بِأَهْلِ النَّصْبِ وَمُجَالَسَتِهِمْ فَكُنْ كَأَنَّكَ عَلَى الرَّضْفِ حَتَّى تَقُومَ فَإِنَّ اللهَ يَمْقُتُهُمْ وَيَلْعَنُهُمْ ، فَإِذَا رَأَيْتَهُمْ يَخُوضُونَ فِي ذِكْرِ إِمَامٍ مِنَ الْأَئِمَّةِ فَقُمْ فَإِنَّ سَخَطَ اللهِ يَنْزِلُ هُنَاكَ عَلَيْهِمْ .

١٤ - أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ ، عَنْ صَفْوَانَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْحَجَّاجِ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : مَنْ قَعَدَ عِنْدَ سَبَّابٍ لِأَوْلِيَاءِ اللهِ فَقَدْ عَصَى اللهَ تَعَالَى .

١٥ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ عُبَيْدِ بْنِ زُرَارَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : مَنْ قَعَدَ فِي مَجْلِسٍ يُسَبُّ فِيهِ إِمَامٌ مِنَ الْأَئِمَّةِ ، يَقْدِرُ

دروغ گوید ، و دیگر مجلسیکه ذکر دشمنان ما درآن تازه ونو، ولی ذکر ما درآن کهنه باشد ، ودیگر مجلسیکه درآن کسی استکه ازپیروی ما(مردم‌را) باز میدارد وتو میدانی(که اوچنین کسی است ، عبد الاعلی گوید): سپس حضرت صادق علیه السلام سه آیه ازکتاب خدا خواند که گویا در دهانش بود - یا گفت : گویا در مشتش بود - (اول این آیه بود سورهٔ انعام آیه ۱۰۸ :) « دشنام ندهید آنان راکه جز خدا میخوانند تا (آنها نیز) دشنام دهند خدارا ستمگرانه بنادانی » (دوم آیهٔ ٦٨ از همان‌سوره) «وهرگاه‌بینی آنان‌راکه تفرو روند درآیتهای ما پس روگردان ازایشان تافرورونددرداستانی‌دیگر »(سوم آیه ۱۱٦ از سورهٔ نحل) « و نگوئید بدانچه میستاید زبانهای شما بدروغ این حلال است واین‌حرام است تابدروغ برخدا افتراء بندید » .

۱۳ - ونیز آن‌حضرت علیه السلام فرمود : هرگاه بناصبی‌ها وهم‌نشینی آنها گرفتار شدی پس‌مانند کسی باش که روی سنگ سرخ شده نشسته باشی تابرخیزی ، زیرا خداوند آنهارا دشمن دارد و لعنت کند پس هرگاه دیدی که دربارهٔ امامی از امامان بدگویند برخیز زیرا غضب خداوند در چنین وقتی برایشان نازل گردد .

۱٤ - ونیز آن‌حضرت علیه السلام فرمود : هرکه نزد دشنامگوی باولیاء خدا بنشیند خدای تعالی را نافرمانی کرده است .

۱۵ - حضرت باقر علیه السلام فرمود : هرکه بنشیند درمجلسیکه در آن بامامی از امامان دشنام

عَلَى الْإِنْتِصَابِ فَلَمْ يَفْعَلْ أَلْبَسَهُ اللهُ الذُّلَّ فِي الدُّنْيَا وَعَذَّبَهُ فِي الْآخِرَةِ وَسَلَبَهُ صَالِحَ مَامَنَّ بِهِ عَلَيْهِ مِنْ مَعْرِفَتِنَا.

١٦ - اَلْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنِ الْحَسَنِ ابْنِ عَلِيِّ بْنِ النُّعْمَانِ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي: عَلِيُّ بْنُ النُّعْمَانِ، عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ، عَنِ الْيَمَانِ بْنِ عُبَيْدِاللهِ قَالَ: رَأَيْتُ يَحْيَى بْنَ أُمِّ الطَّوِيلِ وَقَفَ بِالْكُنَاسَةِ ثُمَّ نَادَى بِأَعْلَى صَوْتِهِ: فَيَقُولُ: مَعَاشِرَ أَوْلِيَاءِ اللهِ إِنَّا بُرَاءُ مِمَّا تَسْمَعُونَ: مَنْ سَبَّ عَلِيّاً عليه السلام فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللهِ وَنَحْنُ بُرَاءُ مِنْ آلِ مَرْوَانَ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللهِ، ثُمَّ يَخْفِضُ صَوْتَهُ فَيَقُولُ: مَنْ سَبَّ أَوْلِيَاءَ اللهِ فَلَا تُقَاعِدُوهُ، وَمَنْ شَكَّ فِيمَا نَحْنُ عَلَيْهِ فَلَا تُفَاتِحُوهُ، وَمَنِ احْتَاجَ إِلَى مَسْأَلَتِكُمْ مِنْ إِخْوَانِكُمْ فَقَدْ حَنْتُمُوهُ، ثُمَّ يَقْرَأُ: «إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَاراً أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا وَإِنْ يَسْتَغِيثُوا يُغَاثُوا بِمَاءٍ كَالْمُهْلِ يَشْوِي الْوُجُوهَ بِئْسَ الشَّرَابُ وَسَاءَتْ مُرْتَفَقاً».

گویند ومیتواند برخیزد ونکند خداوند ذلت را دردنیا براو بپوشاند ودرآخرت اورا عذاب کند، وآن چیز نیکی که بدادن آن براو منت نهاده (یعنی) معرفت مارا ازاو بگیرد.

١٦ - یمان بن عبیدالله گوید: یحیی پسرام طویل را دیدم که درکناسه (میدان بزرگ کوفه) ایستاده وبابلندترین آوازش فریاد میزد ومیگفت: ای گروه دوستان خدا ما بیزاریم ازآنچه شما میشنوید، هرکه علی علیه السلام را سب کند لعنت خدا براو باد، ما بیزاریم ازآل مروان و آنچه بجز ازخدا می پرستند، پس صدایش را کوتاه میکرد و(آهسته تر) میگفت: هرکس اولیاء خدارا سب کرد بااو ننشینید، وهرکه شك دارد درآنچه ما بدان هستیم بااو محاکمه نکنید، وهرکه از برادرانتان نیازمند بخواهش وگدائی ازشما شد باو خیانت کرده اید (یعنی پیش ازاینکه خواهش کند باو عطا کنید که نیاز بسؤال پیدا نکند) سپس میخواند (این آیهٔ شریفه را) «همانا ما آماده کرده ایم برای ستمکاران آتشی که فرا گرفته است بدیشان سراپردهٔ آن و اگرفریاد کنند فریاد رسی شوند بآبی چون آهن گداخته، بریان کند چهره هارا، چه زشت نوشابه ایست وچه زشت آسایشگاهی» (سورهٔ کهف آیهٔ ٢٩).

شرح - یحیی بن ام الطویل مطعمی ازاصحاب حضرت زین العابدین علیه السلام است، وفضل بن شاذان گفته است: دراول کار علی بن الحسین علیهم السلام جز پنج نفر نبودند که ازجملهٔ آنها یحیی بن ام الطویل بود، واز حضرت صادق علیه السلام روایت کرده که فرمود: پس ازشهادت حسین علیه السلام مردم برگشتند جز سه نفر: ابوخالد کابلی، ویحیی بن ام طویل، وجبیر بن مطعم، سپس مردم (کم کم) آمدند وپیوستند وفراوان شدند. و از حضرت باقر علیه السلام روایت شده که حجاج یحیی را خواست وگفت به ابی تراب لعنت کن ودستور داد که دست وپایش را قطع کنند واورا کشت.

((بَابُ))

☆(اَصْنَافِ النَّاسِ)☆

١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ ، عَنْ سُلَيْمٍ مَوْلَى طِرْبَالٍ قَالَ: حَدَّثَنِي هِشَامٌ ، عَنْ حَمْزَةَ بْنِ الطَّيَّارِ ، قَالَ : قَالَ لِي أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : اَلنَّاسُ عَلَى سِتَّةِ أَصْنَافٍ قَالَ : قُلْتُ أَتَأْذَنُ لِي أَنْ أَكْتُبَهَا ؟ قَالَ: نَعَمْ فَلْتُ : مَا أَكْتُبُ ؟ قَالَ: اكْتُبْ أَهْلَ الْوَعِيدِ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَأَهْلَ النَّارِ وَاكْتُبْ «وَآخَرُونَ اعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلاً صَالِحاً وَآخَرَ سَيِّئاً» قَالَ : قُلْتُ :مَنْ هَؤُلاءِ؟ قَالَ: وَحْشِيٌّ مِنْهُمْ قَالَ : وَاكْتُبْ « وَآخَرُونَ مُرْجَوْنَ لِأَمْرِ اللهِ إِمَّا يُعَذِّبُهُمْ وَ إِمَّا يَتُوبُ عَلَيْهِمْ» قَالَ : وَ اكْتُبْ «إِلاَّ الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ لا يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلا يَهْتَدُونَ سَبِيلاً» لا يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً إِلَى الْكُفْرِ ، وَلا يَهْتَدُونَ سَبِيلاً إِلَى الْإِيمَانِ « فَأُولَئِكَ عَسَى اللهُ أَنْ يَعْفُوَ عَنْهُمْ» قَالَ : وَاكْتُبْ أَصْحَابَ الْأَعْرَافِ قَالَ قُلْتُ : وَمَا أَصْحَابُ الْأَعْرَافِ ؟ قَالَ: قَوْمٌ اسْتَوَتْ حَسَنَاتُهُمْ وَسَيِّئَاتُهُمْ ؛ فَإِنْ أَدْخَلَهُمُ النَّارَ فَبِذُنُوبِهِمْ وَإِنْ أَدْخَلَهُمُ الْجَنَّةَ فَبِرَحْمَتِهِ.

☆(باب اصناف مردم)☆

١ - حمزة بن طيار گويد : حضرت صادق عليه السلام بمن فرمود : مردم برشش گونه هستند ، گويد : عرضكردم : اجازه ميفرمائيد آنرا بنويسم ؟ فرمود : آرى ، عرضكردم : چه بنويسم ؟ فرمود : بنويس اهل وعيد از اهل بهشت ودوزخ .

وبنويس : « وديگران كه اعتراف كردند بگناهان خويش و بياميختند كردار خوب را باكردار بد » (سورهٔ توبه آيهٔ ١٠٢) گويد : عرض كردم : اينها كيانند ؟ فرمود : وحشى (كشنده حضرت حمزه بن عبدالمطلب سيدالشهداء عموى پيغمبر اكرم «ص») از اينهاست ، فرمود :

وبنويس «وديگران كه باميد خدايند ياعذابشان كند ياتوبهٔشان بپذيرد » (سوره توبه آيهٔ ١٠٦) .

وبنويس «مگر ناتوانان از مردان وزنان وكودكان كه نه چاره‌اى تواننند ونه راه بجائى برند » كه نه چاره‌اى بسوى كفر دارند و نه راهى بايمان دارند «اينهارا اميداست خداوند در گذرد از ايشان » (سورهٔ نساء آيهٔ ٩٨ - ٩٩) .فرمود :

وبنويس اصحاب اعراف ، گويد : عرضكردم : اصحاب اعراف كيانند ؟ فرمود : مردميكه كارهاى نيك وكارهاى بدآنها برابر باشد ، پس اگر آنهارا بدوزخ برد بسبب گناهانشان است ، واگر ببهشت برد رحمت اوست .

شرح - شش گروه كه امام عليه السلام فرمود : باعتبار اينستكه دستهٔ اول بردودسته شوند يك‌دسته اهل وعد ببهشت ، ويك‌دسته اهل وعيد بدوزخ كه بنا براين شش گروه ميشوند چنانچه از حديث بعد معلوم شود ، مجلسى عليه‌الرحمة گويد: اينكه فرمود : «اهل وعيد» يعنى اهل‌وعد ووعيد وازباب تغليب بذكريكى

﴿٢٨٣٠﴾ ٢- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى بْنِ عُبَيْدٍ، عَنْ يُونُسَ، عَنْ حَمَّادٍ، عَنْ حَمْزَةَ بْنِ الطَّيَّارِ قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام: النَّاسُ عَلَى سِتِّ فِرَقٍ، يَؤُولُونَ كُلُّهُمْ إِلَى ثَلَاثِ فِرَقٍ: الْإِيمَانُ وَالْكُفْرُ وَالضَّلَالُ، وَهُمْ أَهْلُ الْوَعْدَيْنِ الَّذِينَ وَعَدَهُمُ اللهُ الْجَنَّةَ وَالنَّارَ: الْمُؤْمِنُونَ وَالْكَافِرُونَ وَالْمُسْتَضْعَفُونَ وَالْمُرْجَوْنَ لِأَمْرِ اللهِ إِمَّا يُعَذِّبُهُمْ وَإِمَّا يَتُوبُ عَلَيْهِمْ وَالْمُعْتَرِفُونَ بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلاً صَالِحاً وَآخَرَ سَيِّئاً وَأَهْلُ الْأَعْرَافِ.

٣- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ، عَنْ زُرَارَةَ قَالَ: دَخَلْتُ أَنَا وَحُمْرَانُ - أَوْ أَنَا وَبُكَيْرٌ - عَلَى أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: قُلْتُ لَهُ: إِنَّا نَمُدُّ الْمِطْمَارَ قَالَ: وَمَا الْمِطْمَارُ؟ قُلْتُ: التُّرُّ فَمَنْ وَافَقَنَا مِنْ عَلَوِيٍّ أَوْ غَيْرِهِ تَوَلَّيْنَاهُ وَمَنْ خَالَفَنَا مِنْ عَلَوِيٍّ أَوْ غَيْرِهِ بَرِئْنَا

از آندو اکتفا فرمود، ودر پاره‌ای از نسخه‌ها کلمهٔ الوعد (بجای الوعید) ذکر شده، ودر برخی «وعدین» است و او ظاهر تر است یعنی کسانیکه درباره آنها وعده ثواب یا تهدید بعقاب محقق شده که هر گاه بیکی از این دو حالت بمیرند، پس اهل وعد اهل بهشتند واهل وعید اهل دوزخ.

ودر جمله «لایستطیعون حیلة....» که نه چاره دارند ونه راه بجائی برند. گوید: یعنی عاجزند از هجرت بمدینه چون خرجی و وسیله ندارند و چاره‌ای هم ندارند وراه نجاتی از شهر مکه ندارند «اینانند که امید است خداوند از ایشان در گذرد» چون درهجرت نکردن بمدینه معذورند. این گفتار مفسرین است، ولی بنا بر تأویل امام علیه السلام یعنی توانائی برفهمیدن ازروی دلیل برای کفر ندارند وراهی هم برایمان بواسطهٔ ابله بودن وکم خردیشان ندارند، پس ایشان معذورند، وشاید این از بطون آیه باشد و ممکن است ظاهر آیه نیز شامل آن باشد چون در مکه کسانی از این قبیل وجود داشتند که برای آنها تحصیل آن میسر نبوده است.

واما اعراف پس تفسیر آن درسابق گذشت، وبرخی از مفسرین گفته‌اند: آن دیواری است میانه بهشت وجهنم، سپس اشکال وجوابی نقل میکند که ذکر آن بطول انجامد وبرای توضیح بیشتر خوانندگان محترم بتفاسیر رجوع کنند.

٢- ونیز حمزة بن طیار از آنحضرت عليه السلام حدیث کند که فرمود: مردم شش دسته‌اند که بسه دسته بر گردند ایمان، کفر، گمراهی، وایشان اهل دو وعدند که خداوند بآنها وعده بهشت ودوزخ داده‌است: مؤمنان، وکافران، وناتوانان، و آنانکه بامید خدایند (و کارشان باخدا است) یا عذابشان کند ویا توبه‌شان‌را بپذیرد، وآنانکه بگناهان خویش اعتراف کنند وکردار خوب‌را باکردار بد بهم آمیخته‌اند، ودیگر اهل اعراف هستند.

٣- زراره گوید: من وحمران - یامن وبکیر - خدمت امام محمد باقر عليه السلام شرفیاب شدیم، من بوی عرضکردم: ماخودرا تراز کنیم (وبسنجیم) فرمود: تراز چیست؟ عرضکردم: ریسمانکار (بنایان) پس هر کس باما موافقت داشت چه علوی باشد (ومنسوب بامیرالمومنین عليه السلام باشد) چه غیر او اورا دوست

مِنْهُ ، فَقَالَ لِي : يَا زُرَارَةَ قَوْلُ اللهِ أَصْدَقُ مِنْ قَوْلِكَ ، فَأَيْنَ الَّذِينَ قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : «إِلَّا الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ لَا يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلَا يَهْتَدُونَ سَبِيلًا» أَيْنَ الْمُرْجَوْنَ لِأَمْرِ اللهِ ؟ أَيْنَ الَّذِينَ خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا ؟ أَيْنَ أَصْحَابُ الْأَعْرَافِ أَيْنَ الْمُؤَلَّفَةُ قُلُوبُهُمْ ؟ ! .

وَزَادَ حَمَّادٌ فِي الْحَدِيثِ قَالَ : فَارْتَفَعَ صَوْتُ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام وَصَوْتِي حَتَّى كَادَ يَسْمَعُهُ مَنْ عَلَى بَابِ الدَّارِ

وَزَادَ فِيهِ جَمِيلٌ ، عَنْ زُرَارَةَ : فَلَمَّا كَثُرَ الْكَلَامُ بَيْنِي وَبَيْنَهُ قَالَ لِي : يَا زُرَارَةُ حَقًّا عَلَى اللهِ أَنْ [لَا] يُدْخِلَ الضُّلَّالَ الْجَنَّةَ .

داریم (یا با او دوستی کنیم) وهر که باما مخالف بود چه علوی باشد چه غیراو از او بیزاری جوئیم ؟ پس بمن فرمود : ای زراره گفتار خداوند از گفته تو درست‌تر است ، پس کجایند آنها که خدای عزوجل (دربارهٔ شان) فرماید : « مگر ناتوانان ازمردان وزنان وکودکان که نه چاره دارند ونه راه بجائی برند » (سوره نساء آیهٔ ۹۸) کجایند آنانکه بامید خدایند ؟ کجایند آنانکه کار نیك‌را باکرداربد بهم آمیختند ؟ کجایند اصحاب اعراف ؟ کجایند مؤلفهٔ قلوبهم ؟ (یعنی دل‌بدست آوردگان ، وآنها دسته‌ای ازاشراف زمان رسول خدا (ص) بودندکه آن‌حضرت سهمی اززکاة بآنها میدادکه دل آنهارا بدست آورد وبرای جنك بادشمنان اسلام بآنان استعانت جوید) .

حماد (از قول زراره) دراین حدیث افزوده‌است : که آواز امام باقر علیه السلام و صدای من بلند شد تا حدیکه هر که‌درخانه بود می‌شنید .

وجمیل از قول‌زراره درحدیث افزوده است : (زراره گفت :) همینکه سخن میان من وآن‌حضرت بدرازکشید بمن فرمود : (آیا) برخداوند حتم است‌که گمراهان‌را ببهشت نبرد ؟ .

شرح ـ مقصود این استکه حضرت باقر علیه السلام قصدش آگاهی دادن زراره وآنانکه در مجلس‌حضور داشته‌اند باشتباه اوبودکه پنداشته است میزان درخوبی وبدی واهل بهشت و دوزخ فقط هم‌عقیدگی با شیعه است ، وامام‌علیه السلام فرموده بساکه ناتوان در دین از مخالفین‌که عنادی نورزند وسایر اصنافیکه ذکر فرموده‌است به‌بهشت روند زیراکه خداوند وعدهٔ عفو وآمرزش بآنها داده‌است ونباید ازآنها بیزاری‌جست ضمناً ازرویهمرفتهٔ این حدیث استفاده شودکه زراره مرد بی‌ادب وبی اطلاعی بوده و حدیث بحسب ظاهر دلالت برمذمت زراره کنددرصورتیکه جلالت قدر ومقام او مورد اتفاق شیعه است و روایات بسیاری درمدح او رسیده تابجائیکه اورا فقیه‌ترین اصحاب حضرت باقر و صادق علیهما السلام دانسته‌اند ، و لذا برای جواب از این حدیث ونظائر آن وجوهی گفته‌اند : مانند اینکه گفته‌اند : این امور در آغاز کارش بوده پیش ازآنکه معرفتش کامل گردد ، یااینکه طبع وخوی او اینگونه بوده ونمی‌توانسته خودداری کندازبحث ومشاجره نه بخاطر شك وتردید وبی‌اعتنائی او ، یاقصدش آموختن کیفیت مناظره دراین مطلب بوده‌که با

﴿ بَابُ الْكُفْرِ ﴾

١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ كَثِيرٍ الرَّقِّيِّ قَالَ : قُلْتُ : لِأَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام : سُنَنُ رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وآله كَفَرَائِضِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ ؟ فَقَالَ : إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ فَرَضَ فَرَائِضَ مُوجِبَاتٍ عَلَى الْعِبَادِ فَمَنْ تَرَكَ فَرِيضَةً مِنَ الْمُوجِبَاتِ فَلَمْ يَعْمَلْ بِهَا وَ جَحَدَهَا كَانَ كَافِراً وَأَمَرَ [رَسُولُ اللهِ] بِأُمُورٍ كُلُّهَا حَسَنَةٌ فَلَيْسَ مَنْ تَرَكَ بَعْضَ مَا أَمَرَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهِ عِبَادَهُ مِنَ الطَّاعَةِ بِكَافِرٍ، وَلَكِنَّهُ تَارِكٌ لِلْفَضْلِ ، مَنْقُوصٌ مِنَ الْخَيْرِ .

٢ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ حَرِيزٍ ، عَنْ زُرَارَةَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : وَاللهِ إِنَّ الْكُفْرَ لَأَقْدَمُ مِنَ الشِّرْكِ وَأَخْبَثُ وَأَعْظَمُ ، قَالَ : ثُمَّ ذَكَرَ كُفْرَ إِبْلِيسَ حِينَ قَالَ اللهُ

مخالفین بتواند بحث کند ، یا ازشدت علاقه‌ای که بائمه علیهم السلام داشته است راضی نمی‌شده که مخالفین ببهشت روند .

مطلب دیگری که لازم بتوضیح است اینکه دربعضی نسخه‌ها «ان یدخل الجنة» بدون لفظ «لا» است که ترجمه‌اش چنین شود «که برخدا حتم است که گمراهان را ببهشت برد» وچون اجماع همهٔ فرقه‌های اسلامی و روایات بسیار زیادی دلالت دارد براینکه کفار ببهشت نمیروند مجلسی(ره) فرموده است : یعنی بعضی از آنها ببهشت روند ومقصود ازگمراهان مستضعفین و دیگر اصناف مذکورهٔ درحدیث هستند وآنها کافر نباشند. وبا بودن لفظ «لا» هم فرموده است : که استفهام انکاری است .

﴿ باب کفر ﴾

۱ - داود بن کثیر رقی گوید : بحضرت صادق عرضکردم : سنتهای رسولخدا (ص) چون فرائض خداوند عزوجل میباشد؟ فرمود : بدرستیکه خدای عزوجل فرائضی را فرض فرموده که بربندگان لازم گشته ، پس هرکه فریضه‌ای ازآنچه لازم شده ترک کند و بآن عمل نکند ومنکر آن شود کافر است و[رسول خدا (ص)] بکارهائی فرمان داده که همهٔ آنها خوب است ، پس کسیکه برخی از آنچه خدای عزوجل بندگانش را بآن فرمان داده از طاعتش ترک کند کافر نیست ولی ترک فضیلت کرده واز خیرکم بهره است.

شرح - فیض علیه الرحمه گوید : مقصود حضرت اینست که همهٔ این دستورات (اعم از فرائض خدا وسنتهای رسولخدا (ص)) بفرمان خدا است که اززبان پیغمبر(ص) رسیده (واز این جهت فرقی میانهٔ آنها نیست منتهی) بعضی از آنها فرائض لازمه است که ترک آنها با انکار موجب کفر است ، وبعضی فضیلت است که ترک آن (موجب کفر نیست ولی) موجب کمی خیراست .

۲ - زراره گوید : حضرت باقر علیه السلام فرمود : بخدا سوگند کفر جلوتر از شرک و پلیدتر و بزرگتر از آن است گوید : سپس کفر ابلیس را یادآور شد هنگامیکه خداوند باو فرمود : بآدم سجده کن ، و او از سجده کردن سرباز زد ، پس کفر بزرگتر از شرک است ، پس هرکه دیگری را برخدای عزوجل

لَهُ : اسْجُدْ لِآدَمَ فَأَبَى أَنْ يَسْجُدَ ، فَالْكُفْرُ أَعْظَمُ مِنَ الشِّرْكِ فَمَنِ اخْتَارَ عَلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ وَأَبَى الطَّاعَةَ وَأَقَامَ عَلَى الْكَبَائِرِ فَهُوَ كَافِرٌ وَمَنْ نَصَبَ دِيناً غَيْرَ دِينِ الْمُؤْمِنِينَ فَهُوَ مُشْرِكٌ .

٣ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ يُونُسَ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ بُكَيْرٍ ، عَنْ زُرَارَةَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : ذُكِرَ عِنْدَهُ سَالِمُ بْنُ أَبِي حَفْصَةَ وَأَصْحَابُهُ فَقَالَ : إِنَّهُمْ يُنْكِرُونَ أَنْ يَكُونَ مَنْ حَارَبَ عَلِيّاً عليه السلام مُشْرِكِينَ ؟ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ : فَإِنَّهُمْ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ كُفَّارٌ ، ثُمَّ قَالَ لِي : إِنَّ الْكُفْرَ أَقْدَمُ مِنَ الشِّرْكِ ثُمَّ ذَكَرَ كُفْرَ إِبْلِيسَ حِينَ قَالَ لَهُ : اسْجُدْ فَأَبَى أَنْ يَسْجُدَ ، وَ قَالَ : الْكُفْرُ أَقْدَمُ مِنَ الشِّرْكِ ، فَمَنِ اجْتَرَى عَلَى اللهِ فَأَبَى الطَّاعَةَ وَأَقَامَ عَلَى الْكَبَائِرِ فَهُوَ كَافِرٌ يَعْنِي مُسْتَخِفٌّ كَافِرٌ .

برگزیند و از فرمانبرداری او سرباز زند و برارتکاب گناهان کبیره ایستادگی کند اوکافر است ، و هر که دین وکیشی غیراز دین مؤمنین برپا دارد مشرك است .

شرح - مجلسی(ره) گوید : آنچه از این اخبار برای من آشکار شود اینستکه مقصود بیان کفر آن کسی استکه منکر امامت امیرالمؤمنین علیه السلام شده و براو پیشی گرفته و با او جنگیده است ،وغرض اینست که اینها پلیدتر از مشرکین هستند ، وازاین روایات ظاهر گرددکه کفر عبارت‌است ازترك اطاعت‌خداوند از روی عناد و تکبر ورزی ، وشرك آنستکه برای خداوند درمیان خلق یادرعبادت یاطاعت شریکی‌بسازد چه اینکار از روی‌عناد باشد یا از روی نادانی وگمراهی ، پس آنحضرت بیان فرمود :که ترك اطاعت خداوند دانسته و از روی علم باعناد و تکبر پلیدتر و جلوتر از شرك است زیرا اولین گناهی‌که از روی عناد سر زدگناه ابلیس بود زیرا او شرك نورزیدبلکه ترك سجده واطاعت حق‌نمود از روی عناد وتکبر .

٣- زراره گوید : نزد حضرت باقر علیه السلام از سالم بن أبی حفصه و پیروانش ذکری بمیان آمد پس (زراره یا دیگری) گفت : اینان منکرندکه هرکه با علی علیه السلام جنگیده مشرك است ؟ حضرت باقر علیه السلام فرمود : پس (لابد) پندارندکه آنها کافرند ، سپس بمن فرمود : کفر جلوتر از شرك است ، پس متذکر کفر ابلیس شد درآنجاکه خداوند باو فرمود : سجده‌کن واو سرباز زد ، و (مجدداً) فرمود : کفرجلوتر از شرك است ، پس هرکه برخدا دلیری‌کند و از اطاعتش سرباززند و برارتکاب گناهان‌کبیره ایستادگی کند پس اوکافر است ، یعنی استخفاف‌کرده (وسبك شمرده) وکافر است .

شرح - مجلسی(ره) گوید : سالم‌بن أبی حفصه ازکسانی است‌که از امام سجاد و حضرت باقر و صادق‌علیهم‌السلام روایت نقل‌کند وزیدی مذهب بوده وازسران آنها است ، و امام‌صادق علیه السلام او را لعنت و تکذیب و تکفیرکرده است و در ذم او روایات زیادی رسیده .

ودرجملهٔ «یعنی مستخف‌کافر» که درآخر حدیث است گوید : ظاهر این است‌که گفتهٔ یکی‌از راویان حدیث است ، وگفته شده :که شاید کلام امام علیه‌السلام باشد و مقصود این باشدکه درصورتی بکفرتارك اطاعت حکم‌شود، که استخفاف‌کند ، یامقصود این باشدکه‌آنکه همیشه ترك طاعت‌کند ناچار بایداستخفاف کننده هم باشد .

﴿٢٨٢٥﴾ ٤ - عَنْهُ . عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ بُكَيْرٍ، عَنْ زُرَارَةَ ، عَنْ حُمْرَانَ بْنِ أَعْيَنَ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام عَنْ قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ : « إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِراً وَ إِمَّا كَفُوراً » قَالَ : إِمَّا آخِذٌ فَهُوَ شَاكِرٌ وَإِمَّا تَارِكٌ فَهُوَ كَافِرٌ .

٥ - الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ ، عَنْ عُبَيْدٍ ، عَنْ زُرَارَةَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام عَنْ قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَ جَلَّ : «وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ» قَالَ : تَرْكُ الْعَمَلِ الَّذِي أَقَرَّ بِهِ : مِنْ ذٰلِكَ أَنْ يَتْرُكَ الصَّلَاةَ مِنْ غَيْرِ سُقْمٍ وَلَاشُغْلٍ .

٦ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ ، عَنْ مُوسَى بْنِ بُكَيْرٍ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَاالْحَسَنِ عليه السلام عَنِ الْكُفْرِ وَالشِّرْكِ أَيُّهُمَا أَقْدَمُ ؟ قَالَ : فَقَالَ لِي : مَاعَهِدْتُ بِكَ تُخَاصِمُ النَّاسَ قُلْتُ : أَمَرَنِي هِشَامُ بْنُ سَالِمٍ أَنْ أَسْأَلَكَ عَنْ ذٰلِكَ ، فَقَالَ لِيَ : الْكُفْرُ أَقْدَمُ وَ هُوَ الْجُحُودُ ، قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : «إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ» .

---

٤ - حمران بن اعين گويد : از حضرت صادق عليه السلام پرسيدم از گفتار خداى عزوجل (كه در سورهٔ دهر آيهٔ ٣ فرمايد :) «همانا براه رهبريش كرديم يا سپاسگذار باشد و يا ناسپاس» درپاسخ فرمود : يا بگيرد (وعمل كند) پس او (سپاسگزار و) شاكراست ويا وانهد (وعمل نكند) پس او (ناسپاس) وكافراست .

٥ - زراره گويد : ازحضرت صادق عليه السلام پرسيدم از گفتار خداى عزوجل (در سورهٔ مائده آيه ٥ كه فرمايد :) « وآنكه كفر ورزد بايمان هماناتباه شده است كردار او » فرمود : يعنى ترك كند كرداري را كه بدان اعتراف كرده است ، وازآن جمله است ترك نماز بدون كسالت وبيماري ونه از روى اشتغال بكاري.

شرح ـ مجلسى (ره) گويد : بعضى گفته‌اند : « باء » در آيه شريفه « و من يكفر بالايمان » بمعناى عوض است يعنى هر كه كفر ورزد بجاى ايمان ، يا براى مصاحبت است يعنى بهمراه ايمان ، پس بنابراول يعنى كفر بعد از ايمان وبنا بر دوم يعنى دردل منكر شود ودر ظاهر اقرار كند ، سپس كلام بيضاوى و طبرسى را درتفسير آن بيان كرده آنگاه گويد : مقصود امام عليه السلام ازترك كردار كه موجب كفراست يعنى ارتكاب هر كبيره يا آن كبيره‌اى كه انجام آن ازنبودن يقين واستخفاف بدين خبر دهد ، چنانچه ازمثال زدن بترك نماز بدون عذر برميآيد .

٦ - موسى بن بكر گويد : ازحضرت ابوالحسن (موسى بن جعفر) عليهما السلام پرسيدم كفر و شرك كداميك جلوتر ند؟ گويد: بمن فرمود : من ازتوسابقه ستيزه ومخاصمه بامردم را نداشتم؟ عرضكردم: هشام بن سالم بمن دستور داده كه اين سؤال را ازشما بكنم ، فرمود : كفر جلوتر است وآن انكار است خداى عزو جل فرموده : «جز ابليس كه سرپيچيد وبزرگى طلبيد وبود ازكفار» (سوره بقره آيهٔ ٣٥) .

شرح ـ مجلسى (ره) درآنجا كه امام عليه السلام فرمايد : «ما عهدى بك تخاصم الناس» گويد : يعنى من نميدانستم كه توهم بامردم بحث كنى ودرافتى ، يااينكه ، پيش ازاين ازآنان كه بامخالفين مخاصمه كنى نبودى ودراينگونه مسائل كه مورد مخاصمه ميان متكلمين است وارد نمى شدى و اين پرسش تو ميرساند كه شروع كرده‌اى .

٧ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْحَجَّاجِ عَنْ زُرَارَةَ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام : يَدْخُلُ النَّارَ مُؤْمِنٌ ؟ قَالَ : لَا وَاللهِ ، قُلْتُ فَمَا يَدْخُلُهَا إِلَّا كَافِرٌ ؟ قَالَ: لَا إِلَّا مَنْ شَاءَ اللهُ فَلَمَّا رَدَدْتُ عَلَيْهِ مِرَاراً قَالَ لِي أَيْ زُرَارَةُ إِنِّي أَقُولُ: لَا، وَأَقُولُ : إِلَّا مَنْ شَاءَ اللهُ ، وَأَنْتَ تَقُولُ: لَا، وَلَا تَقُولُ: إِلَّا مَنْ شَاءَ اللهُ .

قَالَ فَحَدَّثَنِي هِشَامُ بْنُ الْحَكَمِ وَحَمَّادٌ ، عَنْ زُرَارَةَ قَالَ: قُلْتُ فِي نَفْسِي: شَيْخٌ لَا عِلْمَ لَهُ بِالْخُصُومَةِ . قَالَ : فَقَالَ لِي : يَا زُرَارَةُ مَا تَقُولُ فِيمَنْ أَقَرَّ لَكَ بِالْحُكْمِ أَتَقْتُلُهُ ؟ مَا تَقُولُ فِي خَدَمِكُمْ وَ أَهْلِيكُمْ أَتَقْتُلُهُمْ ؟ قَالَ : فَقُلْتُ : أَنَا - وَاللهِ - الَّذِي لَا عِلْمَ لِي بِالْخُصُومَةِ .

---

٧ - زراره گوید : بحضرت باقر علیه السلام عرضکردم : مؤمن بدوزخ میرود ؟ فرمود : نه بخدا سوگند ، عرضکردم : پس بدوزخ نرود جز کافر ؟ فرمود : نه مگر آنکه خدا خواهد ، وچون چندبار (این حرف را) تکرار کردم بمن فرمود : ای زراره من میگویم : نه ، ومیگویم : مگر آنکه خداخواهد، وتو میگوئی : نه ، ونمیگوئی : مگر آنکه خدا خواهد ؟ .

(راوی گوید : هشام بن حکم وحماد برای من حدیث کردند : که زراره گفت : من باخود گفتم : (این آقا) استادی است که علم بحث ومناظره ندارد ؟ گوید : (همینکه این مطلب دردل من خطور کرد) بمن فرمود : ای زراره چه گوئی درباره کسیکه برای تو بحکم اسلام اقرار کند (وگوید : هرچه توگوئی من بهمان معتقدم) آیا اورا میکشی ؟ (یا از او می پذیری ؟ بنا براینکه « تقبله» باشد چنانچه درنسخهٔ وافی است) چه گوئی دربارهٔ خدمتکاران وخانواده‌تان آیا ایشان را میکشی ؟ (زراره) گوید : عرضکردم بخدا سوگند منم که علم بحث ومناظره ندارم .

شرح - از رویهمرفته حدیث معلوم میشود که زراره خیال کرده است که مردم بردو دسته‌اند یا مؤمن (واوشیعه عادل امامی است که مرتکب گناه نشود) و یا کافر (و اوکسی‌استکه اینگونه نباشد) وامام علیه‌السلام خواسته‌این نظریه را ردکند وواسطه‌ای در این‌میانه ثابت کند که آنها مرتکبین گناهان کبیره از شیعه و مستضعفین ازسنیها وآنها که حجت برآنها تمام نگشته‌است از سایر فرق که اینها واسطه میان مؤمن وکافرند وممکن است بدوزخ روند و ممکن است ببهشت برده شوند ، و زراره اینگونه اشخاص‌را یایکسره جزء کفار میشمرده ویابرخی را جزء مؤمنین وبرخی‌را جزء کفار میدانسته وروی این جهت اسرار داشته وروانمی‌دانسته که مؤمن بدوزخ رود وغیر مؤمن ببهشت . تابحدیکه درذهنش خطور کرده که آنحضرت علم خصومت (وبحث و مناظره) ندارد ، زیرا چنانچه مجلسی علیه الرحمه گوید : ظاهر اینستکه غرضش از «لاعلم له بالخصومة» امام علیه‌السلام است ، وباصطلاح مرجع ضمیر «له» آن‌بزرگوار است ، وحملش براینکه مقصود خوداوباشد بعید است ، منتهی این حرف پیش‌آیدکه این‌مطلب باجلالت مقام زراره مناسب نیست لذا مجلسی (ره) فرموده‌است : مجرد خطور بذهن مؤاخذه ندارد .

ودرجملهٔ «فیمن‌اقرلك بالحكم» فیض‌علیه‌الرحمه گوید : یعنی بتو گوید : من برمذهب توهستم وهرچه

٨ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ هَارُونَ بْنِ مُسْلِمٍ ، عَنْ مَسْعَدَةَ بْنِ صَدَقَةَ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام ـ وَسُئِلَ عَنِ الْكُفْرِ وَالشِّرْكِ أَيُّهُمَا أَقْدَمُ ؟ ـ فَقَالَ : الْكُفْرُ أَقْدَمُ وَذَلِكَ أَنَّ إِبْلِيسَ أَوَّلُ مَنْ كَفَرَ وَكَانَ كُفْرُهُ غَيْرَ شِرْكٍ لِأَنَّهُ لَمْ يَدْعُ إِلَى عِبَادَةِ غَيْرِ اللهِ وَإِنَّمَا دَعَا إِلَى ذَلِكَ بَعْدُ فَأَشْرَكَ .

﴿٢٨٤٠﴾ ٩ ـ هَارُونُ، عَنْ مَسْعَدَةَ بْنِ صَدَقَةَ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام وَسُئِلَ مَا بَالُ الزَّانِي لَا تُسَمِّيهِ كَافِراً وَتَارِكُ الصَّلَاةِ قَدْ سَمَّيْتَهُ كَافِراً وَمَا الْحُجَّةُ فِي ذَلِكَ ؟ ـ فَقَالَ : لِأَنَّ الزَّانِي وَمَا أَشْبَهَهُ إِنَّمَا يَفْعَلُ ذَلِكَ لِمَكَانِ الشَّهْوَةِ لِأَنَّهَا تَغْلِبُهُ ، وَتَارِكُ الصَّلَاةِ لَا يَتْرُكُهَا إِلَّا اسْتِخْفَافاً بِهَا وَذَلِكَ لِأَنَّكَ لَا تَجِدُ الزَّانِيَ يَأْتِي الْمَرْأَةَ إِلَّا وَهُوَ مُسْتَلِذٌّ لِإِتْيَانِهِ إِيَّاهَا قَاصِداً إِلَيْهَا ، وَكُلُّ مَنْ تَرَكَ الصَّلَاةَ قَاصِداً إِلَيْهَا فَلَيْسَ يَكُونُ قَصْدُهُ لِتَرْكِهَا اللَّذَّةَ ، فَإِذَا نُفِيَتِ اللَّذَّةُ وَقَعَ الِاسْتِخْفَافُ وَإِذَا وَقَعَ الِاسْتِخْفَافُ وَقَعَ الْكُفْرُ .

قَالَ : وَسُئِلَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام وَقِيلَ لَهُ : مَا فَرْقُ بَيْنَ مَنْ نَظَرَ إِلَى امْرَأَةٍ فَزَنَى بِهَا أَوْ خَمْرٍ فَشَرِبَهَا وَبَيْنَ مَنْ تَرَكَ الصَّلَاةَ حَتَّى لَا يَكُونَ الزَّانِي وَشَارِبُ الْخَمْرِ مُسْتَخِفّاً كَمَا يَسْتَخِفُّ تَارِكُ

توحکم کنی که معتقد باشم من بدان معتقدم وآنرا دین خود در برابر خدا دانم آیا از او می‌پذیری (بنا بر نسخه وافی که «أتقبله» است) وبمجرد تقلید حکم بایمان او میکنی وهم چنین در باره خدمتگذاران و خانواده خود ، پس زراره ازجواب عاجز شد ودانست که اوست که علم بمناظره و خصومت ندارد نه امام علیه السلام ، وجهت اینکه ازجواب عاجز ماندابن بود که چطور میتوانست بمجرد تقلید بدون فهم و بصیرت حکم بایمان آنها کند، ویاچطور میتوانست بااین اقرار حکم بکفر آنها کند پس واسطه‌ای دراین میان ثابت شد .

٨ ـ مسعدة بن صدقه گوید : شنیدم حضرت صادق علیه السلام درجواب این سؤال که ـ کدامیك از کفر وشرك جلوتر است ؟ ـ فرمود : کفر جلوتراست ، برای اینکه ابلیس نخستین کسی بود که کافر شد، وکفر او غیر ازشرك بود زیرا او به پرستش غیر از خدا دعوت نکرد ،وهمانا پس ازآن (مردم‌را بپرستش غیر خدا) خواند ومشرك شد .

٩ ـ ونیز گوید : شنیدم ازآنحضرت که درپاسخ این سؤال که ـ چگونه شد که شما زناکاررا کافر ننامی ولی تارك نمازرا کافرنامی دلیل براین چیست ؟ فرمود : چون زناکار وآنکه مانند اوست همانا این کاررا بخاطر غلبه شهوت کند ، ولی تارك نماز آنرا ترك نکند جز ازروی استخفاف (وسبك شمردن) آن واین برای آنستکه زناکاری نیست که نزد زنی رود جز اینکه از نزدیکی با او طلب لذت کند وهدفش (کامیابی) والتذاذ است ، ولی هر که نمازرا ترك کند وقصدآن کند هدفش درترك آن لذت نیست ، وچون لذتی نیست (پس‌برای) استخفاف (وسبك‌شمردن) است ، وهرگاه استخفاف شد کفر واقع شود .

گوید : ونیز ازآنحضرت پرسش شد وبوی عرض شد : چه فرق است : میان کسی که بزنی نگاه کند پس بااو زنا کند یابشرابی (برسد) وآنرا بنوشد ومیان کسیکه نمازرا ترك کند که زنا کننده وشراب خوار استخفاف کننده نباشند چنانچه تارك نماز استخفاف کننده است ؟ ودلیل دراین‌باره چیست ؟ وبچه

الصَّلَاةِ؟ وَمَا الْحُجَّةُ فِي ذٰلِكَ وَمَا الْعِلَّةُ الَّتِي تَفْرِقُ بَيْنَهُمَا ؟ قَالَ : الْحُجَّةُ أَنَّ كُلَّمَا أَدْخَلْتَ أَنْتَ نَفْسَكَ فِيهِ لَمْ يَدْعُكَ إِلَيْهِ دَاعٍ وَلَمْ يَغْلِبْكَ غَالِبُ شَهْوَةٍ مِثْلَ الزِّنَى وَشُرْبِ الْخَمْرِ وَأَنْتَ دَعَوْتَ نَفْسَكَ إِلَى تَرْكِ الصَّلَاةِ وَلَيْسَ ثَمَّ شَهْوَةٌ فَهُوَ الْإِسْتِخْفَافُ بِعَيْنِهِ وَهٰذَا فَرْقُ مَا بَيْنَهُمَا .

١٠ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ سِنَانٍ ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : مَنْ شَكَّ فِي اللهِ وَفِي رَسُولِهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فَهُوَ كَافِرٌ .

١١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ صَفْوَانَ ، عَنْ مَنْصُورِ بْنِ حَازِمٍ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ شَكَّ فِي رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ ؟ قَالَ : كَافِرٌ ، قُلْتُ : فَمَنْ شَكَّ فِي كُفْرِ الشَّاكِّ فَهُوَ كَافِرٌ ؟ فَأَمْسَكَ عَنِّي فَرَدَدْتُ عَلَيْهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ فَاسْتَبَنْتُ فِي وَجْهِهِ الْغَضَبَ .

علت بین آن‌دو جدا شود ؟ فرمود : دلیل وحجت اینستکه هرچیزی‌که تو خودرا وارد درآن کنی داعی و غلبهٔ شهوت‌ترا برآن وانداشته چنانچه درزنا شراب وخواری (که غلبهٔ شهوت سبب ارتکاب آنهااست) وتو خودت داعی خویشتن برترک نماز شدی وگرنه دراینجا شهوتی نیست ، بلکه عین استخفاف وبی‌اعتنائی‌است وهمین‌است‌فرق میانهٔ آن دو .

شرح ـ مجلسی علیه الرحمه گوید : ظاهر ازکفر دراینجا ارتکاب چیزی است که کم اعتنائی‌بدین وسستی یقین‌را میرساند زیرا داعی قوی برمخالفت امر پروردگار ندارد ، وهمین موجب عذاب عظیم و کیفرطولانی‌است ، واین‌آن کفرنیست که سبب‌خلود درآتش‌باکفار باشد وشفاعت شافعین هم سودشان‌ندهد ، ودردنیا نیز احکام کفارمانند نجاست وممنوع بودن از نکاح وارث برآنها جاری‌گردد . وحمل آن‌برمورد استحلال وانکار (نماز)هم بعید است ، زیرا زناکارهم درصورت استحلال‌کافر است ، پس این یکی از معانی کفر و درجه‌ای ازدرجات آن است چنانچه ایمان درجات دارد .

١٠ ـ امام صادق علیه السلام فرمود : هرکه درخدا ورسولش شك‌کند کافراست .

توضیح ـ مجلسی (ره) گوید : این حدیث دلالت‌کند براینکه شك در اصول دین نیز موجب کفر است چنانچه گذشت وپس از این نیز ان‌شاءالله بیاید ، و گویا حدیث محمول است برشك پس از اتمام حجت ، ومقصود ازکفر چیزی استکه دربرابر ایمانست پس مستضعفین‌را نیزشامل‌گردد ، وکفر باین‌معنی مستلزم خلود درآتش نباشد .

١١ ـ منصور بن حازم گوید : بحضرت صادق علیه السلام عرضکردم : کسیکه شك در بارهٔ رسول (ص) دارد (حکمش چیست) ؟ فرمود : کافر است ، عرضکردم : کسیکه شك درکفر شاك دارد اوهم‌کافر است ؟ حضرت از پاسخ (باین سؤال) خود داری کرد و من تاسه‌بار تکرار کردم دیدم آثار خشم در چهره‌اش ظاهر گردید (من‌هم ساکت شدم) .

شرح ـ فیض (ره) گوید : اینکه حضرت پاسخش‌را نداده وازاو درخشم شده برای اینستکه چنین پرسشی مورد نداشت ، وواضح استکه این شك موجب کفر نیست وگرنه خود پرسش‌کننده نیز دربارهٔ کفر

١٢ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ، عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ ، عَنْ عُبَيْدِ بْنِ زُرَارَةَ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عليه السلام عَنْ قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ» فَقَالَ : مَنْ تَرَكَ الْعَمَلَ الَّذِي أَقَرَّ بِهِ ، فُلْتُ : فَمَا مَوْضِعُ تَرْكِ الْعَمَلِ ؟ حَتَّى يَدَعَهُ أَجْمَعَ ؟ قَالَ : مِنْهُ الَّذِي يَدَعُ الصَّلَاةَ مُتَعَمِّداً لَا مِنْ سُكْرٍ وَلَا مِنْ عِلَّةٍ .

١٣ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَكِيمٍ وَحَمَّادٍ ، عَنْ أَبِي مَسْرُوقٍ قَالَ : سَأَلَنِي أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام عَنْ أَهْلِ الْبَصْرَةِ ، فَقَالَ لِي : مَا هُمْ ؟ قُلْتُ : مُرْجِئَةٌ وَقَدَرِيَّةٌ وَحَرُورِيَّةٌ فَقَالَ : لَعَنَ اللهُ تِلْكَ الْمِلَلَ الْكَافِرَةَ الْمُشْرِكَةَ الَّتِي لَا تَعْبُدُ اللهَ عَلَى شَيْءٍ .

﴿٢٨٤٥﴾ ١٤ - عَنْهُ ، عَنِ الْخَطَّابِ بْنِ مُسْلِمَةَ وَأَبَانٍ ، عَنِ الْفُضَيْلِ قَالَ : دَخَلْتُ عَلَى أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام وَعِنْدَهُ رَجُلٌ فَلَمَّا قَعَدْتُ قَامَ الرَّجُلُ فَخَرَجَ ، فَقَالَ لِي : يَا فُضَيْلُ مَا هَذَا عِنْدَكَ ، قُلْتُ : وَمَا هُوَ ؟ قَالَ :

اوشك داشته واطلاعی نداشته ولذا پرسش نموده است .

١٢ - عبیدبن زراره گوید : از حضرت صادق عليه السلام از تفسیر گفتار خدای عز و جل پرسیدم که فرماید : « وآنکه کفر ورزد بایمان هماناکردارش تباه شده است» (سوره مائده آیه ٥) فرمود : مقصود آنکسی استکه کرداریکه بآن اقرار واعتراف کرده ترك کند ، عرضکردم : مرتبه ترك آن عمل چیست ؟ همهٔ آنرا وانهد ؟ فرمود ازآنست کسیکه عمداً نمازرا ترك کند بدون اینکه مست باشد ویاعلتی داشته باشد،

شرح - مجلسی (ره) گوید : «فما موضع ترك العمل» دواحتمال دارد : **اول** - اینکه مقصوداستعلام از این باشد که مراد ترك تمام اعمال است یابرخی از آنهاهم دارای این حکم است ؟ امام عليه السلام پاسخ داده است : که مراد دومی است وترك برخی هم (مانند ترك نماز) موجب کفر است - **دوم** - اینکه غرض استعلام ازاین بوده است که هرعملی ترکش چنین است یا برخی ازآنها ترکش موجب کفر است ؟ حضرت درپاسخ اشاره فرمودکه برخی چنین است نه هرعملی ، ودرهردوصورت کلمه «ما» استفهامیه است ودر جمله «حتی یدعه أجمع» نیز استفهام مقدر است .

١٣ - ابو مسروق گوید : حضرت علیه السلام از من در بارهٔ اهل بصره پرسید و فرمود : برچه (مذهبی) هستند ؟ عرضکردم : مرجئه ، و قدریه ، وحروریه ، فرمود : خدا لعنت کند این ملتهای کافر مشرك راکه بهیچوجه خدا پرست نیستند .

شرح - مرجئه آنهایندکه گمان کنند ایمان فقط همان علم بآنچه پیغمبر آورده است میباشد ،وهیچ گناهی باوجود ایمان زیان نرساند چنانچه هیچ طاعتی باکفر سود ندهد .

وقدریه دراخبار بهردودستهٔ جبری وتفویضی اطلاق شده وهردودسته از مذهب حق بدورند ، و مذهب حق همانست که ائمه دین علیهم السلام فرمودند : که «لاجبر ولا تفویض بل امر بین امرین» .

وحروریه دسته‌ای از خوارجند که بحروراء (که محلی است نزدیك کوفه) منسوبند .

١٤ - فضیل گوید : وارد شدم برحضرت باقر عليه السلام ونزدش مردی بود ، پس چون من نشستم آن

حَرُورِيّ ، قُلْتُ كافِرٌ ؛ قالَ: إِي وَاللهِ مُشْرِكٌ .

١٥ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قالَ : سَمِعْتُ أَبا جَعْفَرٍ عليه السلام يَقُولُ : كُلُّ شَيْءٍ يَجُرُّهُ الْإِقْرارُ وَالتَّسْلِيمُ فَهُوَ الْإِيمانُ وَكُلُّ شَيْءٍ يَجُرُّهُ الْإِنْكارُ وَالْجُحُودُ فَهُوَ الْكُفْرُ .

١٦ - اَلْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْوَشّاءِ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ سِنانٍ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ قالَ : سَمِعْتُ أَبا جَعْفَرٍ عليه السلام يَقُولُ: إِنَّ عَلِيّاً صَلَواتُ اللهِ عَلَيْهِ بابُ فَتَحَهُ اللهُ ، مَنْ دَخَلَهُ كانَ مُؤْمِناً وَمَنْ خَرَجَ مِنْهُ كانَ كافِراً .

١٧ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيادٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ الْمُبارَكِ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ جَبَلَةَ عَنْ إِسْحاقَ بْنِ عَمّارٍ؛ وَابْنِ سِنانٍ ؛ وَسَماعَةَ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : قالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم : طاعَةُ عَلِيٍّ عليه السلام ذُلٌّ وَمَعْصِيَتُهُ كُفْرٌ بِاللهِ ، قِيلَ : يا رَسُولَ اللهِ وَ كَيْفَ يَكُونُ طاعَةُ عَلِيٍّ عليه السلام ذُلّاً وَمَعْصِيَتُهُ كُفْراً بِاللهِ ؟ قالَ : إِنَّ عَلِيّاً عليه السلام يَحْمِلُكُمْ عَلَى الْحَقِّ فَإِنْ أَطَعْتُمُوهُ ذَلَلْتُمْ وَإِنْ عَصَيْتُمُوهُ كَفَرْتُمْ بِاللهِ عَزَّ وَجَلَّ

مرد : برخاست و بیرون رفت ، حضرت بمن فرمود ای فضیل این که بود نزد تو ؟ گفتم که بود ؟ فرمود: حروری بود (ومذهب حروریه را داشت) عرضکردم : او کافر است ؛ فرمود: آری بخدا سوگند مشرك است .

١٥ - محمدبن مسلم گوید : شنیدم از امام محمدباقر عليه السلام میفرمود : هرچه را اقرار وتسلیم بیاورد ایمان است و هرچه را انکار وجحود بیاورد آن کفر است .

١٦ - ابوحمزه گوید : شنیدم از امام باقر عليه السلام که می‌فرمود : همانا علی عليه السلام دری است که خداوند (بروی مردمان) گشود ، هر که داخل آن گردد مؤمن است ، وهر که از آن بیرون رود کافر است .

شرح - مجلسی (ره) گوید : مقصود از داخل آنکس باشد که معرفت درباره حقش دارد ومقصود از خارج آنکس استکه منکرش باشد چه مطلقا و چه آنکه درمرتبه خودش منکر او گردد .

١٧ - رسولخدا (ص) فرمود : طاعت علی عليه السلام ذلت وخواری است ، و معصیت ونافرمانی او سبب کفر بخداست ، عرض شد : ای رسول خدا چگونه طاعت علی ذلت ونافرمانیش کفر بخدا است ؟ فرمود: هرآینه علی عليه السلام شمارا بحق وامیدارد ، پس اگر اورا فرمان برید (دردنیا) و در نظر مردمان خوار باشید ، واگر نافرمانیش کنید بخدای عزوجل کافر شوید .

توضیح - مجلسی (ره) گوید : ظاهر اینستکه مقصود ذلت و خواری در دنیا ونزد مردم است ، زیرا اطاعتش موجب ترك دنیا وزیور آنست ، وبتقسیم مساوی بین شریف ووضیع راضی باشد ، وبحکم حلال قناعت کند ، و تواضع نموده تکبر نورزد و تمامی اینها از چیزهائی است که موجب ذلت نزد مردم دنیا میشود.

١٨ ـ اَلْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْوَشَّاءِ ، قَالَ : حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ مُوسَى عليه السلام يَقُولُ : إِنَّ عَلِيّاً عليه السلام بَابٌ مِنْ أَبْوَابِ الْهُدَى ، فَمَنْ دَخَلَ مِنْ بَابِ عَلِيٍّ كَانَ مُؤْمِناً وَمَنْ خَرَجَ مِنْهُ كَانَ كَافِراً وَمَنْ لَمْ يَدْخُلْ فِيهِ وَلَمْ يَخْرُجْ مِنْهُ كَانَ فِي الطَّبَقَةِ الَّذِينَ لِلَّهِ فِيهِمُ الْمَشِيئَةُ .

﴿ ٢٨٥٠ ﴾ ١٩ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ ، عَنْ زُرَارَةَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ : لَوْ أَنَّ الْعِبَادَ إِذَا جَهِلُوا وَقَفُوا وَلَمْ يَجْحَدُوا لَمْ يَكْفُرُوا .

٢٠ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ يُونُسَ ، عَنْ فُضَيْلِ بْنِ يَسَارٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ نَصَبَ عَلِيّاً عليه السلام عَلَماً بَيْنَهُ وَبَيْنَ خَلْقِهِ فَمَنْ عَرَفَهُ كَانَ مُؤْمِناً وَ مَنْ أَنْكَرَهُ كَانَ كَافِراً وَمَنْ جَهِلَهُ كَانَ ضَالّاً وَمَنْ نَصَبَ مَعَهُ شَيْئاً كَانَ مُشْرِكاً وَمَنْ جَاءَ بِوَلَايَتِهِ دَخَلَ الْجَنَّةَ وَمَنْ جَاءَ بِعَدَاوَتِهِ دَخَلَ النَّارَ .

٢١ ـ يُونُسُ ، عَنْ مُوسَى بْنِ بَكْرٍ ، عَنْ أَبِي إِبْرَاهِيمَ عليه السلام قَالَ : إِنَّ عَلِيّاً عليه السلام بَابٌ مِنْ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ فَمَنْ دَخَلَ بَابَهُ كَانَ مُؤْمِناً وَمَنْ خَرَجَ مِنْ بَابِهِ كَانَ كَافِراً ، وَمَنْ لَمْ يَدْخُلْ فِيهِ وَلَمْ يَخْرُجْ مِنْهُ كَانَ فِي الطَّبَقَةِ الَّتِي لِلَّهِ فِيهِمُ الْمَشِيئَةُ

---

١٨ ـ ابراهيم بن ابى بكر گويد: شنيدم از حضرت موسى بن جعفر عليهما السلام فرمود: هر آينه على عليه السلام دری است از درهای هدايت ، پس هر كه از آندر وارد شود مؤمن است وهر كه از آن بيرون رود كافر است ، وهر كه وارد آن نشود وبيرون نرود در آن طبقه‌ای باشد كه كارشان با خدا است (وهر چه خواهد درباره آنان انجام دهد) .

١٩ ـ حضرت صادق عليه السلام فرمود : اگر بندگان در هنگاميكه نميدانستند توقف ميكردند و انكار نميكردند كافر نميشدند .

٢٠ ـ حضرت باقر عليه السلام فرمود : خداى عزوجل على عليه السلام را ميان خود وخلقش براى رهبرى منصوب فرموده ، پس هر كه اورا بشناسد مؤمن است ، وهر كس اورا انكار كند كافر است وهر كه درباره او توقف كند (ومنكر نشود) گمراه است ، وهر كه با او ديگرى را همراه كند مشرك است ، وهر كه با دوستى او آيد ببهشت رود ، وهر كه با دشمنى او آيد بدوزخ رود .

٢١ ـ حضرت موسى بن جعفر عليهما السلام فرمود : بدرستيكه على عليه السلام دری از درهای بهشت است هر كس از اين در درآيد مؤمن است ، وهر كه از آن بيرون رود كافر است ، وهر كه نه درآيد ونه بيرون رود در آن طبقه‌ای باشد كه كارشان با خدا است (وهر چه خواهد درباره آنان همان كند) .

(بَابُ وُجُوهِ الْكُفْرِ)

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ بَكْرِ بْنِ صَالِحٍ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ يَزِيدَ ، عَنْ أَبِي عَمْرٍو الزُّبَيْرِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : قُلْتُ لَهُ : أَخْبِرْنِي عَنْ وُجُوهِ الْكُفْرِ فِي كِتَابِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ قَالَ : الْكُفْرُ فِي كِتَابِ اللهِ عَلَى خَمْسَةِ أَوْجُهٍ :

فَمِنْهَا كُفْرُ الْجُحُودِ ، وَالْجُحُودُ عَلَى وَجْهَيْنِ ، وَالْكُفْرُ بِتَرْكِ مَا أَمَرَ اللهُ ؛ وَ كُفْرُ الْبَرَاءَةِ ؛ وَ كُفْرُ النِّعَمِ .

فَأَمَّا كُفْرُ الْجُحُودِ فَهُوَ الْجُحُودُ بِالرُّبُوبِيَّةِ وَهُوَ قَوْلُ مَنْ يَقُولُ : لَا رَبَّ وَلَا جَنَّةَ وَلَا نَارَ وَهُوَ قَوْلُ صِنْفَيْنِ مِنَ الزَّنَادِقَةِ يُقَالُ لَهُمُ : الدَّهْرِيَّةُ وَهُمُ الَّذِينَ يَقُولُونَ «وَمَا يُهْلِكُنَا إِلَّا الدَّهْرُ» وَهُوَ دِينٌ وَضَعُوهُ لِأَنْفُسِهِمْ بِالْاِسْتِحْسَانِ عَلَى غَيْرِ تَثَبُّتٍ مِنْهُمْ وَلَا تَحْقِيقٍ لِشَيْءٍ مِمَّا يَقُولُونَ ، قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: «إِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ» أَنَّ ذَلِكَ كَمَا يَقُولُونَ. وَقَالَ : «إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنْذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ» يَعْنِي بِتَوْحِيدِ اللهِ تَعَالَى فَهَذَا أَحَدُ وُجُوهِ الْكُفْرِ .

وَ أَمَّا الْوَجْهُ الْآخَرُ مِنَ الْجُحُودِ عَلَى مَعْرِفَةٍ وَ هُوَ أَنْ يَجْحَدَ الْجَاحِدُ وَ هُوَ يَعْلَمُ أَنَّهُ حَقٌّ ، قَدِ اسْتَقَرَّ عِنْدَهُ وَقَدْ قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : «وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَا أَنْفُسُهُمْ ظُلْماً وَعُلُوّاً»

✡(باب اقسام کفر)✡

١ - ابوعمرو زبیری گوید : بحضرت صادق علیه السلام عرضکردم : مرا آگاه فرما باینکه کفردر کتاب خدای عز وجل (قرآن) بچند وجه است ؟ فرمود : کفر درکتاب خدا برپنج وجه‌است :

کفر جحود (وانکار ربوبیت) وآن بردو قسم است ، وکفر بترك کردن آنچه خداوند بآن فرمان داده ، وکفر برائت (وبیزاری جستن) وکفرنعمتها .

اما کفر جحود : پس‌همان انکار بربوبیت‌است ، وآن گفتار کسی‌است که میگوید : نه پروردگاری است ونه بهشتی ونه دوزخی ، واینها دودسته اززندیقان هستندکه بایشان دهریه گویند ، وآنهایندکسانیکه گویند : « و هلاك نکند مارا جز دهر » (وخداوند گفتارشان را درقرآن مجید در سورهٔ جاثیه آیهٔ ٢٤ حکایت‌کند) وآن دینی استکه برای خدای بسلیقه ونظرخودشان ساخته‌اند ، بدون اینکه بررسی وتحقیق و کاوشی دراطراف‌آنچه میگویند بکنند ، خدای عزوجل دنبال آن فرماید : «نیستند جز اینکه پندارکنند» (یعنی پندارند) مطلب همانطور است که آنها گویند ، و نیز فرماید : « همانا آنانکه کافرند یکسان است برایشان بترسانیشان یانترسانیشان ایمان نیاورند » (سوره بقرهٔ آیه ٦) یعنی بتوحید خداوند(کافر شدند) پس این یکی از وجوه کفر .

واما وجه دیگر : آن انکار بامعرفت‌است ، وآن اینست که‌منکر بااینکه میداند مطلب حق‌است انکار

وقال الله عزّ وجلّ : «وكانوا من قبل يستفتحون على الذين كفروا فلمّا جاءهم ما عرفوا كفروا به فلعنة الله على الكافرين» فهذا تفسير وجهي الجحود.

والوجه الثالث من الكفر كفر النعم وذلك قوله تعالى يحكي قول سليمان عليه السلام «هذا من فضل ربّي ليبلوني أأشكر أم أكفر ومن شكر فإنّما يشكر لنفسه ومن كفر فإنّ ربّي غنيّ كريم» وقال : «لئن شكرتم لأزيدنّكم ولئن كفرتم إنّ عذابي لشديد»، وقال : «فاذكروني أذكركم واشكروا لي ولا تكفرون».

والوجه الرابع من الكفر ترك ما أمر الله عزّ وجلّ به وهو قول الله عزّ وجلّ : «وإذ أخذنا ميثاقكم لا تسفكون دماءكم ولا تخرجون أنفسكم من دياركم ثمّ أقررتم وأنتم تشهدون ثمّ أنتم هؤلاء تقتلون أنفسكم وتخرجون فريقاً منكم من ديارهم تظاهرون عليهم بالإثم والعدوان وإن يأتوكم أسارى تفادوهم وهو محرّم عليكم إخراجهم أفتؤمنون ببعض الكتاب وتكفرون ببعض فما جزاء من يفعل ذلك منكم» فكفّرهم بترك ما أمر الله عزّ وجلّ به ونسبهم إلى الإيمان

کند ، وبا اینکه مطلب نزد او ثابت شده ، وخدای عزوجل دراین باره فرموده است : « وانکار کردند آنها را درحالیکه یقین بدانها داشت دلهای ایشان ، از روی ستمگری و سرکشی» (سورهٔ نمل آیهٔ ١٤) و نیز خدای عزوجل فرموده است : « و بودند (یهود مدینه) که از پیش (از آمدن پیغمبرص) پیروزی می‌جستند برآنانکه کفر ورزیدند ، وچون آمد ایشان را آنچه شناخته بودند، بدان کافرشدند ، پس لعنت خدا برکافرین باد » (سورهٔ بقره آیهٔ ٨٩) این بود تفسیر دو وجه (کفر) جحود و انکار .

ووجه سوم ـ از وجوه کفر : کفر بنعمت (یعنی کفران نعمت) است و اینست گفتار خدای تعالی که از سلیمان حکایت کند که (فرمود) : «این از فضل پروردگارم باشد تا مرا بیازماید که آیا شکرمیکنم یاکفران ورزم ، وآنکه شکر کند جز این نیست که برای خویشتن سپاسگرارد ، و آنکه کفران کند همانا پروردگار من بی‌نیاز وگرامی است » (سورهٔ نمل آیهٔ ٤٠) ونیز فرماید : « اگر شکر گرارید بیفزایم شمارا و اگر کفر ورزید همانا عذاب من سخت است» (سورهٔ ابراهیم آیه ٧) و نیز فرماید : « پس یاد کنید مرا تا یادکنم شمارا و مرا شکر کنید وکفر نورزید » (سورهٔ بقره آیه ١٥٢) .

ووجه چهارم ـ از وجوه کفر : ترك آن‌چیز است که خدای عزوجل بدان فرمان داده ، واینست گفتار خدای عزوجل «وهنگامیکه گرفتیم پیمان شمارا که نریزید خونهای خود را و بیرون نکنید همدیگر را ازدیار خویش پس اقرار کردید و شما برآن گواه بودید ، سپس اینك شمائید که میکشید همدیگر را و بیرون میکنید گروهی را ازخانه‌هاشان پشتیبانی جوئید برایشان بگناه وستم و اگر باسیری آنها را نزدشما آورند فدیه از ایشان دهید درحالیکه حرام است برشما بیرون راندن ایشان آیا ایمان آورید ببعضی از کتاب (تورات) وکافر شوید ببعضی ازآن؟ چیست کیفر آنکه از شما این کار را بکند ... ؟ وتر آیه

وَلَمْ يَقْبَلْهُ مِنْهُمْ وَلَمْ يَنْفَعْهُمْ عِنْدَهُ فَقَالَ : «فَمَا جَزَاءُ مَنْ يَفْعَلُ ذَلِكَ مِنْكُمْ إِلَّا خِزْيٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرَدُّونَ إِلَى أَشَدِّ الْعَذَابِ وَمَا اللهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ» .

وَالْوَجْهُ الْخَامِسُ مِنَ الْكُفْرِ كُفْرُ الْبَرَاءَةِ وَ ذَلِكَ قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ يَحْكِي قَوْلَ إِبْرَاهِيمَ عليه السلام : «كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ أَبَدًا حَتَّى تُؤْمِنُوا بِاللهِ وَحْدَهُ» يَعْنِي تَبَرَّأْنَا مِنْكُمْ ، وَ قَالَ يَذْكُرُ إِبْلِيسَ وَتَبَرِّئَتَهُ مِنْ أَوْلِيَائِهِ مِنَ الْإِنْسِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ : «إِنِّي كَفَرْتُ بِمَا أَشْرَكْتُمُونِ مِنْ قَبْلُ» وَقَالَ : إِنَّمَا اتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِ اللهِ أَوْثَانًا مَوَدَّةَ بَيْنِكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُمْ بِبَعْضٍ وَيَلْعَنُ بَعْضُكُمْ بَعْضًا» يَعْنِي يَتَبَرَّءُ بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ .

(بَابُ)

☆(دَعَائِمِ الْكُفْرِ وَشُعَبِهِ)*

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عُمَرَ الْيَمَانِيِّ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ أُذَيْنَةَ ، عَنْ أَبَانِ بْنِ أَبِي عَيَّاشٍ ، عَنْ سُلَيْمِ بْنِ قَيْسٍ الْهِلَالِيِّ ، عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ قَالَ : بُنِيَ الْكُفْرُ عَلَى أَرْبَعِ دَعَائِمَ : الْفِسْقِ وَالْغُلُوِّ وَالشَّكِّ وَالشُّبْهَةِ .

وَالْفِسْقُ عَلَى أَرْبَعِ شُعَبٍ : عَلَى الْجَفَاءِ ، وَالْعَمَى ، وَالْغَفْلَةِ ، وَالْعُتُوِّ ، فَمَنْ جَفَا احْتَقَرَ الْحَقَّ

---

٨٤ - ٨٥) پس خداوند اینها را بسبب ترك آنچه باو فرمان داده کافر دانسته ، ونسبت ایمان بآنها داده ولی از آنها نپذیرفته و آن ایمان نزد خداوند برای ایشان سودی ندهد ، پس فرموده : «پس چیست کیفر آنکه ازشما این کار را بکند جزخواری درزندگانی دنیا و روز رستاخیز برگردانده‌شود بسوی‌سخت‌ترین عذاب وخدا غافل نیست از آنچه شما میکنید» .

وجه پنجم - از وجوه کفر : کفر (بمعنای) بیزاری است ، و اینست گفتار خدای عزوجل که (در سوره ممتحنه آیه ٤) ازحضرت ابراهیم عليه السلام حکایت کند (بقوم خود فرمود :) « ما کافر ورزیدیم بشما و پدیدار شد میان ما و شما دشمنی وکینه برای همیشه تاآنگاه که شما ایمان بخدای یگانه آورید » یعنی ما از شما بیزاریم ، و خداوند درآنجا که (داستان) شیطان و بیزاری جستن اورا از دوستانش از آدمیزاده درقیامت یاد میکند فرماید : «من همانا کافر ورزیدم بدانچه مرا شریك گردانیدید از پیش» (سورهٔ ابراهیم آیهٔ ٢٢) و فرماید : «جزاین نیست که شما برگرفتید بتانی را بجزخدا بدوستی میان خویش درزندگانی دنیا پس روزقیامت کفر ورزد برخی از شما ببرخی و لعن کند برخی از شما برخی را » (سورهٔ عنکبوت آیهٔ ٢٥) یعنی بیزاری جوید برخی از شما از برخی .

☆(باب ستونهای کفر و شعبه‌های آن)☆

١- امیرالمؤمنین عليه السلام فرمود : کفر برچهارپایه استوار شده : فسق ، غلو ، شك ، شبهه .

وفسق (نیز) برچهار شعبه است : جفا ، کوری ، غفلت، سرکشی .

وَمقتَ الْفُقَهاءَ، وَأَصَرَّ عَلَى الْحِنْثِ الْعَظِيمِ، وَمَنْ عَمِيَ نَسِيَ الذِّكْرَ، وَاتَّبَعَ الظَّنَّ، وَبارَزَ خالِقَهُ، وَ أَلَحَّ عَلَيْهِ الشَّيْطانُ، وَطَلَبَ الْمَغْفِرَةَ بِلاتَوْبَةٍ وَلَااسْتِكانَةٍ وَلاغَفْلَةٍ، وَمَنْ غَفَلَ جَنى عَلى نَفْسِهِ، وَ انْقَلَبَ عَلى ظَهْرِهِ، وَحَسِبَ غَيَّهُ رُشْداً، وَغَرَّتْهُ الْأَمانِيُّ، وَأَخَذَتْهُ الْحَسْرَةُ وَالنَّدامَةُ إِذاقُضِيَ الْأَمْرُ وَانْكَشَفَ عَنْهُ الْغِطاءُ، وَبَداٰلَهُ مالَمْ يَكُنْ يَحْتَسِبُ، وَمَنْ عَتا عَنْ أَمْرِاللهِ شَكَّ وَمَنْ شَكَّ تَعالَى اللهُ عَلَيْهِ فَأَذَلَّهُ بِسُلْطانِهِ وَصَغَّرَهُ بِجَلالِهِ كَمَااغْتَرَّ بِرَبِّهِ الْكَرِيمِ وَفَرَّطَ فِي أَمْرِهِ.

پس هر که جفا کند حق را کوچك شمرده ، وفقهاء را دشمن داشته ، وبر گناه بزرك اصرار کرده است ، وهر که کوردل شود ذکر (حق) را فراموش کند ، و (دراصول دین یا درتمام احکام آن) پیروی از گمان کند ، وبا آفریندهٔ خود جنك کند ، وشیطان براو چیره گردد ، وبدون توبه (و پشیمانی از کردهٔ خویش) و (همچنین) بدون زاری (درطلب آمرزش) وبدون غافل نبودن از گناه (از خدا) آمرزش خواهد. وهر که غفلت کند برخود خیانت کرده (وخود را بهلاکت افکنده ، واز دین حق) بپشت برگشته ، وگمراهی خود را رشد و صلاح پنداشته ، وآرزوها (و وعده‌های دروغین شیطان) او را فریب دهد (وسرگرم کند) و حسرت وپشیمانی درهنگامیکه کار ازکار بگذرد و پرده برداشته شود اورا فراگیرد ، وبرایش آشکار گردد که آنطور که او میپنداشت نبوده . وهر که از فرمان خدا سرکشی کند بشك افتاده ، وهر که بشك افتد خدا براو بزرگی (وغضب) کند ، و او را بسلطت (وقدرت) خود خوار سازد ، و (نزد خلایق) بوسیلهٔ جلال (وعظمت) خود او را کوچك کند چنانچه بپروردگار کریم خود فریفته شده و مغرور شود (وکرم او را دستاویز کرده) و درفرمان او کوتاهی کند .

(مجلسی (ره)) از برخی از افاضل نقل کند که گفته است واز مغرورین آنانند که حشر ونشر را منکر شوند ، و از آنجمله هستند :

کسانی که پندارند تهدید پیغمبران از برای بیم دادنست و کیفری در آخرت نیست .

وکسانی که گویند لذتهای دنیا یقینی است وکیفر آخرت مشکوك ویقین را بخاطر شك رها نکنند .

وکسانی که نافرمانی کنند وگویند خداوند غفور و رحیم است .

وکسانی که پندارند دنیا نقد است وآخرت نسیه ونقد از نسیه بهتر است .

وکسانی که بخودشان وکردارشان مغرور و از آفات آن غافل باشند .

وکسانی که بعلم خود مغرور شوند، آنکه پندارد که بحد کمال رسیده و مانندش کسی نیست گویا آنچه در بارهٔ دانشمندان مغرور بدانش رسیده نشنیده .

وکسانی که بعلم و عمل اکتفا کرده و از شستشوی باطن از اخلاق زشت غفلت نموده و پندارد که بهمان اندازه مستحق ثواب شایان است .

وآنانکه بخود دانش فریفته شده و بعلوم دنیائی پرداخته و ازتحصیل علم آخرت باز مانده .

وکسانی که بعبادت فریفته شده .

وآنانکه بمال و منال مغرور گشته . یا باولاد و انصار فریفته شده . یا بجاه وحشام گول خورده . و

وَالْغُلُوُّ عَلَىٰ أَرْبَعِ شُعَبٍ : عَلَى التَّعَمُّقِ بِالرَّأْيِ ؛ وَالتَّنَازُعِ فِيهِ ، وَالزَّيْغِ ، وَالشِّقَاقِ ؛ فَمَنْ تَعَمَّقَ لَمْ يُنِبْ إِلَى الْحَقِّ وَلَمْ يَزْدَدْ إِلَّا غَرَقًا فِي الْغَمَرَاتِ وَلَمْ تَنْحَسِرْ عَنْهُ فِتْنَةٌ إِلَّا غَشِيَتْهُ أُخْرَىٰ ، وَانْخَرَقَ دِينُهُ فَهُوَ يَهْوِي فِي أَمْرٍ مَرِيجٍ ، وَمَنْ نَازَعَ فِي الرَّأْيِ وَخَاصَمَ شُهِرَ بِالْعَثَلِ مِنْ طُولِ اللِّجَاجِ وَمَنْ زَاغَ قَبُحَتْ عِنْدَهُ الْحَسَنَةُ وَحَسُنَتْ عِنْدَهُ السَّيِّئَةُ وَمَنْ شَاقَّ أَعْوَرَتْ عَلَيْهِ طُرُقُهُ وَاعْتَرَضَ عَلَيْهِ أَمْرُهُ ، فَضَاقَ عَلَيْهِ مَخْرَجُهُ إِذَا لَمْ يَتَّبِعْ سَبِيلَ الْمُؤْمِنِينَ .

وَالشَّكُّ عَلَىٰ أَرْبَعِ شُعَبٍ: عَلَى الْمِرْيَةِ، وَالْهَوَىٰ ،وَالتَّرَدُّدِ ، وَالْاِسْتِسْلَامِ وَهُوَ قَوْلُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ «فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكَ تَتَمَارَىٰ» .

وَفِي رِوَايَةٍ أُخْرَىٰ : عَلَى الْمِرْيَةِ ، وَالْهَوْلِ مِنَ الْحَقِّ ، وَالتَّرَدُّدِ ، وَالْاِسْتِسْلَامِ لِلْجَهْلِ وَأَهْلِهِ. فَمَنْ هَالَهُ مَا بَيْنَ يَدَيْهِ نَكَصَ عَلَىٰ عَقِبَيْهِ ، وَمَنِ امْتَرَىٰ فِي الدِّينِ تَرَدَّدَ فِي الرَّيْبِ ، وَسَبَقَهُ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ، وَأَدْرَكَهُ الْآخِرُونَ ، وَوَطِئَتْهُ سَنَابِكُ الشَّيْطَانِ ، وَمَنِ اسْتَسْلَمَ لِهَلَكَةِ الدُّنْيَا

غیراینها ازاسباب بزرگ منشی که درشماره نیاید » .

(وبهرصورت امیرالمؤمنین علیه السلام دنبالهٔ حدیث فرمود : **وغلو** برچهارشعبه است : برتعمق در رأی (ودقت بسیار نمودن) . تنازع در رأی . کجی (واغراق از حق) . شقاق (ودشمنی کردن باحق پرستان) ، پس هرکه بسیار دقت (وخرده‌بینی) کند بحق نگراید ، وجز غرق‌شدن دراموا ج خروشان (شبهات واباطیل) نیفزاید ، فتنه ازاو دور نشود (وگرهی ازعقدهای اعتقادی او بازنشود) جز اینکه فتنهٔ دیگری (ومشکل تازه‌ای) گریبانگیرش شود وپردهٔ دینش (باقیچی فتنه) بدرد ، پس درکار درهم وبرهمی فروافتد (وحق وباطل براو مختلط گردد) . وهرکه دررأی نزاع وستیزه کند بحماقت (یابستی وبزدلی) شهره گردد (واین) بخاطر لجبازی دنباله دار (اواست) . وهرکه کج‌دل شد خوبی درنزد اوزشت گردد ، و بدی درنظر او زیبا گردد . وهرکه شقاق کند (وباحق‌پرستان دشمنی ونزاع کند)راههای زندگی براو تیره وتاریك گردد، وکار براو دشوار شود ، و بتنگنائی دچار گردد که راه خلاصی از آن بسته شود ، زیرا از راه مؤمنین پیروی نکرده است .

وشك دارای چهار شعبه است : مریه (یعنی تردید . شك وجدل)، هوی ، تردد ، استسلام (یعنی تن دادن وگردن نهادن) و اینست گفتار خدای عزوجل : «پس بکدام نعمتهای پروردگارت ستیزه جوئی» (سورهٔ نجم آیهٔ ٥٥) .

ودر روایت دیگر است(که فرمود : شك) : برمریه است ، وهراس ازحق ، وتردد ، و استسلام در برابر نادانی واهل آن . پس هرکه ازآنچه درپیش اواست (ازحق ورغبت بسوی آخرت) بهراسد بپشت سر (یعنی بسوی باطل ودنیا) برگردد ، وهرکه در دین ستیزه کند درشك بچرخد ، وهمردیفان او از مؤمنین ازوی پیشی گرفته (چون شك ندارند) وباز ماندگان (درایمان که پس ازاو بودند) اورا دریابند . ولکد مال

وَالْآخِرَةِ هَلَكَ فِيمَا بَيْنَهُمَا، وَمَنْ نَجَا مِنْ ذَلِكَ فَمِنْ فَضْلِ الْيَقِينِ، وَلَمْ يَخْلُقِ اللهُ خَلْقاً أَقَلَّ مِنَ الْيَقِينِ.

وَالشُّبْهَةُ عَلَى أَرْبَعِ شُعَبٍ: إِعْجَابٍ بِالزِّينَةِ، وَتَسْوِيلِ النَّفْسِ، وَتَأَوُّلِ الْعِوَجِ وَلَبْسِ الْحَقِّ بِالْبَاطِلِ، وَذَلِكَ بِأَنَّ الزِّينَةَ تَصْدِفُ عَنِ الْبَيِّنَةِ وَأَنَّ تَسْوِيلَ النَّفْسِ يُقَحِّمُ عَلَى الشَّهْوَةِ؛ وَأَنَّ الْعِوَجَ يَمِيلُ بِصَاحِبِهِ مَيْلاً عَظِيماً، وَأَنَّ اللَّبْسَ ظُلُمَاتٌ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ فَذَلِكَ الْكُفْرُ وَدَعَائِمُهُ وَشُعَبُهُ.

﴿بَابُ﴾

﴿صِفَةِ النِّفَاقِ وَالْمُنَافِقِ﴾

﴿٢٧٥٥﴾ ١ - قَالَ: وَالنِّفَاقُ عَلَى أَرْبَعِ دَعَائِمَ: عَلَى الْهَوَى، وَالْهُوَيْنَا، وَالْحَفِيظَةِ، وَالطَّمَعِ.

فَالْهَوَى عَلَى أَرْبَعِ شُعَبٍ: عَلَى الْبَغْيِ، وَالْعُدْوَانِ، وَالشَّهْوَةِ، وَالطُّغْيَانِ، فَمَنْ بَغَى كَثُرَتْ غَوَائِلُهُ وَتُخُلِّيَ مِنْهُ وَقُصِرَ عَلَيْهِ، وَمَنِ اعْتَدَى لَمْ يُؤْمَنْ بَوَائِقُهُ وَلَمْ يَسْلَمْ قَلْبُهُ وَلَمْ يَمْلِكْ نَفْسَهُ مِنَ الشَّهَوَاتِ، وَمَنْ لَمْ يَعْدِلْ نَفْسَهُ فِي الشَّهَوَاتِ خَاضَ فِي الْخَبِيثَاتِ، وَمَنْ طَغَى ضَلَّ عَلَى عَمْدٍ بِلَا حُجَّةٍ.

وَالْهُوَيْنَا عَلَى أَرْبَعِ شُعَبٍ: عَلَى الْغِرَّةِ، وَالْأَمَلِ، وَالْهَيْبَةِ، وَالْمُمَاطَلَةِ، وَذَلِكَ بِأَنَّ الْهَيْبَةَ تَرُدُّ عَنِ الْحَقِّ، وَالْمُمَاطَلَةَ تُفَرِّطُ فِي الْعَمَلِ حَتَّى يُقْدِمَ عَلَيْهِ الْأَجَلُ؛ وَلَوْلَا الْأَمَلُ عَلِمَ الْإِنْسَانُ

شیاطین گردد، وهر که بهلاکت دنیا وآخرت تن دهد دراین میان (نیز) بهلاکت رسد وهر که ازآن رهائی یابد از فضل یقین است، وخدا چیزی کمتر ازیقین نیافریده است.

وشعبهها برچهار شعبه است: شادمان شدن بزینت (دنیا یارأیهای فاسده‌ای که نزدخودزینت داده)، و خود آرائی (بأباطیل)، وبازگرداندن کج (رابراست بنظر خویشتن)، و در آمیختن حق‌را بباطل، و این برای آنستکه زینت انسانی‌را ازبینه (وبرهان روشن) باز دارد، وخودآرائی مایه افتادن درشهوت است، وکجی صاحب خودرا بانحراف بزرگی بکشاند، وآمیختن حق بباطل تاریکیهائی است که رویهم انباشته. اینست کفر وستونها وشعبه‌های آن.

﴿باب صفت نفاق ومنافق﴾

١ - (وهم امیرالمؤمنین علیه السلام) فرمود: ونفاق برچهارستون (استوار) است: برهوی (وهوس) وسهل انگاری (درامر دین)، وخشم ورزی، وطمع.

وهوی پرستی برچهار شعبه است: برستم، وزورگوئی وتجاوز، وشهوترانی، وسرکشی، پس هر که ستم کرد بلاها وگرفتاریهایش زیادشود، واورا واگذارند وازکمك باوخودداری شود، وهر که تجاوز کند وزور بگوید از سختیها نیاساید، ودلش آرام نباشد، واز شهوترانیها خود داری نتواند، وهر که

حَسَبَ مَاهُوَ فِيهِ وَلَوْ عَلِمَ حَسَبَ مَاهُوَ فِيهِ مَاتَ خُفَاتاً مِنَ الْهَوْلِ وَالْوَجَلِ ، وَالْغِرَّةُ تُقْصِرُ بِالْمَرْءِ عَنِ الْعَمَلِ .

وَالْحَفِيظَةُ عَلَى أَرْبَعِ شُعَبٍ: عَلَى الْكِبْرِ وَالْفَخْرِ وَالْحَمِيَّةِ وَالْعَصَبِيَّةِ ، فَمَنِ اسْتَكْبَرَ أَدْبَرَ عَنِ الْحَقِّ وَمَنْ فَخِرَ فَجَرَ وَمَنْ حَمِيَ أَصَرَّ عَلَى الذُّنُوبِ وَ مَنْ أَخَذَتْهُ الْعَصَبِيَّةُ جَارَ ، فَبِئْسَ الْأَمْرُ بَيْنَ إِدْبَارٍ وَفُجُورٍ وَإِصْرَارٍ وَجَوْرٍ عَلَى الصِّرَاطِ .

شهوت خودرا تعدیل نکند در پلیدیها فرو رود ، و هر که سرکشی کند بدون برهان واز روی عمد خودرا گمراه کند .

وسهل انگاری بر چهار شعبه است : برفریب (خوردن برحمت حق سبحانه وغفلت ازشیطان) ، وآرزو ، وترس وبیم (ازغیر خدا) وامروز وفردا کردن ، واین برای آنستکه ترس وبیم (ازغیر خدا) راه حق‌را ببندد ، وامروزوفردا کردن موجب کوتاهی درعمل گردد تا(آنگاه که) مرگ‌او برسد ، واگرآرزو نباشد (شخص) بحساب خود برسد ، واگرحساب‌کار خودرا بداند ازهراس وترس بمرگ ناگهانی بمیرد، (وفریب رحمت حق خوردن) دست انسان‌را ازعمل کوتاه کند .

مجلسی (ره) درشرح«حسب ماهو فیه ..» گوید : « حسب» بتحریك بمعنای رسیدن بحساب واندازه وشماره وآنچه درآنست از عمر وعمل و این اشاره است بگفتار پیغمبر (ص) که فرمود : بحساب خودتان برسید پیش ازآنکه بحساب شما برسند ، تا آنکه گوید : وحاصل اینکه اگر آرزو و غفلتی که لازمه اوست درکار نبود بحساب‌عمر خود وآنچه ازآن صرف کرده وگناهانی که کسب کرده میرسید ، ومیاندیشید که ممکن است بزودی مرگش فرارسد ودست خالی از عمل وتوشه‌بآخرت‌رود ، ودرباره سختیهای‌مرگ وهراسهای پس ازآن ودشواریهای قیامت‌وکیفرهای سختی که درانتظار اوست اندیشه وتفکر میکرد ،حقش این بود که از ترس ودهشت‌فجأه کند وناگهان‌بمیرد چنانچه همام آنگاه که اوصاف مؤمنین راشنیدناگهان (بروی زمین افتاد) وجان‌داد ، واین‌آرزواستکه انسان‌را ازتمام این افکار واندیشه‌ها باز دارد ، وازاینجا روشن شود که درمقداری ازآرزو وغفلت حکمت نظام نوع انسان وبقاء عالم نهفته است ولی زیاده روی در آن موجب شقاوت درآخرت گردد ، برگردیم بدنباله حدیث که امیر المؤمنین علیه السلام فرمود :) .

وخشم‌ورزی برچهارشعبه‌است ، برکبر ، وفخر(کردن بحسب‌ونسب وغیر اینها) ، وحمیت (یعنی) نخوت‌و) غیرت ، وتعصب (که هردوی‌اینها دنبالهٔ کبر است) ، پس‌هر که کبر ورزد بحق‌پشت کند ، وهر که فخر کند (وبرخود ببازد) نافرمانی کرده (یادروغ گفته وخلاف کرده) وهر که حمیت کشد بگناهان‌اصرار ورزد (وبواسطه حمیت بنظائرفحاشی وآدمکشی و جنایات دیگر دچارگردد) وهر که تعصب اورافراگیرد ستم کند (یا از راه راست منحرف شود) ، پس چه بدچیز است خشم ورزی که میان پشت کردن بحق و نافرمانی واصرار برگناه وانحراف ازراه راست قرارگرفته است . (این‌معنی بنا برتوضیحی استکه آخر حدیث بیاید) .

وَالطَّمَعُ عَلَى أَرْبَعِ شُعَبٍ: الْفَرَحِ، وَالْمَرَحِ، وَاللَّجَاجَةِ، وَالتَّكَاثُرِ، فَالْفَرَحُ مَكْرُوهٌ عِنْدَاللهِ، وَالْمَرَحُ خُيَلَاءُ، وَاللَّجَاجَةُ بَلَاءٌ لِمَنِ اضْطَرَّتْهُ إِلَى حَمْلِ الْآثَامِ، وَالتَّكَاثُرُ لَهْوٌ وَ لَعِبٌ وَ شُغْلٌ وَاسْتِبْدَالُ الَّذِي هُوَ أَدْنَى بِالَّذِي هُوَ خَيْرٌ.

فَذٰلِكَ النِّفَاقُ وَدَعَائِمُهُ وَشُعَبُهُ. وَاللهُ قَاهِرٌ فَوْقَ عِبَادِهِ تَعَالَى ذِكْرُهُ وَجَلَّ وَجْهُهُ وَأَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ وَانْبَسَطَتْ يَدَاهُ وَوَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ رَحْمَتُهُ وَظَهَرَ أَمْرُهُ وَ أَشْرَقَ نُورُهُ وَفَاضَتْ بَرَكَتُهُ وَ اسْتَضَاءَتْ حِكْمَتُهُ وَهَيْمَنَ كِتَابُهُ وَفَلَجَتْ حُجَّتُهُ وَخَلَصَ دِينُهُ وَاسْتَظْهَرَ سُلْطَانُهُ وَ حَقَّتْ كَلِمَتُهُ وَ أَقْسَطَتْ مَوَازِينُهُ وَبَلَغَتْ رُسُلُهُ، فَجَعَلَ السَّيِّئَةَ ذَنْباً وَالذَّنْبَ فِتْنَةً وَالْفِتْنَةَ نَسَاً، وَ جَعَلَ الْحُسْنَى عُتْبَى وَالْعُتْبَى تَوْبَةً وَالتَّوْبَةَ طَهُوراً، فَمَنْ تَابَ اهْتَدَى، وَمَنِ افْتَتَنَ غَوَى مَالَمْ يَتُبْ إِلَى اللهِ وَيَعْتَرِفْ بِذَنْبِهِ، وَلَا يَهْلِكُ عَلَى اللهِ إِلَّا هَالِكٌ.

اللهَ اللهَ فَمَا أَوْسَعَ مَالَدَيْهِ مِنَ التَّوْبَةِ وَالرَّحْمَةِ وَالْبُشْرَى وَالْحِلْمِ الْعَظِيمِ وَمَا أَنْكَلَ مَاعِنْدَهُ

وطمع برجهار شعبه است: شادی وشادکامی وتبختر، وسرسختی، وفزون طلبی، پس شادی نزد خداوند خوش نیست(وبداست)وشادکامی‌وتبختر خودپسندی‌است، وسرسختی بلائی‌استکه اگرکسی‌دچارشد اورا بکشیدن بارگناهان وادار میسازد، وفزون طلبی(وبرتری‌جوئی) بازی وسرگرمی و (موجب) باز داشتن دل (ازیاد خدای تعالی) است وپذیرفتن چیزیست (یعنی دنیا وسرگرمیهای آن) بجای آنچه بهتر است (یعنی آخرت ونعمتهای‌آن) می‌باشد.

پس این بود نفاق وستونها وشعبه‌های‌آن، وخداوند برتمام بندگان خود غالب است، نامش بلند و ذاتش والااست، وزیبا ونیکو ساخته است خلقت هرچیزرا، دودست جودش گشاده‌است، ورحمتش همه چیزرافراگرفته، امر او عیان ونورش تابان است، برکتش بسیار وحکمتش نورانی است، کتابش پابرجا وحجتش پیروز وهویدا است، دینش پاك، وسلطنتش محکم و پیروز است، سخنش حق، و موازینش عادلانه ورسولانش رساننده بودند، بدکرداری‌را گناه دانسته، وگناه‌را فتنه، وفتنه‌را چرکی شمرده، وکارنیك رابازگشت دانسته، وبازگشت‌را توبه، وتوبه‌را پاك کننده قرارداده، پس هرکه‌توبه‌کند براه راست‌هدایت یافته، وهرکه گرفتار فتنه شود گمراه شده تامادامیکه بخدا بازگشت نکند وبگناهش اعتراف ننماید، برخدا دلیری نکند مگر هلاك شونده. ازخدا بترسید، از خدا بترسید اکه چه اندازه باب توبه ورحمت وبشارت وبردباری بزرگ دردرگاهش ووسیع است، وچه اندازه سخت است آن شکنجه‌ها و دوزخ و سختگیری او، پس هرکه باطاعتش دست یابد کرامتش‌را بخود جلب‌کند، وهرکه در نافرمانیش درآید ناگواری وسختی پاداش کیفر اورا چشد وبزودی زود روز پشیمانیش فرارسد.

توضیح ـ وشرح ـ: مواردی از این بحث شریف محتاج بشرح وتوضیح است‌که قسمتی ازآنها درضمن ترجمه مابین‌پرانتز ذکرشد، وپاره‌ای ازآن موکول بپایان حدیث گردید، یکی‌درجمله: «فبئس الامر بین ادبار و فجور ....اه» که‌آنچه ترجمه شد بنا برشرحی است‌که مجلسی علیه‌الرحمه فرموده‌است

مِنَ الْأَنْكالِ وَالْجَحيمِ وَالْبَطْشِ الشَّديدِ ، فَمَنْ ظَفِرَ بِطاعَتِهِ اجْتَلَبَ كَرامَتَهُ وَ مَنْ دَخَلَ في مَعْصِيَتِهِ ذاقَ وَبالَ نِقْمَتِهِ وَعَمّا قَليلٍ لَيُصْبِحُنَّ نادِمينَ .

باینکه کلمهٔ «علی» درجملهٔ «علی الصراط» بمعنای «عن» باشد ، و مقصود از «صراط» هم معنای لغوی آن باشد ، اما بنابر احتمال دیگر که «علی» بمعنای حقیقی آن و «صراط» هم مقصود صراط در قیامت باشد معنی چنین است « پس بدوضعی است وضعیکه میان پشت کردن حق و نافرمانی و اصرار بگناه وستم است هنگام عبور از صراط» ولی معنای اول ظاهرتر است واحتیاج آن بارتکاب خلاف ظاهر وتصرفات درعبارت کمتر از دومی است .

ودیگر در مورد صفاتی که امیر المؤمنین علیه السلام درباره نفاق ومنافق بیان فرمود ، مجلسی علیه الرحمه از بعضی نقل کند که گفته اند : احادیث این باب دلالت دارد براینکه مؤمن کمیاب تراست ازکبریت احمر زیرا هیچیك ازعلماء وصالحین نیستند که گرفتار برخی از این صفات (که حضرت برای نفاق ومنافق بیان فرمود) نباشند تاچه رسد بدیگران ، وروی این جهت تأویلاتی از دانشمندان برای حدیث ذکر فرموده که بازگشت جملگی آنها باینست که هرکس این گناهان را مرتکب شود ازروی بی اعتنائی بدین واین کار عادت او گردد او ازدین خارج گشته ودرزمرهٔ منافقین صدراسلام درآید ، ولی اگر گاهی پاره ای ازآنها از بعضی از مؤمنین بواسطهٔ غلبهٔ شهوت وهوای نفس سرزد موجب خروج ازدین نگشته گرچه در اسم بامنافقین مشارکت دارد .

ودرجملهٔ «تعالی ذکره» گوید: یعنی از نقائص یا ازاینکه مانند ذکر مخلوق باشد ، یااز اینکه کسی آنطور که شاید ذکرش کند . وتأئید وجه دوم است آنچه دردعاء آمده «تعالی ذکرك عن المذکورین» .

و «جل وجهه» گوید : یعنی ذات او اجل است از اینکه بکنهش برسند ، یا مقصود از وجه انبیاء و حجتهای اویند ، ویا دین اواست .

ودر «وانبسطت یداه» گوید : اشاره است بگفتار خدای تعالی (در سورهٔ مائده آیه ٦٤) « و یهود گفتند دست خدا بسته است ، بسته باد دستهای آنان ولعنت برآنها باد بدانچه گفتند بلکه دستهای او باز است می بخشد هرگونه بخواهد » وگفته اند : اینکه «ید» را تثنیه آورد ، ودودست فرمود برای مبالغه در رد یهود ونفی بخل از خدای تعالی و برای اثبات غایت جود است ، زیرا نهایت سخاوت برای سخی باینست که باهردو دست بخشش کند . طبرسی (ره) گوید : لفظ «ید» در لغت برپنج وجه آمده است : (١) عضو بدن (٢) نعمت (٣) قوت (٤) ملك وسلطنت (٥) برای اسناد فعل بفاعل . سپس گفته است ، و چون شخص سخاوتمند بدست بخشد وشخص بخیل دستش را از بخشش نگهدارد جود وبخل را بدست نسبت داده اند ، وبشخص سخاوتمند گویند : دست باز ، وبه بخیل گویند : دست بسته .... تاآنجاکه خود مجلسی (ره) گوید محتمل است که دودست دراینجا کنایه از نعمت وبلا باشد .

ودر «ظهر أمره» گوید : یعنی وجود وعلم وقدرت و حکمتش بسبب آنچه در آفاق و انفس آشکار

٢ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ إِسْحَاقَ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَهْزِيَارَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ وَالْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ جَمِيعاً ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ قَالَ : كَتَبْتُ إِلَى أَبِي الْحَسَنِ عليه السلام أَسْأَلُهُ عَنْ مَسْأَلَةٍ فَكَتَبَ إِلَيَّ : «إِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ قَامُوا كُسَالَى يُرَاؤُونَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ اللهَ إِلَّا قَلِيلاً مُذَبْذَبِينَ بَيْنَ ذَلِكَ لَا إِلَى هَؤُلَاءِ وَلَا إِلَى هَؤُلَاءِ وَمَنْ يُضْلِلِ اللهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَبِيلاً» لَيْسُوا مِنَ الْكَافِرِينَ وَلَيْسُوا مِنَ الْمُسْلِمِينَ ، يُظْهِرُونَ الْإِيمَانَ وَيَصِيرُونَ إِلَى الْكُفْرِ وَالتَّكْذِيبِ لَعَنَهُمُ اللهُ .

کرده ، یا مقصود ، دین و شریعت اوست در میان بندگان تا بعبودیت او اعتراف کنند ، یا مقصود امر تکوینی استکه دلالت بر کمال قدرتش کند .

«واشرف نوره» یعنی اضافه فرمود نور وجود «علم و کمالات را برجمیع مواد قابله بحسب قابلیت و استعدادشان ، وگفته شده : مقصود از علم نور اوست که دردلهای عارفان انداخته ، ویا برهانهائی استکه راهنمائی بروحدانیت وبزرگی ذات وصفاتش کنند ، یا نبوت محمد (ص) است ویا نورولایت است که درقرآن بدان اشاره شده است که فرماید « میخواهند بادهانهای خویش نور خدارا خاموش کنند وخدا تمام کننده است نور خویش را اگر چه بددارند کافران » (سورهٔ صف آیهٔ ٨) .

«وهیمن کتابه» یعنی کتابش حافظ وشاهد ورقیب برهمه چیز است زیرا بیان هرچیزی درآن است ، یااینکه بردیگر کتابها ناظرورقیب است زیرا گواه بر صحت آنها است ، واین معنای دوم روشن است زیرا اشاره است بگفتار خدای تعالی : «وفرستادیم برتو کتاب را بحق تصدیق کنندهٔ آنچه پیش روی اوست از کتاب ونگهبانی برآن .... » (سورهٔ مائدهٔ آیهٔ ٤٨) که بیضاوی گوید : یعنی رقیب بر سایر کتابها که آنها راازتغییر نگهدارد و بثبات ودرستی آنها گواهی دهد .

« والذنب فتنة » یعنی گمراهی ازحق ، یاامتحان وآزمایش است ، زیراهمهٔ تکالیف وسیلهٔ آزمایش بندگان است یاسبب مفتون شدن بدنیا و تسلط شیطان براو است ، و درقاموس گفته است : « فتنته بمعنای آزمایش و دلدادن بچیزی وگمراهی . وگناه، وکفر . وفضیحت . و عذاب . وگمراه کردن . و دیوانگی ومحنت . و مال و اولاد ، و اختلاف مردمان در آراء است» و بیشتر این معانی (که در قاموس گفته) در اینجا مناسب است .

این بود شرح قسمتی از این حدیث شریف و برای اطلاع از شرح تمامی حدیث بمرآة العقول مراجعه شود .

٢- محمدبن فضیل گوید : بحضرت أبی الحسن علیه السلام نوشتم واز مسئله‌ای از او پرسش کردم درپاسخ بمن نوشت : «همانا منافقان نیرنك ورزند باخدا و اوست فریب‌دهندهٔ ایشان و هرگاه برخیزند بسوی نماز برخیزیدسرگران خودنمائی کنند بمردم ویاد نکنند خدا راجزاندکی ، در این‌میانه سرگردانند نه بسوی اینانندونه‌بسوی آنان و هرکه را خداگمراه سازد برای او راهی نیابی» (سورهٔ نساء آیه ١٤٢ - ١٤٣) اینها نه‌ازکفارند ونه ازمسلمانان ، اظهار ایمان کنند و بسوی کفر وتکذیب روند ، خداآنهارا لعنت کند .

٣- اَلْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُمْهُورٍ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ عَبْدِالرَّحْمٰنِ الْأَصَمِّ ، عَنِ الْهَيْثَمِ بْنِ وَاقِدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَيْمَانَ ، عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِمَا قَالَ: قَالَ : إِنَّ الْمُنَافِقَ يَنْهَى وَلَا يَنْتَهِي وَيَأْمُرُ بِمَا لَا يَأْتِي وَإِذَا قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ اعْتَرَضَ - قُلْتُ يَا ابْنَ رَسُولِ اللهِ وَمَا الْإِعْتِرَاضُ ؟ قَالَ : الِالْتِفَاتُ - وَ إِذَا رَكَعَ رَبَضَ ، يُمْسِي وَ هَمُّهُ الْعَشَاءُ وَهُوَ مُفْطِرٌ وَيُصْبِحُ وَهَمُّهُ النَّوْمُ وَلَمْ يَسْهَرْ ، إِنْ حَدَّثَكَ كَذَبَكَ وَإِنِ ائْتَمَنْتَهُ خَانَكَ وَإِنْ غِبْتَ اغْتَابَكَ وَ وَإِنْ وَعَدَكَ أَخْلَفَكَ .

٤ - عَنْهُ ، عَنِ ابْنِ جُمْهُورٍ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ سَمَاعَةَ ، عَنْ عَبْدِالْمَلِكِ بْنِ بَحْرٍ ، رَفَعَهُ مِثْلَ ذٰلِكَ - وَزَادَ فِيهِ - إِذَا رَكَعَ رَبَضَ وَإِذَا سَجَدَ نَقَرَ ، وَإِذَا جَلَسَ شَغَرَ .

شرح - فیض (ره) گوید : اما از کفار نیستند چون اظهار ایمان کنند و شهادتین برزبان جاری سازند ، واز مسلمانان نیستند چون در دل انکار کنند . ومجلسی (ره) درمرآة العقول از بعضی نقل کند که گفته‌اند : شاید ذکر نشدن اصل مسئله درحدیث بجهت تقیه بوده است ، وشاید سئوال ازحال مأمون بوده زیرا او از دشمنان اهل بیت علیهم السلام بود وبرای مصلحت اظهارتشیع میکرد ، ومقصود حضرت درپاسخ او وشیعه‌مآبان منافق اطراف امچون ذوالریاستین باشد .

٣- ابوحمزة ازحضرت علی بن الحسین علیهما السلام حدیث کند که فرمود : همانا منافق (آنکس است) که (ازکاری) نهی کند ولی خود او (از آن کار) دست نمی کشد ، و فرمان میدهد بدانچه خود نمیکند ، و چون بنماز ایستد اعتراض کند ، عرضکردم : ای فرزند رسولخدا اعتراض چیست ؟ فرمود : رو براست وچپ گردانیدن ، وچون رکوع کند خودرا (مانند گوسفند) بزمین اندازد (یعنی بعداز رکوع نایستد وبهمان حال بسجده رود) روزش را شب کند و اندوهی جزخوردن شام ندارد بااینکه روزه هم نبوده‌است ، وچون بامداد کند اندوهی جز خوابیدن ندارد بااینکه شب‌را بیدار نبوده ، اگر برای توحدیثی گوید دروغ گوید، واگر نزدش چیزی بامانت گذاری بتو خیانت کند ، اگر از او پنهان باشی تو را غیبت کند (و بدگوئی کند) و اگر بتو وعده بدهد وفا نکند .

٤- عبدالملک بن بحر مانند همین حدیث را بطور مرفوع از آنحضرت حدیث کرده و درآن افزوده است : چون رکوع کند چون گوسفند بزمین افتد ، وچون سجده کند نوک بزمین زند (چون کلاغی که دانه از زمین برچیند ، یعنی سجده را بسیار کوتاه بجا آورد) و چون بنشیند چون سگی است که برسر دم نشیند .

شرح - محتمل است این تعبیر اشاره بترک جلسهٔ استراحت باشد ، ومجلسی (ره) گوید : ظاهرتر نزد من آنست که این تعبیر اشاره است بآنچه بیشتر مخالفین در تشهد مستحب دانند که برورک چپ نشینند و پای راست را روی پای چپ اندازند و قدم راست را بلند کنند بطوری که سر انگشتان بطرف قبله قرار گیرد .

٥ - أَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْكُوفِيِّ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ يَسَارٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم : مَثَلُ الْمُنَافِقِ مِثْلُ جِذْعِ النَّخْلِ أَرَادَ صَاحِبُهُ أَنْ يَنْتَفِعَ بِهِ فِي بَعْضِ بِنَائِهِ فَلَمْ يَسْتَقِمْ لَهُ فِي الْمَوْضِعِ الَّذِي أَرَادَ ، فَحَوَّلَهُ فِي مَوْضِعٍ آخَرَ فَلَمْ يَسْتَقِمْ لَهُ فَكَانَ آخِرُ ذَلِكَ أَنْ أَحْرَقَهُ بِالنَّارِ .

﴿٢٨٦٠﴾ ٦ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ شَمُّونٍ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ عَبْدِالرَّحْمٰنِ ، عَنْ مِسْمَعِ بْنِ عَبْدِالْمَلِكِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم : مَا زَادَ خُشُوعُ الْجَسَدِ عَلَى مَا فِي الْقَلْبِ فَهُوَ عِنْدَنَا نِفَاقٌ .

(بَابُ الشِّرْكِ)

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ يُونُسَ ، عَنْ بُرَيْدٍ الْعِجْلِيِّ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : سَأَلْتُهُ عَنْ أَدْنَى مَا يَكُونُ الْعَبْدُ بِهِ مُشْرِكاً ، قَالَ : فَقَالَ : مَنْ قَالَ لِلنَّوَاةِ : إِنَّهَا حَصَاةٌ وَلِلْحَصَاةِ : إِنَّهَا نَوَاةٌ ثُمَّ دَانَ بِهِ .

٢ - عَنْهُ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ مُسْكَانَ ، عَنْ أَبِي الْعَبَّاسِ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام عَنْ أَدْنَى مَا

---

٥ - رسولخدا (ص) فرمود : منافق بمانند تنهٔ درخت خرما است که صاحب آن بخواهد درقسمتی از ساختمانش از آن بهره‌مند گردد و درآنجا که خواهد (بواسطهٔ کجی) قرار نگیرد ، پس بجای دیگرش برد (آنجا نیز) قرار نگیرد ، و سرانجامش اینست که آنرا به‌آتش بسوزاند .

٦ - ونیز آنحضرت (ص) فرمود : آنچه از خشوع بدن برآنچه در دل است بچربد آن در نزد ما نفاق است .

شرح - مجلسی(ره) گوید : این حدیث دلالت دارد براینکه زیادی خشوع بدن برخشوع قلب از روی ریا و نفاق است ، و درگفتارش که فرمود : «عندنا» اشاره است باینکه نفاق حقیقی نیست بلکه خصلت بدی است که شبیه بنفاق است .

✡(باب شرك)✡

١ - برید عجلی گوید : از حضرت باقر علیه‌السلام پرسیدم : ازکمترین چیزی که بنده بدان مشرك گردد؟ گوید : فرمود: هرکه بهسته‌ای بگوید : سنگریزه ، وبسنگریزهٔ بگوید : هسته ، وبآن متدین گردد .

شرح - فیض علیه‌الرحمة گوید : یعنی بقلب خود اعتقاد بآن پیداکند و آنرا دین خود قرار دهد وسر اینکه شرك است آنست که به پیروی هوای نفس برگردد ، وصاحب این عقیده اگرچه خدا را عبادت کند ولی هوای نفس را هم اطاعت کند و دراطاعت برای خدا شریك قرار داده است .

٢ - ابوالعباس گوید : ازحضرت صادق علیه‌السلام پرسیدم : ازکمترین چیزی که انسان بدان مشرك شود؟

يَكُونُ بِهِ الْإِنْسَانُ مُشْرِكاً ، قَالَ : فَقَالَ : مَنِ ابْتَدَعَ رَأْياً فَأُحِبَّ عَلَيْهِ أَوْ أُبْغِضَ عَلَيْهِ .

٣ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ الْمُبَارَكِ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ جَبَلَةَ ، عَنْ سَمَاعَةَ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ وَ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام فِي قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : « وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللهِ إِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ » قَالَ : يُطِيعُ الشَّيْطَانَ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُ فَيُشْرِكُ .

٤ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ يُونُسَ ، عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ ، عَنْ زُرَيْقٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام فِي قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : « وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللهِ إِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ » قَالَ ، شِرْكُ طَاعَةٍ وَلَيْسَ شِرْكَ عِبَادَةٍ . وَعَنْ قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ : « وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعْبُدُاللهَ عَلَى حَرْفٍ » قَالَ : إِنَّ الْآيَةَ تَنْزِلُ فِي الرَّجُلِ ثُمَّ تَكُونُ فِي أَتْبَاعِهِ ثُمَّ قُلْتُ : كُلُّ مَنْ نَصَبَ دُونَكُمْ شَيْئاً فَهُوَ مِمَّنْ يَعْبُدُاللهَ عَلَى حَرْفٍ ؟ فَقَالَ : نَعَمْ وَقَدْ يَكُونُ مَحْضاً .

﴿٣٨٦٥﴾ ٥- يُونُسُ ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ فَرْقَدٍ ، عَنْ حَسَّانِ الْجَمَّالِ ؛ عَنْ عَمِيرَةَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام

گوید : فرمود : هر که رأیی را بدعت گذارد چه بواسطه آن محبوب گردد ، وچه بدان واسطه مبغوض شود .

شرح ـ مجلسی (ره) گوید : رأی مبتدع آنست که مستند شرعی نداشته باشد چه اینکه آن رأی دراصول باشد و چه درفروع ، واما آنکس که درفهم کتاب و سنت باکوشش فراوانی که کرده خطا کند ظاهر اینست که داخل در بدعت گذار نباشد .

٣ـ حضرت صادق عليه السلام درگفتار خدای عزوجل : « و ایمان نیاورند بیشتر آنان بخدا جز اینکه ایشانند مشرکان » (سورهٔ یوسف آیهٔ ١٠٦) فرمود : شیطان را ندانسته پیروی کند پس مشرک گردد .

٤ـ ضریس از آنحضرت عليه السلام حدیث کند که درگفتار خدای عزوجل (درهمین آیه) فرمود : شرك در طاعت است نه شرك درعبادت ، وازگفتار خدای عزوجل « وبرخی از مردمند که خدا را بر حرف پرستش کنند » (سورهٔ حج آیهٔ ١١ پرسیدم ؟) فرمود : آیه دربارهٔ مردی نازل شده و سپس در بارهٔ پیروان او هم باشد ، پس من عرضکردم : هر که دربرابر شما چیزی برپا دارد او ازکسانی است که خدا را بر حرف پرستیده ؟ فرمود : آری وگاهی مشرك محض باشد .

شرح ـ مجلسی (ره) گوید : یعنی مقصود : شرك ازنظر اطاعت وپیروی کردن غیراز خداوند است وگرچه عبادت و پرستش وسجدهٔ براو نکند ، مانندکسیکه پیروی شیطان یاهوای نفس یا انسان گمراه یـا گمراه کننده را بکند که او باحدا شریك قرار داده ، تاآنکه درتفسیر آیهٔ دوم گوید و حاصل اینست که پرسش کننده از حال مخالفین پرسش کرده که آیا ایشان اهل این آیه هستند ؟ فرمود : برخی اهل آن هستند و برخی مشرك محض میباشند ، محتمل است تتمهٔ کلام سابق امام عليه السلام باشد یعنی گاهی دربارهٔ مردی بتنهائی باشد وگاهی دربارهٔ پیروانش ، ودربعضی نسخه‌ها «مختصاً» بجای «محضاً» ضبط شده که او صریح درهمین معنای اخیر است .

٥ ـ عمیره گوید : ازحضرت صادق عليه السلام شنیدم که میفرمود : مردم بشناسائی ما و مراجعهٔ بما وتسلیم

قَالَ : سَمِعْتُهُ يَقُولُ : أُمِرَ النَّاسُ بِمَعْرِفَتِنَا وَالرَّدِّ إِلَيْنَا وَالتَّسْلِيمِ لَنَا ؛ ثُمَّ قَالَ : وَإِنْ صَامُوا وَصَلَّوْا وَشَهِدُوا أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَجَعَلُوا فِي أَنْفُسِهِمْ أَنْ لَا يَرُدُّوا إِلَيْنَا كَانُوا بِذٰلِكَ مُشْرِكِينَ .

٦ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي نَصْرٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ يَحْيَى الْكَاهِلِيِّ قَالَ : قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام : لَوْ أَنَّ قَوْماً عَبَدُوا اللهَ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَحَجُّوا الْبَيْتَ وَصَامُوا شَهْرَ رَمَضَانَ ثُمَّ قَالُوا لِشَيْءٍ صَنَعَهُ اللهُ أَوْ صَنَعَهُ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله : أَلَا صَنَعَ خِلَافَ الَّذِي صَنَعَ ؟ أَوْ وَجَدُوا ذٰلِكَ فِي قُلُوبِهِمْ لَكَانُوا بِذٰلِكَ مُشْرِكِينَ ، ثُمَّ تَلَا هٰذِهِ الْآيَةَ « فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتّٰى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجاً مِمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيماً » ثُمَّ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام : فَعَلَيْكُمْ بِالتَّسْلِيمِ .

٧ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ يَحْيَى ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مُسْكَانَ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عليه السلام عَنْ قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : « اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَاباً مِنْ دُونِ اللهِ » فَقَالَ : أَمَا وَاللهِ مَا دَعَوْهُمْ إِلَى عِبَادَةِ أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ دَعَوْهُمْ إِلَى عِبَادَةِ أَنْفُسِهِمْ لَمَا أَجَابُوهُمْ وَلٰكِنْ أَحَلُّوا لَهُمْ حَرَاماً وَحَرَّمُوا عَلَيْهِمْ حَلَالاً فَعَبَدُوهُمْ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ .

٨ - عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ صَالِحِ بْنِ أَبِي حَمَّادٍ ؛ وَعَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ

شدن برای ما مأمورند ، سپس فرمود : واگرچه روزه بگیرند و نماز گزارند و گواهی دهند که معبودی جز خدای یگانه نیست ؛ ولی پیش خود بنا گذارند که بما مراجعه نکنند بهمان سبب مشرك گردند .

٦ - عبدالله بن یحیی کاهلی گوید : حضرت صادق عليه السلام فرمود : اگر چنانچه مردمی خدای یگانه و بی‌شریك را پرستش کنند ، ونماز را برپا دارند ، وزکاة را بدهند ، وحج خانهٔ خدا را بجا آورند ، وماه رمضان را روزه دارند ، سپس بچیزی که خدا کرده یا پیغمبر (ص) ساخته اعتراض کنند و بگویند : که چرا برخلاف آن نساخته ؟ یا در دل خود چنین اعتراضی کنند (گرچه بزبان نیاورند) بهمین اعتراض مشرك شوند ، سپس این آیه را تلاوت فرمود : « نه چنین است بپروردگار تو سوگند ایمان نیاورند تا بداوری بگزینند تورا درآنچه سرزده است بین ایشان و سپس نیابند در دلهای خویش چاره‌ای از آنچه تو قضاوت کرده‌ای وتسلیم شوند تسلیم شدنی » (سورهٔ نساء آیهٔ ٦٥) سپس حضرت صادق عليه السلام فرمود : برشما است که تسلیم باشید .

٧ - ابوبصیر گوید : از امام صادق عليه السلام پرسیدم : از گفتار خدای عزوجل : « کشیشان و دیرنشینان خود را خدایانی دربرابر خدا گرفتند » (سورهٔ توبه آیهٔ ٣١) فرمود : هرآینه بخدا سوگند آنها ایشان را بپرستش خودشان نخواندند ، و اگر بپرستش خود خوانده بودند ایشان نمیپذیرفتند ولی حرامی را برایشان حلال کردند ، وحلالی را برایشان حرام کردند ، پس آنها را ندانسته ازهمین راه پرستش کردند .

عَنْ رَجُلٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : مَنْ أَطاعَ رَجُلاً فِي مَعْصِيَةٍ فَقَدْ عَبَدَهُ .

(بَابُ الشَّكِّ)

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسى ، عَنْ يُونُسَ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ الْحَكَمِ قَالَ: كَتَبْتُ إِلَى الْعَبْدِ الصَّالِحِ عليه السلام أُخْبِرُهُ أَنِّي شاكٌّ وَقَدْ قَالَ إِبْراهِيمُ عليه السلام : «رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتى» وَ إِنِّي أُحِبُّ أَنْ تُرِيَنِي شَيْئاً ، فَكَتَبَ عليه السلام أَنَّ إِبْراهِيمَ كانَ مُؤْمِناً وَ أَحَبَّ أَنْ يَزْدادَ إِيماناً وَ أَنْتَ شاكٌّ وَالشَّاكُّ لا خَيْرَ فِيهِ ، وَكَتَبَ إِنَّمَا الشَّكُّ مالَمْ يَأْتِ الْيَقِينُ فَإِذا جاءَ الْيَقِينُ لَمْ يَجُزِ الشَّكُّ ، وَكَتَبَ أَنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ : «وَما وَجَدْنا لِأَكْثَرِهِمْ مِنْ عَهْدٍ وَإِنْ وَجَدْنا أَكْثَرَهُمْ لَفاسِقِينَ» قَالَ : نَزَلَتْ فِي الشَّاكِّ .

---

٨ - حضرت صادق عليه السلام فرمود : هر که مردی را در گناهی پیروی کند بتحقیق که او را پرستش کرده است .

شرح - مجلسی (ره) گوید : وسر این مطلب آنست که پرستش جز خضوع و تذلل و اطاعت وانقیاد نیست ، و روی همین حساب خدای سبحان پیروی هوای نفس و اطاعت شیطان را پرستش آندو نامیده در آنجا که فرماید : «آیا دیدی آنکس را که بر گرفت خدای خویش را هوس خویش» (سورهٔ جاثیه آیه۲۳) ونیز فرماید : «آیا بشما سفارش نکردیم ای بنی آدم که نپرستید شیطان را که او شما را دشمنی است آشکار» (سورهٔ یس آیه ٦٠) .

✡ (باب شك) ✡

١ - حسین بن حکم گوید: بحضرت موسی بن جعفر علیهما السلام نوشتم واز حال خود اورا آگاه کردم که من در شك افتاده ام، وحضرت ابراهیم عليه السلام بخدا عرض کرد : «پروردگارا بمن بنما چگونه مرده ها را زنده میکنی» (سورهٔ بقره آیه ٢٦٠) و من دوست دارم که شما (نیز برای رفع شك من) چیزی (از معجزه ودلیل امامت) بمن نشان دهی ، پس آنحضرت بمن نوشت : که ابراهیم براستی مؤمن بود (وعقیده داشت) و میخواست که ایمانش را افزون کند ، ولی تو درشکی ، و درشك خیری نیست ، و نوشت : جز این نیست که شك تا جائیست که یقین نیامده ، وچون یقین آمد شك روا نباشد ، و نوشت : بدرستی که خدای عزوجل فرماید : «ونیافتیم برای بیشترشان عهدی و دریافتیم بیشترشان را نافرمانان» (سورهٔ اعراف آیه ١٠٢) و فرمود: این آیه دربارهٔ شك کننده نازل شده .

شرح - مجلسی (ره) گوید : غرض راوی از نقل داستان حضرت ابراهیم علیه السلام عذرتراشی برای شك خود بوده باینکه ابراهیم بامرتبهٔ نبوت دربارهٔ مردگان درشك بوده واز خدا چیزی برای برطرف کردن شك خود پرسش کرده ، وآنچه راوی این حدیث سئوال کرده یا معجزه بوده یا دلیلی براامامت ، و بنابراول یا حضرت معجزه ای برایش آشکار کرده و راوی بیان نکرده است، ویا آنحضرت علیه السلام مصلحت

﴿٢٨٧٠﴾ ٢- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ الْخُرَاسَانِيِّ قَالَ: كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام يَقُولُ فِي خُطْبَتِهِ: لَا تَرْتَابُوا فَتَشُكُّوا وَلَا تَشُكُّوا فَتَكْفُرُوا.

٣ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ خَلَفِ بْنِ حَمَّادٍ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْخَزَّازِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام جَالِساً عَنْ يَسَارِهِ وَ زُرَارَةُ عَنْ يَمِينِهِ، فَدَخَلَ عَلَيْهِ أَبُو بَصِيرٍ فَقَالَ: يَا أَبَا عَبْدِاللهِ مَا تَقُولُ فِيمَنْ شَكَّ فِي اللهِ؟ فَقَالَ: كَافِرٌ يَا أَبَا مُحَمَّدٍ

درآشکار کردن آن ندیده. یامیدانسته که شك او روی وسواس و عناد است وگرنه حجت براو تمام شده وحق برایش آشکار گردیده، و بنابر احتمال دوم نیز هرسه وجه احتمال میرود و آخری ظاهرتر است، واما عذری که برای شك خود آورده است حضرت آنرا ابطال کرده است باینکه ابراهیم شك نداشت ... بلکه بجهت ازدیاد یقین بود وبتعبیر دیگر اوعلم‌الیقین داشت وطالب عین‌الیقین بود ولی تو چنانچه خود اعتراف کرده‌ای شك‌داری و خیری درآن نیست زیراهرچه‌خیراست درایمان است و او بجز بایقین حاصل نگردد.

ودرجملهٔ «انماالشك مالم یأت‌الیقین» گوید: این جمله دو احتمال دارد **اول** اینکه تأکید همان جملهٔ سابق باشد که فرمود: ابراهیم‌مؤمن بود وحاصل معنی‌این است‌که اویقین بقدرت خدایتعالی برزنده کردن مردگان داشت و شك بایقین اجتماع نکنند، وجواز (درفرمایش‌آنحضرت «لم یجز») به معنای امتناع است.

دوم مراد بیقین آن چیزی است‌که یقین آورد وشك بعد از آن وسوسه و عناد است (واین همان وجهی است‌که‌فیض (ره) نیز دروافی فرموده است).

سپس مجلسی (ره) پس از تفسیر آیهٔ شریفه «وما وجدنالاکثرهم من عهد ....» گوید: وشاید تأویل حضرت عليه السلام باین‌باز گردد که خدای‌تعالی ازایشان بواسطهٔ آن‌عقلی که‌بآنها داده پیمان گرفته که‌همان‌را بکار اندازند و یقین کنند، و آن‌را واگذارند و پس از مشاهدهٔ معجزات روشن فاسق شدند واز ایمان بیرون رفتند.

٢ ـ ابواسحاق خراسانی گوید: أمیرالمؤمنین علیه السلام در خطبه‌اش میفرمود: تردید (دربارهٔ دین واحکام آن) بخود راه ندهید تا بشك افتید، پس کافر شوید.

توضیح ـ مجلسی (ره) گوید: شاید مقصود ورود در شبهاتی است که موجب شك گردد، یا نارضایتی بقضای خدا است ومتهم ساختن خداوند درقضای اوست، یا مقصود تردیدی است‌که ریشه و مبدء شك است.

٣ ـ محمد بن مسلم گوید: نزد حضرت صادق علیه السلام در سمت چپ آن حضرت نشسته بودم، وزراره درسمت راستش بود، پس ابوبصیر وارد شد وعرضکرد: یا اباعبدالله چه فرمائی دربارهٔ کسی که‌در خدا شك‌کند؟ فرمود: کافر است ای ابامحمد (ابامحمد کنیهٔ ابوبصیر است) عرضکرد: اگر در پیغمبر

قَالَ : فَشَكَّ فِي رَسُولِ اللهِ ؟ فَقَالَ : كَافِرٌ ، قَالَ : ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَى زُرَارَةَ فَقَالَ: إِنَّمَا يَكْفُرُ إِذَا جَحَدَ .

٤ـ عَنْهُ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّضْرِ بْنِ سُوَيْدٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ عِمْرَانَ الْحَلَبِيِّ ، عَنْ هَارُونَ بْنِ خَارِجَةَ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام عَنْ قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ» قَالَ : بِشَكٍّ .

٥ـ الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِسْحَاقَ ، عَنْ بَكْرِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّ الشَّكَّ وَالْمَعْصِيَةَ فِي النَّارِ ، لَيْسَا مِنَّا وَلَا إِلَيْنَا .

٦ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِاللهِ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى ، عَنْ رَجُلٍ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : مَنْ شَكَّ فِي اللهِ بَعْدَ مَوْلِدِهِ عَلَى الْفِطْرَةِ لَمْ يَفِئْ إِلَى خَيْرٍ أَبَداً .

﴿٢٨٧٥﴾ ٧ـ عَنْهُ ، عَنْ أَبِيهِ ، رَفَعَهُ إِلَى أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : لَا يَنْفَعُ مَعَ الشَّكِّ وَالْجُحُودِ عَمَلٌ .

شك كند (چطور) ؟ فرمود : كافر است ؟ (محمد بن مسلم) گويد : پس حضرت رو بزراره كرد وفرمود : هماناكافر شود در صورتيكه انكار كند .

توضيح ـ اينكه حضرت درپايان حديث روبزراره كرد وفرمود: «هماناكافر شود درصورتيكه انكار كند» شايد بخاطر اين بوده كه زراره واسطه ميان ايمان وكفرراقبول نداشته چنانچه اين مطلب درضمن حديثى درباب كفر حديث (٧) گذشت ، ومقصود امام عليه السلام اينست كه بمجرد شك كافر نشود بلكه شك درصورتى موجب كفر است كه ازروى انكار باشد گرچه درصورت شك مؤمن هم نيست .

٤ ـ ابوبصير گويد : پرسيدم ازحضرت صادق عليه السلام از (تفسير) گفتار خداى عزوجل : «آنانكه ايمان آوردند وايمانشان‌را بستم آلوده نكردند» (سوره انعام آيهٔ ٨٢) فرمود : (مقصود از ستم) شك است (يعنى ايمانشان‌را بشك نيالودند) .

٥ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : شك و نافرمانى در آتشند ، نه از ما هستند ونه بسوى ما توجه دارند .

شرح ـ فيض (ره) گويد : نظر امام عليه السلام كنايه ازشك و نافرمانى است ، زيرا استحقاق آنانكه شك كنند ونافرمانى كنند براى آتش بخاطر شك ونافرمانى است پس مقصود اهل آنهايند .

٦ ـ ونيز آن‌حضرت عليه السلام فرمود : كسى‌كه برفطرت توحيد (واز پدر و مادر خدا پرست) بدنيا آيد دربارهٔ خدا شك كند هرگز بخير بازنگردد .

شرح ـ مجلسى (ره) گويد : ظاهر اين حديث اينست كه توبهٔ مرتد فطرى قبول نشود چنانچه مشهور است .

٧ ـ حضرت باقر عليه السلام فرمود : باشك وانكار هيچ عملى سود ندارد .

٨ - وَفِي وَصِيَّةِ الْمُفَضَّلِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عليه السلام يَقُولُ : مَنْ شَكَّ أَوْظَنَّ فَأَقَامَ عَلَى أَحَدِهِمَا أَحْبَطَ اللهُ عَمَلَهُ ، إِنَّ حُجَّةَ اللهِ هِيَ الْحُجَّةُ الْوَاضِحَةُ .

٩ - عَنْهُ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ ، عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ رَزِينٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ ، عَنْ أَحَدِهِمَا عليهما السلام قَالَ : قُلْتُ : إِنَّا لَنَرَى الرَّجُلَ لَهُ عِبَادَةٌ وَاجْتِهَادٌ وَخُشُوعٌ وَلَا يَقُولُ بِالْحَقِّ فَهَلْ يَنْفَعُهُ ذَلِكَ شَيْئاً ؟ فَقَالَ : يَا أَبَا مُحَمَّدٍ إِنَّمَا مَثَلُ أَهْلِ الْبَيْتِ مَثَلُ أَهْلِ بَيْتٍ كَانُوا فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ كَانَ لَا يَجْتَهِدُ أَحَدٌ مِنْهُمْ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً إِلَّا دَعَا فَأُجِيبَ وَإِنَّ رَجُلاً مِنْهُمُ اجْتَهَدَ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً ؛ ثُمَّ دَعَا فَلَمْ يُسْتَجَبْ لَهُ فَأَتَى عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ عليه السلام يَشْكُو إِلَيْهِ مَا هُوَ فِيهِ وَيَسْأَلُهُ الدُّعَاءَ قَالَ : فَتَطَهَّرَ عِيسَى وَصَلَّى ثُمَّ دَعَا اللهَ عَزَّ وَجَلَّ فَأَوْحَى اللهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَيْهِ يَا عِيسَى إِنَّ عَبْدِي أَتَانِي مِنْ غَيْرِ الْبَابِ الَّذِي أُوتَى مِنْهُ ، إِنَّهُ دَعَانِي وَفِي قَلْبِهِ شَكٌّ مِنْكَ فَلَوْ دَعَانِي حَتَّى يَنْقَطِعَ عُنُقُهُ وَتَنْتَثِرَ أَنَامِلُهُ مَا اسْتَجَبْتُ لَهُ . قَالَ : فَالْتَفَتَ إِلَيْهِ عِيسَى عليه السلام فَقَالَ : تَدْعُو رَبَّكَ وَأَنْتَ فِي شَكٍّ مِنْ نَبِيِّهِ ؟ فَقَالَ : يَا رُوحَ اللهِ وَكَلِمَتَهُ قَدْ كَانَ وَاللهِ

٨ ـ در وصیت مفضل است که گوید : شنیدم حضرت صادق علیه السلام میفرمود : هر که شك کند و یا گمان برد و بریکی از آندو پایبند خداوند عملش را هدر کند ، بدرستیکه حجت خدا همان حجت روشن است .

شرح ـ مجلسی (ره) گوید : یعنی حجت خدا در اصول دین واضح است ویقین آورد پس شك و گمان موجب عذر انسانی نیست واز کوتاهی او درتحصیل یقین خبر دهد ، سپس گوید : بدانکه این اخبار دلالت کندکه علم یقینی درایمان معتبراست ، واین که شخص شاك وبلکه آنکه گمان دارد درعقائد ایمانیه، کافر است تاآنکه گوید : وآخر چیزی که میتوان دربارهٔ این اخبار گفت : همانست که این در خصوص اصول دین است وقسمتی ازبحث مربوط بآن دراول این کتاب (مرآة العقول) گذشت .

٩ ـ محمد بن مسلم از یکی ازدو امام باقر یاصادق علیهماالسلام حدیث کند که بوی عرضکردم : ما می بینیم مردی را که دارای عبادت و کوشش و خشوع دردین است ولی معتقد بحق (یعنی امامت شما) نیست ، آیا این اعمال باو سودی بخشد ؟ فرمود : ای ابامحمد جز این نیست که مثل (ما) اهل بیت و (ومردم) ، مثل آن خاندانی هستند که دربنی اسرائیل بودند ، وهیچ یك از آنها نبود که چهل شب کوشش کند (وریاضت کشد) جز اینکه (پس از چهل شب) دعا میکرد و دعایش اجابت میشد ، (ولی وقتی) یکی از آنها چهل شب کوشش کرد سپس دعا کرد ، ودعایش باجابت نرسید ، پس نزد عیسی بن مریم علیه السلام آمد واز حال خود باوشکایت کرد واز اوخواست که برایش دعا کند ، پس عیسی علیه السلام تطهیر کرده ونماز خواند سپس بدرگاه خدای عزوجل دعا کرد ، خدای عزوجل باو وحی کرد ای عیسی این بندهٔ من نزد من آمد اما بغیر ازآندریکه باید بیاید ، او مرا خواند ولی دردلش نسبت بتو شك داشت ، پس (با این حال) اگر (آنقدر) مرا بخواند که گردنش ببرد وانگشتانش بریزد دعایش را اجابت نکنم ، پس حضرت عیسی علیه السلام بآن مرد روکرده فرمود : توپروردگارت را میخوانی ونسبت به پیغمبرش شك داری ؟ عرضکرد :

مَا قُلْتَ ، فَادْعُ اللهَ [لِي] أَنْ يَذْهَبَ بِهِ عَنِّي قَالَ : فَدَعَا لَهُ عِيسَى عليه السلام فَتَابَ اللهُ عَلَيْهِ وَ قَبِلَ مِنْهُ وَ صَارَفِي حَدِّ أَهْلِ بَيْتِهِ .

﴿(بَابُ الضَّلَالِ)﴾

١- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ عَبْدِالرَّحْمٰنِ بْنِ الْحَجَّاجِ ، عَنْ هَاشِمٍ صَاحِبِ الْبَرِيدِ قَالَ : كُنْتُ أَنَا وَمُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمٍ وَأَبُوالْخَطَّابِ مُجْتَمِعِينَ فَقَالَ لَنَا أَبُوالْخَطَّابِ : مَاتَقُولُونَ فِيمَنْ لَمْ يَعْرِفْ هٰذَاالْأَمْرَ ؟ فَقُلْتُ : مَنْ لَمْ يَعْرِفْ هٰذَاالْأَمْرَفَهُوَ كَافِرٌ ، فَقَالَ أَبُوالْخَطَّابِ: لَيْسَ بِكَافِرٍ حَتّٰى تَقُومَ عَلَيْهِ الْحُجَّةُ ، فَإِذَا قَامَتْ عَلَيْهِ الْحُجَّةُ فَلَمْ يَعْرِفْ فَهُوَ كَافِرٌ ، فَقَالَ لَهُ مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمٍ : سُبْحَانَ اللهِ مَالَهُ إِذَالَمْ يَعْرِفْ وَلَمْ يَجْحَدْ يَكْفُرُ ؟ ! لَيْسَ بِكَافِرٍ إِذَالَمْ يَجْحَدْ ، قَالَ : فَلَمَّا حَجَجْتُ دَخَلْتُ عَلٰى أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام فَأَخْبَرْتُهُ بِذٰلِكَ فَقَالَ: إِنَّكَ قَدْ حَضَرْتَ وَغَابَا وَلٰكِنَّ مَوْعِدَكُمُ اللَّيْلَةَ ، الْجَمْرَةُ الْوُسْطٰى بِمِنًى .

یاروح الله بخدا سوگند آنچه گفتی همانطور بود (ومن دربارهٔ تودلك داشتم) اکنون ازخدا بخواه که این شك را از دل من ببرد ، (حضرت صادق علیه السلام) فرمود : که عیسی برای او دعاکرد وخدا توبهٔ آن مردرا پذیرفت وقبول کرد واو بمانند خاندان خود گردید .

شرح ـ مجلسی (ره) گوید : «مقصود ازاهل البیت اصحاب آنهایند یادوستان واقعی آنهایند «پایان» ولی ممکن است مقصود خود اهل بیت علیهم السلام باشند چنانچه ترجمه شد و وجه حمل مجلسی مرحوم برآنچه فرموده است سیاق لفظی عبارت است ولی وجود قرینه مارا ازاین عمل بی نیازکند ، فیض علیه الرحمة گوید : حضرت دراین حدیث اهل بیت پیغمبر (ص) وامت اورا بعیسی علیه السلام وامتش مثل زده دراین که آنهاکه دربارهٔ اهل بیت علیهم السلام شك داشته باشند دعایشان مستجاب نشود و عبادتشان قبول درگاه واقع نگردد ، ودر حدیث اشاره است باین که شك دربارهٔ آنها چون شك دربارهٔ پیغمبر است زیرا عیسی علیه السلام پیغمبر بود .

﴿(باب گمراهی (یا گمراهان))﴾

١ـ هاشم صاحب برید گوید : من بامحمد بن مسلم وأبوالخطاب گردهم بودیم پس ابوالخطاب بما گفت : چه گوئید در بارهٔ کسی که امرامامت را نشناسد ؟ من گفتم : هرکه آنرا نشناسد کافراست ، ابوالخطاب گفت : کافر نیست تا حجت براواقامه شودوچون حجت براواقامه شد وآنرا نپذیرفت آنگاه کافراست ، محمد بن مسلم باوگفت : سبحان الله اگر نپذیرد وانکارهم نکند کافر است ؟ اگر انکار نکند کافر نیست ، گوید (این جریان گذشت تا بحج رفتیم) همینکه حج کردم خدمت حضرت صادق علیه السلام شرفیاب شدم وجریان را خدمتش عرضه داشتم ، فرمود : تو اکنوی هستی ولی آن دو غایبند موعد شما (هرسه) امشب نزد جمرهٔ وسطی درمنی باشد .

فَلَمَّا كَانَتِ اللَّيْلَةُ اجْتَمَعْنَا عِنْدَهُ وَأَبُو الْخَطَّابِ وَمُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمٍ فَتَنَاوَلَ وِسَادَةً فَوَضَعَهَا فِي صَدْرِهِ ثُمَّ قَالَ لَنَا : مَا تَقُولُونَ فِي خَدَمِكُمْ وَنِسَائِكُمْ وَأَهْلِيكُمْ؟ أَلَيْسَ يَشْهَدُونَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ؟ قُلْتُ: بَلَى ؛ قَالَ : أَلَيْسَ يَشْهَدُونَ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللهِ ﷺ؟ قُلْتُ : بَلَى، قَالَ : أَلَيْسَ يُصَلُّونَ وَيَصُومُونَ وَيَحُجُّونَ ؟ قُلْتُ : بَلَى ؛ قَالَ : فَيَعْرِفُونَ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ ؟ قُلْتُ : لَا ، قَالَ : فَمَا هُمْ عِنْدَكُمْ؟ قُلْتُ: مَنْ لَمْ يَعْرِفْ [هَذَا الْأَمْرَ] فَهُوَ كَافِرٌ.

قَالَ : سُبْحَانَ اللهِ أَمَا رَأَيْتَ أَهْلَ الطَّرِيقِ وَأَهْلَ الْمِيَاهِ ؟ قُلْتُ : بَلَى ، قَالَ : أَلَيْسَ يُصَلُّونَ وَيَصُومُونَ وَيَحُجُّونَ ؟ أَلَيْسَ يَشْهَدُونَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَأَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللهِ؟ قُلْتُ : بَلَى ، قَالَ: فَيَعْرِفُونَ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ؟ قُلْتُ: لَا، قَالَ : فَمَا هُمْ عِنْدَكُمْ ؟ قُلْتُ: مَنْ لَمْ يَعْرِفْ هَذَا الْأَمْرَ فَهُوَ كَافِرٌ.

قَالَ: سُبْحَانَ اللهِ أَمَا رَأَيْتَ الْكَعْبَةَ وَالطَّوَّافَ وَأَهْلَ الْيَمَنِ وَتَعَلُّقَهُمْ بِأَسْتَارِ الْكَعْبَةِ ؟ قُلْتُ: بَلَى قَالَ : أَلَيْسَ يَشْهَدُونَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَأَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللهِ ﷺ وَيُصَلُّونَ وَيَصُومُونَ وَيَحُجُّونَ ؟ قُلْتُ: بَلَى قَالَ: فَيَعْرِفُونَ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ؟ قُلْتُ : لَا ، قَالَ فَمَا تَقُولُونَ فِيهِمْ ؟ قُلْتُ: مَنْ لَمْ يَعْرِفْ فَهُوَ كَافِرٌ.

گوید : همینکه شب شد من ومحمد بن مسلم وأبوالخطاب خدمتش رفتیم ، پس حضرت بالشی برداشت وبسینه نهاد (وبر آن تکیه زد) سپس بما فرمود : شما دربارهٔ خدمتکاران وزنان وخاندان خود چه گوئید؟ آیا شهادت وگواهی بیگانگی خدای یگانه ندهند ؟ عرضکردم : چرا ، فرمود : آیا گواهی ندهند که محمد (ص) رسول (وفرستاده) خدااست ؟ عرضکردم : چرا ، فرمود : آیا نماز نمیخوانند ، وروزه نمیگیرند ، وحج نمیکنند ؟ عرضکردم : چرا ، فرمود : آیا آنچه شما برآنید (ازشناسائی امام و امر امامت) آنها می‌شناسند و میفهمند ؟ عرضکردم : نه ، فرمود : آنها درنظر شما چگونه هستند ؟ عرضکردم . هرکه امر امامت‌را نشناسد کافر است .

فرمود : سبحان الله ؛ آیا اینان که سر راهها (ی مکه و غیر آن) وکنار آبها (ی چاه وغیره منزل کرده‌اند) ندیده‌ای ؟ عرضکردم : چرا ، فرمود : آیا نیستکه اینها نماز میخوانند و روزه میگیرند وحج میکنند ؟ آیا نیستکه گواهی دهند که معبودی جز خدای یگانه نیست و محمد (ص) رسولخدا است ؟ عرضکردم : چرا ، فرمود : آنچه شما برآنید (ازامر امامت) میدانند ؟ عرضکردم : نه ، فرمود : آنها در نزد شما چگونه هستند ؟ عرضکردم : هرکه این امر امامت را نشناسد کافر است .

فرمود : سبحان الله : آیا تو خانه کعبه وطواف کنندگان آن و اهل یمن و آویختن آنهارا بپردهٔ کعبه ندیده‌ای ؟ عرضکردم : چرا، فرمود : آیا گواهی ندهند که معبودی جز خدای یگانه نیست ومحمد(ص) رسولخدا است و[آیا] نماز نخوانند وروزه نگیرند وحج نکنند ؟عرضکردم : چرا ، فرمود : آیا آنچه شما برآیند (از امر امامت) میدانند ؟ عرضکردم : نه ، فرمود : دربارهٔ آنها چه گوئید ؟ عرضکردم : هرکه نشناسد (امر امامت‌را) او کافر است .

قَالَ : سُبْحَانَ اللهِ هٰذَا قَوْلُ الْخَوَارِجِ ، ثُمَّ قَالَ : إِنْ شِئْتُمْ أَخْبَرْتُكُمْ ، فَقُلْتُ أَنَا : لَا ، فَقَالَ: أَمَا إِنَّهُ شَرٌّ عَلَيْكُمْ أَنْ تَقُولُوا بِشَيْءٍ مَالَمْ تَسْمَعُوهُ مِنَّا ، قَالَ : فَظَنَنْتُ أَنَّهُ يُدِيرُنَا عَلَى قَوْلِ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ .

٢ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ يُونُسَ ، عَنْ رَجُلٍ ، عَنْ زُرَارَةَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : قُلْتُ لَهُ : فَمَا تَقُولُ فِي مُنَاكَحَةِ النَّاسِ فَإِنِّي قَدْ بَلَغْتُ مَا تَرَاهُ وَمَا تَزَوَّجْتُ قَطُّ ، فَقَالَ: وَمَا يَمْنَعُكَ مِنْ ذٰلِكَ ؟ فَقُلْتُ : مَا يَمْنَعُنِي إِلَّا أَنِّي أَخْشَى أَنْ لَا تَحِلَّ لِي مُنَاكَحَتُهُمْ فَمَا تَأْمُرُنِي ؟ فَقَالَ : فَكَيْفَ تَصْنَعُ وَأَنْتَ شَابٌّ ، أَتَصْبِرُ؟ قُلْتُ : أَتَّخِذُ الْجَوَارِيَ قَالَ : فَهَاتِ الْآنَ فَبِمَا تَسْتَحِلُّ

فرمود : سبحان‌الله : این گفتار خوارج است ، سپس فرمود : اگر بخواهید آگاهتان کنم ؟ من عرضکردم : نه ، پس فرمود : همانا برای شما بد است که چیزی‌را تا ازما نشنیده‌اید بگوئید ، گوید : من فهمیدم که حضرت مارا بگفتار محمد بن مسلم وامیدارد .

شرح ـ مجلسی (ره) گوید : عقیده صاحب برید این بوده که هر که امر امامت‌را نشناسد چه‌حجت براو قائم شود وچه نشود ، وچه انکار هم بکند یانکند کافر است ، ولی عقیدهٔ محمد بن مسلم این بوده که در صورتی کافر است که انکارکند ، واگر انکار نکندکافر نیست ، واین همان واسطه بین ایمان وکفراست که مستضعف وگمراه نامیده شود ، وگویا مقصود ازکافر در اینجاکسی است که احکام کفر مانند نجاست‌و عدم جواز مباشرت ونکاه وغیر آن براو بلدباشد چنانچه برخی از اصحاب گفته‌اند وگرنه در استحقاق عقوبت وخلود برخی ازآنان درآتش خلافی نیست .

واین‌که حضرت فرمود : «این گفتار خوارج است» زیرا آنها گویند : هرکه گناه کبیره‌کند و اصرار برصغیره‌کند کافر است وازاسلام بیرون رود وسزاوارکشتن است ، واز این رو بکفر امیر المؤمنین علیه‌السلام درقصهٔ حکمیت‌حکم کنند ، بااینکه خودآنهاحضرت‌را برقبول حکمیت واداشتند ، واورا مجبور برقبول حکم آن مرد احمق وجائر ودشمن امیرالمؤمنین علیه السلام کردند ، وبااینکه آن‌بزرگوار بطور مطلق بحکم آنان رضا نداد ، بلکه درصورتی‌که برطبق‌کتاب وسنت‌حکم کنند رضایت داد ، وآن‌دوملعون برخلاف‌کتاب وسنت حکم کردند وآنچه‌آن حضرت علیه‌السلام انجام داد معصیت نبود وتفصیل این‌مطلب‌را درکتاب کبیرمان گفته‌ایم . وفیض (ره) گوید : این‌که راوی حاضر نشد که حضرت صادق علیه السلام بحق آگاهشان کند برای این بودکه دانست‌که حضرت برخلاف عقیدهٔ او بگوید ، وآنگاه نزدآن دونفر که طرف نزاعش بودند رسوا شود ازاین رو حاضر نشد وشاید پیش خود مطلب‌را قبول‌کرده بود وازحرف سابقش برگشته است .

٢ ـ زراره گوید : بحضرت باقر علیه السلام عرضکردم : چه فرمائی دربارهٔ زناشوئی بااین مردم (که قائل بامامت شما نیستند یعنی سنیها) زیرا من باین سن‌که می‌بینید رسیده‌ام وهنوز زن نگرفته‌ام ؟ فرمود : چه چیز جلوگیریت‌کرده از ازدواج ؟ عرضکردم : چیزی جلوگیریم نکرده جز این‌که میترسم

الْجَوَارِيَ ؟ قُلْتُ : إِنَّ الْأَمَةَ لَيْسَتْ بِمَنْزِلَةِ الْحُرَّةِ إِنْ رَابَنِي بَشَيْءٍ بِعْتُهَا وَاعْتَزَلْتُهَا ؛ قَالَ : فَحَدِّثْنِي بِمَا اسْتَحْلَلْتَهَا ؟ قَالَ : فَلَمْ يَكُنْ عِنْدِي جَوَابٌ .

فَقُلْتُ لَهُ : فَمَا تَرَى أَتَزَوَّجُ ؟ فَقَالَ : مَا أُبَالِي أَنْ تَفْعَلَ ، قُلْتُ : أَرَأَيْتَ قَوْلَكَ : مَا أُبَالِي أَنْ تَفْعَلَ ، فَإِنَّ ذَلِكَ عَلَى جَهَتَيْنِ تَقُولُ : لَسْتُ أُبَالِي أَنْ تَأْثَمَ مِنْ غَيْرِ أَنْ آمُرَكَ ، فَمَا تَأْمُرُنِي أَفْعَلُ ذَلِكَ بِأَمْرِكَ ؟ فَقَالَ لِي : قَدْ كَانَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله تَزَوَّجَ وَقَدْ كَانَ مِنْ أَمْرِ امْرَأَةِ نُوحٍ وَامْرَأَةِ لُوطٍ مَا قَدْ كَانَ ، إِنَّهُمَا قَدْ كَانَتَا تَحْتَ عَبْدَيْنِ مِنْ عِبَادِنَا صَالِحَيْنِ ، فَقُلْتُ : إِنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وآله لَيْسَ فِي ذَلِكَ بِمَنْزِلَتِي إِنَّمَا هِيَ تَحْتَ يَدِهِ وَهِيَ مُقِرَّةٌ بِحُكْمِهِ ، مُقِرَّةٌ بِدِينِهِ قَالَ : فَقَالَ لِي : مَا تَرَى مِنَ الْخِيَانَةِ فِي قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ «فَخَانَتَاهُمَا» مَا يَعْنِي بِذَلِكَ إِلَّا الْفَاحِشَةَ وَقَدْ زَوَّجَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ فُلَانًا ، قَالَ : قُلْتُ : أَصْلَحَكَ اللهُ مَا تَأْمُرُنِي أَنْطَلِقُ فَأَتَزَوَّجُ بِأَمْرِكَ ؟ فَقَالَ لِي : إِنْ كُنْتَ فَاعِلًا فَعَلَيْكَ بِالْبَلْهَاءِ مِنَ النِّسَاءِ ؛ قُلْتُ : وَمَا الْبَلْهَاءُ قَالَ : ذَوَاتُ الْخُدُورِ الْعَفَائِفُ .

ازدواجشان برمن حلال نباشد ، پس دراین باره چه دستوری بمن میدهید ؟ فرمود : پس توجه میکنی با اینکه جوانی ؟ آیابرد باری میکنی ؟ عرضکردم : کنیزها را (برای زناشوئی) میگیریم ، فرمود : اکنون بیاور (آنچه در بارهٔ آنها داری ، وبگوبدانم) بچه دلیل کنیزان را حلال دانی ؟ عرضکردم : کنیز کههمانند زن آزادنیست اگر چیزی ازاو دیدم که مرا بشك انداخت اورا می فروشم وازاوکناره میگیرم، فرمود : برایم بیان کن بچه دلیل اورابرخود حلال میدانی ؟ گوید : من جوابی (وپاسخی) نداشتم که بآن حضرت عرض کنم .

(مجلسی (ره) گوید : علت ترس زراره از ازدواج باآنها این بود که زراره اصرار داشته که واسطه‌ای میان ایمان وکفر نیست (چنانچه پیش از این نیز بدان اشاره شد) و همهٔ مخالفین وگرچه از فرق شیعه غیراز امامیه باشندکافر میدانسته ، واحکام کفر را در دنیا و آخرت برآنان جاری میکرده ، و امام علیه السلام دربارهٔ آمیزش کنیزان ازاوه‌طالبهٔ دلیل کرد یعنی اوهم زن کافره است وخصوص اگراهل کتاب نباشد وطیش حرام‌است چنانچه نکاح کافره حرام است ، پس چه فرقی میان آندو است ؟).

(زراره گوید) :پس بآنحضرت عرضکردم : چه‌فرمائی (بالاخره) ازدواج کنم (یانه) ؟ فرمود : من باکی ندارم که ازدواج کنی ، عرضکردم : این که فرمودی : من باکی ندارم که ازدواج کنی دومعنی‌دارد: یکی اینکه میفرمائی من باك ندارم توگناهی مرتکب شوی بی آنکه من بتو دستور دهم (دیگر اینکه‌برای من جایز است ؟) پس چه دستور دهی آیابفرمان شما اینکار را بکنم؟ فرمود : رسولخدا(ص) زن گرفت، و داستان زن نوح وزن لوط (رانیز که)میدانی چه‌بوده(که در سورهٔ تحریم آیهٔ ١٠ خداوند داستان آنهارا بیان فرماید:) «وبودند دوزیرسرپرستی(حبالهٔ نکاح) دوبنده‌ازبندگان شایستهٔما»؟ من‌عرضکردم : رسولخدا مانند من نبوده ، هما را زن زیردست او بوده : وبحکمش اقرار داشته ، و بدین‌او اعتراف میکرده ؟ گوید: بمن فرمود : درباره آن خیانت که درگفتار خدای عزوجل (درهمان آیه‌است که فرماید :) «پس خیانت

فَقُلْتُ : مَنْ هِيَ عَلىٰ دِينِ سالِمِ بْنِ أَبي حَفْصَةَ ؟ قالَ : لا، فَقُلْتُ : مَنْ هِيَ عَلىٰ دِينِ رَبيعَةَ الرَّأْيِ ؟ فَقالَ : لٰاوَلٰكِنَّ الْعَواتِقَ اللَّواتي لٰايَنْصِبْنَ كُفْراً وَلٰايَعْرِفْنَ مٰاتَعْرِفُونَ ، قُلْتُ : وَهَلْ تَعْدُو أَنْ تَكُونَ مُؤْمِنَةً أَوْ كافِرَةً ؟ فَقالَ تَصُومُ وَتُصَلّي وَتَتَّقِي اللهَ وَلٰاتَدْري مٰاأَمْرُكُمْ ؟ فَقُلْتُ : قَدْقالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : «هُوَالَّذي خَلَقَكُمْ فَمِنْكُمْ كافِرٌ وَمِنْكُمْ مُؤْمِنٌ» لٰاوَاللهِ لٰايَكُونُ أَحَدٌ مِنَ النّٰاسِ لَيْسَ بِمُؤْمِنٍ وَلٰاكافِرٍ .

قالَ : فَقالَ أَبُوجَعْفَرٍ عليه السلام : قَوْلُ اللهِ أَصْدَقُ مِنْ قَوْلِكَ يٰازُرٰارَةُ أَرَأَيْتَ قَوْلَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «خَلَطُوا عَمَلاً صٰالِحاً وَآخَرَ سَيِّئاً عَسَى اللهُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ» فَلَمّاقالَ «عَسىٰ» ؟ فَقُلْتُ : مٰاهُمْ إِلَّا مُؤْمِنينَ

کردند آن دوزن، چه نظرداری ؟ (آیا خداوند) مقصودی جز فاحشه (یعنی زنا) ندارد ؟ (اینطور نیست بلکه مقصود از خیانت شرك وکفر باطنی است وآندو پیغمبر، آنها را بزنی گرفته بودند) و رسولخدا (ص) بفلانی (یعنی عثمان) زن داد (درصورتیکه مطلب دراینجا بعکس آنچه تو دربارهٔ خود رسولخدا و زنانش گوئی بوده) ؟ گوید : عرضکردم : - خداوند کارشمارا به نیك گرداند - (بالاخره) چه دستوری بمن فرمائی؟ آیا بروم و بدستور شما (از اینها) زن بگیرم ؟ بمن فرمود : اگر اینکار را میکنی بتو سفارش کنم که از زنهای بی‌تمیز وساده بگیری ، عرضکردم : زنهای بی‌تمیز و ساده کیانند ؟ فرمود : پرده نشینان پارسا . عرضکردم: آنکه برکیش سالم بن أبی‌حفصه است ؟ فرمود : نه ؛ عرضکردم :آنکه برکیش ربیعة الرأی است ؟ فرمود : نه .

(مترجم گوید : سالم بن أبی‌حفصه از رؤسای زیدیه است و در روایات حضرت صادق علیه السلام او را لعن و تکذیب و تکفیر کرده ، وربیعه فقیه اهل مدینه بوده وچون برأی‌خود فتوی میداده اورا ربیعة الرأی نامیده اند) .

(سپس فرمود :) ولی تزویج کن دختران جوانی که درتحت سرپرستی پدرانشان هستند واظهار کفری نکنند و اطلاعی هم از آنچه شما دانید (واعتقاد شما بامامت ما) ندارند ، عرضکردم : جز اینست که آن دختر هم یامؤمن است ویاکافر ؟ فرمود : او نماز میخواند و روزه میگیرد وازخدا میترسد ولی عقیدهٔ شما را نمیداند ؟ عرضکردم : بتحقیق خدای عزوجل فرموده است : « او است آنکه شما را آفرید پس برخی از شما کافر است و برخی مؤمن» (سورهٔ تغابن آیهٔ ٢ - مقصود زرارة این است که مردم از این دو دسته خارج نیستند) نه بخدا سوگند کسی از مردم نیست که نه مؤمن باشد و نه کافر (و واسطه‌ای در بین نیست ؟)

گوید : حضرت باقر علیه السلام فرمود: ای زراره گفتار خداوند از گفتهٔ تو راست‌تر است ، آیا دیده‌ای گفتار خدای عزوجل راکه فرماید : (سورهٔ توبه آیه ١٠٢) « درآمیختند کردار نیك را باکردار بدامید است که خداوند توبه آنها را بپذیرد» (زراره گوید:) همینکه فرمود : « عسی : امید است که» من عرض کردم : آنها هم نیستند جزمؤمن و یاکافر (یعنی زراره صبر نکرد تاامام علیه السلام آیه راتمام کند و عقیده خود

أَوْ كَافِرِينَ ؛ قَالَ: فَقَالَ: مَا تَقُولُ فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ «إِلَّا الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ لَا يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلَا يَهْتَدُونَ سَبِيلًا» إِلَى الْإِيمَانِ ، فَقُلْتُ : مَا هُمْ إِلَّا مُؤْمِنِينَ أَوْ كَافِرِينَ ، فَقَالَ: وَاللهِ مَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ وَلَا كَافِرِينَ ، ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيَّ فَقَالَ: مَا تَقُولُ فِي أَصْحَابِ الْأَعْرَافِ ؟ فَقُلْتُ : مَا هُمْ إِلَّا مُؤْمِنِينَ أَوْ كَافِرِينَ ، إِنْ دَخَلُوا الْجَنَّةَ فَهُمْ مُؤْمِنُونَ وَ إِنْ دَخَلُوا النَّارَ فَهُمْ كَافِرُونَ ؛ فَقَالَ : وَاللهِ مَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ وَلَا كَافِرِينَ ، وَلَوْ كَانُوا مُؤْمِنِينَ لَدَخَلُوا الْجَنَّةَ كَمَا دَخَلَهَا الْمُؤْمِنُونَ وَلَوْ كَانُوا كَافِرِينَ لَدَخَلُوا النَّارَ كَمَا دَخَلَهَا الْكَافِرُونَ وَلَكِنَّهُمْ قَوْمٌ قَدِ اسْتَوَتْ حَسَنَاتُهُمْ وَ سَيِّئَاتُهُمْ فَقَصُرَتْ بِهِمُ الْأَعْمَالُ وَإِنَّهُمْ لَكَمَا قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ .

فَقُلْتُ : أَمِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ هُمْ أَمْ مِنْ أَهْلِ النَّارِ؟ فَقَالَ: اتْرُكْهُمْ حَيْثُ تَرَكَهُمُ اللهُ قُلْتُ : أَفَتُرْجِئُهُمْ؟ قَالَ: نَعَمْ أُرْجِئُهُمْ كَمَا أَرْجَأَهُمُ اللهُ ، إِنْ شَاءَ أَدْخَلَهُمُ الْجَنَّةَ بِرَحْمَتِهِ وَإِنْ شَاءَ سَاقَهُمْ إِلَى النَّارِ بِذُنُوبِهِمْ وَلَمْ يَظْلِمْهُمْ ، فَقُلْتُ : هَلْ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ كَافِرٌ؟ قَالَ : لَا، قُلْتُ : [فَ]هَلْ يَدْخُلُ النَّارَ إِلَّا كَافِرٌ ؟ قَالَ : فَقَالَ: لَا إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللهُ ، يَا زُرَارَةُ إِنَّنِي أَقُولُ مَا شَاءَ اللهُ وَأَنْتَ لَا تَقُولُ مَا شَاءَ اللهُ ، أَمَا إِنَّكَ إِنْ كَبُرْتَ رَجَعْتَ وَتَحَلَّلَتْ عَنْكَ عُقَدُكَ .

راتکرار کرد) گوید : پس فرمود : چه گوئی در گفتار خدای عز وجل : (سوره نساء آیه ٩٨) « مگر مستضعفان (ناتوانان) از مردان وزنان وکودکانی که نه چاره توانند ونه راه برند » که بایمان رسند ؟ عرضکردم : آنهاهم نیستند جز مؤمن یاکافر ، فرمود : بخدا ، سوگند آنها نه مؤمنند ونه کافر ، سپس رو بمن کرد وفرمود : چه گوئی دربارهٔ اصحاب اعراف ؟ (اعراف نام دیواریست میان بهشت وجهنم چنانچه از روایات وتفاسیر استفاده شود وپیش ازاین نیز گذشت) عرضکردم : آنهاهم نیستند جز مؤمن ویاکافر، اگر ببهشت روند مؤمنند واگر بدوزخ روند کافرند ، فرمود : بخدا سوگند نه مؤمنند ونه کافر واگر مؤمن بودند ببهشت میرفتند چنانچه دیگر مؤمنان ببهشت میروند ، و اگر کافر بودند بدوزخ میرفتند چنانچه دیگر کافران بدوزخ روند ، ولی آنها مردمی هستند که کارهای نیك وکارهای بد آنها برابر است ، وکردار نیك آنهارا (ببهشت) نرساند وحال اینها چنانست که خدای عزوجل فرموده .

پس من عرضکردم : آیا ایشان ازاهل بهشتند یا از اهل دوزخ ؟ فرمود : آنها را واگذار همانجا که خدا واگذارده (یعنی کارشان باخدا است) عرضکردم : آیا کار آنهارا بتأخیر اندازی (که خداهرچه خواهد باآنها انجام دهد) ؟ فرمود : آری من‌هم بتأخیر اندازم چنانچه خداوند بتأخیر انداخته ، اگر بخواهد بسبب رحمت خود آنهارا ببهشت برد ، واگر خواهد بسبب گناهانشان بدوزخشان کشد و ستمی‌هم بآنها نکرده ، عرضکردم : آیاکافری ببهشت میرود ؟ فرمود : نه ، عرضکردم : آیا بجز کافر کسی بدوزخ رود ، فرمود : نه ، جز آنکه خدا بخواهد ، ای زراره من میگویم آنچه خدا خواهد . (همان شود) وتو میگوئی آنچه خداخواهد ، هرآینه اگر تو بزرگ شوی ازاین حرف برگردی وخشمت (نسبت بمحالمان)

((بَابُ الْمُسْتَضْعَفِ))

﴿٣٨٨٠﴾ ١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنْ يُونُسَ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ، عَنْ زُرَارَةَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عليه السلام عَنِ الْمُسْتَضْعَفِ فَقَالَ: هُوَ الَّذِي لَا يَهْتَدِي حِيلَةً إِلَى الْكُفْرِ فَيَكْفُرُ وَلَا يَهْتَدِي سَبِيلًا إِلَى الْإِيمَانِ، لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يُؤْمِنَ وَلَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يَكْفُرَ، فَهُمُ الصِّبْيَانُ، وَمَنْ كَانَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ عَلَى مِثْلِ عُقُولِ الصِّبْيَانِ مَرْفُوعٌ عَنْهُمُ الْقَلَمُ.

٢ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ جَمِيلٍ، عَنْ زُرَارَةَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: الْمُسْتَضْعَفُونَ «الَّذِينَ لَا يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلَا يَهْتَدُونَ سَبِيلًا» قَالَ: لَا يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً

فرو نشیند (یا عقده‌های دلت باز شود).

توضیح - از روی‌هم رفته این‌حدیث مذمت بزرگی برای زراره اسفاده شود درصورتی‌که تمامی دانشمندان شیعه برجلالت مقام وعدالت وراستگوئی زراره اتفاق دارند، واز این‌رو در پاسخ گوئی باین حدیث فرموده‌اند: این گفتگوی زراره درآغاز کار او بوده چنانچه از خود حدیث‌هم استفاده شودکه در سنین جوانی بوده ودلش راضی نمی‌شده که مخالفین ببهشت روند وآنان‌راکافر می‌دانسته، وبعد از این‌عقیده برگشته وبابیان‌امام عليه السلام قانع شده‌است، وگذشته‌از این حدیث درمقابل احادیث بسیاری‌که مدح و وثاقت او رسیده است مقاومت نکند خصوصاً که ازجهت ارسال این حدیث‌را ضعیف دانسته‌اند، ووجه دیگر ضعف آن، بودن محمد بن عیسی درسند آن است‌که گرچه مدح وتوثیقی از برخی از علماء امامیه در بارهٔ او رسیده لکن سیدبن طاووس وصدوق واستادش‌ابن ولید اورا ضعیف شمرده‌اند، ومجلسی (ره) از شهید ثانی نقل کندکه فرموده: روشن شده است‌که تمام اخباری‌که در مذمت زراره رسیده است سندش بمحمدبن‌عیسی میرسد، واین قرینهٔ بزرگی است براین‌که نسبت باو حسادت ورزیده وانحرافی از او داشته‌است.

✿(باب مستضعف (ناتوان دردین))✿

۱ - زراره گوید: ازحضرت باقر عليه السلام راجع بمستضعف پرسش کردم: فرمود: اوکسی است که حیلهٔ بکفر نداردکه کافر شود، وراهی‌بایمان نیابد (تا مؤمن گردد) نتواند مؤمن شودونتواند کافر گردد، وآنها کودکانند، وهرمرد وزنی‌که عقل (وخرد) آنها چون عقل کودکان است، وقلم (تکلیف) از آنان برداشته شده است.

توضیح - مجلسی (ره) گوید: این‌که حضرت درکفر تعبیر به حیله فرمود و در ایمان تعبیر به‌راه برای این‌که کفر راهی ودلیلی ندارد، واگر چیزی‌هم باشدکه انسان‌را بکفر بکشاند همان حیله گری ونیرنگ وشبهات شیطانی است، ولی این کلام مجلسی (ره) باحدیث آینده سازگار نیست.

۲ - ونیز زراره از آن حضرت عليه السلام حدیث کندکه فرمود: مستضعفان «آن کسانند که چاره‌ای نتوانند وراه بجائی نبرند» فرمود: (یعنی) چاره بسوی ایمان نتوانند وکافرهم نشوند، (واینها کودکانند

إِلَى الْإيمانِ، وَلايَكْفُرُونَ، الصِّبْيانُ وَأَشْباهُ عُقُولِ الصِّبْيانِ مِنَ الرِّجالِ وَالنِّساءِ.

٣ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيادٍ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ، عَنِ ابْنِ رِئابٍ، عَنْ زُرارَةَ قالَ: سَأَلْتُ أَباجَعْفَرٍ عليه السلام عَنِ الْمُسْتَضْعَفِ، فَقالَ: هُوَالَّذي لايَسْتَطيعُ حيلَةً يَدْفَعُ بِها عَنْهُ الْكُفْرَ وَلايَهْتَدي بِها إِلى سَبيلِ الْإيمانِ، لايَسْتَطيعُ أَنْ يُؤْمِنَ وَلايَكْفُرَ قالَ: وَالصِّبْيانُ وَمَنْ كانَ مِنَ الرِّجالِ وَالنِّساءِ عَلى مِثْلِ عُقُولِ الصِّبْيانِ.

٤ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عيسى، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ جُنْدَبٍ عَنْ سُفْيانَ بْنِ السَّمْطِ الْبَجَلِيِّ قالَ: قُلْتُ لِأَبي عَبْدِاللهِ عليه السلام: ماتَقُولُ فِي الْمُسْتَضْعَفينَ فَقالَ لي شَبيهًا بِالْفَزِعِ: فَتَرَكْتُمْ أَحَدًا يَكُونُ مُسْتَضْعَفًا وَأَيْنَ الْمُسْتَضْعَفُونَ؟ فَوَاللهِ لَقَدْ مَشى بِأَمْرِكُمْ هٰذَا الْعَواتِقُ إِلَى الْعَواتِقِ فِي خُدُورِهِنَّ وَتُحَدِّثُ بِهِ السِّقايَاتُ فِي طَرِيقِ الْمَدينَةِ.

وکسانی که عقلشان چون کودکان است از مردان وزنان.

۳ ـ ونیز زراره گوید: ازحضرت باقر علیه السلام از مستضعف پرسیدم؟ فرمود اوکسی است که حیله‌ای که بوسیلهٔ آن کفررا ازخوددور کندنتواند وچاره‌ای ندارد که بدان براه ایمان رود، نتواندکه مؤمن شود، ونه کافر گردد، فرمود: و (آنها) کودکانند وهرکه از مردان و زنان که عقلشان چون عقل کودکان است.

٤ ـ سفیان بن سمط بجلی گوید: بحضرت صادق عرضکردم: چه گوئی دربارهٔ مستضعفان؟ حضرت مانند شخص هراسناکی بمن فرمود: مگر شما مستضعفی گذاردید؟ کجایند مستضعفان؟ بخدا سوگندعقیدهٔ شمارا دوشیزگان پشت پرده بهم رسانده‌اند، و زنان آبکش وسقا در راه مدینه (دربارهٔ مذهب شما) گفتگو کنند.

شرح ـ مجلسی (ره) گوید: گویااین اضطراب وفزع حضرت بخاطر خشم وانکاری بوده که برفاش کنندگان اسرار اهل بیت از شیعه داشته، زیرا آنان بسبب ترک تقیه مذهب اهل بیت را برملا کردند تاآنجا که دوشیزه‌گان پشت پرده با اینکه از خانه بدر نروند وزنان سقائی که کارشان تفتیش مذهب نیست ودر جستجوی آن نبودند از اسرار مذهب شیعه آگاه شدند، واین فاش کردن اسرار موجب زیان برائمه و شیعیان آنها میشد وبرای هدایت مردمان هم‌سودی نداشت، وسبب میشدکه مستضعفان ناصبی گردند ومعذور نباشند. وبدانکه مستضعف نزد بیشتر اصحاب ماکسی است که امام را نشناسد ومنکر اوهم نباشد وولایت شخص معینی راهم نداشته باشد چنانچه شهید در ذکری فرموده، واز شیخ مفید درکتاب غریه نقل کندکه فرموده: آنکس است که ولایت را شناخته ولی دربرائت توقف کند. (وباصطلاح تولی دارد ولی تبری ندارد)، وابن ادریس گفته است: آنکسی است که اختلاف مذاهب را نداند وبااهل حق هم‌دشمن نیست، سپس مجلسی (ره) گوید: واین موافق‌تر بااخبار است.

٥ عَنْهُ ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ فَضالَةَبْنِ أَيُّوبَ ، عَنْ عُمَرَبْنِ أَبانٍ قالَ: سَأَلْتُ أَباعَبْدِاللهِ عليه السلام عَنِ الْمُسْتَضْعَفِينَ فَقالَ : هُمْ أَهْلُ الْوَلايَةِ ، فَقُلْتُ أَيَّ وَلايَةٍ ؟ فَقالَ : أَما إِنَّها لَيْسَتْ بِالْوَلايَةِ فِي الدِّينِ وَلٰكِنَّها الْوَلايَةُ فِي الْمُناكَحَةِ وَالْمَوارَثَةِ وَالْمُخالَطَةِ وَهُمْ لَيْسُوا بِالْمُؤْمِنِينَ وَلا بِالْكُفّارِ وَمِنْهُمُ الْمُرْجَوْنَ لِأَمْرِاللهِ عَزَّ وَجَلَّ .

﴿٢٨٨٥﴾ ٦- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْوَشّاءِ ، عَنْ مُثَنًّى ، عَنْ إِسْماعِيلَ الْجُعْفِيِّ قالَ : سَأَلْتُ أَباجَعْفَرٍ عليه السلام عَنِ الدِّينِ الَّذِي لا يَسَعُ الْعِبادَ جَهْلُهُ ، فَقالَ : الدِّينُ واسِعٌ وَلٰكِنَّ الْخَوارِجَ ضَيَّقُوا عَلىٰ أَنْفُسِهِمْ مِنْ جَهْلِهِمْ ، قُلْتُ : جُعِلْتُ فِداكَ فَأُحَدِّثُكَ بِدِينِيَ الَّذِي أَنَا عَلَيْهِ ؟ فَقالَ : بَلىٰ ، فَقُلْتُ : أَشْهَدُ أَنْ لا إِلٰهَ إِلَّااللهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ وَالْإِقْرارُ بِما جاءَ مِنْ عِنْدِاللهِ وَأَتَوَلّاكُمْ وَأَبْرَءُ مِنْ عَدُوِّكُمْ وَمَنْ رَكِبَ رِقابَكُمْ وَتَأَمَّرَ عَلَيْكُمْ وَظَلَمَكُمْ حَقَّكُمْ ، فَقالَ: ما جَهِلْتَ

---

٥ ـ عمر بن ابان گوید : از امام صادق عليه السلام دربارهٔ مستضعفین پرسیدم ؟ فرمود : آنها اهل ولایت هستند ، عرضکردم : چه ولایتی ؟ فرمود : هر آینه آن ولایت دردین نیست بلکه ولایت (وهم بستگی) در ازدواج وارث ومعاشرت است ، وایشان نه مؤمنند ونه کافر ، وازآنهایند کسانی که بامیدخدای عزوجل هستند (وکارشان باخدا است که اگرخواهد عذاب کند یا ببخشد) .

شرح ـ مجلسی (ره) گوید : چون لفظ «ولایت» مجمل بوده واحتمال داده میشد که مقصود ولایت اهل بیت علیهم السلام باشد سائل عرضکرده است : چه ولایتی ، حضرت در پاسخ فرموده است : مقصود ولایت اهل بیت وامامان برحق نیست زیرا اگر اینطور بودند درزمرهٔ مؤمنین بودند ، یااین که مقصود از ولایت دردین آن ولایتی است که بسبب اتحاد در دین میانهٔ مؤمنین است چنانچه خدای سبحان فرماید : «والمؤمنون والمؤمنات بعضهم اولیاء بعض» . یعنی مردان مؤمن وزنان مؤمنه برخی از آنها دوستان برخی هستند .... (سورهٔ توبه آیه ۷۱) وحضرت فرموده است اینان نیستند بلکه مقصود مردمی هستند که متعصب در مذهب خود نیستند وباشما نیز بغض ندارند بلکه باشما ازدواج کنند وارث دهند وآمیزش کنند ، یااینکه مقصود این است برای شما ازدواج و معاشرت ایشان جایز است آنان از شما ارث برند وشما ازایشان ، پس پرسش سائل از حکم آنها بوده نه ازوصفشان ، یا این که حضرت حکمشان را بیان فرموده سپس آنهارا معرفی کرده است که اینان مؤمن نیستند وکافرهم نیستند . . .

٦ ـ اسماعیل جعفی گوید : از حضرت باقر عليه السلام پرسیدم : از آن دینی که بربندگان روا نیست نسبت بدان نادان باشند (وباید بدانند که آن چه دینی است ؟) فرمود : دین وسیع است ، ولی خوارج از روی نادانی خودشان برخود تنگه گرفتند (وگرفتار شدند) عرضکردم : قربانت (اجازه میفرمائید) من دین خودم را که برآن هستم برای شما بازگویم ؟ فرمود : آری ، عرضکردم : گواهی دهم که معبودی جزخدای یگانه نیست ، وگواهی دهم که محمد بنده ورسول اوست ، وآنچه ازجانب خداوند آورده است قبول دارم ، وشمارا دوست دارم ، واز دشمن شما وهرکه برشما بزرگی کند واستیلاء خواهد وخودرا امیر

شَيْئاً ! هُوَوَاللهِ الَّذِي نَحْنُ عَلَيْهِ ؛ قُلْتُ : فَهَلْ سَلِمَ أَحَدٌلَايَعْرِفُ هٰذَاالْأَمْرَ؟ فَقَالَ : لَاإِلَّاالْمُسْتَضْعَفِينَ قُلْتُ: مَنْهُمْ؟ قَالَ: نِسَاؤُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ ، ثُمَّ قَالَ : أَرَأَيْتَ اُمَّ أَيْمَنَ؟ فَإِنِّي أَشْهَدُ أَنَّهَا مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَمَا كَانَتْ تَعْرِفُ مَاأَنْتُمْ عَلَيْهِ .

٧ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ عِيسَى ، عَنْ يُونُسَ ، عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ : قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام ، مَنْ عَرَفَ اخْتِلَافَ النَّاسِ فَلَيْسَ بِمُسْتَضْعَفٍ .

٨ - مُحَمَّدُبْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ عِيسَى ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ جَمِيلِبْنِ دَرَّاجٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام :إِنِّي رُبَّمَاذَكَرْتُ هٰؤُلَاءِ الْمُسْتَضْعَفِينَ فَأَقُولُ : نَحْنُ وَهُمْ فِي مَنَازِلِ الْجَنَّةِ؟

وحاکم برشما داند ، وحق شمارا بستم بگیرد بیزارم ؟ فرمود : تو چیزی‌را نادان نیستی ، این همانست که بخدا سوگند ماهم برآن هستیم (وبدان معتقدیم) عرضکردم : آیا کسی‌که این امررا نداند (واز عذاب خداوند یاخلود درآتش) سالم ماند ؟ فرمود : نه ، مگر مستضعفان ، عرضکردم : آنهاکیانند ؟ فرمود : زنان و فرزندان شما ، سپس فرمود : آیا ام ایمن را دیده‌ای ؟ همانا من گواهی دهم که او اهل بهشت است در صورتی‌که آنچه شما برآنید (وبدان معتقدید) نمیدانست .

توضیح ـ فیض علیه‌الرحمه گوید : شایدام‌ایمن نام‌زنی درآنزمان بوده‌است که‌نزد مخاطب‌معروف بوده ، ومحتمل‌است که مقصود همان ام‌ایمنی بوده است که در زمان رسول خدا(ص) بوده وآنحضرت(ص) گواهی دادکه اواز اهل‌بهشت است ، ومجلسی(ره) گوید : ام‌ایمن همان‌آزاد شدهٔ رسولخدا(ص)بوده واز گواهان فدك است ، وخاصه و عامه از پیغمبر(ص) روایت کنندکه او اهل بهشت است ، تاآنجاکه گوید : «وماکانت تعرف‌ما انتم علیه ....»یعنی درصورتیکه او امامت سایر امامان جز امیرالمؤمنین علیه‌السلام را را نمیدانست و دراینباره معذور بود چون نشنیده‌بود وحجت براو تمام نشده بود ، وهم‌چنین مستضعف‌بهمین جهت معذور است ، واما دربارهٔ امامت أمیرالمؤمنین ومعرفت نداشتن ام‌ایمن بدان بسیار بعید است واینکه ام‌ایمن‌زن دیگری بوده باشدکه نزد مخاطب معروف بوده بعیدتراست (پایان) واین اشاره بکلام‌فیض(ره) است ، ولی این استبعاد زیادی‌که مجلسی علیه‌الرحمه‌کرده وجهش ظاهر نیست بلکه از سیاق روایت ظاهر گرددکه بعیدنیست مقصود آن ام‌ایمن نبوده باشد ، زیراگواهی دادن حضرت صادق علیه‌السلام باینکه او اهل بهشت‌است‌بااینکه پیش‌ازآن رسولخدا(ص)بدان گواهی‌داده ، ونشناختن‌اوآنچه شیعیان زمان حضرت صادق علیه‌السلام بدان معتقد بوده‌اند با اینکه او در زمان خلافت عثمان از دنیا رفته چندان مهم نبوده و هم‌چنین از لفظ «أرایت» و دیگر مطالب استفاده شودکه احتمال فیض (ره) چندان بعید نیست .

٧ـ ابوبصیر گوید : حضرت صادق علیه‌السلام فرمود : هرکه‌اختلاف‌مردم را (دردین بفهمدمستضعف نباشد (زیرا دراینصورت پیداکردن مذهب حق براو عقلا وشرعاً لازم است) .

٨ـ جمیل‌بن دراج گوید بحضرت صادق‌علیه‌السلام عرضکردم : هرآینه من گاهی بیاد این‌مستضعفین میافتم و میگویم : ما وآنها درمنازل بهشت همراهیم ؟ پس حضرت‌صادق علیه‌السلام فرمود : هرگزخداوند

فَقَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام: لَايَفْعَلُ اللهُ ذٰلِكَ بِكُمْ أَبَداً .

٩ - عَنْهُ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ التَّيْمِيِّ ، عَنْ أَخَوَيْهِ مُحَمَّدٍ وَ أَحْمَدَ ابْنَيِ الْحَسَنِ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ يَعْقُوبَ ، عَنْ مَرْوَانَ بْنِ مُسْلِمٍ ، عَنْ أَيُّوبَ بْنِ الْحُرِّ قَالَ : قَالَ رَجُلٌ لِأَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام وَنَحْنُ عِنْدَهُ: جُعِلْتُ فِدَاكَ ، إِنَّا نَخَافُ أَنْ نَنْزِلَ بِذُنُوبِنَا مَنَازِلَ الْمُسْتَضْعَفِينَ ، قَالَ فَقَالَ : لَاوَاللهِ لَايَفْعَلُ اللهُ ذٰلِكَ بِكُمْ أَبَداً .

عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ رَجُلٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ مِثْلَهُ .

١٠ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ أَبِي الْمَغْرَا ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: مَنْ عَرَفَ اخْتِلَافَ النَّاسِ فَلَيْسَ بِمُسْتَضْعَفٍ .

﴿٢٨٩٠﴾ ١١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مِهْرَانَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَنْصُورٍ الْخُزَاعِيِّ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ سُوَيْدٍ ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى عليه السلام قَالَ : سَأَلْتُهُ عَنِ الضُّعَفَاءِ ، فَكَتَبَ إِلَيَّ : الضَّعِيفُ مَنْ لَمْ تُرْفَعْ إِلَيْهِ حُجَّةٌ وَلَمْ يَعْرِفِ الْاِخْتِلَافَ ، فَإِذَا عَرَفَ الْاِخْتِلَافَ فَلَيْسَ بِمُسْتَضْعَفٍ .

١٢ - بَعْضُ أَصْحَابِنَا ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَبِيبٍ الْخَثْعَمِيِّ ، عَنْ أَبِي سَارَةَ إِمَامِ مَسْجِدِ بَنِي هِلَالٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : لَيْسَ الْيَوْمَ مُسْتَضْعَفٌ ، أَبْلَغَ الرِّجَالُ الرِّجَالَ وَالنِّسَاءُ النِّسَاءَ .

باشما چنين نكند ! .

شرح ـ مجلسى (ره) گويد : مقصود راوى اين است كه ما بسبب گناهانمان ميترسيم كه خداوند مارا در درجهٔ مستضعفين از مخالفين قرار دهد ، يا برما گران است كه آنها با اينكه مخالفند داخل بهشت شوند وبا ما درمنازلمان باشند ، وفيض(ره) گويد : اينكه امام عليه السلام فرمود : «هرگز خداوند با شماچنين نكند» براى آنستكه منازل مؤمنين دربهشت در درجهٔ بلندترى ازمستضعفين است اگرچه همگى ببهشت روند، وگنهكاران از مؤمنين پس از تطهير وپاك شدن از گناهان داخل بهشت گردند .

٩ـ ايوب بن حر گويد : مردى بحضرت صادق عليه السلام عرضكرد ـ وماهم درخدمت آن بزرگوار بوديم ـ كه : قربانت .. ما ميترسيم بواسطهٔ گناهانمان (دربهشت) بدرجه مستضعفين تنزل كنيم ؟ گويد : پس آنحضرت فرمود : نه بخدا سوگند هرگز خداوند باشما چنين نكند .

١٠ـ (مانند حديث ٧ است) .

١١ ـ على بن سويد گويد ازحضرت موسى بن جعفر عليه السلام ازضعفاء (ناتوان دردين) پرسيدم ؟ پس بمن نوشت : ضعيف آنكسى است كه حجت باو نرسيده و اختلافرا نفهميده است ، وچون اختلاف رافهميد مستضعف نيست .

١٢ـ حضرت صادق عليه السلام فرمود ، امروز ديگر مستضعفى نيست ، (زيرا) مردان بمردان

﴿ بابٌ ﴾

✡(اَلْمُرْجَوْنَ لِأَمْرِ اللهِ)✡

١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ . عَنْ مُوسَى بْنِ بَكْرٍ ، عَنْ زُرَارَةَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام فِي قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَ جَلَّ « وَآخَرُونَ مُرْجَوْنَ لِأَمْرِ اللهِ » قَالَ : قَوْمٌ كَانُوا مُشْرِكِينَ فَقَتَلُوا مِثْلَ حَمْزَةَ وَجَعْفَرٍ وَأَشْبَاهِهِمَا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ، ثُمَّ إِنَّهُمْ دَخَلُوا فِي الْإِسْلَامِ فَوَحَّدُوا اللهَ وَتَرَكُوا الشِّرْكَ وَلَمْ يَعْرِفُوا الْإِيمَانَ بِقُلُوبِهِمْ فَيَكُونُوا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فَتَجِبَ لَهُمُ الْجَنَّةُ ، وَلَمْ يَكُونُوا عَلَى جُحُودِهِمْ فَيَكْفُرُوا فَتَجِبَ لَهُمُ النَّارُ فَهُمْ عَلَى تِلْكَ الْحَالِ إِمَّا يُعَذِّبُهُمْ وَإِمَّا يَتُوبُ عَلَيْهِمْ .

٢ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَسَّانٍ ، عَنْ مُوسَى بْنِ بَكْرٍ الْوَاسِطِيِّ ، عَنْ رَجُلٍ قَالَ : قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام : الْمُرْجَوْنَ قَوْمٌ كَانُوا مُشْرِكِينَ فَقَتَلُوا مِثْلَ حَمْزَةَ وَجَعْفَرٍ وَأَشْبَاهِهِمَا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ثُمَّ إِنَّهُمْ بَعْدَ ذَلِكَ دَخَلُوا فِي الْإِسْلَامِ فَوَحَّدُوا اللهَ وَتَرَكُوا الشِّرْكَ وَلَمْ يَكُونُوا يُؤْمِنُونَ فَيَكُونُوا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَلَمْ يُؤْمِنُوا فَتَجِبَ لَهُمُ الْجَنَّةُ وَلَمْ يَكْفُرُوا فَتَجِبَ لَهُمُ النَّارُ فَهُمْ عَلَى تِلْكَ الْحَالِ مُرْجَوْنَ لِأَمْرِ اللهِ .

(دین حق) را رسانده‌اند و زنان بزنان .

✡(باب آنانکه بامید خدایند (و کارشان باخدا است))✡

١ـ حضرت باقر علیه السلام در گفتار خدای عزوجل : « ودیگران که بامید خدایند » (سورهٔ توبه آیهٔ ١٠٦) فرمود : اینها مردمی مشرك بودند ، که مانند حمزه وجعفر ونظائر ایشان را ازمؤمنین کشتند ، سپس همانها مسلمان شدند پس خدا را بیگانگی شناختند و شرك را رها کردند ، و بدلهایشان ایمان را نپذیرفتند تا از مؤمنین باشند و بهشت برآنها واجب گردد ، وبرانکارشان نیز نماندند تاکافر باشند وآتش دوزخ برآنها لازم باشد ، پس آنها برهمین منوال هستند یا خدا عذابشان کند و یاتوبه‌شان را بپذیرد .

٢ـ حضرت باقر علیه السلام فرمود : مرجون لامرالله و آنانکه بامید خدایند مردمانی هستندکه مشرك بودند پس حمزه و جعفر و مانند اینها از مؤمنین را کشتند ، سپس همانها بعداز این کارشان مسلمان شدند و خدا را بیگانگی شناختند و شرك را رها کردندولی ایمان کامل نیاوردند تا در زمرهٔ مؤمنین باشند و بدل ایمان نیاوردند تابهشت برآنها واجب گردد ، وکافر نشدند تاآتش دوزخ برآنها لازم شود، پس اینان برهمین حال بامید خدایند .

﴿باب﴾

﴿اَصْحَابِ الْاَعْرَافِ﴾

١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ اَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ، عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ ، وَعَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ يُونُسَ ، عَنْ رَجُلٍ جَمِيعاً ، عَنْ زُرَارَةَ قَالَ : قَالَ لِي أَبُوجَعْفَرٍ عليه السلام : مَاتَقُولُ فِي أَصْحَابِ الْأَعْرَافِ ؟ فَقُلْتُ : مَاهُمْ إِلَّا مُؤْمِنُونَ أَوْ كَافِرُونَ إِنْ دَخَلُوا الْجَنَّةَ فَهُمْ مُؤْمِنُونَ وَإِنْ دَخَلُوا النَّارَ فَهُمْ كَافِرُونَ ، فَقَالَ : وَاللهِ مَاهُمْ بِمُؤْمِنِينَ وَلَا كَافِرِينَ وَلَوْ كَانُوا مُؤْمِنِينَ دَخَلُوا الْجَنَّةَ كَمَا دَخَلَهَا الْمُؤْمِنُونَ وَلَوْ كَانُوا كَافِرِينَ لَدَخَلُوا النَّارَ كَمَا دَخَلَهَا الْكَافِرُونَ وَلٰكِنَّهُمْ قَوْمٌ اسْتَوَتْ حَسَنَاتُهُمْ وَسَيِّئَاتُهُمْ فَقَصُرَتْ بِهِمُ الْأَعْمَالُ وَإِنَّهُمْ لَكَمَا قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ ، فَقُلْتُ : أَمِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ هُمْ أَوْمِنْ أَهْلِ النَّارِ ؟ فَقَالَ : اتْرُكْهُمْ حَيْثُ تَرَكَهُمُ اللهُ ، قُلْتُ : أَفَتَرْجِئُهُمْ ؟ قَالَ : نَعَمْ اَرْجِئْهُمْ كَمَا أَرْجَأَهُمُ اللهُ إِنْ شَاءَ أَدْخَلَهُمُ الْجَنَّةَ بِرَحْمَتِهِ وَإِنْ شَاءَ سَاقَهُمْ إِلَى النَّارِ بِذُنُوبِهِمْ وَلَمْ يَظْلِمْهُمْ ، فَقُلْتُ : هَلْ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ كَافِرٌ ؟ قَالَ : لَا ، قُلْتُ : هَلْ يَدْخُلُ النَّارَ إِلَّا كَافِرٌ ؟ قَالَ : فَقَالَ : لَا إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللهُ يَازُرَارَةُ إِنَّمَا أَقُولُ : مَاشَاءَ اللهُ وَأَنْتَ لَاتَقُولُ مَاشَاءَ اللهُ ، أَمَا إِنَّكَ إِنْ كَبُرْتَ رَجَعْتَ وَتَحَلَّلَتْ [عَنْكَ] عُقَدُكَ .

﴿باب اصحاب اعراف﴾

١ - زراره گوید : امام باقر علیه السلام بمن فرمود : چه گوئی دربارهٔ اصحاب اعراف ؟ عرضکردم: اینها نیستند جز اینکه یا مؤمنند ویا کافرند ، اگر ببهشت روند مؤمنند و اگر بدوزخ روند کافرند فرمود : نه بخدا سوگند نه مؤمنند ونه کافر ، واگر مؤمن بودند ببهشت میرفتند چنانچه مؤمنان بروند ، و اگر کافر بودند بدوزخ میرفتند چنانچه کافران روند ، ولی اینان مردمانی هستند که کار های نیك و کار های بدشان برابر بود ، وکردار نیك آنهارا (ببهشت) نرساند ، و آنها چنانند که خدای عزوجل فرموده است ، من عرضکردم : آیا ایشان ازاهل بهشتند یا از اهل دوزخ ؟ فرمود : آنها را واگذار همانجا که خدا واگذارده (یعنی کارشان باخدا است) ، من عرضکردم : آیا کار آنها را بتاخیر اندازی ؟ فرمود : آری بتأخیر اندازم چنانچه خداوند کارشان را بخود (وسرانجام نامعلومی) واگذار کرده ، اگر خواهد برحمت خود آنهارا ببهشت برد ، واگر خواهد آنانرا بسبب گناهانشان بدوزخ کشد و ستم بآنها نکرده است ، پس عرضکردم: آیا کافری ببهشت رود ؟ فرمود : نه ، عرضکردم : آیا بجز کافر کسی بدوزخ رود ؟ گوید : فرمود : نه مگر اینکه خدا خواهد ، ای زرارة من گویم : آنچه خدا خواهد وتو نمیگوئی : آنچه خدا خواهد، همانا چون تو بزرگ شوی ازاین حرف برگردی وعقده‌های دلت باز شود .

توضیح ـ این قسمتی ازحدیث مفصلی است که تمامی آن درباب ضلال گذشت .

﴿٢٨٩٥﴾٢- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيادٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَسّانٍ ، عَنْ مُوسَى بْنِ بَكْرٍ ، عَنْ رَجُلٍ قالَ : قالَ أَبُوجَعْفَرٍ عليه السلام : «الَّذِينَ خَلَطُوا عَمَلاً صالِحاً وَ آخَرَ سَيِّئاً» فَأُولَئِكَ قَوْمٌ مُؤْمِنُونَ يُحْدِثُونَ فِي إِيمانِهِمْ مِنَ الذُّنُوبِ الَّتِي يَعِيبُهَا الْمُؤْمِنُونَ وَ يَكْرَهُونَها فَأُولَئِكَ عَسَى اللهُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ .

(بابٌ)

﴿في صُنُوفِ أَهْلِ الْخِلافِ وَذِكْرِ الْقَدَرِيَّةِ وَالْخَوارِجِ وَالْمُرْجِئَةِ وَأَهْلِ الْبُلْدانِ﴾

١- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مَرْوَكِ بْنِ عُبَيْدٍ ، عَنْ رَجُلٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : لَعَنَ اللهُ الْقَدَرِيَّةَ ، لَعَنَ اللهُ الْخَوارِجَ ، لَعَنَ اللهُ الْمُرْجِئَةَ قالَ : قُلْتُ : لَعَنْتَ هؤُلاءِ مَرَّةً مَرَّةً وَلَعَنْتَ هؤُلاءِ مَرَّتَيْنِ ؟ ! قالَ : إِنَّ هؤُلاءِ يَقُولُونَ : إِنَّ قَتْلانا مُؤْمِنُونَ فَدِماؤُنا مُتَلَطِّخَةٌ بِثِيابِهِمْ إِلى يَوْمِ الْقِيامَةِ ، إِنَّ اللهَ حَكى عَنْ قَوْمٍ فِي كِتابِهِ : «لَنْ نُؤْمِنَ لِرَسُولٍ حَتّى يَأْتِيَنا بِقُرْبانٍ تَأْكُلُهُ النّارُ قُلْ قَدْ جاءَكُمْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِي بِالْبَيِّناتِ وَبِالَّذِي قُلْتُمْ فَلِمَ قَتَلْتُمُوهُمْ إِنْ كُنْتُمْ صادِقِينَ» قالَ : كانَ بَيْنَ الْقاتِلِينَ وَالْقائِلِينَ خَمْسُمِائَةِ عامٍ فَأَلْزَمَهُمُ اللهُ الْقَتْلَ بِرِضاهُمْ ما فَعَلُوا .

---

٢ ـ حضرت باقر علیه السلام (در تفسیر گفتار خدای تعالی) : «آنانکه آمیختند کرداری نیك را باکرداری بد» (سورهٔ توبه آیه ١٠٢) فرمود : آنان مردمی مؤمن بودند که در ایمانشان گناهی پدید آوردند که مؤمنین آن گناهان را بد میدانستند و ناخوش داشتند ، پس اینانند که امید میرود خداوند توبه‌شان‌را بپذیرد .

﴿باب﴾

(در بیان حال أصناف مخالفین وقدریه وخوارج ومرجئه واهالی شهرها وبلاد)

١ ـ مردی از حضرت صادق علیه السلام حدیث کند که فرمود : خدا لعنت کند قدریه‌را ، خدا لعنت کند خوارج‌را ، خدا لعنت کند مرجئه را ، خدا لعنت کند مرجئه را گوید : من عرضکردم : قدریه و خوارج را هر کدام یك بار لعنت کردی ، واینان‌را (یعنی مرجئه) را دوبار؟ فرمود : اینها میگویند : کشندگان ما مؤمنند ، پس دامنشان تاروز قیامت بخون ما آلوده است ، همانا خداوند در کتاب خود از مردمی حکایت کند که (گفتند) : « هرگز ایمان بپیامبری نیاوریم تا برای ما قربانی بیاورد که آتش آنرا بخورد بگو همانا آمد شما را پیامبرانی پیش ازمن با نشانه‌ها وباهمانکه گفتید پس چرا کشتید آنهارا اگر راستگویانید » (سوره آل عمران آیهٔ ١٨٣) فرمود : میانهٔ کشندگان وگویندگان (باین حرف) پانصدسال فاصله بود و خداوند کشتن‌را بآنان نسبت داده برای اینکه بدانچه آنها (یعنی کشندگان) کردند راضی بودند .

شرح ـ قدریه در روایات بر جبری و تفویضی هر دو اطلاق شده ودر اینجا مقصود دومی است

٢ - عَلِيُّ بْنُ إبْراهِيمَ ، عَنْ أبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَكِيمٍ ، وَحَمّادِ بْنِ عُثْمانَ عَنْ أبِي مَسْرُوقٍ قالَ : سَألَنِي أبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام عَنْ أهْلِ البَصْرَةِ ما هُمْ ؟ فَقُلْتُ : مُرْجِئَةٌ وَ قَدَرِيَّةٌ وَ حَرُورِيَّةٌ ، فَقالَ : لَعَنَ اللهُ تِلْكَ المِلَلَ الكافِرَةَ المُشْرِكَةَ الَّتِي لا تَعْبُدُ اللهَ عَلى شَيْءٍ .

٣ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيى ، عَنْ أحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الحَكَمِ ، عَنْ مَنْصُورِ بْنِ يُونُسَ ، عَنْ سُلَيْمانَ ابْنِ خالِدٍ ، عَنْ أبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : أهْلُ الشّامِ شَرٌّ مِنْ أهْلِ الرُّومِ وَأهْلُ المَدِينَةِ شَرٌّ مِنْ أهْلِ مَكَّةَ وَأهْلُ مَكَّةَ يَكْفُرُونَ بِاللهِ جَهْرَةً .

چنانچه پیش از این نیز گذشت ، و خوارج آنهایند که بر امام علیه‌السلام خروج کنند و مرجئه بحسب لغت از ارجاء بمعنای تأخیر است ، و بکسانی گویند که علی علیه السلام‌را از مرتبهٔ خود در خلافت تأخیر اندازند وخلیفهٔ چهارم دانند ، ونیز بآنان گویند که معتقدند که هیچ گناهی بایمان زیان نرساند زیرا ایمان درنظر آنها صرف عقیده است وعمل هیچ دخالتی درآن ندارد وروی این جهت گویند هیچ معصیتی بایمان‌زیان نرساند چنانچه هیچ طاعتی باکفر سود ندهد ، و این دستهٔ دوم آنهایند که گویندکشتن امام و مؤمنین اخیار موجب عذاب نشود زیرا صرف اعتقاد بخدا و رسول را ایمان دانند و وجه این که‌آنها را مرجئه گویند اینست که اینان عذاب را از گناه پس اندازند ومؤخر کنند ، وظاهر این است‌که مقصود از مرجئه این معنای دوم است اگرچه چنانچه مرحوم مجلسی (ره) گوید : ممکن است بمعنای اول هم باشد زیراآنان که علی‌را خلیفه چهارم دانند (وانتخاب خلیفه‌را برأی مردم دانند) کشتن هرکس‌که برخلیفهٔ زمان بشورد جایز دانند اگر چه از ائمه دین وفرزندان رسولخدا (ص) باشند ، وباید دانست‌که آیه نقل بمعنا شده وگرنه لفظ آیه «لانؤمن» است بجای «لن نؤمن» .

٢ - ابو مسروق گوید : حضرت صادق علیه السلام از من دربارهٔ اهل بصره پرسید که (بر)چه (مذهبی) هستند ؟ عرضکردم : مرجئه ، وقدریه ، و حروریه ، فرمود : خدا لعنت کند این ملتهای کافر مشرک‌را که بهیچ‌وجه خدا پرست نیستند .

توضیح - حروریه دسته‌ای ازخوارجندکه به حروراء که محلی است نزدیك کوفه منسوبند .

٣ - حضرت صادق علیه السلام فرمود : اهل شام بدتر از مردم رومند ، واهل مدینه از اهل مکه بدترند ، واهل مکه آشکارا بخداکفر ورزند .

شرح : مجلسی (ره) گوید : محتمل است‌که این کلام درزمان بنی‌امیه صادر شده‌که اهل شام از بنی امیه وپیروانشان بودند وآنها منافق بودندکه بزبان اظهاراسلام میکردند ودردل کافر بودند ، ومنافق از کافر بدتر است ، وهم آنها بودندکه امیرالمؤمنین علیه السلام‌را سب میکردند واین خود کفر بخدای بزرگ بود ولی نصاری واهل روم‌چنین کاری نمیکردند (پس بدوسبب این‌ها بدتر از اهل روم بودند) - تاآنکه گوید - : وتفاوت بین این شهرها برای این بوده‌است‌که بیشتر مخالفین در آن‌زمان از ناصبیان منحرف از اهل بیت علیهم السلام بوده‌اند و مخصوصاً اهل این سه شهر ، وسبب اختلافشان تفاوت آنها در

٤ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ خَالِدٍ ، عَنْ عُثْمَانَبْنِ عِيسَى ، عَنْ سَمَاعَةَ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ ، عَنْ أَحَدِهِمَا عليهما السلام قَالَ : إِنَّ أَهْلَ مَكَّةَ لَيَكْفُرُونَ بِاللهِ جَهْرَةً وَإِنَّ أَهْلَ الْمَدِينَةِ أَخْبَثُ مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ ، أَخْبَثُ مِنْهُمْ سَبْعِينَ ضِعْفاً .

(٢٩٠٠) ٥ - مُحَمَّدُبْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ عِيسَى ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ فَضَالَةَ بْنِ أَيُّوبَ عَنْ سَيْفِبْنِ عَمِيرَةَ ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ الْحَضْرَمِيِّ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام : أَهْلُ الشَّامِ شَرٌّ أَمْ [أَهْلُ] الرُّومِ؟ فَقَالَ: إِنَّ الرُّومَ كَفَرُوا وَلَمْ يُعَادُونَا وَإِنَّ أَهْلَ الشَّامِ كَفَرُوا وَ عَادُونَا .

٦ - عَنْهُ ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ الْحُسَيْنِ ، عَنِ النَّضْرِبْنِ شُعَيْبٍ ، عَنْ أَبَانِبْنِ عُثْمَانَ ، عَنِ الْفُضَيْلِبْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : لَاتُجَالِسُوهُمْ - يَعْنِي الْمُرْجِئَةَ - لَعَنَهُمُ اللهُ وَ لَعَنَ [اللهُ] مِلَلَهُمُ الْمُشْرِكَةَ الَّذِينَ لَايَعْبُدُونَ اللهَ عَلَى شَيْءٍ مِنَ الْأَشْيَاءِ .

دشمنی اهل بیت علیهم السلام از جهت شدت وضعف بوده است ، وشبهه نیست دراین که ناصبیها خبیث‌تر از کفارند ، ونسبت اهل مکه بکفر آشکارا بجهت اظهار دشمنی آنها باخاندان پیغمبر (ص) است که تابامروز هم در میان آنان هست وروز عاشورارا از بزرگترین عیدهای خود دانند ،وبعضی گفته‌اند : این که اهل مکه بکفر نسبت داده شده‌اند برای اینست که آنها هرگاه نافرمانی یا پرستش غیر از خدارا کنند یاجز اولیاء خدارا دوست دارند ملحد ومشرك شوند ، زیرا خدای تعالی فرماید : «ومن یرد فیه بالحاد بظلم نذقه من عذاب الیم » ودرروایت صحیح است که حضرت صادق علیه‌السلام در تفسیرابن آیه فرمود : هرکه در مکه پرستش غیر ازخداکند یاجز دوستان خدارا درآن دوست بدارد او بستم ملحد شده وبرخدا است که از عذاب دردناکش باو بچشاند .

٤ - ابو بصیر از حضرت باقر یاحضرت صادق علیهماالسلام حدیث کندکه فرمود : همانا اهل مکه آشکارا بخداوند کفر ورزند ، واهل مدینه ازاهل مکه خبیث‌ترند ، هفتاد بار خبیث‌ترند .

٥ - ابوبکر حضرمی گوید : بحضرت صادق علیه السلام عرضکردم : اهل شام بدترند یااهل روم؟ فرمود : (مردمان) روم کافرند ولی باما دشمنی نکنند ، واهل شام هم کافرند هم باما دشمنی کنند .

٦ - فضیل بن یسار از حضرت صادق علیه السلام حدیث کند که آن‌حضرت فرمود : باآنها -یعنی مرجئه - همنشین نشوید ، خدا آنها وملتهای مشرکان را لعنت کند درهیچ چیز خدارا پرستش نکنند .

توضیح - فیض (ره) گوید : مقصود از مرجئه همان معنای اول از دومعنا است (که گذشت وآن این بود که مرجئه آنانند که علی علیه السلام‌را چهارمین خلیفه دانند) زیرا آنهایند که ملتهای زیادی هستند .

﴿ بَابٌ ﴾

﴿الْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ﴾

١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ مُوسَى بْنِ بَكْرٍ ، وَعَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ يُونُسَ ، عَنْ رَجُلٍ جَمِيعاً ، عَنْ زُرَارَةَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : الْمُؤَلَّفَةُ قُلُوبُهُمْ قَوْمٌ وَحَّدُوا اللهَ وَخَلَعُوا عِبَادَةَ [مَنْ يُعْبَدُ] مِنْ دُونِ اللهِ وَلَمْ تَدْخُلِ الْمَعْرِفَةُ قُلُوبَهُمْ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللهِ ، وَكَانَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله يَتَأَلَّفُهُمْ وَيَعُرِّفُهُمْ لِكَيْمَا يَعْرِفُوا وَيُعَلِّمَهُمْ

٢ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ أُذَيْنَةَ ، عَنْ زُرَارَةَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : « وَالْمُؤَلَّفَةُ قُلُوبُهُمْ » قَالَ : هُمْ قَوْمٌ وَحَّدُوا اللهَ عَزَّ وَجَلَّ وَخَلَعُوا عِبَادَةَ مَنْ يُعْبَدُ مِنْ دُونِ اللهِ وَشَهِدُوا أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَأَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وَهُمْ فِي ذَلِكَ شُكَّاكٌ فِي بَعْضِ مَا جَاءَ بِهِ مُحَمَّدٌ صلى الله عليه وآله فَأَمَرَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ نَبِيَّهُ صلى الله عليه وآله أَنْ يَتَأَلَّفَهُمْ بِالْمَالِ وَالْعَطَاءِ لِكَيْ يَحْسُنَ إِسْلَامُهُمْ وَيَثْبُتُوا عَلَى دِينِهِمُ الَّذِي دَخَلُوا فِيهِ وَأَقَرُّوا بِهِ .

✡ (باب) ✡

(مؤلفة قلوبهم (دل بدست آورده گان))

١ - حضرت باقر عليه السلام فرمود : «مؤلفة قلوبهم» مردمى بودند كه خدارا بيگانگى شناختند واز پرستش آنچه بجز خدا پرستش ميشود دست برداشته بودند ولى دردل آنها شناختن اينكه محمد رسول خدا است وارد نشده بود ، وشيوهٔ رسول خدا (ص) اين بود كه دل آنهارا بدست آورد (و آنهارا بخود نزديك كند) و (بانشان دادن براهين ومعجزات دين اسلام و رسالت خودرا) بآنها ميفهماند تا بفهمند و(شرايع ودستورات دين‌را) بآنها ياد ميداد .

شرح - مجلسى (ره) گويد : بدانكه « مؤلفة قلوبهم» يك دسته از مستحقين زكاة هستند كه خداوند در قرآن بيان فرموده‌است ، واز اين اخبار ظاهر گردد كه اينها مردمى بودند كه اظهار اسلام ميكردند ولى پابرجا درآن نبودند پس آنها يامنافق بودند ويادرشك بودند ، خداى تعالى سهمى اززكاة وغنيمت‌ها بآنها اختصاص داد تادلشان باسلام الفت گيرد ودر دين پا برجاشوند ، ودرجهاد بامشركين از آنان كمك گرفته شود تا آنكه گويد : ومشهور ميان اصحاب ما آنست كه ايشان كمارى بودند كه براى جهاد از آنان دلجوئى ميشد .

٢ - زراره گويد : از امام‌محمد باقر عليه السلام (ازتفسير) گفتار خداى عز وجل پرسيدم (كه‌فرمايد): «والمؤلفة قلوبهم» (سورهٔ توبه آيه ٦٠) فرمود : ايشان مردمى بودند كه خداى عزوجل را بيگانگى شناختند واز پرستش آنچه جز خداوند پرستش شود دست برداشته بودند ، وگواهى دادند كه معبودى‌جز خداى يگانه نيست ومحمد (ص) رسول خدا است ، ولى بااين‌حال در برخى ازآنچه پيغمبر (ص) آورده بود شك داشتند، پس خداى عروجل به پيغمبر خود دستور داد بوسيلهٔ مال وعطا(ى بآنها)آنانرا بااسلام

وَإِنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وآله يَوْمَ حُنَيْنٍ تَأَلَّفَ رُؤَسَاءَ الْعَرَبِ وَمِنْ قُرَيْشٍ وَسَائِرِ مُضَرَ، مِنْهُمْ أَبُوسُفْيَانَ ابْنِ حَرْبٍ وَعُيَيْنَةُ بْنُ حُصَيْنٍ الْفَزَارِيِّ وَأَشْبَاهُهُمْ مِنَ النَّاسِ فَغَضِبَتِ الْأَنْصَارُ وَاجْتَمَعَتْ إِلَى سَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ فَانْطَلَقَ بِهِمْ إِلَى رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وآله بِالْجِعْرَانَةِ فَقَالَ: يَارَسُولَ اللهِ أَتَأْذَنُ لِي فِي الْكَلَامِ؟ فَقَالَ: نَعَمْ فَقَالَ: إِنْ كَانَ هٰذَا الْأَمْرُ مِنْ هٰذِهِ الْأَمْوَالِ الَّتِي قَسَمْتَ بَيْنَ قَوْمِكَ شَيْئاً أَنْزَلَهُ اللهُ رَضِينَا وَإِنْ كَانَ غَيْرَ ذٰلِكَ لَمْ نَرْضَ، قَالَ زُرَارَةُ: وَسَمِعْتُ أَبَاجَعْفَرٍ عليه السلام يَقُولُ: فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: يَامَعْشَرَ الْأَنْصَارِ أَكُلُّكُمْ عَلَى قَوْلِ سَيِّدِكُمْ سَعْدٍ؟ فَقَالُوا: سَيِّدُنَا اللهُ وَرَسُولُهُ، ثُمَّ قَالُوا فِي الثَّالِثَةِ: نَحْنُ عَلَى مِثْلِ قَوْلِهِ وَرَأْيِهِ؛ قَالَ زُرَارَةُ: فَسَمِعْتُ أَبَاجَعْفَرٍ عليه السلام يَقُولُ: فَحَطَّ اللهُ نُورَهُمْ. وَ فَرَضَ اللهُ لِلْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ سَهْماً فِي الْقُرْآنِ.

الفت دهد تااسلام آنها نیکوشود ، وبراین دین که بدان درآمده‌اند وبدان اعتراف کرده‌اند پابرجاشوند، وهمانا رسول خدا (ص) در جریان جنگ حنین بهمین وسیله از رؤسای عرب ازقریش وسایر قبایل مضر دلجوئی کرد ، وازآن جمله ابوسفیان بن حرب وعیینة بن حصین فزاری بودند ، پس انصار (ازاین جریان) خشمگین شدند ونزد سعد بن عباده (رئیس انصار) گرد آمدند ، وسعد آنهارا در جعرانة (که محلی میان مکه و مدینه بود) خدمت پیغمبر (ص) آورد و عرضکرد : ای رسول خدا اجازهٔ سخن بمن می‌دهید ؟ فرمود : آری ، پس عرضکرد : اگر این کار (که انجام دادی) یعنی این اموال که میان قوم خود قسمت کردی کاری بود که خداوند دستور داده بود مارضایت دادیم ، واگر نه اینست مارضایت ندهیم ؟ زراره گوید : شنیدم ازحضرت باقر علیه السلام که فرمود : پس رسول خدا(ص) فرمود : ای گروه انصار آیا همه‌شما باگفتار بزرگ (ورئیستان) سعدهم آهنگ هستید ؟ گفتند : بزرگ وسید ما خدا ورسول اوست ، (وتاسه مرتبه این پرسش وجواب تکرار شد) ودر مرتبهٔ سوم گفتند : ماهم برأی وقول او هستیم (وهمان‌را گوئیم که او گفت) زراره گوید : شنیدم حضرت باقر علیه السلام می‌فرمود : پس خداوند نور ایمان آنهارا (برای‌این حرفشان) تنزل داد ، وبرای «مؤلفة قلوبهم» درقرآن سهمی مقرر داشت .

شرح ــ حنین نام درهٔ وسیعی است میان مکه وطائف که درآنجا در سال هشت هجری میان لشکر اسلام وقبیلهٔ هوازن وثقیف که مردمانی مشرك وجنگجو بودند جنگی واقع شد وآن جنگ‌را بنام آن مکان جنگ حنین نامیدند ، ودرآغاز جنگ لشکر اسلام بواسطهٔ دلیری وشهامت دشمن گریختند ، وبیاری خداوند باز گشتند ودشمن رو بفرار نهاده باوطاس وطائف وبطن نخله گریختند مسلمانان از پی هزیمت شدگان رفته وپس ازجنگ وگریزهای مختصری مسلمین اموال زیادی از آنان بغنیمت گرفتند واز مردان و زنان و کودکان آنها ششهزار نفر باسیری بردند ودر میان اسیران شیماء دختر حلیمه (وخواهر رضائی رسول خدا (ص)) بودکه آن حضرت و مسلمانان بیشترآن اسیران‌را بسبب و ساطت شیماء آزاد کردند واموال را تقسیم کردند .

٣- عَلِيٌّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ يُونُسَ ، عَنْ رَجُلٍ ، عَنْ زُرَارَةَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : الْمُؤَلَّفَةُ قُلُوبُهُمْ لَمْ يَكُونُوا قَطُّ أَكْثَرَ مِنْهُمُ الْيَوْمَ .

﴿٢٩٠﴾ ٤- عَلِيٌّ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ غَالِبٍ قَالَ : قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام : يَا إِسْحَاقُ كَمْ تَرَى أَهْلَ هَذِهِ الْآيَةِ : «إِنْ أُعْطُوا مِنْهَا رَضُوا وَإِنْ لَمْ يُعْطَوْا مِنْهَا إِذَا هُمْ يَسْخَطُونَ» قَالَ : ثُمَّ قَالَ : هُمْ أَكْثَرُ مِنْ ثُلُثَيِ النَّاسِ .

٥ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَسَّانٍ ، عَنْ مُوسَى بْنِ بَكْرٍ ، عَنْ رَجُلٍ قَالَ : قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام : مَا كَانَتِ الْمُؤَلَّفَةُ قُلُوبُهُمْ قَطُّ أَكْثَرَ مِنْهُمُ الْيَوْمَ ، وَهُمْ قَوْمٌ وَحَّدُوا اللهَ وَخَرَجُوا مِنَ الشِّرْكِ وَلَمْ تَدْخُلْ مَعْرِفَةُ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وآله قُلُوبَهُمْ وَمَا جَاءَ بِهِ فَتَأَلَّفَهُمْ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وَتَأَلَّفَهُمُ الْمُؤْمِنُونَ بَعْدَ رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وآله لِكَيْمَا يَعْرِفُوا .

---

٣ - حضرت باقر عليه السلام فرمود : هيچ زمانى «مؤلفة قلوبهم» بيشتر از امروز نبوده‌اند .

شرح - فيض عليه الرحمة گويد : اين فرمايش حضرت بخاطر اينست كه ديانت بيشتر مسلمانان درهرزمان روى دنياى آنها پايه گذارى شده اگر وضع دنياى آنها خوب شد (وبنوائى رسيدند) بدين خود خوشنود شوند وتن دردهند ، واگر چيزى ازدنيا بآنها نرسيد نگران شوند وپشت پا بدين زنند .

٤ - اسحاق بن غالب گويد : حضرت صادق عليه السلام بمن فرمود : بنظر تو چقدر مردم اهل اين آيه هستند (كه خدا فرمايد) : «اگر ازآن صدقات بآنها داده شود خوشنود شوند واگر بآنها داده نشود از آن ناگهان خشم كنند» (سوره توبه آية ٥٨) ؟ گويد : (خود)آن حضرت فرمود : آنان بيش ازدوسوم مردم هستند .

توضيح - شيخ طبرسى(ره) وديگران گويند : چون پيغمبر (ص)غنيمتهاى حنين را چنانچه گذشت تقسيم فرمود حرقوص بن زهير (يكى از آنانكه بعدها از سران خوارج شد) يا ديگرى از منافقين بآن حضرت ايراد وخرده گيرى كردند وگفتند بتساوى قسمت نكرد ؟ يا گفتند آيا اين عدالت است (كه بما چيزى ندهى وبآنها تقسيم كردى ؟) سپس اين آيه نازل شد : «ومنهم من يلمزك فى الصدقات فان اعطوا منها ....» يعنى وبرخى ازايشان بتو در بارهٔ صدقات خرده گيرند پس اگر بآنها داده شود ....» ومقصود حضرت اينست كه بيشتر مردمان اين زمان‌هم اينگونه هستند .

٥ - حضرت باقر عليه السلام فرمود : هيچگاه «مؤلفة قلوبهم» بيش ازامروز نبوده‌اند وآنها مردمانى بودند كه خدارا بيگانگى شناختند ، واز شرك بيرون آمدند ، ولى معرفت رسالت محمد (ص) وآنچه (ازجانب خدا آورده بود) دردلهاى آنان استوار نشد ، ورسول خدا (ص) از آنان دلجوئى كرد وهمچنين مؤمنين پس از رسول‌خدا (ص) باآنها الفت گرفتند تاآنكه معرفت پيدا كنند .

﴿بَابٌ﴾

﴿فِي ذِكْرِ الْمُنَافِقِينَ وَالضُّلَّالِ وَإِبْلِيسَ فِي الدَّعْوَةِ﴾

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ جَمِيلٍ قَالَ: كَانَ الطَّيَّارُ يَقُولُ لِي: إِبْلِيسُ لَيْسَ مِنَ الْمَلَائِكَةِ وَ إِنَّمَا أُمِرَتِ الْمَلَائِكَةُ بِالسُّجُودِ لِآدَمَ عليه السلام فَقَالَ إِبْلِيسُ: لَا أَسْجُدُ، فَمَا لِإِبْلِيسَ يَعْصِي حِينَ لَمْ يَسْجُدْ وَلَيْسَ هُوَ مِنَ الْمَلَائِكَةِ؟ قَالَ: فَدَخَلْتُ أَنَا وَهُوَ عَلَى أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: فَأَحْسَنَ وَاللهِ فِي الْمَسْأَلَةِ؛ فَقَالَ: جُعِلْتُ فِدَاكَ أَرَأَيْتَ مَا نَدَبَ اللهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَيْهِ الْمُؤْمِنِينَ مِنْ قَوْلِهِ: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا» أَدَخَلَ فِي ذَلِكَ الْمُنَافِقُونَ مَعَهُمْ؟ قَالَ: نَعَمْ وَالضُّلَّالُ وَ كُلُّ مَنْ أَقَرَّ بِالدَّعْوَةِ الظَّاهِرَةِ وَكَانَ إِبْلِيسُ مِمَّنْ أَقَرَّ بِالدَّعْوَةِ الظَّاهِرَةِ مَعَهُمْ.

(بَابٌ)

﴿فِي قَوْلِهِ تَعَالَى «وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعْبُدُ اللهَ عَلَى حَرْفٍ»﴾

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ أُذَيْنَةَ، عَنِ الْفُضَيْلِ وَزُرَارَةَ

﴿باب﴾

(در اشتراك منافقين و گمراهان و شيطان (با مؤمنين و فرشتگان) در دعوت الهيه)

١ - جميل گويد: طيار بمن مى گفت: شيطان كه از فرشتگان نبود، و جز اين نيست كه فرشتگان مأمور بسجده براى آدم عليه السلام شدند، وشيطان گفت: من سجده نميكنم، پس چرا شيطان گمكار شد آنگاه كه سجده نكرد با اينكه او از فرشتگان نبود؟ گويد: من و او خدمت حضرت صادق عليه السلام شرفياب شديم، وبخدا سوگند پرسش خودرا بطرز نيكوئى طرح كرد وعرضكرد: قربانت شوم بفرمائيد آنچه خداوند مؤمنين را خوانده است از اين كه فرموده است: «اى كسانيكه ايمان آورده ايد» آيا منافقان هم در اين خطاب وارد ميشوند (وخطاب شامل آنان نيز گردد؟) فرمود: آرى وشامل گمراهان نيز گردد، وشامل هر كس كه بدعوت آشكار (اسلام) اعتراف كرده نيز گردد، و شيطان هم از كسانى بود كه بدعوت آشكار با آنان (يعنى فرشتگان) اعتراف كرده بود.

شرح - مقصود از اين كه راوى گويد: طيار سؤال را خوب طرح كرد روشن است زيرا خدمت امام عليه السلام كه رسيدند ادب را رعايت كرد وسؤال اصلى را كه صورت اعتراض بخداى تعالى داشت طرح نكرد، بلكه سؤال ديگرى طرح كرد كه اين صورت را نداشت ولى در ريشه باهم مشترك بودند وازجواب امام عليه السلام شبهه اصلى نيز برطرف شده وجواب آن نيز داده ميشد، وامام عليه السلام چون از راه اعجاز منظور اصلى اورا متوجه شده بود سؤال اصلى را هم طرح فرموده واز آن جواب داد.

﴿باب﴾

(در تفسير گفتار خداى تعالى: «وبرخى ازمردم خدارا برحرف پرستش كنند»)

١ - زراره گويد: از حضرت باقر عليه السلام از گفتار خداى عز وجل: «و برخى از مردم خدارا

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام فِي قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعْبُدُ اللهَ عَلَى حَرْفٍ فَإِنْ أَصَابَهُ خَيْرٌ اطْمَأَنَّ بِهِ وَإِنْ أَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ انْقَلَبَ عَلَى وَجْهِهِ خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ» قَالَ زُرَارَةُ: سَأَلْتُ عَنْهَا أَبَا جَعْفَرٍ عليه السلام فَقَالَ : هَؤُلَاءِ قَوْمٌ عَبَدُوا اللهَ وَخَلَعُوا عِبَادَةَ مَنْ يَعْبُدُ مِنْ دُونِ اللهِ وَشَكُّوا فِي مُحَمَّدٍ صلى الله عليه وآله وسلم وَمَا جَاءَ بِهِ فَتَكَلَّمُوا بِالْإِسْلَامِ وَ شَهِدُوا أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللهِ وَ أَقَرُّوا بِالْقُرْآنِ وَهُمْ فِي ذَلِكَ شَاكُّونَ فِي مُحَمَّدٍ صلى الله عليه وآله وسلم وَمَا جَاءَ بِهِ وَلَيْسُوا شَكّاً كَافِي اللهِ قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : «وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعْبُدُ اللهَ عَلَى حَرْفٍ» يَعْنِي عَلَى شَكٍّ فِي مُحَمَّدٍ صلى الله عليه وآله وسلم وَمَا جَاءَ بِهِ «فَإِنْ أَصَابَهُ خَيْرٌ» يَعْنِي عَافِيَةً فِي نَفْسِهِ وَمَالِهِ وَوُلْدِهِ «اطْمَأَنَّ بِهِ» وَرَضِيَ بِهِ «وَإِنْ أَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ» يَعْنِي بَلَاءً فِي جَسَدِهِ أَوْ مَالِهِ تَطَيَّرَ وَكَرِهَ الْمَقَامَ عَلَى الْإِقْرَارِ بِالنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ فَرَجَعَ إِلَى الْوُقُوفِ وَالشَّكِّ ، فَنَصَبَ الْعَدَاوَةَ لِلَّهِ وَلِرَسُولِهِ وَالْجُحُودَ بِالنَّبِيِّ وَمَا جَاءَ بِهِ .

٢ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ مُوسَى بْنِ بَكْرٍ ، عَنْ زُرَارَةَ

برحرف پرستش کنند . پس اگر خوبی وخوشی بدو رسید بدان آسوده خاطر است ، واگر آزمایش وفتنة بدو رسد روی برتابد در دنیاوآخرت زیانکار است » (سورهٔ حج آیهٔ ١١) پرسیدم ؛ فرمود : اینان مردمی بودند که خدارا پرستش کردند ، ودست ازپرستش آنچه جز خدا پرستش میشد کشیدند ، ولی دربارهٔ محمد (ص) وآنچه آورده بود شبهه کردند ، ودر شك بودند ، پس اسلام‌را بزبان جاری کردند وگواهی دادندکه معبودی جزخدای یگانه نیست واین‌که محمد(ص) رسول‌خدا است ، وبقرآن نیز اعتراف کردند ، ولی بااین‌حال آنها دربارهٔ محمد(ص) وآنچه‌آورده بود درشك بودند ، اگرچه دربارهٔ خدا شك نداشتند ، خدای عز وجل فرماید : «وبرخی از مردمندکه خدارا برحرف پرستش کنند »یعنی برشك دربارهٔ محمد (ص) وآنچه آورده است «پس اگر باو خوبی رسد» یعنی عافیت در خود ومال و فرزندش « بآن آسوده گردد» وخوشنود گردد «واگر فتنه‌ای باورسد» یعنی بلائی درتن ویامالش ،آن‌را بفال بدگیرد وازپابرجا بودن براقرار پیغمبر (ص) بدش‌آید وبتوقف وشك برگردد ، وبدشمنی‌خدا ورسولش وانکار بپیغمبر وآنچه آورده‌است برخیزد .

شرح ـ «حرف» درلغت بمعنای طرف وکنار وحاشیه است ، مجلسی (ره) از بیضاوی نقل کند که درتفسیر «علی حرف» گفته است یعنی درکنار دین است وپابرجا نیست مانند کسی‌که در کنار (وحاشیه) لشکر است اگر احساس پیروزی کند پابرجا بایستد وگرنه فرارکند وبگریزد ، وروایت شده‌که این آیه دربارهٔ دسته‌ای از بدویان حجاز نازل گردیدکه بمدینه آمده بودند (واسلام اختیار کرده بودند) وهرکدام تنش سالم بود واسبش کرهٔ خوبی میزائید ، وزنش پسر نیکوئی می‌آورد ومال وگله‌اش زیاد میشد میگفت: از وقتی وارد دراین دین‌شده‌ام جزخوبی ندیدم ، ودلبند وآسوده خاطر میگردید واگر برخلاف آن‌بود میگفت : جز بدی چیزی ندیدم وبرمیگشت .

٢ـ ونیز زراره از آنحضرت حدیث کندکه درتفسیر این آیه فرمود : ایشان مردمی بودندکه خدا

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعْبُدُ اللهَ عَلَى حَرْفٍ» قَالَ : هُمْ قَوْمٌ وَحَّدُوا اللهَ وَخَلَعُوا عِبَادَةَ مَنْ يُعْبَدُ مِنْ دُونِ اللهِ فَخَرَجُوا مِنَ الشِّرْكِ وَلَمْ يَعْرِفُوا أَنَّ مُحَمَّداً صلى الله عليه وآله رَسُولُ اللهِ ، فَهُمْ يَعْبُدُونَ اللهَ عَلَى شَكٍّ فِي مُحَمَّدٍ صلى الله عليه وآله وَمَا جَاءَ بِهِ ، فَأَتَوْا رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وآله وَقَالُوا : نَنْظُرُ فَإِنْ كَثُرَتْ أَمْوَالُنَا وَعُوفِينَا فِي أَنْفُسِنَا وَأَوْلَادِنَا عَلِمْنَا أَنَّهُ صَادِقٌ وَأَنَّهُ رَسُولُ اللهِ وَإِنْ كَانَ غَيْرَ ذَلِكَ نَظَرْنَا قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : «فَإِنْ أَصَابَهُ خَيْرٌ اطْمَأَنَّ بِهِ» يَعْنِي عَافِيَةً فِي الدُّنْيَا «وَإِنْ أَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ» يَعْنِي بَلَاءً فِي نَفْسِهِ [وَمَالِهِ] «انْقَلَبَ عَلَى وَجْهِهِ» انْقَلَبَ عَلَى شَكِّهِ إِلَى الشِّرْكِ ، «خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ ذَلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ ☆ يَدْعُو مِنْ دُونِ اللهِ مَا لَا يَضُرُّهُ وَمَا لَا يَنْفَعُهُ» قَالَ : يَنْقَلِبُ مُشْرِكاً ، يَدْعُو غَيْرَ اللهِ وَيَعْبُدُ غَيْرَهُ ، فَمِنْهُمْ مَنْ يَعْرِفُ وَيَدْخُلُ الْإِيمَانُ قَلْبَهُ فَيُؤْمِنُ وَيُصَدِّقُ وَيَزُولُ عَنْ مَنْزِلَتِهِ مِنَ الشَّكِّ إِلَى الْإِيمَانِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَثْبُتُ عَلَى شَكِّهِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْقَلِبُ إِلَى الشِّرْكِ .

عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ يُونُسَ ، عَنْ رَجُلٍ ؛ عَنْ زُرَارَةَ مِثْلَهُ .

﴿ باب ﴾

☆(أَدْنَى مَا يَكُونُ بِهِ الْعَبْدُ مُؤْمِناً أَوْ كَافِراً أَوْ ضَالّاً)☆

﴿ ٢٩١٠ ﴾ ١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عُمَرَ الْيَمَانِيِّ ، عَنْ

را یگانه دانستند ، واز پرستش آنچه جز خداوند پرستش شود دست برداشتند ، پس (بدینجهت) از شرك بیرون جستند ، ولی ندانستند که محمد (ص) رسول خداست ، « اینها خدا را پرستیدند با شك در باره محمد (ص) وآنچه آورده‌است ، پس اینان نزد رسول خدا (ص) آمدند وگفتند : ما نظر میکنیم اگردیدیم اموالما بسیار شد وازصحت تن خودمان و فرزندانمان بعافیت وصحت ماندیم میدانیم که او راستگو است و پیامبر خدا است ، و اگر جزاین شد تأمل میکنیم ، خدای عزوجل فرمود : « پس اگر باو خوبی رسد بدان آسوده خاطر گردد » یعنی عافیت در دنیا «واگر فتنه‌ای باو رسد» یعنی بلائی درجان ومالش « روباز گرداند» (یعنی) بشك خود بسوی شرك باز گردد «زیانکار است در دنیا وآخرت اینست آن زیان‌آشکار، میخواند جزخدا آنچه را نه‌زیانش رساند و نه‌سودش دهد» (سورهٔ حج آیه ١٢) فرمود : بشرك برگردد وجز خدا را بخواند وجز اورا پرستش کند ، پس برخی ازآنها کسانی هستندکه میفهمند وایمان دردلشان وارد گردد ، پس ایمان آورد و باور کند و ازسرمنزل شك بمقام ایمان درآید ، (دستهٔ دیگر) آنهایندکه برشك خود پا برجایند و (دستهٔ سوم) آنهایندکه بشرك برگردند .

وعلی‌بن‌ابراهیم نیز مانند این‌خبر را از زراره حدیث کرده است .

☆(باب)☆

(کمتر چیزیکه بنده بسبب ان مؤمن شود ویاکافر و یاگمراه گردد)

١- سلیم‌بن‌قیس گوید : شنیدم علی علیه‌السلام میفرمود : - (واین هنگامی بود) که مردی نزد آن

ابْنِ أُذَيْنَةَ، عَنْ أَبَانِ بْنِ أَبِي عَيَّاشٍ، عَنْ سُلَيْمِ بْنِ قَيْسٍ قَالَ: سَمِعْتُ عَلِيّاً صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ يَقُولُ - وَأَتَاهُ رَجُلٌ فَقَالَ لَهُ: مَا أَدْنَى مَا يَكُونُ بِهِ الْعَبْدُ مُؤْمِناً وَأَدْنَى مَا يَكُونُ بِهِ الْعَبْدُ كَافِراً وَأَدْنَى مَا يَكُونُ بِهِ الْعَبْدُ ضَالّاً؟ فَقَالَ لَهُ: قَدْ سَأَلْتَ فَافْهَمِ الْجَوَابَ - : أَمَّا أَدْنَى مَا يَكُونُ بِهِ الْعَبْدُ مُؤْمِناً أَنْ يُعَرِّفَهُ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى نَفْسَهُ فَيُقِرَّ لَهُ بِالطَّاعَةِ وَيُعَرِّفَهُ نَبِيَّهُ صلى الله عليه وآله فَيُقِرَّ لَهُ بِالطَّاعَةِ، وَيُعَرِّفَهُ إِمَامَهُ وَحُجَّتَهُ فِي أَرْضِهِ وَشَاهِدَهُ عَلَى خَلْقِهِ فَيُقِرَّ لَهُ بِالطَّاعَةِ، قُلْتُ لَهُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ وَإِنْ جَهِلَ جَمِيعَ الْأَشْيَاءِ إِلَّا مَا وَصَفْتَ؟ قَالَ: نَعَمْ إِذَا أُمِرَ أَطَاعَ وَإِذَا نُهِيَ انْتَهَى.

وَأَدْنَى مَا يَكُونُ بِهِ الْعَبْدُ كَافِراً مَنْ زَعَمَ أَنَّ شَيْئاً نَهَى اللهُ عَنْهُ أَنَّ اللهَ أَمَرَ بِهِ وَنَصَبَهُ دِيناً يَتَوَلَّى عَلَيْهِ وَيَزْعَمُ أَنَّهُ يَعْبُدُ الَّذِي أَمَرَهُ بِهِ وَإِنَّمَا يَعْبُدُ الشَّيْطَانَ.

وَأَدْنَى مَا يَكُونُ بِهِ الْعَبْدُ ضَالّاً أَنْ لَا يَعْرِفَ حُجَّةَ اللهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى وَشَاهِدَهُ عَلَى عِبَادِهِ الَّذِي أَمَرَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ بِطَاعَتِهِ وَفَرَضَ وَلَايَتَهُ؛ قُلْتُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ صِفْهُمْ لِي فَقَالَ: الَّذِينَ قَرَنَهُمُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ بِنَفْسِهِ وَنَبِيِّهِ فَقَالَ: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ»

حضرت آمده بود و باو عرضکرد: کمتر چیزی که بنده بسبب آن مؤمن شود چیست؟ و کمتر چیزی که بنده بوسیله آن کافر گردد چیست؟ و کمتر چیزی که بنده با آن گمراه است چیست؟ حضرت باو فرمود: پرسیدی پس پاسخش را (دقت کن و) بفهم -.

اما کمتر چیزی که بنده بدان مؤمن است آنست که خدای تبارك وتعالی خودش را بآن بنده بشناساند پس (آن بنده) بفرمانبرداری برای او اقرار کند، و (سپس) پیغمبرش (ص) را باو بشناساند پس بفرمانبرداری او نیز اقرار کند، و (همچنین) امام وحجت خود را در زمین، وگواهش را برخلق باو معرفی کند، و برای او هم بفرمانبرداری اعتراف کند، (سلیم گوید:) من عرضکردم: ای امیرمؤمنان واگرچه همه چیز را بجز آنچه بیان فرمودی نداند؟ فرمود: آری در صورتیکه هرگاه دستوری باو دهند اطاعت کند، واگر نهیش کردند نکند.

وکمتر چیزیکه بنده بسبب آن کافر گردد آنست که کسی چیزی راکه خدا از آن نهی کرده است بپندارد که (جایز است) و خدا بآن دستور داده (یعنی بدعتی دردین گذارد)، واین معنی را دین خود کند وبآن بماند، و بپندارد که خدا برا که بآن کار (بپندار خودش) دستور داده پرستش کند، (درحالیکه) جز این نیست که شیطان را پرستش کند.

وکمتر چیزیکه بنده بواسطهٔ آن گمراه شود اینست که حجت خدای تعالی وگواهش را بربندگانش نشناسد (یعنی) آنکس راکه خدای عزوجل دستور بفرمانبرداریش داده، و ولایتش را فرض (وواجب) فرموده. (سلیم گوید:) من عرضکردم: ای امیر مؤمنان آنان (یعنی حجت وگواهان) را برایم توصیف کن. فرمود: آنها کسانی هستند که خدای عزوجل آنها را قرین خود وپیغمبرش ساخته و فرموده است: «ای آنانکه ایمان آورده‌اید خدا و رسول و اولیاء امر خود را فرمانبرید» (سورهٔ نساء آیهٔ ٥٩) عرض

قُلْتُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ جَعَلَنِيَ اللهُ فِدَاكَ أَوْضِحْ لِي فَقَالَ: الَّذِينَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله في آخِرِ خُطْبَتِهِ يَوْمَ قَبَضَهُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَيْهِ: إِنِّي قَدْ تَرَكْتُ فِيكُمْ أَمْرَيْنِ لَنْ تَضِلُّوا بَعْدِي مَا إِنْ تَمَسَّكْتُمْ بِهِمَا: كِتَابَ اللهِ وَعِتْرَتِي أَهْلَ بَيْتِي، فَإِنَّ اللَّطِيفَ الْخَبِيرَ قَدْ عَهِدَ إِلَيَّ أَنَّهُمَا لَنْ يَفْتَرِقَا حَتَّى يَرِدَا عَلَيَّ الْحَوْضَ كَهَاتَيْنِ - وَجَمَعَ بَيْنَ مُسَبِّحَتَيْهِ - وَلَا أَقُولُ كَهَاتَيْنِ - وَجَمَعَ بَيْنَ الْمُسَبِّحَةِ وَالْوُسْطَى - فَتَسْبِقَ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَى، فَتَمَسَّكُوا بِهِمَا لَا تَزِلُّوا وَلَا تَضِلُّوا وَلَا تَقَدَّمُوهُمْ فَتَضِلُّوا.

(بَابُ)

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ؛ عَنِ الْمِنْقَرِيِّ، عَنْ سُفْيَانَ بْنِ عُيَيْنَةَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: إِنَّ بَنِي أُمَيَّةَ أَطْلَقُوا لِلنَّاسِ تَعْلِيمَ الْإِيمَانِ وَلَمْ يُطْلِقُوا تَعْلِيمَ الشِّرْكِ لِكَيْ إِذَا حَمَلُوهُمْ عَلَيْهِ لَمْ يَعْرِفُوهُ.

کردم: ای امیرمؤمنان خدا مرا بفدایت کند برایم واضح کن (و آشکارتر بیان فرما) فرمود: آنانکه رسولخدا (ص) در آخرین خطبه‌اش روزی که خدای عزوجل قبض روحش فرمود (و اورا بنزد خودش برد) فرمود: من همانا دوچیز درمیان شما میگذارم که پس از من هرگز گمراه نشوید تا مادامیکه بآندو چنگ زنید: کتاب خدا، وعترتم که اهل بیت (وخاندان) منند زیرا خدای لطیف وآگاه بمن سفارش کرده که آندواز هم جدا نشوند تادر کنار حوض برمن وارد شوند، مانند این دو (انگشت که با هم برابرند) و دو انگشت سبابهٔ خود را بهم چسباند و نمیگویم مانند این دوانگشت - وانگشت سبابه و وسطی را بهم‌چسباند- (یعنی باهم برابرند و اینطور نیست) که یکی بردیگری پیش باشد (وجلو افتد) پس بهر دوی اینها چنگ زنید تا نلغزید وگمراه‌نشوید، وبرایشان جلو نیفتید که گمراه شوید.

✡ (باب) ✡

١ - حضرت صادق عليه السلام فرمود: همانا بنی‌امیه برای مردم تعلیم ایمان را آزادگذاردند و تعلیم شرك را آزاد نگذاردند، زیرا اگر مردم را برآن وادار میکردند آنرا نمی‌پذیرفتند.

شرح - مجلسی(ره) از پدر شیخ‌بهائی قدس‌سره نقل کند که گفته‌است: درمعنی این حدیث گفته‌اند: مقصود این است که بنی‌امیه مردم را آزادگذاردند وآنها را بیادگرفتن ایمان وادار نکردند و از این زحمت آنان را فارغ کردند، زیرا اگر برآن وادارشان میکردند و رنج آنرا بآنان تکلیف میداشتند آنرا نمی‌شناختند، زیرا ایمان عبارت از (شناسائی) اهل‌بیت بود و بنی‌امیه دشمن اهل‌بیت بودندوچگونه مردم را بیادگرفتن چیزی وادار میکردند که سبب زوال دولت و سلطنت آنها بود بخلاف شرك که منافاتی باسلطنت آنها نداشت، سپس مجلسی(ره) گوید: وپوشیده نماند که این معنی دور است بلکه ظاهر اینست که مقصود امام عليه السلام این بوده که آنها چیزی که مردم را از اسلام بیرون برد یادشان نمیدادند (و بصرف دستورات اولیه اسلام وکلیاتی اکتفا میکردند و اگر آنچه موجب شرك میشود و مردم را از دین بیرون

﴿ بَابٌ ﴾

☆(ثُبُوتِ الْإِيمَانِ وَهَلْ يَجُوزُ أَنْ يَنْقُلَهُ اللهُ)☆

١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ حُسَيْنِ بْنِ نُعَيْمٍ الصَّحَّافِ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام : لِمَ يَكُونُ الرَّجُلُ عِنْدَاللهِ مُؤْمِناً قَدْ ثَبَتَ لَهُ الْإِيمَانُ عِنْدَهُ ثُمَّ يَنْقُلُهُ اللهُ بَعْدُ مِنَ الْإِيمَانِ إِلَى الْكُفْرِ ؟ قَالَ : فَقَالَ : إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ هُوَ الْعَدْلُ إِنَّمَا دَعَا الْعِبَادَ إِلَى الْإِيمَانِ بِهِ لَا إِلَى الْكُفْرِ وَلَا يَدْعُو أَحَداً إِلَى الْكُفْرِ بِهِ ، فَمَنْ آمَنَ بِاللهِ ثُمَّ ثَبَتَ لَهُ الْإِيمَانُ عِنْدَاللهِ لَمْ يَنْقُلْهُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ [بَعْدَ ذَلِكَ] مِنَ الْإِيمَانِ إِلَى الْكُفْرِ ؛ قُلْتُ لَهُ : فَيَكُونُ الرَّجُلُ كَافِراً قَدْ ثَبَتَ لَهُ الْكُفْرُ عِنْدَاللهِ ثُمَّ يَنْقُلُهُ بَعْدَ ذَلِكَ مِنَ الْكُفْرِ إِلَى الْإِيمَانِ ؟ قَالَ : فَقَالَ : إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ خَلَقَ النَّاسَ كُلَّهُمْ عَلَى الْفِطْرَةِ الَّتِي فَطَرَهُمْ عَلَيْهَا لَا يَعْرِفُونَ إِيمَاناً بِشَرِيعَةٍ وَلَا كُفْراً بِجُحُودٍ ، ثُمَّ بَعَثَ اللهُ الرُّسُلَ يَدْعُو الْعِبَادَ إِلَى الْإِيمَانِ بِهِ ، فَمِنْهُمْ مَنْ هَدَى اللهُ وَمِنْهُمْ مَنْ لَمْ يَهْدِهِ اللهُ .

بردبمردم یاد میدادند مردم پیروی آنهارا میکردند وآنهارا ازمقام خلافت وزمامداری اسلام طردمینمودند) مانند انکارکردن نصوصی که پیغمبر (ص) درباره خلافت علی علیه السلام وفرزندانش فرموده بود ، ومانند اینکه هرکس برامیرالمؤمنین علی علیه السلام خروج کند یااورا سب کند یا دشمنی بااو واهل بیت اوراآشکاراکند مشرك است واز دین خارج شده ، زیرا اگراینهارا بمردم یاد میدادند ومردم متوجه میشدند هرگز پیروی امثال آن غاصبین یاغی‌را نمیکردند (این بود گفتار مجلسی (ره) باپارهٔ توضیحات مربوط بآن) .

☆(باب)☆

(ثبوت ایمان واینکه آیا رواهست خدا ایمان‌را از کسی بگیرد؟)

١ - حسین بن نعیم صحاف گوید : بحضرت صادق علیه السلام عرضکردم : چگونه است که (گاهی) انسان نزد خداوند مؤمن است وایمان او نزد خدا ثابت است سپس خداوند پس ازآن اورا از ایمان بکفر ببرد ؟ گوید : حضرت درپاسخ فرمود : همانا خدای عزوجل عادل است ، وجزاین نیست که بندگانش‌را بایمان بخود خوانده است نه بکفر ، واحدی‌را بکفر دعوت نکرده است ، پس هرکه باو ایمان آورد و ایمانش نزد خداوند ثابت گردد خدای عزوجل دیگر اورا ازایمان بکفر منتقل نسازد .

من عرضکردم : (گاهی) مردی کافر است ، وکفرش نزد خدا ثابت است سپس خداوند اورا پس‌از آن ازکفر بایمان منتقل سازد (این چگونه است ؟) .

فرمود : همانا خدای عز وجل همهٔ مردم‌را برفطرت ساده آفریده ، که نه‌ایمان بشریعتی‌را بفهمند ونه کفر وانکاری دانند ، سپس رسولان‌را فرستاد که بندگان‌را بایمان بخدا دعوت کنند ، پس برخی‌را خداوند (بدین‌وسیله) هدایت وراهنمائی فرمود ، وبرخی‌را هدایت نفرمود

(بَابُ الْمُعَارِينَ)

١ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ؛ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ ؛ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ ؛ عَنْ أَحَدِهِمَا عليهما السلام قَالَ : سَمِعْتُهُ يَقُولُ : إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ خَلَقَ خَلْقاً لِلْإِيمَانِ لَازَوَالَ لَهُ وَخَلَقَ خَلْقاً لِلْكُفْرِ لَازَوَالَ لَهُ ، وَخَلَقَ خَلْقاً بَيْنَ ذٰلِكَ وَاسْتَوْدَعَ بَعْضَهُمُ الْإِيمَانَ ، فَإِنْ يَشَأْ أَنْ يُتِمَّهُ لَهُمْ أَتَمَّهُ ؛ وَإِنْ يَشَأْ أَنْ يَسْلُبَهُمْ إِيَّاهُ سَلَبَهُمْ وَكَانَ فُلَانٌ مِنْهُمْ مُعَاراً .

شرح ـ در قسمت اول حدیث جواب وسؤال واضح است ، ولی درقسمت دوم بنا براینکه « جملهٔ : قلت له : فیکون الرجل کافراً ....» جملهٔ استفهامیه باشد نه خبریه چنانچه ظاهر همانست ، امام عليه السلام جواب صریح به پرسش راوی نداده است بلکه بجای آن یك قاعدهٔ کلیه بیان فرموده است . مجلسی (ره) پس از احتمالاتی که در قسمت اول ودوم حدیث داده‌است درقسمت دوم آن چنین گوید : ظاهر اینست که کلام سائل استفهام (وپرسش) باشد ، وحاصل جواب (وپاسخ) اینست که خدای تعالی بندگان‌را برفطرتی آفریده‌که قابل پذیرش ایمان است ، وبوسیلهٔ فرستادن رسولان وبرپا داشتن حجت‌های خود برهمهٔ آنها حجت‌را تمام کرده ، پس هیچکس درقیامت حجتی برخدا ندارد ، وأحدی ازآنهامجبور بر کفر نیست نه‌از نظرآفرینش ونه ازنظر کوتاهی کردن درهدایت وراهنمائی وبرپاداشتن حجت ، لیکن برخی مشمول لطف خاص پروردگار شدند وهمان باعث تأیید آنها در ایمانشان شد ، وبرخی بواسطه سوء اختیار خودشان سزاوار لطف خاص اونشدند وکافرشدند درعین حال مجبوربکفرهم نبودند وهمین معنای «امر بین امرین» است که بارها گفته‌ایم .

ومحتمل است که مقصود از فرمایش آنحضرت «فمنهم من هدی‌الله ....» این باشد که برخی ازاین هدایت عامه بهره‌مند شدند وبرخی بهره‌مند نشدند واین معنی‌بمسلك متکلمین موافق‌تر است ، ومعنای‌اول بااخبار دیگر سازگارتر است ، والله اعلم بحقیقة الاسرار .

✡(باب)✡

(آنانکه ایمان عاریه دارند)

١ ـ محمد بن مسلم ازیکی ازدوامام باقرویاامام صادق علیهما السلام حدیث کند وگوید : شنیدم که میفرمود : همانا خدای عزوجل خلقی را برای ایمان ثابت آفریده که ایمانشان زوال ندارد ، و خلقی‌را برای کفر آفریده‌که کفرشان زوال ندارد ، و خلقی‌را میانه ایندو آفریده ، وبرخی از ایشان ایمان‌را بعاریت داده ، که اگر بخواهدبرای‌آنها بپایان رساند میرساند ، و اگربخواهد از ایشان بگیرد میگیرد، وفلانکس ازآنها بود که ایمانش عاریت بود .

شرح ـ مجلسی (ره) گوید : گفته شده است :که «لام» در «للایمان» لام عاقبت است یعنی خلقی آفریده‌که سرانجام وعاقبت آنها درعلم ازلی ایمان‌است وزوال درایمانشان نیست وآنها پیمبران و اوصیاء

٢ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ ؛ عَنْ فَضَالَةَ بْنِ أَيُّوبَ وَالْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْجَوْهَرِيِّ ، عَنْ كُلَيْبِ بْنِ مُعَاوِيَةَ الْأَسَدِيِّ ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّ الْعَبْدَ يُصْبِحُ مُؤْمِناً وَيُمْسِي كَافِراً وَيُصْبِحُ كَافِراً وَيُمْسِي مُؤْمِناً ، وَقَوْمٌ يُعَارُونَ الْإِيمَانَ ثُمَّ يُسْلَبُونَهُ وَيُسَمَّوْنَ الْمُعَارِينَ ، ثُمَّ قَالَ : فُلَانٌ مِنْهُمْ .

﴿٢٩١٥﴾ ٣ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ حَفْصِ بْنِ الْبَخْتَرِيِّ وَغَيْرِهِ ؛ عَنْ عِيسَى شَلْقَانَ قَالَ : كُنْتُ قَاعِداً فَمَرَّ أَبُو الْحَسَنِ مُوسَى عليه السلام وَمَعَهُ بَهْمَةٌ قَالَ : قُلْتُ : يَا غُلَامُ مَا تَرَى مَا يَصْنَعُ أَبُوكَ ؟ يَأْمُرُنَا بِالشَّيْءِ ثُمَّ يَنْهَانَا عَنْهُ ، أَمَرَنَا أَنْ نَتَوَلَّى أَبَا الْخَطَّابِ ثُمَّ أَمَرَنَا أَنْ نَلْعَنَهُ وَنَتَبَرَّأَ مِنْهُ ؟ فَقَالَ أَبُو الْحَسَنِ عليه السلام وَهُوَ غُلَامٌ : إِنَّ اللهَ خَلَقَ خَلْقاً لِلْإِيمَانِ لَا زَوَالَ لَهُ وَخَلَقَ خَلْقاً لِلْكُفْرِ لَا زَوَالَ لَهُ وَ خَلَقَ خَلْقاً بَيْنَ ذَلِكَ أَعَارَهُمُ الْإِيمَانَ يُسَمَّوْنَ الْمُعَارِينَ ، إِذَا شَاءَ سَلَبَهُمْ وَكَانَ أَبُو الْخَطَّابِ مِمَّنْ أُعِيرَ

آنها وپیروانشان از مؤمنین بوده‌اند که درایمان ثابت وپابرجا بوده‌اند ، وخلقی آفریده که عاقبت وسرانجام آنها در علم ازلی خدای عز وجل کفر بوده و دسته‌ای هم دراین میان آفریده که درعلم ازلی او در زمرهٔ مستضعفین (وناتوانان) بوده‌اند .... تا آن که گوید :

وظاهر اینست که مقصود از فلانکس ابوالخطاب (محمد بن مقلاص است که حضرت صادق علیه السلام اورا بواسطهٔ غلوش لعن فرمود) واحتمال داده است که مقصود ابن عباس یادیگران باشند ودرآخر گوید : لکن دراخبار بعدی بیاید که امام علیه السلام تصریح بنام ابوالخطاب فرموده است ، وفیض (ره) نیزهمین معنارا اختیار کرده است .

٢ - حضرت صادق علیه السلام فرمود : همانا بنده بامداد کند درحالی که مؤمن است وشام کند در حالی که کافر است ، و(بالعکس گاهی شود که) صبح کند کافر وشام کند مؤمن ، (ودر این میان) مردمی هستند که ایمانشان عاریت است وسپس ازآنها گرفته شود وآنهارا معارین (یعنی عاریت داده‌شدگان) نامند، سپس فرمود : فلانی ازآنهااست .

٣ - عیسی شلقان گوید : (روزی) نشسته بودم وحضرت موسی بن جعفر علیهما السلام (که درآنزمان کودکی بود برمن) گذرکرد وبره‌ای بااو بود ، گوید : من عرضکردم : ای پسر من می‌بینی پدر شما چه میکند ؟ مارا بچیزی فرمان‌دهد سپس از همان چیز نهی (وجلوگیری) کند ، بما دستورداده که ابوالخطاب رادوست بداریم سپس دستور دادکه اورا لعن کنیم واز اوبیزاری جوئیم ؟ پس آن حضرت علیه السلام در حالی که پسر بچه‌ای بود فرمود : همانا خداوند خلقی‌را برای ایمان آفریدکه (آن‌ایمان) زوال ندارد ، وخلقی‌را آفریدبرای کفر که زوال ندارد ، ودراین میان‌هم خلقی آفرید وایمان‌را بعاریت بآنها داد واینهارا معارین نامند ، که‌هرگاه (خداوند) بخواهد ایمان را از ایشان برگیرد و ابوالخطاب ازکسانی است که ایمان‌را بعاریت بدو داده بودند . گوید : پس از آن‌من خدمت حضرت صادق علیه السلام شرفیاب شدم وآنچه (بفرزندش) أبوالحسن (موسی) گفته بودم و پاسخی که بمن داده بود همه‌را بعرض امام صادق

الْإِيمَانَ . قَالَ : فَدَخَلْتُ عَلَى أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام فَأَخْبَرْتُهُ مَا قُلْتُ لِأَبِي الْحَسَنِ عليه السلام وَمَا قَالَ لِي ، فَقَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام : إِنَّهُ نَبْعَةُ نُبُوَّةٍ .

٤ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مَرَّارٍ ، عَنْ يُونُسَ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ قَالَ: إِنَّ اللهَ خَلَقَ النَّبِيِّينَ عَلَى النُّبُوَّةِ فَلَا يَكُونُونَ إِلَّا أَنْبِيَاءَ وَخَلَقَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْإِيمَانِ فَلَا يَكُونُونَ إِلَّا مُؤْمِنِينَ ؛ وَأَعَارَ قَوْماً إِيمَاناً ، فَإِنْ شَاءَ تَمَّمَهُ لَهُمْ وَ إِنْ شَاءَ سَلَبَهُمْ إِيَّاهُ ، قَالَ : وَفِيهِمْ جَرَتْ : «فَمُسْتَقَرٌّ وَمُسْتَوْدَعٌ» وَقَالَ لِي: إِنَّ فُلَاناً كَانَ مُسْتَوْدَعاً إِيمَانُهُ ؛ فَلَمَّا كَذَبَ عَلَيْنَا سُلِبَ إِيمَانُهُ ذَلِكَ .

٥ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ حَبِيبٍ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّ اللهَ جَبَلَ النَّبِيِّينَ عَلَى نُبُوَّتِهِمْ ، فَلَا يَرْتَدُّونَ أَبَداً ؛ وَجَبَلَ الْأَوْصِيَاءَ عَلَى وَصَايَاهُمْ فَلَا يَرْتَدُّونَ أَبَداً وَجَبَلَ بَعْضَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْإِيمَانِ فَلَا يَرْتَدُّونَ

علیه السلام رساندم ، حضرت فرمود : این کلام از جوشش نبوت است (یعنی از سرچشمه نبوت جوشیده است . از فیض - ره - .

شرح - ابوالخطاب محمدبن مقلاص اسدی کوفی است که درآغاز کارش از اصحاب حضرت صادق علیه السلام واز بزرگان آنها بود سپس برگشت و مذاهب باطلی اختراع کرد و امام صادق علیه السلام اورا لعن کرد واز او بیزاری جست ، وروایات بسیاری درمذمت او رسیده که دلالت بر کفر ولعنش کند ، وگویند که دربارهٔ حضرت صادق علیه السلام غلوکرد تابدانجا که آن‌حضرت‌را خدا میخواند وخودرا از طرف آن‌حضرت پیغمبر براهل کوفه میدانست .

٤ - ازبرخی از اصحاب ماحدیث شده است که حضرت ابوالحسن عليه السلام (موسی بن جعفر یافرزندش رضاعلیهم‌السلام) فرمود: بدرستی که خداوندپیغمبران‌را به‌نبوت‌خلق‌فرمود وجز پیغمبر نباشند ، ومؤمنین‌را برایمان‌آفریده وبجز مؤمن نباشند (یعنی‌اینان برنبوت وایمانشان ثابت‌قدم هستند وهرگز برنمی‌گردند) ومردمی‌را ایمان عاریت داده ، پس اگر بخواهد برای آنها بپایان رساند ، واگر بخواهد از ایشان باز گیرد ، فرمود : ودربارهٔ ایشان جاری است (معنای آیهٔ شریفه) «پس پایدار باشد وناپایدار» (سوره‌انعام آیه ٩٨) وبمن فرمود : فلانی ایمانش عاریتی بود ، وهمین که برما دروغ بست آن ایمان عاریه از او گرفته شد .

توضیح - تمام آیه شریفه این است که خداوند فرماید : « او است که شمارا از یك‌تن آفرید پس مستقر (وپایدار) ومستودع (ناپایدار) همانا تفصیل دادیم آیتهارا برای گروهی که درمی‌یابند » .

٥ - حضرت صادق عليه السلام فرمود : خداوند پیمبران‌را برسرشت نبوت آفرید پس هرگز برنگردند واوصیاء (آنهارا) برسرشت وصیتها (وآنچه بآنها سفارش شده) آفرید ، پس هرگز برنگردند ، وبرخی

أَبَداً وَمِنْهُمْ مَنْ اُعِيرَ الْإِيمَانَ عَارِيَةً ؛ فَإِذَا هُوَ دَعَا وَأَلَحَّ فِي الدُّعَاءِ مَاتَ عَلَى الْإِيمَانِ .

(بَابُ فِي عَلَامَةِ الْمُعَارِ)

١ - عَنْهُ ؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنِ الْمُفَضَّلِ الْجُعْفِيِّ قَالَ : قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام : إِنَّ الْحَسْرَةَ وَالنَّدَامَةَ وَالْوَيْلَ كُلَّهُ لِمَنْ لَمْ يَنْتَفِعْ بِمَا أَبْصَرَهُ وَلَمْ يَدْرِ مَا الْأَمْرُ الَّذِي هُوَ عَلَيْهِ مُقِيمٌ ، أَنَفْعٌ لَهُ أَمْ ضَرٌّ ؛ قُلْتُ لَهُ : فَبِمَ يُعْرَفُ النَّاجِي مِنْ هَؤُلَاءِ جُعِلْتُ فِدَاكَ ؟ قَالَ مَنْ كَانَ فِعْلُهُ لِقَوْلِهِ مُوَافِقاً فَأُثْبِتَتْ لَهُ الشَّهَادَةُ بِالنَّجَاةِ وَمَنْ لَمْ يَكُنْ فِعْلُهُ لِقَوْلِهِ مُوَافِقاً فَإِنَّمَا ذَلِكَ مُسْتَوْدَعٌ .

(بَابُ سَهْوِ الْقَلْبِ)

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ عُثْمَانَ ، عَنْ سَمَاعَةَ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ وَغَيْرِهِ قَالَ : قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام : إِنَّ الْقَلْبَ لَيَكُونُ السَّاعَةَ مِنَ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ مَا فِيهِ كُفْرٌ

از مؤمنین را برسرشت ایمان آفریده پس هرگز برنگردند ، وبرخی ازایشان کسی است که ایمانش عاریتی است ، پس اگر دعا کند ودردعا اصرار ورزد باایمان بمیرد .

✡(باب)✡

درنشانهٔ عاریت‌دار (ایمان)

١ - مفضل جعفی گوید : حضرت صادق عليه السلام فرمود : براستی حسرت وپشیمانی ووای ، همهٔ اینها برای آنکس است که بآنچه بیند سود نبرد وآنچه برآن استوار است (از روش وعقیده) نداند که چیست وآیا برایش سودبخشد یازیان ؟ من عرضکردم : قربانت پس ازمیان این مردم رستگارشان بچه‌چیز شناخته شود ؟ فرمود : آنکس که کردارش باگفتارش موافقت دارد (وآنچه میگوید بدان عمل کند) گواهی بنجات ورستگاری برای او ثابت شده ، وهرکه کردارش موافقت باگفتارش ندارد ایمانش عاریت است .

شرح - مجلسی (ره) درگفتار امام صادق عليه السلام که فرمود : «همهٔ اینها برای آن کس است .... » گوید : یعنی برای آنکس که آنچه بیند واز عقاید واحکام واعمال و اخلاق وآداب داند برطبق آن عمل نکند . ودرجملهٔ «فاثبت له الشهادة» گوید : «اثبت» بصیغهٔ مجهول خوانده شود ، یعنی خدای تعالی و فرشتگانش و حجتهای الهی وهمهٔ مؤمنین برستگار بودنش گواهی دهند .

✡(باب سهو دل (وغفلت وفراموشی آن)✡

١ - ابوبصیر ودیگران از حضرت صادق عليه السلام حدیث کنند که فرمود : بدرستی که ساعتی ازشب وروز بردل بگذرد که نه درآن کفر است ونه ایمان وبمانند پارچه کهنه است ، گوید : سپس بمن فرمود :

وَلَا إِيمَانٌ كَالثَّوْبِ الْخَلِقِ ، قَالَ : ثُمَّ قَالَ لِي : أَمَا تَجِدُ ذَلِكَ مِنْ نَفْسِكَ ؟ قَالَ : ثُمَّ تَكُونُ النُّكْتَةُ مِنَ اللهِ فِي الْقَلْبِ بِمَا شَاءَ مِنْ كُفْرٍ وَ إِيمَانٍ .

عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عُمَيْرٍ مِثْلَهُ .

﴿٢٩٣٠﴾ ٢- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ مَعْرُوفٍ ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ الْمُخْتَارِ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عليه السلام يَقُولُ : يَكُونُ الْقَلْبُ مَا فِيهِ إِيمَانٌ وَلَا كُفْرٌ ، شِبْهُ الْمُضْغَةِ أَمَا يَجِدُ أَحَدُكُمْ ذَلِكَ .

٣ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنِ الْعَمْرَكِيِّ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ جَعْفَرٍ ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى عليه السلام قَالَ : إِنَّ اللهَ خَلَقَ قُلُوبَ الْمُؤْمِنِينَ مَطْوِيَّةً مُبْهَمَةً عَلَى الْإِيمَانِ فَإِذَا أَرَادَ اسْتِنَارَةَ مَا فِيهَا نَضَحَهَا بِالْحِكْمَةِ ، وَزَرَعَهَا بِالْعِلْمِ ، وَزَارِعُهَا وَالْقَيِّمُ عَلَيْهَا رَبُّ الْعَالَمِينَ .

آیا تو در نفس خودت چنین چیزی را درک نکرده‌ای ؟ فرمود : سپس از طرف خدا است که هرطور بخواهد نقطه‌ای بدل زند (نقطهٔ) کفر باشد یا (نقطهٔ) ایمان . مانند همین خبر از محمد بن أبی عمیر حدیث شده است .

شرح - مجلسی (ره) گوید : مقصود از قلب (ودل) در اینجا همان نفس ناطقهٔ انسانی است که محل ایمان وکفر است نه آن عضو (گوشتی) صنوبری که در طرف چپ سینه است ، وجهت این که بنفس ناطقه قلب گفته‌اند برای انقلاب وتغییر پیدا کردن حالات او است ، یا برای اینست که تعلق نفس انسانی در اول بروح حیوانی است و آن بخار لطیفی است که از قلب برخیزد . و مقصود از ساعت (که فرمود : ساعتی از شب وروز بردل بگذرد ....) همان ساعت غفلت از حق تعالی ومشغول بودن بماسوای اوست ، یعنی در آن ساعت بیاد هیچ‌یك از ایمان وکفر نیست ، یا درحالی است که حکم بکفرش نتوان کرد و توجه بعالم قدس وحق نیز ندارد ، ودرمعنای «نکتة» گوید : در نهایه گفته‌است : نکته یعنی اثر کمی مانند چرکی روی آینه وشمشیر ومانند آن‌دو ، ودرقاموس گوید : «نکت» : آنست که باچوب یاچیز دیگری بزمین بزنی که آن اثری بجا بگذارد ، و «نکتة» بمعنای نقطه‌است وشبیه بچرکی است که در آئینه باشد . ومقصود ازاینکه نکته ازجانب خدا است باعتبار توفیق و نبودن آن از جانب خدا است که هردوی آنها نیز از اختیار کردن خوب وبد خود بنده است ..

۲ - ابوبصیر گوید : شنیدم که حضرت باقر عليه السلام فرمود : گاهی دل در آن (هیچ‌یك) ازایمان وکفر نیست ، مانند یك قطعهٔ گوشت ، آیا هیچ‌یك از شما این‌را (که گفتم) نیافته (ودرك نکرده است ؟) .

۳ - حضرت موسی بن جعفر علیهما السلام فرمود : خداوند دلهای مؤمنان‌را پیچیده وبسته بایمان آفریده (یعنی مانند نامهٔ لوله کرده وخانهٔ بسته که جز نویسنده نامه وصاحبخانه کسی ندادند چه در آن است) و هنگامی که بخواهد آنچه در آنست بدرخشد بیاران حکمت آبیاریش کند ، وبذر علم در آن بکارد ، وزارع وسرپرست آن پروردگار جهانیان است .

شرح - مجلسی (ره) گوید : این که حضرت تعبیر به پیچیدگی و بستگی دل فرمود اشاره بهو

٤ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ الْمُخْتَارِ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: إِنَّ الْقَلْبَ لَيَتَرَجَّحُ فِيمَا بَيْنَ الصَّدْرِ وَالْحَنْجَرَةِ حَتَّى يُعْقَدَ عَلَى الْإِيمَانِ فَإِذَا عُقِدَ عَلَى الْإِيمَانِ قَرَّ، وَذَلِكَ قَوْلُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ «وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللهِ يَهْدِ قَلْبَهُ».

٥ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ، عَنْ أَبِي جَمِيلَةَ، عَنْ مُحَمَّدٍ الْحَلَبِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: إِنَّ الْقَلْبَ لَيَتَجَلْجَلُ فِي الْجَوْفِ يَطْلُبُ الْحَقَّ فَإِذَا أَصَابَهُ اطْمَأَنَّ وَقَرَّ ثُمَّ تَلَا أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام هَذِهِ الْآيَةَ: «فَمَنْ يُرِدِ اللهُ أَنْ يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ - إِلَى قَوْلِهِ - كَأَنَّمَا يَصَّعَّدُ فِي السَّمَاءِ».

وغفلت دل است و ازاین‌روی (کلینی ره) این حدیث‌را دراین باب‌آورده‌است ، وگفته شده : که چون‌خلقت دنبال علم است وباریتعالی پیش ازآفرینش هرچیزی علم‌بآن دارد چنانچه پس ازآفرینش‌آن علم بآن‌دارد وقلب مؤمن باختیار خود او بایمان متصف گردد ، پس این تعبیر درست است که خداوند آن‌را باین وصف آفریده وجبری لازم نیاید .

وگویا مقصود از حکمت (درحدیث)آن اضافاتی است‌که از طرف پروردگار عالم شود ، ومقصوداز علم چیزی است که انسان باانديشه وتدبر بدست‌آورد وازکتاب وسنت برگیرد ، پس امام عليه السلام باین‌کلام اشاره فرموده که باتدبر واندیشه بتنهائی بدون افاضات سبحانی نتوان (ایمان‌را) بدست آورد ، وکوشش بی توفیق سود ندهد ، وحضرت‌دراینجاعلم‌را به‌بذر تشبیه فرموده وحکمتی‌که افاضات سبحانی‌است بباران، وچنانچه تخم افشاندن درزمین بدون باران ثمر ندهد وسبز نشود ، کوشش بنده بدون افاضهٔ پروردگار بی‌نتیجه ماند .

٤ - امام صادق علیه السلام فرمود : دل میان سینه وگلوگاه‌لرزانست تا بایمان بسته شود ، وچون بایمان بسته شد قرارگیرد ، واینست گفتار خدای عزوجل : «وآنکه ایمان بخداآرد دلش راه یابد وآرام گردد» (سورهٔ تغابن آیهٔ ١١) .

٥ - ونیز حلبی ازآن‌حضرت حدیث‌کندکه فرمود : براستی‌دل دردرون انسان مضطرب‌ولرزانست وحق‌را جستجو کند ، وچون بدان رسد آرامش پیدا کند وقرارگیرد ، سپس این آیه را تلاوت فرمود : «آنکس‌راکه خداوند بخواهد رهنمائیش‌کند سینه‌اش‌را برای (پذیرفتن)اسلام بگشاید - تاآنجاکه‌فرماید: «چنانکه گوئی بآسمان بالا رود» (سورهٔ انعام آیه ١٢٥) .

شرح - تمام آیه اینست‌که «و آن کس‌را که خواهد گمراه سازد سینه‌اش‌را تنگ وگرفته کند چنانچه‌گوئی بآسمان بالارود» ودراین تشبیه‌که خداوند فرموده است وجوهی گفته‌اند : یکی اینکه‌معنای آن اینست‌که چون‌اورا باسلام دعوت‌کنند پذیرش‌آن برای او مانند اینست‌که‌اورابیالا رفتن بآسمان‌تکلیف کرده‌اند ، دیگر این‌که مانند اینست‌که قلبش‌را بآسمان کشند بخاطراینکه دست کشیدن از روش باطل و ومذهب خودش برای او بسیار سخت ودشوار است .

٦ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ يُونُسَ ، عَنْ أَبِي الْمَغْرَا ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : سَمِعْتُهُ يَقُولُ : إِنَّ الْقَلْبَ يَكُونُ فِي السَّاعَةِ مِنَ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَيْسَ فِيهِ إِيمَانٌ وَلَا كُفْرٌ ، أَمَا تَجِدُ ذَلِكَ ، ثُمَّ تَكُونُ بَعْدَ ذَلِكَ نُكْتَةٌ مِنَ اللهِ فِي قَلْبِ عَبْدِهِ بِمَا شَاءَ إِنْ شَاءَ بِإِيمَانٍ وَ إِنْ شَاءَ بِكُفْرٍ .

﴿٢٩٢٥﴾ ٧- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ شَمُّونٍ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ عَبْدِالرَّحْمٰنِ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ يُونُسَ بْنِ ظَبْيَانَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّ اللهَ خَلَقَ قُلُوبَ الْمُؤْمِنِينَ مُبْهَمَةً عَلَى الْإِيمَانِ فَإِذَا أَرَادَ اسْتِنَارَةَ مَا فِيهَا فَتَحَهَا بِالْحِكْمَةِ وَزَرَعَهَا بِالْعِلْمِ ، وَزَارِعُهَا وَالْقَيِّمُ عَلَيْهَا رَبُّ الْعَالَمِينَ .

(بَابٌ)

☆(فِي ظُلْمَةِ قَلْبِ الْمُنَافِقِ وَإِنْ أُعْطِيَ اللِّسَانَ ، وَنُورِ قَلْبِ الْمُؤْمِنِ)☆
☆(وَإِنْ قَصَّرَ بِهِ لِسَانُهُ)☆

١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ فَضَّالٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ عُقْبَةَ ، عَنْ عَمْرٍو ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ لُقْمَانُ يَوْمٍ : تَجِدُ الرَّجُلَ لَا يُخْطِئُ بِلَامٍ وَلَا وَاوٍ خَطِيباً مِصْقَعاً وَلَقَلْبُهُ

---

٦ - ابوبصیر گوید : شنیدم ازحضرت صادق عليه السلام که میفرمود : درساعتی از شب و روز است که در دل نه ایمان باشد ونه کفر ، آیاتوچنین نیافته‌ای ؟ سپس پس‌ازآن (ساعت) نقطه‌ای از جانب خداوند بهرچه خواهد در دل بنده‌اش افتد ، اگر خواهد بایمان واگر خواهد بکفر .

توضیح - این حدیث همانند حدیث اول است که باشرحش گذشت .

٧- ونیز یونس‌بن ظبیان‌از آنحضرت عليه السلام حدیث کندکه فرمود : خداوند دلهای مؤمنین راسر بستهٔ بایمان آفریده ، وچون خواهد آنچه درآنها است بدرخشد آنها را بحکمت بکشید و تخم علم در آنها کشت کند ، و زارع وسرپرست آنها پروردگار جهانیانست .

توضیح - این حدیث نیز مانند حدیث سوم است که با شرحش گذشت .

☆ (باب) ☆

(درتیرگی دل منافق گرچه زبان‌آور (وسخنور) باشد)
(و روشنی دل مؤمن گرچه کوته زبان باشد)
(و نتواند آنچه در دل دارد بزبان‌آورد)

١- عمرو گوید روزی حضرت صادق عليه السلام بما فرمود : (گاهی) مردی را می‌بینی که درسخنوری در یك‌لام یا واوی خطانکند ، خطیب (وسخنوری) است زبردست وشیوا ولی همانا دلش ازشب تاریك‌وظلمانی

أَشَدُّ ظُلْمَةً مِنَ اللَّيْلِ الْمُظْلِمِ ، وَتَجِدُ الرَّجُلَ لَا يَسْتَطِيعُ يُعَبِّرُ عَمَّا فِي قَلْبِهِ بِلِسَانِهِ ، وَقَلْبُهُ يُزْهِرُ كَمَا يَزْهَرُ الْمِصْبَاحُ .

٢ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ هَارُونَ بْنِ الْجَهْمِ ، عَنِ الْمُفَضَّلِ عَنْ سَعْدٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : إِنَّ الْقُلُوبَ أَرْبَعَةٌ : قَلْبٌ فِيهِ نِفَاقٌ وَإِيمَانٌ ، وَقَلْبٌ مَنْكُوسٌ ، وَقَلْبٌ مَطْبُوعٌ ، وَقَلْبٌ أَزْهَرُ أَجْرَدُ . فَقُلْتُ : مَا الْأَزْهَرُ ؟ قَالَ : فِيهِ كَهَيْئَةِ السِّرَاجِ . فَأَمَّا الْمَطْبُوعُ فَقَلْبُ الْمُنَافِقِ وَ أَمَّا الْأَزْهَرُ فَقَلْبُ الْمُؤْمِنِ إِنْ أَعْطَاهُ شَكَرَ وَ إِنِ ابْتَلَاهُ صَبَرَ وَأَمَّا الْمَنْكُوسُ فَقَلْبُ الْمُشْرِكِ ، ثُمَّ قَرَأَ هَذِهِ الْآيَةَ : «أَفَمَنْ يَمْشِي مُكِبّاً عَلَى وَجْهِهِ أَهْدى أَمَّنْ يَمْشِي سَوِيّاً عَلى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ» فَأَمَّا الْقَلْبُ الَّذِي فِيهِ إِيمَانٌ وَ نِفَاقٌ فَهُمْ قَوْمٌ كَانُوا بِالطَّائِفِ فَإِنْ أَدْرَكَ أَحَدَهُمُ أَجَلُهُ عَلَى نِفَاقِهِ هَلَكَ وَإِنْ أَدْرَكَهُ عَلَى إِيمَانِهِ نَجَا .

٣ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثُّمَالِيِّ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : الْقُلُوبُ ثَلَاثَةٌ : قَلْبٌ مَنْكُوسٌ لَا يَعِي شَيْئاً مِنَ الْخَيْرِ وَهُوَ قَلْبُ الْكَافِرِ ، وَقَلْبٌ فِيهِ نُكْتَةٌ سَوْدَاءُ فَالْخَيْرُ وَالشَّرُّ فِيهِ يَعْتَلِجَانِ فَأَيُّهُمَا كَانَتْ مِنْهُ غَلَبَ عَلَيْهِ . وَقَلْبٌ مَفْتُوحٌ فِيهِ مَصَابِيحُ

تاریکتر و سیاهتر است ، و (گاهی) مردی را بینی که نتواند آنچه در دل دارد بزبان آورد ، اما دلش مانند چراغ نورافشانی کند .

٢- سعد از امام باقر عليه السلام حدیث کند که فرمود : همانا دلها چهار (گونه)اند : دلی که در آن نفاق وایمانست ، و دلی که وارونه است ، و دلی که مهرخورده است (واز چرك و زنك روی آن پوشیده است)، ودلی که تابناك و پاکیزه است ، من عرضکردم : تابناك کدام است ؟ فرمود : آنکه چون چراغی در آن است ، واما دل مهرخورده آن دل منافق است ، و اما دل تابناك آن دل مؤمن است ، که اگر خدا باو بدهدشکر کند ، واگر گرفتارش کند صبر کند ، واما وارونه آن دل مشرك است ، سپس این آیه را خواند: «آیا آنکس که نگونسار برروی خویش راه رود راهنمون تراست یا آنکس که میرود استوار براهی راست؟» (سورهٔ ملك آیه ٢٢) واما آن دلی که در آن ایمان و نفاق (هردو) هست (دل) آن مردمی است که درشهر طائف بودند (وگاهی مؤمن وگاهی منافق بودند) پس هر کدام درحال نفاق مرگش فرامیرسید (ازلحاظ ایمان) هلاك بود ، واگر درحال ایمان اجلش میرسید رستگار بود .

توضیح - مجلسی(ره) گوید : ذکرمردمان طائف ازباب تمثیل است و مقصود همهٔ آن مردمی باشند که شك دارند (و درحال شك و تردید روزگارشان را بسر برند) .

٣- ابوحمزهٔ ثمالی از حضرت باقر عليه السلام حدیث کند که فرمود : دلها سه (گونه)اند : دل وارونه که هیچ خیروخوبی درآن جا نکند وآن دل کافر است ، و دلی که درآن نقطهٔ سیاهی است ، و خوبی وبدی درآن باهم درکشمکش باشند ، پس هر کدام از آن دل باشد برآن دیگری چیره گردد ، و دلی است باز

تَزْهَرُ، وَلَا يَطْفَأُ نُورُهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَهُوَ قَلْبُ الْمُؤْمِنِ.

(بَابٌ)

✿ (فِي تَنَقُّلِ أَحْوَالِ الْقَلْبِ) ✿

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، وَعِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، جَمِيعاً، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ النُّعْمَانِ الْأَحْوَلِ، عَنْ سَلَّامِ بْنِ الْمُسْتَنِيرِ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام فَدَخَلَ عَلَيْهِ حُمْرَانُ بْنُ أَعْيَنَ وَسَأَلَهُ عَنْ أَشْيَاءَ فَلَمَّا هَمَّ حُمْرَانُ بِالْقِيَامِ قَالَ لِأَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام: أُخْبِرُكَ - أَطَالَ اللَّهُ بَقَاءَكَ لَنَا وَأَمْتَعَنَا بِكَ - أَنَّا نَأْتِيكَ فَمَا نَخْرُجُ مِنْ عِنْدِكَ حَتَّى تَرِقَّ قُلُوبُنَا وَتَسْلُوَ أَنْفُسُنَا عَنِ الدُّنْيَا وَيَهُونَ عَلَيْنَا مَا فِي أَيْدِي النَّاسِ مِنْ هَذِهِ الْأَمْوَالِ، ثُمَّ نَخْرُجُ مِنْ عِنْدِكَ فَإِذَا صِرْنَا مَعَ النَّاسِ وَالتُّجَّارِ أَحْبَبْنَا الدُّنْيَا؟ قَالَ: فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام: إِنَّمَا هِيَ الْقُلُوبُ مَرَّةً تَصْعُبُ وَمَرَّةً تَسْهُلُ.

ثُمَّ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام: أَمَا إِنَّ أَصْحَابَ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه وآله قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ نَخَافُ عَلَيْنَا النِّفَاقَ قَالَ: فَقَالَ: وَلِمَ تَخَافُونَ ذَلِكَ؟ قَالُوا: إِذَا كُنَّا عِنْدَكَ فَذَكَّرْتَنَا وَرَغَّبْتَنَا، وَجِلْنَا وَنَسِينَا الدُّنْيَا وَ

وگشاده که در آن چراغهائی است تابناك، ونورش تا روز رستاخیز خاموش نگردد و آن دل مؤمن است.

توضیح - مجلسی (ره) گوید: اینکه دراین حدیث فرمود: «دلها سه گونه‌اند» منافاتی باحدیث گذشته که فرمود: «دلها برچهار گونه‌اند» ندارد، زیرا فرمایشش که فرمود: ودلی که در آن نقطه تاریك است شامل دوقسم گردد یکی دلی که در آن ایمان و نفاق است، و دیگر دل منافق، واینکه فرمود: «تا روز رستاخیز نورش خاموش نگردد» اشاره باینست که دلی که بنور ایمان ومعارف روشن شد پس از جدا شدن از بدن نیز درعالم برزخ و پس از آن روشن است، وآن نور هرگز از او گرفته نشود.

✿ (باب) ✿

(در تغییرات حالات دل)

١ - سلام بن مستنیر گوید: من درخدمت حضرت باقر علیه السلام بودم که حمران بن اعین (یکی از اصحاب آنحضرت) وارد شد، وازچیزهائی از آنحضرت پرسید، پس همین که خواست برخیزد بامام باقر عرضکرد: من شمارا آگاه کنم - خداوند عمر شمارا درازکند و ما رابوجود شما بهره‌مند سازد - که ما خدمت شما میرسیم واز نزدشما بیرون نمیرویم تااینکه (درنتیجه) دلهای مانرم شود، وجانهای ما از (نداشتن) این دنیا تسلی یابد، وآن چه ازاین اموال و دارائی که در دست مردم است برما خوار وپست شود، سپس از نزد شما بیرون رویم وهمینکه (دوباره) پیش مردم وتجار رویم دنیارا دوست بداریم؟ (این چگونه است؟) گوید: آنحضرت علیه السلام فرمود: هما ااین‌ها دلهاست که گاهی سخت شود، وگاهی هموار وآسان. سپس فرمود: هرآینه یاران محمد(ص) عرضکردند: ای رسول خدا ما برنفاق ازخودمان ترسناکیم؟ فرمود: چرا ازآن می‌ترسید؟ عرضکردند: هنگامیکه نزدشما هستیم وشما مارا متذکر کنید و بآخرت تشویق

زَهَدْنا حَتّى كَأَنّا نُعايِنُ الآخِرَةَ وَالجَنَّةَ وَالنّارَ ونَحْنُ عِنْدَكَ فَإذا خَرَجْنا مِنْ عِنْدِكَ وَ دَخَلْنا هٰذِهِ البُيُوتَ وَشَمَمْنَا الأَوْلادَ وَرَأَيْنَا العِيالَ وَالأَهْلَ يَكادُ أَنْ نُحَوَّلَ عَنِ الحالِ الَّتي كُنّا عَلَيْها عِنْدَكَ وَحَتّى كَأَنّا لَمْ نَكُنْ عَلى شَيْءٍ أَفَتَخافُ عَلَيْنا أَنْ يَكُونَ ذٰلِكَ نِفاقاً ؟ فَقالَ لَهُمْ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم : كَلّا إِنَّ هٰذِهِ خُطُواتُ الشَّيْطانِ فَيُرَغِّبُكُمْ فِي الدُّنْيا وَاللهِ لَوْ تَدُومُونَ عَلَى الحالَةِ الَّتي وَصَفْتُمْ أَنْفُسَكُمْ بِها لَصافَحَتْكُمُ الْمَلائِكَةُ وَمَشَيْتُمْ عَلَى الْماءِ وَلَوْلا أَنَّكُمْ تُذْنِبُونَ فَتَسْتَغْفِرُونَ اللهَ لَخَلَقَ اللهُ خَلْقاً حَتّى يُذْنِبُوا ، ثُمَّ يَسْتَغْفِرُوا اللهَ فَيَغْفِرُ [اللهُ] لَهُمْ، إِنَّ الْمُؤْمِنَ مُفَتَّنٌ تَوّابٌ أَما سَمِعْتَ قَوْلَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «إِنَّ اللهَ يُحِبُّ التَّوّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ» وَقالَ : «اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ».

کنید ، از خدا می‌ترسیم ودنیارا (یکسره) فراموش کنیم ودر آن بی رغبت شویم تا آنجاکه گویا آخرت را بچشم خود ببینیم و بهشت و دوزخ را (بنگریم) وچون از خدمت شمابرویم وداخل این خانه‌ها گردیم، وبوی فرزندان‌را بشنویم وزنان وخاندان‌را بنگریم ازآن حالی که‌نزد شما داشتیم برگردیم بحدی که گویا ما هیچ نداشته‌ایم (وشمارا ندیده وخدمت شمانبوده‌ایم وآن حال قبلی‌راانداشته‌ایم) آیا شما ازاین که‌این تغییر حالت نفاق باشد برما میترسید ؟ رسول خدا (ص) بآن‌ها فرمود : هرگز (این نفاق نیست) ، اینها وسوسه‌های شیطانیست که شمارا بدنیا تشویق کند ، بخدا سوگند اگر شما بهمان حالی که بآن خودتان را توصیف کردید میماندید هرآینه فرشتگان‌دست دردست‌شما میگذاردند (وبدون وسیله) روی‌آب راه میرفتید، واگر نبودکه شماگناه میکنید سپس‌از خداآمرزش (آن گناه‌را) خواهید،هرآینه خداوند خلقی می‌آفرید تاگناه کنند وسپس از خدا آمرزش خواهند وخداوند آنهارا بیامرزد ، و براستی مؤمن در گناه افتد (یا بامتحان درگناه گرفتار شود) وبسیار توبه‌کند ، آیا نشنیده‌ای گفتار خدای عز و جل‌را (که فرماید :) «همانا خداوند دوست دارد توبه‌کنندگان راودوست دارد پاکیزه‌جویان‌را» (سوره بقره آیهٔ ۲۲۲) و(نیز) فرماید : «وآمرزش خواهید ازپروردگار خویش سپس بازگشت کنید بسوی او » (سورهٔ هود آیه ۹۰) .

شرح ـ مجلسی (ره) گوید : این‌که حضرت فرمود : دلها گاهی سخت باشد ....» یعنی ازرو آوردن بعالم قدس وبیکسو نهادن دنیا «وگاهی هموار....» یعنی‌نرم باشد وپیروی از عقل‌کند وشهوات‌را بآسانی ترک‌کند ، وجهتش اینست‌که روش خداوند تعالی دربارهٔ انسان اینست‌که او واسطهٔ میان فرشتگان وشیاطین باشد ، پس فرشتگان ثابت درمقام قدسند ، وشیاطین مستغرق در شرور و خطاها و خوانندگان بگناهان وزشتیهاهستند وهمچنین بهائم دروضعی هستندکه میل بشهوات ورغبت بسوی لذات دارند ، وانسان درمیان این هردو قرارگرفته وازهردو نشأهٔ ترکیب یافته ، زیرا روحش از عالم قدس وتنش ازحیوانات گرفته شده ... تا آنجاکه گوید : رسول (ص) اشاره فرمود : با اینکه حالت اول شما (یعنی اصحاب و پیروانش) حالت شریفی است وادامه آن باعث تشبیه بفرشتگان ورسیدن بمقامات عالیه شود ، واما حالت

﴿باب﴾

☆(الْوَسْوَسَةِ وَحَدِيثِ النَّفْسِ)☆

﴿٢٩٣٠﴾ ١- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْوَشَّاءِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حُمْرَانَ قَالَ سَأَلْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام عَنِ الْوَسْوَسَةِ وَ إِنْ كَثُرَتْ ، فَقَالَ : لَاشَيْءَ فِيهَا ، تَقُولُ : لَاإِلَهَ إِلَّااللهُ .

٢ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ؛ عَنْ جَمِيلِ بْنِ دَرَّاجٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قُلْتُ لَهُ : إِنَّهُ يَقَعُ فِي قَلْبِي أَمْرٌ عَظِيمٌ ، فَقَالَ : قُلْ : لَاإِلَهَ إِلَّااللهُ. قَالَ جَمِيلٌ : فَكُلَّمَا وَقَعَ فِي قَلْبِي شَيْءٌ قُلْتُ : لَاإِلَهَ إِلَّااللهُ فَيَذْهَبُ عَنِّي .

دوم که آلودگی بگناهان وطلب آمرزش پس ازآن باشد خالی ازحکمت الهی نیست بگفتارش که فرمود: «بخدا سوگند اگر ادامه دهید ....» زیرا مانع ازظهور این آثار (یعنی مصافحه فرشتگان وراه رفتن برروی آب) کدورتهای جسمانی وعلقه‌های بشری و وسوسه‌های شیطانی ومیل بزیورهای دنیائی است ، و چون اینها زائل گردید واین موانع ازبنده دور شد نور صرف و روح خالص گردد ، بصفات فرشتگان متصف شود ، وبکسره بروحانین ملحق گردد وباآنان باشد ومانند آنها برروی آب راه رود ، واگر توضیح این مطلب‌را خواهی گوئیم : برای روح انسانی درسیر بسوی خدا منزلهائی‌است : ١ - عالم محسوسات ٢ - عالم تخیلات ٣ - عالم موهومات ٤ - معقولات ، ودر این‌منزل است‌که از سایر حیوانات جدا شود، ودر این عالم چیزها بیندکه از عالم حس وخیال ووهم خارج است ، ودرآنجا جان اشیاء وحقائق آنهارا ببیند ، وبرای آن عرض عریض وزمینهٔ پهناوری است‌که آغازش عالم انسان وسر انجامش عالم فرشتگان بلکه برتر ازآن است واواست معراج انسان چنانچه آن سه منزل پست‌ترین منازل واسفل سافلین است - تا آنجاکه گوید - : واز اینجا دانسته شودکه صدور کرامات از اولیاء مورد انکار نیست .

و در جملهٔ : « و لولا انکم تذنبون» فرماید : این گفتار دلالت‌کند براینکه در این نوع از خلقت مصلحت بزرگی است زیرا صفت غفاریت ورحمت ولطف اوآشکار شود ، بلکه ظاهر اینست‌که همین گناه و آمرزش خواهی سبب بلندی درجات و ازدیاد کمالاتشان گردد ....

☆(باب)☆

(وسوسه وحدیث نفس)

١ - محمد بن حمران گوید : از امام صادق عليه السلام از وسوسه گرچه بسیار باشد پرسیدم ، در پاسخ فرمود : چیزی درآن نیست ، میگوئی : لااله الاالله . (یعنی همین کلام وتفکردرآن وسوسه‌را ازبین‌می‌برد زیرا مقصود از وسوسه وحدیث نفس همان وسوسه‌های مربوط بخدا ومکان وکیفیت اوست) .

٢ - جمیل بن دراج گوید : بحضرت صادق علیه السلام عرضکردم : در دلم چیز بزرگی آمده ؟ فرمود : بگو لااله الاالله ، جمیل گوید : هرگاه در دلم چیزی میآمد می‌گفتم : لااله الا الله‌آن چیز از دلم بیرون میرفت .

٣ - اِبْنُ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله فَقَالَ يَارَسُولَ اللهِ هَلَكْتُ، فَقَالَ لَهُ صلى الله عليه وآله: أَتَاكَ الْخَبِيثُ فَقَالَ لَكَ: مَنْ خَلَقَكَ؟ فَقُلْتَ: اللهُ، فَقَالَ لَكَ: اللهُ مَنْ خَلَقَهُ؟ فَقَالَ: إِي وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لَكَانَ كَذَا، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: ذَاكَ وَاللهِ مَحْضُ الْإِيمَانِ.

قَالَ ابْنُ أَبِي عُمَيْرٍ: فَحَدَّثْتُ بِذَلِكَ عَبْدَالرَّحْمٰنِ بْنَ الْحَجَّاجِ فَقَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام أَنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وآله إِنَّمَا عَنَى بِقَوْلِهِ «هٰذَا وَاللهِ مَحْضُ الْإِيمَانِ» خَوْفَهُ أَنْ يَكُونَ قَدْ هَلَكَ حَيْثُ عَرَضَ لَهُ ذٰلِكَ فِي قَلْبِهِ.

٤ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ، وَ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، جَمِيعاً عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَهْزِيَارَ قَالَ: كَتَبَ رَجُلٌ إِلَى أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام يَشْكُو إِلَيْهِ لَمَماً يَخْطِرُ عَلَى بَالِهِ، فَأَجَابَهُ فِي بَعْضِ كَلَامِهِ: إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ إِنْ شَاءَ ثَبَّتَكَ فَلَا يَجْعَلُ لِإِبْلِيسَ عَلَيْكَ طَرِيقاً، قَدْ شَكَى قَوْمٌ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله لَمَماً يَعْرِضُ لَهُمْ لَأَنْ تَهْوِيَ بِهِمُ الرِّيحُ أَوْ يُقَطَّعُوا أَحَبُّ إِلَيْهِمْ مِنْ أَنْ يَتَكَلَّمُوا بِهِ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: أَتَجِدُونَ ذٰلِكَ؟ قَالُوا نَعَمْ، فَقَالَ: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّ ذٰلِكَ لَصَرِيحُ الْإِيمَانِ، فَإِذَا وَجَدْتُمُوهُ فَقُولُوا: آمَنَّا بِاللهِ وَرَسُولِهِ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ.

---

٣ ـ حضرت صادق علیه السلام فرمود: مردی نزد پیغمبر (ص) آمده عرضکرد: ای رسول خدا هلاك شدم؛ حضرت رسول (ص) باو فرمود: آن خبیث نزد تو آمد وبتو گفت: کی ترا آفرید؛ تو گفتی خدا پس بتو گفت: خدارا چه کسی آفریده؛ آن مرد عرضکرد: آری سوگند بآنکه تورا براستی (به نبوت) برانگیخته چنین بوده است؛ پس رسولخدا (ص) بآن مرد فرمود: بخدا سوگند این محض ایمان است.

ابن أبی عمیر گوید: من این حدیث را برای عبدالرحمن بن حجاج گفتم، او گفت: پدرم از امام صادق علیه السلام برایم حدیث کرد که فرمود: مقصود رسولخدا (ص) از اینکه فرمود: «بخدا این محض ایمانست» یعنی همین ترس از اینکه هلاك شده باشد هنگامی که این خاطره در دلش گذشته است (محض ایمانست، زیرا کافر از این خاطره‌ها بلکه از بالاتر از آنها هراسی در دل ندارد).

٤ ـ علی بن مهزیار گوید: مردی بحضرت جواد علیه السلام نوشت وازوسوسه‌هائی که بخاطرش آید شکایت کرد، حضرت درضمن پاسخ نامه‌اش باو چنین نوشت: همانا خدای عزوجل اگر بخواهد تورا ثابت وپا برجا کند واز برای شیطان برتوراهی قرار ندهد، ومردمی هم به پیغمبر (ص) شکایت بردند از خاطره‌هائی که دردل آنها افتد که اگر بادآنهارا بجای دوری اندازد ویاقطعه قطعه شوند دوستر دارند از اینکه آن خاطره‌ها را بزبان آرند؛ پس رسول خدا (ص) فرمود: این را دریافتید؛ (که این خاطره‌ها برشما بسیار گران است؛) عرضکردند: آری، فرمود: سوگند بآنکه جانم بدست اوست این صریح ایمانست، پس هرگاه آنرا یافتید (واحساس کردید که این خاطره‌ها بسراغتان آمده) بگوئید: «آمنا بالله ورسوله ولاحول ولا قوة الا بالله».

٥ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ بَكْرِ بْنِ جَنَاحٍ ، عَنْ زَكَرِيَّا بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَبِي الْيَسَعِ دَاوُدَ الْأَبْزَارِيِّ ، عَنْ حُمْرَانَ ؛ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : إِنَّ رَجُلاً أَتَى رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وآله فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ إِنِّي نَافَقْتُ ، فَقَالَ : وَاللهِ مَا نَافَقْتَ وَلَوْ نَافَقْتَ مَا أَتَيْتَنِي تُعْلِمُنِي ، مَا الَّذِي رَابَكَ ؟ أَظُنُّ الْعَدُوَّ الْحَاضِرَ أَتَاكَ فَقَالَ لَكَ : مَنْ خَلَقَكَ ، فَقُلْتَ : اللهُ خَلَقَنِي فَقَالَ لَكَ : مَنْ خَلَقَ اللهَ ؟ قَالَ : إِي وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لَكَأَنَّ كَذَا ، فَقَالَ : إِنَّ الشَّيْطَانَ أَتَاكُمْ مِنْ قِبَلِ الْأَعْمَالِ فَلَمْ يَقْوَ عَلَيْكُمْ فَأَتَاكُمْ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ لِكَيْ يَسْتَزِلَّكُمْ ، فَإِذَا كَانَ كَذَلِكَ فَلْيَذْكُرْ أَحَدُكُمُ اللهَ وَحْدَهُ .

﴿ بَابٌ ﴾

﴿ الْإِعْتِرَافِ بِالذُّنُوبِ وَالنَّدَمِ عَلَيْهَا ﴾

﴿٢٩٣٥﴾ ١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ عَلِيٍّ الْأَحْمَسِيِّ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : وَاللهِ مَا يَنْجُو مِنَ الذَّنْبِ الْأَمَنْ أَقَرَّ بِهِ .

قَالَ : وَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام : كَفَى بِالنَّدَمِ تَوْبَةً .

---

٥ - حضرت باقر علیه السلام فرمود : مردی نزد رسولخدا (ص) آمد و عرضکرد : ای رسولخدا من منافق شدم ، فرمود : بخداسوگند تو منافق نشده‌ای ، واگر منافق بودی نزد من نمیآمدی که مرا بآن آگاه کنی ، چه چیز تورا بشك انداخته ؟ بگمانم آن دشمن حاضر بخاطرت آمده و بتو گفت : کی تورا آفریده ؛ تو گفتی : خدا مرا آفریده ، پس بتو گفته : کی خدا را آفریده . عرضکرد : آری بدانکه تورا براستی فرستاده سوگند که‌چنین شده ، فرمود : همانا شیطان از راه‌کردارهای شما (وجلوگیری شما از اعمال نیك) نزدتان آید وبرشما دست نیابد پس از این راه بسراغتان‌آید که‌شمارا بلغزاند ، وهرگاه چنین‌شد هرکدام‌شما (که برایش‌چنین‌رخ داد) خدارا بیکانگی یاد کند (خیالات شیطانی برطرف گردد).

﴿باب﴾

(اعتراف بگناهان وپشیمانی از آنها)

١ - علی احمسی ازحضرت باقر علیه السلام حدیث کندکه فرمود : بخدا سوگند از گناه نجات نیابد (ورها نشود) جز کسیکه بدان اعتراف کند .

گوید : ونیز آن حضرت علیه السلام فرمود : درتوبه‌پشیمانی کافی است .

شرح - مجلسی (ره) درقسمت اول حدیث گوید : یعنی اعتراف کندکه گناه است ، زیراکسی (که گناهی مرتکب گردد) انکارکندکه این گناه است ، وآنرا حلال بشمارد چنین کسی کافر است و پذیرفته نشود . واگرمقصود ازاعتراف بگناه توبه باشد پس ممکن است آنرا برنجات کامل یانجات

٢ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ، عَمَّنْ ذَكَرَهُ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : لَا وَاللهِ مَا أَرَادَ اللهُ تَعَالَى مِنَ النَّاسِ إِلَّا خَصْلَتَيْنِ : أَنْ يُقِرُّوا لَهُ بِالنِّعَمِ فَيَزِيدَهُمْ وَبِالذُّنُوبِ فَيَغْفِرَهَا لَهُمْ .

٣ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عُمَرَ [و] بْنِ عُثْمَانَ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : سَمِعْتُهُ يَقُولُ : إِنَّ الرَّجُلَ لَيُذْنِبُ الذَّنْبَ فَيُدْخِلُهُ اللهُ بِهِ الْجَنَّةَ ، قُلْتُ : يُدْخِلُهُ اللهُ بِالذَّنْبِ الْجَنَّةَ؟ قَالَ : نَعَمْ إِنَّهُ لَيُذْنِبُ فَلَا يَزَالُ مِنْهُ خَائِفاً مَاقِتاً لِنَفْسِهِ فَيَرْحَمُهُ اللهُ فَيُدْخِلُهُ الْجَنَّةَ .

٤ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عليه السلام يَقُولُ : إِنَّهُ وَاللهِ مَا خَرَجَ عَبْدٌ مِنْ ذَنْبٍ بِإِصْرَارٍ وَمَا خَرَجَ عَبْدٌ مِنْ ذَنْبٍ إِلَّا بِإِقْرَارٍ .

٥ - الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ الْحَجَّاجِ السَّبِيعِيِّ [عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ وَلِيدٍ] عَنْ يُونُسَ

حمل کرد ، زیرا بدون توبه (شخص گنهکار) در تحت ارادهٔ حق تعالی است اگر خواهد اورا عذاب کند واگر خواهد از او درگذرد ، وممکن است حمل کرد باآنچه خبر پنجم بدان دلالت کند .

ودر قسمت دوم گوید : «کفی بالندم توبة» ظاهر اینست که مقصود پشیمانی کامل است که مستلزم تصمیم برترك آن درآینده باشد وگرنه ظاهرش که مجرد اکتفاء به پشیمانی باشد منافات باسایر اخبار دارد که دلالت برتصمیم برترك درآینده نیز دارد .

٢ - امام باقر علیه السلام فرمود : نه بخدا سوگند ! خداوند ازمردم جز دو خصلت نخواسته است : (یکی) اعتراف بنعمتهای او تا نعمت را برایشان بیفزاید ، و(دیگر) اعتراف بگناهان تا آنهارا برای ایشان بیامرزد .

٣ - برخی از اصحاب عمروبن عثمان از حضرت صادق حدیث کند که شنیدم آن حضرت میفرمود : همانا مرد (گاهی) گناه کند وخدا بوسیلهٔ آن اورا ببهشت برد ، عرضکردم : خداوند بسبب گناه اورا ببهشت برد ؟ فرمود : آری ، هرآینه او گناه کند وپیوسته ازآن ترسان است و برخود خشمناك است پس خداوند باو ترحم کند واورا ببهشت برد .

توضیح - مجلسی (ره) گوید : این حدیث دلالت کند براینکه گناهی که باعث خضوع گردد بهتر از طاعتی است که موجب عجب باشد .

٤ - معاویة بن عمار گوید : شنیدم حضرت صادق علیه السلام میفرمود : هرآینه بخدا سوگند هیچ بنده با اصرار (بگناه و ادامه آن) از گناه بیرون نرود ، وهیچ بنده‌ای از گناه بیرون نرود جز باقرار و اعتراف (بآن) .

٥ - یونس بن یعقوب گوید : که شنیدم حضرت صادق علیه السلام میفرمود : هرکه گناهی کند

ابْنِ يَعْقُوبَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : سَمِعْتُهُ يَقُولُ : مَنْ أَذْنَبَ ذَنْباً فَعَلِمَ أَنَّ اللهَ مُطَّلِعٌ عَلَيْهِ إِنْ شَاءَ عَذَّبَهُ وَإِنْ شَاءَ غَفَرَ لَهُ ، غَفَرَ لَهُ وَإِنْ لَمْ يَسْتَغْفِرْ .

﴿٢٩٤٠﴾ ٦ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ عَبْدِالرَّحْمٰنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي هَاشِمٍ ، عَنْ عَنْبَسَةَ الْعَابِدِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّ اللهَ يُحِبُّ الْعَبْدَ أَنْ يَطْلُبَ إِلَيْهِ فِي الْجُرْمِ الْعَظِيمِ وَيُبْغِضُ الْعَبْدَ أَنْ يَسْتَخِفَّ بِالْجُرْمِ الْيَسِيرِ .

٧ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ سَهْلٍ ، عَنْ حَمَّادٍ ، عَنْ رِبْعِيٍّ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ : إِنَّ النَّدَمَ عَلَى الشَّرِّ يَدْعُو إِلَى تَرْكِهِ .

٨ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ الدَّقَّاقِ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عُمَرَ ، عَنْ زَيْدٍ الْقَشَّاتِ ؛ عَنْ أَبَانِ بْنِ تَغْلِبَ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : مَا مِنْ عَبْدٍ أَذْنَبَ ذَنْباً فَنَدِمَ عَلَيْهِ إِلَّا غَفَرَ اللهُ لَهُ قَبْلَ أَنْ يَسْتَغْفِرَ وَ مَا مِنْ عَبْدٍ أَنْعَمَ اللهُ عَلَيْهِ نِعْمَةً فَعَرَفَ أَنَّهَا مِنْ عِنْدِاللهِ إِلَّا غَفَرَ اللهُ لَهُ قَبْلَ أَنْ يَحْمَدَهُ .

وبداند که خدا براو مطلع هست که اگر خواهد اورا عذاب کند واگر خواهد اورا بیامرزد ، خداوند (بهمین آگاهیش) اورا بیامرزد اگر چه استغفار هم نکند .

شرح ـ مجلسی (ره) درجملهٔ « فعلم ان الله مطلع علیه » گوید : شاید مقصود علمی است که در نفس اثر کند وثمره‌اش عمل باشد (یعنی دنبالهٔ این علم عمل باشد و دست از گناه بردارد) وگرنه هرمسلمانی باین امر اعتراف دارد ، وهرکه منکر آن باشد کافر است ، وهرکه براین علم بیندیشد و ادامه دهد گناه از اوسرنزند مگر بندرت ، واگر گناهی هم ازاو سرزند دنبالش پشیمان و ترسان است ، و درحقیقت تائب است واگرچه بزبان طلب آمرزش نکند .

٦ـ حضرت صادق عليه السلام فرمود : همانا خداوند دوست داردبنده‌ای راکه درگناه بزرگ باوتوجه کند (واز او آمرزش بخواهد) ومبغوض دارد بنده‌ای راکه گناه اندك را خوار شمارد وبآن بی‌اعتنا باشد (ودر مقام توبه و تدارك آن نباشد) .

٧ـ حضرت صادق عليه السلام فرمود : امیرالمؤمنین علیه‌السلام فرموده : همانا پشیمانی برگناه و بدی، انسانرا بدست کشیدن از آن وا میدارد .

٨ـ ابان بن تغلب گوید : شنیدم حضرت صادق علیه‌السلام میفرمود : هیچ بنده‌ای نیست که گناهی کند واز آن پشیمان گردد جز اینکه پیش‌از آنکه طلب آمرزش کند خداگناهش را بیامرزد ، و هیچ بنده‌ای نیست که خداوند براو نعمتی ارزانی دارد ، وبداند که آن نعمت ازطرف خدا است جزاینکه خداوند پیش از آنکه او سپاسگزاری آنراکند او را بیامرزد .

ابْنِ يَعْقُوبَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : سَمِعْتُهُ يَقُولُ : مَنْ أَذْنَبَ ذَنْباً فَعَلِمَ أَنَّ اللهَ مُطَّلِعٌ عَلَيْهِ إِنْ شَاءَ عَذَّبَهُ وَإِنْ شَاءَ غَفَرَ لَهُ ، غَفَرَ لَهُ وَإِنْ لَمْ يَسْتَغْفِرْ .

﴿٢٩٤٠﴾ ٦ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ عَبْدِالرَّحْمٰنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي هَاشِمٍ ، عَنْ عَنْبَسَةَ الْعَابِدِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّ اللهَ يُحِبُّ الْعَبْدَ أَنْ يَطْلُبَ إِلَيْهِ فِي الْجُرْمِ الْعَظِيمِ وَيُبْغِضُ الْعَبْدَ أَنْ يَسْتَخِفَّ بِالْجُرْمِ الْيَسِيرِ .

٧ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ سَهْلٍ ، عَنْ حَمَّادٍ ، عَنْ رِبْعِيٍّ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ : إِنَّ النَّدَمَ عَلَى الشَّرِّ يَدْعُو إِلَى تَرْكِهِ .

٨ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ الدَّقَّاقِ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عُمَرَ ، عَنْ زَيْدٍ الْقَنَّاتِ ؛ عَنْ أَبَانِ بْنِ تَغْلِبَ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : مَا مِنْ عَبْدٍ أَذْنَبَ ذَنْباً فَنَدِمَ عَلَيْهِ إِلَّا غَفَرَ اللهُ لَهُ قَبْلَ أَنْ يَسْتَغْفِرَ وَ مَا مِنْ عَبْدٍ أَنْعَمَ اللهُ عَلَيْهِ نِعْمَةً فَعَرَفَ أَنَّهَا مِنْ عِنْدِاللهِ إِلَّا غَفَرَ اللهُ لَهُ قَبْلَ أَنْ يَحْمَدَهُ .

وبداند که خدا براو مطلع هست که اگر خواهد اورا عذاب کند واگر خواهد اورا بیامرزد ، خداوند (بهمین آگاهیش) اورا بیامرزد اگر چه استغفار هم نکند .

شرح ـ مجلسی (ره) درجملهٔ « فعلم ان الله مطلع علیه » گوید : شاید مقصود علمی است که در نفس اثر کند وثمره‌اش عمل باشد (یعنی دنبالهٔ این علم عمل باشد و دست از گناه بردارد) وگرنه هرمسلمانی باین امر اعتراف دارد ، وهرکه منکر آن باشد کافر است ، وهرکه براین علم ببندیشد و ادامه دهد گناه از اوسرنزند مگر بندرت ، واگر گناهی هم ازاو سرزند دنبالش پشیمان و ترسان است ، و درحقیقت تائب است واگرچه بزبان طلب آمرزش نکند .

٦ـ حضرت صادق عليه السلام فرمود : همانا خداوند دوست داردبنده‌ای راکه درگناه بزرگ باو توجه کند (واز او آمرزش بخواهد) ومبغوض دارد بنده‌ای راکه گناه اندك را خوار شمارد وبآن بی‌اعتنا باشد (ودر مقام توبه و تدارك آن نباشد) .

٧ـ حضرت صادق عليه السلام فرمود : امیرالمؤمنین علیه السلام فرموده : همانا پشیمانی برگناه و بدی، انسانرا بدست کشیدن از آن وا میدارد .

٨ـ ابان بن تغلب گوید : شنیدم حضرت صادق علیه السلام میفرمود : هیچ بنده‌ای نیست که گناهی کند واز آن پشیمان گردد جز اینکه پیش‌از آنکه طلب آمرزش کند خداگناهش را بیامرزد ، و هیچ بنده‌ای نیست که خداوند براو نعمتی ارزانی دارد ، وبداند که آن نعمت ازطرف خدا است جزاینکه خداوند پیش از آنکه او سپاسگزاری آنرا کند او را بیامرزد .

(بَابُ سَتْرِ الذُّنُوبِ)

١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ خَالِدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ عَلِيٍّ ، عَنِ الْعَبَّاسِ مَوْلَى الرِّضَا عليه السلام قَالَ : سَمِعْتُهُ عليه السلام يَقُولُ : الْمُسْتَتِرُ بِالْحَسَنَةِ يَعْدِلُ سَبْعِينَ حَسَنَةً وَالْمُذِيعُ بِالسَّيِّئَةِ مَخْذُولٌ ، وَالْمُسْتَتِرُ بِالسَّيِّئَةِ مَغْفُورٌ لَهُ .

٢ - مُحَمَّدُبْنُ يَحْيَى ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ صَنْدَلٍ ، عَنْ يَاسِرٍ ، عَنِ الْيَسَعِ بْنِ حَمْزَةَ ، عَنِ الرِّضَا عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم : الْمُسْتَتِرُ بِالْحَسَنَةِ يَعْدِلُ سَبْعِينَ حَسَنَةً ، وَالْمُذِيعُ بِالسَّيِّئَةِ مَخْذُولٌ وَالْمُسْتَتِرُ بِهَا مَغْفُورٌ لَهُ .

بَابُ

(مَنْ يَهُمُّ بِالْحَسَنَةِ أَوِ السَّيِّئَةِ)

(٢٩٤٥) ١ - مُحَمَّدُبْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَدِيدٍ ، عَنْ جَمِيلِ بْنِ دَرَّاجٍ ، عَنْ زُرَارَةَ

(باب)

(پنهان داشتن گناهان)

١ - عباس غلام حضرت رضا علیه السلام گوید : شنیدم آنحضرت علیه السلام میفرمود : پنهان کنندهٔ کار نیك (کردارش) برابر هفتاد حسنه است ، و آشکارا کنندهٔ کار بد مخذول است ، و پنهان کنندهٔ کار بد آمرزیده است .

شرح - مجلسی (ره) گوید : فاش کنندهٔ گناه از نظر بی باکی نسبت بشرع مقدس و بیشرمی مخذول است و توفیق از او گرفته شود ، و پنهان کنندهٔ آن از نظر شرمی که دارد آمرزیده شود نه از جهت نفاق و دو روئی ، و این خبر دلالت دارد که پنهان داشتن طاعات بهتر از آشکار نمودن آن است چون از ریاء و سمعه دور است ، و برخی گفته اند : آشکار کردن آن بهتر است و برخی میان واجبات و مستحبات فرق گذارده اند و در واجبات گفته اند : اظهارش افضلست و در مستحبات اخفاء (و پنهان داشتن) . و برخی تفصیل دیگری داده اند و گفته اند : اگر کار نیك آشکار کردنش از ریاء و سمعه محفوظ باشد اظهارش بهتر است زیرا سبب تأسی کردن دیگران باو گردد و گرنه اخفاء افضلست .

٢ - حضرت رضا علیه السلام فرمود : رسولخدا (ص) فرموده است (و مانند حدیث گذشته را روایت کرده است).

(باب)

(کسیکه آهنگ کار نیك یا کار بد کند)

١ - زراره از یکی از دو امام باقر و یا صادق علیهما السلام حدیث کند که فرمود : همانا خدای تبارك

عَنْ أَحَدِهِمَا عليهما السلام قَالَ : إِنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى جَعَلَ لِآدَمَ فِي ذُرِّيَّتِهِ مَنْ هَمَّ بِحَسَنَةٍ وَلَمْ يَعْمَلْهَا كُتِبَتْ لَهُ حَسَنَةٌ وَمَنْ هَمَّ بِحَسَنَةٍ وَعَمِلَهَا كُتِبَتْ لَهُ بِهَا عَشْرٌ أَوْ مَنْ هَمَّ بِسَيِّئَةٍ وَلَمْ يَعْمَلْهَا لَمْ تُكْتَبْ عَلَيْهِ [سَيِّئَةٌ] وَ مَنْ هَمَّ بِهَا وَعَمِلَهَا كُتِبَتْ عَلَيْهِ سَيِّئَةٌ .

وتعالى برای آدم در فرزندانش مقرر ساخته که هر که آهنگ کار نیکی کند وآن کار را نکند برای اویك حسنه نوشته شود ، وهر که آهنگ کار نیکی کند و بکند برای اوده حسنه نوشته شود ، وهر که آهنگ کار بد کند وآن را نکند براو نوشته نشود ، وهر که آهنگ آن کند و انجام دهد یك گناه براو نوشته شود .

شرح- مجلسی (ره) در شرح این حدیث کلامی طولانی دارد که ملخص آن با پاره‌ای توضیحات نقل می‌شود :

این حدیث دلالت دارد که برقصد گناه تاهنگامی که انجام نشود مؤاخذه‌ای نیست واین دواحتمال دارد: یکی اینکه گناهی کوچك باشد که همان ترك آن کفاره‌اش باشد . دیگر اینکه بگوئیم قصد هر گز منصف بخوبی و بدی نشود تاعملی دنبال آن نباشد (چنانچه ظاهر حدیث است) وجمعی بدان قائل شده‌اند ، ولی احتمال اول ظاهرتر است ، بلی اگر محض خطور در دل باشد بدون اختیار البته تکلیفی بآن تعلق نگیرد وتفصیل آن درباب وسوسه گذشت .

ومحقق طوسی در تجرید گفته است : اراده کردن کار قبیح قبیح است ، و تفصیل این کلام اینست که آنچه درنفس است برسه گونه‌اند : ١- خاطراتی که بی‌اختیار آید و دردل مستقر نگردد و گفتیم که آنها مؤاخذه ندارد و خلافی دراین باره میان امت نیست . ٢- خاطراتی که بااختیار آید وآهنگ کند و این‌همان حدیث نفس اختیاری است که کاری را بکند یا نکند که (حدیث گوید :) اگر کارنیك باشد ونکند یك حسنه دارد و اگر بکند .... ودراین هم خلافی نیست . ٣- عزم وتصمیم و مهیا شدن برانجام کاری (کردن یا نکردن) و دراین اختلاف است وبیشتر اصحاب بخاطر ظاهراین اخبار گفته‌اند : مؤاخذه ندارد ، وبیشتر سنیان و متکلمین و محدثین گفته‌اند مؤاخذه دارد لکن نه مؤاخذه بآن گناهی که تصمیم انجام آنرا دارد بلکه مؤاخذه بهمین تصمیم وعزم بر گناه .

تا آنجا که گوید : ظاهر از این حدیث این است که فرقی در نکردن گناه باآهنگ آن میان آنجائی که از ترس خدا نکند یا برای حفظ آبرو و ترس از مردم نیست وآن گناه براو نوشته نشود ونیز ظاهر اینست که اینکه قصد گناه مؤاخذه ندارد مخصوص بمؤمنین است پس منافاتی با بعضی اخبار دیگر ندارد (مترجم گوید : شاهد براینکلام حدیث(٢)است که بیاید).

سپس کلامی از شهید(ره) و شیخ بهائی (قده) نقل میکند که ملخص آن اینست که شهید(ره) فرموده است : قصد گناه تا مرتکب آن گناه نشود نه عقابی دارد و نه مذمتی ، وشیخ بهائی درشرح این کلام گفته است : غرض شهید(ره) اینست که نیت گناه گرچه خودش گناه است ولی چون اخبار درعفو آن رسیده‌است عقاب و مذمتی براو نیست گرچه استحقاق آندو را دارد ، وگرنه حرام بودن عزم و قصد بر گناه در نزد ما وهم‌چنین نزد عامه شکی درآن نیست سپس برخی از کلام عامه وخاصه را دراین‌باره درتفسیر آیهٔ شریفه:

٢ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا، عَنْ أَحْمَدَبْنِ أَبِي عَبْدِاللهِ ، عَنْ عُثْمانَبْنِ عِيسى، عَنْ سَماعَةَبْنِ مِهْرانَ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَيَهُمُّ بِالْحَسَنَةِ وَلايَعْمَلُ بِها فَتُكْتَبُ لَهُ حَسَنَةٌ وَإِنْ هُوَعَمِلَها كُتِبَتْ لَهُ عَشْرُ حَسَناتٍ وَإِنَّ الْمُؤْمِنَ لَيَهُمُّ بِالسَّيِّئَةِ أَنْ يَعْمَلَها فَلايَعْمَلُها فَلاتُكْتَبُ عَلَيْهِ.

٣ - عَنْهُ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَفْصٍ الْعُوسي ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ السّائِحِ ، عَنْ عَبْدِاللهِبْنِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ ، عَنْ أَبِيهِ قالَ : سَأَلْتُهُ عَنِ الْمَلَكَيْنِ هَلْ يَعْلَمانِ بِالذَّنْبِ إِذا أَرادَالْعَبْدُ أَنْ يَفْعَلَهُ أَوِالْحَسَنَةَ ؟ فَقالَ : رِيحُ الْكَنِيفِ وَرِيحُ الطِّيبِ سَواءٌ ؟ قُلْتُ : لا قالَ : إِنَّ الْعَبْدَ إِذاهَمَّ بِالْحَسَنَةِ خَرَجَ نَفَسُهُ طَيِّبَ الرِّيحِ فَقالَ : صاحِبُ الْيَمِينِ لِصاحِبِ الشِّمالِ: قُمْ فَإِنَّهُ قَدْهَمَّ بِالْحَسَنَةِ فَإِذافَعَلَها كانَ لِسانُهُ قَلَمَهُ وَ رِيقُهُ مِدادَهُ فَأَثْبَتَهالَهُ وَ إِذاهَمَّ بِالسَّيِّئَةِ خَرَجَ نَفَسُهُ مُنْتِنَ الرِّيحِ فَيَقُولُ صاحِبُ الشِّمالِ لِصاحِبِ الْيَمِينِ : قِفْ فَإِنَّهُ قَدْهَمَّ بِالسَّيِّئَةِ فَإِذا هُوَ فَعَلَها كانَ لِسانُهُ قَلَمَهُ وَ رِيقُهُ مِدادَهُ وَ أَثْبَتَها عَلَيْهِ .

« ان السمع والبصر والفؤاد كل اولئك كان عنه مسئولا » (سورهٔ اسراء آیه ٣٦) نقل کند که این آیه دلالت دارد براینکه انسان به نیت گناه هم که در دل کند مؤاخذه شود ، ونیز کلامی از سیدمرتضی و صاحب تفسیر کشاف درتفسیر آیهٔ شریفه : «اذ همت طائفتان منکم ان تفشلا والله ولیهما» (سورهٔ آل عمران آیهٔ ١٢٣) بهمین مضمون نقل کند ، و در آخر کلام نتیجه گیرد که این اخباری که دراین باب آمده است (مانند همین خبر وخبر بعداز این) دلالت ندارند براینکه عزم بر گناه ، گناه نیست ، وجز این نیست که دلالت دارند براینکه کسی که عزم بر گناهی مانند شرب خمر یا زنا مثلا کرد ولی آن گناه را انجام نداد براو نوشته نشود نه اینکه یکسره گناهی نکرده ، بلکه گناه هست ولی نوشته نشود و آن عفو شده است .

٢ - حضرت صادق علیه السلام فرمود : همانا مؤمن آهنگ کار نیك کند وانجام ندهد و برای او حسنه‌ای نوشته شود ، و اگر انجام دهد ده حسنه برای او نوشته شود ، و همانا مؤمن آهنگ کار بد کند که آنرا بجا آورد و نکند ، پس چیزی براو نوشته نشود .

٣- عبدالله بن موسی بن جعفر گوید : از پدرم (موسی بن جعفر علیهما السلام) پرسیدم از دو فرشتهٔ (موکل) برانسان که آیا هرگاه بنده قصد گناه کند یا قصد کار نیك کند میدانند ؟ فرمود : بوی مبال وبوی عطر یکی است ؟ گفتم : نه ، فرمود : همانا بنده چون آهنگ کار نیك کند نفسش خوشبو بیرون آید ، پس فرشتهٔ دست راست بفرشتهٔ دست چپ گوید : برخیز (ودنبال کار خود رو) زیرا این بنده آهنگ کار خوب کرده ، و هنگامیکه آن کار خوب را انجام داد زبانش قلم او باشد وآب دهانش مرکب او وآن را برای اوثبت کند ، و هرگاه آهنگ گناه کند نفسش بدبو بیرون آید ، پس فرشتهٔ دست چپ بدست راستی گوید : توقف کن (ودست نگهدار وچیزی ننویس) زیرا او آهنگ گناه کرده ، وچون آن گناه را بجا آورد زبانش قلم او است و مرکبش آب دهان او ، و آن گناه را براو ثبت کند .

٤ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ فَضْلِ بْنِ عُثْمَانَ الْمُرَادِيِّ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : أَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ لَمْ يَهْلِكْ عَلَى اللهِ بَعْدَهُنَّ إِلَّا هَالِكٌ ، يَهُمُّ الْعَبْدُ بِالْحَسَنَةِ فَيَعْمَلُهَا فَإِنْ هُوَ لَمْ يَعْمَلْهَا كَتَبَ اللهُ لَهُ حَسَنَةً بِحُسْنِ نِيَّتِهِ وَإِنْ هُوَ عَمِلَهَا كَتَبَ اللهُ لَهُ عَشْراً ، وَيَهُمُّ بِالسَّيِّئَةِ أَنْ يَعْمَلَهَا فَإِنْ لَمْ يَعْمَلْهَا لَمْ يُكْتَبْ عَلَيْهِ شَيْءٌ وَإِنْ هُوَ عَمِلَهَا أُجِّلَ سَبْعَ سَاعَاتٍ وَقَالَ صَاحِبُ الْحَسَنَاتِ لِصَاحِبِ السَّيِّئَاتِ وَهُوَ صَاحِبُ الشِّمَالِ: لَا تَعْجَلْ عَسَى أَنْ يَتْبَعَهَا بِحَسَنَةٍ تَمْحُوهَا فَإِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ : «إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ» أَوِ الْإِسْتِغْفَارِ فَإِنْ هُوَ قَالَ : «أَسْتَغْفِرُ اللهَ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ، عَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ ، الْعَزِيزَ الْحَكِيمَ الْغَفُورَ الرَّحِيمَ ، ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ وَ أَتُوبُ إِلَيْهِ» لَمْ يُكْتَبْ عَلَيْهِ شَيْءٌ ، وَ إِنْ مَضَتْ سَبْعُ سَاعَاتٍ وَلَمْ يَتْبَعْهَا بِحَسَنَةٍ وَ اسْتِغْفَارٍ قَالَ صَاحِبُ الْحَسَنَاتِ لِصَاحِبِ السَّيِّئَاتِ : اكْتُبْ عَلَى الشَّقِيِّ الْمَحْرُومِ .

((بَابُ التَّوْبَةِ))

١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ وَهْبٍ

٤- فضل بن عثمان مرادی گوید : از حضرت صادق عليه السلام شنیدم که رسول خدا (ص) فرمود : چهار خصلت است که در هر که باشد (هنگام) ورود به (پیشگاه) خداوند پس از آنها هلاك نگردد مگر آنکه سزاوار هلاکت باشد : بنده آهنگ کار خوب کند که آنرا انجام دهد ، که اگر آن را نکند یك حسنه خداوند برای او بنویسد بخاطر حسن نیت او ، واگر آنرا بکند خداوند برایش ده حسنه بنویسد، وبنده آهنگ کار بد کند که آن را انجام دهد ، پس اگر انجام ندهد چیزی براو نوشته نشود واگر بجا آورد تا هفت ساعت مهلتش دهند ، و فرشتهٔ موکل حسنات بفرشتهٔ موکل سیئات که در طرف چپ است گوید : شتاب مکن شاید دنبال آن (کار بد) کار خوبی کند که آنرا محو سازد (و ازبین ببرد) زیرا خدای عزوجل فرماید : « همانا کارهای خوب کارهای بد را ببرند » (سورهٔ هود آیهٔ ١١٤) ویا آنکه آمرزش خواهد واستغفار کند پس اگر گوید : « استغفرالله الذی لا اله الاهو ، عالم الغیب والشهادة العزیز الحکیم الغفور الرحیم ذوالجلال والاکرام و اتوب الیه » چیزی براو نوشته نشود ، و اگر هفت ساعت بگذرد ودنبالش حسنه‌ای نیاورد (وکار نیکی نکند) واستغفار هم نکند فرشتهٔ حسنات بفرشتهٔ سیئات گوید : بنویس (گناه را) براین بدبخت محروم (از خیر).

توضیح ـ مجلسی (ره) گوید : این ذکر استغفاری که فرموده است بهترین افراد استغفاراست نه این که مقصود منحصر بودن استغفار باین ذکر مخصوص است .

(باب توبه)

١ـ معاویة بن وهب گوید : شنیدم حضرت صادق عليه السلام میفرمود : چون بنده توبهٔ نصوح کند خداوند او

قَالَ : سَمِعْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : إِذَاتَابَ الْعَبْدُ تَوْبَةً نَصُوحاً أَحَبَّهُ اللهُ فَسَتَرَعَلَيْهِ فِي الدُّنْيَاوَالْآخِرَةِ فَقُلْتُ : وَكَيْفَ يَسْتُرُعَلَيْهِ؟ قَالَ : يُنْسِي مَلَكَيْهِ مَا كَتَبَا عَلَيْهِ مِنَ الذُّنُوبِ وَ يُوحِي إِلَى جَوَارِحِهِ : اكْتُمِي عَلَيْهِ ذُنُوبَهُ وَيُوحِي إِلَى بِقَاعِ الْأَرْضِ اكْتُمِي مَاكَانَ يَعْمَلُ عَلَيْكِ مِنَ الذُّنُوبِ ، فَيَلْقَى اللهَ حِينَ يَلْقَاهُ وَلَيْسَ شَيْءٌ يَشْهَدُ عَلَيْهِ بِشَيْءٍ مِنَ الذُّنُوبِ .

﴿٢٩٥٠﴾ ٢- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ؛ عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْخَزَّازِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ ، عَنْ أَحَدِهِمَا عليهما السلام فِي قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَانْتَهَى فَلَهُ مَاسَلَفَ» قَالَ : الْمَوْعِظَةُ التَّوْبَةُ .

٣ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ خَالِدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ الْفُضَيْلِ ، عَنْ أَبِي الصَّبَّاحِ الْكِنَانِيِّ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام عَنْ قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ « يَاأَيُّهَاالَّذِينَ آمَنُوا تُوبُوا

را دوست دارد ، ودر دنیا وآخرت براو پرده پوشی کند ، من عرضکردم : چگونه براو پرده پوشی کند؟ فرمود : هرچه از گناهان که دو فرشتهٔ موکل براو برایش نوشته اند از یادشان ببرد وبجوارح (واعضای بدن) او وحی فرماید : که گناهان او را پنهان کنید ، وبه قطعه‌های زمین (که در آنجاها گناه کرده) وحی فرماید : که پنهان دار آنچه گناهان که بر روی توکرده است ، پس دیدار کند خدارا هنگام‌ملاقات او وچیزی که بضرر اوبر گناهانش گواهی دهد نیست .

شرح ـ مجلسی (ره) گوید : در نهایه گفته است که در حدیث ابی بن کعب آمده از پیغمبر(ص) از توبه نصوح پرسید ؟ فرمود : آن توبهٔ خالصی است که پس از آن بگناه بازگشت نکند . و شیخ بهائی گفته است که مفسران در معنای توبهٔ نصوح چند وجه گفته‌اند :

از آن‌جمله است‌اینکه مقصود توبه‌ایست که مردمان را نصیحت‌کند واندرز دهدیعنی آنهارا بخواند که مانندش بیاورند بخاطر آثار نیکی که ازآن درصاحبش‌آشکار شود یاصاحبش را اندرز دهدویکسره‌از گناهان دست بکشد وهرگز بازگشت نکند .

و از آن جمله اینکه نصوح توبه ایست که خالص و پاك برای رضای خدا و خالصاً لوجه الله باشد و ریشهٔ این لفت از « عسل‌نصوح » گرفته‌شده‌که بمعنای آن عسلی است که خالص و پاك ازموم باشد.

و از آنجمله اینکه « نصوح » از نصاحت بمعنی خیاطت باشد ، زیرا بوسیلهٔ آن هر آنچه گناهان از پردهٔ دیانت پاره کرده رفو کند ، یا این توبه میانهٔ او و اولیاء خدا ودوستانش راجمع‌کند واورابآنان متصل‌سازد چنانچه‌بوسیلهٔ دوختن ، تیکه‌های پارچه‌بهم‌متصل گردد .

٢ـ محمدبن مسلم از یکی از دوامام باقر و یا صادق علیهما السلام حدیث‌کندکه در گفتار خدای عز وجل : « و آنکس که بیایدش اندرزی از جانب پروردگاش پس باز ایستد ، ازان اوست آنچه در پیش گذشته است » (سورهٔ بقره آیه٢٧٥) فرمود : (مقصود از) اندرز (و موعظه در این آیه)توبه‌است.

٣ ـ ابو الصباح کنانی گوید : پرسیدم ازحضرت صادق علیه السلام ازگفتار خدای عزوجل : «ای

إِلَى اللهِ تَوْبَةً نَصُوحاً» قَالَ : يَتُوبُ الْعَبْدُ مِنَ الذَّنْبِ ثُمَّ لَا يَعُودُ فِيهِ .

قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ الْفُضَيْلِ : سَأَلْتُ عَنْهَا أَبَا الْحَسَنِ عليه السلام فَقَالَ : يَتُوبُ مِنَ الذَّنْبِ ثُمَّ لَا يَعُودُ فِيهِ ، وَأَحَبُّ الْعِبَادِ إِلَى اللهِ تَعَالَى الْمُفَتَّنُونَ التَّوَّابُونَ .

٤ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام : «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تُوبُوا إِلَى اللهِ تَوْبَةً نَصُوحاً» قَالَ : هُوَ الذَّنْبُ الَّذِي لَا يَعُودُ فِيهِ أَبَداً ، قُلْتُ : وَأَيُّنَا لَمْ يَعُدْ ؟ فَقَالَ : يَا أَبَا مُحَمَّدٍ إِنَّ اللهَ يُحِبُّ مِنْ عِبَادِهِ الْمُفَتَّنَ التَّوَّابَ .

٥ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا رَفَعَهُ قَالَ : إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ أَعْطَى التَّائِبِينَ ثَلَاثَ خِصَالٍ لَوْ أَعْطَى خَصْلَةً مِنْهَا جَمِيعَ أَهْلِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَنَجَوْا بِهَا قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ : «إِنَّ اللهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ» فَمَنْ أَحَبَّهُ اللهُ لَمْ يُعَذِّبْهُ ، وَقَوْلُهُ :

آنانکه ایمان آوردید توبه کنید بسوی خدا توبه نصوح » (سورهٔ تحریم آیه ٨) فرمود : یعنی بنده از گناه توبه کند و دیگر بآن بازنگردد .

محمدبن فضیل گوید : من از تفسیر این آیه از حضرت ابوالحسن (موسی بن جعفر علیهما السلام) پرسیدم، فرمود : از گناه توبه کند ودیگر بآن بازنگردد، ودوست‌ترین بندگان نزدخدای تعالی آن کسانی هستند که در فتنهٔ (گناه) واقع شوند و بسیار توبه کنند .

شرح ـ مجلسی (ره) گوید : گویا مقصود اینست که خدای تعالی دستور بتوبهٔ نصوح داده ولی اگر دو بار گناهی کرد وتوبه کرد خداوند او رانیز دوست دارد (وازآنان که توبه نکنند دوستتردارد) پس محبوبتر بودن اضافی است ـ تا آنکه گوید : ـ و محتمل است که مقصود زیادی توبه باشد باینکه توبه کند پس گناه کند وسپس توبه کند وهمین طور (که هر گناهی از اوسرزد بی‌درنگ توبه‌کند)واو محبوبتر است از آنکه از همهٔ گناهان یك توبه کند ویا گناهانی‌کند سپس یك توبه‌کند ودو باره گناهانی کند و یك توبه‌کند .

٤ـ ابوبصیر گوید(راجع بهمین‌آیه) بحضرت صادق عليه السلام عرضکردم (که معنای‌آن چیست ؟)فرمود: آن گناهی است که هرگز در آن بازنگردد ، عرضکردم : کدامیك از ما هست‌که باز نگردد ؟فرمود: ای ابا محمد همانا خداوند از (میان) بندگانش دوست دارد آنکس را که در فتنهٔ (گناه) واقع شود وبسیار توبه‌کند .

٥ـ ابن‌ابی‌عمیراز برخی ازاصحاب در حدیثی مرفوع (که سندش بمعصوم عليه السلام رسد) حدیث کرده که فرمود : خدای عزوجل بتوبه کنندگان‌سه خصلت‌داده است‌که اگر یکی ازآنها رابتمامی اهل‌آسمانها وزمین بدهد بسبب آن همگی نجات‌یابند .

(یکی این بشارت و نویدی است‌که بآنان داده در) گفتارش : « همانا خداوند دوست دارد توبه ـ

«الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَحْمَةً وَعِلْماً فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ رَبَّنَا وَأَدْخِلْهُمْ جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدْتَهُمْ وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّتِهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ☆ وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ وَمَنْ تَقِ السَّيِّئَاتِ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمْتَهُ وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ» وَقَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ : «وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللهِ إِلَهاً آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَاماً ☆ يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَاناً ☆ إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلاً صَالِحاً فَأُولَئِكَ يُبَدِّلُ اللهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللهُ غَفُوراً رَحِيماً» .

٦ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنِ الْعَلَاءِ ؛ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : يَا مُحَمَّدَ بْنَ مُسْلِمٍ ذُنُوبُ الْمُؤْمِنِ إِذَا تَابَ مِنْهَا مَغْفُورَةٌ لَهُ فَلْيَعْمَلِ الْمُؤْمِنُ لِمَا يَسْتَأْنِفُ بَعْدَ التَّوْبَةِ وَالْمَغْفِرَةِ ، أَمَا وَاللهِ إِنَّهَا لَيْسَتْ إِلَّا لِأَهْلِ الْإِيمَانِ قُلْتُ : فَإِنْ عَادَ بَعْدَ التَّوْبَةِ وَالْاِسْتِغْفَارِ

کنندگان را و دوست دارد پاکیزگی جویان را » (سورهٔ بقره آیهٔ ۲۲۲) پس هر که خدا او را دوست دارد عذابش نکند .

(دیگر) گفتار اوست (که فرماید :) « آنکسانیکه بردارند عرش را وآنانکه گردآنند ، تسبیح گویند بستایش پروردگارخویش وایمان آورند بدو وآمرزش خواهند برای آنانکه ایمان آوردند ، پروردگارا فرا گرفتی همه چیز را برحمت ودانش پس بیامرز آنانکه توبه کردند وپیروی کردند راه تو را ، وآنها را از عذاب دوزخ باز دار . پروردگارا ودر آور ایشانرا ببهشتهای جاودانی که نوید دادی بایشان وهر که شایسته باشد از پدرانشان و همسرانشان و فرزندانشان زیرا که توئی همانا عزیز وحکیم . ودور ساز ایشان را از بدیها وآنرا که از بدیها دور ساختی در آنروز همانا باو مهرورزیدی واین است آن رستگاری بزرگ » (سورهٔ مؤمن آیه‌های ۷ و ۸ و ۹) .

و دیگر گفتار او عز وجل است : « و آنانکه نخوانند باخدا معبود دیگری ، و نکشند تنی را که حرام کرد خدا جز بحق ، و زنا نکنند و هر که چنین کند گرفتار کیفر شود . افزوده شود برای او عذاب در روز قیامت وجاودان ماند در آن سر افکنده . مگر آنکه توبه کند و ایمان آرد و کردار شایسته کند پس آنانند که خداوند تبدیل کند بدیهایشانرا بخوبیها وخدا آمرزنده و مهربان است » (سورهٔ فرقان آیه‌های ۶۸ و ۶۹ و ۷۰) .

شرح - سه خصلتی که حضرت فرمود و از این آیات استفاده شود (اول) اینکه خداوند آنها را دوست دارد . (دوم) اینکه فرشتگان برای آنان آمرزش خواهند . (سوم) اینکه خدای عزوجل بآنها نوید امن و رحمت داده است .

٦- محمدبن مسلم گوید : حضرت باقر علیه السلام فرمود : ای محمدبن مسلم گناهان مؤمن که از آن توبه کند برای او آمرزیده است ، وباید برای آیندهٔ پس از توبه و آمرزش کار (نیك) کند ،

مِنَ الذُّنُوبِ وَعَادَ فِي التَّوْبَةِ ؟! فَقَالَ : يَا مُحَمَّدَ بْنَ مُسْلِمٍ أَتَرَى الْعَبْدَ الْمُؤْمِنَ يَنْدَمُ عَلَى ذَنْبِهِ وَ يَسْتَغْفِرُ مِنْهُ وَيَتُوبُ ثُمَّ لَا يَقْبَلُ اللهُ تَوْبَتَهُ؟ قُلْتُ فَإِنَّهُ فَعَلَ ذَلِكَ مِرَاراً ، يُذْنِبُ ثُمَّ يَتُوبُ وَيَسْتَغْفِرُ [اللهَ] ، فَقَالَ: كُلَّمَا عَادَ الْمُؤْمِنُ بِالْاِسْتِغْفَارِ وَالتَّوْبَةِ عَادَ اللهُ عَلَيْهِ بِالْمَغْفِرَةِ وَ إِنَّ اللهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ، يَقْبَلُ التَّوْبَةَ وَ يَعْفُو عَنِ السَّيِّئَاتِ ، فَإِيَّاكَ أَنْ تُقَنِّطَ الْمُؤْمِنِينَ مِنْ رَحْمَةِ اللهِ .

﴿٢٩٥٥﴾ ٧ـ أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ، عَنْ ثَعْلَبَةَ بْنِ مَيْمُونٍ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «إِذَا مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا فَإِذَا هُمْ مُبْصِرُونَ» قَالَ: هُوَ الْعَبْدُ يَهُمُّ بِالذَّنْبِ ثُمَّ يَتَذَكَّرُ فَيُمْسِكُ فَذَلِكَ قَوْلُهُ: «تَذَكَّرُوا فَإِذَا هُمْ مُبْصِرُونَ» .

٨ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ أُذَيْنَةَ ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ الْحَذَّاءِ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عليه السلام يَقُولُ: إِنَّ اللهَ تَعَالَى أَشَدُّ فَرَحاً بِتَوْبَةِ عَبْدِهِ مِنْ رَجُلٍ أَضَلَّ رَاحِلَتَهُ وَ زَادَهُ فِي لَيْلَةٍ ظَلْمَاءَ فَوَجَدَهَا فَاللهُ أَشَدُّ فَرَحاً بِتَوْبَةِ عَبْدِهِ مِنْ ذَلِكَ الرَّجُلِ بِرَاحِلَتِهِ حِينَ وَجَدَهَا .

هر آینه بخدا سوگند این فضیلت نیست مگر برای أهل ایمان ، عرضکردم : پس اگر بعد از توبه و استغفار از گناهان باز گناه کند ودو باره توبه کند (چگونه است) ؟ فرمود : ای محمدبن مسلم آیا باورداری که بندهٔ مؤمن از گناه خود پشیمان شود واز آن آمرزش خواهد وتوبه کند وخداوند توبه‌اش را نپذیرد؛ عرضکردم : (اگر) چند بار این کار را کرده ، گناه میکند پس توبه کند و از خدا آمرزش خواهد (این چگونه است) ؟ فرمود : هر آنگاه که مؤمن باستغفار وتوبه باز گردد خداوند نیز بآمرزش او بر میگردد (و گناهش را بیامرزد) وبدرستیکه خداوند آمرزنده ومهربان است ، توبه را میپذیرد، واز کردارهای بد در گذرد ، پس مبادا تو مؤمنان را از رحمت خدا دور سازی .

۷ـ ابو بصیر گوید : از حضرت صادق علیه السلام از تفسیر گفتار خدای عزوجل پرسیدم (که فرماید : همانا آنانکه پرهیزگاری کردند) « هرگاه شیطان رهگذری خود را بدانها ساید یادآور شوند وبناگاه بینا شوند » (سورهٔ اعراف آیه ۲۰۱) فرمود : او بنده‌ای است که آهنگ گناه کند سپس یاد آور از خدا شود و خود داری کند ، پس اینست گفتارش (که فرماید) : « یاد آور شوند و بناگاه بینا شوند » .

۸ ـ ابو عبیدهٔ حذاء گوید : شنیدم از حضرت باقر علیه السلام که میفرمود : همانا خدای تعالی بتوبه (و بازگشت) بندهٔ خود فرحناک‌تر است از مردی که در شب تاری شتر و توشهٔ خود را گم کند و آنها را بیابد ، پس خدا بتوبهٔ بنده‌اش از چنین مردی در آنحال که راحلهٔ گم شده را پیدا کند شادتر است .

٩ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ أَبِي جَمِيلَةَ قَالَ : قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام : إِنَّ اللهَ يُحِبُّ الْعَبْدَ الْمُفَتَّنَ التَّوَّابَ وَمَنْ لَمْ يَكُنْ ذَلِكَ مِنْهُ كَانَ أَفْضَلَ .

١٠ - عَنْهُ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ؛ عَنْ عَلِيِّ بْنِ النُّعْمَانِ ؛ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ يُوسُفَ [بْنِ] أَبِي يَعْقُوبَ بَيَّاعِ الْأُرْزِ ، عَنْ جَابِرٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : سَمِعْتُهُ يَقُولُ : التَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ وَالْمُقِيمُ عَلَى الذَّنْبِ وَهُوَ مُسْتَغْفِرٌ مِنْهُ كَالْمُسْتَهْزِئِ .

١١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، وَ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، جَمِيعاً عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ أَوْحَى إِلَى دَاوُدَ عليه السلام أَنِ ائْتِ عَبْدِي دَانْيَالَ فَقُلْ لَهُ : إِنَّكَ عَصَيْتَنِي فَغَفَرْتُ لَكَ وَعَصَيْتَنِي فَغَفَرْتُ لَكَ وَعَصَيْتَنِي فَغَفَرْتُ لَكَ ، فَإِنْ أَنْتَ عَصَيْتَنِي الرَّابِعَةَ لَمْ أَغْفِرْ لَكَ ، فَأَتَاهُ دَاوُدُ عليه السلام فَقَالَ : يَا دَانْيَالُ إِنَّنِي رَسُولُ اللهِ إِلَيْكَ وَ هُوَ يَقُولُ لَكَ : إِنَّكَ عَصَيْتَنِي فَغَفَرْتُ لَكَ وَعَصَيْتَنِي فَغَفَرْتُ لَكَ وَعَصَيْتَنِي فَغَفَرْتُ لَكَ فَإِنْ أَنْتَ عَصَيْتَنِي الرَّابِعَةَ لَمْ أَغْفِرْ لَكَ ، فَقَالَ لَهُ دَانْيَالُ : قَدْ أَبْلَغْتَ يَا نَبِيَّ اللهِ ، فَلَمَّا كَانَ فِي السَّحَرِ قَامَ دَانْيَالُ فَنَاجَى

شرح - جزری در نهایة پس از نقل حدیثی نظیر حدیث گذشته گوید : « فرح » در اینجا ودر امثال آن کنایه ازخوشنودی وسرعت پذیرش وپاداش نیکو داشتن است زیرا اطلاق ظاهر « فرح » برخدای تعالی جایز نیست .

٩- حضرت صادق علیه السلام فرمود : همانا خداوند دوست دارد بنده‌ای که در فتنهٔ (گناه) افتد وبسیار توبه کند ، وهر که اینگونه نباشد (البته) بهتر است (یعنی آنکس که خود را آلوده بگناه نکرده بهتر است ازآنکه گناه کند وپس از آن توبه نماید) .

١٠ - جابر گوید : شنیدم حضرت باقر عليه السلام می‌فرمود : توبه کنندهٔ ازگناه همانند کسی است که گناه ندارد ، وآنکه درگناه بماند با اینکه آمرزش خواهد چون مسخرچی است .

شرح - یعنی کسی که استغفار کند وآمرزش خواهد ولی بااین حال ازگناه نیز دست نکشد مانند مسخره چی است که خود را یا احکام دین را یا پروردگار را مسخره کند ، مجلسی (ره) گوید : زیرا او اظهار پشیمانی کند ولی درحقیقت پشیمان نیست زیرا پشیمانی حقیقی دنبالش دست کشیدن ازگناه است، واگر در حقیقت مسخره کند بخدای بزرگ کافر شود .

١١ - حضرت باقر عليه السلام فرمود : خدای عزوجل بداود عليه السلام وحی فرمود : که نزد بنده‌ام دانیال برو و بگو : همانا تو مرا نا فرمانی کردی ومن آمرزیدمت ، ونا فرمانی کردی و تو را آمرزیدم ، و نافرمانی کردی وتورا آمرزیدم ،واگر دربارچهارم نافرمانی مراکنی تورا نیامرزم ؟ پس داودعلیه السلام نزدش آمد وفرمود : ای دانیال من فرستادهٔ خدایم بسوی تو ، واوبتو فرماید : تو مرا نافرمانی کردی پس من آمرزیدم ، ونافرمانی مرا کردی ومن تو راآمرزیدم ، ونا فرمانی مراکردی وتو را آمرزیدم ،

رَبَّهُ فَقَالَ : يَارَبِّ إِنَّ دَاوُدَ نَبِيَّكَ أَخْبَرَنِي عَنْكَ أَنَّنِي قَدْ عَصَيْتُكَ فَغَفَرْتَ لِي وَ عَصَيْتُكَ فَغَفَرْتَ لِي وَعَصَيْتُكَ فَغَفَرْتَ لِي وَأَخْبَرَنِي عَنْكَ أَنَّنِي إِنْ عَصَيْتُكَ الرَّابِعَةَ لَمْ تَغْفِرْ لِي، فَوَعِزَّتِكَ لَئِنْ لَمْ تَعْصِمْنِي لَأَعْصِيَنَّكَ ثُمَّ لَأَعْصِيَنَّكَ ثُمَّ لَأَعْصِيَنَّكَ .

(٢٩٦٠) ١٢ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُوسَى بْنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ جَدِّهِ الْحَسَنِ بْنِ رَاشِدٍ ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ وَهْبٍ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : إِذَا تَابَ الْعَبْدُ تَوْبَةً نَصُوحاً أَحَبَّهُ اللهُ فَسَتَرَ عَلَيْهِ ، فَقُلْتُ : وَ كَيْفَ يَسْتُرُ عَلَيْهِ ؟ قَالَ : يُنْسِي مَلَكَيْهِ مَا كَانَا يَكْتُبَانِ عَلَيْهِ وَيُوحِي [اللهُ] إِلَى جَوَارِحِهِ وَإِلَى بِقَاعِ الْأَرْضِ أَنِ اكْتُمِي عَلَيْهِ ذُنُوبَهُ فَيَلْقَى اللهَ عَزَّ وَجَلَّ حِينَ يَلْقَاهُ وَلَيْسَ شَيْءٌ يَشْهَدُ عَلَيْهِ بِشَيْءٍ مِنَ الذُّنُوبِ .

١٣ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيِّ ، عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَفْرَحُ بِتَوْبَةِ عَبْدِهِ الْمُؤْمِنِ إِذَا تَابَ كَمَا يَفْرَحُ أَحَدُكُمْ بِضَالَّتِهِ إِذَا وَجَدَهَا .

پس اگر برای چهارمین بار مرا نافرمانی کنی تورا نیامرزم ، دانیال بوی گفت : ای پیامبر خدا پیام خود را رساندی ، وهمین که وقت سحر شد دانیال برخاست و باپروردگار خود مناجات کرد وعرضکرد : پروردگارا همانا پیغمبر تو داود از سوی تو مرا خبر داد که هرآینه من تو را نا فرمانی کردم و تو آمرزیدی ، و نافرمانیت کردم و تو آمرزیدی ، ونا فرمانیت کردم وتوآمرزیدی ، وبمن خبر داد از سوی تو که اگر من در بار چهارم تو را نافرمانی کنم مرا نیامرزی ، پس بعزتت سوگند اگر تو مرا نگاه نداری (واز نا فرمانی کردن مرا حفظ نکنی) هر آینه تو را نافرمانی کنم ، و سپس نیز نا فرمانی کنم ، و باز هم نافرمانی کنم .

توضیح ـ مجلسی (ره) گوید : عصیان و نافرمانی در این حدیث محمول بر ترک اولی است زیرا دانیال علیه السلام از انبیاء و پیمبران است ، و پیمبران نزد ما از گناهان کبیره وصغیره معصومند .

١٢ـ معاویة بن وهب گوید : شنیدم حضرت صادق علیه السلام میفرمود (و مانند حدیث اول را نقل فرموده است که با ترجمه‌اش گذشت) .

١٣ ـ حضرت صادق علیه السلام فرمود : همانا خدای عزوجل بتوبهٔ بندهٔ مؤمنش شاد شود چون توبه کند ، چنانچه یکی از شما بگمشدهٔ خود که پیدا کرده شاد گردد .

(بَابُ)
✡(الْاِسْتِغْفَارِ مِنَ الذَّنْبِ)✡

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ؛ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حُمْرَانَ، عَنْ زُرَارَةَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ: إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا أَذْنَبَ ذَنْباً أُجِّلَ مِنْ غَدْوَةٍ إِلَى اللَّيْلِ فَإِنِ اسْتَغْفَرَ اللهَ لَمْ يُكْتَبْ عَلَيْهِ.

٢ - عَنْهُ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، وَ أَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِالْجَبَّارِ، عَنْ صَفْوَانَ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ. عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً أُجِّلَ فِيهَا سَبْعَ سَاعَاتٍ مِنَ النَّهَارِ فَإِنْ قَالَ: «أَسْتَغْفِرُ اللهَ الَّذِي لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ الْحَيَّ الْقَيُّومَ» - ثَلَاثَ مَرَّاتٍ - لَمْ تُكْتَبْ عَلَيْهِ.

٣ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، وَأَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ، وَمُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، جَمِيعاً، عَنِ الْحُسَيْنِ ابْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَهْزِيَارَ، عَنْ فَضَالَةَ بْنِ أَيُّوبَ، عَنْ عَبْدِالصَّمَدِ بْنِ بَشِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: الْعَبْدُ الْمُؤْمِنُ إِذَا أَذْنَبَ ذَنْباً أَجَّلَهُ اللهُ سَبْعَ سَاعَاتٍ فَإِنِ اسْتَغْفَرَ اللهَ لَمْ يُكْتَبْ عَلَيْهِ شَيْءٌ

✡(باب)✡
(استغفار (آمرزش خواهی) از گناه)

١ - زراره گوید: شنیدم از حضرت صادق علیه السلام که میفرمود: بنده چون گناهی کند از بامداد تا شب مهلت دارد، پس اگر آمرزش خواست (آن گناه) بر او نوشته نشود.

شرح - پیش از این در باب کسیکه آهنگ گناه کند در حدیث (٤) آن باب گذشت و هم چنین در حدیث (٢) و (٣) و (٥) و (٩) این باب نیز بیاید که چون کسی گناهی کند هفت ساعت مهلت دارد و در این حدیث از صبح تا شب مهلتش ذکر شده است و برای جمع میان دو حدیث مجلسی (ره) فرماید: یعنی بانداز: این مدت، وممکن است مدت این مهلت نسبت باشخاص و حالات و گناهان متفاوت باشد یا مقصود از «غدوة» وبامداد پیش از ظهر باشد ومقصود از شب نزدیکیهای شب.

٢ - حضرت صادق علیه السلام فرمود: هر کس گناهی کند هفت ساعت از روز در باره: آنها باو مهلت دهند پس اگر سه بار گفت: «استغفر الله الذی لا اله الاهو الحی القیوم» آن گناه بر او نوشته نشود.

شرح - مجلسی (ره) گوید: این ذکر استغفار که در این حدیث است بیان فرد اکمل است وگرنه سایر اخبار بنحو اطلاق است وذکر مخصوصی برای استغفار بیان نکرده اند.

٣ - وبنیر آنحضرت علیه السلام فرمود: بندهٔ مؤمن چون گناه کند خداوند اورا هفت ساعت مهلت دهد، پس اگر از خدا آمرزش خواست چیزی براو نوشته نشود و اگر این ساعتها گذشت و آمرزش نخواست

وَإِنْ مَضَتِ السَّاعَاتُ وَلَمْ يَسْتَغْفِرْ كُتِبَتْ عَلَيْهِ سَيِّئَةٌ وَإِنَّ الْمُؤْمِنَ لَيَذْكُرُ ذَنْبَهُ بَعْدَ عِشْرِينَ سَنَةً حَتَّى يَسْتَغْفِرَ رَبَّهُ فَيَغْفِرُ لَهُ وَإِنَّ الْكَافِرَ لَيَنْسَاهُ مِنْ سَاعَتِهِ.

﴿٢٩٦٥﴾ ٤- حُمَيْدُ بْنُ زِيَادٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ غَيْرِ وَاحِدٍ، عَنْ أَبَانٍ، عَنْ زَيْدٍ الشَّحَّامِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله يَتُوبُ إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ فِي كُلِّ يَوْمٍ سَبْعِينَ مَرَّةً، فَقُلْتُ: أَكَانَ يَقُولُ: أَسْتَغْفِرُ اللهَ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ؟ قَالَ: لَا وَلَكِنْ كَانَ يَقُولُ: أَتُوبُ إِلَى اللهِ، قُلْتُ: إِنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وآله كَانَ يَتُوبُ وَلَا يَعُودُ وَنَحْنُ نَتُوبُ وَنَعُودُ، فَقَالَ: اللهُ الْمُسْتَعَانُ.

٥- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً أُجِّلَ فِيهَا سَبْعَ سَاعَاتٍ مِنَ النَّهَارِ، فَإِنْ قَالَ: «أَسْتَغْفِرُ اللهَ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيَّ الْقَيُّومَ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ» - ثَلَاثَ مَرَّاتٍ - لَمْ تُكْتَبْ عَلَيْهِ.

٦- عَنْهُ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ عُقْبَةَ بَيَّاعِ الْأَكْسِيَةِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَيُذْنِبُ الذَّنْبَ فَيَذْكُرُ بَعْدَ عِشْرِينَ سَنَةً فَيَسْتَغْفِرُ اللهَ مِنْهُ فَيَغْفِرُ لَهُ

یك گناه براو نوشته شود، وهمانا مؤمن پس از بیست سال بیاد گناهش افتد تا ازخدا آمرزش خواهد و خدا گناهش رابیامرزد، و کافر همان ساعت آنرا فراموش کند.

٤ - زید شحام از حضرت صادق علیه السلام حدیث کند که فرمود: رسول خدا (ص) روزی هفتاد باربدرگاه خدای‌عزوجل‌توبه میکرد، من‌عرضکردم: می‌فرمود: «استغفرالله واتوب الیه»؟فرمود: نه، ولی می‌فرمود: «أتوب الی‌الله» عرضکردم: رسولخدا (ص) توبه میکرد (با اینکه) باز نمیگشت وما توبه کنیم وباز برگردیم؟ فرمود: خدایار است.

توضیح - مجلسی (ره) گوید: استغفار آنحضرت و سایر ائمه علیهم السلام بخاطر گناه نبوده است زیرا امامیه اتفاق دارندکه آنان معصومند، اربلی درکتاب کشف الغمه گوید: انبیاء چون‌دلهاشان مستغرق ذکر خدا (ویاد او) است ومتوجه کمال ومحو جلال اویند وهر نوع اشتغال بخوردنی‌ونوشیدنی و زناشوئی از مباحات تیرگی در دل آنها آورد و آنرا بر خود روا ندانند و از آن حال بسوی خدا استغفار و توبه کنند زیرا همان اشتغال کوچك و مباح را برای خود خطا وگناه دانند واز آن توبه کنند. (مترجم گوید: وجوه دیگری نیزدرباره استغفار معصومین‌علیهم السلام گفته‌اندکه مابعضی ازآنرادرپاورقی کشف الغمه ج ٣ ص ٤٤ بیان نموده‌ایم).

٥ - و نیز آنحضرت علیه السلام فرمود: هر که کار بدی (و گناهی) کند تا هفت ساعت از روز مهلت داده پس اگر (در این مدت) سه مرتبه گفت: «استغفر الله الذی لا اله الا هوالحی القیوم واتوب الیه» براو نوشته نشود.

٦- ونیز آنحضرت علیه السلام فرمود: همانا مؤمن گناهی کند وپس از بیست سال بیادش‌آید و

وَإِنَّمَا يُذَكِّرُهُ لِيَغْفِرَ لَهُ وَ إِنَّ الْكَافِرَ لَيُذْنِبُ الذَّنْبَ فَيَنْسَاهُ مِنْ سَاعَتِهِ.

٧ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ ، عَمَّنْ ذَكَرَهُ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : مَامِنْ مُؤْمِنٍ يُقَارِفُ فِي يَوْمِهِ وَلَيْلَتِهِ أَرْبَعِينَ كَبِيرَةً فَيَقُولُ وَهُوَ نَادِمٌ : « أَسْتَغْفِرُ اللهَ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيَّ الْقَيُّومَ بَدِيعَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ وَأَسْأَلُهُ أَنْ يُصَلِّيَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَأَنْ يَتُوبَ عَلَيَّ » إِلَّا غَفَرَهَا اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ وَلَا خَيْرَ فِيمَنْ يُقَارِفُ فِي يَوْمٍ أَكْثَرَ مِنْ أَرْبَعِينَ كَبِيرَةً.

٨ - عَنْهُ ، عَنْ عِدَّةٍ مِنْ أَصْحَابِنَا ، رَفَعُوهُ قَالُوا : قَالَ : لِكُلِّ شَيْءٍ دَوَاءٌ وَدَوَاءُ الذُّنُوبِ الْإِسْتِغْفَارُ.

(٢٩٧٠) ٩ - أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، وَمُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى جَمِيعاً ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ إِسْحَاقَ ، وَعَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ ، جَمِيعاً ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَهْزِيَارَ ، عَنِ النَّضْرِ بْنِ سُوَيْدٍ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ حَفْصٍ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : مَامِنْ مُؤْمِنٍ يُذْنِبُ ذَنْباً إِلَّا أَجَّلَهُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ سَبْعَ سَاعَاتٍ مِنَ النَّهَارِ ، فَإِنْ هُوَ تَابَ لَمْ يُكْتَبْ عَلَيْهِ شَيْءٌ وَإِنْ هُوَ لَمْ يَفْعَلْ كَتَبَ [اللهُ] عَلَيْهِ سَيِّئَةً ، فَأَتَاهُ عَبَّادٌ الْبَصْرِيُّ فَقَالَ لَهُ : بَلَغَنَا أَنَّكَ قُلْتَ : مَامِنْ عَبْدٍ يُذْنِبُ ذَنْباً إِلَّا أَجَّلَهُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ سَبْعَ سَاعَاتٍ مِنَ النَّهَارِ ؟ فَقَالَ : لَيْسَ هٰكَذَا قُلْتُ وَلٰكِنِّي قُلْتُ : مَامِنْ مُؤْمِنٍ ، وَكَذٰلِكَ كَانَ قَوْلِي.

از خدا راجع بآن گناه آمرزش خواهد وخداوند برایش بیامرزد ، وهرآینه (خداوند) بیادش اندازدتا برایش بیامرزد ، وهمانا کافر گناهی کند وهمان ساعت آنرا فراموش کند .

٧- ونیز آنحضرت علیه السلام فرمود : هیچ مؤمنی نیست که در شبانه روز چهل گناه کبیره کند و با پشیمانی بگوید : « استغفر الله الذی لا اله الا هو الحی القیوم بدیع السماوات و الارض ذوالجلال و الاکرام و اسئله أن یصلی علی محمد و آل محمد أن یتوب علی » جز اینکه خدای عزوجل گناهش را بیامرزد ، وکسی که بیش از چهل گناه کبیره درروز انجام دهد خیری در او نیست (یعنی ایمان ندارد).

٨- جمعی از اصحاب درحدیث مرفوعی از معصوم حدیث کنند که فرمود : برای هرچیزی داروئی است ، وداروی گناهان آمرزشخواهی و استغفار است .

٩ - حفص بن غیاث گوید : شنیدم از حضرت صادق عليه السلام که میفرمود : هیچ مؤمنی نیست که گناهی را مرتکب شود جز اینکه خدای عزوجل هفت ساعت از روز باو مهلت دهد ، پس اگر (در این مدت) توبه کرد چیزی بر او نوشته نشود ، واگر توبه نکرد ، خداوند یك گناه براو بنویسد ، پس عباد بصری نزد آنحضرت آمد وگفت : بما رسید که شما فرموده‌اید : هیچ بنده‌ای نیست که گناهی کند جز اینکه خداوند هفت ساعت از روز مهلتش دهد ؟ فرمود : من چنین نگفتم بلکه من گفتم : هیچ مؤمنی نیست وچنین بوده است گفتهٔ من .

١٠- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ، عَنْ عَمَّارِ بْنِ مَرْوَانَ قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام: مَنْ قَالَ: «أَسْتَغْفِرُ اللهَ» مِائَةَ مَرَّةٍ فِي [كُلِّ] يَوْمٍ غَفَرَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ سَبْعَمِائَةِ ذَنْبٍ وَلَا خَيْرَ فِي عَبْدٍ يُذْنِبُ فِي [كُلِّ] يَوْمٍ سَبْعَمِائَةِ ذَنْبٍ.

☆(بَابٌ)☆

☆(فِيمَا أَعْطَى اللهُ عَزَّ وَجَلَّ آدَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَقْتَ التَّوْبَةِ)☆

١- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ جَمِيلِ بْنِ دَرَّاجٍ، عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ أَوْ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليهما السلام قَالَ: إِنَّ آدَمَ عليه السلام قَالَ: يَا رَبِّ سَلَّطْتَ عَلَيَّ الشَّيْطَانَ وَأَجْرَيْتَهُ مِنِّي مَجْرَى الدَّمِ فَاجْعَلْ لِي شَيْئاً، فَقَالَ: يَا آدَمُ جَعَلْتُ لَكَ أَنَّ مَنْ هَمَّ مِنْ ذُرِّيَّتِكَ بِسَيِّئَةٍ لَمْ تُكْتَبْ عَلَيْهِ، فَإِنْ عَمِلَهَا كُتِبَتْ عَلَيْهِ سَيِّئَةٌ وَمَنْ هَمَّ مِنْهُمْ بِحَسَنَةٍ فَإِنْ لَمْ يَعْمَلْهَا كُتِبَتْ لَهُ حَسَنَةٌ فَإِنْ هُوَ عَمِلَهَا كُتِبَتْ لَهُ عَشْراً، قَالَ: يَا رَبِّ زِدْنِي، قَالَ: جَعَلْتُ لَكَ أَنَّ مَنْ عَمِلَ مِنْهُمْ سَيِّئَةً ثُمَّ اسْتَغْفَرَ غُفِرَتْ لَهُ، قَالَ: يَا رَبِّ زِدْنِي، قَالَ: جَعَلْتُ لَهُمُ التَّوْبَةَ - أَوْ قَالَ: بَسَطْتُ لَهُمُ التَّوْبَةَ -

---

شرح - یعنی این مهلت که من گفتم مخصوص بمؤمن است وشامل کافر و مخالف نیست.

١٠ - ونیز حضرت صادق علیه السلام فرمود: هرکس روزی صد بار بگوید: «استغفرالله» خدای عزوجل برای او هفتصد گناه بیامرزد، و درآن بنده‌ای که روزی هفتصد گناه کند خیری نیست.

شرح - مجلسی (ره) گوید: «هفتصد گناه اورا میآمرزد» یعنی از گناهانی که در آنروز کرده است، سپس فرمود. «وخیری نیست دربنده....» تا بنده باین کلام مغرور نگردد و روزی هفتصد گناه کند زیرا چنین کسی خیری دراو نیست و موفق باستغفار وتوبه نگردد، وگناه دراین حدیث شامل صغیره وکبیره ومخلوط از هردوی آنها گردد.

☆(باب)☆

(درآنچه خدای عزوجل هنگام توبهٔ آدم علیه‌السلام باوعطا فرمود)

١ - ابن بکیر از حضرت صادق یا حضرت باقر علیهما السلام حدیث کند که فرمود: همانا آدم علیه السلام عرضکرد: پروردگارا شیطان را بر من مسلط کردی، و چون خون (که در رگهای من جریان دارد) اورا برمن‌چیره کردی پس برای من هم چیزی مقرر فرما، خداوند فرمود: ای‌آدم قرار دادم برای تو که هریك از فرزندانت آهنگ گناهی کند بر او نوشته نشود، واگر انجام داد یك گناه بر او نوشته شود، وهرکه آهنگ کار نیکی کرد اگر آنرا انجام نداد یك حسنه برای او نوشته شود، و اگر انجام داد ده حسنه برایش نوشته شود، عرضکرد: پروردگارا برایم بیفزا، فرمود: برایت‌مقرر ساختم که هریك از فرزندانت گناهی کند سپس برای آن آمرزش خواهد برایش بیامرزم، عرضکرد: پروردگارا برایم بیفزا، فرمود: برای آنها توبه قرار دادم - یا فرمود: توبه را برای‌ایشان گستردم -

حَتّىٰ تَبْلُغَ النَّفْسُ هٰذِهِ ، قالَ : يارَبِّ حَسْبي .

٢ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ ابْنِ فَضّالٍ ، عَمَّنْ ذَكَرَهُ ، عَنْ أَبي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : قالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم : مَنْ تابَ قَبْلَ مَوْتِهِ بِسَنَةٍ قَبِلَ اللهُ تَوْبَتَهُ ، ثُمَّ قالَ : إِنَّ السَّنَةَ لَكَثيرَةٌ مَنْ تابَ قَبْلَ مَوْتِهِ بِشَهْرٍ قَبِلَ اللهُ تَوْبَتَهُ ، ثُمَّ قالَ إِنَّ الشَّهْرَ لَكَثيرٌ ، مَنْ تابَ قَبْلَ مَوْتِهِ بِجُمُعَةٍ قَبِلَ اللهُ تَوْبَتَهُ ، ثُمَّ قالَ : إِنَّ الْجُمُعَةَ لَكَثيرٌ مَنْ تابَ قَبْلَ مَوْتِهِ بِيَوْمٍ قَبِلَ اللهُ تَوْبَتَهُ ، ثُمَّ قالَ : إِنَّ يَوْماً لَكَثيرٌ مَنْ تابَ قَبْلَ أَنْ يُعايِنَ قَبِلَ اللهُ تَوْبَتَهُ .

٣ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْراهيمَ ؛ عَنْ أَبيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبي عُمَيْرٍ ؛ عَنْ جَميلٍ ، عَنْ زُرارَةَ ؛ عَنْ أَبي جَعْفَرٍ عليه السلام قالَ : إِذا بَلَغَتِ النَّفْسُ هٰذِهِ ـ وَ أَهْوىٰ بِيَدِهِ إِلىٰ حَلْقِهِ ـ لَمْ يَكُنْ لِلْعالِمِ تَوْبَةٌ وَ كانَتْ لِلْجاهِلِ تَوْبَةٌ .

تا آنکه نفس باینجا (یعنی بگلوگاه) رسد ، عرضکرد : پروردگارا مرا بس است .

٢ ـ حضرت صادق عليه السلام فرمود : رسولخدا (ص) فرموده است : هر که یکسال پیش از مرگش توبه کند خداوند توبه‌اش را بپذیرد سپس فرمود : یکسال هر آینه زیاد است هر که یکماه پیش از مرگش توبه کند خدا توبه‌اش را بپذیرد ، سپس فرمود یکماه زیاد است ، هر که یکهفته پیش از مرگش توبه کندخدا توبه‌اش را بپذیرد ، سپس فرمود : یك هفته زیاد است هر که یك روز پیش ازمرگش توبه‌کند خدا توبه‌اش را بپذیرد ، سپس فرمود : یك روز زیاد است هر که پیش از دیدار مرك (ملك الموت) توبه کند خدا توبه‌اش را بپذیرد .

شرح ـ مجلسی (ره) از شیخ بهائی‌دراربعین نقل کند گفته است : مقصود بپذیرفتن توبه ساقط کردن عقابی‌است که براین گناهی که ازآن توبه‌کرده مترتب شده بود وسقوط‌عقاب بسبب توبه ازچیزهائی‌است که مورد اتفاق اهل اسلام است ، وخلافی که هست دراین است‌که آیا پذیرش توبه بر خدا لازم است که اگر بعد از توبه عقاب کند ستم باشد ، یاآن تفضلی است که خداوند از جهت‌کرم ورحمت ببندگانش فرموده؟ معتزله باولی قائل شده‌اند وآنرا بر خدا لازم دانند ، و اشاعره به‌دوم‌قائل شده‌اند و شیخ طوسی (ره) در کتاب‌اقتصاد وعلامه (ره) دربرخی ازکتابهای‌کلامی‌خود همین قول را اختیار فرموده‌اند ، و محقق طوسی درکتاب تجرید توقف کرده است ، و آنچه شیخ طوسی وعلامه اختیارکرده‌اند همان ظاهر است .

٣ ـ حضرت باقر عليه السلام فرمود : همینکه جان باینجا رسید ـ واشاره بگلوی خود فرمود ـ برای‌عالم (ودانا) توبه نباشد ، و برای نادان وقت توبه (باقی) است .

شرح ـ مجلسی (ره) گوید : این حدیث در باب «لزوم‌حجت بر عالم» گذشت ، و اینکه فرمود : « برای عالم توبه نیست .... » گویا مراد بعالم‌کسی است‌که شاهد بر احوال آخرت باشد ، ومقصود از جاهل آنکس است‌که آنرا مشاهده نکرده ، و ممکن است مقصود از عالم و جاهل همان معنای معروف ومتبادر آن باشد و در اینصورت حدیث موافق شود با ظاهر آیهٔ شریفه « انما التوبة علی‌الله للذین یعملون

﴿٢٩٧٥﴾ ٤- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ؛ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ وَهْبٍ قَالَ: خَرَجْنَا إِلَى مَكَّةَ وَمَعَنَا شَيْخٌ مُتَأَلِّهٌ مُتَعَبِّدٌ لَا يَعْرِفُ هَذَا الْأَمْرَ يَتِمُّ الصَّلَاةَ فِي الطَّرِيقِ وَمَعَهُ ابْنُ أَخٍ لَهُ مُسْلِمٌ، فَمَرِضَ الشَّيْخُ فَقُلْتُ لِابْنِ أَخِيهِ: لَوْ عَرَضْتَ هَذَا الْأَمْرَ عَلَى عَمِّكَ لَعَلَّ اللهَ أَنْ يُخَلِّصَهُ، فَقَالَ كُلُّهُمْ: دَعُوا الشَّيْخَ حَتَّى يَمُوتَ عَلَى حَالِهِ فَإِنَّهُ حَسَنُ الْهَيْئَةِ فَلَمْ يَصْبِرِ ابْنُ أَخِيهِ حَتَّى قَالَ لَهُ: يَا عَمِّ إِنَّ النَّاسَ ارْتَدُّوا بَعْدَ رَسُولِ اللهِ ﷺ إِلَّا نَفَرٌ يَسِيراً وَكَانَ لِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام مِنَ الطَّاعَةِ مَا كَانَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ وَكَانَ بَعْدَ رَسُولِ اللهِ الْحَقُّ وَالطَّاعَةُ لَهُ؛ قَالَ: فَتَنَفَّسَ الشَّيْخُ وَشَهِقَ وَقَالَ: أَنَا عَلَى هَذَا وَخَرَجَتْ نَفْسُهُ. فَدَخَلْنَا عَلَى أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام فَعَرَضَ عَلِيُّ بْنُ السَّرِيِّ هَذَا الْكَلَامَ عَلَى أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام فَقَالَ: هُوَ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ، قَالَ لَهُ عَلِيُّ بْنُ السَّرِيِّ إِنَّهُ لَمْ يَعْرِفْ شَيْئاً مِنْ هَذَا غَيْرَ سَاعَتِهِ تِلْكَ!؟ قَالَ: فَتُرِيدُونَ مِنْهُ مَاذَا؟، قَدْ دَخَلَ وَاللهِ الْجَنَّةَ.

(بَابُ اللَّمَمِ)

١- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ

السوء بجهالة .... الايه» (سورهٔ نساء آیه ١٧) سپس تفاسیری که در آیه شده است نقل کند.

٤ - معاویة بن وهب گوید: (سالی ما) بطرف مکه حرکت کردیم و با ما پیری بودخدا پرست و واهل عبادت (ولی) معترف بمذهب شیعه نبود (واطلاعی از آن نداشت) و(بمذهب سنیها که تمام‌خواندن نماز را برای مسافر جایز دانند) نمازش را در راه تمام میخواند ، برادر زاده‌ای داشت مسلمان (و شیعه مذهب) که همراهش بود ، پس آن پیر بیمار شد من ببرادرزاده‌اش گفتم : کاش مذهب شیعه را بعمویت پیشنهاد میکردی شاید خدا اورا نجات دهد ؟ همهٔ همراهان ما گفتند : بگذارید پیر مرد بحال خودبمیرد زیرا همین حال که دارد خوب است ، ولی برادرزاده‌اش تاب نیاورد تا بالاخره بدوگفت : ای عموجان همانا مردم پس از رسولخدا (ص) مرتد شدند جز عدهٔ کمی ، و علی بن ابیطالب مانند رسولخدا (ص) بود که پیروی و اطاعتش لازم بود ، وپس از رسول خدا حق و طاعت ازان او بود : گوید : آن پیر مرد نفسی کشید وفریاد زد وگفت : من هم بر همین عقیده هستم ، وجانش از تن بیرون آمد (و مرد) و پس ما شرفیاب خدمت حضرت صادق عليه السلام شدیم ، علی بن سری (یکی از همراهان ما) سخن پیر مرد را (یاجریان را) بآنحضرت عرضکرد، حضرت‌فرمود : او مردیست‌ازاهل بهشت ، علی‌بن سری عرضکرد : آنمرد جز درآن ساعت از مذهب شیعه هیچ اطلاعی نداشت ؟ فرمود چه چیز دیگر از او میخواهید ؟بخدا سوگند وارد بهشت شد.

✿(باب)✿

(لمم گناهان خرد ، یا سبك از نظر عقاب)

١ - محمد بن مسلم گوید : بحضرت صادق علیه السلام عرضکردم :آیا (تفسیر) گفتار خدای‌عزوجل

أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قُلْتُ لَهُ : أَرَأَيْتَ قَوْلَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ: «الَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ إِلَّا اللَّمَمَ» قَالَ : هُوَ الذَّنْبُ يُلِمُّ بِهِ الرَّجُلُ فَيَمْكُثُ مَاشَاءَاللهُ ثُمَّ يُلِمُّ بِهِ بَعْدُ .

٢ - أَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ عَبْدِالْجَبَّارِ ، عَنْ صَفْوَانَ ، عَنِ الْعَلَاءِ ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ مُسْلِمٍ ، عَنْ أَحَدِهِمَا عليهما السلام قَالَ : قُلْتُ لَهُ : «الَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ إِلَّا اللَّمَمَ» قَالَ: الْهِنَةُ بَعْدَ الْهِنَةِ أَيِ الذَّنْبُ بَعْدَ الذَّنْبِ يُلِمُّ بِهِ الْعَبْدُ.

٣ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ عِيسَى ، عَنْ يُونُسَ ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ : قَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام : مَامِنْ مُؤْمِنٍ إِلَّا وَلَهُ ذَنْبٌ يَهْجُرُهُ زَمَانًا ثُمَّ يُلِمُّ بِهِ وَذَلِكَ قَوْلُ اللهِ عَزَّ وَ جَلَّ : «إِلَّا اللَّمَمَ» وَسَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ :«الَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ إِلَّا اللَّمَمَ» قَالَ : الْفَوَاحِشُ الزِّنَى وَالسَّرِقَةُ وَاللَّمَمُ : الرَّجُلُ يُلِمُّ بِالذَّنْبِ فَيَسْتَغْفِرُ اللهَ مِنْهُ .

٤ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنِ الْحَارِثِ بْنِ بَهْرَامَ ، عَنْ عَمْرِوبْنِ جُمَيْعٍ قَالَ : قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : مَنْ جَاءَنَا يَلْتَمِسُ الْفِقْهَ وَالْقُرْآنَ وَ تَفْسِيرَهُ فَدَعُوهُ وَمَنْ جَاءَنَا يُبْدِي عَوْرَةً قَدْسَتَرَهَا اللهُ فَنَحْوُهُ ؛ فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ: جُعِلْتُ فِدَاكَ وَاللهِ إِنَّنِي لَمُقِيمٌ عَلَى ذَنْبٍ مُنْذُ دَهْرٍ

نزد شما چیست (که فرماید) : « آنان که دوری گزینند از گناهان بزرگ و ناشایسته هاجز لمم » (سورهٔ نجم آیهٔ ٣٢) ؟ فرمود : لمم گناهی است که شخص بدان دست زند ، سپس تا خدا خواهد (مدتی) خودداری کند وباز دوباره بدان دست زند .

٢ ـ ونیز محمد بن مسلم ازیکی از دوامام باقر ویا صادق علیهما السلام حدیث کند که فرمود : بآنحضرت عرضکردم : (در بارهٔ تفسیر لمم در این آیه) فرمود : آن گناه پس از گناه است که بنده دست بدان زند .

توضیح ـ : « هنه دراین حدیث بمعنای « چیز » ولی چون در خود حدیث حضرت بگناه تفسیر فرموده است ازترجمه « الهنة بعد الهنة » خود داری شد ، و« هنه »کلمهٔ کنایه است .

٣ ـ اسحاق بن عمار گوید : حضرت صادق علیه السلام فرمود : هیچ مؤمنی نباشد جز اینکه برای اوگناهی است که مدتی اورا از خود دور ساخته ، سپس بدان دست زند واینست گفتار خدای عزوجل : « جز لمم »(در همان آیه که در حدیث (١) گذشت) و ازآنحضرت تفسیر (تمامی آن آیه و) گفتارخدای عزوجل را پرسیدم ؟ فرمود : مقصود از فواحش (درآیه) زنا و دزدیست ، ولمم آنست که شخص بگناه دست زند پس از خداوند آمرزش خواهد .

٤ ـ عمروبن جمیع گوید : امام صادق علیه السلام فرمود : هرکه نزد ما آید وفقه وقرآن وتفسیر آنرا جوید از او دست بدارید (تا بیاید وفراگیرد) وهرکه نزد ما آید تا عیبی که خدا پوشانده است فاش کند اورا دورکنید (وازآمدنش بنزد ما جلوگیری کنید) یکی از آنمردم (که حاضر بود) عرضکرد قربانت بخدا سوگند همانا من دیر زمانی است دچار گناهی هستم وهرچه خواهم که ازآن گناه بسوی کار

أُرِيدُ أَنْ أَتَحَوَّلَ عَنْهُ إِلَى غَيْرِهِ فَمَا أَقْدِرُ عَلَيْهِ، فَقَالَ لَهُ: إِنْ كُنْتَ صَادِقاً فَإِنَّ اللهَ يُحِبُّكَ وَمَا يَمْنَعُهُ أَنْ يَنْقُلَكَ مِنْهُ إِلَى غَيْرِهِ إِلَّا لِكَيْ تَخَافَهُ.

٢٩٨٠ - ٥ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى [عَنْ حَرِيزٍ] عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: مَا مِنْ ذَنْبٍ إِلَّا وَقَدْ طُبِعَ عَلَيْهِ عَبْدٌ مُؤْمِنٌ يَهْجُرُهُ الزَّمَانَ ثُمَّ يُلِمُّ بِهِ وَهُوَ قَوْلُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ: «الَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ إِلَّا اللَّمَمَ»، قَالَ: اللَّمَامُ الْعَبْدُ الَّذِي يُلِمُّ الذَّنْبَ بَعْدَ الذَّنْبِ لَيْسَ مِنْ سَلِيقَتِهِ، أَيْ مِنْ طَبِيعَتِهِ.

٦ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، وَعِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا؛ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ، جَمِيعاً، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ، عَنِ ابْنِ رِئَابٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عليه السلام يَقُولُ: إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَا يَكُونُ سَجِيَّتُهُ الْكِذْبَ وَالْبُخْلَ وَالْفُجُورَ وَرُبَّمَا أَلَمَّ مِنْ ذَلِكَ شَيْئاً لَا يَدُومُ عَلَيْهِ، قِيلَ: فَيَزْنِي؟ قَالَ: نَعَمْ وَلَكِنْ لَا يُولَدُ

(نیك) دیگری بیرون دوم و آنرا وانهم نتوانم؛ حضرت باو فرمود: اگر راستگوئی پس همانا خدا تو را دوست دارد وچیزی جلوگیر او نشده که تو را از آن بکار (نیك) دیگری نقل دهد جز اینکه (خواهد) که تو ازاو درترس باشی.

شرح ـ مجلسی (ره) گوید: عورت بچیز قبیح گویند، و بهرچیز که از آن شرم آید و ظاهر این است که مقصود اظهار وآشکار نمودن گناهان خودش باشد که اعتراف بآن موجب حد و تعزیز بوده، دستور داد که «آنها را دور سازید» تا نزد ما بگناه خود اقرار نکنند بلکه (برود) و میان خود و خداوند توبه کند، و محتمل است مقصود اظهار عیب دیگری بوده که مشهور بدان نشده چه برای غیبت کردن از او یا برای اداء شهادت، زیرا پنهان کردن عیبها بهتر است، لکن احتمال اول ظاهرتراست و درکتاب حدود مؤیدی بر آن بیاید، وگفته شده است: آنحضرت جمعی ازاصحابش که فراست‌داشتند بآنها دستور داده بود که ازورود کسانی که اهل افشاء اسرار هستند بنزد آنها جلوگیری کنند، زیرا باشدت‌خوف وتقیهٔ که درکاربوده فاش‌شدن اسرارائمه‌علیهم‌السلام برای‌آنها وشیعیانشان مصلحت‌نبوده‌است.

۵ ـ حضرت صادق علیه السلام فرمود: هیچ گناهی نیست جزآنکه بندهٔ مؤمنی بدان خو گرفته، مدتی آنرا واگذارد سپس (دوباره) بآن دست زند، وآن است گفتار خدای عزوجل: «آنانکه دوری گزینند از گناهان بزرگ وناشایسته‌ها جز لمم» فرمود: لمام: آن بنده‌ایست‌که بگناهی پس ازگناهی دست‌زند که موافق سلیقهٔ او یعنی ازطبیعت او نیست.

شرح ـ فیض (ره) گوید: «وقد طبع علیه» یعنی بخاطر پیش آمدی که کرده بر آن گناه خو گرفته و میتواند از خود دورکند، و مقصود از «طبع علیه» طبیعت اولیه و سرشت در آفرینش نیست و گر نه ترك آن برای او ممکن نبود و بنا بر این منافاتی میان اول حدیث باآخرآن نیست.

۶ ـ علی بن رئاب گوید: شنیدم حضرت صادق علیه السلام میفرمود: سرشت وطبیعت مؤمن دروغ وبخل و زناکاری نیست، وگاهی بچیزی ازآنها دست زند ولی ادامه ندهد، عرض شد: (ممکن است که) او

لَهُ مِنْ تِلْكَ النُّطْفَةِ .

(بَابُ)
✡(فِي أَنَّ الذُّنُوبَ ثَلَاثَةٌ)✡

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ؛ عَنْ أَبِيهِ ؛ عَنْ عَبْدِالرَّحْمٰنِ بْنِ حَمَّادٍ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ رَفَعَهُ قَالَ: صَعِدَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام بِالْكُوفَةِ الْمِنْبَرَ فَحَمِدَ اللهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ: أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ الذُّنُوبَ ثَلَاثَةٌ ثُمَّ أَمْسَكَ فَقَالَ لَهُ حَبَّةُ الْعُرَنِيُّ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ قُلْتَ : الذُّنُوبُ ثَلَاثَةٌ ثُمَّ أَمْسَكْتَ ؟! فَقَالَ : مَا ذَكَرْتُهَا إِلَّا وَأَنَا أُرِيدُ أَنْ أُفَسِّرَهَا وَلٰكِنْ عَرَضَ لِي بُهْرٌ حَالَ بَيْنِي وَبَيْنَ الْكَلَامِ نَعَمِ الذُّنُوبُ ثَلَاثَةٌ : فَذَنْبٌ مَغْفُورٌ وَذَنْبٌ غَيْرُ مَغْفُورٍ وَذَنْبٌ نَرْجُو لِصَاحِبِهِ وَنَخَافُ عَلَيْهِ ؛ قَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فَبَيِّنْهَا لَنَا .

قَالَ نَعَمْ أَمَّا الذَّنْبُ الْمَغْفُورُ فَعَبْدٌ عَاقَبَهُ اللهُ عَلَى ذَنْبِهِ فِي الدُّنْيَا فَاللهُ أَحْلَمُ وَأَكْرَمُ مِنْ أَنْ يُعَاقِبَ عَبْدَهُ مَرَّتَيْنِ ، وَ أَمَّا الذَّنْبُ الَّذِي لَا يُغْفَرُ فَمَظَالِمُ الْعِبَادِ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ إِنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى إِذَا

زنا کند ؟ فرمود : آری ولی از آن نطفه فرزندی نیاید .

توضیح - مجلسی (ره) گوید : اگر کسی بگوید : که ما می‌بینیم که از نطفهٔ زنای مؤمن هم فرزند بهم رسد ؟ درجواب گوئیم : برای مؤمن معانی ودرجات بسیاری است و شاید این فضیلت بیك‌دسته خاصی از مؤمنین اختصاص دارد با اینکه از آخر کار جز خدا کسی دانا نیست ، (پس چه بسا کسانی که بظاهر اکنون مؤمنند ولی تا بآخر نرسانند) و محتمل است حمل برغالب شود ....

✡ (باب) ✡
(دراینکه گناهان بر سه گونه‌اند)

١ - عبدالرحمن بن حماد درحدیثی مرفوع از برخی ازاصحابش نقل کندکه امیرالمؤمنین علیه السلام در کوفه بر منبر برآمد ، خدا را سپاس گفت و ستایش کرد سپس‌فرمود : ای مردم همانا گناهان سه‌گونه‌اند (اینرا فرمود و خاموش نشست) و از سخن گفتن خود داری کرد ، حبهٔ عرنی (که یکی از اصحاب آنحضرت بود) بوی عرضکرد : ای امیرمؤمنان فرمودی گناهان سه گونه اند و دم فروبستی ؟ فرمود : من آنها را یاد نکردم جز اینکه میخواستم شرح دهم ولی تنگی نفسی بر من عارض شد که میان من و سخنم حائل شد ، آری گناهان سه گونه‌اند : گناهی که آمرزیده است ، وگناهی که آمرزیده نشود ، و گناهی که بر صاحبش هم امیدوار وهم بیمناکم ، عرضکرد : ای امیرمؤمنان آنها را برای ما بیان‌فرما .

فرمود : آری اما گناه آمرزیده : گناه‌آن بنده‌ای است که خداوند اورا دردنیا بر گناهش عقوبت کند پس خدا بردبارتر وکریمتر ازآن است که بندهٔ خود را دوبار عقوبت کند ، واما گناهی که آمرزیده نشود

بَرَزَ لِخَلْقِهِ أَقْسَمَ قَسَماً عَلَى نَفْسِهِ ، فَقَالَ : وَعِزَّتِي وَجَلَالِي لَا يَجُوزُنِي ظُلْمُ ظَالِمٍ وَلَوْ كَفٌّ بِكَفٍّ وَلَوْ مَسْحَةٌ بِكَفٍّ وَلَوْ نَطْحَةٌ مَا بَيْنَ الْقَرْنَاءِ إِلَى الْجَمْاءِ فَيَقْتَصُّ لِلْعِبَادِ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ حَتَّى لَا تَبْقَى لِأَحَدٍ عَلَى أَحَدٍ مَظْلَمَةٌ ثُمَّ يَبْعَثُهُمْ لِلْحِسَابِ ، وَ أَمَّا الذَّنْبُ الثَّالِثُ فَذَنْبٌ سَتَرَهُ اللهُ عَلَى خَلْقِهِ وَ رَزَقَهُ التَّوْبَةَ مِنْهُ ، فَأَصْبَحَ خَائِفاً مِنْ ذَنْبِهِ رَاجِياً لِرَبِّهِ ، فَنَحْنُ لَهُ كَمَا هُوَ لِنَفْسِهِ ؛ نَرْجُو لَهُ الرَّحْمَةَ وَ نَخَافُ عَلَيْهِ الْعَذَابَ .

٢ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ يُونُسَ ، عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ ؛ عَنْ زُرَارَةَ ، عَنْ حُمْرَانَ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عليه السلام عَنْ رَجُلٍ أُقِيمَ عَلَيْهِ الْحَدُّ فِي الرَّجْمِ أَيُعَاقَبُ [عَلَيْهِ] فِي الْآخِرَةِ؟ قَالَ: إِنَّ اللهَ أَكْرَمُ مِنْ ذَلِكَ .

(بَابُ)

✿(تَعْجِيلِ عُقُوبَةِ الذَّنْبِ)✿

١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ حَمْزَةَ بْنِ حُمْرَانَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ إِذَا كَانَ مِنْ أَمْرِهِ أَنْ يُكْرِمَ عَبْداً وَلَهُ ذَنْبٌ ابْتَلَاهُ بِالسُّقْمِ ، فَإِنْ لَمْ يَفْعَلْ ذَلِكَ لَهُ ابْتَلَاهُ بِالْحَاجَةِ فَإِنْ لَمْ يَفْعَلْ بِهِ ذَلِكَ شَدَّدَ

ستمکاریهائی است که بندگان برخی ببرخی کنند ، زیرا چون خداوند تبارك و تعالی (بوسیلهٔ پیمبران و احکام) بر خلقتش عیان شد بخودش سوگند یاد کرده وفرموده است : بعزت و جلالم سوگندکه ستم هیچ ستمکاری (بدون کیفر) از من نگذرد گرچه زدن مشتی بمشتی باشد یامالیدن (دستی) بدستی باشد (از روی لذت وهوسرانی) وگرچه شاخ زدن شاخداری به بیشاخی باشد پس برای بندگان ازیکدیگر قصاص گیرد تا ستمی ازکسی برکسی (بدون کیفر) نماند ، سپس آنهارا (خداوند) برای حساب برانگیزد ، و اما گناه سوم گناهی است که خداوند بر خلقش پنهان داشته ، و توبهٔ از آنرا برگنهکار روزی کرده ، و بوضعی درآمده که ازگناهش بیمناك و بپروردگارش امیدوار است ، پس ما برای او (یعنی این شخص گنهکار) همان حال را داریم که خودش آن حال را برای خود دارد امید رحمت برای او داریم ، وازعذاب نیز بر او بیمناکیم .

٢ ـ حمران گوید : از حضرت باقر عليه السلام پرسیدم ازمردیکه (زنای با زن شوهردارکرده است) وحدبر او جاری شده و سنگسار شده آیا درآخرت هم عقاب شود ؟ فرمود : خداکریمتر ازآن است (که با اینکه در دنیاکیفرشده درآخرت نیز او را کیفر کند) .

✿(باب)✿

(شتاب در کیفر گناه)

١ ـ حضرت باقر عليه السلام فرمود : چون خدای عزوجل خواهد که بنده‌ای را که دارای گناهیست اکرام کند اورا به بیماری گرفتاری کند ، واگراینکار را نکند به نیازمندی مبتلایش سازد ، و اگراینکاررا

عَلَيْهِ الْمَوْتَ لِيُكافِيَهُ بِذلِكَ الذَّنْبِ قالَ: وَ إِذا كانَ مِنْ أَمْرِهِ أَنْ يُهَوِّنَ عَلَيْهِ فَعَلَ وَلَهُ عِنْدَهُ حَسَنَةٌ صَحَّحَ بَدَنَهُ، فَإِنْ لَمْ يَفْعَلْ بِهِ ذلِكَ وَسَّعَ عَلَيْهِ فِي رِزْقِهِ، فَإِنْ هُوَ لَمْ يَفْعَلْ ذلِكَ بِهِ هَوَّنَ عَلَيْهِ الْمَوْتَ لِيُكافِيَهُ بِتِلْكَ الْحَسَنَةِ.

﴿٢٩٨﴾ ٢- عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ إِسْماعِيلَ بْنِ إِبْراهِيمَ، عَنِ الْحَكَمِ ابْنِ عُتَيْبَةَ قالَ: قالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام: إِنَّ الْعَبْدَ إِذا كَثُرَتْ ذُنُوبُهُ وَلَمْ يَكُنْ عِنْدَهُ مِنَ الْعَمَلِ ما يُكَفِّرُها ابْتَلاهُ بِالْحُزْنِ لِيُكَفِّرَها.

٣- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيادٍ؛ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيِّ، عَنِ ابْنِ الْقَدّاحِ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ: قالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم: قالَ اللهُ عَزَّ وَ جَلَّ: وَعِزَّتِي وَجَلالِي لا أُخْرِجُ عَبْداً مِنَ الدُّنْيا وَأَنا أُرِيدُ أَنْ أَرْحَمَهُ حَتّى أَسْتَوْفِيَ مِنْهُ كُلَّ خَطِيئَةٍ عَمِلَها، إِمّا بِسُقْمٍ فِي جَسَدِهِ وَ إِمّا بِضِيقٍ فِي رِزْقِهِ وَإِمّا بِخَوْفٍ فِي دُنْياهُ فَإِنْ بَقِيَتْ عَلَيْهِ بَقِيَّةٌ شَدَّدْتُ عَلَيْهِ عِنْدَ الْمَوْتِ، وَعِزَّتِي وَجَلالِي لا أُخْرِجُ عَبْداً مِنَ الدُّنْيا وَأَنا أُرِيدُ أَنْ أُعَذِّبَهُ حَتّى أُوَفِّيَهُ كُلَّ حَسَنَةٍ عَمِلَها إِمّا بِسَعَةٍ فِي رِزْقِهِ وَإِمّا بِصِحَّةٍ فِي جِسْمِهِ وَإِمّا بِأَمْنٍ فِي دُنْياهُ فَإِنْ بَقِيَتْ عَلَيْهِ بَقِيَّةٌ هَوَّنْتُ عَلَيْهِ بِها الْمَوْتَ.

- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خالِدٍ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ، عَنْ هِشامِ بْنِ سالِمٍ،

با او نکرد مرگ را بر او سخت کند تا بدان واسطه گناهش را جبران کند (وبگناهش مکافات کند) فرمود وچون بخواهد بنده‌ای را که حسنه‌ای در نزدش دارد خوار کند تنش را سالم کند واگر اینکار را درباره‌اش نکند روزیش را فراخ گرداند، واگر آنرا هم در باره‌اش انجام ندهد مرگ را بر او آسان کند تا بدان سبب در عوض آن حسنه اورا پاداش دهد.

٢ - امام صادق عليه السلام فرمود: چون گناه بنده بسیار گردد (وخدا بخواهد اورا پاك کند) و چیزی از کردار (نیك) نداشته باشد که آنرا جبران کند و کفارهٔ آنها شود اورا باندوه گرفتار سازد تا کفارهٔ گناهانش گردد.

٣ - ونیز آنحضرت علیه السلام فرمود: که رسولخدا (ص) فرمود: خدای عزوجل فرماید بعزت وجلالم سوگند من بنده‌ای که بخواهم رحمتش کنم از دنیا بیرون نبرم تا اینکه هر گناهی کرده است (عوضش را) یا بوسیلهٔ بیماری در تنش، یا بتنگی در روزیش، یا با ترس و هراس در دنیایش، و اگر باز هم چیزی بماند مرگ را بر او سخت کنم، و بعزت وجلالم سوگند بنده‌ای را که بخواهم عذاب کنم از دنیا بیرون نبرم تا هر کار نیکی انجام داده (عوض کاملش) را باو بدهم: یا بفراخی در روزیش، ویا بسلامت در تنش، ویا بآسودگی خاطر در دنیایش، واگر بازهم چیزی باقی ماند مرگ را بر او آسان کنم.

٤ - حضرت صادق عليه السلام فرمود: همانا مؤمن خواب هولناك ببیند و (بواسطهٔ همان ترسی که کرده)

عَنْ أَبَانِ بْنِ تَغْلِبَ قَالَ : قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام : إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَيَهُولُ عَلَيْهِ فِي نَوْمِهِ فَيُغْفَرُ لَهُ ذُنُوبُهُ وَإِنَّهُ لَيُمْتَهَنُ فِي بَدَنِهِ فَيُغْفَرُ لَهُ ذُنُوبُهُ .

٥ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنِ السَّرِيِّ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : إِذَا أَرَادَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ بِعَبْدٍ خَيْراً عَجَّلَ لَهُ عُقُوبَتَهُ فِي الدُّنْيَا وَإِذَا أَرَادَ بِعَبْدٍ سُوءاً أَمْسَكَ عَلَيْهِ ذُنُوبَهُ حَتَّى يُوَافِيَ بِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ .

٦ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ شَمُّونٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ مِسْمَعِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام فِي قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : « وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ » : لَيْسَ مِنْ إِنَاءٍ عِرْقٍ ، وَلَا نَكْبَةِ حَجَرٍ ، وَلَا عَثْرَةِ قَدَمٍ ، وَلَا خَدْشِ عُودٍ إِلَّا بِذَنْبٍ وَلَمَا يَعْفُو اللهُ أَكْثَرُ ، فَمَنْ عَجَّلَ اللهُ عُقُوبَةَ ذَنْبِهِ فِي الدُّنْيَا فَإِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ أَجَلُّ وَأَكْرَمُ وَأَعْظَمُ مِنْ أَنْ يَعُودَ فِي عُقُوبَتِهِ فِي الْآخِرَةِ .

﴿٣٩٩٠﴾ ٧ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ؛ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ مُوسَى الْوَرَّاقِ ، عَنْ عَلِيٍّ الْأَحْمَسِيِّ ، عَنْ رَجُلٍ ؛ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم : مَا يَزَالُ الْهَمُّ وَالْغَمُّ بِالْمُؤْمِنِ حَتَّى مَا يَدَعُ لَهُ ذَنْباً .

٨ - عَنْهُ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، وَعَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، جَمِيعاً ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنِ الْحَارِثِ بْنِ بَهْرَامَ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ جُمَيْعٍ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عليه السلام يَقُولُ : إِنَّ الْعَبْدَ الْمُؤْمِنَ لَيَهُمُّ

گناهش آمرزیده شود ، وتنش رنج کار ببیند پس گناهش آمرزیده شود .

٥ - و نیز آنحضرت علیه‌السلام فرمود : چون خدای عزوجل خیر بنده‌ای را خواهد بعقوبت اودر دنیا بشتابد ، وچون بدی دربارهٔ بنده‌ای خواهد گناهانش را بر اونگهدارد تا درروز قیامت (کیفر) همه را بدو بدهد .

٦ - و نیز فرمود امیرالمؤمنین عليه السلام در تفسیر گفتار خدای عزوجل : « و هرچه بشما رسد از پیش آمدها پس بسبب چیزی است که فراهم کرده‌اند دستهای شما وخداونددر گذرد از بسیاری گناهان » (سورهٔ شوری آیه ٣٠) فرمود : هیچ پیچ خوردن رگی نیست ، و نه برخورد بسنگی ، ونه لغزش گامی ، و نه خراش دادن چوبی ، جز بخاطر گناهی ، و هرآینه آنچه را که خداوند درگذرد بیشتر است ، پس‌هر که را خداوند در دنیا بکیفر گناهش شتاب کرد پس آن خدای عزوجل والاتر وکریمتر و بزرگوارتراز آنست که دوباره درآخرت اورا کیفر کند .

٧ - حضرت باقر علیه السلام فرمود : رسولخدا (ص) فرمود : پیوسته غم و اندوه گریبانگیر مؤمن باشند تا برای اوگناهی بجا نگذارند .

٨ - عمروبن جمیع گوید : ازحضرت صادق عليه السلام شنیدم میفرمود : همانا بندهٔ مؤمن دردنیااندوهگین

فِي الدُّنْيَا حَتَّى يَخْرُجَ مِنْهَا وَلَا ذَنْبَ عَلَيْهِ .

٩ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ عَلِيٍّ الْأَحْمَسِيِّ ، عَنْ رَجُلٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : لَا يَزَالُ الْهَمُّ وَالْغَمُّ بِالْمُؤْمِنِ حَتَّى مَا يَدَعُ لَهُ مِنْ ذَنْبٍ .

١٠ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ وَهْبٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : مَا مِنْ عَبْدٍ أُرِيدُ أَنْ أُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ إِلَّا ابْتَلَيْتُهُ فِي جَسَدِهِ ، فَإِنْ كَانَ ذَلِكَ كَفَّارَةً لِذُنُوبِهِ وَإِلَّا شَدَدْتُ عَلَيْهِ عِنْدَ مَوْتِهِ حَتَّى يَأْتِيَنِي وَلَا ذَنْبَ لَهُ ، ثُمَّ أُدْخِلُهُ الْجَنَّةَ . وَمَا مِنْ عَبْدٍ أُرِيدُ أَنْ أُدْخِلَهُ النَّارَ إِلَّا صَحَّحْتُ لَهُ جِسْمَهُ فَإِنْ كَانَ ذَلِكَ تَمَامَ طِلْبَتِهِ عِنْدِي وَإِلَّا آمَنْتُ خَوْفَهُ مِنْ سُلْطَانِهِ فَإِنْ كَانَ ذَلِكَ تَمَامَ طِلْبَتِهِ عِنْدِي وَإِلَّا وَسَّعْتُ عَلَيْهِ فِي رِزْقِهِ فَإِنْ كَانَ ذَلِكَ تَمَامَ طِلْبَتِهِ عِنْدِي وَ إِلَّا هَوَّنْتُ عَلَيْهِ مَوْتَهُ حَتَّى يَأْتِيَنِي وَلَا حَسَنَةَ لَهُ عِنْدِي ثُمَّ أُدْخِلُهُ النَّارَ .

١١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أُورَمَةَ ، عَنِ النَّضْرِ بْنِ سُوَيْدٍ ، عَنْ دُرُسْتَ بْنِ أَبِي مَنْصُورٍ ، عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا ؛ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : مَرَّ نَبِيٌّ مِنْ أَنْبِيَاءِ بَنِي إِسْرَائِيلَ بِرَجُلٍ بَعْضُهُ تَحْتَ حَائِطٍ وَبَعْضُهُ خَارِجٌ مِنْهُ قَدْ شَغَلَتْهُ الطَّيْرُ وَمَزَّقَتْهُ الْكِلَابُ ثُمَّ مَضَى

شود ، تا اینکه از دنیا بیرون رود وگناهی براونباشد .

٩ - امام باقر علیه السلام فرمود : پیوسته غم واندوه گریبانگیر مؤمن باشد تا برای او گناهی بجا نگذارند .

١٠ - حضرت صادق علیه السلام فرمود : رسولخدا (ص) فرموده است : خدای عزوجل فرماید : هیچ بنده‌ای نباشد که من بخواهم اورا ببهشت ببرم جزآنکه اورا ببلائی درتنش دچارکنم ، پس اگر آن کفارهٔ گناهانش شد (که پاك شود) و گرنه هنگام مرگش بر اوسخت گیرم تا نزد من آید وگناهی بر او نباشد سپس اورا ببهشت برم ، وهیچ بنده‌ای نباشد که بخواهم اورا بدوزخ برم جزآنکه تنش را سالم کنم ، پس اگر بدان سبب آنچه ازمن خواهد بپایان رسد (حسابش پاك شود) وگرنه ازترس آنکه براوتسلط دارد آسوده خاطرش کنم ، پس اگر طلبی که نزد من دارد بدان پایان یابد (که رها شود) وگرنه روزیش رابراو فراخ کنم ، پس اگر طلبش ازاین تمام شود (که اورا بس باشد) وگرنه (درآخرکار) مرگ را براو آسان کنم تا نزد من آید وهیچ کردار نیکی نزد من نداشته باشد سپس اورا بدوزخ برم .

١١ - حضرت باقر علیه السلام فرمود : پیمبری ازپیغمبران بنی اسرائیل بمردی گذرکرد که قسمتی ازبدنش درزیر دیواری بود وقسمتی ازآن بیرون از دیوار بود و مرغان پرنده اورا از هم پاشیده وسگان تنش را دریده بودند ، ازآنجا گذشت شهری پدیدار شد وارد آن شهر شد دید یکی از بزرگان آن شهر

فَرُفِعَتْ لَهُ مَدِينَةٌ فَدَخَلَهَا فَإِذَا هُوَ بِعَظِيمٍ مِنْ عُظَمَائِهَا مَيِّتٍ عَلَى سَرِيرٍ مُسَجًّى بِالدِّيبَاجِ حَوْلَهُ الْمُعَمَّرُ فَقَالَ : يَارَبِّ أَشْهَدُ أَنَّكَ حَكَمٌ ؛ عَدْلٌ ، لَاتَجُورُ ، هَذَا عَبْدُكَ لَمْ يُشْرِكْ بِكَ طَرْفَةَ عَيْنٍ أَمَتَّهُ بِتِلْكَ الْمِيتَةِ وَهَذَا عَبْدُكَ لَمْ يُؤْمِنْ بِكَ طَرْفَةَ عَيْنٍ أَمَتَّهُ بِهَذِهِ الْمِيتَةِ ؟! فَقَالَ : عَبْدِي أَنَا كَمَا قُلْتَ حَكَمٌ عَدْلٌ لَاأَجُورُ ، ذَلِكَ عَبْدِي كَانَتْ لَهُ عِنْدِي سَيِّئَةٌ أَوْ ذَنْبٌ أَمَتُّهُ بِتِلْكَ الْمِيتَةِ لِكَيْ يَلْقَانِي وَلَمْ يَبْقَ عَلَيْهِ شَيْءٌ ، وَ هَذَا عَبْدِي كَانَتْ لَهُ [عِنْدِي] حَسَنَةٌ فَأَمَتُّهُ بِهَذِهِ الْمِيتَةِ لِكَيْ يَلْقَانِي وَلَيْسَ لَهُ عِنْدِي حَسَنَةٌ

﴿٢٩٩٥﴾ ١٢ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ أَبِي الصَّبَّاحِ الْكِنَانِيِّ قَالَ كُنْتُ عِنْدَ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام فَدَخَلَ عَلَيْهِ شَيْخٌ فَقَالَ : يَا أَبَاعَبْدِاللهِ أَشْكُو إِلَيْكَ وُلْدِي وَ عُقُوقَهُمْ وَ إِخْوَانِي وَجَفَاهُمْ عِنْدَ كِبَرِ سِنِّي ، فَقَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : يَاهَذَا إِنَّ لِلْحَقِّ دَوْلَةً وَلِلْبَاطِلِ دَوْلَةً وَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا فِي دَوْلَةِ صَاحِبِهِ ذَلِيلٌ وَإِنَّ أَدْنَى مَا يُصِيبُ الْمُؤْمِنَ فِي دَوْلَةِ الْبَاطِلِ الْعُقُوقُ مِنْ وُلْدِهِ وَالْجَفَاءُ مِنْ إِخْوَانِهِ وَمَامِنْ مُؤْمِنٍ يُصِيبُهُ شَيْءٌ مِنَ الرَّ فَاهِيَةِ فِي دَوْلَةِ الْبَاطِلِ إِلَّا ابْتُلِيَ قَبْلَ مَوْتِهِ إِمَّا فِي وُلْدِهِ وَإِمَّا فِي مَالِهِ حَتَّى يُخَلِّصَهُ اللهُ مِمَّا اكْتَسَبَ فِي دَوْلَةِ الْبَاطِلِ وَيُوَفِّرَ لَهُ حَظَّهُ فِي دَوْلَةِ الْحَقِّ فَاصْبِرْ وَأَبْشِرْ .

مرده است ، اورا بر زبر تختی نهاده‌اند و با پارچهٔ دیبا کفن شده و دور آن تخت منقلهای عود است (که میسوزد) پس عرضکرد : پروردگارا من گواهی دهم که تو حاکم عادلی هستی که ستم نکنی ، آن بندهٔ تو است که چشم بهمزدنی بتو شرك نورزیده و بآن مردن (که من دیدم با آن وضع رقت بار) او را میرانیدی ، و این هم یك بندهٔ تو است که چشم برهم زدنی بتو ایمان نیاورده باین مرگ (با این تشریفات) او را میرانیدی ؟ خداوند فرمود : (آری) ای بندهٔ من ، من چنانم که گفتی حاکم عادلی هستم که ستم نکنم ، آن بندهٔ من گناهی یا کردار بدی پیش من داشت او را بآن وضع میراندم تا مرا دیدار کند و گناهی براو بجای نماند ، واین بندهٔ من کار نیکی نزد من داشت ، اورا با چنین وضعی میراندم تا مرا ملاقات کند و پیش من حسنه‌ای نداشته باشد .

١٢ ـ ابوالصباح کنانی گوید : خدمت امام صادق علیه‌السلام بودم که پیر مردی بر آنحضرت وارد شد و عرضکرد : یا ابا عبدالله من از فرزندانم و ناسپاسیشان و از برادرانم و جفاکاریشان نزد شما شکایت آورده‌ام با این سالخوردگی من ؟ حضرت صادق عليه السلام باوفرمود : ای پیرمرد همانا برای حق دولتی‌است وبرای باطل هم دولتی‌است وهر کدامیك از ایندو در دولت رفیقش خواراست ، وهمانا کمترین مصیبتی که دردولت باطل بمؤمن رسد آزار کشیدن ازفرزندان وجفاکاری برادران او است ، و هیچ مؤمنی نباشد که در دولت باطل آسایشی بیند جز آنکه پیش از مرگش گرفتار شود یا در بارهٔ فرزندانش و یا در بارهٔ مالش تا خداوند اورا ازآنچه در دوران حکومت باطل بدست‌آورده رها سازد ، وبهره‌اش را در دولت حق وافر کند پس صبر کند مژده بادتورا .

﴿ باب ﴾

✡ (في تفسير الذنوب) ✡

١ - الحسين بن محمد ، عن معلى بن محمد ، عن أحمد بن محمد ، عن العباس بن العلاء ، عن مجاهد عن أبيه ، عن أبي عبدالله عليه السلام قال : الذنوب التي تغير النعم البغي و الذنوب التي تورث الندم القتل ؛ والتي تنزل النقم الظلم ، والتي تهتك الستر شرب الخمر ، والتي تحبس الرزق الزنى والتي تعجل الفناء قطيعة الرحم ، والتي ترد الدعاء وتظلم الهواء عقوق الوالدين .

٢ - علي بن إبراهيم ، عن أبيه ، عن ابن محبوب ، عن إسحاق بن عمار قال : سمعت أبا عبدالله عليه السلام يقول : كان أبي عليه السلام يقول : نعوذ بالله من الذنوب التي تعجل الفناء وتقرب الآجال وتخلي الديار وهي قطيعة الرحم والعقوق وترك البر .

٣ - علي بن إبراهيم ، عن أيوب بن نوح - أو بعض أصحابه عن أيوب - عن صفوان بن يحيى قال : حدثني بعض أصحابنا قال : قال أبو عبدالله عليه السلام : إذا فشا أربعة ظهرت أربعة : إذا فشا الزنى ظهرت الزلزلة وإذا فشا الجور في الحكم احتبس القطر و إذا خفرت الذمة أديل لأهل الشرك من أهل الإسلام وإذا منعت الزكاة ظهرت الحاجة .

✡(باب)✡

(در تفسير گناهان)

١- حضرت صادق عليه السلام فرمود : گناهانيكه نعمتها را دگرگون سازند تجاوز (بديگران) است ، وگناهانيكه پشيمانى ببار آورند كشتن (وآدمكشى) است ، وآن گناهانى كه بلاها نازل كند ستم است ، وآنها كه پرده را بدرند شرابخواريست ، وآنها كه روزى را نگهدارند (ودرنتيجه كم شود) زنا است ، وآنها كه درنابودى شتاب كنند قطع رحم است ؛ و آنها كه دعا را برگردانند وقضا راتيره وتار كنند نافرمانى وآزردن پدر و مادر است .

٢- اسحاق بن عمار گويد : شنيدم از حضرت صادق عليه السلام كه مى فرمود : هميشه پدرم مى فرمود: پناه مى بريم بخدا از گناهانيكه درنابودى شتاب كنند ومرگها را نزديك سازند وخانه ها راويران كنندو آنها : قطع رحم ، وآزردن ونافرمانى پدر ومادر ، و واگذاردن احسان ونيكى است .

٣- ونيز حضرت صادق عليه السلام فرمود : همين كه چهار چيز شايع شد (همراه آنها) چهارچيز ديگر پديدار گردد : هر گاه زنا شايع شد زلزله پيدا شود ، وهر گاه حكم بناحق شايع شود باران بند آيد ، وهر گاه پيمان باكفارى كه در ذمه اسلامند شكسته شود (وطبق مقررات باآنها رفتار نشود) دولت بدست مشركين افتد وبرمسلمين حكومت كنند ، وهر گاه زكاة داده نشد فقرو احتياج پديدار گردد .

(بَابٌ نَادِرٌ)

١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْعَبْدِيِّ ؛ عَنِ ابْنِ أَبِي يَعْفُورٍ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عليه السلام يَقُولُ : قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : إِنَّ الْعَبْدَ مِنْ عَبِيدِي الْمُؤْمِنِينَ لَيُذْنِبُ الذَّنْبَ الْعَظِيمَ مِمَّا يَسْتَوْجِبُ بِهِ عُقُوبَتِي فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ فَأَنْظُرُ لَهُ فِيمَا فِيهِ صَلَاحُهُ فِي آخِرَتِهِ فَأُعَجِّلُ لَهُ الْعُقُوبَةَ عَلَيْهِ فِي الدُّنْيَا لِأُجَازِيَهُ بِذَلِكَ الذَّنْبِ وَأُقَدِّرُ عُقُوبَةَ ذَلِكَ الذَّنْبِ وَأَقْضِيهِ وَأَتْرُكُهُ عَلَيْهِ مَوْقُوفاً غَيْرَ مُمْضًى وَلِي فِي إِمْضَائِهِ الْمَشِيئَةُ وَمَا يَعْلَمُ عَبْدِي بِهِ فَأَتَرَدَّدُ فِي ذَلِكَ مِراراً عَلَى إِمْضَائِهِ ثُمَّ أُمْسِكُ عَنْهُ فَلَا أُمْضِيهِ كَرَاهَةَ لِمَسَاءَتِهِ وَحِيداً عَنْ إِدْخَالِ الْمَكْرُوهِ عَلَيْهِ فَأَتَطَوَّلُ عَلَيْهِ بِالْعَفْوِ عَنْهُ وَالصَّفْحِ ، مَحَبَّةً لِمُكَافَاتِهِ لِكَثِيرِ نَوَافِلِهِ الَّتِي يَتَقَرَّبُ بِهَا إِلَيَّ فِي لَيْلِهِ وَنَهَارِهِ فَأَصْرِفُ ذَلِكَ الْبَلَاءَ عَنْهُ وَقَدْ قَدَّرْتُهُ وَقَضَيْتُهُ وَتَرَكْتُهُ مَوْقُوفاً وَلِي فِي إِمْضَائِهِ الْمَشِيئَةُ ، ثُمَّ أَكْتُبُ لَهُ عَظِيمَ أَجْرِ نُزُولِ ذَلِكَ الْبَلَاءِ وَأَدَّخِرُهُ وَأُوَفِّرُ لَهُ أَجْرَهُ وَلَمْ يَشْعُرْ بِهِ وَلَمْ يَصِلْ إِلَيْهِ أَذَاهُ وَأَنَا اللهُ الْكَرِيمُ الرَّؤُوفُ الرَّحِيمُ .

شرح - مجلسی (ره) گوید : اینکه پیمان‌شکنی باذمیان سبب غلبهٔ آنها شود برای آنست که چون بنقض عهد مخالفت باخدواند کنند بجهت اظهار تسلط ، خدا نیز خلاف مقصودشان راپیش آورد ، چنانچه منع از زکاة بخاطر ثروتمندشدن پس خدا برکت آن رامیبرد وآنها را نیازمند کند .

✡(باب نادر)✡

١- ابن ابی یعفور گوید : شنیدم ازحضرت صادق علیه السلام که می‌فرمود : خدای عزوجل فرماید: همانا بنده‌ای از بندگان مؤمن من گناهی بزرگ کند که مستوجب کیفر و عقوبت من در دنیا و یا در آخرت شود و من آنچه صلاح آخرت او در آنست برایش منظور کنم پس در عقوبت دنیائش شتاب کنم تا او را بدین گناه کیفر دهم ، و یا اینکه اندازهٔ کیفر او را معین کنم و بدان حکم کنم و آن را بدون اجرا موقوف گذارم واجرای آنرا بمشیت خود واگذارم وبندهٔ من آنرا نمیداند ، وبارها دربارهٔ اجرای آن مردد گردم پس خود داری کنم واجرا نکنم زیرا بد آمدن او را خوش ندارم وار بدحال کردن‌او کناره گیری کنم ، وبگذشت وندیده گرفتن آن گناه براو منت نهم (وبالاخره آنرا ببخشم) زیرا دوست دارم نمازهای نافلهٔ بسیاری که بسبب آنها در شب و روز بمن تقرب می‌جست پاداش دهم ، پس این بلا را از او بگردانم با اینکه آن را مقدر کرده وبدان حکم کرده بودم وموقوف گذارده بودم واجرای آن سنگی بمشیت من داشت ، سپس (باین هم اکتفا نکنم) و اجر بزرگ نزول این بلائی که از آن معاف شده است برایش بنویسم وذخیره کنم ، ومزدش را وافر کنم با اینکه خود او بدان آگاه نیست (زیرا) آزار آن بلا باو نرسیده است ، ومنم خداوند کریم مهربان و رحیم .

توضیح - مجلسی (ره) وفیض (قده) گفته‌اند «واو» در : « فی الدنیاوالاخرة » وهم‌چنین در«واقدر عقوبة . . . .» بمعنای «أو» است .

﴿ بَابٌ نَادِرٌ أَيْضاً ﴾

﴿٣٠٠٠﴾ ١- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ؛ عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام فِي قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ» فَقَالَ هُوَ : «وَ يَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ» قَالَ : قُلْتُ : لَيْسَ هٰذَا أَرَدْتُ أَرَأَيْتَ مَا أَصَابَ عَلِيّاً وَأَشْبَاهَهُ مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ عليهم السلام مِنْ ذٰلِكَ ؟ فَقَالَ : إِنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وآله كَانَ يَتُوبُ إِلَى اللهِ فِي كُلِّ يَوْمٍ سَبْعِينَ مَرَّةً مِنْ غَيْرِ ذَنْبٍ .

٢ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، وَ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، جَمِيعاً عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ؛ عَنْ عَلِيِّ بْنِ رِئَابٍ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام عَنْ قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ» أَرَأَيْتَ مَا أَصَابَ عَلِيّاً وَ أَهْلَ بَيْتِهِ عليهم السلام مِنْ بَعْدِهِ هُوَ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيهِمْ وَهُمْ أَهْلُ بَيْتِ طَهَارَةٍ مَعْصُومُونَ؟ فَقَالَ : إِنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وآله كَانَ يَتُوبُ إِلَى اللهِ وَيَسْتَغْفِرُهُ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَ لَيْلَةٍ مِائَةَ مَرَّةٍ مِنْ غَيْرِ ذَنْبٍ، إِنَّ اللهَ يَخُصُّ أَوْلِيَاءَهُ بِالْمَصَائِبِ لِيَأْجُرَهُمْ عَلَيْهَا مِنْ غَيْرِ ذَنْبٍ .

✡(باب نادر دیگر)✡

١- ابن بکیر گوید : از حضرت صادق علیه السلام از گفتار خدای عزوجل پرسیدم (که فرماید) « و هر چه مصیبت بشما رسد بواسطهٔ آن چیزی است که خودتان کرده‌اید » حضرت (دنبالهٔ آیه را خواند و) فرمود : « واز بسیاری از گناهان بگذرد » (سورهٔ شوری آیهٔ ٣٠) گوید : من عرضکردم: مقصودم دنبالهٔ آیه نبود (بلکه) بفرمائید آنچه بعلی علیه السلام و آنانکه مانند او بودند از خاندانش رسید از همین باب بود ؟ (یعنی آنها چه کرده بودند که آنهمه مصیبت و بلا بدانها رسید ؟) فرمود : همانا رسولخدا (ص) در هر روز بدون اینکه گناهی داشته باشد هفتاد بار استغفار میکرد .

شرح ـ مجلسی (ره) گوید : پاسخ حضرت باینکه : « رسول خدا روزی هفتاد بار . . . .) دو احتمال دارد : **اول** اینکه چنانچه استغفار پیغمبر (ص) برای ریختن گناهی نبود بلکه برای بالا بردن درجه‌اش بوده است ، همچنین گرفتاری و مصیبتهائی که بعلی علیه السلام و خاندانش رسیده کفارهٔ گناهان نبوده بلکه برای بالا رفتن درجات آنها و بسیاری ثوابشان بوده . **دوم** : اینکه مقصود این است که استغفار پیغمبر (ص) برای ترك اولی یا عدول از عبادت افضل بادنی و امثال اینها بوده است و ابتلاء آنها هم بهمین خاطر بوده ، ولی معنای اول روشن‌تر است چنانچه خبر بعدی بآن دلالت کند.

٢- علی بن رئاب گوید از حضرت صادق علیه السلام پرسیدم از تفسیر گفتار خدای عزوجل « آنچه بشما از مصیبتها رسد برای آنچیزی است که خودتان کرده‌اید » بفرمائید : آنچه بعلی و اهل بیت (معصومین او) علیهم السلام رسید بخاطر کاری بود که آنها کرده بودند ، با این که آنان خاندان طهارت وهم معصوم (از گناه) بودند ؟ فرمود : همانا رسولخدا (ص) در هر روز و شبی ـ بدون گناه ـ صدبار استغفار میکرد وبسوی او توبه مینمود ، همانا خداوند دوستان خود را بمصیبتها وپیش آمدها گرفتار کند تا بدان واسطه بدون گناه بآنها اجر وثواب دهد .

٣- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، رَفَعَهُ قَالَ : لَمَّا حُمِلَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِمَا إِلَى يَزِيدَ بْنِ مُعَاوِيَةَ فَأُوقِفَ بَيْنَ يَدَيْهِ قَالَ يَزِيدُ لَعَنَهُ اللهُ : « وَ مَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ » فَقَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليه السلام : لَيْسَتْ هٰذِهِ الْآيَةُ فِينَا إِنَّ فِينَا قَوْلَ اللهِ عَزَّ وَ جَلَّ : « مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي أَنْفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَبْرَأَهَا إِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللهِ يَسِيرٌ » .

(بَابُ)

﴿ أَنَّ اللهَ يَدْفَعُ بِالْعَامِلِ عَنْ غَيْرِ الْعَامِلِ ﴾

١- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَعْبَدٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْقَاسِمِ، عَنْ يُونُسَ بْنِ ظَبْيَانَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّ اللهَ [لَ]يَدْفَعُ بِمَنْ يُصَلِّي مِنْ شِيعَتِنَا عَمَّنْ لَا يُصَلِّي مِنْ شِيعَتِنَا وَلَوْ أَجْمَعُوا عَلَى تَرْكِ الصَّلَاةِ لَهَلَكُوا ؛ وَإِنَّ اللهَ لَيَدْفَعُ بِمَنْ يُزَكِّي مِنْ شِيعَتِنَا عَمَّنْ لَا يُزَكِّي وَلَوْ أَجْمَعُوا عَلَى تَرْكِ الزَّكَاةِ لَهَلَكُوا، وَإِنَّ اللهَ لَيَدْفَعُ بِمَنْ يَحُجُّ مِنْ شِيعَتِنَا عَمَّنْ لَا يَحُجُّ وَلَوْ أَجْمَعُوا عَلَى تَرْكِ الْحَجِّ لَهَلَكُوا وَ هُوَ قَوْلُ اللهِ عَزَّ وَ جَلَّ : « وَلَوْلَا دَفْعُ اللهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ الْأَرْضُ وَلٰكِنَّ اللهَ

٣- علی بن ابراهیم در حدیث مرفوعی (که سندش بمعصوم رسد) حدیث کند که فرمود : هنگامی که حضرت علی بن الحسین (زین العابدین) علیهما السلام را نزد یزید بن معاویه بردند ودر برابر او نگهداشتند یزید - که خدایش از رحمت خود دور کرده - گفت : « وآنچه بشما مصیبت رسید از آنچیزی بود که خود کردید » (و این آیه شریفه را خواند) حضرت علی بن الحسین علیهما السلام فرمود : این آیه در بارهٔ ما نیست ، همانا در بارهٔ ما گفتار خدای عز وجل است (که فرماید :) « هیچ مصیبتی در زمین نرسد و نه بجانهای شما جز اینکه در کتابی است پیش از آنکه آنها را بیافرینیم همانا این بر خدا آسان است » (سورهٔ حدید آیه ٢٢) .

﴿ (باب) ﴾

(اینکه خداوند بواسطهٔ عمل کننده (بلا را) از تارك عمل دور کند)

١ - حضرت صادق علیه السلام فرمود : هر آینه خداوند بخاطر آنکسیکه نماز میخواند از شیعیان ما (بلا را) دفع کند از آنکسکه نماز نمیخواند از شیعیان ما واگر همگی نمازرا ترك کنند هر آینه (همگی آنها) هلاك شوند . وخداوند بخاطر آنکه زکاة دهد از شیعیان ما دفع کند از آنکه زکاة نمی پردازد و اگر همگی زکاة ندهند هلاك گردند وهمانا خداوند بخاطر آنکه از شیعیان ما حج کند از آنکه حج نکند (بلا را) دفع کند ، و اگر بترك حج اتفاق کنند هر آینه هلاك شوند . و اینست گفتار خدای عزوجل : « و اگر نبود برکنار کردن خداوند برخی را ببرخی دیگر هر آینه زمین تباه میشد ولیکن خدا دارای فضل است بر همهٔ جهانیان » (سورهٔ بقره آیه ٢٥١) فرمود بخدا سوگند این آیه جز در

وَفَضْلٍ عَلَى الْعالَمِينَ، فَوَاللهِ ما نَزَلَتْ إِلّا فِيكُمْ وَلا عَنى بِها غَيْرَكُمْ.

(بابُ)

☆(اَنَّ تَرْكَ الْخَطِيئَةِ أَيْسَرُ مِنْ [طَلَبِ] التَّوْبَةِ)☆

١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسى، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ، عَنْ بَعْضِ أَصْحابِهِ، عَنْ أَبِي الْعَبّاسِ الْبَقْباقِ [قالَ:] قالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام: قالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام تَرْكُ الْخَطِيئَةِ أَيْسَرُ مِنْ طَلَبِ التَّوْبَةِ وَكَمْ مِنْ شَهْوَةِ ساعَةٍ أَوْرَثَتْ حُزْناً طَوِيلاً وَالْمَوْتُ فَضَحَ الدُّنْيا، فَلَمْ يَتْرُكْ لِذِي لُبٍّ فَرَحاً.

((بابُ الْإِسْتِدْراجِ))

(٣٠٠٥) ١- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ جُنْدَبٍ، عَنْ سُفْيانَ بْنِ السَّمْطِ قالَ: قالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام: إِنَّ اللهَ إِذا أَرادَ بِعَبْدٍ خَيْراً فَأَذْنَبَ ذَنْباً أَتْبَعَهُ بِنِقْمَةٍ وَيُذَكِّرُهُ الْإِسْتِغْفارَ، وَإِذا أَرادَ بِعَبْدٍ شَرّاً فَأَذْنَبَ ذَنْباً أَتْبَعَهُ بِنِعْمَةٍ لِيُنْسِيَهُ الْإِسْتِغْفارَ، وَيَتَمادى بِها،

پارهٔ شما نازل نگشته، و دیگری جز شما از آن مقصود نیست.

☆(باب)☆

(اینکه نکردن گناه آسانتر از توبه کردن است)

١ - حضرت صادق علیه السلام فرمود: امیرالمؤمنین علیه السلام فرموده: دست برداشتن از گناه آسانتر از طلب توبه است، وبسا شهوترانی یکساعت که اندوه درازی بجای گذارد. ومرگ دنیا را رسوا کرده و برای هیچ صاحب خردی شادی نگذاشته.

شرح - مجلسی (ره) گوید: «ایسر من طلب التوبة» اشاره باینست که شرائط قبول شدن توبه بسیار است، واینکه فرمود: «مرگ دنیا را رسوا کرده» برای آنست که مرگ پرده از بدیهای آن وگول زدنها وبی وفائیهای آن برداشته است.

☆(باب)☆

(استدراج (وغافلگیر کردن) بآهستگی وتدریج)

١ - حضرت صادق علیه السلام فرمود: همانا چون خداوند خوبی بنده‌ای را خواهد وآن بنده گناهی مرتکب شود خدا دنبالش اوراکیفری دهد واستغفار رابیاد او اندازد، و چون برای بنده‌ای بدی خواهد واو گناهی کند خدا دنبالش نعمتی باو دهد تا استغفار را از یاد او ببرد و بآن حال ادامه دهد، و این است گفتار خدای عزوجل «بتدریج وآهستگی آنهارا غافلگیر کنیم ازراهیکه ندانند» (سورهٔ اعراف

وَهُوَ قَوْلُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ» بِالنِّعَمِ عِنْدَ الْمَعَاصِي .

٢ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، وَ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، جَمِيعاً عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنِ ابْنِ رِئَابٍ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ قَالَ : سُئِلَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام عَنِ الْاسْتِدْرَاجِ ، فَقَالَ : هُوَ الْعَبْدُ يُذْنِبُ الذَّنْبَ فَيُمْلِي لَهُ وَيُجَدِّدُ لَهُ عِنْدَهَا النِّعَمَ فَتُلْهِيهِ عَنِ الْاسْتِغْفَارِ مِنَ الذُّنُوبِ فَهُوَ مُسْتَدْرَجٌ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُ .

٣ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ عَمَّارِ بْنِ مَرْوَانَ ، عَنْ سَمَاعَةَ بْنِ مِهْرَانَ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عليه السلام عَنْ قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَ جَلَّ : « سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ» قَالَ : هُوَ الْعَبْدُ يُذْنِبُ الذَّنْبَ فَتُجَدِّدُ لَهُ النِّعْمَةُ مَعَهُ تُلْهِيهِ تِلْكَ النِّعْمَةُ عَنِ الْاسْتِغْفَارِ مِنْ ذَلِكَ الذَّنْبِ .

٤ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ سُلَيْمَانَ [بْنِ دَاوُدَ] الْمِنْقَرِيِّ ، عَنْ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : كَمْ مِنْ مَغْرُورٍ بِمَا قَدْ أَنْعَمَ اللهُ عَلَيْهِ ، وَ كَمْ مِنْ مُسْتَدْرَجٍ بِسَتْرِ اللهِ عَلَيْهِ ، وَ كَمْ مِنْ مَفْتُونٍ بِثَنَاءِ النَّاسِ عَلَيْهِ .

((بَابُ))

☆(مُحَاسَبَةِ الْعَمَلِ)☆

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، وَعِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، جَمِيعاً ، عَنِ الْحَسَنِ

آیه ١٨٢) یعنی بسبب (دادن) نعمت هنگام (ارتکاب) گناهان .

٢ - از امام صادق علیه السلام معنای استدراج را پرسیدند ؟ فرمود : آن اینست که بنده‌ای گناه کند پس باو مهلت داده شود و برایش در هنگام گناه نعمتی تجدید گردد ، پس اورا از آمرزش خواهی از گناهان باز دارد ، پس او غافلگیر شده ازراهی که نداند .

٣ - سماعة بن مهران گوید : از حضرت صادق علیه السلام از گفتار خدای عزوجل پرسیدم که فرماید :) « ایشان را بآهستگی وتدریج غافلگیر کنیم از راهی که ندانند » (سورهٔ اعراف آیهٔ ١٨٢) فرموده : آن بنده‌ایست که گناهی مرتکب شود ، پس برای آن بنده با آن گناه نعمت هم تجدید گردد ، وآن نعمت اورا از استغفار آن گناه سرگرم کند .

٤ - و آنحضرت علیه السلام فرمود : چه بسا شخصی که بنعمت‌هائی که خداوند باو داده مغرور گردد ، وچه بسا کسانیکه به پرده پوشی خداوند بر آنها ، غافلگیر شوند ، وچه بسا مردمی ، که بستایش مردم فریب خورند .

☆ (باب) ☆

(محاسبهٔ (حساب کردن) عمل)

١ - علی بن الحسین علیهما السلام فرمود : پیوسته امیرالمؤمنین علیه السلام میفرمود : همانا روزگار

ابْنِ مَحْبُوبٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ رِئَابٍ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليه السلام قَالَ: كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام يَقُولُ: إِنَّمَا الدَّهْرُ ثَلَاثَةُ أَيَّامٍ أَنْتَ فِيمَا بَيْنَهُنَّ: مَضَى أَمْسِ بِمَا فِيهِ فَلَا يَرْجِعُ أَبَداً فَإِنْ كُنْتَ عَمِلْتَ فِيهِ خَيْراً لَمْ تَحْزَنْ لِذَهَابِهِ وَفَرِحْتَ بِمَا اسْتَقْبَلْتَهُ مِنْهُ وَ إِنْ كُنْتَ قَدْ فَرَّطْتَ فِيهِ فَحَسْرَتُكَ شَدِيدَةٌ لِذَهَابِهِ وَتَفْرِيطِكَ فِيهِ وَأَنْتَ فِي يَوْمِكَ الَّذِي أَصْبَحْتَ فِيهِ مِنْ غَدٍ فِي غِرَّةٍ وَلَا تَدْرِي لَعَلَّكَ لَا تَبْلُغُهُ وَإِنْ بَلَغْتَهُ لَعَلَّ حَظَّكَ فِيهِ فِي التَّفْرِيطِ مِثْلُ حَظِّكَ فِي الْأَمْسِ الْمَاضِي عَنْكَ.

فَيَوْمٌ مِنَ الثَّلَاثَةِ قَدْ مَضَى أَنْتَ فِيهِ مُفَرِّطٌ، وَيَوْمٌ تَنْتَظِرُهُ لَسْتَ أَنْتَ مِنْهُ عَلَى يَقِينٍ مِنْ تَرْكِ التَّفْرِيطِ وَإِنَّمَا هُوَ يَوْمُكَ الَّذِي أَصْبَحْتَ فِيهِ وَقَدْ يَنْبَغِي لَكَ إِنْ عَقَلْتَ وَ فَكَّرْتَ فِيمَا فَرَّطْتَ فِي الْأَمْسِ الْمَاضِي مِمَّا فَاتَكَ فِيهِ مِنْ حَسَنَاتِ الْآتِكُونَ اكْتَسَبْتَهَا وَمِنْ سَيِّئَاتٍ الْآتِكُونَ أَقْصَرْتَ عَنْهَا وَأَنْتَ مَعَ هَذَا مَعَ اسْتِقْبَالِ غَدٍ عَلَى غَيْرِ ثِقَةٍ مِنْ أَنْ تَبْلُغَهُ وَعَلَى غَيْرِ يَقِينٍ عَنِ اكْتِسَابِ حَسَنَةٍ أَوْ مُرْتَدِعٍ عَنْ سَيِّئَةٍ مُحْبِطَةٍ، فَأَنْتَ مِنْ يَوْمِكَ الَّذِي تَسْتَقْبِلُ عَلَى مِثْلِ يَوْمِكَ الَّذِي اسْتَدْبَرْتَ، فَاعْمَلْ عَمَلَ رَجُلٍ لَيْسَ يَأْمَلُ مِنَ الْأَيَّامِ إِلَّا يَوْمَهُ الَّذِي أَصْبَحَ فِيهِ وَلَيْلَتَهُ، فَاعْمَلْ أَوْدَعْ وَاللهُ الْمُعِينُ عَلَى ذَلِكَ.

﴿٣٠١٠﴾ ٢- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عُمَرَ الْيَمَانِيِّ، عَنْ أَبِي

سه روزاست که تو درمیانهٔ آنهائی: دیروز که گذشت باهر آنچه درآن بود، وهرگز برنگردد، پس اگر کار نیکی درآن انجام داده‌ای از رفتنش اندوهی نداری و بدانچه بدان با وی روبرو شدی (یعنی بکار نیکی که درآن انجام دادی) خوشحال و شاد هستی، واگر تو درآن تقصیر روا داشته‌ای افسوس سختی برفتن آن و بتقصیریکه درآن کرده‌ای داری. و تودر روزیکه هستی دربارهٔ فردایت غافلی وندانی چه‌شود؟ شاید بدان نرسی و اگر هم برسی شاید بهره‌ات از لحاظ تقصیر و کوتاهی کردن مانند بهرهٔ دیروز گذشته‌ات باشد.

پس یکی از آن سه روز که گذشته است و تو در آن کوتاهی کردی، و یکی روز آینده است که انتظار آمدنش را داری ویقین نداری که درآن کوتاهی نکنی، وهمانا توئی وآن روزی که درآن هستی، و تو را سزاوار است اگر تعقل کنی و در کوتاهی کردن گذشته‌ات بیندیشی که چه حسناتی از دستت رفته تا (اکنون در این روز) بدست آری، وچه گناهی کرده‌ای که درآن کوتاهی کنی (و مرتکب آن نشوی) وتو با اینحال رو بفردائی هستی که اطمینان نداری که بدان برسی، ویقین نداری که آن کار نیکی بدست آوری (وانجام دهی) یا چیزی تورا از گناهی تباه کننده (که نیکیها را تباه سازد) باز دارد، پس تو نسبت بروزی که در جلو داری مانند روزی هستی که پشت سر گذارده‌ای، پس کار کن مانند آن مردیکه ازهمهٔ روزها امیدی ندارد جز بهمان روزی که درآنست وشبش، پس کار کن یا (اگر نخواهی) واگذار وخدا بر کار تو کمک کند.

۲ - حضرت موسی بن جعفر علیهما السلام فرمود: ازما نیست کسی که هرروز حساب خودرا نکند، پس

الْحَسَنِ الْمَاضِي صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ قَالَ : لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يُحَاسِبْ نَفْسَهُ فِي كُلِّ يَوْمٍ فَإِنْ عَمِلَ حَسَناً اسْتَزَادَ اللهَ وَإِنْ عَمِلَ سَيِّئاً اسْتَغْفَرَ اللهَ مِنْهُ وَتَابَ إِلَيْهِ .

٣ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ النُّعْمَانِ ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ أَبِي النُّعْمَانِ الْعِجْلِيِّ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : يَا أَبَا النُّعْمَانِ لَا يَغُرَّنَّكَ النَّاسُ مِنْ نَفْسِكَ ، فَإِنَّ الْأَمْرَ يَصِلُ إِلَيْكَ دُونَهُمْ ، وَلَا تَقْطَعْ نَهَارَكَ بِكَذَا وَكَذَا فَإِنَّ مَعَكَ مَنْ يَحْفَظُ عَلَيْكَ عَمَلَكَ وَأَحْسِنْ فَإِنَّنِي لَمْ أَرَ شَيْئاً أَحْسَنَ دَرَكاً وَلَا أَسْرَعَ طَلَباً مِنْ حَسَنَةٍ مُحْدَثَةٍ لِذَنْبٍ قَدِيمٍ .

عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ أَبِي النُّعْمَانِ مِثْلَهُ .

٤ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ : اصْبِرُوا عَلَى الدُّنْيَا فَإِنَّمَا هِيَ سَاعَةٌ فَمَا مَضَى مِنْهَا فَلَا تَجِدْ لَهُ أَلَماً وَلَا سُرُوراً ، وَمَا لَمْ يَجِئْ فَلَا تَدْرِي مَا هُوَ؟ وَإِنَّمَا هِيَ سَاعَتُكَ الَّتِي أَنْتَ فِيهَا فَاصْبِرْ فِيهَا عَلَى طَاعَةِ اللهِ وَاصْبِرْ فِيهَا عَنْ مَعْصِيَةِ اللهِ .

اگر کار نیکی کرده است از خدا زیادی آنرا خواهد ، واگر گناه وکار بدی کرده در آن گناه از خدا آمرزش خواهد و بسوی او بازگشت کند (وتوبه نماید) .

٣ - ابونعمان عجلی از حضرت باقر عليه السلام حدیث کند که فرمود : ای ابانعمان مردم تو را بخودت مغرور نکنند (و با مدح وستایشت تو را از خودت غافل نکنند) زیرا (سزای) کار (وکردارت) بتو رسد نه بآنها ، وروزت را بچنین وچنان (یعنی سخنان بیهوده) بپایان مبر ، زیرا با تو کسی هست که کردار تو را برتو نگهدارد (ویادداشت کند) و نیکی کن زیرا من ندیده‌ام چیزی را برای تدارک گناه گذشته و کهنه بهتر وشتابانتر از کردار نیکی که تازه باشد .

٤ - حضرت صادق عليه السلام فرمود : بر دنیا شکیبا باشید که آن ساعتی است ، زیرا آنچه که ازدنیا گذشته (اکنون) نه دردی ازآن احساس کنی ونه شادی ، وآنچه نیامده که ندانی چیست ؛ همانا دنیای توآن ساعتی است که درآنی پس درآن یکساعت بر طاعت خدا صبر کن واز نافرمانی خداوند شکیبا باش (وخود را نگاهدار) .

شرح - یعنی هرچه حساب کنی بیش از این یکساعتی که درآنی نیست ، اگر طاعتی داری برانجام آن شیکبا باش واگر نافرمانی پیش آمده برترک آن شکیبا باش زیرا آنچه گذشته که اکنون خبری از آن نیست ودرد ولذتی از آن بتو نرسد ، وآنچه نیامده که معلوم نیست بدان برسی یا نرسی ، واگرهم برسی وضع خوشی وناخوشیت روشن نیست ، پس همین ساعت که در آن هستی برای تو باقی نماند که آنهم باشکیبائی در اطاعت یامعصیت میتوانی بسر بری .

٥ ـ عَنْهُ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحابِنا رَفَعَهُ قالَ : قالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام احْمِلْ نَفْسَكَ لِنَفْسِكَ فَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ لَمْ يَحْمِلْكَ غَيْرُكَ .

٦ ـ عَنْهُ ؛ رَفَعَهُ قالَ : قالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام لِرَجُلٍ : إِنَّكَ قَدْ جُعِلْتَ طَبِيبَ نَفْسِكَ وَبُيِّنَ لَكَ الدَّاءُ ، وَعُرِّفْتَ آيَةَ الصِّحَّةِ ؛ وَدُلِلْتَ عَلَى الدَّواءِ ، فَانْظُرْ كَيْفَ قِيامُكَ عَلَى نَفْسِكَ .

﴿٣٠١٥﴾ ٧ ـ عَنْهُ ، رَفَعَهُ قالَ : قالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام لِرَجُلٍ : اجْعَلْ قَلْبَكَ قَرِيناً بِرّاً أَوْ وَلَداً وَاصِلاً وَاجْعَلْ عَمَلَكَ وَالِداً تَتَّبِعُهُ وَاجْعَلْ نَفْسَكَ عَدُوّاً تُجاهِدُها وَاجْعَلْ مالَكَ عارِيَةً تَرُدُّها

٨ ـ [وَ] عَنْهُ ، رَفَعَهُ قالَ : قالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : اقْصُرْ نَفْسَكَ عَمّا يَضُرُّ بِها مِنْ قَبْلِ أَنْ تُفارِقَكَ

---

٥ ـ حضرت صادق عليه السلام فرمود : خودت را برای خودت بردار (یعنی از خودت برای خودت استفاده کن) واگر برنداری دیگری تورا برندارد .

شرح ـ یعنی از وجود خودت بنفع خود استفاده کن واگر نکنی دیگری از تو بنفع تو استفاده نکند . مجلسی (ره) گوید : یعنی نفس خود را از جاهای پست دنیا وآخرت بردار ، ویا اینکه نفس خود را برای رسیدن ببهشت ودرجات عالیه برمرکب اطاعتها واعمال صالحه سوار کن ، وآنچه دیگران انجام دهند اگر بوصیت تو باشد که از کارهای اواست (ونتیجه‌اش عاید او گردد) واگر بوصیت تو نباشد چندان نفعی نبخشد وگذشته اعتمادی برآن نیست .

٦ ـ حضرت صادق عليه السلام بمردی فرمود : تورا طبیب خودت کرده‌اند ، ودرد را هم برایت گفته‌اند ونشانهٔ سلامتی را نیز بتو یاد داده‌اند ، و بداروهم تورا راهنمائی کرده‌اند اکنون بنگر تاچگونه در بارهٔ آن رفتار کنی .

شرح ـ مجلسی (ره) گوید : درد همان اخلاق زشت وگناهان کشنده است ، ونشانهٔ سلامتی همان نشانه‌هائیست که خدا ورسول وائمه اطهار فرموده‌اندمانند اول سورهٔ مؤمنون وسایر آنچه دراوصاف مؤمنین ومتقین گفته شده‌است وبسیاری از آنها گذشت ، ودارو توبه واستغفار است وهم چنین هم نشینی بااخیارو پرهیز کردن از اشرار و زهد در دنیا و تحقیق در اطراف امراض جسم کردن و مداوای هر کدام را بضد خودش .... تا آنجا که گوید : « اکنون بنگاه کن ببین چگونه در رسیدگی بخودت قیام کنی ، و دردهای آنرا درمان کنی ، واگر در این باره کوتاهی کنی خود راکشته‌ای وهر که خودکشی کندسزایش تا ابد دوزخ است .

٧ ـ ونیز آنحضرت عليه السلام بمردی فرمود : دل خود را (بمنزلهٔ) رفیقی خوش کردار ، یا فرزندی سپاسگزار قرار ده ، و کردارت را (بمنزلهٔ) پدری که از او پیروی کنی ، و نفس (امارهٔ) خود را (بجای) دشمنی که با او نبرد میکنی ، ومالت را (بمنزلهٔ) عاریتی که برگردانی .

٨ ـ ونیز آنحضرت عليه السلام فرمود : خویشتن را از آنچه زبانش رساند بازگیر (ودست نفس را از

وَاسْعَ فِي فَكاكِها كَما تَسْعى فِي طَلَبِ مَعِيشَتِكَ ، فَإِنَّ نَفْسَكَ رَهِينَةٌ بِعَمَلِكَ .

٩ ـ عَنْهُ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحابِهِ ، رَفَعَهُ قالَ : قالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : كَمْ مِنْ طالِبٍ لِلدُّنْيا لَمْ يُدْرِكْها وَمُدْرِكٍ لَها قَدْ فارَقَها ، فَلا يَشْغَلَنَّكَ طَلَبُها عَنْ عَمَلِكَ وَالْتَمِسْها مِنْ مُعْطِيها وَمالِكِها فَكَمْ مِنْ حَرِيصٍ عَلَى الدُّنْيا قَدْ صَرَعَتْهُ وَاشْتَغَلَ بِما أَدْرَكَ مِنْها عَنْ طَلَبِ آخِرَتِهِ حَتّى فَنِيَ عُمُرُهُ وَأَدْرَكَهُ أَجَلُهُ .

وَقالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : اَلْمَسْجُونُ مَنْ سَجَنَتْهُ دُنْياهُ عَنْ آخِرَتِهِ .

١٠ ـ وَعَنْهُ ، رَفَعَهُ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قالَ : قالَ : إِذا أَتَتْ عَلَى الرَّجُلِ أَرْبَعُونَ سَنَةً قِيلَ لَهُ : خُذْ حِذْرَكَ فَإِنَّكَ غَيْرُ مَعْذُورٍ وَلَيْسَ ابْنُ الأَرْبَعِينَ بِأَحَقَّ بِالْحِذْرِ مِنِ ابْنِ الْعِشْرِينَ فَإِنَّ الَّذِي يَطْلُبُهُما واحِدٌ وَلَيْسَ بِراقِدٍ ، فَاعْمَلْ لِما أَمامَكَ مِنَ الْهَوْلِ وَدَعْ عَنْكَ فُضُولَ الْقَوْلِ .

١١ ـ عَنْهُ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ حَسّانٍ ، عَنْ زَيْدٍ الشَّحّامِ قالَ : قالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : خُذْ لِنَفْسِكَ مِنْ نَفْسِكَ ، خُذْ مِنْها فِي الصِّحَّةِ قَبْلَ السُّقْمِ ، وَفِي الْقُوَّةِ قَبْلَ الضَّعْفِ ، وَفِي الْحَياةِ قَبْلَ الْمَماتِ .

آن کوتاه کن) پیش از آنکه از تو جدا شود ، وچنانچه در جستجوی روزی میکوشی در رهائی آن بکوش ، زیرا نفس تو در گرو کردار تو است .

٩ ـ و نیز آن حضرت علیه السلام فرمود : چه بسا جویندهٔ دنیا که بدان نرسیده ، و (چه بسا کسانی که) رسیده‌اند بدان و از آن مفارقت کرده‌اند ، پس مبادا طلب دنیا تو را از کردارت باز دارد ، ودنیا را از بخشنده و مالکش (که خدا است) بخواه ، چه بسا حریص بر دنیا که دنیا او را بخاك افکنده ، وبآنچه از آن بدست آورده از آخرتش باز مانده تا اینکه عمرش سپری شده ومرگش در رسیده .

و فرمود : زندانی آن کس است که دنیا او را از طلب آخرت ببند گرفتار کرده (و بزندان خود افکنده است) .

١٠ ـ امام باقر علیه السلام فرمود : همین که مرد چهل ساله شد باو گفته شود : خود را واپای (وبر حذر باش) زیرا معذور نیستی ، وچهل ساله بحذر کردن سزاوارتر نیست از مرد بیست ساله (وهر دو باید بترسند) زیرا آنکه هر دو را میجوید (ومیطلبد که مرگ باشد) یکی است ، واو خواب هم نیست (که از کسی غفلت کند) پس برای آن بیمی که در پیش داری کار کن ، وزیادی گفتار واگذار (زیرا : بعمل کار برآید بسخن دانی نیست) .

١١ ـ حضرت صادق علیه السلام فرمود : از خودت برای خودت باز گیر ، از تندرستیت پیش از آنکه بیمار شوی باز گیر ، ودر توانائی پیش از آنکه ناتوان گردی ، ودر زندگی پیش از مردن (از خودت بنفع خودت بهره برداری کن) .

١٢ ـ حضرت صادق علیه السلام فرمود : چون روز آید (بمردمان) گوید : ای فرزند آدم در

﴿٣٠٢٠﴾ ١٢- عَنْهُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ، عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: إِنَّ النَّهَارَ إِذَاجَاءَ قَالَ: يَاابْنَ آدَمَ اعْمَلْ فِي يَوْمِكَ هٰذَاخَيْراً أَشْهَدُ لَكَ بِهِ عِنْدَ رَبِّكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَإِنِّي لَمْ آتِكَ فِيمَامَضَى وَلَا آتِيكَ فِيمَابَقِيَ وَإِذَا جَاءَ اللَّيْلُ قَالَ مِثْلَ ذٰلِكَ.

١٣ - الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ شُعَيْبِ بْنِ عَبْدِاللهِ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ، رَفَعَهُ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام فَقَالَ: يَاأَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَوْصِنِي بِوَجْهٍ مِنْ وُجُوهِ الْبِرِّ أَنْجُ بِهِ، قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: أَيُّهَا السَّائِلُ اسْتَمِعْ ثُمَّ افْهَمْ ثُمَّ اسْتَيْقِنْ ثُمَّ اسْتَعْمِلْ وَاعْلَمْ أَنَّ النَّاسَ ثَلَاثَةٌ: زَاهِدٌ وَصَابِرٌ وَرَاغِبٌ فَأَمَّا الزَّاهِدُ فَقَدْ خَرَجَتِ الْأَحْزَانُ وَالْأَفْرَاحُ مِنْ قَلْبِهِ فَلَا يَفْرَحُ بِشَيْءٍ مِنَ الدُّنْيَا وَلَا يَأْسَى عَلَى شَيْءٍ مِنْهَافَاتَهُ، فَهُوَ مُسْتَرِيحٌ وَأَمَّا الصَّابِرُ فَإِنَّهُ يَتَمَنَّاهَا بِقَلْبِهِ فَإِذَانَالَ مِنْهَاأَلْجَمَ نَفْسَهُ عَنْهَا لِسُوءِ عَاقِبَتِهَا وَشَنَآنِهَا، لَوِاطَّلَعْتَ عَلَى قَلْبِهِ عَجِبْتَ مِنْ عِفَّتِهِ وَتَوَاضُعِهِ وَحَزْمِهِ وَأَمَّا الرَّاغِبُ فَلَايُبَالِي مِنْ أَيْنَ جَاءَتْهُ الدُّنْيَا مِنْ حِلِّهَاأَوْ[مِنْ] حَرَامِهَا وَلَايُبَالِي مَادَنَّسَ فِيهَاعِرْضَهُ وَأَهْلَكَ نَفْسَهُ وَأَذْهَبَ مُرُوءَتَهُ، فَهُمْ فِي غَمْرَةٍ يَضْطَرِبُونَ.

١٤ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَكِيمٍ، عَمَّنْ حَدَّثَهُ،

این روز کار نیکی کن تامن دُرروز قیامت نزد پروردگارت برای تو گواهی دهم، زیرا من که در گذشته پیش تو نیامدم وپس ازاین هم نزدت نیایم، وشب هم هنگامی که آید همین سخن راگوید.

شرح - مجلسی (ره) گوید: گفتار شب و روز یا بزبان حال است یا گفتار فرشته‌ای است که موکل روز وشب است.

١٣- شعیب بن عبدالله درحدیث مرفوعی (که سند بمعصوم رسد) حدیث کند که فرمود: مردی نزد امیرالمؤمنین علیه السلام آمد وعرضکرد: ای امیر مؤمنان مرا سفارش کن براهی از راههای خیروخوبی که بدان نجات یابم؟ امیر المؤمنین علیه السلام فرمود: ای آنکه پرسیدی بشنو وسپس بفهم وپس از آن باورکن وسپس بکار بند:

مردم سه گروهند: زاهد (پارسا) و صابر (شکیبا) و راغب (خواهان دنیا)، اما زاهد کسی است که اندوهها وشادیها از دلش بیرون رفته نه بچیزی از دنیا شاد شود، و نه برچیزی که ازدستش رفته افسوس خورد پس او آسوده خاطر است، و اما صابر آنکس است که دردل آرزوی دنیا کند و چون بدان رسد بخاطر سرانجام بدآن وزشتی منظر آن (در نظر خرد) بنفس خود لگام زند که از آن بر نگیرد، (وچنانست) که اگر بر دلش آگاه شوی از پارسائی وفروتنی و دور اندیشی او در شگفت شوی، واما راغب باك ندارد که دنیا از چه راهی بدست اورسد: از حلال است یا از حرام، وباك ندارد که دربارهٔ آن آبرویش چرکین شود، وخود را هلاك کند، ومردانگی خود رااز بین ببرد، پس آنهایند که در گرداب سخت (دنیا) سرگردان ومضطرب بند.

١٤- حضرت صادق عليه السلام فرمود: امیرالمؤمنین عليه السلام فرموده: آنچه درروز قیامت سوددهد وبکار

عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ: لَا يَصْغُرُ مَا يَنْفَعُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يَصْغُرُ مَا يَضُرُّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، فَكُونُوا فِيمَا أَخْبَرَكُمُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ كَمَنْ عَايَنَ .

١٥ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ؛ عَنْ أَبِيهِ ، وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْقَاسَانِيُّ ، جَمِيعاً ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ سُلَيْمَانَ الْمِنْقَرِيِّ ، عَنْ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ قَالَ سَمِعْتُ: أَبَاعَبْدِاللهِ يَقُولُ: إِنْ قَدَرْتَ أَنْ لَا تُعْرَفَ فَافْعَلْ وَمَا عَلَيْكَ أَلَا يُثْنِيَ عَلَيْكَ النَّاسُ وَمَا عَلَيْكَ أَنْ تَكُونَ مَذْمُوماً عِنْدَ النَّاسِ إِذَا كُنْتَ مَحْمُوداً عِنْدَاللهِ ، ثُمَّ قَالَ : قَالَ أَبِي عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام :

لَا خَيْرَ فِي الْعَيْشِ إِلَّا لِرَجُلَيْنِ رَجُلٍ يَزْدَادُ كُلَّ يَوْمٍ خَيْراً وَرَجُلٍ يَتَدَارَكُ مَنِيَّتَهُ بِالتَّوْبَةِ وَ أَنَّى لَهُ بِالتَّوْبَةِ وَاللهِ لَوْ سَجَدَ حَتَّى يَنْقَطِعَ عُنُقُهُ مَا قَبِلَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى مِنْهُ إِلَّا بِوَلَايَتِنَا أَهْلَ الْبَيْتِ أَلَا وَمَنْ عَرَفَ حَقَّنَا وَرَجَا الثَّوَابَ فِينَا [وَ] رَضِيَ بِقُوتِهِ نِصْفَ مُدٍّ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَمَا سَتَرَ عَوْرَتَهُ وَمَا أَكَنَّ رَأْسَهُ وَهُمْ وَاللهِ فِي ذَلِكَ خَائِفُونَ وَجِلُونَ وَدُّوا أَنَّهُ حَظُّهُمْ مِنَ الدُّنْيَا وَكَذَلِكَ وَصَفَهُمُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ فَقَالَ : «وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوْا وَقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ أَنَّهُمْ إِلَى رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ» ، ثُمَّ قَالَ : مَا الَّذِي آتَوْا؟ آتَوْا وَاللهِ مَعَ الطَّاعَةِ الْمَحَبَّةَ وَالْوَلَايَةَ وَهُمْ فِي ذَلِكَ خَائِفُونَ ، لَيْسَ خَوْفُهُمْ خَوْفَ شَكٍّ وَلَكِنَّهُمْ خَافُوا أَنْ يَكُونُوا مُقَصِّرِينَ فِي مَحَبَّتِنَا وَطَاعَتِنَا

آید کوچك نیست (یا کوچك شمرده نشود) وآنچه درروز قیامت زیان رساند کوچك نباشد ، پس درآنچه خدای عزوجل بشما آگاهی داده مانند کسی باشید که بچشم خود دیده باشد .

١٥ ـ حفص بن غیاث گوید : شنیدم حضرت صادق علیه السلام میفرمود : اگر بتوانی که شناخته نشوی (وگمنام باشی) همان کاررا بکن ، چه باکی برتو باشد که مردم تو رانستایند ؟ وچه باکی است توراکه نزد مردم نکوهیده باشی درصورتیکه نزد خدا پسندیده باشی؟ سپس فرمود : پدرم علی بن ابیطالب علیه السلام فرموده خیری در زندگی نیست جز برای دونفر : (یکی) مردی که هر روز کار خیری (بر کارهای خیر گذشته) بیفزاید ، و (دیگر) مردی که مرگش را با توبه تدارك ببیند و کجا توبه تواند ؟ بخدا سوگند اگر سجده کند تا گردنش بریده شود بجز با ولایت (ودوستی) ماأهل بیت ، خدای تعالی توبه‌اش را نپذیرد . آگاه باشید آیا کیست که حق ما را بشناسد و امید ثواب بوسیلهٔ ما داشته باشد ؟ و بخوراك نیم مد (که تقریباً پنج سیر است) درهر روز راضی باشد ، وبدانچه از جامه که عورتش را بپوشاند و سرش را درخود مستور سازد (خشنود باشد) با اینکه در همین اندازه هم ترسان وهراسان باشند ، و دوست دارند بهره‌شان از دنیا همان باشد و بهمین سان خدای عزوجل آنها را توصیف کرده وفرموده است : « وآنانکه در راه خدا بدهند آنچه بآنها داده شده و دلشان ترسان است که بسوی پروردگارشان بازگشت کنند » (سورهٔ مؤمنون آیهٔ ٦٠) سپس فرمود : چه چیز بآنها داده شده ؟ بخدا سوگند بدانها ـ با اطاعت خدا ـ محبت وولایت (ما خاندان) داده شد و با اینحال بازهم ترسانند ، ترسشان شك و تردید نیست ، بلکه می‌ترسند مبادا در دوستی و فرمانبرداری از ما مقصر باشند ؟ .

١٦ - عَلِيُّ بْنُ إبْراهِيمَ ، عَنْ أبِيهِ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ إبْراهِيمَ بْنِ مِهْزَمٍ ، عَنِ الْحَكَمِ بْنِ سالِمٍ قالَ: دَخَلَ قَوْمٌ فَوَعَظَهُمْ ثُمَّ قالَ : ما مِنْكُمْ مِنْ أحَدٍ إلّا وَقَدْ عايَنَ الْجَنَّةَ وَما فِيها ، وَعايَنَ النّارَ وَما فِيها إنْ كُنْتُمْ تُصَدِّقُونَ بِالْكِتابِ .

﴿٣٠٢٥﴾ ١٧ - عِدَّةٌ مِنْ أصْحابِنا ، عَنْ أحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خالِدٍ ، عَنْ عُثْمانَ بْنِ عِيسى ، عَنْ سَماعَةَ قالَ: سَمِعْتُ أبَا الْحَسَنِ عليه السلام يَقُولُ : لا تَسْتَكْثِرُوا كَثِيرَ الْخَيْرِ وَلا تَسْتَقِلُّوا قَلِيلَ الذُّنُوبِ فَإنَّ قَلِيلَ الذُّنُوبِ يَجْتَمِعُ حَتّى يَصِيرَ كَثِيراً وَخافُوا اللهَ فِي السِّرِّ حَتّى تُعْطُوا مِنْ أنْفُسِكُمُ النَّصَفَ وَسارِعُوا إلى طاعَةِ اللهِ وَ اصْدُقُوا الْحَدِيثَ وَ أدُّوا الْأمانَةَ فَإنَّما ذلِكَ لَكُمْ وَلا تَدْخُلُوا فِيما لا يَحِلُّ لَكُمْ ، فَإنَّما ذلِكَ عَلَيْكُمْ .

١٨ - عَلِيُّ بْنُ إبْراهِيمَ ، عَنْ أبِيهِ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ أبِي أيُّوبَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ ، عَنْ أبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قالَ: سَمِعْتُهُ يَقُولُ: ما أحْسَنَ الْحَسَناتِ بَعْدَ السَّيِّئاتِ وَما أقْبَحَ السَّيِّئاتِ بَعْدَ الْحَسَناتِ .

---

١٦ - حکم بن سالم گوید : دسته‌ای از مردم وارد شدند (بر حضرت باقر و یا حضرت صادق علیهما السلام - چنانچه مجلسی (ره) گوید) پس آنحضرت آنها را موعظه کرد ، سپس فرمود : هیچکدام از شما نیست جز اینکه بهشت را با آنچه در آنست بچشم خود دیده ، و دوزخ و آنچه در آنست دیده است اگر قرآن را راست و درست دانید (و آنرا باور دارید).

شرح - یعنی اگر انسان ایمان بقرآن و آنچه در آنست داشته باشد و یقین داند که هرچه خداوند درقرآن فرموده از حالات قیامت ونعمتهای بهشتی و عذابهای دوزخ بدون کم و زیاد بیاید و بدان برسد پس چنین کسی مانند آن کس است که بچشم خود تمامی آن نعمتها و عذابها و خود بهشت و دوزخ را دیده باشد .

١٧ - سماعه گوید : ازحضرت موسی بن جعفر علیهما السلام شنیدم که میفرمود: کار خیر زیاد هم که باشد شما آنرا زیاد نشمارید ، وگناه کم هم اگر هست شما آنرا کم نشمارید زیرا گناه کم است که فراهم شود تا بسیار گردد ، وازخدا درنهانی بترسید تا خودتان انصاف و عدالت کرده باشید ، و بسوی اطاعت خداوند شتاب کنید ، وراست بگوئید وامانت را بصاحبش بدهید زیرا که آن بسود شما است ، و در آنچه بر شما حلال نیست وارد نشوید زیرا که آن بزیان شما است .

شرح - مجلسی (ره) درجملهٔ « حتی تعطوا من انفسکم النصف . . . . . » گوید : یعنی انصاف باینکه از خدا می‌ترسید ، یا خودتان قاضی و حاکم خود باشید و محتاج بحاکم دیگری که میان شما حکم کند نباشد .

١٨ - محمد بن مسلم گوید : از امام باقر علیه السلام شنیدم که میفرمود : چه بسیار خوب است حسنات (کارهای نیك و شایسته) بدنبال سیئات (کارهای بد و گناهان) و چه بسیار بد است سیئات در دنبال حسنات .

١٩ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِاللهِ ، عَنِ ابْنِ فَضّالٍ ، عَمَّنْ ذَكَرَهُ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : إِنَّكُمْ فِي آجالٍ مَقْبُوضَةٍ وَأَيّامٍ مَعْدُودَةٍ وَالْمَوْتُ يَأْتِي بَغْتَةً ، مَنْ يَزْرَعْ خَيْراً يَحْصِدْ غِبْطَةً وَمَنْ يَزْرَعْ شَرّاً يَحْصِدْ نَدامَةً وَلِكُلِّ زارِعٍ ما زَرَعَ وَلا يَسْبِقُ الْبَطِيءَ مِنْكُمْ حَظُّهُ وَلا يُدْرِكُ حَرِيصٌ ما لَمْ يُقَدَّرْ لَهُ ، مَنْ أُعْطِيَ خَيْراً فَاللهُ أَعْطاهُ وَمَنْ وُقِيَ شَرّاً فَاللهُ وَقاهُ .

٢٠ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحابِهِ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي عُثْمانَ عَنْ واصِلٍ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ سِنانٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : جاءَ رَجُلٌ إِلى أَبِي ذَرٍّ فَقالَ : يا أَبا ذَرٍّ ما لَنا نَكْرَهُ الْمَوْتَ ؟ فَقالَ : لِأَنَّكُمْ عَمَّرْتُمُ الدُّنْيا وَ أَخْرَبْتُمُ الْآخِرَةَ فَتَكْرَهُونَ أَنْ تُنْقَلُوا مِنْ عُمْرانٍ إِلى خَرابٍ . فَقالَ لَهُ : فَكَيْفَ تَرى قُدُومَنا عَلَى اللهِ ؟ فَقالَ : أَمَّا الْمُحْسِنُ مِنْكُمْ فَكَالْغائِبِ يَقْدِمُ عَلى أَهْلِهِ وَأَمَّا الْمُسِيءُ مِنْكُمْ فَكَالْآبِقِ يُرَدُّ عَلى مَوْلاهُ ، قالَ : فَكَيْفَ تَرى حالَنا عِنْدَ اللهِ ؟ قالَ : اعْرِضُوا أَعْمالَكُمْ عَلَى الْكِتابِ ، إِنَّ اللهَ يَقُولُ : «إِنَّ الْأَبْرارَ لَفِي نَعِيمٍ وَإِنَّ الْفُجّارَ لَفِي جَحِيمٍ» قالَ : فَقالَ الرَّجُلُ ، فَأَيْنَ رَحْمَةُ اللهِ ؟ قالَ : رَحْمَةُ اللهِ قَرِيبٌ مِنَ الْمُحْسِنِينَ .

---

١٩ - حضرت صادق عليه السلام فرمود : هما نا شما درعمرهای گرفته شده وروزهای شمرده شده هستید که ناگهان مرگ در رسد ، آنکه خوبی کشت کند (آنجا) غبطه (وآرزوی زیادتر داشتن را) دروکند ، و هرکه بدی میکارد پشیمانی بچیند ، برای هرشخص کشتکاری همانست که کشت کرده ، هرکس ازشما که در تحصیل روزی کند است روزیش بر او پیشی نگیرد ، (یعنی کندیش سبب از دست رفتن روزی او نشود) و آنکه حریص است (هرقدر حرص زند) بآنچه مقدرش نشده دست نیابد ، اگربکسی خیری رسد خداست که آنرا باو داده واگر ازبدی نگهداشته شود ، خداست که اورا ازآن نگهداشته است .

شرح ـ مجلسی (ره) گوید : « در عمرهای گرفته شده » یعنی آن بآن و ساعت بساعت از آن میگیرند وآن دائماً وپیوسته روبنقص و زوال است ، یا ازبس کم وزود گذر است گویا هیچ درکارنیست و گرفته شده ، ولی معنای اول آشکارتر است « و روزهای شمرده شده » یعنی شماره واندازه دارد و زیاد و کم نشود .

٢٠ - حضرت صادق عليه السلام فرمود : مردی پیش أبی‌ذرآمد و گفت : ای ابادر چگونه است که ما مرگ را بد (وناخوش) داریم؟ گفت : زیرا شمادنیا راآبادکرده‌اید وآخرت‌را ویران ساخته‌اید وخوش ندارید که‌از (خانهٔ) آبادان بمنزل ویران روید (آنمرد) ازاو پرسید : ورود ما را بر خداوندچگونه بینی ؟ گفت : اما نیکوکاران شما مانند مسافری است که بخاندان خود وارد شود ، واما بدکرداران (و گنهکاران) شما چون بندهٔ گریخته ایست که نزد آقایش بازگردانند ، گفت : حال ما را نزد خداوند چگونه بینی ؟ گفت : کردارتان را بر قرآن عرضه کنید (و بوسیلهٔ آن سنجش کنید) خداوند (در قرآن) فرماید : « هما نا نیکان درنعمتها هستند ، وهما نا گنهکاران در دوزخند » (سورهٔ انفطار آیه ١٣- ١٤) حضرت فرمود : پس آنمرد گفت : پس رحمت خدا کجاست ؟فرمودرحمت‌خدابه نیکوکاران نزدیك

قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : وَكَتَبَ رَجُلٌ إِلَى أَبِي ذَرٍّ - رَضِيَ اللهُ عَنْهُ - يَا أَبَاذَرٍّ أَطْرِفْنِي بِشَيْءٍ مِنَ الْعِلْمِ فَكَتَبَ إِلَيْهِ أَنَّ الْعِلْمَ كَثِيرٌ وَلٰكِنْ إِنْ قَدَرْتَ أَنْ لَا تُسِيءَ إِلَى مَنْ تُحِبُّهُ فَافْعَلْ، قَالَ : فَقَالَ لَهُ الرَّجُلُ: وَهَلْ رَأَيْتَ أَحَداً يُسِيءُ إِلَى مَنْ يُحِبُّهُ؟ فَقَالَ لَهُ : نَعَمْ نَفْسُكَ أَحَبُّ الْأَنْفُسِ إِلَيْكَ فَإِذَا أَنْتَ عَصَيْتَ اللهَ فَقَدْ أَسَأْتَ إِلَيْهَا .

٢١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى ، عَنْ سَمَاعَةَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : سَمِعْتُهُ يَقُولُ : اصْبِرُوا عَلَى طَاعَةِ اللهِ وَتَصَبَّرُوا عَنْ مَعْصِيَةِ اللهِ ، فَإِنَّمَا الدُّنْيَا سَاعَةٌ فَمَا مَضَى فَلَيْسَ تَجِدُ لَهُ سُرُوراً وَلَا حُزْناً وَمَا لَمْ يَأْتِ فَلَيْسَ تَعْرِفُهُ فَاصْبِرْ عَلَى تِلْكَ السَّاعَةِ الَّتِي أَنْتَ فِيهَا ، فَكَأَنَّكَ قَدِ اغْتَبَطْتَ .

﴿٣٠٣٠﴾ ٢٢ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ يُونُسَ ، عَنْ رَجُلٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : قَالَ الْخِضْرُ لِمُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ : يَا مُوسَى إِنَّ أَصْلَحَ يَوْمَيْكَ الَّذِي هُوَ أَمَامَكَ فَانْظُرْ أَيُّ يَوْمٍ هُوَ وَ أَعِدَّ لَهُ الْجَوَابَ ، فَإِنَّكَ مَوْقُوفٌ وَمَسْؤُولٌ وَخُذْ مَوْعِظَتَكَ مِنَ الدَّهْرِ فَإِنَّ الدَّهْرَ طَوِيلٌ قَصِيرٌ ،

است (یعنی باید مستحق رحمت باشد تاباو برسد) .

ونیز امام صادق علیه السلام فرمود : مردی بأبی‌ذر نوشت : ای اباذر چیزی از علم بمن تحفه بده ، در جوابش نوشت : همانا علم بسیار است ولی اگر بتوانی بآنکه دوستش داری بدی نکنی ،آنرا بکن ،آنمرد گفت : آیا تا کنون کسی را دیده‌ای که بآنکه دوستش دارد بدی‌کند ؟ گفت : آری تو خودت را از همه کس بیشتر دوست داری ، وچون نافرمانی‌خدا کنی بدای بدی‌کرده‌ای .

٢١ـ سماعه گوید از حضرت صادق علیه السلام شنیدم که می‌فرمود : برطاعت خدا صبر کنید وازنافرمانی خدا شکیبائی ورزید (وخود را بصبر وادار کنید) زیرا جز این نیست که دنیا ساعتی است ، چون آنچه گذشته است اکنون نه ازشادی آن چیزی دست تو است و نه از اندوهش ، وآنچه نیامده است که ندانی چگونه است ، پس اکنون برآن ساعتی که در آن هستی صبرکن (که اگر صبر کردی) بزودی مورد رشك دیگران واقع شوی .

شرح ـ مجلسی (ره) در جملهٔ پایان حدیث گوید : یعنی پس از مرگ در حال نیکی قرارگیری که مردمان بر تو غبطه برند و آرزوی آن حال تو را کنند و تلخی صبر هم از کامت بیرون رفته و پایان یافته .

٢٢ ـ ونیز حضرت صادق علیه السلام فرمود : ای موسی بهترین دو روز (زندگانی دنیا وآخرت) همان روزی است که در پیش داری (که روز آخرت باشد) پس ببین که آنروز چه روزی است وجوابی برای آن آماده ومهیا کن ، زیرا تو باز داشت شوی ، و پرسش شوی ، و تو پند خود را از دنیا بگیر ، زیرا روزگار هم دراز است و هم کوتاه ، پس چنان کار کن که گویا ثواب کردارت را بچشم خود

فَاعْمَلْ كَأَنَّكَ تَرَىٰ ثَوَابَ عَمَلِكَ لِيَكُونَ أَطْمَعَ لَكَ فِي الْآخِرَةِ فَإِنَّ مَا هُوَ آتٍ مِنَ الدُّنْيَا كَمَا هُوَ قَدْ وَلَّىٰ مِنْهَا.

٢٣ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ يَزِيدَ، عَمَّنْ ذَكَرَهُ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قِيلَ لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: عِظْنَا وَأَوْجِزْ، فَقَالَ: الدُّنْيَا حَلَالُهَا حِسَابٌ وَ حَرَامُهَا عِقَابٌ وَأَنَىٰ لَكُمْ بِالرَّوْحِ وَ لَمَّا تَأْسَوْا بِسُنَّةِ نَبِيِّكُمْ تَطْلُبُونَ مَا يُطْغِيكُمْ وَلَا تَرْضَوْنَ مَا يَكْفِيكُمْ.

ببینی تا بآخرت خود امیدوارتر باشی ، زیرا آنچه از دنیا بیاید همانند آنست که رفته است .

شرح ـ مجلسی (ره) گوید : اینکه حضرت فرمود « زیرا روزگار هم دراز است وهم کوتاه » چند احتمال دارد : **اول** اینکه روزگار پند دراز است زیرا میتواند پند بگیرد و در حال اهل سعادت و شقاوت از اول روزگار تا زمانی که خودش در آنست بیندیشد گویا باهمهٔ آنها زندگی کرده است ، و اما لذتهای آن کوتاه است . **دوم** اینکه روزگار از جهت پند و اندرز دراز است زیرا انسان میتواند بکمتر زمانی بیدار شود ، چون دنیا پیوسته درانقلاب وزیرورو شدن است ، ولی از جهت کار وعمل کوتاه است وباید فرصت را غنیمت شمرد . **سوم** اینکه روزگار برای نیکوکاران دراز است ومیتوانندسعادتهای بزرگی درکمترین زمانی بدست آورند واینان در این عمرهای کوتاهشان کارهای زیادی انجام دهند ، و آثار نیکوئی از آنها بیادگار ماند ، ولی برای بدکاران روزگار کوتاه است زیرا لذات آنها فانی شده وعقوبتهای آن برای ایشان بجای مانده ، واز عمرشان سودی نبرند **چهارم** اینکه مقصود این است که تمام عمر گرچه طولانی ودراز است اما آنچه اکنون دردست اوست یعنی آن ساعتی که در آن است کوتاه است ، زیرا آنچه گذشته است که از دستش رفته ، وآنچه پس ازاین آید که وضعش در آن روشن نیست ، چنانچه درروایات بسیاری گذشت .

٢٣ ـ حضرت صادق عليه السلام فرمود : بامیر مؤمنان عرض شد : بما پند ده و مختصر کن (یعنی در قالب کوتاهی بریز) فرمود : حلال دنیا حساب است و حرامش عقاب ، کجا برای شما آسایشی فراهم گردد (از هراسهای قیامت) با اینکه بروش پیغمبرتان در نیامده‌اید ؟ میجوئید آنچه شما را بسر کشی برد ، وخشنود نیستید بدانچه شما را کفایت کند (وبیش از حد کفایت خواهید) .

توضیح ـ مجلسی (ره) گوید : ظاهر این حدیث این است که بنده را بآنچه از حلال بدست آورده ودر حلال صرف کرده محاسبه کنند ، ولی برخی از اخبار هست که با این منافات دارد چنانچه در کتاب أطعمه (از فروع کافی) بیاید ، سپس اخباری نقل کند که از دوتای آنها استفاده شود که از خوراک مؤمن وجامه‌ای که می‌پوشد و زنی که باو کمک کند محاسبه نشود ، یا از جامه‌ای که عورتش را بدان پوشانده ، یا لقمهٔ نانی که سد جوع بدان کرده یا خانه‌ای که او را از سرما و گرما پوشانده محاسبه نشود و در برخی از آنها است که از نعمت ولایت محمد وآل محمد علیهم السلام پرسش شوند نه از چیز دیگر ، و پس از نقل آنها گوید :

﴿باب﴾

﴿مَنْ يَعِيبُ النَّاسَ﴾

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، وَعِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ، جَمِيعاً، عَنِ ابْنِ أَبِي نَجْرَانَ؛ عَنْ عَاصِمِ بْنِ حُمَيْدٍ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثُّمَالِيِّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: إِنَّ أَسْرَعَ الْخَيْرِ ثَواباً الْبِرُّ، وَإِنَّ أَسْرَعَ الشَّرِّ عُقُوبَةً الْبَغْيُ، وَكَفَى بِالْمَرْءِ عَيْباً أَنْ يُبْصِرَ مِنَ النَّاسِ مَا يَعْمَى عَنْهُ مِنْ نَفْسِهِ أَوْ يَعِيبَ النَّاسَ بِمَا لَا يَسْتَطِيعُ تَرْكَهُ أَوْ يُؤْذِيَ جَلِيسَهُ بِمَا لَا يَعْنِيهِ.

٢ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنْ عَلِيِّ بْنِ النُّعْمَانِ، عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ قَالَ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ عليهما السلام يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: كَفَى بِالْمَرْءِ عَيْباً أَنْ

ممکن است جمع میان این اخبار باینکه گوئیم اخباری که دلالت بر عدم حساب دارد حمل بر مؤمنین شود، و اخبار حساب حمل بر غیر آنها شود چنانچه ظاهر ببیشتر اخبار است، یا اخبار عدم حساب حمل شود بر آنچه در ضروریات صرف گردد، واخبار حساب بر آنچه بیش ازضرورت باشد، چون جمع مال بیش از اندازهٔ حاجت وصرف آن درغیر مورد ضرورت.

﴿باب﴾

﴿کسیکه مردم را عیب کند (یا عیب مردمان گوید)﴾

۱- حضرت باقر علیه السلام فرمود: همانا ثواب نیك‌رفتاری زودتر از هر کار خیری رسد، وعقوبت‌ستم وتعدی بمردم زودتر از هربدی آید، وهمین عیب برای مرد بس است که از مردمان ببیند چیزی‌راکه‌از (دیدن) آنچیز درخودش کور است، یا مردم رابکاری سرزنش کند که خودش نتواند آنرا واگذارد، یا همنشین خود را بچیزی که بکار او نخورد آزار دهد.

شرح - مجلسی (ره) گوید: ظاهر این استکه مراد از «بر» احسان بدیگری است وگاه‌بهر کار خیری اطلاق شود، و مقصود از «بغی» ظلم ودست درازی بمردم است و گاهی برزنا اطلاق شود، و ظاهر در اینجا همان معنای اول است، و ممکن است مقصود خروج بر امام باشد...، تا آنکه گوید: سپس ظاهر این است که مقصود از آنچیزی که ازدیدن آن در خود کور است، یا خودش استطاعت‌ترك آنرا ندارد اعم است از اینکه از جنس عیب دیگران باشد یا نباشد.... وگفتار آنحضرت که فرمود: «یا هم نشین خودرا بچیزی که بکار او نخورد بیازارد» یعنی چیزی که برای او مهم نیست وسودی‌ندارد چه برای خودش و چه برای همنشینش وممکن است مقصود پر گفتن و بیهوده گفتن باشد، زیراکه آن همنشین خردمند را آزار دهد.

۲- ابوحمزه گوید: از حضرت علی بن‌الحسین علیهماالسلام شنیدم که میفرمود: رسولخدا (ص) فرموده: همین عیب برای مرد بس است‌که ببیند از مردمان چیزی راکه در خود نبیند، و همنشین خود

يُبْصِرُ مِنَ النَّاسِ مَا يَعْمَى عَلَيْهِ مِنْ نَفْسِهِ وَأَنْ يُؤْذِيَ جَلِيسَهُ بِمَا لَا يَعْنِيهِ.

٣ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَهْزِيَارَ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ مُخْتَارٍ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: كَفَى بِالْمَرْءِ عَيْباً أَنْ يَتَعَرَّفَ مِنْ عُيُوبِ النَّاسِ مَا يَعْمَى عَلَيْهِ مِنْ أَمْرِ نَفْسِهِ أَوْ يَعِيبَ عَلَى النَّاسِ أَمْراً هُوَ فِيهِ لَا يَسْتَطِيعُ التَّحَوُّلَ عَنْهُ إِلَى غَيْرِهِ، أَوْ يُؤْذِيَ جَلِيسَهُ بِمَا لَا يَعْنِيهِ.

﴿٣٠٣٥﴾ ٤ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنْ يُونُسَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ وَعُمَرَ بْنِ أَبَانٍ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ وَعَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِمْ قَالَا: إِنَّ أَسْرَعَ الْخَيْرِ ثَواباً الْبِرُّ، وَأَسْرَعَ الشَّرِّ عُقُوبَةً الْبَغْيُ، وَكَفَى بِالْمَرْءِ عَيْباً أَنْ يَنْظُرَ فِي عُيُوبِ غَيْرِهِ مَا يَعْمَى عَلَيْهِ مِنْ عَيْبِ نَفْسِهِ أَوْ يُؤْذِيَ جَلِيسَهُ بِمَا لَا يَعْنِيهِ أَوْ يَنْهَى النَّاسَ عَمَّا لَا يَسْتَطِيعُ تَرْكَهُ.

(بَابٌ)

(أَنَّهُ لَا يُؤْخَذُ الْمُسْلِمُ بِمَا عَمِلَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ)

١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ، عَنْ جَمِيلِ بْنِ صَالِحٍ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: إِنَّ نَاساً أَتَوْا رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وآله بَعْدَ مَا أَسْلَمُوا فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ أَيُؤْخَذُ الرَّجُلُ مِنَّا بِمَا كَانَ عَمِلَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ بَعْدَ إِسْلَامِهِ؟ فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله:

را بیازارد بچیزی که بکار او نخورد.

٣ - حضرت باقر عليه السلام فرمود: این عیب برای مرد بس است که ازعیبهای مردم چیزی را جستجو کند (و در صدد فهمیدن آن بر آید) که از دیدن آن در خود نا بینا است، یا چیزی را بر مردم عیب گیرد که در خود او هست، ونتواند از آن عیب بیرون آید وبحال دیگری درآید، یا همنشین خود را بچیزی که بکارش نخورد آزار دهد.

٤ - ابو حمزه از حضرت باقر وحضرت علی بن الحسین علیهم السلام حدیث کند (که مانند حدیث (١) است وبا ترجمه وشرحش گذشت).

(باب)

اینکه مسلمان بآنچه در جاهلیت (پیش از مسلمانی) (کرده است مؤاخذه نشود)

١ - حضرت باقر عليه السلام فرمود: مردمی نزد رسولخدا (ص) آمدند واین پس از آن بود که مسلمان شده بودند، پس عرضکردند: ای رسولخدا آیا کسی از ماها بکارهائی که در زمان جاهلیت کرده است پس از اینکه مسلمان شده مؤاخذه شود؟ رسولخدا (ص) بآنها فرمود: هر که اسلامش نیکو شود و یقین

مَنْ حَسُنَ إِسْلَامُهُ وَصَحَّ يَقِينُ إِيمَانِهِ لَمْ يُؤَاخِذْهُ اللهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى بِمَا عَمِلَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ ، وَمَنْ سَخُفَ إِسْلَامُهُ وَلَمْ يَصِحَّ يَقِينُ إِيمَانِهِ أَخَذَهُ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى بِالْأَوَّلِ وَالْآخِرِ.

٢ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْجَوْهَرِيِّ ، عَنِ الْمِنْقَرِيِّ ، عَنْ فُضَيْلِ بْنِ عِيَاضٍ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام عَنِ الرَّجُلِ يُحْسِنُ فِي الْإِسْلَامِ أَيُؤَاخَذُ بِمَا عَمِلَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ ؟ فَقَالَ : قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله : مَنْ أَحْسَنَ فِي الْإِسْلَامِ لَمْ يُؤَاخَذْ بِمَا عَمِلَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ وَمَنْ أَسَاءَ فِي الْإِسْلَامِ أُخِذَ بِالْأَوَّلِ وَالْآخِرِ .

(بَابُ)

✡(أَنَّ الْكُفْرَ مَعَ التَّوْبَةِ لَا يُبْطِلُ الْعَمَلَ)✡

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ وَ غَيْرِهِ ، عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ رَزِينٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : مَنْ كَانَ مُؤْمِناً فَعَمِلَ خَيْراً فِي إِيمَانِهِ ثُمَّ أَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ فَكَفَرَ ثُمَّ تَابَ بَعْدَ كُفْرِهِ كُتِبَ لَهُ وَحُوسِبَ بِكُلِّ شَيْءٍ كَانَ عَمِلَهُ فِي إِيمَانِهِ وَلَا يُبْطِلُهُ الْكُفْرُ إِذَا تَابَ بَعْدَ كُفْرِهِ .

ایمانش درست باشد خدای تبارك وتعالی بآنچه در جاهلیت انجام داده‌او را مؤاخذه نکند ، وهر که‌اسلامش نیکو نشده ، ویقین ایمانش درست نباشد خدای تعالی باول (یعنی پیش از اسلامش) وبآخر (یعنی پس از اسلامش) اورا مؤاخذه کند .

شرح ـ مجلسی (ره) گوید : مقصود باسلام نیکو آن است که بتمامی اصول دین مقرون باشد تا مخالفان و امثال آنها خارج باشند ، و مقصود از درستی یقین ایمان اینست که آلوده بشك و نفاق نباشد .

٢- فضیل بن عیاض گوید : از حضرت صادق عليه السلام پرسیدم از مردی که در اسلام خود نیکو باشد آیا بآنچه در جاهلیت کرده است مؤاخذه شود ؟ فرمود : که رسولخدا (ص) فرموده است : هر که در اسلام نیکو شود (و بدل وجانُ بدان معتقد گردد) بآنچه در زمان جاهلیت کرده مؤاخذه نشود ، و هر که در اسلام بد باشد (و طوری باشد که منجر بسلب ایمانش گردد) بآغاز تا انجام مؤاخذه شود .

✡(باب)✡

(در اینکه کفر (پس از ایمان) وتوبه از آن ، عمل)
(گذشتهٔ (پیش از کفر) را باطل نکند)

١ ـ حضرت باقر علیه السلام فرمود : هر که مؤمن باشد و کار خیری در زمان ایمانش کرده‌باشد سپس فتنه‌ای دچار او گردد و کافر شود ، وپس از کفر توبه کند (و دوباره مؤمن گردد) هر چه (کار خیر) در زمان ایمانش کرده است نوشته شود ودر حساب آید ، واین کفری که پس از آن‌توبه کرده‌آنها را باطل نکند .

(بابُ)

✿([الْمُعافَيْنَ مِنَ الْبَلاءِ])✿

١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيادٍ ، وَعَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ جَمِيعاً ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ [وَغَيْرُهُ] عَنْ أَبِي حَمْزَةَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قالَ : إِنَّ لِلّهِ عَزَّ وَجَلَّ ضَنائِنَ يَضِنُّ بِهِمْ عَنِ الْبَلاءِ فَيُحَبِّبِهِمْ فِي عافِيَةٍ وَيَرْزُقُهُمْ فِي عافِيَةٍ وَ يُمِيتُهُمْ فِي عافِيَةٍ وَيَبْعَثُهُمْ فِي عافِيَةٍ وَ يُسْكِنُهُمُ الْجَنَّةَ فِي عافِيَةٍ .

﴿٣٠٤٠﴾ ٢ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خالِدٍ ، عَنْ عُثْمانَ بْنِ عِيسى ، عَنْ إِسْحاقَ بْنِ عَمّارٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : سَمِعْتُهُ يَقُولُ : إِنَّ اللهَ عَزَّ وجلَّ خَلَقَ خَلْقاً ضَنَّ بِهِمْ عَنِ الْبَلاءِ خَلَقَهُمْ فِي عافِيَةٍ ، وَأَحْياهُمْ فِي عافِيَةٍ ، وَأَماتَهُمْ فِي عافِيَةٍ ، وَأَدْخَلَهُمُ الْجَنَّةَ فِي عافِيَةٍ .

٣ - عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، وَعِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيادٍ ، جَمِيعاً ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ ؛ عَنِ ابْنِ الْقَدّاحِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : إِنَّ لِلّهِ عَزَّ وَجَلَّ ضَنائِنَ مِنْ خَلْقِهِ يَغْذُوهُمْ بِنِعْمَتِهِ ، وَيَحْبُوهُمْ بِعافِيَتِهِ ، وَيُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ بِرَحْمَتِهِ ، تَمُرُّ بِهِمُ الْبَلايا وَالْفِتَنُ لا تَضُرُّهُمْ شَيْئاً .

﴿ بابٌ ﴾

✿(ما رُفِعَ عَنِ الْأُمَّةِ)✿

١ - الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَبِي داوُدَ الْمُسْتَرِقِّ قالَ : حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ مَرْوانَ

✿ (باب) ✿

(معاف شده گان از بلا)

١ - امام باقر عليه السلام فرمود : همانا خداوند بندگان خاصی دارد که از بلا آنها را نگهدارد ، پس در عافیت آنان را زنده بدارد ، ودر عافیت روزیشان دهد ، ودرعافیت بمیراند ، ودرعافیت مبعوثشان کند .ودر عافیت در بهشت آنانرا سکونت دهد .

٢ - اسحاق بن عمار گوید : از حضرت صادق عليه السلام شنیدم که میفرمود : خدای عزوجل خلقیرا آفرید که از بلا بدانها دریغ دارد ، آنها را در حال عافیت آفریده ودر عافیت زنده داشته ، ودر عافیت بمیراند وبا عافیت ببهشتشان برد .

ونیز حضرت صادق عليه السلام فرمود : برای خدای عزوجل خواصی ازبندگان هستند که بنعمت خود آنانرا خوراك دهد ، وبعافیت خود بدانها بخشش کند ، وبرحمت خود آنان رابهشت برد ، بلاها وفتنه‌ها بر آنها بگذرند وهیچگونه زیانی بآنان نرسانند .

✿(باب)✿

(آنچه از امت بر داشته شده)

١ - عمروبن مروان گوید : شنیدم حضرت صادق عليه السلام میفرمود : رسولخدا (ص) فرموده: چهار

قالَ : سَمِعْتُ أَبا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ: قالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: رُفِعَ عَنْ اُمَّتي أَرْبَعُ خِصالٍ : خَطَأُها وَنِسْيانُها وَما اُكْرِهُوا عَلَيْهِ وَما لَمْ يُطيقُوا، وَذلِكَ قَوْلُ اللهِ عَزَّ وَ جَلَّ : «رَبَّنا لا تُؤاخِذْنا إِنْ نَسينا أَوْ أَخْطَأْنا رَبَّنا وَلا تَحْمِلْ عَلَيْنا إِصْراً كَما حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذينَ مِنْ قَبْلِنا رَبَّنا وَلا تُحَمِّلْنا ما لا طاقَةَ لَنا بِهِ» وَقَوْلُهُ : «إِلَّا مَنْ اُكْرِهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإيمانِ» .

٢ـ اَلْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْوَشّاءِ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عائِذٍ، عَنْ أَبي خَديجَةَ، عَنْ أَبي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ: قالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : وُضِعَ عَنْ اُمَّتي تِسْعُ خِصالٍ: اَلْخَطَأُ وَالنِّسْيانُ وَما لا يَعْلَمُونَ وَما لا يُطيقُونَ وَما اضْطُرُّوا

خصلت از امت من برداشته شده : خطا ، فراموشی ، آنچه بزور بآن وادار شوند ، آنچه تاب آنرا ندارند ، و این است معنای گفتار خدای عزوجل : « پروردگارا مگیر برما اگر فراموش کردیم یا خطا کردیم، پروردگارا تکلیفهای سنگین را برما بارمکن چنانچه بآنانکه پیش از ما بودند بار کردی، پروردگارا بما تحمیل مکن آنچه ما تاب آنرا نداریم » (سورهٔ بقرة آیه ٢٨٦) وگفتار دیگر او « مگر آنکه وادار شود بناخواه درحالیکه دلش مطمئن بایمان است » (سورهٔ نحل آیه ١٠٦) .

شرح ـ مجلسی (ره) گوید : شاید مقصود از رفع (در گفتار آنحضرت که فرمود : چهار چیز از امت من رفع شده وبرداشته شده) رفع مؤاخذه باشد وعقاب ، و محتمل است در بعضی اصل آن باشد یا تأثیر آن یا حکم تکلیفی آن ، وشاید خصوصیت امت آنحضرت در برخی منظور نباشد ومقصوداختصاص مجموع آنها بابن امت است وگرچه برخی از آنها مشترك این امت ودیگر امتها است ، پس خطا مانند اینکه خواسته است شکاری را با تیر صید کند بانسانی خورده ، ومانند خطاء کردن طبیب وفتوی دهنده ، و مقصود در اینجا رفع گناه است واین منافاتی باوجوب ضمان در دنیا ندارد گرچه ظاهر این حدیث رفع ضمان هم هست ، وهم چنین رفع گناه بسبب فراموشی منافات باوجوب اعادهٔ نماز مثلا در آنجائی که رکن فراموش شود ندارد وهم چنین منافاتی با وجوب سجدهٔ سهو و تدارك برخی از واجبات غیر رکنی ندارد ، وگفته شده است : ازرفع فهمیده شود که ایندو (یعنی خطا ونسیان) موجب گناه وعقوبت شوند ولی خدای تعالی از هر دوی آنها (یعنی گناه وعقوبت)از راه رحمت وتفضل صرفنظر کرده است ، واکراه اعم است از اینکه در اصول دین باشد یا در فروع آن از آنچه که تقیه در آن جایز است نه آنچه تقیه در آن نیست مانند قتل نفس . و « مالم یطیقوا » یعنی تکلیفهای مشقت دار و دستورات سختی که از این امت برداشته شده .

٢ ـ حضرت صادق علیه السلام فرمود : رسولخدا (ص) فرموده : نه خصلت از امت من برداشته شده : خطا ، فراموشی ، آنچه ندانند ، آنچه نتوانند ، آنچه بدان توانائی ندارند ، آنچه بناخواه (و زور) برآن وادار شوند ، طیرة ، وسوسه درتفکر (و اندیشهٔ) درآفرینش ، وحسد (ورشك بردن) در صورتیکه بزبان یا دست آشکار نشود .

شرح ـ مجلسی (ره) گوید : « طیره » بمعنای فال د زدن است وازجوهری نقل کند که گفته :

إِلَيْهِ وَمَا اسْتُكْرِهُوا عَلَيْهِ وَالطِّيَرَةُ وَالْوَسْوَسَةُ فِي التَّفَكُّرِ فِي الْخَلْقِ وَالْحَسَدُ مَا لَمْ يُظْهِرْ بِلِسَانٍ أَوْ يَدٍ .

درحدیث ماست که آنحضرت (یعنی رسولخدا «ص») فال را دوست داشت و « طیره » را خوش نداشت وپس از نقل گفتار نهایة درلغت طیرة گوید :

در رفع طیرة چنداحتمال است :(۱) رفع مؤاخذه وعقاب ازاین خاطره‌ای که دردل رخ دهد ، زیرا جلوگیری ازآمدن این خاطره در نفس میسور نیست ، وکفاره‌اش ترتیب اثرندادن ونیاوردن عمل بمقتضای آنست ، واینکه توکل بخدا کند وبدون توجه بفال بدی که در دلش خطورکرده دنبال کار خود رود ، و روی همین جهت رسولخدا (ص) فرمود : هرگاه در کاری فال بدزدی آنرا انجام بده (واعتنائی بفال مکن) . (۲) معنای رفع طیره یعنی رفع تأثیرش ازاین امت ببرکت آنچه ازرسولخدا (ص) و ائمهٔ اطهار در بارهٔ آنها رسیده از اعتناء نکردن و توکل بر خدا ودعاها وذکرهائی که جلوی فال بد را میگیرد . (۳)اینکه مقصود از رفع آن جلوگیری از عمل کردن برطبق آنست چنانچه‌صاحب نهایه وٰدیگران گفته‌اند ، وظاهرترین معانی دراینجا همان‌معنای اول است ، و اما اینکه آیا فال بد اثر دارد یا نه ؟ اخبار در اینباره متفاوت است وآنچه از رویهمرفته آنها استفاده شود اینست که درصورتیکه در نفس اثر کند بی تأثیر نیست ، واما اگر بدان اعتنا نشود وچون خطور کرد انسان بخدا توکل کند و بدان ترتیب اثری ندهد تأثیر نکند .

واما « وسوسهٔ در تفکر » چند احتمال دارد : (۱) وسوسه‌های شیطانی در اندیشه کردن درحالات مردم و بدگمانی بآنها درآنچه از ایشان مشاهده‌کند ، زیرا که آن چیزی است که خواه و ناخواه در نفس بیاید و جلوگیری از آمدن آن میسور نیست ، ولی باید باین گمان بد خود حکم در بارهٔ مردم نکند ، و آنرا آشکار نسازد ، و بموجب آن عمل نکند بااینکه آنها را قدح‌کند یا شهادتشان را رد کند و مانند اینها .

(۲) تفکر واندیشه در وسوسه‌هائی‌که راجع باصل آفرینش و مبدء پیدایش مخلوقات و اینکه خدای آفریننده خودش چگونه آفریده شد ودرکجاست ومانند این وسوسه‌ها که اگر بزبان‌آید موجب کفر وشرك گردد ، ومؤید این معنا است اخبار بسیاری که درباب وسوسه وحدیث نفس گذشت وعامه نیز بهمان‌مضمون روایاتی نقل‌کرده‌اند .

(۳) تفکر درقضا و قدر وآفریده شدن اعمال بندگان وحکمت در خلقت برخی از شرور در عالم ، چون شیطان وحیوانات موذی ، ودربارهٔ تسلط مردمان بد بر نیکان واخیار وخلقت کفار و دوزخ وچیزهای دیگری که همه‌کس بدانها دچار گردد ، وهمهٔ اینها تا زمانی که در نفس مستقر نگردد و موجب شك در حکمت آفریننده وعدالتش ... نگردد ازآن عفو شده است .

﴿باب﴾

﴿ اَنَّ الْإِيمَانَ لَا يَضُرُّ مَعَهُ سَيِّئَةٌ وَالْكُفْرَ لَا يَنْفَعُ مَعَهُ حَسَنَةٌ ﴾

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ يُونُسَ ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ شُعَيْبٍ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام : هَلْ لِأَحَدٍ عَلَى مَا عَمِلَ ثَوَابٌ عَلَى اللهِ مُوجَبٌ إِلَّا الْمُؤْمِنِينَ ؟ قَالَ : لَا .

﴿٣٠٤٥﴾ - ٢ - عَنْهُ ، عَنْ يُونُسَ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ مُوسَى لِلْخَضِرِ عليهما السلام : قَدْ تَحَرَّمْتُ بِصُحْبَتِكَ فَأَوْصِنِي ، قَالَ [لَهُ] : اَلْزَمْ مَالَا يَضُرُّكَ مَعَهُ شَيْءٌ كَمَا لَا يَنْفَعُكَ مَعَ غَيْرِهِ شَيْءٌ .

٣ - عَنْهُ ، عَنْ يُونُسَ ، عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ ، عَنْ أَبِي أُمَيَّةَ يُوسُفَ بْنِ ثَابِتٍ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : لَا يَضُرُّ مَعَ الْإِيمَانِ عَمَلٌ وَلَا يَنْفَعُ مَعَ الْكُفْرِ عَمَلٌ ، أَلَا تَرَى أَنَّهُ قَالَ : « وَمَا مَنَعَهُمْ أَنْ تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقَاتُهُمْ إِلَّا أَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللهِ وَبِرَسُولِهِ .... وَمَاتُوا وَهُمْ كَافِرُونَ » .

٤ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ، عَنْ ثَعْلَبَةَ ، عَنْ أَبِي أُمَيَّةَ يُوسُفَ بْنِ ثَابِتِ بْنِ أَبِي سَعْدَةَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام [قَالَ :] قَالَ : الْإِيمَانُ لَا يَضُرُّ مَعَهُ عَمَلٌ وَكَذَلِكَ

﴿ باب ﴾

(اینکه هیچ گناهی با بودن ایمان زیان ندارد ، وهیچ حسنه‌ای با بودن کفر سودندهد)

١ - یعقوب بن شعیب گوید : بحضرت صادق علیه السلام : عرضکردم : آیا برای کسی در برابر آنچه میکند ثوابی برخدا لازم باشد جز برای مؤمنان ؟ فرمود : نه .

٢ - ونیز آنحضرت علیه السلام فرمود : که موسی علیه السلام بخضر(ع) گفت : من بواسطهٔ مصاحبت وهمدمی با تو حق وحرمتی پیدا کردم پس باید بمن سفارشی کنی (وپندی دهی) ؟ باو فرمود : ملازمت کن (و بجسب بدان) چیزی که با وجود آن هیچ چیز تو را زیان نرساند چنانچه با چیز دیگری جز آن هیچ چیز تورا سودندهد (وآن ایمان است) .

٣ - یوسف بن ثابت گوید : شنیدم ازحضرت صادق علیه السلام که میفرمود : با وجود ایمان هیچ عملی زیان ندارد ، وبا کفر (نیز) هیچ عملی سود ندهد ، آیا نمیبینی که خدا فرمود : « و باز نداشت آنها را اینکه بخششهایشان پذیرفته شود جز اینکه ایشان بخدا وبه پیغمبرش کافر شدند (تا آنکه فرماید :) ومردند درحالیکه کافر بودند » .

توضیح - اول این آیات : آیه ٥٤ از سورهٔ توبه است وآخر آن آخر آیه ١٢٥ از همان سوره است ، واز این روی مجلسی (ره) گوید : شاید در قرائت ائمه چنین بوده ، ویا آنکه ممکن است نقل بمعنی شده چون همهٔ آیات در وصف یکدسته است (مترجم) گوید: وآخر آیه ٥٥ چنین است : « وتزهق انفسهم وهم کافرون » پس ممکن است امام علیه السلام همین آیه شریفه (٥٥) را نقل بمعنی فرموده باشد » .

٤ - امام صادق علیه السلام فرمود : با ایمان هیچ کاری زیان ندارد ، وهمچنین با کفر هیچ کرداری

الْكُفْرُ لَا يَنْفَعُ مَعَهُ عَمَلٌ .

٥ - أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ ، عَمَّنْ ذَكَرَهُ ، عَنْ عُبَيْدِ بْنِ زُرَارَةَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَارِدٍ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام : حَدِيثٌ رُوِيَ لَنَا أَنَّكَ قُلْتَ : إِذَا عَرَفْتَ فَاعْمَلْ مَا شِئْتَ ؟ فَقَالَ : قَدْ قُلْتُ ذَلِكَ ، قَالَ : قُلْتَ : وَإِنْ زَنَوْا أَوْ سَرَقُوا أَوْ شَرِبُوا الْخَمْرَ فَقَالَ لِي : إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ، وَاللهِ مَا أَنْصَفُونَا أَنْ نَكُونَ أُخِذْنَا بِالْعَمَلِ وَوُضِعَ عَنْهُمْ ؛ إِنَّمَا قُلْتُ : إِذَا عَرَفْتَ فَاعْمَلْ مَا شِئْتَ مِنْ قَلِيلِ الْخَيْرِ وَكَثِيرِهِ فَإِنَّهُ يُقْبَلُ مِنْكَ .

٦ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الرَّيَّانِ بْنِ الصَّلْتِ ، رَفَعَهُ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام كَثِيراً مَا يَقُولُ فِي خُطْبَتِهِ : يَا أَيُّهَا النَّاسُ دِينَكُمْ دِينَكُمْ فَإِنَّ السَّيِّئَةَ فِيهِ خَيْرٌ مِنَ الْحَسَنَةِ فِي غَيْرِهِ وَالسَّيِّئَةُ فِيهِ تُغْفَرُ وَالْحَسَنَةُ فِي غَيْرِهِ لَا تُقْبَلُ .

هٰذَا آخِرُ كِتَابِ الْإِيمَانِ وَالْكُفْرِ وَالطَّاعَاتِ وَالْمَعَاصِي مِنْ كِتَابِ الْكَافِي وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ وَحْدَهُ وَصَلَّى اللهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ .

سود ندهد .

٥ ـ محمد بن مارد گوید : بحضرت صادق عليه السلام عرضکردم : برای ما حدیثی روایت شده که شما فرموده‌اید : چون معرفت (بامامت ما) پیدا کردی پس هرچه خواهی بکن ؟ فرمود : آری ، من اینرا گفته‌ام ، گوید : عرضکردم : اگر چه زنا کنند ، یا دزدی کنند یا شراب بنوشند ؟ بمن فرمود : « انا لله وانا الیه راجعون » بخدا سوگند با ما بانصاف رفتار نکردند که خود ما بگردارمان مؤاخذه شویم ولی تکلیف از آنها برداشته شده باشد ؛ همانا من گفتم : چون معرفت (بامام خود) پیدا کردی هرچه خواهی کم یا بیش کار خیر انجام ده که از تو پذیرفته شود .

شرح ـ مجلسی (ره) گوید : « انا لله وانا الیه راجعون » اشاره باین است که چنین افترائی بر ما بکج فهمی کلام ما مصیبت بزرگی است . و درجملهٔ « ان نکون اخذنا بالعمل » گوید : حاصل کلام امام عليه السلام اینست که تکلیف از ما برداشته نشده پس چگونه بخاطر ما از آنان برداشته شود ؟ یا اینکه ما خود ازعقاب بیمناکیم وتوبه وزاری بسوی خدا کنیم وآنها بسبب ولایت ما آسوده باشند ؟ این انصاف نیست.

٦ ـ ونیز حضرت صادق عليه السلام فرمود : امیرالمؤمنین علیه‌السلام (این جمله را) زیاد در خطبه‌اش میفرمود : ای مردم دین خود را نگهدارید ، دین خود را نگهدارید ، زیرا گناه در آن بهتر از حسنهٔ در غیر آن است ، گناه در آن آمرزیده شود وحسنه درغیر آن پذیرفته نشود .

شرح ـ بهتر بودن گناه در این دین از حسنهٔ درغیر آن ظاهراً بهمان اعتباری است که در خود حدیث است که گناه دراین دین آمرزیده شود وحسنه درغیر آن پذیرفته نشود .

پایان کتاب ایمان وکفر وطاعات و معاصی از کتاب کافی ، وسپاس مر خداوند یکتا را است ، ودرود خداوند بر محمد وآلش باد .

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

كِتابُ الدُّعاءِ

(بابٌ)

(فَضْلِ الدُّعاءِ وَالْحَثِّ عَلَيْهِ)

(٣٠٥٠) ١ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ حَمّادِ بْنِ عِيسى، عَنْ حَرِيزٍ، عَنْ زُرارَةَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قالَ: إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ: «إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ داخِرِينَ» قالَ: هُوَ الدُّعاءُ وَ أَفْضَلُ الْعِبادَةِ الدُّعاءُ، قُلْتُ: «إِنَّ إِبْراهِيمَ لَأَوّاهٌ حَلِيمٌ»؟ قالَ: الْأَوّاهُ هُوَ الدَّعّاءُ.

٢ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْماعِيلَ وَابْنِ مَحْبُوبٍ، جَمِيعاً، عَنْ حَنانِ ابْنِ سَدِيرٍ، عَنْ أَبِيهِ قالَ: قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام: أَيُّ الْعِبادَةِ أَفْضَلُ؟ فَقالَ: ما مِنْ شَيْءٍ أَفْضَلُ عِنْدَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ أَنْ يُسْأَلَ وَ يُطْلَبَ مِمّا عِنْدَهُ وَ ما أَحَدٌ أَبْغَضَ إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ مِمَّنْ يَسْتَكْبِرُ عَنْ عِبادَتِهِ وَلا يَسْأَلُ ما عِنْدَهُ.

(بنام خداوند بخشایندهٔ مهربان)

(کتاب دعا)

(فضیلت دعا و تشویق کردن بر آن)

١ ـ زراره از حضرت باقر علیه السلام حدیث کند که فرمود: خدای عزوجل فرماید: «همانا آنانکه سرفرازی کنند از عبادت (و پرستش) من، زود است که سرافکنده بدوزخ درآیند» (سورهٔ مؤمن آیهٔ ٦٠) حضرت فرمود: (مقصود از عبادت) دعاء است، و بهترین عبادت دعاء است، عرضکردم: (مقصود از «أواه» دراین آیه چیست که خداوند فرماید:) «همانا ابراهیم أواه و شکیبا بود» (سورهٔ توبه آیه ١١٤) فرمود: «أواه» یعنی بسیار دعاء کننده بدرگاه خداوند.

٢ ـ سدید گوید: بامام باقر علیه السلام عرضکردم: کدام عبادت بهتر است؟ فرمود: چیزی نزد خدای عزوجل بهتر ازاین نیست که ازاو درخواست شود وازآنچه نزد او است خواسته شود، وکسی نزد خدای عزوجل مبغوض‌تر نیست ازآنکس که از عبادت او تکبر ورزد (و سرپیچی کند) و آنچه نزد اواست درخواست نکند.

كتاب الدعاء

من

الكافي

تأليف

الاسلام ابی جعفر محمدبن یعقوب بن اسحاق الکلینی الرازی

المتوفی۳۲۸ ه

و

یلیه کتاب فضل القرآن

و

کتاب العشرة

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

كِتَابُ الدُّعَاءِ

﴿بَابُ﴾

﴿فَضْلِ الدُّعَاءِ وَالْحَثِّ عَلَيْهِ﴾

﴿٣٠٥٠﴾ ١ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى، عَنْ حَرِيزٍ، عَنْ زُرَارَةَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ: «إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ» قَالَ: هُوَ الدُّعَاءُ وَ أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ الدُّعَاءُ، قُلْتُ: «إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَأَوَّاهٌ حَلِيمٌ»؟ قَالَ: الْأَوَّاهُ هُوَ الدَّعَّاءُ.

٢ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ وَابْنِ مَحْبُوبٍ، جَمِيعاً، عَنْ حَنَانِ ابْنِ سَدِيرٍ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام: أَيُّ الْعِبَادَةِ أَفْضَلُ؟ فَقَالَ: مَا مِنْ شَيْءٍ أَفْضَلُ عِنْدَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ أَنْ يُسْأَلَ وَ يُطْلَبَ مِمَّا عِنْدَهُ، وَمَا أَحَدٌ أَبْغَضُ إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ مِمَّنْ يَسْتَكْبِرُ عَنْ عِبَادَتِهِ وَلَا يَسْأَلُ مَا عِنْدَهُ.

(بنام خداوند بخشايندهٔ مهربان)

(كتاب دعا)

(باب)

(فضيلت دعا وتشويق كردن بر آن)

١ ـ زراره ازحضرت باقرعليه السلام حديث كند كه فرمود: خداى عزوجل فرمايد: «همانا آنانكه سرفرازى كنند از عبادت (وپرستش) من، زود است كه سرافكنده بدوزخ درآيند» (سورهٔ مؤمن آيهٔ ٦٠) حضرت فرمود: (مقصود از عبادت) دعاء است، وبهترين عبادت دعاء است، عرضكردم: (مقصود از «أواه» دراين آيه چيست كه خداوند فرمايد:) «همانا ابراهيم أواه و شكيبا بود» (سورهٔ توبه آيه ١١٤) فرمود: «أواه» يعنى بسيار دعاءكننده بدرگاه خداوند.

٢ ـ سديد گويد: بامام باقر عليه السلام عرضكردم: كدام عبادت بهتر است؟ فرمود: چيزى نزد خداى عزوجل بهتر ازاين نيست كه ازاو درخواست شود وازآنچه نزد او است خواسته شود، وكسى نزد خداى عزوجل مبغوض‌تر نيست ازآنكس كه از عبادت او تكبر ورزد (و سرپيچى كند) و آنچه نزد اواست درخواست نكند.

٣ - أَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ عَبْدِالْجَبَّارِ ، عَنْ صَفْوَانَ ، عَنْ مَيْسِرِبْنِ عَبْدِالْعَزِيزِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ لِي : يَامَيْسِرُ ادْعُ وَلَا تَقُلْ : إِنَّ الْأَمْرَ قَدْ فُرِغَ مِنْهُ ، إِنَّ عِنْدَاللهِ عَزَّ وَجَلَّ مَنْزِلَةً لَاتُنَالُ إِلَّا بِمَسْأَلَةٍ ، وَلَوْأَنَّ عَبْداً سَدَّ فَاهُ وَلَمْ يَسْأَلْ لَمْ يُعْطَ شَيْئاً ، فَسَلْ تُعْطَ ، يَامَيْسِرُ إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ بَابٍ يُقْرَعُ إِلَّا يُوشِكُ أَنْ يُفْتَحَ لِصَاحِبِهِ.

---

٣ - میسر بن عبد العزیز گوید : حضرت صادق علیه‌السلام بمن فرمود : ای میسر دعا کن ومگو که کار گذشته است و آنچه مقدر شده همان شود (و دعا اثری ندارد) ، همانا نزد خدای عزوجل منزلت و مقامی است که بدان نتوان رسید جز بدرخواست و مسئلت ، واگر بنده‌ای دهان خود ببندد و در خواست نکند چیزی باو داده نشود ، پس درخواست کن تا بتو داده شود ، ای میسر هیچ دری نیست که کوبیده شود جز اینکه امید آن رود که بروی کوبنده باز شود .

شرح - مجلسی (ره) گوید : اینکه فرمود : «ومگو که کار گذشته است» این نهی امام علیه‌السلام ازاین گفتار دو وجه دارد : یکی آنکه این گفتار باطل است زیرا این گفتار یهود وبرخی ازحکماء است بلکه باید ایمان به بداء داشت و باینکه خداوند سبحان هر روز درکاری است ، وهرچه خواهد محوکند و هرچه بخواهد ثبت کند و قضا و قدر مانع دعا نیستند چون تغییر درلوح ،محو و اثبات ممکن است ، گذشته ازاینکه خود دعاء نیز ازاسباب قضا وقدراست وامر بدعاء نیز ازهمانها است .

دیگر اینکه درست است که علم خداوند بهرچه تعلق گرفته همان شود ولی این مانع از دعا نیست واینکه امام علیه‌السلام اورا ازاین گفتار نهی فرموده یعنی نهی ازاینست که این کلام را (که درجای خود صحیح است) مانع از دعاء قرار ندهی که سبب اعتقاد بربی‌فائده بودن دعای تو شود ، و حاصل جوابی که حضرت ازآن فرموده است بدووجه برگردد :

اول اینکه : دعا بخودی خود مطلوبست چون عبادت بزرگیست وبمقام بلندی انسانرا نزد خدایتعالی رساند که جز بوسیلهٔ دعا وزاری رسیدن بدان مقام ممکن نیست .

دوم اینکه مقدرات گاهی کم وزیاد میشود وبسا باشد که بواسطهٔ شرطی از میان برود مثلا در تقدیر خداوند عمر کسی سی سال گذشته است بشرط اینکه صلهٔ رحم نکند و اگر کرد شصت سال مقدر شده ، و روزیش در فلان روز بیکدرهم مقدر شده اگر دعا نکند وبیشتر درخواست نکند ، و اگر دعا و درخواست کرد دو درهم مقدر شده وهمچنین سایر چیزها ، وحاصل اینکه برای وجود تمام کاینات وعدم آنها شرائط واسبابی است وخدای سبحان نخواسته است کارها را بدون اسباب انجام دهد ، وازجملهٔ اسباب برای برخی ازچیزها دعا است که اگر دعا نکند آن چیز بدو داده نشود ؟

واما علم خداوند پس آن تابع معلوم است و علت پیدایش چیزی نگردد ، و قضا و قدر حتمی و لازم بستند وگرنه ثواب و عقاب وامر ونهی باطل گردند چنانچه ازامیرالمؤمنین علیه‌السلام گذشت ، سپس کلامی ز غزالی و دیگران دراینباره نقل کند که ایراد آن ازوضع وشرح وترجمهٔ ما بیرون است .

٤ - حُمَيْدُ بْنُ زِيَادٍ، عَنِ الْخَشَّابِ، عَنِ ابْنِ بَقَّاحٍ، عَنْ مُعَاذٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ جُمَيْعٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: مَنْ لَمْ يَسْأَلِ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ فَضْلِهِ [فَقَدِ] افْتَقَرَ.

٥ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: سَمِعْتُهُ يَقُولُ: ادْعُ وَلَا تَقُلْ: قَدْ فُرِغَ مِنَ الْأَمْرِ، فَإِنَّ الدُّعَاءَ هُوَ الْعِبَادَةُ إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ: «إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ» وَقَالَ: «ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ».

﴿٢٠٥٥﴾ - ٦ - أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِالْجَبَّارِ، عَنِ ابْنِ أَبِي نَجْرَانَ، عَنْ سَيْفٍ التَّمَّارِ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ: عَلَيْكُمْ بِالدُّعَاءِ فَإِنَّكُمْ لَا تُقَرَّبُونَ بِمِثْلِهِ وَلَا تَتْرُكُوا صَغِيرَةً لِصِغَرِهَا أَنْ تَدْعُوا بِهَا، إِنَّ صَاحِبَ الصَّغَارِ هُوَ صَاحِبُ الْكِبَارِ.

٧ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنِ الْحُسَيْنِ سَعِيدٍ، عَنِ النَّضْرِ بْنِ سُوَيْدٍ

---

٤ - و نیز حضرت صادق علیه السلام فرمود: هر که از فضل خدای عزوجل درخواست نکند نیازمند وفقیر گردد.

٥ - حماد بن عیسی گوید: شنیدم از حضرت صادق علیه السلام که میفرمود: دعا کن و مگو کار ازکار گذشته است زیرا دعا همان عبادت است و خدای عزوجل فرماید: «آنانکه ازعبادت من تکبرورزند زود است که سرافکنده بدوزخ درآیند» (سورهٔ مؤمن آیهٔ ٦٠) ونیز فرموده‌است: «مرا بخوانید تا اجابت کنم» (این آیه نیز اول همان آیه پیشین است).

شرح - مجلسی (ره) گوید: مقصود اینست که چنانچه پیش گفته شد دعا بخودی خود عبادت‌است زیرا دراین آیه آنرا عبادت دانسته وخدای تعالی بدان فرمان داده پس بر فرض که باجابت نیز نرسد بخاطر اطاعت امراو بایدانجام شودمانند سایرعبادات، وترك آن موجب خواری وکوچکی و ورود در دوزخ‌است چنانچه آیه بر آن دلالت دارد، علاوه بر اینکه خدای سبحان وعدهٔ اجابت فرموده ودروعدهٔ خویش تخلف نورزد، واین مطلب با تقدیرهم منافات ندارد، زیرا دعا نیز مقدراست وفایده‌ای هم که برآن مترتب شود مقدر گردیده است.

٦ - سیف تمار گوید: شنیدم ازحضرت صادق علیه السلام که میفرمود: بر شما باد به (ملازمت) دعاء، زیرا بهیچ چیزمانندآن بخدا نزدیك نشوید، وهیچ حاجت کوچکی را بخاطر کوچکیش رها نکنید ازاینکه برای آن بدرگاه خداوند دعا کنید، زیرا آنکس که حاجات کوچك بدست اوست همان کس است که حاجات بزرك در اختیاراوست.

شرح - یعنی نپندارید که کارهای کوچك بدون تقدیر خداوند انجام‌شود بلکه تمامی کارها از کوچك وبزرگ بدست اواست.

٧ - ونیز آنحضرت علیه السلام فرمود: دعاء همان عبادتی است که خدای عزوجل فرموده است

عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ سُلَيْمَانَ ، عَنْ عُبَيْدِ بْنِ زُرَارَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ رَجُلٍ قَالَ : قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام : الدُّعَاءُ هُوَ الْعِبَادَةُ الَّتِي قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : «إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي..» الْآيَةَ ادْعُ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ وَلَا تَقُلْ : إِنَّ الْأَمْرَ قَدْ فُرِغَ مِنْهُ .

قَالَ زُرَارَةُ : إِنَّمَا يَعْنِي لَا يَمْنَعُكَ إِيمَانُكَ بِالْقَضَاءِ وَ الْقَدَرِ أَنْ تُبَالِغَ بِالدُّعَاءِ وَ تَجْتَهِدَ فِيهِ - أَوْ كَمَا قَالَ -

٨ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيِّ ، عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام : أَحَبُّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللهِ عَزَّ وَ جَلَّ فِي الْأَرْضِ الدُّعَاءُ وَأَفْضَلُ الْعِبَادَةِ الْعَفَافُ ، قَالَ : وَكَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام رَجُلًا دَعَّاءً .

(بَابُ)

☆(أَنَّ الدُّعَاءَ سِلَاحُ الْمُؤْمِنِ)☆

١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ فَضَالَةَ بْنِ أَيُّوبَ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : الدُّعَاءُ سِلَاحُ الْمُؤْمِنِ وَعَمُودُ الدِّينِ وَنُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ .

٢ - وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام : الدُّعَاءُ مَفَاتِيحُ النَّجَاحِ وَمَقَالِيدُ الْفَلَاحِ

« همانا آنانکه از عبادت من تکبر ورزند » تا آخر آیه . خدای را بخوان (و دعا کن) و مگو کار گذشته است .

زراره گوید : مقصود آنحضرت اینست که عقیدهٔ تو بقضا و قدر جلو گیر تو نشود از اصرار در دعا و کوشش در آن - یا (آنکه زراره کلامی) مانند این گفت - .

٨ - ونیز امام صادق علیه السلام فرمود : امیرالمؤمنین علیه السلام فرماید : محبوبترین کار ها در (روی) زمین برای خدای عزوجل دعااست ، و بهترین عبادت پرهیز کاری وپارسائی است وامیرالمؤمنین علیه السلام مردی بود که بسیار دعا میکرد .

☆ (باب) ☆

(اینکه دعا سلاح مؤمن است)

١ - امام صادق علیه السلام فرمود : رسولخدا (ص) فرموده : دعاء سلاح مؤمن وستون دین ونور آسمانها وزمین است .

٢ - و نیز فرمود : امیر المؤمنین علیه السلام فرموده : دعاء کلیدهای نجات و گنجینه‌های

وَخَيْرُ الدُّعاءِ ما صَدَرَ عَنْ صَدْرٍ نَقِيٍّ وَقَلْبٍ تَقِيٍّ ، وَفِي الْمُناجاةِ سَبَبُ النَّجاةِ وَبِالْإِخْلاصِ يَكُونُ الْخَلاصُ فَإِذَا اشْتَدَّ الْفَزَعُ فَإِلَى اللهِ الْمَفْزَعُ .

﴿٣٠٦٠﴾ - ٣ - وَبِإِسْنادِهِ قالَ: قالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله: أَلا أَدُلُّكُمْ عَلى سِلاحٍ يُنْجِيكُمْ مِنْ أَعْدائِكُمْ وَيُدِرُّ أَرْزاقَكُمْ؟ قالُوا : بَلى ، قالَ : تَدْعُونَ رَبَّكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهارِ ، فَإِنَّ سِلاحَ الْمُؤْمِنِ الدُّعاءُ .

٤ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيادٍ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيِّ ، عَنِ ابْنِ الْقَدّاحِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : قالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام : الدُّعاءُ تُرْسُ الْمُؤْمِنِ وَ مَتى تُكْثِرْ قَرْعَ الْبابِ يُفْتَحْ لَكَ .

٥ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ ابْنِ فَضّالٍ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحابِنا ، عَنِ الرِّضا عليه السلام أَنَّهُ كانَ يَقُولُ لِأَصْحابِهِ : عَلَيْكُمْ بِسِلاحِ الْأَنْبِياءِ ، فَقِيلَ : وَما سِلاحُ الْأَنْبِياءِ ؟ قالَ: الدُّعاءُ .

٦ - عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ الْمُغِيرَةِ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْبَجَلِيِّ قالَ : قالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : إِنَّ الدُّعاءَ أَنْفَذُ مِنَ السِّنانِ .

٧ - عَنْهُ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ سِنانٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : الدُّعاءُ أَنْفَذُ مِنَ السِّنانِ الْحَدِيدِ .

رستگاریست ، و بهترین دعاء آن دعائیست که از سینهٔ پاك و دلی پرهیز کار بر آید ، و وسیلهٔ نجات در مناجات است ، و خلاصی باخلاص آید ، و چون فزع و بی تابی سخت شود مفزع و پناه گاه خدا است .

٣- ونیز فرمود : پیغمبر (ص) فرمود : آیاشما رابسلاحی راهنمائی نکنم که شما رااز دشمنان رهائی دهد وروزی شماها را فراوان سازد ؟ عرضکردند : چرا ، فرمود : پروردگارتانرا درشب وروز بخوانید زیرا سلاح مؤمن دعا است .

٤- ونیز آنحضرت علیه السلام فرمود : امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود : دعا سپر مؤمن است ،وهرگاه بسیار دری را کوبیدی بروی تو باز شود .

٥- حضرت رضا علیه السلام همیشه باصحاب خودمیفرمود : برشما بادباسلحهٔ پیمبران باوعرض شد :اسلحهٔ پیمبران چیست ؟ فرمود : دعاء است .

٦- حضرت صادق علیه السلام فرمود : دعاء از نیزه نافذتر است .

٧- ونیز آنحضرت علیه السلام فرمود : دعا ازنیزهٔ تیز نافذتر است .

((باب))
(انّ الدّعاء يردّ البلاء والقضاء)

٣٠٦٥ - ١ - عليّ بن إبراهيم، عن أبيه، عن ابن أبي عمير، عن حمّاد بن عثمان قال: سمعته يقول: إنّ الدّعاء يردّ القضاء ينقضه كما ينقض السّلك وقد أبرم إبراماً.

٢ - عنه، عن أبيه، عن ابن أبي عمير، عن هشام بن سالم، عن عمر بن يزيد قال: سمعت أبا الحسن عليه السلام يقول: إنّ الدّعاء يردّ ما قد قدّر ومالم يقدّر، قلت وما قد قدّر عرفته فما لم يقدّر؟ قال: حتّى لا يكون.

٣ - أبو عليّ الأشعريّ، عن محمّد بن عبد الجبّار، عن صفوان، عن بسطام الزّيّات، عن أبي عبد الله عليه السلام قال: إنّ الدّعاء يردّ القضاء وقد نزل من السّماء وقد أبرم إبراماً.

٤ - محمّد بن يحيى، عن [أحمد بن] محمّد بن عيسى، عن أبي همّام إسماعيل بن همّام، عن الرّضا عليه السلام قال: قال عليّ بن الحسين عليهما السلام: إنّ الدّعاء والبلاء ليتراقفان إلى يوم القيامة، إنّ الدّعاء ليردّ البلاء وقد أبرم إبراماً

(باب)
(اینکه دعا بلا وقضا را دفع میکند)

١ - حماد بن عثمان گوید: شنیدم که میفرمود: همانا دعاء قضا را برمیگرداند، وآنرا از هم واتابد وبزند چنانچه رشتهٔ نخ اگر چه بسختی تابیده شده باشد از هم باز شود.

٢ - عمر بن یزید گوید: ازحضرت ابی الحسن (کاظم) علیه السلام شنیدم که میفرمود: همانا دعاء برمیگرداند آنچه رامقدر شده وآنچه رامقدر نشده، عرضکردم: مقدرشده رادانستم مقدر نشده کدام هست؟ فرمود: تا اینکه تقدیری در بارهٔ آن نشود.

شرح - یعنی دعاء جلو تقدیر را میگیرد وبداء حاصل گردد.

٣ - حضرت صادق علیه السلام فرمود: دعا برگرداند قضائیکه ازآسمان نازل گردیده وبسختی ابرام شده (ومحکم گردیده) است.

٤ - حضرت رضا علیه السلام فرمود: علی بن الحسین علیهما السلام فرموده: همانا دعا و بلاء تا روز قیامت باهم رفاقت کنند، وهمانا دعاء برگرداند بلاء راکه بسختی ابرام شده است.

توضیح - مجلسی (ره) گوید: در بعضی ازنسخ «لیتواقفان» بجای «لیترافقان» ضبط شده وآن ظاهرتراست یعنی باهم مبارزه ومخاصمه کنند. وتأییدکند آنرا آنچه عامه ازپیغمبر (ص) نقل کنند که فرمود: دعاء بلاء را دیدار کند پس در هوا با هم بجدال برخیزند.

٥ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْوَشَّاءِ ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ عليه السلام قَالَ : كَانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام يَقُولُ : الدُّعَاءُ يَدْفَعُ الْبَلَاءَ النَّازِلَ وَمَا لَمْ يَنْزِلْ .

﴿٣٠٧٠﴾ - ٦ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ حَرِيزٍ ، عَنْ زُرَارَةَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : قَالَ لِي : أَلَا أَدُلُّكَ عَلَى شَيْءٍ لَمْ يَسْتَثْنِ فِيهِ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله ؟ قُلْتُ : بَلَى قَالَ: الدُّعَاءُ يَرُدُّ الْقَضَاءَ وَقَدْ أُبْرِمَ إِبْرَاماً - وَضَمَّ أَصَابِعَهُ - .

٧ - الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْوَشَّاءِ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ سِنَانٍ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عليه السلام : يَقُولُ : الدُّعَاءُ يَرُدُّ الْقَضَاءَ بَعْدَ مَا أُبْرِمَ إِبْرَاماً ، فَأَكْثِرْ مِنَ الدُّعَاءِ فَإِنَّهُ مِفْتَاحُ كُلِّ رَحْمَةٍ وَنَجَاحُ كُلِّ حَاجَةٍ وَلَا يُنَالُ مَا عِنْدَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ إِلَّا بِالدُّعَاءِ وَإِنَّهُ لَيْسَ بَابٌ يُكْثَرُ قَرْعُهُ إِلَّا يُوشِكُ أَنْ يُفْتَحَ لِصَاحِبِهِ .

٨ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ أَبِي وَلَّادٍ قَالَ : قَالَ أَبُو الْحَسَنِ مُوسَى عليه السلام عَلَيْكُمْ بِالدُّعَاءِ فَإِنَّ الدُّعَاءَ لِلَّهِ وَالطَّلَبَ إِلَى اللهِ يَرُدُّ الْبَلَاءَ وَقَدْ قُدِّرَ وَقُضِيَ وَلَمْ يَبْقَ إِلَّا إِمْضَاؤُهُ ، فَإِذَا دُعِيَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ وَسُئِلَ صُرِفَ الْبَلَاءُ صَرْفَةً

٩ - الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، رَفَعَهُ ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ : قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام : إِنَّ اللهَ عَزَّ وَ

٥- و نیز ازحضرت رضا عليه السلام از آنحضرت عليه السلام حدیث شده که فرمود : دعا بلائی راکه نازل شده وآنچه نازل نشده دفع کند .

٦- زراره گوید : حضرت باقر عليه السلام بمن فرمود : آیا تورا راهنمائی نکنم بچیزی که رسولخدا (ص) درآن استثناء نزده (وچیزی رااز آن بیرون نکرده)؟ عرضکردم : چرا ، فرمود : دعاء است که برگرداند قضاء مبرم را که بسختی محکم شده - و (برای تشبیه و بیان مطلب) انگشتانش رابهم چسباند - (یعنی شدت ابرام آن مانند این انگشتان چسبیدهٔ بهم باشد) .

٧- عبدالله بن سنان گوید : شنیدم حضرت صادق عليه السلام میفرمود: دعاء قضاء مبرم شده را برگرداند، پس بسیار دعا کن که آن کلید هر رحمت و پیروزی در هر حاجت است ، و بآنچه نزد خدای عز وجل است نتوان رسید جز بوسیلهٔ دعا ، و هیچ دری بسیار کوبیده نشود جز این که امید بباز شدن آن نزدیك شود .

٨- ابوولاد گوید : حضرت موسی بن جعفر علیهما السلام فرمود : برشما باد (که ملازمت کنید) بدعا ، زیرا دعاء بدرگاه خدا و خواستن از او ، بر گرداند بلائی را که مقدر شده و حکم بدان شده ، و جز اجرای آن چیزی نمانده ، پس چون خدای عز وجل خوانده شد و از او در خواست شد یکباره بلا را بگرداند .

٩- حضرت صادق عليه السلام فرمود : خدای عزوجل هر آینه دفع کند بوسیلهٔ دعاء آنچه را که میداند

جَلَّ لَيَدْفَعُ بِالدُّعَاءِ الْأَمْرَ الَّذِي عَلِمَهُ أَنْ يُدْعَى لَهُ فَيَسْتَجِيبُ وَلَوْلَا مَا وُفِّقَ الْعَبْدُ مِنْ ذَلِكَ الدُّعَاءِ لَأَصَابَهُ مِنْهُ مَا يَجُثُّهُ مِنْ جَدِيدِ الْأَرْضِ .

﴿ بَابٌ ﴾

☆(أَنَّ الدُّعَاءَ شِفَاءٌ مِنْ كُلِّ دَاءٍ)☆

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ أَسْبَاطِ بْنِ سَالِمٍ ، عَنْ عَلَاءِ بْنِ كَامِلٍ قَالَ : قَالَ لِي أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام : عَلَيْكَ بِالدُّعَاءِ فَإِنَّهُ شِفَاءٌ مِنْ كُلِّ دَاءٍ .

﴿ بَابٌ ﴾

☆(أَنَّ مَنْ دَعَا اسْتُجِيبَ لَهُ)☆

﴿٣٠٧٥﴾ - ١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَيْمُونٍ الْقَدَّاحِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام : قَالَ : الدُّعَاءُ كَهْفُ الْإِجَابَةِ كَمَا أَنَّ السَّحَابَ كَهْفُ الْمَطَ

اگر برای آن دعاء شود اجابت خواهد کرد ، واگر نبود که بنده باین دعا موفق شود باو بلائی میرسید که اورا از روی زمین بردارد .

شرح - مجلسی (ره) پس از تجزیه و ترکیب قسمتی از حدیث کلامی گوید : که حاصلش اینست که خدای سبحان دفع کند بلائی را که بنده مستحق نزول آن گشته ، هرگاه بداند که آن بنده پس از این برای برطرف شدن آن دعا میکند ، پس آن بلا را نازل نکند بخاطر آن دعائی که پس ازاین ازآن بنده سرزند ، پس دعا پیش از وقوعش در دفع بلا اثر کند .

☆(باب)☆

(اینکه دعا شفاء ودرمان هر دردی است)

١ - علاء بن کامل گوید : حضرت صادق علیه السلام بمن فرمود : برتو باد بدعاء زیرا آن درمان هردردی است .

☆ (باب) ☆

(اینکه هر که دعا کند مستجاب گردد)

١ - حضرت صادق علیه السلام فرمود : دعا مخزن و گنجینهٔ اجابت است چنانچه ابر مخزن باران است .

شرح - مجلسی (ره) گوید : « الدعاء کهف الاجابة » یعنی مخزن ومحل ومنطقهٔ اجابت است چنانچه

٢ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيِّ ، عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : مَا أَبْرَزَ عَبْدٌ يَدَهُ إِلَى اللهِ الْعَزِيزِ الْجَبَّارِ إِلَّا اسْتَحْيَا اللهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يَرُدَّهَا صِفْراً حَتَّى يَجْعَلَ فِيهَا مِنْ فَضْلِ رَحْمَتِهِ مَا يَشَاءُ ، فَإِذَا دَعَا أَحَدُكُمْ فَلَا يَرُدُّ يَدَهُ حَتَّى يَمْسَحَ عَلَى وَجْهِهِ وَ رَأْسِهِ .

ابر محل ومظنهٔ باران است .... تا اینکه گوید : وگفته شده : اینکه تشبیه بابر فرموده اشاره باینست که ابر محل باران است جز اینکه روی نبودن مصلحت گاهی باران نبارد، دعا نیز این چنین است که گاهی روی نبودن مصلحت در دنیا مستجاب نگردد ولی در آخرت عوض آن را بدهند .

٢ - حضرت صادق عليه السلام فرمود : هیچ بنده‌ای دست بدرگاه خدای عزیز جبار نگشاید جز اینکه خدای عزوجل شرم کند که آنرا تهی بازگرداند تا اینکه از فضل رحمت خود در آن بنهد ، پس هر گاه یکی از شماها دعا کرد دستش را برنگرداند تا آنرا بسروروی خود بکشد .

شرح - مجلسی (ره) گوید : شرم و حیاء گرفتگی نفس است از کار بد بخاطر بیم نکوهش و چون بخدای تعالی نسبت داده شود مقصود از آن لازمه آن است که ترك باشد یعنی خدا آن کار را نکند.... تا آنکه گوید :

ودر اینجا شبهه‌ایست که باید آنرا دفع کنیم وبخاطر بسیاری از مردم بیاید وآن اینست : که چگونه خدای سبحان وعدهٔ اجابت داده وخلف وعدهٔ او محال است وگذشته آیات و روایات بسیاری دراین باره آمده ، ودروغ از خدای تعالی و حجت‌های او علیهم السلام ممتنع است (پس چگونه است که بسیاری از دعاها باجابت نرسد) ؟

وجواب از این اعتراض را ممکن است بچند وجه گفت :

اول : اینکه وعدهٔ خدا مشروط بمشیت است یعنی اگر بخواهم اجابت کنم وبهمین دلالت کند گفتارش که (درسورهٔ انعام آیه ٤١) فرماید : « و برطرف کند آنچه را بدرگاه اودعا کنید اگر بخواهد » .

دوم : اینکه مقصود از اجابت که خداوند وحجج او فرمودند لازمه آنست که آن توجه و استماع دعااست یعنی فوراً شنیده شود ومورد توجه قرار گیرد ولی دردادن آنچه را خواهد تأخیر کند تا باز اورا بخواند وآوازش بشنود چون آن را دوست دارد .

سوم : اینکه اجابت مشروط بمصلحت وخیر بودن برای دعاکننده است زیرا خدای حکیم بدلخواه بندگان از آنچه خیر وصلاح آنهااست دست برندارد .

چهارم : لازم نیست اجابت دعا فوری باشد وممکن است دعا مستجاب شده باشد ولی ظهور آثار آن روی پاره‌ای از مصالح بمدت زیادی تأخیر افتد ، چنانچه درتفسیر گفتار خدای تعالی : « قد اجیبت دعوتکما » که خدا بموسی وهارون که دعاکردند پروردگارا اموال ایشان را تباه سازد .. خطاب فرمود: « که همانا مستجاب شد دعای شما » (سورهٔ یونس آیه ٨٩) حدیث شده که فرمودند : میان این خطاب و

﴿ بَابُ إِلْهَامِ الدُّعَاءِ ﴾

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ قَالَ : قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام : هَلْ تَعْرِفُونَ طُولَ الْبَلَاءِ مِنْ قِصَرِهِ ؟ قُلْنَا : لَا ، قَالَ : إِذَا أَلْهَمَ أَحَدَ[كُمْ] الدُّعَاءَ عِنْدَ الْبَلَاءِ فَاعْلَمُوا أَنَّ الْبَلَاءَ قَصِيرٌ .

٢ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ أَبِي وَلَّادٍ قَالَ : قَالَ أَبُو الْحَسَنِ مُوسَى عليه السلام : مَا مِنْ بَلَاءٍ يَنْزِلُ عَلَى عَبْدٍ مُؤْمِنٍ فَيُلْهِمُهُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ الدُّعَاءَ إِلَّا كَانَ كَشْفُ ذَلِكَ الْبَلَاءِ وَشِيكاً وَمَا مِنْ بَلَاءٍ يَنْزِلُ عَلَى عَبْدٍ مُؤْمِنٍ فَيُمْسِكُ عَنِ الدُّعَاءِ إِلَّا كَانَ ذَلِكَ الْبَلَاءُ طَوِيلاً فَإِذَا نَزَلَ الْبَلَاءُ فَعَلَيْكُمْ بِالدُّعَاءِ وَالتَّضَرُّعِ إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ .

(بَابُ)

﴿التَّقَدُّمِ فِي الدُّعَاءِ﴾

١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : مَنْ تَقَدَّمَ فِي الدُّعَاءِ اسْتُجِيبَ لَهُ إِذَا نَزَلَ بِهِ الْبَلَاءُ ، وَ قَالَتِ الْمَلَائِكَةُ :

میان غرق فرعون ونابودی او وپیروانش(که برای آن دعا کرده بودند)چهل‌سال طول کشید ...
(مترجم گوید : مجلسی (ره) وجوه دیگری نیز ذکر کرده که بهمین چهار وجه اکتفاء شد) .

﴿ باب)﴾

(اینکه برای دعا بمؤمن الهام شود)

١ ـ هشام بن سالم گوید : حضرت صادق عليه السلام فرمود : آیا طولانی بودن بلارا از کوتاهی آن می‌شناسید (ومیفهمید چه بلائی طولانی وچه بلائی کوتاه‌است) ؟ عرضکردیم : نه ، فرمود چون درهنگام بلاء بکسی [از شما] الهام شدکه دعاکند بدانیدکه بلاء کوتاه است (ومدت آن سپری شده) .

٢ ـ ابو ولاد گوید : حضرت موسی بن‌جعفرعلیهماالسلام‌فرمود : هیچ بلائی بر بندهٔ مؤمن‌نازل‌نشود که خدای عز وجل بدو الهام دعاکند ، جز اینکه بزودی‌آن بلا برطرف شود ، وهیچ بلائی بربندهٔ‌مؤمن نازل نگرددکه از دعاکردن خود داری‌کند جز اینکه آن بلا طولانی است ، پس هرگاه بلا نازل شد برشما باد که بدرگاه خدای عزوجل دعا وزاری‌کنید .

﴿باب﴾

(پیش افتادن در دعا)

١ ـ حضرت صادق عليه السلام فرمود : هرکه دردعاپیش‌افتد (یعنی همیشه دعا میکند واختصاص بهنگام

صَوْتٌ مَعْرُوفٌ، وَلَمْ يُحْجَبْ عَنِ السَّمَاءِ وَمَنْ لَمْ يَتَقَدَّمْ فِي الدُّعَاءِ لَمْ يُسْتَجَبْ لَهُ إِذَا نَزَلَ بِهِ الْبَلَاءُ، وَ قَالَتِ الْمَلَائِكَةُ: إِنَّ ذَا الصَّوْتَ لَا نَعْرِفُهُ

﴿٣٠٨٠﴾ - ٢- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ؛ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى، عَنِ ابْنِ سِنَانٍ، عَنْ عَنْبَسَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: مَنْ تَخَوَّفَ [مِنْ] بَلَاءٍ يُصِيبُهُ فَتَقَدَّمَ فِيهِ بِالدُّعَاءِ لَمْ يَرَهُ اللهُ عَزَّ وَ جَلَّ ذَلِكَ الْبَلَاءَ أَبَداً.

٣ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مِهْرَانَ، عَنْ مَنْصُورِ بْنِ يُونُسَ، عَنْ هَارُونَ بْنِ خَارِجَةَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام: قَالَ: إِنَّ الدُّعَاءَ فِي الرَّخَاءِ يَسْتَخْرِجُ الْحَوَائِجَ فِي الْبَلَاءِ.

٤ - عَنْهُ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى؛ عَنْ سَمَاعَةَ قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام: مَنْ سَرَّهُ أَنْ يُسْتَجَابَ لَهُ فِي الشِّدَّةِ فَلْيُكْثِرِ الدُّعَاءَ فِي الرَّخَاءِ.

٥ - عَنْهُ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ يَحْيَى، عَنْ رَجُلٍ؛ عَنْ عَبْدِ الْحَمِيدِ بْنِ غَوَّاصٍ الطَّائِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: كَانَ جَدِّي يَقُولُ: تَقَدَّمُوا فِي الدُّعَاءِ فَإِنَّ الْعَبْدَ إِذَا كَانَ دَعَّاءً فَنَزَلَ بِهِ الْبَلَاءُ فَدَعَا، قِيلَ: صَوْتٌ مَعْرُوفٌ، وَإِذَا لَمْ يَكُنْ دَعَّاءً فَنَزَلَ بِهِ بَلَاءٌ فَدَعَا، قِيلَ: أَيْنَ كُنْتَ قَبْلَ الْيَوْمِ.

رسیدن بلا ندارد) بلائی که باو برسد دعایش مستجاب شود ، وفرشتگان گویند : صدای آشنائی است وازبالا رفتن بآسمان ممنوع نگردد ، وکسی که پیشدستی بدعا نکند ، چون بلا باو برسد دعایش مستجاب نشود ، وفرشتگان گویند ما : این آوازرا نشناسیم .

۲ - ونیز آنحضرت علیه السلام فرمود : هر که از بلائی بترسد که بدو رسد وپیش از رسیدن آن بلادر بارهٔ (بر طرف شدن) آن دعا کند خدای عزوجل هرگز آن بلا را بدو ننمایاند .

۳ - ونیز آنحضرت علیه السلام فرمود : دعا درحال راحتی وآسایش نیازمندیهای درحال بلارا برمیآورد (یعنی گرفتاریهای آن زمان را برطرف میکند) .

٤ - ونیز آن حضرت علیه السلام فرمود : هر که را خوش آید (و خواهان است) که دعایش درحال سختی باجابت رسد باید درحال راحتی وآسایش بسیار دعا کند .

٥ - محمد بن مسلم گوید : حضرت صادق علیه السلام فرمود : جدم می‌فرمود : در دعا پیش‌دستی کنید (وپیش ازآنکه گرفتار شوید دعا کنید) زیراچون بنده‌ای بسیار دعا کند وبلائی باو رسد ودنبالش دعا کند گفته شود : آوازی آشنا است ، وچون بسیار دعا نکند (وپردعا نباشد) وبلائی باو رسد ودنبالش دعا کند بدو گفته شود : تا بامروز کجا بودی ؟ .

٦ - اَلْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْوَشَّاءِ ، عَمَّنْ حَدَّثَهُ ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الْأَوَّلِ عليه السلام قَالَ: كَانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام يَقُولُ : الدُّعَاءُ بَعْدَ مَا يَنْزِلُ الْبَلَاءُ لَا يُنْتَفَعُ [بِهِ] .

((بَابُ))

✡(الْيَقِينِ فِي الدُّعَاءِ)✡

﴿٣٠٨٥﴾ - ١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ سُلَيْمٍ الْفَرَّاءِ ، عَمَّنْ حَدَّثَهُ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : إِذَا دَعَوْتَ فَظُنَّ أَنَّ حَاجَتَكَ بِالْبَابِ .

﴿ بَابٌ ﴾

✡(الْإِقْبَالِ عَلَى الدُّعَاءِ)✡

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ سَيْفِ بْنِ عَمِيرَةَ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ عَمْرٍو قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ لَا يَسْتَجِيبُ دُعَاءً بِظَهْرِ قَلْبِ سَاهٍ فَإِذَا دَعَوْتَ فَأَقْبِلْ بِقَلْبِكَ ثُمَّ اسْتَيْقِنْ بِالْإِجَابَةِ .

---

٦ - حضرت موسیٰ بن جعفر علیهما السلام فرمود : همیشه علی بن الحسین علیهما السلام میفرمود : دعای بعد از رسیدن بلا سود ندارد .

توضیح - مجلسی (ره) گوید این روایت حمل شود براینکه پیش از آن عادت بدعا کردن نداشته ومقصود از سود نداشتن هم سود کامل است .

✡(باب)✡

(یقین داشتن (باجابت) درحال دعا)

١ - حضرت صادق علیه السلام فرمود : هرگاه دعا کردی گمان کن که حاجتت بردر خانه است .

شرح - مجلسی (ره) گوید : کلینی (ره) گمان را حمل بر یقین کرده وبمعنای یقین دانسته بقرینهٔ آنچه درحدیث (١) باب آینده بیاید ، وممکن است حمل برمعنای ظاهر خود آن که گمان است شود زیرا یقین باجابت مشکل است ، مگر اینکه گفته شود مقصود یقین بوعدهٔ اجابت باشد که خدا فرموده است ، در صورتیکه دعاء باشرائطش باشد .

✡(باب)✡

(اقبال (وروآوردن وتوجه) بدعا)

١ - سلیمان بن عمرو گوید : شنیدم حضرت صادق علیه السلام میفرمود : خدای عزوجل اجابت نکند دعائی که ازروی دل غافل باشد ، پس هرگاه دعا کردی بدل توجه کن ویقین داشته باش که اجابت شود .

٢ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيِّ ، عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ : لَا يَقْبَلُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ دُعَاءَ قَلْبٍ لَاهٍ ، وَ كَانَ عَلِيٌّ عليه السلام يَقُولُ : إِذَا دَعَا أَحَدُكُمْ لِلْمَيِّتِ فَلَا يَدْعُوَلَهُ وَقَلْبُهُ لَاهٍ عَنْهُ ، وَلَكِنْ لِيَجْتَهِدْ لَهُ فِي الدُّعَاءِ .

٣ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ ، عَنْ سَيْفِ بْنِ عَمِيرَةَ عَنْ سُلَيْمِ الْفَرَّاءِ ، عَمَّنْ ذَكَرَهُ ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِذَا دَعَوْتَ فَأَقْبِلْ بِقَلْبِكَ وَ ظُنَّ حَاجَتَكَ بِالْبَابِ .

٤ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مِهْرَانَ ، عَنْ سَيْفِ بْنِ عَمِيرَةَ ، عَمَّنْ ذَكَرَهُ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ لَا يَسْتَجِيبُ دُعَاءً بِظَهْرِ قَلْبٍ قَاسٍ .

﴿٣٠٩٠﴾ ٥ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ؛ عَنْ هِشَامِ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : لَمَّا اسْتَسْقَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسُقِيَ النَّاسُ حَتَّى قَالُوا : إِنَّهُ الْغَرَقُ ـ وَقَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله بِيَدِهِ وَرَدَّهَا : اللَّهُمَّ حَوَالَيْنَا وَلَا عَلَيْنَا قَالَ : فَتَفَرَّقَ السَّحَابُ ـ فَقَالُوا : يَا رَسُولَ اللهِ

---

٢ ـ حضرت صادق عليه السلام فرمود : امير المؤمنين صلوات الله عليه فرموده است : خداى عز وجل دعاى دل غافل وسرگرم بلهورا نپذيرد ، وعلى عليه السلام هميشه ميفرمود : هرگاه يكى از شماها براى مرده‌اى دعاكند ، در حالى كه دلش از او غافل است دعا نكند ، بلكه دردعاى براو كوشش كند (يعنى براستى از دل دعا كند) .

شرح ـ مجلسى (ره) گويد : اينكه تخصيص بمرده داده شده است براى اينستكه مرده بدعا نيازمند تر است ، يابراى آنستكه درميان مردم شايع شده ومعمول است كه براى سرسلامتى كه ميروند طبق معمول ومرسوم براى مرده دعامى كنند بدون اينكه توجه وتصميمى در دعا داشته باشند ومنظور امام عليه السلام اينست كه اين دعاى براى مرده نيست ـ ومعناى اول ظاهرتر است .

٣ ـ امام صادق عليه السلام فرمود : هرگاه دعا كردى بدل توجه كن و گمان كن كه حاجتت بردر خانه است .

٤ ـ ونيز آن حضرت عليه السلام فرمود : بدرستى كه خداى عزوجل اجابت نكند دعائى كه از روى دل سخت وباقساوت باشد .

٥ ـ ونيز آن حضرت عليه السلام فرمود : هنگاميكه رسولخدا (ص) طلب باران كرد و باران آمد تا جائى كه گفتند : غرق ميشويم ورسولخدا (ص) بدست مبارك اشاره كردوآنهارا برگرداند ، وگفت: خدايا باطراف ماباران را بفرست وبرما نفرست ، پس ابرها پراكنده شدند (وگرد شهر مدينه‌را حلقه‌وار گرفتند وباطراف مدينه باريدند ، اصحاب ومسلمانان) عرضكردند : اى رسولخدا يكبار ديگر نيز براى ماطلب

اسْتَسْقَيْتَ لَنافَلَمْ نُسْقَ ثُمَّ اسْتَسْقَيْتَ لَنافَسُقِينا ؟ قالَ : إِنّي دَعَوْتُ وَلَيْسَ لي فِي ذٰلِكَ نِيَّةٌ ثُمَّ دَعَوْتُ وَلِيَ فِي ذٰلِكَ نِيَّةٌ .

(بابُ)

(الإِلْحاحِ فِي الدُّعاءِ وَالتَّلَبُّثِ)

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ؛ عَنْ حُسَيْنِ بْنِ عَطِيَّةَ ، عَنْ عَبْدِالْعَزِيزِ الطَّوِيلِ قالَ: قالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : إِنَّ الْعَبْدَ إِذادَعالَمْ يَزَلِ اللهُ تَبارَكَ وَتَعالىٰ فِي حاجَتِهِ مالَمْ يَسْتَعْجِلْ.

مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيىٰ ؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسىٰ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ حُسَيْنِ بْنِ عَطِيَّةَ ، عَنْ عَبْدِالْعَزِيزِ الطَّوِيلِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام مِثْلَهُ .

٢ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيىٰ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسىٰ ، وَعَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، جَمِيعاً ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ هِشامِ بْنِ سالِمٍ وَحَفْصِ بْنِ الْبَخْتَرِيِّ وَغَيْرِهِما ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : إِنَّ الْعَبْدَ إِذاعَجَّلَ فَقامَ لِحاجَتِهِ يَقُولُ اللهُ تَبارَكَ وَ تَعالىٰ : أَما يَعْلَمُ عَبْدِي أَنِّي أَنَا اللهُ الَّذِي أَقْضِي

باران کردی ولی باران برما نبارید ودومین بار که طلب باران کردی برما بارید ؟ (این چگونه بود ؛) فرمود : من (دراولین بار که) دعا کردم تصمیم بدان نداشتم ، سپس که دعا کردم تصمیم داشتم .

شرح ـ فیض (ره) گوید : شاید آن حضرت (ص) دربار اول دراین که آیا طلب باران مصلحت است یانه مردد بوده است ولذا تصمیم برطلب آن دردعا نداشته است وفقط بخاطر دلخوشی اصحاب دعا کرده ولی دربار دوم چون مصلحت دیده است از روی تصمیم دل دعا کرده است .

(باب)

(پافشاری کردن واصرار دردعا وانتظار اجابت)

١ ـ حضرت صادق عليه السلام فرمود : همانا چون بنده دعا کند خدای تبارك وتعالی درکار حاجت اواست مادامیکه آن بنده شتاب نکند .

شرح ـ مجلسی (ره) گوید : یعنی مادامی که شتاب درآن را نخواهد که اگر تأخیر در اجابت آن شد نومید گردد ودرنتیجه از خداوند روگردان شود وپندارد که چون تأخیر در اجابت شده خداوند دعایش را مستجاب نفرماید ، یاممنای کلام حضرت علیه السلام اینست : مادامی که آن بنده در دعا شتاب نکند وبدان اعتنا نکرده وبدون پافشاری واصرار دراجابت آن بدنبال کار خود رود چنانچه ظاهر خبر دوم است .

٢ ـ ونیز آن حضرت علیه السلام فرمود : همانا بنده چون شتاب کند وبرای کار(های) خود برخیزد (وبدنبال کار خود رود) خدای تبارك وتعالی فرماید : آیا بندهٔ من نداند که براستی منم آن خدائی که

الْحَوَائِجَ؟ .

٣ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ سَيْفِ بْنِ عَمِيرَةَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَانَ ، عَنِ الْوَلِيدِ بْنِ عُقْبَةَ الْهَجَرِيِّ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عليه السلام يَقُولُ : وَاللهِ لَا يُفْلِحُ عَبْدٌ مُؤْمِنٌ عَلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ فِي حَاجَتِهِ إِلَّا قَضَاهَا لَهُ .

٤ - عَنْهُ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ الْحَجَّالِ ، عَنْ حَسَّانَ ، عَنْ أَبِي الصَّبَّاحِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ كَرِهَ إِلْحَاحَ النَّاسِ بَعْضِهِمْ عَلَى بَعْضٍ فِي الْمَسْأَلَةِ وَ أَحَبَّ ذَلِكَ لِنَفْسِهِ ، إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يُحِبُّ أَنْ يُسْأَلَ وَيُطْلَبَ مَا عِنْدَهُ .

(٣٠٩٥) ٥ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ . عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ حُسَيْنٍ الْأَحْمَسِيِّ ، عَنْ رَجُلٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : لَا وَاللهِ لَا يُفْلِحُ عَبْدٌ عَلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ إِلَّا اسْتَجَابَ اللهُ لَهُ .

٦ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيِّ ، عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : رَحِمَ اللهُ عَبْداً طَلَبَ مِنَ اللهِ عَزَّ وَ جَلَّ حَاجَةً فَأَلَحَّ فِي الدُّعَاءِ اسْتُجِيبَ لَهُ أَوْ لَمْ يُسْتَجَبْ [لَهُ] وَ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ : « وَأَدْعُو رَبِّي عَسَى أَلَّا أَكُونَ بِدُعَاءِ رَبِّي شَقِيّاً » .

حاجتهارا بر آورم .

توضیح - مجلسی (ره) گوید : « اذا عجل » یعنی درتعقیب نماز شتاب کند وآنرا واگذارد وباندك توجهی اکتفا کند وبرخیزد دنبال کار خود برود ، یا باندك دعائی اکتفا کند وبدنبال آن کاری که برای آن دعا کرده برود ، یامقصود همان باشد که درخبر سابق گفتیم .

٣ - ولیدبن عقبهٔ هجری گوید : شنیدم حضرت باقر علیه السلام فرمود : بخدا سوگند هیچ بنده‌ای در دعا پافشاری واصرار بدرگاه خدای عزوجل نکند جز اینکه حاجتش را برآورد .

٤ - حضرت صادق علیه السلام فرمود : همانا خدای عزوجل خوش ندارد که مردم درانجام حاجت بهمدیگر اصرار کنند ولی برای خودش آنرا دوست دارد ، خدای عزوجل دوست دارد که از اودرخواست شود وآنچه نزد اواست خواهش شود .

٥ - حضرت باقر علیه السلام فرمود : نه بخدا سوگند هیچ بنده‌ای بدرگاه خدای عزوجل اصرار نورزد جز اینکه خداوند دعایش را مستجاب کند .

٦ - حضرت صادق علیه السلام فرمود : رسولخدا (ص) فرمود : خدا رحمت کند بنده‌ای را که از خدای عزوجل حاجتی بخواهد ودردعای درباره آن پافشاری واصرار کند ، خواه اجابت شود وخواه اجابت نشود ، واین آیه را تلاوت فرمود (که ابراهیم علیه السلام فرماید :) « ودعا کنم بدرگاه پروردگار خود شاید بوسیلهٔ دعای پروردگارم تیره‌بخت نباشم » (سورهٔ مریم آیه ٤٨) .

﴿ بابٌ ﴾

✿(تَسْمِيَةِ الْحاجَةِ فِي الدُّعاءِ)✿

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ . عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ الْفَرّاءِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : إِنَّ اللهَ تَبارَكَ وَتَعالَى يَعْلَمُ ما يُرِيدُ الْعَبْدُ إِذا دَعاهُ وَلٰكِنَّهُ يُحِبُّ أَنْ تُبَثَّ إِلَيْهِ الْحَوائِجُ فَإِذا دَعَوْتَ فَسَمِّ حاجَتَكَ . وَفِي حَدِيثٍ آخَرَ قالَ : قالَ : إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَعْلَمُ حاجَتَكَ وَ ما تُرِيدُ وَلٰكِنْ يُحِبُّ أَنْ تُبَثَّ إِلَيْهِ الْحَوائِجُ .

(بابُ إِخْفاءِ الدُّعاءِ)

١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيىٰ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسىٰ ، عَنْ أَبِي هَمّامٍ إِسْماعِيلَ بْنِ هَمّامٍ ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرِّضا عليه السلام قالَ : دَعْوَةُ الْعَبْدِ سِرّاً دَعْوَةٌ واحِدَةٌ تَعْدِلُ سَبْعِينَ دَعْوَةً عَلانِيَةً .

توضیح ـ مجلسی(ره) گوید : حاصل معنای حدیث اینست که : برای تأخیر در اجابت اصرار را رها نکند واستشهاد بآیه برای آنست که ابراهیم علیه السلام اظهار امیدواری وبلکه اطمینان کرد زیرا لفظ «عسی» برای اثبات است باینکه دعا بدرگاه خداوند موجب عدم شقاوت او گردد .... ومحتمل است که در کلام تقدیری باشد یعنی پس ازپافشاری واصرار راضی شود چه باجابت رسد وچه نرسد و دنبالش برخداوند اعتراض نکند وبدگمان باو نشود پس استشهاد بآیه باینست که حمل شود براین معنا که : «امید است که دعای من سبب شقاوت و تیره بختی من نگردد» . و محتمل است که ذکر آیهٔ شریفه فقط بخاطر بیان فضیلت دعا باشد .

✿ (باب) ✿

(نام بردن حاجت دردعا)

١ ـ ابوعبدالله فرماگوید : حضرت صادق علیه السلام فرمود : خدای تبارك وتعالی میداند که بنده‌اش چه میخواهد هرگاه بدرگاهش دعا کند ، لیکن دوست دارد که حاجتها بدرگاهش شرح داده شود پس هرگاه دعا کردی حاجتترا نام ببر .

ودرحدیث دیگری گوید : که فرمود : خدای عزوجل حاجت تورا میداند ونیز داند که تو چه خواهی ولی دوست دارد که حاجتهای (خودرا) بدرگاه اوشرح دهی .

✿(باب)✿

(پنهان کردن دعا)

١ ـ حضرت رضا علیه السلام فرمود : دعای بنده درپنهانی یك دعایش برابر باهفتاد دعای آشکاراست.

وَفِي رِوَايَةٍ أُخْرَى : دَعْوَةٌ تُخْفِيهَا أَفْضَلُ عِنْدَاللهِ مِنْ سَبْعِينَ دَعْوَةً تُظْهِرُهَا .

((بَابٌ))

✡(الْأَوْقَاتِ وَالْحَالَاتِ الَّتِي تُرْجَى فِيهَا الْإِجَابَةُ)✡

١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ خَالِدٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ إِبْرَاهِيمَبْنِ أَبِي الْبِلَادِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ زَيْدٍ الشَّحَّامِ قَالَ : قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : اطْلُبُوا الدُّعَاءَ فِي أَرْبَعِ سَاعَاتٍ : عِنْدَهُبُوبِ الرِّيَاحِ وَزَوَالِ الْأَفْيَاءِ وَنُزُولِ الْقَطْرِ وَأَوَّلِ قَطْرَةٍ مِنْ دَمِ الْقَتِيلِ الْمُؤْمِنِ فَإِنَّ أَبْوَابَ السَّمَاءِ تُفْتَحُ عِنْدَ هٰذِهِ الْأَشْيَاءِ .

﴿٣١٠٠﴾ ٢ - عَنْهُ ، عَنْ أَبِيهِ وَغَيْرُهُ ، عَنِ الْقَاسِمِبْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِي الْعَبَّاسِ فَضْلِ الْبَقْبَاقِ قَالَ : قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : يُسْتَجَابُ الدُّعَاءُ فِي أَرْبَعَةِ مَوَاطِنَ : فِي الْوَتْرِ وَبَعْدَ الْفَجْرِ وَبَعْدَ الظُّهْرِ وَبَعْدَ الْمَغْرِبِ .

٣ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ :

ودر حديث ديگر است كه : يك دعائى كه در پنهانى كنى بهتر است نزد خداوند از هفتاد دعا كه آشكار كنى .

شرح ـ مجلسى (ره) گويد : اين دوحديث دلالت كند براينكه پنهان كردن دعا بهتر از آشكار كردن آنست ، واينكه يك دعاى در پنهانى برابراست يا بهتر است از هفتاد دعاى آشكار در صورتى كه آشكاركردن آن مشوب برياء وسمعه نباشد وگرنه ميان آنها نسبتى نيست .

و اما جمع ميان اين اخبار وآنچه روايت شده استاز اينكه مستحب است اجتماع دردعا پس ازاين بحث در آن بيايد انشاءالله تعالى .

✡(باب)✡

(اوقات وحالاتيكه اميد اجابت دعا درآنها رود)

١ ـ حضرت صادق عليه السلام فرمود : دعارا در چهار هنگام بخوانيد : هنگام وزيدن بادها ، و (گاه) برطرفشدن سايه‌ها (يعنى هنگام ظهر) ، و (نزد) فرو شدن باران ، و(هنگام) ريخته شدن اولين قطره خون مؤمن (درجهاد ياغير آن) زيرا دراين چيزها درهاى آسمان باز شود .

٢ ـ ونيز آن حضرت عليه السلام فرمود : دعا درچهار جاه باجابت رسد : درنماز وتر ، وبعد از سپيده‌دم ، وبعد از ظهر ، وبعد از مغرب .

توضيح : مجلسى (ره) گويد : ظاهر اينست كه در سه مورد اخير بعد از نمازهاى اين اوقاتاست نه بعد از دخول اوقات . (مترجم گويد : وجهى براى اين استظهار بنظر نرسيد ، والله اعلم) .

٣ـ حضرت صادق عليه السلام فرمود : اميرالمؤمنين عليه السلام فرموده است : دعارا درچهارجا غنيمتشماريد :

قالَ أَميرُ الْمُؤْمِنينَ عليه السلام : اغْتَنِموا الدُّعاءَ عِنْدَ أَرْبَعٍ : عِنْدَ قِراءَةِ الْقُرْآنِ وَعِنْدَالْأَذانِ ، وَعِنْدَنُزُولِ الْغَيْثِ ، وَعِنْدَالْتِقاءِ الصَّفَّيْنِ لِلشَّهادَةِ .

٤ - عَلِيُّ بْنُ إِبْراهيمَ ، عَنْ أَبيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبي عُمَيْرٍ ، عَنْ جَميلِ بْنِ دَرّاجٍ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ عَطاءٍ ، عَنْ أَبي جَعْفَرٍ عليه السلام قالَ : كانَ أَبي إِذا كانَتْ لَهُ إِلَى اللهِ حاجَةٌ طَلَبَها في هٰذِهِ السّاعَةِ ، يَعْني زَوالَ الشَّمْسِ .

٥ - عَنْهُ ، عَنْ أَبيهِ ، عَنْ حَمّادِ بْنِ عيسىٰ ، عَنْ حُسَيْنِ بْنِ الْمُخْتارِ ، عَنْ أَبي بَصيرٍ ، عَنْ أَبي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : إِذا رَقَّ أَحَدُكُمْ فَلْيَدْعُ ، فَإِنَّ الْقَلْبَ لا يَرِقُّ حَتّىٰ يَخْلُصَ .

٦ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خالِدٍ ، عَنْ شَريفِ بْنِ سابِقٍ ، عَنِ الْفَضْلِ بْنِ أَبي قُرَّةَ ، عَنْ أَبي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : قالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم : خَيْرُ وَقْتٍ دَعَوْتُمُ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ فيهِ الْأَسْحارُ ، وَتَلا هٰذِهِ الْآيَةَ في قَوْلِ يَعْقُوبَ عليه السلام : «سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبّي» [و] قالَ : أَخَّرَهُمْ إِلَى السَّحَرِ .

﴿٣١٠٥﴾ ٧ - الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِسْحاقَ ، عَنْ سَعْدانَ بْنِ مُسْلِمٍ ، عَنْ مُعاوِيَةَ بْنِ عَمّارٍ ، عَنْ أَبي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : كانَ أَبي إِذا طَلَبَ الْحاجَةَ طَلَبَها عِنْدَ زَوالِ الشَّمْسِ فَإِذا أَرادَ ذٰلِكَ

نزد قرائت قرآن ، ونزد گفتن أذان ، ونزد آمدن باران ، ونزد برخورد كردن دوصف (از مؤمنين وكفار) برای قتال .

٤ - حضرت باقر عليه السلام فرمود : پدرم هرزمان بدرگاه خداوند حاجتی داشت در اين ساعت آن را ميخواست - يعنی هنگام زوال خورشيد - (و اول ظهر كه خورشيد از ميانهٔ آسمان بطرف مغرب متمايل شود) .

٥ - حضرت صادق عليه السلام فرمود : هرگاه دل يكی از شما رقت كرد (ونرم شد) درآنحال دعا كند ، زيرا دل تا پاك نشود رقت نكند .

شرح - مجلسی (ره) گويد : رقت ضد قساوت است و نشانهٔ رقت دل گريه است ، وحاصل اينكه رقت نشانهٔ پاكی دل از دغلی و حسد و افكار باطله و خيالاتی است كه انسانرا از توجه بخدای تعالی سرگرم كند ، وخلوص وپاكی دل نشانه و سبب اجابت دعاء است .

٦ - حضرت صادق عليه السلام فرمود: رسولخدا(ص) فرموده است : بهترين وقتی كه درآن خدای عز وجل را بخوانيد (و دعا بدرگاهش كنيد) سحرها است ، واين آيه راكه دربارهٔ گفتار حضرت يعقوب عليه السلام است تلاوت فرمود : «گفت بزودی آمرزش خواهم برای شما از پروردگار خود» ، (سورهٔ يوسف آية ٩٨) فرمود : (دعاكردن برای آنهارا) بسحر تأخير انداخت (و موكول بوقت سحر كرد) .

٧ - حضرت صادق عليه السلام فرمود : پدرم هرگاه حاجتی از خدا طلب ميكرد آنرا هنگام ظهر طلب ميكرد ، وچون ارادهٔ آن را ميكرد چيزی می آورد و صدقه ميداد ، ومقداركمی عطر ميزد و بمسجد

قَدَّمَ شَيْئاً فَتَصَدَّقَ بِهِ وَشَمَّ شَيْئاً مِنْ طِيبٍ وَراحَ إِلَى الْمَسْجِدِ وَدَعا فِي حاجَتِهِ بِما شاءَ اللهُ.

٨ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خالِدٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَدِيدٍ، رَفَعَهُ إِلَى أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ: إِذا اقْشَعَرَّ جِلْدُكَ وَدَمَعَتْ عَيْناكَ، فَدُونَكَ دُونَكَ، فَقَدْ قَصَدَ قَصْدَكَ.

قالَ: وَرَواهُ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْماعِيلَ، عَنْ أَبِي إِسْماعِيلَ السَّرّاجِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ سَعِيدٍ مِثْلَهُ.

٩ - عَنْهُ، عَنِ الْجامُورانِيِّ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ صَنْدَلٍ، عَنْ أَبِي الصَّبّاحِ الْكِنانِيِّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قالَ: إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يُحِبُّ مِنْ عِبادِهِ الْمُؤْمِنِينَ كُلَّ [عَبْدٍ] دَعّاءٍ فَعَلَيْكُمْ بِالدُّعاءِ فِي السَّحَرِ إِلَى طُلُوعِ الشَّمْسِ فَإِنَّها ساعَةٌ تُفْتَحُ فِيها أَبْوابُ السَّماءِ، وَتُقْسَمُ فِيها الْأَرْزاقُ، وَتُقْضى فِيهَا الْحَوائِجُ الْعِظامُ.

١٠ - عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ أُذَيْنَةَ قالَ: سَمِعْتُ أَبا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ: إِنَّ فِي اللَّيْلِ لَساعَةً ما يُوافِقُها عَبْدٌ مُسْلِمٌ ثُمَّ يُصَلِّي وَيَدْعُوَ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ فِيها إِلّا اسْتَجابَ لَهُ، فِي كُلِّ لَيْلَةٍ، قُلْتُ: أَصْلَحَكَ اللهُ وَأَيُّ ساعَةٍ هِيَ مِنَ اللَّيْلِ؟ قالَ: إِذا مَضى نِصْفُ اللَّيْلِ

میرفت و برای حاجت خود دعا میکرد بدانچه خدا میخواست.

توضیح - «وشم شیئاً من الطیب» کنایه ازاستعمال آن است چنانچه ترجمه شد، ونیز مرحوم مجلسی و دیگران گفته‌اند: واین حدیث دلالت کند که دعا چند شرط دارد (۱) هنگام زوال باشد (۲) صدقه دادن پیش از آن (۳) استعمال عطر (٤) بمسجد رفتن.

٨ - ونیز آنحضرت علیه السلام فرمود: هرگاه بدنت لرزید و چشمت گریان شد پس خود را باش، خود را باش (و بوسیلهٔ دعا بگیر از خدای سبحان آنچه خواهی - ازفیض ره -) که بتو توجهی شده است.

توضیح - «قصدقصدك» آنطور که ترجمه شد بنابروجهی است که فیض (ره) ومجلسی (قده) ودیگران معنا کرده‌اند باینکه «قصد» بصیغهٔ مجهول خوانده شود و «قصدك» نائب فاعل آن باشد یعنی «برآورده شدن قصد، و مقصود تو مورد قصد وارادهٔ حقتعالی قرار گرفته است» و ممکن است «قصد» بصیغهٔ معلوم خوانده شود و «قصدك» نیز فاعلش باشد ولی باین نحو چنانچه مجلسی (ره) گوید بعید است.

٩- حضرت باقر علیه السلام فرمود: خدای عزوجل از میان بندگان مؤمنش آن بنده‌ای را دوست دارد که بسیار دعا کند، پس برشما باد بدعا ازهنگام سحر تازدن آفتاب زیرا آن هنگامی است که درهای آسمان درآن هنگام باز گردد، و روزیها درآن تقسیم شود، وحاجتهای بزرك برآورده شود.

١٠- عمربن اذینه گوید: شنیدم از حضرت صادق علیه السلام که میفرمود: همانا درشب ساعتی است که درك نکند آنرا بندهٔ مسلمانی که در آن نماز گزارد و خدای عزوجل را در آن ساعت بخواند (و بدرگاهش دعا کند) جز اینکه اجابت شود (و دعایش مستجاب گردد) و این ساعت درهرشب هست، عرض کردم: خدایت خیر دهد بفرمائید آن چه ساعتی از شب است؟ فرمود: هنگامی که نیمی ازشب بگذرد،

وَهِيَ السُّدُسُ الْأَوَّلُ مِنْ أَوَّلِ النِّصْفِ

(بابُ)

☆(الرَّغْبَةِ وَالرَّهْبَةِ وَالتَّضَرُّعِ وَالتَّبَتُّلِ وَالْإِبْتِهالِ)☆ ☆(وَالْإِسْتِعاذَةِ وَالْمَسْأَلَةِ)☆

١ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ خالِدٍ ، عَنْ إِسْماعِيلَبْنِ مِهْرانَ ، عَنْ سَيْفِبْنِ عَمِيرَةَ ، عَنْ أَبِي إِسْحاقَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : الرَّغْبَةُ أَنْ تَسْتَقْبِلَ بِبَطْنِ كَفَّيْكَ إِلَى السَّماءِ وَالرَّهْبَةُ أَنْ تَجْعَلَ ظَهْرَ كَفَّيْكَ إِلَى السَّماءِ .

وَقَوْلُهُ : «وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلاً» قالَ : الدُّعاءُ بِإِصْبَعٍ واحِدَةٍ تُشِيرُ بِها ، وَالتَّضَرُّعُ تُشِيرُ بِإِصْبَعَيْكَ وَتُحَرِّكُهُما ، وَالْإِبْتِهالُ رَفْعُ الْيَدَيْنِ وَتَمُدُّهُما وَذلِكَ عِنْدَ الدَّمْعَةِ ، ثُمَّ ادْعُ .

شش یك از اول نیمهٔ شب .

☆ (باب) ☆

(رغبت و رهبت و تضرع و تبتل و ابتهال و استعاذه و مسئلت)

توضیح ـ رغبت بمعنای میل و شوق و رهبت بمعنای ترس و بیم ، وتضرع یعنی فروتنی کردن ، وتبتل بمعنای بریدگی و انقطاع بدرگاه خداوند ، و ابتهال بمعنای زاری کردن است و استعاذه یعنی پناه جستن، و مسئلت بمعنای درخواست کردن است ، اینها ترجمه های فارسی آن است و معانی دیگر آنها در ضمن اخبار بیاید .

١ ـ ابو اسحاق گوید : حضرت صادق علیه‌السلام فرمود : رغبت آن است که کف دو دست خود را بسوی آسمان بداری ، و رهبت آن است که پشت دستهایت را بسوی آسمان بداری . و در گفتار خدای عزوجل : « وتبتل الیه تبتیلا» فرمود : تبتل : دعا کردن بیك انگشت است که بدان اشاره کنی ، وتضرع : اینست که با دوانگشت اشاره کنی و آندو را حرکت دهی ، و ابتهال : بالا بردن هردو دست است و اینکه آنها را بکشی ، واین موقع اشك ریختن است ، و سپس دعا کن .

شرح ـ مجلسی (ره) گوید : دراین خبر ونظائر آن درمعنای رغبت دواحتمال است :

اول : اینکه معنی این باشدکه اگر درحال دعا شوق وامید براو غالب شد سزاوار است که دو کف دستهای خود را به آسمان باز داردکه گویا میخواهد رحمت خدا را دریافت کند ، واگر ترس و بیم براو غالب آمد از اینکه دعایش باجابت رسد پشت دو دست را بآسمان کند کنایه از اینکه بخاطر بسیاری گناه سزاوار حرمان است اگرچه مقتضای کرم وجود خداوند فضل و احسان باوست .

دوم : معنی این باشدکه اگر برای سودی دعا میکند سزاوار استدوکف را بطرف آسمان بردارد، واگر دعا برای دفع زیانی است که از آمدن آن ترسان است پشت دستها را بآسمان کندکه گویا آن را

﴿٢١١٠﴾ ٢ - عَلِيُّ بْنُ إبْراهِيمَ : عَنْ أبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ أبِي أيُّوبَ ؛ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قالَ : سَأَلْتُ أباجَعْفَرٍ عليه السلام عَنْ قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «فَمَا اسْتَكانُوا لِرَبِّهِمْ وَمَا يَتَضَرَّعُونَ» فَقالَ : الِاسْتِكانَةُ هُوَ الْخُضُوعُ وَالتَّضَرُّعُ هُوَ رَفْعُ الْيَدَيْنِ وَالتَّضَرُّعُ بِهِما .

٣ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خالِدٍ ، وَالْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ ، جَمِيعاً ؛ عَنِ النَّضْرِ بْنِ سُوَيْدٍ ، عَنْ يَحْيَى الْحَلَبِيِّ ، عَنْ أبِي خالِدٍ ، عَنْ مَرْوَكٍ بَيّاعِ اللُّؤْلُؤِ ، عَمَّنْ ذَكَرَهُ ، عَنْ أبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : ذِكْرُ الرَّغْبَةِ : وَأبْرِزْ باطِنَ راحَتَيْهِ إلَى السَّماءِ ، وَهكَذا الرَّهْبَةُ : وَجَعَلَ ظَهْرَ كَفَّيْهِ إلَى السَّماءِ ، وَهكَذا التَّضَرُّعُ : وَحَرَّكَ أصابِعَهُ يَمِيناً وَشِمالاً وَهكَذا التَّبَتُّلُ : وَيَرْفَعُ أصابِعَهُ مَرَّةً وَيَضَعُها مَرَّةً ، وَهكَذا الِابْتِهالُ : وَمَدَّ يَدَهُ تِلْقاءَ وَجْهِهِ إلَى الْقِبْلَةِ وَلا يَبْتَهِلُ حَتّى تَجْرِيَ الدَّمْعَةُ .

٤ - عِدَّةٌ مِنْ أصْحابِنا ، عَنْ أحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خالِدٍ ، عَنْ أبِيهِ ، عَنْ فَضالَةَ ؛ عَنِ الْعَلاءِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قالَ : سَمِعْتُ أباعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : مَرَّ بِي رَجُلٌ وَأنا أدْعُو فِي صَلاتِي بِيَسارِي فَقالَ : يا

دفع میکنند .. تا اینکه گوید : وطبرسی گفته است : تبتل بمعنی انقطاع بدرگاه خدا است برای عبادت، واخلاص عمل برای او واصل آن از «بتل الشیء» بمعنی بریدن و قطع کردن آن است واز این روفاطمه(ع) را بتول گفتند : چون باعبادت خدا از دیگران بریده بود ، سپس مجلسی (ره) گوید : محتمل است معنای حدیث این باشد که این قسم بهترین اقسام تبتلی است که خداوند فرموده ، واشارهٔ باانگشت ممکن است اشاره ببلندی و پستی باشد ، و حرکت دادن انگشتان اشاره بچپ وراست باشد ، وگفته شده : بلندی و پستی اشاره باینست که پروردگارا نمیدانم آیا مرا بلندگردانیده یا پست کرده‌ای ، و حرکت دادن بچپ وراست اشاره بدان است که نمیدانم آیا از اصحاب یمین هستم یا از اصحاب شمال .

۲ـ محمدبن مسلم گوید : ازحضرت باقر علیه السلام پرسیدم از(تفسیر) گفتار خدای عزوجل : «پس فروتن نشدند برای پروردگار خویش و زاری نکردند» (سورهٔ مؤمنون آیه ۷۶) فرمود : استکانت همان فروتنی است و تضرع : بلندکردن هردو دست وزاری کردن بدانها است .

۳ـ حضرت صادق علیه السلام رغبت را ذکر کرد و درون دو کف خود را بطرف آسمان باز کرد (یعنی رغبت چنین است) و اما رهبت چنین است : و پشت دو دست را بطرف آسمان کرد ، واما تضرع چنین است: وانگشتانش را براست وچپ گردانید ، وتبتل چنین است : وانگشتانش را بالامیبرد وپائین می‌آورد ، وابتهال چنین است : و دست خود را تا برابر رویش بجانب قبله کشید (فرمود) و ابتهال نباشد تا اشك روان شود .

٤ـ محمدبن مسلم گوید : شنیدم حضرت صادق علیه السلام علیه السلام میفرمود : مردی بمن گذر کرد ومن با دست چپ درنماز دعا میکردم ، پس گفت : یا اباعبدالله بادست راستت (دعا کن) من گفتم : ای بندهٔ خدا

عَبْدَاللهِ بِيَمِينِكَ ، فَقُلْتُ : يَاعَبْدَاللهِ إِنَّ لِلهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى حَقّاً عَلَى هٰذِهِ كَحَقِّهِ عَلَى هٰذِهِ .

وَقَالَ : الرَّغْبَةُ تَبْسُطُ يَدَيْكَ وَ تُظْهِرُ بَاطِنَهُمَا ، وَالرَّهْبَةُ تَبْسُطُ يَدَيْكَ وَ تُظْهِرُ ظَهْرَهُمَا ، وَالتَّضَرُّعُ تُحَرِّكُ السَّبَّابَةَ الْيُمْنَى يَمِيناً وَشِمَالاً ، وَالتَّبَتُّلُ تُحَرِّكُ السَّبَّابَةَ الْيُسْرَى تَرْفَعُهَا فِي السَّمَاءِ رِسْلاً وَ تَضَعُهَا ، وَالْاِبْتِهَالُ تَبْسُطُ يَدَيْكَ وَ ذِرَاعَيْكَ إِلَى السَّمَاءِ ، وَالْاِبْتِهَالُ حِينَ تَرَى أَسْبَابَ الْبُكَاءِ .

٥ - عَنْهُ ، عَنْ أَبِيهِ أَوْغَيْرِهِ ، عَنْ هَارُونَ بْنِ خَارِجَةَ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الدُّعَاءِ وَرَفْعِ الْيَدَيْنِ فَقَالَ: عَلَى أَرْبَعَةِ أَوْجُهٍ : أَمَّا التَّعَوُّذُ فَتَسْتَقْبِلُ الْقِبْلَةَ بِبَاطِنِ كَفَّيْكَ وَأَمَّا الدُّعَاءُ فِي الرِّزْقِ فَتَبْسُطُ كَفَّيْكَ وَتُفْضِي بِبَاطِنِهِمَا إِلَى السَّمَاءِ وَأَمَّا التَّبَتُّلُ فَإِيمَاءٌ بِأُصْبَعِكَ السَّبَّابَةِ وَأَمَّا الْاِبْتِهَالُ فَرَفْعُ يَدَيْكَ تُجَاوِزُ بِهِمَا رَأْسَكَ وَدُعَاءُ التَّضَرُّعِ أَنْ تُحَرِّكَ أُصْبَعَكَ السَّبَّابَةَ

همانا برای خدای تبارك وتعالی براین هم حقی است مانند حقی که بدان دارد .

مجلسی (ره) گوید : «ممکن است آنحضرت دست چپ را بادست راست بلندکرده بوده وممکن‌است بدون دست راست بوده مانند نمازوتر ، وگویا سائل نادان پیش خود فکرکرده که دست راست اشرف‌است ولی بی‌خبر بوده از اینکه همهٔ بدن را از عذاب سهمی است ، که باید از آن پناه جست ، وبرای هرکدام از اعضاء بدن بسوی پروردگار درهستی و بقاء و پرورش نیازی است ، بلکه چپ دراینجا مناسب‌تر است ، زیرا فرشتهٔ نویسندهٔ گناهان درسمت چپ است وگناهان از جانب چپ نفس‌که میل بشهوت ولذت و اعمال پست دنیائی است بیاید . وجواب آنحضرت بآن مرد پس‌از نماز بوده ، و محتمل است‌که مقصود آنحضرت که فرماید : «درنماز دعا میکردم» یعنی درتعقیب نماز بودم و آنرا تأییدکند آنچه بیاید درباب دعای‌بعد از نمازها (در دعائی) که دست راست را بریش بگیرد و دست چپ را بسوی آسمان بلند کند» برگردیم بدنبالهٔ حدیث (٤) :

وفرمود : رغبت اینست‌که : هردو دست را بگشائی و درون‌آنها راآشکارکنی ، و رهبت اینست‌که : دو دست را بگشائی و پشت آندو را ظاهر سازی ، وتضرع آنست‌که : انگشت سبابهٔ راست را براست وچپ بجنبانی ، وتبتل : جنبانیدن انگشت (سبابهٔ) چپ‌است‌که آنرا بآرامی بسوی‌آسمان بالابری وپائین‌آوری، وابتهال‌آنست‌که : هم دستها وهم دو ذراع را بسوی آسمان بگشائی ، وابتهال در وقتی است‌که ببینی‌وسائل گریه فراهم شده‌است .

توضیح ـ مجلسی (ره) گوید : این خبر چون تفسیری براخبار گذشته است .

٥ـ ابوبصیر گوید : ازحضرت صادق عليه السلام از دعاکردن و بلندکردن دستها پرسیدم فرمود : برچهار گونه‌است : اما برای پناه بردن‌بخدا (ازشر دشمنان)درون دستهای خودرابطرف قبله کنی ، واما دردعای برای روزی دستهای خود را بازکنی و درون آندو را بسوی‌آسمان بداری ، واما تبتل پس‌آن اشاره‌کردن باانگشت سبابه است ، و اما ابتهال : بلندکردن دستها است بطوری که از سرت بگذرد ، و دعای تضرع

مِمّا يَلي وَجْهَكَ وَهُوَ دُعاءُ الْخيفَةِ.

٦ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ، عَنْ أَبي أَيُّوبَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قالَ: سَأَلْتُ أَبا جَعْفَرٍ عليه السلام عَنْ قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ: «فَمَا اسْتَكانُوا لِرَبِّهِمْ وَمَا يَتَضَرَّعُونَ» قالَ: الْاِسْتِكانَةُ هِيَ الْخُضُوعُ وَالتَّضَرُّعُ رَفْعُ الْيَدَيْنِ وَالتَّضَرُّعُ بِهِما.

﴿٣١١٥﴾ ٧ - عَلِيُّ بْنُ إِبْراهيمَ، عَنْ أَبيهِ، عَنْ حَمّادٍ، عَنْ حَريزٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ وَزُرارَةَ قالا: قُلْنا لِأَبي عَبْدِ اللهِ عليه السلام: كَيْفَ الْمَسْأَلَةُ إِلَى اللهِ تَبارَكَ وَتَعالى؟ قالَ: تَبْسُطُ كَفَّيْكَ، قُلْنا كَيْفَ الْاِسْتِعاذَةُ؟ قالَ: تُفْضي بِكَفَّيْكَ وَالتَّبَتُّلُ الْإيماءُ بِالْأُصْبُعِ، وَالتَّضَرُّعُ: تَحْريكُ الْأُصْبُعِ وَالْاِبْتِهالُ أَنْ تَمُدَّ يَدَيْكَ جَميعاً.

اینست که انگشت سبابه را در برابر رویت بجنبانی و آن دعای خیفه (وهراس) است.

شرح ـ مجلسی (ره) گوید: ظاهر آنست که مقصود از تعوذ: پناه بردن از شر دشمنان است، و ممکن است آنرا تعمیم داد که دشمنان باطن راهم چون نفس وشیطان شامل شود، واین حالت (یعنی حالتی که امام علیه السلام درتعوذ فرمود) حالت نهایت بیچارگی است، زیرا کسی که سنگی یاشمشیری یانیزه‌ای را بیند اینگونه دست خودرا سپر سازد تاآنها را از اعضاء شریف بدن خود دور سازد.

٦ ـ (این خبر مانند حدیث (٢) است که باترجمه‌اش گذشت).

٧ ـ محمد بن مسلم وزراره گویند: بحضرت صادق علیه‌السلام عرضکردیم: مسئلت بدرگاه خدا چگونه است؟ فرمود: دو دست خود را بازکنی، عرضکردیم: أستعاذة چگونه‌است؟ فرمود: هردو کف دست خود را بجانب فضا کنی (مانند کسی که میخواهد دست بدیوار بگذارد و خلاصه اینکه کف دستها را بطرف قبله میگیری ـ از مجلسی ره) و تبتل: اشاره با انگشت است، و تضرع: جنبانیدن انگشت است، و ابتهال اینست که هردو دست را باهم بکشی.

توضیح ـ مجلسی(ره) گوید: عارف ربانی درکتاب عدة‌الداعی گفته است: این‌حالات وهیئتهائی که دراین اخبار ذکر شده است یا تعبد است برای علتی که ما آنرا نمیدانیم، و یا (برای‌بعضی مناسبات عرفی) مثلا:

مقصود از گشودن دستها درحال رغبت و شوق بخاطر این است که این حال وکیفیت بحال شخص امیدوار بفضل خدا نزدیک‌تر است، و مانند کسی است که دستهای خود را برای ریزش احسان در آنها باز کرده.

ودر رهبت گویا بنده بزبان خواری و بیمقداری بعالم خفیات و اسرار عرضه میدارد: پروردگارا من بباز کردن کف دست بسوی تو اقدام نکردم و روی آنها را بواسطهٔ شرمندگی و خواری بطرف زمین متوجه کرده‌ام.

ومقصود بجنباندن انگشتان بطرف راست و چپ در حال تضرع اینست که خود را بآنکس که فرزند

﴿ بَابُ الْبُكَاءِ ﴾

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ مَنْصُورِ بْنِ يُونُسَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَانَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: مَا مِنْ شَيْءٍ إِلَّا وَلَهُ كَيْلٌ وَوَزْنٌ إِلَّا الدُّمُوعُ فَإِنَّ الْقَطْرَةَ تُطْفِئُ بِحَاراً مِنْ نَارٍ، فَإِذَا اغْرَوْرَقَتِ الْعَيْنُ بِمَائِهَا لَمْ يَرْهَقْ وَجْهاً قَتَرٌ وَلَا ذِلَّةٌ فَإِذَا فَاضَتْ حَرَّمَهُ اللهُ عَلَى النَّارِ وَلَوْ أَنَّ بَاكِياً بَكَى فِي أُمَّةٍ لَرُحِمُوا.

٢ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ، عَنْ أَبِي جَمِيلَةَ وَمَنْصُورِ بْنِ يُونُسَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَانَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: مَا مِنْ عَيْنٍ إِلَّا وَهِيَ بَاكِيَةٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَّا عَيْناً بَكَتْ مِنْ خَوْفِ اللهِ وَمَا اغْرَوْرَقَتْ عَيْنٌ بِمَائِهَا مِنْ خَشْيَةِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ إِلَّا حَرَّمَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ سَائِرَ جَسَدِهِ عَلَى النَّارِ وَلَا فَاضَتْ عَلَى خَدِّهِ فَرَهِقَ ذَلِكَ الْوَجْهَ قَتَرٌ وَلَا ذِلَّةٌ وَمَا مِنْ شَيْءٍ إِلَّا وَلَهُ كَيْلٌ وَوَزْنٌ إِلَّا الدَّمْعَةَ، فَإِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يُطْفِئُ بِالْيَسِيرِ مِنْهَا الْبِحَارَ مِنَ النَّارِ، فَلَوْ أَنَّ عَبْداً بَكَى فِي أُمَّةٍ لَرَحِمَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ

مرده است شبیه سازد زیرا چنین کسی در آنحال دستها را باین‌سو و آن‌سو کند.

ودرحال تبتل که انگشتان را گاهی بالا برد و گاهی پائین آورد مقصود این است که گویا بزبان حال به برآورندهٔ حاجات و آمال عرض کند: من از همه بریدم وبدرگاه تو رو آوردم وبایك انگشت اشاره کند که نشانهٔ یگانگی خداوند است.

ومقصود از کشیدن دستها بسوی قبله دربرابر رو درحال ابتهال، یا کشیدن دو دست و دو ذراع بسوی آسمان، یا کشیدن دستها و گذراندن از سر، بحسب اختلافاتی که در روایات بود، آن است که این یکنوع از انواع عبادتها و اظهار کوچکی و خواری است، یا مانند غریقی است که دستهای لخت خود را از آب برآورده وبدامن رحمتش آویزان درآویخته.

✡ (باب گریه) ✡

١- حضرت صادق علیه‌السلام فرمود: هیچ چیزی نیست جز اینکه پیمانه و وزنی دارد جز گریه که یك قطره‌اش دریاهائی از آتش را خاموش سازد، وچون چشم باشك خود پرشود (واشك در آن حلقه بزند) آن‌چهره پریشانی وخواری نبیند، وچون اشك بریزد خدا آنرا برآتش دوزخ حرام کند، واگر هر آینه درمیان یك امت یك‌نفر گریان باشد همه آنها مورد ترحم قرار گیرند.

٢- ولیز آنحضرت عليه السلام فرمود: هیچ چشمی نیست جز اینکه روزقیامت گریان است مگر چشمیکه از ترس خدا گریسته باشد، و هیچ چشمی نیست که از ترس خدای عزوجل باشك خود پرشود جز اینکه خدای عزوجل همهٔ آن بدن را بآتش دوزخ حرام گرداند، و آن اشك بر گونه‌ای روان نگردد که گرد پریشانی و خواری ببیند، وهیچ چیزی نیست جز اینکه پیمانه ووزنی دارد مگر اشك که همانا خدای عزوجل باندکی از آن دریاهائی از آتش را خاموش کند، پس اگر بنده‌ای درمیان یك امتی بگرید خدای عزوجل

تِلْكَ الْأُمَّةَ بِبُكاءِ ذٰلِكَ الْعَبْدِ.

٣ - عَنْهُ، عَنْ عَبْدِالرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي نَجْرَانَ، عَنْ مُثَنّىً الْحَنّاطِ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: مَامِنْ قَطْرَةٍ أَحَبُّ إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ قَطْرَةِ دُمُوعٍ فِي سَوَادِ اللَّيْلِ مَخَافَةً مِنَ اللهِ لَايُرَادُ بِهَا غَيْرُهُ.

٤ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرٰاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ مَنْصُورِ بْنِ يُونُسَ، عَنْ صَالِحِ بْنِ رَزِينٍ وَمُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَانَ وَغَيْرِهِمَا، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: كُلُّ عَيْنٍ بَاكِيَةٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَّا ثَلَاثَةً: عَيْنٌ غُضَّتْ عَنْ مَحَارِمِ اللهِ وَعَيْنٌ سَهِرَتْ فِي طَاعَةِ اللهِ وَعَيْنٌ بَكَتْ فِي جَوْفِ اللَّيْلِ مِنْ خَشْيَةِ اللهِ.

﴿٣١٢٠﴾ ٥ - اِبْنُ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ جَمِيلِ بْنِ دَرّاجٍ وَدُرُسْتٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَانَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ: مَامِنْ شَيْءٍ إِلَّا وَلَهُ كَيْلٌ وَوَزْنٌ إِلَّا الدُّمُوعَ، فَإِنَّ الْقَطْرَةَ مِنْهَا تُطْفِيءُ بِحَاراً مِنَ النَّارِ فَإِذَا اغْرَوْرَقَتِ الْعَيْنُ بِمَائِهَا لَمْ يَرْهَقْ وَجْهَهُ قَتَرٌ وَلَاذِلَّةٌ، فَإِذَا فَاضَتْ حَرَّمَهُ اللهُ عَلَى النَّارِ، وَلَوْ أَنَّ بَاكِياً بَكَى فِي أُمَّةٍ لَرُحِمُوا.

٦ - اِبْنُ أَبِي عُمَيْرٍ؛ عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِهِ قَالَ: قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام: أَوْحَى اللهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَى مُوسَى عليه السلام: أَنَّ عِبَادِي لَمْ يَتَقَرَّبُوا إِلَيَّ بِشَيْءٍ أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْ ثَلَاثِ خِصَالٍ، قَالَ مُوسَى: يَارَبِّ وَمَا هُنَّ؟ قَالَ: يَامُوسَى الزُّهْدُ فِي الدُّنْيَا وَالْوَرَعُ عَنِ الْمَعَاصِي وَالْبُكَاءُ مِنْ خَشْيَتِي، قَالَ مُوسَى:

بخاطر گریه آن بنده بهمهٔ آن امت رحم کند.

٣- حضرت باقر علیه‌السلام فرمود: هیچ قطره‌ای نزد خدا محبوبتر نیست از آن قطره اشکی که در تاریکی شب از ترس خدا بریزد وجز خدا چیز دیگری بآن منظور نباشد.

٤- حضرت صادق علیه‌السلام فرمود: هرچشمی در روز قیامت گریان است جز سه‌چشم: چشمی که از (دیدن و نظر به) آنچه خداوند حرام کرده برهم نهاده شده، وچشمی که در راه طاعت خداوند بیداری کشیده، وچشمی که دردل شب از ترس خدا گریسته است.

شرح - مجلسی (ره) گوید: «عین سهرت» یعنی بیش از مقدار متعارف وعادت بیدار بوده، وطاعت خدا چون نماز و تلاوت قرآن و دعا ومطالعهٔ علوم دینیه و در راه جهاد وحج و زیارتهای دیگر وهرچه برای خدای سبحان اطاعت باشد شامل شود.

٥- (این حدیث مانند حدیث(١) است که باترجمه‌اش گذشت).

٦- حضرت صادق علیه‌السلام فرمود: خدای عزوجل بموسی علیه‌السلام وحی فرمود: که همانا بندگان من بمن تقرب نجستند بچیزی که محبوبتر باشد نزد من از سه‌خصلت، موسی عرضکرد: پروردگارا آنها کدام است؟ فرمود: زهد دربارهٔ دنیا (وبی اعتنائی بدان) وورع (وپارسائی) از نافرمانیها ومعاصی،

يَارَبِّ فَمَالِمَنْ صَنَعَ ذَا ؟ فَأَوْحَى اللهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَيْهِ يَامُوسَى أَمَّا الزَّاهِدُونَ فِي الدُّنْيَا فَفِي الْجَنَّةِ وَ أَمَّا الْبَكَّاؤُونَ مِنْ خَشْيَتِي فَفِي الرَّفِيعِ الْأَعْلَى لَا يُشَارِكُهُمْ أَحَدٌ وَأَمَّا الْوَرِعُونَ عَنْ مَعَاصِيَّ فَإِنِّي أُفَتِّشُ النَّاسَ وَلَا أُفَتِّشُهُمْ.

٧ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدٍ ؛ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى ؛ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام أَكُونُ أَدْعُو فَأَشْتَهِي الْبُكَاءَ وَلَا يَجِيئُنِي وَرُبَّمَا ذَكَرْتُ بَعْضَ مَنْ مَاتَ مِنْ أَهْلِي فَأَرِقُّ وَ أَبْكِي فَهَلْ يَجُوزُ ذَلِكَ ؟ فَقَالَ : نَعَمْ فَتَذَكَّرْهُمْ فَإِذَا رَقَقْتَ فَابْكِ وَ ادْعُ رَبَّكَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى.

٨ - مُحَمَّدُبْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ عِيسَى ؛ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ ؛ عَنْ عَنْبَسَةَ الْعَابِدِ قَالَ: قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام: إِنْ لَمْ تَكُنْ بِكَ بُكَاءٌ فَتَبَاكَ.

٩ - عَنْهُ ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ، عَنْ يُونُسَ بْنِ يَعْقُوبَ ، عَنْ سَعِيدِبْنِ يَسَارٍ بَيَّاعِ السَّابِرِيِّ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام : إِنِّي أَتَبَاكَى فِي الدُّعَاءِ وَلَيْسَ لِي بُكَاءٌ ؟ قَالَ: نَعَمْ وَلَوْ مِثْلَ رَأْسِ الذُّبَابِ.

﴿٣١٢٥﴾ ١٠ - عَنْهُ ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدٍ ؛ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي حَمْزَةَ قَالَ : قَالَ أَبُو

وگریه از ترس من ، موسی عرضکرد : پروردگارا هر که اینها را بجا آورد چه پاداشی دارد ؟ خدای عزوجل بموسی وحی کرد : ای موسی اما آنانکه دربارهٔ دنیا زهد ورزیدند دربهشت باشند ، و اما آنانکه از ترس من گریه کنند دربلندترین منازلند ، واحدی درآن منازل باآنها شریك نباشد ، و اما آنهاکه از نافرمانیهای من بپرهیزند پس من که همهٔ مردم را (در روز قیامت) بازرسی و تفتیش کنم آنها را بازرسی وتفتیش نکنم .

شرح ـ مجلسی (ره) گوید : رفیع اعلی آن مکان بلندی است که دربهشت بلندترین منزلها است، وآن مسکن انبیاء و اولیاء است ، و مقصود ازاینکه (در دستهٔ سوم) فرمود : آنهارا بازرسی و تفتیش نکنم یعنی آنها بی‌حساب بیهشت روند .

٧ـ اسحاق بن عمار گوید : بحضرت صادق علیه‌السلام عرضکردم : من دعا میکنم و میل دارم گریه (نیز) بکنم ولی گریه‌ام نمی‌آید ، وبسا بیاد برخی از مردگان خانوادهٔ خودم میافتم پس رقت می‌کنم و گریه کنم آیا این کار درست‌است ؟ فرمود : آری آنها را بیادآور وچون رقت کردی گریه کن وپروردگار تبارك و تعالی را بخوان (وبدرگاهش دعاکن) .

٨ـ حضرت صادق علیه‌السلام فرمود : اگر گریه نداری خود را بگریه وادار کن (یا مانند گریه کن بنما).

٩ـ سعیدبن یسار گوید : بحضرت صادق عرضکردم : من درحال دعا خودرا بگریه وادار کنم اگرچه گریه ندارم ؟ فرمود : آری گرچه باندازهٔ سرمگسی باشد .

١٠ـ علی بن أبی حمزه گوید : حضرت صادق علیه‌السلام بأبی بصیر فرمود : اگر از وقوع چیزی

عَبْدِاللهِ عليه السلام لِأَبِي بَصِيرٍ : إِنْ خِفْتَ أَمْراً يَكُونُ أَوْحَاجَةً تُرِيدُهَا فَابْدَأْ بِاللهِ وَ مَجِّدْهُ وَ أَثْنِ عَلَيْهِ كَمَا هُوَ أَهْلُهُ وَصَلِّ عَلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله وَسَلْ حَاجَتَكَ وَتَبَاكَ وَلَوْمِثْلَ رَأْسِ الذُّبَابِ، إِنَّ أَبِي عليه السلام كَانَ يَقُولُ: إِنَّ أَقْرَبَ مَايَكُونُ الْعَبْدُ مِنَ الرَّبِّ عَزَّ وَجَلَّ وَهُوَسَاجِدٌ بَاكٍ .

١١- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ الْمُغِيرَةِ ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ الْبَجَلِيِّ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِنْ لَمْ يَجِئْكَ الْبُكَاءُ فَتَبَاكَ ، فَإِنْ خَرَجَ مِنْكَ مِثْلُ رَأْسِ الذُّبَابِ فَبَجِّ بَجِّ .

(بَابُ)

✡(الثَّنَاءِ قَبْلَ الدُّعَاءِ)✡

١ - أَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِالْجَبَّارِ ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى ، عَنِ الْحَارِثِ بْنِ الْمُغِيرَةِ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : إِيَّاكُمْ إِذَاأَرَادَ أَحَدُكُمْ أَنْ يَسْأَلَ مِنْ رَبِّهِ شَيْئاً مِنْ حَوَائِجِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ حَتَّى يَبْدَأَ بِالثَّنَاءِ عَلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ وَالْمَدْحِ لَهُ وَالصَّلَاةِ عَلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله ثُمَّ يَسْأَلُ اللهَ حَوَائِجَهُ .

٢ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ، عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ ؛ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ : قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : إِنَّ فِي كِتَابِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ : إِنَّ الْمِدْحَةَ قَبْلَ الْمَسْأَلَةِ فَإِذَا دَعَوْتَ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ فَمَجِّدْهُ . قُلْتُ : كَيْفَ أُمَجِّدُهُ ؟ قَالَ : تَقُولُ : «يَامَنْ هُوَ أَقْرَبُ

ترس داشتی یا حاجتی خواستی بنام خدا (دعارا) آغازکن ، و اورا تمجید کن وستایش کن چنانچه شایسنهٔ آن است ، و بر پیغمبر (ص) صلوات بفرست و حاجت خود را بخواه و خود را بگریه وادارکن اگرچه به اندازهٔ سرمگسی باشد ، همانا پدرم همیشه میفرمود : نزدیکترین حالی که بنده بپروردگار عزوجل دارد آنزمانی است که درسجده باشد وگریان .

١١- ونیز آنحضرت علیه السلام فرمود : اگر گریه‌ات نیاید خودرا بگریه وادارکن ، پس اگر از دیده‌ات باندازهٔ سرمگسی اشك بیرون آمد پس به به (خوشا براحوالت) .

✡(باب)✡

(ستایش و ثناء پیش از دعا)

١- حارث بن مغیره گوید : شنیدم حضرت صادق علیه السلام میفرمود : مبادا چون یکی از شما بخواهد از پروردگار خویش چیزی از حاجات دنیا و آخرت مسئلت کند بدان مبادرت ورزد تا بستایش او و صلوات بر پیغمبر (ص) سخن خودرا آغاز کند ، وسپس حاجات خودرا بخواهد .

٢- محمد بن مسلم گوید : حضرت صادق علیه السلام فرمود : همانا در کتاب امیر المؤمنین علیه السلام است که ستایش پیش از درخواست است ، پس هرگاه خدای عزوجل راخواندی (وبدرگاهش دعا کردی) او را تمجید کن، عرضکردم : چگونه تمجیدش کنم؟ فرمود : میگوئی : « ای کسیکه بمن از رگ گردن نزدیکتری،

إِلَيَّ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ ، يَافَعَّالاً لِمَا يُرِيدُ ، يَامَنْ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ ، يَامَنْ هُوَ بِالْمَنْظَرِ الْأَعْلَى ، يَامَنْ هُوَ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ».

٣ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ سِنَانٍ ، عَنْ مُعَاوِيَةَ ابْنِ عَمَّارٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّمَا هِيَ الْمِدْحَةُ ، ثُمَّ الثَّنَاءُ ، ثُمَّ الْإِقْرَارُ بِالذَّنْبِ ، ثُمَّ الْمَسْأَلَةُ

ای کسیکه هرچه را بخواهی انجام دهندهٔ آنی ، وای کسیکه میان مرد و دلش حائل شوی ، وای کسیکه در برترین نظر اندازهائی ، وای آنکه بمانندش چیزی نیست .

شرح ـ مجلسی (ره) درجملهٔ « یامن یحول بین المرء و قلبه » چند وجه گفته است :

اول : اینکه کنایه از نزدیکی خداوند به بندگانش میباشد زیرا کسی که حائل بین دو چیز شد بدان چیز نزدیکتر از دیگر است .

دوم : اشاره باینست که او برمکنوناتی ازدلها آگاه است که شاید صاحبان آنها ازآن بی خبر باشند ودر روایتی نیز هست که فرمود : معنای این جمله اینست که دلها نتوانند چیزی را از خداوند مخفی و پنهان دارند .

سوم : یعنی بوسیلهٔ مرگ بین انسان ودلش جدائی اندازند واین جملهٔ دعا برای وادار کردن مردم است باینکه بپاك کردن دلهاشان مبادرت ورزند پیش از آنکه خداوند بسبب مرگ بین آنها ودلها جدائی اندازد . . .

چهارم : اینکه کنایه ازاینست که خدا است که مالك دلهای بندگان است هر تصمیمی که گرفته باشند بهم زند ومقاصد اورا تغییر دهد واورا بحالت مختلف بگرداند از ذکر بفراموشی واز فراموشی بذکر ، وازترس بآسودگی خاطر وازآسودگی بترس . . . ودرحدیث است که دل مؤمن میان دو انگشت او است بهرسو که خواهد بگرداند ، ودردعا است «یامقلب القلوب» . .

پنجم : آنچه ازدوحدیث ازتفسیرعیاشی آمده که معنایش اینست که حایل میشود میان انسان ومیان اینکه باطل را از حق تمیزدهد .

ششم : یعنی اورا ازآنچه دردلش نهفته است غافل کنی .

ودر جملهٔ «یامن هو بالمنظر الاعلی» گوید : در قاموس گفته : «منظر» چیزی است که بدان نگاه کنی وشاید حضرت عليه السلام مکانت ودرجهٔ رفیعهٔ معنویه را بمکانهای بلند ظاهری تشبیه فرموده ، پس این یا کنایه ازاطلاع او است برتمامی مخلوقات ، زیرا کسی که درجای بلندی بود مشرف برپائین آن هست واطلاع برآن دارد ، ویا کنایه از تسلط واقتدار او برآنچه بجز او است از ممکنات ، ویا کنایه از نرسیدن خردها و اندیشه ها بساحت معرفت او است ، ومحتمل است «منظر» از نظر بمعنای فکری باشد یعنی او بالاتر است ازاینکه افکار خلق بدو رسد .

٣ ـ حضرت صادق عليه السلام فرمود : جز این نیست که (آداب دعا) همان مدح است ، وسپس ستایش ،

إِنَّهُ وَاللهِ مَا خَرَجَ عَبْدٌ مِنْ ذَنْبٍ إِلَّا بِالْإِقْرَارِ.

﴿٣١٣٠﴾ ٤ ـ وَعَنْهُ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ، عَنْ ثَعْلَبَةَ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ عَمَّارٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام مِثْلَهُ إِلَّا أَنَّهُ قَالَ: ثُمَّ الثَّنَاءُ، ثُمَّ الْإِعْتِرَافُ بِالذَّنْبِ.

٥ ـ اَلْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ؛ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ، عَنِ الْحَارِثِ ابْنِ الْمُغِيرَةِ قَالَ: قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام: إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَدْعُوَ فَمَجِّدِاللهَ عَزَّ وَجَلَّ وَاحْمَدْهُ وَسَبِّحْهُ وَهَلِّلْهُ وَأَثْنِ عَلَيْهِ وَصَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ النَّبِيِّ وَآلِهِ، ثُمَّ سَلْ تُعْطَ.

٦ ـ أَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِالْجَبَّارِ، عَنْ صَفْوَانَ، عَنْ عِيصِ بْنِ الْقَاسِمِ قَالَ: قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام: إِذَا طَلَبَ أَحَدُكُمُ الْحَاجَةَ فَلْيُثْنِ عَلَى رَبِّهِ وَلْيَمْدَحْهُ فَإِنَّ الرَّجُلَ إِذَا طَلَبَ الْحَاجَةَ مِنَ السُّلْطَانِ هَيَّأَ لَهُ مِنَ الْكَلَامِ أَحْسَنَ مَا يَقْدِرُ عَلَيْهِ فَإِذَا طَلَبْتُمُ الْحَاجَةَ فَمَجِّدُوا اللهَ الْعَزِيزَ

و بعد اقرار بگناه، آنگاه درخواست، همانا بخدا سوگند هیچ بنده‌ای از گناه بیرون نشده جز باقرار بآن.

شرح ـ مجلسی (ره) گوید: شاید مراد از مدح بیان آن چیزهائی است که دلالت بر بزرگواری ذات وصفات او دارد بدون ملاحظهٔ نعمت، ومراد بستایش و ثناء: اعتراف بنعمتهای او وشکر گزاری بر آنها است.

٤ ـ ونیز از آنحضرت علیه السلام مانند حدیث گذشته روایت شده جز اینکه در این حدیث فرموده: سپس ستایش و بعد اعتراف بگناه (وبجای اقرار که درحدیث گذشته بود اعتراف ذکر شده).

٥ ـ حارث بن مغیره گوید: که حضرت صادق علیه السلام فرمود: هرگاه خواهی دعا کنی پس خدای عزوجل را تمجید کن، وسپاسگزار واورا تسبیح وتهلیل بگو واوراثنا گوی (وستایش کن) و برمحمد (ص) وآل او صلوات فرست سپس درخواست کن تا بتوداده شود.

شرح ـ مجلسی (ره) گوید: گاهی گفته شود که تمجید گفتن «الله اکبر» است، وتحمید «الحمدلله» است، وتسبیح «سبحان‌الله» است، وتهلیل «لااله‌الاالله» است، وثناء آن است که نعمتهائی که خداوند بربنده عطا فرموده بشمارد، ولی دور نیست که معانی اینهارا تعمیم دهیم که شامل گردد هرچه‌را باین معانی برسانند واختصاصی باین الفاظ مخصوص نداشته باشد چنانچه تمجید بر «لاحول ولا قوة الا بالله» نیز اطلاق شده است.

٦ ـ ونیز حضرت صادق علیه السلام فرمود: هرگاه یکی ازشما حاجتی خواهد پس پروردگاررا ستایش کند واورا مدح گوید، زیرا چون مردی ازسلطان حاجتی خواهد بهترین سخنی که توانائی آنرا دارد برای او آماده سازد، پس‌چون حاجتی خواستی پس خدای عزیز جباررا تمجید کنید واورا مدح گوئید و ستایش کنید (وبااین بیان) میگوئی: «یا اجود من اعطی، ویاخیر من سئل، یا ارحم من استرحم، یا احد یا

الْجَبَّارَ وَامْدَحُوهُ وَأَثْنُوا عَلَيْهِ تَقُولُ : «يَا أَجْوَدَ مَنْ أَعْطَى وَيَا خَيْرَ مَنْ سُئِلَ ، يَا أَرْحَمَ مَنِ اسْتُرْحِمَ ، يَا أَحَدُ يَا صَمَدُ ، يَا مَنْ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُواً أَحَدٌ ، يَا مَنْ لَمْ يَتَّخِذْ صَاحِبَةً وَلَا وَلَداً ، يَا مَنْ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ وَيَحْكُمُ مَا يُرِيدُ وَيَقْضِي مَا أَحَبَّ ، يَا مَنْ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَ قَلْبِهِ ، يَا مَنْ هُوَ بِالْمَنْظَرِ الْأَعْلَى ، يَا مَنْ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ ، يَا سَمِيعُ يَا بَصِيرُ» وَأَكْثِرْ مِنْ أَسْمَاءِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ فَإِنَّ أَسْمَاءَ اللهِ كَثِيرَةٌ وَصَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَقُلْ : «اللَّهُمَّ أَوْسِعْ عَلَيَّ مِنْ رِزْقِكَ الْحَلَالِ مَا أَكُفُّ بِهِ وَجْهِي وَأُؤَدِّي بِهِ عَنْ أَمَانَتِي وَأَصِلُ بِهِ رَحِمِي وَيَكُونُ عَوْناً لِي فِي الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ» وَقَالَ : إِنَّ رَجُلاً دَخَلَ الْمَسْجِدَ فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ سَأَلَ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم : عَجَّلَ الْعَبْدُ رَبَّهُ ، وَجَاءَ آخَرُ فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ أَثْنَى عَلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ وَصَلَّى عَلَى النَّبِيِّ [وَآلِهِ] فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم : سَلْ تُعْطَ .

٧ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ أَبِي كَهْمَسٍ قَالَ :

صمد ، يا من لم يلد ولم يولد ولم يكن له كفواً احد ، يامن لم يتخذ صاحبة ولا ولداً ، يامن يفعل مايشاء ويحكم مايريد ويقضى ما أحب ، يامن يحول بين المرء وقلبه ، يا من هو بالمنظر الاعلى ، يامن ليس كمثله شيء ، يا سميع يابصير » و از نامهای خدای عزو جل بسیار بگو ، زیرا نامهای خدا بسیار است وصلوات فرست برمحمد (ص) وآلش وبگو : « اللهم اوسع علىمن رزقك الحلال ماأكف به وجهى واؤدى به عن امانتى وأصل به رحمى ويكون عوناً لى فىالحج والعمرة » .

وفرمود : مردی وارد مسجد شد ودو رکعت نماز خواند واز خدای عز وجل در خواست کرد ، رسولخدا (ص) فرمود : این بنده نسبت (بدرخواست از) پروردگارش شتاب کرد ، مرد دیگری آمد و دو رکعت نماز خواند سپس برخدای عزوجلّ ثناء خواند (واورا ستایش کرد) وبرپیغمبر وآلش صلوات فرستاد ، پس رسول خدا (ص) فرمود : (اکنون) درخواست کن که بتو داده شود .

توضیح ـ درحدیث (۲) دعائی بود که هم ترجمه بفارسی شد وهم شرح بعضی از فقرات آنرا در آخر حدیث ذکر کردیم ، ولی چون از این پس تا آخر کتاب دعا بیشتر احادیث مشتمل بردعاهائی است که رسولخدا یا ائمهٔ معصومین صلوات‌الله علیهم اجمعین دستور خواندن آنهارا فرموده‌اند ، و ترجمه‌و شرح آن برای خوانندگان پارسی‌زبان بسیارکم فائده بود ، زیرا بادستور وسیره‌ای‌که برخواندن دعاها بمتن عربی آن رسیده ، وازطرفی تمامی این دعاها درکتب ادعیه باترجمه‌اش برای کسانیکه بخواهند از معانی آن استفاده‌کنند موجود بود ، بدین‌جهت حدیثهائی‌که از این پس مشتمل بردعا است ، قسمی ازآن که مربوط بکیفیت خواندن آن دعا است وباچیزهای دیگری‌که ازمتن دعای مورد نظر بیرون است‌ترجمه خواهد شد ،ولی ازترجمه متن‌دعاها خود داری میشود جز درپاره‌ای ازمواردکه مناسب باشد .

۷ ـ ابوکهمس گوید : شنیدم حضرت صادق علیه السلام می‌فرمود : مردی وارد مسجد شد وپیش از

سَمِعْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : دَخَلَ رَجُلُ الْمَسْجِدَ فَابْتَدَأَقَبْلَ الثَّنَاءِ عَلَى اللهِ وَالصَّلَاةِ عَلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : عَاجَلَ الْعَبْدُ رَبَّهُ ، ثُمَّ دَخَلَ آخَرُ فَصَلَّى وَأَثْنَى عَلَى اللهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَصَلَّى عَلَى رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وآله فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : سَلْ تُعْطَهْ ، ثُمَّ قَالَ : إِنَّ فِي كِتَابِ عَلِيٍّ عليه السلام أَنَّ الثَّنَاءَعَلَى اللهِ وَالصَّلَاةِ عَلَى رَسُولِهِ قَبْلَ الْمَسْأَلَةِ وَإِنَّ أَحَدَكُمْ لَيَأْتِي الرَّجُلَ يَطْلُبُ الْحَاجَةَ فَيُحِبُّ أَنْ يَقُولَ لَهُ خَيْراً قَبْلَ أَنْ يَسْأَلَهُ حَاجَتَهُ .

٨ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى ، عَمَّنْ حَدَّثَهُ ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قُلْتُ : آيَتَانِ فِي كِتَابِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ أَطْلُبُهُمَا فَلَا أَجِدُهُمَا قَالَ : وَمَاهُمَا ؟ قُلْتُ : قَوْلُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ» فَنَدْعُوهُ وَلَانَرَى إِجَابَةً ، قَالَ : أَفَتَرَى اللهَ عَزَّ وَجَلَّ أَخْلَفَ وَعْدَهُ ؟ قُلْتُ : لَا ، قَالَ : فَمِمَّ ذَلِكَ ؟ قُلْتُ : لَاأَدْرِي ، قَالَ : لَكِنِّي أُخْبِرُكَ ، مَنْ أَطَاعَ اللهَ عَزَّ وَ جَلَّ فِيمَا أَمَرَهُ ثُمَّ دَعَاهُ مِنْ جَهَةِ الدُّعَاءِ أَجَابَهُ ، قُلْتُ وَمَاجَهَةُ الدُّعَاءِ ؟ قَالَ : تَبْدَأُ فَتَحْمَدُاللهَ وَ تَذْكُرُ نِعَمَهُ عِنْدَكَ ثُمَّ تَشْكُرُهُ ثُمَّ تُصَلِّي عَلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله ثُمَّ تَذْكُرُ ذُنُوبَكَ فَتُقِرُّ بِهَا ثُمَّ تَسْتَعِيذُ مِنْهَا فَهَذَا جَهَةُ الدُّعَاءِ ثُمَّ قَالَ: وَمَاالْآيَةُ الْأُخْرَى ؟ قُلْتُ : قَوْلُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «وَمَاأَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَيُخْلِفُهُ وَهُوَ

ستایش برخدا وصلوات برپیغمبر (ص) شروع بدعاکرد ، رسولخدا (ص) فرمود : این بنده در (دعا و درخواست از) پروردگارش شتاب کرد ، سپس مرد دیگری وارد شد ونماز خوانده و خدای عز وجل‌را ستایش نمود وبررسولخدا (ص) صلوات فرستاد ، پس رسولخدا(ص) بوی فرمود : بخواه تابتو داده شود.

سپس حضرت صادق عليه السلام فرمود : همانا درکتاب علی عليه السلام است که : ستایش برخدا و صلوات بررسولخدا پیش ازحاجت خواستن است ، ویکی از شماها (چون)نزد مردی‌آید وحاجتی خواهد آنمرد دوست داردکه پیش از خواستن حاجتش سخن خوشی گوید .

٨ - عثمان بن عیسی ازکسی‌که برای او حدیث کرده نقل کندکه بحضرت صادق عليه السلام عرضکردم : دوآیه درکتاب خدا (قرآن)است‌که آن‌دورا میجویم‌ونمی‌یابم ، فرمود: کدام است‌آن دوآیه ؟عرضکردم: گفتار خدای عزوجل : « مرا بخوانید تابرای شمااجابت‌کنم » (سورهٔ مؤمن‌آیه ٦٠) وما اورا میخوانیم واجابتی نمی‌بینیم ؟ فرمود : آیا تو پنداری‌که‌خداوند خلاف وعدهٔ‌خودکرده ؟ عرضکردم : نه ، فرمود: پس این (باجابت نرسیدن دعاها) ازچیست ؟ عرضکردم : نمیدانم ، فرمود ، ولی من تورا آگاه‌کنم : هرکه خدای عزوجل‌را درآنچه باو فرمان داده اطاعت‌کند سپس اورا از جهت دعا بخواند اورا اجابت کند ، عرضکردم : جهت دعا چیست ؟ فرمود : شروع میکنی پس خدارا حمد وستایش‌کنی ، ونعمتهائیکه بتو داده‌است بزبان آری ، وسپس اورا شکرکنی ، سپس برمحمد (ص) صلوات فرستی ، و سپس گناهان خودرا یاد آورشوی وبدانها اعتراف‌کنی وازآنها بخدا پناه ببری ، اینست جهت (وراه) دعا .

سپس فرمود : آیهٔ دیگر کدام است ؟ عرضکردم : گفتار خدای عزوجل : «وآنچه بدهید ازچیزی

خَيْرُ الرَّازِقِينَ، وَإِنِّي أُنْفِقُ وَلَا أَرَى خَلَفاً، قَالَ: أَفَتَرَى اللهَ عَزَّ وَجَلَّ أَخْلَفَ وَعْدَهُ؟ قُلْتُ: لَا، قَالَ: فَمِمَّ ذَلِكَ؟ قُلْتُ لَا أَدْرِي، قَالَ: لَوْ أَنَّ أَحَدَكُمُ اكْتَسَبَ الْمَالَ مِنْ حِلِّهِ وَأَنْفَقَهُ فِي حِلِّهِ لَمْ يُنْفِقْ دِرْهَماً إِلَّا أُخْلِفَ عَلَيْهِ.

﴿٣١٣٥﴾ ٩- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ، عَمَّنْ ذَكَرَهُ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: مَنْ سَرَّهُ أَنْ يُسْتَجَابَ لَهُ دَعْوَتُهُ فَلْيُطَيِّبْ مَكْسَبَهُ.

﴿ بَابُ ﴾
﴿ الْإِجْتِمَاعِ فِي الدُّعَاءِ ﴾

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَعْبَدٍ؛ عَنْ عُبَيْدِاللهِ بْنِ عَبْدِاللهِ الْوَاسِطِيِّ، عَنْ دُرُسْتَ بْنِ أَبِي مَنْصُورٍ، عَنْ أَبِي خَالِدٍ قَالَ: قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام: مَا مِنْ رَهْطٍ أَرْبَعِينَ رَجُلًا اجْتَمَعُوا فَدَعَوُا اللهَ عَزَّ وَجَلَّ فِي أَمْرٍ إِلَّا اسْتَجَابَ اللهُ لَهُمْ، فَإِنْ لَمْ يَكُونُوا أَرْبَعِينَ فَأَرْبَعَةٌ يَدْعُونَ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ

پس خداوند عوضش را بدهد و اوست بهترین روزی‌دهندگان» (سورهٔ سبأ آیهٔ ٣٩) ومن انفاق کنم (وبدهم) ولی عوضی (برای آن) نبینم؟ فرمود: آیا پنداری که خدای عزوجل خلاف وعده خود کند؟ عرضکردم: نه، فرمود: پس این از چیست؟ عرضکردم: ندانم، فرمود: اگر هرآینه یکی از شماها مالی را ازراه حلالش بدست آورد، وآن را درراه حلالش انفاق کند (وبدهد) هیچ درهمی از آن انفاق نکند جز اینکه برآن عوض داده شود.

توضیح ـ انفاق درلغت عرب بمعنای خرج کردن وبخشیدن یادادن مال بکسی ونفقه دادن وامثال این معانی است، ودراین آیه شریفه طبرسی (ره) درمجمع البیان گوید: یعنی آنچه از مال خودرا در راه خیر صرف کنید پس خدای سبحان عوض آنرا بشما عطا فرماید، اما دردنیا باینکه نعمت شمارا افزون کند، واما درآخرت پاداش آن بهشت است، وکلبی گفته: آنچه درراه خیر صدقه دهید خداوند عوض آنرا بشما بدهد یا دردنیا ویابرای آخرتتان ذخیره کند، وجابر از پیغمبر (ص) حدیث کندکه فرمود: هرکار معروفی صدقه است وهرچه مرد بوسیلهٔ آن آبروی خودرا نگهدارد صدقه است، و هرچه انسان خرج کند خدا ضامن عوض آن است مگر آنچه در بنا ونافرمانی باشد.

٩ ـ حضرت صادق علیه‌السلام فرمود: هرکه شاد شودکه دعایش باجابت رسد باید کسب خودرا پاك وحلال کند.

﴿ باب ﴾
(اجتماع برای دعا کردن)

١ ـ حضرت صادق علیه السلام فرمود: هیچ چهل نفر مردی برای دعا نزد هم اجتماع نکنند و خدای عز وجل را درکاری نخوانند (ودعا نکنند) جز اینکه خداوند دعای آنهارا مستجاب کند، پس اگر چهل نفر نبودند، وچهار نفر بودند (نزدهم جمع شوند و) ده بارخدای عز وجل را بخوانند خداوند

عَشْرَ مَرَّاتٍ إِلَّا اسْتَجَابَ اللهُ لَهُمْ ، فَإِنْ لَمْ يَكُونُوا أَرْبَعَةً فَوَاحِدٌ يَدْعُو اللهَ أَرْبَعِينَ مَرَّةً فَيَسْتَجِيبُ اللهُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ لَهُ .

٢ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ يُونُسَ بْنِ يَعْقُوبَ عَنْ عَبْدِ الْأَعْلَى ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : مَا اجْتَمَعَ أَرْبَعَةُ رَهْطٍ قَطُّ عَلَى أَمْرٍ وَاحِدٍ فَدَعَوْا [اللهَ] إِلَّا تَفَرَّقُوا عَنْ إِجَابَةٍ .

٣ - عَنْهُ ، عَنِ الْحَجَّالِ ، عَنْ ثَعْلَبَةَ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ عُقْبَةَ ، عَنْ رَجُلٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : كَانَ أَبِي عليه السلام إِذَا حَزَنَهُ أَمْرٌ جَمَعَ النِّسَاءَ وَالصِّبْيَانَ ثُمَّ دَعَا وَأَمَّنُوا .

٤ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : الدَّاعِي وَالْمُؤَمِّنُ فِي الْأَجْرِ شَرِيكَانِ .

﴿ بَابٌ ﴾

✿ (الْعُمُومِ فِي الدُّعَاءِ) ✿

﴿٣١٤٠﴾ ١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيِّ ، عَنِ ابْنِ

دعایشان‌را اجابت کند ، واگر چهار نفرهم نباشند ویك نفر باشد که چهل مرتبه خدارا بخواند پس‌خدای عزیز جبار برای او اجابت کند .

توضیح ـ پیش ازاین گذشت که دعا کردن در پنهانی هفتاد برابر یابیشتر ازدعاهای آشکار است ومجلسی (ره) وعده کرده که میان آن دسته از روایات واین روایات‌را دراین‌جا جمع کند وازاین روی دراینجا گوید :

بسا توهم شودکه میان‌اینجا وآنچه گذشت که دعای پنهانی ثوابش بیشتر است منافات است وممکن است بدو وجه جواب داده شود :

(اول) : اجتماع در اجابت مؤثر تر است گرچه ثوابش کمتر است .

(دوم) : این درجائی است که از ریاء وخود نمائی مأمون باشد ، و آنچه درآن باب گذشت در صورتی است که از ریاء ایمن نیست .

٢ ـ ونیز حضرت صادق علیه السلام فرمود : هیچگاه چهار نفر باهم اجتماع نکرده‌اند که برای مطلبی بدرگاه خدا دعا کنند جز اینکه با اجابت آن دعا ازهم جدا شده‌اند .

٣ ـ ونیز آنحضرت علیه السلام فرمود : هرگاه پیش آمدی پدرم‌را غمناك میکرد زنان و کودکان را جمع میکرد ، سپس دعا میکرد وآنها آمین میگفتند .

٤ ـ ونیز آنحضرت علیه السلام فرمود : دعا کننده وآمین‌گو درمزد واجر شریکند .

✿ (باب) ✿

(عمومیت دادن دردعا (وبرای همه‌دعا کردن))

١ ـ حضرت صادق علیه السلام فرمود : رسول‌خدا (ص) فرمود : هرگاه یکی از شماها دعا کند پس

الْقَدَّاحِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : إِذَا دَعَا أَحَدُكُمْ فَلْيَعُمَّ ، فَإِنَّهُ أَوْجَبُ لِلدُّعَاءِ .

﴿بَابٌ﴾

﴿مَنْ أُبْطِئَتْ عَلَيْهِ الْإِجَابَةُ﴾

١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى : عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي نَصْرٍ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي الْحَسَنِ عليه السلام : جُعِلْتُ فِدَاكَ إِنِّي قَدْ سَأَلْتُ اللهَ حَاجَةً مُنْذُ كَذَا وَكَذَا سَنَةً وَقَدْ دَخَلَ قَلْبِي مِنْ إِبْطَائِهَا شَيْءٌ ، فَقَالَ : يَا أَحْمَدُ إِيَّاكَ وَالشَّيْطَانَ أَنْ يَكُونَ لَهُ عَلَيْكَ سَبِيلٌ حَتَّى يُقَنِّطَكَ ، إِنَّ أَبَا جَعْفَرٍ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ كَانَ يَقُولُ : إِنَّ الْمُؤْمِنَ يَسْأَلُ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ حَاجَةً فَيُؤَخِّرُ عَنْهُ تَعْجِيلَ إِجَابَتِهِ حُبّاً لِصَوْتِهِ وَاسْتِمَاعِ نَحِيبِهِ ثُمَّ قَالَ : وَاللهِ مَا أَخَّرَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ مَا يَطْلُبُونَ مِنْ هَذِهِ الدُّنْيَا خَيْراً لَهُمْ مِمَّا عَجَّلَ لَهُمْ فِيهَا وَأَيُّ شَيْءٍ الدُّنْيَا ، إِنَّ أَبَا جَعْفَرٍ عليه السلام كَانَ يَقُولُ : يَنْبَغِي لِلْمُؤْمِنِ أَنْ يَكُونَ دُعَاؤُهُ فِي الرَّخَاءِ نَحْواً مِنْ دُعَائِهِ فِي الشِّدَّةِ ، لَيْسَ إِذَا أُعْطِيَ فَتَرَ ، فَلَا تَمَلَّ الدُّعَاءَ فَإِنَّهُ مِنَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ بِمَكَانٍ وَعَلَيْكَ بِالصَّبْرِ وَطَلَبِ الْحَلَالِ وَصِلَةِ الرَّحِمِ وَإِيَّاكَ وَمُكَاشَفَةَ النَّاسِ فَإِنَّا أَهْلُ الْبَيْتِ نَصِلُ مَنْ قَطَعَنَا وَنُحْسِنُ إِلَى مَنْ أَسَاءَ إِلَيْنَا ، فَنَرَى وَاللهِ فِي ذَلِكَ الْعَاقِبَةَ الْحَسَنَةَ إِنَّ صَاحِبَ

عمومیت دهد (وهمه‌رادعا کند) زیراکه آن باجابت نزدیکتر است .

﴿باب﴾

(کسیکه اجابت دعایش بتأخیر افتد)

١ ـ احمد بن محمد بن‌أبی‌نصر گوید بحضرت ابی‌الحسن (رضا)علیه‌السلام عرضکردم : قربانت : من چند سال است‌که ازخدا حاجتی درخواست‌کرده‌ام وازتأخیر اجابتش در دلم شبهه ونگرانی‌آمده‌است؟ فرمود : ای احمد مبادا شیطان بر(دل) توراهی بازکند ، تاتورا ناامیدکند همانا امام باقر علیه السلام می‌فرمود : هرآینه مؤمن‌حاجتی ازخدا بخواهد واجابت‌آن پس افتد برای محبوبیت‌آوازش (نزدخداوند) وشنیدن صدای گریه‌اش ، سپس فرمود : بخدا سوگندآنچه خدای عز وجل برای مؤمنین ازآنچه خواهند پس اندازد ، بهتر است برای ایشان ازآنچه زودبآنها عطا فرماید ، ودنیا چیست ؟ امام باقر علیه السلام می‌فرمود : سزاوار است برای مؤمن‌که دعایش درحال آسایش همانند دعای او در حال سختی باشد ، و چون باو داده شد (آنچه درخواست‌کرده ازدعا) سست نشود . پس تو از دعا خسته مشو زیراکه دعا نزد خدای عزوجل منزلتی دارد (بس بزرگ) وبرتو باد بشکیبائی ، ودنبال روزی حلال رفتن ، وصلهٔ رحم کردن ومبادا بامردم اظهار دشمنی کنی ، زیراکه ماخاندانی هستیم‌که پیوندکنیم باهرکه از ما ببرد ، و نیکی‌کنیم بهرکه بما بدی‌کند ، پس بخدا سوگند دراین‌کار سرانجام نیکوئی ببینیم (چه در دنیا و چه در

النِّعْمَةِ فِي الدُّنْيَا إِذَا سَأَلَ فَأُعْطِيَ طَلَبَ غَيْرَ الَّذِي سَأَلَ وَصَغِرَتِ النِّعْمَةُ فِي عَيْنِهِ فَلَا يَشْبَعُ مِنْ شَيْءٍ وَلَوْ إِذَا كَثُرَتِ النِّعَمُ كَانَ الْمُسْلِمُ مِنْ ذَلِكَ عَلَى خَطَرٍ لِلْحُقُوقِ الَّتِي تَجِبُ عَلَيْهِ وَمَا يُخَافُ مِنَ الْفِتْنَةِ فِيهَا ؛ أَخْبِرْنِي عَنْكَ لَوْ أَنِّي قُلْتُ لَكَ قَوْلًا كُنْتَ تَثِقُ بِهِ مِنِّي ؟ فَقُلْتُ لَهُ : جُعِلْتُ فِدَاكَ إِذَا لَمْ أَثِقْ بِقَوْلِكَ فَبِمَنْ أَثِقُ وَأَنْتَ حُجَّةُ اللهِ عَلَى خَلْقِهِ ؟ قَالَ : فَكُنْ بِاللهِ أَوْثَقَ فَإِنَّكَ عَلَى مَوْعِدٍ مِنَ اللهِ ، أَلَيْسَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ : «وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ» وَقَالَ : «لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللهِ» وَقَالَ : «وَاللهُ يَعِدُكُمْ مَغْفِرَةً مِنْهُ وَفَضْلًا» فَكُنْ بِاللهِ عَزَّ وَجَلَّ أَوْثَقَ مِنْكَ بِغَيْرِهِ وَلَا تَجْعَلُوا فِي أَنْفُسِكُمْ إِلَّا خَيْرًا فَإِنَّهُ مَغْفُورٌ لَكُمْ .

آخرت) ، همانا کسی که دراین دنیا دارای نعمت است اگر هر گاه درخواست (چیزی از خدا) کند و باو داده شود (حرصش زیاد گردد) وجز آنرا نیز بخواهد ، و (درنتیجه) نعمت خدا در چشم او کوچك و خوار گردد ، واز هیچ چیزسیر نشود ، وچون نعمت فراوان شودمسلمان از اینراه بخطر افتد (واین خطر) بخاطر آن حقوقی (است) که براو واجب شود ، وبخاطر آن چیزی است که بیم آن‌رود بواسطهٔ این‌حقوق درفتنه و آزمایش افتد (و درأداء آنها کوتاهی کند) ، بگو بدانم که اگر من بتوچیزی گفتم بدان وثوق و اعتماد داری ؟ عرضکردم : فدایت گردم اگر من بگفتهٔ شما اعتماد نکنم پس بگفتار چه کسی اعتماد کنم با اینکه شما حجت خداوند برخلق او هستی ؟ فرمود : پس تو بخدا (ووعده ها وگفتار های او) اعتمادت بیشتر باشد ، زیرا خداوند بتو وعدهٔ اجابت داده است (یا اینکه اجابت دعای تو بموعدی واگذار شده) آیا خدای عزوجل نفرماید : «وهرگاه پرسندت بندگان من از من ، پس همانا من نزدیکم و اجابت کنم دعای آنکه مرا خواند» (سورهٔ بقرة آیه ١٨٦) ؟ و فرموده است : «نومید نباشید از رحمت‌خدا » (سورهٔ زمر آیهٔ ٥٣) و نیز فرموده است : «وخدا نویدتان دهد بآمرزش و فضل » (سورهٔ بقره آیه ٢٦٨) پس تو بخدای عزوجل اعتمادت بیشتر باشد از دیگران ، ودر دل خودجزخوبی راه‌ندهید ، که شما آمرزیده‌اید.

توضیح ـ مجلسی (ره) درضمن شرح قسمتهای حدیث وجوهی برای تأخیر در اجابت دعا از آن استفاده نموده که تاهشت وجه آنرا ذکر کرده است (اول) : حقارت وپستی‌دنیا واینکه تأخیر بآخرت بهتر است. (دوم) اینکه از شرائط اجابت دعا اینست که درهرحال نباید دست از دعا برداشت‌چه درحال آسودگی وچه درحال سختی (سوم) شکیبائی درتأخیر آن (چهارم) اینکه کسب خود را حلال کند ؛ یا اینکه دعائی باجابت رسدکه حرامی دربرنداشته باشد . (پنجم) قطع‌رحم نکند (ششم) اظهار دشمنی بامردم نکند(هفتم) اینکه اگر زود باجابت رسد موجب حرص بردنیا گردد و نعمتهای خدا درنظر خوار وکوچك شود(هشتم) آنکه بواسطه فراوان شدن مال و ثروت و قدرت درخطر اداء نکردن حقوق آن افتد ، و سپس در آخر گفتارش گوید : و دراین حدیث فوائد بسیار وحقیقتهای فراوانی است برای کسی که بدیدهٔ حقیقت و یقین درآن بنگرد .

٢ - عَنْهُ ، عَنْ أَحْمَدَ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ مَنْصُورٍ الصَّيْقَلِ قالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام رُبَّما دَعَا الرَّجُلُ بِالدُّعاءِ فَاسْتُجِيبَ لَهُ ثُمَّ اُخِّرَ ذٰلِكَ إِلىٰ حِينٍ ؟ قالَ : فَقالَ : نَعَمْ ، قُلْتُ : وَلِمَ ذٰاكَ ؟ لِيَزْدادَ مِنَ الدُّعاءِ ؟ قالَ : نَعَمْ

٣ - عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ إِسْحاقَ بْنِ أَبِي هِلالٍ الْمَدائِنِيِّ ، عَنْ حَدِيدٍ ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : إِنَّ الْعَبْدَ لَيَدْعُو فَيَقُولُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لِلْمَلَكَيْنِ : قَدِ اسْتَجَبْتُ لَهُ وَلٰكِنِ احْبِسُوهُ بِحاجَتِهِ ، فَإِنِّي اُحِبُّ أَنْ أَسْمَعَ صَوْتَهُ وَ إِنَّ الْعَبْدَ لَيَدْعُو فَيَقُولُ اللهُ تَبارَكَ وَتَعالىٰ : عَجِّلُوا لَهُ حاجَتَهُ فَإِنِّي أُبْغِضُ صَوْتَهُ

٤ - اِبْنُ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ سُلَيْمانَ صاحِبِ السّابِرِيِّ ، عَنْ إِسْحاقَ بْنِ عَمّارٍ قالَ : قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِاللهِ عَلَيْهِ السَّلامُ : يُسْتَجابُ لِلرَّجُلِ الدُّعاءُ ثُمَّ يُؤَخَّرُ ؟ قالَ : نَعَمْ عِشْرِينَ سَنَةً .

﴿٣١٤٥﴾ ٥- اِبْنُ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ هِشامِ بْنِ سالِمٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : كانَ بَيْنَ قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ «قَدْ اُجِيبَتْ دَعْوَتُكُما» وَبَيْنَ أَخْذِ فِرْعَوْنَ أَرْبَعِينَ عاماً

٦ - اِبْنُ أَبِي عُمَيْرٍ ؛ عَنْ إِبْراهِيمَ بْنِ عَبْدِالْحَمِيدِ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قالَ: سَمِعْتُ أَبا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَيَدْعُو فَيُؤَخَّرُ إِجابَتُهُ إِلىٰ يَوْمِ الْجُمُعَةِ. [يوم القيامة خ ل].

٢- منصور صیقل گوید : بحضرت صادق عليه السلام عرضکردم : بسا هست که مردی دعا کند و دعایش مستجاب گردیده ، ولی تا مدتی (اثر آن استجابت ظاهر نگردد و) پس افتد ؟ فرمود : آری (چنین‌است) عرضکردم : این برای چیست ؟ آیا برای اینست که بیشتر دعا کند ؟ فرمود : آری .

٣ - ونیز آنحضرت عليه السلام فرمود : همانا بنده‌ای‌دعا کند پس خدای عزوجل بدو فرشته (که موکل برانسان هستند یا دوفرشتهٔ دیگر) فرماید : من دعای او را باجابت رساندم ولی حاجتش را نگهدارید ، زیرا که من‌دوست دارم آواز اورا بشنوم ، وهمانا بنده‌ای‌هم هست که دعا کند پس‌خدای‌تبارك وتعالی‌فرماید: زود حاجتش را بدهید که آوازش را خوش ندارم .

٤- اسحاق بن عمار گوید : بحضرت صادق عرضکردم : (ممکن است) دعای مردی مستجاب شده (باشد)ولی بتأخیر افتد (واثر استجابت آن همان زمان ظاهر نگردد ؟ فرمود : آری تابیست سال (ممکن است تأخیر افتد) .

٥- ونیز آنحضرت علیه‌السلام فرمود : میان گفتهٔ خدای عزوجل (که بموسی و هارون ـ در مقابل تقاضای نابودی فرعون و پیروانش ـ فرمود :) «هرآینه دعای شما باجابت رسید» (سورهٔ یونس٨٩) ومیان نابودی فرعون چهل سال طول کشید .

٦- ابوبصیر گوید : شنیدم از حضرت صادق علیه‌السلام که میفرمود : همانا مؤمن دعا کند و اجابت دعایش تا روزجمعه [یا روز قیامت] بتأخیر افتد .

٧ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ الْمُغِيرَةِ ، عَنْ غَيْرِ وَاحِدٍ مِنْ أَصْحَابِنَا قَالَ : قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام إِنَّ الْعَبْدَ الْوَلِيَّ لِلّٰهِ يَدْعُواللهَ عَزَّ وَجَلَّ فِي الْأَمْرِ يَنُوبُهُ فَيَقُولُ لِلْمَلَكِ الْمُوَكَّلِ بِهِ : اقْضِ لِعَبْدِي حَاجَتَهُ وَلَاتُعَجِّلْهَا فَإِنِّي أَشْتَهِي أَنْ أَسْمَعَ نِدَاءَهُ وَصَوْتَهُ وَإِنَّ الْعَبْدَ الْعَدُوَّ لِلّٰهِ لَيَدْعُواللهَ عَزَّ وَجَلَّ فِي الْأَمْرِ يَنُوبُهُ فَيُقَالُ لِلْمَلَكِ الْمُوَكَّلِ بِهِ : اقْضِ [لِعَبْدِي] حَاجَتَهُ وَعَجِّلْهَا فَإِنِّي أَكْرَهُ أَنْ أَسْمَعَ نِدَاءَهُ وَصَوْتَهُ .

قَالَ : فَيَقُولُ النَّاسُ : مَا أُعْطِيَ هٰذَا إِلَّا لِكَرَامَتِهِ وَلَا مُنِعَ هٰذَا إِلَّا لِهَوَانِهِ .

٨ - حُمَيْدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ حُمَيْدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ؛ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : لَايَزَالُ الْمُؤْمِنُ بِخَيْرٍ وَ رَجَاءٍ ، رَحْمَةً مِنَ اللهِ عَزَّ وَ جَلَّ مَالَمْ يَسْتَعْجِلْ ، فَيَقْنَطُ وَ يَتْرُكُ الدُّعَاءَ ، قُلْتُ لَهُ : كَيْفَ يَسْتَعْجِلُ ؟ قَالَ : يَقُولُ : قَدْ دَعَوْتُ مُنْذُ كَذَا وَ كَذَا وَمَا أَرَى الْإِجَابَةَ .

٩ - الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِسْحَاقَ ، عَنْ سَعْدَانَ بْنِ مُسْلِمٍ ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَيَدْعُواللهَ عَزَّ وَجَلَّ فِي حَاجَتِهِ فَيَقُولُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ أَخِّرُوا إِجَابَتَهُ ، شَوْقاً إِلَى صَوْتِهِ وَدُعَائِهِ ؛ فَإِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : عَبْدِي ! دَعَوْتَنِي فَأَخَّرْتُ

٧ـ ونيز آنحضرت عليه‌السلام فرمود : همانا بنده‌ای که دوست خدا است در پیش آمدی که برای او رخ داده دعا کند ، وخدا بفرشته‌ای که موکل باو (یا بآن دعا) است فرماید : حاجت بندهٔ مرا برآور ولی در (دادن) آن شتاب مکن زیرا که من میل دارم صدا و آواز او را بشنوم . وهمانا بنده‌ای دشمن خدا بدرگاه خدای عزوجل دربارهٔ اتفاقی که برای او پیش آمده دعا کند پس بفرشتهٔ موکل براو (یا برآن دعا) گفته شود : حاجتش را برآور و در (دادن) آن شتاب کن زیرا من خوش ندارم آواز وصدایش را بشنوم .

فرمود : پس مردم (که خبر ازاین جریان ندارند بآنکه حاجتش زود برآورده شده) گویند : باین داده نشده جز برای گرامی بودنش (نزدخدا ، وبآنکه دراجابتش تأخیر شده گویند :) ازاو دریغ نشده جز برای زبونی وخواریش .

٨ ـ ابوبصیر گوید : حضرت صادق عليه‌السلام فرمود : پیوسته مؤمن درحال خیر و امیدواری است تا مادامیکه شتاب نکند پس نومید شود و دعارا رها کند ، عرضکردم : چگونه شتاب کند ؟ فرمود : گوید از فلان وقت و فلان‌وقت دعاکرده‌ام واجابت آنرا نمی‌بینم ؟ .

٩ ـ ونیز آنحضرت عليه‌السلام فرمود : همانا مؤمن خدای عزوجل‌را دربارهٔ حاجت‌خودبخواند وخدای عزوجل فرماید : اجابت اورا بتأخیر اندازید بخاطر شوقی که بآواز و دعای او دارم ، پس چون روز قیامت شود خدای‌عزوجل فرماید : ای بندهٔ من تو مراخواندی (ودعاکردی) ومن اجابتت‌را پس انداختم

إِجَابَتَكَ وَثَوَابُكَ كَذَاوَ كَذَا وَدَعَوْتَنِي فِي كَذَاوَ كَذَافَأَخَّرْتُ إِجَابَتَكَ وَ ثَوَابُكَ كَذَاوَ كَذَا ؛ قَالَ : فَيَتَمَنَّى الْمُؤْمِنُ أَنَّهُ لَمْ يُسْتَجَبْ لَهُ دَعْوَةٌ فِي الدُّنْيَا مِمَّا يَرَى مِنْ حُسْنِ الثَّوَابِ .

﴿ بَابٌ ﴾

۞(الصَّلَاةِ عَلَى النَّبِيِّ مُحَمَّدٍ وَأَهْلِ بَيْتِهِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ)۞

﴿٣١٥٠﴾ ١ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : لَا يَزَالُ الدُّعَاءُ مَحْجُوباً حَتَّى يُصَلِّيَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ .

اکنون ثواب وپاداش تو چنین وچنان است ، وبازدربارهٔ فلان چیز وفلان‌چیز مرا خواندی (ودعا کردی) ومن اجابت تورا بتأخیر انداختم وپاداش تو چنین وچنان‌است ، فرمود : پس مؤمن آرزو کند که کاش هیچ دعائی از او دردنیا اجابت نمی‌شد برای آنچه ثواب وپاداش نیك که می‌بیند .

۞(باب)۞

(ذکر) صلوات برمحمد (ص) و خاندانش علیهم‌السلام (دردعا وغیر آن)

١ ـ حضرت صادق عليه السلام فرمود : پیوسته دعا محجوبست (ومیانهٔ آن و استجابتش حجاب وپرده‌ای حائل است) تا برمحمد وآلش صلوات فرستاده شود (که آنگاه پرده وحائل برطرف شود).

شرح ـ جزری درنهایه گفته است : صلوة درلغت بمعنای‌دعااست ، وعبادت مخصوصه‌راکه شامل‌دعا است صلوة گفته‌اند ، وبرخی گفته‌اند : صلوة در لغت بمعنای تعظیم است ، و عبادت مخصوصه‌را هم صلوة گفته‌اند چون درآن تعظیم خداوند است ـ تا آنکه گوید ـ : واما اینکه گوئیم « اللهم صل علی محمد » معنایش اینست که خدایا اورابزرگوارکن دردنیا بوسیلهٔ بلندکردن نام اووآشکارکردن دعوت ونگهداری شریعتش ، ودرآخرت بقبول‌کردن شفاعت او دربارهٔ امتش ودوچندان‌کردن اجر وپاداشش .

فیض (ره) دروافی گوید : معنای صلوة خدا برپیغمبرش (ص) افاضهٔ انواع‌کرامات و لطائف نعمتها است براو ، واما صلوات ما وفرشتگان براو پس آن درخواست آن‌کرامت وافاضهٔ آن براواست .

ومجلسی (ره) گوید : مشهور آنست‌که صلوة از خدای سبحان رحمت است واز فرشتگان استغفار (وطلب آمرزش) واز بندگان دعا است . و در معنای «آل» گفته است : آل پیغمبر (ص) نزد شیعهٔ امامیه عترت طاهره وخاندان معصوم اوهستند ، واینکه شهید ثانی (ره) آنرا مخصوص بأمیر المؤمنین و فاطمه و حسن وحسین علیهم السلام کرده‌است وجهی ودلیلی ندارد ، واما نزد عامه در این باره اختلاف بسیاری است پس برخی گفته‌اند : آل پیغمبر (ص) تمامی امت اوهستند وبرخی گفته‌اند : عشیره اویند ، و برخی گفته‌اند ، هرکه از بنی‌هاشم وبنی عبدالمطلب که گرفتن زکاة برآنها حرام است آل پیغمبرند ، سپس وجوهی برای اینکه دعا بدون صلوات محجوبست ذکر فرموده است .

٢ - عَنْهُ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ، عَنِ السَّكُونِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: مَنْ دَعَا وَلَمْ يَذْكُرِ النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله رَفْرَفَ الدُّعَاءُ عَلَى رَأْسِهِ فَإِذَا ذَكَرَ النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله رُفِعَ الدُّعَاءُ.

٣ - أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ، عَنْ صَفْوَانَ، عَنْ أَبِي أُسَامَةَ زَيْدٍ الشَّحَّامِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام أَنَّ رَجُلاً أَتَى النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ إِنِّي أَجْعَلُ لَكَ ثُلُثَ صَلَوَاتِي، لَا، بَلْ أَجْعَلُ لَكَ نِصْفَ صَلَوَاتِي، لَا، بَلْ أَجْعَلُهَا كُلَّهَا لَكَ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: إِذاً تُكْفَى مَؤُونَةَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ.

٤ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ، عَنْ سَيْفٍ، عَنْ أَبِي أُسَامَةَ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام «مَا مَعْنَى أَجْعَلُ صَلَوَاتِي كُلَّهَا لَكَ»؟ فَقَالَ: يُقَدِّمُهُ بَيْنَ يَدَيْ كُلِّ حَاجَةٍ فَلَا يَسْأَلُ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ شَيْئاً حَتَّى يَبْدَأَ بِالنَّبِيِّ صلى الله عليه وآله فَيُصَلِّيَ عَلَيْهِ ثُمَّ يَسْأَلَ اللهَ حَوَائِجَهُ.

٥ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا؛ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ؛ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيِّ، عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: لَا تَجْعَلُونِي كَقَدَحِ الرَّاكِبِ فَإِنَّ الرَّاكِبَ يَمْلَأُ قَدَحَهُ فَيَشْرَبُهُ إِذَا شَاءَ، اجْعَلُونِي فِي أَوَّلِ الدُّعَاءِ وَفِي آخِرِهِ وَفِي وَسَطِهِ.

---

٢ - حضرت صادق عليه السلام فرمود: هر که دعائی کند ونام پیغمبر (ص) را نبرد آن دعا بالای سرش (چون پرنده‌ای) بچرخد، وچون نام پیغمبر (ص) را برد دعا بالا رود.

٣ - وبیز آنحضرت عليه السلام فرمود: مردی نزد پیغمبر (ص) آمد عرضکرد: ای رسولخدا من یك سوم صلواتم را برای شما قراردهم، نه بلکه نیمی از صلواتم را مخصوص شما گردانم، نه بلکه تمامی آن را از آن شما گردانم؛ رسولخدا (ص) فرمود: دراین صورت خرج ومؤونه دنیا وآخرت تو کفایت شود. (شرح این حدیث از زبان امام عليه السلام درحدیث (٤) بیاید).

٤ - ابوبصیر گوید: ازحضرت صادق علیه السلام پرسیدم معنای اینکه: همهٔ صلواتم را برای شما قرار دهم، چیست؟ فرمود: یعنی پیغمبر (ص) را مقدمه وجلو هرحاجتی قرارمیدهد، وازخدای عزوجل چیزی درخواست نکند تا بنام پیغمبر (ص) ابتداء کند و صلوات براو فرستد، سپس حاجات خودرا از خدا درخواست کند.

شرح - فیض (ره) درشرح حدیث (٣) گوید: مقصود از صلوة معنای لغوی آن است که دعا باشد ومعنای کنار آن مرد به پیغمبر اینست که هرگاه بدرگاه خداوند دربارهٔ حاجتی دعا میکنم اول بشما دعا میکنم وآنرا ریشه وپایه قرار میدهم سپس آنچه برای خود خواهم روی آن قرار دهم وهمین است معنای آنچه از تفسیر این حدیث بیاید (که اشاره بحدیث (٤) است).

٥ - حضرت صادق علیه السلام فرمود: رسولخدا (ص) فرمود مرا چون قدح شترسوار قرارندهید، زیرا شترسوار قدح خودرا پر کند وهرزمان خواست بنوشد مرا دراول دعا ووسط وآخر آن قراردهید.

﴿٣١٥٥﴾ ٦ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مِهْرَانَ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ أَبِيهِ، وَحُسَيْنِ بْنِ أَبِي الْعَلَاءِ؛ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ: إِذَا ذُكِرَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله فَأَكْثِرُوا الصَّلَاةَ عَلَيْهِ فَإِنَّهُ مَنْ صَلَّى عَلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله صَلَاةً وَاحِدَةً صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ أَلْفَ صَلَاةٍ فِي أَلْفِ صَفٍّ مِنَ الْمَلَائِكَةِ وَلَمْ يَبْقَ شَيْءٌ مِمَّا خَلَقَهُ اللهُ إِلَّا صَلَّى عَلَى الْعَبْدِ لِصَلَاةِ اللهِ عَلَيْهِ وَصَلَاةِ مَلَائِكَتِهِ، فَمَنْ لَمْ يَرْغَبْ فِي هٰذَا فَهُوَ جَاهِلٌ مَغْرُورٌ، قَدْ بَرِئَ اللهُ مِنْهُ وَرَسُولُهُ وَأَهْلُ بَيْتِهِ.

٧ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا؛ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيِّ، عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: مَنْ صَلَّى عَلَيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَمَلَائِكَتُهُ وَمَنْ شَاءَ

شرح ـ فیض (ره) گوید : ابن اثیر گفته است : یعنی در آخر بیاد من نیفتید چنانچه شترسوار قدح خودرا درآخر بار و بنه خود قرار دهد ، و پس از آنکه از بار کردن همهٔ آنها فارغ گردید آنرا پشت آنها بیاویزد ، سپس فیض (ره) گوید : وشاید مقصود این باشد (که همیشه بیاد من باشید نه مانندقدح شتر سوار ریزاکه) شتر سوار یاد قدح خود نکند تاگاهی که تشنه شود وبخواهد آب بیاشامد که در آن هنگام آنرا پرکند وبیاشامد ، واوقات دیگر ازآن غافل است .

٦ ـ حضرت صادق علیه السلام فرمود : چون نام پیغمبر (ص) برده شد بسیاربراوصلوات بفرستید ، زیرا هرکس یك صلوات برپیغمبر (ص) فرستد خداوند هزار بار در هزار صف از فرشته‌ها براوصلوات فرستد ، وچیزی از مخلوقات خدا نماند جز اینکه براین بنده صلوات فرستد برای آنکه خداوند و فرشتگان برای او صلوات فرستند ، وهرکس دراین فضیلت رغبت نکند پس او نادان ومغرور است ،وخدا ورسول وخاندانش از او بیزارند .

شرح ـ مجلسی (ره) گوید : اینکه فرمود : «بسیار صلوات براو بفرستید» محمول براستحباب است چنانچه اجماع برآن است ، واینکه فرمود : «خداوند در هزار صف فرشتگان براو صلوات فرستد» چند معنی دارد ، و معنی اول که ظاهر هم همانست اینست که خداوند براوثنا گوید وصلوات فرستد بکلامیکه آنکلام‌را هزار صف ازفرشتگان بشنوند وآنها نیز بصلوات خداوند عزوجل صلوات فرستند . وپس ازآن چند وجه دیگر نقل کرده (ودر آخر باب‌هم در فائده پنجم از فوائدی‌که ذکر کرده معانی دیگری نقل کند) ـ تاآنکه گوید ـ : و مقصود از صلوات برپیغمبر (ص) صلوات براو وآل او است ، نه صلوات برپیغمبر (ص) فقط ، زیرا در روایات خاصه وعامه وارد شده‌که صلوات باو بدون صلوات برآل پذیرفته نیست ، بلکه از اخبار ماظاهر گردد که حرام وموجب عقاب است . . ودر آخراین خبر نیز اشاره‌ای بدان شده .

٧ ـ حضرت صادق علیه السلام فرمود : رسولخدا (ص) فرمود : هرکه برمن صلوات فرستد خدا

فَلْيُقِلَّ وَمَنْ شاءَ فَلْيُكْثِرْ .

٨ - عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ سِنانٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : قالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم : اَلصَّلاةُ عَلَيَّ وَعَلىٰ أَهْلِ بَيْتِي تَذْهَبُ بِالنِّفاقِ

٩ - أَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَسّانٍ ، عَنْ أَبِي عِمْرانَ الْأَزْدِيِّ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ مُعاوِيَةَ بْنِ عَمّارٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : مَنْ قالَ : يارَبِّ صَلِّ عَلىٰ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ - مِائَةَ مَرَّةٍ - قُضِيَتْ لَهُ مِائَةُ حاجَةٍ ثَلاثُونَ لِلدُّنْيا [وَالْباقِي لِلْآخِرَةِ] .

١٠ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيىٰ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، وَعَبْدُالرَّحْمٰنِ بْنُ أَبِي نَجْرانَ ؛ جَمِيعاً ، عَنْ صَفْوانَ الْجَمّالِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : كُلُّ دُعاءٍ يُدْعَى اللهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهِ مَحْجُوبٌ عَنِ السَّماءِ حَتّىٰ يُصَلِّيَ عَلىٰ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ .

﴿٣١٦٠﴾ ١١ - عَنْهُ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ؛ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ سَيْفِ بْنِ عَمِيرَةَ ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ الْحَضْرَمِيِّ قالَ : حَدَّثَنِي مَنْ سَمِعَ أَباعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : جاءَ رَجُلٌ إِلىٰ رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم فَقالَ : أَأَجْعَلُ نِصْفَ صَلَواتِي لَكَ ؟ قالَ : نَعَمْ ، ثُمَّ قالَ : أَأَجْعَلُ صَلَواتِي كُلَّها لَكَ قالَ : نَعَمْ ، فَلَمّا مَضىٰ قالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم : كُفِيَ هَمَّ الدُّنْيا وَالْآخِرَةِ .

١٢ - عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ ؛ عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ مُرازِمٍ قالَ : قالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام إِنَّ رَجُلاً أَتىٰ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم فَقالَ : يارَسُولَ اللهِ إِنِّي جَعَلْتُ ثُلُثَ صَلَواتِي لَكَ ؟ فَقالَ لَهُ خَيْراً ،

وفرشتگان براو صلوات فرستند ، هر كه خواهدكم فرستد وهر كه خواهد بيش .

٨ - ونيز آنحضرت عليه السلام فرمود : رسولخدا(ص) فرمود : صلوات برمن و براهل بيت من نفاق‌را ميبرد.

٩ - ونيز حضرت صادق عليه‌السلام فرمود : هر كه صدبار بگويد : « يارب صلى على محمد وآل محمد» صدحاجت از او برآورده شودكه سى حاجت‌آن از(حاجات) دنيا باشد [وباقى ازآخرت].

١٠ - ونيز آنحضرت عليه السلام فرمود : هردعائى‌كه خداى عزوجل بدان خوانده شود از رفتن بآسمان محجوبست تا صلوات برمحمد وآل محمد فرستاده شود .

١١ - ونيز آنحضرت عليه السلام فرمود : مردى نزد رسولخدا (ص) آمده عرضكرد : من نيمى‌از صلوات (و دعاهايم) را براى شما قرار دهم ؟ فرمود : آرى ، سپس عرضكرد : همهٔ دعاهايم‌را بشما مخصوص گردانم ؟ فرمود : آرى ، همينكه آنمرد رفت رسولخدا (ص) فرمود : اندوه دنيا وآخرتش كفايت شد .

١٢ - ونيز فرمود : (ع) مردى نزد رسولخدا (ص) آمده عرضكرد : اى رسولخدا : يك سوم دعاهاى خودرا بشما اختصاص دهم ؟ فرمود : نيكو است ، عرضكرد : اى‌رسولخدا نيمى ازدعاهاى خودرا

فَقَالَ : يَارَسُولَ اللهِ إِنِّي جَعَلْتُ نِصْفَ صَلَوَاتِي لَكَ ؟ فَقَالَ لَهُ : ذَاكَ أَفْضَلُ ، فَقَالَ: إِنِّي جَعَلْتُ كُلَّ صَلَوَاتِي لَكَ فَقَالَ : إِذاً يَكْفِيكَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ مَاأَهَمَّكَ مِنْ أَمْرِ دُنْيَاكَ وَآخِرَتِكَ ، فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ : أَصْلَحَكَ اللهُ كَيْفَ يَجْعَلُ صَلَاتَهُ لَهُ ؟ فَقَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : لَايَسْأَلُ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ شَيْئاً إِلَّابَدَأَ بِالصَّلَاةِ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ صلى الله عليه وآله .

١٣ - اِبْنُ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : سَمِعْتُهُ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : ارْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ بِالصَّلَاةِ عَلَيَّ فَإِنَّهَا تَذْهَبُ بِالنِّفَاقِ .

١٤ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ عَبْدِاللهِ ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ فَرُّوخَ مَوْلَى آلِ طَلْحَةَ قَالَ : قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : يَا إِسْحَاقَ بْنَ فَرُّوخَ مَنْ صَلَّى عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ عَشْراً صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَمَلَائِكَتُهُ مِائَةَ مَرَّةٍ ، وَمَنْ صَلَّى عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ مِائَةَ [مَرَّةٍ] صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَمَلَائِكَتُهُ أَلْفاً ، أَمَاتَسْمَعُ قَوْلَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «هُوَالَّذِي يُصَلِّي عَلَيْكُمْ وَمَلَائِكَتُهُ لِيُخْرِجَكُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِينَ رَحِيماً» .

مخصوص شما گردانم ؟ فرمود : این بهتراست ، عرضکرد : همهٔ دعاهایم‌را برای‌شما قرار دهم ؟ فرمود : دراین صورت خدای عزوجل آنچه ازکارهای دنیا و آخرتت که ترا اندوهناك کند کفایت فرماید . پس مردی بحضرت صادق عليه السلام عرضکرد : خدایت نیکی دهد چگونه دعایش را برای او قرار دهد ، حضرت علیه السلام فرمود : چیزی از خدای عزوجل در خواست نکند جزاینکه ابتداء بصلوات برمحمد وآلش علیهم السلام کند .

١٣ - ونیز حضرت صادق علیه السلام فرمود : رسولخدا (ص) فرمود : آوازهای خودرا بصلوات برمن بلند کنید ، زیراکه آن نفاق‌را برطرف سازد .

١٤ - اسحاق بن فروخ گوید : حضرت صادق علیه السلام فرمود : ای اسحاق‌بن فروخ هرکه‌ده‌بار برمحمد وآل محمد صلوات بفرستد خداوند وفرشتگان او صدبار براو صلوات فرستند ، و هرکه صدبار برمحمد وآل محمد صلوات فرستدخداوند وفرشتگانش هزار بار براو صلوات فرستند ، آیا گفتار خدای عزوجل‌را نشنیده‌ای (که‌فرماید :) «واوست آنخداوندی‌که رحمت(یادرود) فرستد برشما(او)وفرشتگانش تا برون آرد شمارا ازتاریکیها بسوی روشنائی وبوده است بمؤمنان مهربان» (سورهٔ احزاب آیه ٤٣) .

توضیح - استشهاد بآیهٔ شریفه برای اثبات این معنا است‌که چگونه خداوند و فرشتگانش صلوات ودرود برکسی فرستند ، ودراینکه صلوات خدا وفرشتگان برمردم چیست وچگونه است مورد اختلاف‌است طبرسی (ره) گوید : صلوات از خدا آمرزش و رحمت است ، و گفته شده : ثنا وستایش است ، وبرخی گفته‌اند : کرامت وبخشندگی است ، واما صلوات فرشتگان همان دعای‌آنها است چنانکه ازابن عباس‌نقل شده ، وگفته شده : درخواست آنها است ازخدای تعالی برای فروفرستادن رحمت .

١٥ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ ، عَنْ أَحَدِهِمَا عليهما السلام قَالَ : مَا فِي الْمِيزَانِ شَيْءٌ أَثْقَلُ مِنَ الصَّلَاةِ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَإِنَّ الرَّجُلَ لَتُوضَعُ أَعْمَالُهُ فِي الْمِيزَانِ فَيَمِيلُ بِهِ فَيُخْرِجُ الصَّلَاةَ عَلَيْهِ فَيَضَعُهَا فِي مِيزَانِهِ فَيُرَجِّحُ [بِهِ] .

﴿٣١٦٥﴾ ١٦ ـ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنِ ابْنِ جُمْهُورٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ رِجَالِهِ قَالَ : قَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام : مَنْ كَانَتْ لَهُ إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ حَاجَةٌ فَلْيَبْدَأْ بِالصَّلَاةِ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ ، ثُمَّ يَسْأَلُ حَاجَتَهُ ، ثُمَّ يَخْتِمُ بِالصَّلَاةِ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ ، فَإِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ أَكْرَمُ مِنْ أَنْ يَقْبَلَ الطَّرَفَيْنِ وَيَدَعَ الْوَسَطَ إِذْ[ا] كَانَتِ الصَّلَاةُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ لَا تُحْجَبُ عَنْهُ .

١٧ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ؛ عَنْ مُحْسِنِ بْنِ أَحْمَدَ ، عَنْ أَبَانٍ الْأَحْمَرِ ، عَنْ عَبْدِالسَّلَامِ بْنِ نُعَيْمٍ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام : إِنِّي دَخَلْتُ الْبَيْتَ وَلَمْ يَحْضُرْنِي شَيْءٌ مِنَ الدُّعَاءِ إِلَّا الصَّلَاةَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ فَقَالَ : أَمَا إِنَّهُ لَمْ يَخْرُجْ أَحَدٌ بِأَفْضَلَ مِمَّا خَرَجْتَ بِهِ .

١٨ ـ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحُسَيْنِ ؛ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الرَّيَّانِ ، عَنْ عُبَيْدِاللهِ بْنِ عَبْدِاللهِ الدِّهْقَانِ قَالَ : دَخَلْتُ عَلَى أَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا عليه السلام فَقَالَ لِي : مَا مَعْنَى قَوْلِهِ : «وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّى» قُلْتُ : كُلَّمَا ذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ قَامَ فَصَلَّى ، فَقَالَ لِي : لَقَدْ كَلَّفَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ هٰذَا شَطَطاً فَقُلْتُ : جُعِلْتُ

---

١٥ ـ محمد بن مسلم ازیکی از دوامام باقروصادق علیهما السلام حدیث کند که فرمود : درمیزان (وترازوی اعمال درقیامت) چیزی سنگین‌تر از صلوات برمحمد وآل محمد نیست ، وهمانا مردی باشد که اعمالش‌را در میزان گذارند وسبك باشد ، پس ثواب صلوات او درآید وآنرا در میزان نهد پس بسبب آن سنگین گردد و (برکفهٔ دیگر) بچربد .

١٦ ـ حضرت صادق علیه السلام فرمود : هرکه بدرگاه خدای عزوجل حاجتی دارد باید بصلوات برمحمد وآلش شروع کند ، وسپس‌حاجت خودرا بخواهد ، ودرآخرهم بصلوات برمحمدوآل محمد پایان دهد ، زیراکه خدای عزوجل کریم‌تر ازآن است‌که دوطرف (دعا)را بپذیرد ، ووسط (دعا)را واگذارد (وباجابت نرساند) زیرا صلوات برمحمد وآل محمد محجوب نیست (و بدون برخورد بحجابی‌بالارود).

١٧ ـ عبدالسلام بن نعیم گوید : بامام صادق علیه السلام عرضکردم : من وارد خانه (کعبه) شدم وهیچ دعائی بخاطر نداشتم جز صلوات برمحمد وآل محمد ؟ فرمود : آگاه باش که هیچ‌کس مانند تو (در فضیلت وثواب) از خانه بیرون نیامده است .

١٨ ـ عبیدالله‌بن عبدالله دهقان گوید : خدمت حضرت رضا علیه‌السلام شرفیاب شدم ، پس‌آنحضرت بمن فرمود : معنای گفتار خداوند چیست ؟ (که فرماید:) «ویادکرد نام پروردگارش‌را پس صلوات بجا آورد» (سورهٔ اعلی آیه ١٥) ؟ من عرضکردم : یعنی هر زمان نام پروردگارش را بیاد آورد برخاست

فِداكَ فَكَيْفَ هُوَ؟ فَقالَ : كُلَّما ذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ صَلّى عَلى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ .

١٩ - عَنْهُ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ مُفَضَّلِ بْنِ صالِحٍ الأَسَدِيِّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ هارُونَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : إِذا صَلّى أَحَدُكُمْ وَلَمْ يَذْكُرِ النَّبِيَّ [وَآلَهُ] صلى الله عليه وآله في صَلاتِهِ يُسْلَكُ بِصَلاتِهِ غَيْرَ سَبِيلِ الْجَنَّةِ وَقالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : مَنْ ذُكِرْتُ عِنْدَهُ فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيَّ دَخَلَ النّارَ فَأَبْعَدَهُ اللهُ ، وَقالَ صلى الله عليه وآله : وَمَنْ ذُكِرْتُ عِنْدَهُ فَنَسِيَ الصَّلاةَ عَلَيَّ خُطِئَ بِهِ طَرِيقَ الْجَنَّةِ .

٢٠ - أَبُوعَلِيٍّ الأَشْعَرِيُّ ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ عُبَيْسِ بْنِ هِشامٍ ، عَنْ ثابِتٍ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : قالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : مَنْ ذُكِرْتُ عِنْدَهُ فَنَسِيَ أَنْ يُصَلِّيَ عَلَيَّ خَطَّأَ اللهُ بِهِ طَرِيقَ الْجَنَّةِ .

﴿٣١٧٠﴾ ٢١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا ؛ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيادٍ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ ابْنِ الْقَدّاحِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : سَمِعَ أَبِي رَجُلاً مُتَعَلِّقاً بِالْبَيْتِ وَ هُوَيَقُولُ : اللّٰهُمَّ صَلِّ عَلى مُحَمَّدٍ ، فَقالَ لَهُ أَبِي : يا عَبْدَاللهِ لا تَبْتُرْها لا تَظْلِمْنا حَقَّنا قُلِ : اللّٰهُمَّ صَلِّ عَلى مُحَمَّدٍ وَأَهْلِ بَيْتِهِ .

پس نماز خواند (وصلوة بمعنای نماز است) فرمود : (اگر اینطور باشد) پس خدا بحقیقت تکلیفی نابجا وبیرون از طاقت وتوانائی کرده است ؛ عرضکردم : قربانت : پس معنای آن چگونه است ؟ فرمود : هرگاه نام پروردگارش را یاد کند بر محمد وآل او صلوات فرستد .

توضیح - مجلسی (ره) پس ازنقل تفاسیر زیادی که از معصوم علیه السلام وغیراو درتفسیر آیه رسیده که صلوة درآیهٔ «فصلی» را بتوحید ، وذکر قلبی ، وذکر زبانی - یعنی الله اکبر - ، ونماز درصحرا ، و نماز فطر وأضحی ، تفسیر کرده‌اند گوید : منافاتی میانه این روایت وآن روایات نیست ، زیرا این نیز یکی از معانی آیه وبطنی از بطون آن میباشد .

١٩ - حضرت صادق علیه السلام فرمود : هرگاه یکی از شماها نماز بخواند و در نماز خود نام پیغمبر (ص) [وآل او] را نبرد ، بااین نماز بجز راه بهشت میرود (یعنی این نماز اورا ببهشت نخواهد برد) . ورسولخدا (ص) فرمود : هرکس که من نزد او نامم برده شود و برمن صلوات نفرستد بدوزخ رود ، پس خدایش (از رحمت خود) دور کند . وفرمود (ص) : وهرکس که من نزدش نام برده شوم و صلوات (فرستادن) را برمن فراموش کند از راه بهشت بخطا رفته است .

٢٠ - ونیز آنحضرت علیه السلام فرمود : رسولخدا (ص) فرموده است : هرکه من نزدش نام برده شوم وفراموش کند که برمن صلوات بفرستد خداوند اورا براهی جز راه بهشت برد .

٢١ - ونیز آنحضرت علیه السلام فرمود : پدرم شنید که مردی ببردهٔ کعبه درآویخته ومیگوید : «اللهم صل علی محمد» (ونامی ازآل محمد دنبال آن نمی‌برد) پدرم باو فرمود : ای بندهٔ خدا بریده‌اش مکن ، ودربارهٔ حق ما بما ستم مکن ، وبگو : «اللهم صل علی محمد وأهل بیته» .

☆((بابُ))☆

☆(مايَجِبُ مِنْ ذِكْرِ اللهِ عَزَّوَجَلَّ فِي كُلِّ مَجْلِسٍ)☆

١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ خالِدٍ، عَنْ أَبيهِ، عَنْ خَلَفِبْنِ حَمّادٍ، عَنْ رِبْعِيِّ ابْنِ عَبْدِاللهِبْنِ الْجارُودِ الْهُذَلِيِّ، عَنِ الْفُضَيْلِبْنِ يَسارٍ قالَ: قالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام: ما مِنْ مَجْلِسٍ يَجْتَمِعُ فيهِ أَبْرارٌ وَفُجّارٌ، فَيَقُومُونَ عَلى غَيْرِ ذِكْرِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ إِلّا كانَ حَسْرَةً عَلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيامَةِ.

٢ - حُمَيْدُبْنُ زِيادٍ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سَماعَةَ، عَنْ وُهَيْبِبْنِ حَفْصٍ، عَنْ أَبِي بَصيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ: ما اجْتَمَعَ في مَجْلِسٍ قَوْمٌ لَمْ يَذْكُرُوااللهَ عَزَّ وَجَلَّ وَلَمْ يَذْكُرُونا إِلّا كانَ ذلِكَ الْمَجْلِسُ حَسْرَةً عَلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيامَةِ، ثُمَّ قالَ: [قالَ] أَبُوجَعْفَرٍ عليه السلام: إِنَّ ذِكْرَنا مِنْ ذِكْرِ اللهِ وَ ذِكْرَ عَدُوِّنا مِنْ ذِكْرِ الشَّيْطانِ.

٣ - وَبِإِسْنادِهِ قالَ: قالَ أَبُوجَعْفَرٍ عليه السلام: مَنْ أَرادَ أَنْ يَكْتالَ بِالْمِكْيالِ الْأَوْفى فَلْيَقُلْ إِذا أَرادَ أَنْ يَقُومَ مِنْ مَجْلِسِهِ: سُبْحانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمّا يَصِفُونَ وَسَلامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ ☆ وَالْحَمْدُ لِلّهِ رَبِّ الْعالَمِينَ.

☆(باب)☆

(آنچه لازم است از ذکر خدای عزوجل درهرمجلسی)

١ - حضرت صادق عليه السلام فرمود: هیچ مجلسی نباشد که درآن نیکان وبدکاران گردهم اجتماع کنند که بی یاد خدای عزوجل از آن برخیزند جزاینکه در روزقیامت برای آنها مایهٔ حسرت وافسوس باشد.

توضیح - مجلسی (ره) گوید: مقصود از ذکر هرآنچیزی است که سبب یادآوری خدای سبحان درخاطر انسانی گردد، ونیز موجب فرمانبرداری از دستورات خدا و واگذاردن نهیهای او، وتفکر در آنچه جایز است ازصفات خداوند و محامد او، وتذکر تمامی اینها بدل و زبان، و یادآوری پیمبران و ائمهٔ دین وبیان مناقب و فضائل و برهان برامامت آنها - چنانچه درحدیث آمده که ذکر ما ذکر خدا است و ذکر دشمنان‌ما ذکر شیطان است - و هم‌چنین یادآوری معاد و حشر و حساب - تا آنکه گوید: - ولی عبادات اختراعی و اذکاری که بدعت باشد آنها ذکر خدانیست.

٢ - ونیز حضرت صادق عليه السلام فرمود: هیچ مردمی، درانجمنی فراهم نشوندکه درآن ذکر خدای عزوجل و ذکر ما نباشد جز اینکه آن انجمن در روزقیامت مایه حسرت وافسوس آنان باشد، سپس فرمود: (پدرم) حضرت ابوجعفر عليه السلام فرمود: همانا ذکرما ذکر خدا است و ذکر دشمن‌ما ذکر شیطان است.

٣ - حضرت باقر عليه السلام فرمود: هرکه خواهد به پیمانهٔ تمام مزد برد (وبکاملترین وجهی بی‌کم‌وکاست از خدا ثواب دریافت کند) باید هنگامی که میخواهد از جای خود برخیزد بگوید:

«سبحان ربك رب العزة عما يصفون، و سلام على المرسلين، والحمد لله رب العالمين».

٤ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثُّمَالِيِّ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : مَكْتُوبٌ فِي التَّوْرَاةِ الَّتِي لَمْ تُغَيَّرْ أَنَّ مُوسَى عليه السلام سَأَلَ رَبَّهُ فَقَالَ : يَارَبِّ أَقَرِيبٌ أَنْتَ مِنِّي فَأُنَاجِيَكَ أَمْ بَعِيدٌ فَأُنَادِيَكَ . فَأَوْحَى اللهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَيْهِ : يَامُوسَى أَنَا جَلِيسُ مَنْ ذَكَرَنِي ، فَقَالَ مُوسَى : فَمَنْ فِي سِتْرِكَ يَوْمَ لَا سِتْرَ إِلَّا سِتْرُكَ ؟ فَقَالَ : الَّذِينَ يَذْكُرُونَنِي فَأَذْكُرُهُمْ وَيَتَحَابُّونَ فِيَّ فَأُحِبُّهُمْ فَأُولَئِكَ الَّذِينَ إِذَا أَرَدْتُ أَنْ أُصِيبَ أَهْلَ الْأَرْضِ بِسُوءٍ ذَكَرْتُهُمْ فَدَفَعْتُ عَنْهُمْ بِهِمْ .

﴿٣١٧٥﴾ ٥ - أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى ، عَنْ حُسَيْنِ ابْنِ زَيْدٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم : مَا مِنْ قَوْمٍ اجْتَمَعُوا فِي مَجْلِسٍ فَلَمْ يَذْكُرُوا اسْمَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ وَلَمْ يُصَلُّوا عَلَى نَبِيِّهِمْ إِلَّا كَانَ ذَلِكَ الْمَجْلِسُ حَسْرَةً وَوَبَالًا عَلَيْهِمْ .

٦ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنِ ابْنِ رِئَابٍ ، عَنِ الْحَلَبِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : لَا بَأْسَ بِذِكْرِ اللهِ وَأَنْتَ تَبُولُ فَإِنَّ ذِكْرَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ حَسَنٌ عَلَى كُلِّ حَالٍ فَلَا تَسْأَمْ مِنْ ذِكْرِ اللهِ .

٤- و نیز آنحضرت عليه السلام فرمود : درآن توراتی که دست نخورده (ومانند این توراة فعلی که تحریف شده نیست) نوشته است که موسی عليه السلام از خداوند پرسشی کرده عرضکرد : پروردگارا آیا تو بمن نزدیکی تا باتو آهسته راز گویم یا از من دوری تا فریادت کنم ؟ خدای عزوجل باو وحی فرمود : ای موسی من هم‌نشین آن کسم که مرا یاد کند ، موسی عرضکرد : کیست که در پناه تو است روزی که پناهی جز پناه تو نیست ؟ فرمود : آنانکه مرا یادکنند پس من‌نیز آنهارا یادکنم ، و در راه من (یابخاطر خشنودی من) با هم دوستی کنند ، پس من نیز آنها را دوست دارم ، اینهایندکه چون خواهم بأهل زمین بلا وبدی برسانم یادشان کنم و بخاطر آنها آن بدی را از اهل زمین دفع کنم .

شرح - مجلسی (ره) درشرح کلام اول حضرت موسی عليه السلام گوید : گویا غرض پرسش از آداب‌دعا است بااینکه میدانست که او بما از رگ گردن نزدیکتر است، یعنی : آیا دوست‌داری مانند نزدیکان باتو راز گویم یا مانند دوران‌فریادت کنم ، وببیانی‌ساده‌تر : چون بتو نگاه کنم پس‌تو ازهر نزدیکی‌نزدیکتری، وچون بخود نظر افکنم خود را درمنتهای دوری از تو بینم ، پس ندانم که هنگام دعاء بدرگاهت بحال خودم نگاه کنم یا بحال تو .

٥- حضرت صادق علیه‌السلام فرمود : رسولخدا (ص) فرموده : هیچ مردمی نباشند که در انجمنی گردهم آیند و نام خدای عزوجل را نبرند ، و برپیغمبر (ص) صلوات نفرستند جز اینکه‌آن مجلس مایهٔ حسرت و زیان برآنها باشد .

٦- ونیزحضرت صادق علیه‌السلام فرمود : ذکر خدا در هنگامی که بول کنی عیب‌ندارد زیرا ذکر خدا درهرحالی نیکو است ، پس‌از ذکر خدا خسته مشو .

٧ - عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : أَوْحَى اللهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَى مُوسَى عليه السلام يامُوسَى لاتَفْرَحْ بِكَثْرَةِ الْمالِ وَلا تَدَعْ ذِكْرِي عَلَى كُلِّ حالٍ ، فَإِنَّ كَثْرَةَ الْمالِ تُنْسِي الذُّنُوبَ وَ إِنَّ تَرْكَ ذِكْرِي يُقْسِي الْقُلُوبَ .

٨ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ سِنانٍ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قالَ : مَكْتُوبٌ فِي التَّوْراةِ الَّتِي لَمْ تُغَيَّرْ أَنَّ مُوسَى سَأَلَ رَبَّهُ فَقالَ إِلَهِي إِنَّهُ يَأْتِي عَلَيَّ مَجالِسُ أُعِزُّكَ وَأُجِلُّكَ أَن أَذْكُرَكَ فِيها ، فَقالَ : يامُوسَى إِنَّ ذِكْرِي حَسَنٌ عَلَى كُلِّ حالٍ .

٩ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خالِدٍ ، عَنِ ابْنِ فَضّالٍ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحابِهِ ، عَمَّنْ ذَكَرَهُ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : قالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لِمُوسَى : أَكْثِرْ ذِكْرِي بِاللَّيْلِ وَالنَّهارِ وَكُنْ عِنْدَ ذِكْرِي خاشِعاً وَعِنْدَ بَلائِي صابِراً وَاطْمَئِنَّ عِنْدَ ذِكْرِي وَاعْبُدْنِي وَلا تُشْرِكْ بِي شَيْئاً ، إِلَيَّ الْمَصِيرُ ، يامُوسَى اجْعَلْنِي ذُخْرَكَ وَضَعْ عِنْدِي كَنْزَكَ مِنَ الْباقِياتِ الصّالِحاتِ .

﴿٣١٨٠﴾ ١٠ - وَبِإِسْنادِهِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : قالَ اللهُ عَزَّ وَ جَلَّ لِمُوسَى : اجْعَلْ لِسانَكَ مِنْ وَراءِ قَلْبِكَ تَسْلَمْ وَأَكْثِرْ ذِكْرِي بِاللَّيْلِ وَالنَّهارِ وَلا تَتَّبِعِ الْخَطِيئَةَ فِي مَعْدِنِها فَتَنْدَمَ فَإِنَّ الْخَطِيئَةَ مَوْعِدُ أَهْلِ النّارِ .

---

٧ - ونیز آنحضرت علیه‌السلام فرمود : خدای عزوجل بموسی وحی کرد : ای موسی بزیادی مال شادمشو ، و ذکر مرا درهرحالی وا مگذار (از یاد من بیرون‌مرو) زیرا زیادی‌مال گناهان را فراموش سازد ، و واگذاردن ذکر من دلها را سخت کند .

٨ - امام باقر علیه‌السلام فرمود : درآن توراتی‌که تغییری درآن داده نشده‌است (ومحرف نیست) نوشته است : که همانا موسی از پروردگار پرسید وعرضکرد : بارالها هر آینه‌گاهی مجلسی برای من پیش آیدکه من تورا عزیزتر و والاتر دانم از اینکه درآن مجلسها یاد توکنم (ونامت را برم) .

فرمود : ای موسی یاد من‌کردن درهرحال خوب است .

٩ - حضرت صادق علیه‌السلام فرمود : خدای عزوجل بموسی فرمود : در شب و روز مرا بسیار یاد کن و هنگام ذکر من خاشع باش ، وبهنگام بلایم شکیبا باش ، و پیش ذکر من آسوده باش (چون باذکر من دل آسوده شود) و مرا بپرست وچیزی را شریك من قرار مده ، بازگشت بسوی من است ، ای‌موسی مرا (برای روز درماندگی) ذخیرهٔ خود ساز ، وگنج کردارهای شایسته وپایندهٔ خود را بمن بسپار .

١٠ - و نیز آنحضرت علیه‌السلام فرمود : خدای عزوجل بموسی فرمود : زبانت را دنبال دلت‌قرار ده‌تا سالم بمانی ، و درشب و روز مرا بسیار یادکن وگناه را ازکان ومعدنش دنبال مکن‌که پشیمان‌شوی، زیرا خطاکاری وگناه وعده‌گاه اهل دوزخ است .

١١ - وَبِإِسْنَادِهِ قَالَ : فِيمَا نَاجَى اللهُ بِهِ مُوسَى عليه السلام قَالَ : يَامُوسَى لَاتَنْسَنِي عَلَى كُلِّ حَالٍ فَإِنَّ نِسْيَانِي يُمِيتُ الْقَلْبَ .

١٢ - عَنْهُ ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ، عَنْ غَالِبِ بْنِ عُثْمَانَ ، عَنْ بَشِيرٍ الدَّهَّانِ . عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : يَاابْنَ آدَمَ اذْكُرْنِي فِي مَلَإٍ أَذْكُرْكَ فِي مَلَإٍ خَيْرٍ مِنْ مَلَئِكَ .

١٣ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَمَّنْ ذَكَرَهُ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : مَنْ ذَكَرَنِي فِي مَلَإٍ مِنَ النَّاسِ ذَكَرْتُهُ فِي مَلَإٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ .

✡(بَابُ)✡
✡ ذِكْرِ اللهِ عَزَّوَجَلَّ كَثِيراً ✡

١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ؛ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيِّ ، عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ

شرح - فیض (ره) گوید : «زبانت را دنبال دلت قرار ده» یعنی درآنچه میخواهی بدان تکلم کنی وبگوئی اول تأمل کن (و ببین چگونه است) آنگاه بگو ، زیرا اگر چنین کردی ازخطا و پشیمانی سالم بمانی . و درجمله «وگناه را از معدنش ..» گوید : یعنی بااهل خطا که معدن آن هستند هم‌نشینی مکن زیرا تو نیز با آنان شریك گردی وبرآن پشیمان شوی .

١١- و نیز امام صادق علیه‌السلام فرمود : درآنچه خدا باموسی مناجات کرد (این بود که) فرمود: ای موسی مرا درهیچ حالی فراموش مکن زیرا که فراموش کردن من دل را میمیراند .

١٢- ونیز حضرت صادق علیه‌السلام فرمود : خدای عزوجل فرماید : ای فرزند آدم مرا در میان مردم یادکن تامن تورا درمیان گروهی بهتر (یعنی فرشتگان) یادکنم .

شرح - فیض (ره) گوید : شاید مقصود از ذکر در ملاء ستایش او باشد بطوری که مردم بشنوند و آنها را بیاد خدا اندازد . ومجلسی (ره) گوید : این خبر را عامه نیز روایت کرده‌اند ، ومقصود از گروه بهتر فرشتگانند چنانچه عامه نیز گفته‌اند و آنانکه گویند : فرشتگان بهتراز افراد بشر هستند باین حدیث تمسك جسته‌اند .

١٣- ونیز فرمود : خدای عزوجل فرموده : هر که درمیان دسته‌ای از مردم مرایادکند من اورا در میان دسته‌ای از فرشتگان یادکنم .

✡(باب)✡
(بسیار ذکر خدای عزوجل کردن)

١- حضرت صادق علیه‌السلام فرمود : هیچ چیز نیست جز آنکه برای آن حدی (واندازه‌ای) است که

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : مَامِنْ شَيْءٍ إِلَّا وَلَهُ حَدٌّ يَنْتَهِي إِلَيْهِ إِلَّا الذِّكْرَ فَلَيْسَ لَهُ حَدٌّ يَنْتَهِي إِلَيْهِ فَرَضَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ الْفَرَائِضَ فَمَنْ أَدَّاهُنَّ فَهُوَ حَدُّهُنَّ ، وَشَهْرَ رَمَضَانَ فَمَنْ صَامَهُ فَهُوَ حَدُّهُ وَالْحَجَّ فَمَنْ حَجَّ فَهُوَ حَدُّهُ إِلَّا الذِّكْرَ فَإِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ لَمْ يَرْضَ مِنْهُ بِالْقَلِيلِ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ حَدّاً يَنْتَهِي إِلَيْهِ ثُمَّ تَلَا هٰذِهِ الْآيَةَ «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللهَ ذِكْراً كَثِيراً وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلاً» فَقَالَ : لَمْ يَجْعَلِ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ حَدّاً يَنْتَهِي إِلَيْهِ ، قَالَ : وَكَانَ أَبِي عليه السلام كَثِيراً الذِّكْرِ لَقَدْ كُنْتُ أَمْشِي مَعَهُ وَإِنَّهُ لَيَذْكُرُ اللهَ وَآكُلُ مَعَهُ الطَّعَامَ وَإِنَّهُ لَيَذْكُرُ اللهَ وَلَقَدْ كَانَ يُحَدِّثُ الْقَوْمَ [وَ] مَا يَشْغَلُهُ ذٰلِكَ عَنْ ذِكْرِ اللهِ وَكُنْتُ أَرَى لِسَانَهُ لَازِقاً بِحَنَكِهِ يَقُولُ : لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَكَانَ يَجْمَعُنَا فَيَأْمُرُنَا بِالذِّكْرِ حَتّٰى تَطْلُعَ الشَّمْسُ وَيَأْمُرُ بِالْقِرَاءَةِ مَنْ كَانَ يَقْرَأُ مِنَّا وَمَنْ كَانَ لَا يَقْرَأُ مِنَّا أَمَرَهُ بِالذِّكْرِ .

وَالْبَيْتُ الَّذِي يُقْرَأُ فِيهِ الْقُرْآنُ وَيُذْكَرُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ فِيهِ تَكْثُرُ بَرَكَتُهُ وَتَحْضُرُهُ الْمَلَائِكَةُ وَتَهْجُرُهُ الشَّيَاطِينُ وَيُضِيءُ لِأَهْلِ السَّمَاءِ كَمَا يُضِيءُ الْكَوْكَبُ الدُّرِّيُّ لِأَهْلِ الْأَرْضِ وَالْبَيْتُ الَّذِي لَا يُقْرَأُ فِيهِ الْقُرْآنُ وَلَا يُذْكَرُ اللهُ فِيهِ تَقِلُّ بَرَكَتُهُ وَتَهْجُرُهُ الْمَلَائِكَةُ وَتَحْضُرُهُ الشَّيَاطِينُ

وَقَدْ قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم : أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِخَيْرِ أَعْمَالِكُمْ لَكُمْ أَرْفَعُهَا فِي دَرَجَاتِكُمْ وَأَزْكَاهَا عِنْدَ

بدان پایان پذیرد مگر ذکر که حدی ندارد تا پایان پذیرد ، خدای عزوجل فرائض را واجب کرده وهر که آنها را بجای آورد همان حد و انتهای آنها است ، و ماه رمضان است پس هر که آنرا روز دارد همان حد آن است ، وحج (واجب است) وهر که حج کرد بپایان رسانده ، مگر همان ذکر که براستی خدای عزوجل باندك آن راضی نشده و انتها و حدی برای آن قرارنداده که بدان پایان یابد ، سپس این آیه را تلاوت فرمود : «ای آنانکه ایمان آوردید یادکنید خدا را بسیار ، وتسبیحش گوئید بامدادان وشامگاهان» (سورهٔ احزاب آیهٔ ٤١ - ٤٢) پس فرمود : خدای عزوجل برای آن حدی که بدان پایان پذیرد قرار نداده است .

فرمود : و پدرم فراوان ذکر خدا میکرد ، (گاهی) من بهمراه او میرفتم و او ذکر خدا میکرد ، با او غذا میخوردم او ذکر خدا میکرد ، و (گاهی) با مردم گفتگو میکرد ولی آن از ذکر خدا بازش نمیداشت ومن میدیدم زبانش راکه چسبیده بکامش بود ومیگفت : «لااله الاالله» وپیوسته مارا انجمن میکرد، وما را بذکر خدا فرمان میداد تا آفتاب بزند ، وهر کدام ماکه خواندن (قرآن) میدانستیم دستور بخواندن میداد ، وهر کدام نمیدانست باو دستور ذکر میفرمود .

در هرخانه‌ای که قرآن خوانده شود و ذکر خدای عزوجل شود برکت آن خانه زیاد گردد ، و فرشتگان درآن خانه آیند ، و شیاطین از آن دوری کنند ، و برای اهل آسمان بدرخشد چنانچه ستارهٔ فروزان برای اهل زمین میدرخشد ، و(اما) خانه‌ای که درآن قرآن خوانده نشود وخدا درآن خانه ذکر نشود برکتش کم شود و فرشتگان از آن دوری کنند و شیاطین درآنخانه درآیند .

وبتحقیق رسولخدا (ص) فرموده : آیا شما را آگاه نکنم به بهترین کارهایتان که در درجات شما

مَلِيكِكُمْ وَخَيْرٍ لَكُمْ مِنَ الدِّينَارِ وَالدِّرْهَمِ وَخَيْرٍ لَكُمْ مِنْ أَنْ تَلْقَوْا عَدُوَّكُمْ فَتَقْتُلُوهُمْ وَيَقْتُلُوكُمْ ؟ فَقَالُوا : بَلَى ، فَقَالَ : ذِكْرُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ كَثِيراً ، ثُمَّ قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله فَقَالَ : مَنْ خَيْرُ أَهْلِ الْمَسْجِدِ ؟ فَقَالَ أَكْثَرُهُمْ لِلّٰهِ ذِكْراً . وَقَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : مَنْ أُعْطِيَ لِسَاناً ذَاكِراً فَقَدْ أُعْطِيَ خَيْرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ . وَقَالَ : فِي قَوْلِهِ تَعَالَى : « وَلَا تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ » قَالَ : لَا تَسْتَكْثِرْ مَا عَمِلْتَ مِنْ خَيْرٍ لِلّٰهِ .

﴿٣١٨٥﴾ ٢ـ حُمَيْدُ بْنُ زِيَادٍ ، عَنِ ابْنِ سَمَاعَةَ ، عَنْ وُهَيْبِ بْنِ حَفْصٍ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : شِيعَتُنَا الَّذِينَ إِذَا خَلَوْا ذَكَرُوا اللهَ كَثِيراً .

٣ـ الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ ، وَعِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ جَمِيعاً ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْوَشَّاءِ ؛ عَنْ دَاوُدَ بْنِ سِرْحَانَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : مَنْ أَكْثَرَ ذِكْرَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ أَحَبَّهُ اللهُ وَمَنْ ذَكَرَ اللهَ كَثِيراً كُتِبَتْ لَهُ بَرَاءَتَانِ : بَرَاءَةٌ مِنَ النَّارِ وَبَرَاءَةٌ مِنَ النِّفَاقِ .

٤ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ سَيْفِ بْنِ عَمِيرَةَ ، عَنْ بَكْرِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ ، عَنْ زُرَارَةَ بْنِ أَعْيَنَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : تَسْبِيحُ فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ عَلَيْهَا السَّلَامُ مِنَ الذِّكْرِ الْكَثِيرِ الَّذِي قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : « اذْكُرُوا اللهَ ذِكْراً كَثِيراً » .

عَنْهُ ؛ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ سَيْفِ بْنِ عَمِيرَةَ ، عَنْ أَبِي أُسَامَةَ زَيْدٍ الشَّحَّامِ وَمَنْصُورِ بْنِ حَازِمٍ

از همهٔ کارها بالاتر ، و نزد خداوند از همه پاکتر و پاکیزه‌تر است ، و برای شما از دینار (طلا) ودرهم (نقره) بهتر ، واز اینکه بادشمن خودتان برخورد کنید (وجهادکنید) و شما آنها را بکشید وآنها شمارا بکشند خوبتر است ؟ عرضکردند : چرا ، فرمود : آن بسیار ذکر خداکردنست ، سپس فرمود : مردی خدمت پیغمبر(ص) فرمود : هر که زبانی گویای بذکر خدا باو داده شده است خیر دنیا وآخرت باو داده شده ، و دربارهٔ گفتار خدایتعالی : «ومنت منه که فزونی‌جوئی» (سورهٔ مدثر آیهٔ ٦) فرمود ، (یعنی) آنچه کار خیر برای خداکردی آنرا بیش مشمار .

٢ ـ حضرت صادق علیه‌السلام فرمود : شیعیان ما آنهائی هستند که هرگاه تنها باشند ذکر خدا بسیارکنند .

٣ـ و نیز آنحضرت علیه‌السلام فرمود : رسولخدا(ص) فرموده : هر که ذکرخدای عزوجل رابسیار کند خداوند او را دوست دارد ، وهر که ذکر خدا را بسیارکند برای او دوبراءت (یعنی منشور آزادی) نوشته شود ، یکی براءت از دوزخ ، و دیگری براءت ازنفاق (و دورویی) .

٤ـ حضرت صادق علیه‌السلام فرمود : تسبیح فاطمهٔ زهرا علیهاالسلام از جمله ذکر بسیاری‌است که خدای عزوجل فرموده است : «خدا را یادکنید یادکردن بسیار» (سورهٔ احزاب آیهٔ ٤١) . ونیز مانند این

وَسَعِيدِ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام مِثْلَهُ .

٥ ـ اَلْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْوَشَّاءِ ، عَنْ دَاوُدَ الْحَمَّارِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : مَنْ أَكْثَرَ ذِكْرَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ أَظَلَّهُ اللهُ فِي جَنَّتِهِ .

(بابُ)

☆(أَنَّ الصَّاعِقَةَ لَا تُصِيبُ ذَاكِراً)☆

١ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ ؛ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ ، عَنْ أَبِي الصَّبَّاحِ الْكِنَانِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : يَمُوتُ الْمُؤْمِنُ بِكُلِّ مِيتَةٍ إِلَّا الصَّاعِقَةَ ، لَا تَأْخُذُهُ وَهُوَ يَذْكُرُ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ .

﴿٣١٩٠﴾ ٢ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنِ ابْنِ أُذَيْنَةَ ، عَنْ بُرَيْدِ بْنِ مُعَاوِيَةَ الْعِجْلِيِّ قَالَ : قَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام : إِنَّ الصَّوَاعِقَ لَا تُصِيبُ ذَاكِراً ، قَالَ : قُلْتُ : وَمَا الذَّاكِرُ ؟ قَالَ : مَنْ قَرَأَ مِائَةَ آيَةٍ .

٣ ـ حُمَيْدُ بْنُ زِيَادٍ ؛ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سَمَاعَةَ ، عَنْ وُهَيْبِ بْنِ حَفْصٍ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام عَنْ مِيتَةِ الْمُؤْمِنِ ، قَالَ : يَمُوتُ الْمُؤْمِنُ بِكُلِّ مِيتَةٍ : يَمُوتُ غَرْقاً وَيَمُوتُ بِالْهَدْمِ وَيُبْتَلَى بِالسَّبُعِ وَيَمُوتُ بِالصَّاعِقَةِ وَلَا تُصِيبُ ذَاكِرَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ .

حدیث را سعید أعرج از آنحضرت علیه السلام روایت کرده است .

٥ ـ ونیز امام صادق علیه السلام فرمود : هر که بسیار ذکر خدای عزوجل راکند خداوند او را در بهشتش درکنف رحمت خود جا دهد .

☆(باب)☆

(اینکه صاعقه (آتشی که در رعد و برق شدید از آسمان فرو ریزد))
(شخص ذاکر را نگیرد)

١ ـ حضرت صادق علیه السلام فرمود : مؤمن بهر مرگی میمیرد جز بصاعقه زیرا در حالیکه اوذکر خدای عزوجل میکند باو اصابت نکند .

٢ ـ برید بن معاویه عجلی گوید : حضرت صادق علیه السلام فرمود : صاعقه‌ها بکسیکه ذکر خدا گوید و ذاکر است اصابت نکنند ، گوید : من عرضکردم : ذاکر کیست ؟ فرمود : آنکه صد آیه بخواند.

شرح ـ مجلسی (ره) گوید : یعنی درهر روز وشب صد آیه بخواند یا درهریك از شب و روز .

٣ ـ ابوبصیر گوید : از حضرت صادق علیه السلام پرسیدم ازمردن مؤمن ؟ فرمود : مؤمن بهرمردنی میمیرد : بوسیلهٔ غرق‌شدن بمیرد ، بزیر آوار ماندن بمیرد ، بدرنده دچارگردد ، بصاعقه بمیرد ، ولی این صاعقه بذکر کنندهٔ خدای عزوجل اصابت نکند (ونرسد) .

﴿ بَابٌ ﴾

✡(الْاِشْتِغَالِ بِذِكْرِ اللّٰهِ عَزَّوَجَلَّ)✡

١ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ : عَنْ أَبِي عَبْدِاللّٰهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّ اللّٰهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ : مَنْ شَغَلَ بِذِكْرِي عَنْ مَسْأَلَتِي أَعْطَيْتُهُ أَفْضَلَ مَا أُعْطِي مَنْ سَأَلَنِي .

٢ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ ، عَنْ مَنْصُورِ بْنِ يُونُسَ ، عَنْ هَارُونَ ابْنِ خَارِجَةَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللّٰهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّ الْعَبْدَ لَيَكُونُ لَهُ الْحَاجَةُ إِلَى اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ فَيَبْدَأُ بِالثَّنَاءِ عَلَى اللّٰهِ وَالصَّلَاةِ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ حَتَّى يَنْسَى حَاجَتَهُ فَيَقْضِيهَا اللّٰهُ لَهُ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَسْأَلَهُ إِيَّاهَا .

﴿ بَابٌ ﴾

✡(ذِكْرِ اللّٰهِ عَزَّوَجَلَّ فِي السِّرِّ)✡

١ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَبِي الْبِلَادِ عَمَّنْ ذَكَرَهُ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللّٰهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ : مَنْ ذَكَرَنِي سِرّاً ذَكَرْتُهُ عَلَانِيَةً .

✡(باب)✡

(سرگرم شدن بذکر خدا)

١ ـ حضرت صادق علیه السلام فرمود : همانا خدای عزوجل فرماید : هر که بسبب ذکر من از درخواست و پرسش از من سرگرم شود (بطوری که درخواست و حاجت خود را فراموش کند) باو بدهم بهتر از آنچه میدهم بآنکس که از من درخواست کند . (و ذکر من او را سرگرم نکرده) .

٢ ـ و نیز آنحضرت علیه السلام فرمود : همانا بنده‌ای بخدای عزوجل حاجتی دارد ، و به ثناء و ستایش برخدا وصلوات برمحمد وآل محمد شروع کند تااینکه حاجت خود را فراموش کند (وسرگرم ثناء برخدا وصلوات شود) پس خداوند حاجت او را برآورد بی‌آنکه دربارهٔ آن درخواستی کرده باشد .

✡(باب)✡

(ذکر خدای عزوجل در نهان)

١ ـ حضرت صادق علیه السلام فرمود : خدای عزوجل فرموده : هر که مرا در نهانی یاد کند من اورا آشکارا یاد کنم .

شرح ـ مجلسی (ره) گوید : ذکر نهانی یعنی در دل یا در خلوت وتنهائی یاآهسته گفتن دربرابر بلند گفتن (که بر تمامی اینها صادق است)

﴿٣١٩٥﴾ ٢ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ خالِدٍ، عَنْ إِسْماعِيلَبْنِ مِهْرانَ، عَنْ سَيْفِبْنِ عَمِيرَةَ، عَنْ سُلَيْمانَبْنِ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي الْمَغْرا الْخَصّافِ، رَفَعَهُ، قالَ: قالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: مَنْ ذَكَرَ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ فِي السِّرِّ فَقَدْ ذَكَرَ اللهَ كَثِيراً، إِنَّ الْمُنافِقِينَ كانُوا يَذْكُرُونَ اللهَ عَلانِيَةً وَلا يَذْكُرُونَهُ فِي السِّرِّ، فَقالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: «يُراؤُونَ النّاسَ وَلا يَذْكُرُونَ اللهَ إِلّا قَلِيلاً».

٣ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ خالِدٍ، عَنِ ابْنِ فَضّالٍ رَفَعَهُ قالَ: قالَ اللهُ عَزَّ وَ جَلَّ لِعِيسى عليه السلام: يا عِيسى اذْكُرْنِي فِي نَفْسِكَ أَذْكُرْكَ فِي نَفْسِي وَاذْكُرْنِي فِي مَلَإٍ [كَ] أَذْكُرْكَ فِي مَلَإٍ خَيْرٍ مِنْ مَلَإِ الْآدَمِيِّينَ، يا عِيسى أَلِنْ لِي قَلْبَكَ وَأَكْثِرْ ذِكْرِي فِي الْخَلَواتِ وَ اعْلَمْ أَنَّ سُرُورِي أَنْ تُبْصِبِصَ إِلَيَّ وَكُنْ فِي ذٰلِكَ حَيّاً وَلا تَكُنْ مَيِّتاً.

٤ - عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ حَمّادٍ، عَنْ حَرِيزٍ، عَنْ زُرارَةَ، عَنْ أَحَدِهِما عليهما السلام قالَ: لا يَكْتُبُ الْمَلَكُ إِلّا ما سَمِعَ وَقالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: «وَاذْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعاً وَخِيفَةً» فَلا

---

٢ - ابی مغرای خصاف در حدیث مرفوعی ازامیرالمؤمنین علیه‌السلام حدیث کند که فرمود: هرکس خدای عزوجل را درنهان یادکند (ازجمله کسانی‌است که) ذکر خدا را بسیار کرده، زیرا منافقان را شیوه این بود که آشکارا (پیش مسلمانان) ذکر خدا میکردند ولی در نهان ذکر خدا نمیکردند، پس خدای عزوجل فرمود: «خود نمائی کنند بمردم ویاد نکنند خدا را جز اندکی» (سوره نساء آیهٔ ۱۴۲).

٣ - ابن‌فضال درحدیث مرفوعی (که‌سندآنرا بمعصوم رسانده) حدیث کندکه خدای عزوجل بعیسی علیه السلام فرمود: ای عیسی مرا در خاطر خود یادکن تا من نیز تو را بیادآرم، ومرا درمیان‌مردمان یادکن تا من نیز تو را درمیان جمعی بهتر ازجمع آدمیان (یعنی فرشتگان) یادکنم، ای عیسی دلت را برای من نرم‌کن ودر تنهائیها بسیار مرا یادکن و بدان که شادی من باینست که برای من تواضع کنی، و در این باره زنده (دل) باش ومرده (دل و افسرده) مباش.

شرح - مجلسی (ره) در اینکه «نفس» در این حدیث معنای آن چیست؟ وجوهی نقل‌کند و بالاخره آنرا بمعنای ذات گرفته وهمین معنا را تقویت نموده و معانی دیگر را چندان مناسب بااین‌حدیث نداند. سپس گوید: وبرخی گفته‌اند: فرمایش‌خداوند: «اذکرك فی نفسی» مقصود پاداش‌آن‌ذکراست، یعنی پاداش وثواب ذکر تورا میدهم و پاداش ذکر ذکر نامیده شده و مقصود ذکر در مقابل نسیان‌نیست، زیرا ذکر باین معنی در خدا هست چه‌آنکه بنده اورا یادکند وچه نکند، یا مقصود این است‌که تو را یاد کنم بطوری‌که احدی مطلع نشود.

٤ - زراره از یکی از دو امام باقر و یا امام صادق علیهما السلام حدیث کند که فرمود: فرشته ننویسد جز آنچه را بشنود، و خدای عزوجل فرموده است: «ویادکن پروردگار خویش را در درون

يَعْلَمُ ثَوابَ ذٰلِكَ الذِّكْرِ فِي نَفْسِ الرَّجُلِ غَيْرُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ لِعَظَمَتِهِ .

((بابُ))

✡(ذِكْرِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ فِي الْغافِلِينَ)✡

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ الْمُخْتارِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ: قالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : الذّاكِرُ للهِ عَزَّ وَجَلَّ فِي الْغافِلِينَ كَالْمُقاتِلِ فِي الْمُحارِبِينَ .

٢ - عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ: قالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم : ذاكِرُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ فِي الْغافِلِينَ كَالْمُقاتِلِ عَنِ الْفارِّينَ وَالْمُقاتِلُ عَنِ الْفارِّينَ لَهُ الْجَنَّةُ .

✡(بابُ)✡

✡(التَّحْمِيدِ وَالتَّمْجِيدِ)✡

﴿٢٣٠٠﴾ ١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيىٰ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْقَمّاطِ ، عَنِ الْمُفَضَّلِ قالَ: قُلْتُ لِأَبِي

خود بزاری و ترس ، (سورهٔ اعراف آیه ٢٠٥) پس بجز خدای عزوجل ثواب این ذکر را که درون مرد باشد کسی نداند برای بزرگی آن ذکر .

✡(باب)✡

(ذکر خدای عزوجل درمیان غافلان (و بی خبران از حق))

١ ـ حضرت صادق علیه السلام فرمود : کسیکه درمیان بی‌خبران یاد خدای عزوجل کند مانند کسی است که در میان جنگجویان (فراری یا آنانکه هستند ولی جنگه نکنند) باشد ، و (تنها او) بجنگد (و از دیگران دفاع کند) .

توضیح ـ مجلسی (ره) گوید : یعنی بواسطهٔ او دفع ضرر از غافلان میشود چنانچه بخاطر آن یکنفر مجاهد دفع دشمن از دیگران بشود . و در بعضی از نسخه‌ها « هاربین » بجای « محاربین » است که بمعنای « فراریان » است .

٢ ـ و نیز آنحضرت علیه السلام فرمود : رسولخدا (ص) فرموده است : یادکنندهٔ خدای عزوجل در میان غافلان چون کسی است که (درمیدان جنگه بادشمنان دین) جنگه کند بجای گریخته‌ها (بخاطر دفاع از آنها که دشمن آنها را تعقیب نکند) وهر که بجای گریخته‌ها جنگه کند بهشت برای او (لازم) گردد.

✡(باب)✡

(تحمید (یعنی ستایش کردن) و تمجید (یعنی ببزرگی و نیکی ستودن)

١ ـ مفضل گوید : بامام صادق علیه السلام عرض کردم : قربانت گردم دعاء جامعی (یعنی تمام و کامل)

عَبْدِاللهِ عليه السلام : جُعِلْتُ فِداكَ عَلِّمْنِي دُعاءً جامِعاً ، فَقالَ لِي : احْمَدِاللهَ فَإِنَّهُ لايَبْقَى أَحَدٌ يُصَلِّي إِلّا دَعالَكَ ، يَقُولُ : سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ .

٢ - عَنْهُ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ ، عَنْ سَيْفِ بْنِ عَمِيرَةَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوانَ قالَ : قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام : أَيُّ الْأَعْمالِ أَحَبُّ إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ ؟ فَقالَ : أَنْ تَحْمَدَهُ ،

٣ - عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ ؛ عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الْأَنْبارِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : كانَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله يَحْمَدُاللهَ فِي كُلِّ يَوْمٍ ثَلاثَمِائَةِ مَرَّةٍ وَسِتِّينَ مَرَّةً ، عَدَدَ عُرُوقِ الْجَسَدِ ، يَقُولُ : الْحَمْدُ لِلّهِ رَبِّ الْعالَمِينَ كَثِيراً عَلَى كُلِّ حالٍ .

٤ - عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، وَحُمَيْدُ بْنُ زِيادٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، جَمِيعاً عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ الْمِيثَمِيِّ ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ شُعَيْبٍ قالَ : سَمِعْتُ أَبا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : قالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : إِنَّ فِي ابْنِ آدَمَ ثَلاثَمِائَةٍ وَسِتِّينَ عِرْقاً ، مِنْها مِائَةٌ وَثَمانُونَ مُتَحَرِّكَةٌ وَمِنْها مِائَةٌ وَثَمانُونَ ساكِنَةٌ ، فَلَوْسَكَنَ الْمُتَحَرِّكُ لَمْ يَنَمْ وَلَوْ تَحَرَّكَ السّاكِنُ لَمْ يَنَمْ وَكانَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله إِذا أَصْبَحَ قالَ : الْحَمْدُ لِلّهِ رَبِّ الْعالَمِينَ كَثِيراً عَلَى كُلِّ حالٍ - ثَلاثَمِائَةٍ وَسِتِّينَ مَرَّةً - وَإِذا أَمْسَى قالَ مِثْلَ ذٰلِكَ .

بمن بياموز ، فرمود : خدا را ستايش كن زيرا هيچ نماز گزارى نيست جز اينكه (آنزمان) براى تودعا كند (زيرا هرنمازگزارى در نماز) ميگويد : (سمع الله لمن حمده يعنى) : خدايا بشنو سخن كسيكه تو را ستايش كند .

٢ - محمد بن مروان گويد : بحضرت صادق عليه السلام عرضكردم : چه عملى بدركاه خداى عزوجل محبوبترين همهٔ اعمال است ؟ فرمود : اينكه اورا ستايش كنى .

٣ - و نيز آنحضرت عليه‌السلام فرمود : رسولخدا (ص) چنان بودكه روزى سيصد و شصت بارخدا را حمد (وستايش) ميكرد بشمارهٔ رگهاى بدن ، (و اينگونه ميفرمود : « الحمد لله رب العالمين كثيراً على كل حال » (يعنى ستايش مخصوص پروردگار جهانيانست بسيار برهرحال) .

٤ - يعقوب بن شعيب گويد : شنيدم حضرت صادق عليه السلام ميفرمود : رسولخدا (ص) فرموده است : همانا در (بدن) آدميزاد سيصد وشصت رگ است ، كه يكصد وهشتاد رگ ازآنها ميجنبد ويكصد وهشتاد رگ ديگرش ساكن است ، پس اگر يكى از رگهاى جنبنده ساكن شود (آدميزاد) خوابش نبرد، واگر يكى از رگهاى ساكن بجنبش درآيد خوابش نبرد ، و رسولخدا (ص) چنان بودكه چون بامداد ميكرد سيصد و شصت بار ميفرمود : « الحمد لله رب العالمين كثيراً على كل حال » ، و چون شام ميكرد مانند آنرا ميگفت .

٥ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ خَالِدٍ ، عَنْ مَنْصُورِبْنِ الْعَبَّاسِ ، عَنْ سَعِيدِبْنِ جَنَاحٍ قَالَ : حَدَّثَنِي أَبُومَسْعُودٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : مَنْ قَالَ أَرْبَعَ مَرَّاتٍ إِذَا أَصْبَحَ : الْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ، فَقَدْ أَدَّى شُكْرَيَوْمِهِ وَمَنْ قَالَهَا إِذَاأَمْسَى فَقَدْ أَدَّى شُكْرَلَيْلَتِهِ .

﴿٣٢٠٥﴾ ٦ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَسَّانٍ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : كُلُّ دُعَاءٍ لَايَكُونُ قَبْلَهُ تَحْمِيدٌ فَهُوَأَبْتَرُ ، إِنَّمَا التَّحْمِيدُ ثُمَّ الثَّنَاءُ ، قُلْتُ : مَا أَدْرِي مَا يُجْزِي مِنَ التَّحْمِيدِ وَالتَّمْجِيدِ ، قَالَ : يَقُولُ : «اللّٰهُمَّ أَنْتَ الْأَوَّلُ فَلَيْسَ قَبْلَكَ شَيْءٌ وَأَنْتَ الْآخِرُ فَلَيْسَ بَعْدَكَ شَيْءٌ ، وَأَنْتَ الظَّاهِرُ فَلَيْسَ فَوْقَكَ شَيْءٌ وَأَنْتَ الْبَاطِنُ فَلَيْسَ دُونَكَ شَيْءٌ وَأَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ» .

٧ - وَبِهٰذَا الْإِسْنَادِ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام مَاأَدْنَى مَايُجْزِي مِنَ التَّحْمِيدِ ؟ قَالَ : تَقُولُ : «الْحَمْدُلِلّٰهِ الَّذِي عَلَافَقَهَرَ وَالْحَمْدُلِلّٰهِ الَّذِي مَلَكَ فَقَدَرَ وَالْحَمْدُلِلّٰهِ الَّذِي بَطَنَ فَخَبَرَ وَالْحَمْدُلِلّٰهِ الَّذِي [يُمِيتُ الْأَحْيَاءَ وَ] يُحْيِي الْمَوْتَى وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ» .

(بَابُ الْإِسْتِغْفَارِ)

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم : خَيْرُ الدُّعَاءِ الْإِسْتِغْفَارُ

---

٥ - حضرت صادق عليه السلام فرمود : هر كه چون صبح كند چهار بار بگويد : « الحمد لله رب العالمين » هر آينه شكر آنروزش را اداد كرده ، و هر كه آنرا همينكه شام كرد بگويد هر آينه شكر آن شبش را ادا كرده است .

٦ - برخى از ياران على بن حسان از حضرت صادق عليه السلام حديث كند كه فرمود : هر دعائى كه پيش از آن حمد و ستايش (خداوند) نباشد آن ناتمام و پى بريده است ، حمد بايد و سپس ثناء گوئى او ، عرض كردم : من نميدانم چه اندازه از تحميد و تمجيد كفايت كند ؟ فرمود : ميگوئى : « اللهم انت الاول فليس قبلك شيء ، و انت الاخر فليس بعدك شيء ، و انت الظاهر فليس فوقك شيء ، و انت الباطن فليس دونك شيء ، و انت العزيز الحكيم » .

٧ - و نيز گويد : از آنحضرت پرسيدم در تحميد (و سپاس گوئى خداوند) چه اندازه بس است ؟ فرمود : ميگوئى : « الحمد لله الذى علا فقهر ، والحمدلله الذى ملك فقدر ، والحمد لله الذى بطن فخبر ، والحمد لله الذى [يميت الاحياء و] يحيى موتى و هو على كل شيء قدير »

✡(باب)✡

(استغفار (آمرزشخواهى))

١ - حضرت صادق عليه السلام فرمود : رسولخدا (ص) فرمود : بهترين دعا استغفار (و آمرزشخواهى) است .

٢ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ حُسَيْنِ بْنِ سَيْفٍ ، عَنْ أَبِي جَمِيلَةَ ، عَنْ عُبَيْدِ بْنِ زُرَارَةَ قَالَ : قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام : إِذَا أَكْثَرَ الْعَبْدُ مِنَ الْاسْتِغْفَارِ رُفِعَتْ صَحِيفَتُهُ وَهِيَ يَتَلَأْلَأُ .

٣ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ [عَنْ أَبِيهِ] عَنْ يَاسِرٍ ؛ عَنِ الرِّضَا عليه السلام قَالَ : مَثَلُ الْاسْتِغْفَارِ مَثَلُ وَرَقٍ عَلَى شَجَرَةٍ تُحَرَّكُ فَيَتَنَاثَرُ ، وَالْمُسْتَغْفِرُ مِنْ ذَنْبٍ وَيَفْعَلُهُ كَالْمُسْتَهْزِئِ بِرَبِّهِ .

﴿٢٢١٠﴾ ٤ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ زَيْدٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام أَنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وآله كَانَ لَا يَقُومُ مِنْ مَجْلِسٍ وَإِنْ خَفَّ حَتَّى يَسْتَغْفِرَ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ خَمْساً وَعِشْرِينَ مَرَّةً .

٥ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ عَمَّارٍ ، عَنِ الْحَارِثِ بْنِ الْمُغِيرَةِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله يَسْتَغْفِرُ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ فِي كُلِّ يَوْمٍ سَبْعِينَ مَرَّةً وَيَتُوبُ إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ سَبْعِينَ مَرَّةً ، قَالَ : قُلْتُ : كَانَ يَقُولُ : أَسْتَغْفِرُ اللهَ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ ؟ قَالَ : كَانَ يَقُولُ : أَسْتَغْفِرُ اللهَ ، أَسْتَغْفِرُ اللهَ - سَبْعِينَ مَرَّةً - وَيَقُولُ : وَأَتُوبُ إِلَى اللهِ ، وَأَتُوبُ إِلَى اللهِ - سَبْعِينَ مَرَّةً - .

شرح - مجلسی (ره) گوید : برای آنکه آمرزش مهمترین و بزرگترین خواسته‌های (دعا کننده) است ، و یا برای آنست که استغفار وسیله برطرف شدن گناهان شود که آنها بزرگترین پرده‌ها و حجابهای مستجاب شدن دعاها است .

٢ - عبید بن زراره گوید : امام صادق عليه السلام فرمود : هرگاه بنده بسیار استغفار کند (و از خداوند آمرزش خواهد) نامهٔ عملش بالا رود درحالیکه میدرخشد .

٣ - حضرت رضا عليه السلام فرمود : مثل استغفار (و ریختن گناهان بسبب آن) چون برگی است بردرختی که (در فصل پائیز آن درخت) بجنبد و آن برگ بریزد ، وکسیکه از گناهی استغفار کند وباز آنرا انجام دهد مانند کسی است که پروردگار خود را مسخره کند .

٤ - حضرت صادق عليه السلام فرمود : که رسولخدا (ص) را شیوه چنان بود که از هیچ مجلسی برنمیخواست وگرچه (مدت توقفش در آن) کوتاه بود ، تا اینکه بیست و پنج بار بدرگاه خدای عزوجل استغفار میکرد.

توضیح - در باب استغفار از گناه در کتاب ایمان و کفر بیانی از مرحوم اربلی مؤلف کتاب کشف الغمة درمعنای استغفار رسولخدا (ص) وائمه معصومین علیهم السلام که بااینکه معصوم بودند چگونه استغفار از گناه میکردند گذشت بدانجا مراجعه شود .

٥ - حارث بن مغیره از حضرت صادق عليه السلام حدیث کند که فرمود : شیوهٔ رسولخدا (ص) این بود که درهرروز هفتاد بار بدرگاه خدای عزوجل استغفار می کرد ، وهفتاد بار توبه میکرد ، گوید : عرضکردم: (یعنی) میفرمود : « أستغفرالله واتوب الیه » ؟ فرمود : هفتاد بار میفرمود : أستغفر الله ، أستغفرالله ، و هفتاد بار (دیگر) میفرمود : اتوب الی الله ، اتوب الی الله .

٦ - أَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ عَبْدِالْجَبَّارِ ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى ، عَنْ حُسَيْنِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: الْاِسْتِغْفَارُ وَقَوْلُ: لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ، خَيْرُ الْعِبَادَةِ ، قَالَ اللهُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ: «فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ».

(بَابُ)

✿(التَّسْبِيحِ وَالتَّهْلِيلِ وَالتَّكْبِيرِ)✿

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ وَأَبِي أَيُّوبَ الْخَزَّازِ جَمِيعاً ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : جَاءَ الْفُقَرَاءُ إِلَى رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وآله فَقَالُوا : يَارَسُولَ اللهِ إِنَّ الْأَغْنِيَاءَ لَهُمْ مَا يُعْتِقُونَ وَلَيْسَ لَنَا، وَلَهُمْ مَا يَحُجُّونَ وَلَيْسَ لَنَا، وَلَهُمْ مَا يَتَصَدَّقُونَ وَلَيْسَ لَنَا، وَلَهُمْ مَا يُجَاهِدُونَ وَلَيْسَ لَنَا ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : مَنْ كَبَّرَ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ مِائَةَ مَرَّةٍ كَانَ أَفْضَلَ مِنْ عِتْقِ مِائَةِ رَقَبَةٍ وَمَنْ سَبَّحَ اللهَ مِائَةَ مَرَّةٍ كَانَ أَفْضَلَ مِنْ سِيَاقِ مِائَةِ بَدَنَةٍ وَمَنْ حَمِدَ اللهَ مِائَةَ مَرَّةٍ كَانَ أَفْضَلَ مِنْ حُمْلَانِ مِائَةِ فَرَسٍ فِي سَبِيلِ اللهِ بِسُرُجِهَا وَلُجُمِهَا وَرُكُبِهَا وَمَنْ قَالَ: لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ ، مِائَةَ مَرَّةٍ كَانَ أَفْضَلَ النَّاسِ عَمَلاً ذٰلِكَ الْيَوْمَ ، إِلَّا مَنْ زَادَ ؛ قَالَ : فَبَلَغَ ذٰلِكَ الْأَغْنِيَاءَ فَصَنَعُوهُ ، قَالَ : فَعَادَ الْفُقَرَاءُ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله فَقَالُوا : يَارَسُولَ اللهِ قَدْ بَلَغَ الْأَغْنِيَاءَ مَا قُلْتَ فَصَنَعُوهُ ؛ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : ذٰلِكَ فَضْلُ اللهِ

---

٦ ـ حضرت صادق عليه السلام فرمود : رسولخدا (ص) فرمود : استغفار وگفتن «لااله الا الله» بهترين عبادتست ، خداى عزيز جبار فرموده است : «پس بدانكه نيست معبودى جز خدا ، وآمرزش‌خواه براى گناه خويش» (سورهٔ محمد آيه ١٩) .

✿(باب)✿

(تسبيح (سبحان الله گفتن) وتهليل (لااله الا الله گفتن) وتكبير (الله اكبر گفتن))

١ ـ هشام بن سالم وأبى ايوب خزاز هردو از حضرت صادق عليه السلام حديث كنند كه فرمود : فقراء ومستمندان خدمت رسولخدا (ص) آمدند وعرضكردند : اى رسولخدا ، همانا اغنياء وتوانگران (آن اندازه مال) دارند كه بنده آزاد كنند وما نداريم؛ (وهمچنين) دارند كه حج كنند وما نداريم ، و(نيز) دارند چيزيكه صدقه دهند وما نداريم (وهم) دارند كه چيزى بدان جهاد كنند وما نداريم (ودرنتيجه ما بواسطه نداری از ثواب اين اعمال محروم وبى‌بهره هستيم ؟) پس رسولخدا (ص) (درپاسخشان) فرمود : هركه صدبار «الله اكبر» بگويد بهتر است از آزاد كردن صدبنده ، وهركه صدبار «سبحان الله» بگويد بهتر است از راندن صدشتر (براى قربانى كردن درحج) وهركه خدارا صدبار حمد گويد بهتر است از فرستادن صد اسب بازين و لجام وسوار آن درراه خدا (براى جهاد) وهركه صدبار بگويد : «لااله الا الله» درآن روز از نظر عمل بهترين مردم است مگر (از) كسيكه زيادتر گفته باشد ، (حضرت صادق عليه السلام) فرمود : اين خبر بگوش اغنياء رسيد آنها (آنچه پيغمبر (ص) فرموده بود) بكار بستند، فرمود : پس فقراء دوباره نزد رسول خدا (ص)

يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ.

٢ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ، عَنْ حَمَّادٍ، عَنْ رِبْعِيٍّ، عَنْ فُضَيْلٍ، عَنْ أَحَدِهِمَا عليهما السلام قَالَ: سَمِعْتُهُ يَقُولُ: أَكْثِرُوا مِنَ التَّهْلِيلِ وَالتَّكْبِيرِ فَإِنَّهُ لَيْسَ شَيْءٌ أَحَبَّ إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ مِنَ التَّهْلِيلِ وَالتَّكْبِيرِ.

﴿٣٢١٥﴾ ٣ - عَلِيٌّ، عَنْ أَبِيهِ؛ عَنِ النَّوْفَلِيِّ، عَنِ السَّكُونِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام التَّسْبِيحُ نِصْفُ الْمِيزَانِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ يَمْلَأُ الْمِيزَانَ وَاللهُ أَكْبَرُ يَمْلَأُ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ.

٤ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ، عَنْ مَالِكِ بْنِ عَطِيَّةَ، عَنْ

باز گشتند وعرضکردند: ای رسولخدا آنچه فرمودید بگوش اغنیاء رسید و آنان (نیز) آنرا بکار بستند (واکنون هردو ثواب را دریافت کنند؟) فرمود: این فضل خدا است بهرکه خواهد دهد.

توضیح - مجلسی (ره) گوید: ظاهر این حدیث آنست که فقراء در فضیلت باغنیاء نرسند با اینکه ثواب فقر و صبر آنها بر فقر بسیار بزرگ است چنانچه در اخبار زیادی گذشت، واخباری نیز بود که دلالت داشت بر اینکه هر که کار خیری را آرزو کند وبرایش فراهم نگردد خدای کریم ثواب آنرا باو عطا فرماید، وشاید آنحضرت (ص) این مژده را بآنان نداده تا اجرشان زیادتر باشد. یا میخواسته است آنها را ادب کند که آنچه را بوی حسد وراضی نبودن بقضا وتقدیرات خدا میدهد واگذارند.

٢ - فضیل از یکی از دو امام باقر ویاصادق علیهما السلام حدیث کند که فرمود: شنیدم از آنحضرت که میفرمود: «لااله الا الله» و«الله اکبر» بسیار بگوئید، زیرا چیزی نزد خدای عزوجل محبوبتر از گفتن لااله الا الله، والله اکبر نیست.

٣ - حضرت صادق علیه السلام فرمود: امیر المؤمنین علیه السلام فرمود: «سبحان الله» گفتن نیمی از میزان اعمال است (که نیم آنرا پر کند) و«الحمد لله» همهٔ میزان را پر کند، و«الله اکبر» میان آسمان زمین را پر کند.

شرح - فیض (ره) گوید: شاید سرش این باشد که برای خدای سبحان صفات ثبوتی جمالی و صفات سلبی جلالی است، و هرگاه بنده‌ای هر دوی آنها را آورد میزانش پر شود، اما تسبیح چون فقط از صفات سلبی جلالی است نیمی از میزان پر گردد، ولی حمد گفتن هردورا شامل گردد، هم از صفات ثبوتی جمالی است وهم از صفات سلبی جلالی پس از این نظر حمد خدا گفتن همهٔ میزان را پر کند، ولی بازهم تسبیح وتحمید ازمیزان بنده نگذرند، زیرا آندو باندازهٔ فهم ودانش ومعرفت آن بنده در بارهٔ صفات خدا است، ولی گفتن «الله اکبر» چون یك برتری دادن مجملی است که تنها باجمال دانستن آنچه خداوند برآن برتری دارد دراین باره کافی است، پس آن میان زمین وآسمان را پر کند.

٤ - حضرت باقر علیه السلام فرمود: رسولخدا (ص) بمردی گذر کرد که درباغش درخت میکاشت

صُرَيْمٍ الْكُنَاسِيِّ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : مَرَّ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله بِرَجُلٍ يَغْرِسُ غَرْساً فِي حَائِطٍ لَهُ فَوَقَفَ لَهُ وَقَالَ : أَلَا أَدُلُّكَ عَلَى غَرْسٍ أَثْبَتَ أَصْلاً وَأَسْرَعَ إِينَاعاً وَ أَطْيَبَ ثَمَراً وَأَبْقَى ؟ قَالَ : بَلَى فَدُلَّنِي يَا رَسُولَ اللهِ ، فَقَالَ : إِذَا أَصْبَحْتَ وَأَمْسَيْتَ فَقُلْ : سُبْحَانَ اللهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَاللهُ أَكْبَرُ فَإِنَّ لَكَ إِنْ قُلْتَهُ بِكُلِّ تَسْبِيحَةٍ عَشْرَ شَجَرَاتٍ فِي الْجَنَّةِ مِنْ أَنْوَاعِ الْفَاكِهَةِ وَهُنَّ مِنَ الْبَاقِيَاتِ الصَّالِحَاتِ قَالَ فَقَالَ الرَّجُلُ : فَإِنِّي أُشْهِدُكَ يَا رَسُولَ اللهِ أَنَّ حَائِطِي هَذَا صَدَقَةٌ مَقْبُوضَةٌ عَلَى فُقَرَاءِ الْمُسْلِمِينَ أَهْلِ الصَّدَقَةِ فَأَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ آيَاتٍ مِنَ الْقُرْآنِ : «فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَاتَّقَى ۞ وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى ۞ فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَى» .

٥ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ؛ عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : خَيْرُ الْعِبَادَةِ قَوْلُ : لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ .

﴿ بَابٌ ﴾

۞ (الدُّعَاءِ لِلْإِخْوَانِ بِظَهْرِ الْغَيْبِ) ۞

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ أَبِي الْمَغْرَا ، عَنِ الْفُضَيْلِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : أَوْشَكُ دَعْوَةٍ وَأَسْرَعُ إِجَابَةٍ دُعَاءُ الْمَرْءِ لِأَخِيهِ بِظَهْرِ الْغَيْبِ .

پس آنحضرت (ص) نزدش ایستاد و فرمود : تو را راهنمائی نکنم بر کشت درختی که ریشه‌اش پابرجاتر ومیوه‌هایش زودرس‌تر و بهتر و پاینده‌تر باشد ؟ عرضکرد : چرا مرا رهنمائی فرما ای رسولخدا ، فرمود: چون بامداد کنی وشام کنی بگو : « سبحان الله والحمدلله ولا اله‌الاالله والله اکبر » زیرا اگر آنرا بگوئی بشمارهٔ هر تسبیحه‌ای (یعنی هریك مرتبه) ده درخت در بهشت داری (که هر درختی ازآنها یکنوع) ازانواع میوه‌ها (میدهد) وآنها از کارهای شایسته وپاینده است . امام محمد باقر علیه السلام فرمود : پس آن مرد گفت : پس من شمارا گواه گرفتم که این باغ من صدقه قبض شده ووقف است برفقرای از مسلمانان که مستحق صدقه باشند ، پس خدای عزوجل آیاتی از قرآن‌را نازل کرد : « پس اما آنکه بخشید وپرهیزکاری کرد ، وتصدیق به نکوکاری کرد ، زود است که راهنمویش بسوی گشایش شویم » (سورهٔ لیل آیه‌های ٥ - ٦ - ٧) .

٥ - حضرت صادق علیه السلام فرمود : رسول خدا (ص) فرمود : بهترین عبادت گفتن : لا اله الا الله است .

۞ (باب) ۞

(دعا برای برادران (دینی) در پشت سر آنان)

١ - حضرت باقر علیه السلام فرمود . دعائی که بیشتر امید استجابت آن میرود وزودتر باجابت‌رسد دعا برای برادر دینی است درپشت سر او .

٢ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيىٰ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسىٰ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : دُعاءُ الْمَرْءِ لِأَخِيهِ بِظَهْرِ الْغَيْبِ يُدِرُّ الرِّزْقَ وَيَدْفَعُ الْمَكْرُوهَ .

٣ (٣٢٢٠) - عَنْهُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ سَيْفِ بْنِ عَمِيرَةَ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ عَنْ جابِرٍ ؛ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام فِي قَوْلِهِ تَبارَكَ وَتَعالىٰ : «وَيَسْتَجِيبُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصّالِحاتِ وَيَزِيدُهُمْ مِنْ فَضْلِهِ» قالَ : هُوَ الْمُؤْمِنُ يَدْعُو لِأَخِيهِ بِظَهْرِ الْغَيْبِ فَيَقُولُ لَهُ الْمَلَكُ : آمِينَ وَ يَقُولُ اللهُ الْعَزِيزُ الْجَبّارُ : وَلَكَ مِثْلاماسَأَلْتَ وَقَدْ أُعْطِيتَ ماسَأَلْتَ بِحُبِّكَ إِيّاهُ .

٤ - عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَعْبَدٍ ، عَنْ عُبَيْدِاللهِ بْنِ عَبْدِاللهِ الْواسِطِيِّ ، عَنْ دُرُسْتَ بْنِ أَبِي مَنْصُورٍ ، عَنْ أَبِي خالِدٍ الْقَمّاطِ قالَ : قالَ أَبُوجَعْفَرٍ عليه السلام : أَسْرَعُ الدُّعاءِ نُجْحاً لِلْإِجابَةِ دُعاءُ الْأَخِ لِأَخِيهِ بِظَهْرِ الْغَيْبِ يَبْدَءُ بِالدُّعاءِ لِأَخِيهِ فَيَقُولُ لَهُ مَلَكٌ مُوَكَّلٌ بِهِ : آمِينَ وَلَكَ مِثْلاهُ .

٥ - عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَيْمانَ ، عَنْ إِسْماعِيلَ بْنِ إِبْراهِيمَ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ التَّمِيمِيِّ عَنْ حُسَيْنِ بْنِ عُلْوانَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : قالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : ماآمِنْ مُؤْمِنٍ دَعا لِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِناتِ إِلّارَدَّ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَيْهِ مِثْلَ الَّذِي دَعا لَهُمْ بِهِ مِنْ كُلِّ مُؤْمِنٍ وَمُؤْمِنَةٍ مَضىٰ مِنْ أَوَّلِ الدَّهْرِ أَوْهُوآتٍ إِلىٰ يَوْمِ الْقِيامَةِ ، إِنَّ الْعَبْدَ لَيُؤْمَرُ بِهِ إِلَى النّارِ يَوْمَ الْقِيامَةِ فَيُسْحَبُ فَيَقُولُ الْمُؤْمِنُونَ

---

٢ - امام صادق عليه السلام فرمود : دعای انسان برای برادر (دینی‌اش) درغیاب او روزی‌را فراوان کند وازناخوشی وبدی جلوگیری کند .

٣ - حضرت باقر علیه السلام در تفسیر گفتار خدای تبارك و تعالی : « و میپذیرد از آنانکه ایمان آوردند و کردار نیك کردند ، و بیفزاید برای ایشان از فضل‌خویش » (سورهٔ شوری آیه ٢٥) فرمود : مقصود مؤمنی است که برای برادر (دینی) خود درپشت سراو دعاکند ، پس فرشته برای دعای او آمین گوید ، وخدای عزیز جبار فرماید : برای تواست دوبرابر آنچه (برای برادرت) درخواست کردی ، و آنچه (نیز برای‌او) درخواست کردی ، بخاطر اینکه اورا دوست داشتی بتو داده شد (ودعایت درحق او مستجاب شد) .

٤ - ونیز آنحضرت علیه السلام فرمود : زودترین دعائی که باجابت رسد دعای برادر (دینی) است برای برادرش درغیاب او ، ابتداء شروع بدعا برای برادرش کند پس فرشته‌ای که موکل براواست گوید: آمین وبرای تواست دو چندان (آنچه برای برادر دینیت خواستی) .

٥ - امام صادق عليه السلام فرمود : رسولخدا (ص)فرموده : هیچ مؤمنی نیست که برای مردان مؤمن‌و زنان مؤمنه دعا کند جز اینکه خدای عزوجل باوبازگرداند مانندآنچه‌را برای ایشان دعا کرده است بشمارهٔ هرمرد مؤمن وزن مؤمنه‌ایکه ازآغاز روزگار درگذشته یا تاروز قیامت بدنیا آید ، همانا بنده‌ای

وَجْهَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ فَكُنْ فِيهِ مُقَصِّراً عِنْدَ نَفْسِكَ، فَإِنَّ النَّاسَ كُلَّهُمْ فِي أَعْمَالِهِمْ فِيمَا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ مُقَصِّرُونَ.

عَنْهُ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ، عَنْ أَبَانٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَعْيَنَ قَالَ: قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام لَقَدْ غَفَرَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لِرَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْبَادِيَةِ بِكَلِمَتَيْنِ دَعَا بِهِمَا، قَالَ: «اللّٰهُمَّ إِنْ تُعَذِّبْنِي فَأَهْلٌ لِذٰلِكَ أَنَا، وَإِنْ تَغْفِرْ لِي فَأَهْلٌ لِذٰلِكَ أَنْتَ» فَغَفَرَ اللهُ لَهُ.

٩ - عَنْهُ، عَنْ يَحْيَى بْنِ الْمُبَارَكِ؛ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَبِي الْبِلَادِ، عَنْ عَمِّهِ، عَنِ الرِّضَا عليه السلام قَالَ: «يَا مَنْ دَلَّنِي عَلَى نَفْسِهِ وَذَلَّلَ قَلْبِي بِتَصْدِيقِهِ، أَسْأَلُكَ الْأَمْنَ وَالْإِيمَانَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ».

١٠ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ؛ عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: رَأَيْتُ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ عليهما السلام فِي فِنَاءِ الْكَعْبَةِ فِي اللَّيْلِ وَهُوَ يُصَلِّي فَأَطَالَ الْقِيَامَ حَتَّى جَعَلَ مَرَّةً يَتَوَكَّأُ عَلَى رِجْلِهِ الْيُمْنَى وَمَرَّةً عَلَى رِجْلِهِ الْيُسْرَى ثُمَّ سَمِعْتُهُ يَقُولُ بِصَوْتٍ كَأَنَّهُ بَاكٍ: «يَا سَيِّدِي تُعَذِّبُنِي وَحُبُّكَ فِي قَلْبِي؟ أَمَا وَعِزَّتِكَ لَئِنْ فَعَلْتَ لَتَجْمَعَنَّ بَيْنِي وَبَيْنَ قَوْمٍ طَالَ مَا عَادَيْتَهُمْ فِيكَ».

اما عاریت داده شدگان، معنایش را دانستم، آیا معنای «مرا از تقصیر بیرون مبر» چیست؟ (و یعنی چه؟) فرمود: هر کاری را که بخاطر خدای عز و جل انجام دهی پس خود را در آن کار پیش خود مقصر بدان، زیرا که همهٔ مردم در کارهای‌شان میان خود و خدای عزوجل تقصیر کار و مقصرند.

٨- حضرت باقر عليه السلام فرمود: بحقیقت و راستی که خدا مردی بیابانی را با دو کلمه که با آنها بدرگاه خداوند دعا کرد آمرزید (و آن دو کلمه این بود که) گفت: «اللهم ان تعذبنی فأهل لذلك أنا، وان تغفر لی فأهل لذلك أنت» (یعنی بار خدایا اگر مرا عذاب فرمائی پس من سزاوار آنم، واگر بیامرزی پس توشایستهٔ آنی) پس خداوند او را آمرزید.

٩- حضرت رضا عليه السلام (ابن دعارا میخواند) فرمود: «یامن دلنی علی نفسه، وذلل قلبی بتصدیقه اسئلك الامن و الایمان فی الدنیا والاخرة».

١٠ - محمدبن أبی‌حمزه از پدرش نقل کند که گوید: شبی حضرت علی بن الحسین علیهما السلام را درکنار خانهٔ کعبه دیدم که نماز میخواند و قیام آنرا طول داد تا بحدی که گاهی بر پای راستش تکیه میداد، و گاهی بر پای چپ، پس شنیدم با صدائی مانند شخص گریان میگفت: «یا سیدی تعذبنی و حبك فی قلبی»؟ اما وعزتك لئن فعلت لتجمعن بینی وبین قوم طال ما عادیتهم فیك». (یعنی ای آقای من آیا مرا عذاب کنی با اینکه دوستی تو را در دل دارم؟ هر آینه بعزتت سوگند اگر چنین کنی میان من و مردمی جمع کنی - و مرا با مردمی گرد آوری - که دیر زمانی بخاطر تو با آنان دشمنی ورزیده‌ام).

أَصْحَابِهِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّ لِلّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ ثَلَاثَ سَاعَاتٍ فِي اللَّيْلِ وَثَلَاثَ سَاعَاتٍ فِي النَّهَارِ يُمَجِّدُ فِيهِنَّ نَفْسَهُ ، فَأَوَّلُ سَاعَاتِ النَّهَارِ حِينَ تَكُونُ الشَّمْسُ هٰذَا الْجَانِبَ يَعْنِي مِنَ الْمَشْرِقِ مِقْدَارَهَا مِنَ الْعَصْرِ يَعْنِي مِنَ الْمَغْرِبِ إِلَى الصَّلَاةِ الْأُولَى وَأَوَّلُ سَاعَاتِ اللَّيْلِ فِي الثُّلُثِ الْبَاقِي مِنَ اللَّيْلِ إِلَى أَنْ يَنْفَجِرَ الصُّبْحُ يَقُولُ : إِنِّي أَنَا اللهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ، إِنِّي أَنَا اللهُ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ ، إِنِّي أَنَا اللهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ، إِنِّي أَنَا اللهُ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ، إِنِّي أَنَا اللهُ الرَّحْمٰنُ الرَّحِيمُ ، إِنِّي أَنَا اللهُ مَالِكُ يَوْمِ الدِّينِ إِنِّي أَنَا اللهُ لَمْ أَزَلْ وَلَا أَزَالُ ، إِنِّي أَنَا اللهُ خَالِقُ الْخَيْرِ وَالشَّرِّ ، إِنِّي أَنَا اللهُ خَالِقُ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ إِنِّي أَنَا اللهُ بَدِيءُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيَّ يَعُودُ ، إِنِّي أَنَا اللهُ الْوَاحِدُ الصَّمَدُ ، إِنِّي أَنَا اللهُ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ إِنِّي أَنَا اللهُ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ ، إِنِّي أَنَا اللهُ الْخَالِقُ الْبَارِيءُ الْمُصَوِّرُ ، لِيَ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى ، إِنِّي أَنَا اللهُ الْكَبِيرُ الْمُتَعَالُ . قَالَ : ثُمَّ قَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام مَنْ عِنْدَهُ وَالْكِبْرِيَاءُ رِدَاؤُهُ فَمَنْ نَازَعَهُ شَيْئاً مِنْ ذٰلِكَ أَكَبَّهُ اللهُ فِي النَّارِ ، ثُمَّ قَالَ : مَا مِنْ عَبْدٍ مُؤْمِنٍ يَدْعُوبِهِنَّ مُقْبِلاً قَلْبُهُ إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ إِلَّا قَضَى حَاجَتَهُ ، وَلَوْ كَانَ شَقِيّاً رَجَوْتُ أَنْ يُحَوَّلَ سَعِيداً .

٢ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ بُكَيْرٍ ، عَنْ عَبْدِاللهِ

سه ساعت که خود را در آن ساعات تمجید کند ، پس نخستین ساعتها از روز آن ساعت است که خورشید در جانب مشرق باشد و باندازه‌ای که در عصر بغروب مانده است (بوقت نماز ظهر مانده باشد) و تا هنگام نماز اولی (یعنی نماز ظهر) ادامه یابد ، و نخستین ساعتهای شب ثلث آخر شب است تا زدن سپیده (که در این ساعات خداوند خود را تمجید کند و) فرماید :

« انی انا الله العلی العظیم ، انی انا الله العزیز الحکیم ، انی انا الله الغفور الرحیم ، انی انا الله الرحمن الرحیم ، انی انا الله مالک یوم الدین ، انی انا الله لم ازل ولا ازال ، انی انا الله خالق الخیر والشر ، انی انا الله خالق الجنة والنار ، انی انا الله بدیء کل شیء والی یعود ، انی انا الله الواحد الصمد ، انی انا الله عالم الغیب والشهادة ، انی انا الله الملک القدوس السلام المؤمن المهیمن العزیز الجبار المتکبر ، انی انا الله الخالق الباریء المصور لی الاسماء الحسنی ، انی انا الله الکبیر المتعال » .

سپس حضرت صادق علیه السلام از بیان خودش فرمود : « والکبریاء ردائه » (یعنی کبریاء و بزرگی برازندهٔ حضرت اوست) و هر کس دربارهٔ آن با او ستیزه کند خداوند او را به رو در آتش اندازد ، سپس فرمود : هیچ بندهٔ مؤمنی نیست که این اسامی را بخواند ودلش متوجه خدای عزوجل باشد جز اینکه حاجتش برآورده شود ، واگر شقی (وباشقاوت) باشد امید دارم که سعید گردد .

توضیح - یعنی این اسماء شریفه را بخواند ، نه اینکه تمامی این جملات را بدون کم و زیاد بگوید - چنانچه در حدیث (٢) بیاید .

٢ - حضرت صادق علیه السلام فرمود : خدای تبارک و تعالی در هر روز وشبی سه بار خود را تمجید

وَدَعْوَةُ الْوَلَدِ الصَّالِحِ لِوَالِدَيْهِ وَدَعْوَةُ الْوَالِدِ الصَّالِحِ لِوَلَدِهِ وَدَعْوَةُ الْمُؤْمِنِ لِأَخِيهِ بِظَهْرِ الْغَيْبِ ، فَيَقُولُ: وَلَكَ مِثْلُهُ .

٣ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم إِيَّاكُمْ وَدَعْوَةَ الْمَظْلُومِ فَإِنَّهَا تَرْفَعُ فَوْقَ السَّحَابِ حَتَّى يَنْظُرَ اللهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَيْهَا فَيَقُولُ : ارْفَعُوهَا حَتَّى أَسْتَجِيبَ لَهُ ، وَإِيَّاكُمْ وَدَعْوَةَ الْوَالِدِ فَإِنَّهَا أَحَدُّ مِنَ السَّيْفِ .

٤ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ أَخِيهِ الْحَسَنِ ، عَنْ زُرْعَةَ ، عَنْ سَمَاعَةَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : كَانَ أَبِي يَقُولُ : اتَّقُوا الظُّلْمَ فَإِنَّ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ تَصْعَدُ إِلَى السَّمَاءِ .

٥ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: مَنْ قَدَّمَ أَرْبَعِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ثُمَّ دَعَا اسْتُجِيبَ لَهُ .

﴿٣٢٣٠﴾ ٦ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ النُّعْمَانِ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ طَلْحَةَ النَّهْدِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم : أَرْبَعَةٌ لَا تُرَدُّ لَهُمْ دَعْوَةٌ حَتَّى تُفْتَحَ لَهُمْ أَبْوَابُ

زمانی باشد ٣ ـ دعای فرزند صالح (ونیکوکار) برای پدر ومادر ٤ ـ دعای پدر صالح برای فرزندش ٥ ـ دعای مؤمن برای برادرش درپشت سراوکه خدا فرماید : برای تو باد مانند آن .

٣ ـ حضرت صادق علیه السلام فرمود : رسولخدا (ص) فرمود : بترسید از دعای ستمدیده ومظلوم زیراکه آن از ابرها (وپرده‌های مانع از دعا) بالا رود تاخدای عزوجل درآن بنگرد و فرماید : آن‌را بالابرید تا برای او اجابت کنم ، وبپرهیزید از نفرین‌پدر که آن ازشمشیر برنده‌تر است .

شرح ـ مجلسی (ره) گوید : «سحاب» یعنی ابرها دراین حدیث کنایه از موانع اجابت دعا است یا مقصود حجابهای معنویه‌ای است که میانهٔ او وپروردگارش حائل است یاکنایه از پرده‌های بالای عرش یازیر آن بنا براختلاف اخبار میباشد وممکن است حمل آن برابرهای معروف بنابراستعارهٔ تمثیلیه برای بیان کمال اجابت ، ومقصود از نظرکردن خداوند نظر رحمت وعنایت وارادهٔ پذیرفتن است .

٤ ـ حضرت صادق علیه السلام فرمود : پدرم میفرمود : از ستم بپرهیزید زیرا دعای ستمدیده بآسمان بالا رود .

٥ ـ ونیز امام صادق علیه السلام فرمود : هرکه چهل مؤمن‌را (در دعا) جلو اندازد (وبآنها دعاکند) سپس (برای خود) دعاکند دعایش اجابت شود .

٦ ـ و نیز حضرت صادق علیه السلام فرمود : چهارکس هستندکه دعاشان باز نگردد تا آنکه درهای آسمان برای‌آنها باز شود و بعرش رسند : دعای پدر برای فرزندش ، دعای مظلوم برآنکه باوستم‌کرده ،

السَّمَاءِ وَتَصِيرَ إِلَى الْعَرْشِ : الْوَالِدُ لِوَلَدِهِ ، وَالْمَظْلُومُ عَلَى مَنْ ظَلَمَهُ ، وَالْمُعْتَمِرُ حَتَّى يَرْجِعَ ، وَالصَّائِمُ حَتَّى يُفْطِرَ .

٧ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله : لَيْسَ شَيْءٌ أَسْرَعَ إِجَابَةً مِنْ دَعْوَةِ غَائِبٍ لِغَائِبٍ .

٨ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : دَعَا مُوسَى عليه السلام وَأَمَّنَ هَارُونُ عليه السلام وَأَمَّنَتِ الْمَلَائِكَةُ عليهم السلام فَقَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى : «قَدْ أُجِيبَتْ دَعْوَتُكُمَا فَاسْتَقِيمَا» وَمَنْ غَزَا فِي سَبِيلِ اللهِ اسْتُجِيبَ لَهُ كَمَا اسْتُجِيبَ لَكُمَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ .

(بَابُ)

✡(مَنْ لَا تُسْتَجَابُ دَعْوَتُهُ)✡

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ حُسَيْنِ بْنِ مُخْتَارٍ ، عَنِ الْوَلِيدِ ابْنِ صَبِيحٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : صَحِبْتُهُ بَيْنَ مَكَّةَ وَالْمَدِينَةِ فَجَاءَ سَائِلٌ فَأَمَرَ أَنْ يُعْطَى ثُمَّ جَاءَ آخَرُ فَأَمَرَ أَنْ يُعْطَى ؛ ثُمَّ جَاءَ آخَرُ فَأَمَرَ أَنْ يُعْطَى ، ثُمَّ جَاءَ الرَّابِعُ فَقَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام : يُشْبِعُكَ اللهُ ، ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَيْنَا فَقَالَ : أَمَا إِنَّ عِنْدَنَا مَا نُعْطِيهِ وَلَكِنْ أَخْشَى أَنْ نَكُونَ كَأَحَدِ الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ

دعای عمره کننده تا بوطن باز گردد ، دعای روزه دار تاوقتی افطار کند .

٧ - ونیز حضرت صادق عليه السلام فرمود : رسولخدا (ص) فرموده : هیچ دعائی زودتر باجابت نرسد از دعای شخص غائب که برای غائب دیگری کند .

٨ - و نیز آنحضرت عليه السلام فرمود : رسولخدا (ص) فرمود : حضرت موسی دعائی کرد و هارون آمین گفت ، وفرشتگان نیز آمین گفتند ، پس خدای تبارك وتعالی فرمود : « هر آینه دعای شما مستجاب شد پس باید استقامت (و پایداری) کنید » (سورهٔ یونس آیهٔ ٨٩) وهر که در راه خدا جهاد کند دعایش مستجاب شود - چنانچه دعای شما باجابت رسید - تا روز قیامت .

✡(باب)✡

(کسیکه دعایش باجابت نرسد)

١ - ولید بن صبیح گوید : میان راه مکه و مدینه همراه حضرت صادق عليه السلام بودم پس سائلی آمد (وچیزی درخواست کرد)حضرت دستور داد باو چیزی بدهند ، سائل دیگری آمد آنحضرت دستوردادند چیزی باو نیز داده شود ، سپس دیگری آمد دستور فرمود باو هم داده شود ، تا اینکه سائل چهارمی آمد حضرت صادق عليه السلام فرمود : خدا سیرت کند (و برای او دستوری نفرمود) سپس رو بما کرد و فرمود : آگاه باشید هر آینه نزد ما هست چیزی که باو بدهیم ولی میترسم مانند یکی از آن سه کس شویم که

لَا يُسْتَجَابُ لَهُمْ دَعْوَةٌ : رَجُلٌ أَعْطَاهُ اللهُ مَالًا فَأَنْفَقَهُ فِي غَيْرِ حَقِّهِ ، ثُمَّ قَالَ : اللَّهُمَّ ارْزُقْنِي فَلَا يُسْتَجَابُ لَهُ وَرَجُلٌ يَدْعُو عَلَى امْرَأَتِهِ أَنْ يُرِيحَهُ مِنْهَا وَقَدْ جَعَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ أَمْرَهَا إِلَيْهِ وَرَجُلٌ يَدْعُو عَلَى جَارِهِ وَقَدْ جَعَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ السَّبِيلَ إِلَى أَنْ يَتَحَوَّلَ عَنْ جِوَارِهِ وَيَبِيعَ دَارَهُ .

٢ ـ أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ؛ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : أَرْبَعَةٌ لَا تُسْتَجَابُ لَهُمْ دَعْوَةٌ : رَجُلٌ جَالِسٌ فِي بَيْتِهِ يَقُولُ : اللَّهُمَّ ارْزُقْنِي فَيُقَالُ لَهُ : أَلَمْ آمُرْكَ بِالطَّلَبِ؟ وَرَجُلٌ كَانَتْ لَهُ امْرَأَةٌ فَدَعَا عَلَيْهَا فَيُقَالُ لَهُ : أَلَمْ أَجْعَلْ أَمْرَهَا إِلَيْكَ؟ وَرَجُلٌ كَانَ لَهُ مَالٌ فَأَفْسَدَهُ فَيَقُولُ : اللَّهُمَّ ارْزُقْنِي ؛ فَيُقَالُ لَهُ : أَلَمْ آمُرْكَ بِالْاِقْتِصَادِ؟ أَلَمْ آمُرْكَ بِالْإِصْلَاحِ ، ثُمَّ قَالَ : «وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَاماً» وَرَجُلٌ كَانَ لَهُ مَالٌ فَأَدَانَهُ بِغَيْرِ بَيِّنَةٍ فَيُقَالُ لَهُ : أَلَمْ آمُرْكَ بِالشَّهَادَةِ ؟.

دعایشان مستجاب نشود : (یکی) آن مردی است که خداوند مالی باو بدهد وآنرا درغیر مورد شایسته‌اش خرج کند ، سپس بگوید : خدایا بمن بده (که چنین کسی) دعایش مستجاب نشود ، و(دیگر) مردی که در بارهٔ زن خود دعا کند که خدا اورا ازآن زن راحت کند با اینکه خدای عزوجل کارطلاق آن زن راباو واگذار کرده (و میتواند اورا طلاق دهد و بدین‌وسیله راحت شود) ، (سوم) مردی که بر همسایهٔ خود نفرین کند (و از همسایه آزاری او بخدا شکایت کند) با اینکه خدای عزوجل برای او راهی قرارداده، وآن اینست که خانهٔ خود را بفروشد وازهمسایگی‌او بجای دیگر رود .

شرح ـ مجلسی (ره) گوید : ظاهر آنست که سائلین از مخالفین و مستضعفین بوده‌اند و ازاین‌روی آنحضرت بسه نفرشان اکتفا فرمود (و بچهارمی چیزی نداد) وگرنه آنها کسانی هستند که شیعیانشان را بر خود مقدم میداشتند ، یا اینکه این کردار حضرت برای یاد دادن و آموختن حکم انفاق بوده و فهماندن اینکه بیش از این مقدار برای توسعهٔ بر مؤمنین لازم نیست .

٢ ـ حضرت صادق علیه السلام فرمود : چهارکس هستند که دعایشان باجابت نرسد : (١) مردی که در خانهٔ خود نشسته ومیگوید : خدایا بمن روزی بده ، پس بوی گفته شود : آیا بتو دستور ندادم که بجستجوی روزی برو ؛ (٢) مردی که زنی دارد و بر او نفرین کند که باو گفته شود : آیا کار او را بتو واگذار نکردم ؛ (اختیار طلاق و رها کردنش بدست تو است) (٣) مردی که مالی دارد و آن را از بین برده و فاسد کرده و میگوید : خدایا بمن روزی ده ، پس بوی گفته شود : آیا بتو دستور میانه روی ندادم ؟ آیا بتو دستور اصلاح مالت را ندادم ؟ سپس (باین آیه استشهاد کرده) فرمود : « و کسانیکه هرگاه انفاق کنند نه اسراف کنند و نه برخود تنگ گیرند و باشند میان ایندو » (سورهٔ فرقان آیه ٦٧) (٤) مردی که مالی را بدون شاهد و گواه بدیگری وام دهد (و سپس بانکار مدیون برخورد کند ، وبرای دریافت طلبش از مدیون منکر بدرگاه خداوند متعال رو آورد و از او استمداد جوید) که باو گفته شود : آیا بتو دستور ندادم (که هنگام وام دادن) گواه بگیری ؟ .

مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ عُمَرَ ان بْنِ أَبِي عَاصِمٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام مِثْلَهُ .

﴿٣٢٣٥﴾ ٣ - الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْوَشَّاءِ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنِ الْوَلِيدِ بْنِ صَبِيحٍ قَالَ : سَمِعْتُهُ يَقُولُ : ثَلَاثَةٌ تُرَدُّ عَلَيْهِمْ دَعْوَتُهُمْ : رَجُلٌ رَزَقَهُ اللهُ مَالاً فَأَنْفَقَهُ فِي غَيْرِ وَجْهِهِ ثُمَّ قَالَ : يَارَبِّ ارْزُقْنِي ، فَيُقَالُ لَهُ : أَلَمْ أَرْزُقْكَ؟ وَرَجُلٌ دَعَا عَلَى امْرَأَتِهِ وَهُوَ لَهَا ظَالِمٌ فَيُقَالُ لَهُ : أَلَمْ أَجْعَلْ أَمْرَهَا بِيَدِكَ ؟ وَرَجُلٌ جَلَسَ فِي بَيْتِهِ وَقَالَ يَارَبِّ ارْزُقْنِي فَيُقَالُ لَهُ : أَلَمْ أَجْعَلْ لَكَ السَّبِيلَ إِلَى طَلَبِ الرِّزْقِ؟.

(بَابُ)

﴿الدُّعَاءِ عَلَى الْعَدُوِّ﴾

١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ الْمُبَارَكِ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ جَبَلَةَ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ : شَكَوْتُ إِلَى أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام جَارًا لِي وَمَا أَلْقَى مِنْهُ ، قَالَ : فَقَالَ لِي : ادْعُ عَلَيْهِ ، قَالَ : فَفَعَلْتُ فَلَمْ أَرَ شَيْئًا فَعُدْتُ إِلَيْهِ فَشَكَوْتُ إِلَيْهِ فَقَالَ لِي : ادْعُ عَلَيْهِ قَالَ : فَقُلْتُ : جُعِلْتُ

و مانند اینَ حدیث بسند دیگر نیز از آنحضرت روایت شده .

٣ - ولید بن صبیح گوید : از آنحضرت عليه السلام شنیدم که میفرمود : سه کس هستند که دعای آنها بخودشان بر گردد و باجابت نرسد : (١) مردی که خداوند باو مالی ارزانی داشته و او بیجا و بیمورد خرج کرده و سپس بگوید : خدایا بمن روزی ده ، که باو گفته شود : آیا بتو روزی ندادم ؟ (٢) مردی که بر همسر خود با اینکه باو ستم کند نفرین کند که باو گفته شود : آیا کار (جدائی و طلاق) اورا بدست تو ندادم ؟ (٣) مردی که در خانه‌اش بنشیند و بگوید : پروردگارا بمن روزی بده که باو گفته شود : آیا برای تو راه پیدا کردن روزی را قرار ندادم ؟.

شرح - مجلسی (ره) درجمله « وهولها ظالم » گوید : یعنی آن مرد بسبب آن نفرین نسبت بآن زن ستمکار است ، زیرا نفرین او بر آن زن با اینکه قدرت بر خلاصی از او از راه دیگر دارد ظلم و ستم است .

(باب)

(نفرین بر دشمن)

١ - اسحاق بن عمار گوید : بحضرت صادق عليه السلام از دست همسایه‌ای که داشتم و آزاری که از او بمن میرسید شکایت کردم ؟ گوید : بمن فرمود : بر او نفرین کن ، پس من نفرین کردم ولی نتیجه‌ای ندیدم ، پس دوباره خدمتش رفتم و شکایت کردم ؟ فرمود : براو نفرین کن گوید : عرضکردم : فدایت گردم من نفرین کردم و نتیجه‌ای ندیدم ، فرمود : چگونه نفرین کردی ؟ عرضکردم : هرگاه باو

فِداكَ قَدفَعَلْتُ فَلَمْ أَرَ شَيْئاً ، فَقالَ: كَيْفَ دَعَوْتَ عَلَيْهِ ؟ فَقُلْتُ : إِذا لَقِيتُهُ دَعَوْتُ عَلَيْهِ ، قالَ : فَقالَ: ادْعُ عَلَيْهِ إِذا أَدْبَرَ وَ[إِذا] اسْتَدْبَرَ فَفَعَلْتُ فَلَمْ أَلْبَثْ حَتّىٰ أَراحَ اللهُ مِنْهُ

٢ - وَرُوِيَ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ عليه السلام قالَ : إِذا دَعا أَحَدُكُمْ عَلىٰ أَحَدٍ قالَ : اللّٰهُمَّ أَطْرُقْهُ بِبَلِيَّةٍ لَا أُخْتَ لَها وَأَبِحْ حَرِيمَهُ .

٣ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيىٰ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسىٰ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ مالِكِ بْنِ عَطِيَّةَ ، عَنْ يُونُسَ بْنِ عَمّارٍ قالَ : قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام : إِنَّ لِي جاراً مِنْ قُرَيْشٍ مِنْ آلِ مُحَرِّزٍ قَدْنَوَّهَ بِاسْمِي وَشَهَّرَنِي، كُلَّما مَرَرْتُ بِهِ قالَ: هٰذَا الرّافِضِيُّ يَحْمِلُ الْأَمْوالَ إِلىٰ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ قالَ : فَقالَ لِي: فَادْعُ اللهَ عَلَيْهِ إِذا كُنْتَ فِي صَلاةِ اللَّيْلِ وَأَنْتَ ساجِدٌ فِي السَّجْدَةِ الْأَخِيرَةِ مِنَ الرَّكْعَتَيْنِ الْأُولَيَيْنِ فَاحْمَدِ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ وَمَجِّدْهُ وَقُلِ : اللّٰهُمَّ إِنَّ فُلانَ بْنَ فُلانٍ قَدْ شَهَّرَنِي وَنَوَّهَ بِي وَغاظَنِي وَعَرَّضَنِي لِلْمَكارِهِ ، اللّٰهُمَّ اضْرِبْهُ بِسَهْمٍ عاجِلٍ تَشْغَلُهُ بِهِ عَنِّي اللّٰهُمَّ وَقَرِّبْ أَجَلَهُ وَاقْطَعْ أَثَرَهُ وَعَجِّلْ ذٰلِكَ يارَبِّ السّاعَةَ السّاعَةَ ، قالَ: فَلَمّا قَدِمْنَا الْكُوفَةَ قَدِمْنا لَيْلاً فَسَأَلْتُ أَهْلَنا عَنْهُ قُلْتُ : ما فَعَلَ فُلانٌ ؟

برخوردم نفرینش کردم ، گوید : فرمود : چون بتو پشت کند و روگرداند نفرینش کن ، پس من اینکار را کردم و زمانی نگذشت که خدا مرا از شر او آسوده کرد .

شرح ـ ظاهر این خبر با ذیل حدیث اول از باب قبل کمی منافات دارد زیرا در آنجا فرمود نفرین در حق همسایه صحیح نیست ومستجاب نشود چون انسان میتواند خانه خود را بفروشد و ازوی خلاص شود و در اینجا فرمود نفرین با چنین شرطی (یعنی هنگام پشت کردن و روگرداندنش) پذیرفته کرده و رفع تنافی بقرینهٔ عنوان باب بدین است که در حدیث قبل مراد نفرین در حق همسایه‌ایست که صدمه‌اش بانسان تنها از جهت همسایگی است نه از راه دشمنی . و در این خبر مراد نفرین بدشمنی است که در همسایگی انسان است نه همسایه فقط .

۲ـ واز حضرت ابی‌الحسن علیه السلام روایت شده که فرمود : هرگاه یکی‌از شماها بردشمن نفرین کند بگوید : « اللهم اطرقه ببلیة لااخت لها وابح حریمه» (یعنی بار خدایا او را ببلای شبانه که مانند ندارد دچارکن ، و دشمن را براو چیره‌ساز) .

۳ـ یونس بن‌عمار گوید : بحضرت صادق علیه السلام عرضکردم : من گرفتارهمسایه‌ای ـ از قریش ازآل محرز ـ شده‌ام که نام مرا فاش کرده ومرا شهرهٔ مردم ساخته (که همه‌مرا بشناسند) هرگاه باوبگذرم گوید: این رافضی است و مالها را بنزد جعفربن‌محمد میبرد ؟ گوید : حضرت بمن فرمود : درنمازشب باونفرین کن آنگاه که بسجده روی درسجدهٔ آخر از دورکعت اول ، پس خدای عزوجل را حمدکن و تمجید نما وبگو : (آنچه ترجمه‌اش اینست :) بارخدایا فلان پسرفلان مرا شهرهٔ مردم کرده ، ونام مرا فاش کرده و مرا بخشم آورده و درمعرض خطرها قرار داده بار خدایا اورا باتیر شتابانی بزن که اورا ازمن بازداری،

فَقَالُوا : هُوَ مَرِيضٌ فَمَا انْقَضَى آخِرُ كَلَامِي حَتَّى سَمِعْتُ الصِّيَاحَ مِنْ مَنْزِلِهِ وَقَالُوا : قَدْ مَاتَ .

٤ - أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْكُوفِيُّ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ التَّيْمِيِّ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ سَالِمٍ قَالَ : كُنْتُ عِنْدَ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام فَقَالَ لَهُ الْعَلَاءُ بْنُ كَامِلٍ : إِنَّ فُلَانًا يَفْعَلُ بِي وَيَفْعَلُ فَإِنْ رَأَيْتَ أَنْ تَدْعُوَ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ فَقَالَ : هَذَا ضَعْفٌ بِكَ قُلِ : اللَّهُمَّ إِنَّكَ تَكْفِينِي مِنْ كُلِّ شَيْءٍ وَلَا يَكْفِينِي مِنْكَ شَيْءٌ فَاكْفِنِي أَمْرَ فُلَانٍ بِمَ شِئْتَ وَكَيْفَ شِئْتَ وَ [مِنْ] حَيْثُ شِئْتَ وَأَنَّى شِئْتَ .

٥ - ﴿٣٢٤٠﴾ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ ابْنِ أَبِي نَجْرَانَ ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ ، عَنِ الْمِسْمَعِيِّ قَالَ : لَمَّا قَتَلَ دَاوُدُ بْنُ عَلِيِّ الْمُعَلَّى بْنَ خُنَيْسٍ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام : لَأَدْعُوَنَّ اللهَ عَلَى مَنْ قَتَلَ مَوْلَايَ وَأَخَذَ مَالِي ، فَقَالَ لَهُ دَاوُدُ بْنُ عَلِيٍّ : إِنَّكَ لَتُهَدِّدُنِي بِدُعَائِكَ ، قَالَ حَمَّادٌ : قَالَ الْمِسْمَعِيُّ : فَحَدَّثَنِي

بار خدایا مرگش را نزدیک کن واثرش را ازمیان بردار ، وپروردگارا درآن شتاب کن ، الساعة الساعة (یعنی هم اکنون) ، گوید : همینکه بکوفه آمدیم شبانه وارد شدیم ، و از خوانوادهٔ خود از حال آنمرد پرسیدم وگفتم : فلانی چه کرد ؟ گفتند : مریض و بیمار است ، و هنوز سخنم را بپایان نرسانده بودم که صدای شیون از خانه‌اش بلند شد وگفتند : مرد .

٤ - یعقوب بن سالم گوید : خدمت حضرت صادق عليه السلام بودم پس علاء بن کامل بآنحضرت عرضکرد: همانا فلانکس بمن (آزار) میکند (وهرچه خواهد) میکند ؛ اگر صلاح میدانید بدرگاه خدای عزوجل براو نفرین کنید ؛ فرمود : اینراز ضعف (وناتوانی) تو است بگو : «بار خدایا تو از هرچیز کفایت کنی و چیزی از توکفایت نکند کار فلانکس را دربارهٔ من کفایت فرما بدانچه خواهی وهرگونه خواهی و از هر راهی که خواهی واز آنجاکه خواهی » .

شرح - مجلسی (ره) گوید : اینکه امام عليه السلام فرمود : «اینازضعف تو است » چند احتمال دارد (١) اشاره باینست که ضرر زدن بدشمن بسبب نفرین بواسطهٔ ضعف تقوی و ورع و ضعف دعا و توکل برخدااست. (٢) اینکه مقصود ضعف یقین تو است که بخدا پناه نبردی و بدرگاه او نرفته و بنزد من آمده‌ای و ازمن درخواست دعا کنی (٣) مقصودضعف درتقیه وکیفیت معاشرت است که نتوانسته‌ای دشمن را راضی نگهداری. (٤) اشاره بچیزی که از سخنان آنحضرت درضمن معلوم میشود ، که چنین استفاده شود که دعا کرده و چون دعایش مستجاب نشده اینك بدانحضرت توسل جسته ، و معنای فرمایش حضرت بنابراین چنین است : که مستجاب نشدن دعای تو بخاطر ضعف (وکمی) دانش تو در بارهٔ دعا و آداب و شرائط آنست ، سپس این دعا را باو آموخت .

٥ - مسمعی گوید : همینکه داود بن علی (که از جانب خلفای عباسی حاکم مدینه بود) معلی بن خنیس را (که آرادکردهٔ امام صادق عليه السلام و از نزدیکان آنحضرت بود) کشت ، آنحضرت عليه السلام فرمود : هرآینه نفرین کنم بدرگاه خدا برکسیکه آزاد شدهٔ من (معلی) راکشته ، ومال مرا ربوده است ؛ داودبن

مُعَتِّبٌ أَنَّ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام لَمْ يَزَلْ لَيْلَتَهُ رَاكِعاً وَسَاجِداً فَلَمَّا كَانَ فِي السَّحَرِ سَمِعْتُهُ يَقُولُ وَهُوَ سَاجِدٌ: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِقُوَّتِكَ الْقَوِيَّةِ وَبِجَلَالِكَ الشَّدِيدِ الَّذِي كُلُّ خَلْقِكَ لَهُ ذَلِيلٌ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَأَهْلِ بَيْتِهِ وَأَنْ تَأْخُذَهُ السَّاعَةَ السَّاعَةَ» ، فَمَا رَفَعَ رَأْسَهُ حَتَّى سَمِعْنَا الصَّيْحَةَ فِي دَارِ دَاوُدَ بْنِ عَلِيٍّ فَرَفَعَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام رَأْسَهُ وَقَالَ: إِنِّي دَعَوْتُ اللهَ بِدَعْوَةٍ بَعَثَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَيْهِ مَلَكاً فَضَرَبَ رَأْسَهُ بِمِرْزَبَّةٍ مِنْ حَدِيدٍ انْشَقَّتْ مِنْهَا مَثَانَتُهُ فَمَاتَ.

﴿ بَابُ الْمُبَاهَلَةِ ﴾

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَكِيمٍ، عَنْ أَبِي مَسْرُوقٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قُلْتُ: إِنَّا نُكَلِّمُ النَّاسَ فَنَحْتَجُّ عَلَيْهِمْ بِقَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ: «أَطِيعُوا اللهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ» فَيَقُولُونَ: نَزَلَتْ فِي أُمَرَاءِ السَّرَايَا، فَنَحْتَجُّ عَلَيْهِمْ بِقَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ:

علی گفت: آیا مرا بنفرین خود تهدید میکنی؟ حماد (که راوی حدیث است) گوید:

مسمعی گفت: معتب (خادم امام صادق عليه السلام) برای من حدیث کرد که امام صادق علیه السلام در آنشب پیوسته در رکوع و سجود بود، پس همینکه سحر شد شنیدم که درسجده میفرمود: «بار خدایا از تو به نیروی نیرومندت و بجلالت سخت که همه آفریده‌هایت در برابر آن خوارند درخواست کنم که بر محمد و خاندانش رحمت فرستی و او را هم اکنون الساعه بگیری» - (معتب گوید:) آنحضرت سراز سجده برنداشته بود که فریاد شیون از خانهٔ داودبن علی شنیدیم، پس حضرت صادق علیه السلام سر (ازسجده) برداشت و فرمود: من خدا را بدعائی خواندم و خدای عزوجل فرشته‌ای فرستادکه با میلی آهنین چنان بر سر او زدکه مثانه‌اش از آن ضربت شکافت ومرد.

شرح - معلی بن خنیس غلام آزاد کردهٔ حضرت صادق علیه السلام بوده و از رویهمرفتهٔ اخبار استفاده شودکه از نزدیکان آنحضرت و جزء محرمان اسرار بوده است، داودبن علی عباسی او را گرفته بزندان افکند و از او خواست که نام اصحاب حضرت صادق علیه السلام را فاش کند وآنها را معرفی نماید ومعلی نپذیرفت و در پاسخ گفت: اگر در زیرپایم باشند تورا از نامشان آگاه نکنم، پس داود بن علی دستور دادگردنش را زدند و بدارش آویختند.

✡(باب)✡

(مباهله (یعنی لعن کردن و نفرین کردن بیکدیگر))

۱- ابومسروق گوید: بحضرت صادق علیه السلام عرضکردم: ما بامردم (دربارهٔ مذهب وامامت شما) گفتگو کنیم و باآنان احتجاج کنیم و بگفتار خدای عزوجل دلیل آوریم که فرماید: «خدا و رسول را و اولیاء امر را فرمانبرید» (سورهٔ نساء آیه ۵۹) مردم گویند: این آیه در بارهٔ فرماندهان قشونها نازل

«إِنَّما وَلِيُّكُمُ اللهُ وَ رَسُولُهُ» إِلى آخِرِ الآيَةِ فَيَقُولُونَ: نَزَلَتْ فِي الْمُؤْمِنِينَ، وَ نَحْتَجُّ عَلَيْهِمْ بِقَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ: «قُلْ لا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْراً إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبى» فَيَقُولُونَ: نَزَلَتْ فِي قُرْبى الْمُسْلِمِينَ، قالَ: فَلَمْ أَدَعْ شَيْئاً مِمّا حَضَرَنِي ذِكْرُهُ مِنْ هذِهِ وَشِبْهِهِ إِلَّا ذَكَرْتُهُ، فَقالَ لِي: إِذا كانَ ذلِكَ فَادْعُهُمْ إِلَى الْمُباهَلَةِ، قُلْتُ: وَ كَيْفَ أَصْنَعُ؟ قالَ: أَصْلِحْ نَفْسَكَ ثَلاثاً وَ أَظُنُّهُ قالَ: وَصُمْ وَ اغْتَسِلْ وَ ابْرُزْ أَنْتَ وَهُوَ إِلَى الْجَبّانِ فَشَبِّكْ أَصابِعَكَ مِنْ يَدِكَ الْيُمْنى فِي أَصابِعِهِ، ثُمَّ أَنْصِفْهُ وَ ابْدَأْ بِنَفْسِكَ وَقُلِ: «اللّهُمَّ رَبَّ السَّماواتِ السَّبْعِ وَرَبَّ الْأَرَضِينَ السَّبْعِ، عالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهادَةِ الرَّحْمنُ الرَّحِيمُ، إِنْ كانَ أَبُومَسْرُوقٍ جَحَدَ حَقّاً وَادَّعى باطِلاً فَأَنْزِلْ عَلَيْهِ حُسْباناً مِنَ السَّماءِ أَوْ عَذاباً أَلِيماً» ثُمَّ رُدَّ الدَّعْوَةَ عَلَيْهِ فَقُلْ: «وَإِنْ كانَ فُلانٌ جَحَدَ حَقّاً وَادَّعى باطِلاً فَأَنْزِلْ عَلَيْهِ حُسْباناً مِنَ السَّماءِ أَوْعَذاباً أَلِيماً» ثُمَّ قالَ لِي: فَإِنَّكَ لا تَلْبَثُ أَنْ تَرى ذلِكَ فِيهِ، فَوَاللهِ ما وَجَدْتُ خَلْقاً يُجِيبُنِي إِلَيْهِ.

٢ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيادٍ، عَنْ إِسْماعِيلَ بْنِ مِهْرانَ، عَنْ مُخَلَّدٍ أَبِي الشُّكْرِ عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثُّمالِيِّ؛ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قالَ: السّاعَةُ الَّتِي يُباهِلُ فِيها ما بَيْنَ طُلُوعِ الْفَجْرِ إِلى

گشته، پس برای آنان بگفتار (دیگر) خدای عزوجل حجت آوریم (که فرماید): «جز این نیست که ولی شما خدا و رسول او است» - تا آخر آیهٔ (۵۵ از سورهٔ مائده) پس مردم گویند: این آیه دربارهٔ مؤمنین نازل شده، و دلیل آوریم برای آنها بگفتار خدای عزوجل: «بگو ای محمد من از شما مزدی نخواهم جز دوستی دربارهٔ نزدیکان (وخویشان)...» (سورهٔ شوری آیهٔ ۲۳) گویند: این آیه دربارهٔ نزدیکان وخویشان اسلامی نازل شده، گوید: من آنچه درخاطر داشتم ازاین آیات ومانند آن (وجوابهائی که مردم ازآنها دهند) ذکر کردم؛ حضرت بمن فرمود: اگر اینطوراست آنهارا بمباهله دعوت کن، عرضکردم: چگونه (مباهله) کنم؟ فرمود: سه روز خودرا اصلاح کن - وگمانم که فرمود: روزه بگیر - (یعنی درآن سه روز که درصدد اصلاح خود بتوبه واستغفار و دعا وامثال اینها برآئی روزه هم بگیر) وغسل کن وتو باطرف خود به صحرا بروید و انگشتان دست راست خودرا در انگشتان او شبکه‌وار بینداز، و او را انصاف ده (یعنی) ابتداء بخود (لعن ونفرین) کن و بگو: «بار خدایا ای پروردگار هفت آسمان وهفت زمین، وای دانای نهان و عیان، وای بخشایندهٔ مهربان، اگرابو مسروق حقی را انکارکرده وادعای باطلی کرده پس براو ازآسمان عذابی دردناک نازل فرما» سپس نفرین‌را باو برگردان وبگو: «واگر فلانکس حقی را انکار کرده و باطلی را ادعاکرده پس عذابی دردناک از آسمان براو فروآور» سپس فرمود: پس از آن دربنگنی که اثر آنرا درآن شخص بچشم خود خواهی دید، (ابو مسروق گوید): پس بخدا سوگند هیچکس را ندیدم که مرا دراینکار اجابت کند (وبمباهله حاضر شود).

٢ - حضرت باقر علیه‌السلام فرمود: ساعتیکه در آن مباهله شود میان زدن سپیده تا زدن

طُلُوعِ الشَّمْسِ .

عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خالِدٍ ؛ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْماعِيلَ ، عَنْ مُخَلَّدٍ أَبِي الشُّكْرِ عَنْ أَبِي حَمْزَةَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام مِثْلَهُ .

٣ - أَحْمَدُ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحابِنا فِي الْمُباهَلَةِ قالَ : تُشَبِّكُ أَصابِعَكَ ، فِي أَصابِعِهِ ثُمَّ تَقُولُ : «اللّٰهُمَّ إِنْ كانَ فُلانٌ جَحَدَ حَقّاً وَأَقَرَّ بِباطِلٍ فَأَصِبْهُ بِحُسْبانٍ مِنَ السَّماءِ أَوْ بِعَذابٍ مِنْ عِنْدِكَ» - وَ تُلاعِنُهُ سَبْعِينَ مَرَّةً .

٤ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسى ؛ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ أَبِي الْعَبّاسِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللّٰهِ عليه السلام فِي الْمُباهَلَةِ قالَ : تُشَبِّكُ أَصابِعَكَ فِي أَصابِعِهِ ثُمَّ تَقُولُ : «اللّٰهُمَّ إِنْ كانَ فُلانٌ جَحَدَ حَقّاً وَأَقَرَّ بِباطِلٍ فَأَصِبْهُ بِحُسْبانٍ مِنَ السَّماءِ أَوْ بِعَذابٍ مِنْ عِنْدِكَ» . وَتُلاعِنُهُ سَبْعِينَ مَرَّةً .

﴿٣٢٤٥﴾ ٥ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِالْحَمِيدِ ؛ عَنْ أَبِي جَمِيلَةَ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحابِهِ قالَ : إِذا جَحَدَ الرَّجُلُ الْحَقَّ فَإِنْ أَرادَ أَنْ تُلاعِنَهُ قُلِ : «اللّٰهُمَّ رَبَّ السَّماواتِ السَّبْعِ وَرَبَّ الْأَرَضِينَ السَّبْعِ وَرَبَّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ إِنْ كانَ فُلانٌ جَحَدَ الْحَقَّ وَ كَفَرَ بِهِ فَأَنْزِلْ عَلَيْهِ حُسْباناً مِنَ السَّماءِ أَوْ عَذاباً أَلِيماً» .

﴿ باب ﴾

☆ (ما يُمَجِّدُ بِهِ الرَّبُّ تَبارَكَ وَتَعالى نَفْسَهُ) ☆

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ صَفْوانَ بْنِ يَحْيى ، عَنْ إِسْحاقَ بْنِ عَمّارٍ ، عَنْ بَعْضِ

آفتاب است .

وبسند دیگر نیز این حدیث را از آنحضرت علیه السلام حدیث کرده است .

٣- برخی از اصحاب ما درکیفیت مباهله گفته است که : انگشتانت را در انگشتان او (یعنی طرف بحث) شبکه میکنی سپس میگوئی : «اللهم ان کان فلان (ونام اورا میبری) جحد حقاً و أقر بباطل فأصبه بحسبان من السماء أو بعذاب من عندک» و تاهفتاد بار با او باین نحو ملاعنه کنی و بهمدیگر نفرین کنید.

٤- (مانند همان حدیث (٣) است که از حضرت صادق علیه السلام روایت شده است) .

٥- ابو جمیله از برخی ازاصحابش نقل کند که گفته است : اگر مردی حق را انکار کرد و خواست که تو با او ملاعنة کنی (وهمدیگر را لعن کنید) بگو : « اللهم رب السماوات السبع و رب العرش العظیم ان کان - فلان - حجد الحق وکفر به فأنزل علیه حسباناً من السماء او عذاباً الیماً » .

☆ (باب) ☆

(آنچه خدای تبارك و تعالی خود را بدان تمجید کرده است)

١ - حضرت صادق علیه السلام فرمود : همانا برای خدای عزوجل درشب سه ساعت است و در روز

لَهُ وَأُثْنِي عَلَيْكَ مِثْلَ مَا أَثْنَيْتَ عَلَيْهِ وَلَكَ الْفَضْلُ عَلَيْهِ وَإِذَا سَمِعُوهُ يَذْكُرُ أَخَاهُ بِسُوءٍ وَيَدْعُو عَلَيْهِ قَالُوا لَهُ : بِئْسَ الْأَخُ أَنْتَ لِأَخِيكَ كُفَّ أَيُّهَا الْمُسْتَرْعَى ذُنُوبِهِ وَعَوْرَتِهِ وَارْبَعْ عَلَى نَفْسِكَ وَأَحْمِدِ اللهَ الَّذِي سَتَرَ عَلَيْكَ وَاعْلَمْ أَنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ أَعْلَمُ بِعَبْدِهِ مِنْكَ .

(بَابُ)

☆(مَنْ تُسْتَجَابُ دَعْوَتُهُ)☆

﴿٣٢٢﴾ ١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ عِيسَى بْنِ عَبْدِ اللهِ الْقُمِّيِّ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عليه السلام يَقُولُ: ثَلَاثَةٌ دَعْوَتُهُمْ مُسْتَجَابَةٌ : الْحَاجُّ فَانْظُرُوا كَيْفَ تَخْلُفُونَهُ . وَالْغَازِي فِي سَبِيلِ اللهِ فَانْظُرُوا كَيْفَ تَخْلُفُونَهُ . وَالْمَرِيضُ فَلَا تُغِيظُوهُ وَلَا تُضْجِرُوهُ .

٢ - الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيُّ ؛ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ ؛ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْوَشَّاءِ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : كَانَ أَبِي عليه السلام يَقُولُ : خَمْسُ دَعَوَاتٍ لَا يُحْجَبْنَ عَنِ الرَّبِّ تَبَارَكَ وَتَعَالَى : دَعْوَةُ الْإِمَامِ الْمُقْسِطِ ، وَدَعْوَةُ الْمَظْلُومِ يَقُولُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : لَأَنْتَقِمَنَّ لَكَ وَلَوْ بَعْدَ حِينٍ ،

که برادرش‌را ببدی یاد کند وبرایش نفرین کند ، گویند : توچه بد برادری هستی برای برادرت خودرا از این سخنان نگهدار ای کسی که بر گناهانت پرده پوشی شده وبخودت بنگر (و ببین خودت چه اندازه عیب و گناه داری) وسپاسگزار آنخدائی‌را که روی (گناهان و عیوب) تو پرده پوشیده وبدانکه خدای عز وجل نسبت ببنده‌اش از تو داناتر است .

شرح - مجلسی (ره) گوید : یعنی خدای عزوجل داناتر بمصلحت بندگانش می‌باشد اگر صلاح او وصلاح دیگر بندگانش‌را دردفع آن شخص بداند اورا دفع کند واگر صلاح اورا در ابتلاء ویا عافیت او به بیند همان کند ونیازی بدستور تو ندارد .

☆(باب) ☆

(کسیکه دعایش مستجاب شود)

١ - عیسی بن عبدالله قمی گوید : شنیدم از حضرت صادق علیه السلام که میفرمود : سه دسته‌اند که دعایشان باجابت رسد : (یکی) آنکس که بحج رود ، پس بیائید که چگونه در بازماندگانش بجای او رفتار کنید . (دیگر) جهاد کننده درراه خدا ، پس بیائید چگونه دربازماندگانش درغیاب او رفتار کنید، (سوم) بیمار ومریض ، پس اورا بخشم درنیاورید ودلتنگش نکنید ، (مبادا بشما نفرین کند) .

٢ - ونیز حضرت صادق علیه السلام فرمود : پدرم میفرمود : پنج دعااست که ازدرگاه پروردگار تبارك وتعالی محجوب نگردد (وپرده وحائلی نیست که جلوش‌را بگیرد) ١ - دعای امام عادل ٢ - دعای ستمدیده که خدای عزوجل فرماید : هرآینه بطور مسلم انتقام تورا (از ستمکارت) بگیرم گرچه پس از

ابْنِ أَعْيَنَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى يُمَجِّدُ نَفْسَهُ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ فَمَنْ مَجَّدَ اللهَ بِمَا مَجَّدَ بِهِ نَفْسَهُ ثُمَّ كَانَ فِي حَالِ شَقْوَةٍ حَوَّلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَى سَعَادَةٍ ، يَقُولُ أَنْتَ اللهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ رَبُّ الْعَالَمِينَ ، أَنْتَ اللهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ الرَّحْمٰنُ الرَّحِيمُ ، أَنْتَ اللهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ الْعَزِيزُ [الْعَلِيُّ] الْكَبِيرُ ، أَنْتَ اللهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ مَالِكُ يَوْمِ الدِّينِ ، أَنْتَ اللهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ، أَنْتَ اللهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ، أَنْتَ اللهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ مِنْكَ بَدْءُ الْخَلْقِ وَإِلَيْكَ يَعُودُ ، أَنْتَ اللهُ [الَّذِي] لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ لَمْ تَزَلْ وَلَا تَزَالُ ، أَنْتَ اللهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ خَالِقُ الْخَيْرِ وَالشَّرِّ أَنْتَ اللهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ خَالِقُ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ ، أَنْتَ اللهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ أَحَدٌ صَمَدٌ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُواً أَحَدٌ ، أَنْتَ اللهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَانَ اللهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ، هُوَ اللهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ - إِلَى آخِرِ السُّورَةِ - أَنْتَ اللهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ الْكَبِيرُ ، وَالْكِبْرِيَاءُ رِدَاؤُكَ .

(بَابُ)

✿(مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ)✿

١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ؛ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ ؛ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ

کند پس هر که خدا را تمجید کند بهمان نحو که او خودش را تمجید کرده و در حال شقاوت باشد خدای عزوجل او را بحال سعادت درآورد بگوید :

«انت الله لااله الا انت رب العالمين ، انت الله لااله الا انت الرحمن الرحيم ، انت الله لااله الا انت العزيز [العلى] الكبير ، انت الله لااله الا انت مالك يوم الدين ، انت الله لااله الا انت الغفور الرحيم انت الله لااله الا انت العزيز الحكيم ، انت الله لااله الا انت منك بدء الخلق واليك يعود ، انت الله [الذى] لااله الا انت لم تزل ولاتزال ، انت الله لااله الا انت خالق الخير والشر ، انت الله لااله الا انت خالق الجنة والنار ، انت الله لااله الا انت احد صمد لم يلد ولم يولد ولم يكن له كفواً احد ، انت الله لااله الا انت الملك القدوس السلام المؤمن المهيمن العزيز الجبار المتكبر سبحان الله عما يشركون ، هو الله الخالق البارىء المصور له الاسماء الحسنى يسبح له مافى السماوات والارض وهو العزيز الحكيم ـ تا آخر سورة (حشر) ـ انت الله لااله الا انت الكبير ، والكبرياء رداؤك » .

✿ (باب)✿

((ثواب) کسیکه لااله الا الله بگوید)

١ ـ ابوحمزه گوید : شنیدم حضرت باقر علیه السلام میفرمود : هیچ چیز ثوابش بزرگتر ازاین

قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عليه السلام يَقُولُ: مَا مِنْ شَيْءٍ أَعْظَمُ ثَوَاباً مِنْ شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ، إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ لَا يَعْدِلُهُ شَيْءٌ وَلَا يُشْرِكُهُ فِي الْأُمُورِ أَحَدٌ.

٢ - عَنْهُ، عَنِ الْفُضَيْلِ بْنِ عَبْدِ الْوَهَّابِ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ الْوَلِيدِ الْوَصَّافِيِّ، رَفَعَهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم: مَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ. غُرِسَتْ لَهُ شَجَرَةٌ فِي الْجَنَّةِ مِنْ يَاقُوتَةٍ حَمْرَاءَ مَنْبَتُهَا فِي مِسْكٍ أَبْيَضَ، أَحْلَى مِنَ الْعَسَلِ وَأَشَدُّ بَيَاضاً مِنَ الثَّلْجِ وَأَطْيَبُ رِيحاً مِنَ الْمِسْكِ، فِيهَا أَمْثَالُ ثُدِيِّ الْأَبْكَارِ؛ تَعْلُو عَنْ سَبْعِينَ حُلَّةً.

وَقَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم: خَيْرُ الْعِبَادَةِ قَوْلُ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ.

وَقَالَ: خَيْرُ الْعِبَادَةِ الْاسْتِغْفَارُ وَذَلِكَ قَوْلُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ فِي كِتَابِهِ: «فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ».

﴿بَابٌ﴾

﴿مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَاللهُ أَكْبَرُ﴾

﴿٣٢٥٠﴾ ١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، رَفَعَهُ، عَنْ حَرِيزٍ، عَنْ يَعْقُوبَ الْقُمِّيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: ثَمَنُ الْجَنَّةِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَاللهُ أَكْبَرُ.

نیست که انسان گواهی دهد بیگانگی خداوند (ولااله الا الله بگوید) همانا با خداوند عز وجل هیچ چیز برابری نکند، وأحدی بااو درکارها شرکت نجوید.

٢ - رسولخدا (ص) فرمود: هرکه «لااله الا الله» بگوید، برایش درختی در بهشت کاشته شود که ازیاقوت سرخ باشد، وبن آن درخت در مشك سفید است، و(میوه‌اش) از عسل شیرین تر و از برف سفیدتر واز مشك خوشبوتراست، ودرآن درختها است مانند پستانهای دوشیزه‌گان که درزیر هفتادپیراهن برآمده باشد. ورسولخدا (ص) فرمود: بهترین عبادت گفتن «لااله الا الله» است.

وفرموده است: استغفار بهترین عبادت است (یعنی مجموع این دو از بهترین عبادات‌است) واینست گفتار خدای عزوجل‌درقرآن(که فرماید): پس بدانکه همانا نیست معبودی‌جز خدا وآمرزش‌خواه برای گناه خویش» (سورهٔ محمد آیه ١٩).

(باب)

(کسیکه بگوید: لااله الا الله والله اکبر)

١ - حضرت صادق علیه السلام فرمود: بهای بهشت (گفتن): «لااله الا الله والله اکبر» است.

﴿بَابٌ﴾

﴿مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ وَحْدَهُ وَحْدَهُ﴾

١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ النُّعْمَانِ ، عَمَّنْ ذَكَرَهُ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ جَبْرَئِيلُ عليه السلام لِرَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وآله : طُوبَى لِمَنْ قَالَ مِنْ أُمَّتِكَ : «لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ وَحْدَهُ وَحْدَهُ» .

﴿بَابٌ﴾

﴿مَنْ قَالَ : لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ : عَشْراً﴾

١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ عُثْمَانَ ، وَعَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ جَمِيعاً ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْمُغِيرَةِ ، عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ لَيْثِ الْمُرَادِيِّ ، عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ بْنِ عُتْبَةَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : سَمِعْتُهُ يَقُولُ : مَنْ قَالَ عَشْرَ مَرَّاتٍ قَبْلَ أَنْ تَطْلُعَ الشَّمْسُ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا : «لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَيُمِيتُ وَيُحْيِي وَهُوَ حَيٌّ لَا يَمُوتُ ، بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ» كَانَتْ كَفَّارَةً لِذُنُوبِهِ ذَلِكَ الْيَوْمَ .

٢ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَمَّنْ ذَكَرَهُ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : مَنْ صَلَّى الْغَدَاةَ فَقَالَ قَبْلَ أَنْ يَنْفَضَ رُكْبَتَيْهِ عَشْرَ مَرَّاتٍ : «لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ

﴿باب﴾

(کسیکه بگوید : لااله الا الله وحده وحده وحده)

١ - حضرت صادق علیه السلام فرمود : جبرئیل برسول خدا گفت : خوشا بحال هر کس از امت تو که بگوید : «لااله الا الله وحده وحده وحده» .

﴿باب﴾

(کسیکه ده بار بگوید : لااله الا الله وحده لاشریك له)

١ - عبدالکریم بن عتبه گوید : از حضرت صادق علیه السلام شنیدم که میفرمود : هر که پیش از زدن آفتاب وهم پیش غروب آفتاب ده بار بگوید : «لااله الا الله وحده لاشریك له ، له الملك وله الحمد یحیی ویمیت ویمیت ویحیی وهوحی لایموت بیده الخیر وهوعلی کل شیء قدیر» کفاره گناهان آنروزش گردد .

٢ - امام صادق علیه السلام فرمود : رسولخدا (ص) فرمود : هر که نماز صبح بخواند وپیش از آنکه زانوهارا حرکت دهد (یعنی از آنحال که دروقت سلام نماز داشته تغییر نکند) ده بار بگوید : «لااله الا

وَحْدَهُ لَاشَرِيكَ لَهُ ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ ، يُحْيِي وَيُمِيتُ وَيُمِيتُ وَيُحْيِي [وَهُوَ حَيٌّ لَا يَمُوتُ] بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ » وَفِي الْمَغْرِبِ مِثْلَهَا ، لَمْ يَلْقَ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ عَبْدٌ بِعَمَلٍ أَفْضَلَ مِنْ عَمَلِهِ إِلَّا مَنْ جَاءَ بِمِثْلِ عَمَلِهِ .

﴿ بَابٌ ﴾

✿ (مَنْ قَالَ : أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ) ✿
✿ (مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ) ✿

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ سَعِيدٍ ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ الْحَذَّاءِ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : مَنْ قَالَ : «أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ» كَتَبَ اللهُ لَهُ أَلْفَ أَلْفِ حَسَنَةٍ .

﴿ بَابٌ ﴾

✿ (مَنْ قَالَ عَشْرَ مَرَّاتٍ فِي كُلِّ يَوْمٍ : أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ إِلَهاً وَاحِداً) ✿
✿ (أَحَداً صَمَداً ، لَمْ يَتَّخِذْ صَاحِبَةً وَلَا وَلَداً) ✿

﴿٣٢٥﴾ ١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، وَعَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي نَجْرَانَ ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْعَبْدِيِّ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ يَزِيدَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : مَنْ قَالَ فِي كُلِّ

وحده لاشريك له ، له الملك وله الحمد يحيى ويميت ويميت ويحيى [وهو حى لايموت] بيده الخير وهوعلى كل شىء قدير » ودر نماز مغرب نيز چنين كند هيچ بنده اى خداى عزوجل را بكردارى بهتر از كردار اوديدار نكند مگر آنكس كه مانند كار او (بدرگاه خداى عزو جل كارى) آورده است .

✿(باب)✿

(كسيكه بگويد : اشهد انلا اله الاالله وحده لاشريك له واشهد ان محمداً عبده ورسوله)

١ - حضرت باقر عليه السلام فرمود : هركه بگويد : اشهد انلا اله الا الله وحده لاشريك لهواشهد ان محمداً عبده ورسوله » خداوند براى او هزار هزار حسنه بنويسد .

✿(باب)✿

كسيكه در هرروز ده بار بگويد : اشهد انلا اله الاالله وحده لاشريك له الهاً واحداً احداً صمداً لم يتخذ صاحبة ولا ولداً

١ - حضرت صادق عليه السلام فرمود : هركه هرروز ده بار بگويد : «اشهد انلا اله الاالله وحده لاشريك له الهاً واحداً أحداً صمداً لم يتخذ صاحبة ولا ولداً » خداوند براى او چهل و پنج هزار حسنه

يَوْمٍ عَشْرَمَرَّاتٍ: أَشْهَدُأَنْ لَاإِلٰهَ إِلَّااللّٰهُ وَحْدَهُ لَاشَرِيكَ لَهُ ؛ إِلٰهاً وَاحِداً أَحَداً صَمَداً ، لَمْ يَتَّخِذْ صَاحِبَةً وَلَاوَلَداً ـ كَتَبَ اللّٰهُ لَهُ خَمْسَةً وَأَرْبَعِينَ أَلْفَ حَسَنَةٍ وَمَحَاعَنْهُ خَمْسَةً وَأَرْبَعِينَ أَلْفَ سَيِّئَةٍ وَرَفَعَ لَهُ خَمْسَةً وَأَرْبَعِينَ أَلْفَ دَرَجَةٍ .

وَفِي رِوَايَةٍ أُخْرَىٰ: وَكُنَّ لَهُ حِرْزاً فِي يَوْمِهِ مِنَ السُّلْطَانِ وَالشَّيْطَانِ وَلَمْ تُحِطْ بِهِ كَبِيرَةٌ مِنَ الذُّنُوبِ.

﴿ بَابٌ ﴾

✡ (مَنْ قَالَ : يَااللّٰهُ يَااللّٰهُ ـ عَشْرَمَرَّاتٍ ـ) ✡

١ ـ مُحَمَّدُبْنُ يَحْيَىٰ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَيُّوبَ بْنِ الْحُرِّ أَخِي أُدَيْمٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللّٰهِ عليه السلام قَالَ : مَنْ قَالَ : يَااللّٰهُ يَااللّٰهُ ـ عَشْرَمَرَّاتٍ ـ قِيلَ لَهُ : لَبَّيْكَ مَاحَاجَتُكَ .

﴿ بَابٌ ﴾

✡(مَنْ قَالَ : لَاإِلٰهَ إِلَّااللّٰهُ حَقّاً حَقّاً)✡

١ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ؛ عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ عِيسَى الْأَرْمِينِيِّ، عَنْ أَبِي عِمْرَانَ الْخَرَّاطِ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللّٰهِ عليه السلام قَالَ : مَنْ قَالَ فِي كُلِّ يَوْمٍ: «لَاإِلٰهَ إِلَّااللّٰهُ حَقّاً حَقّاً لَاإِلٰهَ إِلَّااللّٰهُ عُبُودِيَّةً وَرِقّاً ؛ لَاإِلٰهَ إِلَّااللّٰهُ إِيمَاناً وَصِدْقاً » أَقْبَلَ اللّٰهُ عَلَيْهِ بِوَجْهِهِ وَلَمْ يَصْرِفْ وَجْهَهُ عَنْهُ حَتَّىٰ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ .

بنويسد ، وچهل وپنج هزار سيئه از او محو كند وچهل وپنج هزار درجه براى او بالا برد .

ودرروايت ديگرى است كه : اين ذكر (كه ده بار گفته است) درآن روز براى او پناه گاهى محكم در برابر سلطان وشيطان باشد ، وهيچ گناه كبيره اى پيرامون اورا فرا نگيرد .

✡(باب)✡

(كسيكه ده بار بگويد : يااللّٰه يااللّٰه)

١ ـ حضرت صادق عليه السلام فرمود : هركه ده بار بگويد : يا الله يا الله باو گفته شود : بله حاجتت چيست ؟

✡(باب)✡

(كسيكه بگويد : لااله الا الله حقاً حقاً)

١ ـ حضرت صادق عليه السلام فرمود : هركس درهرروز گويد : «لااله الا الله حقاً حقاً لااله الا الله عبودية ورقاً ، لااله الا الله ايماناً و صدقاً » خداوند باوروكند واز او رو برنگرداند تا ببهشت رود .

﴿ بَابٌ ﴾

﴿ مَنْ قَالَ : يَارَبِّ يَارَبِّ ﴾

١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ أَيُّوبَ ابْنِ الْحُرِّ أَخِي أُدَيْمٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : مَنْ قَالَ عَشْرَ مَرَّاتٍ : يَارَبِّ يَارَبِّ قِيلَ لَهُ : لَبَّيْكَ مَا حَاجَتُكَ .

٢ - أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، وَ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، جَمِيعاً ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حُمْرَانَ قَالَ : مَرِضَ إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام فَقَالَ لَهُ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام : قُلْ : يَا رَبِّ يَارَبِّ - عَشْرَ مَرَّاتٍ - فَإِنَّ مَنْ قَالَ ذَلِكَ نُودِيَ لَبَّيْكَ مَا حَاجَتُكَ .

﴿٢٢٦٠﴾ ٣ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ مُعَاوِيَةَ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : مَنْ قَالَ : يَارَبِّ يَااللهُ يَارَبِّ يَااللهُ - حَتَّى يَنْقَطِعَ نَفَسُهُ قِيلَ لَهُ : لَبَّيْكَ مَا حَاجَتُكَ .

((بَابٌ))

﴿مَنْ قَالَ : لَااِلٰهَ اِلَّااللهُ مُخْلِصاً﴾

١ - اَلْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ ، وَعِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، جَمِيعاً ، عَنِ الْوَشَّاءِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَائِذٍ ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ السَّوَّاقِ ، عَنْ أَبَانِ بْنِ تَغْلِبَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : يَا

﴿باب﴾

(هر کس که «یارب یارب» بگوید)

١ - حضرت صادق علیه السلام فرمود : هر کس ده بار «یارب یارب» گوید : بدو گفته شود : بله حاجتت چیست ؟ .

٢ - محمد بن حمران گوید : اسماعیل فرزند امام صادق عليه السلام بیمار شد پس حضرت صادق عليه السلام باو فرمود بگو : «یارب یارب» زیرا هر کس آنرا بگوید باو ندا شود : بله حاجتت چیست .

٣ - ابو بصیر گوید : حضرت صادق علیه السلام فرمود : هر که بگوید : «یارب یااللہ ، یارب یااللہ» تانفسش ببرد ، باو گفته شود : بله حاجتت چیست ؟

﴿باب﴾

(کسیکه بگوید : لااله الا الله مخلصاً)

١ - ابان بن تغلب گوید : حضرت صادق علیه السلام فرمود : ای ابان چون بکوفه رفتی این حدیث را (برای مردم) روایت کن : هر که شهادت دهد که معبودی جز خدای نیست در حالیکه (دین خودرا برای

أَبانُ إِذاقَدِمْتَ الْكُوفَةَ فَارْوِهٰذَا الْحَدِيثَ : مَنْ شَهِدَأَنْ لاإِلٰهَ إِلَّااللهُ مُخْلِصاً وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ ، قالَ : قُلْتُ لَهُ : إِنَّهُ يَأْتِينِي مِنْ كُلِّ صِنْفٍ مِنَ الْأَصْنافِ أَفَأَرْوِي لَهُمْ هٰذَا الْحَدِيثَ ؟ قالَ : نَعَمْ يَاأَبانُ إِنَّهُ إِذا كانَ يَوْمَ الْقِيامَةِ وَ جَمَعَ اللهُ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ فَتُسْلَبُ لاإِلٰهَ إِلَّااللهُ مِنْهُمْ إِلَّامَنْ كانَ عَلىٰ هٰذَا الْأَمْرِ

(بابُ)

☆(مَنْ قالَ : ماشاءَاللهُ لاحَوْلَ وَلا قُوَّةَ إِلَّابِاللهِ)☆

١ - مُحَمَّدُبْنُ يَحْيىٰ ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ عِيسىٰ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ هِشامِ بْنِ سالِمٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : إِذادَعَاالرَّجُلُ فَقالَ بَعْدَ مادَعا : ماشاءَاللهُ لاحَوْلَ وَلاقُوَّةَ إِلَّابِاللهِ . قالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : اسْتَسْلَمَ عَبْدِي وَاسْتَسْلَمَ لِأَمْرِي اقْضُوا حاجَتَهُ .

٢ - مُحَمَّدُبْنُ يَحْيىٰ ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحابِهِ ، عَنْ جَمِيلٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام

او) پاکیزه کرده است (و بگوید : لااله الاالله مخلصاً) بهشت برای او واجب گردد ، گوید : عرض کردم : ازهردسته وگروهی نزد من (بدیدنم) میآیند آیا برای همهٔ آنان این حدیث را روایت کنم ؟ فرمود : آری ای ابان چون روز قیامت شود وخداوند همه اولین وآخرین را (درآنجا) گرد آورد «لااله الا الله» را از آنها بگیرد جز آنکس که براین مذهب باشد (یعنی شیعه باشد) .

توضیح - گویا ابان از این فرمایش بشگفت آمده وعرض کرده است : همه گروهی (از شیعه و سنی وفرقه‌های بسیاری که در میان شیعه وسنی هستند) نزد من می‌آیند آیا برای همه این فرمایش شمارا بگویم واین بشارت را بهمه بدهم که هر که این شهادت را گفت بهشت براو واجب گردد ؟ وهمه این فرقه‌ها باگفتن آن بهشت روند ؟ امام علیه السلام برای رفع این شبهه فرمود : روز قیامت کلمهٔ لااله الا الله از آنان گرفته شود ، مجلسی (ره) گوید : این که اول حدیث هم فرمود : «من شهد» یعنی هر که گواهی دهد اشاره باینست که گفتار بی‌عقیده وقصد چنین پاداشی نداد ، زیرا گواهی باید از صمیم قلب باشد ، و نیز از «مخلصاً» که در دنبال فرمود این مطلب آشکارا گردد زیرا «مخلصاً» یعنی ازروی اخلاص دین باشد واخلاص دین آنستکه آمیخته بهیچ نوعی از شرک نباشد مانند انکار رسالت وولایت وانکار معاد وچیزهای دیگر که از ضروریات دین است .

☆ (باب) ☆

(کسیکه بگوید : ماشاءالله لاحول ولا قوة الا بالله)

١ - حضرت صادق علیه السلام فرمود : هرگاه مردی دعا کند و پس از دعا بگوید : ماشاءالله لاحول ولاقوة الا بالله ، خدای عز وجل فرماید : بندهٔ مؤمن دل بمن نهاد وتسلیم امر من گردید حاجتش را برآورید .

٢ - جمیل گوید : شنیدم از حضرت صادق علیه السلام میفرمود : هر که هفتاد بار بگوید

قَالَ : سَمِعْتُهُ يَقُولُ : مَنْ قَالَ : مَاشَاءَاللهُ لَاحَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ - سَبْعِينَ مَرَّةً - صَرَفَ عَنْهُ سَبْعِينَ نَوْعاً مِنْ أَنْوَاعِ الْبَلَاءِ أَيْسَرُ ذٰلِكَ الْخَنَقُ ؛ قُلْتُ : جُعِلْتُ فِدَاكَ وَ مَا الْخَنَقُ ؟ قَالَ : لَايَعْتَلُّ بِالْجُنُونِ فَيُخْنَقَ .

(بَابُ)

☆(مَنْ قَالَ: اَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ الَّذِي لَااِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْحَيَّ الْقَيُّومَ ذُوالْجَلَالِ وَالْاِكْرَامِ)☆
☆(وَأَتُوبُ اِلَيْهِ)☆

١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ عَبْدِالصَّمَدِ ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ حَمَّادٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: مَنْ قَالَ فِي دُبُرِ صَلَاةِ الْفَرِيضَةِ قَبْلَ أَنْ يُثْنِيَ رِجْلَيْهِ : أَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ الَّذِي لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ الْحَيَّ الْقَيُّومَ ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ - ثَلَاثَ مَرَّاتٍ - غَفَرَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ ذُنُوبَهُ وَلَوْ كَانَتْ مِثْلَ زَبَدِ الْبَحْرِ .

﴿ بَابُ ﴾

☆(الْقَوْلِ عِنْدَ الْاِصْبَاحِ وَالْاِمْسَاءِ)☆

﴿٣٢٦٥﴾ ١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ ، عَنْ غَالِبِ بْنِ عَبْدِاللهِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام فِي قَوْلِ اللهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى : «وَظِلَالُهُمْ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ» قَالَ هُوَ الدُّعَاءُ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ

«ماشاءالله ولا حول ولا قوة الا بالله» هفتاد نوع از نوعهای بلا از او دور گردد که آسانترین آنها خناق (وخفه شدن) است ، عرضکردم: فدایت شوم خناق چیست ؟ فرمود : بدیوانگی دچار نشود (یا کشته نشود) که خفه گردد .

☆(باب)☆

کسی که بگوید : استغفر الله الذی لااله الا هوالحی القیوم ذوالجلال والاکرام واتوب الیه

١ - حضرت باقر علیه السلام فرمود : هرکه دنبال نماز واجب پیش ازآنکه پاهای خودرا تا کند (وبرخیزد ، یا پیش ارآنکه از حالت وهیئت تشهدزانوهای خودرا تغییر دهد) سه بار بگوید : «استغفرالله الذی لا اله الا هو الحی القیوم ذوالجلال والاکرام وأتوب الیه» خدای عز وجل گناهانش‌را بیامرزد گرچه (در زیادی) مانندکف دریا باشند .

☆(باب)☆

(گفتار در بامداد وشامگاه)

١ - حضرت صادق علیه‌السلام دربارهٔ گفتار خدای تبارك وتعالی : «(وبرای‌خداسجده‌کنند آنانکه در آسمانها وزمینند خواه وناخواه ، وسایه‌های آنان در بامداد وشامها» (سورهٔ رعد آیه ١٥) فرمود :

وَقَبْلَ غُرُوبِهَا وَهِيَ سَاعَةُ إِجَابَةٍ.

٢ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ، عَنْ أَبِي جَمِيلَةَ ، عَنْ جَابِرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : إِنَّ إِبْلِيسَ عَلَيْهِ لَعَائِنُ اللهِ يَبُثُّ جُنُودَ اللَّيْلِ مِنْ حَيْثُ تَغِيبُ الشَّمْسُ وَتَطْلُعُ فَأَكْثِرُوا ذِكْرَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ فِي هَاتَيْنِ السَّاعَتَيْنِ وَتَعَوَّذُوا بِاللهِ مِنْ شَرِّ إِبْلِيسَ وَ جُنُودِهِ وَ عَوِّذُوا صِغَارَكُمْ فِي تِلْكَ السَّاعَتَيْنِ فَإِنَّهُمَا سَاعَتَا غَفْلَةٍ.

٣ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، وَعَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ؛ عَنْ أَبِيهِ ، جَمِيعاً ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَطِيَّةَ ، عَنْ زُرَيْنٍ صَاحِبِ الْأَنْمَاطِ ، عَنْ أَحَدِهِمَا عليهما السلام قَالَ : مَنْ قَالَ: اللَّهُمَّ إِنِّي أُشْهِدُكَ وَأُشْهِدُ مَلَائِكَتَكَ الْمُقَرَّبِينَ وَحَمَلَةَ عَرْشِكَ الْمُصْطَفَيْنَ أَنَّكَ أَنْتَ اللهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ وَأَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُكَ وَرَسُولُكَ وَ أَنَّ فُلَانَ بْنَ فُلَانٍ إِمَامِي وَوَلِيِّي وَ أَنَّ أَبَاهُ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وآله وَعَلِيّاً وَالْحَسَنَ وَالْحُسَيْنَ وَفُلَاناً وَفُلَاناً - حَتَّى يَنْتَهِيَ إِلَيْهِ - أَئِمَّتِي وَ أَوْلِيَائِي عَلَى ذَلِكَ أَحْيَا وَعَلَيْهِ أَمُوتُ وَعَلَيْهِ أُبْعَثُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَأَبْرَأُ مِنْ فُلَانٍ وَفُلَانٍ وَفُلَانٍ. فَإِنْ مَاتَ فِي لَيْلَتِهِ دَخَلَ الْجَنَّةَ.

مقصود از آن دعای پیش از زدن آفتاب وپیش از غروب آن است ، وآن ساعت اجابت است .

٢ - حضرت باقر علیه السلام فرمود : همانا ابلیس - که لعنتهای خداوند براو باد - لشکرهای شبانهٔ خودرا از آنجاکه خورشید غروب کند واز آنجاکه برآید (باطراف) پراکنده کند ، پس در این دوساعت بسیار ذکر خدا گوئید ، وازشر ابلیس ولشکریانش بخدا پناه برید ، و خردسالان خودرا در این دوساعت بخدا بسپارید زیراکه این دوساعت ، ساعتهای غفلت است (که مردمان دراین دو ساعت از یاد خدا بیرون روند) .

شرح - مجلسی (ره) گوید : گویا درکلام محذوفی است واصل کلام اینطور است : و یبث جنود اللیل وجنود النهار حیث تطلع الشمس ، وبقرینه سیاق وروش کلام درآن اهمال شده ، ودر برخی نسخه‌ها «جنوده» بدون ذکر شب وروز است وآن ظاهرتر است .

٣ - رزین از یکی از دو امام باقر ویاصادق علیهما السلام حدیث کند که فرمود : هرکه بگوید : «اللهم انی اشهدك واشهد ملائكتك المقربين وحملة عرشك المصطفين انك انت الله لا اله انت الرحمن الرحيم وان محمداً عبدك ورسولك وان فلان بن فلان (وبجای آن نام امام زمان وپدر بزرگوارش علیهما السلام رابیرد) امامی وولیی واباء رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم وعلیاً والحسن والحسین وفلاناً وفلاناً - و امامان بعد از حسین علیه السلام را تابرسد بهامام زمان علیه السلام نام ببرد - ائمتی واولیائی علی ذلك أحیا وعلیه أموت وعلیه ابعث یوم القیامة وأبرء من فلان وفلان و فلان » پس اگر در همان شب بمیرد وارد بهشت گردد .

٤ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْحَجَّالِ ، وَبَكْرِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ الشَّعِيرِيِّ عَنْ يَزِيدَ بْنِ كُلْثُمَةَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ أَوْ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليهما السلام قَالَ : تَقُولُ إِذَا أَصْبَحْتَ : أَصْبَحْتُ بِاللهِ مُؤْمِناً عَلَى دِينِ مُحَمَّدٍ وَسُنَّتِهِ وَدِينِ عَلِيٍّ وَسُنَّتِهِ وَ دِينِ الْأَوْصِيَاءِ وَسُنَّتِهِمْ ، آمَنْتُ بِسِرِّهِمْ وَ عَلَانِيَتِهِمْ وَشَاهِدِهِمْ وَغَائِبِهِمْ وَأَعُوذُ بِاللهِ مِمَّا اسْتَعَاذَ مِنْهُ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وَعَلِيٌّ عليه السلام وَالْأَوْصِيَاءُ وَأَرْغَبُ إِلَى اللهِ فِيمَا رَغِبُوا إِلَيْهِ وَلَاحَوْلَ وَلَاقُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ .

٥ - عَنْهُ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عُثْمَانَ الْخَزَّازِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ : قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : إِنَّ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِمَا كَانَ إِذَا أَصْبَحَ قَالَ : «أَبْتَدِئُ يَوْمِي هَذَا بَيْنَ يَدَيْ نِسْيَانِي وَعَجَلَتِي بِسْمِ اللهِ وَمَاشَاءَ اللهُ» فَإِذَا فَعَلَ ذَلِكَ الْعَبْدُ أَجْزَأَهُ مِمَّا نَسِيَ فِي يَوْمِهِ .

﴿٣٢٧٠﴾ ٦ - عَنْهُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، وَعَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، جَمِيعاً ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ شَهَابٍ وَسُلَيْمِ الْفَرَّاءِ ، عَنْ رَجُلٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : مَنْ قَالَ هَذَا حِينَ يُمْسِي خُفَّ بِجَنَاحٍ مِنْ أَجْنِحَةِ جَبْرَئِيلَ عليه السلام حَتَّى يُصْبِحَ : «أَسْتَوْدِعُ اللهَ الْعَلِيَّ الْأَعْلَى الْجَلِيلَ الْعَظِيمَ نَفْسِي وَمَنْ

توضیح ـ « فلان وفلان وفلان » درآخر دعا کنایه ازغاصبان خلافتند ودرنسخهٔ وافی یك «فلان» دیگر هم هست که رویهم چهار مرتبه ذکر شده وآن چهارمی چنانچه فیض (ره) ومجلسی (قده) گفته‌اند : کنایه از معاویه است .

٤ ـ یزید بن کلثمه ازحضرت صادق یاحضرت باقر علیهما السلام حدیث کند که فرمود : چون بامداد کردی میگوئی : « اصبحت بالله مؤمناً علی دین محمد وسنته ودین علی وسنته ودین الاوصیاء وسنتهم آمنت بسرهم وعلانیتهم وشاهدهم وغائبهم وأعوذ بالله مما استعاذ منه رسول الله (ص) وعلی علیه السلام والاوصیاء ، وارغب الی الله فیما رغبوا الیه ولا حول ولا قوة الا بالله » .

٥ ـ حضرت صادق علیه السلام فرمود : همانا علی بن الحسین علیهما السلام چنین بود که چون بامداد میکرد میفرمود : « ابتدء یومی هذا بین یدی نسیانی و عجلتی بسم الله و ماشاءالله » (یعنی من روز خود را پیش از آنکه خدارا فراموش کنم واز یاد اوبچیز دیگری شتاب کنم بنام او آغازمی کنم ، بنام خدا وآنچه خدا خواهد ـ حضرت فرمود :) وچون بنده چنین کند اورا از آنچه درآن روز فراموش کند بس باشد (یعنی تاآخر روز ذکر خدارا فراموش کرد همین ذکر که اول بامداد خوانده اورا کفایت کند زیرا روز خودرا بنام خدا آغازکرده است) .

٦ ـ ونیز امام صادق علیه السلام فرمود : هرکه این ذکررا هنگامی که شب میکند (و داخل در شب میگردد) سه بار بگوید ، ببالی از بالهای جبرئیل علیه السلام پوشیده شود تابامداد (واز همهٔ آفات

يَعْنِينِي أَمْرُهُ، أَسْتَوْدِعُ اللهَ نَفْسِيَ الْمَرْهُوبَ الْمَخُوفَ الْمُتَضَعْضِعَ لِعَظَمَتِهِ كُلُّ شَيْءٍ» - ثَلَاثَ مَرَّاتٍ.

٧ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، وَأَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ، عَنِ الْحَجَّالِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ عُقْبَةَ وَغَالِبُ بْنُ عُثْمَانَ، عَمَّنْ ذَكَرَهُ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: إِذَا أَمْسَيْتَ قُلِ: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ عِنْدَ إِقْبَالِ لَيْلِكَ وَإِدْبَارِ نَهَارِكَ وَحُضُورِ صَلَوَاتِكَ وَأَصْوَاتِ دُعَائِكَ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ» وَادْعُ بِمَا أَحْبَبْتَ.

٨ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيِّ، عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: مَا مِنْ يَوْمٍ يَأْتِي عَلَى ابْنِ آدَمَ إِلَّا قَالَ لَهُ ذَلِكَ الْيَوْمُ: يَا ابْنَ آدَمَ أَنَا يَوْمٌ جَدِيدٌ وَأَنَا عَلَيْكَ شَهِيدٌ، فَقُلْ فِيَّ خَيْراً وَاعْمَلْ فِيَّ خَيْراً أَشْهَدْ لَكَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَإِنَّكَ لَنْ تَرَانِي بَعْدَهَا أَبَداً قَالَ: وَكَانَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِذَا أَمْسَى يَقُولُ: مَرْحَباً بِاللَّيْلِ الْجَدِيدِ وَالْكَاتِبِ الشَّهِيدِ اكْتُبَا عَلَى اسْمِ اللهِ ثُمَّ يَذْكُرُ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ.

٩ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ صَالِحِ بْنِ السِّنْدِيِّ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بَشِيرٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ ابْنِ بُكَيْرٍ، عَنْ شِهَابِ بْنِ عَبْدِ رَبِّهِ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ: إِذَا تَغَيَّرَتِ الشَّمْسُ فَاذْكُرِ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ وَإِنْ كُنْتَ مَعَ قَوْمٍ يَشْغَلُونَكَ فَقُمْ وَادْعُ.

تا صبح نگهداری شود وآن ذکر اینست: «استودع الله العلی الاعلی الجلیل العظیم نفسی ومن یعنینی أمره، أستودع الله نفسی المرهوب المخوف المتضعضع لعظمته کل شیء».

٧ - ونیز آنحضرت علیه السلام فرمود: هنگامی که شب فرا رسید بگو: «اللهم انی اسئلك عند اقبال لیلك و ادبار نهارك و حضور صلوانك و اصوات دعائك ان تصلی علی محمد وآل محمد» آنگاه بهرچه خواهی دعا کن (وهرچه از خدا خواهی آنگاه بخواه).

٨ - ونیز آن حضرت علیه السلام فرمود: هیچ روزی نباشد که برفرزند آدم درآید جز اینکه آن روز بدو گوید: ای پسر آدم من روز نوینی هستم ومن برتو گواهم، پس در من حرف خوب بزن، وکار خیر بکن تا در روز قیامت برایت گواهی دهم زیرا پس از این هرگز مرا نخواهی دید. فرمود: که علی علیه السلام چنین بود که شب میکرد میفرمود: مرحبا باین شب تازه و نویسندهٔ گواه، بنویسید برای من بنام خدا، سپس نام خدای عزوجل را یاد میفرمود (وبرزبان جاری میکرد).

٩ - شهاب بن عبدربه گوید: شنیدم از حضرت صادق علیه السلام که میفرمود: هنگامیکه خورشید گشت (وغروب آفتاب نزدیك شد) پس ذکر خدای عزوجل کن واگر بامردمی هستی که تورا از ذکر خدا باز دارند پس از نزد آنان برخیز ودعا کن.

١٠ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خالِدٍ ، عَنْ شَرِيفِ بْنِ سابِقٍ ، عَنِ الْفَضْلِ بْنِ أَبِي قُرَّةَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : ثَلاثٌ تَناسَخَها الأَنْبِياءُ مِنْ آدَمَ عليه السلام حَتّى وَصَلْنَ إِلى رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم كانَ إِذا أَصْبَحَ يَقُولُ: «اللّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ إِيماناً تُباشِرُ بِهِ قَلْبِي وَيَقِيناً حَتّى أَعْلَمَ أَنَّهُ لا يُصِيبُنِي إِلّا ما كَتَبْتَ لِي وَرَضِّنِي بِما قَسَمْتَ لِي» .

وَرَواهُ بَعْضُ أَصْحابِنا وَزادَ فِيهِ: «حَتّى لا أُحِبَّ تَعْجِيلَ ما أَخَّرْتَ وَلا تَأْخِيرَ ما عَجَّلْتَ يا حَيُّ يا قَيُّومُ بِرَحْمَتِكَ أَسْتَغِيثُ ، أَصْلِحْ لِي شَأْنِي كُلَّهُ وَلا تَكِلْنِي إِلى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ أَبَداً وَ صَلَّى اللهُ عَلى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ» .

﴿٣٢٧٥﴾ ١١ - وَ[رُوِيَ] عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام: «الْحَمْدُ لِلّهِ الَّذِي أَصْبَحْنا وَالْمُلْكُ لَهُ وَأَصْبَحَتْ عَبْدُكَ وَابْنَ عَبْدِكَ وَابْنَ أَمَتِكَ فِي قَبْضَتِكَ ، اللّهُمَّ ارْزُقْنِي مِنْ فَضْلِكَ رِزْقاً مِنْ حَيْثُ أَحْتَسِبُ وَمِنْ حَيْثُ لا أَحْتَسِبُ وَاحْفَظْنِي مِنْ حَيْثُ أَحْتَفِظُ وَمِنْ حَيْثُ لا أَحْتَفِظُ اللّهُمَّ ارْزُقْنِي مِنْ فَضْلِكَ وَلا تَجْعَلْ لِي حاجَةً إِلى أَحَدٍ مِنْ خَلْقِكَ ، اللّهُمَّ أَلْبِسْنِي الْعافِيَةَ وَارْزُقْنِي عَلَيْهَا الشُّكْرَ ، يا واحِدُ يا أَحَدُ يا صَمَدُ يا اللهُ الَّذِي لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُواً أَحَدٌ ؛ يا اللهُ يا رَحْمنُ يا رَحِيمُ يا مالِكَ الْمُلْكِ وَرَبَّ الأَرْبابِ وَ سَيِّدَ السّاداتِ وَيا اللهُ [يا] لا إِلهَ إِلّا أَنْتَ اشْفِنِي بِشِفائِكَ مِنْ كُلِّ داءٍ وَسُقْمٍ فَإِنِّي عَبْدُكَ وَابْنُ عَبْدِكَ أَتَقَلَّبُ فِي قَبْضَتِكَ» .

---

١٠ - ونيز آن حضرت عليه السلام فرمود : سه چيزرا پيمبران از همديگر ارث بردند (يا از همديگر نسخه گرفتند) ازآدم عليه السلام (گرفته) تا رسيدند برسولخدا (ص) كه هميشه بامداد كه ميكرد ميگفت : « اللهم انى اسئلك ايماناً تباشر به قلبى ويقيناً حتى أعلم انه لايصيبنى الا ما كتبت لى ورضنى بما قسمت لى » .

واين روايت را برخى ازاصحاب ما روايت كرده واين جملات را هم بآن افزوده است : « حتى لااحب تعجيل ما اخرت ولا تأخير ما عجلت يا حى يا قيوم برحمتك استغيث اصلح لى شأنى كله ولاتكلنى الى نفسى طرفة عين ابداً وصلى الله على محمد وآله » .

١١ - وازحضرت صادق عليه السلام حديث شده است (كه درزمرهٔ دعاهاى بامداد ذكر فرموده اند) « الحمدلله الذى اصبحنا والملك له ، واصبحت عبدك وابن عبدك وابن امتك فى قبضتك اللهم ارزقنى من فضلك رزقاً من حيث أحتسب ومن حيث لاأحتسب واحفظنى من حيث أحتفظ ومن حيث لاأحتفظ اللهم ارزقنى من فضلك ولاتجعل لى حاجة الى احد من خلقك اللهم البسنى العافية وارزقنى عليها الشكر يا واحد يا احد يا صمد يا الله الذى لم يلد ولم يولد ولم يكن له كفواً أحد ، يا الله يا رحمن يا رحيم يا مالك الملك و رب الارباب وسيد السادات و يا الله [يا] لااله الا انت اشفنى بشفائك من كل داء و سقم فانى عبدك و ابن عبدك اتقلب فى قبضتك » .

١٢ - عَنْهُ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ ، رَفَعَهُ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : «اللَّهُمَّ إِنِّي وَهَذَا النَّهَارَ خَلْقَانِ مِنْ خَلْقِكَ ؛ اللَّهُمَّ لَا تَبْتَلِنِي بِهِ وَلَا تَبْتَلِهِ بِي ، اللَّهُمَّ وَلَا تُرِهِ مِنِّي جُرْأَةً عَلَى مَعَاصِيكَ وَلَا رُكُوباً لِمَحَارِمِكَ . اللَّهُمَّ اصْرِفْ عَنِّي الْأَزْلَ وَاللَّأْوَاءَ وَالْبَلْوَى وَسُوءَ الْقَضَاءِ وَ شَمَاتَةَ الْأَعْدَاءِ وَمَنْظَرَ السُّوءِ فِي نَفْسِي وَمَالِي» .

قَالَ : وَ مَا مِنْ عَبْدٍ يَقُولُ حِينَ يُمْسِي وَ يُصْبِحُ : «رَضِيتُ بِاللهِ رَبّاً وَبِالْإِسْلَامِ دِيناً وَبِمُحَمَّدٍ صلى الله عليه وآله نَبِيّاً وَبِالْقُرْآنِ بَلَاغاً وَبِعَلِيٍّ إِمَاماً» - ثَلَاثاً - إِلَّا كَانَ حَقّاً عَلَى اللهِ الْعَزِيزِ الْجَبَّارِ أَنْ يُرْضِيَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ .

قَالَ : وَ كَانَ يَقُولُ عليه السلام إِذَا أَمْسَى : أَصْبَحْنَا لِلَّهِ شَاكِرِينَ وَ أَمْسَيْنَا لِلَّهِ حَامِدِينَ فَلَكَ الْحَمْدُ كَمَا أَمْسَيْنَا لَكَ مُسْلِمِينَ سَالِمِينَ» قَالَ : وَإِذَا أَصْبَحَ قَالَ : «أَمْسَيْنَا لِلَّهِ شَاكِرِينَ وَأَصْبَحْنَا لِلَّهِ حَامِدِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ كَمَا أَصْبَحْنَا لَكَ مُسْلِمِينَ سَالِمِينَ» .

١٣ - عَنْهُ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى ، عَنْ سَمَاعَةَ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : كَانَ أَبِي عليه السلام يَقُولُ إِذَا أَصْبَحَ : «بِسْمِ اللهِ وَبِاللهِ وَإِلَى اللهِ وَفِي سَبِيلِ اللهِ وَعَلَى مِلَّةِ رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وآله اللَّهُمَّ إِلَيْكَ أَسْلَمْتُ نَفْسِي وَ إِلَيْكَ فَوَّضْتُ أَمْرِي وَ عَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ ، اللَّهُمَّ

---

١٢ - محمد بن على در حديثى مرفوع از امير المؤمنين عليه السلام حديث كند كه شيوهٔ آنحضرت چنين بود كه (هنگام بامداد) ميگفته : « اللهم انى وهذا النهار خلقان من خلقك ، اللهم لاتبتلنى به ولا تبتله بى ، اللهم ولاتره منى جرأة على معاصيك ولا ركوباً لمحارمك ، اللهم اصرف عنى الازل و اللاواء و البلوى وسوء القضاء وشماتة الاعداء ومنظر السوء فى نفسى و مالى » .

و فرمود : و بندهاى نباشد كه چون شب كند و يا بامداد كند و سه بار بگويد : « رضيت بالله رباً و بالاسلام ديناً و بمحمد (ص) نبياً وبالقرآن بلاغاً وبعلى اماماً » جز اينكه بر خداى عزيز جبار ثابت است كه روز قيامت اورا خشنود سازد .

و گويد : كه امير المؤمنين عليه السلام چون شب ميكرد ميفرمود : « اصبحنا لله شاكرين و امسينا لله حامدين فلك الحمد كما امسينا لك مسلمين سالمين » .

گويد : و چون بامداد كرد فرمود : « امسينا لله شاكرين و اصبحنا لله حامدين والحمد لله كما اصبحنا لك مسلمين سالمين » .

١٣ - حضرت صادق عليه السلام فرمود : پدرم چون بامداد ميكرد ميخواند (دعائيراكه ترجمه‌اش چنين است) « بسم الله وبالله والى الله وفى سبيل الله وعلى ملة رسول الله ، بار خدايا خودم را بتو سپردم وكارم را بتو واگذاردم وبتو توكل كردم اى پروردگار جهانيان ، بار خدايا در پناه ايمان مرا ازپيش رو و ازپشت

احْفَظْنِي بِحِفْظِ الْإِيمَانِ مِنْ بَيْنِ يَدَيَّ وَ مِنْ خَلْفِي وَ عَنْ يَمِينِي وَ عَنْ شِمَالِي وَ مِنْ فَوْقِي وَمِنْ تَحْتِي وَمِنْ قِبَلِي ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ ، لَاحَوْلَ وَلَاقُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ ، نَسْأَلُكَ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ مِنْ كُلِّ سُوءٍ وَشَرٍّ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ، اللّٰهُمَّ إِنِّي أَعُوذُبِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَمِنْ ضَغْطَةِ الْقَبْرِ وَمِنْ ضِيقِ الْقَبْرِ ، وَأَعُوذُبِكَ مِنْ سَطَوَاتِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ ، اللّٰهُمَّ رَبَّ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ وَرَبَّ الْبَلَدِ الْحَرَامِ وَرَبَّ الْحِلِّ وَالْحَرَامِ أَبْلِغْ مُحَمَّداً وَآلَ مُحَمَّدٍ عَنِّي السَّلَامَ ، اللّٰهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِدِرْعِكَ الْحَصِينَةِ وَأَعُوذُ بِجَمْعِكَ أَنْ تُمِيتَنِي غَرَقاً أَوْحَرَقاً أَوْشَرَقاً أَوْقَوَداً أَوْصَبْراً أَوْمَسَمّاً أَوْتَرَدِّياً فِي بِئْرٍ أَوْأَكِيلَ السَّبُعِ أَوْمَوْتَ الْفَجْأَةِ أَوْبِشَيْءٍ مِنْ مِيتَاتِ السَّوءِ وَلَكِنْ أَمِتْنِي عَلَى فِرَاشِي فِي طَاعَتِكَ وَ طَاعَةِ رَسُولِكَ صلى الله عليه وآله مُصِيباً لِلْحَقِّ غَيْرَ مُخْطِيءٍ ، أَوْفِي الصِّفَةِ الَّذِي نَعَتَّهُمْ فِي كِتَابِكَ « كَأَنَّهُمْ بُنْيَانٌ مَرْصُوصٌ » أُعِيذُ نَفْسِي وَوُلْدِي وَمَا رَزَقَنِي رَبِّي بِقُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ - حَتّٰى يَخْتِمَ السُّورَةَ - وَأُعِيذُ نَفْسِي وَ وُلْدِي وَ مَارَزَقَنِي رَبِّي بِقُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ - حَتّٰى يَخْتِمَ السُّورَةَ - وَيَقُولُ - : الْحَمْدُ لِلّٰهِ عَدَدَ مَاخَلَقَ اللهُ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ مِثْلَ مَا خَلَقَ [اللهُ] وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ مِلْءَ مَاخَلَقَ اللهُ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ مِدَادَ كَلِمَاتِهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ زِنَةَ عَرْشِهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رِضَا نَفْسِهِ وَلَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ الْحَلِيمُ الْكَرِيمُ وَلَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ ، سُبْحَانَ اللهِ رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرَضِينَ وَ مَا

سر واز راست وچپ و از بالای سر واز پائین پایم نگهدار ، معبودی جز تو نیست ، و نه جنبش و توانی بجز تو نیست ، ازتو گذشت وعافیت ازهر بدی و شری در دنیا وآخرت خواهم ، بار خدایا من از عذاب قبر وفشار وتنگی آن بتو پناه برم ، واز بلاهائی که در شب وروز فرود آید بتو پناهنده شوم ، بار خدایا ای پروردگار مشعر الحرام ، وای پروردگار شهر حرام (یعنی مکه) وای خدای حل حرم . محمد و خاندانش را از من سلام برسان ، بار خدایا به زره نگهدارندهٔ تو (کنایه از حفظ و حراست و یا جامعهٔ تقوی است) و بجامعیت تو (همهٔ صفات کمالیه را) پناه برم از اینکه مرا بوسیلهٔ غرق شدن ، یا سوختن یا بقصاص یا دست بسته در دست دشمن یا بزهر خوردن ، یا افتادن درچاه ، یا طعمه شدن درندگان ، یا مرگ ناگهانی یا بهریك از مردنهای بدمرا بمیرانی ، ولی مرا در بستر خوددر فرمانبرداری ازخودت ورسولت (ص) درحالیکه در راه صواب باشم و بخطا نرفته باشم بمیران ، یا در صف مجاهدان که در کتاب خود آنان را توصیف کرده‌ای که « گوئیا ایشانند ساختمانی ریخته شده » (سورهٔ صف آیه ٤) پناه دهم خودم وفرزندانم وآنچه پروردگارم بمن روزی کرده به - قل اعوذ برب الفلق وتا آخر سوره میخواند - و پناه میدهم خودم وفرزندانم وآنچه پروردگارم بمن روزی کرده به - قل اعوذ برب الناس تا آخر سوره میخواند - ودنیالش میفرمود ، سپاس ازان خدا است بشمارهٔ آنچه آفریده ، وسپاس ازان خدا است بمانند آنچه آفریده ، و سپاس ازان خداست بهمهٔ آنچه آفریده ، و سپاس ازان خدا است بکشش کلماتش ، و سپاس ازان خدا است بوزن عرش او ، و سپاس ازان خدا است تا خودش خشنود گردد ولااله الاالله العلیم الکریم ، ولااله الا الله العلی العظیم ، سبحان الله رب السماوات والارضین و ما بینهما ورب العرش العظیم ، اللهم انی

بَيْنَهُمَا وَرَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُبِكَ مِنْ دَرَكِ الشَّقَاءِ وَمِنْ شَمَاتَةِ الْأَعْدَاءِ وَأَعُوذُبِكَ مِنَ الْفَقْرِ وَالْوَقْرِ وَ أَعُوذُبِكَ مِنْ سُوءِ الْمَنْظَرِ فِي الْأَهْلِ وَالْمَالِ وَالْوَلَدِ ، وَيُصَلِّي عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ عَشْرَ مَرَّاتٍ .

١٤ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، وَ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، وَعَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ جَمِيعاً ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ مَالِكِ بْنِ عَطِيَّةَ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثُّمَالِيِّ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : مَامِنْ عَبْدٍ يَقُولُ إِذَا أَصْبَحَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ : «اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ كَبِيراً وَسُبْحَانَ اللَّهِ بُكْرَةً وَأَصِيلاً وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ كَثِيراً ، لَاشَرِيكَ لَهُ وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ» إِلَّا ابْتَدَرَهُنَّ مَلَكٌ وَجَعَلَهُنَّ فِي جَوْفِ جَنَاحِهِ وَصَعِدَ بِهِنَّ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا فَتَقُولُ الْمَلَائِكَةُ : مَامَعَكَ ؟ فَيَقُولُ : مَعِي كَلِمَاتٌ قَالَهُنَّ رَجُلٌ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَهِيَ كَذَا وَكَذَا ، فَيَقُولُونَ : رَحِمَ اللَّهُ مَنْ قَالَ هَؤُلَاءِ الْكَلِمَاتِ وَغَفَرَ لَهُ قَالَ : وَكُلَّمَا مَرَّ بِسَمَاءٍ قَالَ لِأَهْلِهَا مِثْلَ ذَلِكَ ، فَيَقُولُونَ : رَحِمَ اللَّهُ مَنْ قَالَ هَؤُلَاءِ الْكَلِمَاتِ وَغَفَرَ لَهُ ، حَتَّى يَنْتَهِيَ بِهِنَّ إِلَى حَمَلَةِ الْعَرْشِ ، فَيَقُولُ لَهُمْ : إِنَّ مَعِيَ كَلِمَاتٍ تَكَلَّمَ بِهِنَّ رَجُلٌ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَهِيَ كَذَا وَكَذَا فَيَقُولُونَ : رَحِمَ اللَّهُ هَذَا الْعَبْدَ وَغَفَرَ لَهُ انْطَلِقْ بِهِنَّ إِلَى حَظِيرَةِ كُنُوزِ مَقَالَةِ الْمُؤْمِنِينَ فَإِنَّ هَؤُلَاءِ كَلِمَاتُ الْكُنُوزِ حَتَّى تَكْتُبَهُنَّ فِي دِيوَانِ الْكُنُوزِ .

١٥ - حُمَيْدُ بْنُ زِيَادٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سَمَاعَةَ ؛ عَنْ غَيْرِ وَاحِدٍ مِنْ أَصْحَابِهِ ، عَنْ أَبَانِ بْنِ

اعوذ بك من درك الشقاء و من شماتة الاعداء و اعوذ بك من الفقر والوقر ، و اعوذ بك من سوء المنظر فى الاهل والمال والولد ، و درود بار نيز بر محمد وآل محمد صلوات ميفرستاد .

١٤ - حضرت باقر عليه السلام فرمود : هيچ بنده‌اى نيست كه چون بامداد كند پيش از آفتاب زدن بگويد : « الله اكبر الله كبر كبيراً و سبحان الله بكرة و اصيلا والحمدلله رب العالمين كثيراً ، لاشريك له وصلى‌الله على محمد وآله » جزاينكه فرشته‌اى آنها را دريابد و در درون بال خود نهد و بآسمان دنيا بالا برد ، پس فرشتگان بدو گويند : چه چيز همراه تو است ؟ گويد : با من كلماتى است كه يكى از مؤمنين گفته وآنها چنين و چنانند ، پس فرشتگان گويند : خدا رحمت كند آنكس كه اين كلمات را گفته واورا بيامرزد ، و بهر آسمانى كه بالا رود باهل آن آسمان مانند همان حرف را بزند ، وآنها نيز گويند : خدا رحمت كند كسى كه اين كلمات را گفته و او را بيامرزد تا بحاملين عرش رسد پس بدانها گويد : با من كلماتى است كه يكى از مؤمنين بدان تكلم كرده وآنها چنين وچنانند ، پس آنها گويند : خدا رحمت كند اين بنده را واورا بيامرزد ، آنها را ببر نزد نگهبانان گنجهاى گمنام مؤمنان ، زيرا اينها گنجينه‌هاى كلماتند تا آنها را در دفتر گنجها بنويسند .

١٥ - حضرت صادق عليه السلام فرمود : چون صبح كردى بگو : « اللهم انى اعوذ بك من شر ما

عُثْمانَ ، عَنْ عيسَى بْنِ عَبْدِاللهِ ، عَنْ أَبي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : إِذا أَصْبَحْتَ فَقُلْ : «اللّٰهُمَّ إِنّي أَعُوذُبِكَ مِنْ شَرِّ ما خَلَقْتَ وَذَرَأْتَ وَبَرَأْتَ في بِلادِكَ وَعِبادِكَ ؛ اللّٰهُمَّ إِنّي أَسْأَلُكَ بِجَلالِكَ وَجَمالِكَ وَحِلْمِكَ وَكَرَمِكَ كَذا وَكَذا» .

﴿٣٢٨٠﴾ ١٦ - عَلِيُّ بْنُ إِبْراهيمَ ، عَنْ أَبيهِ ، عَنْ حَمّادِ بْنِ عيسى ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ مَيْمُونٍ ، عَنْ أَبي عَبْدِاللهِ عليه السلام أَنَّ عَلِيّاً صَلَواتُ اللهِ عَلَيْهِ وَآلِهِ كانَ يَقُولُ إِذا أَصْبَحَ : «سُبْحانَ اللهِ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ - ثَلاثاً - اللّٰهُمَّ إِنّي أَعُوذُبِكَ مِنْ زَوالِ نِعْمَتِكَ وَمِنْ تَحْويلِ عافِيَتِكَ وَمِنْ فَجْأَةِ نِقْمَتِكَ وَمِنْ دَرَكِ الشَّقاءِ وَمِنْ شَرِّ ما سَبَقَ في اللَّيْلِ ؛ اللّٰهُمَّ إِنّي أَسْأَلُكَ بِعِزَّةِ مُلْكِكَ وَشِدَّةِ قُوَّتِكَ وَبِعَظيمِ سُلْطانِكَ وَبِقُدْرَتِكَ عَلى خَلْقِكَ» . ثُمَّ سَلْ حاجَتَكَ .

١٧ - عَلِيُّ بْنُ إِبْراهيمَ ، عَنْ أَبيهِ ، عَنْ حَمّادٍ ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ الْمُخْتارِ ، عَنِ الْعَلاءِ بْنِ كامِلٍ قالَ : سَمِعْتُ أَبا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : «وَاذْكُرْ رَبَّكَ في نَفْسِكَ تَضَرُّعاً وَخيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ» عِنْدَ الْمَساءِ : لا إِلٰهَ إِلّا اللهُ وَحْدَهُ لا شَريكَ لَهُ ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيي وَيُميتُ وَيُميتُ وَيُحْيي وَهُوَ عَلى كُلِّ شَيْءٍ قَديرٌ . قالَ : قُلْتُ : بِيَدِهِ الْخَيْرُ ؟ قالَ : إِنَّ بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَلٰكِنْ قُلْ كَما أَقُولُ [لَكَ] عَشْرَ مَرّاتٍ وَأَعُوذُ بِاللهِ السَّميعِ الْعَليمِ حينَ تَطْلُعُ الشَّمْسُ وَحينَ تَغْرُبُ عَشْرَ مَرّاتٍ .

حلقت و ماذرأت وبرأت فى بلادك و عبادك ، اللهم انى اسئلك بجلالك و جمالك وحلمك و كرمك - كذا وكذا - » (و بجاى كذا وكذا حاجات خود را بگويد) .

١٦ - حضرت صادق عليه‌السلام فرمود : على عليه‌السلام چنين بود كه هر گاه صبح ميكرد سه بار ميفرمود : « سبحان الله الملك القدوس » (سپس ميفرمود) : « اللهم انى اعوذ بك من زوال نعمتك ومن تحويل عافيتك ومن فجأة نقمتك ، و من درك الشقاء و من شر ما سبق فى الليل ، اللهم انى اسئلك بعزة ملكك ، وشدة قوتك وبعظيم سلطانك وبقدرتك على خلقك » (پس فرمود : اگر حاجتى داشتى اينرا بگو) سپس حاجت خود را بخواه .

١٧ - علاءبن كامل گويد : شنيدم از حضرت صادق عليه‌السلام كه ميفرمود : (در تفسير اين آية شريفه) « وياد كن پروردگار خويش را در درون خود بزارى و ترس با صداى آهسته » (سورهٔ اعراف آيه ٢٠٥) (مقصود) هنگام شب است (كه بگوئى :) « لااله الا الله وحده لاشريك له ، له الملك و له الحمد يحيى ويميت ويميت ويحيى وهو على كل شىء قدير » (علاءبن كامل) گويد : گفتم (جملهٔ) « بيده الخير » (در اين ذكر نبود چطور است من درآن بيفزايم ؟) فرمود : درست است كه خير بدست خدا است ، ولى چنان كه گفتم بگو (وكم و زياد درآن نكن) وآنرا ده‌بار بگو ، ونيز هنگام آفتاب زدن و هنگام غروب آن ده باربگو : « اعوذ بالله السميع العليم » .

١٨ - عَلِيٌّ: عَنْ أَبِيهِ، عَنْ حَمّادٍ، عَنْ حَرِيزٍ، عَنْ زُرارَةَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلامُ قالَ: يَقُولُ بَعْدَ الصُّبْحِ: «اَلْحَمْدُ لِلّهِ رَبِّ الصَّباحِ، اَلْحَمْدُ لِلّهِ فالِقِ الْإِصْباحِ - ثَلاثَ مَرّاتٍ - اللّهُمَّ افْتَحْ لِي بابَ الْأَمْرِ الَّذِي فِيهِ الْيُسْرُ وَالْعافِيَةُ، اللّهُمَّ هَيِّئْ لِي سَبِيلَهُ وَيَسِّرْنِي مَخْرَجَهُ اللّهُمَّ إِنْ كُنْتَ قَضَيْتَ لِأَحَدٍ مِنْ خَلْقِكَ عَلَيَّ مَقْدِرَةً بِالشَّرِّ فَخُذْهُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ وَعَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ شِمالِهِ وَمِنْ تَحْتِ قَدَمَيْهِ وَمِنْ فَوْقِ رَأْسِهِ وَاكْفِنِيهِ بِما شِئْتَ وَمِنْ حَيْثُ شِئْتَ وَكَيْفَ شِئْتَ».

١٩ - أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبّارِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْماعِيلَ، عَنْ أَبِي إِسْماعِيلَ السَّرّاجِ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ الْمُخْتارِ، عَنْ رَجُلٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قالَ: مَنْ قالَ إِذا أَصْبَحَ: «اللّهُمَّ إِنِّي أَصْبَحْتُ فِي ذِمَّتِكَ وَجِوارِكَ، اللّهُمَّ إِنِّي أَسْتَوْدِعُكَ دِينِي وَنَفْسِي وَدُنْيايَ وَآخِرَتِي وَأَهْلِي وَمالِي وَأَعُوذُ بِكَ يا عَظِيمُ مِنْ شَرِّ خَلْقِكَ جَمِيعاً وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ ما يُبْلِسُ بِهِ إِبْلِيسُ وَجُنُودُهُ». إِذا قالَ هذَا الْكَلامَ لَمْ يَضُرَّهُ يَوْمَهُ ذلِكَ شَيْءٌ وَإِذا أَمْسى فَقالَهُ لَمْ يَضُرَّهُ تِلْكَ اللَّيْلَةَ شَيْءٌ إِنْ شاءَ اللهُ تَعالى.

٢٠ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسى، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ عُثْمانَ بْنِ عِيسى، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قالَ: إِذا صَلَّيْتَ الْمَغْرِبَ وَالْغَداةَ فَقُلْ: «بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ لا حَوْلَ وَلا قُوَّةَ إِلّا بِاللهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ» - سَبْعَ مَرّاتٍ - فَإِنَّهُ مَنْ قالَها لَمْ يُصِبْهُ جُذامٌ وَلا بَرَصٌ وَلا جُنُونٌ وَلا سَبْعُونَ نَوْعاً مِنْ أَنْواعِ الْبَلاءِ، قالَ: وَتَقُولُ إِذا أَصْبَحْتَ

---

١٨ - حضرت باقر عليه السلام فرموده: پس از بامداد میگوئی: «الحمد لله رب الصباح الحمد لله خالق الاصباح» سه بار (و پس از آن میگوئی): «اللهم افتح لی باب الامر الذی فیه الیسر والعافیة اللهم هیىء له سبیله ویسر لی مخرجه اللهم ان کنت قضیت لاحد من خلقك علی مقدرة بالشر فخذه من بین یدیه و من خلفه و عن یمینه وعن شماله و من تحت قدمیه و من فوق رأسه واکفنیه بما شئت ومن حیث شئت وکیف شئت».

١٩ - ونیز آنحضرت علیه السلام فرموده: هر که چون صبح کند بگوید: «اللهم انی اصبحت فی ذمتك وجوارك، اللهم انی استودعك دینی ونفسی ودنیای وآخرتی و اهلی و مالی و اعوذ بك یا عظیم من شر خلقك جمیعاً و اعوذ بك من شر ما یبلس به ابلیس و جنوده» فرمود: چون این کلام را بگوید چیزی در آنروز بوی زیان نرساند، و چون شب کند و آنرا بگوید در آنشب چیزی باو زیان نرساند ان شاءالله تعالی.

٢٠ - حضرت صادق عليه السلام فرمود: چون نماز مغرب و صبح را خواندی پس هفت بار بگو: «بسم الله الرحمن الرحیم لاحول ولاقوة الا بالله العلی العظیم» زیرا هر که آنرا بگوید خوره وپیسی و دیوانگی باو نرسد، و هفتاد نوع از انواع بلا (باو نرسد).

وَأَمْسَيْتَ : «اَلْحَمْدُ لِرَبِّ الصَّبَاحِ ؛ اَلْحَمْدُ لِفَالِقِ الْإِصْبَاحِ - مَرَّتَيْنِ - اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي أَذْهَبَ اللَّيْلَ بِقُدْرَتِهِ وَجَاءَ بِالنَّهَارِ بِرَحْمَتِهِ وَنَحْنُ فِي عَافِيَةٍ» . وَيَقْرَأُ آيَةَ الْكُرْسِيِّ وَ آخِرَ الْحَشْرِ وَعَشْرَ آيَاتٍ مِنَ الصَّافَّاتِ وَسُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ☆ فَسُبْحَانَ اللّٰهِ حِينَ تُمْسُونَ وَ حِينَ تُصْبِحُونَ ☆ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَ عَشِيّاً وَحِينَ تُظْهِرُونَ ☆ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَ يُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَ كَذٰلِكَ تُخْرَجُونَ ☆ سُبُّوحٌ قُدُّوسٌ رَبُّ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ سَبَقَتْ رَحْمَتُكَ غَضَبَكَ لَا إِلٰهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي عَمِلْتُ سُوءاً وَظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي وَتُبْ عَلَيَّ إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ» .

﴿٣٢٨٥﴾ ٢١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ عَمَّارٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللّٰهِ عليه السلام : «اَللّٰهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ أَحْمَدُكَ وَأَسْتَعِينُكَ وَأَنْتَ رَبِّي وَ أَنَا عَبْدُكَ ، أَصْبَحْتُ عَلَى عَهْدِكَ وَ وَعْدِكَ

فرمود : وچون صبح وشام كردى ميگوئى : «الحمد لرب الصباح ، الحمد لفالق الاصباح» دو مرتبه (سپس ميگوئى :) «الحمدلله الذى اذهب الليل بقدرته وجاء بالنهار برحمته ونحن فى عافية» وميخوانى آية الكرسى وآخر سورهٔ حشر و ده آيه از سورهٔ صافات با (اين آيات) «سبحان ربك رب العزة عما يصفون ، و سلام على المرسلين و الحمدلله رب العالمين» با (اين آيات و دعا) «فسبحان الله حين تمسون و حين تصبحون ، وله الحمد فى السماوات والارض وعشياً و حين تظهرون ، يخرج الحى من الميت و يخرج الميت من الحى و يحيى الارض بعدموتها وكذلك تخرجون ، سبوح قدوس رب الملائكة والروح ، سبقت رحمتك غضبك ، لااله الاانت سبحانك انى عملت سوءاً وظلمت نفسى فاغفرلى و ارحمنى وتب على انك انت التواب الرحيم» .

توضيح - ظاهر اينست كه اين دعا مخصوص به بامداد است چنانچه از مضامين آن برآيد و دعاى شام جز اين باشد ، مجلسى (ره) گويد : ظاهر آنست كه جملهٔ «وأمسيت» - (وچون شام كردى) را برخى از نسخه نويسان ويا برخى از راويان افزوده باشند چنانچه شيخ (ره) و ديگران مانند اين دعا را در دعا هاى صبح بتنهائى ذكر كرده‌اند سپس گويد : شيخ درمفتاح گفته است : مقصود از آيةالكرسى (كه درحديث فرمود . وميخوانى آيةالكرسى) تا «هم فيها خالدون» است ، وآخر سورهٔ حشر : از آيهٔ : «ولو انزلنا هذا القرآن» است تا آخر سوره ، و برخى گفته‌اند : از آيهٔ : «هوالله الخالق» يا از «هوالله الذى لااله الاهو» يا از «لايستوى اصحاب النار» است ، وگفته‌اند : مقصود از ده آيه سورهٔ صافات از اول آن است تا آيهٔ «شهاب ثاقب» وبرخى گفته‌اند : «بسم الله» را هم بخوانند كه باآن يازده آيه ميشود .

٢١- از حضرت صادق عليه السلام (حديث شده كه اين دعا را ميخواند كه ترجمه‌اش چنين است) : بارخدايا از آن تو است سپاس ، تورا سپاس گويم واز تو يارى خواهم وتو پروردگار منى و من بنده توام ، بامداد

وَأَفِي مِنْ بِوَعْدِكَ وَأُوفِي بِعَهْدِكَ مَا اسْتَطَعْتُ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، أَصْبَحْتُ عَلَى فِطْرَةِ الْإِسْلَامِ وَكَلِمَةِ الْإِخْلَاصِ وَمِلَّةِ إِبْرَاهِيمَ وَدِينِ مُحَمَّدٍ، عَلَى ذَلِكَ أَحْيَا وَأَمُوتُ إِنْ شَاءَ اللهُ، اللَّهُمَّ أَحْيِنِي مَا أَحْيَيْتَنِي بِهِ وَأَمِتْنِي إِذَا أَمَتَّنِي عَلَى ذَلِكَ وَابْعَثْنِي إِذَا بَعَثْتَنِي عَلَى ذَلِكَ، أَبْتَغِي بِذَلِكَ رِضْوَانَكَ وَاتِّبَاعَ سَبِيلِكَ، إِلَيْكَ أَلْجَأْتُ ظَهْرِي وَإِلَيْكَ فَوَّضْتُ أَمْرِي، آلُ مُحَمَّدٍ أَئِمَّتِي لَيْسَ لِي أَئِمَّةٌ غَيْرُهُمْ، بِهِمْ أَئْتَمُّ وَإِيَّاهُمْ أَتَوَلَّى وَبِهِمْ أَقْتَدِي، اللَّهُمَّ اجْعَلْهُمْ أَوْلِيَائِي فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَاجْعَلْنِي مَوَالِيَ أَوْلِيَائِهِمْ وَمُعَادِيَ أَعْدَائِهِمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ وَآبَائِي مَعَهُمْ».

٢٢- أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ، عَنْ صَفْوَانَ؛ عَمَّنْ ذَكَرَهُ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: قُلْتُ لَهُ عَلِّمْنِي شَيْئاً أَقُولُهُ إِذَا أَصْبَحْتُ وَإِذَا أَمْسَيْتُ فَقَالَ: قُلِ: «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ وَلَا يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ غَيْرُهُ الْحَمْدُ لِلَّهِ كَمَا يُحِبُّ اللهُ أَنْ يُحْمَدَ، الْحَمْدُ لِلَّهِ كَمَا هُوَ أَهْلُهُ، اللَّهُمَّ أَدْخِلْنِي فِي كُلِّ خَيْرٍ أَدْخَلْتَ فِيهِ مُحَمَّداً وَآلَ مُحَمَّدٍ وَأَخْرِجْنِي مِنْ كُلِّ سُوءٍ أَخْرَجْتَ مِنْهُ مُحَمَّداً وَآلَ مُحَمَّدٍ وَصَلَّى اللهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ».

کردم بعهد و وعدهٔ تو وایمان بوعده‌ات دارم و تا آنجاکه بتوانم بعهدت وفاکنم ، ولاحول ولاقوة الا بالله وحده لاشریك له ، وگواهی دهم که محمد بنده ورسول او است ، بامداد کردم بر فطرت اسلام وکلمهٔ اخلاص وبر ملت ابراهیم و دین محمد ، وانشاءالله بهمین عقیده زنده باشم وبمیرم ، بارخدایا تاهرچه مرا زنده داری بدان زنده بدار ، وچون مرا بمیرانی بهمین بمیران ، و آنگاه که مرا برانگیزی بهمین برانگیزانم ، و من بدانوسیله خوشنودی تو و پیروی از راه تو را میجویم ، تورا پشتیبان خودساخته وکارم را بتو واگذاردم ، آل محمد پیشوایان منند و پیشوایانی جز آنها ندارم ، بآنها اقتداء کنم و آنانرا دوست و سرپرست خود دانم و از ایشان پیروی کنم ، بار خدایا آنانرا اولیاء (دوستان و سرپرستان) من در دنیا و آخرت قرار ده ، و مرا چنان کن که دوستانشان را دوست ، ودشمنانشان را دشمن گیرم در دنیا وآخرت ومرا بایدرانم بصالحین ملحق ساز .

توضیح - این دعا چنانچه از جملات آن معلوم است از دعا های صبح است و مرحوم فیض (ره) نیز آنرا در وافی در دعاهای صبح ذکر کرده است .

٢٢- صفوان از شخصی نقل میکند که او گوید بامام صادق علیه السلام عرض کردم : بمن دعائی بیاموز که هر گاه صبح کردم و هر گاه شام نمودم آنرا بگویم ، گوید : فرمود : بگو :

« الحمدلله الذی یفعل ما یشاء ولا یفعل ما یشاء غیره ، الحمدلله کما یحب الله ان یحمد الحمد کما هو اهله ، اللهم ادخلنی فی کل خیر ادخلت فیه محمداً وآل محمد ، واخرجنی من کل سوء اخرجت منه محمداً وآل محمد وصلی الله علی محمد وآل محمد ».

٢٣ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خالِدٍ ، عَنْ عَبْدِالرَّحْمنِ بْنِ حَمّادٍ الْكُوفِيِّ عَنْ عَمْرِو بْنِ مُصْعَبٍ ؛ عَنْ فُراتِ بْنِ الْأَحْنَفِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ: مَهْما تَرَكْتَ مِنْ شَيْءٍ فَلا تَتْرُكْ أَنْ تَقُولَ فِي كُلِّ صَباحٍ وَمَساءٍ : «اللّٰهُمَّ إِنِّي أَصْبَحْتُ أَسْتَغْفِرُكَ فِي هٰذَا الصَّباحِ وَ فِي هٰذَا الْيَوْمِ لِأَهْلِ رَحْمَتِكَ وَ أَبْرَأُ إِلَيْكَ مِنْ أَهْلِ لَعْنَتِكَ اللّٰهُمَّ إِنِّي أَصْبَحْتُ أَبْرَأُ إِلَيْكَ فِي هٰذَا الْيَوْمِ وَفِي هٰذَا الصَّباحِ مِمَّنْ نَحْنُ بَيْنَ ظَهْرانَيْهِمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ وَ مِمَّا كانُوا يَعْبُدُونَ ، إِنَّهُمْ كانُوا قَوْمَ سَوْءٍ فاسِقِينَ، اللّٰهُمَّ اجْعَلْ ما أَنْزَلْتَ مِنَ السَّماءِ إِلَى الْأَرْضِ فِي هٰذَا الصَّباحِ وَفِي هٰذَا الْيَوْمِ بَرَكَةً عَلى أَوْلِيائِكَ وَعِقاباً عَلى أَعْدائِكَ ، اللّٰهُمَّ والِ مَنْ والاكَ وَعادِ مَنْ عاداكَ ؛ اللّٰهُمَّ اخْتِمْ لِي بِالْأَمْنِ وَالْإِيمانِ كُلَّما طَلَعَتْ شَمْسٌ أَوْ غَرَبَتْ اللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِي وَلِوالِدَيَّ وَارْحَمْهُما كَما رَبَّيانِي صَغِيراً اللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِناتِ وَالْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِماتِ الْأَحْياءِ مِنْهُمْ وَالْأَمْواتِ اللّٰهُمَّ إِنَّكَ تَعْلَمُ مُنْقَلَبَهُمْ وَمَثْواهُمْ ، اللّٰهُمَّ احْفَظْ إِمامَ الْمُسْلِمِينَ بِحِفْظِ الْإِيمانِ وَانْصُرْهُ نَصْراً عَزِيزاً وَ افْتَحْ لَهُ فَتْحاً يَسِيراً وَاجْعَلْ لَهُ وَلَنا مِنْ لَدُنْكَ سُلْطاناً نَصِيراً ، اللّٰهُمَّ الْعَنْ فُلاناً وَفُلاناً وَالْفِرَقَ الْمُخْتَلِفَةَ عَلى رَسُولِكَ وَوُلاةِ الْأَمْرِ بَعْدَ رَسُولِكَ وَالْأَئِمَّةِ مِنْ بَعْدِهِ وَ شِيعَتِهِمْ وَأَسْأَلُكَ الزِّيادَةَ مِنْ فَضْلِكَ وَالْإِقْرارَ بِما جاءَ مِنْ عِنْدِكَ وَالتَّسْلِيمَ لِأَمْرِكَ وَالْمُحافَظَةَ عَلى ما أَمَرْتَ بِهِ لا أَبْتَغِي بِهِ بَدَلاً وَلا أَشْتَرِي

٢٣- حضرت صادق علیه السلام فرمود : هرچه را واگذاری این دعا را وامگذار که درهر صبح وشام بخوانی (وترجمهٔ آن دعا اینست :) : «بار خدایا بامداد کردم و دراین بامداد ودراین روز از تو آمرزش خواهم برای هر کس که شایستهٔ رحمت تو است ، واز آنانکه شایستهٔ دوری از رحمت تو هستند بیزاری جویم، دراین روز و دراین بامداد از آنانکه‌ما درمیان آنها هستیم از مشرکان وآنچه می‌پرستند ، اینان مردمان بد و تبهکاری هستند ، بار خدایا آنچه دراین بامداد و دراین روز از آسمان برزمین فرود آوری برکتی بر دوستانت وعذابی بر دشمانت ساز ، بار خدایا دوست‌دارهر که دوستت دارد دشمن‌دار هر که با تودشمنی کند ، بارخدایا هرگاه خورشید بیرون آید و هرگاه پنهان شود (آنروز را) برای من بامنیت و ایمان بپایان رسان ، بار خدایا مرا و پدر و مادر مرا بیامرز وبآنان ترحم کن چنانچه مرا درکودکی پروریدند بارخدایا مؤمنین و مؤمنات و مسلمین و مسلمات را از زنده و مرده‌شان بیامرز ، بارخدایا تو بسر انجام و جایگاه ایشان دانائی ، بار خدایا پیشوای مسلمانان را بپناه ایمان محافظت کن ، واورا یاری کن یاری پیروزی بخشی ، و بفتح آسانی اورا فاتح فرما ، وبرای او وبرای ما سلطنت پیروزمندانه‌ای مقرر ساز ، بار خدایا فلان و فلان و گروههای پراکنده‌ای که با رسول تو و زعما و پیشوایان پس از او و پیروانشان مخالفت کردند از رحمت خود دور ساز ، وفزونی فضل تورا خواستارم ، واعتراف بدانچه از نزدت آمده وتسلیم دربرابر دستورت ، و نگهداری برآنچه امرفرمودی خواهانم ، ودربرابر آنها جایگزینی نجویم و بپای اندك نفروشم ، بار خدایا مرا درزمرهٔ آنان که هدایت شده‌ای هدایت فرما ، و از شرآنچه مقدر

بِهِ ثَمَناً قَلِيلاً ، اللّٰهُمَّ اهْدِنِي فِيمَنْ هَدَيْتَ وَقِنِي شَرَّ مَا قَضَيْتَ ، إِنَّكَ تَقْضِي وَلَا يُقْضَى عَلَيْكَ وَلَا يَذِلُّ مَنْ وَالَيْتَ ، تَبَارَكْتَ وَتَعَالَيْتَ ، سُبْحَانَكَ رَبَّ الْبَيْتِ تَقَبَّلْ مِنِّي دُعَائِي وَمَا تَقَرَّبْتُ بِهِ إِلَيْكَ مِنْ خَيْرٍ فَضَاعِفْهُ لِي أَضْعَافاً [مُضَاعَفَةً] كَثِيرَةً وَآتِنَا مِنْ لَدُنْكَ [رَحْمَةً وَ] أَجْراً عَظِيماً ، رَبِّ مَا أَحْسَنَ مَا ابْتَلَيْتَنِي وَأَعْظَمَ مَا أَعْطَيْتَنِي وَأَطْوَلَ مَا عَافَيْتَنِي وَأَكْثَرَ مَا سَتَرْتَ عَلَيَّ ، فَلَكَ الْحَمْدُ يَا إِلٰهِي كَثِيراً طَيِّباً مُبَارَكاً عَلَيْهِ ؛ مِلْءَ السَّمَاوَاتِ وَمِلْءَ الْأَرْضِ وَمِلْءَ مَا شَاءَ رَبِّي كَمَا يُحِبُّ وَيَرْضَى وَكَمَا يَنْبَغِي لِوَجْهِ رَبِّي ذِي الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ» .

٢٤ - عَنْهُ ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مِهْرَانَ ؛ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : مَنْ قَالَ : «مَا شَاءَ اللهُ كَانَ ، لَاحَوْلَ وَلَاقُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ» مِائَةَ مَرَّةٍ حِينَ يُصَلِّي الْفَجْرَ لَمْ يَرَ يَوْمَهُ ذٰلِكَ شَيْئاً يُكْرَهُهُ

٢٥ - عَنْهُ ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مِهْرَانَ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي حَمْزَةَ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : مَنْ قَالَ فِي دُبُرِ صَلَاةِ الْفَجْرِ وَدُبُرِ صَلَاةِ الْمَغْرِبِ سَبْعَ مَرَّاتٍ : «بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ لَاحَوْلَ وَلَاقُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ» دَفَعَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ عَنْهُ سَبْعِينَ نَوْعاً مِنْ أَنْوَاعِ الْبَلَاءِ أَهْوَنُهَا الرِّيحُ وَالْبَرَصُ وَالْجُنُونُ وَإِنْ كَانَ شَقِيّاً مُحِيَ مِنَ الشَّقَاءِ وَكُتِبَ فِي السُّعَدَاءِ .

کرده‌ای نگهداری کن ، تو حکم کنی و برتو حکومتی نیست ، هرکه تو را دوست بدارد خوار نگردد برتر وبلند مقامی ، منزهی ای پروردگار خانهٔ کعبه ، دعای مرا بپذیر ، و آنچه بدان بدرگاهت تقرب جویم از نیکی آنرا برای من چند برابر کن ، ورحمتی ازسوی خود با پاداش بزرگی بمابده ، پروردگارا چه نیکو آزمایشم کردی وچه عطای بزرگی بمن دادی ، ، وچه عافیت طولانی بمن کرامت کردی و چه بسیار بر من (ازگناهان) پوشاندی ، پس ازان تو است سپاس بسیار و پاك و با برکت باندازهٔ آنچه آسمانها وزمین بگیرد ، وپر ازآنچه خدای من خواهد ، هرآنمقدارکه دوست دارد وخشنود شود وچنانچه شایستهذات اوست که صاحب جلالت وکرامت است » .

٢٤ - حماد بن عثمان گوید : شنیدم حضرت صادق علیه‌السلام میفرمود : هرکه هنگامی که نماز صبح را میخواند صد بار بگوئد : « ما شاء الله کان لاحول ولا قوة الا بالله العلی العظیم » درآنروزچیزی که اورا ناخوش آید نبیند .

٢٥ - حضرت صادق علیه السلام فرمود : هر کس پشت نماز صبح و نماز مغرب هفت بار بگوید : بسم‌الله الرحمن الرحیم ، لاحول ولاقوة الا بالله العلی العظیم ، خدای عزوجل از او هفتاد نوع از انواع بلا را دور کند که آسانترین آنها بادهاء بد (چون عفونت اعضای که بوی بد دهد) و پیسی و دیوانگی است ، واگر شقی باشد از شقاوت بیرون آید و (نامش) در(طومار) سعادتمندان نوشته شود .

﴿٣٢٩٠﴾ ٢٦ - وَفِي رِوَايَةِ سُعْدَانَ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام مِثْلُهُ إِلَّا أَنَّهُ قَالَ: أَهْوَنُهُ الْجُنُونُ وَالْجُذَامُ وَالْبَرَصُ وَإِنْ كَانَ شَقِيّاً رَجَوْتُ أَنْ يُحَوِّلَ لَهُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَى السَّعَادَةِ .

٢٧ - عَنْهُ . عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْجَهْمِ ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ عليه السلام مِثْلُهُ إِلَّا أَنَّهُ قَالَ: يَقُولُهَا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ حِينَ يُصْبِحُ وَثَلَاثَ مَرَّاتٍ حِينَ يُمْسِي لَمْ يَخَفْ شَيْطَاناً وَلَا سُلْطَاناً وَلَا بَرَصاً وَلَا جُذَاماً وَلَمْ يَقُلْ سَبْعَ مَرَّاتٍ . قَالَ أَبُو الْحَسَنِ عليه السلام : وَأَنَا أَقُولُهَا مِائَةَ مَرَّةٍ .

٢٨ - عَنْهُ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى ، عَنْ سَمَاعَةَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ . إِذَا صَلَّيْتَ الْغَدَاةَ وَالْمَغْرِبَ فَقُلْ : «بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ لَاحَوْلَ وَلَاقُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ» - سَبْعَ مَرَّاتٍ - فَإِنَّهُ مَنْ قَالَهَا لَمْ يُصِبْهُ جُنُونٌ وَلَا جُذَامٌ وَلَا بَرَصٌ وَلَا سَبْعُونَ نَوْعاً مِنْ أَنْوَاعِ الْبَلَاءِ .

٢٩ - عَنْهُ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِالْحَمِيدِ ، عَنْ سَعْدِ بْنِ زَيْدٍ قَالَ : قَالَ أَبُو الْحَسَنِ عليه السلام إِذَا صَلَّيْتَ الْمَغْرِبَ فَلَا تَبْسُطْ رِجْلَكَ وَلَا تَكَلَّمْ أَحَداً حَتَّى تَقُولَ مِائَةَ مَرَّةٍ : «بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ لَاحَوْلَ وَلَاقُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ» وَمِائَةَ مَرَّةٍ فِي الْغَدَاةِ فَمَنْ قَالَهَا دَفَعَ اللهُ عَنْهُ مِائَةَ نَوْعٍ مِنْ أَنْوَاعِ الْبَلَاءِ أَدْنَى نَوْعٍ مِنْهَا الْبَرَصُ وَالْجُذَامُ وَالشَّيْطَانُ وَالسُّلْطَانُ .

---

٢٦ - ودر روايت سعدان از ابى بصير مانند همين حديث رسيده جز اينكه دراين حديث فرمايد : آسانترين آن بلاها ديوانگى وخوره وپيسى است واگر شقى باشد من اميدوارم كه خداى عزوجل او را بسعادت برگرداند .

٢٧ - واز حضرت أبى الحسن (موسى بن جعفر يا فرزندش حضرت رضا عليهما السلام) مانند اين حديث روايت شده ، جز اينكه آنحضرت فرموده است : (هركه) اين ذكر را سه بار چون بامداد كند بگويد ، وسه بار چون شام كند ، نه ازشيطان بترسد ونه از سلطان ، ونه ازپيسى ونه ازخوره ، ونفرموده هفت بار وحضرت ابوالحسن عليه السلام فرموده است : ومن آنرا صدبار ميگويم .

٢٨ - حضرت صادق عليه السلام فرمود : چون نماز صبح و مغرب را خواندى هفت بار بگو : « بسم الله الرحمن الرحيم : لاحول ولا قوة الا بالله العلى العظيم» زيرا همانا هركس آنرا بگويد ديوانگى وخوره وپيسى وهفتاد نوع (ديگر) از انواع بلاباو نرسد .

٢٩ - و حضرت ابوالحسن عليه السلام (حضرت كاظم - ويا حضرت رضا عليهما السلام) فرمود : چون نماز مغرب را خواندى پايت را نكش و باكسى سخن مگو تاصدبار بگوئى : « بسم الله الرحمن الرحيم ، لاحول ولا قوة الا بالله العلى العظيم » و صد بار هم پس از نماز صبح بگو ، پس هر كه آنرا گويد خداوند از او صد نوع از انواع بلا دفع كند كه از آن انواع است : پيسى و خوره و (بلائى كه از) شيطان و (رسد) .

٣٠ - عَنْهُ، عَنْ عَبْدِالرَّحْمٰنِ بْنِ حَمّادٍ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ إِبْراهِيمَ الْجَعْفَرِيِّ قالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ عليه السلام يَقُولُ: إِذا أَمْسَيْتَ فَنَظَرْتَ إِلَى الشَّمْسِ فِي غُرُوبٍ وَإِدْبارٍ فَقُلْ: «بِسْمِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي لَمْ يَتَّخِذْ وَلَداً وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي يَصِفُ وَلا يُوصَفُ وَ يَعْلَمُ وَلا يُعْلَمُ، يَعْلَمُ خائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَما تُخْفِي الصُّدُورُ؛ أَعُوذُ بِوَجْهِ اللهِ الْكَرِيمِ وَبِاسْمِ اللهِ الْعَظِيمِ مِنْ شَرِّ ما ذَرَأَ وَما بَرَأَ وَمِنْ شَرِّ ما تَحْتَ الثَّرى وَمِنْ شَرِّ ما ظَهَرَ وَما بَطَنَ وَمِنْ شَرِّ ما كانَ فِي اللَّيْلِ وَالنَّهارِ وَمِنْ شَرِّ أَبِي مُرَّةَ وَ ما وَلَدَ وَ مِنْ شَرِّ الرَّسِيسِ وَمِنْ شَرِّ ما وَصَفْتُ وَما لَمْ أَصِفْ؛ فَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعالَمِينَ» ذَكَرَ أَنَّها أَمانٌ مِنَ السَّبُعِ وَمِنَ الشَّيْطانِ الرَّجِيمِ وَمِنْ دُرِّيَّتِهِ، قالَ وَ كانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام يَقُولُ إِذا أَصْبَحَ: «سُبْحانَ اللهِ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ - ثَلاثاً - اللّٰهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ زَوالِ نِعْمَتِكَ وَمِنْ تَحْوِيلِ عافِيَتِكَ وَمِنْ فَجْأَةِ نِقْمَتِكَ وَمِنْ دَرَكِ الشَّقاءِ وَمِنْ شَرِّ ما سَبَقَ فِي الْكِتابِ اللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِعِزَّةِ مُلْكِكَ وَشِدَّةِ قُوَّتِكَ وَبِعَظِيمِ سُلْطانِكَ وَبِقُدْرَتِكَ عَلى خَلْقِكَ».

﴿٣٢٩٥﴾ ٣١ - عَنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ عَبْدِالرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي هاشِمٍ، عَنْ أَبِي خَدِيجَةَ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ: إِنَّ الدُّعاءَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَ قَبْلَ غُرُوبِها سُنَّةٌ واجِبَةٌ مَعَ طُلُوعِ الْفَجْرِ وَالْمَغْرِبِ تَقُولُ: «لا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَيُمِيتُ وَيُحْيِي وَهُوَ حَيٌّ لا

---

٣٠ - عبدالله بن ابراهيم جعفرى گويد: از حضرت ابوالحسن عليه السلام شنيدم كه ميفرمود: چون شام كنى وببينى كه خورشيد در پنهان شدن وپشت كردن است پس بگو: «بسم الله الرحمن الرحيم، الحمد لله الذى لم يتخذ ولداً ولم يكن له شريك فى الملك الحمد لله الذى يصف ولا يوصف، ويعلم ولايعلم يعلم خائنة الاعين وما تخفى الصدور، اعوذ بوجه الله الكريم وباسم الله العظيم من شر ما ذرأوما برأو من شر ما تحت الثرى، و من شر ما ظهر وما بطن ومن شر ما كان فى الليل والنهار، و من شر أبى مرة (كنية شيطانست) وما ولد ومن شر الرسيس ومن شرما وصفت ومالم أصف فالحمدلله رب العالمين» آنحضرت عليه السلام يادآورشدكه اين دعا سبب امان است از (حيوانات) درنده وازشيطان رجيم وذريه‌اش.

فرمود: كه اميرالمؤمنين عليه السلام چون صبح ميكرد سه بار ميفرمود: «سبحان الله الملك القدوس» - (سپس ميفرمود) -: «اللهم انى اعوذ بك من زوال نعمتك و من تحويل عافيتك و من فجأة نقمتك و من درك الشقاء ومن شر ما سبق فى الكتاب، اللهم انى اسئلك بعزة ملكك و شدة قوتك و بعظيم سلطانك وبقدرتك على خلقك».

٣١ - حضرت صادق عليه السلام فرمود: همانا دعا پيش ازآفتاب زدن وپيش از غروب آن سنت (وروشى) است واجب (وثابت) هنگام سپيده دم و هنگام مغرب ده بار ميگوئى: «لااله الا الله وحده لاشريك له له الملك وله الحمد يحيى ويميت ويميت و يحيى و هو حى لايموت بيده الخير وهو على كل شىء قدير» و

يَمُوتُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ» - عَشْرَ مَرَّاتٍ - وَتَقُولُ: «أَعُوذُ بِاللهِ السَّمِيعِ الْعَلِيمِ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ وَأَعُوذُ بِكَ رَبِّ أَنْ يَحْضُرُونِ، إِنَّ اللهَ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ» - عَشْرَ مَرَّاتٍ - قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ فَإِنْ نَسِيتَ قَضَيْتَ كَمَا تَقْضِي الصَّلاةَ إِذَا نَسِيتَهَا.

٣٢ - عَنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ أَبِي جَمِيلَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَانَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: قُلْ: «أَسْتَعِيذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ وَأَعُوذُ بِاللهِ أَنْ يَحْضُرُونِ، إِنَّ اللهَ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ» وَقُلْ: «لا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لا شَرِيكَ لَهُ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ» قَالَ: فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ: مَفْرُوضٌ هُوَ؟ قَالَ: نَعَمْ مَفْرُوضٌ مَحْدُودٌ تَقُولُهُ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ عَشْرَ مَرَّاتٍ فَإِنْ فَاتَكَ شَيْءٌ فَاقْضِهِ مِنَ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ.

میگوئی ده بار: «اعوذ بالله السمیع العلیم من همزات الشیاطین واعوذ بك رب ان یحضرون، ان الله هو السمیع العلیم» پیش از افتاب‌زدن وپیش‌ازغروب، واگر فراموش کردی آنرا قضا میکنی چنانچه نمازرا قضا میکنی هرگاه فراموش کنی.

توضیح - مجلسی (ره) گوید: این حدیث ضعیف است و کسی را هم ندیده‌ام که بخاطر این حدیث قائل بوجوب این ذکر در صبح وشام شده باشد جز جمع کم واندکی از متأخرین از محدثین، و بنا بر این مقصود از سنة واجبة یعنی لازمه و مؤکدة (نه واجب بمعنای فرض و آنچه در اصطلاح فقهاء است) و درآخر حدیث هم که فرماید: اورا مانند نماز که فراموش کنی اگر فراموش شد قضا کن، مجلسی (ره) گوید: احتمال دارد مقصود نماز واجب باشد و محتمل است مقصود نماز مستحب باشد (پس این جمله نیز دلالتی بروجوب نکند چنانچه دربارهٔ نمازهای مستحبی مانند نماز شب هم دستور بقضای آن در روز در صورت فراموشی رسیده است).

٣٢ - محمد بن مروان ازحضرت صادق عليه السلام حدیث کند که فرمود: بگو: «استعیذ بالله من الشیطان الرجیم واعوذ بالله ان یحضرون، ان الله هو السمیع العلیم» و بگو: «لا اله الا الله وحده لا شریك له یحیی ویمیت وهو علی کل شیء وقدیر» گوید: مردی بآنحضرت عرضکرد: (گفتن) آن فرض شده و محدود است؟ فرمود: آری فرض شده ومحدود است، پیش ازآفتاب‌زدن ده بار وپیش‌ازغروب نیز ده‌بارمیگوئی واگر چیزی ازآن ازتو فوت شد ازشب یا از روزآنرا قضا کن.

شرح - مجلسی (ره) گوید: این روایت نیز (مانند حدیث گذشته از جهت سند) ضعیف است - و سپس گوید: «فرض» در اصطلاح اخبار آنچیزی است که وجوب آن از قرآن ظاهر گشته، ودربرابرش سنت آنچیزی است که وجوب آن از سنت ظاهر شود، وگاهی نیز فرض اطلاق گردد برآنچه رجحان آن ازکتاب ظاهر شود خواه واجب باشد وخواه مستحب ودرمقابلش سنت نیز گاهی براعم از واجب اطلاق شود سپس کلمات اهل لغت را در معنای فرض ذکر میکند که گفته‌اند: فرض بمعنای توقیت و قراءة وسنت و

٣٣ - عَنْهُ، عَنْ إِسْماعِيلَ بْنِ مِهْرانَ، عَنْ رَجُلٍ، عَنْ إِسْحاقَ بْنِ عَمّارٍ، عَنِ الْعَلاءِ بْنِ كامِلٍ قالَ: قالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام: إِنَّ مِنَ الدُّعاءِ ما يَنْبَغِي لِصاحِبِهِ إِذا نَسِيَهُ أَنْ يَقْضِيَهُ يَقُولُ بَعْدَ الْغَداةِ: «لا إِلهَ إِلّا اللهُ وَحْدَهُ لا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَيُمِيتُ وَيُحْيِي وَهُوَ حَيٌّ لا يَمُوتُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ [كُلُّهُ] وَهُوَ عَلى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ» - عَشْرَ مَرّاتٍ - وَيَقُولُ: «أَعُوذُ بِاللهِ السَّمِيعِ الْعَلِيمِ» - عَشْرَ مَرّاتٍ فَإِذا نَسِيَ مِنْ ذلِكَ شَيْئاً كانَ عَلَيْهِ قَضاؤُهُ.

٣٤ - عَنْهُ: عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ، عَنِ الْعَلاءِ بْنِ رَزِينٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قالَ: سَأَلْتُ أَبا جَعْفَرٍ عليه السلام عَنِ التَّسْبِيحِ، فَقالَ: ما عَلِمْتُ شَيْئاً مُوَظَّفاً غَيْرَ تَسْبِيحِ فاطِمَةَ عَلَيْها السَّلامُ وَعَشْرَ مَرّاتٍ بَعْدَ الْفَجْرِ تَقُولُ: «لا إِلهَ إِلّا اللهُ وَحْدَهُ لا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ [يُحْيِي وَيُمِيتُ] وَهُوَ عَلى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ» وَيُسَبِّحُ ما شاءَ تَطَوُّعاً.

واجب .... آمده آنگاه گوید: اکنون که معانی فرض را دانستی از نظر عرف ولغت بنا بر این استدلال باین احادیث برای واجب بودن این دو ذکر مشکل است، خصوص با ضعیف بودن بیشتر آنها، و اگر واجب بودند سزاوار بود که در روایات متواتری آمده باشد مانند فریضه‌ها و نمازهای واجب روزانه، با اینکه این دو ذکر بحد استفاضه نیز که در باره نافله‌های روزانه هست باین حد نیز نرسیده و از لحاظ اصطلاح خبری مستفیض هم نیست. گذشته از اینکه درهیچ خبری تهدید بر ترك آنها وارد نشده با اینکه لازمهٔ واجب شدن چیزی همان تهدید بر ترك آنست، وهم چنین اختلافات بسیاری که در خود آندو ذکر هست قرینهٔ بر استحباب آندو میباشد.

٣٣ - حضرت صادق عليه السلام فرمود: برخی از دعاها است که سزاوار است اگر صاحبش فراموش کرد آنرا قضا کند، پس از بامداد ده بار میگوید: «لا اله الا الله وحده لاشریك له، له الملك وله الحمد یحیی ویمیت و یمیت و یحیی و هو حی لایموت بیده الخیر [کله] وهو علی کل شیء قدیر» و ده بار میگوید: «اعوذ بالله السمیع العلیم» پس هرگاه چیزی از آنرا فراموش کرد براو است که قضا کند.

٣٤ - محمدبن مسلم گوید: از حضرت باقر عليه السلام دربارهٔ تسبیح پرسیدم؟ فرمود: من از تسبیح چیز مقرر و موظفی جز تسبیح حضرت فاطمه علیها السلام ندانم (و سراغ ندادم) و ده بار پس از طلوع فجر میگوئی: «لا اله الا الله وحده لاشریك له، له الملك وله الحمد [یحیی ویمیت] و هو علی کل شیء قدیر» و هرچه خواهی تسبیحات مستحبه را بگو.

شرح - مجلسی (ره) گوید: مقصود از موظف: چیزی است که دارای عدد مخصوص و هیئت خاصی باشد که برآن افزوده نشود و از آن کم نگردد، یا مقصود اینست که آن از سنتهای تأکید شده‌ای است که ترك آن سزاوار نیست مگر برای عذر شدید و مواظبت برآن لازم است.

ودر جملهٔ «ویسبح ماشاء تطوعاً» گوید: گویا مقصود از تسبیح در اینجا چیزی است که اعم از «سبحان الله» وامثال آن باشد، بلکه هرچیزی که دلالت بر بزرگواری و دور کردن خداوند از عیوب وآنچه راهنمائی

٣٥ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيىٰ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسىٰ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ إِسْمٰاعِيلَ بْنِ جٰابِرٍ ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ الْحَذّٰاءِ قٰالَ : قٰالَ أَبُوجَعْفَرٍ عليه السلام : مَنْ قٰالَ حِينَ يَطْلُعُ الْفَجْرُ : «لاٰ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ وَحْدَهُ لاٰ شَرِيكَ لَهُ ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَيُمِيتُ [وَيُمِيتُ وَيُحْيِي] وَهُوَ حَيٌّ لاٰ يَمُوتُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَهُوَ عَلىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ» - عَشْرَ مَرّٰاتٍ - «وَصَلَّى اللّٰهُ عَلىٰ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ» عَشْرَ مَرّٰاتٍ ، وَسَبَّحَ خَمْساً وَثَلاٰثِينَ مَرَّةً وَهَلَّلَ خَمْساً وَثَلاٰثِينَ مَرَّةً وَحَمِدَ اللّٰهَ خَمْساً وَثَلاٰثِينَ مَرَّةً لَمْ يُكْتَبْ فِي ذٰلِكَ الصَّبٰاحِ مِنَ الْغٰافِلِينَ وَ إِذٰا قٰالَهُنَّ فِي الْمَسٰاءِ لَمْ يُكْتَبْ فِي تِلْكَ اللَّيْلَةِ مِنَ الْغٰافِلِينَ .

﴿٣٢٠٠﴾ ٣٦ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيىٰ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسىٰ ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ قٰالَ : كَتَبْتُ إِلىٰ أَبِي جَعْفَرٍ الثّٰانِي عليه السلام أَسْأَلُهُ أَنْ يُعَلِّمَنِي دُعٰاءً فَكَتَبَ إِلَيَّ : تَقُولُ إِذٰا أَصْبَحْتَ وَأَمْسَيْتَ : «اَللّٰهُ اللّٰهُ اللّٰهُ رَبِّي الرَّحْمٰنُ الرَّحِيمُ لاٰ أُشْرِكُ بِهِ شَيْئاً» وَإِنْ زِدْتَ عَلىٰ ذٰلِكَ فَهُوَ خَيْرٌ ، ثُمَّ تَدْعُو بِمٰا بَدٰا لَكَ فِي حٰاجَتِكَ فَهُوَ لِكُلِّ شَيْءٍ بِإِذْنِ اللّٰهِ تَعٰالىٰ يَفْعَلُ اللّٰهُ مٰا يَشٰاءُ .

٣٧ - الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِسْحٰاقَ ، عَنْ سُعْدٰانَ ، عَنْ دٰاوُدَ الرَّقِّيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللّٰهِ

بر جلالت او کند از ذکر ها و تکبیرها را شامل گردد ، و تطوع در عرف اخبار و محدثین غالباً بر آن مستحباتی اطلاق گردد که از سنتهائی نباشد که رسولخدا (ص) بر آنها مواظبت داشت ، چون نافله‌های روزانه، و روزهٔ سه روزه درهرماه ومانند آن ، و از این روی صدوق (ره) در کتاب فقیه برای روزهٔ سالیانه یکباب منعقد کرده و برای روزهٔ تطوع بابی دیگر ، و از خاصیتهای سنتها آن است که چون فوت شد قضا شود . وچون این مطلب را فهمیدی پس بدانکه امام علیه السلام دراین فرمایش بدوچیز اشاره فرموده : (١) اینکه این دو ذکر که موظف وسنت است منافاتی با استحباب سایر اذکار ندارد (٢) اینکه این دو ذکر ازسنتهای اکیده است ولی سایر ذکرها از تطوعات است .

٣٥ - ابوعبیدهٔ حذاء گوید : حضرت باقر علیه السلام فرمود : هرکه هنگام زدن سپیده‌ده بار بگوید: «لااله الاالله وحده لاشریك له ، له الملك وله الحمد یحیی و یمیت [ویمیت ویحیی] وهوحی لایموت بیده الخیر و هو علی کل شیء قدیر » و ده‌بار بگوید : « و صلی‌الله علی محمد و آل‌محمد » و سی و پنج بار تسبیح (سبحان‌الله) بگوید ، وسی وپنج‌بار «لااله الاالله» بگوید ، و سی وپنج بار «الحمدلله» بگوید درآن بامداد در زمرهٔ غافلین (و بی خبران) نوشته نشود ، و چون در شب آنرا گوید در آنشب از جملهٔ غافلین نوشته نشود .

٣٦ - محمد بن فضیل گوید : بحضرت جواد علیه السلام نوشتم و درخواست کردم که دعائی بمن بیاموزد ؛ پس آنحضرت بمن نوشت : چون صبح کنی و شام کنی بگو : « الله الله الله ربی الرحمن الرحیم لا اشرك به شیئاً » و اگر بر آن بیفزائی نیك است (یا بهتراست) سپس بآنچه خواهی ازحاجت خود دعا کن ، زیراکه این دعا باذن خدای تعالی برای هرچیز سود دهد ، وخدا هرچه خواهد همان کند .

٣٧ - داود رقی ازحضرت صادق علیه السلام حدیث کند که فرمود : از این دعا دست برمدار که

عليه السلام قَالَ: لَاتَدَعْ أَنْ تَدْعُوَ بِهٰذَا الدُّعَاءِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ إِذَا أَصْبَحْتَ وَثَلَاثَ مَرَّاتٍ إِذَا أَمْسَيْتَ : «اللّٰهُمَّ اجْعَلْنِي فِي دِرْعِكَ الْحَصِينَةِ الَّتِي تَجْعَلُ فِيهَا مَنْ تُرِيدُ» فَإِنَّ أَبِي عليه السلام كَانَ يَقُولُ: هٰذَا مِنَ الدُّعَاءِ الْمَخْزُونِ .

٣٨ - عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْمُكَارِي ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ ؛ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : قُلْتُ لَهُ : مَا عَنَى بِقَوْلِهِ : «وَإِبْرَاهِيمَ الَّذِي وَفّٰى» ؟ قَالَ : كَلِمَاتٍ بَالَغَ فِيهِنَّ ، قُلْتُ : وَمَا هُنَّ ؟ قَالَ : كَانَ إِذَا أَصْبَحَ قَالَ : أَصْبَحْتُ وَرَبِّي مَحْمُودٌ أَصْبَحْتُ لَا أُشْرِكُ بِاللّٰهِ شَيْئاً وَلَا أَدْعُو مَعَهُ إِلٰهاً وَلَا أَتَّخِذُ مِنْ دُونِهِ وَلِيّاً - ثَلَاثاً - وَإِذَا أَمْسٰى قَالَهَا ثَلَاثاً ، قَالَ : فَأَنْزَلَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ فِي كِتَابِهِ: «وَإِبْرَاهِيمَ الَّذِي وَفّٰى» قُلْتُ : فَمَا عَنَى بِقَوْلِهِ فِي نُوحٍ: «إِنَّهُ كَانَ عَبْداً شَكُوراً»؟ قَالَ : كَلِمَاتٍ بَالَغَ فِيهِنَّ ، قُلْتُ : وَمَا هُنَّ ؟ قَالَ : كَانَ إِذَا أَصْبَحَ قَالَ: أَصْبَحْتُ أُشْهِدُكَ مَا أَصْبَحْتُ بِي مِنْ نِعْمَةٍ أَوْ عَافِيَةٍ فِي دِينٍ أَوْ دُنْيَا فَإِنَّهَا مِنْكَ وَحْدَكَ لَا شَرِيكَ لَكَ ، فَلَكَ الْحَمْدُ عَلٰى ذٰلِكَ وَلَكَ الشُّكْرُ كَثِيراً . كَانَ يَقُولُهَا إِذَا أَصْبَحَ ثَلَاثاً وَإِذَا أَمْسٰى ثَلَاثاً ، قُلْتُ: فَمَا عَنٰى بِقَوْلِهِ فِي يَحْيٰى : «وَحَنَاناً مِنْ لَدُنَّا وَزَكٰوةً» قَالَ : تَحَنَّنَ اللّٰهِ ، قَالَ : قُلْتُ : فَمَا بَلَغَ مِنْ تَحَنُّنِ اللّٰهِ عَلَيْهِ ؟ قَالَ : كَانَ إِذَا قَالَ : يَارَبِّ ؛ قَالَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ لَبَّيْكَ يَا يَحْيٰى .

سه‌مرتبه چون بامدادکنی ، و سه‌مرتبه چون شام‌کنی (بخوانی) : «اللهم اجعلنی فی درعك الحصینة التی تجعل فیها من ترید» زیرا پدرم (ع) میفرمود : این از دعاهای گنجینه شده است (که در گنجینهٔ دعاهای مؤمنین باشد) .

٣٨- ابوحمزه گوید : بحضرت باقر علیه‌السلام عرضکردم : خدایتعالی از این گفتار چه مقصودی دارد (که فرماید) : « و ابراهیم که وفاکرده است » (سورهٔ نجم آیه ٣٧) فرمود : (مقصودش) کلماتی بوده‌که ابراهیم در (گفتن) آنها مبالغه میکرده (وبسیارمیگفته) عرضکردم :آنهاچیست؟ فرمود : هرگاه صبح میکرد سه‌بار میگفت : « اصبحت و ربی محمود ، اصبحت لا اشرك بالله شیئاً ولا أدعو معه الهاً ، ولا اتخذ من دونه ولیاً » وچون شام میکرد سه‌بار میگفت . فرمود : پس خدای عزوجل درقرآنش‌این آیه‌را نازل فرمود : « وابراهیم که وفاداری کرد» عرض کردم: دربارهٔ‌حضرت نوح چه‌قصدکرده‌که‌فرموده : «همانا بود او بندهٔ سپاسگزار» (سورهٔ اسراء آیه ٣) فرمود : کلماتی بودکه (نوح) درگفتن‌آنهامبالغه میکرد ، عرضکردم : آنها چه بود ؟ فرمود : چون صبح میکرد میگفت : « اصبحت اشهدك ما أصبحت بی من نعمة او عافیة فی دین او دنیا فانها منك وحدك لاشریك لك ، فلك الحمد علی ذلك ، ولك الشکر کثیراً » که هرگاه صبح میکرد سه‌بار آنرا میگفت ، و چون شام میکرد سه‌بار میگفت ، عرضکردم : از اینکه دربارهٔ یحیی فرماید : « ومهربانیی از نزد ما و پاکی» (سورهٔ مریم آیهٔ ١٢) چه قصدکرده ؟ فرمود : مهر ورزی خداوند است ، گوید : عرضکردم : تاچه حد مهر خداوند براو بود ؟ فرمود : تا بجائیکه هرگاه‌میگفت: پروردگارا ، خدای عزوجل میفرمود : بله ای یحیی .

﴿ بَابُ ﴾
﴿ الدُّعَاءِ عِنْدَ النَّوْمِ وَالْإِنْتِبَاهِ ﴾

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، وَالْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِسْحَاقَ، جَمِيعاً عَنْ بَكْرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: مَنْ قَالَ حِينَ يَأْخُذُ مَضْجَعَهُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ: الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي عَلَا فَقَهَرَ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي بَطَنَ فَخَبَرَ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي مَلَكَ فَقَدَرَ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي يُحْيِي الْمَوْتَى وَ يُمِيتُ الْأَحْيَاءَ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ - خَرَجَ مِنَ الذُّنُوبِ كَهَيْئَةِ يَوْمٍ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ.

٢ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، رَفَعَهُ إِلَى أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: إِذَا أَوَى أَحَدُكُمْ إِلَى فِرَاشِهِ فَلْيَقُلِ: اللّٰهُمَّ إِنِّي احْتَبَسْتُ نَفْسِي عِنْدَكَ فَاحْتَبِسْهَا فِي مَحَلِّ رِضْوَانِكَ وَمَغْفِرَتِكَ وَإِنْ رَدَدْتَهَا [إِلَى بَدَنِي] فَارْدُدْهَا مُؤْمِنَةً عَارِفَةً بِحَقِّ أَوْلِيَائِكَ حَتَّى تَتَوَفَّاهَا عَلَى ذٰلِكَ.

﴿٣٣٠٥﴾ ٣- حُمَيْدُ بْنُ زِيَادٍ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ غَيْرِ وَاحِدٍ، عَنْ أَبَانِ بْنِ عُثْمَانَ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي الْعَلَاءِ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ عِنْدَ مَنَامِهِ: آمَنْتُ بِاللهِ وَ كَفَرْتُ بِالطَّاغُوتِ، اللّٰهُمَّ احْفَظْنِي فِي مَنَامِي وَفِي يَقْظَتِي.

٤ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ جَمِيلِ بْنِ دَرَّاجٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَانَ قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام: أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِمَا كَانَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله يَقُولُ إِذَا أَوَى إِلَى فِرَاشِهِ؟ قُلْتُ: بَلَى، قَالَ كَانَ يَقْرَأُ آيَةَ الْكُرْسِيِّ وَيَقُولُ: «بِسْمِ اللهِ آمَنْتُ بِاللهِ وَ كَفَرْتُ بِالطَّاغُوتِ، اللّٰهُمَّ احْفَظْنِي

﴿ (باب) ﴾
(دعای هنگام خوابیدن و هنگام بیدار شدن)

١- حضرت صادق علیه السلام فرمود: هر کس هنگامی که بستر خواب میرود سه بار بگوید: «الحمد لله الذی علی فقهر و الحمد لله الذی بطن فخبر والحمد لله الذی ملك فقدر و الحمد لله الذی یحیی الموتی و یمیت الاحیاء و هو علی کل شیء قدیر» از گناهان بیرون آید مانند روزی که مادر اورا زائیده.

٢- ونیز آنحضرت علیه السلام فرمود: چون یکی از شماها بستر خود رود پس بگوید: «اللهم انی احتبست نفسی عندك فاحتبسها فی محل رضوانك و مغفرتك وان رددتها [الی بدنی] فاردها مؤمنة عارفة بحق اولیائك حتی تتوفاها علی ذلك».

٣- یحیی بن ابی العلاء گوید: حضرت صادق علیه السلام را رسم چنین بود که هنگام خواب میفرمود: «آمنت بالله وکفرت بالطاغوت، اللهم احفظنی فی منامی وفی یقظتی».

٤- محمد بن مروان از حضرت صادق علیه السلام حدیث کند که فرمود: آیا شما را آگاه نکنم بآنچه رسم رسولخدا (ص) بود که چون ببستر خواب میرفت آنرا می گفت؟ عرض کردم: چرا. فرمود: آیة الکرسی را میخواند ومی فرمود: «بسم الله آمنت بالله و کفرت بالطاغوت، اللهم احفظنی فی منامی

فِي مَنامِي وَفِي يَقْظَتِي».

٥ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ مَيْمُونٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام: قالَ: كانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَواتُ اللهِ عَلَيْهِ يَقُولُ: اللّٰهُمَّ إِنِّي أَعُوذُبِكَ مِنَ الْاِحْتِلامِ وَمِنْ سُوءِ الْأَحْلامِ وَأَنْ يَلْعَبَ بِيَ الشَّيْطانُ فِي الْيَقْظَةِ وَالْمَنامِ.

٦ - مُحَمَّدُبْنُ يَحْيىٰ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ عِيسىٰ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ خالِدٍ؛ وَالْحُسَيْنُبْنُ سَعِيدٍ، جَمِيعاً عَنِ الْقاسِمِبْنِ عُرْوَةَ، عَنْ هِشامِبْنِ سالِمٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ: تَسْبِيحُ فاطِمَةَ الزَّهْراءِ عَلَيْهَا السَّلامُ إِذا أَخَذْتَ مَضْجَعَكَ فَكَبِّرِ اللهَ أَرْبَعاً وَثَلاثِينَ وَاحْمَدْهُ ثَلاثاً وَثَلاثِينَ وَسَبِّحْهُ ثَلاثاً وَثَلاثِينَ وَتَقْرَأُ آيَةَ الْكُرْسِيِّ وَالْمُعَوِّذَتَيْنِ وَعَشْرَ آياتٍ مِنْ أَوَّلِ الصّافّاتِ وَعَشْراً مِنْ آخِرِها.

٧ - عَنْهُ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدٍ، عَنِ الْحُسَيْنِبْنِ سَعِيدٍ، عَنْ فَضالَةَبْنِ أَيُّوبَ، عَنْ داوُدَبْنِ فَرْقَدٍ عَنْ أَخِيهِ أَنَّ شِهابَبْنَ عَبْدِ رَبِّهِ سَأَلَهُ أَنْ يَسْأَلَ أَبا عَبْدِاللهِ عليه السلام وَقالَ: قُلْ لَهُ: إِنَّ امْرَأَةً تُفْزِعُنِي فِي الْمَنامِ بِاللَّيْلِ؛ فَقالَ: قُلْ لَهُ: اجْعَلْ مِسْباحاً وَكَبِّرِ اللهَ أَرْبَعاً وَثَلاثِينَ تَكْبِيرَةً وَسَبِّحِ اللهَ ثَلاثاً وَثَلاثِينَ تَسْبِيحَةً وَاحْمَدِ اللهَ ثَلاثاً وَثَلاثِينَ وَقُلْ: لا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ

وفی یقظتی».

٥ - حضرت صادق عليه السلام فرمود: امیرالمؤمنین عليه السلام می‌فرمود: «اللهم انی اعوذ بك من الاحتلام ومن سوء الاحلام وان یلعب بی الشیطان فی الیقظة والمنام».

توضیح - این دعائی است که برای جلوگیری از احتلام خوانده شود و ترجمهٔ آن چنین است: «بار خدا یا بتو پناه می‌برم از احتلام و از خوابهای بد، و از اینکه شیطان با من در خواب و بیداری بازی کند» و از آنجائیکه یکی از نشانه‌های ائمهٔ معصومین صلوات الله علیهم اجمعین محتلم نشدن و مستولی نشدن شیطان بر آنها است چه در خواب و چه در بیداری از این رو مرحوم مجلسی (ره) گوید: گویا این دعا برای تعلیم دیگران بوده یا برای اظهار عجز وتواضع ونیازمندی بدرگاه خدای تعالی.

٦ - حضرت صادق عليه السلام فرمود: (یکی از جاهائی که) تسبیح حضرت فاطمه زهرا علیها السلام (گفتن آن وارد است) هنگامی است که بخوابگاه خود رفتی، پس سی و چهار بار الله اکبر بگو، و سی و سه بار الحمدلله، و سی و سه بار سبحان الله، وبخوان آیة الکرسی و معوذتین را (دو سورهٔ قل اعوذ برب الناس - و قل اعوذ برب الفلق) و ده آیه از اول سورهٔ صافات وده آیه از آخر آن را.

٧ - شهاب بن عبدربه از برادر داود بن فرقد خواهش کرد که از حضرت صادق عليه السلام (برای رفع گرفتاری که برایش رخ داده بود) پرسشی کند (و دستوری بگیرد) و (گرفتاریش این بود که) گفت: بآنحضرت عرض کن که زنی است که شبها (بخواب من میآید و) در خواب مرا بهراس میاندازد حضرت فرمود: باو بگو: تسبیحی بساز و سی و چهار بار الله اکبر بگو و سی و سه بار سبحان الله

يُحْيِي وَ يُمِيتُ وَ يُمِيتُ وَ يُحْيِي، بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَلَهُ اخْتِلَافُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ. - عَشْرَ مَرَّاتٍ -.

﴿٣٢١٠﴾ ٨ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ وَهْبٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام أَنَّهُ أَتَاهُ ابْنٌ لَهُ لَيْلَةً فَقَالَ لَهُ: يَا أَبَهْ أُرِيدُ أَنْ أَنَامَ، فَقَالَ: يَا بُنَيَّ قُلْ: «أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَأَنَّ مُحَمَّداً صلى الله عليه وآله عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، أَعُوذُ بِعَظَمَةِ اللهِ وَأَعُوذُ بِعِزَّةِ اللهِ وَأَعُوذُ بِقُدْرَةِ اللهِ وَأَعُوذُ بِجَلَالِ اللهِ وَأَعُوذُ بِسُلْطَانِ اللهِ؛ إِنَّ اللهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَأَعُوذُ بِعَفْوِ اللهِ وَأَعُوذُ بِغُفْرَانِ اللهِ وَأَعُوذُ بِرَحْمَةِ اللهِ مِنْ شَرِّ السَّامَّةِ وَالْهَامَّةِ وَمِنْ شَرِّ كُلِّ دَابَّةٍ صَغِيرَةٍ أَوْ كَبِيرَةٍ بِلَيْلٍ أَوْ نَهَارٍ وَمِنْ شَرِّ فَسَقَةِ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ وَمِنْ شَرِّ فَسَقَةِ الْعَرَبِ وَالْعَجَمِ وَمِنْ شَرِّ الصَّوَاعِقِ وَالْبَرْدِ، اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَرَسُولِكَ». قَالَ مُعَاوِيَةُ: فَيَقُولُ الصَّبِيُّ: الطَّيِّبِ، عِنْدَ ذِكْرِ النَّبِيِّ: الْمُبَارَكِ، قَالَ: نَعَمْ يَا بُنَيَّ الطَّيِّبِ الْمُبَارَكِ.

٩ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ، عَنْ مُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ لِي أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام: إِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ لَا تَبِيتَ لَيْلَةً حَتَّى تَعُوذَ بِأَحَدَ عَشَرَ حَرْفاً؟ قُلْتُ: أَخْبِرْنِي بِهَا؟ قَالَ: قُلْ: «أَعُوذُ بِعِزَّةِ اللهِ وَأَعُوذُ بِقُدْرَةِ اللهِ وَأَعُوذُ بِجَلَالِ اللهِ وَأَعُوذُ بِسُلْطَانِ اللهِ وَأَعُوذُ بِجَمَالِ اللهِ وَ

و سی وسه بار الحمد لله ، وده بار بگو : « لا اله الا الله وحده لا شريك له ، له الملك وله الحمد يحيى ويميت ويميت ويحيى ، بيده الخير وله اختلاف الليل والنهار وهو على كل شيء قدير » .

٨- معاوية بن وهب گويد : شبى يكى ازپسران حضرت صادق عليه السلام نزد او آمد وگفت : پدرجان ميخواهم بخوابم ، فرمود : پسر جانم بگو : « اشهدان لا اله الا الله و ان محمداً (ص) عبده و رسوله ، اعوذ بعظمة الله واعوذ بعزة الله واعوذ بقدرة الله واعوذ بجلال الله وأعوذ بسلطان الله ، ان الله على كل شيء قدير و اعوذ بعفوالله واعوذ بغفران الله واعوذ برحمة الله من شر السامة و الهامة و من شر كل دابة صغيرة اوكبيرة بليل او نهار ومن شر فسقة الجن والانس ومن شر فسقة العرب والعجم ومن شر الصواعق والبرد، اللهم صل على محمد عبدك ورسولك » معاويه گويد : آن كودك هنگامى كه نام پيغمبر (ص) برده شد گفت: « الطيب المبارك » حضرت فرمود : آرى پسر جانم الطيب المبارك .

شرح - يعنى آن كودك بنام پيغمبر (ص) كه رسيد از پيش خود بدان افزود : « الطيب المبارك » آنحضرت آنرا تقرير كرد و برگفتن آن تحسين فرمود كه آرى پسر جانم آنرا بگو .

٩- مفضل بن عمر گويد : حضرت صادق بمن فرمود : اگر بتوانى هيچ شبى نخوابى تا بيازده كلمه پناه ببرى ، عرضكردم : مرا از آن (يازده كلمه) آگاه فرما ، فرمود . بگو : « اعوذ بعزة الله ، و اعوذ بقدرة الله ، و اعوذ بجلال الله ، و اعوذ بسلطان الله ، و اعوذ بجمال الله ، و اعوذ بدفع الله ، و اعوذ

أَعُوذُ بِدَفْعِ اللهِ وَأَعُوذُ بِمَنْعِ اللهِ وَأَعُوذُ بِجَمْعِ اللهِ وَأَعُوذُ بِمُلْكِ اللهِ وَأَعُوذُ بِوَجْهِ اللهِ وَ أَعُوذُ بِرَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وآله مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ وَبَرَأَ وَذَرَأَ». وَتَعَوَّذْ بِهِ كُلَّمَا شِئْتَ.

١٠ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ خَمَّارٍ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى، عَنْ خَالِدِ بْنِ نَجِيحٍ قَالَ: كَانَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام يَقُولُ: إِذَا أَوَيْتَ إِلَى فِرَاشِكَ فَقُلْ: «بِسْمِ اللهِ وَضَعْتُ جَنْبِيَ الْأَيْمَنَ [لِلَّهِ] عَلَى مِلَّةِ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفاً لِلَّهِ مُسْلِماً وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ».

١١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى؛ عَنْ حُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنِ النَّضْرِ بْنِ سُوَيْدٍ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ سُلَيْمَانَ، عَنْ جَرَّاحٍ الْمَدَائِنِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: «إِذَا قَامَ أَحَدُكُمْ مِنَ اللَّيْلِ فَلْيَقُلْ: «سُبْحَانَ رَبِّ النَّبِيِّينَ وَإِلَهِ الْمُرْسَلِينَ وَرَبِّ الْمُسْتَضْعَفِينَ» وَالْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي يُحْيِي الْمَوْتَى وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ. يَقُولُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: صَدَقَ عَبْدِي وَشَكَرَ.

١٢ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ؛ عَنْ أَبِيهِ؛ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى، عَنْ حَرِيزٍ، عَنْ زُرَارَةَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: إِذَا قُمْتَ بِاللَّيْلِ مِنْ مَنَامِكَ فَقُلِ: «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي رَدَّ عَلَيَّ رُوحِي لِأَحْمَدَهُ وَ أَعْبُدَهُ» فَإِذَا سَمِعْتَ صَوْتَ الدِّيكِ فَقُلْ: سُبُّوحٌ قُدُّوسٌ رَبُّ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ، سَبَقَتْ رَحْمَتُكَ غَضَبَكَ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ وَحْدَكَ، عَمِلْتُ سُوءاً وَظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ لِي. فَإِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا

بمنع الله، واعوذ بجمع الله، واعوذ بملك الله، واعوذ بوجه الله، واعوذ برسول الله (ص) من شر ما خلق وبرأ وذرأ، وبدان پناه گیر هرزمان که خواهی. (یعنی اختصاص بوقت معینی ندارد در هروقت از شب وروز بخوانی خوبست).

١٠ - خالد بن نجیح گوید: حضرت صادق عليه السلام میفرمود: هرگاه بستر خود رفتی بگو: «بسم الله وضعت جنبی الایمن [لله] علی ملة ابراهیم حنیفاً لله مسلماً و ما انا من المشرکین».

١١ - جراح مدائنی از حضرت صادق علیه السلام حدیث کند که فرمود: چون یکی از شماها شب از خواب بر خاست پس بگوید: «سبحان رب النبیین و الله المرسلین و رب المستضعفین، والحمدلله الذی یحیی الموتی و هو علی کل شیء قدیر» خدای عز و جل فرماید: بندهٔ من راست گفت و شکر گزارد.

توضیح - مجلسی (ره) گوید: «المستضعفین» در جملهٔ «رب المستضعفین» مقصود ائمهٔ طاهرین علیهم السلام هستند که مخالفین آنانرا مستضعف کردند واشاره است بآیهٔ شریفه: «ونریدان نمن علی الذین استضعفوا فی الارض ....» ومحتمل است آنرا تعمیم دادکه شیعیانشانرا نیز شامل گردد.

١٢ - زراره از حضرت باقر عليه السلام حدیث کند که فرمود: چون شب از خواب برخاستی بگو: «الحمدلله الذی رد علی روحی لاحمده وأعبده» وچون بانگ خروس را شنیدی بگو: «سبوح قدوس رب الملائکة و الروح سبقت رحمتك غضبك لا اله الا انت وحدك عملت سوءاً وظلمت نفسی فاغفرلی فانه لایغفر الذنوب الا أنت» وچون برخاستی در کرانه‌های آسمان نگاه کن و بگو: «اللهم لایواری منك لیل داج ولا سماء

أَنْتَ ؛ فَإِذَا قُمْتَ فَانْظُرْ فِي آفَاقِ السَّمَاءِ وَقُلِ : اللَّهُمَّ لَا يُوَارِي مِنْكَ لَيْلٌ دَاجٍ وَلَا سَمَاءٌ ذَاتُ أَبْرَاجٍ وَلَا أَرْضٌ ذَاتُ مِهَادٍ وَلَا ظُلُمَاتٌ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ وَلَا بَحْرٌ لُجِّيٌّ تُدْلِجُ بَيْنَ يَدَيِ الْمُدْلِجِ مِنْ خَلْقِكَ تَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ ، غَارَتِ النُّجُومُ وَنَامَتِ الْعُيُونُ وَأَنْتَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُكَ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ سُبْحَانَ رَبِّي رَبِّ الْعَالَمِينَ وَإِلٰهِ الْمُرْسَلِينَ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ» .

﴿٣٣١٥﴾ ١٣ - أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ ، وَمُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ ، عَنِ الْفَضْلِ ابْنِ شَاذَانَ جَمِيعاً ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى ؛ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْحَجَّاجِ قَالَ : كَانَ أَبُو عَبْدِ اللّٰهِ عليه السلام إِذَا قَامَ آخِرَ اللَّيْلِ يَرْفَعُ صَوْتَهُ حَتَّى يُسْمِعَ أَهْلَ الدَّارِ وَيَقُولُ : «اللَّهُمَّ أَعِنِّي عَلَى هَوْلِ الْمُطَّلَعِ ، وَوَسِّعْ عَلَيَّ ضِيقَ الْمَضْجَعِ وَارْزُقْنِي خَيْرَ مَا قَبْلَ الْمَوْتِ وَارْزُقْنِي خَيْرَ مَا بَعْدَ الْمَوْتِ» .

١٤ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ رَفَعَهُ قَالَ : تَقُولُ إِذَا أَرَدْتَ النَّوْمَ : «اللَّهُمَّ إِنْ أَمْسَكْتَ نَفْسِي فَارْحَمْهَا وَإِنْ أَرْسَلْتَهَا فَاحْفَظْهَا» .

١٥ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ؛ وَالْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ ، جَمِيعاً عَنِ النَّضْرِ بْنِ سُوَيْدٍ ، عَنْ يَحْيَى الْحَلَبِيِّ ، عَنْ أَبِي أُسَامَةَ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللّٰهِ عليه السلام يَقُولُ : مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللّٰهُ أَحَدٌ مِائَةَ مَرَّةٍ حِينَ يَأْخُذُ مَضْجَعَهُ غُفِرَ لَهُ مَا عَمِلَ قَبْلَ ذٰلِكَ خَمْسِينَ عَاماً ، وَ قَالَ يَحْيَى : فَسَأَلْتُ سَمَاعَةَ عَنْ ذٰلِكَ فَقَالَ : حَدَّثَنِي أَبُو بَصِيرٍ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللّٰهِ عليه السلام يَقُولُ ذٰلِكَ ، وَقَالَ :

ذات ابراج ولاارض ذات مهاد ولاظلمات بعضها فوق بعض ولابحر لجى تدلج بين يدى المدلج من خلقك تعلم خائنة الاعين وما تخفى الصدور غارت النجوم ونامت العيون وانت الحى القيوم لاتأخذك سنة ولانوم سبحان ربى رب العالمين واله المرسلين والحمدلله رب العالمين » .

١٣ - عبدالرحمن بن حجاج گويد : رسم حضرت صادق عليه‌السلام اين بود كه چون آخر شب برميخاست بانك برميداشت چنانكه اهل خانه مى‌شنيدند و ميگفت : «اللهم اعنى على هول المطلع ، ووسع على ضيق المضجع و ارزقنى خير ماقبل الموت و ارزقنى خير ما بعد الموت » .

توضيح - مجلسى (ره) گويد : بلندكردن بانك حضرت براى اين بوده كه بيدار شود هر كه ميخواهد بيدار شود ، و برخيزد هر كه ميخواهد برخيزد ، و در اين حديث اشاره باينست كه جايز است انسان ديگرى را براى عبادت بيدار كند درصورتيكه راضى باشد .

١٤ - على بن ابراهيم در حديث مرفوعى (كه سند را بمعصوم رسانده) حديث كند كه فرمود : چون خواستى بخوابى ميگوئى : « اللهم ان امسكت نفسى فارحمها وان ارسلتها فاحفظها » .

١٥ - ابو اسامة گويد : شنيدم از حضرت صادق عليه‌السلام كه مى‌فرمود : هر كس هنگامى كه ببستر خواب ميرود صد بار قل هوالله احد را بخواند خداوند گناهان گذشتهٔ او را تا پنجاه سال بيامرزد ، يحيى گويد : اين مطلب را از سماعة پرسيدم ؛ گفت : ابوبصير براى من حديث كرد و گفت : شنيدم كه

يَاأَبَامُحَمَّدٍ أَمَا إِنَّكَ إِنْ جَرَّبْتَهُ وَجَدْتَهُ سَدِيداً .

١٦ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا؛ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، وَأَحْمَدَبْنُ مُحَمَّدٍ؛ جَمِيعاً، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيِّ عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله إِذَا أَوَى إِلَى فِرَاشِهِ قَالَ : «اللَّهُمَّ بِاسْمِكَ أَحْيَا وَبِاسْمِكَ أَمُوتُ» فَإِذَا قَامَ مِنْ نَوْمِهِ قَالَ : «الْحَمْدُ لِلهِ الَّذِي أَحْيَانِي بَعْدَ مَا أَمَاتَنِي وَ إِلَيْهِ النُّشُورُ» وَقَالَ : قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : مَنْ قَرَأَ عِنْدَ مَنَامِهِ آيَةَ الْكُرْسِيِّ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ وَالْآيَةَ الَّتِي فِي آلِ عِمْرَانَ : «شَهِدَ اللهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ» وَآيَةَ السُّخْرَةِ وَآيَةَ السَّجْدَةِ وَ كَّلَ بِهِ شَيْطَانَانِ يَحْفَظَانِهِ مِنْ مَرَدَةِ الشَّيَاطِينِ ، شَاؤُوا أَوْ أَبَوْا وَمَعَهُمَا مِنَ اللهِ ثَلَاثُونَ مَلَكاً يَحْمَدُونَ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ وَ يُسَبِّحُونَهُ وَيُهَلِّلُونَهُ وَيُكَبِّرُونَهُ وَيَسْتَغْفِرُونَ لَهُ إِلَى أَنْ يَنْتَبِهَ ذَلِكَ الْعَبْدُ مِنْ نَوْمِهِ وَثَوَابُ ذَلِكَ لَهُ .

١٧ - أَحْمَدُبْنُ مُحَمَّدٍ الْكُوفِيُّ ، عَنْ حَمْدَانَ الْقَلَانِسِيِّ؛ عَنْ مُحَمَّدِبْنِ الْوَلِيدِ ، عَنْ أَبَانٍ، عَنْ عَامِرِ بْنِ

حضرت صادق عليه السلام اينرافرمود : و فرمود : ای ابامحمد (كنيهٔ ابوبصير است) هرآينه اگر توآنرانجربه كنی ميبابی كه درست است.

شرح ـ يعنی در خواب ميبابی ، يا آثار آنرا در بيداری می‌بينی چون نورانی شدن دل و توفيق و هدايت ، ياحالات غريبه وكمالات عجيبه‌ای برای خوانندهٔ آن ظاهر گردد ، يا بتجربه رسيده است كه پس از پنجاه سال برای كسيكه مواظبت برخواندنش كند بلائی باو نرسد وبگرفتاری دچار نشود واين نشانهٔ آمرزش گناهان اواست زيرا بلاها كفارهٔ گناهان است ، اينها احتمالاتی است كه مرحوم مجلسی (ره) ذكر كرده و سپس گويد : پوشيده نماند كه بيشتر اين احتمالات بعيد است .

١٦ـ ابن قداح گويد : حضرت صادق عليه السلام فرمود : رسم رسولخدا (ص) اين بود كه چون دربستر خواب ميرفت ميفرمود : «اللهم باسمك أحيا وباسمك أموت» وچون ازخواب برميخاست ميفرمود : «الحمدلله الذی احيانی بعد ما اماتنی و اليه النشور» .

گويد : وحضرت صادق عليه السلام فرمود : هر كس هنگام خوابيدنش سه بار آية الكرسی رابخواند ، وهم چنين آيه‌ای كه در سورهٔ آل عمران است : «شهدالله انه لا اله الاهو والملائكة .... ـ آيهٔ ١٨» و آيهٔ سخره (كه آيهٔ ٥٤ از سورهٔ اعراف است) وآيهٔ سجده را (كه مشهور بنا بگفته مرحوم مجلسی دو آيهٔ آخر سورهٔ حم سجده است ، و برخی گفته‌اند آيهٔ چسبيده بآيهٔ سجده‌ای است كه در سورهٔ الم سجده است ـ يعنی آيهٔ ١٦ ـ سپس گويد : واحتياط جمع است) ـ (پس) ـ دو شيطان بر او گمارده شود كه او را از مردهٔ شياطين محافظت كنند چه بخواهند وچه نخواهند ، وبا آندو سی نفر فرشته باشند كه خدايرا حمد كنند وتسبيح وتهليل وتكبير گويند ، وبرای آن بنده آمرزش خواهند تا از خواب بيدار شود، وثواب آنها همه ازان اوست .

١٧ ـ حضرت صادق عليه السلام فرمود : هيچ كس نيست كه (آيهٔ) آخر سورهٔ كهف (يعنی

عَبْدِاللهِ بْنِ جُذاعَةَ ، عَنْ أَبي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : ما مِنْ أَحَدٍ يَقْرَأُ آخِرَ الْكَهْفِ عِنْدَ النَّوْمِ إِلّا انْتَبَهَ فِي السّاعَةِ الَّتي يُريدُ .

﴿٣٣٢٠﴾ ١٨- عَلِيُّ بْنُ إِبْراهيمَ ، عَنْ أَبيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : قالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله : مَنْ أَرادَ شَيْئاً مِنْ قِيامِ اللَّيْلِ وَأَخَذَ مَضْجَعَهُ فَلْيَقُلْ : «[بِسْمِ اللهِ] اللّٰهُمَّ لا تُؤْمِنّي مَكْرَكَ وَلا تُنْسِني ذِكْرَكَ ، وَلا تَجْعَلْني مِنَ الْغافِلينَ ، أَقُومُ ساعَةَ كَذا وَ كَذا» . إِلّا وَكَّلَ اللهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِهِ مَلَكاً يُنَبِّهُهُ تِلْكَ السّاعَةَ .

(بابُ)

☆(الدُّعاءِ إِذا خَرَجَ الْإِنْسانُ مِنْ مَنْزِلِهِ)☆

١- عَلِيُّ بْنُ إِبْراهيمَ ، عَنْ أَبيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبي عُمَيْرٍ ، عَنْ أَبي أَيُّوبَ الْخَزّازِ ، عَنْ أَبي حَمْزَةَ قالَ : رَأَيْتُ أَبا عَبْدِاللهِ عليه السلام يُحَرِّكُ شَفَتَيْهِ حينَ أَرادَ أَنْ يَخْرُجَ وَ هُوَ قائِمٌ عَلَى الْبابِ ، فَقُلْتُ : [إِنّي] رَأَيْتُكَ تُحَرِّكُ شَفَتَيْكَ حينَ خَرَجْتَ فَهَلْ قُلْتَ شَيْئاً ؟ قالَ : نَعَمْ إِنَّ الْإِنْسانَ إِذا خَرَجَ مِنْ مَنْزِلِهِ قالَ حينَ يُريدُ أَنْ يَخْرُجَ : «اللهُ أَكْبَرُ ، اللهُ أَكْبَرُ - ثَلاثاً - بِاللهِ أَخْرُجُ وَ بِاللهِ أَدْخُلُ وَعَلَى اللهِ أَتَوَكَّلُ» ثَلاثَ مَرّاتٍ - «اللّٰهُمَّ افْتَحْ لي في وَجْهي هٰذا بِخَيْرٍ وَاخْتِمْ لي بِخَيْرٍ وَقِني شَرَّ كُلِّ دابَّةٍ أَنْتَ آخِذٌ بِناصِيَتِها إِنَّ رَبّي عَلى صِراطٍ مُسْتَقيمٍ» لَمْ يَزَلْ في ضَمانِ اللهِ عَزَّ وَ جَلَّ حَتّى يَرُدَّهُ اللهُ إِلَى الْمَكانِ

آیه قل انما انا بشر مثلکم . . . . » را هنگام خوابیدنش بخواند جز اینکه درهر ساعتی که بخواهداز خواب بیدار شود .

۱۸ - و نیز آنحضرت علیه السلام فرمود : که رسولخدا (ص) فرموده : هر که بخواهد مقداری از شب را (برای عبادت) بر خیزد ، ببستر خواب که رود ، بگوید : « [بسم الله] اللهم لاتؤمنی مکرك ولا تنسنی ذکرك ، ولا تجعلنی من الغافلین ، اقوم ساعة کذا و کذا » (و بجای کذا و کذا ساعتی که می‌خواهد بر خیزد بگوید) پس خدای عز وجل فرشته‌ای بدو گمارد تا او را در همان ساعت از خواب بیدار کند .

☆(باب)☆

(دعای هنگام بیرون رفتن از منزل)

۱ - ابو حمزه گوید : حضرت صادق علیه السلام را دیدم که هنگامی که میخواست از منزل بیرون رود لبانش را میجنبانید وبر درخانه ایستاده بود ، عرضکردم : من شما را دیدم که هنگامی که از منزل بیرون آمدی لبانت رامی‌جنبانیدی آیا چیزی گفتی ؟ فرمود : آری همانا انسان چون از منزل بیرون رودهنگامی که خواهد بیرون رود سه بار بگوید : « الله أکبر » و سه بار بگوید : « بالله اخرج وبالله أدخل و علی الله أتوکل » (سپس گوید :) « اللهم افتح لی‌فی وجهی هذا بخیر واختم لی بخیر وقنی شر کل‌دابة انت‌آخذ

الَّذِي كَانَ فِيهِ.

مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ؛ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ مِثْلَهُ.

٢ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ مَالِكِ بْنِ عَطِيَّةَ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثُّمَالِيِّ قَالَ : أَتَيْتُ بَابَ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليهما السلام فَوَافَقْتُهُ حِينَ خَرَجَ مِنَ الْبَابِ فَقَالَ : بِسْمِ اللهِ آمَنْتُ بِاللهِ وَتَوَكَّلْتُ عَلَى اللهِ . ثُمَّ قَالَ : يَا أَبَا حَمْزَةَ إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا خَرَجَ مِنْ مَنْزِلِهِ عُرِضَ لَهُ الشَّيْطَانُ فَإِذَا قَالَ : بِسْمِ اللهِ قَالَ الْمَلَكَانِ : كُفِيتَ فَإِذَا قَالَ : آمَنْتُ بِاللهِ ، قَالَا : هُدِيتَ ، فَإِذَا قَالَ : تَوَكَّلْتُ عَلَى اللهِ ، قَالَا : وُقِيتَ فَيَتَنَحَّى الشَّيْطَانُ فَيَقُولُ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ : كَيْفَ لَنَا بِمَنْ هُدِيَ وَكُفِيَ وَوُقِيَ ؟ قَالَ : ثُمَّ قَالَ : اللَّهُمَّ إِنَّ عِرْضِي لَكَ الْيَوْمَ ثُمَّ قَالَ : يَا أَبَا حَمْزَةَ إِنْ تَرَكْتَ النَّاسَ لَمْ يَتْرُكُوكَ وَإِنْ رَفَضْتَهُمْ لَمْ يَرْفُضُوكَ ، قُلْتُ : فَمَا أَصْنَعُ ؟ قَالَ : أَعْطِهِمْ [مِنْ] عِرْضِكَ لِيَوْمِ فَقْرِكَ وَفَاقَتِكَ .

بناصیتها ان ربی علی صراط مستقیم ، پیوسته در ضمانت خدای عزوجل میباشد تا خداوند او را بجائی که بوده است بر گرداند . وبسند دیگر این حدیث رااز أبی حمزه روایت کرده است .

٢- ونیز أبوحمزه ثمالی گوید : بدرخانهٔ حضرت علی بن الحسین علیهما السلام آمدم وهنگامی رسیدم که آنحضرت از خانه بیرون میرفت ، پس فرمود : « بسم الله آمنت بالله وتوکلت علی الله » سپس فرمود : ای ابا حمزه بنده چون از خانه‌اش بیرون رود شیطان سر راه او آید ، پس همین که « بسم الله » گوید دو فرشتهٔ (موکل بر او) گویند : کفایت شدی ، وهمین که گوید : « آمنت بالله » گویند : راهنمائی شدی ، وچون گوید : « توکلت علی الله » گویند : نگهداری شدی ، وشیطانها از او دور شوند وبرخی از آنها ببرخی گویند : چگونه ما راه داریم بکسی که راهنمائی و کفایت ونگهداری شده ، گوید : سپس فرمود : ما، خدایا امروز آبروی من ازان تواست ، سپس فرمود : ای ابا حمزه اگر تو مردم را رها کنی آنها تو را رها نکنند ، و اگر تو آنها را ترك گوئی آنها ترا ترك نگویند ، عرضکردم : پس من چکنم ؟ فرمود : از آبروی خود بآنها بده و آنرا برای روز احتیاج ونیاز خود ذخیره کن .

شرح- مجلسی (ره) در آنجا که حضرت فرموده : « اللهم ان عرضی لك الیوم .... یعنی خدایا آبروی من امروز از آن تواست » گوید : یعنی من بخاطر تو متعرض آنکس که آبرویم رابریزد نشوم یا باینکه او را عفو کنم و یا برای تقیه جواب او را ندهم .

وفیض (ره) گوید : یعنی من آبروی خود را بخاطر تو مباح کردم پس اگر غیبت مرا کردند یا ببدی مرا یاد کردند از آنها گذشتم و در عوض اجر آنرا در قیامت از تو خواهم ، زیرا تو دستور بعفو و گذشت دادی ، و در حدیث وارد شده که روز قیامت ندا شود : هر که بر خدا مزدی دارد برخیزد ، پس برنخیزد جز آنکس که در دنیا گذشت و عفو داشته ، و از پیغمبر (ص) حدیث شده که فرمود : آیا

٣ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ عُثْمانَبْنِ عيسىٰ، عَنْ أَبي حَمْزَةَ قالَ: اسْتَأْذَنْتُ عَلىٰ أَبي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ‌السَّلامُ فَخَرَجَ إِلَيَّ وَ شَفَتاهُ تَتَحَرَّكانِ فَقُلْتُ لَهُ ، فَقالَ : أَفَطَنْتَ لِذٰلِكَ يا ثُمالِيُّ؟ قُلْتُ : نَعَمْ جُعِلْتُ فِداكَ ، قالَ : إِنّي وَاللهِ تَكَلَّمْتُ بِكَلامٍ ما تَكَلَّمَ بِهِ أَحَدٌ قَطُّ إِلّا كَفاهُ ما أَهَمَّهُ مِنْ أَمْرِ دُنْياهُ وَ آخِرَتِهِ؛ قالَ : قُلْتُ لَهُ : أَخْبِرْني بِهِ قالَ : نَعَمْ مَنْ قالَ حينَ يَخْرُجُ مِنْ مَنْزِلِهِ : «بِسْمِ اللهِ حَسْبِيَ اللهُ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللهِ ، اللّٰهُمَّ إِنّي أَسْأَلُكَ خَيْرَ اُمُوري كُلِّها وَأَعُوذُبِكَ مِنْ خِزْيِ الدُّنْيا وَعَذابِ الْآخِرَةِ» كَفاهُ اللهُ ما أَهَمَّهُ مِنْ أَمْرِ دُنْياهُ وَ آخِرَتِهِ .

شما عاجزید که چون أبی‌ضمضم باشید که هر گاه از خانه بیرون میرفت میگفت : بار خدایا من آبروی خودرا بمردم صدقه دادم یعنی من دربارهٔ آن روز قیامت داد خواهی نکنم ، واین باعث نشود که غیبت آنحضرت بر مردمان حلال شود زیرا بمجرد مباح کردن انسان آبروی خود را برای مردم حقش ساقط نشود زیرا این گذشت ازچیزی است که هنوز ثابت نشده ، جزاینکه وعده‌ای‌است که سزاوار است بدان وفا کندخصوص اگر برای خدا قرار دهد .

مجلسی (ره) باین کلام فیض (ره) ایراد کند : که‌در خصوص مورد حدیث که امام علیه‌السلام استعفو وگذشت سودی ندارد زیرا مذمت وغیبت امام‌کفر است وگذشت آنها دررفع عقاب سودی ندارد ، وشفاعت اورا هم نکنند زیرا شفاعت‌نکنند جز ازکسیکه خدا ازاو خوشنود باشد وکافر پسندیدهٔ نزد خداوندومورد خشنودی نیست .

وبرخی از حاشیه نویسان وافی گوید : وجه مباح نبودن آبروی مردم نه آنست که فیض (ره) گفته است بلکه شاید وجهش این باشدکه غیبت چون ازفواحش دیگری‌است‌که شارع بانجام آن در خارج بهیچگونه راضی نیست مانند زنا ومحرمات دیگر ، واین مانند آنست که کسی بگوید : من بر تو مباح کردم که مرا بکشی ، یادست مرا جداکنی ، پس چنانچه آن جایز نیست این نیز روانیست ، زیرا غیبت و مانند آن دارای دو جنبه است یکی حق خدائی و دیگر حق بنده و با اسقاط حق بنده حق خداوندی ساقط نگردد .

٣ - ابوحمزه گوید : اجازه شرفیابی از حضرت باقر علیه السلام خواستم (دیدم) آنحضرت بنزد من بیرون آمد ولبانش میجنبید ، باو عرضکردم(که آنچه میفرمودی چه بود) فرمود : آنرا متوجه شدی ای ثمالی ؟ عرضکردم :آری فدایت شوم ، فرمود : همانابخدا سوگند من بکلامی تکلم کردم که هیچکس بدان لب نگشاید جز اینکه خدا کفایت کند از کار دنیا وآخرتش‌آنچه که اورا اندوهگین ساخته ، گوید: عرضکردم : مرا ازآن آگاه فرما ، فرمود : آری هرگه بگوید هنگامیکه از خانه‌اش بیرون آید : «بسم الله حسبی الله توکلت علی الله ، اللهم انی اسئلك خیر اموری کلها وأعوذبك من خزی الدنیا وعذاب الاخرة » خداوند اورا از آنچه اندوهگینش کرده از کارهای دنیا وآخرتش کفایت کند .

کتابخانه حضرت ...
تاسیس ۱۳۶۱ ...

٤ - عَنْهُ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ حُمَيْدٍ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : مَنْ قَالَ حِينَ يَخْرُجُ مِنْ بَابِ دَارِهِ : «أَعُوذُ بِمَا عَاذَتْ بِهِ مَلَائِكَةُ اللهِ مِنْ شَرِّ هٰذَا الْيَوْمِ الْجَدِيدِ الَّذِي إِذَا غَابَتْ شَمْسُهُ لَمْ تَعُدْ مِنْ شَرِّ نَفْسِي وَمِنْ شَرِّ غَيْرِي وَمِنْ شَرِّ الشَّيَاطِينِ وَمِنْ شَرِّ مَنْ نَصَبَ لِأَوْلِيَاءِ اللهِ وَمِنْ شَرِّ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ وَمِنْ شَرِّ السِّبَاعِ وَالْهَوَامِّ وَمِنْ شَرِّ رُكُوبِ الْمَحَارِمِ كُلِّهَا ، أُجِيرُ نَفْسِي بِاللهِ مِنْ كُلِّ شَرٍّ» غَفَرَ اللهُ لَهُ وَتَابَ عَلَيْهِ وَكَفَاهُ اللهُ وَحَجَزَهُ عَنِ السُّوءِ وَعَصَمَهُ مِنَ الشَّرِّ .

﴿٣٢٢٥﴾ ٥ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ؛ عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ عَمَّارٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : إِذَا خَرَجْتَ مِنْ مَنْزِلِكَ فَقُلْ : «بِسْمِ اللهِ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللهِ ، لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ اللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ خَيْرَ مَا خَرَجْتُ لَهُ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا خَرَجْتُ لَهُ اللّٰهُمَّ أَوْسِعْ عَلَيَّ مِنْ فَضْلِكَ وَأَتْمِمْ عَلَيَّ نِعْمَتَكَ وَاسْتَعْمِلْنِي فِي طَاعَتِكَ وَاجْعَلْ رَغْبَتِي فِيمَا عِنْدَكَ وَتَوَفَّنِي عَلَى مِلَّتِكَ وَمِلَّةِ رَسُولِكَ صلى الله عليه وآله» .

٦ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي هَاشِمٍ عَنْ أَبِي خَدِيجَةَ قَالَ : كَانَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام إِذَا خَرَجَ يَقُولُ : «اللّٰهُمَّ بِكَ خَرَجْتُ وَلَكَ أَسْلَمْتُ وَبِكَ آمَنْتُ وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ ، اللّٰهُمَّ بَارِكْ لِي فِي يَوْمِي هٰذَا وَارْزُقْنِي فَوْزَهُ وَفَتْحَهُ وَنَصْرَهُ وَطَهُورَهُ وَهُدَاهُ وَبَرَكَتَهُ وَاصْرِفْ عَنِّي شَرَّهُ وَشَرَّ مَا فِيهِ ، بِسْمِ اللهِ وَبِاللهِ وَاللهُ أَكْبَرُ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

---

٤ - ابوبصير از حضرت باقر عليه السلام حديث كند كه فرمود : هر كس هنگاميكه از در خانه‌اش بيرون ميرود بگويد : «اعوذ بما عاذت به ملائكة الله من شر هذا اليوم الجديد الذى اذا غابت شمسه لم تعد من شر نفسى ومن شر غيرى ومن شر الشياطين ومن شر من نصب لاولياء الله ومن شر الجن والانس ومن شر السباع والهوام ومن شر ركوب المحارم كلها ، اجير نفسى بالله من كل شر» خداوند اورا بيامرزد و توبه‌اش بپذيرد ومهمش را كفايت كند ، واز بدى اورا جلوگيرى كند وازشر اورا نگهدارد .

٥ - معاوية بن عمار از حضرت صادق عليه السلام حديث كند كه فرمود : هر گاه (خواستى) ازمنزلت بيرون روى بگو : «بسم الله توكلت على الله ، لاحول ولا قوة الا بالله ، اللهم انى اسئلك خير ما خرجت له واعوذ بك من شر ما خرجت له ، اللهم اوسع على من فضلك ، واتمم على نعمتك ، واستعملنى فى طاعتك واجعل رغبتى فيما عندك ، وتوفنى على ملتك وملة رسولك صلى الله عليه وآله» .

٦ - ابوخديجه گويد : هر گاه حضرت صادق عليه السلام از خانه بيرون ميرفت ميفرمود : «اللهم بك خرجت ولك اسلمت وبك آمنت وعليك توكلت ، اللهم بارك لى فى يومى هذا وارزقنى فوزه و فتحه ونصره وطهوره وهداه وبركته واصرف عنى شره وشر مافيه ، بسم الله وبالله والله اكبر والحمد لله رب العالمين ،

اللّٰهُمَّ إِنِّي قَدْ خَرَجْتُ فَبَارِكْ لِي فِي خُرُوجِي وَانْفَعْنِي بِهِ» قَالَ : وَإِذَا دَخَلَ فِي مَنْزِلِهِ قَالَ ذٰلِكَ .

٧ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيٰى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ ؛ عَنِ الرِّضَا عليه السلام قَالَ : كَانَ أَبِي عليه السلام إِذَا خَرَجَ مِنْ مَنْزِلِهِ قَالَ : «بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ، خَرَجْتُ بِحَوْلِ اللّٰهِ وَقُوَّتِهِ لَا بِحَوْلٍ مِنِّي وَلَا قُوَّتِي بَلْ بِحَوْلِكَ وَقُوَّتِكَ يَا رَبِّ مُتَعَرِّضاً لِرِزْقِكَ فَأْتِنِي بِهِ فِي عَافِيَةٍ» .

٨ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ؛ عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَطِيَّةَ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ يَزِيدَ قَالَ : قَالَ أَبُو عَبْدِ اللّٰهِ عليه السلام : مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللّٰهُ أَحَدٌ حِينَ يَخْرُجُ مِنْ مَنْزِلِهِ عَشْرَ مَرَّاتٍ لَمْ يَزَلْ فِي حِفْظِ اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ وَكِلَائَتِهِ حَتّٰى يَرْجِعَ إِلٰى مَنْزِلِهِ .

٩ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُوسَى بْنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ صَبَّاحٍ الْحَذَّاءِ قَالَ : قَالَ أَبُو الْحَسَنِ عليه السلام : إِذَا أَرَدْتَ السَّفَرَ فَقِفْ عَلٰى بَابِ دَارِكَ وَاقْرَأْ فَاتِحَةَ الْكِتَابِ أَمَامَكَ وَعَنْ يَمِينِكَ وَعَنْ شِمَالِكَ وَ «قُلْ هُوَ اللّٰهُ أَحَدٌ» أَمَامَكَ وَعَنْ يَمِينِكَ وَعَنْ شِمَالِكَ وَ «قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ» «وَقُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ» أَمَامَكَ وَعَنْ يَمِينِكَ وَعَنْ شِمَالِكَ ثُمَّ قُلِ : «اللّٰهُمَّ احْفَظْنِي وَاحْفَظْ مَا مَعِي وَسَلِّمْنِي وَسَلِّمْ مَا مَعِي وَبَلِّغْنِي وَبَلِّغْ مَا مَعِي بَلَاغاً حَسَناً» ثُمَّ قَالَ : أَمَا رَأَيْتَ الرَّجُلَ يُحْفَظُ وَلَا يُحْفَظُ مَا مَعَهُ وَيَسْلَمُ وَلَا يَسْلَمُ مَا مَعَهُ وَيَبْلُغُ وَلَا يَبْلُغُ مَا مَعَهُ .

اللهم انی قدخرجت فبارك لی فی خروجی وانفعنی به » گوید : وچون وارد منزل هم می‌شد همین رامیفرمود.

توضیح ـ (مجلسی (ره) گوید : یعنی بامختصر تغییری همین دعارا می‌خواند و بجای « خرجت» و « قد خرجت » و«فی خروجی» دخلت وقد دخلت وفی دخولی میفرمود .

۷ ـ حضرت رضا علیه السلام فرمود : هرگاه پدرم از منزل بیرون‌میرفت میگفت : «بسم الله الرحمن الرحیم خرجت بحول الله وقوته لابحول منی ولا قوتی بل بحولك و قوتك یارب متعرضاً لرزقك فأتنی به فی عافیة » .

۸ ـ حضرت رضاعلیه السلام فرمود : هرکس هنگامیکه ازخانه‌اش بیرون‌میرود ده‌بار سورهٔ قل‌هوالله احد بخواند پیوسته درحفظ خداوند ونگهداری اواست تا بخانه‌اش برگردد .

۹ ـ صباح حذاء گوید : حضرت ابوالحسن (موسی بن جعفر) علیهماالسلام فرمود : چون آهنگ مسافرت کردی بردرخانه‌ات بایست ، وسورهٔ حمدرا ازجلو رو واز طرف راست و چپت بخوان ، ونیز سورهٔ قل هوالله احدرا از پیش رو واز طرف راست وچپت بخوان ، ونیز سورهٔ قل‌اعوذ برب الناس وسورهٔ قل اعوذ برب الفلق را از جلو رو واز راست وچپت بخوان سپس بگو : « اللهم احفظنی و احفظ مامعی وسلمنی وسلم مامعی ، وبلغنی وبلغ ما معی بلاغاً حسناً » سپس فرمود : آیا دیده‌ای‌که مرد محفوظ ماند ولی آنچه بااوست محفوظ نماند ؟ وخودش سالم بماند وآنچه بااو است سالم نماند ؟ وخودش بمنزل برسد وآنچه با اوست نرسد ؟ .

﴿٣٣٣٠﴾ ١٠ - حُمَيْدُ بْنُ زِيَادٍ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ غَيْرِ وَاحِدٍ، عَنْ أَبَانٍ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام أَنَّهُ كَانَ إِذَا خَرَجَ مِنَ الْبَيْتِ قَالَ: «بِسْمِ اللهِ خَرَجْتُ وَعَلَى اللهِ تَوَكَّلْتُ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ».

١١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ، عَنْ مُوسَى بْنِ الْقَاسِمِ، عَنْ صَبَّاحٍ الْحَذَّاءِ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ عليه السلام قَالَ: يَا صَبَّاحُ لَوْ كَانَ الرَّجُلُ مِنْكُمْ إِذَا أَرَادَ سَفَراً أَقَامَ عَلَى بَابِ دَارِهِ تِلْقَاءَ وَجْهِهِ الَّذِي يَتَوَجَّهُ لَهُ فَقَرَأَ الْحَمْدَ أَمَامَهُ وَعَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ شِمَالِهِ وَالْمُعَوِّذَتَيْنِ أَمَامَهُ وَعَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ شِمَالِهِ وَقُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ أَمَامَهُ وَعَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ شِمَالِهِ وَآيَةَ الْكُرْسِيِّ أَمَامَهُ وَعَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ شِمَالِهِ، ثُمَّ قَالَ: «اللَّهُمَّ احْفَظْنِي وَاحْفَظْ مَا مَعِيَ وَسَلِّمْنِي وَسَلِّمْ مَا مَعِيَ وَبَلِّغْنِي وَبَلِّغْ مَا مَعِيَ بِبَلَاغِكَ الْحَسَنِ الْجَمِيلِ» لَحَفِظَهُ اللهُ وَحَفِظَ مَا مَعَهُ وَسَلَّمَهُ وَسَلَّمَ مَا مَعَهُ وَبَلَّغَهُ وَبَلَّغَ مَا مَعَهُ، أَمَا رَأَيْتَ الرَّجُلَ يُحْفَظُ وَلَا يُحْفَظُ مَا مَعَهُ وَيَبْلُغُ وَلَا يَبْلُغُ مَا مَعَهُ وَيَسْلَمُ وَلَا يَسْلَمُ مَا مَعَهُ.

١٢ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْجَهْمِ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ عليه السلام قَالَ: إِذَا خَرَجْتَ مِنْ مَنْزِلِكَ فِي سَفَرٍ أَوْ حَضَرٍ فَقُلْ: «بِسْمِ اللهِ آمَنْتُ بِاللهِ، تَوَكَّلْتُ عَلَى اللهِ

توضیح ـ مجلسی (ره) گوید: این فرمایش از حضرت دردنبالهٔ دعا «اما رأیت ....» برای بیان فائدهٔ ضمیمه کردن «ما معی» درفقرات دعا است.

١٠ ـ ابوحمزه گوید: حضرت باقر علیه السلام هرگاه ازخانه بیرون میرفت میفرمود: «بسم الله خرجت وعلی الله توکلت لاحول ولاقوة الا بالله».

١١ ـ صباح حذاء از حضرت موسی بن جعفر علیهماالسلام حدیث کند گوید که فرمود: ای صباح اگر هرگاه مردی از شما آهنگ سفری میکرد بردرخانه‌اش روی خودرا بجانب آنجائی که میخواهد برود متوجه میکرد، وسورهٔ حمدرا ازپیش رو وازسمت راست وچپش میخواند ونیز معوذتین یعنی دوسورهٔ قل اعوذ برب الناس وقل‌اعوذ برب الفلق)را از پیش رو وطرف راست وچپش میخواند، وهم چنین سورهٔ قل هوالله احدرا از پیش رو وسمت راست وچپش میخواند، ونیز آیةالکرسی‌را از پیش رو وجانب راست وچپش میخواند، وسپس بگوید: «اللهم احفظنی واحفظ مامعی وسلمنی وسلم مامعی و بلغنی وبلغ مامعی ببلاغك الحسن الجمیل» هرآینه خداوند او را و هرچه همراه اوست حفظ کند، واورا باهرچه همراه او است سالم دارد، واورا باهرچه همراه اوست بمنزل رساند، آیا دیده‌ای که مرد خودش محفوظ ماند ولی آنچه بااوست حفظ نشود؟ وخودش بمقصد رسد ولی آنچه بااوست بمقصد نرسد؟ وخودش سالم ماند ولی آنچه بااو است سالم نماند.

١٢ ـ حسن بن جهم از حضرت رضا علیه السلام حدیث کند که فرمود: چون (خواستی) ازمنزلت بیرون روی درسفر باشد یادرحضر بگو: «بسم الله آمنت بالله‌توکلت علی الله، ماشاءالله لاحول ولا قوةالا

ماشاءَاللهُ لاحَوْلَ وَلاقُوَّةَ إلّابِاللهِ» فَتَلَقّاهُ الشَّياطينُ فَتَنْصَرِفُ وَتَضْرِبُ الْمَلآئِكَةُ وُجُوهَها وَتَقُولُ: ما سَبيلُكُمْ عَلَيْهِ وَقَدْ سَمّى اللهَ وَآمَنَ بِهِ وَتَوَكَّلَ عَلَيْهِ وَقالَ: ماشاءَاللهُ لاحَوْلَ وَلاقُوَّةَ إلّابِاللهِ.

(بابُ)

☆(الدُّعاءِ قَبْلَ الصَّلاةِ)☆

١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عيسى، عَنْ عَلِيِّ بْنِ النُّعْمانِ، عَنْ بَعْضِ أَصْحابِهِ، عَنْ أَبي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ: كانَ أَميرُ الْمُؤْمِنينَ عليه السلام يَقُولُ: مَنْ قالَ هذَاالْقَوْلَ كانَ مَعَ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ إذاقامَ قَبْلَ أَنْ يَسْتَفْتِحَ الصَّلاةَ: «اللّهُمَّ إنّي أَتَوَجَّهُ إلَيْكَ بِمُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَاُقَدِّمُهُمْ بَيْنَ يَدَيْ صَلاتي وَأَتَقَرَّبُ بِهِمْ إلَيْكَ فَاجْعَلْني بِهِمْ وَجيهاً فِي الدُّنْيا وَالْآخِرَةِ وَمِنَ الْمُقَرَّبينَ؛ مَنَنْتَ عَلَيَّ بِمَعْرِفَتِهِمْ فَاخْتِمْ لي بِطاعَتِهِمْ وَمَعْرِفَتِهِمْ وَوَلايَتِهِمْ، فَإِنَّهَا السَّعادَةُ وَاخْتِمْ لي بِها، فَإِنَّكَ عَلى كُلِّ شَيْءٍ قَديرٌ» ثُمَّ تُصَلّي فَإِذَا انْصَرَفْتَ قُلْتَ: «اللّهُمَّ اجْعَلْني مَعَ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ في كُلِّ عافِيَةٍ وَبَلاءٍ وَاجْعَلْني مَعَ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ في كُلِّ مَثْوىً وَمُنْقَلَبٍ، اللّهُمَّ اجْعَلْ مَحْيايَ مَحْياهُمْ وَمَماتي مَماتَهُمْ وَاجْعَلْني مَعَهُمْ في الْمَواطِنِ كُلِّها وَلاتُفَرِّقْ بَيْني وَبَيْنَهُمْ، إنَّكَ عَلى كُلِّ شَيْءٍ قَديرٌ».

٢ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خالِدٍ، عَنْ بَعْضِ أَصْحابِنا رَفَعَهُ قالَ: تَقُولُ قَبْلَ

بالله» پس شياطين باو برخورند وباز گردند وفرشتگان بروى آنها بزنند وبگويند: چه راهى شما بدو داريد درصورتيكه او نام خدارا برده وباو ايمان آورده وبراوتوكل كرده وگفته است: «ماشاءالله لاحول ولا قوة الا بالله».

☆ (باب) ☆

(دعا پيش از نماز)

١ - حضرت صادق عليه السلام فرمود: كه اميرالمؤمنين عليه السلام ميفرمود: هركه اين كلام را بگويد با محمد وآل محمد خواهد بود، هنگاميكه (براى نماز) برخيزد پيش از اينكه شروع بنماز و (تكبيرة الاحرام) كند (بگويد:) «اللهم انى أتوجه اليك بمحمد وآل محمد و أقدمهم بين يدى صلاتى و أتقرب بهم اليك فاجعلنى بهم وجيهاً فى الدنيا و الاخرة و من المقربين منت على بمعرفتهم فاختم لى بطاعتهم ومعرفتهم وولايتهم فانها السعادة واختم لى بها فانك على كل شىء قدير» سپس نماز ميخوانى وچون از نماز فارغ شدى بگوئى: «اللهم اجعلنى مع محمدوآل محمد فى كل عافية وبلاء واجعلنى مع محمدوآل محمد فى كل مثوى ومنقلب، اللهم اجعل محياى محياهم ومماتى مماتهم واجعلنى معهم فى المواطن كلها، ولا تفرق بينى وبينهم انك على كل شىء قدير»

٢ - ودرحديث مرفوعى (كه سندش بمعصوم رسد) فرمود: پيش از آنكه وارد درنماز شوى گوئى:

دُخُولِكَ فِي الصَّلاةِ : «اللّٰهُمَّ إِنِّي أُقَدِّمُ مُحَمَّداً نَبِيَّكَ صلى الله عليه وآله بَيْنَ يَدَيْ حاجَتِي وَأَتَوَجَّهُ بِهِ [إِلَيْكَ] فِي طَلِبَتِي فَاجْعَلْنِي بِهِمْ وَجِيهاً فِي الدُّنْيا وَالْآخِرَةِ وَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ ، اللّٰهُمَّ اجْعَلْ صَلاتِي بِهِمْ مُتَقَبَّلَةً وَذَنْبِي بِهِمْ مَغْفُوراً وَدُعائِي بِهِمْ مُسْتَجاباً يا أَرْحَمَ الرّاحِمِينَ» .

﴿٣٣٣٥﴾ ٣ - عَنْهُ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ الْقاسِمِ ، عَنْ صَفْوانَ الْجَمّالِ قالَ : شَهِدْتُ أَبا عَبْدِاللّٰهِ عليه السلام وَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ قَبْلَ التَّكْبِيرِ وَقالَ : اللّٰهُمَّ لا تُؤْيِسْنِي مِنْ رَوْحِكَ وَلا تُقَنِّطْنِي مِنْ رَحْمَتِكَ وَلا تُؤْمِنِّي مَكْرَكَ فَإِنَّهُ لا يَأْمَنُ مَكْرَ اللّٰهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْخاسِرُونَ» قُلْتُ : جُعِلْتُ فِداكَ ما سَمِعْتُ بِهذا مِنْ أَحَدٍ قَبْلَكَ فَقالَ: إِنَّ مِنْ أَكْبَرِ الْكَبائِرِ عِنْدَاللّٰهِ الْيَأْسَ مِنْ رَوْحِ اللّٰهِ وَالْقُنُوطَ مِنْ رَحْمَةِ اللّٰهِ وَالْأَمْنَ مِنْ مَكْرِ اللّٰهِ.

﴿ بابُ ﴾

﴿الدُّعاءِ فِي أَدْبارِ الصَّلَواتِ﴾

١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيىٰ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسىٰ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللّٰهِ الْبَرْقِيِّ ، عَنْ عِيسَى ابْنِ عَبْدِاللّٰهِ

«اللهم انى اقدم محمداً نبيك صلى الله عليه وآله بين يدى حاجتى وأتوجه به [اليك] فى طلبتى فاجعلنى بهم وجيهاً فى الدنيا والاخرة ومن المقربين ، اللهم اجعل صلاتى بهم متقبله وذنبى بهم مغفوراً و دعائى بهم مستجاباً يا أرحم الراحمين» .

٣ - صفوان جمال گويد : من (هنگام نماز) خدمت حضرت صادق عليه السلام بودم كه پيش از تكبيرة الاحرام روبروى قبله ايستاد وگفت : «اللهم لا تؤيسنى من روحك ولا تقنطنى من رحمتك ولا تؤمنى مكرك فانه لا يأمن مكر الله الا القوم الخاسرون» (يعنى بار خدايا مرا از رحمت خود محروم مساز واز مهر خود نا اميدم مكن ، واز مكر وكيفر خود آسوده خاطرم منما زيرا از مكر خدا آسوده خاطر نشوند جز مردمان زيان كار) گويد : من عرضكردم : قربانت من اين دعارا از هيچكس پيش از شما نشنيدم : فرمود : هما از بزرگترين گناهان كبيره درنزد خداوند نااميدى از رحمت خدا وآسوده خاطر بودن از كيفر ومكر خدا است .

شرح - مجلسى (ره) گويد : مكر خدا همانند استدراج است كه دلش آسوده گردد و از مجازات خداوند درمعصيتش نترسد ، ومعتقد باشد كه گناهش آمرزيده است ، زيرا اين اعتقاد دروغ پنداشتن وعيدهاى خدا است ، واين خوش گمانى بخدا نيست ، زيرا خوش گمانى آنست كه عمل كند وآمرزش خواهد وگمان داشته باشد كه عملش مقبول درگاه است وپيش از اين گفته شد .

﴿ باب ﴾

(دعا دنبال نمازها)

١ - حضرت صادق عليه السلام فرمود : امير المؤمنين صلوات الله عليه چون از نماز ظهر فارغ ميشد

الْقُمِّيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ يَقُولُ إِذَا فَرَغَ مِنَ الزَّوَالِ اللَّهُمَّ إِنِّي أَتَقَرَّبُ إِلَيْكَ بِجُودِكَ وَكَرَمِكَ وَأَتَقَرَّبُ إِلَيْكَ بِمُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَرَسُولِكَ وَأَتَقَرَّبُ إِلَيْكَ بِمَلَائِكَتِكَ الْمُقَرَّبِينَ وَأَنْبِيَائِكَ الْمُرْسَلِينَ وَبِكَ، اللَّهُمَّ أَنْتَ الْغَنِيُّ عَنِّي وَبِيَ الْفَاقَةُ إِلَيْكَ أَنْتَ الْغَنِيُّ وَأَنَا الْفَقِيرُ إِلَيْكَ أَقَلْتَنِي عَثْرَتِي وَسَتَرْتَ عَلَيَّ ذُنُوبِي فَاقْضِ لِيَ الْيَوْمَ حَاجَتِي وَلَا تُعَذِّبْنِي بِقَبِيحِ مَا تَعْلَمُ مِنِّي، بَلْ عَفْوُكَ وَجُودُكَ يَسَعُنِي» قَالَ: ثُمَّ يَخِرُّ سَاجِداً وَيَقُولُ: «يَا أَهْلَ التَّقْوَى وَيَا أَهْلَ الْمَغْفِرَةِ يَا بَرُّ يَا رَحِيمُ، أَنْتَ أَبَرُّ بِيَ مِنْ أَبِي وَأُمِّي وَمِنْ جَمِيعِ الْخَلَائِقِ اقْبَلْنِي بِقَضَاءِ حَاجَتِي مُجَاباً دُعَائِي مَرْحُوماً صَوْتِي قَدْ كَشَفْتَ أَنْوَاعَ الْبَلَايَا عَنِّي».

٢ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، وَمُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شَاذَانَ، جَمِيعاً، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ؛ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ، عَنِ الصَّبَّاحِ بْنِ سَيَابَةَ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: مَنْ قَالَ إِذَا صَلَّى الْمَغْرِبَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ: «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ وَلَا يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ غَيْرُهُ» أُعْطِيَ خَيْراً كَثِيراً.

٣ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ أَبِيهِ، رَفَعَهُ قَالَ: يَقُولُ بَعْدَ الْعِشَائَيْنِ: «اللَّهُمَّ بِيَدِكَ مَقَادِيرُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَقَادِيرُ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمَقَادِيرُ الْمَوْتِ وَالْحَيَاةِ وَمَقَادِيرُ الشَّمْسِ وَالْقَمَرِ وَمَقَادِيرُ النَّصْرِ وَالْخِذْلَانِ وَمَقَادِيرُ الْغِنَى وَالْفَقْرِ، اللَّهُمَّ بَارِكْ لِي فِي دِينِي وَدُنْيَايَ وَفِي جَسَدِي وَأَهْلِي وَوُلْدِيَ، اللَّهُمَّ ادْرَأْ عَنِّي شَرَّ فَسَقَةِ الْعَرَبِ وَالْعَجَمِ وَالْجِنِّ وَالْإِنْسِ، وَاجْعَلْ مُنْقَلَبِي إِلَى خَيْرٍ دَائِمٍ وَنَعِيمٍ لَا يَزُولُ».

میگفت: «اللهم انی اتقرب الیك بجودك وكرمك واتقرب الیك بمحمد عبدك ورسولك واتقرب الیك بملائكتك المقربین وانبیائك المرسلین وبك، اللهم انت الغنی عنی وبی الفاقة الیك، وانت الغنی وانا الفقیر الیك، أقلتنی عثرتی وسترت علی ذنوبی فاقض لی الیوم حاجتی ولا تعذبنی بقبیح ما تعلم منی، بل عفوك وجودك یسعنی» فرمود: پس بسجده میافتاد ومیگفت: «یا اهل التقوی ویا اهل المغفرة یا بر یا رحیم أنت أبر بی من أبی وامی ومن جمیع الخلائق أقبلنی بقضاء حاجتی مجاباً دعائی، مرحوماً صوتی، قد كشفت أنواع البلایا عنی».

٢ - حضرت صادق علیه السلام فرمود: هر كه چون نماز مغرب را خواند سه بار بگوید: «الحمد لله الذی یفعل ما یشاء ولا یفعل ما یشاء غیره» خیر بسیاری باو داده شود.

٣ - در حدیثی مرفوع (كه سند بمعصوم علیه السلام رسیده) فرمود: پس از نماز مغرب وعشاء میگوئی: «اللهم بیدك مقادیر اللیل والنهار، ومقادیر الدنیا والاخرة، ومقادیر الموت والحیوة، ومقادیر الشمس والقمر، ومقادیر النصر والخذلان، ومقادیر الغنی والفقر، اللهم بارك لی فی دینی ودنیای وفی جسدی واهلی وولدی، اللهم ادرأ عنی شر فسقة العرب والعجم والجن والانس واجعل منقلبی الی خیر دائم

٤ - عَنْهُ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ، رَفَعَهُ، قَالَ: مَنْ قَالَ بَعْدَ كُلِّ صَلَاةٍ وَهُوَ آخِذٌ بِلِحْيَتِهِ بِيَدِهِ الْيُمْنَى: «يَاذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ارْحَمْنِي مِنَ النَّارِ» - ثَلَاثَ مَرَّاتٍ - وَيَدُهُ الْيُسْرَى مَرْفُوعَةٌ وَبَطْنُهَا إِلَى مَا يَلِي السَّمَاءَ، ثُمَّ يَقُولُ: «أَجِرْنِي مِنَ الْعَذَابِ الْأَلِيمِ» [ثَلَاثَ مَرَّاتٍ] ثُمَّ يُوَخِّرُ يَدَهُ عَنْ لِحْيَتِهِ ثُمَّ يَرْفَعُ يَدَهُ وَيَجْعَلُ بَطْنَهَا مِمَّا يَلِي السَّمَاءَ، ثُمَّ يَقُولُ: «يَا عَزِيزُ يَا كَرِيمُ يَا رَحْمَنُ يَا رَحِيمُ» وَيُقَلِّبُ يَدَيْهِ وَيَجْعَلُ بُطُونَهُمَا مِمَّا يَلِي السَّمَاءَ، ثُمَّ يَقُولُ «أَجِرْنِي مِنَ الْعَذَابِ [الْأَلِيمِ]» ثَلَاثَ مَرَّاتٍ - «صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَالْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ» غُفِرَ لَهُ وَرُضِيَ عَنْهُ وَوُصِلَ بِالْإِسْتِغْفَارِ لَهُ حَتَّى يَمُوتَ جَمِيعُ الْخَلَائِقِ إِلَّا الثَّقَلَيْنِ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ، وَقَالَ: إِذَا فَرَغْتَ مِنْ تَشَهُّدِكَ فَارْفَعْ يَدَيْكَ وَقُلْ: «اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي مَغْفِرَةً عَزْماً جَزْماً لَا تُغَادِرُ ذَنْباً وَلَا أَرْتَكِبُ بَعْدَهَا مُحَرَّماً أَبَداً وَعَافِنِي مُعَافَاةً لَا بَلْوَى بَعْدَهَا أَبَداً وَاهْدِنِي هُدًى لَا أَضِلُّ بَعْدَهُ أَبَداً وَانْفَعْنِي يَا رَبِّ بِمَا عَلَّمْتَنِي وَاجْعَلْهُ لِي وَلَا تَجْعَلْهُ عَلَيَّ وَارْزُقْنِي كَفَافاً وَرَضِّنِي بِهِ يَا رَبَّاهُ وَتُبْ عَلَيَّ يَا اللَّهُ يَا اللَّهُ يَا اللَّهُ يَا رَحْمَنُ يَا رَحْمَنُ يَا رَحْمَنُ يَا رَحِيمُ يَا رَحِيمُ يَا رَحِيمُ، ارْحَمْنِي مِنَ النَّارِ ذَاتِ السَّعِيرِ وَابْسُطْ عَلَيَّ مِنْ سَعَةِ رِزْقِكَ وَاهْدِنِي لِمَا اخْتُلِفَ فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِكَ وَاعْصِمْنِي مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ وَأَبْلِغْ مُحَمَّداً صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ عَنِّي تَحِيَّةً كَثِيرَةً وَسَلَاماً وَاهْدِنِي بِهُدَاكَ وَأَغْنِنِي بِغِنَاكَ وَاجْعَلْنِي مِنْ أَوْلِيَائِكَ الْمُخْلَصِينَ وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ

ونعيم لايزول».

٤ - ونيز درحديثى مرفوع معصوم عليه السلام فرمود: هر كه پس از هر نمازى بادست راست ريش خودرا بگيرد وسه بار بگويد: «ياذاالجلال والاكرام ارحمنى من النار» ودست چپرا بلند كند وكف آنرا برابر آسمان گيرد، سپس سه بار بگويد: «اجرنى من العذاب الاليم» سپس دسترا ازريش خود دور كند وبطرف آسمان بلند كند بطوريكه كف آنرا برابر آسمان گيرد، وبگويد: «ياعزيز ياكريم يا رحمن يارحيم» سپس دستهارا بگرداند و(دوباره) كفهاى آندورا بآسمان كند وسه بار بگويد: «اجرنى من العذاب الاليم» - (سپس بگويد:) «صلى على محمد وآل محمد والملائكة والروح» آمرزيده شود وخدا از او خوشنود گردد، وتاهنگام مردنش همهٔ خلايق بآمرزشخواهى براى او بوى احسان كنند، بلكه همهٔ جن وانس بدان وسيله باو نيكى كنند.

فرمود: وچون از تشهد فارغ شدى (يعنى سلام نمازرا دادى - چون سلام تابع تشهد اخير است چنانچه مجلسى (ره) گويد پس دستهاى خودرا بلندكن وبگو: «اللهم اغفرلى مغفرة عزماً جزماً لاتغادر ذنباً ولاأرتكب بعدهامحرماً ابداً وعافنى معافاة لابلوى بعدها ابداً، واهدنى هدى لااضل بعده أبداً، وانفعنى يا رب بما علمتنى واجعله لى ولا تجعله على و ارزقنى كفافاً ورضنى به يا رباه و تب على ياالله ياالله ياالله يارحمن يارحمن يارحمن يارحيم يارحيم يارحيم، ارحمنى من النار ذات السعير و ابسط على من سعة رزقك واهدنى لما اختلف فيه من الحق باذنك واعصمنى من الشيطان الرجيم وابلغ محمداً صلى الله عليه وآله عنى تحية كثيرة وسلاماً واهدنى بهداك، واغننى بغناك واجعلنى من اولياءك المخلصين وصلى الله على محمد

آمِينَ» قَالَ: مَنْ قَالَ هٰذَا بَعْدَ كُلِّ صَلَاةٍ رَدَّ اللهُ عَلَيْهِ رُوحَهُ فِي قَبْرِهِ وَكَانَ حَيّاً مَرْزُوقاً نَاعِماً مَسْرُوراً إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ.

﴿٣٣٥﴾ ٥ - عَنْهُ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ رَفَعَهُ قَالَ: تَقُولُ بَعْدَ الْفَجْرِ «اللّٰهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ حَمْداً خَالِداً مَعَ خُلُودِكَ وَلَكَ الْحَمْدُ حَمْداً لَا مُنْتَهَى لَهُ دُونَ رِضَاكَ وَلَكَ الْحَمْدُ حَمْداً لَا أَمَدَ لَهُ دُونَ مَشِيَّتِكَ وَلَكَ الْحَمْدُ حَمْداً لَا جَزَاءَ لِقَائِلِهِ إِلَّا رِضَاكَ - اللّٰهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ وَإِلَيْكَ الْمُشْتَكَى وَأَنْتَ الْمُسْتَعَانُ؛ اللّٰهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ كَمَا أَنْتَ أَهْلُهُ، الْحَمْدُ لِلّٰهِ بِمَحَامِدِهِ كُلِّهَا عَلَى نَعْمَائِهِ كُلِّهَا حَتَّى يَنْتَهِيَ الْحَمْدُ إِلَى حَيْثُ مَا يُحِبُّ رَبِّي وَيَرْضَى». وَتَقُولُ بَعْدَ الْفَجْرِ قَبْلَ أَنْ تَتَكَلَّمَ: «الْحَمْدُ لِلّٰهِ مِلْءَ الْمِيزَانِ وَمُنْتَهَى الرِّضَا وَزِنَةَ الْعَرْشِ وَسُبْحَانَ اللهِ مِلْءَ الْمِيزَانِ وَمُنْتَهَى الرِّضَا وَزِنَةَ الْعَرْشِ وَاللهُ أَكْبَرُ مِلْءَ الْمِيزَانِ وَمُنْتَهَى الرِّضَا وَزِنَةَ الْعَرْشِ وَلَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ مِلْءَ الْمِيزَانِ وَمُنْتَهَى الرِّضَا وَزِنَةَ الْعَرْشِ» تُعِيدُ ذٰلِكَ أَرْبَعَ مَرَّاتٍ ثُمَّ تَقُولُ: «[اللّٰهُمَّ] أَسْأَلُكَ مَسْأَلَةَ الْعَبْدِ الذَّلِيلِ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، وَأَنْ تَغْفِرَ لَنَا ذُنُوبَنَا وَتَقْضِيَ لَنَا حَوَائِجَنَا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ فِي يُسْرٍ مِنْكَ وَعَافِيَةٍ».

٦ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَرَجِ قَالَ: كَتَبَ

وآل محمد آمين» فرمود: هر كه اين دعا را پس از هر نمازى بخواند خداوند روحش را در گور او بوى باز گرداند وزنده گردد وروزى داده شود و در نعمت وشادى باشد تا روز قيامت.

٥ - ونيز حديث را بمعصوم رسانده كه فرمود: پس از نماز صبح گوئى: «اللهم لك الحمد حمداً خالداً مع خلودك، ولك الحمد حمداً لامنتهى له دون رضاك و لك الحمد حمداً لاامدله دون مشيتك، ولك الحمد حمداً لاجزاء لقائله الارضاك، اللهم لك الحمد و اليك المشتكى وأنت المستعان، اللهم لك الحمد كما أنت أهله، الحمدلله بمحامده كلها على نعمائه كلها حتى ينتهى الحمد الى حيث مايحب ربى و يرضى» ونيز ميگوئى پس از نماز صبح پيش از آنكه سخنى بگوئى: «الحمدالله ملء الميزان ومنتهى الرضا وزنة العرش، و سبحان الله ملء الميزان و منتهى الرضا وزنة العرش، والله أكبر ملء الميزان و منتهى الرضا وزنة العرش، ولااله الاالله ملء الميزان ومنتهى الرضا وزنة العرش» وچهار بار آنرا تكرار ميكنى سپس ميگوئى: «اللهم اسئلك مسئلة العبد الذليل ان تصلى على محمد وآل محمد وان تغفر لنا ذنوبنا و تقضى لنا حوائجنا فى الدنيا والاخرة فى يسر منك وعافية».

توضيح - مجلسى (ره) در فرمايش حضرت عليه السلام «تعيد ذلك اربع مرات» كه فرمود: چهار مرتبه آنرا تكرار ميكنى گويد: از قبيل تأكيد است نه تأسيس يعنى مقصود اين است كه آن فقرات را (يعنى ملء الميزان و منتهى الرضا وزنة عرشك را) چهار مرتبه همانطور كه خود معصوم عليه السلام فرمود دنبال هريك از الحمدلله وسبحان الله والله اكبر ولااله الاالله ميخوانى نه اينكه تمامى اين دعا را چهار مرتبه ميخوانى، گرچه برخى از اصحاب هم اينطور استنباط كرده‌اند وآنرا تأسيس گرفته‌اند.

٦ - محمد بن فرج گويد: حضرت جواد عليه السلام اين دعا را بمن نوشت وآنرا بمن آموخت وفرمود:

إِلَيَّ أَبُوجَعْفَرٍ ابْنُ الرِّضَا عليه السلام بِهٰذَا الدُّعَاءِ وَعَلَّمَنِيهِ وَقَالَ : مَنْ قَالَ فِي دُبُرِ صَلَاةِ الْفَجْرِ لَمْ يَلْتَمِسْ حَاجَةً إِلَّا تَيَسَّرَتْ لَهُ وَ كَفَاهُ اللهُ مَا أَهَمَّهُ : «بِسْمِ اللهِ وَبِاللهِ وَصَلَّى اللهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَ أُفَوِّضُ أَمْرِي إِلَى اللهِ إِنَّ اللهَ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ ۞ فَوَقَاهُ اللهُ سَيِّئَاتِ مَا مَكَرُوا، لَا إِلٰهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ ۞ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْغَمِّ وَكَذٰلِكَ نُنْجِي الْمُؤْمِنِينَ ۞ حَسْبُنَا اللهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ ۞ فَانْقَلَبُوا بِنِعْمَةٍ مِنَ اللهِ وَفَضْلٍ لَمْ يَمْسَسْهُمْ سُوءٌ مَا شَاءَ اللهُ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ [الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ] مَا شَاءَ اللهُ لَا مَا شَاءَ النَّاسُ مَا شَاءَ اللهُ وَإِنْ كَرِهَ النَّاسُ، حَسْبِيَ الرَّبُّ مِنَ الْمَرْبُوبِينَ حَسْبِيَ الْخَالِقُ مِنَ الْمَخْلُوقِينَ حَسْبِيَ الرَّازِقُ مِنَ الْمَرْزُوقِينَ حَسْبِيَ الَّذِي لَمْ يَزَلْ حَسْبِي مُنْذُ قَطُّ حَسْبِيَ اللهُ الَّذِي لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ، عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَ هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ» . وَقَالَ : إِذَا انْصَرَفْتَ مِنْ صَلَاةٍ مَكْتُوبَةٍ فَقُلْ : «رَضِيتُ بِاللهِ رَبّاً وَبِمُحَمَّدٍ نَبِيّاً وَبِالْإِسْلَامِ دِيناً وَبِالْقُرْآنِ كِتَاباً وَبِفُلَانٍ وَفُلَانٍ أَئِمَّةً اللّٰهُمَّ وَلِيُّكَ فُلَانٌ فَاحْفَظْهُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ وَعَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ شِمَالِهِ وَمِنْ فَوْقِهِ وَ مِنْ تَحْتِهِ وَ امْدُدْ لَهُ فِي عُمُرِهِ وَاجْعَلْهُ الْقَائِمَ بِأَمْرِكَ وَالْمُنْتَصِرَ لِدِينِكَ وَأَرِهِ مَا يُحِبُّ وَمَا تَقَرُّ بِهِ عَيْنُهُ فِي نَفْسِهِ وَذُرِّيَّتِهِ وَفِي أَهْلِهِ وَمَالِهِ وَفِي شِيعَتِهِ وَفِي عَدُوِّهِ وَ أَرِهِمْ مِنْهُ مَا يَحْذَرُونَ وَأَرِهِ فِيهِمْ مَا يُحِبُّ وَتَقَرُّ بِهِ عَيْنُهُ وَاشْفِ صُدُورَنَا وَصُدُورَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ» قَالَ : وَ كَانَ النَّبِيُّ

هر که آنرا پس از نماز صبح بخواند حاجتی نخواهد جز اینکه برایش میسر گردد ، و خداوند مهم او را کفایت کند (و آن دعا اینست :) « بسم الله و بالله و صلی الله علی محمد و آله وافوض امری الی الله ان الله بصیر بالعباد ، فوقاه الله سیئات ما مکروا ، لا الٰه الا انت ، سبحانك انی کنت من الظالمین فاستجبنا له ونجیناه من الغم وکذلك ننجی المؤمنین ، حسبنا الله ونعم الوکیل ، فانقلبوا بنعمة من الله وفضل لم یمسسهم سوء ، ما شاء الله لا حول ولا قوة الا بالله [العلی العظیم] ما شاء الله لا ما شاء الناس ، ما شاء الله و ان کره الناس ، حسبی الرب من المربوبین ، حسبی الخالق من المخلوقین ، حسبی الرازق من المرزوقین ، حسبی الذی لم یزل حسبی منذ قط ، حسبی الله الذی لا اله الا هو ، علیه توکلت وهو رب العرش العظیم » .

وفرمود : چون از نماز واجب فارغ شدی پس بگو : (و دعائی دستور داد که ترجمه اش اینست) « خشنودم که خدا پروردگارم باشد و محمد (ص) پیغمبرم باشد ، و اسلام دینم باشد و قرآن کتابم وفلان و فلان (و نام امامان را ببرد) امامان من باشند ، بار خدایا ولی تو فلان (و نام امام زمان عليه السلام را ببرد) است پس او را از برابر و از پشت سرو از راست وچپ وبالای سر وپائین پایش نگهداری فرما ، و عمرش را دراز کن ، و او را بأمر خود قائم کن ، و یاری کنندهٔ دینت قرارش ده ، و باو بنما آنچه را دوست دارد و آنچه چشمش را روشنی بخشد در بارهٔ خودش و فرزندانش و خاندان و مالش و در بارهٔ شیعیان و دشمنانش ، و بدشمنانش بنما چیزی را که بدان بترسند و باو بنما در بارهٔ دشمنانش چیزی که او دوست دارد وچشمش را بدانوسیله روشنی بخش ، و درد دلهای ما وسینه‌های مؤمنین را شفا بخش» .

فرمود : وچون پیغمبر (ص) از نماز فارغ میشد میخواند (دعائی را که ترجمه‌اش چنین است):

وَالِهِ يَقُولُ إِذَا فَرَغَ مِنْ صَلَاتِهِ: «اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ وَمَا أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ وَ إِسْرَافِي عَلَى نَفْسِي وَمَا أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي اللَّهُمَّ أَنْتَ الْمُقَدِّمُ وَأَنْتَ الْمُؤَخِّرُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ بِعِلْمِكَ الْغَيْبَ وَبِقُدْرَتِكَ عَلَى الْخَلْقِ أَجْمَعِينَ مَا عَلِمْتَ الْحَيَاةَ خَيْراً لِي فَأَحْيِنِي، وَتَوَفَّنِي إِذَا عَلِمْتَ الْوَفَاةَ خَيْراً لِي اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ خَشْيَتَكَ فِي السِّرِّ وَالْعَلَانِيَةِ وَكَلِمَةَ الْحَقِّ فِي الْغَضَبِ وَالرِّضَا وَالْقَصْدَ فِي الْفَقْرِ وَالْغِنَى وَأَسْأَلُكَ نَعِيماً لَا يَنْفَدُ وَقُرَّةَ عَيْنٍ لَا يَنْقَطِعُ وَأَسْأَلُكَ الرِّضَا بِالْقَضَاءِ وَبَرَكَةَ الْمَوْتِ بَعْدَ الْعَيْشِ وَبَرْدَ الْعَيْشِ بَعْدَ الْمَوْتِ وَلَذَّةَ الْمَنْظَرِ إِلَى وَجْهِكَ وَشَوْقاً إِلَى رُؤْيَتِكَ وَلِقَائِكَ مِنْ غَيْرِ ضَرَّاءَ مُضِرَّةٍ وَلَا فِتْنَةٍ مُضِلَّةٍ، اللَّهُمَّ زَيِّنَّا بِزِينَةِ الْإِيمَانِ وَاجْعَلْنَا هُدَاةً مَهْدِيِّينَ اللَّهُمَّ اهْدِنَا فِيمَنْ هَدَيْتَ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ عَزِيمَةَ الرُّشْدِ وَالثَّبَاتِ فِي الْأَمْرِ وَالرُّشْدِ وَأَسْأَلُكَ شُكْرَ نِعْمَتِكَ وَحُسْنَ عَافِيَتِكَ وَأَدَاءَ حَقِّكَ وَأَسْأَلُكَ يَا رَبِّ قَلْباً سَلِيماً وَلِسَاناً صَادِقاً وَأَسْتَغْفِرُكَ لِمَا تَعْلَمُ وَأَسْأَلُكَ خَيْرَ مَا تَعْلَمُ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا تَعْلَمُ فَإِنَّكَ تَعْلَمُ وَلَا نَعْلَمُ وَأَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ».

٧ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ، عَنْ سَيْفِ بْنِ عَمِيرَةَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام يَقُولُ: جَاءَ جَبْرَئِيلُ عليه السلام إِلَى يُوسُفَ وَهُوَ فِي السِّجْنِ فَقَالَ لَهُ:

«بار خدایا بپیمارز برای من آنچه پیش کرده‌ام وآنچه بتأخیر انداخته‌ام وآنچه نهان کردم وآنچه‌عیان نمودم، و اسراف مرا در بارهٔ خودم بپیمارز و آنچه تو بدان داناتری، بار خدایا تو پیش اندازی، و تو پس اندازی، معبودی جز تو نیست، بحق دانائیت برغیب وتوانائیت بر همهٔ خلق (سوگند) تاآنگاه که زندگی را برایم بهتر دانی مرا زنده دار، وآنگاه که مرگ را برایم بهتر دانی جانم را بگیر، بار خدایا من از تو خواهم ترس از تورا در پنهانی وعیان، وسخن حق را در حال خشم و خشنودی، ومیانه روی را در حال فقر و توانگری، واز تو خواهم نعمتی که فانی نشود و روشنی چشمی که منقطع نگردد واز تو خواهم راضی بودن بقضا ومیمنت مرگ را پس از زندگی، وگوارائی زندگی را پس از مرگ و لذت دیدارت و شوق زیارت ولقایت را بی‌آنکه زیانی ضرر زننده یافتنه‌ای گمراه کننده بمن رسد، بار خدایا ما را بآرایش ایمان بیارای، وراهنمایانی هدایت شده قرارمان ده، بارخدایا ما را درزمرهٔ کسانی که رهبری کردی رهبری فرما، بار خدایا من از تو خواهم تصمیم بپایداری در کار و براه راست شدن را، و از تو خواهم توفیق شکر گزاری نعمتت و عافیتی نیکو و پرداخت حقت را، و از تو خواهم بار پروردگارا دلی سالم و زبانی راستگو و از تو آمرزش خواهم از آنچه میدانی و از تو خواهم بهتر آنچه دانی، و پناه برم بخودت از بدی آنچه (نسبت بمن) میدانی زیرا که تو میدانی و ما نمیدانیم و توئی علام الغیوب».

٧ - سیف بن عمیره گوید: شنیدم از حضرت صادق علیه السلام که فرمود: جبرئیل علیه السلام آنگاه که یوسف در زندان بود نزد وی آمد و باو گفت: ای یوسف در عقب هر نمازی بخوان (این

يَا يُوسُفُ قُلْ فِي دُبُرِ كُلِّ صَلَاةٍ : «اللَّهُمَّ اجْعَلْ لِي فَرَجاً وَمَخْرَجاً وَارْزُقْنِي مِنْ حَيْثُ أَحْتَسِبُ وَ مِنْ حَيْثُ لَا أَحْتَسِبُ» .

٨ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ ، عَنْ بَكْرِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَمَّنْ رَوَاهُ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : مَنْ قَالَ هٰذِهِ الْكَلِمَاتِ عِنْدَ كُلِّ صَلَاةٍ مَكْتُوبَةٍ حُفِظَ فِي نَفْسِهِ وَدَارِهِ وَمَالِهِ وَوُلْدِهِ : أُجِيرُ نَفْسِي وَمَالِي وَوُلْدِي وَ أَهْلِي وَدَارِي وَ كُلَّ مَا هُوَ مِنِّي بِاللهِ الْوَاحِدِ الْأَحَدِ الصَّمَدِ الَّذِي لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُواً أَحَدٌ ، وَأُجِيرُ نَفْسِي وَمَالِي وَوُلْدِي وَ كُلَّمَا هُوَ مِنِّي بِرَبِّ الْفَلَقِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ - إِلَى آخِرِهَا - وَ بِرَبِّ النَّاسِ - إِلَى آخِرِهَا - وَ آيَةِ الْكُرْسِيِّ - إِلَى آخِرِهَا - .

٩ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ : مَنْ قَالَ فِي دُبُرِ الْفَرِيضَةِ : «يَا مَنْ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ وَلَا يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ أَحَدٌ غَيْرُهُ» - ثَلَاثاً - ثُمَّ سَأَلَ أُعْطِيَ مَا سَأَلَ ،

﴿٣٣٤٥﴾ ١٠ - الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِسْحَاقَ ، عَنْ سَعْدَانَ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ يَسَارٍ قَالَ : قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام : إِذَا صَلَّيْتَ الْمَغْرِبَ فَأَمِرَّ يَدَكَ عَلَى جَبْهَتِكَ وَقُلْ : «بِسْمِ اللهِ الَّذِي لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ عَالِمِ

دعا را) : « اللهم اجعل لی فرجاً و مخرجاً و ارزقنی من حیث احتسب و من حیث لا احتسب » .

توضیح - مجلسی (ره) گوید : وگفته شده که خداوند به جزء اول این دعا اورا اززندان آزاد کرد ، وبجزء دومش او را بسلطنت رسانید .

٨- حضرت صادق عليه السلام فرمود : هر که این کلمات را در نزد هر نماز واجبی بخواند خودش و خانه‌اش و مال و فرزندش محفوظ بماند (و دعا اینست) : « اجیر نفسی ومالی وولدی واهلی وداری وکل ما هومنی بالله الواحد الاحد الصمد الذی لم یلد ولم یولد ولم یکن له کفواً أحد ، و أجیر نفسی و مالی وولدی وکلما هومنی برب الفلق من شرما خلق (و تا آخر سوره بخواند -) وبرب الناس (و تا بآخر سورهٔ « قل اعوذ برب الناس ») بخواند - و آیة الکرسی را با بآخر بخواند (یعنی بگوید : واجیر نفسی و مالی و ولدی [و أهلی و داری] و کل ما هومنی بالله الذی لا اله الا هو الحی القیوم . . . . تا بآخر) .

٩ - معاویة بن عمار (از حضرت صادق علیه السلام و احتمالا از حضرت موسی بن جعفر عليه السلام) حدیث کند که فرمود : هر که سه بار دنبال نماز واجب بگوید : « یا من یفعل ما یشاء ولایفعل مایشاء احد غیره » سپس درخواستی کند باو داده شود هر چه درخواست کرده .

١٠- سعیدبن یسار گوید : حضرت صادق عليه السلام فرمود : همینکه نماز مغرب راگزاردی ، پس‌دست خود را به پیشانیت بکش وسه بار بگو : « بسم الله الذی لا اله الاهوعالم الغیب والشهادة الرحمن الرحیم ،

الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ، اللّٰهُمَّ أَذْهِبْ عَنِّي الْهَمَّ [وَالْغَمَّ] وَالْحُزْنَ» - ثَلاثَ مَرَّاتٍ - .

١١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ مُحَمَّدٍ الْجُعْفِيِّ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللّٰهِ عليه السلام قَالَ : كُنْتُ كَثِيراً مَا أَشْتَكِي عَيْنِي فَشَكَوْتُ ذٰلِكَ إِلَى أَبِي عَبْدِاللّٰهِ عليه السلام فَقَالَ : أَلَا أُعَلِّمُكَ دُعَاءً لِدُنْيَاكَ وَآخِرَتِكَ وَبَلاغاً لِوَجَعِ عَيْنَيْكَ ؟ قُلْتُ : بَلَى ، قَالَ : تَقُولُ فِي دُبُرِ الْفَجْرِ وَدُبُرِ الْمَغْرِبِ: «اللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ عَلَيْكَ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَاجْعَلِ النُّورَ فِي بَصَرِي وَالْبَصِيرَةَ فِي دِينِي وَالْيَقِينَ فِي قَلْبِي وَالْإِخْلاصَ فِي عَمَلِي وَالسَّلامَةَ فِي نَفْسِي وَالسَّعَةَ فِي رِزْقِي وَالشُّكْرَ لَكَ أَبَداً مَا أَبْقَيْتَنِي» .

١٢ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ قَالَ : حَدَّثَنِي أَبُو جَعْفَرٍ الشَّامِيُّ قَالَ : حَدَّثَنِي رَجُلٌ بِالشَّامِ يُقَالُ لَهُ : هِلْقَامُ بْنُ أَبِي هِلْقَامٍ قَالَ : أَتَيْتُ أَبَا إِبْرَاهِيمَ عليه السلام فَقُلْتُ لَهُ : جُعِلْتُ فِدَاكَ عَلِّمْنِي دُعَاءً جَامِعاً لِلدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأَوْجِزْ ، فَقَالَ: قُلْ فِي دُبُرِ الْفَجْرِ إِلَى أَنْ تَطْلُعَ الشَّمْسُ : «سُبْحَانَ اللّٰهِ الْعَظِيمِ وَبِحَمْدِهِ أَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ وَأَسْأَلُهُ مِنْ فَضْلِهِ» .

قَالَ هِلْقَامُ : لَقَدْ كُنْتُ مِنْ أَسْوَءِ أَهْلِ بَيْتِي حَالاً فَمَا عَلِمْتُ حَتَّى أَتَانِي مِيرَاثٌ مِنْ قِبَلِ رَجُلٍ مَا ظَنَنْتُ أَنَّ بَيْنِي وَبَيْنَهُ قَرَابَةً وَإِنِّي الْيَوْمَ لَمِنْ أَيْسَرِ أَهْلِ بَيْتِي وَمَا ذٰلِكَ إِلَّا بِمَا عَلَّمَنِي مَوْلَايَ الْعَبْدُ

اللهم اذهب عنى الهم والغم والحزن » .

١١ - محمد جعفى از پدرش حديث كند كه گفت : من بسيار بدرد چشم مبتلا ميشدم پس از اين درد بحضرت صادق عليه السلام شكايت كردم فرمود : آيا دعائى بتو نياموزم كه براى دنيا وآخرتت (سودمند باشد) و درد چشم تو را كفايت كند ؟ عرضكردم : چرا : فرمود : پس از نماز صبح ونماز مغرب ميگوئى، « اللهم انى اسئلك بحق محمد و آل محمد عليك صل على محمد و آل محمد و اجعل النور فى بصرى و البصيرة فى دينى و اليقين فى قلبى و الاخلاص فى عملى و السلامة فى نفسى و السعة فى رزقى و الشكر لك ابداً ما ابقيتنى » .

توضيح - مجلسى (ره) گويد : اين دعا باكوتاهى واختصارش از دعاهاى جامعى است كه حاجتهاى دنيا وآخرت رادر بردارد . . . سپس يك يك آنها را شمرده و شرح دهد .

١٢ - ابوجعفر شامى گويد : مردى درشام كه نامش هلقام بن أبى هلقام بود براى من حديث كرد كه خدمت حضرت موسى بن جعفر عليهما السلام رفتم ، باوعرضكردم : فدايتشوم يكدعاى جامعى براى دنيا وآخرت بمن بياموز كه كوتاه باشد ، فرمود : پس از نماز صبح تا آفتاب زدن بگو : « سبحان الله العظيم وبحمده استغفرالله واسئله من فضله » . هلقام گويد : من از همهٔ فاميلم حالم بدتر بود (و در اثرخواندن اين دعا) از مردى ندانسته بمن ارثى رسيد كه من گمان نداشتم ميان من وآنمرد خويشاوندى باشد ، و اكنون من از تمام فاميلم زندگانيم بهتر است ، واين نيست جز بواسطهٔ آن دعائى كه آقايم حضرت موسى-

الصَّالِحُ عليه السلام

﴿ بَابُ الدُّعَاءِ لِلرِّزْقِ ﴾

١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ، وَالْحُسَيْنُ بْنُ سَعِيدٍ جَمِيعاً، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِي جَمِيلَةَ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام أَنْ يُعَلِّمَنِي دُعَاءً لِلرِّزْقِ، فَعَلَّمَنِي دُعَاءً مَا رَأَيْتُ أَجْلَبَ مِنْهُ لِلرِّزْقِ قَالَ: قُلِ: «اللَّهُمَّ ارْزُقْنِي مِنْ فَضْلِكَ الْوَاسِعِ الْحَلَالِ الطَّيِّبِ، رِزْقاً وَاسِعاً حَلَالاً طَيِّباً بَلاغاً لِلدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، صَبّاً صَبّاً، هَنِيئاً مَرِيئاً، مِنْ غَيْرِ كَدٍّ وَلَا مَنٍّ مِنْ أَحَدٍ مِنْ خَلْقِكَ إِلَّا سَعَةً مِنْ فَضْلِكَ الْوَاسِعِ فَإِنَّكَ قُلْتَ: «وَاسْأَلُوا اللهَ مِنْ فَضْلِهِ» فَمِنْ فَضْلِكَ أَسْأَلُ، وَمِنْ عَطِيَّتِكَ أَسْأَلُ، وَمِنْ يَدِكَ الْمَلْأَى أَسْأَلُ».

٢ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى: عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ، عَنْ يُونُسَ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام: لَقَدِ اسْتَبْطَأْتُ الرِّزْقَ فَغَضِبَ ثُمَّ قَالَ لِي: قُلْ: «اللَّهُمَّ إِنَّكَ تَكَفَّلْتَ بِرِزْقِي وَرِزْقِ كُلِّ دَابَّةٍ، يَا خَيْرَ مَدْعُوٍّ وَيَا خَيْرَ مَنْ أَعْطَى وَيَا خَيْرَ مَنْ سُئِلَ وَيَا أَفْضَلَ مُرْتَجًى افْعَلْ بِي كَذَا وَكَذَا».

ابن جعفر عليهما السلام بمن آموخت.

شرح ـ مجلسی (ره) در فرمایش حضرت که فرمود: «پس از نماز صبح تا طلوع آفتاب بگو....» دو احتمال میدهد: یکی اینکه مقصود این باشد که این دعا را در تمامی این مدت بخوان وتکرار کن، دیگر اینکه مقصود بیان وقت این دعا است که موقع گفتن آن از بعد از نماز صبح است تا آفتاب زدن، سپس گوید: و احتمال اولی روشن‌تر است.

✿ (باب) ✿
(دعا برای روزی)

۱ـ معاویة بن عمار گوید: از حضرت صادق عليه السلام خواهش کردم که دعائی برای روزی بمن بیاموزد. پس دعائی بمن آموخت که من بهتر از آن برای جلب روزی ندیدم، فرمود: «اللهم ارزقنی من فضلك الواسع الحلال الطیب رزقاً واسعاً حلالا طیباً بلاغاً للدنیا والاخرة، صباً صباً، هنیئاً مریئاً، من غیر کد ولا من من أحد [من] خلقك الا سعة من فضلك الواسع فانك قلت: «واسئلوا الله من فضله» فمن فضلك اسئل ومن عطیتك اسئل، ومن یدك الملاء أسئل».

۲ـ أبو بصیر گوید: بحضرت صادق عليه السلام عرض کردم: من رسیدن روزیم را کند میشمارم (و روزی من بکندی میرسد و بنظر خودم بیش از آن هم نخواهد رسید؟) آنحضرت در خشم شد سپس بمن فرمود: بگو: «اللهم انك تکفلت برزقی ورزق کل دابة، یا خیر مدعو ویا خیر من اعطی، ویا خیر من سئل و یا افضل مرتجی افعل بی کذا وکذا» (وبجای کذا وکذا حاجت خود را درمقدار زیاد شدن روزی بگوید).

﴿٣٣٥٠﴾ ٣ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ عَبْدِ الْخَالِقِ قَالَ: أَبْطَأَ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله عَنْهُ ثُمَّ أَتَاهُ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: مَا أَبْطَأَ بِكَ عَنَّا؟ فَقَالَ: السُّقْمُ وَالْفَقْرُ، فَقَالَ لَهُ: أَفَلَا أُعَلِّمُكَ دُعَاءً يَذْهَبُ اللهُ عَنْكَ بِالسُّقْمِ وَالْفَقْرِ؟ قَالَ: بَلَى يَا رَسُولَ اللهِ، فَقَالَ: قُلْ: «لَاحَوْلَ وَلَاقُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ [الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ] تَوَكَّلْتُ عَلَى الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ وَالْحَمْدُ لِلهِ الَّذِي لَمْ يَتَّخِذْ [صَاحِبَةً وَلَا] وَلَداً وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ وَلِيٌّ مِنَ الذُّلِّ وَكَبِّرْهُ تَكْبِيراً» قَالَ: فَمَا لَبِثَ أَنْ عَادَ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ قَدْ أَذْهَبَ اللهُ عَنِّي السُّقْمَ وَالْفَقْرَ.

٤ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عُمَرَ الْيَمَانِيِّ، عَنْ زَيْدٍ الشَّحَّامِ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: ادْعُ فِي طَلَبِ الرِّزْقِ فِي الْمَكْتُوبَةِ وَأَنْتَ سَاجِدٌ: «يَا خَيْرَ الْمَسْؤُولِينَ وَيَا خَيْرَ الْمُعْطِينَ ارْزُقْنِي وَارْزُقْ عِيَالِي مِنْ فَضْلِكَ الْوَاسِعِ فَإِنَّكَ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ».

٥ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِي جَمِيلَةَ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ: شَكَوْتُ إِلَى أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام الْحَاجَةَ وَسَأَلْتُهُ أَنْ يُعَلِّمَنِي دُعَاءً فِي طَلَبِ الرِّزْقِ فَعَلَّمَنِي دُعَاءً مَا احْتَجْتُ مُنْذُ دَعَوْتُ بِهِ، قَالَ: قُلْ فِي [دُبُرِ] صَلَاةِ اللَّيْلِ وَأَنْتَ سَاجِدٌ: «يَا خَيْرَ مَدْعُوٍّ وَيَا خَيْرَ مَسْؤُولٍ وَيَا أَوْسَعَ مَنْ أَعْطَى وَيَا خَيْرَ مُرْتَجًى ارْزُقْنِي وَأَوْسِعْ

---

٣ - اسماعیل بن عبدالخالق گوید: مردی از اصحاب پیغمبر (ص) (چندی) بخدمت آنحضرت (ص) نیامد، (و پس از مدتی) خدمتش رسید، رسولخدا (ص) باو فرمود: چه چیز تورا از ما دور کرده بود؟ عرضکرد: بیماری و نداری، باو فرمود: آیا بتو نیاموزم دعائی که خداوند از تو بیماری و نداری را دور سازد؟ عرض کرد: چرا یا رسول‌الله، فرمود: بگو: «لاحول ولاقوة الا بالله [العلی العظیم] توکلت علی الحی الذی لایموت والحمد لله الذی لم یتخذ [صاحبة ولا] ولداً ولم یکن له شریك فی الملك و لم یکن له ولی من الذل و کبره تکبیراً» گوید: پس درنگی نکرد (وطولی نکشید) که خدمت پیغمبر (ص) بازگشت و عرضکرد: ای رسولخدا خداوند بیماری و نداری را از من برد.

٤ - زیدشحام از حضرت باقر علیه السلام حدیث کند که فرمود: برای خواستن روزی (از خداوند) در نماز واجب در سجده بگو: «یاخیر المسئولین و یا خیر المعطین ارزقنی و ارزق عیالی من فضلك الواسع فانك ذوالفضل العظیم».

٥ - ابوبصیر گوید: بحضرت صادق علیه السلام از نیازمندی وتنگدستی شکایت کردم و از اوخواستم که دعائی برای طلب روزی بمن بیاموزد، پس آنحضرت دعائی بمن آموخت که از آنزمان که بوسیلهٔ آن دعا کردم نیازمند نگشتم، فرمود: پس‌از نماز شب درسجده بگو: «یا خیر مدعو و یا خیر مسئول ویا اوسع من أعطی و یا خیر مرتجی، ارزقنی و أوسع علی من رزقك، صب لی رزقاً من قبلك، امك علی

عَلَيَّ مِنْ رِزْقِكَ وَسَبِّبْ لِي رِزْقاً مِنْ قِبَلِكَ ؛ إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ» .

٦ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي دَاوُدَ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ إِنِّي ذُو عِيَالٍ وَ عَلَيَّ دَيْنٌ وَ قَدِ اشْتَدَّتْ حَالِي فَعَلِّمْنِي دُعَاءً أَدْعُو اللهَ عَزَّ وَجَلَّ بِهِ لِيَرْزُقَنِي مَا أَقْضِي بِهِ دَيْنِي وَأَسْتَعِينُ بِهِ عَلَى عِيَالِي فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : يَا عَبْدَ اللهِ تَوَضَّأْ وَأَسْبِغْ وُضُوءَكَ ثُمَّ صَلِّ رَكْعَتَيْنِ تُتِمُّ الرُّكُوعَ وَالسُّجُودَ ثُمَّ قُلْ : «يَا مَاجِدُ يَا وَاحِدُ يَا كَرِيمُ [يَا دَائِمُ] أَتَوَجَّهُ إِلَيْكَ بِمُحَمَّدٍ نَبِيِّكَ نَبِيِّ الرَّحْمَةِ صلى الله عليه وآله - يَا مُحَمَّدُ يَا رَسُولَ اللهِ إِنِّي أَتَوَجَّهُ بِكَ إِلَى اللهِ رَبِّكَ وَرَبِّي وَرَبِّ كُلِّ شَيْءٍ - أَنْ تُصَلِّيَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَأَهْلِ بَيْتِهِ وَأَسْأَلُكَ نَفْحَةً كَرِيمَةً مِنْ نَفَحَاتِكَ وَفَتْحاً يَسِيراً وَرِزْقاً وَاسِعاً أَلُمُّ بِهِ شَعْثِي وَ أَقْضِي بِهِ دَيْنِي وَأَسْتَعِينُ بِهِ عَلَى عِيَالِي» .

٧ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ أَبَانٍ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْمُكَارِي وَ غَيْرِهِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : عَلَّمَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله هَذَا الدُّعَاءَ : يَا رَازِقَ الْمُقِلِّينَ ، يَا رَاحِمَ الْمَسَاكِينِ ، يَا وَلِيَّ الْمُؤْمِنِينَ ، يَا ذَا الْقُوَّةِ الْمَتِينِ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ أَهْلِ بَيْتِهِ وَارْزُقْنِي وَ عَافِنِي وَ اكْفِنِي مَا أَهَمَّنِي» .

﴿٣٣٥٥﴾ ٨ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُعَمَّرِ بْنِ خَلَّادٍ ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ عليه السلام قَالَ : سَمِعْتُهُ

كل شيء قدير » .

٦ - حضرت باقر عليه السلام فرمود : مردى خدمت پيغمبر (ص) رسيد و عرضكرد : اى رسولخدا من مردى هستم عيالمند وقرض دار ، وحالم سخت شده ، پس دعائى بمن بياموز كه با آن بدرگاه خداى عزوجل دعا كنم تا بمن روزى دهد بمقدارى كه با آن قرضم را ادا كنم و بوسيلهٔ آن بر (مخارج) نانخورها وعيالم كمك جويم ، پس رسولخدا (ص) فرمود : اى بندهٔ خدا وضوى خوب وكاملى بساز ، وسپس دوركعت نماز بگزار و ركوع و سجودش را كامل ونيكو بجاى آر ، سپس (پس از فراغت از نماز) بگو : « يا ماجد يا واحد يا كريم [يا دائم] أتوجه اليك بمحمد نبيك نبى الرحمة (ص) يا محمد يارسول الله انى أتوجه بك الى الله ربك و ربى و رب كل شيء ان تصلى على محمد و اهل بيته و اسئلك نفحة كريمة من نفحاتك وفتحاً يسيراً و رزقاً واسعاً ألم به شعثى ، و أقضى به دينى واستعين به على عيالى » .

٧ - حضرت صادق عليه السلام فرمود : رسولخدا (ص) اين دعارا (براى زياد شدن روزى آموخت: « يا رازق المقلين ، ياراحم المساكين ، يا ولى المؤمنين ، يا ذاالقوة المتين ، صل على محمد و اهل بيته ، وارزقنى و عافنى واكفنى ما أهمنى » .

٨ - معمر بن خلاد گويد : از حضرت رضا عليه السلام شنيدم كه ميفرمود : حضرت باقر عليه السلام

يَقُولُ: نَظَرَ أَبُوجَعْفَرٍ عليه السلام إِلَى رَجُلٍ وَهُوَ يَقُولُ: «اللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ رِزْقِكَ الْحَلَالِ» فَقَالَ أَبُوجَعْفَرٍ عليه السلام: سَأَلْتَ قُوتَ النَّبِيِّينَ قُلِ: «اللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ رِزْقاً [حَلَالاً] وَاسِعاً طَيِّباً مِنْ رِزْقِكَ».

٩ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي نَصْرٍ قَالَ: قُلْتُ لِلرِّضَا عليه السلام: جُعِلْتُ فِدَاكَ ادْعُ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يَرْزُقَنِيَ الْحَلَالَ فَقَالَ: أَتَدْرِي مَا الْحَلَالُ؟ قُلْتُ: الَّذِي عِنْدَنَا الْكَسْبُ الطَّيِّبُ، فَقَالَ: كَانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام يَقُولُ: الْحَلَالُ هُوَ قُوتُ الْمُصْطَفَيْنَ ثُمَّ قَالَ: قُلْ: «أَسْأَلُكَ مِنْ رِزْقِكَ الْوَاسِعِ».

١٠ ـ عَنْهُ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ، عَنْ مُفَضَّلِ بْنِ مَزْيَدٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قُلِ: «اللّٰهُمَّ أَوْسِعْ عَلَيَّ فِي رِزْقِي وَامْدُدْ لِي فِي عُمُرِي وَاجْعَلْ لِي مِمَّنْ تَنْتَصِرُ بِهِ لِدِينِكَ وَلَا تَسْتَبْدِلْ بِي غَيْرِي».

١١ ـ عَنْهُ، عَنْ أَبِي إِبْرَاهِيمَ عليه السلام دُعَاءٌ فِي الرِّزْقِ: «يَا اللهُ يَا اللهُ يَا اللهُ أَسْأَلُكَ بِحَقِّ مَنْ حَقُّهُ عَلَيْكَ عَظِيمٌ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَأَنْ تَرْزُقَنِي الْعَمَلَ بِمَا عَلَّمْتَنِي مِنْ مَعْرِفَةِ حَقِّكَ وَ أَنْ تَبْسُطَ عَلَيَّ مَا حَظَرْتَ مِنْ رِزْقِكَ».

١٢ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِالْحَمِيدِ الْعَطَّارِ، عَنْ يُونُسَ بْنِ يَعْقُوبَ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام: إِنَّا قَدِ اسْتَبْطَأْنَا الرِّزْقَ فَغَضِبَ ثُمَّ قَالَ: قُلِ:

مردی را دید که میگوید: «بار خدایا من از روزی حلال تو خواستارم» حضرت باقر علیه‌السلام باو فرمود: تو قوت (و روزی) پیغمبرانرا خواستار شدی بگو: «بار خدایا من از تو روزی فراوان پاکیزه‌ای از روزیت را خواستارم».

۹ـ احمدبن‌محمدبن ابی‌نصر گوید: بحضرت رضاعلیه‌السلام عرضکردم: فدایت‌شوم خدای‌عزوجل را بخوان (و دعاکن) که روزی حلال بمن روزی کند، فرمود: آیا میدانی حلال چیست؟ عرضکردم: آنچه نزدما است ازدرآمد پاك‌است، فرمود: علی‌بن‌الحسین علیهماالسلام میفرمود: حلال قوت (وروزی) برگزیدگانست، سپس فرمود: (بار خدایا) از تو از روزی فراوانت خواستارم».

۱۰ـ مفضل‌بن مزید از حضرت صادق علیه‌السلام حدیث‌کند که فرمود: بگو «اللهم اوسع علی فی رزقی وامدد لی فی عمری واجعل لی ممن تنتصر به‌لدینك ولا تستبدل بی‌غیری».

۱۱ـ ونیز ازحضرت موسی بن‌جعفر علیهماالسلام دعائی برای روزی روایت‌کرده (وآن اینست): «یا الله یا الله یا الله أسئلك بحق من حقه علیك عظیم أن تصلی علی‌محمد وآل محمد وان ترزقنی العمل بما علمتنی من معرفة حقك وان تبسط علی‌ما حظرت من رزقك».

۱۲ ـ ابو بصیر گوید: بحضرت صادق علیه السلام عرضکردم: ما رسیدن روزی را بکندی میدانیم حضرت در خشم شد و فرمود: بگو: «اللهم انك تکفلت برزقی و رزق کل دابة فیاخیر من دعی

«اللّٰهُمَّ إِنَّكَ تَكَفَّلْتَ بِرِزْقِي وَرِزْقِ كُلِّ دَابَّةٍ فَيَا خَيْرَ مَنْ دُعِيَ وَيَا خَيْرَ مَنْ سُئِلَ وَيَا خَيْرَ مَنْ أَعْطَى وَيَا أَفْضَلَ مُرْتَجًى افْعَلْ بِي كَذَا وَكَذَا».

﴿٣٣٦٠﴾ ١٣- أَبُو بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللّٰهِ عليه السلام قَالَ: كَانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام يَدْعُو بِهٰذَا الدُّعَاءِ: «اللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ حُسْنَ الْمَعِيشَةِ مَعِيشَةً أَتَقَوَّى بِهَا عَلَى جَمِيعِ حَوَائِجِي وَأَتَوَصَّلُ بِهَا فِي الْحَيَاةِ إِلَى آخِرَتِي مِنْ غَيْرِ أَنْ تُتْرِفَنِي فِيهَا فَأَطْغَى أَوْ تُقَتِّرَ بِهَا عَلَيَّ فَأَشْقَى، أَوْسِعْ عَلَيَّ مِنْ حَلَالِ رِزْقِكَ وَأَفِضْ عَلَيَّ مِنْ سَيْبِ فَضْلِكَ نِعْمَةً مِنْكَ سَابِغَةً وَعَطَاءً غَيْرَ مَمْنُونٍ ثُمَّ لَا تَشْغَلْنِي عَنْ شُكْرِ نِعْمَتِكَ بِاكْتِسَابٍ مِنْهَا تُلْهِينِي بَهْجَتُهُ وَتَفْتِنُنِي زَهَرَاتُ زَهْوَتِهِ، وَلَا بِإِقْلَالٍ عَلَيَّ مِنْهَا يَقْصُرُ بِعَمَلِي كَدُّهُ وَيَمْلَأُ صَدْرِي هَمُّهُ، أَعْطِنِي مِنْ ذٰلِكَ يَا إِلٰهِي غِنًى عَنْ شِرَارِ خَلْقِكَ وَبَلَاغًا أَنَالُ بِهِ رِضْوَانَكَ وَأَعُوذُ بِكَ يَا إِلٰهِي مِنْ شَرِّ الدُّنْيَا وَشَرِّ مَا فِيهَا، لَا تَجْعَلِ الدُّنْيَا عَلَيَّ سِجْنًا وَلَا فِرَاقَهَا عَلَيَّ حُزْنًا، أَخْرِجْنِي مِنْ فِتْنَتِهَا مَرْضِيًّا عَنِّي مَقْبُولًا فِيهَا عَمَلِي إِلَى دَارِ الْحَيَوَانِ وَمَسَاكِنِ الْأَخْيَارِ وَأَبْدِلْنِي بِالدُّنْيَا الْفَانِيَةِ نَعِيمَ الدَّارِ الْبَاقِيَةِ اللّٰهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ أَزْلَالِهَا وَزِلْزَالِهَا وَسَطَوَاتِ شَيَاطِينِهَا وَسَلَاطِينِهَا وَنَكَالِهَا وَمِنْ بَغْيِ مَنْ بَغَى عَلَيَّ

ویا خیر من سئل ویا خیر من اعطی ویا افضل مرتجی افعل بی کذا وکذا» (وبجای افعل بی کذا وکذا حاجت خود را ذکر کند).

١٣- حضرت صادق عليه السلام فرمود: که علی بن الحسین علیهما السلام این دعا را میخواند (که ترجمه‌اش چنین است): بار خدایا از تو خواهم معیشت خوبی که بدان وسیله بهمهٔ حوائجم نیرو بگیرم و در این دوران زندگی بدان وسیله بآخرتم رسم، بدون آنکه مرا در آن بخوشگذرانی وادار کنی تا در نتیجه سرکش شوم یا بر من تنگ گیری که بدبخت شوم، روزی مرا از روزی حلال خود وسیع گردان واز باران فضلت برمن فرو ریز، و نعمتی پیوسته وعطائی بی‌منت (بمن ده) سپس بواسطهٔ زیادی آن مرا از شکر آن باز مدار که خرمی آن مرا بخود سرگرم سازد، و درخشندگی شکوفه‌هایش مرا گول زند (یا گمراه سازد) و بکمی آن مرا دچارمساز که رنج تحصیل آن مرا از کردار وعبادتم باز دارد واندوه بدست آوردنش سینه‌ام را فرا گیرد، بار خدایا چندان روزی بمن بده برای بی نیازی از بدان خلقت، و وسیله‌ای باشد که مرا بخشنودی (یارضوانت) برساند، وای خدای من بتو پناه برم از شردنیا وشر آنچه در آنست، دنیا را بر من زندان مساز، و جدائی آنرا اندوه من مکن، مرا از فتنه‌هایش بیرون بر بدانسان که مورد پسند باشم، وکردارم مورد پذیرش باشد که بخانهٔ جاویدان زندگی و محل سکونت نیکانم برساند، و بجای دنیای فانی نعمتهای خانهٔ باقی را بمن ارزانی کن، بار خدایا من بتو پناه برم از تنگدستی وسختی وپریشانیهای دنیا وحملهٔ شیاطین وسلاطین آن واز شکنجه‌هایش، واز ستم آنکه در این دنیا بمن ستم کند.

بار خدایا هر که بمن کید کند با او کید کن، و هر که آهنگ من کند آهنگ او کن، وتیغ

فِيهَا ، ، اللَّهُمَّ مَنْ كَادَنِي فَكِدْهُ وَمَنْ أَرَادَنِي فَأَرِدْهُ وَفُلَّ عَنِّي حَدَّ مَنْ نَصَبَ لِي حَدَّهُ وَاطْفِ عَنِّي نَارَ مَنْ شَبَّ لِي وَقُودَهُ وَاكْفِنِي مَكْرَ الْمَكَرَةِ وَافْقَأْ عَنِّي عُيُونَ الْكَفَرَةِ وَاكْفِنِي هَمَّ مَنْ أَدْخَلَ عَلَيَّ هَمَّهُ وَادْفَعْ عَنِّي شَرَّ الْحَسَدَةِ وَاعْصِمْنِي مِنْ ذَلِكَ بِالسَّكِينَةِ وَأَلْبِسْنِي دِرْعَكَ الْحَصِينَةَ وَاحْبُنِي فِي سِتْرِكَ الْوَاقِي وَأَصْلِحْ لِي حَالِي وَصَدِّقْ قَوْلِي بِفِعَالِي وَبَارِكْ لِي فِي أَهْلِي وَمَالِي » .

(بَابُ)

☆(الدُّعَاءِ لِلدَّيْنِ)☆

١ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ وَسَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، جَمِيعاً ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ جَمِيلِ ابْنِ دَرَّاجٍ ، عَنْ وَلِيدِ بْنِ صَبِيحٍ قَالَ : شَكَوْتُ إِلَى أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام دَيْناً لِي عَلَى النَّاسِ ، فَقَالَ : قُلِ : «اللَّهُمَّ لَحْظَةً مِنْ لَحَظَاتِكَ تَيَسَّرْ عَلَى غُرَمَائِي بِهَا الْقَضَاءَ وَتَيَسَّرْ لِي بِهَا الْإِقْتِضَاءَ إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ » .

٢ـ الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْوَشَّاءِ ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : أَتَى النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله رَجُلٌ فَقَالَ : يَا نَبِيَّ اللهِ الْغَالِبُ عَلَيَّ الدَّيْنُ وَوَسْوَسَةُ الصَّدْرِ ، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله : قُلْ : «تَوَكَّلْتُ عَلَى الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ

آنکس که بروی من تیغ کشد تیغش را کند نما ، وآتش آنکس که برای من آتش افروزد خاموش ساز ، و مکر مکر کنندگان را از من کفایت کن ، و چشم کافران را از توجه بمن از بیخ در آور ، و اندوه آنکس که اندوهش را بر من وارد کند کفایت نما ، وشر حسودان را از من باز دار ، و با آرامش خود مرا از آن نگهدار ، وزره نگهبان خود را بمن بپوشان ، ومرا در پردهٔ پوشانندهٔ خود مستوردار ، وحالم را اصلاح کن و گفتارم رایکردارم تصدیق کن (یعنی کردارم راگواه راست گفتارم کن) ودر بارهٔ خاندان ومالم برکت بمن ده » .

☆(باب)☆

(دعا برای دین و وام)

١ـ ولیدبن صبیح گوید : بحضرت صادق عليه السلام از وامی که از من بگردن مردمی است (ومن از آنها بستانکارم و نمیتوانند یا نمیخواهند بدهند) شکایت بردم فرمود : بگو : « اللهم لحظة من لحظاتك تيسر على غرمائى بها القضاء وتيسر لى بها الاقتضاء انك على كل شىء قدير » (یعنی بار خدایا نظری فرما که بدهکاران من توان پرداخت یابند ومن توان در یافت ، تو بر هر چیز توانائی) .

٢ـ حضرت صادق عليه السلام فرمود : مردی خدمت رسولخدا (ص) آمده عرضکرد : ای پیغمبر خدا قرض و وسوسه در دل بر من غالب گشته (دستوری برای رفع هر دو بمن بدهید) پس پیغمبر (ص) باو فرمود : بگو : « توكلت على الحى الذى لايموت ، الحمدلله الذى لم يتخذ صاحبة ولا ولداً ولم يكن له

يَتَّخِذْ صَاحِبَةً وَلَا وَلَداً وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ وَلِيٌّ مِنَ الذُّلِّ وَكَبِّرْهُ تَكْبِيراً» قَالَ : فَصَبَرَ الرَّجُلُ مَاشَاءَ اللهُ ، ثُمَّ مَرَّ عَلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله فَهَتَفَ بِهِ فَقَالَ : مَاصَنَعْتَ ؟ فَقَالَ: أَدْمَنْتُ مَا قُلْتَ لِي يَارَسُولَ اللهِ فَقَضَى اللهُ دَيْنِي وَأَذْهَبَ وَسْوَسَةَ صَدْرِي .

٣ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ ؛ عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثُّمَالِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ قَدْ لَقِيتُ شِدَّةً مِنْ وَسْوَسَةِ الصَّدْرِ وَأَنَا رَجُلٌ مَدِينٌ مُعْيِلٌ مَحْرُوجٌ فَقَالَ لَهُ : كَبِّرْ هَذِهِ الْكَلِمَاتِ : « تَوَكَّلْتُ عَلَى الْحَيِّ الَّذِي لَايَمُوتُ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يَتَّخِذْ صَاحِبَةً وَلَا وَلَداً وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ وَلِيٌّ مِنَ الذُّلِّ وَكَبِّرْهُ تَكْبِيراً» . فَلَمْ يَلْبَثْ أَنْ جَاءَهُ فَقَالَ : أَذْهَبَ اللهُ عَنِّي وَسْوَسَةَ صَدْرِي وَقَضَى عَنِّي دَيْنِي وَوَسَّعَ عَلَيَّ رِزْقِي .

٤ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْمُغِيرَةِ . عَنْ مُوسَى بْنِ بَكْرٍ ، عَنْ أَبِي إِبْرَاهِيمَ عليه السلام كَانَ كَتَبَهُ لِي فِي قِرْطَاسٍ : «اللَّهُمَّ ارْدُدْ إِلَى جَمِيعِ خَلْقِكَ مَظَالِمَهُمُ الَّتِي قِبَلِي ، صَغِيرَهَا وَكَبِيرَهَا فِي يُسْرٍ مِنْكَ وَعَافِيَةٍ وَمَالَمْ تَبْلُغْهُ قُوَّتِي وَلَمْ تَسَعْهُ ذَاتُ يَدِي وَلَمْ يَقْوَ عَلَيْهِ بَدَنِي وَيَقِينِي وَنَفْسِي فَأَدِّهِ عَنِّي مِنْ جَزِيلِ مَاعِنْدَكَ مِنْ فَضْلِكَ ثُمَّ لَاتَخْلُفْ عَلَيَّ مِنْهُ شَيْئاً تَقْضِيهِ مِنْ حَسَنَاتِي ، يَاأَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَاشَرِيكَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ وَأَنَّ الدِّينَ كَمَا شُرِعَ وَأَنَّ الْإِسْلَامَ

شريك فى الملك ولم يكن له ولى من الذل و كبره تكبيراً » حضرت صادق عليه السلام فرمود : مدتى بر اين جريان گذشت ، پس روزى آن مرد بر پيغمبر (ص) گذر كرد آنحضرت صداى اوزد وفرمود : چه كردى؟ عرضكرد : اى رسولخدا آنچه بمن فرمودى بدان ادامه دادم وخدا دين مرا ادا كرد ووسوسهٔ خاطرم را نيزاز ميان برد .

٣ - و نيز آنحضرت عليه السلام فرمود : مردى نزد پيغمبر (ص) آمده عرضكرد : اى رسولخدا من از وسوسه خاطر سختى كشيده‌ام ، و مردى عيال وار و بدهكار و نيازمند هستم ، پيغمبر (ص) باو فرمود : اين كلمات را بسيار بگو : « توكلت على الحى الذى لايموت والحمدلله الذى لم يتخذ صاحبة ولا ولداً ولم يكن له شريك فى الملك ولم يكن له ولى من الذل وكبره تكبيراً » پس زمانى نگذشت كه آمرد نزد آنحضرت آمده‌عرضكرد : خداوند وسوسهٔ خاطرم را برطرف كرد وبدهى وقرضم‌را ادا فرمود وروزيم را فراوان ساخت .

٤- موسى بن بكر از حضرت كاظم عليه السلام حديث كند كه (براى پرداخت بدهكارى كه داشتم اين دعا را) براى من در كاغذى نوشت : « اللهم اردد الى جميع خلقك مظالمهم التى قبلى ، صغيرها وكبيرها فى يسر منك وعافية و مالم تبلغه قوتى ولم تسعه ذات يدى و لم يقو عليه بدنى و يقينى و نفسى فأده عنى من جزيل ما عندك من فضلك ثم لاتخلف على منه شيئاً تقضيه من حسناتى ، يا أرحم الراحمين . اشهد ان لا اله الا الله وحده لاشريك له ، و اشهد أن محمداً عبده و رسوله وان الدين كما شرع وان الاسلام كما وصف

كَمَا وُصِفَ وَ أَنَّ الْكِتَابَ كَمَا أُنْزِلَ وَ أَنَّ الْقَوْلَ كَمَا حُدِّثَ وَأَنَّ اللهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِينُ ذَكَرَ اللهُ مُحَمَّداً وَأَهْلَ بَيْتِهِ بِخَيْرٍ وَحَيَّا مُحَمَّداً وَأَهْلَ بَيْتِهِ بِالسَّلَامِ» .

﴿بَابُ﴾

﴿الدُّعَاءِ لِلْكَرْبِ وَالْهَمِّ وَالْحُزْنِ وَالْخَوْفِ﴾

﴿٣٣٦٥﴾ ١- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ بَزِيعٍ ، عَنْ أَبِي إِسْمَاعِيلَ السَّرَّاجِ عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ قَالَ : قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ عليه السلام: يَا أَبَا حَمْزَةَ مَا لَكَ إِذَا أَتَى بِكَ أَمْرٌ تَخَافُهُ أَنْ لَا تَتَوَجَّهَ إِلَى بَعْضِ زَوَايَا بَيْتِكَ - يَعْنِي الْقِبْلَةَ - فَتُصَلِّيَ رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ تَقُولَ: «يَا أَبْصَرَ النَّاظِرِينَ وَيَا أَسْمَعَ السَّامِعِينَ وَيَا أَسْرَعَ الْحَاسِبِينَ وَيَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ» - سَبْعِينَ مَرَّةً - كُلَّمَا دَعَوْتَ بِهَذِهِ الْكَلِمَاتِ [مَرَّةً] سَأَلْتَ حَاجَةً .

٢- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي نَجْرَانَ ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ حُمَيْدٍ ، عَنْ ثَابِتٍ ، عَنْ أَسْمَاءَ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: مَنْ أَصَابَهُ هَمٌّ أَوْ غَمٌّ أَوْ كَرْبٌ أَوْ بَلَاءٌ أَوْ لَأْوَاءُ فَلْيَقُلْ : «اللهُ رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِهِ شَيْئاً ؛ تَوَكَّلْتُ عَلَى الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ» .

٣- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : إِذَا نَزَلَتْ بِرَجُلٍ نَازِلَةٌ أَوْ شَدِيدَةٌ ، أَوْ كَرَبَهُ أَمْرٌ فَلْيَكْشِفْ عَنْ رُكْبَتَيْهِ وَ ذِرَاعَيْهِ وَلْيُلْصِقْهُمَا

وان الكتاب كما انزل وان القول كما حدث وان الله هو الحق المبين ، ذكر الله محمداً وأهل بيته بخير و حيا محمداً وأهل بيته بالسلام» .

﴿باب﴾

(دعا برای رفع اندوه وسختی وغم و دلتنگی و ترس)

١- ابو حمزه گوید : حضرت باقر علیه السلام بمن فرمود : ای ابا حمزه چرا هرگاه برای تو پیش آمدی میکند که تو را بترس وخوف اندازد بیکی از گوشه‌های خانه‌ات - یعنی بسوی قبله - رو نمیکنی ، پس دو رکعت نماز بخوانی سپس هفتاد بار بگوئی : « یا أبصر الناظرین و یا اسمع السامعین ویا أسرع الحاسبین و یا أرحم الراحمین » وهر بارکه این کلمات را می گوئی حاجت خود را بخواهی.

٢- اسماء گوید : رسولخدا (ص) فرمود : هرکس باو اندوهی یا غمی یا سختی یا بلائی یادشواری برسد پس بگوید : « الله ربی ولا اشرك به شیئاً ، توکلت علی الحی الذی لایموت» .

٣ - هشام بن سالم گوید : حضرت صادق علیه السلام فرمود : هر گاه برای مردی پیش آمد ناگواری یا سختی کرد ، یا أمری او را اندوهناك ساخت پس دو زانوی خود را با آرنجهای دستانش

بِالْأَرْضِ وَلْيُلْزِقْ جُؤْجُؤَهُ بِالْأَرْضِ ثُمَّ لِيَدْعُ بِحَاجَتِهِ وَهُوَ سَاجِد

٤ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَمَّارٍ الدَّهَّانِ ، عَنْ مِسْمَعٍ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : لَمَّا طَرَحَ إِخْوَةُ يُوسُفَ يُوسُفَ فِي الْجُبِّ أَتَاهُ جَبْرَئِيلُ عليه السلام فَدَخَلَ عَلَيْهِ فَقَالَ: يَا غُلَامُ مَا تَصْنَعُ هٰهُنَا ؟ فَقَالَ. إِنَّ إِخْوَتِي أَلْقَوْنِي فِي الْجُبِّ ، قَالَ : فَتُحِبُّ أَنْ تَخْرُجَ مِنْهُ ؟ قَالَ : ذَاكَ إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ ، إِنْ شَاءَ أَخْرَجَنِي قَالَ : فَقَالَ لَهُ : إِنَّ اللهَ تَعَالَى يَقُولُ لَكَ : ادْعُنِي بِهٰذَا الدُّعَاءِ حَتَّى أُخْرِجَكَ مِنَ الْجُبِّ فَقَالَ لَهُ: وَمَا الدُّعَاءُ ؟ فَقَالَ : قُلِ: «اللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِأَنَّ لَكَ الْحَمْدَ ، لَا إِلٰهَ إِلَّا أَنْتَ الْمَنَّانُ بَدِيعُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَأَنْ تَجْعَلَ لِي مِمَّا أَنَا فِيهِ فَرَجاً وَمَخْرَجاً» قَالَ : ثُمَّ كَانَ مِنْ قِصَّتِهِ مَا ذَكَرَ اللهُ فِي كِتَابِهِ.

٥ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ ، عَنْ أَبِي إِسْمَاعِيلَ السَّرَّاجِ ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ عَمَّارٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام أَنَّ الَّذِي دَعَا بِهِ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام عَلَى دَاوُدَ بْنِ عَلِيٍّ حِينَ قَتَلَ الْمُعَلَّى بْنَ خُنَيْسٍ وَأَخَذَ مَالَ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام : «اللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِنُورِكَ الَّذِي لَا يُطْفَى وَ بِعَزَائِمِكَ الَّتِي لَا تُخْفَى وَبِعِزِّكَ الَّذِي لَا يَنْقَضِي وَبِنِعْمَتِكَ الَّتِي لَا تُحْصَى وَبِسُلْطَانِكَ الَّذِي كَفَفْتَ بِهِ فِرْعَوْنَ عَنْ مُوسَى عليه السلام» .

برهنه کند و بزمین بچسباند ، و سینهٔ خود را بزمین گذارد و با این حال در سجده برای حاجت خود دعا کند .

٤- حضرت صادق عليه السلام فرمود : چون برادران یوسف او را در چاه افکندند جبرئیل نزدش آمد و گفت : ای پسرك در اینجا چه میکنی ؟ گفت : همانا برادران من مرا در این چاه افکندند جبرئیل گفت : میخواهی که از این چاه بیرون آئی ؟ یوسف گفت : این با خدای عزوجل است اگر خواهد مرا بیرون آرد ، امام صادق عليه السلام فرمود : پس جبرئیل باو گفت ، همانا خدای تعالی بتو فرماید : مرا با این دعا بخوان تا از چاه بیرونت آورم ، یوسف گفت : آن دعا کدام است ؟ گفت : بگو : « اللهم انی اسئلك بأن لك الحمد ، لا اله الا انت المنان بدیع السماوات و الارض ذوالجلال والاکرام ان تصلی علی محمد و آل محمد وان تجعل لی مما انا فیه فرجاً ومخرجاً » امام صادق عليه السلام فرمود : پس داستانش همان شد که خداوند در کتابش یادفرموده است .

٥- معاویة بن عمار از امام صادق عليه السلام حدیث کند که آن دعائی که حضرت صادق عليه السلام بوسیلهٔ آن بداودبن علی نفرین کرد در داستان کشتن او معلی بن خنیس و گرفتن اموال آنحضرت را ازاو (که در باب نفرین بر دشمن حدیث (٥) داستانش گذشت ، آن دعا اینست . « اللهم انی اسئلك بنورك الذی لایطفی وبعزائمك التی لاتخفی وبعزك الذی لاینقضی وبنعمتك التی لاتحصی وبسلطانك الذی کففت به فرعون عن موسی عليه السلام .

﴿٢٣٧٠﴾ ٦- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ؛ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ جَابِرٍ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام فِي الْهَمِّ قَالَ: تَغْتَسِلُ وَتُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ وَتَقُولُ: «يَا فَارِجَ الْهَمِّ وَيَا كَاشِفَ الْغَمِّ يَا رَحْمَنَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَرَحِيمَهُمَا فَرِّجْ هَمِّي وَاكْشِفْ غَمِّي يَا اللهُ الْوَاحِدُ الْأَحَدُ الصَّمَدُ الَّذِي لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُواً أَحَدٌ، اعْصِمْنِي وَطَهِّرْنِي وَاذْهَبْ بِبَلِيَّتِي» وَاقْرَأْ آيَةَ الْكُرْسِيِّ وَالْمُعَوِّذَتَيْنِ.

٧- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى، عَنْ سَمَاعَةَ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: إِذَا خِفْتَ أَمْراً فَقُلِ: «اللَّهُمَّ إِنَّكَ لَا يَكْفِي مِنْكَ أَحَدٌ وَأَنْتَ تَكْفِي مِنْ كُلِّ أَحَدٍ مِنْ خَلْقِكَ فَاكْفِنِي كَذَا وَكَذَا».

وَفِي حَدِيثٍ آخَرَ قَالَ: تَقُولُ: «يَا كَافِياً مِنْ كُلِّ شَيْءٍ وَلَا يَكْفِي مِنْكَ شَيْءٌ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ، اكْفِنِي مَا أَهَمَّنِي مِنْ أَمْرِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَصَلَّى اللهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ» وَقَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام: مَنْ دَخَلَ عَلَى سُلْطَانٍ يَهَابُهُ فَلْيَقُلْ: «بِاللهِ أَسْتَفْتِحُ وَبِاللهِ أَسْتَنْجِحُ وَبِمُحَمَّدٍ صلى الله عليه وآله أَتَوَجَّهُ، اللَّهُمَّ ذَلِّلْ لِي صُعُوبَتَهُ وَسَهِّلْ لِي حُزُونَتَهُ فَإِنَّكَ تَمْحُو مَا تَشَاءُ وَتُثْبِتُ وَعِنْدَكَ أُمُّ الْكِتَابِ» وَتَقُولُ أَيْضاً «حَسْبِيَ اللهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ وَأَمْتَنِعُ بِحَوْلِ اللهِ وَقُوَّتِهِ مِنْ حَوْلِهِمْ وَقُوَّتِهِمْ وَأَمْتَنِعُ بِرَبِّ الْفَلَقِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ».

٦- اسماعيل بن جابر از حضرت صادق عليه السلام حديث كند كه براى رفع اندوه فرمود: غسل ميكنى و دو ركعت نماز ميخوانى و ميگوئى: «يا فارج الهم و يا كاشف الغم يا رحمن الدنيا و الاخرة و رحيمهما فرج همى واكشف غمى يا الله الواحد الاحد الصمد الذى لم يلد ولم يولد ولم يكن له كفوا أحد اعصمنى وطهرنى واذهب ببليتى» وآية الكرسى راباد و سورهٔ معوذتين (يعنى قل اعوذ برب الفلق وقل اعوذ برب الناس) بخوان.

٧- سماعه گويد: حضرت صادق عليه السلام فرمود: هر گاه از پيش آمدى بترسى پس بگو: «اللهم انك لايكفى منك أحد و أنت تكفى من كل أحد من خلقك فاكفنى كذا وكذا (وبجاى كذا وكذا گرفتارى خود را ذكر كند).

ودر حديث ديگر است كه فرمود: ميگوئى: «ياكافياً من كل شىء ولايكفى منك شىء فى السماوات والارض، اكفنى ما أهمنى من أمر الدنيا والاخرة وصلى الله على محمد وآله».

و حضرت صادق عليه السلام فرمود: هر كه بر سلطانى وارد شود كه از او ترس دارد پس بگويد: «بالله استفتح و بالله استنجح و بمحمد صلى الله عليه وآله أتوجه، اللهم ذلل لى صعوبته وسهل لى حزونته فانك تمحو ماتشاء وتثبت و عندك ام الكتاب.

ونيز ميگوئى: «حسبى الله لااله الاهو عليه توكلت وهورب العرش العظيم وأمتنع بحول الله وقوته من حولهم وقوتهم وأمتنع برب الفلق من شرما خلق ولاحول ولاقوة الا بالله».

٨ - عَنْهُ ، عَنْ عِدَّةٍ مِنْ أَصْحَابِنَا ، رَفَعُوهُ ، إِلَى أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : كَانَ مِنْ دُعَاءِ أَبِي عليه السلام فِي الْأَمْرِ يَحْدُثُ : «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَاغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي وَزَكِّ عَمَلِي وَيَسِّرْ مُنْقَلَبِي وَاهْدِ [ه] قَلْبِي وَآمِنْ خَوْفِي وَعَافِنِي فِي عُمْرِي كُلِّهِ وَثَبِّتْ حُجَّتِي وَاغْفِرْ خَطَايَايَ وَبَيِّضْ وَجْهِي وَاعْصِمْنِي فِي دِينِي وَسَهِّلْ مَطْلَبِي وَوَسِّعْ عَلَيَّ فِي رِزْقِي فَإِنِّي ضَعِيفٌ وَتَجَاوَزْ عَنْ سَيِّئِي وَمَا عِنْدِي بِحُسْنِ مَا عِنْدَكَ وَلَا تَفْجَعْنِي بِنَفْسِي وَلَا تَفْجَعْ لِي حَمِيماً وَهَبْ لِي يَا إِلَهِي لَحْظَةً مِنْ لَحَظَاتِكَ ، تَكْشِفُ بِهَا عَنِّي جَمِيعَ مَا بِهِ ابْتَلَيْتَنِي وَتَرُدُّ بِهَا عَلَيَّ مَا هُوَ أَحْسَنُ عَادَاتِكَ عِنْدِي ، فَقَدْ ضَعُفَتْ قُوَّتِي وَقَلَّتْ حِيلَتِي وَانْقَطَعَ مِنْ خَلْقِكَ رَجَائِي وَلَمْ يَبْقَ إِلَّا رَجَاؤُكَ وَتَوَكُّلِي عَلَيْكَ وَ قُدْرَتُكَ عَلَيَّ يَا رَبِّ أَنْ تَرْحَمَنِي وَتُعَافِيَنِي كَقُدْرَتِكَ عَلَيَّ أَنْ تُعَذِّبَنِي وَ تَبْتَلِيَنِي ، إِلَهِي ذِكْرُ عَوَائِدِكَ يُونِسُنِي وَالرَّجَاءُ لِإِنْعَامِكَ يُقَوِّينِي وَلَمْ أَخْلُ مِنْ نِعَمِكَ مُنْذُ خَلَقْتَنِي وَأَنْتَ رَبِّي وَ سَيِّدِي وَ مَفْزَعِي وَ مَلْجَئِي وَالْحَافِظُ لِي وَالذَّابُّ عَنِّي وَالرَّحِيمُ بِي وَالْمُتَكَفِّلُ بِرِزْقِي وَفِي قَضَائِكَ وَقُدْرَتِكَ كُلُّ مَا أَنَا فِيهِ فَلْيَكُنْ يَا سَيِّدِي وَمَوْلَايَ فِيمَا قَضَيْتَ وَقَدَّرْتَ وَحَتَمْتَ تَعْجِيلُ خَلَاصِي مِمَّا أَنَا فِيهِ جَمِيعِهِ وَالْعَافِيَةُ لِي فَإِنِّي لَا أَجِدُ لِدَفْعِ ذَلِكَ أَحَداً غَيْرَكَ وَلَا أَعْتَمِدُ فِيهِ إِلَّا عَلَيْكَ ، فَكُنْ يَا ذَا الْجَلَالِ [وَالْإِكْرَامِ] عِنْدَ أَحْسَنِ ظَنِّي بِكَ وَرَجَائِي لَكَ وَارْحَمْ تَضَرُّعِي وَاسْتِكَانَتِي وَضَعْفَ رُكْنِي وَامْنُنْ بِذَلِكَ عَلَيَّ وَ عَلَى كُلِّ دَاعٍ

---

٨ - امام صادق عليه السلام فرمود : از دعاهای پدرم که درهنگامی که امری پیش می آمد میخواند این بود (و ترجمه‌اش چنین است) : «اللهم صل علی محمد وآل محمد و بیامرز مرا و بمن رحم کن وکردار مرا پاکیزه فرما و بازگشت مرا آسان کن ، ودل مرا آرام نما ، واز ترسم آسوده فرما ، و درهمهٔ عمرم بمن عافیت ده ، و حجت مرا پا برجا کن ، وخطاهایم را ببخش ، و رویم را سپید گردان ، و دربارهٔ دینم مرا نگهدار ، و رسیدن بدانچه را جویای آنم برمن آسان کن ، و روزیم را فراوان کن زیرا من ناتوانم ، و از بدی که نزد من است بآن خوبی که در نزد تو است درگذر ، و مرا در بارهٔ خودم داغدار مکن ، و نزدیکانم را نیز داغدار منما ، وبمن ببخش بارخدایا یك لحظه‌ای (ویك نظر رحمتی) که بدان همهٔ گرفتاریهایم را برطرف سازی ، و بدان وسیله بازگردانی بمن هرآن خوئی که پیش تو بهتر است ، که هرآینه نیرویم سست ، وچاره‌ام کم شده ، و امیدم ازخلق تو بریده وجزامید بتو وتوکل برتو چیزی نمانده ، و توانائیت پروردگارا اگر بمن رحم کنی و عافیتم بخشی چون توانائیت بعذاب و گرفتاری من است ، خدایا یاد بخششهایت مرا آرام کند و امید بانعام تو بمن نیرو دهد ، واز آنزمان که مرا آفریدی تهی از نعمت های تو نبودم ، وتوئی پروردگار من وآقایم و دادرسم و پناهگاهم و نگهدارم ، و دورکنندهٔ از من (بلاها را) و مهربان بمن وکفیل روزیم ، و هرآنچه که من درآنم بقضا وقدر تو است ، پس ای آقا و ای مولای من درآنچه مقدر فرموده‌ای و حتم کرده‌ای رهائی من باشد از همهٔ گرفتاریهائی که درآنم ، وعافیت من در آن باشد ، زیرا من برای دورساختن آنها جز توکسی را ندارم ، وبغیر تو اعتمادی ندارم ، پس‌ای‌صاحب جلالت و اکرام با من برابر خوش گمانی و امیدواریم رفتارکن و بزاری و ناتوانی وسستی من ترحم کن

دَعَاكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ وَصَلَّى اللهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ».

٩ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ يَسَارٍ ؛ عَنْ بَعْضِ مَنْ رَوَاهُ قَالَ : قَالَ : إِذَا أَحْزَنَكَ أَمْرٌ فَقُلْ فِي آخِرِ سُجُودِكَ : «يَا جَبْرَئِيلُ يَا مُحَمَّدُ ، يَا جَبْرَئِيلُ يَا مُحَمَّدُ - تَكَرِّرُ ذَلِكَ - اكْفِيَانِي مَا أَنَا فِيهِ فَإِنَّكُمَا كَافِيَانِ وَاحْفَظَانِي بِإِذْنِ اللهِ فَإِنَّكُمَا حَافِظَانِ».

١٠ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ؛ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَعْيَنَ ، عَنْ بِشْرِ بْنِ مَسْلَمَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : كَانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام يَقُولُ : مَا بَالِي إِذَا قُلْتُ هَذِهِ الْكَلِمَاتِ لَوِ اجْتَمَعَ عَلَيَّ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ : «بِسْمِ اللهِ وَبِاللهِ وَمِنَ اللهِ وَإِلَى اللهِ وَفِي سَبِيلِ اللهِ وَعَلَى مِلَّةِ رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم اللَّهُمَّ إِلَيْكَ أَسْلَمْتُ نَفْسِي وَإِلَيْكَ وَجَّهْتُ وَجْهِي وَإِلَيْكَ أَلْجَأْتُ ظَهْرِي وَ إِلَيْكَ فَوَّضْتُ أَمْرِي اللَّهُمَّ احْفَظْنِي بِحِفْظِ الْإِيمَانِ مِنْ بَيْنِ يَدَيَّ وَمِنْ خَلْفِي وَعَنْ يَمِينِي وَعَنْ شِمَالِي وَ مِنْ فَوْقِي وَ مِنْ تَحْتِي وَمِنْ قَبْلِي وَادْفَعْ عَنِّي بِحَوْلِكَ وَقُوَّتِكَ ؛ فَإِنَّهُ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِكَ».

مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى : عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ مِثْلَهُ.

﴿٢٣٧٥﴾ ١١ - عَنْهُ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا قَالَ : قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام : قَالَ لِي رَجُلٌ أَيُّ شَيْءٍ قُلْتَ حِينَ دَخَلْتَ عَلَى أَبِي جَعْفَرٍ بِالرَّ بَذَةِ قَالَ : قُلْتُ : «اللَّهُمَّ إِنَّكَ تَكْفِي

وبدان برمن منت نه و نيز بهر كس كه بدرگاهت دعا كند يا ارحم الراحمين وصلى الله على محمد وآله».

٩ - و آنحضرت عليه السلام فرمود : هرگاه امرى تو را باندوه افكند بگو درآخر سجده‌ات (يا در آخرين سجده‌ات) : «ياجبرئيل يا محمد ، ياجبرئيل يامحمد - وآنرا تكرار كن - اكفيانى ما انا فيه فانكما كافيان واحفظانى باذن الله فانكما حافظان».

١٠ - حضرت صادق عليه السلام فرمود : كه على بن الحسين عليهما السلام ميفرمود : من باكى ندارم چون اين كلمات را بگويم اگر جن و انس برعليه من گرد آيند (وبضرر من اجتماع كنند ، وآن كلمات اين است) : «بسم الله و بالله و من الله والى الله و فى سبيل الله وعلى ملة رسول الله صلى اله عليه وآله اللهم اليك أسلمت نفسى واليك وجهت وجهى واليك ألجأت ظهرى و اليك فوضت أمرى. اللهم احفظنى بحفظ الايمان من بين يدى و من خلفى وعن يمينى و عن شمالى و من فوقى و من تحتى و من قبلى و ادفع عنى بحولك وقوتك ، فانه لاحول ولاقوة الا بك».

وبسند ديگر اين حديث را بهمين نحو روايت كرده.

١١ - حضرت صادق عليه السلام فرمود : مردى بمن گفت : هنگامى كه در ربذه برأبى جعفر (منصور عباسى دومين خليفهٔ بنى عباس) وارد شدى چه دعائى خواندى ؟ فرمود : گفتم : «اللهم انك تكفى من كل

مِنْ كُلِّ شَيْءٍ وَلَا يَكْفِنِي مِنْكَ شَيْءٌ فَاكْفِنِي بِمَا شِئْتَ وَكَيْفَ شِئْتَ وَمِنْ حَيْثُ شِئْتَ وَأَنَّى شِئْتَ».

١٢ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَيْسَرٍ قَالَ: لَمَّا قَدِمَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام عَلَى أَبِي جَعْفَرٍ أَقَامَ أَبُو جَعْفَرٍ مَوْلًى لَهُ عَلَى رَأْسِهِ وَقَالَ لَهُ: إِذَا دَخَلَ عَلَيَّ فَاضْرِبْ عُنُقَهُ، فَلَمَّا دَخَلَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام نَظَرَ إِلَى أَبِي جَعْفَرٍ وَأَسَرَّ شَيْئًا فِيمَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ نَفْسِهِ. لَا يَدْرِي مَا هُوَ ثُمَّ أَظْهَرَ: «يَا مَنْ يَكْفِي خَلْقَهُ كُلَّهُمْ وَلَا يَكْفِيهِ أَحَدٌ اكْفِنِي شَرَّ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَلِيٍّ» قَالَ: فَصَارَ أَبُو جَعْفَرٍ

شيء ولا يكفني منك شيء فاكفني بما شئت وكيف شئت ومن حيث شئت وانى شئت».

شرح - ابوجعفر منصور دومين خليفهٔ بنى‌عباس و ازخلفائى است كه بر بنى‌هاشم بسيارستم روا ميداشت و مخصوصاً باولاد حضرت مجتبى عليه‌السلام بسيار اذيت كرد وجمعى ازآنهارا درزندانهاى تاريك درمدينه وكوفه زندانى كرده بود و شكنجه‌هائى كه اين‌مرد ستمگر در زندانها بفرزندان پيغمبر (ص) داده قلم از بيان آن شرم دارد وبالاخره تمامى آنهاراكه حدود سى‌نفر از اولاد امام حسن عليه‌السلام بودند درزندان بدستور او باوضع فجيعى كشتند و يا سقف زندان را برسر آنها خراب كردند، و شهادت عبدالله محض و فرزندانش نفس زكيه و برادرش محمد ديباج و ديگر از اولاد حضرت مجتبى كه بدست‌خودش يالشكريانش اتفاق افتاده درتواريخ مضبوط است، و از ستمهاى آن مرد خبيث بفرزندان رسولخدا اين بودكه درسال ١٤٤ بنام حج بمكه سفر كرد و درباز گشت در ربذه كه دهى بوده درچهار منزلى مدينه طيبه و قبر ابوذر غفارى رضوان‌الله تعالى عليه درآنجاست منزل كرد، وچند روزى درآنجا توقف كرد ودستور داد زندانيان مدينه كه از آنجمله محمد ديباج وعبدالله محض بودند نزدش‌بردند، محمد ديباج‌را دستور داد درحضورش چهارصد تازيانه زدندكه مورخين مينويسند يك چشم محمد دراثر تازيانه از حدقه بيرون‌آمد و پيراهنش از بسيارى خون برتنش چسبيده بودكه پس‌از چندى‌كه خواستند آن پيراهن را ازتنش بيرون آورند باروغن زيتون چرب‌كردند و بااينحال با پوست از بدنش‌كنده شد، وسپس تمامى آن زندانيان را با وضع بسيار رقت‌بارى بهمراه خود بكوفه برد و دركوفه زندان كرد و در زندان بودند تا ازدنيا رفتند، و رفتن‌امام صادق عليه‌السلام در ربذه نزد منصور در همين مسافرت بوده است‌كه حضرت را از مدينه خواست و گويا نظر اذيت و شايد قتل آنحضرت را نيز داشت ولى خداوند تعالى ببركت دعاى آنحضرت شر او را كفايت فرمود.

١٢ - على بن ميسر گويد: چون امام صادق عليه السلام برأبى جعفر منصور درآمد، منصور يكى از غلامان خود را بالاى سرخود نگهداشت و باو گفت: همين كه (جعفربن محمد) بر من وارد شد گردنش را بزن، حضرت صادق عليه السلام هنگامى‌كه وارد شد نگاهى بمنصور كرد وزير لب سخنى گفت كه كسى نفهميد چه بود، و سپس اين جمله راآشكارا گفت: «يامن‌يكفى خلقه‌كلهم ولايكفيه أحد، اكفنى شرعبدالله بن على» (منصور نامش عبدالله وفرزند محمد بن على بن عبدالله بن عباس بوده است) گويد:

لَا يُبْصِرُ مَوْلَاهُ وَصَارَ مَوْلَاهُ لَا يُبْصِرُهُ، فَقَالَ أَبُوجَعْفَرٍ: يَا جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ لَقَدْ عَنَّيْتُكَ فِي هٰذَا الْحَرِّ فَانْصَرِفْ فَخَرَجَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام مِنْ عِنْدِهِ، فَقَالَ أَبُوجَعْفَرٍ لِمَوْلَاهُ: مَامَنَعَكَ أَنْ تَفْعَلَ مَاأَمَرْتُكَ بِهِ؟ فَقَالَ: لَاوَاللهِ مَاأَبْصَرَتْهُ وَلَقَدْ جَاءَ شَيْءٌ فَحَالَ بَيْنِي وَ بَيْنَهُ، فَقَالَ لَهُ أَبُوجَعْفَرٍ: وَاللهِ لَئِنْ حَدَّثْتَ بِهٰذَا الْحَدِيثِ أَحَداً لَأَقْتُلَنَّكَ.

١٣- عَنْهُ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ عُمَرَبْنِ عَبْدِالْعَزِيزِ. عَنْ أَحْمَدَبْنِ أَبِي دَاوُدَ عَنْ، عَبْدِاللهِ بْنِ عَبْدِالرَّحْمٰنِ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: قَالَ لِي: أَلَا أُعَلِّمُكَ دُعَاءً تَدْعُو بِهِ، إِنَّا أَهْلَ الْبَيْتِ إِذَا كَرَبَنَا أَمْرٌ وَتَخَوَّفْنَا مِنَ السُّلْطَانِ أَمْراً لَاقِبَلَ لَنَا بِهِ نَدْعُو بِهِ، قُلْتُ: بَلَى بِأَبِي أَنْتَ وَأُمِّي يَاابْنَ رَسُولِ اللهِ، قَالَ: قُلْ: يَا كَائِناً قَبْلَ كُلِّ شَيْءٍ وَيَامُكَوِّنَ كُلِّ شَيْءٍ وَيَاباقِيَ بَعْدَ كُلِّ شَيْءٍ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَافْعَلْ بِي كَذَاوَكَذَا».

١٤- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا؛ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ، وَمُحَمَّدُبْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدٍ، جَمِيعاً، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَهْزِيَارَقَالَ: كَتَبَ مُحَمَّدُبْنُ حَمْزَةَ الْغَنَوِيُّ إِلَيَّ يَسْأَلُنِي أَنْ أَكْتُبَ إِلَى أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام فِي دُعَاءٍ يُعَلِّمُهُ يَرْجُو بِهِ الْفَرَجَ فَكَتَبَ إِلَيَّ: أَمَّا مَاسَأَلَ مُحَمَّدُبْنُ حَمْزَةَ مِنْ تَعْلِيمِهِ دُعَاءً يَرْجُو بِهِ الْفَرَجَ فَقُلْ لَهُ:

پس منصور غلامش را ندید وغلام نیز اورا نمی‌دید، پس منصور بحضرت صادق علیه‌السلام گفت: ای‌جعفر ابن محمد راستی من شما را در این گرما برنج وتعب انداختم برگرد (بمنزل، و معذرت خواهی کرد) پس حضرت صادق علیه‌السلام از نزدش بیرون رفت، پس از آن منصور بغلامش گفت: چرا آنچه بتو دستور داده بودم انجام ندادی (و گردن جعفر بن محمد را نزدی؟) گفت: بخدا سوگند من اورا ندیدم و چیزی آمد ومیان من واو حائل شد، منصور باو گفت: بخدا سوگند اگراین دستانرا برای أحدی گمتی هرآینه تو را خواهم کشت.

١٣ - عبدالله بن عبدالرحمن گوید: حضرت باقر علیه‌السلام بمن فرمود: آیا دعائی بتو نیاموزم که بوسیلهٔ آن دعا کنی؟ وهمانا ما خاندان هرگاه امری اندوهناکمان کند وازسلطان برای امری بترسیم که تاب‌آنرا نداریم باآن دعا (بدرگاه خداوند) دعا میکنیم؟ عرضکردم: چرا، پدر و مادرم بفدایت باد ای فرزند رسولخدا، فرمود: بگو: «یاکائناً قبل‌کل شیء، و یا مکون کل شیء، ویا باقی بعد کل شیء صل علی محمد و آل محمد، و افعل بی کذا و کذا» (و بجای آن جملهٔ اخیر حاجت خود را ذکر کند).

١٤ - علی بن مهزیار گوید: محمد بن حمزهٔ غنوی بمن نوشت واز من خواست که بحضرت‌جواد علیه‌السلام بنویسم که دعائی باو بیاموزد که بدان وسیله گشایشی برایش حاصل گردد (و از زندانی که درآن گرفتار شده بود خلاص گردد) پس آنحضرت بمن نوشت: اما آنچه محمد بن حمزه درخواست کرده که دعائی بیاموزد که بدان فرج وگشایش یابد پس باو بگوکه ملازم این دعا باشد (وهمیشه بگوید)

يَلْزَمُ «يَامَنْ يَكْفِي مِنْ كُلِّ شَيْءٍ وَلَا يَكْفِي مِنْهُ شَيْءٌ اكْفِنِي مَا أَهَمَّنِي مِمَّا أَنَا فِيهِ» فَإِنِّي أَرْجُو أَنْ يَكْفِيَ مَا هُوَ فِيهِ مِنَ الْغَمِّ إِنْ شَاءَ اللهُ تَعَالَى. فَأَعْلَمْتُهُ ذَلِكَ فَمَا أَتَى عَلَيْهِ إِلَّا قَلِيلٌ حَتَّى خَرَجَ مِنَ الْحَبْسِ.

١٥ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي حَمْزَةَ قَالَ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ يَقُولُ: لِابْنِهِ يَا بُنَيَّ مَنْ أَصَابَهُ مِنْكُمْ مُصِيبَةٌ أَوْ نَزَلَتْ بِهِ نَازِلَةٌ فَلْيَتَوَضَّأْ وَلْيُسْبِغِ الْوُضُوءَ ثُمَّ يُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ أَوْ أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ ثُمَّ يَقُولُ فِي آخِرِهِنَّ: «يَا مَوْضِعَ كُلِّ شَكْوَى وَيَا سَامِعَ كُلِّ نَجْوَى وَشَاهِدَ كُلِّ مَلَإٍ وَعَالِمَ كُلِّ خَفِيَّةٍ وَيَا دَافِعَ مَا يَشَاءُ مِنْ بَلِيَّةٍ، وَيَا خَلِيلَ إِبْرَاهِيمَ وَيَا نَجِيَّ مُوسَى وَيَا مُصْطَفِيَ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه وآله أَدْعُوكَ دُعَاءَ مَنِ اشْتَدَّتْ فَاقَتُهُ وَقَلَّتْ حِيلَتُهُ وَضَعُفَتْ قُوَّتُهُ، دُعَاءَ الْغَرِيقِ الْغَرِيبِ الْمُضْطَرِّ الَّذِي لَا يَجِدُ لِكَشْفِ مَا هُوَ فِيهِ إِلَّا أَنْتَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ» فَإِنَّهُ لَا يَدْعُو بِهِ أَحَدٌ إِلَّا كَشَفَ اللهُ عَنْهُ إِنْ شَاءَ اللهُ.

﴿٣٣٨٠﴾ ١٦ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ؛ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنِ ابْنِ أَخِي سَعِيدٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ يَسَارٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام: يَدْخُلُنِي الْغَمُّ فَقَالَ: أَكْثِرْ مِنْ [أَنْ] تَقُولَ: «اللهُ اللهُ رَبِّي لَا أُشْرِكُ بِهِ شَيْئاً» فَإِذَا خِفْتَ وَسْوَسَةً أَوْ حَدِيثَ نَفْسٍ فَقُلِ: «اللَّهُمَّ إِنِّي عَبْدُكَ وَابْنُ عَبْدِكَ وَابْنُ أَمَتِكَ، نَاصِيَتِي بِيَدِكَ عَدْلٌ فِي حُكْمُكَ مَاضٍ فِيَّ قَضَاؤُكَ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِكُلِّ اسْمٍ هُوَ لَكَ أَنْزَلْتَهُ فِي كِتَابِكَ

«يا من يكفى من كل شيء ولا يكفى منه شيء اكفنى ما اهمنى مما أنا فيه» پس من اميدوارم كه اندوه و گرفتاريش برطرف شود ان شاء الله تعالى، من هم آن دعا را باو رساندم، و بر او نگذشت جز مدت كمى كه از زندان بيرون آمد.

١٥ - ابن أبى حمزة گويد: از حضرت على بن الحسين عليهما السلام شنيدم كه بفرزندش ميفرمود اى پسرجانم براى هر كدام ازشما مصيبتى رسيد يا پيش آمد ناگوارى اتفاق افتاد، پس وضوء بسازد وبايد وضوء كاملى باشد سپس دو ركعت يا چهار ركعت نماز بخواند، سپس در آخر آنها (يعنى در سجدهٔ آخر ويا بعد از نماز) بگويد: «يا موضع كل شكوى ويا سامع كل نجوى ويا شاهد كل ملاء وعالم كل خفية ويا دافع ما يشاء من بلية ويا خليل ابراهيم ويا نجى موسى ويامصطفى محمد (ص) ادعوك دعاء من اشتدت فاقته وقلت حيلته وضعفت قوته، دعاء الغريق الغريب المضطر الذى لا يجد لكشف ما هو فيه الا انت يا أرحم الراحمين» زيرا كسى باين دعا خدا را نخواند جز اينكه خداوند گرفتاريش را برطرف سازد ان شاء الله.

١٦ - سعيد بن يسار گويد: بحضرت صادق عليه السلام عرض كردم: (من گاهى) اندوهگين شوم (وبراى رفع آن از آنحضرت دستورى خواستم) فرمود: بسيار بگو: «الله الله ربى لا اشرك به شيئاً» پس هر گاه از وسوسه يا حديث نفس (خاطره‌هاى شيطانى) بترسى بگو: «اللهم انى عبدك و ابن عبدك و ابن امتك ناصيتى بيدك عدل فى حكمك، ماض فى قضاؤك. اللهم انى اسئلك بكل اسم هو لك أنزلته فى كتابك

أَوْعَلَّمْتَهُ أَحَداً مِنْ خَلْقِكَ أَوِاسْتَأْثَرْتَ بِهِ فِي عِلْمِ الْغَيْبِ عِنْدَكَ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَ أَنْ تَجْعَلَ الْقُرْآنَ نُورَ بَصَرِي وَرَبِيعَ قَلْبِي وَجَلاءَ حُزْنِي وَذَهَابَ هَمِّي ؛ اللهُ اللهُ رَبِّي لَا أُشْرِكُ بِهِ شَيْئاً».

١٧ - أَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ؛ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ ، عَنْ صَفْوَانَ ، عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ رَزِينٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : كَانَ دُعَاءُ النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله لَيْلَةَ الْأَحْزَابِ : يَاصَرِيخَ الْمَكْرُوبِينَ وَيَامُجِيبَ دَعْوَةِ الْمُضْطَرِّينَ وَ يَا كَاشِفَ غَمِّي اكْشِفْ عَنِّي غَمِّي وَهَمِّي وَكَرْبِي ، فَإِنَّكَ تَعْلَمُ حَالِي وَحَالَ أَصْحَابِي وَاكْفِنِي هَوْلَ عَدُوِّي .

١٨ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَبِي إِسْرَائِيلَ عَنِ الرِّضَا عليه السلام قَالَ : خَرَجَ بِجَارِيَةٍ لَنَا خَنَازِيرُ فِي عُنُقِهَا فَأَتَانِي آتٍ فَقَالَ: يَاعَلِيُّ قُلْ لَهَا : فَلْتَقُلْ : «يَارَؤُوفُ يَارَحِيمُ يَارَبِّ يَاسَيِّدِي» - تُكَرِّرُهُ - قَالَ: فَقَالَتْهُ فَأَذْهَبَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ عَنْهَا ، قَالَ :وَقَالَ: هَذَا الدُّعَاءُ الَّذِي دَعَا بِهِ جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ .

١٩ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْحُسَيْنِ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَاالْحَسَنِ عليه السلام دُعَاءً وَأَنَا خَلْفَهُ فَقَالَ : «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِوَجْهِكَ الْكَرِيمِ وَاسْمِكَ الْعَظِيمِ وَبِعِزَّتِكَ الَّتِي لَاتُرَامُ وَ بِقُدْرَتِكَ

أوعلمته أحداً من خلقك او استأثرت به فى علم الغيب عندك ان تصلى على محمد وآل محمد وان تجعل القرآن نور بصرى وربيع قلبى وجلاء حزنى وذهاب همى الله الله ربى لااشرك به شيئاً » .

١٧ - حضرت باقر عليه السلام فرمود : دعاى پيغمبر (ص) درشب احزاب (آن شبى كه در جنگ احزاب كار بر آنحضرت سخت شد) اين بود (كه گفت :) « يا صريخ المكروبين ، و يا مجيب دعوة المضطربن ويا كاشف غمى اكشف عنى غمى و همى وكربى فانك تعلم حالى و حال اصحابى واكفنى هول عدوى » .

١٨ - حضرت رضا عليه السلام فرمود : دخترى از ما (يا كنيزكى) در گردنش خنازيرى بيرون آمد (خنازير غده‌هائى است كه درزير گلو وگردن پيدا شود و از آن چرك ميايد) پس كسى نزد من آمد و گفت : اى على (بن موسى الرضا) باو بگو: (اين دعا را) بخواند : «يا رؤف يا رحيم يا رب ياسيدى» وآن را تكرار كند ، فرمود : پس اين كلمات را گفت وخداى عزوجل آن خنازير را از او برطرف كرد (راوى) گويد : فرمود : واين دعا همانست كه جعفر بن سليمان باآن دعا كرد .

شرح - مجلسى (ره) گويد : شايد معناى كلام امام عليه السلام اين باشد كه جعفر بن سليمان نيز گرفتار اين بيمارى بود وبوسيلهٔ اين دعا شفا يافت ، وامام عليه السلام براى بيان تأثير دعا اين دنباله را فرموده است .

١٩ - حسين گويد : از حضرت ابى الحسن عليه السلام دعائى خواستم ومن پشت سر آنحضرت بودم پس فرمود : « اللهم انى اسئلك بوجهك الكريم واسمك العظيم وبعزتك التى لاترام وبقدرتك التى لايمتنع منها

الَّتِي لَا يَمْتَنِعُ مِنْهَا شَيْءٌ أَنْ تَفْعَلَ بِي كَذَا وَ كَذَا» قَالَ : وَ كَتَبَ إِلَيَّ رُقْعَةً بِخَطِّهِ قُلْ: يَا مَنْ عَلَا فَقَهَرَ وَ بَطَنَ فَخَبَرَ ، يَا مَنْ مَلِكَ فَقَدَرَ وَ يَا مَنْ يُحْيِي الْمَوْتَى وَ هُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ افْعَلْ بِي كَذَا وَ كَذَا» ثُمَّ قُلْ : «يَا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ارْحَمْنِي بِحَقِّ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ارْحَمْنِي» . وَ كَتَبَ إِلَيَّ فِي رُقْعَةٍ أُخْرَى يَأْمُرُنِي أَنْ أَقُولَ : اللَّهُمَّ ادْفَعْ عَنِّي بِحَوْلِكَ وَ قُوَّتِكَ ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ فِي يَوْمِي هَذَا وَ شَهْرِي هَذَا وَ عَامِي هَذَا بَرَكَاتِكَ فِيهَا وَ مَا يَنْزِلُ فِيهَا مِنْ عُقُوبَةٍ أَوْ مَكْرُوهٍ أَوْ بَلَاءٍ فَاصْرِفْهُ عَنِّي وَ عَنْ وُلْدِي بِحَوْلِكَ وَ قُوَّتِكَ ، إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ زَوَالِ نِعْمَتِكَ وَ تَحْوِيلِ عَافِيَتِكَ وَ مِنْ فَجْأَةِ نِقْمَتِكَ وَ مِنْ شَرِّ كِتَابٍ قَدْ سَبَقَ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ نَفْسِي وَ مِنْ شَرِّ كُلِّ دَابَّةٍ أَنْتَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ تَبْرُو إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْماً وَ أَحْصَى كُلَّ شَيْءٍ عَدَداً» .

٢٠ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ يَزِيدَ : «يَا حَيُّ يَا قَيُّومُ ، يَا لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ ، بِرَحْمَتِكَ أَسْتَغِيثُ ، فَاكْفِنِي مَا أَهَمَّنِي ، وَ لَا تَكِلْنِي إِلَى نَفْسِي» تَقُولُهُ مِائَةَ مَرَّةٍ وَ أَنْتَ سَاجِدٌ .

﴿ ٣٣٨٥ ﴾ ٢١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ حَنَانٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ سُوَيْدَةَ ، عَنْ سَمَاعَةَ قَالَ : قَالَ لِي أَبُو الْحَسَنِ عليه السلام : إِذَا كَانَ لَكَ يَا سَمَاعَةُ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ

شيء ان تفعل بي كذا وكذا » (وبجاى تفعل بى كذا وكذا حاجت خودرا بگويد) .

گويد : و درنامه‌اى بخط خودش بمن نوشت كه بگو : « يا من علا فقهر وبطن فخبر يامن ملك فقدر ويا من يحيى الموتى وهوعلى كل شيء قدير ، صل على محمد وآل محمد وافعل بى كذا وكذا » (وبجاى آن حاجت خود را بگويد) سپس بگو : « يا لااله الاالله ارحمنى بحق لااله الله ارحمنى » .

و درنامهٔ ديگر بمن نوشت و دستور داد كه بگويم : « اللهم ادفع عنى بحولك و قوتك ، اللهم انى اسئلك فى يومى هذا و شهرى هذا و عامى هذا بركاتك فيها و ما ينزل فيها من عقوبة او مكروه او بلاء فاصرفه عنى وعن ولدى بحولك وقوتك انك على كل شيء قدير ، اللهم انى اعوذ بك من زوال نعمتك و تحويل عافيتك ، و من فجأة نقمتك و من شر كتاب قد سبق ، اللهم انى اعوذ بك من شر نفسى ، و من شر كل دابة انت آخذ بناصيتها انك على كل شيء قدير ، و ان الله قد أحاط بكل شيء علماً و أحصى كل شيء عدداً » .

٢٠ - واز عمر بن يزيد حديث شده است كه اين دعا را سه بار درسجده ميخوانى : « يا حى ياقيوم يا لااله الاانت ، برحمتك استغيث ، فاكفنى ما اهمنى ولاتكلنى الى نفسى » .

٢١ - سماعة گويد : حضرت ابوالحسن (موسى بن جعفر عليهما السلام) بمن فرمود : اى سماعة هر گاه براى تو نزد خداى عزوجل حاجتى است پس بگو : « اللهم انى اسئلك بحق محمد وعلى فان لهما عندك شأناً

حَاجَةً فَقُلِ: «اللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَعَلِيٍّ فَإِنَّ لَهُمَا عِنْدَكَ شَأْناً مِنَ الشَّأْنِ وَقَدْراً مِنَ الْقَدْرِ، فَبِحَقِّ ذٰلِكَ الشَّأْنِ وَبِحَقِّ ذٰلِكَ الْقَدْرِ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَىٰ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَأَنْ تَفْعَلَ بِي كَذٰا وَكَذٰا» فَإِنَّهُ إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ لَمْ يَبْقَ مَلَكٌ مُقَرَّبٌ وَلَا نَبِيٌّ مُرْسَلٌ وَلَا مُؤْمِنٌ مُمْتَحَنٌ إِلَّا وَهُوَ يَحْتَاجُ إِلَيْهِمَا فِي ذٰلِكَ الْيَوْمِ.

٢٢ - عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ إِسْحَاقَ الْأَحْمَرِ، عَنْ أَبِي الْقَاسِمِ الْكُوفِيِّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ عَمَّارٍ وَالْعَلَاءِ بْنِ سَيَابَةَ وَظَرِيفِ بْنِ نَاصِحٍ قَالَ: لَمَّا بَعَثَ أَبُو الدَّوَانِيقِ إِلَىٰ أَبِي عَبْدِ اللّٰهِ عليه السلام رَفَعَ يَدَهُ إِلَى السَّمَاءِ، ثُمَّ قَالَ: «اللّٰهُمَّ إِنَّكَ حَفِظْتَ الْغُلَامَيْنِ بِصَلَاحِ أَبَوَيْهِمَا فَاحْفَظْنِي بِصَلَاحِ آبَائِي مُحَمَّدٍ وَعَلِيٍّ وَالْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ وَعَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ وَمُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ؛ اللّٰهُمَّ إِنِّي أَدْرَءُ بِكَ فِي نَحْرِهِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّهِ» ثُمَّ قَالَ لِلْجَمَّالِ: سِرْ، فَلَمَّا اسْتَقْبَلَهُ الرَّبِيعُ بِبَابِ أَبِي الدَّوَانِيقِ قَالَ لَهُ: يَا أَبَا عَبْدِ اللّٰهِ مَا أَشَدَّ بَاطِنَهُ عَلَيْكَ لَقَدْ سَمِعْتُهُ يَقُولُ: وَاللّٰهِ لَأَتْرُكَنَّ لَهُمْ نَخْلاً إِلَّا عَقَرْتُهُ وَلَا مَالاً إِلَّا نَهَبْتُهُ وَلَا ذُرِّيَّةً إِلَّا سَبَيْتُهَا، قَالَ: فَهَمَسَ بِشَيْءٍ خَفِيٍّ وَحَرَّكَ شَفَتَيْهِ، فَلَمَّا دَخَلَ سَلَّمَ وَقَعَدَ فَرَدَّ عَلَيْهِ السَّلَامَ ثُمَّ قَالَ: أَمَا وَاللّٰهِ لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ لَا أَتْرُكَ لَكَ نَخْلاً إِلَّا عَقَرْتُهُ وَلَا مَالاً إِلَّا أَخَذْتُهُ؛ فَقَالَ أَبُو

من الشأن و قدراً من القدر، فبحق ذلك الشأن و بحق ذلك القدر ان تصلى على محمد و آل محمد و ان تفعل بى كذا وكذا» وبجاى تفعل بى كذا وكذا حاجت خود را بگويد) زيرا همانا چون روز قيامت شود هيچ فرشتهٔ مقرب ونه پيغمبر مرسل ونه مؤمن آزمايش شده نماند جز آنكه درآنروز بآندو (يعنى محمد و على عليهما السلام) نياز دارند.

٢٢ ـ معاويه بن عمار وعلاء بن سيابه وظريف بن ناصح گويند: چون ابوالدوانيق (منصور دوانيقى) بسراغ حضرت صادق عليه السلام فرستاد آنحضرت دست بآسمان برداشت سپس گفت: «اللهم انك حفظت الغلامين بصلاح ابويهما فاحفظنى بصلاح آبائى محمد وعلى والحسن والحسين وعلى بن الحسين ومحمد بن على، اللهم انى ادرءبك فى نحره واعوذ بك من شره» يعنى بار خدايا تو آن دوپسر بچه را بخاطر نيكى وخوبى پدر ومادرشان نگهدارى كردى مرا هم بخاطر خوبى پدرانم: محمد وعلى وحسن وحسين و على بن الحسين ومحمد بن على نگهدارى فرما، بار خدايا من بوسيلهٔ تو در گلويش اورا دور سازم، وازشرش بتو پناه برم) سپس بشتربان (كه مهارشتر حضرت دردستش بود) فرمود: برو، پس همينكه ربيع (حاجب منصور) درخانه منصور اورا ديدار كرد بوى عرضكرد: اى ابا عبدالله وچه اندازه دلش نسبت بشماسخت شده، ومن همانا شنيدم كه ميگفت: بخدا سوگند هيچ نخل خرمائى براى آنها باقى نگذارم جز اينكه همه را ببرم، وهيچ مالى براى آنها باقى نگذارم وهمه را غارت كنم، وهيچ كودكى براى ايشان باقى نگذارم وهمه را باسيرى ببرم؟ گويد: پس آنحضرت زير لب چيزى گفت ولبانش را جنبانيد، پس همين كه برمنصور وارد شد سلام كرد ونشست، منصور جواب سلام حضرت را داد سپس گفت: بخدا قسم آهنگ

عَبْدِاللهِ عليه السلام : يَاأَمِيرَالْمُؤْمِنِينَ إِنَّ اللهَ ابْتَلَى أَيُّوبَ فَصَبَرَ وَأَعْطَى دَاوُدَ فَشَكَرَ وَقَدَّرَ يُوسُفَ فَغَفَرَ وَأَنْتَ مِنْ ذٰلِكَ النَّسْلِ وَلَا يَأْتِي ذٰلِكَ النَّسْلُ إِلَّا بِمَا يُشْبِهُهُ ، فَقَالَ : صَدَقْتَ قَدْ عَفَوْتُ عَنْكُمْ ، فَقَالَ لَهُ: يَاأَمِيرَالْمُؤْمِنِينَ إِنَّهُ لَمْ يَنَلْ مِنَّا أَهْلَ الْبَيْتِ أَحَدٌ دَماً إِلَّا سَلَبَهُ اللهُ مُلْكَهُ فَغَضِبَ لِذٰلِكَ وَاسْتَشَاطَ فَقَالَ: عَلَى رِسْلِكَ يَاأَمِيرَالْمُؤْمِنِينَ إِنَّ هٰذَا الْمُلْكَ كَانَ فِي آلِ أَبِي سُفْيَانَ فَلَمَّا قَتَلَ يَزِيدُ حُسَيْناً سَلَبَهُ اللهُ مُلْكَهُ فَوَرَّثَهُ آلَ مَرْوَانَ ، فَلَمَّا قَتَلَ هِشَامُ زَيْداً سَلَبَهُ اللهُ مُلْكَهُ فَوَرَّثَهُ مَرْوَانَ بْنَ مُحَمَّدٍ ؛ فَلَمَّا قَتَلَ مَرْوَانُ إِبْرَاهِيمَ سَلَبَهُ اللهُ مُلْكَهُ فَأَعْطَاكُمُوهُ فَقَالَ : صَدَقْتَ هَاتِ ارْفَعْ حَوَائِجَكَ فَقَالَ : الْإِذْنُ ، فَقَالَ : هُوَ فِي يَدِكَ مَتَى شِئْتَ ، فَخَرَجَ فَقَالَ لَهُ الرَّبِيعُ : قَدْ أَمَرَلَكَ بِعَشَرَةِ آلَافِ دِرْهَمٍ ، قَالَ : لَاحَاجَةَ لِي فِيهَا ؛ قَالَ : إِذَنْ تُغْضِبُهُ فَخُذْهَا ثُمَّ تَصَدَّقْ بِهَا .

داشتم که یکدرخت خرما برایت باقی نگذارم وهمه‌را قطع کنم ، وهرچه داری بگیرم ؟ حضرت صادق عليه السلام فرمود : یا امیر المؤمنین همانا خداوند ایوب‌را گرفتار کرد واو صبر کرد ، وبداود نعمت داد او شکر کرد ، ویوسف‌را بربرادران چیره کرد (ولی او انتقام نگرفت) واز آنها در گذشت ، وتو از این نژادی واین نژادکاری نکنند جز بدانچه مانند کردار آنان باشد ، گفت : راست گفتی ومن از شما در گذشتم و(شمارا) بخشیدم ، فرمود : یاامیرالمؤمنین هرآینه هیچ‌کس دست خودرا بخون ما خاندان نیالوده است جز اینکه خداوند سلطنتش‌را برگرفته ، منصور ازاین سخن برآشفت وخشم کرد ، حضرت فرمود : یا امیر المؤمنین آرام باش (تادنبالهٔ سخن‌را بگویم) همانا این سلطنت درخاندان أبی‌سفیان بود تا اینکه یزید حسین عليه السلام را کشت پس خداوند سلطنتش‌را ازاو برگرفت وآل مروان بدان رسیدند ، وچون‌هشام زیدرا کشت خداوند سلطنتش‌را گرفت وبمروان بن محمد رسید ، وچون مروان ابراهیم‌راکه برادرمنصور وبابراهیم امام معروف بود) کشت خداوند سلطنتش‌را گرفت وبشما داد ، گفت : راست گفتی بزرگترین حاجتت‌را)بگو (تا برآورم) فرمود : اذن بده (که برگردم) گفت : آن بدست شما است هرگاه بخواهی (دربازگشت آزادید) پس آنحضرت بیرون آمد ، ربیع حاجب عرضکرد : ده هزار درهم برای شما داده فرمود : من بدان حاجتی ندارم ، عرضکرد : اگر نپذیری اورا خشمگین خواهی کرد (واز نپذیرفتن شما بخشم آید) آنرا بگیر ودر راه‌خدا صدقه بده .

شرح ــ سیوطی درتاریخ الخلفاء گوید : جهت اینکه منصوررا ابوالدوانیق لقب دادند این بودکه بسیار حریص وبخیل بود وازکارگران وصنعتگران خود به دانق وحبه نیز حساب میکشید ، ودانق معرب دانگ است که درفارسی گویند وآن یکششم درهم است .

ومقصود از «غلامین» دو پسر بچه‌که امام عليه السلام دردعا بدانها اشاره فرمود همان دو غلامی‌است که خداوند متعال درداستان حضرت موسی وخضر علیهما السلام درآیه ۸۲ از سورهٔ کهف بیان فرموده که فرماید : « واماالجدار فکان لغلامین یتیمین فی المدینة وکان تحته کنز لهما وکان ابوهما صالحاً ... »

٢٣ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَعْيَنَ ، عَنْ قَيْسِ بْنِ سَلْمَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : كَانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِمَا يَقُولُ : مَا أُبَالِي إِذَا قُلْتُ هٰذِهِ الْكَلِمَاتِ لَوِ اجْتَمَعَ عَلَيَّ الْجِنُّ وَالْإِنْسُ : «بِسْمِ اللهِ وَبِاللهِ وَمِنَ اللهِ وَإِلَى اللهِ وَ فِي سَبِيلِ اللهِ وَ عَلَى مِلَّةِ رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وآله ، اللّٰهُمَّ إِلَيْكَ أَسْلَمْتُ نَفْسِي ، وَإِلَيْكَ وَجَّهْتُ وَجْهِي وَإِلَيْكَ أَلْجَأْتُ ظَهْرِي وَإِلَيْكَ فَوَّضْتُ أَمْرِي ، اللّٰهُمَّ احْفَظْنِي بِحِفْظِ الْإِيمَانِ مِنْ بَيْنِ يَدَيَّ وَمِنْ خَلْفِي وَعَنْ يَمِينِي وَ عَنْ شِمَالِي وَمِنْ فَوْقِي وَمِنْ تَحْتِي وَمِنْ قِبَلِي ؛ وَادْفَعْ عَنِّي بِحَوْلِكَ وَقُوَّتِكَ فَإِنَّهُ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ» .

(بَابُ)

☆(الدُّعَاءِ لِلْعِلَلِ وَالْأَمْرَاضِ)☆

١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي نَجْرَانَ وَابْنِ فَضَّالٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : كَانَ يَقُولُ عِنْدَ الْعِلَّةِ « اللّٰهُمَّ إِنَّكَ عَيَّرْتَ أَقْوَاماً فَقُلْتَ : «قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِهِ فَلَا يَمْلِكُونَ كَشْفَ الضُّرِّ عَنْكُمْ وَلَا تَحْوِيلاً» فَإِنَّمَنْ

وملخص داستان این بود که حضرت موسی وخضر دوپیامبر الهی مأموریت پیدا کردند دیواری که رو بخرابی وانهدام بود از خرابی آن جلوگیری کنند وآنرا از نو بسازند بخاطر گنجی که در زیر آن پنهان بود و آن گنج متعلق بدو پسر بچه بود که در آن شهر بودند وپدر ومادر آن دو کودک مردمان صالح وشایسته بودند وخداوند متعال خواست نتیجهٔ نیکی آن پدر ومادر صالح را عاید این دوپسر بچه کند ودر تفسیر مجمع البیان وتفسیر عیاشی وبرخی از کتابهای دیگر است که فاصلهٔ میان این دوپسر بچه وآن پدر ومادر صالح هفتصد سال ویا هفت پشت بوده است .

وربیع حاجب (دربان منصور ، وپیشخدمت مخصوص)ظاهراً علاقه‌مند بدان حضرت عليه السلام بوده بلکه از برخی از روایات استفاده شود ازشیعان بوده وپاره‌ای روایات نیز از او نقل شده گرچه از جهت وثاقت در حدیث مورد اعتماد دانشمندان رجال نویس نبوده ولی ازروی هم رفتهٔ چند حدیث که یکی همین حدیث شریف است استفاده میشود که از علاقه‌مندان حضرت صادق عليه السلام بوده است و شاید هم علاقمندی او نسبت بحضرت صادق فقط درپیش روی آنحضرت بوده ولی در مورد انجام فرمان منصور کاملا مطیع او بوده است .

٢٣ - (این حدیث مانند حدیث (١٠) از همین باب است مراجعه شود) .

☆(باب)☆

(دعا برای دردها وبیماریها)

١ - برخی از اصحاب ما حدیث کرده‌اند که حضرت صادق عليه السلام هنگام درد وبیماری (ایندعارا میخواند) میگفت : «اللهم انك عيرت اقواماً فقلت : قل ادعوا الذين زعمتم من دونه فلا يملكون كشف

لَا يَمْلِكُ كَشْفَ ضُرِّي وَلَا تَحْوِيلَهُ عَنِّي أَحَدٌ غَيْرُهُ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَاكْشِفْ ضُرِّي وَحَوِّلْهُ إِلَى مَنْ يَدْعُو مَعَكَ إِلَهاً آخَرَ لَا إِلَهَ غَيْرُكَ».

٢ - أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ الْمُهْتَدِي، عَنْ يُونُسَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ زَرْبِيٍّ قَالَ: مَرِضْتُ بِالْمَدِينَةِ مَرَضاً شَدِيداً فَبَلَغَ ذٰلِكَ أَبَا عَبْدِ اللهِ عليه السلام فَكَتَبَ إِلَيَّ: قَدْ بَلَغَنِي عِلَّتُكَ فَاشْتَرْ صَاعاً مِنْ بُرٍّ ثُمَّ اسْلُقْ عَلَى قَفَاكَ وَانْثُرْهُ عَلَى صَدْرِكَ كَيْفَمَا انْتَثَرَ وَقُلْ: «اللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ الَّذِي إِذَا سُئِلْتَ بِهِ الْمُضْطَرُّ كَشَفْتَ مَا بِهِ مِنْ ضُرٍّ وَمَكَّنْتَ لَهُ فِي الْأَرْضِ وَجَعَلْتَهُ خَلِيفَتَكَ عَلَى خَلْقِكَ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَأَنْ تُعَافِيَنِي مِنْ عِلَّتِي» ثُمَّ اسْتَوْجِلْ سَاوَاجْمَعِ الْبُرَّ مِنْ حَوْلِكَ وَقُلْ مِثْلَ ذٰلِكَ وَاقْسِمْهُ مُدّاً مُدّاً لِكُلِّ مِسْكِينٍ وَقُلْ مِثْلَ ذٰلِكَ؛ قَالَ دَاوُدُ: فَفَعَلْتُ ذٰلِكَ فَكَأَنَّمَا نُشِطْتُ مِنْ عِقَالٍ وَقَدْ فَعَلَهُ غَيْرُ وَاحِدٍ فَانْتَفَعَ بِهِ.

﴿ ٣٢٩٠ ﴾ ٣- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ نُعَيْمٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: اشْتَكَى بَعْضُ وُلْدِهِ فَقَالَ: يَا بُنَيَّ قُلِ: «اللّٰهُمَّ اشْفِنِي بِشِفَائِكَ وَدَاوِنِي بِدَوَائِكَ وَعَافِنِي مِنْ بَلَائِكَ فَإِنِّي عَبْدُكَ وَابْنُ عَبْدِكَ».

٤ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ؛ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ، عَنْ مَالِكِ بْنِ عَطِيَّةَ، عَنْ يُونُسَ بْنِ

الضر عنكم ولا تحويلا، فيامن لايملك كشف ضرى ولا تحويله عنى احد غيره صل على محمد وآل محمد واكشف ضرى وحوله الى من يدعو معك الهاً آخر لااله غيرك».

٢ - داود بن زربى گويد: من در مدينه بيمار سختى شدم، وخبر آن به حضرت صادق عليه السلام رسيد، پس بمن نوشت: خبر بيماريت بمن رسيد، پس يكصاع (تقريبا سه كيلو) گندم بخر، سپس بپشت بخواب وآن گندم را روى سينه‌ات بريز وبهن كن بهر گونه كه ريخت وبگو: «اللهم انى اسئلك باسمك الذى اذا سئلك به المضطر كشفت ما به من ضر ومكنت له فى الارض و جعلته خليفتك على خلقك ان تصلى على محمد وآل محمد وان تعافينى من علتى» سپس برخيز و درست بنشين وگندمهارا از اطراف خود جمع كن، و (دوباره) همان دعارا بخوان وآنرا بچهارمد (كه هرمدى تقريباً ده سير است) تقسيم كن، هرقسمتى را بمسكينى (ومستمندى) بده وهمان دعارا بخوان. داود گويد: من دستور آن حضرت را انجام دادم (و آنقدر زود اثر داشت كه همانساعت بيماريم برطرف شد) وگويا از بند آزاد شدم، و بسيارى از مردم آنرا انجام داده‌اند واز آن سود برده‌اند.

٣ - حسين بن نعيم گويد: يكى از ازفرزندان حضرت صادق عليه السلام بيمار شد حضرت باو فرمود: اى پسر كم! بگو: «اللهم اشفنى بشفائك وداونى بدوائك وعافنى من بلائك فانى عبدك وابن عبدك».

٤ - يونس بن عمار را (غده ياجراحت ديگرى درصورتش پيدا شد) گويد: بحضرت صادق عليه السلام

عَمَّارٍ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام جُعِلْتُ فِدَاكَ هٰذَا الَّذِي قَدْ ظَهَرَ بِوَجْهِي يَزْعَمُ النَّاسُ أَنَّ اللهَ عَزَّ وَ جَلَّ لَمْ يَبْتَلِ بِهِ عَبْداً لَهُ فِيهِ حَاجَةٌ فَقَالَ لِي : لَا، لَقَدْ كَانَ مُؤْمِنُ آلِ فِرْعَوْنَ مُكَنَّعَ الْأَصَابِعِ فَكَانَ يَقُولُ هٰكَذَا - وَيَمُدُّ يَدَهُ - وَيَقُولُ : «يَاقَوْمِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ» قَالَ : ثُمَّ قَالَ : إِذَا كَانَ الثُّلُثُ الْأَخِيرُ مِنَ اللَّيْلِ فِي أَوَّلِهِ فَتَوَضَّأْ وَقُمْ إِلَى صَلَاتِكَ الَّتِي تُصَلِّيهَا فَإِذَا كُنْتَ فِي السَّجْدَةِ الْأَخِيرَةِ مِنَ الرَّكْعَتَيْنِ الْأُولَيَيْنِ فَقُلْ : وَأَنْتَ سَاجِدٌ : «يَاعَلِيُّ يَاعَظِيمُ يَارَحْمٰنُ يَارَحِيمُ يَا سَامِعَ الدَّعَوَاتِ وَيَامُعْطِيَ الْخَيْرَاتِ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَأَعْطِنِي مِنْ خَيْرِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ مَاأَنْتَ أَهْلُهُ وَاصْرِفْ عَنِّي مِنْ شَرِّ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ مَاأَنْتَ أَهْلُهُ وَاذْهِبْ عَنِّي هٰذَا الْوَجَعَ - وَسَمِّهِ - فَإِنَّهُ قَدْ غَاظَنِي وَ [أَ]حْزَنَنِي» وَأَلِحَّ فِي الدُّعَاءِ . قَالَ : فَمَاوَصَلْتُ إِلَى الْكُوفَةِ حَتَّى أَذْهَبَ اللهُ بِهِ عَنِّي كُلَّهُ .

٥ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ، وَعِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ

عرضکردم : فدایت شوم این (علتی) که در صورت من پیدا شده مردم پندارندکه همانا خدای عزو جل هرکس‌را ازبندگانش‌که دوست دارد بدان دچارنکند (ومرا خدا نخواسته‌که بدان دچار شده‌ام) ؟ آن حضرت عليه السلام بمن فرمود : نه (اینطور نیست) هرآینه مؤمن آل فرعون سرانگشتانش ریخته بود (که استخوانهای بندهای آنها آشکار بود) واینطور میگفت - ودستش‌را دراز میکرد - : «ای مردم پیروی کنید از فرستادگان خدا» (سورهٔیس آیه ٢٠) گوید : سپس فرمود : چون ثلث آخر شب شد در ساعت اول آن (برخیز) ووضوء بساز وبنمازی که‌میخوانی بپرداز (مقصود نماز شب است)پس چون در سجدهٔ آخرین ازدو رکعت اول(از هشت‌رکعت نماز شب) رسیدی درحال‌سجده‌بگو : «یاعلی یاعظیم یارحمن‌یارحیم‌یاسامع الدعوات ویا معطی الخیرات صل علی محمد وآل محمد واعطنی‌من خیر الدنیا والاخرة ماأنت أهله‌واصرف عنی من شر الدنیا والاخرة ماأنت أهله واذهب عنی هذا الوجع (و نام آن درد را ببر) فانه قدغاظنی و [أ] حزننی» . ودر دعا پافشاری کن ، گوید : هنوز بکوفه نرسیده بودم‌که خداوند تمام‌آن دردرا از من ببرد بواسطهٔ دعائیکه آن حضرت بمن آموخت اثری از آن‌بیماری درچهرهٔ من بجای نماند) .

شرح - مجلسی (ره) گوید : اینست‌که (اشتباهی ازراویان ویا نسخه نویسان در این حدیث شده وصحیح آن) مؤمن آل یس (بجای مؤمن آل فرعون) باشد چنانکه دراخبار دیگر وارد شده وگفتار : «یاقوم‌اتبعوا المرسلین» از مؤمن آل یس است ودر داستان اوآمده است ، وشاید این اشتباه (بین «یس» و«فرعون»)از راویان‌بوده است ، وبرخی از افاضل گفته‌اند : ایندومؤمن هردویکنفر بوده‌اند وهمان‌مؤمن آل فرعون بوده‌که عمرش طولانی گشته (وزمان حضرت عیسی علیه السلام وفرستادگان شمعون صفارادرك کرده است) ولی دور بودن این کلام (از تاریخ واخبار) پوشیده نیست ، و گذشته این حرف با اخبار بسیاری‌که درهردو مؤمن رسیده‌است سازش ندارد .

٥ - حضرت باقر علیه السلام‌فرمود: چون مردی‌رادیدی‌که گرفتار بلاشده (بشکرانه اینکه توبدان

جَمِيعاً ، عَنْ حَنَانِ بْنِ سَدِيرٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : إِذَا رَأَيْتَ الرَّجُلَ مَرَّ بِهِ الْبَلَاءُ فَقُلْ : «الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي عَافَانِي مِمَّا ابْتَلَاكَ بِهِ وَفَضَّلَنِي عَلَيْكَ وَعَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقَ» وَلَا تُسْمِعْهُ .

٦ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ زَرْبِيٍّ ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللّٰهِ عليه السلام قَالَ : تَضَعُ يَدَكَ عَلَى الْمَوْضِعِ الَّذِي فِيهِ الْوَجَعُ وَتَقُولُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ : «اللّٰهُ رَبِّي حَقّاً لَا أُشْرِكُ بِهِ شَيْئاً ؛ اللّٰهُمَّ أَنْتَ لَهَا وَلِكُلِّ عَظِيمَةٍ فَفَرِّجْهَا عَنِّي» .

٧ - عَنْهُ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ؛ عَنْ دَاوُدَ ، عَنْ مُفَضَّلٍ ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللّٰهِ عليه السلام لِلْأَوْجَاعِ تَقُولُ : «بِسْمِ اللّٰهِ وَبِاللّٰهِ كَمْ مِنْ نِعْمَةٍ لِلّٰهِ فِي عِرْقٍ سَاكِنٍ وَغَيْرِ سَاكِنٍ عَلَى عَبْدٍ شَاكِرٍ وَغَيْرِ شَاكِرٍ» وَتَأْخُذُ لِحْيَتَكَ بِيَدِكَ الْيُمْنَى بَعْدَ صَلَاةٍ مَفْرُوضَةٍ وَتَقُولُ : «اللّٰهُمَّ فَرِّجْ عَنِّي كُرْبَتِي وَعَجِّلْ عَافِيَتِي وَاكْشِفْ ضُرِّي» - ثَلَاثَ مَرَّاتٍ - وَاحْرِصْ أَنْ يَكُونَ ذٰلِكَ مَعَ دُمُوعٍ وَبُكَاءٍ .

﴿٣٣٩٥﴾ ٨ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ عَنْ رَجُلٍ قَالَ : دَخَلْتُ عَلَى أَبِي عَبْدِ اللّٰهِ عليه السلام فَشَكَوْتُ إِلَيْهِ وَجَعاً بِي فَقَالَ : قُلْ : «بِسْمِ اللّٰهِ - ثُمَّ امْسَحْ يَدَكَ عَلَيْهِ وَقُلْ - أَعُوذُ بِعِزَّةِ اللّٰهِ وَأَعُوذُ بِقُدْرَةِ اللّٰهِ وَأَعُوذُ بِجَلَالِ اللّٰهِ وَأَعُوذُ بِعَظَمَةِ اللّٰهِ وَأَعُوذُ بِجَمْعِ اللّٰهِ وَأَعُوذُ بِرَسُولِ اللّٰهِ وَأَعُوذُ بِأَسْمَاءِ اللّٰهِ مِنْ شَرِّ مَا أَحْذَرُ وَمِنْ شَرِّ مَا أَخَافُ عَلَى نَفْسِي» تَقُولُهَا سَبْعَ مَرَّاتٍ ، قَالَ :

بلا گرفتار نشده‌ای) بگو: «الحمدلله الذی عافانی مما ابتلاك به و فضلنی علیك وعلی کثیر ممن خلق » ونگذار او بشنود .

٦ - داودبن زربی گوید : حضرت صادق علیه السلام (درباره کسیکه جائی از بدنش دردی دارد) فرمود : دست خودرا برجای دردبگذاردوسه باربگوید : «الله الله ربی حقاً لااشرك به شیئاً ، اللهم انت لها ولکل عظیمة ففرجها عنی » .

٧ - مفضل ازامام صادق علیه السلام حدیث کندکه فرمود : برای هردردی بگو : «بسم الله وبالله کم من نعمة لله فی عرق ساکن وغیرساکن علی عبدشاکر وغیر شاکر » ودریش خودرا بدست راست بگیر وپس از نماز واجب سه‌بار (این دعارا) بخوان : «اللهم فرج عنی کربتی وعجل عافیتی واکشف ضری» و بکوش که خواندنت بااشك وگریه توأم باشد .

٨ - ابراهیم بن عبدالحمید از مردی حدیث کندکه گوید : خدمت امام صادق علیه السلام رفتم واز دردیکه داشتم بوی شکایت کردم (وبرای رفع آن ازآنحضرت علیه السلام چاره‌ای خواستم) فرمود : بگو : «بسم الله » ودست برآن موضع درد بکش وبگو : «اعوذ بعزة الله واعوذ بقدرة الله واعوذ بجلال الله وأعوذ بعظمة الله وأعوذ بجمع الله ، وأعوذ برسول الله واعوذ باسماء الله من شر ما احذر ومن شر ما أحاف علی نفسی»

فَفَعَلْتُ فَأَذْهَبَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ [بِهَا] الْوَجَعَ عَنِّي.

٩ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنِ الْوَشَّاءِ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ سِنَانٍ، عَنْ عَوْنٍ قَالَ: أُمِرَ يَدَكَ عَلَى مَوْضِعِ الْوَجَعِ ثُمَّ قُلْ: «بِسْمِ اللهِ وَبِاللهِ وَمُحَمَّدٌ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وَلَاحَوْلَ وَلَاقُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ؛ اللَّهُمَّ امْسَحْ عَنِّي مَا أَجِدُ» ثُمَّ تُمِرُّ يَدَكَ الْيُمْنَى وَتَمْسَحُ مَوْضِعَ الْوَجَعِ - ثَلَاثَ مَرَّاتٍ -.

١٠ - عَنْهُ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي نَصْرٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَخِي غَرَّامٍ، عَنْ عَبْدِاللهِ ابْنِ سِنَانٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: تَضَعُ يَدَكَ عَلَى مَوْضِعِ الْوَجَعِ ثُمَّ تَقُولُ: «بِسْمِ اللهِ وَبِاللهِ [وَ] مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وَلَاحَوْلَ وَلَاقُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ، اللَّهُمَّ امْسَحْ عَنِّي مَا أَجِدُ» وَتَمْسَحُ الْوَجَعَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ.

١١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ عُثْمَانَ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ عِيسَى، عَنْ عَمِّهِ قَالَ: قُلْتُ لَهُ: عَلِّمْنِي دُعَاءً أَدْعُو بِهِ لِوَجَعٍ أُصَابُنِي؟ قَالَ: قُلْ وَأَنْتَ سَاجِدٌ: «يَا اللهُ يَا رَحْمٰنُ [يَا رَحِيمُ] يَا رَبَّ الْأَرْبَابِ وَإِلٰهَ الْآلِهَةِ وَيَا مَلِكَ الْمُلُوكِ وَيَا سَيِّدَ السَّادَةِ اشْفِنِي بِشِفَائِكَ مِنْ كُلِّ دَاءٍ وَسُقْمٍ فَإِنِّي عَبْدُكَ أَتَقَلَّبُ فِي قَبْضَتِكَ».

١٢ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنِ ابْنِ أَبِي نَجْرَانَ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى عَنْ حَرِيزٍ، عَنْ زُرَارَةَ، عَنْ أَحَدِهِمَا عليهما السلام قَالَ: إِذَا دَخَلْتَ عَلَى مَرِيضٍ فَقُلْ: «أُعِيذُكَ بِاللهِ الْعَظِيمِ

وآنرا هفت بار بگو، گوید: من اینکاررا کردم وخداوند ببرکت آن دعا دردرا ازمن برد.

٩ - واز عون حدیث شده که فرمود: دستت رابجای درد بکش وبگو: «بسم الله وبالله ومحمدرسول الله صلی الله علیه وآله ولاحول ولا قوة الا بالله العلی العظیم، اللهم امسح عنی ما أجد» سپس بادست راست سه بار برموضع درد بکش.

١٠ - عبدالله بن سنان گوید: حضرت صادق عليه السلام فرمود: دستت را برجای درد بگذار وبگو: «بسم الله وبالله ومحمد رسول الله صلی الله علیه وآله ولا حول ولا قوة الا بالله اللهم امسح عنی ما أجد» و سه بار بجای درد دست بکش.

١١ - علی بن عیسی از عمویش حدیث کند که گوید: باو (یعنی امام عليه السلام) عرض کردم: دعائی بمن بیاموز که برای برطرف شدن دردی که بمن رسیده آنرا بخوانم، فرمود: در حال سجده بگو: «یا الله یارحمن [یارحیم] یارب الارباب واله الالهة و یاملك الملوك ویا سیدالسادة اشفنی بشفائك من کل داء وسقم فانی عبدك أتقلب فی قبضتك».

١٢ - زراره از یکی از دوامام باقر ویا امام صادق علیهما السلام حدیث کند که فرمود: هرگاه

رَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ مِنْ شَرِّ كُلِّ عِرْقٍ نَعَّارٍ وَمِنْ شَرِّ حَرِّ النَّارِ» - سَبْعَ مَرَّاتٍ - .

﴿٣٤٠٠﴾ ١٣ - عَنْهُ: عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي نَصْرٍ، عَنْ أَبَانِ بْنِ عُثْمَانَ، عَنِ النُّمَالِيِّ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: إِذَا اشْتَكَى الْإِنْسَانُ فَلْيَقُلْ: «بِسْمِ اللهِ وَبِاللهِ وَمُحَمَّدٍ رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وآله أَعُوذُ بِعِزَّةِ اللهِ وَأَعُوذُ بِقُدْرَةِ اللهِ عَلَى مَا يَشَاءُ مِنْ شَرِّ مَا أَجِدُ» .

١٤ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ هِشَامٍ الْجَوَالِيقِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام: «يَا مُنْزِلَ الشِّفَاءِ وَمُذْهِبَ الدَّاءِ أَنْزِلْ عَلَى مَا بِي مِنْ دَاءٍ شِفَاءً» .

١٥ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ مُوسَى بْنِ الْحَسَنِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ صَاحِبِ الشَّعِيرِ عَنِ الْحُسَيْنِ الْخُرَاسَانِيِّ وَكَانَ خَبَّازاً قَالَ: شَكَوْتُ إِلَى أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام وَجَعاً بِي فَقَالَ: إِذَا صَلَّيْتَ فَضَعْ يَدَكَ مَوْضِعَ سُجُودِكَ ثُمَّ قُلْ: «بِسْمِ اللهِ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله اشْفِنِي يَا شَافِي لَا شِفَاءَ إِلَّا شِفَاؤُكَ، شِفَاءً لَا يُغَادِرُ سُقْماً، شِفَاءً مِنْ كُلِّ دَاءٍ وَسُقْمٍ» .

١٦ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: مَرِضَ عَلِيٌّ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ فَأَتَاهُ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله فَقَالَ لَهُ: قُلِ: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ تَعْجِيلَ عَافِيَتِكَ وَصَبْراً عَلَى بَلِيَّتِكَ وَخُرُوجاً إِلَى رَحْمَتِكَ» .

١٧ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ هَارُونَ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ مَسْعَدَةَ بْنِ صَدَقَةَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام

بالای سر بیماری رفتی هفت بار بگو: اعیذك بالله العظیم رب العرش العظیم من شر کل عرق نعار ومن شر حر النار» .

١٣ - امام باقر عليه السلام فرمود: هر گاه انسان مریض شد (این دعارا بخواند) بگوید: «بسم الله و بالله ومحمد رسول الله صلی الله علیه وآله أعوذ بعزة الله وأعوذ بقدرة الله علی مایشاء من شر ما أجد» .

١٤ امام صادق عليه السلام فرمود: (برای رفع درد وبیماری بگوید:) «یامنزل الشفاء و مذهب الداء انزل علی ما بی من داء شفاء» .

١٥ - حسین خراسانی نانوا گوید: ازدردی که داشتم بحضرت صادق علیه السلام شکایت کردم، فرمود: چون نماز خواندی پس بجای سجده‌ات دست بگذار وبگو: «بسم الله محمد رسول الله صلی الله علیه وآله اشفنی یاشافی لاشفاء الا شفاؤك، شفاء لا یغادر سقماً، شفاء من کل داء وسقم» .

١٦ - امام باقر عليه السلام فرمود: علی عليه السلام بیمار شد و رسول خدا (ص) بعیادتش آمد وباو فرمود: بگو: «اللهم انی اسئلك تعجیل عافیتك وصبراً علی بلیتك و خروجاً الی رحمتك» .

١٧ - حضرت صادق عليه السلام فرمود: همانا پیغمبر (ص) باین دعا معالجه میکرد میفرمود: دست بر

أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله كانَ يُشِيرُ بِهٰذَا الدُّعاءِ: تَضَعُ يَدَكَ عَلىٰ مَوْضِعِ الْوَجَعِ وَتَقُولُ: «أَيُّهَا الْوَجَعُ اسْكُنْ بِسَكِينَةِ اللهِ وَقَرَّ بِوَقارِ اللهِ وَانْحَجِزْ بِحاجِزِ اللهِ وَاهْدَأْ بِهُدُوِّ اللهِ أَعِيذُكَ أَيُّهَا الْإِنْسانُ بِما أَعاذَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهِ عَرْشَهُ وَمَلائِكَتَهُ يَوْمَ الرَّجْفَةِ وَالزَّلْزِلَةِ» تَقُولُ ذٰلِكَ سَبْعَ مَرّاتٍ وَلا أَقَلَّ مِنَ الثَّلاثِ.

﴿٣٣٠٥﴾ ١٨ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيىٰ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسىٰ؛ عَنْ عَمّارِ بْنِ الْمُبارَكِ، عَنْ عَوْنِ بْنِ سَعْدٍ مَوْلَى الْجَعْفَرِيِّ، عَنْ مُعاوِيَةَ بْنِ عَمّارٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قالَ: تَضَعُ يَدَكَ عَلىٰ مَوْضِعِ الْوَجَعِ وَتَقُولُ: «اللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِحَقِّ الْقُرْآنِ الْعَظِيمِ الَّذِي نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ وَهُوَ عِنْدَكَ فِي أُمِّ الْكِتابِ عَلِيٌّ حَكِيمٌ أَنْ تَشْفِيَنِي بِشِفائِكَ وَتُداوِيَنِي بِدَوائِكَ وَتُعافِيَنِي مِنْ بَلائِكَ» - ثَلاثَ مَرّاتٍ - وَتُصَلِّيَ عَلىٰ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ.

١٩ - أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنِ الْعَوْفِيِّ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ زُرارَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ قالَ: عَرَضَ بِي وَجَعٌ فِي رُكْبَتِي، فَشَكَوْتُ ذٰلِكَ إِلىٰ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام فَقالَ: إِذا أَنْتَ صَلَّيْتَ فَقُلْ: «يا أَجْوَدَ مَنْ أَعْطىٰ وَيا خَيْرَ مَنْ سُئِلَ وَيا أَرْحَمَ مَنِ اسْتُرْحِمَ، ارْحَمْ ضَعْفِي وَقِلَّةَ حِيلَتِي وَعافِنِي مِنْ وَجَعِي» قالَ: فَفَعَلْتُهُ فَعُوفِيتُ.

جاى درد ميگذارى وميگوئى: «ايها الوجع اسكن بسكينة الله وقر بوقار الله وانحجز بحاجز الله واهدأ بهداء الله اعيذك ايها الانسان بما اعاذ الله عزوجل به عرشه وملائكته يوم الرجفة والزلازل» هفت بار اينرا ميگوئى وكمتر از سه بار نباشد.

١٨ - معاوية بن عمار از امام صادق عليه السلام حديث كند كه فرمود: دستت را بر موضع درد ميگذارى و سه بار مى گوئى: «اللهم انى اسئلك بحق القرآن العظيم الذى نزل به الروح الامين وهو عندك فى ام الكتاب على حكيم ان تشفينى بشفائك و تداوينى بدوائك و تعافينى من بلائك» و بر محمد و آل او صلوات ميفرستى.

١٩ - ابو حمزة گويد: در زانوى من دردى پيدا شد پس بحضرت باقر عليه السلام عرض حال كردم فرمود: چون نماز خواندى بگو: «يا اجود من اعطى و يا خير من سئل و يا أرحم من استرحم، ارحم ضعفى وقلة حيلتى وعافنى من وجعى» گويد: من اينكار را كردم و عافيت يافتم.

﴿ بَابُ ﴾
﴿الْحِرْزِ وَالْعَوْذَةِ﴾

١ - حُمَيْدُ بْنُ زِيَادٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ غَيْرِ وَاحِدٍ ، عَنْ أَبَانٍ . عَنِ ابْنِ الْمُنْذِرِ قَالَ : ذُكِرَتْ عِنْدَ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام الْوَحْشَةُ ؛ فَقَالَ : أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِشَيْءٍ إِذَا قُلْتُمُوهُ لَمْ تَسْتَوْحِشُوا بِلَيْلٍ وَلَا نَهَارٍ : «بِسْمِ اللهِ وَبِاللهِ وَتَوَكَّلْتُ عَلَى اللهِ وَإِنَّهُ مَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللهِ فَهُوَ حَسْبُهُ إِنَّ اللهَ بَالِغُ أَمْرِهِ قَدْ جَعَلَ اللهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْراً. اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي فِي كَنَفِكَ وَفِي جِوَارِكَ وَاجْعَلْنِي فِي أَمَانِكَ وَفِي مَنْعِكَ» فَقَالَ : بَلَغَنَا أَنَّ رَجُلاً قَالَهَا ثَلَاثِينَ سَنَةً وَتَرَكَهَا لَيْلَةً فَلَسَعَتْهُ عَقْرَبٌ .

٢ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ مُحْسِنِ بْنِ أَحْمَدَ ، عَنْ يُونُسَ بْنِ يَعْقُوبَ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قُلْ: «أَعُوذُ بِعِزَّةِ اللهِ وَأَعُوذُ بِقُدْرَةِ اللهِ وَأَعُوذُ بِجَلَالِ اللهِ وَأَعُوذُ بِعَظَمَةِ اللهِ وَأَعُوذُ بِعَفْوِ اللهِ وَأَعُوذُ بِمَغْفِرَةِ اللهِ وَأَعُوذُ بِرَحْمَةِ اللهِ وَأَعُوذُ بِسُلْطَانِ اللهِ الَّذِي هُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَأَعُوذُ بِكَرَمِ اللهِ وَأَعُوذُ بِجَمْعِ اللهِ مِنْ شَرِّ كُلِّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ وَكُلِّ شَيْطَانٍ مَرِيدٍ وَشَرِّ كُلِّ قَرِيبٍ أَوْ بَعِيدٍ أَوْ ضَعِيفٍ أَوْ شَدِيدٍ وَمِنْ شَرِّ السَّامَّةِ وَالْهَامَّةِ وَالْعَامَّةِ وَمِنْ شَرِّ كُلِّ دَابَّةٍ صَغِيرَةٍ أَوْ كَبِيرَةٍ بِلَيْلٍ أَوْ نَهَارٍ وَمِنْ

﴿باب﴾
(حرز وتعويذ)

(مترجم گويد : حرز بمعنای پناهگاه و جای محکم و استوار ودعائی که بر کاغذ نويسند و برای دفع چشم زخم يا دفع بلا همراه خودنگهدارند آمده ، وتعويذ هم معانی شبيه حرز دارد وبمعنای پناه‌دادن نيز آمده و مقصود در اينجا چنانکه از دعاهائی که ميآيد معلوم گردد دعاهائی است که با خواندن يا نوشتن و همراه کردن آنها انسان از دردها و يا جانوران موذی و درندگان و ترس و ديگر چيزها در امان ماند) .

١ - ابن منذر گويد : خدمت حضرت صادق عليه السلام از وحشت (ترس و اندوه از تنهائی) ياد آور شدم فرمود : آيا شما را آگاه نکنم بچيزی که هرگاه آنرا بگوئيد نه در شب و نه درروز ازتنهائی نترسيد ؟ (و آل اينست) : « بسم الله و بالله و توکلت علی الله و انه من يتوکل علی الله فهو حسبه ان الله بالغ امره قد جعل الله لکل شیء قدراً ، اللهم اجعلنی فی کنفك و فی جوارك و اجعلنی فی أمانك وفی منعك » پس فرمود : بما رسيده که مردی سی سال اين دعا را ميخواند و يکشب آنرا ترک کرد وهمانشب اورا عقرب گزيد .

٢ - حضرت صادق عليه السلام فرمود : بگو ، « اعوذ بعزة الله و اعوذ بقدرة الله وأعوذ بجلال الله و أعوذ بعظمة الله و أعوذ بعفوالله وأعوذ بمغفرة الله و أعوذ برحمة الله و أعوذ بسلطان الله الذی هو علی کل شیء قدير و أعوذ بکرم الله ، و أعوذ بجمع الله من شر کل جبار عنيد وکل شيطان مريد وشر کل قريب

شَرِّ فُسَّاقِ الْعَرَبِ وَالْعَجَمِ وَمِنْ شَرِّ فَسَقَةِ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ».

٣ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ، عَنِ الْقَدَّاحِ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: رَقَى النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله حَسَناً وَحُسَيْناً فَقَالَ: «أُعِيذُكُمَا بِكَلِمَاتِ اللهِ التَّامَّاتِ وَأَسْمَائِهِ الْحُسْنَى كُلِّهَا عَامَّةً مِنْ شَرِّ الشَّامَّةِ وَالْهَامَّةِ وَمِنْ شَرِّ كُلِّ عَيْنٍ لَامَّةٍ وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ» ثُمَّ الْتَفَتَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله إِلَيْنَا فَقَالَ: هَكَذَا كَانَ يُعَوِّذُ إِبْرَاهِيمُ إِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ عليهما السلام.

﴿٣٤١٠﴾ ٤ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ بَكْرٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ الْجَعْفَرِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ عليه السلام يَقُولُ: إِذَا أَمْسَيْتَ فَنَظَرْتَ إِلَى الشَّمْسِ فِي غُرُوبٍ وَإِدْبَارٍ فَقُلْ: «بِسْمِ اللهِ وَبِاللهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يَتَّخِذْ صَاحِبَةً وَلَا وَلَداً وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ وَلِيٌّ مِنَ الذُّلِّ وَكَبِّرْهُ تَكْبِيراً وَالْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي يَصِفُ وَلَا يُوصَفُ وَيَعْلَمُ وَلَا يُعْلَمُ يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ وَأَعُوذُ بِوَجْهِ اللهِ الْكَرِيمِ وَبِاسْمِ اللهِ الْعَظِيمِ مِنْ شَرِّ مَا بَرَأَ وَذَرَأَ وَمِنْ شَرِّ مَا تَحْتَ الثَّرَى وَمِنْ شَرِّ مَا بَطَنَ وَظَهَرَ وَمِنْ شَرِّ مَا وَصَفْتُ وَمَا لَمْ أَصِفْ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ» ذَكَرَ أَنَّهَا أَمَانٌ مِنْ كُلِّ سَبُعٍ وَمِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

أو بعيد أو ضعيف أوشديد ومن شر السامة والهامة والعامة و من شر كل دابة صغيرة اوكبيرة بليل اونهار ومن شر فساق العرب والعجم و من شر فسقة الجن و الانس».

٣- حضرت صادق عليه السلام فرمود: أمير المؤمنين عليه السلام فرمود: كه پيغمبر (ص) حسن وحسين را رقيه نمود (رقيه بمعناى: دعا، تعويذ، افسون وآنچه براى حفظ ونگهدارى بكار برند ميباشد) باين كلمات و فرمود: «اعيذكما بكلمات الله التامات واسمائه الحسنى كلها عامة من شر السامة والهامة ومن شر كل عين لامة ومن شر حاسد اذا حسد» سپس پيغمبر (ص) روبما كرده فرمود: ابراهيم (ع) اينسان اسماعيل واسحاق را در پناه خدا مينهاد (وتعويذشان ميكرد).

٤- سليمان جعفرى گويد: از حضرت أبوالحسن عليه السلام (ظاهراً مقصود حضرت رضا عليه السلام است) شنيدم كه ميفرمود: چون شام كنى و ببينى كه خورشيد رو بغروب كردن و پشت كردن است پس بگو: «بسم الله وبالله والحمدلله الذى لم يتخذ صاحبة ولا ولداً ولم يكن له شريك فى الملك ولم يكن له ولى من الذل وكبره تكبيراً و الحمدلله الذى يصف ولايوصف و يعلم ولا يعلم، يعلم خائنة الاعين و ما تخفى الصدور، و اعوذ بوجه الله الكريم و باسم الله العظيم من شر ما برأ و ذرأ ومن شر ما تحت الثرى و من شر ما بطن و ظهر و من شر ما وصفت و ما لم أصف والحمدلله رب العالمين» و فرمود: كه اين دعا امان است از هر درنده واز شيطان رجيم (رانده شده از درگاه خداوند) وفرزندانش، و از حيوانى كه

وَذُرِّيَّتِهِ وَكُلِّ مَاعَضَّ أَوْلَسَعَ وَلَايَخَافُ صَاحِبُهَا إِذَاتَكَلَّمَ بِهَالُصّاً وَلَاغُوْلاً قَالَ: قُلْتُ لَهُ: إِنِّي صَاحِبُ صَيْدِ السَّبُعِ وَأَنَا أَبِيتُ فِي اللَّيْلِ فِي الْخَرَابَاتِ وَأَتَوَحَّشُ فَقَالَ لِي: قُلْ إِذَادَخَلْتَ: «بِسْمِ اللهِ أَدْخُلُ» وَأَدْخِلْ رِجْلَكَ الْيُمْنَى وَإِذَاخَرَجْتَ فَأَخْرِجْ رِجْلَكَ الْيُسْرَى وَسَمِّ اللهَ فَإِنَّكَ لَاتَرَى مَكْرُوهاً.

٥ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ عِيسَى، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ، عَنْ قُتَيْبَةَ الْأَعْشَى قَالَ: عَلَّمَنِي أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قُلْ: «بِسْمِ اللهِ الْجَلِيلِ أُعِيذُ فُلَاناً بِاللهِ الْعَظِيمِ مِنَ الْهَامَّةِ وَالسَّامَّةِ وَاللَّامَّةِ وَالْعَامَّةِ وَمِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ وَمِنَ الْعَرَبِ وَالْعَجَمِ وَمِنْ نَفْثِهِمْ وَبَغْيِهِمْ وَنَفْخِهِمْ وَبِآيَةِ الْكُرْسِيِّ» ثُمَّ تَقْرَأُهَا ثُمَّ تَقُولُ فِي الثَّانِيَةِ: «بِسْمِ اللهِ أُعِيذُ فُلَاناً بِاللهِ الْجَلِيلِ ...» - حَتَّى تَأْتِيَ عَلَيْهِ -.

٦ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام: جُعِلْتُ فِدَاكَ إِنِّي أَخَافُ الْعَقَارِبَ، فَقَالَ: انْظُرْ إِلَى بَنَاتِ نَعْشِ الْكَوَاكِبِ الثَّلَاثَةِ الْوُسْطَى مِنْهَا بِجَنْبِهِ كَوْكَبٌ صَغِيرٌ قَرِيبٌ مِنْهُ تُسَمِّيهِ الْعَرَبُ «السُّهَا» وَنَحْنُ نُسَمِّيهِ «أَسْلَمَ» أَحِدَّ النَّظَرَ إِلَيْهِ كُلَّ لَيْلَةٍ وَقُلْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ: «اللَّهُمَّ رَبَّ أَسْلَمَ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَعَجِّلْ فَرَجَهُمْ وَسَلِّمْنَا» قَالَ: إِسْحَاقُ فَمَاتَرَكْتُهُ مُنْذُ دَهْرِي إِلَّا مَرَّةً وَاحِدَةً فَضَرَبَتْنِي الْعَقْرَبُ.

دندان گيرد، يا بگزد، وگوينده اين كلمات آنگاه كه آنرا خواند از دزد و ديو نترسد، گويد: من عرضكردم: كه من شكار درنده كنم وشبها كه در ويرانه‌ها ميخوابم وحشت ميكنم؛ بمن فرمود: چون وارد برويرانه شوى بگو: «بسم الله أدخل»، وپاى راستت را پيش بنه، وچون بيرون آئى پاى چپت را پيش بنه ونام خدارا بر زبان پير كه تو بدنخواهى ديد.

٥- قتيبهٔ اعشى گويد: حضرت صادق عليه السلام بمن آموخت (كه اگر خواستم كسى را تعويذ كنم) فرمود: بگو: «بسم الله الجليل اعيذ فلاناً (وبجاى فلان نام آن شخص را بگويم) بالله العظيم من الهامة والسامة واللامة والعامة ومن الجن والانس ومن العرب و العجم و من نفثهم وبغيهم و نفخهم وبآية الكرسى». - وآنرا (يعنى آية الكرسى را) بخوان سپس دوباره ميگوئى: «بسم الله اعيذ فلانا بالله الجليل....» تا بآخر همان (دعاى بالا).

شرح - مجلسى (ره) گويد: يعنى دربار دوم «الجليل» را پس از «بسم الله» بزميدارى وبجاى «العظيم» ميگذارى.

٦- اسحاق بن عمار گويد: حضرت صادق عليه السلام عرضكردم: قربانت گردم من از عقربها ميترسم؛ فرمود: بستارگان بنات النعش بسه تاى آنها نگاه كن، و ستارهٔ وسطى آنها در كنارش ستارهٔ كوچكى است كه عرب آنرا «سها»، مامند وما آنرا «اسلم»، ناميم، وهر شب بدان خيره نگاه كن و سه بار بگو: «اللهم رب أسلم، صل على محمد وآل محمد وعجل فرجهم وسلمنا» اسحاق گويد: درتمام عمر خود آنرا ترك نكردم جز يكمرتبه كه آن بارهم عقرب مرا زد.

٧ - أَحْمَدُبْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ ، عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ عَامِرٍ ؛ عَنْ أَبِي جَمِيلَةَ ، عَنْ سَعْدٍ الْإِسْكَافِ قَالَ : سَمِعْتُهُ يَقُولُ : مَنْ قَالَ هٰذِهِ الْكَلِمَاتِ فَأَنَا ضَامِنٌ لَهُ أَلَّا يُصِيبَهُ عَقْرَبٌ وَلَا هَامَّةٌ حَتّٰى يُصْبِحَ : «أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللهِ التَّامَّاتِ الَّتِي لَا يُجَاوِزُهُنَّ بَرٌّ وَلَا فَاجِرٌ مِنْ شَرِّ مَا ذَرَأَ وَمِنْ شَرِّ مَا بَرَأَ وَ مِنْ شَرِّ كُلِّ دَابَّةٍ هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا إِنَّ رَبِّي عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ .

٨ - مُحَمَّدُبْنُ يَحْيٰى ؛ عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي حَمْزَةَ ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ عليه السلام قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله فِي بَعْضِ مَغَازِيهِ إِذَا شَكَوْا إِلَيْهِ الْبَرَاغِيثَ أَنَّهَا تُؤْذِيهِمْ فَقَالَ: إِذَا أَخَذَ أَحَدُكُمْ مَضْجَعَهُ فَلْيَقُلْ : أَيَّتُهَا الْأَسْوَدُ الْوَثَّابُ الَّذِي لَا يُبَالِي غَلَقاً وَلَا باباً عَزَمْتُ عَلَيْكِ بِأُمِّ الْكِتَابِ أَلَّا تُؤْذِيَنِي وَأَصْحَابِي إِلٰى أَنْ يَذْهَبَ اللَّيْلُ وَيَجِيءَ الصُّبْحُ بِمَا جَاءَ» - وَالَّذِي نَعْرِفُهُ - إِلٰى أَنْ يَؤُوبَ الصُّبْحُ مَتٰى مَا آبَ» .

﴿٣٤١٥﴾ ٩ - عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنِ ابْنِ جُمْهُورٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ سِنَانٍ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام : إِذَا لَقِيتَ السَّبُعَ فَقُلْ: «أَعُوذُ بِرَبِّ دَانْيَالَ وَالْجُبِّ مِنْ شَرِّ كُلِّ أَسَدٍ مُسْتَأْسِدٍ» .

---

٧ - سعد اسکاف گوید : از آنحضرت شنیدم که میفرمود : هر کس این کلمات را بگوید من ضمانت کنم که عقرب و گزندگان دیگر اورا (درشب) آسیب نرسانند تا بامداد کند (وآن کلمات اینست:) « اعوذ بکلمات الله التامات التی لایجاوزهن بر ولافاجر من شر ماذرأ ومن شر ما برأ و من شر کل دابة هو آخذ بناصیتها ان ربی علی صراط مستقیم » .

٨ - علی بن أبی حمزة از حضرت أبی الحسن (موسی بن جعفر) علیه السلام حدیث کند که فرمود : برسول خدا (ص) در برخی از غزوات وجنگها (اصحاب) از کیك شکایت کردند که ایشان را آزار میدهد حضرت فرمود : چون هر کدام ازشما ببستر خواب رود بگوید : « ایها الاسود الوثاب الذی لایبالی غلقاً ولاباباً عزمت علیك بام الکتاب الانؤذینی وأصحابی الی أن یذهب اللیل ویجیء الصبح بماجاء » - (علی بن حکم که یکی از راویان حدیث است گوید :) وآنچه ما میدانیم اینست که (بجای جملهٔ اخیر یعنی (الی ان یذهب . . .) این جمله میان ما معروف است :) « الی أن یؤوب الصبح متی ماآب » .

٩ - امام صادق علیه السلام فرمود : امیر المؤمنین علیه السلام فرمود : هر گاه درنده‌ای دیدار کردی بگو : « أعوذ برب دانیال و الجب من شر کل اسد مستأسد » (یعنی پناه میبرم بپروردگار دانیال و چاه از شر هر شیر درنده‌ای) .

شرح - فیض (ره) گوید : تفسیر این حدیث چنانچه صاحب تهذیب (شیخ طوسی ره) در کتاب امالی خود از حضرت صادق علیه السلام روایت کند اینست که فرمود : هر کس برای روزی اندوه بخود راه دهد گناهی بر او نوشته شود . همانا دانیال علیه السلام در زمان پادشاهی جبار و سرکش بود و او را گرفت ودر چاهی انداخت (مجلسی (ره) گوید : که آن پادشاه بخت‌نصر بود) و درندگان را نیز با او در آن

١٠- مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ أَبُو الْعَبَّاسِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ صَالِحِ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدِ ابْنِ هَارُونَ أَنَّهُ كَتَبَ إِلَى أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام يَسْأَلُهُ عَوْذَةً لِلرِّيَاحِ الَّتِي تَعْرِضُ لِلصِّبْيَانِ فَكَتَبَ إِلَيْهِ بِخَطِّهِ بِهَاتَيْنِ الْعَوْذَتَيْنِ وَزَعَمَ صَالِحٌ أَنَّهُ أَنْفَذَهُمَا إِلَى إِبْرَاهِيمَ بِخَطِّهِ : «اللهُ أَكْبَرُ اللهُ أَكْبَرُ اللهُ أَكْبَرُ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللهِ ، اللهُ أَكْبَرُ اللهُ أَكْبَرُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَلَا رَبَّ لِي إِلَّا اللهُ ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ لَا شَرِيكَ لَهُ سُبْحَانَ اللهِ ، مَا شَاءَ اللهُ كَانَ وَمَا لَمْ يَشَأْ لَمْ يَكُنْ ، اللَّهُمَّ ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ، رَبَّ مُوسَى وَعِيسَى وَ إِبْرَاهِيمَ الَّذِي وَفَّى ، إِلَهَ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ مَعَ مَا عَدَدْتَ مِنْ آيَاتِكَ وَبِعَظَمَتِكَ وَبِمَا سَأَلَكَ بِهِ النَّبِيُّونَ وَبِأَنَّكَ رَبُّ النَّاسِ كُنْتَ قَبْلَ كُلِّ شَيْءٍ وَأَنْتَ بَعْدَ كُلِّ شَيْءٍ ، أَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ الَّذِي تُمْسِكُ بِهِ السَّمَاوَاتِ أَنْ تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ إِلَّا بِإِذْنِكَ وَ بِكَلِمَاتِكَ التَّامَّاتِ الَّتِي تُحْيِي بِهِ الْمَوْتَى أَنْ تُجِيرَ عَبْدَكَ فُلَاناً مِنْ شَرِّ مَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ إِلَيْهَا وَمَا يَخْرُجُ مِنَ الْأَرْضِ وَمَا يَلِجُ فِيهَا وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ» وَكَتَبَ إِلَيْهِ أَيْضاً بِخَطِّهِ : « بِسْمِ اللهِ وَبِاللهِ وَ إِلَى اللهِ وَ كَمَا شَاءَ اللهُ وَأُعِيذُهُ بِعِزَّةِ اللهِ وَ جَبَرُوتِ اللهِ وَ قُدْرَةِ اللهِ وَمَلَكُوتِ اللهِ ، هَذَا الْكِتَابُ مِنَ اللهِ شِفَاءٌ لِفُلَانٍ [ابْنِ] عَبْدِكَ وَابْنِ أَمَتِكَ عَبْدِ اللهِ

چاه انداخت ، ولی آن درندگان بآنحضرت نزدیك نمی‌شدند ، وآن پادشاه دانیال را از آن چاه بیرون نیاورد تا خداوند به‌پیغمبری از پیغمبرانش وحی کرد که خوراك وطعامی برای دانیال ببر ... (و سپس حضرت داستان آمدن آن پیغمبر را بر سر چاه وخوراك آوردن و دعای دانیال را بیان فرماید) .

١٠ ـ صالح بن سعید از ابراهیم بن محمد بن هارون حدیث کند که بحضرت أبی جعفر علیه‌السلام نوشت واز آنحضرت دعائی برای بادهائی که کودکان بدان دچار گردند درخواست ، حضرت بخط خود این دو دعا را نوشت ، وصالح (بن سعید) معتقد بود که آنحضرت این دودعا را بخط خود برای ابراهیم فرستاد (یا ابراهیم دعاها راکه بخط حضرت بود برای صالح فرستاد) .

« الله اکبر الله اکبر الله اکبر اشهد ان لا اله الا الله اشهد أن محمداً رسول الله ، الله اکبر الله اکبر لا اله الا الله ولا رب لی الا الله ، له الملك وله الحمد لاشریك له سبحان الله ، ما شاء الله کان و مالم یشأ لم یکن اللهم ذا الجلال والاکرام . رب موسی وعیسی و ابراهیم الذی و فی ، اله ابراهیم و اسماعیل و اسحاق و یعقوب والاسباط ، لا اله الا انت ، سبحانك ما عددت من آیاتك و بعظمتك و بما سئلك به النبیون و بانك رب الناس ، کنت قبل کل شیء اسئلك باسمك الذی تمسك به السماوات ان تقع علی الارض الا باذنك ، و بکلماتك التامات التی تحیی به الموتی أن تجیر عبدك فلانا (نام آن کودك را ببرد) من شر ما ینزل من السماء وما یعرج الیها ، وما یخرج من الارض ویا یلج فیها وسلام علی المرسلین والحمدلله رب العالمین » .

ونیز بخط مبارکش باو نوشت : « بسم الله و بالله والی الله وکما شاء الله و اعیذه بعزة الله و جبروت الله وقدرة الله وملکوت الله هذا الکتاب من الله شفاء لفلان بن فلان عبدك وابن امنك (ونام او ومادرش رابیرد)

صَلَّى اللهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ » .

١١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خالِدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ ، عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ يَحْيَى الْكاهِلِيِّ قالَ: قالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : إِذا لَقِيتَ السَّبُعَ فَاقْرَأْ فِي وَجْهِهِ آيَةَ الْكُرْسِيِّ وَقُلْ لَهُ : «عَزَمْتُ عَلَيْكَ بِعَزِيمَةِ اللهِ وَعَزِيمَةِ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه وآله وَعَزِيمَةِ سُلَيْمانَ بْنِ داوُدَ عليهما السلام وَعَزِيمَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طالِبٍ وَالْأَئِمَّةِ الطّاهِرِينَ مِنْ بَعْدِهِ » فَإِنَّهُ يَنْصَرِفُ عَنْكَ إِنْ شاءَاللهُ . قالَ : فَخَرَجْتُ فَإِذَا السَّبُعُ قَدِاعْتَرَضَ فَعَزَمْتُ عَلَيْهِ وَقُلْتُ لَهُ : إِلْتَنَحَّيْتَ عَنْ طَرِيقِنا وَلَمْ تُؤْذِنا ، قالَ : فَنَظَرْتُ إِلَيْهِ قَدْ طَأْطَأَ [بِ]رَأْسِهِ وَ أَدْخَلَ ذَنَبَهُ بَيْنَ رِجْلَيْهِ وَانْصَرَفَ .

١٢ - عَنْهُ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ يُونُسَ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحابِنا ، عَنْ أَبِي الْجارُودِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ: مَنْ قالَ فِي دُبُرِ الْفَرِيضَةِ : «أَسْتَوْدِعُ اللهَ الْعَظِيمَ الْجَلِيلَ نَفْسِي وَأَهْلِي وَوُلْدِي وَمَنْ يَعْنِينِي أَمْرُهُ وَأَسْتَوْدِعُ اللهَ الْمَرْهُوبَ الْمَخُوفَ الْمُتَضَعْضِعَ لِعَظَمَتِهِ كُلَّ شَيْءٍ نَفْسِي وَأَهْلِي وَ مالِي وَوُلْدِي وَمَنْ يَعْنِينِي أَمْرُهُ» حُفَّ بِجَناحٍ مِنْ أَجْنِحَةِ جَبْرَئِيلَ عليه السلام وَحُفِظَ فِي نَفْسِهِ وَأَهْلِهِ وَمالِهِ .

١٣ - عَنْهُ ، رَفَعَهُ قالَ: مَنْ باتَ فِي دارٍ وَبَيْتٍ وَحْدَهُ فَلْيَقْرَأْ آيَةَ الْكُرْسِيِّ وَلْيَقُلْ: «اللّهُمَّ آنِسْ

عبدى الله صلى الله على محمد وآله » يا « على رسول الله وآله » .

شرح ـ مجلسى (ره) گويد : بادى كه دچار كودكان شود همانست كه در فارسى بدان « باد جن » گويند وهمان ام الصبيان است ، كه شيخ در كتاب قانون آنرا ريح الصبيان (بادكودكان) ناميده است ، سپس كلامى از كتاب نهايه نقل كند كه باد در امثال اين حديث كنايه از « جن » است .

١١ ـ عبدالله بن يحيى كاهلى گويد: امام صادق عليه السلام فرمود : هر گاه بدرنده اى برخوردكردى در روى او آيت الكرسى را بخوان و بگو : « عزمت عليك بعزيمة الله وعزيمة محمد (ص) و عزيمة سليمان ابن داود عليهما السلام وعزيمة امير المؤمنين على بن ابيطالب عليه السلام والائمة الطاهرين من بعده » كه آن درنده انشاءالله از تو روى گرداند . (كاهلى) گويد : پس من (زمانى ازشهر) بيرون رفتم وناگاه درنده اى سر راه مرا گرفت پس من اورا (بهمان نحوكه حضرت فرموده بود) قسم دادم ، وگفتم : از راه ما باز گرد وما را ميازار ؛ گويد : پس ديدم سرش را بزير انداخت و دمش را ميان دو پايش برد وبر گشت .

١٢ ـ ونيز حضرت صادق عليه السلام فرمود : هر كه دنبال نماز واجب بگويد « استودع الله العظيم الجليل نفسى وأهلى وولدى و من يعنينى أمره واستودع الله المرهوب المخوف المتضعضع لعظمته كل شىء نفسى واهلى ومالى وولدى و من يعنينى أمره » در زير يكى از بالهاى جبرئيل درآيد وخودش و خاندان ومالش محفوظ ماند .

١٣ ـ و درحديث مرفوعى (كه سند را بمعصوم رسانند) حديث كنندكه فرمود : هر كه درخانه و

وَحْشَتِي وَآمِنْ رَوْعَتِي وَأَعِنِّي عَلَى وَحْدَتِي».

(٣٣٢٠) ١٤ـ أَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَالِمٍ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ النَّضْرِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ مُرَّةَ، عَنْ بُكَيْرٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام يَقُولُ: قَالَ لِي رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: يَا عَلِيُّ أَلَا أُعَلِّمُكَ كَلِمَاتٍ؟ إِذَا وَقَعْتَ فِي وَرْطَةٍ أَوْ بَلِيَّةٍ فَقُلْ: «بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ وَلَاحَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ» فَإِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَصْرِفُ بِهَا عَنْكَ مَا يَشَاءُ مِنْ أَنْوَاعِ الْبَلَاءِ.

(بَابُ)

☆ (الدُّعَاءِ عِنْدَ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ) ☆

١ ـ قَالَ: كَانَ أَبُوعَبْدِ اللهِ عليه السلام يَدْعُو عِنْدَ قِرَاءَةِ كِتَابِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ: «اللّٰهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ الْمُتَوَحِّدُ بِالْقُدْرَةِ وَالسُّلْطَانِ الْمَتِينِ وَلَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ الْمُتَعَالِي بِالْعِزِّ وَالْكِبْرِيَاءِ وَفَوْقَ السَّمَاوَاتِ وَالْعَرْشِ الْعَظِيمِ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ الْمُكْتَفِي بِعِلْمِكَ وَالْمُحْتَاجُ إِلَيْكَ كُلُّ ذِي عِلْمٍ، رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ يَا مُنْزِلَ الْآيَاتِ وَالذِّكْرِ الْعَظِيمِ رَبَّنَا فَلَكَ الْحَمْدُ بِمَا عَلَّمْتَنَا مِنَ الْحِكْمَةِ وَالْقُرْآنِ الْعَظِيمِ الْمُبِينِ اللّٰهُمَّ أَنْتَ عَلَّمْتَنَاهُ قَبْلَ رَغْبَتِنَا فِي تَعَلُّمِهِ وَاخْتَصَصْتَنَا بِهِ قَبْلَ رَغْبَتِنَا بِنَفْعِهِ، اللّٰهُمَّ فَإِذَا كَانَ ذٰلِكَ مِنْكَ وَفَضْلًا وَجُوداً وَلُطْفاً بِنَا وَرَحْمَةً لَنَا وَاهَمْتَنَا نَاعَلَّمْتَنَا مِنْ غَيْرِ حَوْلٍ لَنَا وَلَاحِيلَةٍ وَلَاقُوَّتِنَا اللّٰهُمَّ فَجَبِّبْ

اطاقی تنها بخواهد پس آیة الکرسی را بخواند وبگوید: «اللهم آنس وحشتی و آمن روعتی و أعنی علی وحدتی».

١٤ ـ بکیر گوید: شنیده از امیرالمؤمنین علیه السلام که میفرمود: رسولخدا (ص) بمن فرمود: ای علی آیا بتو نیاموزم کلماتی؟ هرگاه درورطه (امری که خلاصی ازآن دشوار باشد) یا بلائی افتادی پس بگو: «بسم الله الرحمن الرحیم ولاحول ولاقوة الا بالله العلی العظیم» زیرا خداوند عزوجل ببرکت این دعا آنچه خواهد ازاقسام بلا ازتو دورکند.

☆ (باب) ☆

(دعا هنگام خواندن قرآن)

١ ـ حضرت صادق علیه السلام هنگام خواندن قرآن این دعا را میخواند (که ترجمه‌اش چنین است): «بار خدایا ای پروردگار ما ستایش مخصوص تو است، توئی یگانه در قدرت و پادشاهی استوار، و مخصوص تو است ستایش، توئی برتر بعزت وکبریاء و مسلط برفراز آسمانها وعرش بزرگ، پروردگار ما و ازان تواست ستایش، توئی که همه چیز را بذات خود دانائی وهر دانشمندی نیازمند درگاه تواست، پروردگار ما ازان تو است ستایش ای فرود فرستندهٔ آیه‌ها و ذکر عظیم، پروردگار ما مخصوص تواست ستایش بدآنچه بما آموختی از حکمت و قرآن عظیم آشکار کننده، بار خدایا توئی که پیش از رغبت ما در آموختنش آنرا بما آموختی، و پیش از اظهار شوق مادر سودش ما را بدان مخصوص گردانیدی، بار

إِلَيْنَا حُسْنَ تِلَاوَتِهِ وَحِفْظَ آيَاتِهِ وَإِيمَاناً بِمُتَشَابِهِهِ وَعَمَلاً بِمُحْكَمِهِ وَسَبَباً فِي تَأْوِيلِهِ وَهُدًى فِي تَدَبُّرِهِ وَبَصِيرَةً بِنُورِهِ.

اللَّهُمَّ وَكَمَا أَنْزَلْتَهُ شِفَاءً لِأَوْلِيَائِكَ وَشِفَاءً عَلَى أَعْدَائِكَ وَعَمًى عَلَى أَهْلِ مَعْصِيَتِكَ وَنُوراً لِأَهْلِ طَاعَتِكَ، اللَّهُمَّ فَاجْعَلْهُ لَنَا حِصْناً مِنْ عَذَابِكَ وَحِرْزاً مِنْ غَضَبِكَ وَحَاجِزاً عَنْ مَعْصِيَتِكَ وَعِصْمَةً مِنْ سَخَطِكَ وَدَلِيلاً عَلَى طَاعَتِكَ نُوراً يَوْمَ نَلْقَاكَ نَسْتَضِيءُ بِهِ فِي خَلْقِكَ وَنَجُوزُ بِهِ [عَلَى] صِرَاطِكَ وَنَهْتَدِي بِهِ إِلَى جَنَّتِكَ.

اللَّهُمَّ إِنَّا نَعُوذُ بِكَ مِنَ الشَّقْوَةِ فِي حَمْلِهِ وَالْعَمَى عَنْ عَمَلِهِ وَالْجَوْرَ عَنْ حُكْمِهِ وَالْعُلُوَّ عَنْ قَصْدِهِ وَالتَّقْصِيرَ دُونَ حَقِّهِ، اللَّهُمَّ احْمِلْ عَنَّا ثِقْلَهُ وَأَوْجِبْ لَنَا أَجْرَهُ وَأَوْزِعْنَا شُكْرَهُ وَاجْعَلْنَا نُرَاعِيهِ وَنَحْفَظُهُ؛ اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا نَتَّبِعُ حَلَالَهُ وَنَجْتَنِبُ حَرَامَهُ وَنُقِيمُ حُدُودَهُ وَنُؤَدِّي فَرَائِضَهُ اللَّهُمَّ ارْزُقْنَا حَلَاوَةَ فِي تِلَاوَتِهِ وَنَشَاطاً فِي قِيَامِهِ وَوَجَلاً فِي تَرْتِيلِهِ وَقُوَّةً فِي اسْتِعْمَالِهِ فِي آنَاءِ اللَّيْلِ وَ [أَطْرَافِ] النَّهَارِ، اللَّهُمَّ وَاشْفِنَا مِنَ النَّوْمِ بِالْيَسِيرِ وَأَيْقِظْنَا فِي سَاعَةِ اللَّيْلِ مِنْ رُقَادِ الرَّاقِدِينَ وَنَبِّهْنَا

خدایا در اینصورت این منتی است از تو برما، وفضل وجود ولطفی است بما ورحمتی است برای ما وامتنانی است بر سرما، بدون اینکه ازجانب ما جنبش وحرکت وتوانائی وچاره جوئی شود، بار خدایا پس تلاوت این قرآن و در برداشتن آیاتش را محبوب ماساز، وبما ارزانی دار ایمان بآیات متشابه آنرا، وتوفیق عمل بمحکمش را، و بما ده وسیلهٔ تأویل آنرا، و راهنمائی در تدبیر آن و بینائی در پرتو نورش را بما عنایت فرما.

بار خدایا چنانچه آنرا فرو فرستادی درمان برای دوستانت، و وسیلهٔ بدبختی برای دشمنانت، و سبب کوری نافرمانانت، ووسیلهٔ روشنی فرمانبردارانت، بار خدایا آنرا قرار ده برای ما پناهگاه محکمی از عذابت، و دژی از خشمت، وجلوگیری از نافرمانیت و نگهبانی از قهر وغضبت، و راهنمائی بفرمان برداریت، ونوری درروز دیدارت که بدان درمیان خلق توروشنی یابیم، وبرصراط توبدان وسیله بگذریم، وببهشت راه یابیم.

بار خدایا بتوپناه بریم از بدبختی درحمل آن، وکوری ازعمل [یاعلم] بآن، وکجروی درحکم آن وبرتری نمودن از توجه بدان (یا پیشتازی از میانه روی آن) وکوتاهی کردن در برابر حق آن، بار خدایا سنگینی آنرا از ما بردار و مزدش را برای مالازم گردان، و سپاسگزاریش را نصیب ما گردان، وما را چنان کن که مراعات ومحافظتش کنیم، بار خدا یا ما را چنان ساز که از حلالش پیروی کنیم و از حرامش اجتناب ورزیم، وحدود آنرا برپا داریم، و فرائض آنرا بجا آوریم.

بار خدایا روزی ما گردان شیرینی تلاوتش را ونشاط درباره قیام بدان، وترس درهنگام خواندنش و نیروئی برای بکار بستن آن در هر آن از شب و روز، بار خدایا باندکی خواب خستگی ما را درمان کن (و بنابر نسخهٔ «اسقنا» یعنی عطش خواب ما را باندکی از آن فرونشان) و در ساعت مخصوص شب

عِنْدَالْأَحايِينِ الَّتِي يُسْتَجابُ فِيهَاالدُّعاءُ مِنْ سِنَةِ الْوَسْنانِينَ اللّٰهُمَّ اجْعَلْ لِقُلُوبِنا ذُكاءً عِنْدَ عَجائِبِهِ الَّتِي لاتَنْقَضِي وَلَذاذَةً عِنْدَ تَرْدِيدِهِ وَعِبْرَةً عِنْدَ تَرْجِيعِهِ وَنَفْعاً بَيِّناً عِنْدَ اسْتِفْهامِهِ ، اللّٰهُمَّ إِنّا نَعُوذُبِكَ مِنْ تَخَلُّفِهِ فِي قُلُوبِنا وَتَوَسُّدِهِ عِنْدَ رَقادِنا وَنَبْذِهِ وَراءَ ظُهُورِنا وَنَعُوذُبِكَ مِنْ قَساوَةِ قُلُوبِنا لِما بِهِ وَعَظْتَنا ، اللّٰهُمَّ انْفَعْنا بِماصَرَّفْتَ فِيهِ مِنَ الْآياتِ وَذَكِّرْنا بِماضَرَبْتَ فِيهِ مِنَ الْمَثَلاتِ وَكَفِّرْعَنّا بِتَأْوِيلِهِ السَّيِّئاتِ وَضاعِفْ لَنابِهِ جَزاءً فِي الْحَسَناتِ وَارْفَعْنابِهِ ثَواباً فِي الدَّرَجاتِ وَلَقِّنا بِهِ الْبُشْرىٰ بَعْدَالْمَماتِ اللّٰهُمَّ اجْعَلْهُ لَنازادَاتَقَوَّيْنا بِهِ فِي الْمَوْقِفِ وَفِي الْوُقُوفِ بَيْنَ يَدَيْكَ وَطَرِيقاً وَاضِحاً نَسْلُكُ بِهِ إِلَيْكَ وَعِلْماً نافِعاً نَشْكُرُبِهِ نَعْماءَكَ وَتَخَشُّعاً صادِقاً نُسَبِّحُ بِهِ أَسْماءَكَ ، فَإِنَّكَ اتَّخَذْتَ بِهِ عَلَيْنا حُجَّةً قَطَعْتَ بِهِ عُذْرَنا وَاصْطَنَعْتَ بِهِ عِنْدَنا نِعْمَةً قَصُرَعَنْها شُكْرُنا ، اللّٰهُمَّ اجْعَلْهُ لَناوَلِيّاً يُثَبِّتُنا مِنَ الزَّلَلِ وَدَلِيلاً يَهْدِينا لِصالِحِ الْعَمَلِ وَعَوْناً هادِياً يُقَوِّمُنا مِنَ الْمَيْلِ وَعَوْناً يُقَوِّينا مِنَ الْمَلَلِ حَتّىٰ يَبْلُغَ بِنا أَفْضَلَ الْأَمَلِ اللّٰهُمَّ اجْعَلْهُ لَناشافِعاً يَوْمَ اللِّقاءِ وَسِلاحاً يَوْمَ الْارْتِقاءِ وَحَجِيجاً يَوْمَ الْقَضاءِ وَنُوراً يَوْمَ الظُّلَماءِ

ما را ازخوابها بیدار کن : ودرگاههائی که دعا باجابت رسد ما را از چرت چرتیها بخود آر .

بار خدایا دلهای مارا در برابر عجائب بی پایانش تیز هوش کن ، وزمزمهٔ آن را لذت بخش نما ، وهنگام مراجعه بآن عبرتی بمابده ، و سودآشکاری هنگام فهم جوئیش بما عنایت فرما ، بار خدایا بتوپناه بریم از تخلف قرآن دردلهای ما (یعنی اثر آن دراعضاء و جوارح ما آشکار نشود) واز اینکه آنرابالش خواب خود کنیم (فیض «ره») گوید : یعنی شب بخوابیم بااو وتهجدباو نکنیم یااو را درکناررختخواب خود اندازیم و آنرا گرامی نداریم) و از اینکه آنرا پشت سر اندازیم ، و از قساوت دلهامان نسبت بدانچه ما را بدان پنددادی بتو پناه بریم ، بار خدایا بآیاتی که درآن آوردی ما را سود ده ، وبمثلهائی که در آن زده‌ای ما را متذکر ساز ، وبتأویل آن بدیهای مارا جبران کن وبدان وسیله مزد کردارنیك ما را دو چندان کن ، و درجات مارا بالابر ، وپس از مرگ بسبب آن بما بشارت تلقین نما ، بارخدایا آنرا برای ما توشه‌ای ساز که درموقع وقوف در برابرت بدان وسیله بمانیرو دهی ، وراه روشنیکه که باآن بسوی تو آئیم ، و دانش سودمندیکه بدان وسیله نعمتهای تو را سپاسگراریم ، وخشوع صادقانه‌ای که باآن نامهای تو را تسبیح گوئیم ، زیرا تو با فرود فرستان آن حجتی برما آوردی که راه عذر را برما بستی ونعمتی بما دادی که زبان شکرما از آن کوتاهست .

بار خدایا آنرا برای ما سر پرستی ساز که ما را از لغزش نگهدارد ، وراهنمائی ساز که مارابکار نیك راهنمائی کند ، و کمکی راهنمایش سازکه ما را از کجی راست کند ، و در خستگی نیرو بخشد ، تا ببهترین آرزوهایمان رساند ، بارخدایا آنرا برای مادر روزقیامت شفیع ساز ووسیله‌ای برای ارتقاء ووکیلی پیروز درآن روزقضاوت ، ونوری درآن‌روز تاریکی وظلمت روزی که نه زمینی‌است ونه آسمانی ، روزی که هرکس بآنچه کوشش کرده بدان مزدگیرد .

يَوْمَ لَا أَرْضَ وَلَا سَمَاءَ يَوْمَ يُجْزَى كُلُّ سَاعٍ بِمَا سَعَى ، اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ لَنَا رِيّاً يَوْمَ الظَّمَإِ وَفَوْزاً يَوْمَ الْجَزَاءِ مِنْ نَارٍ حَامِيَةٍ ، قَلِيلَةِ الْبُقْيَا عَلَى مَنْ بِهَا اصْطَلَى وَبِحَرِّهَا تَلَظَّى ؛ اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ لَنَا بُرْهَاناً عَلَى رُؤُوسِ الْمَلَإِ يَوْمَ يُجْمَعُ فِيهِ أَهْلُ الْأَرْضِ وَأَهْلُ السَّمَاءِ ، اللَّهُمَّ ارْزُقْنَا مَنَازِلَ الشُّهَدَاءِ وَعَيْشَ السُّعَدَاءِ وَ مُرَافَقَةَ الْأَنْبِيَاءِ إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ .

﴿ بَابُ ﴾

﴿ الدُّعَاءِ فِي حِفْظِ الْقُرْآنِ ﴾

١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَمَّنْ ذَكَرَهُ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبَانِ بْنِ تَغْلِبَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ : تَقُولُ : « اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ وَلَمْ يَسْأَلِ الْعِبَادُ مِثْلَكَ أَسْأَلُكَ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ نَبِيِّكَ وَرَسُولِكَ وَإِبْرَاهِيمَ خَلِيلِكَ وَصَفِيِّكَ وَ مُوسَى كَلِيمِكَ وَ نَجِيِّكَ وَعِيسَى كَلِمَتِكَ وَرُوحِكَ وَأَسْأَلُكَ بِصُحُفِ إِبْرَاهِيمَ وَتَوْرَاةِ مُوسَى وَزَبُورِ دَاوُدَ وَإِنْجِيلِ عِيسَى وَ قُرْآنِ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه وآله وَبِكُلِّ وَحْيٍ أَوْحَيْتَهُ وَقَضَاءٍ أَمْضَيْتَهُ وَحَقٍّ قَضَيْتَهُ وَغَنِيٍّ أَغْنَيْتَهُ وَ ضَالٍّ هَدَيْتَهُ وَسَائِلٍ أَعْطَيْتَهُ وَ أَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ الَّذِي وَضَعْتَهُ عَلَى اللَّيْلِ فَأَظْلَمَ وَبِاسْمِكَ الَّذِي وَضَعْتَهُ عَلَى النَّهَارِ فَاسْتَنَارَ وَبِاسْمِكَ الَّذِي وَضَعْتَهُ عَلَى الْأَرْضِ فَاسْتَقَرَّتْ وَدَعَمْتَ بِهِ السَّمَاوَاتِ فَاسْتَقَلَّتْ وَوَضَعْتَهُ عَلَى الْجِبَالِ فَرَسَتْ

بار خدایا آنرا برای ما وسیلهٔ سیرابی در روز تشنگی ساز ، وسبب نجات ما گردان در روز جزا از آن آتش سوزانی که بر هر کس از آن گرمی خواهد ترحم نکند و شعله اش زبانه کشد ، بار خدایا آنرا برای ما برهانی قرار ده در آن روز که همهٔ اهل زمین وآسمانها گردآیند . بار خدایا منزلهای شهیدان و زندگی سعیدان ، ورفاقت پیمبرانرا روزی ما گردان زیرا توشنوای دعائی » .

﴿ باب ﴾

(دعا برای حفظ کردن قرآن)

۱ - ابان بن تغلب گوید : حضرت صادق علیه السلام فرمود : میگوئی (این دعا را که ترجمه اش چنین است) : « بار خدایا من ازتو خواهم - با اینکه بندگان از چون توئی خواهش نکنند - خواهم بحق محمد پیغمبر ورسولت وبحق ابراهیم خلیل خود و بر گزیده ات وبحق موسی هم سخنت وهم رازت ، وبحق عیسی کلمه ات و روحت ، وازتوخواهم بحق صحف ابراهیم و تورات موسی وزبور داود وانجیل عیسی وقرآن محمد (ص) وبهر وحیکه فرستادی و بحق هر آن حکمیکه آنرا گذرا فرمودی ، وهر آن حقیکه بدان حکم فرمودی ، وهر بی نیازی که توانگرش کردی وهر گمراهی که راهنمائیش کردی ، وهر خواهنده ای که بدو عطا فرمودی ، و از تو خواهم بدان نامت که بر شب نهادی پس تاریك شد ، و بدان نامت که بر روز نهادی پس روشن گشت ، و بدان نامت که بر زمین نهادی پس آرامش گرفت ، و با آن آسمانها [illegible] و استوار شدند ، و بدان نامت که بر کوهها نهادی ومستقر شدند ، وبدان نامت که روز بها را

وَبِاسْمِكَ الَّذِي بَثَثْتَ بِهِ الْأَرْزَاقَ وَأَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ الَّذِي تُحْيِي بِهِ الْمَوْتَى وَأَسْأَلُكَ بِمَعَاقِدِ الْعِزِّ مِنْ عَرْشِكَ وَمُنْتَهَى الرَّحْمَةِ مِنْ كِتَابِكَ أَسْأَلُكَ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَأَنْ تَرْزُقَنِي حِفْظَ الْقُرْآنِ وَأَصْنَافَ الْعِلْمِ وَأَنْ تُثَبِّتَهَا فِي قَلْبِي وَسَمْعِي وَبَصَرِي وَأَنْ تُخَالِطَ بِهَا لَحْمِي وَدَمِي وَعِظَامِي وَمُخِّي تَسْتَعْمِلَ بِهَا لَيْلِي وَنَهَارِي بِرَحْمَتِكَ وَقُدْرَتِكَ فَإِنَّهُ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِكَ يَا حَيُّ يَا قَيُّومُ» قَالَ: وَفِي حَدِيثٍ آخَرَ زِيَادَةٌ: «وَأَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ الَّذِي دَعَاكَ بِهِ عِبَادُكَ الَّذِينَ اسْتَجَبْتَ لَهُمْ وَأَنْبِيَاؤُكَ فَغَفَرْتَ لَهُمْ وَرَحِمْتَهُمْ وَأَسْأَلُكَ بِكُلِّ اسْمٍ أَنْزَلْتَهُ فِي كُتُبِكَ وَبِاسْمِكَ الَّذِي اسْتَقَرَّ بِهِ عَرْشُكَ وَ بِاسْمِكَ الْوَاحِدِ الْأَحَدِ الْفَرْدِ الْوِتْرِ الْمُتَعَالِ الَّذِي يَمْلَأُ الْأَرْكَانَ كُلَّهَا، الطَّاهِرِ الطُّهْرِ الْمُبَارَكِ الْمُقَدَّسِ الْحَيِّ الْقَيُّومِ نُورِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ الْكَبِيرِ الْمُتَعَالِ وَ كِتَابِكَ الْمُنْزَلِ بِالْحَقِّ وَ كَلِمَاتِكَ التَّامَّاتِ وَنُورِكَ التَّامِّ وَبِعَظَمَتِكَ وَأَرْكَانِكَ» وَقَالَ فِي حَدِيثٍ آخَرَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: مَنْ أَرَادَ أَنْ يُوعِيَهُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ الْقُرْآنَ وَالْعِلْمَ فَلْيَكْتُبْ هٰذَا الدُّعَاءَ فِي إِنَاءٍ نَظِيفٍ بِعَسَلٍ مَاذِيٍّ ثُمَّ يَغْسِلُهُ بِمَاءِ الْمَطَرِ قَبْلَ أَنْ يَمَسَّ الْأَرْضَ وَ يَشْرَبُهُ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ عَلَى الرِّيقِ فَإِنَّهُ يَحْفَظُ ذٰلِكَ إِنْ شَاءَ اللهُ.

بدان پراکنده کردی ، واز تو خواهم بدان نامت که مردگان را بدان زنده سازی ، واز توخواهم بدانچه مرکز انعقاد عزت عرشت شد ، وآخرین رحمتی که از کتابت (قرآن یا لوح محفوظ) آشکار گردد ، از تو خواهم که بر محمد وآلش رحمت فرستی وحفظ قرآن و انواع دانش را بمن روزی کن ، و اینکه آنها را در دل وگوش و چشم پا برجا کنی ، وبا گوشت وخون واستخوان و مغز من آنها را بیامیزی ، وشب و روز مرا از رحمت و قدرت خودت بدانها بکار اندازی ، زیرا که نه جنبشی و نه توانائی بجز تو نیست ای زنده و پاینده » .

گوید : ودر حدیث دیگر اضافهٔ دارد (که ترجمه آن اضافه نیز اینست) :

« واز تو خواهم بدان نامت که بندگانی که دعایشان را باجابت رساندی بدان ترا خواندند ، و پیمبرانت بدان ترا خواندند که آنها را آمرزیدی وبدانها ترحم کردی ، واز تو خواهم بهر نامی که در کتابهایت فرو فرستادی ، وبدان نامت که عرش تو بدان پابرجاشد ، وبنامت واحد ، احد ، فرد ، وتر ، متعال ، آنکه همهٔ ارکان را (عرش یا آسمانها و زمینها وجز آن را) پر کرده وپاك ، پاکیزه ، مبارك ، مقدس ، حی ، قیوم ، روشنی آسمانها وزمین ، رحمن ، رحیم ، کبیر متعال ، و (ازتوخواهم) بحق کتابت که بحق وراستی فرود آمده وکلمات تامهات ونور تام تو ، وبعظمت وارکانت » .

و گوید : در حدیث دیگری است که رسولخدا (ص) فرمود : هر کس بخواهد که خداوند عز و جل قرآن و دانش را در دل او نهد این دعا را (که گذشت) با عسل سفید در ظرف پاکی بنویسد سپس آنرا باآب بارانیکه بزمین نرسیده باشد بشوید ، وسه روز ناشتا بخورد که انشاء الله قرآن را حفظ کند .

٢ - عَنْهُ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ حَمّادِ بْنِ عِيسى ، رَفَعَهُ إِلى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام قالَ : قالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : أُعَلِّمُكَ دُعاءً لا تَنْسَى الْقُرْآنَ : «اللّهُمَّ ارْحَمْنِي بِتَرْكِ مَعاصِيكَ أَبَداً ما أَبْقَيْتَنِي وَارْحَمْنِي مِنْ تَكَلُّفِ ما لا يَعْنِينِي وَارْزُقْنِي حُسْنَ الْمَنْظَرِ فِيما يُرْضِيكَ عَنِّي وَ أَلْزِمْ قَلْبِي حِفْظَ كِتابِكَ كَما عَلَّمْتَنِي وَارْزُقْنِي أَنْ أَتْلُوَهُ عَلَى النَّحْوِ الَّذِي يُرْضِيكَ عَنِّي ، اللّهُمَّ نَوِّرْ بِكِتابِكَ بَصَرِي وَاشْرَحْ بِهِ صَدْرِي وَفَرِّحْ بِهِ قَلْبِي وَأَطْلِقْ بِهِ لِسانِي وَاسْتَعْمِلْ بِهِ بَدَنِي وَقَوِّنِي عَلى ذلِكَ وَ أَعِنِّي عَلَيْهِ إِنَّهُ لا مُعِينَ عَلَيْهِ إِلّا أَنْتَ ، لا إِلهَ إِلّا أَنْتَ» .

قالَ : وَرَواهُ بَعْضُ أَصْحابِنا ، عَنْ وَلِيدِ بْنِ صَبِيحٍ ، عَنْ حَفْصٍ الْأَعْوَرِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام .

﴿ بابُ ﴾

﴿دَعَواتٍ مُوجَزاتٍ لِجَمِيعِ الْحَوائِجِ لِلدُّنْيا وَالْآخِرَةِ﴾

١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسى ، عَنْ إِسْماعِيلَ بْنِ سَهْلٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ جُنْدُبٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قالَ : قُلِ : «اللّهُمَّ اجْعَلْنِي أَخْشاكَ كَأَنِّي أَراكَ وَأَسْعِدْنِي بِتَقْواكَ وَلا تَشْقِنِي بِتَنَشُّطِي لِمَعاصِيكَ وَخِرْ لِي فِي قَضائِكَ وَبارِكْ [لِي] فِي قَدَرِكَ حَتّى لا أُحِبَّ تَأْخِيرَ ما عَجَّلْتَ وَلا تَعْجِيلَ ما أَخَّرْتَ وَاجْعَلْ غِنايَ فِي نَفْسِي وَمَتِّعْنِي بِسَمْعِي وَبَصَرِي وَاجْعَلْهُما الْوارِثَيْنِ مِنِّي

٢- حماد درحديث مرفوعى ازامير المؤمنين حديث كندكه فرمود : رسولخدا (ص) (بمن) فرمود : بتو بياموزم دعائى كه قرآن را فراموش نكنى (وآن دعا اينست) « اللهم ارحمنى بترك معاصيك ابداً ما أبقيتنى وارحمنى من تكلف ما لايعنينى وارزقنى حسن المنظر فيما يرضيك عنى والزم قلبى حفظ كتابك كما علمتنى و ارزقنى ان أتلوه على النحو الذى يرضيك عنى ، اللهم نور بكتابك بصرى واشرح به صدرى وفرح به قلبى و أطلق به لسانى و استعمل به بدنى ، وقوني على ذلك و أعنى عليه انه لامعين عليه الاانت ، لا اله الا انت » . وهمين حديث را بسند ديگر از حضرت صادق عليه السلام روايت كرده‌اند .

﴿ باب ﴾

(دعاهاى كوتاه و مختصر براى همه حاجتهاى دنيا و آخرت)

١- حضرت صادق عليه السلام فرمود : بگو (دعائى را كه ترجمه‌اش چنين است) : « بار خدايا مرا از خود ترسان كن چنانكه گوياترا بچشم ببينم وبا تقواى نسبت بخودت مرا سعادتمند گردان ، وبوسيلهٔ نشاط در نافرمانيت مرا بدبخت مكن ، و خير و سعادت مرا در حكم خود بخواه ، وقضا وقدر خود را بر من مبارك گردان تا بدانجا كه پس افتادن آنچه را در آن شتاب دارى دوست نداشته باشم ، وشتاب در آنچه پس افتادنش را خواهى نخواهم ، و توانگرى مرا در خودم مقرر فرما ، و بگوش و چشمم مرا ... ساز ، وآندو را وارث من گردان (يعنى آنچه از آندو بدست من آيد براى من باقى نگهدار)

وَانْصُرْنِي عَلىٰ مَنْ ظَلَمَنِي وَأَرِنِي فِيهِ قُدْرَتَكَ يارَبِّ وَأَقِرَّ بِذٰلِكَ عَيْنِي».

﴿٣٤٢٥﴾ ٢ـ أَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ عَبْدِالْجَبّارِ، عَنْ صَفْوانَبْنِ يَحْيىٰ، عَنْ أَبِي سُلَيْمانَ الْجَصّاصِ، عَنْ إِبْراهِيمَبْنِ مَيْمُونٍ قالَ: سَمِعْتُ أَباعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ: «اللّٰهُمَّ أَعِنِّي عَلىٰ هَوْلِ يَوْمِ الْقِيامَةِ وَأَخْرِجْنِي مِنَ الدُّنْيا سالِماً وَزَوِّجْنِي مِنَ الْحُورِ الْعِينِ وَاكْفِنِي مَؤُونَتِي وَمَؤُونَةَ عِيالِي وَمَؤُونَةَ النّاسِ وَأَدْخِلْنِي بِرَحْمَتِكَ فِي عِبادِكَ الصّالِحِينَ».

٣ ـ عَلِيُّبْنُ إِبْراهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ حَمّادِبْنِ عِيسىٰ، عَنْ حَرِيزٍ، عَنْ زُرارَةَ. عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قالَ: قُلِ: «اللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ كُلِّ خَيْرٍ أَحاطَ بِهِ عِلْمُكَ وَأَعُوذُبِكَ مِنْ كُلِّ سُوءٍ أَحاطَ بِهِ عِلْمُكَ، اللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ عافِيَتَكَ فِي أُمُورِي كُلِّها وَأَعُوذُبِكَ مِنْ خِزْيِ الدُّنْيا وَعَذابِ الْآخِرَةِ».

٤ ـ مُحَمَّدُبْنُ يَحْيىٰ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ عِيسىٰ، وَعِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا، عَنْ سَهْلِبْنِ زِيادٍ، جَمِيعاً عَنْ عَلِيِّبْنِ زِيادٍ قالَ: كَتَبَ عَلِيُّبْنُ بَصِيرٍ يَسْأَلُهُ أَنْ يَكْتُبَ لَهُ فِي أَسْفَلِ كِتابِهِ دُعاءً يُعَلِّمُهُ إِيّاهُ يَدْعُوبِهِ فَيُعْصَمُ بِهِ مِنَ الذُّنُوبِ جامِعاً لِلدُّنْيا وَالْآخِرَةِ فَكَتَبَ عليه السلام بِخَطِّهِ: «بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ، يامَنْ أَظْهَرَ الْجَمِيلَ وَسَتَرَ الْقَبِيحَ وَلَمْ يَهْتِكِ السِّتْرَ عَنِّي، يا كَرِيمَ الْعَفْوِ يا حَسَنَ التَّجاوُزِ يا واسِعَ الْمَغْفِرَةِ، يا باسِطَ الْيَدَيْنِ بِالرَّحْمَةِ يا صاحِبَ كُلِّ نَجْوىٰ وَيا مُنْتَهىٰ كُلِّ شَكْوىٰ، يا كَرِيمَ

ومرا بآن کس که بمن ستم کند یاری فرما، وقدرت خودت را در بارهٔ او بمن بنما ای پروردگار، ودیده‌ام را بدان روشن کن».

۲ ـ ابراهیم بن میمون گوید: شنیدم حضرت صادق علیه السلام دعائی میخواند (که ترجمه‌اش این است): «بار خدایا بر هراس روز قیامت مرا یاری فرما، واز دنیا سالم بیرونم ببر، و حورالعین را بمن تزویج کن، وخرج خود وعیالم وخرج مردم رااز من کفایت فرما، و مرا برحمت خوددرزمرهٔ بندگان شایسته‌ات درآور».

۳ ـ زراره از حضرت باقر علیه السلام حدیث کند که فرمود: بگو (دعائی را که ترجمه‌اش چنین است): «بار خدایا از تو خواهم هر خوبی را که دانشت آنرا فرا گرفته، و بتو پناه برم ازهر بدی که دانشت آنرا احاطه کرده، بارخدایا ازتو خواهم عافیت خود رادرهمهٔ کارهایم، وپناه برم بتو ازخواری ورسوائی دنیا وازعذاب آخرت».

٤ ـ علی‌بن زیاد گوید: علی‌بن بصیر بدانحضرت نامه نوشت و در خواست کرد که در پائین‌نامه‌اش دعائی برای او بنویسد و بیاموزد که بوسیلهٔ آن از گناهان نگهداری شود و دعائی جامع برای (حوائج) دنیا و آخرت باشد، پس حضرت علیه السلام در پاسخش بخط خود نوشت (دعائی که ترجمه‌اش اینست): «بسم‌الله‌الرحمن‌الرحیم‌ای کسیکه نیك راآشکار کند، وزشت را بپوشاند، وپردهٔ مرا ندرد، ای‌در گذشت کریم، وای خوش درگذرنده(از گناه) ای وسیع درآمرزش ای پربخشش‌دررحمت‌ای دمساز درهرراز، و

الصَّفْحِ ، يَاعَظِيمَ الْمَنِّ يَامُبْتَدِئَ كُلِّ نِعْمَةٍ قَبْلَ اسْتِحْقَاقِهَا ، يَارَبَّاهُ يَاسَيِّدَاهُ يَامَوْلَاهُ يَاغِيَاثَاهُ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَأَسْأَلُكَ أَنْ لَاتَجْعَلَنِي فِي النَّارِ» ثُمَّ تَسْأَلُ مَابَدَا لَكَ .

٥- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ الْبَرْقِيِّ وَأَبِي طَالِبٍ عَنْ بَكْرِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : «اللَّهُمَّ أَنْتَ ثِقَتِي فِي كُلِّ كُرْبَةٍ وَأَنْتَ رَجَائِي فِي كُلِّ شِدَّةٍ وَأَنْتَ لِي فِي كُلِّ أَمْرٍ نَزَلَ بِي ثِقَةٌ وَعُدَّةٌ ، كَمْ مِنْ كَرْبٍ يَضْعُفُ عَنْهُ الْفُؤَادُ وَتَقِلُّ فِيهِ الْحِيلَةُ وَيَخْذُلُ عَنْهُ الْقَرِيبُ وَالْبَعِيدُ وَيَشْمَتُ بِهِ الْعَدُوُّ وَتَعْيِينِي فِيهِ الْأُمُورُ أَنْزَلْتُهُ بِكَ وَشَكَوْتُهُ إِلَيْكَ ، رَاغِباً فِيهِ عَمَّنْ سِوَاكَ فَفَرَّجْتَهُ وَكَشَفْتَهُ وَكَفَيْتَنِيهِ فَأَنْتَ وَلِيُّ كُلِّ نِعْمَةٍ وَصَاحِبُ كُلِّ حَاجَةٍ وَمُنْتَهَى كُلِّ رَغْبَةٍ ، فَلَكَ الْحَمْدُ كَثِيراً وَلَكَ الْمَنُّ فَاضِلاً» .

٦- عَنْهُ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ أَبَانٍ ، عَنْ عِيسَى بْنِ عَبْدِاللهِ الْقُمِّيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قُلِ : «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِجَلَالِكَ وَجَمَالِكَ وَكَرَمِكَ أَنْ تَفْعَلَ بِي كَذَا وَكَذَا» .

(٢٤٣٠)٧- عَنْهُ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنِ الْفَضْلِ بْنِ يُونُسَ ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ عليه السلام قَالَ : قَالَ لِي : أَكْثِرْ مِنْ أَنْ تَقُولَ : « [اللَّهُمَّ] لَاتَجْعَلْنِي مِنَ الْمُعَارِينَ وَلَا تُخْرِجْنِي مِنَ التَّقْصِيرِ » ؟ قَالَ قُلْتُ : أَمَّا الْمُعَارِينَ فَقَدْ عَرَفْتُ فَمَا مَعْنَى لَا تُخْرِجْنِي مِنَ التَّقْصِيرِ ؟ قَالَ : كُلُّ عَمَلٍ تَعْمَلُهُ تُرِيدُ بِهِ

ای پایان هرشکایت ، ای درگذرنده باکرامت ، وای بزرگ در منت ، ای آغاز کننده بهر نعمت جلوتر از استحقاق آن ، ای پروردگار وای آقا وای مولی وای فریادرس ، رحمت برمحمد وآلش فرست و از تو خواهم که دردوزخم جا ندهی ، سپس بخواه هر چه خواهی .

٥- حضرت صادق علیه السلام فرمود : « اللهم أنت ثقتی فی کل کربة و أنت رجائی فی کل شدة و أنت لی فی کل امر نزل بی ثقة وعدة ، کم من کرب یضعف عنه الفؤاد و تقل فیه الحیلة و یخذل عنه القریب و البعید ، و یشمت به العدو و تعنینی فیه الامور انزلته بك و شکوته الیك راغباً فیه عمن سواك ففرجته وکشفته وکفیتنیه ، فأنت ولی کل نعمة و صاحب کل حاجة ومنتهی کل رغبة ؛ فلك الحمد کثیراً ولك المن فاضلا » .

٦- عیسی بن عبد الله قمی از حضرت صادق علیه السلام حدیث کند که فرمود : بگو : « اللهم انی اسئلك بجلالك و جمالك و کرمك ان تفعل بی کذا و کذا » (و بجای « کذا و کذا » حاجت خودرا ذکر کند) .

٧- فضل بن یونس از حضرت ابی الحسن (موسی بن جعفر) علیه السلام حدیث کند که آنحضرت بمن فرمود : این دعا را بسیار بخوان : « [اللهم] لاتجعلنی من المعارین ولا تخرجنی من التقصیر » (یعنی بار خدایا مرا از عاریت داده شدگان (ایمان) قرار مده : و از تقصیر بیرون مبر) گوید : من عرض کردم :

وَجْهَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ فَكُنْ فِيهِ مُقَصِّراً عِنْدَ نَفْسِكَ، فَإِنَّ النَّاسَ كُلَّهُمْ فِي أَعْمالِهِمْ فِيما بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ مُقَصِّرُونَ.

عَنْهُ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ، عَنْ أَبانٍ، عَنْ عَبْدِالرَّحْمنِ بْنِ أَعْيَنَ قالَ: قالَ أَبُوجَعْفَرٍ عليه السلام لَقَدْ غَفَرَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لِرَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْبادِيَةِ بِكَلِمَتَيْنِ دَعا بِهِما، قالَ: «اللّٰهُمَّ إِنْ تُعَذِّبْنِي فَأَهْلٌ لِذٰلِكَ أَنا، وَإِنْ تَغْفِرْ لِي فَأَهْلٌ لِذٰلِكَ أَنْتَ» فَغَفَرَ اللهُ لَهُ.

٩ - عَنْهُ، عَنْ يَحْيَى بْنِ الْمُبارَكِ؛ عَنْ إِبْراهِيمَ بْنِ أَبِي الْبِلادِ، عَنْ عَمِّهِ، عَنِ الرِّضا عليه السلام قالَ: «يامَنْ دَلَّنِي عَلىٰ نَفْسِهِ وَذَلَّلَ قَلْبِي بِتَصْدِيقِهِ، أَسْأَلُكَ الْأَمْنَ وَالْإِيمانَ فِي الدُّنْيا وَالْآخِرَةِ».

١٠ - عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ؛ عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ أَبِيهِ قالَ: رَأَيْتُ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ عليهما السلام فِي فِناءِ الْكَعْبَةِ فِي اللَّيْلِ وَهُوَ يُصَلِّي فَأَطالَ الْقِيامَ حَتّىٰ جَعَلَ مَرَّةً يَتَوَكَّأُ عَلىٰ رِجْلِهِ الْيُمْنىٰ وَمَرَّةً عَلىٰ رِجْلِهِ الْيُسْرىٰ ثُمَّ سَمِعْتُهُ يَقُولُ بِصَوْتٍ كَأَنَّهُ باكٍ: «يا سَيِّدِي تُعَذِّبُنِي وَحُبُّكَ فِي قَلْبِي؟ أَما وَعِزَّتِكَ لَئِنْ فَعَلْتَ لَتَجْمَعَنَّ بَيْنِي وَبَيْنَ قَوْمٍ طالَ ما عادَيْتَهُمْ فِيكَ».

اما عاریت داده شدگان، معنایش را دانستم، آیا معنای «مرا از تقصیر بیرون مبر» چیست؟ (و یعنی چه؟) فرمود: هر کاری را که بخاطر خدای عز و جل انجام دهی پس خود را در آن کار پیش خود مقصر بدان، زیرا که همهٔ مردم در کارهای‌شان میان خود و خدای عزوجل تقصیر کار و مقصرند.

٨- حضرت باقر عليه السلام فرمود: بحقیقت و راستی که خدا مردی بیابانی را با دو کلمه که با آنها بدرگاه خداوند دعا کرد آمرزید (و آن دو کلمه این بود که) گفت: «اللهم ان تعذبنی فأهل لذلك أنا، وان تغفر لی فأهل لذلك أنت» (یعنی بار خدایا اگر مرا عذاب فرمائی پس من سزاوار آنم، واگر بیامرزی پس توشایستهٔ آنی) پس خداوند او را آمرزید.

٩- حضرت رضا عليه السلام (ابن دعارا میخواند) فرمود: «یامن دلنی علی نفسه، وذلل قلبی بتصدیقه اسئلك الامن و الایمان فی الدنیا والاخرة».

١٠ - محمدبن أبی‌حمزه از پدرش نقل کند که گوید: شبی حضرت علی بن الحسین علیهما السلام را درکنار خانهٔ کعبه دیدم که نماز میخواند و قیام آنرا طول داد تا بحدی که گاهی بر پای راستش تکیه میداد، و گاهی بر پای چپ، سپس شنیدم با صدائی مانند شخص گریان میگفت: «یا سیدی تعذبنی و حبك فی قلبی»؟ اما وعزتك لئن فعلت لتجمعن بینی وبین قوم طال ما عادیتهم فیك». (یعنی ای آقای من آیا مرا عذاب کنی با اینکه دوستی تو را در دل دارم؟ هر آینه بعزتت سوگند اگر چنین کنی میان من و مردمی جمع کنی - و مرا با مردمی گرد آوری - که دیر زمانی بخاطر تو با آنان دشمنی ورزیده‌ام).

١١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا ، عَنْ دَاوُدَ الرَّقِّيِّ قَالَ : إِنِّي كُنْتُ أَسْمَعُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عليه السلام أَكْثَرَ مَا يُلِحُّ بِهِ فِي الدُّعَاءِ عَلَى اللهِ بِحَقِّ الْخَمْسَةِ يَعْنِي رَسُولَ اللهِ وَأَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ وَفَاطِمَةَ وَالْحَسَنَ وَالْحُسَيْنَ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِمْ .

﴿٣٤٣﴾ ١٢ - عَنْهُ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ الْكَرْخِيِّ قَالَ : عَلَّمَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام دُعَاءً وَ أَمَرَنَا أَنْ نَدْعُوَ بِهِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ : «اللّٰهُمَّ إِنِّي تَعَمَّدْتُ إِلَيْكَ بِحَاجَتِي وَأَنْزَلْتُ بِكَ الْيَوْمَ فَقْرِي وَمَسْكَنَتِي ، فَأَنَا [الْيَوْمَ] لِمَغْفِرَتِكَ أَرْجَى مِنِّي لِعَمَلِي وَلَمَغْفِرَتُكَ وَرَحْمَتُكَ أَوْسَعُ مِنْ ذُنُوبِي فَتَوَلَّ قَضَاءَ كُلِّ حَاجَةٍ هِيَ لِي بِقُدْرَتِكَ عَلَيْهَا وَتَيْسِيرُ ذٰلِكَ عَلَيْكَ وَلِفَقْرِي إِلَيْكَ فَإِنِّي لَمْ أُصِبْ خَيْراً قَطُّ إِلَّا مِنْكَ وَلَمْ يَصْرِفْ عَنِّي أَحَدٌ شَرّاً قَطُّ غَيْرُكَ وَلَيْسَ أَرْجُو لِآخِرَتِي وَدُنْيَايَ سِوَاكَ وَلَا لِيَوْمِ فَقْرِي [وَ] يَوْمَ يُفْرِدُنِي النَّاسُ فِي حُفْرَتِي ، وَأُفْضِي إِلَيْكَ يَا رَبِّ بِفَقْرِي .

١٣ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ؛ عَنْ أَبِيهِ ؛ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَطِيَّةَ ؛ عَنْ زَيْدٍ الصَّائِغِ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام : ادْعُ اللهَ لَنَا ، فَقَالَ : «اللّٰهُمَّ ارْزُقْهُمْ صِدْقَ الْحَدِيثِ وَأَدَاءَ الْأَمَانَةِ وَالْمُحَافَظَةَ عَلَى الصَّلَوَاتِ ، اللّٰهُمَّ إِنَّهُمْ أَحَقُّ خَلْقِكَ أَنْ تَفْعَلَهُ بِهِمُ اللّٰهُمَّ وَافْعَلْهُ بِهِمْ» .

١٤ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، وَعَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ

---

١١ - داود رقی گوید : من شنیدم که حضرت صادق عليه السلام بیشتر چیزی که در هنگام دعا بر آن اصرار داشت این بود که خدا را بحق پنج تن میخواند ، یعنی رسولخدا و امیر المؤمنین و فاطمة وحسن و حسین صلوات الله علیهم اجمعین .

١٢ - ابراهیم کرخی گوید : امام صادق علیه السلام دعائی بما آموخت وبما دستور داد که آنرا در روز جمعه بخوانیم : « اللهم انی تعمدت الیك بحاجتی وأنزلت بك الیوم فقری ومسكنتی ، فأنا [الیوم] لمغفرتك أرجامنی لعملی ولمغفرتك ورحمتك أوسع من ذنوبی فتول قضاء كل حاجة هی لی بقدرتك علیها و تیسیر ذلك علیك و لفقری الیك فانی لم اصب خیراً قط الا منك ولم یصرف عنی أحد شراً قط غیرك ولیس أرجو لاخرتی و دنیای سواك ، ولا لیوم فقری [و] یوم یفردنی الناس فی حفرتی وافضی الیك یا رب بفقری » .

١٣ - زید صائغ گوید : بحضرت صادق عليه السلام عرضکردم: برای ما دعاکن ، پس (در بارهٔ مادعائی فرمود : (که ترجمه‌اش اینست) « بار خدایا روزی ایشان کن راستگوئی و امانت داری ومحافظت بر أدای نمازها را ، بارخدایا اینان سزاوارترین خلق تو هستند که اینکار را دربارهٔ آنها انجام دهی بارخدایا آنرا دربارهٔ آنان انجام ده » .

١٤ - حضرت علی بن الحسین علیهما السلام فرمود : امیر المؤمنین علیه السلام (در دعا اینگونه)

عَنْ أَبِي حَمْزَةَ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليه السلام قَالَ : كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ يَقُولُ : «اللّٰهُمَّ مُنَّ عَلَيَّ بِالتَّوَكُّلِ عَلَيْكَ وَالتَّفْوِيضِ إِلَيْكَ وَالرِّضَا بِقَدَرِكَ وَالتَّسْلِيمِ لِأَمْرِكَ ، حَتَّىٰ لَا أُحِبَّ تَعْجِيلَ مَا أَخَّرْتَ وَلَا تَأْخِيرَ مَا عَجَّلْتَ يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ» .

١٥ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَىٰ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ سَجِيمٍ ، عَنِ ابْنِ أَبِي يَعْفُورٍ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عليه السلام يَقُولُ : وَهُوَ رَافِعٌ يَدَهُ إِلَى السَّمَاءِ : «رَبِّ لَا تَكِلْنِي إِلَىٰ نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ أَبَداً ، لَا أَقَلَّ مِنْ ذٰلِكَ وَلَا أَكْثَرَ» قَالَ : فَمَا كَانَ بِأَسْرَعَ مِنْ أَنْ تَحَدَّرَ الدَّمُوعُ مِنْ جَوَانِبِ لِحْيَتِهِ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيَّ فَقَالَ : يَا ابْنَ أَبِي يَعْفُورٍ إِنَّ يُونُسَ بْنَ مَتَّىٰ وَكَلَهُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَىٰ نَفْسِهِ أَقَلَّ مِنْ طَرْفَةِ عَيْنٍ فَأَحْدَثَ ذٰلِكَ الذَّنْبَ قُلْتُ فَبَلَغَ بِهِ كُفْراً - أَصْلَحَكَ اللهُ - ؟ قَالَ : لَا وَلٰكِنَّ الْمَوْتَ عَلَىٰ تِلْكَ الْحَالِ هَلَاكٌ .

١٦ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ رَفَعَهُ قَالَ : أَتَىٰ جَبْرَئِيلُ عليه السلام إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله فَقَالَ لَهُ : إِنَّ رَبَّكَ يَقُولُ لَكَ : إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَعْبُدَنِي يَوْماً وَلَيْلَةً حَقَّ عِبَادَتِي فَارْفَعْ يَدَيْكَ إِلَيَّ وَقُلِ : «اللّٰهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ حَمْداً خَالِداً مَعَ خُلُودِكَ وَلَكَ الْحَمْدُ حَمْداً لَا مُنْتَهَىٰ لَهُ دُونَ عِلْمِكَ وَلَكَ الْحَمْدُ حَمْداً لَا أَمَدَ لَهُ دُونَ مَشِيئَتِكَ وَلَكَ الْحَمْدُ حَمْداً لَا جَزَاءَ لِقَائِلِهِ إِلَّا رِضَاكَ اللّٰهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ كُلُّهُ وَلَكَ الْمَنُّ كُلُّهُ وَلَكَ الْفَخْرُ كُلُّهُ وَلَكَ الْبَهَاءُ كُلُّهُ وَلَكَ النُّورُ كُلُّهُ وَلَكَ

میفرمود : «اللهم من علی بالتوکل علیك والتفویض الیك والرضا بقدرك والتسلیم لامرك ، حتی لا احب تعجیل ما أخرت ولا تأخیر ما عجلت یا رب العالمین» .

١٥ - ابن أبی یعفور گوید : شنیدم از امام صادق علیه السلام که درحالیکه دست بآسمان برداشته بود میگفت : «رب لاتکلنی الی نفسی طرفة عین ابداً لااقل من ذلك ولا اکثر» (یعنی پروردگارا مرا چشم بهمزدنی بخودم وامگذار نه کمتر ازآن ونه بیشتر) گوید : اینرا گفت واشك‌هایش از اطراف محاسنش می‌ریخت ، سپس روبمن کرد و فرمود ، ای پسر أبی‌یعفور همانا یونس بن متی را خداوند کمتر از چشم بهمزدنی بخودش واگذارد وآن گناه را (یعنی ترك اولی را) انجام داد ، عرضکردم : خداوندکار شما را نیکوکندآیا آن کار او را بحد کفر رسانید ؟ فرمود : نه ولی مردن با اینحال هلاکت است (ولایق بشأن انبیاء و پیمبران الهی نیست) .

١٦ - احمد بن محمد بن خالد درحدیث مرفوعی (که سند را بمعصوم علیه‌السلام رسانده) حدیث کند که جبرئیل خدمت پیغمبر (ص) آمده و باو عرضکرد : همانا پروردگارت بتو میفرماید : هرگاه خواستی در شب وروزی چنانچه شاید مرا پرستش کنی پس دستهایت را بسوی من بردار و بگو : «اللهم لك الحمدُ حمداً خالداً مع خلودك ولك الحمد حمداً لامنتهی له دون علمك ، ولك الحمد حمداً لاامد له دون مشیئتك ، ولك الحمد حمداً لاجزاء لقائله الا رضاك ، اللهم لك الحمد کله ، ولك المن کله ، ولك الفخر

الْعِزَّةُ كُلُّهَا وَلَكَ الْجَبَرُوتُ كُلُّهَا وَلَكَ الْعَظَمَةُ كُلُّهَا وَلَكَ الدُّنْيَا كُلُّهَا وَلَكَ الْآخِرَةُ كُلُّهَا وَلَكَ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ كُلُّهُ وَلَكَ الْخَلْقُ كُلُّهُ وَبِيَدِكَ الْخَيْرُ كُلُّهُ وَإِلَيْكَ يَرْجِعُ الْأَمْرُ كُلُّهُ عَلَانِيَتُهُ وَسِرُّهُ، اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ حَمْداً أَبَداً، أَنْتَ حَسَنُ الْبَلَاءِ، جَلِيلُ الثَّنَاءِ؛ سَابِغُ النَّعْمَاءِ، عَدْلُ الْقَضَاءِ جَزِيلُ الْعَطَاءِ، حَسَنُ الْآلَاءِ إِلَهُ [مَنْ] فِي الْأَرْضِ وَإِلَهُ [من] فِي السَّمَاءِ. اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ فِي السَّبْعِ الشِّدَادِ وَلَكَ الْحَمْدُ فِي الْأَرْضِ الْمِهَادِ وَلَكَ الْحَمْدُ طَاقَةَ الْعِبَادِ وَلَكَ الْحَمْدُ سَعَةَ الْبِلَادِ وَلَكَ الْحَمْدُ فِي الْجِبَالِ الْأَوْتَادِ وَلَكَ الْحَمْدُ فِي اللَّيْلِ إِذَا يَغْشَى وَلَكَ الْحَمْدُ فِي النَّهَارِ إِذَا تَجَلَّى وَلَكَ الْحَمْدُ فِي الْآخِرَةِ وَالْأُولَى وَلَكَ الْحَمْدُ فِي الْمَثَانِي وَالْقُرْآنِ الْعَظِيمِ وَسُبْحَانَ اللهِ وَبِحَمْدِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعاً قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمَاوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ، سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ، سُبْحَانَ اللهِ وَبِحَمْدِهِ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ، سُبْحَانَكَ رَبَّنَا وَتَعَالَيْتَ وَتَبَارَكْتَ وَتَقَدَّسْتَ خَلَقْتَ كُلَّ شَيْءٍ بِقُدْرَتِكَ وَقَهَرْتَ كُلَّ شَيْءٍ بِعِزَّتِكَ وَعَلَوْتَ فَوْقَ كُلِّ شَيْءٍ بِارْتِفَاعِكَ وَغَلَبْتَ كُلَّ شَيْءٍ بِقُوَّتِكَ وَابْتَدَعْتَ كُلَّ شَيْءٍ بِحِكْمَتِكَ وَعِلْمِكَ وَبَعَثْتَ الرُّسُلَ بِكُتُبِكَ وَهَدَيْتَ الصَّالِحِينَ بِإِذْنِكَ وَأَيَّدْتَ الْمُؤْمِنِينَ بِنَصْرِكَ وَقَهَرْتَ الْخَلْقَ بِسُلْطَانِكَ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، وَحْدَكَ لَا شَرِيكَ لَكَ، لَا نَعْبُدُ غَيْرَكَ وَلَا نَسْأَلُ إِلَّا إِيَّاكَ وَلَا نَرْغَبُ إِلَّا إِلَيْكَ، أَنْتَ مَوْضِعُ شَكْوَانَا وَمُنْتَهَى رَغْبَتِنَا وَإِلَهُنَا وَمَلِيكُنَا».

﴿٣٣٤٠﴾ ١٧ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ: قَالَ [لِي] أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام ابْتِدَاءً مِنْهُ: يَا مُعَاوِيَةُ أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ رَجُلاً أَتَى أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ فَشَكَى

كله، ولك البهاء كله، ولك النور كله، ولك العزة كلها، ولك الجبروت كلها، ولك العظمة كلها، ولك الدنيا كلها ولك الاخرة كلها، ولك الليل والنهار كله، ولك الخلق كله، و بيدك الخير كله، و اليك يرجع الامر كله علانيته وسره، اللهم لك الحمد حمداً أبداً أنت حسن البلاء، جليل الثناء، سابغ النعماء، عدل القضاء جزيل العطاء حسن الالاء، اله [من] فى الارض واله [من] فى السماء، اللهم لك الحمد فى السبع الشداد، ولك الحمد فى الارض المهاد، ولك الحمد طاقة العباد، ولك الحمد سعة البلاد، ولك الحمد فى الجبال الاوتاد، ولك الحمد فى الليل اذا يغشى، ولك الحمد فى النهار اذا تجلى، ولك الحمد فى الاخرة والاولى، ولك الحمد فى المثانى والقرآن العظيم، و سبحان الله وبحمده والارض جميعاً قبضته يوم القيامة والسماوات مطويات بيمينه، سبحانه و تعالى عما يشركون، سبحان الله و بحمده كل شيء هالك الا وجهه سبحانك ربنا و تعاليت و تباركت و تقدست، خلقت كل شيء بقدرتك و قهرت كل شيء بعزتك و علوت فوق كل شيء بارتفاعك، وغلبت كل شيء بقوتك وابتدعت كل شيء بحكمتك وعلمك، وبعثت الرسل بكتبك، وهديت الصالحين باذنك، وايدت المؤمنين بنصرك، وقهرت الخلق بسلطانك، لااله الا أنت وحدك لاشريك لك لانعبد غيرك ولا نسئل الا اياك ولانرغب الا اليك، انت موضع شكوانا ومنتهى رغبتنا الهنا ومليكنا».

١٧ - معاوية بن عمار گويد: حضرت صادق عليه السلام بدون سخن وپرسشى بمن فرمود: اى معاوية

الْإِبْطَاءَ عَلَيْهِ فِي الْجَوَابِ فِي دُعَائِهِ فَقَالَ لَهُ: أَيْنَ أَنْتَ عَنِ الدُّعَاءِ السَّرِيعِ الْإِجَابَةِ؟ فَقَالَ لَهُ الرَّجُلُ: مَا هُوَ؟ قَالَ: قُلِ: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ الْعَظِيمِ الْأَعْظَمِ الْأَجَلِّ الْأَكْرَمِ الْمَخْزُونِ الْمَكْنُونِ النُّورِ الْحَقِّ الْبُرْهَانِ الْمُبِينِ الَّذِي هُوَ نُورٌ مَعَ نُورٍ وَنُورٌ مِنْ نُورٍ وَنُورٌ فِي نُورٍ وَنُورٌ عَلَى نُورٍ وَنُورٌ فَوْقَ كُلِّ نُورٍ وَنُورٌ يُضِيءُ بِهِ كُلَّ ظُلْمَةٍ وَيَكْسِرُ بِهِ كُلَّ شِدَّةٍ وَكُلَّ شَيْطَانٍ مَرِيدٍ وَكُلَّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ، لَا تَقِرُّ بِهِ أَرْضٌ وَلَا تَقُومُ بِهِ سَمَاءٌ وَيَأْمَنُ بِهِ كُلُّ خَائِفٍ وَيَبْطُلُ بِهِ سِحْرُ كُلِّ سَاحِرٍ وَبَغْيُ كُلِّ بَاغٍ وَحَسَدُ كُلِّ حَاسِدٍ وَيَتَصَدَّعُ لِعَظَمَتِهِ الْبَرُّ وَالْبَحْرُ وَيَسْتَقِلُّ بِهِ الْفُلْكُ حِينَ يَتَكَلَّمُ بِهِ الْمَلَكُ فَلَا يَكُونُ لِلْمَوْجِ عَلَيْهِ سَبِيلٌ وَهُوَ اسْمُكَ الْأَعْظَمُ الْأَعْظَمُ الْأَجَلُّ الْأَجَلُّ النُّورُ الْأَكْبَرُ الَّذِي سَمَّيْتَ بِهِ نَفْسَكَ وَاسْتَوَيْتَ بِهِ عَلَى عَرْشِكَ وَأَتَوَجَّهُ إِلَيْكَ بِمُحَمَّدٍ وَأَهْلِ بَيْتِهِ أَسْأَلُكَ بِكَ وَبِهِمْ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَأَنْ تَفْعَلَ بِي كَذَا وَكَذَا».

١٨- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ خَلَفِ بْنِ حَمَّادٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي الْمِقْدَامِ قَالَ: أَمْلَى عَلَيَّ هَذَا الدُّعَاءَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام وَهُوَ جَامِعٌ لِلدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، تَقُولُ بَعْدَ حَمْدِ اللهِ وَالثَّنَاءِ عَلَيْهِ:

«اللَّهُمَّ أَنْتَ اللهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ الْحَلِيمُ الْكَرِيمُ وَ أَنْتَ اللهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ
وَ أَنْتَ اللهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ وَ أَنْتَ اللهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ الْمَلِكُ الْجَبَّارُ
وَ أَنْتَ اللهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ الرَّحِيمُ الْغَفَّارُ وَ أَنْتَ اللهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ شَدِيدُ الْمِحَالِ

آیا نمیدانی که مردی خدمت امیرالمؤمنین علیه السلام آمد وازاینکه اجابت دعایش دیر شده بود بآنحضرت شکایت کرد، آنحضرت باو فرمود: چرا دعای سریع الاجابة را (یعنی دعائی که زود باجابت رسد) نخواندی؟ آنمرد عرضکرد: آندعا کدام است؟ فرمود: بگو: «اللهم انی اسئلك باسمك العظیم الاعظم الاجل الاکرم المخزون المکنون النور الحق البرهان المبین الذی هو نور مع نور، ونور من نور ونور فی نور، ونور علی نور، ونور فوق کل نور، ونور یضیء به کل ظلمة، ویکسر به کل شدة وکل شیطان مرید وکل جبار عنید، لاتقر به ارض، ولا تقوم به سماء، ویأمن به کل خائف، ویبطل به سحر کل ساحر، و بغی کل باغ، وحسد کل حاسد، ویتصدع لعظمته البر والبحر، ویستقل به الملك، حین یتکلم به الملك فلا یکون للموج علیه سبیل وهو اسمك الاعظم الاعظم، الاجل الاجل النور الاکبر، الذی سمیت به نفسك، و استویت به علی عرشك، وأتوجه الیك بمحمد وأهل بیته، اسئلك بك وبهم ان تصلی علی محمد وآل محمد وان تفعل بی کذا وکذا» (وبجای «کذا وکذا» حاجت خود را ذکر کند).

۱۸ - عمروبن ابی المقدام گوید: حضرت صادق علیه السلام ایندعا راکه جامع حاجتهای دنیا وآخرت است بمن دیکته فرمود: (وفرمود:) که پس ازحمد وثنای خداوند میگوئی:

«اللهم انت الله لا اله الا انت الحلیم الکریم، و انت الله لا اله الا انت العزیز الحکیم، و أنت الله لااله الا انت الواحد القهار، و انت الله لااله الا انت الملك الجبار، وانت الله لااله الا انت الرحیم الغفار

وَ أَنْتَ اللهُ لاَ إِلٰهَ إِلاَّ أَنْتَ الْكَبِيرُ الْمُتَعَالُ وَ أَنْتَ اللهُ لاَإِلٰهَ إِلاَّ أَنْتَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ
وَ أَنْتَ اللهُ لاَ إِلٰهَ إِلاَّ أَنْتَ الْمَنِيعُ الْقَدِيرُ وَ أَنْتَ اللهُ لاَإِلٰهَ إِلاَّ أَنْتَ الْغَفُورُ الشَّكُورُ
وَ أَنْتَ اللهُ لاَ إِلٰهَ إِلاَّ أَنْتَ الْحَمِيدُ الْمَجِيدُ وَ أَنْتَ اللهُ لاَإِلٰهَ إِلاَّ أَنْتَ الْغَفُورُ الْوَدُودُ
وَ أَنْتَ اللهُ لاَإِلٰهَ إِلاَّ أَنْتَ الْحَنَّانُ الْمَنَّانُ وَ أَنْتَ اللهُ لاَإِلٰهَ إِلاَّ أَنْتَ الْحَلِيمُ الدَّيَّانُ
وَ أَنْتَ اللهُ لاَإِلٰهَ إِلاَّ أَنْتَ الْجَوَادُ الْمَاجِدُ وَ أَنْتَ اللهُ لاَ إِلٰهَ إِلاَّ أَنْتَ الْوَاحِدُ الْأَحَدُ
وَ أَنْتَ اللهُ لاَإِلٰهَ إِلاَّ أَنْتَ الْغَائِبُ الشَّاهِدُ وَ أَنْتَ اللهُ لاَ إِلٰهَ إِلاَّ أَنْتَ الظَّاهِرُ الْبَاطِنُ
وَ أَنْتَ اللهُ لاَإِلٰهَ إِلاَّ أَنْتَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ثُمَّ نُورُكَ فَهَدَيْتَ وَبَسَطْتَ يَدَكَ فَأَعْطَيْتَ، رَبَّنَا وَجْهُكَ
أَكْرَمُ الْوُجُوهِ وَجَنَّتُكَ خَيْرُ الْجَنَّاتِ وَعَطِيَّتُكَ أَفْضَلُ الْعَطَايَا وَأَهْنَأُهَا تُطَاعُ رَبَّنَا فَتَشْكُرُ وَ تُعْصَى
رَبَّنَا فَتَغْفِرُ لِمَنْ شِئْتَ، تُجِيبُ الْمُضْطَرِّ[ينَ] وَتَكْشِفُ السُّوءَ وَتَقْبَلُ التَّوْبَةَ وَ تَعْفُوعَنِ الذُّنُوبِ لا
تُجَازِي أَيَادِيَكَ وَلاَتُحْصِي نِعَمَكَ وَلاَيَبْلُغُ مِدْحَتَكَ قَوْلُ قَائِلٍ، اللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَعَجِّلْ
فَرَجَهُمْ وَرَوْحَهُمْ وَرَاحَتَهُمْ وَسُرُورَهُمْ وَأَدِقْنِي طَعْمَ فَرَجِهِمْ وَأَهْلِكْ أَعْدَاءَهُمْ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ وَ
آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ وَاجْعَلْنَا مِنَ الَّذِينَ لاَخَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَهُمْ
يَحْزَنُونَ وَاجْعَلْنِي مِنَ الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ وَثَبِّتْنِي بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا
وَفِي الْآخِرَةِ وَ بَارِكْ لِي فِي الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ وَالْمَوْقِفِ وَالنُّشُورِ وَالْحِسَابِ وَالْمِيزَانِ وَأَهْوَالِ يَوْمِ
الْقِيَامَةِ وَسَلِّمْنِي عَلَى الصِّرَاطِ وَاجِزْنِي عَلَيْهِ وَ ارْزُقْنِي عِلْماً نَافِعاً وَيَقِيناً صَادِقاً وَتُقًى وَبِرّاً وَوَرَعاً

وانت الله لااله الا انت شديد المحال ، وانت الله لااله الا انت الكبير المتعال ، و انت الله لااله الا انت السميع البصير ، وأنت الله لااله الاانت المنيع القدير ، وانت الله لا اله الا انت الغفور الشكور ، و انت الله لااله الاأنت الحميد المجيد ، وانت الله لااله الا انت الغفور الودود ، وانت الله لااله الا أنت الحنان المنان وأنت الله لااله الا انت الحليم الديان ، وانت الله لااله الاأنت الجواد الماجد ، وأنت الله لااله الا انت الواحد الاحد ، وانت الله لااله الا انت الغائب الشاهد ، وانت الله لااله الا انت الظاهر الباطن ، وانت الله لااله الا انت بكل شيء عليم ، ثم نورك فهديت ، وبسطت يدك فأعطيت ، ربنا وجهك اكرم الوجوه وجهتك خير الجهات وعطيتك أفضل العطايا وأهناها تطاع ربنا فتشكر وتعصى ربنا فتغفر لمن شئت تجيب المضطرين وتكشف السوء و تقبل التوبة وتعفو عن الذنوب لاتجازى اياديك ولا تحصى نعمك ولا يبلغ مدحتك قول قائل اللهم صل على محمد وآل محمد و عجل فرجهم وروحهم وراحتهم و سرورهم ، وأذقنى طعم فرجهم واهلك اعداءهم من الجن والانس وآتنا فى الدنيا حسنة و فى الاخرة حسنة وقنا عذاب النار ، واجعلنا من الذين لاخوف عليهم ولاهم يحزنون ، و اجعلنى من الذين صبروا وعلى ربهم يتوكلون ، وثبتنى بالقول الثابت فى الحياة الدنيا وفى الاخرة وبارك لى فى المحيا والممات والموقف والنشور والحساب والميزان وأهوال يوم القيامة وسلمنى على الصراط واجزنى عليه وارزقنى علماً نافعاً ويقيناً صادقاً وتقى وبراً وورعاً وخوفاً منك وفرقاً يبلغنى

وَخَوْفاً مِنْكَ وَفَرَقاً يُبَلِّغُنِي مِنْكَ زُلْفَى وَلَا يُبَاعِدُنِي عَنْكَ وَأَحِبَّنِي وَلَا تُبْغِضْنِي وَتَوَلَّنِي وَلَا تَخْذُلْنِي وَ أَعْطِنِي مِنْ جَمِيعِ خَيْرِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ مَا عَلِمْتُ مِنْهُ وَمَا لَمْ أَعْلَمْ وَأَجِرْنِي مِنَ السُّوءِ كُلِّهِ بِحَذَافِيرِهِ مَا عَلِمْتُ مِنْهُ وَمَا لَمْ أَعْلَمْ».

١٩ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ أَبِيهِ؛ عَنْ فَضَالَةَ بْنِ أَيُّوبَ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام: أَلَا تَخُصُّنِي بِدُعَاءٍ؟ قَالَ: بَلَى، قَالَ: قُلْ: «يَا وَاحِدُ يَا مَاجِدُ يَا أَحَدُ يَا صَمَدُ يَا مَنْ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُواً أَحَدٌ يَا عَزِيزُ يَا كَرِيمُ يَا حَنَّانُ يَا مَنَّانُ يَا سَامِعَ الدَّعَوَاتِ يَا أَجْوَدَ مَنْ سُئِلَ وَيَا خَيْرَ مَنْ أَعْطَى يَا اللهُ يَا اللهُ يَا اللهُ» قُلْتُ: «وَلَقَدْ نَادَانَا نُوحٌ فَلَنِعْمَ الْمُجِيبُونَ» ثُمَّ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام: كَانَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم يَقُولُ: «[نَعَمْ] لَنِعْمَ الْمُجِيبُ أَنْتَ وَنِعْمَ الْمَدْعُوُّ وَنِعْمَ الْمَسْؤُولُ أَسْأَلُكَ بِنُورِ وَجْهِكَ وَأَسْأَلُكَ بِعِزَّتِكَ وَقُدْرَتِكَ وَجَبَرُوتِكَ وَأَسْأَلُكَ بِمَلَكُوتِكَ وَدِرْعِكَ الْحَصِينَةِ وَبِجَمْعِكَ وَأَرْكَانِكَ كُلِّهَا وَبِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَبِحَقِّ الْأَوْصِيَاءِ بَعْدَ مُحَمَّدٍ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَأَنْ تَفْعَلَ بِي كَذَا وَكَذَا».

٢٠ - عَنْهُ؛ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ، عَنْ حُسَيْنِ بْنِ عُمَارَةَ، عَنْ حُسَيْنِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْمُكَارِي وَجَهْمِ بْنِ أَبِي جَهْمَةَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ - رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْكُوفَةِ كَانَ يُعْرَفُ بِكُنْيَتِهِ - قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي

منك زلفى ولا يباعدنى عنك، وأحببنى ولا تبغضنى وتولنى ولا تخذلنى واعطنى من جميع خير الدنيا والاخرة، ما علمت منه وما لم أعلم واجرنى من السوء كله بحذافيره ما علمت منه وما لم أعلم».

١٩ - معاوية بن عمار گويد: بحضرت صادق عليه السلام عرضكردم: آيا مرا بدعائى مخصوص نفرمائى؟ فرمود: چرا بگو: «يا واحد يا ماجد يا أحد يا صمد يا من لم يلد ولم يولد ولم يكن له كفواً أحد يا عزيز يا كريم يا حنان يا منان يا سامع الدعوات يا اجود من سئل ويا خير من اعطى يا الله يا الله يا الله قلت ولقد نادانا نوح فلنعم المجيبون».

سپس حضرت صادق عليه السلام فرمود: كه رسولخدا (ص) ميفرمود [آرى]: «لنعم المجيب انت و نعم المدعو ونعم المسؤول اسئلك بنور وجهك، واسئلك بعزتك وقدرتك وجبروتك و اسئلك بملكوتك و درعك الحصينة وبجمعك واركانك كلها و بحق محمد وبحق الاوصياء بعد محمد ان تصلى على محمد و آل محمد و ان تفعل بى كذا وكذا» (وبجاى آن حاجت خود را ذكر كند).

توضيح - ظاهر اينست كه مقصود امام صادق عليه السلام از نقل كلام رسولخدا (ص) دنبال آن دعا آنستكه: اين دعا از اول تا بآخر دعائى است كه رسولخدا (ص) آموخته است و من نيز بتو ميآموزم ورسولخدا پس از «فلنعم المجيبون» ميفرمود: لنعم المجيب أنت - الخ.

٢٠ - ابوجعفر - كه مردى بوده است در كوفه وبكنيه اش معروف بوده - گويد: بحضرت صادق عليه السلام عرضكردم دعائى بمن بياموز كه با آن دعا كنم، فرمود: آرى بگو: «يا من ارجوه لكل خير ويا

عَبْدِاللهِ عليه السلام : عَلِّمْنِي دُعَاءً أَدْعُوبِهِ فَقَالَ : نَعَمْ قُلْ : «يَامَنْ أَرْجُوهُ لِكُلِّ خَيْرٍ وَيَامَنْ آمَنُ سَخَطَهُ عِنْدَ كُلِّ عَثْرَةٍ وَيَامَنْ يُعْطِي بِالْقَلِيلِ الْكَثِيرَ ؛ يَامَنْ أَعْطَى مَنْ سَأَلَهُ تَحَنُّناً مِنْهُ وَرَحْمَةً ، يَامَنْ أَعْطَى مَنْ لَمْ يَسْأَلْهُ وَلَمْ يَعْرِفْهُ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَأَعْطِنِي بِمَسْأَلَتِي مِنْ جَمِيعِ خَيْرِ الدُّنْيَا وَجَمِيعِ خَيْرِ الْآخِرَةِ فَإِنَّهُ غَيْرُ مَنْقُوصٍ مَا أَعْطَيْتَنِي وَزِدْنِي مِنْ سَعَةِ فَضْلِكَ يَا كَرِيمُ» .

٢١ - وَعَنْهُ ، رَفَعَهُ إِلَى أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام أَنَّهُ عَلَّمَ أَخَاهُ عَبْدَاللهِ بْنَ عَلِيٍّ هٰذَا الدُّعَاءَ : «اللّٰهُمَّ ارْفَعْ ظَنِّي صَاعِداً وَلَا تُطْمِعْ فِيَّ عَدُوّاً وَلَا حَاسِداً وَاحْفَظْنِي قَائِماً وَقَاعِداً وَيَقْظَاناً وَرَاقِداً ، اللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي وَاهْدِنِي سَبِيلَكَ الْأَقْوَمَ وَقِنِي حَرَّ جَهَنَّمَ وَاحْطُطْ عَنِّي الْمَغْرَمَ وَالْمَأْثَمَ وَاجْعَلْنِي مِنْ خَيْرِ خِيَارِ الْعَالَمِ» .

٢٢ (٣٢٤٥) - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ ؛ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى وَهَارُونَ ابْنِ خَارِجَةَ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : «ارْحَمْنِي مِمَّا لَا طَاقَةَ لِي بِهِ وَلَا صَبْرَ لِي عَلَيْهِ» .

٢٣ - عَنْهُ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ؛ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنِ النَّضْرِ بْنِ سُوَيْدٍ ، عَنِ ابْنِ سِنَانٍ ؛ عَنْ حَفْصٍ ؛ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ : قُلْتُ لَهُ : عَلِّمْنِي دُعَاءً فَقَالَ : فَأَيْنَ أَنْتَ عَنْ دُعَاءِ الْإِلْحَاحِ ، قَالَ : قُلْتُ : وَمَا دُعَاءُ الْإِلْحَاحِ ؟ فَقَالَ : «اللّٰهُمَّ رَبَّ السَّمَاوَاتِ السَّبْعِ وَمَا بَيْنَهُنَّ وَرَبَّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ وَ

من آمن سخطه عند كل عثرة ، ويا من يعطى بالقليل الكثير ، يا من اعطى من سئله تحننا منه ورحمة ، يا من اعطى من لم يسئله ولم يعرفه صل على محمد و آل محمد و اعطنى بمسئلتى من جميع خير الدنيا وجميع خير الاخرة فانه غير منقوص ما اعطيتنى وزدنى من سعة فضلك ياكريم» .

٢١ - و درحديث مرفوعى از امام باقر عليه السلام حديث شده كه اين دعا را ببرادرش عبدالله بن على آموخت : « اللهم ارفع ظنى صاعداً ولا تطمع فى عدواً ولا حاسداً واحفظنى قائماً وقاعداً ويقظاناً و راقداً اللهم اغفرلى وارحمنى واهدنى سبيلك الاقوم وقنى حر جهنم واحطط عنى المغرم والمأثم واجعلنى من خير خيار العالم » .

٢٢ - هارون بن خارجه گويد : ازحضرت صادق عليه السلام شنيدم كه (اين دعا را) ميخواند : «ارحمنى مما لاطاقة لى به ولا صبر لى عليه » (يعنى (بارخدايا) بمن رحم كن از آنچه تاب آنرا ندارم وشكيبائى برآن نتوانم) .

٢٣ - محمد بن مسلم گويد : بآنحضرت عليه السلام عرضكردم : دعائى بمن بياموز ، فرمود : تو كجائى ازدعاى الحاح ؟ (وچرا آنرا نخوانى ؟) گويد : عرضكردم : دعاى الحاح كدام است ؟ فرمود: « اللهم رب السماوات السبع وما بينهن ورب العرش العظيم ورب جبرئيل وميكائيل واسرافيل ورب القرآن

رَبَّ جَبْرَئِيلَ وَ مِيكائِيلَ وَإِسْرافِيلَ وَرَبَّ الْقُرْآنِ الْعَظِيمِ وَرَبَّ مُحَمَّدٍ خاتَمِ النَّبِيِّينَ ، إِنِّي أَسْأَلُكَ بِالَّذِي تَقُومُ بِهِ السَّماءُ وَبِهِ تَقُومُ الْأَرْضُ وَبِهِ تُفَرِّقُ بَيْنَ الْجَمْعِ وَبِهِ تَجْمَعُ بَيْنَ الْمُتَفَرِّقِ وَبِهِ تَرْزُقُ الْأَحْياءَ وَبِهِ أَحْصَيْتَ عَدَدَ الرِّمالِ وَوَزْنَ الْجِبالِ وَكَيْلَ الْبُحُورِ ، ثُمَّ تُصَلِّي عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ ، ثُمَّ تَسْأَلُهُ حاجَتَكَ وَأَلِحَّ فِي الطَّلَبِ .

٢٤ - عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ دُرَّامٍ ، عَنِ ابْنِ أَبِي يَعْفُورٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام أَنَّهُ كانَ يَقُولُ : « اللّهُمَّ امْلَأْ قَلْبِي حُبَّكَ وَخَشْيَةً مِنْكَ وَتَصْدِيقاً وَإِيماناً بِكَ وَفَرَقاً مِنْكَ وَشَوْقاً إِلَيْكَ يا ذَا الْجَلالِ وَالْإِكْرامِ اللّهُمَّ حَبِّبْ إِلَيَّ لِقاءَكَ وَاجْعَلْ لِي فِي لِقائِكَ خَيْرَ الرَّحْمَةِ وَالْبَرَكَةِ وَأَلْحِقْنِي بِالصّالِحِينَ وَلا تُؤَخِّرْنِي مَعَ الْأَشْرارِ وَأَلْحِقْنِي بِصالِحِ مَنْ مَضى وَاجْعَلْنِي مَعَ صالِحِ مَنْ بَقِيَ وَخُذْ بِي سَبِيلَ الصّالِحِينَ وَأَعِنِّي عَلى نَفْسِي بِما تُعِينُ بِهِ الصّالِحِينَ عَلى أَنْفُسِهِمْ وَلا تَرُدَّنِي فِي سُوءٍ اسْتَنْقَذْتَنِي مِنْهُ يا رَبَّ الْعالَمِينَ ، أَسْأَلُكَ إِيماناً لا أَجَلَ لَهُ دُونَ لِقائِكَ ، تُحْيِينِي وَتُمِيتُنِي عَلَيْهِ وَتَبْعَثُنِي عَلَيْهِ إِذا بَعَثْتَنِي وَابْرَأْ قَلْبِي مِنَ الرِّياءِ وَالسُّمْعَةِ وَالشَّكِّ فِي دِينِكَ اللّهُمَّ أَعْطِنِي نَصْراً فِي دِينِكَ وَقُوَّةً فِي عِبادَتِكَ وَفَهْماً فِي خَلْقِكَ وَكِفْلَيْنِ مِنْ رَحْمَتِكَ وَبَيِّضْ وَجْهِي بِنُورِكَ وَاجْعَلْ رَغْبَتِي فِيما عِنْدَكَ وَتَوَفَّنِي فِي سَبِيلِكَ عَلى مِلَّتِكَ وَمِلَّةِ رَسُولِكَ ، اللّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكَسَلِ وَالْهَرَمِ

العظيم و رب محمد حاتم النبيين انى اسئلك بالذى تقوم به السماء و به تقوم الارض و به تفرق بين الجمع و به تجمع بين المتفرق و به ترزق الاحياء و به احصيت عدد الرمال و وزن الجبال و كيل البحور ، سپس بر محمد و آل محمد صلوات ميفرستى آنگاه حاجت خود را ميخواهى ودر درخواست خود اصرار بنما .

٢٤ - ابن أبى يعفور از حضرت صادق عليه السلام حديث كند كه ميخواند (دعائى راكه ترجمه‌اش چنين است) : بار خدايا دل مرا سرشار از محبت خود و ترس از خودت و تصديق و ايمان بتو و بيم و هراس از تو واشتياق بسوبت كن اى صاحب جلال واكرام . بار خدايا لقائت را محبوب من گردان ، و درلقائت براى من بهترين رحمت وبركت را قرار داده ، و مرا به نيكان ملحق ساز ، و با بدان بدنبال مينداز ، و مرا به نيكان گذشته به پيوند ، وبا نيكان باقيمانده قرار ده ، وبراه نيكوكارانم ببر ، ومرا در بارهٔ حودم كمك كن بدانچه نيكان را در بارهٔ خودشان كمك كنى ، ومرا بهر بدى كه از آن آزاد ساختنه‌اى بارهٔ مكردان اى پروردگار جهانيان ، از تو ايمانى خواهم كه پايانش ديدار تو باشد و مرا بدان بدان بارَ مكردان اى پروردگار جهانيان ، از تو ايمانى خواهم كه پايانش ديدار تو باشد و مرا بدان زنده بدارى و بميرانى و برانگيزانى درآنزمان كه مرا برانگيزانى ، ودلم را از خود نمائى وشهرت طلبى وشك در دينت پاك فرما .

بار خدايا توفيق يارى در باره دينت ، ونيروئى در پرستشت و فهمى در بارهٔ آفريدگانت (وبنا بر نسخه‌اى كه فيض (ره) نقل كند و فهمى دربارهٔ حكم خود) ودوبهره ازرحمتت بمن عطافرما ، و روى مرا بنور خود سپيد (وروشن) گردان ، ورغبت مرا (فقط) درآنچه نزد تو است قرار ده ، و جان مرا در

وَالْجُبْنِ وَالْبُخْلِ وَالْغَفْلَةِ وَالْقَسْوَةِ وَالْفَتْرَةِ وَالْمَسْكَنَةِ وَأَعُوذُبِكَ يَارَبِّ مِنْ نَفْسٍ لَاتَشْبَعُ وَمِنْ قَلْبٍ لَايَخْشَعُ وَمِنْ دُعَاءٍ لَايُسْمَعُ وَمِنْ صَلَاةٍ لَاتَنْفَعُ وَأُعِيذُكَ نَفْسِي وَأَهْلِي وَذُرِّيَّتِي مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ اللَّهُمَّ إِنَّهُ لَايُجِيرُنِي مِنْكَ أَحَدٌ وَلَاأَجِدُ مِنْ دُونِكَ مُلْتَحَداً فَلَا تَخْذُلْنِي وَلَاتَرُدَّنِي فِي هَلَكَةٍ وَلَا تَرُدَّنِي بِعَذَابٍ ، أَسْأَلُكَ الثَّبَاتَ عَلَى دِينِكَ وَالتَّصْدِيقَ بِكِتَابِكَ وَاتِّبَاعَ رَسُولِكَ ؛ اللَّهُمَّ اذْكُرْنِي بِرَحْمَتِكَ وَلَا تَذْكُرْنِي بِخَطِيئَتِي . وَتَقَبَّلْ مِنِّي وَزِدْنِي مِنْ فَضْلِكَ إِنِّي إِلَيْكَ رَاغِبٌ ، اللَّهُمَّ اجْعَلْ ثَوَابَ مَنْطِقِي وَثَوَابَ مَجْلِسِي رِضَاكَ عَنِّي وَاجْعَلْ عَمَلِي وَدُعَائِي خَالِصاً لَكَ وَ اجْعَلْ ثَوَابِيَ الْجَنَّةَ بِرَحْمَتِكَ وَاجْمَعْ لِي جَمِيعَ مَاسَأَلْتُكَ وَزِدْنِي مِنْ فَضْلِكَ إِنِّي إِلَيْكَ رَاغِبٌ اللَّهُمَّ غَارَتِ النُّجُومُ وَنَامَتِ الْعُيُونُ وَأَنْتَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ ، لَايُوَارِي مِنْكَ لَيْلٌ سَاجٍ وَلَاسَمَاءٌ ذَاتُ أَبْرَاجٍ وَلَا أَرْضٌ ذَاتُ مِهَادٍ وَلَابَحْرٌ لُجِّيٌّ وَلَاظُلُمَاتٌ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ تُدْلِجُ الرَّحْمَةَ عَلَى مَنْ تَشَاءُ مِنْ خَلْقِكَ تَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَاتُخْفِي الصُّدُورُ ، أَشْهَدُ بِمَاشَهِدْتَ بِهِ عَلَى نَفْسِكَ وَشَهِدَتْ مَلَائِكَتُكَ وَأُولُوالْعِلْمِ لَاإِلَهَ إِلَّاأَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ وَمَنْ لَمْ يَشْهَدْ بِمَاشَهِدْتَ بِهِ عَلَى نَفْسِكَ وَشَهِدَتْ مَلَائِكَتُكَ وَأُولُوالْعِلْمِ فَاكْتُبْ شَهَادَتِي مَكَانَ شَهَادَتِهِمْ ، اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ وَمِنْكَ السَّلَامُ ، أَسْأَلُكَ يَاذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ

راه خودت بگیر (وبمیران) برآئین خودت وآئین پیامبرت .

بار خدایا من بتو پناه برم از بیحالی وپیری وکم دلی وبخل وغفلت وسنگدلی وسستی و دربونی ، و بتو پناه میبرم از تنی که سیر نشود و از دلی که خاشع نگردد واز دعائی که شنیده نشود (و باجابت نرسد) و از نمازی که سود ندهد ، و در پناه تو نهم خود و زن و فرزندانم را ازشیطان رانده شدهٔ درگاهت .

بار خدایا براستی در برابر تو کسی نتواند مرا پناه دهد ، و جز تو پناهگاهی نیابم پس مرا و امگذار و در هلاکت و عذاب میانداز ، از تو پایداری در دینت و تصدیق قرآنت و پیروی پیامبرت را خواهانم .

بارخدایا مرا به بخشایش خودیادکن نه بخطاهای من ، و ازمن بپذیر وازفضل خود بر من بیفزا .

بارخدایا پاداش مجلس وگفتار مرا خشنودیت از من قرار ده و کردار و دعایم را خالص برای خودت ساز ، وبرحمت خودت بهشت را پاداش من مقرر دار ، وآنچه از توخواستم برای من گردآر و از بخششت بر من بیفزا که من تورا خواهانم .

بارخدایا ستارگان فرو رفتند ودیده‌ها بخواب اندرشدند ، وتوئی زنده وپاینده ، ازتو پنهان نسازد چیزیرا شب تار ونه آسمان برجدار ونه زمین بسترگاه ، ونه دریای ژرف ، ونه تاریکیهای درهم وبرهم ، رحمتت را بهرکه خواهی شبانه دهی ، توئی که خیانت دیده‌ها ، وآنچه نهان کنند سینه‌ها بدانی ، گواهی دهم بدانچه خودت برای خود بدان گواهی دادی وفرشتگانت و دانشمندانت گواهی دادند ، معبودی جز توکه عزیز وحکیمی نیست ، وهرکه گواهی ندهد بدانچه خودت برای خود گواهی دهی و فرشتگان و دانشمندان بدان گواهی دهند گواهی مرا بجای گواهی آنها بنویس (یعنی من بجای آنان گواهی دهم و

أَنْ تَفُكَّ رَقَبَتِي مِنَ النَّارِ» .

٢٥ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى الْخَثْعَمِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّ أَبَاذَرٍّ أَتَى رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وآله وَمَعَهُ جَبْرَئِيلُ عليه السلام فِي صُورَةِ دِحْيَةَ الْكَلْبِيِّ وَقَدِ اسْتَخْلَاهُ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله فَلَمَّا رَآهُمَا انْصَرَفَ عَنْهُمَا وَلَمْ يَقْطَعْ كَلَامَهُمَا فَقَالَ جَبْرَئِيلُ عليه السلام : يَا مُحَمَّدُ هَذَا أَبُوذَرٍّ قَدْ مَرَّ بِنَا وَلَمْ يُسَلِّمْ عَلَيْنَا أَمَا لَوْ سَلَّمَ لَرَدَدْنَا عَلَيْهِ ؛ يَا مُحَمَّدُ إِنَّ لَهُ دُعَاءً يَدْعُو بِهِ ، مَعْرُوفاً عِنْدَ أَهْلِ السَّمَاءِ فَسَلْهُ عَنْهُ إِذَا عَرَجْتَ إِلَى السَّمَاءِ ؛ فَلَمَّا ارْتَفَعَ جَبْرَئِيلُ جَاءَ أَبُوذَرٍّ إِلَى النَّبِيِّ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله مَا مَنَعَكَ يَا أَبَاذَرٍّ أَنْ تَكُونَ سَلَّمْتَ عَلَيْنَا حِينَ مَرَرْتَ بِنَا ؟ فَقَالَ : ظَنَنْتُ يَا رَسُولَ اللهِ أَنَّ الَّذِي [كَانَ] مَعَكَ دِحْيَةُ الْكَلْبِيُّ قَدِ اسْتَخْلَيْتَهُ لِبَعْضِ شَأْنِكَ ، فَقَالَ : ذَاكَ جَبْرَئِيلُ عليه السلام يَا أَبَاذَرٍّ وَقَدْ قَالَ : أَمَا لَوْ سَلَّمَ عَلَيْنَا لَرَدَدْنَا عَلَيْهِ ، فَلَمَّا عَلِمَ أَبُوذَرٍّ أَنَّهُ كَانَ جَبْرَئِيلُ عليه السلام دَخَلَهُ مِنَ النَّدَامَةِ حَيْثُ لَمْ يُسَلِّمْ عَلَيْهِ مَا شَاءَ اللهُ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : مَا هَذَا الدُّعَاءُ الَّذِي تَدْعُو بِهِ ؟ فَقَدْ أَخْبَرَنِي جَبْرَئِيلُ عليه السلام أَنَّ لَكَ دُعَاءً تَدْعُو بِهِ ، مَعْرُوفاً فِي السَّمَاءِ ، فَقَالَ : نَعَمْ يَا رَسُولَ اللهِ أَقُولُ : « اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْأَمْنَ وَالْإِيمَانَ بِكَ وَالتَّصْدِيقَ بِنَبِيِّكَ وَالْعَافِيَةَ مِنْ جَمِيعِ الْبَلَاءِ وَالشُّكْرَ عَلَى الْعَافِيَةِ وَالْغِنَى عَنْ شَرِّ النَّاسِ» .

و پاداشش را بمن عطا فرما) خدایا توئی سلام (یعنی سالم از عیوب ونقائص) وازجانب تواست سلامت ، ای دارای جلالت واکرام ازتوخواستارم که مرا ازدوزخ برهانی .

٢٥- حضرت صادق علیه السلام فرمود : (زمانی) ابوذر خدمت رسولخدا (ص) آمد و جبرئیل بصورت دحیهٔ کلبی در خدمتش بود وبا آنحضرت خلوت کرده بوده ، چون ابوذر آندو را دید بازگشت وسخن آنها را نبرید ، پس جبرئیل گفت : ای محمد این ابوذر بودکه برما گذشت وبما سلام نکرد واگر بما سلام کرده بود پاسخ اورا میدادیم ، ای محمد این اباذر دعائی دارد که میخواند ، و نزد اهل آسمان معروف است ، پس آنگاه که من بآسمان رفتم تو آندعا را از او بپرس ، همینکه جبرئیل بالا رفت أبوذر خدمت پیغمبر (ص) شرفیاب شد ، رسولخدا (ص) باو فرمود : ای أباذر چه تو را باز داشت از اینکه برما سلام کنی آنگاه که بر ما گذشتی ، عرضکرد : گمان کردم که آنکس که با شما بود دحیهٔ کلبی است و برای پاره‌ای کارهای شخصی با او خلوت کرده‌ای ، فرمود : ای أباذر او جبرئیل بود وگفت: اگر أباذر بما سلام کرده بود جوابش را میدادیم ، پس همینکه أباذر دانست که او جبرئیل بوده ، خدامیداند که چه اندازه پشیمان شد (وافسوس خورد) که چرا براو سلام نکرده ، پس رسولخدا (ص) فرمود : آن دعائی که تو میخوانی چیست ؟ زیرا جبرئیل بمن خبر داد که تو دعائی داری که آنرا میخوانی و در آسمان (پیش اهل آن) معروف است ؟ عرضکرد : آری ای رسولخدا (ص) می گویم : « اللهم انی اسئلك الامن و الایمان بك و التصدیق بنبیك و العافیة من جمیع البلاء و الشکر علی العافیة و الغنی عن شرار الناس » .

٢٦- عَلِيٌّ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ قَالَ : أَخَذْتُ هٰذَا الدُّعَاءَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ [مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ] عليه السلام قَالَ : وَكَانَ أَبُو جَعْفَرٍ يُسَمِّيهِ الْجَامِعَ : «بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ ، آمَنْتُ بِاللهِ وَبِجَمِيعِ رُسُلِهِ وَبِجَمِيعِ مَا أَنْزَلَ بِهِ عَلَى جَمِيعِ الرُّسُلِ وَأَنَّ وَعْدَ اللهِ حَقٌّ وَلِقَاءَهُ حَقٌّ وَ صَدَقَ اللهُ وَ بَلَّغَ الْمُرْسَلُونَ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَسُبْحَانَ اللهِ كُلَّمَا سَبَّحَ اللهَ شَيْءٌ وَكَمَا يُحِبُّ اللهُ أَنْ يُسَبَّحَ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ كُلَّمَا حَمِدَ اللهَ شَيْءٌ وَكَمَا يُحِبُّ اللهُ أَنْ يُحْمَدَ وَلَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ كُلَّمَا هَلَّلَ اللهَ شَيْءٌ وَكَمَا يُحِبُّ اللهُ أَنْ يُهَلَّلَ وَاللهُ أَكْبَرُ كُلَّمَا كَبَّرَ اللهَ شَيْءٌ وَكَمَا يُحِبُّ اللهُ أَنْ يُكَبَّرَ ، اللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مَفَاتِيحَ الْخَيْرِ وَخَوَاتِيمَهُ وَسَوَابِغَهُ وَفَوَائِدَهُ وَبَرَكَاتِهِ وَمَا بَلَغَ عِلْمُهُ عِلْمِي وَمَا قَصُرَ عَنْ إِحْصَائِهِ حِفْظِي ، اللّٰهُمَّ انْهَجْ لِيَ أَسْبَابَ مَعْرِفَتِهِ وَافْتَحْ لِي أَبْوَابَهُ وَغَشِّنِي بِبَرَكَاتِ رَحْمَتِكَ وَمُنَّ عَلَيَّ بِعِصْمَةٍ عَنِ الْإِزَالَةِ عَنْ دِينِكَ وَطَهِّرْ قَلْبِي مِنَ الشَّكِّ وَلَا تَشْغَلْ قَلْبِي بِدُنْيَايَ وَعَاجِلِ مَعَاشِي عَنْ آجِلِ ثَوَابِ آخِرَتِي وَاشْغَلْ قَلْبِي بِحِفْظِ مَا لَا تَقْبَلُ مِنِّي جَهْلُهُ وَذَلِّلْ لِكُلِّ خَيْرٍ لِسَانِي وَطَهِّرْ قَلْبِي مِنَ الرِّيَاءِ وَلَا تُجْرِهِ فِي مَفَاصِلِي وَاجْعَلْ عَمَلِي خَالِصاً لَكَ ، اللّٰهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الشَّرِّ وَأَنْوَاعِ الْفَوَاحِشِ كُلِّهَا ظَاهِرِهَا وَبَاطِنِهَا وَغَفَلَاتِهَا وَجَمِيعِ مَا يُرِيدُنِي بِهِ الشَّيْطَانُ الرَّجِيمُ وَمَا يُرِيدُنِي بِهِ السُّلْطَانُ الْعَنِيدُ ، مِمَّا أَحَطْتَ بِعِلْمِهِ وَأَنْتَ الْقَادِرُ عَلَى صَرْفِهِ عَنِّي ، اللّٰهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ طَوَارِقِ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ وَزَوَابِعِهِمْ وَ

٢٦- ابو حمزه گويد : من اينـدعا را ازامام باقر عليه السلام گرفتم وآنحضرت آنرا دعاى جامع ميناميد (و آن اينست :) « بسم الله الرحمن الرحيم أشهد ان لا اله الا الله وحده لاشريك له ، و اشهد أن محمداً عبده ورسوله ، آمنت بالله وبجميع رسله و بجميع ما انزل به على جميع الرسل وان وعدالله حق ولقاءه حق ، وصدق الله وبلغ المرسلون والحمدلله رب العالمين و سبحان الله كلما سبح الله شيء وكما يحب الله ان يسبح والحمدلله كلما حمدالله شيء وكما يحب الله أن يحمد ، ولا اله الا الله كلما هلل الله شيء وكما يحب الله ان يهلل و الله اكبر كلما كبرالله شيء و كما يحب الله ان يكبر (و دنبالهٔ دعا ترجمه‌اش چنين است) . بار خدايا از تو خواهم كليدهاى خير و پايانهاى آن و كاملهايش و فوائدش و بركاتش و آنچه پايه دانش من بدان رسد وآنچه حافظه‌ام از شماره‌اش كوتاه است ، بارخدايا اسباب شناسائيش را براى من روشن ساز ، و درهاى آنرا بروى من بگشا ، و در بركات رحمتت مرا فروبر ، وبخود دارى ازدور شدن از دينت بر من منت گذار ، و دل مرا از شك پاك كن ، وآنرا باين دنيا و زندگى زود گذرم از ثواب آينده آخرتم سرگرم مكن ، و دل مرا بدر يادداشتن آنچه نادانيش را نپذيرى سرگرم كن ، وبراى هرخيرى زبان مرارام كن ودلمرا ازرياء وخود نمائى پاك ساز ، وآنرا درمفاصل من وارد نكن ، وكردارم را براى خود خالص گردان .

بارخدايا بتو پناه برم ازشر وازهمه انواع زشتيها پيدا ونهانش وبى‌خبريهايش ، واز هرچه شيطان

بَوائِقِهِمْ وَمَكائِدِهِمْ وَمَشاهِدِ الْفَسَقَةِ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ وَأَنْ أَسْتَزِلَّ عَنْ دِينِي فَتَفْسُدُ عَلَيَّ آخِرَتِي وَأَنْ يَكُونَ ذٰلِكَ مِنْهُمْ ضَرَراً عَلَيَّ فِي مَعاشِي أَوْ يَعْرِضَ بَلاءٌ يُصِيبُنِي مِنْهُمْ لَا قُوَّةَ لِي بِهِ وَلَا صَبْرَ لِي عَلَى احْتِمالِهِ فَلَا تَبْتَلِنِي يَا إِلٰهِي بِمُقاساتِهِ فَيَمْنَعُنِي ذٰلِكَ عَنْ ذِكْرِكَ وَيَشْغَلُنِي عَنْ عِبادَتِكَ ؛ أَنْتَ الْعاصِمُ الْمانِعُ الدّافِعُ الْواقِي مِنْ ذٰلِكَ كُلِّهِ ، أَسْأَلُكَ اللّٰهُمَّ الرَّ فاهِيَةَ فِي مَعِيشَتِي ما أَبْقَيْتَنِي مَعِيشَةً أَقْوىٰ بِها عَلىٰ طاعَتِكَ وَأَبْلُغُ بِها رِضْوانَكَ وَ أَصِيرُ بِها إِلىٰ دارِ الْحَيَوانِ غَداً وَلَا تَرْزُقْنِي رِزْقاً يُطْغِينِي وَلَا تَبْتَلِنِي بِفَقْرٍ أَشْقىٰ بِهِ مُضَيَّقاً عَلَيَّ ، أَعْطِنِي حَظّاً وافِراً فِي آخِرَتِي وَ مَعاشاً واسِعاً هَنِيئاً مَرِيئاً فِي دُنْيايَ وَلَا تَجْعَلِ الدُّنْيا عَلَيَّ سِجْناً وَلَا تَجْعَلْ فِراقَها عَلَيَّ حُزْناً أَجِرْنِي مِنْ فِتْنَتِها وَ اجْعَلْ عَمَلِي فِيها مَقْبُولاً وَسَعْيِي فِيها مَشْكُوراً ، اللّٰهُمَّ وَمَنْ أَرادَنِي بِسُوءٍ فَأَرِدْهُ بِمِثْلِهِ وَ مَنْ كادَنِي فِيها فَكِدْهُ وَ اصْرِفْ عَنِّي هَمَّ مَنْ أَدْخَلَ عَلَيَّ هَمَّهُ وَامْكُرْ بِمَنْ مَكَرَ بِي فَإِنَّكَ خَيْرُ الْماكِرِينَ وَاقْفَأْ عَنِّي عُيُونَ الْكَفَرَةِ وَالظَّلَمَةِ وَالطُّغاةِ وَالْحَسَدَةِ ، اللّٰهُمَّ وَأَنْزِلْ عَلَيَّ مِنْكَ السَّكِينَةَ وَأَلْبِسْنِي دِرْعَكَ الْحَصِينَةَ وَاحْفَظْنِي بِسِتْرِكَ الْواقِي وَجَلِّلْنِي عافِيَتَكَ النّافِعَةَ وَصَدِّقْ قَوْلِي وَفِعالِي وَ بارِكْ لِي فِي

رجیم بدان آهنگم کرده وازمن خواهد ، وآنچه سلطان ماند از من طلبد ، از آنچه دانش تو بدان رسد وتو بر دور کردن آن از من قادر وتوانائی .

بار خدایا بتو پناه برم ازشیگردان جن وانس ، وگروههای چرخندهٔ آنان وگرفتاریها و نیرنگهای آنان ومراکز اجتماع فاسقان جن وانس ، واز اینکه از دین خود بلغزم و در نتیجه آخرتم تباه گردد ، و از زیان رساندن آنها در آنچه بدان زندگی کنم ، یا بلائی از ایشان بمن رسد که بدان توانائی ندارم و شکیبائی بر تحمل آن نتوانم ، پس ای معبود من مرا برنج برسهای آن دچار مکن زیرا که آن مرا از یاد تو باز دارد و از پرستش توسر گرم کند ؛ توئی نگهدار و باز دارنده ودافع وحافظ از همه اینها .

بارخدایا ازتو خواهم رفاه در معیشتم را تا بدانجا که زنده‌ام داری ، معاشی که بدان وسیله توانائی بر پیروی داشته باشم وبخشنودیت (یا رضوانت) برسم ، وبخانه زندگی (که بهشت است) فردای قیامت برسم ، وروزی مکن برایم آن روزی را که سرکشم کند ، وبفقری گرفتارم مکن که برای تنگی آن به بدبختی افتم ، وبهرهٔ وافری درآخرت بمن عطا فرما ، ومعاش وسیع گوارا وخشگواری در دنیا بمن عنایت کن ، ودنیا را بر من زندان مکن و جدائیش را اندوه من مساز ، ازفتنه‌های آن مرا درپناه خود گیر ، وکرده‌هایم را درآن بپذیر وکوششم را درآن قابل تقدیر ساز .

بار خدایا هر که آهنگ بدی در بارهٔ من دارد تو در باره‌اش مانند همان آهنگ را بکن ، و هر که بمن کیدی ورزد تو باو کیدی ورز ، و اندوه هرآنکس که اندوهش را بدل من اندازد از من بازدار وهرکه با من مکر کند با او مکر کن که تو بهترین مکر کنندگانی ، وازتوجه بمن چشم کفار و ستمکاران وسرکشان وحسودان را درآور ، بارخدایا آرامش دلی ازجانب خودت بر من فروفرست ، و وزره محافظت کنندهٔ خود را بر من بپوشان ، وبه پردهٔ نگهدارنده‌ات مرا بپوشان و جامهٔ عافیت را دربرم

وَلَدِي وَأَهْلِي وَمَالِي ، اللّٰهُمَّ مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ وَمَا أَعْفَلْتُ وَمَا تَعَمَّدْتُ وَمَا تَوَانَيْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ وَمَا أَسْرَرْتُ فَاغْفِرْهُ لِي يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ» .

﴿٣٤٥٠﴾ ٢٧ - أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى ، عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ رَزِينٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : قُلِ : «اللّٰهُمَّ أَوْسِعْ عَلَيَّ فِي رِزْقِي وَامْدُدْ لِي فِي عُمُرِي وَاغْفِرْ لِي ذَنْبِي وَاجْعَلْنِي مِمَّنْ تَنْتَصِرُ بِهِ لِدِينِكَ وَلَا تَسْتَبْدِلْ بِي غَيْرِي» .

٢٨ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ؛ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ شُعَيْبٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللّٰهِ عليه السلام أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : «يَا مَنْ يَشْكُرُ الْيَسِيرَ وَيَعْفُو عَنِ الْكَثِيرِ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ اغْفِرْ لِيَ الذُّنُوبَ الَّتِي ذَهَبَتْ لَذَّتُهَا وَبَقِيَتْ تَبِعَتُهَا» .

٢٩ - وَبِهٰذَا الْإِسْنَادِ ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ شُعَيْبٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللّٰهِ عليه السلام قَالَ : كَانَ مِنْ دُعَائِهِ يَقُولُ: «يَا نُورُ يَا قُدُّوسُ يَا أَوَّلَ الْأَوَّلِينَ وَيَا آخِرَ الْآخِرِينَ يَا رَحْمٰنُ يَا رَحِيمُ اغْفِرْ لِيَ الذُّنُوبَ الَّتِي تُغَيِّرُ النِّعَمَ وَاغْفِرْ لِيَ الذُّنُوبَ الَّتِي تُحِلُّ النِّقَمَ وَاغْفِرْ لِيَ الذُّنُوبَ الَّتِي تَهْتِكُ الْعِصَمَ وَاغْفِرْ لِيَ الذُّنُوبَ الَّتِي تُنْزِلُ الْبَلَاءَ وَاغْفِرْ لِيَ الذُّنُوبَ الَّتِي تَدِيلُ الْأَعْدَاءَ وَاغْفِرْ لِيَ الذُّنُوبَ الَّتِي تُعَجِّلُ الْفَنَاءَ وَاغْفِرْ لِيَ الذُّنُوبَ الَّتِي تَقْطَعُ الرَّجَاءَ وَاغْفِرْ لِيَ الذُّنُوبَ الَّتِي تُظْلِمُ الْهَوَاءَ ، وَاغْفِرْ لِيَ الذُّنُوبَ الَّتِي تَكْشِفُ الْغِطَاءَ وَاغْفِرْ لِيَ الذُّنُوبَ الَّتِي تَرُدُّ الدُّعَاءَ وَاغْفِرْ لِيَ الذُّنُوبَ الَّتِي تَرُدُّ غَيْثَ السَّمَاءِ» .

کن ، و راست گفتار و درست کردارم ، ودرفرزندان وخاندان و مالم برکت ده ، بارخدایا آنچه ازمن گذشته و آنچه پس انداخته ام و آنچه غفلت کردم و آنچه تعمد کردم وآنچه درآن سستی کردم وآنچه آشکارکردم وآنچه درنهان کردم (همه را) بیامرز یا أرحم الراحمین » .

٢٧ - محمد بن مسلم از حضرت باقر عليه السلام حدیث کندکه فرمود : بگو : « اللهم اوسع علیّ فی رزقی وامدد لی فی عمری واغفرلی ذنبی واجعلنی ممن تنتصر به لدینك ولا تستبدل بی غیری » .

٢٨ - یعقوب بن شعیب از امام صادق علیه السلام حدیث کندکه میخواند (دعائی را که ترجمه‌اش اینست :) «ای آنکه ازاندك قدردانی کنی وازبسیاردرگذری واواست آمرزنده ومهربان بیامرز ازمن گناهانی که لذت آن رفته وکیفرآن مانده است » .

٢٩ - واز دعاهای امام صادق عليه السلام این بود: « یانوریاقدوس یااول الاولین ویاآخرالاخرین یارحمن یا رحیم اغفرلی الذنوب التی تغیرالنعم واغفرلی الذنوب التی تحل النقم واغفرلی الذنوب التی تهتك العصم واغفرلی الذنوب التی تنزل البلاء واغفرلی الذنوب التی تدیل الاعداء واغفرلی الذنوب التی تعجل الفناء واغفرلی الذنوب التی تقطع الرجاء واغفرلی الذنوب التی تظلم الهواء ، واغفرلی الذنوب التی تکشف الغطاء ، واغفرلی الذنوب التی ترد الدعاء ، واغفرلی الذنوب التی ترد غیث السماء » .

٣٠- عَنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام: «يَا عُدَّتِي فِي كُرْبَتِي وَيَا صَاحِبِي فِي شِدَّتِي وَيَا وَلِيِّي فِي نِعْمَتِي وَيَا غِيَاثِي فِي رَغْبَتِي» قَالَ: وَكَانَ مِنْ دُعَاءِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: «اللَّهُمَّ كَتَبْتَ الْآثَارَ وَعَلِمْتَ الْأَخْبَارَ وَاطَّلَعْتَ عَلَى الْأَسْرَارِ فَحُلْتَ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْقُلُوبِ فَالسِّرُّ عِنْدَكَ عَلَانِيَةٌ وَالْقُلُوبُ إِلَيْكَ مُفْضَاةٌ وَإِنَّمَا أَمْرُكَ لِشَيْءٍ إِذَا أَرَدْتَهُ أَنْ تَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ فَقُلْ بِرَحْمَتِكَ لِطَاعَتِكَ أَنْ تَدْخُلَ فِي كُلِّ عُضْوٍ مِنْ أَعْضَائِي وَلَا تُفَارِقَنِي حَتَّى أَلْقَاكَ وَقُلْ بِرَحْمَتِكَ لِمَعْصِيَتِكَ أَنْ تَخْرُجَ مِنْ كُلِّ عُضْوٍ مِنْ أَعْضَائِي فَلَا تَقْرُبَنِي حَتَّى أَلْقَاكَ وَارْزُقْنِي مِنَ الدُّنْيَا وَزَهِّدْنِي فِيهَا وَلَا تَزْوِهَا عَنِّي وَتُرَغِّبَنِي فِيهَا يَا رَحْمٰنُ».

٣١- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ، عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ رَزِينٍ، عَنْ عَبْدِالرَّحْمٰنِ ابْنِ سَيَابَةَ قَالَ: أَعْطَانِي أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام هٰذَا الدُّعَاءَ: «الْحَمْدُ لِلّٰهِ وَلِيِّ الْحَمْدِ وَأَهْلِهِ وَمُنْتَهَاهُ وَمَحَلِّهِ أَخْلَصَ مَنْ وَحَّدَهُ وَاهْتَدَى مَنْ عَبَدَهُ وَفَازَ مَنْ أَطَاعَهُ وَأَمِنَ الْمُعْتَصِمُ بِهِ، اللَّهُمَّ يَا ذَا الْجُودِ وَالْمَجْدِ وَالثَّنَاءِ الْجَمِيلِ وَالْحَمْدِ؛ أَسْأَلُكَ مَسْأَلَةَ مَنْ خَضَعَ لَكَ بِرَقَبَتِهِ وَرَغِمَ لَكَ أَنْفُهُ وَعَفَّرَ لَكَ وَجْهَهُ وَذَلَّ لَكَ نَفْسُهُ وَفَاضَتْ مِنْ خَوْفِكَ دُمُوعُهُ وَتَرَدَّدَتْ عَبْرَتُهُ وَاعْتَرَفَ لَكَ بِذُنُوبِهِ وَفَضَحَتْهُ عِنْدَكَ

---

٣٠ - واز دعاهای امام صادق علیه السلام نیز (این دعا است) : « یا عدتی فی کربتی ویا صاحبی فی شدتی ویا ولیی فی نعمتی ویا غیاثی فی رغبتی » .

فرمود : و ازدعاهای امیرالمؤمنین علیه السلام است (دعائی که ترجمه‌اش این است) : « بارخدایا اثرها (یعنی کردارهای نیك وبد) را ثبت کرده‌ای ، واخبار را دانسته‌ای ، وبر اسرار آگاهی ، پس میان ما و دلها حائل شدی ، نهان در پیش تو عیانست ، و دلها بسوی تو کشیده شده ، وجز این نیست که فرمانت بچیزی که خواهی بدان گوئی باش میباشد ، پس با رحمت خود بطاعتت بگو در هر عضوی از اعضای من درآید ، واز من جدا نشود تا دیدارت کنم ، وبا رحمت خود بنافرمانیت بگو از هر عضوی از اعضای من بیرون رود ونزدیك بمن نشود تا تو را دیدار کنم ، واز دنیا بمن روزی کن ، ودرآن مرا بی رغبت کن ، وآنرا از من دورمکن بارغبت من درآن ای خدای بخشاینده » .

٣١ - عبدالرحمن بن سیابه گوید : حضرت صادق علیه السلام این دعا را بمن داد (که ترجمه‌اش اینست:) « سپاس خدائی راکه خود سرپرست آن (ویا سزاوارتر بآن) است و شایستهٔ آن وپایان آن و در خور آن‌است ، هرکس اورا یگانه دانست او (کردارش)پاکست ، وهرکه اورا پرستش کند بهدایت رسیده ، و هرکس فرمانش برد رستگار شده وهرکه بدو پناه بردآسوده شود .

بارخدایا ای صاحب جود وبزرگی و ستایش نیکو و سپاس ، از تو درخواست کنم درخواست کسی که گردنش را بدرگاهت نهاده ، وبینی در برابرت بخاك مالیده وچهرهٔ خویش را برای تو بخاك سائیده وخویشتن را در مقابل تو خوار کرده ، واشکانش ازترس تو ریزان ، وگریه راه گلویش را گرفته ، و

خَطِيئَتُهُ وَشَانَتْهُ عِنْدَكَ جَرِيرَتُهُ وَضَعُفَتْ عِنْدَ ذٰلِكَ قُوَّتُهُ وَقَلَّتْ حِيلَتُهُ وَانْقَطَعَتْ عَنْهُ أَسْبَابُ خَدَائِعِهِ وَاضْمَحَلَّ عَنْهُ كُلُّ بَاطِلٍ وَأَلْجَأَتْهُ ذُنُوبُهُ إِلَى ذِلِّ مَقَامِهِ بَيْنَ يَدَيْكَ وَخُضُوعِهِ لَدَيْكَ وَ ابْتِهَالِهِ إِلَيْكَ أَسْأَلُكَ اللّٰهُمَّ سُؤَالَ مَنْ هُوَ بِمَنْزِلَتِهِ أَرْغَبُ إِلَيْكَ كَرَغْبَتِهِ وَأَتَضَرَّعُ إِلَيْكَ كَتَضَرُّعِهِ وَأَبْتَهِلُ إِلَيْكَ كَأَشَدِّ ابْتِهَالِهِ ، اللّٰهُمَّ فَارْحَمِ اسْتِكَانَةَ مَنْطِقِي وَ ذُلَّ مَقَامِي وَمَجْلِسِي وَخُضُوعِي إِلَيْكَ بِرَقَبَتِي أَسْأَلُكَ اللّٰهُمَّ الْهُدَىٰ مِنَ الضَّلَالَةِ وَالْبَصِيرَةَ مِنَ الْعَمَىٰ وَالرُّشْدَ مِنَ الْغَوَايَةِ وَأَسْأَلُكَ اللّٰهُمَّ أَكْثَرَ الْحَمْدِ عِنْدَ الرَّخَاءِ وَأَجْمَلَ الصَّبْرِ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ وَأَفْضَلَ الشُّكْرِ عِنْدَ مَوْضِعِ الشُّكْرِ وَالتَّسْلِيمَ عِنْدَ الشُّبُهَاتِ وَأَسْأَلُكَ الْقُوَّةَ فِي طَاعَتِكَ وَالضَّعْفَ عَنْ مَعْصِيَتِكَ وَالْهَرَبَ إِلَيْكَ مِنْكَ وَالتَّقَرُّبَ إِلَيْكَ رَبِّ لِتَرْضَى وَالتَّحَرِّيَ لِكُلِّ مَا يُرْضِيكَ عَنِّي فِي إِسْخَاطِ خَلْقِكَ الْتِمَاسًا لِرِضَاكَ ، رَبِّ مَنْ أَرْجُوهُ إِنْ لَمْ تَرْحَمْنِي أَوْمَنْ يَعُودُ عَلَيَّ إِنْ أَقْصَيْتَنِي أَوْمَنْ يَنْفَعُنِي عَفْوُهُ إِنْ عَاقَبْتَنِي أَوْمَنْ آمَلُ عَطَايَاهُ إِنْ حَرَمْتَنِي أَوْمَنْ يَمْلِكُ كَرَامَتِي إِنْ أَهَنْتَنِي أَوْمَنْ يَضُرُّنِي هَوَانُهُ إِنْ أَكْرَمْتَنِي ، رَبِّ مَا أَسْوَءَ فِعْلِي وَأَقْبَحَ عَمَلِي وَأَقْسَى قَلْبِي وَأَطْوَلَ أَمَلِي وَأَقْصَرَ أَجَلِي وَأَجْرَأَنِي عَلَىٰ عِصْيَانِ مَنْ خَلَقَنِي ، رَبِّ وَ مَا أَحْسَنَ بَلَاءَكَ عِنْدِي

بگناهان خویش اعتراف دارد وخطایش اورا درپیش تو رسوا ساخته ، وجنایتش اورا نزد تو زشت کرده ، و روی این جهات نیرویش کم شده ، و چاره‌اش اندك ، و اسباب فریب از او دور شده و هر باطلی از نزدش نابود گردید ، وگناهانش بناچار اورا بخواری در درگاهت ، و فروتنی در پیشت ، وزاری در برابرت کشانده است .

واز تو درخواست کنم بار الها درخواست کسی که مانند او باشد (یعنی من خویشتن را بمنزلهٔ چنین کسی دانم وبحالت چنین کسی درآرم) مانند او بجانبت روکنم ، وچون خواری وفروتنیش بدرگاهت خواری وفروتنی کنم ، وچون سخت‌ترین زاریهایش بدرگاهت زاری کنم ، بارالها پس بزبونی گفتارم و خواری مقام ومجلسم وفروتنی دربرابرت بمن ترحم فرما .

از تو درخواست کنم خداوندا هدایت از گمراهی ، وبینائی از کوری ، و ره جوئی از بیراهی ، و ازتو خواهم بار خدایا که درحال آسودگی تو را بسیار حمدکنم ، ودر حال مصیبت بهترین صبر را ، ودر جای شکر بهترین شکرها را ، ودرهنگام شبهات تسلیم باشم .

واز تو خواهم نیروئی برای فرمانبرداریت ، وسستی دربرابر نافرمانیت ، وگریز از خودت بسوی خودت ، وتقرب جوئی بدرگاهت تا آنکه خوشنود شوی ، وکاوش درهرچه ترا در برابر خشم مخلوقت ازمن خوشنود سازد بخاطر رضایت جوئی تو .

پروردگارا بکه امیدوار شوم اگر تو بمن ترحم نکنی ، یا که بمن سر زند اگر تو دورم کنی یا گذشت چه‌کسی بمن سود دهد اگر تو عقابم کنی ، یا بخشش چه کسی را آرزوکنم اگر تو محرومم سازی یا چه کسی تواند مرا ارجمند کند اگر تو مرا پست کنی یا پست کردن چه کسی بمن زیان رساند آنگاه که تو مرا ارجمندکنی ؟ ! .

وَأَظْهَرَ نَعْمَاءَكَ عَلَيَّ كَثُرَتْ عَلَيَّ مِنْكَ النِّعَمُ فَمَا أُحْصِيهَا وَقَلَّ مِنِّي الشُّكْرُ فِيمَا أَوْلَيْتَنِيهِ فَبَطِرْتُ بِالنِّعَمِ وَتَعَرَّضْتُ لِلنِّقَمِ وَسَهَوْتُ عَنِ الذِّكْرِ وَرَكِبْتُ الْجَهْلَ بَعْدَ الْعِلْمِ وَجُرْتُ مِنَ الْعَدْلِ إِلَى الظُّلْمِ وَجَاوَزْتُ الْبِرَّ إِلَى الْإِثْمِ وَصِرْتُ إِلَى الْهَرَبِ مِنَ الْخَوْفِ وَالْحُزْنِ فَمَا أَصْغَرَ حَسَنَاتِي وَ أَقَلَّهَا فِي كَثْرَةِ ذُنُوبِي وَمَا أَكْثَرَ ذُنُوبِي وَأَعْظَمَهَا عَلَى قَدْرِ صِغَرِ خَلْقِي وَضَعْفِ رُكْنِي ، رَبِّ وَمَا أَطْوَلَ أَمَلِي فِي قِصَرِ أَجَلِي وَأَقْصَرَ أَجَلِي فِي بُعْدِ أَمَلِي وَمَا أَقْبَحَ سَرِيرَتِي فِي عَلَانِيَتِي ، رَبِّ لَا حُجَّةَ لِي إِنِ احْتَجَجْتُ وَلَا عُذْرَ لِي إِنِ اعْتَذَرْتُ وَلَا شُكْرَ عِنْدِي إِنِ ابْتُلِيتُ وَأُولِيتُ إِنْ لَمْ تُعِنِّي عَلَى شُكْرِهَا أُولِيتُ ، رَبِّ مَا أَخَفَّ مِيزَانِي غَداً إِنْ لَمْ تُرَجِّحْهُ وَأَزَلَّ لِسَانِي إِنْ لَمْ تُثَبِّتْهُ وَأَسْوَدَ وَجْهِي إِنْ لَمْ تُبَيِّضْهُ ؛ رَبِّ كَيْفَ لِي بِذُنُوبِيَ الَّتِي سَلَفَتْ مِنِّي قَدْ هَدَّتْ لَهَا أَرْكَانِي ، رَبِّ كَيْفَ أَطْلُبُ شَهَوَاتِ الدُّنْيَا وَأَبْكِي عَلَى خَيْبَتِي فِيهَا وَلَا أَبْكِي وَتَشْتَدُّ حَسَرَاتِي عَلَى عِصْيَانِي وَتَفْرِيطِي ؛ رَبِّ دَعَتْنِي دَوَاعِي الدُّنْيَا فَأَجَبْتُهَا سَرِيعاً وَرَكَنْتُ إِلَيْهَا طَائِعاً وَدَعَتْنِي دَوَاعِي الْآخِرَةِ فَتَثَبَّطْتُ عَنْهَا وَأَبْطَأْتُ فِي الْإِجَابَةِ وَالْمُسَارَعَةِ إِلَيْهَا كَمَا سَارَعْتُ

پروردگارا چه بد است کردارم وچه زشت است رفتارم ، و چه سخت است دلم ، و چه دراز است آرزویم وکوتاه است عمرم و(این درازی آرزو...) مرا برنافرمانی آفریدگارم دلیر کرده . پروردگارا چه اندازه آزمایش و بلایت نزد من نیکو است ، ونعمتهایت بر من آشکار ؛ نعمتهایت بر من بسیار است که شماره‌اش نتوانم و سپاسگزاری من در برابر آنها اندك است ، پس بنعمت تو سرمست شدم و در معرض انتقام و پاداش بدتو قرار گرفتم ، یادتوفراموشم شد ، وپس‌از دانائی بنادانی گرائیدم ، واز عدالت بسوی ستم رفتم ، واز نیکی بگناه در افتادم ، وبخاطر ترس وخوفی که پیداکردم پا بگریز نهادم ، وه که چه اندازه اندك وکم‌است حسنات من دربرابر گناهانم ؟ وچه اندازه گناهانم دربرابر کوچکی جثه‌ام وناتوانی اعضایم بسیاروبزرگ است ؟ .

پروردگارا چه اندازه آرزویم دراز است‌دربرابرعمر کوتاهم ، وعمرم کوتاه است درمقابل آرزوهای دور ودرازم ، وچه مقداردرون وبرونم زشت است .

پروردگارا اگر بخواهم (برای کارهایم) دلیلی آورم دلیل ندارم ، واگرخواهم عذر آورم‌عذری ندارم واگر مبتلا گردم یا نعمتی بمن داده شود شکر ندارم اگرتومرا درشکر آن کمك نکنی ، پروردگارا چه اندازه میزان (اعمال) من درقیامت سُبك است اگر تو او را نچربانی ، و زبانم لرزانست اگر تو آنرا ثابت نکنی ، ورویم سیاه است اگر تو اورا سپید نکنی ، پروردگارا چگونه گناهان گذشته‌ام ارکان مرا شکسته‌اند ؟ پروردگارا چگونه جویای شهوتهای دنیا هستم وبر ناامید شدنم از رسیدن بآنها گریه کنم ، ولی گریه نکنم براینکه افسوسهای بر گناهم و تقصیرم سخت و بسیار است ؟ پروردگارا دواعی دنیا مرا بسوی خود خواندند و من زود آنها را اجابت کردم وبا میل بسوی آنها رفتم ، ولی دواعی آخرت مرا بسوی خود خواندند و من در اجابتش درنگ کردم و کندی ورزیدم و بدانسان که بسوی دنیا و

إِلَىٰ دَوَاعِي الدُّنْيَا وَحُطَامِهَا الْهَامِدِ وَهَشِيمِهَا الْبَائِدِ وَسَرَابِهَا الذَّاهِبِ، رَبِّ خَوِّفْنِي وَشَوِّقْنِي وَاحْتَجَجْتَ عَلَيَّ بِرِقِّي وَكَفَلْتَ لِي بِرِزْقِي فَآمَنْتُ [مِنْ] خَوْفِكَ وَتَشَبَّطْتُ عَنْ تَشْوِيقِكَ وَلَمْ أَتَّكِلْ عَلَىٰ ضَمَانِكَ وَتَهَاوَنْتُ بِاحْتِجَاجِكَ، اللَّهُمَّ فَاجْعَلْ أَمْنِي مِنْكَ فِي هٰذِهِ الدُّنْيَا خَوْفاً وَحَوِّلْ تَشَبُّطِي شَوْقاً وَتَهَاوُنِي بِحُجَّتِكَ فَرَقاً مِنْكَ ثُمَّ رَضِّنِي بِمَا قَسَمْتَ لِي مِنْ رِزْقِكَ يَا كَرِيمُ [يَا كَرِيمُ]، أَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ الْعَظِيمِ رِضَاكَ عِنْدَ السُّخْطَةِ وَالْفُرْجَةَ عِنْدَ الْكُرْبَةِ وَالنُّورَ عِنْدَ الظُّلْمَةِ وَالْبَصِيرَةَ عِنْدَ تَشَبُّهِ الْفِتْنَةِ، رَبِّ اجْعَلْ جُنَّتِي مِنْ خَطَايَايَ حَصِينَةً وَدَرَجَاتِي فِي الْجِنَانِ رَفِيعَةً وَأَعْمَالِي كُلَّهَا مُتَقَبَّلَةً وَحَسَنَاتِي مُضَاعَفَةً زَاكِيَةً وَأَعُوذُبِكَ مِنَ الْفِتَنِ كُلِّهَا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَمِنْ رَفِيعِ الْمَطْعَمِ وَالْمَشْرَبِ وَمِنْ شَرِّ مَا أَعْلَمُ وَمِنْ شَرِّ مَا لَا أَعْلَمُ وَأَعُوذُبِكَ مِنْ أَنْ أَشْتَرِيَ الْجَهْلَ بِالْعِلْمِ وَالْجَفَاءَ بِالْحِلْمِ وَالْجَوْرَ بِالْعَدْلِ وَالْقَطِيعَةَ بِالْبِرِّ وَالْجَزَعَ بِالصَّبْرِ وَالْهُدَىٰ بِالضَّلَالَةِ وَالْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ».

ابْنُ مَحْبُوبٍ، عَنْ جَمِيلِ بْنِ صَالِحٍ أَنَّهُ ذَكَرَ أَيْضاً مِثْلَهُ وَذَكَرَ أَنَّهُ دُعَاءُ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ

کالای بی ارزشش ، و گیاههای پوسیده و بر باد رفته‌اش ، و سراب رونده‌اش شتاب داشتم بسوی آخرت شتاب نکردم .

پروردگارا مرا ترساندی و تشویق نمودی وبه بنده بودنم برهان آوردی ، وروزی مرا متکفل شدی پس من از ترس تو آسوده شدم ، واز تشویقی که از من کردی (در انجام فرمان تو) کوتاهی کردم ، و بکفالت تو (که از روزی من کردی) تکیه نزدم و برهان آوردنت را خوارشمردم .

بارخدایا این آسودگی خاطر مرا دراین دنیا ترس قرارده (وبترس و خوف مبدل کن) و تنبلی و سستی مرا بشوق ونشاط تبدیل کن ، وبی اعتنائی مرا به برهان آوردنت بدهشت وهراس مبدل فرما ، سپس مرا بدانچه‌از روزیت قسمت کرده‌ای راضی کن ، ای‌خدای کریم بنام‌عظیمت ازتو درخواست کنم خوشنودیت را هنگام خشم وگشایش تورا درهنگام دشواری ، و روشنیت‌را هنگام تاریکی و ظلمت ، و بینائی درهنگام درهم شدن و اشتباه‌کاری فتنه .

پروردگارا سپر مرا دربرابر خطاهایم محکم‌کن ، ودرجاتم را دربهشت بلندکن ، وکردارهایم‌را پذیرفته‌کن ، وحسناتم را دوچندان و پاکیزه فرما ، و بتو پناه برم از تمامی فتنه‌ها آنچه آشکار است‌از آنها و آنچه نهانست ، و از خوراکی و نوشیدنی بسیار (وبتو پناه برم) از شرآنچه دانم و از شرآنچه (اکنون) ندانم ، وپناه میبرم بتو از اینکه بادادن دانش نادانی بخرم وبا بردباری جفا کاری ، وباعدالت ستمکاری ، وبا نیکی‌کردن (به پدر ومادر و نزدیکان) بریدن از آنها ، و با شکیبائی بی‌تابی بخرم ، و بجای هدایت گمراهی ، وبجای ایمان کفر بگیرم .

وابن‌جمیل بن‌صالح‌مانند این دعا ازحضرت‌علی‌بن‌الحسین‌علیهما السلام نقل‌کرده ودرپایانش این‌جمله‌را

صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِمَا وَزَادَ فِي آخِرِهِ «آمِينَ رَبَّ الْعَالَمِينَ».

﴿٢٣٥٥﴾ ٣٢ ـ ابْنُ مَحْبُوبٍ قَالَ: حَدَّثَنَا نُوحٌ أَبُو الْيَقْظَانِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: ادْعُ بِهَذَا الدُّعَاءِ: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِرَحْمَتِكَ الَّتِي لَا تُنَالُ مِنْكَ إِلَّا بِرِضَاكَ وَالْخُرُوجَ مِنْ جَمِيعِ مَعَاصِيكَ [إِلَّا بِرِضَاكَ] وَالدُّخُولَ فِي كُلِّ مَا يُرْضِيكَ وَالنَّجَاةَ مِنْ كُلِّ وَرْطَةٍ وَالْمَخْرَجَ مِنْ كُلِّ كَبِيرَةٍ أَتَى بِهَا مِنِّي عَمْدٌ أَوْ زَلَّ بِهَا مِنِّي خَطَأٌ أَوْ خَطَرَ بِهَا عَلَيَّ خَطَرَاتُ الشَّيْطَانِ أَسْأَلُكَ خَوْفاً تُوقِفُنِي بِهِ عَلَى حُدُودِ رِضَاكَ وَتَشْعَبُ بِهِ عَنِّي كُلَّ شَهْوَةٍ خَطَرَ بِهَا هَوَايَ وَاسْتَزَلَّ بِهَا رَأْيِي لِيُجَاوِزَ حَدَّ حَلَالِكَ، أَسْأَلُكَ اللَّهُمَّ الْأَخْذَ بِأَحْسَنِ مَا تَعْلَمُ وَتَرْكَ سَيِّئِ كُلِّ مَا تَعْلَمُ أَوْ أَخْطَأُ مِنْ حَيْثُ لَا أَعْلَمُ أَوْ مِنْ حَيْثُ أَعْلَمُ، أَسْأَلُكَ السَّعَةَ فِي الرِّزْقِ وَالزُّهْدَ فِي الْكَفَافِ وَالْمَخْرَجَ بِالْبَيَانِ مِنْ كُلِّ شُبْهَةٍ وَالصَّوَابَ فِي كُلِّ حُجَّةٍ وَالصِّدْقَ فِي جَمِيعِ الْمَوَاطِنِ وَإِنْصَافَ النَّاسِ مِنْ نَفْسِي فِيمَا عَلَيَّ وَلِيَ وَالتَّذَلُّلَ فِي إِعْطَاءِ النَّصَفِ مِنْ جَمِيعِ مَوَاطِنِ السَّخَطِ وَالرِّضَا وَتَرْكَ قَلِيلِ الْبَغْيِ وَكَثِيرِهِ فِي الْقَوْلِ مِنِّي وَالْفِعْلِ وَتَمَامَ نِعْمَتِكَ فِي جَمِيعِ الْأَشْيَاءِ وَالشُّكْرَ لَكَ عَلَيْهَا لِكَيْ تَرْضَى وَبَعْدَ الرِّضَا وَ أَسْأَلُكَ الْخِيَرَةَ فِي كُلِّ مَا يَكُونُ فِيهِ الْخِيَرَةُ بِمَيْسُورِ الْأُمُورِ كُلِّهَا لَا بِمَعْسُورِهَا يَا كَرِيمُ يَا كَرِيمُ يَا كَرِيمُ وَ افْتَحْ لِي بَابَ الْأَمْرِ الَّذِي فِيهِ الْعَافِيَةُ وَالْفَرَجُ وَافْتَحْ لِي بَابَهُ وَيَسِّرْ لِي مَخْرَجَهُ، وَمَنْ قَدَرْتَ لَهُ عَلَيَّ مَقْدَرَةً مِنْ خَلْقِكَ فَخُذْ عَنِّي بِسَمْعِهِ وَبَصَرِهِ

افزوده است: «آمین یارب العالمین».

٣٢ ـ نوح ابوالیقظان از حضرت صادق عليه السلام حدیث کند که آنحضرت فرمود این دعا را بخوان (که ترجمه‌اش اینست): «بار خدایا بحق رحمتت که جز بخشنودی تو بدست نیاید از تو خواهم بیرون‌شدن از همهٔ نافرمانیهایت و درآمدن درآنچه تورا خشنود سازد، ورهائی ازهر گرداب و پرتگاهی (که‌رهائی از آن نشود) و بیرون رفتن از هر گناهی که عمداً از من سرزده، یابخطا درآن لغزش شده، یاخاطرهٔ شیطانی برای آن در دلم افتاده، ازتو خواهم ترسی که مرا در مرزهای خشنودیت نگهدارد، وهرشهوتی که هوای‌نفسم درخاطرهٔ من‌انداخته برهم زند، و رأیی که من برتجاوز ازمرز هلال‌تو گرفته‌ام بلغزاند، بار خدایا از تو خواهم رفتار ببهترین عملی که تو دانی، و واگذاردن هربدی که تو میدانی و یا از روی نادانی خود بخطا روم، از تو خواهم گشایش در روزی وزهد دراندازهٔ کفایت، وازهرشبهه بابیان‌بیرون آیم، و درهرحجتی بدرستی گرایم، و در هرجا براستی سخن رانم، و در مورد سود و زیانم با مردم بانصاف رفتارکنم، و دربرابر آن درجای خشم وگاه خوشنودی فروتن باشم، و درگفتار و کردار سنم را ازکم و بیش واگذارم، و بپایان رساندن نعمتت را درهمه چیز برخودم و شکرگزاری برآن تاخشنود شوی و پس‌از خشنودی را خواهانم، واز تو راهنمائی خواهم بآنچه خیر در آن است بآسانهای آن نه بدشواریهایش ای‌کریم، ای‌کریم، ای‌کریم، وبرای من درهرکاری که درآن گشایش وعافیت است بگشا، وبیرون شدن از آنرا برمن آسان فرما، وبرای هریك از بندگانت که برمن توانائی مقدرکرده‌ای گوش

وَلِسَانِهِ وَيَدِهِ وَخُذْهُ عَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ يَسَارِهِ وَمِنْ خَلْفِهِ وَمِنْ قُدَّامِهِ وَامْنَعْهُ أَنْ يَصِلَ إِلَيَّ بِسُوءٍ ، عَزَّ جَارُكَ وَجَلَّ ثَنَاءُ وَجْهِكَ وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ ، أَنْتَ رَبِّي وَأَنَا عَبْدُكَ ، اللَّهُمَّ أَنْتَ رَجَائِي فِي كُلِّ كُرْبَةٍ وَ أَنْتَ ثِقَتِي فِي كُلِّ شِدَّةٍ وَأَنْتَ لِي فِي كُلِّ أَمْرٍ نَزَلَ بِي ثِقَةٌ وَعُدَّةٌ ، فَكَمْ مِنْ كَرْبٍ يَضْعُفُ عَنْهُ الْفُؤَادُ وَتَقِلُّ فِيهِ الْحِيلَةُ وَيَشْمَتُ فِيهِ الْعَدُوُّ وَتَعْيِينِي فِي الْأُمُورِ أَنْزَلْتَهُ بِكَ وَشَكَوْتَهُ إِلَيْكَ رَاغِباً إِلَيْكَ فِيهِ عَمَّنْ سِوَاكَ قَدْ فَرَّجْتَهُ وَكَفَيْتَهُ ، فَأَنْتَ وَلِيُّ كُلِّ نِعْمَةٍ وَصَاحِبُ كُلِّ حَاجَةٍ وَمُنْتَهَى كُلِّ رَغْبَةٍ فَلَكَ الْحَمْدُ كَثِيراً وَلَكَ الْمَنُّ فَاضِلاً .

٣٣ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ مَنْصُورِ بْنِ يُونُسَ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام فَقَالَ : قُلِ : اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ قَوْلَ التَّوَّابِينَ وَعَمَلَهُمْ وَنُورَ الْأَنْبِيَاءِ وَصِدْقَهُمْ وَ نَجَاةَ الْمُجَاهِدِينَ وَثَوَابَهُمْ وَشُكْرَ الْمُصْطَفَيْنَ وَنَصِيحَتَهُمْ وَعَمَلَ الذَّاكِرِينَ وَيَقِينَهُمْ وَ إِيمَانَ الْعُلَمَاءِ وَفِقْهَهُمْ وَتَعَبُّدَ الْخَاشِعِينَ وَتَوَاضُعَهُمْ وَحُكْمَ الْفُقَهَاءِ وَسِيرَتَهُمْ وَخَشْيَةَ الْمُتَّقِينَ وَ رَغْبَتَهُمْ وَ تَصْدِيقَ الْمُؤْمِنِينَ وَتَوَكُّلَهُمْ وَرَجَاءَ الْمُحْسِنِينَ وَبِرَّ هُمُ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ ثَوَابَ الشَّاكِرِينَ وَمَنْزِلَةَ الْمُقَرَّبِينَ وَمُرَافَقَةَ النَّبِيِّينَ ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ خَوْفَ الْعَالِمِينَ لَكَ وَعَمَلَ الْخَائِفِينَ مِنْكَ وَخُشُوعَ الْعَابِدِينَ

وچشم و زبان و دستش را از من باز گیر ، و از سمت راست وچپ وپشت سر وجلوی رویش اورا نگهداری فرماکه بدی بمن نرساند ، عزیزاست آنکس که بتوپناه برد ، و ستایشت والااست ، ومعبودی جز تونیست ، تو پروردگار منی ومنم بندهٔ تو ، بار خدایا توئی امید من درهر گرفتاری ، و توئی مورد اعتمادم در هر سختی ، وتو درهرپیش آمدی پشت وپناهم هستی ، چه بسیار گرفتاری که دل را ناتوان کرد ، وچاره را کم کرد ودشمن را شاد ساخت ، وهرچاره‌ای درآن واماند ومن آنرا بآستان تو فرود آوردم ، وبدرگاه تو شکایت کردم و دربارهٔ آن از جز تو روگرداندم و توگشایش دادی و آنرا برطرف کردی ، پس توئی ولی هرنعمتی و صاحب هرحاجتی ، و پایان هررغبتی ، سپاس فراوان از آن تو است ، و برای تو است که هرچه بیشتر منت نهی .

٣٣ - امام صادق علیه السلام بابی‌بصیر فرمود : بخوان (واین دعا را باو آموخت که ترجمه‌اش چنین است :) و بار خدایا ازتو درخواست کنم گفتار توبه کنندگان و کردارشانرا و (نیز از تو خواهم) نور پیمبران و راستی آنها را ، و رستگاری مجاهدان و پاداششان را ، و شکرگزاری برگزیدگان ونصیحت آنها را ، وکردار ذکرگویان و یقین ایشانرا ، و ایمان دانشمندان و فهم ایشانرا ، و پرستیدن خاشعان و فروتنیشانرا ، و حکمت فقیهان و سیرهٔ آنها را ، و ترس پرهیزکاران ورغبتشانرا ، و باورداشتن مؤمنان وتوکل آنها را ، و امید نیکوکاران و نیکیهایشانرا .

بار خدایا من از تو خواهم پاداش شاکرین ، و مقام مقربان و رفاقت پیمبران را . بار خدایا از تو خواهم ترس آنانکه عمل برای توکنند ، وکرداو آنانرا که از تو ترسانند ، و خشوع آنانکه برایت

لَكَ وَيَقِينَ الْمُتَوَكِّلِينَ عَلَيْكَ وَتَوَكُّلَ الْمُؤْمِنِينَ بِكَ ، اللَّهُمَّ إِنَّكَ بِحَاجَتِي عَالِمٌ غَيْرُ مُعَلَّمٍ وَأَنْتَ لَهَا وَاسِعٌ غَيْرُ مُتَكَلِّفٍ وَأَنْتَ الَّذِي لَا يُحْفِيكَ سَائِلٌ وَلَا يَنْقُصُكَ نَائِلٌ وَلَا يَبْلُغُ مِدْحَتَكَ قَوْلُ قَائِلٍ أَنْتَ كَمَا تَقُولُ وَفَوْقَ مَا نَقُولُ ، اللَّهُمَّ اجْعَلْ لِي فَرَجاً قَرِيباً وَأَجْراً عَظِيماً وَسِتْراً جَمِيلاً اللَّهُمَّ إِنَّكَ تَعْلَمُ أَنِّي عَلَى ظُلْمِي لِنَفْسِي وَإِسْرَافِي عَلَيْهَا لَمْ أَتَّخِذْ لَكَ ضِداً وَلَا نِداً وَلَا صَاحِبَةً وَلَا وَلَداً ، يَا مَنْ لَا تَغْلَطُهُ الْمَسَائِلُ ، يَا مَنْ لَا يَشْغَلُهُ شَيْءٌ عَنْ شَيْءٍ وَلَا سَمْعٌ عَنْ سَمْعٍ وَلَا بَصَرٌ عَنْ بَصَرٍ وَلَا يُبْرِمُهُ إِلْحَاحُ الْمُلِحِّينَ أَسْأَلُكَ أَنْ تُفَرِّجَ عَنِّي فِي سَاعَتِي هَذِهِ مِنْ حَيْثُ أَحْتَسِبُ وَمِنْ حَيْثُ لَا أَحْتَسِبُ إِنَّكَ تُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ وَإِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ، يَا مَنْ قَلَّ شُكْرِي لَهُ فَلَمْ يَحْرِمْنِي وَ عَظُمَتْ خَطِيئَتِي فَلَمْ يَفْضَحْنِي وَرَآنِي عَلَى الْمَعَاصِي فَلَمْ يَجْبَهْنِي وَخَلَقَنِي لِلَّذِي خَلَقَنِي لَهُ فَصَنَعْتُ غَيْرَ الَّذِي خَلَقَنِي لَهُ فَنِعْمَ الْمَوْلَى أَنْتَ يَا سَيِّدِي وَبِئْسَ الْعَبْدُ أَنَا وَجَدْتَنِي وَنِعْمَ الطَّالِبُ أَنْتَ رَبِّي وَ بِئْسَ الْمَطْلُوبُ [أَنَا] أَلْفَيْتَنِي ، عَبْدُكَ وَابْنُ عَبْدِكَ وَ ابْنُ أَمَتِكَ بَيْنَ يَدَيْكَ مَا شِئْتَ صَنَعْتَ بِي ، اللَّهُمَّ هَدَأَتِ الْأَصْوَاتُ وَ سَكَنَتِ الْحَرَكَاتُ وَخَلَا كُلُّ حَبِيبٍ بِحَبِيبِهِ وَخَلَوْتُ بِكَ أَنْتَ الْمَحْبُوبُ إِلَيَّ فَاجْعَلْ خَلْوَتِي مِنْكَ

پرستش کنند ، و یقین آنانکه بر تو توکل کنند ؛ و توکل آنانکه بر تو کرویدند .

بارالها تو بحاجت من نگفته دانائی ، و برآوردنش برای تو آسان وبی تکلف است ، و توئی که هیچ سائلی تورا درسئوال دچار نسازد ، وهیچ بدگوئی از (مقام) تو نکاهد ، وگمنار هیچ گویندهٔ مدحی بحق مدحت تو نرسد ، تو آنچنانیکه خود فرمائی و برتر از آنی که ما بگوئیم .

بار خدایا برای من گشایشی نزدیك قرارده ، ومزد بزرگی بمن عطا فرما ، وپوششی نیکو برعیوبم کن ، بار خدایا تو دانائی که من بااینکه برخودم ستم کردم و برنفس خود اسراف نمودم ولی برای تو ضد وهمتا و همسر و فرزندی نگرفتم . ای کسیکه مسائل بسیار او را بغلط نیندازد ، وای کسی که چیزی از چیزی دیگر او را سرگرم نکند ، ونه شنیدنی از شنیدنی دیگر و نه دیدنی از دیدنی دیگر ، واصرار وپافشاری اصرار کنندگان او را بستوه نیاورد ، از تو درخواست کنم که درهمین ساعت بمن گشایشی دهی ازجائی که گمان برم و ازجائی که گمان ندارم ، توئی که استخوانهای پوسیده را زنده کنی ، و بر هر چیز توانائی .

ای کسیکه شکر من (دربرابر نعمتهایش) اندك بود ولی بازهم مرا محروم نکرد ، وخطایم بزرگ بود ولی رسوایم نساخت ، و برنافرمانیها مرا دید ولی برویم نزد ، و مرا آفرید برای آنچه آفرید و من جز آنچه برای آن آفریدم کردم ، پس چه خوب مولائی هستی تو ای آقای من ، وچه بد بنده‌ای هستم من که دریافتی ، وچه نیکو طالب وخواهانی هستی تو ای پروردگار من ، و بد مطلوب و خواسته شده‌ای هستم من که مرا یافتی ، بندهٔ تو وزادهٔ بنده وکنیز توام که دربرابرت هستم وهرچه خواهی دربارهٔ من انجام دهی .

بار خدایا آوازها خاموش شده وحرکات آرام شدند ، و هردوستی با دوستش خلوت کرده و من با

اللَّيْلَةَ الْعِتْقَ مِنَ النَّارِ يَامَنْ لَيْسَتْ لِعالِمٍ فَوْقَهُ صِفَةٌ يَامَنْ لَيْسَ لِمَخْلُوقٍ دُونَهُ مَنْعَةٌ يَاأَوَّلَ قَبْلَ كُلِّ شَيْءٍ وَيَا آخِرَ بَعْدَ كُلِّ شَيْءٍ يَامَنْ لَيْسَ لَهُ عُنْصُرٌ وَيَامَنْ لَيْسَ لِآخِرِهِ فَناءٌ وَيَاأَكْمَلَ مَنْعُوتٍ وَ يَاأَسْمَحَ الْمُعْطِينَ وَيَامَنْ يَفْقَهُ بِكُلِّ لُغَةٍ يُدْعَى بِها وَيَامَنْ عَفْوُهُ قَدِيمٌ وَبَطْشُهُ شَدِيدٌ وَمُلْكُهُ مُسْتَقِيمٌ أَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ الَّذِي شافَهْتَ بِهِ مُوسَى يَااللهُ يَارَحْمنُ يَارَحِيمُ ، يَالَا إِلٰهَ إِلَّا أَنْتَ ، اللّٰهُمَّ أَنْتَ الصَّمَدُ أَسْأَلُكَ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَأَنْ تُدْخِلَنِي الْجَنَّةَ بِرَحْمَتِكَ» .

٣٤ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْوَلِيدِ ، عَنْ يُونُسَ قَالَ : قُلْتُ لِلرِّضا عليه السلام : عَلِّمْنِي دُعاءً وَأَوْجِزْ ، فَقَالَ ؛ قُلْ : «يَامَنْ دَلَّنِي عَلَى نَفْسِهِ وَ ذَلَّلَ قَلْبِي بِتَصْدِيقِهِ أَسْأَلُكَ مِنَ الْإِيمانِ» .

٣٥ - عَلِيُّ بْنُ أَبِي حَمْزَةَ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحابِهِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام أَنَّ رَجُلاً أَتَى أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام فَقَالَ : يَاأَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ كانَ لِي مالٌ وَرِثْتُهُ وَلَمْ أُنْفِقْ مِنْهُ دِرْهَماً فِي طاعَةِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ ثُمَّ اكْتَسَبْتُ مِنْهُ مالاً فَلَمْ أُنْفِقْ مِنْهُ دِرْهَماً فِي طاعَةِ اللهِ فَعَلِّمْنِي دُعاءً يَخْلُفُ عَلَيَّ ما مَضَى وَيَغْفِرُ لِي ما عَمِلْتُ أَوْ عَمَلاً أَعْمَلُهُ ، قَالَ : قُلْ : قَالَ ، وَأَيُّ شَيْءٍ أَقُولُ يَاأَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ؟ قَالَ : قُلْ كَما أَقُولُ : «يا

تو خلوت کرده‌ام ، توئی محبوب من ، پس نتیجهٔ این خلوتم را باخودت دراین شب آزادی از دوزخ قرار ده ، ای کسیکه برتر از دانش او برای دانشمندی وصفی نماند (یعنی کسی از او دانشمندتر نیست) وای کسیکه بدون لطف او برای هیچ مخلوقی نگهبانی نیست ، ای آنکه پیش‌از هرچیز بوده وای آنکه پس‌از هرچیز خواهی بود ، ای کسی که عنصر (ماده‌ای) برایش نیست ، وای کسیکه پایان او فناء ندارد (چون پایان ندارد) ای کاملترین توصیف شدگان ، وبخشنده‌ترین دهندگان ، وای کسیکه با هرزبانی که خوانده شود آنرا بفهمد وای کسیکه گذشت او قدیم است ، و سختگیریش سخت است ، و ملکش استوار است ، تو را بخوانم بآن نامت که بدان باموسی بیواسطه سخن گفتی ، ای خدای بخشنده ، و ای مهربان ، ای‌آنکه جز تو معبودی نیست ، بار خدایا توئی صمد از تو خواهم که رحمت برمحمد و آلش فرستی و برحمت خود مرا ببهشت بری » .

٣٤- یونس گوید : بحضرت رضا عليه السلام عرضکردم : دعائی کوتاه بمن بیاموز فرمود : بگو : « یا من دلنی علی نفسه و ذلل قلبی بتصدیقه اسئلك الا من والایمان» .

٣٥ - حضرت صادق عليه السلام فرمود : مردی خدمت امیرالمؤمنین عليه السلام آمد عرضکرد : ای امیرمؤمنان من مالی بارث برده‌ام (و دارا شده‌ام) و درهمی از آنرا در راه اطاعت خدای عزوجل انفاق نکردم ، سپس مالی از راه کسب باآن بدست آوردم و از آن نیز درهمی دراطاعت خداوند صرف ننمودم پس دعائی بمن بیاموز که جای آنچه را از دستم‌رفته بگیرد ، وکارهای گذشته‌ام را ویاآنچه‌پس‌از این میکنم بیامرزد؟ فرمود : بگو ، عرضکرد : چه بگویم ای امیر مؤمنان ، فرمود : بگو چنانکه من میگویم (سپس دعائی

نُورِي فِي كُلِّ ظُلْمَةٍ وَيَا أُنْسِي فِي كُلِّ وَحْشَةٍ وَيَا رَجَائِي فِي كُلِّ كُرْبَةٍ وَيَا ثِقَتِي فِي كُلِّ شِدَّةٍ وَ يَا دَلِيلِي فِي الضَّلَالَةِ أَنْتَ دَلِيلِي إِذَا انْقَطَعَتْ دَلَالَةُ الْأَدِلَّاءِ فَإِنَّ دَلَالَتَكَ لَا تَنْقَطِعُ وَلَا يَضِلُّ مَنْ هَدَيْتَ أَنْعَمْتَ عَلَيَّ فَأَسْبَغْتَ وَرَزَقْتَنِي فَوَفَّرْتَ وَغَذَيْتَنِي فَأَحْسَنْتَ غِذَائِي وَأَعْطَيْتَنِي فَأَجْزَلْتَ بِلَا اسْتِحْقَاقٍ لِذَلِكَ بِفِعْلٍ مِنِّي وَلَكِنِ ابْتِدَاءً مِنْكَ لِكَرَمِكَ وَجُودِكَ فَتَقَوَّيْتُ بِكَرَمِكَ عَلَى مَعَاصِيكَ وَتَقَوَّيْتُ بِرِزْقِكَ عَلَى سَخَطِكَ وَ أَفْنَيْتُ عُمُرِي فِيمَا لَا تُحِبُّ فَلَمْ يَمْنَعْكَ جُرْأَتِي عَلَيْكَ وَ رُكُوبِي لِمَا نَهَيْتَنِي عَنْهُ وَ دُخُولِي فِيمَا حَرَّمْتَ عَلَيَّ أَنْ عُدْتَ عَلَيَّ بِفَضْلِكَ وَلَمْ يَمْنَعْنِي حِلْمُكَ عَنِّي وَعَوْدُكَ عَلَيَّ بِفَضْلِكَ أَنْ عُدْتُ فِي مَعَاصِيكَ فَأَنْتَ الْعَوَّادُ بِالْفَضْلِ وَأَنَا الْعَوَّادُ بِالْمَعَاصِي فَيَا أَكْرَمَ مَنْ اُقِرُّ لَهُ بِذَنْبٍ وَ أَعَزَّ مَنْ خُضِعَ لَهُ بِذُلٍّ ،لِكَرَمِكَ أَقْرَرْتُ بِذَنْبِي وَلِعِزِّكَ خَضَعْتُ بِذُلِّي فَمَا أَنْتَ صَانِعٌ بِي فِي كَرَمِكَ وَإِقْرَارِي بِذَنْبِي وَعِزِّكَ وَخُضُوعِي بِذُلِّي افْعَلْ بِي مَا أَنْتَ أَهْلُهُ وَلَا تَفْعَلْ بِي مَا أَنَا أَهْلُهُ».

«تَمَّ كِتَابُ الدُّعَاءِ وَ يَتْلُوهُ كِتَابُ فَضْلِ الْقُرْآنِ»

تعلیمش فرمود که ترجمه‌اش چنین است :) « ای نور من در هر تاریکی وای وسیلهٔ انس من در هر وحشت و هراس ، وای امید من در هر اندوه ، وای معتمد من در هر سختی ، وای راهنمایم در هر گمراهی ، توئی راهنمای من آنگاه که راهنمائی راهنمایان پایان پذیرد زیرا راهنمائی تو بریده نشود و هر که را تو راهنمائی کنی گمراه نگردد ، بمن نعمت دادی و فراوان دادی ، و روزی دادی و وافر دادی ، و غذا دادی پس نیکو غذائی دادی ، و عطا کردی و کامل دادی بی آنکه من سزاوار آن باشم بواسطهٔ کاری که از من سرزده باشد ، ولی تو بدان آغاز کردی بخاطر کرم وجود خودت ، و من بکمک کرم تو بر نافرمانیت نیرو گرفتم ، وبکمک روزیت بر خشمگین کردن تو نیرومند شدم ، وعمرم را در آنچه تو دوست نداری تباه کردم ، وبی پروائی من برتو و ارتکاب آنچه غدقن کرده بودی و ورود من در آنچه برمن حرام کرده بودی جلوگیر تو نشد از اینکه بفضل خود بازهم بمن عطا کنی ، و بردباریت و بازگشتت بفضل بر من جلوگیر من نشد که در نافرمانیت بازگشت نکنم ، پس تو بسیار بازگشت کننده بفضل هستی و من بسیار بازگرد به گناهان ، پس ای کریمتر کسیکه در برابرش بگناه اعتراف کنم و ای عزیزترین کسیکه بذلت در برابرش فروتنی شود ، بخاطر کرم تو است که من اعتراف بگناه خود کنم ، و بخاطر عزت تو است که بخواری فروتنی کنم ، پس تو در مقام کرم خود و اقرار من بگناهم بامن چه خواهی کرد ، و در مقام عزتت با فروتنی من بخواری (بامن چه خواهی کرد) بامن کن آنچه تو شایستهٔ آنی ، و با من مکن آنچه را من بدان سزاوارم » .

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

﴿ كِتابُ فَضْلِ الْقُرْآنِ ﴾

١ - عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْعَبَّاسِ ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ سُفْيانَ الْحَرِيرِيِّ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ سَعْدٍ الْخَفّافِ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قالَ : يا سَعْدُ تَعَلَّمُوا الْقُرْآنَ فَإِنَّ الْقُرْآنَ يَأْتِي يَوْمَ الْقِيامَةِ فِي أَحْسَنِ صُورَةٍ نَظَرَ إِلَيْهَا الْخَلْقُ وَالنّاسُ صُفُوفٌ عِشْرُونَ وَمِائَةُ أَلْفِ صَفٍّ ، ثَمانُونَ أَلْفَ صَفٍّ أُمَّةُ مُحَمَّدٍ وَأَرْبَعُونَ أَلْفَ صَفٍّ مِنْ سائِرِ الْأُمَمِ فَيَأْتِي عَلىٰ صَفِّ الْمُسْلِمِينَ فِي صُورَةِ رَجُلٍ فَيُسَلِّمُ فَيَنْظُرُونَ إِلَيْهِ ثُمَّ يَقُولُونَ : لا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ الْحَلِيمُ الْكَرِيمُ إِنَّ هٰذَا الرَّجُلَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ نَعْرِفُهُ بِنَعْتِهِ وَصِفَتِهِ غَيْرَ أَنَّهُ كانَ أَشَدَّ اجْتِهاداً مِنّا فِي الْقُرْآنِ فَمِنْ هُناكَ أُعْطِيَ مِنَ الْبَهاءِ وَالْجَمالِ وَالنُّورِ مالَمْ نُعْطَهُ ثُمَّ يُجاوِزُ حَتّىٰ يَأْتِيَ عَلىٰ صَفِّ الشُّهَداءِ فَيَنْظُرُونَ إِلَيْهِ [الشُّهَداءُ] ثُمَّ يَقُولُونَ لا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ الرَّبُّ الرَّحِيمُ إِنَّ هٰذَا الرَّجُلَ مِنَ الشُّهَداءِ نَعْرِفُهُ بِسَمْتِهِ وَ صِفَتِهِ غَيْرَ أَنَّهُ مِنْ شُهَداءِ الْبَحْرِ فَمِنْ هُناكَ أُعْطِيَ مِنَ الْبَهاءِ وَالْفَضْلِ مالَمْ نُعْطَهُ ؛ قالَ : فَيَتَجاوَزُ حَتّىٰ يَأْتِيَ [عَلىٰ] صَفِّ

بنام خداوند بخشنده مهربان

كتاب فضل قرآن

١ ـ سعد خفاف گويد : حضرت باقر عليه السلام فرمود : اى سعد قرآن را بياموزيد زيرا قرآن در بهترين صورتها كه مردم ديده‌اند روز قيامت بيايد و مردم در يكصد و بيست هزار صف هستند ، كه هشتاد هزار آن صفها از امت محمد است ، و چهل هزار صف از امتهاى ديگر ، پس بصورت مردى در برابر صف مسلمانان درآيد و آنها بوى نظر كنند و گويند : معبودى جز خداى بردبار و كريم نيست ، همانا اين مردى از مسلمانان است كه بسيما و صفت او را بشناسيم جز اينكه او در بارهٔ قرآن كوشاتر از ما بوده ، و از اينرو درخشندگى و زيبائى و روشنى بيشترى باو داده شده كه بما داده نشده ، سپس از آنها بگذرد تا در برابر صف شهيدان قرار گيرد ، شهداء بر او نظر كنند و گويند : معبودى جز خداى پروردگار مهربان نيست ، اين مرد از شهيدان است كه ما اورا بسيما و صفت بشناسيم جز اينكه او از شهيدان دردريا است و ازاينجا باو زيبائى و برترى داده‌اند و بما نداده‌اند ؛ فرمود : پس بگذرد تا بصورت شهيدى در برابر صف شهيدان

شُهَدَاءِ الْبَحْرِ فِي صُورَةِ شَهِيدٍ فَيَنْظُرُ إِلَيْهِ شُهَدَاءُ الْبَحْرِ فَيَكْثُرُ تَعَجُّبُهُمْ وَيَقُولُونَ : إِنَّ هَذَا مِنْ شُهَدَاءِ الْبَحْرِ نَعْرِفُهُ بِسَمْتِهِ وَصِفَتِهِ غَيْرَ أَنَّ الْجَزِيرَةَ الَّتِي أُصِيبَ فِيهَا كَانَتْ أَعْظَمَ هَوْلاً مِنَ الْجَزِيرَةِ الَّتِي أُصِبْنَا فِيهَا فَمِنْ هُنَاكَ أُعْطِيَ مِنَ الْبَهَاءِ وَالْجَمَالِ وَالنُّورِ مَا لَمْ نُعْطَهُ ، ثُمَّ يُجَاوِزُ حَتَّى يَأْتِيَ صَفَّ النَّبِيِّينَ وَالْمُرْسَلِينَ فِي صُورَةِ نَبِيٍّ مُرْسَلٍ فَيَنْظُرُ النَّبِيُّونَ وَالْمُرْسَلُونَ إِلَيْهِ فَيَشْتَدُّ لِذَلِكَ تَعَجُّبُهُمْ وَيَقُولُونَ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ الْحَلِيمُ الْكَرِيمُ إِنَّ هَذَا النَّبِيَّ مُرْسَلٌ نَعْرِفُهُ بِسَمْتِهِ وَصِفَتِهِ غَيْرَ أَنَّهُ أُعْطِيَ فَضْلاً كَثِيراً قَالَ : فَيَجْتَمِعُونَ فَيَأْتُونَ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَيَسْأَلُونَهُ وَيَقُولُونَ : يَا مُحَمَّدُ مَنْ هَذَا ؟ فَيَقُولُ لَهُمْ : أَوَمَا تَعْرِفُونَهُ ؟ فَيَقُولُونَ مَا نَعْرِفُهُ هَذَا مِمَّنْ لَمْ يَغْضَبِ اللهُ عَلَيْهِ ، فَيَقُولُ رَسُولُ اللهِ ﷺ : هَذَا حُجَّةُ اللهِ عَلَى خَلْقِهِ فَيُسَلِّمُ ثُمَّ يُجَاوِزُ حَتَّى يَأْتِيَ عَلَى صَفِّ الْمَلاَئِكَةِ فِي سُورَةِ مَلَكٍ مُقَرَّبٍ فَتَنْظُرُ إِلَيْهِ الْمَلاَئِكَةُ فَيَشْتَدُّ تَعَجُّبُهُمْ وَيَكْبُرُ ذَلِكَ عَلَيْهِمْ لِمَا رَأَوْا مِنْ فَضْلِهِ وَيَقُولُونَ : تَعَالَى رَبُّنَا وَتَقَدَّسَ إِنَّ هَذَا الْعَبْدَ مِنَ الْمَلاَئِكَةِ نَعْرِفُهُ بِسَمْتِهِ وَصِفَتِهِ غَيْرَ أَنَّهُ كَانَ أَقْرَبَ الْمَلاَئِكَةِ إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ مَقَاماً فَمِنْ هُنَاكَ أُلْبِسَ مِنَ النُّورِ وَالْجَمَالِ مَا لَمْ نُلْبَسْ ، ثُمَّ يُجَاوِزُ حَتَّى يَنْتَهِيَ إِلَى رَبِّ الْعِزَّةِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فَيَخِرُّ تَحْتَ الْعَرْشِ فَيُنَادِيهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَا حُجَّتِي فِي الأَرْضِ وَكَلاَمِيَ الصَّادِقَ النَّاطِقَ ارْفَعْ رَأْسَكَ وَسَلْ تُعْطَ وَاشْفَعْ تُشَفَّعْ فَيَرْفَعُ رَأْسَهُ فَيَقُولُ اللهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى : كَيْفَ رَأَيْتَ عِبَادِي ؟ فَيَقُولُ :

دریا رسد ؛ پس آنان باو نگاه کنند و شگفت آنها بسیار گردد و گویند : این از شهیدان در دریا است که ما اورا بعلامت وصفت بشناسیم جز اینکه آن جزیره که این(مرد) در آن شهیدشده هولناکتر از جزیره‌ای که ما در آن گرفتارشدیم بوده وروی این جهت است که باو درخشندگی و زیبائی وروشنی بیشتری از ما داده‌اند ، پس از آنان نیز بگذرد تا بصف پیمبران ومرسلین رسد درصورت یك پیمبر مرسل ، پس پیمبران و مرسلین باو نگاه کنند وتعجبشان از دیدن او بسیار گردد و گویند : معبودی جز خدای بردبار کریم نیست براستی این پیمبر مرسلی است که ما اورا بنشانی ووصفش بشناسیم جز اینکه باو برتری بسیاری داده‌شده .

فرمود : پس همگی گرد آیند وخدمت رسول خدا آیند واز او پرسند و گویند : ای محمد این کیست بآنها فرماید : آیا او را نمی‌شناسید؟ گویند : ما اورا نشناسیم (جز اینکه معلوم است که) او از آنهائیست که خدا براو خشم نکرده ، پس رسولخدا (ص) فرماید : این حجت خدا است برخلقش پس سلام کند و بگذرد تا بصف فرشتگان رسد بصورت فرشته‌ای ، پس فرشتگان باو نظر افکنند و سخت درشگفت روند وچون برتری اورا ببینند برآنها گران آید و گویند : پروردگار ما متعالی و مقدس است این بنده‌ایست از فرشتگان که اورا بنشانی ووصفش بشناسیم جز اینکه او از نظر مقام ومرتبه نزدیکترین فرشتگان است نزد خدای عزوجل ، واز این نظر نور وجمالی دارد که ما نداریم ، پس بگذرد تا بدرگاه رب العزة تبارك وتعالی رسد وبای عرش بسجده درافتد ، خدای تعالی اورا ندا کند : ای حجت من در زمین وای سخن راست وگویایم سر بردار وبخواه تا بتو داده شود ، و شفاعت کن تا شفاعت پذیرفته شود ، پس سر بردارد

يَارَبِّ مِنْهُمْ مَنْ صَانَنِي وَحَافَظَ عَلَيَّ وَلَمْ يُضَيِّعْ شَيْئاً وَمِنْهُمْ مَنْ ضَيَّعَنِي وَاسْتَخَفَّ بِحَقِّي وَكَذَّبَ بِي وَأَنَا حُجَّتُكَ عَلَى جَمِيعِ خَلْقِكَ ، فَيَقُولُ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى : وَعِزَّتِي وَجَلَالِي وَارْتِفَاعِ مَكَانِي لَأُبَيِّنَنَّ عَلَيْكَ الْيَوْمَ أَحْسَنَ الثَّوَابِ وَلَأُعَاقِبَنَّ عَلَيْكَ الْيَوْمَ أَلِيمَ الْعِقَابِ قَالَ : فَيَرْجِعُ الْقُرْآنُ رَأْسَهُ فِي صُورَةٍ أُخْرَى ، قَالَ : فَقُلْتُ لَهُ : يَا أَبَا جَعْفَرٍ فِي أَيِّ صُورَةٍ يَرْجِعُ ؟ قَالَ : فِي صُورَةِ رَجُلٍ شَاحِبٍ مُتَغَيِّرٍ يُبْصِرُهُ أَهْلُ الْجَمْعِ فَيَأْتِي الرَّجُلَ مِنْ شِيعَتِنَا الَّذِي كَانَ يَعْرِفُهُ وَ يُجَادِلُ بِهِ أَهْلَ الْخِلَافِ فَيَقُومُ بَيْنَ يَدَيْهِ فَيَقُولُ : مَا تَعْرِفُنِي ؟ فَيَنْظُرُ إِلَيْهِ الرَّجُلُ فَيَقُولُ : مَا أَعْرِفُكَ يَا عَبْدَ اللهِ ، قَالَ : فَيَرْجِعُ فِي صُورَتِهِ الَّتِي كَانَتْ فِي الْخَلْقِ الْأَوَّلِ وَ يَقُولُ : مَا تَعْرِفُنِي ؟ فَيَقُولُ : نَعَمْ ، فَيَقُولُ الْقُرْآنُ : أَنَا الَّذِي أَسْهَرْتُ لَيْلَكَ وَأَنْصَبْتُ عَيْشَكَ سَمِعْتَ الْأَذَى وَرُحِمْتَ بِالْقَوْلِ فِيَّ ، أَلَا وَإِنَّ كُلَّ تَاجِرٍ قَدِ اسْتَوْفَى تِجَارَتَهُ وَأَنَا وَرَاءَكَ الْيَوْمَ ، قَالَ : فَيَنْطَلِقُ بِهِ إِلَى رَبِّ الْعِزَّةِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فَيَقُولُ : يَارَبِّ يَارَبِّ عَبْدُكَ وَأَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ قَدْ كَانَ نَصَباً فِيَّ ، مُوَاظِباً عَلَيَّ ، يُعَادِي بِسَبَبِي وَيُحِبُّ فِيَّ وَيُبْغِضُ ؛ فَيَقُولُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : أَدْخِلُوا عَبْدِي جَنَّتِي وَاكْسُوهُ حِلَّةً مِنْ حُلَلِ الْجَنَّةِ وَتَوِّجُوهُ بِتَاجٍ ، فَإِذَا فُعِلَ بِهِ ذَلِكَ عُرِضَ عَلَى الْقُرْآنِ فَيُقَالُ لَهُ : هَلْ رَضِيتَ بِمَا صُنِعَ بِوَلِيِّكَ ؟ فَيَقُولُ :

وخدای تبارك و تعالی باوفرماید : بندگان مرا (نسبت بخود) چگونه دیدی ؟ عرض کند : بارپروردگارا برخی ازایشان مرا نگهداری کرد ، محفوظ داشت وچیزی از مرا ضایع نکرد ، وبرخی از ایشان مرا ضایع کرد وحق مرا (برخود) سبك شمرد و مرا تکذیب کرد با اینکه من حجت تو برتمامی بندگانت بودم ؟ پس خدای تبارك وتعالی فرماید : بعزت وجلال خودم ومکانت والایم سوگند امروز بهترین ثواب را بتو دهم ودردناکترین کیفررا بخاطرتو بکنم .

فرمود : پس قرآن در صورت دیگری بر گردد ، (سعد خفاف) گوید : من عرضکردم : در چه صورتی بازگردد ای اباجعفر ؟ فرمود : درصورت مردی رنگ پریده و متغیر که اهل محشر اورا ببینند ، پس بیاید نزد مردی ازشیعیان ما که اورا می‌شناخته و بدان بامخالفین بحث میکرده ، ودربرابرش بایستد وباو بگوید : مرا نمی‌شناسی ؟ آنمرد باو نگاه کند وگوید : ای بندهٔ خدا من تورا نمیشناسم پس بدان‌صورت که درخلقت اولیه بوده است بازگردد وگوید : مرا نشناسی ؟ گوید : چرا ، پس قرآن گوید : منم که تو را بشب بیداری کشیدم ودر زندگیت تورا بتعب افکندم ، دربارهٔ من ناهنجار شنیدی وراندهٔ در گفتار شدی ، آگاه باش که همانا هرتاجری سودخودرا دریافت کند ومن امروز پشتیبان وپشت سرت هستم‌فرمود : پس اورا بسوی پروردگارتبارك وتعالی‌برد ، وگوید: پروردگارا بندهٔ تو است وتو باوداناتری که رنجکش دربارهٔ من بود ، و مواظب برمن بود ، بخاطر من (با دشمنانم) دشمنی میکرد ، و دوستی و خشمش دربارهٔ من بود ، پس خدای عزوجل فرماید : بنده‌ام را وارد بهشتم کنید وازجامه‌های بهشتی باو بپوشانید ، وتاج برسرش نهید وچون با او چنین کنند اورا بقرآن نشان دهند و گویند : آیا بآنچه در

يَارَبِّ إِنِّي أَسْتَقِلُّ هٰذَا لَهُ فَزِدْهُ مَزِيدَ الْخَيْرِ كُلِّهِ ، فَيَقُولُ : وَعِزَّتِي وَجَلَالِي وَعُلُوِّي وَارْتِفَاعِ مَكَانِي لَأُنَحِّلَنَّ لَهُ الْيَوْمَ خَمْسَةَ أَشْيَاءَ مَعَ الْمَزِيدِ لَهُ وَلِمَنْ كَانَ بِمَنْزِلَتِهِ أَلَا إِنَّهُمْ شَبَابٌ لَا يَهْرَمُونَ وَأَصِحَّاءُ لَا يَسْقَمُونَ وَأَغْنِيَاءُ لَا يَفْتَقِرُونَ وَفَرِحُونَ لَا يَحْزَنُونَ وَأَحْيَاءُ لَا يَمُوتُونَ. ثُمَّ تَلَا هٰذِهِ الْآيَةَ «لَا يَذُوقُونَ فِيهَا الْمَوْتَ إِلَّا الْمَوْتَةَ الْأُولَى» قَالَ قُلْتُ : جُعِلْتُ فِدَاكَ يَا أَبَا جَعْفَرٍ وَهَلْ يَتَكَلَّمُ الْقُرْآنُ فَتَبَسَّمَ ثُمَّ قَالَ : رَحِمَ اللهُ الضُّعَفَاءَ مِنْ شِيعَتِنَا إِنَّهُمْ أَهْلُ تَسْلِيمٍ ثُمَّ قَالَ: نَعَمْ يَا سَعْدُ وَالصَّلَاةُ تَتَكَلَّمُ وَلَهَا صُورَةٌ وَخَلْقٌ تَأْمُرُ وَتَنْهَى ، قَالَ سَعْدٌ : فَتَغَيَّرَ لِذٰلِكَ لَوْنِي وَقُلْتُ : هٰذَا شَيْءٌ لَا أَسْتَطِيعُ [أَنَا] أَتَكَلَّمُ بِهِ فِي النَّاسِ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ : وَهَلِ النَّاسُ إِلَّا شِيعَتُنَا فَمَنْ لَمْ يَعْرِفِ الصَّلَاةَ فَقَدْ أَنْكَرَ حَقَّنَا ثُمَّ قَالَ : يَا سَعْدُ أَسْمِعْكَ كَلَامَ الْقُرْآنِ ؟ قَالَ سَعْدٌ : فَقُلْتُ : بَلَى صَلَّى اللهُ عَلَيْكَ فَقَالَ : «إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ اللهِ أَكْبَرُ» فَالنَّهْيُ كَلَامٌ وَالْفَحْشَاءُ وَالْمُنْكَرُ رِجَالٌ وَنَحْنُ ذِكْرُ اللهِ وَنَحْنُ أَكْبَرُ .

بارهٔ دوستت رفتار شد خشنود شدی ؟ گوید : بار پروردگارا من اینرا کم شمرم خیررا درباره‌اش افزون کن خداوند فرماید : بعزت وجلال و ارتفاع مقامم سوگند امروز باو و هرکه در پایهٔ اوست پنج چیز و افزون کنم ، آگاه باش که ایشان جوانانی باشند که پیر نشوند ، و تندرستانی باشند که بیمار نگردند ، و توانگرانی باشند که نادار نشوند ، وخورسندانی باشند که غمگین نشوند ، وزنده‌هائی باشند که نمیرند ، سپس (امام باقر علیه السلام) این آیه را خواند : « نچشند درآن مرگرا جز همان مرگ نخستین » (سورهٔ دخان آیه ٥٦) . (سعد) گوید : عرضکردم : فدایت گردم ای ابا جعفر آیا قرآن نیز سخن گوید ؟ حضرت لبخندی زد وفرمود : خدا رحمت کند شیعیان ساده دل ما را که اهل تسلیم هستند (و بسخنان ما گردن نهند) سپس فرمود : آری ای سعد نماز هم سخن گوید و صورتی وخلقتی دارد ، فرمان میدهد ، قدغن کند ، سعد گوید : ازاین سخن رنگ من گشت وگفتم : این (دیگر) چیزی است که من نمیتوانم میان مردم بگویم ؟ حضرت باقر علیه السلام فرمود : آیا مردم جز همان شیعیان ما هستند پس هرکه نماز را نشناسد حق ما را منکر شده سپس فرمود : ای سعد من کلام قرآن را (هم اکنون) بگوش تو برسانم ؟ سعد گوید : عرضکردم : بلی رحمت خدا بر شما باد ، فرمود : «همانا نمازبازمیدارد ازفحشاء (ناشایست) ومنکر (ناپسند) وهرآینه ذکر (یاد) خدا بزرگتر است » (سورهٔ عنکبوت آیه ٤٥) پس نهی (که‌همان باز داشتن میباشد) سخن است وفحشاء ومنکر مردانی هستند ، ومانیم ذکرخدا وما بزرگتریم .

شرح ــ در بیان و توضیح این حدیث شریف ومعنای سخن گفتن و مصورشدنش درقیامت ونیزسخن گفتن نمازکه در ذیل حدیث است مجلسی وفیض رحمهماالله بیاناتی دارند وما دراینجا بیان فیض (ره) را انتخاب نمودیم که عیناً ترجمه آن ازنظر خوانندگان محترم میگذرد :

ازآنجا که درنیت مؤمن آنست که خدا را آنطورکه سزاوار پرستش است بپرستد ، و کتاب او را

﴿۳۳۶۰﴾ ۲ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّوْفَلِيِّ، عَنِ السَّكُونِيِّ. عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ، عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّكُمْ فِي دَارِ هُدْنَةٍ وَأَنْتُمْ عَلَى ظَهْرِ سَفَرٍ وَالسَّيْرُ بِكُمْ سَرِيعٌ وَقَدْ رَأَيْتُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ يُبْلِيَانِ كُلَّ جَدِيدٍ وَيُقَرِّبَانِ كُلَّ بَعِيدٍ وَيَأْتِيَانِ بِكُلِّ مَوْعُودٍ فَأَعِدُّوا الْجِهَازَ لِبُعْدِ الْمَجَازِ، قَالَ: فَقَامَ الْمِقْدَادُ بْنُ الْأَسْوَدِ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ وَمَا دَارُ الْهُدْنَةِ؟ قَالَ: دَارُ بَلَاغٍ وَانْقِطَاعٍ فَإِذَا الْتَبَسَتْ عَلَيْكُمُ الْفِتَنُ كَقِطَعِ اللَّيْلِ الْمُظْلِمِ فَعَلَيْكُمْ بِالْقُرْآنِ فَإِنَّهُ

آنطور که سزاوار آنست بخواند و درخواندن وتأمل درآیات آن شبش را ببامداد رساند ، وبدن خویشتن را دربارهٔ تلاوتش درنمازها بتعب افکند ، جز اینکه آنطور که خواهد اینکارها برای اوفراهم نشودوآنطور که شاید وباید نتواند وخلاصهٔ کردارش دراینباره با آنچه در دل اوست وفق ندهد وسازش ندارد بلکه عمل اونازلتر وپائین‌تر ازنیت اوست ، چنانچه درحدیث آمده که نیت مؤمن به ازکردار اوست . (بنا بر این) قرآن برای هر طائفه‌ای بصورت خودآنها تجلی کند با این تفاوت که درزیبائی وجمال بهتر از خود آنها است ، وآن صورت همان است که اگر مطابق آنچه درنیت و دل آنها بوده از اینکه بقرآن عمل کنند و کوشش بسیار درانجام فرامین آن نمایند ، هرآینه برای آنها همین صورت بود ، **واما** جهت اینکه او را نشناسند آنطور که بایداینست که اینان آنطور که باید بدلخواه خود و مطابق نیتشان انجام وظیفه در برابر قرآن نکردند وآنطور که سزاوار بود رفتار ننمودند ، وفقط بوصف ونشانه اورا بشناسند زیرا همینها بودند که اوقات مختلف شب وروز آنرا تلاوت میکردند و درنهان و عیان میخواندندش ، **واما** اینکه هنگامی که اورا ببینند خدایرا به بردباری وکرم ورحمت توصیف کنند برای آنست که خود را در جنب او ناقص وقاصر دربارهٔ پرستش اومی‌بینند که ازاو امید گذشت ورحمت وکرم دارند ، **واما** اینکه قرآن حجت خدا بر خلق اوست برای آنستکه برای ایشان آنچه لازمهٔ خیر وخوبی است با فرمان دادن بآن ، وآنچه موجب بدی است باقدغن کردن ازآن آورده .... - تاآنجاکه گوید : -

وسخن گفتن قرآن عبارت است ازالقاء آن درگوش چیزی راکه ازآن فهم معنی شود ، واین‌است معنای حقیقی وواقعی سخن گفتن ، و درآن شرط نیست که از زبان گوشتی صادر گردد ، وهم چنین است سخن گفتن نماز ، زیراکسی که نماز را آنطور که شاید انجام دهد آن نماز او را باز دارد از پیروی دشمنان دین و غاصبین حقوق پیشوایان آئین وائمه واوصیاء معصومین آنان که هرکس آنها را شناخت خدای را شناخته وهرکه آنها را یادکرد خدایرا یادکرده است .

۲ - حضرت صادق علیه السلام از پدرانش علیهم السلام از رسولخدا (ص) حدیث فرماید که آنحضرت (ص) فرمود : ای مردم شما اکنون در دنیا وخانهٔ سازش و صلح هستید و شما در سر راه سفر هستید و بشتاب شما را خواهند برد ، وشما می‌نگرید که شب وروز وخورشید وماه هر تازه‌ای راکهنه کنند هر دوری را نزدیك سازند وهر وعده‌ای را بسر رسانند ، پس اسباب و وسائل زیادی راهم کنید برای اینکه گذرگاه درازی درپیش است . فرمود : پس مقدادبن اسود برخاست وعرضکرد : ای رسولخدا خانه

شَافِعٌ مُشَفَّعٌ وَمَاحِلٌ مُصَدَّقٌ وَمَنْ جَعَلَهُ أَمَامَهُ قَادَهُ إِلَى الْجَنَّةِ وَمَنْ جَعَلَهُ خَلْفَهُ سَاقَهُ إِلَى النَّارِ وَهُوَ الدَّلِيلُ يَدُلُّ عَلَى خَيْرِ سَبِيلٍ وَهُوَ كِتَابٌ فِيهِ تَفْصِيلٌ وَبَيَانٌ وَتَحْصِيلٌ وَهُوَ الْفَصْلُ لَيْسَ بِالْهَزْلِ وَ لَهُ ظَهْرٌ وَبَطْنٌ فَظَاهِرُهُ حُكْمٌ وَبَاطِنُهُ عِلْمٌ . ظَاهِرُهُ أَنِيقٌ وَبَاطِنُهُ عَمِيقٌ ، لَهُ نُجُومٌ وَعَلَى نُجُومِهِ نُجُومٌ لَا تُحْصَى عَجَائِبُهُ وَلَا تُبْلَى غَرَائِبُهُ فِيهِ مَصَابِيحُ الْهُدَى وَمَنَارُ الْحِكْمَةِ وَدَلِيلٌ عَلَى الْمَعْرِفَةِ لِمَنْ عَرَفَ الصِّفَةَ فَلْيَجْلُ جَالٍ بَصَرَهُ وَلْيُبْلِغِ الصِّفَةَ نَظَرَهُ ، يَنْجُ مِنْ عَطَبٍ وَ يَتَخَلَّصْ مِنْ نَشَبٍ فَإِنَّ التَّفَكُّرَ حَيَاةُ قَلْبِ الْبَصِيرِ ، كَمَا يَمْشِي الْمُسْتَنِيرُ فِي الظُّلُمَاتِ بِالنُّورِ فَعَلَيْكُمْ بِحُسْنِ التَّخَلُّصِ وَقِلَّةِ التَّرَبُّصِ.

٣ - عَلِيٌّ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ الْمُغِيرَةِ ، عَنْ سَمَاعَةَ بْنِ مِهْرَانَ قَالَ : قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : إِنَّ الْعَزِيزَ الْجَبَّارَ أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ كِتَابَهُ وَهُوَ الصَّادِقُ الْبَارُّ ، فِيهِ خَبَرُكُمْ وَخَبَرُ مَنْ قَبْلَكُمْ وَ

سازش یعنی چه ؟ فرمود : خانه‌ای که رساننده است (انسانرا بگور رساند ، یا در آن خانه کردار نیك ذخیره شود برای رسیدن بمنزلهای آخرت) وجداکننده (یعنی انسانرا ازعلائق دنیا جداکند) پس هرگاه آشوبها چون شب تار شمارا فراگرفت بقرآن روآورید (وبدان چنگ زنید) زیرا آن است شفیعی که شفاعتش پذیرفته است (دربارهٔ کسی که بدان عمل کند) وگوارش دهنده است از بدیها که گفته‌اش(در بارهٔ آنکس که بدان عمل نکرده) تصدیق شده است ، هرکه آنرا پیشوای خود کرد ببهشتش رهبری کند وهرکه (ازآن پیش افتد) وآنرا پشت سرخود قرار دهد بدوزخش کشاند ، و قرآن راهنمائی است که ببهترین راهها راهنمائی کند ، وکتابی است که درآنست تفصیل وبیان وتحصیل (بدست‌آوردن حقائق) وآنست جداکنندهٔ (میان حق وباطل) شوخی وسرسری نیست برای‌آن ظاهری است وباطنی ، پس‌ظاهرش حکم و دستور است و باطنش علم و دانش ، ظاهرش جلوه و زیبائی دارد و باطنش ژرف و عمیق است ، ستارگانی دارد و ستارگانش هم ستارگانی دارد (آنچه ترجمه شده بنا برنسخه‌ای « نجوم » است ودربرخی از نسخه‌ها « نخوم » است و آن بمعنای پایان هر چیزی است) شگفتیهایش بشماره در نیاید و عجائبش کهنه نگردد ، درآنست چراغهای هدایت ، وجایگاه نور حکمت و راهنمای معرفت است برای آنکس که بشناسد صفات را (مجلسی (ره) گوید : یعنی صفاتی که موجب مغفرت است یا صفت شناسائی واستنباط را) پس باید شخص تیز بین دقت نظرکند و دقت نظر را تا بدرك صفت آن ادامه دهد که نجات بخشد آنکس راکه بهلاکت افتاده ، ورهائی بخشد آنرا که راه رهائی ندارد ، زیرا اندیشیدن است که زندگانی دل بینا است ، چنانچه آنکه جویای روشنی است در تاریکیها بوسیلهٔ نور راه را پیماید ، بر شما بادکه نیکو برهید وکم انتظار برید .

٣ - حضرت صادق عليه السلام فرمود : همانا خدای عزیز وجبارکتابش را بر شما فرود فرستاد و اواست راست‌گو ونیك‌خواه ، درآن کتاب است‌آگاهی ازشما و آنانکه پیش از شما بودند ، و آنانکه پس از

خَبَرُ مَنْ بَعْدَكُمْ وَخَبَرُ السَّماءِ وَالأَرْضِ وَلَوْ أَتاكُمْ مَنْ يُخْبِرُكُمْ عَنْ ذٰلِكَ لَتَعَجَّبْتُمْ.

٤ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيىٰ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسىٰ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنانٍ، عَنْ أَبِي الْجارُودِ قالَ: قالَ أَبُوجَعْفَرٍ عليه السلام: قالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: أَنَا أَوَّلُ وافِدٍ عَلَى الْعَزِيزِ الْجَبّارِ يَوْمَ الْقِيامَةِ وَكِتابُهُ وَأَهْلُ بَيْتِي ثُمَّ أُمَّتِي، ثُمَّ أَسْأَلُهُمْ ما فَعَلْتُمْ بِكِتابِ اللهِ وَبِأَهْلِ بَيْتِي.

٥ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيىٰ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ يَحْيىٰ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ: إِنَّ هٰذَا الْقُرْآنَ فِيهِ مَنارُ الْهُدىٰ وَمَصابِيحُ الدُّجىٰ فَلْيَجْلُ جالٍ بَصَرَهُ وَيَفْتَحُ لِلضِّياءِ نَظَرَهُ فَإِنَّ التَّفَكُّرَ حَياةُ قَلْبِ الْبَصِيرِ، كَما يَمْشِي الْمُسْتَنِيرُ فِي الظُّلُماتِ بِالنُّورِ.

٦ - عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسىٰ، عَنْ يُونُسَ، عَنْ أَبِي جَمِيلَةَ قالَ: قالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام: كانَ فِي وَصِيَّةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام أَصْحابَهُ: اعْلَمُوا أَنَّ الْقُرْآنَ هُدَى النَّهارِ وَنُورُ اللَّيْلِ الْمُظْلِمِ عَلىٰ ما كانَ مِنْ جَهْدٍ وَفاقَةٍ.

﴿٣٤٦﴾ ٧ - عَلِيٌّ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّوْفَلِيِّ، عَنِ السَّكُونِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ، عَنْ آبائِهِ عليهم السلام قالَ: شَكا رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله وَجَعاً فِي صَدْرِهِ فَقالَ صلى الله عليه وآله: اسْتَشْفِ بِالْقُرْآنِ فَإِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ: «وَشِفاءٌ لِما فِي الصُّدُورِ».

شمایند، وآگاهی از آسمان و زمین، واگر کسی نزد شما آید واز آنها بشما آگاهی دهد هرآینه شما در شگفت شوید.

٤ - حضرت باقر عليه السلام فرمود: رسول‌خدا (ص) فرمود: من نخستین کسی هستم که روزقیامت بر خدای عزیز جبار وارد شوم با کتابش واهل بیتم، سپس امتم (وارد شوند) پس ازایشان بپرسم چه کردید با کتاب‌خدا واهل بیت من؟.

٥ - حضرت صادق عليه السلام فرمود: همانا این قرآن (کتابی) است که درآن است جایگاه نور هدایت وچراغهای شب تار، پس شخص تیزبین بایدکه در آن دقت کند و برای پرتوش نظر خویش را بگشاید، زیرا که اندیشه کردن زندگانی دل بینا است، چنانکه آنکه جویای روشنی است در تاریکی‌ها بسبب نور راه پیماید.

٦ - امام صادق عليه السلام فرمود: درسفارش امیرالمؤمنین عليه السلام بیارانش بودکه: بدانید همانا قرآن‌راهبر روز است وپرتو افکن شب تار اگر چه (آنکس که در صدد راهنمائی شدن و کسب نورش باشد) در سختی ونداری باشد. (زیرا فقر وفاقه اورا از آن باز ندارند بلکه رغبتشان را در اینباره افزون کنند از فیض - ره -).

٧ - حضرت صادق عليه السلام از پدرانش علیهم‌السلام حدیث کند که مردی از درد سینه به پیغمبر (ص) شکایت کرد، حضرت (ص) فرمود: بوسیلهٔ قرآن‌شفابجوی زیرا خدای عزوجل فرماید: «واین‌قرآن) شفاء است برای‌آنچه درسینه‌ها است» (سورهٔ یونس‌آیه ٥٧).

٨ - أَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ؛ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ ، عَنِ الْخَشَّابِ ، رَفَعَهُ قَالَ : قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : لَاوَاللهِ لَا يَرْجِعُ الْأَمْرُ وَالْخِلَافَةُ إِلَى آلِ أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ أَبَداً وَلَا إِلَى بَنِي أُمَيَّةَ أَبَداً وَلَا فِي وُلْدِ طَلْحَةَ وَالزُّبَيْرِ أَبَداً وَذَلِكَ أَنَّهُمْ نَبَذُوا الْقُرْآنَ وَأَبْطَلُوا السُّنَنَ وَعَطَّلُوا الْأَحْكَامَ ، وَقَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم : الْقُرْآنُ هُدًى مِنَ الضَّلَالَةِ وَتِبْيَانٌ مِنَ الْعَمَى وَاسْتِقَالَةٌ مِنَ الْعَثْرَةِ وَنُورٌ مِنَ الظُّلْمَةِ وَضِيَاءٌ مِنَ الْأَحْدَاثِ وَعِصْمَةٌ مِنَ الْهَلَكَةِ وَرُشْدٌ مِنَ الْغَوَايَةِ وَبَيَانٌ مِنَ الْفِتَنِ وَبَلَاغٌ مِنَ الدُّنْيَا إِلَى الْآخِرَةِ وَفِيهِ كَمَالُ دِينِكُمْ وَمَا عَدَلَ أَحَدٌ عَنِ الْقُرْآنِ إِلَّا إِلَى النَّارِ .

٩ - حُمَيْدُ بْنُ زِيَادٍ ؛ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ وُهَيْبِ بْنِ حَفْصٍ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : إِنَّ الْقُرْآنَ زَاجِرٌ وَآمِرٌ : يَأْمُرُ بِالْجَنَّةِ وَيَزْجُرُ عَنِ النَّارِ .

١٠ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ صَالِحِ بْنِ السِّنْدِيِّ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بَشِيرٍ ، عَنْ سَعْدٍ الْإِسْكَافِ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم : أُعْطِيتُ السُّوَرَ الطُّوَلَ مَكَانَ التَّوْرَاةِ وَأُعْطِيتُ الْمِئِينَ مَكَانَ الْإِنْجِيلِ وَأُعْطِيتُ الْمَثَانِيَ مَكَانَ الزَّبُورِ وَفُضِّلْتُ بِالْمُفَصَّلِ ثَمَانٌ وَسِتُّونَ سُورَةً وَهُوَ مُهَيْمِنٌ عَلَى سَائِرِ الْكُتُبِ وَالتَّوْرَاةُ لِمُوسَى وَالْإِنْجِيلُ لِعِيسَى وَالزَّبُورُ لِدَاوُدَ .

---

٨ - امام صادق عليه السلام فرمود : نه بخدا سوگند این امر خلافت هرگز در دودمان ابوبکر و عمر باز نگردد ، ونه هرگز در بنی‌امیه ، ونه در فرزندان طلحه وزبیر بازآید ، برای آنکه اینان قرآن را بیکسو نهادند ، وسنتها را باطل کردند ، واحکام (الهی) را تعطیل کرده (ومهمل گذاردند) .

ورسولخدا (ص) فرموده است : قرآن راهنمای گمراهی است وبینائی ازهر کوری است ، وسبب گذشت ازلغزشها است ، وروشنی درهرتاریکی است ، ودرپیشامدها (وبدعتها) پرتوی است ، ونگاهدارنده از هرهلاکتی است و ره جوئی در هرگمراهی است ، و بیان کننده هر فتنه واشتباهی است ، وانسانیرا از دنیا (ی پست بسعادتهای) آخرت رساند ، ودرآنست کمال دین شما ، وهیچکس ازقرآن رو گردان نشود جز بسوی دوزخ .

٩ - ابوبصیر گوید: شنیدم حضرت صادق عليه السلام میفرمود : همانا قرآن بازدارنده وفرمان دهنده‌است. به بهشت فرمان دهد واز دوزخ بازدارد .

١٠ - سعد اسکاف از رسولخدا (ص) حدیث کندکه فرمود : بمن سوره‌های طولانی داده شده بجای تورات ، وسوره‌های صدآیه‌ای داده شدم بجای انجیل . وسوره‌های مثانی(تفسیر آن بیاید) بمن داده شد بجای زبور ، و سورهای مفصل (یعنی آیه کوتاه) راکه شصت و هشت سوره است افزون بمن دادند و این قرآن نگهبان و گواه است بر کتابهای دیگر و تورات از موسی علیه‌السلام است وانجیل‌ازعیسی عليه السلام است وزبور ازداود عليه السلام است .

شرح - شیخ طبرسی (ره) پس از نقل این حدیث بنا براختلاف روایات و تعبیرات گوید : سورهای طولانی بقره است وآل عمران ونساء ومائده وانعام واعراف وانفال با توبه زیرا این دو سوره را قرین

١١ - أَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ سالِمٍ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ النَّضْرِ، عَنْ عَمْرِوبْنِ شِمْرٍ، عَنْ جابِرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قالَ: يَجِيءُ الْقُرْآنُ يَوْمَ الْقِيامَةِ فِي أَحْسَنِ مَنْظُورٍ إِلَيْهِ صُورَةً فَيَمُرُّ بِالْمُسْلِمِينَ فَيَقُولُونَ: هٰذَا الرَّجُلُ مِنَّا، فَيُجاوِزُهُمْ إِلَى النَّبِيِّينَ فَيَقُولُونَ: هُوَمِنَّا، فَيُجاوِزُهُمْ إِلَى الْمَلائِكَةِ الْمُقَرَّبِينَ فَيَقُولُونَ: هُوَمِنَّا؛ حَتّٰى يَنْتَهِيَ إِلَى رَبِّ الْعِزَّةِ عَزَّ وَجَلَّ فَيَقُولُ: يارَبِّ فُلانُ بْنُ فُلانٍ أَظْمَأْتُ هَواجِرَهُ وَأَسْهَرْتُ لَيْلَهُ فِي دارِ الدُّنْيا وَ فُلانُ بْنُ فُلانٍ لَمْ أُظْمِئْ هَواجِرَهُ وَلَمْ أُسْهِرْ لَيْلَهُ فَيَقُولُ تَبارَكَ وَ تَعالَى: أَدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ عَلَى مَنازِلِهِمْ فَيَقُومُ فَيَتَّبِعُونَهُ، فَيَقُولُ لِلْمُؤْمِنِ: اقْرَأْ وَ ارْقَهْ قالَ: فَيَقْرَأُ وَيَرْقَى حَتّٰى يَبْلُغَ كُلُّ رَجُلٍ مِنْهُمْ مَنْزِلَتَهُ الَّتِي هِيَ لَهُ فَيَنْزِلُها.

﴿٣٤٧٠﴾ ١٢ - عَلِيُّبْنُ إِبْراهِيمَ عَنْ أَبِيهِ، وَعِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا؛ عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدٍ وَ سَهْلِبْنِ زِيادٍ جَمِيعاً، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ، عَنْ مالِكِبْنِ عَطِيَّةَ، عَنْ يُونُسَبْنِ عَمّارٍ قالَ: قالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام

خوانند وازاین روی میان آندو بسم الله فاصله نشده، - تا اینکه گوید: -

واما مثانی آنهائی است که دنبال سوره‌های طولانی آمده واول آنها سورهٔ یونس وآخرشان سورهٔ نحل است و آنهارا مثانی (یعنی دومی) گفتند زیرا دومی و دنبال سوره‌های طولانی واقع شده و سوره‌های طولانی مبادی (واولین) هستند واینها مثانی (دومین). وبرخی گفته‌اند مثانی همهٔ سوره‌های قرآن است چه کوتاه باشند وچه طولانی ودراز .... وآنهارا مثانی گویند چون امثال وحدود وفرائض درآنها دوبار ذکرشده، وبرخی گفته‌اند مقصود ازمثانی سورهٔ حمد است واین کلام از امامان ماعلیهم السلام روایت‌شده.

واما سوره‌های صده آن سوره‌هائی است که حدود صدآیه یا کمی بیشتر و یا اندکی کمتر باشد وآنها هفت سوره است اول آنها سورهٔ بنی‌اسرائیل وآخرشان سورهٔ مؤمنون است.

واما سوره‌های مفصل ازبعد از حامیم‌ها است (یعنی سوره‌هائی که اول آنها حم است) تاآخرقرآن.

۱۱ ــ حضرت باقر علیه السلام فرمود: روز قیامت قرآن بهترین صورت بیاید وبر مسلمین گذر کند آنها گویند: این مردازما است، ازآنان بگذرد ونزدپیمبران آید، آنها نیز گویند: از ما است، ازآنها نیز بگذرد ونزد فرشتگان مقرب آید آنان هم گویند: ازما است، تا اینکه بدرگاه پروردگارعزت رسد و بگوید: پروردگارا فلانکس پسر فلان را من در دنیا روزهای گرمش را بتشنگی کشانده وشبهایش را به بیداری، وفلانکس پسرفلان را نه روزهایش را به تشنگی بردم ونه شبش را به بیداری، پس خدای تبارك وتعالی فرماید: آنان را ببهشت ببر و در جایگاههای خودشان جای ده، پس قرآن برخیزد و آنان نیز دنبالش بروند، وبهر مؤمنی بگوید: قرآن بخوان و بالا برو، حضرت فرمود: پس هر کدام قرآن میخوانند و بالا میروند تا هر مردی از آنها بمنزلی که برای او مقرر شده برسد و در آن فرود آید.

۱۲ - یونس بن عمار گوید: که حضرت صادق علیه السلام فرمود: دفترها در روز قیامت سه دفتر است: دفتری که نعمتها درآن ثبت شده، و دفتری که کارهای نیك در آنست، ودفتری که کارهای بد در

إِنَّ التَّوّابِينَ يَوْمَ الْقِيامَةِ ثَلاثَةُ : دِيوانٌ فِيهِ النِّعَمُ وَ دِيوانٌ فِيهِ الْحَسَناتُ وَ دِيوانٌ فِيهِ السَّيِّئاتُ فَيُقابَلُ بَيْنَ دِيوانِ النِّعَمِ وَدِيوانِ الْحَسَناتِ فَتَسْتَغْرِقُ النِّعَمُ عامَّةَ الْحَسَناتِ وَ يَبْقى دِيوانُ السَّيِّئاتِ فَيُدْعى بِابْنِ آدَمَ الْمُؤْمِنِ لِلْحِسابِ فَيَتَقَدَّمُ الْقُرْآنُ أَمامَهُ فِي أَحْسَنِ صُورَةٍ فَيَقُولُ: يارَبِّ أَنَا الْقُرْآنُ وَهذا عَبْدُكَ الْمُؤْمِنُ قَدْ كانَ يُتْعِبُ نَفْسَهُ بِتِلاوَتِي وَيُطِيلُ لَيْلَهُ بِتَرْتِيلِي وَ تَفِيضُ عَيْناهُ إِذا تَهَجَّدَ فَأَرْضِهِ كَما أَرْضانِي قالَ: فَيَقُولُ الْعَزِيزُ الْجَبّارُ: عَبْدِيَ ابْسُطْ يَمِينَكَ فَيَمْلَأُها مِنْ رِضْوانِ اللهِ الْعَزِيزِ الْجَبّارِ وَيَمْلَأُ شِمالَهُ مِنْ رَحْمَةِ اللهِ ، ثُمَّ يُقالُ : هذِهِ الْجَنَّةُ مُباحَةٌ لَكَ فَاقْرَأْ وَ اصْعَدْ فَإِذا قَرَأَ آيَةً صَعِدَ دَرَجَةً .

١٣ - عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ؛ وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْقاسانِيُّ ، جَمِيعاً ، عَنِ الْقاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ ؛ عَنْ سُلَيْمانَ بْنِ داوُدَ ، عَنْ سُفْيانَ بْنِ عُيَيْنَةَ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قالَ : قالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِمَا السَّلامُ : لَوْماتَ مَنْ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ لَمَا اسْتَوْحَشْتُ بَعْدَ أَنْ يَكُونَ الْقُرْآنُ مَعِيَ . وَكانَ عليه السلام إِذا قَرَأَ «مالِكِ يَوْمِ الدِّينِ» يُكَرِّرُها حَتّى كادَ أَنْ يَمُوتَ .

١٤ - عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ؛ عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ إِبْراهِيمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ، عَنْ إِسْحاقَ

آن ثبت است ، پس دفتر نعمتها را با دفتر كارهاى نيك برابر كنند ، ونعمتها همهٔ كارهاى نيك را فراگيرد ودر خود فرو برد ، ودفتر كارهاى بد بجا ماند پس آدميزادهٔ مؤمن را براى حساب بخوانند ، وقرآن در بهترين صورتى پيش رويش در آيد وگويد : بار پروردگارا من قرآنم واين بندهٔ مؤمن تو است كه خودرا براى خواندن من بتعب مياندا خت ، وشب خود را با آهنگ خوش وهموار خواندن من دراز ميكرد ، و ديدگانش درهنگام نماز شب اشكريزان بود ، چنانچه مرا خشنود ساختى او را هم خشنودكن ، فرمود : پس خداى عزيز جبار فرمايد : اى بندهٔ من دست راستت را باز كن و خداوند آنرا از رضوان خود و دست چپش را ازرحمت خود پر كند ، سپس باو گفته شود : اين بهشت براى تومباح است پس قرآن بخوان وبالابرو ، پس هر گاه يك آيه بخواند يك درجه بالا رود .

توضيح ـ مجلسى (ره) گويد : شايد پر كردن دست راست وچپ كنايه از دو چندان كردن دفتر حسنات (كارهاى نيك) ومحوكردن دفتر سيئات باشد ، يا كنايه از دادن نامهٔ ورود بهشت بدست راستش ونامهٔ برائت از دوزخ بدست چپش باشد يا مقصود از تمامى اين كلمات تمثيل براى بيان منتهاى اكرام و انعام خداى عزوجل ميباشد .

١٣ ـ زهرى گويد : حضرت على بن الحسين عليهما السلام فرمود : اگر همهٔ مردم كه ما بين مشرق و مغرب هستند بميرند من از تنهائى هراس نكنم پس از آنكه قرآن با من باشد ، و آنحضرت عليه السلام شيوه‌اش اين بود كه هر گاه « مالك يوم الدين » را ميخواند آنقدر آنرا تكرار ميكرد كه نزديك بود بميرد .

١٤ ـ اسحاق بن غالب گويد : حضرت صادق عليه السلام فرمود : آنگاه كه خداوند خلق اولين

ابْنِ غَالِبٍ قَالَ : قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : إِذَا جَمَعَ اللهُ عَزَّ وَ جَلَّ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ إِذَاهُمْ بِشَخْصٍ قَدْ أَقْبَلَ لَمْ يُرَ قَطُّ أَحْسَنُ صُورَةً مِنْهُ فَإِذَا نَظَرَ إِلَيْهِ الْمُؤْمِنُونَ وَهُوَ الْقُرْآنُ قَالُوا : هٰذَا مِنَّا ، هٰذَا أَحْسَنُ شَيْءٍ رَأَيْنَا فَإِذَا انْتَهَى إِلَيْهِمْ جَازَهُمْ ؛ ثُمَّ يَنْظُرُ إِلَيْهِ الشُّهَدَاءُ حَتّٰى إِذَا انْتَهَى إِلَى آخِرِهِمْ جَازَهُمْ فَيَقُولُونَ : هٰذَا الْقُرْآنُ ، فَيَجُوزُهُمْ كُلَّهُمْ حَتّٰى إِذَا انْتَهَى إِلَى الْمُرْسَلِينَ فَيَقُولُونَ : هٰذَا الْقُرْآنُ فَيَجُوزُهُمْ حَتّٰى يَنْتَهِيَ إِلَى الْمَلَائِكَةِ فَيَقُولُونَ : هٰذَا الْقُرْآنُ فَيَجُوزُهُمْ [ثُمَّ يَنْتَهِي] حَتّٰى يَقِفَ عَنْ يَمِينِ الْعَرْشِ فَيَقُولُ الْجَبَّارُ : وَعِزَّتِي وَجَلَالِي وَ ارْتِفَاعِ مَكَانِي لَأُكْرِمَنَّ الْيَوْمَ مَنْ أَكْرَمَكَ وَلَأُهِينَنَّ مَنْ أَهَانَكَ .

(بَابُ)

☆(فَضْلِ حَامِلِ الْقُرْآنِ)☆

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ أَبِي الْحُسَيْنِ الْفَارِسِيِّ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ جَعْفَرٍ الْجَعْفَرِيِّ ؛ عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : إِنَّ أَهْلَ الْقُرْآنِ فِي أَعْلٰى دَرَجَةٍ مِنَ الْآدَمِيِّينَ مَا خَلَا النَّبِيِّينَ وَالْمُرْسَلِينَ فَلَا تَسْتَضْعِفُوا أَهْلَ الْقُرْآنِ حُقُوقَهُمْ فَإِنَّ لَهُمْ مِنَ اللهِ الْعَزِيزِ الْجَبَّارِ لَمَكَاناً عَلِيّاً .

وآخرین را در قیامت جمع کند بناگاه شخصی را که خوش صورت ترا ازاو هرگز ندیده‌اند دیدار کنند که بسوی آنان آید ، پس چون مؤمنان نظرشان براوکه همان قرآن است بیفتد گویند : این از ما است و این بهترین کسی است که ما اورا دیده‌ایم ، وچون بدانها رسد ازآنان بگذرد و بشهیدان رسد آنها او را بنگرند تا ازایشان بگذرد وچون از همهٔ آنها بگذرد گویند : این قرآن است ، پس از آنها هم بگذرد تا به پیمبران مرسل رسد آنها نیز گویند : این قرآن است ، از آنها نیز بگذرد تا بفرشتگان رسد آنها گویند : این قرآنست ، پس ازآنها نیز بگذرد تا بسمت راست عرش رسد وآنجا بایستد ، پس خدای‌جبار فرماید : بعزت وجلال خودم وببلندی مقامم سوگندکه البته امروز اکرام‌کنم (و گرامی دارم) آنکه تو را اکرام‌کرده است ، والبته خوارکنم هر کس‌که توراخوارکرده است .

☆(باب)☆

(فضیلت آنکس که قرآن را بکار بندد)

١ ـ حضرت صادق علیه‌السلام‌فرمود : رسولخدا (ص) فرموده است : همانا اهل قرآن دربلندترین درجات‌آدمیان هستند بجز پیمبران و مرسلین ، پس حقوق اهل قرآن‌را اندك وکم مشمارید ، زیرا برای ایشان ازطرف خدای عزیز جبارمقام بلندی است

٢ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ وَسَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، جَمِيعاً ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ جَمِيلِ بْنِ صَالِحٍ ، عَنِ الْفُضَيْلِ بْنِ يَسَارٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : الْحَافِظُ لِلْقُرْآنِ الْعَامِلُ بِهِ مَعَ السَّفَرَةِ الْكِرَامِ الْبَرَرَةِ .

﴿٣٤٧٥﴾ ٣ - وَبِإِسْنَادِهِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : تَعَلَّمُوا الْقُرْآنَ فَإِنَّهُ يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ صَاحِبَهُ فِي صُورَةِ شَابٍّ جَمِيلٍ شَاحِبِ اللَّوْنِ فَيَقُولُ لَهُ الْقُرْآنُ : أَنَا الَّذِي كُنْتُ أَسْهَرْتُ لَيْلَكَ وَأَظْمَأْتُ هَوَاجِرَكَ وَأَجْفَفْتُ رِيقَكَ وَ أَسَلْتُ دَمْعَتَكَ أَوُّلُ مَعَكَ حَيْثُمَا لُثْتَ وَ كُلُّ تَاجِرٍ مِنْ وَرَاءِ تِجَارَتِهِ وَأَنَا الْيَوْمَ لَكَ مِنْ وَرَاءِ تِجَارَةِ كُلِّ تَاجِرٍ وَسَيَأْتِيكَ كَرَامَةٌ [مِنَ] اللهِ عَزَّ وَجَلَّ فَأَبْشِرْ ، فَيُؤْتَى بِتَاجٍ فَيُوضَعُ عَلَى رَأْسِهِ وَ يُعْطَى الْأَمَانَ بِيَمِينِهِ وَالْخُلْدَ فِي الْجِنَانِ بِيَسَارِهِ وَيُكْسَى حُلَّتَيْنِ ثُمَّ يُقَالُ لَهُ : اقْرَءْ وَارْقَهْ فَكُلَّمَا قَرَأَ آيَةً صَعِدَ دَرَجَةً وَيُكْسَى أَبَوَاهُ حُلَّتَيْنِ إِنْ كَانَا مُؤْمِنَيْنِ ثُمَّ يُقَالُ لَهُمَا : هَذَا لِمَا عَلَّمْتُمَاهُ الْقُرْآنَ .

٤ - ابْنُ مَحْبُوبٍ ، عَنْ مَالِكِ بْنِ عَطِيَّةَ ، عَنْ مِنْهَالٍ الْقَصَّابِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ وَ هُوَ شَابٌّ مُؤْمِنٌ اخْتَلَطَ الْقُرْآنُ بِلَحْمِهِ وَدَمِهِ وَ جَعَلَهُ اللهُ عَزَّ وَ جَلَّ مَعَ السَّفَرَةِ الْكِرَامِ الْبَرَرَةِ وَ كَانَ الْقُرْآنُ حَجِيزاً عَنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، يَقُولُ : يَا رَبِّ إِنَّ كُلَّ عَامِلٍ قَدْ أَصَابَ أَجْرَ

---

٢ - امام صادق عليه السلام فرمود : حافظ قرآن كه بدان عمل كند در آخرت رفيق با فرشتگان پيغامبر نده ونيكرفتار خداوند است .

٣ - ونيز فرمود ، رسولخدا (ص) فرموده است : قرآن را بياموزيد زيرا كه در روزقيامت قرآن درصورت جوانى زيبا كه رنگ صورتش گشته باشد نزد خواننده خود آيد و باوگويد : منم كه شب تو را به بيدارى بپايان بردم ، ،روزهاى داغ تو را به تشنگى بسرآوردم ، و آب دهانت را خشك كردم ، و أشكت را روان ساختم ، (اكنون) هركجا بروى من هم با تو باشم ، و هر تاجرى (امروز) بدنبال تجارت خويش است (كه در دنيا كرده است) و من امروز بسود تو درپس تجارت هر تاجرى باشم ، و بزودى كرامتى نيز ازجانب خداى عزوجل بتو رسد پس شادان باش ، و (دراينحال) تاجى بياورند وبر سرش نهند ، وامان نامه (ازآتش دوزخ را) بدست راستش دهند ، وفرمان جاويد بودن در بهشت رابدست چپش ، ودوجامهٔ بهشتى بوى پوشند ، سپس باوگفته شود : بخوان وبالا برو ، پس هريك آيه كه بخواند يكدرجه بالا رود ، وبپدر و مادر او نيز دو جامه بپوشانند درصورتيكه مؤمن باشند ، وبآندو گويند . اين پاداش آن قرآنى است كه بفرزندتان آموختيد .

٤ - حضرت صادق عليه السلام فرمود : هركه درحال جوانى قرآن بخواند وبا ايمان هم باشدقرآن باگوشت وخونش بياميزد ، وخداى عزوجل اورا با فرشتگان پيغام برنده ونيكرفتارش رفيق كند ، وقرآن براى او در روزقيامت پرده و مانعى ازآتش باشد وگويد : بارپروردگارا هر كارگرى بمزد كار خويشتن

عَمِلَهِ غَيْرَعَامِلِي فَبَلِّغْ بِهِ أَكْرَمَ عَطَايَاكَ ، قَالَ : فَيَكْسُوهُ اللهُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ حُلَّتَيْنِ مِنْ حُلَلِ الْجَنَّةِ وَيُوضَعُ عَلَى رَأْسِهِ تَاجُ الْكَرَامَةِ ثُمَّ يُقَالُ لَهُ : هَلْ أَرْضَيْنَاكَ فِيهِ ؟ فَيَقُولُ الْقُرْآنُ : يَارَبِّ قَدْ كُنْتُ أَرْغَبُ لَهُ فِيمَا هُوَ أَفْضَلُ مِنْ هٰذَا فَيُعْطَى الْأَمْنَ بِيَمِينِهِ وَالْخُلْدَ بِيَسَارِهِ ثُمَّ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ فَيُقَالُ لَهُ : اقْرَأْ وَاصْعَدْ دَرَجَةً ؛ ثُمَّ يُقَالُ لَهُ : هَلْ بَلَّغْتَابِهِ وَأَرْضَيْنَاكَ فَيَقُولُ : نَعَمْ . قَالَ : وَ مَنْ قَرَأَهُ كَثِيراً وَ تَعَاهَدَهُ بِمَشَقَّةٍ مِنْ شِدَّةِ حِفْظِهِ أَعْطَاهُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ أَجْرَ هٰذَا مَرَّتَيْنِ .

٥ - أَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ عَبْدِاللهِ ، وَحُمَيْدُبْنُ زِيَادٍ ، عَنِ الْخَشَّابِ جَمِيعاً ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ يُوسُفَ ، عَنْ مُعَاذِبْنِ ثَابِتٍ ، عَنْ عَمْرِوبْنِ جُمَيْعٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : إِنَّ أَحَقَّ النَّاسِ بِالتَّخَشُّعِ فِي السِّرِّ وَالْعَلَانِيَةِ لَحَامِلُ الْقُرْآنِ وَإِنَّ أَحَقَّ النَّاسِ فِي السِّرِّ وَالْعَلَانِيَةِ بِالصَّلَاةِ وَالصَّوْمِ لَحَامِلُ الْقُرْآنِ ، ثُمَّ نَادَى بِأَعْلَى صَوْتِهِ : يَا حَامِلَ الْقُرْآنِ تَوَاضَعْ بِهِ يَرْفَعْكَ اللهُ وَلَاتَعَزَّزْ بِهِ فَيُذِلَّكَ اللهُ ، يَا حَامِلَ الْقُرْآنِ تَزَيَّنْ بِهِلِلَّهِ يُزَيِّنْكَ اللهُ [بِهِ] وَلَاتَزَيَّنْ بِهِ لِلنَّاسِ فَيَشِينَكَ اللهُ بِهِ ، مَنْ خَتَمَ الْقُرْآنَ فَكَأَنَّمَا أُدْرِجَتِ النُّبُوَّةُ بَيْنَ جَنْبَيْهِ وَلٰكِنَّهُ لَايُوحَى إِلَيْهِ وَمَنْ جَمَعَ الْقُرْآنَ فَنَوْلُهُ : لَايَجْهَلُ مَعَ مَنْ يَجْهَلُ عَلَيْهِ وَلَا يَغْضَبُ فِيمَنْ يَغْضَبُ

رسیده جز کارگر من ، پس گرامی ترین عطاهای خود را باو برسان ، فرمود : پس خدای عزیز و جبار دوجامه از جامه‌های بهشتی باو بپوشاند و برسرش تاج کرامت نهاده شود ، سپس بقرآن گفته شود : آیا ما تو را در بارهٔ این شخص خشنود کردیم ؟ قرآن گوید : بار پروردگارا من برتر از این دربارهٔ اومیل داشتم ، پس نامهٔ امان (از دوزخ را) بدست راستش دهند ، وفرمان جاویدان ماندن در بهشت را دردست چپش گذارند ووارد بهشت گردد ، پس باو گفته شود : بخوان (قرآنرا) ویکدرجه بالا برو ، سپس بقرآن گویند : آیا آنچه تو خواستی باورساندیم وتو را خشنود کردیم ؟ گوید : آری ، حضرت فرمود : هر کس قرآن را بسیار بخواند و با اینکه حفظ آن (براو) دشوار است آنرا بذهن خویش بسپارد خدای عزوجل دو بار پاداش آنرا باوبدهد .

٥ - امام صادق علیه‌السلام فرمود : رسولخدا (ص) فرمود : همانا سزاوارترین مردمان بترس از خدا در نهان و عیان آنکس است که قرآن را دربردارد ، وهر آینه سزاوارترین مردمان درنهان وآشکار بنماز خواندن وروزه گرفتن آنکس است که قرآن را دربردارد ، سپس بآوازبلند فرمود : ای دارندهٔ قرآن بوسیلهٔ آن فروتنی پیشه کن تا خدایت بالا برد ، وبدان وسیله تکبر ورزی وعزت طلبی نکن که خداخوار وزبونت کند ، ای در بردارندهٔ قرآن برای خدا خودرا بدان بیارای تا خدایت بدان بیاراید وبا قرآن برای مردمان خودآرائی نکن که خدایت ترا بدان زشت کند ، هر که قرآن را (با تدبر وفهمیدن) ختم کند گویا نبوت را در دل خود جای داده ولی باو وحی نمیرسد ، وهر که قرآن را آنطور که شاید فراهم کند (چنین کسی) دربرابر آنکس که با او نادانی کند (بردباری ورزد چون او) نادانی نکند ، و در

عَلَيْهِ وَلَا يَحِدُّ فِيمَنْ يَحِدُّ وَلَكِنَّهُ يَعْفُو وَيَصْفَحُ وَيَغْفِرُ وَيَحْلُمُ لِتَعْظِيمِ الْقُرْآنِ وَمَنْ أُوتِيَ الْقُرْآنَ فَظَنَّ أَنَّ أَحَداً مِنَ النَّاسِ أُوتِيَ أَفْضَلَ مِمَّا أُوتِيَ فَقَدْ عَظَّمَ مَا حَقَّرَ اللهُ وَحَقَّرَ مَا عَظَّمَ اللهُ.

٦- أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنْ عُبَيْسِ بْنِ هِشَامٍ قَالَ: حَدَّثَنَا صَالِحٌ الْقَمَّاطُ، عَنْ أَبَانِ بْنِ تَغْلِبَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: النَّاسُ أَرْبَعَةٌ، فَقُلْتُ: جُعِلْتُ فِدَاكَ وَمَا هُمْ؟ فَقَالَ: رَجُلٌ أُوتِيَ الْإِيمَانَ وَلَمْ يُؤْتَ الْقُرْآنَ وَرَجُلٌ أُوتِيَ الْقُرْآنَ وَلَمْ يُؤْتَ الْإِيمَانَ وَرَجُلٌ أُوتِيَ الْقُرْآنَ وَأُوتِيَ الْإِيمَانَ وَرَجُلٌ لَمْ يُؤْتَ الْقُرْآنَ وَلَا الْإِيمَانَ، قَالَ: قُلْتُ: جُعِلْتُ فِدَاكَ فَسِّرْ لِي حَالَهُمْ، فَقَالَ: أَمَّا الَّذِي أُوتِيَ الْإِيمَانَ وَلَمْ يُؤْتَ الْقُرْآنَ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ التَّمْرَةِ طَعْمُهَا حُلْوٌ وَلَا رِيحَ لَهَا وَأَمَّا الَّذِي أُوتِيَ الْقُرْآنَ وَلَمْ يُؤْتَ الْإِيمَانَ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ الْآسِ رِيحُهَا طَيِّبٌ وَطَعْمُهَا مُرٌّ وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ الْقُرْآنَ وَ الْإِيمَانَ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ الْأُتْرُجَّةِ رِيحُهَا طَيِّبٌ وَ طَعْمُهَا طَيِّبٌ وَ أَمَّا الَّذِي لَمْ يُؤْتَ الْإِيمَانَ وَلَا الْقُرْآنَ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ الْحَنْظَلَةِ طَعْمُهَا مُرٌّ وَلَا رِيحَ لَهَا.

٧- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ؛ وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْقَاسَانِيُّ، جَمِيعاً، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ دَاوُدَ؛ عَنْ سُفْيَانَ بْنِ عُيَيْنَةَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: قُلْتُ لِعَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليهما السلام: أَيُّ

در برابر کسی که بر او خشم گیرد (شکیبائی ورزد و) خشم نکند، وبا هر کس که با او تندی کند تندی نکند، ولی بگذرد وندیده گیرد وبیامرزد وحلم ورزد بخاطر بزرگ داشت قرآن، وهر که قرآن بدو داده شود و بازگمان کند که بیك تن ازمردم بهتر از آنچه او دارد چیزی داده‌اند آنکس بزرگ دانسته آنچه را خدا کوچك شمرده، وکوچك دانسته آنچه را خداوند بزرگ شمرده است.

٦- ابان تغلب از امام صادق عليه السلام حدیث کند که فرمود: مردم برچهار گونه هستند، من عرضکردم: فدایت شوم آنها کیانند؟ فرمود: یکی مردی که ایمان دارد ولی قرآن باو داده نشده، (دیگر) مردی که قرآن را دارد ولی ایمان ندارد، (سوم) مردی که هم قرآن را باو داده‌اند وهم ایمان را، (چهارم) مردیکه نه قرآن را دارا است و نه ایمان دارد، عرضکردم: قربانت گردم برای من حال اینها را بیان وشرح فرمائید، فرمود: اما آنکه ایمان دارد ولی قرآن بدو داده نشده چون میوه (یا خرما) ایست که مزه‌اش شیرین است ولی بو ندارد، واما آنکس که قرآن را دارا است ولی ایمان ندارد چون برگ درخت مورد است که بویش خوش ولی مزه‌اش تلخ است، و اما آنکس که هم قرآن را دارا است وهم ایمان دارد چون ترنج است که هم خوشبو است و هم خوش مزه، واما آنکس که نه قرآن باو داده شده و نه ایمان مانند هندوانه بوجهل است که نه بو دارد و مزه‌اش نیز تلخ است.

٧- زهری گوید: بحضرت علی بن الحسین علیهما السلام عرضکردم: کدام عمل بهتر است؟ فرمود: عمل آنکس که فرود آید وکوچ کند، عرضکردم: او کیست (و یعنی چه؟) فرمود: قرآن را باز کند

الْأَعْمالِ أَفْضَلُ؟ قالَ : الْحالُّ الْمُرْتَحِلُ قُلْتُ : وَمَا الْحالُّ الْمُرْتَحِلُ قالَ: فَتْحُ الْقُرْآنِ وَخَتْمُهُ، كُلَّما جاءَ بِأَوَّلِهِ ارْتَحَلَ فِي آخِرِهِ وَ قالَ : قالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : مَنْ أَعْطاهُ اللهُ الْقُرْآنَ فَرَأَى أَنَّ رَجُلاً أُعْطِيَ أَفْضَلَ مِمَّا أُعْطِيَ فَقَدْ صَغَّرَ عَظِيماً وَعَظَّمَ صَغِيراً .

﴿٣٣٨٠﴾ ٨ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيىٰ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسىٰ ، عَنْ سُلَيْمانَ بْنِ رَشِيدٍ ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُعاوِيَةَ بْنِ عَمَّارٍ قالَ : قالَ لِي أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام : مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ فَهُوَ غَنِيٌّ وَلا فَقْرَ بَعْدَهُ وَإِلّا ما بِهِ غِنىً .

٩ - أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبّارِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي نَجْرانَ ، عَنْ أَبِي جَمِيلَةَ ؛ عَنْ جابِرٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قالَ : قالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : يا مَعاشِرَ قُرّاءِ الْقُرْآنِ اتَّقُوا اللهَ عَزَّ وَجَلَّ فِيما حَمَّلَكُمْ مِنْ كِتابِهِ فَإِنِّي مَسْؤُولٌ وَإِنَّكُمْ مَسْؤُولُونَ إِنِّي مَسْؤُولٌ عَنْ تَبْلِيغِ الرِّسالَةِ وَأَمَّا أَنْتُمْ فَتُسْأَلُونَ عَمّا حُمِّلْتُمْ مِنْ كِتابِ اللهِ وَسُنَّتِي .

١٠ - عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ الْقاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ سُلَيْمانَ بْنِ داوُدَ الْمِنْقَرِيِّ ، عَنْ حَفْصٍ قالَ : سَمِعْتُ مُوسَى بْنَ جَعْفَرٍ عليهما السلام يَقُولُ لِرَجُلٍ: أَتُحِبُّ الْبَقاءَ فِي الدُّنْيا ؟ فَقالَ: نَعَمْ، فَقالَ: وَلِمَ؟ قالَ : لِقِراءَةِ قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ ، فَسَكَتَ عَنْهُ، فَقالَ لَهُ بَعْدَ ساعَةٍ : يا حَفْصُ مَنْ ماتَ مِنْ أَوْلِيائِنا وَشِيعَتِنا وَلَمْ يُحْسِنِ الْقُرْآنَ عُلِّمَ فِي قَبْرِهِ لِيَرْفَعَ اللهُ بِهِ مِنْ دَرَجَتِهِ فَإِنَّ دَرَجاتِ الْجَنَّةِ عَلىٰ قَدْرِ آياتِ

(و خواندنش را آغاز کند) و بانجام رساند و هرزمان که از اولش درآید بآخرش کوچ کند . و فرمود : رسولخدا (ص) فرموده : هر کس که خدا قرآن باو داد وچنان پندارد که بمردی بهتر از او چیزی داده‌اند خیر بزرگی را کوچك شمرده وکوچکی را بزرك دانسته است .

٨- معاویة بن عمار گوید : امام صادق علیه السلام بمن فرمود : هر که قرآن بخواند او بی نیاز شود و نیازی پس از آن نیست ، وگرنه (اگر قرآن بی نیازش نکند) هیچ چیز او را بی نیاز نکند .

٩- حضرت باقر علیه السلام فرمود : رسولخدا(ص) فرموده : ای گروه قرآن خوانان از خدای عزوجل بپرهیزید درآنچه ازکتاب خود بشما داده است زیرا که من مسئولم وشماهم مسئول هستید ، من از رساندن وتبلیغ رسالت مسئولم ، و شما از آنچه از قرآن وسنت من در بردارید مسئول هستید .

١٠- حفص گوید :ازحضرت موسی بن جعفر علیهما السلام شنیدم که بمردی میفرمود: آیا ماندن در دنیا را دوست داری ؟ عرضکرد : آری ، فرمود : برای چه ؟ عرضکرد : برای خواندن قل هوالله احد ، حضرت سکوت فرمود و پس از ساعتی بمن فرمود : ای حفص هر که از دوستان و شیعیان ما بمیرد وقرآن را خوب نداند درقبر باو یاد دهند تا خداوند بدان وسیله درجه‌اش را بالا برد زیرا درجات بهشت برابر باآیات قرآن است باو گفته شود : بخوان و بالارو ، پس میخواند و بالا میرود ، حفص گوید : من احدی را ندیدم که برخود بیمناك‌تر باشد از حضرت موسی بن جعفر علیهما السلام ونه امیدوارتر از او دیدم ، و قرآن

الْقُرْآنِ يُقَالُ لَهُ : اقْرَأْ وَارْقَ ، فَيَقْرَأُ ثُمَّ يَرْقَى . قَالَ حَفْصٌ : فَمَا رَأَيْتُ أَحَداً أَشَدَّ خَوْفاً عَلَى نَفْسِهِ مِنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عليهما السلام وَلَا أَرْجَا النَّاسِ مِنْهُ وَكَانَتْ قِرَاءَتُهُ حُزْناً ، فَإِذَا قَرَأَ فَكَأَنَّهُ يُخَاطِبُ إِنْسَاناً .

١١ - عَلِيٌّ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : حَمَلَةُ الْقُرْآنِ عُرَفَاءُ أَهْلِ الْجَنَّةِ ، وَالْمُجْتَهِدُونَ قُوَّادُ أَهْلِ الْجَنَّةِ ، وَالرُّسُلُ سَادَةُ أَهْلِ الْجَنَّةِ .

(بَابُ)

✡(مَنْ يَتَعَلَّمُ الْقُرْآنَ بِمَشَقَّةٍ)✡

١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، وَسَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، جَمِيعاً ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ جَمِيلِ بْنِ صَالِحٍ ، عَنِ الْفُضَيْلِ بْنِ يَسَارٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : سَمِعْتُهُ يَقُولُ : إِنَّ الَّذِي يُعَالِجُ الْقُرْآنَ وَيَحْفَظُهُ بِمَشَقَّةٍ مِنْهُ وَقِلَّةِ حِفْظٍ لَهُ أَجْرَانِ .

﴿٢٤٨٥﴾ ٢ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ مَنْصُورِ بْنِ يُونُسَ ، عَنِ الصَّبَّاحِ بْنِ سَيَابَةَ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : مَنْ شُدِّدَ عَلَيْهِ فِي الْقُرْآنِ كَانَ لَهُ أَجْرَانِ ، وَمَنْ يُسِّرَ عَلَيْهِ كَانَ مَعَ الْأَوَّلِينَ .

٣ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ سُلَيْمٍ الْفَرَّاءِ ، عَنْ رَجُلٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : يَنْبَغِي لِلْمُؤْمِنِ أَنْ لَا يَمُوتَ حَتَّى يَتَعَلَّمَ الْقُرْآنَ أَوْ يَكُونَ فِي تَعْلِيمِهِ .

را محزون (وبا ناله) میخواند ، وهنگامی که قرآن میخواند گویا با انسانی روبرو سخن گوید .

١١ - حضرت صادق عليه السلام فرمود : رسولخدا (ص) فرمود : حاملین قرآن نمایندگان و سرپرستان اهل بهشتند ، ومجتهدان جلو داران اهل بهشتند ، و پیامبران آقایان اهل بهشتند .

✡(باب)✡
(کسیکه بسختی قرآن را یادگیرد)

١ - فضیل بن یسار گوید : از حضرت صادق عليه السلام شنیدم که میفرمود : کسی که در بارهٔ قرآن رنج کشد وبسختی وکم حافظه گیش آنرا حفظ کند دو اجر دارد .

٢ - صباح بن سیابه گوید : شنیدم از حضرت صادق علیه السلام میفرمود : کسی که بسختی قرآن را یادگیرد دو اجر دارد وآنکس که بآسانی یادگیرد با اولین است .

توضیح - مجلسی (ره) گوید : شاید مقصود از اولین آن کسانی باشند که در ایمان بخدا و رسول پیشی جستند .

٣ - حضرت صادق علیه السلام فرمود : برای مؤمن شایسته است که نمیرد تا قرآن را یادگیرد یا در کار یادگرفتنش باشد .

﴿بَابٌ﴾
﴿مَنْ حَفِظَ الْقُرْآنَ ثُمَّ نَسِيَهُ﴾

١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ؛ وَأَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ؛ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ جَمِيعاً عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ثَعْلَبَةَ بْنِ مَيْمُونٍ ، عَنْ يَعْقُوبَ الْأَحْمَرِ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام : جُعِلْتُ فِدَاكَ إِنِّي كُنْتُ قَرَأْتُ الْقُرْآنَ فَفَلَتَ مِنِّي فَادْعُ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يُعَلِّمَنِيهِ ، قَالَ : فَكَأَنَّهُ فَزِعَ لِذَلِكَ فَقَالَ : عَلَّمَكَ اللهُ هُوَ وَإِيَّانَا جَمِيعاً - قَالَ : وَنَحْنُ نَحْوٌ مِنْ عَشَرَةٍ - ثُمَّ قَالَ : السُّورَةُ تَكُونُ مَعَ الرَّجُلِ قَدْ قَرَأَهَا ، ثُمَّ تَرَكَهَا فَتَأْتِيهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي أَحْسَنِ صُورَةٍ وَ تُسَلِّمُ عَلَيْهِ فَيَقُولُ : مَنْ أَنْتَ فَتَقُولُ : أَنَا سُورَةُ كَذَا وَ كَذَا فَلَوْ أَنَّكَ تَمَسَّكْتَ بِي وَأَخَذْتَ بِي لَأَنْزَلْتُكَ هٰذِهِ الدَّرَجَةَ فَعَلَيْكُمْ بِالْقُرْآنِ ، ثُمَّ قَالَ : إِنَّ مِنَ النَّاسِ مَنْ يَقْرَأُ الْقُرْآنَ لِيُقَالَ : فُلَانٌ قَارِئٌ ، وَمِنْهُمْ مَنْ يَقْرَأُ الْقُرْآنَ لِيَطْلُبَ بِهِ الدُّنْيَا وَلَا خَيْرَ فِي ذٰلِكَ وَمِنْهُمْ مَنْ يَقْرَأُ الْقُرْآنَ لِيَنْتَفِعَ بِهِ فِي صَلَاتِهِ وَلَيْلِهِ وَنَهَارِهِ .

٢ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ أَبِي الْمَغْرَا ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ : قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام : مَنْ نَسِيَ سُورَةً مِنَ الْقُرْآنِ مُثِّلَتْ لَهُ فِي صُورَةٍ حَسَنَةٍ وَ دَرَجَةٍ رَفِيعَةٍ فِي الْجَنَّةِ فَإِذَا رَآهَا قَالَ : مَا أَنْتَ مَا أَحْسَنَكَ لَيْتَكَ لِي ؟ فَيَقُولُ : أَمَا تَعْرِفُنِي ؟ أَنَا سُورَةُ كَذَا وَ كَذَا وَلَوْ لَمْ تَنْسَنِي

﴿باب﴾
(کسیکه قرآن را حفظ کرده سپس فراموش کند)

١ - یعقوب احمر گوید : بحضرت صادق علیه‌السلام عرضکردم : فدایت شوم من قرآن را خوانده‌ام ولی از ذهنم رفته است دعا کنید که خداوند آنرا بمن بیاموزد گوید : آنحضرت از این مطلب که من خدمتش عرض کردم ناراحت شد و فرمود : خداوند آنرا بتو وما همگی یاد دهد گوید : ما نزدیك ده‌نفر بودیم - سپس فرمود : سوره‌ای که مردی میخواند با اوست تا گاهی که آنرا واگذارد ، پس روز قیامت در زیباترین صورت نزدش آید و براو سلام کند آنمرد گوید : تو کیستی ؟ گوید : من فلان سوره‌ام واگر تو بمن چسبیده بودی و نگاهم داشته بودی تورا دراین درجه فرود می‌آوردم ، پس بر شما باد بملازمت قرآن ، سپس فرمود : برخی از مردمند که قرآن خوانند که گفته شود : فلانکس قاری قرآن است ، و برخی قرآن میخوانند برای (سودجوئی) و بدست آوردن دنیا و خیری دراینها نیست و برخی هستند که قرآن خوانند تا از آن درنمازشان و درشب و روزشان منتفع شوند .

٢ - حضرت صادق علیه‌السلام فرمود : هر که سوره‌ای از قرآن را فراموش کند آن سوره در بهشت بصورتی زیبا و مقامی بلند در برابرش نمودار گردد و چون او را ببیند گوید : تو کیستی وه که چه اندازه زیبائی کاش تو ازان من بودی ؛ گوید : آیا مرا نشناسی ؟ من فلان سوره‌ام واگر تو مرا فراموش نکرده

رَفَعْتُكَ إِلَى هٰذَا.

٣- ابْنُ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ، عَنْ يَعْقُوبَ الْأَحْمَرِ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام: إِنَّ عَلَيَّ دَيْناً كَثِيراً وَقَدْ دَخَلَنِي مَا كَانَ الْقُرْآنُ يَتَفَلَّتُ مِنِّي فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: الْقُرْآنَ الْقُرْآنَ؛ إِنَّ الْآيَةَ مِنَ الْقُرْآنِ وَالسُّورَةَ لَتَجِيءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى تَصْعَدَ أَلْفَ دَرَجَةٍ - يَعْنِي فِي الْجَنَّةِ - فَتَقُولُ: لَوْ حَفِظْتَنِي لَبَلَغْتُ بِكَ هٰهُنَا.

(٣٤٩٠) ٤- حُمَيْدُ بْنُ زِيَادٍ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سَمَاعَةَ، وَعِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ جَمِيعاً عَنْ مُحْسِنِ بْنِ أَحْمَدَ، عَنْ أَبَانِ بْنِ عُثْمَانَ؛ عَنِ ابْنِ أَبِي يَعْفُورٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عليه السلام يَقُولُ: إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا كَانَ يَعْلَمُ السُّورَةَ ثُمَّ نَسِيَهَا أَوْ تَرَكَهَا وَدَخَلَ الْجَنَّةَ أَشْرَفَتْ عَلَيْهِ مِنْ فَوْقٍ فِي أَحْسَنِ صُورَةٍ فَتَقُولُ: تَعْرِفُنِي؟ فَيَقُولُ: لَا؛ فَتَقُولُ: أَنَا سُورَةُ كَذَا وَكَذَا لَمْ تَعْمَلْ بِي وَتَرَكْتَنِي أَمَا وَاللهِ لَوْ عَمِلْتَ بِي لَبَلَغْتَ بِكَ هٰذِهِ الدَّرَجَةَ وَأَشَارَتْ بِيَدِهَا إِلَى فَوْقِهَا.

٥- أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ عَامِرٍ، عَنِ الْحَجَّاجِ الْخَشَّابِ؛ عَنْ أَبِي كَهْمَسٍ الْهَيْثَمِ بْنِ عُبَيْدٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عليه السلام عَنْ رَجُلٍ قَرَأَ الْقُرْآنَ ثُمَّ نَسِيَهُ فَرَدَدْتُ عَلَيْهِ ثَلَاثاً - أَعَلَيْهِ فِيهِ حَرَجٌ؟ قَالَ: لَا.

٦- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ، وَالْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ، جَمِيعاً عَنِ النَّضْرِ بْنِ سُوَيْدٍ، عَنْ يَحْيَى الْحَلَبِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مُسْكَانَ؛ عَنْ يَعْقُوبَ الْأَحْمَرِ قَالَ: قُلْتُ

بودی باین درجه تورا میرساندم؟

٣- یعقوب احمر گوید: بحضرت صادق علیه السلام عرضکردم: من بدهکاری زیادی دارم وباندازه‌ای درناراحتی و اندوه هم که قرآن از ذهنم رفته است؟ حضرت صادق علیه السلام فرمود: قرآن، قرآن: همانا یك آیه از قرآن و یکسوره از آن روز قیامت بیاید تا هزار درجه بالا رود - یعنی دربهشت - پس گوید: اگر مرا نگهداشته بودی و حفظ میکردی تورا بدین مقام میرسانیدم.

٤- ابن ابی یعفور گوید: شنیدم حضرت صادق علیه السلام میفرمود: هر آینه مردی که سوره‌ای رابداند وسپس آنرا فراموش کند یا واگذارد و وارد بهشت شود آن سوره از سوی بالا با زیباترین صورتی باو سرکشد و بگوید: مرا می شناسی؟ گوید: نه، گوید: من فلان سوره هستم مرا بکار نبستی و رهایم کردی، هان بخدا سوگند اگر مرا بکار بسته بودی تورا باین درجه میرساندم و با دست ببالای سرش اشاره کند.

٥- ابو کهمس گوید: ازامام صادق علیه السلام پرسیدم از مردی که قرآن خوانده و سپس فراموش کند وتا سه بار گفتم: آیا براو باکی هست؟ فرمود: نه.

٦- یعقوب احمر گوید: بحضرت صادق علیه السلام عرضکردم: قربانت گردم هرآینه بمن اندوهها و ناراحتیهائی رسیده که چیزی ازخیر ونیکی برایم نگذارده و همه را ازکفم ربوده تا بدانجا که قسمتی از

لِأَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام : جُعِلْتُ فِدَاكَ إِنَّهُ أَصَابَتْنِي هُمُومٌ وَأَشْيَاءُ لَمْ يَبْقَ شَيْءٌ مِنَ الْخَيْرِ إِلَّا وَقَدْ تَفَلَّتَ مِنِّي مِنْهُ طَائِفَةٌ حَتَّى الْقُرْآنِ لَقَدْ تَفَلَّتَ مِنِّي طَائِفَةٌ مِنْهُ ، قَالَ : فَفَزِعَ عِنْدَ ذَلِكَ حِينَ ذَكَرْتُ الْقُرْآنَ ثُمَّ قَالَ : إِنَّ الرَّجُلَ لَيَنْسَى السُّورَةَ مِنَ الْقُرْآنِ فَتَأْتِيهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى تُشْرِفَ عَلَيْهِ مِنْ دَرَجَةٍ مِنْ بَعْضِ الدَّرَجَاتِ فَتَقُولُ : السَّلَامُ عَلَيْكَ ، فَيَقُولُ : وَعَلَيْكَ السَّلَامُ مَنْ أَنْتَ ؟ فَتَقُولُ : أَنَا سُورَةُ كَذَا وَكَذَا ضَيَّعْتَنِي وَتَرَكْتَنِي أَمَا لَوْ تَمَسَّكْتَ بِي بَلَغْتَ بِكَ هَذِهِ الدَّرَجَةَ ، ثُمَّ أَشَارَ بِإِصْبَعِهِ ثُمَّ قَالَ : عَلَيْكُمْ بِالْقُرْآنِ فَتَعَلَّمُوهُ فَإِنَّ مِنَ النَّاسِ مَنْ يَتَعَلَّمُ الْقُرْآنَ لِيُقَالَ فُلَانٌ قَارِئٌ ، وَمِنْهُمْ مَنْ يَتَعَلَّمُهُ فَيَطْلُبُ بِهِ الصَّوْتَ فَيُقَالُ فُلَانٌ حَسَنُ الصَّوْتِ ، وَلَيْسَ فِي ذَلِكَ خَيْرٌ وَمِنْهُمْ مَنْ يَتَعَلَّمُهُ فَيَقُومُ بِهِ فِي لَيْلِهِ وَنَهَارِهِ لَا يُبَالِي مَنْ عَلِمَ ذَلِكَ وَمَنْ لَمْ يَعْلَمْهُ .

﴿ بَابٌ فِي قِرَاءَتِهِ ﴾

١ - عَلِيٌّ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ حَمَّادٍ ، عَنْ حَرِيزٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : الْقُرْآنُ عَهْدُ اللهِ إِلَى خَلْقِهِ فَقَدْ يَنْبَغِي لِلْمَرْءِ الْمُسْلِمِ أَنْ يَنْظُرَ فِي عَهْدِهِ وَأَنْ يَقْرَأَ مِنْهُ فِي كُلِّ يَوْمٍ خَمْسِينَ آيَةً .

٢ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ؛ عَنْ أَبِيهِ ؛ وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ ، جَمِيعاً ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ دَاوُدَ ، عَنْ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ : سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ عليهما السلام يَقُولُ : آيَاتُ الْقُرْآنِ خَزَائِنُ فَكُلَّمَا فُتِحَتْ خِزَانَةٌ يَنْبَغِي لَكَ أَنْ تَنْظُرَ مَا فِيهَا .

قرآن را ازیادم برده ، گوید: آنحضرت از این جریان که گفتم : چون بنام قرآن رسیدم ناراحت شد سپس فرمود : همانا مرد سوره‌ای ازقرآن را فراموش کند پس روز قیامت نزدش آید تاازبرخی ازدرجه‌های بهشت باو سرکشد وگوید : سلام علیك ، گوید : و علیك السلام توکیستی ؟ گوید : من فلان سوره هستم که مرا ضایع گذاردی و رها ساختی ، آگاه باش که اگر بمن چسبیده بودی تو را باین درجه میرساندم سپس با انگشت اشاره کرده فرمود : بر شما باد بقرآن پس بیاموزید آنرا ، زیرا برخی از مردم هستند که قرآن را بیاموزند که گفته شود : فلانکس قرآن‌خوان است ، وبرخی برای آوازه خوانی آنرا یادگیرند که بگویند : فلانی خوش صدا است ، ودراینها خیری نیست ، وبرخی هستند که آنرا یادگیرند و دستورات آنرا درشب وروز انجام دهند ، وتوجه ندارند که کسی بداند یا نداند .

✡(باب)✡

(در خواندن قرآن)

١ - حضرت صادق عليه السلام فرمود : قرآن عهد خداوند و فرمان او است برخلقش پس سزاوار است برای شخص مسلمان که دراین عهد و فرمان خدا نظرافکند وروزی پنجاه آیه ازآن بخواند .

٢ - زهری گوید : از حضرت علی بن الحسین علیهما السلام شنیدم که میفرمود : آیه‌های قرآن گنجینه‌هائی است ، پس هرگاه دریك گنجینه راگشودی شایسته‌است که بدانچه درآن است نظری بیفکنی .

﴿باب﴾

﴿الْبُيُوتِ الَّتِي يُقْرَأُ فِيهَا الْقُرْآنُ﴾

﴿٣٤٩٥﴾ ١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ، عَنِ الْفُضَيْلِ بْنِ عُثْمَانَ، عَنْ لَيْثِ بْنِ أَبِي سُلَيْمٍ، رَفَعَهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله: نَوِّرُوا بُيُوتَكُمْ بِتِلَاوَةِ الْقُرْآنِ وَلَا تَتَّخِذُوهَا قُبُوراً كَمَا فَعَلَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى، صَلُّوا فِي الْكَنَائِسِ وَالْبِيَعِ وَ عَطِّلُوا بُيُوتَهُمْ فَإِنَّ الْبَيْتَ إِذَا كَثُرَ فِيهِ تِلَاوَةُ الْقُرْآنِ كَثُرَ خَيْرُهُ وَاتَّسَعَ أَهْلُهُ وَأَضَاءَ لِأَهْلِ السَّمَاءِ كَمَا تُضِيءُ نُجُومُ السَّمَاءِ لِأَهْلِ الدُّنْيَا.

٢ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ، وَالْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ، جَمِيعاً عَنِ النَّضْرِ بْنِ سُوَيْدٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ عِمْرَانَ الْحَلَبِيِّ، عَنْ عَبْدِ الْأَعْلَى مَوْلَى آلِ سَامٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: إِنَّ الْبَيْتَ إِذَا كَانَ فِيهِ الْمَرْءُ الْمُسْلِمُ يَتْلُو الْقُرْآنَ يَتَرَاءَاهُ أَهْلُ السَّمَاءِ كَمَا يَتَرَاءَى أَهْلُ الدُّنْيَا الْكَوْكَبَ الدُّرِّيَّ فِي السَّمَاءِ.

٣ - مُحَمَّدٌ، عَنْ أَحْمَدَ؛ وَعِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ، جَمِيعاً، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ، عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام الْبَيْتُ الَّذِي يُقْرَأُ فِيهِ الْقُرْآنُ وَيُذْكَرُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ فِيهِ تَكْثُرُ بَرَكَتُهُ وَتَحْضُرُهُ الْمَلَائِكَةُ وَتَهْجُرُهُ الشَّيَاطِينُ وَيُضِيءُ لِأَهْلِ السَّمَاءِ كَمَا تُضِيءُ الْكَوَاكِبُ لِأَهْلِ الْأَرْضِ وَإِنَّ الْبَيْتَ الَّذِي لَا يُقْرَأُ فِيهِ الْقُرْآنُ وَلَا يُذْكَرُ اللهُ عَزَّ

﴿باب﴾

(خانه‌هائی که در آنها قرآن خوانده شود)

١ - پیغمبر (ص) فرمود: خانه‌های خود را بتلاوت قرآن روشن کنید و آنها را گورستان نکنید چنانچه یهود و نصاری کردند، در کلیساها و عبادتگاههای خود نماز کنند، ولی خانه‌های خویش را معطل گذارده‌اند (و در آنها عبادتی انجام ندهند) زیرا که هر گاه در خانه بسیار تلاوت قرآن شد خیر و برکتش زیاد شود، و اهل آن بوسعت رسند، و آن خانه برای اهل آسمان درخشندگی دارد چنانچه ستارگان آسمان برای اهل زمین میدرخشند.

٢ - حضرت صادق عليه السلام فرمود: خانه‌ایکه در او شخص مسلمانی قرآن میخواند اهل آسمان آنخانه را بنگرند چنانچه اهل دنیا ستاره درخشان را در آسمان بنگرند.

٣ - و نیز فرمود عليه السلام: که امیرالمؤمنین عليه السلام فرمود: خانه‌ایکه در آن قرآن خوانده شود و ذکر خدای عزوجل (و یاد او) در آن بشود، برکتش بسیار گردد، و فرشتگان در آن بیایند و شیاطین از آن دور شوند، و برای اهل آسمان میدرخشد چنانچه ستارگان برای اهل زمین میدرخشند، و خانه‌ایکه در آن

وَجَلَّ فِيهِ تَقِلُّ بَرَكَتُهُ وَتَهْجُرُهُ الْمَلائِكَةُ وَتَحْضُرُهُ الشَّياطِينُ.

(بابُ)

☆(ثَوابِ قِراءَةِ الْقُرْآنِ)☆

١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدٍ ، وَ سَهْلِ‌بْنِ زِيادٍ ؛ وَ عَلِيُّ‌بْنُ إِبْراهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ جَمِيعاً ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ عَبْدِاللهِ‌بْنِ سِنانٍ ؛ عَنْ مُعاذِبْنِ مُسْلِمٍ ، عَنْ عَبْدِاللهِ‌بْنِ سُلَيْمانَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قالَ : مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ قائِماً فِي صَلاتِهِ كَتَبَ اللهُ لَهُ بِكُلِّ حَرْفٍ مِائَةَ حَسَنَةٍ ، وَمَنْ قَرَأَهُ فِي صَلاتِهِ جالِساً كَتَبَ اللهُ لَهُ بِكُلِّ حَرْفٍ خَمْسِينَ حَسَنَةً وَ مَنْ قَرَأَهُ فِي غَيْرِ صَلاتِهِ كَتَبَ اللهُ لَهُ بِكُلِّ حَرْفٍ عَشْرَ حَسَناتٍ . قالَ ابْنُ مَحْبُوبٍ : وَقَدْ سَمِعْتُهُ عَنْ مُعاذٍ عَلى نَحْوِ مِمّا رَواهُ ابْنُ سِنانٍ .

٢ - ابْنُ مَحْبُوبٍ ، عَنْ جَمِيلِ‌بْنِ صالِحٍ ، عَنِ الْفُضَيْلِ‌بْنِ يَسارٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : ما يَمْنَعُ التّاجِرَ مِنْكُمُ الْمَشْغُولَ فِي سُوقِهِ إِذا رَجَعَ إِلى مَنْزِلِهِ أَنْ لا يَنامَ حَتّى يَقْرَأَ سُورَةً مِنَ الْقُرْآنِ فَتُكْتَبُ لَهُ مَكانَ كُلِّ آيَةٍ يَقْرَؤُها عَشْرُ حَسَناتٍ وَ يُمْحى عَنْهُ عَشْرُ سَيِّئاتٍ .

٣ (٣٥٠٠) - مُحَمَّدُبْنُ يَحْيى ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ عِيسى ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ أَوْ غَيْرِهِ ، عَنْ سَيْفِ‌بْنِ عَمِيرَةَ ، عَنْ رَجُلٍ ، عَنْ جابِرٍ ، عَنْ مُسافِرٍ ، عَنْ بِشْرِبْنِ غالِبٍ الْأَسَدِيِّ ؛ عَنِ الْحُسَيْنِ‌بْنِ عَلِيٍّ عليهما السلام قالَ : مَنْ قَرَأَ آيَةً مِنْ كِتابِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ فِي صَلاتِهِ قائِماً يُكْتَبُ لَهُ بِكُلِّ حَرْفٍ مِائَةُ حَسَنَةٍ

قرآن خوانده نشود وذکر خدای عزوجل در آن نشود برکتش کم شود ، وفرشتگان از آن دور شوند وشیاطین در آن حاضر گردند .

☆(باب)☆

(ثواب خواندن قرآن)

۱ــ حضرت باقر عليه السلام فرمود: هر که قرآن درحال ایستاده درنمازش بخواند خداوند بهرحرفی از آن صد حسنه برای او بنویسد ، و هر کس آنرا درنمازش نشسته بخواند خداوند بهر حرفی پنجاه حسنه برایش بنویسد وهر که قرآن را درغیر از نمازش بخواند خداوند بهر حرفی ده‌حسنه برایش بنویسد .

ابن محبوب گوید : من مانند همین حدیث را از معاذ بن مسلم (یکی از راویان حدیث) شنیدم.

۲ ــ حضرت صادق عليه السلام فرمود : چه بازمیدارد تاجری را که دربازار مشغول (بتجارت است) از اینکه چون (شب هنگام) بخانه بازمیگردد نخوابد تایك سوره ازقرآن بخواند وبجای هرآیه که‌میخواند برایش ده‌حسنه نوشته شود وده گناه ازاومحو گردد .

۳ ــ بشربن غالب اسدی از حضرت حسین بن علی علیهماالسلام حدیث کند که فرمود : هر کس یك آیه‌از کتاب‌خدای عزوجل را درنمازش درحال ایستاده بخواند دربرابرهرحرفی خداوند صدحسنه برایش بنویسد ، واگر درغیر از نماز بخواند بهر حرفی ده حسنه بنویسد ، واگر قرآن را گوش دهد بهرحرفی

فَإِذَا قَرَأَهَا فِي غَيْرِ صَلَاةٍ كَتَبَ اللهُ لَهُ بِكُلِّ حَرْفٍ عَشْرَ حَسَنَاتٍ ، وَإِنِ اسْتَمَعَ الْقُرْآنَ كَتَبَ اللهُ لَهُ بِكُلِّ حَرْفٍ حَسَنَةً ، وَإِنْ خَتَمَ الْقُرْآنَ لَيْلاً صَلَّتْ عَلَيْهِ الْمَلَائِكَةُ حَتَّى يُصْبِحَ ، وَإِنْ خَتَمَهُ نَهَاراً صَلَّتْ عَلَيْهِ الْحَفَظَةُ حَتَّى يُمْسِيَ وَكَانَتْ لَهُ دَعْوَةٌ مُجَابَةٌ وَكَانَ خَيْراً لَهُ مِمَّا بَيْنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ قُلْتُ : هٰذَا لِمَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ فَمَنْ لَمْ يَقْرَأْ ؟ قَالَ : يَا أَخَا بَنِي أَسَدٍ إِنَّ اللهَ جَوَادٌ مَاجِدٌ كَرِيمٌ ، إِذَا قَرَأَ مَا مَعَهُ أَعْطَاهُ اللهُ ذٰلِكَ .

٤ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ ، عَنِ النَّضْرِ بْنِ سُوَيْدٍ ، عَنْ خَالِدِ بْنِ مَادِ الْقَلَانِسِيِّ عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثُّمَالِيِّ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : مَنْ خَتَمَ الْقُرْآنَ بِمَكَّةَ مِنْ جُمُعَةٍ إِلَى جُمُعَةٍ أَوْ أَقَلَّ مِنْ ذٰلِكَ أَوْ أَكْثَرَ ، وَخَتَمَهُ فِي يَوْمِ جُمُعَةٍ ، كُتِبَ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ وَالْحَسَنَاتِ مِنْ أَوَّلِ جُمُعَةٍ كَانَتْ فِي الدُّنْيَا إِلَى آخِرِ جُمُعَةٍ تَكُونُ فِيهَا وَإِنْ خَتَمَهُ فِي سَائِرِ الْأَيَّامِ فَكَذٰلِكَ .

٥ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، وَالْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ ، جَمِيعاً عَنِ النَّضْرِ بْنِ سُوَيْدٍ ؛ عَنْ يَحْيَى الْحَلَبِيِّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَانَ ، عَنْ سَعْدِ بْنِ طَرِيفٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : مَنْ قَرَأَ عَشْرَ آيَاتٍ فِي لَيْلَةٍ لَمْ يُكْتَبْ مِنَ الْغَافِلِينَ وَمَنْ قَرَأَ خَمْسِينَ آيَةً كُتِبَ مِنَ الذَّاكِرِينَ وَمَنْ قَرَأَ مِائَةَ آيَةٍ كُتِبَ مِنَ الْقَانِتِينَ وَمَنْ قَرَأَ مِائَتَيْ آيَةٍ كُتِبَ مِنَ الْخَاشِعِينَ وَمَنْ قَرَأَ ثَلَاثَ مِائَةِ آيَةٍ كُتِبَ مِنَ الْفَائِزِينَ وَمَنْ قَرَأَ خَمْسَمِائَةِ آيَةٍ كُتِبَ مِنَ الْمُجْتَهِدِينَ وَ

یك حسنه برایش بنویسد ، واگر قرآن را شبانه ختم کند فرشتگان تا صبح برای او رحمت فرستند ، واگر روز آنرا ختم کند تا شام فرشتگان نگهبان (در روز) بر او رحمت فرستند ، ویك دعای مستجاب شده نزد خداوند دارد ، (واین دعا یاختم قرآن) برای او بهتر است از آنچه میان زمین وآسمان است ، گوید من عرضکردم : این پاداش آنکسی است که همهٔ قرآن را بخواند و اگر کسی همهٔ آنرا نخواند (چه پاداشی دارد) ؟ فرمود : ای برادر اسدی خداوند بخشنده و بزرگوار وکریم است هرچه ازقرآن که بلد باشد وبخواند خداوند این پاداش را باومیدهد .

٤ ـ حضرت باقر عليه السلام فرمود : هرکه درمکه قرآن را از این جمعه تا جمعهٔ دیگر ختم کند یا در کمتر ازاین زمان یا بیشتر باشد ولی ختم وپایانش در روزجمعه باشدبرای اواجروحسنه نوشته شود ازاولین جمعه‌ای که در دنیا بوده تاآخرین جمعه‌ای که در دنیا هست ، واگر در روزهای دیگر نیز ختم کند چنین است (واین اجر برای اوهست) .

٥ ـ حضرت باقر علیه السلام فرمود : که رسولخدا(ص) فرموده : هرکس دریك شب ده آیه ازقرآن بخواند از غافلین نوشته نشود ، وهرکس پنجاه آیه بخواند در زمرهٔ ذاکرین نوشته شود وهرکس صدآیه بخواند در زمرهٔ قانتین نوشته شود ، و هرکه دویست آیه بخواند از خاشعین نوشته شود ، وهرکه سیصد آیه بخواند از فائزین نوشته شود ، و هرکه پانصد آیه بخواند از جملهٔ مجتهدین نوشته شود ، و هرکه

مَنْ قَرَأَ أَلْفَ آيَةٍ كُتِبَ لَهُ قِنْطارٌ مِنْ بِرٍّ - الْقِنْطارُ خَمْسَةَ عَشَرَ أَلْفِ مِثْقالٍ مِنْ ذَهَبٍ وَالْمِثْقالُ أَرْبَعَةَ وَعِشْرُونَ قِيراطاً - أَصْغَرُها مِثْلُ جَبَلِ أُحُدٍ وَأَكْبَرُها ما بَيْنَ السَّماءِ إِلَى الْأَرْضِ .

٦ - أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبّارِ ، وَمُحَمَّدُ بْنُ يَحْيى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، جَمِيعاً عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَدِيدٍ ، عَنْ مَنْصُورٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ بَشِيرٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِمَا السَّلامُ - قالَ : وَقَدْ رُوِيَ هٰذَا الْحَدِيثُ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام - قالَ : مَنِ اسْتَمَعَ حَرْفاً مِنْ كِتابِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ غَيْرِ قِراءَةٍ كَتَبَ اللهُ لَهُ حَسَنَةً وَمَحا عَنْهُ سَيِّئَةً وَرَفَعَ لَهُ دَرَجَةً وَمَنْ قَرَأَ نَظَراً مِنْ غَيْرِ صَوْتٍ كَتَبَ اللهُ لَهُ بِكُلِّ حَرْفٍ حَسَنَةً وَمَحا عَنْهُ سَيِّئَةً وَرَفَعَ لَهُ دَرَجَةً وَمَنْ تَعَلَّمَ مِنْهُ حَرْفاً ظاهِراً كَتَبَ اللهُ لَهُ عَشْرَ حَسَناتٍ وَمَحا عَنْهُ عَشْرَ سَيِّئاتٍ وَرَفَعَ لَهُ عَشْرَ دَرَجاتٍ قالَ : لا أَقُولُ بِكُلِّ آيَةٍ وَلٰكِنْ بِكُلِّ حَرْفٍ : بِاءٍ أَوْ تاءٍ أَوْ شِبْهِهِما قالَ : وَمَنْ قَرَأَ حَرْفاً [ظاهِراً] وَهُوَ جالِسٌ فِي صَلاتِهِ كَتَبَ اللهُ لَهُ بِهِ خَمْسِينَ حَسَنَةً وَمَحا عَنْهُ خَمْسِينَ سَيِّئَةً وَرَفَعَ لَهُ خَمْسِينَ دَرَجَةً وَمَنْ قَرَأَ حَرْفاً وَهُوَ قائِمٌ فِي صَلاتِهِ كَتَبَ اللهُ لَهُ بِكُلِّ حَرْفٍ مِائَةَ حَسَنَةٍ وَمَحا عَنْهُ مِائَةَ سَيِّئَةٍ وَرَفَعَ لَهُ مِائَةَ دَرَجَةٍ وَمَنْ خَتَمَهُ كانَتْ لَهُ دَعْوَةٌ مُسْتَجابَةٌ مُؤَخَّرَةٌ أَوْ مُعَجَّلَةٌ ، قالَ : قُلْتُ : جُعِلْتُ فِداكَ خَتَمَهُ كُلَّهُ ؟ قالَ : خَتَمَهُ كُلَّهُ .

هزار آیه بخواند برای او (ثواب انفاق) یك قطار از طلا نوشته شود - وقنطار پانزده هزار مثقال طلا است ، که هرمثقالی بیست و چهار قیراط است - که کوچکترین آنها باندازهٔ کوه احد و بزرگترین آنها باندازهٔ آنچه میان زمین و آسمان است .

٦ - محمدبن بشیر ازحضرت علی بن الحسین علیهما السلام حدیث کند - و (راوی حدیث یعنی منصور) گوید : و این حدیث ازحضرت صادق علیه السلام نیز روایت شده - که فرمود : هر کس یك حرف از قرآن را گوش کند فقط گرچه نخواند ، خداوند برای او یك حسنه بنویسد و یك گناه از او محو کند و یکدرجه برایش بالا برد ، و هر کس بانگاه وبدون صوت وتلفظ آنرا بخواند ، برایش بهرحرفی حسنه‌ای بنویسد و گناهی از او محو کند و درجهٔ او بالا برد ، و هر کس یك حرف ظاهر از آنرا بیاموزد خداوند برایش ده حسنه بنویسد و ده گناه از او محو کند وده درجه برایش بالا برد ، فرمود : نمیگویم بهر آیه بلکه بهرحرفی چون باء . تاء . یا مانندا ینها ، وهر کس یك حرف ظاهر آنرا درنماز درحال نشسته بخواند خداوند برای او پنجاه حسنه بنویسد و پنجاه گناه ازاو محو کند و پنجاه درجه برای او بالا برد ، وهر کس یك حرف ازآن درحال ایستاده درنمازش بخواند خداوند دربرابر یك حرف صد حسنه برایش بنویسد وصد گناه از او محو کند و صد درجه برایش بالا برد ، وهر کس آنرا ختم کند یکدعای اجابت شده‌ای (نزد خداوند) دارد چه تأخیر افتد و چه همان زمان باو بدهند ، گوید : عرضکردم : قربانت گردم همهٔ قرآنرا ختم کند ؟ فرمود : همهٔ آنرا ختم کند .

توضیح - مجلسی (ره) گوید : شاید مقصود ازحرف ظاهر آن حرفی است که ادغام نشود و یا از حروفی نباشد که در درج کلام ساقط گردد .

٧ـ مَنْصُورٌ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : سَمِعْتُ أَبِي عليه السلام يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله خَتْمُ الْقُرْآنِ إِلَى حَيْثُ تَعْلَمُ .

(بَابُ)

☆(قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ فِي الْمُصْحَفِ)☆

﴿٣٥٠٥﴾ ١ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ؛ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ يَزِيدَ ، رَفَعَهُ إِلَى أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ فِي الْمُصْحَفِ مُتِّعَ بِبَصَرِهِ وَخُفِّفَ عَنْ وَالِدَيْهِ وَإِنْ كَانَا كَافِرَيْنِ .

٢ـ عَنْهُ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ الْحَسَنِ الصَّرِيرِ ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِنَّهُ لَيُعْجِبُنِي أَنْ يَكُونَ فِي الْبَيْتِ مُصْحَفٌ يَطْرُدُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهِ الشَّيَاطِينَ .

٣ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ؛ عَمَّنْ ذَكَرَهُ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : ثَلَاثَةٌ يَشْكُونَ إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : مَسْجِدٌ خَرَابٌ لَا يُصَلِّي فِيهِ أَهْلُهُ ، وَعَالِمٌ بَيْنَ جُهَّالٍ وَمُصْحَفٌ مُعَلَّقٌ قَدْ وَقَعَ عَلَيْهِ الْغُبَارُ لَا يُقْرَأُ فِيهِ .

٤ـ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنِ ابْنِ جُمْهُورٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ بْنِ مَسْعَدَةَ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ رَاشِدٍ ، عَنْ جَدِّهِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قِرَاءَةُ الْقُرْآنِ فِي الْمُصْحَفِ تُخَفِّفُ الْعَذَابَ عَنِ الْوَالِدَيْنِ وَلَوْ كَانَا

٧ـ حضرت صادق علیه السلام فرمود : از پدرم شنیدم که فرمود : رسولخدا (ص) فرموده است : ختم قرآن تا آنجائی است که تو میدانی .

شرح ـ فیض (ره) گوید : یعنی ختم آن دربارهٔ تو (یعنی آنکسی که بیش از مقداری از آن بلد نیست) بهمان مقدار است که تو از آن میدانی (وثواب ختم همهٔ آنرا بچنین شخصی میدهند وگرچه قرآن در واقع بیش از اینمقدار است) .

☆(باب)☆

(دستور به) خواندن قرآن از روی آن

۱ـ حضرت صادق علیه السلام درحدیث مرفوعی فرمود : هر که قرآن را از روی آن بخواند از دیدگان خود بهره مند شود ، و سبب سبك شدن عذاب پدر ومادرش گردد اگرچه آندو کافر باشند .

۲ـ و نیز آنحضرت علیه السلام فرمود : هرآینه من خوش دارم که در خانه قرآنی باشد که خدای عزوجل بدان سبب شیطانها را (از آنخانه) دور کند .

۳ـ ونیز فرمود علیه السلام : سه چیز است که بدرگاه خدای عزوجل شکایت کند مسجد ویرانی که اهلش درآن نماز نخوانند ، و دانشمند وعالمی که میان نادانها و جهال باشد و قرآنی که گرد بدان نشسته وکسی آنرا نخواند .

٤ـ ونیز فرمود علیه السلام : خواندن قرآن از روی آن عذاب را از پدر و مادر سبك کند اگرچه آن

كافِرَيْنِ.

٥ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيادٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ الْمُبارَكِ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ جَبَلَةَ عَنْ مُعاوِيَةَ بْنِ وَهْبٍ، عَنْ إِسْحاقَ بْنِ عَمّارٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ: قُلْتُ لَهُ: جُعِلْتُ فِداكَ إِنِّي أَحْفَظُ الْقُرْآنَ عَلى ظَهْرِ قَلْبِي فَأَقْرَأُهُ عَلى ظَهْرِ قَلْبِي أَفْضَلُ أَوْ أَنْظُرُ فِي الْمُصْحَفِ؟ قالَ: فَقالَ لِي: بَلِ اقْرَأْهُ وَانْظُرْ فِي الْمُصْحَفِ فَهُوَ أَفْضَلُ، أَما عَلِمْتَ أَنَّ النَّظَرَ فِي الْمُصْحَفِ عِبادَةٌ؟

((بابٌ))

(تَرْتِيلِ الْقُرْآنِ بِالصَّوْتِ الْحَسَنِ)

(٣٥١٠) ١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَعْبَدٍ، عَنْ واصِلِ بْنِ سُلَيْمانَ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ سُلَيْمانَ قالَ: سَأَلْتُ أَبا عَبْدِاللهِ عليه السلام عَنْ قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلاً» قالَ: قالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَواتُ اللهِ عَلَيْهِ: بَيِّنْهُ تِبْياناً وَلا تَهُذَّهُ هَذَّ الشِّعْرِ وَلا تَنْثُرْهُ نَثْرَ الرَّمْلِ وَلكِنِ افْزَعُوا قُلُوبَكُمُ الْقاسِيَةَ وَلا يَكُنْ هَمُّ أَحَدِكُمْ آخِرَ السُّورَةِ.

٢ - عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَمَّنْ ذَكَرَهُ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ: إِنَّ الْقُرْآنَ نَزَلَ بِالْحُزْنِ فَاقْرَؤُوهُ بِالْحُزْنِ.

دوکافر باشند.

٥ - اسحاق بن‌عمار گوید: بحضرت صادق علیه‌السلام عرضکردم: قربانت گردم من قرآن راحفظ دارم آنرا از حفظ بخوانم بهتراست یا از روی قرآن؟ فرمود: بلکه آنرا بخوان و نگاه بقرآن کن (و از روی آن بخوان) که بهتراست، آیا ندانسته‌ای که نگاه کردن درقرآن عبادت است؟

(باب)

(شمرده و هموار خواندن قرآن با آواز خوش)

١- عبدالله بن سلیمان گوید: از حضرت صادق علیه‌السلام پرسیدم از گفتار خدای عزوجل (که فرماید:) «ورتل القرآن ترتیلا» فرمود: امیرالمؤمنین صلوات‌الله علیه فرموده: یعنی او را خوب بیان کن و همانند شعر آنرا بشتاب مخوان، و مانند ریگ (هنگام خواندن) آنرا پراکنده مساز، ولی‌دلهای سخت خود را بوسیلهٔ آن به‌بیم و هراس افکنید، و همت شما این نباشدکه سوره را بآخر رساند (یعنی همت خود را در تدبر و تأمل در آیات و بکار بستن و عمل کردن آنها قرار دهید نه باینکه سوره را بآخر رسانید).

٢- حضرت صادق علیه‌السلام فرمود: قرآن برای اندوه (وتاثر درنفوس مردمان) نازل شده پس آنرا با آواز حزین بخوانید.

٣ - عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ الْأَحْمَرِ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ حَمَّادٍ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : اقْرَؤُوا الْقُرْآنَ بِأَلْحَانِ الْعَرَبِ وَأَصْوَاتِهَا وَ إِيَّاكُمْ وَلُحُونَ أَهْلِ الْفِسْقِ وَ أَهْلِ الْكَبَائِرِ فَإِنَّهُ سَيَجِيءُ مِنْ بَعْدِي أَقْوَامٌ يُرَجِّعُونَ الْقُرْآنَ تَرْجِيعَ الْغِنَاءِ وَالنَّوْحِ وَالرُّهْبَانِيَّةِ ، لَا يَجُوزُ تَرَاقِيَهُمْ قُلُوبُهُمْ مَقْلُوبَةٌ وَقُلُوبُ مَنْ يُعْجِبُهُ شَأْنُهُمْ .

٤ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَسَّانَ بْنِ شَمُّونٍ قَالَ : حَدَّثَنِي عَلِيُّ ابْنُ مُحَمَّدٍ النَّوْفَلِيُّ ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ عليه السلام قَالَ : ذَكَرْتُ الصَّوْتَ عِنْدَهُ فَقَالَ إِنَّ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ عليهما السلام كَانَ يَقْرَأُ فَرُبَّمَا مَرَّ بِهِ الْمَارُّ فَصَعِقَ مِنْ حُسْنِ صَوْتِهِ وَ إِنَّ الْإِمَامَ لَوْ أَظْهَرَ مِنْ ذَلِكَ شَيْئاً لَمَا احْتَمَلَهُ النَّاسُ مِنْ حُسْنِهِ قُلْتُ : وَلَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله يُصَلِّي بِالنَّاسِ وَيَرْفَعُ صَوْتَهُ بِالْقُرْآنِ ؟ فَقَالَ : إِنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وآله كَانَ يُحَمِّلُ النَّاسَ مِنْ خَلْفِهِ مَا يُطِيقُونَ .

٥ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ سُلَيْمٍ الْفَرَّاءِ ، عَمَّنْ أَخْبَرَهُ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : أَعْرِبُوا الْقُرْآنَ فَإِنَّهُ عَرَبِيٌّ .

﴿٣٥١٥﴾ ٦ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَعْبَدٍ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ

---

٣ - امام صادق عليه السلام فرمود : رسولخدا (ص) فرمود : قرآن را بالحنها وآواز عرب بخوانيد واز لحن فاسقان و گنهكاران دورى كنيد ، زيرا پس از من مردمانى بيايند كه قرآن را در گلو بچرخانند ، مانند خوانندگى و نوحه‌خوانى و خواندن كشيشان ، كه از گلوى آنها نگذرد (يعنى مقبول درگاه خداوند واقع نگردد - از مجلسى ره) دلهاى ايشان وارونه است ، و هر كه از آنها خوشش آيد نيز دلش وارونه است .

٤ - على بن محمد نوفلى گويد : نزد حضرت أبى‌الحسن عليه السلام از آواز خواندن ياد كردم فرمود : همانا على‌بن‌الحسين عليهما السلام قرآن ميخواند و چه بسا كسانى بر آنحضرت ميگذشتند و از آواز خوش او مدهوش ميشدند ، و اگر راستى امام چيزى از آواز خوشش آشكار كند مردم تاب شنيدن آنرا ندارند ، عرضكردم : مگر نبود كه رسولخدا (ص) بامردم نماز (جماعت) ميخواند و آوازش را بخواندن بلند ميكرد ؟ فرمود : رسولخدا (ص) باندازه تحمل و طاقت آنان كه پشت سرش بودند آوازش را بلند ميكرد .

٥ - حضرت صادق عليه السلام فرمود : قرآن را بااعراب بخوانيد زيراكه قرآن عربى است .

شرح - فيض (ره) گويد : يعنى فصيح بخوانيد و از غلط آنرا بركنار كنيد ، ومجلسى (ره) گويد : گفته شده : يعنى بلحنهاى عرب بخوانيد باينكه محسنات قرائت از تفخيم وترقيق وادغام و چيزهاى ديگر را در آن بكار بريد .

٦ - امام صادق عليه السلام فرمود : خداى عزوجل بموسى‌بن عمران عليه السلام وحى فرمود : كه هرگاه برابر

سِنَانٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ أَوْحَى إِلَى مُوسَى ابْنِ عِمْرَانَ عليه السلام: إِذَا وَقَفْتَ بَيْنَ يَدَيَّ فَقِفْ مَوْقِفَ الذَّلِيلِ الْفَقِيرِ وَإِذَا قَرَأْتَ التَّوْرَاةَ فَأَسْمِعْنِيهَا بِصَوْتٍ حَزِينٍ.

٧ـ عَنْهُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَعْبَدٍ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ الْقَاسِمِ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ سِنَانٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: لَمْ يُعْطَ أُمَّتِي أَقَلَّ مِنْ ثَلَاثٍ: الْجَمَالِ وَالصَّوْتِ الْحَسَنِ وَالْحِفْظِ.

٨ـ عَنْهُ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَعْبَدٍ، عَنْ يُونُسَ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ مُسْكَانَ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله: إِنَّ مِنْ أَجْمَلِ الْجَمَالِ الشَّعْرَ الْحَسَنَ وَنَغْمَةَ الصَّوْتِ الْحَسَنِ.

٩ـ عَنْهُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَعْبَدٍ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ الْقَاسِمِ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ سِنَانٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله: لِكُلِّ شَيْءٍ حِلْيَةٌ وَحِلْيَةُ الْقُرْآنِ الصَّوْتُ الْحَسَنُ.

١٠ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُمَرَ الصَّيْقَلِ؛ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنِ السَّكُونِيِّ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ إِسْمَاعِيلَ الْمِيثَمِيِّ، عَنْ رَجُلٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: مَا بَعَثَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ نَبِيّاً إِلَّا حَسَنَ الصَّوْتِ.

﴿٣٥٢٠﴾ ١١ـ سَهْلٌ [بْنُ زِيَادٍ] عَنِ الْحَجَّالِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ رَجُلٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: كَانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ أَحْسَنَ النَّاسِ صَوْتاً بِالْقُرْآنِ وَكَانَ السَّقَّاؤُونَ يَمُرُّونَ فَيَقِفُونَ بِبَابِهِ يَسْمَعُونَ قِرَاءَتَهُ، وَكَانَ أَبُوجَعْفَرٍ عليه السلام أَحْسَنَ النَّاسِ صَوْتاً.

من ایستادی چون شخص زبون و نیازمندی بایست، وهر گاه تورات میخوانی بآواز حزین بخوان.

۷ـ ونیز فرمود عليه السلام که رسولخدا (ص) فرموده: بامت من کمتر از سه چیز داده نشده: زیبائی، آواز خوش، حافظه.

۸ـ ونیز فرمود: عليه السلام که رسولخدا (ص) فرموده: از جملهٔ زیباترین زیبائیها موی زیبا و نغمهٔ آواز خوش است.

۹ـ ونیز فرمود: عليه السلام که رسولخدا (ص) فرموده است: هرچیزی زینتی دارد و زینت قرآن آواز خوش است.

۱۰ـ مردی از امام صادق عليه السلام حدیث کند که فرمود: خداوند هیچ پیمبری را مبعوث نفرموده جز اینکه خوش آواز باشد.

۱۱ـ و نیز فرمود علیه السلام که علی بن الحسین علیهما السلام خوش آوازترین مردم بود درخواندن قرآن و سقاها که میگذشتند بدرخانه‌اش میایستادند و قرآن خواندن او را گوش میدادند، وحضرت باقر علیه السلام نیز خوش آوازترین مردمان بود.

۱۲ـ حضرت صادق علیه السلام فرمود: مکروه است که قل هو الله احد بیك نفس خوانده شود.

١٢ - حُمَيْدُ بْنُ زِيَادٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَسَدِيِّ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ الْمِيثَمِيِّ ، عَنْ أَبَانِ بْنِ عُثْمَانَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ قَالَ : قَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام : يُكْرَهُ أَنْ يُقْرَأَ «قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ» بِنَفَسٍ وَاحِدٍ.

١٣ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي حَمْزَةَ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام : إِذَا قَرَأْتُ الْقُرْآنَ فَرَفَعْتُ بِهِ صَوْتِي جَاءَنِي الشَّيْطَانُ فَقَالَ : إِنَّمَا تُرَائِي بِهَذَا أَهْلَكَ وَالنَّاسَ قَالَ : يَا أَبَا مُحَمَّدٍ اقْرَأْ قِرَاءَةً مَا بَيْنَ الْقِرَاءَتَيْنِ تُسْمِعُ أَهْلَكَ وَرَجِّعْ بِالْقُرْآنِ صَوْتَكَ فَإِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يُحِبُّ الصَّوْتَ الْحَسَنَ يُرَجِّعُ فِيهِ تَرْجِيعاً .

﴿ بَابٌ ﴾

﴿ فِيمَنْ يُظْهِرُ الْغَشْيَةَ عِنْدَ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ ﴾

١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ إِسْحَاقَ الضَّبِّيِّ ؛ عَنْ أَبِي عِمْرَانَ الْأَرْمَنِيِّ ؛ عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ جَابِرٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : قُلْتُ : إِنَّ قَوْماً إِذَا ذُكِّرُوا شَيْئاً مِنَ الْقُرْآنِ أَوْ حُدِّثُوا بِهِ صَعِقَ أَحَدُهُمْ حَتَّى يُرَى أَنَّ أَحَدَهُمْ لَوْ قُطِّعَتْ يَدَاهُ أَوْ رِجْلَاهُ لَمْ يَشْعُرْ بِذَلِكَ ؟ فَقَالَ: سُبْحَانَ اللهِ ذَاكَ مِنَ الشَّيْطَانِ مَا بِهَذَا نُعِتُوا إِنَّمَا هُوَ اللِّينُ وَالرِّقَّةُ وَالدَّمْعَةُ وَالْوَجَلُ.

أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ؛ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَسَّانٍ ، عَنْ أَبِي عِمْرَانَ الْأَرْمَنِيِّ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ جَابِرٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام مِثْلَهُ.

---

١٣ - ابوبصیر گوید : بحضرت باقر علیه‌السلام عرضکردم : هرگاه قرآن را باصدای بلند میخوانم شیطان نزدم آید وگوید : تو بااینکار بخوانوادهٔ خودت و مردم خودنمائی (وریا) میکنی ؟ فرمود : ای ابامحمد باصوت (وآواز) متوسطی بخوان که خانواده‌ات بشنوند ، و آوازت را در خواندن قرآن درگلو بچرخان زیرا خدای عزوجل آواز خوش راکه درگلو چرخانده شود دوست دارد .

﴿ باب ﴾

(کسیکه هنگام خواندن قرآن خود را بغش میزند)

١ - جابر گوید : بحضرت باقر علیه‌السلام عرضکردم : مردمی هستندکه چون آیه‌ای از قرآن را ذکر کنند و یا برای آنان خوانده شود مدهوش گردند و چنان مینمایدکه اگر دستها یا پاهایش را ببرند نمی فهمد ؟ فرمود : سبحان‌الله این‌کار شیطان است بچنین چیزی توصیف نشده‌اند ، و همانا تأثر از قرآن باینست‌که دل نرم شود و برقت قلب واشك ریختن وترس است .

وبسند دیگر نیز جابر این حدیث را از آنحضرت علیه‌السلام روایت‌کرده است .

﴿ بَابٌ ﴾
﴿فِي كَمْ يُقْرَأُ الْقُرْآنُ وَيُخْتَمُ﴾

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ حَمَّادٍ؛ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ الْمُخْتَارِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِاللهِ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام: أَقْرَأُ الْقُرْآنَ فِي لَيْلَةٍ؟ قَالَ: لَا يُعْجِبُنِي أَنْ تَقْرَأَهُ فِي أَقَلَّ مِنْ شَهْرٍ.

﴿٣٥٢٥﴾ ٢ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي حَمْزَةَ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام فَقَالَ لَهُ أَبُو بَصِيرٍ: جُعِلْتُ فِدَاكَ أَقْرَأُ الْقُرْآنَ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ فِي لَيْلَةٍ؟ فَقَالَ: لَا، قَالَ: فَفِي لَيْلَتَيْنِ؟ قَالَ: لَا، قَالَ: فَفِي ثَلَاثٍ؟ قَالَ: هَا - وَأَشَارَ بِيَدِهِ - ثُمَّ قَالَ: يَا أَبَا مُحَمَّدٍ إِنَّ لِرَمَضَانَ حَقّاً وَحُرْمَةً لَا يُشْبِهُهُ شَيْءٌ مِنَ الشُّهُورِ وَكَانَ أَصْحَابُ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه وآله وسلم يَقْرَأُ أَحَدُهُمُ الْقُرْآنَ فِي شَهْرٍ أَوْ أَقَلَّ، إِنَّ الْقُرْآنَ لَا يُقْرَأُ هَذْرَمَةً وَلَكِنْ يُرَتَّلُ تَرْتِيلاً فَإِذَا مَرَرْتَ بِآيَةٍ فِيهَا ذِكْرُ الْجَنَّةِ فَقِفْ عِنْدَهَا وَسَلِ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ الْجَنَّةَ وَإِذَا مَرَرْتَ بِآيَةٍ فِيهَا ذِكْرُ النَّارِ فَقِفْ عِنْدَهَا وَتَعَوَّذْ بِاللهِ مِنَ النَّارِ.

٣ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ النُّعْمَانِ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ

﴿ باب ﴾
(مدت خواندن قرآن و ختم آن (ومقدار زمانی که یکختم قرآن در آن شود)

١ - محمد بن عبدالله گوید: بحضرت صادق علیه‌السلام عرض کردم: قرآن را در یکشب بخوانم؟ فرمود: خوش ندارم که در کمتر از یکماه بخوانی.

٢ - علی بن أبی حمزه گوید: خدمت حضرت صادق علیه‌السلام شرفیاب شدم پس ابوبصیر بآنحضرت عرض کرد: قربانت بروم: درماه رمضان همهٔ قرآن را دریکشب بخوانم؟ فرمود: نه عرض کرد: در دوشب؟ فرمود: نه، عرض کرد: درسه شب؟ فرمود: ها (یعنی آری بخوان) - و بادست خود اشاره فرمود - (مجلسی (ره) گوید: گویا اشاره فرمود که خاموش باش) سپس فرمود: ای ابا محمد برای ماه رمضان حقی وحرمتی است که ماههای دیگر مانند آن نیستند (یعنی اینکه اذنت دادم درسه شب بخوانی بخاطر حرمت ماه رمضان و امتیازش با ماههای دیگر است) و اصحاب حضرت محمد (ص) قرآن را در یکماه یا کمتر میخواندند، وهرآینه قرآن باسرعت وشتاب خوانده نشود، وباید هموار وشمرده وباآهنگ خوش خوانده شود، وهرگاه به آیه‌ای که درآن نام بهشت برده شده است گذر کنی آنجا بایست، وازخدای عزوجل بهشت را بخواه، و چون به آیه‌ای که در آن ذکر دوزخ است گذر کنی نزد آن نیز ایست کن و از دوزخ بخدا پناه ببر.

حُسَيْنِ بْنِ خالِدٍ ، عَنْ أَبي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ: قُلْتُ لَهُ: في كَمْ أَقْرَأُ الْقُرْآنَ؟ فَقالَ: اقْرَأْهُ أَخْماساً، اقْرَأْهُ أَسْباعاً ، أَما إِنَّ عِنْدي مُصْحَفاً مُجَزّىً أَرْبَعَةَ عَشَرَ جُزْءاً .

٤ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خالِدٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ إِبْراهيمَ بْنِ أَبي الْبِلادِ، عَنْ أَبيهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْمُغيرَةِ ، عَنْ أَبي الْحَسَنِ عليه السلام قالَ : قُلْتُ لَهُ : إِنَّ أَبي سَأَلَ جَدَّكَ عَنْ خَتْمِ الْقُرْآنِ في كُلِّ لَيْلَةٍ، فَقالَ لَهُ جَدُّكَ : في كُلِّ لَيْلَةٍ . فَقالَ لَهُ : في شَهْرِ رَمَضانَ ، فَقالَ لَهُ جَدُّكَ : في شَهْرِ رَمَضانَ فَقالَ لَهُ أَبي: نَعَمْ ما اسْتَطَعْتَ . فَكانَ أَبي يَخْتِمُهُ أَرْبَعينَ خَتْمَةً في شَهْرِ رَمَضانَ، ثُمَّ خَتَمْتُهُ بَعْدَ أَبي فَرُبَّما زِدْتُ وَرُبَّما نَقَصْتُ عَلى قَدْرِ فَراغي وَشُغْلي وَنَشاطي وَكَسَلي فَإِذا كانَ يَوْمُ الْفِطْرِ جَعَلْتُ لِرَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وآله خَتْمَةً وَلِعَلِيٍّ عليه السلام أُخْرى وَلِفاطِمَةَ عَلَيْها السَّلامُ أُخْرى، ثُمَّ لِلْأَئِمَّةِ عليهم السلام حَتّى انْتَهَيْتُ إِلَيْكَ فَصَيَّرْتُ لَكَ واحِدَةً مُنْذُ صِرْتُ في هٰذَا الْحالِ فَأَيُّ شَيْءٍ لي بِذٰلِكَ ؟ قالَ : لَكَ بِذٰلِكَ أَنْ تَكُونَ مَعَهُمْ يَوْمَ الْقِيامَةِ ، قُلْتُ : اللهُ أَكْبَرُ [وَ] لِيَ بِذٰلِكَ ؟ قالَ : نَعَمْ ، ثَلاثَ مَرّاتٍ .

٥ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبي حَمْزَةَ قالَ : سَأَلَ أَبُوبَصيرٍ أَبا عَبْدِاللهِ عليه السلام وَأَنا حاضِرٌ فَقالَ لَهُ : جُعِلْتُ فِداكَ أَقْرَأُ الْقُرْآنَ في لَيْلَةٍ ؟ فَقالَ : لا ، فَقالَ:

روز) قرآن را بخوانم ؟ فرمود : آنرا درپنج قسمت بخوان (یعنی پنج روز که بخش هر روزی شش جزء باشد) و درهفت بخش بخوان (یعنی در هفت روز) و درنزد من قرآنی است که چهارده قسمت است (یعنی درچهارده روزختم میشود) .

٤- علی بن مغیرة گوید : بحضرت أبی الحسن (کاظم) علیه السلام عرضکردم : که پدر من از جد شما پرسیده از ختم قرآن درهرشب ؟ وجد شما فرموده بود : هرشب ، وباو عرضکرده بود : درماه رمضان؟ جد شما فرموده بود : و در ماه رمضان ، پدرم باو عرضکرده بود : آری هرچه توانائی داشته باشم (بخوانم) ؟ (فیض(ره) گوید : محتمل است دراینجا چیزی افتاده وساقط شده باشد) و پدرم چنین بود که چهل بار قرآن را درماه رمضان ختم میکرد ومن نیز پس از پدرم (بهمین اندازه‌ها) ختم میکنم گاهی بیشتر وگاهی کمتر باندازهٔ فراغت و شغلم و باندازهٔ نشاط وکسالتم ؟ وچون روزعید فطر شود یکختم آنرا هدیهٔ رسولخدا(ص) کنم ، ویکی را هدیهٔ علی علیه السلام و یکی را هدیهٔ حضرت فاطمه علیها السلام و همچنین برای هریك از ائمه(ع) تا برسد بشما که برای هریك یکی هدیه کنم وتابراین حال رسیده‌ام چنین کرده‌ام ، برای من دربرابر این عمل چه پاداشی هست ؟ فرمود : پاداشت این است که روز قیامت با ایشان باشی ، گفتم : اللهاکبر ! این است پاداش من ؟ تاسه‌بار فرمود : آری .

٥- علی بن أبی حمزه گوید: ابوبصیر ازامام صادق علیه السلام پرسید- ومن نیزدرخدمتش بودم - وعرضکرد: قربانت شوم ! من قرآن را دریکشب بخوانم ؟ فرمود: نه ، عرضکرد : دردوشب ؟فرمود : نه ، تا رسیدبشش

فِي لَيْلَتَيْنِ ؟ فَقَالَ : لَا حَتَّى بَلَغَ سِتَّ لَيَالٍ فَأَشَارَ بِيَدِهِ فَقَالَ : هٰا ، ثُمَّ قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : يَا أَبَا مُحَمَّدٍ إِنَّ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ مِنْ أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه وآله كَانَ يَقْرَأُ الْقُرْآنَ فِي شَهْرٍ وَأَقَلَّ ، إِنَّ الْقُرْآنَ لَا يُقْرَأُ هَذْرَمَةً وَلٰكِنْ يُرَتَّلُ تَرْتِيلًا إِذَا مَرَرْتَ بِآيَةٍ فِيهَا ذِكْرُ النَّارِ وَقَفْتَ عِنْدَهَا وَتَعَوَّذْتَ بِاللهِ مِنَ النَّارِ فَقَالَ أَبُوبَصِيرٍ : أَقْرَأُ الْقُرْآنَ فِي رَمَضَانَ فِي لَيْلَةٍ ؟ فَقَالَ : لَا ، فَقَالَ : فِي لَيْلَتَيْنِ ؟ فَقَالَ : لَا ، فَقَالَ : فِي ثَلَاثٍ ؟ فَقَالَ : هٰا - وَأَوْمَأَ بِيَدِهِ - نَعَمْ شَهْرُ رَمَضَانَ لَا يُشْبِهُهُ شَيْءٌ مِنَ الشُّهُورِ ، لَهُ حَقٌّ وَحُرْمَةٌ ، أَكْثِرْ مِنَ الصَّلَاةِ مَا اسْتَطَعْتَ .

(بَابُ)

﴿أَنَّ الْقُرْآنَ يُرْفَعُ كَمَا أُنْزِلَ﴾

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله : إِنَّ الرَّجُلَ الْأَعْجَمِيَّ مِنْ أُمَّتِي لَيَقْرَأُ الْقُرْآنَ بِعَجَمِيَّتِهِ فَتَرْفَعُهُ الْمَلَائِكَةُ عَلَى عَرَبِيَّتِهِ .

﴿٣٥٣٠﴾ ٢ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَيْمَانَ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ عليه السلام قَالَ : قُلْتُ لَهُ : جُعِلْتُ فِدَاكَ إِنَّا نَسْمَعُ الْآيَاتِ فِي الْقُرْآنِ لَيْسَ هِيَ عِنْدَنَا كَمَا

شب بادست اشاره کرده فرمود : ها (یعنی آری بخوان) سپس حضرت صادق علیه‌السلام فرمود : ای ابا محمد آنان که پیش‌از شماها بودند از اصحاب حضرت محمد(ص) قرآن را دریکماه وکمتر میخواندند ، قرآن را بشتاب و سرعت نباید خواندبلکه باید هموار و شمرده خوانده شود ، و هرگاه بآیه‌ای برخورد کردی که درآن ذکر دوزخ است نزد آن بایستی و از دوزخ بخدا پناه‌بری ، پس أبوبصیر عرضکرد : در ماه رمضان قرآن را در یکشب بخوانم ؟ فرمود : نه ، عرضکرد : در دو شب بخوانم ؟ فرمود : نه ، عرضکرد : درسه‌شب بخوانم ؟ فرمود : آری بخوان ـ و بادست‌خود اشاره‌کرد ـ آری ماه رمضان(ماهی) است‌که هیچکداميك از ماهها بدو نمانند برای آنماه حق و حرمتی است ، (و در آن‌ماه) نماز هرچه توانی بخوان .

﴿ باب ﴾

(اینکه قرآن بهمانسان‌که نازل‌گردیده بالا رود (نه بدانسان‌که خوانند))

۱ـ حضرت صادق علیه‌السلام فرمود : رسولخدا (ص) فرموده : مرد عجمی (وغیر عرب) از امت من قرآن را عجمی میخواند (یعنی مراعات تجوید ومحسنات قرائت را نمی‌کند یااعراب آنرا غلط‌میخواند) و فرشتگان آنرا بعربی صحیح بالا برند .

۲ـ برخی از یاران محمدبن‌سلیمان (یکی‌از رواویان حدیث) از حضرت ابی‌الحسن علیه‌السلام حدیث کند که بآنحضرت علیه‌السلام عرضکردم : قربانت‌شوم ، ماآیاتی (ازجانب‌شما) درقرآن می‌شنویم که آنطور که

نَسْمَعُهَا وَلَا نُحْسِنُ أَنْ نَقْرَأَهَا كَمَا بَلَغَنَا عَنْكُمْ ، فَهَلْ نَأْثَمُ ؟ فَقَالَ: لَا ، اِقْرَؤُوا كَمَا تَعَلَّمْتُمْ فَسَيَجِيئُكُمْ مَنْ يُعَلِّمُكُمْ .

(بَابُ)

✡(فَضْلِ الْقُرْآنِ)✡

١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ بَدْرٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَانَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ مَرَّةً بُورِكَ عَلَيْهِ وَمَنْ قَرَأَهَا مَرَّتَيْنِ بُورِكَ عَلَيْهِ وَعَلَى أَهْلِهِ وَمَنْ قَرَأَهَا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ بُورِكَ عَلَيْهِ وَعَلَى أَهْلِهِ وَعَلَى جِيرَانِهِ وَمَنْ قَرَأَهَا اثْنَيْ عَشَرَ مَرَّةً بَنَى اللهُ لَهُ اثْنَيْ عَشَرَ قَصْراً فِي الْجَنَّةِ فَيَقُولُ الْحَفَظَةُ : اذْهَبُوا بِنَا إِلَى قُصُورِ أَخِينَا فُلَانٍ فَنَنْظُرَ إِلَيْهَا وَمَنْ قَرَأَهَا مِائَةَ مَرَّةً غُفِرَتْ لَهُ ذُنُوبُ خَمْسَةٍ وَعِشْرِينَ سَنَةً مَا خَلَا الدِّمَاءَ وَالْأَمْوَالَ وَمَنْ قَرَأَهَا أَرْبَعَمِائَةِ مَرَّةٍ كَانَ لَهُ أَجْرُ أَرْبَعِمِائَةِ شَهِيدٍ كُلُّهُمْ قَدْ عُقِرَ جَوَادُهُ وَأُرِيقَ دَمُهُ وَمَنْ قَرَأَهَا أَلْفَ مَرَّةٍ فِي يَوْمٍ وَ لَيْلَةٍ لَمْ يَمُتْ حَتَّى يَرَى مَقْعَدَهُ فِي الْجَنَّةِ أَوْ يُرَى لَهُ .

٢ - حُمَيْدُ بْنُ زِيَادٍ ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ الْمِيثَمِيِّ ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ شُعَيْبٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : لَمَّا أَمَرَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ هَذِهِ الْآيَاتِ أَنْ يَهْبِطْنَ إِلَى الْأَرْضِ تَعَلَّقْنَ

میشنویم نزد ما آنطور نیست ، ونمیتوانیم آنطور که ازشما بما رسیده است آنهارا بخوانیم آیا گناهکاریم؟ فرمود : نه ، همانطور که آموخته‌اید (وبلد هستید) بخوانید بزودی بیاید کسی که بشما بیاموزد (مقصود حضرت صاحب الامر علیه‌السلام است چنانچه فیض (ره) گوید) .

✡(باب)✡

(فضیلت (برخی از سوره‌ها و آیات) قرآن)

١ - محمدبن مروان ازحضرت باقر عليه السلام روایت کند که فرمود : هرکس قل هوالله احد را یکبار بخواند براو مبارك باشد (وبرکت باو داده شود) و هرکس دوبار بخواند خودش وخاندانش برکت‌یابند، وهرکس سه‌بار بخواند خودش و خاندانش و همسایگانش برکت یابند ، و هرکس دوازده بار بخواند خداوند برایش دوازده قصر دربهشت بنا کند و نگهبانان بهشت گویند : برویم قصرهای فلان برادرمان را تماشا کنیم ، وهرکس صدبار بخواند گناهان بیست وپنجسال او بجز خونها و مالها (که بناحق ریخته و یا خورده است) آمرزیده شود ، هرکس چهارصد بار بخواند مزد چهارصد شهید دارد که همهٔ آنها اسبش‌را در راه خدا پی کرده وخونش ریخته شده است ، وهرکس دریکشبانه روز هزار بار آنرا بخواند نمیرد تا جایگاه خویش را دربهشت ببیند یا باو نشان داده شود .

٢ - حضرت صادق عليه السلام فرمود : چون‌خدای عزوجل باین‌آیات (که درآخر حدیث بیاید) فرمان داد که بزمین فرود آیند ، آنها بمرش درآویختند وگفتند : پروردگارا بکجا مارا فرو میفرستی ؟ بسوی

بِالْعَرْشِ وَقُلْنَ أَيْ رَبِّ إِلَى أَيْنَ تُهْبِطُنَا إِلَى أَهْلِ الْخَطَايَا وَالذُّنُوبِ فَأَوْحَى اللهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَيْهِنَّ : أَنِ اهْبِطْنَ فَوَعِزَّتِي وَجَلَالِي لَا يَتْلُوكُنَّ أَحَدٌ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ وَشِيعَتِهِمْ فِي دُبُرِ مَا افْتَرَضْتُ عَلَيْهِ مِنَ الْمَكْتُوبَةِ فِي كُلِّ يَوْمٍ إِلَّا نَظَرْتُ إِلَيْهِ بِعَيْنِيَ الْمَكْنُونَةِ فِي كُلِّ يَوْمٍ سَبْعِينَ نَظْرَةً أَقْضِي لَهُ فِي كُلِّ نَظْرَةٍ سَبْعِينَ حَاجَةً وَقَبِلْتُهُ عَلَى مَا فِيهِ مِنَ الْمَعَاصِي وَهِيَ أُمُّ الْكِتَابِ وَ«شَهِدَ اللهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُوا الْعِلْمِ» وَآيَةُ الْكُرْسِيِّ وَآيَةُ الْمُلْكِ .

٣ - أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَسَّانٍ ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مِهْرَانَ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ ابْنِ أَبِي حَمْزَةَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُكَيْنٍ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ ، عَنْ جَابِرٍ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عليه السلام يَقُولُ : مَنْ قَرَأَ الْمُسَبِّحَاتِ كُلَّهَا قَبْلَ أَنْ يَنَامَ لَمْ يَمُتْ حَتَّى يُدْرِكَ الْقَائِمَ وَإِنْ مَاتَ كَانَ فِي حِوَارِ مُحَمَّدٍ النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله وسلم .

٤ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ؛ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ ؛ عَنْ عَلِيِّ بْنِ النُّعْمَانِ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ طَلْحَةَ ، عَنْ جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم : مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ مِائَةَ مَرَّةٍ حِينَ يَأْخُذُ مَضْجَعَهُ غَفَرَ اللهُ لَهُ ذُنُوبَ خَمْسِينَ سَنَةً .

﴿٣٥٢٥﴾ ٥ - حُمَيْدُ بْنُ زِيَادٍ ، عَنِ الْخَشَّابِ ، عَنِ ابْنِ بَقَّاحٍ ، عَنْ مُعَاذٍ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ جُمَيْعٍ ، رَفَعَهُ إِلَى عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم : مَنْ قَرَأَ أَرْبَعَ آيَاتٍ مِنْ أَوَّلِ الْبَقَرَةِ

خطاکاران و گنه کاران ؟ پس خدای عزوجل بآنها فرمود : فرود شوید که بعزت و جلال خودم سوگند که هیچکس از آل محمد (علیهم السلام) و شیعیان آنها شمارا درهرروز دنبال نماز واجبش نخواند جز اینکه بنظر مخصوصی درهرروز هفتاد بار باو نظر کنم و درهر نظر هفتاد حاجت اورا برآورم ، و او را با آنچه گناه دارد بپذیرم و آن آیات عبارت است از ام الکتاب (یعنی سورهٔ مبارکهٔ حمد) و آیه : « شهدالله انه لااله الا هووالملائکة و اولواالعلم » (سورهٔ آل عمران آیه ١٨) و آیة الکرسی ، و آیهٔ ملك (قل اللهم مالك الملك .... آیهٔ ٢٦ از سورهٔ آل عمران) .

٣- جابر گوید : شنیدم حضرت باقر عليه السلام میفرمود . هرکس همه سوره‌ها مسبحات (یعنی سوره‌هائی که اول آن سبح یایسبح است) پیش از آنکه بخوابد آنها را بخواند ، آنکس نمیرد تاحضرت قائم عليه السلام را درك کند و اگر بمیرد درجوار نبی اکرم محمد(ص) خواهد بود .

شرح ـ مسبحات که اول آنها سبح یا یسبح است هفت سوره است : سورهٔ اسری ، سورهٔ حدید ، سورهٔ حشر ، سورهٔ صف ، سورهٔ جمعه ، سورهٔ تغابن ، سورهٔ اعلی .

٤- رسولخدا(ص) فرمود: هرکس هنگامی که بستر خواب رود صدبار سورهٔ قل هوالله احد را بخواند خداوند گناه پنجاه سال او را بیامرزد .

٥- و نیز آنحضرت (ص) فرمود : هرکس چهار آیه از اول سورهٔ بقره و آیة الکرسی و دو آیه بعداز آن (یعنی آیه های « لااکراه فی الدین .... » و آیهٔ : « الله ولی الذین آمنوا .... ») و سه آیهٔ آخر

وَآيَةَ الْكُرْسِيِّ وَآيَتَيْنِ بَعْدَهَا وَثَلَاثَ آيَاتٍ مِنْ آخِرِهَا لَمْ يَرَ فِي نَفْسِهِ وَمَالِهِ شَيْئًا يَكْرَهُهُ وَلَا يَقْرَبُهُ شَيْطَانٌ وَلَا يَنْسَى الْقُرْآنَ.

٦ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ، عَنْ سَيْفِ بْنِ عَمِيرَةَ، عَنْ رَجُلٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: مَنْ قَرَأَ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ، يَجْهَرُ بِهَا صَوْتَهُ كَانَ كَالشَّاهِرِ سَيْفَهُ فِي سَبِيلِ اللهِ وَمَنْ قَرَأَهَا سِرًّا كَانَ كَالْمُتَشَحِّطِ بِدَمِهِ فِي سَبِيلِ اللهِ وَمَنْ قَرَأَهَا عَشْرَ مَرَّاتٍ غُفِرَتْ لَهُ عَلَى نَحْوِ أَلْفِ ذَنْبٍ مِنْ ذُنُوبِهِ.

٧ - أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: كَانَ أَبِي صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ يَقُولُ: قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ ثُلُثُ الْقُرْآنِ وَقُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ رُبُعُ الْقُرْآنِ.

٨ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْجَهْمِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مِهْزَمٍ، عَنْ رَجُلٍ سَمِعَ أَبَا الْحَسَنِ عليه السلام يَقُولُ: مَنْ قَرَأَ آيَةَ الْكُرْسِيِّ عِنْدَ مَنَامِهِ لَمْ يَخَفِ الْفَالِجَ إِنْ شَاءَ اللهُ وَمَنْ قَرَأَهَا فِي دُبُرِ كُلِّ فَرِيضَةٍ لَمْ يَضُرَّهُ ذُو حُمَةٍ وَقَالَ: مَنْ قَدَّمَ قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ بَيْنَهُ وَبَيْنَ جَبَّارٍ مَنَعَهُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ مِنْهُ، يَقْرَأُهَا مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ وَعَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ شِمَالِهِ، فَإِذَا فَعَلَ ذَلِكَ رَزَقَهُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ خَيْرَهُ وَمَنَعَهُ مِنْ شَرِّهِ، وَقَالَ: إِذَا خِفْتَ أَمْرًا فَاقْرَأْ مِائَةَ آيَةٍ مِنَ الْقُرْآنِ

سورهٔ بقره را بخواند در جان و مالش بدی نبیند و هیچ شیطانی بـاو نزدیك نشود ، و قرآن را فراموش نکند .

٦ـ حضرت باقر عليه السلام فرمود : هر کس سورهٔ « انا انزلناه فی لیلة القدر » را بخواند و آوازش را (هنگام خواندن آن) بلند کند مانند کسی است که شمشیر در راه خدا کشیده ، وهر کس آنرا آهسته بخواند مانند کسی است که در راه خدا در خون خود بغلطد ، و هر کس ده بار آنرا بخواند باندازهٔ هزار گناه از گناهانش آمرزیده شود .

٧ـ حضرت صادق علیه السلام فرمود : که پدرم صلوات الله علیه میفرمود : « قل هوالله احد » یك سوم قرآنست و « قل یاایها الکافرون » یکچهارم آن است .

٨ـ ابراهیم بن مهزم از مردی حدیث کند که شنید از حضرت أبی الحسن علیه السلام که میفرمود : هر کس آیة الکرسی را دروقت خواب بخواند از دردفلج نترسد ان شاءالله ، و هر که پشت سر هر نماز واجب آنرا بخواند هیچ حیوانی که نیش زهرآگین دارد او را زیان نرساند و فرمود : هر کس قل هوالله احد را بین خود و بین جبار (وستمگری که آهنك آزار او را دارد) پیش دارد (و در برابر او این سوره را بخواند) خدای عزوجل او را از آن ستمکار منع کند ، (باین ترتیب که) بخواند آنرا از پیش رو و از پشت سر و از راست و چپش ، وچون این کار را کرد خدای عزوجل خیر آن ستمکار را باو بهره کند و از شرش او را باز دارد . و فرمود : هر گاه از پیش آمدی ترسیدی صد آیه از قرآن از هر کجای آن که

مِنْ حَيْثُ شِئْتَ ثُمَّ قُلِ : اللّٰهُمَّ اكْشِفْ عَنِّي الْبَلاءَ - ثَلاثَ مَرّاتٍ - .

٩ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيىٰ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ إِسْحاقَ بْنِ عَمّارٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللّٰهِ عليه السلام قالَ : مَنْ قَرَأَ مِائَةَ آيَةٍ يُصَلِّي بِها فِي لَيْلَةٍ كَتَبَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ بِها قُنُوتَ لَيْلَةٍ وَمَنْ قَرَأَ مِائَتَيْ آيَةٍ فِي غَيْرِ صَلاةٍ لَمْ يُحاجَّهُ الْقُرْآنُ يَوْمَ الْقِيامَةِ وَمَنْ قَرَأَ خَمْسَمِائَةِ آيَةٍ فِي يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ فِي صَلاةِ النَّهارِ وَاللَّيْلِ كَتَبَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ فِي اللَّوْحِ الْمَحْفُوظِ قِنْطاراً مِنَ الْحَسَناتِ وَالْقِنْطارُ أَلْفُ وَمِائَتا أُوقِيَّةٍ ، وَالْأُوقِيَّةُ أَعْظَمُ مِنْ جَبَلِ أُحُدٍ .

﴿٣٥٤٠﴾ ١٠ - أَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَسّانٍ ، عَنْ إِسْماعِيلَ بْنِ مِهْرانَ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ ابْنِ أَبِي حَمْزَةَ ، عَنْ مَنْصُورِ بْنِ حازِمٍ ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِاللّٰهِ عليه السلام قالَ : مَنْ مَضىٰ بِهِ يَوْمٌ واحِدٌ فَصَلّىٰ فِيهِ بِخَمْسِ صَلَواتٍ وَلَمْ يَقْرَأْ فِيها بِقُلْ هُوَاللّٰهُ أَحَدٌ قِيلَ لَهُ : يا عَبْدَاللّٰهِ لَسْتَ مِنَ الْمُصَلِّينَ .

١١ - وَبِهٰذَا الْإِسْنادِ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ سَيْفِ بْنِ عَمِيرَةَ ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ الْحَضْرَمِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللّٰهِ عليه السلام قالَ : مَنْ كانَ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلا يَدَعُ أَنْ يَقْرَأَ فِي دُبُرِ الْفَرِيضَةِ بِقُلْ هُوَاللّٰهُ أَحَدٌ ، فَإِنَّهُ مَنْ قَرَأَها جَمَعَ اللّٰهُ لَهُ خَيْرَ الدُّنْيا وَالْآخِرَةِ وَغَفَرَ لَهُ وَلِوالِدَيْهِ وَما وَلَدا .

١٢ - عَنْهُ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي حَمْزَةَ ، رَفَعَهُ قالَ : قالَ أَبُو عَبْدِاللّٰهِ عليه السلام إِنَّ سُورَةَ الْأَنْعامِ نَزَلَتْ جُمْلَةً شَيَّعَها سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ حَتّىٰ أُنْزِلَتْ عَلىٰ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه وآله فَعَظِّمُوها وَبَجِّلُوها فَإِنَّ

خواهی بخوان ، سپس سه بار بگو : «اللهم اکشف عنی البلاء» .

٩- حضرت صادق عليه السلام فرمود : هر که صد آیه (از قرآن) در شب در نمازی بخواند (یعنی در یکی از نمازهائی که شب میخواند وظاهراً مقصود نمازهای نافله‌ایست که از اول شب تا صبح میخوانند یا جداگانه دو رکعت نماز بخواند و این صد آیه را در آن بخواند) خدای عزوجل برای او عبادت یکشب را ثبت کند ، وهر کس دویست آیه درغیر از نماز بخواند قرآن در روز قیامت با او خصومت نورزد (و درباره ضایع گذاردنش و روی برتافتن از آن شکایت از او نکند) و هر که درشبانه روز در نماز روز وشب پانصد آیه بخواند خدای عزوجل برای او در لوح محفوظ یك قنطار حسنه بنویسد و قنطار هزار و دویست اوقیه است و اوقیه بزرگتر از کوه احد است .

١٠ - ونیز فرمود عليه السلام : هر کس یکروز تمام براو بگذرد ونمازهای پنجگانه را بخواند و در آن نمازها قل هوالله احد نخواند باو گفته شود : ای بندهٔ خدا تو از نمازگزاران نیستی .

١١ - و نیز فرمود عليه السلام : هر که ایمان بخدا و روز جزا دارد خواندن قل هوالله احد را دنبال هر نماز واجب از دست ندهد ، زیرا هر کس آنرا بخواند خداوند خیر دنیا و آخرت را برای او فراهم کند و او را و پدر ومادرش را و هر که از آندو متولد شده بیامرزد .

١٢- و نیز آنحضرت عليه السلام فرمود . همانا سوره انعام یکجا نازل گردید و هفتاد هزار فرشته آن را بدرقه کردند تا بمحمد صلی‌الله علیه وآله نازل شد ، پس آنرا بزرگ شمارید و گرامی دارید ، زیرا در

اسْمَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ فِيهَا فِي سَبْعِينَ مَوْضِعاً وَلَوْ يَعْلَمُ النَّاسُ مَا فِي قِرَاءَتِهَا مَا تَرَكُوهَا .

١٣ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ؛ عَنِ السَّكُونِيِّ ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله صَلَّى عَلَى سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ فَقَالَ : لَقَدْ وَافَى مِنَ الْمَلَائِكَةِ سَبْعُونَ أَلْفاً وَفِيهِمْ جَبْرَئِيلُ عليه السلام يُصَلُّونَ عَلَيْهِ فَقُلْتُ لَهُ : يَا جَبْرَئِيلُ بِمَا يَسْتَحِقُّ صَلَاتَكُمْ عَلَيْهِ ؟ فَقَالَ : بِقِرَاءَتِهِ قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ قَائِماً وَقَاعِداً وَرَاكِباً وَمَاشِياً وَذَاهِباً وَجَائِياً .

١٤ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ بَشِيرٍ ، عَنْ عُبَيْدِاللهِ بْنِ الدِّهْقَانِ ، عَنْ دُرُسْتَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : مَنْ قَرَأَ أَلْهَيْكُمُ التَّكَاثُرُ عِنْدَ النَّوْمِ وُقِيَ فِتْنَةَ الْقَبْرِ .

﴿ ٣٥٤٥ ﴾ ١٥ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ بَزِيعٍ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ الْفَضْلِ النَّوْفَلِيِّ رَفَعَهُ قَالَ : مَا قَرَأْتُ الْحَمْدَ عَلَى وَجَعٍ سَبْعِينَ مَرَّةً إِلَّا سَكَنَ .

١٦ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ عَمَّارٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : لَوْ قُرِأَتِ الْحَمْدُ عَلَى مَيِّتٍ سَبْعِينَ مَرَّةً ثُمَّ رُدَّتْ فِيهِ الرُّوحُ مَا كَانَ ذَلِكَ عَجَباً .

١٧ - عَنْهُ ، عَنْ أَحْمَدَ عَنْ بَكْرِ بْنِ صَالِحٍ ، عَنْ سُلَيْمَانَ الْجَعْفَرِيِّ ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ عليه السلام قَالَ : سَمِعْتُهُ يَقُولُ : مَا مِنْ أَحَدٍ فِي حَدِّ الصِّبَا يَتَعَهَّدُ فِي كُلِّ لَيْلَةٍ قِرَاءَةَ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ وَقُلْ أَعُوذُ

هفتاد جای آن نام خدای عزوجل میباشد ، واگر مردم میدانستند چه ثوابها و فضیلتهائی درخواندن آن سوره است آنرا وا نمیگذاردند و ترك نمیکردند .

١٣ - و نیز آنحضرت عليه السلام فرمود : پیغمبر صلی الله علیه وآله برجنازهٔ سعد معاذ نماز خواند وپس از آن فرمود : هفتاد هزار فرشته که درآنها جبرئیل عليه السلام نیز بود آمدند و برجنازهٔ سعد نماز خواندند ، من بجبرئیل گفتم : ای جبرئیل بچه عمل سزاوار نماز شماهاشد ؟ جبرئیل گفت : برای خواندنش قل هو الله أحد را (درهمهٔ احوال) ایستاده و نشسته و سواره و پیاده و درهنگام رفتن وآمدنش .

١٤ - ونیز آنحضرت علیه السلام فرمود : رسولخدا (ص) فرموده : هر که سورهٔ الهیکم التکاثر را هنگام خوابیدن بخواند از فتنهٔ قبر محفوظ بماند .

١٥ - عبدالله بن فضل نوفلی درحدیث مرفوعی (که سند را بمعصوم رسانده) حدیث کند که فرموده : سورهٔ حمد برهیچ دردی هفتاد بار خوانده نشود جز آنکه آندرد آرام گیرد .

١٦ - حضرت صادق علیه السلام فرمود : اگر سورهٔ حمد هفتادبار برمرده‌ای خوانده شود و روح به تن او بازگردد شگفت نیست .

١٧ - سلیمان جعفری گوید : ازحضرت أبی الحسن علیه السلام شنیدم که میفرمود : هیچکس نیست که از دوران کودکی بعهده گیرد که درهرشب سورهٔ قل اعوذ برب الفلق و سورهٔ قل أعوذ برب الناس را هر

بِرَبِّ النَّاسِ كُلَّ وَاحِدَةٍ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ وَقُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ مِائَةَ مَرَّةٍ فَإِنْ لَمْ يَقْدِرْ فَخَمْسِينَ إِلَّا صَرَفَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ عَنْهُ كُلَّ لَمَمٍ أَوْ عَرَضٍ مِنْ أَعْرَاضِ الصِّبْيَانِ وَالْعُطَاشِ وَفَسَادِ الْمِعْدَةِ وَبُدُورِ الدَّمِ أَبَداً مَا تَعَوَّهَدَ بِهٰذَا حَتّٰى يَبْلُغَهُ الشَّيْبُ فَإِنْ تَعَهَّدَ نَفْسَهُ بِذٰلِكَ أَوْ تَعَوَّهَدَ كَانَ مَحْفُوظاً إِلَى يَوْمِ يَقْبِضُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ نَفْسَهُ.

١٨ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ أَحْمَدَ الْمِنْقَرِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا إِبْرَاهِيمَ عليه السلام يَقُولُ: مَنِ اسْتَكْفَى بِآيَةٍ مِنَ الْقُرْآنِ مِنَ الشَّرْقِ إِلَى الْغَرْبِ كُفِيَ [إِذَا كَانَ بِيَقِينٍ].

١٩ - الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِسْحَاقَ، وَعَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ جَمِيعاً، عَنْ بَكْرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَزْدِيِّ، عَنْ رَجُلٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام فِي الْعَوْذَةِ قَالَ: تَأْخُذُ قُلَّةً جَدِيدَةً فَتَجْعَلُ فِيهَا مَاءً ثُمَّ تَقْرَأُ عَلَيْهَا إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ثَلَاثِينَ مَرَّةً ثُمَّ تُعَلِّقُ وَتَشْرَبُ مِنْهَا وَتَتَوَضَّأُ وَيُزَادُ فِيهَا مَاءٌ إِنْ شَاءَ [اللهُ].

کدام سه بار بخواند و سورهٔ قل هو الله احد را صد بار و اگر نتواند پنجاه بار بخواند جز اینکه خدای عزوجل از او بگرداند هر نوع دیوانگی و جن زدگی و پیش آمدهائی که کودکان دچارش شوند، و نیز مرض تشنگی وفاسد شدن معده و جوشش خون را تا زمانی که بدان مداومت کند تا به پیری رسد، واگر خود را بخواندن آن پابند کند یا دیگری بر آن وادارش کند (یعنی اگر خودش سواد ندارد یا خواندن نتواند براو بخوانند) تا روزی که خدای عزوجل جانش را بگیرد محفوظ ماند.

توضیح ـ «بدورالدم» را لغتش در چند کتاب لغت که در دسترس بود نیافتم و «بدر» در لغت بمعنای سرعت و شتاب بسوی چیزی است، وممکن است مقصود از «بدورالدم» مرض فشار خون باشد ولی چون اطمینانی باین ترجمه نداشتم لذا بنحو اجمال ترجمه شد. ودرنسخهٔ وافی «بدرةالدم» است که برای آن نیز معنائی نیافتم.

۱۸ـ حسین بن احمد منقری گوید: از حضرت موسی بن جعفر علیهما السلام شنیدم که میفرمود: هر که بیك آیهٔ قرآن اکتفا کند (وآنرا برای نگهداری از خود بس داند) از شرق تا غرب همان آیه اورا بس باشد [اگر با ایمان وعقیده باشد].

۱۹ ـ حضرت صادق علیه السلام برای حفظ و نگهداری (از چشم و بلا ها) فرمود: کوزه تازهٔ (آب ندیده‌ای) بگیر وآن را آب کن سپس بر آن سورهٔ انا انزلناه فی لیلة القدر را سی بار بخوان سپس آن را آویزان کن واز آن بیاشام و وضوء بگیر و هرچه بخواهند در آن آب بیفزایند ان شاء [الله].

شرح ـ یعنی هرگاه آب آن روباتمام رفت چنانچه آب روی آن بریزند همان تأثیر و خاصیت را دارد. و بنظر میرسد که عبارت چنین باشد: «ویزداد فیها ماء ان شاء» ولفظ «الله» در آخر «شاء» از اضافات نسخه نویسان باشد، و از شرح مجلسی (ره) نیز برای حدیث چنین برآید زیرا فرماید:

(٣٥٥٠) ٢٠ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ إِدْرِيسَ الْحَارِثِيِّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ مُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ قَالَ : قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : يَامُفَضَّلُ احْتَجِزْ مِنَ النَّاسِ كُلِّهِمْ بِبِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ وَبِقُلْ هُوَاللهُ أَحَدٌ: اقْرَأْهَا عَنْ يَمِينِكَ وَعَنْ شِمَالِكَ وَمِنْ بَيْنِ يَدَيْكَ وَمِنْ خَلْفِكَ وَمِنْ فَوْقِكَ وَمِنْ تَحْتِكَ ، فَإِذَا دَخَلْتَ عَلَى سُلْطَانٍ جَائِرٍ فَاقْرَأْهَا حِينَ تَنْظُرُ إِلَيْهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ وَاعْقِدْ بِيَدِكَ الْيُسْرَى ثُمَّ لَاتُفَارِقْهَا حَتَّى تَخْرُجَ مِنْ عِنْدِهِ .

٢١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ جَعْفَرٍ ، عَنِ السَّيَّارِيِّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ بَكْرٍ ، عَنْ أَبِي الْجَارُودِ عَنِ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَةَ ، عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ أَنَّهُ قَالَ : وَالَّذِي بَعَثَ مُحَمَّداً صلى الله عليه وآله بِالْحَقِّ وَأَكْرَمَ أَهْلَ بَيْتِهِ مَامِنْ شَيْءٍ تَطْلُبُونَهُ مِنْ حِرْزٍ: مِنْ حَرْقٍ أَوْغَرَقٍ أَوْسَرَقٍ أَوْإِفْلَاتِ دَابَّةٍ مِنْ صَاحِبِهَا أَوْضَالَّةٍ أَوْآبِقٍ إِلَّاوَهُوَفِي الْقُرْآنِ ، فَمَنْ أَرَادَ ذٰلِكَ فَلْيَسْأَلْنِي عَنْهُ ، قَالَ: فَقَامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ فَقَالَ : يَا أَمِيرَالْمُؤْمِنِينَ أَخْبِرْنِي عَمَّا يُؤْمَنُ مِنَ الْحَرْقِ وَالْغَرَقِ؟ فَقَالَ: اقْرَأْ هٰذِهِ الْآيَاتِ «اللهُ الَّذِي نَزَّلَ الْكِتَابَ وَهُوَيَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ» «وَمَاقَدَرُوا اللهَ حَقَّ قَدْرِهِ - إِلَى قَوْلِهِ - سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ» فَمَنْ قَرَأَهَا فَقَدْ أَمِنَ الْحَرْقَ وَالْغَرَقَ - قَالَ: فَقَرَأَهَا رَجُلٌ وَاضْطَرَمَتِ النَّارُ فِي بُيُوتِ جِيرَانِهِ وَبَيْتُهُ وَسَطَهَا

«ماءان شاء : ای کلما ینقص ماؤه یصب علیه ماء آخر....» سپس نظیر آنچه ترجمه شد شرح فرموده .

٢٠- مفضل بن عمر گوید : حضرت صادق علیه السلام فرمود : ای مفضل از همهٔ مردم خویشتن را بوسیلهٔ بسم الله الرحمن الرحیم و بسورهٔ قل هو الله احد نگهداری و محافظت کن ، آنرا از سمت راستت و از سمت چپت و از پیش رویت و از پشت سرت و از بالای سرت واز زیر پایت بخوان (یعنی بشش جهت بخوان) وچون بر سلطان ستمکاری وارد شدی همینکه نگاهت باو افتاد سه بار آنرا (یعنی سورهٔ قل هو الله را) بخوان وبا دست چپ بشمار ، واز خواندن آن جدا مشو (و ادامه بده) تا از نزدش بیرون آئی .

٢١- اصبغ بن نباته از امیر المؤمنین علیه السلام حدیث کند که فرمود : سوگند بدانکه محمد (ص) را بحقیقت برانگیخته و خاندانش را گرامی داشته هیچ چیزی نیست که شما آنرا بجوئید از حرز ودعاهائی که برای محافظت ازسوختن یاغرق شدن یا دزد یاگریختن چهارپائی از دست صاحبش یاگمشده‌ای یا بندهٔ فراری ، جز اینکه در قرآن است ، هر که خواهد از من بپرسد (تا باو بگویم) گوید : پس مردی برخاست و عرضکرد : یا امیر المؤمنین مرا آگاه کن از آنچه برای محافظت از سوختن و غرق شدن است ؟ فرمود : این آیات را بخوان : « الله الذی نزل الکتاب و هو یتولی الصالحین » (سورهٔ اعراف آیه ١٩٦ - واول آیه اینطوراست : ان ولیی الله الذی نزل الکتاب ....)وآیهٔ : «وما قدروا الله حق قدره » تا بگفتارش : «سبحانه و تعالی عما یشرکون»(سورهٔ زمر آیه ١٧ - وتمام آیه اینطور است : «و ما قدروا الله حق قدره والارض جمیعاً قبضته یوم القیمة و السموات مطویات بیمینه سبحانه و تعالی عما یشرکون » پس

فَلَمْ يُصِبْهُ شَيْءٌ ـ ثُمَّ قَامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ آخَرُ فَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّ دَابَّتِي اسْتَصْعَبَتْ عَلَيَّ وَ أَنَا مِنْهَا عَلَى وَجَلٍ فَقَالَ : اقْرَأْ فِي أُذُنِهَا الْيُمْنَى «وَلَهُ أَسْلَمَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعاً وَكَرْهاً وَ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ». فَقَرَأَهَا فَذَلَّتْ لَهُ دَابَّتُهُ ـ وَقَامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ آخَرُ فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّ أَرْضِي أَرْضٌ مَسْبَعَةٌ وَإِنَّ السِّبَاعَ تَغْشَى مَنْزِلِي وَلَا تَجُوزُ حَتَّى تَأْخُذَ فَرِيسَتَهَا فَقَالَ : اقْرَأْ « لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ» ـ فَقَرَأَهُمَا الرَّجُلُ فَاجْتَنَبَتْهُ السِّبَاعُ ثُمَّ قَامَ إِلَيْهِ آخَرُ فَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّ فِي بَطْنِي مَاءً أَصْفَرَ فَهَلْ مِنْ شِفَاءٍ ؟ فَقَالَ: نَعَمْ بِلَا دِرْهَمٍ وَلَا دِينَارٍ وَلَكِنِ اكْتُبْ عَلَى بَطْنِكَ آيَةَ الْكُرْسِيِّ وَتَغْسِلُهَا وَتَشْرَبُهَا وَتَجْعَلُهَا ذَخِيرَةً فِي بَطْنِكَ فَتَبْرَءُ بِإِذْنِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ ـ فَفَعَلَ الرَّجُلُ فَبَرِأَ بِإِذْنِ اللهِ ـ ثُمَّ قَامَ إِلَيْهِ آخَرُ فَقَالَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَخْبِرْنِي عَنِ الضَّالَّةِ ؟ فَقَالَ : اقْرَأْ يس فِي رَكْعَتَيْنِ وَقُلْ : يَا هَادِيَ الضَّالَّةِ رُدَّ عَلَيَّ ضَالَّتِي ـ فَفَعَلَ فَرَدَّ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَيْهِ ضَالَّتَهُ ـ ثُمَّ قَامَ إِلَيْهِ آخَرُ فَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَخْبِرْنِي عَنِ الْآبِقِ فَقَالَ : اقْرَأْ «أَوْ

هر که این آیات را بخواند از سوختن و غرق شدن ایمن است ، گوید : پس مردی آنرا خواند و آتش در خانه‌های همسایگان نشانش در گرفت و خانهٔ او هم وسط آن خانه‌ها بود و (از برکت آن آیات که خوانده بود) آسیبی باو نرسید ، سپس مرد دیگری بر خاست و عرضکرد : یا أمیرالمؤمنین حیوانی که زیر پای من هست چموشی میکند ومن از آن ترسانم ؟ فرمود : در گوش راستش (این آیه را)بخوان : « ولهاسلم من فی السموات والارض طوعاً وکرهاً و الیه ترجعون» (سورهٔ آل عمران آیه ۸۳) وآنمرد این آیه را خواند وآن حیوان برای او رام گردید .

مرد دیگری برخاست و عرضکرد : ای امیرمؤمنان سرزمین ما جای درندگان است و درندگان بخانهٔ من درآیند و تاشکار خود را نگیرند از آنجا نگذرند ؟ فرمود : (این دوآیه را) بخوان : « لقد جاءکم رسول من انفسکم عزیز علیه‌ما عنتم حریص علیکم بالمؤمنین‌رؤف رحیم * فان تولوا فقل حسبی‌الله لااله الاهو علیه توکلت و هورب‌العرش العظیم» (سورهٔ توبه آیه‌های ۱۲۸ و ۱۲۹) پس آنمرد ایندو آیه را خواند و درندگان از او دور شدند .

سپس مرد دیگری برخاست و عرضکرد : ای امیر مؤمنان درشکم من آب زردی است (که موجب بیماری من شده است) آیا شفائی دارد ؟ فرمود : آری (بی‌پول) وبدون صرف کردن درهمی و نه دیناری، بنویس آیةالکرسی را برشکمت و آنرا بشوی و بیاشام و آنرا در شکمت ذخیره کن (محتمل است مقصود این باشد که تا مقداری‌از زمان روی‌آن چیزی مخور که درشکمت بماند) بخواست‌خدای عزوجل بهبودی یابی و آنمرد انجام داد و بخواست خداوند بهبودی یافت .

سپس دیگری برخاست و عرضکرد : یا أمیرالمؤمنین از (آنچه برای پیداکردن حیوان) گمشده (فایده دارد) مرا آگاه فرما ؟ فرمود : سورهٔ یس را در دو رکعت نماز بخوان و بگو : «یا هادی الضالة رد ضالتی» (یعنی ای راهنمای گم شده گمشدهٔ مرا بمن باز گردان)پس آنرا انجام داد و خدای‌عزوجل حیوان

كَظُلُمَاتٍ فِي بَحْرٍ لُجِّيٍّ يَغْشَاهُ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ مَوْجٌ - إِلَى قَوْلِهِ - : وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللهُ لَهُ نُوراً فَمَالَهُ مِنْ نُورٍ» - فَقَالَهَا الرَّجُلُ فَرَجَعَ إِلَيْهِ الآبِقُ - ثُمَّ قَامَ إِلَيْهِ آخَرُ فَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَخْبِرْنِي عَنِ السَّرَقِ فَإِنَّهُ لَا يَزَالُ قَدْ يُسْرَقُ لِيَ الشَّيْءُ بَعْدَ الشَّيْءِ لَيْلاً ؟ فَقَالَ لَهُ : اقْرَأْ إِذَا أَوَيْتَ إِلَى فِرَاشِكَ «قُلِ ادْعُوا اللهَ أَوِ ادْعُوا الرَّحْمٰنَ أَيّاً مَا تَدْعُوا - إِلَى قَوْلِهِ - : وَكَبِّرْهُ تَكْبِيراً» ثُمَّ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام مَنْ بَاتَ بِأَرْضٍ قَفْرٍ فَقَرَأَ هٰذِهِ الآيَةَ «إِنَّ رَبَّكُمُ اللهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ - إِلَى قَوْلِهِ : - تَبَارَكَ اللهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ» حَرَسَتْهُ الْمَلَائِكَةُ وَتَبَاعَدَتْ عَنْهُ الشَّيَاطِينُ قَالَ : فَمَضَى الرَّجُلُ فَإِذَا هُوَ بِقَرْيَةٍ خَرَابٍ فَبَاتَ فِيهَا وَلَمْ يَقْرَأْ هٰذِهِ الآيَةَ فَتَغَشَّاهُ الشَّيْطَانُ وَإِذَا هُوَ آخِذٌ بِخَطْمِهِ فَقَالَ لَهُ صَاحِبُهُ : أَنْظِرْهُ وَاسْتَيْقَظَ الرَّجُلُ فَقَرَأَ الآيَةَ فَقَالَ الشَّيْطَانُ لِصَاحِبِهِ : أَرْغَمَ اللهُ أَنْفَكَ احْرِسْهُ الْآنَ حَتَّى يُصْبِحَ، فَلَمَّا أَصْبَحَ رَجَعَ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام فَأَخْبَرَهُ وَقَالَ لَهُ : رَأَيْتُ فِي كَلَامِكَ الشِّفَاءَ وَالصِّدْقَ ، وَمَضَى بَعْدَ طُلُوعِ الشَّمْسِ فَإِذَا هُوَ بِأَثَرِ شَعْرِ الشَّيْطَانِ مُجْتَمِعاً فِي الْأَرْضِ .

گمشده‌اش را باو بر گردانید .

سپس دیگری برخاست و عرضکرد : ای امیر مؤمنان برای بندهٔ گریخته دستوری فرما فرمود : بخوان (این آیه را) : « او کظلمات فی بحر لجی یغشاه موج من فوقه موج » تا گفتارش : « و من لم یجعل الله له نوراً فماله من نور» (سورهٔ نور آیه ٤٠) و آنمرد آن را گفت و بندهٔ فراریش بسوی او باز گشت .

سپس مرد دیگری برخاست و عرضکرد : یا أمیرالمؤمنین برای ایمنی از دزدی چیزی بفرما زیرا که پیوسته پشت سرهم شبها از من دزدی شود ؟ فرمود : چون ببستر خواب رفتی (این آیه را بخوان) : «قل ادعوا الله او ادعوا الرحمن أیاً ما تدعوا» تا گفتارش : «وکبره تکبیراً» (سورهٔ اسراء آیه ١١٠) سپس امیرالمؤمنین عليه السلام فرمود : هر کس در بیابانی خالی از سکنه شبی را بسر برد واین آیه را بخواند « ان ربکم الله الذی خلق السموات و الارض فی ستة ایام ثم استوی علی العرش» تا گفتارش : «تبارک الله رب العالمین» (سورهٔ اعراف آیه ٥٤) فرشتگان او را محافظت کنند و شیاطین از او دور شوند ، گوید : پس آنمرد (یعنی مردی که برای ایمنی ازدزدی پرسش کرده بود ، یامرد دیگری) رفت و بویرانه‌ای رسید وشب را درآنجا خوابید و این آیات را نخواند ، پس شیطان بسراغش آمد و بینی آنمرد را گرفت ، رفیقش باو گفت : مهلتش بده ، آنمرد (از این حرف) از خواب پرید وآیه‌ای را (که‌حضرت فرموده بود) خواند ، پس شیطان برفیقش گفت : خدا بینی تورا بخاك مالید ، اکنون باید تا بصبح او را محافظت و پاسداری کنی ، چون صبح شد نزد امیرالمؤمنین عليه السلام آمد و جریان راگفت و عرضکرد : درسخن شما شفاء و راستی یافتم، وپس‌از بالا آمدن آفتاب بدانجا رفت وجای موی شیطان را درزمین‌دید .

٢٢ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيىٰ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ مُحْرِزٍ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَاجَعْفَرٍ عليه السلام يَقُولُ : مَنْ لَمْ يُبَرِّئْهُ الْحَمْدُ لَمْ يُبَرِّئْهُ شَيْءٌ .

٢٣ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مِهْرَانَ ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيىٰ عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام أَنَّهُ قَالَ : مَنْ قَرَأَ - إِذَا أَوىٰ إِلىٰ فِرَاشِهِ - : قُلْ يَاأَيُّهَا الْكَافِرُونَ وَقُلْ هُوَاللهُ أَحَدٌ كَتَبَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ بَرَاءَةً مِنَ الشِّرْكِ .

٢٤ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَعْبَدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَمَّنْ ذَكَرَهُ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام أَنَّهُ قَالَ : لَاتَمَلُّوا مِنْ قِرَاءَةِ إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا ، فَإِنَّهُ مَنْ كَانَتْ قِرَاءَتُهُ بِهَا فِي نَوَافِلِهِ لَمْ يُصِبْهُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ بِزَلْزَلَةٍ أَبَداً وَلَمْ يَمُتْ بِهَا وَلَا بِصَاعِقَةٍ وَلَا بِآفَةٍ مِنْ آفَاتِ الدُّنْيَا حَتّىٰ يَمُوتَ وَإِذَامَاتَ نَزَلَ عَلَيْهِ مَلَكٌ كَرِيمٌ مِنْ عِنْدِ رَبِّهِ فَيَقْعُدُ عِنْدَ رَأْسِهِ فَيَقُولُ : يَامَلَكَ الْمَوْتِ ارْفُقْ بِوَلِيِّ اللهِ فَإِنَّهُ كَانَ كَثِيراً مَايَذْكُرُنِي وَيَذْكُرُ تِلَاوَةَ هٰذِهِ السُّورَةِ ، وَتَقُولُ لَهُ السُّورَةُ مِثْلَ ذٰلِكَ وَ يَقُولُ مَلَكُ الْمَوْتِ قَدْ أَمَرَنِي رَبِّي أَنْ أَسْمَعَ لَهُ وَأُطِيعَ وَلَا أُخْرِجَ رُوحَهُ حَتّىٰ يَأْمُرَنِي بِذٰلِكَ فَإِذَا أَمَرَنِي أَخْرَجْتُ رُوحَهُ وَلَايَزَالُ مَلَكُ الْمَوْتِ عِنْدَهُ حَتّىٰ يَأْمُرَهُ بِقَبْضِ رُوحِهِ وَإِذَا كُشِفَ لَهُ الْغِطَاءُ فَيَرَىٰ مَنَازِلَهُ فِي الْجَنَّةِ فَيُخْرِجُ رُوحَهُ مِنْ أَلْيَنِ مَايَكُونُ مِنَ الْعِلَاجِ ، ثُمَّ يُشَيِّعُ رُوحَهُ إِلَى الْجَنَّةِ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ يَبْتَدِرُونَ بِهَا إِلَى الْجَنَّةِ .

---

٢٢ . سلمة بن محرز گوید : شنیدم حضرت باقر عليه السلام میفرمود : کسی که سورهٔ حمد او را بهبودی نبخشد هیچ چیز بهبودیش ندهد .

٢٣ - حضرت صادق عليه السلام فرمود : هر کس هنگامی که ببستر خواب رود سورهٔ قل یا ایهاالکافرون وقل هوالله احد را بخواند خدای عزوجل بیزاری (و دوری) از آتش را برایش بنویسد .

٢٤ - و نیز آنحضرت عليه السلام فرمود : از خواندن سورهٔ «اذا زلزلت الارض زلزالها» خسته نشوید زیرا هر کس در نمازهای نافلهٔ خود آن سوره را بخواند هرگز خدای عزوجل او را بزمین لرزه گرفتار نکند و بدان نمیرد و (نیز) ببرق زدن و آفتهای دیگر دنیا دچار نگردد تا بمیرد ، و چون بمیرد فرشتهٔ کریمی از جانب پروردگارش براو فرود آید و بالای سرش بنشیند پس گوید : ای ملک‌الموت با دوست خدا مداراکن (وجانش را بآسانی بگیر) زیراکه او بسیار مرا یاد میکرد و این سوره را میخواند و آن سوره نیز بملک‌الموت مانند همین حرف را بگوید ، وملک‌الموت گوید : پروردگارم بمن فرمان داده که گوش بفرمان و مطیع او باشم وجانش را نگیرم تا بدان دستوردهد ، وچون خودش دستور داد آنگاه‌جانش را بگیرم ، و پیوسته ملک‌الموت نزد او است تا خود او بگرفتن جانش‌دستور دهد ، وچون پرده ازبرابر دیده‌اش بکنار رود منزلهای خود را دربهشت ببیند ، وجانش بآسانترین وجهی بیرون رود ، سپس جان‌او را هفتادهزار فرشته تابهشت بدرقه کنند و شتابانه او را ببهشت رسانند .

﴿ بَابُ النَّوَادِرِ ﴾

﴿٣٥٥٥﴾ ١- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مِهْرَانَ، عَنْ عُبَيْسِ بْنِ هِشَامٍ؛ عَمَّنْ ذَكَرَهُ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: قُرَّاءُ الْقُرْآنِ ثَلَاثَةٌ: رَجُلٌ قَرَأَ الْقُرْآنَ فَاتَّخَذَهُ بِضَاعَةً وَاسْتَدَرَّ بِهِ الْمُلُوكَ وَاسْتَطَالَ بِهِ عَلَى النَّاسِ وَرَجُلٌ قَرَأَ الْقُرْآنَ فَحَفِظَ حُرُوفَهُ وَضَيَّعَ حُدُودَهُ وَأَقَامَهُ إِقَامَةَ الْقِدْحِ فَلَا كَثَّرَ اللهُ هَؤُلَاءِ مِنْ حَمَلَةِ الْقُرْآنِ وَرَجُلٌ قَرَأَ الْقُرْآنَ فَوَضَعَ دَوَاءَ الْقُرْآنِ عَلَى دَاءِ قَلْبِهِ فَأَسْهَرَ بِهِ لَيْلَهُ وَأَظْمَأَ بِهِ نَهَارَهُ وَقَامَ بِهِ فِي مَسَاجِدِهِ وَ تَجَافَى بِهِ عَنْ فِرَاشِهِ فَبِأُولَئِكَ يَدْفَعُ اللهُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْبَلَاءَ وَبِأُولَئِكَ يُدِيلُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ مِنَ الْأَعْدَاءِ وَبِأُولَئِكَ يُنَزِّلُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ الْغَيْثَ مِنَ السَّمَاءِ فَوَاللهِ لَهَؤُلَاءِ فِي قُرَّاءِ الْقُرْآنِ أَعَزُّ مِنَ الْكِبْرِيتِ الْأَحْمَرِ.

٢- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ، وَعَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، جَمِيعاً عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ أَبِي يَحْيَى، عَنِ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَةَ قَالَ: سَمِعْتُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام يَقُولُ: نَزَلَ الْقُرْآنُ أَثْلَاثاً: ثُلُثٌ فِينَا وَفِي عَدُوِّنَا، وَثُلُثُ سُنَنٌ وَأَمْثَالٌ، وَثُلُثُ فَرَائِضُ وَ أَحْكَامٌ.

✡ (باب نوادر) ✡

١- حضرت باقر عليه السلام فرمود: قرآن‌خوانان سه گروه‌اند:

یکی آنکه قرآن خواند و آنرا سرمایهٔ کسب خود کند و پادشاهان را با آن بدو شد و بمردم بزرگی بفروشد.

ودیگر مردی‌است که قرآن‌را بخواند وحروف آنرا نگهداری‌کند ولی حدود آنرا ضایع سازد و آنرا چون قدح (جام آب) نگهداری کند (یعنی برای خود نمائی وهنگام سود جوئی ازآن منتفع گردد ودر سایر اوقات پشت سر اندازد چنانکه شخص سواره‌جام‌آبش‌را پشت سرش میآویزد ومانند این کلام در کتاب دعاء باب صلوات گذشت مراجعه شود) خداوند امثال اینان‌را در قرآن خوانان زیاد نکند.

ودیگر مردی است که قرآن خواند و داروی قرآن را بردل دردمندش نهد و برای (خواندن و بکار بستن ودقت وغور درمعانیش) شب‌زنده‌داری‌کند وروزش‌را بتشنگی بسر برد، ودرهنگام نمازهایش و جاهای آن بدان قیام‌کند، واز بستر خواب بخاطر آن دوری گزیند، وبخاطر این دسته از مردمان است که خدای عزیز جبار بلا را بگرداند، وببرکت ایشان است که خدای عزوجل شر دشمنان‌را باز دارد، وبسبب آنان است‌که خدای عزوجل ازآسمان باران فرستد، پس بخدا سوگند اینها درمیان‌قرآن خوانان از کبریت احمر کمیاب‌ترند.

٢- اصبغ بن نباته گوید: شنیدم از امیر المؤمنین عليه السلام که میفرمود: قرآن درسه بخش نازل‌شده یك بخش آن دربارهٔ ما ودشمنان ماست، وبخش دیگر در سنتها وامثال است، وبخش سوم در واجبات و احکام است.

٣ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ؛ عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْحَجَّالِ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ عُقْبَةَ ، عَنْ دَاوُدَبْنِ فَرْقَدٍ ، عَمَّنْ ذَكَرَهُ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: إِنَّ الْقُرْآنَ نَزَلَ أَرْبَعَةَ أَرْبَاعٍ: رُبْعُ حَلَالٌ وَرُبْعُ حَرَامٌ وَرُبْعُ سُنَنٌ وَأَحْكَامٌ وَرُبْعُ خَبَرُ مَا كَانَ قَبْلَكُمْ وَنَبَأُ مَا يَكُونُ بَعْدَكُمْ وَفَصْلُ مَا بَيْنَكُمْ .

٤ - أَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ عَبْدِالْجَبَّارِ ، عَنْ صَفْوَانَ ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : نَزَلَ الْقُرْآنُ أَرْبَعَةَ أَرْبَاعٍ . رُبْعٌ فِينَا وَرُبْعٌ فِي عَدُوِّنَا وَرُبْعُ سُنَنٌ وَأَمْثَالٌ وَرُبْعُ فَرَائِضُ وَأَحْكَامٌ .

٥ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدٍ ، وَسَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ مَنْصُورِبْنِ الْعَبَّاسِ ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ الْحَسَنِ السَّرِيِّ ، عَنْ عَمِّهِ عَلِيِّ بْنِ السَّرِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: أَوَّلُ مَا نَزَلَ عَلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ : «بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ» وَآخِرُهُ «إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللهِ» .

---

٣ - حضرت صادق عليه السلام فرمود : قرآن بچهار بخش نازل شده ، يك چهارم حلال ، و يك چهارم حرام ، ويك چهارم سنتها ، واحكام ، ويكچهارم اخبار گذشتگان وآيندگان از شما است و آنچه راجع برفع اختلاف ميانه شماها است .

شرح - مجلسی(ره) گويد : ممكن است ثلث (درخبر پيش) وربع (دراين خبر) برسبيل تخمين باشد يامجرد تقسيم به سه وچهار باشد اگر چه اقسام مساوی نباشند يا باعتبار اختلاف معانی وبطون است .... تاآنكه گويد : وبسا گفته شود : كه مقصود از حلال پيروی از اهل بيت عليهم السلام و از حرام پيروی دشمنانشان ميباشد تا باتقسيم آينده (در خبر ٤) موافق باشد .

وفيض (ره) گويد : بنای اين تقسيم برمساوی بودن واقعی وحقيقی (ميان اقسام) نيست و همچنين بنا برجدا بودن اقسام از تمام جهات از يكديگر نيست ، واز اين رو منافاتی بافزونی برخی از اقسام يا نقصانش از ديگری ندارد ، ونيز منافاتی باداخل شدن بعضی اقسام دربعضی ديگر ندارد و مضمونهای اين اخبار باخبرهای بعدی نيز منافات ندارد (چون بنا برتقسيم حقيقی نيست) .

٤ - حضرت باقر عليه السلام فرمود: قرآن برچهار بخش نازل گرديده است ، يكچهارم درباره ما ويكچهارم درباره دشمن ما ويكچهارم سنن وامثال ويكچهارم فرائض واحكام است .

٥ - حضرت صادق عليه السلام فرمود : نخستين چيزی كه برسول خدا (ص) نازل گرديد (اين سوره بود) : «بسم الله الرحمن الرحيم اقرأ باسم ربك» و آخرين چيزی كه نازل شد (سورة) : « اذا جاء نصرالله » بود .

توضيح - مجلسی (ره) گويد : شايد مقصود اين باشد كه پس از سورة اذا جاء نصرالله سورة كاملة ديگری نازل نگشته ، پس منافات ندارد كه برخی از آيات پس از آن نازل شده باشد چنانچه مشهور است .

﴿٣٥٦٠﴾ ٦- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، وَمُحَمَّدُ بْنُ الْقَاسِمِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَيْمَانَ، عَنْ دَاوُدَ، عَنْ حَفْصِ ابْنِ غِيَاثٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ: «شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ» وَإِنَّمَا أُنْزِلَ فِي عِشْرِينَ سَنَةً بَيْنَ أَوَّلِهِ وَآخِرِهِ؟ فَقَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام: نَزَلَ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً فِي شَهْرِ رَمَضَانَ إِلَى الْبَيْتِ الْمَعْمُورِ ثُمَّ نَزَلَ فِي طُولِ عِشْرِينَ سَنَةً، ثُمَّ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله: نَزَلَتْ صُحُفُ إِبْرَاهِيمَ فِي أَوَّلِ لَيْلَةٍ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ وَأُنْزِلَتِ التَّوْرَاةُ لِسِتٍّ مَضَيْنَ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ وَأُنْزِلَ الْإِنْجِيلُ لِثَلَاثَ عَشْرَةَ لَيْلَةً خَلَتْ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ وَأُنْزِلَ الزَّبُورُ لِثَمَانِ عَشْرَ خَلَوْنَ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ وَأُنْزِلَ الْقُرْآنُ فِي ثَلَاثٍ وَعِشْرِينَ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ.

٧- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنْ بَعْضِ رِجَالِهِ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: لَاتَتَفَأَّلْ بِالْقُرْآنِ.

٨- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ صَفْوَانَ، عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْوَرَّاقِ قَالَ:

٦- حفص بن غياث گويد: از حضرت صادق عليه السلام در بارهٔ گفتار خداى عز وجل پرسيدم (كه فرمايد: «ماه رمضان كه فرود شد در آن قرآن» سورهٔ بقره آيه ١٨٥) با اينكه قرآن از اول تا آخر در در ظرف مدت بيست سال نازل شده؟ حضرت صادق عليه السلام فرمود: همهٔ قرآن يكجا در ماه رمضان ببيت المعمور نازل شده، سپس درطول بيست سال تدريجاً نازل شد، سپس: پيغمبر (ص) فرمود: صحف ابراهيم در شب اول ماه رمضان نازل شده، وتورات درشب ششم ماه رمضان نازل شد، وانجيل در شب سيزدهم نازل شد، وزبور درشب هيجدهم ماه رمضان وقرآن در بيست وسوم ماه رمضان نازل شده است.

٧- حضرت صادق عليه السلام فرمود: بقرآن تفأل نزن.

توضيح - مقصود از تفأل دراين حديث چنانچه فيض (ره) فرمود: پيش بينى از پيش آمدهاى آينده است مانند شفاى مريض يا مرگ او يا يافتن گمشده وامثال اينها از روى قرآن كه اين خود يكنوع فال زدنى است واين مورد نهى واقع شده واين منافاتى بااستخاره باقرآن كه متداول است ودر جواز آن حديثى رسيده است ندارد، زيرا استخاره بمعناى طلب خير كردن از خداى وپى جوئى براى شناسائى خير وخوبى در كارها است كه ميخواهد بكند يا ترك كند، و براى مشورت كردن با خداوند است چنانچه در حديث آمده كه با پروردگارت در كارها مشورت كن وميان استخاره باين معنى وتفأل فرق آشكارى است، وسر اينكه از تفأل نهى شده اينست كه چون تفأل برخلاف شد موجب بدگمانى بقرآن شود، ولى در استخاره چنين نيست (اين بود ملخصى از كلام فيض (ره) درباب نماز استخاره) ومجلسى (ره) گويد: وشايد ظاهرتر از اين كلام اينست كه مقصود نهى از تفأل بقرآن براى آنچيزى است كه رسم عرب بوده كه چون كلامى يا شعرى ميشنيدند فال خوب وبد ميزدند، ومقصود امام عليه السلام اينست كه هنگام شنيدن يا خواندن قرآن آنطور فال نزنيد.

٨- محمد بن وراق گويد: كتابى را كه در آن قرآنى بود وآنقرآن با آب طلا مهر خورده بود

عَرَضْتُ عَلىٰ أَبي عَبْدِاللهِ عليه السلام كِتاباً فِيهِ قُرْآنٌ مُخَتَّمٌ مُعَشَّرٌ بِالذَّهَبِ وَكُتِبَ فِي آخِرِهِ سُورَةُ بِالذَّهَبِ وَأَرَيْتُهُ إِيّاهُ فَلَمْ يَعِبْ فِيهِ شَيْئاً إِلّا كِتابَةَ الْقُرْآنِ بِالذَّهَبِ وَقالَ: لا يُعْجِبُنِي أَنْ يُكْتَبَ الْقُرْآنُ إِلّا بِالسَّوادِ كَما كُتِبَ أَوَّلَ مَرَّةٍ.

٩- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ عِيسىٰ، عَنْ ياسِينَ الضَّرِيرِ، عَنْ حَرِيزٍ عَنْ زُرارَةَ، عَنْ أَبي جَعْفَرٍ عليه السلام قالَ: قالَ: تَأْخُذُ الْمُصْحَفَ فِي الثُّلُثِ الثّانِي مِنْ شَهْرِ رَمَضانَ فَتَنْشُرُهُ وَتَضَعُهُ بَيْنَ يَدَيْكَ وَتَقُولُ: «اللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِكِتابِكَ الْمُنْزَلِ وَما فِيهِ وَفِيهِ اسْمُكَ الْأَعْظَمُ الْأَكْبَرُ وَأَسْماؤُكَ الْحُسْنىٰ وَما يُخافُ وَيُرْجىٰ أَنْ تَجْعَلَنِي مِنْ عُتَقائِكَ مِنَ النّارِ» وَتَدْعُو بِما بَدا لَكَ مِنْ حاجَةٍ.

١٠- أَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ سالِمٍ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ النَّضْرِ، عَنْ عَمْرِوبْنِ شِمْرٍ، عَنْ جابِرٍ، عَنْ أَبي جَعْفَرٍ عليه السلام قالَ: لِكُلِّ شَيْءٍ رَبِيعٌ وَرَبِيعُ الْقُرْآنِ شَهْرُ رَمَضانَ.

﴿٣٥٦﴾ ١١- عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ سِنانٍ أَوْ عَنْ غَيْرِهِ، عَمَّنْ ذَكَرَهُ قالَ: سَأَلْتُ أَبا عَبْدِاللهِ عليه السلام عَنِ الْقُرْآنِ وَالْفُرْقانِ أَهُما شَيْئانِ أَوْ شَيْءٌ واحِدٌ؟ فَقالَ عليه السلام: الْقُرْآنُ جُمْلَةُ الْكِتابِ وَالْفُرْقانُ الْمُحْكَمُ الْواجِبُ الْعَمَلِ بِهِ.

١٢- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ؛ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنِ الْوَشّاءِ، عَنْ جَمِيلِبْنِ دَرّاجٍ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ مُسْلِمٍ

وعشر گذاری شده بود، ودرپایان آن نیز یکسوره باآب طلا نوشته شده بود من آن قرآنرا بحضرت صادق علیه السلام عرضه نموده ونشان دادم (ومقصود این بود که بدانم آیا باآب طلا نوشتن ومهر گذاری آن عیبی دارد یانه؟) پس آنحضرت درچیزی از آن عیبی نگرفت جز در نوشتن قرآنرا با آب طلا و فرمود: خوش ندارم که قرآن جز بامرکب سیاه نوشته شود چنانچه اول بار نوشته شده است.

شرح ـ مجلسی (ره) گوید: مهر خوردن (مختم)را گفته‌اند: یعنی میان آیه وآخر هرآیه‌را با آب طلا نشانه بزنند، وممکن است نقش وسط جلد یا اول وآخر آن یاحاشیه آن باطلا بوده است.

۹ ـ زراره از حضرت باقر علیه السلام حدیث کند که فرمود: دردهۀ دوم ماه رمضان قرآنرابردار وبازکن وپیش رویت بنه و (این دعارا) بخوان: «اللهم انی اسئلك بكتابك المنزل ومافيه وفيه اسمك الاعظم الاكبر واسماؤك الحسنى وما يخاف ويرجى ان تجعلني من عتقائك من النار» وهرحاجتی که‌خواهی ازخدا بخواه.

۱۰ ـ ونیز آنحضرت علیه السلام فرمود: هرچیزی بهاری دارد وبهار قرآن ماه رمضان است.

۱۱ ـ محمد بن سنان یا دیگری از کسی که نامش را برده حدیث کند که گوید: از حضرت صادق علیه السلام پرسیدم که قرآن وفرقان دوچیزند (دو معنی دارند) یایك چیزند؟ فرمود: قرآن همۀ کتاب است، وفرقان همان قسمت محکم آن است که عمل بدان واجب است.

۱۲ ـ حضرت باقرعلیه السلام فرمود: قرآن یکی است، واز نزدیکی (یعنی خدای یگانه) نازل

عَنْ زُرَارَةَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : إِنَّ الْقُرْآنَ وَاحِدٌ نَزَلَ مِنْ عِنْدِ وَاحِدٍ وَلٰكِنَّ الْاِخْتِلَافَ يَجِيءُ مِنْ قِبَلِ الرُّوَاةِ .

١٣ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ أُذَيْنَةَ ، عَنِ الْفُضَيْلِ بْنِ يَسَارٍ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام : إِنَّ النَّاسَ يَقُولُونَ : إِنَّ الْقُرْآنَ نَزَلَ عَلٰى سَبْعَةِ أَحْرُفٍ فَقَالَ: كَذَبُوا أَعْدَاءُاللهِ وَلٰكِنَّهُ نَزَلَ عَلٰى حَرْفٍ وَاحِدٍ مِنْ عِنْدِ الْوَاحِدِ .

١٤ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيٰى ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ بُكَيْرٍ ، عَنْ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: نَزَلَ الْقُرْآنُ بِإِيَّاكَ أَعْنِي وَاسْمَعِي يَا جَارَةُ.

وَفِي رِوَايَةٍ أُخْرٰى ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : مَعْنَاهُ مَا عَاتَبَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهِ عَلٰى نَبِيِّهِ

گشته ، ولی اختلاف از طرف راویان آن پدید آمده .

١٣ - فضیل بن یسار گوید : بامام صادق علیه السلام عرضکردم : مردم میگویند : قرآن بهفت حرف نازل شده ؟ فرمود : دروغ گویند دشمنان خدا ، قرآن بیکحرف واز جانب یکی نازل شده است .

١٤ - حضرت صادق علیه السلام فرمود : قرآن مانند این ضرب المثل عربی نازل شده (که گویند:) « ایاك اعنی واسمعی یاجاره » (یعنی بتو میگویم ولی ای همسایه توگوش کن) .

شرح - نظیر این مثل در فارسی این است که گوید : بدر میگویند که دیوار بشنود . واصل این مثل عربی از داستانی گرفته شده که ملخص آن چنانکه میدانی درمجمع الامثال - ج ١ : ٥٠ - نقل کند این است که مردی بنام سهل بن مالك فزاری برای دیدار نعمان که از بزرگان عرب بود از وطن خود کوچ کرد ودربین راه گذارش بچادرهای قبیله‌ای افتاد که رئیسشان شخصی بنام حارثة بن لام بود ، سهل برای رفع خستگی سفر سراغ چادر رئیس قبیله را گرفت و کنار آن چادر آمد ولی رئیس قبیله نبود وخواهرش که زنی بسیار زیبا بود درآن چادر بود ، خواهر حارثه او را بدرون چادر دعوت کرد واز مهمان تازه وارد (چنانچه رسم عرب بود) پذیرائی کرد واز چادر بیرون رفت ، هنگام بیرون رفتن نظر سهل باو افتاد ، و زیبائی فوق العاده‌اش اورا بشگفت درآورد ، وهوای ازدواج بااو بسرش افتاد ولی حیاء مانع از اظهار این پیشنهاد بود ، وتاچند روزی درآن چادر مهمان بود ، دریکی ازروزها که آن زن درخیمه نشسته بود سهل بیرون رفت ودر پشت چادر نشست واشعاری که از عشق درونی ومحبت قلبیش نسبت بآن آگاهی میداد بصورت خطاب بچادر سرود ودرآخرش این مصراع را گفت ، که یعنی آنچه تابحال گفتم ای چادر بتو گویم ولی ای همسایهٔ چادر (مقصودش آن زن است) توگوش کن ومخاطب درحقیقت توهستی .

(دنبالهٔ حدیث ١٤) .

و در روایت دیگری از حضرت صادق علیه السلام است که معنای آن اینست (یعنی معنای حدیث گذشته) که هرچه خدای عزوجل به پیغمبرش صلی الله علیه وآله عتاب فرموده مقصود از آن دیگران است

صلى الله عليه وآله فَهُوَ يَعْنِي بِهِ مَا قَدْ مَضَى فِي الْقُرْآنِ مِثْلُ قَوْلِهِ: «وَلَوْلَا أَنْ ثَبَّتْنَاكَ لَقَدْ كِدْتَ تَرْكَنُ إِلَيْهِمْ شَيْئاً قَلِيلاً» عَنَى بِذَلِكَ غَيْرَهُ.

١٥ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ جُنْدُبٍ، عَنْ سُفْيَانَ بْنِ السَّمْطِ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام عَنْ تَنْزِيلِ الْقُرْآنِ قَالَ: اقْرَؤُوا كَمَا عُلِّمْتُمْ.

(٣٥٧٠) ١٦ - عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي نَصْرٍ قَالَ: دَفَعَ إِلَيَّ أَبُوالْحَسَنِ عليه السلام مُصْحَفاً وَقَالَ: لَاتَنْظُرْ فِيهِ، فَفَتَحْتُهُ وَقَرَأْتُ فِيهِ: «لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا» فَوَجَدْتُ فِيهَا اسْمَ

مانند گفتار خداوند: «ولولا ان ثبتناك لقدكدت تركن اليهم ....» (سورهٔ اسراء آیه ٧٤ - یعنی اگر نبود که ماتورا استوار داشتیم نزدیك بود که کج شوی بسوی ایشان) وبا این کلام جز او را قصد کرده است.

١٥ - سفیان بن سمط گوید: از حضرت صادق علیه السلام از تنزیل قرآن پرسیدم (که چگونه بوده است و چنانچه اکنون است بهمین نحو بوده؟) فرمود: همچنان که بشما آموخته‌اند بخوانید.

١٦ - احمد بن محمد بن أبی نصر گوید: حضرت رضا علیه السلام قرآنی بمن داد و فرمود: در آن نگاه مکن، پس من آنرا باز کردم و در آن سورهٔ «لم یکن الذین کفروا» را خواندم و در آن نام هفتاد نفر از قریش را بنامهای خودشان و نام پدرانشان یافتم، گوید: پس حضرت نزد من فرستاد: که آن قرآن را بسوی من باز فرست.

شرح - فیض (ره) گوید: شاید مقصود از این نامهائی که در آن مصحف بوده تفسیر برای «الذین کفروا، و المشرکین» بوده نه اینکه جزء آیات قرآن بوده است، وهمین است مقصود از آنچه درحدیث است که «راوی گوید: بحضرت أبی الحسن علیه السلام عرضکردم: مامی‌شنویم آیاتی در قرآن (از جانب شما) و آنها با آنچه ماشنیده‌ایم تفاوت دارد؟» و مقصود از این حروف تفسیر الفاظ قرآن است که از طریق وحی معلوم شده و روبهمرفته هرچه از این سنخ اخبار (یعنی اخباری که اشعار در تحریف دارند) از ائمهٔ علیهم السلام رسیده معنای آنها همین است (یعنی مقصود از آن اضافات یا تغییرات، تفسیر آیات است که ائمه علیهم السلام فرموده‌اند منتها تفاوت آن تفسیری که آنها فرموده‌اند با تفسیرهای دیگر این است که اینها از طریق وحی بدانها رسیده است) سپس گوید: ودرکتاب الحجة نیز دسته‌ای از این اخبار گذشت و خلاصه تمام آنچه در اینباره رسیده است حمل برهمین معنائی شود که گفتیم زیرا اگر تحریف و تغییر در الفاظ قرآن راه یافته باشد (و چنین احتمالی در کار آید) بهیچ یك از الفاظ قرآن نمی‌توانیم تکیه و اعتماد کنیم، زیرا روی این مبنی محتمل است دستخوش تحریف و تغییر شده باشد، و برخلاف آنچه خداوند نازل فرموده است باشد، و بنابراین قرآن حجیت برای ماندارد و فائده برآن مترتب نیست و هم چنین دستور بهپیروی از قرآن و سفارش بدان، ودستوری که فرموده‌اند: که هرگاه دو خبر بایکدیگر متعارض شد عرضه بر قرآن نمائید (و آنچه موافق باقرآن است بدان عمل کنید و آنچه مخالف با آن است آنرا رها کنید) همهٔ اینها بی‌فائده است، وشیخ صدوق (ره) در کتاب اعتقادات فرموده است: عقیدهٔ ما (شیعیان دوازده امامی) براینست که قرآنی که خدای تعالی بپیغمبرش محمد

سَبْعِينَ رَجُلاً مِنْ قُرَيْشٍ بِأَسْمَائِهِمْ وَأَسْمَاءِ آبَائِهِمْ قَالَ : فَبَعَثَ إِلَيَّ : ابْعَثْ إِلَيَّ بِالْمُصْحَفِ .

صلی‌الله علیه وآله نازل فرمود همین است که در دست مسلمانان و میان دوجلد است ، وکم وزیادی از آن نشده ، و تعداد سوره‌هایش نزد مردم (۱۱٤) سوره است ونزد ماسوره و الضحی وألم نشرح یکسوره است و سوره لایلاف و ألم تر کیف ، یکسوره است ، و هر کس بمانسبت دهد که ما گوئیم بیش از این است دروغگو است ، سپس صدوق (ره) برای اثبات عدم تحریف استدلال کرده بروایاتی که در ثواب خواندن سوره‌ها درنمازها وغیر آن رسیده‌است ، و نیز در ثواب ختم قرآن و تعیین زمان ختم آن‌روایاتی رسیده و جز اینها از مطالب دیگر (که همگی دلالت دارند براینکه تحریف وتغییری در قرآن رخ‌نداده) سپس داستان جمع قرآن که امیرالمؤمنین علیه‌السلام فرموده ذکر کند و فیض (ره) نیز وجهی برای آن بیان کرده و سپس دنبالهٔ بحث عدم تحریف یکی دو حدیث دیگر که اشعار بتحریف دارند ذکر میکند که یکی این حدیث است که رسولخدا صلی‌الله علیه‌وآله فرمود : اگرمردم قرآن را چنانچه نازل شده میخواندند دو نفرباهم احتلاف (در این دین) نداشتند ، و حدیث دیگر حدیثی است که کلینی (ره) در کتاب روضه نقل کرده درنامه‌ای که حضرت باقر علیه‌السلام بسعدالخیر نوشتند این جمله است : « واز پشت پا زدن این مردم بقرآن این بود که حروف آنرا برپا داشتند و حدود آنرا تحریف کردند .... » و سپس گوید : و این دوحدیث نیز دلالت دارند برآنچه ماگفتیم که مقصود از تحریف وتغییر و حذف همانا از نظر معنی وتفسیر است نه از نظر لفظ ، یعنی از نظر تفسیر و تأویل آنرا تغییر و تحریف کرده‌اند و برخلاف آنچه خدای تعالی اراده فرموده حمل نموده‌اند ، وهمچین مقصود از روایاتی که (در برخی از آیات) رسیده است که این آیه اینگونه نازل شده همین است (یعنی از لحاظ تفسیر و تأویل مقصود خداوند این بوده است و نزول آن اینگونه بوده) نه آنچه مردم از ظاهر این روایات فهمیده‌اند ، و مقصود ائمه علیهم السلام‌این این نیست که در لفظ اینگونه نازل شده و دستخوش تحریف و تغییر گردیده .

(پایان کلام فیض - ره -).

مترجم گوید : این بهترین وجهی است که برای حمل اخباری که اشعار برتحریف دارند ذکرشده وگرنه جمعی از علمای شیعه مانند سید مرتضی (ره) اخباری که دلالت برتحریف کند از حشویه دانسته و بکلی بی‌اعتبار شمرده است ، و نظیر آنچه فیض (ره) در حمل اینگونه اخبار بیان کرده است جمعی از اخباریین مانند شیخ حرعاملی درکتاب اثبات الهداة نیز چنین حمل کرده‌اند و مادر اینجا کلام فیض(ره) که جامعترین ودرعین‌حال فشرده تر ازکلمات دیگران بود روی رعایت جنبهٔ اختصار انتخاب کردیم . و نکتهٔ دیگری که مارا برآن داشت که کلام فیض (ره) و آنچه در ضمن از صدوق (قده) نقل کرده بود نقل کنیم ودنبالهٔ آن‌اشاره بکلام شیخ حرعاملی (ره) بنمائیم این بود که عقیدهٔ تحریف‌از اخباریین سرچشمه گرفته است و برخی از آنان هستند که پافشاری در اینباره داشته‌اند و تألیفاتی هم در اثبات آن نموده‌اند و ذکر کلام این سه بزرگوار که خود ازاخباریین ومورداحترام طرفین‌هستند برای پاسخ دادن بکسانی است که دنبال گمنهٔ برخی از اخباریین این بحث را تابامروزکشانده‌اند وگرنه بنا بگفتهٔیکی از اساتید بزرگ حفظه الله‌تعالی میفرمود : گویا من تمام قرآن را بهمین نحوکه هست هم اکنون باگوش خود از

١٧ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ حُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنِ النَّضْرِ بْنِ سُوَيْدٍ ، عَنِ الْقَاسِمِ ابْنِ سُلَيْمَانَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ أَبِي عليه السلام : مَا ضَرَبَ رَجُلٌ الْقُرْآنَ بَعْضَهُ بِبَعْضٍ إِلَّا كَفَرَ

١٨ - عَنْهُ ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ النَّضْرِ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ سُلَيْمَانَ ، عَنْ أَبِي مَرْيَمَ الْأَنْصَارِيِّ ؛ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : سَمِعْتُهُ يَقُولُ : وَقَعَ مُصْحَفٌ فِي الْبَحْرِ فَوَجَدُوهُ وَقَدْ ذَهَبَ مَا فِيهِ إِلَّا هَذِهِ الْآيَةَ «أَلَا إِلَى اللهِ تَصِيرُ الْأُمُورُ» .

١٩ - الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْوَشَّاءِ ، عَنْ أَبَانٍ ، عَنْ مَيْمُونٍ الْقَدَّاحِ قَالَ قَالَ لِي أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام : اقْرَهْ ، قُلْتُ : مِنْ أَيِّ شَيْءٍ أَقْرَأُ ؟ قَالَ : مِنَ السُّورَةِ التَّاسِعَةِ قَالَ : فَجَعَلْتُ أَتَنَسَّمُهَا فَقَالَ : اقْرَأْ مِنْ سُورَةِ يُونُسَ قَالَ : فَقَرَأْتُ «لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَى وَ زِيَادَةٌ وَلَا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَلَا ذِلَّةٌ» قَالَ : حَسْبُكَ قَالَ : رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : إِنِّي لَأَعْجَبُ كَيْفَ لَا أَشِيبُ إِذَا قَرَأْتُ الْقُرْآنَ

٢٠ - عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ صَالِحِ بْنِ أَبِي حَمَّادٍ ، عَنِ الْحَجَّالِ ، عَمَّنْ ذَكَرَهُ ، عَنْ أَحَدِهِمَا عليهما السلام

زبان مبارك رسولخدا صلى الله عليه و آله می‌شنوم ، زیرا قرآن و این کتاب بزرگ آسمانی با اهمیت فوق العاده و عجیبی که مسلمانان بحفظ وقرائت و یاد دادن آن داشتند چنین نبوده است که کسی بتواند تغییر و تحریفی در آن بدهد ، فقط دراینجا یك بحث باقی ماند وآن بحث اختلافات قراءات است که آنهم ان‌شاءالله درجای خود بدان اشاره خواهیم نمود .

١٧ - حضرت صادق عليه السلام فرمود : پدرم علیه السلام فرمود : هیچکس قرآن را بهم نزند جز اینکه کافر شده است .

شرح - مقصود از بهم زدن قرآن یا تفسیر کردن و جمع میان آیه‌های آن و استنباط احکام از جمع بین چند آیه است چنانچه مجلسی (ره) احتمال داده ، ویا مقصود تاویل متشابهات آن طبق دلخواه و بدون دلیل و مدرکی از جانب معصوم عليه السلام است چنانچه فیض (ره) فرموده است .

١٨ - جابر گوید : ازحضرت باقر عليه السلام شنیدم که فرمود : قرآنی در دریا افتاد و آن را بدست آوردند و دیدند که تمام نوشته‌های آن رفته است جز این آیه : « الاالی الله تصیرالامور » - (سورهٔ شوری آیهٔ ٥٣) .

١٩ - میمون قداح گوید : حضرت باقر عليه السلام بمن فرمود : بخوان ، عرضکردم : از چه بخوانم؟ فرمود : از سورهٔ نهم ، گوید : من شروع بجستجوی آن کردم فرمود : از سورهٔ یونس بخوان گوید : پس من این آیه را خواندم : «للذین احسنوا الحسنی وزیادة ولایرهق وجوههم قترولاذلة » (آیهٔ ٢٦) فرمود : رسولخدا صلى الله عليه وآله فرموده : که‌راستی من درشگفتم که چگونه هنگامی که قرآن میخوانم مویم سپیده نشود ؟ .

٢٠ - حجال ازکسی که نامبرده ازیکی‌از دو امام باقر و صادق علیهما السلام حدیث کند که گفت:

قَالَ : سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ» قَالَ : يُبِينُ الْأَلْسُنَ وَلَا تُبِينُهُ الْأَلْسُنُ .

﴿٣٥٧٥﴾ ٢١ - أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ النَّهْدِيِّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْوَلِيدِ ، عَنْ أَبَانٍ ، عَنْ عَامِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ جُذَاعَةَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : مَا مِنْ عَبْدٍ يَقْرَأُ آخِرَ الْكَهْفِ إِلَّا تَيَقَّظَ فِي السَّاعَةِ الَّتِي يُرِيدُ .

٢٢ - أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ وَغَيْرُهُ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْكُوفِيِّ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ يَسَارٍ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام : سُلَيْمٌ مَوْلَاكَ ذَكَرَ أَنَّهُ لَيْسَ مَعَهُ مِنَ الْقُرْآنِ إِلَّا سُورَةُ يَسَ ، فَيَقُومُ مِنَ اللَّيْلِ فَيَنْفَدُ مَا مَعَهُ مِنَ الْقُرْآنِ أَيُعِيدُ مَا قَرَأَ؟ قَالَ : نَعَمْ لَا بَأْسَ .

٢٣ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي هَاشِمٍ ، عَنْ سَالِمِ بْنِ سَلَمَةَ قَالَ : قَرَأَ رَجُلٌ عَلَى أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام وَأَنَا أَسْتَمِعُ حُرُوفاً مِنَ الْقُرْآنِ لَيْسَ عَلَى مَا يَقْرَؤُهَا النَّاسُ ؛ فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ

از آنحضرت پرسیدم : از گفتار خدای عزوجل (که در باره قرآن فرماید :) « بزبان عربی روشن کننده‌ای است » (سورهٔ شعراء آیهٔ ۱۹۵) ؟ فرمود : یعنی زبانها رابیان کند و زبانی آن رابیان نکند .

شرح - مجلسی (ره) گوید: برخی گفته‌اند : یعنی قرآن نیازمند باستشهاد باشعار عرب و کلمات آنها نیست بلکه بعکس است زیرا قرآن فصیح ترین کلامی است که همگی بدان اعتراف دارند . (پایان کلام مجلسی (ره)) .

و متحمل است مقصود این باشد که زبان عربی دارای ریزه‌کاریها ولطائف وکنایاتی است که آنها را بهیچ زبانی نمی‌توان ترجمه کرد چنانچه براهل اطلاع از ادبیات عرب پوشیده نیست ، و این بدان جهت است که لغت عرب جامعترین و وسیعترین لغات است و گاهی برای یك معنی چندین لغت (که هرکدام روی نکتهٔ خاصی وضع شده) و بالعکس برای چندین معنی گاهی یك لغت وضع شده (که آنهم روی قرینه و خصوصیات از هم متمایز میشوند) و البته این مطلب احتیاج بتوضیح بیشتری دارد که از وضع شرح و ترجمه ما بیرون است ولی چکیدهٔ بحث همان است که گفته شد .

۲۱ - حضرت صادق عليه السلام فرمود : هیچکس نیست که آخر سورهٔ کهف را بخواند جزاینکه در هرساعتی که بخواهد از خواب بیدار شود .

۲۲- سعیدبن یسار گوید : بحضرت صادق عليه السلام عرضکردم : سلیم (که نام) آزادکردهٔ شما است یادآور شده که جز سورهٔ یس از قرآن چیز دیگری حفظ ندارد وشب برمیخیزد وآنچه میداند (یعنی همان سورهٔ یس را) میخواند وبپایان میرسد و دیگرچیزی بلد نیست که بخواند آیاهمان را تکرارکند ودوباره بخواند ؟ فرمود : آری باکی نیست .

۲۳- سالم‌بن سلمة گوید: مردی برای حضرت صادق عليه السلام قرآن میخواند(وآنحضرت گوش میداد ومن شنیدم که حروفی از آن که میخواند آنطورکه مردم میخوانند نبود (و ازنظرحروف وقرائت تفاوت

عليه السلام : كُفَّ عَنْ هٰذِهِ الْقِراءَةِ اقْرَأْ كَمَا يَقْرَأُ النّاسُ حَتّىٰ يَقُومَ الْقائِمُ عليه السلام فَإِذا قامَ الْقائِمُ عليه السلام قَرَأَ كِتابَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ عَلىٰ حَدِّهِ وَأَخْرَجَ الْمُصْحَفَ الَّذي كَتَبَهُ عَلِيٌّ عليه السلام وَقالَ: أَخْرَجَهُ عَلِيٌّ عليه السلام إِلَى النّاسِ حينَ فَرَغَ مِنْهُ وَ كَتَبَهُ فَقالَ لَهُمْ : هٰذا كِتابُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ كَما أَنْزَلَهُ [اللهُ] عَلىٰ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه وآله وَقَدْ جَمَعْتُهُ مِنَ اللَّوْحَيْنِ فَقالُوا : هُوَ ذا عِنْدَنا مُصْحَفٌ جامِعٌ فيهِ الْقُرْآنُ لا حاجَةَ لَنا فيهِ ، فَقالَ: أَما وَاللهِ ما تَرَوْنَهُ بَعْدَ يَوْمِكُمْ هٰذا أَبَداً ، إِنَّما كانَ عَلَيَّ أَنْ أُخْبِرَكُمْ حينَ جَمَعْتُهُ لِتَقْرَؤُوهُ .

داشت باآنچه مردم میخوانند) حضرت صادق عليه السلام فرمود : ازاین قرائت خودداری کن (واینگونه نخوان بلکه) همانسان که مردم قرائت میکنند (و میخوانند) تو نیز بخوان تاآنگاه که حضرت قائم عليه السلام بیاید و چون حضرت قائم علیه السلام آید کتاب خدای عزوجل را برحد خودش خواهد خواند و آن مصحفی که علی علیه السلام نوشته است بیرون آورد ، و فرمود : که علی علیه السلام پس از فراغت از آن برای مردم آورد و بآنها فرمود : این است کتاب خدا آنچنانکه خدا برمحمد (ص) نازل کرده است و من از دولوح آنرا فراهم کرده‌ام ، مردم گفتند : نزدما مصحفی است که قرآن درآن گرد آمده و ما باین (قرآن تو) نیازی نداریم ، علی علیه السلام فرمود : هان بخدا سوگند که هرگز پس از امروز آنرا نخواهید دید ، وفقط برمن (لازم) بود که پس از فراهم کردن وجمع کردنش شمارا بدان آگاه کنم تا آنرا بخوانید .

توضیح ـ دراینکه اختلاف مصحف علی علیه السلام بااین مصحفی که اکنون دردست است آیا چگونه اختلافی بوده وجوه زیادی گفته‌اند واز رویهمرفتهٔ روایات وکلمات بزرگان چنین استنباط میشود که یکی دواختلاف اساسی میان آندو وجود داشته :

یکی اینکه مصحف علی علیه السلام بترتیب نزول سوره‌ها وآیات جمع‌آوری شده است برخلاف این قرآن موجود در دست مسلمین که این ترتیب درآن هیچگونه مراعات نشده‌است و چه بسیار آیاتی که در مکه نازل شده و درضمن سورهٔ مدنی جمع‌آوری شده و یابعکس و هم چنین در جمع آوری سوره ها این ترتیب هیچگونه مراعات نشده و بساهست که اگر ترتیب نزول سوره ها و آیات مراعات میشد حقائقی از قرآن مجید روشن میشد .

دیگر از موارد اختلاف (که شاید اختلاف مهم همین باشد) بیانات و تفاسیری است که علی علیه السلام از رسولخدا (ص) گرفته و درآن مصحف بعنوان تفسیر و توضیح بیان فرموده ، و شاید قسمتی از اخباری که بظاهر اشعار بتحریف قرآن دارند نیز ناظر بهمین مطلب باشد چنانچه در شرح خبر شانزدهم نیز بدان اشاره شد .

و روی این دوجهت این خبر دلالت ندارد که متن آن قرآن با قرآن موجود اختلاف داشته باشد واین را دلیل برتحریف دانست ، چنانچه پیش‌از این نیز گذشت .

٢٤ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ صَفْوَانَ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِاللهِ الْأَعْرَجِ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام عَنِ الرَّجُلِ يَقْرَأُ الْقُرْآنَ ثُمَّ يَنْسَاهُ ثُمَّ يَقْرَأُهُ ثُمَّ يَنْسَاهُ أَعَلَيْهِ فِيهِ حَرَجٌ ؟ فَقَالَ: لَا.

٢٥ - عَلِيٌّ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّضْرِ بْنِ سُوَيْدٍ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ سُلَيْمَانَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ أَبِي عليه السلام : مَاضَرَبَ رَجُلٌ الْقُرْآنَ بَعْضَهُ بِبَعْضٍ إِلَّا كَفَرَ .

(٣٥٨٠) ٢٦ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، وَمُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى جَمِيعاً عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ جَمِيلٍ ؛ عَنْ سَدِيرٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : سُورَةُ الْمُلْكِ هِيَ الْمَانِعَةُ تَمْنَعُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَهِيَ مَكْتُوبَةٌ فِي التَّوْرَاةِ سُورَةُ الْمُلْكِ وَمَنْ قَرَأَهَا فِي لَيْلَةٍ فَقَدْ أَكْثَرَ وَأَطَابَ وَلَمْ يُكْتَبْ بِهَا مِنَ الْغَافِلِينَ وَإِنِّي لَأَرْكَعُ بِهَا بَعْدَ عِشَاءِ الْآخِرَةِ وَأَنَا جَالِسٌ وَإِنَّ وَالِدِي عليه السلام كَانَ يَقْرَؤُهَا فِي يَوْمِهِ وَلَيْلَتِهِ وَمَنْ قَرَأَهَا إِذَا دَخَلَ عَلَيْهِ فِي قَبْرِهِ نَاكِرٌ وَنَكِيرٌ مِنْ قِبَلِ رِجْلَيْهِ قَالَتْ رِجْلَاهُ لَهُمَا لَيْسَ لَكُمَا إِلَى مَا قِبَلِي سَبِيلٌ قَدْ كَانَ هَذَا الْعَبْدُ يَقُومُ عَلَيَّ فَيَقْرَأُ سُورَةَ الْمُلْكِ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ وَإِذَا أَتَيَاهُ مِنْ قِبَلِ جَوْفِهِ قَالَ لَهُمَا : لَيْسَ لَكُمَا إِلَى مَا قِبَلِي سَبِيلٌ ، قَدْ كَانَ هَذَا الْعَبْدُ أَوْعَانِي سُورَةَ الْمُلْكِ وَإِذَا أَتَيَاهُ مِنْ قِبَلِ لِسَانِهِ قَالَ لَهُمَا : لَيْسَ لَكُمَا إِلَى مَا قِبَلِي سَبِيلٌ قَدْ كَانَ هَذَا الْعَبْدُ يَقْرَأُ بِي فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ سُورَةَ الْمُلْكِ.

٢٧ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ فَرْقَدٍ وَالْمُعَلَّى ابْنِ خُنَيْسٍ قَالَا : كُنَّا عِنْدَ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام وَمَعَنَا رَبِيعَةُ الرَّأْيِ فَذَكَرَ فَضْلَ الْقُرْآنِ فَقَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ

---

٢٤ - سعيد بن عبدالله اعرج گويد : ازحضرت صادق عليه السلام پرسيدم از مردى كه قرآن راميخواند سپس فراموش كند ، و باز ميخواند و فراموش ميكند آيا براو گناهى هست ؟ فرمود : نه .

٢٥- (اين حديث مانند حديث (١٧) از همين باب است كه باتوضيحى كه داشت گذشت) .

٢٦- حضرت باقرعليه السلام فرمود : سورهٔ ملك سورهٔ مانعه (يعنى جلوگير) است ، كه از عذاب قبر جلوگيرى كند ، ودرتورات نيز بنام سورهٔ ملك نوشته شده وهر كه آنرا درشب بخواند عمل بسيار وپاكيزه اى انجام داده ، ودرآنشب باخواندن آن از غافلان نوشته نشود ، ومن درحاليكه نشسته ام پس از نماز عشاء در ركوع آنرا ميخوانم (شايد مقصود ركوع نماز و تيره باشد) وپدرم عليه السلام آنرا در هر روز و شب ميخواند و هر كه آنرا بخواند (همين كه ازدنيا رفت) و در گورش نكير ومنكر براو درآيند ازطرف پايش كه آيند پاهايش بآندو گويند : از اينطرف راه نيست چون اين بنده بروى ما مى ايستاد و در هر روز وشب سورهٔ ملك را ميخواند ، وچون از سوى شكمش درآيند ، بآندو گويد : از اينطرف راه نيست ، زيرا اين بنده سورهٔ ملك را درمن جاى داده ، وچون از جانب زبان (وسرش) درآيند ، زبان گويد : از اينطرف راه نيست چون اين بنده بوسيلهٔ من هرروز وهرشب سورهٔ ملك را ميخواند .

٢٧- عبدالله بن فرقد و معلى بن خنيس گويند : ما درخدمت حضرت صادق عليه السلام بوديم و ربيعة الرآى نيز با ما بود ، پس ربيعه فضيلت قرآن را يادآور شد ، حضرت صادق عليه السلام فرمود

عليه السلام : إِنْ كانَ ابْنُ مَسْعُودٍ لايَقْرَأُ عَلىٰ قِراءَتِنا فَهُوَ ضالٌّ ، فَقالَ رَبيعَةُ : ضالٌّ ؟ ، فَقالَ: نَعَمْ ضالٌّ ثُمَّ قالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : أَمّانَحْنُ فَنَقْرَأُ عَلىٰ قِراءَةِ اُبَيٍّ .

٢٨ ـ عَلِيُّ بْنُ الْحَكَمِ ، عَنْ هِشامِ بْنِ سالِمٍ ، عَنْ أَبي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : إِنَّ الْقُرْآنَ الَّذي جاءَ بِهِ جَبْرَئيلُ عليه السلام إِلىٰ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه وآله سَبْعَةَ عَشَرَ أَلْفِ آيَةٍ .

تَمَّ كِتابُ فَضْلِ الْقُرْآنِ بِمَنِّهِ وَجُودِهِ

[وَيَتْلُوهُ كِتابُ الْعِشْرَةِ]

ابن‌مسعود مطابق قرائت ما نميخواند او گمراهست ربيعه گفت : گمراهست ؟ فرمود : آرى گمراه است ، سپس حضرت صادق عليه‌السلام فرمود : اما ما مطابق قرائت ابى قرآن را ميخوانيم .

شرح ـ فيض(ره) گويد : از اين‌حديث فهميده شود كه قرائت صحيح قرائت ابى بن كعب است و اينكه آن قرائت موافق قرائت اهل بيت عليهم‌السلام است ، جز اينكه قرائت ابى امروزه نزد ما مضبوط نيست زيرا قرائت او درتمام الفاظ بدست‌ما نرسيده . ومجلسى (ره) گويد : شايد امام‌عليه‌السلام از ربيعه تقيه فرموده و از روى تقيه خودرا تابع قرائت ابى معرفى كرده است .

٢٨ـ حضرت صادق عليه‌السلام فرمود : قرآنى كه جبرئيل براى محمد (ص) آورد هفده هزار آيه بوده است .

توضيح ـ فيض(ره) پس‌از آنكه‌كلام مشهور را دربارهٔ عدد آيات كه گفته‌اند : (٦٦٦٦) آيه است نقل‌كرده چنين گويد : ممكن است اين اختلاف ازجهت شماره وحساب آيات پيدا شده باشد و ممكن است آياتى‌كه قرائت آنها منسوخ شده‌است نيز بحساب آمده باشد .

پايان‌كتاب فضيلت قرآن و دنبالش‌كتاب معاشرت بيايد

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

كِتَابُ الْعِشْرَةِ

﴿بَابٌ﴾

﴿مَا يَجِبُ مِنَ الْمُعَاشَرَةِ﴾

١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَدِيدٍ ، عَنْ مُرَازِمٍ قَالَ : قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : عَلَيْكُمْ بِالصَّلَاةِ فِي الْمَسَاجِدِ وَحُسْنِ الْجِوَارِ لِلنَّاسِ وَإِقَامَةِ الشَّهَادَةِ وَحُضُورِ الْجَنَائِزِ إِنَّهُ لَابُدَّ لَكُمْ مِنَ النَّاسِ إِنَّ أَحَداً لَايَسْتَغْنِي عَنِ النَّاسِ حَيَاتَهُ وَالنَّاسُ لَابُدَّ لِبَعْضِهِمْ مِنْ بَعْضٍ .

٢ - مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ ، عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شَاذَانَ ، وَأَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ جَمِيعاً عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ وَهْبٍ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام : كَيْفَ يَنْبَغِي لَنَا أَنْ نَصْنَعَ فِيمَا بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا وَفِيمَا بَيْنَنَا وَبَيْنَ خُلَطَائِنَا مِنَ النَّاسِ ؟ قَالَ : فَقَالَ : تُؤَدُّونَ الْأَمَانَةَ إِلَيْهِمْ وَتُقِيمُونَ الشَّهَادَةَ لَهُمْ وَعَلَيْهِمْ وَتَعُودُونَ مَرْضَاهُمْ وَتَشْهَدُونَ جَنَائِزَهُمْ .

بنام خداوند بخشاینده مهربان

کتاب معاشرت (و دستور آمیزش بامردم)

﴿باب﴾

اندازه واجب در معاشرت

١ - مرازم گوید : حضرت صادق علیه‌السلام فرمود : برشما باد بنماز در مسجد ها ، و به نیکی به همسایگان ، و ادای شهادت ، وحاضر شدن درتشییع جنازه‌ها ، زیرا شما ناچارید از زیستن با مردم ، و براستی کسی نیست که تا زنده است از مردم بی‌نیاز باشد وناچار مردم باید باهمدیگر سازش داشته باشند.

٢ - معاویة بن وهب گوید : بحضرت صادق عليه السلام عرضکردم: چگونه برای ما با مردمی که با ما آمیزش دارند شایسته است رفتار کنیم ؟ گوید که درپاسخ فرمود: امانت آنها را بایشان بپردازید ، و (در هنگام نیاز) گواهی برسود و زیانشان بدهید ، و بیمارانشان را عیادت کنید و درجنازهٔ مرده‌هاشان حاضر شوید (ودر مراسم تشییع و دفن وکفن آنها شرکت کنید) .

﴿٣٥٨٥﴾ ٣- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ خَالِدٍ جَمِيعاً، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ حَبِيبٍ الْخَثْعَمِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عليه السلام يَقُولُ: عَلَيْكُمْ بِالْوَرَعِ وَالْاِجْتِهَادِ وَاشْهَدُوا الْجَنَائِزَ وَعُودُوا الْمَرْضَى وَاحْضُرُوا مَعَ قَوْمِكُمْ مَسَاجِدَكُمْ وَأَحِبُّوا لِلنَّاسِ مَا تُحِبُّونَ لِأَنْفُسِكُمْ أَمَا يَسْتَحْيِي الرَّجُلُ مِنْكُمْ أَنْ يُعْرَفَ جَارُهُ حَقَّهُ وَلَا يُعْرَفُ حَقُّ جَارِهِ.

٤- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ وَهْبٍ قَالَ: قُلْتُ لَهُ: كَيْفَ يَنْبَغِي لَنَا أَنْ نَصْنَعَ فِيمَا بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا وَبَيْنَ خُلَطَائِنَا مِنَ النَّاسِ مِمَّنْ لَيْسُوا عَلَى أَمْرِنَا؟ قَالَ: تَنْظُرُونَ إِلَى أَئِمَّتِكُمُ الَّذِينَ تَقْتَدُونَ بِهِمْ فَتَصْنَعُونَ مَا يَصْنَعُونَ فَوَاللهِ إِنَّهُمْ لَيَعُودُونَ مَرْضَاهُمْ وَيَشْهَدُونَ جَنَائِزَهُمْ وَيُقِيمُونَ الشَّهَادَةَ لَهُمْ وَعَلَيْهِمْ وَيُؤَدُّونَ الْأَمَانَةَ إِلَيْهِمْ.

٥- أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ، وَمُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شَاذَانَ جَمِيعاً، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى، عَنْ أَبِي أُسَامَةَ زَيْدٍ الشَّحَّامِ قَالَ: قَالَ لِي أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام: اقْرَأْ عَلَى مَنْ تَرَى أَنَّهُ يُطِيعُنِي مِنْهُمْ وَيَأْخُذُ بِقَوْلِي السَّلَامَ وَأُوصِيكُمْ بِتَقْوَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ وَالْوَرَعِ فِي دِينِكُمْ وَالْاِجْتِهَادِ لِلَّهِ وَصِدْقِ الْحَدِيثِ وَأَدَاءِ الْأَمَانَةِ وَطُولِ السُّجُودِ وَحُسْنِ الْجِوَارِ فَبِهَذَا جَاءَ مُحَمَّدٌ صلى الله عليه وآله وسلم أَدُّوا الْأَمَانَةَ إِلَى مَنِ ائْتَمَنَكُمْ عَلَيْهَا بَرّاً أَوْ فَاجِراً، فَإِنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم كَانَ يَأْمُرُ بِأَدَاءِ الْخَيْطِ وَالْمِخْيَطِ

---

٣ - حبیب خثعمی گوید : شنیدم از حضرت صادق علیه‌السلام که میفرمود : برشما باد به پارسائی و کوشش در اطاعت ، و برسر جنازه‌ها حاضر شوید ، و بیمارها را عیادت کنید و بامردم در مساجدحضور بهمرسانید ، و برای مردم چیزی را دوست دارید که برای خودتان دوست دارید ، آیا شرم نکند یکی از شما که همسایه‌اش حق او را بشناسد ولی او حق همسایه‌اش را نشناسد .

٤ - معاویة بن وهب گوید : بحضرت عرضکردم : چگونه شایسته است برای ما که باقوم خود (یعنی شیعیان) و مردمانیکه با ماآمیزش دارند وشیعه نیستند رفتار کنیم ؟ فرمود : نگاه کنید به‌پیشوایان خودآنانکه از آنها پیروی‌کنید و هرطورآنها رفتارکنند شمانیز همانطور رفتار کنید ، بخدا سوگند آنها عیادت بیمار انشان را میکنند ، و برسر جنازه‌هاشان حاضر گردند و بسود و زیان آنها گواهی دهند و امانتهای آنهارا بآنها رد کنند .

٥ - زیدشحام گوید : حضرت صادق علیه السلام بمن فرمود : بهرکس از مردم که ببینی پیروی‌از من کنند و بگفتار من عمل کنند سلام مرابرسان ، و من بشما سفارش کنم که نسبت بخدای عزوجل تقوی داشته باشید و در دین خود پارسا باشید و در راه خدا کوشش کنید ، و براستگوئی و بأداء امانت وطول دادن سجده و نیکی باهمسایه شما را سفارش میکنم زیرا محمد صلی‌الله‌علیه‌وآله همین دستورات را آورده است هرکه بشما امانت سپرده باو پس بدهید نیکرفتار باشد یابدکردار ، زیرارسولخدا صلی‌الله علیه‌وآله دستور میداد که سوزن و نخ را نیز بصاحبش پس دهید ، و بافامیل خود پیوند داشته باشید ، و بجنازهٔ

صِلُوا عَشَائِرَكُمْ وَاشْهَدُوا جَنَائِزَهُمْ وَعُودُوا مَرْضَاهُمْ وَأَدُّوا حُقُوقَهُمْ فَإِنَّ الرَّجُلَ مِنْكُمْ إِذَا وَرَعَ فِي دِينِهِ وَصَدَقَ الْحَدِيثَ وَأَدَّى الْأَمَانَةَ وَحَسُنَ خُلُقُهُ مَعَ النَّاسِ قِيلَ هَذَا جَعْفَرِيٌّ، فَيَسُرُّنِي ذَلِكَ وَيَدْخُلُ عَلَيَّ مِنْهُ السُّرُورُ وَقِيلَ: هَذَا أَدَبُ جَعْفَرٍ وَإِذَا كَانَ عَلَى غَيْرِ ذَلِكَ دَخَلَ عَلَيَّ بَلَاؤُهُ وَعَارُهُ وَقِيلَ: هَذَا أَدَبُ جَعْفَرٍ؛ فَوَاللهِ لَحَدَّثَنِي أَبِي عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّ الرَّجُلَ كَانَ يَكُونُ فِي الْقَبِيلَةِ مِنْ شِيعَةِ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَيَكُونُ زَيْنَهَا: أَدَاهُمْ لِلْأَمَانَةِ وَأَقْضَاهُمْ لِلْحُقُوقِ وَأَصْدَقُهُمْ لِلْحَدِيثِ، إِلَيْهِ وَصَايَاهُمْ وَوَدَائِعُهُمْ تَسْأَلُ الْعَشِيرَةُ عَنْهُ فَتَقُولُ: مَنْ مِثْلُ فُلَانٍ؟ إِنَّهُ لَأَدَانَا لِلْأَمَانَةِ وَأَصْدَقُنَا لِلْحَدِيثِ.

(بَابُ)

✡(حُسْنِ الْمُعَاشَرَةِ)✡

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ حَمَّادٍ، عَنْ حَرِيزٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ: قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ: مَنْ خَالَطْتَ فَإِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَكُونَ يَدُكَ الْعُلْيَا عَلَيْهِمْ فَافْعَلْ.

٢ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مِهْرَانَ. عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَفْصٍ، عَنْ أَبِي الرَّبِيعِ الشَّامِيِّ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَالْبَيْتُ غَاصٌّ بِأَهْلِهِ فِيهِمُ الْخُرَاسَانِيُّ وَالشَّامِيُّ وَمِنْ أَهْلِ الْآفَاقِ فَلَمْ أَجِدْ مَوْضِعاً أَقْعُدُ فِيهِ فَجَلَسَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَكَانَ مُتَّكِئاً ثُمَّ قَالَ:

مرده‌هاشان حاضر شوید، و بیمارانشان را عیادت کنید، و حقوقشان را بپردازید، زیرا هر کس از شما که در دینش پارسا باشد و راستگو باشد و امانت را بصاحبش برگرداند و اخلاقش با مردم خوب باشد گویند: این جعفری است واین مرا شاد کند وازجانب اوشادی در(دل) من آید و گویند: این روش پسندیدهٔ جعفر (بن محمد) است بخدا سوگند پدرم برای من حدیث کرد که مردی از شیعیان علی علیه السلام در قبیله‌ای بود و زینت آن قبیله بشمار میرفت، از همهٔ آنها درپرداخت امانت بهتر بود، وحقوقشان را بهتر مراعات میکرد، و در گفتار راستگوتر بود، و سفارشات و همهٔ وصیتهای اهل قبیله و سپرده‌هاشانرا آنان بدو می سپردند و چون از او پرسش میکردی میگفتند: کیست مثل فلانکس؟ او در پرداخت امانت و راستگوئی از همهٔ ما بهتر است.

✡(باب)✡

خوش سلوکی بامردم

١ - محمدبن‌مسلم گوید: حضرت باقر علیه السلام فرمود: باهر که آمیزش داری اگر توانی دست عطایت را بسر آنها کشی و بآنها خیری برسانی بکن.

٢ - ابی الربیع شامی گوید: وارد شدم برحضرت صادق علیه السلام دیدم که اطاق پر از جمعیت است از خراسانی و شامی و سایر بلاد و من جائی که بنشینم نیافتم، و حضرت صادق علیه السلام تکیه کرده بود پس روی دو پا نشست و فرمود: ای شیعهٔ آل محمد آگاه باشید که از مانیست آنکس که هنگام خشم

يَاشِيعَةَ آلِ مُحَمَّدٍ اعْلَمُوا أَنَّهُ لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يَمْلِكْ نَفْسَهُ عِنْدَ غَضَبِهِ وَمَنْ لَمْ يُحْسِنْ صُحْبَةَ مَنْ صَحِبَهُ وَمُخَالَقَةَ مَنْ خَالَقَهُ وَمُرَافَقَةَ مَنْ رَافَقَهُ وَمُجَاوَرَةَ مَنْ جَاوَرَهُ وَمُمَالَحَةَ مَنْ مَالَحَهُ ، يَاشِيعَةَ آلِ مُحَمَّدٍ اتَّقُوا اللهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَلَاحَوْلَ وَلَاقُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ .

﴿٣٥٩٠﴾ ٣ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَمَّنْ ذَكَرَهُ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام فِي قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : « إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ » قَالَ : كَانَ يُوَسِّعُ الْمَجْلِسَ وَيَسْتَقْرِضُ لِلْمُحْتَاجِ وَ يُعِينُ الضَّعِيفَ .

٤ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ عَلَاءِ بْنِ الْفُضَيْلِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : كَانَ أَبُوجَعْفَرٍ عليه السلام يَقُولُ : عَظِّمُوا أَصْحَابَكُمْ وَوَقِّرُوهُمْ وَلَايَتَهَجَّمْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ وَلَاتُضَارُّوا وَلَاتُحَاسِدُوا وَإِيَّاكُمْ وَالْبُخْلَ كُونُوا عِبَادَاللهِ الْمُخْلَصِينَ [الصَّالِحِينَ] .

٥ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ الْحَجَّالِ ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِي زَيْدٍ وَثَعْلَبَةَ وَ عَلِيِّ بْنِ عُقْبَةَ ، عَنْ بَعْضِ مَنْ رَوَاهُ ؛ عَنْ أَحَدِهِمَا عليهما السلام قَالَ : الْانْقِبَاضُ مِنَ النَّاسِ مَكْسَبَةٌ لِلْعَدَاوَةِ .

نتواند خود داری کند ، و (از مانیست) کسیکه باهم نشین خود خوشرفتاری نکند ، و باهم خوی خود خوش خلقی نکند ، و بارفیق خود رفاقت نکند ، و باهمسایهٔ خود خوش همسایگی نکند ، و باهم خوراك خود مراعات خوراك نکند ، ای شیعهٔ آل محمد تابتوانید از خدا بپرهیزید ولاحول ولاقوة الاباالله .

۳ ـ حضرت صادق علیه‌السلام در تفسیر گفتار خدای عزوجل (که دربارهٔ یوسف‌علیه‌السلام فرماید :) « ماترا از نیکوکاران دانیم » (سورهٔ یوسف آیه ۳۶) فرمود : برای واردین جاباز میکرد ، وبه‌نیازمندان وام میداد ، و به ناتوانان کمك میکرد .

٤ ـ و نیز فرمود علیه‌السلام : که امام باقر علیه‌السلام میفرمود : یاران خود را بزرگ شمارید و احترامشان کنید و برخی از شما بر برخی دیگر هجوم نبرید ، و بهم زیان نزنید و برهم حسدنورزید و از بخل بپرهیزید تا از بندگان بااخلاص [و شایستهٔ] خدا باشید .

شرح ـ فیض (ره) گوید : « برخی بر برخی دیگر هجوم نبرید » یعنی سرزده براو وارد نشوید و در کتاب ایمان و کفر همین حدیث را کلینی نقل فرمود باین عبارت : « ولا یتهجم بعضکم بعضاً » ولفظ « علی » ندارد و معنایش اینست که او را از خود نرانید و در برخی نسخه‌ها اینطور است «ولایتجهم» که جیم برهاء مقدم است ، یعنی : روباو ترش نکنید .

۵ ـ برخی از راویان از یکی دو امام باقر و صادق علیهما السلام حدیث کرده‌اند که فرمود : ترش روئی بمردم دشمنی ببارآرد .

(بَابُ)

☆(مَنْ تَجِبُ مُصَادَقَتُهُ وَ مُصَاحَبَتُهُ)☆

١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ حُسَيْنِ بْنِ الْحَسَنِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ عَمَّارِ بْنِ مُوسَى ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام : لَا عَلَيْكَ أَنْ تَصْحَبَ ذَا الْعَقْلِ وَإِنْ لَمْ تَحْمَدْ كَرَمَهُ وَلَكِنِ انْتَفِعْ بِعَقْلِهِ وَاحْتَرِسْ مِنْ سَيِّيءِ أَخْلَاقِهِ وَلَا تَدَعَنَّ صُحْبَةَ الْكَرِيمِ وَإِنْ لَمْ تَنْتَفِعْ بِعَقْلِهِ وَلَكِنِ انْتَفِعْ بِكَرَمِهِ بِعَقْلِكَ وَافْرِزْ كُلَّ الْفِرَارِ مِنَ اللَّئِيمِ الْأَحْمَقِ .

٢ - عَنْهُ ؛ عَنْ عَبْدِالرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي نَجْرَانَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الصَّلْتِ ، عَنْ أَبَانٍ ، عَنْ أَبِي الْعُدَيْسِ قَالَ : قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام : يَا صَالِحُ اتَّبِعْ مَنْ يُبْكِيكَ وَهُوَ لَكَ نَاصِحٌ وَلَا تَتَّبِعْ مَنْ يُضْحِكُكَ وَهُوَ لَكَ غَاشٌّ وَسَتَرِدُونَ عَلَى اللهِ جَمِيعاً فَتَعْلَمُونَ .

﴿٣٥٩٥﴾ ٣ - عَنْهُ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ مُوسَى بْنِ يَسَارٍ الْقَطَّانِ ؛ عَنِ الْمَسْعُودِيِّ ، عَنْ أَبِي دَاوُدَ ، عَنْ ثَابِتِ بْنِ أَبِي صَخْرَةَ ، عَنْ أَبِي الزَّعْلَى قَالَ : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم : انْظُرُوا مَنْ تُحَادِثُونَ ؛ فَإِنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَحَدٍ يَنْزِلُ بِهِ الْمَوْتُ إِلَّا مُثِّلَ لَهُ أَصْحَابُهُ إِلَى اللهِ إِنْ كَانُوا خِيَاراً فَخِيَاراً وَإِنْ كَانُوا شِرَاراً فَشِرَاراً ، وَلَيْسَ أَحَدٌ يَمُوتُ إِلَّا تَمَثَّلَتْ لَهُ عِنْدَ مَوْتِهِ .

☆ (باب) ☆

(کسیکه رفاقت و هم نشینی بااو لازم است)

١ - حضرت صادق علیه‌السلام فرمود : امیرالمؤمنین علیه‌السلام فرمود : باکی نیست برتو که با شخص خردمندهمنشین شوی اگر چه کرم (جوانمردی وجود و بخشش) او را نپسندی (و از این ناحیه نفعی از او نبری) ولی از خرداو منتفع شو ، واز اخلاق بدش بپرهیز ، وهیچگاه‌هم نشینی باشخص کریم را از دست مده اگر چه از خرد او سودی نبری ولی باخرد خود از کرم او سود ببر ، و بگریز هرچه میتوانی ازهم نشینی باشخص پست وبی‌خرد .

٢ - ابوعدیس گوید : حضرت باقر علیه‌السلام‌فرمود : ای‌صالح (ظاهر اینست‌که صالح نام‌ابوعدیس بوده) پیروی کن از کسیکه تورا میگریاند و اندرزت میدهد ، و پیروی مکن از آنکه تورا بخنداند و گولت زند ، و بزودی همگی برخدا در آئید و بدانید .

شرح - فیض (ره) گوید : یعنی چون بر خدای تعالی درآئید صدق این گفتار وحقیقت آن‌آشکار گردد ولی اکنون در زیر پرده‌های غرور و خود بینی پنهان است .

٣ - امیرالمؤمنین علیه‌السلام فرمود : رسولخدا (ص) فرمود : بنگرید : که با چه کسی هم صحبت هستید ؛ زیرا هیچکس نیست که مرگش فرارسد جزآنکه یارانش در پیش خدا برابرش مجسم شوند ، اگراز نیکان باشد نیکانند (و بدانها شاد شود) و اگر از بدان باشد بدهستند (و بداند که بسرنوشت‌آنان دچار شود) و هیچکس نیست که بمیرد و هنگام مرگش برابر او مجسم نشود .

٤ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ بَعْضِ الْحَلَبِيِّينَ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ مُسْكَانَ عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْجَبَلِ لَمْ يُسَمِّهِ قَالَ: قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام: عَلَيْكَ بِالتِّلَادِ وَإِيَّاكَ وَكُلَّ مُحْدَثٍ لَاعَهْدَ لَهُ وَلَاأَمَانَ وَلَاذِمَّةَ وَلَامِيثَاقَ وَكُنْ عَلَى حَذَرٍ مِنْ أَوْثَقِ النَّاسِ عِنْدَكَ.

٥ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، رَفَعَهُ إِلَى أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: أَحَبُّ إِخْوَانِي إِلَيَّ مَنْ أَهْدَى إِلَيَّ عُيُوبِي.

٦ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، عَنْ عُبَيْدِاللهِ الدِّهْقَانِ؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَائِذٍ، عَنْ عُبَيْدِاللهِ الْحَلَبِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: لَاتَكُونُ الصَّدَاقَةُ إِلَّا بِحُدُودِهَا فَمَنْ كَانَتْ فِيهِ هٰذِهِ الْحُدُودُ أَوْشَيْءٌ مِنْهَا فَانْسِبْهُ إِلَى الصَّدَاقَةِ وَمَنْ لَمْ يَكُنْ فِيهِ شَيْءٌ مِنْهَا فَلَاتَنْسِبْهُ إِلَى شَيْءٍ مِنَ الصَّدَاقَةِ فَأَوَّلُهَا أَنْ تَكُونَ سَرِيرَتُهُ وَعَلَانِيَتُهُ لَكَ وَاحِدَةً، وَالثَّانِي أَنْ يَرَى زَيْنَكَ زَيْنَهُ وَشَيْنَكَ شَيْنَهُ وَالثَّالِثَةُ أَنْ لَاتُغَيِّرَهُ عَلَيْكَ وِلَايَةُ وَلَامَالٌ، وَالرَّابِعَةُ أَنْ لَاتَمْنَعَكَ شَيْئاً تَنَالُهُ مَقْدَرَتُهُ وَالْخَامِسَةُ وَهِيَ تَجْمَعُ هٰذِهِ الْخِصَالَ أَنْ لَايُسْلِمَكَ عِنْدَ النَّكَبَاتِ.

---

٤ - ابن مسکان ازمردی ازاهل جبل که نامش را نگفته از حضرت صادق علیه السلام حدیث کند که فرمود: برتو باد (که رفاقت کنی) با دوستان دیرین (که آنها را آزمایش کرده‌ای) و بپرهیز از هر (رفیق) تازهٔ پیمان شکن که پناه ندهد و عهد و میثاقی نشناسد و از استوارترین مردمان در پیش خود برحذرباش (که ممکن است روزی دشمنت شود).

٥ - حضرت صادق علیه‌السلام فرمود: محبوبترین برادرانم نزد من کسی است که عیبهای مرا پیش من هدیه آورد (و آنها را بمن گوشزد کند).

٦ - و نیز فرمود علیه‌السلام: دوستی از روی راستی و درستی نباشد جز باشرائط آن پس هر که در او آن شرائط یاپاره‌ای ازآنها باشداو را اهل چنین دوستی بدان وکسیکه چیزی از آن شرائط در او نباشد او را باینگونه دوستی نسبت مده.

اولش اینکه نهان و عیانش برای تو یکسان باشد.

دوم اینکه زیب و زینت تو را زینت خود داند، وزشتی تورا زشتی خود شمرد.

سوم اینکه ریاست و دارا[illegible]ش را نسبت بتو تغییر ندهد.

چهارم اینکه از آنچه توانائی دارد نسبت بتو دریغ نکند.

پنجم - که همهٔ این خصلتها را در بردارد - اینکه هنگام بیچارگی وپیش آمدهای ناگوار تو را رها نکند.

﴿باب﴾

﴿مَنْ تُكْرَهُ مُجالَسَتُهُ وَ مُرافَقَتُهُ﴾

١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا ؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خالِدٍ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ عُثْمانَ ؛ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سالِمٍ الْكِنْدِيِّ ، عَمَّنْ حَدَّثَهُ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : كانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام إِذا صَعِدَ الْمِنْبَرَ قالَ : يَنْبَغِي لِلْمُسْلِمِ أَنْ يَتَجَنَّبَ مُواخاةَ ثَلاثَةٍ : الْماجِنِ الْفاجِرِ وَالْأَحْمَقِ وَالْكَذّابِ ، فَأَمَّا الْماجِنُ الْفاجِرُ فَيُزَيِّنُ لَكَ فِعْلَهُ وَيُحِبُّ أَنْ تَكُونَ مِثْلَهُ وَلا يُعِينُكَ عَلى أَمْرِ دِينِكَ وَمَعادِكَ وَمُقارَبَتُهُ جَفاءٌ وَقَسْوَةٌ وَمَدْخَلُهُ وَمَخْرَجُهُ عارٌ عَلَيْكَ وَأَمَّا الْأَحْمَقُ فَإِنَّهُ لا يُشِيرُ عَلَيْكَ بِخَيْرٍ وَلا يُرْجى لِصَرْفِ السُّوءِ عَنْكَ وَلَوْ أَجْهَدَ نَفْسَهُ . وَرُبَّما أَرادَ مَنْفَعَتَكَ فَضَرَّكَ فَمَوْتُهُ خَيْرٌ مِنْ حَياتِهِ وَ سُكُوتُهُ خَيْرٌ مِنْ نُطْقِهِ وَبُعْدُهُ خَيْرٌ مِنْ قُرْبِهِ وَأَمَّا الْكَذّابُ فَإِنَّهُ لا يَهْنِئُكَ مَعَهُ عَيْشٌ ، يَنْقُلُ حَدِيثَكَ وَيَنْقُلُ إِلَيْكَ الْحَدِيثَ كُلَّما أَفْنى أُحْدُوثَةً مَطَرَها بِأُخْرى مِثْلِها حَتّى أَنَّهُ يُحَدِّثُ بِالصِّدْقِ فَما يُصَدَّقُ ، وَيُفَرِّقُ بَيْنَ النّاسِ بِالْعَداوَةِ فَيُنْبِتُ السَّخائِمَ فِي الصُّدُورِ فَاتَّقُوا اللهَ عَزَّ وَجَلَّ وَانْظُرُوا لِأَنْفُسِكُمْ .

﴿٣٦٠٠﴾ ٢ - وَفِي رِوايَةِ عَبْدِ الْأَعْلى ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عَلَيْهِ السَّلامُ قالَ : قالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام : لا

﴿باب﴾

(کسیکه هم نشینی و رفاقت با او بد است)

١ - حضرت صادق علیه السلام فرمود ، هر زمان امیرالمؤمنین علیه‌السلام بمنبر میرفت میفرمود : سزاوار است از برای مسلمان که از رفاقت باسه کس دوری جوید : پرروی بیباکی که تباهکار است ، و احمق ، و دروغگو ، اما شخص پرروی تباهکار پس کردار خویشتن را برای تو بیاراید و دوست دارد که تو نیز مانند او باشی ، ونه در کار دین تورا کمك کند و نه در کار آخرت ، و نزدیکی بااو جفاکاری و سنگدلی است و ورود و خروج او (و رفت و آمدش) برای تو ننگست ، و اما احمق پس کار خیری در بارهٔ تو انجام ندهد و بجلو گیریش از رسیدن بدی بتوامیدی نیست اگرچه خود را بتلاش اندازد و بساکه بخواهد بتو سودی برساند ولی (از روی حماقت) زیانت رساند پس مرگ او به از زندگیش میباشد ، و خموشی او به از گفتارش ، و دوری او (از تو) به از نزدیکی اوست ، و اما درغگو زندگی کردن بااو برتو گوارا نشود ، گفتار تو را بدیگران بازگوید ، واز دیگران بسوی تو آرد ، هرگاه افسانهٔ را بپایان رساند آنرا بافسانهٔ دیگری مانند آن بچسباند (و درنسخهٔ وافی « مطها » است یعنی بکشاند) تابدانجا که راست گوید ولی کسی باور نکند ، و میانهٔ مردمانرا بدشمنی پراکنده سازد ، و در سینه‌ها تخم کینه افشاند و برویاند ، از خدای عزوجل بپرهیزید و خود رابپائید .

٢ - ونیز از آنحضرت علیه‌السلام حدیث کرده که فرمود : شایسته نیست که مردمسلمان باشخص

يَنْبَغِي لِلْمَرْءِ الْمُسْلِمِ أَنْ يُوَاخِيَ الْفَاجِرَ فَإِنَّهُ يُزَيِّنُ لَهُ فِعْلَهُ وَيُحِبُّ أَنْ يَكُونَ مِثْلَهُ وَلَا يُعِينُهُ عَلَى أَمْرِ دُنْيَاهُ وَلَا أَمْرِ مَعَادِهِ وَمَدْخَلُهُ إِلَيْهِ وَمَخْرَجُهُ مِنْ عِنْدِهِ شَيْنٌ عَلَيْهِ.

٣ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ، عَنْ مَيْسِرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: لَا يَنْبَغِي لِلْمَرْءِ الْمُسْلِمِ أَنْ يُوَاخِيَ الْفَاجِرَ وَلَا الْأَحْمَقَ وَلَا الْكَذَّابَ.

٤ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ؛ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ عليه السلام قَالَ: قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ عليه السلام: إِنَّ صَاحِبَ الشَّرِّ يُعْدِي، وَ قَرِينَ السَّوْءِ يُرْدِي فَانْظُرْ مَنْ تُقَارِنُ.

٥ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ، عَنْ عَمَّارِ بْنِ مُوسَى قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام: يَا عَمَّارُ إِنْ كُنْتَ تُحِبُّ أَنْ تَسْتَتِبَّ لَكَ النِّعْمَةُ وَتَكْمُلَ لَكَ الْمُرُوءَةُ وَتَصْلَحَ لَكَ الْمَعِيشَةُ؛ فَلَا تُشَارِكِ الْعَبِيدَ وَالسَّفَلَةَ فِي أَمْرِكَ، فَإِنَّكَ إِنِ ائْتَمَنْتَهُمْ خَانُوكَ وَإِنْ حَدَّثُوكَ كَذَبُوكَ وَإِنْ نَكَبَتْ خَذَلُوكَ وَإِنْ وَعَدُوكَ أَخْلَفُوكَ.

٦ - قَالَ: وَسَمِعْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ: حُبُّ الْأَبْرَارِ لِلْأَبْرَارِ ثَوَابٌ لِلْأَبْرَارِ وَحُبُّ الْفُجَّارِ لِلْأَبْرَارِ فَضِيلَةٌ لِلْأَبْرَارِ وَبُغْضُ الْفُجَّارِ لِلْأَبْرَارِ زَيْنٌ لِلْأَبْرَارِ وَبُغْضُ الْأَبْرَارِ لِلْفُجَّارِ خِزْيٌ عَلَى الْفُجَّارِ.

تبهکار طرح برادری افکند ، زیرا که او کردار خود را برایش بیاراید و دوست دارد که آن مسلمان هم چون او شود ، و او را نه در کار دنیا و نه در کار آخرتش کمك نکند ، و رفت و آمدش برای او ننگ است .

٣ ـ حضرت صادق عليه السلام فرمود : شایسته نیست برای مرد مسلمان که باشخص تبهکار واحمق ودروغگو رفاقت کند .

٤ ـ حضرت ابوالحسن عليه السلام فرمود : عیسی بن مریم علیه السلام فرموده : همانا شخص بدکار بدی وی سرایت کند ، و هم نشین بد انسان را بهلاکت افکند ، پس بنگر باچه کس هم نشین گردی .

٥ ـ عمار بن موسی گوید : حضرت صادق عليه السلام فرمود : ای عمار اگر خواهی که نعمت پابرجا باشد ، ومردانگیت کامل وبی عیب باشد ، وزندگیت نیکو گردد ، بنده‌های زرخرید واشخاص پست‌را در کارهای خود وارد مکن ، زیرا اگر امانتی بایشان سپاری بتو خیانت کنند ، واگر خبری برایت آورند دروغ گویند ، واگر بنکبت روزگار دچار شوی رهایت کنند ، واگر وعده‌ای بتو دهند بدان وفا نکنند .

٦ ـ گوید : ونیز از آن‌حضرت عليه السلام شنیدم که میفرمود : دوست داشتن نیکان نیکان‌را برای آنها ثواب است ، ودوست داشتن تبهکاران نیکان‌را برای نیکان فضیلت است ، ودشمنی تبهکاران با نیکان برای نیکان زینت است ، ودشمنی نیکان باتبهکاران برای تبهکاران خواری ورسوائی است .

﴿٣٩٠٥﴾ ٧ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيادٍ، وَعَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، جَمِيعاً عَنْ عَمْرِو بْنِ عُثْمانَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُذافِرٍ، عَنْ بَعْضِ أَصْحابِهِما؛ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ وَأَبِي حَمْزَةَ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عَنْ أَبِيهِ عليهما السلام قالَ: قالَ لِي أَبِي عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ صَلَواتُ اللهِ عَلَيْهِما: يا بُنَيَّ انْظُرْ خَمْسَةً فَلا تُصاحِبْهُمْ وَلا تُحادِثْهُمْ وَلا تُرافِقْهُمْ فِي طَرِيقٍ؛ فَقُلْتُ: يا أَبَتِ مَنْ هُمْ؟ عَرِّفْنِيهِمْ قالَ: إِيّاكَ وَمُصاحَبَةَ الْكَذّابِ فَإِنَّهُ بِمَنْزِلَةِ السَّرابِ يُقَرِّبُ لَكَ الْبَعِيدَ وَيُبَعِّدُ لَكَ الْقَرِيبَ وَإِيّاكَ وَمُصاحَبَةَ الْفاسِقِ فَإِنَّهُ بائِعُكَ بِأُكْلَةٍ أَوْ أَقَلَّ مِنْ ذلِكَ وَإِيّاكَ وَمُصاحَبَةَ الْبَخِيلِ فَإِنَّهُ يَخْذُلُكَ فِي مالِهِ أَحْوَجَ ما تَكُونُ إِلَيْهِ وَإِيّاكَ وَمُصاحَبَةَ الْأَحْمَقِ فَإِنَّهُ يُرِيدُ أَنْ يَنْفَعَكَ فَيَضُرُّكَ وَإِيّاكَ وَمُصاحَبَةَ الْقاطِعِ لِرَحِمِهِ فَإِنِّي وَجَدْتُهُ مَلْعُوناً فِي كِتابِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ فِي ثَلاثَةِ مَواضِعَ قالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: «فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَتُقَطِّعُوا أَرْحامَكُمْ أُولئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللهُ فَأَصَمَّهُمْ وَأَعْمى أَبْصارَهُمْ» وَقالَ عَزَّ وَجَلَّ: «الَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللهِ مِنْ بَعْدِ مِيثاقِهِ وَيَقْطَعُونَ ما أَمَرَ اللهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدّارِ» وَقالَ فِي الْبَقَرَةِ: «الَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللهِ مِنْ بَعْدِ مِيثاقِهِ وَيَقْطَعُونَ ما أَمَرَ اللهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولئِكَ هُمُ الْخاسِرُونَ».

٨ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ؛ عَنْ مُوسَى بْنِ الْقاسِمِ قالَ: سَمِعْتُ الْمُحارِبِيَّ

---

٧ - حضرت صادق از پدرش علیهما السلام حدیث کند که پدرم علی بن الحسین علیهما السلام بمن فرمود: ای فرزند درنظر داشته باش که باپنج کس همنشین نشوی، وباآنها گفتگو ورفاقت درراهی نکنی گفتم: پدرجان آنها کیانند؛ بمن معرفی کن، فرمود: زنهار مبادا بادروغگو هم‌نشین شوی زیرا که او بمنزلهٔ سرابی است که دوررا درنظرت نزدیك ونزدیك‌رابرایت دور جلوه دهد، وزنهار ازهم‌نشینی بافاسق وگنهکار بپرهیز زیراکه اوبیك لقمه‌یا کمتر ازآن ترا بفروشد، وبرتو بادکه باشخص بخیل هم‌نشین نگردی زیراکه او مال خودرا درسخت‌ترین نیازمندیهایت از تو دریغ دارد، وزنهار مبادا بااحمق هم‌نشین شوی که او میخواهد بتو سود رساند ولی (بواسطهٔ حماقتش) زیانت زند، و مبادا با آنکس که قطع رحم کند رفاقت کنی که من اورادرسه جای قرآن ملعون یافتم (یکجا) خدای عزوجل فرماید: «پس آیا امیدوارید که هرگاه بسر پرستی کاری گمارده شوید فساد درزمین نکنید وقطع رحم کنیم، ایشانندکه خداوندلعنتشان کرده پس کرشان کرد، وکورساخت دیدگانشان‌را» (سورهٔ محمد آیه ۲۲- ۲۳) ونیز (درجای دیگر) فرماید: «آنانکه بشکنند پیمان خدارا پس از بستن آن، ومی‌برند آنچه‌راکه خدا فرموده پیوند شود، وفساد کنند درزمین آنهارا است لعنت وبرای ایشان است بدی آن سرای» (سورهٔ رعد آیه ۲۵) ونیز در سورهٔ بقره (آیه ۲۷) فرماید: «آنانکه پیمان خدارا پس‌از بستنش بشکنند وببرند آنچه‌را خداوند دستور پیوندش‌را داده وفساد کنند درزمین ایشانند زیان‌کاران».

٨ - امام صادق علیه السلام از پدرانش از رسول خدا علیهم الصلاة والسلام حدیث کندکه فرمود

يَرْوِي عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : ثَلَاثَةٌ مُجَالَسَتُهُمْ تُمِيتُ الْقَلْبَ : الْجُلُوسُ مَعَ الْأَنْذَالِ وَالْحَدِيثُ مَعَ النِّسَاءِ وَالْجُلُوسُ مَعَ الْأَغْنِيَاءِ .

٩ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَبِي الْبِلَادِ عَمَّنْ ذَكَرَهُ قَالَ : قَالَ لُقْمَانُ عليه السلام لِابْنِهِ : يَا بُنَيَّ لَا تَقْتَرِبْ فَتَكُونَ أَبْعَدَ لَكَ وَلَا تَبْعُدْ فَتُهَانَ ، كُلُّ دَابَّةٍ تُحِبُّ مِثْلَهَا وَإِنَّ ابْنَ آدَمَ يُحِبُّ مِثْلَهُ وَلَا تَشْرَبْ مَعَ أَحَدٍ إِلَّا عِنْدَ بَاغِيهِ كَمَا لَيْسَ بَيْنَ الذِّئْبِ وَالْكَبْشِ حُلَّةٌ كَذَلِكَ لَيْسَ بَيْنَ الْبَارِّ وَالْفَاجِرِ حُلَّةٌ ، مَنْ يَقْتَرِبْ مِنَ الزِّفْتِ يَعْلَقْ بِهِ بَعْضُهُ كَذَلِكَ مَنْ يُشَارِكِ الْفَاجِرَ يَتَعَلَّمْ مِنْ طُرُقِهِ ، مَنْ يُحِبَّ الْمِرَاءَ يُشْتَمْ وَمَنْ يَدْخُلْ مَدَاخِلَ السُّوءِ يُتَّهَمْ وَمَنْ يُقَارِنْ قَرِينَ السُّوءِ لَا يَسْلَمْ وَمَنْ لَا يَمْلِكْ لِسَانَهُ يَنْدَمْ .

١٠ - أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي نَجْرَانَ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ يَزِيدَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام أَنَّهُ قَالَ : لَا تَصْحَبُوا أَهْلَ الْبِدَعِ وَلَا تُجَالِسُوهُمْ فَتَصِيرُوا عِنْدَ النَّاسِ كَوَاحِدٍ مِنْهُمْ قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : الْمَرْءُ عَلَى دِينِ خَلِيلِهِ وَقَرِينِهِ .

١١ - أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ ، عَنِ الْحَجَّالِ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ يَعْقُوبَ الْهَاشِمِيِّ ، عَنْ هَارُونَ بْنِ مُسْلِمٍ ، عَنْ عُبَيْدِ بْنِ زُرَارَةَ قَالَ : قَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام : إِيَّاكَ وَمُصَادَقَةَ

(ص) : سه دسته‌اند که همنشینی با آنها دلرا بمیراند : هم‌نشینی با اراذل و فرومایگان ، وگفت و شنود با زنها ، ونشستن با توانگران .

٩ - از لقمان حدیث شد که به‌پسرش گفت : ای پسر جانم زیاد بامردم نزدیك مشو که موجب دوریت از دلهای آنها شوی (یعنی چون زیاد رفت وآمد بامردم کردی موجب ملال وخستگی آنها شود ودر نتیجه مورد بی‌مهری آنان واقع شوی)ویکسره ازآنان دوری مکن که(اعتنایت نکنند و) خوار وبی‌مقدار شوی، هرجانداری همانند خودرا دوست دارد وآدمیزاد هم بمانند خود دوستی ورزد ، کالای خودرا جزدر نزد خریدار وجویایش پهن مکن ، و چنانچه میان گرگ وگوسفند دوستی نباشد هم چنین میان نیکوکار و بدکار دوستی نباشد ، وهر که بقیر نزدیك شود پاره‌ای ازآن باوبچسبد هم چنین هرکس‌باتبهکار در زندگی شریك شود از روشهای اوبیاموزد، وهر که جدال وستیزه‌جوئی‌را دوست‌دارد دشنام‌خورد ، وهر که بجاهای بد رود متهم گردد ، وکسی که بارفیق بدهم‌نشین شود در امان نباشد ، وهر که زبان خودرا نگه ندارد پشیمان گردد .

١٠ - حضرت صادق عليه السلام فرمود : بابدعت گذاران هم صحبت نشوید وهم نشین نگردید که در نظر مردم چون یکی از آنها شوید ، رسولخدا (ص) فرمود :انسان هم‌کیش دوست ورفیق خویش است .

١١ - عبید بن زراره گوید : حضرت صادق علیه السلام فرمود : بپرهیز از دوستی با احمق زیرا که تو هرچه ازجانب او شادتر باشی او بیدی رساندن بتو نزدیك‌تر است (گویا مقصود اینست که هرچه

الْأَحْمَقِ فَإِنَّكَ أَسَرُّ مَا تَكُونُ مِنْ نَاحِيَتِهِ أَقْرَبُ مَا يَكُونُ إِلَى مَسَاءَتِكَ.

(بَابُ)

☆(التَّحَبُّبِ إِلَى النَّاسِ وَالتَّوَدُّدِ إِلَيْهِمْ)☆

﴿٣٦١٠﴾ ١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، وَعَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، جَمِيعاً، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: إِنَّ أَعْرَابِيّاً مِنْ بَنِي تَمِيمٍ أَتَى النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله فَقَالَ لَهُ: أَوْصِنِي، فَكَانَ مِمَّا أَوْصَاهُ: تَحَبَّبْ إِلَى النَّاسِ يُحِبُّوكَ

٢ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى، عَنْ سَمَاعَةَ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: مُجَامَلَةُ النَّاسِ ثُلُثُ الْعَقْلِ.

٣ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ، عَنِ السَّكُونِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: ثَلَاثُ يُضَعِّفْنَ وُدَّ الْمَرْءِ لِأَخِيهِ الْمُسْلِمِ: يَلْقَاهُ بِالْبِشْرِ إِذَا لَقِيَهُ وَيُوَسِّعُ لَهُ فِي الْمَجْلِسِ إِذَا جَلَسَ إِلَيْهِ وَيَدْعُوهُ بِأَحَبِّ الْأَسْمَاءِ إِلَيْهِ.

٤ - وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: التَّوَدُّدُ إِلَى النَّاسِ نِصْفُ الْعَقْلِ.

٥ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَسَّانٍ، عَنْ مُوسَى بْنِ بَكْرٍ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ عليه السلام قَالَ: التَّوَدُّدُ إِلَى النَّاسِ نِصْفُ الْعَقْلِ.

﴿٣٦١٥﴾ ٦ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى. عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ، عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ مَنْصُورٍ

بدوستی او خوشحال تر باشی خطر زیان رساندن او بواسطهٔ حماقتش بتو نزدیکتر شود).

☆(باب)☆

(دوستی کردن بامردم)

۱ - حضرت باقر علیه السلام فرمود: عربی از بنی تمیم نزد پیغمبر (ص) آمد عرضکرد: بمن سفارشی کن، پس ازجمله سفارشهایش باو این بود که بامردم دوستی کن تامردم ترا دوست بدارند.

۲ - حضرت صادق علیه السلام فرمود: خوشرفتاری ومداراکردن بامردم یك سوم خردمندی است.

۳ - ونیز فرمود: که رسولخدا (ص) فرمود: سه چیز است که دوستی انسانیرا با برادر مسلمانش صفا دهد: (۱) همیشه باخوشروئی بااوبرخوردکند، (۲) هرگاه درمجلسی بر اوبنشیند برایش جابازکند (۳) بآن نامی که بیشتر آنرا دوست دارد اورا بخواند (وصداکند).

٤ - ونیز فرمود: که رسولخدا (ص) فرموده است: دوستی کردن با مردم نیمی ازخرداست.

٥ - موسی بن بکر از حضرت کاظم علیه السلام مانند حدیث (٤) را روایت کرده است.

٦ - حذیفة بن منصور گوید: شنیدم ازحضرت صادق علیه السلام که می فرمود: هرکه دست آزارش رااز

قَالَ: سَمِعْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ: مَنْ كَفَّ يَدَهُ عَنِ النَّاسِ فَإِنَّمَا يَكُفُّ عَنْهُمْ يَداً وَاحِدَةً وَيَكُفُّونَ عَنْهُ أَيْدِياً كَثِيرَةً.

٧ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ خَالِدٍ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ، عَنْ صَالِحِ بْنِ عُقْبَةَ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ زِيَادٍ التَّمِيمِيِّ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ عليهما السلام: الْقَرِيبُ مَنْ قَرَّبَتْهُ الْمَوَدَّةُ وَإِنْ بَعُدَ نَسَبُهُ وَالْبَعِيدُ مَنْ بَعَّدَتْهُ الْمَوَدَّةُ وَإِنْ قَرُبَ نَسَبُهُ، لَاشَيْءَ أَقْرَبُ إِلَى شَيْءٍ مِنْ يَدٍ إِلَى جَسَدٍ وَإِنَّ الْيَدَ تَغِلُّ فَتُقْطَعُ وَتُقْطَعُ فَتَحْسَمُ

(بَابُ)

☆(إِخْبَارِ الرَّجُلِ أَخَاهُ بِحُبِّهِ)☆

١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا: عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ خَالِدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ [بْنِ أُذَيْنَةَ] عَنْ أَبِيهِ، عَنْ نَصْرِ بْنِ قَابُوسَ قَالَ: قَالَ لِي أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام إِذَا أَحْبَبْتَ أَحَداً مِنْ إِخْوَانِكَ فَأَعْلِمْهُ ذَلِكَ فَإِنَّ إِبْرَاهِيمَ عليه السلام قَالَ: «رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَى قَالَ: أَوَلَمْ تُؤْمِنْ؟ قَالَ: بَلَى، وَلَكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِي».

سر مردم بردارد فقط یکدست از آنها باز داشته ولی (درمقابل) دستهای بسیاری از آزار او خودداری کنند.

٧ - امام صادق علیه السلام فرمود: که حضرت مجتبی علیه السلام فرموده: خویش نزدیك آنکس است که مودت ودوستی اورا نزدیك کرده باشد اگرچه خویشاوندیش دور باشد، وبیگانه و دور کسی است که دوستی اورا دورکرده است (وازنظر دوستی بیگانه باشد) اگرچه خویشاوندیش نزدیك باشد، وچیزی نزدیك‌تر از دست به پیکر انسان نیست، وهمین دست خیانت کند وبریده میشود واثر آن محو گردد.

(آگاه کردن مرد برادر (دینی) خودرا بدوستیش)

١ - نصر بن قابوس گوید: حضرت صادق علیه السلام بمن فرمود: هرگاه یکی از برادران (دینی) خودرا دوست داشتی بآن آگاهش کن، زیرا ابراهیم علیه السلام عرضکرد: «بار پروردگارا بمن بنما که چگونه مرده‌هارا زنده میکنی فرمود مگر ایمان نیاورده‌ای گفت چرا ولیکن برای اینکه دلم مطمئن شود» (سورهٔ بقره آیهٔ ٢٦٠).

شرح - مجلسی (ره) گوید: این روایت مطابق است باآنچه در عیون درتفسیر این آیه وارد شده که مقصود اطمینان یافتن بمقام دوستی است (پایان کلام مجلسی ره) ولی ظاهر اینست که مقصود همان اطمینان یافتن بزنده کردن مردگان وحشر آنان بوده، واستشهاد حضرت علیه السلام فقط از این نظر است که برای انسان خوب است درهرکاری اگر چه یقین بدان هم داشته باونشان دهند وآگاهش سازند، و چنانچه در روایت عیون نیز تصریحی بدان شده باشد ولی این حدیث‌را نمی‌توان صریح در این معنی و مطابق باآن

٢ - أَحْمَدُبْنُ مُحَمَّدِبْنِ خَالِدٍ ، وَمُحَمَّدُبْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ عِيسَى ، جَمِيعاً ، عَنْ عَلِيِّ ابْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ هِشَامِبْنِ سَالِمٍ ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِذَا أَحْبَبْتَ رَجُلاً فَأَخْبِرْهُ بِذَلِكَ فَإِنَّهُ أَثْبَتُ لِلْمَوَدَّةِ بَيْنَكُمَا .

﴿ بَابُ التَّسْلِيمِ ﴾

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم : السَّلَامُ تَطَوُّعٌ وَالرَّدُّ فَرِيضَةٌ .

﴿٣٦٢٠﴾ ٢ - وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ : مَنْ بَدَأَ بِالْكَلَامِ قَبْلَ السَّلَامِ فَلَا تُجِيبُوهُ . وَ قَالَ : ابْدَؤُوا بِالسَّلَامِ قَبْلَ الْكَلَامِ فَمَنْ بَدَأَ بِالْكَلَامِ قَبْلَ السَّلَامِ فَلَا تُجِيبُوهُ .

٣ - وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم : أَوْلَى النَّاسِ بِاللهِ وَبِرَسُولِهِ مَنْ بَدَأَ بِالسَّلَامِ .

٤ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِبْنِ زِيَادٍ ، عَنْ عَبْدِالرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي نَجْرَانَ ؛ عَنْ عَاصِمِبْنِ حُمَيْدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ مُسْلِمٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : كَانَ سَلْمَانُ رَحِمَهُ اللهُ يَقُولُ : أَفْشُوا سَلَامَ اللهِ فَإِنَّ سَلَامَ اللهِ لَا يَنَالُ الظَّالِمِينَ .

دانست وچنانچه این معنی که گفته شد هم نپذیرید ما گوئیم که حدیث از این جهت اجمال دارد ونمیتوان درآن معنی هم بدان استدلال کرد وتأیید آن حدیث قرار داد .

٢ - حضرت صادق عليه السلام فرمود : هر گاه مردی را دوست داشتی اورا بدان آگاهش ساز ، زیرا که آن دوستی میان شمارا پابرجاتر کند .

✿(باب)✿
(سلام کردن)

١ - حضرت صادق علیه السلام فرمود : رسول خدا (ص) فرمود : سلام کردن مستحب است ورد (یعنی جواب) آن واجب است .

٢ - ونیز رسولخدا (ص) فرمود : هر که پیش ازسلام کردن آغاز بسخن کند پاسخش را نگوئید ، وفرمود : پیش ازسخن گفتن بسلام کردن آغاز گفتار کنید ، وهر که پیش از سلام کردن آغاز سخن کرد پاسخش ندهید .

٣ - ونیز رسول خدا (ص) فرمود : نزدیکترین مردم بخدا ورسولش کسی است که بسلام آغاز گفتار کند .

٤ - حضرت باقر علیه السلام فرمود : سلمان رحمه‌الله همیشه میگفت : سلام خدارا آشکار کنید زیرا سلام خدا بستمکاران نمیرسد .

توضیح - فیض (ره) گوید : آشکارا کردن سلام باینست که بهر کس برخورد کردید سلام کنید هر که

٥ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ ابْنِ فَضّالٍ ، عَنْ ثَعْلَبَةَبْنِ مَيْمُونٍ ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ قَيْسٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قالَ : إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يُحِبُّ إِفْشاءَ السَّلامِ .

٦ - عَنْهُ ، عَنِ ابْنِ فَضّالٍ ، عَنْ مُعاوِيَةَبْنِ وَهْبٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ قالَ : [إِنَّ] الْبَخِيلَ مَنْ بَخِلَ بِالسَّلامِ .

﴿٣٦٢٥﴾ ٧ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا عَنْ سَهْلِبْنِ زِيادٍ ، عَنْ جَعْفَرِبْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيِّ ، عَنِ ابْنِ الْقَدّاحِ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : إِذا سَلَّمَ أَحَدُكُمْ فَلْيَجْهَرْ بِسَلامِهِ لا يَقُولُ : سَلَّمْتُ فَلَمْ يَرُدُّوا عَلَيَّ ، وَ لَعَلَّهُ يَكُونُ قَدْ سَلَّمَ وَلَمْ يُسْمِعْهُمْ فَإِذا رَدَّ أَحَدُكُمْ فَلْيَجْهَرْ بِرَدِّهِ وَلا يَقُولُ الْمُسْلِمُ : سَلَّمْتُ فَلَمْ يَرُدُّوا عَلَيَّ ثُمَّ قالَ : كانَ عَلِيٌّ عليه السلام يَقُولُ : لا تَغْضَبُوا وَلا تُغْضِبُوا أَفْشُوا السَّلامَ وَأَطِيبُوا الْكَلامَ وَصَلُّوا بِاللَّيْلِ وَالنّاسُ نِيامٌ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ بِسَلامٍ ، ثُمَّ تَلا عليه السلام عَلَيْهِمْ قَوْلَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : «السَّلامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ» .

٨ - مُحَمَّدُبْنُ يَحْيى ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ عِيسى ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ سِنانٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قالَ : الْبادِي بِالسَّلامِ أَوْلى بِاللهِ وَبِرَسُولِهِ .

٩ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحابِنا ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ خالِدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ أَبانٍ ، عَنِ الْحَسَنِ

خواهد باشد ، ومعنای گفته سلمان اینست که بهر که برخورد کردید سلام کنید (وفکر نکنید که ممکن است برخی از مردم شایستهٔ سلام نباشند) زیرا اگر سزاوار سلام نباشد مانند اینکه از ستمکاران باشد سلام خدا باو نرسد .

٥ - حضرت باقر علیه السلام فرمود : بدرستیکه خدای عز وجل دوست دارد آشکار کردن سلام را .

٦ - حضرت صادق علیه السلام فرمود : بخیل کسی است که از سلام کردن بخل کند .

٧ - ابن قداح گوید : حضرت صادق علیه السلام فرمود : هر گاه یکی ازشماها سلام کند باید بلند سلام کند ونگوید : من سلام کردم وجواب مرا ندادند ، زیرا شاید سلام کرده و آنها نشنیده‌اند ، چون یکی از شماها جواب سلام گوید : باید بلند جواب دهد ومسلمانی نگوید : که من سلام کردم وبمن جواب ندادند ، سپس فرمود : علی علیه السلام همیشه میفرمود : خشم نکنید و کسی‌راهم بخشم نیاورید ، سلام‌را آشکار گوئید و گفتارتان‌را خوش کنید ، درشب نماز بخوانید آنگاهیکه مردم درخوابند (مقصود نمازشب است) تابسلامتی ببهشت روید ، سپس این گفتار خدای عزو جل‌را برای مردم خواند : « السلام المؤمن المهیمن » (سورهٔ حشر آیهٔ ٢٣) (یعنی‌خدائی که سالم از هر گونه عیب ونقصی است وامان دهنده ونگهبان است ، ومنظور امام از استشهاد باین‌آیه اینست که سلام یکی ازنامهای خدا است).

٨ - حضرت صادق علیه السلام فرمود : آنکه آغاز بسلام کند بخدا ورسولش نزدیک‌تر است .

٩ - حسن بن منظر گوید: شنیدم حضرت صادق میفرمود : هر کس(را)بگوید: « السلام علیکم » ده

ابْنِ الْمُنْذِرِ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ: مَنْ قَالَ : السَّلَامُ عَلَيْكُمْ فَهِيَ عَشْرُ حَسَنَاتٍ وَمَنْ قَالَ: [ال]سَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُاللهِ فَهِيَ عِشْرُونَ حَسَنَةً وَمَنْ قَالَ : [ال]سَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُاللهِ وَبَرَكَاتُهُ فَهِيَ ثَلَاثُونَ حَسَنَةً .

١٠ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ صَالِحِ بْنِ السِّنْدِيِّ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بَشِيرٍ ، عَنْ مَنْصُورِ بْنِ حَازِمٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : ثَلَاثَةٌ تُرَدُّ عَلَيْهِمْ رَدَّ الْجَمَاعَةِ وَإِنْ كَانَ وَاحِداً : عِنْدَ الْعِطَاسِ يُقَالُ : يَرْحَمُكُمُ اللهُ وَ إِنْ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ غَيْرُهُ وَالرَّجُلُ يُسَلِّمُ عَلَى الرَّجُلِ فَيَقُولُ : السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَالرَّجُلُ يَدْعُو لِلرَّجُلِ فَيَقُولُ : عَافَاكُمُ اللهُ وَإِنْ كَانَ وَاحِداً فَإِنَّ مَعَهُ غَيْرَهُ

١١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ ؛ رَفَعَهُ قَالَ : كَانَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : ثَلَاثَةٌ لَا يُسَلِّمُونَ : الْمَاشِي مَعَ الْجَنَازَةِ وَالْمَاشِي إِلَى الْجُمُعَةِ وَفِي بَيْتِ الْحَمَّامِ .

﴿٣٦٣٠﴾ ١٢ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى ، عَنْ هَارُونَ بْنِ خَارِجَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : مِنَ التَّوَاضُعِ أَنْ تُسَلِّمَ عَلَى مَنْ لَقِيتَ .

١٣ - أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ جَمِيلٍ ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ الْحَذَّاءِ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ

حسنه است ، وهر که (را) بگوید: «السلام علیکم ورحمة الله» بیست حسنه است ، وهر که (را) بگوید : «السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته» سی حسنه است .

١٠ - حضرت صادق علیه السلام فرمود : سه کس هستند که گرچه یکنفر باشند ولی در بارهٔ آنها بصیغهٔ جمع (مانند صیغهٔ شما درفارسی) جواب داده شود یکی درجائیکه کسی عطسه زند که باو گفته شود : « یرحمکم الله » (یعنی خدا بشما رحمت فرستد که در اینجا) اگر چه کسی دیگر با او نباشد (بصیغهٔ جمع گفته شود) ودیگر مردی که بمرد دیگری سلام کند که میگوید : « السلام علیکم » (یعنی درود برشما) ودیگر مردی که برای مرد دیگری دعا کند که میگوید : « عافاکم الله » (یعنی خداوند شمارا عافیت بخشد) که اگرچه یکی است ولی دیگری بااوهست (مقصود از آن دیگر فرشته‌های نویسنده و نگهبانان ودیگر از ایشان که باانسان هستند میباشد چنانچه فیض ومجلسی رحمهما الله فرموده‌اند) .

١١ - حضرت صادق علیه السلام میفرمود : سه کس سلام نکنند : کسی که همراه جنازه رود ، و کسیکه بنماز جمعه میرود ، و در حمام .

شرح - فیض (ره) گوید : زیرا که این اشخاص خاطرشان مشغول وبخود سرگرم هستند پس باکی برآنها نیست اگر سلام نکنند .

١٢ - ونیز آنحضرت علیه السلام فرمود : از فروتنی و تواضع این استکه بهر که برخورد کردی سلام کنی .

١٣ - حضرت باقر عليه السلام فرمود : امیرالمؤمنین عليه السلام بمردمی گذر کرد و برآنها سلام کرد آنها

عليه السلام قالَ : مَرَّ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٌّ عليه السلام بِقَوْمٍ فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ فَقالُوا : عَلَيْكَ السَّلامُ وَ رَحْمَةُ اللهِ وَ بَرَكاتُهُ وَمَغْفِرَتُهُ وَرِضْوانُهُ ، فَقالَ لَهُمْ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام : لا تُجاوِزُوا بِنا مِثْلَ ما قالَتِ الْمَلائِكَةُ لِأَبِينا إِبْراهِيمَ عليه السلام إِنَّما قالُوا : رَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكاتُهُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ .

١٤ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ رِئابٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قالَ . إِنَّ مِنْ تَمامِ التَّحِيَّةِ لِلْمُقِيمِ الْمُصافَحَةَ وَتَمامِ التَّسْلِيمِ عَلَى الْمُسافِرِ الْمُعانَقَةَ .

١٥ - عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قالَ قالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام : يُكْرَهُ لِلرَّجُلِ أَنْ يَقُولَ : حَيَّاكَ اللهُ ثُمَّ يَسْكُتَ حَتّى يَتْبَعَها بِالسَّلامِ .

﴿ بابُ ﴾

﴿مَنْ يَجِبُ أَنْ يَبْدَأَ بِالسَّلامِ﴾

١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيى ؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ ؛ عَنِ النَّضْرِ بْنِ سُوَيْدٍ ، عَنِ الْقاسِمِ ابْنِ سُلَيْمانَ ، عَنْ جَرّاحٍ الْمَدائِنِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قالَ : يُسَلِّمُ الصَّغِيرُ عَلَى الْكَبِيرِ وَالْمارُّ عَلَى الْقاعِدِ وَالْقَلِيلُ عَلَى الْكَثِيرِ .

﴿ ٣٦٣٥ ﴾ ٢ - عَلِيُّ بْنُ إِبْراهِيمَ ، عَنْ صالِحِ بْنِ السِّنْدِيِّ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بَشِيرٍ ، عَنْ عَنْبَسَةَ ابْنِ مُصْعَبٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قالَ : الْقَلِيلُ يَبْدَؤُونَ الْكَثِيرَ بِالسَّلامِ وَالرّاكِبُ يَبْدَأُ الْماشِيَ وَ

در جواب گفتند : « علیك السلام و رحمة الله و برکاته و مغفرته ورضوانه » پس امیرالمؤمنین عليه السلام بدانها فرمود : در بارهٔ ما از آنچه فرشتگان بپدرمان ابراهیم عليه السلام گفتند نگذرید ، آنها گفتند : « رحمة الله وبرکاته علیکم أهل البیت » .

١٤ - امام صادق عليه السلام فرمود : تکمیل تحیت (سلام گفتن و خوش آمد) برای شخصی که بسفر نرفته مصافحه (ودست دادن باو) است ، وتکمیل آن دربارهٔ آنکه از سفر آمده معانقه (ودرآغوش گرفتن و دست بگردن همدیگر انداختن) است .

١٥ - ونیز فرمود عليه السلام : که امیرالمؤمنین عليه السلام فرموده : برای مرد بداست که اول بگوید : « حیاك الله » (یعنی خدایت زنده بدارد) سپس خاموش شود و دنبالش سلام کند .

﴿باب﴾

(آنکه باید آغاز بسلام کند)

١ - حضرت صادق علیه السلام فرمود : کوچك بر بزرگ سلام کند ، و رهگذر بر نشسته ، و گروه اندك بر گروه بسیار سلام کنند .

٢ - ونیز فرمود : عليه السلام : کمترها به بیشتران سلام کنند ، و سواره بپیاده ، و استرسوارها به الاغ

أَصْحَابُ الْبِغَالِ يَبْدَؤُونَ أَصْحَابَ الْحَمِيرِ وَأَصْحَابُ الْخَيْلِ يَبْدَؤُونَ أَصْحَابَ الْبِغَالِ.

٣ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ، عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: سَمِعْتُهُ يَقُولُ: يُسَلِّمُ الرَّاكِبُ عَلَى الْمَاشِي وَالْمَاشِي عَلَى الْقَاعِدِ وَإِذَا لَقِيَتْ جَمَاعَةٌ جَمَاعَةً سَلَّمَ الْأَقَلُّ عَلَى الْأَكْثَرِ وَإِذَا لَقِيَ وَاحِدٌ جَمَاعَةً سَلَّمَ الْوَاحِدُ عَلَى الْجَمَاعَةِ.

٤ - سَهْلُ بْنُ زِيَادٍ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيِّ، عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: يُسَلِّمُ الرَّاكِبُ عَلَى الْمَاشِي وَالْقَائِمُ عَلَى الْقَاعِدِ.

٥ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، عَنْ جَمِيلٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: إِذَا كَانَ قَوْمٌ فِي مَجْلِسٍ ثُمَّ سَبَقَ قَوْمٌ فَدَخَلُوا فَعَلَى الدَّاخِلِ أَخِيراً إِذَا دَخَلَ أَنْ يُسَلِّمَ عَلَيْهِمْ

(بَابُ)

☆(إِذَا سَلَّمَ وَاحِدٌ مِنَ الْجَمَاعَةِ أَجْزَأَهُمْ وَإِذَا رَدَّ وَاحِدٌ مِنَ الْجَمَاعَةِ)☆

☆(أَجْزَأَ عَنْهُمْ)☆

١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ، عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: إِذَا مَرَّتِ الْجَمَاعَةُ بِقَوْمٍ أَجْزَأَهُمْ أَنْ يُسَلِّمَ وَاحِدٌ مِنْهُمْ وَإِذَا سَلَّمَ عَلَى الْقَوْمِ وَهُمْ جَمَاعَةٌ أَجْزَأَهُمْ أَنْ يَرُدَّ وَاحِدٌ مِنْهُمْ.

﴿٢٦٤٠﴾ ٢ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَجَّاجِ

سوارها، و اسب سواران باستر سواران سلام كنند.

٣ - ونيز ميفرمود عليه السلام: سواره بر پياده وپياده بر نشسته سلام كنند، وچون گروهى بگروه ديگر برخورند آنان كه كمترند به بيشتران سلام كنند، و چون يك نفر بگروهى برخورد آن يك بآن گروه سلام كند.

٤ - و نيز آنحضرت عليه السلام فرمود: سواره بر پياده و ايستاده بر نشسته سلام كند.

٥ - و نيز فرموده عليه السلام: هر گاه مردمى درانجمنى باشند ومردم ديگرى وارد شوند آنهاكه تازه وارد شده‌اند بايد سلام كنند.

☆(باب)☆

(اينكه چون يكتن از ميان يك گروه سلام كرد از ديگران كافى است)

(وچون يكى از ميان يك گروه جواب داد از ديگران كافى است)

١ - حضرت صادق عليه السلام فرمود: هر گاه گروهى بجمعى بگذرند كافى است كه يكى از آنها سلام كند، و چون برجمعى سلام كردند كافى است كه يكى از ايشان جواب دهد.

٢ - عبدالرحمن بن حجاج گويد كه (امام عليه السلام) فرمود: چون يكتن از ميان گروهى سلام كرد

قَالَ : إِذَا سَلَّمَ الرَّجُلُ مِنَ الْجَمَاعَةِ أَجْزَأَ عَنْهُمْ .

٣ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى ؛ عَنْ غِيَاثِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِذَا سَلَّمَ مِنَ الْقَوْمِ وَاحِدٌ أَجْزَأَ عَنْهُمْ وَإِذَا رَدَّ وَاحِدٌ أَجْزَأَ عَنْهُمْ .

(بَابُ)

☆(التَّسْلِيمِ عَلَى النِّسَاءِ)☆

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ رِبْعِيِّ بْنِ عَبْدِاللهِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله يُسَلِّمُ عَلَى النِّسَاءِ وَيَرْدُدْنَ عَلَيْهِ السَّلَامَ وَكَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام يُسَلِّمُ عَلَى النِّسَاءِ وَكَانَ يَكْرَهُ أَنْ يُسَلِّمَ عَلَى الشَّابَّةِ مِنْهُنَّ وَيَقُولُ: أَتَخَوَّفُ أَنْ يُعْجِبَنِي صَوْتُهَا فَيَدْخُلَ عَلَيَّ أَكْثَرُ مِمَّا أَطْلُبُ مِنَ الْأَجْرِ .

(بَابُ)

☆(التَّسْلِيمِ عَلَى أَهْلِ الْمِلَلِ)☆

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنِ ابْنِ أُذَيْنَةَ ، عَنْ زُرَارَةَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : دَخَلَ يَهُودِيٌّ عَلَى رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وآله وَعَائِشَةُ عِنْدَهُ فَقَالَ : السَّامُ عَلَيْكُمْ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : عَلَيْكُمْ ، ثُمَّ دَخَلَ آخَرُ فَقَالَ مِثْلَ ذَلِكَ فَرَدَّ عَلَيْهِ كَمَا رَدَّ عَلَى صَاحِبِهِ ثُمَّ دَخَلَ آخَرُ فَقَالَ مِثْلَ

از دیگران کافی است .

٣ - حضرت صادق علیه السلام فرمود : چون یکی از میان مردمی سلام کرد از آنها کافی است ، وچون یکی از آنها جواب داد از آنها بس است .

☆(باب)☆

(سلام کردن به زنها)

١ - حضرت صادق علیه السلام فرمود : که رسولخدا (ص) بزنها سلام میکرد و آنها نیز جواب میدادند ، وامیرالمؤمنین علیه السلام نیزسلام میکرد و خوش نداشت که بجوانهای از زنها سلام کند ، و میفرمود: می‌ترسم آوازش مرا خوش آید ، وزیادتر ازآن اجری که میجویم (گناه) بمن رسد .

☆(باب)☆

(سلام کردن برسائر ملت‌ها)

١ - حضرت باقر علیه السلام فرمود : مردی یهودی وارد شد بررسولخدا (ص) وعایشه‌هم درحضور آنحضرت صلی الله علیه وآله بود وگفت : « السام علیکم » (یعنی مرگ بر شما ، رسول خدا صلی الله علیه وآله در پاسخ فرمود : «علیکم» (یعنی برشما) سپس دیگری (از یهود) آمد و مانند همان گفت و

ذٰلِكَ فَرَدَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ كَمَا رَدَّ عَلَى صَاحِبَيْهِ فَغَضِبَتْ عَائِشَةُ فَقَالَتْ : عَلَيْكُمُ السَّامُ وَالْغَضَبُ وَاللَّعْنَةُ يَا مَعْشَرَ الْيَهُودِ يَا إِخْوَةَ الْقِرَدَةِ وَالْخَنَازِيرِ ، فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ : يَا عَائِشَةُ إِنَّ الْفُحْشَ لَوْ كَانَ مُمَثَّلاً لَكَانَ مِثَالَ سَوْءٍ ، إِنَّ الرِّفْقَ لَمْ يُوضَعْ عَلَى شَيْءٍ قَطُّ إِلَّا زَانَهُ وَلَمْ يُرْفَعْ عَنْهُ قَطُّ إِلَّا شَانَهُ قَالَتْ : يَا رَسُولَ اللهِ أَمَا سَمِعْتَ إِلَى قَوْلِهِمْ : السَّامُ عَلَيْكُمْ ؟ فَقَالَ : بَلَى أَمَا سَمِعْتِ مَا رَدَدْتُ عَلَيْهِمْ ؟ قُلْتُ : عَلَيْكُمْ ، فَإِذَا سَلَّمَ عَلَيْكُمْ مُسْلِمٌ فَقُولُوا : سَلَامٌ عَلَيْكُمْ وَإِذَا سَلَّمَ عَلَيْكُمْ كَافِرٌ فَقُولُوا : عَلَيْكَ .

٢ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى ، عَنْ عِيَاثِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام : لَا تَبْدَؤُوا أَهْلَ الْكِتَابِ بِالتَّسْلِيمِ وَإِذَا سَلَّمُوا عَلَيْكُمْ فَقُولُوا : وَعَلَيْكُمْ .

﴿ ٣٦٤٥ ﴾ ٣ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى ، عَنْ سَمَاعَةَ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عليه السلام عَنِ الْيَهُودِيِّ وَالنَّصْرَانِيِّ وَالْمُشْرِكِ إِذَا سَلَّمُوا عَلَى الرَّجُلِ وَهُوَ جَالِسٌ كَيْفَ يَنْبَغِي أَنْ يَرُدَّ عَلَيْهِمْ ؟ فَقَالَ : يَقُولُ : عَلَيْكُمْ .

٤ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ، عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ ، عَنْ بُرَيْدِ بْنِ مُعَاوِيَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : إِذَا سَلَّمَ عَلَيْكَ الْيَهُودِيُّ وَالنَّصْرَانِيُّ وَالْمُشْرِكُ فَقُلْ : عَلَيْكَ .

رسولخدا (ص) نیز مانند رفیقش باو پاسخ داد ، پس سومی وارد شد و مانند آن گفت و رسولخدا (ص) همانطور که بدونفر رفقایش جواب داده بود جواب او را گفت ، پس عایشه خشمگین شد و گفت : «سام» وخشم ولعنت برشماباد ای گروه یهود وای برادران میمونها وخوکها ، پس رسولخدا (ص) بعایشه فرمود: ای عایشه اگر فحش بصورتی مجسم میشد هر آینه بدصورتی داشت، نرمش ومدارا برهیچ چیز نهاده نشده جز اینکه آن چیز راآراسته است ، واز هیچ چیز برداشته نشده جز اینکه آنرا زشت ساخته عرضکرد : ای رسولخدا آیا نشنیدی که اینها گفتند : « السام علیکم » ؟ فرمود : چرا ، مگر تونشنیدی آنچه من پاسخشان را دادم وگفتم : « علیکم » ؟ پس هرگاه مسلمانی بشما سلام کرد باو بگوئید : « سلام علیکم » و هرگاه کافری برشما سلام کرد در پاسخش بگوئید : « علیك » .

٢ - حضرت صادق علیه السلام فرمود : امیرالمؤمنین علیه السلام فرموده : بأهل کتاب آغاز بسلام نکنید ، و هرگاه بشما سلام کردند شما در جواب بگوئید : « و علیکم » .

٣ - سماعه گوید : از حضرت صادق علیه السلام پرسیدم از اینکه یهودی و نصرانی و مشرك هرگاه بر مسلمانی سلام کنند و او نشسته باشد چگونه جواب آنها را بگوید ؟ فرمود : میگوید : «علیکم» .

٤ - و نیز محمدبن مسلم از آنحضرت علیه السلام حدیث کند که فرمود : هرگاه یهودی و نصرانی و مشرك برتو سلام کردند بگو : « علیك » .

٥ ـ أَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ؛ عَنْ مُحَمَّدِبْنِ سَالِمٍ ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ النَّضْرِ ، عَنْ عَمْرِوبْنِ شِمْرٍ عَنْ جَابِرٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : أَقْبَلَ أَبُوجَهْلِ بْنِ هِشَامٍ وَمَعَهُ قَوْمٌ مِنْ قُرَيْشٍ فَدَخَلُوا عَلَى أَبِي طَالِبٍ فَقَالُوا : إِنَّ ابْنَ أَخِيكَ قَدْ آذَانَا وَآذَى آلِهَتَنَا فَادْعُهُ وَمُرْهُ فَلْيَكُفَّ عَنْ آلِهَتِنَا وَنَكُفُّ عَنْ إِلٰهِهِ قَالَ : فَبَعَثَ أَبُوطَالِبٍ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ فَدَعَاهُ فَلَمَّا دَخَلَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله لَمْ يَرَ فِي الْبَيْتِ إِلَّا مُشْرِكاً فَقَالَ : السَّلَامُ عَلَى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدَى ثُمَّ جَلَسَ فَخَبَّرَهُ أَبُوطَالِبٍ بِمَا جَاؤُوا لَهُ فَقَالَ : أَوَهَلْ لَهُمْ فِي كَلِمَةٍ خَيْرٌ لَهُمْ مِنْ هٰذَا يَسُودُونَ بِهَا الْعَرَبَ وَيَطَأُونَ أَعْنَاقَهُمْ ؟ فَقَالَ أَبُوجَهْلٍ : نَعَمْ وَمَا هِيَ هٰذِهِ الْكَلِمَةُ ؟ فَقَالَ : تَقُولُونَ : لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ ، قَالَ : فَوَضَعُوا أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ وَخَرَجُوا هُرَّاباً وَهُمْ يَقُولُونَ : «مَا سَمِعْنَا بِهٰذَا فِي الْمِلَّةِ الْآخِرَةِ إِنْ هٰذَا إِلَّا اخْتِلَاقٌ» فَأَنْزَلَ اللهُ تَعَالَى فِي قَوْلِهِمْ : «ص وَالْقُرْآنِ ذِي الذِّكْرِ ـ إِلَى قَوْلِهِ ـ إِلَّا اخْتِلَاقٌ» .

٦ ـ مُحَمَّدُبْنُ يَحْيَى ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ أَبَانِ بْنِ عُثْمَانَ ، عَنْ زُرَارَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ قَالَ : تَقُولُ فِي الرَّدِّ عَلَى الْيَهُودِيِّ وَالنَّصْرَانِيِّ سَلَامٌ .

٧ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ؛ عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ عَبْدِالرَّحْمٰنِ بْنِ الْحَجَّاجِ قَالَ : قُلْتُ

---

٥ ـ جابر از حضرت باقر عليه السلام حديث كند كه فرمود : ابوجهل بن هشام با گروهى از قريش نزد ابوطالب رفتند و گفتند : اين برادرزاده‌ات ما را آزار دهد و معبود هاى ما را هم بيازارد او را بخواه و دستورش بده از نكوهش معبودان ما خودددارى كند تا ما هم از نكوهش معبود او خودددارى كنيم ، فرمود : پس ابوطالب نزد رسولخدا (ص) فرستاد و او را فرا خواند ، همينكه رسول خدا (ص) وارد شد در خانه جز مشرك كسى نديد پس فرمود : «السلام على من اتبع الهدى» (يعنى سلام بر هر كس پيروى از حق كند) و نشست ، ابوطالب از آنچه مشركين گفته بودند آگاهش ساخت ، حضرت فرمود : آيا بجاى اين پيشنهاد كلمه‌اى نخواهند كه بدان وسيله بر عرب آقائى كنند و بر گردن همهٔ آنها سوار شوند ؟ (كنايه از اين است كه همه را زير فرمان خويش در آورند) ابوجهل گفت : چرا آن كلمه چيست ؟ فرمود : بگوئيد : « لااله‌الاالله » (همينكه اين كلام را شنيدند) انگشت هاى خود را در گوش نهاده و پا بفرار گذاردند و ميگفتند : « ما در ملت پسين اين را نشنيده‌ايم و اين نيست جز آوردهٔ تازه و نوين » پس خداى تعالى در بارهٔ گفتار ايشان از اول سورهٔ : « ص ، والقرآن ذى الذكر » تا آيهٔ (٨) (يعنى تا آخر آيه) : «الا اختلاق» نازل فرمود .

٦ ـ حضرت صادق عليه السلام فرمود : درجواب سلام يهودى و نصرانى ميگوئى : «سلام» .

شرح ـ مجلسى (ره) گويد : يعنى برما يا برمستحقش يا بر كسى كه پيروى از حق كند .

٧ ـ عبدالرحمن بن حجاج گويد : بحضرت كاظم عليه السلام عرض كردم : بفرمائيد كه اگر من نيازمند يك

لِأَبِي الْحَسَنِ مُوسَى عليه السلام : أَرَأَيْتَ إِنِ احْتَجْتُ إِلَى مُتَطَبِّبٍ وَ هُوَ نَصْرَانِيٌّ أَنَا أُسَلِّمُ عَلَيْهِ وَ أَدْعُوهُ ؟ قَالَ : نَعَمْ إِنَّهُ لَا يَنْفَعُهُ دُعَاؤُكَ .

﴿٣٦٥٠﴾ ٨ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْحَجَّاجِ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي الْحَسَنِ مُوسَى عليه السلام : أَرَأَيْتَ إِنِ احْتَجْتُ إِلَى الطَّبِيبِ وَهُوَ نَصْرَانِيٌّ [أَنْ] أُسَلِّمَ عَلَيْهِ وَأَدْعُوَهُ ؟ قَالَ : نَعَمْ إِنَّهُ لَا يَنْفَعُهُ دُعَاؤُكَ .

٩ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى بْنِ عُبَيْدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَرَفَةَ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا عليه السلام قَالَ : قِيلَ لِأَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام : كَيْفَ أَدْعُو لِلْيَهُودِيِّ وَالنَّصْرَانِيِّ قَالَ : تَقُولُ لَهُ : بَارَكَ اللهُ لَكَ فِي الدُّنْيَا .

١٠ - حُمَيْدُ بْنُ زِيَادٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ وُهَيْبِ بْنِ حَفْصٍ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ ، عَنْ أَحَدِهِمَا عليهما السلام فِي مُصَافَحَةِ الْمُسْلِمِ الْيَهُودِيَّ وَالنَّصْرَانِيَّ قَالَ : مِنْ وَرَاءِ الثَّوْبِ فَإِنْ صَافَحَكَ بِيَدِهِ فَاغْسِلْ يَدَكَ .

١١ - أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْكُوفِيِّ ، عَنْ عَبَّاسِ بْنِ عَامِرٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَعْمَرٍ عَنْ خَالِدٍ الْقَلَانِسِيِّ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام : أَلْقَى الذِّمِّيَّ فَيُصَافِحُنِي قَالَ : امْسَحْهَا بِالتُّرَابِ وَبِالْحَائِطِ قُلْتُ : فَالنَّاصِبُ ؟ قَالَ : اغْسِلْهَا .

١٢ - أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ ، عَنْ صَفْوَانَ ، عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ رَزِينٍ ، عَنْ

طبیب نصرانی شدم میتوانم براو سلام کنم و درحقش دعا کنم ؛ فرمود : آری دعای تو باو سودی نبخشد .

٨ - (مانند حدیث (٧) است) .

٩ - حضرت رضا عليه السلام فرمود : بحضرت صادق عليه السلام عرض شد : درحق یهودی و نصرانی چگونه دعا کنیم ؛ فرمود : باو بگوئید : خدا بدنیای تو برکت بدهد .

١٠ - ابوبصیر از یکی از دوامام باقر و صادق عليهما السلام حدیث کند که در باره مصافحه (و دست دادن) مسلمان بیهود و نصرانی فرمود : از پشت جامه باشد ، و چنانچه با دست لخت بتو دست داد دستت را بشوی .

١١ - خالد قلانسی گوید : بحضرت صادق عليه السلام عرضکردم : من با کافر ذمی (یعنی آنان که در ذمهٔ اسلامند مانند یهود و نصاری و گبر) برخورد میکنم و او با من دست میدهد ؛ فرمود : دستت بخاك بمال یا بدیواربکش ، عرضکردم : اگر ناصبی (یعنی دشمن اهل بیت پیغمبر - ص -) باشد چطور ؛ فرمود : دستت را بشوی .

١٢ - محمدبن مسلم از حضرت باقر عليه السلام دربارهٔ مردی که با مردی گبر دست داده است حدیث کند

مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام فِي رَجُلٍ صَافَحَ رَجُلاً مَجُوسِيّاً قَالَ يَغْسِلُ يَدَهُ وَلَا يَتَوَضَّأُ .

((بَابٌ))

(مُكَاتَبَةِ أَهْلِ الذِّمَّةِ)

(٣٦٥٥) ١ - أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْكُوفِيُّ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ ، عَنْ عَمِّهِ يَعْقُوبَ بْنِ سَالِمٍ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ : سُئِلَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام عَنِ الرَّجُلِ يَكُونُ لَهُ الْحَاجَةُ إِلَى الْمَجُوسِيِّ أَوْ إِلَى الْيَهُودِيِّ أَوْ إِلَى النَّصْرَانِيِّ أَوْ أَنْ يَكُونَ عَامِلاً أَوْ رِهْقَاناً مِنْ عُظَمَاءِ أَهْلِ أَرْضِهِ فَيَكْتُبُ إِلَيْهِ الرَّجُلُ فِي الْحَاجَةِ الْعَظِيمَةِ أَيَبْدَأُ بِالْعِلْجِ وَيُسَلِّمُ عَلَيْهِ فِي كِتَابِهِ وَ إِنَّمَا يَصْنَعُ ذَلِكَ لِكَيْ تُقْضَى حَاجَتُهُ ؟ قَالَ : أَمَّا أَنْ تَبْدَأَ بِهِ فَلَا وَلَكِنْ تُسَلِّمُ عَلَيْهِ فِي كِتَابِكَ فَإِنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وآله قَدْ كَانَ يَكْتُبُ إِلَى كِسْرَى وَقَيْصَرَ .

٢ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مَرَّارٍ ، عَنْ يُونُسَ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام عَنِ الرَّجُلِ يَكْتُبُ إِلَى رَجُلٍ مِنْ عُظَمَاءِ عُمَّالِ الْمَجُوسِ فَيَبْدَأُ بِاسْمِهِ قَبْلَ اسْمِهِ ؟ فَقَالَ : لَا بَأْسَ إِذَا فَعَلَ لِاخْتِيَارِ الْمَنْفَعَةِ .

(بَابُ الْإِغْضَاءِ)

١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْحَجَّالِ ، عَنْ ثَعْلَبَةَ بْنِ مَيْمُونٍ

که فرمود : دستش را بشوید و وضوء نسازد .

(باب)

(نامه نوشتن مسلمان بااهل ذمه (یهود و نصاری ومجوس)

١ - ابو بصیر گوید : از حضرت صادق عليه السلام پرسیدند : از اینکه (اگر) مردی نیازی بگبر یایهودی یا نصرانی داشت ، یااینکه یکی از آنها برای او کار میکند یادهقان و از بزرگان سرزمین اوست ، واین مرد درحاجت مهمی باو نامه می‌نویسد آیا درآغاز نامه نام آن مرد کافر را بنویسد ، و در نامه سلام باو بنویسد ؟ والبته این کار را هم فقط بخاطر گذشتن کارش میکند ؟ فرمود : اما اینکه نام او را درآغاز نامه بنویسی پس نکن (اجازه نمیدهم) ولی درنامه‌ات سلام برای او بنویس زیرا رسول خدا (ص) نیز بسا که برای کسری (پادشاه ایران) و قیصر (سلطان روم) نامه می‌نوشت .

٢ - عبدالله بن سنان از حضرت صادق علیه السلام حدیث کند که دربارهٔ مردی که بیکی از بزرگان کارمندان گبر نامه بنویسد و درآن نامه پیش‌از نام خودش نام او را بنویسد آنحضرت علیه السلام فرمود : باکی نیست اگر اینکار را بخاطر سودی کند .

(باب)

(چشم پوشی وگذشت)

١ - ثعلبة بن میمون از مردی که نامش‌را برده حدیث کند که گفت : مردمی نزد حضرت صادق علیه السلام

عَمَّنْ ذَكَرَهُ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : كَانَ عِنْدَهُ قَوْمٌ يُحَدِّثُهُمْ إِذْ ذَكَرَ رَجُلاً مِنْهُمْ رَجُلاً فَوَقَعَ فِيهِ وَشَكَاهُ فَقَالَ لَهُ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : وَأَنَّى لَكَ بِأَخِيكَ كُلِّهِ وَأَيُّ الرِّجَالِ الْمُهَذَّبُ ؟

٢ - مُحَمَّدُبْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ عِيسَى ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ؛ وَمُحَمَّدُبْنُ سِنَانٍ ؛ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي حَمْزَةَ ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ : قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : لَاتُفَتِّشِ النَّاسَ فَتَبْقَى بِلَا صَدِيقٍ .

﴿بَابُ نَادِرٍ﴾

١ - مُحَمَّدُبْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ عِيسَى ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ سِنَانٍ ، عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ الْفُضَيْلِ ، وَحَمَّادِبْنِ عُثْمَانَ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ : انْظُرْ قَلْبَكَ فَإِذَا أَنْكَرَ صَاحِبَكَ فَإِنَّ أَحَدَكُمَا قَدْأَحْدَثَ .

﴿٣٦٦٠﴾ ٢ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ خَالِدٍ ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مِهْرَانَ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ يُوسُفَ ، عَنْ زَكَرِيَّابْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ صَالِحِ بْنِ الْحَكَمِ قَالَ : سَمِعْتُ رَجُلاً يَسْأَلُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام فَقَالَ : الرَّجُلُ يَقُولُ : أُودُّكَ ، فَكَيْفَ أَعْلَمُ أَنَّهُ يَوُدُّنِي ؟ فَقَالَ : امْتَحِنْ قَلْبَكَ فَإِنْ كُنْتَ تَوُدُّهُ فَإِنَّهُ يَوُدُّكَ

بودند و حضرت برای آنها حدیث میکرد ، دراین میان مردی از آنها نام مردی را ببدی یادکرد و گلهٔ اورا بحضرت صادق علیه‌السلام نمود ، حضرت باو فرمود : کجا برابت برادری تمام عیار بدست آید ، و کدام مردی است که مهذب و پاك از همهٔ عیوب باشد .

٢ - ابوبصیر گوید : حضرت صادق علیه‌السلام فرمود : از درون مردم کاوش و جستجو مکن که بی رفیق و دوست بمانی .

شرح - چون عموم مردم اینگونه هستند که خواه و ناخواه نقطهٔ ضعفی درآنها هست ، و آنکس که خالی از هر گونه عیبی باشد بطور عموم در میان مردم نیست ، و در نتیجهٔ کاوش بعیوب مردم آگاه‌شوی وآنکس که تو خواهی بدون عیب و نقص باشد پیدا نخواهی کرد ، پس بهتر آنکه بهمان حسن ظاهر اکتفا شود و درصدد جستجو از باطن مردمان نباشی وگرنه ناچار بی‌رفیق خواهی ماند .

﴿باب نادر﴾

١ - حمادبن عثمان گوید : شنیدم حضرت صادق علیه السلام میفرمود : بدلت بنگر پس اگردیدی که نسبت برفیقت نگران هستی (و چیزی در دل داری) پس(بدان) که یکی‌از شماها کارتازه‌ای کرده‌است.

شرح - مجلسی (ره) گوید : شاید مقصود این باشد که بدان که رفیقت نیز تورا دشمن دارد و سبب دشمنی یاچیزی است از جانب تو ، و یا اندیشهٔ فاسدی که از جانب او نسبت بتو پدید آمده .

٢ - صالح بن حکم گوید : شنیدم که مردی ازحضرت صادق‌علیه‌السلام می‌پرسید و میگفت : مردی میگوید : ترا دوست دارم من چگونه بدانم که او مرادوست دارد ؟ (وراست میگوید) فرمود : دلت را

٣ ـ أَبُوبَكْرٍ الْحَبَّالُ ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ عِيسَى الْقَطَّانِ الْمَدَائِنِيِّ قَالَ : سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ : حَدَّثَنَا مَسْعَدَةُبْنُ الْيَسَعِ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِاللهِ جَعْفَرِبْنِ مُحَمَّدٍ عليه السلام : إِنِّي وَاللهِ لَأُحِبُّكَ فَأَطْرَقَ ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَقَالَ : صَدَقْتَ يَاأَبَابِشْرٍ ؛ سَلْ قَلْبَكَ عَمَّا لَكَ فِي قَلْبِي مِنْ حُبِّكَ ، فَقَدْ أَعْلَمَنِي قَلْبِي عَمَّا لِي فِي قَلْبِكَ .

٤ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِبْنِ زِيَادٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ ، عَنِ الْحَسَنِبْنِ الْجَهْمِ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي الْحَسَنِ عليه السلام : لَاتُنْسِنِي مِنَ الدُّعَاءِ ، قَالَ : [أَ]وَتَعْلَمُ أَنِّي أَنْسَاكَ ؟ قَالَ : فَتَفَكَّرْتُ فِي نَفْسِي وَقُلْتُ : هُوَ يَدْعُو لِشِيعَتِهِ وَأَنَامِنْ شِيعَتِهِ ، قُلْتُ : لَا ، لَاتَنْسَانِي قَالَ : وَكَيْفَ عَلِمْتَ ذَلِكَ ؟ قُلْتُ : إِنِّي مِنْ شِيعَتِكَ وَإِنَّكَ لَتَدْعُولَهُمْ ، فَقَالَ : هَلْ عَلِمْتَ بِشَيْءٍ غَيْرِ هَذَا ؟ قَالَ : قُلْتُ : لَا ، قَالَ : إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَعْلَمَ مَالَكَ عِنْدِي فَانْظُرْ [إِلَى] مَالِي عِنْدَكَ .

٥ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّضْرِبْنِ سُوَيْدٍ ، عَنِ الْقَاسِمِبْنِ سُلَيْمَانَ ، عَنْ جَرَّاحٍ الْمَدَائِنِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : انْظُرْ قَلْبَكَ فَإِنْ أَنْكَرَ صَاحِبَكَ فَاعْلَمْ أَنَّ أَحَدَكُمَا قَدْ أَحْدَثَ .

(بَابُ الْعِطَاسِ وَالتَّسْمِيتِ)

١ ـ مُحَمَّدُبْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ عِيسَى ، عَنِ الْحُسَيْنِبْنِ سَعِيدٍ ، عَنِ النَّضْرِبْنِ سُوَيْدٍ ، عَنِ

آزمایش کن پس اگر تو نیز او را دوست داری (بدان که) اوهم تورا دوست دارد .

٣ ـ مسعدة بن یسع گوید : بحضرت صادق علیه‌السلام عرضکردم : بخدا سوگند من شمارا دوست دارم حضرت سررا پائین انداخت و سپس بلند کرد و فرمود : ای ابابشر راست گفتی ، از دلت بپرس از آنمقدار دوستی که بمن داری ، و دل من ازآنمقدار محبتی که از من در دل‌تو هست مرا آگاه ساخت.

٤ ـ حسن بن جهم گوید : بحضرت ابی‌الحسن عليه السلام عرضکردم : مرا از دعا فراموش‌مکن ، فرمود تومیدانی که من فراموشت کنم ؟ گوید : درفکر فرورفتم و با خود گفتم : آنحضرت برای شیعیانش دعا کند و من هم از شیعیان اوهستم (پس برای من دعا کند) عرضکردم : نه ، شما مرا فراموش نمیکنی ، فرمود : اینرا ازکجادانستی ؟ عرضکردم : من‌ازشیعیان شماهستم وشماهم که برای‌شیعیانت دعا میکنی(پس مراهم در ضمن دعا میکنید) فرمود : جزاین هم‌چیزی دانستی ؟ گوید : عرضکردم : نه ، فرمود : هرگاه خواستی بدانی نزد من چگونه هستی بنگر من نزد تو چگونه هستم .

٥ ـ (مانند حدیث (١) است که گذشت) .

✡(باب)✡

(عطسه و جوابی که هنگام عطسه زدن کسی باید گفت)

١ ـ حضرت صادق عليه السلام فرمود : از حقوق مسلمان بر برادرش اینست که چون باو برخورد کند

الْقَاسِمِ بْنِ سُلَيْمَانَ، عَنْ جَرَّاحٍ الْمَدَائِنِيِّ قَالَ: قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام: لِلْمُسْلِمِ عَلَى أَخِيهِ مِنَ الْحَقِّ أَنْ يُسَلِّمَ عَلَيْهِ إِذَا لَقِيَهُ وَيَعُودَهُ إِذَا مَرِضَ وَيَنْصَحَ لَهُ إِذَا غَابَ وَيُسَمِّتَهُ إِذَا عَطَسَ يَقُولُ: «الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ لَا شَرِيكَ لَهُ» وَيَقُولُ لَهُ: «يَرْحَمُكَ اللهُ» فَيُجِيبُهُ فَيَقُولُ لَهُ: «يَهْدِيكُمُ اللهُ وَيُصْلِحُ بَالَكُمْ» وَيُجِيبُهُ إِذَا دَعَاهُ وَيَتْبَعُهُ إِذَا مَاتَ.

﴿٣٦٦٥﴾ ٢ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ هَارُونَ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ مَسْعَدَةَ بْنِ صَدَقَةَ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: إِذَا عَطَسَ الرَّجُلُ فَسَمِّتُوهُ وَلَوْ كَانَ مِنْ وَرَاءِ جَزِيرَةٍ، وَفِي رِوَايَةٍ أُخْرَى: وَلَوْ مِنْ وَرَاءِ الْبَحْرِ.

٣ - الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ مُثَنًّى، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ يَزِيدَ، وَمَعْمَرِ بْنِ أَبِي زِيَادٍ وَابْنِ رِئَابٍ قَالُوا: كُنَّا جُلُوساً عِنْدَ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام إِذْ عَطَسَ رَجُلٌ فَسَارَدَّ عَلَيْهِ أَحَدٌ مِنَ الْقَوْمِ شَيْئاً حَتَّى ابْتَدَأَهُو فَقَالَ: سُبْحَانَ اللهِ أَلَا سَمَّتُّمْ إِنَّ مِنْ حَقِّ الْمُسْلِمِ أَنْ يَعُودَهُ إِذَا اشْتَكَا وَأَنْ يُجِيبَهُ إِذَا دَعَاهُ وَأَنْ يَشْهَدَهُ إِذَا مَاتَ وَأَنْ يُسَمِّتَهُ إِذَا عَطَسَ.

٤ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ الرِّضَا عليه السلام فَعَطَسَ، فَقُلْتُ لَهُ: صَلَّى اللهُ عَلَيْكَ. ثُمَّ عَطَسَ، فَقُلْتُ: صَلَّى اللهُ عَلَيْكَ ثُمَّ عَطَسَ فَقُلْتُ: صَلَّى اللهُ

سلامش کند، وچون بیمار شود بعیادتش رود، وچون پنهان شود (پشت سرش) برای او خیرخواهی کند، و چون عطسه زند و بگوید: «الحمدلله رب العالمین لاشریك له» باو بگوید: «یرحمك الله» او نیز در در جواب این گوید: «یهدیکم الله ویصلح بالکم» وچون او را (بکاری یا بجائی) بخواند (ودعوتش کند) بپذیرد، و چون بمیرد تشییعش کند.

۲ - حضرت صادق علیه السلام فرمود: رسولخدا (ص) فرموده است: هرگاه کسی عطسه کرد جواب عطسه‌اش را بگوئید اگرچه ازپس جزیره‌ای باشد. و در روایت دیگری است که: اگرچه ازپس دریا باشد.

۳ - اسحاق بن یزید ومعمر بن ابی زیاد و ابن رئاب گویند: ما درخدمت حضرت صادق علیه السلام نشسته بودیم که مردی عطسه زد، پس هیچیك از آنمردم (که آنجا بودند) جواب او را نگفتند تااینکه آنحضرت شروع بسخن کرد و فرمود: سبحان الله چرا جواب عطسه‌اش را نگفتید؟ همانا ازحقوق مسلمان اینست که هرگاه بیمار شد عیادتش کنند، و چون دعوتی کرد بپذیرند، وچون بمیرد برسرجنازه‌اش حاضر شوند، وچون عطسه زد جواب عطسه‌اش را بگویند.

٤ - صفوان بن یحیی گوید: در خدمت حضرت رضا علیه السلام بودم پس آنحضرت عطسه زد، من باو گفتم: «صلی الله علیك» دوباره عطسه زد من گفتم: «صلی الله علیك» برای سومین بار عطسه زد ومن

عَلَيْكَ وَقُلْتُ لَهُ : جُعِلْتُ فِدَاكَ إِذَا عَطَسَ مِثْلُكَ نَقُولُ لَهُ كَمَا يَقُولُ بَعْضُنَا لِبَعْضٍ : يَرْحَمُكَ اللهُ ؟ أَوْ كَمَا نَقُولُ ؟ قَالَ : نَعَمْ أَلَيْسَ تَقُولُ : صَلَّى اللهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ ؟ قُلْتُ : بَلَى قَالَ : ارْحَمْ مُحَمَّداً وَآلَ مُحَمَّدٍ ؟ قَالَ بَلَى وَقَدْ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَرَحِمَهُ وَإِنَّمَا صَلَوَاتُنَا عَلَيْهِ رَحْمَةٌ لَنَا وَقُرْبَةٌ .

٥ - عَنْهُ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي نَصْرٍ قَالَ : سَمِعْتُ الرِّضَا عليه السلام يَقُولُ : التَّثَاؤُبُ مِنَ الشَّيْطَانِ وَالْعَطْسَةُ مِنَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ .

٦ - عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ صَالِحِ بْنِ أَبِي حَمَّادٍ قَالَ : سَأَلْتُ الْعَالِمَ عليه السلام عَنِ الْعَطْسَةِ وَمَا الْعِلَّةُ فِي الْحَمْدِ لِلهِ عَلَيْهَا ؟ فَقَالَ : إِنَّ لِلهِ نِعَماً عَلَى عَبْدِهِ فِي صِحَّةِ بَدَنِهِ وَسَلَامَةِ جَوَارِحِهِ وَإِنَّ الْعَبْدَ يَسْنَى

گفتم : « صلى الله عليك » و عرضكردم : قربانت : اگر مانند شما (امام معصومی) عطسه زد همانطور که مابهم میگوئیم « يرحمك الله » آنطور بگوئیم یا اینطور که من میگویم ؟ فرمود : چرامگر نمیگوئی: « صلى الله على محمد وآله » ؟ عرضکردم : چرا ، فرمود : (تو میگوئی :) « ارحم محمداً وآل محمد » (یعنی پس ازآنکه میگوئی : « صلى الله على محمد وآله » ، دنبالش میگوئی : « ارحم محمداً وآل محمد » ، واین هردوطلب رحمت است بدولفظ : یکی بلفظ « يرحمك الله » ودیگر بلفظ « ارحم محمداً وآل محمد » . ازفیض . ره .) سپس فرمود : آری محققاً خداوند بر محمد صلوات و رحمت فرستاده و جز این نیست که صلوات ما براو برای مارحمت و تقرب بخدا است .

شرح ـ یعنی باکی نیست هر کدام یك از این دولفظ را بگوئی زیرا هردو بمعنای طلب رحمت خداوند است . و محتمل است معنای فرمایش امام علیه السلام این باشد که « صلى الله عليك » بهمان معنای « ارحم محمداً وآل محمد » است که آنهم از لحاظ معنا بازگشتش به « يرحمك الله » است پس هر دو لفظ دارای یك معنی است .

٥ ـ احمدبن محمدبن ابی نصر گوید : ازحضرت رضا عليه السلام شنیدم که میفرمود : دهن دره ازشیطان است و عطسه از خدای عزوجل است .

شرح ـ مجلسی (ره) گوید : اینکه دهن دره را از جانب شیطان دانسته برای آنست که دهن دره بواسطهٔ سنگینی بدن وپری شکم وسستی ومیل آن بخواب است ، ومقصود حضرب باز داشتن مردمان است ازآنچه باعث پدید آمدن دهن دره است مانند پرخوری وسیری ومانند اینها که انسان را از طاعات سنگین کند و ازانجام خیرات کسل نماید ، وفیض (ره) گوید : جهتش اینست که پیدایش آن از غفلتی است که از واگذاردن خداوند شخص را بحال خود پدید آمده ، زیراکه چون خداوند بنده را بحال خود گذارد از یادخدا غافل شود (ونشانه اش دهن دره است) واماوجه اینکه عطسه ازطرف خدا است این است که اوست که بنده اش را وادار بعطسه کرده تاآن بنده هنگام زدن عطسه بیاد خدا افتد ، وذکر اورابگوید واین معانی است که از حدیث آینده استفاده شود .

٦ ـ صالح بن ابی حماد گوید : ازحضرت موسی بن جعفر علیه السلام از عطسه و سر اینکه دنبالش حمد خدارا باید کرد پرسیدم ؟ فرمود : همانا برای خدا بربنده اش نعمتهائی است از سلامتی بدن واعضای

ذِكْرَاللهِ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى ذٰلِكَ وَإِذَا نَسِيَ أَمَرَ اللهُ الرِّيحَ فَتَجَاوَزَ فِي بَدَنِهِ ثُمَّ يُخْرِجُهَا مِنْ أَنْفِهِ فَيَحْمَدُ اللهَ عَلَى ذٰلِكَ فَيَكُونُ حَمْدُهُ عِنْدَ ذٰلِكَ شُكْرَ الْمَانَسِيَ .

﴿٣٦٧٠﴾ ٧ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ يُونُسَ عَنْ دَاوُدَ بْنِ الْحُصَيْنِ قَالَ : كُنَّا عِنْدَ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام فَأَحْصَيْتُ فِي الْبَيْتِ أَرْبَعَةَ عَشَرَ رَجُلاً فَعَطَسَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام فَمَا تَكَلَّمَ أَحَدٌ مِنَ الْقَوْمِ فَقَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : أَلَا تُسَمِّتُونَ أَلَا تُسَمِّتُونَ ؟ مِنْ حَقِّ الْمُؤْمِنِ عَلَى الْمُؤْمِنِ إِذَا مَرِضَ أَنْ يَعُودَهُ وَإِذَا مَاتَ أَنْ يَشْهَدَ جَنَازَتَهُ وَإِذَا عَطَسَ أَنْ يُسَمِّتَهُ - أَوْقَالَ : يُشَمِّتَهُ - وَإِذَا دَعَاهُ أَنْ يُجِيبَهُ .

٨ - أَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَالِمٍ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ النَّضْرِ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ ، عَنْ جَابِرٍ قَالَ : قَالَ أَبُوجَعْفَرٍ عليه السلام : نِعْمَ الشَّيْءُ الْعَطْسَةُ تَنْفَعُ فِي الْجَسَدِ وَتُذَكِّرُ بِاللهِ عَزَّ وَجَلَّ ، قُلْتُ : إِنَّ عِنْدَنَا قَوْماً يَقُولُونَ : لَيْسَ لِرَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وآله فِي الْعَطْسَةِ نَصِيبٌ ، فَقَالَ : إِنْ كَانُوا كَاذِبِينَ فَلَا نَالَهُمْ شَفَاعَةُ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه وآله .

٩ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ قَالَ : عَطَسَ رَجُلٌ عِنْدَ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام فَقَالَ : الْحَمْدُ لِلّٰهِ ، فَلَمْ يُسَمِّتْهُ أَبُوجَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَقَالَ : نَقَصَنَا حَقَّنَا ثُمَّ

او وتندرستیش ، وبدرستی که بنده خدای عزوجل‌را ازیاد ببرد ودربارهٔ این نعمتها فراموشش کند ، وچون خدارا فراموش کند خداوند بیاد دستوردهد که درتنش بگذرد وازبینی او بیرون آید تا خدارا برآن حمد کند ، پس حمد او درآن هنگام شکری است برای آنچه فراموش کرده‌است .

۷ - داود بن حصین گوید : نزد حضرت صادق‌علیه السلام بودیم ومن شمردم چهارده‌نفر درآن اطاق بودند پس حضرت صادق علیه السلام عطسه زد ویکنفر از آنگروه سخنی نگفت ، حضرت صادق علیه‌السلام فرمود : آیا جواب عطسه را ندهید ؟ آیا جواب عطسه را نگوئید ؟ از حقوق مؤمن بر مؤمن اینست که چون بیمار شدعیادتش کند ، وچون بمیرد برسرجنازه‌اش حاضر شود ، وچون عطسه زند جواب عطسه‌اشرا بگوید ، وچون او را دعوت کند بپذیرد .

۸ - جابر گوید : حضرت باقر علیه السلام فرمود : چه چیز خوبی است عطسه زدن ، برای بدن سودمند است ، و خدای عزوجل را نیز بیاد انسان آورد ، من عرضکردم : نزدما مردمانی هستند که میگویند : رسولخدا (ص) از عطسه بهره‌ای‌ندارد (و عطسه نمیزند) ؟ فرمود : اگر دروغ گویند شفاعت محمد (ص) بآنها نرسد .

۹ - ابن ابی عمیر از برخی از اصحابش حدیث کند که گفت : مردی در خدمت حضرت باقر علیه السلام عطسه زدو گفت : « الحمدلله » حضرت باقر علیه السلام جواب عطسهٔ او را نداد و فرمود : ازحق ما کاست پس

قَالَ إِذَا عَطَسَ أَحَدُكُمْ فَلْيَقُلِ : الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَصَلَّى اللّٰهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَأَهْلِ بَيْتِهِ . قَالَ : فَقَالَ الرَّجُلُ : فَسَمَّتَهُ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام .

١٠ - عَلِيٌّ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ الْبَصْرِيِّ ، عَنِ الْفُضَيْلِ بْنِ يَسَارٍ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ . إِنَّ النَّاسَ يَكْرَهُونَ الصَّلَاةَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ فِي ثَلَاثَةِ مَوَاطِنَ : عِنْدَ الْعَطْسَةِ وَعِنْدَ الذَّبِيحَةِ وَعِنْدَ الْجِمَاعِ ، فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام : مَالَهُمْ وَيْلَهُمْ نَافَقُوا الْعَنَهُمُ اللّٰهُ .

١١ - عَنْهُ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي خَلَفٍ قَالَ : كَانَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام إِذَا عَطَسَ قِيلَ لَهُ : يَرْحَمُكَ اللّٰهُ ، قَالَ : يَغْفِرُ اللّٰهُ لَكُمْ وَ يَرْحَمُكُمْ ، وَ إِذَا عَطَسَ عِنْدَهُ إِنْسَانٌ قَالَ : يَرْحَمُكَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ .

﴿ ٣٦٧٥ ﴾ ١٢ - عَنْهُ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ أَوْ غَيْرِهِ ؛ عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللّٰهِ عليه السلام قَالَ : عَطَسَ غُلَامٌ لَمْ يَبْلُغِ الْحُلُمَ عِنْدَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله فَقَالَ : الْحَمْدُ لِلّٰهِ ، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله : بَارَكَ اللّٰهُ فِيكَ .

١٣ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ؛ عَنْ أَبَانِ بْنِ عُثْمَانَ ؛ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : إِذَا عَطَسَ الرَّجُلُ فَلْيَقُلِ : الْحَمْدُ لِلّٰهِ [رَبِّ الْعَالَمِينَ] لَا شَرِيكَ لَهُ وَإِذَا سَمَّتَ الرَّجُلُ فَلْيَقُلْ : يَرْحَمُكَ اللّٰهُ وَإِذَا رَدَّتْ [دَّتْ] فَلْيَقُلْ : يَغْفِرُ اللّٰهُ لَكَ وَلَنَا . فَإِنَّ رَسُولَ اللّٰهِ

فرمود : چون یکی از شماها عطسه کرد بگوید : « الحمدلله رب العالمین وصلی الله علی محمد و أهل بیته » گوید : پس آنمرد آنچنان گفت و حضرت نیز جواب عطسه او را داد . (یعنی باو فرمود : یرحمك الله) .

١٠ - فضیل بن یسار گوید : بحضرت باقر علیه السلام عرضکردم : مردم در سه جا صلوات بر محمد و آلش را بدانند : یکی هنگام عطسه ، ودیگر هنگام سر بریدن حیوانات ، وسوم در هنگام جماع ، حضرت باقر علیه السلام فرمود : چه شده است آنها را ؟ وای بر آنها ، نفاق کردند ، خدا لعنتشان کند .

١١ - سعد بن ابی خلف گوید : حضرت باقر علیه السلام هر گاه عطسه میزد وباو میگفتند : « یرحمك الله » حضرت میفرمود : « یغفرالله لکم ویرحمکم » و هر گاه کسی نزد او عطسه میزد حضرت میفرمود : « یرحمك الله عزوجل »

١٢ - حضرت صادق عليه السلام فرمود : پسر بچه‌ای که بحد بلوغ نرسیده بود نزد پیغمبر صلی الله علیه وآله عطسه زد وپس از آن گفت : « الحمدلله » پیغمبر صلی الله علیه وآله باو فرمود : « بارك الله فیك » .

١٣ - محمد بن مسلم از حضرت باقر علیه السلام حدیث کند که فرمود : هر گاه مردی عطسه زد دنبالش بگوید : « الحمدلله [رب العالمین] لاشریك له » و کسی که میخواهد جواب عطسه را بدهد بگوید « یرحمك الله » وچون (شخصی که عطسه زده) بخواهد جواب او را بدهد بگوید : « یغفرالله لك ولنا » زیرا از رسولخدا (ص) از آیه‌ای یا چیزی که در آن ذکر خدا باشد پرسش شد (که آیا در چنین جائی

ﷺ سُئِلَ عَنْ آيَةٍ أَوْشَيْءٍ فِيهِ ذِكْرُ اللهِ فَقَالَ : كُلُّ مَاذُكِرَ اللهُ فِيهِ فَهُوَحَسَنٌ .

١٤ - مُحَمَّدُبْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ سِنَانٍ ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ نُعَيْمٍ، عَنْ مِسْمَعِ بْنِ عَبْدِالْمَلِكِ قَالَ : عَطَسَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام فَقَالَ : الْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ثُمَّ جَعَلَ أُصْبَعَهُ عَلَى أَنْفِهِ فَقَالَ: رَغِمَ أَنْفِي لِلّٰهِ رَغْماً دَاخِراً .

١٥ - أَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ؛ عَنْ مُحَمَّدِبْنِ سَالِمٍ ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ النَّضْرِ ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ مَرْوَانَ رَفَعَهُ قَالَ: قَالَ أَمِيرُالْمُؤْمِنِينَ عليه السلام : مَنْ قَالَ إِذَاعَطَسَ: الْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ عَلَى كُلِّ حَالٍ. لَمْ يَجِدْ وَجَعَ الْأُذُنَيْنِ وَالْأَضْرَاسِ .

١٦ - مُحَمَّدُبْنُ يَحْيَى ؛ عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدٍ أَوْغَيْرِهِ ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : فِي وَجَعِ الْأَضْرَاسِ وَوَجَعِ الْآذَانِ إِذَاسَمِعْتُمْ مَنْ يَعْطِسُ فَابْدَؤُوهُ بِالْحَمْدِ .

﴿٣٦٨٠﴾ ١٧ - عَلِيُّبْنُ إِبْرَاهِيمَ [عَنْ أَبِيهِ] عَنْ صَالِحِ بْنِ السِّنْدِي ، عَنْ جَعْفَرِبْنِ بَشِيرٍ، عَنْ عُثْمَانَ ،عَنْ أَبِي أُسَامَةَ قَالَ: قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : مَنْ سَمِعَ عَطْسَةً فَحَمِدَاللهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَصَلَّى عَلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله وَ أَهْلِ بَيْتِهِ لَمْ يَشْتَكِ عَيْنَيْهِ وَلَاضِرْسَهُ ، ثُمَّ قَالَ : إِنْ سَمِعْتَهَا فَقُلْهَا وَإِنْ كَانَ بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ الْبَحْرُ

١٨ - أَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي نَجْرَانَ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام : عَطَسَ رَجُلٌ نَصْرَانِيٌّ عِنْدَ أَبِي عَبْدِاللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَالَ لَهُ الْقَوْمُ هَدَاكَ اللهُ فَقَالَ

آیه‌ای یا ذکر مخصوصی باید گفت ؟) فرمود : هر جمله‌ایکه در آن ذکر خدا باشد نیکواست .

١٤ - مسمع بن عبدالملك گوید : حضرت صادق علیه السلام عطسه زد پس فرمود : « الحمدلله رب العالمین » سپس انگشتش را بر بینی نهاد و فرمود : « رغم انفی لله رغماً داخراً » (یعنی بینی من برای خدا بزبونی بر خاك است) .

١٥ - أمیرالمؤمنین علیه السلام درحدیث مرفوعی فرمود : هر کس چون عطسه کند دنبال آن بگوید: « الحمدلله رب العالمین علی کل حال » درد گوش و دندان نبیند .

١٦ - حضرت صادق علیه السلام فرمود : در بارهٔ درد دندان و گوش هرگاه شنیدید کسی عطسه زد باحمد خدا با او سخن گویید .

١٧ - ابواسامه گوید : حضرت صادق علیه السلام فرمود : هرکه صدای عطسه‌ای را بشنود پس خدای عزوجل را حمد گوید و بر پیغمبر (ص) و خاندانش صلوات بفرستد ، درد چشم و دندان نبیند ، سپس فرمود : اگر آنرا شنیدی ذکر (حمد وصلوات) را بگو اگر چه میان تو و آن (کس که عطسه زده) دریا فاصله باشد .

١٨ - ابن ابی نجران از برخی از شیعیان حدیث کند که گفت : مردی نصرانی نزد حضرت صادق علیه السلام عطسه زد مردم باو گفتند : « هداك الله » (یعنی خدا هدایتت کند) حضرت صادق علیه السلام

أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : [فَقُولُوا] : يَرْحَمُكَ اللهُ ، فَقَالُوا لَهُ : إِنَّهُ نَصْرَانِيٌّ ؟! فَقَالَ : لَايَهْدِيهِ اللهُ حَتَّى يَرْحَمَهُ .

١٩ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ هَارُونَ بْنِ مُسْلِمٍ ، عَنْ مَسْعَدَةَ بْنِ صَدَقَةَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : إِذَا عَطَسَ الْمَرْءُ الْمُسْلِمُ ثُمَّ سَكَتَ لِعِلَّةٍ تَكُونُ بِهِ قَالَتِ الْمَلَائِكَةُ عَنْهُ : الْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ، فَإِنْ قَالَ : الْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ قَالَتِ الْمَلَائِكَةُ يَغْفِرُ اللهُ لَكَ ، قَالَ : وَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : الْعِطَاسُ لِلْمَرِيضِ دَلِيلُ الْعَافِيَةِ وَرَاحَةٌ لِلْبَدَنِ .

٢٠ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُوسَى ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ يَزِيدَ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى ، عَنْ عَبْدِالصَّمَدِ بْنِ بَشِيرٍ ، عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ مَنْصُورٍ [عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام] قَالَ : قَالَ : الْعِطَاسُ يَنْفَعُ فِي الْبَدَنِ كُلِّهِ مَالَمْ يَزِدْ عَلَى الثَّلَاثِ فَإِذَا زَادَ عَلَى الثَّلَاثِ فَهُوَدَاءٌ وَسُقْمٌ .

٢١ - أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْكُوفِيُّ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ ؛ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ ، عَنْ عَمِّهِ يَعْقُوبَ بْنِ سَالِمٍ ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ الْحَضْرَمِيِّ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام عَنْ قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَ جَلَّ : «إِنَّ أَنْكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ» قَالَ : الْعَطْسَةُ الْقَبِيحَةُ .

﴿٣٦٨٥﴾ ٢٢ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ يَحْيَى ، عَنْ جَدِّهِ الْحَسَنِ بْنِ رَاشِدٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : مَنْ عَطَسَ ثُمَّ وَضَعَ يَدَهُ عَلَى قَصَبَةِ أَنْفِهِ ثُمَّ قَالَ : «الْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ [الْحَمْدُلِلّٰهِ] حَمْداً كَثِيراً كَمَا هُوَأَهْلُهُ وَصَلَّى اللهُ عَلَى مُحَمَّدٍ النَّبِيِّ وَآلِهِ وَسَلَّمَ» خَرَجَ مِنْ مَنْخِرِهِ الْأَيْسَرِ

فرمود : [بگوئید] « یرحمك الله » عرضکردند : او نصرانی است ؟ فرمود : تا خدا باو رحم نکند هدایتش نفرماید .

١٩ - حضرت صادق علیه‌السلام فرمود : رسولخدا (ص) فرمود : هرگاه مرد مسلمانی عطسه زند و بواسطهٔ دردی که دارد خاموش ماند (و دنبالش نتواند الحمدلله رب‌العالمین بگوید) فرشتگان بجای او گویند : «الحمدلله رب العالمین » واگر بگوید : «الحمدلله رب العالمین» فرشتگان گویند : «یغفرالله لك » فرمود : و رسولخدا (ص) فرموده : عطسه برای بیمار نشانهٔ بهبودی و آسودگی بدن اوست .

٢٠ - و نیز امام صادق علیه‌السلام فرمود : عطسه برای همهٔ تن سودمند است اگر از سه تا نگذرد و چون از سه تا بگذرد آن درد و بیماری است .

٢١ - ابوبکر حضرمی گوید : از حضرت صادق علیه‌السلام پرسیدم از گفتار خدای عزوجل (که فرماید) « براستی ناخوش ترین آوازها بانگ خران است» (سورهٔ لقمان آیه ١٩) فرمود : عطسهٔ ناهمواراست.

٢٢ - حضرت صادق علیه‌السلام فرمود : هر که عطسه زند سپس دستش را براستخوان تیغهٔ بینی نهد و بگوید : « الحمدلله رب‌العالمین [الحمدلله] حمداً کثیراً کما هواهله وصلی‌الله علی‌محمد النبی وآله‌وسلم،

طَائِرٌ أَصْغَرُ مِنَ الْجَرَادِ وَأَكْبَرُ مِنَ الذُّبَابِ حَتَّى يَسِيرَ تَحْتَ الْعَرْشِ يَسْتَغْفِرُ اللهَ لَهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ.

٢٣ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ، رَوَاهُ عَنْ رَجُلٍ مِنَ الْعَامَّةِ قَالَ: كُنْتُ أُجَالِسُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عليه السلام فَلَا وَاللهِ مَا رَأَيْتُ مَجْلِساً أَنْبَلَ مِنْ مَجَالِسِهِ قَالَ: فَقَالَ لِي ذَاتَ يَوْمٍ: مِنْ أَيْنَ تَخْرُجُ الْعَطْسَةُ؟ فَقُلْتُ: مِنَ الْأَنْفِ، فَقَالَ لِي: أَصَبْتَ الْخَطَاءَ، فَقُلْتُ: جُعِلْتُ فِدَاكَ مِنْ أَيْنَ تَخْرُجُ؟ فَقَالَ: مِنْ جَمِيعِ الْبَدَنِ كَمَا أَنَّ النُّطْفَةَ تَخْرُجُ مِنْ جَمِيعِ الْبَدَنِ وَمَخْرَجُهَا مِنَ الْإِحْلِيلِ ثُمَّ قَالَ: أَمَا رَأَيْتَ الْإِنْسَانَ إِذَا عَطَسَ نَفَضَ أَعْضَاؤُهُ وَصَاحِبُ الْعَطْسَةِ يَأْمَنُ الْمَوْتَ سَبْعَةَ أَيَّامٍ.

٢٤ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ، عَنِ السَّكُونِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: تَصْدِيقُ الْحَدِيثِ عِنْدَ الْعِطَاسِ.

٢٥ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ، عَنِ السَّكُونِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: إِذَا كَانَ الرَّجُلُ يَتَحَدَّثُ بِحَدِيثٍ فَعَطَسَ عَاطِسٌ فَهُوَ شَاهِدُ حَقٍّ.

٢٦ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيِّ، عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: تَصْدِيقُ الْحَدِيثِ عِنْدَ الْعِطَاسِ.

﴿٣٦٩٠﴾ ٢٧ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُحَسِّنِ بْنِ أَحْمَدَ، عَنْ أَبَانِ بْنِ عُثْمَانَ

از سوراخ چپ بینی او پرنده‌ای کوچکتر از ملخ وبزرگتر ازمگس بیرون آید و برود تابزیر عرش رسد و تا روز قیامت برای او استغفار کند.

٢٣ - مردی از عامه گوید: من با امام صادق عليه السلام نشست و برخاست داشتم وبخدا سوگندمجلسی گرامی تر از مجلسهای او ندیدم، گوید: روزی آنحضرت بمن فرمود: عطسه از کجا بیرون آید؟ گفتم: از بینی، فرمود: بخطا رفتی، گفتم: قربانت ازکجابیرون آید؟ فرمود: از همه‌بدن چنانچه منی از همهٔ بدن بیرون آید گرچه از احلیل (یعنی آلت مردی) خارج شود، سپس فرمود: آیا نبینی که چون انسان عطسه زند همهٔ اعضاء بدنش تکان خورد؟ و کسیکه عطسه میزند هفت روز از مرگ در امان است.

٢٤ - حضرت صادق علیه السلام فرمود: رسول خدا صلی‌الله علیه وآله فرموده: نشانهٔ راستگوئی عطسه است.

٢٥ - و نیز فرمود صلی‌الله علیه‌وآله هرگاه مردی حدیثی گوید وکسی عطسه زند آن گواه‌درستی آن حدیث باشد.

٢٦ - (مانند حدیث (٢٤) است).

٢٧ - حضرت باقر علیه‌السلام فرمود: هرگاه مردی عطسه زد تاسه بار جواب اورا بگو وسپس او

عَنْ زُرَارَةَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : إِذَا عَطَسَ الرَّجُلُ ثَلَاثًا فَسَمِّتْهُ ثُمَّ اتْرُكْهُ .

﴿ بَابُ ﴾

﴿وُجُوبِ إِجْلَالِ ذِي الشَّيْبَةِ الْمُسْلِمِ﴾

١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، وَعَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ . جَمِيعاً ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ سِنَانٍ قَالَ : قَالَ لِي أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام : إِنَّ مِنْ إِجْلَالِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ إِجْلَالَ الشَّيْخِ الْكَبِيرِ .

٢ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : مَنْ عَرَفَ فَضْلَ كَبِيرٍ لِسِنِّهِ فَوَقَّرَهُ آمَنَهُ اللهُ مِنْ فَزَعِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ .

٣ - وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : مَنْ وَقَّرَ ذَا شَيْبَةٍ فِي الْإِسْلَامِ آمَنَهُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ فَزَعِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ .

٤ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ؛ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ ، قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا الْخَطَّابِ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : ثَلَاثَةٌ لَا يَجْهَلُ حَقَّهُمْ إِلَّا مُنَافِقٌ مَعْرُوفٌ [بِالنِّفَاقِ] : ذُو الشَّيْبَةِ فِي الْإِسْلَامِ ، وَحَامِلُ الْقُرْآنِ ، وَالْإِمَامُ الْعَادِلُ .

﴿٣٦٩٥﴾ ٥ - عَنْهُ ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي نَهْشَلٍ عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ سِنَانٍ قَالَ : قَالَ لِي أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام : مِنْ

را رها کن (یعنی حقی که در این باره دارد در بارسوم ادا شود و از آن که گذشت جواب ندارد) .

﴿ باب ﴾

(لازم بودن احترام از مسلمان ریش سفید و سالخورده)

۱ ـ عبدالله بن سنان گوید : حضرت صادق علیه السلام بمن فرمود : از احترام خدای عزوجل احترام پیرمرد سالمند است .

۲ ـ حضرت صادق علیه السلام فرمود : رسولخدا (ص) فرموده : هرکه برتری پیرمردی را بخاطر گذشت سن او بداند و او را احترام کند خداوند خاطر او را از هراس روز رستاخیز آسوده سازد .

۳ ـ ونیز فرمود (ص) : هرکس احترام کند از کسی که موی خود را در اسلام سفید کرده خدای عزوجل از هراس روز قیامت او را آسوده سازد .

٤ ـ اسحاق بن عمار گوید : شنیدم ابا الخطاب از حضرت صادق علیه السلام حدیث میکرد که فرموده : سه کس هستند که حق آنها را نادیده نگیرد کسی جز منافقی که بنفاق معروف است : کسی که مویش را در اسلام سپید کرده ، و آنکه قرآن را در بردارد ، وپیشوای عادل .

توضیح ـ فیض (ره) گوید : شاید مقصود از پیشوای عادل امام معصوم علیه السلام باشد .

۵ ـ عبدالله بن سنان گوید : حضرت صادق علیه السلام بمن فرمود : از احترام خدای عزوجل

إِجْلَالِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ إِجْلَالُ الْمُؤْمِنِ ذِي الشَّيْبَةِ وَمَنْ أَكْرَمَ مُؤْمِناً فَبِكَرَامَةِ اللهِ بَدَأَ وَمَنِ اسْتَخَفَّ بِمُؤْمِنٍ ذِي شَيْبَةٍ أَرْسَلَ اللهُ إِلَيْهِ مَنْ يَسْتَخِفُّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ.

٦ـ الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ سَعْدَانَ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ وَغَيْرِهِ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ: مِنْ إِجْلَالِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ إِجْلَالُ ذِي الشَّيْبَةِ الْمُسْلِمِ.

(بَابُ إِكْرَامِ الْكَرِيمِ)

١ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيِّ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ الْقَدَّاحِ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: دَخَلَ رَجُلَانِ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام فَأَلْقَى لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا وِسَادَةً فَقَعَدَ عَلَيْهَا أَحَدُهُمَا وَأَبَى الْآخَرُ فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: اقْعُدْ عَلَيْهَا فَإِنَّهُ لَا يَأْبَى الْكَرَامَةَ إِلَّا حِمَارٌ ثُمَّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: إِذَا أَتَاكُمْ كَرِيمُ قَوْمٍ فَأَكْرِمُوهُ.

٢ ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ، عَنِ السَّكُونِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: إِذَا أَتَاكُمْ كَرِيمُ قَوْمٍ فَأَكْرِمُوهُ.

٣ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِاللهِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، عَنْ عَبْدِاللهِ الْعَلَوِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ قَالَ: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: لَمَّا قَدِمَ عَدِيُّ بْنُ حَاتِمٍ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله أَدْخَلَهُ

احترام (پیرمرد) سپید موی مؤمن است، و هر که مؤمنی را گرامی دارد، بگرامی داشتن خداوند شروع کرده، و هر که مؤمن سپید موئی را سبك شمارد خدای عزوجل کسی را بر او بگمارد که پیش از مرگش اورا سبك شمارد.

٦ ـ حضرت صادق علیه السلام فرمود: از احترام بخدای عزوجل احترام بهموسپید مسلمان است.

(باب)

(گرامی داشتن شخص کریم و بزرگوار)

١ ـ حضرت صادق علیه السلام فرمود: دو نفر مرد برحضرت امیرالمؤمنین علیه السلام وارد شدند پس آنحضرت برای هر کدام از آنها توشکی انداخت، یکی از آندو روی آن نشست و دیگری خودداری کرد، امیرالمؤمنین باو فرمود: بر آن بنشین زیرا از پذیرفتن احترام خود داری نکند جز الاغ، سپس فرمود: رسولخدا (ص) فرموده: هر گاه بزرگوار قومی برشما رسید او را گرامی دارید.

٢ ـ و نیز فرمود علیه السلام که رسولخدا صلی الله علیه وآله فرموده: هر گاه بزرگوار قومی برشما رسید او را گرامی دارید.

٣ ـ امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود: چون عدی بن حاتم (که هم خود از بزرگان قبیلهٔ طی بوده وهم پدرش حاتم طائی معروف است) بپیغمبر (ص) وارد شد آنحضرت (ص) او را بخانهٔ خود برد، ودر

النَّبِيُّ ﷺ بَيْتَهُ وَلَمْ يَكُنْ فِي الْبَيْتِ غَيْرُ حَصَفَةٍ وَوِسَادَةٍ مِنْ أَدَمٍ فَطَرَحَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ لِعَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ.

﴿ بَابُ حَقِّ الدَّاخِلِ ﴾

﴿٣٧٠٠﴾ ١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ، عَنِ السَّكُونِيِّ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: إِنَّ مِنْ حَقِّ الدَّاخِلِ عَلَى أَهْلِ الْبَيْتِ أَنْ يَمْشُوا مَعَهُ هُنَيْئَةً إِذَا دَخَلَ وَإِذَا خَرَجَ، وَقَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ عليه السلام: إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمْ عَلَى أَخِيهِ الْمُسْلِمِ فِي بَيْتِهِ فَهُوَ أَمِيرٌ عَلَيْهِ حَتَّى يَخْرُجَ.

﴿ بَابُ ﴾

﴿الْمَجَالِسِ بِالْأَمَانَةِ﴾

١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ، وَأَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ؛ جَمِيعاً، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ سِنَانٍ، عَنِ ابْنِ أَبِي عَوْفٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: سَمِعْتُهُ يَقُولُ: الْمَجَالِسُ بِالْأَمَانَةِ.

٢ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ؛ عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ، عَنْ زُرَارَةَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: الْمَجَالِسُ بِالْأَمَانَةِ.

خانه جز تیکهٔ حصیری و بالشی از پوست چیزی نبود، رسولخدا (ص) آنها را برای عدی بن حاتم پهن کرد (وخود روی زمین نشست).

✡(باب)✡

(حق شخص وارد)

۱ - حضرت صادق علیه السلام فرمود: رسولخدا (ص) فرموده: از حقوق شخص که براهل خانه وارد شود اینست که هنگام ورود و خروجش کمی بااو راه روند (یعنی چند قدم استقبال و چند قدم بدرقه‌اش کنند). و فرمود: که رسولخدا (ص) فرموده: هرگاه یکی از شما ببرادرمسلمانش در خانهٔ او وارد گردد او برصاحبخانه امیر است تا آنگاه که بیرون رود.

✡(باب)✡

(اینکه مجلسها امانت است)

(یعنی صحبتهای خصوصی که در مجالس شود یانگفته پیدا است که گوینده میل ندارد فاش شودحکم امانت را دارد و باید از افشاء آن خود داری کرد).

۱ - [ابن]ابی عوف گوید: شنیدم از حضرت صادق علیه السلام که میفرمود: مجلسها امانت است.

۲ - (مانند حدیث (۱) است که حضرت باقر علیه السلام از رسولخدا (ص) روایت کرده است).

٣ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى ، عَمَّنْ ذَكَرَهُ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : الْمَجَالِسُ بِالْأَمَانَةِ وَلَيْسَ لِأَحَدٍ أَنْ يُحَدِّثَ بِحَدِيثٍ يَكْتُمُهُ صَاحِبُهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ إِلَّا أَنْ يَكُونَ ثِقَةً أَوْ يُذَكِّرَ اللهَ بِخَيْرٍ .

(بَابُ فِي الْمُنَاجَاةِ)

١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ مَالِكِ بْنِ عَطِيَّةَ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِذَا كَانَ الْقَوْمُ ثَلَاثَةً فَلَا يَتَنَاجَى مِنْهُمُ اثْنَانِ دُونَ صَاحِبِهِمَا فَإِنَّ [فِي] ذَلِكَ [مَا] يَحْزُنُهُ وَيُؤْذِيهِ .

﴿٣٧٠٥﴾ ٢ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ أَبِي عَبْدِاللهِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ يُونُسَ بْنِ يَعْقُوبَ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الْأَوَّلِ عليه السلام قَالَ : إِذَا كَانَ ثَلَاثَةٌ فِي بَيْتٍ فَلَا يَتَنَاجَى اثْنَانِ دُونَ صَاحِبِهِمَا فَإِنَّ ذَلِكَ مِمَّا يَغُمُّهُ .

٣ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : مَنْ عَرَضَ لِأَخِيهِ الْمُسْلِمِ [الْمُتَكَلِّمِ] فِي حَدِيثِهِ فَكَأَنَّمَا خَدَشَ وَجْهَهُ .

---

٣ - حضرت صادق علیه السلام فرمود : مجلسها امانت است ، وکسی حق ندارد کلام محرمانه رفیق خود را بدون اجازهٔ او بازگو کند مگر در موردی که شنونده مورد وثوق و اطمینان باشد یا ذکر خیری از آن رفیق باشد .

✡(باب)✡

(سربگوشی صحبت کردن)

١ - حضرت صادق علیه السلام فرمود : هرگاه سه نفر باهم هستند دو نفر آنها سربگوشی باهم صحبت نکنند زیرا که آن مایهٔ اندوه و آزار رفیق سومی ایشان است .

٢ - (مانند حدیث اول است که از حضرت کاظم علیه السلام حدیث شده) .

٣ - حضرت صادق علیه السلام فرمود : رسولخدا (ص) فرموده : هر کس درمیان سخن برادر مسلمانش [که مشغول سخن گفتن است] بدود و سخن او را ببرد مانند این است که روی او را خراشیده است .

توضیح - این حدیث مناسب بااین باب نیست ، وجهت اینکه کلینی (ره) این حدیث را در این باب آورده است آشکار نشد : جز اینکه گفته شود : که چون بحث در این بابها در آداب نشست وبرخاست است ویکی از آداب مجالست این است که انسان در نشست وبرخاست بامردم این جهت را مراعات کند که هرگاه کسی مشغول سخن گفتن است میان حرف او ندود ، باین مناسبت آنرا در اینجا آورده است.

﴿بَابُ الْجُلُوسِ﴾

١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنْ عَبْدِ الْعَظِيمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْحَسَنِ الْعَلَوِيِّ رَفَعَهُ قَالَ : كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله يَجْلِسُ ثَلَاثاً : الْقُرْفُصَاءَ وَهُوَ أَنْ يُقِيمَ سَاقَيْهِ وَيَسْتَقْبِلَهُمَا بِيَدَيْهِ وَيَشُدَّ يَدَهُ فِي ذِرَاعِهِ ، وَكَانَ يَجْثُو عَلَى رُكْبَتَيْهِ وَكَانَ يُثَنِّي رِجْلاً وَاحِدَةً وَيَبْسُطُ عَلَيْهَا الْأُخْرَى وَلَمْ يُرَ صلى الله عليه وآله مُتَرَبِّعاً قَطُّ .

٢ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَمَّنْ ذَكَرَهُ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثُّمَالِيِّ قَالَ : رَأَيْتُ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ عليهما السلام قَاعِداً وَاضِعاً إِحْدَى رِجْلَيْهِ عَلَى فَخِذِهِ فَقُلْتُ : إِنَّ النَّاسَ يَكْرَهُونَ هٰذِهِ الْجَلْسَةَ وَيَقُولُونَ إِنَّهَا جَلْسَةُ الرَّبِّ ، فَقَالَ : إِنِّي إِنَّمَا جَلَسْتُ هٰذِهِ الْجَلْسَةَ لِلْمَلَالَةِ وَالرَّبُّ لَا يَمَلُّ وَلَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ .

٣ - عَلِيٌّ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُرَازِمٍ ، عَنْ أَبِي سُلَيْمَانَ الزَّاهِدِ ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : مَنْ رَضِيَ بِدُونِ التَّشَرُّفِ مِنَ الْمَجْلِسِ لَمْ يَزَلِ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ وَمَلَائِكَتُهُ يُصَلُّونَ عَلَيْهِ حَتَّى يَقُومَ .

✿(باب)✿

(كيفيت نشستن)

١- عبدالعظيم بن عبدالله درحديث مرفوعى (كه سند را بمعصوم عليه السلام رسانده) حديث كند كه فرمود: پيغمبر (ص) سه‌جور مى‌نشست :

١ - سرپا مى‌نشست و آن اينگونه است كه ساقهاى پا را از زمين بلندكند و دوزانو را درميان دو دست خود حلقه‌وار بگيرد (ورانها را بشكم چسباند) وبشانه پاهارا ببندد ٢ - وگاهى دو زانو مى‌نشست ٣ - وگاهى يكپا را خم ميكرد و پاى ديگر را روى آن ميانداخت ، وهرگز ديده نشد كه آنحضرت(ص) چهار زانو بنشيند .

٢- ابوحمزهٔ ثمالى گويد : حضرت على بن الحسين عليهما السلام را ديدم كه نشسته‌بود و يكى از دوپاى خودرا برران ديگر گذارده بود ، من عرضكردم : مردم ازاين نوع نشستن خوششان نيايد وميگويند : اين نشستن پروردگار است ؟ حضرت فرمود : اينكه من اينطور نشستم براى اين بود كه دلتنك بودم ، و پروردگار كه دلتنك نمى‌شود و چرت و خواب او را نميگيرد .

توضيح - درضمن حديث (٥) شرحى براين حديث نيز بيايد .

٣- حضرت صادق عليه السلام فرمود : هركه بمجلسى بدون تشريفات خشنود باشد خداى عزوجل و فرشتگانش پيوسته براو رحمت فرستند تا از آن مجلس برخيزد .

﴿٣٧١٠﴾ ٤ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ زَيْدٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله أَكْثَرَ مَا يَجْلِسُ تِجَاهَ الْقِبْلَةِ .

٥ - أَبُو عَبْدِاللهِ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْوَشَّاءِ ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ قَالَ : جَلَسَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام مُتَوَرِّكاً رِجْلَهُ الْيُمْنَى عَلَى فَخِذِهِ الْيُسْرَى فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ : جُعِلْتُ فِدَاكَ هَذِهِ جِلْسَةٌ مَكْرُوهَةٌ ؛ فَقَالَ : لَا إِنَّمَا هُوَ شَيْءٌ قَالَتْهُ الْيَهُودُ : لَمَّا أَنْ فَرَغَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ جَلَسَ هَذِهِ الْجِلْسَةَ لِيَسْتَرِيحَ فَأَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ «اللهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ» وَبَقِيَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام مُتَوَرِّكاً كَمَا هُوَ .

٦ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ الْمُغِيرَةِ عَمَّنْ ذَكَرَهُ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله إِذَا دَخَلَ مَنْزِلاً قَعَدَ فِي أَدْنَى الْمَجْلِسِ إِلَيْهِ حِينَ يَدْخُلُ .

٧ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ زَيْدٍ ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام : سُوقُ الْمُسْلِمِينَ كَمَسْجِدِهِمْ فَمَنْ سَبَقَ إِلَى مَكَانٍ فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ إِلَى اللَّيْلِ ؛ قَالَ : وَكَانَ لَا يَأْخُذُ عَلَى بُيُوتِ السُّوقِ كِرَاءً .

٨ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ؛ عَنْ أَبِيهِ ؛ عَنِ النَّوْفَلِيِّ ؛ عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : يَنْبَغِي لِلْجُلَسَاءِ فِي الصَّيْفِ أَنْ يَكُونَ بَيْنَ كُلِّ اثْنَيْنِ مِقْدَارُ عَظْمِ الذِّرَاعِ لِئَلَّا يَشُقَّ

---

٤ - و نیز فرمود عليه السلام که رسولخدا (ص) بیشتر اوقات که می‌نشست رو بقبله بود .

٥ - حمادبن عثمان گوید : حضرت صادق عليه السلام روی پای چپ نشست و پای‌راست را روی ران‌چپ گذارد ، پس مردی باو عرضکرد : قربانت گردم این نوع نشستن خوب نیست ؟! ، فرمود : نه ، این حرفی است که یهود گویند : که چون خدای عزوجل از آفریدن آسمانها وزمین فارغ شد و برعرش استوار گردید برای استراحت (ورفع خستگی) اینگونه نشست ، پس خدای تعالی این آیه (یعنی آیةالکرسی) را نازل کرد : « الله لااله الا هوالحی القیوم لاتأخذه سنة ولانوم » ، و حضرت صادق علیه‌السلام بهمانطور که نشسته بود حرکت نکرد .

٦- حضرت صادق علیه‌السلام فرمود : رسولخدا (ص) اینگونه بود که در هر منزلی که وارد میشد همان دم در می‌نشست .

٧- ونیز فرمود علیه‌السلام : امیرالمؤمنین علیه‌السلام فرموده : بازار مسلمانان چون مسجد آنها است ، پس هرکس بمکانی از آن پیشی گرفت (و زودتر از دیگران درجائی نشست) او سزاوارتر است بدانجا تا بشب ، و فرمود : آنحضرت از دکانهای بازار کرایه از مردم نمیگرفت .

٨ - ونیز فرمود علیه‌السلام : رسولخدا (ص) فرموده : شایسته است برای آنان که درتابستان دور

بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ فِي الْحَرِّ .

﴿٣٧١٥﴾ ٩ - عَلِيٌّ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ؛ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ قَالَ : رَأَيْتُ أَبَا عَبْدِاللهِ عليه السلام يَجْلِسُ فِي بَيْتِهِ عِنْدَ بَابِ بَيْتِهِ قُبَالَةَ الْكَعْبَةِ .

(بَابُ الْإِتِّكَاءِ وَالْإِحْتِبَاءِ)

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ . عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم : الْإِتِّكَاءُ فِي الْمَسْجِدِ رُهْبَانِيَّةُ الْعَرَبِ إِنَّ الْمُؤْمِنَ مَجْلِسُهُ مَسْجِدُهُ وَ صَوْمَعَتُهُ بَيْتُهُ .

٢ - عَنْهُ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم : الْإِحْتِبَاءُ فِي الْمَسْجِدِ حِيطَانُ الْعَرَبِ .

هم می‌نشینند که میان هردونفر باندازهٔ یك استخوان ذراع فاصله باشد که از گرما ناراحت نشوند .

۹- حماد بن عثمان گوید : حضرت صادق علیه‌السلام را دیدم دراطاقش دم در روبقبله می نشست .

✿ (باب) ✿

(تکیه دادن (بردستها) و روی پا نشستن)

۱- حضرت صادق علیه‌السلام فرمود : تکیه زدن (بردستها) درمسجد رهبانیت (یعنی گوشه نشینی و ریاضت) عرب است ، همانا مجلس مؤمن مسجد است و عبادتگاهش خانهٔ او است .

شرح - رهبانیت بمعنای گوشه گیری و عزلت از دنیا و ریاضت کشیدن است ، و در حدیث است که پیغمبر(ص) فرمود : رهبانیت دراسلام نیست ، واین روی این جهت بوده که ترسایان ، از دنیا و اهل آن کناره گیری میکردند و تن خود را مانند مرتاضان بانواع شکنجه و عذاب دچار میکردند تا روح خود را تقویت کنند ، و اسلام از این عمل جلوگیری فرمود ، و محتمل است که مقصود از این حدیث این باشد که رهبانیت‌عرب باین است که درمسجد باین کیفیت بنشینند (که دستها را بجای عصا برای بدن تکیه گاه کنند) و خلاصه منظور از این حدیث مدح این وضع از نشستن است ، و ممکن است مذمت از این نحو نشستن باشد و مقصود این باشد که چنانچه رهبانیت بدعتی بود که ترسایان گذارده بودند ، اینگونه نشستن نیزدرمسجد از بدعتهای عرب است ، ومجلسی (ره)این احتمال دوم را ظاهر دانسته ، ولی بنظر میرسد که احتمال اول ظاهر باشد چنانچه درحدیث آمده است که رسولخدا (ص) فرمود : رهبانیت امت من نشستن درمساجد بخاطر انتظار نماز است .

۲- امام صادق علیه‌السلام فرمود : در مسجد روی پا نشستن و زانو ها را با دو دست حلقه‌وار در بغل گرفتن دیوار عربها است .

شرح - یعنی چنانچه کسانی که کنار دیوار بنشینند برای رفع خستگی بدیوار تکیه کنند عربها هم که درمسجد بنشینند بجای دیوار برای تکیه زدن از این نحو نشستن استفاده کنند .

٣ - مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ ، عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شَاذَانَ ، وَعَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، جَمِيعاً ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ ؛ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله الْإِحْتِبَاءُ حِيطَانُ الْعَرَبِ .

٤ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ؛ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى ، عَنْ سَمَاعَةَ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عليه السلام عَنِ الرَّجُلِ يَحْتَبِي بِثَوْبٍ وَاحِدٍ ؟ فَقَالَ : إِنْ كَانَ يُغَطِّي عَوْرَتَهُ فَلَا بَأْسَ .

٥ - (٣٧٢٠) عَنْهُ : عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ : عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : لَا يَجُوزُ لِلرَّجُلِ أَنْ يَحْتَبِيَ مُقَابِلَ الْكَعْبَةِ .

((بَابُ الدُّعَابَةِ وَالضِّحْكِ))

١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ؛ عَنْ مُعَمَّرِ بْنِ خَلَّادٍ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ عليه السلام فَقُلْتُ : جُعِلْتُ فِدَاكَ الرَّجُلُ يَكُونُ مَعَ الْقَوْمِ فَيَجْرِي بَيْنَهُمْ كَلَامٌ يَمْزَحُونَ وَيَضْحَكُونَ ؟ فَقَالَ : لَا بَأْسَ مَالَمْ يَكُنْ ؛ فَظَنَنْتُ أَنَّهُ عَنَى الْفُحْشَ ، ثُمَّ قَالَ : إِنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وآله كَانَ يَأْتِيهِ الْأَعْرَابِيُّ فَيُهْدِي لَهُ الْهَدِيَّةَ ثُمَّ يَقُولُ مَكَانَهُ : أَعْطِنَا ثَمَنَ هَدِيَّتِنَا فَيَضْحَكُ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وَكَانَ

---

٣ - (مانند حديث (٢) است) .

٤ - سماعه گويد : از حضرت صادق عليه‌السلام پرسيدم : كه مردى كه يك پيراهن بيش درتنش نيست مى‌تواند روى‌پا بنشيند ؟ فرمود : اگر آن پيراهن عورتش را ميپوشاند عيب ندارد .

توضيح - عربها در زمانهاى قديم معمولا يك پيراهن بلند بتن ميكردند و زير آن چيزى مانند شلوار نداشته‌اند چنانچه اكنون نيز درميان اعراب بدوى و چادرنشين چنين معمول‌است ، از اينروسماعة مى‌پرسد كه با چنين وضعى نشستن روى پا بآن كيفيت كه رانها بشكم چسبيده و زانوها با دو دست حلقه‌وار نگهدارى شده و خواه و ناخواه عورتين روى زمين قرار گيرد چگونه است ؟ امام عليه‌السلام در پاسخ فرمود : كه اگر عورتش را بپوشاند عيبى ندارد .

٥ - حضرت صادق عليه‌السلام فرمود ؛ روانيست كه انسان دربرابر خانهٔ كعبه سرپا بنشيند .

✿ (باب) ✿
(شوخى و خنده)

١ - معمر بن خلاد گويد : از حضرت رضا عليه‌السلام پرسيدم : و عرضكردم : قربانت گردم مردى در ميان جمعى است و سخنى بميان آيد و آنها شوخى كنند و بخندند ؟ فرمود : باكى نيست تاآنجا كه نباشد - و گمانم كه مقصودش فحش بود - (يعنى در صورتيكه بفحش و هرزه‌گوئى نكشد ، و فحش در آن نباشد) سپس‌فرمود : همانا رسولخدا (ص) اينگونه بودكه عرب بيابانى نزدش ميآمد و هديه‌اى‌برايش ميآورد و همانجا ميگفت : بهاى هديهٔ ما را بده ، پس رسولخدا (ص) ميخنديد ، و هرزمان كه اندوهگين

إِذَا اغْتَمَّ يَقُولُ : مَافَعَلَ الْأَعْرَابِيُّ .لَيْتَهُ أَتَانَا .

٢ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَبْنِ مُحَمَّدِبْنِ خَالِدٍ ؛ عَنْ شَرِيفِبْنِ سَابِقٍ ، عَنِ الْفَضْلِبْنِ أَبِي قُرَّةَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : مَامِنْ مُؤْمِنٍ إِلَّاوَفِيهِ دُعَابَةٌ ، قُلْتُ : وَمَاالدُّعَابَةُ ؟ قَالَ : الْمُزَاحُ.

٣ - عَنْهُ ، عَنْ مُحَمَّدِبْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ يَحْيَىبْنِ سَلَامٍ ، عَنْ يُوسُفَبْنِ يَعْقُوبَ ، عَنْ صَالِحِبْنِ عُقْبَةَ ، عَنْ يُونُسَ الشَّيْبَانِيِّ قَالَ : قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : كَيْفَ مُدَاعَبَةُ بَعْضِكُمْ بَعْضاً ؟ قُلْتُ : قَلِيلٌ قَالَ: فَلَاتَفْعَلُوا فَإِنَّ الْمُدَاعَبَةَ مِنْ حُسْنِ الْخُلْقِ وَإِنَّكَ لَتُدْخِلُ بِهَاالسُّرُورَ عَلَىٰ أَخِيكَ وَلَقَدْ كَانَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم يُدَاعِبُ الرَّجُلَ يُرِيدُ أَنْ يَسُرَّهُ .

٤ - صَالِحُبْنُ عُقْبَةَ ، عَنْ عَبْدِاللهِبْنِ مُحَمَّدٍالْجُعْفِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَاجَعْفَرٍ عليه السلام يَقُولُ : إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يُحِبُّ الْمُدَاعِبَ فِي الْجَمَاعَةِ بِلَارَفَثٍ .

﴿٣٧٢٥﴾ ٥ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ؛ عَنْ سَهْلِبْنِ زِيَادٍ ، عَنْ عَلِيِّبْنِ أَسْبَاطٍ ، عَنِ الْحَسَنِبْنِ كُلَيْبٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : ضِحْكُ الْمُؤْمِنِ تَبَسُّمٌ .

٦ - عَلِيُّبْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ؛ عَنْ مَنْصُورٍ ، عَنْ حَرِيزٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : كَثْرَةُ الضِّحْكِ تُمِيتُ الْقَلْبَ وَقَالَ : كَثْرَةُ الضِّحْكِ تُمِيتُ الدِّينَ كَمَايُمِيتُ الْمَاءُ الْمِلْحَ .

٧ - عَلِيُّبْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ، عَنِ السَّكُونِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ :

میشد میفرمود: آن عرب بیابانی چه شد ؟ کاش نزد ما میآمد .

٢ ـ فضل بن أبی قره گوید : حضرت صادق عليه السلام فرمود : هیچ مؤمنی نیست جزاینکه در او دعابة هست ، من عرضکردم : دعابة چیست ؟ فرمود : مزاح .

٣ ـ یونس شیبانی گوید : حضرت صادق علیه السلام فرمود : شوخی کردن شما باهمدیگر چگونه است ؟ عرضکردم : اندك است ، فرمود : اینگونه نباشید زیرا شوخی از خوش خلقی است ، و توبدان وسیله برادرت را خوشحال و مسرور کنی ، وهرآینه رسولخدا (ص) باکسی شوخی میکرد ومیخواست که او را شادو مسرور کند .

٤ ـ عبدالله بن محمد جعفی گوید : شنیدم حضرت باقر علیه السلام میفرمود : خدای عزوجل آنکس که میان جمعی شوخی وخوشمزه گی کند دوستش دارد درصورتیکه فحشی نباشد .

٥ ـ حضرت صادق علیه السلام فرمود : خندهٔ مؤمن تبسم است .

٦ ـ ونیز فرمود علیه السلام : خندهٔ بسیار دل را بمیراند . وفرمود : بسیار خندیدن دین را آب کند چنانچه آب نمك را .

٧ ـ ونیز فرمودعلیه السلام خندهٔ بی مورد ازنادانی است . (سکونی راوی حدیث) گوید : وآنحضرت

إِنَّ مِنَ الْجَهْلِ الضِّحْكَ مِنْ غَيْرِ عَجَبٍ ، قَالَ : وَكَانَ يَقُولُ: لَاتُبْدِيَنَّ عَنْ وَاضِحَةٍ وَقَدْ عَمِلَتِ الْأَعْمَالَ الْفَاضِحَةَ ، وَلَايَأْمَنُ الْبَيَاتَ مَنْ عَمِلَ السَّيِّئَاتِ .

٨ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ حَفْصِ بْنِ الْبَخْتَرِيِّ قَالَ : قَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام : إِيَّاكُمْ وَالْمِزَاحَ فَإِنَّهُ يَذْهَبُ بِمَاءِ الْوَجْهِ .

٩ - عَنْهُ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَمَّنْ حَدَّثَهُ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِذَا أَحْبَبْتَ رَجُلاً فَلَاتُمَازِحْهُ وَلَاتُمَارِهِ .

﴿ ٣٧٣٥ ﴾ ١٠ - عَنْهُ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ حَمَّادٍ ، عَنِ الْحَلَبِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : الْقَهْقَهَةُ مِنَ الشَّيْطَانِ .

١١ - حُمَيْدُ بْنُ زِيَادٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْكِنْدِيِّ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ الْمِيثَمِيِّ ، عَنْ عَنْبَسَةَ الْعَابِدِ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : كَثْرَةُ الضِّحْكِ تَذْهَبُ بِمَاءِ الْوَجْهِ .

١٢ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيِّ ، عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام : إِيَّاكُمْ وَالْمِزَاحَ فَإِنَّهُ يَجُرُّ السَّخِيمَةَ وَيُورِثُ الضَّغِينَةَ وَهُوَ السَّبُّ الْأَصْغَرُ .

١٣ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ أَبَانِ بْنِ عُثْمَانَ ، عَنْ خَالِدِ ابْنِ طَهْمَانَ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : إِذَاقَهْقَهْتَ فَقُلْ حِينَ تَفْرَغُ «اللّٰهُمَّ لَاتَمْقُتْنِي» .

پیوسته میفرمود: خنده‌ای که دندانها آشکار شود مکن با اینکه کردارهای رسوا کننده‌ای انجام داده‌ای ، وآنکس که کارهای زشت کرده از بلاهای شبانه آسوده نیست .

توضیح ـ این عبارت امام علیه السلام جنبهٔ فنی دارد و روی مراعات سجع در بیان باین تعبیر فرموده ، و مقصود این است که انسانی آلودهٔ بگناهانی است (که هریك از آنها اگر آشکار شود برای رسوائی او کافی است) باچنین وضعی خندهٔ از تهدل که حاکی از آسودگی خاطر اوست برایش روانیست.

٨ ـ حضرت صادق عليه السلام فرمود : مبادا مزاح کنید که آبرورامی برد .

٩ ـ ونیز فرمود علیه السلام : هرگاه مردی را دوست داری با او مزاح و ستیزه مکن .

١٠ ـ و نیز فرمود علیه‌السلام : قهقهه از شیطان است .

١١ ـ عنبسهٔ عابد گوید : شنیدم حضرت صادق علیه السلام میفرمود : خندهٔ بسیارآبرو را میبرد.

١٢ ـ و نیز فرمود علیه السلام امیرالمؤمنین علیه‌السلام فرموده : مبادا شوخی کنید که کینه آورد و دشمنی بجای گذارد ، و آن دشنام کوچك است .

١٣ ـ حضرت باقر علیه السلام فرمود : هرگاه قهقهه زدی پس از فراغت از آن بگو : « اللهم لاتمقتنی » (یعنی بارخدایا مرادشمن مدار) .

١٤ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنِ الْحَجَّالِ ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ فَرْقَدٍ وَعَلِيِّ بْنِ عُقْبَةَ وَنَعْلَبَةَ ، رَفَعُوهُ إِلَى أَبِي عَبْدِاللهِ وَأَبِي جَعْفَرٍ أَوْ أَحَدِهِمَا عليهما السلام قَالَ : كَثْرَةُ الْمِزَاحِ تَذْهَبُ بِمَاءِ الْوَجْهِ وَكَثْرَةُ الضِّحْكِ تَمُجُّ الْإِيمَانَ مَجّاً .

﴿٣٧٣٥﴾ ١٥ - حُمَيْدُ بْنُ زِيَادٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ الْمِيثَمِيِّ ، عَنْ عَنْبَسَةَ الْعَابِدِ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : الْمِزَاحُ الطَّيِّبُ الْأَصْغَرُ .

١٦ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى ، عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَانَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : إِيَّاكُمْ وَالْمِزَاحَ فَإِنَّهُ يَذْهَبُ بِمَاءِ الْوَجْهِ وَمَهَابَةِ الرَّجُلِ .

١٧ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْبَرْقِيِّ ، عَنْ أَبِي الْعَبَّاسِ ، عَنْ عَمَّارِ بْنِ مَرْوَانَ قَالَ : قَالَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام : لَاتُمَارِ فَيَذْهَبَ بَهَاؤُكَ وَلَاتُمَازِحْ فَيُجْتَرَأَ عَلَيْكَ .

١٨ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ صَالِحِ بْنِ السِّنْدِيِّ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بَشِيرٍ ، عَنْ عَمَّارِ بْنِ مَرْوَانَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : لَاتُمَازِحْ فَيُجْتَرَأَ عَلَيْكَ .

١٩ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ ، عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي خَلَفٍ ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ عليه السلام أَنَّهُ قَالَ فِي وَصِيَّةٍ لَهُ لِبَعْضِ وُلْدِهِ - أَوْقَالَ : قَالَ أَبِي لِبَعْضِ وُلْدِهِ - : إِيَّاكَ وَالْمِزَاحَ فَإِنَّهُ يَذْهَبُ بِنُورِ إِيمَانِكَ وَيَسْتَخِفُّ بِمُرُوءَتِكَ .

﴿٣٧٣٥﴾ ٢٠ - عَنْهُ ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْجَهْمِ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مِهْزَمٍ ، عَمَّنْ ذَكَرَهُ ، عَنْ

---

١٤ - حضرت باقر وصادق يايكى ازآندو عليهما السلام فرمودند : شوخى بسيار آبرو را ببرد وخندهٔ بسيار ايمان را بيكسو پرتاب كند .

١٥ - عنبسهٔ عابد گويد : شنيدم حضرت صادق عليه السلام ميفرمود : شوخى دشنام كوچك است.

١٦ - ونيز آنحضرت عليه السلام فرمود : از شوخى بپرهيزيد زيرا آبرو را بريزد وشكوه وبزرگى مردان را ببرد (مراد اينستكه در مزاح حد اعتدال را نگهداريد و زياده روى نكنيد).

١٧ - و نيز فرمود عليه السلام : ستيزه مكن كه شخصيت تورا ببرد ، وشوخى مكن كه روى مردم بتو باز شود و برتو دلير شوند .

١٨ - و نيز فرمود عليه السلام : شوخى مكن تا برتو دلير شوند .

١٩ - حضرت أبوالحسن عليه السلام بيكى از فرزندانش سفارش كرد - يا فرمود : پدرم بيكى از فرزندانش چنين فرمود : - از شوخى بپرهيز كه آن نور ايمان ترا ببرد ، و مردانگيت را سبك كند .

٢٠ - حضرت كاظم عليه السلام فرمود : يحيى بن زكريا عليه السلام اينگونه بود كه گريه ميكرد

أَبِي الْحَسَنِ الْأَوَّلِ عليه السلام قَالَ : كَانَ يَحْيَى بْنُ زَكَرِيَّا عليهما السلام يَبْكِي وَلَا يَضْحَكُ وَكَانَ عِيسَى بْنُ مَرْيَمَ عليهما السلام يَضْحَكُ وَيَبْكِي وَكَانَ الَّذِي يَصْنَعُ عِيسَى عليه السلام أَفْضَلَ مِنَ الَّذِي كَانَ يَصْنَعُ يَحْيَى عليه السلام .

(بَابُ حَقِّ الْجِوَارِ)

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، وَمُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَهْزِيَارَ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ فَضَّالٍ ، عَنْ فَضَالَةَ بْنِ أَيُّوبَ ، جَمِيعاً عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ عَمَّارٍ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ عِكْرِمَةَ قَالَ : دَخَلْتُ عَلَى أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام فَقُلْتُ لَهُ : لِي جَارٌ يُؤْذِينِي ؟ فَقَالَ : ارْجُمْهُ فَقُلْتُ : لَارَحِمَهُ اللهُ ، فَصَرَفَ وَجْهَهُ عَنِّي ، قَالَ : فَكَرِهْتُ أَنْ أَدَعَهُ . فَقُلْتُ : يَفْعَلُ بِي كَذَا وَكَذَا وَيَفْعَلُ بِي وَيُؤْذِينِي ، فَقَالَ : أَرَأَيْتَ إِنْ كَاشَفْتَهُ انْتَصَفْتَ مِنْهُ ؟ فَقُلْتُ : بَلَى أَرْبِي عَلَيْهِ فَقَالَ : إِنَّ ذَا مِمَّنْ يَحْسُدُ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللهُ مِنْ فَضْلِهِ فَإِذَا رَأَى نِعْمَةً عَلَى أَحَدٍ فَكَانَ لَهُ أَهْلٌ جَعَلَ بَلَاءَهُ عَلَيْهِمْ وَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ أَهْلٌ جَعَلَهُ عَلَى خَادِمِهِ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ خَادِمٌ أَسْهَرَ لَيْلَهُ وَأَغَاظَ نَهَارَهُ ، إِنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم أَتَاهُ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَالَ : إِنِّي اشْتَرَيْتُ دَاراً فِي بَنِي فُلَانٍ وَإِنَّ أَقْرَبَ جِيرَانِي مِنِّي جِوَاراً مَنْ

و نمیخندید ، و عیسی بن مریم علیه السلام اینگونه بود که هم میخندید و هم گریه میکرد ، و آنچه عیسی علیه السلام میکرد بهتر بود از آنچه یحیی علیه السلام میکرد .

✡(باب)✡

(حق همسایگی)

١ - عمرو بن عکرمه گوید : وارد شدم برحضرت صادق علیه السلام و بآنحضرت عرضکردم : همسایه‌ای دارم که مرا بیازارد ؟ فرمود : توبااو خوشرفتاری کن ، من گفتم : خدایش رحم نکند ! پس آنحضرت روی از من بگردانید ، گوید : من نخواستم باآنوضع ازحضرت جدا شوم از اینرو عرضکردم: بامن چنین و چنان میکند و مرا آزار میدهد ! فرمود : گمان میکنی که اگر بااو آشکارا دشمنی کنی (وتو نیز مانند او درصدد آزارش برآئی) میتوانی از او انتقام بکشی ؛ (وشراو را از خود دورکنی ؟ ومحتمل است مقصود این باشد : که اگر آشکارا بااو دشمنی کنی آیا در مقام مخاصمه می‌توانی ستم وآزار او را برخودت ثابت کنی بطوری که از تو بپذیرد ؟) عرضکردم : آری من براو میچربم ، فرمود : این همسایهٔ تواز کسانی است که بحردم رشك برد از آنچه خداوند بآنها داده و تفضل کرده ، پس چون نعمتی برای کسی دید ، اگر اهل وعیالی داشته باشد بآنها تعرض کند و (از ناراحتی که ناشی ازحسدی است که در درون اوست) آنها را بیازارد ، و اگر خاندانی ندارد (که آنها را آزارکند) بخدمتکارش می‌پیچد ، واگر خدمتکار نداشته باشد شبها را به بیداری بسربرد وروزهارا بخشم بگذراند ، همانامردی از انصار خدمت رسولخدا(ص) آمده عرضکرد: من خانه‌ای درفلان قبیله خریداری کرده‌ام ، و نزدیکترین

لَا أَرْجُو خَيْرَهُ وَلَا آمَنُ شَرَّهُ ، قَالَ : فَأَمَرَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله عَلِيّاً عليه السلام وَسَلْمَانَ وَ أَبَاذَرٍّ - وَنَسِيتُ آخَرَ وَأَظُنُّهُ الْمِقْدَادَ - أَنْ يُنَادُوا فِي الْمَسْجِدِ بِأَعْلَى أَصْوَاتِهِمْ بِأَنَّهُ لَا إِيمَانَ لِمَنْ لَمْ يَأْمَنْ جَارُهُ بَوَائِقَهُ فَنَادَوْا بِهَا ثَلَاثاً ثُمَّ أَوْمَأَ بِيَدِهِ إِلَى كُلِّ أَرْبَعِينَ دَاراً مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ وَعَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ شِمَالِهِ.

٢ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ زَيْدٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ ؛ عَنْ أَبِيهِ عليهما السلام قَالَ: قَرَأْتُ فِي كِتَابِ عَلِيٍّ عليه السلام أَنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وآله كَتَبَ بَيْنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَمَنْ لَحِقَ بِهِمْ مِنْ أَهْلِ يَثْرِبَ أَنَّ الْجَارَ كَالنَّفْسِ غَيْرَ مُضَارٍّ وَلَا آثِمٍ وَحُرْمَةُ الْجَارِ كَحُرْمَةِ أُمِّهِ الْحَدِيثُ مُخْتَصَرٌ.

٣ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مِهْرَانَ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَبِي رَجَاءَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : حُسْنُ الْجِوَارِ يَزِيدُ فِي الرِّزْقِ.

٤ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ ، عَنْ عَمِّهِ يَعْقُوبَ بْنِ سَالِمٍ ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ ، عَنِ الْكَاهِلِيِّ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عليه السلام يَقُولُ : إِنَّ يَعْقُوبَ عليه السلام لَمَّا ذَهَبَ

همسایهٔ من در آنخانه کسی است که خیری از او بمن نرسد و از شرش آسوده نیستم ؛ پس رسولخدا صلی‌الله علیه وآله بعلی علیه السلام و بسلمان و اباذر - (راوی گوید :) دیگری را هم فرمود که من فراموش کردم و گمان دارم که مقداد بود- دستور داد که بابلند ترین آوازشان در مسجد فریاد زنند که : هر که همسایه‌اش از آزار او آسوده نباشد ایمان ندارد ، پس آنها سه‌بار آنرا گفتند ، سپس با دست اشاره کرد که تاچهل خانه است از برابر و پشت سر و طرف راست و سمت چپ (یعنی تاچهل‌خانه از چهار طرف همسایه هستند) .

٢ - حضرت‌صادق از پدرش علیهما السلام حدیث کند که فرمود : من در کتاب علی علیه السلام خواندم : که رسولخدا (ص) نامه‌ای میان مهاجر وانصار ودیگران‌از مردم مدینه که باآنان پیونداشتند نوشت (و همه امضاء کردند) که : همسایه مانند خود انسان است که نه زیان باو رسد و نه گناهکارشود و (دیگر اینکه) احترام همسایه مانند احترام مادراست . و این مختصر حدیث است .

شرح - اینکه فرمود : نه زیان باو رسد نه گناهکار شود شاید مقصود این باشد که همچنانکه مرد بخودش زیان نرساند و خویشتن در گناه نیفکند ، یا خود را گناهکار نشمارد نسبت بهمسایه‌هم باید چنین باشد . (از فیض - ره -) .

٣ - حضرت صادق فرمود : خوش همسایگی (وخوشرفتاری باهمسایه) روزی رازیادکند.

٤ - کاهلی گوید شنیدم حضرت صادق علیه السلام میفرمود : که چون بنیامین از دست یعقوب رفت عرضکرد : بار پروردگارا بمن رحم نمیکنی ؟ چشمم را که گرفتی وفرزندم را که بردی ؟ پس خدای

مِنْهُ بِنْيَامِينُ نَادَى يَارَبِّ أَمَا تَرْحَمُنِي ؟ أَذْهَبْتَ عَيْنَيَّ وَأَذْهَبْتَ ابْنَيَّ ؟ فَأَوْحَى اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لَوْ أَمَتُّهُمَا لَأَحْيَيْتُهُمَا لَكَ حَتَّى أَجْمَعَ بَيْنَكَ وَبَيْنَهُمَا وَلَكِنْ تَذْكُرُ الشَّاةَ الَّتِي ذَبَحْتَهَا وَشَوَّيْتَهَا وَأَكَلْتَ وَ فُلَانٌ وَفُلَانٌ إِلَى جَانِبِكَ صَائِمٌ لَمْ تُنِلْهُ مِنْهَا شَيْئاً ؟ .

﴿٣٧٤٥﴾ ٥ - وَفِي رِوَايَةٍ أُخْرَى قَالَ : فَكَانَ بَعْدَ ذَلِكَ يَعْقُوبُ عليه السلام يُنَادِي كُلَّ غَدَاةٍ مِنْ مَنْزِلِهِ عَلَى فَرْسَخٍ : أَلَا مَنْ أَرَادَ الْغَدَاءَ فَلْيَأْتِ إِلَى يَعْقُوبَ ، وَإِذَا أَمْسَى نَادَى : أَلَا مَنْ أَرَادَ الْعَشَاءَ فَلْيَأْتِ إِلَى يَعْقُوبَ .

٦ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ ، عَنْ زُرَارَةَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : جَاءَتْ فَاطِمَةُ عَلَيْهَا السَّلَامُ تَشْكُو إِلَى رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وآله بَعْضَ أَمْرِهَا فَأَعْطَاهَا رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله كُرَيْسَةً وَقَالَ : تَعَلَّمِي مَا فِيهَا ، فَإِذَا فِيهَا : مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يُؤْذِي جَارَهُ وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْراً أَوْ لِيَسْكُتْ .

٧ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ سَعْدَانَ ، عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ قَالَ : قَالَ لِي أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام : حُسْنُ الْجِوَارِ زِيَادَةٌ فِي الْأَعْمَارِ وَعِمَارَةُ الدِّيَارِ .

٨ - عَنْهُ ، عَنِ النَّهِيكِيِّ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ ، عَنِ الْحَكَمِ الْخَيَّاطِ قَالَ : قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام : حُسْنُ الْجِوَارِ يَعْمُرُ الدِّيَارَ وَيَزِيدُ فِي الْأَعْمَارِ .

تبارك وتعالى باو وحى كرد : كه اگر من آندو را (يعنى يوسف وبنيامين را) ميرانده باشم برايت زنده‌شان ميكنم ولى آيا بياد دارى آن گوسفندى كه سر بريدى و بريان كردى و خوردى وفلان وفلان درهمسايگى تو روزه بودند و چيزى از آن بآنها ندادى ؟ .

٥ - و در روايت ديگرى است كه يعقوب عليه السلام پس از آن (وحى) هميشه از منزلش در هرچاشتگاه تا سر يكفرسنگى جار ميزدند : كه هر كس چاشت خواهد بخانهٔ يعقوب آيد ودر شامگاه هم جار ميزدند : كه هر كس شام خواهد نزد يعقوب آيد .

٦ - حضرت صادق عليه السلام فرمود : فاطمه عليها السلام براى شكايت از پاره‌اى پيش آمدها نزد رسولخدا (ص) آمد ، پس رسولخدا (ص) جزوه‌اى باو داد و فرمود : آنچه در آنست بياموز ، و (اين كلمات) در آن بود : هر كس ايمان بخدا و روز بازپسين دارد مهمان خود را گرامى دارد ، و هر كس ايمان بخدا و روز جزا دارد بايد خوب بگويد يا خموشى گيرد .

٧ - ابومسعود گويد : حضرت صادق عليه السلام بمن فرمود : خوش همسايگى در عمرها بيفزايد و خانه‌ها را آباد كند .

٨ - (مانند حديث (٧) است) .

٩ - عَنْهُ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ ، عَنْ صَالِحِ بْنِ حَمْزَةَ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَبْدِاللهِ ، عَنْ عَبْدٍ صَالِحٍ عليه السلام قَالَ : قَالَ : لَيْسَ حُسْنُ الْجِوَارِ كَفَّ الْأَذَى وَلَكِنَّ حُسْنَ الْجِوَارِ صَبْرُكَ عَلَى الْأَذَى .

﴿ ٣٧٥٠ ﴾ ١٠ - أَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ؛ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْكُوفِيِّ ، عَنْ عُبَيْسِ بْنِ هِشَامٍ ، عَنْ مُعَاوِيَةَ ابْنِ عَمَّارٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : حُسْنُ الْجِوَارِ يَعْمُرُ الدِّيَارَ وَ يُنْسِي فِي الْأَعْمَارِ .

١١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ أَبِي عَبْدِاللهِ ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مِهْرَانَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَفْصٍ ، عَنْ أَبِي الرَّبِيعِ الشَّامِيِّ ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ قَالَ - وَالْبَيْتُ غَاصٌّ بِأَهْلِهِ - اعْلَمُوا أَنَّهُ لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يُحْسِنْ مُجَاوَرَةَ مَنْ جَاوَرَهُ .

١٢ - عَنْهُ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام يَقُولُ : الْمُؤْمِنُ مَنْ آمَنَ جَارُهُ بَوَائِقَهُ ، قُلْتُ : وَمَا بَوَائِقُهُ ؟ قَالَ : ظُلْمُهُ وَغَشْمُهُ

١٣ - أَبُوعَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِالْجَبَّارِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ ؛ عَنْ حَنَانِ بْنِ سَدِيرٍ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله فَشَكَا إِلَيْهِ أَذَى مِنْ جَارِهِ ، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : اصْبِرْ ، ثُمَّ أَتَاهُ ثَانِيَةً فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله : اصْبِرْ ، ثُمَّ عَادَ إِلَيْهِ فَشَكَاهُ ثَالِثَةً فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله لِلرَّجُلِ الَّذِي شَكَا : إِذَا كَانَ عِنْدَ رَوَاحِ النَّاسِ إِلَى الْجُمُعَةِ فَأَخْرِجْ مَتَاعَكَ إِلَى

---

٩ - حضرت موسی بن جعفر علیهما السلام فرمود : خوش همسایگی تنها باین نیست که از آزار همسایه خود داری کنی بلکه بر آزار او نیز شکیبائی کنی .

١٠ - رسولخدا (ص) فرمود : خوش همسایگی خانه‌ها را آباد سازد و أجل را بتأخیر اندازد (کنایه از درازی عمر است) .

١١ - أبو الربیع شامی گوید : حضرت صادق علیه السلام - درحالیکه خانه پراز جمعیت بود - فرمود : که بدانید از ما نیست کسی که باهمسایه‌اش خوشرفتاری نکند .

١٢ - ابوحمزه گوید : شنیدم از حضرت صادق علیه السلام که میفرمود : مؤمن کسی است که همسایه‌اش از بوائق او آسوده باشد ، من عرضکردم : بوائق او چیست ؟ فرمود : ستم و آزار او .

١٣ - حضرت باقرعلیه السلام فرمود : مردی نزد پیغمبر (ص) آمد و از آزار همسایه‌اش باوشکایت کرد ، رسولخدا (ص) باو فرمود : صبر کن ، سپس بار دوم خدمتش آمد (وشکایت کرد) پیغمبر (ص) باو فرمود : صبرکن ، سپس بار سوم آمد و باز شکایت کرد ، حضرت باو فرمود : چون روز جمعه شود آنگاه که مردم برای نماز جمعه میروند اثاثیهٔ خانه‌ات را سرکوچه وراه مردم بیار تاهرکه بنماز جمعه میرود ببیند ، وچون ازتو پرسند (که برای چه اینکار را کرده‌ای) جریان را بآنها بگو ، فرمود : آنمرد

الطَّرِيقِ حَتَّىٰ يَرَاهُ مَنْ يَرُوحُ إِلَى الْجُمُعَةِ فَإِذَا سَأَلُوكَ فَأَخْبِرْهُمْ قَالَ : فَفَعَلَ ، فَأَتَاهُ جَارُهُ الْمُؤْذِي لَهُ فَقَالَ لَهُ : رُدَّ مَتَاعَكَ فَلَكَ اللهُ عَلَيَّ أَنْ لَا أَعُودَ .

١٤ - عَنْهُ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُثْمَانَ ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الْبَجَلِيِّ ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ الْوَصَّافِيِّ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : مَا آمَنَ بِي مَنْ بَاتَ شَبْعَانَ وَجَارُهُ جَائِعٌ ، قَالَ : وَمَا مِنْ أَهْلِ قَرْيَةٍ يَبِيتُ [وَ]فِيهِمْ جَائِعٌ يَنْظُرُ اللهُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ .

(٣٧٥٥) ١٥ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ ، عَنْ أَبِي جَمِيلَةَ ، عَنْ سَعْدِ بْنِ طَرِيفٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : مِنَ الْقَوَاصِمِ الْفَوَاقِرِ الَّتِي تَقْصِمُ الظَّهْرَ جَارُ السَّوْءِ ، إِنْ رَأَى حَسَنَةً أَخْفَاهَا وَإِنْ رَأَى سَيِّئَةً أَفْشَاهَا .

١٦ - عَنْهُ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : أَعُوذُ بِاللهِ مِنْ جَارِ السَّوْءِ فِي دَارِ إِقَامَةٍ ، تَرَاكَ عَيْنَاهُ وَيَرْعَاكَ قَلْبُهُ ، إِنْ رَآكَ بِخَيْرٍ سَاءَهُ وَإِنْ رَآكَ بِشَرٍّ سَرَّهُ .

(بَابُ حَدِّ الْجِوَارِ)

١ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ عَمَّارٍ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ

اینکار را کرد ، پس آن همسایه که آزارش میداد پیش او آمد و گفت : اثاثیه‌ات را بخانه باز گردان من باخدا عهد میکنم که دیگر ترا آزار نکنم .

١٤ - و نیز فرمود علیه السلام : که رسولخدا (ص) فرموده : بمن ایمان ندارد کسی که سیر بخوابد و همسایه‌اش گرسنه باشد ، و فرمود : اهل یك آبادی که شب رابگذرانند و در ایشان گرسنه‌ای باشد روز قیامت خداوند بآنها نظر رحمت نیفکند .

١٥ - ونیز فرمود علیه السلام از بلاهای کمرشکن که پشت انسانرا خم کند همسایهٔ بداست ، اگر خوشرفتاری وکارنیکی ببیند پنهان کند و اگر بدی از انسان ببیند فاش کند .

١٦ - حضرت صادق علیه السلام فرمود : رسولخدا (ص) فرموده : بخدا پناه میبرم از همسایهٔ بد برای خانه‌ای که اقامتگاه است ، چشمانش تورا ببیند و دلش بتو توجه دارد اگر خوشی در تو ببیند بدش آید ، و اگر تورا در بدی ببیند خوشش آید .

✡(باب)✡

(حد همسایگی)

١ - حضرت صادق علیه السلام فرمود : رسولخدا (ص) فرموده : هرچهل خانه همسایه باشند ، از

عِكْرِمَةَ ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : كُلُّ أَرْبَعِينَ دَاراً جِيرَانٌ ؛ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَ مِنْ خَلْفِهِ وَعَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ شِمَالِهِ .

٢ - وَعَنْهُ ؛ عَنْ أَبِيهِ ؛ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ؛ عَنْ جَمِيلِ بْنِ دَرَّاجٍ ؛ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: حَدُّ الْجِوَارِ أَرْبَعُونَ دَاراً مِنْ كُلِّ جَانِبٍ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ وَعَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ شِمَالِهِ .

(بَابُ)

☆(حُسْنِ الصَّحَابَةِ وَحَقِّ الصَّاحِبِ فِي السَّفَرِ)☆

١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ؛ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ؛ عَنْ عَمَّارِ بْنِ مَرْوَانَ قَالَ : أَوْصَانِي أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام فَقَالَ: أُوصِيكَ بِتَقْوَى اللهِ وَأَدَاءِ الْأَمَانَةِ وَصِدْقِ الْحَدِيثِ وَحُسْنِ الصَّحَابَةِ لِمَنْ صَحِبْتَ وَلَاقُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ .

﴿٣٧٦٠﴾ ٢ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ؛ عَنْ أَبِيهِ ؛ عَنْ حَمَّادٍ ؛ عَنْ حَرِيزٍ ؛ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ : مَنْ خَالَطْتَ فَإِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَكُونَ يَدُكَ الْعُلْيَا عَلَيْهِ فَافْعَلْ .

٣ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ؛ عَنْ أَبِيهِ؛ عَنِ النَّوْفَلِيِّ ؛ عَنِ السَّكُونِيِّ ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : مَا اصْطَحَبَ اثْنَانِ إِلَّا كَانَ أَعْظَمُهُمَا أَجْراً وَ أَحَبُّهُمَا إِلَى اللهِ عَزَّ وَ جَلَّ أَرْفَقُهُمَا بِصَاحِبِهِ .

٤ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِاللهِ ؛عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ يَزِيدَ ؛ عَنْ عِدَّةٍ مِنْ أَصْحَابِنَا

برابر و از پشت سر و از راست و چپ (یعنی از چهار طرف تا چهل خانه همسایه هستند) .

٢ - (مانند حدیث (١) است از امام باقر علیه السلام) .

☆(باب)☆

(خوش رفاقتی و حق رفیق در سفر)

١ - عمار بن مروان گوید : حضرت صادق علیه السلام بمن سفارش کرد وفرمود : توراسفارش میکنم بپرهیزکاری از خدا و پرداختن امانت و راستگوئی و خوش رفاقتی با هر که رفاقت کنی . ولا قوة الا بالله .

٢ - حضرت باقر علیه السلام فرمود : باکسی که آمیزش کنی اگر بتوانی دست خیرت رابرسراو نهی (وباوسود رسانی ونیکی کنی) بکن .

٣ - حضرت صادق علیه السلام فرمود : رسولخدا (ص) فرموده : هیچ دو نفری باهم رفاقت نکنند جزاینکه هر یك که بارفیق خود بهتر رفاقت کند پاداشش بزرگتر وپیش خدای عروجل محبوبتر است .

٤ - ونیز حضرت صادق علیه السلام فرمود : رسولخدا (ص) فرموده : حق مسافر این استکه چون

عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: حَقُّ الْمُسَافِرِ أَنْ يُقِيمَ عَلَيْهِ أَصْحَابُهُ إِذَا مَرِضَ ثَلَاثاً

٥ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ هَارُونَ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ مَسْعَدَةَ بْنِ صَدَقَةَ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ؛ عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام صَاحَبَ رَجُلاً ذِمِّيّاً فَقَالَ لَهُ الذِّمِّيُّ: أَيْنَ تُرِيدُ يَا عَبْدَاللهِ؟ فَقَالَ: أُرِيدُ الْكُوفَةَ؛ فَلَمَّا عَدَلَ الطَّرِيقُ بِالذِّمِّيِّ عَدَلَ مَعَهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام فَقَالَ لَهُ الذِّمِّيُّ: أَلَسْتَ زَعَمْتَ أَنَّكَ تُرِيدُ الْكُوفَةَ؟ فَقَالَ لَهُ: بَلَى، فَقَالَ لَهُ الذِّمِّيُّ: فَقَدْ تَرَكْتَ الطَّرِيقَ، فَقَالَ لَهُ: قَدْ عَلِمْتُ قَالَ فَلِمَ عَدَلْتَ مَعِيَ وَقَدْ عَلِمْتَ ذَلِكَ؟ فَقَالَ لَهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: هَذَا مِنْ تَمَامِ حُسْنِ الصُّحْبَةِ أَنْ يُشَيِّعَ الرَّجُلُ صَاحِبَهُ هُنَيْئَةً إِذَا فَارَقَهُ وَكَذَلِكَ أَمَرَنَا نَبِيُّنَا صلى الله عليه وآله فَقَالَ لَهُ الذِّمِّيُّ: هَكَذَا قَالَ؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ الذِّمِّيُّ: لَا جَرَمَ إِنَّمَا تَبِعَهُ مَنْ تَبِعَهُ لِأَفْعَالِهِ الْكَرِيمَةِ فَأَنَا أُشْهِدُكَ أَنِّي عَلَى دِينِكَ وَرَجَعَ الذِّمِّيُّ مَعَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام فَلَمَّا عَرَفَهُ أَسْلَمَ.

(بَابُ التَّكَاتُبِ)

١ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، وَسَهْلِ بْنِ زِيَادٍ، جَمِيعاً، عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ، عَمَّنْ ذَكَرَهُ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: التَّوَاصُلُ بَيْنَ الْإِخْوَانِ فِي الْحَضَرِ النَّزَاوُرُ وَفِي السَّفَرِ التَّكَاتُبُ.

بیمار شد رفقای‌هم سفرش تاسه روز بخاطر او توقف کنند.

٥ - و نیز آنحضرت علیه السلام از پدرانش علیهم السلام حدیث کند که أمیر المؤمنین علیه‌السلام بایکنفر کافرذمی (که در پناه اسلام است) همراه شد، آن مردذمی بآنحضرت گفت: ای بندهٔ خدامیخواهی بکجا بروی؟ فرمود: میخواهم بکوفه بروم، (پس سردوراهی رسیدند و مرد ذمی بجای دیگری میرفت) چون راه ذمی گشت، أمیرالمؤمنین علیه‌السلام نیزهمراه اوبآن راه گشت، مرد ذمی گفت: مگر نمیخواستی که بکوفه بروی؟ فرمود: چرا، ذمی گفت: راه‌کوفه را رها کردی، فرمود: میدانم، گفت: پس‌چرا با اینکه میدانی براه من گشتی؟ امیرالمؤمنین علیه‌السلام فرمود: این از بپایان رساندن خوش رفاقتی است که مرد رفیق راهش را درهنگام جدائی چند گامی بدرقه کند، و اینگونه پیغمبرما (ص) بمادستور داده است، ذمی گفت اینگونه دستور داده؟ فرمود: آری، ذمی گفت: پس بطورمسلم هر که‌پیرویش کرده بخاطر همین کردارهای بزگوارانهٔ او بوده، ومن‌تورا گواه میگیرم که پیرو دین تو و برکیش‌شمایم و مرد ذمی باأمیرالمؤمنین علیه السلام برگشت و همینکه او را شناخت مسلمان شد.

✡ باب ✡

(نامه نوشتن بهمدیگر)

١ - حضرت صادق علیه‌السلام فرمود: پیوند میان برادران (یعنی) آنگاه که پیش‌هم هستنددیدار همدیگر است، و در مسافرت نامه نوشتن بیکدیگر.

﴿٣٧٦٥﴾ ٢ - ابْنُ مَحْبُوبٍ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ سِنَانٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: رَدُّ جَوَابِ الْكِتَابِ وَاجِبٌ كَوُجُوبِ رَدِّ السَّلَامِ وَالْبَادِي بِالسَّلَامِ أَوْلَى بِاللهِ وَرَسُولِهِ.

﴿بَابُ النَّوَادِرِ﴾

١ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنِ الْوَشَّاءِ؛ عَنْ جَمِيلِ بْنِ دَرَّاجٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله يَقْسِمُ لَحَظَاتِهِ بَيْنَ أَصْحَابِهِ فَيَنْظُرُ إِلَى ذَا وَيَنْظُرُ إِلَى ذَا بِالسَّوِيَّةِ، قَالَ: وَلَمْ يَبْسُطْ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله رِجْلَيْهِ بَيْنَ أَصْحَابِهِ قَطُّ وَإِنْ كَانَ لَيُصَافِحُهُ الرَّجُلُ فَمَا يَتْرُكُ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله يَدَهُ مِنْ يَدِهِ حَتَّى يَكُونَ هُوَ التَّارِكَ فَلَمَّا فَطَنُوا لِذَلِكَ كَانَ الرَّجُلُ إِذَا صَافَحَهُ قَالَ بِيَدِهِ فَنَزَعَهَا مِنْ يَدِهِ.

٢ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُعَمَّرِ بْنِ خَلَّادٍ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ عليه السلام قَالَ: إِذَا كَانَ الرَّجُلُ حَاضِراً فَكَنِّهِ وَإِذَا كَانَ غَائِباً فَسَمِّهِ.

٣ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ، عَنِ السَّكُونِيِّ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله: إِذَا أَحَبَّ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ فَلْيَسْأَلْهُ عَنِ اسْمِهِ وَاسْمِ أَبِيهِ وَاسْمِ قَبِيلَتِهِ وَعَشِيرَتِهِ فَإِنَّ مِنْ حَقِّهِ الْوَاجِبِ وَصِدْقِ الْإِخَاءِ أَنْ يَسْأَلَهُ عَنْ ذَلِكَ وَإِلَّا فَإِنَّهَا مَعْرِفَةُ حُمْقٍ.

٤ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ جَعْفَرٍ

---

٢ - و نیز فرمود علیه السلام: جواب نامه دادن واجب است مانند جواب سلام دادن، وآنکس که آغاز بسلام کند بخدا و رسولش نزدیکتر است.

✿(باب نوادر)✿

١ - حضرت صادق علیه السلام فرمود: رسولخدا (ص) نگاه کردنش را میان اصحاب تقسیم‌میکرد پس باین وآن برابر نگاه میکرد، و هرگز پاهایش را رسولخدا (ص) پیش اصحاب دراز نمیکرد، و اگر مردی بآنحضرت دست میداد رسولخدا (ص) دستش را رها نمیکرد تا او رها کند، چون این مطلب را دانستند مردی که با او دست میداد زود دستش را میکشید.

٢ - حضرت ابوالحسن علیه السلام فرمود: در حضور مرد کنیه‌اش را بگوئید، و در غیابش نام او را ببرید

شرح - کنیه آنست که اولش «اب»، و یا «ابن»، مانند أبوجعفر و ابن رسول‌الله.

٣ - حضرت صادق‌علیه‌السلام فرمود: رسولخدا(ص) فرموده: هرگاه یکی از شماها برادرمسلمانش را دوست دارد از او نام خودش و نام پدر و نام تیره و فامیلش را بپرسد، زیرا که از جملهٔ حقوق واجب و صدق و صفای در دوستی اینست که از او اینها را بپرسد، و گرنه این شناسائی احمقانه است.

٤ - حضرت زین العابدین علیه السلام از رسولخدا (ص) حدیث کند که روزی بهم نشینهای خود

عَنْ عَبْدِالْمَلِكِ بْنِ قُدَامَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله يَوْماً لِجُلَسَائِهِ: تَدْرُونَ مَا الْعَجْزُ؟ قَالُوا: اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، فَقَالَ: الْعَجْزُ ثَلَاثَةٌ أَنْ يَبْدُرَ أَحَدُكُمْ بِطَعَامٍ يَصْنَعُهُ لِصَاحِبِهِ فَيُخْلِفُهُ وَلَا يَأْتِيهِ، وَالثَّانِيَةُ أَنْ يُصَاحِبَ الرَّجُلُ مِنْكُمُ الرَّجُلَ أَوْ يُجَالِسَهُ يُحِبُّ أَنْ يَعْلَمَ مَنْ هُوَ وَمِنْ أَيْنَ هُوَ؟ فَيُفَارِقُهُ قَبْلَ أَنْ يَعْلَمَ ذَلِكَ ؛ وَالثَّالِثَةُ أَمْرُ النِّسَاءِ يَدْنُو أَحَدُكُمْ مِنْ أَهْلِهِ فَيَقْضِي حَاجَتَهُ وَهِيَ لَمْ تَقْضِ حَاجَتَهَا فَقَالَ عَبْدُاللهِ بْنُ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ : فَكَيْفَ ذَلِكَ يَا رَسُولَ اللهِ؟ قَالَ : يَتَحَوَّشُ وَيَمْكُثُ حَتَّى يَأْتِيَ ذَلِكَ مِنْهُمَا جَمِيعاً.

قَالَ : وَفِي حَدِيثٍ آخَرَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : إِنَّ مِنْ أَعْجَزِ الْعَجْزِ رَجُلاً لَقِيَ رَجُلاً فَأَعْجَبَهُ نَحْوُهُ فَلَمْ يَسْأَلْهُ عَنِ اسْمِهِ وَنَسَبِهِ وَمَوْضِعِهِ.

﴿٢٧٧٠﴾ ٥ - وَعَنْهُ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى، عَنْ سَمَاعَةَ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ مُوسَى عليه السلام يَقُولُ: لَا تُذْهِبِ الْحِشْمَةَ بَيْنَكَ وَبَيْنَ أَخِيكَ ابْقِ مِنْهَا فَإِنَّ ذَهَابَهَا ذَهَابُ الْحَيَاءِ.

٦ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ؛ عَنْ عَلِيِّ بْنِ إِسْمَاعِيلَ ؛ عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ وَاصِلٍ ؛ عَنْ عَبْدِاللهِ ابْنِ سِنَانٍ قَالَ : قَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام : لَا تَثِقْ بِأَخِيكَ كُلَّ الثِّقَةِ فَإِنَّ صَرْعَةَ الْإِسْتِرْسَالِ لَمْ تُسْتَقَلْ .

٧ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ؛ عَنْ عَمْرِو بْنِ عَبْدِالْعَزِيزِ ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ خُنَيْسٍ وَعُثْمَانَ ابْنِ سُلَيْمَانَ النَّخَّاسِ ، عَنْ مُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ، وَيُونُسَ بْنِ ظَبْيَانَ قَالَا : قَالَ أَبُو عَبْدِاللهِ عليه السلام : اخْتَبِرُوا

فرمود : آیا میدانید که ناتوانی چیست ؟ عرضکردند : خدا و رسولش داناترند ، فرمود : ناتوانی سه چیز است : یکی اینکه کسی اقدام کند و خوراکی برای رفیقش آماده کند و آن رفیق خلف وعده کند و برای صرف آن خوراك پیش او نیاید ، دوم اینکه کسی از شما بادیگری رفاقت کند یا هم نشین شود و دوست دارد بداند که او کیست و از کجا است و پیش از اینکه دانای بآن گردد از او جدا شود ، سوم دربارهٔ کار زنها است ، که یکی از شما بزن خود نزدیك شود وکام خود را بگیرد (واز آن زن لذت برد) بااینکه آن زن کامش رانگرفته ، عبدالله پسر عمروعاص عرضکرد : ای رسولخدا آن چگونه است ؟ فرمود خودداری و درنك کند تااز هر دو انزال شود .

فرمود : و در حدیث دیگری است که رسولخدا (ص) فرموده ناکاتوانترین ناتوانها مردی است که بمردی دیگر برخورد کند و از رفتار او خوشش آید ، و از نام ونسب وجای او نپرسد .

۵ - سماعة گوید: ازحضرت موسی بن جعفر علیهما السلام شنیدم که میفرمود: پردهٔ شرم وحیای میان خود و برادرت را برمدار ، واز آن باقی گذار ، زیرا از میان بردن و برداشتن آن ، برداشتن حیاء است .

۶ - حضرت صادق علیه السلام فرمود : یکسره ببرادرت اعتماد مکن (و از همه جهت باو وثوق نداشته باش بلکه احتیاط کن) زیرا بزمین خوردن از راه بی بندوباری جبران پذیر نیست .

۷ - مفضل بن عمر و یونس بن ظبیان گویند : حضرت صادق علیه السلام فرمود : برادران خود را

إِخْوَانَكُمْ بِخَصْلَتَيْنِ فَإِنْ كَانَتَا فِيهِمْ وَإِلَّا فَاعْزِبْ ثُمَّ اعْزِبْ ثُمَّ اعْزِبْ ؛ مُحَافَظَةٍ عَلَى الصَّلَوَاتِ فِي مَوَاقِيتِهَا وَالْبِرِّ بِالْإِخْوَانِ فِي الْعُسْرِ وَالْيُسْرِ .

(بَابٌ)

١ ـ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ ؛ عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ ، عَنْ جَمِيلِ بْنِ دَرَّاجٍ قَالَ : قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام : لَا تَدَعْ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ وَإِنْ كَانَ بَعْدَهُ شِعْرٌ .

٢ ـ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ ؛ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ يُوسُفَ بْنِ عَبْدِ السَّلَامِ ، عَنْ سَيْفِ بْنِ هَارُونَ مَوْلَى آلِ جَعْدَةَ قَالَ : قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عليه السلام : اكْتُبْ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ مِنْ أَجْوَدِ كِتَابِكَ وَلَا تَمُدَّ الْبَاءَ حَتَّى تَرْفَعَ السِّينَ .

﴿٢٧٧٥﴾ ٣ ـ عَنْهُ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ السَّرِيِّ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ : لَا تَكْتُبْ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ لِفُلَانٍ وَلَا بَأْسَ أَنْ تَكْتُبَ عَلَى ظَهْرِ الْكِتَابِ لِفُلَانٍ .

٤ ـ عَنْهُ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنِ النَّضْرِ بْنِ شُعَيْبٍ ؛ عَنْ أَبَانِ بْنِ عُثْمَانَ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ السَّرِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : لَا تَكْتُبْ دَاخِلَ الْكِتَابِ : «لِأَبِي فُلَانٍ» وَاكْتُبْ «إِلَى أَبِي فُلَانٍ» وَاكْتُبْ عَلَى الْعُنْوَانِ «لِأَبِي فُلَانٍ» .

با دوخصلت آزمایش کنید پس اگر آندو خصلت درآنها بود خوب است ، وگرنه دور شوید ، دور شوید ، دور شوید : مواظبت او برنمازهایش در اوقات آن ، نیکی به برادران درسختی وگشایش .

✿ (باب) ✿

١ ـ حضرت صادق علیه‌السلام فرمود : بسم‌الله الرحمن الرحیم را وامگذار اگرچه پس از آن شعری باشد .

٢ ـ ونیز فرمود علیه‌السلام : بسم‌الله الرحمن الرحیم‌را بابهترین خط خود بنویس (ودرهنگام نوشتن آن) باء را نکش تاسین را بلندکنی .

شرح ـ فیض علیه‌الرحمه گوید : یعنی باء را بمیم‌نرسان پیش‌از اینکه سین را دندانه بدهی چنانچه درحدیث امیرالمؤمنین علیه‌السلام بدان تصریح‌شده ، و مجلسی (ره) گوید : فاضل استرابادی گفته است : ممکن است این دستور اختصاص بخط کوفی داشته باشد .

٣ ـ حضرت صادق علیه‌السلام فرمود : درنامه ننویس : بسم‌الله الرحمن‌الرحیم (این نامه‌ایست) از فلانکس .... و باکی نیست که درپشت‌نامه بنویسی‌از فلانکس .

شرح ـ گویا مقصود اینست که شخصی که نامه می‌نویسد نام خود را در خود نامه ننویسد و درپشت نامه بنویسد و اما کسی که برایش نامه می‌نویسد باکی نیست که نامش را درخود نامه بنویسد .

٤ ـ و نیز فرمود علیه‌السلام : در درون نامه ننویس (این نامه‌ایست) از أبی فلان و بنویس (این نامه‌ایست) به أبی‌فلان ، و برعنوان نامه بنویس از أبی فلان .

٥- عَنْهُ؛ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى، عَنْ سَمَاعَةَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَاعَبْدِاللهِ عليه السلام عَنِ الرَّجُلِ يَبْدَأُ بِالرَّجُلِ فِي الْكِتَابِ قَالَ: لَابَأْسَ بِهِ، ذٰلِكَ مِنَ الْفَضْلِ، يَبْدَأُ الرَّجُلُ بِأَخِيهِ يُكْرِمُهُ.

٦- عَنْهُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ، عَنْ أَبَانِ بْنِ الْأَحْمَرِ، عَنْ حَدِيدِ بْنِ حَكِيمٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِاللهِ عليه السلام قَالَ: لَابَأْسَ بِأَنْ يَبْدَأَ الرَّجُلُ بِاسْمِ صَاحِبِهِ فِي الصَّحِيفَةِ قَبْلَ اسْمِهِ.

٧- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ مُرَازِمِ بْنِ حَكِيمٍ قَالَ: أَمَرَ أَبُوعَبْدِاللهِ عليه السلام بِكِتَابٍ فِي حَاجَةٍ فَكُتِبَ ثُمَّ عُرِضَ عَلَيْهِ وَلَمْ يَكُنْ فِيهِ اسْتِثْنَاءٌ فَقَالَ: كَيْفَ رَجَوْتُمْ أَنْ يَتِمَّ هٰذَا وَلَيْسَ فِيهِ اسْتِثْنَاءٌ؟ انْظُرُوا كُلَّ مَوْضِعٍ لَايَكُونُ فِيهِ اسْتِثْنَاءٌ فَاسْتَثْنُوا فِيهِ.

﴿٢٧٨٠﴾ ٨- عَنْهُ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي نَصْرٍ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا عليه السلام أَنَّهُ كَانَ يُنَزِّبُ الْكِتَابَ وَقَالَ: لَابَأْسَ بِهِ.

٩- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ عَطِيَّةَ أَنَّهُ رَأَى كُتُباً لِأَبِي الْحَسَنِ عليه السلام مُنَزَّبَةً.

(بَابُ)

☆(النَّهْيِ عَنْ إِحْرَاقِ الْقَرَاطِيسِ الْمَكْتُوبَةِ)☆

١- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى؛ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ، عَنْ عَبْدِالْمَلِكِ بْنِ عُتْبَةَ؛ عَنْ

توضیح ـ این خبرهم از نظر معنی مانند حدیث (۳) است.

۵ ـ سماعه گوید: از حضرت صادق علیه‌السلام از اینکه مردی نام مرد دیگری را (که برایش نامه می‌نویسد، یا مرد دیگری که نامش را بخاطر کاری ذکر میکند و ظاهر همان معنای اول است) در نامه پیش میاندازد؟ فرمود: باکی نیست این فضل و احسانی است، نامش را پیش میاندازد و بدینوسیله اورا اکرام کند (وگرامی شمرد).

۶ ـ و نیز فرمود علیه‌السلام: باکی نیست که مردی درنامه نام رفیقش را پیش‌از نام خود بنویسد.

۷ ـ مرازم بن حکیم گوید: حضرت صادق علیه‌السلام دستور فرمود برای کاری نامه‌ای بنویسند، پس آن نامه نوشته شد و بنظر آنحضرت رساندند ودرآن نامه «ان‌شاءالله» ننوشته بودند، فرمود: چگونه‌امید دارید که اینکار بپایان برسد (وانجام شود) بااینکه «ان‌شاءالله» درآن‌نیست؟ بنگرید هرکجاکه «ان‌شاءالله» ندارد درآن بنویسید.

۸ ـ احمدبن محمدبن أبی‌نصر گوید: حضرت رضا علیه‌السلام نامه را (برای خشک‌شدن مرکبش) خاك برآن میریخت. و میفرمود: عیب ندارد.

۹ ـ علی بن عطیه نامه‌هائی‌ازحضرت موسی‌بن‌جعفر علیهما السلام دید که روی‌آنها خاك افشانده‌بودند.

☆(باب)☆

(نهی از سوزاندن کاغذهای نوشته)

۱ ـ عبدالملك بن عتبه گوید: از حضرت أبی‌الحسن علیه‌السلام پرسیدم ازکاغذهائی‌که جمع‌میشود

أَبِي الْحَسَنِ عليه السلام قَالَ : سَأَلْتُهُ عَنِ الْقَرَاطِيسِ تُجْتَمَعُ هَلْ تُحَرَّقُ بِالنَّارِ وَفِيهَا شَيْءٌ مِنْ ذِكْرِ اللهِ ؟ قَالَ : لَا ، تُغْسَلُ بِالْمَاءِ أَوَّلًا قَبْلُ .

٢ـ عَنْهُ : عَنِ الْوَشَّاءِ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ سِنَانٍ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَاعَبْدِ اللهِ عليه السلام يَقُولُ : لَاتُحَرِّقُوا الْقَرَاطِيسَ وَلَكِنِ امْحُوهَاوَخَرِّقُوهَا .

٣ـ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ؛ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ ، عَنْ زُرَارَةَ قَالَ: سُئِلَ أَبُوعَبْدِ اللهِ عليه السلام عَنِ الْاِسْمِ مِنْ أَسْمَاءِ اللهِ يَمْحُوهُ الرَّجُلُ بِالتُّفْلِ قَالَ : امْحُوهُ بِأَطْهَرِمَاتَجِدُونَ .

﴿٣٧٨٥﴾ ٤ ـ عَلِيٌّ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّوْفَلِيِّ ؛ عَنِ السَّكُونِيِّ ؛ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عليه السلام قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وآله : امْحُوا كِتَابَ اللهِ [تَعَالَى] وَذِكْرَهُ بِأَطْهَرِمَاتَجِدُونَ . وَنَهَى أَنْ يُحَرَّقَ كِتَابُ اللهِ وَنَهَى أَنْ يُمْحَى بِالْأَقْلَامِ .

٥ ـ عَلِيٌّ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى عليه السلام فِي الظُّهُورِ الَّتِي فِيهَا ذِكْرُ اللهِ عَزَّوَجَلَّ قَالَ : اغْسِلْهَا .

تَمَّ كِتَابُ الْعِشْرَةِ وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ وَالْمِنَّةُ وَصَلَّى اللهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّيِّبِينَ الطَّاهِرِينَ .

✡(هٰذا آخر كتاب العشرة وبه تم كتاب الاصول من الكافى)✡

آیا (جائز است) بآتش سوزانده شود و در آنها نام خدا است ؟ فرمود : نه ، اول آنها را با آب بشویند (و سپس بسوزانند) .

٢ـ عبدالله بن سنان گوید : شنیدم از حضرت صادق علیه السلام میفرمود : کاغذهای نوشته را نسوزانید، اول نوشته هارا محو کنید سپس بسوزانید .

٣ـ زراره گوید : از حضرت صادق عليه السلام سؤال شد : از یکی از نامهای خداوند (که در جائی نوشته شده) وانسان آنرا با آب دهان پاك کند ؟ فرمود : آنرا باپاکترین چیزی که بآن دسترسی دارید پاك کنید .

٤ ـ حضرت صادق علیه السلام فرمود : رسولخدا (ص) فرموده : کلمات قرآن و نام خدا را با پاکترین چیزی که بدستتان رسد پاك کنید ، و از سوزاندن قرآن و محو آن باقلم نهی فرمود .

٥ـ حضرت موسی بن جعفر علیهما السلام دربارهٔ آنچه نام خدای عزوجل بر پشت آن نوشته شده فرمود: آنرا با آب بشوی .

پایان کتاب عشرت ، و با پایان یافتن آن کتاب اصول کافی

بپایان رسید

وشرح وترجمهٔ فارسی این مجلد درشب سه‌شنبه ششم شوال المکرم ١٣٨٦ بقلم این بندهٔ ناچیز سیدهاشم رسولی (حسینی) محلاتی درقریهٔ امامزاده قاسم شمیران پایان پذیرفت

والحمد لله رب العالمین

استدراك

در صفحهٔ ۱۶۸ حدیثی است که ملخصش اینست که خدای عزوجل بحضرت داود ﷺ وحی فرمود نزد بنده‌ام دانیال برو وباو بگو : تو سه مرتبه مرا معصیت ونافرمانی کردی ومن ترا آمرزیدم اگر برای چهارمین بار نافرمانی مرا بکنی ترا نیامرزم .... تاآخرحدیث .

ودر شرح و توضیح حدیث درصفحه ۱۶۹ کلامی از مجلسی (ره) نقل کرده‌ایم که خلاصهٔ‌اش اینست که دانیال چون ازپیغمبران بوده ونسبت نافرمانی ومعصیت برانبیاء جایز نیست از اینرو عصیان ونافرمانی دراینحدیث محمول برترك اولی است .

این خلاصه متن و ترجمه است که درآن دو صفحه چاپ شده وتوضیحی که درآنوقت از قلم‌افتاد وناچارباستدراك آن دراینجا شدیم اینست که :

طبق آنچه مورخین نوشته‌اند ولادت حضرت داود ﷺ درسال (۱۲۵۲) قبل از میلاد مسیح بوده و وفاتش در سال (۱۱۸۲) بوده که رویهم هفتاد سال در دنیا زیسته است ، وولادت دانیال پیغمبر ﷺ در سال (۷۶۸) قبل از میلاد مسیح بوده و بنابراین میان وفات حضرت داود ﷺ وولادت دانیال‌علیه‌السلام سیصد وچهارده سال فاصله بوده ، وازاینرو روشن گردد که آن دانیال زمان حضرت داود غیر از دانیال پیغمبر ﷺ بوده و شاید یکی از پادشاهان آنزمان یا ستمکاران یا اشخاص دیگر بوده ، و نیازی بحمل مجلسی علیه الرحمه نباشد .

سپاس خدای سبحان را که توفیق ترجمه وشرح این مجلداز کتاب شریف کافی را باین بندهٔ بی‌بضاعت عنایت فرمود ، وباردیگریکی ازآثار قلمی این ناچیز در دسترس همگان قرارگرفت .

چیزی که دراینجا لازم بتذکر است اینکه ترجمه آنهم ترجمهٔ کتاب حدیثی مانند کتاب شریف کافی کار مشکلی است که براهل فن پوشیده نیست ، خصوص اگر مترجم در عین اینکه میخواهد مطالب متن را با تمام جزئیات و خصوصیات آن درقالب الفاظ فارسی بریزد ، سعی وکوشش در روانی وسلیس بودن آن نیز داشته باشد ، که راستی کار دشواری است ، واین بنده تا آنجا که درخور وقت وحوصله‌ام بود بتوفیق خدای منان تمام این جهات را درنظر گرفتم ، وامید است که مورد پسند خوانندگان ارجمند قرارگیرد وبسیار خورسند میشوم که چنانچه باشتباهی برخوردند از مذاکرات سودمند بوسیلهٔ ناشر محترم و یا با تلفن (۸۵۱۴۶۷) دریغ نفرمایند ، و موجبات امتنان وسپاسگزاری‌اینجانب را فراهم سازند .

ضمناً باید تذکر دهم که در شرح وتوضیح احادیث بیشترازکتاب مرآة العقول مجلسی (ره)وگاهی نیز ازکتاب وافی فیض (ره) استفاده شد ، ودربرخی جاها از کتابهای دیگر اقتباس گردید : وبجز - چند جای معدود هرجا مطلبی از این کتابها نقل کردیم با نام‌بردن مؤلفین محترم مشخص شده .

ازخدای تعالی توفیق همیشگی برای خدمت بدین وزنده‌کردن آثار سید المرسلین و ائمه معصومین صلوات الله علیهم اجمعین را درخواست دارم « وآخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمین » .

سید هاشم رسولی محلاتی

۷ محرم الحرام ۱۳۸۷

فهرست

عنوان	صفحه
باب دوستی دنیا وحرص برآن	۲
بهترین اعمال بغض دنیا است	۵
داستانی ازحضرت عیسی ﷺ وحواریین	۶
اندوه دنیا باعث گرفتاری وپریشانی است	۸
باب طمع	۹
« **ناسازگاری**	۱۰
« **بدخوئی**	۱۲
بد خوئی کردار را تباه سازد	۱۲
باب سفاهت	۱۳
« **بد زبانی**	۱۴
خدا بهشت را برشخص بد زبان حرام کرده	۱۴
داستانی ازامام صادق ﷺ	۱۵
باب دروغ	۳۴
کلید همهٔ بدیها دروغ است	۳۵
نشانهٔ دروغگو	۳۶
تفسیر گفتارحضرت ابراهیم ویوسف علیهما السلام	۳۸
سه جا است که دروغ جایز است	۴۰
باب شخص دوزبان ودورو	۴۳
« **قهر کردن**	۴۳
قهر کردن تا سه روزاست	۴۴
باب قطع رحم	۴۶
سه چیزاست که وبال آن دردنیا بصاحبش میرسد	۴۷
باب آزردن پدر ومادر	۴۹
عاق والدین بوی بهشت را نشنود	۴۹
باب بیزاری از نسب	۵۱

عنوان	صفحه
باب کسیکه مسلمانان را خوارشمارد و بیازارد	۵۱
معنای تردید خدا (درحدیث : وما ترددت فی شیء ....) ومعنای : (کنت سمعه الذی یسمع به ....)	۵۴
باب کسیکه دنبال عیبجوئی ولغزش مؤمنان است	۵۷
باب سرزنش	۵۹
« **غیبت وبهتان**	۵۹
معنای غیبت	۶۰
فرق میان غیبت وبهتان	۶۲
باب داستان سرائی برضررمؤمن	۶۳
« **شماتت وشادکامی بگرفتاری مؤمن**	۶۳
« **دشنام گوئی**	۶۳
« **تهمت وبدگمانی**	۶۶
« **کسیکه برای برادر دینی خود خیراندیشی نکند**	۶۷
باب خلف وعده	۶۸
« **کسیکه دربروی برادرمؤمن خود ببندد**	۶۹
داستانی از بنی اسرائیل	۷۰
باب کسیکه برادر دینیش ازاوکمك بخواهد....	۷۱

عنوان	صفحه
باب کسیکه مؤمنی ازچیزخود یادیگری جلوگیری کند	۷۲
باب کسیکه مؤمنی را بترساند	۷۴
« سخن چینی	۷۵
« فاش کردن اسرار مذهب	۷۶
« کسیکه بخاطر بندگان نافرمانی خدا کند	۷۹
باب عقوبتهای سریع گناهان	۸۱
« هم‌نشینی باگنهکاران	۸۲
داستانی از هم نشینی در بنی‌اسرائیل	۸۳
معنای بدعت (درترجمه)	۸٤
باسه کس هم‌نشینی روا نیست	۸۵
با پنج کس هم نشینی مکن	۸٦
سه مجلس است که خدا آنها را دشمن دارد	۸۷
باب اصناف مردم	۹۰
مردم برشش گونه هستند	۹۰
باب کفر	۹۳
تارك الصلاة کافراست	۹۵
کفر جلوتر ازشرك بوده	۹۷
شك دربارهٔ خدا ورسول موجب کفراست	۹۸
پیروی علی علیه‌السلام موجب خواری و نافرمانیش کفراست	۱۰۰
باب اقسام کفر	۱۰۲
« ستونهای کفر وشعبه‌های آن	۱۰۴
« صفت منافق ونفاق	۱۰۷
« شرك	۱۱۳
« شك	۱۱٦
داستانی ازبنی‌اسرائیل	۱۱۹
باب گمراهان	۱۲۰
شبههٔ زرارة دربارهٔ اهل سنت وجواب امام(ع)	۱۲۲
باب مستضعف (وناتوان دردین)	۱۲٦

عنوان	صفحه
باب آنان که‌بامید خدایند	۱۳۱
« اصحاب اعراف	۱۳۲
« اصناف مخالفین وقدریه وخوارج ومرجئه	۱۳۳
دربیان حال اهل روم وشام واهل مکه ۱۳۵ - ۱۳٤	
باب مؤلفة قلوبهم	۱۳٦
« اشتراك منافقین وگمراهان وشیطان دردعوت	۱۳۹
« تفسیر گفتار خدای‌تعالی : « ومن الناس من یعبدالله علی حرف »	۱۳۹
« کمتر چیزیکه بنده بسبب آن مؤمن یا کافریاگمراه شود	۱۴۱
« دراینکه بنی‌امیه درتعلیم ایمان آزاد گذاردند	۱۴۳
« ثبوت ایمان واینکه روا هست خدا ایمان را بگیرد	۱۴۴
« آنانکه ایمان عاریه دارند	۱۴۵
« نشانهٔ ایمان عاریت	۱۴۸
« سهودل وغفلت وفراموشی آن	۱۴۸
« درتیرگی دل منافق	۱۵۱
دلها برچهارگونه یا برسه‌گونه‌اند	۱۵۲
باب درتغییرات حال دل	۱۵۳
« وسوسه وحدیث نفس	۱۵۵
« اعتراف بگناهان وپشیمانی ازآنها	۱۵۷
« پنهان داشتن گناهان	۱٦۰
« کسیکه آهنگ کارنیك یاکاربدکند	۱٦۰
معنای حدیث : « من هم بحسنة .... ومن هم بسیئة »	۱٦۱
باب توبه	۱٦۳
معنای توبهٔ نصوح	۱٦۵

عنوان	صفحه
داستان داود علیه‌السلام ودانیال	١٦٩
باب استغفار از گناه	١٧٠
« درآنچه خداوند هنگام توبه‌بآدم (ع) داد	١٧٣
« لمم (یعنی گناهان خرد و سبك)	١٧٥
« اینکه گناهان برسه گونه‌اند	١٧٨
« شتاب درکیفر گناه	١٧٩
داستانی ازبنی اسرائیل	١٨٢
« تفسیر گناهان	١٨٤
« نادر	١٨٥
« نادر دیگر	١٨٦
رسولخدا (ص) درهرروز هفتاد باراستغفار میکرد	١٨٦
باب اینکه خداوند بواسطهٔ عمل کننده بلا را ازدیگران دور کند	١٨٧
« اینکه نکردن گناه آسانتر از توبه‌است	١٨٨
« استدراج وغافلگیر کردن	١٨٨
« حساب کردن عمل	١٨٩
چرا از مرگ گریزانیم ؟	١٩٧
روزگار درازوکوتاه است ومعنای آن	١٩٨
باب کسیکه مردم را عیب کند	٢٠٠
« اینکه مسلمان بآنچه درجاهلیت کرده مؤاخذه نشود	٢٠١
« اینکه توبهٔ ازکفر عمل پیش ازکفر را باطل نکند	٢٠٢
« معاف شده‌گان ازبلا	٢٠٣
« آنچه ازامت برداشته شده	٢٠٣
معنای برداشته شدن نسیان وخطا .... وطیرة و وسوسه وحسد	٢٠٤
باب اینکه هیچ گناهی با ایمان ضرر ندارد وهیچ حسنه باکفرسود ندهد	٢٠٦

کتاب دعاء

عنوان	صفحه
باب فضیلت‌دعاء	٢١٠
« اینکه دعاء سلاح مؤمن‌است	٢١٣
« اینکه دعاء بلاوقضا را دفع کند	٢١٥
« اینکه دعاءشفاء هردردی‌است	٢١٧
« اینکه دعاء مستجاب گردد	٢١٧
چرا بسیاری ازدعاها باجابت نرسد ؟	٢١٨
باب اینکه برای دعاء بمؤمن‌الهام شود	٢١٩
« پیش‌افتادن دردعاء	٢١٩
« یقین باجابت‌هنگام‌دعاء	٢٢١
« اقبال‌وتوجه بدعاء	٢٢١
« پافشاری واصراردردعاء	٢٢٣
« نام بردن حاجت در دعاء	٢٢٥
« پنهان کردن دعاء	٢٢٥
« اوقات وحالاتیکه امید اجابت‌در آنها رود	٢٢٦
دعای‌یعقوب (ع) هنگام سحر بود	٢٢٧
باب رغبت ورهبت وتضرع وتبتل	٢٢٩
« گریه	٢٣٣
همهٔ چشمها درقیامت گریانند جزسه چشم	٢٣٤
دستور تباکی کردن	٢٣٥
باب ستایش پیش از دعاء	٢٣٦
وجه اینکه گاهی دعا باجابت نرسد	٢٤٠
باب اجتماع برای دعاکردن	٢٤١
« عمومیت دردعا وبرای همه دعا کردن	٢٤٢

عنوان	صفحه
باب کسیکه اجابت دعایش بتأخیر افتد	۲۴۳
جهاتی که در تأخیر اجابت دعا است	۲۴۴
گاهی اجابت دعا تا بیست سال بلکه تا چهل سال بتأخیر افتد	۲۴۵
باب ذکر صلوات در دعا وغیر آن	۲۴۷
صلوات را با صدای بلند بفرستید	۲۵۱
چیزی در میزان سنگین‌تر از صلوات نیست	۲۵۲
باب آنچه از ذکر خدا در هر مجلسی لازم است	۲۵۴
باب بسیار ذکر خدای عزوجل کردن	۲۵۷
ذکر خدا کردن حد و اندازه ندارد	۲۵۸
باب اینکه صاحبه بذاکر اصابت نکند	۲۶۰
« سرگرم شدن بذکر خدا	۲۶۱
« ذکر خدا در نهان	۲۶۱
« ذکر خدای عزوجل در میان غافلان	۲۶۳
« تحمید و تمجید	۲۶۳
« ذکر استغفار	۲۶۵
« « سبحان‌الله » گفتن و « لااله الا الله » و « الله‌اکبر »	۲۶۷
« دعا برای برادران دینی در پشت سر آنها	۲۶۹
« کسیکه دعایش باجابت رسد	۲۷۲
« کسیکه دعایش باجابت نرسد	۲۷۴
« نفرین بر دشمن	۲۷۶
« مباهله	۲۷۹
« آنچه خداوند خود را بآن تمجید کرده	۲۸۱
« ثواب آنکس که لااله‌الاالله بگوید	۲۸۳

عنوان	صفحه
« باب ثواب کسیکه بگوید لااله‌الاالله والله اکبر	۲۸۴
« کسیکه بگوید : لااله الاالله وحده وحده	۲۸۵
« کسیکه ده بار بگوید : لااله الاالله وحده لاشریك له	۲۸۵
« کسیکه بگوید : اشهدان لااله‌الاالله وحده لاشریك له واشهد ان محمداً عبده ورسوله	۲۸۶
باب کسیکه هر روزه بار بگوید : اشهد ان لااله الاالله وحده لاشریك له تا آخر دعاء	۲۸۶
باب کسیکه ده بار بگوید یا الله یاالله	۲۸۷
« کسیکه بگوید لااله الاالله حقاً حقاً	۲۸۷
« کسیکه بگوید « یارب یارب »	۲۸۸
« کسیکه بگوید : لااله الاالله مخلصاً	۲۸۸
« کسیکه بگوید : ماشاءالله لاحول ولاقوة الا بالله	۲۸۹
« کسیکه بگوید : استغفرالله الذی لااله‌الاهو .... تا آخر دعاء	۲۹۰
« گفتار بامداد و شامگاه و ذکر پاره‌ای از تعقیبات نمازها	۲۹۰
دعائی جهت پیش از خورشید زدن و پیش از غروب و واجب بودن آن از نظر ظاهر حدیث و معنای حدیث	۳۰۵
باب دعاء هنگام خوابیدن و بیدار شدن	۳۱۰
دعای احتلام	۳۱۱

عنوان	صفحه
هر که پیش از خواب صد بار قل هو الله بخواند ..	٣١٤
باب دعا هنگام بیرون رفتن از منزل	٣١٦
شرح دعای : « اللهم ار عرضی لك البوم	٣١٧
دعای هنگام سفر	٣٢٠
باب دعای پیش از نماز	٣٢٢
« دعای دنبال نمازها	٣٢٢
« دعا برای روزی	٣٣١
« دعا برای دین	٣٣٦
« دعا برای رفع اندوه و سختی و غم و دلتنگی و ترس	٣٣٨
دعای یوسف که بدان از چاه بیرون آمد	٣٣٩
دعائی که حضرت صادق (ع) هنگام ورود بمنصور خواند	٣٤٣
دعائی که رسولخدا (ص) در جنگ احزاب خواند	٣٤٦
باب دعای دردها و بیماریها	٣٥٠
باب حرز و تعویذ	٣٥٧
دستور برای امان بردن از زدن عقرب	٣٥٩
« « « از کیك	٣٦٠
« « « جن زدگی بچها	٣٦١
باب دعاء هنگام خواندن قرآن	٣٦٣
« دعا برای حفظ کردن قرآن	٣٦٦
« دعاهای کوتاه و مختصر برای همهٔ حوائج دنیا و آخرت	٣٦٨
« دعاء أبوذر (ره)	٣٨١

کتاب فضل قرآن

آمدن قرآن در قیامت بصورت انبیاء	٣٩٤
استشفاء بقرآن برای درد سینه	٤٠٠
باب فضیلت آنکس که قرآن را بکار بندد	٤٠٤
باب کسیکه قرآن را بسختی یاد بگیرد	٤٠٩
« کسیکه قرآن را حفظ کند سپس فراموش کند	٤١٠
« خواندن قرآن	٤١٢
« خانه‌هائی که در آنها قرآن خوانده شود	٤١٣
« ثواب خواندن قرآن	٤١٤
« دستور بخواندن قرآن از روی آن	٤١٧
« شمرده خواندن قرآن با آواز خوش	٤١٨
« کسیکه هنگام خواندن قرآن خود را بغش میزند	٤٢١
« مدت خواندن یکختم قرآن	٤٢٢
« قرآن بد انسان که نازل شده بالا رود نه بدانسان که خوانند	٤٢٤
« فضیلت برخی از سورها و آیات قرآن	٤٢٥
فضیلت سورهٔ قدر ، وقل هو الله و آیة الکرسی	٤٢٧
فضیلت سورهٔ تکاثر و حمد و فلق و ناس	٤٢٩
آیاتی از قرآن برای امان بودن از سوختن و غرق و دزدی	٤٣١
فضیلت سورهٔ اذا زلزلت	٤٣٤
باب نوادر	٤٣٥
نزول قرآن مطابق مثل معروف « ایاك اعنی ..	٤٣٩
برخی از روایات که اشعار بتحریف دارد ، و معنای آنها در پاورقی و بحثی دربارهٔ تحریف قرآن از مترجم	٤٤٠
آیهٔ آخر سورهٔ کهف را هر که بخواند هر ساعت شب بخواهد بیدار شود	٤٤٣
حدیثی دربارهٔ مصحف علی (ع) و بحثی در پاورقی از مترجم	٤٤٤

عنوان	صفحه
کتاب معاشرت	
باب اندازهٔ واجب درمعاشرت	۴۴۷
« خوش سلوکی با مردم	۴۴۹
« کنیکه رفاقت وهم‌نشینی با او لازم است	۴۵۱
باب کسیکه هم‌نشینی با اوبد است	۴۵۳
با پنج کس هم نشین مشو	٤٥٥
باب دوستی کردن با مردم	۴۵۷
« آگاه کردن مرد برادرخود را بدوستیش	۴۵۸
باب سلام کردن	۴۵۹
« آنکه باید آغاز بسلام کند	۴۶۲
« اینکه یك سلام بجماعت کافی است ویك رد هم کافی است	۴۶۳
« سلام کردن بزنها	۴۶۴
« سلام برسائرملتها	۴۶۴
کیفیت جواب سلام یهودی ومسیحی ومشرك	٤٦٥
کیفیت دست‌دادن با کفار	٤٦٧
باب نامه نوشتن با اهل ذمه	۴۶۸
« چشم پوشی وگذشت	۴۶۸
باب نادر	۴۶۹
« عطسه زدن وجواب آن	۴۷۰
« لازم‌بودن احترام‌ریش‌سفیدمسلمان	۴۷۸
« گرامی داشتن شخص کریم و بزرگوار	۴۷۹
« حق شخص وارد	۴۸۰
« اینکه مجلسها امانت است	۴۸۰
« سربگوشی صحبت کردن	۴۸۱
« کیفیت نشستن	۴۸۳
« تکیه بردست دادن وروی‌پا نشستن	۴۸۴
« شوخی وخنده	۴۸۵
مؤمن مزاح است	٤٨٦
باب حق همسایگی	۴۸۹
داستان یعقوب و سبب بلای او	٤٩١
دستوری برای آسوده شدن ازآزارهمسایه	٤٩٢
باب حد همسایگی	۴۹۳
« خوش رفتاری وحق رفیق در سفر	۴۹۴
داستانی ازهمسفرشدن علی (ع) با شخص ذمی	٤٩٥
باب نوادر	۳۹۶
« درکیفیت نامه نگاری	۴۹۸
« نهی ازسوزاندن کاغذهای نوشته	۴۹۹

کتابخانه حضرت قائم (عج)
تاسیس ۱۳۶۱ منطقه

عنوان	صفحه
کتاب معاشرت	
باب اندازهٔ واجب درمعاشرت	۴۴۷
« خوش سلوکی با مردم	۴۴۹
« کسیکه رفاقت وهم‌نشینی با او لازم است	۴۵۱
باب کسیکه هم‌نشینی با او بد است	۴۵۳
با پنج کس هم نشین مشو	٤٥٥
باب دوستی کردن با مردم	۴۵۷
« آگاه کردن مرد برادرخود را بدوستیش	۴۵۸
باب سلام کردن	۴۵۹
« آنکه باید آغاز بسلام کند	۴۶۲
« اینکه یك سلام بجماعت کافی است ویك رد هم کافی است	۴۶۳
« سلام کردن بزنها	۴۶۴
« سلام برسائرملتها	۴۶۴
کیفیت جواب سلام یهودی ومسیحی ومشرك	٤٦٥
کیفیت دست‌دادن با کفار	٤٦٧
باب نامه نوشتن با اهل ذمه	۴۶۸
« چشم پوشی و گذشت	۴۶۸
باب نادر	۴۶۹
« عطسه زدن وجواب آن	۴۷۰
« لازم بودن احترام‌وریش سفیدمسلمان	۴۷۸
« گرامی داشتن شخص کریم و بزرگوار	۴۷۹
« حق شخص وارد	۴۸۰
« اینکه مجلسها امانت است	۴۸۰
« سرنگوشی صحبت‌کردن	۴۸۱
« کیفیت نشستن	۴۸۲
« تکیه بردست دادن وروی‌پا نشستن	۴۸۴
« شوخی وخنده	۴۸۵
مؤمن مزاح است	٤٨٦
باب حق همسایگی	۴۸۹
داستان یهودی و سبب بلای او	٤٩١
دستوری برای آسوده شدن ازآزارهمسایه	٤٩٢
باب حد همسایگی	۴۹۳
« خوش رفتاری وحق رفیق در سفر	۴۹۴
داستانی ازهمسفرشدن علی (ع) با شخص ذمی	٤٩٥
باب نوادر	۴۹۶
« در کیفیت نامه نگاری	۴۹۸
« نهی ازسوزاندن کاغذهای نوشته	۴۹۹

کتابخانه حضرت قائم (ع)
تاسیس ۱۳۶۱ منطقه

Elmer Holmes
Bobst Library

New York
University

مؤسسهٔ تحقیقاتی و انتشاراتی نور

قیمت دوره ۱۱۰۰ ریال